13
12 E
33

C.22.b.
8.1

13.12.g.19

DE CONTRACTIBUS LICITIS, ATQVE ILLICITIS,

Tractatus

CONRADI SVMMENHART, DE CALVV, ART. AC S. THEOL. DOCT.
In Academia olim Tubingen. publicè profitentis.

In quo De

Mutuatione,
Obligatione,
Vſura,
Negotiatoribus,
Mercatoribus,
Emptione,
Venditione,
Redditibus varijs,
Locatione,
Conductione,
Societate,
Cambio pecuniario, & eius utilitate, æquitate, atque iniquitate.

SVBTILISSIME DISPVTATVR:

Nunc demum poſt multorum vota ab innumeris, quibus ſcatebat, mendis purgatus, & denuo ad ſtudioſorum commodum excuſſus.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

VENETIIS, M D LXXX.

Apud Franciſcum Zilettum.

Conuent. S. Mariæ de Scala Vrbis

ILLVSTRISSIMO ET REVERENDISSIMO D. D. FELICI PERETTO S. R. E. AMPLISSIMO CARDINALI,

Franciſcus Zilettus, S. P. D.

QVI amant, ſemper verentur, ne, quem diligunt, eius exiſtimationem vſquam offendant. Ad hoc enim diligendi ſenſus, & beneuolentiæ charitas in nobis à Natura gignitur, vt amicorum, eorum præſertim, quos veneramur, gloria nobis, dignitasq; non minus chara ſit, quàm noſtra. Hinc, Cardinalis ampliſſime, factum eſt, vt, licet Ioannes Martinellus propter tua innumerabilia, & diuina propè, quemadmodum is vbiq; prædicat, in eum beneficia tui amantiſsimus, literis à me ſæpius contenderit, vt aliquem librum tuo nomini conſecrarem, nunquàm tamen ipſe & ob reuerentiam, quam Iordanus Zillettus Patruus meus magnam aduerſum te ſemper cenſuit, & nunc maximam adhibendam cenſet, & ob magnum tuum in me amorem, quem iamdiu ſingularem expertus ſum, fui, & quoad viuam, tui obſeruantiſsimus ero, hactenus id facere inſtitui, non quòd nollem, ſed quia è numero illorum, qui mea cura ſingulis diebus imprimuntur, quem te magis dignum exiſtimarem, nunquàm adinuenire potui. Tuarum enim virtutum magnitudo tanta creuit, vt excogitari non poſſe arbiter vllas, etiam maximas, quibus cum tuas rectè conferam; Vnde fit, vt ipſe in magna, quam ex hoc meo officio capio voluptatem, ea tantum de cauſa nunc vehementer perturber, quòd neque locus hic, neque tempus ea me tibi dignè perſoluere patiuntur, quæ plurima mihi in hoc genere, & quidem grauiſsima ſuppetunt. Sed, cum ſuperioribus menſibus me quamplurimi rogauerint, vt Corradum de contractibus, temporis diuturnitate de hominum quaſi memoria omni ſublatum, denuò excudendum curarem, & in ſuam priſtinam dignitatem, ſtatumq; reuocarem. & illorum deſiderio ſatisfacere decreui, & excuſſum, à multisq; erroribus purga-

tum, quia propter operis vtilitatem, ſummamq; præſtantiam à ſtudioſis huius ſcientiæ iuris ſummopere deſiderari perſpiciebam, tuæ Amplitudini dicare volui, quòd & te nihil magis optare, quàm eius generis hominibus te munificum præbere, & librum tui tanti nominis honore decoratum omnibus gratiorem fore cognoſcerem. Ne graueris igitur, Cardinalis ampliſsime, Corradum ſic excultum, atq; expolitum, ſub tuo nomine ſcilicet in lucem prodire, & ſtudioſi, quicquid correctionis, & exornationis in opere inuenerint, totum id tibi uni acceptum referant. Vale, & me, & Martinellum ſemper commendatos habeas, & quos ſemel in tuam fidem ſuſcepiſti, in perpetuum tuearis. Vale. Venetijs.

EPITOME.

PRIMO etenim ponitur, cur in operis huius exordio eorum, qui de contractibus ſcripſerunt, commemorentur nomina: quadruplex cauſa introducitur.

Secundò, quòd non impertinens, nec alienum ſit theologis contractuum tractari materiam, oſtenditur.

Tertiò, prudentia atq; moderatio, quæ reſpondendo in foro conſcientiæ ad caſus contractuum ſeruanda eſt, quibuſdam documentis exponitur.

Quartò, ſtudium eius theologiæ, quam practicam (quamuis vniuerſalis ſit) appellamus: puta, quæ ad reſoluendum Chriſti fideles, & ad conſulendum eiſdem ſuper materia rerum agibilium atq; moralium caſuum & peccatorum in foro conſcientiæ dirigit, lectori conſulitur.

Quintò, quòd à theologo in præfata theologia canones, immo & leges opportunas (parcè tamen) introduci congruum ſit, atque expediens: tangitur.

Sextò ſuper eo, quòd operis huius ſtilus minus cultus eſt atq; comptus, vt puta, qui ſcholaſticus eſſe debuit, excuſatio præmittitur.

Septimò & vltimò, opus præſens in ſeptem tractatus, & centum quæſtiones diſcinditur.

PROOEMIVM.

BENIGNVM & plenum ingenui pudoris eſt fateri, per quos profeceris: obnoxij autem profecto animi & infælicis ingenij eſt; malle furto deprehendi quàm mutuum reddere. inquit Plinius ad Veſpaſianum Imperatorem in proœmio naturalis hiſtoriæ. Hac igitur alijſq; tribus ex cauſis eorum nomina in huius operis exordio memorabor, qui in materia contractuum ſcripſerunt; in quorum labores pro mea, aliorumq́ vtilitate atq; profectu introiui; quibus gratias habeo: quia ex eorum ſententijs vſq; eo profeci, quo ad præſentis operis compilationem perueni. Dehinc ad ſtudium quo quiſq; agibilium rerum, moralium quoq; caſuum deciſiones addiſcat: veluti maximè neceſſarium & vtile, quinimmo & ſubtile exhortabor. Eam quoque modeſtiam atq; prudentiam exponere curabò, quæ ſeruanda eſt in conſulendo & reſpondendo ex hoc opere vel aliorum tractatibus ad caſus, qui pro foro conſcientiæ in materia contractuum fuerint oblati. Demum incultum operis ſtilum excuſabo, librum quoque ipſum in tractatus atque quæſtiones diſcindere, & ſic rem ipſam aggredi ſtudebo. Prædictæ itaque præmittendæ com-

memorationis prima cauſa hæc eſt, ne me quiſpiam tot, tantorumq́, ac tam variorum contractuum ſiluam, quorum eſt abyſſalis vorago, nullo præuio duce ſemitam monſtrante exiſtimet ingreſſum fuiſſe: prout in ſimili beatus Hieronymus in epiſtola ad Paulinum de omnibus ſacræ ſcripturæ libris ex aliarum artium profeſſoribus docuit, minus etenim fidei in ſic confecto remaneret. Secunda, ne ſuperfluum laborem adiiſſe videar: qui poſt tot, tantosq; etiam ipſe hac in re quidpiam ſcribere volui. ſiquidem qui ex noſtris magiſtris fuere, vel non: niſi de vna, vel de paucis ſpeciebus contractuum; & de his quidem admodum breuiter, & nonnunquam iure improbanda determinauerunt, nec ita ad ſaturitatem emergentes difficultates demeſſuerunt, quin multas ſpicas poſt terga metentium iuxta legis edictum pauperibus & egenis cum Moabitide reliquerint: nonnulla quoque demeſſuerunt, quæ forſan ordinatius poſthac componi debuerant. Stamina enim & fila (vt inquit Hierony.) nonnunquam ponunt priores, vt poſteri veſtem inde conficiant, & (vt cum eodem Hieronymo in præfatione commentarij epiſtolæ ad Epheſios loquar) neminem manu conſerta: vt noſtra transſcribat, vel legat, in ius trahere volo, me imperitior quiſque lecturus eſt, tua forſitan dicta, ſi ſcripſeris, Tullius admirabitur. Nunquid aut Tertulianus beatum martyrem Cyprianum, aut Cyprianus Lactantium, aut Lactantius Hylarium à ſcribendo deterruit? Magna eminere non poſſunt: niſi parua fuerint. Primum non dicitur, niſi ſecundum ſequatur & tertium, ad ſumma non ſcandimus, niſi per ima gradiamur. hæc ille. Si alijs quod ſcripſero non placet: mihiipſi tamen ceciniſſe iuuabit, hoc dicturus, quod beatus Auguſt. in prologo tertij libri de trinitate ait. Multa neſciebam, quæ ſcribendo didici. & primo libro, capitulo quarto. Donabit Deus, vt eis miniſtrando quæ legant, ipſe quoque proficiam, & cupiens reſpondere quærentibus, ipſe quoque inueniam, quæ quærebam. hæc ille. Nec ſi alij quidpiam ſcripſerint, ipſe ſilere debeo. vnde idem primo de trinitate, cap. iij. Vtile eſt plures libros à pluribus diuerſo ſtilo etiam de eiſdem quæſtionibus fieri, vt ad plurimos res ipſa perueniat, ad alios ſic, ad alios autem ſic. Et idem in prologo tertij libri ait. Tanto facilius inuenietur, quanto plura talia eſſe potuerunt. Tertia cauſa, vt his, in quorum labores prius pro meo, aliorumq́; profectu introiui, atq; dehinc ad præſentis operis qualemcunque compilationem perueni, non ingratus videar, neque furti ſuorum dictorum argui queam, & compendij, maiorisq́ vtilitatis cauſa ſemel pro multis vicibus eos ibi poſſibile atque vtile fuit commemoraſſe ſufficiat. ita enim nemo mihi ob id indignari valebit, quòd ibi non eorum attexuerim nomina, vbi nec poſſibile (ſaluis veritate atque compendio dicendorum) fuiſſet. nec ſi fieri potuiſſet: id expediuiſſet: ſed longè plus laboris quàm vtilitatis, quinimmo diſpendium non paruum lectori atq; operi attuliſſet, neq; enim verum eſt hanc illius fuiſſe concluſionem, probationem, argumentationem, ſolutionem, aliámue qualemcunq; ſententiam, qui nec vniuerſa illa poſuit, quæ in eadem concluſione, probatione, & ſic de alijs, tanquam ad veritatem eiuſdem, aut ad efficacius munimentum illius requiſita ab alio quopiam in vnum colligata atq; contexta fuerunt, neq; eius dicenda eſt, eſſe illa ſyncera veritas, quam ipſe nequaquam purgatam: ſed falſis fermentatam atq; permixtam, aut forſan indigeſto, erudoq; ordine, ac diminutius, quàm neceſſe eſſet, comportauerat. Hanc autem eorum, ex quibus quiſq; profecit, memoriam, & ſi non ſit uſquequaq; neceſſarium, etiam ſi id à principio operis fiat, præmittere: ſicut neq; in proceſſu ei qui compendioſiorem, utiliorem, ac magiſtraliorem modum procedendi ſeruare voluerit, expediens, uel poſſibile eſt, illam paſſim attexere, cum plu-

uimi ex primoribus atq; dehinc ex recentioribus, potiſſimumq; noſtræ profeſſionis doctoribus nequaquam, vel hoc, vel illud egerint, quinimmo nonnulli ex illis multas per columnas, crebraſq; per paginas etiam forma dicendorum, & qualitate, ac quantitate eorundem inuariata, aliorum ponentes ſententias nullatenus eorundem appoſuerint nomina, nec ſaltem à principio operis eorum, vtputa ex quibus profecerint, præmiſerint memoriam. Id tamen & ſi non neceſſarium, benignum tamen ſimul & cautum fieri arbitror. Benignum quidem propter ſupra dictam Plinij ſententiam. Cautum verò aduerſus obtrectatorum maledicta; qui, cum ipſi torpeſcant ocio, alijs laborantibus inuidere ſolent, & in eo ſe ſcire aliquid arbitrantur, ſi alienis operibus detrahant, qui ſi ſtilum figerent & tria verba (vt Hieronymus inquit) componerent, ſeq; metipſos experirentur, forſan ex labore proprio diſcerent laborantibus ignoſcere. Hi ſunt, qui vel aliorum dicta non peruident, aut his peruiſis, nec vetera cum nouis de theſauro ſuo proferunt, nec ex anteceſſorum ſtamine & litio veſtem conficiunt, nec præinuentis quidpiam adijciunt, nec ex aliorum manipulis (& ſi demeſſis, non tamen colligatis) vnà cum ſpicis poſt terga metentium relictis faſciculum componunt, ſed potius cæteros huiuſcemodi vtilem laborem exhibentes furti arguunt, ſiq; alij ante eos ſcripſerant inſerta ſuis operibus inueniant, quaſi vel ipſi, vel vlli alij ſint, quibus dici nequeat. Quid habes, quod non accepiſti. nec eorum maleuolentiæ obſtat, quantumcunq; talia, quæ ab alijs accepta ſuis inſeruerunt libris, à falſitatis ac impugnabilitatis ſcoria magis purgata, & additionibus neceſſarijs amplius ſtipata, propugnaculis quoque pluribus, quàm ante fuerit munita, ac ad meliorem formam redacta compererint. Hinc forſan & Hieronymus crebro eorum, qui ante ſe hos, quos ipſe exponendos ſumpſerat libros, commentati fuerant, & ex quibus ipſe profecerat, recenſere in præfationibus commentariorum ſuorum nomina aſſolet, atque volumina, quæ & ſe vidiſſe memorat, vt in præfatione commentarij Eſaiæ, Oſeæ, Matthæi & epiſtolæ ad Galatas eſt cernere. furti enim eum calumniabantur æmuli, tanquàm qui aliorum ſententias ſuis commentarijs inſereret. vnde in principio operis ſui de hæbraicis quæſtionibus (quod nouum tam græcis, quàm latinis vſque ad id locorum inauditum, in præfatione alterius libelli, ſcilicet de interpretationibus nominum hebraicorum appellat) ait. Id quod Terentio accidit ſuſtineo, qui comœdiarum prologos in defenſionem ſui ſcenis dabat, vrgebat enim eum Lucius Lauinius, noſtro Lucio ſimilis, & quaſi publici ærarij poetam furem criminabatur. Hoc idem paſſus eſt ab æmulis & Mantuanus vates, vt cum quoſdam verſus Homeri tranſtuliſſet ad verbum, compilator veterum diceretur, quibus ille reſpondit, magnarum eſſe virium, Herculi clauam extorquere de manu, ſed & Tullius, qui in arce eloquentiæ Romanæ ſtetit, rex oratorum, & latinæ linguæ illuſtrator repetundarum accuſatur à græcis. non mirum ergo ſi contra me paruum homunculum immundi ſues gruniant, & pedibus margaritas conculcent, cum aduerſus doctiſſimos viros, & qui gloria inuidiam ſuperare debuerant, liuor exarſerit. hæc ille. Quam verò expediens, atque vtile lectori pariter & auditori ſit in proceſſu operis ita (vt præmiſſum eſt, quod & hic ſeruabitur) agere, quodq; is ſit modus procedendi compendioſior, quem & noſtri magiſtri priores atq; poſteriores ſeruauerint, in cuiuſdam alterius operis prologo deductum, ſi quæſieris, forſan inuenies. Quarta cauſa: vt me non inſolitam à theologis tractari materiam aggreſſum fuiſſe appareat, quam tot; tantique ex magiſtris noſtris diſputauere, ex quibus, qui ſequuntur, fuere, ſcilicet doctor irrefragabilis Alexander de Ales in tertia parte ſummæ. q. xxxvj. & lxvj.

Doctor ſolemnis Henricus Gandenſis in diuerſis quæſtionibus quodlibetorum ſuorum, nominatim in quodlibeto primo q.xxxix. & ſequentibus, & quodlibeto octauo q. xxiiij. & quodlibeto ſexto quæſt. xxij. Sanctus etiam Tho. ij. ij. q. lxxvij. per quatuor articulos. & q.lxxviij. per quatuor articulos. Item in epiſtola quadam ad lectorem Florentinum miſſa, & in quodlibetis, quodlibeto ſecundo, articulo x. & quodlibeto tertio, articulo xix. Richardus etiam de Mediauilla in quarto. diſtinct.xv.artic.v. q.v. & vj. Præterea doctor ſubtilis Scotus paulum diffuſius quàm ſupra memorati multum ſubtiliter de contractibus diſſeruit in quarto diſt.xv. q.ij. Petrus de Palude in tertio. diſtinct.xxxvij. Ioannes Neapolitanus in quodlibetis ſuis. Cæteri denique in ſcriptis ſuis circa magiſtrum in tertio libro nonnulla ſcripſerunt de contractibus. Sed hi omnes pauca quidem, vtputa, vel de vna tantum ſpecie contractus, vel ſi de pluribus: tamen tranſitoriè atque raptim: nec tanta quanta dici poterant, immo quanta neceſſitas exigit, ſcripſerunt. nec ab re: quoniam circa ſententiarum libros eis deſudantibus, aliarum tantarum rerum maieſtas eis occurrens emerſit: vt vix pro illis eorum ſuffecerit ætas atque ſtudium. Ob quod & poſt illos Gregorius de Arimino, Henricus de Hoyta, Henricus de Haſſia, Ioannes de Ripa ordinis minorum, Ioannes de Gerſona cancellarius Pariſienſis: ſanctus etiam Bernardinus, ac Ioannes Nider ſpeciales ſuper hac materia tractatulos ediderunt: conſiderantes forſan, quòd quia contractuum materia, immo vorago foret quaſi mare magnum & ſpacioſum manibus, in quo reptilia, quorum non eſt numerus, non indignum eſſet ſuper ea ſpecialem facere indaginem. Inſuper vtriuſque iuris textus in his titulis qui ad materiam contractuum reprobandorum, vel approbandorum, aut defenſandorum quantum ad forum animæ & theologicum attinet aliquid vtilitatis conferre videbantur, diligenter conſideraui vna cum lecturis quorundam dominorum iuriſtarum deſuper, nominatim in canonico iure domini Panor. in varijs titulis tertij libri decretalium, & in v.lib.in tit.de vſuris: ſimul & in quadam eius diſputatione, quæ incipit, Augerio. Similiter & repetitionem domini Lauren. de Ridol. ſuper cap.conſuluit. de vſuris. Et in ciuili iure aliquando lecturam domini Pauli de Caſtro, aliquando Bartoli & Baldi: accedente ſæpe ſuper eiſdem textibus atque ſcriptis viuæ vocis cum dominis iuriſperitis collatione. Summiſtas etiam, & dominorum iuriſperitorum de contractibus tractatulos aliquos, & nonnullorum ſuper talibus præſtita conſilia, quorum aliqui ſatis vtiliter atque particulariter ſcripſerunt, videre curaui, atque vidi, in hoc noſtros imitatus magiſtros: quoniam & ipſi tam iura quàm ſummas iurium ſæpe conſpexerunt. Teſtantur illud Alexandri de Ales & Richard.de Mediauilla iuribus plurimum referta opera, ac ſancti Tho. & Scoti ſuper iiij. lib. ſcripta: quanquam noſtri magiſtri ſuo more eorum, ex quibus hauſerunt, vel profecerunt, ſoliti fuerint reticere nomina. Raymundi ſummam atque Hoſtienſ. viderunt, & tamen vix vltra illud ſemel inuenies Raymundum ab Alexandro commemoratum, quod ponitur in quarta parte ſummæ.q. cxiij. in fine. Forſan autem eo permoti fuerunt: quoniam (vt iura inquiunt) omnia ea noſtra facimus, quibus auctoritatem impartimur: vt in cap. ſi Apoſtolicæ. de præben. lib. vj. Non enim ideo: quia præcedentes magiſtri ita ſenſerunt, ideo ſic per poſteros ſentiendum eſt: ſed quia ratione probabili, aut auctoritate ſolida ita eſſe conuincitur: prout in ſimili docet beatus Auguſtinus in epiſtola.ix.ad beatum Hieronymum, de quo in c.ego.diſt.ix.

Non igitur rem à theologis tractari inſolitam aggrediar: neque etiam falcem mittam in meſſem alienam de contractibus ſcribendo: ſicut nec ſupra memorati theologi terminos, quos

poſuerunt

poſuerunt patres eorum tranſiiſſe cenſendi ſunt, de contractibus diſſerendo: quoniam & ſi iuriſperitorum ſit de contractibus ſcribere quantum ad forum attinet contentioſum, quibus ſcilicet modis ſuper contractibus agatur, quæ actio actori competat, qualiter denique lites ſuper illis dirimantur, quantum tamen animæ forum contingit & conſcientiæ ad theologum recurrendum cenſeo ſimul & moralem philoſophum naturali legi innitentem. Primum equidem ex eo patet, quoniam ille contractus vt iniquus in foro conſcientiæ damnandus eſt, qui charitati, quæ ad proximum eſt, aduerſatur. & quis, vel quid charitati ad proximum aduerſetur melius nouit quàm theologus, cuius vniuerſa lex, quam profitetur, & prophetæ pendent in ea, vt diligat homo Deum ex toto corde, & proximum ſicut ſeipſum. Matth. xxij. Nunquid non theologus noſter Paulus præcipit. Ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem ſuum. j. Theſ. iiij. Aut vnde ſcis, quod fraude initus, aut circumuentus contractus in foro conſcientiæ pœnam meretur, nunquid non ex eo quod Paulus poſt prædicta vbi ſupra ſubiecit dicens. quoniam vindex eſt dominus de his omnibus? Eſt præterea diuina lex ſufficiens illuminatrix in his, quæ ad forum conſcientiæ pertinent. alioquin Chriſtus ſuam politiam inſufficienter inſtituiſſet, immo in neceſſarijs ad ſalutem defeciſſet, quod longè ſit à mentibus fidelium. Ad profeſſorem igitur diuinæ legis etiam attinet de contractibus quantum ad conſcientiæ forum ſpectat ex principijs theologicis atque naturalis legis diſſerere. Diuina denique atque naturalis lex talis, tantaque eſt, vt qui eius principijs paruis quidem in quantitate, magnis autem in virtute (quoniam innumeras in ſe claudunt concluſiones) innititur, atque ſic de caſibus loquitur haudquaquam ſine lege loquitur. etiamſi iura humana omittat, ita vt non opus ſit illud ei dicere. Erubeſcimus, cum ſine lege loquimur. Secundum verò liquet, quoniam ferè omnes contractus ſunt de iuregentium. quòd verò quidam de iure ciuili eſſe perhibentur, id quoad ad formam quandam poſitiuam ſeruandam & ſolennitates quaſdam, & quædam alia, quæ circunſtant contractum extrinſecus, veritatem quidem habet, ipſa tamen eorum æquitas & radicalis natura à iuregentium eſt deriuata. Quis autem quæ iuriſgentium ſunt melius nouit, quàm moralis philoſophus naturalis innitens lumini rationis? Nam quæ iuriſgentium ſunt, legis naturalis ſunt, cum iuſgentium ſpecies ſit iuris naturalis. Diuiditur enim apud magiſtros noſtros nominatim Alexandrum de Ales in tertia parte ſum. q. xxvij. membro quarto, artic. j. ius naturale in ius naturale natiuum, & naturale humanum, & naturale diuinum, & per ſecundum intelligit iuſgentium, vt ibidem patet. Quæ autem legis naturalis ſunt ſanctiones, moralis philoſophus contemplatur, ſicut theologus diuinæ legis præcepta, & iuriſperitus humani iuris decreta rimatur. Si inſuper iuris canonici atque ciuilis ſcientiæ contractus, ſi iuſti, uel iniuſti ſint, dijudicant, nunquid non ſcientiæ, quibus illæ ſubalternantur, certius iudicabunt? Vtiq; teſte Ariſt. j. Poſteriorum. iuris autem canonici ſcientia theologiæ ſubordinatur, & quodammodo ſubalternatur. prout tangit Papa in cap. qualiter. de accuſa. dicens. Ex auctoritatibus ve. & no. teſtamenti proceſſerunt canonicæ ſanctiones, quaſi prætendat eas quodammodo corollaria fore diuinarum concluſionum. Iuris verò ciuilis ſcientia morali philoſophiæ ſubordinatur, adeo vt philoſophia moralis etiam ciuilis ſcientia nominetur ab Ariſt. j. ethic. Vnde rite Ariſtoteles finem impoſiturus ſuæ ethicæ ad legislatiuam deſcendit, vt inſinuet, quia legum ſcientia a moralis philoſophiæ ſede deriuatur. Propterea adhortandi ſunt iuriſtæ, vt in condemnando vel iuſtificando aliquem contractum, non adeo fixi, adeo præſſi ſuis inhereant textibus, quod deiectis oculis in membranas, in animalium ſcilicet pelles, non aſſur=

gant,

gant, contenti tantum, quòd ſic ſciant eſſe ſcriptum, vel quòd talis doctor ita ſentit in lectura ſua, quaſi hoc eis ſufficiat, ſi non exerceant intellectum, rationemq; conſulant inueſtigando propter quid eſt condemnatus vel iuſtificatus, & reſoluendo effectum in cauſam & concluſionem (vtputa conſtitutionem canonicam vel ciuilem, ſolum dicentem, quia eſt) reducendo in principia theologica, vel philoſophica moralia vnde deriuatur. Non enim ratio ex lege, ſed lex ex ratione proceſſit. Vnde ſæpe id accidit, quòd ſi homo dimitteret capitula huma orum iurium, & oculos rationis in principia charitatiuæ atque naturalis legis attolleret, longè citius, facilius, atq; ſerenius ſuper contractibus & alijs moralibus atque agibilibus iudicaret. ſicut etiam ſæpe dum in allegationibus iurium veritas impugnari videtur, ſi homo dimitteret gloſas ſuper gloſas; & recurſus fieret ad nudam textus literam, apertior ſibi pateret intellectus: vt Pe. de Aleaco ſæpe ſibi accidiſſe teſtatur. Omnis quippe lex ciuilis rationi innititur ſuo modo. Nec leges ſumma æquitate & ratione ordinatæ forent: niſi naturalis rationis lumine legislatores ac iuriſconſulti philoſophando eas decreuiſſent. Ob quod cancellarius Pariſien. in tract. de ſolicitudine eccleſiaſticorum, non immerito illos ſugillat, qui ad ſola ſingularia ſe totos dant: nullam ad prima principia reſolutionem facientes, quia vel illa neſciunt, vel negligunt, aut toti literales & ſine ſpiritu carnales ſunt, vel excecat eos malitia hæc, vel illa, alios verò econtra commendat, qui ſingularia cautè colligunt, & ſapienter ad regulas reſoluunt generales: colligentes pariter, quæ fuerit ratio datæ legis: quandoque per eleuationem mentis ad regulas diuinas, quandoque ad humanas. Hæc ille. Vnde ſæpe dominis iuriſtis non reſoluentibus: quia eſt, in propter quid, accidit in talibus quòd quæ in humano iure admiſſa inueniunt, credant diſpenſatiuè eſſe admiſſa, & in illis ſpecialitatis rationem habere locum, qui ſi ad theologica principia leuarent oculos, longè aliter, ſicut deberent, ſentirent, prout in q. xxxv. & xciiij. patebit, & in alijs. Deſpiciebant ſapientes mundi noſtri anachoretæ magni Antonij ſapientiam, eo quòd literas non didicerat. At ille. Reſpondete, inquit mihi, quid prius eſt: ſenſus an literæ? & quid eius exordium? ſenſus ex literis, an literæ oriuntur ex ſenſu? Illis aſſerentibus, quia ſenſus auctor atque inuentor eſſet literarum, ait. Igitur ſi cui ſenſus incolumis eſt, hic literas non requirit. Sic etiam hic quæri poteſt, an hoc, quòd humana iura contractus in ſe iniquos condemnarunt, & in ſe licitos approbarunt, ex lege diuina & naturali proceſſerit; vel econtra. ideo lex diuina & naturalis eos condemnauit, vel approbauit, quia ſic humana iura de eis decreuerunt? Sanè, nequaquam reſpondebis ſecundum. ergo theologicis principijs atque naturalis legis fundamentis inſtitutus eorundem deprehendere poterit approbationem, aut condemnationem. Diuina enim lex eius, quod in ſe iuſtum, vel iniuſtum eſt, quantum ad theologicum forum attinet, doctrix eſt, atque inuentrix ſufficiens. Ad taliter enim iuſta vel iniqua iura humana declaratorio ſe habent modo: ita vt non præciſè, ideo mala ſunt: quia ſic de eis decretum eſt, ſed ideò de eis ſic decretum eſt, quia ex diuinæ & naturalis legis principijs reperti fuerunt tales. Quid autem nobis obſtare poterit, ſi pauculi quidam contractus in medium adducantur, qui nec ex diuina lege, nec naturali lege à philoſopho vt iniqui condemnari poſſunt, quos tamen iuriſperitus condemnare poterit, eo quòd iure poſitiuo forte tantum uideantur prohibiti? Nam quod modicum eſt, pro nihilo reputatur. Denique, quòd tales (ſi qui ſint) prohibiti ſunt, plerunque venit ex eo, quia vel ſpeciem mali præferunt, vel mali præſtant occaſionem, vel maleuolis atque malitioſis negociatoribus ſunt ſpeluncæ latronum. Vnde autem ſcies, quia meritò tales prohibendi: immo etiam lege diuina actu prohibiti ſunt,

niſi quia lex diuina ait. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos j. ad Theſ. v. & Vhe mundo à ſcandalis. Matth. xviij. & hoc quoad ſecundum. & ſi manus tua & pes tuus ſcandalizat te, abſcinde eum & proijce abs te. ibidem. & hoc quoad tertium. Ad hæc pro nunc ſufficiant: quoniam quid ad theologum de contractibus determinare in ſuo foro ſpectet, latius tractabitur infra q. xlix.

Eſt autem mihi animus Deo duce & docente duo facere, ſcilicet iniquos contractus, legi diuinæ & charitati ac naturali æquitati aduerſantes contra eorum defenſores condemnare, & eos tales oſtendere (eſt enim via, quæ videtur homini recta, & nouiſsima eius ducunt ad mortem. Prouerb. xiiij.) atque econtra contractus illis legibus atque humanis ſanctionibus non aduerſantes contra condemnantes eos iuſtificare. Nam non tantum ſunt impij contractus condemnandi: ſed etiam ne ſuper iuſtis contractibus conſcientia iuſti viri inquietetur contra illud. in pace factus eſt locus eius, iuſti contractus ſunt defenſandi. Vnde ad iudicem in foro conſcientiæ præſidentem vtrumq; attinet. Ad quod audi Eſaiam dicentem. Vhe qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Eſa. v. Audi & ſapientem dicentem. Et qui iuſtificat impium, & qui condemnat iuſtum, abominabilis eſt vterq; apud Deum. Prouerb. xvij. Ezechiel etiam. xiij. cap. vtrunq; condemnat dicens. Vhe qui conſuunt puluillos ſub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis ad capiendas animas. & hoc quoad primum. & infra. Pro eo quod mœrere feciſtis cor iuſti mendaciter, quem ego nō contriſtaui &c. propterea eruam populum meum de manu veſtra. & hoc quoad ſecundum. & vtrunq; ſimul complectens ſugillat eos, qui animas, quæ non viuebant, viuificabant, & animas quæ non moriuntur, interficiebant. Regia itaque via in primis eundum eſt: vt non declinetur ad dexteram, ne nimis emungendo, ſanguinem eliciamus, & conſcientias infirmorum fratrum percutiamus. neque ad ſiniſtram, ita vt iniqua iuſtificemus. Refert Ioan. Gerſon Cancell. Pariſien. præceptorem ſuum Cardinalem Cameracenſem dixiſſe, quod ſuper contractibus humanis, qui præſuppoſito peccato ſunt naturales atque neceſſarij, non debet leuiter reprobatio fieri, ſeu reſtrictio vel ad vſurariam prauitatem reductio. Hæc ille. Dehinc ſuper hoc ſollicitè quemuis lectorem obſecro, vt cum me ſenſerit contractum aliquem iuſtificare, non ſtatim in hoc proſiliat, vt me abſolutè eum iuſtificare dicat, immo neq; credat, ſed conditiones plurimas & circunſtantias ad eum requiſitas, quas ſubijciam diligenter conſideret, nec quod plurimis circumſpectis ſententijs traditur, ipſe vnius credat ſententiæ contextu diffinitum fore. Bonum enim ex integra cauſa eſt, ſecundum Diony. malum vero ex defectu cuiuſlibet cauſarum. & Ariſt. ij. Ethic. Bene agere contingit vno modo, peccare autem multifariam. Tertiò etiam quemlibet in hoc circumſpectum eſſe volo, vt cum me intellexerit nonnullos contractus & caſus iuſtificare, non ob hoc credat id etiam cum circunſtantiarum & conditionum requiſitarum expreſſa adiectione paſsim ſine diſcretione loci, temporis, ac perſonarum audientium prædicandum, non quia verum non ſit illos eſſe iuſtos, ſed quia non omnibus pro omni tempore & loco prædicanda eſt quælibet veritas. Nam etiam bona opera intermitti debent, ſi inde ſcandalum emergat infirmorum, iuxta illud. Si dextera tua ſcandalizat te &c. id eſt opus bonum, etiam bona intentione factum eſt intermittendum, dummodo non ſit neceſsitatis. Non ſunt etiam margaritæ proijciendæ ante porcos. Profectò nonnunquam accidit, quod ruditas auditorum tanta ſit, vt cum prædicator aliquid eſſe licitum dicat expreſsè, adijciendo circunſtantias & conditiones requiſitas, mox vel nullas auſcultant

ſcultant

ſcultant circunſtantias & conditiones, vel non intelligunt, vel ſi aliquas capiunt, reliquas conſiderare prætermittunt, quaſi ad ſui excuſationem ſufficiat eis audiſſe factum ipſum ex genere eſſe licitum, ad nullas circunſtantias arrectis auribus, vel aliquas audiuiſſe, & reliquas omnes omiſiſſe. Sæpe etiam maleuoli pallium excuſationis & ſcutum defenſionis ſuarum fraudum callidè ex eo ſumerent, dicentes etiam ſe quæ agunt, non niſi illis circunſtantijs ſeruatis egiſſe. Sunt enim plercq; circunſtantiæ, quæ non patent homini, ſed Deo. Homo enim videt ea quæ patent, Deus autem intuetur cor. j. Reg xvj. Vnde potius talia & conſimilia ſecretius in confeſſionibus tractanda ſunt & conſilijs, vbi etiam confeſſor & conſcientiæ conſultus diligentius cuncta rimari, & ſic iuſtificare iuſtificanda poterit. Siquis enim exiſtimat ſe aliquid ſcire, nondum cognouit quemadmodum oporteat eum ſcire, ait Apoſtolus j.Cor.iiij. ſupple, ſi non prudenter, atque circumſpectè illa ſcientia vſus fuerit, vel eam alios docuerit. Et bene dixi, cuncta rimari &c. nam in morali negocio non monoculum, nec binoculum, immo Argum eſſe oportet, qui in talibus reſpondere debet. Putant enim ſæpe (vt ait cancell. Pariſ. de ſollicitudine eccleſiaſticorum) aliqui aliquos caſus ſimiles eſſe alijs, quos tamen ex vnica quandoque circunſtantia addita, vel remota, vel non attenta conſtat eſſe prorſus diſſimiles, vel aduerſos. quemadmodum apud medicinam patet hoc vitium, dum vnus ſibi viſus arroganter peritus in hac medicina danda applicabit vnam receptam ad morbos ex cauſis oppoſitis ortos, non attendens, quòd illud, quod ſanat calcaneum, non ſanat ſed excecat oculum. Hæc ille. Vnde rectè ait Ariſt. Ad pauca reſpicientes facile enunciant, atque ſic errant. Vna enim circunſtantia variata, etiam iudicium ſapientis variari ſæpe neceſſe eſt. Quæſiuit vnus anachoretarum à patre quodam. Pater, debeo tentationes admittere, aut protinus eas abijcere? Admitte inquit. Acceſſit iterum cum eadem petitione. Abijce, inquit, nec admitte. Sic apud ſapientem Prouer.xxvj. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam. Et ibidem. Reſponde ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam. Sic in euang. de oſtendendis operibus bonis atque occultandis. Quartò inſuper conſideretur, non ſatis eſſe contrahenti ad hoc, quòd contrahendo immunis ſit à peccato, quòd contractus non ſit contra iuſtitiam commutatiuam iniquus, oportet enim illum etiam non ſpeciem mali habere, ne ſuum infamet actorem, aut latibulum queat eſſe latronum, aut ianuam præbeat maleuolis. Aduertatur denique ſummopere ad ſecum contrahentis inopiam, ſtat enim, quòd ille, cum quo contrahit, ſit in ea egeſtate conſtitutus, quòd contrahens ſecum non gratuito contractu, deberet ſecum gratuito contractu contrahere. Namque ſi tibi quippiam donare vel mutuare teneor, quamuis iuſto precio tibi vendam, & non donem, vel mutuem, pecco, non quidem, quia iniquum contractum venditionis agam, ſed quia gratuitum contractum debitum non impendo. & hoc ſæpe natum eſt contingere in emptione redditu um, immò & aliarum rerum tempore famis & cariſtiæ, vt dicam in tract.iiij.q.lxxxiiij. & idem natum eſt contingere in caſu quæſtionis xxx. & multarum aliarum quæſtionum, quæ dependent ex eadem.

Eſt autem mihi animus paululum diffuſius cæteris materiam contractuum per argumenta quamplurima, vbi opus fuerit, examinare, & emergentes difficultates rimari; nec me pigebit temporis. Audientem enim illud ſapientis. Ea quæ tibi præcepit Deus, illa cogita ſemper, & in multis operibus eius non fueris curioſus. Eccl.iij. Et mordacem illam Senecæ ſententiam. Neceſſaria neſciunt, quia ſuperuacua didicerunt, quomodo pigebit paululum plus temporis & laboris impendere his rebus, in quibus non corrigiæ tantum, vt vulgò dici

ſolet,

ſolet, ſed totius pellis, immo vniuerſi corporis & animæ vertitur ſalus & interitus, vbi non de lana caprina, ſicut ſatyricus, ſed de anima, non de paupere regno, vt Statius loquitur, ſed de his, quæ vitam beatam conſequendam & non amittendam reſpiciunt, diſputatur. Si Socrates omnem philoſophiæ rationem ad mores & morale ſtudium tranſtulit, & hinc laudatus eſt à Tullio, Seneca, & Auguſtino. ſi præterea philoſophi ferè omnes, præſertim Stoici, immo & ipſi (quod vix credideris) epicurei ſolam bene viuendi cognitionem cæteris prætulerunt, tanquam ea ſola (teſte Apuleio) vituperabiliter ignoretur, quid aget Chriſtianus, cui repromittitur æternitatis ſpes pro præmio bonæ vitæ, quo pacto ſuperuacuis & inutilibus inueſtigandis ſe totum impendit, omiſſis, quæ ad vitam ſunt, neceſſarijs. Sapiens etiam ait Eccl. vij. Quid neceſſe eſt homini maiora ſe quærere, cum ignoret, quid conducat ſibi in vita ſua numero dierum peregrinationis ſuæ. Et maximè non pigeat quemquam huius rei, ſi non piget pleroſq; noſtrates in quæſtionibus atque materijs illis, quæ ſolo nomine theologicæ, re autem ipſa potius à theologia longè in regione diſſimilitudinis ſunt poſitæ; ſummo labore & ætate multa dies & ingenia ſua cōterere, cum nec ſe, nec proximum ædificare queant, quæſtionem enim præſtant magis, quàm ædificationem, vt Paulus ait, quos idem Apoſtolus dicit, languentes circa quæſtiones verborum, & pugnas legis, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blaſphemiæ, ſuſpitiones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum. Horum theologiam Cancella. Pariſ. in ſermone dominicæ xix. poſt Penteco. dicit verboſam ſophiſticam & loquacitatem eſſe, & ad chimerinam, inquit, mathematicam eſſe redactam. Cur inſuper (inquit) ob aliud appellantur theologi noſtri temporis ſophiſtæ & verboſi, immo & phantaſtici? niſi quia relictis vtilibus intelligibilibus, pro auditorum qualitate transferunt ſe ad nudam logicam & metaphyſicam, aut etiam mathematicam, vbi & quando non oportet. hæc ille. Sanè cum tales ſuper caſibus diſcrimen conſcientiæ reſpicientibus conſulti habentur in confeſſione, vel extra, irreſoluti inueniuntur. Non itaque ſubtilibus ſed vtilibus, & plus prodeſſe quàm admirari ſtudendum eſt. Mineruæ enim (quam deam ſapientiæ fingunt) inuiſæ & odioſæ ſunt araneæ. Nec quiſquam ſtomachanti voce reſpondeat. ſubtilitatibus contentioſis & ſcholaſticis, quæ laborem requirunt, & ingenium longiori tempore incumbam: hæc autem moralia, & quæ conſcientiarum diſcrimina & reſolutiones concernunt: quia facilia & plana ſunt, nec perplexa: cum voluero ſine labore apprehendam. Quicunque enim ille ſit: audiat Cancellarium Pariſ Ioannem de Gerſona, qui aduerſus tales, vel conſimiles loquens in tract. de oratione & eius valore, ait. Hanc ſapientis admonitionem. Quæ tibi præcepit Deus; illa cogita ſemper, non obſeruant multi theologorum noſtri temporis, qui de moralibus quaſi de rudibus materijs ſtudere vel inquirere non dignantur: ſciemus (inquiunt) talia cum volumus, cum tamen nulla ſit ad cognoſcendum bene & reſolutè ſcientia difficilior propter circunſtantiarum innumeras varietates. Nec eſt aliquis tam excellentis ingenij, nec à puero in hac ſcientia tam exercitatus, qui non, & quidem nouiter quotidie inueniat, quod prius non ita plane cognoſcebat. Hac ille. Idem etiam de conſolatione theologiæ lib. iiij. proſa. iiij. dicit. Infinitam difficultatem habet morale negocium, dum proſequi quæritur: quia non ſatis eſt intelligere, quid verum ſit, & quid rectum, ſicut cadit ſub arte tradere: ſed particulares circunſtantias, quæ variabiles ſunt, neque ſub arte, neq; ſub doctrina veniunt. Hæc ille. Et in lib. de vita ſpirituali. lectione iiij. loquens de moralis materiæ ſtudio, ait. O quiſquis adeſt, qui de ingenij acumine gloriatur, qui præter difficilia & ſubtilia nihil inueſtigare dignatur, vertat huc

aciem

aciem rationis velim, ſuum hic ingenium exerceat, aſſirmo multam hic eſſe profundam & vberem ſtudioſiſſimis: quantalibet ingenij laude præditis perſcrutationis materiam: etiam ſuper eas ſteriles, quas nonnulli ſolas mirari ſolent imaginationum varietates. Hæc ille. Cum inſuper omnia ſuum habeant tempus, & eo tunc, quo hæreticorum peſtis circa fidem ſæuiret: catholicorum doctrina & labor his, quæ credenda erant, deſudabat, conſequens eſt, vt eorundem perfidia ſublata & pace reddita eccleſiæ: cum circa operanda & moralia negocia dubia emergunt, his animum noſtrum applicemus. Vbi enim periculum maius intenditur, ibi proculdubio eſt plenius conſulendum: vt ait Papa in cap. vbi periculum. de elect. lib. vj. Sicut quippe mundo oriente & aſcendente creuit luxuria, quæ iunioribus magis amica dinoſcitur: ſic mundo ſeneſcente & ad occaſum vergente (quoniam in nos fines ſeculorum deuenerunt) naturale eſt (naturæ quidem corruptæ) vt creſcat auaritia, quæ ſeneſcentibus familiarior eſſe perhibetur. Ariſtot. teste iiij. Ethic. qui ait. Videtur enim ſenectus & omnis impotentia illiberales facere. Itaque contractus iniquos, eo quòd ex auaritia procedunt, vel ſi non iniqui ſunt in ſe: eius tamen pietatis, quam egenis etiam ex præcepto debemus, prorſus exortes ſunt: magis nunc multiplicari quàm vnquàm acciderit, formidandum eſt. Huic igitur ætatis morbo præcipue occurrendum eſt, vt lepra à non lepra diſcernatur.

Theologiam autem illam, quæ in altioribus apicibus reſidet, & ea, quæ ab humanis agibilibus plus diſtare videntur, pertractat, ſcholaſticam atque ſpeculatiuam appellamus. quanquam in veritate theologia tota ipſa practica ſit. quemadmodum & medicinam quandam theoricam, quandam verò practicam dicimus, eo quòd vna quidem ea quæ à praxi diſtantiora, alia verò quæ eidem viciniora ſunt pertractat, cum in veritate tota ipſa practica ſit. prout in ſententia vult doct. ſubtilis in fine prologi ſcripti primi libri ſententiarum. Cum itaque eam theologiam, quàm ſcholaſticam & ſpeculatiuam appellamus, pertractamus, multas gentilium philoſophorum. puta Ariſt. cæterorumq́; , immo & Auerrois fidei noſtræ hoſtis acrioris, ac Auicennæ mahumetiſtæ ſententias, atque auctoritates in medium pro noſtrarum ſententiarum confirmatione ac declaratione adducere non ueremur, aut ſi quæ eorum philoſophicæ ſententiæ noſtris videantur repugnare doctrinis, non dedignamur eas non ſolum pertractare, verumetiam (quod amplius eſt) non eas repudiare, ſed cum labore cum noſtris concordare. Et non quidem prorſus inutiliter hæc fiunt, prout doct. ſubtilis in iij. circa di. xxiiij. tradit inquiens. Exponere ſcripturam ſacram & concluſiones eius explicare per alias ſcientias (ad quem modum vltimò deuenerunt doctores immiſcendo philoſophiam ſcripturæ ſacræ) ſine dubio multum valet. Hæc ille. Quod ſine dubio ueritatem habet, dummodo in primis obſeruetur, ne quid nimis, ſcilicet ne tantum aquæ uino miſceri contingat, quòd quaſi uini perdat ſaporem. ſecundum illud Eſa. j. Vinum tuum mixtum eſt aqua. atq; ſecundò illud curemus recolere ſapientis. ea, quæ tibi præcepit Deus, illa cogita ſemper, & in multis operibus eius non fueris curioſus. Cur non ergo licebit theologis in materia agibilium, immo perutile erit nonnunquàm (parcè tamen, nec vltra quàm neceſſitas, aut utilitas expoſcit) moralem atq; practicam, quæ caſus conſcientiæ attingit, theologiam tractantibus quarundam legum humanarum auctoritatem in medium aaducere pro alicuius moralis caſus iuſtificatione, uel reprobatione, aut ſi quas contrariari nobis uideri contigerit, citra dedignationem earundem reſpondere auctoritati. Fecerunt quidem id nonnunquam Alexan. de Ales. ſanctus Tho. Richar. atque Sco. ut eorum ſummæ teſtantur & ſcripta. Nec mirum. Nam

Nam & pleræq; leges primum quidem reſponſa prudentum atq; ita moralium philoſophorũ particulares ſententiæ fuerunt, quibus quando auctoritas principis, aut populi acceſſit: legis nomen acceperunt, quarum aliquæ etiam ſi non prius prudentum reſponſa: à prudentia tamen ipſius moraliter philoſophantis principis proceſſerunt. à principe quidem auctoritatem: ſed ex naturalis ac philoſophicæ rationis dictamine teſtimonium æquitatis acceperunt. Eſto in quibuſdam legibus à via veritatis & morum erratum eſſe: vt in q. xxij. patebit. ita ſanè etiam in ſpeculatiuis ac moralibus philoſophorum ſententijs (quos tamen reueremur) errores inuenimus: immo & magno cum ſudore talibus incumbimus, vt veritates ibi compertas reiectis erroribus acceptemus. Quòd ſi id in legibus ipſis licitum & vtile fore oſtenſum eſt, multo amplius id de quibuſdam ſacris canonibus (parcè tamen adductis) licebit, ac perutile erit. Nam illi non ab aliegenis: vt pleræq; leges, nec de Egypto: ſed à noſtratibus, ac de noſtræ ſcripturæ ſacræ fontibus proceſſerunt: vt in cap. qualiter. de accuſat. Et parcè quidem dixi. Vt quid enim etiam apud iurium profeſſores tanta, tamq; inundans ſuper vna re: etiam aliquando vulgatiſſima ſit iurium allegatio, quorum etiam pleraque cum à caſu ipſo diſtantiſſima ſint, eundem minimè attingunt, atque adeo eum à longinquo reſpiciunt: vt plus vtilitatis de papyro atque ingenio abſumunt, quàm vtilitatis ad eundem caſum decidendum afferant, vtilius quidem longè foret, quæ tam longinquum & fere inanem habent reſpectum reſcindere: & vnum vel duo ſolida atque ſtringentia adducere iura, & ſuperfluis concordantijs omiſſis diutius radici deciſionis immorari. Propter quod rectè ait doct. ſubtilis in iiij. diſt. vj. quòd in multis locis in iure canonico apparet inutilis occupatio gloſſarum: quia multiplicant concordantias & auctoritates ad vnum vocabulum, & poſtea in fine nihil ad propoſitum. & alibi, vbi eſt verbum magni ponderis, ex quo dependet ſententia totius capituli, tranſeunt ſicco pede. Hæc ille.

Nemo autem (oro) aduerſus voluminis huius ſtilum ſtomachetur: ſi aliquando minus cultus, aut carpi poſſe videbitur ab his, qui verborum obſeruatores exiſtentes, eorundem ſunt aſſueti lenocinio. Sed materiæ qualitatem cõſiderans, & quòd ſtilus ſcholaſticus eſſe debuit aduertens, veniam mihi præſtet, cui plus curæ fuit, vt ſolidæ & cautæ, quàm verbis terſæ ac redimitæ eſſent operis huius concluſiones & ſententiæ: amplius acrioribus & ſtringentioribus, quàm politioribus ac pulchrioribus gaudens earundem probationibus. ſtudioſius quoque quærens faſciculoſo more in re intricata atque perplexa (vt eſt vorago contractuum) planis atque claris ſermonibus lectoris pariter & auditoris intellectum erudire, atque reſoluere, quàm verborum à ſcholaſtico ſtilo peregrinorum prurigine, aut parcioribus, vel truncatioribus, quàm incipientibus in hac materia expediat incedendo ſententijs: eorum aures demulcere, qui potius concinnè audire ac oblectari, quàm ſe reſolutos & rerum intelligentia ſatiatos abire eligunt. Vix quis cautam pariter & ſolidam rerum obſcurarum ac periculoſarum reſolutionem tradere, & ſimul verborum limam ac elegantiam obſeruare poterit: potiſſimum in agibilium & caſualium negociorum tradenda notitia (qualis præſens eſt) quæ docentem pariter & audientem (eo quòd hæc multis ſemper veſtienda ſunt circunſtantijs) Argum eſſe requirunt. Theſaurus inuiſus & ſapientia abſcondita (qualis eſt, quæ verborum faſtu eſt obumbrata) quæ vtilitas in vtriſque? inquit ſapiens. Dominus quoque per Moyſen præcepit, vt altare de impolito ac informi ſibi ſtrueretur lapide. Lapideum ergo altare ſtruendum domino, atque ita firmum eſſe debuit, quod tamen illе politum nequaquàm eſſe voluit.

Librum autem præſentem, quem ſeptipartitum opus contractuum appellandum cenſui, in ſeptem tractatus ac centum quæſtiones diſtinguo. In primo tractatu dicetur de rerum dominio diffinitiuè & diuiſiuè, vtputa de varijs diuiſionibus atque ſpeciebus dominiorum, tandemq; ſpecialiter de dominio ciuili, eo quòd illud ſpecialiter reſpicit materiam contractuum, per quos transferuntur dominia rerum, & ibi dicetur de eius diſtinctione facta, ſi licita fuerit; & ſi per legem naturalem, vel humanam fuerit facta. Inſuper de diffinitionibus vſus, vſufructus, proprietatis ac poſſeſſionis, & de conuenientijs & differentijs eorundem, de diffinitione etiam contractus in generali & varijs diuiſionibus eiuſdem, & continet xvij. quæſtiones. In ſecundo ſpecialiter de illa ſpecie contractus, quæ dicitur mutuatio per xxxij. quæſtiones. In tertio de negociatoribus, ſeu mercatoribus, ac emptione & uenditione in generali, & continet xxij. quæſtiones. In quarto ſpecialiter de emptione & uenditione reddituum tam temporalium: utputa uitalitiorum & aliorum, quàm perpetuorum redimibilium & irremedibilium per xv. quæſtiones. In quinto de contractu locationis animalium atque aliarum rerum per quinque quæſtiones. In ſexto de contractu ſocietatis animalium atque pecuniarum per ſex quæſtiones. In ſeptimo & ultimo de contractu permutationis & cambij per tres quæſtiones. Quibus per 100. quæſtiones conſumatis finis optatus aderit in eo, qui eſt omnium conſumatio ſermonum; cui ſit honor & imperium per ſecula cuncta. Cuius ſanctæ eccleſiæ & eius præſuli ſummo, uniuerſiſq;, quorum intereſt; præſens opus offero piè corrigendum, paratus ſtare ſententiæ cuiuslibet melius ſentientis.

OPERIS HVIVSCE COMPENDIVM.

In lectoris gratiam ab ipſo Auctore indicis alphabetici vice concinnatum. In quo ſummo (vt aiunt) digito, quæ in centuria quæſtionum continentur, exarantur.

Additamenta quædam, quæ in operis ipſius compilatione auctoris mentem fugerant, poſtmodum inter ſtudendum inuenta ex profeſſo aſcribuntur.

TOTIVS ſubſecuturi operis ſummatium ad hoc profuturum præmittere placuit: vt lector in promptu & quaſi faſciculorum more eas ſingularum quęſtionũ concluſiones inueniat, ad quas tanquam ad ſedes reſidentiæ ſciat me ueram mihi niſam reſoluiſſe ſnĩam. quatenus cum quiſque primo contuitu ſummariè ſingularum qõnum concluſiones ſub cõpendio didicerit, & ueluti prima digeſtione eas ſibi incorporauerit, atque in ſe traiecerit: poſtea quaſi ruminando & librum ipſum pernauando, ac per concluſionum ſingulas clauſulas atque circunſtantias particularius diſcurrendo: etiam rationes plurimas, cur ita ſentiendum ſit: ac ideo propter quid & particulariorem ſimul & cautiorem notitiam earundem conſumatiori examine comprehendat. Id enim quaſi naturale: vt in naſtam ſiluam intricatioris materiæ (ſicuti extant cõtractuum negocia) primo aſpectu quiſque oculos deflectens a uaſtitate rerum ſuſpirans quaſi deſperet, atque retrocedat. At ſi compendioſo more ſibi primò ſingularum rerum concluſiua reſolutio proponatur: magis aſpirabit, atque vſque ad fundum eius: etiam ſi ut mare magnum appareat, anhelabit.

IN primo tractatu itaque huius ſeptipartiti voluminis per centum quæſtiones digeſti agitur diffinitiuè & diuiſiuè de contractibus in generali, & de his, quæ tanquã præuia, atque præparatoria requiruntur ad tradendum notitiam contractuum in ſpeciali, & ad cognoſcendum, qui ex eis liciti, vel illiciti ſint iudicandi. Ex quo autem per complures contractus transferuntur dominia, atque iura, quæ homines habent in rebus commutabilibus, & quiditatiua rerum cognitio eſt principium omnis artis & ſciẽtiæ: ideo ante omnia declarantur quiditatiuè dominia, iuraque rerum, quid vel quæ entitates ſint, aſſignando diffinitiones eorundem, atque diuidendo dominium, & ius in varias ſpecies, donec perueniatur ad eam ſpeciem, quæ dicitur dominium ciuile, de qua eſt ad propoſitum. De appropriatione quoque, atque diſtinctione dominiorum in rebus facta agitur, & continet ille tractatus. 17. quæſtiones.

QVÆSTIO. I.

VTRVM duæ deſcriptiones iuris, & vna deſcriptio dñij ſint a magiſtris bñ ac magiſtraliter poſitę, quibus dicit. Ius eſt poteſtas, vel facultas ꝓpinqua ꝯueniẽs alicui ẜm dictamẽ primę iuſtitię. Et iterũ. Ius eſt poteſtas, vel facultas ꝓpinqua ꝯueniens alicui ẜm dictamẽ rectæ rationis. Dñium autem eſt poteſtas vel facultas propinqua aſſumendi res, aliàs in ſui facultatem, vel vſum licitũ: ẜm iura vel leges rationabiliter inſtitutas.

Solutio. q. ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, & ſex cõcluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de duplici acceptione iuris, & declaratur quõ ius (ut in propoſito capitur) quiditatiuè ſit relatio, & ſiſt dominium, & an dominium & ius ſint conuertibilia, vel habeant ſe ſicut inferius & ſuperius. & vtrum prędictæ deſcriptiones, quæ ſunt poſitæ a Ioanne de Gerſona redeant in idem.

Quinque cõcluſiones reſponſiuæ ad qõnem in ſumma dicunt, ꝙ prædictę deſcriptiones ſint bene & magiſtraliter poſitæ: & quomodo in eis (ſicut in diffinitionibus relationum fieri debet) ponantur extrema, ſeu fundamentum, & terminus eiuſdem relationis, quę dicitur ius & dominium, ꝙque deſcriptiones prędictę redeant in idem, quę & per ſingulas clauſulas declarantur. Quædam quoque dicta atque exempla Ioannis de Gerſona partim impugnantur, & partim limitantur, & quid intelligendum ſit quiditatiuè per titulum, quando fit ſermo de titulo alicuius iuris, vel dominij.

QVAESTIO. II.

QVOT modis diuiditur dominium. In hac quæſtione declaratur primus modus inter quatuor modos diuidendi dominium, & continet ille primus modus ſex ſpecies, quarum vnaque hic diffinitur, & diffinitiones earundem diffusè per ſingulas clauſulas, per varia quoque exempla declarantur.

Sex autem ſpecies dñij ẜm primum modũ diuidendi ſunt illæ. ſ. Beatificum, Originale, Gratificum, Euangelicum, Canonicum, & Ciuile. Circa originale partim impugnant, & partim limitantur duo exempla poſita a Ioanne Gerſona. Circa euangelicum impugnatur diffinitio quædam eiuſdem. dehinc ponuntur ſeptem diuiſiones, ac ſubdiuiſiones dñij euangelici ſub nomine poteſtatis eccleſiaſticę, eo ꝙ in propoſito dominium euangelicum idem eſt, quod poteſtas eccleſiaſtica a Chriſto inſtituta, ubi multa vtilia inſerta ſunt, & ſoluuntur tria dubia, & totidem argumenta.

QVÆSTIO. III.

VTRVM primus modus diuidendi dominium cum deſcriptionibus ſuarum ſpecierũ ſit bene poſitus.

Duæ concluſiones, vel duo dicta reſponſiua huius quæſtionis dicunt in ſumma, ꝙ primus modus diuidẽdi deficit ſextupliciter,& ꝙ tamen deſcriptiones ſpecierum eiuſdem diuiſionis ſunt bene poſitæ.

QVÆSTIO. IIII.

VTRVM ſecundus modus diuidendi dominium ſit bene poſitus, qui talis eſt. Dominiorum quoddam fundatur in titulo gratiæ gratificantis, quoddam in titulo alicuius gratię ſupernaturalis ſolũ gratis datę,non tamen gratificantis.Tertium in titulo alicuius doni purè naturalis, ſicut eſt electio, vel naturalis ſucceſſio in aliquem principatum.

Solutio,q.ſtat ĩ quatuor ſuppoſitionibus & duabus concluſionibus.

In ſuppoſitionibus reducitur prædicta trimembris diuiſio ad bimembrem,& declaratur ſingula membra varijs exemplis: vbi inter cætera agitur de dominio patris in filium,& de iure patriæ poteſtatis.

Prima concluſio. Membra primi modi diuidendi poſſunt comprehendi ſub tribus membris ſecundi modi diuidendi.

Secunda concluſio. Secundus modus diuidendi licet deficiat in aliquo,non tamen in tot in quot primus modus defecit.

QVÆSTIO. V.

VTRVM tertius modus diuidendi dominium ẽt trimembris exiſtens ſit bene poſitus,quo ſic diuiditur. Dominium quoddam eſt diuinum,quoddam naturale & quoddam humanum.

Solutio quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus & duabus concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitᷣ duplex acceptio cuiuſlibet illorum trium dominiorum.

Prima concluſio. Ille tertius modus licet in aliquo deficiat:non tamen in tot,in quot primus.

Secunda concluſio.Dominium diuinum debet ſubdiuidi conſequenter nouem diuiſionibus,quarum poſterior eſt ſemper ſubdiuiſio ſecundi membri præcedẽtis diuiſionis.Et ibi varia exempla & ſpecies diuinorũ dominiorum recenſentur.

QVÆSTIO. VI.

QVIS eſt quartus & vltimus modus diuidendi dominiũ,& an ſit bonus?Rñdetur per duas concluſiones.

Prima concluſio. Quartus modus diuidendi continet.27.diuiſiones, quarũ ſemper poſterior eſt diuiſio vnius membri pręcedentis diuiſionis demptis duabus vltimis diuiſionibus. Et ibi inter cætera agitur de dominio demonum per tria dicta.

Primum dictum eſt.In damnatis angelis oportet cõcedere aliquod dominium,probatur quintupliciter.

Secundum dictum. Quicquid ſit de legitimo dominio ſuperioritatis & iuriſdictionis coercitiuæ, an illud ſit in demonibus inter ſe, tamen tali prætermiſſo oportet ponere in demonibus aliquod aliud legitimum dominiũ nõ ſuperioritatis:q̃ nõ ſuperioritatis fundatũ in gr̃a gratis data vel dono naturali. ꝓbatᷣ quintupliciter.

Tertiũ dictũ,beati Angeli etiam habentᷣ dñiũ fundatum in gratia gratis data alia a gratia gratum faciente, quo vnus dñatur in alium ſibi imperando. ꝓbatur dupliciter:& ↄñr ponuntur variæ ſpecies dominij ciuilis.

QVÆSTIO. VII.

VTRVM dominium ciuile fundetur in charitate. & idẽ quæritᷣ de dñio euangelico capto pro poteſtate eccleſiaſtica: ſilr̃ de canonico.Hic tangitur hæreſis eorum, ↄ̃ quos præſens quæſtio mouetᷣ & deſcinditur.

Solutio.q.ſtat in 12.concluſionibus,& quatuor primæ reſpiciunt dominium ciuile,& alię ſex euangelicũ, & tres vltimę canonicum.

Prima concluſio. Ciuile dominium nõ fundatur in charitate ſic,ꝙ perdendo charitatẽ per lapſum in mortale cadat quis a dñio ciuili rerũ ſuarũ, probatur ſeptẽpliciter,& ibi de Saul, an perdiderit ſuum dominium regale a tempore vnctionis Dauid in regem.

Secunda concluſio.Licet per aliqua peccata hõ ipſo facto perdat ciuile dñium rerum ; non tñ per illa peccata perdit illud dñium quò ad effectualem ſpoliationem illarũ rerũ,niſi ſententia ſubſecuta.Prima pars ꝓbatᷣ ſeptem exẽplis:ſecunda aũt pars probatᷣ tripliciter,

Tertia concluſio. Quamuis res illæ, quatum dominium ciuile quis perdit propter crimina prędicta,non debeant ante ſententiam promulgatam tali criminoſo effectualiter auferri, tamẽ perditio dominij rerũ duos effectus operatur etiam ante latam ſententiam.

Quarta concluſio. Dominium ciuile etiam non fundatur in fide. probatur tripliciter.

Quinta concluſio.Dominium euangelicum etiam non fundatur in charitate, quin retineri poſſit perdita charitate.probatur tripliciter.

Sexta concluſio.Dominium euangelicum etiam nõ fundatur in gratia prędeſtinationis.

Septima concluſio.Dñium euangelicũ quoad illam ſpeciem,quę dr̃ poteſtas ordinis,ẽt non fundatᷣ in fide.

Octaua concluſio.Sicut id verum eſt, & pro certo tenendũ de poteſtate ordinis : ita eſt etiam probabile de poteſtate iuriſdictionis in foro exteriori.ita ꝙ prelatus, ut Papa, vel epiſcopus incidens in hæreſim non ipſo facto ſit depoſitus a tali poteſtate.

Nona concluſio.Dominium euangelicum etiã non fundatur in alijs donis gratuitis latentibus in anima.

Decima concluſio.Dominium canonicum etiã non fundatur in charitate.

Vndecima concluſio.Dominium canonicum etiam non fundatur in gratia prædeſtinationis.

Duodecima concluſio.Dominium canonicum etiã non fundatur de per ſe in fide.

QVÆSTIO. VIII.

VTRVM rerũ dominia fuerint aliqñ indiſtincta.

Solutio.q.ſtat in tribus ſuppoſitionibus & quinque concluſionibus.In ſuppoſitionibus ponuntur varij ſenſus tituli quæſtionis.

Prima

Prima concluſio. Capiendo titulum quæſtionis in primo ſenſu primæ ſuppoſitionis:dominia rerum nun quam fuerunt indiſtincta.

Secunda concluſio. Capiendo titulum quæſtionis in ſecundo ſenſu primæ ſuppoſitionis aliqua dominia olim fuerunt indiſtincta: & etiam talia hodie ſunt indiſtincta.probatur quinque exemplis.

Tertia concluſio.Capiendo titulum quæſtionis in ſecundo ſenſu primæ ſuppoſitionis aliqua dominia nun quam fuerũt indiſtincta,nec hodie ſunt indiſtincta.

Quarta concluſio. Tempore naturæ humanæ integræ dominia fuerũt indiſtincta.

Quinta ↄclusio. Tēpore naturę humanæ corruptæ etiã aliqua dominia fuerunt & hodie ſunt indiſtincta.

QVÆSTIO. IX.

VTRVM cum rerum dominia primum fuerint indiſtincta & communia: ipſa potuerint poſtea licitè & rationabiliter diſtingui,ſeu appropriari.

Solutio ſtat in vna ſuppoſitione,quatuor concluſionibus, & ſex argumentorum ſolutionibus.

Prima cõcluſio.Pars affirmatiua quæſtionis eſt vera.

Secunda concluſio. Non expediuiſſet omnibus omnia eſſe communia pro ſtatu naturę lapſæ. probatur dupliciter.

Tertia concluſio. Sicut iã oñſum eſt, ꝙ non fuiſſet expediens: ſic ēt eſt dicendũ,ꝙ non fuiſſet rationabile,

Quarta.Prædicta damna & incommoda non immi nuiſſent rebus manentibus cõibus in ſtatu innocentiæ. Poſtea formantur & ſoluuntur quatuor argumenta & inferuntur quatuor corollaria.

QVÆSTIO. X.

VTRVM diſtinctio dominiorum fuerit facta per legem naturalem,vel humanam.

Solutio q.ſtat in tribus ſuppoſitionibus,& quinque concluſionibus.

Prima concluſio ſanè intelligendo titulũ quæſtionis q̃ nullam habet difficultatem,quin certũ ſit, ꝙ dominiorũ diſtinctio tñ eſt ſm legē ciuilem & humanam.

Secunda concluſio.Dominiorum diſtinctio non eſt facta ſecundùm legem naturalem.

Tertia concluſio.Dominiorum diſtinctio ēt pro ſtatu naturæ lapſæ non eſt ſecundùm legē naturalem. & ibi euacuatur probatio Sco.& Ioannis de Ripa, & ponũtur alia: atque ſoluuntur quatuor argumenta contra eandem concluſionem procedentia.

Quarta concluſio. Dominiorum diſtinctio non eſt ſecũdùm legem diuinã.Et ibi auctoritas eſt ratio Aug. cui probatio concluſionis innititur,& examinatur,quo modo ſit efficax ad propoſitum.

Quinta concluſio, diſtinctio dominiorum eſt tantũ ſecundùm legem humanam.

QVÆSTIO. XI.

EX QVO dominiorum diſtinctio licitè fuit facta, & non niſi per legem poſitiuam,quæritur quis & quot tuplex potuit fuiſſe modus, quo per legem poſitiuam talis diſtinctio fuit iuſtè facta.

Solutio. q. ſtat in quinque ſuppoſitionibus & duabus concluſionibus.

In ſuppoſitionibus declaratur quid requiratur ad legem poſitiuam iuſtam, & de poteſtate paterna & politica: & de duplici politica.

Prima concluſio. Licet videri poſſit alicui, ꝙ cũ res eſſent primũ oĩbus communes, nõ potuerit poſtmodũ humano gñe ī pſo fieri p legē poſitiuã iuſto mõ earũ diſtinctio & appropriatio: tamen oppoſitum eſt uerum.

Secunda ↄcl'o.Modus, quo per legem poſitiuam eſt facta diſtinctio dominiorum, potuit eſſe triplex.

QVÆSTIO. XII.

VTRVM deſcriptiones vſus & vſufructus ſint bonæ, quibus dicitur. Vſus eſt ius vtendi alienis rebus ſalua rerũ ſubſtantia. Vſufructus verò eſt ius vtendi & fruendi rebus alienis ſalua rerum ſubſtantia.

Solutio quæſtionis ſtat in octo ſuppoſitionibus & duabus concluſionibus.

In ſuppoſitionibus ponuntur duæ acceptiones vſus, & ſecunda acceptio ſubdiuiditur, & vnum membrum illius ſubdiuiſionis iterum ſubdiuiditur: & ſimili modo ſit de uſufructu.

Prima concluſio. Deſcriptio vſus eſt bona, ſaluis tribus circunſtantijs. Et illæ ibi enumerantur: clauſulæ quoque diffinitionis declarantur, atque quatuor argumenta ſoluuntur.

Secunda concluſio. Deſcriptio vſus etiam eſt bona, ſi ſeruentur tres circunſtantiæ. Et ibi enumerãtur clauſulæ diffinitionis vnà cũ eo, ſcilicet vbi vſufructus (cũ ſit accidens reſpectiuũ) ſit ſubiectiuè, declaratur,atque duo argumēta ſoluuntur: vbi inter cętera examinatur illa difficultas, an vtile dominium ſit aliquid, & ſi ſit: an ſit aliquid quiditatiuè & intrinſecè diſtinctum ab vſufructu, vel ſolùm diſtinguatur ab eo penes quædã extrinſeca aut accidentalia, & an diffinitio vſufructus conueniat dominio vtili.

ADDITIO.

POTEST etiam ad idem argui ſic. Quia ſiquis locat alteri prædia ad 10. annos, transfertur in conductorem vtile dominium: quia eſt locatio longi temporis: & ſi minus quàm ad 10. annos locet ea, transfert vſufructum in eundem: & tamen cõſtat, ꝙ quiditatiuè & intrinſecè non differunt ius vnius conductoris & ius alterius: ſed ſolum extrinſecè,ſcilicet penes durationē & forte quædam alia.igitur. Nec obſtat, ꝙ vſufructus alicui conceſſus finitur morte vſufructuarij. & dominium vtile poteſt tranſmitti ad hæredes: quia hoc etiã non arguit intrinſecam diſtinctionem quiditatiuam. immo aliquando etiam vſufructus non finitur morte naturali vel ciuili: vt oſtendit Iaſo. Inſtitut. de vſufructu,in additione poſt Porcium.

QVÆSTIO. XIII.

QVALITER differunt & conueniunt vſus & vſufructus inter ſe.

Hic primò ponuntur tres conuenientiæ & tres differentiæ inter ea. Secundò ponitur cõuenientia & differentia

ferentia illorum duorum ad alia quatuor, ſcilicet ad ius, dñium, & poſſeſſionem : & hoc per quatuor dicta.

QVÆSTIO. XIIII.

VTRVM deſcriptiones proprietatis & poſſeſſionis ſint bene poſitæ, quibus dicitur. Proprietas eſt dominium rei iuſtis modis quæſitum. Poſſeſſio eſt corporalis rei detentio corporis & animi iuris adminiculo interueniente.

Prima concluſio. Diffinitio proprietatis non eſſet bona, ſi caperetur dominium generaliter : ut ſcilicet conuertitur cum iure.

Secunda concluſio. Deſcriptio proprietatis eſſet bona, ſi caperetur dominium ſtrictè pro eo dominio, atque iure: quod eſt ſimpliciter ius in re. Dehinc tria argumenta contra diffinitionem proprietatis: etiam intellectam illo ſecundo modo procedentia ſoluuntur.

Tertia concluſio. Deſcriptio poſſeſſionis poſita videtur aliqualiter bona, & declarantur clauſulę eiuſdē. Poſtea ſoluuntur quinque argumenta contra eam procedentia, & recenſentur quinque diffinitiones poſſeſſionis a varijs doctoribus poſitæ poſt quas tandem ponitur alia & plenaria diffinitio eiuſdem, quæ ſimul eſt formalis & cauſalis dicens: quid ſit quidditatiuè poſſeſſio ſimul, & vnde cauſetur, vel acquiratur, atque quid ipſa efficiat, vel pariat.

QVÆSTIO: XV.

VTRVM dominia rerū ab initio iuſtè diſtincta poſſint in alius a primis dominis transferri : & quot modis.

Solutio quæſtionis ſtat in quatuor concluſionibus, & uno corollario.

Prima concluſio. Dominia rerum diſtincta poſſunt iuſtè a primis dominis transferri in alios.

Secunda concluſio. Duobus modis poteſt fieri iuſta tranſlatio dominiorum diſtinctorum a primis dominis in alios, ſcilicet auctoritate priuata & publica. & primus modus oſtenditur dupliciter. Secundus modus etiam probatur atque ſubdiuiditur in præſcriptionem & vſucapionem.

Tertia concluſio. Translatio dominij rei de eo, ꝯtra quem præſcribitur, uel vſucapitur in præſcribentem vel vſucapientem legitimè, ſcilicet ſeruatis conditionibus ſeruandis, eſt iuſta, probatur dupliciter, & tranſitoriè tangitur aliquid de hoc, ſi legitimè præſcribens acquirit dominium directum, vel ſolum vtile.

Quarta concluſio. Legislator potuit licitè talem legem ſtatuere: ſcilicet præſcribens rem immobilem vel vſucapiens aliquam rem mobilem ſeruatis debitis conditionibus incipiat eſſe dominus eiuſdem rei completa præſcriptione, vel vſucapione, atque is cuius res prius fuit deſinat eſſe dominus.

Corollariū. Is q ſuatis ꝯdition ib. requiſitis ad legitimā p̄ſcriptionē vel vſucapionē p̄ſcripſit vł vſucepit rē aliquā, nō tenet illā rem reſtituere ēt in foro cōſciētię.

QVÆSTIO. XVI.

VTRVM deſcriptio contractus ſit bona, qua dicitur, eſt vltro citroque obligatio.

Solutio q. ſtat in vna diſtinctione, & quatuor concluſionibus.

In diſtinctione præābula ponit triplex acceptio cōtractus, ſcilicet ꝓpria, impropria, & magis impropria.

Prima coclu ſio. Prædicta deſcriptio ſtantibus duabus conditionibus eſt bona.

Secunda concluſio. Quæcunque prædictarum cōditionum deſit, deſcriptio non eſſe bona.

Tertia concluſio. Alia datur deſcriptio contractus a Ioanne de Gerſ. canc. Pariſ. in tract. ſuo de contractibus, in principio, & eſt talis. Eſt commutatio ciuilis & legitima: ſed hæc impugnatur tripliciter.

Quarta concluſio. Contractus etiam poſſet ſic diffiniri. Eſt actus, qui eſt re, literis, verbis, vel conſenſu celebratus, quo transfertur res de vno in alium : quoad aliquale dominium, uel vſum, vel aliam ſpeciem iuris ſupra diffiniti, vel ſi debens transferre non tranferat, obligatio ſuccedit ad intereſſe.

QVÆSTIO. XVII.

QVÆ & quot ſunt ſpecies contractus.

Solutio q. ſtat in recitatione quatuor modorum ponendi enumerantium ſpecies contractus : tres primi erunt theologorum & ſummiſtarum tractantium de contractibus.

Primus modus eſt Ioannis de Gerſ. ponētis octo ſpecies, ſed impugnatur quadrupliciter.

Secundus eſt domini Antonini ponentis. 12. ſpecies & impugnatur quintupliciter.

Tertius eſt Scoti, ponentis octo ſpecies, ſed impugnatur tripliciter.

Quartus & completior ponitur enumerando. 30. ſpecies cum exemplis ſuis, vbi inter alias ponunt quinque ſpēs ꝯctus innominati, & quare ſic vocent, de permixtione quoq; īnominatorū ꝯctuū cū nominatis. Itē de differentijs ꝯctus cēſualis, ſuperficiarii, ſeudalis, emphiteutici & libellarij. Item de differentijs ꝯctus precariæ, & precariarum, atque precarij inter ſe, & quò ad alios contractus, & de modis contractus precarię precariarum. Circa pignorationē quoniam propter quoſdam oſtenditur quadrupliciter, ꝙ is, cui ſit pignoratio acquirit aliquod ius in pignore, ita ꝙ ille contractus non eſt prorſus ſine omni trāſfuſione cuiuſcūq; iuris.

Et quamquam. 30. hic recenſuerim ſpecies ꝯctuum nō, tñ niſi de ſex ex eis in ſpeciali diffuſius īſequētibus tractatibus huius voluminis ager ſtatui. Lector eñ q fundamētū ex hoc ope de illis ſex ſpēbus iecerit, facile ex illis, atque ex dictis in hac q. ſeſe circa oēs alia ſpēs: quātū ad forū aīę attinet iuuare, atq; reſoluer valebit.

IN ſecundo tract. agitur ſpecialiter de vna ex prædictis. 30. ſpeciebus contractuum, ſcilicet de mutuatione. & hoc per 33. ſequentes quæſtiones.

QVÆSTIO. XVIII.

VTRVM mutuū bene notificet ſic. Eſt actus, vel ꝯctus quo quis pecuniā, vel ſpeciem .i. rē vtilem cuius vſus eſt eius ꝯſumptio, ſm ꝙ ordinat ad talē vſum ꝯcedit alteri: non tñ trāſferēdo vſum eius in illum alterū

ſed

ſed etiam dominium: illo tamen altero obligato ad reddendum poſt lapſum temporis idẽ in genere, & ęquiualens vel tantundem iu uumero, pondere & menſura.

Solotio quæſtionis ſtat iu una ſuppoſitione, & unà concluſione.

Concluſio reſponſiua eſt. Mutnum bene notificetur prædicto modo. ubi declarantur octo clauſulæ eiuſdẽ diffiuitionis. & iuter cætera impugnatur deſcriptio data a Bartolo: ſoluuntur quoque quædam argumenta contra præſentem diffinitionem procedentia. tangitur etiam diuerſitas modorum loquẽdi theologorum & philoſophorum ex vna parte, iuriſperitorum ex alia de eodem geuere & ſpecie.

QVÆSTIO. XIX.

VTRVM in aliquibus caſibus homo teneaẽ ſub pœna peccati mortalis ad mutuandum proximo.

Solutio.q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus, decem conclusiouibus, & ſex dictis.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de duplici ſuperfluo, & de duplici uеceſſario, de triplicibus quoque hominibus indigentibus, ac triplici ueceſſitate eorundem.

Prima concluſio. Homo uon in omni caſu, nec pro ſemper tenetur mutuare proximo. probatur quadrupliciter.

Secunda concluſio. In aliquibus caſibus teneinr homo ad mutuandum proximo ſub pœna peccati mortalis, probatur triplicter.

Tertia concluſio. Duo ſunt caſus, de quibus non debet dobitari, quin in illis teneatur homo ad donandũ proximo ſuo eleemoſynam.

Quarta concluſio. In eiſdem duobus caſibus tenetur homo ad mutuaudum proximo ſuo ſub pœna peccati mortalis, & poſtea ſoluitur argumentum contra tertiam & quartam concluſiones procedeus.

Quinta concluſio. præter prædictos duos caſus eſt tertius caſus dabilis, in qoo uon oidetur ſimpliciter diffiniendum, hominem ſub pœna peccati mortalis obligatum ad donandum eleemoſynam proximo. ſcilicet ſi homo habet ſuperfluum tam uaturæ ſuæ, quàm perſonæ, & ſuorum, & proximus conſtitotus eſt iu neceſſitate: licet citerioti extrema neceſſitate: ſed tamen arcta, ſeu magna & notabili. probatnr allegando ad hoc tres doctores, ſcilicet Duraudum, Thomam, & Alexandrum de Ales.

Sexta concluſio. Licet noo oideatur ſimpliciter diffiniendum in tali caſu, tamen aliqualiter probabile uidetur, & nou improbabile dicere, ꝙ in tali caſu ſit obligatio ſub pœna peccati mortalis. Secunda pars probatur octopliciter.

Septima concluſio. Satis probabile videtur, ꝙ iu caſu quintæ & ſextæ concluſionis hõ teueatut ſub peccato mortali ad mutuãdũ proximo, probatur triplicter.

Octaua concloſio. Licet præter prædictos tres caſus, in qoibus homo (ut probabile eſt) tenetur ad mutuaodum proximo ſub pœua peccati mortalis, ponantur adhoc tres caſus, in quibus etiam eadem obligatione ponitur homo obligari: non tamen videtur, quòd omnes illi tres caſus ſint probabiles, & tangitur ſententia ſancti Bernardini, & impugnatur.

Nona concluſio. In illis caſibus, in quibus homo tenetur ad mutuandum, & in quibus tenetur ad donandum proximo boua temporalia fortunæ: tenetor etiã homo alia bona, in quibus abundat, proximo ſimiliter indigenti donare & mutuare, concurrentibus circũſtantijs proportionabiliter ſe habentibus ad circũſtantias prædictorum caſuom, & ponitur quadruplex exemplum.

Decima concluſio. Dabiles ſunt multi caſus, in quibus homo nõ tenetur ad mutuaudum proximo: patet enumerando octo.

Poſt has cõcluſiones ponuntor ſex dicta pro maiori elucidatione concluſionum.

Primum eſt pro decima concluſione, & eſt. licet ſm quid loquendo, ſeu ſuppoſita infirmitate imperfectione & malitia hominum melius ſit, ꝙ indigentes non habeant copiam mutuũ aſſequendi a diuitibus, quàm quòd habeant: tamen ſimpliciter loquendo melius eſſet, ꝙ haberent, quàm ꝙ non haberent.

Secundum dictum pro eadem decima cõcluſione licet hõ in octauo caſu decimæ ꝯcloſionis conſtitutus nou ſit obligatus ad mutuũ bonorũ fortuuæ reſpectu, hoĩs proximi, de quo idẽ caſus ſonat, tñ ob hoc nõ eſt oĩno ab omĩ mutuo reſpectu eiuſdẽ pſonę deobligatus.

Tertiũ dictũ. In illis caſibus, in quibus homo teneẽ mutuare proximo ſub pœna peccati mortalis, aliquãdo nou oportet conſyderare, an recipiẽs mutuũ ſit iuſtus uel iniuſtus, bonus vel malus, pius uel impios, fidelis, vel infidelis, hæreticus, vel catholicus, excõicatus, uel non, & ſic de aliis. in aliquibus verò oportet conſiderare. De prima parte huius dicti ponuutur duo exempla.

Quartum dictũ. Homines conſtituti in caſibus ſupradictis, in quibus hõ obligatur motuare proximo, uon debent faciliter credere proprio iudicio, quo ſe iudicant excuſabiles ab obligatione mutui, quantumcunque videantur habere coloratas excuſationes, probatur tripliciter, & ponunẽ deſuper exẽpla formidãda.

Quiutum dictum. Cum hõ vult iudicare, an ne bona, quæ habet, ſiot neceſſaria naturæ ſuæ & ſuorum, vel perſonæ, ut ſic dijudicet, an ſit obligatns ad mutuãdum uel non: licet poſſit reſpicere non tantum ad ea, quæ uuuc ſibi incumbunt: ſed etiam ad ea, quæ ſibi incumbent iu futuro tempore, nõ tamen eſt licitum, velle metiri bona ſua ſecundùm quoſcunque caſus futuros poſſibiles ſibi & ſuis accidere.

Sextum dictum. Licet in tertio caſu tacto in quinta & ſexta concluſionibus homo teneatur ad mutuandũ: poſſet tamẽ excuſari a peccato in duobus caſib. Poſtea ſoluuntur tria argumenta.

QVÆSTIO. XX.

VTRVM in caſibus, in quibus homo tenetur ſub pœna peccati mortalis mutuare proximo, requirantur aliquæ circunſtaotiæ ad hoc quòd mutuatio ſit actus virtuoſus.

Prima coucloſio, oel dictum eſt, ꝙ ad hoc requirũtur ſeptem circuuſtantiæ, quę ibidem etiã declarantur.

Secũda concluſio. Debitus modus mutuandi, conſiſtit in 15. punctis, quæ ibi enumerantur & probantur.

Tertia concluſio. Debitus ordo ſeruandus in mutuo conſiſtit in nouem punctis, quæ ibi enumerautur.

QVAESTIO. XXI.

VTRVM mutuare non gratis, nec propter Deum, ſed propter lucrum temporale conſequendum ex mutuo, ſeu mutuatione rei vltra ſortẽ, ſit deſcriptio bona ipſius vſuræ: prout vſura eſt peccatum, & melior alijs tribus deſcriptionibus vſuræ ſolitis aſſignari.

Solutio.q.ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & octo cõcluſionibus. In ſuppoſitionibus recenſentur tres aliæ deſcriptiones datæ ab Amb. Hoſtien. atque ab alijs magiſtris. ponitur quoque duplex acceptio vſuræ.

Prima concluſio. Prædictæ tres diſcriptiones non eſſent bonę, ſi darentur de uſura, ꝓut vſura eſt peccatũ.

Secunda concluſio. Capiendo vſuram materialiter deſcriptio eius ab Hoſtienſi poſita eſt bona, probatur & declaratur per ſex clauſulas eius. Et ſoluuntur aliqua argumenta, & impugnatur deſcriptio a Panor. poſita.

Tertia concluſio. Capiendo vſuram etiam materialiter, deſcriptio eius poſita a beato Amb. ſi legatur per modum deſcriptionis, non eſſet bona, ſi non aliqua ſupplerentur, quę etiam Amb. ſubintellexit. probatur inſtando contra eam ſextupliciter, & tandem completur eius diffinitio.

Quarta concluſio. Deſcriptio vſuræ ab Ambro. poſita hoc modo completa eſt ſufficiens deſcriptio, & bene poſita.

Quinta concluſio. Deſcriptio magiſtralis vſurę etiã capiendo vſuram materialiter, non eſſet bona, ſi nihil ſuppleretur, & ſimiliter ſi principaliter indiſtinctè caperetur. probatur inſtando contra eam, & poſtea ſoluitur quoddam argumentum.

Sexta concluſio. Hæc deſcriptio ſuppleta & intellecta modo iam dicto eſt ſufficiens & bene poſita, ſcilicet uſura eſt lucrum temporale ex mutuo principaliter intentum intentione non mutata.

Septima concluſio. Deſcriptio poſita in titulo licet non ſit bona capiendo vſurã materialiter, tamen eſt bona eam capiendo formaliter.

Octaua concluſio. Deſcriptio poſita in titulo nõ eſt dicenda melior alijs tribus. Et ſoluitur quoddam argumentum contra ſeptimam concluſionem.

QVÆSTIO. XXII.

VTRVM mutuatio vſuraria ſit peccatum. & hoc omni lege damnatum atque mortale.

Solutio.q.ſtat in 13. concluſionibus, & 10. argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Mutuatio vſuraria eſt peccatum, probatur quintupliciter.

Secunda concluſio. Mutuatio vſuraria eſt contra legem naturalem. probatur. 25. rationibus, de quarũ validitate patebit in ſeq. quæſtione.

Tertia concluſio. Mutuatio vſuraria eſt contra legẽ diuinam. probatur. 10. probationib. fundatis in auctoritatibus, & octo primæ fundantur in auctoritatibus veteris teſtamenti, nona in auctoritate noui teſtamenti, decima in auctoritatibus eccleſiæ & doctorum.

Quarta concluſio. Mutuatio vſuraria eſt contra legem humanam, canonicam. probatur allegando pro nunc octo conſtitutiones canonicas, in quibus prohibetur, in quinque primis ipſis clericis ſingularitet: in alijs autem indiſtinctè omnibus.

Quinta concluſio. Mutuatio uſuraria rationabiliter fuit & eſt prohibita, ſiue hoc ſit lege humana, ſiue diuina. Et ibi habetur de incommodis, quæ ſequerentur: ſi vſuraria mutuatio admitteretur.

Sexta concluſio. Aliqua mutuatio vſuraria eſt ꝯ legẽ humanã ciuilem, probatur. Et ibi de uſura uſurarum.

Septima concluſio. Dẽpta mutuatione ad vſurã vſurarũ oĩs alia mutuatio vſuraria fuit cõceſſa de iure ciuili ꝯtento in libro. ff. Et hoc capiendo conceſſionẽ oĩbus tribus modis, quibus capi ſolet. Prima pars probatˀ diſcurrẽdu ꝑ leges eiuſdem lib. in tit. de vſuris poſitas: & diſtinguendo triplicem acceptionem conceſſionis.

Octaua concluſio. Quantum eſt de iure ciuili contento in C. aliqua mutuatio vſuraria: etiam alia ab ea, quæ fieret ad vſuram vſurarum eſt prohibita. Pręter autẽ has duas mutuationes vſurarias aliæ mutuationes vſurariæ ſunt conceſſę in eodem lib. etiam conceſſionẽ omnibus tribus modis capta.

Nona ꝯcluſio. Mutuatio vſuraria cõceſſa de iure ciuili Codicis fuit ſextuplex ſm quòd uſura, quæ fiebat, erat ſextuplex: diuerſis tamen perſonis conceſſa.

Decima concluſio. Quamuis alicui uideri poſſet: ꝙ prædictæ leges Codicis cõcedentes vſuras prædictas eſſent reuocatę per aliam legem eiuſdem lib. tamen non ſunt reuocatæ per aliquã legem eiuſdem lib. quãquam ſint virtualiter reuocatę per aliã conſtitutionẽ alterius libri iuris ciuilis, ſcilicet libri autenticorum. Hic latè examinatur. l. cũctos populos. an per eam reuocauerit Imperator leges, quibus conceſſerat uſuras. Poſtea inferuntur quatuor corollaria, vnum contra Bartolum, & vnum contra Baldum.

Vndecima concluſio. Iuſtinianus non videtur excuſabilis de hoc, ꝙ leges concedentes vſuras capiendo cõceſſionem modis tactis in ſeptima & octaua concluſionibus edidit, probatur tripliciter.

Duodecima concluſio. Dato ꝙ omnes leges per ſe & alios editas concedentes uſuras, non tantum virtualiter: ſed expreſsè & formaliter reuocaſſe per prædictã conſtitutionem in lib. aut. de eccleſiaſticis ti. nec vnquam poſtea aliquam legem vſuras ꝯcedentẽ in nouaſſet: adhuc non poteſt propriè loquendo dici, ꝙ omnis mutuatio vſuraria ſit contra legem ciuilem.

Poſtea inferunt duo corollaria, & magna gloria ius canonicum iuri ciuili pręferendum prędicatur.

Tredecima concluſio. Mutuatio uſuraria eſt peccatum mortale, probatur quadrupliciter. Poſtea decem argumẽta conantia probare mutuationem uſurariam non eſſe peccatum, & ſignanter non eſſe contra legem naturalem ſoluuntur.

QVÆSTIO. XXIII.

VTRVM omnes rationes intendentes probare mutuationem vſurariam eſſe contra legem naturalem ſint efficaces.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus & una concluſione.

In ſuppoſitionibus oſtenditur expediens eſſe, ſi quæ rationes euaſibles adducantur ad concluſionem ueram aliquam probandam, ꝙ earum euaſiones recitentur:

tentur: quatenus ſi huiuſmodi euaſiones ſint cauillatoriæ excludantur, ſi non, ꝙ lector rationibus illis omiſſis, ſolidioribus ad eandem concluſionē inherere ſtudeat fundamentis.

Concluſio reſpōſiua ad quæſtionem eſt. Quamquā indubitanter tenendum ſit, ꝙ mutuatio vſuraria ſit cōtra legem naturalē, tamen non omnes rationes ad hoc in præcedenti quæſtione adductæ ſunt ineuaſibiles uerè, uel apparenter: quamuis aliquę ex eis ſint efficaces ſufficienter.

Primæ duæ partes concluſionis patent ex præcedenti q.3. probatur diſcurrendo per omnes. 25. rationes ponendo euaſiones dabiles ad eaſdem, & aliquas ut cauillatorias excludendo, reliquas lectoris arbitrio relinquendo. Tandem verò in quarta parte cōcluſionis eligunt aliquę ex prædictis ut efficaces ad damnandū uſuram tanquam contra naturalem legem exiſtentem.

QVÆSTIO. XXIIII.

VTRVM ante legem euangelicam Iudęis fuerit peccatum mutuare ad uſuram hominibus ſiue ſuę nationis, ſiue alterius, & an idem iudicium ſit de Iudęis a tempore legis euangelicæ vſque hodie.

Solutio. q. ſtat in quatuor concluſionibus.

Prima concluſio. Iudęis ante legem euangelicam fuit peccatum mutuare ad vſuram hominibus ſuæ nationis, ſcilicet Iudeis, vel melius ipſis iſraelitis.

Secunda concluſio. Iudęis ante legem euangelicam peccatum fuit mutuare hominibus ad uſuram etiam alterius nationis. puta gentilibus etiam quibuſcunque probatur quinque rationibus. & ibi inter cætera ſoluitur argumentum, quod Iudæi pro ſe faciunt ad probandum, ꝙ liceat eis mutuare ad uſuram, & ponuntur duæ ſolutiones, quarum ſecunda eſt quorundam iuriſperitorum dicentium, Deum iudęis uſuras conceſſiſſe conceſſione ſimplicis tolerantiæ, non autem conceſſione diſpenſationis, & hæc ſolutio improbatur ſextupliciter: poſtea etiam quędā additio ad eandem ſolutionem, qua quidā dicunt Moyſen illā conceſſionē poſtea reuocaſſe, improbatur tripliciter. Tandē quoniam ſententia Pauor. in c. poſt miſerabilē. impugnatur. & ſoluūtur quatuor argumenta vel replicæ. quæ de conceſſionibus & diſpenſationibus veteris legis fieri poſſunt.

Tertia concluſio. Iudęis a tempore legis euangelicę nunquam fuit licitum mutuare ad uſuram etiam hominibus alterius nationis, vel profeſſionis: utputa chriſtianis, probatur quinque rationibus.

Quarta concluſio. Pertinaciter credens hanc propoſitionem. iudæis non eſt peccatum mutuare chriſtianis, vel alijs ad vſuram, eſt hæreticus. probatur tripliciter. poſtea ſoluuntur duo argumenta.

QVÆSTIO. XXV.

VTRVM poteſtas ſecularis ac prælatus eccleſiaſticus poſſit atque debeat prohibere iudæis mutuationem vſurariam: atque iudęos contrauenientes prohibitioni poſſit ac debeat punire.

Solutio q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus, duabus cōcluſionibus: & quatuor argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Poteſtas ſecularis & pręlatus eccleſiaſticus poteſt & debet iudæis ſub ſe degētibus prohibere mutuationem vſurariam chriſtianis fiendam: & ſi contrauenerint prohibitioni, eoſdem punire, probatur quatuor rationibus.

Secunda concluſio. Non eſt verum, ꝙ eccleſia faciēdo iudæos compelli ad remittendum chriſtianis vſuras: id faciat tantummodo, vt caueat chriſtianorum indemnitati. & non etiam ideo: quia ſibi ſit, uel debeat eſſe cura de peccatis Iudęorum, quibus peccant exigendo vſuras. probatur octopliciter. Poſtea ſoluuntur quatuor argumenta.

QVÆSTIO. XXVI.

VTRVM poteſtas ſecularis ac prælatus eccleſiaſticus licitè poſſit in aliquo ex ſeq. caſibus tolerare mutuationem vſurariam iudęorum, atque conſentire in eandem, ſcilicet ad uitandum maius malum, & ad cōſequendum maius bonum.

Solutio. q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & octo concluſionibus, ac ſex corollarijs, & trium argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Poteſtas ſecularis & pręlatus eccleſiaſticus nunquam poteſt licite conſentire in mutuationem vſurariam iudęorum, probatur octo rationibus.

Secunda concluſio. Nec propter maius, immo maximum ſpirituale, uel temporale malum uitādum: nec etiam propter maius immo maximum bonum conſequendum temporale uel ſpirituale eſt licitum cōſentire in mutuationē vſurariam. probatur. 10. rationibus.

Tertia concluſio. Poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico non eſt licitum tolerare mutuationem vſurariā iudęorum. probatur quadrupliciter. Et intelligitur concluſio regulariter loquendo propter ea, quæ dicētur in ſexta & ſeptima concluſionibus.

Quarta concluſio. Prædicta toleratio non eſt eis licita: etiam propter quodcunque bonum temporale a ſe, uel ab alio conſequendūm maius, quàm ſit damnum temporale, quod per vſuras inferunt chriſtianis. probatur tripliciter.

Quinta concluſio. Prædicta toleratio eſt illicita, etiamſi fiat propter temporale malum vitandum. probatur tripliciter.

Sexta concluſio. Poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare iudæorum mutuationē uſurariam propter uitare aliquod malū ſpirituale maius, quàm ſit illud malū ſpirituale, quod eſt mutuatio vſuraria, quod maius aliàs veriſimiliter vitari non poſſet. probatur quintupliciter.

Septima cōcluſio. Poteſtati ſeculari & pręlato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare Iudęorum mutuationē vſurariā propter aſſequi bonū ſpirituale maius, q̃ ſit illud bonū ſpirituale, quod per eorū vſuras tollitur, dummodo illud bonū ſpūale ſit debitū, ſeu pręceptū, vt aſſequatur, dummō aliàs ꝯſequi nō poſſet. probatur dupliciter.

Octaua concluſio. Dato ꝙ Moyſes in lege permiſiſſet permiſſione tolerantiæ Iudęis uſuras reſpectu gentilium, propter maius malum uitādum, ſcilicet ne mutuarent ad uſuram ſuis fratribus (licet oppoſitum ſit uerum) non tñ nunc eſſet id eis permittendū propter ſimile malum uitadum: ētſi eos ſuis fratribus mutuare ad vſuras eſſet maius malum, quàm mutuare ad uſuras

tas aliis, puta chriſtianis, vel etiam paganis.

Circa prædictas concluſiones ponuntur varia corollaria, & poſtea ſoluuntur tria argumenta.

QVÆSTIO. XXVII.

VTRVM Poteſtas ſecularis & prælatus eccleſiaſticus poſſit Iudeis dare licentiam mutuãdi ad vſuram chriſtianis, vel aliis cum pacto tali eos conducendo, vel recipiendo ad ciuitatem.

Solutio.q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & ſeptem concluſionibus.

In ſuppoſitione ſecunda oſtenditur, quòd cõtractus, de quo in titulo quæſtionis fit ſermo, non eſt propriè conductio: licèt ſic nominetur.

Prima concluſio. Capiendo dare licentiam pro concedere primo modo: tunc in eodem caſu, in quo poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare mutuationem vſurariam Iudeorum, etiam eſt licitũ eis dare licentiam mutuandi ad vſuras.

Secunda concluſio eſt trimembris, & eſt hæc. Capiẽdo dare licentiam pro concedere ſecundo modo, non eſt licitum poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico dare licẽtiã Iudeis mutuandi ad vſuram: etiam pro quocunq; malo vitando, ſiue temporali, ſiue ſpirituali, vel etiam pro quocunq; bono conſequendo temporali vel ſpirituali.

Tertia concluſio. ſicut ſecunda cõcluſio, quæ ſonat de dare licentiam capta pro concedere ſecundo modo eſt vera quoad omnia tria membra: ita eadẽ concluſio quoad omnia tria membra eſt vera: ſi capiatur dare licentiam pro concedere tertio modo. probatur ſex rationibus. Et ibi euacuãtur aliquę excuſationes, quas cõtingeret fingi per dantem licentiam iudeis tertio mõ.

Quarta concluſio. Non eſt licitum poteſtati ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico conducere Iudeos cum pacto de dando ſecundo uel tertio modo eis licentiam mutuandi ad vſuram, probatur dupliciter.

Quinta concluſio. Non eſt licitum poteſtati ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico conducere Iudeos taliter, ꝙ poteſtas eis prohibendo maiores vſuras, concedat minores conceſſione ſecundo vel tertio modo accepta, probatur tripliciter.

Sexta concluſio. Poteſtas ſecularis vel prælatus eccleſiaſticus dans ſecundo vel tertio modo eis licẽtiam mutuandi ad vſuram, talique pacto eos conducens, vltra mortale peccatum videtur eſſe excõmunicatus: quamuis hoc non ſit omnino clarè oſtenſibile.

Septima concluſio. Non eſt licitum poteſtati ſeculari cuicunq; cõdere ſtatutum, vel decretum, vel legem, quo diſponatur, ꝙ compelli debeant ad ſolutionẽ vſurarum illi, quibus ſub vſuris mutuauerunt vſurarii, ſiue chriſtiani, ſiue iudei, & ꝙ non debeant vſurariũ compelli ad reſtitutionem vſurarum perceptarum. Et intelligitur concluſio, etiamſi illud ſtatutum, vel decretum fiat cum expreſſo conſenſu populi, cui præiudicatur in hac parte, & qui cogitur ſoluere vſuras & ſolutas non repetere. hæc concluſio probatur tripliciter. Dehinc ſoluuntur duo argumenta.

QVÆSTIO. XXVIII.

VTRVM Papa poſſit diſpenſare cum poteſtate ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico: vt talis poteſtaſ, vel prę latus ad vitandum maius malum, vel conſequendum maius bonum licitè: & ẽt impune valeat condocendo, vel recipiendo iudeos eiſdem dare licentiã mutuandi ad vſuras. Et loquor in hac concluſione tantum de dare licentiã ſcdo vel tertio modo, non primo modo.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & duabus concluſionibus.

Prima concluſio eſt quinmembris, & eſt. Papa non poteſt diſpẽſare cum Iudeis: vt ſimpliciter licitè valeãt mutuare ad vſuras, neq; ẽt vt ſimpliciter impune illud valeant: ſed aliquo modo loquendo de poſſe Papę, põt diſpenſare cum eis, vt ſecundum quid licitè id valeant: & ſm quid impone id valeant: aliquo verò modo loquendo de poſſe, non poteſt illud Papa, prima pars probatur quinque rationibus.

Secunda concluſio. Sicut prima cõcluſio quoad oĩa ſua membra eſt vera de diſpenſatione, quam Papa faceret cum Iudeis ſuper illo actu, qui eſt mutuare ad uſuram: ſic etiam eadem concluſio quoad omnia quinq; membra eſt vera, ſi formetur de diſpenſatione, quam faceret Papa cũ ptãte ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico ſuper illo actu, qui eſt dare ſcdo vel tertio mõ licentiã mutuandi ad vſuras. Poſtea ſoluuntur duo argumenta, vbi pro primo aſſignantur duæ ſolutiones: ſed prima, quæ eſt cuiuſdam iuriſperiti, improbatur quadrupliciter, & diffuſè examinatur hoc, an Papa poſſit modificare ius diuinum: & ipſum in parte tollere: aut contra ipſum diſpenſare, & ſoluuntur multa argumenta poſſibilia fieri in contrarium, & ibi de diſpenſatione Papę circa obſeruationẽ diei dñicæ, & diffuſe de numero teſtiũ, vbi Papa videtur contra ius diuinum ſtatuiſſe.

QVÆSTIO. XXIX.

VTRVM Mutuanti ex beneuolentia, vel propter beneuolentiam licitum ſit poſtea recipere aliquid oblatum non exactum vltra ſortẽ a mutuatario citra hoc, ꝙ mutuatio facta fiat vſuraria.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & ſex concluſionibus.

In ſuppoſitionibus ponit̃ dr̃ia inter mutuare ex beneuolentia: & propter beneuolentiã, & quid ſit beneuolentia declaratur.

Prima ꝯclo. Licitũ eſt mutuare ex beneuolentia, & ẽt propter beneuolentiã: ſi pp dicit cauſam effectiuam.

Secunda concluſio. Si propter, dicit circunſtantiam cauſæ finalis, licitũ eſt mutuare propter beneuolentiã, ſi ibi ſiſtatur: non autem ſibi non ſiſtatur, & beneuolẽtia vlterius ad temporalia ordinetur.

Tertia concluſio. Si quis mutuauit ex beneuolentia, vel pp beneuolentiã eo modo, quo dictũ eſt licere: tali licitũ eſt in duobus caſibus poſtea recipere aliquid vltra ſortem a mutuatario citra hoc, ꝙ mutuatio ꝑter ita reddat̃ vſuraria, in quattuor verò nõ eſt ſibi licitũ tale quid recipere, & enumerant̃ caſus per ordinem.

Quarta ꝯclo. Duo caſus liciti tertię ꝯclõis differũt: ꝓbat̃, & quoddã argumẽtũ ꝯ reſtitutionẽ fiẽdã ſoluit̃.

Quinta ꝯclo. Quattuor illiciti caſus tertię concluſionis differunt. probat̃, dando tres differentias.

Sexta ꝯclo. Si qs alicui ex bñuolẽtia, vel pp bñuolẽtiã mõ licito mutuauit: & tñ poſtea in aliquo quattuor caſuum

caſuũ illicitorũ recipit illicitè ab eo aliq d vltra ſortem ſibi oblatũ: talis licet peccauerit recipiẽdo tale: tñ propter hoc præterita mutuatio amplius non redditur vſuraria. probatur, & ſoluitur argumentum in contrariũ.

QVÆSTIO. XXX.

VTRVM mutuatori liceat tempore mutuationis vel poſt, exigere a mutuatario ultra ſortem aliquid pro ſuo intereſſe damni emergentis: & etiam lucri ceſſantis, atque exactum recipere citra hoc, ꝙ mutuatio reddatur vſuraria.

Solutio quæſtionis ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, & octo concluſionibus.

In ſuppoſitionibus deſcribitur quid ſit intereſſe, & quotiuplex, quot denique modis contingat mutuantem tale quid pati.

Prima concluſio. Quamuis de rigore ſcholaſtico & iuſtitiæ ſeruatis ſeptem conditionibus licitum ſit mutuanti tempore mutuationis exigere a mutuatario ultra ſortem aliquid pro ſuo intereſſe damni emergentis ante moram mutuatarii, tamen quæcunque harum conditionum defecerit, mutuatio redditur illicita, & ibi ſingulæ conditiones cum ſuis rationibus enumerantur.

Secunda concluſio. Sicut prima concluſio eſt uera de intereſſe ante moram mutuatarij: ſic eſt uera de intereſſe damni emergentis accidente ex mora mutuatarij, probatur quadrupliciter.

Tertia concluſio. Sicut prima & ſecunda concluſiones de utroque intereſſe damni emergentis, ſcilicet ante moram & poſt moram ſunt veræ quò ad exactionem, quæ fieret in mutuatione: ſic eędem ſunt veræ de exactione, quę fieret poſt mutuationem, probatur dupliciter.

Quarta concluſio. Quamuis de rigore ſcholaſtico & iuſtitiæ loquendo & ſeruatis octo conditionibus licitum eſſet mutuanti tempore mutuationis exigere a mutuatario ultra ſortem aliquid pro ſuo intereſſe lucri ceſſantis: ſi illud ceſſet ei ante moram. mutuatarij: tamen quæcunque harum conditionum defecerit, redditur illicitum, & ſi denique aliquis contendat conditiones velle obſeruare, habeat ille, cui talis caſus proponitur, oculum ad documentum, quod in fine huius quæſtionis annectitur. Probatur quò ad primam partẽ quatuor rõnibus, & octo auctoritatibus, poſtea ſoluũtur ita argumenta contra eam procedentia. Et hæc cõcluſio cum ſuis circunſtantijs cautè in ſingulis ponderanda. immo tota quæſtio quia in ſequentibus quæſtionibus huius libri ſit ſæpe remiſſio ad hic determinata, quatenus nihil hic dictorum negligatur.

Quinta concluſio. Sicut quarta concluſio fuit uera de intereſſe lucri ceſſantis ante moram mutuatarij: ſic etiam eſt uera, ſi formaretur de intereſſe lucri ceſſantis poſt moram, probatur tripliciter.

Sexta concluſio. Sicut quarta & quinta concluſiones ſunt veræ de exactione facta in mutuatione, ſic eſſent veræ de exactione facta poſt mutuationem.

Septima concluſio. Sicut licet exigere aliquid pro intereſſe, ſic licet illud recipere.

Octaua concluſio. In caſu, in quo non licet exigere aliquid pro intereſſe, exactio reddit ipſam mutuationẽ uſurariam, ſi exactio fiat tempore mutuationis, ante autem ſi poſt mutuationem fiat illa exactio. Poſtea annectitur ſalutare documentum per confeſſores & conſultores in foro animæ obſeruandum, quod ad innumeros caſus, qui ex hac quæſtione pendent, deſeruire poteſt. Quoddam quoque uelut expediens pro republica, quatenus deſuper aliquid diſponatur, ꝓponiť.

QVÆSTIO. XXXI.

VTRVM mutuanti ad certum terminum licitum ſit obligare mutuatarium ad dãdum ſibi ultra ſortem aliquid nomine pœnę, ſi non in præmiſſo termino reſtituerit ſibi ſortem, & an idem incrementum nomine pœnę dandum liceat ſibi in caſu defectus exigere, ac recipere.

Solutio quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus & 12. concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de triplici pœna, ſcilicet conuentionali, iudiciali, & legali, quam contingit mutuatarium incurrere.

Prima concluſio. Titulus quæſtionis eſt licitus quò ad primam eius partem, quæ eſt de obligando mutuatarium, & hoc ſeruatis tribus conditionibus, probatur concluſio quadrupliciter, & enumerantur conditiones.

Secunda concluſio. Titulus quæſtionis eſt etiam licitus quò ad ſecundam partem, ſcilicet de exigere, & quò ad tertiam partem, ſcilicet de recipere tale incrementum nomine pœnę, & hoc ſeruatis prædictis conditionibus.

Tertia concluſio. Prædictæ conditiones etiam ſufficiunt ad hoc, ꝙ titulus quæſtionis ſit licitus quò ad omnes illas partes. Et hic excluduntur tres aliæ conditiones, quæ forte uiderentur aliquibus tanquam neceſſariæ, & poſtea ponitur moderamen ſalutare diligenter obſeruandum circa prædicta.

Quarta concluſio. Mutuatarius licitè poteſt obligari ad pœnam iudicialem, ſi deficiat in termino ſibi præfixo, & hoc ſtantibus quatuor conditionibus,

Quinta concluſio. Si adſint prædictæ tres conditiones, tunc etiam licitè poterit iudex pœnam exigere, ac recipere a mutuatario deficiente in termino præfixo.

Sexta concluſio. Si adſint prædictæ conditiones, tũc non oportet ad ueritatem illius concluſionis requiri tres alias.

Septima concluſio. Mutuatarius licitè poteſt obligari ad illam pœnam legalem, dę qua ſonat primum exemplum tertiæ ſuppoſitionis, & hoc ſtantibus quatuor concluſionibus, non obſtante ꝙ illa pœna cedit mutuatori.

Octaua concluſio. Legiſlator & etiam mutuatarius licitè poteſt exigere & recipere illam pœnam legalem a mutuatario, de qua præcedens concluſio ſonuit ſeruatis conditionibus ibidem tactis.

Nona concluſio. Ad hoc vt liceat legislatori, uel pupillo exigere illam legalem pœnam, non requiruntur tres aliæ.

Decima concluſio. Mutuatarius licitè poteſt obligari ad illam pœnam legalẽ, de qua ſonat ſecundũ exẽplũ tertię ſuppoſitionis, ſi adſint quatuor conditiones.

Vnde-

Vndecima conclusio. Legislator & etiam mutnator licitè poteſt exigere & etiam recipere illam pœnam legalem, de qua ſecundum exemplum ſonuit, ſeruatis illis quatuor cōditionibus tactis in decima cōcluſione.

Duodecima concluſio. Ad hoc ꝙ liceat id, quod dictum eſt in 10.& 11. concluſionibus non requiruntur tres aliȩ conditiones: ſcilicet ſimiles illis, de quibus in tertia, ſexta, ac uona concluſionibus dictum eſt.

QVÆSTIO. XXXII.

VTRVM mutuanti liceat recipere a mutuatario pignus detinendum, donec ſoluatur ſors.

Solutio quæſtioois ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & ſex concluſionibus.

Prima concluſio. Si mutuans tantum recipit pignus ad ſecuritatem, licita eſt receptio.

Secunda concluſio. Si mutuans recipit pignus, ooo tantum ad ſui ſecuritatem: ſed etiam ut interim, quo caret ſorte, percipiat fructus pignoris: & tamē pignus eſt de iure ipſius mutuantis: & dumtaxat ipſius mutuatarii iniuſtè detinentis licitè recipit illud pignus, ac fructus eiuſdem etiam non computando illos fructus in ſortem etiam ſine reſtitutione fructuum ſeruatis duabus conditiooibus, probatur tripliciter.

Tertia conclusio. Si mutuans recipit pignus non tātum ad ſui ſecuritatem: ſed etiam ut interim percipiat fructus pignoris, & pignus eſt de dominio mutuantis tanquam directum dominium habentis, & eſt de dominio utili mutuatarii: tunc io caſu, quo illa res pignorata eſt feudalis, licitè percipit mutuator fructus pignoris non computando eos io ſortem non curando, an mutuator ſit clericus, uel eccleſia, uel laicus: & hoc ſtāte vna conditione. Probatur auctoritate & ratione, & ſoluitur argumentum io contrarium, atque impugnatur gloſſa in c.conqueſtus. de uſuris.& ioferuntur quædam corollaria de vaſallo & dominio ſuo.

Quarta concluſio. Si mutuans recipit pignus : non tantum ad ſecuritatem ſui: ſed etiam ut interim percipiat fructus pignoris : qnos tamen intendit computare in ſortem, & pignus ſit de dominio dumtaxat mutuatarii, adhuc licitè recipit illud pignus, dummodo perceptio fructuum fiat de conſenſu mutuatarij.

Quinta concluſio. Si mutuans recipit pignus : noo tantum ad ſecuritatem: ſed etiam ut interim percipiat fructus pignoris, quos noo iotendit computare in ſortem, & pignus eſt tantummodo mutuatarii, tunc mutuans illicitè recipit illud pignus ac fructus eius, demptis quatuor caſibus.

Sexta concluſio. In caſu quintæ cooclusionis tenetur mutuator reſtituere fructus perceptos : & etiam illos, quos pcipere potuiſſet, & hoc in quatuor caſibus.

QVÆSTIO. XXXIII.

VTRVM mutuāti irrreuocabiliter duo milia flo. licitum ſi cum pacto recipere a mutuatario aliquam poſſeſſionem valentem annuatim importare. 100.flo. in reddibus, uel fructibus, pacto, uel intentione percipiendi fructus illius poſſeſſionis ſioe illorum computatione in ſortem : donec ei a mutuatario ſoluatur ſors mutuata, ſcilicet duo milia flor.

Solutio quęſtionis ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, & nouem conclnſionibus.

Io prima ſuppoſitione recenſentur ſeptem circunſtantiæ, cum quibus ſolet veſtiri cōtractus quæſtionis.

Dehinc in ſecunda ſuppoſitione multis exemplis ex diuina & humana lege prolatis oſtenditur, ꝙ nō ſequitur, contrahentes nominant cootractum aliquo nomine, igitur eorum contractus eſt talis.

Additio poſt finem ſecundæ ſuppoſitionis legenda.

Confirmatur ſecunda ſuppoſitio ſic. Quia ſi eoipſo, quo homines contrahendo uominarent ſuum cootractum aliquo nomine, ille eorum contractus eſſet uerè & ſubſtantialiter talis, tūc ſequeretur, ꝙ fidelibus etiā quò ad interitum ſalutis æternę captioſiſſimum eſſet, contrahendo ſimul uerbotenus nominare contractum aliquo nomine: conſequens eſt inconueniens, ſequela probatur dupliciter. Primò: quia de neceſſitate ſalutis æternę eſt, ꝙ fideles mutuando nō contrahant cootractu non gratuito. ſi igitur contrahendo uero contractu emptionis etiam iuſto & iuſtitiæ commutatiuæ per omnia conformi, ſimul uterentur uocabulo mutui : & ita oporteret illum contractum eorum eſſe mutuum: cum tamen non eſſet gratuitus contractus: ſequeretur, ꝙ eoipſo, quo iuſta emptione emendo aliquid, dicerēt mutuo, peccarent mortaliter: cooſequens eſt inconueniens. Primò: quia conſtat, ꝙ non peccaſſent mortaliter, ſi ſolum ab eo uocabulo abſtinuiſſent, quantumcūque in re omnioo, & per omnia idem egiſſeot, ac eodē modo contraxiſſent: qnomodo igitur ſolius illius uocabuli expreſſio poſſet facere eos peccaſſe mortaliter quò ad contractum: cum aliàs omnino eundem actū feciſſent? Secundò: quia cæteri fideles literati in omnino ſimili contractu non peccarent mortaliter, qui ſciētes naturas contractuum & eoſdem appropriatè appellare, non ſic eum uominarent. igitur nec illi peccarent. Secundò probatur principalis ſequela ſic : quia de neceſſitate ſalutis æternæ eſt, ꝙ fideles non committant ſimoniam, nec nitantur dona ſpiritualia acquirere contractu non gratuito, ſcilicet emptione & huiuſmodi: & tamen ſi eoipſo, quo contrahentes nominarent aliquem contractum aliquo nomine, oporteret illum contractum eſſe talem, qualis per nomen importatur : tūc omnes ſimpliciani fideles impropriè loquētes de actu ſuo meritorio, quo acquirunt ſpiritualia dona: peccarent toties mortaliter, quoties ſic acquirendo nominarent ſuum actum tali nomine: quantumcunque intentio eorum eſſet ſyncera, & mens nequaquam uerborum rigori cooſona: quia loquentes de illo utuntur uocabulo contractus non gratuiti. unde cum acquirunt literas confeſſionales per opus pium. puta porrigendo manum adiutricem ad aliquam piam cauſam dicunt ſe emiſſe tales literas, ſeu facultates & gratias ibi contentas, ſcilicet eligendi confeſſorem & abſolutionem conſequendi a reſeruatis, uel non reſeruatis. Item dicunt ſe redemiſſe, & per cooſequens emiſſe iodulgentias, quando per aliqua opera pietatis impenſa ſponſę Chriſti, ſcilicet eccleſię merentur a Vicario ſponſi eiuſdem de theſauro eidē ſponſæ relictæ remunerari. Similiter dicunt ſe emere anniuerſaria, quando per temporalia ſtipēdia pietatis impenſa perſonis eccleſiæ meren

tus

tur ab eiſdem recipere ſpiritualia beneficia: immo etiã prophetæ vtuntur uocabulo emptionis & uenditionis, quaodn loquuntur de cooſecutione meritoria ſpiritualium, quaſi opus bonum ſit precium, & ſpiritualia ſint ut merx. Vnde Eſaias de ſpiritualibus donis & gratiis, & ſpecialiter de euchariſtia ſub onmine panis & potus dicit. Omnes ſitientes venite ad aquas, & qui oõ habetis argentum emite & comedite &c. quaſi actus de congruo, vel condigno meritnrius alicuius ſpiritualis doni ſit vt precium, & donum vt merx, & elicitin actus, & relatio eiuſdem ad illud dnnum ſit: vt emptin & precii ſolutio. Relinquitur igitur ſecunda ſuppoſitin ſufficienter nſtenſa. Finit additin. Pnſtea pnſt tertiam ſuppoſitinnem ſnluuntur duo argumenta, quæ ex humanis poſſunt cuntra ſecundam ſuppoſitionem pruferri legibus.

Additio poſt eorundem argumentorũ ſolutiones legẽda.

Pro confirmatinne autem ſolutinois datæ ad primũ ex prædictis dunbus argumentis notaodum eſt, ꝙ io l. ſed & ſiquis impediat. §. ſi cui. ff. de religin. & ſumptibus fuoerum. dicit iuriſcooſultus ita. Si cui funeris ſui curam teſtator mandauerit, & ille accepta pecunia funus onn duxerit, de dnlo actinnem io eum dandam Mela ſcribit. hæc ibi. Ex qua lege patet apertè, ꝙ mandatum mandatarin inionctum & ab eo ſuſceptum onn parit actiooem mandati contra maudatarium, qui mãdatum oon fuit executus: ſed actionem de dolo, quæ ſecum actiouem mandati ono compatitur. l. ideoque. ff. de doln. Et licet communiter doctores in l. mandatũ. C. mandati. dicant, ꝙ huc mandatum expiret. ideo nõ detur mandati actio, ſed de duln. Salicetus tamen videtur prædictum textum melius ponderaſſe alijs, & huic non placet alinrum dictum dicentium, mandatũ prædictum de ſepeliendu funus mnrte teſtatnris expiraſſe: quia ſi hoc eſſet verum, vtique nou deberet intantum obligare mandatarinm, ſcilicet ꝙ ipſe nou ſepeliẽdo, & ſic propter nnn implementum mandati iniuncti & per eum ſuſcepti de dolo teneatur, cuius contrarium dicit textus ille, prupter quod Salicetus dicit, ꝙ mandatum illud durat & ubligat mandatarium mortun teſtatore ad funerandum: nnn tamen producit actinoem mandati: ſed actiouem de dnln. & hnc ideo: quia ipſum factum ſepeliendi ſimpliciter conſyderatũ nnu recipit æſtimationem: & ſic nec intereſſe intrinſecum. ergo prætextu eius nuu competit actin mandati, l. ſi remunerandi. §. ſi tibi, & l. ſi procuratorem. §. mandati. ff. man. Intereſſe autem extrinſecum ipſius facti non ęxtimatiuũ bene recipit, pru quo datur actio de duln. & ſubiungit Salicetus dicens, & per illa potes intelligere illũ textũ habẽrẽ ſenſum eius occultũ. Hęc ille. Patet ergn ex prædictis, ꝙ ſtat, ꝙ aliqui ↄtrahãt aliqun ↄ̃ctu, qui verè & ſubſtantialiter eſt ↄ̃ctus talis ſpeciei: & tñ ↄ̃henti nnn competat actin illa, quę aliàs de iure ↄſueuit tribui regulariter prn tali ſpecie ↄ̃ctus: immu aliqua alia actin ſibi ex diſpoſitinne iuris competit, ideo non ſequit: ius ciuile tribuit actionẽ talis cootractus pro aliquo contractu: igitur ille cootractus eſt talis. Puſſet etiam contra prædicta nbijci per aliam legẽ, prnut tangam queſtione. 8 ȝ argumentu tertio.

Finit additio.

Concluſiunes autem reſponſiuæ ad quæſtinoem ſunt illæ.

Prima concluſin. Exquo A. dicendo ad B. mutuo tibi dun milia, adiecit circunſtantiam illam, ſcilicet ꝙ mutuaret ei irreuocabiliter, talis contractus oõ eſt mutuatio. Probatur dupliciter.

Secunda concluſin. Si A. in mutuatinne prędicta vltra circunſtaotiam irreuocabilitatis nullam adijceret circuoſtantiam, uel pactum, ſcilicet quòd A. habeat caſtrum in pignus & percipiat fructus eius, eſſet uera donatin.

Tertia concloſin. Exquu A. io mutuatione prędicta vltra circunſtantiam irreuocabilitatis adiecit etiam tertiam & quartam circuuſtantias, ſcilicet ꝙ A. habeat caſtrum ipſius B. & percipiat fructus eius etiam oon cõputando eos in ſortem: talis contractus eſt cenſendus emptiunis, vel ſaltem cuntractus inonminatus, dn ut des. Probatur & declaratur, quod borum potius dici debeat.

Quarta concluſin. Exquo A. in prædicta mutuatione ultra prædictas quatuor circunſtaotias addit ſeptimã, ſcilicet ꝙ A. ſit nbligatus reſtituere ipſi B. caſtrum quaodo B. reſtituat ipſi A. ſortem mutuatam, ſcilicet duo milia flore. tunc debet cenſeri ex parte A. contractus emptinuis cum pacto retrouendendi, & ex parte B. contractus veoditionis cum pacto redimendi. probatur.

Quinta concluſio. Receptin, qua A. recipit caſtrum ipſius B. & aſſignatio, qua B. aſſignat ipſi A. caſtrũ uon eſt oeceſſariò dicenda piguoratio, quando fit cũ qointa & ſexta circunſtantijs, ſeu cõditionibus tactis in prima ſuppoſitinne, probatur.

Sexta cõcluſio. Prædicta aſſignatio & receptin caſtri poteſt ſuſtineri & dici eſſe vera pigonratin.

Septima concluſio & reſponſiua ad concluſinnẽ eſt, ꝙ caſus quęſtionis veſtitus illis circunſtantiis, quæ io titulo ſunt poſitę, & latius declaratę in prima ſuppoſitione, videtur eſſe licitus: ſic ꝙ non eſt uſurarius, prnbatur quadrupliciter: ſed quarta probatin iuualidatur & conſequenter ſententia doctoris Ioannis de Fraockfordia impugnatur.

Octaua concluſiu. Dato quòd in prędicto contractu eſſet vera mntuatio in datione. 2. milium flore. & vera pigooratio in caſtri aſſignatione & perceptione fructunm pignnris: adhuc pnſſet ſaluari miles in perceptinne aliquorum fructuum caſtri etiam onn computandut uni in ſortem: quamuis noo omniũ, probatur dupliciter.

Nona cooclusio. Si in contractu quęſtinnis eſſet vera mutuatin & piguoratio non poſſet miles qoò ad id, quod reciperet ultra expenſas & intereſſe modo tacto in pręceden ti concluſiune ſufficienter excuſari, ſicut tamen quidam nititur eum excuſare per hoc pręcisè, quòd ille contractus communiter obſeruatur inter principes tam eccleſiaſticos, quàm ſeculares, alioſque potentes, & palam frequentatur, qui huiuſmodi contractum credunt licitum, & eum bona fide quotidie tanquam licitum celebrant, paſſimque abſoluuntur a confeſſoribus, & (quod plus eſt) rato eiuſdem deſuper conſcientia formatur, prnbatur & declaratur, quid cumnunis obſeruantia & conſuetudo io excuſaodis delictis, & ſignanter illis, quæ ſunt contra diuioam

nam legem, valeat, & examinatur caſus. c. finalis, de ſpõſa duorum.

QVÆSTIO. XXXIIII.

VTRVM ipſi A. vtputa alicui mutuanti irreuocabiliter ipſi B. vtputa alicui principi duo milia flore. liceat ipſum B. obligari ad dandum ſibi ex camera ſua annuatim centum flor. donec reſtituatur ſibi integraliter ſors mutuata, non computatis in ſortem illis centum flor. quos annuatim percepit data facultate principi & ſuis ſucceſſoribus ſeſe liberandi, & cenſum prædictum extinguendi per reſtitutionem ſortis mutuatæ.

Solutio. q. ſtat in quattuor ſuppoſitionib. tribus cõcluſionibus, & ſex argumentorum ſolutionibus.

In ſuppoſitionibus declarantur conuenientiæ & differentiæ huius caſus ad caſum præcedentis quæſtionis.

Prima concluſio. Caſus concluſionis ueſtitus illis circunſtantijs, quæ in titulo & prima ſuppoſitione ſunt poſitæ uidetur licitus, probatur tripliciter.

Secunda concluſio. Dato, quòd eſſet ibi uera mutuatio, adhuc A. poſſit ſaluari quò ad aliquos flore. annuos perceptos, quos nollet reſtituta ſorte ſibi computare in ſortem, probatur.

Tertia concluſio. Dato, quòd eſſet ibi uera mutuatio ipſi A. percipiendo aliquid ultra ſortem & ultra intereſſe: non poſſet ſaluari per hoc, quòd eſt communis obſeruantia in terra noſtra & bona fides in contrahentibus.

Contra primam concluſionem arguitur ſex argumẽtis, & ibi de præſtationibus ad montem Florentinorum, & improbatur ſolutio cuiuſdam multipliciter, & datur alia cum remiſſione tamen ad latiorem determinationem fiendam infra. q. 65. ubi multa tangentur, quæ ad præſentis quæſtionis determinationem poterunt conducere. Ad eandem etiam uide, quæ dicam argumento primo, & tertio in q. 85.

QVÆSTIO. XXXV.

VTRVM in ſequenti caſu ſit mutuatio, & ſi ſic, an ſit mutuatio uſuraria, ſcilicet ſocer promiſit nomine dotis genero ſuo mille flor. traducta filia in domum petita ſoccro ſuo mox ſibi dari dotem promiſſam: ſocer non uult dare, eo quòd uel non habet, uel ſi habet, uult illa mille uti ad alia, & gener petit ſibi dari pignus in ualore mille flore. ualens importare annuatim 50. flore. utputa aliquam poſſeſſionem ualentem tantundem importare. Hanc itaque poſſeſſionem ſocer pignorat genero r. gener etiam donec dos promiſſa ſibi ſoluatur, fructus pignorum percipit non uolendo eos computare, nec computando eos in ſortem, ita quòd uult dotem promiſſam nihilominus ſibi integraliter ſolui a ſocero.

Solutio. q. ſtat in ſex concluſionibus, & quinque dubiorum emergentium per octo concluſiones deciſionibus.

Prima concluſio reſpondet primæ parti quæſtionis, ſcilicet, an ſit ibi mutuatio uel non. In prædicto caſu cõtingit non eſſe mutuationem in duobus caſibus: & etiã contingit eſſe mutuationem ſecundum uarietatem circunſtantiarum caſus.

Secunda concluſio. In primo caſu, in quo prædictus contractus non eſt mutuatio: quamuis gener nõ committit peccatum uſuræ: tamen contingit eo alio peccato peccare: & etiam contingit eo nullo peccato peccare.

Tertia concluſio. In ſecundo caſu, in quo prædictus contractus non eſt mutuatio, gener nec peccato uſuræ, nec alio peccato peccat: ſi agitur contractus eodem modo quo formatus eſt in titulo.

Quarta concluſio. In caſu, in quo prædictus contractus eſt mutuatio, caſus quæſtionis eſſet illicitus: ita ꝙ ibi eſſet mutuatio uſuraria, & hoc ſi gener percipit prædictos fructus ratione mutuationis.

Quinta concluſio. In caſu quartæ concluſionis non eſſet mutuatio uſuraria, nec illicitus contractus, quando gener non ratione mutuationis: ſed ratione intereſſe reciperet prædictos fructus: & idem ſi ratione pœnæ conuentionalis acciperet.

Sexta concluſio. In caſu, in quo prædictus contractus eſt mutuatio, caſus quæſtionis etiam eſt licitus, ſi fructus poſſeſſionis non computandos in ſortem reciperet ratione onerum matrimonialium: attamen illa ratio reduci debet ad rationem alicuius intereſſe iam in quinta concluſione tactam. Prima pars probatur in cap. ſalubriter. Secunda pars probatur duabus rationibus. Poſtea ſoluuntur quinque dubia per ſequentes concluſiones.

Septima concluſio. Si ſocer fuiſſet mox a principio traductionis filiæ conſtitutus debitor dotis mille flore. quos tamen mille gener dimitteret apud ſocerum, nõ quidem irreuocabiliter: immo reuocabiliter, & per conſequens cenſeretur mutuaſſe eos ſocero: gener tamen pro ſui ſecuritate reciperet non pignus: puta poſſeſſionem aliquam: ut prædictum eſt, ſed cautionem tantum: obligando tamen ſocerum, quòd interim, quo differet ſibi ſoluere dotem, debeat ſibi annuatim certam ſoluere penſionem pecuniarum. puta de centum quinque, ſeu de mille. 50. ſaluo nihilominus capitali dotis in ſua integritate: tunc in duobus caſibus eſt illa receptio annuæ penſionis illicita, & in aliquo caſu eſt licita, & recenſentur caſus per ordinem, & ſoluuntur quattuor argumenta quorundam iuriſperitorum tenentium contrarium.

Octaua concluſio. Quãuis iuriſperiti dicant, non licere hæredibus mariti, ſeu generi iam mortui hoc, quod dictum eſt licere genero: tamen illa opinio non uidetur rationabilis, neque uera: immo uidetur, quòd illud idem, quod dictum eſt tam in caſu quintæ & ſextæ concluſionis, quàm in caſu ſeptimæ concluſionis licere genero: etiam liceat hæredibus eius.

Nona concluſio. Quamuis quidam iuriſperitorum dicant, mulieri relictæ non licere illud reſpectu hæredum ſui mariti, qui obligati ſunt ſibi reſtituere dotem, quod licuit ſuo marito, ſcilicet genero reſpectu ſoceri: tamen illa opinio non uidetur rationabilis, neque uidetur uera: immo illud, quod genero in obligatione dotis licuit reſpectu ſoceri in caſu quintæ, ſextæ & ſeptimæ concluſionum, etiam ipſi mulieri in obligatione dotis licet reſpectu hæredum mariti ſibi obligatorum dotem ſoluere.

Decima concluſio. Si relicta accipit illos denarios

pro

pro ſuo intereſſe, quod in rei ueritate patitur propter carentiam dotis ſibi debitæ. licita eſt ſibi illa receptio, ſaluis tamen conditionibus requiſitis ad receptionem intereſſe tactis in q.30.& ſi aliqua harum defecerit, nō eſt ſibi illa receptio licita ratione intereſſe.

Vndecima concluſio. Si relicta accipit illos denarios non pro intereſſe, eo quòd nullum patitur intereſſe vel non tantum: attamen accipit nomine pœnæ legalis, quam ſibi lex illa municipalis applicat: licita eſt illa receptio: ſaluis tamen conditionibus requiſitis ad recipiendum quid nomine pœnæ tactis in q.31.

Duodecima concluſio. Si ſtatuentes id ſtatuerunt tanquam pœnam licitè id egerunt, & circa incurſum excommunicationis: dummodo adſint conditiones requiſitæ ad ſtatuentes pœnam legalem tactæ in quæſtio.31.

Tredecima concluſio. Si aliquis tertius, puta Ioannes mutuaret ex charitate genero prædicta mille, & non motus propter lucrum fructuum obtinendorum ultra ſortem, & gener etiam Ioanni liberaliter ex amicitia donaret fructus: licitè poſſet Ioannes fructus percipere.

Decimaquatta concluſio. Si etiam gener non per modum doni liberalis donaret illos fructus Ioanni: nec Ioannes ut ſic reciperet eos: adhuc licitum eſt Ioanni illos fructus percipere eo modo, quo genero licuit: non obſtante opinione & ratione quorundam iuriſperitorum in contrarium.

QVÆSTIO. XXXVI.

VTRVM ad mutuationem uſurariam requiratur, quòd incrementum vſurarium vel temporale commodum, quod re, vel ſpe conſequitur mutuator uſurarius: conſequatur a mutuatario, vel ab aliquo alio loco ipſius hoc modo, ſcilicet quòd mutuatarius, uel alius incipiat carere tali temporali: ita quòd prius habuerit illud, vel ſub alijs terminis, an oporteat, quòd mutuatarius, vel aliquis alius dannificetur in hoc, ꝙ mutuator aſſequitur incrementum uſurarium.

Concluſio reſponſiua ad quæſtionem eſt unica & negatiua, & probatur octo exemplis. & ibi de mutuantibus frumentum uetus pro nouo. de mutuante quoque ruſtico, ut ſit ſuus colonus, tangitur ſententia Grego. de Arimino & impugnatur atque ſoluitur eius motiuum. & ibidem etiam de mutuante uineatoribus.

QVÆSTIO. XXXVII.

VTRVM mutuatio facta principaliter propter uitationem damni iniuſti, aut uexationis iniuſtæ ſit uſuraria.

Solutio ſtat in duabus concluſionibus.

Prima concluſio. Si damnum eſt iniuſtum, ſimiliter vexatio eſt iniuſta, mutuatio non eſt uſuraria.

Secunda concluſio. Si damnum eſt iuſtum, ſimiliter ſi uexatio eſt iuſta: mutuatio facta principaliter propter talis damni, vel vexationis vitationem eſt vſuraria. Poſtea impugnantur ſententiæ quorundam iuriſperitorum, ſcilicet Laur. de Ridolfis, Speculatoris & Ioan. Andr. & aliorum.

QVÆSTIO. XXXVIII.

VTRVM A. mutuans ipſi B. ipſum G. reſtituendū in tempore D. in quo tamen tempore ipſum G. plus valebit, quàm valuerit tempore mutuationis committat mutuationem vſurariam.

Solutio. q. ſtat in vno exemplo & quinque concluſionibus.

Prima concluſio. Si conſecutio illius pluris, quod valebit G. reſtituendum in tempore D. ultra id quod ualuit tempore mutuationis: fuit principale motiuū, propter qđ A. mutuauit ipſi B. mutuatio fuit vſuraria.

Secunda concluſio. Si conſecutio illius pluris non mouit A. ad mutuandum, ſed ſola charitas: attamen veriſimiliter erat G. plus valiturum in tēpore D. quàm tempore mutuationis valuerit: illa mutuatio non erit vſuraria verè: attamen poterit eſſe præſumptiuè vſuraria præſumptione tenui, vel forti ſecundùm circunſtantias perſonæ ipſius A.

Tertia concluſio. Si conſecutio illius pluris non mouit A. ad mutuandum, ſed ſola charitas: & etiam non fuit veriſimile, ꝙ G. erat valiturum plus in D. quàm tēpore mutuationis valuerit, illa mutuatio nec verè erit vſuraria, nec etiam præſumptiuè: etiamſi in effectu plus valebit.

Quarta concluſio. Si conſecutio ipſius pluris non mouit A. ad mutuandum, ſed ſola charitas: & tamen veriſimile fuit, ꝙ G. erat plus valiturum in D. quàm tēpore mutuationis, quod plus etiam ipſe A. intendebat conſequi: non erit mutuatio verè vſuraria, quamuis poſſet eſſe aliqualiter præſumptiuè vſuraria. & ibidem de hoc, quomodo illa duo ſtent ſimul, ſcilicet quòd conſecutio illius pluris non mouerit A. & tamen A. intenderit ipſum.

Quinta concluſio. Si quis frumentum hoc tempore, quo eſt cariſſimum, vel ſub æſtimatione precij nunc currentis mutuat, obligans mutuatarium ad reſtituendum ſibi aliud frumentum futuro tempore, quo erit viliſſimi precij, ſed tamen in tanta quantitate, ꝙ tantū valeat, quantum modo valet frumentum, quod ei tradit: & ita obligat eum ad dandum ſibi plus frumenti in quantitate, quàm mutuauerit, non committit vſurā. Poſtea impugnatur ſententia Ioannis de Frāckfordia.

QVAESTIO. XXXIX.

VTRVM Paulo liceat Petro nauiganti, vel euonti ad nundinas mutuare centum tali pacto, ꝙ Paulus recipiat in ſe periculum illorum centum, & pro hoc det Petrus Paulo aliquid ultra ſortem, ſcilicet quinque.

Solutio. q. ſtat ī duabus ſuppoſitionibus, & quatuor concluſionibus.

Prima concluſio. Si hoc refert dumtaxat ipſum mutuare, mutuatio Pauli eſt uſuraria.

Secunda concluſio. Si hoc refert dumtaxat ipſum recipere periculum, mutuatio Pauli non eſt verè vſuraria de lege diuina vel naturali, probatur dupliciter. Deinde ſoluitur argumentum quoddam, & poſtea impugnatur gloſſa in prædicto ca. & ſoluitur quoddam aliud argumentum.

Tertia concluſio. Si pronomen hoc refert vtrũque, mutuatio Pauli eſt vſuraria.

Quarta

Quarta concluſio. In caſu huius tertiæ concluſionis non oportet Paulum totum, quod recipit vltra ſortem reſtituere Petro. Poſtea mouetur dubium, quod remittitur ad ſextum tractatum.

QVAESTIO. XL.

VTRVM quando Paulus mutuauit Petro centum, & Petrus cogitur habere aliquem fideiuſſorem, & Ioan. pro Petro fideiubet, liceat Ioanni a Petro pro hoc recipere aliquid de illis centum, utputa quinque.

Solutio. q. ſtat in duabus diſtinctionibus, quatuor concluſionibus, & vno corollario.

Ex diſtinctionibus colliguntur in toto quatuor caſus, ſecundùm quos contingere poteſt id, de quo in titulo quæritur, & ſecundùm hoc erunt quatuor concluſiones quæſtionis.

Primus caſus eſt, quando Ioan. eſt fictus fideiuſſor, & in veritate mutuator Petri. Aliquoties ſunt, quando eſt verus fideiuſſor.

Secundus igitur eſt, quando Ioan. eſt verus fideiuſſor, & exigit aliquid pro futura mutuatione impendenda Petro.

Tertius eſt, quando quid exigit pro damno vitãdo, quod timet ſe incurſurum ex futura mutuatione eidẽ impendenda.

Quartus, quando quid exigit pro ſuſceptione periculi capitalis.

Prima concluſio. In primo caſu Ioanni nõ licet exigere prædicta quinque a Petro, nec Paulo licuit in tali caſu mutuare Petro.

Secunda concluſio. In ſecundo caſu Ioan non eſt licitum exigere prædicta quinque.

Tertia concluſio eſt trimembris. & eſt. In tertio caſu licitum eſt Ioanni exigere prædicta quinque a Petro ſaluis circunſtantijs requiſitis ad hoc, quod licitum ſit mutuatori aliquid recipere pro intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, quę tactæ ſunt ſupra q. 30. Si aũt aliqua earum defecerit, non erit licita ipſi Ioanni exactio prædicta, niſi in vno caſu.

Quarta concluſio. In quarto caſu non eſt vſura Ioãni exigere prædicta quinque a Petro, dummodo præciſè & dumtaxat pro illa receptione periculi ea recipiat. An tamen ſit ibi alia ſpecies peccati, remittitur ad q. 71.

Poſtea ſoluuntur tria argumenta Laure. de Ridolfis dubitantis de contractu quęſtionis, & unum ſcilicet Bernardini dicentis contractum quæſtionis eſſe omnino illicitum.

QVAESTIO. XLI.

VTRVM Petrus, cui Paulus ſub vſuris. 5. flo. mutuauit centum, poſſit licitè illos centum mutuare Corado cum tali pacto, quod Conradus ſoluat Paulo prædictam ſortem & vſuram. 5. flor.

Solutio. q. ſtat in tribus concluſionibus.

Prima concluſio. Stantibus duabus conditionibus licitum eſt Petro mutuare Conrado cum illo pacto, de quo quęſtio ſonat.

Secunda concluſio. Quæcunque harum conditionum defecerit, mutuatio prædicta erit illicita.

Tertia concluſio. Quamuis Laur. de Ridolfis omiſſis, vel non tactis prædictis duabus conditionibus ponat quaſdam alias duas tanquam requiſitas ſufficientes ad hoc, vt prædicta mutuatio Petri ſit licita, tamẽ eius determinatio impugnari poteſt.

QVAESTIO. XLII.

VTRVM Paulo liceat mutuare ad uſuram ſuis hoſtibus.

Solutio. q. ſtat in quatuor concluſionibus.

Prima concluſio. Paulo non licet mutuare ad uſurã ſuis hoſtibus, ſiue iniuſtè eum perſequentibus, ſiue iuſtè. probatur tripliciter.

Secunda concluſio. Si Paulus ſuis hoſtibus, qui iniuſtè eum perſecuti ſunt, & damnificauerunt, mutuet ad vſuram: quamuis grauiter peccet: tamen vſuram talẽ receptam non tenetur eis reſtituere, ſi eam detinet de cætero, non vt vſuram: ſed vt refuſionem damnorum ſibi iniuſtè illatorum ab eis: dummodo ſcandalum nõ emergat ex illa detentione, & dummodo alias decætero non poſſet illorum damnorum refuſionem via iuris obtinere. probatur quadrupliciter.

Et ponuntur cauſæ adiectionis clauſularum concluſionis.

Tertia cõcluſio. Licitum eſt Paulo ſuis hoſtibus, qui eum iniuſtè perſecuti ſunt damnificando mutuare intendendo aliquid recipere ab eis vltra ſortem, non ratione mutui eis impenſi: ſed ratione debiti, quo ei debent. & hoc ſtantibus duabus conditionibus. Et ibi exponitur auctoritas Ambroſij multipliciter.

Quarta concluſio. Paulo non eſt licitum ſuis hoſtibus, qui iuſtè eum damnificauerunt, vel hodie damnificant mutuare, quatenus ceſſent ab illa perſecutione intuitu mutuationis.

QVAESTIO. XLIII.

VTRVM contractus factus in ſequenti caſu ſit vſurarius, ſcilicet A. dedit. c. flor. ipſi B. ſibi reſtituendos certo termino hoc pacto, quod ſicut R. mercator habens. 100. flor. cum illis lucrabitur, vel perdet: ſic & A. ſentiat conſimile lucrum, ſcilicet tantundem recipiendo ab ipſo B. vel conſimile damnum in dando tantundem ipſi B.

Solutio. q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus & quinque concluſionibus.

In ſuppoſitionibus declaratur, quomodo cõtractus quæſtionis poteſt eſſe mutui, depoſiti & ſocietatis ſecundùm diuerſam eius intelligentiam & cõtingentiã.

Prima concluſio eſt trimembris, & eſt. Si contractus dationis. c. celebratus inter A. & B. eſt contractus mutui: tunc in una intentione ipſius A. eius datio eſt vſuraria: in alia verò intentione non eſt vſuraria, quamuis tunc poſſet eſſe ibi alia ſpecies peccati in A.

Secunda concluſio, quæ eſt quadrimembris, eſt talis. Si contractus dationis centum celebratus inter A. & B. ſit contractus depoſiti veri, vel non veri: in vna intentione eſt illicitus, non vſurarius: in alia eſt illicitus & vſurarius. In tertia verò non eſt ille cõtractus dationis vllo modo illicitus: quamuis cõtractus adiectus poſſit eſſe illicitus.

Tertia

Tertia concluſio. Si contractus dationis. c. celebratos inter A. & B. ſit contractus ſocietatis, non eſt illa datio vſurarius contractus: poteſt tamen aliàs eſſe peccatum in A.

Quarta concluſio. Quocunque horum trium modorum, ſcilicet mutui, depoſiti, vel ſocietatis fiat prædictus contractus dationis, videtur, quòd & ſi in ſe poſſibile eſſet eum fieri licitè: poſſet tamen per Papam, vel alium rectorem reipublicæ indiſtinctè prohiberi: & etiamſi non prohibetur: tamen debet diſſuaderi.

Quinta concluſio. Modus reſpõdendi domini Lan. de Ridolfis ad eandem quæſtionem, vel ſimilem videtur inſufficiens, & ibi tria eius motiua impugnantur quadrupliciter.

QVÆSTIO. XLIIII.

VTRVM ciuitas, vel dominus ciuitatis indigens pecunijs poſſit licitè compellere ciues, vel ſubditos ad præſtandum, vel mutuandum ei certam quantitatem pecuniæ offerendo ſe ad dandum cuilibet ciuium mutuantium annuum prouentum, vel annuam penſionẽ, donec ei ſors ſoluatur: dumtaxat tamen dando. a 8. flo. tempore reſtitutionis loco ſortis centum flore. mutuatorum, cum quibus circunſtantijs ſolet fieri in quibuſdam ciuitatibus Italię, nominatim in Florentia, Ianua, & Venetijs, quæ circunſtantiæ ſtatim enumerabuntur.

Solutio. q. ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, ſex concluſionibus, duobus corollarijs, & ſex argumentorum ſolutionibus.

In ſuppoſitionibus enumerantur. 10. circunſtantię, cum quibus fit prædicta compulſio. Et octo accidentia, quæ contingunt circa contrahentes cum ciuitate prædicto modo. Appellationes quoniam diuerſæ, quibus viuunt loquentes de prędicto contractu, quę tamen redeunt in idem.

Prima concluſio. Ciuitas licitè poteſt ciuibus ſuis imponere tantam pręſtantiam, quantam eget pro amotione illius mali, quod reipublicę ciuitatis imminet: dummodo illud malum ſit peius, vel pernitioſius reipublicę, quàm ſit hoc, quod eſt ciues cogi ad talem pręſtantiam, probatur dupliciter.

Secunda concluſio. Aliquando poſſet talem præſtantiam, de qua prima concluſio loquitur, ciuitas imponere ciuibus abſque aſſignatione cuiuſcunque pẽſionis, & abſque omni ſpecie reſtitutionis ſortis.

Tertia concluſio. Illam præſtantiam, quam iuxta primam concluſionem poteſt ciuitas imponere, deberet ciuitas aliquando non imponere niſi cum aſſignatione magnæ, vel paruæ penſionis annuæ ſine vlla obligatione reſtitutionis ſortis in toto, vel in parte. Aliquãdo verò cum aſſignatione penſionis: & etiam cum obligatione reſtitutionis ſortis in toto, vel in parte.

Quarta concluſio. Ciuitas libera habens proprios annuos prouentus, obuentiones, ſiue fructus, ſibi iuſtè prouenientes de prędijs, poſſeſſionibus, caſtris, uillis, iuſtè ad eam pertinẽtibus, vel de pedagijs, guidagijs, teloneis, vel vectigalibus iuſtis: vtputa ex cauſa iuſta & auctoritate habentis inſtituere inſtitutis. poteſt volentibus emere vendere ius percipiendi annuas penſiones de prædictis eius obuentionibus, ſi ciuitas habet cauſam rationabilem, quæ eam vrget: vtputa vrgetur pro bono reipu. ad habendum. 10. milia in prompta pecunia: quæ ipſa habere nõ poteſt de ſuis obuentionibus, quæ annuatim ſunt tantum mille, & hoc poteſt facere cum pacto redimendi, quando placuerit.

Quinta concluſio. Si ciuitas illa, de qua loquitur pręcedens concluſio, non poſſet inter ſibi non ſubditos inuenire emptores iurium prædictarum penſionum: ipſa poſſet ſuos ciues compellere ad emendum iura earundem ab ea ſaltem precio iuſto, immo etiam aliquãdo precio excedente valorem mercis.

Sexta concluſio. Quando emens dat ciuitati. c. flor. pro iure percipiendi annuatim quinque. remanente apud ciuitatem facultate redimendi illud ius pro 100. quando placuerit: tunc cenſetur dari iuſtum precium. Si autem apud ciuitatem manet facultas redimẽdi pro 28. non eſt proportio æqualitatis.

Primum corollarium reſponſiuum. Stantibus ſeptem conditionibus ciuitas uel dominus ciuitatis poteſt licitè facere illam compulſionem, de qua ſonat titulus quæſtionis veſtitam cum circunſtantijs primę ſuppoſitionis.

Secundum corollarium. Si aliqua prędictarum ſex, vel ſeptem conditionum deficit, non eſt licita compulſio prædicta: patet inductiuè.

Contra primum corollarium arguitur ſex argumentis, quæ ſoluuntur, ubi & impugnantur aliqua dicta Laur. de Ridolfis & ſancti Bernardini.

QVAESTIO. XLV.

VTRVM ciues pręſtantes ciuitati prędictas præſtantias poſſint licitè a ciuitate recipere prædictas penſiones annuas ſine obligatione reſtitutionis earundem, atque etiam tandem recipere ſortem ſuas modo prædicto, cum ciuitati placuerit redimere iura penſionum.

Solutio. quæſtionis ſtat in recitatione trium modorum dicendi cum improbatione duorum primorũ.

Primus modus dicendi eſt Gregorij de Arimino, cuius ſententia reducitur ad ſex dicta, ex quibus ſequitur finaliter & colligitur, ꝙ ſm eum vt communiter, & ut in pluribus peccarent ciues, & tenerentur reſtituere & ut in pluribus, vel rarò eſſent immunes a peccato, & ab obligatione reſtitutionis. Ille modus improbatur in ſeptem punctis, in quibus deficit, & euacuantur motiua eiuſdem.

Secundus modus dicendi eſt ſancti Bernardini & Laur. de Ridolfis & aliorum. vt ibidem: & ille reducitur ad duas concluſiones. In prima ponuntur quinque caſus, in quibus ille modus iuſtificat prædictos ciues. In ſecunda ponuntur quatuor, in quibus dicit, eos peccare, & fundamenta eiuſdem modi ponuntur, quæ & poſtea in fine euacuantur. Ille modus probatur in 24. punctis, in quibus deficit.

Tertius modus dicendi continet ſeptem concluſiones.

Prima concluſio. Ciues ſponte præſtantes, etiam ſi principaliter ſpe lucri, ſcilicet penſionum percipiendarum præſtent, non peccant peccato vſurę in præſtando, nec in recipiendo penſiones. Et ita primus caſus,

quem

quem præcedens opinio in ſua ſecunda concluſione reputauit illicitum: non eſt licitus ſaltem illa ſpecie peccati, probatur duabus rationibus & duplici confirmatione.

Secunda concluſio. Inter quatuor caſus ſecundę cõcluſionis ſecundi modi dicendi tres vltimi caſus, quos idem modus dicendi reputauit illicitos, ſunt liciti: probatur dupliciter.

Tertia concluſio. Oẽs quinque caſus, quos ſecundus modus dicendi in ſua prima concluſione reputauit licitos, ſunt liciti: attamen alia via iuſtificant illi quinque per illum tertium modum dicendi, quàm fuerint iuſtificati per ſecundum.

Quarta concluſio. Si ciui præſtanti centum ciuitas daret penſionem maiorem, quàm quinque, ſtaret, quòd ciuis dando centum ſpe recipiendi quinque, non peccaret præſtando: nec etiam recipiendo talem pẽſionem ſtaret etiam oppoſitum, ſcilicet quòd peccaret.

Quinta concluſio. Quamuis ſi teneremus, quę præſtatio ciuium eſſet vera mutuatio, adhuc aliqui ciues poſſent aliqualiter excuſari: non tamen ita vniuerſaliter, ſicut tenendo, ꝙ non ſit mutuatio, ſed emptio. Et multo plura requirerẽtur ad eorũ iuſtificationẽ, quàm tenendo, ꝙ non ſit mutuatio, ita quòd difficilius eſt, ciues iuſtificare per ſecundum, quàm per tertium modum dicendi.

Sexta concluſio. Tenendo, ꝙ præſtatio ſit emptio minor difficultas eſt iuſtificandi ciues quàm ciuitatẽ: ſed tenendo oppoſitum, ſcilicet ꝙ non ſit emptio, ſed mutuatio, minor difficultas eſt iuſtificandi ciuitatem quàm ciues.

Septima concluſio. Tenendo, ꝙ ſit emptio, ſtat, ꝙ ciuitas non peccet recipiendo nomine precij centum a ciue pro iure percipiendi annuatim quinque, tanquam pro mercede non obſtante ꝙ centum ſunt nimis magnum precium pro tali merce, ſuppoſitis circunſtantijs illius contractus, quæ tactę ſunt in quęſtione præcedenti. ſtat etiam quòd peccet. Si autem teneatur, quòd ſit mutuatio, poteſt ciuitas etiam quandoque excuſari.

Poſtea ſoluuntur ſeptem argumenta aduerſariorum primę concluſionis: & in ſolutione ſeptimi argumenti euacuantur reſponſiones eorũdem, quas dant ad octo probationes, quas aliqui adducunt ad primam concluſionem probandam, & quamuis tales probationes aliorum ſint inualidæ, ob quod non eorum rationibus, ſed illis, quæ ſunt ſupra poſitę, eſt innitendum: tamen nec illæ aliæ probationes bene inualidantur ab aduerſarijs ideo ſolutiones ab eiſdem datę euacuantur per ordinẽ.

QVAESTIO. XLVI.

VTRVM mutuantem recipere vltra ſortem, ſeu mutuare ad vſuram ſit in aliquibus caſibus licitum, & eiſdem caſibus, in quibus eſt licitum, etiam liceat ei paciſci cum mutuatario ſuper illo incremento recipiendi.

Solutio.q. ſtat in quatuor concluſionibus.

Prima concluſio. Multum differunt mutuare ad vſuram & mutuantem recipere ultra ſortem.

Secunda concluſio. In nullo caſu eſt licitum mutuare ad uſuram citra diuinam diſpenſationem.

Tertia concluſio. In multis caſibus licitum eſt mutuanti recipere vltra ſortem, probatur enumerãdo. 14. caſus, quorum. 12. primi comprehenduntur in his quatuor verſibus.

Feuda, fideiuſſor pro dote, ſtipendia cleri.
Venditio fructus, cui velles iure nocere.
Vendens ſub dubio, precium poſt tempora ſoluens.
Pœna nec in fraudem legis commiſſio gratis.
Dans ſocijs pompa, plus ſorte modis datur iſtis.

Attamen non in omnibus illis modis eſt vera mutuatio.

Quarta concluſio. Non in omni caſu, in quo licet mutuanti recipere ultra ſortem: licet etiam ei paciſci cum mutuatario ſuper tali incremento recipiendo.

QVÆSTIO. XLVII.

VTRVM petere atque recipere mutuum ſub vſuris ſit ſemper licitum, vel ſemper illicitum.

Solutio.q. ſtat in tribus concluſionibus.

Prima concluſio. Concurrentibus tribus conditionibus licitum eſt petere mutuum ſub vſuris.

Secũda concluſio. Quæcunque harum conditionũ defecerit, non erit licitum petere mutuum ſub uſuris.

Tertia concluſio. Petere mutuum abſolutè: puta nõ petendo recipi a ſe vſuras, & etiam non offerendo ſe inter petendum ad ſoluendum vſuras: non eſt illicitum ſi petens audita reſponſione petiti dicentis non uelle niſi ſub vſuris mutuare, offerat ſe ad ſoluendum vſuras, & hoc ſtantibus ſolis primis duabus cõditionibus. Et impugnantur modi dicendi aliorum & ſoluuntur tria argumenta.

QVÆSTIO. XLVIII.

VTRVM ciuitas, atque reſpublica ſubſiſtere poſſit ſine mutuatione vſuraria.

Prima concluſio. Ciuitas, atque reſpublica poteſt etiam ſalua temporali ſalute ſua ſubſiſtere ſine mutuatione vſuraria. probatur decem rationibus, & in 9. ratione enumerantur. 13. conditiones vſurariæ mutuationis, ex quibus perpenditur perniciositas eiuſdem.

Secunda concluſio. Plurima commoda, vel vtilitates tam temporales, quàm ſpirituales proueniunt ex hoc, ꝙ non exercetur, nec toleratur mutuatio vſuraria in ciuitate. Et enumerantur ſex vtilitates.

Tertia concluſio. Plurima incommoda & damna temporalia & ſpiritualia proueniunt reipublicæ ex mutuatione vſuraria. probatᷣ enumerãdo. 12. Et in octauo damno enumerantur. 26. genera hominum, quæ occaſione vſurariæ mutuationis maculantur mortali peccato. Item de multis, qui occaſione eiuſdem obligationem reſtitutionis & cenſuras eccleſiaſticas incurrunt.

Poſtea ſoluuntur tria argumenta in contrarium.

QVÆSTIO. XLIX.

VTRVM mutuatio vſuraria magis ſpectet ad ꝯſiderationem theologi, q̃ ad cõſiderationem iuriſperiti.

Solutio.q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & quatuor concluſionibus.

De

De cauſa auté quare quæſtio mouetur, & de qnibus rheologis intelligatur, remittitnr lector ad finale corollarium quæſtionis.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur, quomodo eadem res dinerſimodè a diuerſis conſideratur, ſcilicet in ratione prędicati, uel in ratione ſubtecti, & hoc in ordine ad diuerſa prædicata. Diſtingnitnr etiam de dnplici contractu vſurario.

Prima conelnſio. Contractus vſurarins, qui ſcitur in ſe eſſe vſurarius talis quò ad hoc prædicatum, quod eſt ipſum eſſe peccatum mortale, magis eſt de conſideratione theologi, quàm iuriſperiti, probatur ſeptem rationibus. Et ibi inneſtigatur, undo actns lege canonica prohibitus contrahat rationem mortalis peccati, & de comperarione theologi & inriſperiti in cognoſceudo de hæreſi, & de his, quæ ad legem naturalé ſpectant.

Secunda concluſio. Si aliquis contractus ſit non in ſe vſurarius, ſed tantũ ex iure poſiriuo ipſum ut talé prohibente, adhuc talis in ordine ad hoc prædicatum, ſcilicet eſſe mortale peccatum, eſt magis de conſideratione theologi, quàm iuriſperiti.

Tertia coucluſio. Si de contractu in ſe vſurario ſit tractaudum tanquam de prædicato, qnod deberet prędicari de aliquo contractu, utputa ſi de aliquo contractu quęratur, nel dubiterur, an ſit in ſe vſurarins, non minus pertinebit conſideratio contractus vſurarii ad theologum, quàm iuriſperitum: immo ad minns æquè poterit hoc reſoluere theologus, ſicut iuriſperitus: & ſi alter eorum altero melius poſſet, plus eſſet dicendum, quòd theologus eſſet ille, quàm iuriſperitus.

Quarta concluſio. Si do contractu non in ſe vſurario, ſed aliunde contrahente nomen uſnrarij contractus ſit tractandum: an uerè prædicetur de aliquo actu uel non: tunc conſideratio contractus uſurarij magis ad iuriſperitum ſpectabit, quàm ad theologum, & ſi caperetnr iuriſperitus pro perito in iure cómuni ſiue ciuili, ſiue canonico, aliquando magis ſpectaret ad peritum in ſtatutis municipalibus, aut ſtatutis prouincialibus & ſinodalibus, ſiue ille eſſet aliàs iuriſperitus, ſiue theologus, ſiue neutrum illorum. Poſtea agit de pœnis uſurariorum ad nidendum, quis quò ad illas magis ualeat conſyderare de contractu uſurario. Tandem infertur corollarium contra Petrum de Ancona præferentem iuriſperitos theologis in deciſionibus dubiorum de contractibus vſurarijs, & impugnatur eius ſententia.

IN tertio tractatu agitur de contractu emptionis & venditionis, de mercatoribus & negociatoribus, & hoc per 22. quæſtiones, cuius prima quæſtio eſt quinquageſima in ordine quæſtionum huius operis.

QVAESTIO. L.

VTRVM actus negociaudi ſit licitus.

Solutio. q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus & quatuor concluſionibus.

In ſuppoſirionibus declarat, quomodo dupliciter contingit intelligi aliquem actum eſſe licitum uel illicitum: ſcilicet poſitiuè, uel permiſſiuè, & capiuntur hic illa uocabula poſitiuè & permiſſiuè eodem modo, quo accipiuntur in metaphyſica. quomodo dicimus, qnòd ens in ſuo conceptu non ſit poſitiuè finitum, uel infinitum, ſubſtantia, uel accidens, creatum, uel incratum: quamuis ſit utrunqne permiſſiuè. & ſimiliter do quolibet alio ſuperiori reſpectu diuidentium ipſum. Item ſubdiuiditur hoc, quod eſt apium eſſe permiſſiuè licitum.

Prima concluſio. Non eſt dicendum, ꝙ indiſtinctè actns negociandi ſit illicitus. probatur ſeptem auctoritatibus, tribus rationibus & duabus confirmationibnss.

Secunda concluſio. Non eſt dicẽdum, ꝙ indiſtinctè actus negociãdi ſit illicitus. probatur quatuor anctoritatibus, & una ratione.

Tertia concluſio. Actus negociandi ſi nihil ultra addatur, nec eſt poſitiuè licitus, nec poſitiuè illicitus.

Quarta concluſio. Actus negociandi, ſi nihil addatur, eſt permiſſiuè licitus, & etiam permiſſiuè illicitus.

QVÆSTIO. LI.

QVOT modis negociatio redditur illicita.

Solutio. q. ſtat in duabus ſnppoſitionibus & duabus concluſionibus.

In ſuppoſitionibus declaratur, quę res quiditatiuè ſit circunſtantia. & ponuntur ac declarantnr tres deſcriptiones eiuſdem, eo ꝙ oportet hic declarare, quomodo negociatio ex circunſtantijs depranetur: poſtea ponitur numerus circunſtantiarum ſecundùm tres modos enumerandi eaſdem, ſcilicet Ariſtotelis, Tulij, & aliorum, & concordantur adinuicem.

Prima concluſio. Prima diuiſione duobus modis redditur negociatio illicita, ſcilicet ex obiecto & ex circunſtantia: & quia res, quas contingit emi & uendi, ſunt obiecta negociationis: ideo declaratur ibi multiplicitet. & hoc per octo exempla, quæ res ſint prohibitæ emi, uel uendi, & hoc vel ſimpliciter, uel qnò ad aliquos emptores.

Secunda concluſio. Secundaria diuiſione octoplicitet redditur negociatio illicita, ſcilicet ex obiecto, & ex defectu ſeptem circũſtantiarum debitarum: ubi de ſingulis circunſtantijs ponnntur uaria dicta & exempla: ut pateat, quomodo ex cuinſlibet circũſtantiæ defectu reddatur illicita. De nbi, ſcilicet ſi negociario fiat in loco ſacro, ponunrur quinque dicta, quando & quale peccatum ſit. De quando, declaratur per duo dicta, quando peccetur, ſi die feſto negociatio agatur, & ponuntur duo corollaria ad limitandum ſententias Petri de Pal. & Henrici Gandenſis. De cur, declaratur per quatuor dicta quomodo, & ex cuius canſæ finalis præſtiturione negociasio depranetur, uel non. De cui, ponuntur ſex exempla deprauationis. De quibus auxilijs pouuntur tria exempla: & qnia vnum illorum eſt, ſiquis negocietur per mendacia & iuramenta, ideo per octo dicta declaratur, quando in tali caſu negociatio reddatur mortalis, uel uenialis. De quomodo, ponuntur quatuor exempla, & quia unum illorum eſt, ſi negociando committat monopolium: ideo declaratur, quid ſit monopolium, & quomodo ſex modis committatur capiendo ipſum generaliter, malitia quoque eius oſtenditur per legem naturalem ſimul & poſitiuam.

QVÆSTIO. LII.

VTRVM negociatio, ſeu mercatio ſit indiſtinctè clericis illicita.

Solutio.q. ſtat i quinque ſuppoſitionibus, uel diſtinctionibus, & ſex concluſionibus.

In ſuppoſitionibus ponuntur tres modi accipiendi negociationē, ſcilicet generaliſſimè, generaliter, & ſpecialiter, & ſubdiuiditur ſpecialis acceptio in lucratiuā & non lucratiuam: quæ autem dicitur non lucratiua: ſubdiuiditur in œconomicam & politicam. Lucratiua quoque ēt ſubdiuiditur in pecuniariam & non pecuniariam, ſeu in ſtrictè & non ſtrictè captam.

Prima concluſio. Nō eſt indiſtinctè & uniuerſaliter dicēdum, ꝙ negociatio ſit illicita clericis: probatur, & adducuntur quinque auctoritates.

Secunda concluſio. Non eſt indiſtinctè & uniuerſaliter dicendū, ꝙ negociatio ſit licita clericis, probatur, & adducuntur ſex auctoritates.

Tertia concluſio. Si negociatio capiatur ſpecialiter, negociatio quò ad duas eius ſpecies eſt clericis licita, & ibi de artificiolis clericorum.

Quarta concluſio. Negociatio ſpecialiter capta eſt clericis quò ad duas alias ſpecies eius illicita. Et ibi de ratione duplici, quare eis eſt interdicta negociatio lucratiua propriè dicta, & improbatur ratio quorundam.

Quinta cōcluſio. Si negociatio capitur generaliter, prout ad alios cōtractus, acquiſitiones, uel lucrationes extendit ſe, quàm ad emptionem & nenditionem, ipſa eſt quoad aliquas ſpecies eius licita clericis, & quò ad aliquas illicita.

Sexta cōcluſio. Si negociatio capitur generaliſſimè, aliqua eſt eis illicita, aliqua licita.

Poſtea declaratur quale peccatum, an mortale, uel ueniale ſit clericis illa negociatio, quæ dicta eſt eis eſſe illicita.

QVAESTIO. LIII.

VTRVM negociatio illa ſit licita, qua ſequentes res emuntur, uel efficiuntur, uel aliter acquiruntur, vt vendantur, aut aliàs diſtrahātur, ſcilicet uenena, arma, ornamenta ſecularia, atque omnia inſtrumēta luſoria: utpote taxilli, cartæ luſoriæ & aleę.

Solutio.q. ſtat in ſex ſuppoſitionibus & nouem concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de duplicibus uenenis, & de alijs rebus, ex quibus damna oriuntur in republica. De duplici quoque genere ornamentorum ſecularium, & uaria exempla vtriuſque ponuntur, quatenus particularius valeat quiſq; ſe reſoluere in huius quæſtionis materia. Ponuntur inſuper uaria exempla, quando uſus ornamentorum ſecularium eſt mortalis, uel uenialis, uel nullum peccatum.

Prima concluſio. Negociatio, qua quis nendit uenenum primi generis eſt illicita, probatur tripliciter.

Secunda concluſio. Negociatio, qua quis uendit uenenum ſecūdi generis, eſt in duobus ſequentibus caſibus, quantum hic ſufficit, mortale peccatum.

Tertia concluſio. Negociatio, qua quis uendit arma offenſiua: ut baliſtas, ſagittas, uel gladios, quantum ad propoſitum ſufficit, eſt etiam mortale peccatum in duobus caſibus ſimilibus illis, qui in ſecunda concluſione ſunt poſiti.

Quarta concluſio. Negociatio, qua quis ornamenta ſecularia facit, uel emit, ut vendat, vel tradat alijs, eſt mortale peccatū in duobus caſibus ſimilibus illis, qui in ſecunda concluſione ſunt poſiti.

Quinta concluſio. Ad hoc, quòd negocians uendēdo illa ornamēta ſit immunis a peccato mortali, requiruntur duo.

Sexta concluſio. Ad hoc, quòd uendens illa ornamēta ſit immunis a mortali, non uidetur vltra prædictas conditiones requiri pro tertia conditione, quòd probabiliter credat oppoſitum prædicti mortalis abuſus. ſ. ꝙ probabiliter credat ementem non abuſurum mortaliter, ſed bene vſurum. immo ſufficit, quòd p̄cquia conſyderatione qualitatis perſonæ & aliarū circūſtantiarū habita non confecerit, nec debuerit conijcere ementem mortaliter eis abuſurum.

Septima concluſio. Sicut quarta concluſio, quinta, & ſexta ſonantes de mortali ſunt uerę, ſic ſi proportionabiliter formarentur de ueniali: eſſent etiam verę.

Octaua concluſio. Si negociator illorum ornamentorum ſit extra duos caſus quartæ concluſionis & extra duos ſeptimæ concluſionis, & habeat cōditiones quintę concluſionis, erit eius negociatio non culpanda ſingulariter.

Corollarium. Non eſt negociator abſoluendus, qui non uult deſiſtere a negociatione ornamentorum, uel armorum, uel ueneni in duobus primis caſibus.

Nona concluſio. Negociatio, qua quis vendit inſtrumenta luſoria eſt in duobus caſibus mortalis, & in duobus venialis proportionabiliter, ſicut in quarta & ſeptima concluſionibus de negociatione ornamentorum dictum eſt: & vt negocians ſit immunis a peccato mortali, requiruntur eędem conditiones, quę tactæ ſunt in quinta concluſione. Et ſoluitur obiectio poſſibilis fieri de armis, & ibi de vendente ramos palmarum iudeis, & ſoluitur obiectio poſſibilis fieri.

QVÆSTIO. LIIII.

VTRVM negociatio illa ſit illicita, qua quis mercem defectuoſam uendit non propalando eius defectum.

Solutio.q. ſtat in una ſuppoſitione, quatuor concluſionibus & ſex corollarijs, quæ quaſi exemplariter declarabunt concluſiones.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur, quomodo contingit mercem aliquam eſſe defectuoſam tripliciter, ſcilicet in ſubſtantia, quantitate & qualitate, & impugnantur exempla aliquorū de defectu in ſubſtantia.

Prima concluſio. Si merx eſt defectoſa quocunque prædictorum trium modorum, & uendens ignorat defectum non affectata, nec craſſa ignorantia, non peccat tunc uendendo eam & non propalando eius defectum, etiamſi pro tanto precio, ac ſi eſſet non defectuoſa, uenderet. Et dantur rationes adiectionis clauſularum concluſionis: & ibidem aliquid tangitur de hoc, an is, qui etiam tantum infra dimidium iuſti precii decepit contrahentem, compelli poſſit, non ſolùm

ſolùm in foro animæ: ſed etiam exteriori ad reſcindendum contractum, aut ad reducendum eum ad æquitatem. Sed de illo etiam inferius tāgetur in ſequentibus quæſtionibus, ſcilicet 56. & 57.

Secunda cōcluſio. Si merx eſt defectuoſa aliquo prædictorum trium modorum, & tam vēdēs, quàm emēs ſcit defectum, vel ſaltem venditor probabiliter credit emptorem ſcire, vtputa quia eſt defectus manifeſtus, quem quilibet præſumitur cognoſcere, nō peccat protunc vendendo & non propalando defectum, dummodo venditor deſcendat in precio mercis proportionabiliter ad defectuoſitatem mercis, & dant rationes adiectionis clauſularum concluſionis.

Corollarium primum. Quædam dicta ſancti Tho. & etiam Io. Gerſon cancells. Pariſien. de vendente rem defectuoſam indigent moderamine, & recitatur ſententia vtriuſque, & impugnatur, quatenus limitetur.

Secundum corollarium. Quamuis in aliquo caſu. ſ. iam dicto liceat venditori defectum reticere, non tamē propter hoc in eodem vel alio liceret ſibi verbo uel facto ſignificare defectum non ineſſe.

Tertia concluſio. In pluribus caſibus peccat vendēs rem defectuoſam aliquo illorum trium defectuū, & in paucioribus caſibus eſt immunis a peccato.

Quarta concluſio. In caſibus ſupradictis, in quibus peccat vendens mercem defectuoſam, eius peccatum eſt aliquando mortale, aliquando veniale.

Tertium corollarium. Quamuis aliquando a peccato poſſit excuſari vendens mercem mixtam alia re: tamen aliquando non poteſt, & declaratur per duo exempla.

Quartum corollarium. Quamuis aliquando excuſari poſſit a peccato vendens mercem deficientem in quantitate, etiam ſi ſcienter illud faciat, tamen aliquā do non poteſt, & ponuntur quatuor exempla de prima parte corollarij: & ſoluitur ibidem quædam quæſtiuncula.

Quintum corollarium. Quamuis vēdens pannum in qualitate deficientem, puta pannum malè textum, uel malè tractum, uel ruptum ad tractorium & reemēdatum, poſſit aliquando excuſari: tamen aliquando non poteſt.

Sextum corollarium. Quamuis ueſtem ueterem, quam renouauit in apparentia purgando et rz andoaliquando excuſari poſſit, tamen aliquando non poteſt: & ponuntur exempla de utroque. & ibi de arte reemendandi rupturam pannorum an ſit damnanda. & ibidem de quodam documento pro prędicatoribus circa materiam huius quæſtionis & conſimiliū ſeruando.

QVÆSTIO. LV.

VTRVM mercatio, ual emptio illa ſit illicita, qua emptor precio defectuoſo emit mercem.

Solutio quæſtio. ſtat in vna ſuppoſitione, quatuor concluſionibus, & quinque corollarijs.

In ſuppoſitione diſtinguitur, quomodo cōtingit precium eſſe tripliciter defectuoſum.

Prima concluſio. Si precium eſt defectuoſum aliquo trium prędictorum defectuum, & emptor ignorat eius defectum ignorantia non affectata aut craſſa, non peccat tunc emendo, vel ſoluendo & non propalando eius defectum: ſi non eo plus in numero addat in precio, neque recipiat eo minus in merce. immo ſi tantum recipiat, aeſi precium in nullo deficeret, & dantur rationes adiectionis clauſularum concluſionis.

Secunda concluſio. Si precium eſt defectuoſum aliquo prædictorum trium defectuum: & tam emptor, quàm uenditor ſcit illum defectum, uel ſaltem emptor conijcit probabiliter, quòd uenditor eam ſciat: puta quia eſt manifeſtus, quem quilibet præſumitur ſcire, non peccat protunc emendo, uel ſoluendo, non propalando defectum eius: dummodo emptor tanto minus de merce recipiat, uel tanto plus precij addat in numero, quatenus eſt talis defectus precii: & dantur rationes adiectionis clauſularum concluſionis.

Primum corollarium. Sicut. S. Tho. & Io. Gerſon dixerunt, manifeſtos defectus mercis poſſe reticeri, ſi deſcendat venditor in precio proportionabiliter: ſic ijdem docto. dixiſſent, manifeſtos defectus precij poſſe reticeri, ſi aſcendatur proportionabiliter in precio, uel deſcendatur in quantitate mercis recipiendæ. Ideo ſicut eorum ſententia de merce defectuoſa indiguit moderamine: & ſine illo non eſſet uera; ſic etiam ſimilis ſententia de defectuoſo precio, uel numiſmate indigeret ſimili moderamine, & ſine illo non eſſet uera.

Secundum corollarium. Quamuis in aliquo caſu liceat reticere defectum precii, non tamen licet uerbo, vel facto illum defectum abſcondere ſaltem per ſuperpoſitionem tegentem defectum, uel ablationem ſigni eum ſignificantis uolendo ſignificare eum non ineſſe. ſecus ſi dumtaxat intenderet eum tegere, uel facere eum latere venditorem, & faceret hoc in illo caſu, in quo licitum eſt reticere defectum.

Tertia concluſio. In pluribus caſibus peccat emptor ſoluendo precium defectuoſum, & in paucioribus eſt immunis a peccato.

Quarta concluſio. In caſibus ſupradictis, in quibus peccat emptor ſoluendo defectuoſum precium, vel numiſma, aliquando peccat mortaliter, aliquando uenialiter.

Tertium corollarium. Emptor ſoluens precium deficiens in caſu proportionabiliter ſe habente ad ſecundum exemplum primi corollarij pręcedentis quæſtionis, non poteſt ita excuſari a peccato, ſicut ibidem fuit excuſatus uenditor mercis deficientis in qualitate ratione mixturæ: & ibi de radentibus & balneantibus florenos ad diminuendum eorum bonitatem.

Quartum corollarium. Emptor ſoluens precium, uel numiſma deficiens in quantitate ponderis, uel numeri, poteſt aliquando excuſari, aliquando non, & ponūtur quatuor exempla de prima parte, & ibi de ſoluētibus per numiſma raſum, fiſſum, & peregrinos nummos mixtos vſualibus, & de eodem etiam in ſequenti corollario.

Quintum corollarium. Emptor ſoluens precium vel numiſma defectuoſum in qualitate, de quo defectu multipliciter exemplificatum eſt in ſuppoſitione præambula, poteſt aliquando excuſari, aliquando non.

QVÆSTIO. LVI.

QVÆ & quot poteſt & debet conſyderare venditor, ex quibus cognoſcat, quantus ſit valor mercis ſuę, quatenus ipſe agnoſcat, quantum precium licitè exigere valeat.

Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & ſex concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de duplici valore, ſcilicet naturali & vſuali, & oſtenditur, q ſit poſſibile cognoſcere valorem vſualem rei.

Prima concluſio. Cognoſcere valorem naturalē rei ſecundùm q eſt talis, non iuuat venditorem ad hoc vt exigat precium, quod licitū ſit exigere, nec requiritur: ſed bene cognoſcere valorem vſualem.

Secunda concluſio. Quamuis æſtimatio currens in communitate hominum ſit vnū ex illis manuductiuis, penes quæ poteſt cognoſci valor vſualis: & ſic etiā conſequenter preciū licitum exigi, tamen non eſt ſufficiens manuductiuum ad cognoſcendum illa, & probatur vtraque pars tripliciter, & ibi declaratur quid ſit intelligendum per communem æſtimationem.

Tertia concluſio. Quindecim ſunt manuductiua, ex quibus poteſt vēditor vſualem ualorem mercis cognoſcere, & enumerantur per ordinem: & circa tredecimū quod eſt taxatio alicuius conſtitutionis ciuilis, vel municipalis, vel conſuetudinis ponuntur quatuor inſpicienda per rectores in taxando valorem rerum ad precia earundem.

Quarta concluſio. Ob vilitatem prouenturam emptori ex merce, & eius induſtria: non licet venditori mercem eo carius uendere. & idem de pręſeruatione a malo & conſequenter fiunt quinque argumenta cōtra concluſionem, quæ dimittuntur inſoluta.

Primum corollarium. Minus periculoſa eſt negotiatio illius, cuius merces ſunt taxatæ per cōſtitutionem aliquam municipalem, ſeu rectores ciuitatis, uel per conſuetudinem modo dicto in 13. manuductiuo, quàm illius, cuius mercium taxa eſt relicta ſuo arbitrio. Et dico mercium: ita enim ſcilicet per ium, ponitur. ff. ad. l. rodiam de iactu. l. 1. & l. 2. & in l. nauis. quæ dico ne forte quiſquam alicui regulæ innitens credat nō ſic debere dici uel poſſe.

Secundum corollarium. Minus periculoſa eſt negociatio illius, qui habet merces, quas etiam plerique alij habent in eadem ciuitate, quàm illius, qui ſolus habet merces taliſmodi.

Quinta concluſio. Valor mercis non conſiſtit in indiuiſibili, ſi ualorem eius conſiſtere in indiuiſibili ſic intelligeretur, ſcilicet q merx adeo præciſè ualeat tantum precium, q ſi aliquantulum vltra exigeretur, diceretur uenditor contra æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ exegiſſe precium excedens ualorem mercis. & ibidem tractatur de hoc, an leges dederint, immo an potuerint dare licentiam excedendi latitudinem iuſti precij. dummodo eſſet exceſſus citra dimidium iuſti precij. & quomodo ſit intelligendum, quòd canones deſuper loquentes habeant locum in foro fori, non in foro poli: & impugnatur ſententia Baldi, atque auctoris tractatuli, qui intitulatur. 12. doctorum. & reſpōdetur argumentis eiuſdem.

Sexta concluſio. Penes eadem cognoſcitur, quātum liceat & debeat eſſe precium, penes quæ cognoſcitur, quantus ſit ualor mercis.

QVÆSTIO. LVII.

VTRVM illicitum ſit uendere mercem pro precio qđ excedit ualorem mercis, ſiue exceſſus ſit citra dimidiū iuſti precij, ſiue ultra: & ſi citra, ſiue ſit magnus, ſiue paruus.

Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & quinque concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur, quō dupl'r pōt intelligi preciū excedere ualorē mercis. Et primus modus ſub diuidit in tres modos, & ibi de tribus gradibus latitudinis iuſti precij. Dehinc diſtinguitur, quō dupl'r pōt intelligi mercē uendi ultra dimidiū iuſti precij, & improbatur ſecundus modus intelligendi.

Prima ꝯcl'o eſt ſex membris & talis. Vēditori eſt illicitum mercē uendendo exigere pro ea precium, quod uendens probabiliter credit, uel credere deberet ſimpliciter, uel ſm quid excedere ualorē mercis in illo loco & tpe, in quo paratus eſt uēdere. Probat' quadrupl'r, & ibi dat' documētū aduerſus eos, qbus forte uideret', q aliquę ꝯcluſiones nimis emungerent. Ponitur ēt ibidem quædam deſcriptio æqualitatis ſimpliciter dictę: ſed impugnatur, & dantur rationes clauſularum concluſionis per ordinem cum caſibus ſuis.

Secunda cōcluſio. Prima concluſio eſt uera, ēt ſi uēditor æqlibri dubio dubitet illud pciū excedere ualorē.

Tertia concluſio. Prima concluſio eſt uera, ſiue precium ſic excedat ualorem, qđ ſit ultra dimidium iuſti precij, ſiue citra, & ſi citra, ſiue in modico, ſiue in multo. Et contra illam arguitur poſtea quatuor argumentis, ubi declaratur, quomodo intelligenda ſint illa uulgaria dicta, ſcilicet res tantum valet, quantum uendi poteſt, & unuſquiſque in re ſua eſt moderator & arbiter, & an allegatio iuris ciuilis admittentis aliquē actum ſtringat ad tenendum eundem eſſe illicitum. & ibidem iterum de hoc, q utrunque ius humanum uidetur admiſiſſe exceſſum iuſti precij dummodo ille exceſſus ſit citerior dimidio eiuſdem, & an quis cōpelli poſſit ad uendendum rem ſuam, & an poſſit per aliquē imponi preciū rei alienę inuito domino eiuſdē, & quid ad præſides locorum ſpectet in talibus.

Quarta concluſio. Venditor, qui ſcienter ſecundùm tenorem primę cōcluſionis recepit exceſſiuum preciū, ſiue ſit ibi exceſſus ultra dimidium, ſiue citra, & hoc ſiue in multo, ſiue in modico, tenetur illum exceſſum reſtituere, ſed differenter. & ibi quando uenditor ſub mortali peccato, & quando ſub ueniali ſit ad reſtituendum exceſſum obligatus.

Quinta concluſio. Quamuis quatuor concurrentibus poſſit uenditor etiam ſcienter recipere precium excedens ualorem mercis in magno, uel paruo, tamen quodcunque horum defecerit, non ſolùm exactio eiuſdem, ut precij cenſenda eſt ſibi fuiſſe illicita: ſed etiam receptio.

HABITIS prædictis concluſionibus conſequenter reſtat ēt ponere tres ſeqnentes diſtinctiones, & 14. dicta. quatenus clareat, quando ꝯctus aliquis uenditionis, uel emptionis, in quo cōmiſſa eſt deceptio teneat & qñ nō, & ſi tenet, ad quid teneatur decipiēs decepto, & hoc

& hoc principaliter pro foro conſcientiæ. Pro foro autem contentioſo non niſi acceſſoriè: quatenus, ſcilicet aliquis certius de hac re valeat diſſerere: cum de vtroque fuerit inſtitutus.

PRIMA igitur diſtinctio eſt. Contractus, in quibus contingit fieri deceptionem ſunt duplices. Quidã ſunt ſtricti iuris, de quorum numero eſt contractus mutui. Alij dicuntur contractus bonæ fidei: vt eſt vẽditio & emptio: & de hoc ſcilicet, qui ſint bonæ fidei, & qui ſtricti iuris, & cur ſic appellentur, videatur glo. in c. cum venerabilis. de excep. Dimiſſis pronunc contractibus ſtricti iuris, loquamur ſolum de illis, qui ſunt bonę fidei, nec tamen de omnibus illis: ſed ſolum de venditione & emptione: quia de illis eſt ad propoſitum in præſenti tractatu. Et quia ſicut contingit, quòd venditor decipit emptorem, ita econtra: ideo habito quomodo & quàm diuerſimode contingat, quòd venditor decipit emptorem, & quãdo talis contractus tenet, & quando non: & ad quid teneatur decipiens decepto, habentur talia proportionabiliter etiam de contractu, in quo emptor decipit venditorem: quamobrem cauſa breuitatis, & ne diſtinctio & deciſiones poſtea ponendæ ponantur intricatè, loquamur gratia exempli ſolum de venditore decipiẽte emptorem.

SECVNDA diſtinctio. Quod venditor decipit emptorem, hoc contingit dupliciter. Primò in hoc, ꝙ ei vendit mercem vitioſam, vel morbidam, & de illa deceptione pronunc prætereamus. Alio modo in aliquo alio: puta in hoc, quòd inducit eum ad emendum id, quod aliàs non erat empturus, vel ſuperuendit ſibi mercem, ſcilicet carius, quàm rès valeat, & ſic decipit eum in precio, & de illa deceptione conſequenter extat loquendum in ſequẽti diſtinctione, quæ compluſimas habet ſubdiſtinctiones, & ſubdiuiſiones, membra atque caſus.

TERTIA diſtinctio. Si A. vendendo mercẽ ſuam ipſi B. decipit prædicto modo B. hoc contingit fieri dupliciter: quia aut A. hoc agit ſcienter, aut ignoranter, & ſi ſecundum, tunc deceptio dicitur fieri re ipſa: igitur non a propoſito. Si primum, hoc eſt dupliciter: quia aut A. agit hoc aliquo dolo interueniente, aut ſine dolo. Non eſt enim intelligendum, ꝙ eo ipſo, ꝙ A. ſcienter, ſeu a propoſito ſuperuendit rem, dicatur in præſenti materia loquendo eam dolo ſuperuendere, quamuis dici poſſit, ꝙ res ipſa contineat in ſe dolum, etiam ſi non a propoſito fieret ſm Hoſt. Vnde ſi A. tenẽdo forum rerum ſuarum, nõ aliquid dicit, vel agit quo modo prouocet B. ad emendum eas, quin B. nihilominus eas fuiſſet empturus, ita ꝙ ſi etiam A. aliquid tale dicit, vel agat, quo nitatur prouocare B. tamen B. nihilominus non illis, ſed alijs ex cauſis permotus fuiſſet illas res empturus, nec etiam A. aliquid dicit, vel agit, quo prouocet, vel alliciat ad emendũ eas pluris, quàm valeant, nec alijs aliquis tertius, puta proſoneta tale quid dicit, vel agit, non dicetur A. decipere B. dolo interueniente quantumcuoque A. ſciat ſe ſibi ſuperuendere: vtputa ſimpliciter dicit. tanti tibi vẽdo eas, ſi placet eme; etiam ſi reticeat, vel nõ aperiat tale quid, quod ſi aperiret, vel detegeret, alius non tanti emeret, dummodo etiam non poſitiua actione illud occultauerit, ſed tantum priuatiua. Si detur primum, ſcilicet quòd dolus aliquis interueniat, hoc eſt dupliciter: quia aut ille dolus dat cauſam contractui, aut non, ſed incidit in contractum, tunc autem dicitur dolus dare cauſam contractui, quando B. non fuiſſet empturus eam rem, ſi non fuiſſet dolo inductus ad emendum, vtputa A. dixit B. ꝙ hæc res eſſet vtilis ad curandum talem ægritudinem, cum tamen falſum ſit, nec B. emiſſet, ſi ſciuiſſet eam rem non ualere ad talem effectum. Tunc autem dicitur dolus incidere in contractu, quando B. quidem fuit aliàs empturus eam rem, ſed non tanto precio, dolo autem inductus fuit, quòd tanti emit. puta commendabatur ſibi plus, quàm valebat, vel falsò allegabatur, quòd prius etiam tanti vẽdita fuiſſet, vel alij ſibi tantundem dare voluiſſent. Si itaque dolus dat cauſam contractui, hoc eſt dupliciter: quia vel dolus commiſſus eſt ab A. vel ab aliquo tertio tanquam a mediatore habẽte ſe per modum proſonetę. Si primum hoc eſt dupliciter, quia vel loquimur pro foro cõſcientię, vel pro foro contentioſo. Si autem dolus non dedit cauſam contractui, ſed incidit in contractu, hoc eſt dupliciter, ſcilicet quia vel loquimur pro foro conſcientiæ, vel pro foro contentioſo. Si verò nullo dolo interueniente licet a propoſito & ſcienter, quantum eſt ex parte A. ſit commiſſa deceptio, hoc eſt dupliciter: quia vel B. ſciuit rem non tantundem valere, & tamen paſſus eſt eam ſic ſibi ſuperuendi. Aut B. ignorauit rem non tantundem valere, & quamuis primum illorum membrorum poſſet conſequenter ſubdiuidi multipliciter, ſecundum quòd illam ſuperuenditionem, quæ fit B. ſcienti ſibi rem ſuperuendi, contingit fieri vel vltra dimidium iuſti precii, vel non vltra. & ſi non vltra, hoc eſt dupliciter, quia vel ad dimidiam, vel citra, & ſi citra, vel in notabili, vel non notabili. & ſi in non notabili, hoc eſt dupliciter, quia aut egreditur latitudinem iuſti precij, aut non, ſed tantum indiuiſibilitatem eius, ſed non opus in illo membro facere talem ſubdiuiſionem, eo quòd in deſcindendo illud membrum omnia illa pari paſſu ambulabunt quoad hoc, quod eſt contractum talem tenere, & A. non eſſe obligatum ipſi B. ad aliquam reſtitutionẽ &c. Si autem B. ignorauit rem ſibi ſuperuendi credens rẽ tantundem valere: hoc eſt dupliciter, quia vel A. vendidit eam vltra dimidium iuſti precij, aut non vltra. & ſi nõ vltra, hoc eſt dupliciter, quia vel ad dimidiam, vel citra, & ſi citra. hoc eſt dupliciter: quia vel in notabili & multo, vel in non notabili, ſed modico, & ſi in modico, hoc eſt dupliciter: quia aut illud egreditur latitudinem iuſti preciſ, vel non: ſed tantum indiuiſibilitatem iuſti & preciſi precij. Quod ſi A. ſuperuendendo mercem ipſi B. nec dolo vllo interueniente, nec etiã a propoſito, ſeu ſcienter immo ignoranter decepit B. & ita ex parte A. contingit actiua deceptio tantum re ipſa. hoc eſt dupliciter: quia vel B. etiã ignorauit, ſicut & A. mercem non tantundem valere, aut B. ſciuit (licet A. ignorauerit) & tamen B. nihilominus emit. Si primum hoc eſt dupliciter: quia uel A. ſuperuendidit ultra dimidium iuſti precij, uel non ultra, & ſi non ultra, hoc iterum eſt dupliciter. & diuide ꝯñr, & ſubdiuide eodẽ mõ, ſicut ſupra fuit ſubdiuiſio facta, qñ A. ſciẽter ſuperuendidit. Similiter aliud mẽbrũ. ſ. ꝙ ignorante ſe ſuperuendere B. ſciuit rem ſibi ſuperuendi, poſſet etiam eodẽ modo ſubdiuidi, ſicut quando tã A. quàm

BIBLIOTECA NAZ. ROMA

B.ſciuit fieri ſuperuenditionem: ſed non eſt opus: quia qualiſcunque, ſeu in quantocunque fiat talis ſuperuenditio: omnia pari paſſu ambulabunt quò ad hoc, quod eſt contractum tenere, vel non tenere. & A. eſſe obligatū, vel non obligatum ipſi B. ſic ſcienti ſibi ſuperuendi rē. Et poſſent hæc omnia reduci ad quandam dimembratam figuram, vt amplius res eluceſceret. Quæ autem dicentur in ſequentibus dictis de uenditore decipiente emptorem, poſſunt non ſolùm econtra proportionabiliter intelligi in emptore decipiente venditorem &c. ſed etiam in alijs contractibus bonæ fidei: ut in locante, conducente, permutante: & ſic de aliis. ideo hæc etiam deſeruire poterunt ad quintum & ſeptimum tractatus.

PRIMVM dictum. Si A. ſcienter & etiam dolo per ſeipſum interueniente & dante cauſam contractui decepit B. vendendo ſibi aliquid: tunc in foro conſciētiæ contractus eſt nullus. & non tenet etiam in fauorem decepti aliquādo: & ſi deceptus paſſus eſt aliquod intereſſe ex initione talis contractus: tenetur A. ſibi pro illo intereſſe ſatiſfacere. Prima pars huius dicti probatur ſic: quia quando aliquis contractus eſt in foro conſcientiæ validus & tenet: tunc vltro, citroque oritur obligatio: vt patet ex diffinitione contractus habita ſupra quæſtione. 16. Modò in prædicto caſu non oritur obligatio ex parte B. in illo foro: & vt oſtendam in ſecunda parte huius dicti etiam aliquando non ex parte A. oritur in eodem foro: igitur prædictus contractus eſt dicendus nullus. minor pro prima parte probatur: quia nemo incurrit obligationem priuatam, niſi intendat & velit ſe obligare: & ita conſentiat in obligationem: ut vult Scotus in 3. diſtin. 39. tractando de iuramento doloſo. Modò in prædicto caſu B. non intendit ſe obligare: quia qui aliquem actum natum inducere obligationem agit ex tali & tanto errore, quòd ſi ille error non eſſet, nullatenus eum actum ageret: talis non intendit etiam contrahere obligationem illam, quam aliàs ille actus natus eſſet inducere, eo quòd ex tanta tali errore non conſentit in actum illum voluntariè, & per conſequens nec in obligationem natam induci per eundem: quia talis error cauſat inuoluntariū. 3. Eth. ſine autem volitione & conſenſu non contrahitur priuata obligatio, igitur in prædicto caſu non obligatur B. ipſi A. ratione prædicti contractus: igitur cōtractus eſt nullus ex parte B. ita quod ſana conſcientia poteſt B. nolle ſtare contractui, & nolle ipſi A. ea facere, quæ aliàs teneretur agere, ſi contractus teneret. Confirmantur prædicta a ſimili: quia Rich. in 4. li. di. 38. tractando de votis. art. 1. q. 1. dicit, quòd ſiquis facit ſe ordinari ab illo, quem credit ordinem poſſe conferre, & non poteſt; vt puta credit eum epiſcopum eſſe, & nō eſt: ſi vouet caſtitatem: quia credit ſe recipere ſacrum ordinem, quod niſi crederet, caſtitatem non uoueret, talis non conſentit abſolutè in votum caſtitatis. Vnde poſtquam ſibi notum eſt, quòd ille ipſum ordinare nō potuit, non obligatur voto caſtitatis: ſed poſſet licitè matrimonium contrahere. Hæc ille. Et idem tangitur in glo. in c. vnico. de voto & voti reden. li. 6. in verbo approbatis. Ergo eadē ratione ſic erit hic, vbi emptor dolo uenditoris inductus credidit mercem eius valere ad talem vel talem effectum: atque ideo emit, aliàs nullatenus empturus, quòd non tenebitur in foro conſciētiæ ſtare contractui, ex quo veritas illi cauſæ defuit. Vnde illa cauſa videtur tacitè & virtualiter tranſijſſe in conditionem. Ideo non extante illa conditione nō extat, quod ſub ea geſtum eſt.

Secūda pars dicti probatur: quia dato, quòd B. poſt dolum paſſum vellet ſtare contractui: tamen aliquando non teneretur A. ſtare eidem in illo foro, & hoc in tali caſu dabili. Nam ſtat, quòd A. ex animo ſuo intēdebat ſe non obligare ipſi B. niſi B. reciprocè æqua lance obligaretur ſibi: alioquin intendebat æquè liber eſſe ad reſiliendum ſicut B. Modò B. ex illo contractu & virtute eiuſdem non obligabatur ipſi A. igitur tunc nec A. intendebat ſe virtute illius contractus obligare ipſi B. igitur nec obligabitur A. ipſi B. tenet hæc vltima conſequentia: quia nemo obligationem priuatam incurrit, niſi qui intendit, & quomodo intendit eam incurrere, & per conſequens ſi B. qui non obligatur ipſi A. ex illo contractu vellet ſua ſponte ſtare contractui: non oporteret propter hoc in illo foro etiam A. eidem ſtare in caſu, quo A. non uoluiſſet plus obligari ipſi B. quàm econtra: ideo ſicut non ex vi contractus, ſed ſponte B. vellet ſtare contractui: & ſic obligaret ſe ipſi A. ita etiam non niſi ſponte, & non ex vi contractus A. in prædicto caſu obligaretur ipſi B. ideo in voluntate A. eſſet, an etiam ſponte vellet ſtare contractui, ſicut in voluntate B. eſſet. Dixi autem notanter aliquando &c. quia ſtaret, quòd A. intendiſſet ſe obligare ipſi B. ſi B. vellet eidem etiam non ex vi contractus; ſed poſtea ſponte ſua ſtare. Et tunc contractus in illo foro teneret in fauorem decepti. Dixi etiam notanter in illo foro &c. quia etiam ſtante prædicto caſu teneretur A. ſtare contractui in fauorem decepti: etiam in conſcientia, quando res iam eſſet deuoluta ad forum contentioſum: & ſententia contra eum lata eſſet de ſtando in fauorem decepti: quia in conſcientia ſua tenetur parere iudicis decreto; tunc enim A. obligaretur non priuata obligatione: ſed publici iuris. ſecus autem ante ſententiam iudicis.

Tertia pars dicti probatur: quia dās occaſionē damni; damnū quoque dediſſe videtur, c. ſi culpa. extra de iniurijs & dam. da. ergo ſi damnum dedit, tenetur dānificato ad refuſionem damni.

SECVNDVM dictum. In foro contentioſo caſus præcedentis dicti eſt ſecundùm communem opinionem etiam nullus: ſed regulariter tenet in fauorem decepti: & ſi B. eſt paſſus aliquod intereſſe ratione initionis illius contractus: tenetur A. ſibi ad illius refuſionem. Prima pars probatur per glo. in c. cum dilecti. de emp. & uendi. & per glo. in l. 2. C. de reſcin. vendi. & in l. eleganter. ff. de dolo. & per Bartolum in eadem, l. eleganter. vbi inter cætera motiua adducit hoc. ſcilicet quia dolus dans cauſam contractui manumiſſionis reddit illum contractum ipſo iure nullum: ut in d. l. eleganter. ſi ergo contractum ita fauorabilem annullat, multofortius contractum minus fauorabilem. Et dixi ſecundùm communem opinionem: quia Petrus de Bellapertica tenet contrarium dicens, quod dolus dans cauſam cōtractui nullum contractum annullat ipſo facto etiam bonæ fidei: ſicut nec ſtricti iuris (prout et aduerſarij de contractu ſtricti iuris concedunt) & cum illa opinione dicit Panormitanus tranſiiſſe Ioannem Andreæ in ca. cum dilecti, de emptio-

ne & uenditione. Hoſtienſis de hoc loquens dicit, ꝙ contractus eſt nullus, ſi deceptus hoc allegare uelit, aliàs agere poteſt ex hoc contractu contra decipientem. ff. de dolo. l. eleganter. Sed ſi deceptus ignorans tradiderit, repetet actione de dolo. Unde B. ait proceſſit venditio vt firma ſecuta traditio ut infirmanda. Secunda pars probatur. Quia nullitas, quæ in illo foro ineſt tali contractui, cautatur in fauorem B. decepti, & non A. decipientis: quia non decipientibus: ſed deceptis iura ſubuenire voluerunt: igitur ſi B. deceptus renunciet illi fauori, & ſic velit ſtare contractui obligabitur A. ſtare eidem. alioquin doloſus reportaret commodum de ſuo dolo, ſcilicet quia prætexto doli vellet ſe defendere, quo minus teneretur decepto ex parte contractus ſic ſecum initi. Et ſi dicas, ex quo A. uoluit obligari ipſi B. niſi B. reciprocè obligaretur pariter ſibi, ſicut contingere poteſt, quæ conditio non extat: quomodo igitur, vel vnde venit, ꝙ A. obligabitur B. in fauorem eiuſdem, cum nemo contrahat priuatam obligationem (cuiuſmodi eſt obligatio, quæ ex cõtractu oritur) niſi qui conſentit in eandem: vt in præcedenti dicto fuit deductum, cuius ratio videtur etiã hic in hoc foro militare, ſi alibi valuit. Dicendum, ꝙ A. virtute iuris communis contrahit illam obligationem ſtandi contractui in illo foro in fauorem decepti eo quòd ius commune diſponit, quòd nullus de ſuo dolo reportare debeat commodum: igitur ius vult A. eſſe obligatum ipſi B. ſi B. velit ſtare contractui. Modò bene poteſt aliquis etiam inuitus, vel non conſentiens contrahere obligationem iuris communis, ſecus de priuata obligatione. Et ob hoc etiam notanter dicebatur in maiori probationis ſecundę partis huius dicti. nullitas, quæ in illo foro ineſt contractui &c. quia præter nullitatem, quæ in illo foro ineſt ei, habet nullitatem etiam in foro conſcientiæ, quę eidem ex alia lege, ſcilicet naturali & ex natura rei conuenit, ſecundùm quam naturam rei. ſicut nullitas ineſt ei ex parte B. ita ſtaret, ꝙ ineſſet ei ex parte A. ut dictum eſt: ſecus autem eſt de nullitate ei conueniente ex diſpoſitione iuris poſitiui: quia talem non habet ex parte A. in caſu quo B. vult ſtare contractui. Et in hoc patet ratio diuerſitatis huius caſus ad præcedentem, ſeu vnius caſus in diuerſis foris. Secundò etiam poteſt eadem ſecũda pars huius dicti ſic probari: quia niſi dolus dediſſet cauſam contractui, teneretur B. deceptus ſtare contractui in illo foro, ergo quòd nõ tenetur in illo foro ſtare eſt; quia verè propter dolum, quem paſſus eſt, noluerunt ei ſuccurrere. & per conſequens cum talis ratio, ſcilicet doli paſſio non habeat locum in A. decipiente: quia ille nõ eſt dolum paſſus, quinimo dolum egit: ſequitur, ꝙ ei iura nõ voluut ſubuenire: ſed potius compellere eum ad ſtandum contractui, in quantum B. vellet ſtare eidem. Nec eum releuabit dolus interueniens: quia non eum paſſus eſt, ſed egit. Dolus autem ſuo actori patrocinari non debet: licet paſſo eum iura ſubuenire diſponant.

Tertia pars dicti probatur eodem modo ſicut tertia pars præcedentis dicti. Dictum eſt etiam notanter in ſecunda parte regulariter loquendo: quia fallit in caſu, quo contractus eſſet a lege prohibitus: vt in glo. in l. a diuo. ff. de ritu nup. quòd etiam Panor. dicit fallere in dolo dante cauſam cõtractui in ſpiritualibus & matrimonio: indigeret latiori examine quàm præſens materia patiatur.

TERTIVM dictũ. Si A. ſciẽter & ẽt dolo interueniente, non quidẽ per ſeipſum: ſed eo inſcio per aliquẽ tertium commiſſo, cuius dolus ẽt dedit cauſam ꝯtui, decepit B. vendendo ſibi aliquid: tunc loquendo pro foro cõſcientiæ dicendum vr̃ per omnia: ſicut dictum eſt de caſu primi dicti, vbi ẽt dolus talis fuit per A. cõmiſſus. Probatur: quia in illo foro rationes, quæ ad caſum primi dicti ſunt poſitę, ęquè militant in p̃nti caſu: igitur ſi alibi, concludunt ẽt hic. Antecedens patet applicando eas vtrobique. Nec apparet aliqua eſſe diſpoſitio iuris humani poſitiui, quæ in hoc caſu pro foro conſcientiæ ſtringat B. ad aliqua, ad quæ non ſit aliàs aſtrictus iure diuino, vel naturali, modo ex diuino vel naturali iure contractus talis non tenet: ut oſtendunt rationes vtrobique applicabiles. ergo re nondum deuoluta ad iudicem, nec iſta ſententia deſuper uidetur B. eſſe liber.

QVARTVM dictum. Loquendo pro foro cõtentioſo de caſu dicti immediatè præcedentis contractus tenet: ita tamen, quòd licet B. deceptus teneatur ſtare contractui: tamen A. tenetur ipſi B. dolum paſſo in tantum, quantum factus eſt locupletior per huiuſmodi contractum & non plus. poterit quoque B. agere ꝯ doloſum mediatorem. Ratio primæ partis dicti eſt: quia culpa ſolum ſuum debet tenere actorem; & ita alienus dolus, ſcilicet mediatoris non debebit in præiudicium ipſius A. infirmare & annullare contractum, quẽ A. ſine ſuo dolo iniit. maximè cum ipſi B. ſi in aliquo grauetur, ſit de ſufficienti remedio prouiſum, quo ſui grauaminis refuſionem a mediatore valeat obtinere. Nec A. cum fuerit bonæ fidei venditor, tenetur de dolo mediatoris: vt. ff. de dolo. l. eleganter. Ratio autem ſecundæ partis eſt: quia nemo debet de aliena iactura locupletari.

Tertia pars patet per l. 1. & 3. de proſenetis. ff. de proſenetis. & per d. l. eleganter. Et nota, quòd ſi non ſit ſoluendo: deceptus habet recurſum contra ſecum contrahentem ſm̃ glo. ver. in hoc ipſo. & ibi docto. in d. l. eleganter, circa prin. Poſſet tamen eſſe difficultas hic, an A. ſana conſcientia poſſet in foro contentioſo aſtringere ipſum B. ad ſtandum contractui, quando ſufficienter conſtaret ipſi A. quòd B. fuiſſet dolo etiam dante cauſam contractui inductus per mediatorem ad contrahendum, ita quòd B. aliàs nullatenus contraxiſſet quantumcunque certum ſit, quòd A. in foro eodem, ſcilicet contentioſo obtineret intentum. Ratio autem difficultandi eſt: quia videtur ꝯ bonam ꝯſcientiã eſſe, ꝙ aliquis ſuũ proximum inuitum velit ad quippiam cõpellere, ad quod conſtat illũ non teneri: ſed liberũ eſſe ab eodem. Nã talis vſurpat ſibi poteſtatẽ in proximũ, vt vr̃ ſupra, quã cõceſſum ſit ſibi a dño. Niſi forte dicatur, ꝙ non pręciſè virtute ꝯtus: ſed virtute iuris cõmunis dantis ipſi A. facultatem talẽ cõpellendi B. ad ſtandum ꝯtui, aſtringet B. ad ſtandum eidem: & hoc fieri poterit: quia ius cõe poteſt aliquem liberum ab aliqua re facere obligatũ ad eandem, ẽt ſi inuitus ſit. Et certè ſi iura ſic voluerunt diſponere ẽt in caſu, quo conſtaret ipſi A. ꝙ B. dolo mediatoris ẽt dante cauſam contractui inductus fuiſſet ad contrahendum: tunc ceſſat difficultas prædicta: ſed de hoc tranſeo.

QVINTVM dictum. Si A. uendēdo ſcienter & a propoſito & etiam dolo per ſe interueniente, non quidem dante cauſam contractui: ſed incidente in contractu, decepit B. tunc contractus prædictus etiam non curando, an deceperit B. vltra dimidium iuſti precij, vel citra: tenet tam pro foro conſcientiæ quàm pro foro contentioſo, ita ꝙ non eſt nullus. Ratio autem cur pro foro conſcientiæ (de quo minus videretur) teneat, eſt: quia B. in tali caſu verè conſenſerat ad contrahendum quò ad ſubſtantiam contractus: ita ꝙ dolus, quē paſſus eſt, non induxit eum ad contrahendum: ſed ſolum induxit eum ad talem quantitatem precij dandā: ante enim omnem dolum paſſum intendebat B. emere hanc rem: licet non tanto precio, ergo firmum eſſe debet, in quud liberè & ſyncera voluntate: nullo dolo nato cauſate inuoluntarium occaſionatus conſenſit. Quod enim ſemel illo modo placuit, amplius diſplicere non debet, nec vtile debet uitiari per inutile: vt in reg. iur. lib. 6. & per conſequens, quod nullo dolo geſtum eſt, non debet infringi propter illud, quod dolo actum eſt: ſi vnum ab altero ſeparari queat: ſicut hic fieri poteſt: quia firmo remanente contractu remediū dari poteſt ipſi B. pro eo quòd dolo ad tantam quantitatem precii expendendum inductus eſt. Habito ergo, quòd contractus tenet, tenet in foro conſcientiæ: & multo magis in foro contentioſo videndum eſt. quid tamen vel quale remediū ipſi B. talem dolum paſſo cō petat in illo, vel alio foro contra A. & hoc tangetur per duo ſequentia dicta, quæ ſunt accipienda etiam ſine diſtinctione illa, ſcilicet non curato, an deceptio fuerit vltra dimidium iuſti precii, vel citra.

SEXTVM dictum. Loquendo pro foro conſcientiæ: tunc in caſu præcedentis dicti A. tenetur ipſi B. abſolutè ad reducendum contractum ad æquitatem volente id B. ſibi fieri: ita inquam abſolutè, quòd ab illa tentione non poteſt A. ſe liberare volendo inuito B. reſcindere contractum, ita quòd inuito B. nō eſt in optione A. vtrum horum faciat. Patet: quia A. contra iuſtitiam commutatiuam grauauit B. non ſolum ſcienter & a propoſito: ſed etiam adhibito dolo, atque ita doloſè, ob quod & dupliciter peccauit; igitur niſi reducat eum ad ęquitatem, perſeuerabit in illa iniuſtitia cōmutatiua & cōtinuabit eandem. Modò ita peccat iniuſtus detentor volendo detinere aliquid contra iuſtitiā commutatiuam: ſicut primo acquirendo illud contra eandem. Item abſtulit iniuſtè illud, in quo ſuperaccepit: igitur tenetur illud reſtituere, niſi B. ſibi remittat. Ratio autem ſecundæ partis eſt: quia contractus tenet ex parte utriuſque: igitur inuito B. non poteſt A. uelle, reſcindere contractum, niſi id faciat auctoritate & fauore ſuperioris, vel iuris publici dantis ſibi optionem, quod horum faciat. Quod addo: quia dabilis eſt caſus, vbi in foro exteriori prædicta conſequentia non tenet, ſcilicet cōtractus ex parte vtriuſque. tenet igitur vnus: puta decipiens nō poteſt inuito altero, ſcilicet decepto, reſcindere contractum: immo decipiens denique poteſt, & eſt in optione ſua ſuperaccepti: puta ſi nullus dolus etiam incidens cōtractui interueniſſet, & deceptio eſſet facta etiam ultra dimidium iuſti precij ex parte vendentis, vel infra ex parte emptoris: ut patet in c. cū dilecti. de empt. & uen. Sed hæc optio competit ſine dolo decipienti: quam tamen optionem nō oportet in foro contentioſo, vel etiam conſcientię competere ei, qui vltra ſcientiam etiam dolo adhibito incidente contractui decepit proximum. Non enim ita fauore a iure publico proſequendus eſt doloſus, ſicut non doloſus: immo proſequendus eſt. Sed diceres hic primò: quia videtur, quòd in caſu illius ſexti dicti ſtare poſſet, quòd A. nihil ſuper acceptum reſtituere teneretur, nec reſcindere contractum. Nam ſecundùm Sco. (ut ſupra. q. 56. habitum eſt) nō paratus rem ſuam hoc tempore, quo parum valet, vendere: ſed ſtatuens eam in aliud tēpus, quo multum ſperatur valitura, ſeruare, poteſt eā nunc pluris vendere, quàm nunc ualeat. Hoc inquam adeo poteſt, quòd poſtea nec tenebitur reſcindere contractum, nec ſuperacceptum reſtituere. Ad hoc dicendum, quòd Sco. loquitur in caſu, quo A. non inducit ullo dolo: immo nec ullo modo alium ad emendum illo uel alio precio: immo loquitur in caſu, quo A. inducitur per nimiam inſtantiam emptoris, ut ſibi vendat, & A. mallet eſſe ſupportatus a uenditione nunc temporis. ſecus autem eſt in propoſito, ubi A. induxit B. etiam dolo adhibito ad emendum exceſſiuo precio: & ita conſtat, quòd non diſpoſuerat ſuam rem ſeruare in aliud tempus: alioquin non induxiſſet B. ad emendum: & maximè adhibendo dolum. Si ſecundò dicas. Videtur, quòd A. poſſit ſe liberare a reſtitutione ſuperaccepti per reſciſſionem cōtractus: quia ſtat, quòd A. ſtatuerit apud ſe, quòd nulli uellet uendere, niſi pro ſic exceſſiuo precio: quamuis non diſpoſuerit, ſe rem uelle ſeruare uſque in aliud tempus. igitur poteſt velle reſcindere contractum. tenet conſequentia ex dicendis in 11. dicto, ubi decipiens poteſt ſic ſe liberare a reſtitutione ſuperaccepti, quæ facultas ei ex illa cauſa competit: quia ſtat, ꝙ A. aliàs non minoris voluiſſet vendere rem ſuam. Dicendum dupliciter. Primò, quòd illud, quod adducitur ut ſimile, non eſt ſimile: quia eſt in caſu, ubi nullus dolus erat adhibitus: ſecus igitur hic, ubi dolum adhibuit A. Secundò dicendum, quòd uelle ipſius A. de quo argumentum loquitur, erat iniquum. ideo illud (ſaltem dolo adhibito) non ſuffragabitur ei, quin uolentem B. debebat abſolutè ſibi reſtituere ſuperacceptum & non diuertere ad reſciſſionem contractus.

SEPTIMVM dictum. Loquendo pro foro contentioſo: tunc in caſu quinti dicti datur ipſi B. actio ex eo contractu contra A. ita quòd etiam ſi A. non ultra: ſed citra dimidium iuſti precii etiam in non notabili: puta in vno nummo, ut dicit Hoſtien. ſuperaccepiſſet, tenetur, & compelletur in illo foro reſtituere ſuperacceptum. Hoc probatur per l. Iulianus. §. ſi uenditor. ff. de ac. emp. & uen. & §. idem Iulianus. & per l. ſi quis affirmauerit. ff. de dolo. Nec in hoc caſu habet A. optionem reſcindendi contractum, ut ſic ſe liberet a reſtituendo ſuperacceptum: ſicut haberet, ſi non adhibitus fuiſſet dolus. ſaltem quando deceptio eſſet facta ultra dimidium iuſti precii. Conſequenter uidendum eſt de eo, quando uenditor ſine dolo decepit emptorem in precio: puta ſibi ſuperuendendo mercem. Et dico notanter in precio: quia aliquando decipit eum etiam in quantitate rei. & hoc continget dupliciter: quia vel res eſt mobilis: & tunc deceptio ſit in pondere, vel menſura, vel eſt immobilis: ut cum vendit fundum quatuor modiorum, qui eſt duorum tantum. Sed de illa dece-

ptione

ptione prætereamus, de qua pro foro conſcientiæ patuit.q.54.Pro foro autem exteriori uide Hoſtien. in ti. de emp.& uen.§.quibus menſuris &c. & §.qualiter reſcindatur.uer.hoc vbi.Conſequenter ergo tantum loquamur de deceptione in precio.

OCTAVVM dictum. Si nullo dolo per ſe, vel alium interuenientem: & tamẽ ſcienter & a propoſito A. decepit B.ſuperuendendo ſibi mercem: tunc A.peccauit, & hoc vel mortaliter, vel uenialiter ſecundùm diuerſitatem quantitatis exceſſus precij & intentionis A.in decipiendo, prout patuit in tertia concluſione principali huius quæſtionis. & multo magis patet, ꝙ tunc peccauit eodem genere peccati, quando ultra ſciẽtiam etiam dolũ adhibuit, immo ſtaret, ꝙ ubi ſuperuẽditio ſine dolo facta fuiſſet tantum uenialis, ipſa ratione doli adhibiti fieret mortalis: puta ſi ad hoc ut inducat emptorem ad emendum rem pluris, quàm valeat: falsò iuret rem tantundem valere, vel ſe prius tanti vẽdidiſſe: licet ſuperuenditio ſit in exceſſu ita modico, quòd aliàs ſuperuenditio non fuiſſet niſi venialis: iam enim ratione doli periurio commiſſi: redditur mortalis. Nunc uidendum eſt de contractu huius octaui dicti an teneat.& de hoc in ſequenti dicto. & ad quid teneatur A. ipſi B. & de hoc in aliis tribus ſequentibus dictis.

NONVM dictum. Si A. nullo dolo interueniente:& tamen ſcienter & a propoſito ſuperuendidit mercem ipſi B. contractus pro utroque foro non eſt nullus immo tenet etiam indiſtinctè quoad ſuperuenditionẽ: ideſt non curando, an ſuperuendiderit ſibi ultra dimidium iuſti precij vel non. De foro exteriori patet per ca.cum dilecti.de emp. & uen.ubi hoc in ſimili,ſeu de correlatiuo, ſcilicet de emptione facta infra dimidium iuſti precii habetur, quòd talis contractus non eſt nullus: immo tenet.Ob quod & Papa improbat ſentẽtiam iudicis, qui talem contractum cenſuit ut nullum non tenere. Idem etiam patet per ca. cum cauſa.eo.ti. Item per glo.in l. in cauſæ.2.§.idem Pompo.ait in precio.ff. de minori. ꝙ ſi uenditio etiam ultra dimidium iuſti precij facta tenet: multo magis non ultra: ſed ad dimidium vel citra facta tenebit. De foro conſcientiæ patet per rationem poſitam ad quintum dictum.Vnde ſi ibi, ubi ultra ſcientiam etiam dolus incidit, & interuenit, conuincit illa ratio pro foro conſcientiæ tenere contractum: multo magis ubi nullus dolus acceſſit:& ex hac poteſt ſumi ratio communis pro utroque foro: quia ubi etiam dolus incidit in contractum, tenet contractus prædictus: etiam in foro exteriori & conſcientiæ: ut patet ex quinto dicto.igitur magis ubi dolus non incidit in contractu.

Sciendum eſt autem hic,quòd quando fit ſermo de nullitate contractus, & de hoc, quod eſt contractũ nõ tenere. theologi ſaltem aliqui habent alium modum loquendi, quàm domini iuriſperiti. Nam Ioannes de Gerſona cancellarius Pariſien.loquens de contractu,in quo res ultra dimidium iuſti precii venditur, vel ſub dimidio eiuſdem emitur, dicit, quòd talis contractus, uel conſenſus eſt lege irritatus: ut patet in tractatu ſuo de contractibus.& ſic prætendit,quaſi ſit ipſo iure nullus,& caſſus:& tamen talem modum loquendi nec iuriſperiti, nec iura admittunt, quæ dicunt, contractum talem tenere & non eſſe nullũ,prout etiam ratio conuincit,ut oſtenſum eſt.Sed in excuſationem prędicti Ioannis & ſequentium eum dicendum eſt.quòd per nullitatem ipſi non intelligunt eam, quæ ipſo iure & ipſo facto ineſt contractui: ſed ad quam, ut inferatur contractui,poterit agi: ſicut aliqua dicitur excommunicatio latæ ſententiæ, aliqua ferendæ. Illa igitur nullitas, de qua prædictus Ioan.loquitur, ſeu irritatio eſt reſciſſibilitas; ad quam agi poteſt.non inquam, quòd ad eam poſſit abſolutè: ſed ſub diſiunctione, & tantum alternatiuè agi,ſcilicet,ut contractus vel reſcindatur,uel ad æquitatem reducatur:optione exiſtente apud deceptorem utrum horum faciat.Et quamuis eius dictum poſſet ſaluari etiam de rigore,ſcilicet loquendo de nullitate ſimpliciter dicta, quæ eſt ipſo iure,per hoc quòd diceretur, quòd eius dictum habet veritatem, quando dolus dedit cauſam tali contractui, in quo res ſic ſuperuenditur ultra dimidium iuſti precij: tamen hæc ſaluatio non eſſet ad mentem eius: quia tunc ſuum dictum æque haberet veritatem, quando quis non ultra dimidium: ſed citra decepiſſet proximum ſuperuendẽdo:quia etiam tunc non tenet contractus,& eſt nullus ſi dolus dedit cauſam contractui: ut patet ex primo dicto. Non ergo illo ſed alio & ſupradicto modo intelligenda & ſaluanda eſt prędicti magiſtri ſententia.Vnde & in alio loco,ſcilicet in regulis moralibus dicit,quòd leges interimunt talem contractum &c. quaſi prętenderet, quòd non eſſet ipſo iure nullus,alioquin diceret interemerunt: ſed quia compellunt ad reſcindendum eum non abſolutè: ſed aut ad reſcindendum, aut ad reducendum eum ad ęquitatem. Vnde dicendo interimunt, ſupponit, quòd teneat. Non enim poteſt interimi, niſi quod præſubſiſtit & tenet, nec reſcindi poteſt, quod non prius fuit conſutum,& colligatum, aut quod non tenuit.Præterea prædicti magiſtri modus loquendi non prorſus eſt exors a ratione ita dicendi. Nã contractum eſſe nullum: & eum eſſe irritum, coincidunt. igitur ſicut duplex eſt irritum eſſe, ita duplex eſt nullitas. Quod autem irritũ eſſe ſit duplex,patet: quia ratum eſſe, uel ratitudo contractus eſt duplex, ſeu dupliciter contingit contractum eſſe ratum: etiam adeo, quòd ius ciuile uidetur tãgere duplicem ratitudinem. Quędam enim eſt ratitudo imperfecta, quo modo omnis ille contractus dicitur ratus,qui tenet: non curato ꝙ poteſt agi ad eius reſciſſionem,vel reſolutionẽ, ſiue abſolutè, ſiue ſub diſiunctione, uel alternatione poſſit agi, ſcilicet quòd aut reſcindatur,aut reducatur ad æquitatem,& hoc modo uenditio etiam ultra dimidium iuſti precii ſcienter facta eſt ratus contractus, & per conſequens non eſt illo modo irritus, uel nullus.Et hęc ratitudo opponitur illi nullitati & irritationi,quæ eſt irritatio ipſo facto, ſeu quę eſt ipſo iure nullitas. Alia eſt ratitudo perfecta, qua contractus aliquis eſt ita ratus, ꝙ non ſolum tenet: ſed etiam quòd non poteſt agi ad eius reſciſſionem, vel reſolutionem: ſiue abſolutè agatur ad illam, ſiue ſub alternatione ad reductionem contractus ad æquitatem: immo & iuriſperiti vtũtur illo modo loquendi, quo dicunt,aliquem contractum tenere tam ipſo iure,quàm in effectu,aliũ verò tenere ſolum ipſo iure: ſed non in effectu, & ſic illum, qui tenet tantum ipſo iure, & non in effectu habent pro aliquo modo non rato, ſed irrito, uel aliquo modo nullo. Nam aliquo modo non tenere eſt quædam

nullitas,

nullitas, vel irritatio. Loquendo igitur de illa ſecunda & perfecta ratitudine, uenditio vltra dimidium iuſti precij facta non eſt rata: ergo eſt illo modo non rata, ſed irrita, ſeu nulla: nullitate, uel irritatione oppoſita prædictæ perfectę ratitudini: quia de quo unum oppoſitorum verè negatur, de eo alterum verè prædicatur, loquendo de oppoſitis immediatis. Quod autem talis duplex ratitudo aliquo modo poſſit fundari in iure probatur: quia de illa ſecunda loquitur Imperator in l. ſi uoluntate. C. de reſcindenda vendi. Nam ibi loquens de ratitudine contractuum dicit, ꝙ contractus factus non vltra dimidium iuſti precii nulla ratione poteſt eſſe reſcindendus, ſeu non ratus. Et conſtat, quòd non uult loqui ſolum de ratitudine primo modo: quia ſic etiam contractus factus ultra dimidium iuſti precii eſt ſic ratus: & tamen factus non ultra dimidium eſt magis ratus & hoc adeo, quòd ibi cum quadam exaggeratione verborum, quæ denotant maiorem ratitudinem, quàm ſit in quibuſdam alijs contractibus: dicit, quòd nulla ratio patitur, quòd ſit reſcindendus, uel non ſit ratus. & hoc non eſt niſi: quia non poteſt agi ad eius reſciſſionem, ſiue abſolutè, ſiue ſub alternatione reductionis ad æqualitatem. Hæc pro aliquali defenſione modi loquendi Ioannis de Gerſona & aliorum cautela, qui ſe ſuo modo loquendi forſan conformarent. Sed fruſtra contenditur de nominibus, quando cōſtat de rebus. ſi igitur conſtat, Ioannem nō ſic intellexiſſe, quòd ſit ipſo facto nullus: quia tunc fruſtra ageretur ad eius reſciſſionem, qui non eſſet prius tanquam tenens firmus & conſutus, ergo eundem excuſemus: & tamen in modo loquendi iuribus nos conformemus. Tene enim ſententiam, & corrige linguam, inquit Augu. 5. de trin. c. 1. Nunc autem conſequenter uidēdum eſt, licet cōtractus prædictus teneat, ad quid tamen teneatur A. ipſi B. decepto, & hoc pro utroque foro, & de hoc in ſequentibus tribus dictis.

DECIMVM dictum. Si A. nullo dolo interueniente: & tamen ſcienter & a propoſito mercem ſuam ipſi B. ſuperuendidit, & B. ſciuit eam ſibi ſuperuendi, & liberè conſenſit, atque donare potuit: tunc ſiue illa ſuperuenditio fuerit facta ultra dimidium iuſti precii, ſiue citra: non tenebitur A. ipſi B. ad reſtituendum ſuperacceptum, aut ad reſcindendum cōtractum. & hoc habet ueritatem pro utroque foro, dummodo pro foro conſcientiæ loquendo ipſi A. conſtet, ꝙ B. ſic ſciuerit exceſſum, & libero conſenſu dederit. & B. talis fuerit, qui potuit non ſolum cum effectu donare tantundem uenditori: ſed etiam cum virtute: & licitè. & etiā dummodo pro foro contentioſo loquendo iudici ſufficienter conſtet de prædicta ſcientia, uoluntate, ac conditione emptoris quò ad facultatem donandi cum effectu. Ratio huius dicti eſt: quia donatarius in nullo foro tenetur reſtituere donum ſibi datum ab eo, qui prædicto modo uoluit & potuit cum effectu & uirtute ſibi donare. Modò in prædicto caſu, ut ſupponitur B. donauit ipſi A. illud, quod A. accepit ultra iuſtum precium, nec poteſt B. conqueri de dolo uel iniuria: quia ſcienti, vel uolenti non fit iniuria, neque dolus. Dicitur primò notanter, dummodo &c. quia ſi ipſi A. non conſtaret de illa ſcientia B. non poſſet ſana conſcientia tranſire, quin durante illa ſua ignorantia teneretur, aut reſcindere contractum, aut reſtituere ſuperacceptum in foro conſcientiæ: etiam ſi citra dimidium ſuperacceepiſſet, ſecus ſi ſibi ſuperueniat ſcientia, de ſcientia emptoris. Dicitur ſecundò notanter: qui potuit non ſolum &c. quia A. teneretur in foro conſcientiæ reſtituere ſuperacceptum, aut reſcindere contractum: ſi B. etiā quem ſciuit ſcire exceſſum: non potuit donare ſimpliciter, ſeu cum effectu, immo etiam ſi cum effectu potuit donare, itaquòd teneret donatio: non tamen cum virtute & licitè potuit, ſed ſolum illicitè: vtputa quia prodiga fuit talis exceſſiua ſolutio, tunc dubium eſſe poſſet (licet hic nihil diffiniam) ſi in foro conſcientiæ poſſit uēditor retinere a tali prodigo emptore ſuperacceptum: quia regulare videtur, ꝙ ubi receptio eſt illicita: etiam retentio eſt illicita, ita quòd recipiens debet reſtituere ſic receptum. Conſtat autem, quòd recipiendo ab eo peccauit, vt in quinta concluſione patuit. igitur. Angelus etiam in ſumma huic parti fauere videtur in uerbo emptio. §. 7. Et dico notanter, vbi receptio eſt illicita &c. quia ſecus eſt, vbi receptio eſt licita: licet illud, pro quo recipitur, ſit illicitum: ut receptio precii meretricij eſt licita, non enim peccat recipiendo precium, nec alius dando: cum ibi ſit contractus locationis & conductionis: ſed peccāt in actu, pro quo illa recipit, iſte dat. Dicitur tertiò notanter, & etiam dummodo &c. quia ſi non conſtaret iudici de illa ſciētiā emptoris, aut ſi emptor non potuit cum effectu (nō curando in illo foro de virtute) donare: non eſſet A. in illo foro liber tam a reſciſſione, quàm a reſtitutione ſuperacceptti ſaltem ſi vltra dimidium iuſti precii fuit acceptum.

VNDECIMVM dictum. Si A. nullo dolo interueniente: & tamen ſcienter & a propoſito ſuperuēdidit mercem ipſi B. ignoranti exceſſum precij. & ſic exceſſus ultra dimidium iuſti precij: tunc A. pro utroque foro tenetur, aut contractum reſcindere, aut ſuperacceptum reſtituere, ſeu contractum reducere ad ęqualitatem. De foro conſcientiæ patuit in quarta cōcluſione principali. De foro contentioſo patet per iura allegata in nono dicto. Item per c. cum cauſa. de emp. & per l. 2. C. de reſcindenda vendi. & per l. itē. §. quēadmodum. ff. locati. & in l. ſcio. ff. de in integrum reſtitu. Et intelligitur deceptus illud remedium habere, niſi renunciauerit eidem. Optio autem quod horum fiat, ſcilicet reſciſſio contractus, uel reductio eius ad æquitatem eſt apud decipientem: puta in prædicto caſu eſt apud ſuperuendentem: vt patet in prædictis iuribus. & eſt hoc uerum indubitanter in foro exteriori. Sed in foro conſcientię uidetur hoc fallere, quando A. fuit paratus rem ſuam pro precio currenti vendere, ita ꝙ non omiſiſſet uenditionem: etiam ſi B. non niſi currēs precium obtuliſſet: tunc enim videtur, quòd non ſit liberum ipſi A. vtrum prædictorum duorum faciat. Vnde non videtur poſſe ſana cōſcientia diuertere ad reſciſſionem contractus inuito B. quia ex quo contractus ex parte utriuſque tenet, & B. uoluit hanc rem emere, & forte ſua intereſt contractum non reſcindi: & A. fuiſſet contentus etiam pro currenti precio vendere, ſi B. non fuiſſet deceptus ad ultra dandum: ſequitur, quòd A. debet ſtare contractui abſolutè, & ſuperacceptum reſtituere. Secus autem quando A. ex aliqua iuſta cauſa ſtatuerat rem ſuam non vendere pro precio tunc currenti: quamuis aliàs eſſet paratus eam tunc uenderet

tunc

tunc enim ęquum eſt, quòd liberum ſit ſibi contractum reſcindere, aut reſtituere ſuperacceptum. Quod ſi quis dicat, quòd etiam in priori caſu debet A. decipiens liber eſſe in foro conſcientię ad reſcindendum, vel reſtituendum &c. eo quòd illam libertatem habet ex publici iuris diſpoſitione. igitur B. conqueri non habet, ſi inde grauetur: cum hoc vt naturale inſit contractui: immo generaliter loquendo, vendens non eſt obligatus præciſè ad tradendum: ſed ad ipſum tradendum, vel ad ſoluendum intereſſe. maximè ergo poſſet A. in prædicto caſu velle habere optionem, etiam in foro conſcientię, ſi ipſi B. patienti intereſſe ex reſciſſione vellet ſatisfacere pro eodem. Dicendum, quòd ius commune dat ſibi prædictam optionem pro foro exteriori, non conſcientię: ſaltem in caſu, quo grauaretur B. niſi A. vellet ipſi B. ſatisfacere pro grauamine tali etiam loquẽdo de grauamine affectionis ſuę. Nec eſt verum, quòd generaliter loquendo venditor ſit liber ſimpliciter ad tradendum mercem, vel ſoluendum intereſſe, immo ſi poteſt tradere, tenetur, & poteſt ſibi auferri manu militari; vt tangetur. q. 70. quamuis ſi non poſſit: ſatis ſit, quòd ſoluat intereſſe. Et nota, quòd illa, quæ dicta ſunt in hoc dicto, de hoc. ſ. quòd B. poſſit agere contra A. ad reducendum contractum ad ęquitatem, vel ad reſcindendum eum, intelligendum eſt, niſi contractus fuiſſet vallatus iuramento per maiorem & nomine ſuo de non contraueniendo. Quia ſi ſic; tunc non poteſt contrauenire: quia illud iuramentum poteſt ſeruari ſine detrimento ſalutis ęternę, per ca. ſi verò. de iureiurando. Dixi nomine ſuo: quia ſecus ſi nomine eccleſię, vt in ca. peruenit. primo, de iureiurando. Et idem eſt, ſi contractus fuit vallatus fide. Si autẽ per minorem fuiſſet vallatus, adhuc ille poterit agere prædicto modo ad reſcindendum &c. ſed non ad reſtitutionem ſui in integrum: quia per iuramentum intelligitur renũciaſſe beneficio reſtitutionis in integrum; non prædicto remedio; tamen in foro conſcientię res pendet ex intentione iurantis, vſque quo intenderit ſe obligare, & an vtrique voluerit renunciare.

DVODECIMVM dictum. Si A. nullo dolo interueniẽte: & tamen ſcienter & a propoſito decepit B. ſuperuendendo ſibi mercem; non quidem vltra dimidium iuſti: ſed ad dimidium, vel circa: & hoc in notabili quantitate: & B. ignorauit exceſſum. tunc licet pro foro contentioſo loquendo nõ teneatur A. ad aliquod horum. ſcilicet nec ad reſcindendum contractum: nec ad reſtituendum ſuperacceptum: tamen pro foro conſcientię tenetur ad alterum prædictorum duorum. Secunda pars huius dicti patuit in quarta concluſione principali. Et præter ibi dicta & etiam inferius poſt ſolutionem duodecimi argumenti dicenda confirmatur hic amplius: quia ſicut A. tenetur ad non violandum iuſtitiam commutatiuam cum notabili grauamine B. ita tenetur ad non detinendum aliquid contra iuſtitiã commutatiuã cum notabili grauamine eiuſdem. Cum ergo notabiliter grauauerit A. ipſum B. in ſuperaccipiẽdo notabilem exceſſum. ſequitur, quòd niſi reſtituat ſuperacceptum, vel reſcindat contractum, perſeuerabit in tali grauamine. Vnde ſicut fur non ſolum peccat actu ſurripiendo: ſed etiam poſtea nolendo ſurreptum reſtituere: ita in propoſito. Apud autem quem ſit optio patuit in præcedenti dicto. Quid autem ſit dicendum, quando ſcienter, ſed non niſi in modico ſuperaccepit: an teneatur reſtituere vel non? Et ſi ſic: qua ratione teneatur, & an poſſit excuſari, dando illud pauperibus. patuit in concluſione quarta principali.

Prima verò pars huius dicti patet per gloſſam primam in. l. 2. C. de reſcindenda venditio. & per. l. in cauſę. 2. §. idem Pompo. ait in precio. ff. de minori. & per glo. in ca. cum dilecti. Et pro illo foro dicitur, quòd licitum eſt contrahentibus ſe inuicem decipere naturaliter, ideſt ſine dolo vſque ad dimidiam. vt dicit gloſſa prima in. l. 2. C. de reſcindenda vendi. Et hoc dicunt doctores (vt Hein. Boich. in ca. cum dilecti.) procedere iure non poli: ſed fori. Vnde in foro poli & conſcientię etiam ſi fiat ſine dolo, ſed tamen ſcienter: non eſt licitum decipere: etiam ſi non vltra dimidium fiat: immo nec ſi citra etiam in modico fiat. Nec tunc ly naturaliter, exponendum eſt in illo foro ſic: ideſt ſine dolo: ſed ſic: ideſt bona fide, & ex ignorantia. vel ideſt nata eſt talis deceptio contingere ex humana ignorãtia, qua ignoratur valor mercis: fallit tamen prima pars huius dicti in minoribus & eccleſijs deceptis & grauiter læſis: quia poſſunt petere reſtitutionem in integrum. Idẽ in fiſco, ſeu camera principis.

TREDECIMVM dictum. Licet quò ad peccare, vel non peccare differant illi caſus, in quorum vno A. ſcienter ſuperuendidit mercem, & alius, in quo ignoranter ſuperuendidit: tamen quò ad obligationem reſtituendi ſuperacceptum, aut reſcindendi contractum in illo, vel alio foro, poſtquam ipſi A. ſuperuenit ſcientia illius exceſſus, nulla eſt differentia: ſed per omnia de A. ignoranter ſuperuendente poſtquam ſibi ſuperuenit ſcientia, eſt eodem modo in ſingulis caſibus dicendum, ſicut dictũ eſt de A. quando a principio ſciuit exceſſum. & ſic ſcienter & a propoſito ſuperuendidit: dempto vno caſu. Prima pars huius dicti patet: quia quando A. ex ignorantia ſuperuendidit, non peccauit. ſecus autem quando ſcienter. Secunda pars probatur: quia rationes & probationes atque allegationes poſitę ad illos caſus, vbi A. ſcienter vendidit: habent ęquè locum in alijs caſibus, in quibus cum primum ſuperuenditio eſſet ex ignorantia facta, poſtea ſuperuenit ſcientia: ita quòd illa ſuperueniens ſcientia facit ęquiparationem cum ſcientia pręcedente: & hoc quò ad prędicta. ſcilicet obligationem reſtituendi ſuperacceptum, vel reſcindendi contractum; immo etiam ante aduentum ſcientię poſt ignorantiam ſuperuenientis ipſi A. fuit habitu obligatus ad eadem, quę poſt aduentum ſcientię eſt obligatus: licet ante aduentum ſcientię nõ peccet, ſi omittat facere executionem eiuſdem obligationis: quia ignorantia facti eum excuſat, niſi eſſet affectata, vel aliàs culpabilis. Tertia pars ſcilicet, dempto vno caſu, probatur: quia ſi A. ignoranter & bona fide ſuperuendat, & hoc ſolum in modico & vili atque nõ notabili: & poſtea ſuperueniat ſibi ſcientia illius modici, atque vilis ſuperaccepti, non eſt dicendum (ſaltem indiſtinctè) quòd oporteat ipſum A. illud reſtituere; etiam loquendo de retentione ſub veniali culpa, aut reſcindere contractum, aut etiam dare pauperibus, & tamen quando ſcienter ſic ſuperaccepiſſet, oporteret eũ agere modo expreſſo in quarta concluſione principali. ergo &c. Aſſumptum pro prima parte probatur: quia videtur, quòd humana ignorãtia & defectibilitas, quæ multi-

multiplex eſt, bene poſſit in re modica & non notabili tantundem efficere, quòd quis non contrahat obligationem reſtituendi illud, quod eſt bona fide & in eo contractu ſuperacceptum, qui vtrique eſt accommodus, & ſine quo præſens vita & humana conuerſatio tranſigi vix poteſt. Vnde prętextu omnium trium prædictorum concurrentium, ſcilicet modicitatis ipſius ſuperaccepti & ignorantię, ſeu bonę fidei in accipiente, atque neceſſitatis contractuum, videtur, quòd poſſit A. illud ſic ſuperacceptum retinere, tanquam id, quod B. ſibi donauit, vel donaſſe debuit, ſicut ipſe in ſimili econtra poſſet velle ſibi donatum eſſe id, in quo minoris emeret, quàm deberet: ſi illud eſſet modicum & vile & ignoranter: bonaque fide ſic emiſſet, & tamē hęc ſuffragia retinendi & libertatis a reſtituendo non haberent locum in eo, qui ſcienter ſuperuenderet etiā in modico, quia deberet modo facto in quarta principali concluſione reſtituere: non enim hoc meretur ſcientia, quod ignorantia. Dixi autem notanter in probatione huius tertię partis non indiſtinctè &c. quia quicquid ſit de eo modico, quod eſt vltra latitudinem iuſti precij acceptum (de quo ſtatim infra dicam) ſaltē poſt Scotum teneri poteſt, ꝙ non tenetur reſtituere, quando illud modicum ſolum vltra indiuiſibilem valorem fuit bona fide ſuperacceptum, eo quòd poteſt illud pro donato ſibi retinere, vt vult Scotus: etiam ſi poſtea cōperiret illum exceſſum. Dixi etiam, poſtquam eſt ſuperacceptum &c. quia ſi ſuperuendidiſſet rem prædicto modo, ſed priuſquam imburſaret precium, ſuperueniret ſibi ſcientia, non liceret ſibi illud accipere, quia tenetur illud eodem modo reſtituere: ſicut ſi a principio ſcienter ſuperuendidiſſet in tanto. Poteſt etiam pię dicta pia & humana ſententia, etiam forte vſque eo extendi, quòd intelligatur non ſolùm quando illud modicum ſuperacceptum egreſſum fuit indiuiſibilem valorem mercis & pręciſum iuſtum precium: ſed etiam quando egreſſum fuit latitudinem iuſti precij, dummodo in modico & vili ęſtimatione & bona fide cooperante: quamuis tutius ſit reſtituere, & maximè quādo egreſſum fuit (licet modicā) latitudinem prędictā, & etiā ideo tutius: quia facile propter affectionē, quā homo habet in cauſa propria, iudicat aliquid eſſe modicum, quod non eſt modicum, immo ſi conſcientiam probabilem, vel ęquilibrem habet de hoc, ꝙ ſit obligatus, & eam deponere non poſſit, debet reſtituere, ita ꝙ ſtante illa conſcientia, ſi nō reſtituat, peccat. & hoc ſic, vel ſic, ſecundum quòd conſcientia ei dictat de obligatione ſub veniali, vel grauiori peccato: quia conſcientia ædificat ad gehennam, ſi eſt de mortali. aut retardat a gloria, ſi eſt de veniali, vbi nihilominus ei contrauenitur. Et illa, quæ ſuperius dicta ſunt de venditione pro portionabiliter debent intelligi ſecundum doctores de alijs contractibus bonæ fidei, in quibus contingit deceptio aliquo prædictorum modorum, cuiuſmodi ſunt permutatio, locatio, conductio, ſocietas, depoſitū & alij. Et quia dictum eſt ſufficienter pro foro conſciētiæ, immo etiam aliquid pro foro contentioſo acceſſoriè tantum, quantum theologo ſufficit ad certius loquendum pro ſuo foro de venditione, in qua venditor decepit emptorem in hoc, quòd ei dolo, vel ſine dolo ſuperuendidit mercem, & ſic in precio decepit eum vel induxit eum dolo ad emendum, quod aliàs omnino non erat empturus, reſtat & expedit etiam dicere de eo contractu, vbi A. decepit B. in aliquo alio, quàm in precio & ſuperuenditione prædicto modo: puta quando decepit eum in hoc, quòd ei vendidit mercem vitioſam, vel morbidam. Vnde vltra ea, quæ dicta ſunt pro foro conſcientiæ deſuper in. q. 54. concluſione prima, ponendum eſt hic.

DECIMVMQVARTVM dictum. Si A. vendit rem morbidam, vel vitioſam vitio lateti ipſi B. ignoranti illud vitium, talis contractus in foro contentioſo tenet, ſed decepto datur actio redhibitoria, ſi emptor nullatenus empturus fuiſſet rem propter illud vitium, ſi ſciuiſſet, & per illam actionem compellet venditorē ad reſtituendum ſibi precium redhibita ſibi re vitioſa. Si autem denique emiſſet rem, ſi ſciuiſſet vitium eius: ſed non tanto precio, tunc datur ſibi actio dicta quanti minoris, & per illam compellet venditorem ad reſtituendum hoc, quod in precio accepit vltra id, pro quo de communi foro potuiſſet talis res fuiſſe vendita. Vnde ſi equus morboſus venditus ſit, poteſt emptor actionem redhibitoriam ſibi competentem intentare infra ſex menſes vtiles computandos a die traditionis factæ, actionem autem quanti minoris infra annum vtilem; de illis habetur in. l. ſciendum. §. tēpus. ff. de ædi. edic. Et in re inanimata: vt in libro etiam locum habet vtilis redhibitoria ſecundum Hoſtien. in ſumma, ſi liber talis ſit, quòd potius expediret non habere, quàm habere. Albericus tamen dicit, quòd doctori & etiam profeſſori non conuenit talis actio in libro defectuoſo, ſi defectus eſt patens: quia tales ſunt experti. ſecus in ſcholare. Item licet Hoſtien. prætendat in fundo peſtilenti venditio non competere redhibitoriam, ſed quanti minoris: tamen contrarium videtur verùm: ut patet per l. etiam in fundo. de ædi. edic. ubi dicitur. Etiam in fundo vendito redhibitionem procedere nequaquam incertum eſt. & glo. in l. 1. eod. tit. Et cum dicitur hic, ꝙ contractus tenet, debet intelligi ſiue ignoranter, ſiue ſcienter vendiderit A. talem rem, etiam ſi dolus incidiſſet contractui: dummodo non dediſſet cauſam contractui: quia ſi dediſſet ei cauſam, contractus non teneret: ſed eſſet nullus, ſicut eſt ſemper in contractu bonæ fidei. Item quòd dicitur, quòd datur actio, intelligitur, niſi emptor ſciens & volēs emiſſet ſic vitioſam, aut morbidam rem. Nam tunc non ſolùm tenet contractus ipſo iure: ſed etiam in effectu ita, quòd ipſi emptori non datur actio contra venditorem ad reſcindendum contractum. l. 1. §. ſi intelligatur. de ædil. edic. Non tamen, quòd fiſcus non patitur redhibitionem: ſed ciuitates & populi ſic: ſed ſola camera Imperatoris vel Papæ dicitur proprie fiſcus: inferiores autem non habent niſi forte priuilegio, conſuetudine, uel præſcriptione: ut in tracta. Petri de Vbal. de ſucceſſione fiſci. in fi. dicitur. & gloſ. in rubri. C. de iure fiſci. lib. 10. In foro verò conſcientiæ ad quid teneatur venditor emptori ignoranti vitium, habitum eſt ſupra. q. 54. quæ etiam poſſunt latius patere ex fundamentis naturalis rationis illorum dictorum, quæ poſita ſunt hic paulò ante pro foro conſcientiæ de ea venditione, in qua B. in aliquo alio decipitur, quàm in vitio rei &c. Et quia quantum hoc attinet, ſatis dictum eſt de contractibus bonæ fidei, in quibus quis decipitur, reſtat per duo ſequentia dicta modicum dicere de contractibus ſtricti

iuris,

iuris, in quibus quis decipitur, ad quid alter alteri contrahentium, ſcilicet decipiens decepto teneatur.

PRIMVM dictum. Si deceptio contigit in contractu ſtricti iuris, & dolus dedit cauſam contractui, contractus tenet in foro contentioſo: ſed eliditur ope exceptionis: & tamen in foro conſcientiæ videtur talis contractus dicendus nullus, nec tenere: etiam adeo ꝙ aliquando in fauorem decepti non tenet, & ſi deceptus eſt paſſus aliquod intereſſe, tenetur decipiens decepto ad refuſionem eiuſdem. Prima pars & ſecunda patent per l. ſi quis cum aliter. ff. de verborum obligationibus. & C. de pactis. l. cum proponas. Ratio autem diuerſitatis, quare in foro exteriori contractus bonę fidei non tenet, ſi dolus dedit cauſam eidem: & tamen contractus ſtricti iuris dolo cauſatus tenet in eodem foro eſt: quia ſic voluerunt iura diſponere de vno, & non de alio: ideo mirum, ꝙ niſi B. excipiat contra A. cōpelletur B. ſtare contractui ſtricti iuris, etiam cui dolus dedit cauſam, non ſic in contractu bonæ fidei: licet vtrobique conſenſus ſit nullus, ita quòd ille conſenſus non ſufficeret ſe ſolo priuatam obligationem inducere in B. reſpectu A. Et per hoc patet ſolutio ad argumentū Petri de Bellapertica dicentis. Si dolus dans cauſam contractui bonæ fidei faceret, quòd contractus ille ob id eſſet nullus ipſo facto, eo quòd ille dolus impediret conſenſum: tunc etiam dolus dans cauſam contractui ſtricti iuris faceret illum contractum eſſe nullum: quia etiam ibi dolus impediret conſenſum, conſequens eſt falſum. igitur &c. Sed dicendum, quòd bene probaret, ſi nullitas conueniens contractui bonæ fidei in foro cōtentioſo conueniret ſibi præcisè ex illa cauſa, ex qua ſibi conuenit in foro conſcientię, ſcilicet ex natura rei. Sed quia præter hoc ineſt ſibi etiam ex diſpoſitione iuris poſitiui volenus prędictum contractum bonæ fidei eſſe nullum. & hoc non voluit de contractu ſtricti iuris, vt ſupponitur: ideo in illo foro non eſt ille contractus nullus, ſed bene alius: licet in foro conſcientiæ vterque ſit nullus propter defectum conſenſus, & conuincit argumentum prędicti Petri. Tertia verò & quarta ac quinta partes huius dicti poſſunt probari eodem modo, quo ſimiles partes ſunt probatæ de contractu bonæ fidei in primo dicto ſuperius habito: quia rationes pro foro conſcientiæ vtrobique æquè habent locum: vt patet intuenti.

SECVNDVM dictum. Si dolus ſolum incidit in contractu ſtricti iuris: tunc in foro contentioſo licet contractus teneat: tamen obſtat exceptio de dolo, & ſi per exceptionem vel alio modo conſuli non poteſt, datur decepto actio de dolo, ne moretur in damno. & in foro conſcientiæ decipiens tenetur abſolutè ad reducendum contractum ad æquitatem: ita inquam abſolutè, quòd non eſt in optione decipientis, quod reſcindat contractum, vel reducat eum ad ęquitatem. Et ita eodem modo dicendum eſt in illo foro de deceptione illa in illo contractu: ſicut pro eodem foro dictum fuit de deceptione conſimili in contractu bonæ fidei: vbi dolus etiam inciderat contractui, ſcilicet in ſexto dicto ſuprapoſito: quia rationes ibi poſitæ ęquè habēt hic locum in eodem foro. & ſic ſecunda pars huius dicti, ſcilicet de foro conſcientię patet. Sed prima pars, ſcilicet de foro contentioſo probatur. C. de inutili. ſtipul. l. dolo vel metu. & ff. de dolo. l. eleganter. §. ſeruus. & l. ſeruus. Et idem ſecundùm Hoſtien. in contractu facio vt des. ff. de preſcript. verbis. l. naturalis. §. quòd ſi facio. Ex quo autem cōſideraui nonnullos ex iuriſperitis vſque eo deſcendiſſe, qui dixerunt, quòd ille, qui rem ſcienter ſuperuendit, & immoderatè accipit, non teneatur etiam pro foro conſcientię reſtituere ſuperacceptum: etiam ſi contractus poſſet expugnari per reſtitutionem in integrum ante contractus reſciſſionem: immo aliqui videntur voluiſſe dicere, quòd etiam talis ſi ſit negociator, non peccet: ſicut ſenſit Petrus de Ancha. in regula, peccatum. de re. iu. in 6. vt refert eū & alios Fran. de Aretio in cap. cum cauſa. de teſti. ſtatui adhoc latius & per alia argumenta, quorum aliqua ſatis poſſent videri apparentia, examinare materiæ veritatem: cum etiam nonnulli theologi fuerunt, qui quò ad reſtitutionem etiam eidem ſententiæ fauerent pro foro conſcientiæ, vt de eis meminit Io. de Gerſ. vt patuit in corollario tertiæ concluſionis huius quęſtionis. Cōtra igitur pręcedentia dicta & ſpecialiter contra duodecimum & tredecimum.

PRIMO arguitur ſic. In ſequenti caſu non tenetur A. reſtitutionem facere ſuperaccepti. & hoc ex duabus rationibus. igitur nec in caſibus prædictorum duorum dictorum. Tenet conſequentia dupliciter. Primò a ſimili, eo quòd non videtur ratio diuerſitatis. Secundò: quia ratio, cur in caſu antecedentis iam formando non teneretur: æquè habet locum in caſu conſequētis. igitur. Antecedens patet in tali caſu. Si A. eſſet officialis temporalis, vel amouibilis, nec tamen haberet ſalarium, & conſuetudine permittente pro miniſterio ſuo exigeret, ſiue extorqueret immoderatè ab his, quibus in officio ſeruit: tunc enim non teneretur illud ſic immoderatè extortum reſtituere. Probatur dupliciter. Primò: quia Augu. in cap. non ſanè. 14. q. 5. dicit, quòd magis reprehendendus eſſet, qui a tali repeteret, quàm ipſe, qui accipit. igitur prætendit, quòd non conuenit repetitio ei, a quo ſuperaccepti, immo quòd culpabiliter (quia reprehenſibiliter) ageret repetendo. Hoc autem non eſſet, ſi teneretur reſtituere. quia ſi teneretur ſuperacceptum reſtituere in aliquo foro. igitur ſuperacceptum deberetur alteri in aliquo foro. igitur alteri ſaltem in aliquo foro competeret ius repetendi. conſequentia autem probatur dupliciter. Primò: quia videtur vtrobique ſimile. Nam A. agendo officium locat operas ſuas, & immoderatè extorquendo recipit mercedem immoderatam earundem. Modò omnis locans rem ſuam ad vſum, vel perſonam ſuam ad operas virtualiter vendit id, ad quod locat locatum, ſcilicet vendit vſum rei, ſi rem locat, vel vendit operas ſuas, ſi locat perſonam ſuam ad operas. igitur A. etiam eſt in hoc caſu venditor, & tamen eſt ſuperaccipiens. igitur. Secundò probatur conſequentia prędicta: quia ratio, cur Aug. in caſu antecedentis vult, quòd a prædicto officiali non ſit repetēdum ſuperacceptum: immo quod id ſit, ſibi relinquendum eſt: quia per tales perſonas ſubuenitur multis neceſſitatibus humanorum actuum quod fieri non poſſet, ſi talia ab eis repeterent. q. d. quamuis illud ſuperacceptum ſit turpe lucrum in ſe conſideratum, & quòd malè fecerint, vel faciant ſic ſuperaccipiendo & extorquendo ab hominibus, tamen propter commune bonum ſit, vt turpiter agentes non debeant compelli ad reſtitutionem, alioquin tan-

dem

dem nemo ſubiret talia officia tam neceſſaria reipublicæ. Ad propoſitum modò etiam mercatores & negociatores ſunt neceſſarij & vtiles reipublicę. ergo ipſi pro bono communi non ſunt obligandi ad reſtitutionem: ſed permittendi retinere ſuperacceptum. Nam commercia non ſolum deſeruiunt bono publico ſimpliciter, ſed etiam conſeruationi ſocietatis totius humani generis. Vnde lex ad vtilitatem publicam ius tuũ poteſt transferre in alterum ſine tuo conſenſu, vt in. l. Lucius. de euiction. & plenè in ca. quę in eccleſiarũ. de conſtitu. & in c. conſtitutione. ff. per Bar. Ad hoc dicendum; quòd indubitanter tenendum eſt, quòd ſi officialis aliquis ſiue minor, ſiue minor, ſiue ſit de publico per ſufficiens ſtipendium ſalariatus, ſiue non ſit ſalariatus de publico: ſed ab his, quibus ſeruit; colligere habeat ſtipendium vltra condignum ſibi vel conſtitutum, vel debitum exigit & accipit ſine libero & liberali conſenſu eorum, a quibus accipit: ſi eſt quid notabile, peccat mortaliter, & tenetur ad reſtitutionem. De ſalariato patet: quia Lucę 3. dicitur. Eſtote contenti ſtipendijs veſtris, & neminem concutiatis. Quod & ſi ad milites dictum ſit: tamen ad omnes ſtipendiatos conductos extendendum intelligitur; quia ratio eſt eadem. De non ſalariato autem dicendum, quòd ex quo a ſubditis, quibus ſeruit recipere habet ſalarium; ipſe eadẽ ratione debet non vltra condignum accipere ab eiſdẽ: quia vterque officialis non minus a parte rei & virtualiter vendit operas ſuas (ſi ſaltem ſunt prophanę) quàm locator domus vendit vſum domus ſuæ. Ideo ſicut locator domus ſuperaccipiens notabiliter in locagio teneretur ad reſtitutionem: ſic etiam in propoſito. Nequaquam ergo eſt intelligendus Augu. illo modo, vt introducitur in argumento: ſed loquitur Auguſti. ibi de eo officiali, qui non inſolenter ideo non præter conſuetudinem, uel ſolitũ recipi exigit ab illis, quibus ſeruit. Exigit inquam non aliquid vltra condignum, vel aliquid ultra ſibi debitum: immo ſolum recipit ſibi debitum: ſed tamen quia in exigendo non ſeruat diſcretionem, ſeu debitum modum: utputa cum nimia importunitate exigit: ideo exactio cum illa indiſcretione & indiſcreta inſtantia vocatur ab Augu. extorſio per immoderatam improbitatem facta, & de ſic extortis uult, quòd ſoleant repeti, repeti inquam ſupple non iure, ſed de facto, vt glo. dicit in verbo repeti, & Archidiaconus ibi dicit. Nota, quòd litera nõ dicit, quòd exigant & extorqueant vltra debitum: ſed quod ſibi debetur extorquent, & petunt cum nimia inſtantia & importunitate ſecundum Hugo. quia ſi extorquerẽt vltra debitum, poſſet repeti, nec reprehenderetur, qui repeteret. Hæc Archid. ibi. Ex quibus patet, quòd incõgruè & prorſus non ad mentem Auguſtini adducitur prædictum capitulũ, & de ſic extortis poteſt fieri eleemoſyna, vt ibidem patet, non ergo ſubiecta fuerunt reſtitutioni. Quamuis itaque prædictus tex. Aug. videatur in ſuperficie notabiliter facere pro opinione oppoſita, tamen mirari quis poteſt, quòd opinio oppoſita non cogitauit, quòd nequaquam illa potuit fuiſſe mens Auguſtini, aut quòd latuit prædictam opinionẽ, prædicta ſanè expoſitio Archidiaconi deſuper nec ſaniorem intellectum verborum inueſtigare curauit, cũ tamen prima facie illa uerba Augu. uideantur inſuſtinibilia in ſuperficie. Alia autem, quæ in eodem argumento tanguntur, non ſtringunt, ſcilicet quòd mercatores ſunt etiam neceſſarij reipublicæ ſicut officiales prædicti: quia non eſt conceſſum, quòd officialibus prędictis liceat ſuperaccipere ultra debitum, aut ꝙ non ſint obligati reſtituere acceptum ultra debitum. Quod etiam tangit, quòd lex poteſt auferre uni, & dare alteri, uerum eſt: ſed in propoſito caſu non fecit, ut patebit latius in ſolutione ſeptimi, noni, & decimi argumentorum.

SECVNDO arguitur contra eadem duo dicta ſic. Quia in prędicto caſu etiam ubi uenditor rem ſciẽter ſuperuendit, dominium totius precii, uel pecuniæ eſt tranſlatum in uẽditorem de conſenſu partis. igitur non tenetur reſtituere. Et multo magis habet hæc ratio locum, quando uenditor a principio ignorauit ſe ſuperuendere rem: tunc enim acquiſitio dominii ſemel facta, eſt etiam ſine peccato. igitur illa acquiſitio debet tenere, ſicut in ſimili dicitur de pręſcriptione bona fide facta. Dicendum. dato quòd antecedens ſit uerum (de quo tamen poteſt eſſe dubium, ut poſtea dicã) tamen conſequentia non ualet. Nam quilibet mutuatarius efficitur dominus ſortis: & tamen teneretur reſtituere ſortem: licet non eandem in indiuiduo. Secundò: quia uſurarius ſecundum opinionem multorum efficitur dominus lucri vſurarii, & tamen tenetur reſtituere illud. Tertiò quia ultra dimidium iuſti precii ſuperacceptum efficitur de dominio vẽditoris ſaltem ſecundum illos aduerſarios, & tamen etiam in foro exteriori cogitur reſtituere, ſi non velit reſcindere contractum. Item in caſu, quo minor, uel eccleſia ita lęditur, quòd competit ſibi reſtitutio in integrum: cogitur lædens reſtituere acceptum: etiam ſi factus fuiſſet dominus rei reſtituendæ. Secundò dicẽdum, quòd dubium habet antecedens quò ad partem ſuperacceptam. Nã dans, ex quo ignorans dat: & ſi ſciret, nullatenus daret, uidetur non niſi mixta uoluntate dare, & ſic error ex quo dat, cauſat inuoluntarium. igitur non aderit ibi ſufficiens conſenſus ad transferendum dominiũ, prout nonnulli tenent ex ſimili radice de incremento vſurario, quòd non tranſeat in dominium uſurarij, eo quòd dans non dat conſenſu niſi mixto. & etiã quia lex diuina reſiſtit illi acceptioni, ita ut irritet illam acceptionem. ideo nulla ſit translatio. Ita etiã diceretur in propoſito, ꝙ ambę illæ cauſæ habent locũ in caſu ſuperuẽditionis, quæ in ſolutione incrementi vſurarij allegantur. Ad illud, quod additur in ſecundo argumento de pręſcriptione bonæ fidei; patebit ſolutio in ſolutione ſeptimi argumenti.

TERTIO arguitur per auctoritatem Innocentij in c. quia plerique, de immu. eccleſi. qui de officialibus tenet illud; quod in primo argumento eſt tactum, & conformiter textui Augu. ibidem introducto tenet, ꝙ uenditor etiam ſcienter ſuperuendens rem nõ tenetur in foro conſcientiæ reſtituere ſuperacceptum: ſed relinquere poteſt hæredibus. Item eiuſdem ſententię eſt Baldus in authen. ad hæc. C. de uſu. pe. carta. ubi etiam dicit idem eſſe in aduocatis & medicis, nimis magna ſalaria extorquentibus. Item eadem ſententia placet Fran. de Aretio in c. cum cauſa. de teſtibus. Dicẽdum, quòd Innocentius ſenſit met oppoſitum illius, & hoc in ca. in ciuitate. ut eum refert idem Fran. de Aretio in ca. cum cauſa. de teſtibus. ubi etiam refert dominum

Antou. in ca. in ciuitate. & Ioannem Cal. in ca. nauiganti. de vſu. & Abbatem modernum iu c. quia plerique. oppoſitum ſentire. Et dato etiam, quòd Innocentius non ſenſiſſet ullibi oppoſitum ſui dicti, tamen nou ſequitur, ipſe ita ſenſit. igitur ita eſt. Nec in problematicis materijs ſunt allegandæ gloſſæ & doctores, vt alibi dixi: ſed rationibus & textibus ſolidis certandum eſt. Ita enim contra eorum opinionem præter prædictos doctores allegari poſſunt gloſſæ: & doct. non ſolum theologiæ: ſed iuris dicentes, illicitũ eſſe ſuperuendere ſcienter, etiam nou vltra dimidium iuſti precij, & quòd reſtituere teuetur: ut Salice. in auctẽ. ad hæc. de uſu. Item iu l. ſemper in conuentionibus. ff. de re. iu. dicit glo. Non congruit honeſto uiro circumuenire alium infra dimidium iuſti precij. Et Bald. in c. cum cauſam. de empt. & uen. dicit. Non licet in foro couſcientiæ partibus ſe fallere in minori quãtitate quàm dimidia: quia couſcieutia eſt bonus uir: ſed hoc non conuenit bono uiro, pro quo allegat prædictam glo. Et ſubdit. quo ergo ibit anima mercatorum? hæc ille. ut eum refert Barba. in c. cum cauſa. de emp. & uen. Item Io. de Anauia non ſolum cenſet talem ſuperuenditionem illicitam & ſuperacceptum in foro conſcientiæ eſſe reſtituendum: ſed etiam emptori poſſe in foro exteriori canonico ſubueniri ſaltem officio iudicis, & ad hoc practicam dedit: ut eũ Barbatius refert in ca. 10. de empt. & vendi.

QVARTO arguitur. Quia ſi nou maximè: quia ſic ſuperuendẽdo turpiter faceret: ut dicunt iuxta. 14. q. 4. quicunque. & 88. di. eijciẽs. & c. 1. de emp. & ueu. Sed illa conſequentia non valet, turpiter facit, vel turpiter acquirit. igitur teuetur reſtituere: quia multa ſunt turpia lucra, quæ quis non tenetur reſtituere, vt preciũ meretricij: & lucrum, quod clericus negociando acquirit. & ſic de alijs. aut lucrum, quod quis die feſto acquirit laborando in caſu, quo hoc non licet. Dicendum, ꝙ non præciſè: ideo diximus venditorem teneri ad reſtitutionem: quia turpiter fecerit. Sed quia ſic turpiter fecit hoc determinato modo turpis actionis. ſ. quòd contra iuſtitiam commutatiuam, quam violauit, egit. ideo in foro conſcientię tenetur reducere ſuum actum ad ęqualitatem, vel reſcindere eundem: aliàs perſeuerat in iniuſtitia commutatiua, & eam continuat. & ſic turpis eſt non tantum iu acquirendo: ſed etiam in retineudo. ſecus eſt in multis alijs turpibus acquiſitionibus, vbi non agitur contra iuſtitiam commutatiuam, vt ſunt exempla, de quibus in argumento fit ſermo. Nam contra iuſtitiam commutatiuam nec meretrix agit accipiẽdo conſuetũ, vel ſine fraude corporis ſui locagium, nec ſcortator daudo illud, licet in eo, pro quo illa accipit, & ille dat precium, peccet vterque. Eodem modo dicẽdum de clerico negociante, & alio laborante die feſto pro mercede. ſtat enim illos ſeruare ęqualitatem iuſtitię commutatiuę.

QVINTO arguitur. Quia iuriſconſulti in. l. item ſi precio. §. fi. ff. locati. & in. l. in cauſę. § fi. ff. de minori. dicunt, naturaliter conceſſum eſt, & permittitur contrahentibus ſeinuicem circunuenire atque circunſcribere. Et hoc nou videntur dixiſſe, niſi pro tanto, quòd voluerũt dicere, quòd hoc fuit tolerandum de iure gẽtium, ne impedirentur commercia hominum, igitur. Dicendum, ſi hoc voluerunt iuriſconſulti dicere, ſicut in argumento prætenditur eos voluiſſe dicere, tunc intelligendi ſunt illud pro ſuo foro. ſcilicet contentioſo dixiſſe, ita quòd voluerũt dicere, quòd in eo foro non punietur, nec compelletur venditor ſuperacceptum reſtituere, ſi non vltra dimidium iuſti precij ſuperaccepit. Sed per hoc nondum habetur, quòd ergo venditor ſit liber a reſtitutione etiam in foro cõſcientię. De illo enim ipſi nou curauerũt, vel nou diſpoſuerũt quippiã: nec etiam per hoc habetur ſufficienter, quòd voluerũt venditorem ita eſſe factum dominum illius ſuperacceptum, quòd non teneretur reſtituere in foro conſcientię: ſed ſolum quòd in ſuo foro non poſſet compelli ad reſtitutionem. Pręterea conſtat, quòd iuriſconſulti, vel leges multas vſuras non ſolum permiſerũt, ſed etiam cõceſſerunt, vt patuit. q. 22. ita quòd nou ſolum cenſuerunt vſurarium non eſſe compellendum ad reſtitutionem, immo diſpoſuerunt eum, qui recepit ſub vſuris, compellendum eſſe ad ſolutionem earundem, nec tamen ex hoc poteſt ſufficienter inferri. ergo vſurarij poterant in foro conſcientię illas retinere, quantuncunque imperator eſſet dominus. qui poſſet transferre dominia rerum de vno in alium. Et huius ratio eſt: quia hic reſiſtebat lex diuina, quæ voluit irritam eſſe translationem factam per illam viam, ſcilicet mutuationis, ita etiam in propoſito diceretur in ſuperuenditione facta contra iuſtitiam commutatiuam, & contra legem diuinam & naturalem. Nam naturalis dictat iuſtitiam commutatiuam, & diuina dicit, ne quis ſupergrediatur, vel circũueniat fratrem ſuum in negocio. Vindex eſt enim dominus de his omnibus. 1. ad Theſſal. 4. Secundò dicendum, quòd nũ oportet admittere, quòd hoc voluerint dicere, quod iu argumento aſſumitur, eos voluiſſe dicere, vt patet ex dictis alibi: ſed potius ſic, quòd illud eſt naturale. i. natum contingere, & etiam eſt naturale naturę corruptę: quia emptor inclinatur ad remiſſius emendum, & alius ad ſuperuendendum. Natum enim eſt contingere, quòd decipiantur contrahentes ſuppoſita humana ignorantia, & ideo voluerũt nõ dari paſſim actionem pro quacunque ſuperacceptione, niſi eſſet vltra dimidium iuſti precij.

SEXTO arguitur. Quia quandocũque aliqua lex poſitiua concordat cum ęquitate naturali, tunc illa ẽt in foro conſcientię eſt ſeruanda, vt dicunt docto. in c. 1. de conſtitu. & in c. quia plerique. de immunitate eccleſiarum. Prædicta autem lex, ſcilicet quòd licitum eſt contrahentibus ſe decipere, eſt poſitiua, & concordat cum ęquitate naturali: quia naturalis ęquitas ad hoc inclinat, quòd malus bonum (cuiuſmodi eſt bonum publicum, cui deſeruiunt tam officia, quàm negocia mercatorum) præferatur minori bono, cuiuſmodi eſt priuatum. & per conſequens quilibet priuatus debet nolle ſibi fieri reſtitutionem ſuperaccepti non vltra dimidium a venditore, ne volendo illud rehabere, turbẽtur negotia & mercatorum officia plurimum reipublicæ neceſſaria & opportuna. Dicendũ, dato quòd maior ſit vera, minor negatur propter duo. Primò: quia negãdum eſt, quòd ius illud poſitiuum dederit licentiam ſeſe decipiendi etiam citra, nec potuit talem licentiam dare, loquendo ſaltem de deceptione a propoſito & ſcienter facta, & de licentia ſimpliciter dicta. Et dico ſcienter facta. Nam de deceptione ignoranter facta homines non indiguerũt licentia eam faciendi: quia illa

nou

non eſt peccatum, ideo oon indigenr homines aliqua excuſatione vel licentia faciendi eam. Sed de deceptione ſcienter & a propoſito facta patet, qnòd leges oon dederũt, immo non potuerũt dare licentiam decipiendi ſeinuicem: quia nullus homo etiam imperator, vel Papa poteſt dare licentiam agendi contra legẽ diuinam prohibentem fraudem & iniuſtitiam commutatiuam. Et dico loquendo de licentia ſimpliciter dicta: quia bene verum eſt, quòd potuiſſet dediſſe licentiam ſecundum quid, hoc eſt potuiſſet pro ſuo foro impunitatem conceſſiſſe ei qui ſcienter (dummodo ſine dolo adbibito) decepiſſet proximum, ſicut & dedit. Secuodò eſt prædicta minor neganda ideo: quia non eſt verum, quòd ęquitas naturalis babeat, quòd oon teneatur in foro conſcientię reſtituere: quia ęquitas naturalis noo habet, ꝙ quis perſeueret io iniuſtitia commutatiua, cũ lex naturalis, cui ęquitas naturalis non contrariatur, damnet iniuſtitiam commutatiuam. Et comprobatur: quia ęquitas naturalis habet, quòd maius bonum præferatur minus bono. Dicẽduo dupliciter. Primò quòd illa prælatio maioris booi minori poteſt fieri. & per cõſequẽs ſaluari poteſt bonum publicum, ſi pro ſolo foro exteriori permittatur veoditor retioere illud ſuperacceptum, nibilominus eo remanente obligato pro foro cooſcientię ad reſtitutionem, tunc enim adhuc ſatis multi reperientur, qui libenter negociabuntur, & mercantias exercebunt: ſecus forte quando pro quantulum cunque modico ſuperaccepto viderent ſe compellendos ad reſtitutionẽ in illo ſoro. Sed propter hoc quòd dicitur eis, quòd nihilominus ſint pro foro cõſcientię obligati ad reſtitutionem notabilium etiam citra dimidium iuſti precij ſcieoter vel ignoranter ſuperacceptorum non turbatur reſpublica, maximè quando etiam pro illo foro dicimus, vt Scotus loquitur, magnam eſſe latitudinem iuſti precij & non paruam, vel ſtrictam, immo magis ſaluatur: quia pro bono reipublicę & ad communem vtilitatem hominum ſunt cõtractus adinuenti. ergo quanto plus homines illo modo contrahunt, quo eorum cõtractus ſunt ęquè in vtilitatẽ vnius contrahentium ſicut alterius, tanto melius ſtabit reſpublica. Secundò dicendum, quòd iuſtitiam commutatiuam ſcienter violare, aut etiam ignorater ſaltem notabili quantitate violatam, poſtea ſcieoter continuare & in ea perſeoerare, non eſt tale quid, quòd pro bono reipublicę oporteat eam ſic violanti concedere pro foro cooſcientię libertatem a reductione commutatiuæ iniquitatis ad æquitatem. Cum enim aduerſarij ſaltem aliqui fateantur illicitam eſſe talem ſuperacceptiooem ſcienter ſactam (quicquid ſit apud eos de reſtitutione) & oihil illicitum promoueat rempublicam, nunquam enim malum, vel peccatum profuit, ſicot nec bonum vnquam obfuit, ſequitur, ꝙ prædicta ſuperacceptio nũquam fuit prædicto modo priuilegianda, aut ita fauore proſequenda, quòd ſaltem vitioſè & illicitè ſuperaccipiens libereretur a iure poblico, vt noo teneatur ſic ſuperacceptum in quocunque foro reſtituere, immo eo ipſo, quòd ſic liberaretur vitioſè ſuperaccipiens, prouocarentur & inuitarentur homines ad peccata committenda, ſicut in ſimili dicitur, quòd non valet lex, qua diſponitur, quòd præſcriptio malè fidei ſit translatiua rerum de eo, contra quem præſcribitur, in præſcribentẽ.

SEPTIMO arguitur. Quia qui præſcripſit rem alienam non tenetur reſtiruere eandem, non obſtante quòd in bac parte damnificatur is, contra quem præſcribitur, & tamen qnòd illa libertas, vel non obligatio reſtituendi, ſeu facultas retioendi conuenit præſcribenti, ſolũ eſt & oritur ex diſpoſitione & auctoritate cuiuſdam iuris poſitiui taliter ſe habentis, quòd cum eo concordat ęquitas naturalis, & qnòd id fuerat inſtitutum pro bono publico, ne ſcilicet fierent lites interminabiles, & turbaretur bonum reipublicę ſcilicet pax ciuiũ. ergo etiam ſic erit in propoſito. Et confirmatur: quia quod plus eſt propter bonũ religionis, admittitur præſcriptio rei alienę contra conſcientiam ad modum: vt patet per ca. t. de præſcrip. & ibidem ootata. Dicendũ, quòd quo ad primam partem poteſt retorqueri contra opinionem contrariam Nam opinio contraria dicit, ꝙ etiam ſi ſcienter ſuperaccipiat, poteſt retinere, licet peccauerit, vel turpiter egerit ſuperaccipiendo ſaltem, vt aliqui dicunt. Et tamẽ qui præſcribit mala fide ſcilicet ſcienter rem alienam ad ſe trahens & detinens, non ſolum malè agit. Primò eam rem accipiendo & ad ſe trahendo: ſed etiam poſtea diu detentá oon reſtitnendo, etiam dato, quòd legitimo tempore eam detinuiſſet. adeo inquam malè agit, qnòd non eſt tutus in foro cõſcientię. etiam dato quòd leges voluiſſent in eum etiam mala fide præſcribentem tranſtuliſſe talem rem, eo ꝙ canones non aſſiſtunt, oec concedunt robur tali tranſlationi, vel legi ſic diſponenti, quin io foro conſcientię teneatur reſtituere. Inefficax itaque redditur ciuilis lex diſponens talem traslationẽ fore efficacẽ, & eneruatur a reſiſtentia canonom, quos ſacrę leges non dedignantur imitari. ergo etiam ſic erit in propoſito, quòd ſaltem ille, qui ſcienter ſuperuendit, nou erit tutus io conſcientia, quin teneatur reſtituere, etiam dato quòd leges voluiſſent eum eſſe factum domioum ſuperacceptι: quia ſupponendum eſſet, quòd canones non voluiſſent illas leges habere robur, ſic transferendi res, eo quòd illę leges nutrirent peccata, ſicut in ſimili dicitur de præſcriptione malę fidei. Vnde etiam ex boc, quòd canones ſic diſpoſuernnt in præſcriptione malę fidei: ſummitur ſufficiens iodicium, quòd canooes idipſum etiam voluerint ſeruari in omni lege nutritiua peccati, & ſic fauorizante peccatis & iniquis hominibus ſcienter violantibus iuſtitiam in his contractibus, qui ſunt pro communi vtilitate adinuenti. Et quia hęc ſolutio ſatis euacuat argumentum, inquantum argumentum oititur procedere de ſcienter & mala fide ſuperuendẽte: quia dicitur, quòd talis non poteſt prætextu legum (etiam ſi illę id voluiſſent) ſe tueri a reſtitutione in foro cooſcieotię: ſicut oec præſcribens mala fide id poteſt, conſequenter eſt etiam euacuandum quo ad aliũ venditorem, ſcilicet qui ſaltem bona fide ſuperuendidit, & poſtea comperit ſe in notabili ſuperuendidiſſe. Ideo ſecundò diceodũ, ꝙ noo eſt ſiſe de præſcriptione bonę fidei, & de ſuperuenditioue bonę fidei, quia ſuper primo hñt nõ ſolum leges expreſſę, q̃ voluut rem præſcriptam eſſe ſic præſcribẽtis, ſed etiam ad hoc habẽtur iura canonica idipſum ratificantia, vel ſaltem legibus non reſiſtentia. & ideo nimirum, quòd talis eſt liber a reſtitutione in vtroque foro, etiam ſcientia quòd res fuerit aliena ſuperueniente poſt legitimum tempus completum: quia auctoritate eius, qui poteſt dominia, vel iura rerum transferre, retinet: oec eius diſpoſitioni

obſtat

obſtet ius canonicum, uel diuinum eneruans virtutem legis eiuſdem. Sed non ſic habemus legem imperialem, uel canonicam, quæ diſponat & uelit ſuperuendentem, ſaltem in notabili, eſſe liberum pro foro conſcientię a reſtitutione ſuperacceptí: poſtquàm ſuperuenerit ſibi ſciẽtia ſuperacceptí: ſed illa iura habent ſe ad hoc tantum negatiuè. idest, non dant actionem pro foro contentioſo contra eundem ad reſtituendum: cũ hoc autem ſtat, ꝙ nihilominus teneatur in foro conſcientiæ; pro quo relinquit eum ius canonicum conſcientiæ ſuæ, prout in plerisque alijs negocijs & cauſis fieri ſolet: ut in matrimonialibus patet. ſatis igitur admittitur eis, ſi dicatur, quòd ſi ſuperuenditioni ignoranter & bona fide factæ accedat præſcriptio, uel uſucapio, non teneatur in foro conſcientiæ reſtituere poſt tempus legitimum bona fide completum: ſed hic eſſet ratione, uel uirtute præſcriptionis, uel vſucapionis: nõ præciſè ratione contractus emptionis uel uenditionis, aut præſumptæ donationis. Ad confirmationem dicendum, ꝙ ille epiſcopus, qui laborat ad conuertendum plebem alterius negligentis & admoniti epiſcopi non mala: ſed bona fide & cõſcientia intromittit ſe de his, quæ pertinent ad illum alium epiſcopum: ẽt ante tempus cõpletum requiſitum pro præſcriptione: quia hoc facit de conſenſu eccleſiæ vniuerſalis & concilij: ut patet ibidem. ideo non bene aſſumitur in argumento: cũ dicitur, contra conſcientiam.

OCTAVO arguitur ſic: quia conditor iuris canonici nullã dedit actionem: uel remediũ emptori ad recuperandum ſuperacceptum, nec ordinauit aliquod remedium compulſorium, quo compelleretur venditor ad reſtituendum illud: ſi eſt non vltra dimidium iuſti precij ſuperacceptum: conditor autem canonis non omiſiſſet remedium dare tali emptori, ſi ſibi deberetur & reſtituendum eſſet ſuperacceptum, nec omiſiſſet ordinare aliquod compulſorium, quo compulſus fuiſſet uenditor ad reſtituendum ſuperacceptum. alioquin culpabiliter neglexiſſet: non obuiando iniquitatibus & delictis. igitur ſignum eſt, quòd conditor canonũ cenſuit, quòd auctoritate legum & imperialium iuriũ (quæ poſſunt transferre dominia rerum) fuiſſet dominium illius ſuperacceptæ pecuniæ translatum in uenditorem etiam irrepetibiliter. Dicendum, cõceſſa maiore negetur minor: quia in ſimili datur inſtantia. Nam conditor canonum debet pro ſuo foro etiam exteriori pœnas ſtatuere contra delinquentes ſibi ſubiectos: & tamen conſtat, quòd prçterijt multa peccata, de quorum pœnis nihil ſtatuit pro foro exteriori, eo ꝙ non omnia peccata pertinent ad illum forum: etiam ſi de eis conſtare poſſet in illo foro ſufficienter: & tamen nihilominus pro foro conſcientię ſufficienter prouidit de ſingulis, quomodo in illo foro debent puniri: quia ſtatuit, ꝙ pro quolibet mortali debet ſeptennis pœnitẽtia imponi, & in c. 1. de emp. & uend. uult, ꝙ non ultra iuſtum precium vendatur in hoc, ꝙ diſponit, ꝙ monẽdi ſint fideles, ꝙ non carius vendant tranſeuntibus, quàm in mercato vendere poſſint. & 30. dierum pœnitentiam imponendam decernit in pane & aqua ei, qui cauſa lucri mutare præſumpſerit iuſtas menſuras: & iñ æquè eſt iniquus ꝯ commutatiuam iuſtitiam ſuperaccipiendo in precio. Ita ẽt ſuper aliquibus reſtitutionibus malè perceptorum potuit licitè omittere diſpoſitionem nihil diſponendo, quõ tales eſſent in exteriori foro compellendi ad reſtitutionem: & tñ nihilominus ſufficienter pro foro conſcientię diſpoſuit, ꝙ tales ſint compellendi ad reſtitutionem, & hoc facit ius canonicum in hoc, ꝙ pro foro conſcientię illud dictat ſeruandũ, quod ius naturale & diuinũ dictat ſeruãdũ. Ius aũt naturale & diuinũ dictat, ꝙ nemo debeat alteri facere ꝯ iuſtitiam commutatiuam ſcienter: dicens. Quod tibi fieri non uis, alteri non facias. Item Apoſtolus. ne quis ſupergrediatur, uel circunueniat fratrem ſuum in negocio. Nec diſtinguit, an ultra dimidium iuſti precij, uel citra eum circunueniat, uel ſupergrediatur, quòd ſi ignoranter fecerit: æquè dictat, quòd poſtea ſuperueniente ſcientia non debeat in illa iniuſtitia commutatiua perſeuerare. Item iniuſtitiam commutatiuam proximo inferre, eſt ei malum facere. talis autem non ingredietur domum domini. pſal. 17. ſi eſt notabile. igitur. Et per idem patet ſolutio, ſi arguatur. Lex ciuilis etiam in foro animæ & canonico ualet, quando non eſt improbata a iure canonico. talis autem eſt prædicta lex ciuilis admittens deceptionem citra dimidium &c. Patet enim, quòd lex canonica acceptando legem diuinam & naturalem improbat prædictam legem, ſi conceſſiſſet talem deceptionem, aut retentionem.

NONO arguitur. Qui ſuperuendit etiam ſciẽter, & tamen non vltra dimidium iuſti precij: facit hoc legis auctoritate. igitur non peccat, & ſi non peccat: multomagis non tenebitur ad reſtitutionem: Antecedens probatur: quia lex non punit ſic ſuperuẽdentem, nec compellit eum ad reſtitutionem. conſequentia autẽ tenet: quia nemo legis auctoritate peccat. Lex enim eſt iuſta: & in dubio præſumitur iuſta. nemo autẽ peccat conformando ſe iuſtæ legi. Dicendum, antecedens eſt falſum, ſi loquatur de lege diuina: quia illa nullibi dedit auctoritatem ſupergrediendi fratrem ſuum in negocio ſcienter. Si autem loquatur de lege ciuili, dicendum dupliciter. Primò dato quòd antecedens eſſet uerum: tamen debet negari conſequentia. Nam non ſequitur. lex ciuilis concedit licentiam: uel dat auctoritatem homini hoc faciendi. igitur licitè hoc facit. Nam conceſſit licentiam, vel dedit auctoritatem vſuras exercẽdi: ut patuit quæſtione. 22. & multo minus ſequitur, lex ciuilis permittit hoc. igitur eſt licitũ: quia minus eſt legem permittere aliquid, quàm auctoritatem: uel licentiam illud faciendi præſtare: uel illud vt fiat concedere. Nec eſt uerum, quòd ille, qui facit aliquid lege ciuili: immo etiam canonica pro foro cõtentioſo loquente & illud permittente non peccet. ſed oporteret addere legem tali concedente: & cum hoc dummodo lex ſit iuſta, & diuinæ non diſſona. Secundò dicendum, quòd antecedens non eſt uerum: quia lex ciuilis non dat auctoritatem, uel licentiam ſcienter ſuperaccipiendi. immo naturalis philoſophus abhorreret hoc admittere: ſed ſtatim nominatum diceret id conuolutam in nomine hſe malitiam ij. ethicorũ. ſed bñ verũ eſt, ꝙ lex ciuilis nõ diſponit de pęna ſic ſupſcipienti infligẽda. nec de remedio eũdem ad reſtitutionem cõpellendi. & ſic tantum permiſſiuè & diſſimulatiuè ſe hẽt ad illam ſuperacceptionem. nõ ergo dicetur pſtare licẽtiã uel auctoritatẽ eidem. Quod ſi fortificet argumentũ dicẽdo, ꝙ ſaltẽ lex canonica ɔcedit illã ſup-

acceptionem. Diceodum, quòd eſt falſum: ſed ſolùm permittit, & denique non ſimpliciter: ſed pro foro exteriori tantum. ideſt non punit: nec compellit eum ad reſtitutionem in foro exteriori ſic. ſed nou ſeqoitur. lex canonica non punit aliquid in exteriori foro. igitur homo id faciens non peccat: quia ſic multa peccata non eſſent peccata, ſuper qoorum pœnis nihil diſponit lex canonica pro foro contentioſo.

DECIMO arguitur. lex ciuilis, immo canonica non improbat iſtum contractum, nec reſiſtit ei. igitur eſt licitus. Dicendum, quòd lex canonica pro foro cõtentioſo non improbat eũ, nec reſiſtit ei: tamẽ improbat pro foro conſcientiæ in hoc, ꝙ pro illo foro improbat omne illud, & reſiſtit omni illi, quod improbatur, & cui reſiſtit lex diuina & naturalis, cuiuſmodi eſt iuſtitia commutatiua. Item alius defectus argumenti eſt: quia non ſequitur. lex non reſiſtit ei. igitur aſſiſtit ei: vt patet de ſe: nã qui mihi nec eſt inimicus, nec amicus, non reſiſtit mihi, nec tamen ſequitur. igitur aſſiſtit mihi. Simili mõ falſum eſt, ſi dicatur, ꝙ lex ciuilis & canonica approbant illũ cõtractum, vt patuit: ſed bene uerum eſt, quòd non improbant eum in foro exteriori: tamen hoc non eſt eundem poſitiuè approbare, vel aſſiſtere eidem poſitiuè: ſed ſolùm priuatiuè & negatiuè, ideſt non reſiſtunt eidem. non ſunt autem idem affirmatio & negatio, cuiuſmodi ſunt aſſiſtere & non reſiſtere, Nam etiam de chimera verum eſt dicere, quòd non reſiſtit mihi: nec tamen verum eſt, quòd aſſiſtat mihi.

VNDECIMO arguitur. Si ſcienter & tamen nõ vltra dimidium iuſti precij ſuperuendens tenetur reſtituere in foro conſcientiæ ſuperacceptum, uel ſaltem reſcindere contractum: hoc eſſet maximè ex aliquo dictamine legis naturalis & rectæ rationis: quamuis non legis humanæ. ſed illud eſt falſum. igitur. Maior probatur: quia nulla lex poſitiua ciuilis vel canonica eſt aſſignabilis, quæ eum ad hoc aſtringat: vt patet ex prædictis. Minor probatur: quia nulla recta ratio dictat, immo nec patitur, quòd prædictus contractus veniat vllatenus reſcindendus: & tamen ſi teneretur reſtituere ſuperacceptum, & nollet: teneretur reſcindere contractum. igitur. Aſſumptum pro prima parte probatur per l. ſi voluntate. C. de reſcindenda venditione. vbi imperator dicit, quòd nec bona fides: nec aliqua ratio patitur, quòd contractus iſto caſu ſit reſcindendus. Modo ibi loquitur de contractu, in quo res non vltra dimidium iuſti precij venditur, vel in quo non ſub dimidio eiuſdem emitur. Loquitur etiam ibi de ratitudine illa, quæ opponitur cuicunque reſciſſibilitati, quo modo ille contractus dicitur ratus: qui non ſolùm tenet, ſeu non eſt nullus: ſed qui etiã non eſt abſolutè vel ſub diſiunctione reſcindendus, ita quòd alter contrahentiũ non tenetur ad reſcindendum eum: ſiue abſolutè: ſiue ſub diſiunctione ad reductionem eius ad æqualitatẽ. Nam loquendo de illa imperfecta ratitudine tantùm, qua aliquis contractus dicitur pro tanto ratus: quia nõ eſt nullus: ſed tenet, & tamen poteſt agi ad eius reſciſſionem: ſaltem ſub diſiunctione & alternatione ad reductionem eiuſdem ad æqualitatem: hoc eſt, quòd vel reſcindatur, vel reducatur ad æqualitatem: tunc non fuiſſet opus imperatorem cùm tanta exaggeratione rationum & verborum dicere, quòd nulla fides, vel ratio pateretur prædictum cõtractum irritari: ſeu quin prædictus contractus eſſet ratus: quia etiam ſi eſſet vltra dimidium iuſti precij factus: nihilominus eſſet adhuc ratus illo modo. ideſt teneret, ſeu non eſſet nullus: & tamen ille, qui ſit non vltra dimidium iuſti precij, eſt aliqua vlteriori & maiori ratitudine ratus. & illa ratitudo maior vltra eam, quæ eſt contractum non eſſe nullum, ſeu eum tenere: non eſt niſi eius irreſciſſibilitas etiam abſoluta. igitur imperator vult, quòd cõtrahens nulla ratione tenetur ad reſcindendum eum: ſiue abſolutè, ſiue ſub diſiunctione ad reducendum eũ ad æqualitatem: & tamen ſi in foro conſcientiæ teneretur ad alterum illorum: iam ſubeſſet aliqua ratio eundem irritandi & non ratum habendi ſaltem ſub diſiunctione, vt dictum eſt. Dicendum primò, quòd non eſt dubium, quin nulla ratio ſubſit, quo minus ille contractus ſit ratus ratitudine prima & imperfecta. ideſt quòd teneat ſic, quòd deceptus teneatur contractui ſtare etiam in vtroque foro: quia non eſt deceptus in contractu abſolutè, eo quòd ſupponitur, quòd nullus dolus dederit ſibi cauſam contrahendi. immo nec dolus inciderat ſibi in contractu, licet deceptio a propoſito interuenerit: ideo quod placuit ſemel, diſplicere ſibi vltra non debet: ſed quia non loquitur tantùm de illa ratitudine: vt probatum eſt: ſed etiam de perfecta ratitudine: ideo. Secuodò dicendum, quòd loquendo de ſecunda & perfecta ratitudine etiam nulla ſubeſt ratio eum abſolutè non habendi ratum: ſeu eum abſolutè irritandi: aut abſolutè reſcindendi: & hoc patet ex eadem ratione. Tertiò dicendum, quòd loquendo de prædicta perfecta ratitudine oppoſita reſciſſibilitati non abſolutæ: ſed captæ cùm diſiunctione ad reductionem eius æqualitatem: tunc in foro conſcientiæ ſubeſt ſufficiens ratio: etiam vrgens ad reſcindendum eum, vel reducẽdum eum ad æqualitatem: vt patet ex prædictis. & ſi imperator de illa ratitudine & pro illo foro loquatur, neganda eſt eius aſſertio, nec oporteret ſtare eius dictis in hac parte: quia eſt contra legem naturalem, quòd talis contractus ſit illo modo ratus habendus, ideſt quòd ſcienter ſuperuendens notabiliter (licet citra dimidium iuſti precij) non debeat. aut ſatisfacere decepto de ſuperaccepto ab eo: aut reſcindere illum contractum, qui ſibi tam inæqualis extitit, & contra commutatiuam iuſtitiam ſecum initus. Nec oportet ſemper ſtare dictis legum ciuilium: cùm etiam illæ cenſuerint vſuras aliquas poſſe recipi, quas etiam dixerunt optimo iure deberi, & quòd ratio ſuaſerit eas admitti & poſſe retineri: prout deductum eſt quæſtione. 22. in nono argumento. Quartò dicendum (quod plus eſt) quòd ſi etiam imperator loquendo de ratitudine prædicta, de qua vltimò diximus: vellet etiam pro ſolo foro contentioſo intelligi ſuum dictum: adhuc ſi ita crudè intelligatur, non videtur ſimpliciter verum, quòd nulla ratio patiatur eum irritare, vel non ratum habere, ſeu reſcindere: ſaltem ſub diſiunctione prædicta: quia conſtat, quòd imperator potuiſſet æquè etiam rationabiliter ſtatuiſſe, quòd ſuperuendens non vltra dimidium iuſti precij: ſed ad dimidiam, vel paulò minus, quàm ad dimidium teneretur æquè reſcindere cõtractum, vel reſtituere ſuperacceptum. ſicut ꝙ ſuperuendẽs in vno denario ſolùm vltra dimidium iuſti precij

teneretur,

teneretur, aut reſciudere contractum, aut reſtituere ſupacceptum: quæ enim ratio eſſe poteſt, ꝙ ille qui rẽ ualentem tantum decem flor. nendit pro qnindecim flor. & uno denario, tenetur reſcindere contractũ, ant reſtituere ſoperacceptum: quæ non ęquè etiam poſſet induci, ꝙ ſi ille eandem rem uenderet pro 15. flor. & noo etiam pro. 1. denario vltra: etiam teneretur aut reſcindere, aut reſtituere ſuperacceptum. Vnde dicendũ, ꝙ Imperator loquitur ſuppoſita diſpoſitione iuris ciuilis, ut ſit ſenſus, ꝙ nulla lege ciuili cauetur, quòd ſit reſcindendus.

DVODECIMO argoitur. Quandocunque rationabiliter poteſt pręſumi, ꝙ emptor donauerit uenditori eam partem precij, in qua uenditor ſibi ſuperuẽdidit rem: tunc venditor non tenetur in foro conſciẽtiæ reſtituere ſuperacceptum. Modò rationabiliter poteſt præſumi, quòd poſt concluſionem contractus emptor uoluerit donare uenditori eam partem, in qua ſibi ſuperuendidit. igitur venditor non tenetur reſtituere. Maior uota. Minor probatur: quia licet cum adhuc ambo uerſantur inter contrahendum & ante concluſionem contractus non præſumatut, quòd inteutio ementis ſit ſuper id, quod dignum eſt ſoluere pro merce: ſi poteſt eam obtinere pro digno: quia nemo præſumitur iactare ſuum. l. cum indebito. ff. de proba. tamen poſtquam prædictus contractus eſt concluſus & conſumatus, vel cum iam cõcludunt eum: poteſt hoc præſumi, & hoc ex eo fundamento: quia ideo inter contrahendum adinuicem tamdiu diſputant: puta vendens primum ſuperexibet rem, & poſtea deſcendit. emens autem primò diminutè offert precium, & poſtea auget. quatenus per mutuam diſputationem & mẽtium ſuarum atque voluntatum explorationem: tandem (inſtar agentis & patientis naturalis, ubi non tantom paſſum patitur: ſed etiam agẽs repatitur) quilibet in eam quantitatem deſcẽdat, quæ utrique finaliter placebit. & ſic ex illa declinatione & concurſu vtriuſque in vnã ſententiam poſt talem diſputationem pręſumitur, ꝙ uterque uelit: ſi alter ab altero in aliquo etiam notabili & ſcienter, & multo magis in aliquo non notabili etiam ſcienter ſuperaccipiat, ꝙ uelit ſibi illam partem donaſſe. Et ſuper illa præſumptione uidetur etiam prędicta lex ſe fundaſſe. dicit enim, quòd partes ad contractum ipſum ineundum accedunt diuerſo animo. vnus ut vilius emat: alter, ut carius vendat. Puta uenditor diminuit de precio, quod prius petijt, & emptor auget precium, quod obtulit, quouſque conueniant in certam ſummam, & propter illam cauſam ſubiungit ibi Imperator, iniquum eſſe recedi a contractu, quę verba non poſſunt aliter exponi, ſi debent aliquid aptè inferre: niſi quia præſupponunt, ꝙ per illam præuiam mutuam agitationem partes tandem conuenientes, uideantur cõſentire; ut ſi quis eorum ab altero ſcienter, ſiue in notabili, ſiue in non notabili decipiatur: quòd ęquo animo ferat. & ſic emptor pręſumitur uenditori donaſſe a ſe ſuperacceptum. Dicendum, conceſſa maiori negatur minor. ſi ſaltem intelligatur vniuerſaliter, uel neceſſariò, quaſi ſemper poſſet hoc de emptore rationabiliter præſumi: etiam non accedente alia circunſtantia expreſſiore, quàm ſit illa, quam argumentum prętendit. Ad probationem dicẽdum, quòd ſicut ante contractum & inter contrahendum non præſumitur ipſe illius eſſe mentis, ſi uenditor ſcienter ſibi in aliquo, & præſertim notabili ſuperuenderet, quòd uellet illud ſibi ſic ſcienti illam inęqualitatem donare. Exemplum: ſicut rationabiliter poſſum pręſumere, ꝙ ſi quis rem ſolum decem flor. ualentem vult a uenditore aliquo emere, quòd inter contrahendum, uel ante concluſionem contractus ſit illius voluntatis. quòd ſi uenditor ſibi rem in quinque uel quatuor flor. ſcienter ſuperuenderet: non uellet eidem illos quinque uel quatuor flore. cenſeri donaſſe: puta ſi ſibi uenderet pro. 15. uel. 13. flor. licet neuter exceſſus ſit ultra dimidium iuſti precij: ſic æquè præſumit, quòd in cõcluſione contractus, uel poſt concluſionem emptor non ſit illius mentis, quòd ſi uenditor ſibi ſcienter ſuperuendiderit in tanto: uelit ſibi donaſſe. Et cum probatur, quòd ideo ſit ante concluſionem inter eos mutua illa diſputatio &c. Dicendum primò, quòd ſi uenditor ſcit latitudinem iuſti precii, non eſt ſibi licitum rem primò ſuper illam exhibere emptori. probatur: quia aut uenditor eſt illius propoſiti, quòd ſi emptor ex ignorantia ilico ſic acciperet: uellet ſic ſibi dare. & tunc eſt in propoſito violandi iuſtitiam commutatiuã, aut non eſt in illo propoſito, & tunc mentitur dicens. ſic dabo, uel ſimulat aliter habens in corde, quàm in ore: ſed quãdo exhibet eam intra latitudinem iuſti precij, in qua ſunt tres gradus, poteſt eam exhibere in rigido gradu, & uelle in corde conformiter ori ſic uendere: ſi alius ſic uellet accipere. & poſtea ſi alius noluit in illo gradu emere: poteſt deſcendere ad mediocrem, uel pium & infimum gradum: ſecus autem de gradu ſcienter egrediente latitudinem iuſti precij. Diſputatio ergo illa præuia concluſioni contractus apud venditorem ſcientem latitudinem iuſti precii non poteſt licitè ad hoc eſſe, ut intendat ſcienter emptorem deducere ad pretium excedens aliquo modo: & maximè notabiliter latitudinem iuſti precii. nec illa diſputatio eſt adeo efficax, quòd poterit ex emptore prius non uolente donare: nec habente animum donandi facere, quòd uelit donare: aut habeat animum donandi. Et ſi dicis. cur ergo in præambulis contractus & inter contrahendum tamdiu diſputant: ſi ęquè in fine contractus & concluſione eiuſdem non habet emptor animum donandi ſibi aliquid etiam notabile venditori, ſicut nec habuit a principio: nam ſi ſic, tunc ęquè in fine non concluderet contractum ſecum: ſicut a principio non noluit concludere & deſcendere in ſententiam venditoris. Dicendum, quòd ideo in pręambulis ſic diſputat emptor cum uenditore ſciente pręſumpto ſcire valorem rei: quia emptor ignorans valorem rei timet lædi, & præſertim notabiliter, & inter duas læſiones minus fugitur minor, quàm maior. ideo laborat emptor, ut ſaltem non notabiliter lædatur. non ergo conſentit, ut notabiliter etiam citra dimidium iuſti precii lædatur: quia etiam illa, quę eſt dimidia, uel modicum infra eam, adhuc poteſt notabilis eſſe & enormis: ut patet in exemplo præmiſſo. Nec notabilitas eſt ſolum attendenda ex parte quantitatis precii: ſed etiam ex parte paruitatis mercis, quæ emitur, quæ ſi ſit parua: tunc etiam parua quantitas ſuperaccepta in precio erit dicenda notabilis. patet ergo ex prędicta circunſtantia ſola præſumendum non eſſe de conſenſu emptoris de recipiendo notabile

quid ſcienter ſuperacceptum. Sed ſi uenditor etiam non bene ſciat valorem rei, atque ita etiam æquè reciprocè timeat lædi ab emptore: & ideo diſputet, ne emptor (quem forte timet ſcire, uel melius ſe ſcire valorem rei) eum lædat: fatendum videtur tunc, quòd ſi in aliquo non notabili ſuperuendat, poſſit præſumere de conſenſu emptoris, quòd conſentiat in retentionem ſuperaccepti: uel etiam ſi non conſentiret, tamen conſentire deberet: ſicut in ſimili caſu econtra uellet emptor ſibi fieri etiam diſcreta voluntate, ſi in aliquo non notabili diminutè emiſſet ex ignorantia & bona fide. ſecus autem vbi venditor ſcit, & ſic contra iuſtitiam commutatiuam a propoſito & ſcienter ſuperaccipit. ibi enim non eſt ratio, cur emptor debeat tali vẽditori conſentire, ut retineat: quia in ſimili (etiam de uoluntate diſcreta & rationabili loquendo) poſſet nolle ſibi id fieri.

EVACVATIS itaque prędictis. 12. fundamentis prędictorum aduerſariorum: poſſunt adhuc regrediendo pro ſententia ſuperius poſita in 12. & 13. dictis aliæ rationes induci, & poſtea iterum quorundam aliorum aduerſariorum argumenta caſſari. Pro prædicta igitur ſententia arguitur. Primò ſic. quæro enim ab aduerſarijs, qui tam facile pręſumunt in fine contractus de mente donandi ex parte illius emptoris, qui ſupergreſſus eſt a uenditore ſcienter ſupergrediente eum etiam in notabili quantitate, quæro inquam, quid eſſent in ſequenti caſu dicturi: puta vendis mihi rem pro 10. flore. prout & illud ſuppono iuſtum precium eſſe, & contractus eſt aliàs talis, quòd eſt utrique noſtrum accommodus & opportunus: ſed inter ſoluendum cum numero tibi illos 10. flor. in pecunia parua: latenter me inſcio ſurripis mihi dimidium florenum: immo ſolum duos ſolidos uel unum: quæro inquam ab eis, an ipſi etiam præſumerent animum donandi in me eſſe, attento maximè quòd uenditor tanquam utilis mihi mecum utili contractu contraxit, & profecto dicturos credo eos, quòd ſicut ſi id alio tempore & extra omnem contractum faceres mihi, non præſumeretur, quòd conſentirem: ita etiam pręſumeretur, ꝙ ego licet ſim iam emptor tuus, & concluſerim tecũ contractum mihi accommodum pro precio iuſto, non conſentiam, ꝙ ultra iuſtum ſcienter aliquid, maximè ſi eſt notabile a me ignorante accipiss. nec teneor ſic conſentire: & tamen eſſet ſecus, ſi inter numerandum ignorantia contingeret per te modicum quid ſuperaccipi: dummodo cum hoc numerato eſſet talis res, & talis actus, in quo ex natura rei indies & continuo natus eſſet contingere etiam ex utraque parte talis error: nunc in deficiendo ex parte numerantis precium: nũc in ſuperaccipiendo ex parte recipientis precium numeratum: ẽt ideo ꝙ emptor ẽt diſcreta voluntate deberet uelle tale quid ſic ignoranter ſuperacceptum & modicum remanere apud recipientem: ſicut econtra uellet ſibi tale fieri, ſi ex ſimili ignorãtia ipſe inter numerandum minus & hoc in modico ſolueret: ut ſic alter alterius onera portaret, quo adimplet lex Chriſti. Et dico notanter, & cum hoc numerato eſſet talis actus, in quo &c. quia de facto numeratio non eſt talis: ideo etiam de facto non eſt ſimile de numeratione & de emptione: quia longè minus natus eſt contingere error in numeratione, quàm in emptione uel ęſtimatione vſualis valoris rei; quæ tñ ęſtimatio ad emptionem requiritur. Secundò apertè põt confundi opinio aduerſariorum per hoc. Nam quæro, ſi quis uenderet mihi ſcienter pro 150. flor. rem, quæ ſolum valeret. 100. flor. quęrõ, aut æquitas poſſet hoc ſuſtinere, ꝙ ille non teneretur mihi in foro conſcientię: immo in nullo foro reſtituere 50. flor. & tñ ſi ſolum in uno denario ultra. 150. flor. eam uẽdidiſſet. puta pro flor. 150. & uno denario: ipſe mihi teneretur in utroque foro reſtituere 50. flor. & unum denarium? quid enĩ ille unus denarius in foro conſcientiæ facere poſſet, ꝙ. 50. flor. eſſent in illo foro reſtituendi, & ſine eodem denario ſuperaccepto nõ fuiſſent mihi reſtituendi? nunquid ille unus denarius adeo præponderat. 50. flor. ut niſi ille ſuperacceptus reſtituatur: plus notabiliter grauaret: quàm grauaret, ſi non eſſet ſuperacceptus ẽt carendo. 50. flor. Propter quod quęro a glo. & a Paulo de Caſtro & ſibi ſimilibus, qui in uerbo humanũ, in l. 2. C. de reſcin. uend. dicunt, ꝙ ſi ẽt ultra dimidium iuſti precii fiat deceptio, contractus de rigore iuris non eſſet reſcindendus: ſed ꝙ uenit reſcindendus, uel ſaltem reducendus ad æqualitatem eſt: quia ius ex humanitate & æquitate ſic ordinauit. quæro inquam duo. Primò, an ne eadem etiã ęquitas & humanitas ſuadere poſſet & potuiſſet, ꝙ cõtractus eſſet reſcindendus, uel reducendus &c. ẽt ſi ad dimidium eſſet facta deceptio, & non in uno denario ultra? & conſtat aperte ꝙ ſic. Secundò quæro, an per prædictam legem adeo ſit prouiſio facta ex humanitate & æquitate, ꝙ prorſus omnis rigor ſit ſublatus? & conſtat ꝙ non ita: quin adhuc ſatis: immo ęquè rigidè (dempto uno denario, qui pro nihilo computatur) agatur cum decepto ad dimidium, ſicut actum fuiſſet cũ eo, qui ſolum in uno denario fuiſſet ultra dimidium deceptus: ſi ſibi non fuiſſet (ſicut nec alteri) datum p̃dictum remedium. Nec obſtat verbum humanum: quia fateor, ꝙ eſt humanũ, ꝙ ſic aliqua rigiditas: immo contra iuſtitiam commutatiuam aperta iniquitas eſt ſublata. ſed per hoc non oĩs rigiditas, immo iniquitas extat ſublata. nec oĩs humanitas, quæ ęquè ẽt impẽdi potuiſſet, fuit ordinata. nec hoc dico iõ, ꝙ prædictã omiſſionem inculpẽ, aut incuſare velim: quia ſi ẽt idem remedium eſſet decepto ad dimidium cõceſſum: adhuc non eſſet ſatis prouiſum: quia tunc adhuc illud nõ ↄueniret ei, qui minus uno denario, q̃ in dimidio eſſet deceptum: ſed hoc ideo dico, ꝙ ex quo æquè ſubfuiſſet ratio ſtatuendi illud idem ẽt pro foro exteriori in caſu deceptionis ad dimidiam, uel paulò infra. ꝙ ergo ſaltem illa ratio militabit pro foro conſcientię, ꝙ ſaltẽ in illo ſic fieri debeat per decipientem: quia prædicta ratio non innititur iuſtitiæ punitiuæ, quæ eſt ſpecies iuſtitiæ diſtributiuæ, in qua fateor illam conſequentiã non ualere: eadem ratio, propter quã in uno caſu aliquis eſt tali pœna puniẽdus, habet ęquè locum in alio caſu: ergo etiam in alio caſu eſt ſic puniendus. Sed in iuſtitia cõmutatiua bñ valet. Modò ad illam reducitur reſtitutio contra eandem ſuperaccepti.

Tertiò ſic. Nam ſi non in foro conſcientiæ: immo in nullo foro tenetur prędictus venditor mihi reſtituere. l. ſi tantum pro 150. flore. uendidit: tunc uidetur idẽ uenditor nimis grauari, quando uendendo pro 150. flor. & uno denario: cogetur non tm̃ unum illum denariũ reſtituere, ſed etiam. 50. flor. uideretur enĩ uenditori

ſatis eſſe, ꝙ ſe reduceret ad eum ſtatum, in quo aliàs in nullo foro eſſet debitor. & hoc eſſet, quando ſolum unum denarium reſtitueret: eſſet enim tunc æqualis conditionis cum alio conſimili venditore conſimilis rei, quā ille pro 150. flor. uendidiſſet & non vltra: quia ille alius non tenetur in vllo foro ſm aduerſarios reſtituere. l. igitur nec primus poſt ſolutionē vnius ſolius denarii teneretur in ullo foro aliquid reſtituere: conſequens eſt falſum & pro foro exteriori: quia in illo foro tenetur non ſolum id, quod tranſcendit dimidium, ſed etiam ipſum dimidium reſtituere: ut volunt doctores in uerbo. quod deeſt. l. 2. C. de reſcindende.

Quartò ſic. Pono, quòd A. pro mille quingētis flor. ſcienter (ſed ſine vllo dolo) vendat rem valentem tantum mille. Alius verò, puta D. ſimilem & æquiualentē rem uendat pro mille & uno flore. ſcienter: & cum dolo ſimplici incidente contractui: puta ſolum dicendo ſimplici uerbo (licet a falſo) prius tanti uendidi, uel ualet tantum: conſtat, ꝙ D. etiam in foro exteriori compelletur reſtituere illum unum flor. ſuperacceptum, & hoc propter dolum ſimplicem, & quomodo veriſimile eſt, ꝙ illam obligationem reſtituendi, quam ille ſimplex dolus ſine periurio vllo adhibitus poteſt efficere: non poſſet in foro conſcientiæ tam grauis læſio, ſcilicet in quingentis flor. efficere. Vnde dabilis eſt caſus, in quo dolus eſt tantum uenialis, puta quando ſimplici uerbo ſine periurio in re non notabili mentitur, & ſic inducit emptorem ad ſuperemendum in modico: & ſic in eo tantum lædit, in quo læſio eſt uenialis tantum. Alius uerò ſine dolo in ualde graui lædit proximum ſcienter: & mirabile eſſet, ꝙ primus eſſet obligatus etiam in foro exteriori, & compelli poſſet ad reſtitutionem & non ſecundus ſaltem in foro conſcientiæ. Profectò hæc ita exorbitant, ut mirari quis poſſit, quo modo non ſentiant tam ſenſati uiri, quemadmodum contraria tam apertè ſe quadrant rationi naturali, etiā in ſolo ſuo lumine naturali philoſophanti, qui ſi ſe legibus ad hoc permotos dicant ciuilibus: conſtat plenè illis ſatisfactum eſſe ſuperius multipliciter in argumentorum ſolutionibus: quibus tamen etiam legibus non ita innitendum eſſet: etiam ſi expreſſè id licere dicerent: cum nonnulla alia manifeſtè contra legē diuinam & naturalem conceſſerint: ut eſt nō ſolum illud, quod de uſuris ſupra deductum eſt: ſed etiam ꝙ patribus olim filios occidere tribuerunt (quamuis id hodie ſublatum ſit) Vnde in l. in ſuis. ff. de libe. & poſthu. inquit textus, ꝙ licet eos exhæredare, quos occidere licebat, in l. fi. C. de patria poteſtate. ait textus, quòd patribus, quibus ius uitæ in liberos, neciſque poteſtas olim erat permiſſa: eripere libertatem hodie non licet. Idem olim in ſeruis, quos hodie non licet occidere: inſtitut. de his qui ſunt ſui, uel alieni iuris. §. 2. ut ibi per glo. & doctores, hodie habetur. C. de emenda. ſer. Ita abdicatio, quæ greco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & apotheoſ dicebatur; romanis legibus hodie nō comprobatur, ut dicit textus in l. abdicatio. C. de pa. poteſt. & habet hodie pulchiè. C. de emenda. propinq. l. 1. & 2. C. de patribus qui filios diſtraxerunt. Denique & pro hodie loquendo admittunt & admiſerunt tanquam exiſtentem concubinatum licitum inter ſolutū & ſolutam, inter quos matrimonium contrahi poſſet, ut in toto titulo. ff. & C. de concubinis. & habetur inſti. de nup. §. fi. unde in l. 1. ff. de concubinis. §. fi. dicitur. Cuiuſcunque ætatis concubinam habere poſſe palam eſt, niſi minor. 12. annis ſit, & in l. ultima dicitur, concubinam ex ea prouincia, in qua quis aliquid adminiſtrat, habere poteſt: & tamen concubinatus eſt lege diuina damnatus, eo quòd mœchiæ nomine damnatur omnis extra matrimonialis coitus.

Præterea ſicut vagus coitus, ut fit in fornicatione ſimplici, eſt de lege naturali: ſaltem largè capta damnatus & illicitus, eo ꝙ eſt contra bonum prolis, familiæ & ciuitatis, & ita etiam coitus concubinarius, qui ſit cum ea, a qua quis eſt ſolubilis: licet nō ſit uagus. eſt etiam ſm rectam rationem illicitus & damnandus, eo ꝙ eſt etiā contra bonum prolis &c. atque ita eſt contra legē naturæ ſaltē largè captam; de quo videatur Scotus in quarto, diſt. 26. q. 1. & de acceptionibus legis naturalis in tertio libro. diſt. 37. & Richar. in quarto, diſt. 33. q. 1. art. 1. Vnde uterque coitus licet non ſit contra naturam genericam, ex quo eſt maris cum fœmina: eſt tamē contra naturam ſpecificam. i. deſt diſſonus dictamini rectæ rationis.

Item ſm leges liberi ex coitu nephario: ut inceſtuoſo procreati non ſunt alendi a patribus, ut in aut. ex cōplexu. in fi. C. de inceſtis nuptijs. Vnde ait. ex complexu nephario, aut inceſto, ſeu damnato liberi omnis paternæ ſubſtantiæ beneficio indigni habeantur: ita ut nec a patre alantur: & tamen hoc eſt contra rectam rationem. Item leges concedunt ea tornamenta, quæ & c. uitæ humanæ ſunt pernitioſa, ut in toto titulo. C. de ſpectaculis. & in toto titulo de expenſis ludorum. li. 11. & in l. ſeptitia. & l. Imperatores. in fine. ff. de policitatio. & tamē illa diuina & naturali lege ſunt illicita. Et ſi dicatur. ea, quæ adducis, ſunt ex illis, in quibus ius canonicum reſiſtit legibus: ut de concubinatu patet in c. tanta. qui fi. ſint legit. & 32. q. 4. §. his ita, & de liberis in c. cum haberet. de eo qui duxit in matrimonium quam &c. Et de torneamentis in c. 1. de torneamentis. Secus autem eſt in propoſito noſtro in ſuperuenditione: quia ibi ius canonicum non reſiſtit. Dicendum, quòd immo illud reſiſtit eidem pro foro conſcientiæ: licet non pro foro exteriori; ut patuit in ſolutione octaui & noni argumentorum.

Præterea, ne aliqui forte nimis innitantur legibus ciuilibus in his rebus, quæ animæ, atque conſcientię ſalutem, quid ſcilicet licitum ſit, uel illicitum, reſpiciunt.

Notandum eſt, ꝙ S. Augu. (& habetur diſt. 9. in can. ſi ad ſcripturas.) uult, ꝙ ſi in canone biblię inueniretur vna falſa propoſitio, quæ ibidem vt vera eſſet aſſerta: non poſſet poſtea ſumi ualidum argumentum ex ſcriptura ſacra ad probandum quācunque veritatem, eo quòd quæcunque alia propoſitio ex ea aſſumeretur ad probandum aliquid, diceret aduerſarius, erratum eſt ibi; ſicut alibi. Ita contingeret dici illis, qui ciuilibus legibus nimis inniti uellent ex eis probando aliquid eſſe licitum. Nam etiam illis diceret aduerſarius. non ſequitur, leges hoc ut licitum determinauerunt, igitur eſt licitum; quia etiam in alijs errauerunt. Oportet ergo in materia peccati & liciti uel illiciti non ad illas tantum, ſed principaliter ad diuinam & naturalem legem atque canonicam attollere oculos: ut ſi leges ciuiles illis omnibus ſint

cõſonæ, uel ſaltem non diſſonæ, tunc tutè eis innitamur, ſi quid concedant, vel mandent agendum, uel uitandum. Nullatenus ergo propter leges (ſi quę prædictum contractum tanquam licitum concederent) a ſupradictis concluſionibus recedendum, aut cum aduerſarijs ſentiendum videtur: cum pro noſtris militent diuina lex & naturalis ratio: nec pro aduerſarijs habeãtur, uel textus, uel rationes efficaces, quin eiſdem ſatisfactum ſit. Quòd præter ſuperius memorata fundamenta alius quidam aduerſarius etiam quædam tangit, non concludunt, ſcilicet Barbatius in c. 1. de emptio. & uen. arguit enim ſic. Licitum eſt contrahentibus utilitatem propriam procurare &c. ſed non ſequitur. ergo qualitercunque illud agant licet: ſed eſt fallacia a ſuperiore ad inferius, & a propoſitione habente plures cauſas veritatis ad alteram determinatè. Quòd idem allegat Baldum in rubrica: C. de uſu. dicentẽ uilius vendere non eſt donare, ſed eſt damnosè contrahere. & idem dicit in diuiſione, quòd damnoſa diuiſio non eſt donatio, ſed ſibi facit iniuſtum: profecto eſt contra allegantem: quia ſi uendens ignoranter rem minoris, quàm valeat, non cenſetur dans rem ſign emptor ſcienter ſic emens non poteſt illud retinere ut donum, nec apparet quo alio titulo id habeat, in quem uenditor conſenſerit perfectè, igitur.

Præterea ſi oportet auctoritati doctorum ſcholaſticorum ſatiſfacere: profecto idem non ſatiſfacit reſpondendo auctoritati ſancti Thomæ tenentis etiam id, quod ſupra defenſatum eſt. Reſpondendo enim dicit, ꝙ ſtandum erit deciſioni canoniſtarum per id, quod habetur. 20. diſt. c. de libellis. q. d. plus ſtandum eſt deciſioni factæ per canoniſtas aut canones, quàm ſententię alicuius ſancti theologi & doctoris, ut Thomas fuit. Sed profecto dupliciter deficit hæc reſponſio. Primò: quia quod præſupponit, non eſt uerum, ſcilicet quòd conditor canonum, uel canones uſpiam decreuerint, quòd in foro conſcientiæ liceat ſcienter ſeinuicem etiam citra dimidium decipere, aut quòd liceat ſuperaccepta ſcienter retinere in foro conſcientiæ: ſed de canonibus & eorum conditore ſolum illa negatiua propoſitio eſt uera, quòd nullus canon eſt editus, qui pro foro exteriori damnet talem contractum, aut compellat in illo foro ad reſtituendum ſuperacceptũ: ſed ex illa negatiua non ſequitur illa affirmatiua. ergo in foro conſcientiæ licitè ſic contrahitur: aut licitè tale quid retinetur. huius enim conſequentię defectus patuerunt in ſolutione octaui, noni, & decimi argumentorum.

Præterea ſecũdò deficit: quia differũt canoniſta & canonum conditor, uel canones, ſupradictum aũt capitulum non loquitur de canoniſtis, ſed de conditoribus canonum, & de ipſis canonibus, quãuis ergo canonibus & conditoribus eorundem non ſint ſanctorum doctorum dicta vel commentarij præferendi: non tamẽ ſequitur. ergo canoniſtarum deciſio eſt præferenda cõmentarijs aut determinationibus ſanctorum doctorũ: quia canoniſtę non habent condere canones per ſuas gloſſas & lecturas: ſed tantum ſcolaſticè & magiſtraliter explanare. Dato ergo quòd aliqui etiam canoniſtæ dicerent, uel ſic licere contrahere, uel ſaltem licere retinere ſic ſuperaccepta, non ſequitur. igitur eorum deciſio eſt præferẽda dictis Thomę, uel ſimilium: quia eorum deciſio & ſententia in hac parte non fundatur in aliquo canone, ut patuit. Item ſi gloſſis iuris certandum eſſet & ſcholaſticis doctoribus, ut illi ſolent, tunc contra prędictum Barbatium retorqueri poſſet illud, quod glo. dicit in prædicto ca. 1. diſt. 20. dicens. Vbi dictum alicuius ſancti iuuatur auctoritate iuris diuini, potius eidem ſtandum exiſtit. Modò ſententia ſancti Thomæ iuuatur auctoritate legis diuinæ & naturalis: igitur cum nullus canonum deciderit pro foro conſcientiæ talia licere & licitè retineri poſſe. ſequitur, ꝙ etiam ſi canoniſtæ omnes contrarium dicerent: non eis, ſed prædictæ ſententiæ Thomę & ſimilium innitẽtium legi diuinæ ſtandum exiſteret. De ueritate autem prędictæ gloſſę, & utrum bene probet prædictum ſuũ intentum per ca. placuit. 36. q. 2. tranſeo.

Item ſi in problematica materia gloſſis iurium eſt certandum, profecto glo. in ca. hoc ius. 10. q. 2. dicit, ꝙ eccleſia non plus iuſto vendere debet: non ſatiſfit eidem gloſſę dicendo, quòd hoc uerum ſit in eccleſiaſticis perſonis propter honeſtatem & conſcientiam maximè clericis debitam. Nã ſi eſt eccleſiaſticis illicitum: hoc eſt ex lege non humana uel poſitiua præcisè: ſed ex diuina & naturali dictante ſeruandam eſſe iuſtitiã commutatiuam & honeſtatem, quæ bonum omnium decet. modò laici æquè ſubſunt legi diuinæ & naturali ſicut clerici, quamuis ſi eſſet præcisè ex lege purè poſitiua, bene ſtaret, quòd eccleſiaſtici peccarent ſuperuẽdendo, ubi laici non peccarent. Ioannes etiam de Fantutijs ibidem ſenſit idem eſſe in laicis quod clericis. Concludo igitur, nec cum Petro de Ancona, nec cum Franciſco Aretino, nec cum Barbatio aut alijs (ſi qui ſint) inquantum ſuprapoſitis dictis contradicunt, fore ſentiendum, commendandus autem profecto eſt inter iuriſperitos dominus Ioannes de Anania, quem præfatus Barbatius uocat dominum ſuum, qui non ſolùm pro foro conſcientiæ dixit illa non licere, & ſuperaccepta eſſe reſtituenda: ſed etiam attentauit, ſi quo modo decepto etiam non ultra dimidium &c. poſſet in foro contentioſo ſuccurri ſaltem officio iudicis, ut eũ refert idem Barbatius dicens: quòd practicam illam adhibuerit, quòd interrogari deberet talis uenditor, ſi erat bonus uir & honeſtus: quia eo ipſo quòd circumuenerit alium infra dimidium iuſti precij, non erat honeſtus homo. hæc ille. Et licet Barbatius dicat ſe contrarium conſuluiſſe contra ſuum dominum, & multa introducat, tamẽ maior pars introductionis eſt plus pro prædicto domino Ioanne, quàm contra eum: ſaltem quo ad hoc, an liceat ſic ſuperuendere, aut ſuperacceptum retinere. Et hæc de præſenti materia ſufficiunt.

Finit additio.

QVÆSTIO. LVIII.

VTRVM illicitum ſit emptori emere mercẽ pro precio deficiente a ualore mercis ſiue ille defectus ſit ſub dimidio iuſti precij, ſiue citra, & hoc ſiue ſit magnus, ſiue paruus.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus & quinque concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguiẽ, quomodo dupliciter contingat intelligi precium eſſe deficiens a valore mercis, & ſecundus modus ſubdiuiditur.

Prima

Prima concluſio. Emptori illicitũ eſt emendo mercem velle dare pro merce preciũ, quod ipſe credit probabiliter, vel deberet credere ſimpliciter, vel ſecundũ quid deficere a valore mercis in illo loco & tempore, quo paratus eſt eã emere. Et dantur rõnes clauſularũ concluſionis, & reſoluuntur duo caſus tanquam de rigore iuſtitię commutatiuę non illiciti, & oſtenditur grauitas peccati eius, q egit ſm tenoré primę rclooii.

Secunda concluſio. Prima concluſio iam de emptore formata eſſet etiã vera, ſi emptor ęquilibri dubio dubitet precium deficere a valore mercis.

Tertia concluſio. Prima concluſio eſt vera, ſiue illud precium ſic deficiat a valore, quòd ſit ſub dimidio iuſti precij, ſiue citra, & ſi citra; ſiue in multo, ſiue in pauco.

Quarta concluſio. Emptor, qui ſcienter ſecundum tenorem primę concluſionis dedit pro merce precium deficiens a valore mercis, ſiue ille defectus ſit ſub dimidio iuſti precij, ſiue citra, & hoc ſiue in multo, ſiue in pauco, tenetur ſupplere defectum, vel reſtituere partẽ mercis; ſed differenter. Et ibi de ſupplendo defectum precij in illo, vel alio foro, & de reſtitutione minutiarũ.

Quinta concluſio. Quamuis quatuor concurrentibus poſſit ſana conſcientia emptor etiam ſcienter dare precium deficiens a valore mercis in magno, vel in paruo, tamen quodcunque horum defecerit, non ſolũ prætenſa oblatio eiuſdem vt precij ſufficientis cenſenda eſt ſibi fuiſſe illicita, ſed etiam ipſa datio precij & receptio totius mercis. Et poſtea quędam fallentia ſubiũgitur & corollarium quoddam annectitur.

QVÆSTIO. LIX.

VTRVM licitum ſit venditori vendere mercem vni pro maiori precio quàm alteri, puta carius vendendo ementi ad terminum vel expectationem, quàm ad promptam ſolutionem.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus diſtinctionibus & quatuor concluſionibus, duobus corollarijs, & trium argumentorum ſolutionibus, atque quodam documento in fine & cauda quæſtionis annectendo.

In diſtinctionibus diſtinguitur quomodo dupliciter contingat aliquem vendere mercem vni pro maiori precio, quàm alteri. & ibi de tribus gradibus latitudinis iuſti precij.

Prima concluſio. Venditor non peccat propter hoc, quòd vendit mercem vni pro maiori precio, quàm alteri, ſi illa maioritas manet intra latitudinem iuſti precij, dummodo credat tam maius quàm minus preciũ eſſe iuſtum, probatur dupliciter.

Secunda concluſio. Venditor peccat mortaliter vendens vni pro maiori precio, quàm alteri, vbi maioritas eſt extra latitudinem iuſti precij, ſi eam exigit ratione expectationis, ſeu dilationis precij. Et ibi improbatur modus loquendi aliquorum, qui dicunt, quòd venditor expectando ſolutionem & ob id exigẽdo eo maius precium vendit tempus.

Tertia concluſio. Si maioritas eſt extra latitudinem iuſti precij & venditor nullatenus ratione expectationis exigit illam maioritatem, ſed ratione intereſſe ſibi prouenientis ex ipſa carentia precij expectandi, ſiue illud intereſſe ſit damni emergentis, ſiue ſit lucri ceſſantis, venditor non peccat ob hoc, quòd carius vẽdit prædicto modo, dummodo ſeruentur conditiones, quæ requiruntur ad hoc, quòd mutuanti licitum ſit vltra ſortem mutuatam aliquid exigere ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, quæ conditiones fuerunt poſitę ſupra quæſtione. 30. Probatur quinque rationibus. deinde impugnatur conſilium Panor. & poſt ſecundum corollarium annectitur quidam caſus, qui poteſt iuſtificari, etiam ſi non adſint omnes conditiones prędictę, & hoc propter impoſturam aliquorum malignorum hominum.

Primum corollarium. Ex quo omnes ſeptem conditiones requiruntur, ſequitur, quòd quamuis aliquando non tamen ſemper, vel indiſtinctè poſſunt excuſari illi mercatores, qui carius vẽdendo ad terminũ, quàm ad promptam ſolutionem, hoc faciunt ex ſola illa cauſa: quia ſcilicet timent ſe oportere facere expenſas & labores in repetendo ab emptore precium expectatum non allegantes aliquod aliud intereſſe.

Secundum corollarium. Non poſſunt etiam excuſari illi mercatores, qui dicunt, illud plus, in quo carius vendunt, apponere pro ſuſceptione periculi ſortis.

Quarta concluſio. Si maioritas egreditur latitudinem iuſti precij, & venditor non exigit eam ratione expectationis: nec ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis ſibi occaſione expectationis, ſed alia ratione: poteſt eſſe talis ratio, quòd non peccabit: & etiam talis, quòd peccabit. Et ponuntur exempla. Dehinc contra tertiam concluſionem arguitur tribus argumentis, quæ & ſoluuntur.

QVÆSTIO. LX.

VTRVM illicitum ſit ab uno emere mercem minori precio, quàm conſimilem ab alio, ubi merx hinc indeeſt æqualis. puta emit quis pro 51. ab eo, qui mox tradit mercem, & ab eo, qui poſt annum, vel duos tradet mercem, emit pro 50. tantum, uel etiam pro 49. uel aliter (& redit in idem) ab illo, cui anticipat ſolutionem, emit pro 50. uel 49. & ab alio, cui non anticipat, emit pro 51. uel. 52.

Solutio ſtat in duabus diſtinctionibus & quatuor concluſionibus.

In diſtinctionibus diſtinguitur, quomodo dupliciter cõtingat mercẽ emi minori precio ab uno, quàm ab alio, & primus modus ſubdiuiditur.

Prima concluſio. Emptor non peccat propter hoc, quòd emit minori precio ab uno, quàm ab alio, ſi illa minoritas manet intra latitudinem iuſti precii: dummodo credat tam minus, quàm maius eſſe iuſtum.

Secunda concluſio. Emptor peccat mortaliter, dando minus precium ei, cui anticipat ſolutionem, ſeu ei qui non mox tradit mercem: ubi illa minoritas eſt extra latitudinem iuſti precij, ſi ipſe illud minus dat ratione anticipationis precij. & idem ſi illud minus dat ratione expectationis mercis: dummodo merx ſit talis res, quòd eam expectando dicatur eam mutuare.

Tertia concluſio. Si minoritas precij eſt extra latitudinem iuſti precij, & emptor dat illud minus non ratione anticipationis precii, nec ratione expectationis mercis: ſed ratione ſui intereſſe damni emergentis, uel lucri ceſſantis ſibi ex huiuſmodi anticipatione precii:

uel

vel ex ipſa expectatione mercis, ſiue merx ſit res nata mutuari, ſiue non, emptor nõ peccat, dummodo ſeruẽtur conditiones ſeruandæ in eo, qui mutuando vult recipere aliquid vltra ſortem ratione intereſſe ſibi prouenientis ex mutuatione.

Quarta concluſio. Si minoritas egreditur latitudinẽ iuſti precij, & emptor dat illud minus aliqua ratione, alia a rationibus tactis in tribus præcedentibus concluſionibus: tunc illa ratio alia poteſt eſſe talis, quòd non peccabit, poteſt etiã eſſe talis, quòd peccabit, & ponuntur exempla.

QVÆSTIO. LXI.

VTRVM liceat nunc vendedere mercem pro illa quantitate precij, ad quam perueniet poſteriori tempore, ſi talis merx vſque ad illud tempus retineretur.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus & ſeptem concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur caſus quæſtionis in ſeptem caſus, & tempus, in quo venditur merx vocatur A. & tempus, in quo merx perueniret ad aliam quãtitatem precij vocatur B.

Primus caſus. Venditor vendit mercem A. & non propoſuerat aliàs eam ſeruare vſque ad B. & vendit pro precio currenti in A. & non pro maiori.

Secundus. venditor vendit in A. & non propoſuerat aliàs eam ſeruare ad B. & vendit pro precio maiori, quàm currat in A.

Tertius. vẽditor propoſuerat eam ſeruare ad B. quia ſperabat ſe tunc habiturum maius precium, quod currat nunc in A. & tamen vendendo in A. determinat certum precium, quod vult habere pro merce: & hoc non maius quàm nunc currat in A.

Quartus. venditor propoſuerat &c. vt prius: & tamẽ vendendo in A. determinat certum precium, & hoc maius, quàm valeat nunc in A. nõ tamẽ in tãto maius, quin pro B. ad quod erat mercem reſeruaturus, veriſimiliter ſit merx plus valitura, licet quandoque etiam ſolum tantundem, & quandoque minus valeat.

Quintus. venditor propoſuerat &c. vt prius, & tamẽ vendendo in A. non determinat certum precium in A. ſed relinquit pendere ipſum ex valore futuro, ita tamẽ quòd determinat illud tempus futurum ſine vlla diſiũctione volendo habere tantum quantum in illa determinatione, ſcilicet in die B. valebit.

Sextus. venditor propoſuerat &c. vt prius, & tamen vendendo in A. non determinat certum precium in A. ſed relinquit pendere ipſum ex valore futuro, ita tamẽ quòd non determinat illud tempus futurum, ſed ſub diſiunctione relinquit ipſum, volens habere tantum, quantum valet in B. vel alio die præcedente vel ſequente vno, vel pluribus, & hoc optione illius diſiunctionis dierum exiſtente apud emptorem.

Septimus. venditor &c. vt in ſexto vſque ibi. & hoc optione &c. vbi ponitur aliter, ſcilicet optione illius diſiunctionis exiſtente apud venditorem.

Prima concluſio. Primus caſus eſt licitus, & quandoque etiam gratioſus.

Secunda concluſio. Secundus caſus licet dicatur a Scoto vſurarius, tamen illud eius dictum non eſt indiſtinctè intelligendum.

Tertia concluſio. Tertius caſus eſt licitus, immo dupliciter gratioſus.

Quarta concluſio. Quartus caſus eſt licitus.

Quinta concluſio. Quintus caſus eſt licitus.

Sexta concluſio, Sextus caſus eſt licitus.

Septima concluſio. Septimus caſus eſt illicitus, non eſt tamen de per ſe vſurarius.

Poſtea fiunt quinque argumenta, quorum quatuor prima procedunt contra probationem quartę concluſionis, quòd ſit inualida & non ad propoſitum, & contra etiam caſum eiuſdem concluſionis probando quòd ſit illicitus. & ibidem. §. ratione. in ca. nauiganti. de vſuris. cui probatio innititur, & etiã capitulum in ciuitatẽ diffuſè examinantur. Quintum autem vadit contra ſecundam concluſionem. & conſequenter ponitur corollarium, in quo quintupliciter impugnatur ſentẽtia glo. & Panor. ſuper verbo dubitatur, in prædicto cap.

QVÆSTIO. LXII.

VTRVM parato vendere mercem in A. liceat eã vendere pro precio currente in A. non obſtante quòd ſciat, vel probabiliter credat ſtatim ſuperuenturas multas conſimiles merces ad idem forum, propter quarũ aduentum probabiliter credit, quòd decreſcet preciũ ſuę mercis, & emptor ſi ſciret earum aduentum, nõ ita carè emeret. Sub hac quæſtione poteſt comprehendi etiam ſimilis caſus. puta aliquis ex ordinatione concepta in conſilio eorum, qui præſunt reipublicę ſcit, quòd frumẽtum cras minus valebit, quàm hodie, ideo vendidit ignorantibus. & eodem modo reſpondẽdum eſt ad eum ſicut ad præcedentem. Ad quæſtionem igitur propoſitam reſpondendo tangentur tres modi dicendi. primus & tertius ſunt extremales: ſecundus eſt medius.

Primus eſt ſancti Thomę, quòd liceat.

Secundus eſt, quòd duntaxat tunc liceat, quando ſolus venditor certat de damno vitando, vel quãdo vterque certat de lucro conſequendo, non autem quando venditor certat de lucro conſequendo, & emptor de damno vitando.

Tertius eſt, quòd ſiue ſic, ſiue ſic certent, non liceat, qui modus probatur, & præcedentes duo modi improbantur, atque fundamenta eorumdem euacuantur.

QVÆSTIO. LXIII.

VTRVM parato emere mercem in A. liceat eam emere pro precio currenti in A. non obſtante ꝙ ſciat, vel probabiliter credat periſſe, vel ſtatim perituras multas conſimiles merces, propter quarum perditionẽ probabiliter credit, quòd decreſcet precium illius mercis vltra precium currens in A. Hęc quæſtio eodẽ modo reſoluitur, & proportionabiliter per tres modos dicendi de emẽte, ſicut pcedens de vendẽte fuit reſoluta.

QVÆSTIO. LXIIII.

VTRVM merces immutatas carius vendere, quàm ſint emptę, ſit illicitum.

Solutio quæſtionis ſtat in vna diſtinctione & duab. concluſionibus.

In diſtinctione ponuntur. 1 t. modi, quibus contingit mercem mutari.

Prima concluſio. Mercem intrinſecè immutatam carius uendere, quàm eſt empta, non eſt illicitum, ſi eſt mutata extrinſecè: dummodo illa mutatio ſit ad melius, & maioritas precii proportionetur illi mutuationi ad melius.

Secunda concluſio. Mercem omnino & ſimpliciter immutatam tam intrinſecè, quàm extrinſecè carius uẽdere, quàm ſit empta: ſi eſt purè & iuſtè empta, eſt illicitum. Dehinc ſoluuntur duo argumenta.

QVÆSTIO. LXV.

VTRVM tempore meſſis emens blada: vel tempore vindemiarum uina: & ea carius vendens peccet.

Solutio quęſtionis ſtat in una diſtinctione & quatuor concluſionibus.

Prima concluſio. œconomicè emẽs prædicta prædicto tempore non peccat: ſi poſtea cum illa carius ſolẽt uendi, carius uendit.

Secunda concluſio. Si emens emerat tantum ea ad uenendendum: tunc adhuc in ſex caſibus poteſt excuſari.

Tertia concluſio. Caſus ſecundæ concluſionis non ſunt liciti, ſicut ponuntur: niſi apponatur eis triplex conditio, & quæcunque earum defecerit, eis erũt illiciti. Si autem adſint, erunt liciti. Et ibidem de uituperabilitate præemptorum, immo prærептorum. Et ſoluuntur duo argumenta contra tertiam concluſionẽ poſſibilia fieri.

Quarta concluſio. Inducens quouis modo cariſtiã in bladis & ſimilibus: puta impediendo, uel impediri faciendo, uel detinendo naues, uel nautas annonam conducẽtes: non ſolum incurrunt pęnam in foro Dei: ſed etiam in foro ciuili.

QVÆSTIO. LXVI.

VTRVM in ſequenti contractu Paulus contrahẽdo peccet, & Petrus inducendo eum ad talem contractum etiam peccet. puta Paulus tenetur Petro in termino unius anni dare. c. flore. (forte ex hoc, ꝙ Petrus vendiderat ipſi Paulo aliquam mercem pro 100. & expectauit ſibi de precio ad annum) Petrus poſtea indigens prompta pecunia petit Paulum ſibi nunc dare. 95. & alia quinque uult ſibi remittere. De hac quæſtione quò ad primam eius partem recitantur tres modi dicendi, quorum duo primi ſunt extremales, tertius eſt medius.

Primus dicit indiſtinctè, ꝙ Paulus peccet, & hęc opinio uidetur fuiſſe de mente ſancti Thomę.

Secundus dicit indiſtinctè, quòd Paulus nõ peccet. & hæc opinio eſt Ioan. de Ripa ordinis minorum: ſed uterque modus dicendi improbatur: & ſpecialiter etiam reprobatur diſtinctio diſtinguentium tempus particulare & uniuerſale. quam diſtinctionem faciunt ad hoc: quòd conſequenter dicunt licitum eſſe uendere tempus particulare: non autem vendere tempus uniuerſale.

Tertius modus in uno caſu condemnat Paulum, in alio ſaluat eum, obſeruatis tamen quibuſdam conditionibus & ibidem improbantur illi, qui dictum ſancti Tho. ad illum tertium modum dicendi limitare nituntur. Tangitur quoque quædam inſufficientia illius tertii modi dicendi quò ad caſum, quem iuſtificat. Et eodem modo poſſent de ſecunda parte quæſtionis recitati tres modi dicendi.

QVÆSTIO. LXVII.

VTRVM in ſequenti caſu Ioannes emendo peccet, & Petrus eum inducendo ad illam emptionem et peccet. puta. Paulus tenetur in termino unius anni dare Petro 100. flo. Petrus indigens prompta pecunia petit Ioannem, ut emat illud debitum ab eo pro 95. promptis.

Ad primam partem quęſtionis ponuntur quatuor modi dicendi, quorum duo ſunt extremales, tertius & quartus ſunt medij.

Primus indiſtinctè damnat contractum Ioannis.

Secundus indiſtinctè ſaluat eundem: ſed ambo impugnantur multipliciter.

Tertius, qui ſupponit ibi eſſe mutuationem ex parte Ioannis, in uno caſu ſaluat contractum Ioannis, & in alio damnat eundem.

Quartus etiam in uno caſu ſaluat & in alio damnat eundẽ: ſed aliter quàm tertius modus. & examinatur, an contractus Ioannis poſſit cenſeri eſſe pura emptio, ita quòd nulla eſſet admixta mutuatio ex parte eius, & ſit etiam remiſſio huius negocij ad dicenda in quæſtione. 80. Quod ſi etiam teneatur tertius modus dicendi adhuc ponuntur duo puncta, in quorum primo contractus Ioannis eſt ſaluabilis pręter eum caſum, in quo tertius modus eum ſaluauit: & ibidem tractatur ſummariè aliquid de ceſſionibus.

QVÆSTIO. LXVIII.

VTRVM in ſequenti caſu quilibet contrahẽtiũ peccet. puta Petrus pannifex vendidit Paulo panniſciſſori uulgariter gvvandſchnider. 10. pannos pro 500. flor. ad terminum vnius anni ſibi dandis, uenit quidã tertius ex tranſuerſo, ſcilicet Ioannes indigens prompta pecunia: & rogat Paulum, ut nunc ſibi tradat. 400. & 50. flor. ob quod ipſe ſe offert ad ſoluendum Petro loco Pauli quingentos in fine anni prædicti.

Solutio q. ſtat in tribus concluſionibus.

Prima concluſio. Petrus in ſuo contractu accepto, ut in titulo ponitur, non peccat.

Secunda concluſio. Paulus aliquando peccat in ſuo contractu cum Ioanne facto, aliquando non peccat.

Tertia concluſio. Ioannes in ſuo contractu cum Paulo aliquando peccat: aliquando non. Et impugnatur modus dicendi Laur. de Ridolfis.

QVÆSTIO. LXIX.

VTRVM uenditori liceat uendere aliquid uſurarijs. Et ſimiliter, an emptori liceat aliquid emere ab eiſdem, & ſpecialiter pignora, quę ex lapſu temporis peruenerunt ad eos ratione vſuræ eis non ſolutæ a pignorante ea.

Ad primam partem quæſtionis reſpondetur per quatuor

quatuor ſuppoſitiones & duos modos dicendi.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de duplicibus uſurariis, ubi & ſecundum membrum ſubdiuiditur. De hinc tecitatur etiam problema de hoc, ao uſurarius ac quirat dominium rei, quam per uſuram acquirit, uel non.& qui doctores illam, uel aliam partem problematis teneant. Poſthac ponitur primus modus dicendi, qui ſupponit, ꝙ vſurarius nō habeat dominium rei vſurariæ, & illo pro uero ſuppoſito poſſunt poni quatuor concluſiones.

Prima concluſio. Venditori non licet aliquid uendere vſurario nihil habenti: niſi quod per peccatum vſurę acquiſiuit, excepto uno caſu.

Secunda concluſio. Venditori non licet aliquid uendere uſurario etiam habenti aliqua bona legitimè quæſita pręter vſuraria bona, ſi illud idem precium iu numero, quod uſurarius dat uenditori, eſt vſurarium, excepto uno caſu. Et ibi de fure dante eleemoſynam de pecunia furtiua.

Tertia concluſio. Venditori licet aliquid uendere uſurario habenti bona aliqua legitimè quæſita, ſi illud precium, uel numiſma, quod ſoluitur ſibi, ſit legitimè quæſitum: dummodo illud numiſma aliàs non requiratur pro reſtitutione vſurarum eius.

Quarta concluſio. Si uſurarius habeat aliqua bona legitimè quæſita: & illud precium vel numiſma ſit legitimè quęſitum, quod ſoluitur pro merce: attamen ſit requiſitum aliàs pro reſtitutione vſurarum, tunc in aliquo caſu non licet venditori aliquid ei uendere, in aliquo verò licet. Poſtea ponuntur tria corollaria cōtra recipientes dona ab uſurariis: immo etiam contra recipientes mercedem quarūdam etiam licitarum operarum ab eiſdem.

Secundus modus dicendi ſupponit, ꝙ vſurarius habeat dominium rei per vſuram quęſitæ, quo pro uero ſuppoſito poni poſſunt tres concluſiones.

Prima concluſio. Siue vſurarius nihil habeat præter acquiſita per uſuram, ſiue habeat aliqua legitimè quæſita: & hoc ſiue illa eadem det pro precio, ſiue alia & etiam ſiue illa ſint requiſita pro reſtitutione uſurarum ſiue non: licitum eſt uenditori aliquid eidem vēdere, ſi per illam uenditionem non redditur vſurarius impotens ad reſtitutionem vſurarum.

Secunda concluſio. Si per huiuſmodi venditionem prædictus vſurarius qualiacunque bona habeat, redditur impotens reſtituere ſuo creditori in toto uel in parte: peccat uenditor eidem quid uendendo: ſi illam impoſſibilitatem coniicit, vel conijcere deberet.

Tertia concluſio. Sicut dictum, eſt de contractu uēditionis: ſic ſimili modo ſentiendum eſt de quocūque alio contractu, uel commutatione, ſiue gratuita, ſiue non, ſi per eam reddatur impotens reſtituere.

Ad ſecundā partem quęſtionis ēt ponuntur proportionabiliter duo modi dicendi ſicut ad primam. Poſtea formantur ſex argumenta contra primam concluſionē primi modi dicendi, & ſoluuntur. & ibi multa de commercijs cum Iudeis vſurarijs, & de decimis ab eis requirendis.

QVÆSTIO. LXX.

VTRVM aliquis poſſit uendere rem alienam.

Solutio. q. ſtat in una diſtinctione. 9. cōcluſionibus, quinque notabilibus, & aliquib. corollarijs, & de cauſa cur illa quæſtio mouetur hic.

In diſtinctionibus autem diſtinguitur de poſſe facti & iuris, & de duplici poſſe iuris.

Prima concluſio. Aliquis poteſt de facto vendere rem alienam.

Secunda concluſio. Aliquis rem alienam, & quam uendens ſcit alienam vendere poteſt de iure. Et dantur rationes adiectionis quarundam clauſularum concluſionis.

Tertia concluſio. Quod quamuis venditio rei alienæ teneat de iure ſic, quòd talis venditor, quantum eſt de natura contractus venditionis, cogatur ad illa duo ſub diſiunctione, ſcilicet ad tradendum mercem, uel ad ſoluendum intereſſe emptori & principaliter & primò teneatur ad primum, ſi habet mercem, & ſic tradere poteſt ſaltem de facto: a quo tamen, ſi non poteſt de facto tradere, liberatur faciendo ſecundum: tamen ſi conſtaret iudici, rem illam eſſe alienam, non liceret ei cogere uenditorem ad tradendum illam rem emptori: etiamſi venditor de facto poſſet eam tradere. puta ſi eam domi haberet: ſed tantum liceret ſibi eum cogere ad ſoluendum intereſſe emptori.

Quarta concluſio. Secunda concluſio eſt uera, non ſolum in re aliena, non furtiua (puta: quia uendens eā non eſt furatus eam, nec alius quiſpiam: ſed eſt apud uendentem ex commodato, uel conſimili modo, uel nullo modo eſt apud eum: immo eſt apud dominum) ſed etiam eſt uera in re furtiua: dummodo ſolus uēditor eam ſciat furtiuam ſic, ꝙ emptor ignoret. ſecus ubi res eſt furtiua, & uterque ſcit.

Quinta concluſio. Secunda ꝯcluſio eſt etiam uera, ſi non ſolus vendens: ſed etiam emens ſciat mercem eſſe alienam, dummodo non ſit furtiua.

Sexta cōcluſio. Secunda concluſio eſt uera tam in re mobili quàm in immobili quamuis differenter.

Septima concluſio. Aliquis de iure in ſecunda acceptione intelligendo, idest licitè & ſine peccato poteſt uendere rem alienam, quam ignorat eſſe alienam. puta credit eam ſuam eſſe, ubi ignorantia non eſt culpabilis: & etiam quam ſcit alienam: ſed tamen de mandato domini rei.

Octaua concluſio. Quamuis prima facie natum ſit uideri, quòd illa ſit falſa. ſ. aliquis rē alienam, quā ſcit alienam: & cuius non habet conſenſum a dño, ut uendat, poteſt uendere de iure ſic, ꝙ licitè & ſine peccato: tamē ad certum ſenſum, quem etiam propoſitio habet de rigore innitendo propriæ ſignificationi illius uocabuli, uenditio ipſa eſt uera. Et ibi tanguntur motiua aduerſariorum, & ſoluuntur & enumerantur tres caſus, in quibus contingit venditionem rei alienæ deprauari.

Nona cōcluſio. Proportionabiliter etiam de emptione rei alienæ eſt dicendum.

Poſtea ponuntur quinque notabilia, in quibus declaratur quid ſit quidditatiuè vendere, ſcilicet qualis actus ſit, an interior, vel exterior: & quomodo differāt uendere & tradere, emere & dare, & ao per uenditionem, emptionem, & traditionem efficiatur emptor dominus mercis, & de duplici traditione, & an aliena res poſſit obligari, ſicut uendi. Poſtea opinio Henri. de Hoyta

Hoyta de præſenti quæſtione impugnat multipliciter.

QVÆSTIO. LXXI.

VTRVM liceat alicui, puta Petro pro precio, uel mercede ſuſcipere in ſe periculum mercis emptę per alium: puta per Paulum, & an Paulo liceat Petrum inducere ad ſuſcipiendum taliter periculum illud. Ad primam partem quæſtionis reſpondetur per duos modos dicendi.

Primus eſt Laur. de Ridolfis, q cōtractus prædictus ex parte Petri non eſt uſurarius: ſed licitus. Sed ille modus impugnatur tripliciter, & ſoluitur eius fundamentum.

Secundus modus eſt diſtinctior, & hoc per duas concluſiones.

Prima concluſio. Si Petrus ſuſcipiens periculum eſt etiam ſimul spponens operas pro uitandis periculis, licitum eſt ei pro precio, ſeu pro aliqua temporali mercede ſuſcipere periculum mercis emptæ per Paulum etiam principaliter ſpe lucri.

Secunda concluſio. Si Petrus ſuſcipit periculum ſecundo modo, non eſt prędictus contractus licitus Petro: ſi eum facit principaliter ſpe lucri inde quærens emolumentum ſuum: & ſic ſe nutrire nolens. Et ibi de fundamentis ex ſcriptura & ratione contra concertantes ſub pęna, & contra ludentes ludo fortunæ taxillorum & ollæ, & huiuſmodi. Dehinc ſoluuntur duo argumenta quorundam legiſtarum contra concluſionem ſecundam.

IN tractatu quarto agitur de uenditione & emptione redditnum ac cenſuum per. 15. quæſtiones, in quarū primis 6. agitur de hoc, quid tam ex genere, quàm ex circunſtantijs liceat conſtituenti & uendenti alteri redditum. In nouem autem alijs quid liceat recipienti atque ementi ab alio redditum & uiuere nolenti de eodem. huius autem quarti tractatus prima quæſtio eſt 72. in ordine quæſtionum totius operis.

QVÆSTIO. LXXII.

VTRVM alicui liceat in re ſua conſtituere alteri redditum fructuarium: ut puta bladi, uini, uel alterius rei utilis. de reddito autem pecuniario quæretur in quæſtione. 75.

Solutio. q. ſtat in 9. ſuppoſitionibus, & tribus concluſionibus.

Ex quo autem ſcire quidditatem rei, eſt principium omnis artis & ſcientiæ de eadem: ideo declaratur in ſuppoſitionibus quid ſit quidditatinè redditus, & declaratur, quomodo eſt res corporalis, & ſignanter quo modo eſt ius, & relatio quædam non realis, ſed rationis uel uoluntatis. ubi quoque ſit ſubiectiuè. quod ſit illius relationis fundamentum & terminus, quæ entitates ſint ſeruitutes, & ubi ſubiectentur, & argumenta quædam contra declarationem quidditatis redditus ſoluuntur, & de correlatione redditus, & an cēſus differat a reddito. De multis quoque ſpeciebus redditnū per ſex diuiſiones, & quid ſit res utilis &c. De duplici etiam licito ex genere & ex circunſtantia poſitiuè atque permiſſiuè.

Prima concluſio. Aliquem conſtituere in re ſua alteri redditum bladi, uini &c. ut in titulo, eſt actus ex genere licitus etiam poſitiuè. Et deducuntur aduerſarij concluſionis ad multa inconuenientia.

Secunda concluſio. Prædictum conſtituere, de quo in titulo, eſt actus etiam ex circunſtantia licitus, & hoc permiſſiuè.

Tertia concluſio. Prædictum conſtituere, de quo in titulo, eſt actus etiam poſitiuè licitus ex circunſtantia, quando ueſtitur omnibus prædictis circunſtantijs. Poſtea impugnatur modus reſpondendi aliorum ad quæſtionem.

QVÆSTIO. LXXIII.

EX quo conſtitutio redditus, pront eſt expreſſa in pręcedenti quęſtione, eſt tantum ex genere licita poſitiuè: ſed tamen nata ueſtiri debitis circunſtantiis, ex quibus ipſa ultra bonitatem genericam nata eſt reddi bona bonitate circunſtantionali etiam poſitiuè: inter aūt circūſtātias prima & potiſſima eſt circūſtātia finis. iō hic quęrunt duo. Primò, an ſuſtētatio ſequētiū quinque generum perſonarum poſſit eſſe cauſa finalis congrua prædictę cōſtitutioni, ſic q ſi conſtitutio fiat pp eā: ipſa nō ſolū non deprauet, immo contrahat bonitatē circūſtantionalē cicūſtantię finis, & enumerant ibi quinque genera perſonarum. Secunda pars quęſtionis, an ne ſit dabilis aliqua alia cauſa congruens cōſtitutioni redditnum.

Prima concluſio. Suſtentatio omnium quinque generum prædictarum perſonarum eſt cauſa finalis nata congruere prædictę conſtitutioni. Hęc concluſio oſtēditur inductiuè de ſingulis generibus illarum perſonarum ex lege naturali, diuina, ueteri & noua, atque aliquando poſitiua, canonica.

Secunda cōcluſio. Fundatio eccleſiarum, altarium, monaſteriorum, hoſpitalium, & huioſmodi, propriè loquendo non eſt dicenda cauſa finalis nata cōgruere prędictę conſtitutioni, aut non eſt a pręcedenti omnino extranea.

Tertia concluſio. Pręter prædictam quintuplicem cauſam finalem poteſt adhuc eſſe duplex cauſa finalis congrua ei.

Quarta concluſio. Incongrua cauſa finalis conſtitutionis prędictæ eſt, ſi fiat, ut ille, cui conſtituitur ad pompam ſeculi in immenſum congreget diuitias. Aut ut inexplebilibus faucibus hiantis auaritiæ (quod impoſſibile eſt) ſatiafacere poſſit. Aut ut ille voluptatibus laſciuiat, aut ut ocio vacet. Ibi quoque fit ſermo de hominibus, qui nullo modo poſſunt reduci ad prædicta genera perſonarum, an liceat pro illis conſtituere redditus, & an eis liceat de illis uiuere. & ſi non: an ſint eis ut uſurarij imputandi, & an ſint ipſi compellendi ad computationem fructuum in ſortem.

QVÆSTIO. LXXIIII.

VTRVM liceat alicui homini ſingulari: & etiam cōmunitati hominum in ſe, uel ſua perſona conſtituere alteri redditum alicuius rei utilis.

Solutio. q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & quatuor concluſionibus.

In

In hac quæſtione recitantur duo modi dicendi, quorum primus improbabitur per ſecundum. ſecundus autem habet quatuor concluſiones.

Prima concluſio. Perſona etiam libera poteſt obligari. Probatur ſeptempliciter. Et in ſeptima eius probatione oſtenditur duabus rationibus & decem exemplis, quòd liber homo poſſit fieri ſeruus inuitus, & etiam uolens. quatuor quoque argumenta fiunt in contrarium, quæ & ſoluuntur, & ibi diffusè de hoc, ꝙ nemo eſt dominus membrorum ſuorũ, & ꝙ liber homo non eſt in commertio noſtro.

Secunda concluſio. Aliquis licitè poteſt in perſona ſua intranſitiuè capta conſtituere alteri redditum alicuius rei utilis.

Tertia cõcluſio. Aliquis licitè poteſt in perſona ſua tranſitiuè capta conſtituere alteri redditum alicuius rei utilis. Et ibi ſoluitur fundamentum primi modi dicendi: & agitur etiam de libero homine obligante ſe ſuo creditori ad carcerem: & de dando ſe uel alium in obſidem.

Quarta concluſio. Communitati, uel uniuerſitati hominum etiam licitum eſt in ſe, ſeu ſua perſona intranſitiuè & tranſitiuè capta conſtituere alteri redditũ rei utilis: & etiam aliter hoc poteſt, quàm poſſit perſona ſingularis.

QVÆSTIO. LXXV.

VTRVM conſtitutio redditus percipiendi de re, uel perſona conſtituentis deprauetur per hoc, quòd ille redditus eſt pecuniarius, & nõ redditus fructuarius, ſeu rei vtilis: ut res vtilis, ſeu fructus diſtinguitur a pecunia.

Concluſio reſponſiua eſt, ꝙ nõ deprauatur per hoc, & probatur ſeptempliciter. & ibi de fructificatione domus, agri, pecuniæ & huiuſmodi.

QVÆSTIO. LXXVI.

VTRVM ad hoc, quòd conſtitutio redditus, ſiue fructuarij, ſiue pecuniarij non deprauetur per circunſtantiam quomodo, ſic conſtituens, ſcilicet A. non peccet in modo conſtituendi eum alteri, ſcilicet B. requirātur ſequentes quatuor modi. Primus, quòd non fiat illa conſtitutio pro precio, ſeu pecunia. Secundus, quòd etiamſi fiat licitè pro precio: non fiat tamen cum pacto redimendi. Tertius, etiamſi fiat ſine pacto redimendi, ꝙ A. ob hoc, ꝙ non reſeruat ſibi illam facultatem redimendi, nõ uendat eum carius ipſi: quàm ſi ſibi reſeruaſſet illam facultatem redimendi. Quartus, quòd non fiat eum pacto adiectionis pœnæ.

Concluſiones quatuor, quæ ponuntur ad quæſtionem, ſonant per ordinem, ꝙ nullus prædictorum quatuor modorum requiritur, & circa primam ſoluuntur duo argumenta in contrarium, & declaratur, an in uenditione oporteat, ꝙ res, quæ fuit uendentis: etiã eadem in indiuiduo efficiatur ementis.

QVÆSTIO. LXXVII.

VTRVM ad hoc, quòd ſaltem non gratuita conſtitutio redditus ſiue fructuarij, ſiue pecuniarij non deprauetur ex parte circunſtantiæ quando, requiruntur ſequentes duæ conditiones. Prima, quòd ille redditus non ſit temporalis ſed perpetuus. Secunda, quòd etiã dato quòd liceret ſibi temporalem conſtituere etiam pro pecunia: tamen oporteret, quòd ille eſſet temporalis ad certũ tempus, ſcilicet ad decennium, uel huiuſmodi: & non ad indeterminatum: utputa ad uitam hominis. Duæ concluſiones, in quibus conſiſtit ſolutio quæſtionis ſonant, ꝙ neutra prædictarum conditionũ requiritur. Et in hoc finiuntur quæſtiones tangentes eum, qui conſtituit alteri redditum. Conſequenter uidendum eſt de recipiente, uel emente ab alio redditũ, quid illi liceat.

QVÆSTIO. LXXVIII.

VTRVM alicui liceat uelle ſibi conſtitui ab alio in rebus alterius redditum alicuius rei vtilis, ſeu fructuarium.

Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus & tribus concluſionibus.

Prima concluſio. Velle ſibi conſtitui redditũ &c. ut in titulo, eſt actus ex genere licitus.

Secunda concluſio. Velle ſibi cõſtitui redditum (de quo in titulo) eſt etiam licitum ex circumſtantia, & hoc permiſſiuè.

Tertia concluſio. Quando prædictum uelle (de quo in titulo) veſtitur omnibus circunſtantijs debitis, quibus natum eſt veſtiri: tunc erit licitum ex circunſtantia etiam poſitiuè: & ſic erit actus ſimpliciter bonus bonitate morali, adeo ꝙ ſi uolẽs ſit in caritate: & ex ea uelit illud velle, eſt etiam bonum bonitate meritoria. Et ponitur gratia exempli caſus, in quo adſunt omnes debitæ circunſtantiæ: & circa circunſtantiam quis, ſunt ſupponenda illa, quæ dicta ſunt ſupra q. 73. concluſione quarta.

QVAESTIO. LXXIX.

VTRVM emptio redditus ſit licita: & hoc non tantum fructuarij: ſed etiam pecuniarij: & hoc ſiue ille ſit conſtitutus in rebus: ſiue in perſona eius. & ſiue in perſona uenditoris: ſiue in alia perſona. & ſiue ſit de nouo conſtitutus, ſiue non de nouo conſtitutus. & ſiue ſit certus, ſiue incertus.

Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus & decem concluſionibus.

In ſuppoſitionibus reſoluitur titulus quæſtionis ad 11. puncta, & poſtea diffusè agitur de ſubſtantialibus & naturalibus atque accidentalibus contractus emptionis & venditionis cum remiſſione ad dicenda etiã quæſtione. 97. de æquiuocatione illius uocabuli natura contractus apud aliquos: cum loquuntur de pactis contra naturam contractus. Et addendo hic aliquid. Nota, quòd licet in l. mercis appellatione. ff. de uerbo. ſig. dicatur. Mercis appellatione homines non contineri Mela ait. & ob eam rem mangones non mercatores uena litiarios appellari, ait & rectè. Tamen econtra in l. præterea. §. licet mercis. ita dř. Licet mercis appellatio anguſtior ſit: ut neque ad ſeruos fullones, vel ſarcinatores, uel textores, uel venalitiarios pertineat: tamen Pedius li. 10. ſcripſit ad omnes negociationes porrigendum

dum edictum. hęc ibi. ideo etiam in propoſito noſtro poſſumus extenſo vocabulo mercis ad redditus vti.

Prima concluſio. Emptio redditus eſt actus de ſe, id eſt ex genere licitus. ita quòd ille actus vt ſit expreſſus, non includit aliquam deordinationem. Probatur decem probationibus.

Secunda concluſio. Emptio redditus talis & determinati: puta fructuarij, etiam eſt licita ex genere & de ſe. Probatur tripliciter.

Tertia concluſio. Emptio redditus pecuniarij etiã eſt ex genere, & de ſe licita. Probatur decem probationibus. & ibi diffusè examinatur multipliciter motiuũ doctoris ſolennis de inemibilitate pecunię. Poſt decem probationes ponitur corollarium contra doctorem ſolennem, & euacuatur eius ſententia. 12. vijs.

Quarta concluſio. Emptio redditus ſiue pecuniarij, ſiue fructuarij prædialis, ſeu conſtituti in rebus, vel prædijs conſtituendis, eſt licita de ſe ſeu ex genere.

Quinta concluſio. Emptio redditus fructuarij perſonalis, ſeu conſtituti in perſona, etiam eſt de ſe ſeu ex genere licita.

Sexta cõcluſio. Emptio redditus pecuniarij cõſtituti in perſona, etiam eſt de ſe ſeu ex genere licita.

Septima concluſio. Duæ concluſiones immediate præcedentes etiam veræ ſunt, ſi redditus perſonalis ſit conſtitutus in ipſomet venditore.

Octaua concluſio. In qualibet illarum emptionũ, de quibus præcedentes concluſiones loquuntur, non refert, an redditus fuerit conſtitutus ante ipſam emptionem, vel an iam primum de nouo fuerit conſtitutus occaſione illius emptionis. Probatur quadrupliciter. & ibi de opinione Innocentij, & Ioan. Andreæ.

Nona concluſio. Concluſiones iuſtificantes emptiones redditaum ſunt veræ, non diſtinguendo, an ipſe redditus ſit certus, an non. Et exponitur ibi, quid intelligatur per certitudinem & incertitudinem redditus.

Decima concluſio. Quod dictum eſt de reddito in quatuor vltimis concluſionibus, ſcilicet ſiue fructuario, ſiue pecuniario in perſona conſtituto, & hoc ſiue ante contractum, ſiue in contractu, & hoc ſiue in perſona venditoris, ſiue in alia perſona conſtituto. Idem intelligendum eſt de actione, ita quòd eſt etiam licitum alicui emere actionem, quam tu habes contra B. ſiue actio ſit ad pecuniam, ſiue ad fructus, ſiue illa competierit tibi ante illam emptionem, ſiue iam primum occaſione illius oblatę emptionis ſit conſtituta, & hoc ſiue in perſona propria vendentis, ſiue in alia perſona. Poſtea ſoluuntur quatuor argumenta, & in vltimo impugnatur ſententia quorũdam iuriſperitorum de hoc ſcilicet, quòd tutior via eſt eligenda.

QVAESTIO. LXXX.

VTRVM emptio redditus exiſtens de ſe, ſeu ex genere licita (cuiuſmodi eſt quælibet illarum, de quibus ſonuerunt concluſiones præcedentis quæſtionis) deprauetur per hoc, quòd ille redditus eſt temporalis determinata temporalitate, ideo ſoluendus tantum ad certum numerum annorum, vel temporum, & non vltra, vt ad quinque, vel decem annos. Et quia actio competens alicui contra aliquem ad exigendum aliquam ſummam pecuniæ vel alterius rei vtilis æquiualet redditui tẽporali determinata temporalitate. ideo idem quæritur de emptione actionis, an ſit licita.

Solutio quæſtionis ſtat in quinque concluſionibus, & duorum dubiorũ ſolutionibus, & in vno corollario.

Prima concluſio. Emptio, de qua titulus ſonat, non deprauatur præcisè per huiuſmodi determinatam temporalitatem redditus.

Secunda cõcluſio. Emptio, de qua titulus ſonat, deprauatur per hoc, quòd illud tempus determinatum, per quod ſoluendus eſt redditus, eſt tantum, vel redditus tam pinguis, vel precium emptoris tam exiguum, quòd veriſimile eſt ſecundum communem curſum, ꝙ emptor in illo tempore percipiet non ſolum pecuniã, vel aliam rem vtilem æquiualentem pecuniæ ſolutæ nomine precij, ſed etiam vltra illam ſummam tantum percipiet, quòd etiã deductu intereſſe, ſiue damni emergẽtis, ſiue lucri ceſſantis (ſi quod tale ipſe fuiſſet paſſus ex carentia pecunię ſuæ, nomine precij ſolutę) ipſe adhuc notabiliter vltra quãtitatẽ precij veriſimiliter percipiet in illo tempore. Tunc enim emptio, de qua in titulo eſt, deprauatur ex circunſtantia quomodo emit: ſcilicet ex defectu debitę proportionis precij ad redditum emptum. Et ibi diffusè de hoc agitur, quòd forte aliqui ideo dãnarent prædictũ contractum: quia ſcilicet eſſet pallium mutuationis vſurarię. vnde per multos ſenſus examinatur, quomodo poſſit hoc dictum habere veritatem, & an ille contractus poſſit ſaluari, quòd nullo modo ſit mutuatio, ſed ſit pura (licet iniqua) emptio.

Tertia concluſio. Prædictę duę cõcluſiones ſunt verę non diſtinguendo, an ille temporalis determinatus redditus ſit conſtitutus ab antiquo, vel an de nouo cõſtituatur, & etiam non diſtinguendo, ſi ſit conſtitutus in aliqua perſona, an ſit conſtitutus in ipſo venditore, an in aliqua alia perſona, & hoc ſiue illa ſit perſona venditoris, puta ſeruus eius, vel huiuſmodi, vel ſit in aliqua perſona alia, quæ non ſit venditoris, licet illa alia perſona conſtituat ſuper ſe redditum illum, quatenus venditor poſſit quid vendere, & ibi impugnatur ſententia Panor.

Quarta concluſio. Emptio, de qua in titulo quæritur, eſt licita tam ex genere, quàm ex circunſtantia, ſi non fiat modo tacto in ſecunda concluſione, ſed fiat ꝓ precio adequato redditui. Poſtea mouetur dubium, an eſſet adequatio precij & mercis cenſenda, quando darentur. c. flor. pro redditu temporali. 10. flor. duraturo per 15. annos, & ponuntur ibi ſex dicta tanquam de rigore iuſtitię & ſecundum ſcholaſticam limam vera. & tandem datur ſalutare documentum confeſſoribus, quid in prædicto, & in quibuſdam alijs ſimilibus caſibus eis extat ad conſulendũ & agendum pro foro animę opportunũ. eiuſdem quoque dubij deciſio põt etiam valere ad dicta in quæſtione 66. & 67.

Quinta concluſio. Sicut dictum eſt de redditu per prædictas quatuor concluſiones, ſic dicendũ de actione etiam proportionabiliter per quatuor concluſiones proportionabiliter ſe hñtes ad quatuor concluſiones præcedentes de redditu temporali.

Corollarium poſtea infertur, in quo quædam ſententia Panor. impugnatur ſeptempliciter quò ad duo dicta eiuſdem.

QVAESTIO. LXXXI.

VTRVM emptio redditus exiſtens de genere ſuo, ſeu de ſe licita deprauetur per hoc, quòd ille redditus eſt temporalis indeterminata temporalitate ſoluendus ad tempus indeterminatū: puta ad vitā emētis.

Soluto quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & quinque concluſionibus. Ex quo autem redditus ille, de quo in titulo, dicitur alio nomine vitalitium, ideo in ſuppoſitionibus diuiditur vitalitium ſimpliciter, & acceptatur illud, quod eſt ad propoſitum.

Prima concluſio. Emptio illa, de qua in titulo quæritur, non deprauatur per illam temporalitatem, quæ in titulo exprimitur.. immo nihilominus illa emptio manet, & eſt de ſe licita, vel ſub alijs verbis, & redit in idem. Emptio vitalitij eſt ex genere ſuo & de ſe licita, & ibi ex contractu precariarum arguitur contra Raymondum & Goff. & euacuatur eorum motiuum q uintupliciter.

Secunda concluſio. Emptio vitalitij multipliciter redditur per accidens illicita, ſcilicet per aliquam circunſtantiam ſuperuenientem, ſed per hoc non debet emptio vitalitij reprobari tanquam in ſe illicita emptio. Et ponuntur exempla de defectu cuiuslibet ex ſeptem circunſtantijs moralibus, & ſpecialiter circa ſolam circunſtantiam cur, ponuntur ſex cauſæ, propter quarum quamlibet, ſi emptio ex ea fiat, deprauatur. cuiuſmodi ſunt diffidentia de Deo, timor inordinatus, ſollicitudo inordinata, prudentia carnis, & cupiditas, & alia quædam. De circunſtantia autem quomodo, ponuntur quinque exempla: poſtea mouetur quoddam dubium, an ille teneatur ad aliquam reſtitutionem, aut ad ceſſationem perceptionis fructuum vitalitij, qui ipſum emit cum defectu cuiuſcunque circunſtantię debitæ, & impugnatur ſententia cuiuſdam doctoris, & ponitur alia ſententia.

ADDITIO.

Et nota, quòd quando ibidem dicitur, quòd ſi emptor vitalitij non infra dimidium iuſti precij decepit venditorem: tunc licet contractus non ſit annullandus vel irritandus de iure humano: tamen in foro animæ tenetur ſupplere illud, in quo minus dedit: ſiue a propoſito, ſiue re ipſa interuenerit illa deceptio, quicquid ſit de foro exteriori. hoc ſcilicet, quicquid ſit &c. dicitur propter opinionem domini Ioannis de Anania, qui etiam pro foro exteriori attentauit dare remedium decepto, prout tactum eſt ſupra. q. 57.

Finit Additio.

Item mouetur & ſoluitur dubium, an emptio vitalicij dicenda ſit ſæpius fieri illicitè, quàm licitè.

Tertia concluſio. Emptio vitalicij poteſt taliter veſtiri circunſtantijs, quòd erit actus ſimpliciter licitus & bonus. & ibi pro exemplo proponitur quędam emptio vitalicij per omnia bene veſtita & circunſtantionata. Corollarium poſtea infertur, in quo quædam ſententia Panor. impugnatur dupliciter. Aliud corollarium dehinc ponitur, quòd aliud vitalicium, ſcilicet quod eſt duraturum ad vitam tantum venditoris, licitè emi poſſit.

Quarta concluſio. Emptio vitalicij prędicto modo veſtita, non ſolum eſt ſimpliciter licita, ſed vltra hoc etiam eſt expediens reipublicę. Et enumerantur tres vtilitates illius emptionis.

Quinta concluſio. Emptio vitalicij non deprauatur per hoc, quòd illud vitalicium eſt conſtitutum in bonis alicuius eccleſię, a qua quis emit illud. probatur quadrupliciter. Poſtea diffusè formantur atque ſoluūtur nouem argumenta, ſcilicet quinque contra primā concluſionem, tria contra tertiam, & vnū contra quintam. & in illis inter cętera diſcutitur quis timor deficiendi & ſollicitudo habendi, tanquam radices inordinatę deprauent emptionem. & quid illę radices ſint quiditatiuè, & de velle habere certitudinem ſufficientię neceſſariorum huius vitæ. Item ibi ponuntur multa de differentia præſentis contractus a contractu ludi fortunæ, & vnde contractus ludi fortunæ contrahat ſuam malitiam. quòdque inuenibile ſit precium adæquatum vitalicio, & quòd non ſolo caſu ipſum attingi contingat. quomodo denique ſeparari poſſint actus voluntatis abinuicem. ita vt quis vellet, quod non vltra deberet ſoluere penſionem emptori, citra tamen hoc, quòd vellet mortem eiuſdem.

ADDITIO.

ET nota, ex quo in hac & ſequentibus quæſtionibus continenter ſæpe ſub diſiunctione, dicitur, quòd redditus temporalis, immo aliquādo idem etiam dicitur de perpetuo &c. ſit quidam vſufructus, vel aliquid ei quiditatiuè ſimillimum, quòd hoc ideo dicitur: quia quantūcunque iuriſperiti ponerēt differentiam per extrinſeca inter ea maximè, quando redditus eſt perpetuus, eo quòd vſufructus finitur morte vſufructuarij, vt inſtitut. de vſufructu. §. finitur. tamen nihilominus ſtat, quòd intrinſecè & quiditatiuè ſint ſimillima ad inuicem. & hoc ſufficit nobis ad propoſitum, vt ſi vnum illorū ſit precio ęſtimabile & comparabile, etiam reliquū, quantū eſt ex lege diuina & naturali, nec apparet lex poſitiua prohibens potius redditum ſic precio comparari. igitur. Ad idem vide dicta ſuperius. q. 21.

Finit Additio.

QVÆSTIO. LXXXII.

VTRVM emptio redditus deprauetur per hoc, quòd ille redditus eſt perpetuus & irredimibilis.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & quinque concluſionibus.

Prima concluſio. Emptio redditus non deprauatur per hoc, quòd redditus eſt perpetuus & irredimibilis, quin adhuc illa emptio maneat de ſe, & ex genere licita. Probatur. 12. rationibus.

Secunda concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis poteſt multipliciter deprauari per indebitas circunſtantias. Probatur enumerando ſeptem circūſtantias exemplificando de eis.

Tertia concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis poteſt taliter omnibus requiſitis circunſtantijs veſtiri, quòd erit non tantum de ſe, vel ex genere licita, ſed etiam ſimpliciter licita, & bona perfecta bonitate morali. Probatur diſcurrendo per omnes circunſtantias;

Quarta concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis, prædicto modo veſtita eſt

non ſolum licita: ſed etiam expediens reipublicæ.

Quinta concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis prædicto modo veſtita non deprauat͂ per hoc quòd eſt conſtitutus in bonis eccleſiaſticis.

Poſtea formantur octo vel nouem argumenta contra primam cõcluſionẽ, quorũ aliqua procedũt ex imaginatione Henri. de Haſſia, ac ſoluũtur, & impugnatur ſententia cuiuſdam iuriſperiti. contra verò tertiã concluſionem proponuntur duo argumenta, & vnum cõtra quartam, quæ & ſoluuntur.

QVÆSTIO LXXXIII.

Vtrũ emptio redditus ꝑpetui deprauetur per hoc, ꝙ redditus eſt redimibilis, ſeu (qđ idẽ eſt) An illa emptio deprauet͂ ꝑ pactũ adiectũ, quo vẽditor obligat emptorẽ ad reuẽdẽdũ redditũ illũ ſibi, ſ. vẽditori: vel ſuis ſucceſſoribus, quando venditor vel ſui ſucceſſores reſtituerint æquale precium emptori vel eius ſucceſſorib.

Solutio quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & 14. concluſionibus.

Prima concluſio. Emptio redditus perpetui ſicut eſt ex genere ſuo licita: vt patuit. q. 79. quo ad redditũ: & quæſtione præcedenti quo ad perpetuitatem: ſic nõ deprauatur per hoc quòd redditus eſt redimibilis modo expreſſo in titulo quæſtionis. Probatur primò auctoritatibus duorum ſummorum Pontificum, & quorundam epiſcoporum atque cardinalium, atque. 18. doctorum, & ibi ponũtur quædam ſubſcriptiones. 12. doctorũ ex prædictis, & in fine quæſtionis ponuntur etiã copiæ duarũ bullarũ ſummorũ Põtificum. Quodque dictę auctoritates nobis debeant ſufficere (quantũ cõcluſio ex auctoritate poterit oñdi) deducitur. Dehinc ponuntur. 20. rationes ad eandem concluſionem procedẽtes ex lege naturali, diuina, canonica, atque ciuili. & ibi diffuſè examinatur ratio quędam, ſ. octaua, quæ adducitur ex diſpoſitione vel legis. Leui. 25. an ſit valida vel non, ponendo varios defectus eiuſdem rationis. & rurſum illos euacuãdo, & an ille veteris legis cõtractus fuerit vera vẽditio & emptio, vel tantũ pignoratio. Itẽ diffuſè examinatur nona rõ, quæ eſt quorundã iuriſperitorũ varijs modis eam & eius munimenta euacuando. Nonnullæ quoque aliæ rationes quorundam apponuntur & inualidę rõdunt: quatenus lector ſciat, quibus vt validis debeat adherere.

Secunda concluſio. Emptio redditus perpetui facta cũ pacto reuenditionis nõ deprauatur per hoc preciſè, ꝙ emens non dat preciſè tantum preciũ, quantũ olim fuit datum, vel quantũ dabitur. Probatur tripliciter. Et poſtea infertur corollarium, quid agere debeat hæres, qui comperit ſuos prędeceſſores ante multa tempora emiſſe redditus pro minori quàm ſoleant nunc vendi, ſ. an reſignare teneatur redditus, aut ceſſare a perceptione fructuum, vel ſupplere precij defectum.

Tertia concluſio, quæ ponitur contra quẽdã iuriſperitũ eſt. Emptio redditus ꝑpetui facta cũ pacto redẽptionis & ꝓ precio currẽti nõ deprauatur ꝑ hoc ꝓciſè, ꝙ ille redditus eſt conſtitutus in adeo copioſis aut magnis bonis, quòd bona longè præſtantiora ſunt in importando quid annuum, quàm ſit ipſa annua penſio reddituialis, ita quòd vix vnquàm, aut nunquàm poterit caſus, vel diſfortuniũ euenire, quin ſemper emptor ſit tutus de habendo ſuam penſionem. puta precium nunc currens & conſuetum eſt 20. flor. pro reddituu vnius flor. Probatur, & probatio aduerſarij excluditur, atque ita tacitè tangitur cauſa, quare notanter dicatur in concluſione, per hoc preciſè &c. eo quòd bene contingit eã deprauari ꝑ precij (licet currẽtis) nimiã paruitatem. puta qñ preciũ cõparatur ad quãtitatẽ certitudinis obuẽtionis annuę, & ad copioſitatem bonorum, in quibus conſtituitur redditus. Nam contingere poſſet vtrunque eſſe tantũ, ꝙ vtrũque eorũ notabiliter excederet illam certitudinem, ſub qua & illã copioſitatẽ, in qua conſueuit aliàs cõiter redditus ꝓ currẽti precio cõſtitui, & ideo in prędicto caſu nimis paruũ precium daretur: quia licet currẽs daretur: non tamẽ ꝓ cõſimiliter qualificata merce. Et ꝓportionabiliter dẽr illa clauſola. ſ. ꝓciſè, vel ꝑ hoc intelligi, qũ ipſa ponitur in alijs cõcluſionib. dicentib. ꝙ emptio non per hoc deprauatur, vel nõ preciſe ꝑ hoc redditur illicita &c. Vnde generaliter hoc tenẽdũ eſt, quòd qñ emẽs redditũ vult in eodẽ, vel circa eũdẽ habere aliquã cõditionem, quæ eſt in commoditatem & vtilitatẽ emptoris, quæ tamen cõditio nõ conſueuit aliàs in reddituib. eſſe uel ſuperaddi: & eſt tantæ æſtimationis, quòd niſi augeatur preciũ ꝓpter eã: ipſum precium currens, & aliàs cõſuetum pro alijs redditib. dari, deficeret a latitudine iuſti ꝓcij, contractus erit illicitus, & iniquus cõtra iuſtitiã cõmutatiuã.

Quarta concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redẽptionis, & pro precio currenti non deprauatur per hoc, quòd emptor cũ tot cautelis & munimentis: puta cum cautionib. iuratorijs, fideiuſſoris & pignoratitijs vallat, munit, & veſtit ſuum contractum, quòd vix vnquàm vllo diſfortunio, aut nunquàm poterit carere penſione annua ſui redditus: dummodo detur iuſtum precium attentis conditionibus redditus.

Corollarium. Si ille, contra quem illæ duæ concluſiones ponuntur, fuiſſet motus pręciſè ex prædicto motiuo tacto in euaſione, habuiſſet ſua opinio apparentiam: ſed quia ex aliis videtur motus fuiſſe, & interſeruiſſe, quæ non procedunt: ideo non valet. Et probatur ſecunda pars ſeptem rationibus.

Quinta concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redemptionis non deprauatur per hoc, quòd emens eſt in ſpe, quòd venditor ſtatim redimat. Probatur dupliciter. Et poſtea ponitur fallentia illius concluſionis in clerico, vel etiam in laico in certo caſu.

Dehinc inferuntur quinque corollaria contra ſententiam illorum trium doctorum. ſ. Petri de Aliaco & Guilelmi cuiuſdam, atque etiam Ioan. de Gerſona ſaltem, quam ille in vno loco videtur poſuiſſe.

Sexta concluſio. Emptio redditus perpetui facta cũ pacto redẽptionis non deprauatur per hoc, quòd emẽs eſt perſona eccleſiaſtica, vel religioſa. Hæc ponitur cõtra duos doctores. Primò contra iuriſperitum illum, contra quem fuerunt poſitæ tertia & quarta concluſiones, & etiam contra magiſtrum Iacobum Erdfordenſem ordinis Carthuſien. ſacræ theologiæ profeſſorem, quorum primus multos doctores iuris, & ſecũdus multas ꝑſuaſiones ꝓ ſe producunt. Sed illis nõ obſtãtib. ꝓbatur ꝓdicta cõcluſio quintupliciter contra eos, inquãtũ eorũ ſentẽtia vellet ꝑiudicare noſtrę cõcluſioni poſitę, aut inquãtũ eorũ ſentẽtia ꝑcuteret cõſcientias infirmorũ fratrũ periclitãdo illos, qui de facto habent

tales redditus. Dehinc diffusè reſpondetur ad auctoritates doctorum, quas primus, & ad ſuaſiones, quas ſcds pro ſe adducit.

Septima concluſio. Emptio redditus perpetui redimibilis ooo deprauatur per hoc, quòd facultas redemptionis ducitur io pactum inter contrahẽdum, & oon conceditur poſt contractum initum: vt quidam ex modo loquendi videotur voluiſſe dicere. Probatur tripliciter. Poſtea ſoluũtur duo argumẽta, in quibus examinatur, quomodo redimibilitas redditus poſſit dici gratia: cum tamen non gratis acquiratur: ſed implicitè in prædicto contractu comparetur precio inquaotum tãto remiſſiori precio vẽditur redditus, quatenus redimibilitas ſit venditori reſeruata.

Octaua concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redemptiooi s oon deprauatur per hoc precisè, ꝙ emptor io illo pacto determinat tẽpus redemptionis: dummodo aliàs detur iuſtum precium. Probatur cõcluſio enumerãdo tres modos, quibus contingit fieri determinationẽ temporis, & de omoib. probando ioductiuè, ꝙ licitè fieri poſſint. Et ſoluuotur tria argumenta ſupradicti magiſtri Iacob. contrarium ſcotientis. Et tangitur etiam ibi, an in illis determinationibus temporis ſufficiat dare precium aliàs conſuetum, ob quod notanter in cõcluſiooe eſt dictũ, ꝑ hoc ꝓcisè &c.

Nooa concluſio. Emptio redditus perpetui & redimibilis non deprauatur per hoc, ꝙ emptor non acquirit proprietatem, vel dominiũ directũ io illis boois, vel rebus, in quibus fuodatus, vel cõſtitutus eſt ille redditus. Hæc cõcluſio pooit̃ ꝓpter aliquos, qui vident̃ voluiſſe, ꝙ oporteat emptorẽ acquirere ꝓprietatẽ illorũ bonorũ, & directũ dñiũ. ꝓbat̃ igit̃ cõcluſio dupliciter.

Decima cõcluſio. Nõ requirit̃ etiam ad emptionem prædictã, vt licita ſit, ꝙ emptor per corporalem apprehenſionem apprehendat illam rem, in qua eſt talis redditus conſtitutus. Probatur quadrupliciter.

Vndecima cooncluſio. Non requiritur etiam ad emptionẽ prædictam, vt licita ſit, ꝙ emptor ſub proprijs curis & periculis vtatur illa poſſeſſione. Probatur quadrupliciter. Hæ tres coocluſiones poountur propter ſententiam ſupradicti magiſtri Iacobi.

Duodecima coocluſio. Emptio redditus perpetui redimibilis oon deprauatur per hoc precisè, ꝙ emptor vult etiam eo anno habere penſiooẽ cenſualẽ, quo prędia vel alia bona, in quib. eſt ille redditus cõſtitutus, nihil importãt: etiãſi talis oõ importãtia ſine culpa vẽditoris proueniat, dũmodo talis oõ importãtia nõ ſit niſi tẽporalis, vel particularis, & oõ vniuerſalis & ꝑpetua. & dũmodo aliàs det iuſtũ precium. Probat̃ quintupliciter, & ibi tangit̃, an io caſu cõcluſionis ſufficeret emptori dare preciũ conſuetũ, vel an ne deberet dari precium maius conſueto, propter quod notãter dictũ eſt in cõcluſione, dũmõ aliàs det̃ iuſtũ preciũ. Itẽ diſſerit̃ ibi de caſu, io quo ipſa ooo importantia pluries accideret, quã eoenibilis æſtimabatur tẽpore cõtractus. & de caſu, io quo bona, io quibus eſt redditus cõſtitutus, deſtruerentor ſimpliciter & perpetuò. Item ſi fuerũt æſtimata ſimpliciter deſtructa: ſed tamen præter ſpem poſt molta tempora redeunt ad fertilitatem: an rurſus ſint obligata emptori pro redditu, vt olim.

Tredecima concluſio. Non deprauatur etiam per hoc, ꝙ prędictus redditus cõſtituit̃ in bonis & iuribus incertis, & ſolũ io gñe expreſſis. licet ipſe redditus exprimatur in ſpecie & determinata quantitate. Probat̃.

Decimaquarta concloſio. Non deprauatur etiã emptio redditus redimibilis per hoc præcisè, quòd emptor vult, ꝙ ſi fundus ille, in quo cõſtituitur redditus, quaſi totaliter vel plurimũ deterioretur per iocendiũ, ruinam, vel alio mũ, ꝙ tuoc veoditor cenſus debeat eſſe liber a peoſione annua: dũmõ illum fuodum, prout eſt, reſignet emptori, & aliqoid (licet valde minotum) reſtituat de ſorte precij recepti, dummodo aliàs detur iuſtum precium. Probatur.

Poſtea arguitur contra primam concluſionem. 22. argumentis, & in vltimo reſpondetur ad auctoritates Baldi, Hoſtienſis & Federici de Senis, & ſpecialiter carpitur modus dicendi eiuſdem Federici.

QVÆSTIO. LXXXIIII.

Vtrũ emptio redditus redimibilis deprauet̃ ꝑ hoc, ꝙ emẽns dat minus ꝓ tali redditu, quã daret, ſi eſſet irredimibilis. & ſi nõ, an oe ꝑ aliqua alia deprauet̃. Nã iu præcedẽti. q. ſunt multa poſita, ꝑ quę (vt ꝓbatũ eſt) nõ deprauatur. iõ hic vidẽdũ eſt de illis, ꝑ quæ deprauat̃: & quia quaotitas precij põt eſſe illud, ꝑ quod deprauatur: iã primò de illo videndũ eſt, qñ oõ deprauet̃ ꝑ eã.

Solutio. q ſtat io octo coocluſionibus.

Prima concluſio, ꝑ hoc pręcisè, ꝙ emens dat minus pro tali redditu, quã daret, ſi eſſet irredimilis: noo deprauatur prædicta emptio. Hæc cõcluſio ponit̃ contra plures, qui oppoſitum ſeoſerunt, cuiuſmodi fuit Henricus de Hoyta iu ſuo trac. io dubio quinto & ſexto. Ad idem tendunt aliquę ſubſcriptiones doctorum, quas vide in pręcedenti quæſtione io cõcluſione prima quaſi circa principiom. Hęc coocluſio probatur quinque rationibus, & aſſignatur cauſa, quare in concluſione dicitur notaoter minus, & oon dicitur multo miaus.

Poſtea cootra concluſionẽ arguitur ſex argumentis formatis ex motiuis eorũ doctorũ, cõtra quos præſens concluſio eſt poſita, quorũ prima quattuor fuerunt Hẽrici de Hoyta, quæ ſoluendo diffusè deſtruũtur, & multipliciter deficere oñduntur. ubi etiam deſtruitur reſponſio eiuſdem, qua nititur euacuare fundamentum concluſioois poſitæ. Quintum motiuum fuit doctoris Ioannis de Franckfordia. Sextum doctorum aliquorum ex illis, quorum ſubſcriptiooes fueruot ſupra poſitæ in pręcedenti quæſtione.

Secunda cõcluſio. Emptio prędicta depraoat̃ ꝑ hoc, ꝙ datur minus iuſto precio ꝓ redditu redimibili: ita tamen ꝙ ſi illud precium ſit longè minus iuſto: tunc in duplo plus deprauatur illa emptio quàm alia emptio. puta quàm emptio rei irredimibilis etiamſi alia fiat pro æquè longè minus iuſto.

Poſtea ſoluitur argumentum, & diſſeritur de hoc, quomodo ille de iure præſumi poſſit mutuator vſurarius, quem conſtat noo illi mutuaſſe, cùm vſurę ſedes ſit mutuatio. declaratur etiam quare ootaoter dicitur in concluſione, longè minus.

Dehinc infertur corollarium cootra indiſcretum zelum quorundam magiſtrorum & procuratorum fabricæ eccleſiarum, etiam in caſu, quo de talibus redditibus aliqua diuina fuodaſſent officia.

Tertia concluſio. Ad hoc, ꝙ emptio redditus redimibilis,

mibilis, aut alterius rei redimibilis vltra rationem peccati, qua dicitur iniqua emptio: etiam deprauetur ſpecie vſuræ præſumptiuæ, non ſufficit vnum: ſed tria requiruntur, & præter hæc quædam alia poſſunt concurrere augentia præſumptionẽ illius iniquitatis. Hæc omnia diffuſè declarantur.

Quarta concluſio. Emptio redditus redimibilis etiã facta pro iuſto precio deprauatur vna ſpecie prauitatis per hoc, quòd in pacto redemptionis apponitur. quòd quando venditor velit redimere, debeat dare maius precium emptori, quàm emptor dederit vẽditori. Et ſi cum hoc adiecerit emptor, quòd quando pro tali maio si redimet: ipſe velit computare fructus in ſortem: tũc alia ſpecie prauitatis deprauabitur.

Vtraque parte concluſionis probata conſequenter examinatur, an illud pactum, de quo in ſecunda parte concluſionis eſt dictum, ſit cõtra naturam emptionis: vt quorundam verba, quibus volunt aſſignare cauſam damnandi contractum prædictum: videtur prætendere. & arguitur, quòd cõtra nullius emptionis naturam ſit illud pactum: capiendo naturam pro ſubſtantia, ꝙ ſi capiatur natura pro naturali, ſeu naturaliter concomitante emptionem, arguitur, quòd etiam non ſit illo modo contra cuiuslibet emptionis naturam: immo ꝙ aliqua ſit emptio, contra cuius naturam illo modo captam ſeu naturalia non ſit. Et conſequentur aſſignatur vera ratio damnandi iam contractum in caſu ſecundæ partis concluſionis, quàm etiam contractum capituli. illo vos. extra de pignoribus.

Poſtea mouetur quoddam dubium circa primam partem concluſionis in caſu, in quo emptor obligaſſet venditorem, quòd redemptionis daret ſibi precium tunc temporis currens, an liceat? & improbãtur duo dicta. Dehinc ſoluuntur duo argumenta procedentia contra ſecundam partem concluſionis & contra venditorem capituli. illo vos. de pigno.

Quinta concluſio. Emptio redditus redimibilis deprauatur per hoc, quòd facultas repetẽdi precium, ſeu retinendi redditum, vel mercem eſt apud emptorẽ: & facultas redimendi non eſt apud venditorem. Hæc concluſio probatur quinque rationibus: ſed prima ex illis impugnatur, & aſſignatur ſecunda vt fundamentalior, & ſimpliciter valida: immo etiam quarta & quinta impugnantur tanquàm non omnino fixæ.

Dehinc citra omnem diffuſionem & ſolùm diſputatiuè loquendo (vt detur occaſio latius deſuper cogitandi) diffuſè diſſerit de hoc, an emi poſſet redditus tam venditore reſeruante facultatem redimendi quàm emptore reſeruante ſibi facultatem repetendi precium etiam non computatis per emptorem fructib. in ſortem: ſicut nec venditor computat in ſortem ea lucra, quæ de precio, quo negociatus fuit, vel emerat poſſeſſiones, acquiſiuit. Et arguitur, quòd ſaltem quãdo emptor iuxta condignum augeret precium pro habenda prædicta facultate. ſ. repetendi precium citra computationem fructuum in ſortem non eſſet cõtractus ille cõtra iuſtitiam commutatiuam, & producũtur ad hoc ſatis apparentia argumenta: ſed finaliter & ſimpliciter concluditur talis contractus non admittendus vllatenus etiamſi argumenta quoad hoc, ꝙ ille contractus non eſſet vllatenus contra iuſtitiã commutatiuã, verũ probarent: & aſſignatur cauſa illius non admiſſionis.

ADDITIO.

Et confirmo, nullatenus eſſe eundẽ admittendũ ſic: quia tunc non appareret diſtinctio inter mutuãtẽ. 20. & noĩe precij ſoluentẽ totidẽ: ſi vtrique aſſignaretur ꝑ. dium. ſ. primò per modũ pignoris, de quo vellet recipere fructus non cõputandos in ſortẽ: & ſecundo ꝑ modũ eius, in quo fundaretur redditus fructuarius: etiã animo non cõputandi fructus in ſortẽ: nã vterque ſoluens. 20. haberet facultatẽ repetẽdi ſuos. 20. & nõ cõputaret fructus in ſortẽ. & ſimiliter cõtrahẽtes cũ eis: puta qui reciperent. 20. haberent etiã facultatẽ ſeſe liberandi, & prædia ad ſe retrahendi: & quamuis quoad periculũ prædiorũ hinc inde poſſet poni differẽtia: tamen prius poſſet renunciare per pactum eidem, & ſic aſſimilarentur omnino. vel ſaltem omnino eſſet aperta ianua vſurarijs, ſi illud admitteretur.

Finit Additio.

Sexta concluſio. Generaliter loquẽdo ſex modis deprauatur emptio redditus redimibilis ſecũdùm ſex circunſtantias ad eius bonitatem requiſitas.

Corollariũ. Quod ſi quis diues vel pecunioſus velit emere redditũ perpetuũ: ſiue redimibilẽ, ſiue irredimibilẽ, & cũ debitis circũſtantijs; vt nõ per accidens deprauet emptio, vel ſaltẽ vt in ter emẽdũ nõ peccet: valde ac ſummè neceſſarium eſt, ꝙ videat ad neceſſitatem vendentis, quæ in quatuor vel quinque caſib. poſitis quæſtione. 19. poteſt eſſe talis & tãta, ꝙ emptor eidem mutuare deberet tantã pecuniã, quanta indiget, & ob cuius pecuniæ neceſſitatẽ vẽditor cõſtituit & vendit ei redditũ ſuper bonis ſuis. Et ibi introducẽdo ſacrarũ literarũ ſententias deducit diffuſè, quomodo timendũ ſit, ꝙ multi ementes redditus ſeducant ſemetipſos in tali emptione: credentes ad hoc, quòd non peccent in tali emptione: ſatis eſſe, quòd dent conſuetum & iuſtum precium pro redditu: non curata neceſſitate vendentis, cui mutuare non ab eo emere deberent.

Septima cõcluſio. Emptio redditus redimibilis põt eſſe non ſolum ex genere licita: ſed etiam ex omnibus circunſtantijs.

Octaua concluſio. Emptio redditus redimibilis põt fieri pro fundatione eccleſiarum & altariũ. Probatur tripliciter, & ponitur hæc concluſio contra magiſtrũ Ioannem de Franckfordia.

QVÆSTIO. LXXXV.

Vtrum emptio redditus deprauetur per hoc, quòd emptio obligat venditorem ad aliquam pœnã ſibi ſoluẽdã, ſi nõ ſoluerit ſibi penſionem in termino præfixo.

Solutio q̃onis ſtat in vna concluſione & in vno corollario.

Concluſio reſponſiua eſt, quòd non deprauatur per prædictam obligationem, dummodo adſint quattuor conditiones. Prima pars probatur quadrupliciter. Poſtea enumerantur quattuor conditiones.

Corollarium ſequitur, ꝙ rñſio Henrici de Hoyta in tract. ſuo de contractibus dubio ſeptimo. ſi indiſtinctè intelligatur, non eſſet ſufficiens: vnde ſanè eſt intelligenda, quando quaſi indiſtinctè condemnat illã emptionẽ redditus, in qua emptor contra venditorẽ (quẽ

anguſtiatus & neceſſitatus vendidit ſuper ſe, vel bonis ſuis redditum) appoſuit talem pęnam, quòd quandocũque venditor non ſoluit emptori in termino aſſignato, quòd ex tunc emptor agit ſuper bona quatuor vicibus, & in quarto termino iuridicè ſententietur ſibi, quòd prædictus cenſus iam amplius ſemper vltra. 14. dies debeat duplicari tandiu, donec illa bona non plus valeant, quàm cenſus nõ ſolutus ſic multiplicatus, & tũc ipſa bona adiudicentur emptori obtinenda liberè & quietè pro cenſu ſuo non ſoluto. Et recitatur eius ſententia cum tribus rationibus. dehinc quadtupliciter impugnatur eius ſententia, ſi indiſtinctè intelligeretur, quatenus tandem ad debitam perueniatur eius limitationem.

QVÆSTIO. LXXXVI.

VTRVM emptio redditus deprauetur per hoc, quòd emptor exigit a venditore, quòd venditor ſibi obliget illa bona, in quibus eſt redditus conſtitutus, uel aliqua alia bona in pignus, vel hypothecam diſtrahendum, vel diſtrahendam ſecundum loci conſuetudinẽ, ſi venditor in termino præfixo non ſoluerit penſionẽ debitam. Et differt illa quæſtio a præcedenti pro tanto: quia in præcedenti obligatur debitor ad hoc, vt ſi in termino non ſoluat penſionem, quam ſoluere debet ſoluat pęnam, etiam ſi non ſit creditor paſſus intereſſe. Hic autem & ſi obligetur debitor ad hoc, vt ſi non ſoluat penſiunẽ in termino patiatur diſtrahi pignus ſuũ, non tamen cogetur per hoc in illa diſtractione aliquid ſoluere vltra penſionem neglectam (niſi forte creditor ſit aliquod intereſſe paſſus ex mora debitoris) vnde caſus huius quæſtionis uidetur mitior caſu præcedentis quęſtionis.

Solutio quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus & tribus concluſionibus.

In ſuppoſitionibus dicitur, quid ſit pignus, & quòd ſit quadruplex.

Prima concluſio. Emptio redditus non deprauatur de per ſe & præciſè per hoc, quòd &c. vt ponitur in titulo. Probatur quintupliciter.

Secunda concluſio. Licet emptio non deprauetur per hoc, quòd &c. vt in titulo. tamen ad hoc requiruntur nouẽ conditiones, ne deprauetur in prædicto caſu.

Tertia concluſio. Emptio redditus deprauatur per quodlibet ſequentium quinque pactorum. Et ibi de pacto legis commiſſorię, vbi, & quomodo, atque cur in pignoribus ſit regulariter reprobatum.

IN tractatu quinto agitur de contractu locationis & conductionis in generali atque ſpeciali quoad locationem animalium, & hoc per quinque quæſtiones, cuius prima quæſtio eſt. 87. in ordine quæſtionum huius operis.

QVAESTIO. LXXXVII.

VTRVM contractus locationis & conductionis ſiue rei, ſiue perſonę ſit licitus.

Solutio. q. ſtat in 11. ſuppoſitionibus, quatuor concluſionibus, & tribus corollarijs.

In ſuppoſitionibus ponuntur diffinitiones locationis & conductionis, & diuiſiones atque ſubdiuiſiones earundem in ſpecies. ſcilicet in locationem perſonę & rei, & hoc mobilis & immobilis, incorporalis ac corporalis, vrbanę & ruſticę. Item & diuerſæ acceptiones, quibus illa vocabula contingit accipi ſtrictè & generaliter, varijque modi, quibus quid locatur, aliquando cum ęſtimatione, aliquando ſine, & aliquando purè, & aliquando impurè. & hoc vel per admixtionem ſubſtãtię alterius contractus, vel ſaltem naturalium alterius contractus. Oſtenditur etiam improprius modus loquendi eſſe, cum dicimus, quempiam locare operas ſuas, aut fructus prædiorum, aut iurium ſuorum, vt decimarum & huiuſmodi, & quomodo non ſit ſimonia locare ius decimę. Item ibidem deſcribitur, quid dolus, culpa lata, leuis, leuiſſima & caſus fortuitus, eo quòd in præſentibus contractibus ſæpe alter alterum contrahẽtium grauat pactis, quæ ſunt contra naturalia contractus, inter quæ eſt vnum, quòd alter alteri tenetur de vna culpa, & non de alia ex natura contractus.

Prima concluſio. Contractus locationis poteſt eſſe licitus ex genere & etiam ex circunſtantijs.

Secunda concluſio. Contractus conductionis poteſt eſſe licitus ex genere & etiam ex circunſtantijs.

Tertia concluſio. contractus locationis ſeptempliciter deprauatur. Et declarantur omnes circunſtantiæ exemplis, & ibi de rectore eccleſię conducente & ſubſtituente alium ſacerdotem, vt officiet eccleſiam ſuam.

Quarta concluſio. Multa ſunt naturalia locationi, id eſt quæ ei ex natura illius contractus de iure gentium vel diſpoſitione iuris humani ſunt nata ineſſe, & de facto ſibi inſunt, ſi non excludatur aliunde. Et enumerãtur. 11. naturalia eius diffuſè cum multis dubijs, quæ circunſtant illam materiam.

QVAESTIO. LXXXVIII.

VTRVM contractus, ſecundum quem traduntur animalia ruſticis pro certo emolumento inde percipiẽdo ſit contractus locationis, vel alterius ſpeciei.

Solutio. q. ſtat in octo concluſionibus.

Prima concluſio. Contractus, de quo in titulo, eſt aliquando locatio rei ex parte tradentis animalia, & conductio rei ex parte ruſtici recipientis ea, & hoc vel ſtrictè, vel largè capiendo locationem & conductionem.

Secunda concluſio. Contractus, de quo in titulo, eſt aliquando econtra locatio perſonę ex parte ruſtici recipientis animalia, & conductio perſonę ex parte tradentis ea, & tunc etiam fit dupliciter.

Tertia concluſio. Contractus factus in caſu ſecundę concluſionis differt a contractu facto in caſu primæ concluſionis, & etiam conuenit cũ eo.

Quarta concluſio. Contractus, de quo in titulo, aliquando nec eſt locatio, nec conductio, ſed eſt uera mutuatio.

Quinta concluſio. Contractus, de quo in titulo, aliquando nec eſt locatio, nec conductio, nec mutuatio, ſed eſt vera permutatio, licet quidam dicant, quòd ſit quaſi venditio modificata.

Sexta concluſio. Contractus, de quo in titulo, aliquando nec eſt locatio, nec conductio, nec mutuatio, nec permutatio, ſed eſt ſocietas, tunc fit multipliciter.

Septima concluſio. Quęcunque prædictarum ſpecierum fiat prædictus contractus, contingit eum fieri dupli-

duplicitèr, ſcilicet in ſua naturali puritate, ideſt ſine pactis exiſtentibus contra naturalia illius contractus. Aliquando uerò fit impurè ideſt cum talibus pactis.

Octaua concluſio. Prædictus contractus factus impurè in aliqua prædictarum ſpecierum non mutatur propter hoc in ſpecie eſſentiali contractus, licet aliquando in ſpecie moris, ita quòd deprauatur, qui aliàs licitus maneret.

QVÆSTIO. LXXXIX.

VTRVM contractus, ſecundum quem in ſpecie locationis & conductionis traduntur & recipiuntur animalia, ſit licitus.

Solutio q. ſtat in vna ſuppoſitione, quatuor concluſionibus ac duobus corollarijs, in quorum ſecundo ponentur. 12. caſus.

In ſuppoſitione declaratur quomodo, ſicut in prædijs: ita etiam in diuerſis animalibus varius vſus, vel vſuſfructus poteſt conſtitui, & ad hoc locari.

Prima concluſio. Contractus, de quo in titulo, eſt licitus ex genere.

Secunda concluſio. Contractus, de quo in titulo, poteſt talibus circunſtantijs veſtiri, quòd erit etiam ſimpliciter licitus, & perfectè bonus.

Tertia concluſio. Contractum, de quo in titulo, contingit ſeptempliciter deprauari. Et ibi de fictis animalium, quæ quis locat alteri.

Quarta concluſio. Ad cognoſcendum in foro conſcientiæ, an in prædicto contractu, de quo in titulo, ſeruetur circunſtantia quomodo, tam ex parte mercedis, quam exigit locans, & quam dare uult conductor, quàm ex parte pactorum appoſitorum, poterunt multum prodeſſe quinque regulæ ſequentes, quæ ibidem recenſentur.

Primum corollarium. Quòd in foro cõſcientiæ propoſito aliquo contractu locationis & conductionis animalium, non eſt ille mox condemnandus vt illicitus propter hoc ſolum, quòd locator eorum appoſuit aliqua pacta exiſtentia præter, vel etiam contra naturalia locationis & conductionis. Et ibi impugnantur modi reſpondendi quorundam iuriſperitorum.

Secundum corollarium. Multi contractus locationis & conductionis animalium iuſtificantur: multi ẽt condemnantur, qui tamen non iuſtificantur & condẽnantur, niſi ex tacita ſuppoſitione cuiuſdam conditionis, quæ ſi extet, uel nõ extet, melius nouit uir ruſticus ruſticæ rei gnarus & expertus, quàm doctor ſcholaſticus ruſticarum rerum inexpertus.

Poſtea formantur & proponuntur. 12. caſus, & deſcinduntur, quatenus arte deſcindendi tales cõtractus per prædictas regulas & concluſiones traditas ſimul & practica, uel modo examinandi habito circa aliquot tales contractus: lector poteſt ex illis ſeipſum iuuare ad reſoluendum ſe quo ad innumeros alios contractus, qui hic non ponuntur. Et in illis caſibus crebro impugnantur modi reſpondendi, ac deſcindendi, quibus alij reſpondent ad prædictos caſus, & hoc ob id, quòd tales aut non ſufficienter examinant, de cuius contractus ſpecie ſint tales caſus, quod tamen ante omnia faciendum eſt. Aut quia non ex legitimo fundamẽto eos condemnant, uel iuſtificant.

QVÆSTIO. XC.

VTRVM contractus, ſecundum quem animalia traduntur in ſpecie alterius contractus, quàm in ſpecie locationis rei ſit licitus, & nominatim quando traduntur in ſpecie conductionis perſonæ ad operas, & in ſpecie permutationis, prout illi modi ſunt exemplariter tacti in q. 88.

Solutio. q. ſtat in una ſuppoſitione & quinque concluſionibus.

Prima concluſio. talis cõtractus eſt licitus ex genere.

Secunda concluſio. Talis poteſt ueſtiri omnibus debitis circunſtantijs, & ſic fieri licitus etiam ſimpliciter.

Tertia concluſio. Talis poteſt ſeptempliciter deprauari ex defectu cuiuslibet ſeptem circunſtantiarũ.

Quarta concluſio. Ad cognoſcendum ſi ſeruetur circunſtantia quomodo, poterũt multum prodeſſe quinque regulæ ſequentes.

Corollarium, in quo impugnatur reſponſio aliorũ ad tres caſus. qui ſunt tales &c.

Quinta concluſio, per quam reſpondetur ad ſecundam partem quæſtionis, eſt iſta. Traditio animalium facta in ſpecie permutationis eo modo, quo caſus expoſitus in q. 88. concluſione quinta eſt licita: dummodo æqua ſit conditio tradentis & recipientis.

QVÆSTIO. XCI.

VTRVM traditio animalium facta in ſpecie mutuationis: prout exemplificatum eſt in quæſtione 88. ſit licita.

Solutio quæſtionis ſtat in duabus concluſionibus, duobus corollarijs, & ſex argumẽtorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Ad hoc, quòd traditio animalium fiat licitè, quando fit in ſpecie mutui, prout exemplificatum eſt in q. 88. concluſione quarta, requiritur, quòd tradens non tradat ea propter ſpem ullius lucri, vel mercedis.

Secunda concluſio. Si tradens animalia prædicto modo, æſtimat ea, quando tradit, tunc quamuis A. poſſit dici animalia vendere, & B. ea emere: tamen non poteſt dici, quòd ibi ſit pura venditio & emptio: quin etiã interueniat mutuatio.

Poſtea inferuntur duo corollaria de duobus caſibus traditionis animalium, quorum primus iuſtificatur. ſecundus vt uſurarius condemnatur.

Contra ſecundum corollarium arguitur ſex argumentis ſatis fortiter conantibus probare ſecundum caſum non eſſe vſurarium, uel illicitum, & ſoluuntur.

IN ſexto tractatu agitur de contractu ſocietatis tam in animalibus quàm pecunijs, cuius prima quæſtio eſt. 92. in ordinatione quæſtionum totius operis.

QVAESTIO. XCII.

VTRVM traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis ſit licita.

Solutio. q. ſtat in una ſuppoſitione, & ſex concluſionibus, & uno corollario.

In ſuppoſitione ponuntur duo modi contrahendi

ſocieta-

ſocietatẽ in animalibus, præter illos tres modos, qui poſiti ſunt quæſtione. 88.

Prima concluſio. Traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis eſt ex genere ſuo licita.

Secunda concluſio. Traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis poteſt veſtiri omnibus debitis circunſtantijs, adeo quòd erit etiam ſimpliciter & perfecta licita.

Tertia concluſio. Traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis deprauatur ſeptempliciter.

Quarta concluſio. Ad cognoſcendum ſi ſeruetur debitus modus, multum proderunt ſequentes quinque regulę.

Quinta concluſio. Quando ſocietas animalium eſt contracta ſine pactis expreſſis, puta non fecerunt conuentionem quantum vtilitatis vterque percipere quantumque periculi ſuſtinere, aut quanto tempore durare debeat, tunc ſtandum eſt conſuetudini illius loci, dummodo illa cõſuetudo ſit ęqua nõ nutriens inęqualitatẽ.

Poſtea formãtur & proponũtur ſex caſus tanquã ſocietatis animalium, & reſoluuntur, quatenus arte deſcindendi caſus ſocietatis animalium per prædictas cõcluſiones & regulas tradita, & practica vel modo examinandi eoſdem in propoſitis caſibus habito, conſequenter lector valeat ſe iuuare ad reſoluendos quoſcũque alios innumeros caſus ſocietatis animalium. Impugnantur etiam aliquando modi reſpondendi aliorum ad eoſdem.

QVÆSTIO. XCIII.

VTRVM traditio pecunię in ſpecie ſocietatis cõtingat fieri illis modis, quibus contingit fieri traditionem animalium in ſpecie ſocietatis.

Solutio. q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus & duabus concluſionibus & ſex corollarijs, ſcilicet duobus circa primã concluſionẽ, & quatuor circa ſecundam. & ſeptem argumentorum, ſeu dubiorum circa ſecundam concluſionem emergentium ſolutionibus.

In ſuppoſitionibus deſcribitur quid ſit alteri tradere pecuniam in ſpecie ſocietatis. Et diuiditur ſocietas in pecunia in puram & impuram, & in pura ſubdiuiditur, ponuntur etiam tres modi, quibus contingit contrahi ſocietatem in pecunia.

Prima concluſio. quamuis videatur poſſe dici, quòd ſocietas in pecunia etiam poſſit cõtrahi illis duobus modis, quibus in ſuppoſitione vnica præcedentis quæſtionis dictum eſt, ſocietatem in animalibus contrahi, tamen tutius eſt, vt dicatur, eam in pecunia non poſſe contrahi vtroque illorum modorum. Et hic declaratur, quid ſit interuſurium, & an poſſibile ſit, quòd quis communicet alteri pecuniam quoad interuſuriũ retenta ſibi proprietate pecunię, & ibi producuntur cõſtitutiones Ioannis xxii. in contrarium. Poſtea inferuntur duo corollaria contra Alexan. de Alexandria & contra Baptiſtam in ſumma ſua, eo quòd modus eorum imaginandi non valet, quo voluit declarare, quomodo fieri poſſit, quòd liceat tradenti alteri pecuniã velle inde habere fructum. & improbatur eorum diſtinctio octupliciter.

Secunda concluſio. quamuis non contingat A. pecuniam ſuam quoad commoditatem inde prouenibilem communicare ſocialiter ipſi B. citra hoc, quòd communicet eidem etiam proprietatem eiuſdem, immo ſi ei eam communicat quoad commoditatem, oportet quòd et eam communicet quoad proprietatem, tamen nihilominus illa communicatio facta ſimul tam quoad dominium, quàm quoad commoditatem pecunię poteſt contingere dupliciter. Et circa primum modum contrahendi ſocietatem pecuniariam examinatur per tria argumenta & dubia, quomodo ſit poſſibile, quòd ex quo pecuniaria ſocietas non poteſt contrahi quoad interuſurium, niſi ſimul etiam contrahatur quoad dominiũ pecunię, poſſit is, qui poſuit pecuniam velle in fine eãdem totam ſolus rehabere, ſi ſuperuixerit, & nullam partem eiuſdem dimittere ei, qui poſuit operas, qui tamen etiam fuit condominus eiuſdem, & maximè cum ſtet, quòd nullum lucrum obuenerit, & ſic prorſus nihil habebit, qui operas poſuit, & ſic ſuum capitale perderet, & tamen ille, qui poſuit pecuniam, non perderet ſuum capitale. Itẽ quomodo ſi pecunia fuiſſet perdita a fortuna, non debeat etiam is, qui poſuit operas, ſufferre partem damni & periculi eiuſdem pecunię cuius tã quam condominus habuit cum alio dominium. Et ſimiliter circa ſecundum modum contrahendi ſocietatem pecuniariam, ſcilicet vbi capitalis pecunia eſt in fine diuidenda, & ceſſura partim etiam ei, qui poſuit tãtum operas, examinantur quatuor dubia, vel argumenta quomodo illud ſit poſſibile ſaltem licitè, cum tamẽ etiam capitale ponentis operas non ſit in fine diuidendum, ſcilicet ſua perſona. Item de periculis perſonę ponentis operas, quomòdo ſupportari debeãt ab vtroque. Et quomodo illa duo ſint compoſſibilia, quòd primus modus ſocietatis ſit licitus & etiam ſecundus.

Poſtea concordantur opiniones ſancti Bernardini & gloſſę. 14. q. 4. plerique. Et deſcinditur quidam caſus, & impugnantur tres deciſiones aliorum deſuper, ſcilicet glo. in. l. 1. C. pro ſocio. & Iacobi de Aretio atque Angeli de Peruſio.

Poſtea diffuſè examinatur ille caſus, in quo in fine ſocietatis pecunia capitalis fuit perdita ſine culpa ponentis operas, vel per culpam eiuſdem, an qui poſuit operas, teneatur illius damni partem ſufferre. Et ponũtur ad illam partem duo dicta, & poſtea impugnantur tres reſponſiones aliorum, ſcilicet glo. in. l. ſi non fuerint. ff. pro ſocio, & Iacobi de Aretio & aliorum. Ad ſecundã verò partem reſpondetur per ſex dicta & impugnatur ſententia Angeli quintupliciter.

QVÆSTIO. XCIIII.

VTRVM traditio pecunię facta in ſpecie ſocietatis ſit licita, & qualiter cognoſcetur, an ſit licita.

Solutio quæſtionis ſtat in quatuor concluſionibus & uno corollario.

Prima concluſio. Traditio pecunię facta in ſpecie ſocietatis eſt ex genere ſuo licita.

Secunda concluſio. Talis etiam poteſt veſtiri circunſtantijs, quòd erit ſimpliciter licita.

Tertia cõcluſio. Talis poteſt ſeptẽpliciter deprauari.

Quarta concluſio. Ad cognoſcendum ſpecialiter, an ſeruet circunſtantias quomodo, id eſt debitus modus cõtrahendi ſocietatem, valent ſequentes ſeptem regulę. Et ibi inter cętera de expenſis, an communiter debeãt ab vtroque ſupportari. Poſtea formãtur & proponuntur

tur ſeptem caſus,tanquam ſint ſocietatis, & deſciudun tur quatenus tradita per prædictas concluſiones & regulas arte deſciudendi contractus ſocietatis ſimul & practica vel modo per reſponſionem ad illos ſeptem caſus habito: poſſit lector conſequenter ſeipſum iuuare ad deſciudendum alios innumeros caſus formabiles, & circa vnumquenque illorum caſuum excepto uno, impugnantur modi reſpondendi aliorum.

QVÆSTIO. XCV.

VTRVM ſequens contractus ſocietatis ſit licitus ipſi A.ſcilicet A. communicat B. ſocialiter. 30. flor. & B.recommunicat A.operas ſuas negociando cum illis 30. flore. Ita tamen, quòd A. vult habere tertiam partem lucri prouenientis ex negociatione, & etiam ſuſtinere ſolum tertiam partem damni prouenientis in eadem, & per conſequens vult. 20. ex prædictis florenis ſibi eſſe ſaluos, ita quòd qualitercunque illi pereant, vult B.eſſe obligatum ad reſtituendum eos ſibi.

Solutio.q.ſtat in quatuor cõcluſionibus,& quatuor argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio.In prædicto caſu A.a parte rei mutuauit B.20.flor.

Secunda concluſio. A.reliquos. 10. nõ mutuauit B. ſed ipſum B.duxit ad negociandum ſibi cum illis.

Tertia concluſio. A. cenſendus eſt B. conduxiſſe ad operas ſuas impendendas circa illos. 10.flor. negocian do cum eis.

Quarta concluſio, prædictus contractus eſt illicitus ipſi A.Probatur dupliciter.

Poſtea ſinut quatuor argumenta in contrarium,quę & diffusè ſoluuntur.

Dehinc declaratur illud, quod ſæpe ſuperius extitit ſuppoſitum, ſcilicet quomodo contingere poſſit, operas vnius ſociorum æquiualere pecuniæ capitali alterius etiam tanquam in fine diuidendę inter utrunque.

QVÆSTIO. XCVI.

VTRVM ſequens contractus ſocietatis ſit licitus, ſcilicet A. tradidit. 100.flor. B. quatenus eos exerceat in negociationibus, & B. tantum ponit operas, & totũ periculum. 100. flor. remanet in periculo A.ita quòd qualitercũque perdantur ſine culpa ipſius B. nihil tenetur B. reſtituere A. pro illis. A. autem vult, quòd B.reſpondeat ſibi de lucro fixo pro illis. 100.flor.

Solutio. q. conſiſtit in quinque concluſionibus & trium argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Prędictus contractus eſt uirtualiter duo contractus ſeſe conſequentes,hoc eſt includit duos contractus, qui quodam ordine cenſentur celebrati inter eos, ſcilicet ſocietatis & uenditionis iuris, quod habet A.ad partem lucri ſocialis.

Secunda concluſio. Prædictus contractus quantũ eſt ex genere ſuo & de ſe,eſt licitus.

Tertia concluſio. Si per contractum licitũ Intelligeremus ſolum contractum,qui non continet iniquitatẽ contra iuſtitiam commutatiuam: tunc prædictus caſus etiam poteſt eſſe ex circunſtantia licitus.

Quarta concluſio. quamuis quidam volentes caſum, ut proponitur, probare eſſe licitum, dicant hoc multiplici ratione poſſe probare: tamen non omnes rationes eorum hoc efficaciter probant. Et enumerantur quatuor fundamenta eorum atque euacuantur.

Quinta concluſio. Prędictus caſus, etiamſi ſeruetur in eo omnimoda æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ inter A.& B.in vtroque contractu incluſo,& ita ſit omnino æquus: tamen adhuc eſt illicitus ex alijs rõnibus.

QVÆSTIO. XCVII.

VTRVM ille contractus tanquam ſocietatis ſit licitus, ſcilicet A. tradidit ipſi B. 100. flore. ut eos exerceat in negociationibus, ita quòd B. teneatur ipſi A. reddere. 100. flor. qualitercunque pereant. & ſi quod lucrum inde obuenerit, debeat B.ipſi A. aliquot tam partem, quam A. protunc ſpecificat, ſcilicet medietatem, uel huiuſmodi, aut dimittit quãtitatem eius pendere in placito ipſius B. ſi autem nullum lucrum obueniat: nihil teneatur B. ipſi A. dare niſi capitalem pecuniam.

Solutio quæſtionis ſtat in recitatione duorum modorum dicendi, & eorum improbationibus, & poſtea ponetur, ut videtur, fundamentalior modus dicendi.

Primus modus eſt Hoſtienſ.& cõtinet tria dicta: ſed improbatur tripliciter.

Secundus modus eſt Azonis, & quorundam aliorum, & continet etiam tria dicta: ſed impugnatur ſeptempliciter.

Tertius modus continet tria ſequentia dicta, uel cõcluſiones.

Prima concluſio ſtat, quòd in caſu quæſtionis ſit ſubſtãtialiter & eſſentialiter vera ſocietas inter A. & B.

Secunda concluſio ſtat, q in caſu quæſtionis etiam ſit ſocietas, quæ de ſe & intrinſecè non ſit iniqua cõtra iuſtitiam commutatiuam, ſcilicet cõtinendo aliquam inæqualitatem inter A.& B.

Tertia concluſio. Caſus quæſtionis eſt illicitus ipſi A. etiamſi minimam partẽ lucri velit habere. Dehinc ſoluuntur motiua primi modi dicendi, & deſtruitur ſolutio aliorum ad vnum ex eiſdem.

IN *ſeptimo & vltimo tractatu agitur de contractu permutationis & cambij, & continet tres quæſtiones, cuius prima quæſtio eſt. 98. in ordine quæſtionum huius operis.*

QVÆSTIO. XCVIII.

VTRVM permutatio ſit contractus licitus.

Solutio. q. ſtat in quatuor ſuppoſitionibus & quatuor concluſionibus.

In ſuppoſitionibus diſtinguitur de triplici acceptione permutationis, ſcilicet generali, ſpeciali & ſpecialiori. Et capta ſecundo modo diuiditur in permutationem numiſmatum & rerum. Et ea, quæ rerum eſt, diuiditur in puram & impuram. Item in œconomicã & lucratiuam.

Prima concluſio. Permutatio, ut in propoſito capitur, eſt contractus ſpecialis ab alijs diſtinctus. Probatur inductiuè.

Secunda concluſio. Permutatio rerum eſt contractus ex genere ſuo licitus.

Tertia

Tertia concluſio. Permutario rerum poteſt taliter veſtiri circunſtantijs, quòd erit contractus etiam ſimpliciter licitus.

Quarta concluſio. Permutatio rerum poteſt ſeptempliciter deprauari, ſecundum quòd deficere contingit quamlibet ſeptem circũſtantiarum ad eius perfectam bonitatem moralem requiſitarum. Declaratur inductiuè varijs exemplis in ſingulis circunſtantijs.

QVÆSTIO. XCIX.

VTRVM cambium ſit ſpecies permutationis, & licitè fieri poſſit.

Solutio. q. ſtat in ſex ſuppoſitionibus, &. 12. concluſionibus.

In ſuppoſitionibus declaratur quis permutantium numiſma dicatur in præſenti tract. cambire. Et diuiditur cambium duabus diuiſionibus. Primò ſecundum diuerſitatem & identitatem numiſmatum: & oſtenditur, quòd ſaltem indiuidualis diſtinctio numiſmatum eſt neceſſaria ad cambium. Et proponitur caſus, in quo nequit ſciri, an ſit purum mutuum, vel cambium mixtum mutuo. Secundò diuiditur penes puritatem & impuritatem.

Prima concluſio, Cambium eſt ſpecies permutationis primo & ſecũdo modo captæ, nõ autẽ tertio modo.

Secunda concluſio. Cambium eſt contractus diſtinctus ab alijs. probatur enumerando aliquos, quibus magis videtur identificari, cuiuſmodi ſunt mutuatio, venditio, emptio. Et improbantur probationes Alexandri de Alexandria. Et examinatur etiam, an pecunia ſit emibilis & vendibilis de facto, vel de iure.

Tertia concluſio. Cambium quantum eſt ex genere ſuo eſt contractus vtilis reipublicæ, & hoc ſiue ſit purum, ſiue mixtum ex mutuo.

Quarta concluſio. Duas principales contingit ſubeſſe cauſas, propter quas ipſe A. ſcilicet qui eſt quaſi ordinarius campſor: puta deditus talibus dans vnum numiſma ipſi B. & recipiens aliud numiſma: poteſt rationabiliter velle habere lucrum & plus velle ab ipſo B. recipere, quàm ei in numiſmate dedit, ſeu in numiſmate ei minus dare, quòd ipſe a B. receperit. probatur enumerando eas. Et in prima enumerantur ſex modi, quibus contingit, campſorem obſequi, vel ſeruire campſuario, & declaratur ratione quorum obſequiorum liceat ſibi aliquid ab eo exigere, & ratione quorum non.

Quinta concluſio. quamuis ille, qui nõ eſt quaſi ordinarius campſor, ſeu deditus campſionibus, nec colligit, nec dat extraneum numiſma, ſed ſolum currens in patria (ſicut communiter vnus hic cambit alteri flor. pro moneta, vel econtra) non habeat tot cauſas & rationes accipiendi lucrum a campſuario, nec etiam habet cauſam accipiendi tantundem lucri, ſicut ille, qui eſt talibus continue quaſi ex officio deditus. Tamen talis poteſt nonnunquam habere etiam aliquantulam cauſam & rationem accipiendi paruum quid a campſuario.

Sexta concluſio. Duobus modis contingit ipſum A. lucrari in cambio. ſcilicet ex ſolo diuerſo curſu valoris monetæ & ex non ſolo tali.

Septima concluſio. Cambium eſt contractus ex genere ſuo licitus, & hoc ſiue ſit purum, ſiue ſit impurũ per admixtionem mutui.

Octauo cõcluſio. Cambium tam purum quàm mixtum poteſt taliter veſtiri omnibus debitis circunſtantijs, quòd erit contractus ſimpliciter licitus.

Nona concluſio. Cambium tam purum, quàm mixtum mutuò poteſt ſeptempliciter deprauari.

Decima concluſio. Cambium deprauatur multipliciter ex parte circunſtantiæ, quomodo. patet enumerãdo. 9. exempla.

Vndecima concluſio. Ad ſciendum, ſi in cambio ſeruetur circunſtantia quomodo, ſeu debitus modus, valent ſex ſequentes regulæ.

Duodecima concluſio. Cambium non deprauatur per hoc præcisè, quòd A. accipit plus a B. quàm ei dederit, ſeu per hoc, quòd lucratur, ſeu dat vilius numiſma, & recipit melius, immo licitè poteſt hoc fieri. Probatur dupliciter. Et ſoluitur argumentum in contrarium.

Poſtea inferuntur. 11. corollaria, quibus impugnantur modi dicendi aliorum de cambio.

Primum eſt, quòd non valet diuiſio quorundam diſtinguentium cambium in tres ſpecies, immo in quatuor, vel quinque, dicentes, quòd quoddam eſt, quod dicitur minutum. Secundò quoddam, quod dicit̃ per literas. Tertiò quoddam dicitur ſiccum. Quartò quoddam, quod ſapit naturam ſecundi & tertij. quoddã verò & quintò, quod a campſoribus romanis exercetur. Et declarantur membra illius diuiſionis per exempla, & improbatur illa diuiſio ſeptempliciter.

Secundum corollarium. Quod non valet dictum Ioan. de Lignano in. c. finali. de vſuris. dicentis, ꝙ quãdo campſor cambiendo recipit vnum denarium pro cambiendo flor. quòd non videtur campſor bene excuſabilis, nec bene tutus in conſcientia, niſi attento intereſſe, vel curſu monetæ.

Tertium & alia corollaria vſque ad. 11. incluſiuè declarant de ſecũdo, tertio, quarto & quinto cambijs, an quodlibet eorum poſſit cenſeri licitum, vel illicitum, & in quibus circunſtantijs, ac ex qua ratione ſint talia cambia condemnanda, vel iuſtificanda. Ideo improbantur modi dicendi aliorum, qui vel indiſtinctè iuſtificãt aliqua talia, vel indiſtinctè dãnant, vel ex fundamentis non validis procedunt in iuſtificando, vel condemnando, & ibi de ſententia ſcti Bernardini & Laur. de Ridol. atque aliorum. Ponitur etiam ibidem ſalutare documentum pro confeſſoribus & in foro animæ conſultoribus, cum tales caſus eis occurrerint, obſeruandum.

QVAESTIO. C. & vltima.

VTRVM quando de aliquo contractu doctores tenent contrarias opiniones aliquibus damnantibus eum vt peccatum mortale: alijs autem eum iuſtificantibus tanquam licitum. Et aliquis contrahit tali contractu. Vtrum talis cõtrahens peccet mortaliter. Et generalius poteſt hæc quæſtio moueri de quolibet actu ſic ſcilicet, Vtrũ quãdo de aliquo actu doctores tenẽt &c.

Solutio. q. ſtat in quatuor ſuppoſitionibus & tribus concluſionibus & 11. argumentorum ſolutionibus.

In ſuppoſitionibus præmittuntur tres diſtinctiones de agente & de agere eum actum, ſuper quo ſunt diuerſæ ſententię doctorum: & dantur multa exempla in his rebus quæ tangunt ſalutem animæ: ſuper quibus tamẽ ſententiæ doctorum extant contrarię.

Prima

Prima concluſio. In ſeptem caſibus contingit, quòd agens talem actum, de quo (modo tacto in titulo) doctores tenent contrarias ſententias, peccat mortaliter. Probatur enumerando eos, & in ſeptimo caſu recenſentur ſeptem cauſæ, propter quas aliquis potius debet adherere vni opinioni doctorum, quàm alteri aliorum, & ita vnam opinionem pręferri alteri.

Secunda concluſio. In duobus caſibus non peccat ille, qui agit actum, de quo doctores tenent &c. vt in titulo. Probatur enumerando eos, & ſecũdus caſus probatur tripliciter. Vbi inter cætera etiam examinatur, an ad hoc ꝙ homo dicatur feciſſe, quod in ſe eſt ad ſciendum in caſu, de quo eſt doctorum varietas, quæ opinionum ſit vera, ſufficiat ſtudium per intellectum adhibuiſſe, & non requiratur etiam Deum per affectum pro ſapientia & ſua illuminatione inuocaſſe. ubi quadrupliciter oſtenditur, quòd etiam illud ſecũdum requiritur.

Tertia concluſio. Alicui confeſſori licitum eſt abſoluere illum, qui ſecundum tenorem ſecundæ concluſionis egit actum, de quo (prædicto modo) doctores tenent contrarias ſententias: & tamen alteri non eſt licitum illum abſoluere. Probatur diſtinguendo de confeſſore ordinario & non ordinario, ſpontaneo, vel neceſſario. Poſtea arguitur. 11. argumentis, vbi inter cætera, ſcilicet in quarto examinatur, an diuini iuris ignorantia inuincibilis poſſit cadere in faciẽtem, quod in ſe eſt. Et in ſexto, ſeptimo, octauo & nono examinantur illæ auctoritates, ſcilicet, Tene certum & dimitte incertum &c. Qui amat periculum, peribit in illo. In dubijs tutior via eſt eligenda. Bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere, vbi culpa non eſt, & quędam aliæ auctoritates. Atque ita finis operi imponitur in eo, de quo dicitur. conſumatio ſermonum ipſe eſt, cui ſit laus & gloria per infinita ſecula ſeculorum, fiat, fiat.

Explicit Summarium a compilatore ſubſequentis operis, loco tabulæ alphabeticæ ſuper eodem collectum.

INTER additiones confirmatorias ac amplius reſolutorias, quas cõpilator operis Summario inſeruit, potiores ſunt tres, quarum duas lector inueniet in q. 33. vnam quoque ſatis diffuſam in q. 57. de multiplici deceptione in contractibus venditionis & emptionis, & nullitate ac reſciſſibilitate eorundem cum multorum argumentorum ſolutionibus de ſuperuendente non vltra dimidium iuſti precij, ſi reſtituere teneatur ſuperacceptum. Cæteræ additiones paucule ſunt, atque breues.

F I N I S.

CONRADI SVMMENHART SACRAE THEOLOGIAE PROFESSORIS PERSPICACISSIMI.

Tractatus de contractibus.

TRACTATVS I. Q. I.

VTrum Duæ deſcriptiones iuris & vna deſcriptio dominii ſint a magiſtris bene ac magiſtraliter poſitæ, quibus dicitur. Ius eſt poteſtas vel facultas propinqua conueniens alicui ſecundum dictamen primæ iuſtitiæ. Et iterum. Ius eſt poteſtas vel facultas propinqua conueniens alicui ſecundum dictamen rectæ rationis. Dominium autem eſt poteſtas vel facultas propinqua aſſumendi res alias in ſui facultatem, vel vſum licitum ſecundum iura vel leges rationabiliter inſtitutas. Solutio quæſtionis ſtat in quattuor ſuppoſitionibus & ſex concluſionibus cũ vno corollario.

Prima ſuppoſitio. ius capitur dupliciter. Vno modo prout idem eſt, quod lex, quo modo accipitur, cum dicimus, præcepta Dei eſſe ius diuinum, & conſtitutiones imperatorum eſſe ius ciuile, vel imperiale. Et hoc modo accipitur ius in deſcriptione dominii, cum dicitur: ſecundum iura &c. Alio modo accipitur ius vt idem eſt quod poteſtas, quo modo accipitur, cum dicimus patrem habere ius in filium, regem in ſubditos, & homines habere ius in rebus & poſſeſſionibus ſuis, & etiam in perſonis aliquando. puta in ſeruis, quo modo capitur in iure ciuili: vt inſti. de iure perſonarum, qđ ius perſonarum diuiditur in ius patriæ poteſtatis, & in ius dominii reſpectu ſeruorum. Et hoc modo capitur quando deſcribitur ius prædictis duabus deſcriptionibus. Et differunt illæ acceptiones: quia ius ſecundo mõ eſt relatio. ſ. habitudo fundata in illo, qui dicitur habere ius, & terminata in rem, in quam, vel in qua habet ius tanquam ad terminum remotum: & ad actionem, quam habet exercere in talem rem, vel circa eam tanquam ad terminum propinquum. Sed primo modo capiendo, eſt oratio mentalis, ſcripta, vel vocalis: quia omnis lex eſt oratio mentalis, ſcripta, vel vocalis. Et ſic cum oratio creata ſit qualitas pro denominato (quia ſi eſt mentalis, eſt ſpecies intelligibiles adinuicem coniũctæ pro rebus, quarum ſunt ſpecies. Si eſt ſcripta, eſt figuræ aliquę adinuicem coniunctæ. Si eſt vocalis, eſt voces: quæ omnia ſunt qualitates) ſequitur, ꝙ ius primo modo eſt res abſoluta.

Secunda ſuppoſitio, capiendo ius ſecundo modo, eſt idem quod dominium, & verè & vniuerſaliter prædicatur de dominio, ſic ꝙ omne dominium eſt ius ſecundo modo. Probatur dupliciter. Primò: quia aliquem eſſe dominum alicuius rei eſt formaliter eũ habere ius in illa re, vel in illã rem. igitur dñium eſt ius: tenet conſequentia a coniugatis. Secundò probatur: quia diffinitio iuris ſcdo modo capti conuenit formaliter dñio: vt patet diſcurrendo per omnes tres clauſulas diffinitionis iuris: quia omnes iſtæ tres ponuntur etiam in diffinitione dominii formaliter vel æquiualẽter. vnde vt infra patebit in concluſione quarta, deſcriptiones iuris & dominii in ſententia ſunt eædem, ergo & diffinita ſunt eadem. Attamen, cum dixi, ius & dominium eſſe idem, intelligendum eſt, ſi dominium non capiatur valde ſtrictè & appropriatè. Nam appropriatè capiendo dominium, connotat vltra rõnẽ iuris etiam ſuperioritatem, eo ꝙ dominus eſt relatiuum ſuppoſitionis. Dominium, ét loquendo de ciuili dominio, eſſet minus cõe, quàm ius, ét de ciuili iure loquendo, quia ciuiliter loquendo, aliquis habet ius in re aliqua, vt vſum in vtendo re tali, vel vſufructum. i. ius vtẽdi & fruendi re aliqua, qui tamen non habet dominiũ illius rei, nec directum, nec vtile: vt patebit in q. 12. Si igitur ita ſtrictè acciperetur dominium: tunc eſſent idẽ ſed non conuertibiliter: quia ius eſſet in plus, & per cõſequens non omne ius eſſet dominium. Nã inferior habet ius in ſuperiorem: quia ſuperior tenet inferiori in multis. Et filius habet ius in patrem: quia pater in multis tenetur ſaltẽ naturaliter filio. Et vxor habet ius in virũ. Et tamen propriè non concederemus inferiorem habere dominium in ſuperiorem, aut filium in patrem, aut vxorem in virum. Sed ita ſtrictè hic non accipiemus. Quod autem poſſit ita largè accipi, vt conuertatur cum iure. probo: quia quicunque habet ius in aliqua re, poteſt dici dominus illius rei. igitur illud ius poterit dici dominium. Conſequentia nota. antecedẽs probatur: quia quicunque habet ius in re: ſi ei ſurriperetur, vel ſubtraheretur, res illa eo inuito, ſurripiens diceretur furtum commiſiſſe. & ſi ſic, ergo ſurripiens cõtrectauit rem alienam inuito dño. tenet cõſequentia ꝑ diffinitionẽ furti. Et per conſequens ille, qui habuit ius in ea re, poterat aliquo modo dici dñs illius rei.

Tertia ſuppoſitio. prima deſcriptio iuris ponitur ꝑ Ioannem de Gerſona in tract. de poteſtate eccleſia. conſideratione. 13. quæ conſideratio aliàs intitulatur, de origine iuris & legũ. Et dictamen accipitur in illa deſcriptione iuris pro lege. hoc dico: quia dictamen, ęqui uocè accipitur aliquando ꝓ lege dictata, aliquando ꝓ actu rationis dictantis. Secunda verò deſcriptio ponitur ab eodem in tractatu, de vita ſpirituali animæ, lectione tertia.

Quarta ſuppoſitio. ſecunda deſcriptio redit in idem cum prima. Nam in ſecunda deſcriptione tres primæ clauſulæ ſunt omnino eædem in vtraque. Sed & quarta clauſula licet ſecundum vocem aliter ponatur in prima & ſecunda. tamen in re eſt eadem vtrobique, quod ſic probatur. Recta ratio accipitur vel pro ea recta ratione, quæ primò originaliter & eſſentialiter eſt recta, & tunc idem eſt, quod prima iuſtitia, & ſic il-

læ clauſulæ omnino æquiualent in prima & ſecunda deſcriptionibus, aut recta ratio accipitur generaliter ad rationem rectam, ſiue illa ſit recta ratio eſſentialiter, qualis eſt in ſolo deo, ſiue participatiuè, qualis reperitur in creaturis rationalibus. Et tunc illa clauſula ſecundæ deſcriptionis iterum redit in idem cum clauſula primæ: quia omne dictamen illius rationis rectę: quæ eſt participatiuè recta ratio reducitur ad rationẽ rectam, quæ eſt eſſentialiter recta, ratio, & per conſequens reducitur ad primam iuſtitiam.

Prima concluſio. prima deſcriptio iuris eſt bona. probatur per conditiones bonæ deſcriptionis. Reſtat igitur eam tantum declarare per ſingulas clauſulas, quę ſunt quattuor. Nam prima clauſula eſt poteſtas vel facultas, & illa ponitur pro genere: quoniam ius formaliter eſt poteſtas vel facultas, quod patet. Nam aliquem eſſe habẽtem ius in aliqua re eſt, eũ poſſe aliquid in illã rem, vel in illa re. ergo ius eſt poteſtas: tenet cõſequentia per locũ a coniugatis. Nota tamen, ꝙ ſicut circa librum de anima, dici ſolet. Potentia, ſeu poteſtas animæ capitur dupliciter. Vno modo materialiter ſeu fundamentaliter pro realitate animæ elicitiua actuum, quomodo potentia animæ eſt res abſoluta, & non relatio: quoniam relatio non eſt entitas elicitiua. Alio modo formaliter & pro per ſe ſignificato. & ſic eſt habitudo animæ fundata in tali realitate, quam habitudinem habet anima ad obiectum & actus producibiles a ſe circa obiectum. & ſic potentia eſt relatio. Ita hic non debet capi poteſtas, vel facultas in deſcriptione iuris & dominii pro aliqua abſoluta entitate: ſi ſaltem debeat eſſe prædicatio formalis: quia ius & dominium formaliter ſunt relationes: ſed debet capi pro habitudine, vt dictum eſt: licet illa habitudo fundetur nonnunquã in re abſoluta: vt patebit, & ſemper ſubiectatur in re abſoluta, differunt autem fundari relationem, & eam ſubiectari. Et ſi quis di. Eſquo ſub diſiunctione ponitur pro genere poteſtas vel facultas, quod illorum conuenientius ponitur pro genere? Dicendum, vt placuit Ioãni de Gerſona, ꝙ conuenientius ponitur facultas (prout a fas deriuatur) pro genere, quàm poteſtas, rationẽ non aſſignat: ſed poſſet eſſe hæc. Nam hominem habere facultatem in aliqua re, eſt eum habere poteſtatẽ agendi aliquid in illam rem, vel in illa re: agendi (inquam) non qualitercunque, ſcilicet licitè, vel illicitè: ſed tantum licitè. facultas enim, vt a fas deriuatur, connotat licere. Poteſtatem autem habere in aliquam rem denotat poſſe agere aliquid in illa re, vel in illam rem, non præciſè licitè: ſed ſiue licitè, ſiue illicitè: ſaltem ir reſtrictè capiendo poteſtatem: quomodo dicimus, ꝙ latro poſſit occidere: licèt reſtrictè capiendo ſolum hoc dicamur poſſe, quod de iure, ſeu quod licitè poſſumus. Hec tamen cauſa præferendi illum terminum facultas, nõ cogit omnimodè: quia etiamſi poteſtas ponatur loco generis: ſatis reſtringeretur pro vltimam clauſulam deſcriptionis ad ſtandum pro poteſtate, qua quis aliquid licite poteſt: quia vltima clauſula dicit, conueniens alicui ſecundum dictamen rectæ rationis, vel primæ iuſtitiæ. Poteſtas autem ſecundum dictamẽ primæ iuſtitiæ alicui conueniens eſt poteſtas licitè agẽdi aliquid. Secunda clauſula ſcilicet propinqua ponitur propter tria excludenda. Primò ad excludendum poteſtatem remotã conuenientem alicui ſecundum dictamen primæ iuſtitiæ: quæ ob hoc ꝙ propinqua non eſt: ius dici non poteſt. Exemplum. Peccator mortalis habet poteſtatem merendi beatitudinem, & hoc ſibi conuenit ſecundum dictamen rectæ rationis: quia ſecundum dictamen diuinum & voluntatem diuinam habet illam poteſtatem. ſed illa non eſt propinqua poteſtas: quia non poteſt ſtatim exire in actum merendi: manendo in illo ſtatu, ſed præreequiritur tranſitio aliqua in eo de non habere charitatem ad habere: quare illa eius poteſtas non merebitur dici ius ad merẽdum. Ponitur etiam ſecundò propinqua ad excludendum poteſtatem, quæ eſt tantum obedientialis, quæ licet cõueniat alicui ſecundum dictamen primæ iuſtitiæ, vel rectæ rationis: tamen talis poteſtas non meretur dici ius. Exemplum. Minima ſtella eſt in poteſtate, vel potẽtia obedientiali ad diffundendum de ſe tantũ lumen, quantum diffunditur a ſole. Et hæc potentia conuenit ſibi ſecundum dictamen primæ iuſtitiæ. Nam prima iuſtitia dictat, & vult, ꝙ ſtella debeat obedire in tali actu diffuſionis, ſi Deus eum ſibi conferret. Sed hæc eius poteſtas, ſeu potentia non eſt propinqua. ideo non dicitur ſtella ius habere ad diffundendum de ſe tantum lumẽ quantum a ſole diffunditur. Ponitur etiam tertiò ad excludendum potentiam, ſeu poteſtatem logicalem, quæ non eſt repugnantia, quæ coincidit cum obedientiali: vt damnati habent potentiam logicalem ad beatitudinem: quia non repugnat eis, ꝙ eripiantur de damnatione: & dotentur beatitudine. Et hæc non repugnãtia conuenit eis ſm dictamen rectæ rationis. Sed quia non eſt propinqua potentia ad beatitudinẽ. iõ non dicuntur habere ius ad eã. Poſſet tamen & forte melius dici, ꝙ potentia obedientialis & potentia logicalis ſatis excluduntur per genus diffiniti. ſ. per facultatẽ, ſeu poteſtatẽ, ſi poteſtas propriè capiatur. Nã facultas ſignificat potentiam actiuè ſe habentẽ. i. potentiam aliquid agendi circa aliquid. Similiter & poteſtas, ſi propriè capiatur, ſignificat tantum potentiã actiuè ſe habentem. Vnde poteſtas quaſi ſpecies eſt potentiæ: quia potẽtia ſe extendit ad actiuã & paſſiuã. Mõ potentia obedientialis atq; logicalis non ſunt propriè potentiæ agendi: quia aliquem eſſe in potentia obedientiali ad aliquid non eſt ipſum habere potentiam agendi circa aliquid. Sed eſt potius ſe habere paſſiuè ad hoc, vt illud ſibi cõferatur, vel inſit: vt ſtellam eſſe in potentia obedientiali ad diffundendum de ſe tantum lumen: quantum a ſole diffunditur. eſt ſtellam non habere iam aliquam potentiam actiuam elicitiuam huius actus diffuſionis: ſed eſt eam poſſe ſuſcipere illum actum, ſi ſibi conferretur a Deo. Et tunc per idem genus diffiniti excluderetur potentia, quam damnati habent ad pęnas ſuas. Nam hæc eſt potentia paſſiua: non poteſtas uel facultas dicenda. ideo non dicuntur habere ius in eas pœnas. Et quamuis Ioannes Gerſon poſtquam dixerat: non dicimus aliquem ius habere ad eius nocumentũ, addat dicens: non eſt tamen penitus alienum a ſcriptura ſacra, quòd ea dicantur iuſta, quæ diuina prouidentia ſpecialiter ordinat, ſic. 1. Regum dicitur. *Hoc erit ius regis &c.* Et demones dicimus habere ius ad puniionem damnatorum. de ueritate tamen illius additi & exemplorum congruentia, dicetur in corollario huius concluſionis. Tertia clauſula, ſcilicet conueniens alicui, ponitur ad denotandum ſubiectum ipſius diffiniti,

niti,quod eſt accidens. Accidens enim debet diffiniri per ſubiectum ſuum,ſi in abſtracto diffiniatur. Et ſic fit hic. Quarta verò clauſula, ſcilicet ſecundum dictamen primę iuſtitię; ponitur ad excludendum,poteſtatem propinquam conuenientem alicui, qua de propinquo poteſt aliquid agere in aliquam rem, vel in aliqua re: non tamen conuenit ei ſecundum dictamen rectæ rationis agere: ut latro habet poteſtatem, qua de propinquo poteſt occidere hominem: ſed illa vt talis non conuenit ei ſecundum dictamen rectæ rationis. Et dixi vt tale: quia poteſtas illa, qua id poteſt, quamuis ei conueniat ſecundum dictamen rectæ rationis: non tamen in ordine ad illud obiectum & cum talibus circunſtantijs.

Corollarium. Quicquid ſit de veritate prædictę additionis, vel dicti Ioannis de Gerſona: tamen exempla non omnino videntur ambo congrua ad probandum,quòd in ſcriptura ſacra accipiatur aliquando ius non pro iure ſupra deſcripto:ſed aliter.Probatur: nam primum non omnino congruit, quia ibi quò ad multa ibidem enumerata non oportet ius accipi pro punitione, vel pęna futura ipſi populo iſrael a ſuo rege: ſed poteſt quò ad multa ibi poſita accipi, etiam pro iure ſupra diffinito: quia uoluit dicere, quòd rex eſſet habiturus facultatem propinquam aſſumendi res ſubditorum ad ſui vſum licitum ſecundum leges rationabiliter inſtituendas reducibiles ad primam iuſtitiam, quæ Deus eſt, qui uoluit regi futuro conuenire hanc poteſtatem quò ad multa. Non enim credendum eſt, quòd reges Iſrael non potuerunt licitè res ſubditorum aſſumere ad ſui uſum. vide Nicolaum de Lyra ibidem. Secundò,quia dato, quòd ibi poſſet accipi ius aliter, quàm pro iure ſupra deſcripto: tamen non oportet accipi quo ad multa ibi poſita pro pęna futura filijs Iſrael a ſuo rege: ſed poſſet accipi ibi materialiter pro materia, circa quam ipſius iuris ſupra deſcripti, quæ materia eſt terminus illius relationis, ſcilicet iuris deſcripti: unde acciperetur pro rebus, in quas quis habet ius, vel pro actionibus,quas exercere poteſt circa res aliquas ille, qui dicitur habere ius ſupra deſcriptum circa tales res. Illas autem actiones non oportet pęnam dicere, vel punitionem. exemplum, temporalia ſtipendia quę plebanus prætextu beneficij ſui (quod eſt ſpecies iuris ſupra deſcripti) ſimiliter & acceptiones illę, quibus accipit talia temporalia ſtipendia,ut mortuaria, oblationes & fructus decimales prætextu iuris. illa (inquam) & illæ vocantur aliquando iura ſua parochialia,ideſt ſunt actiones, quas prætextu iuris ſupra deſcripti exercere poteſt circa res ſubditorum: nec tamen oportet dicere illas acceptiones eſſe pęnas,vel punitiones ſubditorum. Tertiò: quia dato quòd tales acceptiones, quibus licitè accipiuntur a ſubditis res aliquę, dici poſſent aliquo modo pęnę: eo quòd ſunt eis graues,vel aliquo modo nolitę immo, quod plus eſt, dato quòd ibi ius acciperetur non tantum pro actionibus, quas prætextu iuris & dominij regalis licitè potuit rex exercere circa res ſubditorum: ſed etiam pro actionibus, quibus exorbitantur & tirannicè, & vltra quàm regali dominio competat, exerciturus erat circa res ſubditorum. & ita accipiatur ibi pro pęna vel punitione populi: tamen ex hoc non habetur, quòd in ſcriptura ſacra habeatur, quòd ille terminus, ius, accipiatur pro potentia paſſiua, quam aliquis habet ad pęnam vel nocumentum ſibi futurum: quia actiones prædictæ pęnales non eſſent potentia paſſiua ad pęnam ſed met eſſent pęna.& ſic ex illa ſcriptura non haberetur, quòd aliquando ius acciperetur ita largè, quòd potentia ad nocumentum, vel pęnam vocaretur ius. Sed tantum haberetur, quòd tales pęnę vocarentur iura.Et hoc eſt concedendum: ſed tunc ius acciperetur materialiter ꝑ rebus, vel actionibus,circa quas verſatur ius deſcriptum. Nam ſi Deus ſua prouidentia vult, quòd pęnę, vel punitiones per regem infligantur populo: iam rex habet formaliter ius ſupra deſcriptum. & illę pęnę & punitiones ſunt materia,circa quam verſatur illud eius ius. Et ſic potuit intelligi illud dictum. hoc erit ius regis. Secundum exemplum etiam non congruit: quia illud exemplum prætenditur, quaſi ius, quod demones dicuntur habere in dannatos, ſcilicet ad puniendum eos,non ſit ius ſupra deſcriptum: ſed abuſiua acceptione dicatur ius. hoc autem non videtur verum. Nam illud ius eſt ius ſupra deſcriptum: ut patet per totam deſcriptionē. vnde de ſeruo ne quam dicitur Mat. 18. Iratus dominus eius tradidit illum tortoribus, exponitur de demonibus,qui in hoc ſunt executores diuinę iuſtitię: ut ait poſtilator. Et confirmatur: quia executor iuſti iudicis habet ius ſupra deſcriptum in malefactorem ſibi traditum a iudice. demones autem ſunt executores Dei iuſti iudicis reſpectu damnatorum. igitur &c. fateor tamen, quòd illo iure non vtuntur licitè: ſed illicitè: quia non amore iuſtitię eo vtuntur, ſed inuidia & odio humani generis, ſicut lictor, vel ſpiculator habet ius occidendi reum ſibi traditum. licet occidendo abutatur iure ſuo: ſi ex auaritia exercet illud officium, vel ex odio. Sed uerum eſſet, quòd potentia; qua demones paſſiuè ſe habent ad ſuam propriam pęnam ſuſtinendā non eſt ius ſupra deſcriptum, nec etiam ipſę propriè pęnę, quas ſuſtinent, ſunt ius ſupra deſcriptum. Sed illę pęnę bene ſunt materia, circa quam iuris ſupra deſcripti, quod Deus in eos habet. ſimiliter & pęnę, quas demones inferunt dannatis ex diuina ordinatione. Et ſic patet, quòd additio prædicta Ioannnis de Gerſona ſi debeat eſſe vera: non debet intelligi, quòd voluerit dicere, quòd alicubi in ſcriptura reperiatur ius accipi pro potentia, qua quis paſſiuè ſe habet ad pęnam ſuam ſibi inferendam. Hoc enim nō apparet verum, nec exempla prædicta cōgruerent. Sed debet intelligi, quòd in ſcriptura aliquando accipiatur ius materialiter pro illa actione, quam quis exercere habet in res aliquas ratione iuris deſcripti: & tunc primum exemplum poſſet aliqualiter congruere, non autem ſecundum.

Secunda concluſio. ſecunda deſcriptio iuris etiam eſt bona. Probatur: quia prima eſt bona. igitur etiam ſecunda: quia ſunt eędem: ut probatum eſt in quarta ſuppoſitione.

Tertia concluſio. utręque deſcriptiones ſunt magiſtraliter poſitę. Probatur: quia quando diffinitum eſt relatio: tunc magiſtraliter deſcribitur, ſi per fundamentum & terminum deſcribitur. Hic autem diffinitum eſt relatio: ut patet ſupra ex prima ſuppoſitione. Et vtraque deſcriptio datur per fundamentum & terminum illius relationis. igitur &cet. Mi-

nor probatur : quia illæ deſcriptiones habent explicitè vel implicitè omnes clanſulas deſcriptionis dominij. Modo deſcriptio dominij datur per fundamentum & terminum dominij : vt probatur in concluſione ſexta,& dominium eſt idem cum iure, igitur etiam prædictę deſcriptiones iuris dantur per fundamentum & terminum iuris.

Quarta concluſio. omnes clanſulæ poſitæ in deſcriptione dominij ſunt etiam poſitæ in deſcriptione iuris: & hoc vel expreſsè, vel implicitè. Probatur diſcurrendo per quinqne clanſulas deſcriptionis dominij. Nam prima & ſecunda ſunt facultas, vel poteſtas & propinqua, & hę duæ etiam ſunt poſitæ in deſeriptione iuris: nt patuit. Tertia eſt, aſſumendi res &c. Et hæc implicitè etiam eſt poſita in deſcriptione iuris. Nam poteſtas, vel facultas, quæ ponitur loco generis in deſcriptionibus prædictis, denotat potentiam non paſſiuam: ſed potius habentem ſe in ratione agendi, & per conſequens ius erit poteſtas propinqua ad agendum aliqoid io illam rem, vel in illa re. Nam omne ins, atque dominium eſt habitudo illius, in quo eſt ad rem illam, in quam, vel in qua habetur. & hęc habitudo non terminatnr ad illam rem: niſi ſecundum aliquem actum, vel actionem, quam habens ius vel dominium habet exercere in illam, vel in illa re. Exemplnm, ins vel dominium, quod habet pater in filium, eſt ius in filium ſecundum quòd pater poteſt exercere actum correctionis in filinm, & actum directionis circa eundem. Et ius, quod habet quis in domo ſua, eſt ius ſecundum quòd tale poteſt exercere illos actus in domo, ſcilicet ingredi, egredi, & res ſnas inferre. Vnde tantum quiſque habet iuris, vel dominij in aliquam rem: quantum actionis licet ſibi exercere circa rem. Et actio circa rem exercenda innuitur ĩ tertia clauſula, cum dicitur, aſſumendi res &c. ideſt exercendi circa illas res aliquas actiones. Et ſic tangitur terminus illius relationis tam remotus, qui eſt res ipſa, in qua quis habet ius, quàm ꝓpinquus, qui eſt actio agibilis circa rem. Quarta clauſula tangitur, cum dicitur licitum. Et quinta, cum dicitur ſm leges &c. Et hę duę etiam ſatis innuuntur in tertia clanſula diffinitionis iuris, cum dicitur: conueniens alicui ſecundum dictamen primę iuſtitię, vel rectę rationis. Nam ſi aliqua potęſtas exercendi aliquas actiones licitas circa rem conuenit alicui ſecundum leges rationabiliter inſtitutas: tunc cõſequens eſt, ut etiam ſibi conueniat ſecundum dictamen rectę rationis, & primę iuſtitię: & econtra: quia omnis lex rationabiliter inſtituta eſt dictamen rectę rationis. capiendo dictamen paſſiuè pro orationa vel complexione dictata per rationem. Et ſi ſibi conuenit ſecundum tale dictamen, ergo ſecundum dictamen primę iuſtitię ſibi conuenit, tenet conſequentia ex deductis in quarta ſuppoſitione. Et hęc clauſula ponitur ad tangendum fundamentum illius relationis, quę dicitur dominium, vel ius. Nam talis relatio fundatur ſuper aliquo, ratione cuius lex voluit, quòd deberet ei conuenire talis relatio. Quòd autem ratione illins cõueniat ſibi per legem talis relatio: eſt propter primam iuſtitiam, quę voluit, quòd illud, in quo reperitur tale, inueniatur etiã huiuſcemodi relatio, ſcilicet dominium vel ins. Exemplum, hęc oratio homo, qui alium genuit: dando ſibi eſſe: habeat ius & dominium exercendi in genitum actionem correctionis & directionis: eſt lex naturalis, ſm quam patri connenit ius & dominium in filium. Hęc autem lex pro fundamento dominij collati patri ponit hoc, quod eſt eum genuiſſe filium, & ſic genuiſſe, vel paternitas eſt fundamentum illius dñij. Sic ius & dominium, quod habet prælatus in ſubditus conuenit ſibi rõne electionis, ſcilicet ꝙ electus eſt, electum enim eſſe eſt fundamentum, ratione cuius conuenit ſibi ius illud: lege dicente. Oĩs qui electus fuerit legitimè in prelatum illius popnli, habeat ius & dñium in populum illum: & ſic de alijs. Et tale fundamentum vocatur titulus iuris, vel dominij: ut cum dicimus, ille titulo paternitatis habet dominium in illum. Iſte titulo electionis habet dominium in iſtos &c. Vñ non bene videtur dictum, qđ Ioan. Gerſon dicit, ꝙ poteſtas vel facultas, quę ponitur loco generis in deſcriptione iuris, vocetur titulus iuris. Nam illa facultas eſt met ipſum ius: ſed potius debet dici, qnòd titulus iuris ſit illud, ratione cuius cõuenit tali ſm legem ipſum ius: ut dicimus. Iſte poſſidet hanc rem: vel habet dominium huius rei titulo præſcriptionis vel emptionis, ideſt illa ratione habet, quia eam præſcripſit, vel emit. Et ſic ipſa emptio, vel præſcriptio eſt titulus illius iuris, vel dominij. Vnde idemmet in lectionibus aliqñ dicit, titulos dominiorum fundare dominia. Non tamen accipio hoc fundamentum relationis ſtrictè, quo modo accipitur in metaphyſica, cum dicimus vnum in qnalitate eſſe fundamentum ſimilitudinis. ibi enim fundamẽtum dicitur eſſe res præſentialis in rerum natura cum relatione ipſa. Sed accipio, ut etiam ſe extendat ad aliquid, quod pręexigitur relationi, vel ei pręſupponitur: licet illud iam tranſiuerit in præteritum, quo modo genuiſſe dicitur fundamẽtum paternitatis, licet genuiſſe tranſierit in pręteritum. Sic genuiſſe fundat dominium patris in filium, & electum fuiſſe dominium prælati in ſubditos, ac emiſſe dominium, quod per emptionem eſt acquiſitum, & ſic de alijs ſuo modo.

Quinta concluſio. deſcriptio dominij eſt bona. Probatur dupliciter. Primò per conditiones bonæ deſcriptionis. Secundò: quia deſcriptio dominij eſt eadem cum deſcriptione iuris: ut patet per quartam concluſionem, & diffinita etiam ſunt eadem, ſcilicet ius & dominium: ut patnit in ſecunda ſuppoſitione. Igitur ſi deſcriptio iuris fuit bona: nt patuit io prima concluſione, ſequitur propoſitum. Et hęc deſcriptio ẽc poteſt declarari eodem modo, quo declarata eſt deſcriptio iuris per ſingulas clauſulas. Illa tamen clauſula, ſcilicet res alias, uel ut alias, ſpeciali indiget declaratione, quæ ponitur ideo: quia aliquando aliquis habet dominium, vel ius in aliquam rem, quæ tamen non eſt alia ab ipſo dominio. Exemplum. Anima habet dominium ſuper ſuas poteotias inferiores, q̃ ſunt ipſa aĩa: & ſic anima ſuper ſeipſam habet dñium Attñ anima habet illud in ſe quaſi & quodam mõ vt in aliam rẽ: qnia ſm ꝙ voluntas eſt, habet dñium in ſe ſm alias potentias. Hę aũt poteotię ab inuicem diſtioguuntur aliquo mõ. Et anima etiam ſm ꝙ uoluntas habet dñium in ſeipſam, ſm ꝙ voluntas ſeipſam tranſmutando de non agere ad agere: ſed hoc eſt in ſeipſam vt paſſiuam, a ſeipſa vt ab actiua. Similiter libertas eſt quędam ſpecies iuris, & illud ius habet liber in ſeipſum ſcilicet agendi quod libet, Vnde diffinitur ius in inſtitu-

tuti.

tuti. de Iure perſonarum. §. 1. Eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, niſi quod ui aut iure prohibetur. Et ſic liber habet ius ſuper ſuam perſonã, quamuis non ſit dominus membrorum ſuorum ad ea abſcindendum, aut ad alium abuſum, de quo dicetur in qõ. 74. Similiter dicimus, qnòd peccator pęnitendo exercet actum iuſtitiæ in ſeipſum, & per conſequẽs habet ius in ſe tanquam in ipſum. hoc tamen eſt ſub alia ratione: quia ſub ratione miniſtri iudicis æterni habet ius in ſe tanquam in reum eiuſdem.

Sexta concluſio. deſcriptio dominij & bene & magiſtraliter poſita probatur: quia deſcriptio relationis bene & magiſtraliter ponitur, quando datur per ſubiectum fundamentum & terminum. Sed dominium eſt relatio, & eius deſcriptio datur per illa. igitur. Minor probatur pro ſecunda parte. Nam ſubiectum ſubintelligitur, quando dicitur conueniens alicui: fundamentum autem datur intelligi, quando dicitur ſecundum leges rationabiliter inſtitutas. Hæ enim leges ordinauerunt dominium alicui conuenire attento aliquo, quod in eo nunc eſt, uel præceſſit, quod habet rationem fundamenti, uel tituli dominij. Terminus autem remotus relationis tangitur, cum dicitur, res alias, vel vt alias: quia in illas terminatur dominium. Terminus autem propinquus illius relationis eſt actio exercitabilis circa illam rem. Et illa actio tangitur, cum dicitur, aſſumendi ad uſum &c.

QVAESTIO II.

Quæritur quot modis diuiditur dominium. In hac quæſtione ponetur vnus modus diuidendi dominium in ſex ſpecies, & ſingularum ſpecierum deſcriptiones ac clauſularum in deſcriptionibus poſitarum declaratio. quattuor quoque dubia & duo argumenta ſoluentur. Ad quæſtionem igitur reſpondetur, quòd quattuor modis diuiditur dominium; quorum duo primi ponũtur a Ioanne de Gerſona in de poteſtate eccleſiaſtica, loco ſupra dicto. Tertius autem ab eodem in tractatu de vita ſpirituali, lectione tertia. Primus igitur modus diuidendi eſt, quòd ſextuplex eſt dominium, ſcilicet beatificum, originale, gratificum, euangelicum, canonicum & politicum. Beatificum deſcribitur ſic. Eſt dominium conueniens beato ſecundum leges glorię. Exemplum. Beatus habet tale ius, quòd ſuum corpus glorioſum poteſt penetrare quodcunque aliud corpus non glorioſum ſine reſiſtentia illius alterius quamuis naturale ſit cuilibet corpori reſiſtere alteri volenti ſe penetrare. Similiter habet ius, quòd ſuo corpore glorioſo poteſt eſſe in eodem loco cum quocunque non glorioſo, non obſtante quòd naturale eſt cuilibet corpori non admittere aliud corpus ad locum ſuum. Vnde illud ius vel dominium beatorum ſuper corpora non glorioſa vocari poteſt dos ſubtilitatis eorum. Nam dos ſubtilitatis non eſt aliqua qualitas in corpore glorioſo, ratione cuius ſibi conueniat eſſe in eodem loco cum alio, & alia corpora penetrare. Sed eſt ius eſſendi cum alio corpore non glorioſo & ipſum penetrandi. Similiter ius exercendi viſionem corporalem circa ea quæ ſunt adintra in corporibus etiam in intimis eorum. Et illud dominium fundatur in beatitudine: ita quòd beatitudo eſt titulus illius dominij. Prædicta autem duo exempla de dominio beatifico, & multa ſimilia dominia, quæ nos latent, ſunt dominia beatifica generaliter omnibus beatis conuenientia & fundata ſuper beatitudine generaliter omnibus conueniente. Sic veriſimile eſt aliqua eſſe ſpecialia dominia beatifica aliquibus beatis ſingulariter conuenientia, quæ fundantur ſuper ſpeciali beatitudine ſpecialiter talibus collata, ratione cuius tales habent ſpeciale ius & dominium ſuper res corporales, vel etiã ſpirituales. quemadmodum aliquis beatus habet dominium ſuper quibuſdam morbis auferendis a corporibus. Alius ſuper impetu & actione elementorum ignis & aquę, vel ſuper infeſtationibus demonum reprimendis, quæ iura & dominia eis in hac vita antequam haberent beatitudinem collata non fuerunt, ſed primum adepta beatitudine generali ac ſpeciali. Et ſi arguatur, in ſtatu beatorum nullę ſunt leges: igitur malè dicitur in deſcriptione ſecundum leges glorię. Antecedens probatur. quia. 1. ad Timo. 1. dicitur. Iuſto non eſt lex poſita: ergo multo magis non eſt ponenda lex aliqua illis, qui confirmati ſunt. confirmatur: quia beati ſunt impeccabiles. Modò lex non ponitur niſi peccabili naturę, igitur. Dicendum, quòd in eorum ſtatu non eſt lex prohibitoria, nec etiam præceptoria: ut probatur argumentum, ſed bene leges conceſſorię, quibus conceduntur beatis varia iura, ac dominia prætextu ſuę beatitudinis. Et quid mirum ſi varia dominia & iura conſequantur eorum beatitudinem: cum ipſi inquantum ſunt beati, iam ſint in effectu cum Chriſto cohæredes regni Dei. Si cohæredes regni Dei: igitur (ut ita dicamus) cum Chriſto omnium creaturarum & totius mundi rege participantes iura & dominia regni Dei. Poteſt autem ſecunda deſcriptio poni dominij beatifici talis. Eſt dominium immediate a Deo conueniens beato ratione ſuæ beatitudinis ſecundum leges glorię vel beatitudinis pluribus competens ex ęquo ac inabdicabile ſeruata beatitudine. Primò dicitur immediate a Deo, & per hoc diſtinguitur a dominio canonico & politico: quia talia conueniunt his, quibus conueniunt mediate a Deo, ſcilicet mediante homine, a quo conceditur alicui tale dominium. ſicut & ab homine conceditur ſibi fundamentum talis dominij. Vnde ſicut fundamentum dominij beatifici, ſcilicet beatitudo immediate a Deo conuenit ipſi beato. Sic etiam dominium fundatum in beatitudine immediate a Deo conuenit beato. Et in hac clauſula conuenit cum originali, gratifico & euangelico: quia talia etiam conueniunt immediate a Deo ſuis ſubiectis, ut patebit. Secundò dicitur conueniens beato ratione ſuę beatitudinis. Et in hoc idem dr̃, quod in prædicta deſcriptione, cum dicitur, conueniens ſm leges glorię: quia leges glorię concedunt dominia beatifica beatis ratione beatitudinis. Et in hac clauſula diſtinguitur dñium beatificum ab omnibus alijs: quia nullum aliud habet pro fundamento beatitudinem. Vnde tangitur hoc proprium fundamentum vel titulus dominij beatifici: ratione cuius ipſum diſtinguitur a dominio naturali beatorum. Nam & beati hñt aliqua dominia naturalia, quẽadmodum eſt dñium animę ſm q̃ eſt uolũtas ĩ potẽtias inferiores: ut in potentiã motiuã: Nã tale dñium licet conueniat btis: non tñ rõne beatitudinis: q̃a etiã ſublata btĩtudine adhuc maneret illud

dominium: ſicut etiam aderat, antequam adeſſet beatitudo. Tale enim dominium conuenit beato ratione naturalis doni, ſcilicet libertatis ipſius voluntatis, & ratione diuinę dignationis, qua Deus dignatur generali concurſu concurrere ad actiones cauſarum ſecundarum. Et ſic per idem patet, quare æquiualens clauſula ponitur in prima deſcriptione dominij beatifici, ſcilicet ſecundum leges glorię. Vnde per accidens contingit dominia diuerſorum generum reperiri ſimul in vno ſubiecto: ſed habebunt diuerſa fundamenta ſeu titulos, ratione quorum conueniunt illi ſubiecto. Dicitur tertiò: pluribus competens ex ęquo, ut de mille beatis verum eſt dicere, quòd quilibet eorum habet ius transeundi ſuo corpore glorioſo per aliquod idem corpus non glorioſum: immo omnes beati reſpectu vnius corporis habent tale dominium ex æquo. Sic eſt etiam in dominijs beatificis conuenientibus beatis aliquibus ratione ſpecialis beatitudinis. Nam & talia poſſunt pluribus beatis conuenire ex ęquo reſpectu eiuſdem rei, ut reſpectu vnius morbi auferendi ſtatim plures beatos habere dominium ipſum auferendi. Et in hac clauſula diſtinguitur a dominio ciuili: quia ciuile non competit ex ęquo pluribus reſpectu eiuſdem rei: ſaltem in proprio & ſpeciali. Non enim poteſt vna res habere plures dominos, loquendo de ciuili dominio eiuſdem ſpeciei; quod dico: quia vnius rei poſſunt eſſe plures domini ciuiliter diuerſis dominijs ciuilibus, ſcilicet cum vnus habet dominium directum: ut habet dominus feudi, & dominus ipſius emphiteutę, alter utile, ut vaſallus, ſeu feudatarius, & ſimiliter emphiteuta. Quartò dicitur inabdicabile, in hoc diſtinguitur a dominio ciuili: quia hoc poteſt dominus a ſe abdicare: puta transferendo illud in alium per donationem, venditionem, vel permutationem, vel huiuſmodi. Quintò dr, ſeruata beatitudine, cuius ſenſus eſt, quamdiu habet quis fundamentum, vel titulum illius dominij: tamdiu habebit ineuitabiliter illud. In hoc diſtinguitur ab alijs dominijs: quia licet aliqua dominia alia etiam ſint inabdicabilia, ut eſt dominium originale, naturale & charitatiuum, ſeu euangelicum: non tamen conſiſtit eorum inabdicabilitas in retentione beatitudinis: eo quòd nō fundantur in beatitudine, ſed conſiſtunt in alijs fundamentis, ut gratificum, ſeu charitatiuum in charitatis retentione. Quamdiu enim illa adeſt, tamdiu durat dominium charitatiuum, ſiue adſit beatitudo, ſiue non. Sic inabdicabilitas dominij naturalis conſiſtit in retentione naturalis doni: quamdiu enim illud aderit: tamdiu aderit dominium naturale, ſiue adſit beatitudo, ſiue non.

Dominium originale etiam dupliciter deſcribitur. Primò ſic Eſt dominium ſecundum leges iuſtitiæ originaliter, & ſubintelligitur, conueniens alicui, ſupple ei, qui eſt, vel eſſet in originali iuſtitia. Secundò ſic. Eſt donum Dei, quo creatura rationalis ius habet immediate a Deo aſſumere alias res inferiores in ſui vſum: & conſeruationem pluribus competens ex ęquo & inabdicabile, ſeruata originali iuſtitia. Exemplum, quando primi parentes habuerunt originalem iuſtitiam, ratione illius iuſtitiæ conueniebat eis ius edendi de omni ligno paradiſi, dempto ligno ſcientiæ boni & mali, & ibidem habitandi, & alia ibi agendi. Et hoc dominium fuit conceſſum primo homini, quando dixit ei dominus Geneſ. 2. De omni ligno paradiſi comedetis. Vnde & leges originalis iuſtitiæ hoc ius concedebant eis & quibuſcunque alijs poſteris eorum, qui habuiſſent originalem iuſtitiam, quandiu illam retinerent. ipſa verò perdita ſpoliarentur etiam illo dominio: ſicut & eis contigit: quia primi parentes amiſſa originali iuſtitia perdiderunt ius habitandi in paradiſo & comedendi de lignis eius. Vnde & inde expulſi fuerunt. Geneſ. 3. Quod autem in ſecunda deſcriptione dicitur. Eſt donum Dei, intelligendum eſt non per prædicationem formalem: quoniam fundamentum relationis non prædicatur verè de relatione prædicatione formali. Dominium autem eſt relatio fundata in dono Dei, ſaltem in illo, ratione cuius conuenit ei ius aſſumendi, & hoc ius eſt dominium originale fundatum in originali iuſtitia, quæ eſt eius fundamentum ac titulus. Sed debet intelligi prædicatione fundamentali & materiali: vt ſit ſenſus. Eſt donum, ideſt relatio fundata in dono Dei. Dixi notanter ſaltem in illo, ratione cuius ei competit ius &c. quia generaliter loquendo etiam illa relatio, quæ ius dicitur, poſſet dici donum Dei: ſicut & illud in quo fundatur: ſed non eſt tale donum ratione cuius ei competit ius: quod illud dominium met eſt illud ius. Melius igitur deſcriberetur ſic, & eſſet tertia deſcriptio. Eſt dominium conueniens immediate a Deo ſecundum leges originalis iuſtitiæ, ei, qui eſſet in illa ratione eiuſdem pluribus competens ex æquo & inabdicabile: ſeruata eadem, ſcilicet iuſtitia originali. Nam dominium eſt formale genus ad dominium originale, & alia dominia: nec oporteret tunc addere ad dominium alias clauſulas omnes, ſcilicet quo creatura rationalis habet ius aſſumendi res alias in ſui vſum: quia illæ clauſulæ omnes includerentur in illo termino dominium, poſito loco generis: quia illæ clauſulæ ſunt de diffinitione dominij in communi accepti. Alias autem clauſulas congruit addere, quarum prima eſt, conueniens immediate a Deo. Nam ſicut eius fundamentum, ſcilicet originalis iuſtitia eſt immediate a Deo: ſic & ipſa relatio dominij dicitur ei conuenire immediate a Deo ſolo. Et in hac clauſula conuenit cum alijs tribus, ſcilicet, beatifico, charitatiuo, & euangelico. Nam & illa a Deo immediate conferuntur ſuis ſubiectis: ſicut & eorum fundamenta, ſcilicet beatitudo & charitas. In hoc autem differt a dominio ciuili, & ab aliquo naturali dominio. Nam dominium ciuile conuenit ſuo ſubiecto mediate a Deo & immediate ab homine: ut quòd quis ciuiliter habet dominium equi empti eſt ſecundum leges ciuiles ratione emptionis & traditionis a domino eiuſdem, de quo tamen latius in quæſtio. 70. & alijs. Emptio autem eſt actus ab homine immediate elicitus. Et ſic ſicut fundamentum, uel titulus illius dominij eſt non immediate a Deo: ſic nec ipſum dominium ciuile. Similiter aliquod naturale conuenit ſuo ſubiecto mediate a Deo, & immediate ab homine, ſcilicet illud, cuius fundamentum, uel titulus conuenit ſubiecto mediate a Deo, & immediate ab homine: ut dominium patris in filium conuenit patri ratione illius: quia genuit illum. Genuiſſe autem eū cōuenit patri immediate a ſe, & mediate a Deo. Et dico notanter aliquod dominij naturale: quia aliquod natu

tale

rale dominium conuenit etiam immediate ſuo ſubiecto, ſcilicet illud, cuius fundamentum conuenit immediate ſibi a Deo: ut dominium, quod voluntas habet in potentias inferiores: eo quòd natura voluntatis immediate eſt a Deo. Dicitur ſecundò ſecundum leges originalis iuſtitiæ, per quam clauſulam diſtinguitur ab omnibus alijs dominijs: quia alia dominia ſecundum alias leges cōueniunt ſuis ſubiectis. Dicitur tertiò, ei qui eſt, vel eſſet in illa, vbi tangitur eius ſubiectum. Dicitur quartò, ratione eiuſdem. in hoc tangitur fundamentum, vel titulus illius dominij, in quo etiam diſtinguitur ab omnibus alijs dominijs: quia alia habent alios titulos, vel fundamenta: ratione quorum ſunt conceſſa per leges ſuis ſubiectis. Dicitur quintò, pluribus competens ex æquo. in hoc differt a ciuili, & conuenit cum beatifico & gratifico: quia etiam illa competunt pluribus ex æquo: vt patuit de beatifico in præcedentibus, & idem patebit infra de gratifico, unde quotquot habuiſſent originalem iuſtitiam, omnes habuiſſent eundem rerum paradiſi dominium: ita quòd quilibet inſolidum fuiſſet eadem ſpecie dominij dominus illius rei, cuius alius fuiſſet dominus. quamuis enim illud dominium collatum fuerit Adæ tanquam primo & principali patrifamilias in domo generis humani; ut dicit Alexan. in. 2. parte ſummæ: tamen non ſic datum fuit, ut in aliquo præiudicaret communioni omnium: quia unuſquiſque illis vſus fuiſſet ſecundum beneplacitum voluntatis ordinatę. Vnde illud non fuit dominium proprietatis poſſeſſoriç: ſed præſidentię poteſtatiuę & prouidentię regitiuę: vt vult Vgo. Dicitur ſextò inabdicabile, & declaratur hoc, ut circa præcedens dominium eſt declaratum. Et in hoc patet, quòd illud dominium erat non neceſſariò fundatum in charitate: quia erat fundatum in originali iuſtitia: Hæc autem non habet neceſſariò annexam charitatem. Vnde hoc dominium infuit primis parentibus, quando habuerunt iuſtitiam originalem nondum habita charitate vel gratia, licet poſt adeptionem charitatis perderetur per perditionem charitatis: quia charitatem non erant perdituri, niſi ſimul perderent iuſtitiam originalem.

Hic duo ſunt videnda. Primò, utrum illud dominium etiam fuerit originale, quod contulit dominus primis parentibus, cum ait Geneſis 1. Dominamini piſcibus maris & volatilibus cęli. Dicendum, quòd quāuis Ioannes Gerſon de hoc exemplificet: tamen ſimpliciter ſeu ſine addito loquendo, oppoſitum uidetur uerum: quia ſi illud fuiſſet originale dominium: tunc illud perdidiſſent perdita originali iuſtitia: ſicut tunc perdiderunt ius habitandi in paradiſo, & comedendi de lignis eius. conſequens eſt falſum: quia etiam poſt expulſionem de paradiſo habuerunt ius capiendi piſces & aues in ſui uſum. Niſi dicatur, quòd dominus prædictis uerbis contulit eis quoddam ſingularius dominium ſuper piſces & volucres, quàm habuerint poſt peccatum, ſcilicet quòd cum omni facilitate ad uotum eorum potuiſſent cœpiſſe, congregaſſe, & aduocaſſe omnia ad uſum ſuum non commeſtionis: quia non comediſſent carnes: immo nec alia animalia de carnibus aliorum animalium vixiſſent: ſicut tamen nunc accipitres & milui faciunt: ſed ad uſum obſequij non laborioſi, ſed delitioſi: ſicut & Adam in paradiſo operatus fuiſſet non laborioſè, ſed delitioſè, ſecūdum Aug. Quod autem habuiſſent talem poteſtatem ſingularem in animalia, tangit gloſ. Geneſ. 1. (& eſt Bedæ dicentis) In teſtimonium primę creationis legimus aues viris ſanctis ſeruiſſe, & ritus beſtiarum & ſerpentum uenenum ceſſiſſe: ſicut experimento ſcitur de ſancto Ruperto, in cuius inſulam aues intrantes, domeſticæ & manſuetæ fiunt: exeuntes autem fiunt ſilueſtres. hæc ibi. Vnde Adam quando impoſiturus erat cunctis animalibus vocabula, potuiſſet ea omnia congregaſſe ratione dominij ſibi dati, ſed tamen de facto illa congregatio fuit a Deo facta miniſterio angelorum: quia citius potuit fieri illo modo, quàm per conuocationem Adæ. Illud autem ſingulare dominium quo ad prædicta fuit ei ſublatum iuſto Dei iudicio: eo quòd ipſe inobediens factus fuit Deo: ut ſic etiam ſibi inobedientia fierent animalia. Vel dicatur, quòd locutus ſit dominus de dominio, quo parentes ſeruata originali iuſtitia habuiſſent ius: ut nullum animalium eis nocere potuiſſet: ſic inquam uorum eſſet. Nam id etiam fuit fundatum in iuſtitia originali. unde ea perdita per inobedientiam cœperunt animalia tam inter ſe, quàm reſpectu hominis eſſe minus manſueta, & magis crudelia. Vnde gloſſa Bedæ Geneſ. 1. dicit. Ante peccatum hominis terra nihil noxium protulit, non herbam venenatam, non arborem ſterilem. Et infra. Tunc animalia animalium eſu non viuebant: ſed concorditer herbis & fructibus ueſcebantur. hæc ibi. Et quamuis Auguſt. 1. contra Manicheos, uideatur dicere, quòd accipitribus, miluis, & aquilis non ſit ordinatum, ut viuant de herbis &c. ſed de carnibus: tamen ſecundum Alexandrum intelligendus eſt Auguſti. poſt peccatum non ante. Et ſic patet, quomodo illud dictum Ioan. Gerſon. poſſit intelligi. Secus autem ipſum intelligendo prædictum dominium debebit dici naturale, quod ſcilicet competit homini ratione naturæ ſuæ. Vnde & ibidem ſtatim poſtea tangitur aliud dominium naturale: etiam beſtijs tunc conceſſum: cum dicitur. Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem ſemen &c. ut ſint uobis in eſcam & cunctis animantibus terræ: omnique uolucri cęli, & uniuerſis quæ mouentur in terra. & in quibus eſt anima viuens, ut habebant ad ueſcendum. Conſtat autem, quòd ius, quod beſtiæ & uolucres habent in terræ naſcentia, non eſt niſi naturale dominium: de illo autem dicitur in ſecundo modo diuidendi. Secundò notandum, quòd idem Ioan. Gerſon exemplificando de originali dominio dicit, quòd ad hoc dominium ſpectare poteſt dominium libertatis, quæ eſt facultas quędam liberè reſultans ex dono Dei liberaliter ſe donantis ad agendum, uel non agendum cum anima rationali, in productione ſuorum actuum elicitorum, uel eorum ſuſpenſione ad finem beatiſſimæ fruitionis obtinendum. Et hoc tanto liberius eſt & latius, quanto minus poteſt in malum: & quanto per bonos habitus eſt ad bonum, uel in bono ſtabilitum. Sed nec hoc dictum eſt ſimpliciter & ſine addito uerum: quia ſi illud fuiſſet originale: fuiſſet perditum perdita iuſtitia originali: ſed conſequens eſt falſum: quia etiam poſt peccatum primi parentes ex dono libertatis concreatæ eis, & generali concurſu Dei, quo diſpoſuit ſe uelle cooperari creaturis ſuis, habuerunt facultatem eliciendi actus

humanos, vel ſuſpendendi eos, eo quòd poſt peccatum adhuc habuerunt liberum arbitrium, & potuerunt peccare & bene agere. Vnde ſi verum debeat eſſe: oportet illud intelligere de illo dominio libertatis, quo uoluntas ſuper potentias inferiores & earum actus dominabatur ſingulariori modo quàm nunc, ſcilicet ſine tanta reſiſtentia & rebellione: quanta nunc eſt in uiribus inferioribus. Hoc inquam dominium fuit originale. Vnde & perdita iuſtitia originali ſimul perditum eſt illud. Secus autem intelligendo prædictum dominium eſt ſpecies dominij naturalis.

Dominium gratificum ſic deſcribitur. Eſt dominiũ ſecundum leges gratiæ gratificantis. Et ſic dominium gratificum eſt illud idem, quod aliàs uocatur dominium fundatum in titulo gratiæ gratum facientis, ſeu in titulo charitatis, ideſt quod pro titulo ſeu fundamento habet charitatem. Et hoc dominium poteſt ſecunda deſcriptione & pleniori ſic deſcribi. Eſt dominium immediate a Deo, conueniens ſecundum leges charitatis & ratione charitatis ei, qui eſt in illa competens pluribus ex æquo, ſeu compatiens ſecum ex æquo plures dominos inabdicabile ſeruata charitate extendens ſe ad omnia. Exemplum. eo ipſo quòd quis eſt in charitate Dei, quæ eum facit gratum & amicum Deo, habet ius aſſumendi omnes res creatas ad ſui vſum ſecundum legem charitatis, quæ lex concedit propter charitatem, uel ratione charitatis habenti eandem certo modo vſum omnium rerum: vt eis ad Dei gloriam & ſui ſalutem vtatur quantum ſibi congruit ſecundum charitatem. iuxta illud Roma. 8. Diligentibus Deum (& ita exiſtentibus in charitate) omnia cooperantur in bonum, adeo quòd etiam peccata eis proueniunt in bonum, quia fortiores & cautiores reſurgunt. Et quid mirum, ſi exiſtens in charitate Dei habeat aliquod ius & dominium in omnibus creaturis Dei: cum talis ſit iam per charitatem factus amicus Dei. Amicorum autem omnia ſunt communia. ait Ariſto. 9. Ethi. cap. 8.

Hoc dominium & ius habebant ratione charitatis, Apoſtoli & cæteri in charitate exiſtentes: cum in perſona ſua & aliorum dicebat Paulus 2. ad Cor. 6. Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes: ſupple dominio gratifico uel charitatiuo. Et iterum ad Roma. 8. Qui proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Et 1. ad Cor. 3. Omnia ueſtra ſunt, vos autem Chriſti. Et 1. ad Timot. 6. Præſtat nobis omnia abunde. Vnde ad titulum charitatis adijciuntur omnia abunde ad fruendum & utendum, quæ in cęlis ſunt, & quæ in terris, & quæ in omnibus abyſſis. Dicitur primò in illa deſcriptione imediate: quia fundamentum & titulus illius dominij, ſcilicet charitas, eſt immediate per creationem a ſolo Deo. Sic & dominium fundatum in ea. Et in hoc conuenit cum dominio beatifico & originali: & cum aliquo naturali dominio, ſcilicet cum illo, quale habet voluntas animæ in potentias inferiores, & ét in proprios actus. Per eandem differt a dominio ciuili, & ab aliquo etiam naturali: ꝓut patuit in præcedenti dñio. Dicitur ſecundò ſecũdum leges charitatis. Et in hac differt ab omnibus alijs dominijs: quia omnia alia conueniunt ſuis ſubiectis per alias leges. Dicitur tertiò ei, qui eſt in illa, ad tangendum ſubiectum illius dominij. Dicitur quartò ratione charitatis, ad tangendum fundamentum proprium illius dominij, in quo diſtinguitur ab omnibus alijs dominijs, quorum nullum habet charitatem pro fundamento: ſed habent alia fundamenta. Dicitur quintò: competens pluribus ex æquo, in quo conuenit cum duobus primis, & differt a ciuili, vnde cum charitas non quærat quæ ſua ſunt, poterit dominium charitatis pluribus competere ex ęquo ſine ſui diminutione. Et hanc clauſulam intellige ut ſupra. Dicitur ſextò, inabdicabile ſeruata charitate, per quod diſtinguitur ab alijs, quorum aliqua ſunt abdicabilia ſeruata, vel non ſeruata charitate: ut ciuile & canonicum, & aliqua ſunt inabdicabilia, ſcilicet beatificum & originale, non tamen conſiſtit eorum inabdicabilitas in retentione charitatis, inquantum talis: ſed in retentione quorumdam aliorum, ſcilicet beatitudinis & originalis iuſtitiæ. Vnde illud dominium ſicut non habetur non habita charitate, ſic non perditur: niſi perdita ea. quare ſicut charitas perdi non poteſt ab inuito, ſic nec illud dominium poteſt tolli ab inuito, in quo differt a ciuili dominio uel iure: quoniam & ciuile poteſt tolli ab inuito: ut ius poſſeſſionis tollitur aliquando inuito. vnde perdens gratificum dominium fit proditor, & reus læſæ maieſtatis, & infamis coram Deo, & angelis eius, & tota curia beatorum. Dicitur ultimò, extendens ſe ad omnia, in qua clauſula habetur illius dominij latitudo, quæ tanta eſt, quòd proſpera omnia & aduerſa in eius ditione ſunt poſita: quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum. Vnde illius dominij latitudo excedit latitudinem omnium aliorum dominiorum: ſaltem conuenientium viatoribus. patet: nam originale dominium non extendebat ſe ad omnia, nec canonicum, nec ciuile ſe ad omnia extendit, ſed nec naturale dominium conueniens creaturæ ſe ad omnia extendit. Et dico conueniens creaturæ: quia naturale dominium conueniens Deo, quo Deus ratione naturæ ſuæ diuinæ dominatur omni creaturæ: eſt omnium dominiorum latiſſimum. Dixi etiã, ſaltem cõuenientium uiatoribus. Nam dominium beatificum etiam ſe extendit ad omnia, eo quòd ratione beatitudinis ipſi ſunt cohæredes Chriſti: ſed nec illud eſt ſine dono charitatis: ſed includens ipſum, ſicut nec eſt beatitudo ſine charitate. Et nota (vt dicit Ioannes Gerſon lectione tertia) Sacra ſcriptura transfert multoties ſub metaphoricis tropis dominium ciuile cum ſuis attinentijs ad hoc dominiũ charitatis: dum nominat illic venditiones eſſe, & emptiones, & donationes, & commutationes ſpirituales cum Deo, quaſi videlicet numiſma legitimum ſit charitas, dans precium actibus noſtris, per quos etiam quaſi digniſſima ſeu dignantiſſima Dei condeſcenſione mercamur cum eodé de regno cęlorum cũ fęnore multo. Et quáquá oĩa, quę damus eidem, ſint de ſuo, & ſuſcepimus ea de manu ſua, & ita dare propria nequimus quid pro quo: nihilominus ipſe totus deſiderabilis acceptat bona noſtra ex valore huius numiſmatis tanquàm noſtra eſſent appropriatè, & non ſua. reddit quoque abſque vlla commutatione ciuili: ſed emptione gratuita vinum compunctionis, lac deuotionis: immo & ſe ipſum & regnum cęlorum. ita quòd ſit ibi longè fęcundior cõmutatio quàm in ciuilibus: quoniam illud, quod venditur, fit amplius & multiplicius de poſſeſſione vendentis, quàm ſi retineretur.

neretur.immo quanto plus commutando datur, tanto
perfectius & cumulatius poſſidetur.
Dominium euangelicum ſic deſcribitur. Eſt domi-
nium ſecundum legem propriè euangelicum. Et Ioan-
nes Gerſon paulò poſt illam datam aliam dando ait. De
ſcribitur autem dominium, quod appellatur a multis
euangelicum per appropriationem, quòd eſt dominiũ
immediatè a Deo inſtitutum cõpatiens ſecum ex ęquo
quoslibet dominos, & inabdicabile, ſeruata charitate
ſe extendens ad omnia. Circa hanc additam deſcriptio
nem pono tria dicta.
Primum, quòd hoc ſecundo modo deſcribendo do-
minium euãgelicum eſt idem adequatè cum dominio
gratifico: quia hæc eſt eadem deſcriptio cum ſecunda
deſcriptione dominij gratifici ſupra data. Secundum di
ctum. hæc deſcriptio dominij euangelici eſt inconue-
niens in hoc loco: quia in hoc loco loquendum eſt de
euangelico tanquàm de dominio diſtincto ſpecie a do
minio gratifico: quia ponitur tanquàm ſpecies diſtin-
cta, ex ęquo cõtra alias quinque in hoc modo diuiden
di poſitas. Alias enim tantum eſſet quintuplex domi-
nium in hoc primo modo diuidendi. Tertium dictum;
hi qui dominium in charitate fundatum vocant euan-
gelicum dominium, volentes appropriatè loqui, potius
cenſendi ſunt impropriè loqui. Probatur: quia domi-
nium in charitate fundatum non conuenit alicui pro-
priè ſecundum legem euangelicam. igitur &c. Antece-
dens probatur: quia antequam emanaſſet lex euangeli-
ca, habebatur dominium fundatum in charitate: puta
per totum tempus ante aduentum Chriſti. Nam & tũc
plures fuerunt in charitate. Seruata autem charitate nõ
poteſt non haberi dominium in charitate fundatum.
Nunquid enim ſolis his, qui a tempore Saluatoris in
charitate fuerunt, cõueniunt illa, quæ ſupra dicta ſunt
conuenire habentibus tale dominium? Secundò proba
tur: quia dato, quòd aliquo reſpectu dominium chari-
tatis fuerit perfectius poſt emanationem legis euange-
licæ: quàm fuerit ante pro tanto, ſcilicet quia ante legẽ
euangelicam habentes charitatem non habebant pote
ſtatem ita propinquam ad fruendum Deo fruitione pa
triæ (licèt bene fruitione viæ) nec poſt mortem venerũt
ad locum beatorum: ſicut habent in charitate exiſten-
tes poſt legem euangelicam, quæ talia conceſſit ſeruan-
tibus eam poſt legis illius emanationem: tamen pro-
pter hoc illud nomen, ſcilicet euangelicum dominium
non debebat appropriari dñio charitatiuo plus quàm
alijs dominijs conceſſis per legem euangelicam, qualia
ſunt dominia conceſſa Apoſtolis, quando eis poteſtas
eccleſiaſtica fuit tradita: quam idem Ioannes aliàs vo-
cat dominium eccleſiaſticum, immo talia magis debe-
bant dici euangelica, quàm dominium charitatiuum,
eo quòd charitatiuum conceditur ab vtraque lege, ſcili
cet veteri & noua: licèt per nouam perfectiua. Sed alia
dominia euangelica cõceſſa Apoſtolis cõceſſa ſunt per
ſolam legem euangelicam: ut poteſtas abſoluẽdi a pec-
catis, & ligandi, ac tranſſubſtantiandi, excommunican-
di, & ab excommunicatione ſoluendi.
Corollarium, ſi igitur velimus in hoc primo modo
diuidendi dominium loqui de euangelico, vitanda eſt
æquiuocatio illius termini, dominium euangelicum.
Nam accipitur aliquando per appropriationem (licèt,
vt dixi, ſit potius inappropriata locutio ſeu acceptio)
ſcilicet prout idem eſt, quod dominiũ in charitate fun-
datum: ſicut acceperunt hi, qui ipſum deſcripſerunt ſe-
cunda deſcriptione poſita, ſed non ſic capitur hic: quia
ſic coincidit cum tertia ſpecie, a qua ipſum vt quarta
ſpecies diſtingui debet. Alio modo non per appropria-
tionem prædictam: ſed ſine ea. Et hoc modo idem eſt,
quod dominium conceſſum alicui ſecundum legem
euangelicam, & hoc modo dupliciter capitur. Primò
generaliter, prout eſt dominium conceſſum alicui ſe-
cundum legem euangelicam: non curando, an ſecun-
dum legem, quæ ſit propriè & purè euangelica, vel nõ.
& non curando, an ſecundum ſolam euangelicam le-
gem, vel etiam ſecundum aliam. Et hoc modo etiam
comprehendit ſub ſe dominium charitatiuum: quia
illud conceditur etiam ſecundum illã legem. Lex enim
euangelica cõcedit dominium illis, qui diligunt Deũ:
vt patet per auctoritates Apoſtoli ſupra allegatas, qui &
ipſe fuit prædicator euangelicæ legis. Et ſic iterum non
capitur hic in hoc modo diuidendi: quia tunc quarta
ſpecies non diſtingueretur ex æquo contra tertiam: ſed
quarta eſſet genus ad tertiam ſpeciem, quod fieri nõ dẽt
in diuiſione alicuius in ſua inferiora. Alio modo accipi
tur pro dominio conueniente alicui ſecundum legem
purè euangelicam, & ſolum ſecundum legem euangeli
cam. Et per hoc, quòd dico ſolum: excluditur dominiũ
gratificum, vel charitatiuum. Et hoc modo dominium
euangelicũ nihil aliud eſt, quàm poteſtas eccleſiaſtica.
Hic igitur nota. ex quo poteſtas eccleſiaſtica datur
ab eccleſia, quòd eccleſia capitur dupliciter. Vno mo-
do pro congregatione quorumcunque hominum, qui
ſunt inſigniti ſignaculo communi ipſis fidelibus, quod
eſt character baptiſmalis, quo modo etiam laici nullũ
characterem ordinalem habẽtes ſunt de eccleſia, & per
conſequens dici poſſunt hoc modo perſonæ eccleſiaſti
cæ. Alio modo pro congregatione tantum illorum, qui
ſunt inſigniti quodam ſpeciali ſignaculo, quo dedicati
ſunt ſpecialiter ad Dei cultum, quod ſignaculũ eſt cha-
racter ordinalis. Et hoc modo laici non ſunt de eccle-
ſia, nec eccleſiaſticæ perſonæ dicendi: ſed tantum ordi-
nati aliquo ordine incipiẽdo ab infimo ordine, vel cle-
rico vſq; ad ſupremum ordinatum, qui eſt Papa. Et hoc
modo capitur hic, quãdo poteſtas eccleſiaſtica dicitur
poteſtas a Chriſto conceſſa eccleſiæ, id eſt conceſſa ordi
natis. Et ita licèt dominus cancellarius dicat hanc pote
ſtatem fundari in charactere baptiſmali: loquendo ta-
men de propinquiori fundamento eius, ipſa fundatur
propinquius ſuper characterem ordinalem: ſaltem me
diante electione & confirmatione, vel alia æquiualen-
te humana actione accedente characteri ordinali: licet
etiam fundetur remotius ſuper charactere baptiſma-
li, eo quòd character ordinalis adeo præſupponit bap-
tiſmalem, quòd nulli de lege communi imprimi poteſt
ordinalis: niſi qui præhabet baptiſmalem, & ita baptiſ
malis eſt fundamentum remotum & inſufficiens. Ordi
nalis autem character ſaltem aliquando accedente le-
ctione & confirmatione eſt propinquius fundamentũ,
ac titulus poteſtatis eccleſiaſticæ, quæ vocatur domi-
nium euangelicum, & adeo ſufficiens, quòd licèt gratia
gratum faciẽs, ſeu charitas valde decens ſit in ſuſceptu-
ris hoc dominium, vel iam habentibus: non eſt tamen
neceſſaria ad fundandum hoc dominium: & multo mi
nus gratia prędeſtinationis: cuius tamẽ oppoſitũ Vual-
denſis

deuſis atque Ioannes Vuicleff erroneè ſenſerunt, ponentes gratiam etiam prædeſtinationis radicem neceſſariã pro titulo cuiuslibet poteſtatis.

Et dictum eſt notanter, quòd accipitur hic poteſtas eccleſiaſtica pro poteſtate a Chriſto conceſſa: ſpecialiter eccleſiæ hoc modo capię, ideſt ordinatis. Nam licèt ordinatis, ut Apoſtolis conceſſerit etiam poteſtatem faciendi miracula, quæ fundari poteſt ſuper alio dono: quàm ſuper charactere ordinali, puta ſuper fide informi: tamen talis poteſtas non eſt ſpecialiter eis conceſſa: quia etiam alijs communicata eſt, qui ordinati non fuerunt, ideo talis poteſtas non merebitur dici eccleſiaſtica. vnde character ordinalis eſt donum ſpecialiter ordinatis conceſſum. Alia autem dona, ſcilicet fides, ſpes, charitas, timor, pietas, prophetia, & ſimilia: ſuper quę poſſunt alia dominia fundari, ſunt non eis ſpecialiter: ſed etiam alijs conceſſa. Poteſtas itaque eccleſiaſtica: vt hic capitur, ſic deſcribitur. Eſt poteſtas, quę a Chriſto ſupernaturaliter & ſpecialiter collata eſt ſuis Apoſtolis & diſcipulis: ac etiam ſucceſſoribus legitimis vſque in finem ſeculi ad ędificationem eccleſię militantis: ſecũdum leges euangelicas pro conſecutione fęlicitatis ęternę: vt poteſtas ſoluendi & ligandi cõceſſa ſacerdotibus poteſtas conficiendi euchariſtiam, & huiuſmodi. Et notanter ſupra dictum eſt, quòd ſuper characterem ordinalem, ſaltẽ mediante electione vel confirmatione fundari poteſt: quia ex hoc ſolo, quòd quis habet characterem ordinalem, non haberet poteſtatem eccleſiaſticam iuriſdictionis, ſcilicet excõmunicandi, & largiendi indulgentias. ſed tamen accedente eius electione & confirmatione in epm, ipſe habet poteſtatẽ iuriſdictionis. Sed poteſtas ordinis fundatur ſimpliciter ſuper characterem ordinalem. An autem poteſtas iuriſdictionis excommunicandi &c. poſſit etiam fundari ſuper primam tonſuram, quæ non eſt ordo; tangetur inferius in loco ſuo.

Et ſi quęratur. Primò, quę ſunt ſpecies illius dominij euangelici. Reſpondetur, quòd illę eędem, quę ſunt ſpecies poteſtatis eccleſiaſticę. Poteſtatis autem eccleſiaſticæ ſpecies poſſunt patere ſub breuitate quantum ad propoſitum ſufficit per ſeptem diuiſiones. Prima diuiſio eſt iſta. Poteſtas eccleſiaſtica quędam eſt, quæ dicitur poteſtas ordinis, quædam verò eſt, quæ dicitur poteſtas iuriſdictionis, ideſt poteſtas cognoſcendi in cauſa, atque dicendi, uel ferendi ius, ideſt ſententiam in tali cauſa: & illam promulgandi. Vnde iuriſdictio dicitur quaſi dictio iuris, ideſt poteſtas dicendi ius. Vel iuriſdictio, ideſt promulgatio, vel pronunciatio, vel notificatio, vel poteſtas promulgandi ſententiam, ſeu ius. Secunda diuiſio. Poteſtas ordinis eſt duplex, quædam eſt poteſtas ordinis ſacerdotalis, quædam ordinis inferioris. Tertia diuiſio. Poteſtas ordinis inferioris habet tot ſpecies, quot ſunt ordines inferiores ordine ſacerdotali, qui ſunt ſex ſecundum theologos, ſcilicet diaconatus, ſubdiaconatus, accolitatus, lectoratus, exorciſtatus, oſtiariatus. Et dico ſecundum theologos: quia ſecundum iuriſtas ſunt plures ordines inferiores ordine ſacerdotali quàm ſex: quia præter iſtos ſex ponunt, quòd etiam prima tonſura & pſalmiſtatus ſit ordo. Sed ſanctus Thom. dicit, quòd prima tonſura non ſit ordo: ſed diſpoſitio ad ordinem. Et Petrus de Palude dicit pſalmiſtatum eſſe primam tonſuram. Rich. in quarto dicit, primam tonſuram non eſſe ordinem, nec pſalmiſtatum, ſed dicit pſalmiſtatum eſſe officium annexum ordini lectoratus. Quarta diuiſio. Poteſtas ſacerdotalis eſt duplex, vel duplicem habet habitudinẽ. quædam eſt ad conſecrandum corpus Chriſti verum, & illa fuit conceſſa Apoſtolis in cęna: cum Saluator dixit. Hoc facite in meam commemorationem. Et ſicut illa poteſtas ſacerdotalis eſt ad conſecrandum corpus Chriſti verum: ſic quælibet poteſtas ordinis inferioris ordine ſacerdotali ordinatur ad ipſam conſecrationem veri corporis Chriſti: quia actus omnium inferiorum ordinum ſunt actus, quibus ſubminiſtratur ei, a quo conſecratur verum corpus Chriſti. Vnde & Ioannes Gerſon diuidendo poteſtatem ordinis diuidit eam immediate in poteſtatem ſuper corpus Chriſti verum, ſupple conſecrandum, & in poteſtatem ſuper corpus Chriſti myſticum. Nec diuidit prius poteſtatem ordinis in poteſtatem ordinis ſacerdotalis, & in poteſtatem ordinis inferioris. Nam vtraque videtur eſſe poteſtas ad cõſecrandum verum corpus Chriſti aliquo modo: tamẽ prius poſui illam diuiſionem, eo quòd licet poteſtas ordinum inferiorum ſit poteſtas exercendi actus ordinatos ad conſecrationem corporis Chriſti veri: non tamen eſt poteſtas conſecrandi corpus Chriſti. Alia eſt poteſtas ſacerdotalis ad exercendum tres actus hierarchicos circa congregationem fidelium, qui ſunt. Primò: ipſam illuminare, ſupple per doctrinam prædicationis. Secundò: ipſam perficere per miniſtrationem iſtorum trium ſacramentorum: ſcilicet euchariſtiæ, confirmationis, & ordinis. Tertiò: eandem purgare per miniſtrationem ſacramenti baptiſmi purgantis a culpa & pœna. Et licet ſacerdos etiam habeat poteſtatem purgandi per miniſtrationem ſacramenti abſolutionis, ſeu pœnitentiæ: tamen poteſtas abſoluendi eſt poteſtas iuriſdictionis, de qua poſtea dicetur. Vnde licet poteſtas abſoluendi etiam ſit poteſtas ordinis: non tamen eſt ſolum poteſtas ordinis. Nunc autẽ ago de poteſtate, quę ſolum eſt ordinis, ideſt quæ non eſt poteſtas dicendi ſententiam in aliquem abſolutoriam, vel condemnatoriam. Modò inter ſacramenta ſolum ſacramentum abſolutionis eſt illud, in cuius miniſtratione miniſtrans fert ſententiam. Ex quo ſequitur, quòd aliqua poteſtas ſimul eſt ordinis, ac iuriſdictionis cenſenda: ſcilicet poteſtas abſoluendi. aliqua verò tantum eſt ordinis: ut poteſtas conſecrandi euchariſtiam: & conferendi eandem, poteſtas baptizandi, & ordinandi. Nam in illorum miniſtratione miniſtrans non dicit ſententiam aliquam in illum cui miniſtrat. Et dixi in hac tertia ſubdiuiſione, quòd poteſtas ordinis ſacerdotalis eſt duplex: vel duplicem habet habitudinem: quia videtur cum Scoto poſſe dici, quòd non ſit vna poteſtas, quę ſecundum vnum reſpectum, vel habitudinem ſit ad conſecrandum verum Chriſti corpus, & ſecundum aliam habitudinem, vel reſpectum poteſtatis ſit ad miniſtrandum myſtico corpori Chriſti quędam ſacramenta, immo quòd ſit diſtincta poteſtas hæc & illa. Nam Apoſtolis diſtinctis temporibus collatę fuerunt, & vna alio tempore ante aliam. Nam poteſtas conſecrandi verum Chriſti corpus fuit collata Apoſtolis in cęna: cum ait. Hoc facite &c. & tñ poteſtas illuminandi hoĩes per doctrinã prædicationis & purgandi per baptiſmum: & perficiendi per ſacramẽ

tum

tum confirmationis euchariſtię & ordinis, fuit eis data poſt reſurrectionem: cum ait Matth. ult. Euntes in mundum vniuerſum prædicate euangelium omni creaturæ baptizantes eos. Item poteſtas prædicandi fuit eis etiam data ante cęnam, quando Matth. 10. conuocatis duodecim ait eis. Euntes prædicate dicentes: quia appropinquat regnum cęlorum. Et idem habetur de alijs. 72. Lu. 10. Sicut etiam poteſtas ordinis ſacerdotalis ad conſecrandum verum Chriſti corpus fuit alio tempore data, quàm poteſtas abſoluendi a peccatis: quia illa fuit data poſt reſurectionem: cum ait. accipite ſpiritumſanctum, quorum remiſeritis peccata &c. Ioan. 21. licet eſſet ante reſurectionem promiſſa. Mat. 16. & 18. Conſimile videtur poſſe argui de quolibet ſacerdote nunc ordinato in eccleſia. Prius enim dicit epiſcopus ordinando. Accipe poteſtatem conficiendi, uel celebrandi miſſam, tam pro viuis, quàm pro defunctis, dans ei calicem. Et quibuſdam interpoſitis ponens manum ſuper caput eius dicit. Accipe ſpiritumſanctum, quorum remiſeris peccata &c. de hoc latius dixi in tractatu, de Characteribus. & in quodam alio tractatulo edito de hoc. an Papa ſimplici verbo: ſcilicet, ſis ſacerdos, poſſet aliquem ordinare in ſacerdotem. Quinta ſubdiuiſio. Eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis eſt duplex. Quædam eſt ad cognoſcendum in cauſa: atque ad dicendum vel ferendum ſententiam in tali cauſa in foro exteriori. Et illa eſt poteſtas a Chriſto immediate concesſa eccleſię ad inferendum ſpecialem pęnam excomunicationis vel interdicti in obedientes eccleſiæ. Et dicitur notanter a Chriſto immediate conceſſa eccleſiæ: quia licet perſonæ eccleſiaſticæ etiam habeant poteſtatem ad inferendum aliquas pęnas ſpirituales alias a prædictis: ut pęnam depoſitionis, priuationis, inhabilitationis ad beneficia, & ſic de alijs: tamen poteſtatem talem non habent immediate a Chriſto: & ſecundum legem euangelicam: ſed ſecundum leges canonicas. Vnde & talis poteſtas licet etiam eccleſiaſtica dicatur: eo quòd non niſi perſonæ eccleſiaſticæ eſt conceſſa: tamen non eſt illa, de qua hic loquimur, quæ a Chriſto immediate & ſecundum legem euangelicam eſt conceſſa. Dicitur etiam ſecundò notanter; ad inferendum ſpiritualem pęnam: quia quanquam perſonæ eccleſiaſticæ habentes eccleſiaſticam poteſtatem, etiam habeant aliquando poteſtatem ad inferendum pęnam corporalem: puta carceris, aut conſimilem: tamen talis poteſtas non eſt eccleſiaſtica dicenda, prout hic loquimur de eccleſiaſtica poteſtate: quia hic loquimur de ea, quæ eſt a Chriſto conceſſa immediate. Et talis ſolum ſe extendit quantum eſt ex conceſſione Chriſti ad inferendum ſpecialem pęnam. Illa autem poteſtas, quæ eſt ad inferendum pęnam corporalem, eſt conceſſa non a Chriſto: ſed aliquando a principibus ſecularibus ipſis prælatis eccleſiaſticis. Et ratione connexionis in eadem perſona dicitur denominatione extrinſeca eccleſiaſtica poteſtas ſed impropriè. ſicut tēporalia prædia annexa officijs eccleſiaſticis dicuntur res eccleſiaſticæ & ſpirituales denominatione extrinſeca ratione cōnexionis. Alia eſt eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis ad cognoſcendum in cauſa, & ad diffiniendum, uel ferendum ſententiam in eadem in foro interiori. Et iſta vocatur alio nomine in plurali claues eccleſiæ, de quibus intelligitur illa domini promiſſio facta Petro. Mat. 18. Tibi dabo claues regni cęlorum, quas etiam poſtea cum effectu tradidit poſt reſurrectionem: cum ait. Quorum remiſeritis &c. Vnde in ſequenti diuiſione hæc eccleſiaſtica poteſtas diuiditur in duas: ſicut duæ ſunt claues eccleſiæ, quia illę poteſtates duæ non vocantur claues: niſi metaphoricè. Sexta igitur diuiſio. Eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis quedā eſt poteſtas cognoſcendi in foro interiori in cauſa peccatoris, ideſt ſuper peccatis eius. Et illa vocatur clauis ſcientię. Vnde clauis ſcientiæ non dicitur ſcientię: ideo quòd illa clauis ſit ipſe habitus ſciendi, nec actus ſciendi: ſed quia eſt poteſtas cognoſcendi in cauſa peccatoris accuſantis ſe & ſe ream fatentis: quamuis clauem illam recipere non debeat, niſi habens habitum ſcientiæ competentem, uel ſufficientem ad executionem illius poteſtatis. Alia verò eſt poteſtas diffiniendi & ferendi in foro interiori ſententiam in cauſa peccatoris, & illa vocatur clauis potentiæ. Et iſta ſecunda eſt principalior quàm prima: quia prima ordinatur ad ſecundam. Et hę ambę tactę fuerunt in ipſo diuiſo cum dicitur. Alia eſt eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis ad cognoſcendum in cauſa, & ad diffiniendum &c. Si enim non fuiſſet dictum ad cognoſcendum, non fuiſſet locus claui ſcientiæ: quia illa non eſt clauis diffiniendi: & tamen illa clauis eſt ſpecies poteſtatis eccleſiaſticę, & ſic non omnes ſpecies poteſtatis eccleſiaſticę habentur in propoſito. Et in hac ſexta diuiſione occurrit quæſtiuncula. qualiter illæ claues, vel poteſtates ſint duæ? Pro ſolutione recitantur hic duæ opiniones. Prima opinio eſt Richardi in 4. diſt. 18. arti. 1. quæſtione 3. per quatuor dicta. Primum, quòd ſint duæ quantum ad effectus, vel actus. Nam vnus effectus vel actus eſt cognoſcere; alius eſt diffinire, quos conſtat eſſe diſtinctos: Secundum: Quod illæ etiam ſint duæ quantum ad relationes ad duos effectus illos, uel actus: quia clauis eccleſiæ alium reſpectum habet ad cognoſcere, alium ad diffinire. Tertium, illæ claues ſunt vna clauis in radice: quia ſunt poteſtas iudicandi in foro animæ. Hęc autem poteſtas integratur ex duobus, ſcilicet ex poteſtate diſcernendi, & poteſtate iudicandi. Quartum: illæ claues ultra hoc, quòd ſunt vna inter ſe in radice: etiam ſunt idem cum poteſtate conficiendi euchariſtiam: quia iſtæ tres poteſtates fundantur in charactere ſacerdotali. Pro ſecunda opinione habenda pono tria dicta. Primum, præcedens opinio ſi intelligatur, quòd illæ tres poteſtates inter ſe intrinſecę ſint idem, non eſt vera: quia met concedit, quòd primę duæ ſint duæ quo ad relationes ad diſtinctos effectus. Si igitur relationes ad illos diſtinctos actus ſunt diſtinctæ intrinſecę: ita quòd hæc relatio diſtinguitur ab alia realiter. igitur etiam poteſtates ad illos actus ſunt realiter diſtinctæ. tenet conſequentia: quia poteſtas formaliter non eſt niſi ius in illum actum. Ius autem ad actum eſt relatio ad eum; vt patuit in prima quæſtione. Secundò probatur: quia met ponit illas claues integrare poteſtatem eccleſiæ. ſed integrantia aliquod idem diſtinguuntur realiter, igitur &c. Tertiò probatur: quia illæ poteſtates poſſent ſeparatim alicui concedi de potentia Dei abſoluta. Sicut enim aliquis nunc præſidens poteſt communicare alteri poteſtatem cognoſcendi in cauſa: non com-

mittendo

mittendo ſibi auctoritatem ſententiandi in ea, vt ſi diceret. committo tibi auctoritatem examinandi iſtam cauſam,& referas mihi vt ſententiem. Poſſet etiã conferre auctoritatem ſententisndi ſine auctoritate cognoſcendi, vt ſi diceretur, committo tibi: vt ſine omni cognitione cauſæ ſentẽties, ſicut placet (talis tamen cõmiſſio non eſſet ordinatè facta illi, cuius voluntas eſſet obliquabilis) ita poſſet Deus committere auctoritatem cognoſcendi ſine auctoritate ſententiandi. Et illa commiſſio eſſet ordinata ſimpliciter, ſi eſſet etism in humanis. Poſſet etiam de potentia abſoluta alicui habenti voluntatem nõ obliquabilem committere auctoritatem ſententiandi ſine cognitione in cauſa. De potentia antẽ ordinata, ſiue de facto coniunguntur in quolibet ſacerdote eccleſiaſtico cõpletè ordinato. Quartò: quia duæ primæ poſterius tempore fuerunt collatæ, quàm poteſtas cõficiendi euchariſtiam. igitur realiter ab ea diſtinguuntur. Antecedens patuit in quarta diuiſione. Secundum dictum. Si etiam prædicta opinio intelligatur, ꝙ ſint idem cum charactere ſacerdotali, eſt falſa: quia character ſacerdotalis fuit impreſſus Apoſtolis in cęna: & tamen pro tunc non habuerunt prędictas duas claues. Item quia radix non eſt idem realiter cum radicato in ea. igitur &c. Tertium dictum. Si prædicta opinio intelligatur, quòd illæ poteſtates tres ſint realiter & intrinſecè diſtinctæ, adeo quòd verbũ Chriſti loquentis in plurali. Tibi dabo claues &c. ſit abſoluta pluralitate verũ: tamen fundarentur ſuper vno fundamẽto, ſcilicet charactere ſacerdotali, qui eſt titulus omnium earum, & diſpoſitio ad omnes eas, & ſic eſt vera. Duæ etiam claues poſſunt aliqualiter dici vna vnitate ordinis: quia ambæ ordinantur ad vnum actum vltimum, ſcilicet aperitionis, & ad illum prima ſubordinaretur. vbi aũt vnum propter alterum, ibi aliqualiter vnum tantum dicitur. Et ſic etiam videtur Rich. intellexiſſe &c. Hæc eſt etiã ſententia Scoti. in 4. & in hac ſententia contradicit opinioni ſancti Tho. qui in 4. diſt. 18. & 24. dicit, quòd claues ſunt idem cum charactere ſacerdotali. Septima diuiſio. Eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis in foro interiori ad ferendum ſententiam eſt duplex. Quædam eſt ad ferendum ſententiam abſolutoriam a culpa, & partim a pœna per collationẽ ſacramenti pęnitentiæ. Quædam verò ad ferendum ſententiam abſolutoriam tantum a pęna per largitionem indulgẽtiarum. Et hæc poteſtas iuriſdictionis in foro interiori: cũ vtraq; ſua ſpecie differt a poteſtate iuriſdictionis in foro exteriori. Primò: quia ptãs iuriſdõnis in foro exteriori non dicitur propriè clauis: qm̃ claues fundantur ſuper charactere ſacerdotali. Poteſtas autem iuriſdictionis in foro exteriori poteſt conuenire nondum habenti characterem ſacerdotalem. Nam & archidiaconus habet illam poteſtatem iuriſdictionis: qui tamen poteſt eſſe non ſacerdos. Secundò in hoc, quòd illa non exercetur in inuitum. Quis enim diceret, quòd inuitus abſolueretur a culpa & a parte pœnæ a ſacerdote: aut inuitus cõſequeretur remiſſionem pęnarum per largitionem indulgentiarum? Vnde quòd poteſtas conferendi indulgentias ponatur meritò pro ſpecie poteſtatis iuriſdictionis: patet ex eo, quòd doctores dicunt, quòd conceſſio indulgentiarum põt fieri dupliciter; ſ. per modum auctoritatis; & per modũ ſuffragij, & ꝙ per primũ modũ fit, vel fieri poteſt ad viuos, & p ſecundũ ad defunctos, prout diffusè de his dixi in tractatu de indulgentijs, q̃ defunctis conceduntur, & de ſuffragijs eorundem, conclu. 22. Et nota quòd cancellarius Pariſienſis, vbi ſupra, videtur minus propriè loqui: conſideratione quinta, quã do poteſtatem ordinis ſuper myſticum corpus in illuminando per doctrinam prædicationis, & perficiendo per illa tria ſacramenta, ſcilicet per euchariſtiam cõfirmationem, & ordinem, & purgando per baptiſmũ vocat poteſtatem iuriſdictionis. Quod probatur: quia nulla poteſtas debet dici iuriſdictionis, niſi ſit poteſtas ad ferendum ſententism aliquam, ita quòd exercere poteſtatem talem ſit formaliter ferre ſententiam, vel ſaltem præambulariter cognoſcere ſuper cauſam. Mõ exercere prædictam poteſtatem, ideſt prædicare, confirmare, ordinare, miniſtrare euchariſtiam, & baptizare non eſt ferre ſententiam in eo, cui prædicatur, & qui confirmatur & ordinatur, & ſic de alijs. Et quamuis ad licitum exercitium illius poteſtatis requiratur ſubiectio canonica in illo, circa quem vult exercere illam poteſtatem, non tamen erit poteſtas ordinis ſuper myſticum corpus Chriſti ob hoc dicenda ipſa poteſtas iuriſdictionis in taliter ſubiectum. Vnde & non bene videtur dictũ per eundem, quòd poteſtas iuriſdictionis in foro interiori (ſi ſaltem loquamur de ea, quæ eſt ſpecies eccleſiaſticæ poteſtatis immediate a Chriſto inſtituta) conſurgat ex duplice radice. Vno modo ex parte hominis vltro ſe ſubijcientis tali poteſtati: ſicut cum ſponte confitens ſubijcit ſe presbytero, & ordinandus epiſcopo. Alius ſubiectionis modus conſurgit ex auctoritate ſuperioris, hunc, vel illum: tali, vel tali ſubijcientis, quod fieri poteſt, non ad arbitrium illius, qui ſubijcitur. hęc ille. Nam ſi qua poteſtas iuriſdictionis innaſcitur illi, cui ſit aliqua prædictarum ſubiectionum: non tamen dicetur talis poteſtas iuriſdictionis ſpecies ptãtis eccleſiaſticæ in propoſito captę, ſed erit humana. illa verò quam habet ex ordinis collatione: cum dicitur. Quorum remiſeritis &c. erit verè ſpecies poteſtatis eccleſiaſticę in propoſito noſtro: licèt illa quo ad exercitiũ poſſit eſſe ſuſpenſa, vel reſtricta per humanam conſtitutionem, quæ econtra etiam ſolui & ampliari poteſt, plebẽ ampliorem ſibi ſubijciendo. Sed poteſtas miniſtrandi ſacramentum abſolutionis eſt propriè dicenda poteſtas iuriſdictionis in foro interiori. Nam illam poteſtatem exercere eſt ferre ſententiam, ſ. abſolutoriam a culpa.

Et ſi quæras ſecundò. Si in collatione ordinis ſacerdotalis confertur ſacerdoti nondum habenti plebem poteſtas iuriſdictionis in foro interiori: atque poteſtas ordinis ſuper myſticum Chriſti corpus, ipſum illuminandi, perficiendi, atque purgandi, modo dicto ſupra, quid ergo noui ſibi confertur: cum tale ſacerdos ſine omni plebe ſubiecta prius ordinatus: poſt ordinationẽ eligitur, vel inſtituitur in plebanum alicuius plebis de nouo? ꝙ enim aliquid noui ſibi conferatur, probatur: quia ante eius electionem, vel inſtitutionem in plebanum miniſtratio ſacramentorum (ſi qua illi plebi miniſtraſſet) fuiſſet ſibi illicita: nunc autem eſt licita, immo miniſtratio ſacramenti abſolutionis, quam plebi ex voluntate ſe ſubijcienti impendiſſent: non ſolùm illicita, ſed etiam nulla fuiſſet. Hoc autem non eſſet, ſi nihil noui iuris collatum ſibi fuiſſet, ꝙ autem illud nouum ſit dominium quoddam dicẽdum, probatur. Nam tali de nouo plebs eſt ſubiecta, ſed nouæ ſubiectioni correſpõ-

det

det noua ſupioritas & dñium igiẽ &c. Quòd ſũi illud dñiũ nõ ſit euangelicũ dicẽdũ,probatur: quia dñiũ euã gelicũ alicui collatum eſt inauferibile: illud autem eſt ſibi auferibile,cum ſit ſpoliabilis plebe. In contrarium, quòd non ſit nouum arguitur:quia in collatione ordinum fuit ſibi conceſſa ſuperioritas & dominiũ in Chri ſti fideles miniſtrandi eis ſacramenta: ut abſolutionẽ: cum ſibi & alijs dictum fuit. Quorum remiſeritis peccata &c.videtur ergo,quòd iam cum eligitur, uel inſtituitur: nihil noui ſibi conferatur.ſed per illam electionem,uel inſtitutionem tantum remoueatur prohibens uſum præconceſſi dominij.Erat enim ſibi lege canonica prohibitum: nõ exercere poteſtatem ſibi in collatione ordinum conceſſam,ex quo plebem non habebat. Nunc igitur plebe conceſſa relaxatur illa prohibitio: ut ualeat eam exercere in plebem: ſic quòd non nouum dominium ſibi confertur: nec plebs noua ſubiectione ei ſubijcitur, ſed uſus utriuſque prius prohibitus laxatur. Ad iſtam quæſtiunculam dicendum, quòd & ſi utrunque uidetur poſſe dici:primum tamen plus placet,ſcilicet quòd ſibi nouum dominium cõferatur. ſed illud licet eccleſiaſticum dici poſſet: non tamen eccleſiaſticum euangelicum: ſed eccleſiaſticum canonicum, ſcilicet canonicis legibus ſibi conceſſum.Ratio autem, cur primum plus placeat,quàm ſecundum,eſt: nam et nondum ordinatus in ſacerdotem, ſi eligitur in plebanum ac inſtituitur, habet quandam ſuperioritatem & dominium in plebem ſuam,& non euangelicum:cum nondum ſit ordinatus in ſacerdotem:licet infra legitimum tempus debeat ordinari ordine ſacro. igitur ſignum eſt,quòd illud dominium, quod per electionem ſibi collatum eſt, eſt aliud realiter a dominio euangelico.Ad argumentum in contrarium dicendum, quòd ſibi fuit in collatione ordinis ſacerdotalis conceſſum euã gelicum dominium tantum. Illud autem ſe ſolo non ſufficit ad hoc,quòd licitè miniſtrentur prædicta ſpiritualia: nec quòd etiam efficaciter & uerè conferatur ſacramentum abſolutionis,& hoc ſuppoſita prohibitione eccleſiæ,quòd nullus dominio euangelico prædicto uti debeat in plebem non ſubiectam ſibi: etiam canonica ſubiectione,quanquàm ſibi foret ſubiecta euangelica ſubiectione: licut & ipſe habet euangelicum dominium. Nam illa prohibitione ſtante ipſe quantuncunque habeat dominium euangelicum,caret materia debita ſacramenti abſolutionis: ideo nihil operabitur. ſicut ſi habens poteſtatem conficiendi euchariſtiam nullum omnino panem triticeum haberet,quandiu eo careret,non poſſet uerè conficere euchariſtiam.

Et ſi tertiò quæras,dicens. Si ergo prius ordinatus in ſacerdotem ſine plebe, & poſtea electus in plebanum & inſtitutus acquirit nouum dominium,ratione cuius erit ſibi licita miniſtratio ſacramentorum, quæ ergo ratio diuerſitatis, quòd carentia illius dominij canonici non impediuiſſet,quin ſi ſacramentum baptiſmi & euchariſtiæ contuliſſet illi plebi, uerè ea contuliſſet: quare nis peccaſſet conferendo? Et idem eſt de epiſcopo non habente plebem,qui ſi conferat alicui ordinem & confirmationem,uerè erit confirmatus & ordinatus: & tamen illa carentia dominij canonici impediuiſſet,quòd ſi illi plebi contuliſſet ſacramentum abſolutionis, non uerè illud contuliſſet: quia hi non uerè fuiſſent abſoluti.Reſpondetur, Ratio diuerſitatis eſt iſta; quia ſolum ſacramentum abſolutionis eſt tale,quòd eius miniſtratio formaliter eſt latio ſententiæ. Modò ſententia lata a non ſuo iudice,uel in non ſubditum, eſt nulla: ut in cap.quòd autem.de pœniten. & remiſſio. & eod. titul. cap. omnis. Sed aliorum ſacramentorum miniſtratio non eſt formaliter latio ſententiæ: quia euchariſtiam alicui conferre,uel ordinem,uel huiuſmodi, nõ eſt ſententiam dare: quare non impeditur, quo minus tenebit illa collatio.unde ſi cui concederetur a ſuperiore poteſtas prædicandi alicui plebi, & ei miniſtrandi ſacramentum baptiſmi & euchariſtiæ: non tamen abſoluendi,non deberet dici, quòd illi inſtituto conceſſa eſſet aliqua poteſtas iuriſdictionis,etiam canonica: quia non eſſet ei conceſſa poteſtas ferendi ſententiam in plebem illam: ſed bene poſſet dici ſibi eſſe conceſſam quandam poteſtatem canonicam, uel dominium canonicum.Sed ex hoc ſolo, quòd ſuperior ſibi conceſſiſſet poteſtatem miniſtrandi ſacramentum abſolutionis (et ſi poteſtatem aliam miniſtrandi non conceſſiſſet) diceretur ſibi eſſe conceſſa poteſtas iuriſdictionis, & hæc canonica.Attamen in hoc eſt ſimile, quòd ſicut abſolutio non habet ſuum effectum,ſcilicet deletionem culpæ in recipiente eam,eo quòd ponit obicem recipiendo eam contra prohibitionem eccleſiæ a non ſuo iudice,& pro tanto dicitur non uerè impendiſſe ſacramentum abſolutionis. Sic etiam euchariſtia in recipiente eam a non ſuo ſuperiore etiam non habet effectũ: cum ponat obicem,licet euchariſtia in ſe ſit uerum ſacramentum.Idẽ de confirmatione & ordine: quia illa non tenent in nõ ſubdito quo ad illum effectum, qui eſt gratia. licet teneat quo ad effectum qui eſt character impreſſus.ſic forte ponentes abſolutionem pro uno effectu habere ornatum, dicerent prædictam abſolutionem impreſſiſſe ornatum,licet non contuliſſet gratiam. Et ſi dicatur, plebem ſibi euangelica ſubiectione ſubiectam non poteſt prohibitio eccleſiæ reddere non ſubiectam. igitur adhuc manebit ſubiecta: igitur cum debita materia ſacramenti abſolutionis ſit peccator pœnitens ſubiectus, ſequitur,quòd uerè abſoluetur.Reſpondetur, quòd prohibitio eccleſiæ non tollit ſubiectionem euangelicam: ſed facit,quòd plebs non eſt ei canonica ſubiectione ſubiecta. Modò canonica ſubiectio etiam eſt conditio requiſita in plebe ad hoc,quòd ſit debita materia abſolutionis. Sicut ergo eccleſia non poſſet ſacerdoti auferre poteſtatem conficiendi euchariſtiam: poſſet tamen ſibi cum effectu & realiter ſubtrahere omnem panem triticeum,& quandiu in tali carentia eſſet,non eſſet in propinqua potentia conficiendi euchariſtiam: ſicut eccleſia non aufert ſibi euangelicum dominium abſoluẽdi: ſed aufert, uel non confert alicui dominium canonicũ, & plebem canonicè ſubiectam.

Dimiſſa igitur ſecunda deſcriptione ſupra habita poteſt loco eius alia & plenaria ſic dari.Eſt dominium immediate a ſolo Deo conueniens alicui ſecũdum legem, purè uel propriè euangelicam, & ſecundum ſolam illã rationẽ characteris ſibi immediate a ſolo Deo auctoritatiuè impreſſi & inabdicabile,ſeruato charactere. Dicitur primò a ſolo Deo immediate conueniens: quia eſt a Chriſto ſolo inſtitutum,& ab ipſo ſolo confertur immediate ei, cui confertur. ſicut & eius fundamentum: ſcilicet character a ſolo Deo confertur ei,cui cõfertur; loquendo de collatione auctoritatiua.licet cõferens ordinem

dinem conferat miniſterisliter characterem & dominium in eo fundatum. De hac tamen clauſula uide in argumento, quod infra formabitur. Et in hac clauſula conuenit & differt ab alijs dominijs: ut tactum eſt in præcedentibus ſpeciebns. Dicitur ſecundò: ſecundum legem euangelicam, in hoc diſtinguitur ab alijs dominijs, quæ ſecundum alias leges conueniunt ſuis ſubiectis. Dicitur tertiò propriè euangelicam, ad excludendum dominia: quæ conueniunt alicui ſecũdum legem euangelicam: non tamen propriè euangelicam, quæ iõ non debent dici euangelica. Exemplum: ius uel dominium, quod Apoſtoli prædicantes habuerunt ad accipiendum ſtipendia temporalia ab his, quibus prædicabant, non eſt propriè euangelicum dicendum: quia illud ius competit eis ſecundum legem naturalem, quæ hóc ius concedit ſeminantibus ſpiritualia. unde Chriſtus eam legem ferendo, Matth. 10. & Luc. 1 t. miſcuit legem naturalem ſuæ legi euangelicæ. Dicitur quartò: & ſecundum ſolam illam, & redit in idem, ſcilicet ad excludendum illa dominia, quæ licet conueniant alicui ſecundum legem euangelicam: ſed non ſecundum ſolam illam: ſed etiam ſecundum aliam. Exemplum: ut illud, de quo iam exemplificatum eſt. Nam illud ius ẽt cóceſſit lex Moyſi: quia illa dicit Deuter. 25. Non ligabis os bouis terentis in area fruges tuas, quam legem Paulus allegat. 1. Corinth. 9. tanquàm dictam de ſeminantibus ſpiritualia, quòd illis non eſſent neganda: ſed concedenda temporalia ſtipendia. Sed neque illa lex fuit propriè & purè moſaica: ſed lex naturalis inſerta p Deum & Moyſen ad textum legum moſaicarum. Sic etiam de dominio charitatiuo poſſet dici, quòd ipſum illi, cuius eſt, conuenit ſecundum legem: quæ non eſt propriè euangelica: quia illa lex ſecundum aliquid ẽt fuit ante euangelicæ legis emanationem. licet illud dominium quantum ad illud, quod perfectius conceditur per legem euangelicam: poſſet dici euangelicum. Dicitur quintò: ratione characteris ad tangẽdum titulum: ſeu fundamentum illius dominij. Eius enim fundamẽtum eſt character impreſſus a Deo. Et in hoc differt ab alijs dominijs: quia alia habent fundamenta: ut patuit. Quare autem hic non ponitur illa clauſula: ut in deſcriptionibus præcedentium ſpecierum, ſcilicet pluribus competens ex æquo: cum tamen etiam uideatur conuenire huic dominio, dicetur infra. Dicitur ſextò, inabdicabile: quia quandiu ordinatus retinet characterem: tamdiu retinet prædictam poteſtatem in ſubiectos, adeo quòd per depoſitionem & degradationem non aufertur ſibi illa poteſtas in eſſentia, licet aliquando non retineat eam quò ad licitum uſum: ut cum ſibi interdictus eſt uſus illius poteſtatis a ſuperiori per excommunicationem, ſuſpenſionem, depoſitionem, uel degradationem. Tunc enim ſi exequitur poteſtatem ſuam, habet uſum illius: ſed illicitum: & hoc dupliciter. Aliquando enim ille uſus ultra hoc quòd eſt illicitus, eſt etiam carens effectu: ut cum alicui interdicitur uſus poteſtatis abſoluendi in foro confeſſionali a peccatis, aut priuatur plebe ſubiecta: talis abſoluendo non utitur ſua poteſtate licitè, & cum hoc nullum effectum habet illa abſolutio in ipſo ſoluto. Aliquando uerò ille uſus habet effectum ſuum: ut cum habenti poteſtatem conficiendi euchariſtiam interdicitur executio eius. Tunc enim ſi conſecrat, peccat quidem: ſed effectus cõſecrationis, ſcilicet tranſſubſtantiationis ſequitur. Et in inabdicabilitate conuenit: & differt ab alijs dominijs. Conuenit enim cum eis: quia tria prima etiam ſunt inabdicabilia. Sed differt: quia aliqua, ſcilicet ciuile & canonicum ſunt abdicabilia. & etiam illa, quæ ſunt inabdicabilia, non habent ſuam inabdicabilitatem ex retentione characteris: ſed ex retentione alterius doni, uel rei: ut patuit.

Et ſi quæras quartò, quare in hac deſcriptione non ponitur: ut in deſcriptionibus pręcedentium dominiorum, illa clauſula ſcilicet, pluribus competens ex ęquo. Respondetur. ratio eſt: quia quælibet clauſula deſcriptionis debet cuilibet contento ſub diffinito competere. Modo non quodlibet dominium euangelicum, ſeu poteſtas eccleſiaſtica competit pluribus ex æquo: licet aliqua conueniat pluribus ex æquo. De ſecundo accipe exemplum. illa poteſtas eccleſiaſtica ordinis, quæ eſt ad conſecrandum uerum corpus Chriſti, eſt æqualiter in omnibus ſacerdotibus: tam in ſupremo (qui eſt Papa) quàm in infimo ſacerdote: adeo ut reſpectu eiuſdem hoſtiæ conſecrandæ æqualem poteſtatem habeat infimus ſicut ſupremus: & non ſolum de facto eſt æqualis in eis, & in uno non eſt reſtrictior, quàm in alio: ſed ẽt eſt illimitabiliter. De primo autem accipe tria exempla, in quibus patebit non omnem poteſtatem eccleſiaſticam eſſe æqualiter in omnibus. Primum, eccleſiaſtica poteſtas ordinis ſuper myſticum corpus Chriſti in illuminando per doctrinam prædicationis, & perficiendo per collationem ſacramenti confirmationis, euchariſtiæ, & ordinis, atque purgando per ſacramentum baptiſmi, non eſt æqualiter in omnibus ſacerdotibus. patet tripliciter. Primò: nam in ſacerdotibus illis, qui non ſunt epiſcopi, non eſt poteſtas conferendi ordines & confirmationem, adeo quòd etiam non ſolum de iure non poſſunt, ſed nec etiam de facto: ſic quòd ſi attentarent ordinare, uel confirmare, nihil facerent. Sed & ſecundò, nec illa eſt æqualiter in omnibus epiſcopis, qui tamen habent eam, quoniam maiorem habet illam Papa, quàm inferiores: quia Papa in omnes habet: ſic nõ alij, qui tantum habent in ſibi ſubditos exercere illam poteſtatem. Similiter & tertiò patet de poteſtate prædicandi & conferendi euchariſtiam & baptizandi: quæ non eſt æqualiter in omnibus ſacerdotibus: quoniam licitè illam non exercent quo ad hæc omnia, niſi habẽtes plebem ſubiectam. Et unus, ut epiſcopus, ampliorem habet, quanto ampliorem plebem habet ſubiectã. unde licet eſſentialiter illa poteſtas ſit æqualis in omnibus habentibus, & quantum eſt ex parte habentium eam: tamen non eſt æqualis in eis in uſu eius, quantum eſt ex parte eorum, in quos eſt exercenda: quia in uno eſt irreſtricta: ut in Papa, in alijs eſt reſtricta. Vnde generaliter ĩ Papa eſt plenitudo poteſtatis eccleſiaſticæ, quæ etiam ſignificatur per pallium. Cæteri autem ſunt in partes ſolicitudinis & non in plenitudinem poteſtatis uocati: ut in cap. ad honorem. de auct. & uſu pallij. Item etiam inter illos alios, in quibus eſt reſtricta, in uno eſt reſtrictior: ut in plebano, quàm in alio, ut in epiſcopo: quanto uni conceſſum eſt eam exercere in plures, quàm alteri. Et forte quo ad uſum illius poteſtatis eccleſiaſticæ ſic euenit etiam ipſis Apoſtolis & diſcipulis, quia poſt conceſſionem illius poteſtatis factam eis immediate a Chriſto: poſtmodum creſcente numero

fidelium

fideliũ fuit limitatio facta talis poteſtatis quò ad vſum & hoc per Petrum ſummum Pontificem de conſenſu totius eccleſię primitiuæ, uel generalis concilij, ut non quilibet poſſet in quemlibet uti poteſtate ſua attenta Chriſti ordinatione primaria, qui uoluit eccleſiam ſuã regi principaliter ſub uno & ab vno monarcha: quoniam iſte eſt optimus principatus, præſertim in ſpiritualibus ad conſeruationem unitatis fidei. Secundum exẽplum. Eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis fori exterioris non eſt æqualis in omnibus eccleſiaſticis perſonis, nec in omnibus ſacerdotibus: quoniam multi non habẽt eã non ſolũ de iure: ſed ẽt nec de facto, ſic ꝙ ſi attẽtarent excõmunicare & abſoluere ab excommunicatione nihil facerent. Sed nec eſt æqualis in omnibus habẽtibus eã. Nam inter habentes illã partem iuriſdictionis vnus, vt Papa habet maiorem alio. Nã talis ẽt ex Chriſti inſtitutione habet eã ſuper oẽs Chriſti fideles, nullus aũt aliorũ prælatorũ habet tantã ex Chriſti inſtitutione. Tertiũ exemplũ. Eccleſiaſtica poteſtas iuriſdictionis fori interioris non eſt æqualis in omnibus. Nã Papa habet illã ſuper oẽs fideles, nõ tantã habet epũs: quia ille tm̃ ſuper homines ſuę ſedis, ut in cap. nullus. de parochijs & alie. paroch. Nec tantã habet plebanus quantã epiſcopus: quia plebanus tm̃ habet ĩ ſuos parochianos ut in c. eccleſias. 15. q. 1. c. eccleſias. Si aũt eſſent duo, vel tres plebani dati eidẽ populo ex ęquo: iã æqualis eſſet poteſtas iuriſdictionis fori interioris in eis reſpectu plebis. Contra prædicta arguitur tripliciter.

Primò arguitur. prima tonſura non imprimit characterẽ ſaltem ſm theologos: & tñ habens ſolũ primã tõſuram poteſt hr̃e poteſtatẽ eccleſiaſticam iuriſdictionis in foro exteriori: ſaltem ſuppoſita electione & ꝯfirmatione tonſoriſtæ: uel alia æquiualenti humana actione circa ipſum. igitur poteſtas eccleſiaſtica iuriſdictionis non fundatur ſemper ſuper characterem ordinalem & per ꝯñs illa clauſula diffinitionis dñij euãgelici, ſeu poteſtatis eccleſiaſticæ. ſ. ratione characteris nõ ꝯuenit omni contento ſub diffinito. Antecedens pro ſecũda parte probatur dupliciter. Primò: quia ſi alicui cõferatur beneficiũ curatum ſimplex, qui tpe inueſtituræ non ſit niſi tonſoriſta, ſeu clericus: ille iã inueſtitus habet iuriſdictionem in ſuos ſubditos. vñ poteſt, ut uidetur, eos licentiare ad cõfitẽdũ alteri q̃ ſuo ſubſtituto, & ẽt adiutores, in diuinis ſibi aſſumere, & eos ad audiendũ cõfeſſiones ſuorũ ſubditorũ deſtinare: quod non poſſet, niſi haberet iuriſdictionẽ eccleſiaſticã in illa eccleſia. Secũdò probatur: quia electus in epiſcopũ. uel aliũ prælatũ, cui de iure, vel de cõſuetudine conuenit excõmunicare uel indulgẽtias largiri: ſtatim cũ eſt ꝯfirmatus, habet iuriſdictionẽ prædictã, nec ad hoc, ꝙ poſſit prædicta, opus eſt eũ habere ꝯſecrationẽ, ſeu epiſcopalis ordinis collationẽ: quia poteſtas excommunicandi, uel indulgentiss largiendi, non eſt poteſtas ordinis. Ad primum dicendũ, ꝙ ex prædicta inueſtitura nõ habet prædictos tonſoriſta poteſtatẽ iuriſdictionis euangelicæ, uel diuinæ, de qua ſola nũc loquimur. vñ illa de qua procedit argumentũ (ſi uera ſunt, quæ aſſumit) eſt tantũ canonica & humana. & illa põt fundari in ſola clericatura, uel prima tõſura ẽt tenendo opinionẽ theologorũ, ꝙ prima tõſura non imprimat characterem, dummodo primæ tonſuræ acceſſerit electio & confirmatio, vel alia æquiualens canonica actio humana. Ad ſecundum dicendum, ꝙ nullus de iure communi poteſt eligi: & per ꝯñs nec confirmari in epiſcopũ, aut ẽt alium prælatum niſi ſit ad minus ſubdiaconus, & de epiſcopo patet in c. nullus in epiſcopatũ. diſ. 60. & in c. multis. de ętat. & quali. or. De alijs prælatis patet in c. dudum. & c. cum in cunctis. de elect. & ſic patet, ꝙ aliquis character pręſupponitur in eo, qui debet conſequi poteſtatem eccleſiaſticã iuriſdictionis epiſcopalis: & ꝙ prima tonſura non ſufficiat. An aũt de plenitudine poteſtatis poſſet Papa alicui cõcedere poteſtatẽ iuriſdictionis eccleſiaſticæ diuinę, puta ad excommunicandũ & ad indulgentias concedendum, qui ſolũ eſſet tonſoriſta: & per ꝯñs qui (ſtante opinione theologorũ de prima tonſura) nõ haberet vllũ characterẽ ordinalem, relinquo cogitandũ. Si enim dicatur ꝙ ſic: oportet in diffinitione poteſtatis eccleſiaſticæ, uel dominij euangelici, non ponere ſolum uel præciſè characterem: ſed ſub diſiunctione characterem, vel clericaturã, uel oportet tenere opinionẽ canoniſtarum. ſ. ꝙ prima tonſura ſit ordo propriè loquendo. Vñ tenendo opinionem theologorum: & ponendo ſub diſiunctione in diffinitione dominij euangelici characterem, vel clericaturam, propter prædictum caſum diceretur, ꝙ Chriſtus conferendo eccleſiæ prædictã poteſtatem iuriſdictionis dimiſit in arbitrio eccleſiæ pendere applicationem eiuſdem ad perſonas & modum applicandi eandem ad eas: ita ut ſi eccleſia conferret eam alicui etiam non habenti characterem ordinalem, teneret illa collatio, dummodo ſaltem ille eſſet clericus. Si aũt nollet conferre alicui niſi habenti characterem ordinalem, talem uel talem, non teneret collatio facta alicui non habenti characterem ordinalẽ. Sicut in ſimili dicimus, ꝙ Chriſtus inſtituit, ꝙ miniſter confirmationis ſit ad minus ſacerdos. An aũt debeat habere vlteriorem ordinem, uel cõſecrationem, quàm ſacerdotium, miſit pendere in arbitrio eccleſiæ: adeo etiam, ꝙ eccleſia nolente quòd ſimplex ſacerdos confirmet, ſeu ungat in fronte, talis ſi attentet, nihil facit. Item poſſet fieri difficultas, an ne poſſet conſuetudine introduci & præſcribi, ꝙ ſimplex curatus haberet excommunicare, etiã ſi ſolum eſſet tonſoriſta: ſicut aliquis poteſt inueſtire de ſimplici beneficio curato ẽt tpe quo ſolũ eſt tonſoriſta. Item de caſu in quo laicus, vel ſaltem tonſoriſta poſtularetur a Papa poſtulatione ſolenni, cuius admiſſio æquiualet electioni & confirmationi: ut tenet Panor. in c. 5. de poſtula. præla. ſed de illis tranſeo.

Secundò arguitur. poteſtati eccleſiaſticæ non conuenit deſcriptio dominij euangelici. igitur dominium euangelicum non eſt idem quod poteſtas eccleſiaſtica. Antecedens ꝓbatur: qa in deſcriptione dominij euangelici dicitur. eſt dominium immediate a Deo conueniens alicui. Modò poteſtas eccleſiaſtica tam ordinis quàm iuriſdictionis conuenit perſonis eccleſiaſticis mediate a Deo: quia poteſtas ordinis confertur eis mediante epiſcopo ꝯferente eis ordines. Item poteſtas iuriſdictionis mediante electione & confirmatione, uel inſtitutione humana: quia poteſtatem iuriſdictionis in foro exteriori. ſ. excõmunicandi: & huiuſmodi accipit prælatus per electionem & confirmationẽ, quantũcunque enim eſſet ordinatus in ſacerdotem, nõ haberet poteſtatem iuriſdictionis exterioris e niſi haberet plebem ſubiectã: hæc aũt ſubijcitur ꝑ electionẽ & electionis cõ

firmatio-

ſirmationẽ, uel p canonicã inſtitutionẽ. Similiter poteſtatem iuriſdictioois in foro interiori accipit humano miniſterio. puta per hoc, ꝗ uel humana electione electus eſt, vel canooica inſtitutione, uel inueſtitura inſtitutus eſt ſuper aliquam plebem. Dicendum, ꝗ poteſtas eccl. ſiaſtica conſideratur dupliciter, quantum ad propoſitum noſtrum ſufficit. Primò in ſe formaliter ac abſolute ſine reſpectu, & hoc modo fuit & eſt immediate a Deo Chriſto: ſic ꝗ a nullo altero fuit inſtituta: nec cõgregatio totius vniuerſitatis hominum (ſecluſo Chriſto) potuiſſet ſibi talem poteſtatem iuſtituere: ſicut tamẽ potuit vel poſſet inſtituere poteſtatem imperialem ſoper omnes, & poteſtatem regalem: poteſtatẽ quoque ducatuum, comitatuum, baroniarum, & ita de reliquis poteſtatibus purè ſecularibus: non autem potuiſſet ſibi inſtituere ſacerdotium, nec papatum, ſicut habet eccleſia, ita ꝗ ſacerdos per eos inſtitutus haberet poteſtatem certis verbis tranſubſtantiandi panem in carnem, & uinum in ſanguinem, aut remittendi culpas, & ſic de alijs. Nec poſſet ſimiliter deſtituere, ſicut nec mutare legem Chriſti: quæ tamen legis mutatio ſequeretur ad mutationem ſacerdotij, prout arguit Apoſtolus di. ad Heb. 5. Tranſlato enim ſacerdotio neceſſe eſt ut & legis tranſlatio fiat. Alio modo conſideratur poteſtas eccleſiaſtica materialiter, ſeu reſpectiuè: prout applicatur ad hanc, vel illam perſonam iure legitimo, & hoc modo in principio naſcentis eccleſiæ collata eſt immediate a Deo, tam Petro, quàm alijs apoſtolis, quibus immediate Chriſtus Deus & homo contulit ſacerdotium ſuper corpus ſuum verum: cum ais ait. Hoc facite in meam commemorationem. Lu. 22. & ſuper myſticum, enim ait Petro. Paſce oues meas. Ioan. ult. & iterum. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos &c. Mat. & Mar. ult. Vnde & apoſtolus Paulus (qui tamen non fuit diſcipulus Chriſti eo tpe, quo Chriſtus ĩ carne mortali adhuc fuit) dicit ad Gal. 1. ſe accepiſſe euangelium non per hominem: quod nõ tñ verũ eſt capiendo euangeliũ pro notitia euangelicę legis & doctrinæ: ſed ẽt de poteſtate euangelizandi, illam enim a Chriſto accepit immediate: quia Act. 9. dicitur. Vas electionis mihi eſt iſte: ut portet nomẽ meũ corã gentibus &c. Et Act. 22. Ego in nationes longè mittã te: ſed quò ad ſucceſſores Apoſtolorum & diſcipulorũ Chriſti habentes poteſtatem eccleſiaſticam, uerũ eſt, ꝗ illorũ poteſtas eccleſiaſtica eis collata eſt non immediate a Chriſto: ſed mediate per homines eos eligẽtes, uel ꝯſecrantes, uel aliter inſtituentes. Duobus ergo prædictis modis. ſ. ꝯſiderãdo eã abſolutè, & ẽt conſiderando eã reſpectiuè, ſeu materialiter: & hoc quò ad perſonas illas, quæ primò receperũt illã poteſtatẽ, uerũ eſt dicere, ꝗ poteſtas eccleſiaſtica eſt immediate a Deo inſtituta, & immediate a Deo aliquibus applicata. Secũdo tñ mõ. ſ. ut conſideratur materialiter, vel reſpectiuè ad ſucceſſores primarũ perſonarũ non eſt immediate a Deo eis cõceſſa: ſaltem ſi immediate, neget omnẽ collatorẽ intermedium tam auctoritatiuum quàm miniſterialem, tñ ſi ſolũ negaret auctoritatiuum collatorem, tũc ẽt talibus perſonis conueniret poteſtas aliqua eccleſiaſtica, ſcilicet ordinis & iuriſdictionis in foro interiori immediate a ſolo Deo. Nam poteſtas eccleſiaſtica fundatur ſuper characterem ordinalẽ, & character ordinalis eſt imediate auctoritatiuè a Deo. igiẽ.

Tertiò arguitur ꝯ vltimam clauſulã deſcriptionis. Poteſtas eccleſiaſtica iuriſdictionis in foro exteriori eſt abdicabilis ſeruato charactere. igitur. probaẽ: quia electus & cõfirmatus in epm per confirmationẽ acquirit poteſtatẽ prædictã ẽt ante cõſecrationẽ in epiſcopũ. ponamus igitur, ꝗ deponatur, vel degradetur, iã nõ ſolũ amittet poteſtatẽ illius iuriſdictionis quò ad vſum, ut ſibi nõ liceat aliquem excoĩcare, uel quò ad hoc, ꝗ aliquid faciat excoĩcando: ſed ẽt eſſentialiter amittet eã: ꝓbatur: quia illa nõ fuit fundata præciſè ſuper charactere ſacerdotali, uel alterius ordinis inauferibilis, ſicut poteſtas ordinis, uel poteſtas iuriſdictionis in foro interiori: ſed ſuper electione & ꝯfirmatione tãquã ſuper fundamento ꝓximo. Modò ꝯfirmatio illa põt caſſari & annullari, & per ꝯñs oĩno auferretur ẽt in eſſentia illa poteſtas ab epo, remanentibus alijs poteſtatibus. Et idẽ fieret, ſi ipſemet renũciet epiſcopatui: ſicut enim per eius ꝯſenſum in electionem & cõfirmationẽ acquiſiuit illã ptãtem: ita per eius reſignationẽ vr abdicare. Cõfirmatur. Nã ſicut ptãs iuriſdictionis in foro exteriori attributa epo per canonicas leges & conceſſiones. ſ. poteſtas aliquem deponendi, degradandi, & priuãdi ei põt auferri ẽt eſſentialiter: ita etiã illa, quæ eſt ad excoĩcandũ. probatur: quia utraque eſt ſibi acquiſita humana uia. Res aũt, per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur. Dicendũ ad primũ, dato ꝗ cũcluderet, ꝗ oĩno eſſentialiter poſſet ei auferri talis poteſtas, prout ꝯſideratur materialiter & reſpectiuè: quia ut ſic eſt uariabilis & mutabilis, tñ abſolutè conſiderata non eſt abdicabilis ab eccleſia: quia quãdiu manebit eccleſia, tandiu manebit ptãs illa, & ẽt ſi illa poteſtas ꝯſideretur, ut fuit in Apoſtolis, fuit forte illis inauferibilis: qm̃ nõ per humanã electionẽ & confirmationem, uel inſtitutionem eã acceperũt: ſed per diuinam. ideo ſolũ per diuinã deſtitutionem potuiſſent (ut vr) ea fuiſſe priuati. Præterea poſſet dici, ꝗ hæc clauſula ſexta analogicè cõuenit poteſtati ordinis & poteſtati iuriſdictionis in foro exteriori ex una parte: & poteſtati iuriſdictionis in foro exteriori ex alia parte. Ad ſecundum non eſt ſimile: quia ptãs canonica ẽt abſolutè ꝯſiderata eſt auferibilis & abdicabilis. & licet utraq; ꝯſiderata: ut eſt huic, uel huic pſonæ applicabilis, ſubſit humanæ diſpõni: & iõ utraq; ut ſic ſit uariabilis, tñ nõ utraq; eſt uariabilis in ſe ꝯſiderata. & hæc dicta ſufficiant de dñio euãgelico.

Dominium autem canonicum ſic deſcribitur. Eſt dominium conueniens alicui ſecundum leges humanas canonicas. Exemplum. ius, quod habet patronus alicuius beneficii, eſt dominium canonicum, probatur dupliciter. Primò: quia tale ius eſt ius. igitur eſt dominium. tenet conſequentia: quia ius & dominium conuertuntur, prout patuit ſupra. q. 1. illud dominium conuenit ſuo ſubiecto ſecundum leges canonicas. Nam lex canonica ei, qui eſt patronus alicuius beneficii, concedit ius patronatus. Quod autem iuſpatronatus ſit ius, probatur: quia ſibi deſcriptio iuris conuenit: quia eſt poteſtas propinqua conueniens alicui ſecundum dictamen rectæ rationis: quia ſecundum legem canonicam, quæ eſt lex rectæ rationis, quæ & reducitur in dictamen primæ iuſtitiæ. Vnde iuſpatronatus deſcribitur ſecundum Hoſtien. ſic. Eſt poteſtas præſentandi inſtituendum ad beneficium eccleſiaſticum ſimplex, & uacans. Et ſicut alia

dominia

dominia ſupra poſita habnernnt ſuos titulos, vel fundamenta, ratione quorum leges conceſſerunt aliquibus talia dominia: ſic etiam domiuinm canouicum habet aliquem titulum, uel fundamentum, rõne cuius lex cauonica couceſſit homini tale dñium. Vnde fundamentum iuriſpatronatus eſt aliqđ illotum trium ſm Hoſt. Goff. & Iun. ſ. fundatio eccleſiæ, dotatio einſdem, & collatio ſoli: vt 16. q. 7. c. filijs. & c. quicunque. & 18. q. 2. abbatem. vnde verſus. Patronum faciuut dos, ædificatio, fun dus. Secundò ptobatur, ꝙ ius patronatus dici poſſit dominium. Nam iuſpatronatus aliquando uocatur uicedominatus, & patronus uicedominus. ſicut & ẽt aliqñ vocatur aduocatia, cuſtodia, guardia, quandoque ius frequentationis, vel proceſſionis, quæ oĩa pro eodem ſupponunt. Si igitur iuſpatronatus uocatur vice dominatus, & patronus vicedominus. igitur poteſt dici dñinm. Nam qui uices gerit dñi. habet aliqđ dñium. & ſi non illud, cuius vices gerit, tñ aliud ilii ſubordinatũ. Scđm exemplum. ius inueſtiendi ẽpos & archiepos, immo & eligendi Pontifices, & ordinandi ſedem Apoſtolicam, qnod habuerũt quidam imperatores, fuit dominium canonicum: quia eis conueniebat tñ̃mó ex canonica conceſſione eccleſiæ, quæ eis illud ob eorum fauorem, quem erga eccleſiam habebant, & zelum, conceſſit, ut patet diſt. 62. Adrianus. & c. in ſinodo. ſicut & eis poſtmodum hoc ius fuit ſubtractum, ut patet 16. q. 7. c. ſi quis. Sed ius inſtitueodi eccleſiaſticas perſonas ad officia eccleſiaſtica conuenit ẽpis etiam ex euaugelica conceſſione. Vnde Io. Gerſon in tract. de eccleſiaſt. ſtatibus, de ſtatu prelatorum, conſideratione quinta, ait. Status ẽpalis habet ex ſe & Chriſti inſtitutione primaria ius prælatos minores. ſ. curatos inſtituendi. Sed addit etiam di. Ius beneficium eccleſiaſticum, vel ſtipẽdium temporale conferendi, vel facere conferre miniſtrautibos ſub ſe ſpũalia, ẽt habet ẽpalis ſtatus ex Chriſti inſtitutione. Sed hoc additum quantum ad primum membrum non videtur verum: quia ẽt primus ẽporum. ſ. Petrus, non habuit illam ptãtem. ſ. couferendi beneficia eccleſiaſtica, qni tamen habuit omnem ptãtem a Chriſto immediate ẽpis conceſſam: forte nec tpe ſuo fuerũt vllo talia eccleſiaſtica beneficia, de qualibus hic loquimur. Vnde & idem Io. Gerſon iu tract. de uita ſpirituali. lec. 3. videtur oppoſitum ſentire: ut patebit in vltimo exemplo. Ius igitur couferendi beneficia eccleſiaſtica, vel inſtituendi iu eis conueniens ẽpo, videtur ei conuenite conceſſioue canonica. Vnde Panor. in c. ex frequẽtibus. de inſtit. ait. Inſtitutio in beneficijs pertinet de iure commuui ad ẽpm: vt hoc, & iu ca. cum ex iniuncto. de hæreticis. contra opinionem Ioan. Andr. dicentis, ꝙ collatio ſeu inſtitutio nou eſt propriè iuris ẽpalis: cum multi habeant collationem ſeu inſtitutiouem non epiſcopi. Nam ꝙ iuferiores qũque habeaut, procedit de iure ſpecisli. Tertium exemplum. Ius, quod habet plebanus accipiendi quartam partem funeralium, quæ pars aliàs dicitur portio canouica, eſt ius & dominium canonicum, conuenit enim ei iure poſitiuo id ſibi concedente. Clementina dudum. de ſepulturis. Quartum exemplum. Ius accipiendi decimas a populo ſuo, quod plebanus habet, eſt canonicum dominium, conuenit enim ei iure poſitiuo, ut patet 16. quæſtio. 7. ca. omnes decimæ. & per multa capitula in decretalibus iu titulo de decimis. Et ſi arguas. diuina lege couuenit ſibi illud ius. igitur non eſt canonicum. Antecedens probatur, quia Numeri 18. dicit dominus. Filijs Leui dedi omnes decimas Iſraelis in poſſeſſinnem pro miniſterio, quo mihi ſeruiunt in tabernaculo. & Leuitic. 27. Omnes decimæ terræ ſiue de frugibus, ſiue de pomis arborum domiui ſunt: & illi ſanctificantur. Dicendum, lex concedens leuitis ius percipiendi decimas, & præcipiens filijs Iſrael dare decimas, eſt conſtitutio iudicialis veteris legis: talium autem conſtitutionum obligatio ceſſauit. Vnde Apoſtolus de lege veteri loquens ait. Lex pedagogus noſter fuit in Chriſto &c. & infra. At ubi uenit fides, iam non ſumus ſub pedagogo. ad Gala. 3. ideo plebaui non habent ius percipiendi decimas ex conceſſione moſaicæ legis abolitæ, nec ſubditi ex obligatione legis prædictæ obligantur ad dandum decimas: ſed ſolo iure poſitiuo canonico ad id obligantur: licet iure naturali obligentur ad hoc, vt dent temporalia ſtipendia eiſdem plebanis miniſtrantibus eis ſpiritualia, ad quotam autem determinatam. vtputa ad decimam partem ſuorum fructuum non obligantur lege naturali. De hoc tamen eſt problema non parnum iuter theologos & iuriſtas: adeo vt nonuulli iuriſtarum reputent quaſi hæreticum dicere, quòd decimæ non ſint de iure diuino: ſed ſi intelligant, quòd ſint de iure diuino hodie obligante quò ad determinatam quotam, potius eorum dictum eſt quaſi hæreticum: quia eſt dicere, quòd lex Moyſi hodie obliget quo ad iudicialia. nam quo ad quotam non eſt moralet ſed tantum iudiciale, licet ſecundariò ſit cerimoniale. ſed de hoc diffusè dixi in tractatu de quota decimarum. Quintum exemplum. Ius leuaudi temporalia determinata (quod ius alio nomine vocatur beneficium eccleſiaſticnm) annexum alicui officio eccleſiaſtico, conuenit ei, qui eſt ad illud beneficium præſentatus per patronum (ſi eſt patronatum beneficium) vel electus (ſi eſt beneficium electiuum, ideſt quod per electionem confertur) poſtquàm fuerit ad idem legitimè inſtitutus, uel iu eo confirmatus, hoc eſt canonicum ius, vel dominium: quia conuenit ei tunc ſecundum leges canouicas, quia canonica lex ei, qui ſic eſt iuſtitutus, uel confirmatus conceſſit tale ins, & fundamentum illius iuris eſt eius inſtitutio, uel confirmatio præcedenti præſentatione, uel electione, quæ poteſt titulus eius dici. Item etiam ipſum officium eccleſiaſticum poteſt dici titulus beneficij: quia illud, ratione cuius alicui competit ius: poteſt titulus illius iuris vocari. modo beneficium competit alicui ratione officij: quia habenti officium, debet dari beneficium. Vnde & talis dicitur habere tale beneficium in titulum, ideſt ratione officij eccleſiaſtici, non autem diceretur illud habere in titulum, ſi non haberet officium, cui illud eſt aunexum, qnemadmodum ille, qui eſt collator beneficij, qualis eſt epiſcopus, de iure communi habet beneficia ſuæ diœceſis: ſed non in titulum, ideſt ratione officiorum, quibus illa ſunt annexa, quia ipſe uon habet illa officia, ideſt non eſt obligatus ad exercendum actus eccleſiaſticos talium officiorum, ſed habet illa quo ad poteſtatem conferendi. Contra hoc arguitur. habenti officinm eccleſiaſticum conuenit lege naturali beneficium eccleſiaſticum. igitur nou lege canonica. Antecedens probatur: quia lex naturalis diſponit, quòd ſeminantibus ſpiritualia alijs dari debeant temporalia ſtipendia: beneficium

autem eccleſiaſticum eſt ius percipiendi temporalia ſti pendia.igitur.Dicendum,quòd habenti officium eccle ſiaſticum conuenit lege naturali ius percipiendi tempo ralia ſtipendia: prout ly ſtipēdia, ſupponit confuſè tm̄, non autem ius percipiendi ſtipendia determinata tan ta quantitate,vel tali qualitate.Mō hic loquimur de be neficio eccleſiaſtico,prout eſt ius percipiendi ſtipendia determinata in quantitate & qualitate. Simile habitum eſt de decimis in præcedenti exemplo. Sextum exem plum eſt poteſtas,vel ſuperioritas, quam canonica inſti tutione inſtitutus in plebanum acquirit in plebem: ex hoc ꝙ plebs ſibi de nouo ſubijcitur ſubiectione cano nica dicitur dominium canonicum.Nam ſicut noua ſu biectio plebis eſt canonica: ita ſuperioritas correſpon dens illi ſubiectioni da nono eſt canonica, & per cano nicam inſtitutionem acquiſita. De hoc exemplo patuit in præcedenti dominio circa tertium dubium ſeu quæ ſtiunculam.Septimum exemplum.Papa habet quadru plex dominium,ius,ſeu poteſtatem. Quorum primum ſibi conuenit lege euangelica pura. Secundum lege ca nonica. Tertium lege ciuili. Quartum lege naturali, prout in effectu uult Io.Gerſon.Primum igitur domi niū eſt poteſtas eccleſiaſtica in omni plenitudine ſua: quę poteſtas ſupra vocata eſt dominium euangelicum, ſimiliter dominium ſuperioritatis ſupra totam eccleſiā cum prædicta plenitudine poteſtatis in eis, quæ ſpūale regimen eccleſiæ propriè dictum reſpiciunt. Et hoc do minium eſt ius ad faciendum illa quatuor, & ſi quæ ſi milia ſunt.ſ.Primò ad conuocandum concilia uniuerſa lia.Secundò ad determinandum cum concilio qōnis ſi dei per modum articulorum generaliter omnes obligā tium.Tertiò ad corrigēdum prælatos inferiores.Quar tò ad deſtituendum eoſdem totaliter a ſuis officijs, ſi demeruerint,& ad alia ſimilia faciendum, quæ vel vni uerſalem eccleſiæ ſtatum tangunt, vel finalem, ſupre mamque determinationem reſpiciunt. Et quòd Chri ſtus conceſſerit Petro & ſucceſſoribus eius poteſtatem eccleſiaſticam, tam ordinis quàm iuriſdictionis: ſatis patet ex lege euangelica in illis locis, quæ allegata ſunt circa dominium euangelicum. Sed quòd præter illam poteſtatem eccleſiaſticam etiam conceſſerit primo Pa pæ,ſcilicet Petro tale dominium ſuperioritatis ſuper a lios,& in Petro ſucceſſoribus eius,quales ſunt Papæ po ſteriores,cognoſcitur ex lege euangelica, & ex actibus Apoſtolorum, & ex eis, quæ per ſucceſſiuam relationē eorum ad nos tanta certitudine ſunt deuoluta: ut me ritò temerarius & ſcandaloſus: immo ſciſmaticus iudi cetur,qui poteſtatem hanc vel abolere, vel diminuere præſumpſerit. Secunda poteſtas eſt poteſtas conferen di aliqua beneficia eccleſiaſtica:& de eis ordinandi,vel diſponendi in temporalibus rebus eccleſiaſticis. i. quæ annexæ ſunt ſpiritualibus iuribus eccleſiaſticis. & hæc ſecunda differt a prima ſecundum Io.de Gerſona:adeo quòd quidam nominatim greci primam concedentes, ſecundam abnegent. Vnde hæc ſecunda conuenit ſibi per canonicas inſtitutiones, quibus conceditur Papę poteſtas conferendi beneficia,& de eis ordinandi & di ſponendi. Non autem lege euangelica ſibi illa poteſtas conceſſa eſt ſicut præcedens: quia Petrus habuit om nem poteſtatem,quæ lege euangelica ex Chriſti conſti tutione conuenire debet Papæ, & tamen Petrus & mul ti ſucceſſores eius caruerunt prędicta poteſtate.igitur ſi gnum eſt,quòd non lege euangelica conuenit ſibi. Ter tia poteſtas eſt poteſtas terrena in quibuſdam terris, quam habet ex conſenſu tam principum,præſertim im peratorum,quàm aliorum ſubditorum, qualis eſt pote ſtas terrena ſuper illas terras, quas imperator Conſtan tinus dedit Silueſtro & ſucceſſoribus eius.hæc poteſtas conuenit ſibi ex donatione,& per conſequens ſecundū leges ciuiles, quibus conceditur dominium rerum il lis,quibus res tales ſunt legitimè donatæ. Non autem conuenit lege euangelica ſibi:quoniam Petrus omnem habuit poteſtatem, quæ ex Chriſti inſtitutione de lege euangelica conuenire debet Papæ, & tamen Petrus & ſucceſſores vſque ad Silueſtrum caruerūt illa poteſtate terrena.igitur ſignum eſt, quòd non conuenit Papæ le ge euangelica. Et quia Papæ hanc tertiam poteſtatem conati fuerunt conſeruare per primam ſibi primò con uenientem lege euangelica,per quam primam poteſta tem Papa habet fulminare excommunicationes. ideo ſubſecuta eſt magna turbatio & horror quidam eccle ſiæ nimis officiens. Quarta poteſtas eſt poteſtas conſo quens ſuperioritatem ſuperioris ad ſubditum ſuum. Nam ex hoc, quòd a Chriſto lege euangelica conſtitu tus eſt ſuperior omnium Chriſti fidelium conſequen ter habet talem poteſtatem in Chriſti fideles, qualem ex lege naturali quilibet ſuperior habet in ſuos ſubdi tos. Et hæc poteſtas eſt ius recipiendi a ſubditis hono rem & auxilium. ita quòd ſubditi tenētur honorem & auxilium præſtare ſibi tanquàm ſuo ſuperiori,tutori & conſeruatori, qui pro omnibus militat, curamque ge rit:& ita eorum ſtipendijs (ſi ſibi deeſſent) militare de bet. unde licet dominium ſuperioritatis ſuper totā ec cleſiam conueniat ſibi lege euangelica: tamen quod ip ſe conſequenter ad illud dominium habeat ius recipiē di honorem & auxilium vel ſtipendia a ſuis inferiori bus,pro quibus militat: hoc habet lege naturali: quia lex naturalis concedit vnicuique ſuperiori, qui curam gerit regendi alios ius talia recipiendi ab eis, non obſtā te ꝙ ſuperioritas illi conueniat alia lege etiam huma na:vt ſi per humanam conſtitutionē mediante electio ne alicui conueniat ſuperioritas in aliquos: nihilomi nus illa adepta poſtea conuenit ſibi lege naturali ius re cipiendi prædicta a ſubditis. Et licet illa lex concedens hoc ius ſuperiori,etiam ſit inſerta euangelio, non tamē eſt purè euangelica: quoniam leges naturales cum in ſertæ ſunt euangelio: non ſunt ob hoc puræ euangeli cæ: ſed nihilominus remanent naturales. quemadmo dum etiam decem præcepta, quæ ſunt conſtitutiones & præcepta legis naturalis fuerunt inſerta legi Moyſi: nec tamen dici debent purè præcepta legalia, vel moſai ca: aliàs euacuata eſſent,eo ꝙ concedimus præcepta le galia deſiiſſe.

Dominium ciuile deſcribitur primò ſic. Eſt domi nium ſecundum legem ciuilem. Secundò plenius ſic. Eſt dominium peccati occaſione introductum: non cō petens pluribus ex æquo,retinibile & abdicabile, ſerua ta,uel non ſeruata charitate,fundatum in legibus ciui libus & politicis. Exemplum: aliquis dono accepit, vel emit equum,vel librum, & ſibi traditur, ille habet ciuile dominium illius equi, vel libri. Quàm varijs autem modis acquiratur & transferatur hoc dominiū in alium,patebit infra quæſtione undecima. Dicit̄ pri mò notanter,peccati occaſione introductum. Nā ſi mā ſiſſemus

ſiſſemus in ſtatu innocentiæ, hoc dominium introductum non fuiſſet: quoniam tunc fuiſſent omnia cõmunia. hoc autem dominium eſt cum appropriatione rerum. Quomodo autem & quare rationabile fuerit pp lapſum humani generis a ſtatu innocentiæ hoc dñium ciuile introducere, quod eſt cum rei appropriatione, patebit. q. 40. Propterea nimirum ſi ciuile dominium, quod occaſione peccati introductum eſt, & ita radicem habens infectam, illius ſaporem contrahet, & vix exerceatur abſque contaminatione aliquorum delictorum: ut ait Io. Gerſon. Dicitur ſecundò non competens &c. in hoc differt à quattuor primis ſpeciebus: ut patuit. Dicitur tertiò retinibile & abdicabile, ſeruata uel non ſeruata charitate. in hoc differt a dñio gratifico: qa illud nõ eſt retinibile nõ ſeruata charitate, nec ẽt abdicabile ſeruata charitate: hoc aũt dñium ciuile retineri põt pdita charitate. Nam ex hoc ꝙ qs labitur in mortale: nõ oportet, ꝙ pp hoc pdat ciuile dñiũ rerũ & poſſeſſionum ſuarum, ut patebit in q. 7. Similiter põt retineri ſeruata charitate, qa ſimul ſtãt in aliquo, ꝙ ſit in charitate, & habeat ꝓprietatem & ciuile dñium rerũ. Lex. n. Chriſti ſeruari põt, & p ꝯñs aliquis põt eẽ in charitate ſine abdicatione ꝓprietatis & dñij, ut patet in ſecularib. q nõ abdicauerũt ꝓprietatem a ſe p uotũ. Hoc ẽt eſt abdicabile cum charitate, qa põt qs renunciare illi dominio ſalua charitate, quam habet, immo merẽdo in eius abdicatione. Põt ẽt eis renunciare non habendo charitatem. Et ſicut non pditur pdita charitate, ita non acquiritur acquiſita charitate, q p hoc, ꝙ quis efficitur in charitate, iam habeat ciuile dñium oĩum rerũ, quaſi charitas faciat oĩa cõia eo mõ, & nõ minus, q̃ extrema neceſſitas, hoc. n. falſum eſt & damnatum in articulis cuiuſdam Dionyſij Pariſins. Dicitur quartò fundatum in legib. ciuilib. in quo differt ab alijs quinque dñijs ſupra habitis, q̃ ſm alias leges cõueniebãt ſuis ſubiectis: hoc aũt cõuenit ſm ciuiles. Et in hoc tãgitur fundamẽtum illius dñij, non ꝙ leges ciuiles ſint fundamentum, vel titulus illius dñij, immo illæ leges ſunt illa, ſm quę conceditur tale dñium alicui, ſed fundamentum illius dñij eſt illud, qđ leges ciuiles diſpoſuerunt eẽ titulum, vel fundamentum, gratia cuius alicui cõcedi debeat tale dñium, quemadmodum eſt donatio, emptio, permutatio, præſcriptio &c. leges enim ciuiles diſponunt, ꝙ q dono receperit rem, vel emerit, vel præſcripſerit eam legitimè, debeat habere dñium, vel ius ciuile illius. fundamẽtũ tñ illud nõ põt uno uocabulo deſignari.

QVAESTIO III.

Vtrum primus modus diuidendi dñium cum deſcriptionib. ſuarum ſpecierum, ut in præcedenti qõne eſt poſitus, ſit bene poſitus? Reſpondetur per duo dicta. Primum. ille modus diuidendi apparet deficere in ſex. Prius tñ p̃dictam diuiſionem, q̃ non eſt bimembris, reducam ad bimembrem, & per eũdem modum habebitur ſufficientia illorum ſex membrorum, & hoc ſic. Dñiorum quoddam conuenit comprehenſori, & ſic eſt beatificum. quoddam uiatori, & illud eſt duplex. quoddam pro ſtatu innocentiæ, & illud eſt originale. quoddam pro ſtatu naturæ lapſæ, & illud eſt duplex, quia vel fundatur in charitate, & ſic eſt gratificum, vel non in charitate. & hoc eſt duplex, quia vel ei, cui conuenit: conuenit ex conceſſione legis diuinæ, & ſic eſt euangelicum. uel ex cõceſſione legis humanæ, & hoc eſt dupliciter. vel ex cõceſſione legis humanæ canonicæ, & ſic eſt canonicum, vel legis humanę ciuilis, & ſic eſt ciuile. Primus aũt defectus eſt, quia modus ponendi, de quo q̃rit qõ, tm̃ enumerat ſpẽs dñij conuenientes creaturis, & non illam ſpẽm dñij, quæ conuenit creatori, & tñ creatori conuenit potiſſimum dñium. Secundus eſt, qa ſi dicatur, ꝙ ille modus diuidẽdi voluit tm̃ ponere illas ſpẽs dñij, q̃ conueniunt creaturis, nõ illam, q̃ conuenit creatori, tñ nec oẽs ſpẽs ẽt conuenientes creaturis enumerat. Nam aliqđ eſt dñium conueniens creaturis irrationalib. quale dñium hñt corpora celeſtia ſup hæc inferiora ad exercendum multas opationes circa ea. Item aliqđ eſt dñium conueniẽs brutis, ſm qđ dicimus aliqđ aĩal habere dñium ſuper alia, ut aliquem eſſe regem in apibus. Tertius, quia ſi dicatur, ꝙ tm̃ voluit enumerare ea dñia, q̃ conueniunt creaturis rõnalib. tñ nec oĩa illa enumerauit, quia aliqđ dominium conuenit demonibus, ſm qđ dicimus inter eos eſſe principatus, & poteſtates, & ſuperioritates, & tamen illa dñia non ſunt aliqua illorum iam enumeratorum. Quartus. ſi dicatur, ꝙ tm̃ voluit enumerare dñia cõuenientia hoĩb. tñ nec oĩa illa enumerauit, quia aliqđ eſt dñium naturale conueniens homini, qđ. ſ. fundatur in aliquo dono naturali ſm legem naturalem, q̃ ſpecies utique non debebat p̃termitti, qa ita bene lex naturalis concedit aliqua dñia, ſicut lex canonica, uel ciuilis. Si igitur enumeratum eſt dñium conueniens alicui ſm legem canonicam & ciuilem, cur illud, qđ lege naturali cõceditur, eſt p̃termiſſum. Quintus, quia ptãs faciendi miracula conceſſa in ueteri teſtõ aliquib. & conceſſa in nouo his, qui plantauerunt eccleſiam Chriſti & quam hodie aliqui habent, eſt quoddam dñium, & non eſt aliqđ p̃dictorum ſex, non eſt. n. euangelicum, ut patuit in p̃cedenti qõne. Sextus, qa p legem moſaicam uaria dominia fuerunt conceſſa filijs Iſrael. ſ. dñium terræ promiſſionis, cõceſſum eis interim, ꝙ legem ſeruarent. Itẽ dñium, qđ fuit conceſſum ſacerdotib. accipiendi primitias a populo, & certam partem certorum ſacrificiorũ, & quædam alia. Similiter ius percipiendi decimas conceſſum leuitis fuit dñium diuinum conceſſum ſm legem diuinam. ſ. moſaicam, & tamen talia dominia non comprehenduntur ſub aliqua illarum ſex ſpecierum: igitur iſte modus diuidẽdi in aliquibus eſt diminutus. Secundum dictum, deſcriptiones prædictarum ſex ſpecierum ſunt bene poſitæ dempta ſecunda deſcriptione dominij euangelici, quę eſt reprobata. hoc dictum patet ex deductis ibidem.

QVÆSTIO. IIII.

Vtrum ſecundus modus diuidendi dñium ſit bene poſitus, qui talis eſt. Dñiorũ quoddã fundatur in titulo gratię gratificantis, quoddam in titulo alicuius gratię ſupernaturalis ſolum gratis datę, nõ gratificãtis. Tertium in titulo alicuius doni purè naturalis, ſicut eſt electio vel naturalis ſucceſſio in aliquẽ principatum. Solutio qõnis ſtat in quattuor ſuppoſitionibus & duabus concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Cum dicitur in illo modo diuidendi in titulo gratiæ gratificantis, vel gratis,

datę, vel doni naturalis, debet illud dictū intelligi p cōſtructionē intranſitiuā: ut ſit ſenſus, quoddā fundat' in gratia, vel dono tali, qđ donū, vel quę gratia eſt met ipſe titulus: ſicut ſal dr̄ creatura ſalis, ideſt creatura, q̄ eſt ſal. Sēſus igit' illius diuiſionis eſt, quoddā dn̄ium habet pro titulo vel fundamento gr̄am gratum facientē, quoddā vero pro titulo gratiam aliquam tantum gratis datam.

Secunda ſuppō, primū membrū illius diuiſionis eſt idem cū tertio mēbro p̄cedētis diuiſionis primi modi dicendi, ſcilicet cū dn̄o gratifico, ſeu fundato in charitate. Ideo quę ibidē dicta ſunt de gratifico, intelligenda ſunt etiam hic de primo membro huius diuiſionis.

Tertia ſuppō ponit' ad reducendū hanc trimēbrem diuiſionē ad bimēbrem, & hoc ſm bimēbrem diuiſionē gratię, & eius ſubdiuiſionē talem. Quòd gr̄a eſt duplex. Quædam eſt gratū faciens, & illa eſt idē, qđ charitas, & dr̄ duplici rōne gratia: quia gratū facit habentem ipſi Deo. Scdò: quia gratis datur. i. non ex merito: ſaltē de ɔdigno, & de prima gr̄a gratū faciente loquēdo. Sed prima ratio eſt ſibi propria: quia ſola ipſa charitas facit gratum Deo. Scda autem ratio ēt alijs donis conuenit. Alia igitur eſt gr̄a, q̄ non facit gratū Deo: ſed tm̄ dr̄ gr̄a, eo ꝙ ſit gratis data. Et tales gratias multas enumerat Apoſtolus. 1. Corint. 12. quę ſunt fides, ſapiētia, ſciā, poteſtas faciendi miracula (ſiue illa ſint ad ſalutem corporis, quę vocatur gratia ſanitatum, ſiue ad oſtēſionē diuinę poteſtatis) notitia prophetica de futuris contingentibus, quę vocatur ꝓphetia, notitia de occultis cordiū, quę dicitur diſcretio ſpirituum, notitia variorum idiomatum in ſciendo ea loqui, & etiam interpretari. Has inquam aliquis habere poteſt ſine hoc, ꝙ ſit gratus Deo & illa eſt duplex: quia vel illa res non eſt per naturā attingibilis & acquiſibilis, ſicut eſt gratia ſanitatum, ideſt poteſtas auferendi ſolo imperio voluntatis ſine applicatione naturalium remediorum morbos & conferendi ſanitates. ſilr̄ notitia prophetica eſt de his, quorum notitiam naturali via hō attingere nō poſſet. Et talis, gr̄a gratis data dr̄ ſupernaturalis, ideſt nō attingibilis per naturam, uel humana via. Si aūt illa res eſt per naturam, vel humana via attingibilis, vel acquiſibilis. Attn̄ ex quo ēt illam habemus a Deo, qui omnia nobis dedit gratis, ēt pōt vocari gr̄a gratis data: ut eſt robur corporis, ſanitas complexio bona, pulchritudo, eſſe filium primogenitū regis. Hęc quippe a Deo conferuntur: ſed mediantibus naturalibus vijs acquiruntur & attinguntur. Iuxta igitur illam diuiſionem gratię & ſubdiuiſionem ſecundi membri ſumitur hęc trimembris diuiſio dominij; quæ ſic reducitur ad bimembrem. Nam ſi dominium fundatur in gratia gratum faciente, eſt primum membrum: ſi in gratis data, hoc eſt dupliciter: quia vel fundatur in gratia ſupernaturali, ſic eſt ſecundum membrum: ſi fundatur in gratia ſeu dono naturali, ſic eſt tertium membrum.

Quarta ſuppoſitio ponitur ad declarandum prædicta membra exemplis. Et exemplum primi membri patuit in tertio membro primi modi diuidendi. Sed exemplū ſecundi membri eſt illud. ſi alicui viatori Deus conferret hoc ius, ꝙ poſſet auferre oēs morbos illius, vel illius generis illis hominib. qui eū inuocarēt, uel honorarent: talis uiator haberet dn̄ium ſuper illos morbos, & fundaretur illud in gratia gratis data: ímo verius loquendo illud dn̄ium eſſet met gratia gratis data. Et potius diceretur, ꝙ fundamentum eius & titulus eſt diuina conceſſio. Si enim quęratur, quo titulo habet ille hanc gratiam? Diceretur titulo diuinæ conceſſionis, uel ſi meruit apud Deum de congruo, uel condigno ſic dotari: tūc diceretur, ꝙ titulus eſſet eum id meruiſſe: & tunc adhuc verum eſt dicere, ꝙ illud dn̄ium fundetur ſuper gratia gratis data: quia diuina conceſſio uel eum id meruiſſe, poteſt uocari gratia gratis data: quia illa ſunt dona Dei, & non gratum facientia. igitur gratis data. Similiter ptās eijciendi demones de obſeſſis corporibus. Item poteſtas compellendi eos ad dicendum, aut faciendū aliqua, quali poteſtate Apoſtoli & multi poſt eos prędıti fuerunt, poteſtas transferendi montes, mandandi elementis motum: quem hō eis impreſſiſſe non potuiſſet, ut Elias habuit poteſtatē faciendi deſcendere ignem ſuper quinquagenarios, poteſtas ſuſcitandi mortuos, & generaliter poteſtas faciendi opera naturæ impoſſibilia, quæ poteſtas dicitur dominium fundatum in gratia gratis data. non quidem in illa, quę dicitur gratia miraculorum, ſcilicet gratia ſanitatum, uel operatio uirtutum, quia illa poteſtas, uel dominium met eſt talis gratia miraculoſa: ſed potius fundatur in fide ſaltē informi: quia fundat gratiā ſeu poteſtatem faciēdi miracula, iuxta illud Saluatoris, Lu. 17. Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis arbori moro, eradicare & tranſplantare in mari, & obediet vobis. Et Ioan. 14. Qui credit in me, opera quę ego facio ipſe faciet, & maiora horū faciet, Apoſtolus. 1. ad Cor. 13. Si habuero fidē, ita ut montes transferam &c. Itē vnio hypoſtatica humanę naturę ad verbum eſt gratia gratis data humanę naturę, & ratione illius cōueniunt multa præclariſſima iura & dominia illi humanitati. Item maternitas, qua btā virgo eſt mater Chriſti, eſt gr̄a gratis ei data. & ratione illius cōueniunt ſibi varia iura & dominia a Deo: ut dici poſſit hr̄e dominium maternale, & ius in Deum per communicationē idiomatū, & regina omnis creaturę: quia mater regis omnis creaturę. Primum exemplū de tertio membro, ut dominium, quod habet pater in filium conuenit ei rōne eius, quod eſt eū genuiſſe illū, vel eſſe patrem eius. eum aūt illū genuiſſe eſt quoddam donum naturale. in hoc igitur vt in titulo vel fundamēto fundat' dn̄ium patris in filium. Scdm exemplum. Dn̄ium, quod habet filius in bonis per patrem relictis conuenit ei ratione illius, quod eſt eum eſſe genitum ab illo. illum aūt eſſe genitum ab eo eſt dominium naturale. in hoc igitur vt in titulo vel fundamento fundatur illud ius uel dominiū filij. Tertium exemplum. Dominium regale alicui filio cōueniens ratione illius, quod eſt primogenitus regis, fundatur in hoc, quod eſt eū eſſe primogenitū, qđ eſt donū naturale. Quartū exemplū. ius repellendi corruptionē ſuæ exiſtētiæ cōuenit vnicuiq; rei rōne naturalis doni. ſ. rōne exiſtentiæ: eo ipſo enim ꝙ Deus alicui rei cōicauit hoc donū. ſ. exiſtentiā, habet talis res ius reſiſtendi eis, quæ ei illud donū auferre vellēt. Similiter in eodē dono fundat' animalib. ius accipiendi alimenta, quib. cōſeruet' exiſtentia. hoc mō lupus habet ius & dominiū inuadēdi alia aīalia. & aues habēt ius colligendi genera, uel ſemina & conſimilia, quib. ſuſtētantur. hoc modo habent ius nidificandi in arboribus noſtris; quia Deus dedit potentiam generandi pullos, & eos educandi. igitur etiam dedit eis ius in medijs, quibus

hoc

hoc commodè facerent. & illud dominium fundatur in dono naturali eis communicato per Deum.

Et ſi arguas. dominium patris in filium eſt ius proprię poteſtatis, modò ius patrię poteſtatis non eſt dominium naturale: quia illud inſtitutum eſt a iure ciuili: ut dicunt domini legiſtę, inſtitut. de patria poteſtate. dicentes, dominium ſeruitutis eſſe de iure gentium: ſed dominium patrię poteſtatis eſſe de iure ciuili. ubi etiam dicunt, quòd ius patrię poteſtatis ſolum conuenit romanis, ideſt qui ſunt de imperio romano: alię vero gentes quædam ut ſeruos tenent filios: ut Sclaui. alij ut prorſus abſolutos: ut Francigenę. Dicendum. ius patrię poteſtatis capitur dupliciter. Vno modo pro iure ad exigendum aliqua a filio, ad quæ ex naturali dictamine rationis filius tenetur patri, & hoc modo minor eſt falſa: nec illud conuenit ſolum Romanis, nec Francigenę carent illo iure. Alio modo, prout illud ius conſiſtit in quibuſdam poſitiuis effectibus, quos humana conſtitutio voluit ſeruari inter patrē & filium, quos tñ illud ius ſecluſa humana conſtitutione non importaret. Et illorum effectus ſunt ſex, quos enumerat glo. inſtit. de patria poteſtate. Primus, ꝙ neceſſitate famis vēdere pōt filium, vel obligare. Secundus, ꝙ ab eo in ius vocari non pōt. Tertius, ꝙ cum alio agendo iudicium habere pōt. Quartus, ꝙ pater acquirit per filiū, & filius q̄ acquirit non ſibi, ſed patri acquirit. Quintus ꝙ filius ſine licentia patris non pōt eſſe in iudicio contra alium. Sextus, ꝙ pater pōt inuito filio adminiſtrare bona aduētitia. Item non pōt eſſe ciuilis obligatio inter patrem & filium. Quò ad illos effectus & ſimiles ius patrię poteſtatis eſt a ciuili iure inſtitutum. Vñ notanter tex. ibi dicit. Nulli alij (.ſ. quàm Romani, qui talem in liberos habebant poteſtatem qualem nos habemus, ideſt conſiſtentem in talibus effectibus: ſaltem virtute illius cōſtitutionis ciuilis: quamuis alię etiam poſſent ſiſtem ſtatuere inter ſe. Sed primo modo capiendo eſt de iure naturali. Vñ etiam in ſtatu innocentię habuiſſet pater ius patrię poteſtatis primo modo in filium. Vñ Alexan. in 2. parte. q. 99. membro primo, diſtinguendo poſt Augu. Gen. 11. ad literam duplex dñium, ſcilicet prælationis, cui correſpondet obſequium & ſeruitus reuerentię, & dominium poſſeſſionis, cui correſpondet obſequium & ſeruitus neceſſitatis. Dicit, ꝙ primo mō capiendo dominium, Adam fuiſſet dominatus alijs hominibus & illi ſerui eius. Omni enim rationi conſonum eſt, ꝙ ſi ſtetiſſet, filij eius obſequioſi fuiſſent ei in exhibitione honoris & reuerentię, & obſequijs corporalibus. ut ſi vellet comedere, in allatione fructuum & conſimilibus obſequijs. hęc ille. Vñ etiam in illo primo modo fuiſſet dominium viri in vxorem, & econtra ſeruitus vxoris in virum: vt ſentit Aug. loco quo ſupra. exponens illud, ſub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui. Et proportionabiliter poſſet dici, ſi argueretur contra alia exempla poſita: quia poſſunt eſſe a iure ciuili quo ad aliquas ſpeciales circunſtantias & modos: ſed in ſe ſunt dominia naturalia. Et nō accipitur hic dominiū naturale prout diſtinguitur a dono collato per agens liberum, quomō agens naturale & liberum diſtinguūtur. 2. phiſicorum. ſed prout dominium naturale diſtinguitur contra ſupernaturale dominium, ita ꝙ omne illud dominium dicatur hic naturale, quod alicui cōfertur a Deo per agēs naturale, ſiue illud agens liberum ſit, ſiue agens ex neceſſitate naturę. Vñ ſi alicui collata eſt electio paſſiua, illa eſt donum naturale: quia eſt ſibi data per agens naturale, ideſt per hominem, qui non eſt agens ſupernaturale licet homo exiſtens agens per liberum arbitriū ſibi conceſſerit illam electionem, & non per neceſſitatem naturę. Si igitur ratione electionis alicui conueniat aliquod dñium, aut ratione alterius humanę actionis: ut ratione fundationis, vel dotationis eccleſię: aut ratione confirmationis, inſtitutionis, præſentationis, inſtallationis, teſtationis, præſcriptionis, emptionis, donationis, permutationis, vſucapionis, illud eēt de hoc tertio mēbro.

Prima concluſio. Membra primi modi diuidendi poſſunt comprehendi ſub tribus membris ſecundi modi diuidendi, probatur inductiuè. Nam dñium beatificum ſuper beatitudine fundatur. Beatitudo aūt eſt gratia gratis data ſupernaturalis, & nō eſt charitas, nec grā gratum faciens: licet pręſupponat illam: & licet etiam ſit actus charitatis: quia fruitio beatifica procedit partim ex charitate, ſaltem tenendo, ꝙ beatitudo eſt a Deo non tanquam a tota cā. Dominium autem originale comprehenditur ſub ſecundo membro: quia fundatur in dono originalis iuſtitię: illud autem eſt gratia gratis data ſupernaturalis non gratum faciens. Inſuper dominium gratificum eſt adequatè idem cum primo membro huius ſecundi modi diuidendi. Euangelicum aūt dominium continetur ſub ſecundo mēbro: quia fundatur in charactere ordinali: character aūt eſt gratia gratis data ſupernaturalis. Dñiū aūt canonicū[que] cōprehenditur ſub tertio mēbro: quia illa fundat̄ ſuper illis, quę naturali via homo habet, vel habere pōt: ut ſup actionibus per eum naturaliter factis, vel circa eum factis naturaliter: quemadmodū ius patronatus ſuper fundaſſe vel ędificaſſe, vel dotaſſe eccleſiam, & ſic de alijs. & ciuile etiā ſuper actionibus humanis fundatur: ut ſuper præſcripſiſſe, emiſſe, ſucceſſiſſe, & ſic de alijs.

Secunda concluſio. Secundus modus diuidendi licet deficiat in aliquo: non tamen in tot, in quot primus modus deficit. Prima pars probatur: quia deficit ī hoc, ꝙ dominium creatoris non comprehenditur ſub aliquo illorum trium membrorum: cum Deo nō inſit aliqua gratia gratum faciens, nec gratia data, nec naturale donum: cum a nullo aliquid receperit. Niſi dicatur, ꝙ perſonę productę, ſcilicet filius & ſpūſſanctus acceperūt a patre eſſentiam diuinam, & omnes eius perfectiones, rōne cuius eſſentię & perfectionum conuenit eis idē dñium cum patre: ſed dato ꝙ illa receperunt a patre: non tñ ſunt illa naturalia dona, ſic ꝙ per agens naturale ſint attingibilia, & etiam quia nihilominus dominium, ut eſt in patre, non poſſet ad aliquod illorum triū mēbrorū reduci: quia diuina eſſentia & eius perfectiones nō ſunt in patre tanquā donū ſibi a quoquā donatū. Scda pars probatur: qa nullus quinque vltimorū defectuū, q infuerūt primo mō diuidēdi, habet locū in hoc ſcdo. Nō inquā ſcds: qa dñium ꝯueniens creaturis inſenſibilibus & brutis reducit̄ ad tertiū modū: quia illud ꝯuenit eis rōne doni naturalis. Nō tertius: qa dñiū repertū in demonibus ēt ad tertiū mēbrum reducitur: quia conuenit ei rōe naturaliū perfectionum, quę in eis manſerunt integrè. Nō quartus: quia dñium conueniens hoi ſm legem naturalem, ſimiliter ꝯueniens ſibi ſed donū naturale reducit̄ ad hoc tertiū mēbrum. Nō quintus: quia poteſtas faciendi miracula reducitur ad

ſecundum membrum. Non ſextus; quia talia dominia partim reducuntur ad tertium membrum: quia ratione ſucceſſionis, quę deſcenderet ab Abraam, Iſaac, & Iacob conceſſum eſt eis illud dominium terræ promiſſionis. ſucceſſio autem talis eſt donum naturale, partim etiam ad ſecundum membrum: quia ratione illius, ꝙ erat populus peculiariter electus ad cultum Dei, qui eſt gratia gratis data aliquando citra hoc, quòd colens ſit gratus Deo. Similiter dominium cōceſſum filijs Leui & Aaron ratione miniſterij & officij leuitici & ſacerdotalis, quod eis Deus ut gratiam gratis datam conceſſerat, reducitur ad tertium membrum.

QVAESTIO V.

Vtrum tertius modus diuidendi dominium exiſtens etiam trimembris ſit bene poſitus, quo ſic diuiditur. Dominiorum quoddam eſt diuinum, quoddam naturale, & quoddam humanum. Solutio quæſtionis ſtat in trib. ſuppoſitionibus, & duabus concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Dominium dici diuinum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo: quia ei, cui conuenit, conuenit ex conceſſione Dei, vel legis diuinæ, hoc modo dominia aliqua conuenientia creaturis dicuntur dominia diuina, & ſic capitur in hoc modo diuidendi. Alio modo: quia conuenit Deo, quo modo dicimus, Deum habere dominium diuinum in creaturis, & ſic non capitur hic. Vnde primo modo captum dicitur de nominatione extrinſeca diuinum. Secundo modo uerò denominatione intrinſeca.

Secunda ſuppoſitio. Dominium dici humanum eodem modo poteſt intelligi dupliciter. Vno modo: quia ei, cui conuenit, ex conceſſione hominis, vel legis humanæ conuenit: quo modo ciuilia & canonica dominia dicuntur humana: & ſic capitur in hoc tertio modo diuidendi. Alio modo: quia conuenit homini, quomō omnia dominia, quæ habent homines, ſiue ea habeant ex conceſſione legis diuinæ, naturalis, uel humanæ, dicerentur humana. & per oppoſitum, quæ conuenirent brutis, & demonibus, & angelis, & rebus inſenſibilibus non dicerentur humana: ſed ſic non capitur hic.

Tertia ſuppoſitio. Dominium dici naturale, etiam poteſt dupliciter intelligi. Vno modo: quia ei, cui conuenit, conuenit ex natura, uel conceſſione legis naturalis, ut dominium patris in filium, & hoc modo capitur hic. Alio modo, quia conuenit enti naturali, quo modo dominium cuiuſcunque creaturæ corporalis eſſet dominium naturale, quia quodlibet corpus eſt ens naturale, immo etiam dominium conueniens creaturis incorporalibus eſſet naturale, ut dominium conueniēs angelis & demonibus, quia & illi ſunt entia naturalia, capiendo ens naturale pro ente dependente, licet non capiendo pro ente attingibili & producibili per naturam. Vnde ſi hoc modo caperetur, & deberet diſtingui ab humano & diuino, etiam utroque eorum capto ſecū do ſuo modo, tunc diceretur dominium naturale, dominium conueniens rebus alijs a Deo & ab homine, uel ſaltem rebus alijs ab agentibus a propoſito, ſed hoc ſecundo modo non capitur hic. Accipienda ergo ſunt illa tria membra, & quodlibet eorum primo ſuo mō.

Prima concluſio. Ille tertius modus licet in aliquo deficiat: non tamen in tot in quot primus. probatur cō cluſio, ſed prius reducenda eſt illa diuiſio trimembris ad bimembrem hoc mō. Omne dominium conuenit alicui ſecundum aliquam legem, aut ergo ſecundum legem intrinſecam in naturali ratione fundatam, quę eſt lex rationis, & ſic eſt ſecundum membrum. Aut ſecundum legem extrinſecam, & hoc dupliciter, quia uel ſecundum legem diuinam, & ſic eſt primum membrum, aut ſecundum legem humanam, & ſic eſt tertium mēbrum. Prima igitur pars concluſionis probatur, quia ſi le modus deberet primum membrū ſubdiuidere multipliciter, quintus reluceret, quo modo deberent reduci quatuor primæ ſpecies primi modi diuidendi ad mē brum primum huius tertij modi, quod non facit. Secū da pars probatur, nam hic locum non habet prius defectus primi modi diuidendi, eo quòd dominium Dei in creaturis ad ſecundum illorum poteſt reduci, quia dominium conueniens Deo in creaturas conuenit ei ſecundum dictamen rectæ rōnis. Recta enim rō dictat, quòd Deus debeat habere facultatē aſſumendi res creatas ſecundum ſuam uolitionem, quæ eſt prima iuſtitia, & quæ eſt dictamen rectæ rōnis. Non tamen ſic intelligendo, quòd Deus alicui legi ſuperiori ſubſit, ſibi concedenti illud dominium, ſed illud inexiſtens ſibi dominium lex naturæ approbat & dictat ſibi debere conuenire, non ſecundus, nec tertius, quia dominia creaturarum irrationalium, inſenſibilium, & demonum reducuntur ad ſecundum membrum, quia ratione donorū naturalium eis conueniunt. Non etiam quartus, ut de ſe patet. Neque quintus, quia tale dominium reducitur ad diuinum, quia ex Dei immediata conceſſione habent hi, qui habent illam poteſtatem. Nec ſextus, vt patet de ſe, quia omnia talia reducuntur ad primum membrum.

Secunda concluſio. Dominium diuinum debet ſubdiuidi conſequenter nouem diuiſionib. quorum poſterior eſt ſemper ſubdiuiſio ſecundi membri præcedētis diuiſionis. Prima, dominiorum diuinorum quoddam ei, cui conuenit, conuenit ex conceſſione Dei facta homini indifferēter, tā ꝓ ſtatu gloriæ, quàm ꝓ ſtatu viæ. & illud eſt dominium charitatiuum. i. in charitate fundatum. Nam ſine quis ſit in ſtatu gloriæ, ſine uiæ, ſi eſt in charitate, habet illud dominium. Quoddam verò ꝓ altero eorum tantùm. Et illud ſubdiuiditur. Quia quoddam tale cōuenit ꝓ ſtatu gloriæ, & illud eſt beatificum quoddam ꝓ ſtatu viæ. Et illud ſubdiuiditur, quia quoddam tale conuenit ex conceſſione Dei facta ꝓ ſtatu vię naturę integrę, & illud eſt originale dominiū. Et quoddam pro ſtatu uiæ naturę non integrę. Et illud ſubdiuiditur, quia quoddam tale fuit a Deo cōceſſum ſiue ante tempus gratiæ, ſiue poſt tempus gratię, ut eſt poteſtas faciendi miracula. Hæc inquàm fuit conceſſa ante ipſ gratiæ, & poſt illud tempus. Quoddam vero conuenit ex conceſſione facta determinatè aliquo illorum tēporum. Et illud ſubdiuiditur, quia quoddam tale fuit conceſſum poſt tempus gratiæ, ideſt poſt aduentum ſaluatoris, & illud eſt dominium euangelicum, quoddā vero ante tēpus grē. Et illud ſubdiuiditur, ꝗa quoddam tale fuit a Deo conceſſum ante legem moſaicam, quoddam in lege moſaica, & illud poterit dici dominium diuinum moſaicum. Exemplum primi, vt illud, quod dominus conceſſit Geneſis nono ipſi Noe & poſteritati

ſuæ:

ſuæ dl. Terror ueſter ac tremor ueſter ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes uolucres cum uniuerſis, quę mouētur ſuper terram, omnes piſces maris manui ueſtræ traditi ſunt, & omne quod mouetur & viuit erit uobis in cibum quaſi olera uirentia tradidi uobis. Et infra. Et ingredimini ſuper terram. Illud tamen non ſic eſt diuinum, quin etiam ſit naturale. Homo. n. habet aliquo modo ex natura & ex legis naturalis cōceſſione facultatem aſſumendi creaturas inferiores ad id, ad quod eget eis. Vnde & ſi dominus non conceſſiſſet eis expreſſa conceſſione, uel lege, adhuc habuiſſet Noe illud dominium. Vnde & illud erit mixtum ex vtroque, ſicut & frequēter vna lex eſt ſimul diuina & etiam naturalis: ut quòd Deus eſt honorandus, & ſic materialiter coincidunt in idem, licet non formaliter: quia alia eſt ratio dominij diuini inquantum tale, & naturalis inquantum tale. ſicut & ratio legis diuinæ & naturalis coincidentes in eodem materiali non coincidunt formaliter. dicitur enim lex diuina pro quanto eſt Deo immediate tradita per reuelationem, uel modum reuelandi ſupernaturalem. Et nota, quòd dominium prædictum conceſſum Noe, licet conueniat homini tam ante tempus gratiæ, quàm poſt tempus gratiæ: tamen conceſſio eius a Deo prædicto modo fuit facta tantum ante tempus gratiæ, ſcilicet ipſi Noe: & hoc pro ſe & poſteritate ſua. Septima diuiſio. Moſaicum dominium eſt duplex, quoddam fuit communiter conceſſum toti populo Iſrael, quale fuit dominium habitandi in terra promiſſionis: quod eis dominus etiam vocaliter conceſſit, ſua auctoritate & potentia debellando hoſtes. Et illud a Deo cōueniebat toti populo: ita quòd etiam de leuitis uerum eſt dicere, quòd habuerunt dominium habitandi ibi. Nam licet nullius determinatè ſortis habuerint dominium & proprietatem, ſecundum quod dixit dominus Numeri 18. ad Aaron. In terra eorum nihil poſſidebitis, nec habebitis partem inter eos. Et infra de leuitis ait. Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti: tamen habebant ius habitandi paſſim inter alias tribus: illud autem ius fuit eis a domino conceſſum. igitur. Vnde Nume. 35. dicit dominus. Præcipe filijs Iſrael, ut dent leuitis de poſſeſſionibus ſuis vrbes ad habitandum. Aliud uero fuit ſpecialiter alicui tribui cōceſſum. Et illud eſt duplex, & ſic ponitur octaua diuiſio. Quoddam enim fuit conceſſum alijs tribubus a tribu leui, quale fuit dominium, quod quælibet tribus habebat ſuper partem, quam ſibi ſors diuina dederat: licet enim humana actione interueniente cuilibet tali tribui ceſſerit una pars: tamen illud dominium non debet dici humanum: quia non auctoritate & ordinatione pura hominum ei ceſſit: ſed per Deum ordinantem & dirigentem ſortes: ſecundum quod dicitur Prouerb. 16. Sortes mittuntur in ſinum: ſed a domino temperantur. Aliud uerò conceſſum fuit tribui leuiticæ. Nona diuiſio, tale eſt duplex. Quoddam enim fuit conceſſum tribui leuiticæ ſacerdotali, quale fuit ius cōceſſum ſacerdotibus recipiendi primitias & oblationes a populo: & certam partem ſacrificiorum, ſcilicet pellem de holocauſtis: & de ſacrificio pacifico quatuor partes. Item ius ſacrificandi, & generaliter quæcunque ad ſacerdotale officium pertinebant exercendi. Aliud uerò fuit conceſſum tribui leuiticæ, ut diſtinguitur a ſacerdotali: & tale ius fuit ius recipiendi decimas. Item faciendi quæcunque miniſteria, quæ ei fuerunt a domino inſtituta.

QVAESTIO VI.

Quis eſt quartus modus & ultimus modus diuidendi dominium, & an ſit bonus? Reſpondetur per duas concluſiones.

Prima, quartus modus diuidendi continet 25. diuiſiones, quarū ſemper poſterior eſt ſubdiuiſio unius mēbri præcedentis diuiſionis demptis duabus ultimis diuiſionibus. Prima igitur diuiſio eſt. Dominiorum quoddam conuenit creatori, quali dominio Dei eſt terra & plenitudo eius: quoddam uerò creaturæ. Et tale quoddam conuenit creaturę non cognitiuè, & hoc reperitur tam in corporibus celeſtibus, quàm etiam ſubceleſtibus. Corpora enim celeſtia habent ius uarias actiones exercendi in hæc inferiora motu, lumine, & influentia, quod eorum ius dicitur dominium, conueniens eis ratione naturalium donorum, eis a Deo communicatorum. Quis enim diceret planetas & ſtellas non habere ius, & per conſequens dominium exercendi ea, ad quæ Deus inſtituit? ut cum dicitur Geneſ. 1. de ſtellis. Poſuit eas in firmamento cœli: ut lucerent & præeſſent diei ac nocti &c. Corpora etiam ſubceleſtia habēt multa dominia & iura, & quodlibet elementum habet ius occupandi certum locum in uniuerſo: adeo ut naturaliter illuc tendat, & alia inde naturaliter expellere nitatur. Ius etiam agendi in contrarium ſui corruptiuum, uel ſaltem ad reſiſtendum eidem. Similiter & corpora mixta ius & dominium habent uarios effectus cauſandi: ut uidemus in gemmis & alijs huiuſmodi. Aliud uerò conuenit creaturæ cognitiuæ. Et tale quoddam conuenit creaturæ irrationali, quale habet animalia irrationalia, quorum generale dominium eſt ius accipiendi eſcam ſuæ uitæ conſeruatiuam, quod habēt ratione naturalis dominij, ſcilicet exiſtentiæ a Deo eis conceſſæ, ratione cuius tanquàm tituli conuenit eis illam capere, immo etiam diuina conceſſione eis conuenit. Geneſ. 1. Ecce dedi uobis omnem herbam &c. Et infra. Vt ſint uobis in eſcam, & cunctis animantibus terræ, omnique uolucri cœli, & uniuerſis, quæ mouentur in terra, & in quibus eſt anima viuens, vt habeant ad veſcendum. Animalia etiam habent quædam ſpecialia dominia: ut leo ſuper animalia greſſibilia, adeo ut rex naturalis animalium cenſeatur, & herodius ſuper alia uolatilia habet dominium. Iuxta illud Pſal. Herodij domus dux eſt eorum, ideſt herodius, cuius nidus eſt in cedro, tanquàm in domo ſua, eſt dux, ideſt dominus paſſerum & aliarum auium. Herodius enim ſecundum gloſſ. eſt rapaciſſima auis auium & omnium uolatilium maior, quæ & aquilam uincit. Similiter inter apes eſt princeps. vnde Hiero. ad Ruſticum monacum, & habetur 7. quæſt. 1. In apibus princeps unus eſt, & grues unum ſequuntur. hæc ille. Aliud autem eſt dominium, quod conuenit creaturæ rationali. Et illud eſt duplex: quia tale quoddam conuenit angelis, quoddam hominibus. Et dominium conueniens angelis, quoddam conuenit beatis angelis, quoddam damnatis. Beatis cōuenit multiplex dominium, ſcilicet beatificum rōne beatitudinis & gratificum rōne charitatis, quam habent, & dominium naturale fundatum in donis naturalibus, uel do-

minium fundatum in gratijs gratis datis non gratum facientibus: ut patebit in fine ſecundi dicti, & in tertio. Damnatis autem duo prima non conueniunt: quia carent beatitudine & charitate. Sed de alio dominio dicendo ponuntur hic tria dicta. Primum in damnatis angelis oportet concedere aliquod dominium, probatur quintupliciter. Primò: quia 1. Corinth. 15. dicit Paulus: cum euacuauerit omnem poteſtatem & principatum & uirtutem, dicit gloſſ. Dum durat mundus, demones demonibus præſunt, ergo unus malus angelus præeſt alteri, & per conſequens habet aliquam ſuperioritatem & dominium ipſum. Secundo: quia ſuper illud Ioſue 11. omnes bellando cepit: uult gloſſ. q unus ſpûs fornicationis habeat innumeros, qui ei in hoc officio pareant: ſub ipſo tanquàm ſub principe militantes. & idem uult in alijs peccatis ſic eſſe. Vbi autem eſt principatus, & aliqui parent, ibi eſt aliquale dominium igitur. Tertiò: quia Saluator uocat demonem principẽ huius mundi: ut patet Ioan. 12. 14. & 15. Quartò: quia ad Eph. 2. Apoſtulus uocat demonem principem poteſtatis aeris huius. i. principem demonum habitantium in hoc aere caliginoſo. Quintò: quia omnis habẽs ſeruum eſt dominus, demon habet ſeruus ipſos peccatores, igitur.

Et ſi aliquis diceret, hæ ꝓbationes probant in demonib. eſſe aliqđ dominiũ, nõ tamen legitimum: ſed uſurpatum: ſiue hoc ſit inter ſe, ſiue reſpectu hominum mũdanorum & peccatorum. Vnde dominium, quod ipſe habuit in mundum, a quo deiectus fuit: per mortem Chriſti fuit uſurpatum. Vnde & Chriſtus sit. Princeps huius mundi eijcietur foras. ſimiliter quàmuis alicui demonialij demones uoluntariè ſe ſubijciant ad parendum ei in tentando: non tamen erit illud legitimum: ſicut nec in latronibus, qui uoluntariè ſubijciuntur uni tanquàm inter eos principanti, eſt legitimum dominium. Ideo conſequenter probatur, quòd etiam ſit legitimum inter eos: quia diuina uolitio eſt lex & prima iuſtitia. Modò diuina uolitione & iuſtitia Dei in pœnam ordinatum eſt: ut quia tales tali conſentiunt, & ſe ei ſubiecerunt: ſubſint eidem. Modò dominium conueniẽs alicui in alios ſecundum aliquam legem debet dici legitimum. Item lictor executor iuſtitiæ habet dominiũ legitimum & ius exercendi uindictam in reum ſibi per iudicem traditum. Cum autem demones ſint lictores & executores iuſtitiæ Dei iuſti iudicis, igitur hsbẽt ius & dominium legitimum in damnatus. Secundum dictum, quicquid ſit de legitimo dominio ſuperioritatis & iuriſdictionis coercitiuæ, an illud ſit in demonibus inter ſe: tamen tali prætermiſſo oportet ponere in demonibus aliquod aliud legitimum dominium, tam ſuperioritatis, quàm non ſuperioritatis fundatum in gratia gratis data, uel dono naturali. probatur quintupliciter. Primò: nam Ariſtoteles ponit, quòd inſipiens naturaliter ſit ſubiectus ſapienti. & econtra ſapiens naturaliter ſit dominus inſipientis, habendo iuriſdictionem directiuam & regulatiuam in ipſum. Vnde primò politicæ. Qui poteſt mente prouidere & præualere. i. ratione uiuere, principans natu & dominus natura: quæ autem non poteſt hoc corpore, facit ſubditum, & natura ſeruum. Modò iuriſdictio eſt ſpẽs dominij. Cum ergo unus demon alteri præeminet in naturali lumine intellectus, & per conſequens in habitibus intellectualibus, ſequitur, quòd etiam concedendum eſt unum demonem naturaliter habere dominium reſpectu alterius. Secundò ſic. Perfectior habet naturalem iuriſdictionem regulatiuam & directiuam reſpectu imperfectioris, qualem etiam ponit Dionyſius in angelis. Modò naturaliter unus demon eſt perfectior alio in naturalibus. igitur unus habet aliquam iuriſdictionem naturalem in alium. Modò iuriſdictio eſt ſpecies dominij uel iuris. igitur. Tertiò ſic. Quicunque habet aliqua dona a Deo, habet ius & dominium in illis: ſed demones habent multa dona a Deo, in quibus eis ſe Deus communicauit: quæ etiam eis non abſtulit propter peccata. Vnde ſecundum Dionyſium naturalia manſerunt in eis integra. igitur habent dominium in illius donis.

Quartò ſic. habens intellectum & uolũtatem, ac potentiam motiuam localem: habet legitimum ius & dominium illarum potentiarum ad intelligendum, uolẽdum, & mouendum localiter. Sed demones habent huiuſmodi poteſtates ex Dei uoluntate. igitur habent ius & dominium intelligendi & uolendi. Maior probatur: quia talis habet facultatem propinquam conuenientẽ ſibi ſecundum dictamen primæ iuſtitiæ: quia ſecũdum uoluntatem Dei, quæ eſt prima iuſtitia.

Quintò ſic. Voluntas in eo, quod libera, habet naturale dominium ſuper actus ſuos & aliarum potentiarum: demones autem habent uoluntatem liberam. igitur. & hæ eædem probationes etiam probant, quòd in angelis beatis ſit dominium naturale, fundatum in donis naturalibus. Tertiũ dictum. Beati Angeli etiam habent dominium fundatum in gratia gratis data, alia a gratia gratum faciente, quo unus dominatur in alium ſibi imperando, probatur dupliciter. Primò: quia ſecundum Gregorium. Vnus angelus alium mittit. modò, cuius eſt mittere, eius eſt imperare, igitur. Secundò: quia eſt unus ordo, qui dicitur dominationes, in comparatione ad alios angelus: ſed dominari eſt ſubiectos quaſi que poſſidere. igitur angeli illius ordinis habent dominium in alios angelos, & illud fundatur in diuina gratuita conceſſione: etiam ſi tales angeli præcellerent alios in naturalibus perfectionibus. Et illud dominium durat in eis durante eorum miniſterio, quo ſcilicet ad nos mittuntur propter ſalutem noſtram: poſt autem extremum diem euacuabitur in eis: quia tunc ceſſabit omnis prælatio. iuxta Apoſtolum. 1. Corinth. 15. Cum euacuauerit omnem poteſtatem &c. Sed naturale dominium eorum non euacuabitur: ſicut nec titulus eius ſcilicet diuina conceſſio, & alia dona eorũ non euacuabuntur; quibus manentibus manent & illa dominia. Sexta diuiſio. Dominium conueniens hominib. quoddam eis conuenit pro ſtatu ſiue gloriæ, ſiue uiæ: & tale eſt dominium gratificum, & aliquod naturale, quoddã uerò pro altero eorum tantum. Et tale eſt duplex, quoddam tantum pro ſtatu patriæ, & illud eſt beatificum. quoddã tantum pro ſtatu uiæ, & tale eſt duplex. Quoddam enim conuenit pro ſtatu uiæ naturæ integræ, & illud eſt originale. Quoddam tantum pro ſtatu naturæ corruptæ: & tale eſt duplex. Quoddam enim eſt diuinum, & quoddam humanum. Et diuinum conſequenter illis nouem diuiſionibus ſubdiuiditur, quæ ſunt poſitæ in ſecunda concluſione quintæ quæſtionis. Decimanona diuiſio. Dominium humanum eſt duplex, ſcilicet canonicum & ciuile, quæ ſufficienter exemplis

ſunt

ſunt declarata in ſecunda quæſtione. Et quis de ſolo ciuili dominio eſt nobis ad propoſitum in hoc tractatu, ideo illud conſequenter ſubdiuidendum eſt. Viceſima diuiſio, Ciuile dominium ſaltem generaliter captum eſt duplex. Quoddam eſt imperfectum. Exemplum. Si quis in aliquo horto non habet ius ipſum alienandi, ſcilicet uendendi, aut donandi: aut permutandi. & per cōſequens non habet proprietatem: habet tamen ius ingrediendi, deambulandi, egrediendi, uefcendi fructibus eius atque colligendi eos: ſiue ad tempus, ſiue perpetuò, talis habet dominium ciuile imperfectū. Quoddam uerò eſt perfectum. Exemplum. Quando quis haberet ius alienandi hortum, uendendo, uel donando, uel permutando eum, & ſic de alijs. Viceſimaprima diuiſio. Dominiū ciuile imperfectum eſt duplex. Quoddam eſt ius tantummodo utendi ea re, reſpectu cuius habetur tale dominium:. ſic quòd fructus illius rei poteſt capere quantum ſibi opus fuerit: non autem habet ius fruendi illa re idest quòd ſupermanentes fructus poſſit alienare alijs eos donādo. Et ab illo iure tantùm utendi quis dicitur uſuarius: & ius ipſum, uel dominium tale dicitur uſus iuris. Quoddam uerò eſt ius nō tantum utendi, ſed etiam fruendi tali re, & ab illo quis dicitur uſufructuarius: & ius, uel dominium tale dicitur uſufructus. De illis autem duabus ſpeciebus dominij ciuilis imperfecti patebit latius in 12. quæſtio. Dictum eſt autem notanter in 20. diuiſione, quòd dominium ciuile ſaltem generaliter captum diuiditur in imperfectum & perfectum: quia ſi ſtrictè loqueremur de dominio ciuili: tunc dominia prædicta imperfecta nō eſſent ſpecies ciuilis dominij: quia ſtrictè loquēdo, nec vſus, nec uſufructus ſunt dominia: ſicut ſtrictè loquendo uſuarius & uſufructuarius non dicuntur domini rerum. Attamen generaliter ciuile dominium capiendo, illa ſunt eius ſpecies, adeo quòd oportet concedere uſuarium & uſufructuarium aliquo modo eſſe dominū rei, uel uſus rei, cuius eſt uſuarius, vel vſufructuarius: quia ſi quis ſibi ſurriperet talem rem, diceretur talis fur. furtum autem eſt contrectatio rei alienæ inuito domino. igitur talis uſuarius, & ſimiliter uſufructuarius poterit aliquo modo dici dominus. Viceſimaſecunda diuiſio non eſt ſubdiuiſio alicuius membri præcedentis diuiſionis. & eſt. Dominium ciuile quoddam dicitur directum, quoddam uerò non directum, & illud dicitur utile: ut dominus rei feudalis habet dominium directum talis rei, uaſallus autem habet utile. Similiter dominus rei emphyteuticariæ concedens illam rem alicui in emphyteuſim habet dominium directum illius rei: ſed emphyteuta habet utile. Viceſimatertia diuiſio. Dominiorum ciuilium quoddam eſt altum, ſeu ſuperius & mediatum, quoddam uerò baſſum & immediatum: ut eiuſdem caſtri rex habet altum; miles uerò baſſum.

Secunda concluſio. Prædictus quartus modus diuidendi eſt bonus: quia continet omnes ſpecies dominiorum, & immunis eſt a defectibus, quibus defecerūt tres præcedentes modi diuidendi.

QVAESTIO VII.

Vtrum dominium ciuile fundetur in charitate. Et idem quæritur de dominio euangelico capto pro poteſtate eccleſiaſtica, ſimiliter de canonico. Hæc quæſtio ideo mouetur: quia nonnulli hæretici ſenſerunt, quòd omne dominium, & omnis dignitas fundetur in iuſtitia charitatis, adeo quòd ſine ea nihil poteſt eſſe iuſtum, neque iuſtè fieri, neque poſſideri, & quòd omnis obedientia tollenda ſit a prælatis, ſi non ſit in charitate, tanquàm omne ius ſuperioritatis amiſerint. immo ponentes gratiam prædeſtinationis radicem neceſſariam pro titulo cuiuslibet poteſtatis, quales fuerunt Vvaldenſes, ſeu pauperes de Lugduno, & Ioan. Vvicleff. Ad quæſtionem igitur reſpondetur per 12. concluſiones, & quatuor primæ reſpiciunt dominium ciuile, aliæ euangelicum.

Prima concluſio. Ciuile dominium non fundatur in charitate ſic, quod perdendo charitatem per lapſum in mortale, cadat quis a dominio ciuili rerum ſuarum. Probatur ſeptumpliciter. Primò ſic. Poteſtas eccleſiaſtica, quæ ſupra fuit uocata euangelicum dominium, magis uideretur perdi perdita charitate, eo quod dignius dominium eſt, quàm ciuile, & ſpiritualius: & tamen illa non perditur perdendo charitatem. Nam ſacerdos per hoc quòd perdit charitatem, non perdit poteſtatem conſecrandi corpus Chriſti, quin eſſentialiter illam retineat, nec perdit omnino vſum poteſtatis, quia ſi conſecret verè conſecrabit: quamuis perdiderit illum vſum quo ad eſſe ſibi licitum et meritorium, eo manente in peccato. igitur ciuile dominium non perditur perdita charitate, quin remaneat eſſentialiter apud peccatorem: & ēt quo ad vſum illius peccātis. & quamuis non ad meritorium vſum: nihilominus tamen poterit manere apud eum vſus moraliter bonus, eo modo intelligendi, quo verum eſt, quòd quis abſque charitate poteſt moraliter bene agere, ita quòd poterit quis dominari bene & iuſtè moraliter. Vnde quamuis homo non poſſit eſſe iuſtus ſimpliciter ſine charitate: poteſt tamen eſſe iuſtus dominus ciuiliter, vel politicè. Secundò ſic. quod ſępe cum peccato ſine charitate acquiritur, non fundatur in charitate: ita quòd perdendo charitatem, ipſum perdi neceſſe ſit: quia non videtur charitas plus requiri ad rei conſeruationem, quàm ad rei inceptionem & acquiſitionem: ſed ſtat, quòd dominium ciuile acquiratur cum peccato. igitur. Minor probatur tripliciter. Primò: quia meretrix acquirit dominiū precij meretricij cum peccato; peccat enim meretricando: ſed non peccat recipiendo precium. immo regulariter loquendo, precium efficitur eius ſic, quòd non tenetur ad reſtitutionem, nec etiam neceſſarium eſt ei ad ſalutē illud erogare pauperibus. Similiter clericus per negotiationem acquirens aliqua acquirit ea cum peccato: quia peccat negociando: & tamen dominium acquirit illarum rerum. Item ſecundum plures, vſurarij habent dominium in re per vſuram acquiſita: ut patebit in 48. quæſtione & tamen cū peccato eam acquiſierunt. Tertiò ſic: quia ſcriptura ſacra in multis locis nominat illos reges, qui tamen mali fuerunt carentes charitate, immo idolatrię dediti; ut patet de Acham & alijs quàmplurimis. Nec Salomon regnum perdidit, cum ſeductus fuit per mulieres. Quartò ſic. Congruum eſt, quòd Deus non faciat, quòd dominia ciuilia ſint apud homines ſemper incerta & dubia, nihil habentia roboris, vel momenti. Modò ſi Deus ordinaſſet, quòd homines perderent dominia ciuilia pro-

pter

pter lapſum eorũ in peccatum: Deus feciſſet, quòd dominia ciuilia fuiſſent prædicto modo incerta, nihil habentia roboris. Quintò ſic: quia Dauid non perdidit ius in regno, quamuis eſſet crimine adulterij pollutus. Sextò ſic: quia Dauid vocauit Saulem dominum ſuũ & regem, & eum ut talem honorabat, etiam tempore quo malus erat actualiter, iniuſtè perſequendo Dauid vnde. 1. Reg. 26. ait Dauid ad Saul. Audi oro domine mi rex verba ſerui tui, hoc autem Dauid non feciſſet, ſi Saul per peccata ſua ipſo facto dominium regale perdidiſſet. Sed ad inualidandum illam rationem arguitur. Pro tunc Saul non habebat amplius regale dominium ſuper Iſrael: quia longè ante dixerat ſibi Samuel. c. 15. pro eo quòd abiecisti ſermonem domini, abiecit te dominus, ne ſis rex. Et iterum. Scidit dominus regnum Iſrael a te hodie, & dedit illud proximo tuo meliori te. Confirmatur: quia non eſt veriſimile, quòd Deus inſtituerit duos reges ſuper terram Iſrael ſimile habentes regale dominium ſuper Iſrael. Modo poſtquam Deus ipſum Saulem vnxerat in regem, & ille peccauerat: ut ſupra, dominus vnxit Dauid in regem Iſrael ſequenti capitulo, ſcilicet 16. igitur deſijt pro tunc Saul eſſe rex. Poteſt dici, quòd cum dicitur. Abiecit te dominus &c. quòd aut ibi loquitur de futuro per modum præteriti propter prophetię certitudinem more prophetarum: ut ſit ſenſus. Abiecit te, ideſt abijciet te dominus, quod & fecit, quando occiſus fuit a philiſteis, & poſteritas eius regno priuata. Aut ſi loquitur de præterita abiectione, quaſi iam abiecerit eum, intelligitur, ideſt diſpoſuit eum abijciendum a regali dominio: tam pro ſe, quàm pro poſteritate ſua: non tamen pro tunc in effectu eum ſpoliauit tali dominio: ſed poſtea cum ob peccata ſua a philiſteis occiſus fuit. Licet etiam filius eius Isboſeth fuerit conſtitutus rex ſuper Iſrael: tamen hoc tantum fuit de facto, vel ſi fuit de iure, ſcilicet ad implẽdum verbum domini ad Iacob Gen. 35. Reges ex te egredientur. Et illo tempore omnes filij eius erant nati præter Beniamin. & ſic ſignificatum fuit ſibi, quòd de Beniamin eſſent ad minus duo reges futuri, ſcilicet Saul & Isboſeth: tamen illa eius inſtitutio in regem fuit decreſcente, ſcilicet quotidie eius regno, adeo quòd tandem totaliter translatum fuit regnum ad Dauid, & occiſus fuit Isboſeth. Ad ſecundum dicendum, quòd bene poſſunt eſſe duo reges vnius regni: unus in habitu tantum, alius in habitu & actu. Dauid autem erat rex habitu: vſum verò eius ſuſpendit vſque ad deſtitutionem Saulis. Saul verò habitu erat rex & actu, quamdiu tolerabatur a Deo. Vel poteſt melius dici, quòd Dauid non fuit rex habens ius in regno ante mortem Saulis: quia ad habendum ius in regno nõ ſuffecit diuina electio ſed concurrere debebat acceptatio eiuſdem in regem per populum: ſed diuina electio ipſius Dauid dederat ipſi Dauid ius tantum ad regnum: non autem in regno, nec executionem poteſtatis regię. Quod ſic probatur: quia ſi ſic: tunc Saul perſequendo Dauid verum regem, potuiſſet licitè fuiſſe occiſus per Dauid. conſequens autem Dauid met reputauit inconueniens quando. 1. Reg. 24. dixit ſeruis ſuis volentibus Saulem occidere. Abſit a me facere rem hanc domino meo Chriſto Domini. In hoc quòd dixit, abſit, reputauit hoc ſibi illicitum. Et idem dicit. 1. Reg. 26. Vnde etiam cum tantum præſcidiſſet oram chlamydis Saul, percuſſit cor ſuum. 1. Reg. 24. De hoc ſecundo modo dicendi, vide Burgenſem. 1. Reg. 28. additione prima. Septimò ſic: quia res, per quas cauſas naſcitur, per eaſdem diſſoluitur: ſed dominium ciuile rerum acquiritur per humanos actus, vel exteriora ſenſibilia ſigna, & non ſine illis: ut per electiones, aut per donationes, aut per emptiones, & huiuſmodi. igitur non debet perdi ſine ſenſibilibus ſignis: ita quòd ſicut collatio illius dominij eſt cum ſenſibili ſigno, ita & eius ablatio. Modo oppoſitum illius ſtaret, ſi dominium ciuile fundaretur in charitate: ſic quòd perdita charitate mox perderetur illud dominium. Nam peccato occultiſſimo & mentali perditur charitas. Quod ſi dicas, ſaltem ratio non probat, quòd nõn perdatur per peccatum ſenſibile & manifeſtum. Dicendum, quòd licet per aliqua peccata manifeſta perdatur illud dominium: non tamen per quęcunque, ſed per aliqua: dum tamen per ſententiam talia mõſtrata ſunt & damnata: ut patebit in concluſione ſecunda. nec hoc eſt pręcisè ex commiſſione peccati ſed ex ſtatuto poſitiuo, quo talis priuatur reb. ſuis: ita quòd ſtatuto non exiſtente, non ob peccatum pręcisè cecidiſſet a dominio ſuo. Et ſi arguatur. Perdens charitatem per mortale committit in Deum crimen lęſę maieſtatis & proditor eius exiſtit: ut tactum eſt ſupra circa deſcriptionem dominij gratifici. De tali enim dici poteſt, quòd filium Dei conculcat, & ſanguinem teſtamenti pollutum ducit, & ſpiritui gratię contumeliam facit. ad Heb. 10. Ergo talis continuo perdit omnes res, quarum habet dominium ciuile. Tenet conſequentia: quia committens crimen lęſę maieſtatis humanę (quod eſt minus) perdit omnes res, quarum habet ciuile dominium. ergo a fortiori committens crimen lęſę maieſtatis diuinę. Dicendum dupliciter. Primò, quòd ſi conſequentia valeret, ęquè probaretur, quòd etiam perderet eas res, quarum dominium naturale habet: ideſt, quod eſt fundatum in dono naturali: ut dominium libertatis voluntatis ſuper potentias inferiores: immo quòd perderet omnem entitatem, ita quòd puniretur annihilatione: quia omnem entitatem, quam habet, & cuius ius habet, habet a Deo. Vnde notandum, quòd ſicut liberalitas diuina ſe communicãs non communicat ſe ſecundum omnem plenitudinem: ſed dat ſingulis, prout vult. ſic econtra: dum ſubtrahit ſe a ſua creatura iuſto iudicio quando peccauit, nõ ſubtrahit ſe penitus, quin aliqua donorum ſuorum miſericordia & dignantiſſima liberalitate reſeruet eidem creaturæ, alioquin flueret in nihilum. Secundò dicendum, antecedente conceſſo, conſequentia non valet. Nam etiam committens crimen lęſę maieſtatis humanę non ipſo facto perdit omnia quò ad effectualem priuationem: ſed prærequiritur ſententia, licet meruerit perdere omnia. Ita hic meretur quidem peccator redigi in nihilum: & ſic omnia perdere: non tamen ipſo facto perdit omnia. Aliud quippe eſt demereri iure ſpoliationẽ, aliud ipſo facto ſpoliationis & perditionis pęna plecti. Et ſi arguatur, ſaltem cadit ipſo iure a dominio ciuili rerum ſuarum quamuis effectiuè eo ſpoliari non debet: niſi pręcedente ſententia. igitur eadem ratione committens crimen lęſę maieſtatis diuinę: etiam ſic ipſo iure cadet a dominio ciuili. Dicendum, negando conſequentiam. Et ratio diuerſitatis eſt: quia quòd committens crimen lęſę maieſtatis humanę cadit, eſt: quia ſic ſtatutum eſt in iu-

re

re poſitiuo: non antem ſic ſtatutum eſt, quòd committens quodcunque mnrtale contra Deum cadat a dnmi nin ciuili. igitur non ſic nportet eum cadere, quamuis etiam in crimine hæreſis, quod ſpecialiter eſt crimē læſæ maieſtatis diuinæ, idem ſtatutum ſit: ut patebit in ſequenti concluſione.

Secunda concluſio. Licet per aliqua peccata hnmo ipſn facto perdat ciuile dnminium rerum: non tamen per talia peccata perdit illud dominium quò ad effectualem ſpoliationem illarum rerum: niſi ſentētia ſubſecuta. Prima pars probatur ſeptem exemplis. Primum: Contrahentes nuptias inceſtas naturæ contrarias eo ipſo perdunt ſuarum rerum dominium. Secnndum. Mulier ingenua rapta ſi contrahat nuptias cum raptore, p̄ſertim parentibus ſuis non conſentientibus, perdit ipſo iure omnia bona illa, quæ per legem ſibi obuenerant a raptore, & alijs conſortibus raptus, & illa bona certo caſu deferuntur in fiſcum: cum ſcilicet parentes mulieris non ſuperſunt: nec alter eorum, vel ſi ſuperſunt ipſi, vel alter, conſenſerit talibus nuptijs, in quo caſn deuoluntur ad fiſcum. Tertium. Si quis tranſuehit illicitas ſpecies, ſeu merces: vt his, qui defert arma, ferrum, lignamina ſaracenis: ſimiliter, qui rerum vectarum profeſſionem omittit, eoipſn perdit dominium & proprietatem talium ſpecierum & rerum & earūdem dominium, & proprietas acquiritur fiſco. Et hæc tria ſunt ſecundum leges. Quartum exemplum. Hæreticus eoipſn quòd cadit in hæreſim, perdit bona ſua, & efficiuntur eoipſn cōfiſcata fiſco. Et de illo quarto exemplo habetur in cap. cum ſecundum. de hæreticis lib. 6. vbi etiam fit mentio de tribus primis. Quintum. Committens crimen læſæ maieſtatis nnn quodcunque, ſed aliquod, puta quo quis hoſtili animo aduerſus rempublicam, uel principem animatus eſt: vt ad legem Iuliam maieſtatis. l. fina. Sextum. Qui romanæ eccleſiæ cardinalem fuerit inſecutus, vel percuſſerit, aut cœperit, vel ſocius fuerit faciētis, aut fieri mādauerit, vel factum ratum habuerit, aut conſilium dederit, vel fauorem, aut poſtea receptauerit, vel defenſauerit ſcienter eundem, illius bona ſunt ipſn iure confiſcata. Nam & ille cenſetur vt reus criminis læſæ maieſtatis: vt in cap. fœlicis. de pœnis. lib. 6. Septimum. Vaſallus, qui alienat feudum, cadit a feudo ipſo iure ſecundum Innocen. in cap. ex parte. de feudis. Octauum. Qui mutilant, vulnerant, vel interficiunt, capiunt, detinent, vel deprædantur romipetas & peregrinos ad Hieruſalem cauſa peregrinationis & deuotionis accedentes, & in ea morantes & recedentes ab ipſa & in his dantes conſilium, auxilium, vel fauorem: vt patet in proceſſu, qui fit annuatim in curia in cœna domini. vide illum proceſſum in ſumma Anto. parte 3. titul. 25. cap. 72. tales etiam ipſo facto cadunt a dominio rerum ſuarum. Secunda pars probatur tripliciter. Nam in cap. cum ſecundum leges &c. de hæreticis. vbi tractatur de quarto exemplo prædicto, dicit Papa ſic. Confiſcationis tamen huius executio, vel bonorum ipſorum occupatio fieri non debet per principes aut alios dnmi nos temporales iuxta Greg. Papæ prædeceſſoris noſtri declarationem, antequàm per epiſcopum loci, vel aliā perſonam eccleſiaſticam, quæ ſuper hoc habeat poteſtatem: ſententia ſuper eodem crimine fuerit promulgata. Secundò ſic. Nam ſuper cap. fœlicis. de pœnis. li. 6. vbi continetur ſextum exemplum, ait Archidiaconus, quòd quantum ad confiſcationem bonorum effectualem neceſſaria eſt ſententia ſaltem generalis: ut ſcilicet pronuncietur, eum criminoſum eſſe crimine læſæ maieſtatis, aliàs quàmuis dominium bonnrum ſuorum ipſo iure, vel ipſo facto etiam prius amittat a die commiſſi criminis: non tamen ei auferuntur, nec fiet executio ablationis bonorum, vel alterius pœnæ, niſi poſt ſententiam ſaltem generalem. Tertiò ſic: quia ſi in crimine hæreſis, quæ eſt crimen læſæ maieſtatis diuinæ: debet præceſſiſſe ſententia actualem ſpoliationem bonnrum, multo magis ſententia requiritur in crimine læſæ maieſtatis humanę. & adhuc magis in alijs criminibus & delictis inferioribus, ſuper quibus, vt communiter in quibuſdam ciuitatibus Italiæ ſtatutum eſt, quod committentis tale quid: ut puta homicidium publicè vel occultè, bona ſint ipſn iure confiſcata. Nec debet ex illa ſecunda concluſione argui contra primam, quod ergo ciuile dominium fundetur in charitate, ex quo ꝓpter aliqua peccata quis ipſo iure cadit a dominio ciuili rerum ſuarum: quia hoc non eſt ex eo, quod charitas, contra quā ſunt talia peccata, ſit fundamentum talis dominij: tūc enim eadem ratione per quæcunque alia peccata mortalia perderetur dominium ciuile, ſed hoc eſt per accidens propter conſtitutionem; ſcilicet iuris poſitiui, quod in pœnam talium peccatorum priuat ipſo facto actorem talium ſuis rebus, quæ conſtitutio ſi non eſſet, non caderet quis propter talia peccata a dominio ciuili ſuarum rerum.

Tertia concluſio. Quamuis res illæ, quarum dominium ciuile quis perdit propter crimina prædicta non debeant ante ſententiam promulgatam tali criminoſo effectualiter auferri: tamen perditio dominij rerum hos duos effectus operatur, etiam ante latam ſententiam. Primus, quòd etiam ante latam ſententiam non poteſt illa bona alienare, & alienatio facta non tenet. Patet ex his, quæ deducuntur in ſumma baptiſtiniana, in verbo abſo. §. 17. vbi allegando directoriam iuris. li. 3. titul. 9. & quærendo, a quo tempore iſta bona damnatorum propter hæreſim, vel huiuſmodi pertineant ad fiſcum. & dicit, quòd a die commiſſi criminis. & ideo damnatio, ſiue alienatio facta per hæreticum ante damnationem non tenet: neque emancipatio filiorum: quia eo ipſo quòd hæreticus eſt: filij deſinunt eſſe in poteſtate patris. licet tunc non appareat eum eſſe hæreticum. & exquo conſecuta eſt damnatio, effectus huius damnationis trahitur ad diem commiſſi criminis: & alienatio eſt ei interdicta. Et ſi hæreticus alienauit, fiſcus, vel inquiſitores non tenentur reſtituere precium emptori: quia effectus damnationis retro trahitur: niſi precium, uel aliquid loco precij inueniatur in bonis hæretici. Et intelligas, quòd non ſolùm reuocabit rem non reſtituto precio emptori, qui emit ab hæretico: uerum etiam nec ei, qui emit, quantuncunque per plures manus tranſierit: quia non habens ius vendendi. Excipe tamen caſum capituli ſecundi. de præſcriptio. lib. 6. vbi habetur, quòd ſi poſt mortem hæreticorum, qui dum uiuerent catholici putabantur, bona ipſorūm a catholicis eorum filijs, vel nepotibus, aut extraneis quibuſcunque ſpacio quadraginta annorum fuerint bona fide poſſeſſa, nō eſſe amplius ſuper huiuſmodi bonis moleſtandos etiam a Romana eccleſia in hoc caſu: quamquam illi, quorum bona fuerunt, nunc detegantur hæ-

retici

tetici extitiſſe. Hæc ibi. Dimiſſis quibuſdam allegationibus. Secundos effectus eſt, quòd fructus medij temporis debent fiſco reſtitui.

Quarta concloſio. Dominium ciuile etiam non fundatur in fide. Probatur: quia ſcriptura etiam noo habentes fidem vocat reges: vt de Sennacherib, & multis regibus. Secundò: quia dominium euangelicum, quod eſt dignius, non fundatur in fide: vt probabitur in ſeptima concluſione. Tertiò idem probatur: quia hoc modo dominia ciuilia eſſent incerta & dubia: vt argutum eſt in quarta probatione primæ concluſionis. Incertum enim eſt, quis habeat fidem: cum ſit res mentalis. Et ſi arguatur. In habente fidem perditur dominium ciuile perdita fide per lapſum in hæreſim: ut patuit in prima & ſecunda concluſionib. ergo ſignum eſt, quòd ſaltem in habente fidem: vt in chriſtiano, ciuile dominiũ fundator iu fide. Dicendum ad antecedens. quod fidelis perdendo fidem, perdit dominium ciuile non de per ſe propter ipſam perditionem fidei: ſed per accidens, ſcilicet propter conſtitutionem eccleſiæ priuantis talem dominio ciuili, quæ conſtitutio ſi non ſuperaddita eſſet, nõ caderet quis a ciuili dominio propter fidei perditionem.

Quinta concluſio. Dominium euangelicum etiam non fundatur in charitate, quin retineri poſſit perdita charitate. Probatur tripliciter. Primò ſic. Si ſic, maximè perderetur per peccatum hæreſis, ſciſmatis, & ſymoniæ: ſed hoc non. igitur. Maior probatur: quia multi ẽt magni tenuerunt tempore beati Cipriani martyris: dũ Sanctus Cornelius papatum Romæ tenuit, quòd ſciſmatici, hæretici, ſymoniaci, & excommunicati deijcientur ab omni gradu, dignitate & ordine. ita quòd non remanebant ſacerdotes, uec epiſcopi retinebant epiſcopalem gradum, nec diaconi diaconatum. & ita de ſimilibus: immo vſque ad hoc deuentum fuit: ut diceretur ab eis, quod tales nullo modo valebant baptizare, nec ordioare, nec conſecrare: ſed totum dicebant eſſe iterandum. Minor probatur: quia beatus Auguſtinus conformiter ad concilia generalia, quæ ante eum & poſt eum celebrata fuerunt, ſenſit oppoſitum prædicti erroris: ſicut & hodie doctores tenent, quod poteſtas ordinis non tollitur per prædicta crimina, de qoa materia vide latè doctores in 4. diſtinct. 13. & 15. & in decretis prima, quæſtione prima, per multa capitula. & diſtinct. 32. in cap. ad hoc verò. Secundò ſic. ſi perderetur perdita charitate: tunc nihil eſſet certum in actibus hierarchicis, quibos conficiuntur & conferuntur ſacramenta: quia ex quo illa (dempto baptiſmo) uon verè conficiuntur & cooferuntur: niſi ab habente poteſtatem ordinis, quæ eſt, & dicitur dominium euangelicum, non ſciret conficiens, nec recipiens ea, an vera eſſent illa ſacramenta: quia neſciret, an conſecrans eſſet in charitate, eo quòd nemo de ſe vel alio ſcit, au ſit in charitate. Tertiò ſic. dominium euangelicum verè confertur alicui etiam pro tunc nou habenti charitatem, immo pro tunc peccanti. igitur etiam retineri poteſt perdita charitate. Antecédens patet: quia in cœoa Chriſtus dicens. Luc. 11. Iudæ cum Apoſtolis alijs, hoc facite in meam commemorationem, contulit ei poteſtatem ordiuis ſacerdotalis: & tamen Iudas pro tunc caruit charitate: quia erat in propoſito tradeodi Chriſtum. Idem patet de illo, qui ſciẽter in mortali recipit ordines, talis enim verè recipit: & tamen peccat mortaliter.

Sexta concluſio. Dominium euangelicum etiam nõ fundatur in gratia prædeſtinationis, probatur. Nam Iudas habuit verè dominium euangelicum: ſcilicet poteſtatem ordinis ad prædicãdum, baptizandum ſibi cum alijs collatum ante Chriſti paſſionem. Mat. 10. Similiter poteſtatem conficiendi euchariſtiam in cœna, ut arg utum eſt, & tamen caruit gratia prædeſtioationis.

Septima concluſio. Dominium euangelicum quo ad illam ſpeciem, quæ dicitur poteſtas ordinis, ẽt non fundatur in fide, ſic quòd perdita fide perdatur. Nam ſacerdos incidens in hæreſim perdit fidem: & tamen non perdit ob hoc ſacerdotalem poteſtatem: vt patuit in quarta concluſione: immo etiam ſi tempore, quo recipit ſacerdotalẽ poteſtatem, ſeu ordinem, ſit in aliqua hæreſi: uihilominus recipit ſacerdotalem ordinem verè: ſi intendit enm recipere: & ſibi confertur cum debita verborum forma, ac intentione.

Octaua conclnſio. Sicut id verum eſt, & pro certo tenẽdum de poteſtate ordinis: ita eſt etiam probabile de poteſtate iuriſdictionis in foro exteriori. ita quòd prælatus, vt Papa, vel epiſcopus incidens in hæreſim oon ipſo facto ſit depoſitus a tali poteſtate, probatur: quia ſtatus hierarchicus in eccleſia debet eſſe certus & conſtãs quia niſi ſic, ſeqneretur, quòd inferiores nunquàm poſſent ſcire, an ſuperiores eorum eſſent eorum ſuperiores, & per conſequens an tenerentur eis obedire vt talibus: quia neſcirent, ſi ipſi fidem haberent, vel non, & ſic amiſiſſent ſoperioritatem. & ſic ſtatus hierarchicus in eccleſia eſſet incertus, qood eſt ineonueniens: quia iam eccleſia non eſſet ſufficienter a Chriſto inſtituta. Vnde probabile videtor, quòd ſicut epiſcopus, vel Papa ſuam poteſtatem iuriſdictionis in foro exteriori acquirit per humanam electionem, & nou per hoc, quòd habet charitatem, fidem, vel caſtitatem quancunque: ita eandem adeptam nou perdit inuitus: niſi per humanã deſtitutionem, ſiue ſit hæreticus, ſiue ſciſmaticus. Res enim, per quas cauſas naſcitur, per eaſdem etiam diſſoluitur. quamuis fuerit aliqoorum opinio dicentium, ꝙ Papa dum labitur in hæreſim, iam damnatus eſt, & eo facto per Deum depoſitus, & perdidit iure diuino papalem dignitatem, ſiue hæc hæreſis ſit ſecreta (ut ampliãt aliqui) ſiue ſit manifeſta (ut placet alijs loqui reſtricti⁹) tamen quod dictum eſt probabilius videtur. Et ſi qui canones ſint, qui dicere videntur, quòd hæretici ſaltem manifeſti & notorij ipſo facto ſint depoſiti: intelligi poſſent, quòd cootra tales oou requiritur proceſſus iuridicus ordinatus ad degradandum eos per ſententiam diffinitiuam: ſicut in occultis, & nõn confeſſatis oporteret. Et ſi arguatur contra illam couclusionem. Hæreticus oon poteſt eſſe membrum eccleſiæ: igitur minus poteſt eſſe caput, vel ſponſus eccleſiæ: & per conſequẽs Papa. Dicendum, qnòd hæreticus, aut quocunque crimine mortali ligatus noo poteſt maoens talis eſſe mẽbrum eccleſiæ coniunctum eccleſiæ vnione, quam facit charitas: poteſt tamen talis eſſe membrum eccleſiæ vnitum ei onioue characteris baptiſmalis. ſecundum quem omues baptizati baptiſmo fluminis adinuicem connectuntur, etiam ſublata charitate & fide, quoniã ille character eſt indelibilis, & illa vnio alicuius ad alia membra eccleſiæ ſufficit ad hoc, quod aliqois rite in Papam electus poſſit manere caput eccleſiæ: quoosque

fuerit

fuerit per ſententiam depoſitus. Ex qua concluſione ſequitur, quòd longè errarent circa dominium ſummi Pontificis illi, qui pro quolibet delicto publico: aut ēt occulto non contrario directè vſui ſuæ poteſtatis ab eiuſdem obedientia tanquàm a non Papa diſcederent. Si enim paſſim pro voluntate cuiuslibet liceret diſcedere a ſuo ſuperiore abſque ſententia iudicij ratione huius vel illius delicti, quod eidem quis imponit, quis nō videat, omnia dominia protinus fore miſera cōfuſione turbanda? vt ait Ioannes Gerſon.

Nona concluſio. Dominium euangelicum etiā non fundatur in alijs donis gratuitis latentibus in anima, de quibus nō poſſet conſtare ſubditis, præſertim ſi ſint talia, quòd ſtatim habita, ſtatim perdi poſſunt. quod dicitur propter characteres indelebiles: poſtquàm ſemel habiti ſunt, in quibus fundatur dominium euangelicum: quæ tamen ſunt dona gratuita latentia in anima: ſed de illis præſuppoſita fide poteſt haberi ſufficiēs certitudo: dum aliquis ritè ſuſcipit ſacramenta imprimenda characteres, qui ſemel impreſſi, amplius perdi non poſſunt. Patet illa concluſio iterum, ſicut præcedentes; quia aliàs nulla certitudo eſſet in actibus hierarchicis conferendi & conſecrandi ſacramenta: vt argutum eſt in quinta concluſione.

Decima concluſio. Dominium canonicum etiam non fundatur in charitate ſic, quòd perdita charitate mox illud perdatur. Patet dupliciter. Primò ſic: quia tunc dominia canonica eſſent incerta & inſtabilia, & arguitur: vt argutum eſt in quarta & ſeptima probationibus primæ concluſionis. Secundò probatur: quia dominium euangelicum eſt dignius, & non perditur perdita charitate, igitur nec canonicum. Et ſi arguatur. Aliqua ſunt peccata mortalia, propter quæ quis cadit a dominio canonico: vt patebit in 12. concluſ. igitur ſignū eſt, quòd dominium canonicum fundatur in charitate. Solutio ibi patebit.

Vndecima concluſio. Dominium canonicum etiam non fundatur in gratia prædeſtinationis. Probatur tripliciter. Primò ſic: quia euangelicum non fundatur in ea: vt probatum eſt. Secundò: quia tunc dominia canonica eſſent incertiſſima: cum incertiſſimum nobis ſit, quis viatorum eam habeat. Tertiò: quia cum in ſacramento abſolutionis vltra dominium euangelicum requiratur in ſacerdote etiam canonicum dominium, ſequeretur, quòd miniſtratio abſolutionis ſemper eſſet incertiſſima: tam apud conferentem, quàm apud recipiētem. ſicut & incertiſſimum ſibi eſſet, an conferens eſſet in gratia prædeſtinationis.

Duodecima cōcluſio. Dominium canonicum etiam non fundatur de per ſe in fide ſic, ſcilicet intelligendo, quòd habens illud dominium & incidens in hæreſim, vel apoſtaſiam perdat illud de per ſe propter perditionem fidei. Probatur triplici probatione præcedentis cōcluſionis. Secundò ſic: quia etiam dominium euangelicum quo ad illam ſpeciem, quæ eſt poteſtas iuriſdictionis in foro exteriori (quæ eſt multum ſimilis dominio canonico, eo quod etiam acquiritur per humanam electionem, vel inſtitutionem; ſicut & dominium canonicum ex canonica conceſſione acquiritur) non perditur ipſo facto per lapſum in hæreſim, etiam in Papa: ſed requiritur deſtitutio. igitur etiam quandiu Papa toleratur: videtur retinere dominium canonicum. ſic quòd geſta per eum teneant. Et ita videtur in alijs habentib. dominia canonica, vt poſſet diſcurri per exempla ſupra poſita de habentibus dominium canonicum, ſcilicet de patrono & alijs. Dictum eſt notanter, de per ſe: quia dominium canonicum ſic per accidens fundatur in fide, quòd habens illud & perdēs fidem propter lapſum in hæreſim, vel apoſtaſiam perdit illud dominium. & hoc non eſt de per ſe propter fidei ſublationem: ſed ꝓpter conſtitutionem eccleſiæ in pœnam illius labentis, ſic diſponentis & eum priuantis. Probatur. Nam per cōſtitutionem eccleſiæ lapſus in hæreſim cadit a temporali ac ciuili dominio rerum ſuarum: vt patet in ſecunda concluſione. multo magis cadit a dominio canonico, puta a beneficio eccleſiaſtico, & ab alijs conſimilibus. Hoc modo etiam per accidens, ſcilicet per conſtitutionem eccleſiæ perdit quis dominia canonica, quando labitur in quædam alia peccata non exiſtentia directè cōtra fidem, nec fidei ſubuerſiua. Patet tribus exemplis. Primum: quia in capitulo vnico. de ſciſmaticis. lib. 6. Papa tulit pœnam priuationis, prælationis, dignitatis, ſtatus & honoris eccleſiaſtici. & hoc latæ ſententiæ in illum, qui ſcienter & deliberate habuerit, vel tenuerit Iacobum & Petrum Columnenſes pro cardinalibus. Secūdū in extrauaganti. execrabilis. ipſius Ioā. XXII. ponitur caſus, quo quis cadit ipſo facto a dominio canonico, ſcilicet a beneficio canonico obtento: qui tamen caſus non eſt perditio fidei. Dicitur enim ibi. Qui deinceps receperint dignitatem, vel perſonatum, ſeu officium, aut aliud beneficium curam animarum habens annexam: ſi ante obtinebant ſimile beneficium, illud quoque poſtquàm poſſeſſionem ſecundi habuerint, vel per eos omni dolo & fraude ceſſantibus, quo minus habeant, ſteterit, abſque moræ diſpendio in ordinariorū manibus dimittere debeāt, alioquin tunc ipſo iure ſint ſecundo priuati. Tertium in proceſſu, qui fit annuatim in cœna domini in curia, inter alia denunciat Papa fuiſſe, & eſſe priuatos omni beneficio, dignitate, & honore eccleſiaſtico, ac mundano illos, qui Vvicleffiſtis & huſſitis quæcunque victualia, aut præſidia publicè vel occultè: per ſe, vel per ſuos ſubditos afferri faciunt, vel permittunt.

QVAESTIO VIII.

Vtrum rerum dominia fuerint aliquando indiſtincta? Solutio quæſtionis ſtat in trib. ſuppoſitionibus, & quinque cōcluſionibus. Prima ſuppoſitio. Titulus quæſtionis, ſcilicet dominia rerum aliquando fuiſſe indiſtincta, poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd fuerint intrinſecè indiſtincta, & hoc modo ea fuiſſe indiſtincta, eſſet ea ſic ſe habuiſſe, quòd illud dominium, quod vnus habuiſſet, fuiſſet illud idē dominium, quod alij habuiſſent. & hoc modo nunquàm dominia rerum fuerunt indiſtincta; quia nunquàm accidens exiſtens in vno ſubiecto eſt idem cum accidente, quod eſt in alio ſubiecto. Modo dominium, quod habet vnus, eſt accidens, ſaltem reſpectiuum. ergo illud non erit idem cum dominio exiſtente in alio ſubiecto: ſed diſtinguitur numero: ſicut & ſubiecta. Alio modo, quod fuerint indiſtincta extrinſecè, & ſic dominia aliquando fuiſſe indiſtincta eſt, ea ſic ſe habuiſſe, quòd illius eiuſdem rei, cuius vnus habebat dominium:

nium: etiam reliqui omnes habebant dominium. Et hoc modo capitur iu titulo quæſtionis.Senſus ergo eſt. Vtrum res,quatum homines habent dominia,aliquaudo fuerint communes omnibus & inappropriatè. Secunda ſuppoſitio. Titulus quæſtionis poteſt intelligi multipliciter: quia multiplex eſt dominium: vt patet ex ſupradictis.igitur titulus quæſtioois, aut quærit de dominio ciuili, aut de alijs ſpeciebus dominiorum. Tertia ſuppoſitio eſt propter illùm terminum poſitum in titulo,ſcilicet aliquando.Et eſt, quòd duplex eſt tempus, in quo homines habuerunt aliqua dominia, ſcilicet tempus naturæ integræ, & tempus naturæ corruptæ.

Prima concluſio. Capiendo titulum quæſtionis in primo ſenſu primæ ſuppoſitionis,dominia rerum nunquàm fuerunt indiſtincta: patet ibidem.

Secunda concluſio. Capiendo titulum quæſtionis in ſecundo ſenſu primæ ſuppoſitionis, aliqua dominia olim fuerunt indiſtincta,& etiam talia hodie ſunt indiſtincta.Probatur quinque exemplis.Primò:quia dominia beatifica beatorum olim & hodie ſunt indiſtincta. Secundò, originalia dominia in Adam & Eua quando fuerunt,erant indiſtincta,& ſi hodie eſſent,eſſent indiſtincta. Tertiò gratifica dominia rxiſtentium in charitate. Quartò,idem eſt de dominijs euangelicis. Hoc autem quadruplex aſſumptum ſatis patuit ex deductis in qnæſtione ſecunda circa deſcriptiones illorum dominiorum. Quintò illa naturalia atque diuina dominia, quæ homines animalia ratione naturæ ſuæ, atque ratione conceſſionis diuinæ habent ſuper ea, quæ eis data ſunt in eſcas.Geneſ.1.& 9. de quibus habitum eſt io q. 4.& 5.fuerunt in ſtatu naturæ integræ indiſtincta, adhuc etiam hodie in ſtatu naturæ corruptæ illa ſunt indiſtiucta, licet illis dominijs diuinis & naturalibus exiſtentibus in hominibus ſuperaddita ſunt dominia ciuilia,quæ diſtincta ſunt: tamen illa diſtinctio non tollit indiſtinctionem dominiorum prædictorum, quin talia manſerint iu ſna priſtina indiſtinctione,ita quod ſecundum ea non eſſet diſtinctio in rebus, quin eiuſdem rei, cuius vnus eſt dominus, etiam reliquus eſt dominus.

Tertia concluſio. Capiendo titulum quæſtionis in ſecundo ſenſu primæ ſuppoſitionis,aliqua dominia nũqnàm fuerunt indiſtincta, nec hodie ſnnt indiſtincta. Probetur: qnia ciuilia dominia accepta cum appropriatione (quo modo nunc vt plurimum habent homines dominia rerum) nunqnàm fuerũt indiſtincta: quia nũquàm ſic fuit, quòd ſi quis haberet tale dominium ciuile vnius rei,quòd illius einſdem rei omnes alij haberent dominium, immo nulli alij habebant dominium illius eiuſdem rei ex æquo t quia hoc implicat contradictionem.

Cotollarium.Cum igitur dicitur, quòd dominia rerum fuerunt olim indiſtincta,& iam ſint diſtincta,non eſt intelligendum hoc loco,loquendo de dominijs eodem modo captis, quia illa eadem, quæ olim fuerunt indiſtincta: ſi hodie ſnut: etiam hodie ſnnt indiſtincta: vt patet de beatifico & gratifico. & ſic de alijs: ſed debet intelligi de dominijs dinerſis in ſpecie: eiſdem tamen in ratione generica dominij: quia ſcilicet cum vt olim nulla erant dominia rerum ciuilia exiſtentia cum appropriatione: poſtea cœperunt humana ordinatione ordinari ciuilia dominia exiſtentia cum appropriatione.Sequentes concluſiones ſonabunt de temporibus, quibus dominia fuerunt indiſtincta.

Quarta concluſio. Tempore naturæ humanæ integræ dominia fuerunt indiſtiucta. Probetur: quia tunc nulla fuerũt in homine dominia ciuilia: ſed tantum diuiuum, oaturæ & originale, modo originale fuit ſine diſtinctione & proptietate: ut patuit in a. quæſtione. ſimiliter naturale & diuinum: qnod hominibus tamen conuenit, fuit ſine diſtinctione: quia Deus concedendo primis parentibus dominium paradiſi & terræ naſcentibus atque alijs animalibus indiſtinctè ait. Eccè dedi vobis omuem herbam &c. Gen. 1. Secuodò: quia homo non habuit dominia taliter, qualiter lex naturalis dictabat. modo illa dictabat pro ſtatu innócẽtiæ debere omnia eſſe communia: vt dicetur in ſequenti quæſtione.igitur.

Quinta concluſio. Tempore naturæ humanæ corruptæ etiam aliqua dominia fuerunt & bodie ſunt indiſtincta.patet: quia etiam illo tempore & adhuc ſunt dominium gratificum, euangelicum, & naturale: illa autem ſunt indiſtincta: vt patuit in tertia concluſione. Et dico aliqua: quia etiam aliqua alia ſunt diſtincta, ſcilicet ciuilia,& ſic patet, quæ dominia, & etiam qno tempore fuerunt induſtincta, & qualiter illa diſtinctio debeat intelligi non intrinſecè, ſed extrinſecè &c.

QVAESTIO IX.

Vtrum cum rerum dominia primum fuerint indiſtincta & communia, ipſa potuerint poſtea licitè & rationabiliter diſtingui, ſeu appropriari. Solutio ſtat in vna ſuppoſitione, quattuor concluſionibus, quattuor argumeototorum ſolutionibus, & quattuor corollarijs. Snppoſitio. Titulus quæſtionis de indiſtinctione & diſtinctione dominiorum debet intelligi de indiſtinctione & diſtinctione non intrinſeca ſed extrinſeca, quomodo dictum eſt iu prima ſuppoſitione præcedentis quæſtioois: quia ſi intelligeretur de intrinſeca indiſtinctione, quæſtio quo ad ſuppoſitum ſuum ſupponeret falſum, & quo ad quæſitum nullum haberet dubium: vt patet ex dictis in præcedenti quæſtione. Eſt ergo ſenſus quæſtionis. Vtrum cum res (quarum homines habent dominia) primum fuerint communes hominibus ſic, quòd nulli fuerant appropriatæ, ipſę potuerint poſtea licitè & rationabiliter aliquibus appropriari, vt hæc eſſet ꝓpria illi, illa alteri, & ſub talibus terminis ponentur etiam concluſiones.

Prima concluſio eſt affirmatiua ad quæſtionẽ, quòd ſic, hoc eſt, quòd cum res primum, ſcilicet in ſtatu innocentiæ fuiſſent communes & non appropriatæ, potuerunt poſtea licitè & rationabiliter appropriari. Probatur ſic. Illud, quod erar espediens, atque ad quod mouebant cauſæ rationabiles, potuit licitè & rationabiliter fieri, ſed quòd res primum communes poſtea appropriarentur, erat expediens, & rationabiles cauſæ ad hoc mouebant. igitur concluſio vera. Maior quo ad primam partem nota: quia expedieus præſupponit licitum: ſicut minus commune magis commune, licet nõ econtra, vt vult Apoſtolus dicens. Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. Similiter quo ad ſecundam partem eſt nota: quia ideo aliquid dicitur fuiſſe rationabile,

nabile,

pabile, eo quòd habet cauſas rationabiles, quare fuit factum. Minor quo ad primam partem probatur: quia uel ipſum fuit expediens, vel ſuum contradictorium: quia de quolibet affirmatio, uel negatio vera, de nullo ambo ſimul: ſed ſuum contradictorium non fuit expediens, ſcilicet quòd cum primum res eſſent cões, ſcilicet in ſtatu innocentię, quòd poſtea in ſtatu naturę lapſę nõ appropriarentur: ita quòd adhuc manerent cões, ut probabitur in ſequenti concluſione. igitur eas appropriare fuit expediens. Secunda pars probatur: quia cauſę mouentes ad hoc fuerunt ad cauendum illa mala, quæ ingruiſſent & emerſiſſent reipublicę hoim, ſi manſiſſent res communes. Hęc autẽ damna & mala patebunt in ſequenti concluſione.

Secunda concluſio. Non expediuiſſet omnibus omnia eſſe communia pro ſtatu naturę lapſę. Probatur dupliciter, ſcilicet auctoritate & ratione. Auctoritate Ariſtotelis, qui in ſecundo politicæ improbat politiã Socratis ex eo, quòd poſuit optimam eſſe illam politiam, in qua ſunt omnia communia, volens quòd non expedit reipublicę hominum, quòd omnia eſſent in ea communia, prout ibi deducitur. Modò Ariſto. loquitur de hominibus pro ſtatu naturę lapſę: quia loquitur de illis pro illo ſtatu, in quo inuenit genus humanum. Modo non in alio ſtatu inuenit ipſum, niſi in illo, nec de ſtatu humanę naturę institutę aliter, quàm ipſe inuenit, aliquid locutus eſt, vel ſenſit: quia putauit ſtatum, in quo nunc ſumus, eſſe ſtatum naturę inſtitutę. igitur concluſio vera. Secundò probatur ratione tali, in qua tanguntur aliqualiter aliqua, quę etiam ibidem tangit Ariſto. & eſt. Illud non expediuiſſet pro ſtatu naturæ lapſę, ad quod conſecuta fuiſſent illa quatuor damna, ſeu incommoda, atque mala. Primum, quòd terrę manſiſſent incultę, & fuiſſent redactę in ſolitudinem. Secũdum, quòd via fuiſſet aperta fraudibus & malitijs. Tertium, quòd boni ſemper habuiſſent peius, & mali melius. Quartum, quòd nunquam fuiſſet pax habita inter homines. Sed ſi omnes res manſiſſent communes in ſtatu naturę lapſę, fuiſſent omnia prædicta damna, incommoda, & mala ſecuta, igitur. Maior probatur: quia eſt contra rationem expedientis eſſe inductiuum incõmodorum & damnorum. Omnia autem prædicta sũt damna & incommoda. De tribus vltimis patet etiam: quia terra pro ſtatu naturę lapſę debebat coli, ut in eius fructibus viueret homo: atque debebat inhabitari per homines, & per conſequens non maneret inculta & ſolitaria. Minor probatur inductiuè. Primum inquam fuiſſet ſecutum: quia ſi agri manſiſſent, & hodie eſſent omnibus communes. ergo etiam agros ſeminare & colere eſſet commune omnibus: ſed hoc exiſtente agri manſiſſent ſine cultura & ſeminatione. igitur. Minor probatur dupliciter. Primò ſic: quia aut omnes ſimul colerent & ſeminarent, & hoc ſtatim apparet inconueniens: immo impoſſibile, quin ſe mutuò impedirent: aut tantum aliqui: & tunc cum fructus etiam deberent eſſe communes, eo quòd omnes res eſſent communes, nullus inueniretur, qui vellet ſolus ſubire laborem culturæ: & tamen omnes vellent hẽre participationes in fructibus laboris. Secundò idem patet experientia. Videmus enim nunc, quòd de omnibus nullus curat, vel modicum valde, adeo quòd talia permittuntur potius perire, quàm quòd conſeruentur: iuxta prouerbium. Quod communitatis eſt, negligitur. Secundum etiam fuiſſet ſecutum: quia fortiores occupaſſent de illis omnibus plus, quàm debuiſſent, nec eis debiliores reſtitiſſe potuiſſent. Nam illud etiam videmus nunc fieri, quantumcunque res ſunt appropriatę: multo magis manente communitate rerum: quia dixiſſent tunc ſe inſtè illud facere poſſe: cum res eſſent non minus eorum, quàm aliorum: nec malitioſi & aſtuti potuiſſent puniri: quia allegaſſent omnia eſſe communia. Tertiũ etiam fuiſſet ſecutum: quia boni ſequentes rectum iudicium rationis noluiſſent accipere plus debito: ſed tantum neceſſaria. mali verò ex malitia multa ſuperflua & meliora ex omnibus accepiſſent relinquentes viliora bonis. Quartum etiam fuiſſet ſecutum: quia inęqualitas inter homines nata eſt inducere litigia & turbare pacem: ſicut hodie videmus, quòd hi, qui plus habent, odio habentur a minus habentibus, atque violentias patiuntur. Modo tunc fuiſſet inequalitas: ut patuit in ſecundo & tertio incommodo. igitur. Secundò quia contingeret ſepę in eadem republica, quòd plures vellent vti vno equo, vel domo, & cum quilibet diceret, ſe habere ius æquale iuri alterius, nullus vellet cedere vſui pro tunc. igitur fierent litigia.

Tertia concluſio. Sicut iam oſtenſum eſt, quòd non fuiſſet expediens, ſicut nunc. Dicendum, quòd neque fuiſſet rationabile, quòd omnes res manſiſſent communes. Probatur. Illud non fuiſſet rationabile permanere: ad quod ſequuntur multa damna & incommoda: ſed res permanſiſſe communes, fuiſſet huiuſmodi: ut deduxit præcedens concluſio. igitur.

Quarta concluſio. Prædicta damna & incommoda non imminuiſſent rebus manentibus communibus in ſtatu innocentiæ. Probatur inductiuè. Nam ex quo in tali ſtatu homines fuiſſent ſecuti rationem rectam: non fuiſſet ſecutum primum malum: quia homines non laboraſſent terram colendo: etiam loquendo de terra paradiſi: ſed terra paradiſi ſine cultura hominis produxiſſet neceſſaria vitæ, & ſponte naſcentia, de quibus uixiſſent. ideo nullum fuiſſet malum, etiam ſi non fuiſſet culta terra: quia non indiguiſſet aliqua cultura ſicut nunc indiget in ſtatu naturæ corruptæ: quia propter peccatum hominis Deus eiecit hominem de paradiſo ad terram ad extra, & impoſuit ſibi, ut de cultura terrę viueret: dicens. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo &c. atque maledixit terræ: adeo ut non ſolum non producat ſine cultura: ſed etiam culta producit multa cõtra intentionem colentis. Gen. 3. Et ſi hoc teneatur: tũc quando dicitur Gen. 2. Poſuit eum in paradiſum: ut operaretur & cuſtodiret illum, ſenſus eſt: ut Deus operaretur hominem ſuis beneficijs ipſum perficiendo. ita quòd ſuppoſitum illius verbi operaretur & cuſtodiret, eſſet Deus. Vel etiam, ſi Adam ſit ſuppoſitum illius verbi operaretur, tunc operari capitur non pro opere laborioſo: ſed pro ſolatioſo ad experientiam & exercitium ſuæ voluntatis. Et dato quòd coluiſſent paradiſũ etiam pro victu obtinendo: tamen ex quo ſecundum rectam rationem uixiſſent, non fuiſſet ſecutum illud malum: ut unus laboraſſet & alter quieſcens uixiſſet de laboribus alterius altero inuito. Nec ſecundum fuiſſet ſecutum: quia innocentibus & manentibus, talibus nulla eſt uia ad fraudes & malitias. ergo ſi manſiſſemus in ſtatu innocentiæ, communitas rerum non fuiſſet uia ad

fraudes

ſraudes & malitias. Nec tertium: quia omnes tunc fuiſſent boni: & per conſequena mali non habniſſent melius, quàm boni. ſed nec etiam intet bonos minus boni melius habuiſſent, quàm magis boni: quia tunc uixiſſent ſecundum rectam rationem: aliàs enim non manſiſſent innocentes. modo recta ratio eis dictaſſet, quòd non deberet quis occupare plnra, aut meliora, quàm diguum eſſet. igitur. Nec quartum fuiſſet ſecutum: qa ceſſaſſet inęqualitas in rebus: cum omoes fuiſſent æquè multa habentes. ant ſi quæ inęqualitas fuiſſet in vſu rerum, quamuis non in dnminio: tamen illa inæqualitaa fuiſſet ſecundum rectam rationem dictata: a recta autem ratione non declinaſſent, quamdiu innocentes mãſiſſent. igitur illa inæqualitas non fuiſſet occaſio lirigij. Item lis non ſtat cum innocentia vtrinſque partis. Item cnm plures voluiſſent vti vna re: non fuiſſet ex hoc orta lis: quia vnus libetè ceſſiſſet alteri, ſecũdum quòd recta ratio dictaſſet. Er ſi arguatnr. illæ prnbationes volunr, quòd quia homines vixiſſent in ſtatu innocentiæ ſecnndum rectam rationem, ideo non fuiſſent incommoda ſecuta. modo etiam pro ſtatu naturæ lapſæ homines poſſint viuere ſecundum rectam rationem. igitur etiam poſſunt non ſequi prædicta incommoda, & per conſequens etiam non eſt inexpediens omnibus omnia eſſe communia pro ſtatu naturæ lapſæ. Reſpondetur, conceſſa maiore non eſt ſimile in minore: quia licet vtrobique poſſint viuere ſecundum rectam rationem (ſicnt & vtrobique potuerunt declinare a recta ratione: quia etiam peccabiles erant exiſtentes in ſtatu innocentiæ, ſaltem in ſenſu diuiſo: ut effectus docnit): tamen in hoc eſt diſſimile: quia in ſtatu innocentiæ nõ habuiſſent pronitatem ex fomite aliqno ad declinandum a recta ratione: in ſtatn autem naturæ corruptæ habent pronitatem ex fomite prouenientem ad declinandum a recta ratione, & plnres ſunt qui de facto ſequuntur fomitem potius, qnàm rectam rationem (licet poſſibile eſſet eis cum adiutorio gratiæ ſequi rectã rationem) ideo non apud omnes vitata fuiſſent prædicta incnmmoda. & ideo non omnibns etiam expediuiſſet communitas omnium rerum.

Primò arguitur contra primam concluſionem. Id, quod ſuit factum contra legem naturalem: oon potuit licitè, nec rationabiliter fieri: ſed appropriatio rerum facta eſt contra legem uaturalem. igitur non potuit fieri licitè, nec rationabiliter. Maior nota: quia lex naturæ in omni ſtatn ligat & tantum ad rationabilia, & per cõſequens contradictoria eorum, ad quæ ligat, ſunr licita & rationabilia. Minor probatur: quia lex naturæ diſponit, omnia eſſe communia omnibns: ut patebit quæſtiooe ſequenti. Ad illud argumentum reſpondetur tripliciter. Primò, quòd maior intelligitur de lege naturali non reuocata. Modo lex naturæ diſponens omnia eſſe communia, omnibus eſt reuocata: quandn homo cecidit ab innocentia, & ille modns dicendi eſſent conformiter ad Scotum. í 4. diſt. 15. q. 2. Dicit enim, quòd illnd præceprum legis naturæ, de habendo omnia communia, reuocatum eſt poſt lapſum. Sed contra iſtum modum ſoluendi arguitur quadrupliciter. Primò ſic. Lex naturalis eſt immntabilis: ſed ſi eſſet reuocata, eſſet mutabilis. igitur. Maior probatur dupliciter. Primò: quia in decretis diſt. 6. §. his itaque. ait Gratianus. Naturale ius ab exordio rationalis creaturæ incipiens manet immobile, volens per hoc aſſignare differentiam eins ad legem ſcriptam. Secundò probatur: quia ibidem di. 5. ait. Ius naturale cæpit ab exordio creaturæ rationalis, nec variatur tempore: ſed immutabile permanet. Secundo ſic. Aut lex naturalis diſponens omnia debere eſſe communia omuibus hominibus, diſpoſuit hoc de omnibus incontractè captis, hoc eſt, ſiue corruptis, ſiue integris, aut tantum de integris, quales primum ſnerunr. Non primum: qnia nnnquam rectá ratio, a qua procedit lex naturæ, hoc dictaſſet de corruptis hominibus: quia ſemper recta ratio vidiſſet talibus exiſtentibus omnibus emergere prædicta damna quatuor ex rerum cõmunitate & indiſtinctione. Si ſecundum. igitur adhnc illa lex manet: ſcilicet quòd integris hominibus (ſi eſſent) omnia eſſent communia dimittenda, igitur non eſt reuocata. Tertiò ſic. Regula medicinalis dicens, vinum, eſſe potum hominibus congruũ, non deberet dici reuocata, ſi omnes homines inciperent febricitare, & ita vinum inciperet eis diſcongruere: quia nnn intelligeretur illa regula, niſi de hominibus ſanis. ergo etiam ſic erir hic. Ex hoc eſt etiam exemplum beati Aug. in li. confeſſionum, ad oſtendendum, qnñ lex naturalis non debet ex hoc dici variata, vel mutata, quòd ipſa concedente omnia communia omnibus, poſtea oppoſitum fuit ordinatnm. Nam hæc ordinatio non arguit mutationem in ipſa lege naturali: ſed arguit mutationem ex parte hominis. Quartò ſic. Ille modus dicendi ſupponit, quòd lex diſponens communitatem in rebus ſit præceptiua, præcipiens ſcilicet, ut ſint omnia communia omnibus, vel prohibitiua proprietatis: quia dicit, quòd illud præceptum legis naturę de habeudo omnia communia eſt reuocatum. Modò illa lex non eſt præceptiua, nec prohibitiua: ſed tantum conceſſiua. Vnde ſciendum, quòd in libro legis naturalis, ſcilicet intellectu, qui eſt ut liber legis naturalis reperiuntur triplices ſanctiones legis naturalis. Quædam enim ſunt ſanctioues præceptiuæ: ut illa. Quod tibi fieri vis, alijs facias. Quædam ſunt prohibitiuæ: ut illa. Quod tibi fieri non vis, alijs non facias. Aliquæ verò ſunt conceſſiuę, ideſt uon præcipiunt, nec prohibẽt: ſed concedunt aliquid, & illæ ſuot duplices, quædam enim concedunt aliquid tanquam vtile, & talis fuit illa ſanctio, quæ conceſſit pro ſtatu innocentiæ communitatem rerum: ut omnia eſſent omnibus communia, eo quòd illa communitas conferebat ad finem humanæ fælicitatis pro illo ſtatu. Quædam autem coucedũt aliquid tanquam expediens: ut ſanctio illa, quę concedit, quòd res pro ſtatu naturæ corrnptæ approprientur, & de iſtis videatur Alexan. de Ales in 3. parte ſummæ. q. 27. mẽbro. 4. art. 1. Ideo ſecundus modus ſoluẽdi eſt. concedendo maiorem, quando tale quid ſit contra legem præceptiuã, uel prohibitiuam. & hoc mõ minor eſt falſa: quia lex naturalis concedens communitatem in rebus nou eſt præceptiua, pręcipiens ſcilicet cõmunicationem, niſi in caſu neceſſitatis: ſed tantũ eſt conceſſiua. Modò contra illius ſanctionem conceſſiuã tantum poteſt aliquid licitè fieri iure poſitiuo id diſponente, ut licitum eſt tranſire per agrum alienum: quia illud eſt de ſanctione legis naturalis; ſed non niſi conceſſiua: & tamen iure poſitiuo factum eſt illud illicitum. Vnde Iſido. intelligendo per fas ius naturale, & per ius intelligendo poſitiuum ius: ait ſic. Tranſi-

Tranſire per alienum agrum fas eſt: quia eſt licitum: fas enim eſt, quod licitum eſt: ſed non eſt ius, ſcilicet poſitiuum, immo vetitum eſt iure poſitiuo. Tertius modus ſoluendi eſt, conceſſa maiore ſine diſtinctione, neganda eſt minor: quia lex naturalis diſponens communitatem in rebus, etiam ſi eſſet præceptiua illius communitatis, vel prohibitiua appropriationis, non intelligitur: niſi quò ad homines in natura bene eſſe inſtituta: non autem quò ad homines naturæ corruptæ. Modò nunc homines ſunt in natura corrupta. igitur. Et hi duo vltimi modi ſoluendi eſſent conformiter ad Alexan. de Ales, vbi ſupra.

Secundò arguitur contra eandem concluſionem. Cum res primum (ſcilicet pro ſtatu innocentiæ) fuerant communes, ſi appropriatio poſtea facta fuiſſet rationabilis: maximè hoc fuiſſet ad præcauendum mala & incommoda, quæ emerſiſſent: ſi res ſic manſiſſent communes, ſed hoc non: quia adhuc per talem appropriationem non eſt ſuccurſum, vel obuiatum prædictis malis, quin adhuc fiant. Nam adhuc etiam ſtante appropriatione rerum, hi, qui robuſtiores ſunt, occupant plura, quàm iuſtum eſt, & debiliores carent neceſſariis ſibi debitis. Similiter adhuc eſt magna inæqualitas inter homines in rebus temporalibus, ad quam etiam ſequuntur litigia. Dicendum, quòd factum propter aliquem finem non debet ob hoc dici non rationabiliter factum, ſi non attingant homines finem illum omnino perfectè abſque omni imperfectione: ſufficit enim, quòd illum finem homines attingant meliori modo per illud factum, quàm per eius oppoſitum. ſic eſt hic. Per hoc enim, quòd res primùm communes poſtea fuerunt appropriatæ, homines attingunt vitationem prædictorum damnorum perfectiori modo: quàm ſi manſiſſent communes. Nam non tot inæqualitates, nec tot litigia ſunt nata oriri, nec tam lata eſt uia fraudibus: ſicut ſi res manſiſſent communes: ut patet intuenti deductionem ſecundæ concluſionis: immo primum damnum per appropriationem omnino cauetur, quod tamen cautum non fuiſſet ſtante rerum communitate.

Tertiò ſic arguitur. Beatus Clemens in epiſtola quarta (& habetur. 12. quæſtione prima. c. dilectiſſimis.) ait communis vſus omnium, quæ ſunt in hoc mundo omnibus eſſe hominibus debuit: ſed per iniquitatẽ alius dixit, hoc eſſe ſuum, & alius iſtud, & ſic inter mortales facta eſt diuiſio. Hæc ille. Modò illud, quod per iniquitatem factum eſt, non eſt licitè, nec rationabiliter factum. igitur diſtinctio dominiorum non fuit licitè facta. Dicendum, quòd beatus Clemens non voluit dicere, quòd diſtinctio dominiorum fuerit facta iniquè: ſic quòd non licuerit ea diuidere, & res appropriare: ſed quòd lapſus hominis in peccatum & iniquitatem & corruptionem naturæ fuit occaſio introducendi diuiſionem dominiorum, quemadmodum in deſcriptione dominij ciuilis dicebatur ſupra quæſtione. 2. eſt dominium occaſione peccati introductum. Iniquitas igitur, ideſt peccatum, per quod lapſum fuit genus humanum, fuit occaſio introducendi diuiſionem dominiorum: ſed diuiſio non fuit illicitè facta, vel iniquè, niſi capiatur iniquè. ideſt non æqualiter fuerunt res diuiſæ, eo quòd vnus plus habet alio, quo modo diuitiæ etiam dicuntur mãmona iniquitatis.

Quartò arguitur contra ſecundam concluſionem. Si eſſet vera, ſequeretur, quòd intrantes religionem facerent quid inexpediens intrando, conſequens eſt inconueniens, igitur & antecedens. Falſitas autem conſequentis probatur: quia intrando faciunt actum ſupererogationis, & per conſequens aliquid multum commendabilem, non igitur quid inexpediens. Sequela tamen probatur: quia intrando religionem abdicant appropriationem rerum, & contenti ſunt dominio rerum in communi. Modo hi in faciendo hoc, reducunt res ad communitatem: quam tamen rerum communitatem ſecunda concluſio dixit eſſe inexpedientem in ſtatu naturæ lapſæ. Dicendum dupliciter. Primò admiſſo, quòd conſequens ſit inconueniens, neganda eſt ſequela. Ad probationem concedatur maior & minor pro prima parte: ſed ad minorem pro ſecunda parte, ſcilicet quam tamen rerum communitatem dixit ſecunda concluſio eſſe inexpedientem. Dicendum, quòd concluſio non dixit, quòd non aliquibus expediret omnia eſſe communia: ſeu quòd nullis expediret omnia eſſe communia in ſtatu naturæ lapſæ: ſed non expediret, quòd omnibus omnia eſſent communia: quia aliquibus non expedit, & hoc verum: nã ſi omnes haberent omnia communia: oporteret ſequi prædicta incommoda ſecundæ concluſionis: eo quòd multi ſunt imperfecti & infirmi, adeo carentes adiutorio gratiæ, quòd ſine diuina offenſa multiplici non viuerent non habendo propria: & tamen ſtat, quòd aliqui contenti exiſtentes communitate rerum, non ſint ſic infirmi & imperfecti: ſed diuina gratia adeo adiuti, ut eis habentibus omnia communia, non emergant prædicta incommoda. & illis non eſt inexpediens communitas rerum, immo expediens & bona. Secunda ſolutio eſt, concedendo ſequelam indefinitè captam: nam non omnibus expedit abdicare a ſe appropriationem rerum, & ſtare in communitate rerum. Exemplum. Nam ſi quis eſt talis, quòd in non habendo propria, aut omnino frangeretur impatientia, aut maior eſſet impatientia in retrahendo eum ab amore æternorum, quàm amor in poſſidendo propria: melius eſſet illi victui neceſſaria retinere, & perfectius, quàm abdicare: & ſic incurrere prædictam impatientiam: quia facilius eſſet ei aliquem gradum ſanctitatis, aut perfectionis attingere, prout deducit Henricus Ganden. quodlibeto 7. ex dictis beati Grego. in paſtorali, & ex gloſ. 2. Corint. 8. Si verò poſſet eis carere abſque impatientia, aut cum impatientia minoris culpæ, quàm eſſet amor in retinendo: ſic melius eſſet propria dimittere. & hoc non ſolum cum malè diſpenſat quis propria: ſed etiam cum bene diſpenſat. & maximè cum abundat, ſiue multum abundet, ſiue mediocriter. immo etiam ſi non abundet: ſed tantum habet victui neceſſaria, ut ibidem deducit. Per eandem ſolutionem ſolueretur aliud argumentum, quo ſic argueretur contra ſecundam concluſionem. Apoſtoli, diſcipuli ac alij in primitiua eccleſia abdicando a ſe proprietatem, & ſtando in communitate rerum, non fecerunt quid inexpediens. ergo communitas rerum non eſt quid inexpediens pro ſtatu naturæ lapſę. Solutio patet: quia ali-

quibus eſt expediens: aliquibus non. Ideo vera eſt conclusio, ꝙ non expediret, ꝙ omnibus omnia eſſent communia. Ad illam ſecundam concluſionem & ſolutiones argumentorum ſequitur.

Primum corollarium, ꝙ non ſeqnitur, ſtatus ille eſt perfectiſſimo ſtatui ſimilior, igitur omnibus hominib. eſt expedientior. Nam ſtatus religioſorum quo ad hoc, ꝙ eſt ſine appropriatione rerum, eſt ſimilior ſtatui innocentiæ, quæ eſt perfectiſſimus ſtatus viæ: & tamen ſtatus illa quo ad prædictam expropriationem non eſt omnibus expedientior, immo nec in poſitiuo gradu loqnendo eſt expediens omnibus: quia non illis imperfectis, quibus dictum eſt, eum eſſe in expedientem.

Secundum corollarium. Non ſeqnitur, hoc agere eſt agere ſimile illi, quod decens eſſet agere in ſtatu perfectiſſimo. igitur eſt decens agere in ſtatu minus perfecto, vel imporfecto. Probatur. Nam ſi eſſemus in ſtatu innocentiæ, qui eſt perſectiſſimus ſtatus viæ, viueremus in nuditate, & nullum coerceremus ad bonum. & hæc decerent illum ſtatum: & tamen in ſtatu naturæ lapſæ hæc eſſet indecentia.

Tertinm corollarium. Simpliciter loquendo melius eſſet homines viuere de communi, quàm eos viuere de proprio. Probatur: quia qnando debemus indicare, an aliquid ſit melius ſimpliciter, videndum eſt, an illud eſſet melius rebus habentibus ſe ſecundum naturam & optimam diſpoſitionem. & ſi ſic, dicendum eſt, ꝙ ſit ſimpliciter melius, quàm illud, quod tantum eſt melius rebus non habentibus ſe ſecundum naturã, ſeu in optima diſpoſitione. Modò hominibus habentibus ſe ſecnndum naturam, & eis exiſtentibus in optima diſpoſitione, ſcilicet in integritate ſua, in qua fuerat natura humana inſtituta: melius fuiſſet eos vixiſſe de communi, quàm de proprio: quamuis non exiſtentibus in optima diſpoſitione: ſed in carentia ſnæ integritatis, a qua natura eſt deſtituta, melius ſit aliquibus viuere de proprio. igitur corollarinm verum. Maior eſt Ariſtotelis primo politicæ. poſſunt de ea poni tria exempla. Primum, ſimpliciter melius eſt, quòd vir dominetur in domo, quàm mulier: quia viro & mnliere habeutibus ſe ſecundùm naturam, & in bona diſpoſitione, uir habet perſectiora conſilia, quàm mulier: vt dicit tertio eiuſdem. quamuis ſi vir ſit peſtilens, habens conſilia tantum corrupta, melius eſſet mulierem dominari. Secundum, ille eſt ſimpliciter dicendus ſanior alio, qui eſt ſanior ſano, quàm qui eſt ſanior ægroto. Tertium. illud eſt ſimpliciter dicendùm dulcius alio, quod eſt dulcius apnd guſtum bene diſpoſitmm, quàm quod eſt dulcius apud guſtum infectum.

Quartum corollarium. Non ſequitur, quæ ad mnltos, vel ad maiorem paſtem hominum, melius eſt viuere de proprio, quàm de communi. igitur viuere de proprio eſt ſimpliciter melius, quàm viuere de communi. Probatur exemplariter. Si omnis homo per peccatum eſſet factus febricitans, ſecundùm magis tamen & minus, & maior pars fortiter febricitaret: tunc bibere de non vino quo ad mnltos, & maiorem partem hominum eſſet melius, qnàm bibere de vino: & tamen illud non eſſet melius ſimpliciter: quia lente febricitantibus non eſſet melius. ſic eſt hic: cum per peccatũ omnis homo ſit deſtitutus a perfectione & integritate, & inciderit in imperfectionem & corruptionem: vnus tamen ſit imperfectior alio, maior quoque para ſit imperfectior, ſequitur, quòd quamuis viuere de proprio qno ad multos & maiorem partem hominnm ſit melius, quàm viuere de commnni: quia maior pars eſt imperfectior & corruptior: non tamen ſequitur, ergo viuere de proprio eſt ſimpliciter melius: quia non illis, qui lente ſunt imperfecti, vel minus corrupti, eſſer ſimpliciter melius. Secundò probatur: quia quando aliquid debet iudicari ſimpliciter melius alio: non debet indicans videre, ſi ſit melius eis, quæ ſunt in minus bona diſpoſitione, & ſic velle inferre, ꝙ ergo ſit ſimpliciter melius: ſed debet videre, an ſit melius eis, quæ ſunt in meliori diſpoſitione: quia ſi ſic: tunc poterit inferre, quòd ergo ſit melius ſimpliciter. Modò quamuis viuere de proprio quo ad multos ſit melius, quàm viuere de communi: tamen quia illi multi & plures ſunt in minus bona diſpoſitione: & viuere de commnni eſt melins illis, quæ ſunt in meliori diſpoſitione, ſcilicet perfectoribus. igitur corollarium verum. Maior eſt Ariſtotelis primo politicæ, & dat exm̃ in quatro Metha. ſ. ſi plures homines malè diſpoſiti iudicarent mel eſſe amarum: pauciores verò diſpoſiti iudicarent ipſum eſſe dulce, iudicandum eſt ſimpliciter, quòd mel eſt dulce, & non amarum. Semper enim quod eſt melius, vel aliquale tale reſpectu eius, quod eſt bene, vel melius diſpoſitum ſub aliqua ſpecie. hoc eſt ſimpliciter melius reſpectu illius ſpeciei: quamqnam non eſſet melius pluribus eiuſdem ſpeciei malè diſpoſitis.

QVAESTIO X.

Vtrum diſtinctio dominiornm fuerit facta p legem naturalem, vel humanam? Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & quinque concluſionibus, ac quinqne argumentorum ſolutionibus. Prima ſuppoſitio, quæſtio non poteſt intelligi de aliis dominiis a dominio ciuili: vtpote de dominio gratifico, euangelico, originali, & beatifico. Probatur: qnia tunc ſupponeret falſum: ſupponeret enim, talia aliquando fuiſſe indiſtincta: & poſtea fuiſſe facta diſtincta. Secunda autem pars illius ſuppoſiti eſſet falſa: quia ſicut olim fuerunt indiſtincta. ſic etiam hodie talja vbi ſunt, ſunt indiſtincta. Nam quamuis illis ſuperaddita ſint aliqua diſtincta dominia: ſcilicet ciuilia: tamen illa non ſunt eadem cum prædictis. iõ propter hoc non debet concedi prædicta fuiſſe diſtincta. Senſus igitnr quæſtionis eſt. Vtrum diſtinctio dominiorum ciuilinm fuerit facta per legem &c. Secunda ſnppoſitio. Titulus quæſtionis etiam intellectus de dominiis ciuilibus poteſt intelligi dupliciter. Vno modo per conſtructionem tranſitiuam: vt ſit ſenſns, quaſi aliquo tempore dominia ciuilia fuerint, quo fuerunt indiſtincta: & poſtea illa cęperint diſtingui, & ſic quæſtio præſupponit falſum: quia nunquam fuerunt indiſtincta: ſed quamprimum fuerũt orta: fuerũt orta cum diſtinctione. Alio modo per conſtructionem intranſitiuam & adiectiualem: vt ſit ſenſus. verũ dominia ciuilia, quæ ſunt dominia non indiſtincta vt alia: ſed diſtincta, fuerint recta & orta per legem naturalem, & hoc modo titulus quæſtionis intelligitur hic.

Prima

Prima concloſio. Sanè intelligendo titulum quæſtionis, quæſtio nullam habet difficultatem, quin certum ſit, quòd dominiorum diſtinctio tantum eſt ſecundum legem ciuilem & humanam. probatur: quia ſanus intellectus tituli quæſtionis eſt, per quã legem fuerint dominia ciuilia erecta, uel facta. modò hoc quæſitum nullam habet difficultatem, quia ex terminis quæſtionis patet reſponſio, nam eoipſo quod titulus quæſtionis eſt de dominijs ciuilibus, patet ex deſcriptione & propria ratione dominij ciuilis, quod ſecundum nullam legem fuerint illa facta, niſi ſecundum legem humanam, & non ſecuodum naturalem: quia tunc eſſent dominia naturalia, nec ſecundum diuinam, quia tunc eſſent dominia diuina. Sed tamen ex quo alij tractantes illam qõuem reſpondent ad ea qua ſi difficultatem habentem, ideo ſubiungo etiam tres concluſiones, eſt ergo.

Secunda concluſio. Dominiorum diſtinctio non eſt facta ſecundum legem naturalem. Probatur, quia lex naturalis etiam habuit locum in ſtatu innocentiæ. Si igitur dominiorum diſtinctio eſſet ſecundum legem naturalem, tunc etiam pro ſtatu innocentiæ fuiſſet dominiorum diſtinctio. conſequens eſt falſum, quia in ſtatu innocentiæ omnia fuiſſent homini communia, quia ibi res fuiſſent illo modo ipſorum hominum, quo modo plus valuiſſent ad ſuſtentationem naturæ, & pacificam conuerſationem, ſed pro ſtatu innocentiæ res exiſtendo communes omnibus hominibus, plus valuiſſent ad ſuſtentationem naturæ & pacificam conuerſationem, quàm eſſendo appropriatè aliquibus. igitur. Minor probatur, quia ex quo quilibet fuiſſet innocens, & rectus, non occupaſſet aliquis plus de rebus, quàm indiguiſſet. & ſic indigentes non caruiſſent neceſſarijs: nec aliquis occupaſſet ſuperflua. Huic concluſioni concordat Gratianus in decretis. diſtinctione 8. cap. 1. dicens. Iure naturæ ſunt omnia communia. & ſecundum hoc ius, vel legem naturalem Apoſtoli poſſederunt res temporales: ſcilicet vt omnibus omnia quæ haberent, eſſent communia. Etiam Plato ſenſit ſecundum hanc legem naturalem res eſſe poſſidendas: ut omnes res omnibus eſſent communes. Vnde apud eum illa ciuitas iuſtiſſimè ordinata traditur, in qua quiſque proprios neſcit affectus, ita quòd quiſque tantum alium diligit quantum ſe. Finxit enim Plato quãdam rem publicam, in qua omnia ſont communia. Tertiò quia Clemens in exempla. 4. & habetur. 12. quæſtione ptima. capitu. dilectiſſimis. ait, communis vſus &c. vide in præcedenti quæſtione. & addidit ibidem. Denique grecorum quidem ſapientiſſimus hæc ita ſciens eſſe communia debere (ait) eſſe amicorum omnia. Hæc autem auctoritas vult, quòd quantum eſt ex lege naturæ, deberent omnia eſſe communia. igitur diſtinctio dominiorum non eſt per legem naturæ. Et quia aliquis diceret. illa concluſio habet veritatem hoc modo, quòd dominiorum diſtinctio non eſt ſecundum legem naturalem, & hoc pro ſtatu innocentiæ: tunc enim omnia fuerunt & debebant eſſe communia. ſed non probat, quin eorum diſtinctio pro ſtatu naturę corruptæ ſit ſecũdum legem naturalem ideo ponitur.

Tertia concluſio. Dominiorum diſtinctio etiam pro ſtatų naturæ lapſæ non eſt ſecundum legem naturalem. probatur per Scotum in 4. vbi ſupra. & per Io. de Ripa ordinis minorum ſic. Nam ſicut natura non inclinat ad oppoſita: ſic etiam lex naturalis nõ inclinat ad oppoſita, modò lex naturalis inclinat & diſponit, vt omnia ſint omnibus communia. igitur illa eadem non inclinat, nec diſponit ad hoc: vt res approprientur, & dominia diſtinguantur. cum igitur lex naturæ ſit eadẽ pro ſtatu tam innocentię quàm naturæ corruptæ. ſequitur, ꝙ ſicut diſpoſuit omnia debere eſſe communia pro ſtatu innocentię: ſic etiam diſponit pro ſtatu naturæ corruptę. & per conſequens diſtinctio dominiorum non eſt per legem naturalem. hanc rationem tangit Scotus in 4. diſtin. 15. quæſtione ſecunda. & etiam Ioãnes de Ripa ordinis Minorum in quodlibetis. Sed quamuis concluſio ſit vera: tamen illa probatio non valet: quia ſi illa lex naturalis, quæ diſponit omnia eſſe communia omnibus, poneret res eſſe appropriandas hominibus: non propter hoc inclinaret, ſeu diſponeret ad oppoſita. Probatur: quia quando lex naturalis diſponit omnia eſſe communia omnibus: non diſponit hoc, niſi pro illis hominibus, qui ſunt naturæ integræ, non corruptæ: ſed diſponendo res eſſe hominibus appropriandas: diſponeret hoc pro hominibus naturæ corruptę. & ſic de diuerſis diſponeret communitatem & proprietatem rerum. & per conſequens non diſponeret oppoſita: quia oppoſita ſunt oppoſita reſpectu eiuſdem, patet per ſimile. Nam ſi aliqua regula medicinalis artis diſponat, vinum eſſè dandum Ioanni: cum ſanus eſt: & eadem diſponat eidem cum febricitat, non eſſe dandum: non diſponit oppoſita: quia non reſpectu eiuſdem hominis eodem modo ſe habentis. Ideo aliter probatur concluſio ſic. Per diſtinctionem dominiorum hic nihil aliud intelligitur, quàm ipſa dominia ciuilia diſtincta, ut patuit in prima ſuppoſitione. Modò ciuilia dominia non ſunt facta per legem naturalem pro ſtatu naturæ corruptæ: quia tũc ciuilia dominia non eſſent ciuilia, ſed naturalia. Diffinitur enim ciuile dominium, quod eſt ex conceſſione legis ciuilis. & naturale, quod eſt ex lege naturali. Quod ſi aliquis dicat, idem eſſe dominium naturale & ciuile: ut ſupra etiam patuit, idem dominium eſſe naturale & diuinum. hoc non obſtat: quia hic loquimur de ciuili dominio purè tali. Secundò probatur illa concluſio ſic: quia lex naturalis concedens alicui aliquod dominium, eſt nota naturali lumine rationis: ita quòd ratio naturaliter nata eſt formare talem legem, & ei adherere. Modò ratio naturalis non eſt nata formare talem legem, quæ dicat, hæc res ſit Petri, hæc ſit Ioannis: ſed lex ciuilis ſic diſpoſuit. Contra illam concluſionem.

Primò arguitur ſic. Quòd recta ratio naturalis in lumine ſuo naturali dictat: hoc eſt lex naturalis. Sed recta ratio dictat hoc complexum, ſcilicet hominibus pro ſtatu naturæ corruptæ ſunt res appropriandæ & non relinquendæ communes omnibus. igitur illud complexum eſt lex naturalis: ſed illud complexum diſponit diſtinctionem dominiorum. igitur diſtinctio dominiorum eſt a lege naturali. Maior nota. Minor probatur: quia in quæſtione 9. determinatum eſt, ꝙ rationabile fuit, ꝙ res enim eſſent a principio communes omnibus: poſtmodum appropriarentur viſa corruptione hominum: ſed quod eſt rationabile, hoc dictatum eſt a ratione recta.

Secundò arguitur ſic, quia illud complexum, ſcilicet res, quæ donatur a domino ſuo, ſit illius, cui donatur, concedit dominium diſtinctum & proprietatem donatario. modo hæc eſt lex naturalis, igitur lex naturalis concedit donatario dominium ciuile, quod tamen eſt diſtinctum. Minor probatur, quia illud complexum eſt dictatum ſecundum rectam rationem.

Tertiò arguitur ſic. Omnis lex ciuilis eſt dictata a ratione. igitur omnis talis eſt naturalis lex, & per conſequens cum dominiorum diſtinctio ſit a lege ciuili, etiã eſt a lege naturali.

Quartò arguitur ſic. Iſta lex ſcilicet. Quod in nullius bonis eſt, occupanti conceditur, eſt lex naturalis, & tamen per ipſam conceditur etiam effectualiter diſtinctio, ſeu appropriatio illi, qui occupat rem in nullius dominio exiſtentem. Ad hoc quartum, priuſquàm ad alia. Dicendum, quòd conceſſa minore diſtinguenda eſt maior: quia vel prædicta lex intelligitur de conceſſione quo ad proprietatem dominij, vt ſit ſenſus, p occupationem rei exiſtentis in nullius dominio quis acquirit proprietatem dominij. & ſic neganda eſt, quòd ſit naturalis, quia vt ſic, nec eſt nota ex terminis, nec ſequitur ex taliter euidenti. Si autem intelligatur de conceſſione ad vſum, vt ſit ſenſus, per occupationem rei exiſtentis in nullius dominio habere debet occupans vſum appropriatum ſibi pro tempore occupationis, ſic quod licitum eſt ſibi, quod ſolus velit vti illa re, quandiu durat eius occupatio, & hoc ſecundo modo poteſt eſſe lex naturalis, ſaltem largè capta modo prædicto. Ad primum conceſſa maiore & minore diſtinguenda eſt concluſio. Nam diſtinctionem, vel appropriationẽ dominiorum eſſe a lege naturali poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ſit ab ea indicatiuè ſic, quòd lex naturalis indicet, vel diſponat (ſaltẽ in generali) quòd diſtinctio dominiorum debeat fieri, & ſic conceditur concluſio. & ſic etiam argumentum procedit. Alio modo, quòd ſit effectualiter & executiuè ab ea ſic, quòd illa effectualis appropriatio & diſtinctio proceſſerint a lege naturali, & hoc negatur. Nam quantumcunque prædictum complexum exiſtẽs naturalis lex ſcriptum eſſet in intellectu practico hominis cuiuſcunque, ſiue principis, ſiue patrisfamilias, ſiue cuiuſcunque alterius non fuiſſet per ipſum ad effectum poſita appropriatio rerum, ſi non ſuperueniſſet volitio hominis habentis poteſtatem, & volentis, quòd illa res deberet eſſe illius, & alia alterius, & ſic de alijs. Illa autem volitio fuit lex non naturalis, ſed poſitiua. Et per hoc etiam poteſt ſolui, ſi argueretur. per contractus transferuntur dominia rerum, & fit rerum diſtinctio quo ad dominia, & tamen contractus ferè omnes ſunt de iure gẽtium, quod eſt ſpecies iuris naturalis, & ſic videtur, quòd non ita per legem ciuilem ſit facta diſtinctio rerum, quin etiã per ius naturale ſaltem per illud, quod dicitur ius gentium, ſed reſponſio patet. Exemplum autem prædictæ reſponſionis poteſt dari ſic. Cum enim tempore Noe poſt diluuium terra tota fuiſſet ſibi & filijs ſuis indiſtinctè conceſſa, non cœpiſſet vna pars eſſe vnius hominis & alia alterius, ſi non Noe, vel alius ſuperior hominum, in quem conſenſerunt, illas diſtinxiſſet iuſſu & volitione ſua, quæ fuit lex poſitiua. Ad ſecundum poteſt concedi maior, etiam in ſenſu tali, ꝙ ab illa lege effectualiter eſt dominium diſtinctum, vel appropriatio quia illa lex eſt volitio principis, vel ſignum volitionis principis, in quem conſenſerunt hi, qui volebant eas p eum hincinde eſſe appropriandas. Minor autem eſt neganda, ſaltem prout lex naturalis capitur propriè & ſtrictè, quomodo capitur in ſecunda concluſione & tertia. Lex enim naturalis aliquando capitur ſtrictè, vel propriè, & ſic eſt complexum euidens ex terminis, vel euidenter deducibile ex alio complexo euidenti ex terminis. tale autem non eſt prædictum complexum, non enim ex terminis illius complexi cogitur intellectus ei aſſentire. aliàs ſi in ſtatu innocentiæ aliquis dediſſet alteri rem aliquam, nihil pro ea expectando & volendo, nihil proprium in ea habere, ille alius habere debuiſſet proprietatem datæ rei, quod eſt falſum. & eodem modo probatur, quod etiam non eſt euidenter deducibile ex alio euidenti. Vnde dato quòd intellectus ex terminis eius aſſentire cogeretur illi, ſcilicet quòd ſi habes dominium in re, det eam alteri conſentiẽti, ſaltem in receptionem illius, ipſo dante volente cedere dominio & iuri, quod habet in re, quod illa re ſit illius alterius, non tamen cogeretur conſentire, quòd illa res eſſet hoc determinato modo illius, ſcilicet quòd eſſet ſibi propria. Alio modo accipitur largè, de quo modo patebit in ſolutione ſequente. Ad tertium, conceſſo antecedente neganda eſt conſequentis, quia non ſufficit ad hoc, quòd aliquod complexum ſit lex naturalis, quòd ſit dictatum a recta ratione, aliàs nulla eſſet lex purè poſitiua. Similiter omnis diuina lex eſſet naturalis, cum quælibet talis ſit dictata a Deo, qui eſt eſſentialiter recta ratio, conſequens tamen eſt falſum, quia cum lex naturalis liget omni tempore, ſequitur, quòd teneremur ad omnem legem poſitiuam diuinam, etiã veterem, nec aliqua lex poſitiua eſſet abrogabilis. requiritur igitur ad legem naturalem, quòd ſit dictata a recta ratione taliter, quòd ſit euidens ex terminis, vel euidenter deducibilis ex tali, quãuis ad hoc, quòd aliqua lex dicatur naturalis, largè capiendo, ſufficeret, quòd licet non ſit euidens ex terminis, nec euidenter deducibilis ex taliter euidenti, tamen eſſet valde conſona taliter euidenti, vel taliter deducibili ex euidenti, quo modo Scotus ponit præcepta ſecundæ tabulæ eſſe de lege naturali. in tert. diſtinctione trigeſimaſeptima.

Quarta concluſio. Dominiorum diſtinctio non eſt ſecundùm legem diuinam. Probatur duabus auctoritatibus & vna ratione. ratio autem tangetur in examine primæ auctoritatis. Prima auctoritas eſt Auguſtini ſuper Ioannem, & habetur in decretis diſtinctione octaua, capitulo quæ iure. vbi ait ſic. quo iure defendis villas eccleſiæ? diuino an humano? diuinum ius in diuinis ſcripturis habemus, humanum in legibus regum. vnde quiſque poſſidet, quod poſſidet, nonne iure humano? Nam iure diuino domini eſt terra & plenitudo eius. pauperes & diuites dominus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra ſupportat, iure verò humano dicitur, hæc villa mea eſt, & hæc domus mea eſt, hic ſeruus meus eſt. Iura autem humana iura imperatorum ſunt. quare? quia ipſa iura humana per imperatores & reges ſeculi Deus diſtribuit generi humano. hæc ibi. Sed diceres, in illis verbis non habetur illa negatiua, quòd diſtinctio dominiorum, ſeu proprietas rerum non ſit a iure diuino, ſed tantum habetur illa affirmatiua, quòd

talis

talis diſtinctio ſit a iure humano. modò illa affirmatiua non infert prædictam negatiuam, eo quòd unum & idem dominium poteſt alicui competere utroque iure: ut habitum eſt etiam ſupra quæſtione quinta. Dicẽdum dupliciter. Primò, quòd etiam illa negatiua ibi habetur in hoc, quod dicitur. Nam iure diuino domini eſt terra & plenitudo eius. Ibi enim uult probare, quòd non ſit illa proprietas ex lege diuina. Sed diceres contra: quia illa probatio Auguſtini non uidetur ualere. Vult enim ſic arguere. nullus habet dominium diuino iure, niſi Deus. modò ſi diſtincta dominia & ꝓprietates, quas habent homines in rebus huius mundi, eſſent ſecundum legem diuinam, ſeu ius diuinum: tunc homines haberent illud dominium, quod eſt ſoli Deo proprium. modo hæc probatio æquiuocat ius diuinum, & etiam dominium diuinum. patet: quia ius diuinum accipitur dupliciter, ſecundum quòd ius accipitur dupliciter (ut tactum eſt in prima ſuppoſitione primæ quæſtionis) Vno modo pro lege diuina, & hoc modo maior eſt falſa, quia homines habent aliqua dominia ſecundum diuinam legem, ut eſt dominium beatificum, originale, & gratificum, atque euangelicum. & ſic minor etiam eſt falſa, quia non oportet, ſi homines habent dominium eis conueniens ſecundum legem diuinam, quòd ergo habeant dominium proprium ſoli Deo: quia non oportet, quòd tale dominium conueniens alicui ſecũdum legem diuinam ſit Deo proprium. Alio mõ capitur ius, prout idem eſt, quod poteſtas, ſeu dominium. & hoc modo idem eſt ius diuinum, quod dominium diuinum, & tunc adhuc capitur æquiuocè: ut tactum eſt in prima ſuppoſitione quintæ quæſtionis. uide ibi. Et ſi primò illorum modorum accipiatur: maior eſt falſa, ſicut prius, ſimiliter & minor. Sed ſi ſecundo modo capiatur, maior eſt uera, quia ſenſus eſt. Nullus habet illud dominium, quod cõuenit Deo, ſed tunc minor eſt falſa. Nam ex hoc, quòd homines haberent ex diuina conceſſione diſtincta dominia, non ob hoc haberent illud dominium, quod eſt in Deo: quia Deus habet dominium per eſſentiam in rebus, & altiſſimum atque impendens, homines autem tantum habent participatum, baſſum, & dependens. Dicendum, quod ratio Auguſtini aliter eſt intelligenda, quàm tam ſit deducta, ſi debeat eſſe ualida, & hoc ſic, ſupponit enim, quod Deus habet dominium in terra, & omnibus rebus terrenis, & quod ſua lege & conceſſione deriuauerit in homines, atque eis conceſſerit participatum & dependens dominium terrenorum, ſed illam legem ſuam ferendo, per quam eis conceſſit, non diſtinxit eis ipſa terrena, ut hæc res ſit illius, & hæc illius: ſed tradidit ea eis indiſtinctè. & ſic ex diuina ceſſione non habent diſtincta dominia. Aſſumptum autem, ſcilicet quòd dominus ferendo legem, per quam conceſſit eis terrena, non diſtinxerit eis ea. probatur: quia lex diuina, per quam conceſſit eis ea, habetur in ſcriptura ſacra, ſcilicet Geneſis primo, pro ſtatu innocentiæ. & Geneſis nono, pro ſtatu naturæ corruptæ, & poſt diluuiũ, & tamen talis lex non diſtinguit, quid cuique debeat eſſe proprium. Ait enim indiſtinctè ſic Geneſis primo. Ecce dedi uobis omnem herbam afferentem ſemen ſuper terram, & uniuerſa ligna &c. ut ſint nobis in eſcam & cunctis animantibus terræ &c. & Geneſis nono ait. Omnes piſces maris, manui ueſtræ traditi ſunt, & omne quod mouetur & uiuit, erit uobis in cibum, quaſi olera uirentia tradidi uobis omnia &c.

Secundò dicendum, quòd etiam illa negatiua habetur in ſecunda auctoritate, quia ibidem ait Auguſtinus. Tolle iura imperatoris, & quis audet dicere, hæc uilla mea eſt, meus eſt iſte ſeruus, mea eſt domus. hæc ille. Ergo uult, quòd diſtinctio dominiorum & proprietas ſit tantummodo ex iure humano, quia eo ſublato tollitur proprietas & diſtinctio. non eſt igitur a iure diuino.

Contra illam concluſionem arguitur. Populus Iſrael habebat dominium diſtinctum & proprietatem in terra promiſſionis, adeo quòd verè poterat ille populus dicere, hæc terra eſt mea, ſic quòd nullus alterius hominis: & tamen illud dominium fuit eis datum & conceſſum a Deo, & non per legem ciuilem. igitur aliqua dominia diſtincta fuerunt per legem diuinam. Dicendum dupliciter. Primò, quòd concluſio non debet intelligi ſine omni exceptione, fallit enim in prædicto caſu, qui ſingularis eſt: aliàs enim regulariter loquendo non diuiſit Deus diſtinctè dominia rerum, appropriando res illi, vel illi, ſed reliquit eas communes diuidendas humanis conſtitutionibus & ordinationibus. Vel ſecundò dicendum, & melius, quòd concluſio loquitur de diſtinctione dominiorum perſonalium, qualia habent ſingulares perſonæ: vt quòd Ioannes habeat proprietatem equi, Petrus agri &c. Dominium autem populi Iſrael in terra promiſſionis non fuit perſonale, ſed conceſſum toti populo, ſic tamen, quòd nullus de illo populo habebat proprietatem alicuius partis illius terræ promiſſionis, vel partis eius ex diuina conceſſione, quamuis enim dominus ſua ordinatione diſtinxerit eam tribubus mediantibus ſortibus, nulli tamen ſingulari de populo eam vel partem eius appropriauit: ſed dimiſit eam diſtinguendam humana actione ſingularibus perſonis: vt patet in libro Ioſue. Vnde quod Caleph, qui fuit ſingularis perſona, obtinuit dominium in hebron, fuit ex conceſſione humana: ſcilicet Moyſi & Ioſue: vt patet Ioſue, decimoquarto.

Quinta concluſio. Diſtinctio dominiorum eſt tantum ſecundum legem humanam. Probatur tripliciter.

Primò: quia omnis lex aut eſt naturalis, diuina, aut humana: ſed diſtinctio dominiorum non eſt ſecundum legem naturalem & diuinam, vt probatum eſt, igitur a ſufficiente diuiſione erit ſecundum humanam.

Secundò patet ex eo: quia diſtinctio dominiorum hic ſupponit pro dominijs diſtinctis: qualia ſunt ciuilia. modò ex deſcriptione ciuilis dominij habetur, quòd ei ſecundum legem ciuilem conuenit, cui conuenit. igitur.

Tertiò probatur per auctoritates duas allegatas in quarta concluſione.

QVAESTIO XI.

Ex quo dñiorũ diſtinctio licitè fuit facta, & non niſi per legem poſitiuam, quæritur, quis & quotuplex potuit fuiſſe modus, quo per legem poſitiuam talis diſtinctio fuit iuſtè facta. Solutio ſtat in quinque

ſuppoſitionibus, & duabus concluſionibus.

Prima ſuppoſitio, ad hoc, quòd per legem poſitiuam diſtinctio dominiorum fuerit iuſtè facta, ſufficit, quòd lex poſitiua fuerit iuſta: qnia effectus iuſtæ legis eſt iuſtus. modò diſtinctio dominiorum facta per legem poſituuam eſt effectus legis poſitiuæ. igitur ſuppoſitio vera.

Secunda ſuppoſitio. Ad hoc, quòd aliqua lex poſitiua ſit iuſta lex: requiruntur duæ conditiones. Prima, quòd ille, a quo lex fuit lata, habuerit poteſtatem eam ferendi. Nam ſiue illa poteſtate illud, quod per ipſum eſt dictatum: nec habet rationem legis: nec etiam rationem iuſtæ legis. Primum probatur: quia lex dicitur a ligando. dictatum autem per eum, qui nõ habet poteſtatem in me: non habet me ligare: ſecundum quòd per eum eſt dictatum. igitur. De ſecundo probatur: quia lex, quæ imponitur iniuſtè alicui, nnu eſt iuſta. modò ſi qnis non habeat poteſtatem in aliquos: & tamen ferat legem in illos: illa iniuſtè imponitur illis. igitur. Secunda conditio (quæ regulariter loquendo etiam requiritur) eſt, quòd ille, a quo eſt lata: habuerit prudentiam in ſe, vel in ſuis. Probatur, quia reqniritur ad legem iuſtam, quòd nihil in ea ſit diſpoſitum contra dictamen rectæ rationis, vel æquitatem. modò ad vitandum tale quid requiritur regulariter prudentia, quæ eſt recta ratio rerum agibilium: ideſt habitus intellectualis inclinans ad dictandum rectè in agibilibus. Dixi autem notanter: regulariter loquendo. Nam ſtaret, quòd ille a quo lata eſt lex iuſta, non haberet prudentiam: & tamen lex per eum lata nihil contineret iniqnitatis: ſed omnem æquitatem, ſed hoc eſt tunc caſuale & non regulare. Nam carens prudentia poteſt a caſu dictare aliquid, quod omnem continet æquitatem. Dictum etiam eſt in ſe, vel in ſuis: quia non oportet (ſupple quo ad rationem efficacis legis) iuſtè ſemper, quòd ipſe, qui tulit legem, habeat in propria perſona prudentiam: quia oppoſitum patet in aliquibus principibus parum vel nihil habentibus prudentiæ, qui tamen habent conſiliarios prudentia pollẽtes, quorum conſilio & auxilio conduntur leges iuſtæ. Et hæ duæ conditiones differunt in hoc: quia prima requiritur ad vtrunque. ſ. tam ad hoc, quòd ſit lex, quàm ad hoc, ꝙ ſit iuſta: vt probatum eſt. Secunda autem tantum ad hoc, quòd ſit iuſta.

Tertia ſuppoſitio. Duplex eſt poteſtas, quam vnus homo habet ſuper alins: ſecundum qnod etiam tangit Ariſtoteles primo Politicæ. Quædam eſt paterna, quam habet pater ſuper filios inquantum talis, & conuenit ſibi lege naturali. Alia eſt politica, & illa conuenit ei, cui conuenit ex communi conſenſu eorum, ſuper qnos habet eam. Ex hoc enim, quòd aliqui conſentiunt, quod aliquis alius ab eis habeat poteſtatem ſuper eos, ille habet poteſtatem illam. Et differunt hæ duæ pṫates, quia prima ei, cui conuenit: conuenit tãtum ſuper ab eo deſcendentes, etiam vbicunque illi habitent. Secunda autem tam ſuper ab eo deſcendentes quàm extraneos: at tamen cohabitantes.

Quarta ſuppoſitio. Vtraque poteſt iuſtè conuenire ei, cui conuenit. De prima probatur: quia illa conuenit ex conceſſione legis naturalis ei, cui conuenit. modo quod alicui lege naturali conuenit, iuſtè ſibi conuenit. igitur. Maior probatur, quia filij de lege naturali tenentur obedire patri: ſecluſa etiam omni lege extrinſeca, nec illa per aliquam legem fuit reuocata, nec moſaycam, nec euangelicam: ſed magis confirmata: & ſic etiam vtrunque lege diuina ſibi conuenit. De politica probatur: quia ſi aliqui melius poſſunt regi per aliquem alium a ſe: meliusque defendi, quàm ſi per ſe regerentur, ac viribus proprijs inniterentur, illi iuſtè ſe poſſunt ſubmittere illi alteri in his, quę non ſunt contra legem naturæ, vel Dei. Modò ſtat, quòd aliqui melius poſſint regi & defenſari per alium, quàm per ſe. igitur tales poſſunt iuſtè ſe ſubmittere. igitur etiam alius iuſtè poterit eis dominari, & per conſequens iuſtè conuenire poterit ſibi poteſtas politica.

Quinta ſuppoſitio. Poteſtas politica duplici modo reperitur, quia aliquando reſidet in vna perſona, vt poteſtas ſuper regnum Franciæ reſidet in vna perſona, ſcilicet regis. Aliquando verò reſidet in vna tota communitate: vt in quibuſdam ciuitatibus Italiæ, vbi communitas, vel ſenatus ciuitatis principatur ſuper ceteros incolas ciuitatis illius. Et ſi primo modo reperitur, hoc contingit dupliciter, quia aliquando illa poteſtas conuenit ſibi pro ſe & ſuis hæredibus, eo quòd hi, qui primum in eum conſenſerunt, pro ſe & ſuis conſenſerunt, tam in eum quàm in eius poſteros. Aliquando verò tantum conuenit ſibi pro ſe, adeo quod eo ſublato liberè poſſunt ſe alteri ſubmittere, quem elegerint, vt fit hodie in Imperatore Romanorum.

Prima concluſio. Licet videri poſſet alicui, quod cum res eſſent primùm omnibus communes, non potuerit poſtmodum humano genere lapſo fieri per legem poſitiuam iuſto modo earum diſtinctio & appropriatio, tamen oppoſitum eſt verum. Prima pars probatur propter tale argumentum. Nam diceret aliquis. lapſo humano genere, adhuc natura omnes homines æquales generat, & per conſequens nullus habebat poteſtatem in alios. Modò nullo habente poteſtatem ſuper alios, non potuit iuſtè fieri appropriatio lege alicuius hominis, cum illa lex non potuerit iuſtè ſuper eos ferri per non habentem poteſtatem. & per conſequens quando fuit appropriatio facta, & aliqui fuerunt priuati illis rebus, quarum tamen prius habuerunt dominium, non potuit id fieri iuſtè. Secunda pars probatur dupliciter. Primò ſoluendo argumentum. Nam antecedens eſt falſum, ſi æqualitas illa excludat omnem poteſtatem vnius ſuper alium. Nam natura genuerat filium inæqualem patri in poteſtate, quia genuit eum naturaliter ſubiectum patri. Secundò ad idem antecedens dicendum, quod quamuis natura genuerat omnes homines æquales, prout æqualitas excludit poteſtatem politicam, & ſubiectionem politicam, quia illa poteſtas & ſubiectio non eſt a natura. Attamen nihilominus ea voluntaria ſubiectione, qua homines ſe ſubdiderunt alterius poteſtati, facta eſt inæqualitas, vt vnus habeat poteſtatem talem ſuper alios. Secundò probatur ſecunda pars concluſionis ſic, quia etiam ſi nullus habuiſſet poteſtatem ſuper alium, adhuc potuiſſent res humana volitione fuiſſe hincinde diſtinctæ & appropriatæ. Probatur, quia homines, quibus res fuiſſent communes, potuiſſent communi conſenſu eas diſtinxiſſe & appropriaſſe, & tunc nulla iniuſtitia,

nec

nec iniuria, oec præiudicium fuiſſet alicui factũ: quia uolenti non fit iniuria.

Secunda concluſio. Modos, quo per legem poſitiuam eſt facta diſtinctio dominiorum, potuit eſſe triplex. Probatur. Nam illa diſtinctio potuit eſſe facta per aliquod complexum dictatum, aot ab habente poteſtatem paternam, aut ab habente poteſtatem politicam, aut per dictatum de communi conſenſu hominom ſine dictatione alicuius alterios habentis poteſtatem ſuper ipſos, quodlibet autem taliter dictatum poteſt dici lex poſitiua. igitur. Maior declaratur exemplariter inductiuè. Primò. Nam potuit eſſe, quòd Adam cum haberet filios poſt lapſum diuiſerit filijs ſuis terram: dictãs & uolens, quòd hæc eſſet illius, & alia alterius. Similiter idem potuit Noe poſt diluuium facere, cum terra eſſet tota ſua & ſuorum filiorum, & tale dictatum fuit utique lex iuſta: quia lata ab habente poteſtatem ſuper illos, quibus dedit eam legem, & ſimiliter ab habente prudentiam. Similiter & ſecuodò potuit eſſe, quòd ſi non eſſet ulla diuiſio facta per patres filijs, illis creſcentibus & multiplicatis ſubmiſiſsent ſe homines alicui alteri a patre ſuo tãquàm rectori & defenſori ſuo & principi, uel communitati principanti: & tunc illa dictaſſet, quemadmodum hæc pars deberet fore illius, alia alterius, & illud complexum dictatum potuiſſe fuiſſe lex iuſta: vt patet ex dictis. Quòd ſi diuiſio eſt facta per patres, ocl per principantem politicè: non tamen per aliquod dictatum prædicto modo, ſcilicet quòd hæc pars deberet eſſe illius, alia alterius, potuit tamen eſſe facta per aliquod aliud cooiplexum dictatum, ſcilicet per tale. Quicunque occupauerit prius aliquam rem, quæ in nullius eſt dominio, habeat eandem in proprietatem, ſecundum quam legem fuit communiter diſtinctio facta, & illud dictatum poteſt dici lex poſitiua: vt patuit in ſolutione quarti argumenti in concluſione tertia quæſtioois decimæ. Similiter & tertiò, ſi nec per habentem paternam, nec per habentem politicam poteſtatem facta eſt diſtinctio, potuit tamen eſse facta per communem conſenſum hominum, hoc ioquam modo facta eſt diſtinctio per Abraam & Loth. Geneſ. 13. quando Abraam dixit ad Loth. Ecce uniuerſa terra coram te eſt, ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo, ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam.

QVAESTIO XII.

Vtrum deſcriptiones oſus, & uſufructus ſint bonæ, quibus dicitur. Vſus eſt ius utendi alienis rebus, ſalua rerum ſubſtantia. Vſufructus autem eſt ius utendi & fruendi rebus alienis, ſalua rerum ſubſtantia. Solutio quæſtionis ſtat in octo ſuppoſitionibus, & duabus concluſionibus, & ſex argumentorum ſolutionibus. primæ quatuor ſuppoſitiones ſunt præambulæ ad primam concluſionem, aliæ quatuor ad ſecundam concluſionem.

Prima ſuppoſitio. Vſus capitur dupliciter. Vno modo pro actu vteodi, & ſic actualis equitatio equi, actualis cohabitatio domus, actualis comeſtio panis dicitur vſus, & illo modo vſus eſt res ſucceſſiua, nec hoc modo capitur, vt eſt hic diffiottum, ſed hoc modo capitur hic, quando diffininit, ideſt quando ponitur in diffinitiooe uſus & uſufructus. & vſus talis dicitur uſus facti, prout ſcilicet factum diſtinguitur contra ius, ideſt accipitur pro uſu, qui eſt actus, vel factum quoddam, non autem eſt ius actum agendi, licet poſſit procedere ex illo iure. Alio modo capitur, prout idem eſt, quod ius exercendi uſum primo modo captum, & illud ius diſtinguitur ab actu utendi, quia unum poteſt eſse ſine altero. Nam cum quis non vtitur aliqua re, cuius tamen vſus eſt ſibi conceſſus: nihilominus tamen habet ius vtendi ea. & hoc ſecundo modo vſus eſt res permanẽs, & eſt formaliter quædam relatio, ſicut & ius eſt relatio capiendo ius, ut captum fuit in prima quæſtione, quo modo eſt genus ad uſum & uſufructum, & hoc modo capitur hic, quando diffinitur.

Secunda ſuppoſitio. Capiendo uſum ſecundo modo, capitur adhuc dupliciter. Vno modo acceptiooe iuridica, ſecundum quam ex ſui ratione præſcindit & excludit proprietatem a ſuo ſubiecto, ita quod uſus, ideſt ius utendi aliqua re non compatitur ſecum proprietatem & domioium perfectum ſuper eandem rem in eodem ſubiecto. & hoc modo accipiunt uſum domini legiſtæ, quia ſecundum eos nullus dicitur habere uſum alicuius rei, niſi illa res ſit aliena, ſic quòd proprietas & dominium ad alium ſpectent, & ratio eſt, quia ipſi accipiunt uſum, prout ſibi correſpondet ſeruitus tanquàm correlatio correſpoodens relationi, ſic quòd ex hoc, q̄ quis habet uſum alterius rei, correſpondet ſibi in illo ſeruitus quædam, qua illa res ſibi ſeruit, ſecundum eos autem ſua res nemini ſeruit, capiendo ſeruitutem eo modo, quo ipſi accipiunt. & hoc modo capitur, quando hic diffioitur. Alio modo nõ ita ſtricta acceptione, qualis eſt illa iuridica acceptio in doctrina legali uſitata: ſed largiori, ſecundum quam non excludit proprietatem, ſeu dominium prædicto modo, immo ipſum cõpatitur. Nam ſi quis habeat proprietatem & perfectũ dominium alicuius rei, dicimus eum habere ius utendi illa re ſua, & ita habere uſum captum pro iure utẽdi, immo uidetur, quod etiam domini legiſtæ ponunt aliquem uſum in eo, qui habet proprietatem rei, loquẽdo de uſu cauſali. Nam ſcilicet formalis uſus præſcindatur a proprietate, non tamen cauſalis. Probatur aſſumptum. Nam vt patebit, ipſi ponunt aliquem vſufructum non preſcindeotem a propretate, qoẽ vocant vſufructum cauſalem, qui eſt realiter ipſa proprietas, vel dominium directum, ſimiliter aliquem uſufructum formalem præſcindẽtem a proprietate, ut patebit in ſexta ſuppoſitione, igitur eadem ratione habent ponere duplicem uſum, cum omnino ſit eadem rõ ponendi utrunque, vt patet iotuenti rationem ponendi.

Tertia ſuppoſitio. Res, quibus contingit homines uti, ſunt duplices, quædam ſunt, quarum actualis uſus non eſt earum conſumptio, ut domus, equus, ager. Nã poſtquàm quis eſt uſus domo, equo, agro, uel ſecuri, nondum eſt res conſumpta, ſed adhuc manet, quamuis diuturnus uſus illarum rerum diſponat tandem ad conſumptionem. Aliæ uerò ſunt res, quarum actualis uſus eſt earundem coofumptio, uel coniunctam habet ſtatim conſumptionem. Exemplum, ſicut ſunt res comeſtibiles & potabiles. Nam uſus earum eſt earundem comeſtio & bibitio, modo tales res comedere & bibere, eſt eaſdem conſumere, uel habet earum conſumptionem ſtatim annexam, quia eis comeſtis & bibitis ſequitur earundem corruptio & tranſitus in aliam ſubſtantiam.

tiam. Similiter eſt de pecunia. Nam vſus naturalis & per ſe ipſius pecuniæ eſt eiuſdem diſtractio: eſt enim finaliter adinuenta: ut ſit medium, quo fiant commutationes rerum humano vſui neceſſariarum, & ita finis eius eſt, ut transferatur de vno in alium, quæ translatio eſt diſtractio: hæc autem eius diſtractio eſt pecuniæ cóſumptio: non quidem eſſentialis, vel ſubſtantialis: cum ipſa in materia & forma permaneat longo tempore quamtumcunque diſtrahatur per multos: ſed eſt eius conſumptio quo ad habentem, qui cum eam diſtrahat eam conſumit quo ad ſe: quia amplius non retinet eius dominium. Et dixi notanter eius vſus naturalis, & per ſe eſt eius diſtractio. Nã eius vſus accñtaliter ſibi conueniens, ad quem non fuit inuenta, poteſt eſſe aliud quid, quàm diſtractio: puta ſi quis ad oſtentationem & pompam, vel gloriam exhibet eam oculis hoĩm, coram illis eam cõtrectando ſine eius diſtractione: utitur quidem illa pecunia ſine eius conſumptione: ſed talis contrectatio non eſt eius per ſe, in quem finaliter eſt adinuenta.

Quarta ſuppoſitio. Capiendõ vſum pro iure vtendi, etiam in legali acceptione adhuc accipitur dupliciter. Vno modo propriè: ut ſic ad vſum requiritur, quòd res, reſpectu cuius quis habet talem vſum: non conſumatur per eius actualem vſum, ſaltem ſtatim: ſic quòd eius vſus actualis ſit eius conſumptio, vel annexam habebat conſumptionem de proximo. Alio modo gñalius: ut etiam ſe extendit ad impropriam acceptionem, quo modo etiam ius vtendi re, cuius vſus eſt eius conſumptio, dicitur vſus.

Prima concluſio. Deſcriptio uſus eſt bona, ſaluis tribus circunſtantijs. Prima, ſcilicet quòd capiatur vſus pro iure vtẽdi: ut in prima ſuppoſitione. Secũda, quòd capiatur pro tali iure, pro quali ipſum accipiunt domini legiſtæ: ut in ſecunda ſuppoſitione. Tertia, quòd capiatur propriè: ut in quarta ſuppoſitione. Probatur: quia conuenit omni contento ſub diffinito: & facit diffinitum differre a quolibet alio, & ſic de alijs conditionibus. Cum enim primò dicitur eſt ius, ponitur eius genus. Ius enim eſt genus ad vſum, vſufructum, & proprietatem: ut patuit in quæſtione ſexta, & latius patebit quæſtione ſequenti. & per illud genus excludit vſus captus pro actu vtendi. Secundò dicitur vtendi. Tertiò dicitur rebus, in quibus duabus clauſulis tangitur duplex terminus diffiniti: cum enim diffinitum ſit relatio, quia eſt formaliter ius: ius autem eſt relatio, congruebat diffinitum deſcribere per ſuum terminum. Ille autem (loquendo de proximo termino) eſt actualis vſus: ſed res, circa quam talis actualis vſus exercetur, eſt terminus eius remotus, vnde eoipſo quòd quis habet vſum, ideſt ius vtendi aliqua re, habet habitudinem, quæ terminatur ad rem illam, vt ad terminum remotum: & ad actualem vſum tanquam ad propinquũ. Vnde in hoc, quòd dicitur, vtendi, excluditur ius, quod habet creditor in pignore: talem enim eius ius non eſt ius vtendi pignore: immo ſi eo vtitur, committit furtum, niſi crederet dominum permiſſurum: ſed eſt ius illud detinendi. Quartò dicitur alienis: quia prędicto modo capiendo nullus habet vſum rei propriæ: quia vſui prędicto modo capto correſpondet pro correlatione ſeruitus ipſius rei: ita quòd ſicut habens uſum, habet ius reſpectu rei ſaltem quo ad actum vtendi exercendum circa eam: ſic econtra, rei tali ineſt ſeruitus correſpondens prædicto vſui. Modò ſecundum dominos legiſtas nulli res ſua ſeruit. Vnde ſecundum eos in rebus reperitur duplex ſeruitus, ſcilicet perſonalis, & realis. Perſonalis eſt, quando res ſeruit rei animatę, puta homini: ut cum habeo ius tranſeundi per agrum, vel ortum tuum, ortus tuus ſeruit mihi. Realis autem eſt, quãdo res inanimata ſeruit rei inanimatæ: ut ager agro prædium prædio. Quintò dicitur ſalua rerum ſubſtantia: quia vſus, vt hic capitur, eſt ius vtendi rebus, quarum actualis vſus non eſt earum conſumptio. & per cõſequens oportet, quòd ſit ius eis vtendi ſalua earum ſubſtantia. Dictum eſt notanter in concluſione, ſaluis tribus circunſtantijs: quia ſecus accipiendo, quàm illę circunſtantiæ ſonent, diffinitio non eſſet bona: ut probãt quatuor ſequentia argumenta.

Primò arguitur. Illa diffinitio non conuenit actuali equitationi equi, in quo tamẽ etiam eſt vſus. igitur. Reſpondetur non eſt vſus, ut hic capitur ſecundum primam circunſtantiam, ſcilicet pro iure.

Secundò arguitur. Illa diffinitio non conuenit iuri vtendi re propria, quod tamẽ ius etiam eſt vſus. igitur. Reſpondetur, non eſt vſus eo modo, de quo dicĩt ſecunda circunſtantia: & ut legiſtę capiunt.

Tertiò arguitur. Illa diffinitio non conuenit iuri comedendi & bibendi res comeſtibiles & potabiles: quia illud ius non eſt ius vtendi illis, ſalua earum ſubſtantia: & tamen ius eis vtendi eſt vſus. Reſpõdetur, nõ eſt vſus, quo modo legiſtæ accipiunt: ut hic diffinitur.

Quartò arguitur. Vſus pecuniæ non eſt vſus: ut hic diffinitur. & tamen diffinitio iam poſita ſibi conuenit. igitur diffinitio conuenit alteri a diffinito. Maior probatur: quia vſus, vt hic diffinitur, tantum conſiſtit circa res, quarum vſus non eſt earum conſumptio. Vſus autem pecunię eſt eius conſumptio. igitur. Minor probatur. Si habeã ius pecunias tuas contrectandi in oculis hominum ad pompam, vel oſtentationem: eo quòd eas mihi locaſti, iam habeo ius vtendi rebus illis alienis ſalua rerum illarum ſubſtantia. Dicendum. maior eſt vera de naturali vſu pecuniæ, ad quem eſt per ſe ordinata, quæ eſt diſtractio, & de tali vſu minor eſt falſa: quia tali conuenit diffinitio prędicta. Nam talis vſus eſt eius conſumptio. Si autem loquimur de actuali vſu pecuniæ, maior eſt falſa, & minor vera. Sed pro ſecunda concluſione ponenda ſequuntur aliæ quatuor ſuppoſitiones. eſt ergo.

Quinta ſuppoſitio: ſicut vſus fuit acceptus dupliciter: ut in prima ſuppoſitione, ita etiam vſufructus. Nã primò capitur pro actu vtendi & fruendi rebus. & ſic capitur, quãdo ponitur in diffinitione. Alio modo pro iure vtendi & fruendi, & ſic capitur quando ponitur pro diffinito.

Sexta ſuppoſitio. Sicut vſus captus pro iure utendi fuit acceptus dupliciter: ut in ſecunda ſuppoſitione, ita etiam uſufructus, Nam aliquando capitur prout pręſcindit a proprietate, & ſic nullus habet uſufructum alicuius rei, cuius ipſe idem habet proprietatẽ: ſed oportet quòd proprietas illius rei ſit alterius. Vnde ſecundum dominos iuriſtas, ſi habeo uſufructum alicuius rei: ut uiridarij, ſi poſtea peruenjat proprietas eiuſdem rei, ſcilicet uiridarij ad me, expirat uſufructus. & hoc modo capitur hic. & ille uſufructus uocatur formalis

lis,& aliqñ dicitur pars dñij, eo ꝙ vſufructuarius loco dñi habeatur: quia fructus ei tanquàm dño acquiruntur: ſed in veritate non eſt pars dñij ſm Hoſt. Alio mõ prout non præſcindit a proprietate, quomõ diceremus (etiam ſm dominos iuriſtas) habentem proprietatem alicuius rei ẽt habere vſufructum eiuſdem, quia poteſt eadem vti & etiam frui.& ille ab eis dr̃ cauſalis, quod intelligi põt ſic: quia habens proprietatem alicuius rei habet eoipſo ẽt virtualiter vſufructum: quia poteſt rõne proprietatis eius transfundere in alterum ius vtendi & fruendi illa re.

Septima ſuppoſitio. Quod hic non capiuntur actus vtendi & fruendi illo modo, quo in primo ſententiarum.diſt.1.capiuntur: quomodo ſunt actus voluntatis eliciti, quib. voluntas amando inheret alicui rei. ſ. uel pp alterum, qualis eſt actus vtendi, vel pp ſe, qualis eſt fruitio. Alioquin nullus homo diceretur habere ius fruendi quacunque creatura, quia nullus homo habet ius diligendi aliquam creaturam pp ſemetipſam: cum peruerſiſſimum ſit frui creaturis ſic capiendo frui, & p conſequens nullus habet ius id agendi. ſed capiuntur hic ꝓ actib. ẽt exteriorib. qui nati ſunt exerceri circa aliquas res. & illo mõ actus vtendi & fruendi differunt: quia tunc dr̃ quis in ꝓpoſito poſſe vti aliqua re, quando actum natum exerceri circa eam exercere põt duntaxat in ſui vtilitatem, ſeu vtilitatem illius rei in ſe ſolũ conuertere. Sed tunc dr̃ frui eadem; qñ non tm̃ illum actum exercere poteſt circa eam in ſui vtilitatem: ſed etiam poteſt vtilitates eiuſdem conuertere in alterum. exempla autem poſtea patebunt deſuper.

Octaua ſuppoſitio. Sicut vſus captus pro iure vtendi etiam præſcindente a proprietate fuit captus dupliciter in quarta ſuppoſitione, ita etiam vſufructus captus pro iure vtendi & fruendi etiam præſcindente a proprietate. Nam capitur aliquando propriè, & ſic non conſiſtit niſi in rebus, quarum vſus non eſt earundem conſumptio, & ille vſufructus vocatur verus, & de illo hic loquimur. vnde conſtituitur in fundo ruſtico & vrbano, in ædibus & ſeruis, & iumentis, & cæteris rebus etiam ſterilibus. Alio modo impropriè, prout etiam ius vtendi & fruendi rebus, quarum vſus eſt earum cõſumptio, dicatur vſufructus. & ſic non capitur hic, & ille dicitur quaſi verus. Vnde vtilitatis cã receptum eſt, vt ẽt in his, quæ vſu conſumuntur conſtitui poſſit vſufructus quaſi verus, vt in pecunia, vino, oleo, frumẽto, & in ſimilibus.

Secunda concluſio. Deſcriptio vſufructus eſt etiam bona: ſi ſaluentur tres circunſtantiæ. Prima, quòd capiatur hic vſufructus pro iure, vt in quinta ſuppoſitione. Secunda, quòd capiatur pro tali pro quali domini legiſtæ ipſum accipiunt: vt in ſexta ſuppoſitione. Tertia, quod capiatur propriè, vt in octaua ſuppoſitione. Probatur: quia conuenit omni contento &c. vt ſupra. Cum enim dicitur primò, eſt ius, ponitur eius genus, vt ſupra, & in hoc, quod vltra vtendi ponitur etiam fruendi, diſtinguitur vſufructus ab vſu, quia vſus ex ſui ratione non habet in ſe, quod ſit ius fruendi, ſed vſufructus ex ſui ratione habet, quod ſit tam ius vtendi, quàm fruendi rebus, quarum quis habet vſumfructum. Et hæc differentia vſus & vſufructus declaratur tribus exemplis. Primum, ſi tantum vſus viridarij ſit tibi relictus; roſas & flores viridarij poteris carpere ad vſum tuum, ſed alteri non poteris vendere, aut donare. Sed ſi vſufructus ſit tibi relictus, poteris roſas & flores alteri donare, vendere, & etiam ad vſum tuum retinere. Secundum, ſi in aliquo horto ſit tibi legatus tantum vſus, poteris quidem vti oleribus horti ad tuum vſum quotidianum: non autem vltra quàm tibi neceſſarium ſit capere: nec alteri de oleribus illius horti vendere, vel donare, ſed ſi quis tibi conceſſit vſufructum horti, poteris vti illis oleribus, pro te & etiam aliis vendere, & donare. Tertium exemplum. Si tibi conceſſi vſum gregis mei, poteris quidem grege meo vti ad ſtercorandum tantum: ſic quòd non poteris capere lac, lanam, vel fœtum gregis, immo nec poteris ſtercorare, niſi agrum tuum. Sed ſi tibi conceſſi vſufructum gregis mei, poteris non ſolum ſtercorare agrum tuum: ſed etiam alterius, & non tantum ſtercorare, ſed etiam capere lanam, lac gregis mei: & non tantum pro te, ſed etiam alteri illa vendere, vel donare, & non tantum lac & lanam, ſed etiam fœtum gregis, quia in iumentis & pecudibus, & generaliter in quolibet animali irrationali fœtus computatur in fructu, ſecus autem in animali rationali, puta in ancillis. Nam fœtus, vel partus ancillæ non pertinet ad vſufructuarium: adeo quod ſi tibi conceſſi vſufructum ancillæ, non ob id poteris partum eius capere, ſiue pro te, ſiue illum alteri donando, vel vendendo, licet poſſis operas ancillæ conuertere in tuam vtilitatem, atque alijs illas operas concedere locando. Et ratio diuerſitatis eſt inter animalia rationalia & irrationalia, quia natura extimauit abſurdum, quòd homo deberet eſſe in fructu, ideſt computari pro fructu, vel dici fructus, cum natura omnes fructus gratia hominis comparauit, hæc tamen ratio non militaret apud theologos: cum etiam Chriſtus dicatur fructus ventris beatæ virginis.

Tertiò dicitur, alienis, quia nullus habet vſufructũ rei propriæ, vt hic capitur, vt patet ex dictis in prima concluſione.

Quartò dicitur, ſalua rerum ſubſtantia, quia in rebus vſu conſumptibilibus nunquàm conſtituitur vſufructus propriè captus, nec debet illa vltima clauſula ſic intelligi, ſalua rerum ſubſtantia, ideſt præſtita cautione de ſaluanda ſubſtantia, quaſi cautio ſit de ratione & deſcriptione vſufructus, quia non eſt de ratione, vel quiditate vſufructus, quòd præſtetur cautio. Sed ſic debet exponi ſecundum Hoſtienſem, ideſt, dummodo non pereat ſubſtantia, quaſi dicat, ita debet vti & frui, quod non conſumat ſubſtantiam rei. vel ſi hoc non placet, exponatur ſic. ſalua &c. ideſt uſufructus conſiſtit in rebus, quarum vſus non eſt earum conſumptio. Et ſi quæratur, vbi eſt ſubiectiue illa entitas, quæ vocatur vſufructus? Reſpondetur, eſt in ipſo homine vſufructuario, nam eſt in illo, quod denominatur per eam, ſicut relatio eſt in ſuo fundamento, vel ſubiecto. Et ſi dicatur, vſufructus eſt ius in corpore quo ſublato etiam ipſum tolli neceſſe eſt, vt. ff. eodem lege prima, & inſtitution. eodem, in principio, & per corpus intelligitur res ipſa, cuius, vel circa quam quis habet vſumfructum. Reſpondetur, non debet intelligi, quòd ſit formaliter

maliter & inheſiuè in tali re: quia tunc eſſet in duobus ſubiectis: quia iam probatū eſt, quòd ſit in vſufructuario. Item non denominat ipſam rem, circa quam vſufructus habetur. igitur. Contra iſtam deſcriptionem arguitur tantum dupliciter, quàmuis obijci poſſet conſimilibus argumentis illis, quibus obiectum fuit contra diffinitionem vſus, quorum ſolutiones etiam ſimiliter paterent ex ſuppoſitionibus.

Primò arguitur ſic. Ex deſcriptione vſufructus ſequitur, quòd vſus poſſet vniuerſaliter prædicari de vſufructu, vt illa ſit vera. omnis vſufructus eſt vſus: quia deſcriptio vſus poteſt vniuerſaliter prædicari de deſcriptione vſufructus. Nam illa eſt vera. omne ius vtendi & fruendi alienis rebus ſalua rerum ſubſtantia, eſt ius vtendi alienis rebus ſalua rerum ſubſtantia. conſequēs autem eſt inconueniens: quia vſus & vſufructus diſtinguuntur & differunt. Dicendum, quòd vſus etiam captus vt prius deſcriptus eſt, capitur, vel conſideratur dupliciter. Vno modo ſine præciſione, vel excluſione fructus, & ſic verè & vniuerſaliter prædicatur de vſufructu: vt probat argumentum: nec hoc modo capiendo vſum, differt vſus ab vſufructu: vt ſpecies a ſpecie, vel diſparatum a diſparato: ſed tantum vt genus a ſua ſpecie: quia tunc vſus eſt genus ad vſufructum: ſicut animal ad hominem. vnde tunc vſufructus includit vſum, ſicut homo includit animal. ideo omnis habens vſufructum alicuius rei habet etiam vſum eiuſdem. Et huic concordat, quod dicunt domini iuriſtæ dicentes. Si alicui legatur vſufructus deducto vſu, nihil valet legatum: quia verba repugnantia reperiuntur in legato. Iſta autem repugnantia non eſt ex alio, niſi quia de neceſſitate ſequitur. Ille habet vſufructum. ergo habet vſum. verumtamen (ſicut ipſi dicunt) ſi aliquis ſimpliciter legauit vſufructum, & poſtea ademit vſum, valet legatum: quia habuit bonum initium: ſed tamen ademptio dicitur nulla. Alio modo conſideratur, vel capitur cum excluſione, ſeu præciſione fructus, ita quòd uſus eſt tantum uſus, ideſt eſt ius tantum vtendi rebus &c. & ſic diſtinguitur ab vſufructu, adeo quòd vnum non verè prædicatur de alio: quia ſi tunc diceretur vſufructus eſt vſus: ſenſus eſſet. vſufructus eſt tantum vſus, ideſt ius tantum vtendi, &. per conſequens non fruendi. & ſic vſufructus non eſſet vſufructus, quod implicat. ſicut ſi animal caperetur ꝓ illo, quod tantum habet animam ſenſitiuam, non verè diceretur de homine, nec econtra homo de animali. Et vſus hoc mō captus vocatur a dominis iuriſtis vſus nudus, non per denudationem a iure vtendi: ſed per denudationem a iure fruendi.

Secundò arguitur. Illa deſcriptio conuenit dominio vtili: ſed dominium vtile diſtinguitur ab vſufructu. igitur conuenit alteri a diffinito. Maior probatur: quia dominium vtile eſt ius vtendi & fruendi alienis rebus, ſalua rerum ſubſtantia. Probatur exemplariter per ſingulas clauſulas. Nam dicimus emphyteutam habere dominium vtile illius terrulæ, quam accepit in emphyteuſim: & in eo, quod habet ei⁹ dominium vtile, habet ius vtendi illa terrula atque fruendi: quia fructus eiuſdem terrulæ poteſt capere in ſui vtilitatem: & cum hoc eoſdem, prout voluerit, diſtrahere vendendo, vel donando. Item etiam terrula talis eſt dicenda res aliena reſpectu ipſius: quia non eſt ſua per proprietatem: quia tūc haberet dominium directum eiuſdem: quod eſt falſū: quia illud manet apud dominum. Similiter illa terrula ſalua manet in ſubſtantia, quando ea vtitur, vel fruitur. Minor autem probatur, quia nemo dicit vſufructuarium eſſe dominum rei, cuius habet vſufructum: & tamen ſi eſſet idem cum dominio vtili, ipſe diceretur etiam dominus rei. Item qui eſt dominus, vel habet dominium rei, poteſt eandem rem in ſubſtantia vendere & diſtrahere. Modò vſufructuarius nunquàm poteſt rem ipſam in ſubſtantia vendere, vel donare: licet fructus eius poſſit vendere. immo etiam vſufructuarius non poteſt vēdere ius ſuum, ſcilicet ipſum vſufructum ſecundum Hoſt. Dicendum ad hoc argumentum per duas ſolutiones. Prima eſt, negando præſuppoſitum, quòd ſit aliquod dominium vtile in rerum natura. vnde non debet dici, quòd emphyteuta, vel vaſallus habeat dominium vtile in re emphyteutica, vel feudali: & ſic non conuenit diffinitio alteri a diffinito. Antecedens videtur fuiſſe illius, quem Hoſtienſis vocat ſuum dominum. Nam Hoſtienſis in ſumma, in titulo de feudis, in capitulo, quod ius acquiratur vaſallo, mouet inter alia talem quæſtionem. Vtrum vaſallus habeat dominium in re, ſaltem dominium vtile: & arguit ibi ꝗ ſic: poſtea in contrarium, tandem non ſoluendo argumenta pro vel contra, dicit. Quicquid tamen ſuperius allegatum ſit: ſatis videtur poſſe dici, quòd habeat vtile dominium, & addit dicens. Sed dominus meus dicit, quòd utile dominium eſt chimera. Hæc ille. Nec valet argumentum, vaſallus habet vtilem actionem, & tā quàm dominus poſſet rem quaſi vendicare, igitur habet vtile dominium. Datur enim inſtantia in eo, cui datur publiciana, & tamen tali nec directum, nec vtile dominium conuenit. vide ibidem. hæc de prima ſolutione. Ne tamen recedatur a modo loquendi communi, ponentium aliquod dominium eſſe vtile tātum diſtinctum a directo, & etiam ab vſufructu, poſſet poni ſecūda ſolutio, per quam poſſet etiam dictum illius primæ ſolutionis habere veritatem, & cum hoc dici, quòd eſſet aliqua diſtinctio dominij vtilis ab vſufructu. Diceretur ergo ſic, quòd ſi dominium vtile dicat aliquod ius, quod intrinſecè ſit aliquod aliud ius, quàm ſit vſufructus, ſicut dicit quid aliud a dominio directo ſeu ꝓprietate, tunc dominium vtile nihil eſt, quia utique nō apparet, quòd illi, de quibus dicere ſolemus, quòd habeant non præciſè vſufructum. immo habeant vtile dominium, puta emphyteuta & vaſallus habeant aliquod ius, quod intrinſecè ſit, & quidditatiuè, aliud ius quàm haberent, ſi eſſent uſufructuarij. Habent enim ius utendi & fruendi re emphyteutica & feudali, & non plus, quia non proprietatem. & hoc idem intrinſecè & non amplius (quantum eſt de intrinſeca ratione) haberēt, ſi eſſent tantum vſufructuarij in illis rebus. Si igitur dominium vtile debet eſſe aliquid, tunc illud dominium eſt impropriè dictum dominium, ita quòd intrinſecè nihil eſt vltra vſufructum, ſed in extrinſecis circumſtātijs bene diſtinguitur ab vſufructu. Hæ autem circunſtantiæ multæ ſunt, ſecundum quod dominium vtile multipliciter reperitur & diuerſis modis in vaſallis & etiam in emphyteutis. Vna autem circunſtantia diuerſificans eſt. Nam tunc illud ius dicitur propriè loquendo dominium vtile, quando habens ipſum poteſt non tantum vendere fructum illius rei & diſtrahere, ſed

etiam

etiam ipſum ius poteſt vendere, quomodo reperitur in emphiteuta & vaſallo: ſed quādo non poteſt illud vendere, ſed ſolum fructus: tunc retinet ſibi nomen commune, ſcilicet vſufructus. Item dominium vtile eſt diuturnius vſufructu. vnde in locatione longi temporis transfertur dominium vtile in conductorem: ſecus in locatione modici temporis, prout vult Panor. in c. ex literis. de iurepatrona. ſed illa non arguunt diſtinctionem intrinſecam ſpecificam: ſicut albedo diuturna nō diſtinguitur ſpecie ab albedine vnius diei. Aliquando etiam per talem circunſtantiam extrinſecam diſtinguitur: quia habens vtile dominium habet illud perpetuò: ut in emphiteuta & vaſallo: vſufructuarius autem ad tempus: ſed nec hæc extrinſeca circunſtantia diſtinguit vniuerſaliter: quia etiam poſſunt ambo illa iura eſſe temporalia, & ambo etiam extendi ad hęredes & eſſe perpetua: quia vſufructus acquiritur ex conceſſione aliquando temporali, aliquando perpetua. ſic etiā emphiteuticum ius aliquando acquiritur temporali conceſſione, aliquando perpetua. Et per hoc ſolueretur argumentum. Dicendum enim, quòd non eſt inconueniens, quòd conueniat dominio vtili: quia illud eſt intrinſecè idem cum uſufructu: licet extrinſecè diſtinguatur ab eo: deſcriptiones autem dantur ſecundum intrinſeca. Item quòd dominium vtile, quale dicitur vaſallus habere, nihil iuris addit vltra vſufructum: quantum eſt de intrinſeca ratione vſufructus. Poſſet etiam philoſoficum & methaphiſicum argumentum ad idem adduci: quia tam dominium vtile, quàm vſufructus nō ſunt niſi relationes quædam fundatæ in homine in ordine ad aliquam rem vtilem. modò illæ relationes habent idem fundamentum, & eundem terminum. igitur etiam ipſę relationes ſunt eędem: quia ex extremis ſolemus arguere diſtinctionem & identitatem relationum. Hoc tamen argumentum poſſet pati inſtantiam: quia aliquando inter eadem extrema reperiuntur diſtinctæ relationes etiam genere: ut diſtinctio & diſtantia inter A. & B. quia prima eſt intrinſecus aduenients: ſecunda non. Aliter tamen etiam eorum diſtinctio patere poteſt ex deſcriptione feudi, quam dat Hoſtienſis in titulo de feudis, cap. 1. vbi ſic dicit in ſecunda deſcriptione. Feudum eſt illud beneficium, quod ex beneuolētia alicuius ita traditur alicui, quòd proprietate eius rei, quę in feudum datur, remanente apud dantem, vſus & vſufructus eiuſdem rei ita ad accipientem tranſeat: ut ad eum, hæredeſque ſuos maſculos & fæminas, ſi de eis nominatim dictum fuerit, imperpetuum pertineat ad hoc: ut ipſe, ſiue eius hęredes fideliter domino ſeruiant: ſiue illud ſeruitium nominatim dictum fuerit a domino, quale eſſe debeat, ſiue indeterminatè ſit promiſſum. Hæc ille. Ex quibus verbis patet, quòd tantum ſuperaddit aliqua extrinſeca rationi vſufructus. Vnde arguitur ſic. In vaſallum transfertur vſufructus, quando ſibi conceditur feudum. igitur eſt vſufructuarius quantum eſt ex intrinſeca ratione vſufructus: licet aliqua ſuperaddātur, propter quę accepit nomen uaſalli relicto nomine uſufructuarij.

QVAESTIO. XIII.

Qualiter differunt & conueniunt uſus & uſufructus inter ſe: Reſpondetur, quòd conueniunt triplici conuenientia. Prima: quia ſi uſus accipiatur, prout non excludit uſufructum, uſus eſt genus ad uſufructum, & ſic conueniunt ſicut genus & ſpecies. Secunda: quia ſic accipiendo uſum ſunt ſpecies eiuſdē generis: ſubalternatim tamen poſitę: quia ambo continentur ſub illo genere, quod eſt ius, quod prædicatur de utroque, & eſt in plus ad ea: ut in ſequenti quæſtione patebit. Tertia: quia ſi etiam accipiatur, ut uſus præſcindit a fructu, conueniunt, ſicut duæ ſpecies eiuſdem generis nō de ſeinuicem prædicabiles. Prima autem differentia eſt: quia capiendo ut in prima conuenientia, differunt, ſicut genus & ſpecies. Secunda, capiendo ut in ſecunda conuenientia, differunt, ſicut duæ ſpecies ſubalternatim poſitæ. Tertia: quia capiendo ut in tertia cōuenientia, differunt ſicut duę ſpecies nō de ſeinuicem prædicabiles. Quarta autem eorum differentia patuit in ſecunda concluſione per tria exempla.

Et ſi queras, qualiter ſe habent per conuenientiam & differentiam uſus & uſufructus ad illa quatuor, ſcilicet ad ius, dominium, proprietatem, & poſſeſſionem. Reſpondetur per quatuor dicta: ſicuti quæſtio quærit de quatuor. Primum, vſus & vſufructus habent ſe ad ius: ſicut ſpecies ad ſuum genus. probatur. Nam ius de vtroque eorum quidditatiuè prædicatur non conuertibiliter. eſt etiam in plus, quàm ſit vſus, uel uſufructus: prædicatur etiam de alijs, quàm de illis: quia etiam de proprietate & poſſeſſione: ut patebit, quid autem ſit ius, patuit. q. 1. Secundum dictum, uſus & uſufructus habent ſe eodem modo ad dominium ſicut ad ius, & hoc capiendo dominium generaliter: ſi autem capiatur ſtrictè, habent ſe ad dominium: ſicut ſe habent ad proprietatem. Prima pars dicti probatur. Nam ſi capiatur dominium generaliter, conuertitur cum iure, & quòd aliquādo poſſit ſic accipi, probatum eſt in quæſtione prima. & hoc modo uſus & uſufructus eſſent ſpecies dominij ſicut iuris: & etiam hoc modo capiendo dominium, ſuit dominium diuiſum in dominium imperfectum, quod comprehendebat uſum & uſufructum, & in dominium perfectum, quod comprehendebat proprietatem: ut patuit quæſtione 6. Secunda pars dicti probatur: quia ſtrictè capiendo dominium: idem eſt, quod ius ſimpliciter dictum, quod ille habet in aliqua re, qui habet in ea ſimpliciter ius, adeo quòd poteſt eam alienare, diſtrahēre, uendendo, donando, deſtruendo, & conſumendo, & tale ius eſt proprietas: ideo dominium ſtrictè captum eſt idem, quod proprietas. ideo ſicut ſe habent uſus & uſufructus ad proprietatem (quæ habitudo iam explanabitur) ita ſe habent ad dominium. Tertium dictum uſus & uſufructus ſe habent ad proprietatem, & econtra: ſicut ſpecies diſtinctę non ſubalternatim poſitæ ſub eodem genere, quod etiam uniuocè de eis prędicatur: licet ſecundum perfectius & imperfectius. Probatur: nam omnia illa tria ſunt ſpecies iuris: ius enim diuiditur & deſcendit in ea ſicut in ſuas ſpecies, & hoc tali modo. Nam ius (ut hic accipimus: ſicut & diffinitum fuit quæſtione prima) ſic diuiditur. quoddam eſt ius ſecūdum quid, uel imperfectum, & quoddam eſt ius ſimpliciter dictum & perfectum. Primum dicitur illud, quod ſic ſe habet, quod habens ipſum non habet facultatem præciſè in rem ipſam quo ad ſui ſubſtātiam, adeo quòd nec poteſt illam rem conſumere, nec diſtrahere uendendo, donando, & ſic de alijs. ſed tantum habet

ius

lus in vſum ipſius rei: ſic quòd vtilitatem eiuſdem poteſt capere. & illud ius habet illas duas ſpecies, ſcilicet vſum & vſufructum. Secundum autem dicitur illud, quod ſic ſe habet, quòd habens ipſum habet facultatem etiam in rem ipſam quo ad eius ſubſtantiam, adeo quòd poteſt illam rem conſumere, vel diſtrahere eam vendendo, & donando alteri, & illud vocatur proprietas, & cuilibet illorum conuenit deſcriptio iuris, & vni uocè de eis prædicatur, & hoc ſecundum perfectum & imperfectum: quia primum eſt ius imperfectum, ſecũdum autem eſt perfectum. hæ etiam tres ſpecies ſic ſe habent, quòd non reperiuntur in eodem ſubiecto reſpectu eiuſdem rei, eo quòd nullus idem habens proprietatem alicuius rei habet eiuſdem rei vſum vel vſufructum, loquendo de vſu & vſufructu formali.

Quartum dictum, vſus & vſufructus ſe habent ad poſſeſſionem, etiam ſicut ſpecies diſtinctæ, non ſubalternatim poſitæ ſub eodem genere. Nam omnia illa tria ſunt ſpecies iuris: ponitur enim in deſcriptionib. omnium illorum trium, vt patuit de primis duabus, & de poſſeſſione patebit in ſequenti quæſtione. Vnde & poſſeſſio eſt quoddam ius: qui enim iuſtè poſſidet aliquam rem, habet ius aliquale in illa re, ſcilicet ius eam detinendi.

QVÆSTIO. XIIII.

Vtrum deſcriptiones proprietatis ac poſſeſſionis ſint bene poſitæ, quibus dicitur. Proprietas eſt dominium rei iuſtis modis quæſitum. Poſſeſſio eſt corporalis rei detentio corporis & animi, iuris adminiculo interueniente. Solutio ſtat in tribus cõcluſionibus, & octo argumentorum ſolutionib.

Prima concluſio. Diffinitio proprietatis non eſſet bona, ſi caperetur dominium generaliter, vt ſcilicet cõuertitur cum iure: quia tunc conueniret etiam vſui & vſufructui: nam vtrunque illorum eſſet hoc modo dominium. i. ius rei iuſtis modis quæſitum, & tamen nec vſus, nec vſufructus eſt proprietas.

Secunda concluſio. Deſcriptio proprietatis eſſet bona, ſi caperetur dominium ſtrictè pro eo dominio atque iure, quod eſt ſimpliciter ius in re. Nam nullus habet ſimpliciter ius in re, niſi habeat proprietatem in ea & tunc excluderetur vſus & vſufructus: quia neutrum eſt ius ſimpliciter in re: ſed ſolum eſt ius ſecundum quid, ideſt ad vtendum, vel fruendum re. Vnde vſuarius & vſufructuarius non dicuntur domini rei, in qua habent vſum vel vſufructum, ſaltem ſtrictè loquendo. Contra diffinitionem proprietatis.

Primò arguitur. vſurarius habet proprietatem in incremento vſurario: & tamen illi proprietati non conuenit prædicta diffinitio: quia non iuſtis modis acquiſiuit eam. igitur. Maior probatur dupliciter. Primò: quia plurimi doctores tenent, quòd dominium vſuræ transfertur in vſurarium. Secundò patet ex eo, quòd vſurarius poteſt rem acquiſitam per vſurarium mutuum vendere, permutare, aut aliàs alienare, dummodo non faciat ſe impotentem ad reſtitutionem, aliàs ſequeretur, quòd non poſſemus talibus aliqua vendere. puta pannos, prædia, & huiuſmodi. Dicendum, maior eſt vera apud aliquos: tam iuriſtas, quàm theologos. ſed de hoc alibi. & ſequendo tales, argumentum probaret deſcriptionem nõ eſſe ualidam, ſed quia multi tenent contrarium maioris. ideo ſequendo tales, argumentum non probat propoſitum: quia maior negatur enim ſuis auctoribus. Ad probationem dicendum, quòd non ſequitur, ille poteſt illam rem alienare. igitur habet proprietatem in ea. Nam in aliquibus caſibus etiam raptor poteſt alienare rem raptam vt pecuniam raptam dando eam in eleemoſynam. Vnde Alex. in quarta parte ſummæ. quæſtio. 110. membro 2. ait. De pecunia habita per vſuram, uel furtum poteſt fieri eleemoſyna, ſi raptor, uel uſurarius præponat reſtitutione æquipollentem, & habeat unde reſtituat, ut ſi dando non reddat ſe impotentem ad reſtituendum. hæc ille. & tamen etiam fur nõ habet proprietatem in re furtiua, nec raptor. Præterea etiam illos ſequendo diceretur, quòd uſurarius non poteſt rem uſurariam alienare regulariter loquendo, ſicut nec fur: ſed de hoc latius patebit. q. 69.

Secundò arguitur, meretrix habet proprietatem in precio meretricij: & tamen deſcriptio non conuenit illius proprietati: quia non iuſtis modis quæſiuit eam: quia per peccatum. Reſpondetur, licet meretrix acquiſiuerit proprietatem precij per actum iniuſtum, ſcilicet per fornicationem: non tamen per acceptionem iniuſtam, hoc eſt, accipiendo precium non peccauit: licet id, pro quo accepit, fuerit iniuſtum. ſufficit igitur ad ſaluãdam diffinitionem, quòd dominium ſit acquiſitum acceptione, quæ non ſit iniuſta, ſeu cui acceptioni non reſiſtit lex. & ſic eſt in acceptione precij meretricij: quia acceptioni non reſiſtit lex diuina nec humana: licet fornicationi, pro qua accepit, reſiſtat lex diuina. Contrarium eſt in uſurario: nam actui, pro quo accipit, ſcilicet actui mutuandi non reſiſtit lex: quia non prohibetur aliquis mutuare proximo. immo conſulitur, atque in certo caſu præcipitur: ſed acceptioni incrementi pro eodem actu reſiſtit lex diuina prohibens receptionem. ideo nimirum, quòd non conquirat uſurarius proprietatem in incremento. Vnde ſi requireretur ad proprietatem, quòd non ſolum acceptio rei eſſet iuſta: ſed etiã omnes actus precij eſſent iuſti, ſequeretur, quòd mercatores uendentes diebus prohibitis merces non acquirerent proprietatem in precio earundem, etiam quantumcunque moderatum acciperent, eo quòd mediãte peccato acquirunt illud. Idem ſequeretur de eiſdem, quando cum mendacijs & periurijs uenderent etiã pro moderato, & iuſto precio.

Tertiò arguitur. In deſcriptione eſt nugatio: quia in ratione dominij includitur, quòd iuſtis modis conueniat ei, cui conuenit: quia in deſcriptione dominij etiã generaliter capti dicitur, eſt facultas propinqua aſſumendi res ſecundùm iura, uel leges rationabiliter inſtitutas. Item in deſcriptione iuris eſt facultas propinqua conueniens alicui ſecundùm dictamen primæ iuſtitiæ. Dicendum, quòd illa clauſula ponitur ad maiorem explicationem: nec illa additio inducit nugationem, quin tollatur per illam regulam. Equiualens geminis &c.

Tertia concluſio. Deſcriptio poſſeſſionis poſita uidetur aliqualiter bona, probatur per conditiones bonæ deſcriptionis: ſoluendo argumenta poſſibilia contra eam fieri, & declaratur per ſingulas clauſulas. Primò enim dicitur detentio, quæ ponitur loco generis, &

hoc

hoc congruè: quia ſecundùm iura poſſeſſio dicitur quaſi pedum ſeſſio, vel poſitio. Secundò dicitur corporis & animi, ideſt illa detentio non debet tantùm fieri corpore: ſed etiam animo. & econtra: nam ſi corporaliter rem aliquam compræhenderē: ſi non id agerem ex animo volendi eam poſſidere, non eſſet illa detentio dicenda poſſeſſio. Vnde animalia irrationalia, eo quòd animum poſſidendi non habent, non acquirunt poſſeſſionem rei: nec dormientes, nec furioſi acquirere poſſunt poſſeſſionem: licet acquiſitam per eos tempore, quo ratione vtebantur, retineant. Similiter econtra, ſi rem aliquam apprehenderem ſolo animo: puta quantum in me eſſet, vellem eam tenere: nec tamen corporali actu eam contingerem, nec contigiſſem per me vel alium: modo quo nata eſt acquiri poſſeſſio: non diceter illam rem poſſidere, vel acquiſiſſe poſſeſſionem. Tertiò dicitur rei corporalis: quia ſecundùm dominos iuriſtas incorporalia non poſſidentur, niſi generaliter, vel largè loquendo: ſed quaſi poſſidentur. Exemplum ut ius percipiédi annuum cenſum, vel redditum eſt quid incorporale. Quartò dicitur iuris adminiculo interueniente: quia quamuis aliquis inſiſteret alicui rei corpore & animo: ſi tamen non habet iuris adminiculum ſic, quòd habebat ius ei ſic inſiſtendi, non dicitur poſſidere. Vnde ſi ius ei obuiet, vel non adſit, non dicetur poſſidere. & hoc aliquando eſt propter rem ipſam: ut ſi res ipſa ſit ſacra. hæc enim nec ab ignorante, nec a ſciente poſſidetur. Contra illam deſcriptionem, quam ponit dominus Hoſtien. & fuit data per Azonem.

Primò arguitur ſic. prædicta vocantur poſſeſſiones: & tamen illis non conuenit illa diffinitio: quia nō ſunt detentiones rei corporalis. quia ſunt met res corporalea detentę &c. Reſpondetur, poſſeſſio aliquando capitur materialiter pro materia, circa quam verſatur poſſeſſio, ſcilicet pro re poſſeſſa. & hoc modo prædia ſunt poſſeſſiones: ſed ſic non diffinitur hic. Alio modo formaliter pro quodam iure, quod quis habet circa prædia, vel alias res corporales, & ſic diffinitur hic.

Secundò arguitur. ſi poſſeſſio eſt quædam ſpecies iuris ut iam & in præcedenti quæſtione dictum eſt. igitur pro ſuo genere debet poni ius. non igitur detentio. Reſpondetur, in deſcriptione formali debet poni genus pro prima parte diffinitionis. ſed in cauſali non oportet. hic autem eſt deſcriptio cauſalis, ſeu prædicatio cauſalis: cum dicitur, eſt detentio. & reſolui debet in formalē hoc modo, ideſt eſt ius quoddam, quod acquiritur per detentionem: & illud ius derelinquitur in detinente prædicto modo: etiam ceſſante corporali detentione. quòd enim non ſit formalis prædicatio: probatur: quia tunc ceſſante detentione fienda corpore & animo, ceſſaret poſſeſſio. ſicut ceſſante animali ceſſat homo. ꝯñs eſt falſum: quia poſtquā accepi poſſeſſionē domus per corporalē actum, ēt animo factum circa domum: ſi poſtea corporaliter eidem non inſiſtā: non ideo perdidi poſſeſſionem: immo adhuc dicor habere poſſeſſionem vel eſſe in poſſeſſione domus, aliàs quis infinities perderet & reacquireret poſſeſſionem eiuſdem rei. Quod autem formali prædicatione ſit quoddam ius, oſtendunt aliæ deſcriptiones poſſeſſionis ab alijs datæ. Secunda ergo eſt, quam dedit Ioan. di. Poſſeſſio eſt ius quoddam rem retinendi ſibi. Tertia, quam dedit Azo in primis annis ſtudij ſui, eſt ius quoddam, quo quis rem corporalem verè vel interpretatiuè ſibi habebat. Quarta, quam dedit Iacobus de Areſio, eſt ius quoddam quæſitum ex corporalis rei apprehenſione corpore & animo, & iuris adminiculo concedente. Quinta eſt Bar. & eſt ius inſiſtendi, rei non prohibitæ poſſidere. Et in hoc, quòd dicitur inſiſtendi. diſtinguitur poſſeſſio a dominio, & ab vſufructu. Nam dominium eſt ius vendicandi & diſponēdi de re ad libitum. Similiter per hoc diſtinguitur ab vſufructu: quia ille eſt ius vtendi & fruendi. Inter illas autem deſcriptiones prima eſt cauſalis, & exprimit modum, per quem diffinitum acquiritur: non autem dicit, quid formaliter ſit. Aliæ autem ſunt formales dicentes, quid ſit formaliter & quiditatiuè poſſeſſio: quia dicunt, quòd ſit quoddam ius. Et quarta ex illis dicit tātum in generali quid ſit formaliter poſſeſſio: quia dicit tantummodo ipſam eſſe ius, & vnde cauſetur: ſed non dicit effectum illius iuris, qui effectus eſt terminus, in quem terminatur ius ſicut relatio terminatur in ſuum terminum: ſed aliæ quatuor etiam exprimunt effectum & terminum eius: quia illud ius habet pro effectu & termino hoc, quòd eſt inſiſtere rei: licet nō exprimant omnes effectus eiuſdem. Eſt enim alius effectus illius iuris, ſcilicet poſſeſſionis: quòd ipſum natum eſt inducere acquiſitionem dominij, & eorum, quæ ex eo ſequuntur. Item alius & tertius eſt, quòd ipſum natum eſt producere interdictum, quod pro recuperanda poſſeſſione dari cōſueuit. Illos igitur effectus ſimul accipiendo poſſet dari talis deſcriptio, quæ diceret formalem rationem, & quiditatiuam poſſeſſionis vnà cum cauſa, per quam cauſatur & cum effectibus procedentibus ab ipſa poſſeſſione: & diceretur ſic. eſt ius rem corporalem habendi, retinendi, ac eidem inſiſtendi: natum inducere acquiſitionem dominij, & eorum quæ ex eo ſequuntur: natum etiam producere quoddam interdictum, quod ius acquiritur per detentionem corpore & animo factam iuris adminiculo concurrente. Et non dico ſpecifice, quale interdictum introducat: quia tūc oporteret addere, quòd pro recuperanda poſſeſſione dare conſueuit. & ſic nomen diffiniti poneretur in diffinitione, quod eſſe non debet, qui defectus eſt in quinta diffinitione, quę fuit Bart. Dixi autem notanter in concluſione tertia, quòd illa deſcriptio eſt aliqualiter bona: non autem omnimode: quia licet dicat, quomodo cauſetur: non tamen expreſſè dicit, quid ſit formaliter. & dato ꝙ implicitè velit, quòd ſit ius cauſatū ex ipſa detentione: tamen nō dicit, qui ſint effectus, vel actus illius iuris ꝑ quos hoc ius diſtingueretur ab alijs ſpeciebus iuris: ideo non eſt omnino bona: ſed eſt quædam notificatio. Vnde peritiſſimi neſciuerunt diffinire eam: ut dicit glo. quædā iuris ciuilis. Vnde & omnis diffinitio in iure periculoſa eſt: ut dicit iuriſconſultus.

Tertiò arguit. ſi deſcriptio eſſet bona, ſequeret, ꝙ cū ceſſarē a detētione corporali alicuius rei meæ, defineret poſſeſſio mea eiuſdem rei, ꝯñs eſt falſum: ſequela tamen patet: quia ceſſante genere diffiniti, ceſſat diffinitum. falſitas conſequentis patet: quia tunc quoties receederem corporaliter ab agris meis, perderem eorundem poſſeſſionem. Secundò probatur eadem falſitas. Nam ſecundum dominos iuriſtas poſſeſſio ciuilis ſolo animo retinetur: etiam ceſſante corporali apprehenſione. Patet itaque ſolutio ad hoc argumentum: quia probaret

baret propoſitum ſuum: ſi diffinitio intelligeretur per prædicacionem formalem: non autem ſi per prædicationem cauſalem. Nam in deſcriptione, vel prædicatione cauſali nõ oportet, q̃ ceſſante prædicato ceſſet ſubiectũ: ut ſi dicã. vox eſt repercuſſio aeris &c. Nã ipſa vox aliquandiu manet ceſſante repercuſſione aeris &c.

Quartò arguitur. fur & raptor habent poſſeſſionem rei furatæ & raptæ: & tamen tali poſſeſſioni conuenit diffinitio illa. igitur eſt mala. Maior probatur: quia ſi iſte, cuius fuit res rapta, vel furata: propria auctoritate vi accipiat eam de manibus furis, vel raptoris, furi vel raptori ſic ſpoliato eſt ante omnia reſtituenda res accepta: ut patet extra, de reſtitutione ſpoliatorum. c. in literis. & ff. de ui & ui arma. l. 2. §. qui a me, quod non eſſet, ſi non habuiſſet poſſeſſionem rei. Minor probatur: quia talis detentio non habet iuris adminiculum. immo ius reſiſtit tali detentioni. Reſpondetur, maior eſt neganda: ſaltem de poſſeſſione propriè dicta. & illa hic diffinitur: ſed habet quandam detentionem iniuſtam illius rei. & hęc eſt nuda detentio facti & non iuris. Ad probationem dicendum, quòd hoc non eſt ex eo, quòd iura velint dicere furem vel raptorem habere propriè dictam poſſeſſionem talis rei: ſed hoc eſt ſtatutum in odium ſpoliantium & auferentium violenter res ſuas hominibus. & etiam quia nemo poteſt eſſe iudex in cauſa ſua. ideo rem furtiuam non debet a fure recipere: niſi auctoritate iudicis, coram quo oſtendam rem eſſe furtiuam. Vnde ſecundùm quòd dicit decretalis allegata. ex literis: hoc fuit introductum ſecundùm iuris rigorem contra iuris ęquitatem, quæ quandoque præfertur rigori: ut ibi dicit glo. & ideo dicit Innocen. in eadem decretali ſecundùm opinionem probabilem multorum, ſi conſtaret tunc per ſuam confeſſionem ipſum eſſe prædonem, vel conſtaret de proprietate rei, eſſet prædoni reſtitutio deneganda. & hoc ideo: quia verè nunquam poſſedit, nec naturaliter, nec ciuiliter. ſed ſolum habuit detentionem iniuſtam eius. Nec etiam iſta conſtitutio, ſcilicet quòd prædo uel fur eſt reſtituendus, ſi ſit ſpoliatus re furtiua, vel rapta, eſt conſtitutio legis diuinę nec naturalis, ſed eſt poſitiua: ut vult Ioan. Ger. ĩ tractatu de vnitate eccleſiaſtica, cõſideratione. 8.

Quintò arguitur, ſi diffinitio per prædicationẽ cauſalem intelligeretur: tunc ad acquiſitionem poſſeſſionis requireretur, quòd volens poſſidere, corporaliter apprehenderet rem talem. conſequens eſt falſum. Nam ſi claues cellę vinarię, vel horreorũ mihi tradideris eorum cella vel horreo, vendendo vina, vel merces quæ ſunt ibi: tradita videtur poſſeſſio per clauium traditionem ſecundùm dominos iuriſtas: etiam ſi non apprehendẽdã illas res corporaliter, ita in quibusdam alijs poſſet exemplificari. Reſpondetur, res, quarum quis acquirit poſſeſſionem, ſunt duplices. quædam ſic ſe habent, q̃ antequam earum dominium atque poſſeſſio acquiratur, in nullius dominio ſunt, nec exigitur ad earum poſſeſſionem vel dominium acquirendum voluntas tradentis: ut ſunt gemmæ in litore maris, & aues in aere, & illarum poſſeſſio non acquiritur ſine corporali appręhenſione earundem. Vnde ad hoc q̃ acquirerem poſſeſſionem talis gemmæ vel auis, non ſufficeret, q̃ eam vidiſſem, vel alium actum exercuiſſem circa eam: ſi non eam corporaliter apprehenderem. ſimiliter ſi ſum in turri, & video rem aliquam, quæ eſt pro derelicto habita, non acquiro p aſpectũ oculorum poſſeſſionem eius. Aliæ ſunt, quæ ſic ſe habent, q̃ antequam earum dominium, ſeu poſſeſſio acquiritur, ſunt in alicuius dominio, & exigitur voluntas tradentis: ut cum mihi vendis domum, vel agrum, & illarum rerum poſſeſſio poteſt acquiri aliquando ſine corporali appræhẽſione: ut probatur argumentum: non tamen ſine corporali actu. Nam & clauium receptio licet non ſit corporalis apprehenſio rei venditę in cella, vel horreo: eſt tamen actus corporalis. Modò in diffinitione prædicta cum dicitur, eſt detentio corporis, debet capi detentio corporis, ut ſe extendit ad actum corporalem: etiam ſi non ſit corporalis apprehenſio manibus vel pedibus. Vnde nota, q̃ res de iſto ſecundo genere poſſunt acquiri quinque vijs ſine corporali appræhenſione. Primò viſu. Nam ſi mihi rem tuam vendideris, quæ in conſpectu ſit, & per aſpectum oculorum me poſſidere iuſſeris, vel procuratori meo præcipio tradendam, cum in conſpectu ſit, vel cuſtodem appoſuero: quamuis corporaliter non apprehendam: tamen poſſeſſionem acquiro. Secundò venditione rei. puta commodaſti mihi rẽ tuam, vel pignore obligaſti, vel depoſuiſti penes me, & ipſam mihi vendis: tunc eo q̃ pateris meam eſſe, videtur illa res mihi tradita: & q̃ ego acquiſiuerim poſſeſſionem eius. Tertiò clauium traditione: ut deductum eſt in argumento. Quartò chartarum traditione. puta ſi vendidiſti mihi mancipia, & tradis mihi inſtrumenta manciporum, ideſt chartas, in quibus continetur, qualiter mancipia emiſti, habeo poſſeſſionem mancipiorum. Quintò. ſi ſcienter conduco mea, ſcilicet conſtituendo me poſſidere nomine tuo, cui vẽdo, nec enim cauſam poſſeſſionis mihi muto: ſed deſino poſſidere, & alium miniſterio meo poſſeſſorem conſtituo: is enim poſſidet, cuius nomine poſſidetur. De iſtis vide diffuſius in ſumma Hoſtien. in tit. de cauſa poſſeſ.

QVAESTIO. XV.

Vtrum dominia rerum ab initio iuſtè diſtincta poſſint ĩ alios a primis dominis trãſferri, & quot mõis? Quæſtio vnum ſupponit, & duo quęrit: ſupponit enim, quòd dominia rerum fuerunt ab initio iuſtè diſtincta, & illud patuit quæſtione. 9. & 11. & intelligitur illud ab initio, non ſimpliciter, ſed poſt lapſum humani gñis. hoc ſuppoſito quęrit duo. Primò, an ſi quis habeat dominium alicuius rei diſtinctum, hoc eſt per appropriationem, ſic quòd res ſit ſolius eius, poſſit iuſtè fieri, quòd alius incipiat habere dominium diſtinctum illius rei: & prior dominus deſinat eſſe eius dominus. Secundò quęrit: dato quòd iuſtè fieri poſſit, quot modis id fieri poſſit. Solu quæſtionis ſtat in quatuor concluſionibus & vno corollario.

Prima concluſio. Dominia rerum diſtincta poſſunt iuſtè a primis dominis transferri in alios. Probatur: quia ſi non, maximè propter ſequens argumentum. Illorum dominiorum translatio non poteſt fieri iuſtè, quorum translatio non poteſt eſſe ſine iniuſta ceſſatione earumdem: ſed dominiorum diſtinctorum a primis dominis in alios translatio non poteſt fieri ſine iniuſta ceſſatione eorumdem. igitur talis translatio non poteſt fieri iuſtè. Maior nota, minor probatur: quia ſi qui habent diſtincta dominia rerum aliquarum, iuſtè dominantur

nautur illis rebus. igitur non poſſunt ceſſare ab illa iuſta dominatione niſi iniuſtè: quia iuſtum non tollitur niſi per ſuum contrarium, puta per iniuſtum. Sed hoc argumentum non obſtat: nam conceſſa maiore negatur minor. Et ad probationem conceditur antecedens, & negatur conſequentia: nam a iuſta dominatione poteſt quis ceſſare volendo amplius non dominari tali rei, modo volenti non fit iniuria. igitur quòd alius dominetur illi rei, cui prius alius iuſtè dominabatur: fit ſine iniuſtitia. Ad probationem conſequentiæ cum dicitur. iuſtum non tollitur niſi per contrarium, ſcilicet per iniuſtum. Dicendum dupliciter. Primò aliquid eſſe iuſtum poteſt, intelligi dupliciter. Vno modo quòd ſit debitum, ſic quòd quis teneatur ad illud. & ſic hoc modo quis dominaretur alicui iuſtè, id eſt quòd teneretur ei dominari, non ceſſaret a dominio niſi iniuſtè. & hoc modo iuſtum non tollitur niſi per cõtrarium. Alio modo aliquid eſſe iuſtum idem eſt, quod eſſe licitum: ſic quòd illud eſt iuſtum me facere, quod mihi licitum eſt facere. & hoc modo quod mihi eſt iuſtum: poteſt ceſſare mihi eſſe iuſtum ſine iniuſtitia: puta ſi eſt tale iuſtum, cui renunciare poſſum. & tale eſt hoc, quod eſt me dominari aliquibus rebus: quia eſt mihi licitum eis dominari, & licitum eſt mihi etiã eidem dominio renuciare, & ſic ceſſat illud iuſtum ſine iuſtitia, quæ fit in ipſa ceſſatione, vel abdicatione dominij. Vel ſecundò dicendum ad probationem conſequentię, ꝙ etiam in ceſſando dominari rei, cuius iuſtè dominabar, non ceſſat tale iuſtum dominium niſi per iniuſtum: non quidem iniuſtitia, quę fit in ceſſatione, quaſi me ceſſare ſit iniuſtum, ſed iniuſtitia, quæ eſt in dominari: puta ſi poſt ceſſationem adhuc eidem rei vellem dominari, illud dominari eſſet iniuſtum, & ſic ad iuſtum dominari ſuccedit iniuſtum dominari: ſicut ad vnum contrariorum ſuccedit reliquum.

Secunda concluſio. duobus modis poteſt fieri iuſta translatio dominiorum a primis dominis in alios. probatur: quia poteſt fieri auctoritate priuata, ſcilicet ipſius immediati domini dominantis ſuper rem, & auctoritate publica, ſcilicet legis, vel legiſlatoris. Primum probatur: nam ſi non auctoritate priuata, ſcilicet ipſius immediati domini rei poſſet fieri iuſta translatio dominij de ſe in alium. hoc eſſet propter aliquod illorũ quatuor, ſcilicet aut quia fieret iniuria primo domino cedenti dominio, aut ſecundo domino recipienti dominium, aut ipſi rei transferendę, aut legi ſuperioris prohibentis primo domino ceſſionem & translationem dominij & prohibentis ſecũdo domino receptionem. Modò ſtat, ꝙ nullum illorum quatuor habeat locum. igitur poterit iuſtè fieri translatio dominiorum a primis in alios auctoritate priuata. Maior probatur: quia non videtur alia via, vel ratio, ob quam non deberet poſſe auctoritate priuata immediati domini fieri iuſta translatio dominiorum. Minor probatur inductiuè in omnibus quatuor: nam ſtat, ꝙ immediatus dominus rei velit amplius ſe non eſſe dominum illius rei: ſed alium. Similiter ſtat, ꝙ non fiat iniuria rei transferendę: nam tunc fit iniuria alicui: cum illud ſibi fit, quod ſibi non iure fit. ſed ſi dominus rei eandem transfert in alium, non fit illi rei: niſi id, quod iure fit: nam eo ipſo, ꝙ quis eſt dominus rei, habet ius circa eam. & ſi eſt ſimpliciter dominus illius rei, habet ius circa eam non ſolum vtendi ea: ſed etiam eam transferendi in dominiũ alterius. Similiter ſtat, ꝙ ſecundus, in quem vult transferre, conſentiat in hoc, ꝙ ipſe incipiat eſſe dominus eiuſdem rei. modo volenti nõ fit iniuria. Similiter ſtat, ꝙ nulla lex ſuperioris prohibeat primo domino facere talem abdicationem dominij a ſe: & trãslationem eius in alterum: nec ſecundo domino receptionem: nam ſtat, ꝙ talis abdicatio, translatio, & receptio ſit vtilis vtrique & reipublicę. cur ergo tũc prohiberet eam lex, quę vtilia prohibere non debet? Secus vbi lex ſuperior rationabiliter prohiberet primo domino abdicationẽ dominij, vel alteri receptionem, eo ꝙ talis abdicatio, vel alterius receptio eſſet nociua reipublicæ vel ſaltem prohiberet modum transferendi, eo ꝙ primus vellet transferre in ſecundum translatione iniqua, qualis fit in contractibus iniquis: ut in vſurarijs & ſimoniacis. Secũdò probatur illud idem de auctoritate priuata ſic: quia quando aliqua res transfertur de vno in alterum per contractus, transfertur auctoritate priuata. Modò res poteſt transferri per contractus iuſtos. igitur translatio rerum poteſt iuſtè fieri auctoritate priuata. Maior eſt nota: ſaltem ſic intelligendo, ꝙ licet translationi aſſiſtat etiam auctoritas publica: puta legis, vel legiſlatoris approbantis tales contractus: tamen non fit talis translatio per ſolam auctoritatem publicam, quoniam fit in præſcriptione & vſucapione: ut patebit. ſed etiam concurrere debet voluntas priuata contrahentium. Sic igitur intellecta maiore ipſa patet ſic. Quia quod fit voluntate priuatorum hominum, dicitur fieri auctoritate priuata. modo translatio facta per contractus, fit voluntate priuatorum hoĩm. igitur. Secundum autem, ſcilicet quòd auctoritate publica iuſtè fieri poſſit translatio talis, probatur ſic: quia a principio antequam eſſent diſtincta dominia rerum, ita ꝙ nullus habebat ad hęc aliquam rem ſibi propriam, ſed quælibet res erat omnibus communis: iuſtè potuit auctoritate publica, ſcilicet legis, vel legiſlatoris concedi diſtinctum dominium alicuius rei vni homini, ita quòd talis cępit eſſe primus dominus illius rei, & hoc per appropriationem, qua alijs ſecluſis ſibi ſoli applicata fuit illa res, & hoc iuſtè: non obſtante quòd illa res fuiſſet prius omnium aliorum hominum, nec obſtante quòd ille homo prius nunquam fuit dominus illius rei per appropriationem. Hoc antecedens aſſumptum ſatis patuit ſupra. q. 9. & 11. igitur, & poſtea potuit & poteſt iuſtè fieri auctoritate legiſlatoris, principis, vel legis, ꝙ prædictus primus dominus rei cadat a dominio ſibi conceſſo per legem, & ꝙ alius auctoritate eadem incipiat eſſe dominus, tenet conſequentia: quia eadem eſt ratio ad iuſtificandum vtrumque: ꝙ enim primum fuit tanquam licitum iuſtificatum, fuit ex eo, ꝙ omnes homines (quib. omnes res erant communes) ſpõte ſe ſubiecerunt, vel iuſta legẽ naturali fuerunt ſubiecti alicui principanti legiſlatori, in quem, atque in cuius legem conſenſerunt, vel conſentire tenebantur, qua lege ipſe aliquas ex illis rebus appropriauit aliquibus ſecluſis alijs ab earundem vſu. & econtra alijs alias. igitur eadem ratione ſi nunc idem legiſlator ex cauſa rationabili ſua lege rationabili & iuſta auferat eas a primis, & concedat eas alijs, poterit id iuſtè fieri. Modò ſtat, ꝙ habeat iuſtam legem iuſtè auferentem eas a primis, & concedentem eam alijs: ut probabo: igitur. ratio eſt eadem vtrobique.

biqne. Exemplum autem de translatione dominiorum a primis in alios auctoritate publica patebit in ſequenti concluſione. Eſt igitur.

Tertia concluſio. translatio dominij rei de eo, contra quem præſcribitur vel vſucapitur in pręſcribentem & vſucapientem legitimè. ſcilicet, ſeruatis conditionibus ſeruandis eſt iuſta. Exemplum: vt ſi tu es dominus alicuius rei immobilis, & ego eandem rem præſcribo ſeruatis ſingulis conditionibus: puta quatuor requiſitis ad legitimam pręſcriptionem. ſcilicet, quia per tempus a lege diffinitum continuè ipſam poſſideo bona fide & titulo iuſto, & res eſt pręſcriptibilis: tunc tu cadis a dominio eiuſdem rei. & ego incipio eiuſdem eſſe dominus. Vnde præſcriptio eſt acquiſitio dominij rei immobilis per continuationem poſſeſſionis temporis a lege diffiniti, ideſt per tempus a lege diffinitum. Et capio hic dominium largè pro iure: vt acceptum fuit in prima quæſtione: non enim curo hic an præſcribēs acquirat in re præſcripta dominium directum, quod eſt proprijſſimè dominium, vel ſolum vtile: vt quidam volunt ſecundum diuerſitatem præſcriptionis. Nec video, qůo non potuerit lex imperialis transferre rem talem in alium, etiam quo ad directū dominium & priorem dominū exuere protſus omni dominio: vt ſic magis fieret pax, propter quam eſt pręſcriptio adinuenta: magis autem poteſt fieri pax, quando prorſus nullum dominium apud priorem dominum remanet. Secundum exemplum: ſi ſis dominus alicuius rei mobilis, & ego eandem (ſeruatis conditionibus ſeruandis) vſucapiam: tu cadis a dominio illius rei, ego verò incipio eſſe dominus eiuſdem, ibi vtraque translatio eſt iuſta. probatur: quia illa translatio fit autoritate legis: quia legiſlator ſtatuit, ꝙ præſcribens & vſucapiens rem ſeruatis ſingulis conditionibus ad præſcriptionem & vſucapionem legitimam, ſic completa præſcriptione & vſucapione dominus illius rei, & alius præcedens cecidiſſe debeat a dominio. & ſi legiſlator potuit talem legem ferre: tunc translatio erit iuſta. Modò legiſlator potuit talem legem ferre: ut patebit in quarta concluſione. igitur talis translatio erit iuſta. Secundò probatur eadem concluſio: quia ſi non eſſet iuſta: maximè quia non fieret cum conſenſu primi domini, contra quem præſcribitur, vel vſucapitur: ſed hoc non obſtat. Primò: quia talis translatio fit cum conſenſu eius pro tanto: quia ex quo conſenſit in principem legiſlatorem in hoc, ꝙ potuit ſibi ſtatuere leges iuſtas, conſenſit etiam virtualiter in legem prædictam priuantem eum dominio, & concedentem illud alteri. Secundò: qůia licet nō fiat cum conſenſu ſaltem formali & ſpecifico de illa translatione: tamē propter hoc non fit ſibi iniuria, aliàs nec iuſtè quis propter delicta ſua poſſet priuari aliquo temporali: niſi eo conſentiente formaliter & ſpecificè de illa pęna, quod eſt falſum: cum pęna ſit de nolitis: ſequela tamen probatur: quia in propoſito quòd is, contra quem præſcribitur, priuatur dominio rei ſuę per legem prædictam eſt: quia deliquit per negligentiam, & in pęnam illius delicti priuatur re ſua.

Quarta concluſio. legiſlator potuit licitè talem legem ſtatuere ſcilicet, præſcribens rem immobilem, vel vſucapiens aliquam rem mobilem ſeruatis debitis conditionibus incipiat eſſe dominus eiuſdem rei cōpleta præſcriptione, vel vſucapione: atque is, cuius res prius fuit, deſinat eſſe dominus. Probatur. illud poteſt iuſtè ſtatui a principe, vel legiſlatore, quod eſt neceſſarium ad pacificam ſubditorum conuerſationem: ſed prædicta lex eſt hmōi. igitur. Minor probatur: quia niſi ſeruaretur prædicta lex, puta ꝙ is, contra quem quis pręſcribit, non caderet a dominio rei præſcriptæ: immo nihilominus maneret eius dominus quantumcunque longo tempore eam neglexerit, & eam dimiſerit in manu alterius, fierent lites innumerabiles, vel odia pſima. nam primus dominus, vel hæres eius poſſet talem rem poſt quantumcunque tempus repetere. & cum valde difficile, immo quaſi impoſſibile eſſent probationes ſufficientes adducere, etiam eſſet valde difficile vel impoſſibile primo domino iuſtitiam miniſtrari: nec res ſibi debita poſſet ſibi reddi: nec iniuſtus poſſeſſor vel detentor eijci. & ſic non ſolum gñrarentur odia inter primum dominum & ſecundum: ſed etiam periclitaretur iuſtitia, & iniuſtitia impurgata remaneret, & per conſequens pax in rēpublica turbaretur. Secunda ratio. princeps legiſlator iuſtè potuit & poteſt priuare aliquem dominio rerum ſuarum, ſi talis commiſſit, vel committit delictum, quod eſt damnoſum reipublicæ. & idem poteſt illud dominium conſequenter applicare alteri homini. Sed ille, cōtra quem quis præſcribit, vel vſucapit rem alienam, committit illud, quod eſt damnoſum reipublicæ. ergo princeps legiſlator iuſtè potuit per legem priuare talem dominio rei, & illud idem dominium aſſignari alteri, puta præſcribenti, vel vſucapienti. & ſic per conſequens cōcluſio vera. maior nota. minor probatur: quia is, contra quem quis præſcribit, eſt negligens circa res ſuas immobiles, non colendo eas. & is, contra quem quis vſucapit, eſt negligens circa res ſuas mobiles, non capiendo fructus &. vtilitates per ſe vel alium, quantum eſt in ipſo ex eis. Modò damnoſum eſt reipublicę non coli res immobiles, cum ex earum cultura peruenire debeant ea, quæ humano vſui ſunt neceſſaria & accommoda. ſimiliter & damnoſum eſt reipublicæ, quòd quis non vtitur rebus ſuis mobilibus, ex quarum vſu poſſet (ſi ipſe vel alius vteretur) proueniret multiplex humana vtilitas. Secūdò probatur eadem minor: quia is, contra quem præſcribitur, vel vſucapitur, negligendo res ſuas eſt cauſa, ꝙ creſcit materia litigiorum turbantium pacem reipublicę: quia ex ſua negligētia alius qui præſcribit, vel vſucapit rem: credit rem non eſſe alterius, ſed ſuam: & ſic contendit illam retinere. econtra alius licet neglexerit rem ſuam, non vult perdidiſſe eam, & ſic erit lis contraria paci. ergo committit delictum damnoſum reipublicæ.

Corollarium tertiæ & quartæ concluſionis eſt, ꝙ is, qui ſeruatis conditionibus requiſitis ad legitimam pręſcriptionem, vel vſucapionem præſcribit, vel vſucapit rem aliquam, nō tenetur illam rem reſtituere etiam in foro conſcientiæ. probatur: quia talis eſt iuſtè factus verus dominus illius rei ea lege ſibi aſſiſtente, quæ habet rerū dominia transferre. Modò, qui eſt verus dominus rei & iuſtè factus eſt talis dominus lege ſibi aſſiſtente, quæ habet rerum dominia transferre, non tenetur reſtituere illam rem etiam in foro conſcientiæ: modo ſic eſt hic. Dixi notanter in maiore iuſtè factus dominus illius &c. Item ea lege ſi &c. propter vſurariū, qui ſm aliquos etiam fit verus dominus incremēti vſurarij.

rarij.ſed nec ſit inſtè dominus eius, nec lege prædicta ſibi aſſiſtente,immo reſiſtente lege ſaltem diuina.

QVAESTIO XVI.

Vtrum deſcriptio contractus ſit bona, qua dicitur. eſt vltro, citroque obligatio. Et ponitur hæc deſcriptio in l. Labeo.§. contractus.ff. de uerbo.ſigni. Solutio quæſtionis ſtat in vna diſtinctione,& quatuor concluſionibus.

Diſtinctio eſt hæc.Contractus accipitur tripliciter. Primò propriè, quo modo de eo ponitur prędicta deſcriptio,& eſt ſenſus talis. Contractus eſt quoddam factum (nam cōtractus conſiſtit in facto) ſeu eſt quidam actus,ex quo actu,vel facto oritur obligatio ex vtraque parte.hoc modo emptio,venditio,locatio,conductio, & ſocietas ſunt cōtractus.Nam ſi emo a te equum,obligatus ſum ad dandum tibi precium, & econtra,tu,qui mihi vendidiſti,obligatus es mihi ad tradēdum equū: ſi tñ non tradas, obligatio ſuccedit ad intereſſe illius contractus: ſaltem ad intereſſe intrinſecum. Similiter ſi conduxi a te domum, ego obligor ad dandū tibi mercedem, quæ locagium dicitur, ēt ſi non intrarem, nec inhabitarem eam.& econtra.tu,qui mihi eā locaſti,teneris mihi ad patiēdum me inhabitare, aut quod mea intereſt ſoluere.Similiter ſi contraxi tecum contractu, qui dicitur ſocietas,& ego emi merces: tu verò pœnitētia ductus nō vis communicare mecum in illis bonis, ego habeo actionem contra te ex contractu ſocietatis, & ſic tu mihi obligaris, & econtra in caſu, quo velles cōmunicare mecum, ego obligarer tibi. Et hoc modo donatio, mutuatio & ſtipulatio non ſunt cōtractus: ut patebit in ſecundo membro diſtinctionis, nec etiam commodatio,ſi eſt impleta, eſt hoc modo contractus; ut patebit ibidem: licet quando eſt in completa ſit hoc modo contractus. Secundo modo capitur impropriè, & ſic eſt factum, vel actus,ex quo oritur tantum ex vna parte obligatio,ſeu in quo tantum vna pars obligatur. hoc modo donatio,mutuatio,& ſtipulatio ſunt contractus & non primo modo: nam cum tibi dono equum, tu mihi non obligaris obligatione ciuili,ſcilicet ex qua oritur actio,nec ēt es mihi obligatus obligatione naturali: & hoc potēti,quæ ſcilicet nata ſit producere actionem: licet ſis mihi obligatus obligatione naturali ſimplici.ſ.ad gratitudinem,quę obligatio eſt impotens ad pariēdum actionem,ſed ego, qui donaui tibi,ſum obligatus ad tradendum tibi rem,& hoc ſi donatio incepit a promiſſione: ſecus qñ incepit a traditione,ita ꝙ donādo mox tibi tradidi rem,quā donare uolui: tunc enim tradita tibi re nulla ſum tibi obligatione obligatus. Itē ego,qui donaui tibi, teneor tibi quandoque de euictione rei donatæ.ut ſi tu,qui es donatarius, feciſti magnas expenſas in re donata, & euincitur a te, & hoc ſi ego dolum commiſſi donando eam tibi: puta ſciebam rem illam eſſe alienam. Similiter ſi ego mutuaui tibi centū, ego tibi non obligor: ſed tu mihi.Vnde ſtipulatio eſt interrogatio præcedens & reſponſio ſequens incontinenti: ut ſi tu interrogas me dicens: promittis mihi dare centum? & ego incontinenti reſpondeam: promitto, iam ego feci tibi ſtipulationem. ſecus ſi non incontinēti reſpondiſſem, ſed ad alia diuertiſſem: & poſtea tibi reſpondiſſem; dicens.promitto, tunc enim non eſt ſtipulatio. Tertio modo accipitur magis impropriè, & ſic eſt actus, vel factum, ex quo ex nulla parte oritur obligatio: ſed potius obligatio facta diſſoluitur, hoc modo illa duo ſunt contractus, ſcilicet tranſlatio nudo pacto facta,ex qua tranſlatione nō agitur ad intereſſe ante implementum conditionis. Item & liberatio per acceptilationem.Exemplum ſecundi: ut ſi ego ſum obligatus ex ſtipulatione, & dicam tibi, vis acceptum habere, ꝙ ſoluerim tibi, & tu dicas acceptum habeo. illud vocatur acceptilatio: quia liberatus ſum ab obligatione per hoc, ꝙ tu acceptum habes me ſoluiſſe tibi. vnde acceptilatio eſt imaginaria ſolutio, & per illam ſoluitur obligatio, qua ego eram tibi obligatus. & licet obligatione illa ſoluta ibi oriatur alia obligatio qua, ſcilicet tu obligaris ad non agendum contra me ex ſtipulatione præcedenti: tamen acceptilatio principalius reſpicit priorem obligationem ad diſſoluendū, quàm ad pariendū illā ſequentē.Sic ēt trāſactio ſoluit pręcedentē obligatione,quā principaliter reſpicit,licet inducat nouā,qua alter tranſigentiū obligatur ad non agendū ratione pręcedentis obligationis cōtra alterū.

Prima cōcluſio. prædicta deſcriptio ſtātibus duabus ↄditionibus eſt bona.Prima, ꝙ cōtractus capiatur propriè.Secunda, ꝙ ſit prædicatio cauſalis non formalis: cum dr̄.cōtractus eſt obligatio.probatur;quia tūc ↄuenit oī cōtēto ſub diffinito, & ſic de alijs cōditionibus.

Secunda concluſio. quęcunque prędictarum conditionum deſit, deſcriptio non eſſet bona. Nam ſi prima deſit,non conueniet oī contento: quia nec donationi, nec mutuationi,nec ſtipulationi,in quibus non eſt obligatio ex utraque parte,& tñ illa ſunt contractus,ſi non propriè capiatur contractus.Et ſi ſecunda deſit: illa eſt falſa: contractus eſt obligatio.Nam nullus effectus prædicatur formaliter de ſua cauſa. modò obligatio eſt effectus contractus: quia obligatio naſcitur ex cōtractu ſicut filia ex matre. & ↄñt ex obligatione naſcitur actio, & ſic actio eſt neptis ipſius contractus.

Tertia concluſio. alia datur deſcriptio contractus a Ioan.de Gerſona cancel. Pariſien. in tractatu ſuo de cōtractibus in principio.& eſt talis.Eſt commutatio ciuilis & legitima. & in illa ponitur commutatio pro genere, & ciuilis additur ad differentiam mutationum naturalium, quas conſiderat naturalis philoſophia: contractus enim ſpectant ad ethicam, ſiue moralem philoſophiam. & additur legitima, id eſt legi conformis,ad differentiam contractuum illicitorum, vel illegitimorum.Inuenta eſt autem commutatio ciuilis poſt peccatum: quoniam ſtatus innocentiæ habuiſſet omnia communia. hæc ille. Sed tamen hæc deſcriptio patitur tres inſtantias. Nam emptio & venditio ante omnem traditionem mercis vel pręcij ſunt cōtractus, ita quòd verum eſt dicere, illi contraxerunt: & tamen nondum eſt commutatio ciuilis facta: ſed ſoli conſenſus ſignis expreſſi ſunt celebrati. Secunda: quia non conuenit donationi, quam tamen idem doctor ponit pro ſpecie contractus ibidem. Prima pars probatur: quia donans non donat rem pro aliqua alia re recipiēda a donatario,aliàs non eſſet contractus gratuitus. Tertia: quia penè omnes contractus ſunt introducti iuregentium.igitur dato ꝙ ↄtus eſſet commutatio: tamē eſſet commutatio non ciuilis.ſ.a iure ciuili introducta.ſed a iuregentium, quod diſtinguitur a iure ciuili.

Quarta concluſio. Contractus etiam poſſet ſic diffiniri: eſt actus, qui eſt re, litteris, verbis, vel conſenſu celebratus, quo transfertur res de vno in alium quo ad aliquale dominium, uel uſum, uel etiam aliam ſpeciẽ iuris ſupra diffiniti. vel ſi debens transferre non transferat, obligatio ſuccedit ad intereſſe. Hæc deſcriptio videtur conuenire omni contractui propriè dicto: & & impropriè dicto: quamuis non magis impropriè dicto: vt patere poteſt diſcurrendo per omnes ſpecies contractus, quæ patebunt in ſequenti quæſtione.

QVAESTIO. XVII.

Quæ & quot ſunt ſpecies contractus? Solutio huius quæſtionis ſtat in recitatione quatuor modorum ponendi & enumerandi ſpecies contractus. tres primi erunt quorundam theologorum & ſummiſtarum tractantium de contractibus.

Primus igitur modus enumerandi eos, eſt Io. de Gerſona cancellarij Pariſien. in tract. ſuo de contractibus, cuius ſententia (quo ad præſens ſufficit) poteſt reduci ad tria dicta. Primum, octo ſunt ſpecies contractuum, & quatuór primæ ſunt illæ. Prima, emptio & vẽditio. Secunda, mutuatio actiua, ſeu mutui datio, & mutuatio paſſiua, ſeu mutui receptio. Tertia, donatio actiua & donatio paſſiua, ſeu doni receptio. Quarta eſt campſio, per quam intelligit permutationem. Aliꝗ quatuor ſunt illæ. Prima, commodatio & accommodatio, & cõmodatio eſt conceſſio vſus rei, cuius vſus non eſt eius conſumptio ad commodum alicuius gratis facta, & accommodatio eſt receptio talis rei ad uſum. Secunda eſt locatio & conductio. Tertia emphiteuſis, vel cenſualis penſio, vel datio ad firmam. Quarta eſt impigneratio. Secundum dictum, quatuor primæ diſtinguuntur a quatuor vltimis: nam in quatuor primis trãsfertur res de uno in alium quo ad dominium ſeu proprietatem: ſed in aliis quatuor quo ad uſum. Declaratur ſic: nam ſi emo a te equum, & tu mihi vendis, tu ceſſas eſſe dominus, uel habere proprietatem equi, & ego incipio eſſe eius dominus. Similiter ſi mutuas mihi centum, tu ceſſas eſſe dominus illorum centum, & ego incipio eſſe dñs eorundem. Similiter ſi donas mihi centum, aut ſi permutas, ſeu (ut ipſe loquitur) cambis tuum frumentum pro meo uino, tuam pecuniam pro mea: puta aurum pro moneta, uel econtra: tu ceſſas eſſe dñs illius rei, & ego incipio eſſe dñs eiuſdem. & econtra. Sed quo ad alias quatuor ſpecies ſecus. Nam ſi tu mihi commodas equum tuum, non transfers in me dominium uel proprietatem. immo illud retines tibi, ſed tãtum vſũ. ſ. ius utendi equo transfers in me. & hæc gratis, ſine precio, uel mercede, & ſic diceris commodare mihi, & ego dicor commodare a te. Similiter ſi locas mihi equum, tu transfers in me tantum ius utendi equo, & hoc pro mercede, quæ locagium dicitur. & ſic diceris mihi locare, & ego dicor a te conducere. Item ſi habes proprietatem alicuius terrulæ, & eam mihi cõcedis in emphiteuſim, ita ꝙ inter te & me celebratur contractus, qui dicitur emphiteuticus, qui aliàs dicitur datio ad firmã, tu retines proprietatem illius terrulæ: ſed mihi concedis uſum & vſufructum illius, & hoc non omnino gratis: quia teneor tibi dare annuatim certam penſionem licet modicam. & hoc in recognitionem directi dominij apud te manentis. Similiter ſi mihi creditori tuo tu debitor meus impigneras rem aliquam: non transfers dominium illius rei in me: ſed remanes dominus illius rei. immo tu etiam non transfers in me uſum, ſeu ius utendi illa re: quia ſi ea utar contra tuam voluntatem, furtum committo & vtilitatem, ſi quam ex ea percepi, reſtituere tibi teneor, uel defalcare de ſorte, quam mihi debes. Vnde etiam idem cancellarius dicit, ꝙ ibi non eſt tranſlatio illius rei de debitore in creditorem, nec quo ad dominium, nec quo ad uſum, immo nec quo ad poſſeſſionem: quia nihilominus adhuc debitor retinet poſſeſſionem, tam ciuilem, quàm naturalem pignoris: tamen transfertur quo ad ius detentandi ipſum in caſu, quo deficeret debitor in ſoluẽdo: quia tunc poſſet creditor ſibi ſatisfacere de eo pignore. & ſic creditor per impignerationem habet ius aliquod in re illa, quod ante impignerationem nõ habuit, & ſic aliqua tranſlatio iuris eſt facta. Tertium dictum. ſufficientia illarum octo ſpecierum poteſt ſic poni: quia in contractu transfertur res de uno in alium quo ad aliquod ius, aut igitur quo ad dñium, aut quo ad uſum. Si primum, hoc eſt dupliciter: quia uel talis tranſlatio fit dato precio, uel non dato precio. ſi primũ, ſic eſt emptio & uenditio. ſi ſecundum, ſic eſt mutuatio. Si aũt tm̃ transfertur uſus, hoc eſt dupliciter: quia vel res transfertur pro precio, & ſic eſt locatio & conductio, uel nullo precio, ſed gratis, & ſic eſt commodatio. Contra illũ modũ enumerandi arguitur: quia deficit quadrupliciter. Primò: quia multos contractus innominatos omittit, nec excuſatur ex eo, ꝙ non uoluerit ponere innominatos: nam etiam ponit permutationem, quæ eſt etiam contractus innominatus: vt patebit in quarto modo enumerandi. Secundò: quia emphiteuticum contractum ponit inter illos, in quibus res transfertur tm̃ quo ad uſum, & non quo ad dominiũ: & tñ in emphiteutico res transfertur ẽt quo ad dominium, & hoc utile, licet non quo ad dominium directum. & ſic non tm̃ quo ad uſum & uſufructum, ſaltẽ tenendo, ꝙ dominium utile diſtinguatur ab uſufructu, de quo diſtinctione patuit ſupra. q. xiij. Tertiò, quia impignerationem ponit inter contractus, quibus transfertur dominium, uel uſus, & neutrum fit impigneratione: ut met fatet. igit. Quartò: quia ꝯtum emphiteuticum uocat cenſualem penſionem, & hoc male, quia licet ex ꝯtu emphiteutico ipſe emphiteuta obliget ad dandũ penſionem quandam domino: tamen ꝯtus emphiteuticus non eſt illa penſio, & ſic non debet dici pẽſio, & ſi poſſit dici aliquo modo penſio tamen non dẽt dici cenſualis penſio: quia cenſualis penſio debet ex contractu cenſuali. modo ꝯtus emphiteuticus, & cenſualis contractus multum differunt: ut patebit in quarto modo enumerandi. igitur.

Secundus modus enumerandi eſt Antonini in iij. parte ſummæ. titu. viij. c. ij. & poteſt intentio eius reduci ad tria dicta. Primum dictum. xij. ſunt ſpecies contractuum. Primæ ſex ſunt illæ. Prima eſt donatio, quæ eſt datio liberalis: cum ſcilicet nihil expectatur retributionis ex tali datione rei: niſi beneuolentia. Vnde Ariſto. iiij. topi. Donum eſt datio irreddibilis, ideſt eſt datio facta non propter æquiualens reddendum datori. Aliæ autem quinque ſequentes ſunt illiberales dationes, eo quòd in eis dans

expectat

expectat aliquid rehabere ab eo, cui dat. Secunda igitur eſt permutatio, vel cambium: cum. ſcilicet transfertur de uno in alium dominium alicuius rei vtilis pro alia re utili: vt frumenti pro vino, & huiuſmodi. Tertia & quarta ſunt emptio & uenditio, in quibus transfertur dominium rei de vno in alterum pro numiſmate, vel econtra. Quinta eſt mutuatio actiua. Sexta eſt mutuatio paſſiua, ſeu mutui receptio. Aliæ ſex ſunt illæ. Prima commodatio. Secunda permutata commodatio: vt ſi ego commodo tibi equum meum: ut tu mihi commodes bouem tuum. Tertia & quarta ſunt locatio & conductio. Quinta & ſexta ſunt pignoratio actiua, & pignoratio paſſiua. Secundum dictum. Sex primę differunt a ſex ſecūdis, patet. Nam in ſex primis trāsfertur res de vno in alium quo ad dominium: in aliis aūt ſex tm̄ quo ad vſum, retento dominio, & hoc declaratum eſt in primo modo enumerandi. Tertiū dictū. ſex ſecundæ habent quaſi proportionalem correſpondentiam ad ſex primas. patet. Nam donationi correſpondet commodatio, eo ꝙ vtrobiq; res transferrur de uno in alterum liberaliter & gratuitè, quamuis in donatione quo ad dominium: in commodatione aūt quo ad vſum tm̄, permutationi correſpondet permutata accōmodatio. Nam ſicut in permutatione transfertur res vtilis de uno in alium pro alia re utili, & hoc quo ad dominium: ſic in permutata commodatione transfertur quo ad vſum vna res vtilis de uno in alium pro alia re vtili. Mutuationi aūt actiuæ & paſſiuæ, licet propriè non correſpondeat aliquis alius contractus: tn̄ eis eſt aliqua (licet modicum) ſimilis. ſ. ipſa impigneratio actiua & paſſiua pro quanto, ſicut mutuum recipiens tenetur reſtituere rem mutuò acceptam ipſi mutuanti: ſic creditor recipiens pignus tenetur illud reſtituere impigneranti. ſ. debitori: ſi debitor ſatisfecit creditori in eo, quod ei debuit. Corollariū, ꝙ ille ſecundus modus enumerandi ſpecies contractuum conuenit cum primo, & ēt differt a primo. Conuenit: quia ferè oēs, & ferè eaſdē, quas unus ponit, ēt alius ponit. Sed differunt: quia primus vnam ſpeciem ponit, quā ſecundus non ponit. ſ. emphiteuticum contractum, & econtra, ſecundus ponit unam ſpeciem, quam primus non ponit. ſ. permutatā accōmodationem. & ſic hi duo modi ſe mutuo excedunt. Secundò differunt: quia licet (illis duabus ſpeciebus iam dictis exceptis) oēm reliquā ſpeciem ab uno poſitam ēt reliquus ponat: tn̄ differenter: quia primus modus illas ſpecies, quæ ſe habent correlatiuè, cōputat pro una. ſecundus aūt eaſdem abinuicē diſtinguit: non tamen omnes tales diſtinguit abinuicem. Nam ſecūdus non diſtinguit dationem doni a receptione eiuſdē: nec permutationem in uno permutātium a permutatione in altero: nec ēt commodationem ab accommodatione: nec permutatam commodationem in uno permutatim commodante a permutata commodatione in altero, in aliis aūt diſtinguit. Secundum corollarium. Secundus modus enumerandi non ponit in re plures ſpecies, quàm primus: licet ſecundus ponat duodecim, & primus octo: quia ſecundus ponit oēs, quas primus: vna dempta. & econtra: primus omnes, quas ſecundus una dempta. ergo æquales numero. Quòd aūt primus octo numerat, & ſecundus duodecim, eſt: quia aliqn̄ quas ſecundus pro duabus computat, primus cōputat pro una, & econtra. Contra illum modum arguitur: quia deficit quintupliciter. Primò eo modo quo primus. Secundò: quia non ponit emphiteuticum contractū. Tertiò: quia ponendo commodationem, non ponit ſpeciē ſibi correſpondentem: ſicut in aliis ſpeciebus fecit, vbi eis correſpondentes ponit: ſaltem quæ nomine differunt ab eis. modo ſpecies correſpondens cōmodationi ēt noīe differt ab ea: quia dicitur accōmodatio. Quartò: quia pignorationem ponit inter contractus, quibus uſus transfertur: & tn̄ pignoratio non eſt talis: ut ſupra argutum eſt ꝯ primū modū. Quintò: quia declarando ꝯtractum mutui, & qūo differt a cambio & permutatione, dicit, ꝙ mutuū fit, qn̄ commutatur numiſma pro numiſmate cū expectatione ipſius, & dicendo numiſma ꝓ numiſmate, vult ipſum differre a permutatione, in qua datur res utilis pro re utili: nōn numiſma ꝓ numiſmate, quaſi contractus mutui non fiat dando, ēt rē vtilem, quæ non eſt numiſma & expectando rem vtilē rehabere, quod eſt falſum: quia ēt in illis pōt fieri mutuū: ſicut & in numiſmate: nihilominus tn̄ differt a permutatione: quia in pmutatione datur res utilis vna pro alia alterius, ēt inquantū alia: ſed in mutuo, cū quis mutuat alicui rē utilē, non ſibi eā dat pro alia dāda: ſed vt illā, vel aliā rehabeat, & ēt quia in mutuo interuenit neceſſariò expectatio: non autem in permutatione.

Tertius modus enumerandi eſt Scoti in iiij. diſtin. xv. qui poteſt reduci ad tria dicta. Primum: octo ſunt ſpecies contractuum, & primæ quinque ſunt illæ, permutatio, emptio, uenditio, mutui datio, & mutui acceptio. Aliæ tres ſunt, permutata accommodatio, conductio & locatio. Secundum dictum, primæ quinque differunt a tribus ultimis, & etiam cum eis conueniunt. differunt: quia in primis quinque transfertur dominium, in aliis retento dominio transfertur vſus .i. ius vtendi. Conueniunt: quia tres vltimæ correſpondent tribus primis. ſ. permutationi permutata accommodatio, emptioni conductio, & uenditioni locatio. Tertiū dictum, ꝙ ille doc. nullas non poſitas a primo uel ſecūdo modo ponit, ſed aliquas poſitas ab eis omittit. ſ. donationem, emphiteuſim, & pignorationem. Donationē enim non reputat contractum propriè, & bene: ſolum enim illum actum, per quem fit tranſlatio illiberalis, ubi transferens expectat aliquid æquiualens ei, quod transfert, uocat contractum: quia in ſolo tali propriè trahuntur inſimul voluntates partium, trahitur enim iſta ad transferendum ſuum in illum, & hoc propter aliquid, quod expectat transferendum in ſe per illum. & econtra. Contra hunc tertium arguitur: deficit enim tripliciter. Primò, ſicut primus & ſecundus. Secundò: quia non ponit emphiteuticum, qui tamen eſt verus contractus. Tertiò: quia aliquas ſpecies ponit cum ſpeciebus ſibi correlatiuè correſpondentibus, vt emptionem & uenditionem, & aliàs habentes etiam correlatiuas ſine illis ponit: ut permutationem & permutatam accommodationem, licet in hoc excuſari poſſit: quia eis correſpondentes conueniunt cum eis in nomine.

Quartus modus enumerandi poteſt reduci ad duo dicta. Primum. xxx. poſſunt poni ſpecies contractus, quarum aliqua vocantur contractus innominati, aliqua nominati. quinque primi ſunt contractus innominati. Prima eſt, do vt des, & eſt quando datur ſpecies pro ſpecie, ideſt res utilis pro re utili, vt ſi

do tibi ſcyphum, vt des mihi Stichum ſeruum tuum. do tibi bouē, vt des mihi aſinum. & idem eſt, ſi dicam, do tibi bouem, ſi des mihi aſinum, vel do tibi bouem: quia das mihi aſinum. Nam licet illę dictiones tres differant. ſ. vt, ſi, & quia. Iuxta verſiculum illum. ſ. Scito ꝙ, vt, modus eſt: ſi, conditio: quia, cã: tamen in propoſito non refert. Et hæc ſub ſe habet tres ſpecies. Nam vna eſt, quando datur ſpecies incerta pro ſpecie incerta: vt bos pro aſino. bos dico incertus. i. nō hic bos pro aſino, non dico pro illo aſino determinato. Secunda, quando datur incerta pro certa: vt bos pro determinato aſino. Tertiò, quando econtra certa pro incerta: vt hic bos pro aſino, & hæc habentur ex gl. fi. l. j. C. de rerum permu. quam gloſſam communiter tenent docto. Si autem detur certa ſpecies pro certa: vt hic bos pro iſto aſino: tūc eſt permutatio, quæ etiam eſt contractus innominatus: vt eadem gl. dicit, de qua ſpecie poſtea patebit. & ſic patet, in quo differt permutatio a contracto. do, vt des. Nec eſt imaginandum, ꝙ permutatio ſit ſpecies ipſius, quæ eſt, do, vt des: niſi vellemus, do, vt des, capere generaliter pro do vt des: ſiue detur certa ſpecies pro certa: ſiue non. Secunda ſpecies eſt, do vt facias. Primum exemplum. do tibi centum, vt pro me uadas Romam: & intellige dummodo tu aliàs non ſis coonſuetus locare operas, alioquin ego prędicto modo contrahendo tecum, contraherem tecum contractu cōductionis: & tu contractu locationis. Secundum exemplum. ſi ēt ſis conſuetus locare operas tuas: ſed pecuniā tibi darem vt corpus, vel ſpeciem: dicendo, do tibi pecuniam, vt pro me uadas Romam. Nam tunc differret a contractu conductionis & locationis: quia in cōtractu locationis datur pecunia certa in quantitate & numero: ſicut & in emptione: vt vult gl. in l. ſi pecuniā. ff. de condi. cauſa data cauſa non ſecuta. Tertia ſpecies eſt. facio ut des, & exemplifica per prædicta exempla conuertendo ea: quia eſt ſpecies correlatiua ad ſecundam: ſicut etiam locatio correlatiuè ſe habet ad conductionem. Quarta ſpecies eſt. facio vt facias: ut ſi cōuentum eſſet inter nos, ꝙ exigeres debitum mihi a debitore meo exiſtente Vlmæ: vt ego exigerem debitum tibi a debitore tuo Auguſtæ, & ille contractus aſſimilatur contractui mādati. Et nota, ꝙ quęlibet illarum triū vltimarum poſſet ſubdiuidi, eo quòd quælibet poteſt miſceri. Exemplum. nam ſpecies do: vt facias, fit quadrupliciter. Primò tantummodo dando: ut tantummodo facias. Secondò, dando ſimul: & faciendo, ut facias. Tertiò, dando ſimul & faciendo: ut tu facias & des ſimul. Quartò, dando tantum, ut tu facias ſimul & des. & exempla poſſunt de qualibet illarum patere ex exemplis ſpecierum numeratarum. Quinta ſpecies eſt permutatio, & eſt quādo datur ſpecies certa pro ſpecie certa: vt pro hoc boue hic aſinus. Et ſi arguatur, ille contractus habet determinatum nomen. igitur non eſt cōtractus innominatus. Dicendum per duas ſolutiones. Prima, ꝙ permutatio eſt nomen generale etiam pertinens ad venditionem, locationem, & omnem contractum, ubi aliquid hincinde accipitur. & alij cōtractus ſumpſerunt ſua nomina ſpecialia: ſed cum datur ſpecies certa pro alia certa caruit nomine ſpeciali. Nā plura ſunt negocia, quàm uocabula, ſic ꝙ retinuit nomen generale. Vnde dicitur innominatus, ſupple nomine ſpeciali. hæc in gl. rubricæ de rerū permutatione in C.

Secunda, ꝙ contractus innominatus non dicitur innominatus præcisè ex eo, ꝙ non habeat nomen: ſed ex alio. Vnde ille debet vocari nominatus, ex quo oritur actio, ēt ſi neuter impleuerit. Vel ille contractus eſt nominatus, qui ſtatim ut fit, producit obligationem efficacem, uel actionem: ut probatur in l. j. ff. de rer. perm. ſed econtra: illi, ex quibus, ſi neuter impleuerit, non oritur actio, ſunt innominati dicendi. Modò permutatione facta, ſi neuter impleuit, non oritur actio. immo ſi tm̄ alter eorum impleſſet, non oriretur actio, quin alter, qui nondum impleſſet, poſſet reſilire, quamuis is, qui impleſſet, poſſet contra non implentē agere ad repetitionem rei datæ: uel ad id, quod intereſt illū aliū nō implere. Illi ēt, qui impleuit, licitū eſt reſilire, quo ad hoc, ꝙ pōt repetere rem, ſi alter non uult implere. Et ex iam dictis patet dr̄ia permutationis a uenditione & emptione: quia ibi interuenit preciū conſiſtens in numiſmate, & non ambo extrema ſunt ſpecies, ſeu res utiles. hic aūt ambo extrema ſunt ſpecies, ſeu res utiles. Et nota, ꝙ ēt hæc ſpecies pōt miſceri: ut ſi do certā ſpeciē atque numiſma tibi, ut des mihi aliam ſpeciem certā: tunc nihilominus poterit manere permutatio dicēda, & non emptio ex parte mei: nec ex parte tui erit uenditio, quamuis interueniat numiſma. Ad ſciendum aūt qn̄ talis contractus uenit dicendus permutatio, uel emptio & uenditio, notandum eſt, ꝙ Panor. notat in c. ad quęſtiones. extra, de rerum permutatione, ꝙ animus contrahentium eſt inſpiciendus: ſi. n. principaliter intendunt permutare, erit permutatio: licet pecunia acceſſoriè accedat: ut perueniatur ad rei æqualitatē. Si aūt non apparet de aīo contrahentiū, recurre ad coniecturas: ſi. n. precium maius ſit, quàm res data, præſumendū eſt, ꝙ ſit emptio. Si aūt res ſit maioris precij, quā pecunia, erit permutatio. hæc ille. Et ſecundū eundē hoc facit ad q̄uoē. Papa cōceſſit cuidā abbati: ut poſſit uendere de poſſeſſionibus monaſterij uſque ad certā quantitatē pecuniæ, abbas uendit recepta certa pecunia, & certa petia terræ, dicebat, ꝙ nihil egerat: quia iſta erat permutatio, ex quo recepit certā petiā terræ, & ipſe nō habuit ptātē permutandi: ſed uendendi. ɔtium eſt dicēdum per ſupra dicta: quia interuentio ſpeciei, quæ acceſſoriè uenit, non alterat naturā uenditionis: ſicut interuentio pecuniæ acceſſoriè facta nō alterat naturam permutationis. facit. n. pro ſtatutis, quæ exigunt gabellā pro ɔctu emptionis. hæc ille. Sexta ſpecies eſt donatio. Septima mutuatio. Octaua emptio & uenditio, & illæ patent ex præcedentib. & latius patebunt ex infra dicendis in locis ſuis. Nona eſt contractus cenſualis, & ſi propriè capiatur, eſt contractus, quo quis transfert oē ius, quod hēt in aliqua re, in aliū pro aliquo precio cū hoc tn̄, ꝙ pręſtetur ſibi annua penſio. & cū dixi oē ius, intellige ſic, ꝙ ſi hēt dn̄iū directū & proprietatē, illud uel illam trāsfert. Si aūt hēt. n. utile dn̄iū: tm̄ illud transfert. & ſic patet dr̄ia ɔctus cenſualis a ɔctu emphiteutico: quia ɔhens cū aliquo ɔctu emphiteutico trāſferret in emphiteutam non oē ius, qđ hēt: immo retinet ſibi proprietatem, & transfert in aliū dn̄iū utile, & hac eadē dr̄ia differt cenſualis a ɔctu ſuperficiario & libellario. Secunda differentia: quia cenſuali non ſoluendo penſionem annuam, etiam per mille annos non ob hoc cadit a iure ſuo. Emphiteuta autem non ſoluendo in biennio, ſi eſt emphiteuta eccleſiæ, uel in triennio,

triénio,ſi eſt emphiteuta alicuius priuati, cadit a iure ſuo: ſi dominus vult eum cecidiſſe. Decima ſpecies eſt cootractus feudalis. Exemplum, ſi caſtrum meum cum adiacentibus prędijs, in quo & in quibus habeo perfectum dñium & proprietatem, tradam tibi quò ad vtile dñium, ita ꝙ omnem vtilitatem inde peruenturā poſſis recipere: & eum illa ad libitum tuum diſponere: mihi tamē reſeruo proprietatem eiuſdem caſtri & prędiorum,& non requiro a te aliquod precium, nec penſionem annuam: ſed gratis tibi do, prout gratis negat preciū vel peoſionem: nō aūt oportet, ꝙ ſic gratis tibi tradam, quin tenearis mihi ex natura feudi ad ſeruitium perſonale,& ſic contractus feudalis eſt contractus, per quem quis retenta rei immobilis proprietate transferr in alium vtile dominium eiuſdem gratuitè & in remunerationem. Et in hoc patet ſextuplex differentia contractus feudalis ab emphiteutico. Prima: quia feudalis eſt gratuitus modo dicto: non autem emphiteuticus: quia in eo emphiteuta cogitur dare penſionem annuā. Ex quo ſequitur,ꝙ contractus ille non eſt feudalis,quē aliquæ eccleſiæ celebrant cōcedendo aliquam terram in feudum pro decem ſaccis frumenti,vel pro vno pari caponum,& ſic de alijs: hoc iequam faciunt: quia eccleſiæ non curant de ſeruitijs perſonalibus: ſed tñ hui ſalibus. Nec ille eſt feudalis, quo quis emit manſum a dño in feudum: nam tale nō eſt feudum propriè: quia non eſt gratuitum: ſed mercenarium. Nec ille, de quo inſtrumentū dicit cōceſſi tale caſtrum tali in feudū pro annua quantitate frumenti. Secunda dfia: quia ratione feudi debetur ſeruitus perſonalis dño: ſed ratione emphiteuſis debetur penſio . Tertia quia feudum magis coheret perſonæ quàm patrimonio: quia cauſa feudi eſt radicata in perſona: ſed emphiteuſis econtra. Quarta: quia feudū magis accedit beneficio quàm cōtractui: ſed emphiteuſis econtra. Quinta: quia feudum perditur tranſitum ad religionem: ſed emphiteuſis non perditur: immo tranſit ad eccleſiam ſicut & vſufructus. Sexta: quia in feudo non requiritur ſcriptura: ſed ſufficiunt teſtes pares curiæ, idest conuaſalli: ſed in emphiteoſi requiritur ſcriptura ſaltē ſm aliquos. Vndecima ſpecies eſt contractus emphiteuticus. Exemplū, ſi prędium, cuius habeo proprietatem, tibi tradā quò ad vtile dominium, mihi reſeruata proprietate: non tñ recipiendo a te preciū pro huiuſmodi translatione, ſed tñ obligando te ad dandum mihi annuam penſionē modicam. puta vnum denarium per annum, quæ penſio dari debet in recognitionē directi dñij apud me permanentis,& illa pēſio deberet eſſe tanta: quantus eſt redditus, dempta ſexta parte: hoc tñ non ſeruatur hodie, debet tñ eſſe modica. Et quāuis dicatur, ꝙ in principio huius tractatus debeat aliquid dari per emphiteutā ipſi dño, qui ſibi ɔcedit rem aliquā in emphiteuſim, & ꝙ ſuper illo ɔtu requiratur ſcriptura: tñ ſm cōmuniter doctores iuris neutrū requiritur. Vide deſuper Panor. in c. vlti. de locato &c. & alios, quos ibidē allegat. De hoc cōtractu ſcripſit ēt valde diffuſè Iaſon in tractatu de iure emphiteutico: ſed pauca horū ſufficiunt theologo, quę ēt dicta ſunt. Item annua penſio poteſt eſſe in pecunia, vel in rebus,& ego concedens habeo illam vtilitatē, ꝙ ipſa emphiteuſi, ſeu conceſſione rei in emphiteuſim finita (puta quia eſt temporalis: uel quia emphiteuta cecidit a iure per meam expulſionem propter non ſolutionem penſionis per triennium ſi ſum priuatus, vel per biēnium, ſi ratione eccleſiæ mihi debetur, ob quod eum etiā propria auctoritate: ut potui, expuli: vel quia vendidit irrequiſito me, ob quod eum auctoritate iudicis expuli) tunc omnia, quę emphiteuta in prædio illo plantauit & ædificauit (ſaltem ſi ſūt affixa ei talia enim poſſunt exportari) cedunt mihi. Et emphyteuſis grecè idem eſt, ꝙ melioratio latinè. Vnde ab initio quędam viles terræ per hunc contractum coocedebantur, quas recipiens meliorabat, & hoc poſtea permiſſum eſt de fertilibus & fructuoſis, & conſiſtit tantum in rebus ſoli & in immobilibus, in quo differt a locatione: quia illa ſit etiam in mobilibus & ſe mouentibus. Alias differentias vide in Speculatore eodem ti. §. nūc aliqua. poſt principium, & ſimiliter in Iaſone vbi ſupra. Vel verius dicitur emphiteuſis quaſi plantatio: quia phiros grecè idem eſt, ꝙ plātatio. ſicut neophitus dicitur quaſi noniter plantatus. Duodecima eſt contractus libellarius, & ille aliquando capitur, vt coincidit cum emphiteutico, adeo ꝙ aliquando capiuntur pro eodem. Vnde Bart. in l. 1. C. de iure emphiteutico, dicit, nullam eſſe differentiam inter emphiteuſim & libellum. Poteſt tamē accipi vt ab eo diſtinguitur, & ſic hic capitur. Exēplum. ſi meus emphiteuta ius ſuum, quod habet inquā tum talis, transfert in alium, ei. ſ. concedendo rē illam in emphiteuſim, talis facit ɔtum libellarium, & talis ɔtractus, ſi debet dici libellarius, debet eſſe perpetuus. Ex quo patet differentia libellarij ab emphiteutico, & hæc duplex. Prima: quia tūc propriè dicitur emphiteuticus, qñ cōcedens rē in emphiteuſim eſt dñs illius rei, habendo proprietatem in illa re. Sed dſ libellarius, qñ concedens nō eſt dñs eius: ſed met eſt emphiteuta. Secunda differentia: quia ɔtractus emphiteuticus pōt eſſe temporalis ad. 10. vel. 20. annos, & ſuccedit in hoc heres vſque ad dictū tempus. pōt ēt fieri in perpetuū: nec aufertur emphiteutæ: nec hæredibus ſuis, quādiu ſoluerit canonē: ſi tñ res illa tota periret, emphiteuta liberabitur omnino a penſione. Tredecima eſt contractus ſuperficiarius. Exemplū, ſi trado tibi ſuperficiem talia domus, vel fundi retētomihi dño directo vel proprietate ſoli, & volo ꝙ in recognitionem proprietatis ſoli des mihi quolibet anno vnum denarium (licet etiam non ſit neceſſe vt conſtituatur penſio) tunc eoim ſi domus cōburatur, vel deſtruatur molendinum omnino per ignem, vel impetum aquarū, iam finitus eſt contractus ille per interitum ſuperficiei, adeo ꝙ ſi velles in eo dē ſolo reędificare domū non poſſes. Et ex hoc patet duplex differentia illius contractus ab emphiteutico. Prima: quia ſi domus, quam accepiſſet ab emphiteuta in emphiteuſim, eſſet cōbuſta caſu fortuito, non fini tur emphiteuſis. Vnde remanet adhuc area, quæ & ipſa eſt emphiteuticaria, ſuper qua etiam inuito dño reędificare pōt: & ſi non reędificat nihilominus omnem pēſionem præſtare compellitur, ſicut primo. Sed contractus ſuperficiarius finitur pereunte ſuperficie rei, ut dictū eſt. Secūda: quia ad emphiteuticū requiritur, ꝙ emphiteuta det aliquā penſionem dño in recognitionem dñij directi. non aūt illud requiritur in ſuperficiario: licet contingere poſſet, ꝙ det. Et ideo ſi ioſtrm dicat ſic; Titius cōceſſit Caio in emphiteuſim vtile dñium talis rei, talis contractus nō eſt emphiteuticus nō obſtante ꝙ inſtrm ſic ſonet. Nam ibi non eſt conſtituta penſio: ſed

ſed erit ſuperficiarius: contractus enim cognoſcuntur ex effectibus ſuis. Tertia: quia emphiteuta perdit melioranones ſuas, ſed ſuperficiarins eas repetit: maximè ſi ſint auferibiles. Quartadecima eſt contractus dictus prȩcaria.tiæ, fȩminini generis primæ declinationis, habens ſingularem & pluralem numerum, & eſt perſonalis præſtatio, vel contractus, quo alicui homini ab eccleſia conceditur vſufructus vſque ad mortem ſuam. & dixi perſonalis, quæ non tranſit ad hæredem, & fit hoc modo ſecundùm leges. Si B. habet vineam ualentem decem libras, & vult dare eccleſiæ in proprietatẽ poſt mortem ſuam, eccleſia nunc dabit ſibi aliam vineam æqniualentem pto vſufructu ad vitam ſuam, & ipſe transfert proprietatem & dominium ſuæ vineæ apud eccleſiam poſt mortem, & rehabebit eccleſia ẽt ſuam vineam. & hoc ordinauit ius ciuile non prȩcisè in fauorem eccleſiæ: ſed etiam io beneficinm illius, cui conceditur. Attamen ſecundùm ius autenticornm hodie meliorata eſt conditio eccleſiæ: quia diſponit, ꝙ B. contrahens cnm eccleſia debet mox in eccleſiam transferre proprietatem vineæ ſuæ: retento ſibi uſufructu. & eccleſia ſibi dabit vſufructum alterius uineæ ȩqniualentis. Sed ſecundùm canooes reſpectu contrahentium agitur mitius & reſpectu eccleſiæ aſperius: quia cum B. dat eccleſiæ ſuam vineam mox in proprietatem, dẽt eccleſia ſibi aſſignare triplum illius valoris: ut tres uineas æquiualentes vſufructuandas per uitam B. Si aũt B. uellet ſua uinea uti per uitam ſuam: eccleſia tantum duas æqniualentes aſſignatet. Decimaquinta ſpecies eſt contractus dictus precariæ: prout precariæ eſt oomen primæ declinationis, fœminini geoeris, pluralis numeri tantum, & eſt contractus, quo alicui conceditur aliqua res immobilis: utputa terra uilis ſub certo cenſu ad tempus certum, uel ad uitam accipieotis, uel imperpetuum: & tunc tranſit in hæredem, & ſic durat vltra mortem: ſed ſemper in quinquennio eſt renouandus, ne eccleſia perdat ius ſuum, ex quo prælati in eccleſia frequenter mutantur: ut ſi laicus ſuper ſolo eccleſiæ facit aliquod ædificium lignorum, uel aliquod ſimile, & in recompenſationem ſoluit eccleſiæ annuatim aliquam penſionem. & iſte contractus eſt ſimilis emphiteutico: immo in ſubſtantia eſt emphiteuticus, ſi fit in perpetuum, uel ad tempus magnum. & differt ſolum per hoc, ꝙ oportet eum in quinquẽnio renouare. Circa tamen has duas ſpecies uidetur melius dicendũ, ꝙ idem eſt contractus, qui dicitur indifferenter precaria in ſingulari & precariæ in plurali. Sed ille contractus habet tres modos uel ſpecies, quibus diuerſimodè cootrahitur. Primus modus eſt poſitus ſimiliter & ſecundus, & ſunt illi duo modi non gratuiti contractus. Sed tertius eſt, quando omnino gratis eccleſia concedit alicui laico uel clerico benemerito aliquam penſionem eccleſiæ ad utendum ea in uita ſua: & tunc eſt donatio uſufructus, & differt ab uſufructu io tempore renouationis: quia debet renouari de quinquennio io quinquennium, ſicut & in ſecundo modo. ſed noo eſt ſic intelligendum, quòd illum fieri ad quinquennium ſit de ſubſtantia illius contractus, cum poſſit fieri tam ad perpetuum, quàm ad uitam, quàm etiã ad tempus certum, magnũ, uel paruum: ſed renouatio fit de quinquennio ad quinquennium. Nã ſi noo fieret ille ꝯtus niſi ad quinquenniũ: tunc in quinquẽnio eſſet opus noua conceſſione & non renouatiooe. & fit renouatio, ne longitudine tpis pereat memoria contractus, & ſic ne cooſequenter ipſe accipiens, uel eius hæres dicat rem eſſe propriã & non eccleſiæ. Vnde ſicut noo petens ineſtiturã a nouo dño cadit a iure ſuo, ita & iſte, qui nõ petit renouationẽ elapſo quinquennio. Vnde quamuis dicatur, ꝙ ille ꝯtus eſt incognitus iure ciuili, eo ꝙ ius ciuile ſolũ facit mentionẽ de p̃catio, de quo ſtatim dicetur, & non de p̃caria. Tñ põt hoc intelligi, ꝙ ſub illo noĩe non facit de eo mentionẽ. Nã ex quo diſponit de primo mõ in ſubſtantia, & ẽt diſponit de emphiteutico, qui io ſubſtantia cõuenit cũ ſecundo. iõ in re nõ eſt oĩno incognitus. Et dicitur p̃caria, eo ꝙ ad p̃ces ꝯhatur, de illo uide. x. q. ij. c. p̃cariæ. & extra, de precariis, & ibi Panor. & in l. iubemus. §. ſanè. C. de ſacroſ. eccle. Decimaſexta ſpecies eſt cõtractus dictus precariũ, qđ eſt nomeo neutri gñis ſecundæ decli. & corripit ri, & eſt contractus, quo alicui aliqua res corporalis, uel incorporalis, mobilis, uel immobilis gratuitè conceditur quò ad uſum pp p̃ces eius, & hoc tãdiu, quãdiu cõcedens patitur. Et differt p̃carium primò a dono: quia donãs non hẽt aĩum repetendi: ſed cõcedens p̃cario aliquã rẽ hẽt aĩum repetẽdi, & põt illã repetere qñcunq; placuerit. Secundò differt a cõmodato: quia cõmodatũ non põt reuocari intẽpeſtinè: tenetur. n. cõmodator rẽ cõmodatã dimittere ꝑ totũ tp̃s, pro quo ſibi cõmodauit. & rõ illius eſt: quia cõmodatio fit ad certũ uſum & ad certũ tp̃s, etſi tp̃s oon exprimat̃ certũ: tñ ex quo uſus eſt certus: ẽt tacitè eſt tp̃s certũ. & ſi alterũ illorũ deficit, oon eſt cõmodatio: ſed p̃cariũ. ſi ergo rogaſti, ut ꝯcederem tibi librũ, ut eũ reſcriberes, eſt commodatio: quia hẽs uſum certũ & tp̃s tacitè appoſitũ: quia intelligit̃ inquãtũ ꝯmodè potes. Vñ ſi poſſem ante uſum ꝯpleũ repetere: tunc ꝯmodatio, quæ dẽt eſſe beneficiũ, poſſet in magnũ p̃iudiciũ uergere ꝯmodatario: quia forte magnis expẽſis ſe apparaſſet ad uſũ illius rei ꝯmodatæ: ſperans ea uſq; ad tp̃s tacitũ, uel expreſſum uti, & ounc ꝑderet oẽs illas. Sed p̃cariũ nõ ꝯceditur ad certũ uſũ, uel ſi ſic: tñ ad incertũ tp̃s. iõ ſi alius impẽſas facit, imputet ſibi. Attamen ſi uellet ſine cã rõnabili reuocare cũ maximo dãno recipiẽtis, poſſet accipiens ꝯ eũ excipere de dolo. Tertiò differt a locato: quia locatũ cõceditur pro mercede & non gratuitè. Quartò differt ab emphiteutico: quia emphiteuta põt rẽ in aliũ transferre: requiſito tñ prius dño: ſi. n. dñs ꝯparare uoluerit, cuilibet emptori eſt præferendus. & ſi lıĩam det: uendi põt, qui ſi taceat elapſis duob. menſib. a denunciatione uendere põt: ẽt ſine conſenſu dñi, dummodo non perſonis prohibitis, ſicut ſunt potentiores emphiteuta. ſi ſecus fecerit, ius. ſuũ amittit. põt ẽt emphiteuta ius ſuũ donare & pignori obligare: non ſic aũt eſt de recipiente rem precariò. Quintò differt a uenditione: quia in uenditiooe res datur pro precio, & ſi res tradatur a uero dño: non poteſt res recuperari, niſi per diſtractum ſimilem contractui: ſed in precario oon interuenit preciũ, & res recuperari poteſt. Decimaſeptima eſt accommodatio, quȩ eſt ſpẽs correlatiua ad cõmodationẽ. & dicitur accommodatio, quaſi ad commodũ alterius datio. ſed hæc interpretatio nõ eſt conuertibilis: quia ẽt connenit mutuationi & locationi: quia utrobiq; conceditur res ad uſum, ſcilicet qui nõ eſt eius conſumptio, puta in locatione, & qui eſt eius conſumptio, puta in mutuatione.

Decima-

Decimaoctaua eſt locatio. Decimanona conductio.& de illis patuerunt exempla ſupra. Viceſima eſt depoſitio, & per illum contractum non transfertur res in alterum quò ad dominium, nec quò ad vſum, nec quò ad poſſeſſionem: ſed tamen per illum actum contrahitur talis obligatio in recipiente pro depoſito, ꝙ teneatur eam reſtituere ad petitionem depoſitoris:.& teneatur ſibi de dolo & lata culpa regulariter. Viceſimaprima eſt impigneratio.& capio hic impignerationem, ut etiam comprehendat hypothecationem, licet illa aliàs differant: quia impigneratio eſt rei mobilis: ſed hypothecatio eſt rei immobilis,& per illam non transfertur res in alium quò ad dominium, nec quò ad vſum: tamen transfertur quò ad aliam ſpeciem iuris, quod oſtenditur quadrupliciter. Primò notanter de impigneratione propriè dicta. Nam in hoc ponitur differentia inter impignerationem & hypotecationem: ꝙ in impigneratione res obligata tranſit in poteſtatem creditoris cui obligatur pignori. Non ſic in hypothecatione: quia illa fit in re immobili, quæ non ſic trāſit in poteſtatem creditoris. Modo poteſtas eſt quoddam ius. igitur aliquod ius transfertur in creditorem reſpectu pignoris. Secundò probatur: quia tale ius trāſfertur in eum, ꝙ creditor habet ius detinendi rem, ſi eſt immobilis, apud ſe,& denegandi reſtitutionem eius debitori, donec plenè ſit ſibi ſatisfactum in debito. Tertiò: quia habet ius tale, ꝙ ſi in termino non ſatisfacit: poteſt illud pignus impignerare alteri, aut diſtrahere: ſaluis tamen regulis, quæ de venditione pignoris ſunt ſeruandæ, de quibus patebit. q. 86. Quartò probatur: quia creditori conuenit actio, quæ dicitur hypothecaria contra debitorem, qua poteſt agere contra eum, quando debitor illam rem vendidiſſet alteri. Modò actio eſt ius quoddam. igitur. Si autem eſt res immobilis, adhuc illa transfertur in creditorem quò ad aliquale ius: quia eidem creditori conuenit etiam actio hypothecaria contra debitorem. Vnde ſi debitor nō ſibi ſatisfacit, poteſt rem ſibi hypothecatam alteri hypothecare,& ſic habet ius perſequendi rem. ergo eſt in eum tranſlata quò ad aliquod ius. Item in illo contractu impignerationis & hypothecationis naſcitur obligatio ex vtraque parte: quia impigneranti cōuenit actio contra creditorem, quæ dicitur pignoratitia tam in re mobili quàm immobili impignerata, vel hypothecata, qua debitor repetere poteſt rem impigneratam, ſi ſatisfecit. Item poteſt agere pro damno dato in re pignerata. Item poteſt agere, ut computet fructus perceptos, vel quos percipere potuiſſet in ſortem, & etiam creditori conuenit actio contra debitorem, quæ dicitur hypotecaria tam in re mobili, quàm in re immobili, ſeu actio perſecutiua pignoris vel hypothecæ. Viceſimaſecunda eſt contractus ſolutionis indebiti: ut ſi credam me tibi debere. 20. cum nihil tibi tenear. ita quòd ex errore tibi ſoluam. 20. contraxiſſe dicor tecum hoc contractu, & competit mihi actio contra te ad hoc, vt reſtituas. 20. Viceſimatertia eſt contractus mandati: ut ſi tibi ſcribam, quatenus mihi emas libros, literiſque lectis non contradicis: ſi poſtea non emis,& mea intereſt, habeo actionem contra te ex contractu mandati, & debet illud mandatum eſſe gratuitum ab initio tempore conuentionis, aliàs tranſibit in aliam ſpeciem contractus, ſcilicet locationis, ſi fal- tem mandatarius aliàs conſueuit locare operas ſuas: ſi autem non conſueuit locare operas ſuas, tranſibit in contractum innominatum, ſcilicet do ut facias. Viceſimaquarta eſt contractus ſocietatis: & de illo fuit exemplum habitum circa diffinitionem contractus in diſtinctione præambula. Viceſimaquinta eſt contractus chirographarius, ut ſi ego indigens pecunia venio ad te diuitem, petens a te mutuum, tu dicis, ſcribe, ꝙ tibi mutuauerim, & cras veni, & tradam tibi centum. ego itaque ſcribo ſpe numerationis, ideſt ſpe cras in effectu recipiendi illa centum, & ſic cras tu recedis, nec poſſum a te habere centum: ſi ego infra biennium non oppoſuero me conquerendo de hoc: iam dabitur actio ipſi diuiti contra me ex chirographo ratione contractus initi ſecum, qui dicitur chirographarius. Viceſimaſexta eſt contractus ſtipulationis, de illo habitum eſt circa diffinitionem contractus. Viceſimaſeptima eſt liberatio per acceptilationem, de qua ibidem. Viceſimaoctaua eſt delatio iuramenti: ut ſi dicam te mihi debere centum, tu dicis, ꝙ non debeas: quia ſolueris, ego quoque dicam, ſi poteris iurare, ꝙ non debeas mihi, ſis liber, tuque iures, iam contraximus contractu delationis iuramenti, & per illum contractum acquiritur tibi ius repellendi me in poſterum ab actione ſuper illis centum, & ille eſt contractus ſecundo modo captus, de quo modo circa diffinitionem contractus eſt dictum. Viceſimanona eſt datio ſententiæ: ut ſi te & me contendentibus coram iudice ſuper aliqua re, quam ego dico meam: tu tuam, detur ſententia, per quam res illa adiudicatur mihi, iam ex illa datione habeo ius exigendi & accipiendi rē, & hoc in foro exteriori: ſed ſi a parte rei non eſt mea, non habeo ius accipiendi in foro conſcientiæ: etiam ſi non appellaueris ab illa ſententia: tu tamen amittis eam non appellando ab ea. Triceſima eſt tranſactio: ut ſi te & me contendentibus ſuper aliqua re conueniamus hoc pacto, ꝙ res ſit tota tua, & ꝙ tu tamen mihi etiam des aliquid: iam contraximus contractū tranſactionis, in quo tranſtulimus res illas in nos inuicem. Idem ſi fiat per amicabilem compoſitionem, quæ propriè loquēdo differt a tranſactione: quia compoſitio amicabilis propriè capta eſt gratuita: ſed tranſactio eſt non gratuita. Vnde tranſactio eſt de re dubia lite incerta necdū finita non gratuita pactio. ff. eo. l. 1: litem autem intelligas præſentē, vel futuram: quia etiam ante litem poteſt fieri tranſactio. Et hæ ſpecies contractuum ſufficiant pro primo dicto. Secundum dictum, ſpecies contractus etiam poſſunt ſumi hoc mō. Nam quidā contractus celebratur re, quidā literis, quidā conſenſu, quidā verbis. Exemplū primi, vt ſunt illi quinque. mutuū. ſolutio indebiti per errorē facta, commodatio[,] depoſitio, impigneratio, inſtitut. quibus modis re contrahitur obligatio. Exemplū ſecundi, ſicut cōtractus chirographarius. Exēplū tertij, ut ſunt illi ſex. emptio, venditio, conductio, locatio, ſocietas & mandatum, inſtitut. de obligatione quæ ex conſenſu. Exemplum quarti, ut ſtipulatio. Et hæc de præſenti quæſtione ſufficiant: quia latius tractare de illis ad dominos iuriſtas ſpectat. inter has autem ſpeciales quātum ad theologum ſpectat, primò de mutuatione tractabitur, circa quam multa contingunt animarum pericula, quibus ſuccurrere habet theologus.

TRACTATVS SECVNDVS.

Expedito tractatu primo, in quo de dominio & eius ſpeciebus eſt dictum, atque de contractu & eius ſpeciebus in generali, conſequenter in ſecundo tractatu huius operis dicendum eſt in ſpeciali de contractu mutui, & continet iſte tractatus .xxxiij. quæſtiones, quarum prima eſt xviij. in ordine huius operis & talis.

QVÆSTIO XVIII.

Vtrum mutuum bene notificetur ſic, eſt actus, vel contractus, quo quis pecuniam, vel ſpeciem, ideſt rem utilem, cuius uſus eſt eius conſumptio: ſecundùm quòd ordinatur ad talem uſum: concedit alteri non tantum transferendo vſum eius in illum: ſed etiam dominium: illo tamen alio obligato ad reddendum poſt lapſum temporis idem in genere & æquiualens, vel tantundem in numero, pondere & menſura. Solutio.q. ſtat in una ſuppoſitione & una concluſione. Suppoſitio eſt hæc. Mutuum capitur dupliciter. Vno modo pro re data, & ſic pecunia, uel alia res nata mutuari, ſi mutuetur, dicitur mutuum. & ſic non capitur hic: quia non eſt actus aliquis. Secundo modo capitur pro actu mutuãdi, & ſic capitur hic. Et quia crebro oportet fieri mentionem de recipiente ab alio mutuum, ideo breuitatis cauſa eundem appellabo mutuatarium ductus ratione a ſimili, ſicut is, qui donum recipit, dicitur donatarius, & qui depoſitum depoſitarius, & ſic de aliis.

Concluſio autem reſponſiua eſt hæc. Mutuum bene notificatur prædicto modo: quia talis notificatio conuenit omni mutuo. & facit mutuum differre a quolibet alio contractu, & ſic de aliis conditionibus bonę notificationis. Nec oportet addere, ꝙ illa translatio, uel conceſſio ſit gratuita: quia quamuis illud requiratur ad licitam mutuationem: tamen non requiritur ad mutuationem acceptam in communi ad licitam & illicitam, quo hic capitur: quomodo etiam vſuraria mutuatio etiam eſt mutuatio: ut patet ex diffinitione uſuræ, ut infra patebit.q.xxi. Et in hoc poteſt reprehendi diffinitio mutui data a quodam legiſta, ſcilicet Bartolo in l.ij.in fi.ff.ſi certum petatur, ubi in effectu dicit. Mutuum eſt alicuius rei uſu conſumptibilis in numero, pondere, uel menſura conſiſtenns gratuita facta tranſlatio ſub ſpe recipiendi tantundem in genere ſuo in ſimili numero, pondere, uel menſura. Nam illa clauſula ſuperfluit.ſ.gratuita, ut patuit. Nec ualet, ſi dicas, illa ponitur ad differentiam locationis, uel contractus alicuius innominati non gratuiti, eo ꝙ ſi concedatur res pro mercede, erit locatio: ſi merces ſit in pecunia, uel erit innominatus contractus, do ut des: ſi non conſiſtit in pecunia. Nam illi contractus ſufficienter excluduntur per hoc qđ dicitur: non tantum transferendo uſum eius &c. Nam in locatione ſolum transfertur uſus. Vnde diffinitio poſita in titulo eſt ſufficienter bona. Et patet eius bonitas ipſam declarando pro octo clauſulas eius. Dicitur enim primò actus, uel cõtractus, quod ponitur loco generis. Secundò dicitur pecuniam uel ſpeciem: quia non ſolum numiſma, uel pecunia ſola eſt nata mutuari, ſed etiam ſpecies.i.res utiles diſtinctæ a numiſmate: vt ſunt frumentum, uinum, oleum. Vnde res mutuabiles ſunt triplices. Quędam enim traduntur ſub certo numero, ut pecunia. Quædam ſub cèrto pondere: ut quædam ſpecies & aromata. Quædam ſub certa menſura ut granum, uinum, oleum, & ſimilia. Vnde ex quo in ſola mutuatione conſiſtit pactum uſuræ, ideo etiam in ſola harum rerum traditione uel conceſſione committitur pactum uſuræ. Et ſi quis uelit per unam clauſulam comprehendere utrãque partem illius ſecundæ clauſulæ, quæ diſiuncta eſt: poterit ſic dicere. quo quis rem uſu cõſumptibilem &c. debet tamen res capi, ut comprehendit numiſma, & ad oſtendendum multiplicitatem huiuſmodi rerum poſſet addere, in numero, pondere, uel menſura conſiſtentem: tamen non eſt neceſſe addere: quia clauſulæ diuiſiuæ non ſunt neceſſariæ in diffinitione, ſi ipſum diuiſum ibi ponitur. Tertiò dicitur, cuius uſus eſt eius conſumptio: quia res, quarum uſus non eſt conſumptio, non mutuantur ſecundùm ꝙ ordinantur in talem uſum. Nam non dicor ueſtimentum meum tibi mutuare, ſi ad tempus ipſum tibi concedo: quia eius uſus non eſt eius conſumptio: licet diſponat ad conſumptionem tandem: ſed dicor id tibi commodare, ſi id ad tempus tibi concedo ad uſum gratis: ſed pecunia & frumentum & uinum, & huiuſmodi ſunt ordinata ad uſum, qui eſt eorundem conſumptio.ſ. pecunia ad negociationes & mercãtias, per quas pecunia conſumitur. & hoc quoad dominium ipſius expendentis, & frumentum & uinum ad eſum & potum. Vnde in rebus, quarum uſus eſt earum conſumptio, non cadit uſus ſub precio ſine ſubſtantia. In aliis uerò poteſt uſus cadere ſub precio ſine ſubſtantia, ita ꝙ uſus earum acquiritur pro precio ſubſtantia manente in dominio alterius. Ex quo ſequitur corollarium, ꝙ impropriè capitur mutuum. iiij.Reg.iiij. ubi dicitur. Vade pete mutuò ab omnibus uicinis tuis uaſa uacua &c. Similiter.iiij.Reg.vj. de ferro, quod cecidit uni de filiis prophetarum in aquam, cum dicitur. hoc ipſum mutuò acceperam: ibi enim mutuum accipitur pro accommodatione, prout latius patebit.q.xxxiij.

Contra illam clauſulam arguitur. Veſtis eſt res, cuius uſus non eſt eius conſumptio: & tamen eſt nata mutuari: quia pro ea contingit accipi uſuram, modo uſura tantum accipitur ratione mutui. igitur. Maior probatur per l. pro auro. C. de uſuris. ubi dicitur ſic. pro auro & argento & ueſte facto chirographo licitas ſolui, uel promitti uſuras iuſſimus. Dicendum, ꝙ quando pro ea contingit accipi uſuram: ut in d. l. non accipitur pro ea, niſi inquantum eſt æſtimata in quantitate pecuniæ: utputa petis, ꝙ mutuem tibi x. flor. ego dico

pecuniam

pecuniam non habeo: ſed veſtem tanti ualentem tibi concedam, acſi.s.flor.tibi mutuaſſem, & inde vt de x. flor.dabit mihi vſuram. Dicitur quartò, ſecũdum quã ordinatur ad talem vſum: quia ſi ſecundùm ꝙ talis res ordinaretur in alium vſum: non eſſet mutuum, vt ſi pecuniam meam tibi concedam ad hoc, vt eam contrectes in manu tua forte ad ſanitatem tuam: puta quia eſt aurum, qood habet virtutem contra quaſdam ægritudines, vel vt ponas ad tabulam tuam propter oſtentationem, ut diues videaris, uel ut eam ualeas creditori tuo impignerare, quouſque ei poſſis ſoluere: prout ſæpe fit inter amicos, ꝙ aliquis alteri concedit aurum, vt impigneret: non eſt inquam mutuum. Nam ille vſus, ſcilicet contrectatio vel impigneratio non eſt eius conſumptio. Vnde illa conceſſio eſt locatio, ſi ſaltem pro mercede eam tibi concedo, vel contractus innominatus, do vt des, nec illa conceſſio pro mercede facta eſt vſuraria, licet fiat propter lucrum: quia non eſt conceſſio mutuationis, in qua ſola reſidet pactum uſuræ, quamuis illa conceſſio poſſit eſſe alia ſpecie pacti infecta pro quanto concederet ſibi ad peccandũ.ſ. ad vanã oſtentationem, uel huiuſmodi. Si autem eſt gratis conceſſa: tunc eſt commodatio. Dicitur quintò, non tantum transferendo uſum, in hoc differt a contractu locationis & commodationis, in quib. ſolum transfertur res quo ad detentationem & vſum, non quo ad dominium: in mutuo autem quo ad utrunque. Vnde dicitur, mutuo.i.de meo facio tuum Et ſi arguatur, fideiuſſor, qui loco debitoris ſoluit debitori debitum, dicitur mutuare debitori: & tamen non transfert dominiũ illius rei mutuatæ in debitorem: ſed in creditorem. alioquin in duos dominos diſparatos transferret. Dicẽdum, ꝙ implicitè mutuat debitori. & ideo etiam implicitè & uirtualiter transfert dominium illius in debitorem. ſed non ibi ſiſtendo. ſed ultra de eius dominio transfert in dominium creditoris. & ſic immediate in debitorẽ & mediate & finaliter in creditorem. Dicitur ſextò, illo tamen alio obligato &c. in hoc differt a donatione: quia in donatione licet etiam transferatur res in alterum quo ad uſum & dominium: tamen ille alius non obligatur ad reddendum illam, uel aliam rẽ. Vnde donum ſecundùm Ariſt. in iiij. topic. eſt datio irredibilis.i. datio facta ſine ſpe, ꝙ donatarius reddat æquiualẽs. Et licet donatarius obligetur donatori obligatione naturali ad beneuolentiam habẽdam circa donatorem: non tamen eſt illa obligatio ciuilis, nec potens de ſe gignere actionem in iudicio exteriori. Dicitur ſeptimò, poſt lapſum temporis. in hoc differt a cambio & permutatione. Nam cambiens florenum pro moneta, licet etiam transferat numiſma, ſiue florenum in alium quo ad uſum & dominium: etiam illo alio obligato ad reddendum ſibi monetam æquiualentem: tamen ille alius obligatur ad mox reddendũ ſine expectatione temporis. Et hoc ſi cambium eſt purum, qđ dico: quia ſi expectaret redditionem fiendam per aliũ: ibi etiam eſſet admistum mutuum in illo cambio, pro quanto enim vellet, ꝙ alius per aliquod tempus poſſet monetam retinere, & poſtea ſibi dare, perinde eſt, acſi illam monetam iam ſuam factam & receptam mutuaſſet illi alteri. Similiter dic de permutatione, qua Ioannes permutat ſuum bouem pro equo Petri. Dicitur octauò, idem in genere, & æquiualens: quia recipiens mutuum non tenetur ad reſtituendum eandem rem in numero, ſeu in indiuiduo, quam mutuo accepit, quod patet: quia ex quo ſolum illæ res ſunt natæ mutuari, quarum vſus eſt earundem conſumptio, ſecundùm ꝙ ſunt tales: tunc eoipſo, ꝙ quis mutuat aliquam rem proximo: conſentit, ꝙ alius conſumat illam rem, & ꝑ conſequens ꝙ non eandem reſtituat in numero: cum conſumptum non poſſit naturaliter idem in numero redire. ſi eſt ſimpliciter conſumptum: ſicut quãdo mutuatur frumentum, vel uinum, cuius uſus eſt eius conſumptio ſimpliciter dicta.i. corruptio. Sufficit ergo, ꝙ reddat idem in genere, & capitur idem in genere pro eo, quod non eſt idem in numero, ſeu in indiuiduo, dũ modo ſit idem in ſpecie: quod enim theologi uocant idem in ſpecie, domini iuriſtæ uocant idem in genere. & quod theologi idem in numero ſeu in indiuiduo, hoc vocant domini iuriſtæ idem in ſpecie. Vnde iuriſconſultus in l. ij. ff. ſi certum petatur: mutuum damus recepturi non eandem ſpeciem, quam dedimus, alioquin aut commodatum erit, aut depoſitum, ſed idem genus. Et ſic in hoc differt a commodato & locato, in quo oportet, ꝙ commodatarius & conductor reddat rem eandem in numero, aliàs condemnabitur quanti intereſt, nec etiam oportet, ꝙ in æquali bonitate omnimoda: quia conductor habet ius utendi re conducta. Modò naturale eſt, ꝙ res per uſum & ſi non mox conſumatur: tamen aliquo modo attenuatur in bonitate priſtina, dummodo illa attenuatio rei fiat per diſcretum uſum eius: ſecus ſi attenuaretur, uel deterio raretur ex eo, ꝙ ipſe indiſcretè, & per conſequens cum culpa, uel dolo ea fuiſſet uſus. Idem dic in commodato. Et dicitur notanter, æquiualens uel tantundem &c. quia ſtat, ꝙ illud reſtituendum non ſit æquiualẽs æſtimatione illius temporis, puta: quia interim decreuit ualor illius rei per lapſum temporis: & tamen ei reſtituit æquiualens in numero, pondere, uel menſura: immo etiam æquiualens in intrinſeca qualitate & bonitate: puta frumentum mutuatum, & quod nunc reſtituitur, ſunt æqualis bonitatis intrinſecæ, & æqualis menſuræ: & tamen non tantum nunc ualet frumentum, cum reſtituitur, ſicut prius: cum mutuò accipiebatur.

QVAESTIO. XIX.

Vtrum in aliquibus caſibus homo teneatur ſub pœna peccati mortalis ad mutuandum proximo. Solutio huius quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus, decem concluſionibus, & ſex dictis, & quattuor argumentis.

Prima ſuppoſitio. homines ſunt in triplici differentia, uel genere. Quidam enim habent in rebus temporalibus ad uitam hominis deſeruientibus ſuperfluũ: tam naturæ quàm perſonæ. Illud autem dicitur ſuperfluum naturę, quod non eſt neceſſarium ad ſuſtentationem uitæ hominis: ſic quia eo ſublato, adhuc homo habet alia, quibus ſufficienter poteſt natura eius ſuſtentari. Illud autem dicitur ſuperfluum perſonę, quod non eſt neceſſarium ad tenendum ſtatum congruentem perſonæ illi, ſic ꝙ illo etiam ſublato, adhuc talis homo habet alia, quibus ſufficienter poteſt tenere ſtatum ſibi congruentem, & ſic perſona accipitur in propoſito,

propoſito, prout ſonat dignitatem ſuperadditam naturæ ipſius ſuppoſiti. Vnde rex multa habet, quæ ſunt ſuperflua naturæ ſuæ. quia pro vita huius indiuidui, qđ eſt rex, non indigeret tantis bonis, quæ tamen ſunt neceſſaria perſonæ ſuæ. ideſt dignitati, vel ſtatui regali renendo. Et homines huius primi generis dicuntur alio nomine homines habentes abundantiam facultatum ſeu rerum temporalium, prout abundantia ſonat in ſuperfluitatem. Alij verò de ſecundo genere homines ſunt, qui in rebus temporalibus prædictis habent ſuperfluum naturæ, ſed non perſonæ: & declaratur proportionabiliter, vt iam declaratum eſt. Et illi dicuntur alio nomine habentes ſufficientiam facultatum: nam talib. non deficiunt temporalia pro natura vel perſona. Tertij verò & de tertio genere homines ſunt, qui in rebus temporalibus prædictis, nec habent ſuperfluum perſonæ, nec naturæ: ita ꝙ id quod habent, eſt neceſſarium tam ad perſonam, quàm ad naturam, & eſt inſufficiens ad perſonam, & illi dicuntur homines habentes penuriam facultatum.

Secunda ſuppoſitio. aliquid eſſe neceſſarium naturæ hominis poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, ꝙ ſit neceſſarium naturæ vnius determinati hominis. Alio modo, ꝙ ſit neceſſarium naturæ non tãtum vnius hominis: ſed etiam aliorum hominum coniunctorũ: quibus ille tenetur etiam prouidere de neceſſariis uitæ. Vnde ſtat, ꝙ aliqua temporalia non ſunt neceſſaria Petro ad naturam ſuam primo modo, quæ tamen ſunt neceſſaria eidem ſecundo modo pro quanto Petrus eſt paterfamilias obligatus alere vxorem & filios. Sicut in ſimili Hieronymus exponens illud Ioannis Baptiſtæ. Qui habet duas tunicas, det non habenti. Luc. iij. vult, ꝙ per unam tunicam intelligatur veſtimẽtum neceſſarium homini & familiæ ſuæ, per alteram ſuperfluum veſtimentum.

Tertia ſuppoſitio: homines indigentes ſunt triplices, ſeu in triplici genere, ſecundum ꝙ eſt triplex neceſſitas. Primi enim ſunt conſtituti in neceſſitate extrema, & illi ſunt tales, qui ſic ſe habent, ꝙ niſi ſubueniatur eis cibo, potu, veſtimento & huiuſmodi, exhalarẽt ſpiritum. Et beatus Thomas declarando extremam neceſſitatem dicit in iiij. diſt. xv. ꝙ caſus extremæ neceſſitatis iudicandus eſt, quando apparent ſigna probabilia futuræ neceſſitatis extremæ, niſi eis ſubueniatur: vt cum quis videt pauperem indigentem cibo, uel potu, vel huiuſmodi neceſſariis: & homines impotentes vel pigros ad ſubueniendum illi, nec pauperem ſibi poſſe prouidere. non eſt enim expectanda vltima & extrema neceſſitas: quia tunc forte non poſſet natura iuuari iã defecta. Secundi verò homines ſunt poſiti in neceſſitate arcta, ſeu magna, & notabili, citra tamen extremã neceſſitatem. Tertij verò ſunt in communi ſic, ꝙ nec in extrema, nec in citeriori arcta. ſed in citeriori non arcta, nec notabili.

Prima concluſio. homo non in omni caſu nec pro ſemper tenetur mutuare proximo, probatur quadrupliciter. Primò, homo non tenetur ad impoſſibile: ſed in aliquo caſu & pro aliquo tempore: huiuſmodi eſſet impoſſibile mutuare. ſ. ſi nihil habet, vel nullus ſit qui recipere velit. Secundò ſic, præceptum de mutuando eſt affirmatiuum. igitur non obligat pro ſemper. tenet conſequentia: quia in hoc differunt præceptum affirmatiuum & negatiuum, ꝙ negatiuum obligat ſemper & pro ſemper, & tenemur omni tempore ad hoc: vt nõ furemur, & tenemur pro omni tempore non furari, ſeu pro nullo tempore furari, ſed affirmatiuum obligat ſemper: ſed non pro ſemper. ſemper enim homo obligatur ad hoc, vt certis circunſtantiis tam ex parte ſui, quàm proximi concurrentibus mutuet: ſed quia illæ circunſtantiæ non ſemper concurrunt: ideo nõ obligabitur mutuare pro omni tempore. Tertiò probatur: quia præceptum de mutuando eſt de actu virtutis: mutuare enim eſt actus virtutis. Modo actus virtutis requirit debitas circumſtantias loci, temporis, finis agentis, & rei, circa quam agendus eſt, adeo ꝙ niſi illæ circũſtantiæ concurrant, actus non erit virtuoſus. Modo nõ pro omni tempore, nec in omni caſu cõcurrunt omnes circũſtantiæ requiſitæ ad actum mutuandi: vt eſt actus virtutis. igitur non tenetur homo mutuare in omni caſu nec pro ſemper. Quartò: quia dabilis eſt caſus, in quo vitioſum eſſet mutuare, vt ſi quis mutuaret ei, qui non ſolum non indigeret: ſed etiam abuſurus eſſet re mutuata: mutuante id ſciente. Iſta concluſio magis patebit ex vltima concluſione, vbi enumerabuntur caſus, in quibus non tenetur homo mutuare.

Secunda concluſio. in aliquibus caſibus tenetur homo ad mutuandum proximo ſub pęna peccati mortalis. probatur dupliciter. Primò ſic, in aliquibus caſibus tenetur homo donare proximo ſub pœna peccati mortalis. igitur concluſio vera. tenet conſequentia: quia maius eſt donare proximo, quàm mutuare: vt patet ex ſecunda ſuppoſitione. Añs probatur: quia dare eleemoſynam eſt donare. modo in aliquibus caſibus tenetur homo ad dandum eleemoſynam proximo ſub pœna peccati mortalis, igitur. Maior nota. Minor probatur: quia nullus punitur æternaliter niſi pro mortali peccato: ſed pro omiſſione dationis eleemoſynæ puniuntur homines æternaliter. Nam Mat. xxv. habetur, ꝙ iudex pro cauſa damnationis damnandorum allegabit dationis eleemoſynæ omiſſionem. Dicendo. Ite maledicti in ignem æternum. eſuriui enim & non dediſtis mihi &c. Item Lu. x. cum quidam legiſperitus reſpondiſſet ad parabolam Chriſti dicens, ꝙ ille, qui fecit miſericordiam cum vulnerato a latronibus, erat eius proximus, ſubiunxit Chriſtus præceptiuè dicens. Vade, & tu fac ſimiliter. Secundò ſic: homines tenentur diligere proximum ſub pœna peccati mortalis: dilectione non tantum cordis, quæ eſt velle ſibi bonum: ſed etiam dilectione operis operando & in effectu conferendo ſibi bonum, & hoc concurrentibus circunſtantiis in ipſo diligente. ſ. ꝙ habeat illud, quod in effectu ſibi poſſit conferre, & etiam in ipſo diligendo, qui indiget illo bono. Modo illæ circunſtantiæ aliquando concurrunt in homine petente mutuare. igitur in aliquibus caſibus tenetur homo ad mutuandum ſub pęna peccati mortalis: Maior probatur pro prima parte per illud Io. xv. hoc eſt pręceptum meum, vt diligatis vos inuicem. Secunda pars probatur per illud. j. Io. iij. Non diligamus verbo, neque lingua: ſed opere & veritate. Tertia pars, ſcilicet ꝙ concurrentibus circũſtantiis in ipſo diligente &c. probatur per illud Ioan. iij. Qui viderit fratrem ſuũ neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? q. d. talia non ſatisfacit pręcepto de dilectione corde & opere exhibenda proximo.

proximo. Vnde Auguſtinus in libello de decem chordis. Magna excuſatio, filiis ſuis ſeruat. tibi pater tuus ſeruat. ſeruas tu filiis tuis. ſeruant filij tui filiis ſuis. & nullus ſeruaturus eſt præceptum Dei. ſ. de dilectione Chriſti. & ſic innuit, ꝙ ex præcepto dilectionis tenemur & ad erogandum indigentibus bona noſtra. Tertiò ſic. Luc. vj. ait Chriſtus. Mutuum date. & Mat. v. Volenti a te mutuare, ne auertaris: ſed illud verbum date, non poteſt intelligi, ꝙ ſit in omni caſu conſilij: ſed potius ꝙ in aliquibus ſit præcepti, probatur dupliciter. Primò ſic: quia verba imperatiui modi ſequentia & præcedētia intelligenda ſunt in aliquibus caſibus præceptiuè. Nam immediate dixit. Diligite inimicos veſtros, benefacite, & mutuum date. Modò diligite & benefacite ibi capiuntur, ut etiam intelligantur in certis caſib. pręceptiuè, in quibus ſimpliciter tenemur homo diligere, etiam in effectu benefaciendo inimicis ſuis ſecundùm ꝙ dicitur. Exo. xxij. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſubleuabis. Similiter uerba ſequentia. Eſtote miſericordes &c. Nolite iudicare, nolite condemnare &c. quæ omnia intelliguntur præceptiuè. Modò ex circumſtantia ſcripturarum eſt ſumenda intelligentia ſecundùm Hilarium. Secundò ſic: quia quando Chriſtus ait Luc. xj. Quod ſupereſt, date eleemoſynam. date, exponitur in aliquibus caſib. ut eſt verbum præceptiuum. igitur eadem ratione & magis hic erit præceptiuè intelligendum in aliquibus caſibus: cum grauius ſit dare eleemoſynam, quàm mutuare. Et quia ad ſciendum caſus, in quibus homo tenetur mutuare, multum confert ſcire, in quibus tenetur dare eleemoſynam. ideo hic de illis aliquid inferetur. eſt ergo tertia concluſio.

Tertia concluſio. duo ſunt caſus, de quibus non debet dubitari, in quibus tenetur homo ad donandum proximo ſuo eleemoſynam. Primus, quando homo hēt ſuperfluum tam perſonæ quàm naturę, & hoc naturæ ſuæ & ſuorum, quibus tenetur, & proximus indigens eſt conſtitutus in extrema neceſſitate. Secundus, quando homo habet ſuperfluum naturæ ſuæ & ſuorum, quibus tenetur, licet id non ſit ſuperfluum perſonæ: imo etiam neceſſarium ad decentiam ſtatus ſui & familiæ, & proximus indigens eſt conſtitutus in extrema neceſſitate. Primus caſus ponitur a ſancto Tho. Rich. in iiij. Henrico in quodlibetis, a Nicolao de Lira. j. Io. iij. & ab Alex. de Ales in iiij. parte. Secundus autem ponitur a Rich. & Durando. Et licet ſanctus Tho. in ij. ij. q. xxxij. ar. vj. quò ad ſecundum caſum videatur contrarium dicere, volendo ꝙ ſecundus caſus ſit conſilij, ita ꝙ non peccaret mortaliter omittens illud: tamen ad ſancti Tho. auctoritatem poteſt dupliciter reſponderi. Primò, ꝙ auctoritas eius non concludit: cum ratio innitens regulæ charitatis ſit ad contrariū, quod ſic oſtēditur. Charitas enim debet eſſe ordinata, ut quod maius, uel dignius ſit, magis diligatur & præferatur. Vnde & propter ordinem charitatis dicunt doct. ꝙ primò diligendus eſt Deus, deinde anima propria, deinde anima proximi, deinde corpus proprium, adeo ꝙ etiam plus eſt diligenda anima proximi: quàm propriū corpus: cum anima proximi longè ſit præſtantior corpore proprio. Modò natura proximi nobilior eſt, quàm ſtatus proprius, adeo ꝙ etiam homo met prędiligeret perdere proprium ſtatum & conſeruare animam, quā econtra. igitur etiam debebit naturam proximi conſtituti in extrema neceſſitate prædiligere decentiæ proprij ſtatus. ſtatus enim eſt quid accidentale: natura aūt quid ſubſtantiale. Secundò poteſt dici, ꝙ verbum ſancti Tho. poſſet taliter moderari, ꝙ eſſet verum. ſi intelligatur de illo diuite, qui licet habeat ſuperfluum naturæ ſuæ & ſuorum: quod tamen eſt neceſſarium ſtatui ſuo: tamen illud eſt adeo neceſſarium ſtatui ſuo, ꝙ propter eius carentiam ſuſtineret magna pericula, vel damna animæ, vel corporis. ſic inquam aliqui intelligunt dictum ſancti Tho. & verum quidem eſſet: ſed an ipſe ſic intellexerit, dubium uidetur. Nam ſic intelligendo illud quod habet, non eſſet propriè ſuperfluum naturæ ſuæ & ſuorum. immo videtur, ꝙ eſſet neceſſarium naturæ ſuæ: ſi enim ex eius carentia imminet periculum corporis: iam vitæ naturali ſuæ erit neceſſarium, ſi autem periculum animæ: iam illud neceſſariū uitæ ſpirituali ſuæ naturæ: ſi ſaltem periculum imminens eſt probabile uel æquilibre: quia anima committens ſe tali periculo peccati mortalis, peccat mortaliter. ideo ſimpliciter uidetur ſtandum cum Rich. & Duran. tenendo ſecundum caſum eſſe caſum, in quo obligatur homo ſub pęna peccati mortalis ad donandum eleemoſynam proximo.

Quarta concluſio. in eiſdem duobus caſibus tenetur homo ad mutuandum proximo ſuo ſub pęna peccati mortalis, probatur: quia in eiſdem tenetur donare proximo. igitur etiam mutuare petenti. tenet conſequentia a minori affirmatiuè. Et dico notanter, petenti mutuum: quia ſi non peteret mutuum, ſed abſolutam donationem: non ſatiſfaceret mutuando: immo tenetur donare: quia iam neceſſitas extrema fecit, ut illa res accedente petitione adeo ſit ſua, uel ſibi debita facta, ꝙ ſi alius deneget, poterit auferre occultè ſine peccato furti. Contra illas duas concluſiones arguitur. Si hæc concluſio eſſet uera, ſequeretur, ꝙ aut aliquis teneretur ad impoſſibile, aut in neutro illorum caſuum teneretur mutuare, probatur. Nam pono caſum, ꝙ habeam ſuperfluum in primo caſu, uel ſuperfluum in ſecundo caſu, & occurrat mihi conſtitutus in extrema neceſſitate petens mutuum, ego quoque præparem me ad mutuādum ſibi, ut petit: ſed inter pręparandum mox occurrit mihi alius conſtitutus in æquali extrema neceſſitate: & tamen non ſufficiam utrique mutuare: ſed tantū alteri poſſim, quæro, an tenear iam mutuare? & ſi ſic, aut igitur utrique: & ſic ad impoſſibile obligor, aut neutri, & ſic concluſio eſt falſa, aut uni & non alteri: & hoc non: quia quæro cui? non primo deſerto ſecūdo: quia non eſt maior ratio: cum circūſtantiæ ſint æquales in ipſis & in me reſpectu eorum. nec ſecundo deſerto primo eadem ratione. igitur. Dicendum, quòd caſu ſtante non teneor vtrique mutuare: quia tunc ſi ſolum uni eorum mutuarem: non ſatiſfeciſſem. & ſic ad impoſſibile tenerer. Vnde dicendum, quòd neutri eorum teneor: ut patet ex ſequenti: quia nec etiam alteri eorum teneor: quia dicendo alteri eorum teneor: alteri ſupponit determinatè, & quælibet ſingularis eſt falſa. ſed dicendum eſt, quòd teneor alteri eorum. Nā ſic dicendo, tunc ille terminus alteri, ſupponit confuſè tantum. ſequendo ly teneor. ſicut dicendo: teneor tibi unum florenum: non eſt ſenſus, quòd præciſè hūc determinatum tenear. Vnde ſi mutuauero primo, deobligatus

obligatus ſum a ſecundo. ſi ſecundo, deobligatus ſum a primo. ſimile argumentum fieri poteſt in caſu donationis eleemoſynæ, & ſimiliter ſoluetur.

Quinta concluſio. præter prædictos duos caſus eſt tertius dabilis, in quo non videtur ſimpliciter diffiniẽdum hominem ſub pęna peccati mortalis obligatum ad dandum eleemoſynam proximo .ſ. ſi homo habet ſuperfluum tam naturæ ſuę, quàm perſonæ & ſuorũ, & proximus conſtitutus eſt in neceſſitate: licet citeriori extrema neceſſitate: ſed tamen arcta ſeu magna & notabili ac graui. probatur allegando ad hoc tres doctores. Primò: nam Durandus in quarto loquens de habẽte ſuperfluum naturę & perſonæ, & volens dicere, quibus ille teneatur dare eleemoſynam: ait ſic. Non eſt dubium, quin ſit præceptum reſpectu illorum, qui sũt in extrema neceſſitate: de illis autem, qui non ſunt in extrema neceſſitate, licet ſint in magna uerecundia: nõ audeo plenè diffinire, nec condemnare maiorem partem diuitum. hæc ille. Et ſic ille doctor diffinire non audet, nec maiorem partem diuitum condemnare, qui ſic ſuperfluum habentes non ſubueniunt datione eleemoſynæ patientibus magnam neceſſitatem, licet citeriorem, quàm ſit extrema. Secundò probatur: quia ſecundum ſanctum Tho. vbi ſupra: non eſt mortale. Tertiò ad idem uidetur eſſe Alex. de Ales in quarta parte ſummę. q. cxiij. membro primo. & hoc ex modo loquendi eius ibidem trahi poteſt. Nam cum quæſiſſet. Vtrum ille, qui poteſt neceſſariò teneatur facere eleemoſynam indigenti citra vltimam neceſſitatem, ponit tria dicta. Primum eſt, ꝙ qui abundat in bonis fortunæ, debet de rigore, ſiue de neceſſitate iuſtitiæ ſubuenire illis, qui ſunt in extrema neceſſitate: quia peccaret, ſi non ſubueniret & mortaliter, vt opinor. Secundum dictum, illis autem, qui ſunt in euidenti & notabili neceſſitate tenetur ſubuenire de æquitate. i. tenetur de bono & æquo: ſi enim aliquis in bonis non neceſſariis abundat, & non ſubuenit proximo exiſtenti in notabili & euidenti neceſſitate: non ſubueniendo in hoc caſu præiudicat ęquitati iuſtitiæ: niſi illa, unde deberet tali ſubuenire, reſeruet aliquibus, quibus tenetur plus ſobuenire: vt fortaſſe aliquibus, de quorum bonitate eſt magis certus, uel ſunt magis propinqui. Tertiũ dictũ, illis autem, qui communi conſuetudine mendicant, nec tamen apparet in eis ſignum aliquod notabilis, ſiue grauis indigentiæ, ſi pręſumatur, ꝙ habeant ad pertranſeundum tempus illud, tenetur de diſpenſatione iuſtitię, & eſt meritorium ſubuenire: non eſt tamen demeritorium non ſubuenire: ſi ex cauſa aliqua leui rationabili non ſubueniat: ut ſi præſumatur, quòd indigens habeat, ꝙ illi ſufficiat ad tranſeundum tempus illud: quæ autem diſpenſatiuè fiunt, alliciunt ad ſimilem, nec tamen obligant inquantum huiuſmodi. Vnde quæ ex diſpenſatione iuſtitiæ fieri debent, ſi fiunt: bene fiũt, ſiue meritoriè, ſi non: non demerentur, qui omittunt. Hæc ille. Itaq; patet, ꝙ Alex. in ſecundo dicto iam poſito ſentit, ꝙ non peccat mortaliter. alioquin diceret, ꝙ in ſecundo caſu teneretur etiam de rigore iuſtitię ſicut in primo caſu dixit. Item etiam cum in caſu ſecundi dicti minus videatur obligari, quàm in caſu primi dicti: & tamen in caſu primi dicti non ſimpliciter aſſertinè aſſerit fore mortale: ſed ſolum dicit opinor, ſequitur, ꝙ in ſecundo caſu non ſenſit fore mortale: ſed tantum ueniale pro quanto eſt contra æquitatem, contra quam facere non ſine culpa tranſire poteſt: patebit tamen in ſeptima probatione ſextę concluſionis, quòd Alexan. ſenſit expreſsè oppoſitum in tertia parte ſummæ.

Sexta concluſio. licet non videatur ſimpliciter diffiniendum: tamen aliqualiter probabile uidetur, & non improbabile dicere, quòd in tali caſu ſit obligatio ſub pęna peccati mortalis. Prima pars huius concluſionis patet ex quinta. Sed ſecunda pars concluſionis probatur octopliciter, & primę quatuor probationes ſunt per auctoritates, alię per aliquas rationes, ſeu perſuaſiones. Prima auctoritas. Nam Ioan. in j. canon. ſua. c. iij. videtur velle talem in caſu huius quintę concluſionis peccare mortaliter. Nam ait ſic, qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſe habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? q. d. non ſimilis ſtant charitas & omiſſio ſubuentionis in tali caſu: igitur illa omiſſio eſt mortalis: quia ſola venialis omiſſio bene ſtat cum charitate in eodem. Nec valet duplex reſponſio hic dabilis. Prima, quòd Ioannes tantum loquatur de extrema: nã videtur, quòd quilibet prima facie audiens illam ſententiam Ioannis intelligat eam de qualibet magna & graui neceſſitate, etiam citeriori extrema reſpectu habẽtis ſuperfluum naturę & ſtatus. Nam de patiente extremam nemo dubitaret. Secunda reſponſio, quòd poſſit intelligi de claudente uiſcera interioris miſericordię, ideſt qui non ſolum non dat in effectu exteriori tali. ſed etiam non compatitur per affectum. Hęc ſecunda reſponſio dupliciter improbatur. Primò, nam immediate Ioannes ſubdit. Filioli non diligamus uerbo, neque lingua: ſed opere & ueritate. & ſic ſententiã pręcedentem uidetur per verba ſequentia exponere: vt intelligatur etiam ille claudere viſcera, qui etſi intus compatiatur: tamen exterius non ſuccurrit cum effectu. Secundò improbatur ſecunda reſponſio: quia pauper non minus tenetur ad hoc, ut non claudat uiſcera interioris miſericordię, ideſt compaſſionis, quàm diues: ergo ſi intelligeretur illa auctoritas Ioannis de interiori miſericordia tantùm: fruſtra præmiſiſſet dicens. qui habuerit ſubſtantiam huius mundi. quia ſiue haberet, ſiue non: non referret, quin charitas non maneret in eo, ſi clauderet viſcera compaſſionis ab eo. Secundò ſic: quia etiam Durandus vbi ſupra dicit, quòd illa auctoritas videtur hoc ſonare, ſcilicet de neceſſitate, etiam non extrema, dummodo ſit magna. Tertiò ſic: quia ad idem videtur eſſe Nicolaus de Ly. ſuper canon. Ioannis loco prędicto: dicens, quòd ibidem tangitur duplex caſus, in quo eleemoſynam facere neceſſitatis eſt & pręcepti. vnus eſt ex parte facultatis, ſcilicet, quando habet ſuperfluum victui & veſtitui conſyderatis neceſſitatibus perſonę & ſtatus &c. Secundus caſus eſt ex parte recipientis .ſ. quando patitur urgentem neceſſitatem: & non apparet, unde ſuſtentari poſſit, niſi per eleemoſynam iſtius: tunc ille tenetur dare nõ ſolum de ſuperfluo, ſicut in caſu prędicto: ſed ẽt de neceſſario non perſonę ſuę ſecundùm indiuiduum conſyderatę: ſed de neceſſario ſui ſtatus. Nam quilibet dẽt ſe reſtringere, vt proximum adiuuet in extrema neceſſitate: & ſm hoc ſubditur, & viderit fratrẽ ſuũ neceſſitatẽ hr̃e. ſ. ultimam. Hęc ille. Si igitur vult, ꝙ illi ſunt

duo

duo caſus diſtincti ſe non inuicem includeutes, ſequitur, ꝙ ptimus obligabit diuitem ad ſubueniendum patienti neceſſitatem etiam non extremam: dummodo arctam. alioquin ſi tantum habenti extremam; iam primus caſus includeret ſemper ſecũdum. & per cõſequẽs non erunt duo caſus diſtincti: licet hic poſſit dari vna caoillario: dicendo, ꝙ adhuc diſtinguerentur: quia ſecundus extendit ſe ad extremam neceſſitatem etiam reſpectu habentis tantum ſuperfluum naturæ non ſtatus: ut patet iotuenti verba Nicolai de Ly. ſed illa non obſtant: quia ſi ſecundus caſus hoc modo accipiatur, & vt ſic captus obligat ad mortale peccatum. igitur etiam ptimus reſpectu patientis nou extremaoi: ut deducitur conſequenter in quinta probatione. Quartò ſic. Nam Alex. de Ales in 3. parte ſum. q. 65. membro. 4. §. 1. expreſsè ſentit, hominem in cauſa quintæ & ſextæ concluſionis eſſe obligatum ad dandum eleemoſynam ſub pęna peccati mortalis, ait enim ſic. In dnobus caſibus omittit diues, ſi non dat pauperi indigenti. Primus eſt indigenti poſito in extrema neceſſitate, & hoc dictat ei conſcientia: ſi nou tunc dat, peccat mortaliter. Secundus caſus eſt in valde indigenò, ſed non in extrema neceſſitate: ſi enim habet aliquis multa ſuperflua, nec proponit melins diſpenſare, vel ęquè bene, & tunc non dat, peccat mortaliter, & ſic intelligitur illud. 1. Ioan. 3. Qui habuerit ſubſtãtiã huius mũdi &c. & Eccl. 4. Eleemoſynam pauperis ne defraudes: ſed redde ei debitum ſuum. & canon Amb. Non minoris criminis eſt habenti tollere, quàm cum poſſis & abundans ſis indigentibus denegare. Item Amb. Nemo dicat proprium, quod commune eſt. plus quàm ſufficit ad ſumptus violenter obtentum eſt. hæc ille. Ex quibus ſeqnitur, ꝙ aut Alexander contradicit ſibijpſi hic in 3. parte ſum. & ut ſupra allegatum eſt in 4. parte. Aut ſaltem in 4. parte intelligendus eſt, ꝙ ibidem loquatur de non habente ſuperfluum vtriuſque. vel ſi etiam de habente ſnperfluum vtriuſque ibidem loquatur, per hoc ꝙ dicit, ꝙ tenetur de æquitate ſnbuenire patienò magnam neceſſitatem: velit etiam intelligi tentionem ad pænam mortalis peccaò obligantem: cuius tamen oppoſitum videtur ex deductis in quinta concluſione. Itẽ Antooinus parte. 2. tit. 1. c. 7. §. 6. iu fine, ait. ꝙ illud: mutuom date, videretur eſſe præceptum quantum ad eos, qui commodè poſſunt mutuare ſine ootabili detrimento ſni ſtatns erga eos, qui ſunt in magnis oeceſſitatibus couſtituti, & quaſi extremis: qnia ſi hoc dicimos de eleemoſyna, a fortiori in mutuo. Hæc ille. Modò habens ſuperflua vtriuſque poteſt ſine uotabili detrimento ſtatus ſui mutuare & donare. igitur ſequitur oppoſitum. Quintò probatur rõne, ꝙ ſit aliqualiter probabile. Nam ſi ſecundus poſitus per Nicolaum de Ly. obligat diuitem de oeceſſario ſtatui ſuo ſubuenire paoenti extremam: ſequitur, quòd proportionabiliter obligabitur ptimis, qni habet ſuperfloum naturæ & ſtatus ſubuenire patienti citeriorem extrema. tenet conſequẽtia ratione proportionis: nam ita leuiter ſubuenit primus patienti arctam & citeriorem neceſſitatem, ſicut ſecundns ſubuenit patienti extremam. Sextò ſic. Nam Alexan. io 4. parte ſum. quæſtione. 1 & 3. membro. 1. cũ feciſſet quoddam argumentum in fine, volens ipſum ſoluere dicit ſic. Ad id, quod obijcitur &c. poteſt dici, quòd non valet hęc argumentatio. omittit ſi non dat etiam de neceſſarijs indigenti in extrema neceſſitate. igitur omittit ſi non dat de ſuperfluis indigenti citra extremam neceſſitatem: quia iuſtè excuſari poſſet per hoc, ꝙ reſeruat magis indigentibus, vel propinquioribus, vel aliquibus, quibus magis tenetur. Hæc ille. & loquitur de omiſſione mortali vtrobiqne. Tunc ſic arguo, ſi conſequentia ooo valet propter hoc, ꝙ illa excuſatio habet locum, igitur ſublata illa excuſatione tenebit cooſequenoa: quia ceſſante cauſa ceſſat effectus. Modò dabilis eſt caſus ſextæ concluſionis, vbi illa excuſatio locum non habet: puta nbi habens ſuperfluum naturæ & perſonæ oon reſeruat magis indigentibus, eo ꝙ ſtat, ꝙ nullus ſit pro tunc conſtitutus in maiori indigentia: quia non eſt maior illa niſi extrema: io qua nullus tunc eſt, nec præſumitur, quòd de propinquo eam aliquis incurrat. Item nec reſeruare vult propinquioribus, vel alijs, qnibus magis tenetur: qa ſtat, quòd adeo ſufficientia bona habeat tam pro ſe quàm pro ſibi iunctis, quibus tenetur, ꝙ adhuc habeat ſuperflua. igitur tunc in cauſa quintæ concluſionis tenebitur ſub mortali peccato patienti grauem oeceſſitatem ſubuenire. Septimò ſic. Nam in extremo iudicio indiſtinctè dicet iudex damnatis, eos ooo impleſſe opera miſericordiæ, & per conſequens peccaſſe mortaliter: cum igitur multitudo magna damnabitur. iuxta illud. Lata eſt porta & ſpacio. via quę ducit ad perditionem: & pauci ſunt, qui intrant per eam. Mat. 7. & tamen raro, vel vt in paucioribus occurrit caſus extremæ oeceſſitatis, in quo non ſubueniatur per habentes ſuperfluum vtriuſque: ſequitur, ꝙ etiam extra caſum extremæ oeceſſitatis nõ ſubuenire patienti magnam & grauem neceſſitatem ſit habenti ſuperfluum vtriuſque mortale. Octauò ſic. Nã auctoritates ſanctorum loquentes de caſu indigentiæ, io qoo aliquis abuodans ſub mortali peccato tenetur: non vtuntur verbis reſtringentibus oeceſſitatem ad extremam: ſicut tameu vtuntur in alijs locis, vbi reſtringunt neceſſitatem ad extremam. Nam Amb. di. 47. in c. ſicut hi. ait ſic. Eſurientium panis eſt, quem tu detines, nudorum redemptio & abſolutio eſt pecunia, quá iu terra defodis. tantorum ergo te ſcias inuadere bona, quantis poſſes præſtare, quod velis, ideſt debes velle. Hæc ille. Et ſic in hoc, ꝙ comparat omittentem in hoc caſu ſubuenire inuadenti bona aliotum: oult, ꝙ mortaliter peccet, & inquantum iudiſtinctè dicitur de eſurientibus, nndis, & captiuis ac miſeris, apparet, ꝙ non tantum vult loqui de patientibus illas miſerias in extrema neceſſitate, ſed etiam citra: non enim addit vt alibi. paſce fame morientem &c. Item ſimiliter intelligit Alexan. de Ales aliam auctoritatem allegatam in ſeptima probatione. Item. 1. ad Tioi. vlti. Diuitib. huius ſeculi præcipe, facile tribuere & cõmunicare &c. ubi non apparet fuiſſe de mente Pauli, ꝙ vellet, ꝙ Tim. tantum præciperet eis: ut paoentibus extremam neceſſitatem facile communicarent: immo etiam quòd patientibus citeriorem, dummodo ootabilem, tribuerent & communicarent, & per conſequens eſt præceptum dare talibus. Item Hierony. Aliena rapere cõuincitur, qui vltra neceſſaria reõnere comprobatur, ideſt mortale non erogare ſuperflua: ſicut mortale eſt rapere aliena, & noo dicit addendo, quòd ſuperflua noo erogare patienò extremam neceſſitatem ſit aliena rapere. Nam de extrema loquendo: etiam neceſſaria nõ erogare eſt pec

catum

catum: ſi ſint neceſſaria perſonæ tantum: ut patuit in tertia concluſione. Item Baſilius. Famelici panis eſt, quem tu tenes: nudi tunica, quam in cõclaui reſeruas: diſcalciati calceus, qui apud te marceſcit: indigentis argentum, quod poſſides inhumatum. quo circa tot iniuriaris, quot dare valeres. hęc ille. Et arguę ex illa ſicut ex ea, quæ fuit Amb.

Septima concluſio. ſatis probabile videtur, ꝙ in caſu quintę & ſextæ concluſionis homo teneatur ſub peccato mortali ad mutuandum proximo, probatur tripliciter. Primò: quia longè minus eſt mutuare, quàm dare eleemoſynam. Modò in caſu quintæ & ſextæ concluſionis aliqualiter probabile eſt, ꝙ homo teneatur proximo dare eleemoſynam. igitur in eodem caſu homo tenetur ad mutuandum proximo. & hoc per locum a minori erit ſatis & admodum probabile: maximè concurrente ratione proportionabilis habitudinis donationis ad mutationem. Secundò probatur: nam ſi Petrus furetur Ioanni aliquas res utiles: & poſtea cum adhuc illas Petrus habet, incidit in neceſſitatem arduam detinendi eas, quæ tamen neceſſitas non ſit extrema, ſed citerior. Ioannes verò nullum damnum patiatur ex dilatione reſtitutionis illarum rerum: quia commodè tranſire poteſt, ſecundùm doctores, Petrus ſine peccato mortali poteſt ſtante illo caſu illas res detinere: ſic .n. ſentire videtur Sco. in 4. di. 15. & Ioan. Neapolitanus, prout videri habet in tractatu reſtitutionum. Modò cauſa, cur licet Petro detinere alienum, non eſt niſi quia non detinet in tali caſu inuito domino, ſcilicet Ioanne, & hoc loquendo de Ioanne rationabiliter inuito. Nam dato, ꝙ Ioannes ſit inuitus: tamen rationabiliter ſe habendo, deberet eſſe contentus, ꝙ Petrus detineret. ſi igitur deberet eſſe contentus, & ratione illius poteſt Petrus detinere. igitur ſignum eſt, ꝙ ſi Petrus nõ haberet illas res, Ioannes teneretur ſibi eas mutuare. alioquin ſi non teneretur, non apparet qualiter Petrus excuſari poſſet in detentione rei alienę, quæ eſt negatiuo præcepto prohibita, & per conſequens pro omni tempore: igitur ſicut illæ circunſtantiæ faciũt Petrum excuſari a mortali: ita eędem obligabunt Ioannem ad mutuandum Petro: ſi non haberet illas res prius, cum ſic graui indigentia indigeret. tenet illa conſequentia dupliciter. Primò ex identitate rationis. Secundò a ſimili. Nam quæro a te, ſi Petrus in extrema conſtitutus neceſſitate occultè reciperet res Ioannis, an ne excuſaretur a mortali? Et reſpondes ꝙ ſic, eo ꝙ Ioannes met deberet & teneretur ſub mortali peccato dare Petro. igitur eodem modo ſi Petrus in ardua neceſſitate conſtitutus detinet res Ioannis, excuſabitur per illum modum, ſcilicet dicendo, ꝙ ideo excuſabitur, eo ꝙ Ioannes met deberet, & teneretur ſub mortali peccato ipſi Petro mutuare. Tertiò: quia ſanctus Bernardinus in ſuo tracta. reſtitutionum, expreſsè tenet, quòd homo in tali caſu obligatur ſub peccato mortali ad mutuandum proximo.

Octaua concluſio, licet præter prædictos tres caſus, in quibus homo (ut probabile eſt) tenetur ad mutuandum proximo ſub pęna peccati mortalis, ponantur ad huc tres caſus, in quibus etiam eadem obligatione ponitur homo obligari: non tamen videtur, ꝙ omnes illi tres caſus ſint probabiles. Prima pars probatur enumerando eos. Primus, ſi quis nullum ſuperfluum habet: immo quicquid habet eſt neceſſarium naturæ ſuæ & ſuorum, quibus tenetur: tamen ille non eſt conſtitutus in extrema neceſſitate, proximus verò eſt in extrema conſtitutus: tunc habens tenetur ſubuenire proximo: quia & ſi talis habens patiatur penuriam aliquam: non tamen adhuc deficit, nec moritur, proximus verò in neceſſitate conſtitutus moritur: niſi ſtatim ſibi ſubueniatur. cum igitur in extrema neceſſitate omnia ſunt communia: debebit illi ſubuenire de bonis alterius, tanquã de ſuis. Et poteſt confirmari ille caſus: quia ſicut proprius ſtatus ẽ poſtponẽdus & deſerẽdus, quatenus ſuccurratur vitę naturali proximi: ut patuit in tertia concluſione: ſi per poſtpoſitionem ſtatus ſeruetur vita proximi aliàs peritura: ita propria natura quò ad commoditates vitæ naturalis eſt poſtponenda & deſerenda quatenus ſuccurrat vitæ naturali proximi: ſi p poſtpoſitionem commoditatis propriæ naturę (ſeruata tamen propria natura in eſſe, licet poſtpoſita eius commoditate) ſeruari poſſit vita naturalis proximi ſimpliciter peritura. tenet conſequentia virtute proportionabilis habitudinis. Secundus caſus. Si homo habet ſuperfluũ naturæ tantum, & proximus patiatur neceſſitatem nõ extremam ſed arctam, tenebitur ſibi mutuare, & probari poſſet: quia proportionabiliter habet ſe talis ſuum proximum: ſicut ſe habet homo in primo caſu huius octauæ concluſionis ad ſuum proximum. patet intuenti. modo de primo caſu probatum eſt in eo eſſe obligationem ſub mortali peccato. igitur etiam in hoc ſecundo erit. Tertius caſus eſt. ſi homo habet ſuperfluum vtriuſque, ſcilicet naturę & perſonę: & proximus patiatur neceſſitatem nec extremam, nec arctam: ſed communem. Pro hoc caſu argui poſſet etiam ex verbis Ioannis io canon. 1. c. 3. vbi indiſtinctè dicit de fratre neceſſitatem patiente, & de habente ſubſtantiam huius mũdi. Similiter & Amb. videtur indiſtinctè loqui de patiente neceſſitatem, vel indigentiam comparando eum ad habentem ſuperfluum, quo modo talis abundans non minus peccet, quàm ſi tolleret proximo res ſuas, quod eſt vtique mortale. Ait inquam ſic. Non minoris eſt criminis habenti tollere: quàm cum poſſis & abundans ſis, indigentibus denegare. 47. di. c. ſicut hi. Secunda pars concluſionis probatur. Nam licet primus & ſecundus ſint probabiles: ut patet intuenti rationes adductas pro eis: & etiam quia B. Bernardinus tenet eos: tamen tertius inter illos tres non videtur probabilis. Nam licet in tali caſu videatur homo ſub aliqua culpa obligari: ſolùm tamen erit illa venialis. Nam non notabiliter læditur proximus ex omiſſione mutui ſibi ſi nõ niſi communi neceſſitate indiget. modo etiam furtum rei non notabilis ſed vilis: ut pomi de arbore aliena nõ eſt niſi culpa venialis & non mortalis: niſi vbi faceret mente tali, ꝙ ſi plus inueniſſet, plus etiam quid notabile accepiſſet. Et licet diues ſub nulla culpa obligaretur ad eleemoſynam dandam patienti talem neceſſitatem in caſu aliquo: puta ſi habens talem communem neceſſitatem non eſt pauper. ſicut contingit, ꝙ etiam aliqui non digni eleemoſyna patiuntur aliquam neceſſitatem communem, qui etiam nollent, vt eis daretur eleemoſyna: tamen ob hoc non ſequitur, quòd etiam ſub nulla culpa teneatur mutuare diues tali. Nam minus eſt mutuare, quàm donare, & adeo minus, quòd ſtat, quòd indignus eleemoſyna ſit dignus mutuo, & per

conſequens ſtat, ꝙ diues denegando alicui eleemoſynã in nullo peccaret, qui tamen eidem denegando mutuũ peccaret. Epilogando ergo videtur dicendũ ad quæſtionem, quòd quinqne ſunt caſus, in quibus tenetur homo ad mutuandum proximo ſub pœna peccati mortalis, inter quos eſt ordo in eorum veriſimilitudine & probabilitate. Nam duo primi indubitanter ſunt tenendi, tertius eſt admodum probabilis, quartus & quintus probabiles ſunt, ſextum non video probabilem qno ad mortalem culpam: ſed quo ad uenialem.

Nona conclusio. in illis caſibus, in quibus homo tenetur ad mutuandum, & in quibus tenetur ad donandum proximo bona temporalia fortunæ: tenetur etiã homo alia bona, in qnibus abundat, proximo ſimiliter indigenti donare & mutuare, concurrentibus circunſtantiis proportionabiliter ſe habentibus ad circũſtantias prædictorum caſuum. Huius accipe quadruplex exemplum. Primum eſt de medico vidente infirmũ pati infirmitatem neceſſitatis extremæ, vel arctam & grauem: cum ipſe eſt in ſimili facultate medendi conſtitutus, ſicut fuerat dans eleemoſynam, vel mutuans conſtitutus in facultate bonorum temporalium fortunæ. Secundum & tertium exempla accipe de aduocato exiſtente in facultate aduocandi, & iuriſperito in facultate couſulendi: comperando eum ad indigentem eius aduocatione vel conſilio, cnm ille indigens eſt in conſimili indigentia conſtitutus. puta panper eſt accuſatus iniuſtè accuſatione ciuili, vel criminali, nec habet ob defectum pecuniæ, vel alia de cauſa qui ſibi aduocatione, vel conſilio aſſiſtat. Quartum exemplum de theologo exiſtente in facultate exhortandi ad conuerſionẽ peccatorum: comparando eum ad peccatorem conſtitutum in indigentia habente ſe proportionabiliter ad indigentias prædictas: nam talem conuertere, vel deſolatum conſolari, cum alius veriſimiliter deſit, eſt opus miſericordię ſpiritualis, qnod non minus obligat, cnm ſit maioris meriti. Hanc cõcluſionem ſentiunt ſanctus Tho. atq; Hent. de Haſſia in tract. de contract. &c.

Decima concluſio. dabiles ſunt multi caſus, in quibus homo non tenetur ad mutuandum proximo, patet enumerando octo, quorum etiam duo vltimi non tantum non ſunt obligatorij: ſed etiam ſunt vitioſi. Primus, cum quis habet ſuperfluum perſonæ & naturæ & proximus non indiget. Secundus, ſi quis habet ſuperfluum naturæ licet non perſonæ, & proximus non indiget: & ille ſequitur ex primo. Tertius, ſi quis hẽt ſuperfluum naturæ ſed non perſonæ ſeu ſtatus, & proximus indiget tantum pro perſona, ſeu ſtatu ſuo: ꝙ. n. tunc non teneatur, probatur. nam tunc id, quod mutuaret, eſſet neceſſarium proprio ſtatui ſeruando: modo, vt dicit Durandus, nullus tenetur verecundè niuere in ſtatu ſuo, ut releuet alium de indecenti ſtatu ad decentia ſtatus. Quartus, ſi quis habet ſuperfluum naturæ licet non perſonæ, & proximus indiget indigẽtia non notabili, nec ardua: ſed communi. & ille ſequtur ad tertium per locum a minori affirmatiuè. Nam ſi patitur tantum communem indigentiam, non deficit in neceſſariis ſtatui. Quintus, ſi quis haber ſuperfluũ utriuſque: & proximus non niſi communi indigentia indiget: a quo tamen non ſperat rehabere ſortem ſuã, probatur: quia ſi tunc teneretur mutuare, teneretur donare. modo hoc non tunc tenetur, cum ſit ſolum conſilij. Ex quo ſequitur a contrario, ꝙ in caſu aliquo quis teneretur mntuare, ubi etiam non ſperaret rehabere ſuum. ſ. in caſu, quo teneretur donare, ſicut fuere tres caſus tertiæ, quartæ, quintæ & ſextæ cõcluſiouum. Nã tali mntuare, vbi. ſ. quis non ſperat rehabere ſortẽ ſuã, eſt aliquo modo donare: licet non ſit ſimpliciter donare. Sextus, ſi habenti ſuperfluum etiam utriuſque nõ conſtet de indigentia proximi, licet ei teneretur, ſi conſtaret. Nam homini obligato ad actum uirtutis debet præconſtare obiectum, circa quod uult exercere actum uirtutis eſſe congruum tali actui: non dico autem ſi non petatur: nam etiam ſi non petat indigens: conſtet tamen aliunde diuiti eius indigentia: talis obligabitur nihilominus ad mutuandum ei concurrentibus circũſtantiis ſupra tactis. Non enim ait Chriſtus. petenti mutuum date: ſed abſolutè, mutuum date. Vnde ait. Hen. de Haſ. Non excuſat diuites ſuperflua habentes a tranſgreſſione diuini præcepti, ſi nemo indigentium ab eis mutuum petat: quia ꝙ iam ab eis non petitur, eſt ex impietate, qua inualeſcente pauperibus nou mutuare conſueuerunt, ſed eos potius ad uſurarios publicos remittere, quòd eos non excuſat, eo ꝙ ſciũt plurimos indigentes eſſe, qui uſuris omnino deſtruuntur, & deſtructi ſunt. Hæc ille. Idem dic in datioue eleemoſynæ: non tamen dico, ꝙ teuetur habens ſuperflua met quærere, ut ſibi innoteſcant indigentes: ſed ſufficit, ut his, de quibus ſibi conſtat, ſuccurrat: vt etiam uult Tho. uidetur tsmen, ꝙ tanta poſſet eſſe cariſtia, præſſura, puſillanimitas & deſperatio in indigentibns aſſequendi mutuum, uel etiam donationem, ꝙ habens prædictis modis ſuperflua teneretur etiam inquirere, ut ſibi tales iudigentes innoteſcerent, uel ſaltem ꝙ ſe exhiberet beneuolum, ut indigentes in ardua neceſſitate conſtituti ad eum confugerent, & ſpem haberent aſſequendi. Septimus, ſi habens ſuperfluum utriuſque etiam ſperaret ſortem ſuam rehabere a proximo patiente communẽ tantum indigentiam: ſed tamen is eſſet abuſurus re mutuata: nam tunc non ſolum nõ teneretur mutuare: ſed potius ad oppoſitum teneretur, ue coopераretur ſibi ad abuſum & peccatum. Octauus, ſi quis tantùm habeat neceſſaria naturæ ſuæ & ſuorum, quibus tenetur, & proximus non in maiori neceſſitate eſſet cõſtitutus: ſed æquali, uel minori. nam tunc uitioſum eſſet: quia ꝯ charitatem ſecundum Thom. Rich. & Dur. & ſic duo ultimi caſus non tantum non ſunt obligatorij: ſed ẽt ſunt uitioſi. Attamen octauus poteſt in tribus caſibus eſſe non uitioſus, ſed laudabilis. Primò (ut dicit Tho. ij. ij. q. xxxij. ubi ſupra.) ſi quis daret perſonæ alicui: quia conſyderaret eam utiliorem reipublicæ uel eccleſiæ, quàm ſe, uel familiam. & ideo ipſe & familia præferret conſeruationem uitæ illius ſuæ, ſubueniendo ei de neceſſario uitæ, ad quod tamen non tenetur ex pręcepto: ſed pertinet ad magnam perfectionem. Secundo etiã laudabiliter quis daret eleemoſynam de neceſſario perſonæ aliquibus indigentibus, etiam ſi non extremæ: cũ ipſo uellet religionem ingredi. Tertiò, ſi in prompto ꝑ induſtriam poſſet ſibi cito ſuo decenti ſtatui prouidere. Hæc Tho.

Poſt has decem concluſiones ſubiungenda ſunt ſex dicta facientia pro maiori elucidatione concluſionũ.

Primum eſt pro decima concluſione. & eſt, licet ſecundùm quid loquendo ſeu ſuppoſita infirmitate: imperfectione

perfectione & malitiis hominum melius ſit, ꝙ indigentes non habeant copiam mutuum aſſequendi a diuitibus, quàm ꝙ habeant: tamen ſimpliciter loquendo melius eſſet, ꝙ haberent, quàm ꝙ non habent. Prima pars probatur: quia tanta eſt infirmitas, imperfectio & malitia hominum, ꝙ illa copia ſi haberetur, eſſet materia & occaſio (ſaltem accepta, & ſi non data) ꝙ indigentes recipientes mutua committerent multos abuſus prodigalitatis rerum temporalium. Secundò iidem ſeipſos redderent impotentes ad ſoluendum. & ſic dānificarent proximum in temporalibus, & per conſequens ſuam animam in peccato. Tertiò damnificarentur dantes mutuum, & ſic ſequerētur lites & odia &c. Secunda pars probatur: quia ſimpliciter melius eſſet habere copiam, qua multiplicitet exerceretur actus virtutis, quàm talem copiam non habere. modo mutuare gratis eſt actus virtutis: igitur cum non poſſit exerceri ſaltem in effectu niſi recipientibus aliquibus. ſequitur propoſitum. Quòd autem id, quod ſuppoſita imperfectione, vel malitia melius eſt: ſolum ſit dicendum melius ſecundùm quid, & alterum ſit dicendum melius ſimpliciter: patet ex deductis in q. ix. vbi ſimile habitum eſt, ꝙ licet ſecundùm quid loquendo, melius ſit, ꝙ non ſint omnia communia: tamen ſimpliciter melius eſſet, ꝙ omnia eſſent communia. Ex hoc dicto per locum a minori ſequitur, ꝙ etiam ſimpliciter loquendo melius eſſet, ꝙ haberetur copia recipiendi mutuum gratis, quàm ꝙ inueniantur mutuantes ad vſuram: nā peius eſt ad uſuras mutuare, quàm non inuenire copiā mutuandi. ſi igitur habere copiam mutuandi eſſet ſimpliciter melius, quàm hoc, quod eſt non inuenire copiam mutuandi: multo magis erit melius, quàm hoc quod eſt mutuare ad uſuram, uel etiam inuenire mutuantes ad uſuram.

Secundum dictum pro eadem decima concluſione. licet homo in octauo caſu decimæ concluſionis conſtitutus non ſit obligatus ad mutuum bonorum fortunę reſpectu hominis proximi, de quo idem caſus ſonat: tamen ob hoc non eſt omnino ab omni mutuo reſpectu eiuſdem perſonæ deobligatus. Probatur, nam talis homo adhuc multa habet, quæ tali proximo mutuare poteſt: immo donare. Eſt enim (ut ait Alex. in iij. parte ſummę. q. lxv.) multiplex donum, vtputa quadruplex. ſ. muneris a manu. Deut. xv. Præcipio tibi, vt aperias manum tuam egeno & pauperi. Secundum compaſſionis a corde. Eſa. lviij. Cum effuderis eſurienti animam tuā. Tertium donum verbi dulcis & conſolatorij ab ore. Eccl. xviij. Nonne ardorem refrigerabit ros: ſic & verbum melius, quàm datum. Vnde & ductis ad mortem tanquam in extrema neceſſitate conſtitutis: ſaltem mutuum conſolatorij verbi impendamus. Quartum obſequij in opere Exo. xxiij. Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere, nō pertranſibis, ſed ſubleuabis cum eo. Vnde per aſinum odientis te intelligere poſſumus corpus inimici noſtri, quod tunc ſub onere iacet, quando in extrema neceſſitate manet, quod uſque non ita inſenſibiliter pertrāſire debemus, quin ei iuxta poſſe mutuum, obſequij ſaltem, impendamus. Licet ergo ad mutuandum, vel donandum primum donum non teneatur quis in octauo caſu: tenetur tamen ad alia tria pro loco & tempore. Vnde Mat. v. Qui petit a te, da ei. glo. ſi deeſt facultas, da affectum, vel obſequium, uel verbū. Hoc ſecundum dictum etiam ſentit beatus Bernardinus in tract. contractuum.

Tertium dictum in illis caſibus, in quibus homo tenetur mutuare proximo ſub pœna peccati mortalis, aliquando non oportet conſyderare, an recipiens mutuum ſit iuſtus, uel iniuſtus, bonus uel malus, pius uel impius, fidelis uel infidelis, hæreticus uel catholicus, excommunicatus uel non: & ſic de aliis. In aliquibus verò eorum oportet talia conſyderare. De prima parte huius dicti accipe duo exempla. Primum, vt in illis, in quibus proximus eſt conſtitutus in extrema neceſſitate: nam tunc non curando qualis ſit proximus, dummodo in tali neceſſitate ſit, teneamur ei non ſolum mutuo, ſed etiam dono ſubuenire: etiam ſi oporteret aliis ſurripere occultè, uel palam: ſi non aliter poteſt prouideri patienti talem neceſſitatem. Aliud exemplum eiuſdem partis eſt: ut in caſibus arduæ neceſſitatis, dummodo non ſit recipiens abuſurus, uel ſe traditurus negligentiæ confiſus de prouiſione ſibi facta. & etiam dummodo mutuans per hoc, ꝙ mutuat iniuſtis: non fiat impotēs ad mutuandum iuſtis. Probatur: quia in eleemoſyna ſic eſt. igitur etiam in mutuo. Antecedens probatur, nam Chryſ. ait. Quieſcamus ab hac abſurda & diabolica peremptoria curioſitate. ſ. diſcernendo inter pauperem & pauperem: non enim ex vita eorum quos recipis, mercedem retributurus eſt Deus: ſed ex uoluntate & honorificentia multa & miſericordia & bonitate. di. xlij. c. quieſcamus. Et intelligitur illud dictum Chryſ. in caſu, quo quis ſufficit indiſtinctè omnibus dare: ſecus ubi per hoc, ꝙ daret iniuſtis, efficeretur impotens ad dandum iuſtis: tunc enim diſcernere debet iuſtos ab iniuſtis, ut potius deſereret iniuſtos, & iuſtis ſubueniret. & eodem modo eſt in mutuo. Hoc modo indiſtinctè uerum eſt illud Saluatoris. Omni petenti te, tribue. Luc. vj. Et illud Greg. ſuper Mat. xv. c. qui recipit iuſtum in nomine iuſti mercedem iuſti accipiet: dicentis. Mercede non carebit ſuſcipiens, & ſi iniuſtus ſit, qui ſuſcipitur. Attamē in illis caſibus dando impio, uel iniuſto, dare debet non ex quacunque cauſa ſed debita. ſ. intuitu naturæ releuandæ, quę eſt ad imaginem Dei & poſſibilis ad gratiam. Si autem intuitu uitij daretur: peccaret dans. Et dictum eſt notanter in ſecundo exemplo. dummodo recipiens non ſit abuſurus: & etiam dummodo mutuans &c. quia ſi aliquod illorū deeſſet, poſſet quis in caſu ſecundi exempli conſyderare recipientis malitiam, & ob id ei nolle mutuare. Exēplum autem ſecundæ partis dicti: vt ſi quis non ſufficiat omnibus: ſed tantum aliquibus mutuare: tunc. n. id agat, ut tantum ſubueniat iuſtis dimiſſis iniuſtis: niſi iniuſti eſſent in neceſſitate extrema & iuſti in citeriori. hoc modo intelligitur illud Eccle. xij. Da iuſto, & ne dederis peccatori: & bene fac humili, & ne dederis impio.

Quartum dictum. homines conſtituti in caſibus ſupradictis, in quib. homo obligatur mutuare proximo: non debent faciliter credere proprio iudicio, quo ſe iudicant excuſabiles ab obligatione mutui: quantumcunque videatur habere coloratas excuſationes, probatur tripliciter. Primò: quia ſapiens ait. Ne innitaris prudentiæ tuæ. Secūdò, quia non niſi bono iudicio ſtandum eſt & credendum: modo iudicium in propria cauſa non eſt bonū. igitur. Minor probatur tripliciter.

Primò.

Primò a ſigno: nam hinc ordinatum fuit, ꝙ nemo deberet eſſe iudex in propria cauſa. Secundò: quia quilibet eſt affectus ad proprium cauſam, modo in reb. amatis vel exoſis nemo bene iudicat. Nam amor & odium peruertunt iudicium. Tertiò quia ꝙ iudici prohibetur munerum acceptio eſt ex eo: quia affectio inde ſurgens ad dantem nata eſt peruertere iudicem. modo diuites ſunt affecti ad retentionem & augmentationem ſuarũ diuitiarum. igitur in earum erogatione per mutuum, vel eleemoſynam non facile debent ſtare proprio iudicio, quo ſibi videntur excuſabiles, & præſertim noſtris tẽporib. in quos fines ſeculi deuenerunt. Cum n. tẽporibus noſtris natura humana declinando ad veſperam in vltima mundi ætate ſit conſtituta: cõparatur ex toto genere homini ſeni vel impotenti. mõ Ariſt. ait 4. eth. Omnis ſenectus & omnis impotentia videtur illiberales facere, hæc enim decreſcente vita creſcit. natura nã que cum ſagax ſit, & ſuum ſentiat defectum: nititur p accumulationem diuitiarum ſuis defectibus ſubuenire. Secundò probatur dictũ illud, quia non facile deſerenda eſt via tutior & amplectenda dubia periculis ſubiecta. modo cõſtat, ꝙ homines ſunt obligati in aliquib. caſib. ſub mortali peccato ad mutuãdum, & ſi nõ mutuẽt, erunt rati de non tranſgreſſione præcepti. Sed iudicando ſe excuſabiles, & ſic non mutuando amplectuntur viam non tutam, ſed periculis ſubiectam. igitur non facile tali iudicio credere debent. Tertiò probatur: qa nonnulli viſi fuerunt habere admodum coloratas excuſationes, quæ tamen eis non profuerũt, quo minus atrociter puniti fuerũt a Deo, vt patet tribus exemplis. Primum de Saule, cui Deus non pepercit, ſed de regno ipſum proiecit: quia præceptum eius non cuſtodiuit, quamuis Saul pio opere, quod prætendebat, ſe excuſandum putaret. 1. Reg. 15. Vnde videntur multi, qui ſibi fingunt etiam leuiſſimas excuſationes, quibus contenti audaciter agant, quæ non licent, & caueant, ne ſimile periculum incurrant cum Saule. Secũdũ exemplum eſt. 2. Reg. 6. de Oza, qui licet cauſam vergentẽ haberet, vt tangeret arcam Dei: quia declinauit ad cainm: tamen interfectus eſt a Domino pro temeritate, qua ſoluit præceptum Domini de non tangendo arcam, ſaltem nudam, quæ ſic tangi non debebat, niſi a ſacerdotibus: licet etiam aliæ cauſæ illius interfectionis aſſignentur. Quid ergo de illis dicemus, qui ſpontaneè fabricant ſibi cauſas, qnib. de tranſgreſſione præcepti Dei excuſari putant. quid agũt, niſi ꝙ ſeipſos decipiũt, & ceos faciũt, quando ſibiipſis ſecuritatem ſtatuentes coonſcientiam deponũt, & de peccato in peccatũ corruũt. Tertium exemplum eſt. 3. Reg. 13. de propheta miſſo de Iuda ad Hieroboam in Bethel habentem præceptũ a Domino, ne in loco illo comederet & biberet, qui ibi comedens grauiter fuit punitus. licet inductus & deceptus fuerit a propheta loci illius dicentem ſibi, ꝙ & ipſe propheta eſſet, & ꝙ Dominus iuſſerit, vt ſecum comederet, etiam quamuis ita deciperet, nihilominus Deus prophetam ſuum conſentientem falſo prophetæ, & cõtra præceptũ eius cũ illo ibi comedẽtẽ, a leone interfici fecit & cadauer in ſepulchrũ patrũ ſuorũ ob hoc non inſerendum prædixit. potius ergo tales iudicio aliorũ & hoc peritorũ & timoratorum ſtare dñt, q̃ proprio.

Quintum dictum: cum homo vult iudicare, an ne bona, quæ habet, ſint neceſſaria naturæ ſuæ, & ſuorum, vel perſonæ, vt ſic diiudicet, an ſit obligatus ad mutuãdum, vel non, licet poſſit reſpicere non tantum ad ea, quæ nunc ſibi incumbunt, ſed etiam ad ea, quæ ſibi incumbent in futuro tempore, non tamen eſt licitum vel ſe metiri bona ſua ſecundùm quoſcunque caſus futuros poſſibiles ſibi & ſuis accidere. Prima pars probatur quia licitum eſt hõi eſſe prouidum, modo prouidentia reſpicit futura, igitur. & hoc eſt etiam de mente Nicolai de Lyra. 1. Ioan. 3. loquentis de habente ſuperfluum victui & veſtitui, vbi addit dicens. Conſyderatis neceſſitatibus perſonæ & ſtatus, & non ſolum ſecundũ præſentem ſtatum, ſed etiam ſecundùm ea quæ probabiliter poſſunt occurrere & frequenter occurrunt. Secunda pars probatur, nam ſi ſic tunc poſſet homo quãtumcũq; diues iudicare, ꝙ ea, quæ haberet, eſſent neceſſaria ſibi & ſuis: quia nullus eſt tam diues, quin in maximis diſfortunijs ſibi poſſibilibus euenire indigeret omnib. illis. Secũdò ſic, quia hoc eſſet, vt ſanctus Tho. dicit in ſecunda ſecũdæ, vbi ſupra, de craſtino cogitare; quod Dominus prohibet Math. 6.

Sextum dictum. licet in tertio caſu tacto in quinta & ſexta concluſionib. homo teneatur ad mutuandum: poſſet tamen excuſari a peccato in duob. caſib. Primò ſi reſeruaret magis indigentib. Secundò, ſi equè indigentibus propinquiorib. vel digniorib. Ratio quia magis tenetur vtrique iam dictis. ſi igitur vt his, quib. magis obligatur, ſuccurrat, nõ ſuccurrit, quib. minus tenetur, erit meritò excuſatus, ſalua limitatione dicenda in ſolutione tertij argu. Sed contra primò arguitur ſic. hic homo habet ſuperflua, & hic pauper eſt in arcta neceſſitate, & adſunt locus & tempus. igitur tenetur ei mutuare, ergo non mutuando non excuſatur. Dicendum, negando antecedens pro ſecunda parte. Nam non adeſt locus & tempus, ſi hic diues proponit melius dare. Secundò ſic, quæcunq; vultis, vt vobis faciant homines, & vos facite illis. Sed iſte diues iuſtè & diſcretè vellet ſibi mutuari, ſi eſſet in ſtatu huius indigentis. igitur idem tenetur mutuare huic indigenti. igitur non mutuando non excuſatur. Dicendũ, ſi iſte diues eſſet in ſtatu iſtius indigentis, haberet indiſcretam voluntatem, ſi vellet ſibi omnib. modis mutuari, puta etiam in caſu, quo alius melius proponeret ſe acturum de illo mutuo, quale eſſet ſubuenire proximo magis indigẽti vel digniori. Tertiò ſic. 1. Ioan. 3. Qui habuerit ſubſtantiam vt ſupr. Sed iſte diues habet ſubſtantiam huius mũdi, & videt fratrem ſuum neceſſitatem habere, ergo ſi claudit viſcera ab eo, ita ꝙ non mutuet ei, charitas Dei non eſt in illo. Nec valet, ſi dicatur, ꝙ non claudit viſcera quo ad compaſſionẽ, quia ad hoc idẽ teneretur, etiam ſi nõ eſſet diues. & ſic fruſtra præmiſiſſet Ioannes dicẽs. Qui habuerit ſubſtantiam huius mũdi. Dicendum, ꝙ tenetur non claudere viſcera, etiam per effectualem dationem, niſi proponat ſe melius diſpenſaturum illa bona: attamen ad hoc vt propoſitum melius diſpenſandi excuſet diuitem, oportet, vt videtur, ꝙ ſit talis caſus, ꝙ per hoc, ꝙ mutuaret illi indigenti pro hoc tpe impediretur a mutuãdo alteri meliori, vel digniori, vel magis indigenti: puta qa alius de proximo eſſet petiturus idipſum a diuite. ſecus vbi mutuatio vni facta nõ prudicaret, quo minus poſſet etiam alteri fieri. & hoc vel propter abũdãtiã diuitiis ſufficientis vtriſq; mutuare, vel propter interuallũ temporis, in quo primus interea reſtitueret diuiti.

QVAESTIO XX.

Vtrum in caſibus,in quibus homo tenetur ſub pœna peccati mortalis mutuare proximo, requirantur aliquę circunſtantię ad hoc, quòd mutuatio ſit actus uirtuoſus. Solu.q. ſtat in trib. cõcluſio.

Prima concluſio. ad hoc requiruntur ſeptem circunſtantię. ſ. quis, cur, quid, cui, quomodo, vbi, & quando, & quatuor primæ & duæ vltimæ declarantur in hac prima concluſione. Primò igitur requiritur, quia: nam mutuans debet eſſe talis, qui habeat bona, quæ nõ ſunt neceſſaria naturæ proprię & naturæ ſuorum, quib. per prius tenetur, ut patuit in 9. concluſione, alioquin mutuatio erit vitioſa r ſt loquendo, & dico r ſt propter fallentias ibidem expreſſas. Cui, nam mutuatio debet fieri indigenti, alioquin nõ cadit ſuper debitum obiectũ : attamen nõ oportet, quòd ſit ardua indigentia ad hoc, ꝙ mutuatio nõ ſit vitioſa. licet requiratur ad hoc, quòd omiſſio mutuationis ſit mortalis. Per cui, etiam eſt intelligendum, quòd recipiens non tantum debet eſſe ab uſuris re mutuata, alioquin ſi id ſciat mutuans, mutuatio erit vitioſa. Quid, nam res mutuanda debet eſſe ipſius mutuantis: nam mutuare eſt de meo facere tuum, ita quòd debet eſſe in dominio mutuãtis, & fieri de dominio recipientis. modo nemo plus iuris in alium trãſferre poteſt, quàm ipſe noſcitur habere. Item quia ſi eſt aliena, mutuando eam contrectat vterq; rem alienam. igitur peccant, & ſic mutuatio erit vitioſa. Cur, ideſt ob quam cauſam finalem. Nam debet propter Deum mutuare & gratis, i. non propter lucrum temporale conſequendum, alioquin erit mutuatio vſuraria, de qua circunſtantia latius dicetur in ſeqnẽtibus, q̃ neceſſaria ſit. Quintò & ſextò requiruntur vbi & quando, i. locus & tempus: quia ſicut alij actus virtuoſi debent fieri in debitis locis & temporibus, ſic & ille. vnde mutuatio non debet fieri ſuper altaribus ſacris numerando pecunias, nec tpe diuinorum officiorum, ſi illi mutuãs & mutuũ recipiens interſint, vel intereſſe debent. Quo modo? Nam ad hoc ꝙ mutuatio fiat virtuoſe & laudabiliter, requiritur debitus modus, de quo in ſecũdo dicto.

Secunda concluſio. debitus modus mutuandi conſiſtit in 11. pũctis. ſ. ꝙ mutuando cõpatiat proximo, cui mutuat. Secundò, ꝙ benignis verbis fiat. Tertiò, ꝙ mutuet ſibi ſufficientiam, ſi poteſt. Quartò, hilarit. Quintò, ꝙ humiliter. Sextò, ꝙ diſcretè. Septimò, ꝙ celeriter. Octauò piè. Nonò faciliter. Decimò ordinatè. Vndecimò ex charitate. Quòd autem talis modus requiratur, probatur: quia talis modus requiritur ad hoc, ꝙ virtuoſè & laudabiliter det elemoſynam. igitur etiam ad hoc, ꝙ virtuoſè mutuet. tenet ꝯña a ſimili: imo a minori affirmatiuè, cum donare ſit difficilius opus: & tamen ad ipſum tales conditiones requirũtur: multo magis ad mutuare, quod eſt facilius. Añs ꝓbatur inductiuè. Cõpaſſio inquam requiritur. Eſa. 58. Cum effuderis eſuriẽti aĩam tu. hoc autem eſt per cõpaſſionem. Benignitas verbi, Ecc. 18. Nonne ardorem refrigerabit ros? ſic & verbũ melius, q̃ datum. Abũdantia dati. Tob. 4. Si multum tibi fuerit: abun. tribue. & 2. Cor. 9. Qui parcè ſeminat, parcè metet &c. Hilaritas dantis, Ecc. 35. In omi dato hilarem fac vultũ. & 2. Cor. 9. Non ex triſtitia, aut neceſſitate: hilarem. n. datorem diligit Deus. Humilitas dantis. Prouer. 28. Qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam. Diſcretio, Ecc. 12. Da iuſto, & ne des peccatori. Quomodo tamen hæc conditio ſit intelligenda: diſcernendo, ſcilicet inter iuſtum & iniuſtum in mutuando, habitum eſt in tertio dicto præcedẽtis quæſtionis. Per diſcretionem etiam in mutuo ſeruandam intelligi poteſt, ut non mutuet tantam abundantiam, vt vel ipſe, vel ſui, quibus tenetur, non patiantur neceſſitatem, aut: vt uni ſuperflua, quibus recipiens non indiget, mutuet, & aliis æquè, vel magis indigentib. ſubuenire non poſſit. Celeritas, Prouerb. 3. Ne dicas amico: vade & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis. Pietas. 1. ad Tim. 4. Exercitatio corporis ad modicum valet, pietas autem ad omnia vtilis eſt. Facilitas. 1. ad Tim. 6. Diuitibus huius ſęculi præcipe facile tribuere, communicare. Ordo dandi, Ecc. 3. Miſerere animæ tuæ placens Deo. i. ſi vis ordinatè miſereri, incipe a teipſo; & conſequenter ꝓximis, & dehinc extraneis, & ſic de aliis. Charitas. 1. Cor. 13. Si diſtribuero in cibos pauperum omnem facultatem meam: charitatem autem non habeã, nihil mihi prodeſt. Attamen charitas ad actum donandi eleemoſynam nõ requiritur ad hoc, ꝙ ſit virtuoſus, ſic intelligendo, ꝙ ſi carens charitate mutuet, vel donet eleemoſynã, actus ille ſit vitioſus, vel nullo mõ virtuoſus: immo poteſt talis actus eſſe moraliter bonus, ſi eũ faciat propter Deum, & aliis circunſtantiis ſeruatis: quamuis agens in hac vice non ſit in gratia Dei, ſed requiritur ad hoc ꝙ ſit virtuoſus meritoriè.

Tertia concluſio. debitus ordo ſeruandus in mutuo conſiſtit in nouem punctis ſequentibus, quod patet: quia in talibus nouem conſiſtit debitus ordo ſeruandus dando eleemoſynam: igitur etiam in mutuando. tenet conſequentia, vt in ſecundo dicto probatum eſt. Antecedens probatur. Nam ſecundùm Ambr. Si donans non poteſt omnibus indigentibus ſufficere, conſyderare debet fidelem: quia fidelis præferendus eſt infideli. quod intelligendum eſt cæteris paribus, & præcipuè ſtante æqualitate indigentiæ: nam ſi infidelis eſſet in extrema, & fidelis in citeriori, potius eẽt ecõtra agendum. Similiter ſi in æquali neceſſitate eſſent: attamen ſperaretur, ꝙ infidelis ex hmõi dono tantùm afficeretur, ꝙ cõuerteretur ad fidem, qui aliàs non fuiſſet conuertendus, aut ſi ex denegatione ſibi facta ita ſcãdalizaretur, quòd cum aliàs conuerti voluiſſet: nunc autem nollet: iam potius præferendus eſſet infidelis fideli. Secundò conſiderandus eſt locus. nam illi, qui captiui tenentur ab hoſtibus, ſunt aliis præferendi. hi em̃ minus poſſunt conquirere, quib. indigent, aut notificare ſuas indigentias diuitibus. Tertiò conſideranda eſt cauſa, vt ſi captus propter debitum iuſtum excrucietur in carcere: nam ſi omnibus debetur miſericordia iuſto amplius. vnde præferendus eſt cæteris paribus iuſtus iniuſto. Quartò debilitas: quia claudi, cęci, & valetudinarij ſunt aliis præferendi, cæteris paribus. Quintò nobilitas, i. verecundia, quæ ingenuos perdit natales: tam tales plus verentur petere, & per conſequens minus innoteſcere poteſt eorum indigentia diuitib. Vñ & beatus Nicolaus ſtuduit ſuccurrere cuidam nobili qui ob inopiam voluit tres filias proſtituiſſe, vt de commertio illo infami aleretur. Sextò ætas, quia ſenes iuuenibus cæteris paribus ſunt præferendi. Septimò coniũctio vel attinentia, nam exhibitio charitatis & beneficiorum ad magis coniunctos, propinquos & attinentes

tes magis eſt attendenda. Circa tamen hoc ſeptimum nota ſecundùm Tho. 2.2.q.31. propinquitas vnius hominis ad aliom poteſt attendi diuerſimodè ſecundùm diuerſa, in quibus homines ſibi adinuicem communicant, ut conſanguinitas in naturali cõiunctione, ꝯciues in ciuili, & fideles in ſpirituali, & ſic de alijs. & ſecundùm diuerſas coniunctiones ſunt diuerſa beneficis impeodenda, usm vnicuique magis eſt beneficium impẽdendum pertinens ad illam rem ſecundùm quã eſt nobis magis cõiunctus. & hoc eſt verũ ſimpliciter loquẽdo: quia illud põt & debet aliqñ non ſeruari ſm varietatẽ locorum, temporũ, & negociornm, nã in aliquo caſu magis ſubueniendũ eſt extraneo, puta in extrema neceſſitate, quàm patri non patienti illam neceſſitatẽ. Itẽ inter propinquos ẽt eſt talis ordo ſeruandus, ꝙ preſentes ſunt omnibus alijs propinquis pręferendi, adeo ꝙ ſi neceſſitates ſint æquales, pater infidelis pferẽdus eſt in exhibitione nutrimenti extraneo fideli. & ẽt parentes ſunt filijs pręferendi in extrema neceſſitate, nullum enim benefactoris beneficiũ eſt ſicut parentũ. ſecus vbi neceſſitates nõ ſunt æquales, vel aliqua alia cõditio pręponderet, puta cõmunis vtilitatis eccleſiæ vel reipublicę. Octauus punctus & nonus poſiti ab Amb. ſunt modus & tẽpus. ſed illa omitto: quia per modũ ipſe intelligit diſcretionẽ, modo illa eſt expedita in ſecundo dicto tãquam ſpecies modi, ut hic accipio modũ. tẽpus ſimiliter ibidẽ eſt poſitũ. hic enim ſolũ ponẽda sũt illa, quæ reſpiciunt ordinẽ, & talia sũt pdicta ſeptẽ. de iſtis autẽ ſic conſiderãdis hſ di. 86. c. non ſatis. & in ca. ſequenti.

QVAESTIO XXI.

Vtrum mutuare non gratis, nec propter Deũ, ſed propter lucrũ temporale cõſequendum ex mutuo, ſeu mutuatione rei vltra ſortẽ, ſit deſcriptio bona ipſius vſuræ, prout vſura eſt peccatum, & melior alijs trib. deſcriptionib. vſuræ ſolitis aſſignari? Solutio. q. ſtat in duab. ſuppoſitionib. & octo concluſionib.

Prima ſuppoſitio. tres deſcriptiones dãtur de uſura. Prima eſt Amb. ſecunda Hoſtien. tertia magiſtrorũ. Prima ponitur. 14. q. 3. c. plerique. ubi dicitur, quodcunque ſorti accedit, eſt vſura. & cum hoc cõcordat capitulum primum, ſecundũ, & vltimũ eiuſdẽ quæſtionis. Vnde in c. 2. (& eſt Hiero. ſuper Ezech. li. 6.) dicitur, ꝙ ſcriptura appellat vſuram ſuperabundantiam, quicquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederint, plus acceperit. Item in c. vlt. ex concilio Agathenſi dicitur. Vſura eſt vbi amplius requiritur, quàm quod datur. Secunda eſt. Vſura eſt, quodcunque ſolutioni rei mutuatæ accedit ipſius rei vſus gratia pactione interpoſita, vel hac intentione habita in contractu, vel exactione habita ex poſt facto. Tertia eſt. Vſura eſt lucrũ ex mutuo principaliter intentum. Et ex quo fit hic mentio de ſorte, nota, ꝙ ſors capitur quadrupliciter. Primò pro euẽtu fortuito, quo modo accepit Lucanus poeta dicens. O miſeri ſorns ꝙ non in punica nati. Secundò pro ſigno diſtinctiuo, ut eſt faba vel ſcedula: vel aliud ſenſibile ſignum ordinatum ad hoc, vt ſi ceciderit ſuper aliquem, cõcluditur, ꝙ illi debeat fieri aliquid tale. ſicut ſors miſſa fuit, & cecidit ſuper Ionam, & ſimiliter ſors cecidit ſuper Matthiam. Act. 1. & Ionæ. 1. Tertiò pro portione hereditatis, vel poſſeſſionis, eo ꝙ aliquando tales ſorte diuidi ſolebant. & hoc modo poſſeſſiones filiorum Iſrael dicebantur ſortes, ut patet per libros legales. Quartò accipitur pro capitali, quod quis alteri tradit in mutuo, vel alio contractu, & ſic capitur hic.

Secunda ſuppoſitio. vſura capitur dupliciter. Vno modo formaliter, ſcilicet prout eſt peccatum. & ſic oportet ipſam accipi pro aliquo actu elicito, vel imperato a voluntate exiſtente formaliter in ipſo homine, nã omne peccatum eſt actus. Alio modo accipitur materialiter pro re, circa quam cõmittitur illud peccatum, quod dicitur vſura. & ſic incrementum ſortis. ideſt lucrum, quod quis intendit conſequi, & conſequenter ex mutuatione rei dicitur vſura: quia intendendo illud incrementum ſic, ꝙ propter ipſum fit mutuatio, committitur uſura, quæ eſt peccatum. Dicitur autem vſura ab vtor vteris, eo ꝙ tunc comittitur vſura, quando quis accipit aliquid pro uſu rei, cuius tamen uſus non poteſt ſeparari a dominio, quin eius uſus ſit eius conſumptio, ꝙ autem aliqui dicunt, quòd dicitur vſura quaſi vſus æris, quò ad uſum verum eſt per deriuationẽ, quo verò ad ly æris, uidetur eſſe ethymologia non deriuatio.

Prima concluſio. prędictę tres deſcriptiões non eſſent bonæ, ſi darentur de vſura, prout uſura eſt peccatum. Probatur: quia nulla talium conuenit vſuræ, ut uſura eſt peccatum. Nam vſura, quæ eſt peccatum, non eſt ipſa res, uel lucrum, quod quis intendit obtinere vltra ſortem, vel obtinet: quia tale lucrum eſt res nõ formaliter inherens ipſi vſurario, ſicut tamen uſura exiſtens peccatum eſt actus formaliter inherens vſurario.

Secunda concluſio. capiendo vſuram materialiter, deſcriptio eius ab Hoſtienſi poſita eſt bona. probatur: quia habet conditiones bonę deſcriptionis, & declarat per ſex clauſulas eius. Prima eſt, quodcunq;. pro cuius intellectu nota, quòd quodcunque capitur dupliciter. Vno modo relatiuè & vniuerſaliter, & ſic ſenſus eſt, ſupple lucrum quodcunque. Alio modo capitur infinitè, ac particulariter, vel indefinitè, & ſic eſt ſenſus, eſt aliquid. Secũdò nota, ꝙ illud dictum. i. eſt quodcunq; ſolutioni rei mutuatæ &c. poteſt dupliciter legi. Vno modo per modum diffinitionis, & ſic eſt prædicatũ, & vſura ſubiectum. i. hoc modo. vſura eſt quodcunq; ſolutioni &c. Alio modo non per modum diffinitionis, ſed p modum regulæ, vel enunciationis vniuerſaliter declarãtis, quæ res vſura dici poſſit. & ſic quodcunq; eſt ſubiectum propoſitionis, & hoc modo videtur Ambr. poſuiſſe: licet alij illud legant per modum diffinitionis, tũc pono tria dicta. Primum, ſi legatur per modum diffinitionis, oportet, quodcunque, non accipere vniuerſaliter & relatiuè. probatur: quia illa propoſitio eſſet falſa, vſura eſt quodcunque: quia eſſet ſenſus, vſura eſt omne lucrum &c. Modò omnis illa propoſitio eſt falſa, in qua prædicatur vniuerſale vniuerſaliter ſumptum. ſicut dicendo: hõ eſt omne aĩal rõnale: nã quælibet ſingularis eſt falſa. Nam illa vſura nõ eſt oẽ lucrũ. oportet ergo, ꝙ vt legitur p modũ diffinitionis, quodcunque, capiatur infinitè vel indefinitè, vt ſit ſenſus, eſt aliquid, quod accedit. Secundũ dictum. ſi ſecũdo modo legat, vera eſt illa: uſura eſt quodcunque, etiam capiendo quodcunque vniuerſaliter: quia tunc debet intelligi conuerſiuè. ſ. omne lucrũ, quod accedit &c. eſt vſura. Quòd autem ſiue legatur per modum diffinitionis, ſiue per modum regulæ vtatur Hoſtienſis uniuerſali di-

ctione: licet non uniuerſaliter capta.ſ.quodcũque, eſt ad denotandum, ꝙ ſi quis mutuet propter aliquam rẽ temporalem obtinendam ultra ſortem, non refert, qualis ſit illa res: quia qualiſcunque ſit, ſiue ſit eſca, ueſtis, ſeruitium, pecunia, aut frumentum, ager, uel domus: dummodo ſit res æſtimabilis precio, mutuans peccat peccato uſuræ. Vnde quamuis non quælibet res ſit nata mutuari, ſed ſolum illa, cuius uſus eſt eius conſumptio, ut patuit.q.18. tamẽ quælibet res poteſt eſſe illud lucrum, uel incrementum, propter quod quis intentione uſuraria mutuat. Vnde Hiero.ſuper Ezechielẽ lib.6. & habetur 14.q.6. putant quidam uſuras tantum eſſe in pecunia, quod prouidens diuina ſcriptura omnis rei aufert ſuperabundantiam, ut plus non recipias, quàm dediſti. Item alij pro pecunia fœnerata ſolent munuſcula diuerſi generis accipere, & non intelligunt ſcripturã uſuram appellare ſuperabundantiam, quicquid illud eſt, ſi ab eo, quod dederint, plus reacceperint. hæc ille. Et Ambr. de Nabuthe (ut ibidem in c.ſeq. habetur) ait. Plerique refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negociatoribus, non in pecunia uſuras exigũt, ſed de mercibus eorum tanquam uſurarum emolumẽta percipiunt. ideo audiãt, quid lex dicat, neq; (inquit) uſuram eſcarum accipies, neque omnium rerum. Item eſca uſura eſt, & ueſtis uſura eſt, & quodcunque accedit ſorti, uſura eſt, & qđ uelis nomen ei imponas, uſura eſt. Item ſiquis inſtaurandum conuiuium puta ad negociatorem mittit, ut abſinthiaci cupellam deferat ſibi gratis ad cauponem dirigit, ut picenum uinum, aut tiriacũ requirat. ad alium ut hillam ſibi procuret: ad alium ut ſibi poma adornet. hæc ille. Vnde inualidum eſt argumentum Goffr. arguentis contra Rayn. ꝙ vſura non ſit in ſolis rebus, quarum uſus eſt earum conſumptio, uel in rebus mutualibus. nam, ut arguit, ſi pro pecunia mutuata recipiam equum, prædium, uel ueſtem, uſura eſt: & tamen equus, prædium, & huiuſmodi non ſunt res, quarum uſus eſt earũ conſumptio, uel non ſunt res mutuabiles. Ad hoc.n. argumentũ faciliter reſpõdet, quòd quãuis vſura capta ꝓ incremẽto uſurario poſſit eẽ quęcunque res tpalis æſtimabilis precio: tamẽ vſura capta ꝓ peccato vſuræ, ſolũ conſiſtit in mutuatione illarũ rerũ, q̃ vſu cõſumunt, & nõ ĩ cõceſſione quarũcũq; rerũ.

Tertium dictum conuenienter ponitur, lucrum ſub intellectum in quodcunq; prima clauſula: quia eſt genus ad uſuram materialiter captam. Nam lucrum extẽdit ſe ad lucrum, quod quis conſequitur ex uẽditione, ex locatione, ac alijs cõtractibus & ad lucrũ ex mutuo. Vnde lucrum deſcribitur. Eſt incremẽtum, qđ quis hẽt ex uoluntaria cõmutatione ultra ea, quæ prius ſua erãt. & per lucrũ intellectũ in quodcunq; excludit illa res, quã qs intẽdit ex mutuo cõſequi, quæ aliàs eſt ipſi mutuanti debita, antequã mutuaret: tale.n. res lucrum nõ dr̃, iuxta deſcriptionem lucri iam datã: quia nõ eã hẽt, uel conſequitur ultra ea, quæ prius ſua erant: quia illa prius ſua erat, uel debita ſibi. Exemplũ, ſi debes mihi x. flor. quos cũ a te non poſſum hr̃e, niſi mutuẽ tibi alios xx. ſi igitur mutuo tibi xx. ut rehabeam x. primos. illi x. primi non merentur dici uſura: quia non ſunt lucrũ, cum aliàs ſint & fuerint mihi debiti. Etſi arguatur contra. In tali caſu non gratis mutuo, igitur pecco, & nullo alio peccato niſi uſuræ. igitur accipiendo x. primos, accipio uſuram. Añcedẽs probatur: quia ſi ego tali debitori meo conferrem beneficium ideo, ut rehaberem x. flor. per eum mihi aliàs debitos, committerem ſimoniam, & per conſequens non gratis ſibi beneficium cõceſſiſſem. ergo eadem rõne ſi eidem mutuo ideo, vt eoſdem x. rehabeam, non gratis dicar tibi mutuaſſe. Dicendum, concedendo antecedens, & negando conſequentiam: nam non oportet, ꝙ omne mutuũ, quod non gratis fit, ſit peccatum. unde notanter ultra clauſulam gratis, ſuperadditur propter lucrum &c. Vnde ſi fit pp ceſſationem uexationis redimendam, a qua aliusmet debebat iure deſiſtere: non peccat mutuando propter ceſſationem illam obtinendam: quia nihil acquiritur, qđ non prius de iure fuerit ſuum, uel ſibi debitum. Vnde ẽt qui collatori ſpiritualium daret temporalia non pp nouam aſſecutionem ſpiritualiũ. imo iam eſſet ea aſſecutus, habẽs ius in re, reſpectu illorum. vel imo hr̃et ſolum ius ad rẽ, ſed pp hoc ut collator ſpiritualiũ ceſſaret ab iniuſta uexatione ſui, qua eum uexat, uolẽdo uel deiicere eum ab illis iam aſſecutis: puta ſi hẽt ius in re, uel ſaltem eum impedire a ꝓſecutione iuris ſui ad rẽ, ille inquam non committeret ſimoniam, quia pro nullo ſpirituali de nouo obtinendo daret temporale, ſed daret ꝓ tẽporali emibili.ſ. ꝓ ceſſatione uexationis, quæ tamen ceſſatio aliàs fuit ſibi debita, ita ꝙ emit temporale, quod aliàs ſibi fuit debitum. ſicut ſępe quis propriam rem emere cogitur ab iniuſtis detentoribus. ſic ĩ propoſito mutuo xx. tibi, ut rehabeã x. illa mutuatio fit pp ceſſationem uexationis, qua mihi non das alios decem debitos, & licet non mutuem gratis, capiendo gratis.i. ꝓ nulla re, uel ſine cauſa: tamen gratis mutuo ſic, ꝙ non pp lucrum.i. pp hr̃e rem aliàs non meã. Vnde nõ ſum tũc in lucro. Item tale mutuatio eſt implicitè q̃dã emptio: qa datur mutuata res ꝓ ceſſatione uexationis. Contra. ergo eadem rõne liceret mihi conferre tibi beneficium, ut rehaberẽ x. florenos, quos tu aliàs mihi debes: qa & ſi non omnino gratis tibi cõtuliſſem: non tñ ſimoniam commiſiſſem: quia ad redimẽdũ uexationẽ id feciſſem, nec aliquid temporare aliàs nõ meũ acquiſiuiſſem. Rñr. non eſt ſimile: quia mutuando, ut quis rehabeat ſibi debitũ, datur tẽporale pro tẽporali, & ſine ſpe lucri.ſ. pro ceſſatione uexationis aliàs debita. & hoc non eſt illicitum: ẽt illud temporale dando per modũ precij pro ceſſatione uexationis ſicut ꝓ merce. ſufficit enim, ꝙ dans, vel mutuans nõ ſit in lucro re, vel ſpe, ſed ſi conferret quis beneficiũ prædicto reſpectu: iam daret ſpirituale, uel annexum ſpirituali pro temporali.ſ. pro ceſſatione uexationis. & hoc non licet, ẽt dato ꝙ cõferens non ſit in ſpe lucri, ſicut nec econtra, licet dare temporale per modum precij pro ſpirituali, vel ei annexo, ut pro merce. Secunda clauſula eſt, ſolutioni rei mutuatæ accedit, & hæc ponitur ad denotandum, ꝙ uſura tantum eſt incrementum rei mutuatæ, & in hoc differt vſura a lucro vẽditio, vel emptitio, ideſt ab incremento, qđ prouenit ex re vendita, vel empta, vel locata, & ſic de alijs. Nam vſura materialiter capta eſt lucrum, quod prouenit ex re mutuata, ſicut & peccatum vſuræ tãtum comittitur circa mutuum, quia eſt mutuum. Vnde quamuis in quibuſdam venditionibus, cambijs, locationibus, ſocietatibus, ac alijs contractibus etiã reperiatur peccatũ vſuræ, tñ hoc non eſt rõne contractuũ inquantũ tales, vel ratione ſui, ſed rõne mutui implicati in illis contractibus, vt infra latius patebit: vt pu-

ta

ta ſi pannum valentem etiam ſecundum gradum rigidum iuſti precii tantum.l.florenos vendo tibi pro.51. eo ꝙ vis habere dilationem vnius anni ad ſoluendum precium: ita ꝙ vltra.l.florens (pro qnibus tibi vendidiſſem: ſi precium ſcilicet.l. florenos mox dediſſes) volo habere vnum florenum ratione dilationis: cum tamen illa dilatio ſit abſque meo damno, atque abſque ceſſatione alicuius lucri, quod veriſimiliter interea ex precio dicto obtinuiſſem. immo ego non voluiſſem, ꝙ de preſenti dediſſes mihi precium: quia illud fuiſſet tantum.l.florenos: ſed malui recipere poſt annum cum illo incremento vnius floreni: iam illa venditio eſt vſuraria, non ratione venditionis: ſed ratione mutui impliciti in illa venditione: eo ipſo enim, ꝙ do tibi dilationem dando precium poſt annum: perinde eſt, ac ſi illos.l.florenos, quos de præſenti deberes dare, tibi de burſa mea mutuarem reddendos mihi poſt annũ, pro quibus vtique mutuatis ſi poſt annum habere vellem vnum florenum, mutuum eſſet vſurarium. Cur autem in hoc exemplo notanter fuit dictum: ſecundum gradum rigidum &c. Item ratione dilationis. Item cum tamẽ illa dilatio ſit abſque &c. quaſi ſi ſecus eſſet: quàm illæ clauſulæ ſignificant, liceret mihi tibi vendere carius ad terminum, quàm ad præſentem ſolutionem: patebit in q.59. & 60. Tertia clauſula eſt, ipſius rei vſus gratia, & per vſum rei mutuatę intelligitur cõſumptio, vel diſtractio rei mutuatæ: quia mutuatio eſt rei, cuius vſus eſt eius conſumptio, vel diſtractio conceſſa ad talem vſum. Denotat igitur illa clauſula, ꝙ ad hoc, ꝙ aliquod lucrum ſuperueniens rei mutuatæ ſit vſura, oportet, ꝙ illud detur & recipiatur pro vſu ipſius rei mutuatæ. Nam ſi daretur & reciperetur alia de cauſa: illud incrementum non eſſet vſura: ut ſi mutuo tibi.10. reddendos in fine anni: & veniente termino non reddis, & propter non redditionem ego patiar damnũ in vno floreno, quod ego incurri propter tuam negligentiam ſoluendi: ut puta cogor ab aliquo recipere mutuum eidem dando vnũ flo. ad vſuram, vel ego cogor res meas vendere vili precio, quas aliàs reſeruaſſem, donec cariori precio eas vendere potuiſſem, adeo ꝙ in vno floreno minus recipio pro rebus meis, quàm recepiſſem indubitanter, & vltra ſi eas diutius ſeruaſſem, iam inquam non ratione vſus florenorum tibi mutuatorum recipio vnum florenum: ſed ratione damnificationis, quam mihi intuliſti per tuam dilationem. Similiter ſi quid nomine pęnę vltra ſortem propter dilationem recipiatur, de hoc patebit latius infra.q.30. & ſequentibus. Quarta clauſula, quinta & ſexta ſunt, pactione interpoſita, vel hac intentione habita in contractu, vel exactione habita ex poſt facto, & hæ ponuntur ex duplici cauſa. Prima ad tangendum tres modos, quibus contingit peccatum vſuræ: immo quatuor modos, eo ꝙ vnus ſubdiuiditur in duos. Primus: ſi Ioan. mutuans Petro.10. paciſcitur ſecum tempore, quo mutuat, ꝙ debeat ſibi ratione mutui & expectationis dare in termino aliquid vltra.10. & hoc vocatur vſura pactionalis, vel conuentionalis. Secundus: ſi Ioan. mutuando Petro.10. nullum pactum facit cum Petro de dando ſibi aliquid vltra ſortem: ſed tamen corde intendit ratione mutui aliquid recipere vltra ſortem, & ob id recipiendum principaliter mutuat, aliàs non mutuaret ei. hæc mutuatio vocatur vſura mentalis, capiendo vſuram formaliter, & ipſum lucrum intentum vocatur etiam vſura mẽtalis capiendo vſuram materialiter. Tertius: ſi Ioan. mutuãdo Petro nec paciſcitur cum Petro de dando ſibi aliquid ultra ſortem: nec etiam intendit illo tempore aliquid recipere ultra ſortem. immo merè gratis & propter Deum ſibi mutuat, attamen aliquo tempore poſt mutuationem factam: puta termino adueniente mutatur animus eius integer in corruptum, deſiderans habere aliquid vltra ſortem. Et ille modus poſſet ſubdiuidi in duos: quia vel exprimit illud ſuũ deſiderium: & tunc illud incrementum dicitur vſura exactionalis, & illum modum tangit Hoſtien. vel non exprimit: & tunc eſt mentalis tantum vſura: & illum modum non ponit expreſsè Hoſtien. in hac diffinitione: poteſt tamen comprehendi in præcecedenti modo, ſcilicet ſub mentali vſura: ſed tunc oportet, ꝙ ſecũdus modus committendi uſuram intelligatur de mentali uſura generaliter, ſcilicet ſiue illa intẽtio fuerit habita in actu mutuandi, ſiue ex poſt, alioquin Hoſtien. debuiſſet ſuperadidiſſe quartum modum committendi uſuram: ſic ꝙ duo primi modi committendi uſuram fierent pro tempore mutuationis. Alij duo poſt mutuationem. Et poſſũt omnes quatuor reduci ad duos: quia omnis uſura, uel eſt mentalis tantùm, uel non mentalis. Si primum, aut illa intentio fuit habita in actu mutuandi, uel ſuperuenit poſt actum mutuandi. Si autem non eſt mentalis tantum. tunc uel deducta eſt intentio in pactum tempore mutuationis: tũc eſt pactionalis, aut nõ eſt tũc deducta in pactũ: ſed poſt mutuationẽ intentio, quã in mutuatione habuit, uel poſt mutuationẽ ſuperuenit: deducta eſt in exactionẽ, & ſic eſt exactionalis. Secunda cauſa: quare ponuntur illę tres clauſulę, eſt ad deſignandum, ꝙ ſi quod lucrum accedit ſorti nullo modorum iam tactorũ, nõ erit illud vſura: ut ſi nec tẽpore mutuationis, nec in termino recipiendi ſolutionem his, qui mutuauit, intenderit uelle aliquod lucrũ habere ratione mutuationis. immo propter Deum & ex charitate mutuauit, & mutuaſſe vult: & tamen tẽpore ſolutionis, uel ante, uel poſt recipiat aliquid per modum doni, quod mutuator etiã in ueritate per modũ doni & ex liberalitate offerat ſibi: declarando ſibi, ꝙ ei liberaliter donet: tunc illud receptum non eſt uſura: de hoc tamen latius patebit infra.q.29. Et ex illis patet, quòd non eſt ſufficiens illa deſcriptio Panor. dicẽtis. Eſt lucrũ mutui ex pactione debitũ, uel exactũ: ut diffinit in rub. de uſu. Nã non cõuenit uſurę mentali, quã uſurarius nec ex pacto, nec per exactionẽ recipit: ſed per oblationẽ mutuatarij timentis aliàs offendere uſurarium, qui ideo mutuauerat.

Tertia concluſio. capiendo uſuram etiam materialiter: deſcriptio eius poſita a beato Amb. ſi legitur per modum deſcriptionis, non eſſet bona, ſi non aliqua ſupplerentur, quę tamen etiam Amb. ſubintellexit, probatur inſtando contra eam ſextupliciter. Primò beatitudo, quã meretur ille, qui ex charitate mutuat, eſt quid accedens ſorti: & tamen non eſt uſura, alioquin mutuans propter ipſam peccaret. oportet ergo ſubintelligere, ſupple lucrum tpale, ideſt ęſtimabile precio quodcunque &c. Secundò inſtatur: quia illa deſcriptio cõueniret etiam lucro temporali emptitio, aut uendititio, aut locagio, & ſic de lucris aliorũ cõtractuũ ęque ſicut illi lucro, quod dr̃ uſura, nã de quolibet eorũ uerũ eſt,

ꝙ ipſum accedit ſorti; quia ſi venditor lucratur demer ee ſua, lucrum ſuum accedir ſorti. Idem de emptore & locatore. vnde oportet ſubintelligere ſurti, ſupple mutuatæ: nam vſura eſt lucrum ſolius mutui: quia in tali contractu accidit vſura, non in alio, niſi rõne impliciti mutui. Tertiò inſtatur: quia etiam ſorti mutuatæ aliquid po teſt accedere, quod nõ eſt vſura: ut illud, quod mutuans accipit pro intereſſe a mutuatario accedit ſortis & tamen illud non eſt vſura. vnde oportet addere, accedit, ſupple ratione mutui, ſeu mutuationis; ſecus ſi ratione alicuius alterius, vtputa ratione damnificationis, quam intulit mutuatarius mutuanti: faciendo moram in ſolutione. Quartò inſtatur: quia ẽt aliquid põt accedere ſorti mutuatæ ratione mutuationis: quod tamen nõ erit vſura: ut ſi mutuatarius ratione mutuationis ſibi factę prouocatur ad liberaliter donandum aliquid mutuanti vltra ſortem: declarando ei, ꝙ ſimpliciter animo donandi illud ei det. illud inquam donum accedit ſorti ẽt ratione mutuationis: & tñ propter illud recipiendum non mutuauit, intendendo illud in mutuatione, vel poſt nõ eſt vſura: ſed licitè receptum. oportet ergo addere, intentione lucri talis in mutuante, præcedente, cõcomitante, vel ſequente mutuationẽ. Quintò inſtatur. Nam etiã ſtat, ꝙ aliquod incrementũ accedat ſorti mutuatæ rõne mutuationis ẽt ſic, ꝙ mutuans illud intenderit, & propter ipſum mutuauerit, quod tñ non erit vſura: ut ſi mutuans tempore mutuationis tale lucrũ intenderit, & tñ cũ mutuatarius in termino ſolutionis offert ſortẽ & incrementũ, offert incrementũ merè liberaliter. hoc ei declarans, ꝙ ſimpliciter donare vult: mutuans mutat intentionẽ recipiendo illud per modũ doni, aliàs nequaquã recepturus inquãtũ incrementũ nõ eſt vſura tẽpore receptionis illius incremẽti & ſortis. Oportet ergo addere intẽtione nõ mutata. Sextò inſtatur, ꝙ ſi illud legat̃ p modũ deſcriptionis dicẽdo. vſura eſt quodcũque ſorti accedit. illud dictum erit propoſitio, in qua prædicatur vniuerſale vl̃r ſumptũ. & illa inſtãtia fuit ſupra ſoluta. Cõpleta igit̃ deſcriptio vſurę ab Amb. poſita eſſet illa. Vſura eſt lucrũ tẽporale ſorti mutuatæ accedẽs ratione mutuationis intentum a mutuante, ipſo in hac intentione nõ mutato.

Quarta concluſio. deſcriptio vſuræ ab Amb. poſita hoc modo cõpleta eſt ſufficiẽs deſcriptio & bene poſita: patet per ↄditiones bonæ deſcriptionis: & rõ omniũ clauſularũ patet ex dictis in prima ↄcluſione & p̃cedente ↄcluſione, nec omnem addere tres vltimas clauſulas poſitas in deſcrip. Hoſtien. quia illæ ſolũ ponũtur ad tangendũ diuiſionẽ vſuræ in pactionalẽ & mentalẽ. mõ in deſcriptione non oportet ponere clauſulas diuiſiuas, licet ſi ponãtur, non ſuperfluãt: ſicut ſi diffiniatur animal, eſt ſubſtantia corporea, animata, ſenſitiuã; non oẽm addere extẽdens vel rationalis, vel irrationalis, & ſic de alijs differentijs diuiſiuis, ſeu clauſulis, licet ſi addantur, non incongruè addantur.

Quinta concluſio. deſcriptio magiſtralis vſuræ etiã capiendo vſuram materialiter, non eſſet bona, ſi nihil suppleretur. & ſimiliter ſi principialiter indiſtinctè caperetur. probatur inſtando, ſcilicet per inſtantiam primã, & quintã præcedẽtis ↄcluſionis, & ſupplẽdo ut ibidẽ. Et circa clauſulã principaliter videri poſſet alicui, ꝙ ſi Ioãnes mutuò daret Petro primaria de cauſa ex amicitia, quæ eſt principale mouens, attamen ſecundariò ad hoc mouetur ẽt: quia ſperat a Petro incrementum ſortis. ita ꝙ non eſſet mutuaturus, ſi non ſperaret ſe obtenturũ incrementũ, ꝙ tunc Ioannes committat vſurã: quia tali ſpe lucri mutuat, ꝙ ſine illa nõ mutuaret: & tamen illud incrementũ non eſt lucrũ principaliter intẽtũ: quia nõ primario, ſed ſecundario tantũ. Et ſi hoc eſſet verũ: tunc oporteret principaliter capere largè, ut non diſtinguatur ꝫ ſecundariò mouẽs, vel ſecũdariò intẽtũ: ſed ſolũ ꝫ illud ſecũdariò mouẽs, vel intẽrũ, quod ſic intenditur, ꝙ ẽt illo non intẽto adhuc mutuans mutuaret: tunc enim tale lucrũ licet intendatur, vel ſperetur per mutuantẽ: tñ non habet rõnẽ cauſæ finalis primariæ, nec ſecũdariæ: quia cã eſt, quæ requiritur ad eſſe effectus. Mõ ſine illius lucri ſpe adhuc fieret mutuatio: ſed forte illa ſentẽtia videretur nimis dura. Nã etiã in collatione ſpiritualiũ non maculatur quis peccato ſimonię, ſi ſecundariò habeatur oculus ad temporalia ẽt taliter, ꝙ aliàs non eſſet inpẽſurus ſpiritualia, ſaltẽ ſi ſpiritualia illa ↄſiſtunt in operis: ut patet in illis, qui celebrãt anniuerſaria eis, qui dãt tẽporalia, quibus non celebrarẽt, ſi nulla darẽt: & tñ nõ minus gratis debẽt impẽdi ſpiritualia, q̃ debeat impẽdi mutuatio gratis. Vñ nõ videt̃ diffiniẽdũ. Ioãnẽ in p̃dicto caſu eſſe vſurariũ.

Sexta cõcluſio. hæc deſcriptio ſuppleta & intellecta modo iã dicto eſt ſufficiẽs & bñ poſita. ſ. eſt lucrũ tẽporale ex mutuo principaliter intentũ intẽtione nõ mutata. probatur per ↄditiones bonæ deſcriptionis, & rõ ſuarum clauſularũ accipitur, ſicut accepta eſt in ſimilibus clauſulis in præcedẽtibus deſcriptionibus, nec oportet addere tres clauſulas vltimas deſcriptionis Hoſtien. ex cã tacta in præcedẽti ↄcluſione. Ex his omnibus patet, ꝙ prędictę tres deſcriptiones prout ſũt bonę, & ſuppletę: ſũt a parte rei vna deſcriptio: quia clauſulę ſubſtãtiales vnius ſũt poſitæ in alijs expreſsè vel implicitè, & econtra: & dãtur de vſura eodẽ modo capta. igitur.

Septima concluſio. deſcriptio poſita in titulo licet non ſit bona capiendo vſuram materialiter: tamen eſt bona eam capiendo formaliter. Prima pars probatur: quia vſura materialiter capta eſt ipſum lucrum vltra ſortem obtentum: illud autem diſtinguitur realiter ab actu mutuandi, qui hic ponitur loco generis. igitur. Secũda pars probatur: quia vſura formaliter capta eſt quidem actus vitioſus: non autẽ videtur alius actus, quàm mutuatio carens debita circunſtantia finis: puta quæ non fit propter Deum, ſed propter lucrum. Declaratur autem per ſingulas clauſulas, quæ ſunt ſex. Primò inquã dicitur mutuare, quod ponitur loco generis. Mutuare enim diuiditur in mutuare licitum, quale eſt illud, quod eſt veſtitum circunſtantijs illis, de quibus dictũ eſt in p̃cedẽti quæſtione. Aliud verò eſt illicitũ, quale eſt carẽs circũſtãtijs requiſitis: potiſſimum circunſtãtia finis, & huiuſmodi eſt mutuare propter lucrum. Secundò dicitur nõ gratis. & in hoc recedit a ↄditione naturali ipſius mutui, quę eſt, ꝙ debet eſſe gratuitũ. Et ſi arguatur: ſi caret naturali ↄditione mutui. igitur non manebit mutuum. Reſpõdetur, negando cõſequentiã: quia illa conditio naturalis non eſt naturalis, ideſt ſubſtantialis ſeu requiſita ad eſſe mutui, ſed eſt naturalis ideſt nata concomitari naturam mutui. Vnde talis non facit contractũ tranſire in aliam ſpeciem. Tertiò dicit̃, nec pp Deũ. i. nõ ex charitate Dei, vel ꝑpter Deũ, vel ad complacẽdũ ei, alioqu mutuaret gratis: qa Deus inſti-

tuit

tuit debere fieri gratis: di. nihil inde ſperantes. Quartò dicitur, ſi ꝓpter lucrum, & propter, dicit cauſam finalem. Nam finalis cauſa mutuationis vſuræ eſt lucrũ, & tamen additur principaliter propter cauſam tactam in quinta concluſione. Quintò dicitur temporale: quia bene licet mutuare propter ſpirituale lucrum, ſcilicet beatitudinem quandam. Nam opera miſericordiæ, de quorũ numero eſt mutuare, licet debeant fieri propter gloriam Dei. iuxta illud Apoſtoli. Omnia in gloriã Dei facite. & hoc fit ex affectione iuſtitię tamen ſecundariò poſſunt fieri propter beatitudinem quandã ex affectione commodi. Item licitũ eſt mutuare propter beneuolentiam conſequendam apud recipientem mutuum. & hoc conſiderando illam beneuolentiam in ſe. ſ. inquantum eſt actus amicitiæ, virtutis, vel charitatis. Nam ut ſic eſt res non ęſtimabilis precio: ſecus ſi cõſideraretur in quantũ illa eſt vtilis ad temporalia poſtea obtinenda mediante illa beneuolentia: ut ſic enim propter eã non liceret mutuare. Sextò dicitur ex mutuatione: quia ſi mutuãs ꝯſequeretur aliud lucrum tpale rõne alterius, quàm ratione mutuationis, ut ratione intereſſe, vel dãni perpeſſi propter recipientis mutuũ moram in ſoluẽdo: non oportet illam mutuationem fuiſſe vſurariam, ut patuit in pręcedentibus concluſionibus.

Octaua concluſio. deſcriptio poſita in tit. non eſt dicẽda melior alijs tribus probatur: quia alię tres ut ſunt bonę, dantur de vſura aliter capta, quàm deſcriptio poſita in titulo, & per ꝯñs non ſunt deſcriptiones eiuſdẽ rei: nec eiuſdem generis ergo nec adinuicem comparabiles in bonitate. Et ſi arguatur ꝫ ſeptimam concluſionem. vſura formaliter capta eſt ipſa intentio lucri, ideſt actus voluntatis circa finem mutuationis: non ergo eſt ipſa mutuatio. Reſpondetur, licet nomina ſint ad placitum, & per ꝯñs vſura etiam, vt eſt peccatum, poſſit capi pro intentione talis lucri: tñ melius videtur dici, ꝙ ſit ipſe actus mutuandi veſtitus tali intentione, & ꝙ illa intentio ſit circunſtantia, qua veſtitur actus. Nam vſura formaliter capta, ſeu vt eſt peccatum, eſt quidã cõtractus illicitus: modo ſub nulla alia ſpecie ꝯtinetur quã ſub mutuatione. igitur. Item ſi arguatur, aliqua venditio eſt vſura, prout vſura eſt peccatum: ſimiliter aliqua locatio, aliquod cambium, & ſic de alijs ꝫctib. ut patebit infra in locis ſuis. igitur vſura prout eſt peccatum, non eſt mutuatio. Dicendum, ꝙ nulla vẽditio, locatio, vel cambiũ, aut alius ꝫctus eſt vſura: ſed bene in venditione, locatione, vel cãbio implicitè continetur aliqua mutuatio, quę eſt vſura. Vñ venditio põt dici vſuraria ideſt permixta cum vſura: non autem eſt ipſa vſura.

QVAESTIO XXII.

Vtrum mutuatio vſuraria ſit peccatum, & hoc omni lege damnatum atque mortale. Solutio quæſtionis ſtat in 13. concluſionibus, ſex corollarijs. & 10. argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Mutuatio vſuraria eſt peccatum, probatur quintupliciter. Primò ſic. omnis actus, qui eſt ꝫ legem diuinam atque naturalem, eſt peccatum. Mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi. igitur. Maior probatur ex deſcriptione peccati, quam ponit Amb. eſt præuaricatio legis diuinę & celeſtium inobedientia pręceptorum. & allegatur a magiſtro in 2. diſt. 35. Itẽ magiſter ibidẽ ſm Aug. Peccatũ eſt dictũ, vel factum, vel cõcupit ꝫ legem Dei. igitur. Et confirmatur maior: quia peccatũ eſt actus humanus carẽs ꝯformitate ad rationẽ rectam. Modò quod eſt ꝫ legẽ Dei & naturalẽ, eſt ẽt ꝫ rationẽ rectã: quia lex diuina & naturalis eſt ſignũ dictaminis rõnis rectę. igitur. Minor patebit in ſequẽtibus ꝯcluſionibus. Secundò ſic, auferre vi vel fraude aliquid diuiti, eſt peccatũ. igitur ẽt mutuare ad vſurã pauperi, vel indigenti eſt peccatum. tenet ꝯña: quia B. Aug. reputat illa duo non imparia in crudelitate. Vñ ait ad Macedoniũ, & hr. 14. q. 4. quid dicã. An crudelior eſt, qui ſubtrahit diuiti aliquid, vel eripit: quàm qui trucidat pauperem fęnore. q. d. non minus crudelis eſt ſecundus, quàm primus. Tertiò ſic. rapina eſt peccatũ. igitur & mutuatio vſuraria. tenet ꝯña: quia beatus Amb. in libro de bono mortis ait: & habetur 14. q. 4. c. ſi quis vſuram accipit rapinam facit, & vita non viuit. Quartò: Leo Papa ait. Sicut non ſuo nomine: ita nec alieno licet fęnus exercere. diſ. 46. c. ſicut. Quintò ſic: quia qui pertinaciter pręſumit aſſerere, ꝙ exercere vſuras, non ſit peccatum, eſt velut hæreticus puniendus: ut habetur in cle. ex graui. de vſuris. ergo hæc concluſio pertinet ad fidem. Modò mutuatio vſuraria eſt exercere vſuras. igitur.

Secunda cõcluſio. Mutuatio vſuraria eſt ꝫ legem naturalem probatur. 25. rationibus, de quarum validitate patebit in ſequenti concluſione. Prima eſt: hæc propoſitio eſt vna ex ſanctionibus legis naturalis. Transferens rem vtilem in proximũ non debet eã transferre in eo valore, qui ſit maior, quàm ſit valor eidẽ rei deputatus a nã, vel arte. Mutuatio aũt vſuraria eſt ꝫ illam propoſitionem. igitur eſt ꝫ legem naturalem. Maior nota. Minor probatur diſcurrẽdo inductiuè per omnia tria genera rerũ mutuabiliũ: quędã. n. res mutuabiles sũt mẽſurabiles, q̃dã põderabiles, quędã numerabiles. i. q̃dam cũ mutuantur traduntur per menſurã: quædam ꝑ pondus: quædã per numerum. Primò igitur patet minor de primis rebus. Nã ſi mutuo tibi rem naturalem menſurabilem: ut frumentũ, vel vinũ, res mutuata hẽt valorẽ ſibi deputatũ a natura. & cum talis res traditur per mutuũ, traditur in certa menſura: ut in quantitate modij, vel huiuſmodi, cũ igitur ſimile frumentũ redditur eiuſdẽ bonitatis: & in eadẽ menſura, ſi mutuãs quid vltra illud velit: iã transfert rẽ in maiori valore, quàm ſit valor eidẽ deputatus. Secundò patet minor in ſecundis rebus. ſi mutuo tibi rẽ naturalẽ ponderabilẽ, ut aroma, vel metallũ aliquod: hæc inquam res habet valorẽ ſibi a natura deputatũ, & cũ mutuatur, traditur in certo põdere. ſi igitur mutuãdo tibi aroma, vel metallũ, velim, ꝙ aroma, vel metallũ ſimilis bonitatis reſtituatur in æquali põdere: & cũ hoc aliquid vltra: iã transferre volo rẽ in maiori valore, quàm ſit valor eidẽ deputatus. Tertiò patet in tertijs rebus. Nã ſi mutuo tibi numiſma, quod eſt res artificialis, & numerabilis: hęc inquã res habet valorẽ ſibi ab arte deputatũ, vt puta vnus florenus valet 28. ſolid. hic: & cũ mutuatur, traditur in certo numero. ſi igitur reſtituatur mihi numiſma ęqualis bonitatis & in ęquali numero, ſi quid vltra velim habere, volui tranſtuliſſe rẽ in maiori valore, quàm ſit valor eidẽ ab arte deputatus. Additur huic rationi, ꝙ illud, quod iam de illis triplicibus rebus mutuabilibus dictũ eſt. ſ. ꝙ eis eſt determinatus valor deputatus, hoc minimè põt dici de alijs rebus nãlibus, eo ꝙ in ſua na

tura non habent aliquod determinatum, ex quo poſſit eorum valor penſari, & certitudinaliter cognoſci: cum valor earum non penſetur ex aiiquo intrinſéco & neceſſario: ſed ex diuerſis extrinſecis cauſis contiugentib. Verbi gratia. Valor huius agri, vel vineæ quandoque pẽſatur ea loco, quandoque ex tempore, quaudoque ex conditionibus perſonarum, uel ex circumſtautiis aliis, quæ poſſunt multipliciter variari. & ſic de quibuſcunque rebus naturalib. quæ non ponderantur, uel menſurantur. hoc ideo quidem contingit: quia Deus & natura uō determinant, vel taxant talibus rebus valorẽ: ſed volunt multipliciter variari iuxta augmentum & diminutionem valoris, qui eſt in aliis reb. ſecundùm diuerſas circumſtantias extrinſecas & variè contingentes. Secunda ratio. Hæc propoſitio eſt una ex ſauctionibus legis naturalis. Res non uata fructificare non debet transferri per hominem in proximum ſuum pro re nata fructificare, ſeu perinde vel in eo valore, acſi eſſet nata fructificare. mutuatio vſuraria eſt contra huiuſmodi propoſitionẽ. igitur. Maior nota. Minor probatur dupliciter. Primò exemplariter & in ſpeciali ſic. Nam ſi quis mutuat proximo ſuo pecuniam ceutum librarum ad vſuram: pecnnia illa eſt res non uata parere, vel fructificare. Si enim mille annis iacerent libræ illæ centum in ciſta proximi, uel eſſent in manu proximi, nullam germinarent, uel producerent fructum: & tamẽ ſi quis eas mutuat, ut rehabeat centum & quinque libras, ipſe perinde transferret illas centum libras, acſi illas centũ libras grauidas & impregnatas quiuque libris transferret. Nam ex quo mutnans uult habere lucrum de illis centum: vult habere fructum illarum centum librarũ, Lucrũ enim eſt fructus rei, vel aliquid per modum fructus acquiſitum per rem. Secundò probatur minor rõne generali de omnibus rebus mutuabilibus ſic. Nã res mutuabiles habent ualorem ſibi determinarum & deputatũ, in quo creſcere non valent, vt dictũ eſt iu præcedenti ratione, ergo uec fructificare. Tenet conſequentia: quia da oppoſitum conſeqnentis, & ſequetur oppoſitum antecedentis. Si enim fructificare poterit res, poterit etiam excreſcere in ualore ſuo: quia res cum fructu eſt maioris valoris quàm ſe ſola capta. Modò in vſuraria mutuatione transfertur res menſurabilis, ſiue ſit menſurabilis ut frumeutum, uel pondetabilis ut metallum, uel numerabilis ut pecunia reſtituenda cum incremento, & per conſequens cum lucro, ergo transfertur quaſi res fructifera. Tertia ratio. Hæc ꝓpoſitio eſt una de ſanctionibus legis naturalis. Nuilus debet leuare ſibi lucrum de re non ſua: mutuatio uſuraria eſt contra illam propoſitionem, igitur. Maior nota. Minor probatur: quia mutuaus ad uſuram leuat incrementum, & ſic lucrum de re, quam mutuat proximo: & tamen illa res mutuata non eſt ipſius mutuantis: quia per illam mutuationem tranſit talis res de dominio mutuantis in dominium recipientis eam. Dicitur enim mutuo, quaſi de meo facio tuum. Quarta ratio. Hæc propoſitio eſt una de ſanctionib. legis naturalis. Nullns debet velle habere fructum de re nou nata fructificare. Mutuatio uſuraria eſt contra eam. igitur. Minor probatur. Nam mutuaus vſuratio modo vult habere lucrum de re mutuata. ergo fructum. Tenet conſequentia a ſpecie ad genus: & tamen res mutuata nou eſt uata fructificare: ut patuit in ſecunda ratione. Quinta ratio. Hæc propoſitio eſt una de ſanctionib. legis naturalis. Nuſlus transferendo rem in proximum per aliquem contractum, in quo grauat eum, debet ampiius grauare. mutuatio uſuraria eſt contra eam. igitur. Minor probatur. Nam mutuans transferendo rem in recipientem mutuum grauat recipientem in duobus. Primò in hoc, ꝙ debet ſibi reſtituere æquiualens. Secundò in hoc, ꝙ recipiens ſuo periculo recipit & detinet rem mutuatam: ita ꝙ ſi pereat res, illud perire nocebit recipienti rem: in nullo autem nocebit mutuanti, quo minus rehabere debeat rem mutuatam. Modò ultra hoc duplex periculum grauat eum in hoc, ꝙ tenetur ſibi ultra ſortem quid dare. Sexta ratio. Hæc propoſitio eſt una de ſanctionibus legis naturalis. Si quis pro hoc ꝙ ipſe aliquam rem: utputa A. exiſtentem alicuius ualoris transferret in proximum, exigit B. æquiualens ipſi A. talis non debet ultra B. exactum exigere a proximo aliquid pro eo ꝙ transferendo A. ſimul etiam aliam rem. ſ. V. transferret in proximũ ultram ipſum A. & hoc ſi ualor ipſius V. eſt ille idem ualor & non alius, quàm ſit ualor ipſius A. Modò mutuatio uſuraria eſt contra illam. igitur. Maior nota: quia ſi A. & V. non habent niſi unum ualorem. igitur ſi ſatis & æquiualens exactum eſt pro ualore ipſius A. ſequitur, ꝙ tunc etiam implicitè: immo a parte rei ſolutus eſt ualor ipſius V. & per conſequens ſi adhuc vltra exactum per A. exigeretur pro V. aliquid: iam pro uno ualore ſemel ſatis ſoluto, iterum q̃d ſoluendum exigeretur. igitur. Et confirmatur. Non. n. exigitur aliquid pro re valida, niſi ſecũdùm eius valorem & ratione ualoris. igitur ſi ualor ſemel ſolutus eſt, quæcunque res ſuper tradatur: ſi nou habet alium valorem, quàm præcedens habuerit, non poterit quid ſuperueniente re exigi. Et intelligitur maior de ualore eodem in numero, aliàs non haberet apparentiam. Nam ſi darem tibi equum pro decem flor. & poſtea tibi ſuperadderem ſellam ualentem etiam x. flor. licet equus & ſella haberent eundem ualorem in ſpecie: non tamẽ eundem in numero. ideo exactis. x. primis flor. poſſet ſuperaddẽdo ſellam iterum exigere decem. Minor probatur exemplariter i mutuatione uſuraria pecuniæ. Nã mutuando tibi x. flor. exigo a te decem mihi reſtituendos: quia mei decem tibi mutuati ualent decem: ſi igitur ultra x. exactos tanquam ſortem reſtituendam exigo, uolens habere adhuc unum: illum exigam pro uſu meorum. x. tibi mutuatorum, ita ꝙ volo & dico. ecce trado tibi meos. x. & cum hoc uſum eorundem, & pro ipſis quidem. x. repeto. x. ſed pro uſu meorum, quorum uſu interim careo, exigo unum: iam facio contra prædictam propoſitionem. Nam licet x. flor. ex una parte & uſus eorum ex alia parte ſiut res realiter diſtinctæ, ſicut res permanens & res ſucceſſiua: ſaltem loquendo de uſu facti. ſi aũt loquamur de uſu iuris, adhuc diſtinguuntur: quia res mutuabilis eſt corporalis: ſed ius utendi, ſeu uſus iuris eſt res incorporalis: tamen habent unum ualorem. Hoc aſſumptum oſtenditur tripliciter. Primò ſpecialiter in propoſito exemplo ſic. Tanti enim ualoris ſunt x. flor. quanti valoris eſt uſus eorum, & econtra: quia floreni nou ſunt ualidi niſi ratione uſus. igitur, ſi eorum ualor eſt propter ualorem uſus, & ubi unum propter alterum: ibi unum tantũ ſequitur, ꝙ ſi quid ultra. x. exigo pro ualore uſus, iam uolo unum ualorem duabus ſolutionibus ſolui: cum tñ

ptima

prima ſolutio eſſet ſufficiens & adequata. Secundò perſuadetur idem ſic: quia res mutuabilis ſecundùm ꝙ talis ſine uſu eius concedi non poteſt, loquendo de uſu iuris: eo ipſo enim, ꝙ tibi rem mutuò do, concedo tibi ius utendi eadem. igitur res mutuata & vſus eius habent unum ualorem. Tertiò: quia res mutuabilis non poteſt conſumi ſine vſu eius, & econtra: vt patere poſſet exemplificando in rebus mutuabilibus: tam menſurabilibus & ponderabilibus, quàm numerabilibus. igitur habent unum valorem. ſic autem non eſt in rebus locabilibus, ſecundùm ꝙ locabiles ſunt: nam uſus rei locabilis poteſt alienari ſine rei locabilis alienatione: ut patet. Si loco tibi domum: vſum quidem eius in te transfero, ſed domum mihi retineo quò ad dominiũ & proprietatẽ. Similiter enim locabilis uſus cõſumi poteſt: vt cum quis ceſſat uti domo: & tamen nondum cõſumpta eſt domus. & hoc uenit: quia in rebus locabilibus, ſecundùm ꝙ talibus uſus rei habet alium ualorẽ, quàm habeat ipſa res: & econtra. Septima ratio. Hęc propoſitio eſt una ex ſanctionibus legis naturalis, tranſferens duas res in proximum, ſi illæ ſint inſeparabiles ab inuicem, non debet eas transferre ſeparatim & tanquam ſeparabiles. Mutuatio uſuraria eſt contra illam propoſitionem. Maior nota: quia nemo debet agere cõtra naturas rerum: nec attentare illud, quod ſcit, uel poſſet de facili ſcire, eſſe impoſſibile, nec id agere etiã quantum in ſe eſt. quod dico: quia de ſe eſt notum, ꝙ ſi quid eſt impoſſibile, nemo id debet agere: quia non poteſt: ſed tamen quod impoſſibile eſt, contingit aliquo modo attentare: & quantum in ſe eſt agere, conãdo, licet non efficiendo. Minor probatur: quia res mutuata ex una parte, & uſus eiuſdem ex alia parte ſunt duæ res, ut patet: quia una poteſt aliam præcedere tpe, & hę duæ res ſunt inſeparabiles in tranſlatione. Nam ſi per mutuationem transfero in te rem mutuatam: transfero etiam in te uſum eiuſdem rei. Probatur: qa eoipſo, ꝙ eam tibi mutuò concedo: ut eam rem conſumere poſſis. modò eoipſo ꝙ tibi eam concedo ad conſumptionem: etiam eam tibi concedo quò ad uſum, qui mutuabilium rerum eſt conſumptio, & econtra: & tamen in mutuatione uſuraria mutuans attentat illas res ſeparatim transferre in recipientem mutuum: quia pro ipſa re mutuata vult habere ſortem: & pro uſu eiuſdem rei uult habere incrementum ſortis, & per conſequens exquo pro illis rebus uult habere ſingulatim aliquid pro vna, & aliquid pro altera, perinde facit, acſi eſſent res ſeparabiliter transferibiles, quod eſt falſum. Hæc etiam ſeptima ratio poſſet aſſumpta maiore & minore aliter deduci in probatione minoris, & rediret in idem, ſcilicet dicendo ſic in probatione minoris. Alienatio rei mutuatæ & conceſſio uſus eiuſdem ſunt duæ res abinuicem inſeparabiles in tranſlatione, & per alienationem intelligeretur conceſſio rei in ſe & in ſubſtãtia: & tamen mutuans uſuraria intentione agit illas cõceſſiones tanquam ſeparatas & ſeparabiles pro quanto diſtinctas res pro eis uult habere, ſcilicet ſortem pro alienatione, & incrementum pro vſu eiuſdem. Octaua ratio. Hæc propoſitio eſt vna de ſanctionibus legis naturalis. Nullus debet abuti quacunque re. Mutuatio vſuraria eſt contra illam propoſitionem. igitur. Maior probatur: quia abuſus eſt illicitus actus: nullus autem debet exercere illicitum actum. igitur. Maior illius probationis probatur: quia actus carens fine debito eſt illicitus. modo abuſus eſt actus vtendi carens fine debito: quia ſi fieret ob finem debitum, iam non eſſet ille vſus dicendus abuſus. Minor probatur: quia cum ſit mutuatio vſuraria, mutuans vtitur re mutuabili ad aliũ finem, quàm ad illum, ad quem eſt ordinata. igitur ea abutitur. Conſequentia nota. Antecedens probatur inductiuè in tribus generibus rerum mutuabilium. Et primò in rebus menſurabilibus: ſicut ſunt vinum, frumentum &c. Nam finis vini, quod quis habet, eſt potatio, & hic eſt finis primarius vini, ſecundarius verò finis vini eſt precium, quod poſſidens vult habere pro vino, propter quod precium coluit vineam, & acquiſiuit vinum, eo ꝙ illud precium eſt ſibi magis congruũ pro releuatione ſuarum neceſſitatum, quàm ſit uinum. Si igitur quis mutuet uinum, vt de ipſo mutuato habeat incrementum vltra ſortem: iam ipſe ordinat ad neutrũ prædictorum finium: ſed ad alium finem, quàm ad illum, ad quem eſt ordinatum. i. quàm ad primarium, & etiam quàm quo ad ſecundarium finem. Aliud exemplum in eiſdem rebus eſt. Finis frumenti primarius eſt cibatio, ſecundarius precium pro illo obtinibile. Secũdò probatur in rebus ponderabilibus: ſicut ſunt metalla. Nam finis metallorum, vt ſunt ferrum, cuprum &c. eſt formatio vaſorum, vel inſtrumentorum utilium homini, & ille eſt primarius. ſecundarius verò eſt precium, quod ipſe, qui fodit & acquiſiuit huiuſmodi metallum intendit obtinere pro eo. ſi igitur quis huiuſmodi metallum mutuet, vt de ipſo mutuato habeat incrementum ultra ſortem: iam ipſum ordinat ad neutrum prædictorum finium: ſed ad alium ab vtroq; & per cõſequens abutitur eo. Tertiò probatur in rebus numerabilibus, ſicut eſt numiſma. Nam finis primarius numiſmatis eſt commutatio eius pro aliis rebus, quæ nõ ſunt numiſma, quæ vtiles ſunt homini, vt pro equo, boue, & huiuſmodi. Et ſecundarius finis eſt commutatio eius pro alio numiſmate magis congruenti ipſi commutanti propter regionem, in qua vult vti illo alio: quomodo campſor vtitur numiſmate propter lucrum ſibi ex hoc proueniens. ſimiliter & is, qui recipit cambium ab eo id facit propter commoditatem ſibi prouenientem ex habere aliud numiſma. Si igitur quis numiſma mutuet proximo in illum finem, vt vltra ſortẽ rehabitam capiat incrementum: iam vtitur numiſmate ad neutrum prædictorum finium: ſed ad alium ab utroque eorum. igitur. Nona ratio. Hæc propoſitio eſt vna ex ſanctionibus legis naturalis. Nullus pro re, quã transfert in proximum debet plus exigere, quàm illa res in ſe valeat valore vſuali: vnde tantum æquiualens poteſt exigere. mutuatio vſuraria eſt contra huiuſmodi. igitur. Maior nota: quia oppoſitum facere eſt cõtra iuſtitiam commutatiuam, quæ requirit æqualitatem in rebus adinuicem commutatis. Minor probatur: quia uſurarius mutuans proximo vnum florenum exigit ab eo vnum florenum æquiualentem: & cum hoc vnum ſolidum, vel tres denarios. Modò vnus florenus non valet niſi vnum flor. æquiualentem & non unum flor. & vnum ſolidum, vel tres denarios. igitur. Decima ratio, & redit in idem cum præcedenti. Hę duæ propoſitiones ſunt ex ſanctionibus legis naturalis. Nullus donans exigat a donatario aliquid vltra valorem rei donatæ. Secunda, nullus vendens exigat ab emptore

precium

preciũ excedens valorem mercis. Modò mutuatio vſuraria eſt contra utranq;.igitur. Minor probatur. Nam licet mutuatio ſit contractus diſtinctus formaliter a donatione & a venditione: tamen virtualiter includit aliquam conditionem vtriuſq;. Nam pro quanto mutuãs transfert dominium rei mutuatæ in recipientem, pro tanto habet mutuans conditionem donantis & vendẽtis: quia & illi transferunt dominium rei donatæ & vẽditæ in donatarium & emptorem, & pro quanto mutuans expectat, & vult rehabere a recipiente æquiualẽs ſorti, habet conditionem aliqualiter ſimilem conditioni venditoris, qui etiam vult rehabere ab emptore ęquiualens merci. Modò conſyderando mutuationem vſurariam quo ad illas conditiones incluſas, mutuatio ſit contra prædictas propoſitiones: quia vltra valorem rei mutuatæ expectat habere non tantum æquiualens: ſed etiam vltra. Vndecima ratio. Si eſſent duo floreni ęquales in pondere, & ſimiles in qualitate auri, puta: ambo eſſent de auro arabico, vel vngarico, vel huiuſmodi. & eiuſdem figuræ & impreſſionis: & Ioannes venderet, vel permutaret, vel cambiret Petro vnum pro alio: ita tamen ꝙ id nollet, niſi Petrus daret ſibi vnum ſolidum vltra florenum. illa venditio, vel permutatio, vel cambium eſſet contra legem naturalem: quia contra propoſitionem allegatam in nona ratione. Modò mutuatio licet ſit contractus formaliter diſtinctus a uenditione, permutatione, vel cambio: tamen virtualiter includit conditiones ſimiles conditionibus venditionis, permutationis & cambij. & pro tãto id quod eſſet iniquũ, in illis etiam eſt in mutuatione iniquum. Duodecima ratio. Hæc propoſitio eſt vna ex ſanctionibus legis naturalis. Nullus homo exigat certum lucrum a proximo ratione rei ſibi conceſſę ad incertum lucrum. mutuatio vſuraria eſt contra illam propoſitionem .igitur. Maior videtur nota, mino·anteqoadr Nam ſi vſurarius mutuat mercatori centum flor. quibus recipiens vti vult in aliquibus cõmutationibus, vſurarius a recipiente exigit certum lucrũ: quia exigit ſortem & incrementum, & illud rehabere vult, ſiue mutuatarius lucretur, ſiue non. immo ſi perderet ſortem & lucrum, & tamen centum floren. ſunt conceſſi mutuatario ad incertum lucrum: quia non eſt certum, an mutuatarius inde lucretur. Tredecima ratio. Hæc propoſitio eſt una de ſanctionibus legis naturalis. Nullus homo exigat aliquid, a proximo pro re illa, quam proximo non ipſe, ſed natura contulit: & hoc gratuitè. mutuatio vſuraria eſt ꝯ eam. igitur. Maior nota: quia eſt contra rectam rationem, ꝙ pro re non mea: nec a me procedente aliquid exigam. & præſertim ſi illa res a ſuo collatore gratis eſt collata: alioquin quod gratis quis eſſet conſecutus ab aliquo, ego vellem illud facere non gratis fore collatũ. Minor probatur. Nam vſurarius mutuans Ioanni centum flor. vult habere vltra centum vnum flor. quæro qua ratione? non ratione illorum centum præciſè: quia tunc ſufficeret ſibi rehabere centũ: ſed potius diceretur ꝙ ratione illius: quia Ioannes lucratus eſt per illos centum flor. tres vel quatuor. Modò Ioannem lucratũ fore per illos cẽtum tres vel quatuor, eſt res, quã vſurarius ſibi non conceſſit: immo natura id ſibi contulit: & hoc gratuitè. Probatur: quia quod eſt cauſa cauſæ eſt etiam cauſa cauſati. Modò cauſa illius lucrationis eſt induſtria Ioannis, & non ipſe vſurarius, & natura contulit Ioanni induſtriam gratis. igitur etiam contulit ei illam lucrationem. Hanc rationem tangit Sco. in effectu in iiij. di.xv. Decimaquarta ratio. Hæc propoſitio eſt vna ex ſanctionibus legis naturalis. Nullus homo contrectet rem alienam, nec debet velle eam cõtrectare. mutuatio vſuraria eſt contra eam. igitur. Maior nota, minor probatur: quia mutuando ad vſuram mutuans vult capere incrementum, & etiam in termino ſolutionis capit ipſum effectualiter. Modò capere incrementum eſt contrectare rem alienam: quia incrementum non transfertur in dominium vſurarij propter tradentis incrementum ſed propter impuram voluntatem, mixtam .ſ. ex voluntario & coactione quadã & etiam propter interdictum Dei & legis ſuperioris prohibentis illam receptionem, & per conſequens impedientis acquiſitionem dominij. Hanc rationem tangit Alex. de Ales in iij. parte ſummæ. Decimaquinta ratio. Hæc propoſitio eſt de lege naturali. Homo ſe debet habere ad proximum: ſicut ſe habet vnum membrum corporis naturalis ad aliud membrum eiuſdem corporis. mutuatio vſuraria eſt contra eam. igitur. Maior probatur: quia recta ratio dictat, ꝙ omnes ſumus membra vnius corporis myſtici. & dato ꝙ loquendo de corpore myſtico illo modo, quo theologi loquuntur: cuius .ſ. caput eſt Chriſtus, id dictet ſuppoſita fide & non ex puris naturalibus: tamen loquendo de corpore myſtico more philoſophorum, qui rempublicam etiam vocant corpus, cuius caput ponunt principem, id ratione dictat etiam fide non ſuppoſita. Vnde, vt Helinandus teſtatur, Plutarchus ait, ꝙ reſpublica eſt corpus quoddam, quod diuini muneris beneficio animatur, & nutu ſummæ æquitatis agitur & regitur quodã moderamine rationis, & perpulchrè ſingulis membris corporis naturalis ponit aliquas perſonas in republica correſpondere. puta cordi comparat ſenatum, oculis & linguæ comparat iudices & pręſides prouinciarum, & ſic de aliis. Minor probatur. Nam videmus, ꝙ ſi ſtomacus, vel epar aliquo humido cibali pro ſua ſuſtentatione non indiget: immo ſibi eſſet inutile, illud cõmunicat alteri membro indigenti: nec pro huiuſmodi communicatione, aut humore communicato aliquid repetit, vel exigit: immo gratis concedit. Modò ſi vſurarius habeat bona temporalia ſibi ſuperflua, & proximus indigeat, non vult gratis ſibi illa temporalia mutuando communicare: ſed pro cõmunicatione aliquid exigit: tũc facit contra id, quod membra naturalis corporis faciunt, & per conſequens contra prædictam propoſitionem legis naturalis. Decimaſexta ratio. Hæc propoſitio eſt una ex ſanctionibus legis naturalis. nullus debet actum, qui ex natura ſua & ſpecie eſt liberalis vẽdere, ſeu pro precio, vel mercede exercere. mutuatio vſuraria eſt contra illam propoſitionem. igitur. Maior probatur: quia recta ratio dictat, ꝙ nullus debet aliquo actu abuti. Modò ſi quis actum ex ſpecie & natura ſua debentem eſſe liberalem & gratuitum exercet pro precio vel mercede iam eo abutitur: quia eo utitur in alium finem .ſ. ad capiendum precium: cum tamen ſit ordinatus tantùm vt ſit gratuitus. Minor probatur: quia mutuatio ex ſua ſpecie & natura eſt gratuitus contractus: & tamen vſurarius non exercet eum gratis, ſed pro precio .ſ. incremento habendo pro illa mutuatione. Decimaſeptima ratio. Hęc propoſitio eſt una de

ſanctio-

ſanctionibus legis naturalis. Si quis ſeruus iuſſu domini ſui debet exercere aliquem actum beneficum circa proximum ſuum: talis non debet velle habere aliquid ab illo proximo pro tali actu, ſi dominus ſerui voluit, ꝙ gratis eum actum exerceret. mutuatio vſuraria eſt cõtra illam propoſitionem. igitur. Maior nota: quia de lege naturæ eſt, ꝙ ſeruus obediat domino iubenti eum aliquid licitum, præſertim virtuoſum. Minor probatur. Nam homo eſt ſeruus Dei, & Deus iuſſit, vt homo exerceret mutuationem circa proximum indigentem, & hoc gratis, nihil pro illo actu volendo habere: & tamen vſurarius non gratis, ſed pro precio, vel lucro, vel mercede illum exercet. igitur minor uera. Decimaoctaua ratio. Hæc propoſitio eſt una ex ſanctionibus legis naturalis. Proximum oppreſſum homo non debet amplius opprimere: ſed potius releuare. Mutuatio vſuraria eſt contra eam. igitur. Minor probatur: quia cum proximus indiget. x. flor. in quibus eſt debitor ſui creditoris, qui eum opprimebat propter decem: vſurarius ſi ei mutuat, obligat proximum ad x. flor. reſtituẽdos & ad unum florenum vltra. & ſic cum proximus prius tantum eſſet in decem obligatus, iam efficitur in xj. obligatus. Et cum prior obligatio fuerit quædam oppreſſio illius indigentis, ſequitur, ꝙ obligatio uſurarij erit maior oppreſſio. Decimanona. Hæc propoſitio eſt vna ex ſanctionibus legis naturalis. Quod tibi fieri vis, alij facias, & quod tibi fieri non vis, alij non facias. mutuatio vſuraria eſt contra eam. igitur. Minor probatur. Nam is, qui diues eſt, ſi eſſet in ſtatu pauperis indigentis mutuò, vellet etiam diſcreta voluntate, vt ſibi aliquis diues gratis mutuaret, & nihil ultra ſortem ab eo repeteret. igitur etiam debet ille diues idem facere proximo indigenti: & per conſequens contrariũ faciendo non ſeruat prædictam legem naturalem. Vicesima ratio. Illud, quod Ariſt. innitendo probationibus ex ratione procedentibus iudicauit, fore quid malum moraliter, eſt contra legem naturalem. Sed Ariſt. innitendo probationibus ex ratione procedentibus iudicauit mutuationem uſurariam quid malum moraliter & vitioſum. ideo mutuatio vſuraria eſt contra legem naturalem. Maior probatur: quia ſi Ariſt. aliquid propter probationes procedentes ex ratione dicit, ipſe innititur lumini naturali rationis, & per conſequens ꝙ hoc modo diffiniendo, dicit eſſe malum, erit malum contra dictamen rationis naturalis: igitur contra legẽ naturalem. Minor probatur tripliciter. Primò. Nam ſecundum Ariſt. j. polit. duplex pecunia poteſt diſtingui. Prima dicitur œconomica & neceſſaria, quæ procurator ex fructibus terræ & animalibus, & hac utitur œconomicus propter neceſſaria vitæ. nec illius acquiſitio tendit ad infinitum: ſed ſolum ad quantitatem illam, qua indiget diſpenſator ad bene diſponendum domũ, ut ibidem uult. Secunda uerò pecunia dici poteſt tranſlatiua, qua quis vtitur ad hoc, ut ipſa pariat pecuniam, & de illa dicit, ꝙ iuſtè vituperabilis eſt. i. ea uti, ut ipſa pariat aliam pecuniam, eſt quid uituperabile. Modò mutuare pecuniam ad uſuram eſt ea uti, ut ipſa pariat aliam. Vnde ibidem ponit uſuram ſpeciem illius tranſlatiuæ pecuniæ, cuius opus determinãs dicit, ꝙ ſeipſã facit amplius de nummis. ſ. paucioribus per mutuationem conceſſis recipiendo plures: quaſi ipſi nummi quoſdam alios nummos generaſſent apud illum, cui mutuati ſunt, ut redddantur cum ſuo fętu. igitur mutuare ad uſuram ſecundùm Ariſt. eſt uituperabile. Secũdò: quia idem Ariſ. j. poli. ca. vj. dicit, ꝙ oboliſtica eſt odioſa: per aboliſticam autem intelligit commutationem, qua unum pondus pro alio eiuſdem generis datur ad augmentum ipſius. Modò mutuatio uſuraria eſt talis commutatio. igitur ſecundùm Ariſt. eſt odioſa, & per conſequens mala & uituperabilis. Vnde oboliſta dicitur ab obolus, quod eſt paruum pondus, eo ꝙ ex numiſmate ſtatuit obolos. Tertiò: quia idem dicit vſuram. i. mutuationem uſurariam eſſe maximè præter naturam. Modò actus, qui eſt præter naturam, eſt contra legem naturalem: quia lex naturalis non diſponit exerceri aliquem actum exiſtentem præter naturam. Et ad hæc probanda. ſ. ꝙ mutuatio vſuraria ſit vituperabilis. Ariſto. adducit rationem. ſ. quia per talem commutationem commutans vult, ꝙ res non nata fructificare, uel parere, fructificet, vel pariat. Vnde vſura, vel mutuatio uſuraria in greco vocabulo dicitur ſecundũ Ariſt. a chatos, quod eſt partus: quia in uſura vult uſurarius, ꝙ pecunia non nata parere pariat. Viceſima prima. Cicero in ij. lib. de offi. ad finem dicit. Fęnerari eſt hominem occidere. Ex hoc dupliciter arguitur. Primò ſic. Hominem occidere eſt contra legem naturalem: igitur & fęnerari. Secundò: quia Cicero hoc dixit ex lumine naturali. igitur lumen naturale deteſtatur mutuationem vſurariam. Viceſimaſecũda. Vendere alicui tempus eſt contra legem naturalem: mutuans alicui ad uſuram ſecundùm ꝙ talis uendit tempus mutuatario. igitur mutuatio uſuraria eſt contra legem naturalem. Maior nota: quia uendit rem, quæ nõ eſt plus ſua, quàm emptoris: cum ſit communis omnibus. Minor probatur: quia pro illo tempore, quo mutuatarius detinet mutuatam rem, vſurarius exigit lucrum. Et hanc rationem tangit Ioan. Chryſ. lxxxviij. diſt. c. eiiciens. Viceſimatertia ratio. Rapina eſt contra legem naturalem. modo mutuatio vſuraria eſt rapina ſaltem generaliter capiendo rapinam pro vſurpatione rei alienę. igitur. Minor probatur. Nam Amb. ait. Siquis vſuram accipit, rapinam facit &c. ut patuit in prima concluſione. Viceſimaquarta. Actus inuentus arte nequiſſima, vel procedens ab ea eſt contra legem naturalem, mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi. igitur. Minor probatur. Nam Amb. ait. Interdum vſuræ arte nequiſſima ex ipſo auro aurũ naſcitur. 47. diſt. ſicut hi. idem ars, per quã excogitata eſt mutuatio vſuraria, eſt nequiſſima, & per eam excogitatum eſt, ut aurum pariat aurum. Viceſima quinta. Ille actus, qui eſt prohibitus præcepto morali legis moyſaicę, eſt contra legem naturalem. mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi. igitur. Maior nota: quia in hoc differt præceptum morale legis moyſaicę a præceptis cerimonialibus & iudicialibus, ꝙ præceptum morale eſt ſcriptum in corde, & per conſequens eſt lex naturalis. Minor probatur, quia vel eſt morale, iudiciale, vel cerimoniale. non duo vltima: quia tunc ad probandũ mutuationem vſurariam eſſe in nouo teſtamento illicitam non ſufficeret allegare ſcripturam veteris teſtamenti: quia illa non ligat quò ad cerimonialia & iudicialia. Modò Nicenum concilium allegat ſcripturam ueteris teſtamenti prohibentis uſuram, ſcilicet qui pecuniam ſuam non dat ad uſuram. igitur innuit, ꝙ illud præceptum non eſt iudiciale, nec cerimoniale: ſed morale.

morale. Minor patet in c. quoniam. 14.q.4. Et ſimiliter habetur ex concilio Martini Papæ ibidem in cap. ſiquis.

Tertia concluſio. Mutuatio uſuraria eſt contra legẽ diuinam, probatur decem probationibus fundatis in auctoritatibus, & octo primæ fundantur in auctoritatibus ueteris teſtamenti, nona in auctoritate noui teſtamenti, decima in auctoritatibus eccleſiæ & doctorum, Prima Ezech. 18. Dominus enumerat multas conditiones requiſitas ad hoc, quòd homo uiuat uita gratiæ, quarũ una eſt, quòd non mutuet ad uſuram: igitur non mutuare ad uſuram eſt ſecundùm legem diuinam neceſſariũ ad hoc, quòd homo ſit in gratia. ergo mutuare ad uſuram eſt ſecundùm legem diuinam repugnãs gratiæ. Modò omne illud, quod ſecundùm legem diuinam decernitur repugnans gratię, eſt contra legem diuinam & mortale. igitur. Secunda probatio. Dominus Ezech. 18. enumerat multas conditiones, quarũ quęlibet ſufficit ad hoc, quòd talis homo moriatur morte gehennæ, quarum una eſt mutuare ad uſuram. ergo ſecundùm legem diuinam mutuare ad uſuram eſt peccatum mortale, & per conſequens contra legem diuinam. Tertia probatio: quia ibidem enumerat mutuationem uſurariam inter alia quędam peccata. ergo ſicut alia ibidem poſita ſunt contra legem diuinam: ſic etiam uſuraria mutuatio. Modo alia ibidem poſita ſunt contra legem diuinam & mortalia peccata & grauia ualde, ſcilicet idolatria, rapina, homicidum &c. Quarta probatio, quòd ſcriptura ſacra enumerat inter peccata cõtra legem diuinam exiſtentia etiam tale. Nam ſacra ſcriptura libro pſalmorũ enumerat mutuationem uſurariam inter iniquitatem, contradictionem, iniuſtitiam & dolum, quæ utique ſunt contra legem diuinam & mortalia. igitur etiam mutuatio uſuraria erit talis. Minor probatur, ait enim ſic. Vidi iniquitatem & cõtradictionem in ciuitate die ac nocte. circundabit eam ſuper muros eius iniquitas & labor in medio eius & iniuſtitia, & nõ defecit de plateis eius uſuras & dolus. & loquitur ibi ad litteram de ciuitate Ceila, cuius ciues agebant iniquitatem uolendo Dauid tradere in manus Saul, cum Dauid ſaluaſſet populum illius ciuitatis de manibus Philiſtinorum. Item illi ciues agebant contractionem contradicendo innocentiæ Dauid. Item iniquo corde diſcurrebant ſuper muros Ceilę prouidendo, ne Dauid aufugeret de ciuitate, & ſic euaderet manus Saulis. Item laborabant anxiè, quomodo illud perficeretur. Item in illa ciuitate erant aliqui publici uſurarij & mercatores fraudulenti: cum igitur hæc omnia, cum quibus enumeratur uſura, fuerint peccata mortalia contra legem diuinam, ſequitur, quòd etiam uſura eſt huiuſmodi. Quinta, illud eſt peccatum contra legem diuinam, cuius uitatio eſt ſecundùm legem diuinam neceſſaria ad hoc, quòd quis ſit dignus habitare in tabernaculo Dei, & requieſcere in monte ſancto eius: ſed mutuatio uſuraria eſt huiuſmodi. igitur. Maior probatur: quia ſecundùm gloſſam ſuper illo pſalmo. Domine quis habitabit in tabernaculo &c. per tabernaculum intelligitur eccleſia militans, & per montem ſanctum eius eccleſia triumphans. Nullius autem rei uitatio eſt neceſſaria adulto ad dignitatem habitandi in eccleſia triumphanti & militanti: niſi uitatio mortalis peccati exiſtentis contra legem diuinam. igitur. Minor probatur in pſalmo 14. dicitur ſic. Domine quis habitabit in tabernaculo &c. Et infra reſpondendo enumerat conditiones requiſitas ad hoc, quarum unam ponit uitationem uſurarię mutuationis: dicens. Qui pecuniam ſuam nõ dedit ad uſuram. Vbi nota, quòd illud dictum Dauid intelligitur etiam de uſura indeì reſpectu gentilis: ita quòd non eſt quis dignus habitare in tabernaculo domini &c. qui pecuniam ſuã dat ad uſuram etiam gentili homini. Nam in lib. Machatos, qui apud iudeos eſt authenticus: ubi etiam ponitur pſalmus prædictus ſuper illo uerbo. qui pecuniã non dat ad uſuram. dicit gl. etiam gentili: ut recitat Nicolaus de Lyra Deuter. 24. Sexta, quod ſcriptura ſacra enumerat &c. ut in quarta probatione. Modò in illo pſalmo enumerat dare ad uſuram inter peccata mortalia contra legem diuinam exiſtentia. ſ. agere dolum linguæ, nocere proximo, credere infamiam aduerſus proximum, periurium, accipere munera ſuper innocentes. igitur etiam datio ad uſuram erit conſimilis prohibitionis. Septima. Leuit. 25. Nec accipias a fratre tuo uſuras, nec amplius quàm dediſti. Et paulòpoſt. Pecuniam tuam non dabis ei ad uſuram, & frugum ſuperabundantiam non exiges. Modò quilibet proximus eſt frater noſter: cum omnes habeamus unum patrem carnalem. ſ. Adam, loquendo de patre remoto: ſicut & ibi loquitur de fratre remoto: quia uirtute illius legis etiã quilibet iſraelita alteri prohibitus erat mutuare ad uſuram: & tamen non habebant unum patrem propinquum Omnes etiam habemus unum patrem ſpiritu & creatione. ſ. Deum, ad quem omnes dicimus: pater noſter. igitur prohibitum eſt lege diuina mutuare cuicũque hoĩ homini ad uſuram. Quòd autem illa lex loquatur præceptiuè, patet: quia præcedentes & ſequẽtes ſunt præceptiuæ, intelligendo igitur & illa, cum nõ appareat ratio diuerſitatis. Nec poteſt dici, quòd illę probationes non concludant pro tempore nouę legis, ex quo procedunt ex auctoritatibus ueteris legis, quæ amplius non ligat. Nam uetus lex ligat quo ad moralia etiam in noua. Modò præceptum de non mutuando ad uſurã contentum in veteri lege eſt morale: quia eſt de dictamine naturalis rationis, ut patuit in præcedente concluſione. igitur. Octaua. Illud, pro quo quis dignus eſt increpatione fundata in lege diuina, eſt contra legem diuinam, ſed mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi. igitur. Maior nota, minor probatur. Nam Neemias. 5. ca. Increpauit iudeos, qui mutuauerant fratribus ſuis ad vſuras. nec aprobaret, niſi quia virtute legis diuinę eos increpabat, & eos facere reſtitutionem vſurarum docebat, dicens. Centeſimam pecuniæ, frumenti, vini, & olei, quam exigere ſoletis ab eis, date illis. Nona probatio. Chriſtus ait Lu. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes. modo ibi loquitur prohibitiuè, prohibendo ſcilicet mutuationem vſurariam, quæ fit intendendo, vel ſperando lucrum ex mutuo. igitur. Minor probatur dupliciter. Primò: quia verba præcedentia & ſequentia ſunt intelligenda præceptiuè, ſcilicet mutuum date. ut patuit in. q. 19. ſaltem in aliquibus caſibus. Similiter cum ait. Diligite inimicos veſtros, benefacite &c. Item verba ſequentia etiam, ſcilicet. Eſtote miſericordes, & nolite iudicare &c. Ergo etiam illud intelligitur præceptiuè, ſeu prohibitiuè, prohibendo mutuationem vſurariam. Secundò probatur auctoritate eccleſiæ, quę determinant, quòd nihil inde ſperantes, intelligitur præceptiuè,

ceptiuè, vel prohibitiuè.Nam in concilio Lateranenſi, ut habetur in.c.quia in omnibus,extra,de vſu.dicitur, ꝙ vſurarij condemnantur vtriuſque teſtaméti pagina. & per conſequens condénantur lege euangelica.nullibi autem habetur in euangelio de mutuatione vſuraria niſi ibi.nihil inde ſperátes. igitur illud intelligitur prohibitiuè.Decima probatio: quia auctoritates adducédę ad ſequentem concluſionem dicunt,vſurariam mutuationem eſſe contra vtrumque teſtamentum: ut patebit per eaſdem diſcurrendo in locis,in quibus allegantur.

Quarta concluſio. Mutuatio vſuraria eſt contra legem humaná canonicam. probatur allegando pro núc octo conſtitutiones canonicas,in quarum quinque primis ipſis clericis prohibetur ſingulariter, in alijs auté indiſtinctè omnib.Prima, quæ eſt Gelaſij Papę.& ſecúda,tertia,& quarta,quæ ſunt conciliorum generalium, habentur. 14.q.4.c.1.2.4.& 7.in quibus diſponitur,ꝙ clerici propter mutuationem ad vſuram debent deponi ab officio clericali & excommunicari.& ſimile habetur.47.di.c.1.2.3. & 5.Tunc ſic arguitur.Quando aliqua canonica conſtitutio decernit pœnam depoſitionis & excommunicationis pro aliquo actu infligendá, talis actus eſt peccatum contra talem conſtitutionem, & hoc mortale.Sed prædictę conſtitutiones decernunt prædictas pęnas clericis propter mutuationem vſurariam.igitur concluſio vera quò ad clericos.Maior probatur,quia eoipſo ꝙ decreuit pęnam,ſi pęna eſt excommunicatio,vult id eſſe mortale: quia pro ſolo tali venit quis excommunicandus. & ex.c. in. concilij Carthaginéſis,quod incipit. Seditio varios,prohibetur vſurarios ad clericatum promoueri. di. 46. Quinta habetur ibidem in c.nullus.ubi prohibetur ex concilio Carthaginéſi clericis,ne accipiát amplius,quàm mutuauerint. Sexta habetur ibidem in c. nec hoc. ubi Leo Papa decernit valde acriter debere puniri tá clericos quàm laicos cóuictos de mutuatione vſuraria.igitur illa cóſtitutio prohibet eam tanquam mortale: quia ſolum mortale punitur valde acriter per iudicem eccleſiaſticum. Septima habetur extra de uſuris in c.quis in omnibus. ubi Alexan.tertius decernit manifeſtum uſurariú puniri triplici pęna, ſcilicet priuationis communionis altaris,ac priuationis eccleſiaſticę ſepulturæ,ſi in huiuſmodi peccato deceſſerit, & tertiò etiam pœna repudiandi eorum oblationes. Octaua, quæ eſt concilij generalis, habetur in Sexto, in tit. de vſuris. ubi prohibetur ſub grauibus pęnis,ne quiſquam permittat in ſua terra publicos vſurarios alienigenas conducere domos,uel cóductas habere,vel habitare.igitur multo magis uoluit eſſe prohibitam ipſam mutuationem uſurariam. Item etiam ſub pęna excommunicationis maioris latæ ſententiæ prohibetur, ne quis ſepeliat uſurarios publicos

Quinta concluſio. Mutuatio uſuraria rationabiliter fuit & eſt prohibita, ſiue hoc ſit lege humana, ſiue diuina, probatur. Illud fuit & eſt rationabiliter prohibitum, quod ſic ſe habet, ꝙ ſi non prohiberetur, magna pernities temporalis & ſpiritualis in republica hominum ſequeretur.mutuatio uſuraria eſt huiuſmodi, igitur. Maior nota. Nam illud rationabiliter prohibetur,quod ſi non prohiberetur, ſequeretur magna pernicies in corpore naturalis hominis. igitur aſſumpta maior vera.tenet conſequentia: quia reſpublica eſt ét quoddam corpus myſticum habens ſimilitudinem cú corpore naturali hominis, ut patuit concluſione ſecúda.Minor probatur. Nam homines non intenderent agriculturæ, nec artificijs neceſſarijs ad agricolturam, nec alijs artificijs & mercationibus neceſſarijs ad illa,quibus homo indigeret, uel ſi qui illis intenderent: tamen ualde pauci & inſufficientes pro humani generis educatione conuenienti.Modò ſublata agricultura & artificijs neceſſarijs homini, ſequitur maxima cariſtia uictualium & aliorum neceſſariorum, quę utique eſt pernicies magna temporalis in republica,& ad cariſtiam ſequitur ſpiritualis pernicies,ſcilicet impatiétia,furta,homicidia, rapinę, & ſic de alijs. Maior probatur. Nam quæro, qui intenderent artificijs neceſſarijs,ſcilicet laborioſis & agriculturæ? Aut habentes pecuniam,aut non habentes? Non primi, quia illi potius uellét uiuere in quiete,quàm in labore, quod poſſent: quia haberent,ꝙ ponerét pecunias ſuas ad uſuras, quo modo tantum & plus lucrarétur,quàm colendo agros & laborioſis artificijs inſiſtendo. Nec ſecundi, quia illi pauciſſimi eſſent, & per conſequens nó ſufficientes ad agriculturam & artificia hominibus neceſſaria.Nam ſi quis etiam modicam pecuniam haberet, potius uellet ea uti ad uſuras,& ſic uiuere in quiete, quàm illa utenda ad opera laborioſa.Item ſi etiam aliqui eſſent volentes intendere prædictis,hi indigerent inſtrumétis,quorum materias eſſet opus adduci de alijs terris, quę adductio eſſet periculoſa & laborioſa & per conſequens rara.& ſic difficillimè haberentur neceſſaria ad talia. Item indigerent animalibus ad agriculturam, ſed ubi hæc inuenirent? Non equidem apud diuites: quia illi talia non haberent, eo ꝙ tales ſuam ſubſtantiam & facultates in pecuniam redegiſſent, ut inde uſuram acciperent maiorem, quàm eſſet lucrú de illis animalibus.

Sexta concluſio. Aliqua mutuatio uſuraria eſt contra legem humaná ciuilé, probatur, quia illa, qua quis mutuaret ad uſuram dictam, uſura uſurarum & reprobum fęnus eſt prohibita, & hoc tam in.ff.quàm in. C. in.ff.quidem in l.placuit.ff.de uſuris. & de condi.indebi.l.ſi non ſortem.in prin. In.C. autem eo.tit.l. at nullo.ubi dicitur. Nullo modo uſuræ uſurarum exigátur, & ueteribus quidem legibus conſtitutum erat,& ſi nó perfectiſſimè cautum.Item.C.ex quibus cauſis infa.irrogatur.l.improbum.Vnde exercens talem uſuram efficitur infamis. Dicitur autem uſura uſurarum, gratia exempli.Si tibi mutuaui.100.ut in fine anni des mihi. 10.uel aliquod aliud incrementum,quod ſi non feceris, dabis mihi ratione illorum. 10.uel alterius incrementi, quos pro uſura dediſſe debuiſſes, iterum uſuram,ſcilicet de.10.unum,uel duos,uel aliud incremétum.Nota tamé, ꝙ improbum fœnus eſt genus ad uſuram uſurarum: quia omnis uſura lege reprobata eſt improbum fœnus,& ſic omnis vſura vſurarum eſt improbum fœnus,non autem econtra.

Septima concluſio.Dempta mutuatione ad uſuram uſurarum omnis alia mutuatio fuit conceſſa de iure ciuili contento in lib.ff.& hoc capiendo conceſſionem omnibus tribus modis, quibus capi ſolet. Prima pars probatur diſcurrendo per leges eiuſdem lib. in titulo de uſuris poſitas.Secunda pars probatur,ſupponendo, ꝙ conceſſio capitur tripliciter. Primo modo, ut idem eſt,quod non eſt punitio, quo modo ille dicitur concedere aliquid malum, qui illud non punit, & hoc mo

do

do nihil poſitiuum eſt, ſed eſt tantum negatio punitionis, & conceſſio hoc modo capta dicitur alio nomine permiſſio ſimplex. Et dicitur ſimplex ideo: quia tantum pœna indulgetur: non autem culpa minuitur in illo, quæ operatur taliter permiſſum. Dici poteſt etiam tolerantia, ſecundùm quod dicitur. nonnullos toleramus, quos corrigere, vel punire non poſſumus. 32.q.7. ca. quod autem. & 31.q.1.c. hac ratione. dicitur. Quòd permittimus, nolẽtes præcipimus. i. permittimus: quia malas hominum uoluntates ad plenum prohibere nõ poſſumus. Poteſt etiam dici diſſimulatio. Hoc modo Deus multa mala concedit pro præſenti uita, eo quòd hæc ea non punit, licet in futuro puniturus ſit. Secundo modo capitur, prout duo dicit. ſ. nõ punitionem & prohibitionem impeditionis. quo modo dicitur quis concedere aliquod malum, qui facientem illud non punit, & cum hoc eis, qui uellent impedire facientem tale malum, prohibet impeditionem. Hoc modo eccleſia conceſſit iudæis obſeruantiam ſuorum cerimonialium, quæ utique eſt peccatum mortale, conceſſit inquam eis: quia non punit eos pro illo peccato, & cum hoc prohibet chriſtianis, ne moleſtent, uel impediant iudæos volentes illud peccatum exercere, vt patet in c. qui ſincera. 45. diſtin. Tertio modo capitur, prout tria dicit. ſ. nõ punitionem & prohibitionem impeditionis ac promotionem, quomodo ille diceretur concedere aliquod malum, qui facientem illud non punit, & cũ hoc volentibus impedire prohibet impeditionem, atq; promouet facientem illud ſic, quòd ſibi aſſiſtit auxilio, fauore, & huiuſmodi. Et exemplificat quidã de illa cõceſſione dicens, quòd hoc modo eccleſia permittit clericum quandoque pro certis criminibus, ut pro hæreſi & huiuſmodi occidi a ſeculari poteſtate. Nam nõ punit officialem ſecularis poteſtatis, pro hoc quòd occidit clericum in tali caſu, & ſiquis uellet officialem in tali caſu impedire ab occiſione, prohiberet illam impeditionem, & cum hoc præſtat fauorem, ſubuentionem atque iuuamen tali officiali in hoc, quòd eccleſia clericum talem degradat, quod facit finaliter, ut fiat ſubditus poteſtati ſeculari, & per conſequens habilis materia ad occiſionem. & ſic tradit eum in manus iudicis ſecularis, ut finaliter occidatur. Iuxta illud. 1. ad Cor. 5. Ego iudicaui huiuſmodi hominem tradere ſathanæ in interitu carnis, ut ſpiritus ſaluus ſit in die domini noſtri Ieſu Chriſti. Et licet obiici poſſet, hoc exemplum eſſe falſum: quia eccleſia, ſeu prælatus eccleſiaſticus degradando, licet ſciat inde ſequi occiſionem eius, atque ſciat degradationem eſſe iuuamen occiſionis: non tamen uidetur, quòd promoueat, uel auxilium det & iuuamen ad illam occiſionem ex intentione. ſ. ideo illud faciendo, ut clericus occidatur: quia non appareret, quomodo vitaret irregularitatem latam a lege apoſtolica. ſ. per Paulum dicentem. Oportet Epiſcopum non eſſe percuſſorem. 1. Timi 3. & ad Tit. 1. Imo pro degradato orat iudicem ſecularem, ut citra mortem eum puniat, ut in c. nouimus. de uerb. ſigni. Tamen quicquid ſit de ueritate illius exempli non rite pro hoc allegat factum Apoſtoli. 1. Cor. 5. Nam Apoſtolus illum, de quo ibi loquitur, quem excommunicabat, non tradidit morti corporali, ſed uexationi corporali, qua diabolus talem corporaliter affligebat: non autem occidebat. Et ideo illo exemplo dimiſſo ſatis facile poteſt dari exemplum in propoſito noſtro de uſura. Omnibus enim tribus modis ius ciuile. ff. conceſſit mutuationem ad uſuras. Nam in illo libro nulla ponitur lex decernens pœnam infligendam uſurariis: & ſic conceſſit primo modo. Imo in eodem ponuntur leges, quibus diſponitur, quòd recipientes mutuum ſub uſuris debeant ſoluere, & ſic volentẽ impedire exactionem & conſecutionem uſurarũ prohibent: ergo concedunt ſecundo modo. Item dãt actionem in iudicio uſurariis ad exigendum uſuras, & ſic iuuant uſurarios ad exactionem, & ita concedunt exactionem uſurarum. Tertiò modo capiendo conceſſionem. Hæc autem omnia poſſunt patere diſcurrendo per leges ibidem contentas. & conſimiles habentur in libro Codicis, ut patebit in ſequenti concluſione.

Octaua concluſio. Quantum eſt de iure ciuili contento in Codice aliqua mutuatio uſuraria etiam alia ab ea quæ fieret ad uſuram uſurarũ eſt prohibita. Præter autem has duas mutuationes uſurarias aliæ mutuationes uſurariæ ſunt conceſſæ in eodem lib. etiam conceſſione omnibus tribus modis capta. Hæc concluſio habet tres partes. Prima pars probatur. Nam prohibetur ibidem, ne quis mutuet ad uſuram excedentem eã uſuram, quæ centeſima dicitur. de qua quid ſit, patebit in ſeq. cõcluſione. unde ius ciuile in Codice poſuit limitem uſuris, ut quis nullam ultra centeſimam exigere audeat: nam in l. eos. C. de uſur. dicitur ſic. Super uſurarum uerò quantitate etiam generalem ſanctionẽ facere neceſſarium eſſe duximus: ueterem duram & grauiſſimam earum molem ad mediocritatem deducẽtes. ideoque iubemus &c. Et infra loquendo de uſura dimidia centeſimæ & cẽteſima ait. eã quantitatem vſurarum etiam in omnibus caſibus nullo modo ampliari in quibus citra ſtipulationem uſuræ exigi ſolent. Nec liceat iudici memoratam augere taxationem occaſione conſuetudinis in regione obtinentis. Siquis autem contra modum conſtitutionis aliquid fecerit, nullam penitus de ſuperfluo habeat actionem. ſed & ſi acceperit, in ſortem hoc imputare compellitur. hæc ibi. Vnde cum det: nullam penitus de ſuperfluo habebit actionem. intelligendum eſt, quòd nõ habebit actionem de illo ſuperfluo, quod exegit ultra legitimam uſuram, nõ priuabitur ex hoc legitima vſura: quia utile non uitiatur per inutile, ut uult gloſſ. in l. placuit. ff. de vſuris. Imo ibidem etiam prohibet, quòd vltra centeſimam uſuram non recipiatur per uiam detractionis a ſorte illud incrementum, quod aliàs uocari ſolet ſiliqua, uel ſportula. Erat enim ſiliqua certus numerus nummorum, quos exigere ſolebãt uſurarij ultra uſuram & ſortem ad emendum aliquid, puta piſcem unum ad gaudendum cum ſua familia. Sportulæ aũt erãt pecuniæ, quas vſurarij exigebant vltra ſortem & vſuram ad dandum illas executoribus pro hac pecunia petenda, uel tabellionibus pro charta ſcribenda. Vnde ait ibidem. Interdicta licentia creditorib. ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere, vel retinere nomine ſiliquarum, vel ſportularum, vel alterius cuiuſcunq; cauſæ gratia. Nam ſi quid hmõi factum fuit, principale debitum ab initio ea quantitate minuetur, vt tam ipſa minuenda pars, quàm vſuræ exigi prohibeantur. Prohibet etiam ibi alias machinationes, quæ fieri poſſent in fraudem huius legis accipiendo vltra centeſimam. & in l. ſequenti, ſcilicet de vſuris ait. Curſum inſuper vſurarum vltra

duplum

duplum minimè procedere concedimus, necſi pignora quædam pro debito creditori data ſunt, quorum occaſione quædam leges veteres vltra duplum exigi vſuras permittebant &c. Secūdò probatur illa prima pars concluſionis: quia licet centeſimam vſuram permiſerit, vt patebit, tamen eam non omnibus perſonis permiſit, immo aliquibus interdixit, vt patebit in nona cōcluſione. igitur prima pars concluſionis vera. Secunda pars probatur, nam centeſimam & minores centeſima conceſſit conceſſione primo modo, quia in illo libro nulla lex reperitur puniens ad vſuram talem mutuantes. igitur cōceſſit primo modo. Item quia in illo libro sūt leges diſponentes, ꝙ recipiens mutuū ſub prędictis vſuris, ſcilicet cētesima, & infra teneatur ſoluere, & ſic volentem impedire exactionem & conſecutionem vſurarum prohibent. igitur liber ille conceſſit eas ſecūdo modo. Item leges eiuſdem libri dant actionem in iudicio ipſis vſurarijs ad exigendum vſuras, & ſic iuuant vſurarios ad exactionem. & per conſequens concedūt exactionem vſurarū capiendo conceſſionem tertio modo. Hęc autem omnia patere poſſunt diſcurrendo per leges eiuſdem in. 4. lib. titulo de vſuris. & nominatim in l. 1. 2. 3. Item in l. frumenti. & in l. ſi ea pactione. & ibidem in aut. ad hæc. & in l. ſi ea lege. & in l. pignoribus. in l. ſi mater tua. & in l. eos. Item de nautico fœnore. l. 1.

Corollarium ad ſeptimam & octauam cōcluſiones eſt, ꝙ errat Gerardus de Senis ordinis eremitarum atque ſanctus Bernardinus in tract. ſuo de contractibus, dicentes, ꝙ vſura non eſt conceſſa a iure ciuili niſi conceſſione primo modo capiendo. Nam oſtenſum eſt, ꝙ etiam ſecūdo & tertio modo capiendo. Nec valet argumentum eorum dicendo, ꝙ niſi ſic diceretur, ius ciuile eſſet contrarium iuri naturali. Nam hoc non eſt inconueniens, vt patebit in ſolutione octaui argumenti.

Nona concluſio. Mutuatio vſuraria conceſſa de iure ciuili codicis fuit ſeptuplex, ſecūdum quòd vſura, quæ fiebat, erat ſeptuplex, tamen diuerſis perſonis conceſſa. Prima pars probatur. Nam quædam vſura dicebatur cētesima, quædam dimidia centeſimæ, quædā tertia pars centeſimæ, quędam quarta pars centeſimę, & quędam beſſis, quędam octaua pars, quędam dicebatur ſiliqua & ſportula. Centeſima dicebatur illa, quæ per annum ęquiparabatur ſorti, vt ſi tibi mutuaſſem. 20. florenos ea ſtipulatione, ꝙ in fine anni vltra ſortē dares pro vſura. 20. illi. 20. ſuperadditi ſorti vocabatur vſura centeſima. Exemplū ſecūdi. Vt ſi tibi mutuaſſem per annū. 20. vt in fine anni dares pro vſura mihi decem. Exemplum tertij. Vt ſi tibi mutuaſſem. 12. vt in fine anni nomine vſurę dares quatuor. Exemplum quarti. Vt ſi tibi mutuaſsē. 12. vt in fine anni nomine vſuræ dares tres. Exemplum quinti. Vt ſi tibi mutuaſſem. 12. vt in fine anni dares octo. Exemplū ſexti. Si ruſtico mutuo octo modios fructuū, vt mihi det vnū Exemplum ſeptimi. Si tibi petenti. 20. per modū mutui ſub vſuris, ego ſub vſura aliqua prędictarum darem tibi. 19. acſi. 20. mutuaſſem, cū tamen detraxiſſem vnū florenum volendo illum habere pro ſiliquis & ſportulis. iam ille vnus florenus detractus eſſet vſura dicta ſiliqua vel ſportula. Quid autem ſit ſiliqua & ſportula, patuit in præcedenti concluſione. Secunda verò pars concluſionis probatur. Nam centeſimam (quę fuit omnibus conceſſis vſuris grauior) non conceſſit omnibus perſonis, ſed quibuſdam perſonis interdixit, ſcilicet illuſtribus, & illis, qui sūt ante illuſtres. Item illis, qui præſunt ergaſterijs & exercentibus licitas negociationes. Vnde centeſima vſura tantum fuit conceſſa in ſeptem caſibus. Primò. Si quis mutuabat pecunias traiectitias ideſt mutuabat alicui ituro vltra mare pecunias recipiendo periculū illarum pecuniarum in ſe, ſic ꝙ ſi perirent pecuniæ, non cum damno recipientis mutuū, ſed cū damno dantis mutuū perijſſe debebant. Et idē eſt ſi quis ſpecies, ideſt res vtiles alias a pecunia mutuaſſet prædicto modo, ſcilicet recipiendo periculū in ſe, & de hoc habetur in l. eos. C. de vſu. Secundò, ſiquis mutuabat pecunias quaſi traiectirias, ut ſiquis mutuaſſet piſcatori pro apparatu piſcaturę, vel athletæ, ut ſe exerceat, poterat centeſimam exigere, ut. ff. de nautico fęnore. l. periculi. Tertiò ſiquis mutuabat alteri frumentum, vel ordeū, vt. l. frumenti. C. eodem. Quartò poſt tempus quadrimeſtre, vt ſi tu mihi es cōdemnatus in actione perſonali ad ſoluēdum aliquam quantitatem pecuniarum, habebas de iure, vel regulariter loquendo tempus quatuor menſium ad ſatisfaciendum ſententiæ latæ, ex poſt poteram a te exigere vſuram centeſimam, ſi non ſolueras me lapſis quatuor menſibus, vt de vſuris rei iudicatæ. l. fi. Quintò in pupillari pecunia, quam tutor alicuius pupilli clāculo conuertit in vtilitatem propriam. Nam pupillus poterat de illa capere centeſimam, vt. ff. de nego. geſt. l. qui ſine. Sextò. Si duo habent vnam rem communem, quæ indigeę refectione, & alter ſolus fecerit impenſas: tunc ab alio poteſt petere vſuram centeſimam pro parte ſortis impenſarum, quæ eum tangit, & illam poterit recipere ad quatuor primos menſes, poſtea habet aliud remedium, vt per glo. in l. ſi. fratres. §. Idem reſpondit. ff. pro ſocio. Septimus caſus. Si loco vſurarū datur, vel retinetur aliquod incertum, quod poteſt ſe habere ad eſſe vel non eſſe, vel ad plus, vel ad minus, nō inſpicitur quantum percipitur: etiam ſi legitimum modum vſurarum excedit, vt in l. ſi ea. C. de vſuris. Vſura verò dicta tertia pars centeſimę fuit conceſſa illuſtribus, quales erant conſules, ſenatores, dictatores, præfectus vrbis, & etiam illis, qui ſuperilluſtres ſunt, ſicut erant præfecti prætorij, qui tantum tres erant pro orbem conſtituti. vel dic, vt dicit glo. in l. eos. C. eodem. Illuſtres ſunt, qui dignitatem tm̄ hn̄t, ſed ſi adminiſtrationē habent, tūc dicuntur eos pręcedere. Beſſis autem fuit conceſſa his, qui præerant ergaſterijs, vel qui aliquam licitam negociationem exercebant. vſura verò dicta dimidia centeſimę, vel ſemiſſis fuit conceſſa omnibus alijs a prędictis. De quarta verò tempore centeſimæ habetur in authē. hoc ius porrectum. C. de ſa. ſan. eccle. Et caſus erat, ꝙ ſi eccleſia erat debitrix alicui, non tenebatur nomine vſurarum, niſi ad quartam centeſimæ de iure ciuili authēticorum. De octaua verò habetur in authen. ad hæc. C. de vſu. ubi habetur, quòd ſiquis mutuaſſet agricolæ fructus aridos, poterat recipere pro modio octauam partem modij.

Decima concluſio. Quamuis alicui videri poſſet, ꝙ prædictæ leges Codicis concedentes vſuras prædictas eſſent reuocatę per aliam legem eiuſdem libri, tamen non ſunt reuocatę per aliquam legem eiuſdem libri, quamuis ſint virtualiter reuocatæ per aliam conſtitutionē alterius libri iuris ciuilis, ſcilicet authēticorum.

Prima

Prima pars probatur, quia videri poſſet, ꝙ eſſent reuocatæ per.l.cũctos populos. C. de ſum.tri.& ſi ca.quod ſic deducitur. Nam ibidem pręcipit imperator Iuſtinianus cunctis populis ſibi ſubditis, ꝙ verſentur & viuant in religione tradita a beato Petro, & hæc eſt religio euãgelica. Modò ad hoc ꝙ quis viuat in religione euangelica, oportet, ꝙ vitet vſuras. igitur ibidem præcepit vitari vſuras, & per conſequens eas prohibuit. igitur ſi in alijs legibus eiuſdem libri vſuras conceſſit, videtur illas leges reuocaſſe per prædictam legem. Secunda pars probatur: quia ſi ſic maximè per prędictam legem, ſcilicet cunctos populos, vt iam dictũ eſt: ſed hoc non, quod ſic deducitur, ſupponendo ꝙ (quantũ ad propoſitum ſufficit) duo dici in eadem lege. Primò præcipit cunctis populis verſari in religione tradita a beato Petro. Secundò exponit, quid intelligat per verſari in prędicta religione, volens, ꝙ omnes credant eſſe tres perſonas in vna deitate cum pari maieſtate, ſicut lex euangelica docet. Hoc ſuppoſito arguimus ſic. Aut per religionem traditam a beato Petro intelligitur tantummodo fides christiana tradita a B. Petro in lege euangelica, aut intelligitur fides & præcepta illius legis. Si primum, hoc eſt dupliciter: quia quando per religione intelligitur fides, aut intelligitur fides quò ad omnem credendum per fidem, vel tantum quò ad articulum trinitatis credendum per fidem, quo ſecundo modo Iuſtinianus videtur intellexiſſe, eo ꝙ exponẽdo primum dictum per ſecundum, nihil exprimit in ſecũdo dicto, niſi hoc, ꝙ eſt credere trinitatem in perſonis & vnitatem in eſſentia. Si dicis primum, tunc per illam legem non reuocauit leges concedentes vſuras, quod patet dupliciter. Primò, quia illa lex fuit facta ante leges concedentes vſuras factas per eundem. & etiam ante inſertionem legum concedentiũ vſuras inſertarum in eodem lib. quia lex cunctos, eſt prima lex primi libri. aliæ autẽ ponũtur in quarto lib. Codicis. Modò prior nõ reuocat poſteriores leges, ſed potius econtra. igitur. Secũdò ſic: quia non ſequitur, ille precipit credi ea, quæ ſunt fidei legis euangelicæ. igitur precipit vitari opera prohibita in illa lege. vel ſic, ergo præcipit legem euangelicam ſeruari tam quò ad credenda, quàm quò ad operanda. Vel ſic, & redit in idem. Non ſequitur, ille præcipit fidem, igitur pręcipit ſeruari fidẽ & mores. Vel ſic, non ſequitur, ille pręcipit aliquid credi, igitur pręcipit illud operari. Patet aſſumptum: quia illa ſunt ita diſtincta, ꝙ contingit ea ſeparari & ſeparatim conſeruari, ita ꝙ quis pręcipiat vnum & non alterum. Probatur: quia etiam contingit vni illorum pręceptorum ſatisfieri non ſatisfaciendo alteri, vtputa ſiquis credit omnia credenda ſecundùm legem euangelicam, & tamen cõtra aliquod pręceptum eiuſdem legis operatur peccando mortaliter. Ille quidem ſatisfacit pręcepto de credẽdo, non autem pręceptis de operando. Alioquin ſi non poſſent ſeparari, ſequitur, ꝙ omnis chriſtianus peccator mortalis eſſet infidelis & apoſtata in fide. Et beatus Iac. non innuiſſet ſeparatum reperiri fidem & mores in vllo homine, cum ait. Fides ſine operibus mortua eſt. Et iterum. Quid proderit fratres mei ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat, nunquid poterit fides ſaluare eum? Iac. 2. Nec Paulus dixiſſet. 1. ad Corin. 13. Si omnem fidem habuero, ita ut montes trãsferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Ad propoſitum ita ſtat, ꝙ in l. cũctos. præceperit fidem catholicam ſeruari, id eſt credi credenda ſecundùm legem euangelicam, etiam quò ad omnes propoſitiones credendas, quarum una eſt iſta. Mutuare ad uſuram eſt illicitũ, & tamen non præceperit vitare mutuationem vſurariam, ſicut ſępe contingit, ꝙ quis credit aliquid illicitum, & tamen non vitat ipſum opere. Si autem dicatur, ꝙ per religionem intelligatur fides euangelica tantùm quò ad articulum trinitatis, tunc minus cenſebitur per illam legem retractaſſe leges concedẽtes vſuras, quia tunc per illam legem etiam non præcepiſſet credi vſuram eſſe illicitam, ſed tantum præcepiſſet credi Deum trinum & vnum, & cum illo præcepto ſtaret, quòd non pręcepiſſet aliquid aliud credi, nec etiam operari ſecundùm credulitatem & fidem aliorũ articulorũ, cum contingat hominem credere vnum articulũ ſine alio, & multo magis credere vnũ & aliũ, nec ſeruari fide, nec opere. Si autem per religionem intelligatur fides & pręcepta legis euangelicæ, vt ſit ſenſus. Pręcipio, ꝙ cũcti viuant ſecundùm legem euangelicam, tũc exquo lex euangelica prohibet vſuram, ipſe virtualiter prohibuiſſet vſuras, & per conſequens videretur reuocaſſe leges concedentes vſuras, hoc non valet, quamuis hoc modo intelligendo eius pręceptum reuocaſſet leges concedentes vſuras, quę pręceſſerunt illam conſtitutionem cunctos. quales erant illę, quę in ff. continebantur, non tamen per hoc reuocaſſet leges a ſe poſtea editas, nec etiam leges ab alijs editas, quas fecit poſtea auctoritatiuè inſeri ſuo libro, quas etiã fecit eſſe ſuas in hoc, quòd eis auctoritatem dedit, ſecundùm quòd ipſe dicit, omnia meritò noſtra facimus, quia ex nobis omnis impartietur eis auctoritas. l. 1. C. de veteri iure. enu. Ex hac probatione ſecundæ partis concluſionis ſequitur.

Primum corollarium, ꝙ Barto. in prędicta lege non bene arguit contra illos, qui dicebant (& bene vt videtur) ꝙ in l. cunctos. non prohibuit vſuras, probantes hoc ſic, quia ibi præcepit tantum fidem ſeruari, arguit enim contra eos ſic. Imperator pręcepit ibi fidem ſeruari. modo fides includit hanc propoſitionẽ, ſcilicet, vſura eſt peccatum, igitur etiam prohibuit vſurã. Hoc inquam argumentum nullam habet efficaciam, vt patuit ex probatione iam deducta. ſequeretur enim bene. Præcepit fidem ſeruari, ſeu credi omnia credenda. igitur pręcepit credi illam propoſitionem. vſura eſt peccatũ, ſed non ſequitur. ergo præcepit opere vitari illud peccatum.

Secundum corollarium, qđ Bal. in eadem lege facit argumentum inapparẽs ac indignum ſolutione, arguit enim ſic. Videtur, ꝙ imperator incipiat mentiri in illa lege. Nam dicit, ꝙ uult ſeruari fidem, & tamen ipſe nõ ſeruat fidem, nam permittit uſuras, quæ ſunt contra fidem, ut infra de uſuris per totum. Solutio, hic loquitur de fide catholica reſpectu trinitatis non reſpectu aliorum articulorum, qui requiruntur ad ſalutem animę. Hæc ille. Hoc inquam argumentum aſſumit conſequẽtiam nullius apparẽtiæ, ſcilicet permittit uſuras. igitur non ſeruat fidem. Qualis enim conſequentia. prælati permittunt proſtibula. igitur non ſeruant fidem. Vel chriſtiani pro magna parte peccant mortaliter. igitur non ſeruent fidem. ſed deberet ſic arguiſſe. ipſe non tãtum permittit, ſed etiam diffinit vſuras eſſe licitas, ut

patet

patet in nonnullis legibus, & ſic credit vſuras eſſe licitas. igitur non ſeruat fidem : nam credere eas eſſe licitas, non ſtat cum fide. Non autem ſic permittit eas, uel etiam concedit eas. igitur non ſeruat fidem : quia nonnunquam aliquis non ſolũ permittit, immo concedit: immo met facit aliqua, quæ credit ſecundùm fidem eẽ illicita : & tamen propter hoc non cadit a fide, quamuis a charitate cadat. Item deficit: quia ſupponit, quaſi uſura ſit contra fidem, quod eſt falſum : quia ſicut adulterium ſimul ſtat cum fide, ſic etiam vſura. Sed verum eſt, quòd credere vſuram eſſe licitam, eſt contra fidem.

Tertium corollarium. Idem Bal. ineptam videtur facere quæſtionem, qua ibidem quærit. Nunquid Imparator fuit hæreticus, eo ꝙ permittit uſuras, & reſpõdet di. credendum eſt ꝙ non: quia non permiſit eas tanquã errans in fide, ſed tanquam bonum publicum: quia ſicut de facto uidemus, expedit multoties, ꝙ reperiant fœneratores: quia charitas eſt omnino annihilata. hæc ille. Hoc inquam in loco deficit dupliciter. Primò : qa hęc quæſtio eſt nulla: quia eadem ratione quæreretur. Nunquid permittens meretrices & proſtibula ſunt hæretici, eo ꝙ permittunt fornicationem, quam tamen eſſet peccatum mortale eſt de fide : quia eam eſſe peccatum mortale continetur in ſcriptura ſacra, & non minus clarè q̃ uſuram eſſe illicitam. Sed ſi monuiſſet talem quæſtionem. Nunquid Imperator fuerit præſumptus hæreticus, habuiſſet apparentiam. Nam uidetur ꝙ ſic: quia ille eſt præſumptus hæreticus, ſeu præſumitur eſſe hæreticus, qui condit publicas leges non tantùm permittentes, ſed etiam cõcedentes exercere aliquod mortale vt licitum, quod de lege euangelica eſt mortale, ꝑ quas leges etiam ipſe iuuat ad complementum illius mortalis. Imperator eſt hmõi, ut patuit in concluſione 9. igitur. Maior nota : quia præſumitur, ꝙ credat pertinaciter tale crimen non eſſe mortale, ex quo non ſolũ illud permittit, ſed etiam ipſum dicit licitum, & alios iuuat ad illud, & leges eis publicè fauentes componit. Hæc inquam quęſtio aliqualiter haberet apparentiam. Defendat igitur Bal. Imperatorẽ ab hac pręſumptione hęreſis, & uidetur poſſe dici, ꝙ id fecit Imperator ex ignorantia, & minus bene informatus de lege euangelica. Pręſumptio quoque prædicta contra eum eliditur per tam catholicas conſtitutiones, quas fecit, in quibus oſtendit zelum ad fidem & obedientiam ad romanam eccleſiam.

Quartum corollarium. Idem Bal. ibidem aliud argumentum minus magiſtraliter deducit. Arguit enim ſic. Videtur, quòd Imperator non poſſit excuſari, quin fuerit hæreticus : qa permittendo uſuras inducit hãc opinionem in recipientibus eas, quòd uſura non ſit peccatum, ſed illi, qui hoc credunt, ſunt hæretici. ergo per hoc Imperator eſt fautor hæreticorum. Et reſpondendo dicit, quòd ille, qui permittit uſuras propter bonum publicum, ſciens tamen eſſe peccatum, non eſt hæreticus, ſecus ſi generaliter crederet non eſſe peccatum, niſi ſubmitteret ſe correctioni eccleſiæ. hæc ille. Hic inquam deficit quadrupliciter. Primò : quia dato quòd per illam reſponſionem eum excuſaret ab hæreſi uera: non tamen ab hæreſi præſumpta : quia adhuc quantumcunque iure credat aliquis aliquid damnatum lege diuina eſſe mortale: tamen ſi illud concedit per publicas leges iuuando exercentes illud ad conſumationem, atque in illis legibus dicens illud licitum, præſumitur hęreticus. Modò ſic eſt de Imperatore Iuſtiniano. Secũdò : quia nec etiam a uera hæreſi eum excuſando reſpõdet argumento : quia adhuc ſtat argumentum. ſ. gignit in ſubditis opinionem, quæ eſt falſa & cõtra fidem. igitur eſt hæreticus. conſequẽtia tenet ex deſcriptione hæretici. Hęreticus enim ſecundùm Aug. eſt, qui alicuius temporalis commodi, & maximè glorię, principatuſq; ſui gratia falſas ac nouas opiniones vel gignit, uel ſequitur 24. q. 4. cap. hęreticus. Vnde dicendum eſt, ꝙ illud dictum Auguſt. debet intelligi, dummodo ipſe, qui gignit tales opiniones falſas & contra fidem exiſtentes, eaſdem tenet pro ſua perſona & pertinaciter. Alioquin ſi in ſua perſona eas nõ teneret, licet eas doceret alios, non eſſet hæreticus a parte rei, licet pro tali haberetur in foro exteriori ipſius eccleſiæ. Et ſi dicatur : tunc mẽbra coinciderẽt in deſcriptione prędicta, ſcilicet gignit, uel ſequitur : quia omnis gignens etiam deberet eſſe ſequens. Dicendum, ꝙ illa duo ſic debent diſtingui, ut ſit ſenſus deſcriptionis. Eſt ille, qui pertinaciter tenet opinionem aliquam contra fidem exiſtentem, ſiue ipſe tenens illam opinionem a ſe adinuenerit eam, ſiue ab alio inuentam ſequitur, & ſic ſecundum membrum cũ præciſione acceptum diſtinguitur a primo, & primum diſtinguitur a ſecundo capto cum pręciſione. Tertiò deficit : quia argumentum nititur probare, quòd fuerit hæreticus: & tamen tantùm infert, ꝙ fuerit fautor hæreticorum. Mõ ex hoc ꝙ cõcluderetur fuiſſe fautor hæreticorum, non haberetur, ꝙ ergo eſſet hæreticus : qa oppoſitum conſequentis ſtat cum antecedente. Quartò : quia cum argumentum meliorem ſpẽm habuiſſet inferendi. ergo fuit hæreticus (ut patet inſpicienti vim argumenti ſuppoſita deſcriptione hæretici) ipſe intulit non hoc, ſed aliud conſequens. ſ. ergo fuit fautor hæreticorum. Tertia pars concluſionis probatur: quia idẽ Iuſtinianus poſt editionem Codicis in alio libro iuris ciuilis, ſcilicet in authentico de eccleſiaſticis, mandat tanquam leges ſeruari decreta quatuor conciliorum. Modò illa damnauerunt omnem mutuationem uſurariam, igitur ipſe uirtualiter damnauit omnem mutuationem uſurariam, & cum illa damnatio ſit ſecuta leges concedentes uſuras, ſequitur, quòd reuocauit prædictas leges. Maior probatur : nam ſic ait. Sancimus uicem legum obtinere ſanctas eccleſiaſticas regulas, quæ a ſanctis quattuor concilijs expoſitæ ſunt aut firmatæ, hæc ille. Et per quatuor concilia intellexit concilium Nicenum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, & Calcedonenſe : ut ipſe ibidem exprimit. & infra ait. Prædictarum enim quatuor ſinodorum dogmata, ſicut ſanctas accepimus ſcripturas, & regulas ſicut leges obſeruabimus. hæc ibi. Minorem probo dupliciter. Primò ſic : quia illa quatuor concilia damnauerunt omne id, quod eſt contrarium legi euangelicę, eo ꝙ legem euangelicam decreuerunt ſeruandam. Modò lex euangelica damnat indiſtinctè mutuationem uſurariam, & hoc modo debet ꝓbari minor. Sed gloſſ. in prædicta conſtitutione libri authenticorum, iam allegata uolendo probare, ꝙ uſuræ ſint damnatæ in illis conciliis, allegat canonem concilij Niceni, ſcilicet c. quoniã 47. diſt. Sed ibi non habetur, ꝙ conciliũ Nicenum dãnet, vel prohibeat omnẽ mutuationẽ uſu-

rariã: qa ibi tm̃ prohibet vſurariam mutuationem ipſis clericis: tamen ad probandum mioorem, oportet probare, ꝙ concilia damnauerint omnem mutuationẽ uſurariam; quia minor prædicta ẽt loquitur uniuerſaliter. Nam particulariter loquendo, concluſio non indiget ꝓbatione.ſ. ꝙ Imperator damnauerit aliquã vſurariã mutuationem: quia hoc patuit in concluſione.6. Secundò ſic poſſet minor probari per eundem canonem: quia idem allegat eſſet præceptum in diuina lege.ſ. qui pecuniam ſuam noo dedit ad vſuram. Modò illud pręceptũ indiſtinctè loquitur de omni hoīe ad hoc, ꝙ habitet in monte ſancto Dei.i. beatitudine. igitur conciliũ vult, ꝙ ex lege diuina oẽs teneantur uitare uſuram ſicut mortale peccatum. & iō Imperator pręcipiens canones illorũ cõciliorum ſeruari, ẽt virtualiter pręcipit omnib. vitare vſurã. Secundò principaliter ſic. Ibidem Imperator dicit, ſe accepiſſe ſanctas ſcripturas, ſed ſanctæ ſcripturæ prohibent vſuram omnem. igitur accepit legem ꝓhibentem omnem uſuram. igitur illam accipiendo, reuocauit ſuas leges, quibus uſuram cõceſſerat. Sed nec hæc rõ valeret oīno. Nam illa acceptio ſcripturæ ſacræ ẽt ꝑ eum fuit facta ante leges in Codice poſitas: quia chriſtianus fuit, qñ Codicẽ fecit, vt patet in principio libri, & nihilominus condidit leges concedentes uſuras in eodem libro. Quare autem in illa tertia parte cõnis nonanter dicatur uirtualiter, patebit io tertia probatione ſequentis concluſionis.

Vndecima concluſio, Iuſtinianus non videtur excuſabilis de hoc, ꝙ leges concedentes vſuras, capiendo cõceſſionem modis tactis in ſeptima & octaua concluſionibus, edidit, probatur tripliciter. Primò ſic: quia ſi excuſaretur maximè ex eo: quia tandem eas reuocauit, vt patuit io decima concluſione. ſed hoc non excuſat eũ, probatur dupliciter. Primò: quia ſaltẽ ante illam reuocationem nõ vr̃ excuſabilis, eo ꝙ vel ante illam reuocationem ſciuit uſuram eſſe ꝯ legem euangelicã, vel ignorauit? Si primum, multum reprehenſib. fuit concedendo & promouendo id, quod eſt mortaliter ꝯ legem diuinam. Si ſecundum, nõ excuſabilis, ſed accuſabilis eſt de illa ignorãtia: quia legem diuinam non licet catholico ignorare, immo cum ſit ꝯ legem naturalem, ut patuit, minus licuit ſibi ignorare. Secũdò: quia ẽt poſt reuocationem legum prędictarum redijt ad uomitum.ſ. iterum edẽdo leges coocedentes uſuras. Nam in eodẽ libro authenti. cum in tit. de eccleſiaſticis tit. mandaſſet ſeruari quatuor concilia, ipſe poſtea eadem colla.9. in tit. de uſuris nauticis. edidit legem, quæ incipit, nuncium. ubi concedit uſuram nauticam, ſeu nauticũ fœnus, quod quid ſit, patuit in cõcluſione 9. in qua illa eſt vocata vſura de traiectitiis pecuniis, vel ſpecieb. atque ibidem præcipit, ut ſecundùm ꝙ cõſueuit illa uſura accipi, ſic etiam debeant iudices deſuper proferre ſnĩas. & ſic illas conceſſit etiam conceſſione tertio modo, & tamen illa vſura eſt illicita & etiam reprobata iure canonico io c. nauiganti. extra, de uſuris. Et tamẽ lex fuit edita poſt prędictam reuocationem: quia in lib. authenticorum tituli ſequuntur ſe ſecũdùm editionẽ ipſarũ cõſtitutionum. Secundò ſic. Si eſſet excuſabilis, maximè per illud per quod Bar. eum excuſat in d.l. cunctos. vbi excuſando eum allegat gloſſ. decreti, diſtin. 50. cap. 1. ꝙ hoc, ſcilicet conceſſionem vſuræ fecit, ut euitarentur maiora mala, ſcilicet rapinæ. & ita talis permiſſio nõ excuſat a peccato. hæc ille. Et cũ dicit ooo excuſat a peccato, intelligendũ eſt ipſum facientẽ tale cõceſſum, nõ autem eſt illud iotelligendum, ꝙ uelit dicere, ꝙ oon excuſet ipſum concedentem: quia iam oon excuſaret ipſum Iuſtinianum. Sed hęc excuſatio non eſt ſufficiẽs. Nam quãuis poſſit ſine peccato remitti aliquid malũ permiſſione ſimplicis tolerantię propter uitare maius malum: non tamen poteſt ſine peccato aliquod malum etiam minimum, puta ueniale concedi conceſſione omnibus tribus modis capta: ut uitetur maius malum. Modò Iuſtinianus omnibus tribus modis capiendo conceſſionem conceſſit uſuras, ergo dato ꝙ feciſſet ad uitandum etiam ſpirituale damoum maius.ſ. rapinam, uel homicidium, oon excuſabitur, ſed & hoc latius infra patebit. q. 28. Tertiò ſic: quia in pręducta conſtitutione de uſuris nauticis idem Imperator loquendo de conſuetudine capiendi uſuras nauticas ait ſic ad præfectum prętorio. Sancimus ſecundùm quòd teſtatum eſt coram celſitudine tua, ita nunc & deioceps in omne tempus tenere: eo quòd neque iam poſitis repugnat legibus. hæc ille. Igitur videtur, quòd nunquã fuerit de mente ſua & intentione expreſſa & ſpeciuoca leges concedentes uſuras poſitas in Codice reuocare ꝑ conſtitutiooem de eccleſiaſticis titu. allegatam. Nam ſi fuiſſet hoc de mente ſua, iam hic non diceret Imperator, quòd uſura nautica iam poſitis legibus non repugnaret. Immo repugnaret legi poſitæ paulòante in eodem libro, in quo uirtualiter reuocauerat uſuras. Nec ualet, quod glo. in excuſationem Imperatoris dicit ibidem. Dicendo, quòd ſpeciale eſt in nautico fœnore. nam ſiue ſit ſpeciale, ſiue generale nauticum fœnus (ubi ratione mutui aliquid accipitur, & nõ ratione periculi tantùm) eſt uerum fœnus contra legem diuinã. igitur ſi illam ſolam conceſſiſſet, inexcuſabilis eſſet: qa qui in uno offendit, reus eſt omnium. Iacob. 2. cap. quare autem dicã. ubi ratione mutui &c. patebit in q. 39. Præterea fœnus, quod ibi conceditur, conceditur in tãta quantitate, ꝙ ſatis apertè conſtat, illud non eſſe proportionatum ſuſceptioni periculi. Nam ſecundùm ibi conceſſa poteſt illa uſura eſſe centeſima: quia ibi dicitur, ꝙ illud fœnus noo repugnat legibus iam poſitis de uſuris, & per conſequens illud fœnus non prohibetur, niſi excedat centeſimam. Modò ſatis conſtat, ꝙ ſiquis mutuet mille, & uelit pro ſuſceptione periculi eorum habere mille, ꝙ loogè plus iuſto accipit pro illo periculo, & per conſequens præſumitur, ꝙ ratione mutui, & ooo pręciſe ratione periculi ſuſcepti ea accipiat, & tamen talem uſuram conceſſit. igitur.

Duodecima concluſio. Dato ꝙ omnes leges per ſe & alios editas concedentes uſuras, noo tantùm uirtualiter: ſed & expreſsè & formaliter reuocaſſet per prędictam conſtitutionem. in libro authen. de eccleſiaſticis titu. nec unquam poſtea aliquam legem uſuras concedentem innouaſſet, adhuc oon poteſt propriè loquendo dici, quòd omnis mutuatio uſuraria ſit contra legem ciuilem. Probatur a ſimili ſic. Si Papa ſubditis prohibeat comedere carnes certa die: conſtat, quòd comedere carnes illa die eſt contra legem humanam canonicam. & quamuis Deus in ſua lege euangelica præcipiat nobis ſeruare præcepta Papæ, & uoluerit pro præceptis & legibus haberi: cum ait. Qui vos audit, me audit, & qui uos ſpernit, me ſpernit.

Luc.

Luc. 10. tamen nemo propriè loquendo diceret, quòd comedere carnes prędicta die eſſet contra legem diuinam, vel prohibitum lege diuina. igitur etiam ſic eſt hic, quòd ex quo lex euangelica, atque canonica de directo pręcipit vitari vſuram. & per cõſequens vſura eſt ꝯ legem euangelicam & canonicã: tñ ex quo lex ciuilis non de directo, neq; immediate pręcipit vitari omnem vſurã, ſed tñmodo approbauit in gñali præcepta Dei, & decreta cõciliorum, atq; illa in generali præcepit ſeruari vt leges, ipſa vſura, quæ vnum eſt de prohibitis p prædictas leges, non vniuerſaliter erit contra legem ciuilem immediate & propriè loquendo.

Quintum corollarium. Nulla vſuraria mutuatio eſt contra legẽ ciuilẽ, niſi illę duę. ſ. uſura uſurarũ, & hoc ꝯ legem tam ff. quàm C. Et ſecundò vſura excedens cẽteſimã, & hoc de iure C. Nam illę ſunt expreſsè & in particulari prohibitæ. Aliæ verò licet ſint prohibitæ lege diuina & canonica, & illæ leges ſunt approbatæ per leges ciuiles: tamẽ ex illa approbatione non habetur prohibitio prohibitorum eiſdem legib. ſ. diuina & conciliorum generalium.

Sextum corollarium. Tam ius diuinum, q̃ canonicũ, quæ in nullo concernente fidem & mores, ac ſalutẽ animæ errant, concedendo non concedendũ ſunt magna gloria pręferenda vltra ius ciuile cõtinens leges cõcedentes vſuras damnatas lege naturali & diuina.

Tertiadecima cõcluſio. Mutuatio vſuraria eſt peccatum mortale. probatur quadrupliciter. Primò: quia ipſa æquiparatur furto & rapinę, vt patet per actoritates Augu. & Ambr. allegatas in ſecunda & tertia probationib. primę concluſionis. Modò furtum & rapina ſunt mortalia. igitur & illud. Secundò probatur reſumendo ſex primas probationes tertiæ concluſionis. Hæ. n. non tñ probant mutuationẽ vſurariã fore peccatum & ꝯ legem diuinã, ſed ẽt eſſe mortale peccatũ, ut patet ibidẽ. Tertiò probatur. Illud peccatum eſt mortale, pro quo quis meretur ſequentes pœnas. ſ. deponi a clericatu, excommunicari, nõ promoueri ad clericatum, acriter puniri, priuari cõmunione altaris, ſepultura eccleſiaſtica & receptione oblationũ. Sed mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi, ut deductum eſt per probationes quartæ concluſionis. Quartò ꝓbatur exemplis, in quib. legitur, ꝙ aliqui dãnati fuerunt pp mutuationem uſurariam. Nullus aũt damnatur niſi pp mortale. igitur. Vnde ſi in die iudicij dominus dicit his, qui indigentib. de bonis ſuis non fecerunt pietatem etiã donationis. diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim & non dediſtis mihi manducare &c. quid his dicturus eſt, qui non ſolũ non donare, ſed nec ẽt, quod minus eſt, gratis mutuare voluerunt: immo mutuare non volebãt, niſi ad vſurã, quã ab egenis acceperunt, vtputa a famelicis panẽ, a ſitibũdis potũ, hoſpitiũ & domiciliũ de oberrantib. circũquaq; & vagis, & indumẽtũ de dorſo nudorũ, ex penuria infirmari faciunt ſanos, in carceres tradunt liberos, & tanq̃ lupi rapaces de carnibus miſerorum quærunt ſatiari.

Contra prędictas concluſiones arguitur decem argumentis. Primò ſic. Si mutuatio uſuraria eſſet peccatum, etiam receptio mutui ad uſuram eſſet peccatum, conſequens eſt falſum. igitur & antecedens. Maior ſiue ſequela probatur dupliciter. Primò: ſi unum correlatiuorum eſt peccatum, & reliquum. modo mutuatio uſuraria & receptio mutui ad uſurã habent ſe ſicut relatiuum & correlatiuum. Nam mutuatio eſt datio mutui ad uſuram: dationi autem correlatiuè correſpõdet illius mutui receptio. Secundò probatur ſequela: quia actus, quo quis communicat alicui in peccato, eſt peccatum, ſed receptio mutui ad uſuram eſt actus, quo recipiens communicat uſurario in mutuatione ad uſuram. igitur. Falſitas autem conſequentis probatur: quia (vt infra patebit) pauper recipiens mutuum ad uſuram a diuite, recipiendo non peccat. Dicendum ad maiorẽ, ſeu ſequelam, ꝙ eſt concedenda, ſi conſequens intelligatur in aliquo caſu, & indefinitè: quia in aliquib. caſibus peccat is, qui recipit mutuum ad uſuram, vt patebit infra q. 45. Si autem intelligatur vniuerſaliter, ideſt quòd ſicut mutuatio uſuraria ſemper & in omni caſu eſt peccatum: ſic etiam receptio mutui ad uſuram. Neganda eſt maior, & ad primam eius probationem negãda eſt maior. & patet inſtantia in multis. Primò percutiens proximum dat ei ictum, & alius recipit, dans quidem peccat, recipiens non peccat. Nam iniuſtum pati non eſt iniuſtum, ſed iniuſtum agere, eſt iniuſtum & peccatum. Secundò: quia raptor exigendo & exacta accipiendo a ſpoliato peccat, & tamen ſpoliatus dando raptori ſua non peccat, & tamen dare & accipere ſe habent correlatiuè. Ad ſecundam probationem concedẽdo maiorem negetur minor. Nam licet recipiens mutuum cum datore mutui communicet in re mutuata, eo quòd rem ab alio datam recipit, & etiam communicat ſecum in actu mutuandi, eo ꝙ vult illum actum exerceri circa ſe, & ſe eſſe obiectum, cui ille actus impenditur, & hoc conſiderando illum actum in ſe, quo modo non eſt malus, non autem ſecũdùm quòd eſt veſtitus tali circũſtantia. ſ. intentione propter lucrum obtinendum. Nam ſtat, quòd recipienti mutuum diſpliceat illa intentio, & ſit nolita, & per conſequens in tali non communicabit. Modò non dicitur quis communicare alicui in aliquo actu, cui actus illius alterius eſt nolitus & diſplicens. De hoc autem infra latius patebit.

Secundò arguitur. Omne peccatum mortale eſt contra charitatem. mutuatio uſuraria non eſt contra charitatem. igitur non eſt peccatum, ut dicit prima concluſio, nec mortale, ut dicit vltima concluſio. igitur. Maior nota, minor probatur. Nam aut eſt contra charitatem Dei, aut proximi. non ſecundum: quia ſtat, ꝙ ſit vtilis tam recipienti mutuum, q̃ danti. puta recipiens recipit 100. flore. cum quib. veriſimiliter ſperat ſe lucraturum ſtatim, vel in breui alios 100. & in effectu ſic lucratur, & non dat pro uſura niſi unum florenum. ergo illa mutuatio non eſt nocens proximo, ſed proficiens. modò proficere proximo non eſt contra eius charitatẽ. Non primum: quia magis videtur eſſe contra charitatem proximi, q̃ contra charitatem Dei. igitur ſi non eſt contra charitatem proximi: etiam non eſt contra charitatem Dei. Antecedens probatur: quia ſi eſt peccatũ & mortale ꝯ legem diuinam, erit cõtra aliquod præceptũ decalogi, & contra unum plus, q̃ contra illud. non furtum facias. vbi oĩs illicita contrectatio rei alienæ prohibetur ſecundùm Aug. Et tale eſt præceptum ordinans hominem ad proximũ. igitur añs uerum. Huic argumẽto reſpondetur per S. Bernardi. in tractatu ſuo. Dicendo, ꝙ licet qñque non ſit ꝯtra charitatem tanquam ali-

quod inutile, eſt tamen contra eam tanquam aliquod inhoneſtum, vitioſum & malo admixtum, eſt enim cõtra legem naturæ & contra charitatem. Sed melius videtur dicendum aliter. ſ. concedendo maiorem negat' minor. Ad probationem dicendum, ꝙ eſt contra charitatem proximi, & etiam Dei. Ad improbationem dicendum, ꝙ mutuatio vſuraria cõſideratur dupliciter. Vno modo ſecundùm ꝙ mutuatio, & ſic eſt vtilis proximo. Alio modo ſecũdùm ꝙ eſt vſuraria, & ſic ſp eſt nociua proximo: quia aufert proximo incrementum ſortis, qđ proximus de iura retinere poſſet. & dato ꝙ lõgè maius eſſet lucrum reportatum de ſorte mutuata, q̃ ſit dãnoſum incrementum, quod cogitur dare vltra ſortem, ad huc tamen dando illud incrementum, patitur damnũ in aliquo temporali, quo ſpoliatur, cũ illud de iure retinere poſſet cum lucro reportato. Nec illa maioritas lucri per viam recompenſationis poterit liberare vſurarium a culpa dationis damni: quia illud lucrum adeptum non prouenit de re ipſius vſurarij pro tempore, quo fuit eius, ſed pro tempore, quo fuit ipſius recipientis mutuum. & ſic per rem alienam, & de aliena prouenientem non poterit facere recompenſationem. Secun cundò quia dato ꝙ etiam admitteretur, ꝙ illud lucrũ ꝓueniſſet de re vſurarij aliquo modo loquendi: tamẽ per hoc non liberatur. patet in ſimili, ſi enim ego tibi dono 10. flore. non tamen ob id licebit mihi a te ꝑ viã furti vel rapinæ accipere etiam unum denarium. Nam donatio fuit gratuita, & damnificatio tua in uno denario illicita. ſic eſt hic. Mutuatio enim, ex qua ſecutum eſt lucrum, debebat eſſe gratuita. non ergo ob eam licebit ſibi damnificare proximum in aliquo incremento ab eo recipiendo. Secundò dictum eſt, quòd eſt etiã contra charitatem Dei mediate, licet non immediate. Primum patet. Nam charitas Dei inclinat ad faciendũ id, quod Deus præcepit fieri. & ad vitandum id, quod Deus prohibuit fieri. Cum ergo Deus prohibuit eam. igitur eã faciens facit contra charitatem Dei. Nec probatio in contrarium facta procedit: quia negatum eſt, ꝙ non ſit contra charitatem proximi, & oppoſitũ oſtẽſum eſt. Secundum probatur tripliciter. Primò: q̃a nullus actus opponitur immediate charitati Dei, niſi qui eſt immediate oppoſitus dilectioni Dei, nihil aũt dilectioni opponitur immediate niſi odium. Si igitur odiũ Dei immediate opponitur charitati Dei, mutuatio aũt uſuraria non eſt odium Dei. igitur. Secundò ſic. mutuatio uſuraria non reſpicit Deum pro obiecto, ſed immediate proximum uel ipſam rem mutuabilem tanquam obiectũ, quod illo actu agitur. i. mutuatur. Modò actus immediate contra charitatem Dei exiſtens immediate reſpicit Deum pro obiecto, ſicut & ipſa charitas hẽt immediate Deum pro obiecto. igitur. Tertiò: quia mutuatio uſuraria opponitur actui uirtutis non theologicę. ſ. mutuationi liberali, quæ eſt actus liberalitatis. Liberalitas aũt eſt uirtus non theologica. i. non habens Deum pro obiecto immediato. igitur mutuatio uſuraria non eſt immediate contra charitatem Dei tenet conſequẽtia: quia charitas eſt uirtus theologica.

Tertiò arguitur. ſi eſſet peccatũ, maximè eſſet ꝯ ꝓximum, ſed hoc non. igitur. Maior patuit in præcedenti argumento. minor probatur, q̃a ſi eſſet ꝯ proximũ, eſſet ꝯ aliquod præceptum decalogi, ordinans hominem ad proximum, ſed ꝯ nullum tale eſt: igitur. Minor probat': quia illa ſunt tm̃ ſeptẽ præcepta ſecundæ tabulæ. ꝯ aũt nullum tale eſt, quia ſi contra aliquod eorum eſſet, maximè contra illud. non furtum facies. Sed hoc non: q̃a uſura & furtum ſunt peccata diſtincta. igitur nomine vnius non venit aliud. Dicendum, ꝙ furtum accipitur dupliciter. Vno modo propriè, & deſcribitur ſic. Eſt cõtrectatio rei alienæ mobilis & corporalis fraudoloſa inuitó dño lucri faciendi gr̃a, ſiue ipſius rei, ſiue uſus, poſſeſſioniſve. Declarationem aũt clauſularum pro nunc tranſeo. Vel breuius ſic, vt deſcribit Alex. de Ales in 3. parte ſum. circa 7. præceptum. Eſt contrectatio rei alienæ ignorante dño ꝯ ſuã uolũtatẽ. Et hoc mõ diſtinguitur furtum a rapina & uſurá. Nam rapina eſt contrectatio rei alienæ ſciente domino ꝯ eius uoluntatem. Vſura autem eſt contrectatio rei alienæ ſciente dño ꝯ eius abſolutam, ſed non ꝯ omnimodam uoluntatem. Alio mõ accipitur cõiter, & ſic omnis illicita vſurpatio rei alienæ dicitur furtum. & hoc modo capitur in prædicto ꝑcepto. Vnde Aug. in li. q̃onũ. Exo. a 2. Furti nomine bene intelligitur oĩs illicita uſurpatio rei alienæ. nõ enim rapinam permiſit, qui furtum prohibuit, ſed aperte totum intelligere voluit, quicquid illicitè rerũ ꝓximi aufertur. & ſecundùm hoc noĩe furti intelligitur rapina, & uſura. Et licet poſſet poni tertia acceptio furti, qua furtũ accipitur interpretatiuè, quam ibidẽ ponit Alex. tñ quæ dictę ſunt acceptiones, ſufficiunt ad propoſitũ.

Quartò arguitur. Si mutuatio uſuraria eſſet peccatũ contra proximum & comprehẽſum ſub nomine furti: tunc eſſet cum iniuria proximi in accipiendo ab eo incrementũ ſortis: quia furtum fit cum iniuria proximi, ſed hoc non. igitur. Minor probatur: quia ſcienti & uolenti non fit iniuria, neque dolus. Modò uſurarius recipit incrementũ ſortis a mutuatario ſciente & uolente. Dicendum, concedendo maiorem, negatur minor. Ad probationem maior eſt vera de volente abſoluta uoluntate & pura, non aũt de volente voluntate mixta ex uoluntario, uel quadam coactione & uolũtario. Alioquin ẽt raptor, qui ꝓximo comminatur vulnera, vel mortẽ, niſi dederit ſibi pecunias, non iniuriaretur proximo accipiendo pecunias ab eo, eo ꝙ proximus volens dat: q̃a imperio volũtatis propriæ mouet manum ad burſam, & porrigit receptori, ſed ibi non eſt voluntas abſoluta, ſed mixta, & ſic eſt in mutuatario. Nam etiam ille vult incrementum dare vſurario voluntate mixta: quia mallet ſibi retinere, ſed ne careat re mutuata, qua indiget, potius vult dare incrementum.

Quintò arguitur. Illud non eſt peccatum, pro cuius omiſſione ſeruus regis reprehenditur a iuſto rege, ſed pro omiſſione mutuationis uſurariæ ſeruus regis reprehenditur a iuſto rege ſuo. igitur. Maior nota, minor probatur: quia Mat. 25. & Luc. 20. dicitur. Cum quidam homo nobilis accepto regno reuerſus eſſet inter alios ſeruos ſuos, quib. dederat x. mnas, venit vnus cui dominus dederat tantùm unam mnam dicens. Domine ecce mna tua quam habui repoſitam in ſudario. cui ait rex. de ore tuo te iudico ſerue nequam &c. & infra. Et quare non dediſti pecuniam meam ad menſam, & ego ueniens cum uſuris exegiſſem illam. Ille autem rex erat iuſtus: quia deſignabat Chriſtum, & increpabat ſeruum illum, quòd illam pecuniam ſibi traditam non exercuerat in uſuris. Nam intentio domini erat, ꝙ uolebat ſortem & uſuras recipere a ſeruo.

Dicendum

Dicendum conceſſa maiore, diſtinguitur minor. Nam duplex eſt mutuatio uſuraria. Quædam propriè dicta, & illa fit ab uno homine reſpectu alterius, & hoc in rebus temporalibus, & eſt ſupra deſcripta. Alia verò eſt methaphorica propter ſimilitudinem ad uſuram in temporalib. & hęc fit a Deo reſpectu hominis, & hoc in ſpiritualib. Vnde talis mutuatio uſuraria non eſt, niſi conceſſio, qua Deus concedit homini aliquod donum ſpirituale, ut per illud acquirat aliorum hominum animas. hoc itaque donum dñs vult rehabere, i. recognoſci, ꝙ ab eo ſit, & vult etiam lucrum habere illius doni .ſ. ꝙ is, qui recipit, aliquam utilitatem, ſeu bonum fecerit domino de illo dono.

Sextò arguitur. Illud nõ eſt peccatũ, quod eſt opus miſericordiæ, ſed mutuatio uſuraria eſt hmõi. igiť. Maior nota, minor probatur: qa ſapiens ait Prouer. 19. Fœneratur domino, qui miſeretur pauperis. vbi vult, quòd dare eleemoſynam pauperi eſt Deo mutuare ad uſurã. Sequitur enim per locum a coniugatis in prædicationibus per ſe, operãs opus miſericordiæ fœneratur. igitur opus miſericordiæ eſt fęneratio. Dicẽdũ, ꝙ maior eſt vera, ſed minor nõ eſt vera de mutuatione vſuraria ,ppriè dicta, quæ fit proximo & in tẽporalib. ſed bene de mutuatione vſuraria metaphorica facto Deo. Vnde concedendũ, ꝙ datio eleemoſynæ eſt mutuatio vſuraria facta Deo, & hoc methaphoricè loquendo, eo ꝙ eſt ſimilis actus mutuationis vſurariæ propriè dictæ factæ proximo quo ad aliquid. ſ. quo ad id, ꝙ ſicut mutuans ad vſuram proximo recipit plus, ꝗ dedit proximo. Sic donãs aliquid temporale pauperi propter Deum dat illud ipſi Deo in paupere, & recipit a Deo plus, ꝗ dat: quia recipit ſpirituale bonum, quod eſt plus ꝗ tẽporale. Ex quo ſequuntur duo corollaria. Primum, ꝙ magna ſtultitia uſurarij eſt, qui mutuando x. proximo propter incremẽtum vſurarũ laborando, vt inde habeat vnum flor. ſeipſum priuat lucro incomparabiliter maiori, ꝗ ſit lucrũ vſurarum. ſ. vnius floreni. Nam ſi gratis & propter Deũ mutuaſſet, acquiſiuiſſet beatitudinem æternam incomparabiliter excedentem omne tẽporale lucrum: immo etiam acquiſiuiſſet, vel nonnunquam acquireret lucrũ temporale longè maius, ꝗ fuerit prædictum vſurarium lucrum. Nam & Deus nonnunquam: immo ſæpe faciẽtib. opera miſericordiæ (de quorum numero eſt mutuatio gratuita) reddit ẽt in temporalib. cẽtuplũ, & hoc vel directè eis agendo ſubam tẽporaliũ, vel indirectè. ſ. eos præſeruando: ẽt aliquando mirabiliter a dãnis tã bonorũ fortunæ, ꝗ bonorum naturæ & famæ, ac corporis, ꝗ aliàs incurriſſent de cõi curſu, niſi mirabiliter & ſingulari protectione protecti fuiſſent. Dare igitur eleemoſynam proximo pp Deũ eſt mutuatio vſuraria methaphorica Deo facta cum conſecutione lucri tam tẽporalis ꝗ ſpiritualis & licita. licet ex intentione dantis eleemoſynã facta non ſit, nec debeat eſſe illa mutuatio Deo facta pp lucrum temporale a Deo conſequendũ, immo principaliter pp cõplacere Deo, & hoc ex amore iuſtitiæ & ſecundariò pp lucrum ſpirituale. ſ. beatitudinem conſequendam, uel remiſſionem peccatorũ obtinẽdã, & hoc ex affectione cõmodi, licet ↄcurrere poſſit ſpes aſſequẽdi ex diuina pietate temporalem retributionem. Secundum corollariũ. Duob. põt quis licitè mutuare ad vſurã, loquẽdo de mutuatione vſuraria methaphorica, ſed Deo, quod fit dando eleemoſynã pauperi pp Deũ principaliter ſecundariò pp cõſequi ſpũale lucrũ, nõ aũt pp tpale lucrum. Secũdò terrę. Nam dãs per ſeminationẽ granũ ipſi terrę id licitè facit, vt idẽ rehẽat æquiualens granum, & cum hoc multa alia grana, ſicut & fit: quia vnum granum reſtituitur cũ incremento nõnũquã 30. granorum, vel 40. vel 100. Similiter dans radicibus arboris fimum, recipit ab eis nobiliſſimum fructum longè excedentem ſortem datam, ſcilicet fimum.

Septimò arguitur. Illud, quod eſt contra legem naturalem, nonquã, ſeu in nullo caſu eſt licitum, niſi ſaltem is, qui eſt ſuper legẽ naturalem. ſ. Deus diſpenſet cõcedendo illud, ſeu relaxando prohibitionem legis naturalis. Sed mutuatio vſuraria in multis caſib. eſt licita, ẽt ſine hoc, ꝙ Deus, qui eſt ſuper legem naturalem conceſſerit eam, relaxauerit eius prohibitionẽ (licet ius canonicũ determinet illos caſus licitos) igitur mutuatio vſuraria non eſt contra legem naturalem. maior patet: qa da oppoſitum, tunc aliquis poſſet ſemet deobligare ab obligatione legis naturalis, qd eſt falſum. Nam illa omnem ligat, niſi Deus, qui pręeſt legi naturali, eũ deobliget, ſicut ẽt poſſet: ſaltẽ loquẽdo de illo actu, qui eſt cõtra legem naturalem, non ſtrictè capiendo legem naturalem, quo modo præcepta ſecundę tabulę ſunt ſecundùm legem naturalem. ſicut occiſio hoĩs innocẽtis eſt contra legem naturalem hoc modo captam, & tñ Deus non ſolum deobligauit Abraam ab obſeruantia illius legis, eo ꝙ Abraam volendo hoc facere non peccauit, ſed ẽt ei præcepit illam occiſionem, & Abraam eam volendo meruit. Minor probatur: quia in multis caſib. licitũ eſt mutuanti recipere vltra ſortem a mutuatario, vt patebit diffusè infra ex diſpoſitione ẽt iuris canonici: mõ mutuatio, vbi vltra ſortẽ reciperetur, eſt mutuatio vſuraria. igitur. Dicendum concedẽdo maiorem, negatur minor. Ad probationem dicendum, concedendo añs, ſed negatur ↄña. Nam ad hoc ꝙ mutuatio ſit vſuraria, non ſufficit, ꝙ mutuans recipiat vltra ſortem, ſed oportet, ꝙ ratione mutuationis recipiat vltra ſortem, & ꝙ illud incrementum intendat recipere ratione mutuationis, & aliæ conditiones, de quib. tactum eſt in q. 1. de diffinitionibus vſurę, & latius id patebit in ſequentib. Modò in illis caſibus, in quibus mutuans poteſt recipere vltra ſortem, non id recipit ratione mutuationis & tanquam intẽtum per eum, ſed ratione alterius. ſ. rõne intereſſe damni emergẽtis, vel lucri ceſſãtis. ſi ratione mutuationis: non tamen per eum tanquam intentũ. & ſic de aliis: vt latius quęſtione 46. patebit.

Octauò arguitur. Illud quod ius ciuile permittit: immo concedit, non eſt contra legem naturalem. mutuatio uſuraria eſt huiuſmodi: vt patuit in 6. & 7. concluſionibus. igitur. Maior probatur: quia ius ciuile emanauit a prudentia legiſlatoris, & prudentia eſt recta ratio rerum agibilium, & quod a recta ratione emanauit, non eſt contra legem naturalem: cum lex naturalis met nihil ſit, niſi oratio mentalis a recta ratione in lumine naturali dictata. Ad hoc argumentum diceret aliqui, quòd ius ciuile non permiſit mutuationem vſurariam, niſi permiſſione ſimplicis tolerantiæ, quæ eſt non punitio. & de tali promiſſione maior non eſt vera: quia ſæpe prudentia, & per conſequens recta ratio dictant, quòd id, quod eſt contra rectam rationem, & per conſequens contra legem naturalem, non ſit puniendum propter vitare maius ma-

 lum,

lum, vel aſſequi aliquod maius bonum, quàm illud ſit malum, ſed benc procederet argumcutum, ſi permiſiſſet permiſſiooë promouente & iuuante ipſas vſuras, de qua maior eſt vera, & minor falſa. Sed hęc ſolutio deficit dupliciter. Primò: quia falſum cſt, ꝙ ius ciuile vſuras non permiſerit etiam permiſſione promouẽtc & iuuante eas, vt patuit in 6. concluſione. Aliter igitur dicẽdum, ꝙ maior eſſet vera de iurc ciuili, quod re & nominc eſt ius ciuilc. Illud enim emanat a vera prudentia, vt deducit probatio maioris. Non autem eſt vera de eo iure ciuili, quod tantùm eſt nomine & non re ius ciuile, immo in re eſt iniquitas, & oon ius. Modò ius ciuile permittens mutuationem uſurariam permiſſione inuante & promouente nõ eſt ins ciuile ſecundùm rem, ſed ſoluummodo oominc: quia noo eſt iuſta lex. Nam nulla lex eſt iuſta, oiſi cnius iuſtitia ab æterna lege deriuatur, quę Deus eſt, & per conſequens ſi quid Deus prohibuit, & aliqua lex ciuilis illud concedit iuuando & promoueodo, vt id fiat, illa lex non erit iuſta, & per conſequens non lex. Vnde Aug. In illis temporalibus legibus nihil iuſtum cſt, quod non ab æterno ſibi deriuarũt homines. nec mirum eſt, nec abſonum dictu, ꝙ aliquę leges ciuiles fuerint, quæ conceſſerint: immo præceperint, quod fuerit contra legem oaturalem & diuinam. Nam etſi hodie & a tempore catholicorum Imperatorum in nullo libro iuris ciuilis inueniãtur cõſtitutiones, quibus diſponitur, quomodo dij & idola colẽda, & contemptores deorum puniendi ſint, eó ꝙ catholici Imperatores tales conſtituoones non ſolum abſtulerint: immo contrarium mãdauerint, vt pater in C. de paganis & ſacrificiis & templis eorũ, per totum: tñ non dubium, quin multæ tales cõſtitutiones fuerit factæ p illos Imperatores infideles, qui martyres perſecuti fuerunt. Nam quando martyres occidcbãtur, pro maiori parte occidebantur: quia nolcbãt adorare idola, aut quia contemnebant. ſi igitur tunc iudices & præſides, & præfecti Romanorum ſñiabant ſecũdùm ſtatuta Romanorum principum. igitur habebaor aliquas conſtitutiones diſponcntes, ꝙ blasfemators edeorum deberent occidi. ſiſr oon volẽtes colere Deos & hmõi, & tñ idolatria, quę per tales conſtitutiooes cõceſſa, immo ꝓcepta fuit, eſt contra legem: immo expreſſius ꝫ legẽ naturalem, q̃ ſit furtum, homicidiũ, adulterium, & hmõi. Item aliqui ſtatuerunt chriſtianos inquantum chriſtianos puniri morte, vbicunque inuenirentur, quę lex vei que eſt lex mandãs iniuſtum homicidium innocentũ, & ex cauſa iniuſta, quale homicidium eſt contra legem naturalem & diuinam. Et ſi replicetur, quòd quamuis non dubium ſit, quin ius ciuile editum ab Imperatoribus infidelibus permiſerit & conceſſerit id, quod erat contra legem naturalem, ut ſaris oſtenſum eſt: tamẽ de iurc ciuili edito a catbolico Imperatorc ſecus eſt. Mõ Iuſtinianus, q̃ fuit catbolicus Imperator, edidit leges, q̃bus conceſſit vſuras fieri ẽt conceſſionc adiuuante vſuras, & eis aſſiſtente, vt patuit. igitur adbuc ſtat argumẽtum. Dicendũ, ꝙ maior eſt falſa dc iurc ciuili ẽt edito ab Imperatore catbolico: nam quantũcũq; Imperator ſit catholicus, poteſt errare affectu ſeu voluntate quaotũcunq; oõ erret io rationc. pota quia credit oĩa credẽda in fidc & moribus, ſed tõ uon vult io voluntate ſe cõformarc oĩb. præceptis Dei, & legis naturæ, & per ↄñs cõtingit eũ velle met vſuras exercere, & etiã velle, ꝙ alij exerceant, vel alios exercentes iuuste præſtando eis iuuamenta ad exactiouem vſurarum, & oibilominus credere & ſcire, ꝙ illa ſit illicita, multo magis boc põt contingere, quãdo oon recognoſcit eam cſſe malam, uel ex nou conſideratione, vel negligentia, vcl alia de cã. Voda etiam poſſibile eſſet, Papã, qui in re non eſſet aliqua hæreſi infectus. puta ꝙ crederet omnia credenda, ederet conſtitutioncm, in qua mãdaret, vcl præciperet aliq̃d, quod eſt contra legem diuinam. utputa, ꝙ præciperet, ꝙ aliqua chriſtiaoi bellarent cootra alios chriſtianos iuſtos & inoocentes. eadẽ ratiooc idem cſt poſſibilc io Imperatore catholico. Nequc enim Iuſtioiaous fuit cõfirmatus io gratia, vt nec errare poſſet ĩ operationc morali pro ſua perſona, vel pro aliorum perſonia edendo conſtitutiones. immo nec in fidc confirmatus fuit, ur in illa errare nou poſſet. Nam etiam ipſe dicitur tandẽ lapſus cſſe iu hæreſim, ut de eo recitat Nicol. de Lyra ſuper Apoc. ca. 10. in fine.

Nonò arguitur. ſi mutuatio vſuraria eſſet cõtra legẽ oaturæ: tunc non ſecuodùm rectam rationem & æquitatem ac optimo iure mutuatarius tenetetur mutuatori ad uſuras, ſed conſequens eſt falſum. igitur. Maior nota. Nam da oppoſitum, tunc ſequitur oppoſitum añtis. Si ei ſecundùm rectam rationem & ſecundùm æquitatem, ac optimo iure tenetur mutuatarius ad dandum mutuatori vſuras. igitur mutuator poteſt illas exigere dc iure, ac ſecundùm rectam rationem & æquitatem, & ſic exigendo non peccat. ergo nec quando primum mutuabat cum petitionc vſurarum peccabat. minor probatur per multas leges, de vſu. in C. Võ in legc prima dicitur. Si interrogationc præcedentc promiſſio vſurarum rectè facta probetur, licet inſtrumenta couſcripta nou ſint: tamen iurc optimo debentur. Item in lege ij. dicit. Oleo quidem, uel quibuſcunq; fructibus mutuò datis incerti precij ratio additamenta uſurarum eiuſdẽ materiæ ſuaſit admitti. & ſic uult, ꝙ ẽt ratio ſuaſit, ꝙ concederetur mutuatori uſurarum acceptio. Item in lege per retentionem. dr. Meritò conſtitutum eſt, & rõnem hẽt, ꝙ quis poſſit ſeruarc uſuras per retentionem pignoris, ſi coouentio de uſuris eſt facta, licet ooo ſit interpoſita ſtipulatio. Dicẽdum dupliciter. Primò, ꝙ maior poteſt negari. Nam ſtarc poſſet aotecedens ſioc cooſequente: nam mutuator peccat mutuaodo pro uſuris, & tamen recipiens mutuum tenetur ſibi ad vſuram dandam, nõ quidem abſolutè loquendo, ſeo rationc mutuationis, ſed ratiooe promiſſionis, ſcilicet ſi promiſit per ſtipulationem interpoſitam ſe daturum vſuras, & in tali caſu loquitur lex prima allegata: tamen ſecundùm veritatẽ iuris diuini & canonici poſtea poteſt illas repetere, & uſurarius ſibi tenetur reſtituere. Ad probationẽ autẽ maioris dicendum negando aſſumptũ. Nam ſtat, ꝙ Ioãnes teneat aliquid Petro per accidens rõne ꝓmiſſionis, & tñ Petrus non poſſit id exigere ſana couſcientia. puta ſi Petrus illicitè exegerat illã promiſſionẽ ab eo, ſed potius dẽt Petrus Ioannẽ deobligarc ab illa promiſſionc. Et nota, ꝙ regulariter loquendo recipiens mutuum ſub uſuris cum oudo pacto tantùm, ſecũdùm leges nõ tcocbatur ad ſolutioucm uſurarũ, ſed oportebat interuenire ſtipulatiooem. & dico regulariter: quia id fallit in certis caſibus, ut not. gloſſ. in l. frumenti. C. de uſur. Secũdò dicendùm, ꝙ ſi nulla promiſſio interuenit: tũc nec ſimpliciter, nec ſecũdũ q̃d tenet mutuatarius dare

vſuras

vſuras mutuatori, nec aliqua æquitas eum ad id cogit. Et ſi ſecũda lex allegata vellet, quòd aliqua æquitas ad id eum cogeret ſecluſa promiſſione, neganda eſt illa lex tanquam falſa, ſicut & aliæ leges concedentes vſuras ſunt condemnãdæ. Fateor tamen, quòd vbi emptor nõ daret preciũ venditori, & perciperet fructus de re empta, & vẽditor nullum fructum perciperet, & cum hoc careret precio, quòd emptor tenetur ad dandum aliqd vltra precium vẽditori pro intereſſe eius refundendo: ſed tunc illud non erit vſura. Et per has duas ſolutiones ſatisfactum eſt quatuor legib. allegatis. Vnde nec legum illarum auctoritates acceptare oportet: quia ſi in principali deficiunt concedendo vſuras, etiam deficiunt in eo, quòd dicunt, eas de æquitate, vel de iure deberi, vel fore licitas, vel legitimas: quia nec licitæ ſunt dicendæ, etiam dato quòd a legibus ſint admiſſæ: quia illæ leges non ſunt leges, ſed impietates cõtra Deum & legem naturalem. Poſſet etiam dici, ꝙ quando aliquæ leges dicũt, vſuram eſſe rationabilem & hmõi, ꝙ id intelligitur ſuppoſito illo falſo, quòd aliquæ aliæ vſuræ ſint rationabiles, ut ſit ſenſus. Si vſura eſt licita in caſibus quarundam legum, etiam rationabilis eſt in caſu tali, vel tali, ſed hoc eſt ſolum rationabile ſub conditione, quæ eſt ſimpliciter falſa.

Decimò poſſet argui contra eandem ſecundam concluſionem per hoc, ꝙ rationes adductæ ad probãdum, ꝙ vſura non ſit contra legem naturæ, non concludunt, ſed ſunt ſolubiles, vt patebit in ſequenti quæſtione. igitur talis concluſio non eſt probabilis. Sed dicendum, ꝙ & ſi non quælibet ſingularim ſumpta concludat: tamen quæ non proſunt ſingula, coadunata iuuant. Item ſi non quælibet concludit: tamen aliquæ concludunt, vt patebit. Poſſet etiam argui contra tertiam concluſionem per aliquas auctoritates vete. teſta. in quibus vſura videtur eſſe conceſſa iure diuino, ſed quia illæ ſoluentur in quæſtione 24. ideo hic tranſeo eas, & hæc de præſenti quæſtione.

QVAESTIO. XXIII.

Vtrum omnes rationes intendentes probare mutuationem vſurariam eſſe contra legem naturalem ſint efficaces? Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & vna concluſ.

Prima ſuppoſitio eſt, quòd ad concluſionem veram contingit nonnunquam rationes inualidas adduci. & has licitum: immo vtile eſt oſtendere etiam inualidas. Prima pars ſatis latè patet in ſcriptis doctorum: tam ſuper ſententias, quàm alibi. Secunda pars patet dupliciter. Primò exemplo catholicorum doctorum, qui rõnes, quas prædeceſſores adduxerunt ad concluſiones veras & catholicas, conſueuerunt recitare, & quas inualidas inuenerunt, reprobarunt, & oſtenderunt eas eſſe inualidas. quod non feciſſent, ſi id illicitum fuiſſet. Aſſumptum patet in Scoto reſpectu Thomæ & aliorum. & ſimiliter in Thoma reſpectu aliorum. Tertia pars patet: quia per hoc ꝙ tales rationes oſtenduntur inualidæ, cauent homines tales rationes adducere contra aduerſarios veritatis. Modò hoc eſt vtile, ſ. contra eos nõ adducere tales rationes. Alioquin aduerſarij veritatis crederent tenentes veritatẽ irrationabiliter & ſine fundamento tenere ſuã poſitionem, & per ↄñs minus poſſent perſuaderi ad uiam ueritatis. Vnde cõiter dicunt doctores, ꝙ fideles diſputãdo ↄ infideles cauere debẽt. ne adducant inualidas probationes. & hoc ideo. ſ. ne infideles crederent nos pp hmõi inualidas probationes credere ea, q̃ credimus. & ſic crederent nos leues, & ſic minus poſſet eis perſuaderi ad ſuſcipiendũ fidẽ noſtrã.

Secunda ſuppoſitio. Si ad concluſionem ueram adducuntur rationes etiam in ſe ualidæ: tamen ſi aduerſarij ueritatis nitãtur eas euadere per cauillationes, aut aliis coloratis euaſionibus, licitum eſt & utiles illas euaſiones ponere, ut excludantur, aut ut ſuper hoc ſtudioſo lectori detur occaſio deſuper cogitandi ad ſe contra tales armandum. Ratio eſt: quia per hoc non præiudicatur ueritati concluſionis, ſed magis fortificatur, utputa, ſi excluduntur, aut ſaltem cautiores redduntur oſtẽſores & aſſertores illius ueritatis: quia præuidendo euaſiones præarmant ſe ad eas excludendum. Sicut. n. iacula præuiſa minus feriunt, ſic reſiſtentia & diffugium p̃uiſa minus impediunt offenſam. Ad propoſitum igitur, in præſenti quæſtione intẽdo circa rationes tactas in præcedenti quæſtione ponere aliquas euaſiones in illum finem, ut ſi illæ uideantur euaſiones fundatæ: ſciantur tales rationes inefficaces, & per cõſequens ꝙ debeamus tales non adducere contra aduerſarios ueritatis, ſi autem non ſint fundatæ, quòd ſtudioſus lector cogitet de modo eas excludendi. Intendo etiam aliquas præferre cæteris tanquam fortiores, & ſecundùm ueritatem ineuaſibiles, ut ex multis eligat lector rationes meliores. Iuxta illud. Cum non poſſis omnia grana, collige meliora. Poteſt autem ſimile dari, certo certius eſt, quòd habere ſimul plures uxores hodie eſt peccatum, & contra legem diuinam expreſsè, Math. 19. Et doctores communiter dicunt, quòd ſit etiam contra legem naturalem, & ſemper fuerit contra eam. licet diuinitus cum aliquibus patribus olim fuerit diſpenſatum. Dicunt etiam, quòd ſit contra naturam, ſcilicet ſpecificam. i. rationem rectam, licet non contra naturam genericam, ſeu genericum ius naturæ, & adducunt nonnulli doctores ad hoc aliquas rationes, quarum aliquæ poſſunt euadi, & tamen nihilominus certum eſt, quòd eſt peccatum contra legem diuinam euangelicam. Ita hic uideri poteſt, quàm efficaces ſint rationes, quas nonnulli faciunt ad probandum uſuram eſſe contra legem naturalem.

Concluſio reſponſiua ad quæſtionem eſt. Quanquam indubitanter tenendum ſit, ꝙ mutuatio uſuraria ſit contra legem non ſolum diuinam, ſed etiam contra legem naturalem: tamen non omnes rationes ad hoc in præcedenti quæſtione adductæ ſunt ineuaſibiles uerè, uel apparenter: quamuis aliqua ex eis ſint efficaces ſufficienter, hæc concluſio habet quatuor partes. Prima pars concluſionis patet ex concluſione tertia præcedentis quæſtionis. Secunda pars patet ex ſecunda concluſione eiuſdem quæſtionis, in qua aliquæ rationes hoc probantes ſunt efficaces, ut poſtea patebit. Tertia pars probatur diſcurrendo per omnes ibidem poſitas & ponendo euaſiones dabiles ad eas, uel aliquas earum.

Ad primam enim diceretur, ꝙ deficit tripliciter. Primò: quia maior fallit. Nam ſi quis habeat rem non ualentem niſi decem: & tamen habens in tãta affectione eam habeat, ꝙ non uellet ea carere pro. 12. ut puta pp

damnum ſibi inde imminens, aut propter lucrum ei ex eius carentia ceſſans aut alia de cauſa, quæ reduci poſſet ad aliquod prædictorum, nec ſit ſibi venalis, & tu inſtes apud eum omnimode quatenus eam tibi vēdat, is tibi poterit dare in maiori valore, quàm ſit valor ei a natura, vel arte deputatus, ſcilicet pro maiori precio quàm pro. 10. vtputa pro. 11. vel. 12. prout patebit in q. 56. & 58. Ita in propoſito diceret aduerſarius veritatis, ꝙ mutuans. 10. qui tantum valet. 10. poterit ad illa. 10. habere talem affectionem, ꝙ non vellet per tempus intermedium carere, etiam pro. 12. rehabendis in termino præfixo, & ſic propter damnum ſibi imminens, vel imminere potens, vel propter lucrum ceſſans ex eorum carentia, vel ob aliquam aliam ſimilem cauſam reducibilem ad aliquam prædictarū &c. non obſtante illa prima ratione poterit mutuans vltra ſortem recipere. & hæc euaſio in ſe eſt vera, & hoc tam quò ad fallentiam aſſignatam circa maiorem quàm etiam quò ad eius applicationem ad propoſitum. Primum patebit in q. 56. & 58. Secundum patet, quia licitum eſt mutuatori recipere aliquid vltra ſortem pro intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, ut patebit in q. 30. & hoc ſeruatis certis conditionibus. Attamen hæc euaſio non ſufficit defendere mutuationem vſurariam contra prædictam rationem, quia in mutatione vſuraria id, quod vltra ſortem accipitur, non accipitur pro intereſſe damni emergentis, nec lucri ceſſantis cum obſeruantia conditionum requiſitarum, quarum vna eſt, quòd mutuans debet malle carere illo incremento, & retinere ſibi ſortem, quia mutuans ad vſuram potius econtra vult mutuare, ut habeat incrementum, quàm quòd retineret ſibi ſortem & careret incremento. & ſic contendit pro lucro querendo ex mutuo. In præcedente autem caſu non contendit pro lucro ex mutuo habendo, ſed pro refuſione damni, vel ceſſationis lucri liciti, quod acquiſiuiſſe potuiſſet. Præterea etiam mutuationem prædictam, ad quam applicat fallentiam, non defenſat, ut ſit licita, niſi ſuppoſitio quòd mutuatarius non ſit in tanta egeſtate, quòd mutuans ei etiam teneatur propter eam ſubire & pati intereſſe damni emergētis, vel lucri ceſſantis ſine refuſione eiuſdem intereſſe, aliter enim nō licebit mutuanti exigere aliquid pro intereſſe, ſicut nec in prædicta fallentia poſſet venditor vltra. 10. vendere rem ſuam prętexu intereſſe ſui, ſi emptor inſtans pro ea, tanta egeſtate ea indigeret, quòd uenditor teneretur ſubire illud intereſſe pro releuanda egeſtate emptoris. Vnde ad excludendum illam euaſionē poſſet addi ad propoſitionē aſſumptam in maiori, niſi transferens in transferendo rem in ſolo illo valore ſubire habebat intereſſe damni emergentis, uel lucri ceſſantis quod ſubire non tenebatur pro illo, in quem transfert, & tunc in minori additur, quòd mutuatio uſuraria eſt contra illam propoſitionem etiam ſic circunſtantionatam. Secundò diceretur, ꝙ probatio minoris ſupponit falſum: quia ſupponit, ꝙ res mutuabiles habent ualorem ſibi deputatum a natura, uel arte, & ſecundum illum debent transferri. modò illud eſt falſum. Nam aut non habent ſibi ualorem deputatum a natura, uel arte, uel ſi habent, non tamen ſecundùm illum debent transferri. probatur: quia ſi intelligatur, quòd natura deputauit rebus menſuralibus, utputa frugibus, & ponderalibus, ut metallis, vel huiuſmodi valorem naturalem, verum eſt, ſed tunc ſecundùm illum non debent transferri: quia tempore famis nonnunquam frumentum viliſſimum in valore naturali venditur licitè pro duplo precio reſpectu precij, pro quo prius fuit venditum, vel poſtea vendetur frumentum validiſſimum naturaliter, ſcilicet extra tempus famis & cariſtiæ. Si autem intelligatur, ꝙ natura deputauerit eis valorem vſualem, non eſt verum, ſed humana prudētia eſt illius valoris deputatrix, prout de hoc latius patebit infra in q. 56. Tertiò diceret, ꝙ illa ratio deficit in ſua additione: quia etiam cęterę res non mutuabiles, ęque habent ſibi valorem ſuum deputatum a natura, vel ab arte ſicut res mutuabiles; quia non natura, ſed ars. hoc eſt humanum arbitrium deputauit illis rebus valorem vſualem, ſecundùm quem res illę transferuntur, & vtręque res ſic ſe habent, ꝙ non pręciſè & extrinſeca earum ſubſtantia & qualitate penſatur valor earū, ſed etiam ex extrinſecis & diuerſis cauſis contingentibus. Nam res mutuabiles, vt frumenta, aromata, metalla, & numiſmata non ſunt ſic determinati valoris vſualis, quin ſecundùm varia loca & tempora creſcant & decreſcant in ęſtimatione & precio. Et horum duorum defectuum aſſignationes videntur eſſe validę. Vnde vt prima ratio non patiatur cauillationes omittenda eſt illa clauſula de deputatione valoris a natura, uel arte, ſed dicatur ſolum de ualore vſuali conueniente rei, non determinando unde ei conueniat ille ualor, & tunc maior eſt vera & minor. & probatio minoris ſimiliter uerum aſſumit. Ad ſecundam rationem diceretur, ꝙ deficit dupliciter. Primò: quia maior uidetur falſa, ſaltem apud arguentem: quia pro agro, qui eſt res nata fructificare, ſecundùm eum poteſt dari pecunia, quæ ſecundùm eum non eſt nata fructificare. Sed non ualet hęc euaſio: quia maior intelligitur ſic, ꝙ transferens rem non natam fructificare transferendo eam, non tenetur eam æſtimare debet, ac ſi eſſet nata fructificare, cum non fructificet. Secundò diceretur, ꝙ deficit in minore: quia frumenta ſunt res mutuabiles, & ſunt nata fructificare: quia ſunt ſemina, modò illa proiecta in terram faciunt fructum multiplicem: quia aliud. 30. aliud. 60. & aliud cētеſimum, ut dicit Saluator Matth. 13. & Io. 12. dicit. granum frumenti in terram cadens ſi mortuum fuerit fructū multum affert, & talem fructum etiam mutuans potuiſſet ex eo percepiſſe, ſi ſibi retinuiſſet, & non mutuaſſet. Nec ualet probatio, cum dicit, quòd res mutuabiles habent ualorem ſibi deputatum, in quo creſcere non poſſunt &c. quia oppoſitum oſtenſum eſt eſſe uerum in pręcedentis rationis examinatione. Secundò ad idem: quia non minus videtur pecunia eſſe res nata fructificare, quàm ager, uel ſaltem quàm domus: quia nulla illarum rerum fructificat, niſi cum induſtria hominis eam excolentis, uel ea utentis. Et illo modo etiam pecunia fructificat, ſcilicet lucrifacit, ſi homo ea utatur in negotiationibus, prout hoc patebit latius q. 77. Vnde & hi, qui ſubtiliter uolunt tractare de contractu ſocietatis in pecunia, & deferſare, quomodo poſſit ſaluari, quòd ſi finita ſocietate non inuenitur niſi ſolum capitale ſaluum, illud poſſit licitè credere ſoli ei, qui pecuniam poſuit, ita quòd ille, qui poſuit tantùm, non participet ali-

quid

quid de illa pecunia, habent dicere ꝙ qui poſuit operas, licet eas perdiderit. & ſic videatur, ꝙ conſocius, qui poſuit pecuniam, etiam debeat quid perdidiſſe, & ſic partem capitalis pecuniæ diuidere cum ſocio: tamen non oportet, quia qui poſuit pecuniam, perdidit commoditatem ſuæ pecuniæ, & illam commoditatem vocant intereuſurium, quod eſt quędam idoneitas ad fructificandum cum induſtria hominis, cuius importantiam cenſetur perdidiſſe, ideſt non eſt conſecutus eius fructum. De hoc aliquid in 6. tracta. huius operis dicetur. q. 92. & ſequentibus. Et conſequenter illis defectibus aſſignatis applicaretur huiuſmodi defectuum aſſignatio ad propoſitum dicendo, ꝙ ex quo mutuans renunciat huiuſmodi fructui, quem mutuans frumenta, vel pecuniam conſequi potuiſſet, renunciat, videtur ꝙ poſſit pro illius fructus refuſione quid recipere. Et illi duo defectus, licet in ſe habeant apparentiam, adeo ꝙ ratio illa non videtur valida pro quanto innititur illi fundamento. ſ. res mutuabiles non ſint natę fructificare, & etiã eorum applicatio ad propoſitum habeat particularem veritatem. ſ. de mutuante in caſu dãni emergentis, & lucri ceſſantis, concurrentibus ſaltem circunſtantiis & conditionibus ſuo loco exprimendis: tamen ipſa applicatio ad defenſandum propter hoc mutuationem vſurariam non habet apparentiam: quia in mutuatione vſuraria mutuans aut plus exigit per fructu rei, cui renunciat, quàm fuerit valor illius fructus expectati, aut ſi tantundem tantùm: tamen quando mutuabat, erat caſus, in quo ſine refuſione & ſpe refuſionis illius fructus debebat, & tenebatur mutuare & tali fructui renunciare.

Ad tertiam diceretur, ꝙ deficit tripliciter. Primò, q̃a ſi concluderet, tunc æquè concluderet, quòd nulli negociatori liceret vendere rem ſuam ad lucrum: quia quando eam vendit, res eſt iam ipſius emptoris, & ſic non licebit venditori recipere ab emptore aliquod lucrum, immo argueretur, quòd nec preciũ minus, quàm illud, quod venditor pro ea re dederat, vel partem precij recipere poſſet: quia etiam pro re, quæ non eſt venditoris, non licet ei recipere preciũ ſaltem ſuo nomine. Secundò: quia diceretur, ꝙ quamuis res mutuabilis poſtquam eſt mutuata non ſit mutuantis, nec pro ea vt ſic ſe habente recipit quid: tamen antequam eam mutuat & in inſtanti, quo incipit eam mutuare eſt ſua, & pro ea poterit quid recipere in re, vel in obligatione. immo de facto ſecundùm omnes vt ſic recipit quid in re, vel in obligatione etiam licitè: quia obligat protunc receptorem ad reſtituendum ſibi æquiualens in termino præfixo. Et ſi ſic euadenti dicatur. hoc quidem licitè poteſt, ſed non dicitur quid vltra recipere per modũ lucri, diceret aduerſarius. hoc ſiue verum ſit, ſiue non: tamen illud non probat prædicta ratio, quæ innititur fundamento. ſ. quòd res non ſit ſua: quia fundamentũ illud eſt falſum, vt patuit, igitur. ſaltem. illa ratio nõ eſt idonea ad conuincendum aduerſarium veritatis, & illo modo ſatis apparenter ceſſaret prædicta ratio. Tertiò diceret aduerſarius, quòd venditor vltra id, quod dat pro mercede, recipit ſaltem in obligatione a venditore, ꝙ debeat ſibi dare tantundem, quantum ipſe dat, & cum hoc pro refuſione operarum, quas habent in adducendo, & pro aliis multis, quæ tangentur quæſtione 56. exigit quid vltra, & id vocatur lucrum. Ita diceret, ꝙ mutuatarius pro inſtanti, quo incipit mutuare, res eſt adhuc ſua, & transferendo eam in mutuatarium, exigit ab eo, vt reſtituat tantundem, quantum ipſe ei dare vult, & pro carentia eiuſdem rei, qua interim carebit, tam ea quam nunc dat, quàm ea quam mutuatarius ſibi debet reſtituere, exigit quid vltra nomine lucri. Sed illud vltimum nõ valet: quia mox diceretur, ꝙ ſi eſt caſus, in quo tenetur ei mutuare, non debebit pro illa carentia quid habere: quia aliàs tenetur ad ſubeundam illam carentiam. ſi autem non eſt obligatus, tunc ſi non eſt illa carentia ſibi cauſa damni emergentis, vel lucri ceſſantis, non poterit prætextu eius habere colorem ꝓ ea quid exigendi, ſicut tamen venditor potuit pro operis ſuis & cura habere colorem exigendi aliquid. Si aũt talis carentia in caſu conſilij eſt ſibi cauſa alicuius intereſſe, tunc aut expecter pro ea lucrum ſpirituale, ſcilicet mercedem a Deo, aut omittat, aut ſi vtique vult mutuare, & habere refuſionem, tunc per hoc non poterit inferri, nec defenſari iuſtificatio mutuationis vſurariæ, quia illa mutuatio non eſſet vſuraria, ſi nõ plus exigit, quàm valeat lucrum huiuſmodi ceſſans, ſeruatis aliis conditionibus tangendis infra. q. 3.

Ad quartam diceretur, quòd minor eſt falſa, vt patuit ex ſecundo defectu ſecundę rationis.

Ad quintam diceretur, quòd deficit dupliciter. Primò: quia maior eſt falſa, ſi non addatur aliquid: nam vendens proximo pro x. rem valentem x. grauat emptorem. primò ĩ hoc, quòd ſolum exigit ab eo nouem, ſed etiam in hoc, ꝙ illa res ſtabit in periculo emptoris. Secundò in hoc, quòd vltra primum grauamen exigit ab eo adhuc vnum. Oportet ergo addere in maiori, quando vltra primum grauamen iniquè ſibi imponit ſecundũ grauamen, & tunc in minori petitur principiũ: q̃a aduerſarius diceret, ꝙ primũ grauamen ſibi iuſtè imponit ſecundùm omnes: quia iuſtum eſt, ꝙ recipiens det ſibi æquiualens, & iuſtum eſt, quòd ſentiens commodum, ſentiat & onus. & ideo ex quo res efficitur mutuatarij, iuſtum eſt, quòd etiam eius periculo ſtet. Secundum autem grauamen diceret aduerſarius etiam iuſtè ſibi imponi, vtputa propter releuamen carẽtiæ rei ſuæ qua interim caret. Et quamquam illa cauſa colorandi illam ſecundam grauaminis impoſitionem eſſe iuſtam non valeat, vt patuit prius in tertiæ rationis examine: tamen hoc non poterit per vim illius quintæ rationis euacuari, ideo aduerſarius veritatis euaſiſſet ſaltem illam rationem quintam. Secundò diceretur, quòd quãuis mutuatarius ſit grauatus indigentia x. florenorum. & mutuans ei x. grauet eum in hoc, quòd obligat eum ad reſtituendum æquiualens, & ſubeũdum interim periculum illorum x. & cum hoc eum amplius grauet exigendo lucrum pro illis: tamen alio reſpectu dicitur eũ multum alleuiare: nam ſi non aſſequeretur mutuatarius illos x. ipſe incurreret damnum 20. vel 100. florenorum a quo releuat eum ſolum accipiendo vnum floren. ab eo. ſicut non eſt dicendus peccare medicus, qui infirmus grauat dando medicinas, & recipiendo ab eo mercedem. immo ſi cum abſcindat ei membrum vergens in corruptionem corporis. nec eſt dicẽdus oppreſſum amplius opprimere. Item ſi concluderet tunc nec in caſu damni emergentis liceret mutuanti quid exigere a mutuatario indigente indigentia non notabili vel valde magna, ita ꝙ mutuatio remaneret in limitibus

conſilij,

conſilij, ratio: quia grauatum amplius grauaret.

Ad ſextam diceretur, ꝙ deficit quadrupliciter. Primò: quia conceſſa maiore negaretur minor. & ad probationem diceretur, ꝙ non eſt idem in numero valor rei mutuabilis, & valor vſus eiuſdem, de qua identitate arguens loquitur expreſsè in argumento: quia de alia loquendo maior eſſet falſa, vt met dicitur in argumento. Aſſumptum pro prima parte probatur: quia valor eſt in re valida. igitur valores rerum realiter diſtinctarum etiam realiter diſtinguũtur, modo res mutuabilis & eius vſus sũt realiter diſtincta. igitur etiam eorum valores realiter diſtinguuntur, nec poterunt eſſe idem numero, alias vna res numero eſſet in duobus realiter diſtinctis. Minor patet tripliciter. Primò: quia poſſunt ſeparari & ſeparatim cõſeruari. Nam pecunia ſępe eſt, quando nondum eſt eius vſus, ſiue capiatur vſus pro actu, ſiue pro iure utendi: quia multi habent aliquas pecunias, qui non habent vſum earundẽ, quomodocunque capiatur vſus, quamuis verum ſit, ꝙ ſi qui habet pecuniam ſibi a domino eius mutuatam, talis non habet eam, nec poteſt habere ſine vſu, ſaltem capio pro iure vtendi, & hoc loquendo de vſu iuris generaliter capto, ſcilicet prout ſe extendit etiam ad ius vtendi re uſu, qui eſt eius conſumptio, qualis vſus iuris reperitur in homine reſpectu rerum, quę uſu cõſumuntur: quia exquo eſt ei legitimè mutuata, eſt plenè dominus eius, & ſic habet dominium. & per cõſequẽs uſum iuris conſumendi etiam illam rem, quamuis loquendo de uſu iuris ſtrictè capto, prout diffinitur a iuriſtis diffinitione poſita ſupra. q. 15. non poſſit quis in talib. rebus, ut mutuatæ ſunt, habere uſum iuris, quia ille non poteſt conſtitui in re niſi aliena, & cuius uſus non eſt eius conſumptio. Secundò: quia pecunia non eſt in homine ut in ſubiecto, & tamen uſus eius eſt in homine utente ea, & hoc ſiue capiatur pro actu, ſiue pro iure utendi. Et ſic patet, ꝙ pecunia & uſus eius nõ ſolum diſtinguuntur realiter, ſed etiam loco & ſubiecto. & per conſequens etiam ualores eorum diſtinguũtur loco & ſubiecto. ergo non ſunt idẽ numero, quãuis ſecus uideretur dicendũ de ualore dominij pecuniæ & ualore uſus pecuniæ. Vnde notandum, ꝙ pecunia & proprietas eiuſdem, ſeu dominium pecuniæ realiter diſtinguũtur, quia dominium pecuniæ eſt in homine, cuius eſt. & eſt relatio rationis. pecunia autem eſt res corporalis realis, & non eſt ſubiectiuè in homine. ſic etiam pecunia & eius uſus diſtinguũtur realiter capiẽdo uſum pro uſu facti, & capiendo etiam pro uſu iuris: quia uſus facti eſt res ſucceſſiua, & eſt ſubiectiuè in homine utente. pecunia autem eſt res permanens, & nõ eſt ſubiectiuè in homine. uſus etiam iuris eſt ſubiectiuè in homine, cuius eſt pecunia, & eſt res permanẽs, & relatio rationis tantum formaliter loquendo, tamẽ ipſe uſus iuris pecuniæ, & proprietas ſeu dominium directum ipſius pecuniæ videtur idem eſſe realiter & numero, vel ſaltem ſunt inſeparabilia. vnde conſequẽs eſt, ꝙ ualor dominij pecuniæ & ualor uſus iuris eiuſdem videntur eſſe idem ualor numero, uel inſeparabiles. Tertiò, quia ſi numiſma, quod tibi mutuo, tantum ualeat. 10. floren. & tibi concedam tam quò ad dominium, quàm quò ad uſum, tunc quanto creſcit uſus eius, puta, quia uis habere ad duos annos, & ego ſum in caſu, ubi poſſum ratione lucri ceſſantis exigere aliquid ultra ſortem, tunc poſſum etiam tanto plus recipere. igitur ſignum eſt, ꝙ res mutuata & uſus eius non ſunt omnino eiuſdem ualoris. Nec probationes ad minorem adductæ ualent. Ad primam enim diceretur negando conſequentiam, ſicut in ſimili non ſequitur, tanti ualet equus, quanti bos. igitur eorum eſt unus ualor in numero. Ad aliam partem eiuſdem probationis diceretur, ꝙ ubi unum propter alterum, ibi unum tãtum, non unitate numerali, ſed unitate ordinis ſeu coordinationis, eo modo quo finis & medium cẽſentur ad idem pertinere. Ad ſecũdam probationem cõceſſo antecedente negatur conſequentia. ſicut nõ ſequitur. homo nõ poteſt concedere tibi ſuũ corpus ad operas, niſi etiam concedendo tibi animam ſuam. igitur idem in numero eſt ualor corporis & animæ. Ad tertiam, conceſſo antecedente negaretur conſequentia. ſicut in ſimili non ſequitur. Subſtantia uini non poteſt haberi ſine accidentibus eius, nec econtra, ſaltem naturaliter loquendo. igitur eſt idem ualor in numero ſubſtantiæ uini & accidentiũ eius. Secũdò principaliter diceretur deficere illa ratio in hoc, ꝙ aduerſarius diceret, ꝙ mutuans ad uſuram exigendo a mutuatario ſortem, exigit eam pro ipſa re mutuata, tranſlata in eum tam quò ad dominiũ, quàm quò ad uſum, quia illa in talibus sũt inſeparabilia, ſaltem inquantum sũt mutuata, & exigẽdo lucrũ non exigit ipſum pro uſu eiuſdem, ſed pro carentia ſui uſus, carendo ſcilicet uſu tam ſuæ pecuniæ, quam alteri dedit, quàm etiam alterius pecuniæ quã mutuatarius ſibi reſtituere debet, quam carentiam ſuſtinet ut onus quoddam. Tertiò diceretur, ꝙ quãuis mutuatarius tandem reſtituet rem mutuatam retransferendo eam tam quò ad dominium, quàm quò ad uſum in mutuantem, tamen non retransferret eam in eum quò ad uſum temporis intermedij, ita ꝙ poterit ea uti pro tempore intermedio, quia illud tranſijt irreuocabiliter in præteritum. & ita dato ꝙ etiam admitteretur, ꝙ uſurarius exigeret ipſam ſortem pro re mutuata, & lucrum pro uſu rei, tamen ex quo ęquiualens ſors non eſt ilico pro eodem tempore, quo mutuatio eſt facta reſtituenda, ſed ſolum poſt tempus. ideo non æquiualet rei mutuatę ſimili & uſui medij temporis. ideo uidetur, ꝙ non exigeret binam refuſionem pro una re, ſaltem quarum utraque ęquiualeret illi. Videmus enim, ꝙ. 20. floreni recipiendi poſt magnum tempus nõ ſunt æquiualentes. 20. floren. qui iam in promptu ſunt recipiendi, adeo ꝙ iuſtè poterit aliquis emere ius precipiendi illos. 20. poſt magnum tempus percipiendos pro. 19. uel 18. uel paucioribus ſaltem ſecundum aliquos, prout patebit in q. 67. & ſatis patet in contractu redditus perpetui, ubi pro. 20. promptis emitur ius precipiendi perpetuò unum annuum florenum. ubi etiam poſt. 20. annos perticulatim percepерit. 20. floren. & nihilominus poterit adbuc plures florenos percipere, donec alius redimat, niſi quia illi. 20. prumpti ſunt ita ualidi ualore uſuali ſicut alij 40. uel centum ſic recipiendi poſt tempora. Quartò diceretur, quòd mutuans ſaltem in caſu, quo mutuum eſt conſilij, dat mutuatario rem non debitam ei, & cum hoc caret pro tempore intermedio ea re, quam ipſe licitè ſibi retinere potuiſſet, mutuatarius autem reſtituẽdo ſortem, dat mutuatori rem debitam ei, & licet careat perpetuò illa re reſtituta mutuatori, non tamen

caret

caret re, quam retinere potuiſſet, immo quam retiuere non potuiſſet, ſed debuit alteri dare, & ita patet, ꝙ ſi mutuatarins ſolum ſortem reſtitueret poſt tempus iotermedium, non taotum faceret mutuaoti, quantum mutuator ſibi impenderat, ideo vt fiat recompenſatio beneficij indebiti, tunc diceret mutuator debere mutuatarium ſibi pluſquam ſortem dare in caſu, quo mutuatio fuit conſilij. quamuis tunc uou retineret nomen & rationem beneficij. ſecus quando fuit neceſſitatis, quia tuoc non poterit mutuator cómputare carentiam rei ſuæ, quia tenebatur ea carere, & eam impendere mutuatario non minus, quàm mutuatarius econtra tenetur reſtituere ſortem & carere ea.

Ad ſeptimam diceretur negando, ꝙ mutuando exigat lucrum pro vſu rei, immo pro carẽtia vſus, nt iam dictum. Et ſi replicetur, ꝙ etiam ipſa carentia ſui vſus eſt inſeparabilis ab ipſa conceſſione rei, cõcedendum eſt, eo ꝙ cooceſſio rei eſt ad illum vſum medij temporis, ſed tunc diceretur, ꝙ ſors poſt tempus lapſum reſtitoenda, quam exigit, noo æquiualet tam rei mutuatę, quàm vſui medij temporis, & ideo in quo deficit ab æquiualentia, exigit mutuans incrementum, vt ſic id, quod reexpectat a mutuatario adequetur ei, quod ipſe ei dedit, & ſic negetur, quòd mutuans attentet rem & vſum eius ſeparari, quaſi exigat pro uno eorũ vnũ, & pro alio alterum, ſed pró toto aggregato, ſcilicet pro re ad vſum medij temporis conceſſa cum ſui vſus renunciatione, vel carentia exigit hoc totum aggregatum, ſcilicet ſortem & incrementum. vel ſi concedatur, ꝙ vnum pro vno, ſcilicet ſortem pro ſorte, & incrementum pro vſu medij temporis, tamen per hoc non attentat eas ſeparare, ſed pro quanto ſors reſtituẽda non æquiualebat rei mutuatæ captæ, cum inſeparabiliter ſeſe coocomittante, ſcilicet cum vſu medij temporis & carentia illius vſus ex parte mutuantis. ideo ſuper hoc exigit incrementum, vt fiat æquiualentia. ſicut ſi albedo ſit inſeparabilis a cigno, & emendo cigoum attendatur tam ſubſtantia, quàm albedo eius. & emens oon det ſufficiens precium pro ſubſtantia cigni ſimul capta com albedine, ita ꝙ ſolum ſubſtantia ſit per tale appreciata, & nõ eius albedo. & ideo emẽs exigat adhuc aliquantum vltra, quatenus etiam albedo apprecietur, non diceretur ob hoc attentaſſe ſeparationem cigni & albedinis.

Ad octauam diceretur, ꝙ deficit dupliciter. Primò, quia ſi cõcluderet, etiam concluderet, ꝙ ille peccaret, qui calcio vtitur ad ponendam pecuniam ibi: quia vtitur calcio ad alium finem, quàm ad illum, ad quem eſt ordinatus. Secundò: quia dupliciter dicitur aliqua res ordinari in aliquem finem. Vno modo tanquam ex debito, ita ꝙ tenetur vtens vti ea re in illum fiuem. & hoc modo conceditur, ꝙ vtens re in alium finem, quàm iu illum, ad quem eſt ordinata, abutitur ea. ſaltem ſi vtitur ea præcisè & ſolùm in illum alium, aliàs enim etiam noo oporteret illud eſſe verum: quia ſtaret, ꝙ talis res cum hoc ꝙ eſſet ex debito ordinanda in vnum finem, etiam poſſet licitè ordinari in alium, dummodo non negligeretur primus finis. ſicut opera bona debent ordinari in gloriam Dei vt iu finem, & tamen etiam poſſunt ordiuari io ſalutem proximi, dummodo non negligatur ordinatio principalis eorum in gloriam Dei. Alio modo ordinatur aliqua res in finẽ, vt medium congruũ ad obtinendum illũ nem, ſicitra tamen hoc, ꝙ diſtringatur quis, vt non aliorſum vtatur illo medio: ſicut de calcio patet. & ſic diceretur eſſe in propoſito de pecunia & alijs rebus, quas contingit mutuare. Nam diceret aduerſarius, ꝙ res mutuabilis eſt ordinata ad hoc, vt homo, cuius eſt, vtatur ea vel eam vendat, vel vtatur ea in negociatiooibus, vt iode querat ſuſtentationem, non tameo per hoc poteſt inferri, ꝙ ſi ea aliorſum vtatur peccet. Alioqnio ſi etiam aliquis uino, quod etiam eſt res mutuabilis, vtatur ad medicinalem couſectionem, aut extinctionem ignis, & pecunia ad locationem, vt aliquando fit, talis peccaret.

Ad oonã diceretur, ꝙ dato ꝙ maior eſſet vera, pro quanto uotanter dicit, pro re &c. Vnde ſi abſolutè diceret. Nullus transferẽs rem in alium debet plus &c. eſſet falſa, vt patet in caſu tacto io primo defectu primæ rationis. Attamen ad mioorem diceretur, ꝙ eſt falſa: quia diceretur, ꝙ mutuaos ad vſuram exigẽdo plus quàm fuerit ſors, quam tranſtulit in mutuatarium, nõ exigit illud plus pro ipſa ſorte, ſed pro carentia eius pro tempore intermedio, pro cuius refuſione noo ſufficit ſors tam tardè reſtituenda, ſcilicet poſt illud tempus. Vnde ratio haberet apparentiam, quando res, quã mutuator exigit ſibi reſtituendam pro ſua, mox ſibi daretur, & æquiualeret rei tranſlatę, ſecus ubi uon datur niſi poſt notabile tempus, infra quod primus dans cogitur tam re ſua, quàm re ei ęquiualenti reſtituenda carere. Exemplum huius patet in ſimili. Si quis hortum uendat pro. 10. floren. & valet. 10. & non plus, licitè poteſt adijcere pactum, ꝙ ſi non mox dat ſibi illos. 10. ꝙ toto tempore, quo non dat, liceat venditori percipere fructus horti, nou obſtante quòd hortus non valeat niſi. 10. & periculum horti ſit apud fruentem horto.

Ad decimã, negaretur, ſecuudam propoſitionem eſſe legis naturalis, oec talis eſt vera, niſi addatur pro merce, & tuoc diceretur, ꝙ mutuans ad vſuram exigit iocrementum ſortis, oon pro re mutuata præcisè, ſed etiam, vt dictum eſt. Attamen illi euaſioni occurreretur per illud, quod dictum eſt in examine primæ rationis, ꝙ per hoc uoo poſſet aduerſarius defenſare vſurariam mutuationem tanquam licitam, quamuis defenſaret mutuatiooem aliquam, in qua recipitur vltra ſortem, quæ tamen noo eſt vſuraria.

Ad vndecimam diceretur, quòd non eſt ſimile eo, ꝙ in permutatione, vel cãbio floreni pro floreno dans florenum non caret tam ſuo quàm alio floreno per tẽpus aliquod notabile, quo poſſet eis vti. ſecus io mutuo, vbi pro intermedio tempore pro vtroque caret, que tamen carentia eſt onetoſa, vel ſi non eſt oneroſa, attamen eſt iuris ſui renunciatiua. Sed huic euaſioni occurreret modo tacto in ꝓcedẽtis rationis euaſione, attamẽ ratio ꝓſeos p hoc oihilominus fuiſſet ĩpedita.

Ad duodecimam diceretur, ꝙ dupliciter deficit. Primò: quia maior videtur eſſe falſa. Nam emens redditum perpetuum. 10. flor. ſuper vniuerſis vel pluribus obuentionibus alicuius domini, vel communitatis, vel monaſterij expectat perpetuis temporibus per ſe & ſuos vltra quantitatem ſui precij expoſiti, & tot & tantas penſiones percipere, ꝙ poterit dici percepturus certum lucrum pro pecunia, quam dedit nomine

precij,

précij, eo ꝙ probabile eſt, venditorem nunquam ad tantá innpiam peruenite, quin de eius obuentionibus poſſit illa annua penſio leuari: & tamen venditor illius redditus, qui ideo vendidit, vt ipſe illa pecunia, pro qua vendidit, vteretur in negociationibus, non eſt certus de lucro prouenruro ex illis negnciationibus, quia neguciando cum ea poterit contingere, ꝙ non ſolum nihil lucretur, ſed ꝙ etiam perdat ſortem: & tamen talis emptio eſt licita, vt patebit in q. 82. & ſequētibus. Et ibi poſſet exemplificari de emente pratum, aut aliud prædinm, de quo veriſimiliter omni anno percipit fructum imperpetuum, per ſe & ſuos hęredes. Secundò diceretur, ꝙ maior bene intellecta eſt vera, ſcilicet ſi vtrobique loquimur eodem modo de certitudine, ſcilicet probabili. Ratio, quia ſi res, quæ conceditur non eſt importatiua lucri certi certitudine probabili, tunc eſt parui valoris, & tamen ſi transferens ab eo, in quem transferr, exigit tale qnid, quod eſt probabile lucrum, iam exigit pro illa re maius, quàm valeat, ſed tunc minor eſt falſa. Et ad probationem diceretur, ꝙ tam mutuás, quàm mutuatarius eſt certus de lucro certitudine probabili, & vtraque eſt aliqno modo etiā incertus de lucro. Incertitudo quidem lucri patet de mutuatario ex conceſſis ab arguente. de mutuante autem probatur: quia ſtat, ꝙ mutuatarius aufugiat de prouincia, vel prodat omnia bona, adeo quòd nihil retineat, & ſic cedat bonis, nec vnquā redeat ad pinguiorem fortunam, & tunc etiam mutuans perdit ſortem & lucrum, & per conſequens eſt incertus, ſupple certitudine infallibili. Quod verò vterque ſit certus probabili certitudine, patet de mutuante ex conceſſis ab arguente. De mutuatario autem patet: quia non eſt veriſimile, ꝙ acciperet pecuniam mutuò pro negociationibus exercendis, niſi conijceret probabiliter, ꝙ adeſſet opportunitas negnciandi vtiliter & lucrosè. & dato ꝙ vna vice nihil lucraretur, tamen illa non conſecutio lucri poterit recompenſari pro abundantia lucri alio tempore.

Ad tredecimam diceretur, negádo minorem. Nam aduerſarius veritatis diceret, ꝙ mutuans ad vſuram nō exigit incrementum ſortis ex illa cauſa, quia ſcilicet mutuatarius per induſtriam lucratur cum ſorte, ſed ideo exigit: quia ſors quam mutuatarius poſt lapſum temporis intermedij reſtituit, non ſufficit ad ſatisfaciē dum mutuatori pro ſorte conceſſa, & pro ca ētia euiſdem per tempus intermedinm, per qund ipſe potuiſſet fuiſſe ea vſus ad commoda ſna. Secundò diceretur, ꝙ ideo exigit: quia mutuatarius per ſuam indnſtriam ſolam non potuiſſet taliter fuiſſe lucratus, quantumcunque enim induſtrioſus fuiſſet, ſi pecuniam non habuiſſet, nnn potuiſſet fuiſſe lucratus. & ſic pecunia eſt partialis cauſa conſecutionis lucri, & ſic pro conceſſione non illius, qnod natura, ſed illius, quod ipſe contulit, exigit incrementum. hoc ſimile poteſt dari in locatione. Nam ſi quis concedit tibi equum ſuum per contractum locationis, vt eo labóres, & tu vtaris equo laborando hominibus pro mercede diurna, tu leuabis lucrum de eodem equo, ſcilicet mercedem diurnam. & ſic per induſtriam tuam qua ſciuiſti vti equo: quia equus nullos tibi importaſſet fructus, ſi non ſciuiſſes per induſtriam eo uti. Locator igitur, qui a te exiget locagium, non exigit illud licitè: quia non pro eo exigit quod tibi natura contulit, ſed pro eo, quod ipſe tibi cōceſſit, ſcilicet pro equo, qui fuit cauſa partialis.

Ad decimamtertiam diceretur negando minorem. Nam etiam de facto hodie plures tenent, quòd incrementum vſurarium transferatur in dominium vſurarij, ita quòd ipſum contrectando cōtrectet rem, cuius eſt verè dominus, licet reſtituere teneatur æquiualens, vt patebit in q. 69. Et ad primam probationem diceretur, ꝙ ſi mixtio voluntatis ex voluntario & inuoluntario: ſeu quadam coactione impediret ſemper, quòd nō poſſet res, quæ tali volnntate alteri datur, tranſire in dominium recipientis, tunc ſequerētur multa incōuenia. Primò, ꝙ ille, qui compellitur ad contrahendum matrimonium cum aliqua per metnm non cadentem in conſtantem virum nō transferet corpus ſuum in poteſtatē coniugis, quod eſt falſnm. Item ſæpe contingit, quòd creditor bona fide habēs litem cum debitore ſubit compoſitionē cum eo, eo quòd timet ſolutionem differri, vel litem, & conſentit, quòd debitor illud ſibi det, qund arbitrator dandum decreuerit, ita quòd nō abſoluta volūtate, ſed ſolùm mixta conſentit in illam tranſactionem. & ita ſequeretur, quòd debitor nō poſſet retinere id, quod arbitrator omiſit decernere dādū eſſe, nec eſſet dominus illius reliqui, eo quòd in eius retentionem non conſentit creditor, niſi mixta volnntate. Item ille, qui importunis precibus victus donat alteri aliquid, non transferret illud in illins dñium. Itē qui neceſſitate habendi pecuniam præſſus vendit ſuá rem alteri, non trāsferret rem ſuam in eum. Item ſepe emptor non ſimpliciter & purè voluntariè dat iuſtum precium, ſed potius vellet dare minus: nihilominus vēditor efficitur verè dominus totius precij. Ad ſecundā probationem diceretur, ꝙ data, ꝙ concludit propoſitum, tamen non virtute legis naturalis, ſed virtute legis diuinę. & ita non habetur, ꝙ illa. 14. ratio ſit efficax ad probandum, ꝙ mutuatio vſuraria ſit contra legem naturalem: quia non ſequitur, eſt contra legem diuiná, igitur contra legem naturalē: quia etiam in lege diuina poſſunt præcipi & prohiberi, quæ lege naturali non ſunt prohibita, nec præcepta. De pręceptis patet in noua lege de baptiſmo percipiendo, & confeſſionem faciendò. De prohibitis autem patet in veteri lege; ſcilicet quòd non comederent de certis animalibus, & ſic de alijs.

Ad decimamquintam nō apparet euaſio, quin probet propoſitum, ſaltem particulariter, ſcilicet in caſu vbi mutuatarius indiget ſorte, & mutuator nun indiget ea, ſed tamen aduerſarius cauillando diceret, quòd non probat propoſitum, qnin in caſu quo neuter indiget, & tamen vnus ab altero mutuum petit, vt fit in diuitibus anhelantibus ad inſatiabilia lucra, non eſſet cōtra legem naturæ, quòd alter alteri mutuaret ad vſuram: quia vis illius rationis tali caſui applicari nō poſſet, quamuis eſſet contra legem diuinam.

Ad decimamſextam diceretur quadrupliciter. Primò, quòd ſi concluderet, etiam concluderet, quòd in caſu, in quo datio eleemoſinæ (quæ eſt etiam quædam donatio, & ita contractus ex diuina inſtitutione gratuitus) eſſet conſilij tantnm, non poſſet dare eleemoſinam ad redimendum vexationem, quod eſt falſum. Sequela probatur, qnia iam illam dationem facere emptionem, & quaſi pro mercede, quia illa datio eſſet redá

ptio

ptio vexationis, & ſic eſſet emptio ceſſationis, quia redemptio includit emptionem, & hoc talis vexationis, a qua alius non tenebatur ceſſare, quia ſtat, ꝙ etiam in caſu, in quo datio eleemoſynę eſt tantum conſilij, mendicus poſſit licitè petere diuitem vt ſibi det. Secundò diceretur, ꝙ illa quæ inſunt contractui ſunt triplicia. Quædam ſunt ei ſubſtantialia, quędam naturalia, quędam accidentalia. Homo autem poteſt licitè facere cõtractum etiam omiſſo illo, quod ei eſt accidentale, & etiam quod ei eſt naturale, niſi prohibita ſit omiſſio illius naturalis. Sine autem ſubſtantiali illius cõtractus non poteſt eum facere, ſiue de iure, ſiue de facto, ſicut nec quis poteſt facere domum ſine parietibus, & fundamento. Gratis autem fieri non eſt ſubſtantiale contractus mutui ſed eſt naturale. ergo poteſt ſaltem ſine illo naturali fieri, tam de facto, quàm de iure, niſi oſtẽdatur, quòd prohibita ſit omiſſio illius naturalis. Modò hoc illa ratio non oſtendit, niſi ipſa velit recurrere ad legem diuinam prohibentem. modo hoc faciendo non ſequitur, quòd actus cum tali omiſſione ſit cõtra legem naturalem, ſed bene quòd ſit contra legem diuinam. Maior autem huius ſecundę reſponſionis patebit diffuſius infra. q. 79. & 83. & patet exemplariter. Nam regulariter de natura contractus emptionis eſt, quòd merx empta ſtet in periculo emptoris, etiam ſi nondum ſit tradita, & tamen per pactum poteſt fieri, quòd non ſtet in periculo emptoris, ſed vẽditoris. Tertiò diceretur, ꝙ dato, ꝙ gratis fieri eſſet non ſolum de natura, immo de ſubſtantia contractus mutui. & ita eſſet de eius natura, non capiendo naturã pro concomitante eſſentiã rei, ſicut ridere dicimus naturã, vel de natura hominis, ſed pro ipſa eſſentia vel parte eſſentiæ, prout prætendit argumentum, quando dicit, ꝙ eſt de natura & ſpecie eius, tunc quamuis non poſſet fieri licitè, immo nec de facto, tamen fieret alius contractus ſpecie diſtinctus ab illo. nec per hoc quòd non ille, ſed alius in ſpecie diſtinctus fieret, peccaretur. patet in ſimili. Nam commodatio prout diſtinguitur a locatione, eſt gratuita conceſſio rei ad vſum, qui non eſt eius cõſumptio. Locatio verò non eſt gratuita, ſed pro mercede facta conceſſio rei ad vſum, qui non eſt eius conſumptio. & ſic differunt ſolùm penes gratuitum, & non gratuitum. & ſi quis equum ſuum alteri commodare non velit, ſed tantum locare, non propter hoc poterit inferri, ꝙ ergo peccet, nec talis tunc contractum gratuitum faceret pro mercede, vel vẽderet, ſed omitteret gratuitum. & loco eius faceret alium cõtractum non gratuitum, etiam licitè, niſi eſſet talis & tanta indigentia in petente commodationem, ꝙ teneretur ei gratis concedere. Attamen hæc tertia reſponſio conſequẽter haberet dicere, ꝙ contractus mutui eſſet diſtinctus ſpecie ab vſurario contractu, ſicut commodatio a locatione, quod eſt contra dicta in q. 21. vbi dictum eſt, ꝙ mutuum eſt genus ad vſurarium & ad gratuitum mutuum. itaque per hoc, ꝙ mutuum ſit non gratis, non deſinit eſſe mutuum in ſubſtantia. Quartò diceretur, dato ꝙ in caſu, in quo mutuum eſt præcepti, ſit de natura mutui, ꝙ gratis fiat, ſic de natura, ꝙ etiam ratio naturalis dictet, quòd mutuans debeat gratis impendere. & ſic illa ratio probaret mutuum vſurarium in tali caſu eſſe contra legem naturalem, non tamen propter hoc haberetur probatum, quòd in caſu, quo mutuum eſt conſilij, ſit de natura mutui quòd gratis fiat. ſic ſcilicet de natura, quòd ſecluſa lege diuina naturalis ratio dictet, quòd mutuans debeat gratis impendere. & ſic non probat ratio mutuum vſurarium in tali caſu eſſe contra legem naturę, ſicut in ſimili commodationẽ in caſu conſilij non oportet eſſe contra legem naturę, ſi fiat non gratis. hoc eſt, ſi fiat per modum locationis. aut ſi fiat cum pacto permutatæ accommodationis, vt ſcilicet alius econtra etiam ſibi tempore opportuno accommodet ſimilia. Eodem modo poſſet inſtari de donatione. puta, ſi quis donationem pecuniæ non vult gratis facere, ſed per modum emptionis, ſcilicet pro mercede. aut cum pacto, vt alius ſimilia redonet, non ob hoc conuincitur peccare. non obſtante, quòd donatio eſt contractus etiã natura ſua gratuitus, niſi id in caſu, quo donatio gratuita eſt præcepti, faceret. Similiter conceſſio feudalis eſt contractus etiam natura ſua gratuitus. ita quòd ſit non pro penſione, ſed in remunerationem; & tamen non ob hoc peccat, qui concedit alicui feudum non gratuitè, ſed pro penſione, quod eſt impropriè dictum feudum, qualia habent aliquę eccleſię, quę a ſuis vaſallis volunt habere nõ ſeruitia perſonalia, quia de illis non curant, ſed burſalia, vt aliquot ſaccos frumenti annuatim, vel par caponum.

Ad decimam ſeptimam diceretur. quòd bene probat, quòd mutuatio vſuraria ſit peccatum & illicita cõtra legem diuinam, ſed non probat, quòd ſit contra legem naturalem. & quando aſſumit in maiori quandã propoſitionem, quæ eſt legis naturalis, & in minori dicit, quòd mutuatio vſuraria ſit contra eandem propoſitionem, & ita infert, quòd ergo ſit contra legem naturalem, diceretur dupliciter. Primò, quòd ſi concluderet talis argumentatio, etiam concluderet, quòd quicunque tranſgreditur quodcunque præceptum poſitiuum eccleſiæ vel Papæ, aut poſitiuum iuſſum patris peccaret cõtra legem naturalem & diuinam, quod eſt falſum. Sequela probatur, quia etiam ſic argueretur, lex diuina & naturalis dictat, quòd præceptis ſuperiorum, ſcilicet eccleſiæ, patris & Papæ eſt parendum, & hic homo contrauenit præcepto ſui ſuperioris, ſcilicet eccleſiæ, Papæ, vel patris. igitur peccat contra legem diuinam & naturalem. Falſitas autem conſequentis patet, quia tunc non ieiunare in quadrageſima, vel nõ ire in vineam in caſu, in quo pater præciperet filio, eſſet peccatum contra legem diuinam & naturalẽ, quod eſt abſurdum, quamuis ſuo modo omnia peccata ſint cõtra legem diuinam, pro quanto nihil eſt peccatum, niſi quia contra Dei volũtatem, quæ eſt lex. Diceretur ſecundò ad eandem argumentationem, ꝙ ex maiori de lege naturali, & minori de lege diuina poſitiua, vel humana poſitiua, non ſequitur concluſio de lege naturali, ſed ſolum erit de lege, de qua fuit minor: quia cõcluſio ſequitur debiliorem partem pręmiſſarum. ſicut ſi vna eſt de neceſſario, & altera de contingenti, concluſionem non oportet eſſe de neceſſario, ſed poteſt eſſe de contingenti. & ſi vna præmiſſarum eſt vniuerſalis, altera particularis non oportet concluſionem eſſe vniuerſalem: ſed poteſt eſſe particularis. Ad propoſitum, dato quòd maior illa, ſcilicet, ꝙ ſi quis ſeruus &c. ſit de lege naturali, tamen minor quò ad eam partem, qua exprimitur iuſſio, qua dominus Deus iuſſit gratis impendi mutuum, eſt de lege diuina poſitiua, vt cauil-

lando

lando diceret aduerſarius veritatis, ſaltem in caſu, quo mutuum eſt conſilij. & ſic non poterit inferri, ꝙ ergo talis in caſu mutuando ad vſuram peccet cõtra legem naturę, ſed bene contra legem diuinam poſitiuam. Secundò diceretur, ꝙ dato, ꝙ concluderet in caſu, quo mutuum eſt præcepti: quia in tali caſu iuſſit dominus mutuanti nihil recipere vltra ſortem, non tamen concluderet in caſu, quo mutuum eſt tantum conſilij, quãdo ſcilicet mutuatarius non indiget, puta eſt ęque abũdans ſicut mutuator, vel magis, vel ſi minus, non eſt tamen talis indigentia, quę faciat, ꝙ alius teneatur ſibi mutuare. Sicut in ſimili, ſi habeo panem, & tu petas eum nomine eleemoſynę, & non ſit caſus, quo tenear eum pro eleemoſyna dare, poſſum pro illo pane quid exigere, licet in caſu, quo tenerer ubi nomine eleemoſynę dare, nihil poſſem exigere.

Ad decimamoctauam diceretur tripliciter. Primò, ꝙ dato, ꝙ probaret mutuationem vſurariam eſſe contra legem naturalem, in caſu quo mutuatarius eſt indigens & opprę ſſus, non tamen in caſu quo non eſt indigens, ſed ęque abundans, & abundantior, quàm mutuans. & ſic ſaltem remanebit illa ratio inſufficiens ad probandum omnem vſurariam. mutuationem eſſe cõtra legem naturæ. Secundò diceretur, ꝙ ſi etiam in caſu, quo mutuatarius eſt indigens, concluderet propoſitum, tunc ęquę concluderet, ꝙ ſi quis alicui indigenti aliqua re venderet eam pro iuſto precio. puta pro. 10. flore. peccaret: quia emens eſt opprę ſſus, ſcilicet neceſſitate & indigentia illius rei. 10. flore. & ſibi eã dando pro. 10. exigit ab eo. 9. flore. & ſic licet releuet eum ab indigentia rei. 9. flore. tamen loco illius indigẽtiæ onerat eum alio onere, ſcilicet. 9. flore. & ſic oneratũ amplius onerat eum, pro quanto adhuc vnum flore. ab eo exigit. Et ſi tu euaderes, dicendo nõ eſt ſimile: quia ibi nõ onerat eum onere iniquo, ſed ęquiualenti, quia releuando eum ab indigentia rei. 10. flore. onerat eũ non niſi precio æquiualenti, ſecus hic. Contra hoc diceret aduerſarius veritatis, quòd in caſu vſurarij exigentis. 11. a mutuatario, cui conceſſit. 10. quibus indigebat, non iniquo onere eum onerat, ſed æquiualenti: quia mutuatarius erat prę ſſus in 10. & ſi mutuator ſolum oneraſſet eum in 10. poſt annum reſtituendis, iam non reciperet æquiualens ab eo: quia illi. 10. poſt tantum tempus reſtituendi non ſunt ita validi, ſicut illi. 10. quos iam habet mutuatarius, ſi eos ſibi retineret. & ideo vt fiat recompẽſatio illius minoris valoris, exigit vnum flore. vltra. ſecus quando daret ei. 10. & mox ab eo per cambium, vel permutationem eſſet recepturus alios. 10. ſimilis bonitatis, & cum hoc aliquid vltra illos. 10. Tertiò diceretur, quòd ſi concluderet, tunc ſaltem ille venditor peccaret, etiam ſi non pro aliquantulo minus, quàm pro. 10. qui ſunt iuſtũ precium, venderet, quia maior illius rationis non ſolum dicit, ꝙ non debet eum amplius opprimere, ſed addit, ꝙ etiam debet eum releuare. hoc autem non faceret ille venditor: quia non releuaret eum, nam licet releuet eum ab indigentia illius rei, tamen ex quo ſtatim æquiualens precium exigit, non releuat, ſicut ille, qui tollit graue onus aquæ ab aliquo, ſed loco illius ęque graue onus terrę imponit, nõ dicitur eum releuare. Quartò diceretur, ꝙ ille non eſt dicendus amplius opprimere oppreſſum, qui oppreſſum amplius opprimit paruo onere, quo releuatur ab incomparabiliter maiori, prout ſupra fuit dictum ſecũda ſolutione quintę rationis. Sed contra talem argueretur, ꝙ licet comparatiuè loquendo non amplius opprimat, tamen opprimit eum abſolutè loquendo. ſicut ſi duo inuadant te, vnus contendit tibi vitam auferre, alter ait. niſi dederis mihi pecuniam tuam permittam te ab illo occidi. ſi verò dederis mihi pecuniam tuam te liberabo. iam ſecũdus liberat eum a primo, & non opprimit eum, ita dãnoſè ſicut primus nitebatur, & tamen eum opprimit. Ita poſſet dici comparando mutuatarium ad creditorem ſuum primum, qui contendit eum damnificare in 40. vel centum, ubi vſurarius mutuando ſibi ad vſuram ſolùm in vno floreno intendit damnificare.

Ad decimamnonam diceretur primò, dato quòd concluderet in caſu mutuationis vſurariæ, in qua mutuatarius eſt indigens, & mutuans abundans, non tamen in caſu, quo vterque eſt abundans ęquè, vel mutuatarius magis abundans. Secundò diceretur, quòd ſi etiam in caſu, quo mutuatarius eſt indigens, & nõ mutuator concluderet, tunc etiam concluderet, ꝙ iudex peccaret occidendo reum mortis: quia ſi iudex eſſet in illo reatu, & reus in illa iudiciaria poteſtate vellet etiam diſcreta voluntate, ꝙ alius eum non occideret: quia hoc volendo, immo petendo non peccaret: quia etiam reus mortis poteſt petere veniam. immo aufugere ſaltem ante prolationem ſententiæ, quando non iurauit non fugere. Tertiò diceretur, ꝙ maior, prout eſt legis naturæ, debet ſic intelligi, quòd tibi fieri non vis voluntate non ſolum diſcreta, ſed etiam voluntate ſequente iudicium rationis pręceptiuum, vel prohibitiuum, alteri non facias. puta ſi ego vellem, ꝙ tu non faceres mihi iniuriam, ita ꝙ ratio mea recta dictat prohibitiuè te hoc mihi facere, tunc id debeo etiam non alteri velle facere, & tunc in minore petitur principium: quia aduerſario veritatis æquè eſt ignota minor ſicut concluſio. Diceret enim, ꝙ diues, ſi eſſet in indigentia, ſaltem non grandi, non poſſet velle, quòd alius diues ſibi mutuaret gratis, ſic quòd recta ratio ſua dictaret ſibi, quòd alteri eſſet prohibitum & illicitũ non gratis mutuare. ſicut nec dictaret ſibi, quòd illi alteri eſſet illicitum, quòd non niſi per viam emptionis alicuius rei vellet dare ei pecuniam.

Ad uiceſimam. Non apparet euaſio ſufficiens. Nam quamuis aliquis dicere poſſet euadendo, quòd Ariſto. poſuit aliqua, non quia ratio naturalis illa ſibi ſufficiẽti & efficaci iudicio dictauerit, ſed vt vulgari opinioni & præcedentium philoſophorum ſe conformaret, per hoc tamen non poteſt ſatisfieri prædictę probationi. Primum ſcilicet, quòd prædicto modo contingeret aliquem velle euadere, patet. Nam Sco. in 4. di. 43. q. 2. vbi quidam volebant probare, quòd demõſtratiuè, vel neceſſarijs probationibus poſſet probari immortalitas animæ, eo quòd Ariſto. & alij philoſophi eã poſuerũt, qui hoc non poſuiſſent, ſi non habuiſſent rationes neceſſarias ad hoc ponendum, dicit, quòd nõ oĩa dicta a philoſophis etiam aſſertiua erant eis probata per rationem neceſſariam naturalem. ſed frequenter non habebant, niſi quaſdam probabiles perſuaſiones, vel vulgarem opinionem præcedẽtium philoſophorum. Vnde dicit philoſophus. 2. de cęlo & mũdo, inc. de duabus quæſtionibus difficilibus tentandum dicere, quod videtur

detur dignum eſſe seputantes promptitudinem magis imputati verecundię quàm audacię,ſiquis propter philoſophiam ſtare & paruas ſufficientias diligit, de qua maximas habemus dubitationes. hęc ille. Vnde paruę ſufficientię frequenter ſuffecerũt philoſophis, vbi non poterant ad maiora peruenire,ne contradicerent principijs philoſophię.Et in eodem capitulo, de alijs aſtris dicunt Egiptij & Babylonici, a quibus multas creduli tates habemus de vnoquoque illorum aſtrorum. Vnde quandoque philoſophi acquieſcunt propter perſuaſiones probabiles,quandoque propter aſſertiones ſuorum priorum pręter rationem neceſſariam. Vnde etiã Plato & alij philoſophi multa de ſcriptura veteris teſta.furati ſunt, & ſuis libris immiſcuerunt, ut diffusè deducit Euſebius de pręparatione euangelica. Secundum autem probatur: quia Ariſto. non ſolum hoc dicit,ſcilicet vſuram eſſe vituperabilem, ſedetiam rationibus nititur oſtendere,ut in argumẽto eſt deductum. & ſic non dixit ſolum ideo, vt ſcilicet ſe conformaret vulgari opinioni pręcedentium philoſophorum, ſed etiam quia ad hoc ponendum fuit rationibus motus. Et ſi dicatur, non habuit niſi quaſdam perſuaſiones. Nam etiam ratio ſua adducta in argumento eſt ſoluta, vt videtur ſupra in examine ſecundę rationis. Dicendum, ꝙ probationes & rationes ſunt cenſendæ ſufficiẽtes, quando fiunt ſm materiam ſubiectam, cum igitur materia illa ſit moralis, ſufficit ad hoc habere rationẽ perſuaſiuam groſſam & figuralem , & ſi non neceſſariã & demonſtratiuam,ac omnino efficacem.nam diſcipli nati eſt intantum certitudinem inquirere ſecundùm vnumquodque genus,inquantum rei natura recipit, ſimile enim vitium eſt cõtentum eſſe perſuaſione in mathematicis,& demonſtrationem exigere in moralibus, aut theoricis. 1.Eth.Et eodem modo ad.21.non apparet ſufficiens euaſio,

Ad viceſimamſecundam diceretur , quòd mutuans ad vſuram non vendit tempus propriè loquendo , ſed ſolùm impropriè , ideſt vendit expectationem ſortis per tempus intermedium, hoc eſt pro illa expectatione accipit aliquid tanquam precium, vel mercedem, & hoc modo debet intelligi Chriſ. Modò illa expectatio non eſt tempus vniuerſale,nec particulare, ideo nõ vendit propriè tempus.probatio autem maioris procedit de vendere tempus propriè loquẽdo.& de illo modo loquendi,quo dicitur,ꝙ vſurarius vendit tempus, dicetur etiam infra.q. 59.Et ſi arguatur etiam illam expectationem non licet vendere,diceretur,ꝙ dato quòd hoc eſſet verum , & oſtendi poſſet alia ratione quàm præſenti,tamen hoc non probat pręſens ratio: quia illa non innititur niſi illi fundamento , ꝙ tempus vendere capiendo propriè non ſit licitum , & hoc modo eſt ad propoſitum, ideo ſufficit oſtenſum eſſe illam rationem non eſſe ſufficientem.

Ad viceſimamtertiam diceretur , ꝙ maior eſt vera de rapina propriè capta, non autem capiendo generaliter pro quacunque prohibita ademptione rei alienę: quia ſtaret,ꝙ aliqua adeptio rei alienę eſſet non niſi cũ tra legem diuinam poſitiuam,vel humanam poſitiuã. & ſic eſſet illicita,& per conſequens eſſet rapina generaliter capiendo,& tamen non eſſet propter hoc contra legem naturalem.& illo modo diceret aduerſarius eſſe in propoſito,dicens,ꝙ vſuraria mutuatio eſt illicita ex lege diuina poſitiua eam prohibente. & ideo eſt rapina generaliter capta,non tamen inferri poteſt,ꝙ ergo ſit contra legem naturalem. Secũdò diceretur, quòd dato quòd Amb. etiam vellet , quòd eſſet rapina talis, qualem lex naturalis damnat, & ita inferretur,ꝙ vſura eſſet contra legem naturalem , tamen hoc nondum eſſet ratione efficaci oſtenſum , ſed ſolum auctoritate dicentis.

Ad viceſimamquartam diceretur eodem modo ſicut iam ſecundo dictum eſt ad præcedentem probationem.

Ad viceſimamquintam. non apparet ſufficiens euaſio apud catholicum : quia quamuis ẽt non ex ratione probetur in illa probatione, mutuationẽ vſurariã eſſe ꝯ legẽ naturalẽ, tamen ex auctoritate generalis cõcilij hoc ſatis videtur probari, quia conciliũ tacitè inſinuat eius prohibitionẽ eſſe moralẽ,& non iudicialẽ,nec cerimonialem,& per ꝯñs eſt de lege naturali, quia quicquid eſt pręcepti moralis veteris legis, eſt ẽt legis naturalis ſuo modo.ſ. ſtrictè , vel largè captę, & ꝑ hęc patet ſufficienter deducta tertia pars concluſionis. Quarta verò pars concluſionis patet: quia aliqua ex eis ſunt efficaces apud catholicũ, puta. 20. 24. & 25. quia catholicus habet etiam tacita dicta conciliorum acceptare. habet etiam acceptare ſentẽtiam S. Amb. vbi ei nec communiter contradicitur; nec aliquis rationẽ ſufficientẽ habet ad oppoſitum, vt patet in c. ſancta romana. diſ. 15. ſecus vbi ratio ſufficiens haberetur ad oppoſitum: ut patet in c.ego.& noli.& negare.diſ.9. Aliquæ etiã ex eis apud alios quàm catholicos apparent ſufficiẽtes, ut. 20. quæ apud recipientes doctrinã Ariſto. uidetur ſatis procedere, vt ibidem dictũ eſt. Aliquæ etiã ex eis apud innitentes lumini naturali ſatis conuincunt,ſaltem aliquam mutuationem vſurariam eſſe contra legẽ naturę illicitam, ſcilicet illam in qua mutuatarius eſt indigẽs ſorte illa,& mutuans non indiget, vt patuit de. 15. & ẽt de. 18. Et de prima ratione omittendo quandam determinationem poſitam in maiori & minori. prout ibidẽ patuit. Iſtæ igitur ſex rationes ſunt cæteris meliores & ſufficientes in iſta materia morali, in qua non requiritur demonſtratio,ſed ſufficit probabilis oſtenſio, vt patet per philoſophum. 1.ethi. Cęteræ etiam probationes aliquę ſunt apparentes, licet patiantur aliquas euaſiones aliquando cauillatorias,aliquando legitimas,vt patuit. Et hæc de præſenti quæſtione ſufficiant.

QVAESTIO XXIIII.

Vtrum ante legem euangelicam iudęis fuerit peccatum mutuare ad vſuram hominibus,ſiue ſuæ, ſiue alterius nationis, & an idem iudiciũ ſit de iudęis a tempore legis euangelicæ vſque hodie? Solutio quæſtionis ſtat in quatuor concluſionibus.

Prima concluſio . Iudęis ante legem euangelicam fuit peccatum mutuare ad vſuram hominibus ſuæ nationis,ſcilicet iudęis, vel melius iſraelitis. Capio enim iudęum hic pro ſuo genere, ſcilicet pro iſraelita,quod eſt genus ad iudęum. Omnis enim iudęus eſt iſraelita, non econtra. Nec omnes iudęi,qui hodie ſunt, ſunt iudei propriè loquendo de tribu Iuda , ſed aliqui de tribu leui,aliqui de tribu Beniamin. Probatur concluſio. Iudæi ante legem euangelicam ſubfuerunt legi moſaicæ.

ſaicę.modo illa eis prohibet, ne mutuent ad uſurã hominibus ſuæ nationis.igitur. Minor probatur dupliciter. Primò: nam Deutero.23. dicitur. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, uel aliam rem. Secundò probatur: quia Leuit.25.dicitur. Ne accipias a fratre tuo uſuras, nec amplius quàm dediſti.& paulò poſt. pecuniam tuam non dabis ei ad uſuram,& frugum ſuperabundantiam non exiges. Modò per fratres intellexit Moyſes, ad minus homines nationis iſraeliticę: quia omnes tales ab uno patre.ſ.Iacob deſcenderunt, qui & iſrael dictus eſt. Et dicitur notanter ad minus. Nam ẽt aliqui non deſcendentes ab iſrael, nec exiſtentes de iſraelitica natione etiam uocabantur fratres populi iſraelitici.puta idumei, qui deſcenderunt ab Eſau fratre ipſius Iacob. Vnde Deutero.23. dicit Moyſes ad populũ iſrael. Non abominaberis idumeum: quia frater tuus eſt. Ex quo ſequitur corollarium, ꝙ iudæo non licuiſſet etiam idumeis mutuare ad uſuram, licet non eſſent nationis iſraeliticæ, nec erãt fideles. deſcenderant tamẽ ab vno auo.ſ.ab Iſaac,a quo Iacob & Eſau proceſſerant, de quibus Iſraelitæ & idumei deſcenderunt.

Secunda concluſio. Iudæis ante legem euangelicam peccatum fuit mutuare hominibus ad uſuram etiã alterius nationis. puta gentilibus,etiam quibuſcũque. Probatur quinque rationibus. Prima: quia ante legem euãgelicam ſubfuerunt legi diuinæ,non tãtùm ut illa fuit tradita in libris legalib. Moyſi, ſed etiam ut tradita eſt in libris prophetarum. modò ut ſic lex diuina ꝓhibet eis mutuationem uſurariam reſpectu cuiuſcunque hominis.igitur. Minor probatur. Nam Ezech.18. decernit Deus ad uſuram mutuare eſſe mortale peccatũ,non diſtinguendo cuicunque homini id fiat. & idem facit in libro pſalmorum,ut deductũ eſt in q.22.concluſione tertia. ſicut etiam ibidem fuit gloſſa hæbraica allegata,in qua habetur, ꝙ etiam pſalmiſta loquitur de vſura reſpectu gentilium. Secundò ſic: Euſebius Ceſarienſis Epiſcopus,quem Hierony.in tracta.de eccleſiaſticis tractatoribus clauem ſcripturarum & cuſtodem noui teſtamenti vocat in 7.lib.de præparatione euangelica.ca. 2.ubi ponit præcepta legis moſayſæ, ſimpliciter & indiſtinctè intelligit Moyſen prohibuiſſe Iudęis,ne fęnus exercerent,ſicut enim inquit in fine illius capitu. Non tollas, quod non depoſuiſti: non tangas alienum,non mutues fœnore. Tertiò ſic. Si non fuiſſet eis peccatum maximè: ideo quia eis diſpenſatiuè conceſſum fuiſſet ſaltem in libris legalibus Moyſi, ꝙ poſſent mutuare ad uſuram gentilibus. iuxta illud Deutero.23. Non fœnerabis fratri tuo ad uſuram &c. & infra, ſed alieno. Sed ex hoc textu prædicta diſpenſatiua conceſſio non habetur,igitur. Minor probatur: quia ad illum textum dupliciter reſpondetur. Primò, ꝙ Moyſes ibi eis non conceſſit ueram vſurariam mutuationem ſecundùm quòd talem,ſed ſimilitudinariam.vt puta,ſi debes mihi vnũ florenum, quem iniuſtè: puta per rapinam, vel aliter detines me inuito,mutuo tibi x.vt vltra ſortem reddendã des mihi dimidium florenum vel vnum florenum, quatenus mihi debitum recuperem in parte, vel in toto.hæc mea mutuatio eſt ſimilitudinaria mutuatio vſuraria, ſed non eſt vere talis: quia licet mutuem ſpe recipiendi aliquid vltra ſortem, non tamen ratione mutuationis,aut recipiendi quid mihi indebitum, ſed aliquid alia ratione, ſcilicet quia ea res aliàs eſt mihi debita. Ita in propoſito gentiles cohabitantes in terra promiſſionis detinebant iniuſtè terram iſtam: quia terra iſta a Deo erat data filiis Iſrael: vt igitur recuperaſſent: ſaltem in parte rem eis debitam poterant eiſdem mutuare ſpe recipiendi aliquid vltra ſortem non ratione mutuationis,nec aliquid eis indebitum,ſed debitũ; quia eis a Deo datum. Item vita talium gentilium erat data in manus iſraelitarũ ſic, quòd auctoritate Dei poterant eos occidere. ita etiam auctoritate Dei poterant eis licitè omnia bona eorum auferre. ſicut igitur bello illa abſtuliſſe potuiſſent, ita mutuatione prædicta ſpe recipiendi quid non ratione mutuationis & eis indebitum,ſed quid a Deo eis conceſſum,& ratione illius cõceſſionis. Et talis vſuraria mutuatio etiam licita eſt hodie chriſtianis in ſimili caſu, vt etiam patebit infra.42. q.& fundatur in c.ab illo.14.q.4. Et forte præter alias cauſas etiam partim ex illa cauſa iudęi hodie arbitrantur ſibi licere exercere uſuras contra ſubiectos Romano Imperio,eo ꝙ illi eis abſtulerunt locum & regnum. & ſic eis videtur, ꝙ ſint eis obligati ad ſatisfactionem: neſcientes hi miſeri iuſtè eos perdidiſſe regnum, quando regem proprium occiderunt. Sed contra hanc ſolutionem arguitur. hanc eandem eis conceſſit reſpectu gentilium, quam prohibuit eis reſpectu confratrum, ſed veram prohibuit reſpectu confratrum. igitur veram conceſſit reſpectu gentilium. Dicendum, maior eſt vera, ꝙ eandem conceſſit in genere, & quo ad aliqua: non autem eandẽ in ſpẽ & per omnia. Nam in hoc conueniunt ambæ, quòd vtraque eſt mutuatio, & in vtraq; recipitur aliquid vltra ſortem. Sed differunt: quia in vna accipitur aliquid ratione mutuationis, ſed alia ratione.& accipitur quid debitum. Secunda ſolutio principalis ad textum pro iudæis allegatũ eſt, ꝙ Moyſes ibidem mutuationem vſurariam non eis conceſſit conceſſione diſpenſatiua,quæ ſcilicet tollit culpam, ita quòd deobligauerit eos a culpa incurrenda, ſed tantum eis eam conceſſit conceſſione ſimplicis tolerãtię, quo modo quis concedit mala aliqua ſubditis, pro quanto eos non punit,ſed impunitos tranſire diſponit pro præſenti relinquẽdo eos punitioni diuinæ in foro Dei. & hoc ideo vt uitetur in eis maius malum, quod oriretur, ſi id malum in eis non toleraret,nam iudæi ob auaritiam ſuam vſuras accepiſſent a iudæis Deum colentibus, & etiam a gentilibus. ideo Moyſes vt reſtringeret eorum auaritiam pro parte, videns ꝙ ipſam in totum non poterat tollere,permiſſit, vt vſuras acciperent a gẽtilibus, quod minus graue eſt, quàm ſi accepiſſẽt a iudæis Deũ colentibus. Quæ autem illarum ſolutionum ſit verior, patebit in ſequentibus dictis. Attamen quęcunque earum detur, patet, ꝙ ex prædicto paſſu Deutero. non habetur, ꝙ mutuatio vſuraria reſpectu gentilium fuerit iudæis tanquam licita conceſſa a Moyſe. Et confirmatur. Nam Exod.22. dicitur. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum,non vrgabis eũ quaſi exactor,nec vſuris opprimes. Vbi dicit Rabbi Salomon, per hoc quòd dicit,populo meo pauperi, non excludit gentilem,ſed datur intelligi,ꝙ prius & in minori neceſſitate debet iudeus mutuare iudæo, quàm gentili. Et ubi in litera noſtra dicitur. nec vſuris opprimes.in hebreo habetur.nec morſum pones ſuper eum. Vbi ſecundùm Rab.Salo.per morſum intelligitur vſura,& hoc ex illa ratione,quia ſicut ſerpens mordens in

ſilentio

ſilentio parum percipitur. vel ſentitur in principio, ſed poſtea inflatur homo, & diffunditur effectus illi⁹ morſus per totum corpus, ſic vſuræ malum non ſentitur in principio, ſed poſtea aſcendit ad ſummam magnam, & deuorat totam hominis ſubſtantiam, hæc ille. Ex quib. etiam habetur, ꝙ etiam ſecundùm illum docto. dare ad vſuram gentibus eſt prohibitum iudæis ex illa lege. Exod. 21. Quartò probatur illa concluſio. Dato, ſed nõ conceſſo, ꝙ Moyſes eis illam conceſſiſſet etiam diſpenſatiuè: tamen poſtea illa diſpenſatiua conceſſio fuiſſet a Deo reuocata in libris prophetarum ſupra allegatis, in quibus indiſtinctè Deus decernit vſurariam mutuationem eſſe illicitam, & ita ſaltem illa eis fuiſſet reſpectu gentilium illicita a tempore prophetarum prędictorũ. Quintò ſic. Illud, quod eſt contra legem naturæ fuit iudæis peccatum ante legem euangelicam, niſi deſuper a Deo habuerint diſpenſationem, mutuatio vſuraria eſt contra legem naturæ reſpectu cuiuſcunque hominis. igitur ante legem euangelicam fuit eis peccatum, niſi a Deo habuerint diſpenſationem. Maior nota: quia illa omnes ligat. minor patet in q. 22. concluſione prima. Modò Deus non diſpenſauit cum iudæis ſuper illo, vt probatum eſt in tertia probatione. igitur. Dicitur notã ter in maiore, niſi deſuper a Deo &c. Nam ante legem euangelicam: immo ante legem moſaicam, & tempore legis moſaicæ licuit quibuſdam habere plures vxores ſimul, quod tamen eſt contra legem naturę, vt alibi deduci habet, ſed hoc fuit ex diuina diſpenſatione exhibita eiſdem, vt Abrahæ, Iacob, Dauid, Helcanæ. 1. Reg. 1. Similiter pater de repudio, vt infra dicetur.

Circa autem ſecũdam ſolutionem tactam in tertia probatione nota hæc duo dicta & quatuor argumẽta. Primum. ſecunda ſolutio videtur improbabilis in hoc, quòd exponit illud dictum Moyſi de permiſſione veræ vſuræ, quam dicit eum tantùm permiſſione ſimplicis tolerantiæ eis permiſiſſe, probatur ſex probationibus. Primò ſic: nam imprudenter videtur actum, ſi legiſlator aliquos actus deteſtabilis (quos etiam culpabiles vellet eſſe) expreſsè in ſua lege diceret ſe velle permittere, & ſuper eis concedere temporalem impunitatem: ſufficere enim debebit tali prudenti legiſlatori facto concedere impunitatem, nõ autem verbo eam in lege pollicendo. Secundò probatur idem. Nam ſimile foret dictum, ſicut ſi Moyſes dixiſſet. non adulterabis, ſed fornicaberis. i. ꝓhibeo tibi adulterium etiam ſub culpa & pœna in foro Dei, ſed ſi vtique id vitare non vis, minus malum eſt, quòd fornicaris, quod etiam licet ſit culpabile, illud tamen punire in foro humano non volo, ſed illud eſt incongruum & indecens. igitur. Tertiò: quia talis legiſlatio eſt cauſa magni erroris in populo, præſertim quando legiſlator legem rudi dat populo: quoniam ex huiuſmodi forma æquè credet ſibi ſecundum ſimpliciter conceſſum, ſicut credit, quòd ſibi ſit tantùm impunitas temporalis conceſſa. Quartò: quia ex huiuſmodi aſſecutione temporalis impunitatis occaſionabitur populus ad tanto citius committendum tale delictum. Quintò: quia hoc fuiſſet dicere, quòd Moyſes permiſiſſet eis ire ad damnationem, non demonſtrando eis illam viam eſſe damnationis, cuius oppoſitum requiritur ad ſpeculatorẽ: q̃a Ezech. 18. præcipit ſpeculatori, ꝙ denũciet gladiũ veniẽtẽ &c. Sextò: quia ſi illud dictum, fęnerabis alieno, intelligeretur permiſſiuè permiſſione ſimplici & non tollẽte culpam, ſequeretur, quod de plurimis paſſibus in ſcriptura, in quibus etiam dicitur, facies homo, non eſſemus ſecuti, ſi ibi paſſus eſſent de re licita vel non, immo dici poſſet de quolibet tali vel plurimis talibus, quòd tale quid agendo, de quo ſcriptura ſic dicit. Fac hoc, vel illud, nihilominus peccaremus: quia diceretur, quòd tale dictum, fac hoc, intelligeretur permiſſiuè, permiſſione ſimplicis tolerantiæ: patet aſſumptum a ſimili. Nam B. Auguſt. in epiſtola quadam ad Hieron. & habetur 9. diſtin. cap. ſi ad ſcripturas ſacras, dicit ſic. Si ad ſcripturas ſacras admiſſa fuerint officioſa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis. q.d. nihil. Et hoc iõ eſt: quia quæcunque auctoritas adducatur ad repellẽdum hæreticum, reſpondebit illud eſſe dictum mendaciter & iocosè, & ſicut & illud alibi, ergo a ſimili ſic erit hæc. Secundum dictum. Malè præferunt quidam ſecundam ſolutionem primæ. Nam ſecunda eſt improbabiliter, prima autem probabilis & fundata. Secũdò: quia tales præferentes ſecundam primæ addunt, quòd quamuis Moyſes tali permiſſiuo ſimplicis tolerantiæ & comparatiua permiſerit eis illud peccatum. cap. 23. tamen in cap. 28. illam permiſſionem reuocauit, quod ſic oſtenditur. Nam Deuter. 28. ait ſic. Fœnerabis gentibus multis: tu autem fœnus a nullo accipies. In hoc inquam quòd de gentibus loquens ſubdit, dicens. Tu autem a nullo, ſupple gentili, vel hębreo accipies fœnus. i. vſuram; prohibuit illud eis, quod prius permiſit & ſic reuocauit. Item in eodem cap. Aduena. i. gentilis fęnerabit tibi: tu autem non fœnerabis ei. Contra inquam hunc modum dicendi arguitur dupliciter. Primò ſic. Nemo reuocat aliquid niſi ponat reuocatum in alium ſtatum, quàm fuerit ante. Sed mutuatio vſuraria per te non fuit eis in cap. 23. permiſſa, niſi permiſſione tolerantiæ, & non fuit eis conceſſa diſpẽſatiuè quo ad culpam, quin voluerit eã eis eſſe prohibita quo ad culpam & pęnam in foro Dei. Si igitur nec in c. 28. eam prohibet, non adijciendo pęnam temporalem, ſic & nullam adiecit in ca. 28. igitur non ponit illam in aliũ ſtatum, quàm prius fuerit. Secundò probatur: quia ſic dicentes non intelligunt verba Moyſi in c. 28. Nam cum ait. Tu autem a nullo fœnus accipies, non capitur fęnus pro uſura, ſed præciſè pro mutuo, quod patet, nam præcedens verbum, ſcilicet fœnerabis gentibus multis. non capitur pro exercere vſuram, ut ſic dicentes met dicunt, ſed accipitur præciſè pro mutuare. Vnde etiam fœnero as, non ſignificat ſemper mutuare ad uſuram, ſed ſignificat mutuare, ſiue hoc ſit ad uſuram, ſiue non, quod patet. Nam Hiero. grammaticæ peritiſſimus in trauslatione ſua ad fęnerare addit dicens in cap. 23. Non fœnerabis ad uſuram, ergo. Secundo: quia illa uerba non debent legi præceptiuè, uel prohibitiuè, quaſi Moyſes ibi aliquid eis præceperit, uel prohibuerit: ſed propheticè. Voluit enim dicere, ſi ſeruaueris legem Dei, tanta tibi erit diuitiarum abundantia, ut multis gentibus poſſis mutuare, etiam gratuitè, & quòd tu non indigebis mutuo cuiuſcunque. Nam in illo capitulo tractat primò de benedictionibus uenturis ſuper obſeruatores legis. Secundò tangit maledictiones ſuper transgreſſores. Tertiò: quia in alio paſſu eiuſdem capituli, ſcilicet aduena fœnerabit

ſibi: tu autem non fœnerabis ei. iterum non loquitur de vſura, ſed de mutuo præciſè, nec etiam ibi loquitur prohibitiuè, ſed propheticè, vt ſit ſenſus, ſi non ſeruaueris legem Dei, ad tantam egeſtatem venies, quòd cogetis mutuum recipere a gentili, & tu non poteris ei mutuare. Vnde capitulum 28. eſt capitulum maledictionum quas Moyſes propheticè denunciauit populo Iſrael non ſeruanti, & ſeruanti legem Dei. Et ex his poſſunt reprehendi aliqua dicta Panorm. in cap. poſt miſerabilem. vbi recitando motiua iudæorum, dicit, quòd ipſi putant ſibi licere vſuram exercere contra chriſtianos per id, quod habetur Deutero. decimotertio. Fratri tuo non fœnerabis: quia dicunt, quòd contra gentes liceat fœnerari: & reſpondendo ait. Non obſtat hæc auctoritas: quia illa non facit, niſi per contrarium ſenſum & argumentum a contrario non valet, vbi contrarium eſt alibi expreſſum, hæc ille. Deficit enim hic dupliciter. Primò: quia non habetur Deutero. decimooctauo, quod allegat, ſed Deutero. vigeſimotertio habetur, & hoc ſic. Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram &c. & infra ſubditur, ſed alieno. Secundò: quia malè ſoluit. Nam auctoritas prædicta non tantùm facit ſecundùm Iudæos pro eis per argumentum a contrario ſenſu: quia non tantùm dicitur ibi, non fœnerabis fratri tuo ad vſuram: ita vt oporteat arguitiuè ibi elicere, Deum conceſſiſſe eis vſuram contra gentiles: quia etiam illud, quod per argumentum a contrario ſenſu eſſet inferendum, ponitur conſequenter expreſsè ibi cum ait, ſed alieno. Vnde oportet aliter reſpondere illi eorum argumento, quàm ipſe reſponderit, ſcilicet modo dicto ſupra.

Contra primum dictum arguitur. Repudiare vxorem ex alia cauſa, quàm ex cauſa fornicationis, & maximè ex illa: quia non placet in oculis viri, eſt contra legem naturæ, & tamen Moyſes illud permittendo permiſſione ſimplicis tolerantiæ expreſſit eandem permiſſionem verbo in lege ſua dicens Deuter. vigeſimoquarto. Si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non inuenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo ſua: ergo nec reputandum eſſet imprudenter acto, ſi vſuram exiſtentem contra legem naturæ iudæis permittendo permiſſione ſimplici, expreſſiſſet illam permiſſionē uerbo in lege ſua, & per conſequens fundamentum primi dicti eſt nullum. Minor nota; maior probatur: quia matrimonium debet eſſe indiſſolubile, & etiam quia cum ad paria iudicentur vir & vxor quoad legem matrimonij, ſecundùm legem naturalem æquè deberet mulier repudiare poſſe virum ex quacunque cauſa, quod tamē non licebat, & etiam patet: quia Chriſtus Math. 19. ſtatuit repudium tale eſse illicitum, in quo ſtatuto dicit, reduxiſse matrimonium ad legem naturalem. Dicendum, concedendo maiorem, & negando minorem. Nam Moyſes auctoritate diuina ipſis iudæis permiſit repudium non tantùm permiſſione ſimplicis tolerantiæ, immo conceſſione diſpenſatiua, qua ſcilicet etiam toleretur culpa repudij, ſic quòd iudæi repudiādo nec incurrebant pęnam, nec culpam apud Deū, Deo deobligante eos ab obſeruantiis legis naturalis in hac parte. & hoc fecit ad euitandum maius malum. ſ. ne cum iudæi non poſſent vxores exoſas repudiare, eas potius occidarent, quàm retinerent: & ideo nimirum quòd illam permiſſionem expreſſit in lege ſua. Et ſi arguatur, ſaltē plurimi theologi tenent, quòd permiſſio repudij fuerit ſimplex tantùm, & non Deo obligatoria a culpa. Dicendum, verum eſt, ſed contraria opinio iam poſita videtur uerior, vt patet intuenti rationes Scot. in 4. diſt. 33. vbi probat illam partem, & eam defendit contra rationes ad oppoſitum. Petrus etiam de Palu. in quarto ſuo dicit illam veriorem videri. Et ſi replicetur. Sicut ergo Deus potuit contra legem naturalem diſpenſando concedere iudęis repudium conceſſione diſpenſatiua pręſeruerante a culpa & pœna, ita etiam potuit etiā contra legem naturalem prohibētem vſuram reſpectu cuiuſcunque diſpenſando eam concedere iudęis conceſſione diſpenſatiua præſeruante a culpa & pœna. Dicendum, concedo, quòd potuit, ſed de facto non fecit in vſura ſicut in repudio. In multis enim lege naturali prohibitis poſset diſpenſare, ſed non facit, nec facit in omnib. Et ſi replicetur. Cum circa vtrunqua potuit diſpenſare: vnde ergo negas eum diſpenſaſse de vſura, & tamen concedis eum diſpenſaſse de repudio, cum tamen textus ſaltem ſuperficietenus vtrunq; æquè videatur conceſſiſse. Dic, ex hoc ſumitur rō diuerſitatis: quia libri prophetarum, qui in nonnullis declarant legales, repetunt conceſſionem repudij, vt patet Malach. 2. qui fuit vltimus prophetarum, vbi dicitur. Si odio habueris eam, dimitte eam. Sed oppoſitum fit de vſura: nam libri prophetarum damnāt vſuram, etiam indiſtinctè nihil excipientes: vt allegatum eſt. igitur.

Tertia concluſio. Iudęis a tpe legis euangelicę nunquam fuit licitū mutuare ad vſuram, ēt hominib. alterius nationis vel profeſſionis, vt puta chriſtianis. Probatur quinque rationib. Prima eſt. Iudæi a tpe legis euangelicæ tenētur eidem legi ſubeſse, ſed illa prohibet mutuationem vſurariam reſpectu cuiuſcunq; hominis, & ēt ipſis iudęis ipſam prohibet. igitur concluſio vera. maior probatur: quia eis præceptū eſt audire legem Meſſię, audire inquam per obediētiam, quod tangitur Deutero. 18. vbi Deus loquens de propheta legiſlatore. ſ. de Meſſia eis ſuſcitando dicit. Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum ſimile tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia, quę pręcepero illi, qui autem verba eius, quę loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor exiſtam. Modò lex euangelica eſt lex Meſſię: quia Chriſtus eſt Meſſias eis in lege promiſſus, vt probari poteſt alibi. Item Math. 18. ait pater. Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite. Minor pro prima parte patet: quia indiſtinctè dicit. mutuum date nihil inde ſperantes, ſcilicet a quocunque, cui mutuaueritis. & non dubium, quin voluerit, quòd a ſuis fidelibus. ſ. chriſtianis, cui mutuaretur, nihil deberet exigi. Pro ſecunda parte probatur: quia illud verbum dixit diſcipulis ſuis, qui erant iudęi: & non tantum illis iudęis, qui erant diſcipuli ſui, ſed copioſę multitudini plebis ab omni Iudęa & Hieruſalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis, qui uenerant, ut audirent eum. Lucę. ſexto. Secunda ratio, dato quòd non ſubeſsent iudęi hodie legi euangelicę, ſed tantum legi moſaicę, adhuc non liceret eis mutuare chriſtianis ad uſuram, quia ex lege moſaica etiam eſt eis hoc prohibitum,

tum, vt patuit in ſecunda concluſione. igitur. Tertia ratio: dato (ſed nollatenus conceſſo) φ ante legem euangelicam mutuare ad vſuram gentilibus licuiſſet ex hoc, quòd Deus cum eis contra legem naturalem diſpenſaſſet: tamen ſuperueniente lege euangelica, illa eorum diſpenſatio fuiſſet reuocata & euacuata. igitur amplius non maneret eis ipſa mutuatio vſuraria licita. Conſequentia nota. Antecedens probatur: quia veniente lege euangelica corruit lex moſaica, tam quo ad præcepta legalia, quàm quo ad priuilegia eis contra legem naturæ conceſſa. Primum alibi habet declarari, ſecundum patet. Nam bigamia, ſeu pluralitas vxorum, ſimiliter & repudium vxoris ex cauſa alia à fornicatione fuerunt eis diſpenſatiuè conceſſa, & per legem euangelicam, quæ reduxit omnia ad legem naturæ, reuocata ſunt & prohibita per Chriſtum. Ita ergo cum vſura ſit contra legem naturalem, ipſa ſimiliter ſicut & alia fuiſſet reuocata, ſi eis aliquando fuiſſet diſpenſatiuè conceſſa. Quarta ratio, ſi iudæi licitè mutuarent chriſtianis ad vſuram, etiam licitè reciperent ipſas vſuras ab eis. igitur vſura eſſet eis lucrum licitum, ſed hoc non: quia tunc non eſſent compellendi remittere vſuras eis nondum ſolutas, nec eſſent compellendi iam receptas reſtituere, cum etiam meretrices lucra earum, quę per illicita opera acquiſierunt, non ſint compellendæ reſtituere, multo minus compellendi eſſent iudæi vſuras, quæ eſſent licita lucra, & per mutuationem vſurariam licitam eis acquiſita reſtituere. Et ſi ſic, tunc conſtitutio eccleſiæ eſſet iniqua in c. poſt miſerabilem. extra, de vſu. in qua præcipitur principibus & poteſtatibus, φ compellant iudæos ad remittendum vſuras chriſtianis, & hoc ſub pęna denegationis communionis chriſtianorum ad eos. ſic, ſ. φ vniuerſi Chriſti fideles ſub pęna excommunicationis debebunt eis nō communicare in mercimoniis, nec in aliis, donec remiſerint vſuras chriſtianis, hæc in quam conſtitutio eſſet iniqua: quia tolleret iudæis lucra licita & eis debita, conſequens eſt falſum: quia cū eccleſia ſit cultrix & mater iuſtitiæ, non auferret eis, quod eis eſt debitum, ſed potius mandaret eis illas ſolui. Nam in c. per tuas. de donat. dicitur. eccleſia in actibus ſuis non debet aliquam fraudem adhibere. Vnde nec deberet iudæo volenti baptizari iniungi, φ reſtitueret vſuras à chriſtianis acceptas, & nolenti id facere, nō deberet ob hoc denegari baptiſmus, cuius oppoſitum tenet vſus eccleſiæ, qui non eſt erroneus. Quinta ratio, ſi iudæis eſſet hodie licitum ad vſuram mutuare chriſtianis, maximè ideo: quia cum iudęis, immo cuilibet ſit licitum & conceſſum mutuare ad vſuram ſuis hoſtibus, vt declaratum eſt in ſecunda concluſione, chriſtiani autem ſunt hoſtes iudæorum. igitur. Sed hoc non arguit, quod patet tripliciter. Primo: quia non licet cuiquam mutuare ad vſuram ſuis hoſtibus, loquēdo de vera mutuatione, vbi. ſ. recipitur quid indebitū vltra ſortem, & ratione mutuationis, quamuis de ſimilitudinaria verum ſit, vt declaratum eſt in ſecūda concluſione. modo hæc tertia concluſio loquitur de vera tātùm. igitur. Secundò: quia non eſt verum, φ chriſtiani ſint hoſtes iudæorū: immo chriſtiana pietas tolerat, recepat, ac ſuſtinet eos, gratiamque impendit, vt dicitur in cap. & ſi iudæos. extra, de iudæis. Nam & chriſtiani prohibent iudæis inferri iniurias per chriſtianos, vt patet in cap. ſicut iudęi. extra, de iudæis. cum ſimilib. nequaquā enim nobis hæc facerent, quę nos eis impendimus, ſi ex oppoſito res ſeſe haberēt. Item iudæi ſunt ciues Romani. l. iudæi. cum l. ſequenti. C. de iudæis. Tertiò: quia ſi eſſent hoſtes eorum, tamen iuſti hoſtes eſſent. Vt de etiam ſua propria culpa ſubmiſit eos ſeruituti perpetuæ, vt dicitur in capit. & ſi iudæos. extra, de iudæis. Modò non licet mutuare ad vſuram hoſtibus niſi iniuſtis, quos ſcilicet liceret occidere, vel bona eorum diripere. Fatendum eſt tamen, quòd ſi qui iudæi haberent aliquos iniuſtos hoſtes qui contra iuſtitiam eis detinerent bona, licitum eſſet (ceſſante ſaltem ſcandalo) eis mutuare ad vſuram talibus hoſtibus ſuis mutuatione vſuraria ſimilitudinaria modo pdicto, hoc enim etiam eſt licitum chriſtianis & cuicunque (dummodo ceſſet ſcandalum) & aliàs recuperare non poſſet via iuris. Nam etiam ſi quis rem meam iniuſtè detineat, quam ab eo via iuris obtinere non poſſum, illam occultè poſſum recipere ceſſante ſcandalo & periculo meo, & aliorum, aliiſque conditionibus concurrentibus, de quibus in tractatu reſtitutionum uideri habet.

Quarta concluſio. Pertinaciter credens hanc propoſitionem, iudęis nō eſt peccatum mutuare chriſtianis, vel aliis ad vſuram, eſt hæreticus. Probatur: quia qui pertinaciter credit aliquam propoſitionem contradictoriam alicui veritati contentę in canone biblię eſt hęreticus, prædicta propoſitio eſt huiuſmodi: quia ex canone biblię habetur, φ eſt eis peccatū, vt deductum eſt. igitur. Secundò: quia in clemen. vnica, de vſur. indiſtinctè dicitur, quòd pertinaciter affirmans, φ vſuras exercere non ſit peccatum, eſt veluti hæreticus puniendus: nec dicitur velut, diminuit de veritate hæretici, ſed potius exprimit veritatem. ſicut Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre. Tertiò probatur à ſimili: nam pertinaciter credens fornicationem ſimpliciter non eſſe peccatū iudæis, vel aliquib. aliis populis, eſt hęreticus, & huc non niſi: quia eſt contra ſcripturam canonicam oſtendentem fornicationem eſſe mortale peccatum. cum igitur ad Eph. 5. omnis fornicator non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. ergo eadem ratione hic etiam ſic erit.

Contra ſecundam concluſionem arguitur. Illud qd̄ permittitur alicui tanquam præmiū virtutis, & tanquā benedictio, non eſt ei peccatum, iudæis autem permittitur mutuatio vſuraria reſpectu gentium tanquā præmium virtutis. ſ. obſeruationis legis Moyſi, & tanquā q̄dam bñdictio. igitur non eſt eis peccatum. Minor ꝓbatur Deute. 15. vbi populo Iſrael ſi obſeruaret legē Moyſi dicitur. Fœnerabis gentibus multis. Solutio patuit in ſecundo dicto ſecundæ concluſionis.

Contra tertiam concluſionem arguitur, in c. quanto. de vſur. prohibetur duntaxat, quod iudęi immoderatas vſuras non extorqueant à chriſtianis. igitur eis licitum eſt moderatas exigere vſuras. tenet conſequentia per argumentum à contrario ſenſu, quod eſt validum in iure. Nam ſpecificè exprimendo in prohibitione immoderatas, videtur conceſſiſſe moderatas. Dicendum per tres ſolutiones. Prima, omnis vſura eſt immoderata, quod dupliciter patet. Primò: nam cum quis accipit vltra ſibi debitum, accipit aliquid ſibi indebitum, quantuncunque paruum ſit, illud dicetur immoderatū: quia ꝯ virtutem iuſtitiæ, quæ vtq;

modum habet, eſt capere a proximo indebitum capienti. Secundò patet idem: quia omnis vſura vocatur quædam ſuperabundãtia, vt patet per Hier. ſuper Ezech. li. 6. & habetur in c. putant. 14. q. 3. Superabundantia autem & immoderantia coincidunt, & ita prohibẽdo immoderatas vſuras, nullam vſuram non prohibet. Et ſi replicetur. ſi omnis eſt immoderata. cur ergo addit immoderatas, cum de ſe tneſſet vſuræ. Diceretur, quòd illud adiectiuum additur non ad reſtringendum, vel ad contrahendum vſuras, ſed ad vituperium rei prohibitæ, ſicut dicendo, prohibemus omnem fornicationem, quæ mala eſt, non innueretur quaſi aliqua foret non mala. Attamen hæc ſolutio licet in ſe contineat vera, non eſt tamen ad mentem illius. c. ibi enim vult loqui de certis & determinatis vſuris, quæ ſunt comparatiuè, vel exceſſiuè immoderatæ. i. graues. Nam ibi addit di. graues & immoderatas. Ideo ſecundò dicendum negando conſequentiam. & ad probationem dicendum, quòd argumentum a contrario ſenſu non eſt in iure validum in duobus caſibus. Primò, quando contrarium inuenitur in iure: modo in iure inuenitur, quòd etiã leues vſuræ ſunt prohibitæ. immo omnes vſuræ: vt patet 14. quæſt. 3. & 4. per multa ca. Secundò non valet, quando per illud argumentum ſequitur abſonus intellectus conſtitutionis: modò abſonum eſſet, ſi intelligeretur conſtitutio concedere leues vſuras, quæ & ipſæ ſunt contra legem diuinam. Tertiò dicendum, dato quòd ius canonicum nullibi prohiberet iudæis leues uſuras: immo nec graues, non tamen ſequeretur, non prohibet: igitur non eſt illicita: quia ius canonicum non eſt omne ius. ſufficit enim, quòd alius, ſcilicet diuinum prohibeat.

QVAESTIO XXV.

VTRUM Poteſtas ſecularis, ac prælatus eccleſiaſticus poſſit, atque debeat prohibere iudæis mutuationem vſurariam, atque iudæos contrauenientes prohibitioni poſſit ac debeat punire. Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, duabus conclusionibus, & quatuor argumentorum ſolutionibus. Prima ſuppoſitio, per poteſtatem ſecularem, in propoſito intelligo poteſtatem ſecularem, non curando an reſideat apud vnum: puta regem, ducem, comitem, & ſic de aliis, vel apud plures conſules, vel rectores c[illegible]. Secunda ſuppoſitio, differunt poſſe ac debere. Nam multa quis poteſt etiam licitè, quæ tamen non debet, ideſt non tenetur, ſed econtra, quæcunque quis debet etiam poteſt, & loquimur de debere regulariter loquendo: quia an in certis caſibus debeat eos non prohibere, nec punire, ſed tolerare, patebit in ſequen. quæſtio.

Prima concluſio. Poteſtas ſecularis & prælatus eccleſiaſticus poteſt & debet iudæis ſub ſe degentibus prohibere mutuationem vſurariam c[illegible] fiendam, & ſi contrauenerint prohibitioni eoſdem punire. Probatur quatuor rationibus. Prima, poteſtas ſecularis & prælatus eccleſiaſticus poteſt & debet iudæis prohibere id quod eſt eis peccatum co[illegible] etiam eorum, ſeu veterem & naturalem, [illegible] eſt peccatum, quod aliàs natum eſt cadere ad forum contentioſum. vſuraria mutuatio chriſtianis facta eſt tale peccatũ. igit. maior nota. Et dr̃ notanter. ſi talẽ &c. propter peccata mentalia & ſimilia, de quibus humanus iudex ſe non habet intromittere. Minor patuit in præcedenti quæſtione, concluſione 3. & 2. Quòd autem natum ſit cadere ad forum contentioſum patet: quia eſt peccatum, de quo conſtare poteſt iudicialiter & lędẽs proximum ac rempublicam: quoniam exhaurit facultates chriſtianorum. vt in c. quanto. de vſuris. Et vſurarius dr̃ trucidator pauperum ab Aug. 14. quæ. [illegible] in cap. quid dicam. Et etiam dicitur effuſor ſanguinis Chriſti. eadem cã. q. 5. c. immolantes. Item ſi non eſſet natum cadere ad forum contentioſum, tunc etiam quando chriſtiani illud committerent, non deberent de hoc iudicialiter conuenari & puniri, quod eſt falſum, Secunda ratio, ſi iudæus degens ſub poteſtate ſeculari committeret homicidium, rapinam, aut conſimile crimen contra legem naturæ & diuinam, poteſtas ſecularis eundem puniret, commiſiſſet enim crimen prohibitum etiam a poteſtate ſeculari tanquam perniciosum reipublicę. modò vſura eſt peccatum iudęis, & eſt crimen pernitioſum reipublicæ, ſicut & rapina. Nam & Ambr. uocat eam rapinã, & Tull. vocat eam homicidium, vt patuit. q. [illegible] a. igitur poteſtas ſecularis illud prohibere poterit eis, & ꝯuenientes punire, tenet ꝯñ ex identitate rationis. vnde ẽt non nullis iuriſtarum vr̃, quòd ſi infidelis ꝯhat matrimonium cũ duabus mulieribus eodem tempore, põt per eccleſiam puniri, ſi detur facultas: quia p ius d[illegible] [illegible] eſt prohibitũ, quòd quis ꝯhat matrimonium cum pluribus eodem tpe: immo & per legẽ naturę, ad quam Chriſtus reduxit matrimoniũ in lege ſua. Hoc tñ illorum dictum non vr̃ vſq; quaq; certum. Nam ſicut infideles eccleſia pmittit, nec prohibet legẽ & fidem ſuã ſeruare, ſic nec vr̃ eis prohibere concomitantiam per ſe fidem, & legem ſuam ſeruare, [illegible] in illis diſcrepẽt a lege nr̃a. Si igitur infideles ex ſuæ legis & fidei conceſſione habeant, quòd poſſint ducere plures vxores ſimul, nõ vr̃ quòd eccleſia eos ſuper hoc punire debeat, hoc enim eſt in materia, in qua a fide nr̃a diſcrepant, & in talibus penitus videntur tolerari, ſicut & in fide ſua, ſicut enim iudæi permittuntur fidem ſuã & legem ſeruare, ſic nec eccleſia eis prohibet ritus ſuos ceremoniales & repudium quod [illegible] tñ in lege naturali eſt prohibitum, nec prohibet eis, quòd frater ducat vxorẽ fratris præmortui, quod apud nos nequaquam liceret: immo etiam id videtur eſſe contra legem naturalem, diſpenſatum tamen ſuit eis cõceſſum nec ſi aliqui ſaraceni habitarent ſub ditione chriſtianorum, eccleſia eoſdẽ puniret [illegible] et ſaracenus iuxta ritum legis ſuæ plures vxores [illegible] hocalibi. Vnde & in maiori primæ rationis [illegible] dum eſt, dum nullo tale peccatum nõ ſit actum, de quo ex legum & fidei diuerſitate eſt contraria opinio, an licitus ſit, vel non, & per hoc excluderetur inſtantia poſſibilis fieri contra maiorem, de hoc quòd [illegible] eſt iudæum vel ſaracenum ducere plures vxores ſecundùm legem ſuam, vel repudiare vxorem, quod tamen licet ſit contra legem diuinam & naturalem, & [illegible] natum cadere ad forum contentioſum, non prohiberi debet eis. ſicut etiam ecõtra non ſunt cogi ad di[illegible] ritum ſuæ legis, nec cogendi ad ritus cõtrariæ legis, ſ. noſtræ. Nec dicere poſſunt iudæi, opinionem eorum de vſura reſpectu chriſtianorum eſſe vnam de illis opinionibus, quæ ex diuerſitate fidei & legum proueniunt. Nam ex lege ſua bene intellecta non habent, ut eis liceat exercere uſuras reſpectu chriſtianorum:

ſtianorum : cum illa etiam eis eam prohibeat reſpectu quorumcunque hominum, ut patuit quæſtione præcedenti. Non ergo poſſunt ſe tueri, quaſi hoc ſit vnum de conceſſis eis per legem ſuam, ſicut de repudio ſe tueri poſſunt, uel de pluritate vxorum, vel ducendo vxorem fratris ſui præmortui ſine liberis. Nam illa ex lege eorum eis conceſſa ſunt. Vnde ſi legem ſuam ſic intelligant, ut eis ſit licita vſura, poſſunt ſuper hoc coerceri. Nam & Papa poſſet in eos animaduertere, ſi illud legis ſuæ, non occidas. exponerent taliter, quòd liceret eis occidere chriſtianos. Nam illud eſt hęreſis etiam contra legem eorum bene intellectam : ſicut multas iniquas cōtra legem diuinam & naturalem habent conſtitutiones & ſententias in ſuo talmuth : ut puta mandatur eis in talmuth, quòd faciāt omne damnum gentilibus, & ſignanter chriſtianis : quia reputant eos abſolutos idolatras. Item dicunt, quòd liberè & ſine peccatu poteſt iudæus recipere bona chriſtianorum, & quòd iudæus non debet uendere chriſtiano beſtiam, niſi pro multo maiori, quàm ualeat. Item quòd meliorem de gentilibus, & meliorem chriſtianum debet occidere iudæus, & multa alia, de quibus uide in fortalicio fidei. lib. 3. conſideratione 7. circa fin. Tertia ratio, ſi non poſſet, nec deberet : maximè quia neuter haberet iuriſdictionem in iudæos ſub ſe degentes: ſed hoc non. Primò : quia tunc non plus haberet poteſtatis, uel iuris in iudæos in ſuo diſtrictu morantes, quàm in tranſmarinos, quod eſt falſum. Secundò: q̄a ratione delicti quis ſortitur forum, & per conſequens in eos accipit uterque iuriſdictionem, & ſicut ratione delicti, ita ratione contractus iudæus ſortitur forum. Vnde & Papa mandat iudæis in ca. quanto. de uſur. ut ſoluant decimas de bonis, quæ ad eos peruenerunt de manibus chriſtianorum. Tertiò : quia in cap. poſt miſerabilem. de uſur. Papa mandat principibus & ſecularibus poteſtatibus, ut compellat iudæos ad remittendum chriſtianis uſuras. ſed hoc non faceret Papa, niſi aliquam haberet ipſe & poteſtas ſecularis iuriſdictionem in iudæos. Quartò : quia culpa eorum ſubiecit eos ſeruituti Romani Imperij, cui etiam ante illam ſeruitutem ipſi profeſſi ſunt ſe ſubiectos, & licet poſt ab eo rebellauerint: tamen ſeruituti Romani Imperij ſubiecti ſunt iuſto bello. Modò talis dominus habet iuriſdictionem & poteſtatem in ſeruum ſuum cohibendi eum a delictis & puniendi. Quintò : quia ſi non, maximè quia ipſi ſunt infideles, & per cōſequens extra poteſtatem fidelium, ſed hoc non arguit: nam etiam infideles nonnunquam a Deo habent poteſtatem ſuper tam infideles, quàm fideles : ergo multomagis fideles poſſunt ſuper infideles habere poteſtatem, & per conſequens prædicta cauſa non habet locum. Antecedens ꝓbatur: nam Aſſyrij acceperūt a Deo poteſtate non ſolū ſuper populum gentilem, ut ſuper Moabitas, ut patet Hiere. 48. ſed etiam ſuper populum iſrael eum conculcandū ut lutum platearum, quamuis illa poteſtate abuſi ſint, ut patet Eſa. 10. Secundò idē habetur de Caldeis, qui acceperūt poteſtatem contra tam gentiles, quàm iudæos a Deo, ut ciuitatem Hieruſalem & templum deuaſtarent, & populum in captiuitatē abducerēt, quę omnia diffusè patent in Hiere. & Eſa. ac alijs prophetis. Tertiò idem habetur de Romanis. Nam Aug. vult, ꝙ Romanis quamuis eſſent infideles, Deus dederit tam latum & tam magnum imperium ideo, ut punirent grauia mala aliarum gētium. Vnde ait in 4. de ciui. Dei. ca. 13. in prin. Quamobrem cum alia diu fuiſſent regni orientis illuſtria, uoluit Deus & occidentale fieri, quod tempore eſſet poſterius, ſed imperij magnitudine & latitudine illuſtrius, idque potiſſimum talibus conceſſit hominibus ad domandum grauia mala multarum gentium. Vnde etiam Paulus mandat chriſtianis, vt obediētiam pręſtent ſuis ſuperioribus, qui tamen erant infideles, vt patet ad Romanos. 13. & ibi. Petrus. 1. Pe. 2. Quarta ratio, poteſtas ſecularis poteſt & debet prohibere iudæos, ne exigant a chriſtianis vſuras, propter quas antea eis mutuauerant, & ſi receperint, ꝙ eas reſtituant. igitur poteſtas ſecularis poteſt & debet iudæis prohibere mutuationem vſurariam. Antecedens patet in c. poſt miſerabilē. de vſur. Conſequentia autem tenet tripliciter. Primò: quia pari paſſu quò ad iniquitatem ac nocumentum proximi & reipublicæ ambulant mutuatio & vſuræ exactio, & eiuſdem receptæ detētio. Secundum patet: quia mutuatio vſuraria non nocet ꝓximo, niſi ſubſequatur exactio & uſuræ detentio. Primum autem patet : quia furari, vel rapere, non minus eſt peccatum, quàm velle furari. igitur etiam receptio vſuræ, & eius detentio non minus eſt peccatum, quàm mutuare ad uſuram. modò poteſtas ſecularis ac prælatus eccleſiaſticus prohibere debet receptionem vſuræ propter eius iniquitatem & pernicioſitatem in proximum & rempublicam. Secundò tenet conſequētia: q̄a qui poteſt & debet prohibere, ne quis conſumet peccatum inceptum, & in ipſo perſeueret: habet etiam & debet prohibere, ne ipſum incipiat actu exteriori per voluntatem egredientem limites ſuos. Modò exigere, ſeu recipere vſuras, eſt conſumare peccatum vſuræ, & ipſas detinere eſt in ipſo peccato perſeuerare : mutuare autem ad vſuram eſt incipere peccatum vſuræ actu exteriori per voluntatem egredientem limites voluntatis. ſicut is, qui baliſtam vibratam emittit, & ſi nondum occiderit, egreſſus dicitur limites voluntatis, atq; punitur a iudice. Tertiò tenet conſequentia : quia qui poteſt & debet prohibere id, quod prohibere eſt difficilius, pōt & dēt ēt prohibere id, qđ eſt facilius, exiſtens via ad difficilius prohibendum. Mō difficilius eſt, quæ iam facta ſunt prohibere, ne ſuſtineantur, & ꝙ tollātur. cuiuſmodi eſt vſurarū receptio, q̄ prohibere nōdū facta, ne fiāt, cuiuſmodi eſt mutuatio ad vſuram recipiendam. Et ſi dicatur ad hanc quartam probationē, ꝙ licet Papa mādauerit principib. vt compellat iudæos ad remittendū vſuras, quas exigunt, aut reſtituendum iam receptas, tū hoc nō facit Papa ex illa radice, ꝙ Papæ vel eccleſiæ ſit, vel debeat eſſe vlla cura de peccato iudæorum : qm̄ ei de peccato eorū nulla cura eſt, nec dēt eſſe, ſed facit vt caueat indemnitati chriſtianorū, cui cauere p̄t, & principes ſeculares tenentur. Dicēdum, dato ꝙ hoc eſſet verum (quod tamen non eſt, vt in ſequenti concluſione oſtendetur) tamen per hoc non præiudicatur veritati concluſionis poſitę. Nā concluſio poſita non dicit, ꝙ ipſi ex illa, vel alia radice id poſſint, vel debeāt facere, ſed tantùm, ꝙ poſſint & debeant. Et dato quòd eccleſia nō deberet, nec teneretur ſe intromittere de tali mutuatione, inquantum eſt peccatum iudæis : tamen inquantum eſt occaſio chriſtianis ad multa peccata, tenetur eam prohibere. Hæc enim mutuatio occaſionat chri-

ſtianos ad multa mala: ut patebit in quæſtione 48.

Secunda concluſio. Non eſt uerum, quòd eccleſia faciendo iudæos compelli ad remittendum chriſtianis uſuras, id faciat tantummodo, ut caueat chriſtianorum indemnitati, & non etiam ideo quòd ſibi ſit, uel debeat eſſe cura de peccatis iudæorum, quibus peccāt exigendo uſuras. Probatur quadrupliciter. Primò ſic. Eccleſia faciendo compelli chriſtianos uſurarios ad remittendum chriſtianis uſuras, facit hoc ex utraq; prędictarum cauſarum. igitur etiam idem facit ex utraque cauſa faciendo iudæos ad illud compelli. Tenet conſequentia: quia eccleſia etiam tenetur diligere iudæos dilectione euangelica, uolendo eis bona gratię & gloriæ, & nolendo illis incompoſſibilia, cuiuſmodi eſt peccatum mortale uſurarum. ergo tenetur uolle in eis peccatum uſurarum, & per conſequens ſibi eſt & debet eſſe cura tanta & talis, quanta & qualis exigitur ex præcepto dilectionis euangelicæ, hoc autem exigit, ut publica crimina (ſaltem rempublicam lædentia ac proximum, & nata cadere ad forum ſeculare & eccleſiaſticum) dilectis prohibeantur & deſuper puniantur ut ab eiſdem coerceantur. Vnde Ariſtotel. 7. Ethicor. dicit, quòd ad bonos pertinet nec mala agere, amicis concedere, nec miniſtrare, ſupple mala. ſi igitur tenemur eſſe amici iudæorum ex charitate euangelica, ſequitur propoſitum. Secundò ſic. Si iudæus chriſtiano furetur, rapiat, uel occidat chriſtianum, iudex ſecularis eundem puniendo id facit ex utraque cauſarum, ſcilicet quia damnum proximo, ac reipublicæ intulit: & etiam quia peccauit peccato nō tantùm lege diuina & naturali prohibito, ſed etiam humana lege, uel municipali ſtatuto, cui in hac parte uoluit pro tranquilitate reipublicę ſubijci iudæum ſuis ciuibus cohabitantem, & id potuit, & debuit. Ergo ſimiliter potuit iudæum uelle ſubiectum eſſe legi humanæ, uel ſtatuto municipali prohibenti uſuram tanquam peccatum lege diuina & naturali prohibitum atque tanquam damnoſum reipublicæ. & conſequenter contrauenientem punire etiam, inquantum peccatū tale fecit, tenet conſequentia a ſimili. Nam ſicut rapinam, ita & uſuram exercere eſt crimen lædens proximum & rempublicam. Vnde & ipſa rapina dicitur ab Ambro. & homicidium a Tullio, ut in quæſtione 22. habitum eſt. Tertiò ſic. Fundamentum ac ſuppoſitum aduerſariorum huius concluſionis eſt falſum. ergo eorum opinio falſa. Antecedens probatur. Supponunt enim pro fundamento, quòd eccleſiæ non ſit cura de ſalute iudæorum, quod dupliciter oſtenditur eſſe falſum. Primò: nam fideliter orat pro eorum conuerſione uedum in die paraſceues, ſed & in aliis collectis inſtitutis per eccleſiam ac frequentatis. immo Apoſtolus Petrus mandat chriſtianis honeſtam conuerſationem habere inter gentiles, partim ex illa cauſa, ut eorum exemplo conuertantur ad fidem, ut patet 1. Pet. 2. Non minus autem debet ſibi cura eſſe de iudæis, quàm gentilibus. igitur ſi eorum conuerſio eſt ſibi cordi & curæ, tunc per cōſequens ſibi ēt eſt curæ id, quod ad illam conuerſionem diſponit, hoc aūt eſt abſtinentia a peccatis lege diuina & naturali damnatis, cuiuſmodi eſt uſura. Citius enim illuſtratur a talibus abſtinēs, quàm ſe illis polluens, ut patet in ſimili de Cornelio Act. 10. Secundò idem oſtenditur eſſe falſum: quia ſpōſę cura debet eſſe, ne offendatur ſponſus undecunque. Deus autem ſponſus eccleſiæ offenditur cuiuslibet hominis peccato. igitur eccleſiæ debet eſſe cura de peccato, etiam cuiuſcunq; hominis, licet maior de vno quàm de alio: quia magis obligata eſt domeſticis quàm extraneis, ſed non ſequitur. minorem curam illis debet. igitur nullam curam. Nec valet argumentum eorum dicēdo. Iudęi ſunt in ſtatu damnationis. igitur nō debet eſſe eccleſiæ cura de eis. Nam æquè concluderet, quòd eccleſiæ cura deberet eſſe de multis chriſtianis exiſtētib. in ſtatu reprobo, vt de vſurariis & meretricib. & ſicut eccleſia de ſuis chriſtianis malis, nō ſcit ſi ſint finaliter in illo perſeueraturi. id ſibi eſt cura, vt eos ab illo auertat. Sic etiam neſcit, ſi iudæi illi, vel illi ſint finaliter in iudaiſmo perſeueraturi. ideo cura ſibi debet eſſe, ut ab illo conuertantur, & per cōſequens de mediis cōducentib. ad illam conuerſionem, qualis eſt abſtinentia ab uſuris. ſunt ergo iudæi in ſtatu damnationis, ſed non ſunt inconuertibiliter in illo ſtatu. pro exiſtente autem conuertibiliter in ſtatu damnationis eccleſia curā hēt. igitur. Quartò, eccleſia deberet ſe de eorum peccato intromittere, inquātū illud eorum peccatum eſt offenſiuum Dei, ēt ſi non intromitteret ſe de eorum peccato, vt eſt ſaluti iudæorum nociuum. Probatur: quia tenetur ad hoc agere, vt non offendatur Deus. Vnde Auguſt. in ſermo. plurimorum martyrum ſic inquit. Quando aliquis in Deum peccauerit, ſi ſine gladii diſtrictione voluerimus indulgere, participes peccati eorū efficimur. Vnde grauiter peccaret prælatus, ſi talē non corrigeret. Nam vno peccante non punito, ira Dei deſeuit 3 innocētes. I. diſ. ſi quis dyaconus. in fi. & 1. q. 4. §. ſicut populus. & c. turbatur. Quintò, diſpoſitio c. 1. de vſur. in 6. intelligitur tam de iudæis vſurariis q̄ chriſtianis, vt patebit in q. 27. in concluſione 6. & tamen illud ca. fundat ſe in periculo animarum. igitur ſibi etiam eſt cura de ſalute iudæorum. Sextò ſic. Prælatus eccleſiaſticus non habet in laicum, & per cōns in infidelem iuriſdictionem quo ad eius temporalia bona niſi ratione peccati, cum ergo Papa in cap. poſt miſerabilem. de vſuris, diſponat de temporalibus bonis iudæorum, ſcilicet vſuris a chriſtianis acceptis, vel accipiendis, hoc erit ratione peccati, id eſt quia cum peccato illas capiunt, uel detinent. igitur non tantùm vt indemnitati chriſtianorum prouideat, ſed etiam vt peccata iudæorum coerceat, id facit eccleſia. Maior probatur: nam temporalitas non eſt ſufficiens ratio deferendi ipſam iuriſdictionem ad eccleſiam ſuper aliquem laicum, niſi accedat ratio peccati, qua accedente accipit iuriſdictionem in tractantem talem temporalitatem. ſicut uidemus, quòd eccleſia in titul. de emptio. & vendit. ſe intromittit de illo, qui rem vendidit plus iuſto precio, eo quòd talis venditor peccauit, qua ex radice etiam epiſcopus videtur punire poſſe illos, qui in cera vendenda miſcent ſebarum farinam, & in aromatibus contritis pulueres com mixtos, eo quòd ratione peccati in Deum & proximum commiſſi cōtractus ad eccleſiaſticum defertur forum. Vnde etiam doct. in capit. poſt miſerabilem. colligunt ex textu, quòd iudęi peccant fœnerando chriſtianis, & nominatim Abbas in vltimo notabili. Hoc autem colligere eſt ſignum, quòd voluerunt dicere, quòd Papa aliàs non intromitteret ſe de illis temporalibus reſtituendis: ſed quòd intromittat ſe, eſt ratione peccati, quod committitur in non reſtituendo, ſeu in

detinendo

deriuendo & acquirendo talia. Septimò & octauò probatur eadem concluſio: ſed illas probationes vide in ſolutione primi argumenti contra ſecundam concluſionem ſtatim infra.

Primò arguitur contra primam concluſionem. 1. ad Cor. 5. ait Apoſtolus. Quid mihi de his, qui foris ſunt, iudicare? hoc eſt, ad me non pertinet iudicare de infidelibus: quia ſunt extra forum eccleſię, & loquitur ibi de infidelibus, qui digni ſunt punitione propter aliquod peccatum, ſubdit enim. Nam eos qui foris ſunt Deus iudicabit. ergo ad prælatum eccleſiaſticum, ſicut erat Paulus, non pertinet punire infideles (cuiuſmodi ſunt iudęi) pro ſuis delictis, ut pro uſura & huiuſmodi. & per conſequens eiſdem nec prohibere delicta. Dicendum diſtinguendo conſequens: quia ſi intelligatur quo ad punitionem per excommunicationem, & ſic cōcedo. Nam eccleſiaſticus prælatus non habet excommunicare (ſaltem directè) infideles, ut iudæos, & alios pro ſuis criminibus. Nam illi aliàs ſunt extra eccleſiam numero & merito. & dico ſaltem directè: quia indirectè etiam poteſt eos excommunicare: quia prohibendo (ut poteſt) chriſtianis ne communicent iudæis (ut facit in caſu capituli poſt miſerabilem. extra, de iudæis) per indirectum excommunicat iudęos. quia impedit eos, ne ualeant chriſtianis communicare: nam communicatio eſt relatiuum æquiparantię. Ideo niſi chriſtiani communicent eis, non dicuntur iudæi communicare chriſtianis. Poſſet etiam conſequens concedi, quòd prælatus eccleſiaſticus non iudicat de infidelibus quo ad hoc, ꝙ imponere vellet eis inuitis regulas canonicas quo ad religionem. Nam ſicut eos dimittit in religione ſua, ita & in conſequentibus eandem dimittere habet. Si autem intelligatur quo ad quamcunque punitionem, negatur. nec Apoſtolus loquitur de omni punitione, quod patet intuenti materiam Apoſtoli ibidē. Tractat enim ibi de peccato cuiuſdam chriſtiani publici fornicatoris, qui duxerat uxorem patris ſui, quē ibidem excommunicat. Quòd enim conſequens non ſit indiſtinctè uerum patet: quoniam multi ſunt caſus, in quibus eccleſia iudicat de infidelibus, patet enumerando 12. caſus. Primò in c. conſtituit. 17. quæſt. 4. concilium Toletanum mandat iudæos illos publicis cedib. deputari, qui ſurexerint ad officia publica illa aſſumendo. Secundò in cap. ſæpe 28. q. 1. mandatur, ꝙ ſi qui iudæi ad fidem Chriſti conuertantur, & non uitent conſortia infidelium, ut iudęorum nondum conuerſorum, tales conuerſi donētur chriſtianis, & infideles publicis cedibus deputentur. Tertiò in ca. alieni. 2. q. 7. Dionyſius Papa cenſet infideles infames, repellēdo eos ab actu legitimo. ſ. ab accuſatione fidelium. Quartò eccleſia repellit eos ab officiis publicis. 54. diſtinct. nulla officia. Quintò prohibet eis emere mancipia chriſtiana, extra de iudæis. cap. ult. & 54. diſtin. fraternitatem. Sextò: quia non permittit eis facere nouas ſynagogas. in cap. conſuluit. extra. eodem. Septimò prohibet eis, ne diebus lamentationum exeant in publicū. in c. quia. & in c. in nonnullis. extra eodem. Octauò præcipit eis, vt ſoluant decimas de terris, quas colunt, in c. de terris. extra de decimis. Nonò prohibetur eis, ne chriſtiana mancipia circūcidant. 54. diſtin. c. nulla. Decimò, ne ex teſtamento chriſtiani aliquid capiāt. 23. quęſt. 2. ſanè. Vndecimò diſponit Papa in cap. in archiepiſcopatu. extra de rapinis, quòd ſaraceni pro quibuſdā delictis poſſunt per Epiſcopum pœna pecuniaria mulctari, & etiā flagellis affici, citra tamen vindictam ſanguinis. Ex quibus patet, ꝙ multipliciter quo ad prohibitiones & pęnas eccleſia iudicat de infidelibus. Vnde etiam habet electionem, an faciat eos compelli per principes ſeculares, an uerò per ſe uelit exercere iuriſdictionem in temporali pęna corporis, vel pecunię, propter quod Papa quidam fecit comburi quoſdam libros iudęorum, qui continebāt hæreſim in lege ſua, ut dicit Inn. in c. quod ſuper his. de uoto. Vnde crimen uſurę eſt mixti fori: quia repeti poteſt uſura in foro ſeculari & eccleſiaſtico, & hoc ubi non dubitatur contractum eſſe uſurarium, ubi autem dubitatur, cognitio pertinet ad forum eccleſiaſticum, poteſt etiam in utroque foro puniri. Nec obſtat, ſi dicatur, quare ergo Papa mandat eos compelli per iudicem ſecularem in cap. poſt miſerabilem. de uſuris, ſi ipſe poteſt. Dicendum eſt, quòd facilius poſſunt compelli per ſecularem habentem homines armatos. Nam eccleſia non habet arma. De iuriſdictione uerò ſpirituali parum curant iudęi. ideo ut facilius cogantur iudæi, habetur recurſus ad principem ſecularem. Et duodecimus caſus ad propoſitum eſt de uſura, ut in cap. poſt miſerabilem. Vnde ſi hoc argumentum concluderet, ſequeretur, ꝙ etiam non poſſet eis prohibere homicidium, rapinam, & huiuſmodi. nec ſuper eiſdem poſſent per chriſtianos puniri.

Secundò arguitur contra ſecundam concluſionem: quia in cap. quanto. de uſuris, allegatur tantùm indemnitas chriſtianorum pro cauſa prohibendi iudæis vſuras, ſcilicet ne exhauriantur facultates chriſtianorum, & immaniter aggrauentur. igitur illa prohibitio non fit ex eo, ꝙ eccleſia curet de peccato iudæorum. Dicendum concedendo antecedens, negatur conſequentia. Nam locus ab auctoritate negatiuè non ualet. Si enim nullam omnino allegaret, non ſequitur, quòd ergo ſine omni cauſa prohibitio eſſet facta. Eſt igitur illa indemnitas cauſa partialis, non totalis. Aliæ enim cauſæ ſunt: quia offenditur Deus & proximus, & ex facilitate inueniendi mutuum ad uſuras multi leuiter diſſipant ſubſtantiam ſuam uitioſè: & quia exercentes damnant animas ſuas. Vnde etiam in capitu. 1. de uſuris. lib. 6. ubi prohibetur, ne quis locet domos vſurarijs alienigenis, Papa pro cauſa conſtitutionis allegat in principio capituli, quòd uorago uſurarum animas deuorat, & facultates exhaurit. & ſic uult, quòd cauſa cur illam conſtitutionem edidit, eſt periculum animarum exercētium uſuram & temporale damnum recipientium ad uſuram. Modò ſub uſuras exercentibus, de quibus in primo capitulo agitur, comprehenduntur ſecundùm doctores iudæi etiam. igitur in illa conſtitutione Papæ fuit cura de peccato iudæorum, adeo ut eſſet ſibi cauſa illam conſtitutionem edendi ſaltem partialis, & hæc eſſet ſeptima probatio ſecundæ concluſionis. Item in clemen. unica. de uſuris, vbi prohibetur, ne dictentur conficiantur vel ſcribantur ſtatuta, quibus diſponatur, quòd vſuræ ſoluantur & ſolutæ non repetantur. dicit, quod hoc eſt in offenſam dei & proximi ac contra iura diuina pariter & humana. Et cauſam eiuſdem conſtitutionis aſſignans dicit. Nos igitur pernitioſis his auſibus obuiare volētes &c. Innuit ergo, quòd cauſa illius prohibitionis eſt: quia

eſt peccamm contra Deum & proximum. Modò illa clem. ſecundùm doctor. etiam extenditur ad vſurarios iudęos. igimr eccleſię fuit cura de vſura iudeorum, & hoc etiam inquantum eſt in offenſam Dei & proximi, & in quantum eſt peccatum contra legem diuinam & humanam, & hæc eſſet octaua probatio ſecundæ concluſionis.

Tertiò arguitur. Si rationes ſecundæ cooclusionis concluderent, æque coocluderent, ꝙ eccleſia deberet iudeis eorum ritus prohibere, & ſuper hoc eos punire. Nam & illi ſunt eis peccata, quibus offenditur grauiter Deus. Reſpoodetur. Non eſt ſimile: quia prohibendo eis ritus eorum, prohibetur ex cõſeqnenti eis fides eorum, cui illi ritus ſunt connexi, & ſic ad fidem ooſtram cogerentur. modo ooo ſunt cogendi. Vnde beatus Greg. ait. Qui ſincera iotentione extraneos a chriſtiana religione ad fidem cupiunt rectam addncere, blandimentis debent oõ aſperitatibus ſtudere, ne quorum mentem reddita a plaoo ratio poterat prouocare, procul pellat aduerſitas. 45. di. Sed prohibeodo eis vſuras, ooo per hoc coguntur fidem, vel religionem ſuam deſerere: quia ex religione ſua oõ ſunt obligati ad exercendum vſuras, ſed eas dimittere poſſunt: immo tenẽtur ad dimittendum eas.

Quartò arguitur. Si conclnderent rationes ſecundæ concluſionis, æquè concluderent, quòd eis omne peccatum eſſet prohibendum ſaltem aliud a pertinente ad eorum fidem & religionem, quod eſt falſum. Reſpõdetur. Non eſt ſimile de omni alio. Nam poteſtas ſecularis non ſe habet intromittere de omni peccato, quia non de illo, de quo ſibi indicialiter cooſtare nõ poteſt nec de omoi etiam, de qno poſſet ſibi iudicialiiter cõſtare: quia non de venialibus, ſed limitata eſt eius poteſtas ad aliqua peccata, cuiuſmodi ſuot illa, quæ rempublicam lædunt, turbantque pacem & tranquillitatem, de quorum numero eſt vſura. Nec etiam prælatus eccleſiaſticus de omni peccato habet ſe intromittere io foro contentioſo, nèc etiam rationes adductæ pro ſecuoda concluſione fundabaot ſe tantum io hoc quod eſt, vſuram eſſe peccatum Dei offenſiuum, ſed quia vltra hoc erat peccatũ lædens rempublicam natũ cadere ad forum ſecularẽ & eccleſiaſticũ conſimile ad rapinã, furta & alia grauia. & ſimile talibus peccatis, quæ eccleſia & poteſtas ſecularis ĩ ſuis ſubditis punit: qa eſt ſimilis vſurę chſtianorũ, quã vtiq; eccleſia punit ĩ ſuis.

QVAESTIO XXVI.

Vtrum poteſtas ſecularis ac prælatus eccleſiaſticus licitè poſſint in aliquo ex ſequentibus caſibus tolerare mutuationem vſurariam iudeorum, atque cooſentire in eandem, ſcilicet ad vitãdum maius malum & ad conſequendum maius bonum? Solutio quæſtionis ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & octo concluſionibus, & totidem corollarijs, ac trium argumentorum ſolutionibus. Prima ſuppoſitio. hic capitur poteſtas ſecularis ſicut in præcedenti. q. in prima ſuppoſitione, & patet etiam ordo huius quæſtionis ad præcedentem. Nam in præcedenti habetur, ꝙ tam poteſtas ſecularis, quàm prælatus eccleſiaſticus poteſt & debet iudęis prohibere vſuram, & eos deſuper punire, & per conſequens non eſt ſibi licitum tolerare. & hoc eſt verum regulariter loqnendo, ſicut illud etiam latius hic probabitur. ſed in præſenti quęſtione quæritur an ne hoc fallat in caſibus tactis in titulo quæſtionis. Secunda ſuppoſitio. Loogè differunt, tolerare peccatum, & conſentire in peccatum. Primò, quia conſentire in peccatum eſt actus voluntatis poſitiuus, quo uoluntas vult peccatum & ſibi complacet, ſed tolerare non eſt actus poſitiuus, ſed eſt oegatio poſitiui actus, eſt enim non punire, & ſic eſt oegatio actus puniendi. Vel ſi eſt actus poſitiuus, ſcilicet nolle punire, vel velle noo punire, vel quo vult punire (ſi grammatica patiatur) tamen eſt reſpectu oegationis. Secundò differunt quia ounquam licet cõſentire in peccatum proprium vel alterius, vt patebit. & tamẽ ſæpe licet tolerare peccatum alieoum. Tertia ſuppoſitio. Differunt etiam quęrere, an prælatus eccleſiaſticus & poteſtas ſecularis licitè poſſint tolerare, & an debeant tolerare, nam multa licent, quæ non ſunt tamen debita, ſeu præcepta, ſed bene ecootra, omne debitum, ſeu præceptum eſt licitum, & omne illicitum oon eſt debitum. ideo oſtenſo aliquid eſſe illicitum, habetur etiam quòd non eſt debitum.

Prima concluſio. Poteſtas ſecularis, & prælatus eccleſiaſticus nnoquam poſſunt licitè conſentire in mutuationem vſurariam Iudeorum. probatur octo rationibus. Primò ſic, faciens peccatum & cooſentiens digni ſunt pęna. Ad Ro. 1. & etiam æquali pęna, ut in c. notum. in fi. 2. q. 1. & in c. 1. de offi. delegati. & 11. q. 3. qui conſentit. ergo vtrique ſunt culpabiles & ęqualiter. tenet conſequentia: quia pęna correſpondet culpæ, ſed Iudeus mutuans ad vſuram peccat mortaliter. igitur conſentiens in eandem peccabit mortaliter. Secundò ſic. Nudus conſenſus ad facieodum malum, etiam nullum præſtans iuuamen eſt damnibilis & puniendus. ut in c. fęlicis. de pęnis. in ſexto. in §. illud. Tertiò ſic. Auguſ. in ſer. de verbis euangelij, & habetur. 23. q. 4. c. a malis. ait. Communicatur malo, quando facto eius conſortium volũtatis, vel approbationis adiungitur, oeque ergo conſentientes ſitis malis, ut approbetis, oeque negligentes, vt arguatis. Quartò ſic. Augus. io ſerm. de verbis euangelij. & habetur. 23. q. 4. c. recedite. in fi. vbi dicit. hoc eſt immundum non tangere, & voluotate non conſentire, & ore noo parcere. igitur ſecus agendo, ſcilicet conſentieudo tangitur immundum ſpiritualiter intelligendo, & per conſequens contra præceptum Dei dicentis, immnodum nolite tãgere. Leuitic. 5. & 2. Corin. 6. Quintò ſic. Augu. in lib. 2. contra Parmenianum, & habetur. 23. q. 4. in c. ita planè. dicit, ꝙ quis ſociatur malis duobus modis, vel committendo malum cum eis, vel ſauendo comittentibus, ſi autem neutrum facit, nullo modo ſociatur malis, dũmodo addat tertium, vt noo ſit piger in puniendo, dũmodo hęc omnia faciat cum dilectione corripiendi, & non odio perſeqnendi. Poſtea textus ſic dicit in fine. Vbi autem cętera impediuntur, illa duo ſp retenta incorruptum, caſtumque cuſtodiunt, vt nec faciat malũ, nec approbet factum. Ille enim dicitur cõmittere malum, qui eſt princeps mali. Ille autem dicitur approbare malum factum, qui præſtat conſenſum & approbationem malo iam facto. Sextò ſic. Augu. in epiſtola facta contra Douatiſtas, & habetur. 23. q. 4. ſiquis a catholica. in fine dicit ſic. Communio malorum oõ macular

culat aliquem participatione ſacrorum, ſed conſenſin factorum. Nam ſi malis factis nnn cooſentiat, portat malus cauſam ſuam, oec præiudicat alteri, quem in cō ſenſione mali operis ſocium nnn habet criminis. Septimò probatur ſic. Nunquam actus ex genere malus eſt licitus, ſed conſenſus io mutuationem vſurariam eſt ex genere malus. igitur. Maiot prnbatur: quia bonum eſt ex integra cauſa. Cauſarum autem requiſitarum ad bonitatem actus vna eſt, ꝙ cadat ſuper debitum obiectum, quod dicitur genus actus, ideſt materia circa quam. Minnr prnbatur, quia talis cadit ſop actū malum & damnatum diuina & humana lege. Modò taliter malum noo eſt oatum ſecundùm rectam rationem terminare actum complacentię & volitionis voluntatis. Octauò ſic. Leo Papa in ſer. 6. de oatiuitate domini, ait ſic. Quid eſt autem dilectiſſimi pacem habere ad Deum, oiſi velle, quod iubet, & nolle quod prohibet? Si enim humanæ amicitiæ pares animos & ſimiles expetunt voluntates, nec vnquam diuerſitas morum ad firmam poteſt veoire concordiam, quomodn diuinæ particeps erit pacis, cui ea placent, quæ Deo diſplicent, & his appetit delectari, quibus illum nouit offendi? Iterum. Nam ſi in progeoie carnali & ſtirpe terrena claris parentibus genitos vitia malæ conuerſatioois nbſcurant, & ipſo maiorum ſuorum lumine ſoboles indigna coufunditur, In quem exitum venient, qui prnpter amorem mundi a generatinne Chriſti oō metuunt abdicari? Si autem ad humanam pertinet laudem, ut parrum decus in prole reſplendeat, quantn magis glorinſum eſt ex Deo natos in auctoris ſui imagine refulgere, & illum in ſe, qui illns generauit nſtendere. Hæc ille. Exquo habetur, quòd nnu poteſt quis amicus Dei eſſe, & filius per gratiam, niſi fugiat, & nnlit id, quod ndit Deus, cuiuſmodi eſt peccatum.

Secunda conolusio. Nec propter maius malum, imo maximum ſpirituale malum, vel temporale malū vitādum, uec etiam propter maius bonum, immn maximum bonum conſequendum temporale vel ſpirituale eſt licitum conſentire in mutuationem vſurariam. Probatur decem rationibus. Primò ſic. Actus ex natura, vel ex genere ſuo extendens peccatum, non deſinit eſſe peccatum prnpter hoc, quòd veſtitur illa vel alia circunſtantia finis, ſcilicet nptimi finis conſequendi, vel peſſimi vitandi. Cōſentire autem in mutuatinnem vſurariam Iudæorum, eſt actus extendens ex ſuo genere peccatum. igitur nnn deſinit eſſe peccatum propter hoc, quòd ille conſenſus ſit propter talem finem, ſcilicet ad vitandum maius malum &c. Maior probatur tripliciter. Primò exemplariter. Occidere innocentem, exquo eſt actus ex genere malus, nnn deſinit eſſe malus proprer hoc, quia ſit prnpter bonum finem, ſcilicet ut habeantur bona eius, & fundentur eccleſiæ, vel ut vitetur aliquod malum, ut uult Augu. io quadam home. & habetur. 14. q. 5. in c. forte. idem dicitur de rapina, furto, & cæteris. vnde errauit Caiphas ſecundùm ſuum intellectum dicens. Expedit, vt vnus homo moriatur pro populn &c. Secundò quia eſt regula magiſtralis. Intentin finis boni nnn iuſtificat factum ex ſe damnatum, ſicut tractat magiſter in 2. diſt. 40. c. 3. vbi vult, quòd omnes actus ſecundùm iotentiouem ſunt iudicandi boni vel mali, præter quoſdam, qui ſunt ita mali, vt nunquam poſſunt eſſe boni, etiamſi videantur habere bonam cauſm. Intereſt enim plurimū (inquit Augu.) qua cauſa, quo fine, qua intentione quid fiat, ſed ea, quæ ɔſtat eſſe peccata, oullo bouæ cauſæ nbtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intentione facienda ſunt. Et pnuit Augu. in lib. contra mendacium multa exempla de vtroque, ſcilicet de his, quæ poſſunt eſſe bona & mala, & de his quæ ſunt ſecūdùm ſe peccata. Vtitur autē Auguſ. dictioue quaſi, & dictione velut: quia peccatum nno poteſt fieri bonn fioe, oec bona iutentione: quia non poteſt eſſe bonus finis, nec bona intentio, quæ inducit hnminem ad peccatum cōmittendum, licet hoc aliquandn videatur erroneæ npinioni hnminum. Tertiò probatur eadem maior: quia bonum eſt ex integra cauſa ſecundùm Dinny. in c. 4. in li. de diui. nominibus. Malum autem ex ſingulis defectibus. Et idem vult Ariſto. 2. Eth. dicens. Bene agere cōtingit, uno modo, peccare autem multipliciter. ideſt ad hoc ꝙ actus ſit bonus, requiruntur omnea conditiones requiſitę ad eum, & noo ſufficit vna circuoſtantia tantum, etſi vna deficit, actus eſt malus. Modò ad bonum actum ante nmnia requiritur genus, ideſt obiectum debitum. igitur ſi circuoſtantiæ eſſent bonæ, vt puta finis & huiuſmodi, ſi tamen genus eſt iudebitum actus manebit malus. Minot prnbatur, quia cooſentire in peccatum, habet pro obiectn peccatum, igitur ex genere, ideſt ex obiecto ſuo habet, ꝙ eſt innrdinatus, quia cadit ſuper iodebitum obiectum. Secuodò prnbatur illa ſecunda cooclusio ſpecialiter de maln temporali vitando, & hoc ſic. Nullus licitè comittit peccatum, vt euadat periculum, etiam mnrtis & vitæ, ſed couſentiēs in vſuram Iudæorum committit peccatum, ex prima concluſinne. igitur ſi illum cnoſenſum præſtet etiā propter vitare periculum mortis & vitę, oon licitè id facit. & eadem ratione & a maiori propter nullū aliud temporale malum vitandum liccbit cuiquam in eam cōſentire. Mainr probatur, tale committere peccatum, ſcilicet ur euadatur mors, uenit ex radice & cauſa mala. igitur eſt malum. Antecedens prnbatur: quia venit ex timore mundann, ille autem ex prnhibitinoe Chriſti eſt malus. ut dicit magiſter in 3. lib. 34. diſ. c. & quia de timnre. vbi allegat Caſſiodorum dicentem, quando timemus pati pericula carois, vel perdere booa mūdi, propter quod delinquimus, hic timnr malus eſt, quem dominus prnhibet in euangelio dicens. Nolite timere eos, qui occidunt corpus. Tertiò ſic, conſentire in ueniale peccatum non eſt cuiquam licitum, etiam ad vitandum mortem temporalem proximi, igitur cōſentire in mortale peccatum (cuiuſmodi eſt cooſentire in mutuatinnem vſurariam Iudæorum) oon eſt cuiquam licitum propter quodcunquę temporale malū vitandum. tenet conſequentia: quia omnium temporalium malnrum mors eſt maximum. Antecedens probatur. Nam mendacium nfficioſum eſt veniale, & tamen illicitum eſt illud committere, & per conſequēs in ipſum conſentire etiam ad ſaluandum vitam, ut dicit textus in c. ſuper eo. de vſuris, & 22. q. 2. c. ſiquis ad te confugerit. vbi ait Auguſ. in lib. de mendacio. Nunquam pro cuiuſquam vita temporali mentiendum eſt ideſt licitum mentiri. & idem dicit Iſid. in ſynnnymis eadem. q. in cap. omne genus. Idem dicit ibidē Auguſ. in c. ne quis arbitretur. Et ex hoc ſequitur cornllariè, ꝙ etiamſi per mutuationem vſuraiam Iudæorum ſuc-

cutretur pauperibus, ne fame perirent, non eſt licitum in eam conſentire. Et Aug. in li. de mendacio, dicit, ꝙ prohibitum eſt mendacium dicere, ne alius ab immūditia corporali defendatur, ideſt ne eius virginitas, vel caſtitas uioletur. 22. q. 2. c. 1. ſic non liceret mutuanti obligare mutuatarium ad dandum quid in eleemoſynam pauperibus. Quartò ſic. Aug. de ciui. Dei lib. 1. & habetur etiam in c. ita ne. 32. q. 5. dicit, quòd quis debet potius omnia mala pati, quàm malo conſentire. & idem habetur in c. ſacris. quod metus. Igitur propter nullum temporale malum vitandum licet conſentire peccato Iudæorum. Quintò ſic. Iſid. lib. de mēdacio. Cum ad hoc ventum fuerit, ut ſaluti hominum, niſi peccando conſulere non poſſit, iam ſe exiſtimet non habere quid faciat. quantum id reliquum eſſe proſpexerit, quod recte faciet. 22. q. 2. c. faciat. Sextò ſic Apoſtolus ad Ro. 3. Non (ſicut blaſphemamur & ſicut aiūt quidam nos dicere) faciamus mala, ut eueniant bona quorum damnatio iuſta eſt. Modò conſenſus in mutuationem eſt facere malum. igitur non eſt ille conſenſus eliciendus, ut inde eueniant bona etiam quæcunque. Nam indiſtinctè damnat illud Apoſtolus. Vnde ſiquis malum faceret, ut ſaluaretur proximus a damnatione æterna, immo vniuerſus mundus, talis non ob hoc excuſaretur, nullus enim animam ſuam debet alienis cōmodis impendere, quoniam ordinata charitas incipit a ſeipſa plus etiam ſalutem animæ ſuæ debet quiſque velle, quàm cuiuſcunque alterius. aliter agēdo peruertit ordinem, & crudelis eſt in ſe, pius volendo eſſe in alium, maxima autem impietas eſt ſibijpſi eſſe impiū. Miſerere (inquit Sapiens) animæ tuæ placēs Deo. Ecc. 30. & Mat. 16. & Lu. 9. dicit Chriſtus. Quid proderit homini ſi vniuerſum mundum lucretur, & animæ ſuę detrimentum patiatur? Septimò ſic. participare cum excommunicato (regulariter loquendo) non eſt mortale peccatum, ſed tantum ueniale, demptis quatuor caſibus, de quibus alibi, ſaltem ſecundùm vnam & probabilem opinionem, & tamen illa participatio in caſu etiam, in quo aliàs eſſet tantùm uenialis, non deſinit eſſe illicita, etiamſi fiat propter vitare mortem proprię perſonæ, vel cruciatum corporis, vt in c. ſacris. quod metus cauſa. ergo nec conſentire peccato mortali alicuius redditur propter quodcunque temporale malum uitandum licitum, cum in id conſentire ex ſuo genere ſit mortale & grauius veniali participatione cum excommunicato. Octauò ſic. Si quis petendo mutuum occaſionaret mutuatorem ad hoc, ut ſub vſuris mutuaret, puta ſi eum ad ſic mutuandum induceret, uel ſibi ad hoc conſentiret, petens peccaret, etiamſi id petiſſet, quatenus captiuos chriſtianus de infidelium manibus ne occidantur temporali, vel ſpirituali morte eriperet. ille inquam eſt caſus capituli. ſi verò. extra de vſuris. ſecundùm vnum intellectum eius, ergo vult, ꝙ conſenſus in peccatum vſuræ etiam alterius non deſinit eſſe malus, etiamſi fiat propter magnum malum temporale, vel ſpirituale proximi vitandum. Nonò ſic. Siquis mutuaret ad uſuras finaliter, ut de lucro uſurario redimeret captiuos chriſtianos de manibus infidelium, ne occiderentur temporali, vel ſpirituali morte, non ob hoc deſineret illa mutuatio uſuraria eſſe illicita, ille inquam eſt caſus eiuſdem capitali ſecundùm alium intellectum, & uterque eſt uerus. igitur eadem ratione nec licebit conſentire in illam, ſi a proximo fiat. Nam proximum ſicut me debeo diligere. Decimò, ſi non eſſet ſecunda pars concluſionis vera, eodem ergo modo liceret maleficiato conſentire, ut fieret maleficium aliquod, quo ipſe liberari poſſet a maleficio ſibi inflicto, quod eſt falſum. unde inter articulos condemnatos Pariſius per theologicam facultatem. Anno domini. 1398. Quintus eſt, quòd eſt error dicere, quòd licitum ſit uti magicis artibus, vel alijs quibuſcunque ſuperſtitionibus a Deo & eccleſia prohibitis pro quocunque fine bono. Sextus etiam ibidem eſt, ꝙ ſit licitum, aut etiam ꝙ ſit permittendum maleficia repellere, error. Septimus, ꝙ aliquis cum aliquo poſſit diſpenſare in quocunque caſu, vt talibus licitè vtatur, error. Et hac concluſione ſequitur.

Primum corollarium. Propriè loquendo malè dictum videtur, ſi ſic dicatur, ut quidam ait, ubi quis inter duo mala eſt implicitus, ita ꝙ alterum omnino eſt facturus, conſulendum eſt ei, ut potius faciat minus malum, & euitet maius, utputa aliquis dicit ſe victū tanta paſſione amoris, ut nō poſſit vitare adulterium, niſi adulteram interficiat. conſulendum eſt ei, ut faciat adulterium, quod eſt minus malum, quàm homicidium. Vnde etiam Panor. in c. ſuper eo. de vſuris ait. Si quis non exiſtens ad uſuram paratus mutuare, in non mutuando incurreret maius peccatum, quàm mutuádo ad uſuram, poſſet ei quis perſuadere, ꝙ mutuaret potius ad vſuram. Probatur corollarium ſic. Qui conſulit alicui aliquod peccatum, conſentit in eius peccatum, ſed conſenſus in peccatum etiam alienū eſt ſemper peccatum. igitur talis conſulendo peccat, & per cōſequens non eſt verum, ꝙ conſulendum ſit ei. Minor nota ex prima concluſione. Maior probatur, quia aut conſulendo vult, ꝙ faciat ſicut conſulit, aut non uult, quòd id faciat. ſi ſecundum non uerè, ſed ſimulatoriè conſulit. Hic autem loquimur de verè conſulente, & ſi denique tantum ſimulatoriè conſulit peccat, tum quia ſimulatio eſt peccatum, tum quia alius occaſionatur ad peccatum eius conſultatione, licet ſimulatoria, ſi primum. igitur conſentit, ꝙ faciat, velle enim eum facere eſt conſentire eum in id facere. Et ſi dicatur, conſulit ſibi non abſolute, ſed ſub conditione, ſi, ſcilicet non velit aliàs maius peccatum dimittere, & per conſequens non conſentit in peccatum eius niſi ſub conditione. Contra. Hoc non ex toto excuſat conſulentem licet a tanto. Probatur. Nam conſulens proximo peccare, vult eum peccare: igitur ſub conditione conſulens ei, peccare vult ſub conditione, ꝙ proximus peccet, modo nō tantum is peccat, qui aliquod peccatum vult ſimpliciter & abſolutè, ſed etiam qui illud vult conditionata voluntate, licet ipſum abſolutè nolit, quod patet. Nam ſiquis abſolutè odit adorationem idoli, ſed tamen ut euitet mortem uult illam, talis peccat, nec excuſatur a toto, licet a tanto, quia non ita grauiter peccat, ſicut, ſi non anxiatus iam vellet. Secundò probatur idem corollarium. Nam perpetrator minoris mali peccat in hoc, quod ſibijpſi conſulit minus malum, ut euitet maius. ergo eadem ratione extraneus ſibi idem conſulens peccat. tenet conſequentia, quia nō eſt ratio diuerſitatis. Etſi arguatur, beatus Greg. & Aug. conſuluit, ꝙ implicitus inter duo mala, quorum alterum eſt commiſſurus, faciat minus, ut ſic euitet maius. Nam Greg.

in moralib.patre.7.lib.35.c.14.tractans de eo,qui diabolica fraude perplexus eſt inter duo mala, ait ſic. Eſt quod ad deſtruẽdas behemoth verſutias ſubtiliter fiat, ut cum mens inter minora & maxima peccata conſtringitur,ſi omnino nullus ſine peccato aditus patet,minora ſemper eligantur: quia & qui murorum vndiq; ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi ſe in fugã præcipitat, vbi breuior murus ingeritur. Hęc ille.13.diſtin.c.nerui.In hoc ergo quod ait, eſt ꝙ &c. vult dicere, ꝙ eſt dabile conſilium,quo in illa perplexitate ſe habeat perplexus. Aug. quoque de adulterinis coniugijs li.2.& habetur. 33.q.2.loquens de marito inclinato ad occidendum vxorem ſuam adulteratam,niſi aliam ducat ea viuente, ſeu quod idem eſt, niſi committat adulterium, ait,ſi factus eſt,quod non licet,iam faciat adulterium, & nõ faciat homicidiũ.Hæc ille.In hoc ergo quòd ait,faciat, loquitur conſultiuè.Et ut habetur in c. duo mala. diſt. 13.in decretis. concilium Toletanum dicit. Si neceſſitas compulerit vnum ex duobus malis perpetrare, debemus reſoluere illud,quod minori nexu noſcitur obligari.Dicendum, ꝙ hęc dicta & ſiqua ſimilia reperiantur,non ſunt intelligenda propriè,ſicut iacent,ut oſtẽdunt rationes factæ,ſed reſtringenda,quoniam impropriè dicta ſunt.ſenſus enim vtriuſque eſt,ꝙ ille,qui agit minus malum, minus incurrit damnũ, & vitat maius damnum, non autem ꝙ uolendum ſit eum facere vllũ malum.Secundò poteſt dici, ꝙ ibi duo ſunt conſyderãda, ſcilicet maioris mali vitatio, & illa eſt obiectum naturæ conſuli, & id conſulunt pręcicti. Secundò eſt ibi incurſio mali licet minoris,& illud non eſt natum conſuli,nec reſpectu illius eſt eorum conſilium, ſed nuda permiſſio.Vnde ille, qui coſulit, quòd nitetur malum maius, bene facit in hoc conſilio, ſed in hoc quod etiã conſulit exerceri minus,peccat conſulendo. Et ſic eſt ibi duplex conſilium, vnum malum, alterum licitum. Vnde beatus Aug.poſt pręcicta ſubdit.Si eſt vtrumque nefarium, non debet alterum per alterum perpetrare,ſed vtrumque vitare.ecce quòd non uult ſe cõſuluiſſe, ut committatur minus malum, ſed conſuluiſſe, ut utrumque vitetur.

Secundum corollarium. Non oportet circa ſecundam concluſionem diſtinguere, ut quidam faciunt, an minus malum, in quod conſentitur,ut uitetur maius, ſit malum ex lege diuina prohibitum, vel ex humana tantum, quaſi in primo caſu ſecunda concluſio habeat veritatem & non in ſecundo, patet.Nam etiam in ſecũdo caſu eſt verum: quia comedere carnes in ſexta feria eſt malum ex lege humana prohibitum, & tamẽ ſiquis conſentiret in illud,quatenus ipſe, uel alius vitaret aliquod malum,ſiue temporale,ſiue ſpirituale, & maius, quàm ſit comeſtio carnium, talis peccaret ſuo conſenſu.Nec ualet, ſi dicatur, quòd illa diſtinctio pro tanto fit:quia ſi minus malum eſt etiam tantum humana lege malum. Papa poteſt diſpenſare & facere, quòd non ſit malum,& tunc conſenſus in ipſum ſic diſpẽſatum: ut vitetur maius, non eſt peccatum, hoc inquam non valet:quia talis conſenſus ſi eſt diſpenſatio facta, non erit conſenſus in malum, ſed in licitum. Concluſio autem loquitur de conſenſu in malum. Item quia eodem modo poſſet dici, quòd etiam conſenſus in malum, quod eſt ex lege diuina malum, non eſt peccatũ, ſi fiat ad maius malum vitandum, quia, ſcilicet Deus poteſt circa illud malum diſpenſare.& per conſequens conſenſus in illud malum iam diſpenſatum non erit peccatum.

Tertia concluſio.Poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico non eſt licitum tolerare mutuationem vſurariã Iudæorũ.Probatur quadrupliciter. Primò ſic. Vbi quis delictum poteſt impedire, vel ipſum facere corrigi, ſi hoc non facit, grauiter peccat: quia pro approbante & conſentiente habetur, vt in c.error. & in c.quid enim prodeſt.& in c.conſentire.83.diſt. & in c. ſicut dignũ. de homicidio. Modò poteſtas ſecularis & eccleſia poſſunt impedire vſurariam mutuationem, & eam facere corrigi.igitur.Secundò ſic.Cicero in 1.lib.de offi.in capitulo de iniuſtitia,dicit.ſiquis nõ defendit ſocium,cui alius facit iniuriam, tam eſt in vitio, quàm ſi parentes, aut amicos,aut patriam deſerat. Et ad idem eſt c.quanto.de ſententia excommunicationis. ſed vſura eſt iniurioſa non tantum ſocio,ideſt proximo poteſtatis ſecularis & eccleſiaſticæ, ſed etiam Deo: quia offenſiua Dei. igitur talis poteſtas non coercendo peccat, cum poſſit. Tertiò ſic: quia eorum mutuatio vſuraria eſt crimen natum cadere ad forum ſecularem & eccleſiaſticum, ut probatum eſt.Modò prædicti tenentur ad punienda crimina ad ſuum forum pertinentia in illis, in quos habent iuriſdictionem. igitur tenentur ad non tolerandum: quia tolerare eſt non punire.Maior nota. Nam leges ſeculares & iura canonica diſponũt de vſurarijs puniẽdis, licet non ęqualiter de omnibus,quoniã aliquos uſurarios leges ciuiles tolerant,& aliquos non. & ratione illius criminis etiam Iudęi efficiuntur de iuriſdictione utriuſque fori illius loci,in quo committunt.igitur. Minor probatur octopliciter, diſcurrendo per legem diuinam, canonicam, atque ciuilem & dictaminis rectæ rationis.Primò:qa Apoſtolus ait ad Ro.13.Principes non ſunt timore boni operis, ſed mali. Vis autem non timere poteſtatem,bonum fac & habebis laudem ex illa. Dei enim miniſter eſt tibi in bonum, ſi autẽ malum feceris,time, non enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei qui malũ agit. Et infra de principibus loquens ait. Miniſtri enim Dei in hoc ipſum ſeruientes.Hęc ille.Tunc ſic arguitur.Miniſter tenetur ſuum miniſterium fideliter explere, ſed punire crimina eſt miniſteriũ poteſtatis ſecularis,adeo ut niſi exerceat,ſine cauſa gladium portaret. Videmus enim imperatori & quibuſdam alijs præferri gladios in ſignum, ꝙ eorum eſt punire crimina. Secundò probatur minor.Nam Exo.22.dicit Moyſi tanquam habẽti poteſtatem in iſrael.Maleficos ne patiaris viuere &c, Tertiò probatur. Nam Cyprianus in nouo genere abuſionis ait.Rex debet furta prohibere,adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas & periuros non ſinere viuere,filios ſuos non ſinere impiè agere. Quartò. Idem patet per legem.ita vulneratus ad l.aquili.Quintò probatur.Nam in c.irrefragabili.de offi.or.conciliũ generale mandat prælatis eccleſiarum punire exceſſus ſubditorum, ne ſanguis eorum de manibus ſuis requiratur.Idem habetur in c.fi.de regu.Sextò,in c.ut famę. de ſen.excommuni. dicitur. prælati exceſſus corrigere debent ſubditorum,& publicę vtilitatis intereſt, ne crimina maneant impunita, & per impunitatis audaciam fiunt, qui nequam fuerant, nequiores. Nec valet euaſio,dicendo,ꝙ Iudæi non ſunt ſubditi.Nam oppoſi

tum

tum eſt oſtenſum in præcedẽti quæſtione. Eadem enim euaſione diceretur, ꝙ poteſtas ſecularis poſſet tolerare homicidia, furta, & alia crimina Iudæorum, & prælati eccleſiaſtici tolerare poſſent, ſi Iudæi blaſphemias publicas exercerent, aut ſubuerſiones fidelium machinarentur. Septimò & octauò probatur per auctoritates Auguſtini allegatas in quarta & quinta probationibus primæ concluſionis huius quæſtionis. Quartò probatur principalis concluſio. Poteſtas ſecularia & prælati eccleſiaſtici non debent tolerare id, quod eſt in opprobrium chriſtianorum, & in grauamen pauperum, ſed mutuatio vſuraria Iudæorum eſt huiuſmodi. igitur. Minor pro ſecunda parte eſt nota: quia exhaurit eorum ſubſtantiam vſque ad oſſa. Pro prima parte probatur primo ſic. Illud, quod lex Moyſi æſtimat vt maledictionem quandam, eſt in opprobrium patientis illud. Modò recipere mutuum ad uſuras eſt huiuſmodi. Nam Deut. 28. Moyſes prophetando mala ventura contra non obſeruantes Dei legem inter alia enumerat, ꝙ non obſeruantes cogentur recipere mutuum ab alio, & ipſi nulli poterunt mutuare. ergo ſaltem apud Iudæos multi æſtimantes temporalia bona, erit receptio oppprobrioſa chriſtianis, & ſibijp ſi attribuẽt mutuationem in laudem & benedictionem ac præmiationem obſeruantiæ ſuæ perfidiæ. Secundò, quia eſſe quaſi ſeruum Iudæorum eſt chriſtianis opprobrioſum. Modò recipiendo a Iudæis mutuum efficiuntur quaſi eorum ſerui. Nam qui mutuum recipit, ſeruus eſt fœnerantis. Prouer. 22. & in l. 3. C. de nouationibus.

Quarta concluſio. Prædicta toleratio non eſt eis licita etiam propter quodcunque bonum temporale a ſe, vel ab alio conſequendum maius, quàm ſit damnum temporale, quod per vſuras inferunt chriſtianis. Probatur. Nam non licet vẽdere vſum poteſtatis ſecularis, vel eccleſiaſticæ, ſiue hoc fiat poſitiuè, ſcilicet illam exercendo, ſiue negatiuè, puta illam omittendo. Modò prædicta toleratio eſſet venditio vſus poteſtatis. igitur. Maior probatur per c. nemo presbyterorum de ſimonia. ubi non tantum peccatum, ſed etiam ſimonia reputatur, ſi prælatus eccleſiaſticus abſtineat a punitione propter tẽporalia ſibi data, vel promiſſa. & licet ſimilis caſus non ſit ſimonia in prælato ſeculari, attamen eſt peccatum, quod enim in talibus eſt ſimonia ſuperiori eccleſiaſtico, eſt ſeculari aliàs graue peccatum. Minor probatur. Nam perinde eſſet ac ſi diceret. ſi dederis mihi, vel alteri tantum bonum temporale, uolo poteſtate mea puninitiua non uti. igitur vſum eius uendit. Secundò ſic. Tranſactio in criminibus eſt illicita. igitur etiam prædicta toleratio, conſequentia nota. Tertiò ſic. Nõ eſt eis licitum tolerare malum, vt conſequatur quis bonum, quod eſt uilius, quàm ſit illud bonum, quod aufertur per prædictum malum, ſed per uſurariam mutuationem licet tollatur aliquando bonum temporale minus, quàm ſit illud temporale, quod per tolerantiam poſſet obtineri, tamen ultra temporale ablatum etiam per uſuram tollitur bonum virtutis & gratiæ, & omne temporale bonũ eſt uilius bono uirtutis & gratiæ. igitur non eſt illa toleratio licita. Maior nota, quia non eſt per rectorem reipublicæ perdendum maius bonum propter habere minus Minor probatur. Quia & ſi Iudæi non habeant gratiam actu. & ſic per eorum uſuram non tollatur gratia, quæ ſueſt, tamen tollitur, quę ineſſet, ſi peccatum non committerent, ſic in ſimili de peccatore mortali dicimus, ꝙ per ſecundum peccatum mortale tollitur gratia nõ quę ineſt, ſed quæ infuiſſet. Item ſtaret, ꝙ ſi mutuaſſet chriſtiano gratis & abſtinuiſſet ab vſura, meruiſſet de congruo per hoc opus illuſtrari ad gratiam fidei. Nam pietas (cuiuſmodi eſt mutuatio gratuita) eſt ad omnia utilis. 1. ad Tim. 4. Ex quo ſequitur.

Tertium corollarium. Quòd dato, ꝙ Iudæi uellent maxima tributa & dona reipublicæ dare, non ob ea eſſet tolerãda eorum fœneratio. Vnde quamuis illud exquo bonum utile reipublicę multiplicat (ſaluato tamen bono honeſto) licitum eſt & permiſſum, tamen illud per quod multiplicatur bonum utile, & læditur bonum honeſtum, aut corrumpitur, cuiuſmodi eſt uſuraria mutuatio, non eſt licitum. Vnde non ſunt excuſandi imperatores illi, qui permiſſerunt uſuras etiam multiplices, quemadmodum habitum eſt ſupra. q. 22. etiam dato ꝙ permiſſerint propter bonum temporale publicum immo adhuc longè magis ſunt culpabiles in hoc, ꝙ etiã conceſſerunt eas iuuamen eis pręſtando.

Quinta cõcluſio. Prędicta toleratio eſt illicita, etiam ſi fiat propter temporale malum uitandum, probatur Nam punire, & per conſequens non tolerare, eſt actus virtutis & debitus, ſeu pręceptus poteſtatibus & prælatis, Actus autem uirtutis præceptus, nõ eſt propter temporale malum omittendus. Nam omiſſio eſt mortalis. Mortale autem peccatum non eſt committendum propter temporale malum uitandum, ſed potius moriendũ. Secũdò ſic. Aug. in 1. lib. de ciui. Dei, ca. 9. uult, ꝙ ſi propter periculum mortis, uel bonorum temporalium uitandum, uel ne incurratur infamia, omittitur correctio malorum. Deus tales omittẽtes correctionem facere flagellat pęnis temporalibus in hac uita, quamquam eis uita malorum diſpliceat, ergo uult, ꝙ tales omittendo peccant & dato (nullatenus tamen conceſſo) ꝙ leuiter peccarent, nullum tamen peccatum eſt licitum, etiam ſi propter maximum temporale malum uitandum fiat ex ſecunda concluſione. Tertiò ſic. Sanctus Thomas ſecunda ſecundę. q. 10. ar. 11. dicit, ꝙ non eſt licitum tolerare mala, niſi propter uitanda mala ſpiritualia, uel propter licita ſpiritualia conſequenda. Et quia aliqui dicũt, magna mala temporalia uitari non poſſe, niſi tolerẽtur uſurarij. ideo hoc infra improbabitur in q. 48. ſed tamen etiam illo dato, ſed non conceſſo, adhuc non eſſent obhoc tolerandi, ut iam probatum eſt.

Sexta concluſio. Poteſtati ſeculari & pręlato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare Iudæorum mutuationem vſurariam propter uitare aliquod malum ſpirituale maius, quam ſit illud malum ſpirituale, quod eſt mutuatio vſuraria, quod maius aliàs uerimiliter uitari non poſſet. Probatur quintupliciter. Primò. ſic: quia regula eſt, ꝙ minus malum eſt permittendum permiſſione tolerantiæ, ut uitetur maius malum, ut inuuit beatus Greg. in c. denique. 4. di. Secundò ſic. Eis licitum eſt tolerare opera meretricum propter uitare malum ſpirituale maius, quàm ſint opera meretricũ, ſcilicet propter vitare adulteria, inceſtus, ſtupra, & peccata contra naturam, quæ aliàs uitari non poſſent, ſuppoſito ſaltem ꝙ plurimi homines ſunt extra charitatem, ſine qua non eſt poſſibile uitare omne mortale, ſed per præceps ruit homo de peccato in peccatum ad modum equi deſtituti freno & ſeſſore. ergo etiam ſic eſt hic. tenet conſequentia a ſimili. Nam utrumque eſt peccatum mortale. Antecedens probatur

batur per Augu. in ſer. de ordine. Aufer meretrices de rebus humanis, & omnia libidinibus turbabis. quaſi d. potius toleranda ſunt earum opera, quàm ꝙ grauiora peccata libidinum exerceantur. Tertiò ſic. Si non liceret tolerare i tali caſu, maximè ideo, quia poteſtas ſecularis & prælatus eccleſiaſticus tenetur ad puniendum crimina, & per conſequens ad non tolerandum, ſed hoc non arguit. Nam ex quo tenetur ad puniendum, punire illud, erit actus uirtutis, alias non teneretur ad ipſum. ergo non tenebitur ad illum actum in quocunque caſu, ſed ſolùm in caſu, in quo adeſſent circunſtantiæ requiſitæ ad actum uirtutis, ſed non in omni caſu adſunt illæ. igitur. Minor probatur. Nam in caſu ubi ſiquis puniretur, punitus incurreret maius malum, non eſſet illa punitio laudabilis. probatur. Nã finis punitionis eſt, ut ſanetur criminoſus, nunc autem non ſolùm non ſanaretur, ſed etiam de nouo & grauius lęderet . tale ergo punire careret debita circũſtantia finis, quia fieret propter finem inattingibilem. Nec ualet, quod quidam dicunt, uſura eſt contra ius naturale. igitur nullo modo poteſt tolerari. Nam etiam fornicatio eſt contra ius naturale: quia cõtra præceptum morale, & tamen poteſt tolerari in caſu ad uitandum maius malum, quamuis enim uſura ſit cõtra ius naturale, tamen tolerantia eius non eſt contra ius naturale. Quartò ſic. Medicus obligatus ad medendum membrum domini ſui, licitè omitteret medelam applicare, ſi volendo applicare, vt auferretur ęgritudo modica, veriſimiliter æſtimaret, non eam auferri poſſe, niſi maiorem ęgritudinem hoc uel aliud membrũ eiuſdem corporis incurſurum foret. Modò poteſtas ſecularis & prælatus eccleſiaſticus eſt ſicut medicus reſpectu populi delinquentis, & pęna eſt medela delinquentiũ igitur ſi ex punitione vnius de populo timeretur ille, vel alius incurſurus maius peccatum, quod aliàs vitari non poſſet, licitè omittet punire. Quintò poſſet probari de tolerantia hæreticorum, qui peiores ſunt vſurarijs. & de hoc ſtatim tangetur infra. Etſi dicatur. Nullum malum videtur maius, quàm vſura. Dicendum, licet nullum malum temporale ſit maius vſura, quoniã vſura eſt malum ſpirituale, tamen aliqua mala ſpiritualia ſunt maiora, quam ſit vſura. Prima pars probatur. Quia totum genus malorum temporalium eſt minus genere malorum ſpiritualium, adeo ꝙ infimum inter mala ſpiritualia eſt peius, quàm ſit ſummum inter temporalia, rectè ſicut imperfectiſſimus homo eſt nobilioris naturæ quàm ſit perfectiſſimus aſinus. Secunda pars probatur. Nam infidelitas, deſperatio, & odium Dei eſt maius, quàm ſit uſura. Nam quanto virtus eſt melior & clarior, tanto peccatum ei oppoſitum eſt peius. Fides autem ſpes & charitas, contra quas ſunt prædicta tria peccata, ſunt meliores virtutes, quàm ſit liberalitas, cõtra quam eſt uſura. igitur prędicta peccata ſunt peiora ſaltem ex genere, quàm ſit ipſa uſura. Item peccatum ex obiecto [illegible]dens in Deum, ut ſunt prædicta, eſt maius, quam peccatum extendens in proximum, vt eſt vſura, [illegible] iniuria Dei eſt maior, quam iniuria proximi. Itẽ hom[illegible] quo tollitur vita, eſt maius, quàm vſura qua tol[illegible] bon[illegible] fortunæ. Item ſimonia eſt maius vſura. vt pate[illegible] c. ul. ubi dicitur. Omnia crimina ad comperationem ſimoniæ, hæreſis, quaſi pro nihilo reputabunt. E[illegible] omnia vera ſunt ex genere, licet ex aliqua circunſtantia accedente poterit econtra fieri, quoniam ex circunſtantia accedẽte poteſt fieri, vt infimum inter peccata mortalia fiat grauius ſupremo, ſed de hoc alibi. Ex hac cõcluſione ſequũt̃ alia corollaria. Eſt ergo.

Quartum corollarium. Falſa eſt opinio dicẽs. Quòd nullum malum ſpirituale dabile ſit maius uſura, & ita in nullo caſu ſit toleranda. quod non ſolum eſt falſum vt iam patuit, ſed multum improbabiliter ac incredibiliter dictum, ſed nec in deteſtatione criminis alicuius congruit in ſcholaſtica determinatione vti hyperbolica locutione, quicquid ſit in declamatorijs ſermonib. Et dato ꝙ nunquam contingeret, nec aptus eſſet contingere caſus concluſionis, in quo puniendo Iudæos vſurarios ſic immineret maius malum, quàm ſit vſura, quin illud vitari poſſet cum in multo præualeant chriſtiani ſuper Iudæos) tamen caſus non eſt impoſſibilis. poſſibile enim foret. Iudęos adeo in aliquo loco inualeſcere, ut niſi chriſtiani eorum uſuras permittere nollent, magna ſpiritualia incommoda chriſtianis ineuitabiliter imminerent ac irreparabiliter, in quo vtique caſu tolerandæ eſſent eorum vſuræ. Nam & hoc modo hæretici ſunt tolerandi. ſicut & Chriſtus Mat. 13. in tali caſu loquens ait. Sinite (inquit) vtraque creſcere vſque ad tempus meſſis, ne forte colligentes zizaniam ſimul eradicetis & triticum, vt exponit Nico. de Ly. in duobus caſibus, vide ibidem. Itẽ caſus foret poſſibilis, quo iudeus aliquis perſeueraturus eſſet in ſua perfidia, niſi toleraretur uſura eius, qui tamen conuertendus eſſet ad fidem ſi pro tempore permitteretur. conſtat. ꝙ perſeuerantia in perfidia eſt maius malum quàm vſura. ſicut fides eſt maius bonum quàm liberalitas, in quo caſu licitè ſibi toleraretur vſura. ſicut & chriſtiano in ſimili caſu, ne laberetur in hęreſim aliàs non euitabilem, tolerari poſſet vſura, ſicut aliquãdo iuuenibus toleratur fornicatio ſimplex, ne committant ſtupra & infanda crimina.

Quintum corollarium. Quod nõ oportet diſtinguere (ut quidam) an eadẽ perſona ſit implicita inter duo mala vel diſtinctæ perſonę, quaſi in primo caſu tolerandum ſit minus malum, vt vitetur maius, non autem in ſecundo. Nam etiam in ſecundo caſu uerum eſt, quod patet. Nam ſicut poteſtas tolerare debet Ioannem facientem paruum malum, ne idem Ioan. faciat aliud maius malum. ita etiam debet tolerare Ioannem facientem paruum malũ, ne alius, puta Petrus, incidat in maius malum, [illegible] aliàs veriſimiliter Petrus eſſet incurſurus. Probatur dupliciter. Quia poteſtas debet d[illegible]ere Petrum ſicut Ioannem. Si igitur Ioanni permittat minus, vt idẽ vitet maius igitur Ioanni permittere debet minus, vt Petrus uitet maius. Secundo: quia medicus permittere debet ægritudinem vnius membri non ſolum, vt idem membrum vitet maiorem, ſed etiam vt aliud mẽbrum eiuſdem corporis vitet maiorem. Omnes autem ſumus membra vnius corporis.

Sextum corollarium. Falſum eſt eorundem dictũ, quo dicunt: nec ius diuinum: nec naturale: nec canonicũ põt permittere uſuras, etiam ad maius m[illegible] uitãdum. Nam ſi loquuntur de perm[illegible]ſione ſimpl[illegible] tolerantię. patet id eſſe f[illegible] ex [illegible] is: quia (ut patet) poteſtas humana, qua tam[illegible] minor, quàm ſint omnia illa iura, poteſt eas permittere ſimplici [illegible] ne, ideſt non punire, & hoc propt[illegible] tandum. Secundò: quia Deus mul[illegible] mal[illegible] per[illegible] li permiſſione. & hoc pro præſenti uita: quia m[illegible] pro

pręſenti

pręſenti vita non punit. Item Papa, qui condidit ius canonicum & eccleſia poteſt etiam iam factas conſtitutiones punientes uſuras auferre ad tempus, vel earum effectum ſuſpēdere, ſcilicet vt vitetur maius malum. Nam pro bono eas condidit. igitur ſi ad oppoſitum tenderēt eas auferre, vel ſuſpendere ad tempus poteſt. Si autem loquantur de permiſſione diſpenſatiua tollēte culpam & pęnam non eſt verum quò ad ius diuinum. Nā Deus, a quo ius diuinum proceſſit, poſſet diſpenſare, vt vſuras exercere non eſſet malum, ſicut de repudio & pluralitate vxorum, quę & ipſa ſicut uſura ſunt contra legem naturæ diſpenſauit in ueteri lege, & licet de facto non diſpenſauerit in iure diuino, non tamen ſequitur. igitur non poteſt. quamuis quo ad ius canonicum uerum ſit: quia nec ius canonicum, nec ius ciuile poteſt permiſſione diſpenſatiua permittere uſuram, deobligando ſcilicet a culpa & a pęna illius peccati, ne incurratur. Et quāuis uerum dixiſſent hi, ſi dixiſſent, ꝙ nullum ius permittit eam, etiam permiſſione ſimplicis tolerātię. quia tam diuinum quàm canonicum prohibet & pęnam decernit, tamen non debuiſſent dixiſſe, ꝙ nullum illorū poſſet permittere illo uel alio modo capiendi permiſſionem, ut eſt oſtenſum.

Septimum corollarium. Quòd ſexta concluſio eſt uera, etiamſi addatur, ꝙ poteſtas ſecularis. uel eccleſia debet, & tenetur tolerare in tali caſu, patet: quia rationes adductę vtrumque probare poſſunt, ut patet conſyderando earum uim & efficaciam, & præſertim illa de hęreſi toleranda, ubi Christus præceptiuè loquēs ait. ſinite utraque creſcere &c.

Septima concluſio. Poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare Iudæorum mutuationē vſurariā propter aſſequi bonum ſpirituale maius, quā ſit illud bonum ſpirituale, quod per eorum vſuras aufertur, dummodo illud bonum ſpirituale ſit debitum, ſeu præceptum, vt obtineatur, & dummodo aliàs obtineri non poſſet. Probatur dupliciter. Primò ſic. Si aliquod bonum ſpirituale eſt maius alio. malum illi oppoſitum eſt maius malo oppoſito alteri bono per Ariſt. 2. priorum. Magis enim eligendum vel bonum opponitur magis fugiendo ſeu magis malo, ergo ſi non tolerarētur Iudæorum vſura propter aſſequi bonum ſpirituale maius, quàm ſit illud ſpirituale bonum, quod per eorum vſuras aufertur, tunc incurretur maius malum, quàm ſit malum vſurarum. modo illicita eſt illa non tolerantia, ſeu illa punitio, ubi per hoc, ꝙ punitur minus, incurritur maius, & ex oppoſito tolerantia minoris, vt vitetur maius eſt licita ex præcedenti concluſione. Secūdò ſic. Non minus peccant Iudæi in ſuis ritibus & obſeruantijs legalibus, quam uſuras exercendo ſaltem in genere peccatorum loquendo, puta quia vtrobique peccant mortaliter. Modo poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare Iudæorum ritus propter aſſequi bonum ſpirituale maius, ſcilicet fidem in eis plantandam, quàm illud ſpirituale ſit, quod aufertur per eorum vſuras, ſcilicet bonum liberalitatis & propter vitare malum oppoſitum bono fidei vitandū idest continuationem perfidiæ ſuæ. Maior nota ex aliàs deductis. Vnde Eſa. de eorum cerimonijs & ritu, quem tempore legis euangelicæ ſeruant, loquens ait. 66. c. qui immolat bouem, quaſi qui interficiat virum, qui mactat pecus, quaſi qui excerebret canem. Minor probatur. Nam beatus Greg. in c. qui ſyncera. 45. diſt. mandat, vt non ſolum in ſuis ritibus tolerentur, ſed etiam vt non permittantur aliqui eos in eorum obſeruantia inquietare, & cauſam aſſignat: quia inquietando eos in ritibus eorum, impediretur eorum conuerſio, quam tamen inquietantes obtinere per inquietationem intendebant, & quam etiam eccleſia melius aliàs aſſequi poſſet, ſi patiēter tolerarentur: quia aſperitas illa, qua chriſtiani eos ſuper ritu ſuo moleſtarent, procul pelleret Iudeos a nobis, quos tamen apud nos manſuetè tractando per rationem & auctoritatem ſcripturarum ſuarum ad fidem conuertere poſſemus. & ita vult, ꝙ propter aſſequi bonum ſpirituale, ſcilicet fidem eorum tolerari nedum poſſint. ſed etiam debeant in ſuis ritibus. Hoc profecto modo beatus Cilianus ducis Gosberti illicitū cum vxore fratris ſui cōiungium aliquamdiu tolerauit ne fidem nouiter plantatam & teneram læderet, licet poſt roboratum in fide ſuper hoc allocutus ſit. Et ſi arguatur. ex eadem ergo radice poſſet eorum vſura tolerari. Solutio ſtatim patebit. Dicitur autem notanter primò in concluſione. dummodo ſit debitum Nam propter bonum conſilij & perfectionis, ſine quo eſt hominis ſalus, non eſt tolerādum malum deſtruens ſalutem hominis. ſicut nō debet medicus tolerare damnoſam ęgritudinem membri ſui domini, vt idem, vel aliud membrum aſſequatur aliquod bonum ſibi non neceſſarium. Similiter non eſt deſerendum præceptum, vt ſeruetur conſilium, nec deſerēdum neceſſarium, vt obtineatur, quod eſt ſupererogationis. præceptum autem & neceſſarium eſt punire crimina. igitur. Dicitur ſecūdò, dummodo aliàs obtineri non poſſet: quia ſi illud nihilominus obtineri poſſet, nullatenus tolerandum eſſet illud malum, ſicut eſt in propoſito. Nam conuerſio Iudæorū ad fidem non permittendo eis vſuras, nihil minus obtineri poteſt & melius, quàm eis eam permittendo. Nā ſi non permitterentur vſuras exercere, cogerentur ſe laboribus ſuis nutrire & artificijs mechanicis, ex quo duo ſequerentur. Primò familiaritas ad chriſtianos, quæ etſi nimia exiſtens poſſet nocere chriſtianis imperfectis tamen non nimia exiſtens, qualis eſt inter contrahentes, uel etiam multa cum perfectis, prodeſſet, ut allecerentur ad fidem contrahentium, ac ad fidem perfectorum, cum quibus conuerſarentur, quomodo cōuerſus fuit Iudeus per beatum Baſilium, uide in legenda ſua. Secundò ſequeretur, ꝙ non ita intendere poſſent callidis machinamentis, quibus ſuam perfidiam defendere conantur prauas expoſitiones ſcripturę excogitando, Et ex hoc patet, quòd non eſt ſimile de tolerando eorum ritus ut conuertantur, & de tolerando eorum vſuras, ut conuertantur. Nam tolerantia ritus eorum eſt neceſſaria, ut non impediamus eorum conuerſionem. Nam non tolerantia rituū, vt conuertantur, non eſt medium accomodū ad obtinendum conuerſionem, ſed potius impeditiuū. Nam cum ritus de per ſe pertineant ad eorum religionem & fidem, ſeu potius perfidiam, eo ipſo ꝙ vellemus eis prohibere ritus, etiam fidem eorum videremur velle eis prohibere, & eos ad noſtram fidem cogere. modo compellendo eos ad fidem procul eos a nobis pelleremus per [illegible], quos tamen tolerando potiſſimum [illegible] ine & ratione [illegible] ſe, vt ait Greg. [illegible] ras exercere non eſt de per ſe ad fidem eorum pertin[illegible]us, nec enim eſt cerimonia, nec

cultus

cultus legalis, quo Denm ſecundùm ſnam legem colere debeant, ſed potius abſtinere adeo, ꝙ etiam ipſi habẽt fateri, ꝙ abſtinere eſt melius & pefectius, quã exercere. An autem ſaltem aliqui eſſent a ritu ſuo prohibẽdi: immo ad fidem cogendi, vt non in tanta multitudine creſcerent, tractari habet alibi. hoc inquam placuit Scoto in ſuo. 4. Et addo huic concluſioni, ꝙ etiam vera eſt, ſi addatur, ꝙ vtrique poteſtati non tantum licitum eſt, ſed etiam debet & tenetur in tali caſu tolerare. Nam rationes ad idem probandum ſunt efficaces: vt patet cõſiderado earum vim & efficaciam. Et ex hoc patet ſolutio argumenti, quo argueretur, ꝙ non licet Papæ, vel imperatori tolerare ritus iudæorum: quia qui poſſet impedire crimina aliqua & non facit, habetur pro conſentiẽte & approbante. c. error. 83. di. & in multis alijs ca. allegatis. illi autem ritus ſunt mortalia peccata. & eodem modo argueretur de toleratione vſurarũ in caſu huius concluſionis. Dicendum, ꝙ maior eſt vera, quando poteſt, hoc autem non dicitur quis poſſe, quando non licitè poteſt. modo non licitè poteſt quis impedire malum, quando ex impedire ſequeretur maius malum neceſſariò vitandum, aut impediretur, conſecutio maioris boni neceſſariò conſequendi, ſicut eſt in propoſito, vt patuit.

Octaua concluſio. Dato qnòd Moyſes in lege permiſiſſet permiſſione tolerantiæ vſuras Iudæis reſpectu gentilium propter maius malum uitandum, ſcilicet ne mutnarent ad vſuram ſuis fratribus (licet oppoſitum ſit verum) non tamen nunc eis eſſet id permittendum propter ſimile malum vitandum, etiamſi eos ſuis fratribus mutnare ad vſuras eſſet maius malum, quàm mutuare ad vſuram alijs, puta chriſtianis, vel ẽt paganis. Ratio diuerſitatis eſt, quia quòd Moyſes hoc tolerаſſet, fuiſſet ad vitandum maius malum, a quo eos coercere non potuiſſet, ſi non toleraſset, & ſic non ab vtroque malo potuit arcere, vt docuit eorum multa rebellio, tam contra Deum, quàm contra Moyſen virum vtique mitiſſimum. Nunc autem cum ſint pauci comparatiuè reſpectu chriſtianorum, & in magna poteſtate eorundem chriſtiani eos poſsent ab vtroque coercere, & per conſequens ratio & cauſa tolerandi, quæ Moyſen mouiſset, ceſsaret. ergo & effectus. Neque enim propter maius malum vitandum eſt tolerandum minus niſi quãdo maius aliàs vitari nõ poteſt vnà cũ minori.

Octauum corollarium. Non igitur valet argumentum quorundam perſuadere volentium, quód poteſtas debet tolerare iudęorum vſuras reſpectu chriſtianorũ, eo quòd ſunt minus malæ, & hoc propter vitare vſuras chriſtianorum reſpectu fratrum, quæ ſunt peiores. Nã dicendum, quòd licet verum ſit, illas peiores eſse alijs, attamen poteſtas poteſt vtraſque impedire. igitur non eſt ratio tolerandi. Et ſi dicatur, non poterit, quin adhuc multę vſuræ committantur in ſecreto, vel in palliatis contractibus. Dicendum, dato quòd ſic ſit, minus tamen malum erit illas ſecretas, quæ ad lucem venire non poſsunt, tolerare, quàm publicas (quas poſset & tenetur punire) inpunitas trãſire. Secundò: quia ſecretę uſuræ ſunt paucæ numero reſpectu illarũ, quæ fierẽt ſi tolerarentur manifeſtę uſuræ, tunc enim paſſim omnibus mutuaretur, nec timor pęnę, nec rubor uerecundię eſset mutuanti. Minus autem malum eſt, quod modicum eſt, quàm quod multum eſt. Fateor tamen, quòd ſi nõ poſsent iudæi uſurarij extirpari ſimul & chriſtiani, quin oporteret alterum illorum ſuſtinere, aut maius ſpirituale damnum incurrere, quàm ſit viura alterius illorum, tolerandi eſsent iudæi vſurarij, vt non haberentur vſurarij chriſtiani. Minus enim offendit Deus ab ipſis, quàm a chriſtianis filijs ſuis, ſicnt rex non offenditur tãtum, ſi canes, vel aliæ beſtię mingant in cubili ſuo quàm ſi filij, vel ſerui ſui facerent id. Iudæos autẽ Chriſtus uocàt canes dicens per Dauid. Circundederunt me canes multi. Et nota, quòd ſicut prædictæ octo concluſiones ſonantes de iudæis ſunt ueræ, ſic etiam de chriſtianis uſurarijs habent ueritatem ſingulis ſimiliter tetentis. patet: quia rationes utrobique ſimiliter habent ueritatem & locum.

Arguitur primò contra primam & ſecundam concluſiones. Sæpe multa mala permittenda ſunt propter graue ſcandalum, nt patebit per auctoritates ſequentis argumẽti, ergo cõſentiri poteſt in mala propter maius malum uitandum. Dicendum antecedẽs uerum de permiſſione tolerantiæ, ſed non eſt uerum de permiſſione conceſſionis & conſenſus. Et ratio diuerſitatis eſt: quia quando mala permittuntur tolerando tantum, deſeritur ueritas iuſtitię, ſeu punitionis, ideſt non puniuntur mala, ſed quando mala permittuntur concedendo & conſentiendo in ea, deſeritur ueritas uitæ. Modò regula eſt, ꝙ nunquã dẽt omitti ueritas uitæ pp qđcunq; graue ſcãdalũ emergẽs. i. nũquã dẽt qs conſcientiã ſuã ullo pacto maculare, nt euitetur qđcunq; grande malũ ſpirituale. unde utilius ſcandalum naſci permittitur, quàm ueritas uitæ relinquatur, extra, de regulis iuris. qui ſcandalizauerit. Sed propter ſcandalum graue poſſunt aliæ duæ ueritates omitti. Vnde nerſus. Eſt ueritas uitæ, doctrinę, iuſtitiæque. Primum ſemper habe. propter ſcandala linque duo. Vnde & propter graue ſcandalum aliquando deſiſtitur licitè a prædicatione alicuius ueritatis. ut in c. quando. 11. q. 3.

Secundò arguitur contra quintam cõcluſionem ſic. Non ſolum licitè poteſt, immo debet poteſtas omittere punitionem criminis & ipſum tolerare, ſi timeatur ſcandalum ex non tolerantia, uel ex punitione ſecuturum. Ex hoc autem, quòd nulla uſuraria mutuatio toleraretur, naſceretur ſcandalum in populo. igitur toleranda eſt. Maior patet per Auguſtinum ſcribentem ad Bonifacium, & habetur. l. diſt. in c. ut conſtituetur. in fine. & ſimiliter in c. ipſa pietas. 23. q. 4. ubi ſic dicit. uerum in huiuſmodi cauſis, ubi per graues diſſenſionum ſciſſuras non huius, aut illius hominis periculum, ſed plurimorum ſtrages iacet, detrahendum eſt aliquid ſeueritati, ut maioribus malis ſanãdis charitas ſyncera ſubueniat. Et beatus Auguſtinus li. 5. cõtra epiſtolam Permeniani uult, quód quando a multitudine peccatur, uel ab eo, qui multitudinem habet ſociam, ab eccleſia non punitur, ſed defletur. Minor probatur. Nam deficerent qui mutuarent populo tam ad vſuram, quàm gratis, ad quem defectum oriretur impatientia, murmura, & diſſenſiones in populo. Dicendum per tres ſolutiones. Prima eſt. quòd nomine ſcandali non uenit aliquod temporale malum, uel incommodum emergẽs in populo, nec fames, nec defectus, nec aliquid ſimile inquantum tale. Nam ſcandalum diffinitur ſic. Eſt dictum, uel factum minus rectum alteri præbens occaſionem ruinę. oportet ergo, ꝙ ſit actus præbens occaſionem peccati

ti

ti carẽs rectitudine ſibi debita ineſſe. Si igitur ad extirpationem omnium vſurariorum ſequatur aliquod tẽporale incommodum, nec illud incommodũ, nec actus ad quem ſequitur, dicendus eſt ſcandalum, niſi ratione occaſionis ruinæ in altero. & ideo dato quòd propter ſcandalum omittenda ſit punitio criminis, non ob hoc habetur aliquid contra concluſionem, quoniam cõcluſio dicit, ꝙ propter temporale malum vitandum non eſt tolerandum fęnus iudæorum. Scandalum autem eſt ſpirituale malum. igitur nihil contra concluſionem. Secundò dicendum, ꝙ etiam non propter quodcunque ſcandalum ſecuturum eſt omittenda punitio, ſed propter tale, quod grauius malum eſſet, vel induceret, quã ſit illud, quod toleratur. Vnde & Aug. loquitur de graui ſcandalo, vbi fierent granes ſciſſuræ, & multi periclitarentur, & non ille, vel ille tantum. Vnde etiam in c. niſi cum pridem. §. pro graui. extra de renunci. habetur, ꝙ inter ſcandalum & ſcandalum facienda eſt differentia, ita ut niſi graue ſit ſcandalum, nõ eſt deeo curandum. Tertiò dicendum, ꝙ etiam duplex eſt ſcandalum. quoddam dicitur accęptum, vbi quis ad dictum, vel factum alterius met ſeſe ex propria malitia pręcipitat in peccatum, cum tamen illius alterius dictum, vel factum non fuerit natum eum occaſionare ad huc, quale ſcandalũ eſt phariſaicum, & propter illud nõ eſt dimittenda punitio criminis, vel aliud quid bonum, nec curandum eſt illud, quod & Chriſtus nos docuit. Cum enim diſcipuli ſui dicerent. domine ſcis quia phariſei hoc audito ſcandalizati ſunt, rñdit. ſinite eos: ceci ſunt & duces cęcorum. Vnde ſi in via omnino recta aliquis cadit, nõ viæ imputandum eſt, ſed proprio defectui. Vnde regula eſt cancella. Pariſienſis. Nullus agens bene ſecũdum omnes circunſtantias dici debet ſcandalizare alterum quantumcunque ſcandalizaretur alter. Aliud eſt ſcandalum datum, quod eſt, ſupra diffinitum in prima ſolutione, vbi quis ſuo actu & minus rectè exercito, vel incautè, vel indebitis circumſtantijs. & per conſequens nato cauſare ruinam in proximo facit proximum ruere in peccatum. & hinc uel concurrente & concauſante infirmitate & imperfecto proximi, quod vocatur ſcandalum puſillorum, vel etiam illa imperfectione non concurrente. & propter tale ſcandalum (niſi prius ſedetur) quantum fieri poteſt, omittenda eſt punitio criminis, vel aliquid, quod aliàs liceret. Si autẽ imperfectus & infirmus, de cuius ſcandalo ob ſuam infirmitatem timetur, prius ſufficienter informetur de non capiendo occaſionem peccati ex illo vel illo actu, & informetur de bonitate actus, & ille nihilominus adhuc ſcandalizetur, non erit amplius illud ſcandalum dicendum datum, ſed acceptum & phariſaicum, nec tunc propter eius ſcandalum eſt illud omittendum. Ad própoſitum. Si propter extirpationẽ vſurariorum vſurarij incurrant impatientiam, murmura & huiuſmodi, non ob hoc deſerenda eſt, ſic enim homicidæ & adulteri eſsẽt nihilominus puniendi, ſi ſe dicerent impatienter ferre punitionem, eſt enim illorum impatientia & murmur acceptum ſcandalum. Si etiam ſecundò propter extirpationem eorum cæteri homines, puta ſeculares incurrant impatientiam, murmur, & huiuſmodi propter defectũ mutuantium eis quocunque modo, tunc aut ſunt ſufficienter informati de iuſtitia & vtilitate illius extirpationis, ſcilicet quemadmodum ſuperiores ad illam extirpationem teneantur, & quomodo ſit res placita Deo immo ſimpliciter vtilis reipublicæ, & a perſonis ciuitatis allegando eis plurima damna, quæ inferunt vſurarij reipublicæ tam ſpiritualia, quàm temporalia, de quibus damnis & vtilitatibus patebit. q. 44. Aut non ſunt informati. Si primum. iterum eorum ſcandalum non eſt curandum, quoniam eſt phariſaicum, & pręſertim quando hi ſcandalizarentur, qui conſueuiſſent accipere mutuum ſub vſuris ad negligenter & prodigè viuendum & ſua diſſipandum, niſi in caſu. vbi ex huiuſmodi impatientia tales ſeditiones in populo eſſent futuræ, quibus temporalis pax & conſequenter ſpiritualis turbaretur vſque ad odia inteſtina & graues diſſenſiones & partialitates. Nam tunc iterum toleranda eſſet vſura, ſaltem pro parte, neque tunc propter temporale malum pręcisè, ſed propter ſpirituale malum maius malo vſurarum toleraretur. Nihilominus tamen interea laboretur ad eorum extirpationem non punitiuè, ſed illo modo, quo Auguſtinus docuit commeſſationes & ebrietates extirpare, quando ſcribens ad Aurelium, ait. Non aſperè quantum æxtimo, non duriter, non modo imperioſo iſta tolluntur. magis docendo, quàm iubendo, magis monendo, quàm minando. Si autem non ſunt ſufficienter informati, omnino prius huiuſmodi populares (qui communiter ſunt rudes) ſunt informandi, quemadmodum extirpatio etiam in rem eorum ſit multipliciter, vt infra habebitur, & eis informatis fiat, quod dictum eſt.

Tertiò arguitur. Furta ſunt crimina, & tamen illa quandoque tolerantur propter neceſſitatem furantiũ & temporale malum, quod eos præſſit, vel propter neceſſitatem aliorum, quibus ipſi ſuccurrerunt per furtũ. igitur multo magis crimen vſurarum eſt tolerandum propter neceſſitatem nõ tantum vſurariorum, ſed etiã ipſorum recipientium ad vſuram, quatenus ſcilicet dites recipientes mutuum patientes neceſſitatem habeãt quo ſuccurrant ſuis neceſſitatibus. Conſequentia nota pro vtraque parte conſequentis. pro prima a ſimili. pro ſecunda a minori. Minus enim videtur tolerandum crimen factum in fauorem agentis, quàm in fauorem alicuius innocentis. Antecedens probatur in c. ſiquis, extra, de furtis. Dicendum ad antecedens, ꝙ aut neceſſitas furantis eſt extrema. & tunc ſimpliciter toleratur: quia non eſt tunc crimen, immo tunc propriè non toleratur, cum non ſit malè factum. accipit enim, quod ſuum eſt. licet ad cautelam poſſit ſibi pęnitentia imponi propter dubietatẽ neceſſitatis. & eodem modo mutuans quid ad uſuram, ut habeat panes, quos aliàs habere non poſſet, cum ſit in extrema fame conſtitutus non peccaret. acciperet enim non ratione mutui quid ſibi indebitum, ſed debitum. Si autem furantis neceſſitas eſt citerior, non debet tolerari: immo puniri, ſed bene leuius punitur, quia etiam leuius peccauit, cum magna neceſſitate inductus peccauerit. ita etiam leuius puniri poſset exercens vſuram ob ſuam neceſſitatem, quàm exercens ex cupiditate.

QVAESTIO XXVII.

Vtrum poteſtas ſecularis & prælatus eccleſiaſticus poſſit Iudeis dare licentiam mutuandi ad vſuram chriſtianis, vel alijs cum pacto tali

eos

eos coudncendo, vel recipiendo ad ciuitatem? Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus, ſeptem concluſionibus, & duorum argumentorum ſolutionibus.

Prima ſuppoſitio. Dare iudæis licentiam mutuandi ad uſuram eſt eis concedere mutuationem uſurariam. Ergo tot modis contingit licentiam dare eis, quot modis contingit concedere eis mutuationem uſurariam. Modò tribus modis contingit eis mutuationem uſurariã ɔcedere: quia trib. modis capitur ɔceſſio, quos modos uide ſupra. q. 22. ɔcluſione. 7. quos hic ſuppono.

Secunda ſuppoſitio. Ille cõtractus, uel actus, quo iudæi recipiuntur in ciuitatem aliquã cum pacto de dando eis licentiam prædictam: & econtra iudæi intrant eandem cum pacto tali, ꝙ detur eis licẽtia prædicta, vocatur conductio, ſed impropriè. Prima pars eſt nota. Secunda probatur: quia ad conductionem propriè dictã requiritur, quòd conducens cõueniat cum locatore de precio certæ quantitatis, quod conductor debeat dare locatori: & econtra locator rem aliquam concedit cõducenti ad uſum ſuum, vel etiam perſonam ſuam, & proprium corpus ei concedit, ut eodem utatur. i. operas eius habeat ad commodum ſuum, prout infra diffuſius habebitur in q. 87. de contractu locationis & conductionis. Modò cum rector alicuius ciuitatis facit prędictum contractum cum iudęis, non conuenit cum eis de dando ipſis aliquod precium certę quantitatis pro conceſſione, qua econtra iudæi debeant rectori ciuitatis, vel ciuitati concedere aliquam rem ad uſum, vel ẽt corpora ſua, ut ciuitas habeat operas eorũdem. igitur. Maior nota. Minor probatur dupliciter. Primò. Nam non ſolum rector, uel ciuitas non dat eis precium aliquod, ſed potius iudæi habebũt rectori, uel ciuitati dare tributa & cenſus pro ingreſſu eiudem, ſeu (quod idẽ eſt) pro iure inhabitandi ciuitatem, adeo ꝙ ſi quæ conductio ibi eſſet, potius iudæi dicerentur conducere a rectore uel a ciuitate aliquid, q̃ econtra. Vnde & iudæi aliquando aſtringũtur ut mutuent quodammodo gratis incolis eiuſdem ciuitatis, gratis dico comparatiuè. i. ꝙ minores uſuras recipiant ab incolis, q̃ ab extraneis. Secundò probatur minor: quia ſi non ſit uera, maximè pro tanto, diceretur rector, uel ciuitas conuenire cum iudæis de dando eis precium pro quanto rector, uel ciuitas conuenit cum eis de dando incrementum ſortiũ mutuandarum tanquam precium ipſis pro hoc, ut occupent ſe in mutuationibus, quaſi mutuationes ſint operæ eorum. Sed hoc non ſufficit ad defenſandũ uel ſaluandam ibi eſſe conductionem propriè dictam, hoc aſſumptum patet quadrupliciter. Primò: quia illa incrementa uſurarum non dat rector, vel ciuitas, ſed hi, qui mutuum recepturi ſunt ab eis. Hi autem, nec ſunt rector, nec ciuitas, nec tales, apud quos eſt auctoritas concedendi alicui ius inhabitandi ciuitatem, & aliqñ non ſunt ciues, uel incolę, uel indigenæ ciuitatis, ſed extranei. Secundò: quia ſi cenſentur rector & ciuitas, prædicta incrementa concedendo eis aliquid dare pro mutuis exercendis, illud erit licentia tantùm, vel ius capiendi incrementa (ius dico non uerum: quia nullum tale eſt eis dabile, ſed fictum, quod potius eſt iniuria, q̃ ius dicendum) hoc autem ius non dicitur precium certæ quantitatis. Precium enim propriè eſt numiſma, & prædicta incrementa ẽt non ſunt certæ quãtitatis. Tertiò: quia & ſi mutuatio poſſit dici quædam opera eo mõ, quo illum actum exercet famulus alicuius mercatoris, uel cãpſoris ɔductus ad numerãdũ pecuniam dñi ſui his, qui uolunt eã recipere: tñ illo mõ capiendo mutuare, nõ ɔducunt iudæi ad ciuitates, ut mutuent: quia non conducuntur ut numerẽt pecuniã ciuitatis vel rectoris eiuſdẽ uolentib. eã mutuò accipere, quo mõ liceret mutuanti recipere preciũ certæ quãtitatis ultra ſortem ſm exigentiã laboris quem impendit, & hoc ab ipſo dño, cui ſeruit in hac opa, nõ aũt dñs poſſet aliquid exigere pro hmõi opa, & hoc pp ſpeciem mali, & ẽt qa modica eſt talis opera, vel labor mutuationis, adeo ꝙ ẽt ſi quid pro hmõi opa (forte quia lõgo tpe habebit numerare) ſibi deberetur: tamen illud ualde modicũ eẽt, & non tm̃dem, quantum eſt incrementũ, qđ uſurarij accipiũt a recipiẽtib. mutuũ, iudæi ẽt nõ ɔducunť ad mutuandũ capiẽdo mutuare ꝓ transferre dñiũ rei ſuæ vſu conſumptibilis in aliũ, quo mõ famulus mercatoris nõ mutuat. Hoc aũt mõ capiendo mutuare nõ eſt quædã opa dicenda & per ɔñs non cenſenť iudęi locare operas ſuas. qñ offerũt ſe ciuitati ad mutuãdũ petẽtib. mutuũ. nec ẽt locãt aliquã rẽ a corpore ſuo uel operis ſuis, quę res ſit ut locata: quia nullã aliã rẽ ɔcedunt recipiẽti mutuum, niſi illã quã mutuant. Mõ res mutuata nõ eſt res locata: qa locata res non eſt uſu ɔſumptibilis inquãtũ locata, ſed mutuata res eſt vſu ɔſumptibilis, ſm ꝙ mutatur. Attamen huic probationi reſpondetur, ꝙ mutuare ẽt ſecundo mõ captũ eſt quædam opera dicẽda, ſiue illud mutuare ſit gratuitũ, ſiue non, ſicut laborare ruſtici in uinea eſt quædã opa: qa eſt actus natus afferre bonũ aliquod ei, ꝓ quo fit, & hoc ſiue fiat gratis, ſiue non, ita ẽt mutuatio iudæorũ eſt q̃dã actus natus afferre bonũ ciuitati, vel mẽbris eiꝰ, quãuis ꝓ illa opa nihil liceat recipere. Nã ſi mutuatio eſt gratuita, patet propoſitũ de ſe. Si aũt eſt uſuraria, ẽt nihil licet pro ea recipe: quia iã mutuatio uſuraria fieret magis uſuraria, eo ꝙ illud, pro quo fieret, etiã eſſet uſura dicenda. Nec tñ ſequitur, ꝓ illa opa nihil licet recipere. igiť nõ ɔtingit ibi eſſe ɔctũ conductionis, ſicut p opa ſpirituali nihil licet recipere p modũ precij, & tñ ſi ɔueniam tecũ de dando tibi numiſma certæ quantitatis pro tali opa tanquã preciũ eſt ɔductio licet illicita. Solutio, ꝙ ẽi conductio eſt ꝓ opa illicita, ubi tñ abſoluta receptio precij eſt illicita, ſicut fornicãs ɔducit meretricẽ, vt ſibi locet corpus ſuũ, quo habeat opas illius ad bonũ ſuum delectabile, & tñ meretrix pro illis operis licitè recipit precium, quamnis conductio ſit illicita, eo quòd ibi eſt conſenſus utriuſque in illicitum actum. Quicquid tamen de hoc ſit, conſtat, quòd etiamſi mutuatio uſuraria ſit quædam opera illicita: tamen ciuitas non dat iudæis pro illa aliquod precium certæ quantitatis. igitur non eſt conductio propriè loquendo. Quartò: quia ſi quid dat rector, uel ciuitas iudæis, illud eſt ius habitandi in ciuitate. Illud autem non eſt precium: quia precium eſt numiſma. Dando ergo eis tale ius, non dicitur eas conducere, ſed potius econtra, ex quo dat eis illud ius pro certa pecunia, quam dare cogentur iudæi ciuitati, ſequitur, quòd potius uendit ciuitas eis aliquid, & ſic erit contractus uenditionis inter ciuitatem & iudæos. Ex hac ſuppoſitione ſequuntur duo corollaria. Primum, quòd rector, uel ciuitas dat iudæis duo, ſcilicet ius habitandi in ciuitate, & pro illo correſpondẽter accipit ciuitas precium certę quan-

ritaris. Secundò dat eis licentiam exercendi uſuras (quę eſt ius ſolo nomine iuris) & pro illo etiam dant iudæi precium. Nam iudęi pro iure inhabitandi ciuitatem non darent tanta tributa, niſi eidem iuri habitandi eſſet annexum ius excercendi vſuras. ideo augent tributa, & per conſequens una pars tributorum reſpicit ius habitandi, & alia pars ius exereendi uſuras. Secundum corrollarium eſt, quòd potius eſt ibi uenditio ex parte ciuitatis, & emptio ex parte iudęorum, uel ſi non eſt contractus emptionis & uẽditionis, ſed conductio: erit conductio ex parte iudæorum & non ex parte ciuitatis uel rectoris: ſed erit ex parte ciuitatis & rectoris locatio: quia locabunt iudæis certam partem ciuitatis ad habitandum ibi pro certo precio, ſed ius exercendi uſuras nõ cenſet ciuitas eis locare, ſed dare contractu innominato, vel vẽdere.

Prima concluſio. Capiendo dare licentiam pro concedere primo modo, tunc in eodem caſu, in quo poteſtati ſeculari, & Prælato eccleſiaſtico licitum eſt tolerare mutuationem vſurariam iudæorum, etiam eſt licitũ eis dare licentiam mutuandi ad uſuras. Probatur: quia concedere primo modo nihil aliud eſt, q̃ tolerare. igit ſi tolerantia illius criminis erit in eodem caſu licita, capiendo conceſſionem pro tolerantia, tenet ɔ̃ña ab eodẽ ad idem. Et ꝙ dare licentiam capiatur aliquãdo pro tolerãtia patet: quia ſic accepit Greg. in c. qui ſinceia 45. diſtin. ubi in fine loquens de iudæis ait. Liberã habeãt obſeruandi, celebrandiq; licentiam, ſupple legales ſuas ceremonias, in hoc inquam, quòd dicit licẽtiam, capit licentiam pro tolerantia, quę eſt conceſſio primo mõ. Et in hoc quòd dicit liberam, innuit etiam cõceſſionẽ ſecundo modo. i. tolerantiam cum prohibitione impedimentorum, & ſic ibidem tangitur conceſſio primo & ſecundo modo. Et licet hęc concluſio ſit indubitanter uera, quantum tamen ad caſum quæſtionis requiritur, nõ eſſet opus eam ponere ſuppoſita communi practica eiuſdem caſus. Nam quæſtio eſt de illa datione licentiæ, quæ fit in caſu, quo iudęi recipiuntur ad habitandum in ciuitate aliqua, uel ſi prius ſunt ibi ad hoc ut recepti ibidem perſeuerare poſſint, uel debeant. Modò nunquam uel raro in tali receptione datur eis licẽtia tantummodo primo modo: quia nunquam iudæi darent tanta tributa ciuitati pro tali licentia tantummodo primo modo capta. Nam rectorem, uel ciuitatem dare eis hoc modo licentiam non eſſet aliud, quàm quòd rector, uel ciuitas ſponderet eis, quòd pro peccato uſurarum non ueller eos punire in tali caſu, in quo per ſuum crimen uſurarum uitaretur maius malum, quàm ſit malum uſurarum, quod maius malum aliàs uitari non poſſet, uel in caſu, in quo per ſuum crimen uſurarum obtineretur bonum, aliàs debitum & neceſſarium, ſeu præceptum maius, quàm ſit illud bonum, quod læditur per crimẽ uſurarum, quod bonum aliàs obtineri non poſſet, de quibus caſib. habitum eſt in ſexta & ſeptima concluſionibus pręcedentis quæſtionis. Modò illi duo caſus raró, uel nunquam ſe offerunt inter ciuitatem & iudęos, & per conſequens raró, uel nunquam contingeret, ꝙ ciuitas, uel rector eius aſſecuraret iudæos de impunitate criminis uſurarum. Modò iudęi nullatenus darent ciuitati tanta tributa, ſi non deberent habere ſecuritatem ut in plurimum, & quaſi uniuerſaliter de impunitate illius criminis. immo etiá non darent ea ſi non haberent ſecuritatem de non impediendo eos proſecutione & collectione uſurarum, quod aſſecurare de non impediendo, & impeditores prohibendo eſt eis dare licentiam etiam de ſecũdo modo. Attamen hęc concluſio poſita èſt pro bonitate intelligentię, ut. ſ. eo melius intelligat deciſio quęſtionis.

Secunda concluſio eſt trimembris, & eſt hęc. Capiẽdo dare licentiam pro concedere ſecundo modo non eſt licitum ptãi ſeculari, & Prælato eccleſiaſtico dare licentiam iudęis mutuandi ad uſuram, etiam per quocunque malo uitãdo, ſiue temporali, ſiue ſpirituali, vel etiam pro quocunque bono conſequendo tẽporali uel ſpirituali. Prima pars probatur: quia dara licẽtiam mutuandi ad uſuras, prout idem eſt, ꝙ concedere ſecundo modo captum includit, ſeu infert conſenſum in id, qđ concedit. Modò non eſt cuiquam licitum conſentire in mutuationem uſurariam. igitur concluſio uera. Minor nota ex pręcedenti quæſtione. Maior probatur: quia ille, qui concedit aliquem actum capiendo concedere ſecundo modo, ſic ſe habet, quòd non ſolùm tolerat, ſeu nõ punit eum, ſed etiam prohibet impedimẽta poſſibilia fieri exercẽti talem actum. Modò in caſu mutuationis uſurariæ ad hoc antecedens. ſ. iſte tòlerat hũc actum & prohibet impedimẽta eiuſdem, ſequitur hoc duplex conſequens. ſ. igitur prohibet, ne hi qui receperunt ad uſuras ſe opponant ad ſoluendum uſuras. Secundò igitur prohibet, ne hi, qui uſuras, ſub quibus receperunt mutuum, ſoluerunt, repetant uſuras. Mõ ad primum ɔ̃ñs ſequitur. igitur talis prohibendo opponẽtes ſe ſolutioni uſurarum iuuat vſurarios ad extorquẽdum & imburſandum uſuras. Et ad ſecundum conſequẽs ſequitur, igitur talis prohibẽdo repetitionem vſurarum ſulutarum iuuat uſurarios ad detinendum & retinendum uſuras, nolendo eas reſtituere. Modò, qui iuuat ad extorſionem uſuræ nondum ſolutæ, aut ad detẽtionem ſolutæ conſentit in crimen mutuationis uſurariæ, uel ſaltem in crimen æquale crimini prædicto: quia extorſio uſurę & eiuſdem detentio non minus crimen eſt, quàm mutuatio uſuraria. Secunda pars probatur tripliciter. Primò: quia pro quocunque malo temporali uel ſpirituali uitando, etiam maximo, non eſt licitũ cuiquam conſentire in peccatum etiam minimum, ut patuit in præcedenti q. Modò dare licentiam, ut idem eſt, ꝙ concedere ſecũdo modo, neceſſariò includit, vel infert conſenſum in peccatum mutuationis ad uſurã, vel in peccatum non minus illo. igitur. Secundò ſic: quia ſi eſſet licitum maximè pro aliquo tpali malo uitãdo maiori, quàm ſit mutuatio ad uſuram, ſed hoc non quia nullum tẽporale malũ eſt maius peccato mutuationis vſurariæ: quia licet mutuatio uſuraria inferat aliquod malum tpale. ſ. quia aufert uſuram recipienti mutuum, & quo ad hoc eſſet bñ dabile tpale aliqđ malum maius, q̃ ſit illud tpale malũ, qđ infert per mutuationẽ uſurariam: tñ præter illud damnum talis mutuatio eſt ſpũale malũ, tale aũt ex toto genere eſt maius omni tẽporali malo, igitur. Tertiò: quia ſi ſic, maximè pro uitãdo, ne pauperes fame morerentur, & ne pauperes mercatores atque artifices, & huiuſmodi paterentur deſolationem ſuorum negociorum, artificiorum, & officinarum, eo quòd talibus ſæpius ſuccurratur per uſurarias mutuationes. Sed nec in tali caſu licebit dare licentiam prædicto modo uſurariis, cum tale dare

licentiam

licētiā īcludat, vel inferat ꝯſenſum. Mō(ſm qđ vult Papa ſm vnum intellectū in c.ſuper eo) nō licet uſurario exercere mutuationem uſurariā, ēt vt exercens ꝑ lucrō tale redimat captiuos, qui morituri ſunt, uel temporaliter, uel ſpiritualiter, nec ēt licet alicui ꝯducere aliquē ad motuandum ſub uſuris, & de illo mutuo redimant tales captiui, ut uult Papa in eodē c. ſm aliū intellectū, de quib. intellectib. eſt habitum in præcedenti. q. & per ꝯñs uult, ꝙ potius permittendū eſt tales mori, ꝙ̄ cōmittendū peccatum uſuræ, vel ꝙ̄ inducendū aliquē ad crimen illud, & per ꝯñs eadem rōne potius permittendū eſt, tales artifices mori, ꝙ̄ conſentiendū in illud crimē. Hæc ultima ꝯña tenet: quia uterq; faciens & ꝯſentiens peccat mortaliter, & facienti nō eſt licitū, eo ꝙ faciēdo peccat mortaliter. igitur, ſi conſentiens etiā peccat mortaliter, eadem rtione non licebit ſibi, ſicut nec facienti. Tertia pars probat: quia uel illud bonum eſſet tēporale, uel ſpirituale. Si primum, nullum tale erit maius bonum, ꝙ̄ ſit illud bonum, qđ tollitur per uſurariā mutuationem, & per ꝯñs pro nullo temporali bono ꝯſequēdo conſentiendum eſt in illam mutuationē, quæ tollit maius bonum, non eſt. n. conſentiendum in perditionem maioris boni pro aſſecutione minoris boni. dare aūt licētiā capiēdo ꝯcedere ſecūdo mō includit, uel infert cōſenſum. igit. Si ſecūdū, tunc quāuis eſſent dabilia maiora bona ſpūalia, ꝙ̄ ſit illud bonum ſpūale, quod tollit, uel læditur ꝑ mutuationē uſurariam: tñ pro nullo bono ſpūali ꝯſequendo ēt maximo ꝯſentiēdum eſt in malū ſpūale ēt minimum, neq; enim ſunt faciēda mala, vt eueniant bona, ad Ro. 3. adeo ut ſiquis uno peccato ueniali poſſet redimere totū infernum, non liceret ſibi illud ueniale cōmittere, quin peccaret illud cōmitēdo.

Tertia concluſio. Sicut ſecunda cōcluſio, quæ ſonat de dare licentiā capto pro ꝯcedere ſecundo mō eſt vera quo ad oīa tria membra, ita eadem cōcluſio quo ad oīa tria mēbra eſt uera, ſi capiat dare licētiā pro ꝯcedere tertio mō. Probatur ſex rationib. Prima rō probat eā quo ad oīa tria membra, & eſt per locum a maiori negatiuē. Nam magis uideretur, ꝙ liceret eis dare licentiam ſecūdo modo, ꝙ̄ tertio modo, & tñ ſecundo modo non licet. igitur nec tertio modo. Maior probatur: quia dare licentiam tertio modo includit dare licentiam ſecūdo modo, & cum hoc aliquid ultra. Secundō ſic: quia hoc tertio modo prātem ſecularē, vel Prælatum eccleſiaſticum dare licentiam, eſt dare auctoritatē cōmittēdi tale crimen, modo hoc nō eſt licitum. Maior probat: q a eo ipſo ꝙ ille, ad quē ſpectat ex officio punire crimina, aſſecurat aliquē de impunitate criminis, ēt ſic ꝙ uelit impeditores criminis coercere & iouare ad deductionē ac cōſumationem criminis, ipſe auctoritatē præſtat crimini, modo hoc facit ptās, ſi dat licētiam tertio mō capiēdo. Minor probat: quia dans auctoritatē committendi crimen, tātūdem peccat, vel magis, ꝙ̄ ille, qui tale committit, ut patet in c. qui conſentit 11. q. 3. ubi ait Iſido. Qui conſentit peccantibus, & defendit alium maledictus erit apud Deum & hoīes, & corripiet increpatione ſeueriſſima, hinc ēt quidam ſanctiſſimus pater ait. Si quis peccantē defendit, acrius ꝙ̄ ille, qui peccauit, coercearur, hæc ille. Mō ubi grauior pœna, maior culpa. Tertiō ſic, non eſt licitum dare licentiam tertio modo iudæis id faciendi, qđ redundat in opprobriū chriſtianorum, ſed iudæos mutuare chriſtianis ad vſuram redundat in opprobrium chriſtianorum. igitur. Minor patet ex deductis. q. præcedenti concluſione tertia. probatione quarta. Quarto ſic. dans tertio modo licentiam iudæis ad mutuandum ſub vſuris eſt cauſa duplicis peccati, ſcilicet in iudæo (cui auctoritatem præſtat & occaſionem committendi crimen vſuræ, qui alias illud non committeret, ſaltem incipiendo & conſumando; quamuis forte proponendo) & etiam ſæpe in recipientibus mutuum a iudæis. igitur tale dare eſt licitum. cōſequentia nota. Antecedens pro prima parte patet, ſed pro ſecunda probatur. Nam licet non ſit neceſſe recipientem mutuum ſub vſuris peccare in recipiendo, tamen ſæpe contingit, quòd multi recipiēdo peccant, vel occaſionantur ad peccandum, qui non peccarent, ſi tales mutuatores non inuenirent. Primum probatur: quia in nōnullis caſib. ēt eſt peccatum recipere mutuū ſob uſuris, ut patebit in q. 47. Secundum aūt probatur: quia multi ducti ſpe inueniendi aliquos qui mutuent eis ſuper bonis ſuis ociantur, ad ocium aūt ſequuntur multa uitia, multi etiam prodigē conſumūt ſua eadem ſpe ducti, non enim conceduntur tm̄ pro patientib. neceſſitatem, ſed pro quibuſcunq; uolentib. mutuum recipere, multi ēt recipiunt mutuum ad ludos, & ad alia illicita, multi ēt furant dñis ſuis, aut aliis, & impignerant iudæis uſurariis, qui ſi non inuenirent, quib. impignerarent, non furarent, & tunc cogetur dñs rem ſuam redimere, & interdum perdit eam: quia iudæi celant, ſi poſſunt. Quintò ſic. Non eſſet licitū ptāti ſeculari, uel Prælato eccleſiaſtico, qñ ciuitas careret publicis meretricib. aliquas mulieres ēt alias paratas ad meretricandum, ut puta, quæ prius eſſent meretrices in alio loco, accerſire dando eis licentiam meretricandi, capiendo dare licentiam pro concedere tertio modo. igitur nec ſimile licebit circa uſurarios reſpectu mutuationis ad uſuram, tenet ꝯña dupliciter. Primò a ſimili: quia utrū que eſt peccatum mortale. igitur, qua ratione unū non licebit, nec reliquum. Secundò tenet ꝯña a maiori: quia magis uideretur primum ꝙ̄ ſecundum, pp duo. Primò: quia & ſi meretrix peccet exercendo opus meretricale, non tamen peccat recipiendo precium, iudæus autem peccat tam exercendo mutuationem ad uſuram, quàm etiam recipiendo uſuram. Secundò ideo: quia per hoc ꝙ opera meretricum tolerantur, uitatur malum ſpirituale, & maius ꝙ̄ ſit opus meretricum. ſ. adulterium & peccatum ꝯ naturam, quæ alias ſuppoſita infirmitate & carentia gratiæ in pluribus uitari non poſſet, ſed ſæpiſſime incurreretur, ſed per opera uſurariorum non ſic uitantur mala ſpūalia maiora, quia illa eadem etiā ſuppoſitate infirmitate, & carentia gratiæ in plurib. hoīb. poſſent, ut cōiter & frequenter uitari: quia rariſſimè accideret caſus, quo nō poſſent uitari mala ſpiritualia maiora, ꝙ̄ ſit peccatum uſuræ, niſi toleraretur uſura. Sextò: quia ſi quę excuſatio foret in dando licentiam eis tertio modo, maximē eſſet illa, quæ ſequitur, ſed illa non excuſat. igitur nulla eſt excuſatio. Maior probat, ponendo excuſationem talem. Dicendo, ſcilicet quòd dans eis licentiam mutuandi ad uſuram conſiderat ipſam mutuationem uſurariā, non ſm quòd eſt uſuraria & iniurioſa uel nociua proximo recipienti mutuum, ſed ſm quòd eſt allatiua cōmoditatis in republica, & ut ſic conſideratam concedit. mō ut ſic conſideratam concedere & in ipſam ꝯſentire non vr̄ illicitū, quod ſic

de dando ſecuodo vel tertio modo eis licentiam mutuandi ad vſuram, probatur dupliciter. Primò: quia ſeqnitur bene, conduco te cum pacto de dando tibi licẽtiam ſecundo vel tertio modo, igitur paciſcor me iã dare, vel me daturum tibi licentiam talem, & ſi paciſcor, igitur conſentio, vel uolo tibi dare licentiam ſecundo uel tertio modo: quia ubi eſt pactum ibi eſt conſenſus. l.1.ff.de pactis. et ſi uolo eam tibi dare, igitur conſentio in dationem eius, ſed illa datio licentiæ eſt peccatum mortale ex ſecunda & tertia concloſione. igitur conſentio in mortale, conſentire autem in mortale eſt mortale, igitur de primo ad ultimum, conducere iudęos cum pacto prædicto, eſt mortale & illicitum. Secundò ſic, qui conducit aliquem, uult, ꝙ conductus id faciat, ad quod eum conducit, ſiue ſit ibi conductio propriè dicta, ſiue impropriè dicta, Poteſtas autem conducendo iudęos & promittendo eis, ꝙ uelit eis dare licentiã mutuandi ad uſuram conducit eos, etſi non propriè loqoẽdo: tñ impropriè, igitur Ptãs uolt, ꝙ iudæi faciãt id, ad quod eos conducit, ſed Poteſtas eos conducit ad exercẽdum uſuras, igitur Ptãs uult illum actũ ab eis fieri, ſed ille actus eſt mortalis, igitur oolt mortale ab eis fieri.

Quinta cõcluſio. Non eſt licitum ptãti ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico conducere iudæos taliter, ꝙ ptãs prohibendo eis maiores uſoras, concedat minores conceſſione ſecundo uel tertio modo accepta, probatur tripliciter. Primò: qoia ſeqnitur bñ a tota cop latiua ad alteram partem. ſ. prohibent eis uſuras maiores, & concedunt minores, igitur concedunt minores oſuras, & ultra concedunt minores uſuras, igitur cõcedunt vſuras, modo illud concedere eſt illicitum ex ſecunda & tertia concluſionibus igitur. Secũdò: quia ſi liceret, maximè pro tanto: quia exercere minores eſt minus malum, q̃ exercere maiores, ſed hoc non ſufficit ad reddendum illud licitũ: quia quãuis exercere minores oſuras ſit minus malum, q̃ exercere maiores, tñ ẽt non licet concedere ſecundo nel tertio modo mioos peccatum: immo nec minimum, ẽt vt uitetur maximum, ot oſtẽſum eſt. Tertiò: quia qnãuis exercere minores uſuras ſit minus malũ intenſiuè q̃ maiores exercere, tñ concedendo eis minores exercere conceditur eis malum, qđ eſt vel erit extenſiuè maius q̃ eſſet maior uſnra conceſſa oel ẽt prohibita. De conceſſa patet ſic. Nam ex hoc ꝙ eis cõcediť ſecundo uel tertio mõ exercere minores uſuras, multo plures recipiunt mutuum ſob uſuris, q̃ ſi uſuræ eſſent graoes, & ſic plurib. vicib. exercetur peccatum, q̃ ſi magnæ eſſent conceſſæ, adeo ꝙ ubi aliàs tantùm ona uice exerceretur peccatum vſuræ, ſi uſura grauis accipeteť; ibi minnr decem uicib. exercebitur, & illud extenſiuè eſſe maius æquiparabit minorem uſurã maiori uſurę, q̃ eſt iotenſiuè maior, ſicut x. furta, quorum quodlibet eſt vnius flor. æquiualet uni furto quo ſiť quis x. furatur. Et ſi dicis, ſi prohiberentur indiſtinctè oẽs uſuræ, tunc adhuc fierent in ſecreto aliquæ uſurę & ualde graues, fateor, ſed tñ illæ graues fierent raro io cõparatione ad leues expreſsè conceſſas: quia ſi leues concedantur expreſsè, tunc omni timore poſtpoſito exercebunt eas, & per ꝯñs plurib. uicib. & tot, ꝙ leues uſuræ æqoiparabũtor uoi graui uſuræ, vel excedent, & ita iterom hř, ꝙ cõcedere minotes eſt coocedere malum, quod eſt exteoſioè maius, q̃ ſit uſura graois ẽt prohibita. Et ſi arguatur, licitum eſſet rectori ciuitatis ſtatutũ edere, qđ contineret prohibitionem maiorum vſurarũ, nullam inſerẽdo prohibitiooem de minorib. oſuris, ot vř uelle gl. in cle. unica. de nſur. igitur ex quo non prohibendo minores uſuras concedit minores, ſequitur ꝙ licitum erit rectori conducere iudæos, ſeo recipere eos ad ciuitatẽ cũ pacto, quo eis debeant eſſe prohibitę maiores nſuræ & conceſſæ minores. Dicẽdum, ꝙ añs eſt uetũ ſaltẽ in aliquo ſenſu, ſed conſequentia negatur: quia nõ eſt ſimile de oon prohibere & occidere. Nam ille, qui ꝯcedit vſuras minores ſecundo vel tertio modo conſentit in eas, ſed eaſdem non prohibere per ſtatotum, non infert, nec includit conſenſum in eaſdem. Nam multa mala noo prohibentur per ſtatota ciuitatũ, nec tñ rectores ciuitatis oon prohibendo ea per ſtatuta conſentiunt in ea ẽt nec uero, nec interpretatiuo conſenſu. Antecedẽs ẽt nõ eſt uetũ in omni ſenſu. Nã ſi rector ciuitatis ſtatuẽdo, ꝙ non exerceantut uſuræ maiores, ſi non prohibeat minores, & hęc non prohibitio fiat tam ſtatuto, q̃ facto. i. ꝙ nec prohibeat eos ſuo ſtatoto, nec ẽt facientẽ eas puniat in facto, non eſt immunis a peccato: nam tenetur punire uſuras exercentẽ, ẽt ſi minores ſint (& hoc rřr loqnendo: quia fallit in caſib. duob. tactis in pręcedenti. q. qui ẽt in maiorib. uſuris locom haberent.) Sed ſi tantummodo fiat illa omiſſio prohibitionis ſtatuto decernente pœnam aliquam granem contra maiores uſuras, non decernẽdo talem ꝯ minores, quas tñ cum ad eum perueniunt, pooit pęna arbitraria oel minori, q̃ ſit illa, quæ taxata eſt in ſtatuto ꝯ maiores: non eſt talis rector io culpa. Melius eſſet tamen vtraſque ſtatuto expreſſo prohibere quamuis imparibus pęnis: quia magis timetur, qood expreſſius prohibetur. Glo. etiam allegata pro probatione antecedentis non dicit, an liceat tale, vel non, ſed tractat, an ne concedens tale ſtatutũ incurrat pœnam, de qua habetur in eadem clemen. & ſentit ꝙ non. Et ſicut iam dictum eſt de ſtatuto expreſsè prohibente maiores, & oon faciente meotionem de minoribus, quomodo in ſtatuendo ſtatuens ſit immunis a culpa & qnomodo non, ſic etiam dicatut ſimile de pacto, qno rector ciuitatis recipiendo iodæos ad ciuitatẽ recipit eos cũ pacto expreſsè prohibẽdo eis, vt nõ exerceant maiores oſuras, puta dicit eis. Nolumus, ꝙ recipiatis tm̃, oullam tñ prohibitionem faciendo de minoribus, puta nõ adiicit, dicens ẽt omnino nihil debetis, ſiue multũ, ſiue paucũ recipere ꝓ mutuatis. Nam talis rector ſi mente ſecundo vel tertio mõ eis concedat minores, & per ꝯñs in eas conſentit, vt exerceant minores peccat, ſi etiam mente noo cooſentit, vt eas exerceant, ſed tamen proponit ſe toleraturum mioores, iterom peccat. Raro etiam vel nunquam offert ſe caſus, quo iudæi vellent recipi in ciuitatem dando eidem magis tributa: vbi tamen cum eis fieret tantummõ pactũ prohibituũ maiorum vſurarũ, in qoo pacto non fieret eis cooceſſio expreſſa ſaltem minorũ vſurarũ. Nõ enim eſſent ꝯtenti ſola tacita ꝯceſſiooe earundẽ ſecũdo vel tertio mõ. & multo minus conceſſione primo mõ tantũ.

Sexta cooclusio. Poteſtas ſecularis, vel Prælatus eccleſiaſticus dans ſecundo uel tertio modo eis licentiam mntuandi ad uſuram talique pacto eos conducens ultra peccatum mortale: uidetur eſſe excommunicatus: quamuis hoc ſit omnino clarè oſtenſibile. Prima pars probatur: quia faciens ſtatutum, qoo diſpooitur, quòd uſnræ illæ debeant

ſolui, ſub quibus quis accipit mutuum, & quòd tales vſuræ ſolutæ non repetantur, nec repetitæ ſoluantur, eſt excommunicatus ipſo facto, & idem iudiciū eſt de eo, qui obſeruat prædictum ſtatutum iudicādo ſecundùm ipſum: puta compellendo ad ſolutionem vſurarum, aut impediendo repetitionem ſolutarum. Modò poteſtas ſecularis, vel prælatus eccleſiaſticus recipiendo iudæos cum prędicto pacto & datione licentię ſecundo vel tertio modo videtur facere ſtatutum prędictum. igitur eſt excommunicatus. Maior patet per clementiam vnicam, de vſuris. Minor probatur: quia talis ptās, vel prælatus facit prædictum pactum, inquantum ptās vel prælatus, ſeu virtute ſuæ auctoritatis: ergo intendit vt perſonam publicam obligare ad obſeruātiam illius pacti, & ſimiliter intēdit etiam ſuos ſubditos obligari ad eiuſdem pacti obſeruātiam: ergo tale pactum habet omnem effectum, quem haberet prędictum ſtatutum. igitur videtur prædictum ſtatutum feciſſe in faciendo tale pactum. Prima ɔña tenet: quia ſi ſtatuiſſet illud, qđ prædictum eſt, ipſe obligaſſet ſe ad hoc, ꝙ vellet laborare in iudicio, ꝙ vſuræ ſoluerentur, & ſolutę non repeterētur, & ſimiliter obligaſſet ſubditos, & nihil aliud importaſſet ſtatutum prędictum, modo idem hēt locum virtute prędicti pacti. Nam concedēdo eis ſecundo vel tertio mō licentiam, ſpondet eis, ꝙ velit auferre impedimenta uſurarum, vel eos iuuare ad conſumationem uſuratiæ mutuationis, hoc aūt includit, ꝙ velit iudicialiter & uirtute ſuę auctoritatis compellere ſubditos, ut ſoluant uſuras & ſolutas non repetant. Nam ſi eſſet purum pactum, ut diſtinguitur a ſtatuto, non obligarētur ſubditi non conſentientes. Nec obſtat, ꝙ tale pactū nō eſt quædam ſanctio cōſcripta. Non enim requiritur ad rationem ſtatuti, ut ſit ſcriptum. Nam ſufficit, quòd ſit ab eo editum, qui auctoritatem hēt ſtatuēdi cū quibuſdam aliis conditionib. & hanc primam partem tenuerunt nonnulli doctores iuris expreſsè, vt patebit inferius. Secunda pars probatur: quia probationem iā habitam ſatis forte euaderet aduerſarius, dicendo quòd in pęnalibus ſunt termini accipiēdi propriè & ſtrictè, cū ergo prædicta clementina ſit pœnalis, & faciat mentionē de ſtatutis, non de pactis, ſequitur, ꝙ rector ciuitatis nō faciens ſtatutum, ſed pactum prędictum nō ſit cēſendus excommunicatus, quantuncunq; pactum prędictū importet omnem effectum, quem importaret ſtatutū. Itē pactum prædictum eſt temporale, ſicut & cōductio eorum eſt ad determinatum tps, ſtatutum aūt eſt quid ꝑpetuum. i. non ad certum tempus præfixum durare debens. Et quicquid ſit de hac euaſione, an verè elidat ꝓbationem prædictam, vel non relinquo cogitandū ulterius a lectore, tñ niſi hęc ſatisfaciat & excuſet prædictam poteſtatem ciuitatis ab incurſu excommunicationis, non vr alia excuſatio dabilis, puta nō illa, qua quis diceret, ꝙ pro tanto talis rector preſeruatur ab excommunicatione: quia & ſi prędictum pactum faciendo videatur facere ſtatutum, quo uſuræ ſoluantur, & ſolutæ non repetantur: tñ illud non facit de vſurariis chriſtianis, ſed tm̄ iudæis, clementina aūt prædicta vr loqui de vſurariis chriſtianis, hęc inquā excuſatio nō valet: quia prędicta clementina de quocunq; vſurario eſt intelligēda indiſtinctè, ſicut & ipſa indiſtinctè ſonat. Vñ ēt hoc ſentit gl. in prędicta cle. & probatur rōne; quia indiſtinctè tam iudæi, ꝙ̄ chriſtiani peccant indiſtinctè mortaliter exercendo vſuras, igitur ēt cle. prædicta indiſtinctè de vſurariis loquēdo non debet plus trahi ad chriſtianos, ꝙ̄ ad iudæos. Præterea etiā Guil. qui ſcripſit ſuper cle. & do. Car. & Io. de Imo. i d. cle. dñi, ꝙ rex Aroganū & eius officiales, qui leuant magnū tributum a iudæis & ſaracenis pp uſuras, quas eis permittunt, incidunt in excommunicationem, ſi repetētes vſuras per eos impediantur repetere. Et dicit Io. de Imo. ꝙ hoc eſt bene notandum: quia ſm hoc hodie quaſi omnes dñi eſſent excommunicati. Item quamuis c. ꝗ. de vſur. lib. 6. loquēs de locantib. domos vſurariis, nō loquit ſpecificè de vſurariis iudæis, tñ illud intelligitur tam de iudęis, ꝙ̄ chriſtianis, ita ꝙ locans domum ad exercendū vſuram vſurario, ſiue iudæo, ſiue chriſtiano, incurrit excommunicationem, & hoc tenet dñs Dominicus qui ſcripſit ſuper 6. in c. 1. de vſur. in 6. Idem ēt tenuit dñs Lau. de Ridol. de Flo. in tractatu ſuo de vſur. q. 145. ubi ēt tenet, ꝙ ꝫ iudęum pōt opponi exceptio. c. quia fruſtra. & c. Michael, de vſur. ſ. vt ſi iudęus uellet repetere vſuras ſolutas chriſtiano, non prius audiat, ꝙ̄ reſtituat vſuras, quas ab aliis receperit, & tamen illa capitula non loquūtur ſpecificè de iudæis, ſed ſimpliciter dicunt, ꝙ fęnerator repetens vſuras, quas ipſe ſoluit, nō audiatur, niſi prius reſtituat vſuras, quas ab aliis ipſe recepit. In caſu igitur huius concluſionis ſextę conſulendum eſt rectori ciuitatis, ſi fecit prædictum pactum, vt abſolutionem ab excommunicatione procuret viſis prædictis rationib. & & auctoritatibus doctorum.

Septima cōcluſio. Non eſt licitum ptāti ſeculari cuicunque condere ſtatutum, vel decretū, vel legem, quo diſponatur, ꝙ cōpelli debeāt ad ſolutionē vſurarū illi, quibus ſub uſuris mutuaneūt uſurarij, ſiue chriſtiani, ſiue iudæi, & ꝙ non debeant uſurarij compelli ad reſtitutionem uſurarum perceptarum, & intelligitur ɔcl̄o, ēt ſi illud ſtatutum, vel decretum fiat cum expreſſo cōſenſu populi, cui præiudicatur in hac parte: quia cogit ſoluere uſuras, & ſolutas non repetere. Hæc concluſio probatur tripliciter. Primò ſic: quia non licet pactū facere de cōpellendo prædictos ad ſolutionem vſurarū, & de non compellēdo ad reſtitutionem perceptarū, vt patuit, igitur nec ſtatutum, tenet ɔña a maiori: magis enim vr primum admiſſibile, ꝙ̄ ſecundum, vel ſaltem tenet ɔña ab idētitate rōnis. Secundò ſic: quia in editione talis ſtatuti editor cōſentit in peccatum uſurarū, qđ eſt mortale. Tertiò: quia ex prædicta cle. talis incurrit excōmunicationē pro editione illius ſtatuti, igitur peccat mortaliter. vnde ēt Iuſtinianus nō fuit excuſatus in condendo leges huiuſcemodi, nec potuit ſine peccato eas condere, ut etiam habitum eſt ſupra. queſtio. 22.

Contra ſecundam concluſionem arguitur dupliciter. Primò ſic, beatus Greg. dedit iudęis licentiam exercendi ritus legales, capiendo dare licentiam, uel concedere ſecundo modo, & hoc licitè fecit, ergo eadem ratione poterit quis licitè dare licentiam iudæis exercendi uſuras. tenet conſequentia: quia utrunque exercitium eſt mortale. igitur qua ratione conceſſio unius eſt licita, etiam conceſſio alterius eodem modo capta erit licita. Antecedens pro prima parte patet in cap. qui ſincera. 45. diſtin. Nam ibi habetur, quòd tolerauit eos: immo mandauit tolerari exercitium rituum legaliū, & cum hoc prohibuit impeditores illius exercitij, mō conceſſio ſecūdo mō nihil aliud eſt, niſi tolera-

toleratio & impedimentorum prohibitio. Pro ſecũda parte patet: tum ex ſanctitate eius, tum etiam quia eccleſia adhuc idem ſeruat, quę tamẽ non errat in ſtatuendo vel mandando ea, quæ ad mores pertinet, ſicut nec in his quæ ad fidem. Dicendũ, concedendo antecedẽs & negando conſequentiam. Et ratio diuerſitatis eſt: quia conceſſio ſecundo modo capta includit, vel infert conſenſum concedentis mutuationem vſurariam, ſed eadẽ conceſſio ſecundo modo capta non includit, vel infert cõſenſum concedẽtis in exercitium rituum legalium. ideo vna conceſſio eſt licita & alia non. Rõ autem quare in vno caſu infert & in alio non infert, non eſt ratione formæ ꝯñalis, alioquin cum forma ſit eadem: ſicut in vno inferret, ſic in reliquo, ſed eſt ratione materiæ. Nam in hoc, ꝙ quis concedit mutuationem vſurariam ſecundo modo capiendo conceſſionem aufert impeditores illius criminis, hoc autem auferre includit, vel infert, ꝙ auferens compellat receptores mutui ad ſolutionem vſurę, & iuuet vſurarios ad collectionem vſurarũ, & ſimiliter infert, ꝙ tollens impedimẽta prohibeat ſoluentes vſuras, ne repetant ſolutas, & ꝙ iuuet vſurarios ad tenendum vſuras receptas, & ſic infert, ꝙ concedẽs iuuet ad crimina, & per conſequens conſentiat. Sed in hoc, ꝙ quis concedendo ſecũdo modo ritus legales aufert, vel compeſcit impeditores rituum legalium, non per hoc infert, ꝙ ergo talis etiam iuuet exercentes; quia illud crimen non de per ſe dependet a carentia impedimentorum, ſicut prædicta crimina. ſ. vſuræ receptio & eiuſdem detentio de per ſe dependent a ſolutione vſuræ, & ante recuperationem: quia impoſſibile eſt, vſurarium recipere vſuram, niſi vſura ſibi ſoluatur, impoſſibile eſt etiam vſurarium detinere vſuram, niſi illa non recuperetur. Secundò etiam non eſt ſimile pro tanto: quia ꝙ eccleſia concedit eis licentiam exercendi ritus conceſſione ſecundo mõ eſt ꝑꝑ aſſequi bonum maius, q̃ ſit bonum læſum per vſuras, quod maius bonum eſt neceſſarium, quod alias. i. non concedẽdo ritus, non aſſequeretur eccleſia. ſ. fidẽ inſerendam cordib. eorum, vt declarat B. Greg. in eo. c. & idem habitum eſt in præcedenti q. ſed non eſt ſic (rl'r ſaltem loquendo) aliquod bonum maius, q̃ ſit bonum læſum per vſuras, quod ſit neceſſarium & non obtinibile, niſi ſecundo modo concedantur vſuræ iudæis: quia nihilominus ad fidem poſſunt allici, etiam non concedendo eis primo vel ſecundo modo vſuras, vt declaratũ eſt in præcedenti. q. Si tñ offerret ſe ſimilis caſus, poſſet eis concedi primo modo non autem ſecũdo modo ꝑꝑ cauſam diuerſitatis tactã.

Secundò ſic, Moyſes conceſſit iudæis mutuationem vſurariam, igiť eadẽ rõne poteſtas ſecularis poterit eis concedere. Dicendum, argumẽtum deficit dupliciter. Primò: quia añs eſt falſum loquendo de ꝯceſſione ſecũdo modo, de qua tñ loquitur ſecunda concluſio, ꝯ quã hoc argumentũ nititur ire. Secundò: quia ẽt eſt falſum de conceſſione primo modo. i. tolerantia: quia non tolerauit eam ſaltem ſcripto eis illam tolerãtiã in lege exprimendo, vt tñ aliqui imaginantur, ſicut oſtenſum eſt q. 24. immo forte loquendo de tolerantia in facto non tolerauit eam, quia ſi conſtitiſſet ſibi aliqua mutuatio vſuraria cõmiſſa per populum, ipſe eũdem arguiſſet, vt fidelis rector populi, vel ſi pro tempore nõ feciſſet, hoc fuiſſet ꝑꝑ vitare maius malum, aliàs nõ vitabile, in quo caſu licitè toleraſſet, ſicut ẽt hodie liceret p̃lato tolerare eã in tali caſu, verũ eſt tñ, ꝙ Deus hoc mõ aliquãdo eis conceſſit. i. tolerauit eã, ſicut & multa mala eorum tolerauit, ſeu diſſimulauit pro p̃nti vita hęc non puniẽdo, quo mõ Deus ẽt hodie concedit. i. tolerat ſępe pro p̃nti vita ẽt alia mala. Nec tñ ob hoc inferri põt, ꝙ ergo ẽt iudex humanus debeat illa mala, quæ Deus ſępe tolerat, tolerare (rl'r loquendo) Nã non eſt ſimile de Deo & homine. Nam hõ iudex tm̃ hẽt forum ſuum ꝓ p̃nti uita, & ſic non puniendo pro præſenti nunquam puniret, & ſic ſuũ miniſterium nunquã exequeretur rl'r. Deus aũt habet duplicem forum, ideo non puniendo in uno puniet in alio. Tertiò deficit: quia ẽt dato ꝙ eis conceſſiſſet eam capiendo conceſſionem primo mõ illã tolerantiam, et ſcripto in lege ſua eis permittẽdo, ut aliqui ponũt, nõ ſequereť plus quã ꝙ hodie ẽt prælatus poſſet in ſimili caſu eis eam concedere, ſi talis caſus ſe offerret. & ſic eſt uerum, ſed non ſic natus eſſet caſus ſe offerre ſicut nunc, oñſum eſt in ultima ꝯcluſione præcedentis. q. Quartò: quia dato ꝙ ẽt eis conceſſiſſet reſpectu gẽtilium ſecundo uel tertio mõ, hoc fuiſſet ex diſpẽſatione qua Deus cũ eis diſpenſaſſet, ut eis uſurã liceret exercere reſpectu gentilium, & per ꝯñs tunc ẽt licuiſſet Moyſi eis illam concedere ſecundo uel tertio mõ, ſed tunc non ſequitur. ergo ẽt poteſtas nũc poſſet eis concedere ſecundo uel tertio mõ, niſi addẽdo ẽt uel ſupponẽdo, ꝙ Deus diſpenſaſſet nobiſcum, ſed nondũ diſpenſauit Deus nobiſcum. igitur non eſt licitum. Nec ſequitur, cum eis diſpenſauit in uete. le. igitur nunc etiam diſpẽſatum eſt. Nam antecedens eſt falſum, ut patuit. & etiã dato ꝙ eſſet uerum, non ſequitur. igitur nunc eſt diſpẽſatum. Nam etiam diſpenſauit cum eis de repudio & pluralitate uxorum, & tamen nunc illa diſpẽſatio Dei non eſt: quia per Chriſtum reuocata eſt.

QVAESTIO XXVIII.

Vtrum Papa poſſit diſpenſare cum poteſtate ſeculari, uel prælato eccleſiaſtico, ut talis poteſtas, uel prælatus ad uitandum maius malum, uel conſequendum maius bonum licitè & etiam impune ualeat conducendo, uel recipiendo iudæos eiſdẽ dare licentiam mutuandi ad uſuras? Et loquar in hac quæſtione tantum de dare licentiã ſecundo, uel tertio mõ nõ primo modo. Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus, totidẽ concluſionibus, & unius argumẽti ſolutione, ubi examinabitur ſñia eorum, qui dicũt, Papã poſſe modificare ius diuinum, & ꝯ ipſum in parte diſpẽſare.

Prima ſuppoſitio. Aliud eſt quærere, an Papa poſſit cum iudæis diſpenſare, ut licitè ualeant mutuare ad uſuras, & quærere, an Papa poſſit diſpenſare cum poteſtate ſeculari &c. ut in titulo. q. Nam in primo caſu quæritur de diſpenſatione Papæ impendenda iudæis. In ſecundo uerò de diſpenſatione Papę impendenda poteſtati conducere uolenti iudæos. Item in primo caſu quæritur de diſpenſatione fienda ſuper hoc, quod eſt mutuare ad uſuras. In ſecundo uerò caſu de diſpenſatione Papæ fienda ſuper hoc, quod eſt dare licentiam mutuandi ad uſuras. Illi autem actus, ſcilicet mutuare ad uſuras, & dare licentiam mutuandi ad uſuras longè differunt, quamuis in hoc conueniant, quòd uterque actus eſt mortale: ut probatum eſt in præcedenti quæſtione.

Secunda ſuppoſitio. Aliud eſt etiam quærere, an Papa poſſit diſpenſare cum poteſtate ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico, vt conducendo, vel recipiendo iudæos licitè valeat talis poteſtas, vel prælatus dare eiſdē iudæis licentiam &c. Et quærere, an Papa poſſit diſpenſare, cum poteſtate &c. vt conducendo &c. impune valeat talis poteſtas, vel prælatus eiſdem licentiam &c. Nam in primo caſu quæritur, ſi per illam diſpenſationē præſeruetur poteſtas, vel prælatus ab incurſu culpæ, quam aliàs contraheret, ſi non eſſet cum eo diſpenſatum. Nā ſolum illud dicitur fieri licitè, quod fit ſine incurſu culpæ. Sed in ſecundo caſu quæritur, ſi per illam diſpenſationem præſeruetur poteſtas ab incurſu pęnæ, quam aliàs incurreret, ſi non eſſet cum ea diſpenſatum, hæc autem.ſ. incurſus culpæ & incurſus pęnæ longè differunt. Nam quamuis incurſus culpæ ſemper habeat coniūctum incurſum alicuius pœnæ, hoc eſt reatus ad pœnam: quia culpæ debetur pęna, ſaltem aliqua, vel pęna alicuius fori: tamen incurſus culpę aliquando non hēt incurſum pęnæ ſibi coniunctum dictatæ, vel dictabilis a iudice humano, vel iure poſitiuo: quia ſi legislator poſitiuus voluerit Ioan. incurrentem aliquam culpam nō incurrere pęnam iuris poſitiui, Ioannes non incurret illam pęnam, licet incurrerit culpam. Vnde aliquando vni peccato correſpondet duplex pęna.ſ. in foro Dei, & illa ſequitur ineuitabiliter culpam. Alia in foro eccleſiæ, & illa non ſequitur ineuitabiliter culpam: quia ſi eccleſia non ordinauit pęnam aduerſus illam culpam ipſo facto incurrendam, non eam ſequetur, vel ſi ordinauit eam ipſo facto incurrendam, & tamen diſpenſat ſuſpendendo effectum talis conſtitutionis, non incurret pęnam, talem committēs culpam. Et ſicut vni actui culpabili correſpondent aliquādo in duobus foris duæ pœnæ.ſ. pęna in foro Dei, & pęna in foro eccleſiæ, ſic in vno actu contingit reperire duas culpas.i. difformitates, vel carentias rectitudinum debitarum ineſſe. Nam ſi aliquis actus prohibeatur lege diuina & humana: ille ſi fiat, erit carens rectitudine ad legem humanam: cui tñ deberet eſſe ꝯformis, & illa carētia erit vna culpa, ille idem ēt erit carens rectitudine ad legem diuinam, & illa carentia erit alia culpa, quæ eſt in ordine ad legē diuinam. Vnde quanto aliquis actus eſt ʒ plā pręcepta, tanto plures habet in ſe culpas, ſeu difformitates, quo modo dicimus, ꝙ adulterans in die feſto, licet committat vnum actū in numero, tñ ille hēt in ſe plures rōnes peccatorum, ſeu culpas: quia ʒ pręceptū de non faciendo opus ſeruile die feſto, & ʒ p̄ceptū. Non mechaberis.

Prima concluſio eſt quinmembris, & eſt. Papa non poteſt diſpenſare cū Iudæis, vt ſimpliciter licitè valeant mutuare ad vſuras, neque etiam vt ſimpliciter impune valeant, ſed aliquo modo loquendo de poſſe, Papa pōt diſpenſare cum eis, ſecundùm quid licitè id valeant, & ſecundùm quid impune id valeant, aliquo uerò modo loquendo de poſſe, non poteſt illud Papa. Prima para probatur quinque rationibus. Prima: quia in cap. ſuper eo, de vſuris, dicitur, ꝙ cum vſuræ ſint vtroque teſtamento prohibitæ, non videtur aliquem ſuper hoc poſſe diſpenſare. Modò vſuræ ſunt nō tantùm iudæis, ſed etiam chriſtianis prohibitæ. igitur nullus, & per cōſequens nec Papa poterit cum eis diſpenſare, & ſi non poteſt diſpenſare: igitur nec diſpenſare, vt omnino licitè id valeant. tenet conſequentia a toto in mō ad ſuā partem negatiuè. Secunda ratio, qui diſpenſat cum aliquo, conſentit, quòd diſpenſatus faciat illud, ſuper quo diſpenſat ſecum, ſed Papa non poteſt conſentire, ut Iudæi exerceant uſuras, etiamſi illum conſenſum præſtaret ad maximum malum uitandum, ut oſtenſum eſt in præcedentibus. Sed tamen hæc ſecunda ratio probatur ſolum, quòd non poteſt licitè diſpenſare cum eis. Prima autem pars intelligitur etiam de quocunque poſſe, ita ut ſi etiam attentet diſpenſare cū eis, ut omnino liceat, illa diſpenſatio non habebit ullum effectum, ſcilicet ut omnino liceat eis, & hoc probant prima & tertia ratio & ſequentes. Tertia ratio eſt, & pro ea ſupponitur, quòd diſpenſare capitur dupliciter. primò propriè, ſecundò minus propriè. Diſpenſare propriè eſt, deobligare aliquem ab obſeruātiā legis alicuius. Impropriè autem diſpenſare cum aliquo ſuper aliquo caſu eſt interpretari legē aliquam non eſſe latā a legislatore in tali caſu, nec legislatorem uoluiſſe legē ſuam intelligi in caſu tali. Exemplū primi, ut Deus præcepit mihi, ut non occidat quiſquā innocentem hominē, quę lex utique ligat. ſi igitur Deus deobliget aliquē ab hac lege, ita ut nō obligetur ad hanc legē ſeruandā, iam Deus diſpenſat cum illo de occaſione innocentis hominis, capiēdo diſpenſare primo mō. Similiter Papa pręcepit, ut nullus celebret, niſi de die (ſaltē regulariter loquendo) ſi igitur deobliget aliquem ab hac lege: ita vt valeat etiam in profundo noctis celebrare, iam cum illo diſpenſat. Exemplum ſecundi, vt Deus præcipit dicens. Non occides, & tamen iudex licitè occidit malefactorem reum mortis: quia diſpenſatum eſt cum iudice reſpectu malefactoris, diſpenſatum inquam eſt in primo modo: quia nunquam fuit obligatus ex illo præcepto ad non occidendum malefactorem, nō igitur indiguit deobligatione, ſed ſecundo modo: quia interpretatus eſt Papa, vel eccleſia, vt illud præceptum non fuerit a Deo intellectum indiſtinctè, ſed tm̄ de occiſione huiuſmodi innocentis, vel etiam nocentis, ſi occiſio fieret a non iudice, & extra ordinem iudiciarium. Ad propoſitum igitur probatur prima pars: quia ſi poſſet Papa diſpenſare cum iudæis, aut igitur primo mō capiendo diſpenſare, aut ſecūdo modo. Non primo mō: quia non valet deobligare eum, quem Deus non vult deobligari. Modò Deus non vult aliquem hominē deobligari a prohibitione, qua prohibuit mutuationem ad vſuras, igitur nec Papa poterit aliquem hominem deobligare ab eodem præcepto, & per ꝯñs nec diſpenſare primo modo. Nec ēt ſecundo modo: qa non pōt interpretari legem diuinam ʒ mentem Dei, ſed ʒ mētem Dei prohibentis mutuationē vſurariā eſſet, ſi illa prohibitio tm̄ mō intelligeretur de aliis hominib. a iudæis, & non ēt de ipſis iudæis: qa Deus prohibendo mutuationē vſurariā intellexit ſuam prohibitionem reſpectu ēt iudęorum, vt oſtenſum eſt q. 24. igitur non poterit ſecūdo mō diſpenſare cum eis. Quarta rō: quia non pōt Papa diſpenſare, vt iudæi licitè committant rapinas. igitur, nec quòd licitè committant vſuras, tenet conſequentia: quia vtrunque eſt peccatum mortale a Deo eis prohibitū, & ēt quia vſura eſt quędā rapina, vt vult Amb. vt vbi ſupra allegatū eſt. Quinta rō, qui oīno vel ſimpliciter licitè aliquid valet facere, valet illud facere, vt nulla culpa inſit illi actui, modo Papa non poteſt facere, quòd mutuationi vſurariæ oīno non inſit culpa;

quia

quia illi ſemper inerit carentia rectitudinis ad legem diuinam, quę rectitudn deberet actui illi ineſſe: quia ſicut Papa nnn poteſt tollere legem diuinam & nbligatinnem ad eandem, ita nec tollere, qun minus actus hn minis debeat eſſe cnnformis illi legi. Confirmatur prędicta pars concluſionis: quia Deus nō dedit licentiam Petro peccandi, ut habetur. 40. diſ. c. 1. nec ſucceſſoribus ſuis, ergo nec ipſe Papa poteſt alteri dare licentiam peccandi. vſuras autem exercere eſt peccatum iudæis. igitur nnn poteſt dare licentiam exercendi vſuras. ergo nec diſpenſare. Secunda pars prnbatur: quia nmnem culpam ſequitur reatus vel obligatio alicuius pęnœ. igitur ſi Papa non poteſt diſpenſare cum iudæis, vt ſimpliciter licitè, ideſt ſine omni culpa valeāt mutuare ad vſuras: quia ſemper aliqua culpa inerit illi actui: ſequitur, quòd etiam nunquam Papa per ſuam diſpenſationem poterit efficere, quòd Iudæi omnino impūne mutuent ad vſuras: quia ſicut incurrunt culpam in foro Dei, ſic etiam pœnam in eodem forn. Tertia pars prnbatur ſic, ſi aliqua conſtitutio eſt humana & edita per Papam, Papa pnteſt illam inquantum eſt humana tollere in tntu vel in parte, ideſt reſpectu nmniū, vel reſpectu alicuius. hoc eſt, vel nmnes deobligando, vel aliquem. loquendo de aliqun poſſe, ſcilicet de illo, quo dicimus, aliquem aliquid poſſe, qui ſic ſe habet, ꝙ ſi illud agit actus, tenet. etiamſi illum illicitè agit. Mndò vltra hoc, ꝙ mutuatio vſuraria eſt prnhibita lege diuina, eſt etiam prohibita lege humana Papæ. igitur Papa poteſt illam legem, vt eſt humana, tollere, ſic quòd ſi tnllit, tenet illa abrogario, vel deſtitutio. mndn ſublata lege vel pręcepto tollitur etiam culpa, quæ aliàs infuiſſet actui, qui cnntra illam legem fuit elicitus. Nam ſi lex vel conſtitutin tnllitur non ligat. igitur actus qui prius debebat eſſe cōformis ei: amplius nnn debet eſſe eidem conformis. & per conſequens ſi caret conformitate vel rectitudine ad illam. non tamen carebit conformitate vel rectitudine ſibi debita ineſſe, ſola autem carētia rectitudinis debitæ ineſſe eſt culpa. igitur. Et dico notātet in mainre huius probatinnis, & in concluſione eiuſdem, vt eſt humana quia exquo talis conſtitutio non eſt purè humana, eo quòd eadem res, quæ prohibetur per illam conſtitutionem, eſt etiam diuina conſtitutinne prohibita. ideo talis conſtitutio non poteſt ſimpliciter tnlli, ſed tantum prn quanto eſt humana, poteſt tnlli. Quarta pars prnbatur: quia cuilibet colpæ correſpondet pęna aliqua. igitur ſi per diſpenſationem Papæ poteſt præſeruatiuè tolli culpa aliqua, etiam poterit per eandem præſeruatiuè tnlli pęna aliqua illi culpæ debita. Exemplum de hac quarta parte, ſi Papa probiberet Iudęis, vel chriſtianis mutuationem vſurariam, adijciens pęnam, puta excōmunicatinnis in chriſtiannos, & pęnę pecuniariæ, vel corporalis in Iudęos, vel etiam excūmunicationis per indirectum (ſicut & indirectè excommunicari poſſunt Iudæi) ſi tunc Papa illam conſtitutinnem reuocet, eam deſtituendo tntaliter, vel eam ſuſpēdat quò ad aliquos, quos ab illius cnnſtitutionis nbſeruantia deobligat, ſaltem prn tempore, & quns vult non incurrere tales pœnas, tales non incurrent illam culpam & pęnam, quam aliàs incurriſſent, ſi illa deſtitutin, ſuſpenſio, uel diſpenſatio non fuiſſet facta. ſicut enim contingens foit eum illam cnnſtitutionem edere, & pęnas adijcere, ita non eſt impoſſibile eum eandem reuocare, & pęnas tollere.

Quinta pars prnbatur, quia (vt videtur) Papa diſpenſando contra ſuam conſtitutinnem humanam prnhibentē vſuras aliquas, ſcilicet deobligando ab incurſu culpæ & pœnę illius conſtitutionis peccaret. igitur non poteſt diſpenſare contra illam conſtitutionem. loquendo de poſſe quo id dicitur quis poſſe, quod licitè poteſt. conſequentia nota. Antecedēs probatur, quia Papa peccat, ſi diſpenſet cum aliqun ſuper tali actu, qui etiam diſpēſatione retenta remanet peccatum. modo ſic eſt hic. igitur. Minor probatur, quia etiam diſpenſatinne Papæ nbtenta mutuatio uſuraria remanet peccatum exercenti eam: quia quamuis tunc nō haberet illa mutuatin culpam, uel pęnam in nrdine ad legem humanam, tamen haberet culpam & pęnam per legem diuinam. Maior autem prnbatur duabus rationibus, & quatuor auctoritatibus. Prima ratio, quia conditor legis humanæ, ſiue ſit Papa, ſiue imperator, eſt conſtitutus a Deo, & ab illo habet ſuam auctoritatem, qui ſibi mandauit & commiſit adminiſtratinnem uice ſua. Modò qui alicui aliquid mandat, non dicitur mandare ei, ut quicquam faciat contra ſe. igitur illicitè facit concedendo aliquid contra legem ſui ſuperinris, cum non habeat ius id agendi. Secunda ratio, quia conſentit in actu, ſuper quo diſpenſat. Modò conſentire in actum, qui remanet peccatum, eſt peccatum. Secundò probatur quatuor auctoritatibus. Prima. Nam in c. nulli fas. 25. q. 1. ubi textus loquitur de iure diuinn & canonico, dicitur ſic. quia nos, qui potentiſſimi ſacerdotis adminiſtramus officiū talium tranſgreſſionum culpa reſpiciet, ſi in cauſis Dei deſides fuerimus inuenti: quia meminimus, quòd timere debemus, qualiter comminetur Deus negligentię ſacerdotum. Secunda auctoritas: quia in c. ſunt quidam. ea. q. ſic ait. Vbi aperte Deus, uel eius Apoſtoli, & eos ſequentes ſancti patres ſententialiter aliquid diffiniierunt, ibi, non nouam legem romanus Pontifex dare, ſed potius quod prædicatum eſt uſque ad animam, & ſanguinem confirmare debet. Tertia auctoritas eſt in c. contra ſtatuta. ea. q. ubi textus ſic dicit. Contra ſtatuta canonum aliquid concedere, uel mutare, nec quidem huius Sedis poteſt auctoritas. Quarta auctoritas eſt in c. omne. ea. q. ubi ſic dicitur. Nequaquam enim, quod contra euāgelicam, uel propheticam, uel apoſtolicam doctrinam conſtitutione ſiue eorum, ſiue ſanctorum patrum actum fuerit, ſtabit. In his igitur auctoritatibus habetur & maximè in tertia, ꝙ ſi aliqua eſt conſtitutio, etiam canonica, non licet Pepæ contra illam diſpenſare, ſi illa conſtitutio nō eſt purè canonica & humana, puta ſi eſt ſuper actu, qui etiam remanet peccatum diſpenſatione, uel conceſſione Papæ nbtenta. pro quanto adhuc ille actus eſt contra legem diuinam & non tantum contra humanam. Et quod in quarta auctoritate uult, ꝙ etiam talis conceſſio non ſtabit, intelligitur, ſcilicet quò ad hoc, quòd ille, cui talis conceſſin, uel diſpenſatio eſt facta, ſit excuſatus ſimpliciter. Nam nec ipſe eſt excuſatus culpa & pœna in foro Dei, licet ſecundùm quid a culpa & pęna, quæ ex humana lege fuiſſet contracta, ſit excuſatus, ut tertia & quarta pars dicunt, nec etiam cōcedens, uel diſpenſans eſt excuſatus a culpa & pęna in foro Dei.

Secunda concluſin. Sicut prima cōcluſio quò ad omnia ſua membra eſt uera de diſpenſatinne, quam Papa faceret cum Iudæis ſuper illo actu, qui eſt mutuare ad

vſuram, ſic etiam eadem concluſio quò ad omnia quinque membra eſt vera, ſi formetur de diſpeſatione, quã faceret Papa cum poteſtate ſeculari, ut prælato eccleſiaſtico ſuper illo actu, qui eſt dare ſecũdo vel tertio modo licentiam motuandi ad vſuras. Probatur illa concluſio, quia ſicut Iudæis eſt mortale peccatum tam ex lege diuina, quàm humana ille actus, ſcilicet mutuare ad vſuram, ita poteſtati ſeculari & prælato eccleſiaſtico mortale peccatum eſt datio licentiæ ſecundo, vel tertio modo tam ex lege diuina, quàm humana. ergo ſicut omnia membra primæ concluſionis ſunt vera, ſic omnia membra huius ſecundæ concluſiouis erunt vera. tenet conſequentia: quia fundamentum probationum omnium membrorum primę conclnſionis couſiſtit in hoc, quòd mutuare ad vſoram eſt Iudæis mortale peccatum ex lege diuina, & uon tantum ex lege humana. Modò vbi fundamentum eſt idem, probauo eſt eadem. Item rationes & auctoritates, quibus omnia membra primæ conclusionis ſunt probata, poſſunt applicari ad omnia membra huiùs ſecundæ concluſionis, vt patet practicanti. Secundò ſpècialiter probantur duo prima membra, & hoc ſic: quia datio licentiæ ſecundo vel tertio modo ad mutuandum ad vſuras includit couſenſum iu crimen vſurarum. & conſentire in crimen proximi, eſt mortale ex lege diuina & humana prohibitum, vt oſtenſum eſt ſupra per vtrãque legem, etiamſi ille conſenſus fiat ad maximum malum vitandum, vel ad maximum bonum conſequendum. ergo Papa non poteſt diſpenſare cum poteſtate ſeculari, vel prælato eccleſiaſtico, vt omnino licitè valeat, nec etiam omnino impune valeat talem dationem licentię agere. etiamſi per illam diſpenſationem poſſet vitare maximum malum, aliàs uõ vitabile, vel maximum bonum eſſequi, aliàs non obtinibile. tenet conſequentia. quia Papa diſpenſando met conſentit in illam dationẽ licentiæ, quæ eſt mortale peccatum, & conſentiendo in illam dationem licentiæ conſequenter conſentit in crimen vſurarum. Et intelliguntur duæ primæ partes concluſionis ſecundæ ſic. quòd non ſolum Papa non poteſt diſpenſare ſoper illa datione licentiæ loquendo de poſſe licitè, ſed etiam nec de abſoluto poſſe. & hoc effectuali, ideſt ſi atientet diſpenſare cum aliquo prælato, vt ille omnino licitè, vel omnino impune valeret dare taliter licentiam, ipſa eius diſpen ſatio non ſortietur effectum, quia diſpenſatus non dabit omnino licitè, nec omnino impune talem licentiam. Secundò eadem duo prima membra probantur ſic. Dare ſecondo vel tertio modo licẽtiam exercendi vſuras non eſt minus peccatum, quàm dare ſecundo vel tertio modo licentiam rapiendi, furandi, & meretricandi, ſaltem ſtando in genere grauitatis: quia quælibet talis datio licentiæ eſt peccatum mortale. Modò Papa non poſſet (ſiue loquamur de poſſe licito, ſiue de abſoluto poſſe ſaltem effectuali) diſpenſare quòd aliquis prælatus, vel poteſtas omnino impune poſſet date ſecũdo vel tertio modo licentiam prædictam faciendi, ſcilicet meretricãdi, rapiendi &c. ergo nec in propoſito.

Contra prædictas concluſiones arguitur. Papa poteſt diſpenſare contra legem diuinam. igitus fundamẽtum vtriuſque concluſionis quò ad primas duas partes eſt falſum. tenet couſequentia: quia fundamentum vtriuſque eſt, quòd ex quo tam exercere vſuras, quàm dare ſecundo, vel tertio modo licentiam eas exercendi ſit contra legem diuinam. ideo Papa non poſſet diſpenſare, vt illi actus fiant omnino licitè & impune. Antecedens probator: quia ius diuinum poteſt modificari per conſtitutiones principum, vt in c. cum omnes. & iu c. quæ in eccleſiarum. de conſtitutionibus. cum ibi notatis per doctores. Modò diſpenſatio contra ius diuinum eſt quędam modificatio. igitur principes poſſunt diſpenſare contra ius diuinum. Papa autem eſt maximus principum. igitur antecedens verum. Ad hoc argumentum reſpondet quidam dicens. quandoque aliquid eſt malum, quod aliqua ratione poteſt fieri bonum. & tunc Papa poteſt interpretari & modificare ius diuinum, vt patet in e. licet. de ferijs. vbi dicitur, ꝙ inſtante neceſſitate licitum eſt piſcari diebus dominicis capiendo allecia, quę ſe terrę inclinauerint, eo quòd ſi tunc nou caperentur, uon poſſent poſtea capi: quia raro fit illa inclinatio eorum, & tamen feriæ ſunt introductæ iure dinino, actus enim piſcandi eſt iu ſe licitus, qoamuis ratione diei prohibeatur. Quandoque eſt aliquid ita malum in ſe, ꝙ nulla ratione poteſt fieri bonum, vt eſt vſura. & tunc nou poteſt illud interpretari, vel modificare cap. ſuper eo. de vſuris. Hęc ſolutio deficit quadrupliciter. Primò. in primo membro diſtinctionis. & arguitur contra ipſum ſic. Si aliquis actus ſit malus, qui tamen aliqua ratione poteſt fieri bonus: vt puta aliqua circunſtantia acccedente. aut ergo ius diuinum prohibens talem actum malum prohibet eum tam non accedente tali ratione, hoc eſt acceptum ſine illa circunſtantia, quàm accepium cum illa circunſtantia, aut prohibet eum tantum acceptum ſine circunſtãtia tali. Si primo modo, tunc Papa non poterit ſuper tali actu facere modificationem circa ius dininum, ſic quòd neque licebit Papæ diffinire & dicere illum actũ accedente tali ratione vel circunſtantia eſſe licitum, neque etiam licebit illum actum accedẽte tali ratione concedere alicui, qoia ex quo actus etiam cum illa circunſtantia captus eſt prohibitus a iure diuino ex intentione & voluntate Dei, nou licebit ei dicere prohibitũ licitum, nec concedere. & per conſequens conſentire in illicitum: quia vhe his, qui dicunt malum bonum, & magis his, qui concedunt malum tanqnam bonum. Vnde etiam ſcripturam ſacram, in qua cõtinentur præcepta Dei interpretans aliter quàm fuerit mẽs ſpiritus ſancti, a quo eſt inſpirata, puta falſè eam exponẽdo, dici poteſt hæreticus, vt dicit Hiero. vt patet. 23. q. 6. c. hęreſis. Si ſecundum, tunc diffiniendo, uel concedendo actum captum cum tali circunſtantia tanquam licitũ, non dicetur a parte rei modificare ius diuinum prohibens actum: quia ius diuinum non prohibuerat a parte rei illum actum taliter circunſtantionatum, quãuis enim prohibuiſſet illum actum, & nihil adiciſſet, ſcilicet qualiter veſtitum, vel uon veſtitum vellet eſſe prohibitum, tamen mens legislatoris, ſcilicet Dei uõ fuiſſet illum actum prohibere accedente tali ratione vel circunſtantia. Et vltra ſi non dicetur Papa modificare a parte rei ius diuinum, quamuis ſolum ſecundùm ſuperficiem literę, tunc nec etiam dicetur diſpenſare cõtra ius diuinum, & per conſequens ſolummodo non ſatisfacit argumento: quia argumentum tendit ad probandum, quòd Papa poſſit diſpenſare contra ius diuinum, cuius oppoſitum fuit fundamentum concluſio-

num

num poſitarum. Secundò improbatur prędicta ſolutio arguendo exemplariter in illo exemplo, in quo prædictus doctor exemplificauit de primo membro primę diſtinctionis. Nam dato (non tamen conceſſo) ꝙ opus ſeruile facere dominico die, cuiuſmodi eſt piſcari, eſſet prohibitum iure diuino, aut ergo ius diuinum prohibens tale opus illa die fieri prohibuit tale opus etiam accedente illa ratione, propter cuius acceſſum conceſſum eſt a Papa capere allecia, vt habetur in c. licet. extra, de ferijs. aut nõ prohibuit tale opus, quando acceſſerit illa ratio. Si primum. igitur de mente Dei fuit, ꝙ vellet illum actum eſſe prohibitum etiam accedente tali ratione vel circunſtantia. igitur Papa non poteſt licitè diffinire eum eſſe licitum, nec concedere illum ut licitum. Si ſecũdum, tunc diffiniendo, vel concedendo illud opus vt licitum, non diceretur a parte rei modificaſſe ius diuinum: quia ius diuinum non prohibuerat a parte rei illud opus accedente tali ratione. Tertiò improbatur prædicta ſolutio: quia malè exemplificar de actu malo primo modo exiſtente contra ius diuinum, per hoc quod eſt piſcari die dominico, vel etiam aliud opus ſeruile materiale facere. Nam facere opus ſeruile die dominico licet ſit regulariter loquendo actus malus, non eſt tamen contra ius diuinum, patet tripliciter. Primò: quia ſi ſic. maximè quia eſſet contra legem diuinam veterem prohibentem operari ſeruilia opera ſed hoc non: quia illa lex non facit mentionem de dominica, ſed de ſabbato. Sabbatum autem nõ eſt dominica dies, igitur ex illa lege non habetur condemnatio illius actus, qui eſt operari ſeruilia dominico die. Etſi dicas, dominica ſucceſſit ſabbato, hoc non ſatisfacit argumẽto: quia quęro quis ordinauit dominicam pro ſabbato, aut Deus, aut homo? non Deus: quia nec in veteri lege hoc fecit, nec vllibi in noua lege fecit, vt patet diſcurrendo per omnes libros noui teſt. vbi nullibi pręcipitur nobis, ut colamus dominicam pro ſabbato, ſed tantum hoc præcipitur in iure humano, ſcilicet canonico. & per conſequens dominico die operari ſeruilia erit actus malus contra ius humanum immediate exiſtens non contra diuinum. Secundò ſic, lex uetus hodie nec quò ad cerimonialia, nec quò ad iudicialia obligat, eo ꝙ quoad illa eſt mortua & euacuata, licet eius moralia hodie obligent. Præceptum autem de nõ operando ſeruilia ſabbato non eſt morale quoad determinationem temporis: quia non plus recta ratio dictat, quòd fiat illa die illa ceſſatio operum ſeruilium, quàm quòd alia die fiat: quinetiam rationes congruentiæ inueniri poſsent, quòd alia fieret die. igitur ſi etiam nomine ſabbati veniret dominica dies: adhuc non eſsemus hodie ex lege diuina veteri obligati ad non operãdum ſeruialia die dominica. nec etiam ex noua: ut patet. igitur tantum eſſet illa obligatio ex lege humana, & per conſequens operari illa die tantum eſt malum contra ius humanum immediate. Tertiò ſic, quia etiã dato quòd determinatio temporis eſset moralis, tamẽ ceſsatio ab operibus ſeruilibus nõ eſt de præcepto morali niſi pro quanto eſt impeditiua vacationis diuinorum, quę vacatio eſt de præcepto morali pro quanto recta ratio & lex naturæ dictauit, quòd eſt aliquando vacandum diuinis laudibus, vel cultui. ergo ſiquis vacaſset diuino cultui, ut puta audiendo miſsam: & ita expleſſet vacationem, quæ determinata eſt, & poſt operaretur ſeruilia: illud operari non eſset contra præceptum morale: quia illud non impeditiuum vacationis debitæ vel ſibi præceptæ. & per conſequens non erit illud operari malum contra legem diuinam. ergo tantum contra legem humanam, & per conſequens ſiquis cum licentia Papæ etiam ratione aliqua accedẽte operetur ſeruile opus dominico die, non dicetur illa operari ex modificatione Papæ facta circa ius diuinũ, ſed tantum facta circa ius humanum. immo, quod plus eſt, ſiquis etiã pro nulla parte dominicæ diei vacaſset diuino cultui, ſed totaliter intendiſset operi ſeruili, & hoc de licentia Papæ feciſset, non diceretur feciſse ex modificatione Papę facta circa ius diuinum: quia etiã nec talis vacatio diuinorum eſt de lege diuina pura hodie obligante, quando illa vacatio accipitur cum determinatione temporis, determinatio enim temporis eſt ex lege humana. Vnde ad ſatisfaciendum legi diuinę, vel naturali hodie obliganti ad vacationem diuini cultus ſufficeret aliquando vacare diuino cultui quocunque die, vel hora id fieret. licet ad hoc vt ſatisfiat legi humanæ canonicæ requiratur, quòd determinatis diebus id faciat, & determinato cultu. Quartò principaliter improbatur, prædicta ſolutio ſic. Homicidium eſt malum ſecundo modo, & contra diuinum ius, & tamen Papa & Imperator poteſt ſuper homicidio facere modificationem circa ius diuinum, loquendo de modificatione eo modo, quo prædictus doctor de ea loquitur. igitur membra diſtinctionis coincidunt; quia circa vtrumque malum actum poterit fieri modificatio per Papam circa ius diuinum. & ſic ſolutio nulla. Antecedens pro prima parte probatur: quia nõ eſt minus malum quàm vſura, quam ipſe pouit malam ſecũdo modo. Pro ſecuda verò parte probatur: quia quãuis homicidium ſit malum, tamen poteſt aliqua ratione accedente fieri bene, puta ſi occidendus ſit reus mortis: & occidens ſit iudex eius, uel etiam ſi occidendus ſit innocens, & occidens ignoret, ignorantia probabili, eo quòd occidendus conuictus eſt per falſos teſtes, quorum falſitas omnino latuit. & latet iudicem propter indeprehenſibilitatem falſitatis teſtium. Aliter igitur ſoluendum eſt argumentum. & hoc tripliciter. Primò, quòd modificare aliquod ius accipitur dupliciter ſicut & diſpenſare acceptum eſt dupliciter, ut patuit in prima concluſione. Hoc ſuppoſito dicendum, ꝙ Papa poteſt modificare ius diuinum modificatione ſecundo mõ accepta, non autẽ primo mõ: & tñ modificatio ſecundo mõ poſſibilis Papæ circa ius diuinum nõ dẽt dici fieri contra ius diuinum a parte rei: quia talis non fit contra intentionem Dei, qui tulit illud ius, immo oportet, quòd fiat ſecundùm intentionem eius. Et rũo cum ultra arguitur. uſura eſt contra ius diuinum. igitur Papa poteſt ſuper ea modificationem & diſpenſationem facere. Hæc conſequentia deficit dupliciter. Primò: quia eſt ex puris indefinitis: quia vult ſic reduci ad formam ſuper actu exiſtente cotra ius diuinum Papa poteſt diſpenſare, ſeu modificationem facere. vſura eſt actus exiſtens contra ius diuinum. igitur poteſt ſuper vſura facere modificationem. Et ſi maior vniuerſalitetur, dicendo ſcilicet, ſuper omni actu exiſtente contra ius diuinum &c. erit falſa, tamen etiam non eſt vera, prout eſt indefinita. Secundò deficit: quia & ſi Papa poteſt modificare ius diuinum, tamen per hoc non ha-

betur,

betur, ꝙ ergo poſſit diſpenſare contra ius diuinū: quia non eſt conceſſum, quòd poſſit alterare ins diuinum, ſed tantom modificare ius diuinum. ideſt interpretari vel declarare, in quo caſu non voluerit Deus intelligi ſuum ius. Modò ſi Papa declaret, quòd Deus non intellexiſſet ſuā prohibitionem de vſuris quò ad iudæos, nec etiam quò ad concedentes licentiam fœnerandi, non modificaret ius dininum ad mentem Dei, & per conſequens non licitè poſſet. Nec mirum, ꝙ Papa poteſt modificare ius diuinum ſecundo modo capiendo modificationem, ſcilicet pro interpretatione. Nam etiā doctor theologiæ id poteſt, licet in hoc differant, ꝙ interpretatio Papæ eſt iudicialiter auctoritatiua. Interpretatio autem doctoris theologiæ inquātum talis eſt tantum ſcholaſtica & doctrinalis. Sed quia per illam ſolutionem ſolum habetur qualiter intelligendum ſit quòd Papa poſſit modificare ius diuinum non autem qualiter alij principes poſſint illud modificare. Auctoritas autem allegata ex c. cum omnes. & c. quæ in eccleſiarum. loquitur in plurali de principibus. Ideo ſecunds ſolutio eſt addenda, pro qua ſupponitur, quòd ius diuinum capitur dupliciter. Vno modo pro iure, quod a Deo latum eſt, & adhuc vigorem obligationis habet. & ſic lex euangelica eſt ius diuinum. & hoc modo etiam lex vetus ante aduentum Chriſti fuit ius diuinum, non autem hodie. Alio modo pro eo, quod olim a Deo fuit latum & poſt euacuatum, ſed tamē de nouo ab homine inſtitutum eſt, vel pro eo quod ab homine inſtitutum eſt, conformiter tamen ad legem diuinam olim latam, nunc autem euacuatam. Exemplum primi, vt ſi princeps etiam ſecularis aliqua iudicialia præcepta veteris legis in ſuo regno inſtitneret dando illis ex ſua poteſtate robur obligationis, quæ olim habuerunt robur diuinæ obligationis. Exemplum ſecundi, vt præceptum de non exercendo opera ſeruilia die dominica, quod inſtitutum eſt ab homine conformiter ad legem diuinam, quæ olim pręceperat non exerceri ſeruilia die ſabbati. Ad propoſitum, principes igitur etiam alij a Papa poſſunt modificare ius diuinum captum ſecundò modo. ideſt iudicialia ve legis per eos inſtituta (quæ olim erant de iure diuino) & hoc modificatione ſecundo modo, ſcilicet explanando, vel declarando, in quibus caſibus velint ea non fore obligatoria. immo etism modificatione primo modo, puta deobligando aliquem in aliquo caſu a talibus præceptis, etiam in caſu, in quo aliàs ille & alij regulariter loquēdo fuiſſent obligati. Tertiò etiam poteſt dici, quòd nō habetur in capitulis allegatis expreſsè, nec etiam ſufficienter inde elici poteſt prædicta auctoritas, ſcilicet ꝙ Papa poſſit modificare ius diuinum, vt patet intuenti illa capitula. quòd autem doctores ibi illam notant, nihil arguit: quia non fundatur hoc eorum notatum in capitulis illis, ſed id notant more ſolito, quo conſueuerunt ad ſua notabilia, & opiniones adducere nonnunquam textum, vbi non poteſt fundari, quod notant, experientia teſte in multis. Et ſi aliquod aliud capitulum allegetur, vt puta. c. licet. de ferijs. ubi id videtur haberi. Dicēdum, ꝙ non habetur ibi, niſi ꝙ Papa modificat præceptum de non exercendo quoddam ſeruile opus die dominico, vel alijs feſtis. Modò illud præceptum non eſt de iure diuino, ſaltem primo modo, ſed humano, vt oſtēſum eſt. Si etiam id probetur per hoc, quòd Papa & eccleſia ac imperator modificant præceptum, non occides, concedendo homicidia in aliquo caſu. reſponſum eſt, ꝙ ibi non diſpenſat, nec vllam modificationem facit Papa, vel imperator, vel eccleſia, niſi modificationem ſecundo modo captam, & hoc non contra ius diuinum, ſed ſecundùm illud ius, eo quòd talia homicidia, qualia prohibet ius diuinum, non cōcedit Papa, vel eccleſia, nec concedere poſſet, ſed illa tantum, quæ etiam ius diuinum conceſſit. Si iterum & quartò probetur: quia ius diuinum præcipit reſtitui alienum, & tamen Papa & imperator cōcedunt, quòd quis rem alienam reſtituere non teneatur in caſu, quo eam pręſcripſit. Dicendum, ꝙ Papa & Imperator non concedunt, ꝙ quis rem alienam manentem alienam non teneatur reſtituere. rem autem alienam, quæ facta eſt propria, concedunt non reſtituendam. Modò res, quam quis præſcripſit, licet ſit aliena, quàmdiu pręſcriptio currit, & nō eſt completa, talis res deſinit eſſe aliena, & efficitur propria præſcribenti. & hoc auctori tate eius, qui habet transferre dominia rerum. Modò lex diuina nō mandat reſtituere rem alienam factam propriam, ſed tantum manentem alienam. Si quas alias probationes adducerent domini iuriſtæ, poſſent omnes ex prædictis fundamentis tactis ſolui ſimiliter Si etiam quintò allegetur, quòd Papa reſtringit numerum teſtiū, & etiam auget eum in certis caſibus, quod tamen eſt contra ius diuinum, quod ſtatuit numerum determinatum ſufficere & non vltra requiri, & etiam determinatum numerum requiri, & non minorem ſufficere, quando ait Deu. 17. In ore duorum aut trium teſtium peribit, qui interficietur. Nemo occidatur vno contra ſe dicente teſtimonium. Dici poteſt dupliciter. Primò, ꝙ illud eſt iudiciale præceptum veteris legis, & per conſequens non obligans virtute legis ueteris pro ſtatu nouæ legis, ideo ſi Papa contra ipſum, vt eſt iudiciale, aliquid diſpoſuit, non per hoc haberetur, ꝙ diſpēſaſſet contra ius diuinum, niſi ſecundo modo captum. Contra tamen hanc ſolutionem replicabitur poſt tertiam ſolutionem. Secundò poſſet dici, etiamſi illa lex eſſet moralis, tamen loquitur in caſu, ubi quis occidēdus eſt. In tam ardua autem cauſa Papa non diſpoſuit oppoſitum, ſcilicet ꝙ ſufficiat unus teſtis, & forte nec id diſponere poſſet. Quod autem diſponit in certis caſibus, non ſufficere duos, vel tres, ſed requiri plures, nō haberetur, ꝙ per hoc diſpoſuiſſet cōtra prędictum ius, quia nec prędictum ius negat plures requirendos, ſed vult, ꝙ ad minus ſint duo, vel tres, & per hoc non negat, quin plures poſſint requiri. Sed nec hæc ſolutio quo ad ſuam primam partē ſatisfaceret ſimpliciter, immo nec quò ad ſecundam eius partem: quia & ſi per hoc eſſet reſponſum ad auctoritatem prędictam, vt ponitur Deu. 17. tamen alia ponitur generalior Deu. 19. ubi dicitur. Non ſtabit teſtis vnus contra aliquem, quicquid illud peccati & facinoris fuerit, ſed in ore duorum aut trium teſtium ſtabit omne verbum. Tertiò ergo poſſet dici, ꝙ dato ꝙ etiam voluiſſet, ꝙ deberēt ſufficere duo, vel tres, & non eſſet augendus numerus teſtiū, tamen non ſic intellexiſſet, quin rationabilibus ſuperuenientibus cauſis poſſet humanus legiſlator augere numerum teſtium, eo ꝙ non expediebat ſingulos caſus occurrere poſſibiles particulariter ponere in lege, ſed eos reliquit diſcreto arbitrio humani legiſlatoris & execu-

toris

toris legis diuinæ,cui in hoc tradidit facultatem arbitrandi ſecundùm conditionem caſuum occurrétium, quo modo etiam aucta fuit pęna furis tempore veteris legis.Nam cũ lex diuina in rebus inanimatis ſtatuiſſet tantum pęnam dupli,& pęnam quadrupli,ſiquis furatus eſſet ouem, & pęnam quintupli, ſi bouem,vt patet Exo.22.& tamen poſtea per rectores populi iſrael ſtatuta fuit pęna ſeptupli,ut patet Prouerbi. 6. ubi dicitur de fure,deprehenſus quoque reddet ſeptuplum. vbi dicit poſtilla. quòd propter incrementum furti fuit additum ad pęnam legis, vt homines a furto cohiberẽtur,nec eſt contra legem: quia non inhibuit addere ad pęnam pro bono reip.Hęc ille.Et ita in propoſito,ſi Papa diſponeret, ꝙ in certis caſibus requirantur plures tribus,non propter hoc diſpenſaſſet capiendo diſpenſare primo modo, ſed tantum ſecundo modo, & hoc nõ contra ius diuinum, ſed ſecundùm illud ius : quia expoſuiſſet qualiter ius diuinum eſſet rite intelligẽdum. Et ſi cõtra primam ſolutionem argueretur, dato quòd eſſet iudiciale,tamen de nouo eſſet a Chriſto inſtitutũ in lege euangelica & approbatum.Vnde Ioan.8.ait.Iudæis.In lege veſtra ſcriptum eſt:quia duorum hominũ teſtimonium verum eſt.ergo vt ſic eſſet ligans auctoritate diuinę nouæ legis,&ſi non veteris. Nam præcepta nouę legis ligant,etiamſi non ſint moralia,ſicut eſt præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo,quod non eſt diuinũ morale, ſed diuinum ceremoniale, vel ſacramentale nouæ legis.& poteſt dici diuinum poſitiuum, nõ diuinum morale.ſeu naturale,ideſt fundatum in lege naturali. Dicendum, quòd quando Chriſtus prædicauit legem euangelicam,adhuc lex moſaica non ſolum currebat & ſeruabatur licitè a Iudęis: immo debebat ſeruari etiam quò ad iudicialia & ceremonialia vſque ad mortem Chriſti, ſaltem quò ad illa ceremonialia,loco quorum non erant inſtituta alia ceremonialia, vel ſacramẽtalia nouæ legis.quod dico:quia pręceptum de circuncisione non obligabat abſolutè iudæos a tempore, quo Chriſtus prædicauit baptiſmum : quia poterant tunc loco circuncisionis accipere baptiſmum, qui tunc erat conſilij, & conſilium de baptiſmo deobligabat ab abſoluta ſuſceptione circuncisionis, tantum enim erãt obligati ſubdiſiunctione ad ſuſcipiendum vel circuncisionem,vel baptiſmũ .Et ſic ex prędicta allegatione Chriſti non habetur,ꝙ ergo hodie liget præceptum allegatum, ſicut nec præceptum de ſeruando ſabbatum ligat hodie, quod tamen Chriſtus allegauit dicens Ioan. 7. Si circuncisionem accipit homo in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi &c. vbi innuit, ꝙ præceptum de non operando ſabbato obligat,ita tamen ꝙ liceat circuncisionem facere ſabbato : immo circuncisio debet fieri die ſabbato,ſi ſabbatũ eſt octaua dies a natiuitate pueri.Et tamen neutrum allegatum per eum habet hodie veritatem pro ſtatu nouæ legis.ſicut enim allegat præceptum de dandis decimis etiam minutis dicens. Hæc quidem oportuit facere &c. & tamen hodie non obligat ex lege diuina,ſed humana,quæ de nouo illud iudiciale renouauit, ꝓut alias in tractatu de quota decimarum dixi.Hæc autem ſolutio quamuis ſatisfaceret argumento, prout tantum allegat prædictam auctoritatem Ioan.8.tamen non ſatisfaceret,ſi allegarentur aliæ auctoritates nouę legis,vtputa Mat.18.vbi ait Petro de fratre corrigendo correctione fraterna.Si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos,ut in ore duorum teſtium, vel trium ſtet omne verbum,ubi videtur ſtatuiſſe etiam pro ſtatu nouæ legis determinatum numerum teſtium tanquam ſufficientem & requiſitum. & hoc in caſu denunciationis fratris non correcti, & non tantum in hoc caſu,ſed in omni : quia addit, omne verbum, ideſt omnis cauſa diſcutiatur duobus vel tribus teſtibus. Similiter etiam Paulus. 2. Corin. 13. dicit. Ecce tertiò venio ad uos, ut in ore duorum uel trium teſtium ſtet omne verbum . ubi videtur ut præco legis diuinæ allegare prædictum pręceptum, tã Chriſti, quàm legis moſaicę tanquam pro ſtatu nouæ legis eſſe obligatorium,etiam ex lege diuina,ideo ſoluatur finaliter per tertiam ſolutionem ſupra datam ad prædictam probationem de numero teſtium.

Secundò arguitur contra utramque concluſionem. In multis caſibus concedit Papa mutuanti,etiã ſi chriſtianus eſt, recipere vltra ſortem, ut patebit in ſequentibus quæſtionibus. ſed mutuantem recipere vltra ſortem eſt committere mutuationem vſurariam.igitur Papa poteſt concedere mutuationem vſurariam,& ſic diſpenſare non tantum cum iudęis, ſed etiam cum chriſtianis ad exercendum eam, & per conſequens eadem ratione poteſt concedere, quòd conducantur vſurarij conductoribus dantibus eiſdem licentiam exercendi vſuras,ſaltem in prædictis caſibus vſurarum. Dicendũ, concedendo maiorem negatur minor,ſi ſaltem vniuerſaliter intelligatur. Non enim omnis mutuatio vbi recipitur vltra ſortẽ,eſt vſuraria, ſed oportet illud, quod vltra ſortem recipitur,eſſe quid temporale, & indebitum mutuanti, & quòd recipiatur ratione mutuationis,& ſic de alijs clauſulis tactis ſupra in quæſtione de diffinitione vſuræ.modo in caſibus illis, in quibus mutuanti licet recipere vltra ſortem, non concurrunt prædictæ clauſulæ,ſed deficiunt, ut patebit in proceſſu ſequentium quęſtionum. igitur non debet cõcedi, quòd in talibus caſibus ſit vſura conceſſa , ſed quædam mutuatio, quæ & ſi habeat aliqualem & imperfectam ſimilitudinem cum mutuatione vſuraria,non eſt tamen verè talis.Nec Papa conceſſit talem mutuationem,quaſi ſine eius conceſſione non eſſet aliàs conceſſa,ſeu quaſi aliàs eſſet prohibita iure diuino:quia tunc conceſſiſſe non potuiſſet,ſed conceſſit eas,ideſt determinauit , uel diffiniuit eas eſſe a Deo & a lege diuina,ac lege naturali conceſſas & non prohibitas eſſe,

QVAESTIO XXIX.

Vtrum mutuanti ex beneuolentia,vel propter beneuolentiam licitum ſit poſtea recipere aliquid oblatum non exactum ultra ſortem a mutuatario circa hoc, quòd mutuatio facta ſiat vſuraria. Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & ſex concluſionibus ,

Prima ſuppoſitio. Differunt mutuare ex beneuolentia, & mutuare propter beneuolentiam. Nam ſecundũ eſt magis commune reſpectu primi. Omnis enim mutuans ex beneuolentia etiam mutuat propter beneuolẽtiam,ſed non econtra. Nam ille mutuat ex beneuolentia,cuius mutuatio procedit a beneuolentia tanquam a cauſa effectiua , prępoſitio enim, ex,dicit circunſtantiam cauſæ efficientis tantum in his, quę non habent

causam

cauſam materialem ex qua, cuiuſmodi ſunt accidentia. Mutuatio autem eſt accidens, quia eſt actus humanus. & dico in his, qui non habent &c. quia in habentibus cauſam materialem ex qua, etiam dicit circunſtantiam cauſæ materialis ex qua, vt homo eſt ex corpore & anima. ſed præpoſitio propter, dicit circunſtantiam cuiuſcunque cauſæ. ut patet ſecundo phiſicorum, in c. quæ autem ſint cauſæ. Nam propter cauſam efficientem dicitur res eſſe. & ſimiliter propter cauſam finalem & formalem, magis tamen dicit circunſtantiam cauſæ finalis. Cum igitur dicitur quis mutuaſſe propter beneuolentiam. poteſt eſſe ſenſus, ꝙ beneuolentiam exiſtens in mutuante, fuerit cauſa illius actus. & tunc eſt idem quod mutuaſſe ex beneuolentia, poteſt etiam eſſe ſenſus, ꝙ beneuolentia obtinenda per mutuatorem apud mutuatarium fuerit cauſa finalis, quæ per modum cauſę finalis amatè & deſyderatè allexerit mutuantem ad mutuandum, & tunc non eſt idem quod mutuaſſe ex beneuolentia.

Secunda ſuppoſitio. Beneuolentia comprehendit amicitiam. Vnde beneuolentia eſt qualitas inclinans ad volendum alteri bonum, ſiue ille alius etiam econtra illi velit bonum ſiue non, & ſiue alium lateat hunc ſibi velle bonum, ſiue nón. Sed amicitia eſt ſpecies beneuolentiæ. Diffinitur enim ſic. Amicitia eſt beneuolentia in contrapaſſis non latens, ut habetur. 8. eth. c. 4. & dicitur in contrapaſſis: quia ad amicitiam requiritur, quòd alter, reſpectu cuius inclinat ad beneuolendum ei bonum, etiam econtra illi velit bonum, ideſt quòd etiam ſit econtra amicus eius, eſt enim amicitia includens relationem ęqniparantię. & etiam requiritur, quòd non lateant eos illę mutuæ volũtates de ſeinuicẽ.

Prima concluſio. Licitum eſt mutuare ex beneuolentia & etiam propter beneuolẽtiam, ly propter, dicit cauſam effectiuam. Probatur: quia mutuare eſt actus non ex genere malus, ſed licitus, vel ſaltem indifferens. igitur non reddetur malus per acceſſum circunſtantiæ illius cauſæ efficientis eum, ſcilicet beneuolentiæ, ſeu per hoc, quòd a tali radice procedit, ſcilicet a beneuolentia. Nam per hoc, quòd fructus procedit a radice bona, non inficitur. Modò beneuolẽtia eſt bona radix. Nam beneuolentia aut eſt amicitia, aut genus eius, & per conſequens eſt radix bona, amicitia enim eſt virtus quędam, vel cum virtute. 8. eth. in prin. & Sco. in 3. ait, quòd amicitia eſt perfectiſſima virtus moralis, & eſt ſpecies iuſtitiæ, & perfectiſſima inter oẽs ſpẽs eiuſdẽ. Itẽ mutuare ex charitate infuſa, ſiue acquiſita eſt licitum. igitur etiam ex beneuolentia eſt licitum. tenet cõſequentia: quia beneuolentia eſt charitas quædam, uel genus charitatis ſaltem acquiſitæ,

Secunda concluſio. Si propter, dicat circunſtantiam cauſæ finalis, licitum eſt mutuare propter beneuolentiam, ſi ibi ſiſtatur. Non autem ſi ibi non ſiſtatur, ſed beneuolentia vlterius ad temporalia ordinetur. Prima pars probatur, quia mutuare finaliter propter acquirẽdam virtutem in proximo tãquam quoddam bonum, vel etiam vt bonum ſpirituale ſibijpſi, non eſt illicitũ. Modò beneuolentia ſaltem aliqua eſt virtus: quia amicitia, & ſic mutuans propter beneuolentiam (ſi propter, dicat circunſtantiam cauſæ finalis) mutuat, ut illa virtus acquiratur in mutuatario, ideſt ut mutuatarius efficiatur beneuolus. & hoc in bonum mutuatarij, uel etiam in bonum ſpirituale mutuatoris. Nam etiã mutuans finaliter ut Deo placeat, & ut conſequatur præmium beatificum, licitè mutuat: quia opera virtutum poſſumus facere finaliter tam propter Deum, quàm etiam propter ſpirituale bonum proximi, & noſtrum ſpirituale commodum, ſcilicet beatitudinem. iuxta illud Pſal. Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum propter retributionem. Secunda pars probatur: quia ſiquis mutuaret proximo. ideo finaliter vt mutuatarius efficeretur beneuolus mutuatorij, quatenus mediante beneuolẽtia mutuatarij, mutuator conſequenter aſſequeretur temporalia bona, eius mutuatio eſſet vſuraria: quia eſſet cum intentione recipiendi temporale bonum vltra ſortem, quod temporale ſperatum etiam cauſa fuiſſet mutuationis. mutuatio autem tali intentione veſtita eſt uſuraria ex diffinitione habita. Vnde cum ſint tres ſpecies amicitiæ, ſecundum phyloſophum. 8. & 9. eth. ſcilicet vtilis, delectabilis, & honeſta. Amicitia honeſta eſt virtus, nec eſt æſtimabilis precio. Amicitia autem vtilis non eſt uirtus, & eſt æſtimabilis precio, ſicut & humana vtilitas, ideo propter vtilem amicitiam mutuare principaliter, eſt peccatum uſuræ, non ſic de amicitia honeſta.

Tertia concluſio. Siquis mutuauit ex beneuolentia, vel propter beneuolentiam eo modo, quo dictum eſt licere tali, licitum eſt in duobus caſibus poſtea recipere aliquid vltra ſortem a mutuatario, circa hoc quòd mutuatio præterita reddatur vſuraria. In quatuor verò non eſt ſibi licitum tale quid recipere. Prima pars probatur. Nam ſi mutuatarius ſibi aliquando donum ex mera liberalitate offert, & illud cognoſcit ut donum ſibi liberaliter oblatũ, & tali animo recipit: non peccat. probatur: quia ille, qui mutuat, per hoc quòd mutuat, non redditur peioris conditionis, quàm fuiſſet, ſi non mutuaſſet. Modò ſi nõ mutuaſset, licuiſſet ſibi aliquod donum ex mera liberalitate ſibi oblatũ recipere a proximo ſuo ut taliter oblatum. igitur & nunc ſibi licebit. Secundus caſus, ſi etiam mutuatarius non vt donum, nec etiã mera liberalitate tale quid offerat: ſed ut precium mutuationis, ac ut precium redimendi vexationem, eo quòd timet ſe poſtea malè habiturum apud mutuatorem, ſi non ſibi quid offerret vltra ſortem, puta timet, quòd mutuator concipiat maleuolentiam, propter quam poſtea non mutuabit ſibi, uel ſolutionem ſortis mutuatæ non differret, & huiuſmodi. Attamen mutuator non cogitat illud eſſe oblatũ ſibi a mutuatariu ex tali animo, ſed probabiliter credit, quòd ut verum donum & etiam ex liberalitate ſibi oblatum ſit. Probatur, quia non minus licet mutuanti recipere quid vltra ſortem a mutuatário, quàm homini liceret recipere a proximo rem furtiuam in donũ, ſi recipiens probabiliter credit rem eſse ipſius offerentis, & nõ furtiuam, ita quòd recipiendo non peccat, licet poſtea cũ incipit ſibi cõſtare rem eſse furtiuam, reſtituere tenetur: etiamſi conſumpta eſset res, antequam inciperet conſtare rem fuiſse furtiuam. ergo etiam ſecundus caſus tactus eſt licitus. tenet conſequentia: quia ſicut prohibetur homini recipere rem furtiuam in donum a fure, quæ non eſt recipientis: ita & ęquè & non plus prohibetur mutuanti recipere a mutuatario incrementũ ſortis non liberaliter oblatum. ergo ſi primum licebit propter bonam fidem interuenientem, etiam ſecundũ

ęrit

erit licitum eadem fide interueniẽte. An autem in hoc caſu licitè retineat, vel non, ſed reſtituere teneatur, dicetur in quarta cõcluſione. Caſus verò quatuor, in quibus nõ eſt licitum ſibi recipere aliquod oblatum a mutuatario ſũt iſti. Primus eſt, ſi mutuatarius illud vt precium mutuationis ſibi factæ, vel vt precium redimendi vexationem offert, & illud conſtat probabiliter mutuatori. Nam recipiendo peccat, quod probatur, quia detinendo peccat. igitur & recipiendo. conſequentia nota. Antecedens probatur: quia eam detinendo detinet rem alienam, quę ſcilicet non eſt in ſui dominio: quia ſi eſſet facta recipientis maximè titulo donationis, ſed hoc non: quia ibi non interuenit donatio: quia dans nõ liberaliter dat, nec verè per modum doni. Modò ad hoc ꝙ ſit donatio, requirit' libera volitio actiua ex parte donatoris, & non ſufficit datio quaſi coacta: alioquin datio, qua is, qui ſpoliatur, dat ſpolianti pecuniam ſuam, timens ne ſi reſiſtat, occidatur, eſſet donatio transferens datum in dominium ſpiritualis. Maior autem, ſcilicet ꝙ ſi talis res eſſet facta recipientis, hoc maximè eſſet titulo donationis. Probatur: quia non apparet quo alio titulo poſſet dici eſſe facta eius. ſi enim dicas, ꝙ titulo mutuationis actiuæ: puta quia mutuans ſibi ſeruiuit in mutuando, ſed hoc non: quia ille titulus non eſt ſufficiens ad transferendum rem in dominium recipientis. Nam ille titulus, ne ſit medium acquirendi dominium alicuius rei, eſt lege diuina prohibitus, ac inualidatus: ita vt non ſufficiat ad translationem dominij incrementi vltra ſortem in mutuatorem. Et ſi dicis, incrementum vſurarium transfertur in dominium vſurarij non obſtante, quòd mutuatarius nõ liberè offerat ipſum, nec vt donum ſed ut precium mutuationis. vel ut precium redimendi vexationem. igitur ratio prædicta nulla. Reſpondetur, quòd antecedẽs licet ab aliquibus concedatur, non eſt tamen verum apud omnes, & de illo alibi. Et etiam dato quòd trãsferretur in dominium eius: tamen adhuc ratio prædicta ſtaret, quia ſi dicatur, quòd mutuans velit recipere, atque detinere oblatum titulo mutuationis actiuè. & dicatur, quòd etiam ſit in eum translatum dominium illius rei, vt dicunt multi, adhuc tamen peccat retinendo & recipiendo etiam ſecundùm illos, qui dicunt, dominium incrementi transferri in vſurarium. & ſic etiã dato, quòd in caſu primo iam habito transferretur dominium in mutuantem, adhuc tamen peccaret detinẽdo, atque recipiendo, poteſt enim quis peccare detinendo rem aliquam, etiam cuius habet dominium, puta ſi illa res eſt obnoxia reſtitutioni. Secundus caſus, ſi etiam mutuatarius offerat id ex mera liberalitate, ſed mutuator credat credulitate probabili, vel equilibri mutuatarium non liberaliter offerre. De probabili probatur tripliciter. Primò. Nam ſi a parte rei mutuatarius non liberaliter offerret, & mutuator id crederet ſibi non liberaliter offerri, non liceret ſibi id recipere, ſicut in primo caſu probatum eſt. igitur etiam in hoc ſecundo. tenet conſequentia: quia cauſa, cur illicitus erat caſus pręcedens, radicaliter fundabatur in conſcientia probabili recipientis igitur eadem conſcientiam probabili durante manebit eadem ratio illiciti. conſequentia nota: quia vbi eſt eadem cauſa, ibi eſt idem effectus. Antecedens probatur: quia ſublata conſcientia probabili in præcedenti caſu ceſſat ratio illiciti, vt patet per ſecundum caſum licitum. Secundò hoc idem probatur. homini non eſt licitum recipere id, quod credit eſſe tale, quale ſi eſſet, a parte rei non eſſet recipiẽdum. Modò ſi in re eſſet non liberaliter oblatum, non liceret ſibi recipere. igitur etiam ſi credit ipſum tale nõ licebit. Tertiò ſic, non liceret mihi a te recipere in donum rem, quam crederem eſse furtiuam, licet non eſſet in re furtiua. ergo etiam incrementum oblatum nõ licet mihi recipere, ſi credam ipſum nõ liberaliter oblatum, licet ſit liberaliter oblatum. tenet conſequentia: quia æquè prohibetur vnum ſicut reliquum, ſi vtrobique ſubeſt veritas credulitatis. igitur etiamſi in vno nõ ſubeſt veritas, & tamen nõ licet propter credulitatem probabilem deſuper extendentem, etiam in reliquo non licebit propter credulitatem, etiam non ſubexiſtẽte veritate. De æquilibri vero probabilitate probatur: quia vbi agere contra conſcientiam probabilem etiam non habẽtem ſibi ſubſtratam veritatem eſt peccatum, ibi etiam agere contra æquilibrem: quia agendo cõtra equilibrem, exponit ſe æquilibri periculo mortalis peccati. modo æquilibri periculo ſuam animam exponere eſt neglectui exponere ſalutem contemnendo eam, & per conſequens tunc agitur contra charitatem ad ſeipſum. Et non capitur hic credulitas probabilis pręcisè pro ea, quę prouenit ex ſignis probabilibus rationabiliter mouere debentibus hominem, ſed generaliter pro credulitate, qua quis magis credit vnam partem quàm aliam, ſiue hoc proueniat ex probabilibus ſiue leuibus motiuis. Et æquilibris vbi vni parti nõ plus adheret, vel diſſentit, quàm alteri. Tertius caſus, ſi mutuatarius ex mera liberalitate offerat: & mutuator etiam hoc idem probabiliter credat ſibi taliter offerri, & tamen in effectu ipſum non vt tale quid: immo vt precium mutuationis recipiat: nolens vt donum recipere, peccat recipiendo: quia vt ſic recipiendo non acquirit dominium eius, vel ſi etiam acquireret, tamen reſtituere tenetur. & ſic detinendo peccaret, & per conſequens eadem ratione recipiendo. Quod autem vt ſic non acquireret dominium, vel ſaltem ſi acquireret, nõ tamen abſolutum, quin reſtituere teneretur. Probatur quia ibi non interueniſset vera donatio. illa enim requirit cõſenſum in donante & in donatario: ita quòd etiam donatarius illud vt donũ velit recipere, & alius aliter velit dare. Perficitur enim ille contractus neceſſariò interueniente conſenſu vtriuſque, ſicut in ſimili, ſi tu mihi aliquid ut donum mitteres, ego illud nuncio auferrem vt ſpolium, non accipiendo ut donum: non efficerer dominus eiuſdem, quamdiu non mutarem intentionem illam. ſecus ſi poſtea intentionem meam mutarem acceptando ipſum a te vt donum. Quartus caſus, ſi mutuatarius ex mera liberalitate offerat, & mutuator etiam hoc idem probabiliter credat atque etiam vt ſic oblatum recipiat conſilij animo. Attamen altera illarum duarum præſumptionum actu ſit, vel veriſimiliter ventura ſit apud alios homines, ſcilicet quòd datio illa non ſit liberalis, vel ſi ſit liberalis, non tamen eam conſtare talem mutuatori, immo mutuatorem recipere vt precium mutuationis per eũ factæ. Probatur iſte caſus; quia receptio ſcandalizans actiuè, vel de qua infirmi ſcandalizantur paſſiuè, etiam ſi aliàs in ſe eſset licita, efficeretur illicita propter ſcandalizationem ſibi accedentem, aut ſi eſset nata infamare ſuum

re ſuum actorem. modo quando altera prędictarum duarum præſumptionum adeſt, receptio erit ſcandaloſa, aut infamatiua actoris. Nã homines, apud quos eſt pręſumptio prædicta, cogitabũt illum eſſe vſurarium. Secundò ſic, quia actus etiam ſi in ſe licitus ſit, erit agẽti illicitus, ſi habeat notabilem ſpeciem mali, quia Apoſtolus. 1. ad Tim. 5. pręcipit dicens. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Modò prædicta receptio ſi adeſt, vtraque, vel altera prædictarum præſumptionum habet ſpeciem mali. Et ſi dicis, quando timendum eſt, ꝙ habeantur pręſumptiones. dic ꝙ exiſtentibus coniecturis aptis natis mouere ad præſumptionem, timẽdum eſt, adeſſe præſumptionem, & quanto plures concurrunt, tanto erit notabilior præſumptio, quanto verò pauciores, tanto minor & improbabilior. Et pro nunc enumero ſex. Prima eſt, ſi mutuatarius eſt homo notabiliter pauper, ita ꝙ non præſumatur donare aliquid, eo ꝙ ea quæ habet vix ſibi ſufficiunt. Secunda, ſi adhuc durat debitum ſortis: quia præſumitur, quòd ideo quid offerat: quia timet fortè repeti a mutuatore. Tertia, ſi mutuator conſueuit egre ferre, quando mutuatarij nihil ſibi offerebant vltra ſortem. Quarta, ſi mutuator conſueuit non dimittere diutius ſortem mutuatarijs nihil offerentibus, ſed repetere & alijs mutuare, qui aliquid offerunt. Quinta, ſi mutuator aliàs conſueuit manifeſtè ad vſuram dare. Sexta, ſi mutuator tempore mutuationis verbis, vel geſtibus intelligere dedit, ſe quid deſiderare vltra ſortem, licet nullum pactum fecerit, ſed tantummodo quaſi muſitauerit, etiamſi iocosè fecerit, dummodo alij ſeriosè dictum, vel geſtum eſſe credant. Hæ coniecturę contra mutuatorem etiam habentem ſinceram intentionem inducunt aliquam ex prædictis duabus pręſumptionibus, vel vtramque, & hoc maiorem vel minorem ſecundùm ꝙ omnes prædictæ concurrunt, vel non omnes ſed maior pars earũ. Hæ autem coniecturæ hic enumeratę ſunt nõ pro quãto habet eas reſpicere iudex in foro exteriori, quoniã & ſi ex illis poterit iudex in foro exteriori præſidens informare animum ſuum in caſu, vbi ventilaretur corã eo cauſa, in qua mutuatarius repeteret aliquid quod dediſſet mutuatori vltra ſortem: dicendo ſe illud vſuræ nomine dediſſe, non vt donum, & mutuator diceret, ſe vt donum recepiſſe, tamen hic non habent tractari documenta concernentia ſtrepitum iudicis exterioris in caſu mutui, ſed hic enumeratæ ſunt ex duplici cauſa, ſcilicet prout concernunt iudicem in foro pœnitẽtię, ideſt cõfeſſorem, & etiam reum eiuſdem, ideſt confitentem. De confeſſore quidem pro tanto: quia et ſi in foro pœnitentiæ credatur cuilibet pro ſe & contra ſe, & ita ſi confitens dicat ſe probabili conſcientia recepiſſe vt donum, non videtur opus cõfeſſori recurrere ad prædictas coniecturas ad inueſtigandum, ſi uerum dicat, vel non. Nam ſi mentitur neminẽ niſi ſeipſum decipit, nihilominus tamen ex alia parte poſſunt vtiles eſſe confeſſori dupliciter. Primò: quia ex quo cõtingere poſſet, ꝙ confitens eſſet fictus: & ſic fictus vellet confeſſorem decipere & ſeipſum, tamen ſi confeſſor aliquas coniecturas adduceret, facientes præſumptionem contra confitentem, poſſet conuincere eum de fictione, & reducere ad confeſſionem veram, & ad reditum veræ pœnitentię. Expedit enim confeſſori, ut non ſemper credat cõfitenti ad primam eius negationem, aut iuſtificationem ſui, ſed nonnunquam opus eſt, ut cum mentitur iniquitas ſibi, conuincat eum cautis interrogationibus & argumentis. Secundò, quia cõtingere poſſet, ꝙ confitens bona conſcientia recepiſſet credens ſibi vt donum oblatum: cuius tamen credulitas fuiſſet indiſcreta, ita quòd atteotis cõiecturis prędictis potius debuiſſet probabiliter oppoſitum credidiſſe & per conſequens a parte rei non fuiſſe liberam donationem. & ſic confitens detineret id, quod iure eſſet reſtituendum, & non reſtitueret, eo ꝙ perſeueraret in prædicta credulitate indiſcreta, in qua non reſtitutione pręiudicaret proximo, & etiam ſibi, & famæ ſuæ, quia non haberet ſufficientem excuſationem ex prædicta credulitate indiſcreta. ideo utile eſt confeſſori recurrere ad prædictas coniecturas, ut illis inuentis inducentibus præſumptionem notabilem commutat confitenti: vt inquirat, ſi mutuatarius ſibi vt donũ verè donauerit. quatenus ſi comperiat, ꝙ non liberaliter ſibi donauerit, reſtituat ſibi oblatum. Si autem comperiat, ꝙ liberaliter donauerit, dimittatur inquietè. Vbi autẽ eſſet credulitas rationabilis non indiſcreta in recipiente, eo quòd prædictę coniecturæ non affuiſſent, non eſſet compellendus receptor, ut inquireret de voluntate & mente eius, qui ſibi obtulit, iuxta illud, nihil interrogantes propter conſcientiam. De confitente autẽ patet, ꝙ expedit ei illas ſcire: quia expedit ei ea ſcire, propter quorum ignorantiam, vel inconſiderationem, & reſpectum contingeret, eum committere actum ſcãdaloſum proximo, vel ſuijpſius infamatiuum. Modò non inſpiciendo illas, ipſe aliquando reciperet oblata, quorum receptio ſcandaloſa eſſet alijs, vel ſui infamatiua, eo ꝙ pręſumptio eſſet contra eum de corrupta intentione, etiam ſi ſincera eſſet in re. Secundò: quia expedit ei ſcire illa, propter quorum ingnorantiam & inconſiderationem contingeret, eum detinere alienum. ignorando ſe detinere alienum indiſcreta ignorantia licet eſſet ignorantia facti: quia nec talis eſt ſufficiens excuſatio detinendi alienum. ſic autem eſt de prędictis coniecturis. igitur.

Quarta concluſio. Duo caſus liciti tertiæ concluſionis differunt: quia in primo licitè recipit, & etiam licitè detinet de per ſe, nec tenetur id reſtituere: quia ibi fuit vera donatio. in ſecundo verò quamuis licitè recipiat oblatum, & etiam licitè detineat, & hoc per accidens, & eodem modo contingat, ꝙ non teneatur reſtituere. puta poſtquam conſtiterit ſibi, ꝙ alius non liberaliter ſibi obtulit, ſed ut precium mutuationis. probatur vltima pars aſſumpti. Nam quicunque detinet rẽ, quę a parte rei eſt aliena, & cuius ipſe non habet dominium, tenetur eam reſtituere, quantum eſt de per ſe, quamuis per accidens, & tempore non obligetur. puta durante credulitate probabili, credit illã rẽ eſſe ſuã. Modò in ſecũdo caſu id, qđ recipit mutuator a mutuatario, nõ efficitur de eius dñio, aut ſi de eius dñio efficeretur, nõ tamen abſoluto, quin reſtituere teneretur, ut oſtenſum eſt in probatione primi caſus illiciti. Secũdò probatur a ſimili, quantumcunque bona fide quis recipiat in donum aliquid, quod alius transferre non potuit in eius dominium. utputa quia res fuit furtiua, recipiens non poterit illam detinere, poſtquam conſtiterit offerentem non potuiſſe transferre. ergo idẽ eſt, ſi offerens non noluit transferre domiuiũ in recipientem,

tem, licet ſecerit, acſi transferre ooluerit, cum tamen tantummodo dederit ut precinm mutuationis ſibi factæ, & nt precinm redimendi nexationé, quæ datio eſt ineſſicax ad transferendum dominium. Contra ultimam partem aſſumpti arguitur ratione quorundã tenentium contrarium ſic. Si quis rem alienam bona fide tenuit per legitimum tempus, per quod debet currere præſcriptio credens eam eſſe ſuam, non tenetur eã reſtituere, ſi poſtea completo tempore præſcriptionis incipiat ſibi conſtare, illam rem fuiſſe alienam: quia eſt facta ſua & translatum eſt dominium rei in ipſum. Igitur eadem ratione hic, ex quo mutuator recipit bona fide credens ſibi donati a mutuatario, non cogitur eam reſtituere, ſi aliqoando poſtea comperiat mutuatarium non ſibi liberaliter donaſſe. tenet conſequentia a ſimili, dicendum, concedendo antecedens, & negando conſequentiam, & diſſimilitudo eſt illa: quia quod in caſu antecedẽtis res aliena ſit ipſius, qui eam bona fide detinuit, non eſt pręcisè ratione primæ occupationis eius, aut detentionis diutinæ, aut bonæ fidei, aut ratione alicuius actus, qno eam habuit a domino illius rei, non volentis eam transferre in eius dominium. & hęc omnia patent: quia ſi etiam hæc omnia concurrent, & tamen noo etiam adeſſet auctoritas legis ac legislatoris habentis poteſtatem transſerendi dominia rerum ac volentis, quòd qui ſic bona fide tanto tempore detinuiſset, eſset factus dominus rei: nunquam ille eſset liber a reſtitutione, quin ſuperueniente mala fide, teneretur reſtituere rem domino ſuo, ſi ſupereſset vel hæredibus eius: etiamſi per centum annos detinuiſset bona fide. & ita cauſa cur detinens bona fide in caſu antecedentis non tenetur reſtituere, eſt voluntas eius, qui voluit rem tranſire in dominium eius. Modò illa cauſa non habet locum in caſu conſequentis, igitur. Fateor tamen, quòd ſi caſus antecedentis concurreret cum caſu conſequentis, etiam non teneretur reſtituere: quia iam præſcripſiſset, ſed quòd tunc non teneretur reſtituere, hoc eſset per accidens: quia ratione pręſcriptionis, & ideo ante illud tempus teneretur ſuperueniente mala fide reſtituere.

Quinta concluſio. Quatuor illiciti caſus tertiæ concluſionis differunt, probatur dando tres differentias. Prima, quia primi tres ſunt de per ſe illiciti & ex genere, quartus verò non ex genere, nec per ſe, ſed per accidens ratione ſcandali emergentis, vel accidentis, hoc autem non arguit actum ex ſe malum. Nam & actus ex ſe boni poſsunt aliquando concurrente infirmitate proximi ſcandalizare eum, & tunc eſt ceſsandum ab illis. niſi prius ſedetur ſcandalum poſſibile emergere. ceſsante autem vel præuento tali ſcandalo licitum eſset eos agere, & ſic etiam eſt in quarto caſu. Nam ſi in quarto caſu non adeſset actu aliqua præſumptionum prædictarum, & probabiliter crederet mutuator, quòd non eſset etiam ventura præſumptio, qua præſumeret quiſquam hoc, eo quòd probabiliter credit illam receptionem ad nullius notitiam peruenturam, licitè recipiet. Secunda differentia: quia receptio in tribus primis caſibus eſt uſuraria, ſed in quarto non, ſed tantummodo eſt infamatiua vel ſcandaloſa. Tertia differentia: quia in primo caſu tenetur reſtituere, ſi recipiat, non autem ſic in alijs tribus, cum moderatione tamen ſequenti. in ſecundo enim caſu licet etiam teneatur reſtitoere, non tamen niſi quamdiu durat in eo credulitas probabilis, vel ęquilibris. Nam ſi poſtea comperiat eum ſibi liberaliter donaſse, poterit acceptare rem, ut taliter ſibi donatam, & conſentire in donationem. & ſic res erit eius, quæ prius nondum fuit eius: quia quamuis donatione non transſeratur dominium rei in donatariũ niſi accedente conſenſu vtriuſque, tamen non eſt neceſse, quòd illi conſenſus fiant ſimul tempore. Similiter quamuis in tertio caſu teneatur reſtituere, quamdiu non mutat intentionem prauam, conſentiendo in donationem mutuatarij, tamen mutata intentione ſua ſine hoc, ꝙ ſuperueniat nouus actus ex parte mutuatarii, res erit eius, nec tenebitur reſtituere. In quarto etiam caſu non eſt obligatus reſtituere, licet teneatur dolere de hoc, ꝙ recipiendo ſe infamauit, vel aliquem ſcandalizauit, & infamationem, vel ſcandalũ illud purgare debet. ꝙ ſi non purgauerit, peccabit detinendo: quia ſicut recipiendo alios ſcandalizauit, vel ſe infamauit, ita detinendo ſe infamabit, aut ſcandalizabit homines, apud quos eſt aliqua præſumptionum prædictarum.

Sexta concluſio. Siquis alicui ex beneuolentia, uel propter beneuolentiam modo licito mutuauit, & tamen poſtea in aliquo quatuor caſuum illicitorum recipit ab eo aliquid vltra ſortem ſibi oblatum, talis licet peccauerit recipiendo tale, tamen propter hoc pręterita mutuatio non redditur vſuraria. Probatur: quia quod non eſt, non poteſt deprauari, uel reddi iniquũ. modo præterita mutuatio amplius non eſt. igitur per ſequentem receptionem alicuius rei a mutuatario illicitam non redditur vſuraria. Secundò ſic, ſtat, quòd mutuatio præterita fuerit meritoria, utputa ſi eam in charitate fecit. igitur per ſuperuenientem actum illicitum non redditur demeritoria. igitur nec vſuraria. Nam quamuis præterita mutuatio ſi fuit meritoria poterit per ſequẽtem receptionem vitioſam mortificari, eo quòd opera meritoria mortificantur per ſequens mortale, non tamen redditur per hoc demeritoria. eam enim mortificari non eſt eam demeritoriam reddi. ſed eſt Deum nolle dare præmium pro ea, quamdiu actor eius non reſurgit a peccato, quo eam mortificauit, nõ obſtante ꝙ illa mutuatio fuerit acceptata a Deo tanquam meritũ æternum. Et ſic illud mortificari non eſt aliquid formaliter inexiſtens actui, qui mortificatur. ſicut eſt eſſe demeritorium, vel meritoriũ, alioquin etiam non poſſet præterita mutuatio mortificari, ſicut nec reddi poteſt demeritoria, ſed eam mortificari dicit, non dandum præmium pro illo actu. Contra. Talis, de quo hęc ſexta concluſio ſonuit, peccauit recipiendo quid vltra ſortem, & non niſi peccato vſuræ ſaltem in tribus primis caſibus. igitur commiſit mutuationem vſurariam: quia peccatum vſurę nõ eſt niſi mutuatio uſuraria. Modò nullam aliam mutuationem fecit niſi illam, quæ præteriit: quia ſtat, ꝙ recipiendo, nihil mutuet ſibi de nouo. igitur oportet, ꝙ præterita mutuatio ſit facta vſuraria. Dicendum concedendo antecedens & diſtinguendo conſequens, vel in effectu, & ſic non oportet, vel quantũ in ſe fuit, & ſic conceditur. Nã eo ipſo ꝙ recipit quid ultra ſortẽ in primo, ſecũdo, vel tertio caſu, habet volitionẽ, qua uult quid rõne mu-

tui recipere vltra ſortem, quamuis nihil mutuet actu, modo illud ſufficit ad hoc, vt dicatur peccatum vſuræ commiſiſſe, ſicut is dicitur peccatum adulterij commiſiſſe, qui vellet coire cum vxore proximi, vel coitum feciſſe cum ea.

QVAESTIO. XXX.

Vtrum mutuatori liceat tẽpore mutuationis, vel poſt exigere a mutuatario ultra ſortem aliquid pro ſuo intereſſe damni emergentis & ẽt lucri ceſſantis, atque exactum recipere, citra hoc quòd mutuatio reddatur vſuraria. Solutio.q. ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, octo concluſionibus, tribus argumẽtis, ac unius documenti ſalutaris aſſignatione in fine quæſtionis. Et quia in compluribus locis ſequentium quęſtionum huius operis fient remiſſiones ad reſolutionẽ præſentis quæſtionis, præſertim quo ad primam & quartam concluſiones: quoniam innumerabiles caſus pendent ex illis, ideo diligenter & cautè cũſiderentur conditiones & circunſtantiæ, quibus concluſiones huius quęſtionis veſtiẽtur, quas ſemel & vno in loco expreſſiſſe pro omnibus locis ſufficiat.

Prima ſuppoſitio. Quæſtio quęrit quinque. Primũ, an exactio, de qua ſonat titulus quæſtionis, ſit licita, ſi fiat tempore mutuationis. . Secundum, ſit ſit licita facta poſt mutuationem. Tertium dato, quòd ſit licita, an in vtraque ſpecie ipſius intereſſe ſit licita, ſcilicet tam damni emergẽtis quàm lucri ceſſantis. Quartum, an exactum liceat ſibi recipere. Quintum dato, quòd in aliquo illorum caſuum vtraque acceptio, atque exactio eſſet illicita, an per huiuſmodi exactionem, vel receptionem mutuatio facta reddatur uſuraria, uel non.

Secunda ſuppoſitio. Si exactio fiat tempore mutuationis, eſt exactio pactionalis: quia ſi mutuator exigat tempore mutuationis, uult dicere, mutuo tibi, ea tamen conditione, quòd des mihi tantum ultra ſortem, aliàs non mutuaturus, alius autem recipiendo conſentit verè vel interpretatiuè in illam conditionem, igitur paciſcitur. Sed exactio poſt mutuationem facta non eſt neceſſariò pactionalis. Nam ſi mutuatarius exactionatur tempore ſolutionis ſortis uel poſt, non oportet ibi eſſe peccatum, poſſet tamen eſſe pactionalis, ſi illa exactio fieret ante ſolutionem ſortis pro quanto, ſcilicet mutuator nollet differre ulteriorem ſolutionem mutuatario, niſi dato ſibi aliquo vltra ſortem, & ſic ibi exactio pactionalis fieret, ſed tamen interueniret noua mutuatio: quia dilatio ſolutionis ſortis implicitè eſt noua mutuatio: quia perinde eſt, acſi mutuator rehaberet ſortẽ & eam de nouo mutuaret mutuatario.

Tertia ſuppoſitio. Intereſſe eſt perdere aliquod bonum temporale iam habitum, vel non aſſequi bonum temporale obtinibile. Et dicitur intereſſe: quia is, qui bonum temporale iam habitũ perdit, uerè dicit, mea intereſt id perdere. Nam illud perdere ſpectat ad ipſum, ſeu eum contingit, vel tangit, ſimiliter is, qui bonum temporale, quod ueriſimiliter obtinuiſſe potuiſſet, non aſſequitur, uerè dicit, mea intereſt non aſſequi illud; quia illa non aſſecutio eum contingit. Et ſicut deſcriptio hẽt duas clauſulas, ſic eſt duplex intereſſe. Primum enim, ſcilicet perdere bonum tempore, quod verè hẽ, dẽ intereſſe dãni emergẽtis, & eſt ꝯſtructio in tranſitiua, ita ꝙ eſt intereſſe, quod eſt ipſum damnum emergens. Nam tale intereſſe eſt perditio boni, quod iam habetur. Secundum autem dicitur intereſſe lucri ceſſantis etiam per conſtructionem intranſitiuam: quia ſenſus eſt, ſecundum intereſſe eſt ceſſatio lucri, ſeu nõ aſſecutio lucri. De primo intereſſe poteſt exemplificari duobus exemplis in caſu, vbi mutuantis intereſt per intereſſe primum. Si tibi mutuo hoc tempore centũ & tamen eiſdem cẽtum indigeo hoc eodem tempora ad ſoluendum creditori meo, cui hic eodem die ſoluere teneor in tot: & quia mutuando tibi illa centũ reddo me impotentem ad ſolutionem mei creditoris. iõ quatenus ſoluam creditori meo, cogor mutuò accipere alia centum ab aliquo alio, & quia neminem inuenio uolẽtem mihi mutuare gratis, ſed tantùm ſub vſuris, ideo cogor ab vſurario recipere centum mutuò ſub uſuris, dando eidem quinque. Iam me perdere quinque eſt intereſſe damni emergentis, & illud incurro occaſione mutuationis, qua tibi mutuaui: quia ſi non mutuaſſem tibi, ſed mihi retinuiſſem, ſatisfeciſſe potuiſſem creditori meo ſine hoc, quòd mutuũ ab vſurario recepiſſem, & hoc exemplum eodem modo applicari poſſet, ſi aſtrinxiſſem me meo creditori illo tempore ſub pœna 5. florenorum ſatisfacere. Secundum exemplum. Si mutuo tibi centum, ut in primo exemplo uſque ibi: & quia illa centum mutuando tibi reddo me impotentem ad ſoluendum creditori meo. ideo ut acquiram alia centum quæ ſoluere poſſem creditori meo, vendo res meas uiliori precio, ꝗ aliàs ex eis habuiſſem: puta quia licet etiam nunc ſint dignę maiori precio: tamen non inuenio emptorem uolentem dare iuſtum precium, uel etiam: quia diſpoſueram res illas, quę hoc tempore ſunt uilis precij conſeruare ad tempus, quo eſſent carioris precij. Iam inquam partem precij, quam iam virtualiter habebam, habendo mercem perdo, & ſic bonum habitum perdo, quod perdere eſt intereſſe damni emergentis. Prima tamen pars huius ſecundi exempli eſt melior. De ſecundo intereſſe poteſt exemplificari etiam duobus exemplis. Primum, ſi habendo centum intendebam ire ad nundinas, & emere merces uendendas ad aſſequendum lucrum de eis, ut puta ueriſimiliter aſſecutus fuiſſem quinque uel quatuor: tu uerò indigens illis petis, ut ea tibi mutuem, quo facto ego impedior ab aſſecutione illius lucri, hæc non aſſecutio eſt intereſſe lucri ceſſantis. Secundum ſi habendo centum intendebam emere domum, de qua empta intendebam lucrum aſſequi, ſcilicet aliquot flor. leuando nomine locagij: tu uerò indigens illis petis, ut ea tibi mutuem pro hoc anno, quo facto impedior ab aſſecutione illius lucri.

Quarta ſuppoſitio. Mutuantem contingit dupliciter pati intereſſe damni emergentis. Primò contingit eum pati illud intereſſe ante moram mutuatarij, ſic quòd illud patitur ex mutuatione, etiam ſi mutuatarius ſoluat ſortem in termino ſibi pręfixo a mutuante, & illud dicitur intereſſe emergens ante moram debitoris, ideſt emergens antequam ueniat terminus ſolutionis ſortis, ſeu antequam mutuatarius ſit negligẽs in ſoluendo ſortem, & de illo ſunt formata exempla poſita in præcedenti ſuppoſitione. Secundo modo cõ-

tingit

tingit eum illud pati non ex mutuatione, ſed tantùm illud ſibi contingit poſt terminum ſolutionis ex dilatione ſolutionis, & dicitur intereſſe poſt moram, uel ex mora debitoris. Exemplum, ſi tibi mutuando centum reſtituenda mihi ad feſtum S. Ioannis, eo q interim bene poſſum illis carere, ſed adueniente feſto indigeo eis, & cum non habeam ea termino præfixo, cogor ſub vſuris accipere, vel vẽdere res meas viliori precio, vt prius dictum eſt, tunc perdere illa, quæ cogor vſura cum nomine vſurario dare, vel perdere partem precij de rebus meis, quas vẽditioni exponere cogor, dicitur intereſſe poſt moram debitoris.

Prima concluſio. Quamuis de rigore ſcholaſtico loquendo, & ſeruatis ſeptem conditionibus licitum ſit mutuanti tempore mutuationis exigere a mutuatario vltra ſortem aliquid pro ſuo intereſſe damni emergentis ante moram mutuatarij, tamen quæcunque harum conditionum defecerit, mutuatio redditur illicita, & ſi denique aliquis contendat omnes obſeruare, habeat ille, cui talis caſus proponitur oculum ad documentũ, quod in fine huius quæſtionis annectitur. Prima pars concluſionis declaratur. Prima cõditio eſt, quòd a parte rei ſic ſit, ſicut prætẽdit, ſ. quod ex mutuatione emergebat ſibi damnum. Nam ſi non ſic eſſet, ſed ſimularet ſic eſſe, tunc illud, quod reciperet vltra ſortem eſſet vſura dicendum, & non intereſſe damni emergentis, & eius exactionẽ nominaſſet pro intereſſe in fraudem vſurarum. i. vt palliaret exactionem vſurariam. Secunda conditio eſt, q exactum non excedat illud bonum, cuius perditio dicitur intereſſe, ita q ſi perdit vnum florenum occaſione mutuationis non debet exigere aliquid vltra vnum florenum, ſaltem nomine intereſſe damni emergentis. Tertia conditio, q mutuans, ſi reſpicere debuiſſet temporale commodum, maluiſſet ſibi ſortem retinuiſse, & ſic vitaſſe damnum emergens, quàm mutuare, & ſic recipere quid vltra ſortẽ, & hæc ſequitur ex prædicta. Nam da oppoſitum huius tertiæ conditionis, tunc ſignum eſt, quòd aliquod temporale commodum ſe ſperabat aſſecuturum vltra reſtaurationem damni perpeſſi, & ſic intendebat vſuram aſſequi. Et dixi, ſi reſpicere debuiſſet temporale commodum: nam quòd de facto magis vult mutuare & recipere, damni emergentis refuſionem venire debet: quia motus pietatis ad ſuccurrendum proximo eum inducit ad illud, in qua tamen pietate vult ſe conſeruare indemnem. Quarta, quòd mutuator præciſè occaſione mutuationis damnum incurrat, idest non ratione alicuius alterius, puta propriæ negligentiæ, vel incuriæ, uel malitiæ. Quinta, quòd mutuatio fuerit cõſilij tantùm, & non præcepti. Sexta, quòd exactio non infamet actorem ſuum, nec aliquem ſcandalizet, nec aliquis concurrente infirmitate inde veriſimiliter ſit ſcãdalizandus propter coniecturas inducentes præſumtionem, de qua dictum eſt in q. præceden. concluſione tertia. Septima, quòd exactio, quam tempore mutuationis facit, non fit ad hoc, quòd mutuatarius teneatur refundere intereſse iam illico in ipſa mutuatione, cum mutuator nondum. i. in ipſa mutuatione patiatur actu intereſse, quamuis poſt eum paſsurus ſit ante moram mutuatarij. Nam mutuatarius non tenetur mutuatori ſoluera intereſse pro tempore, pro quo nondum eſt intereſse poſitum in eſse, vel in effectu: vnde tantummodo licet mutuanti exigere a mutuatario, vt mutuator ei ſoluat intereſse tunc temporis, quñ illud patietur, licet ante moram patietur illud. Probatur hec concluſio dupliciter. Primò ſic, dans efficacem occaſionem damni proximo, qd proximus ſubire non teneretur pro eo, & quod proximus etiam non vult remittere ei, qui illius occaſionem præſtitit, tenetur eũ relenare ab illo damno, ſed ſiquis petit a mutuatore, vt ſibi mutuet in caſu, in quo mutuare non eſt præcepti, & mutuans cogitur occaſione mutuationis etiam ante moram mutuatarij perdere bonum aliquod, iam petens & recipiens mutuum dat mutuanti efficacem occaſionem damni: igitur mutuatarius tenetur releuare mutuatorem ab illo damno, & ſibi dare tantundem, quantum alius fuit coactus perdere, ſi damnum paſſus non vult ſibi id remittere. Modò licitum eſt mutuanti exigere a mutuatario id, quod ille obligatur ſibi dare vel ſtatim incurſurus eſt obligationem id ei dandi, & non ſolum exigere, ſed etiam paciſci ſecum, quòd uelit ſibi dare illud, ad quod ſibi dandum incurrit obligationem iam, vel paulò poſt, quando ſibi actu emergit damnum, incurrit mutuatarius obligationem releuandi mutuatorem de damno, quod incurrit ex mutuatione. igitur concluſio vera. Secũdò probatur: quia in c. peruenit. extra, de fideiuſſoribus eſt caſus, q quidã clerici nominibus. C &. F. receperet quandã quãtitatem pecuniæ mutuò a quibuſdam mercatoribus Bononienſibus, quidam clericus nomine R. fideiuſſit pro prędictis clericis apud mercatores, & vnus eorum per fidem ſuam, alter per iuramentum promiſit ad terminum conſtitutum ſoluere pecuniam, ſed illis pecuniam non ſoluentibus dictus R. clericus ſatisfecit creditoribus de eadem. Vnde conqueſtus domino Papæ, ſcribit Papa cuidam Epiſcopo, & cuidam archidiacono, ne dictus R. diſpendium patiatur, unde videtur primum obtinere, & mandat Bononienſi epiſcopo, ut inſpiciat inſtrumenta ſuper debitis iſtis, quæ ſunt apud creditores, & eorum tranſcripta ſub ſigillo ſuo ſignata mittat iudicibus iſtis mãdans eiſdem, quatenus ſi per confeſſionem clericorum prædictorum, vel aliàs eis conſtiterit rem taliter ſe habere, moneant illos, & cõpellant, ut prædicto R. pecuniam, quã pro eis ſoluit, reſtituant, & ipſum conſeruent indemnẽ, ſic q damnum quod ex ſolutione pertulit, ei reſarciãt, alioquin de redditibus eorũ debita ipſa perſolui faciant, & damna illa reſarciri aut redditus illos ſibi aſſignent tandiu detinendos, donec de ipſis ſatisfactum fuerit. Hæc ibi. Modò fidaiuſſor ſcilicet R. in hoc ipſo, quòd ſoluit pro debitoribus, cenſetur mutuaſse eiſdem precium ſolutionis dilatæ, ergo ſi poteſt exigere refuſionem damni perpeſſi ex ſolutione, poteſt etiam exigere refuſionem damni perpeſſi ex mutuatione: quia idem actus, qui eſt ſolutio reſpectu creditorum, eſt mutuatio reſpectu debitorum. Dictum eſt autem notanter ſeruatis ſeptem conditionibus. Ratio enim primæ conditionis eſt habita ibi ſuprà. Ratio uerò ſecundæ conditionis eſt: quia da oppoſitum, iam non ſuberit ratio exigendi: quia ratio exigendi eſt refuſio dãni illati, modo non intulit ſibi damnum niſi in tãto bono quantum perdidit, igitur illo refuſo, nõ erit damnum paſſo licitum exigere aliquid vltra, ſaltem nomine intereſse damni emergentis, quod notanter dico: quia ſi

motuans occaſione mutuationis oon tantùm incurrit damnũ emergens,ſed ĕt ceſſationem lucri poſſet a mutuatario aliquid exigere ultra damnum emergens, & hoc pro intereſse lucri ceſsantis, ut patebit in ſequentibus. Rstio tertiæ conditionis patuit ſuper ex ſecũda. Ratio quartæ eſt: quia dã oppoſitum illius quartæ cõditionis,non licebit mutuatori exigere refuſionem illius damoi a mutuatario: quia illud mutuatarius nõ ſibi intulit. Exemplum. Si mutuator occaſione mutuationis cogitur vendero res ſuas,& poſset ex eis leuare tantum precij, quantum valerent, & etiam quantum ipſemet ſpetabat ſe leuaturum, ſi eas reſeruaſset uſque ad tempus deſtinatum per ipſum: & tamen ſoa propria negligentia, uel incuria venderet viliori precio, uel etiam ſi id faceret ex malitia, ſcilicet quatenus mutuatarius (quem forte odit)damnificaretur in hoc, quod cogeretur ſibi tale intereſse reſarcire, iam non licebit mutuatori exigere tale intereſset quia illud nõ licet occaſionatum ex mutuatione, ſed ex propria negligentia, vel malitia motuatoris, igitur oon tenetur mutuatarius eum in illo releuare, ſed ſibi ipſi imputet. Idem etiam iodicium eſt, ſi mutuator accepiſset ſub vſuris, cum ioteruenifse potuiſset gratuitum mutuum: unde etiam cum cogitur ſub uſuris accipere mutoom, debet hoc ad cautelam prius intimare mutuatario ſuo: quia forte idem ſi ſciret hoc grauamen futorum, inueniret vism, qua ſuum mutuatorem & per conſequens ſe liberaret ab illo grauamine. Ratio quintæ cooditionis eſt: quia dato oppoſito non licebit ſibi (ſaltem uninerſaliter, uel indiſtinctè) exigere quid ultra ſortem. Nam ſi mutuatarius eſt in tali neceſſitate cooſtitutus, & mutuator in tali abundantia, aliæ quoqoe circunſtantię concurrunt, quæ inducuot mutuatori neceſſitatem præceptiuam ad mutuãdum debet mutuare, & nihilominus ipſum intereſſe met ſupportare, nec uelle releuationem eiuſdem intereſse a mutuatario habere. Probatur: quia maius eſt donare quàm mutuare. Modò in caſu, in quo donatio eſt præcepta (ſicut in caſu in quo eleemoſynam dare eſt præceptum) tenetur quis donare, etiam ſi ex illa donatione perdat aliqood bonum iam habitum, etiam ultra rem donatam, & etiam ſi ex illa donatione ceſset ſibi locrum, qood acquiſiſse potuiſset, ſi rem donatam retinuiſset, ita quòd tenetur tuoc ei donare, & non licebit ei obligare donatarium ad reſarciendum ſibi dãnum emergens, vel locrum ſibi ceſsans ex illa donatione, immo debet donatarium dimittere liberum, vt nec teneatur ei rem donatam reſtituere, nec etiam reſarcire damnum, quod emerſit, vel locrum, quod ceſsauit. igitur a maiori, ſi eſt caſus, io qno quis mutuare tenetur, debebit ei mutuare, non obſtaote quòd ex illa mutuatione perdet booum aliquod, debebit ei inquam motuare, & oon licebit ei obligare mutuatarium ad reſarcieodum ſibi damoum, quod inde ſibi emergit, vel locrum, quod inde ſibi ceſsat. Vnde contentus debet eſse, ot ſibi ſors reſtituatur, renunciando refuſiooi intereſso, ſicut in caſo, in quo donatio eſt pręcepti, renunciare debet tam reſtitutiooi donati, quàm intereſſe perpeſſi. Dictum eſt tamen notanter in ratione huius quintæ conditionis, ſaltem vniuerſaliter. Vnde notandum eſt circa illam quintam conditionem, quod ſont gradus in neceſſitatibus hoc modo, quod aliquando adeo magna eſt neceſſitas in paupere, quod illa inducit obligationem in dinite ad donandom, & ita ad renunciandum rei donatę tam pro tempore, quàm pro perpetuo, & cum hoc refuſioni ipſius intereſse, quod incorrit ex carentia rei donatæ toto tempore, quo illa carere debet. Aliqua verò eſt minor neceſſitas. ſ. quę non ſufficit illã inducere, inducit tñ obligationẽ io diuite ad motuandum pauperi, & ita ad renunciãdom ſorti motuatæ pro tempore. Item etiam ꝯñr in hac ſecunda neceſſitate poſsunt reperiri grados, ita quod poterit aliqua eſse neceſſitas tanta ex parte mutuatarij & abundantia motuantis, & etiam tam paruum intereſse, quod mutuans renunciando ſorti mutuatę pro tpe tenebitne renunciare toti intereſse, quod oritur ex illa mutuatione pro tpe carentiæ. Aliquando verò poterit eſse remiſſior, ſeu minor neceſſitas in mutuatario, & remiſſior abundantia in mutuante, & tam graue intereſse oriens mutuanti, quod quamuis talis neceſſitas & abundantia faciẽt motuationem eſse pręceptam, non tñ erit motuãs obligatus ad renunciandum toti intereſse, ſed tantũmodo parti, vel etiam noo vlli parti: immo quod poterit velle habere totum intereſse, hoc inquam aſsumptũ ſatis patet põderando gradus neceſſitatũm, quarum vna quanto eſt maior, tanto maiorem obligationem indocit, & altera minor minorem indocit. Si quis autem quærat, quõ eſt talis, vel talis gradus neceſſitatis, non põt de hoc dari certa regula, ſed hoc vnctio docebit. Quando verò mutuare ſit præcepti, habitum eſt ſupra. q. 19. Rõ ſextę conditionis eſt: quia ceſsandum eſt ab exactiooe ſcandaloſa, ſiue illa ſit ſcandaloſa actinè, ſiue paſſinè ob infirmitatem ipſius ſcandalizati, ĕt ſi illa aliàs ceſsãte ſcãdalo eſset in ſe licita. Quando aũt talis exactio ſit ſcandaloſa, dic illo modo, vt dictũ eſt in præcedenti qõne. ceſsandũ eſt ĕt ab exactione, quæ eſt ſuiipſius infamatiua: quia talẽ faciendo, agit ꝫ charitatẽ ſuiipſius, & in proprij honoris præiudicium. Et gratia exempli, ſi is, qui notorios vſurarius hucuſque fuit, mutuet mihi in caſu, quo eſt conſilij, & ex illo mutuare pariter damnom emergens, quamuis a parte rei liceret ſibi a me exigere aliquid vltra ſortem in refuſionem illius intereſse, hi tamen, qui videbunt talem io mutuatione exigere quid vltra ſortem, niſi ſint prios informati informatione ſedante ſcandalum, cogitabont, quod vſurarius illud exactum vltra ſortem exigat ratione mutuationis, ſicut aliàs hucuſq; conſueoerat, & non ratiooe alicuius intereſse perpeſſi, & præſertim ſi latet eos, quòd mutuator incurrit damnum ex motuatione, opus igitur erit ſibi illam exactionem taliter facere, quòd nec ipſe inde infametor, nec aliquis inde ſcandalizetur, alioquin ceſsandum eſt ab illa exactione, vel abſolutẽ mutuandum, vel omnino dimittenda eſset talis mutuatio, cum ſit conſilij, quod potius dimittendum eſt, ſi ſcandalizetur quis infirmus, quàm agẽdum ſequente tali ſcandalo.

Secunda concluſio. Sicut prima cõcluſio eſt vera de intereſse ante moram mutuatarij, ſic eſt vera de intereſse damni emergentis accidente ex mora mutuatarij. Probatur: quia eadem ratio eſt vtrobique, igitur eadem iuris diſpoſitio. Antecedens probatur. Nam ratio cur in caſu primæ concluſionis poteſt exigere aliqoid pro ſuo intereſse, fuit: quia motuatarius dederat mutuanti efficacem cauſam damni inducendo eum ad mutuan-

mutuandum ſibi,& per conſequens tenebatur mutnáti refundere illud damnum, & ita licitè poterat mutuans illam refuſionem exigere vltra ſortem. Modò ſi mutuator incurrit damnum ex mora mutuatarij, qua mutuatarius negligit in termino præfixo ſoluere mutuatori: iam mutuatarius dat mutuanti etiam efficacem cauſam damui per ſusm moram. Secundò probatur: quia in caſu capit. peruenit. extra, de fideiuſſoribus(ut allegatnm eſt in ſecunda probatione primæ cõcluſionis) licitè poterat fideiuſſor (qui & ipſe etiã cenſebatur mutuator) refuſionem damni perpeſſi ex ſolutione(quæ fuit etiam quædam mutustio)exigere a mutuatarus, qui erant in mora reſpectu creditorum, ergo eadem ratione ſi creditores fuiſſent perpeſſi damnum ex mora debitnrum, etiam ipſi potuiſſent illius damni reſuſionem exegiſſe, tener conſequentia: quia eſt eadem ratio utrobique. Nam & creditores mutuauerant debitoribus, ſicut & fideiuſsor eiſdem debitorib. mutuauerat,& tunc ultra, ergo ſignum eſt, quòd tenebantur ſibi ad refuſionem illius damni,& ſi ſic: ergo ante poterat exigere ab eis, nt ſi tale damnnm eum incurrere contingeret, ſatisfacerent ſibi de illo vltra ſortem. Tertiò: quia quando mutuatarius eſt in mora, puta: quia detinet ſortem ultra terminum prefixnm, uon tamen inuito ipſo mutuatore, perinde eſt, ac ſi de nono recepiſſet mutuò eam a tuutuatore, & per cõſequeus, ſi ex illa detentione ultra terminum accidat aliquod damuum mutuanti, illud cenſebitur damnum emergens ex mutuatione, quamuis non prima, tamen ſecũda iam de nouo poſt terminum facta, igitur uigore primę concluſionis poterit mutuator illius damni refuſionem exigere. Quartò: quia quando mutuatarius eſt in mora, puta: quia detinet ſortem ultra terminum ſibi præfixum, ſi illa detentio eſt contra uoluntatem mutusntis, eo quòd ſimpliciter uellet ſortem rehabere, iam mntuatarius committit furtũ: qnia contrectat rem alienam inuito domino, non eſt enim illa ſors amplius ſus, ex quo expirauit ratio mutui, quæ nou debebat durare niſi uſque ad terminum prę́fixum. Modò fur tenetur dño rei nõ tantnm reſtituere rem furtiuã, ſed etiam intereſse, quod euerſit dño ex carentia ſuæ rei. Sed hæc ratio nou ualet: quia diceretur, ꝙ ſors eſt mutustarij etiam poſt terminum, licet illa uel alia ſit debita mutuatori.

Tertia concluſio. Sic prima & ſecunda de utroque intereſse damni emergentis, ſcilicet ante morã & poſt moram ſunt ueræ quò ad exactionẽ, quæ fieret in mutuatioue, ſic eędem ſunt nerę de exactione, quæ fieret poſt mutuationem, probatur dupliciter. Primò a minori affirmatiuè, minus etiam uideretur, quòd in mutuatione liceret exactionem ipſam facere, eo quòd ſtabat, quòd noudum actu, quando ſcilicet mutuabat, incurreret damnum, quamuis ſtatim poſt mutuationem & ante moram vel ſtatim poſt morã eſset incurſurus, ſed poſt mutuationem ſtat, quòd iam actu incurrit ipſum damnnm. igitur. Secundò probatur: quia probationes prædictarum concluſionum probant, non minus de exactione facta in mutuatione, quàm de facta poſt mutustiouem: immo magis ſunt de ſecunda, quàm de prima, ut patet inſpiciendo ſecundam probationem primæ concluſionis & ſecundam ſecundæ, igitur.

Quarta concluſio. Quamuis de rigore ſcholaſtico loquendo, & ſeruatis octo conditionibus licitum eſset mutusnti tempore mutuationis exigere a mutuatario ultra ſortem aliquid pro ſuo intereſse lucri ceſsantis, ſi illud ceſset ei ante moram mutuatarij, tamen quicũque harum defecerit, reddetur illicitum, & ſi denique aliquis contendat omnes obſeruare, habeat ille, cui talis caſus proponitur, oculum ad documentum, quod in fine huius quæſtionis annectitur. Prima pars concluſionis declaratur. Conditiones enim octo ſunt illæ. ſ. ſeptem primæ eædem, quæ poſitæ ſunt de intereſſe damni emergentis in caſu primæ concluſionis, duntaxat uariando terminos. ſ. ubi in prima cõcluſione fit mentio de perditione boni habiti hic, in hac concluſione fieri debet mentio de ceſsatione lucri obtinibilis. Octaua autem eſt, quòd mutuator exigendo refuſionem lucri ceſsantis, primò debet defalcare expenſas, quss poſuiſset, donec illud lucrũ fuiſset adeptus, ſecundò etiam defalcare debet illud, quo propter dubium illud lucrum, licet ueriſimiliter fuiſset futurum magnum minus ualuit noudum obtentum, quàm ualet res actu obtenta, vt puta veriſimiliter obtinuiſset vltra omnes expenſas quinq; flor. attamen (cum veriſimilitudo non ſit certitudo) illi quinque non ſunt ita ualidi ſicut quatuor certi uel pauciores ſm rei exigentiam. Illis igitur ſeruatis probatur cõcluſio. Primò ſic. Dans efficacem cauſam impeditiuam aſsecutionis lucri virtualiter contenti in rebus impediri tenetur (quãtum eſt de ſe) impedito reſarcire lucrum non aſsecutum, ſic ꝙ niſi impeditus ſibi a principio. ſ. antequam præſtet ſibi impedimentum, vel poſt pręſtitum impedimentum remittat, tenebitur illud ei reſarcire, ſi impeditus nõ tenebatur ſubire illã cauſam efficacem impedimenti. Mõ mutuatarius eſt huiuſmodi, ſi adſunt conditiones iam poſitæ. igitur tenetur impedito reſarcire illud lucrũ quantum eſt de ſe. ſic ꝙ niſi &c. ut in maiore. Tunc vltra. Illud aũt qđ reſarcire debebit, erit aliquid vltra ſortem mutuatam. ergo tenetur mutuatori, quid vltra ſortem dare. & ſi tenetur tale quid. igitur alius poterit illud exigere. Maior aũt huius rationis probatur dupliciter. Primò ſic. quia ex quo lucrũ continetur in rebus impediti, eſt iam aliqualiter ſuũ. igitur ſi eum ab illo conſequendo impedit, iã nou ſolũ impedit eum ab obtinendo, ſed etiam tollit ſibi quaſi iam habitum. Mõ in prima concluſione probatũ eſt illum teneri ad refuſiouem, qui dat occaſionem efficacem proximo perdendi bonum iam habitum. Secundò probatur eadem maior, quia dato oppoſitũ maioris, ſequerentur tria inconuenientia. Primũ, quia nõ eſset compellendus ſaltem in foro cõſcientiæ ad reſtitutionem, vel ſatisfactionem aliquam ille, qui proximo ſuo non cõſentiente, nec obligato ꝯſentire, arborem eiuſdem natã fructificare aliquo impedimento impediret, ut pro hoc anno nõ ferret fructum. Nam ille nõ aliud facit, q̃ ꝙ dat efficacem cauſam impeditiuam aſsecutionis lucri, vel fructus contenti virtualiter in arbore proximi. Secundum, ꝙ detinens mercatorem, ne procedat ad nundinas includendo eũ in carcerẽ in caſu, in quo includens nõ habet ius id agendi, nec mercator ꝯſentire tenetur in illã incluſionem, nũ teneretur mercatori ad refuſionẽ illius lucri, qđ ueriſimiliter obtinuiſse potuiſſet illa vice. Tertium, ꝙ detinens artificem mecha-

nicum, uel eum lædens, quo artificium ſuum exequi non poſſit. ubi tñ talis non hēt ius id faciēdi, nec alius id ſubire tenetur: non eſſet compellendus ad refuſionē artifici, hęc autem ſunt inconuenientia & falſa, ut in ſe paret. igitur, maior uera. Minor autem probatur. Nam exiſtētib. prædictis conditionib. in pecunia, uel alia re mutuabili, atque in induſtria mutuatoris continebatur uirtualiter aliquod lucrum, quod ex illis ſuis ſcilicet re mutuabili & induſtria acquiſiſſe potuiſſet. Nam inducendo eum ad mutuandum facit, ꝙ ſua induſtria, & res mutuata, quæ attuliſſent ſibi fructum eum non afferunt, detinet etiam mercatorem, ne procedat ad nundinas in caſu quo non tenetur conſentire in detentionem. Secundò probatur concluſio ſic: quia ſi non eſſet uera, nec ratio iam ad eam adducta ualida, maximè propter ſequentes cauillationes & euaſiones, ſed hoc non. igitur. Maior probatur, ponendo duas euaſiones, ſeu cauillationes. Prima eſt: quia diceret aduerſarius, quòd maior eſt vera, quando tale lucrum eſt ex re, quę eſt nata fructificare, ſicut exemplificatum eſt in illatione primi inconuenientis de arbore. Modò res mutuabilis, cuiuſmodi eſt pecunia, nō eſt res nata fructificare, & per conſequens, ſi quis duntaxat pro tanto impedit aliquem a conſecutione lucri, pro quanto ab eo recipit mutuò aliquam rem non natam fructificare. & per conſequens, in qua non fuit illud lucrum cōtentum, ſed tantum in induſtria hominis, non oportebit eum illi pro tali lucro ſatisfacere. Contra hanc euaſionem arguitur tripliciter. Primò: quia tunc in primo inconuenienti loco arboris, pono domum, quę eſt res non plus ex ſe nata fructificare, q̃ pecunia. Nec penſio annua, ſeu lucrum, quod quis ex ea leuare poteſt, continetur plus uirtualiter in ea, q̃ lucrum contineat uirtualiter in pecunia mercatoris, ut probabitur, & tamen ſi quis domino non conſentiēte, nec obligato conſentire efficax impedimentum pręſtaret, ne dominus domus annuam penſionem haberet ex domo, quam aliàs habuiſſet, puta aliqua magica illuſione eam reddendo horridam habitationi humanæ. Aſſumptū aūt probatur: quia ſi quis haberet domum aliquam centū annis, niſi per ſuam induſtriam ea utatur exercendo induſtriam ſuam in illa, uel locando eam aliis habitantibus in ea ad exercendum ibi induſtriam ſuam, domus illa nullum lucrum, uel fructum ſibi afferret. Secūdò ſic inſtatur ꝫ euaſionē: quia loco arboris accipio agrū proximi, quem ſi quis impediret, ne pro hoc anno afferret fructum, teneretur ad refuſionem fructuū, quos aliàs percepiſſet, & tamen etiam non eſt res ex ſe nata fructificare. i. ſine opera humana. Nam ſi quis agrū haberet per 100. annos, non afferret ſibi frumentū, niſi humana induſtria excoleretur & ſeminaretur. Et ſi dicas, ager partim ex ſe eſt natus fructificare; quia aliqua opa ei adhibita poſtea ſine humana induſtria ex ſe fructificat, non autem ſic pecunia; quia quamprimum humana induſtria ceſſat, ceſſat fructus, uel lucrum ex pecunia. Et ſimiliter diceretur de uinea, quę etiam ex ſe fructificat, ē̄t ſine opera humana, licet non tātum fructum afferret de ſe, quantum quando opera humana excolitur, hoc non ualet: quia ſi negetilla quantitas fructuum, quæ accedit per hoc, ꝙ ultra efficaciam, quā ex ſe habet fructificandi, adhibetur opera humana, & ſic ſequeretur, ꝙ impediēs uineatorē, vel agricolā, ne obtineatur, non teneretur ad refuſionem illius lucri, eo ꝙ non eſt fructus rei natæ fructificare ex ſe, ut ex ſe negat operam humanam, ſed tm̄ illius fructus, quem uinea de ſe protuliſſet, quod eſt falſum: quia quàuis non totum fructum, quem uinea potuiſſet protuliſſe per operam humanam teneatur reſtituere, ſicut nec etiam totum, quem uinea ſine opera hominis protuliſſet, teneretur reſtituere: tñ tenetur aliquam recompenſationem pro utroque facere, ſicut tangetur in quinta probatione, de hoc ét patebit. q. 74. & 80. Tertiò non ualet: quia quantuncunque res mutuata non ſit nata fructificare: tñ induſtria hominis eſt res nata fructificare. Modò inducens mercatorem in caſu huius concluſionis ad mutuandum impedit eius induſtriam, ne pariat fructum, quem nata eſt producere: quia cum illa induſtria non poſſit fructificare, niſi mediante pecunia, quam ille mutuò recipit, ſequitur ꝙ impoſſibilitat eius induſtriam non minus quàm ſi quis peritum artificem mechanicum, non quidem ligaret in carcerem: attamen ei attolleret inſtrumēta artis ſuæ ad tempus, ſine quibus eius induſtria, uel ars in actum exire non poſſet. Secunda euaſio eſt, quòd maior non eſt uera, niſi quando impediens facit impedito iniuriam, ſicut fit in tribus inconuenientibus illatis. Hic autem non facit mutuatarius iniuriam mutuanti inducendo eū ad mutuandum inductione faciente lucrum mutuantis ceſſare: quia uolens mutuat, uolenti autem non fit iniuria, hęc euaſio non ſoluit argumentum, quin adhuc ſit ſimile: quia etiam in illis tribus inconuenientibus illatis nō faceret iniuriam, qui proximū induceret ad cōſentiendum in læſionem arboris ſuę, vel qui mercatorem, vel artificem induceret, vt ſe recludi pmitteret & detineri in carcere: qua detentione ceſſaret lucrum eius, & tamen nihilominus mercator, vel artifex includendus licitè exigeret ab incluſore refuſionem lucri ceſſantis, adeo quòd licitè poſſet denegare conſenſum in illam incluſionem, ſi non vellet incluſor ei refundere lucrum ceſſans, & ſi contra voluntatem eius eum includeret, nihilominus teneretur ei de illo intereſſe ſatisfacere. Sic hic, nam quamuis mutuatarius inducat mercatorem ad mutuandum ſibi, & mercator conſentiat, & ita non faciat ei iniuriam, tamen non vult conſentire ſine refuſione lucri ceſſantis, nec tenetur ad illum conſenſum præſtandum, & ſic etiam non illicitè exigeret refuſionem lucri ceſſantis. & ſi mutuatarius ſecus ab eo illud mutuum habere vellet, vi extorquendo, faceret ei iniuriam, & tenetur ei nihilominus ſatisfacere. Et ex excluſione harum cauillationum ſequitur ad concluſionem. Tertia ratio, ſiquis a ruſtico peteret, vt ei pro ſui vtilitate, vel neceſſitate concederet talia agere circa hortos, agros, vineas & huiuſmodi, ex quibus impediretur ruſticus ab aſſecutione fructuum, quos aliàs veriſimiliter fuiſſet aſſecutus, & ruſticus non teneretur ex præcepto Dei ei talia concedere, ſed eſſet ſupererogationis, tūc licitè poterit ruſticus inter concedendum ei talia exigere etiam ſatisfactionem pro intereſſe lucri ceſſantis. Similiter ſiquis peteret ab artifice, ut ſibi ſuæ artis inſtrumenta accommodaret, & artifex non teneretur aliàs ex præcepto Dei ei ea accommodare, ſed eſſet ſupererogationis, tunc poterit illa accommodando petere, ut ſoluet ſibi intereſſe lucri ceſſātis, quod

patitur

patitur ex carentia ſuorum inſtrumentorum ſuæ artis. Ergo eadem ratione cum mercator in aliquo caſu dabili non teneatur ſub præcepto pecuniam ſuam mutuare proximo,& tamen proximus petit eam mutuo, ex quo mutuo mercator carere incipit quaſi inſtrumentis ſuæ artis,& etiam incipit eius ars.ſ.induſtria quaſi in carcere detineri, vel ſuſpendi a ſua executione actuali,& etiã circa ſuas res.ſ.induſtriam & pecuniam (quæ ſimul aptę ſunt natæ fructificare) incipit pati talia a mutuatario, ex quibus impeditur ab aſſecutione fructuum,qui aliàs prouenirent ex rebus illis, igitur ſi ei talia concedit de rebus ſuis, poterit inter concedendum exigere, ut ſibi ſatisfaciat pro illo fructu ceſſante. Quarta ratio, ſi mutuatio eſt conſilij tantum, vt ſupponit ſexta conditio, ſtat quòd mutuator mediocris ſufficiẽtiæ ab aliquo notabili lucro ueriſimiliter ſibi prouenibili impediatur propter mutuationem, & tamen mutuatarius mediocris indigẽtiæ lucrum in duplo maius lucro ceſſanti mutuatori ex mutuo aſſequatur, & mutuator id ſciat, uel ſperet affuturum mutuatario ex ſuo mutuo, ſicut igitur pietas inclinabit mutuatorem ad mutuandum proximo, ut proximus aſſequatur illud magnum lucrum, ſic econtra æquitas ſuadet, ut indemnis ſeruetur mutuator, qui ut proximus lucretur, mutuat renunciando proprio lucro, quod ſibi ueriſimiliter affuturum fuiſſet: nam da oppoſitum.ſ.ꝙ nõ liceat mutuatori illam exactionem facere, tunc ex quo ſine peccato poterit dimittere omnino mutuationem, ipſe dimittet eam, & conſequitur ſuum lucrum integraliter, & proximus toto lucro ſperato priuabitur, qui tamen aliàs aſſecutus fuiſſet duplum lucrum, & licet id pro medietate fuiſſet dare coactus mutuatori pro intereſſe ſuo, tamen reliquam medietatem aſſecutus fuiſset, quæ tanta fuiſſet, quantum fuiſset lucrum mutuatoris, hoc aũt.ſ. tantum unum illorum lucrari & alterum omni lucro priuari non eſt ita pietati cõſonum ſicut ſi ambo lucrarentur. Ea autem, ad quæ pietas inclinat, & æquitas ſuadet, non ſunt iniuſta. igitur. Quintò probatur octo auctoritatibus eorum, qui illam conclusionem viri tenuiſſe. Prima eſt S. Tho. qui in 2.2.q.42.ar.3.quærit, an aliquis debeat reſtituere, quod nõ abſtulit, & arguit ꝙ ſic. Primò: quia ille, qui damnum alicui infert, tenetur dãnum remouere, ſed qñque aliquis damnificat aliquem ultra id, quod accepit, puta cum aliquis effodit ſemina, damnificat eũ, qui ſeminauit, tota meſse futura, & ſic uidetur, ꝙ teneatur ad eius reſtitutionem, ergo aliquis tenetur ad reſtitutionem eius, quod non abſtulit. Secũdò ad idem ſic. Ille, qui detinet pecuniam creditoris ultra terminum præfixum, videtur eum damnificare in toto illo, quod lucrari de pecunia poſset, quod tñ ipſe non aufert, ergo videtur, ꝙ aliquis teneatur reſtituere, quod non abſtulit. Et reſpondendo ad quæſtionem dicit ſic. quicunque damnificat aliquem, uidetur ei auferre id, in quo ipſum damnificat, damnum.n.dicitur ex eo, ꝙ aliquis minus hẽt, q̃ debet hr̃e, ſm Philoſoph. 5.ethic.& ideo homo tenetur ad reſtitutionem eius, in quo aliquem damnificauit. Sed aliquis damnificatur dupliciter. Vno modo: quia aufert ei id, quod actu habebat, & tale damnum ſemper eſt reſtituendum ſm recompenſationem æqualis. puta ſi aliquis damnificet aliquem diruens domum eius, tenetur ad tantũ, quantum ualet domus. Alio modo damnificat aliquis aliquem impediendo, ne adipiſcatur, quod erat in uia habendi, & tale damnũ non oportet recõpẽſare ex æquo; quia minus eſt hr̃e aliquid in uirtute, q̃ habere actu, q autem eſt in via adipiſcendi aliquid, habet illud ſolum ſm uirtutem, vel potentiã, & iõ ſi redderetur ei, vt haberet hoc in actu reſtitueret ei, quod eſt ablatũ nõ ſimplum, ſed multiplicatum, quod nõ eſt de neceſſitate reſtitutionis, tenetur tñ aliquã recompẽſationem facere ſm cõditionem perſonarum & negociorũ, & per hoc patet reſponſio ad primum argumentum & ſecundũ: nam ille, qui ſemen ſparſit in agro, nondũ hẽt meſſem in actu, ſed ſolum in uirtute, & ſimiliter ille, q hẽt pecuniam, nondũ hẽt lucrũ in actu, ſed ſolum in uirtute, & utrũq; põt multipliciter impedire, hæc ille. Ex illis autem uerbis tria habentur. Primò, ꝙ illa regula.ſ.dãnificans tenetur ad refuſionem dãni, eſt vera ſm S. Tho. tam de dãno emergẽti, q̃ de lucro ceſsante, quãuis nõ teneatur æqualiter ad refuſionem in utroq; caſu. Mõ ex illa regula ſic intellecta ſequitur, ꝙ inducens ad mutuandũ ſibi, ubi mutuator inductus damnificatur dãno emergente, vel ẽt lucro ceſsante tenetur dãnificato refuſionem facere, & per ꝯñs damnificatus põt illud exigere, qñ ſubijt mutuationẽ, hoc autem fuit quarta concluſio. igitur. Secundò hr̃, ꝙ ad ueritatẽ quartę cõcluſionis requiritur octaua conditio poſita. Tertiò hr̃, ꝙ quãuis ſecundum argumentum ex ſua forma tantũ loquatur de lucro ceſsante ex mora debitoris vel mutuatarij, in quo caſu uult, ꝙ debeat refuſio fieri mutuatori: tñ S. Tho. non minus voluit eſse mutuatariũ obligatum ad refuſionẽ lucri ceſsantis in caſu, ubi lucrum ceſsat pręcisè ex mutuatione ante moram mutuatarij, ut patet inſpiciendo uerba ſolutionis qõnis. ubi indiſtinctè uult, ꝙ damnificans aliquem impediendo, ne adipiſcatur, quod erat in uia habendi, tenetur aliquam recompenſationem facere. Secunda auctoritas eſt Ioã. de Gerſ. cancell. Pariſ. in trac. de florib. regularũ, in materia de auaritia, talẽ regulam ponẽtis. Oĩs ferè ꝯtractus uſurarius ex genere põt per piã intentionẽ dantis & recipientis trãſferri a ſuo genere in opus pietatis, ut ſi cã ſuccurrẽdi principaliter indigẽtiæ proximi ex una parte & præſeruandi ſe indemnẽ ex altera, petat aliquis ultra ſortem, niſi infra tale tp̃s ſua ſors ei detur, ſic quòd mallet (teſte ꝯſcientia ſua) ſortem apud ſe manere nunc ſine illo precio, q̃ tũc cũ tali precio eãdem recipere ob damnum certum uel probabile, quod ex ſolutionis dilatione ſibi oritur hæc ille. Modò ſibi velle refundi lucrum ceſsans eſt velle ſe pręſeruare indemnem. igitur conditionibus ſupra tactis extendentibus licitum erit mutuanti aliquid petere vltra ſortẽ pro intereſse lucri ceſsantis ex mora mutuatarij, & ſic eadẽ rõne idem licebit ſibi illud intereſse ſi imminet ſtatim ex ipſa mutuatione ante moram mutuatarij. Tertia auctoritas eſt Hoſt. in c. ſalubriter. extra, de uſu. q in caſu quartæ concluſionis ſentit, licitum eſse, quamuis non deſcendat ad ſingulas circunſtantias poſitas: facit enim tantummodo mentionem de prima conditione, ut ſcilicet nõ fiat huiuſmodi exactio in fraudem uſurarum. Quarta auctoritas eſt Ioan. de Lignano ſentientis cum Hoſtien. Quinta auctoritas eſt Petr. de Ancha. ſuper clemen. ex graui. de uſuris, ubi dicit. Credo quòd non ſolum damnum emergens, ſed ẽt lucrum ceſsans põt accipe, ſi ille erat mercator, qui cum pecuniis conſue-

uit negociari, & idem vr̃ dicendum, ẽt ſi non eſſet mercator, ſed tñ intendebat omnino illam pecuniam exponere negociatoribus licitis ad lucrandum, ſecus autem eſſet, ſi perſoná eſſet talis, ꝙ ipſam pecuniam retinuiſſet in arca, hæc ille, & remittit ad notata. 12.q. 2.cap. ſi quis de clericis. & in c. conqueſtus. extra, de vſur. Sexta auctoritas eſt Panor. in c. conqueſtus. extra, de vſur. vbi concludit dicens: perpetuò tene menti, vt ſic etiam de iure canonico poſſit peti aliquid vltra ſortem ratione intereſſe non ſolum damni contingentis, ſed etiam lucri ceſſantis, hæc ille. Et quamuis ibi loquatur de lucro ceſſanti ex mora, vel poſt moram mutuatarij: tñ hoc non impedit, quin eius auctoritas valeat ad propoſitũ noſtræ quartæ concluſionis. Primò: quia ſi ipſa eſt vera de intereſſe poſt moram, ẽt erit vera de intereſſe añ moram ex ſola ipſa mutuatione. Secundò ẽt: quia idem Panor. in c. nauiganti. vbi poſtquam ex verbis Io. And. traxit, ꝙ in ꝯtractu mutui poſſit peti poſt moram debitoris intereſſe lucri veriſimiliter ceſſantis dicit ſic. Sed an a principio poſſit haberi illa ratio, poſſet forte dici, quòd vbi mutuans ducit bona intẽtione, & potius mutuat ut ſeruiat amico, q̃ in fraudem, ꝙ tũc excuſatur a peccato, licet alia opinio ſit tutior, hæc ille. Septima auctoritas eſt dñi Ant. de Butrio dicentis, qñ ſocer promiſit noĩe dotis ſuo genero certam quantitatem pecunię, & ſocer eſt in mora, vt puta: quia dos incontinenti debebat ſolui, tunc pro intereſſe poterit petere quantum veriſimiliter fuiſſet lucratus cum illa pecunia, vt ſic habeatur rõ ad intereſſe lucri ceſſantis, hæc ille. Modò ſi incontinenti debebat ſocer ſoluere dotem, & tñ non ſoluit incontinenti, perinde eſt acſi ſocer interim mutuo recepiſſet pecuniam a genero ſtatim a tẽpore promiſſionis dotis, & cum ex illa nõ ſolutione (quæ includit mutuationem) ceſſet genero lucrum, ſequitur, ꝙ gener ex mutuatione añ moram ſoceri patiatur illud intereſſe. nam quamuis ſocer ſit in mora ſatisfaciendi promiſſioni, nõ eſt tñ in mora quò ad mutuum receptum virtualiter a genero: quia cum omne mutuum ſit ad aliquem terminum, & terminus nondum aduenerit ſocero, ſequitur, ꝙ non eſt in mora ꝯtractus mutuationis, & per ꝯñs hr̃ ex illa ſñia eius, ꝙ pro intereſſe lucri ceſſantis, ẽt ante moram mutuatarij poteſt quid accipi vltra ſortem: immo caſus eiuſdẽ c. ſalubriter. non eſt niſi caſus intereſſe dãni emergentis & lucri ceſſantis, ita ꝙ aliter non poſſet iuſtificari, vt patebit in q. 35. Octaua auctoritas eſt Grego. de Arimino etiã de intereſſe, quod mutuator a principio mutuationis incurrit, ſiue ſit damni emergentis, ſiue lucri ceſſantis, vt patebit. q. 45. a principio in ſexto dicto.

Contra illam quartam cõcluſionem arguitur tripliciter. Primò ſic, dicendo eam eſſe veram datur materia committendi prauitatem vſurariam, igitur non eſt dicendum illam concluſionem eſſe veram. Antecedẽs probatur: quia etiam quilibet vſurariam mutuationẽ facere volens poſſet eam hoc modo palliare dicendo ſe aliquid velle habere vltra ſortem, non ratione mutuationis: ſed ratione intereſſe lucri ceſſantis, fingendo, ſcilicet ſe ſortem voluiſſe poſuiſſe ad mercationem aliquam, & hoc fuit motiuum Innocentij in cap. fin. extra, de vſuris, ad tenendum oppoſitum prædictæ cõcluſionis, & ad dicendum contractum quartæ concluſionis eſſe vſurarium, qui & dicebant, ſe non ſcire ſic contrahentem excuſare, quamuis quidam contrarium teneant. Et eandem opinionem ſic propter idem motiuum ſecutus eſt Io. And. reſtrictius tamen intelligendo opinionem Inno. ſ. intelligendo eam de intereſse lucri ceſsantis ante moram. Pro hoc inquit Io. Andr. nõ licet quid recipere vltra ſortem, ſed tamen pro intereſse lucri ceſsantis poſt moram licet recipere quid ultra ſortem, & idem dictum Ioan. And. ſecutus eſt Io. Cald. Ad hoc argumentum dicẽdum eſt, ꝙ deficit ſextupliciter. Primò: quia ſi concluderet, æquè concluderet, ꝙ non liceret mutuanti aliquid ultra ſortem recipere, ẽt pro intereſse dãni emergentis, quod eſt falſum & ꝯ met Innocentium & ꝯ omnes, ſequela probatur: quia dicẽdo hoc licere, daretur materia committẽdi mutuationem uſurariam, quia etiam quilibet uolẽs facere uſurariam mutuationem poſset eam hoc modo palliare dicendo ſe quid uelle habere ultra ſortem non ratione mutuationis, ſed pro intereſse damni emergentis fingendo ſe pati aliquod damnum emergẽs ex hmõi ſua mutuatione. Secundò deficit: quia añs eſt falſum, & ad probationem dicendum concedendo aſsumptum probationis, ſed ex hoc non ſequitur añs: quia aliud eſt alteri dare materiam, uel occaſionem committẽdi mutuationem uſurariam, & illum alium accipere materiam vel occaſionem committendi eam. Vnde ſi doceo quartam concluſionem tanquam ueram, & poſtea quis exerceat mutuationem uſurariam palliando eam prædicto modo: non ideo dedi ſibi materiam, uel occaſionem ad uſurariam mutuationem, ſed ipſe accepit, & ita ſcãdalizatur non ex me, uel ex ſcandalo per me ſibi dato, ſed ſcandalo accepto per ſuam propriam malitiam de mea uera doctrina, quale ſcandalum non eſt curãdum. Sic enim de ſana doctrina Chriſti phariſei ſcandalizati fuerunt, quorum ſcandalum docuit Chriſtus non curandũ, cũ dicipuli dixiſsẽt. Dñe ſcis: quia phariſei hoc uerbo audito ſcandalizati ſunt. Mat. 15. & dixit illis, ſinite eos, cęci ſunt & duces cęcorum. Tertiò deficit: quia dato ꝙ aliquid concluderet, non tñ concluderet, niſi ꝙ docere talem concluſionem eſset ſcandalizatiuum, ſed ex hoc non ſequitur, ꝙ concluſio nõ ſit uera: nam etiã doctrinam ueritatis contingit eſse ſcandalizationem aliquorum. unde & non omnib. omnis ueritas dicenda. Quartò etiam deficit: quia dato ꝙ probaret, ꝙ etiam actua in ſe eſset ſcandalizatiuus, non tamen ſequeretur, ergo uſurarius, ſicut tamen Inno. prætendit: unde etiam illa ſcandalizatiuitas eſt excluſa per ſextam cõditionem in quarta concluſione poſitam. Quintò deficit: quia non eſt dictũ, ꝙ mutuator excuſet per hoc, ꝙ allegat, vel dicit, ſe non id pro intereſse ſuo exigere, ſed per hoc, ꝙ a parte rei ſic eſt, ſicut dicit, & per hoc ꝙ aliæ circunſtantiæ, quæ dictæ ſunt, concurrunt in ueritate. Modò uſurarius etſi dicat: non tamen uerum dicit dicendo ſe ꝓ intereſse exigere. igitur non releuabitur a peccato. Sextò deficit ſingulariter pro quanto ei innititur Io. And. & Io. Cald. quia ſi aliquid ualeret, æquè cõcluderet de intereſse poſt moram debitoris, ſicut de intereſse ante morã: quia ẽt uſurarius poſset fingere, ꝙ ex mora debitoris pateretur aliqđ lucrũ ceſsans, ꝓ cuius refuſione tale quid exigeret, ſicut ꝯtingeret eũ fingere, ꝙ ante morã, ſeu pręcisè ex mutuatione pateretur ceſsationem lucri.

Secundò arguitur, illa mutuatio, quæ fit cum exactione alicuius pro intereſſe lucri ceſsantis, eſt lati-

bulum

bulum latronorũ, ſeu uſurariorum: quia (ut patuit) ſub illo colore poſsent exercere impune vſuras. igitur eſt actus illicitus. Dicendum, quòd deficit tripliciter. Primò datu quòd ſic eſſet, non tamen ſequeretur, igitur eſt actus malus, nam ſæpe mali abutuntur multis bonis operibus ſub illorum nomine cõmittendo ſuas prauitates dicendo ſe ex bono animo facere, ut qui prætextu zeli animarum audirent confeſſiones, qui tamen zelo pecuniarum audirent. Secundò deficit: quia ſi concluderet, æquè concluderet, quòd mutuatio cum exactione intereſſe damni emergentis eſſet qoid illicitum: quia etiam poſſet eſſe latibulum vſurariorum. Tertiò. quia ſi quid concluderet, non concluderet, niſi quòd ex quo eſſet latibulum vſurariorum poſſet iure poſitiuo prohiberi ſaltem cum tali moderamine, quòd nullus mutuando exigeret quid vltra ſortem etiam pro intereſſe, niſi habito conſenſo iudicis, qui inſpecta qualitate mutuantis admitteret, vel prohiberet talem exactionem, qui iudex poſſet admittere tunc uni & alteri denegare propter præſomptiones facientes contra vnum & non contra alterum, ſed non ſequitur, poſſet prohiberi. igitur eſt quid malum: quia etiam bona aliqua, vel non mala poſſunt prohiberi cum aliquo moderamine, ut ſcilicet eis non vtantur mali pro latibulis ſuæ malitiæ.

Tertiò arguitur. incrementum vſurariom eſt etiam quoddam lucrum, & id ſemper ceſſat vſurario per hoc quòd mutuaret gratis. igitur liceret ſemper vſurario mutuante exigendo quid vltra ſortem pro intereſſe incrementi vſurarij ſibi ceſsantis, & ſic nunquam cõtingeret caſus, in quo etiam vſurarius mutuando non poſſet a parte rei excuſari. Dicendum, cõcluſio intelligitur de lucro licito ceſsãte, ſicut eſt id, quòd acquiritur per mercationem licitam & huiuſmodi. Modò incrementum vſurarium non eſt licitum lucrum.

Quinta concluſio. Sicut quarta concluſio fuit vera de intereſſe lucri ceſſantis ante moram mutuatarij, ſic etiam eſt vera, ſi formaretur de intereſse lucri ceſſantis poſt moram. Probatur tripliciter. Primò: quia eſt eadem ratio vtrobique. Nam in caſu, ſcilicet vtrinſque intereſſe lucri ceſsãtis mutuatarius præſtat cauſam efficacem impeditiuam aſſecutionis lucri, ſcilicet in vno per ſuam moram, in alio per inductionem ad mutuãdum. Modò non refert, quomodo quis alium efficaciter impediat, dummodo impediat. Secundò ſic, quia minus videtur licitum exigere pro intereſse lucri ceſſantis ante moram, quàm pro intereſse lucri ceſſantis poſt moram. igitur ſi primum licet, etiam ſecũdum licebit. Antecedẽs patet: quia Ioan. Aud. & Ioan. Cald. tenent, exactionem pro ſecundo intereſse eſse licitam & negant de prima, vt patuit in primo argumento. & Panor. quamuis de vtroque concedat, quòd licita ſit exactio: tamen aliqualiter titubat de primo, non autem de ſecundo, ut patuit in ſexta auctoritate quintæ probationis. igitur. Tertiò probatur, quia auctoritas prima & ſecunda allegatę in quarta concluſione ſunt de vtroque intereſse indiſtinctè, vel ſaltem expreſſius de intereſse poſt moram.

Sexta concluſio. Sicut quarta & quinta cõcluſiones ſunt veræ de exactione facta in mutuatione, ſic eſſent verę de exactione facta poſt mutuationem. ſicut probata eſt tertia concluſio.

Septima concluſio. Sicut licet exigere aliqoid pro intereſse. ſic licet illud recipere. probatur: quia ex oppoſito ſecundi infertur oppoſitum primi, ſi enim non licet aliqoid recipere, nõ licuit illud exigere prius: quia exigere includit velle recipere.

Octaua concluſio. In caſo, in quo non licet exigere aliquid pro intereſse: exactio reddit ipſam mutuationem vſurariam, ſi exactio fiat tempore mutuationis: non autem ſi poſt mutuationem fiat illa exactio. Secunda pars probatur ex his, quæ dicta ſunt in prima cõcluſione huius quæſtionis: ſed tamen fallit illa prima pars in caſu, in quo ſola ſexta conditio deficeret: quia & ſi tunc exactio redderet mutuationem vitioſam: quia infamatiuam ſui actoris, vel aliorum ſcandalizatiuam, nõ tamen vſurariam.

Hic tamen notandum eſt unum documentum & tale, quòd quamquam de rigore ſcholaſtico loquendo prædictæ concluſiones omnes videantur fundatæ, ſi obſeruentur cõditiones memoratæ in eiſdem, tamẽ quia difficile eſt omnes illas concurrere, & facile mentitur iniquitas ſibi, ideo ante factum ſunt tales mutuationes diſuadendæ. etiam ſi dicant conditiones ſe velle obſeruare, quamuis poſt factum, ſi affuerunt omnes conditiones tactæ, non videam eas eſse condemnandas. Et hæc vel cõſimilis cauſa, ſcilicet ob difficultatẽ ſeruandi omnia ſeruanda, videtur mouiſſe Papam in ſimili in capitulo in ciuitate. extra, de vſuris. ad diſuadendum contractum ſimilem ibidem poſitum. licet etiam ille dem poſſit licitè fieri, & ut talis defenſari, ut patebit in quæſtione. 61. in ſolutione ſecundi & tertij argumentorum. Præterea videretur mihi, quòd valde expediret in republica, quòd ſi quis vellet aliquam ex prędictis, mutuationibus facere etiam taliter quòd nullam de ſe contineret iniquitatem cõtrà iuſtitiam commutatiuã quòd eam cum conſcientia & conſenſu atque auctoritate publicę poteſtatis faceret, ita quòd etiam in caſu, quo contineret pietatem & nullam iniquitatem, nullus eam auderet facere, niſi poteſtas publica eandem prius examinaſſet & approbaſset. & præſertim ubi ratione lucri ceſſantis exigitur vltra ſortem. Nam hoc eſſet ad tria vtile. Primò: quia ceſsaret ſpecies mali, & infamatio contrahentis. Secundò: quia per hoc etiã illi, qui vellẽt talem cõtractum in fraudem vſurarũ facere, & contra iuſtitiam commutatiuam, non herẽt locum, ſua fraudi reſiſtente poteſtate publica. Tertiò: quia per hoc promoueretur ſępe opus pietatis, quod alìàs intermittitur timore oblocutionis aliorum & propriæ infamationis. & ſic permittitur proximus incurrere damnum maius, quàm eſset reſuſio intereſse, etiam in caſu, in quo ono teoetur quis ad mutuandum proximo. Et hoc documentum etiam poteſt applicari ad nonnullos: immo multos alios contractus ancipites & periculoſos, quales ſunt illi, qui tractabuntur in ſequenti quæſtione, & inferius quæſtione. 61. 66. 67. & quæſtion. 80. Et hæc de præſenti quæſtione.

QVAESTIO XXXI.

Vtrum mutuãti ad certum terminum licitum ſit obligare mutuatarium ad daudum ſibi vltra ſortem aliquid nomine pœnę, ſi non in præmiſſo termino reſtituerit ſibi ſortem, & an idem incrementum

mentum nomine pœnę dandum liceat ſibi in caſu, defectus exigere, ac recipere. Solutio quęſtionis ſtat ĩ duabus ſuppoſitionibus. & 12. concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Titulus huius quæſtionis habet tres partes. Prima eſt de obligatione ad pœnam. Secunda de exactione poſt lapſum termini. Tertia de eiuſdẽ pœnæ receptione. Triplex eſt autem pœna quantum ad propoſitum ſufficit, quædam dicitur conuentionalis, & eſt illa, quæ de conſenſu partium imponitur debitori a creditore in contractu, vt promiſſa firmiora conſiſtant, quatenus ſic debitor ſaltem metu pœnæ diligentius procuret ſoluere debitũ in termino ſibi præfixo. Exemplum in propoſito, ſcilicet in contractu mutui. mutuo tibi centum per te mihi reſtituenda in termino A. q̃. 100. ſi non reſtitueris mihi in termino A. dabis nomine pœnæ mihi vnum, uel duos, vel huiuſmodi, & de illa prima pœna ſonabunt tres primæ concluſiones. Secunda pœna dicitur iudicialis, & eſt illa, quæ a iudice ſuper debito liquido, vel liquidato imponitur debitori, ut debitor metu pœnæ ſoluat in termino ſibi per iudicem aſſignato. & ſi non ſoluerit ſortem debitã, ſoluere cogatur pro culpa contumaciæ talem pœnam. Exemplum in propoſito, ſcilicet in contractu mutui, mutuaui tibi. 100. vſque ad terminum A. in termino A. nõ ſoluis, cito te ad iudicem, tu recognoſcis debitum, iudex tibi mandat, ut mihi in termino reſtituas ſortem ſub pœna. 1. flore. ille flore. dicitur pœna iudicialis. Et de illa ſonabunt tres aliæ concluſiones, ſcilicet quarta, quinta & ſexta. Tertia eſt legalis, & eſt pœna, quæ a legiſlatore ſtatuitur in lege diſponente, quòd debitor ex contractu, vel quaſi contractu, ſi non ſoluerit debitum debeat in pœnam ſuę negligentię dare aliquantum. Et capitur hic legalis non ſtrictè, ut diſtinguitur contra canonicam, vel ut diſtinguitur contra pœnam ſtatuti municipalis, ſed vt etiam comprehẽditur canonica & municipalis. Et de hac pœna dantur duo exempla. Primũ, ſtatutum eſt in aliqua ciuitate, quòd tutor de illis pecunijs pupilli, quæ perueniunt ad manus eius, teneatur emere poſſeſſiones, vel reſpondere pupillo ad rationẽ. 5. pro centenario, ſi tunc tutor pecuniam pupilli exponat, non pro utilitate pupilli ſed pro factis ſuis, vel faciat negotiationes pro ſe, & ita cogatur ſoluere de. 100. quinque, illa quinque ſunt pœna legalis municipalis, & ſi in ſimili facto, vel ſimilis pœna decerneretur in canone, vel lege ciuili, etiam diceretur legalis pœna, & de hoc exemplo ſonabunt ſeptima, octaua, & nona cõcluſiones. Aliud exemplum de pœna legali eſt, ſtatutum eſt in aliqua ciuitate, ꝙ ſi debitor non ſatisfaciat creditori in certo termino præfixo, debeat creditor mitti in poſſeſſionem & lucrari fructus ad rationem quinque pro centum, & tunc deficiẽte debitore in termino præfixo, ſi creditor miſſus in poſſeſſionem accipiat quinque de centum, illa quinque vocantur pœna legalis. & de hoc exemplo ſonabunt tres vltimæ concluſiones. Dictum eſt autem notanter in hac ſecunda ſuppoſitione ꝙ triplex eſt pœna quantum ad propoſitum ſufficit, quia & ſi aliæ pœnæ poſſint poni, tamen vel non deſeruirent ad propoſitum, vel poſſent reduci ad iam dictas. ut puta aliqua eſt pœna, quæ dicitur compromiſſoria, & aliqua, quæ dicitur pœna contumaciæ, ſed illæ poſſunt reduci ad conuentionalem, & aliqua dicitur conſuetudinaria, & illa poteſt reduci ad legalem.

Secunda ſuppoſitio, & ſequitur ex prima. Mutuatarium contingit triplicem pœnam incurrere non ſoluẽdo ſortem ſibi mutuatam in termino præfixo, ſcilicet conuentionalem, ſi ſcilicet mutuator ſibi eo pacto mutuauit, & iudicialem, ſi iudex ſibi præcepit ſub aliqua pœna, ut ſoluat in termino pręfixo, & legalem ſi aliqua lege ciuili, canonica, vel municipali diſponitur, quòd non ſoluens in termino præfixo incurrat tantam pœnam. Et de omnibus illis videndum eſt, ſi activa obligatio ad illas, & etiam receptio earundem ſit licita.

Prima concluſio. Titulus quæſtionis eſt licitus quò ad primam eius partem, quæ eſt de obligando mutuatarium, & hoc ſeruatis tribus conditionibus. Prima cõditio poteſt duplici forma verborum poni, & redeunt ambæ in idem. Vno modo ſic, ꝙ mutuator mallet teſte conſcientia ſua ſortem ſuam in termino præfixo rehabere ſine ullo incremento nomine pœnæ ſibi dando, quàm carendo ſorte in termino præfixo ſortem ſuam poſtea cum tali incremento recipere. Alio modo exprimitur ſic, ꝙ mutuator obligando mutuatarium ad dãdum ſibi aliquid nomine pœnæ vltra ſortem, non faciat id in fraudem vſurarum. hoc eſt dictum, ꝙ mutuãs non ſit talis animi, quòd ex quo aliàs libẽter vellet mutuare ad vſuram, & non audet præ verecundia, vel timore poteſtatis vſuram recipere, ideo vſuram, quam deſiderat, nominat pœnam, dicens ſe illud incrementum recipere pro pœna, & tamen non vellet, ꝙ mutuatarius ſolueret in termino præfixo: ſed potius ꝙ deficeret in termino pręfixo, ut ſic ipſe lucraretur pœnam. Ratio illius conditionis primę eſt: quia ad oppoſitum, illa mutuatio & etiam obligatio eius erit vſuraria. Secunda cõditio etiã ponitur duplici forma. Primò ſic, quòd obligando eum ad pœnam modo tacto in titulo non emergat infamatio actoris neque ſcandalum, nec veriſimiliter ſit inde emerſurum. Alio modo ſic, ꝙ non præſumatur in fraudem vſurarum facere talem obligationem, in fraudem dico, quæ tacta eſt in prima conditione. & hæc conditio hoc ſecundo modo expreſſa redit in idẽ cum primo modo: quia ſi præſumatur illam obligationem facere in fraudem vſurarum, tunc emergit infamatio, vel ſcandalum, uel natum eſt emergere: quia tunc homines iudicabunt eum committere vſurariam mutuationem, & ipſe ſuam famam, & bonam opinionem denigrabit: & ſic agit contra charitatem ſui. Et ſi dicis, quando præſumitur mutuare in fraudem vſurarum, & per conſequens quando debet mutuator rationabiliter timere, quòd ſcandalum ſit emerſurum ex illa obligatione? Dic concurrentibus duabus circunſtantijs. Prima, ſi apponens pœnam cõſueuit eſſe vſurarius. nam quantumcunque hac vice ex ſyncera intentione apponeret pœnam ſecundùm tenorem primæ conditionis, tamen homines iudicabũt illam obligationem fieri taliter in corde, qualiter hucuſque idem cõſueuit mutuatario ſuos obligare. Secunda circunſtantia. Si obligatio fiat ad pœnam incurrendam per ſingulos mẽſes, vel annos: quia tunc obligatio indicare videtur, ꝙ non potius mallet ſortem ſuam rehabere ſine pœna, quàm terminum elabi & habere pœnam. Tertia conditio eſt, ꝙ mutuatio fuerit conſilij & non pręcepti. & hoc non tantum pro tempore præcedenti terminum præfixũ mutuatario, pro quo mutuatio debuit durare, ſed etiam pro tempore ſequẽti, per quod mutuatarius

detinet

detinet vltra terminum præfixum. Ratio illius conditionis eſt: quia da oppoſitum, ſcilicet quòd fuerit præcepti pro vtroque tempore, ergo mutuatarius iuſtè detinebit ſortem pro tempore ſequenti terminum ſibi præfixum. Modò non debet quis puniri pro eo, quod ſibi licuit, nec puniens poteſt ſana conſcientia ad illam pœnam eum obligare, vel eam ab eo exigere, vel recipere. Conſequentia autem prædicta probatur: quia ex oppoſito conſequentis infertur oppoſitum antecedentis. Nam ſi non iuſtè detinuiſſet ſortem pro vtroque tẽpore, ergo mutuator non tenebatur dimittere ſortem apud eum, & per conſequens non fuiſſet mutuatio pręcepti pro vtroque tempore, quod eſt oppoſitum antecedentis poſſet tamen in caſu, quo hæc tertia conditio deficeret, utputa quando mutuatio pro vtroque tempore fuiſſet præcepti contingere, quòd poſſet eum ad pœnam obligare. & hoc propter intereſſe, quod mutuator paſſurus eſſet: eo ꝙ ſtat, ꝙ etiam vbi mutuatio eſt præcepti, poſſet mutuator aliquid pro intereſſe recipere ponderata parua neceſſitate mutuatarij recipientis mutuum, & magna quantitate intereſſe mutuatoris. ut tactũ eſt in præcedenti quæſtione concluſione prima. Poſſet etiam poni quarta conditio, ſcilicet quòd illa pœna ſit moderata non nimis magna: quia ſi eſſet nimis magna, mutuator mallet mutuatarium deficere in termino, ut ſic lucraretur pœnam illam, quod eſt contra primam cõditionem, aut ſaltem pręſumeretur male illud, & ſic præſumeretur in fraudem vſurarum facere, quod eſt contra ſecundam conditionem, & ſic illa quarta conditio neceſſariò requiritur, ſed tamen comprehenditur ſub prima & ſecunda, & ideo commemorando primam & ſecundam, uolo etiam illam quartã includere in eis. Illis itaque conditionibus concurrentibus probatur concluſio quadrupliciter. Primò: quia ſi eſſet illicita talis obligatio, maximè quia eſſet vſuraria, ſed hoc non: quia non obligat mutuatarium ad dãdum ſibi ultra ſortem aliquid ratione mutuationis: quia mallet potius nullum incrementum habere, & rehabere ſortem in termino præfixo, ut dicit prima conditio, nec illud incrementum aſſequendũ eum mouet ad mutuandum. ergo tale incrementum non eſt vſura. tenet conſequentia: quia vſura eſt incrementum, quod quis vult aſſequi ratione mutuationis, & quod eum mouit ad mutuandum, vel ſi non mouit tempore mutuationis, tamen expoſt cum recipit, mouet eum taliter, quòd ſi adhuc eſſet mutuaturus moueret eum ad mutuandum. Secundò probatur, quia exquo mutuator non tenebatur carere ſorte in termino præfiſo. igitur iuſtè poterat eam velle rehabere. igitur alius ſi vellet detinere vltra terminum ſibi conceſſum, iniuſtè detinere vellet, & per cõſequens dignus eſſet pœna. ergo mutuator eum ad illam pœnam obligare potuit: quia ad pœnam quis obligari poteſt, qui delinquere poteſt. Tertiò: quia volenti nõ fit iniuria. Modò debitor vult illam pœnam ſubire, ſi in termino præfixo non ſoluit, & mutuator non tenebatur rem ſuam transferre in eũ ſine pœna impoſita: quia omnino retinere potuit, ut dicit tertia concluſio, & non cogit mutuatarium, ut cã cum illa pœna recipiat. igitur ſi mutuatarius eam cum onere illius pœnę recipit, non poteſt dicere ſibi iniuriã fieri: quia volenti non fit iniuria. Quartò etiam probatur per regulam Ioan. de Ger. in trac. de floribus regularum, dicens. Sicut in redditibus cenſualibus recipiẽdis per dominos certis terminis, quandoque pœna pecuniaria imponitur non ſoluentibus die aſſignata, ita poteſt aliquis recta intentione & ſecuritate ſolutionis taliter ſtatuere in particulari contractu, vel conceſſione ad terminum. Eſt autem illius intentionis ſignum, ſi mallet creditor id, quod eſt conceſſum die ſtatuto, uel prius recipere quàm terminum elabi, ut emendam lucraretur. ſic de ementibus redditus ſub libertate redimendi iudicamus. Hæc ille. Contra hanc concluſionem poſſet argui tribus argumentis proportionabiliter formatis de illo incremento nomine pœnę accipiendo ſicut formata fuere duo prima argumenta cõtra quartam concluſionem præcedentis quęſtionis, & eodem modo proportionabiliter ſoluerentur, ideo illuc recurratur.

Secunda concluſio. Titulus quęſtionis etiam eſt licitus quoad ſecundam partem, ſcilicet de exigere & recipere, & quoad tertiam partem, ſcilicet de recipere tale incrementum nomine pœnę, & hoc ſeruatis prædictis conditionibus. Probatur: quia da quòd illud exigere & recipere ſit illicitum, tunc etiam obligatio fuiſſet illicita: quia obligatio includit velle incrementum recipere. Modò velle eſt actus interior & elicitus voluntatis. & talis eſt illicitus, ſi eius actus exterior imperatus eſt illicitus. Nota tamen, quòd vltra prædictas conditiones videtur etiam in exactione pœnę ſeruãda alia conditio, ſcilicet quòd ſi debitor ſoluit partem debiti: non debebit exigere pœnam, niſi pro parte non ſoluta, & hoc eſt verum, niſi ſecus conuentum fuerit, quando creditor primum obligauit debitorem ad pœnam.

Tertia concluſio. Prędictæ conditiones etiam ſufficiunt ad hoc, quòd titulus quæſtionis ſit licitus quoad omnes eius partes, probatur: quia ſi non, maximè: quia requirentur etiam aliæ tres cõditiones, ut forte aliquibus videretur. Prima, ſcilicet quòd mutuator ideo imponeret pœnã mutuatario: quia paſſurus eſſet intereſſe ex mora mutuatarij non ſoluentis in termino præfixo, ſed hęc non requiritur. Nam pono, quod nullum penitus intereſſe ſit paſſurus ex mora mutuatarij, adhuc potuit ſorti illam pœnam ãnectere, ut ſatis probat tertia ratio. quia in nullo iniuriatur mutuatario. Etſi dicis, quid ergo moueret eum ad annectendum illam pœnam ſorti, ſi nullum intereſſe eſt paſſurus ex carentia ſortis, & per conſequens videtur, ꝙ non moueat eum, niſi cupiditas acquirendi incrementum vt lucrum? Ad hoc ſtatim infra reſpondebitur. Secunda etiam conditio non requiritur, ſcilicet quòd moderetur illam pœnam ſecundum intereſſe, quod paſſurus eſt: quia ſi nõ oporteret, quòd ſit paſſurus aliquod intereſſe: etiam non oportet, quòd pœnam moderetur proportionabiliter ad intereſſe. Tertia etiam conditio nõ requiritur ſcilicet quòd lapſo termino & deficiente mutuatario non ex culpa ſua, vel negligentia ſed ex impotentia ſine ſua culpa incurſa, non debeat mutuator exigere incrementum niſi paſſus ſit intereſſe, & non plus de incremento exigere debet, quàm fuerit intereſſe perpeſſum. Nam illam conditionem non eſt opus accedere ſtantibus alijs tribus tactis in prima concluſione. Nam ſi (ut tertia conditio poſita ſonuit) mutuatio fuit & eſt conſilij pro vtroque tempore, tunc etiamſi mutuator incurrit defectum ſolutionis ſine culpa ſua eſt conſilij

dimittere

dimittere ſortem apud mutuatariũ ſine onere pœnę. igitur cum eſt cõſilij, poteſt nolle eam dimittere apud eum ſine illo onere. igitur poreſt velle illam pœnam habere. ſi enim fuit conſilij pro vtroque tempore. nemo eſt, qui diceret, mutuatorem iniuriam facere mutuatario, aut contra eum peccare, ſi in termino præfixo abſolutè vellet ſortem rehabere, & nemo eſt, qui diceret, quòd mutuatarius non teneretur ei reſtituere ſortem, etiamſi impotentiam ſoluendi incurrit ſine ſua culpa. igitur ſi non uult ſortem dimittere apud mutuatarium, niſi cum onere pœnę, & mutuatarius onus ſubit, non facit ei iniuriam, nec contra eum peccat. Dico autem notanter, quòd hæc tertia conditio non requiritur ſtantibus tribus conditionibus poſitis in prima cõcluſione. nam ſi non omnes tres adſint, & ſignanter ſi tertia deeſt, non eſſet mutuatori licitum exigere pœnã a mutuatario deficiente in termino ex impotẽtia ſoluẽdi ſine ſua culpa incurſa. nam ſi eſſet præcepti pro vtroque tempore, non poſſet exigere pœnam a mutuatario deficiente ex culpa ſua, immo etiam ſtaret, ꝙ ſi eſſet aliquod intereſſe paſſus ex non ſolutione mutuatarij, dũmodo fuiſſet mutuatio pręcepti pro illo tempore non poſſet pœnam illam in refuſionem etiam ſui intereſſe exigere, ut dictum eſt in prima concluſione præcedentis quæſtionis.

Pro moderamine tamen huius tertiæ concluſionis notandum, quòd quamuis de rigore verum ſit, quòd hæc tertia conditio non requiratur, tamen non eſt mutuatori conſulendum, vt exigat pœnam a mutuatario in caſu, ubi deficit mutuatarius ex impotentia incurſa ſine ſua culpa. etiamſi mutuatio fuerit conſilij, & mutuator nullum intereſse ſit paſsus. Ratio huius eſt duplex. Prima: quia tutior via eſt conſulenda, & non ea, quæ minus eſt tuta. modo tutior eſt uia non exigendo in tali caſu quàm exigendo. igitur. Minor probatur: quia ſæpe contingere poſset, quòd illa impotentia ſatis faciendi exiſtens in mutuatario & incurſa ſine ſui culpa, faciat mutuationem pro tempore poſt terminum eſse præcepti, ubi forte mutuator iudicaret adhuc mutuationem, ut prius eſse conſilij, & per cõſequens mutuator non poſset ullam pœnam exigere, maximè viſo, quòd nullum intereſse eſset paſsus. & non ſolum ſępe hoc contingere poſset, ſed magis natum eſt contingere, quàm oppoſitum. hoc eſt magis natum eſt contingere, quòd mutuatio incipiat fieri pręcepti, ſi in termino ſolutionis mutuatarius incurrit impotentiã ſoluendi ſine ſui culpa, quàm quòd maneat cõſilij, ſicuti erat ante impotentiam incurſam. Attamen poſt factum nõ eſt mutuator condemnandus per confeſsorem taliter, quòd ſibi deneget abſolutionem, dummodo confeſsor competiat affuiſse omnes tres conditiones primæ concluſionis. Vnde etiam oculus habendus eſt ad documẽtum traditum in fine quæſtionis præcedẽtis de intereſſe. Secũda cauſa eſt: quia & ſi de rigore iuris poſset mutuator talem pœnam exigere, tamen de benignitate & æquitate non debet. Modò benignitas conſulenda eſt & æquitas, non autem rigor.

Contra hanc concluſionem arguitur probando, ꝙ prima conditio requiratur: quia ſi nullum intereſse patitur mutuator ex carentia ſortis in termino, non videtur obligatio, qua obligat mutuatarium ad ſatisfaciendum ſibi ſub pœna in termino pręfixo, procedere ex alia radice, quàm ex cupiditate lucrandi aliquid de mutuatione ſortis. Dicendum, quòd hoc aſsumptum non neceſsarium. Nam ſtat, quòd mutuator non conijciat ſe incurſurum vllum damnum, nec ſibi vllum lucrum ceſsaturum ex carentia ſortis in termino. Attamen eſt affectus ad poſſidendum ſortem ſuam actuali poſseſſione vel detentione in termino præfixo, magnũ enim eſt commodum poſseſſionis, ut dicunt domini legiſtæ, & cum mutuatio pro tempore pręcedenti & ſequẽte terminum præfixum ſit conſilij, nõ peccat in illa affectione. Modò quando quis afficitur ad aliquam rem habẽdam, amat eandem, & odit oppoſitum illius habitionis, ſcilicet carentiam illius rei, & per cõſequens ſi nõ tenetur ad oppoſitum, ſcilicet ad carendum eadem, nõ habebit alius ius ſibi infligendi illud exoſum, & per cõſequens qui timet ſe incurſurum oppoſitum exoſum: poteſt ad pœnam aliquam obligare aliũ, quem timet ſibi procuraturum illud pęnale malum, qua ſaltem pœna puniatur ille alius, & qua ſatisfiat mutuatori de ſufferentia carentiæ exoſę ei, quam ſuſtinere non tenebatur. Tres ſequentes concluſiones erunt de pœna iudiciali. eſt ergo.

Quarta concluſio. mutuatarius licitè poteſt obligari ad pœnam iudicialem, ſi deficiat in termino ſibi pręfixo, & hoc ſtantibus quatuor conditionibus. Prima conditio eſt, quòd imponens pœnam iudicialem, ſcilicet iudex debet malle, quòd mutuatarius ſolueret in termino præfixo, quàm quòd non ſolueret, ut ſic lucraretur pœnam. Nam da oppoſitum illius conditionis, tunc iudex ex cupiditate imponeret pœnam, & non amore iuſtitiæ inclinantis, ut quiſque habeat quod ſibi debetur. unde tutum eſset iudici volenti abſtinere a ſpecie mala, & etiam volenti cauere, ne in ipſo mentiatur iniquitas ſibi, ꝙ pœnam incurrendam non ſibi applicaret, ſed alicui alteri, puta ad pias cauſas. vnde etiã hoc conſulitur iudicibus eccleſiaſticis in c. 1. de homici. & in c. licet. de pœnis. Secunda, quòd pœna iudicialis ſit moderata, ſcilicet tam magna, quòd ſufficiat incutere timorem mutuatario, ut ſoluat in termino præfixo, & non maior, nec minor. Nam ſi maior ſit, quàm requiratur, videbitur iudex pœnã ex cupiditate impoſuiſse, & non præcisè amore iuſtitię, ex quo ſi amore iuſtitiæ feciſset, minor ſuffeciſset. Si etiam minor eſset, tunc inſufficiens eſset ad inducendum mutuatarium ad ſolutionem, & per cõſequens vana obligatio & inutilis & negligentis iudicis ſignum. Tertia, quòd imponens eam ſit alius a mutuatore, quia ſi ipſe idem iudex eſset mutuator & iudex, iam eſset quis iudex in cauſa propria pœnam iudicialem imponẽdo. Quarta, quòd mutuatio pro tempore termini an & poſt fuerit conſilij & nõ præcepti. Nam da oppoſitum, ſcilicet ꝙ fuerit præcepti, non peccabit mutuatarius non ſoluendo in termino ſibi præfixo, & per cõſequens nõ erit dignus puniri a iudice, cuius eſt reos tantum punire & innoxios abſoluere. Et ſtantibus illis quatuor cõditionibus vera eſt hæc concluſio. & probatur: quia non apparet hic iniquitas: immo talis obligatio eſt actus procedẽs a iuſtitia.

Quinta concluſio. Si adſint prædictæ tres conditiones, etiam licitè poterit iudex pœnam exigere, ac recipere a mutuatario deficiente in termino præfixo. Probatur, ut ſecunda concluſio probata eſt. Attamẽ poteſt

addi

addi quinta conditio vltra prædictas quatuor, & eſt, quòd ſi debitor ſoluit partem debiti, non debebit iudex velle habere totam pœnam, ſed tantum pro parte non ſoluta, niſi ſecus eſset in mandato iudicis expræſſum, & hoc ex iuſta cauſa, & etiam niſi mutuator eſset intereſſe paſſus, cui pro intereſse ſui refuſione veniret applicanda pars pœnę.

Sexta concluſio. Si adſint prædictæ conditiones, nõ oportet ad veritatem illius concluſionis requiri tres alias, ſcilicet prima, quòd mutuatori immineat intereſſe, quod paſſurus ſit ex carentia ſortis in termino præfixo, quaſi non poſſet iudex imponere mutuatario pœnam, niſi aliquod intereſſe immineat mutuatori ex carentia ſortis. Secunda conditio, quòd iudex imponendo pœnam moderetur eam proportionabiliter illi intereſſe, quod paſſurus eſt mutuator ex carentia ſortis in termino præfixo. quaſi ſi pœna eſſet maior, quàm eſſet illud intereſſe, non liceret iudici ſibi eam imponere. Tertia, ꝙ in caſu, quo mutuatarius deficiat in termino præfixo non ſoluendo, & hoc ex impotentia incurſa ſine ſui culpa, iudex non exigat illam pœnam a mutuatario, niſi forte pro tanta parte, quantum fuit intereſſe mutuatoris. ita quòd ſi exigeret talem pœnam, peccaret, vel ſaltẽ ſi exigeret, pluſquam fuiſſet intereſſe mutuatoris. Quod enim hæ conditiones non requirantur, probatur, quia etiam ſi nullum intereſſe immineat mutuatori, poteſt iudex imponere pœnam mutuatario: quia ſi nullum intereſse immineat ei, & tamen mutuatio ſit conſilij, tenebatur mutuatarius in termino præfixo reſtituere ſortem mutuatori, & per conſequens detinendo vltra terminum ſine cõſenſu mutuatoris delinquit. igitur dignus eſt pœna, & per conſequens poterit eum iudex obligare ad pœnam. Et ex improbatione huius primę conditionis conſequenter etiam habetur improbatio ſecundæ conditionis: quia ſecunda præſupponit primam, tertia etiam non requiritur, ſi adſint aliæ tres conditiones iam poſitæ: quia ſi mutuatio eſt conſilij. igitur in termino præfixo tenebatur ei ſoluere ſortem, vel pœnam ſubire, non obſtante: ꝙ factus ſit impotens, etiam ſine ſui culpa. & ſi tenebatur ad alterum illorum, & non põt ſortem dare. igitur tenetur pœnam dare, ergo poterit iudex exigere eam ab eo, non obſtante eius impotentia ſoluendi ſortem in termino, dummodo tamen ſit potens pœnam ſoluere. Et dictum eſt notanter, quòd hæc tertia non requiritur, dummodo adſint aliæ tres conditiones. Nam ſi nõ adſit tertia. utpota: quia mutuatio facta eſt præcepti propter impotentiam mutuatarij in ſoluendo in termino incurſam ſine culpa eiuſdem, non liceret iudici punire mutuatarium: quia tunc non teneretur mutuatarius dare ſortem in termino, ſed iuſtè detineret ac licitè, & mutuator teneretur ſibi ſortem dimittere aliquãdiu, eo quòd mutuatio eſset præcepti. Et quamuis verum ſit, quòd hæc tertia conditio non requiratur, ſi adſint conditiones, quæ poſitæ ſunt in quarta & quinta concluſionibus, non tamen eſt iudici conſulendum, vt pœnam exigat in caſu illius tertiæ conditionis. Et hoc propter duas cauſas, quæ tactæ ſunt in tertia concluſione. Sequentes autem tres concluſiones erunt de pœna legali, & hoc quò ad primum exemplum poſitum in tertia ſuppoſitione de pœna legali. Eſt ergo.

Septima concluſio. Mutuatarius licitè poteſt obligari ad pœnam legalem, de qua ſonat primum exemplũ tertiæ ſuppoſitionis, & hoc ſtantibus quatuor conditionibus, non obſtante ꝙ illa pœna cedit mutuatori. Prima eſt, ꝙ legislator mallet mutuatarius, utputa tutor exponere pecunias pupilli emẽdo poſſeſſiones pupillo, vel exercendo eas in mercantijs, quàm ꝙ exerceret eas in proprium commodum dãdo inde pupillo quinque ad rationem de centum. Ratio eſt: quia ſemper legislator debet potius velle obſeruantiam legis, quàm pęnam incurrendam: quia pęna nõ apponitur, niſi ꝓpter obſeruantiam legis. igitur obſeruantia legis magis debet appeti. Secũda: quia etiam pupillus magis illud vellet: nam da oppoſitum, tunc vellet habere lucrum de mutuatione ſua. Tertia, quòd mutuatio non fuerit præcepti: quia ſi ſecus ſiue pro tempore ante terminũ ſiue poſt terminum, non oporteret mutuatarium obligatum eſſe ad pęnam legalem: quia licitè detinebit ſortem vltra terminum ſibi conceſſum, eo quòd mutuator tenebatur ſibi vltra terminum eã dimittere. Quarta, ꝙ pœna ſit moderata, puta non nimis magna, nec nimis parua: nam ſi eſſet nimis parua, inſufficiens eſſet ad inducendum tutorem ad hoc, ut fideliter ageret cũ ſubſtantia pupilli, & per conſequens talis pęna eſſet vana: quia non induceret effectum, propter quem eſſet ordinata. & etiam ſtaret, quòd per illam pęnam exiſtẽtem nimis paruam non ſatisfieret pupillo de intereſſe, quod pateretur ex hoc, ꝙ tutor non poſuiſſet ſibi pecunias ad emendum poſſeſſiones, vel ad mercantias exercuiſſet. ſi etiam illa pęna eſſet nimis magna, tunc eſſet Iniqua ex parte legislatoris, qui dẽt pęnas proportionatas delicto imponere, & etiam ex parte pupilli, cui pęna applicãda eſt; quia reciperet pęnam maiorem, quã fuiſſet intereſſe perpeſſum. vel etiamſi nullum eſſet perpeſſus, reciperet pęnam maiorem, quàm fuiſſet ſibi pęnale carere ſorte, ad quam affectus erat habendam in termino, & per conſequens partem pęnę, quæ eſſet exceſſiua, non alia radice reciperet, quàm ex cupiditate, quod eſt illicitum. Illis igitur conditionibus omnibus concurrentibus probatur concluſio excludẽdo ea, propter quæ uideri poſſet, non eſſe licitum, & hoc quadruppliciter. Primò ſic, nam ibi nulla poteſt notari malitia ex parte legislatoris, ut patet ex prima conditione. patet etiam ex parte finis: quia pęnam apponit, ut tutores non ſint infideles pupillis ex malitia, vel negligentia malè tractando res, vel ſubſtantias eorum, ſicut frequenter fit, ille aũt finis eſt bonus. Secundò ẽt nulla põt notari malitia in pupillo, ut patet ex ſecũda ꝯdõne: nã ſi ſecunda ꝯdõ reperiatur in pupillo, poſſet etiã pupillus conuentionalem pęnam recipere a mutuatario, ut patuit in prima concluſione. Tertiò etiam non poteſt tutor coqueri de iniuria aliqua ſibi facta: quia nõ fuit coactus ad vtendum pecunijs in proprios vſus, immo debebat eas exercere ad utilitatem pupilli. & ideo ſi nõ fecit ſed ad ſuos uſus habuit, & nihil inde lucratus eſt, nihilominus debet dare quinque de centum. imputet ſibijpſi. ſi enim ad vſum pupilli poſuiſſet, tunc ſiue inde lucratus eſſet pupillus, ſiue non, ſiue etiam damnum ſuſtinuiſſet. illud totum pertinuiſſet ad pupillum & non ad tutorem. Quartò etiam non obſtat, quòd illa pęna applicatur pupillo: Nam etiam conuentionalis pęna poteſt accipi a mutuatore, ut oſtenſum eſt, & hoc ſiue mutuator ſit paſſus intereſſe, ſiue non, igitur etiam

pęna

pęna legalis poterit applicari ei.& maximè quãdo mutuator paſſus eſſet intereſſe damni emergẽtis, vel lucri ceſſantis. ſicut natum eſt contingere pupillo, cuius pecuniæ, ſi fuiſſent poſitæ ad mercantias licitas, vel emptæ eſſẽt de eis poſſeſſiones, pupillus habuiſſet lucrũ.

Octaua concluſio. Legislator & etiam mutuatarius licitè poteſt exigere & recipere illam pęnam legalem a mutuatario, de qua præcedens concluſio ſonuit, ſeruatiſ conditionibus ibidem tactis. probatur vt ſecunda concluſio probata eſt. Et nota, quòd ſicut iam dictum eſt, ꝙ tutore vtente pecunia pupilli, pupillus licitè ab eo accipit pęnam legalem prædictam, ſic etiam dicendum eſt, quòd pupillus licitè eam acciperet ab ipſamet communitate, vel officialibus ciuitatis habentibus curam de pupillis, ſi officiales uſi fuerũt pecunia, ſeruatis tamen conditionibus ſeptimæ concluſionis, & ſignanter ſecunda. Attamen etiam debet addi, quòd pupillus non debet accipere totam pęnam legalem, quando tutor parte pecunię vſus eſt ad commodum pupilli, ſed tantum pro ea parte, qua non eſt vſus ad commodum popilli, & illa additio fit hic proportionabiliter, ſicut facta eſt ad ſecundam & quintam concluſiones.

Nona concluſio. Ad hoc vt liceat legislatori, vel pupillo exigere legalem pęnam non requirũtur tres alię, vtputa quòd mutuator paſſus ſit intereſſe; & quòd pro eo exigatur talis pęna. Secunda, quòd talis pęna ſit proportionata tali intereſſe. Tertia, quòd defectus mutuatarij in termino præfixo non venerit ex impotentia incuria ſine ſui culpa, ꝙ enim illæ conditiones non requirantur, ſi adſint aliæ ſupradictæ conditiones tactę in ſeptima concluſione, poteſt probari proportionabiliter, ſicut probatum eſt illud in ſimili in tertia & ſexta concluſionibus cum ſimili moderamine ibidem annexo. Sequentes concluſiones erunt de pęna legali ſecũdi exempli tertiæ ſuppoſitionis.

Decima concluſio. Mutuatarius licitè poteſt obligari ad illam pęnam legalem, de qua ſonat ſecundum exẽplum tertiæ ſuppoſitionis, ſi adſint quatuor conditiones. Prima, quòd legislator mallet, quòd debitor ſolueret in termino præfixo, & ſic vitaret pęnam, quàm ꝙ deficeret, ut ſic incurreret eam, vel ut ſic creditor lucraretur illam. Secunda conditio, ꝙ etiam creditor magis debet velle, ꝙ ſibi fieret ſolutio in termino pręfixo, & ꝙ non lucraretur pęnam, quàm oppoſitum. Tertia, ꝙ mutuatio non fuerit in præcepto. Harum conditionum rationes proportionabiliter ſumuntur ſicut in ſeptima concluſione ſunt tactæ. Quarta conditio, quòd talis pęna ſit moderata, ſic, ſcilicet quòd non ſit nimis magna, nec nimis parua. Ratio eſt: quia debet imponi principaliter, ut eius metu inducatur debitor ad ſolutionẽ. Modo ſi eſſet nimis parua, nõ eſſet ſufficienter inductiua. Si autem eſſet nimis magna, eſſet iniuſta tã ex parte legislatoris imponẽtis: quia debet eſſe proportio inter delictum & pęnam, quàm etiam ex parte creditoris, cui applicabitur: quia creditor nec eſſet tãtum intereſſe paſſus ex carentia ſortis ſuæ in termino præfixo, quanta eſt pęna, ſi eſt nimis magna. Nec etiam ita affectus fuit ad habendum ſortem ſuam in termino, ꝙ maluiſſet ſortem habuiſſe in termino ſine tali pęna, quàm caruiſſe ſorte, & lucrari pęnam, ſi eſt nimis magna. immo ſi eſt nimis magna, magis voluiſſet pęnam habere & carere ſorte in termino, quàm econtra. Hoc autem eſt contra ſecundam conditionem. Vel ſi nõ voluiſſet, hoc tamen nõ poterit habere rationem, vel cauſam iuſtam, cur partem, in qua pęna eſt nimis magna, accipere velit, niſi cupiditatem habeat pro ratione, & per conſequens illicitum erit ſibi partem excedentem accipere.

Vndecima concluſio. legislator & etiam mutuator licitè poteſt exigere & recipere illam pęnam legalem, de qua ſecundum exemplum ſonuit, ſeruatis quatuor conditionibus tactis in decima concluſione, probatur ſicut ſecunda eſt probata. debet tamen addi, ꝙ ſi debitor ſoluit partem debiti, non debet ab eo exigi tota pęna, ſed tantummodo pro parte debiti nondum ſoluti: niſi mutuator eſſet paſſus tantum intereſſe, cui non ſatisfieri poſſit, niſi totam pęnam exigendo, tunc enim etiam totam pęnam licitè reciperet. ſecus ſi nullum intereſſe paſſus eſſet.

Duodecima concluſio. Ad hoc, quòd liceat illud, qđ dictum eſt in decima & vndecima concluſionibus, nõ requiruntur tres aliæ conditiones ſimiles illis, de quibus in tertia, ſexta & nona cõcluſionibus dictum eſt. probatur eodem modo ſicuti ibidem eſt probatum, ſeruato moderamine ibidem dicto.

QVAESTIO XXXII.

Vtrum mutuanti liceat recipere a mutuatario pignus detinendũ donec ſoluatur ſors. Solutio ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & ſex concluſionibus.

Prima ſuppoſitio continet vnam diſtinctionem cũ quatuor ſubdiuiſionibus. & eſt, quòd contingit mutuãtem recipere pignus. Primò ad ſecuritatem tantum, ſic quòd non intendat fructum percipere pignoris, ſed tantum vt ſecurus ſit de rehabendo ſortem, vel ſi mutuatarius ſortem non reſtituat, quòd habeat ſaltem æquiualens. Secundò non ad ſecuritatem tantum, ſed etiam vt interim, quo caret ſorte, capiat fructus pignoris. Et ille ſecundus modus ſubdiuiditur: quia aliquando contingit, quòd pignus eſt totaliter mutuantis de iure, quãuis mutuatarius ſibi impignorans de facto ipſum detinuerit hucuſque, & nunc ſibi impignoret. Alio modo, ꝙ eſt mutuatarij. Et etiam hic ſecundus modus ſubdiuiditur: quia vel eſt ſic mutuatarij, quòd etiam eſt mutuantis, licet diuerſimodè. ita quòd tam mutuãs, quàm mutuatarius habent dominium in illa re, licet diuerſimodè, puta mutuator habet directum dominium, & mutuatarius vtile. Aut eſt ſic mutuatarij, quòd non eſt mutuantis, ita quòd mutuans etiam nullum habet dominium in re illa. Et hic ſecundus modus etiã ſubdiuiditur: quia aut mutuans intendendo capere fructus ex pignore intendit eos computare in ſortem, ſic quòd plures fructus recipit, tanto minus proportionabiliter recipiet de ſorte: quia de ſorte defalcabit tantumdem quanti precij fructus percepit. Aut nõ intendit fructus computare in ſortem, immo vult nihilominus ſortem ſibi integraliter reſtitui. Et hic ſecundus modus etiam ſubdiuiditur: quia aut non manet ibi vera ratio impignorationis, de quo caſu habebit in ſequenti quæſtione. Aut manet vera ratio impignorationis. Et de illo hic videbitur. Et ſi arguatur contra ſecundam ſubdiuiſionem. Si aliqua res eſt mutuantis quò ad dominium

ſaltem

ſaltem directum,& quò ad vtile mutuatarij. igitur nō poteſt eſſe pignus mutuaoti: quia tunc eſt mutuanti propria, in re autem propria oon conſiſtit pignus. Dicendum,in re quæ eſt omnino propria ſic, ꝙ alius oul lum habet dominium,in ea non eſt ratio pignoris tepa rabilis,ſaltem de iure.tamen ſi eſt non omniuo ei propria,eo ꝙ tantum habet dominium directum,& alius habet utile, bene poteſt ratio pignoris inueniri, & ſic eſt in ſecunda diuiſione.Et dixi ootanter,ꝙ in re omni no propria non eſt ratio.pignoris reperibilis de iure: quia de facto reperitur,ſcilicet quādo res omnino pro pria ab alio de facto tantum & iniuſtè occupata mihi impignoratur,ut in primo membro primę ſubdiuiſionis.Secunda ſuppoſitio.Pignus io præſenti quæſtione capitur largè:ut ſcilicet ſtet pro re obligata,ſiue ſit mo bilis,quæ propriè dicitur pignus,ſiuę immobilis,quod dicitur hypoteca.

Prima coucluſio.Si mutuans tantum recipit pignus ad ſecuritatem,licita eſt receptio. Probatur: quia ſi nō maximè: quia reciperet aliquid vltra ſortem mutuatá. ſed hoc oon arguit ibi eſſe peccatum: quia quando dicitur recipere aliquid vltra ſortem mutuatam eſt illicitum, intelligitur quaodo id recipitur volendo habere dominium recepti & ratione mutuationis,& ut preciū eiuſdem,& ſic de alus cōditionibus tactis.in q.22.circa diffinitionem vſurę. Modò iu caſu illius concluſionis non recipit pignus volendo habere dominiū eius: quia uult tantum habere ut rem impignoratam.Modo per impignorationem non transfertur dominiom pignoris in eum, cui res eſt impigoorata, ut patuit ſupra quæſtione.17.igitur.Item etiam uou recipit ipſum rōne mutuationis, nec ut precium eiuſdem, ſed tantum pro ſui ſecuritate. vnde etiam a fidejuſſore mutuatarij poteſt accipi pignus.vnde prouer.20. Tolle veſtimentum eius, qui fidejuſſor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo.i.licitè potes tollere &c.& idem habetur Prouerb. 27. Fallit tamen hæc cooclusio,quando mutuatarius eſt iu tanta oeceſſitate conſtitutus, ꝙ ita neceſſarium eſt ſibi pignus', ꝙ ſi res talis eſset mutuatoris,deberet mutuare talem rem, vel commodare mutuatario.Nam tuoc nō debet recipere pignus a mutuatario,ſed ſi indiget ſecuritate recipiat aliam cautionem pro ſui ſecuritate, in quo caſu eſt intelligendum id quod dicitur Exo. 22. vbi poſtquā tractauit de mutuo,dicit,ſi pigousa proximo tuo receperis veſtimentum, ante ſolis occaſum reddes ei, ipſum enim eſt ſolum,quo operitur indumentum carnis eius,nec habet aliud,in quo dormiat. ſi clamauerit ad me, exaudiam eum: quia miſericors ſum. hæc ibi. Et ſic peccatum eſt recipere pignus ipſum, detinendo & noo reſtituendo impignoranti, dum indigeat neceſſariò eodem. Et ubi dicitur in translatione noſtra ante occaſum ſolis reddes ei, io hebreo dicitur. vſque ad occaſum ſolis reddes ei.& vtrumque eſt verum, quia ſi ſit veſtimentum de die ſibi oeceſſarium, debet ei reddi de mane ad detinēdum vſque ad occaſum ſolis.ut dicitur in hebreo, & tunc reſumi, ſcilicet ceſſante neceſſitate, vel indigentia eius.Si autem ſit ueſtimentum neceſſarium de oocte, debet ſibi reddi veſpere,& poſt reſumi de mane,& hoc tangit litera noſtra dicens. Ante occaſum ſolis,ſcilicet antequam uadat dormitum.unde ſubditur,nec habet aliud, in quo dormiat. Similiter habetur Deu. 24. ubi loquens de debitore, a quo exigit creditor pignus, dicit.ſi pauper eſt,ſupple debitor,nō pernoctabit apud te pignus,ſed ſtatim reddes ei añ occaſum ſolis, ut dormiens in veſtimento ſuo benedicat tibi, & habeas iuſtitiam coram Deo tuo.& ibidem.Nec auferes loco pignoris viduæ veſtimentum.Et Iob.22. impingitur ipſi Iob ab amico ſuo tanquam iniquitas accipere pignus neceſſarium ei, a quo accipitur, cum dicitur. Abſtuliſti pignus fratrum tuorum ſine cauſa & nudos ſpoliaſti veſtibus. Nudos,ideſt parum indutos. & per conſequens ueſtibus eis neceſsariis eos ſpoliaſti. Et Iob de effrenatis peccatoribus 24.dicit.Abſtulerunt pro pignore bouem viduæ.Et Ezech.18.oon reddere pignus ſupple oeceſſarium homini,computatur inter peccata repugnantia charitati. Et Amos. 2. inter alia crimina enumeratur accubitus ſuper veſtimentis pignoratis.

. Secunda cooclusio. Si mutuaos recipit pignus non tantum ad ſui ſecuritatem,ſed etiam vt interim,quo caret ſorte,percipiat fructus pignoris, & tamen pignus eſt de iure mutuantis.Et dumtaxat de facto mutuatarij iniuſtè detioentis,licitè recipit pigous ac fructus eius, etiam non computando fructus in ſortem & ſine reſtitutione eorundem,ſeruatis duabus coodiuonibus.Probatur tripliciter.Primò ſic: quia licitum eſt ab iniuſto detentore recipere rem debitam recipienti, atque fructus eiuſdem rei percipere: quia ſunt fructus rei propriæ.igitur.Secūdò ſic probatur per c. 1.de uſuris, ubi habetur, quòd ſi laicus iniuſtè teuet poſſeſſionem eccleſię,& impignorat ipſam rectori illius, licitè & abſque uitio vſuræ rector poterit recipere fructus poſſeſſionis ultra ſortem, ſeu noo computando eos in ſortē. Et quamuis tex. ibi tantummodo faciat mētionem de poſſeſſione eccleſiæ a laico iniuſtè detenta, tamen idē iudicium eſt de poſſeſſione voius laici ab alio laico, vel eccleſia iniuſtè detenta: quia vtrobique eſt eadem ratio, ſcilicet illa quæ tacta eſt iu prima probatione concluſionis.Tertiò ſic probatur a ſimili. Si aliquis miles ioiuſtè detinet decimam eccleſię, & eam impignoret rectori eiuſdem,rector licitè percipit fructus decimæ. etiam non computando eos in ſortem, ut habetur in c.fi. de decimis.& hoc non eſt niſi: quia talis rector nō percipit fructus,niſi ut res ſuas ſibi ex re ſua debitas,& oon debitas militi.ergo eadem ratione ſic eſt hic.Conditiones autem requiſitę ſunt iſtæ.Prima,ꝙ percipiens fructus oon poſſit per uiam iuris redire ad recuperationem rei & fructuum eius. Secunda, ꝙ percipiendo fructus, & eos oon computando in ſortem ceſſet ſcandalum. ſeu, quòd idem eſt, quòd non prçſumatur in fraudem vſurarum facere, ut io ſimili declaratum eſt quæſtione.30.

Ex hac cooclusione ſequitur corollarium bimembre. Quòd ſi tu iniuſtè detines poſſeſſionem meam, & cum tibi mutuo aliquid, tu eandem poſſeſſionem impignoras mihi non ſolum poſſum licitè fructus illius recipere, non computando eos in ſortem, ſed etiam ſi quaſdam alias poſſeſſiones mihi impignoras, poſſum fructus de eiſdem recipere non computando eos in ſortem,dummodo illas & alias poſſeſſiones acquiſieris de fructibus perceptis de poſſeſſione mea iniuſtè per te detenta,patet: quia in tali caſu etiam illę poſſeſſiones non ſunt tuę,ſed meę: quia emptæ de rebus ad me ſpectantibus.immo, quod plus eſt videtur quòd etiam ſi illas

illss aliss acquiſineris precio proprio tibi, & non de frnctibus primę poſſeſſionis ad me ſpectantis, quòd poſſim etiam illarum poſſeſſionum percipere fructus non computando eos iu ſortem, & hoc ſi tu perceperas fructus meę poſſeſſionis, nec illos reſtituere vis, nec ego eos a te recuperare poſſum via iuris propter potentiam tuam, vel aliud impedimentum, & dummodo etiam ceſſet ſcandalum. Probatur: quia ſi tu mihi furatus es, nel vi abſtuliſti rem meam, uel aliàs debes mihi aliquid, & a te id recuperare non poſſum via inris, licitum eſt mihi occultè id recipere, & ſic mihi ipſi ſatisfacere, vel ſi iuuenero rem illam, vel æquiualentem, poſsum eam retinere, ſaluis quibuſdam cōditionibus, puta quòd eam nulla poſſum via iuris rehabere, & ꝙ ceſset ſcandalum ac periculum famæ & corporis poſſibile imminere mihi, & etiam alteri perſonæ. quæ forte de ſubtractione illius rei haberetnr ſuſpecta, & pręcauendo, ne hęredibus meis fiat iterata reſtitutio eiuſdem: cum ego mihiipſi ſatisfecerim, ſed de his & aliis conditionib. latius in tractatu reſtitutionū dici habet.

Tertia conclusio. Si mutuans recipit pignus non tātum ad ſui ſecuritatem, ſed etiam nt interim percipiat fructus eiuſdem, & pignus eſt de directo dominio mutuantis, & de dominio vtili mutuatarii, tunc in caſu, quo res pignorata eſt feudalis, licitè percipit mutuator fructum pignoris, non computando eos in ſortem, non curando, an mutuator ſit clericus, ſeu eccleſia, vel laicus, & hoc ſtante una conditione. Probatur quia iu c. conqueſtus extra, de nſuris. habetur, quòd ſi eccleſia, vel prælatus recipit terram aliquam in pignus, & percipit fructus illius a debitore, nō tenetur computare fructus iu ſortem, ſi debitor ſit uaſallus eccleſiæ, & eccleſia ſibi illam terram in feudum conceſserat, & ſi eccleſiæ reſpectn ſui vaſalli licitum eſt recipere fructus ſui fendi ſibi pignorati, non compntando eos iu ſortem: etiam idem erit licitum ſeculari, vel laico domino reſpectu ſui vaſalli in ſimili. quod probatur ſic: quia ſi illud nō liceret ſeculari domino reſpectu ſui uaſalli, maximè quia eſset vſura, ſed hoc non: quia tunc etiam eſſet vſura eccleſiæ reſpectu ſui uaſalli in ſimili caſu. & per conſeqnens non liceret eccleſiæ: quia vſura eſt contra legem naturę & diuinam, nt oſtenſum eſt. q. 22. & per conſequens non plus licebit eccleſiæ quàm ſeculari domino. Secundò probatur conclnſio ratione: quia de natnra feudi eſt, quòd quando pignoratur domino feudi a uaſallo, incipit dominns habere non tantū domininm directnm rei feudalis, ſed etiam cum dominio directo conſolidatnr dominium vtile, ſeu vſufructus. ita quòd incipit habere aliquo modo ntrumque dominium, ſeu perfectum dominium. ergo tunc licitè percipit frnctus nullo modo computandos in ſortem. tenet conſequentia: quia de re, cuius qnis habet utrūque dominium, vel perfectum dominium, licitè percipit fructus etiam citra hoc, quòd ratione fructuum debeat defalcare aliqnid. Antecedens probatur: qnia in conceſſione iu feudum tacitè ineſt illa condirio, ſcilicet concedo tibi illud dominium ntile illius rei, ita tamen, quòd ſi mihi eam pignoras, redeat ad me, etiam dominium ntile illius, uel uſufrnctus toto tempore, quo mihi pignorata fuerit. ſic igitur eo ipſo quòd vaſallns accipit eam in feudum, ſubit hoc onus, quòd tenetur dimittere domino omnes fructus rei pro tempore, quo durat pignoratio. Et ſi arguatur contra: quia ſi conſolidatur dominium utile, vel uſufructus cū dominio directo tempore, quo durat pignoratio. igitur interim vaſallus non habet domininm utile, nec oſufructum, ſed conſequens videtur inconueniens propter tria. Primò: quia tunc non eſset eius vaſallus. Secūdò: quia tunc ſoluto debito non teneretur dominus rē ſibi pignoratam reſtituere vaſallo: quia facta eſſet pleno iure domini. Nullus autem tenetur facere ex re ſua feudum. Tertio: quia tunc ceſsaret ibi ratio pignoris toto tempore pignorationis, quod implicat. cōſequentia tenet: quia iam dominus haberet vtrumqne domininm rei, & ſic res eſset propria domino. ratio autem pignoris non conſiſtit in re propria. Dicendum ad conſequens illius argumenti, quòd uaſallus interim, quòd durat pignoratio, nonhabet dominium utile, uel uſufructum liberum quò ad actum, ſed tantum ligatum & ſuſpenſum pro toto tempore pignorationis, & tantum in habitu. Ipſe autem dominus hsbet dominium utile, uel uſufructum qnò ad actum, & non niſi pro tēpore, quo ſibi non eſt ſolutum debitum: & cum obligatione reſtituēdi illud uaſallo pro tempore extinctionis debiti, & per hoc ceſsant tria inconuenientia illata in argumento. Nam ad primum dicendnm, quòd tempore pignorarionis adhuc manet vaſsllus in habitu ſuſpenſo ab actu pro tempore. Ad ſecundum dicendū, ꝙ dominus tenetur ſibi illam rem in fendum reſtituere ſoluto debito: quia non habnit utrumque dominium, niſi ſecundùm qnid, ſcilicet pro tempore. Ad tertium dicendum, ꝙ bene poteſt ratio pignoris conſiſtere in re ēt propria, qñ eſt nō perfectè propria, ſ. ubi hēt dominium directum, ſed vtile non habet niſi pro tpe, & quò ad actnm alio habente einſdem rei vtile dominiū in habitu. Ex prædictis ſequitur corollarium tale.

Primum Quod glo. in prædicto cap. videtur errare in hoc, quod inſinuat, ꝙ eam cur citra vſuram licet eccleſię recipere frnctus pignoris non computando eos in ſortem, ſit iſta: quia, ſcilicet in fauorem eccleſię hoc ſibi conceſſum eſt. Nam ſi hoc eſset verum, tunc cauſa cur eccleſiæ id liceret, eſset ex conceſſione iuris canonici, quaſi ſine illa conceſſione eſset nſura. Sed hoc non: quia ius canonicum non poteſt receptionem exiſtentē vſuratiam concedere alicui, ut ſibi liceat, quaſi facere poſſit de uſura non uſuram, & diſpenſare. Nam hoc eſt oſtenſum falſum ſnpra in. q. 28. Secundò: quia tunc idem non liceret laico reſpectu ſui uaſalli, eo quòd licuiſset eccleſiæ fauore iuris canonici ſibi exhibito. hūc autem fauorem nō exhibuiſset laico. igitur. conſequēs autem eſt oſtenſum eſse falſum in prima probatione conclusionis. Conditio autem requiſita eſt, ꝙ uaſallus interim, quo durat pignoratio, ſit deobligatus a ſeruitio quod alias ratione feudi eſset obligatus exhibere domino. Nam ex quo ad ſeruitium tenetur domino ratione perceptionis frnctuum feudi. igitur ceſsante cauſa, ſcilicet perceptione fructuum quòd dominus eos percipit, etiam debet ceſsare effectus, ſcilicet ſeruitiū.

Secundum corollarium, quòd toto tempore pignorationis obligatio mutua inter dominum & vaſallum eſt ſuſpenſa, ſed non omnino extincta. Nam vaſallns tunc non obligatur actualiter ad ſeruitium domino, & econtra dominus nō obligatur actualiter admittere vaſallum ad perceptionem fructuum.

Tertium

Tertium corollarium, ꝙ ſi uaſallus tempore pignorationis neller ſeruire domino ipſo domino renitente, nó tenetur dominus eum admittere ad perceptionem fructuum, uel eos percipiendo compntare in ſortem, nec tenetur acceptare ſeruitium: quia nemo tenetur re ſilere a iure ſuo. Modò dominus ex prima conceſſiona feudi reſeruauit ſibi hoc ius, quod ſi ſibi pignoraretur, poſſet fructus liberè ad ſe trahere. Et ſi alius ſeruiat ſibi innito, non tenetur eidem ad aliquid pro ſeruitio.

Quartum corollarinm, quòd ſi uaſallus ſeruiat ſibi tempore pignorationis, & dominus hoc admittat, nec tamen verè conſentiat, nec renonciet iuri ſuo, quãuis eum admittat ad ſeruitium, tunc in foro exteriori non poteſt dominus fructus non computare in ſortem: quia illa admiſſio habetur pro conſenſu & renunciatione iuris, niſi ſit proteſtatus de contrario. Si autem conſentit verè, & renunciat in animo iuri ſuo percipiendo fructus, debet etiam in foro interiori computare eos in ſortem.

Quintum corollarium. ſi In conceſſione rei in emphiteuſim non ineſt tacitè illa conditio, quæ ineſt in conceſſione fendali, de qua dictum eſt in ſecunda probatione concluſionis, non poterit dominus emphiteutæ percipere fructus rei emphiteuticæ ſibi pignoratæ ab emphiteuta non computando eos in ſortem, ſicut poteſt dominus feudi. Ratio eſt: quia ceſſat cauſa in eo, quæ fuit in domino feudi. Si autem illa conditio ineſt tacitè, & ex natura emphiteuſis, tũc idem poteſt, quod dominus feudi. Sed opus eſt, ſi affuit illa cõditio, ꝙ non ſit conditio iniqua grauana emphitentam niſi alitis granaminibus, quæ habet emphiteuta: quia nõ ita gratuitè recipit ſicut naſallus rẽ ſuam a domino: quia in introitu dat certã quantitatem pecuniç nõ ſic naſallus, & etiam quædam alia habet grauamina, quæ naſallus non habet. Sed utrum de facto talia conditio inſit ex natura talium contractunm, vel ex pacto contrahentium, & ſi ſic, an æqua ſit illa conditio, uel iniqua, non diffiolo. Vnde in hoc dubio eſſet Papa conſulendus.

Sextum corollarium, ꝙ ſicut iam dictum eſt de emphiteutica conceſſione ſit dicendum de cõceſſiona vſus fructus & colonia: quia ubi eadem ratio, ibi eadem diſpoſitio. Modò tacita conditio, quæ infuit conceſſioni feudali fuit cauſa; propter quam licebant prædicta. igitur etiam ſi illa eſt in aliis conceſſionibus (& hoc ſi ineſt non iniquè & cum iniuſto grauamine eius, cui fit conceſſio) etiam erit ibi eadem iuris diſpoſitio. Nec ualet, quòd aliqui dicunt, quòd in conceſſione coloniç non innenitur hoc priuilegium expreſſum. Nam qui hoc dicunt, uidentur in ſuo dicto inſinuare, quaſi cauſa, cur liceant prædicta domino feudi, ſit ex aliqua diſpenſatione, vel ex ſingulari conceſſiona priuilegiatiua, qnod eſt falſum: immo cauſa eſt tacita conditio, quæ uel ex pacto contrahentium citra iniquitatem, vel ex natura ipſius contractus ineſt. Ideo ſi ſimili uia ſimilis conditio ineſt aliis, etiam erit ſimilis diſpoſitio iuris. Nam ius diſponens hoc de domino feudi, non diſponit id diſpoſitione diſpenſatiua & cauſatiua liciti, quaſi ſi non ſic diſponeret, non ſic liceret, ſed ideo ſic diſponit: quia ſic eſt æquum & iuſtum in re. Et ſic diſponit diſpoſitione declaratiua, uel interpretatiua liciti: non cauſatiua liciti.

Quarta concluſio. Si mutuans recipit pignus non tantum ad ſecuritatem ſui, ſed etiam ut interim percipiat fructus pignoris, quos non intendit computare in ſortem, & ſi pignus ſit de dominio duntaxat mutuatarij, adhuc licitè recipit pignus, dúmmodo perceptio fructuum fiat de conſenſu mutuatarij. Ratio eſt: quia ſi eſſet ibi aliqua culpa, maximè uſura, uel furtum. Sed non uſura: quia illos fructus non accipit ultra ſortem; ſed in ſolutione ſortis: quia eam attenuant. Nec etiam furtum: quia & ſi res pignorata ſit adhuc de dominio mutuatarij, & per conſequens non deberet mutuator fructus eius percipere: tamen quia facit hoc de conſenſu domini conſentientis in illam contrectationem: ideo non committit furtum. Et ideo notanter dictum eſt in concluſione, dummodo &c. quia ſi domino neſciente, & nec actu, nec habitu conſentiente percipiat fructus, peccat. Et quamuis non ſit uſura: quia intendit eos computare in ſortem: tamen eſt furtum: quia contrectat rem alienam inuito domino. unde quando res agitur ſecundùm tenorem concluſionis, mutuans mutuat tali pacto, quòd mutuatarius ſoluat ſibi ſortem particulatim per fructus, quos percipere uelit de pignore, & ſic recipit eos vt ſolutionem ſortis ſaltem particulatim.

Quinta concluſio. Si mutuans recipit pignus non tantum ad ſui ſecuritatem, ſed etiam ut interim percipiat fructus pignoris, quos non intendit computare in ſortem, & pignus eſt tantummodo mutuatarij, mutuans illicitè recipit pignus, ac fructus eius, demptis quatuor caſibus, probatur: quia uel percipit illos de conſenſu mutuatarij, aut ſine eius conſenſu. Si primum, tunc perceptio eſt uſuraria: quia eſt perceptio incrementi ſortis mutuatę propter mutuum. Si ſecundum; eſt furtum: quia contrectat rem alienam, ſcilicet fructus pignoris inuito domino. Dicitur notanter, ſi manet ratio pignorationis propter caſum concluſionis ſequentis, in quo licitum eſt pignus recipere, & fructus eius percipere non computando eos in ſortem. Dicitur ſecundò, demptis quatuor caſibus: quia in tribus caſibus, ubi etiam manet uera ratio pignorationis, licitum eſt fructus pignoris percipere etiã nõ computando eos in ſortem. Primus caſus eſt, quando creditor accipit fructus pro intereſſe damni emergentis, uel lucri ceſſantia, ſaluis tamen conditionibus requiſitis ad hoc, quæ tactæ ſunt quæſt. 30. Secundus, quando percipit eas pro pœna more debitoris, ſaluis tamen conditionib. quę tactæ ſunt quæſt. 31. Tertius, quãdo percipit fructus in donum ſibi uerè liberaliter oblatum, ſaluis tamen conditionibus tactis quęſt. 29. Quartus, quando mutuator fecit expenſas colligendo, uel obſeruando fructus pignoris. Nam regulare eſt, ꝙ expenſæ, quæ fiunt gratia fructuum quærendorum, colligendorum, & conſeruandorum, deducuntur etiã a quolibet malæ fidei poſſeſſore, & non ſolum prædictas expenſas factas circa collectionem & conſeruationem fructuum pignoris, ſed etiam expenſas bona fide factas neceſſariò, uel etiam utiliter circa rem pignoratam, puta colendo fundum, uel paſcendo iumentum, niſi fuiſſent immoderatæ. Et quamuis poſſet etiam poni quintus, ſcilicet quando pignus eſt traditũ genero a ſocero ſuo pro dote filię nondum ſoluta, de quo caſu in q. 35. patebit: tamen ille poteſt reduci ad primum, ut patebit ibidem.

Sexta concluſio. In caſu quintę concluſionis tenetur mutuator reſtituere fructus perceptos, & etiam illos, quos percipere potuiſſet, & hoc in quatuor caſib. Prima pars concluſionis probatur: quia fur tenetur reſtituere rem furtiuam, & uſurarius uſuram. Modò mutuator in caſu quintæ concluſionis, aut eſt fur, aut uſurarius reſpectu fructuum perceptorum. igitur &c. Secunda pars probatur: quia creditor debet computare in ſortem fructus, quos percipere potuiſſet, ut dicitur in l. 1. & 2. C. de pac. pig. ergo ſi non computauit in ſortem, tenetur de talibus ſatisfacere debitori. Et dicitur notanter in quatuor caſibus; quia ſecunda pars non eſt vniuerſaliter uera. Nam in aliis caſibus ab illis quatuor iam ponendis non tenetur. Primus caſus eſt, ſi creditor ut mutuator ex dolo omiſit percipere fructus pignoris, ut puta odio debitoris, quatenus ſcilicet non percipiendo fructus careat debitor fructu rei ſuæ. Secũdus, quando creditor fuit in lata culpa, ut puta quilibet ſuę profeſſionis percepiſſet tales fructus: tunc enim eſt in lata culpa non percipiẽdo: quia ille dicitur in lata culpa, qui hoc non agit, vel nouit, quod quilibet ſuæ profeſſionis ageret, vel noſceret. Vnde lata culpa diffinitur, eſt deuiatio incircunſpecta ab ea diligentia, quam communiter habent homines illius profeſſionis. Vnde ſi non locauit domum ſolitam locari, tenetur ad locagium, ac ſi locaſſet. Immo ſi erat non ſolita locari, & reperiebat conductorem, & noluit locare, ſaltem ſi dolo noluit. Tertius, ſi etiam creditor in non percipiendo fuit in leui culpa, dummodo contractus ſit factus gratia utrinſque: quia regulare eſt, quando contractus fit gratia utriuſque. ſ. dantis & recipientis, tenetur recipiens de dolo, lata culpa, & leui, ſicut tenetur de omni culpa etiam leuiſſima, quando fiet gratia recipientis tantum, ut in commodato & de ſolo dolo & lata culpa quando fit gratia dantis tantum, ut in depoſito. Dico regulare. Nam fallit in mutuo, ꝙ mutuatarius tenetur in ſorte mutuata tam de dolo, q̃ de omni culpa etiam leuiſſima, & de fortuito caſu. Quartus caſus, ſi creditori ſatisfactum eſt, ut puta tantos fructus percepit, quòd æquiualent ſorti & ſuo intereſſe, ſi aliquod paſſus eſt, & etiam expenſis, ſi quas fecit, & ſic de aliis, & ultra hoc detinet pignus non percipiendo tamen fructus. Nam tunc (non curando in qua culpa fuerit) tenebitur ad omnes fructus, quos percipere potuiſſet: quia poſtquam ſorti ſatisfactum fuit, cœpit eſſe malæ fidei poſſeſſor in non reſtituendo pignus: quia mox illud reſtituere tenetur, ut in c. 1. de uſuris. Modò malæ fidei poſſeſſor tenetur indiſtinctè ad fructus, quos percipere potuiſſet, igitur.

QVAESTIO. XXXIII.

Vtrum mutuanti irreuocabiliter. 2. milia florenorum licitum ſit cum pacto recipere a mutuatario aliquam poſſeſſionem ualentem annuatim importare 100. floren. in redditibus, uel fructibus, pacto, vel intentione percipiendi fructus illius poſſeſſionis ſine eorum computatione in ſortem donec ei a mutuatario ſoluatur ſors mutuata. ſ. duo milia floren. Huius autem atque ſequentis quęſtionis materiam ſpecialiter diſcuſſit & attigit eximiæ doctrinæ uir Dominus Ioannes Vergenhans decretorum doctor eccleſiæ Tubingen. præpoſitus, ac noſtræ uniuerſitatis cancellarius in quadam diſputatione quodlibetica, tenens partem affirmatiuam utriuſque. Huius itaque determinatione audita ſimul, & poſtea plecta eius fundamentis & dictis (exceptis aliquibus) inhærens, & ſpicas quæ manus metentis effugerant cum Moabitide demetens, ac ex naturali, atque diuina lege fundamenta ulteriora adiiciens præſentem quæſtionem iuxta modum procedendi mihi accommodum per quatuor ſuppoſitiones, & nouem concluſiones reſoluam.

Prima ſuppoſitio eſt, ꝙ cauſa, cur illa quęſtio mouetur eſt: quia caſus eius ſæpe accidit in hac prouincia, ac aliis locis Germaniæ. Nam ſæpe contingit, quòd aliquis potens & diues miles mutuat alicui principi, 2. milia floren. quam mutuationem ueſtit cum ſeptem circunſtantiis, quas ipſe & Princeps expreſsè adijciunt contractui, uel ſi non omnes adiiciunt: tamen tacitè inſunt contractui, & hoc ex conſuetudine patriæ, quæ illum contractum taliter interpretatur. Prima, quòd mutuatio eſt irreuocabilis ſic, quòd miles non poteſt repetere ſortem a Principe, nec eundem compellere ad reſtitutionem eiuſdem. Secunda, quòd Princeps pignorat militi caſtrum. Tertia, quòd Princeps tenetur militem admittere ad perceptionem annuorum cenſuum, & reddituum caſtri pignorati. Quarta, quòd miles non teneatur illos fructus computare in ſortem Principi, ſi aliquando Princeps uelit ſortem reſtituere militi. Quinta, quòd miles ſit obligatus reſtituere Principi caſtrum tunc, quando ſcilicet Princeps reſtituet ei ſortem mutuatam, ſcilicet duo milia floren. ſic quòd fructus perceptos hucuſque non teneatur reſtituere, nec eoſdem defalcare in ſorte. Sexta (quæ etiam communiter ineſt prędicto contractui) eſt, quòd miles toto tempore, quo detinet caſtrum & eius fructus percipit tenetur ad tria. Primò tenetur caſtrum in ſtructura debita tenere. Secundò, non exercere caſtrum contra Principem. Tertiò, caſtrum dimittere Principi apertum pro ſuis neceſſitatibus. Septima, quòd ſi miles perdit caſtrum a caſu, ſiue ille caſus præuideri potuerit per eum, ſiue non, ut puta ſi incendio cœleſti perit, vel incurſu latronum, etiam ſine ſui culpa non debeat habere regreſſum ad principem, ſcilicet exigendo ab eo in pignus aliam poſſeſſionem ualẽtem fructus prædictos importare, immo illa perditio debeat eſſe militi damnoſa, ita quòd ſicut lucrum caſtri, ideſt redditus eſt militis: ita etiam eiuſdem ſit periculum.

Secunda ſuppoſitio. Non ſequitur A. & B. contrahentes nominant ſuum contractuum tali nomine, igitur eorum contractus eſt talis. Probatur. 8. exemplis, & præter hæc octo poſſent etiam ſex alia adduci, quæ adducentur pro probatione tertiæ ſuppoſitionis: quia etiam in eiſdem patebit, quòd contractus nominatur aliquo nomine: & tamen non eſt talis. Primum exemplum. Nam 4. Regum lexto. quidam commodato acceperat ſecurim a proximo ſuo, & tamen dicebat: heu, heu, heu: & hoc ipſum ferrum, ſcilicet ſecuris mutuò acceperam, & ſic contractum nominabat mutuum: & tamen non erat mutuatio: quia mutuatio eſt conceſſio rei vſu conſumptibilis ad talem uſum, qui eſt eiuſdem conſum-

ptio.

ptiò. Modò ferrum non eſt uſu conſumptibile, ſic quòd uſus eius ſit illius conſumptio, ſicut uſus panis, ſcilicet commeſtio eſt eius conſumptio, nec etiam proximus conceſſerat ſibi ad talem uſum, unde erat cõtractus commodationis. Secundum exemplum Leuit. 25. diſponitur, quòd ſi aliquis puta A. uendiderat poſſeſſiunculam ſuam, puta agrum aliquem ipſi B. & A. poterat precium ad redimendum inuenire, poterat redimere, quod uendidit, & tenebatur emptor computare fructus in ſortem ex eo tempore, quo A. ſibi uendiderat: ita quòd A. tanto minori precio redimere poterat poſſeſſiunculam a B. quanti fructũ i fructus, quos B. perceperat ante redemptionem. Hoc ſuppoſito patet, quòd contractum A. & B. dominus uocat uenditionem & emptionem: & tamen non eſt in re uenditio nec emptio, igitur. Maior nota, minor probatur dupliciter. Primò: quia ſi eſſet uenditio & emptio: B. non teneretur fructus agri computare in ſortem: immo feciſſet eos pleno iure ſuos, quod patet: quia hoc eſt de natura emptionis, ut ſi emi a te agrum pro 100. floren. & eo ſi uar. 10. annis percipiendo inde fructus in ualore 100. floren. iam percepi fructus æquales precio, quo emeram: & nihilominus tibi uolenti a me emere agrum poſſum eodem precio uendere. An tamen illud ſecundum exemplum ſit conueniens, ſicut quibuſdam uideretur, qui dicerent contractum in illo capitu. eſſe in re pignorationem & mutuationem, patebit in quæſtio. 83. concluſione prima, probatione octaua. Tertium exemplum Deutern. 23. dicitur. Fratri tuo ſine uſura id, quo indiget, accommodabis, vbi loquitur de contractu, in quo contingit fieri vſuram, & nominat eum commodationem: & tamen contractus, in quo contingit uſuram fieri, non eſt accommodatio, ſed tantum mutuatio, ut patet ex diffinitione vſuræ ſupra quæſtione 21. Quartum exemplum. 4. Reg. 4. Heliſeus dixit uiduæ, Pete mutuò ab omnibus vicinis tuis uaſa uacua non pauca, ubi contractum fiendum per uiduam uocauit mutuationem: & tamen non erat mutuatio, ſed accommodatio: quia erat conceſſio & receptio rerum, quarum uſus non eſt earundem conſumptio. Quintum. Neemiæ. 5. ait Neemias. Ego & fratres mei & pueri mei commodauimus plurimis pecuniam & frumentum, ubi contractum ſuum uocauit commodationem: & tamen non erat commodatio, ſed mutuatio. Et Ezech. 18, enumerat multa, quæ ſi quis omiſerit, erit in gratia Dei, & ſi illa fecerit morietur morte, ſeu non erit in gratia, & unum eſt, ſi pecuniam ſuam non commodauerit ad uſuram, ubi mutuationem pecuniæ uocat commodationem, & tamen in commodatione non poteſt reſidere uſura. Immo ſi pro commodatione rei aliquid accipitur, non manet commodatio, ſed tranſit in locationem, quæ etiam poteſt eſſe licita. Sextum exemplum Luc. 6. ait dominus dixiſſe quendam amico ſuo. Amice accommoda mihi tres panes, qui contractus non erat commodatio, ſed mutuatio. Vnde etiam hoc nomen locatio in iure ciuili aliquando reperitur poſitum pro contractu innominato, ut in l. ſi olei. C. locati. Septimum exemplum: quia in noſtro uulgare idẽ terminus ſignificat commodationem, conductionem, & mutuationem. Nam iam commodans quàm locans equum dicit. Ich lich. Et ſimiliter mutuans pecuniam eiſdem uerbis utitur. Et ideo ex quo uulgare eſt confuſum, contingit, ꝙ etiam latini termini confunduntur ponendo unum pro altero, & per conſequens propter confuſionem terminorum non ſequitur, cõtractus nominatur tali nomine, igitur eſt talis. Octauum exemplum eſt, quòd ſæpe contractus ab altero contrahentium in fraudem nominatur aliquo nomine, ne deprehendatur malitia, uel uirioſitas cõtrahentis ſi eum nominaret proprio nomine. Modò tunc non ſequitur, nominatur tali nomine, igitur eſt talis. Maior patet exẽplo. Nam ſi quis libenter mutuaret 100. flore. ad uſuram, & eum non audet pręuerecundia, uel timore pœnę, ad palliationem ſuæ nequitiæ dicit ad B. ego non mutuo tibi 100. ſed ea ut precium do tibi pro annuo redditu, 5. floren. ita tamen ꝙ apud me ſit facultas repetendi ſortem traditam, & non apud te. Quamuis ſuum contractum uocet emptionem: tamen in re eſt mutuatio, ex quo apud A. eſt facultas repetendi pecuniam traditam. Minor probatur: quia ſi ualeret, nominat: eum talem, igitur eſt talis: tunc licitus eſſet prędictus contractus, quod eſt falſum, conſequentia tamen tenet: quia eſſet emptio mercis iuſtæ pro iuſto precio: quia ubi aliàs ſit emptio annui redditus, cenſetur iuſtum precium, quando dantur centum pro iure percipiendi. 5. annuatim. De hoc tamen latius dicetur quæſt. 84. Pręter hęc octo exempla poſſunt adhuc poni alia ſex. Primum. ſi A. dicat ad B. dono tibi centum cauſa mortis, & hoc irreuocabiliter, & B. conſentiat in donationem: ille contractus nominatur a donatore, uel ab utroq; contrahentium donatio cauſa mortis: & tamen propter circunſtantiam adiectam iudicandum eſt non eſſe donationem cauſa mortis: quia quamuis ſit donatio: tamen non eſt donatio cauſa mortis: quia de natura donationis cauſa mortis eſt, quòd poſſit reuocari, & hoc fundatur in l. ubi ita donatur. ff. de donatione cauſa mortis. & ſic iſta circunſtantia, ſcilicet irreuocabilitas facit, quòd tráſit in alium contractum: quia erit dicenda donatio inter uiuos, ut habetur in l. cum manu ſata. ff. de ꝯhenda emptione. Vnde Panorm. in cap. inſinuante. qui cleri. uel uouentes, uult, quòd ubi pactum eſt contra naturam contractus, & impropriatis aliquatenus uerbis poteſt tranſire in alium contractum: fiet interpretatio alterius contractus, ſecus ſi non ponuntur uerba: ut fiat tranſitus in alium contractum. Nam tunc pactum inficit contractum. Secundum exemplum. Si A. emat a B. aliquam poſſeſſionem eo pacto, quòd apud emptorem ſit facultas reſoluendi contractũ ſic, quòd poſt tempus recipere cogatur B. illam poſſeſſionem reſtituto precio ipſi A. & dare ipſi A. vltra ſortẽ aliquid, fructibus tamen in ea computatis in ſortem per emptorẽ, talis contractus licet nominetur emptio & uẽditio: tñ in re eſt ꝯtus pignorationis, & ꝑ ꝯñs pręſumitur vſurarius, & p̄ſertim qñ emptor aliàs cõſueuit exercere vſuras, ita ꝙ illa datio A. qua dat B. pecuniá cẽſetur mutuatio, & datio, qua B. dat uſurario poſſeſſioẽ, cẽſet̃ pignoratio, & ita perceptio fructuum cõputãdorũ in ſortem cenſetur ſolutio ſortis, & id quod ultra ſortem accipit̃, cenſet̃ uſura. Hoc exemplum fundatur in c. illo uos. extra, de pignoribus. Vnde dicit Panor. ibidem, quòd in cognoſcendo ſpeciem alicuius contractus, magis debẽt attendi pacta appoſita in eo, quàm nuda uerba ꝯtus.

Nam licet hæc uerba inuenerint contractum eſſe emptionis & uenditionis: tamen propter pacta appoſita magis conuenientia pignori iudicatur contractus pignoraticius, quod nota. & ad idem eſt textus in l. ſi unus.ff.locati.hæc ille. Tertium exemplum. Si A.dicat ad B. depono hanc pecuniam apud te in negociationem licitam, eorum contractus nominatur depoſiti: & tamen non eſt contractus depoſiti propter duo, ratione quorum egreditur terminos depoſiti: quia tali contractu dominium pecuniæ tranſit in B. alioquin cum illa non poſſet licitè mercari per ſe, cuius oppoſitum patet ex conuentione contrahentium. Modò in contractu depoſiti dominium rei depoſitæ non tranſit in depoſitarium, ſed manet apud deponentem. Secundò: quia B. non tenetur A. niſi tantundem in genere, hoc enim agi uidetur, cum A. dicit B. quòd ad negociationem licitam apud eum deponat, igitur dat ei poteſtatem diſtrahendi, & per conſequens conſumendi, & ſic non reſtituendi idem in indiuiduo, & hoc etiam eſt contra naturam depoſiti: quia in depoſito tenetur depoſitarius reddere idem in indiuiduo. Vnde ſequitur, quòd contractus huius exempli eſt potius cenſendus mutui, eo quòd circunſtantiæ adiectæ pertinent ad naturam mutui, & ſunt contra naturam depoſiti. Et de hoc exemplo uide Ludouicum de Roma conſilio. 400. Quartum exemplum. Si A. dicat ad B. emo a te prouentus tuos: puta pedagij & telonei, & hoc ad certos annos, & pro certo precio ſoluendo annuatim, talis contractus quamuis nominetur emptio ex parte A. & uenditio ex parte B. tamen in re non eſt talis contractus, ſed eſt contractus conductionis & locationis, ſic quòd A. cenſetur conduxiſſe pedagium, & B. ſibi locaſſe, & hoc propter illam circonſtantiam, ſcilicet quòd A. non dat precium ab initio, ſicut tamen in emptione ab initio ſoluitur precium, ſed dat annuatim pro rata, & ſic eſt contractus conductionis & locationis. Vnde non eſt curandum, an B. dicat, uendidi, uel locaui A. ſed inſpiciendum eſt, ſi ſit talis contractus, quale nominant contrahentes. Quintum exemplum. Si A. dicat ad B. concedo tibi hanc poſſeſſionem meam in feudum pro 10. ſaccis frumenti dandis, ut aliquæ eccleſię faciunt, vel pro aliquo pari caponum, & ſic de aliis. hoc inquam faciunt eccleſiæ aliquæ: quia non curant de ſeruitiis perſonalibus, ſed tantum burſalibus, talis contractus non eſt feudalis. Nec ille eſt feudalis, quo quis emit manſum a domino in feudum, licet dicat ſe in feudum ab eo recipere. Et ratio utriuſque exempli eſt: quia contractus feudalis debet eſſe gratuitus. Modò neuter contractuum iam dictorum eſt gratuitus, ideo propter pactum adiectum cenſendus eſt alius contractus, quàm feudalis. Sextum exemplum eſt. Si A. dicat ad B. mutuo tibi centum. ita, quòd nunquam a te repetam, nec mihi obligatus ſis reſtituere illos, nec aliquid loco eorum, quamuis nominetur contractus mutui. tamen in re eſt donatio: quia transfertur dominium rei plenè in alterum gratuitò ſine ulla obligatione ad reſtitutionem illius, uel æquiualentis. Quòd enim de ſubſtantia mutui ſit, quòd mutuatarius ſit obligatus ad reſtituendum ſortem, & quòd mutuator habeat ius repetendi ſortem, probo ſic: quia mutuatio eſt contractus & non capiendo contractum propriè, prout patuit quæſt. 16. quia diffinitio contractus hoc modo capti non competit ſibi, ſed minus propriè capiendo contractum, & ſic eſt ibi obligatio ex parte alterius contrahentium tantum, & non ex parte mutuantis, ut ſatis patet, igitur ex parte mutuatarij: non apparet autem in quo mutuatarius tenetur mutuanti, niſi quia ei tenetur reſtituere ſortem, & hoc ciuiliter: plus enim obligatur quàm donatarius, qui naturaliter obligatur ad antidora. Si igitur ciuiliter obligatur mutuatarius, mutuator habet actionem contra eum: quia obligatio ciuilis eſt mater actionis. Modò actio illa non eſt niſi ius repetendi ſortem, igitur. Et quòd non ſit mutuatio, ubi non habet mutuator ius repetendi, ſenſit etiam Ba. in uerbo uſura. 2. quæſt. 12. poſt Catonem: ut patebit quæſtio. 45.

Tertia ſuppoſitio eſt. Quando inter A. & B. celebratur aliquis contractus, quem nominant certo nomine: & tamen adiicitur aliquod pactum unum, uel plura exiſtens, uel exiſtentia contra ſubſtantiam illius contractus, cuius nomine uocitatur, tunc contractus ipſorum non ſolum poteſt: immo debet cenſeri non eſſe prædictus contractus, cuius nomine uocitant eum, ſed debet cēſeri alterius generis, ſcilicet illius, ad cuius ſubſtantiam accedit pactum adiectum. Probatur quadrupliciter. Primò ratione a ſimili. Si aliquod corpus naturale uocetur ab A. & B. nomine alicuius elementi, ut puta ignis, & tamen uideamus ipſum habere conditiones repugnantes naturę illius elementi, non dicemus ipſum eſſe tale elementum, ſed eſſe aliud. Vt ſi uideamus aliquod corpus inanimatum moueri deorſum ſine motore extrinſeco, & quieſcere in loco deorſum, non dicimus ipſum eſſe ignem, uel de natura ignis a dominio, ſed eſſe terram, uel aquam, uel de natura eorum a dominio. Nam accidentis magnam partem conferunt ad cognoſcendum quòd quid eſt, adeo quòd ex multis accidentibus non tantum propriis, ſed etiam communibus, tamen ſimul aggregatis, concludimus aliquid eſſe hanc ſubſtantiam & non aliam: ergo etiam quantuncunque aliquis contractus dicatur talis, non tamen eſt iudicandus talis, ſi circunſtantiæ eius eidem repugnant, ſed erit ex ſuis circunſtantiis & pactis iudicandus alterius generis, ſcilicet illius, ad quem tales circunſtantiæ naturaliter pertinent. Secundò probatur: quia ex nomine non ſufficienter arguitur contractus eſſe talis, qualis nominatur, ut patet ex prima ſuppoſitione, igitur aliunde oportet eum arguere eſse talem, & non niſi ex circunſtantiis & pactis adiectis, igitur ſuppoſitio uera. Tertiò probatur: quia in ſex exemplis ſecundæ ſuppoſitionis contractus iudicantur eſse alterius generis, quàm nominentur, & hoc iudicium prouenit ratione obiecti, uel materię, ſuper qua fiebant contractus, eo quòd fiebant ſuper materia, circa quam non eſt natus fieri ille contractus: ſicut contingit in omnibus exemplis, dempto ſecundo & ultimo: ergo eadem ratione rōne pactionum, vel circunſtantiarum poterit contractus iudicari eſſe alterius generis, q̄ nominetur, tenet ꝯña: q̄a ſicut obiectum actus variat actum, ita & circunſtantia, adeo quòd ſæpe actus habentes idem obiectum propter diuerſas circunſtantias, etiam in ſpecie moris diuerſificantur, ubi contractus fuerunt iudicati in re

eſſe

eſſe alterius generis, quàm fuerunt nominati propter pacta, quæ erant appoſita. Quartò probatur per ſex ultima exẽpla, quę poſita ſunt in ſecunda ſuppoſitione. Vnde B. Augu. in lib. de duab. animabus, ait, ꝙ non eſt controuerſia facienda in uerbis, cum res conſtet.

Contra præcedentes ditas ſuppoſitiones & aliqua exempla earundem obiici forte poſſet per l. die ſponſalitorum. §. fin. ff. depoſiti. Nam ibi habetur, ꝙ ſi quis pecuniam non obſignatam deponat apud alium, & ille alius conuertat eam in uſus proprios, talis poſt moram temporis condemnandus eſt iudicio depoſiti ad ſolutionem uſurarum. Ex hoc arguitur ſic. Iuriſconſultus in illa lege ſupponit, ꝙ ille contractus ſit depoſiti, ſicut & ab initio fuit ſic nominatus per contrahentes, & tamen ibi deſunt ſubſtantialia contractus depoſiti. igitur ſi aliqui contrahendo utantur nomine alicuius contractus: ille etiam erit talis iudicandus, non obſtante ꝙ ei deſint ſubſtantialia illius contractus. Maior nota, minor probatur: quia de ſubſtantia depoſiti eſt, quòd depoſitarius teneatur idem in indiuiduo reddere, nec eſt dominus rei depoſitæ: ideo nec eam poterit conuertere in uſus proprios. Vnde depoſitor nec dominium, nec poſſeſſionem rei depoſitæ amittit, & hoc etiam patet per l. præcedentem. eodem titul. ubi dicitur. Si conuentum eſt, ſupple inter deponẽtem & depoſitarium, quòd tantundem ſoluatur, ſupple & non idem in indiuiduo, contractus egredietur notiſſimos terminos depoſiti. Secundò arguitur: quia gloſſ. in l. Lucius Titius. eodem titul. dicit, quòd licet non ſit propriè depoſitum, quando dominium transfertur in depoſitarium, & datur eidem facultas conuertendi in proprios uſus: tamen dici poteſt depoſitum, immo ſi ita actum fuit, eſt depoſitum, adeo quòd etiam erit contractus bonę fidei, & ideo poſſunt uenire uſurę tam ex mora, quàm ex pacto incontinenti appoſito, licet ſecus eſſet in mutuo, qui eſt contractus ſtricti iuris, hæc ibi. Ex quibus patet, quòd etiam contractus, cui deſunt ſubſtantialia depoſiti, dicitur: immo eſt depoſiti, adeo quòd non eſt mutuum, licet per omnia conueniat cum mutuo ſolo uocabulo excepto. Ad primum dicendum, quòd ſi deponens uoluit in ueritate, quòd alius uteretur pecunia ad uſus ſuos (ſicut præſupponitur ex hoc, quòd ei eam non obſignatam tradidit, & etiam effectus indicauit: quia fuit uſus ex ea) tunc realiter ſecundùm ueritatem, atque eſſentialiter & intrinſecè non eſt depoſitum, quomodocunque nominetur: capiendo depoſitum propriè, ut eſt contractus diſtinctus a mutuo & ab aliis. Nec obſtat, quòd dicitur, ꝙ iudicio depoſiti eſt condemnandus: quia talem, uel talem actionem competere alicui contrahenti eſt contingens & uoluntarium, & poſitiuum, ideo ex hoc, quòd talis, uel talis actio competit ex diſpoſitione contingenti poſitiui iuris, non infertur ſufficienter illum contractum eſſe eſſentialiter talem in ſpecie: quia nunquam contingens infert neceſſarium, nec accidentale eſſentiale: ideo ob talem actionem competentem cõtrahenti non oportet cõtractum eſſe talem eſſentialiter, ſed ſufficit, quòd habeat aliquam apparentiam, aut quòd ſolum impropriando uocabulum illius contractus ſit talis, & ſic eſt hic, ut met dicit gloſ. Habet etiam prædictus contractus apparentiam, quòd ſit depoſiti, eo quòd in principio eius ſunt contrahentes uſi uocabulo illius contractus, ſed quando ſecundùm ueritatem iudicare uolumus, non eſt ad uocabulum recurrendum, ſi deſint ſubſtantialia. Ad ſecundum dicendum eodem modo: quia non eſt depoſitum niſi impropriè: ut met dicit gloſ. Quòd uero diſtinguit gloſ. eum a mutuo, ſi intelligatur hoc ſubſtanliter & intrinſecè loquendo, non eſt verum, nec ſunt allegandæ gloſę in materia problematica: quia ſolum ſunt magiſtralia dicta, vel docturalia, ut patet per gloſ. in l. ſed licet. ff. de officio præſidis, poteſt tamen eſſe, quòd aliquo intrinſeco & accidentali diſtinguatur a contractu, qui re & nomine uocatus eſt mutuum, ſed hoc nihil ad propoſitum in foro conſcientiæ.

Quarta ſuppoſitio eſt. Ad reſpondendum quæſtioni motæ, oportet circa caſum eius tria uidere. Primò, an inter A. & B. fuerit uera mutuatio, quando, ſcilicet A. dedit duo milia floren. B. vel non, & ſi non, qualis contractus fuerit illa datio, & de hoc erunt quatuor primæ concluſiones. Secundò, an aſſignatio caſtri, & receptio eius fuerit contractus pignorationis, vel non. Et de hoc ſonabunt quinta & ſexta concluſiones. Tertiò reſpondebitur ad quæſtionem per tres ultimas concluſiones, ad quas ſex primæ diſponunt. Præterea ex quo hic fit mentio de ſubſtantia, vel natura contractuum, & de his, quæ ſunt contra ſubſtantiam, vel naturam contractuum, & de pactis ſubſtantialibus, naturalibus, & accidentalibus, & de illis, quæ ſunt contra naturalia & pręter ea, ideo de hoc recurratur ad ea, quæ habentur infra quæſt. 79. in ſecunda ſuppoſitione, & quæſtione ſeptuageſimaſeptima. in corollario 1.

Prima concluſio. Ex quo A. dicendo ad B. mutuo tibi duo milia, adiecit circunſtantiam illam, ſcilicet quòd mutuaret ei irreuocabiliter, talis contractus non eſt mutuatio. Probatur dupliciter. Primò: quia ſi ſic, maximè quia contrahentes utuntur vocabulo mutui, ſed hoc non arguit, ut patet ex prima ſuppoſitione. Secundò ſic. Illi contractui attribuitur circunſtantia repugnans ſubſtantiæ mutuationis, igitur ille contractus non eſt mutuatio. tenet conſequentia ex tertia ſuppoſitione. Antecedens probatur: quia de ſubſtantia mutuationis eſt, quòd mutuatarius ſit obligatus ad reſtituendum ſortem mutuatori, & quòd mutuator poſſit repetere ſortem a mutuatario, ut patet ex quinto exemplo tertiæ ſuppoſitionis. Modò ſi A. dicat ad B. mutuo tibi centum irreuocabiliter: iam B. non eſt obligatus ad reſtituendum cẽtum A. nec A. poterit centum repetere a B. Et quamuis A. obliget B. ad hoc: ut loco pecuniæ aſſignet ſibi ius percipiendi fructus caſtri: tamen ex hoc potius habetur, quòd non ſit mutuatio, quàm quòd ſit: quia in mutuatione obligatur mutuatarius ad dandum mutuanti idem in genere: ſeu, ut philoſophi loquuntur, idem in ſpecie. Modò hic obligatur princeps ad aſſignandum militi aliud in genere vel ſpecie, ſcilicet ius percipiendi fructus caſtri, de hoc etiam vide, quæ adducam quæſtione. 45. in tertio modo dicendi. in concluſione 1. & confirmatione eiuſdem. & quæſtione. 83. in quodam argumento.

Secunda concluſio. Si A. in mutuatione prædicta ultra circunſtantiam irreuocabilitatis, nullam

aliſm adiiceret circunſtantiam, vel pactum, ſ. ꝙ A. habeat caſtrum in pignus, & percipiat fructus eius, eſſet vera donatio. Patet ex 6. exemplo ſecundæ ſuppoſitionis. Nam ex quo in prima concluſione probatum eſt, ꝙ non ſit mutuatio, igitur erit alius contractus, & non eſt iudicandus alius, niſi ille, ad cuius naturam accedit circunſtantia adiecta. Modò circunſtantia adiecta eſt circunſtantia donationis, ſi nihil vltra eam adiiciatur. igitur.

Tertia concluſio eſt. Ex quo A. in mutuatione prædicta vltra circunſtãtiam irreuocabiliter adiecit etiam tertiam & quartam circunſtantias. ſ. ꝙ A. habeat caſtrũ B. in pignus, & percipiat fructus eius, etiam non computando eos in ſortem, talis contractus eſt cenſendus contractus emptionis, vel ſaltem contractus innominatus, do ut des. Probatur: quia talis contractus non eſt mutuatio propter primam circũſtantiam adiectam, ut probatur in prima concluſione, igitur eſt alius, & non niſi ille, ad cuius naturam accedit. Modò propter circunſtantias adiectas accedit ad naturam emptionis ex parte A. & uenditionis ex parte B. uel ſaltem ad naturam contractus innominati, do ut des. Probatur. Nã ipſa duo milia floren. ſunt res nata habere rationem precij, & ius percipiendi fructus caſtri, eſt res nata habere rationem mercis, & interuenit conſenſus A. & B. vt ſcilicet 2. milia floren. ſint irreuocabiliter ipſius B. & econtra, ius percipiendi fructus caſtri ſit ipſius A. igitur. Et quamuis poſſet hic argui contra primam concluſionem, & etiam contra hanc tertiam, quòd irreuocabilitas adiecta mutuationi non tollat rationem mutuationis, & hoc ſic: quia mutuans ad montem florentinum ſponte ponendo ibi denarios, mutuat irreuocabiliter, & tamen eius datio eſt mutuatio: quia eſt uſuraria datio, vt dicunt doctor. ergo eſt mutuatio: quia propria ſedes uſuræ eſt contractus mutui &c. De hoc argumento & de quibuſdam uidebitur in ſequenti quęſtione. Et ſi dicas, quod illorum eſt, ſcilicet an ſit emptio, uel an ſit contractus innominatus? Dicendum, quòd quamuis alicui uideri poſſet, quòd potius eſſet dicendus contractus innominatus, do ut des, eo quòd pacta alludunt ei, & & etiam attento, ꝙ ubi probabiliter dubitatur, an conuentio aliqua incidat in ſpeciem contractus nominati, uel innominati, in dubio ſemper iudicare debemus contractum innominatum ſecundùm dominos iuriſtas, ut in l. 1. ff. de teſtibus. & l. gratuitam. ff. de præſcrip. verbis, in princ. Attamen uidetur, quòd potius ſit dicendus contractus emptionis: quia habet omnia ſubſtantialia emptionis non minus, quàm ſi A. dixiſſet: emo a te pro duobus milibus flore. ius percipiendi annuatim 100. Sic ergo non dubitatur quin ſi dixiſſet: emo, eſſet emptio, ſic non videtur dubitandum, quin ſit emptio, quãdo illa eadem fiunt, & ſolummodo fit mutatio in ſtatu vocis, qui nihil habet mutare in re, cum contingenter ſignificet potius unum, quàm alterum, & per hoc ceſſant motiua primæ partis: quia dicendum, quòd pacta magis alludunt emptioni, & quòd non probabiliter dubitatur, an contractus ſit nominatus, uel innominatus. Videtur propterea poſſe dici, quòd miles emerit ipſum caſtrum totaliter: tamen cum pacto retrouendendi, ita ꝙ finaliter ex contractibus inchoatis deuentum eſſet ad emptionem caſtri. Vnde & ſi primò cepiſſet contrahere mutuo, tamen procedendo ad redemptibilitatem pecuniæ deuentum eſt ad emptionẽ iuris fructuum caſtri: immo totius caſtri. Quod & ſi dicatur pignorari ſibi: tamen poteſt dici, quòd licet uerbis illis utantur, non eſt aliud actum, quàm quòd ipſum eſt ſibi ut merx traditum: attamen cum onere aliquo & iure reſeruato in eo. ſ. ut princeps etiã eo poſſet uti, & ſic de aliis. Nam ſicut uenditor poteſt ſibi velle reſeruare in merce, vt repetat eam: ita non obſtat venditioni, ꝙ reſeruet ſibi aliquod aliud ius, aut ei imponat aliquod onus ſeruari æquitate inter ſe & emptorẽ, & quomodo contingat contractũ aliquem inchoari in una ſpecie, & conſumari in alia, patebit in ſequenti q.

Quarta concluſio. Ex quo A. in prædicta mutuatione ultra prædictas quatuor circunſtantias addit ſeptimam. ſ. ꝙ A. ſit obligatus reſtituere B. caſtrum, quando B. reſtituet A. ſortem mutuatam. ſ. 2. millia floren. tunc debet cenſeri ex parte A. contractus emptionis cum pacto retrouendendi, & ex parte B. contractus vẽditionis cum pacto redimendi. Probatur: quia ex tertia concluſione præcedenti habetur, ꝙ ibi eſt contractus emptionis & uenditionis, ſi non adiicitur ſeptima conditio: ergo ſi ſeptima adiicitur, erit emptio cum pacto retrouendendi, & uenditio cum pacto redimendi, tenet conſequentia: quia ſeptima conditio nihil aliud eſt, quàm obligatio mutua ad hoc, vt A. reuendat B. redimenti.

Quinta concluſio eſt. receptio, qua A. recipit caſtrum a B. & aſſignatio, qua B. aſſignat ſibi caſtrum, non eſt neceſſariò dicenda pignoratio, quando fit cum quinta & ſexta circunſtantiis ſeu conditionib. tactis in prima ſuppoſitione. Probatur: quia talis aſſignatio & receptio non fit cum aliqua circunſtantia propria pignorationi, & conuertibili cum ea. igitur non eſt neceſſe eam dicere eſſe pignorationem, tenet conſequentia: quia ex quo ex ſolo nomine non poteſt argui contractus talis: maximè uideretur debere argui talis ex circunſtantiis propriis & connaturalibus alicui contractui. Antecedens probatur dupliciter. Primò: quia nulla talis apparet. Secundò: quia prædicta aſſignatio & receptio potius habet circunſtantias, quæ & ſi non repugnent ſimpliciter pignorationi, ſeu non ſint contra eius ſubſtantiam, ſic quòd eam faciant tranſire in aliam ſpeciem, tamen ſunt ei omnino præter eius naturam, ita quòd non conueniunt ei ex ſua natura. Nam quantum eſt ex natura pignorationis, ad ipſum creditorem non ſpectat periculum pignoris emergens a fortuna, uel etiam ex culpa leuiſſima creditoris. Hic autem ad ipſum A. ſpectat omne periculum caſtri vndecunque emergat. Item quantum eſt ex natura, vel ſubſtantia pignorationis, fructus pignoris cedunt debitori, & non creditori, niſi pro quanto creditor eos uult computari in ſortem. Hic autem oppoſitum ſeruatur. Et dixi notanter, illę circunſtantiæ non repugnant omnimodo ipſi impignorationi, ſic quòd transferant contractum in aliam ſpeciem: quia aliud eſt aliquam circunſtantiam omnino repugnare contractui, ſeu ſubſtãtię eius. ſic quòd ipſum tranſferat in aliam ſpeciem: ſicut fit in exemplis ſecundę ſuppoſitionis. & aliud eſt, circunſtantiam alicui contractui non conuenire ex ſui natura, ſicut eſt hic. ſicut in philoſophia dicimus, ꝙ indiuiſibilitas

litas omnino & eſſentialiter, vel ſubſtantialiter repugnat quantitati, & albedo ei non conuenit ex naturà: non tamen ſibi repugnat, ſed eſt ſibi præter naturam. Nam & ſi ex ipſa ſubſtantia, ſeu natura contractus pignorationis non conueniunt ei prædictæ circunſtantiæ: tamen ſi de facto aſſumantur illæ circunſtantiæ p contrahentes ex pacto, non ob hoc perdunt ſubſtantia pignorationis. Nam aliquando contingit, ꝙ creditor recipit periculum pignoris in ſe, & nihilominus manet pignoratio, & aliquãdo quis recipit fructus pignoris etiam non computandos in ſortem, ſicut fit in vſurario percipiente fructus pignoris, vt in præcedenti quæſtione tactum eſt, & tamen nihilominus manet pignoratio. De differentia autem pactorum, quæ ſunt contra ſubſtantiam contractus, & quæ ſunt contra milia, patebit latius in quarto & quinto tractatibus, & de confuſione iſtorum terminorum. Et dictum eſt notanter in hac concluſione, quòd prędicta receptio & aſſignatio caſtri non eſt neceſſariò dicenda pignoratio; & non eſt dictum, quòd non ſit pignoratio, vel ꝙ non poſſit ſuſtineri, ꝙ ſit pignoratio. Nam (vt in ſequenti concluſione dicetur) etiam poteſt ſuſtineri certo reſpectu, quòd ſit pignoratio, nec illa contradicunt, ſicut non contradicunt iſta duo, ſcilicet ſuperficies non eſt neceſſariò alba, & ſuperficies poteſt eſſe alba, vel eſt alba.

Sexta concluſio eſt. prædicta aſſignatio & receptio caſtri poteſt ſuſtineri, & dici eſſe vera pignoratio; probatur aſſumendo antecedẽs trimembre ſic.ſ.quia omnia requiſita ad pignorationẽ poſſunt dici ibi uerè concurrere, & nihil ibi inuenitur omnimodo repugnans contractui pignorationis, & cùm hoc ſunt aliqua indicia apparentia, pro hoc ꝙ ibi ſit pignoratio. igitur concluſio vera, conſequentia nota, antecedens probat̃ pro prima parte. Nam caſtrum & dominium eius directum, & dominium utile atq; uſufructus, uel ius percipiendi fructus eius poſſunt ſeparatim cõſiderari, & ſic ſeparatim conſiderata etiã ſeparatim concedi, vel transferri, ſic.ſ. ꝙ unum aliquo contractu transferatur aliò, uel omnino non tranſlato, uel ſaltem non tranſlato eodem contractu, ſed alio. Modò ius percipiendi redditus caſtri poteſt habere rationẽ mercis, & 2. millia floren. rationem precij, & ſic accedente conſenſu erit ibi emptio iuris percipiendi fructus caſtri ſine emptione ipſius caſtri, quo facto cum ſuperſit ibi caſtrum diſtinctum ab omnibus prędictis, ſuper quo habet dñs, ſeu princeps dominium directum, ꝙ illud non vendiderat ipſi A. ſed ſibi retinuerat, & non tãtum illud, ſed etiam partim retinuit partiale dñium vtile, ꝓ quanto reſeruauit ius utendi caſtro pro ſuis neceſſitatib. ut in ſexta circunſtantia tactum eſt, ſequitur, quòd caſtrum, cuius adhuc hẽt dominium directum, & etiam partim vtile, potuit hẽre rationẽ pignoris. Maior probatur dupliciter. Primò ſic: quia nemo dubitare poteſt rationabiliter, quin princeps poſſit uendere ius percipiendi redditus ſui caſtri retento apud ſe dominio directo caſtri. Nam dominium directum poteſt ſeruare alienato dominio utili & uſufructu, ut in infeudatione patet, ſic fieri poteſt ẽt per uenditionem. Secundò probatur eadem maior. Nam in l. ſi quis argentum. §. ſi uerò. C. de donationibus. habetur, ꝙ ſi quis redditus ex poſſeſſionibus donauit, neceſſe habet fundos tradere tãtum redditum ualentes. Et dicit gloſ. ſecundùm vnum intellectum, ꝙ fundus datur in pignore, & poſtmodum dicit donatarium habere ius in fundo inſtar uſufructuarij. Vnde hic etiam uidetur actum ſic, ꝙ miles licet uelit tantummodo emere dominium utile illius caſtri, uel ius percipiendi fructus eius inſtar uſufructuarij: tamẽ ex quo non eſt ita certus de redditib. ſi princeps caſtrum poſſideret, eo ꝙ multa impedimenta interuenire poſſent, ideo non uult emere illud ius, niſi etiam caſtrum ſibi in pignus tradatur pro ſecuritate contractus, ſicut & pignora in hunc finem traduntur. Antecedens verò pro ſecunda parte probatur. ſ. ꝙ nihil inueniatur ibi repugnans pignorationi: quia ſi ſic, maximè circunſtantię prędictæ. ſ. ꝙ omne periculum caſtri pertinet ad A. ſed hoc non arguitur: quia periculum pignoris ſpectare ad creditorem, quamuis nõ inſit pignorationi ex natura ſua: tamen etiam ei non repugnat omnimodo, ſic quòd faciat ipſam tranſire in aliam ſpeciem cõtractus; ut probatum eſt. Nec ex ſecunda circunſtantia, ſcilicet ꝙ A. percipit fructus pignoris non computando eos in ſortem, & hoc patet dupliciter. Primò: quia non percipit illos ut fructus pignoris, ſed ut fructus mercis emptę. ſ. iuris percipiendi, quod ius fuit merx & res diſtincta a caſtro. Sicut in ſimili ſi habẽs dominium directũ rei emphyteuticæ pignoret eam emphyteutæ quo ad dominium directum, quod habet. Nam tunc emphiteuta non percipit fructus pignoris ut pignoris, ſed fructus rei ſuæ, ut ſua eſt, ſcilicet ut habet eius dominiũ utile ante omnem pignorationem. Secundò: quia dato, ꝙ eos caperet, ut ſunt fructus pignoris: tamen talis conditio non repugnat omnimodo contractui pignorationis, ſic omnimode. ſ. ſubſtantialiter. ſ. ꝙ tollat ſpẽm talis contractus faciendo eum tranſire in aliam ſpẽm, ſicut nec receptio incrementi uſurarij tollit ſubſtantiam mutui, licet ſit ꝫ naturalia mutui: quia debet eſſe gratuitum, non eſt tñ ꝫ ſubſtantiam mutui. Tertia para añtis probatur: quia aliqua fiunt in prædicta aſſignatione & eius receptione, quę aliqualiter indicant pignorationem. Vnum eſt, ꝙ tenor inſtrumenti ſonat de pignoratione. Secundum, ꝙ princeps expreſsè in contractu ſibi reſeruat ius, ꝙ illud caſtrum debeat ſibi eſſe apertum pro ſuis neceſſitatibus, & ita non renunciauit dominio directo, immo nec totaliter utili, ſicut etiam pignorans manet dñs ſui pignoris directè, & etiam utiliter. Tertium, ꝙ miles non debeat exercere caſtrum ꝫ principem. Quartum, ꝙ debet caſtrum in debita ſtructura tenere. Modò illa indicant, ꝙ princeps reſeruauerit ſibi dominium nõ ſolum directum, ſed etiam aliquid de dominio vtili, gratia quorum dominiorum pignorare potuit caſtrum militi, & nihilominus eidem vendidiſſe reliquum dominium utile eiuſdem.

Septima concluſio & reſponſiua ad concluſionem eſt, ꝙ caſus quæſtionis ueſtitus illis circunſtantiis, quæ in titulo ſunt poſitæ, & latius declaratę in prima ſuppoſitione, videtur eſſe licitus. Probatur quadrupliciter. Et primę tres probationes ſunt excuſationes argumentorum, propter quæ uideretur ille ꝯctus eſſe illicitus. Primò ergo ꝓbatur ꝯcluſio ſic: quia ſi nõ, maximè quia talis mutuatio eſſet uſuraria, eo ꝙ mutuando vellet, cũ ſibi reſtitueretur ſors, fructus caſtri perceptos non computare in ſortẽ, & ſic recipere ultra ſortẽ, quod eſt mutuare ad uſuram. Sed hoc non arguit; quia ibi non

eſt mutuario. igitur non eſt vſuraria mutuatio, nec vſura. tenet conſequentia: quia vſura præſupponit mutuationẽ. Antecedens probatur: quia illi mutuationi adiicitur conditio irreuocabilitatis. Item in illa mutuatione obligatur mutuatarius ad reſtituendum non idem in genere, quod philoſophi vocant idem in ſpecie, ſed ad aſſignandum aliud in genere. ſ. ius percipiendi redditus, vel ſructus caſtri. Hę autem conditiones faciunt illum ꝯctum tranſire in aliam ſpeciem, ut oſtẽſum eſt in prima, ſecunda, & tertia concluſionibus. Secundò ſici quia ſi non maximè quia A. percipit fructus pignoris non computando eos in ſortem, quod eſt regulariter illicitum, ſed hoc nõ arguit. quod patet dupliciter. Primò: quia dici poteſt, ꝙ ibi caſtrum non habet rationẽ pignoris, ut oſtenſum eſt in quinta concluſione. & per ꝯ̃ſ ſi percipiat fructus eius non tñ dicetur recipere fructus pignoris. Secundò: quia dato ꝙ eſſet pignus, ſicut dici poteſt ſm ſextam concluſionẽ, tñ fructus non percipit, ut ſunt fructus caſtri habentis rationem pignoris, ſed ut ſunt fructus mercis emptæ. Modò licitũ eſt percipere fructus mercis emptæ, non computando eos in ſortem. igitur. Tertiò ſicut: quia ſi eſſet illicitus, maximè quia dato ꝙ nec ibi mutuatio eſſet, nec pignoratio, ſed præciſè emptio & venditio cum pacto redimẽdi, tamen videretur non eſſe debita proportio precij ad mercem. puta: quia uel merx nimis magna & precium diminutum. vel econtra, ſed hoc non. quod dupliciter patet. Primò: quia communiter in emptionibus redditUUM perpetuorum, ſi cum pacto redimendi emitur ius percipiendi. 1. flor. pro. 20. flor. & apud communiter contrahentes æſtimatur debita proportio. Modò ſic etiam eſt in prædicto contractu, quia duo milia correſpondent iuri percipiendi. 100. ſicut 20. correſpondẽt iuri percipiendi vnum. Secundò: quia in tali emptione non eſt melior cõditio, nec deterior in A. quàm in B. & econtra, ſed eſt vtriuſque conditio æqua, conditione ipſa tendente ad gratiam & utilitatem utriuſque, ita ꝙ nec miles conqueritur de principe tanquam nimis parum ſibi dante, nec econtra princeps de milite, alioquin neuter cum alio iniret contractum prædictum, eo ꝙ ſtat, quòd neuter ſit neceſſitate præſſus notabili, propter quam cogatur talem contractum ſubire. Hæc autem paritas conditionis non eſſet, ſi non eſſet debita proportio inter mercem & precium. Nec illum contractum ſubirent, ſi eſſet alteri parti onerοſus iniuſtè, niſi illa pars eſſet neceſſitate indigentiæ præſſa. Et ſi dicatur, miles pro ſuis. 2. milibus non ſolum uult habere ius percipiendi valorem. 100. flor. ſed etiam ultra: quia vult habere inhabitationem caſtri. Dicendũ ꝙ inhabitatio licet ſit res æſtimabilis precio, tamen recompenſatur principi per militem in hoc, ꝙ miles tenet ipſum in ſtructura, & per hoc quòd ſe obligat non exercere caſtrum contra principem, ideo nihil ſuperaccipit, quod non recompenſetur. ſupponitur enim illa inter ſe ęquiualere ad recompenſationem, ut non ſit melior conditio unius, quàm alterius. Si dicas 2. milia valent redditum. 100. flor. dandorum ſine laboribus & curis emptoris. hic autem miles ſuis curis & laboribus ſuorum habet fructus colligere. igitur nimis modicum datur militi. Dicendum quòd hoc non augeret militem peccare, ſed principem, hic autem de milite loquimur. Prǽterea ſtat, quòd ultra expenſas & labores colligendi importet caſtrum valorem. 100. flore. Si autem adhuc deficeret notabiliter, & ſic non eſſet iuſtum precium hodie, tamen ſi miles ſciens & uolens recipit eum redditum, non fit ſibi iniuria niſi mixta voluntate, & quaſi coactionis faceret, de iſtis autem latius patebit in 3. & 4. tract. ſufficit enim pro nunc, ꝙ ſit contractus ſic licitus, quòd non ſit vſurarius, an autem ſit non ęqua emptio, patebit ex dicendis alibi. Quartò probatur per quandam ſi. quia contractus ad firmam eſt licitus. Modò caſus quæſtionis motæ eſt ille idem. igitur eſt licitus. Maior nota, minor probatur dupliciter. Primò: quia quicquid faceret miles ſi prædictum caſtrum haberet a principe per conceſſionem ad firmam, hoc ẽt facit habendo ipſum per prędictum ꝯctum. igitur ſignum eſt, ꝙ prędictus ꝯctus eſt ꝯctus ad firmam, tenet ꝯ̃ña: quia iidẽ effectus hñt reduci ad eandem cauſam. Añs probatur: quia ſi miles haberet prædictum caſtrum a principe per conceſſionem ad firmã perciperet fructus eius, faciendo eos ſuos, & non teneretur eos computare in ſortem, atque uirtute illius cõceſſionis pręſentaret ad beneficium: cuius ius proponatur fuiſſet annexum eidem caſtro: niſi in conceſſione ad firmam illud ius fuiſſet expreſsè reſeruatũ per concedentem: ut patet in, c. ex literis. extra, de iure patro. Mõ illa eadẽ facit miles prædictus, ſi habeat caſtrũ per prædictũ cõtractum. Nam pñtare ſolũ ad beneficia caſtri, quod non poſſet ſi inter ſe & principem eſſet tantummõ peractus ꝯctus mutui & pignoris, ut ibidẽ uult glo. eo quòd tunc nullum dñium ẽt utile illius caſtri fuiſſet translatum in militem, & per ꝯ̃ñs nec ius pronatus in eum tranſiiſset, qđ aliàs cũ uniuerſitate rerum tranſiret. Secundò probatur eadem minor ex uocabulo theutonico, quo talis ꝯctus vocatur ſatz vvig. vel ſatz. Modò ꝯctus ad firmam etiam tali vocabulo theutonico vocitať. Hæc tamen quarta probatio huius concluſionis videtur inualida propter duo. Primò minor enim videtur falſa ex eo: quia ſi eſſet ꝯctus ad firmam. ergo eſſet contractus locationis & conductionis ſed conſequens eſt falſum. igitur minor falſa. ſequela probatur: quia contractus, qui dicitur conceſſio ad firmã eſt locatio & conductio ſaltẽ longi temporis. Vnde Panor. in c. veſtra. extra, de loca. & ꝯdoc. ett. Nota, ꝙ res conceditur ad firmã, cum ꝯceditur ad annuũ cenſũ ſeu locatur, & eſt vulgare Anglicorũ. hęc ille. Et idẽ in c. ex literis. de iure patro. tractando glo. primã. dicit, ꝙ glo. uidetur velle, ꝙ in caſu capituli ex literis. in quo fit mentio de cõtractu ad firmã, fuit inhitus ꝯtractus, per quem trãſiuit vtile dominiũ villæ: ut puta quia locatio fuit facta ad magnum tempus iuxta notata per Innoc. in c. propter. ſupra, de locationibus. & ſic cum conductio habeatur hic. ſ. in caſu capituli ex literis. loco domini reſpectu utilis dominii, tranſit etiam ius pronatus. hęc ille. & ita in utroque loco patet ſecundùm Panor. quòd conceſſio ad firmã eſt contractus locationis. Falſitas autẽ ꝯſequẽtis patet: quia in tertia ꝯcluſione habitũ eſt, ꝙ eſt ꝯctus emptionis & venditionis uel innominatus, do ut des, inter militem & principem. igitur non eſt ꝯctus locationis vel conductionis cum illi ꝯtractus ſint diſtincti. Niſi diceretur, ꝙ aliquid locare alicui ad longum tempus, coincidit cum contractu illius uẽditionis, qua tñ transfertur ſolo dominiũ rei, eo ꝙ in vtroque ꝯctu nihil transfertur niſi dominiũ utile:

tamen

tamen dato ꝙ in hoc conuanirent illi contractus.ſ. ꝙ ſicut in uenditione, qua vtile dominium tm̄ transfertur, nihil transfertur niſi utile dn̄ium. ſic in locatione longi temporis etiam utile dn̄ium tm̄ transferetur, tn̄ adhuc non cenſentur idē ɔ̄ctus in iure propter alias diuerſitates inter eos: quia in emptione preciū ſimul ſoluitur, uel debet ſolui a principio, ī locatione autem fit annuatim ſolutio & per partes. Secūdò vr̄ inualida: quia probationes minoris ſunt inualidæ. Ad primam enim dicendum, ꝙ ſæpe a diſtinctis cauſis idem effectus emanat, ut a luce & caliditate procedit caliditas ſic per diſtinctas conceſſiones diſtinctorum contractuum ſtat, ꝙ contrahentes idem agere valeat, quod patet etiam in caſu eiuſdem capi. ex literis. Nam ſi miles villam, de qua idem capitulum loquitur, habuiſſet a monaſterio per aliquem contractum, quo tantū utile dominium fuiſſet tanslatum in eum, potuiſſet præſentaſſe ad beneficia & alia feciſſe, de quibus procedit argumentum. & illa eadem potuiſſet feciſſe per contractum alium, puta per omnimodam uenditionem, qua tam directum, quàm utile dominium fuiſſent translata in ipſum. & ſimiliter ſi per donationem habuiſſet eam, & tamen tales contractus fuiſſent diſtincti. Præterea, ꝙ miles in caſu quæſtionis præſentat ad beneficium caſtri, diceret aduerſarius, id nō ſibi de rigore cōpetere, ſicut nec competit ſibi recipere fructus caſtri nō computandos in ſortem, ſed utrobique peccatum committeret, ibi vſuram, & alibi ſimoniam, quando ex pacto uel intentione dediſſet pecuniam, ut illam præſentationem haberet. Ad ſecundam probationem dicendum, ꝙ uulgare nō arguit, ut ex ſecunda ſuppoſitione patet. Nam in theutonico multi contractus eodem nomine generali nominantur. Vnde & contractū huius concluſionis uocant mutuationem & pignorationem, & tamen talis non eſt. Ex dictis & etiam dicendis in hac & ſequenti quæſtione patet, ꝙ ſententia docto. Ioan. de Franchfordia in tract. ſuo de contractibus, concluſione 7. aliquid habet ueritatis, & eſt pro nobis, aliquid autem falſitatis. Et idem in concluſione. 9. De 7. concluſione patet: quia ait ſic. Dubitatur, ciuitas Heidelbergen. obligatur mihi mille flor. & petit a me, ꝙ permittam ſolutionem ſtare, & omni anno quā diu non ſoluerit mihi integrè mille flore. uult dare mihi 100. flor. tanquam cenſus de mille flore. quos tenetur ſoluere, & nos facimus pactum ſimul, & placet mihi, quòd ita fiat. Quæritur, an ſit contractus licitus? Reſpondet, quòd non, niſi ſit iuſta emptio & iuſtum precium, & non interueniat fraus, nec auaritia ſtimulans, & intentio ſit recta: quia tunc eſt licitum, quia datur tantum pro tanto, & utrobique ſit tranſlatio veri dominij. Si autem non ſit contractus iuſtę emptionis & uenditionis q̃uis ſolum habeat nomen, ſed in ueritate ɔceſſio, & ſolū pro expectatione dátur 100. flor. & ꝙ ille mutuans expectat & tacet a repetitione, uel ſaltē renunciat iuri ſuo repetendi pro 100. flor. annuis, & tādiu donec perſoluantur mille flor. dico, ꝙ ſimpliciter eſt uſura, quicquid inde leuatur, etiā ſi de mille flore. non daretur niſi unus flor. in anno, immo niſi unicus obolus. hęc ille. In quibus verbis prędictus magiſter ponit tria dicta. Primum, ꝙ ſit licitus contractus, ſi ſit iuſta emptio &c. & ſic innuit, ꝙ poteſt eſſe ibi contractus emptionis, & tamen ex forma caſus in dubio vr̄, ꝙ ille, cui mille flor. debent̄: ē: vtat̄ nō niſi uerbo ęquiualēte verbo mutuo: quia in hoc, quòd dicit, pmittā ſolōnē ſtare, idē dicit, ac ſi diceret. expectabo de illis mihi debitis. expectare autem de pecunia debita eſt eam mutuare debitori. igitur. In hoc autē, quod dicit. ſi ſit iuſta. innuit, quòd requiritur, quòd interueniat iuſtum preciū. & cum dicit. ſi ſit iuſta. patet, ꝙ nō dicit eſſe iuſtū: quia preciū eſt nimis paruū. quia ſi emptio eſt emptio redditus redimibilis, modo pro redditu redimibili temporibus ſuis fuit, & noſtris temporibus iuſtū preciū eſt, ut de mille dent̄ tm̄. 50. Secūdū eius dictū eſt, ꝙ etiā ſi eſſet emptio, & tamē nō eſſet pro nimis paruo p̄cio, ꝙ eſſet illicitus ɔtractus. Et in hac ſecūda cōcluſione verū dicit. An autē ſit ſolum iniqua emptio, & non etiam ſit uſurarius ſaltem præſumptus, patebit q. 84. ɔcluſione. 2. tamen deficit in hoc, quod precium ſuo tēpore notoriè iniuſtum reuocat in dubium, ſi ſit iniuſtum. Tertium autem eius dictum tangitur ibi, quòd ſi ibi non ſit emptio, ſed tantum conceſſio &c. In hac concluſione deficit: quia implicat contradictoria. Nā ponit, quòd poſſibile ſit, quòd prædictus creditor dici poſſit illa mille mutuare ciuitati, etiam ſi non ſolum non repetat, ſed etiam renunciet iuri repetendi. hoc autē eſt falſum, ut patuit. & confirmatur ex primo eius dicto. Nam concedit, quòd in contractu prædicto poteſt eſſe vera emptio. quæro quando ſit dicenda ibi uera emptio? nō equidē niſi quando ea dat irreuocabiliter: quia quando reuocabiliter ea dat, eſt verū mutuū igitur potius caſus tertiæ concluſionis eſſet exemplum primi dicti. Ita ꝙ tunc eſſet uera emptio, licet eſſet pro nimis paruo precio, & ſic iniqua. Sed uerum eſſet tertium dictum, quando creditor haberet facultatem repetendi pecuniam ſine computatione fructum in ſortem. In noſtra autem concluſione dicit, ꝙ ſi princeps dedit militi Heidelbergā in pignus, eo ꝙ miles dederit ei mille flo. & miles leuat omnes prouentus, qui aliàs cederent principi de Heidelberga, donec ſoluantur militi mille, tunc licitus eſt contractus, dummodo prouentus æquiualeant expenſis, laboribus, & periculis, quæ & quos ſubire habet in defendendo ciuitatem, & miles illos recipiat non pro mille conceſſis, ſed pro prędictis laboribus & expenſis refundendis, dummodo ad illos labores non aliàs tenebatur. Hæc ille. Et ſic a contrario ſenſu damnat militem, ſi plus recipiat, quàm aſcendant expenſæ, labores, & pericula. Item etiam ſi non in relatione ad illas expenſas recipiat. Item tertiò, ſi aliàs tenebatur miles ad illos labores. Modò licet illa eſſent vera, quando reuocabiliter dediſſet miles principi: quia tunc eſſet mutuatio, non autem quando irreuocabiliter: quia tunc eſt emptio redditus redimibilis ſuper prouentibus Heidelberga, & tunc non oportet recurrere ad uidendum, ſi annui prouētus æquiualeant expēſis &c. ſed an ęquiualeant precio dato. puta ſi annui ſunt plus quàm. 50. qa tunc eſt illicitus, niſi illud vltra, quod accipit, accipiat propter ęxpenſas & labores prædictos, eo quòd ad illos non teneatur ratione prouentuum, quos recipit, ſicut nec alius emptor redditu um tenetur ad culturam prædij, in quo ſunt conſtituti, ſi dat iuſtum precium, ut patebit q. 83.

Octaua concluſio. Dato quòd in prædicto contractu eſſet vera mutuatio in datione. 2. milium flo.

& uera

& vera pignoratio in caſtri aſſignatione & perceptione fructuum pignoris. ad huc poſſet ſaluari miles in perceptione aliquorum fructuum caſtri, etiam non computando in ſortem, quamuis non omnium. Probatur: quia ex forma contractus tenetur miles caſtrum tenere in debita ſtructura. Modò creditor poteſt fructus pignoris percipiendo non computare in ſortem ad tantam quantitatem, quantę fuerũt expenſę neceſſarię, & etiam utiles, quas fecit in re ſibi pignorata, dummodo non ſint immoderatę. Secundo probatur concluſio: quia ſtaret, militem pati intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis ex ipſa mutuatione, de quo princeps teneretur ſibi ſatisfacere, pro qua ſatisfactione poſſet tantos fructus perceptos nolle computare in ſortem, quantum fuiſſet intereſſe perpeſſum. Sed tamen per hanc cõcluſionem non ſaluaretur miles vniuerſaliter, ſi omnes fructus caſtri percipere vellet non computando eos in ſortem: quia ſæpe tales fructus excedunt omnes expenſas ac intereſse & pęnam.

Nona concluſio. Si in contractu quæſtionis eſſet vera mutuatio & pignoratio, non poſſet miles quò ad id, quod reciperet vltra expenſas & intereſſe modo tacto in præcedenti concluſione ſufficienter excuſari. Sicut tamen quidam nititur eum excuſare per hoc præcisè, quòd ille tractatus communiter obſeruatur inter principes tam eccleſiaſticos quàm ſeculares, alioſque potẽtes, & palam frequentatur, qui huiuſmodi cõtractum credunt licitum, & eum bona fide quotidie tanquam licitum celebrant, paſſimque abſoluuntur a confeſſoribus, & (quod plus eſt) ratiò eiſdem deſuper conſcientia formatur. Probatur: quia nec communis obſeruantia ſe ſola accepta ſufficit excuſare eum: quia tunc communis obſeruantia excuſaret intrantes lupanaria, nec bona fides ſeu conſcientia ſe ſola, vel etiam cum communi obſeruantia accepta: quia tunc ſequentes doctrinam hæreticorum erroneam in fide vel moribus, qua dicunt aliqua credenda, vel aliqua licere, quæ tamen non licent, excuſarẽtur, eo quòd in talibus ſequacibus hæreticorum inueniuntur ambo, ſcilicet obſeruantia communis & fides, qua credunt illa eis ſic licere. Et dato ꝙ prædicti contrahentes propter obſeruantiam & bonam fidem excuſarentur a pœna fori exterioris, eo ꝙ non reputarentur vſurarij, nec vt tales punirentur, eo quòd in dolo non fuiſſent taliter contrahendo, tamen per hoc non eſſent immunes a culpa. & per cõſequens nec a pœna in foro Dei. & quamuis illa eorum ignorantia attenuaret culpam, & pœnam in illo foro, non tamen in toto tolleret. Vnde & tempore quo leges concedentes expreſsas vſuras obſeruabãtur, communiter, multi exercebant vſuras credentes ſibi licere, nec tamẽ hi excuſabantur a peccato Dico autem notanter in cõcluſione præcisè per hoc &c. quia poſitis certis conditionibus vltra hic tactas, poſſet quis excuſari a culpa & pœna in foro Dei contrahendo contractu etiam in ſe damnato lege diuina, ſed hæ conditiones patebunt in quęſtione ultima huius operis. Contra hanc concluſionem arguitur, quòd prædicta communis obſeruantia ſufficienter excuſaret: quia communis obſeruantia eſt quędam conſuetudo, conſuetudo autem valet excuſare. Dicendum, conſuetudo non valet excuſare aliquẽ a delicto, ſi eſt delictum lege diuina damnatum. Modò contractus prædictus, ſi eſſet ibi vera mutuatio & pignoratio, eſſet damnatus lege diuina: quia vſurarius, qui damnatur Lu. 6. igitur non valeret conſuetudo eũ excuſare, quamuis conſuetudo contra legem merè poſitiuam inducta & ſufficienter præſcripta excuſet illos, qui poſt eam inductam agunt cõtra talem legem: quia talis lex non eſt amplius lex, ſed abrogata & interpretatiuè reuocata per legislatorem pro quanto tolerauit conſuetudinem. Et ſi probatur, quòd etiam quando eſt communis obſeruantia, vel conſuetudo contra legem diuinam excuſetur quis: quia (ut arguit quidam) conſuetudo contra matrimonium legitimè contractum excuſat, ut eſt textus in c. fi. de ſponſa duorum. ubi erat conſuetudo, ꝙ licet quis contraxiſſet matrimonium per uerba de præſenti cum una, & poſt ſimiliter contraxit cum alia, carnali copula ſubſecuta, tenebatur ex cõſuetudine manere cum ſecunda, & dicit ibi glo. & doctores, ꝙ iſta conſuetudo licet de iure non valeat, tamẽ ex quo erat tolerata, excuſabat matrimonia præcedentia hanc reprobationem, & etiam prolem ſuſceptam. Ex quo infertur, quòd probabilis error iuris cauſatus ex tolerantia conſuetudinis contra ius, & quæ non valet, habet excuſare. Ad hoc glo. in c. venerabilis. de conſuetudine. & quod notat Panor. in c. cum dilectus. eo. tit. ubi notat, quòd lege exiſtente dubia, debemus recurrere ad conſuetudinem loci. & ſi de ea appareat, non eſt ab ea recedendum ab illo intellectu. quem conſuetudo tribuit, etiam ſi ex poſt facto appareat, quòd ille intellectus non ſit bonus, nam debet illud ſatis valere ratione conſuetudinis. Dicendum, ꝙ hoc argumẽtum deficit in quinque. Primò: quia quamuis conſuetudo ſaltem ſufficienter inducta, & præſcripta contra aliquã legem merè poſitiuam diſponentem aliquid circa matrimonium, uiuentes tali conſuetudine excuſare poſſet, non obſtante ꝙ ageretur contra talem legem, eo ꝙ amplius non eſſet lex abrogata & interpretatiuè reuocata per tolerantiam legislatoris, tamen conſuetudo contra legem diuinam inducta nunquam ualet excuſare ſiue circa matrimonium, ſiue circa alia negotia, niſi eſſet ibi ignorantia inuincibilis. modo nos loquimur hic in caſu, ubi actus, qui conſuetudine inualuiſſet, eſſet lege diuina damnatus. Secundò deficit: quia falſum aſſumit, ſcilicet ꝙ prædicta conſuetudo excuſauerit contrahentem cum ſecunda quam cognouerat, primam dimittendo, cum qua prius contraxerat pro verba de præſenti. immo non obſtante cõſuetudine illius dioceſis, peccabat cum ſecunda ſtando, & deſerendo primam: quia in re in foro Dei erat nullum matrimonium inter ſe & ſecundam, ſed tantum cum prima. Nã de lege diuina eſt, ꝙ non ligatus contrahens cum non ligata per uerba de præſenti, & cum conſenſu utriuſque efficitur maritus illius, & inhabilis ad contrahendum cum ſecunda, ita ꝙ nihil facit cum ſecunda contrahendo, ſaltem pro tempore legis euangelicæ. Nec alius diuinæ legis ignorantia, cum ſit uincibilis excuſat. Tertiò deficit: quia dicit, ꝙ hoc aſſumptum habetur in c. fi. de ſponſa duorum. Nam hoc ibi non habetur. Papa enim tantummodo recitat illam conſuetudinem ſed non dicit, ꝙ excuſauerit contrahentes, ſed tantummodo recitata ea diſponit, quomodo decætero debeat epiſcopus ſe hẽre in matrimonijs cõtrahendis. Sed per hoc ꝙ dicit decætero, non ſequitur. ꝙ ergo uoluerit, ꝙ hucuſque contrahentes fuerint excuſati a culpa coram

Deo,

Deo, quamuis potuerint eſſe excuſati a pœna fori exterioris, & etiam proles potuerit fuiſſe legitimata per Papam. Vnde in re proles non fuit legitima, ſed quò ad effectū legitimitatis potuit ratione illius erroris prouenientis ex conſuetudine tali haberi ut legitima. Non enim poteſt Papa facere, ꝙ præteritum non ſit præteritum. & ſic illum, qui verè fuit de concubitu uiri, cum non ſit ſua, & per conſequens illegitimè natus facere ꝙ non fuerit illegitimè natus. Effectus quidem legitimatis ſibi conueniens ex iure poſitiuo poteſt concedi illegitimo, & indiſpoſitiones conuenientes ex iure poſitiuo illegitimitati poſſunt tolli ab illegitimo per Papam. Quartò deficit: quia dicit, quòd glo. dicat, quòd illa conſuetudo excuſauerit contractum matrimonij. Nam glo. hoc non dicit, ut patet inuenti. & ſi diceret, non eſſet uerum, niſi quo ad pœnam fori exterioris. immo uidetur, quòd poſtquam conſtitiſſet Papę de aliquo tali matrimonio ex tali conſuetudine contracto ante emanationem illius capituli, nihilominus debuiſſet laboraſſe ad eius ſolutionē, & inter perſonas diuortium celebraſſe, & ſi noluiſsēt diſceſſiſſe, debuiſſet eos puniuiſſe, ſicut Eſdras ſeparauit Iſraelitas a coniugib. quas contra legem moſaicam duxerant, ut patet. 1. Eſdrę vi. niſi per uiam diſpenſationis potuiſſet deobligaſſe maritum a priore coniuge. & etiam eum ſic cum effectu liberaſſet. ſed an hoc potuiſſet Papa, nō eſt parua diſputatio, de qua alibi. Quintò: quia allegat, quòd probabilis error iuris cauſatus ex tolerantia excuſat, uerū eſt iuris merè poſitiui, non autem diuini, niſi ubi eſſet error inuincibilis, vel intelligitur de excuſatione non a toto, ſed a tanto. Argumenta autem, quæ fieri poſſent contra concluſionem primam, tertiam, & ſeptimam patebunt in ſequenti quæſtione.

QVAESTIO. XXXIIII.

Vtrum ipſi A. utputa alicui militi mutuanti irreuocabiliter ipſi B. utputa alicui principi. 2. milia flo. liceat obligare ipſum B. ad dandum ſibi ex camera ſua annuatim 100. flor. donec reſtituatur ſibi integraliter ſors mutuata, non computatis in ſortem illis. 100. flor. quos annuatim percepit, data facultate ipſi B. & ſuis ſucceſſoribus ſeſe liberandi, & cenſum prædictum extinguendi, per reſtitutionem ſortis mutuatæ. Solutio quæſtiónis ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, tribus concluſionibus, & ſex argumentorum ſolutionibus.

· Prima ſuppoſitio. Caſus huius quæſtionis, & caſus prçcedētis conueniunt & differunt. Conueniunt quintupliciter. Primò quia in utriuſque quæſtionis caſu mutuatio fit irreuocabiliter. Secundò quia utrobique fit cum obligatione ipſius B. ad dandum A. ius percipiendi annuatim. c. Tertiò quia ſors mutuata, & annui fructus ſunt utrobique ęquales. Quartò, quia utrobique B. habet facultatem ſe liberandi ab obligatione dandi A. annuos fructus. Quinto: quia utrobique fructus medio tempore percepti non computantur in ſortem mutuatam, cum ſors reſtituitur. Sed differunt tripliciter. Primò: quia in præcedenti fuit mutuanti aſſignatum pignus pro ſorte mutuata hic non ſaltem ex forma caſus. Secundò: quia in prçcedenti fuit mutuanti aſſignatum ius percipiendi centum annuatim ex poſſeſſione aliqua, hic autem aſſignatur ex camera. Tertiò: quia in præcedenti fuit mutuans obligatus ad varia ex parte poſſeſſionis, ſcilicet caſtri ſibi pignorati, hic autem ad nullum illorum eſt obligatus.

Secunda ſuppoſitio, & tertia ſunt illæ eędem, quę poſitæ ſunt & declaratę in præcedenti quęſtione. Vnde & ideo hæc quæſtio in hoc loco eſt poſita propter vicinitatem reſolutionis eius ad præcedentem, alioquin ſequens quę de pignore mutuatarij ſonat, immediatā debuiſſet fuiſſe ſecuta.

Quarta ſuppoſitio. Cauſa, cur hæc quæſtio mouetur, eſt: quia eius caſus cum prędictis ſuis circunſtantijs ſępe accidit in noſtra prouincia inter nobiles ex una parte, & aliquem dominum, uel principem ex alia, ita ꝙ utuntur illo termino mutuatio in prædicto caſu nedum verbo, ſed etiam ſcripto. puta in inſtrumētis deſuper confectis. circunſtantiæ autem huius contractus ſatis patent ex titulo & prima ſuppoſitione.

Prima concluſio. Caſus cōcluſionis veſtitus illis circunſtantijs, quę in titulo & prima ſuppoſitione ſunt poſitæ, uidetur licitus, probatur tripliciter. Primò: quia ſi nō, maximè quia ibi eſſet mutuatio vſuraria, pro quā to mutuans reſtituta ſibi ſorte uult habere aliquid ultra ſortem, ſcilicet annuos florenos medio tempore perceptos, ſed hoc nihil arguit: quia ibi non eſt mutuatio: quod dupliciter probatur. Primò: quia ſi ſic, maximè quia ab ipſis contrahentibus ſic uocitatur tam ſcripto, quàm verbo, ſed hoc nihil arguit, ut patet ex ſecunda & tertia ſuppoſitionibus. Secundò: quia illa mutuatio fit cum duabus circunſtantijs, repugnantibus omnino naturæ mutuationibus & ſubſtantiæ eiuſdem. Prima: quia fit irreuocabiliter, ita quòd mutuatarius non eſt obligatus ad reſtituendum ſortem mutuatam. Secunda: quia quamuis fiat cum obligatione mutuatarij ad dandum mutuatori annuatim 100. flo. tamen in hoc habetur, ꝙ illud, ꝙ mutuatarius dat mutuatori reſpectiuè ad. 2. milia, eſt ius percipiendi annuatim. 100. modò hoc ius eſt res alterius generis, quàm ſint duo milia flor. Modò mutuatio debet fieri cum obligatione mutuatarij ad reſtituendum ſibi idem in genere, & tantundem in numero, pondere, & menſura, & ſic etiam obligatur ad reſtituendum rem conſiſtentem in numero, pondere, & menſura. igitur. Et ſi non eſt mutuatio propter circunſtantias repugnantes ei, ſequitur, ꝙ erit alius contractus, & talis, cui tales circunſtantiæ conueniunt concurrentibus ſubſtantialibus illius alterius. Modò circunſtantiæ illę conueniunt emptioni & venditioni, & adſunt hic ſubſtantialia illius contractus: quia ibi eſt recipere precium, ſcilicet duo milia, & mercem, ſcilicet ius percipiendi annuatim centum, & conſenſus utriuſque. & ibi agitur per contrahentes, ꝙ reddatur genus pro quantitate, ſcilicet ius percipiendi pro duobus milibus, & econtra. quantitas, ſcilicet duo milia pro genere, ſcilicet pro prædicto iure. & quando tale quid agitur inter contrahentes, tūc eſt indiſtinctè emptio & uenditio ſecundùm iuriſperitos, ut Barto. in l. mutuum. in principio. Secundò ſic: quia ſi eſſet illicitus, maximè quia cum mutuanti reſtituitur ſors, ipſe uult habere aliquid vltra ſortem, ſcilicet fructus medio tempore perceptos, ſed hoc nihil arguit: quia quamuis illicitum ſit ultra ſortem verè mutuatam aliquid velle habere, non tamen ultra ſortē,

quæ

quę non eſt uerè mutuata, ſed tradita ut precium. Modò prædicta duo milia non ſunt ſoſs mutuata, immo ſunt precium traditum principi, & ius percipiendi annuatim. 100. flor. eſt merx empta, cuius merci fructus ſunt. 100. annui floreni, quos percipit tãquam fructus ſortis ſuæ per ſe emptæ, & illi etiam non cenſentur eſſe quid vltra ſortem: quis ſunt incluſi in ſorte empta, ſed bene ſunt quid ultra precium datum quod ſibi reſtituitur. & hoc non eſt inconueniens: quia emens vineam pro. 10. florenis, ſi propter longitudinem temporis percipiat fructus tanti valoris, quantum fuit precium, nihilominus poterit eandem vineam reuendere ſuo venditori pro. 10. Tertio ſic. Si A. dixiſſet B. ego do tibi duo milia florenorum obligando te, ut des mihi ex camera tua annuatim. 100. flor. donec &c. ut in quæſtione, contractus diceretur licitus, quia diceretur eſſe emptio redditus pro precio iuſto cum pacto redimendi, quæ emptio eſt licita, ut patebit infra. q. 83. Et etiam patet ex. l. fi. C. de rerum permutatione. ubi habetur illum contractum eſſe licitum, per quem dominus, vel donans ex cauſa transferret rem aliquã, & conuenit, ut donatarius, uel recipiens eam præſtet ſibi quid annuum, vel menſtruum. igitur etiam nunc eſt licitus, quando dixit mutuo &c. tenet conſequentia: quia tunc eſſent ijdem contractus, quod probatur ſic: quia contrahentes ſunt ijdem numero, & extrema illius contractus ſunt eadem, ſcilicet datum, & illud pro quo datur, & pacta ac circunſtantiæ ſunt eædem. Modò ubi eadem extrema & circunſtantiæ eædem, ibi idẽ actus. ſicut ab eodem homine in uno oculo reſpectu eiuſdem coloris elicitur eadam uiſio in ſpecie & nõ diſtinctę uiſiones ſpecie, uel genere. Nec obſtat diuerſitas nominis, quo. vteretur A. in primo & ſecundo contractu propter duo. Primò: quia ſicut propter noſtrum affirmare, uel negare non mutatur aliquid in re, ſic propter noſtrum appellare non mutatur res in ſui natura, & uerba debent ſeruire intentioni, & non extra. Nam Plato ait: Sermo ſubiectus eſt rei nõ res ſermoni. Vnde ſi nigredinem corui uocem nigredimen, & nigredinem ethiopis vocem albedinem, non erunt propter hoc diſtinctè nigredines ſpecie, & latius hoc patuit in ſecunda ſuppoſitione, & tertia præcedentis quęſtionis. Secundò: quia illud uerbum mutuo, non eſt omnino diuerſum ab illo verbo do. Nam etiam omne mutuare eſt dare. & econtra: dare eſt mutuare. Et ſi dicis, quòd ſaltem non omne dare eſt mutuare. Dicendum, quòd ſiſtendo præciſè in uirtute, vel deriuatione, vel ethymologia illius nominis mutuare, etiam omne dare, quo ſcilicet transferre dominium rei in alium eſſet mutuare: quia mutuare dicit de meo facere tuum, quamuis appropriatè accipiendo mutuare addit ultra hoc aliquid aliud, ſcilicet ꝙ res talis ſit uſu conſumptibilis, & ad talem uſum concedatur, & quòd obligetur recipiens ad reſtituendum idem in genere. Et ex hoc patet reſponſio ad argumentum, quo quis diceret, interpretario prædicti contractus. ut nõ ſit mutuum, ſed ſit emptio, non poteſt fieri, niſi impropriando uocabulum mutui. igitur non eſt talis interpretatio ualida. Nam dicendum dupliciter. Primò, ꝙ dato ꝙ eſſet cum impropriatione. tamen negatur conſequentia: quia etiam talis interpretatio ad alium contractum fieri poteſt, ſi fiat cum aliquali impropriatione uocabuli, ut patuit per Panor. in primo exemplo tertię ſuppoſitionis. Secundò dicendum, quòd illa impropriatio nõ eſt magna: quia etiam mutuare poteſt prędicari de omni dare, quo transfertur dominium rei, quia iã dictum eſt ſiſtendo in uirtute & deriuatione nominis, nulla eſt impropriatio, ut patuit.

Secunda concluſio. dato ꝙ eſſet ibi vera mutuatio: adhuc A. poſſet ſaluari quò ad aliquos florenos annuos perceptos, quos uollet reſtituta ſorte ſibi computari in ſortem. Probatur: quia ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſsantis poſset tot florenos retinere in refuſionem ſui intereſse, quãtũ fuiſset intereſſe, ſaluis tamen conditionibus ad hoc requiſitis, & tactis in q. 30. hæc concluſio eſt ſimilis partim octauæ concluſioni præcedentis quæſtionis.

Tertia concluſio. Dato ꝙ eſset ibi vera mutuatio, ipſe A. percipiendo aliquid ultra ſortem & ultra intereſſe non poſset ſaluari per hoc, quòd eſt communis obſeruantia in terra noſtra, & bona fides in contrahentibus, probatur, ſicut probata eſt nona concluſio præcedentis quæſtionis.

Contra primam concluſionem arguitur ſextupliciter Primò ſic. Mutuans ſponte ſuper montem Florentinorum, ſeu ſuper loca Ianuenſium, verè mutuat, & tamen talis etiam irreuocabiliter mutuat. igitur irreuocabilitas non eſt circunſtantia repugnans mutuationi faciendo eam tranſire in aliam ſpeciem. ſicut tamẽ pro fundamento habetur hic, & habitum eſt in præcedenti quæſtione. Maior probatur: quia talis mutuans committit uſuram, ut tenent doctores, qui determinauerũt de talibus mutuis, & nominatim ſanctus Bernardinus tenet talem committere vſuram, ut patebit infra. q. 45. Modò uſura non committitur niſi in mutuatione, quę eſt propria ſedes uſurę. igitur. Maior vera. Minor probatur: quia talis mutuans nunquam poteſt repetere a communitate Florentinorum ſortem mutuatam. ſicut nec illi qui coactè deſuper mutuant, ſicut docet practica eiuſdem contractus. Dicendum per duas ſolutiones. Prima dato ꝙ maior eſset uera, & ſimiliter minor, tamen per hoc non concluditur oppoſitum fundamenti prędicti: quia irreuocabilitas illa, quæ recipitur in mutuo ſuper montem Florentinorum, aliter eſt ibi, & aliter in noſtro contractu, & hoc patet aſſignando duplicem diſſimilitudinem, vel differẽtiã. Nam in noſtro contractu eſt cum talibus circunſtantijs, quæ conueniunt emptioni & uenditioni: quia hic mutuanti aſſignatur res certa & potens habere rationem mercis & conſenſus utriuſque, & per conſequens, cum accedit irreuocabilitas, quæ aliàs diſconuenit mutuationi, poteſt talis contractus interpretari, ut non ſit mutuatio, ſed emptio. Sed in mutuatione ſuper montem Florẽtinorum non aſſignatur mutuanti aliquid certum: quia regentia ciuitatis poteſt, ſi uult, uni plus, alteri minus pro centenario conſtituere, alteri omnino nihil, nec poſſunt mutuantes contradicere. Et ſic deficit vnum ex ſubſtantialibus emptionis, ſcilicet: quia debet eſse res certa, quæ debet dici merx. Ideo nimirum ꝙ talis mutuatio non cenſetur, uel interpretatur eſse emptio, ſicut mutuatio in noſtro caſu. Secunda diſſimilitudo: quia in caſu argumenti ipſi contrahentes intendunt (non obſtante conditione irreuocabilitatis) contrahere cõtractu mutui. Nam poteſtas in hunc modũ

imponit

imponit ipſis ciuibus,ſcilicet ut mutuent, & ciues etiã
per modum mutui præſtant pecunias ſuper montem.
& ideo nimirum ſi iudicentur ſecundùm intentiooem
principaliter intentam.ſicut ſi A. corrupta intentione
reciperet aliquid a B.A. peccaret, etiam ſi B. incorru-
pta & ſyncera intentione ſibi daret, nõ obſtante quòd
eadem receptio fuiſſet licita ipſi A.ſi non tali intentio
ne,ſed alia recepiſſet, ſicut ſi quis nuncio deferenti ſibi
munera raperet, uel furaretur,illicitè reciperet,quãuis
in re fuiſſet ſibi ea donaturus.& hoc propter intentio-
nem corruptam, & ſi quis conferens beneficium ipſi
B.reciperet ab eo temporalia per modum precij, cum
tamen alius obtuliſſet illa merè gratis & ſyncerè. Ita ẽt
cum A.in caſu argumẽti intendit mutuare propter lu-
crum,& poteſtas intendit etiam recipere ut mutuum,
nimirum ſi A.peccat recipiendo aliquid ultra ſortem
ſtante tali intẽtione.Sed hęc ſolotio videtur inſufficiẽs
quod patet quadrupliciter: quia dato quòd utraqne
diſſimilitudo aſſignata eſſet valida,tamen per hoc non
infringitur,quin argumentum coocludat ſuum propo
ſitum:quia propoſitum argumenti eſt concludere, ꝙ
irreuocabilitas non ſit conditio, uel circunſtantia repu
gnans omnino mutuationi, faciendo ipſam tranſire
neceſſariò in alium contractum: qnia ſtat cum mutua-
tione,& illud ſuum propoſitum ſufficienter conclude
ret non obſtante aſſignatione utriuſqne diſſimilitudi-
nis. Nam quòd tu recurris ad alia, quæ obſtant, ne
prędicta mutuatio interpretetur eſſe emptio, non per
hoc defendis ipſam irreuocabilitatem obſtare prædi-
ctæ interpretationi. Secundò deficit: quia dato quòd
mutuanti Florẽtiæ ſuper montem nõ aſſignaretur cer
ta res, uel ſumma: ut dicit ſolutio,tamen ſaltem con-
tiogit aliquando aſſignari certam rem, uel ſummam,
quo poſito, argumentum procedit ut prius, non obſtã
te prędicta diſſimilitudine: quia etiã aſſignatione cer-
tę ſommæ facta,adhuc docto.tenentur ſponte ſic mu-
tuantem committere vſuram. Tertiò deficit: quia nõ
eſt uerum,quòd motuantibus ſuper montem non aſſi-
gnetur certa ſumma.Nam io ſtatuto ciuitatis expreſsè
habetur, ꝙ ſtatuit ciuibus quoſque reſtituat ſortem,
ſeu capitale ſuum,quinque dandos pro centenario, &
ita de facto diu obſeruauit, obſeruatque quotidie, ut
patet in ſumma archiepiſcopi Florentini.parte.2.ti.1.
c.51.in principio. & ſimiliter per Bernardinũ ſermo.
41.circa principium.quamuis uerũ ſit,ꝙ Venetijs quã
doque dentur.10.uel 8.pro.100. ut dicit idem ſanctus
Bernardinus,Quartò: quia ſicut in ſecunda diſſimilitu
dine cenſet mutuantem Florentiæ ſuper montem ideo
peccare: quia intendit contrahere contractu mutui,&
ſic per illum habere aliquid ultra ſortem.Ita etiam in
caſu quęſtionis noſtræ condemnaretur A. quia inten-
dit mutuare ipſi B.& ſic rehabere aliquid ultra ſortẽ.
Nam A.ita vtitur verbo mutuo, ſicut mutuans ſuper
montem Florentię,& ſicut to uelles excuſare A.dicen-
do,ꝙ & ſi vtatur uerbo mutuo: tamen in re conſentit
in contractum, qui in re eſt emptio. ita dico etiam ex-
cuſaretur mutuans Florentiæ ſuper montem: quia quę
neceſſitas eſset. ut mutuãs Florentiæ ſuper mõtem uel
let in animo præcisè iotendere cootractum mutui, &
per illum quid lucrari cum pernitie animę ſuæ, cum
tantumdem vtilitatis haberet ſine periculo animæ ha
bendo oculum ſuper illum contractum, ut eſt emptio.

Secunda igitur ſolutio eſt.Maior uidetur neganda. Vn
de ſponte mutuans reuocabiliter ſuper montem volen
do recipere de centum quinque per annom, remanen
te facultate apud ciuitatem redimendi prędictum cen
ſum per reſtitutionem ſortis,non uidetur agere cõtra-
ctum ex ſe illicitum, nec eſt ille contractus mutuatio,
ſed in re eſt emptio redditus annui cum pacto redimẽ
di, & datur iuſtum precium: quia centum cenſentur
iuſtum precium ad emendum ius percipiendi anoua-
tim quinque. Ad probationem maioris uegandum eſt,
ꝙ ibi ſit uſura,& quamuis aliqui doctores, ſcilicet Ber
nardinus id dixerint, tamen non omnes hoc ſenſerũt:
ut patebit infra.q.45.Dixi notanter, non uidetur con-
tractum ex ſe illicitum facere: quia de per accidens po
teſt ei eſſe illicitus in duobus caſibus.Primò,ſi mutuãs
eſſet in illa corrupta intentione,ꝙ crederet ibi mutua-
tionem eſse io re,& per conſequens crederet ſibi illici
tum eſse quid recipere ultra ſortem, & nihilominus
ueller recipere, ille inquam eſset ex intentione vſura-
rius.ſicut declaratum eſt exemplis in ſimili in ſolutio-
ne.s. non autem a parte rei & in actu exteriori: quia
nno fecißet cõtractum, qui verè eſset mutuatio.& per
conſequens,nec vſuram commiſiſset exteriorem.Secũ
dò,ſi mutuaret pro nimis magno incremento haben-
do,ut cum ioſtum precium ſit 100. ad habendum ius
percipiendi annuatim. 5. ipſe non vellet ponere, ſed
quando dantur.10. vel. 8.ipſe cupiditate ductus mu-
tuat ſeu dat.100.Nam tunc talis emit magnam mercẽ
pro precio nimis paruo.& in iſtis caſibus haberet dictũ
ſancti Bernardini veritatem.

Secundò arguitur.Si mutuo tibi.100.flor. ita ꝙ eos
teneas ad libitum tuum, & tamen ſingulis annis qui-
bus tenebis debeas mihi dare. 10. ſaluo oihilominus
capitali,uſurarius ſum,ut ait Bernardinus,& tamen in
tali mutuo etiam oon poſsum repetere ſortem. igitur
irreuocabilitas non facit mutuationem tranſire alium
contractum.Dicendum,negando antecedens. Nam eo
ipſo ꝙ adijcio,ꝙ ad libitum tuum teneas, renuncio re
petitioni, & per conſequens non obligaris reſtituere,
ergo non es verè meus mutuatarius. Vnde quod ſubdi
tur, ſcilicet ſaluo nihilominus capitali. ſi intelligatur
ſic, ꝙ ego nihilominus uelim abſolutè rehabere ſortẽ,
quando placuerit mihi, tunc caſus implicat contradi-
ctionem, ſi autem intelligatur ſic, ꝙ quando uolueris
te liberare a decem annis debeas mihi ſortem reſtitue-
re,tunc caſus non implicat, ſed antecedens eſt falſum.
Ad probationem dicẽdum, ꝙ pecco,exquo ibi eſt em
ptio iuris percipiendi annuatim.10. quia vt eſset licita
emptio,deberet ſeruari æqualitas precij,& mercis.Mo-
dò nimis paruum precium eſt dare.100.pro iure per-
cipiendi annuatim. 10. quia communiter æſtimatur
iuſtum precium. 100. pro iure percipiendi aonuatim
quinque.& ſi fieret hoc in caſu antecedentis, non ſolũ
non eſſet vſura,ſed etiam non eſset illicita emptio. Ad
auctoritatem autem.S.Bernardini, uolentis quòd etiã
ſit uſura. Dicendum, quòd fuit illius opinionis; eo
quòd credebat ſibi remanere ratione mutui, quod
non eſt.

Tertiò arguitur. Io caſu quæſtionis neuter cogitat
de contractu emptionis uel uenditionis. igitur non eſt
inter eos emptio,uel venditio. tenet conſequentia a ſi-
mili,ſi A.animo donandi det ipſi B.duo milia,& B.re-
cipit

cipit ea non animo donandi, ſed per modum mutui: non erit ibi donatio nec mutuatio: quia nec A. conſenſit in mutuationem, nec B. conſenſit in donationem. & hoc eſt: quia contrahentes non cogitauerũt, nec cõſenſerunt in unam ſpeciem contractus. & hoc etiam fundatur in ꝟ. ſi pecunia. & l. non omnis. ff. ſi certum petatur. Multomagis non erit emptio uel uenditio, quando neuter cogitauit de contractu emptionis uel uenditionis. Dicendum, ꝙ uirtualiter vterque cogitauit & conſenſit in contractum emptionis & venditionis: quia uterque cogitauit & conſenſit in mutuationem veſtitam talibus circunſtantijs, quibus ipſa eſt facta emptio & uenditio. igitur conſenſit virtualiter in eam, tenet conſequentia a ſimili, ſi quis plenè conſentiat ad dandum tibi ter nouem, & tamẽ neſciat, ꝙ ter nouem ſint 27. ille virtualiter conſenſit ad dandum tibi. 27. ſic ſi A. & B. neſciant illam mutuationẽ in ſui natura eſſe emptionem & uenditionem, & tamen cõſentiant in eam taliter veſtitam, qualiter veſtita eſt emptio, iam conſentiunt virtualiter in emptionem: & quia bona fide faciunt illum contractum, & contractus in re eſt licitus, ſequitur ꝙ excuſentur.

Quartò arguitur. In caſu quæſtionis A. & B. conſentiunt in mutuationem, credendo eſſe mutuum, ſicut ſæpe accidit, eo ꝙ non ſunt tanti ingenij, ut ſciant diſcernere differentias ſpecificas contractuum. Et ſi eſſet mutuum, non liceret ipſi B. recipere fructus medio tẽpore, nolendo eos computare in ſortem. igitur A. peccabit, quamdiu ſtat in illa credulitate, qua credit eſſe mutuum, tenet conſequentia a ſimili, ſi quis cognoſcat uxorem propriam, ille actus ex ſe eſt licitus, & tamen ſi credat eam eſſe alienam, & nihilominus cognoſcat eam, peccat mortaliter. ſic eſt hic: quia quamuis contractus ex ſe ſit licitus: tamen quia A. credit eum eſſe mutuum, tunc per conſequens credit ſibi non licere recipere quid ultra ſortem, eo ꝙ ſcit dictum eſſe Lu. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes. Dicendum, non eſt ſimile: quia cognoſcens propriam credendo eam eſſe alienam, contra ꝯſcientiam agit, quæ ędificat ad gehennam: quia quantum in ſe eſt, uult facere actum illicitum: quia ex quo credit eam eſſe alienam, & nihilominus agit actum. igitur Deus perinde ſibi imputat, ac ſi in re eſſet aliena: quia non ſtat per ipſum, quo minus cognoſcat in re alienam, ſed non ſic eſt in caſu concluſionis noſtræ: quia A. agendo contractum in ſe licitũ, quamuis credat eum eſſe mutuum, tamen nihilominus credit illud mutuum nõ eſſe de numero illorum, de quibus Lu. 6. dicitur. ſed credit illud mutuum eſſe alterius caſus, & de numero illorum, in quibus licet recipere ultra ſortem, quorum caſuum vnus eſt ille, ſcilicet cum non manet ratio mutui, & bona fide id agit, non ſic poteſt cogitare, qui cognoſcendo propriam, quam credit alienam: quia non eſt caſus, in quo conceſſum ſit cognoſcere alienam, quã credit cognoſcens eſſe alienam.

Quintò arguitur A. originaliter contraxit cum B. contractu mutui, licet poſtea addiderit circunſtantias diſtrahentes a ratione mutui & conſtituentes rationẽ emptionis. igitur ille ꝯtractus fuit illicitus: quia cuius origo & principium eſt malum, & ipſum eſt malum. Vnde rarò, quæ malo inchoata ſunt principio, bono finiuntur exitu. 1. q. 1. c. principatus. Vnde etiam doctores ualde ponderant in contractibus illud, quod eſt originalis cauſa, ut Baldus in l. emptione. C. plus valere quod agitur. poſt Odofredum. Idem Hoſtienſis in ſumma. & ꝙ a uerbis claris non eſt recedendum, de ſponſa. ex literis. cum ſimilibus. Dicendum, quòd mutuò accipitur uno modo, prout præciſè dicit dationem, ſeu de meo facere tuum. Secundò modo dicit talem dationem determinatam. Capiendo primo modo contraxit originaliter cum B. contractu mutui: quia dedit ipſi B. faciendo de ſuis. 2. milibus, ꝙ eſſent ipſius B. ſed illud primum eſt genus ad talem & talem dationem, & per conſequens non eſt datio mutui, ut mutuatio eſt una ſpecies contractus, ratione cuius non licet recipere ultra ſortem. Secundo modo capiendo nõ oportet, ꝙ originaliter contraxerit ſecum mutuationem taliter captam: quia ſtabat, ꝙ prima intentio A. fuerit contrahere contractum mutuationis veſtitæ circunſtantijs diſtrahentibus a ratione mutui: attamen ſi contraxiſſet primo tali contractu, & ut ſic uoluiſſet habere aliquid inde, peccaſſet, ſed tunc nihil contra nos: quia nos loquimur de mutuatione non remanente in ratione mutuationis, ſed diſtracta ad rationem emptionis, ideo dato ꝙ præcedens actus fuiſſet illicitus, non propter hoc ſequens actus realiter diſtinctus a priori eſſet illicitus. Nam ſæpe homo de malo actu deuenit in bonũ. ſicut & Deus ex omni malo nouit elicere bonum. Et quamuis non ſit recedendum claris uerbis, ubi nulla circunſtantia adiecta eſt diſtrahens a uerborum ſignificatione, tamen vbi talis circunſtantia adijcitur, ex qua conſtat de alia ſignificatione verborum, recedendum eſt a uerbis etiam claris: quia vbi conſtat de re, non eſt contendendum de uerbis, ut ait beatus Aug. Et idem habetur. l. 1. C. plus ualere &c. ubi dicitur, quòd in cõtractibus rei ueritas plus inſpici debet, quàm ſcriptura & ſicut illud dogma ſeruatur in condemnandis cõtractibus in fraudem conceptis, ſic etiam illud eſt ſeruandum in non condemnandis contractibus, qui poſſunt ſaluari, & in fraudem non ſunt concepti. Nõ enim proniores debemus eſſe ad condemnandum, quàm ad interpretandum in melius. Immo in dubio debemus interpretari in melius.

Sextò arguitur. Si tibi legarem. 2. milia, & mandarẽ, ꝙ tanto tempore, quo tibi non præſtarentur illa. 2. milia, deberet tibi per hæredem meum dari aliqua quantitas, illa quantitas eſſet uſura, ſed hoc non eſſet, niſi mutuatio facta irreuocabiliter, & uolendo annuatim habere aliquam ſummam non computandam in ſortem, & illa ſumma eſſet uſura, ſeu incrementum vſurarium. igitur caſus concluſionis eſt illicitus. Maior probatur per. l. 3. in fi. ff. de annuis legatis, ubi tex. dicit. Si cui certa quantitas legetur, & quoad præſtetur in ſingulos annos certum aliquid, ueluti uſuras iuſſerit teſtator præſtari, legatum ualet, ſi in uſuris hactenus valere debet, quatenus probabilem modum uſurarum non excedit. hęc ibi, ubi uult, ꝙ legatio illa tenet, & etiam licite tu recipis annuum fructum, qui eſt uſura. dummodo non ſit uſura exceſſiua, de quibus uſuris uide ſupra q. 2 a. concluſione. 9. Et quamuis ſit illicita conceſſio iuris ciuilis, in hoc ꝙ concedit recipere aliquas vſuras, etiam quantumcunque minutas, ut ibidem fuit oſtenſum concluſione. 11. tamen quantum ad propoſitum ſufficit, uidetur ſibi ſtandum in hoc, ꝙ cenſet illum annuum

nuum

nuum fructum, quem leuat legatarius eſſe vſuram. Nā determinationi iuris ciuilis ſtandum videtur, quando diffinit aliquem contractum eſſe uſurarium, licet non ſit ei ſtandum, quando aliquem uſurarium contractū hominibus concedit agere. Minor probatur: quia receptio, qua legatarius recipit annuam penſionem ab hærede teſtatoris, nō eſſet vſuraria, niſi interueniſſet mutuatio inter eos: quia propria ſedes uſurę eſt mutuatio. modo inter eos nulla cenſetur mutuatio pacti, niſi pro quanto hæres teſtatoris detinet. 2. milia legatario debita, quæ legatarius cenſetur mutuaſſe hæredi, & tamē illa mutuatio eſt irreuocabilis. igitur mutuatio etiam irreuocabiliter facta manet vera mutuatio, ſcilicet quę nata eſt eſſe ſedes vſuræ. Et ex hoc ſequuntur duo. Primò, ꝙ irreuocabilitas non pręiudicat mutuationi, quo minus maneat vera mutuatio, quod eſt contra fundamentum primę concluſionis, & etiam 7. concluſionis pręcedentis quæſtionis. Secundo ſequitur, ꝙ ſicut in caſu prædictę legis eſt uſura, quod legatarius recipit, ſic etiam erit in caſu noſtræ concluſionis: quia eſt caſus eodem modo veſtitus uirtualiter: quia utrobique eſt mutuatio irreuocabiliter facta. Dicendum per duas ſolutiones. Prima, quòd maior eſt uera in caſu, quo hæres obligatur perſonaliter ad ſoluendum annuam penſionem. Nam & hodie tenetur, ꝙ mutuās alicui etiam irreuocabiliter, & obligans perſonaliter mutuatarium, puta quia mutuatarius in perſonam ſuam conſtituit ius mutuatori percipiendi annuatim aliquam penſionem & non in aliquibus bonis prædialibus, uel aliàs fructum importantibus, facit contractum vſurarium. Non autem ſi in bonis prędialibus fuiſſet conſtitutum ius percipiendi prædictam penſionem, ita ꝙ ius in talibus bonis cōſtitutum fuiſſet aſſignatum legatario pro. 2. milibus, quæ detinet hæres. Nam in tali caſu fuiſſet contractus emptionis inter legatarium ementem pro. 2. milibus ab hærede legatarij predictum ius & non eſſet mutuatio vera. Modò in caſu noſtro non eſt B. in perſona obligatus ad dandum A. annuatim 100. flor. ſed B. conſtituit A. ius in prouentibus & redditibus cameræ pro. 2. milibus. Sed hæc ſolutio nō ſatisfacit propter tria. Primò: quia non plus apparet ex prædicta lege hæredem perſonaliter obligatum legatario: quàm obligatum mediantibus aliquibus prædialibus bonis. igitur cum indiſtinctè loquatur: indiſtinctè videtur intelligenda. ubi enim lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. Secundò: quia dato, ꝙ etiam loqueretur de mutuatario perſonaliter obligato: tamen nihilo minus habetur, ꝙ mutuantem recipere annuam penſionem a tali mutuatario eſt uſura, non obſtante quòd mutuatio fuit irreuocabiliter facta. & ſic iterum haberetur, ꝙ irreuocabilitas non eſſet conditio faciens mutuationem tranſire in aliam ſpeciem. Tertiò: quia & ſi communiter teneatur, ꝙ non licet conſtituere penſionem annuam, uel cenſum in perſona, niſi ratione prędiorum, uel aliarum poſſeſſionum fructum importantium aliquem: tamen videtur etiam oppoſita opinio probabilis, eo quòd ſicut perſona mediante prædio poteſt ſe conſtituere cenſualem, ita perſona mediante ſua induſtria, quæ & ipſa cum pecunia prompta & fructifera poteſt ſe conſtituere cenſualem. Nam ſua induſtria & prompta pecunia ſunt res ita natæ obtinere lucrū, ſicut eſt ager, qui etiam non germinat frumentum, niſi per induſtriam humanam, uel domus, quæ nō affert fructum niſi locetur, ut tactum eſt in q. 30. & latius de hoc patebit. q. 74. & 80. Alia igitur ſolutio eſt, dicendo quòd maior ſi debet eſſe uera, debet intelligi, aut ꝙ loquatur lex in caſu, quo legatarius poteſt reuocare legatum ad ſe, & ſic non fuit ibi irreuocabilis mutuatio. Aut ſi loquitur de irreuocabili mutuatione, tunc accipitur uſura generaliter pro incremento, quod obtinetur ex mutuo, ſiue id ſit uerum mutuum, ſiue mutuum quod tranſit in emptionem. Et de hoc etiam patebit infra latius quęſtione. 83.

QVAESTIO. XXXV.

Vtrum in ſequenti caſu ſit mutuatio, & ſi ſic, an ſit mutuatio vſuraria, ſcilicet. Socer promiſit nomine dotis genero ſuo mille flor. gener traducta filia in domum petit a ſocero ſuo mox ſibi dari dotem promiſſam. ſocer non uult dare, eo quòd uel nō habet, uel ſi habet uult is illis mille uti ad alia, & gener petit ſibi dari pignus in ualore mille flor. ualēs importare annuatim. l. flor. ut puta aliquam poſſeſſionem ualentem tantumdem importare. Hanc itaque poſſeſſionem ſocer pignorat genero, gener etiam donec dos promiſſa ſibi ſoluatur, fructus pignoris percipit nolē, do cōputare, nec cōputando eos in ſortem, ita ꝙ vult dotem promiſſam nihilominus ſibi integraliter ſolui a ſocero. Solutio quæſtionis ſtat in ſex concluſionibus, & quinque dubiorum emergentium deciſionibus per octo concluſiones. & ſic erunt. 14. concluſiones.

Prima concluſio reſpondet primę parti quæſtionis, ſcilicet an ſit ibi mutuatio, uel non, & in prædicto caſu contingit non eſſe mutuationem in duobus caſibus, & etiām contingit eſse mutuationem ſecundum uarietatem circunſtantiarum caſus. Nam ſi gener duxit filiā ſoceri ſui cum pacto de dando ſibi dotem hoc modo, ꝙ gener uult ſocerum conſtituere debitorem ipſorum mille flo. non protunc, & mox a principio contractus matrimonij, ſed pro aliquo tempore ſequenti, utputa poſt duos, uel tres annos. Aut ſocer mox conſtituitur debitor pro tunc & non pro aliquo termino ſequenti. Si primo modo, tunc toto tempore præcedenti terminum pręfixum, pro quo ſocer incipit eſse debitor, non eſt mutuatio inter ſocerū & generum, ita ꝙ gener non cenſetur ſocero mutuaſse prædictos mille, quos ſocer detinet: quia illi mille nondum fuerūt generi, nec ſibi debiti. & ideo de eis ut de ſuis non fecit, ut eſsent ſoceri. ergo non mutuauit: quia mutuare eſt de meo facere tuum. Nec econtra, ſocer pignorando poſseſſionem genero, ſi saltem mereatur dici pignoratio, de quo poſtea dicetur, cenſetur ſibi quid mutuaſse, quod tripliciter probatur. Primò: quia talis poſseſſio non eſt res mutuabilis: quia non eſt uſu conſumptibilis, nec ad talem uſum conceſsa. Secundò: quia eam ſibi dicitur pignoraſse. igitur non mutuauit: quia mutuatio & pignoratio ſunt contractus diſtincti. Tertiò: quia periculum illius poſseſſionis ſpectat ad ſocerum, non ad generum igitur non eſt res mutuata, tenet conſequentia: quia rei mutuatæ periculum pertinet ad mutuatarium. Si autem gener ſecundo modo conuenit cum ſocero, tunc ſubdiſtinguendum eſt: quia vel gener conſentiens ſuo ſocero in detentione illorum mille, quos mox debebat

ſibi

ſibi dare, conſenſit ot illos irreuocabiliter teneat, & ſe admittat ad perceptionem fructuum pignoris, aut conſenſit, ut illos detineat ſed non irreuocabiliter. Immo gener uult, quòd ſocer teneatur ſibi, cum petierit reſtituere mille flore. Primo modo iterum nō eſt mutuatio quia adiecta eſt circunſtantia irreuocabilitatis, repugnans ſubſtantiæ mutuationis & faciens eam tranſire in aliam ſpeciem cōtractus, ſcilicet emptionis, ut patet ex dictis in duabus præcedentibus quæſtionibus. Secūdo autem modo eſt ibi motuatio: quia gener de ſuis mille facit, quòd illi ſunt ſoceri. Nam exquo ſocer erat conſtitutus mox debitor illorum mille genero, tunc mille erant ipſius generi, & ideo gener conſentiendo, quòd ſocer eos ultra detineret, perinde egit, ac ſi ex burſa ſua eos dediſſet ſocero, & quia gener voluit illos mille poſſe ad ſe reuocare, & ita obligauit ſocerum ad reddendum qoantitatem pro quantitate, & idem in genere pro illis mille, & etiam uoluit periculum illorum mille reſidere apud ſocerum & non apud ſe: ſequitur, ꝙ ibi erit mutuatio: quia omuia neceſſaria illius contractus aderant.

Secunda concluſio. In primo caſu, in quo prædictus contractus non eſt mutuatio, quamuis gener nō committat peccatum uſuræ, tamen contingit eum alio peccato peccare, & etiam contingit eum nullo peccato peccare. Prima pars probatur: quia propria ſedes peccati uſuræ eſt mutuatio. igitut quando non eſt ibi mutuario, non peccabit gener peccato uſuræ. Secūda pars probatut: quia in primo caſu, in quo non eſt eorum contractus mutuatio, ſi gener percipit fructus pignoris inuito ſocero, peccat peccato furti: quia pignus non eſt generi ſed totaliter eſt de dominio ſoceri. igitur etiam fructus pignoris non ſunt generi ſed ſoceri, & per conſequens ſi gener percipit fructus eius, cōtrectat rē alienam inuito domino. Tertia pars probatur: quia ſi gener eos ſimpliciter conſentiente domino percipit, non committit furtom. ut patet ex diffinitione furti, & ſi ſic conſentiente ſocero percipit, eos, tunc ſiue uelit eos cō putare in ſortem, ſiue nolit, dummodo fiat illa computatio, uel non computatio de conſenſu ſoceri, licitè eos taliter percipit, excepto ſi ſocer conſentiret eos non cō putari in ſortem propter futuram mutuationem recipiendam a genero, & etiam gener illos fructus ideo perciperet: quia ſcilicet eſſet motuaturus ſocero mille flore. poſt terminum, in quo inciperet ſocer eſſe debitor dotis. Nam tunc gener committeret uſuram: quia propter lucrum fructuum pignoris, quos perciperet, eſſet mutuaturus ſuo ſocero. Circa tamen iſtam concluſionem notandum, quòd in caſu huius concluſionis non eſt propriè pignoratio inter ſocerum & generum: quia pignoratio præſupponit pignorantem eſſe debitorem illius, cui pignorat. Modò hic ſocer nondum eſt debitor generi. igitur. Vnde ad hoc ut gener in caſu huius ſecundæ concluſionis licitè recipiat fructus poſſeſſionis, uidetur oportere, ꝙ gener eos percipiat ut ſibi donatos liberè a ſocero ſuo, oel ꝙ gener in conuentione aſtrinxerit ſocerum ad dandum ſibi illos fructus in partem dotis totalis, ita ꝙ mille flor. quorum debitorem ſocerum non ſtatim ſed poſt duos vel tres annos conſtituit, non ſunt totalis dos. Immo quòd totalis dos ſit aggregatum ex annuis fructibus poſſeſſionis uſque ad principium obligationis mille flo. & ex ipſis mille flo. Et cum hoc oportet, ꝙ gener aſtringendo ſocerum ad annuos fructus uſque ad principium obligationis mille, non ideo eum aſtringat ad eos: quia ſcilicet differat principium obligationis ſocero ibi ſiſtendo, ſed ideo: quia gener patitur intereſſe dando talem dilationem obligationis, pro cuius intereſſe refuſione uolt illos fructus interim percipere, alioquin duxiſſet filiam eius in uxorem, niſi data ſibi ad ſtatim dote mille flor. uel ad ſtatim debitore conſtituto ſocero.

Tertia concluſio. In ſecundo caſu, in quo prædictus contractus non eſt mutuatio, gener nec peccaro uſuræ, nec alio peccato peccat, ſi agitur contractus eodem modo, quo formatus eſt in titulo. Ratio eſt: quia tunc non eſt mutuatio. igitor ibi non eſt uſura. conſequentia tenet ut prius. Nec etiam alio peccato: quia ſi ſic, maximè propter hoc, ꝙ percipit fructus pignoris, nolendo eos cōputare in ſortem: ſed hoc nihil arguit: quia aot illa poſſeſſio non eſt pignus. immo eſt res empta per generum a ſocero cum pacto retrouendendi. uel ſi eſt pignus, tamen illos fructus non percipit ut ſont fructus poſſeſſionis pignoratæ, ſed ut ſunt fructus iuris empti ſuper illa poſſeſſione. eſt enim ibi emptio iuris percipiendi fructus, quod ius emitur ſuper tali poſſeſſione. Vnde ille caſus erit ille idem, qui eſt habitus in q. 33. Et dixi notanter, ſi agitur contractus eodem modo &c. quia ſi ſecus, ſtaret, ꝙ peccaret. utputa ſi annui redditus poſſeſſionis eſſent regulariter pluris precii quàm. l. flore. otputa ſi. 60. uel huiuſmodi Nam tunc precium, ſcilicet mille flore. eſſet nimis paruum reſpectu mercis emptæ: quia gener emeret pro. 20. flor. ius percipiendi pluſquam vnum flor. cum tamen communiter ęſtimetur eſſe æqualitas precii & mercis, quando emitur ius percipiendi unūm flor. pro. 20.

Quarta concluſio. In caſu, in quo prędictus contractus eſt mutuatio, caſus quæſtionis eſſet illicitus, ita ꝙ ibi eſſet mutuatio uſuraria, & hoc ſi gener percipit prędictos fructus ratione mutuationis, probatur: quia gener mutuaſſet ſocero, & uellet ſibi ſortem integram reſtitui, & nihilominus retinere fructus medio tempore perceptos, qui ſunt aliquid ultra ſortem, & illos ratione motuationis uellet habere. igitur.

Quinta concluſio. In caſu quartæ concluſionis non eſſet mutuatio uſuraria, nec illicitus contractus quando gener non ratione motuationis, ſed ratione intereſſe reciperet prędictos fructus, & idem ſi ratione pœnę conuentionalis acciperet. probatur: quia licitum eſt recipere mutuanti quid ultra ſortem ratione intereſſe, ſiue damni emergentis, ſiue lucri ceſſantis, & etiam nomine pœnę, ut patuit quæſtione 30 & 31. Et hoc eſt natum contingere in caſu noſtro. Nam gener, cui ſocer mox deberet tradere mille flore. ſi haberet illos mille, poſſet emere vnam poſſeſſionem, ſicut etiam talem omere intendebat, ot poſſibile eſt, ex qua habuiſſet fructus. l. flor. vel potuiſſet ſicut intendebat negociando ultra omnes expenſas, & dempta omni dubietate lucri lucrari lucrum in ualore. l. flore. quod intereſſe tenetur ſibi refundere ſocer: & multomagis ſi gener pateretur intereſſe damni emergentis. Oportet tamen ut ſeruentur omnes conditiones tactę ſupra quæſtione. 30. quia ſi aliqua deficeret, non liceret genero recipere prædictos fructus ratione intereſſe.

Sexta concluſio. In caſu, in quo prædictus contra-

ctus

ctus eſt mutuatio, caſus quæſtionis etiam eſt licitus, ſi fructus poſſeſſionis non computandos in ſortem reciperet ratione onerum matrimonialium, attamen illa ratio reduci debet ad rationem alicuius intereſſe iam in quinta concluſione tactam. Prima pars concluſionis probatur auctoritate Papę in cap. ſalubriter. extra, de uſuris, ubi pro ratione cur genero licet recipere fructus poſſeſſionis pignoratę a ſocero, ponit ipſa onera matrimonialia. Sanè generum ad fructus poſſeſſionum, quæ ſibi a ſocero ſunt pro numerata dote pignori obligatę, computandos in ſortem non credimus compellendum, cum frequenter dotis fructus non ſufficiat ad onera matrimonij ſupportanda. Secunda pars probatur duabus rationibus. Prima: quia ſi ratione onerum matrimonialium licèret genero illos fructus recipere, non reducendo illam rationem ad intereſſe, quod patitur, tunc tantummodo liceret genero tot fructus recipere & tantos, quanta eſſent onera matrimonialia, ſaltem non ultra, ut puta quantas expenſas faceret in alimentando uxorem & prolem, ſi habent prolem communem, ſed hoc non eſt uerum, igitur ſignum eſt, quòd non eſt prędicta receptio fructuum licita ſiſtendo pręcisè in ratione onerum matrimonialium. Maior probatur a ſimili, ſi alicui licitum eſt recipere ultra ſortem mutuatam ratione intereſse, tunc oportet, quòd non plus recipiat, quàm ſit intereſſe, ita quòd quantitas incrementi recipiendi eſt metienda ſecundùm quantitatem intereſſe, eo quòd illud incrementum recipiendum debet recipi nomine intereſſe, igitur etiam ſic erit hic, ſcilicet quòd ſi gener aliquos fructus ultra dotem, quam cenſetur mutuaſſe ſocero, recipit annuatim de poſſeſſione ſibi pignorata, & eos recipit ratione onerum matrimonialium, pręcisè ſiſtendo in ratione illorum onerum, erit metienda quantitas illorum fructuum licitè recipiendorum ſecundùm quantitatem onerum matrimonialium. Minor probatur: nam contingere poteſt, quòd gener non poſſet licite recipere tantos fructus, quanta ſunt onera matrimonialia, & etiam contingere poteſt, quòd poſset maiores recipere, quàm ſint onera. Primum probatur. Nam pono, quòd gener & ſocer liberè conuenerint de dote mille flor. & tamen onera matrimonialia annuatim aſcendant ad 100. uel 80. flore. tunc genero dimittenti dotem per uiam mutui apud ſocerum modo tacto in tit. quæſtionis non liceret uelle, quandiu detineret ſocer dotem, habere annuatim a ſocero fructus alicuius poſſeſſionis ualentis importare regulariter fructus in ualore 100. flor. uel 80. quamuis onera ad tantam quantitatem aſcendant. Nam eo ipſo quòd liberè conuenerunt de dote mille flore. gener ſubiit onus alimentandi uxorem & prolem, & alia onera matrimonialia ferenda, ſi igitur gener conſentit, ut ſocer detineat dotem, non poterit a ſocero quid exigere, niſi intereſse, quod ſuſtinet ex carentia dotis, quod tamen non aſcendit ad tantam quantitatem, quanta ſunt onera annua, uel ſaltem ſæpe & communiter contingit, ꝙ non aſcendit ad tantam quantitatem. Nec poteſt allegare exceſſiua eſse onera matrimonialia: quia liberè ſubiit uolendo omnia ſupportare in hoc, quòd contentus fuit de dote mille flore. igitur. Secundum probatur: quia ſi onera matrimonialia aſcendant tantum ad 30. floren. nihilominus poterit gener recipere fructus prædictæ poſſeſſionis, de qua ſonat caſus quæſtionis, ſi gener patiatur tantundem de intereſse damni emergentis, uel lucri ceſsantis. Secundò probatur eadem ſecunda pars cōcluſionis ſic: quia dicere, quòd gener poſſit recipere ratione onerum matrimonialiū, non eſt aliud dicere, quàm dicere, ꝙ ex quo cogitur gener alimentare uxorem, & dos traditur pro alimentis filiæ, ſequitur, quòd ex quo ſocer nondum tradidit dotem, ꝙ ergo aliquid aliud debet dare pro alimentis filiæ. Aut igitur ſufficit ſocero, quòd ad alimentandum filiam det annuatim, quanta ſunt onera alimentorum, aut non ſufficit. Si primum, ergo ſatisfaceret, ſi per illam annuam præſtationem aleret filiam ſuam, uolendo talem pręſtationem computare in ſortem, donec tota dos eſset ſoluta, uel ſaltem etiam ſoluta dote, ſi poſtea adhuc eam per totam uitam aleret, ſequela patet: quia feciſset illud, propter quod debuiſset dotem dediſse, ſcilicet alimentaſset filiam ſuam, uerum enim eſſet dicere, quòd alimentaſset filiam, & ſupportaſset onera matrimonialia, etiam computādo in ſortem dotis ea, quæ annuatim expoſuiſset. Si ſecundum, ergo ſignum eſt, quòd quando dicitur, quòd ex quo ſocer nondum tradidit dotem, quæ datur pro alimentis filiæ, debet aliquid aliud interim dare pro alimentis filiæ ratione onerum matrimonialium, quòd hoc non eſt pręcisè ſiſtendo in illa ratione onerum matrimonialium, ſed eſt ulterius procedendum ad intereſse, quod patitur, uel ſuſtinet gener ex carentia dotis: quia ſi illam dotem haberet, gener non aleret immediate de ea ſumma uxorem: quia ſic capitale conſumeretur: ita ut tandem non haberet de dote ad alimentandum uxorem & prolem communem ſibi & uxori, ſed de ea emeret unam poſseſſionem, de qua haberet fructus annuos, quibus alere poſset uxorem, & ſaluum maneret capitale, uel poneret dotem ad licitam negociationem, pro cuius intereſse refuſione accipit annuos fructus poſseſſionis ſibi pignoratæ. Circa determinationem quintæ & ſextæ concluſionum incidunt quinque dubia, ad quę per ſequentes octo concluſiones reſpondebitur. Primum, an ſicut genero licet a ſocero recipere fructus poſseſſionis ſibi pignoratę, donec ſoluerit dotem, etiam ſic liceat eidem recipere ſine pignore pecuniariam penſionem a ſocero, donec ſoluerit dotem, ſcilicet de mille. 50. floren. annuatim. Reſpondetur per ſeptimam concluſionem & talem.

Septima concluſio. Si ſocer fuiſset mox a principio traductionis filiæ conſtitutus debitor dotis mille floren. quos tamen gener dimitteret apud ſocerum, non quidem irreuocabiliter: immo reuocabiliter, & per conſequens cenſeretur mutuaſse eos ſocero, gener tamen pro ſui ſecuritate reciperet non pignus, puta poſseſſionem aliquam, ut prædictum eſt, ſed cautionem tantum, obligando tamen ſocerum, quòd interim, quo differt ſibi ſoluere dotem: debeat ſibi annuatim dare certam penſionem pecuniarum, puta de 100. 5. ſeu de mille 50. ſaluo nihilominus capitali dotis in ſua integritate, tunc in duobus caſibus eſt illa receptio annuæ penſionis illicita, & in aliquo caſu eſt licita. Prima pars concluſionis patet enumerando duos caſus. Primus, ſi gener non patiatur damnum emergens ex dilatione ſolutionis mille. Nec

etiam aliquod lucrum ſibi ceſſit, eo quòd non erat expenſurus mille ad ſectãdum aliquod lucrum, etiam ſi habuiſſet eos, ſed reſeruaſſet eos in arca. Nec etiam ex animo accipit annuam penſionem noie pœnæ cũ illis circunſtantijs, quæ tactæ ſunt in q. 31. tunc non eſt ſibi licitum recipere annuam pẽſionem. Probatur: qa plus vr ſibi licere recipere fructus poſſeſſionis ſibi pignoratæ q̃ penſionem pecuniariam ſine alicuius poſſeſſionis pignoratione, & tñ ceſſante rõne intereſſe & pœnę, nõ eſt genero licitum fructus poſſeſſionis pignoratæ recipere ultra ſortem a ſe mutuatam ſocero, igitur minus licebit hic. Maior probatur: quia doct. omnes ꝯcedunt, ꝙ fructus poſſeſſionis licet ſibi recipere, & tñ non oẽs doct. concedunt, ꝙ liceat ſibi aliquam penſionem pecuniariam ſine pignoratione alicuius poſſeſſionis recipere, ut patebit infra in argumentis, igitur ſignum eſt, ꝙ plus uideretur ſibi licere primum, q̃ ſecundum, ut dicit maior. Secundò probatur idem caſus: quia ceſſante ratione uel cã, ceſſat effectus, mõ cã, cur uerè mutuanti licet recipere quid ultra ſortem, eſt intereſſe, uel pœna, & huiuſmodi, igitur ſi ceſſat hic intereſſe & pœna, nec alia cã apparet, rõne cuius liceat (quia rõ onerum matrimonialium, quam quis allegaret, non ualet, niſi reducatur ad rationem intereſſe, ut patuit) ſequitur, ꝙ non licebit ſibi recipere talem penſionem. Secundus caſus, ſi etiam gener patitur intereſſe lucri ceſſantis ex illa dilatione ſolutionis dotis, ut puta gener erat expenſurus pecuniam ad lucrum conſequendum in emendis prædiis, uel in mercantiis. Attamen maluit illam pecuniã dimittere apud ſocerum expectando talem annuam penſionem, quàm eam habitam exponere in mercantiis, uel emendis prediis, eo quòd maius commodum eſt conſecututus recipiendo a ſocero annuam penſionem, quàm exercendo pecuniam in mercantijs. Ratio autem cur tunc eſt illicita receptio: quia tunc recipit plus, q̃ fuerit lucrum ceſsans, & ẽt quia maluit illã penſionem recipere, q̃ lucrum ceſsans. Modò ſupra in q. 30. oſtenſum eſt, ꝙ hoc eſt illicitum & 3 conditiones requiſitas ad hoc, ꝙ mutuanti licitum ſit recipere vltra ſortem ratione lucri ceſsantis, ideo ille ſecundus caſus poſſet generalius ſic poni, ſcilicet ꝙ eſſet illicitus, qñ. ſ. deficit aliqua conditionum requiſitarum ad accipiendum licitè quid ultra ſortem ratione intereſſe vel pœnæ, quæ conditiones ſunt tactæ. q. 30. & 31. Attamen nota, ꝙ ſicut caſus huius 7. concluſionis eſt genero illicitus in illis duobus partialibus caſibus iam poſitis, ſic non minus eſt ſibi illicitus caſus quintę & ſextę concluſionis. ſ. receptio fructuum in illis duobus caſibus iam tactis, & ita pari paſſu ambulant receptio fructuum & receptio penſionis pecuniuriæ. Secunda pars concluſionis probatur. Nam ſi gener patitur annuatim tantum intereſſe damni emergentis, uel lucri ceſsantis ſibi annuatim, & hoc ratione moræ ſoceri non ſoluentis dotem, quanta eſt illa annua penſio, quam recepit a ſocero, licita eſt genero prędicta receptio, quod patet tripliciter. Primò: quia licitum eſt mutuanti recipere ultra ſortem tantum, quantum eſt intereſſe, ſiue damni emergentis, ſiue lucri ceſsantis, ut oſtenſum eſt in quæſt. 30. etiam ſi illud incrementum conſiſtat in pecunia, & non in fructibus alicuius prędij, uel poſſeſſionis: ſaluis tamen conditionibus ibidem tactis. Secundò: quia talis ſocer in foro conſcientiæ tenetur generum releuare a tali intereſſe, adeo ꝙ niſi liberaliter remittat, uerè eſt debitor illius intereſſe, igitur undecunque accipiat ſocer illud, quo refundatur intereſſe, hoc eſt, ſiue de aliqua poſſeſſione, ſiue de burſa ſua accipiat, licitum erit illud genero datum recipere. Tertiò probatur ſoluendo motiua aduerſariorum. ſ. quorundam dominorum iuriſtarum tenẽtium indiſtinctè genero illicitam eſſe receptionem in caſu huius ſeptimæ concluſionis.

Primò arguitur. Non habetur in iure expreſſum, ꝙ ille caſus licitus ſit, igitur non eſt dicendum, ꝙ ſit licitus. Antecedens probatur: quia in iure non habemus textum, ubi hoc haberetur, niſi eſſet cap. ſalubriter. de uſur. modo illud c. non loquitur niſi in caſu, ubi gener a ſocero accipit fructus poſſeſſionis ſibi pignoratæ pro tempore morę ſoceri, non autem in caſu ubi gener a ſocero accipit tantum cautionem & penſionem pecuniariam.

Secundò arguitur. Si haberetur in iure, ꝙ prædictus caſus licitus eſſet, maximè qa par ratio eſt, qñ gener recipit fructus poſſeſſionis a ſocero, & qñ recipit penſionẽ pecuniariã ab eo, & ita ſicut unus caſus haberet in iure, ſic ẽt alter: quia ubi eadem rõ, ibi eadẽ iuris deciſio. Sed non eſt par rõ hincinde ꝑꝑ duo. Primò: quia poſſeſſio, de qua recipit gener fructus ſm prædictum c. eſt res nata fructificare, ſed in caſu. 7. concluſionis gener non recipit penſionem pecuniariam de re nata fructificare: quia nulla res eſt, quę pariat pecuniam, igitur non eſt par ratio. Secundò: quia recipiendo fructus poſſeſſionis recipit quid incertum, eo quòd poſſeſſio aliquando minus 50. flore. aliquando nihil importat, eo ꝙ fructus eius ſubſtant diuino iudicio, ſed recipiendo pecuniariam pẽſionem, recipit quid certum, igitur non eſt par ratio.

Tertiò arguitur. Si liceret, maximè ideo quia maritus cogitur ſupportare onera matrimonialia, & per cõſequens cum de dote debeat fieri alimentatio uxoris, quæ eſt unum ex oneribus matrimonialibus, gener poterit aliquid aliud ab eo recipere. Sed hoc non arguit: quia huic rationabilitati recipiendi, ut ſcilicet alimentetur uxor, poteſt alia uia ſuccurri, & ita iſta uia non eſt neceſſaria, & per conſequens ſufficiens ad arguendum prædictam receptionem in illum finem ordinatam eſſe licitam. Nam ſuccurri poteſt per hoc, quòd gener recipiat dotem, & ponat eam ad licitam negociationem, de cuius lucro alimentet uxorem, & ſic ſupportet onera matrimonij. Hæc argumenta ſunt in effectu Ioan. Andr. & ſequentium eum, cuiuſmodi eſt Ioan. de Lignano, qui dicit opinionem Ioan. And. poſſe defendi pro ueriori & ſecuriori, ſed quia contraria opinio uidetur uerior, ideo ad argumenta illa inualida reſpondẽdum eſt. Ad primum dicendum, quòd deficit quadrupliciter. Primò: quia conſequentia non ualet, etiam ſi antecedens eſſet uerum. Nam nõ oportet, quòd ſi aliquis caſus ſit licitus, quòd ſit iure canonico, uel etiam ciuili expreſſus, alioquin oportuiſſet ius ciuile fuiſſe ab origina mundi: quia ab origine mundi fuerunt multi caſus, aliqui liciti, & aliqui illiciti, qui fuerunt tales ante editionem iuris canonici uel ciuilis, puta quia fuerunt contra legem naturę, & ſic illiciti, uel ſecundùm legem naturæ & diuinam, & ſic liciti. Item ſi omnes caſus hodie eſſent expreſ-

ſi iu-

ſi iure canonico, vel ciuili, non eſſet opus condere aliquam decretalem nouam, vel legem ſuper caſib. dubiis: quia omnes tales dubij eſsent expreſſi iure. Secũdò deficit: quia licet Papa tantum ibi loquatur de caſu, vbi gener recipit fructus poſseſſionis, nũ tamen hoc fecit volens tantum id licere in illo caſu, ſed quia quęſitus fuit tantum de illo caſu, ideo tantum de illo rndit, & ſi de alio caſu fuiſſet interrogatus idem reſpõdiſſet, quia eadem ratio ſubfuiſset. Tertiò deficit: quia tale argumentum prætẽdit, quaſi cauſa, pp quam licitus ſit caſus de genero fructus poſseſſionis recipiente, ſit ex conceſſione iuris canonici, ita quòd ideo ſit licitus: quia ſic diſpenſatiuè ſit admiſſus in fauorem matrimonij, & ex quo non eſt alius caſus ſic admiſsus a iure, ideo non ſit licitus. Sed hoc fundamentum eſt falſum: quia caſus de genero recipiente fructus poſseſſionis non eſt licitus ex conceſſione diſpenſatiua iuris canonici, quaſi ſine diſpenſatione eius non eſset licitus, ſed uſurarius. Nam ſi eſset ex ſe illicitus & uſurarius, non poſſet per diſpenſationem cuiuſcunque iuris humani, ſiue canonici, ſiue ciuilis reddi licitus, cum de actu damnato lege diuina, cuiuſmodi eſt uſurarius contractus, non poſſit ius humanum facere, quòd fiat licitus. Immo talis caſus eſt & fuit licitus ante omne ius canonicum editum, & hoc ex ipſa lege naturali, ſcilicet ratione intereſse, de quo lex naturæ dictat, quòd dans occaſionem, quòd proximus patiatur intereſse, debet ei illud intereſse refundere eo modo, qui tactus eſt quæſtio. 30. Et ex hoc patet, quòd Paulus de Eleaza. licet teneat etiam, ꝙ caſus ſeptimæ concluſionis ſit licitus, errat tamen in fundamento ſuo, dicit enim, ꝙ ex quo in fauorem matrimonij hoc indultum eſt ad ſubleuandum onera eius, ut ſcilicet gener percipiat fructus poſſeſſionis pignoratæ a ſocero pro dote non computandos in ſortem, ſi ipſam nutrit, ita etiam debet iuuari ille alius, hæc ille. Nam hoc dicendo inſinuat, quaſi ille caſus ſit ex diſpenſatione iuris canonici licitus, quod eſt falſum, nec eſt approbatus licitus in fauorem matrimonij, ſed de ſe eſt licitus non tantum in matrimonio, ſed etiam extra matrimonium, quando eſt ſimilis ratio, ſcilicet intereſſe, ad cuius rationem eſt reducenda ratio onerum matrimonialium. Quartò deficit: qa habemus textum in iure, ubi fundari poteſt, ꝙ eſt licitus, ſcilicet cap. ſalubriter, ut patebit in ſolutione ſecundi argumenti. Ad ſecundum argumentum dicendum concedendo maiorem, & negando minorem. Nam paritas rationis eſt: quia in vtroque caſu ſocer eſt genero occaſio alicuius intereſse, igitur debet eum releuare per aliquid æquiualens, & per conſequens non refert, an per fructus poſſeſſionis, vel per pecuniam ſatisfaciat damnum paſso. Ad probationem minoris dicendum, ꝙ deficit tripliciter. Primò, dato ꝙ aſsumptum pro utraque diuerſitate hinc inde aſſignata eſset, ueruntamen per hoc non habetur, ꝙ ergo ſit par ratio quantum ad propoſitum noſtrum, ſcilicet recipiendi refuſionem intereſse: quia cum illa diuerſitate ſtat idẽtitas quoad rationem intereſse, & refuſionem eiuſdẽ, ſicut non ſequitur, differunt recipere fructus ex illo prædio, & ex alio prædio in hoc, ꝙ illius prędij fructus ſunt blada, & alterius ſunt vina, ergo non eſt par ratio, ſi Ioanni licet recipere ex primo, ꝙ etiam liceat recipere ex alio: quia cum illa diuerſitate ſtat identitas in ratione recipiendi, ſic eſt etiam hic. Secundò dicendũ ad eandem probationem minoris, ꝙ prima diuerſitas nõ obſtat: quia poſseſſiones multæ ſunt, quæ ẽt non ſunt natæ fructificare, niſi per humanam induſtriam, ut domus & ager. Sic etiam pecunia ſoceri non fructificat, niſi exerceatur per eius induſtriam in mercantiis, & de aggregato ex ſua pecunia, & induſtria procedit penſio pecuniaria, quam aſſignat genero annuatim, de hoc ẽt eſt tactum. ſ. q. 30. Tertiò dicendum eſt ad ſecundam diuerſitatem, ꝙ non obſtat, & hoc pp quinque. Primò: quia ſtat, ꝙ intereſse, pro quo gener accipit quid annuũ a ſocero, ſit ẽt certum, igitur ẽt poterit quid certum recipere a ſocero in refuſionem illius intereſse. Secũdò: quia non ſit certum omnino illud intereſse, poteſt tñ cõiecturaliter eſse certum, ergo poteſt quid certum ꝓ eo recipere, ex quo mallet potius expectare illud, quod eſt tm̃ coniecturaliter certum (puta lucrum quod tñ ſibi ceſsat) q̃ illam penſionem annuam a ſocero habere, licet forte certior ſit prędicto lucro. Tertiò: quia etiam penſio pecuniaria eſt incerta aliqualiter: quia ſtat, ꝙ ſocer perdat omnia ſua, & ſic perdet gener dotem & penſionem annuam. Quartò: quia & ſi fructus ſubſtent diuino iudicio: tñ vt communiter aliquid importat poſſeſſio, ideo ſi recipere penſionem a ſocero ultra ſortem mutuatam ei eſset illicitum propter certitudinem alicuius importantiæ: etiam in fructibus poſseſſionis eſſet illicitum. Quintò: quia dato ꝙ gener ageret gratioſius cum ſocero, recipiendo pro ſuo annuo intereſſe fructus poſseſſionis, qui tamen aliquando non æquiualent intereſse, & aliquando omnino pereunt, tamen per hoc eſt negandum, ꝙ alius, qui non iſtam gratiam facit, puta gener accipiens penſionem pecuniariam, faciat quid iniquum, facere enim gratiam non eſt regulariter neceſſitatis, ita ꝙ non faciens committat iniquitatem. Ad tertium argumentum dicendum, ꝙ deficit dupliciter. Primò: quia concedendo maiorem (dummodo ratio onerum matrimonialium reducatur ad intereſse generi & non ſiſtendo præciſè in rõne onerũ, ut tactũ eſt in 6. ꝯcluſione) minor neganda eſt, ſi reducat rõ onerũ ad rõnẽ intereſse. Et ad probationẽ dicendũ, ꝙ ſtante caſu ſeptimę ꝯcluſionis, vt formatus eſt, non põt ſuccurri genero in ſua rõnabilitate, ſaltem ſalua pietate illa, qua ſaluaretur percipiendo penſionẽ annuã a ſocero. Nam qd argumẽtum dicit, ꝙ gener debeat accipere dotem a ſocero, nõ hẽt locũ in noſtro caſu: nã caſus ponit, ꝙ ſocer non poſſit dare iam dotẽ, uel indiget mer illis mille, & gener motus pietate dimittit eam apud ſocerum mutuando ei: & tñ vult ſeſe conſeruare indemnem recipiẽdo penſionẽ pro ſuo intereſse, & ita ſubuenit ſocero, & ẽt ſibiipſi, ſi aũt uellet omnino habere dotem, iam vel impiè ageret cũ ſocero, quem notabiliter grauaret, puta quia non poſset, uel non niſi cum præiudicio magni lucri, & ut ſtat longè maioris lucri poſſibilis obtineri per ſocerum, quod ſibi ceſsaret, quàm eſſet illud, quod ceſsabit genero, uel ſi neutrum adeſset, tamen aliàs eſset omnino inuitus ad dandum dotem, & ſi uellet ſimpliciter gener habere uia iuris compellẽdo eum, ſurgeret notabilis maleuolentia inter eos, quibus omnibus occurrendo gener dimittit ei dotem, & recipit annuam penſionem pro ſuo intereſse, mallet tñ habere dotem & carere penſione, q̃ carere dote & hr̃e penſionem. Et ẽt ſecundò deficit: quia dato, ꝙ alia uia

poſſet ſuccurri genero, per hoc non habetur, quin etiã illa uia maneat non illicita: quia multæ licitæ uiæ põt tendere ad eundem terminum, ſed fateor, ꝙ tunc illa uia non eſſet neceſſaria, nec ſufficiens ad probãdum id licere genero, ſed tamen alia uia poteſt id probari. ſ. rõe intereſſe, qđ patitur. Et ſi quartò arguatur, ſaltem opinio Io. An. eſt ſecurior. Dicendum, dato ꝙ eſſet ſecurius eam ſequi, non eſt tñ verior opinio, puta in ſimili, ſecurius eſt ſequi opinionem diſuadentem emptionem redituum perpetuorum & condemnantem tales emptiones: quia certum eſt, ꝙ non emendo non peccat, & tñ emendo non eſt apud omnes hoc certum, eo ꝙ quidã tenuerunt contrarium. Non eſt tñ talis opinio verior: immo ꝯria eſt verior, quæ eos iuſtificat, ut patebit, ſic ẽ hic. Secundò ẽt dicẽdum, ꝙ ſtat inter duas opiniones, quarum utraque eſt tuta, vnam eſſe tutiorem alia, per hoc tñ non ſequitur, igitur tenenda eſt neceſſariò illa, q̃ eſt tutior. Vnde ad illam regulam, tutior uia eſt eligenda, dicendum ꝙ illa regula tũc eſt præcepti, qñ illa, quę eſt minus tuta, eſt etiã non tuta, ſic ꝙ plus hẽt periculoſitatis, q̃ ſecuritatis, uel tantundem, ſeu qñ eſt periculoſa periculo probabili, vel equilibri, prout dicetur q. 100. ſic non eſt hic. Tertiò etiam dicendum, ꝙ non eſt ſemper ſecurius ſequi illam opinionem Io. An. Nam in caſu, quo uellet gener omnino haberet dotem a ſocero, non obſtante inopia eiuſdem, vel nõ obſtante ceſſatione lucri ſocero ceſſaturi longè maioris, q̃ ſit lucrum ceſſans genero ex carentia dotis, non vr̃ ſecurius, ſi gener compellat ſocerum ad dandum ei dotem, & ſic emat prædia, de quorum fructibus alat uxorem. Nam prudentius & magis piè ageret dimittẽdo dotem apud ſocerum, recipiendo ab eo ſuum intereſſe lucri ceſſantis: quia hoc fieret cum lucro utriuſque tam generi, quàm ſoceri, & ita promoueret ſe & ſocerum, aliàs tantum ſe promoueret, & ſocerum impediret a lucro ꝯ regulam. Quod alteri prodeſt, & mihi non obeſt &c. Ex hoc ſequitur, ꝙ nõ ualet dictum domini Laur. de Rid. dicentis, ꝙ ex quo opinio Ioan. And. eſt tutior, ideo ſalubrius eſt eam tenere, & in hoc bene dicit, cum dicit ſalubrius: quia nemo hoc negat, ſaltem ſalubritate conſilij non præcepti, non tamen pp̄ hoc eſt verior. Sed tñ ſubdit di. & hoc præcipuè qñ quis hoc uoluntariè agit in ſui maius commodũ, vel eum intendebat pecuniam reſeruare, hæc ille. Nam dico, ſi agit hoc uoluntariè in ſui maius commodum, vel omnino intendebat pecuniam reſeruare, non eſt ſalubrius ſalubritate cõſilij, ſed pręcepti: quia dico, ꝙ tunc non licet genero talem penſionem annuam recipere a ſocero: quia ceſſat ratio. ſ. intereſſe, vel recipit plus q̃ ſit ſuum intereſſe: immo peccat tunc mortaliter. Cur autem in capite huius concluſionis ſeptimæ fuerũt uariæ clauſulæ poſitæ. ſ. ꝙ ſocer fuerit conſtitutus debitor mox a tempore traductionis filiæ, & quòd reuocabiliter mutuauerit gener ſocero dotem, ſatis patet ratio ex dictis in concluſione prima, ſecunda, & tertia. Ex quibus trahi poteſt ratio in propoſito illius concluſionis. Nam ſi gener dimitteret dotem irreuocabiliter apud ſocerum, non eſſet mutuatio, ſed emptio redditus cum pacto retrouendendi, ſi etiam reuocabiliter, & tamen nondum eſſet ſocer conſtitutus debitor dotis, ſed tantum pro tempore futuro, tunc non eſſet ibi mutuatio, & quòd gener reciperet penſionem a ſocero hoc, uel ex dono, vel nomine partialis dotis reciperet. Secundum dubium. Ex quo dictum eſt, quòd genero liceat id, quod dictum eſt in 5. 6. & 7. concluſionibus dubitatur, an genero mortuo & dote nondum per ſocerum ſoluta, liceat illud idem hæredib. generi, ſcilicet recipere fructus prædictæ poſſeſſionis, donec ſocer ſoluerit dotem promiſſam. Reſpondetur per ſequentem concluſionem quadrimembrem.

Octaua concluſio. Quamuis quidam dicant non licere heredibus mariti, ſeu generi iam mortui, hoc, quod dictum eſt licere genero: tamen illa opinio non uidetur rationabilis, neque uera: immo videtur, quòd illud idem, quod dictum eſt tam in caſu quintæ & ſextæ concluſionis, quam in caſu ſeptimæ concluſionis licere genero, quòd etiam liceat heredibus eius. Prima pars concluſionis probatur: nam Ioan. And. & Ioan. de Lignano poſt Hoſtien. in capit. ſalubriter. dicunt, ꝙ hæredes mariti, licet alere teneantur relictam, quamdiu dotem non tenentur reſtituere. l. vſque ad annum poſt mortem: tamen non habent illud priuilegium, quod maritus, puta gener habuit. ſ. recipiendi fructus poſſeſſionis, quam ſocer, qui nondum ſoluit dotem ꝓmiſſam pignorauit genero. Secunda pars probatur: quia ratio illius opinionis eſt talis. Cauſa uel ratio propter quam gener habuit tale priuilegium, & per conſequens ſibi licuit, fuit iſta: quia neceſſe habebat ſupportare onera matrimonij. ſ. alimentare uxorem & alia agere, ratione quorum debebat habere dotem, qua tamen carebat, ideo ei indultum fuit, quòd interim poſſet fructus poſſeſſionis recipere, etiam ſine computatione in ſortem. Modò illa ratio (ut dicit illa opinio) nõ habet locum in hęredibus mariti ſeu generi, igitur. Maior eſt nota ex cap. ſalubriter. Minorem probant: quia hęrædes mariti non habent neceſſariò ſupportare onera matrimonialia, quod patet dupliciter. Primò: quia matrimonium amplius non eſt, ſed ſolutum eſt, igitur etiam ceſſant onera matrimonialia, conſequentia eſt nota. Secundò probatur: quia non tenentur alere ipſam relictã, quod eſt vnum ex oneribus matrimonialibus: qa ſtatim pñt ei dotem aſſignare, & ſic erũt abſoluti ab ea, vel poſſunt ei dare pignus, uel rẽ obligatam pro dote. Et ſic habent uiam euadendi neceſſitatẽ ſupportandi onera matrimonialia, & per ꝯſequens minor uera. Tertiò: quia gener debebat habere doẽ in ſupportationem onerum matrimonialium, quam quia nõ habebat, io fructus recipiebat poſſeſſionis pro dote. Mñ ſoluto matrimonio ceſſat eſſe dos id, quod ſocer debebat genero, & non eſt amplius dos id, quod debet hęredibus mariti, igitur in hæredibus non habet illa ratio locum, quæ in genero erat. Modò hæc ratio illius opinionis eſt nulla: quia deficit in quatuor. Primo: q in maiori præſupponit falſum in hoc, quod inſinuat, quod genero id, quod dictum eſt licere genero, licuit ei ex priuilegio Papæ vel iuris canonici, uel ciuilis, quaſi ex diſpenſatione habuerit. Hoc inquam inſinuat prædicta opinio in uerbis ſuis, ut patet intuenti, illud autem ſuppoſitum eſt falſum, ut patuit in præcedenti concluſione in ſolutione primi argumenti. Secundo deficit in eadem maiori, in eo quòd prætendit, quòd cauſa, cur licuit illud genero, fuit ſupportatio onerum matrimonialium inſiſtendo in ratione illius ſupportationis, alioquin ſi uoluiſſet, quòd

illa

illa ratio eſſet ulterius reducenda ad rationem intereſſe, quod patitur gener : tunc dixiſſet, quòd illa ratio etiam haberet locum in hæredibus generi, quos etiam contingit pati intereſſe ex carentia dotis promiſſæ genero, ut patebit. Modò oſtenſum eſt in ſexta concluſione, quòd illa ſupportatio non eſt cauſa, cur illud licuit genero : niſi pro quanto ulterius reducitur ad intereſſe, & per illos duos defectus patet ſolutio argumenti illius opinionis quantum ad maiorem eiuſdem. Tertiò deficit in minore : quia dato quòd non habeant neceſſariò onera matrimonij aliæ ſupportare, quæ gener habebat : tamen ſtat, quòd ita bene patiantur aliquod intereſſe ex carentia eius rei, quam ſocer genero promiſerat : & non dedit, ſicut gener patiebatur. Modò ratio fundamentalis, cur genero id licuit, fuit intereſſe ſuum. igitur eadem ratio poteſt inueniri in hæredibus eiuſdem, & ſic idem eis licebit, & per iſtum defectum patet reſponſio ad duas primas probationes minoris. Nam licet illud debitum deſinat habere rationem, vel nomen dotis; non tamen deſinit habere rationem debiti ; ex cuius ſolutionis dilatione creditor, vel eius hæredes patiuntur intereſſe. igitur poterunt ratione illius aliquid percipere ultra debitum. & per hoc patet reſponſio ad tertiam probationem minoris, & ita prædicta ratio eſt nulla. Tertia pars concluſionis, ſcilicet quòd etiam non ſit vera, probatur, quia vbi eadem ratio, ibi eadem licentia, ſed ratio, cur licuit genero, fuit intereſſe, gratia cuius refundendi licuit ſibi tales fructus percipere ſaluis circunſtantiis in concluſione de intereſſe poſitis, & aliàs non licuiſſet ſibi. Modo contingit æque hæredes eius pati intereſſe cum ſimilibus debitis circunſtantiis, igitur idem eis licebit, quorum tamen circunſtantiarum ſi aliqua deeſſet, non licebit eis, ſicut nec genero licuiſſet. Minor eſt nota, quis enim dubitat, quin contingat, & poſſibile ſit, quòd ſi hæredes generi haberent mille flor. debitos genero a ſocero, ipſi ſtatim de illis mercarentur, & annuatim veriſimiliter lucrarentur vltra 50. flo. vel emerent prædia, ex quibus leuarent annuatim fructus tanti ualoris, quod tamen lucrum eis ceſſat, pro cuius lucri ceſſantis refuſione (aliis circunſtantiis requiſitis concurrentibus) licitè poſſunt percipere fructus prædictæ poſſeſſionis, ſicut genero licuit in quinta concluſione & ſexta. vel etiam ſi nulla poſſeſſio fuiſſet a ſocero genero pignorata : ſed tantum cautio præſtita cum obligatione annuatim dandi de illis mille 50. flo. ſicut genero licuit in caſu ſeptimæ concluſionis recipere 50. flo. quarta pars patet ex tertia iam prolata. Tertium dubium. Ex quo dictum eſt, quòd genero, cui ſocer differt dotem debitam, licitum eſt recipere fructus poſſeſſionis ſibi pignoratæ, non computando eos in ſortem : dubitatur, an illud idem, quod licuit genero reſpectu ſoceri : etiam licitum ſit mulieri relictæ poſt mortem mariti : & hoc reſpectu hæredum mariti. Nam ſicut ſocer debebat genero dotem, & cum differret ſoluere, gener poterat interim fructus poſſeſſionis pignoratæ recipere. ſic mortuo marito, etiam ſi ſocer ſoluat dotem genero, hæredes mariti debebunt reſtituere dotem mulieri. & ſi differant dare, & pignorent ei aliquod prædium, vel poſſeſſionem, an tali mulieri liceat fructus illius recipere ſine computatione in ſortem: Ad hoc ponitur.

Nona concluſio. Quamuis quidam dicant, mulieri relictæ non licere illud reſpectu hæredum ſui mariti, qui obligati ſunt ſibi reſtituere dotem, quod licuit ſuo marito, ſcilicet genero reſpectu ſoceri : tamen illa opinio non videtur rationabilis, neque vera. immo id, quod genero in obligatione dotis licuit reſpectu ſoceri in caſu quintæ, ſextæ, & ſeptimæ concluſionis : etiam mulieri in obligatione dotis licet reſpectu hæredum mariti ſibi obligatorum dotem. Prima pars concluſionis probatur. Nam Innocen. & Hoſtienſis dicunt, quòd mulier vſuram committeret, ſi id agere vellet, vnde dicunt conſequenter conſulendo mulieri relictę, quòd debeat eſſe cauta in hoc, quòd ab hęredibus mariti non debeat pro dote ſibi reſtituenda recipere aliquam poſſeſſionem in pignus, vel aliam rem in obligationem, & ſic expectare ſolutionem dotis. Nam hoc faciendo ipſa non poſſet licitè fructus poſſeſſionis recipere : niſi computando eos in ſortem : & ſic extenuaretur ſors dotis, ſed debet facere dari dotem ſibi debitam, uel talem poſſeſſionem dari in ſolutum : & ſic fructus poſſeſſionis erunt ſui : ipſa poſſeſſione tanquam dote ab hæredibus reſtituta remanente ſibi ſalua in ſua integritate. Secunda pars concluſionis probatur. Nam ratio illius opinionis eſt iſta : aſſumendo maiorem rationis tactæ in concluſione præcedenti & minorem talem, ſcilicet illa cauſa non habet locum in muliere relicta reſpectu hæredum mariti : ſicut habuit in genero reſpectu ſoceri. igitur. Minor illa probatur tripliciter. Primò, ſicut ibi fuit probata. Secundò : quia mulier non tenetur aliqua onera ſupportare matrimonialia : cum matrimonium ſit ſolutum : ſicut tamen gener tenebatur, igitur. Tertiò probatur, ſicut ibidem fuit probata. Modo hæc ratio eſt nulla : quia deficit in quattuor. Primò & ſecundò in maiore, & hoc duobus defectibus ibidem aſſignatis. Tertiò in minore eodem modo, ſicut ibidem dictum fuit. Nam ſtat, quòd vidua, vel relicta ex carentia dotis ſibi ab hæredibus debitæ patiatur intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis : quia ſi haberet, poneret pecuniam ad negocium licitum, vel mercantias, vel emeret prædia, prout ibidem de hæredibus reſpectu ſoceri fuit dictum. Quartò deficit eodem defectu, ſicut ibidem fuit dictum, & per conſequens patet illam rationem eſſe nullam. Tertia pars concluſionis probatur, ſicut probata eſt tertia pars concluſionis præcedentis: & ſimiliter quarta pars probatur, vt ibidem. Quis enim dubitat, quin ſi illa bona vidua, vel relicta mulier patiatur intereſſe eo modo, quo maritus eius patiebatur, & adſint ſingulæ circũſtantiæ: ita liceat ſibi id, ſicut licuit marito ſuo: & ſicut non licuit id marito, ſi aliqua circunſtantiarum requiſitarum deeſſet, ſic etiam mulieri non licebit. quæ autẽ illæ ſint, patuit ſatis in q. 30. de intereſſe. & in 31. de pœna. Quartum dubium & bimembre. Si rector, vel rectores ciuitatis ederent tale ſtatutum; quòd quicunque hæredes mariti mortui detinent poſt annum a morte mariti computando dotem relictę debitam teneantur dare alimentum vxori dotatæ, & maxime 2. denarios pro libra quolibet menſe, an liceat relictæ recipere ab hærede huiuſmodi denarios. Et ſecundo, an rectoribus ciuitatis licuerit edere tale ſtatutum citra incurſum excõmunicationis maioris. Ad hoc du-

bium reſpondetur per tres concluſiones, quarum duæ primæ reſpiciunt primam partem dubij, alia ſecundam partem dubij: eſt ergo.

Decima concluſio. Si relicta accipit illos denarios pro ſuo intereſſe, quod in rei veritate patitur pp carentiam dotis ſibi debitæ, licita eſt ſibi illa receptio, ſaluis tamẽ conditionibus requiſitis ad receptionem intereſſe tactis in q. 30. & ſi aliqua harum defecerit, non eſt ſibi illa receptio licita ratione intereſſe.

Vndecima cõcluſio. Si relicta accipit illos denarios non pro illo intereſſe, eo q nullum patitur, uel non tantum, attamen accipit nomine pœnæ legalis, quam ſibi lex illa municipalis applicat, licita eſt illa receptio, ſaluis tamen conditionibus requiſitis ad recipiendum qd nomine pœnæ tactis in q. 31.

Duodecima concluſio. Si ſtatuentes id ſtatuerunt tanquam pœnam, licitè id egerunt citra incurſum excommunicationis, dummodo adſint conditiones requiſitæ ad ſtatuẽtes pœn. in legalem tactæ in quæſt. 31. Patet ratione ibidem tacta, & ſi licitè egerunt, non incurrerunt excommunicationem maiorem: quia illa nõ niſi pro uero mortali incurritur uerè & in foro animæ. Secus ſi in fraudem uſurarum id ſtatuiſſent, & per conſequens contra conditionem primam tactam in quæſt. 31. concluſione 10. quia ex quo in fraudem uſurarum feciſſent, mallent, quòd debitores non ſoluerent debitum, & ſic incurrerent pœnam, eo quòd pœna eſt forte ſibi uel ſuis applicanda, puta: quia ipſimet mutuauerunt, vel mutuaturi ſunt, & ſic lucraturi tale lucrum. Nam tunc peccarent mortaliter, & incurrerent excommunicationem maiorem, per clementinã. ex graui. de uſuris. ubi diſponitur, quòd ſtatuentes, q uſuræ ſoluantur, aut ſolutæ non repetantur, incurrũt excommunicationem maiorem ipſo facto. Et per illas tres concluſiones contradicitur opinioni Ioan. de Imola ſuper cle. ex graui. de uſuris. dicentis, quòd uxori relictæ non liceat prædictos denarios recipere, & quòd ciuitati non licuerit edere tale ſtatutum, immo quòd incurrunt excommunicationem maiorem. Quintum dubium. Si gener nondum conſecutus dotem a ſocero ſibi debitam, mutuo reciperet a Ioanne hoc pacto mille, quòd Ioannes ſolutionem illorum mille ſibi debitorum acciperet a ſocero illius generi, & gener admitteret Ioannem ad perceptionem fructuum poſſeſſionis ſibi pignoratæ a ſocero, donec ſocer ſoluiſſet Ioãni dotem debitam genero, an liceret Ioanni illos fructus percipere, ſicut licuit genero. Ad hoc reſpondetur per duas ſequentes concluſiones.

Decimatertia concluſio. Si Ioannes ex charitate mutuaret genero prędicta mille, & non motus propter lucrum fructuum obtinendorum ultra ſortem, & gener etiam Ioanni liberaliter ex amicitia donaret fructus, licitè poſſet Ioannes illos fructus percipere. Patet ex dictis in quæſt. vigeſimanona. ſaluis tamen circunſtantijs ibidem poſitis debentibus concurrere ad hoc, q mutuator licitè poſſit recipere a mutuatario aliquid per modum doni.

Decimaquarta concluſio. Si etiam gener nõ per modum doni liberalis donaret illos fructus Ioanni, nec Ioannes ut ſic reciperet eos, adhuc licitum eſt Ioanni illos fructus percipere eo modo, quo genero licuit, non obſtante opinione & ratione quorundam in contrarium. Prima pars probatur. Nam genero licuit propter intereſſe, quod patitur ex carentia dotis ſibi a ſocero debitæ (cui eam cenſetur mutuaſſe) igitur ſi Ioãnes etiam patiatur intereſſe in carendo illius mille, quæ mutuauit genero, poterit a genero etiam fructus aliquos recipere in tanta quantitate, quantum eſt intereſſe. Saluis tamen circunſtantiis requiſitis ad recipiendum quid licitè ratione intereſſe tactis in quæſt. 30. quarum una fuit, quòd Ioannes deberet malle carere illis fructibus & retinere ſuam ſortem, quàm mutuare, & lucrari illos fructus: attamen pietate ſubueniendi genero motus mutuat ſibi, & ut ſe ſeruet indemnem, accipit illos fructus pro intereſſe, & ſic de aliis circunſtantiis. Secunda pars probatur: nam Guilelm. tenet contrarium, ſimiliter & Bald. in C. de uſur. ſuper rubricam, & ratio eius eſt: quia quòd hoc licuit genero fuit: quia fuit maritus, & ſic ſupportans onera matrimonialia, & Ioannes non eſt talis. Modò quotieſcunque perſona eſt immediata cauſa priuilegij, tũc mutuata perſona mutatur priuilegium. Modò illa ratio eſt nulla: quia præſupponit falſum, ſcilicet quòd gener hoc habeat inquantum maritus, uel ſupportans onera ſiſtendo in illa ratione, ſed hoc habuit ratione intereſſe, quod patitur, quod intereſſe æquè poteſt locum habere in non marito, ſcilicet in Ioanne, nec eſt uerum, quòd maritus hoc habeat in priuilegium: immo hoc de lege communi habet tam ipſe, q̃ quicunque alius ſimili modò patiens intereſſe.

QVAESTIO. XXXVI.

Vtrum ad mutuationem uſurariam requiratur, quòd incrementum vſurarium, vel temporale commodum, quod re uel ſpe conſequitur mutuator uſurarius, conſequatur a mutuatario, uel ab aliquo alio loco ipſius, hoc modo, ſcilicet quòd mutuatarius uel alius incipiat carere tali temporali, & qđ prius habuerit illud. Vel ſub aliis terminis, an oporteat, quòd mutuatarius, uel aliquis alius damnificetur in hoc, quòd mutuator aſſequitur incrementum uſurarium.

Concluſio reſponſiua eſt, q non requiritur. Nam ſufficit, q mutuator re, uel ſpe ↄſequatur aliquod tpale cõmodum, non curando a quocunque id ↄſequat, & ẽt nõ curando, an id prius fuerit in rerũ natura, uel non, & an fuerit in dominio mutuatarij, vel alterius, & an incipiat mutuatarius carere aliquo temporali, quod prius habuerit, & ſic contingat eum damnificari vel non. Aſſumptum probatur dupliciter. Primò. Nã Chriſtus ait Luc. 6. Mutuũ date nihil inde ſperantes, uolens indiſtinctè, q ſi quid ſeparetur temporale, pp qđ fieret mutuatio, eſſet vſuraria. Modò non ait, nihil a mutuatario ſperantes, ſed ait, nihil inde. i. de mutuatione. Iõ ſi quod temporale commodum per mutuationem cõſequitur re, vel ſpe, ad quod mutuatio fuit ordinata, vndecunq; id obtineatur, nihilominus erit mutuatio vſuraria. Secundò probatur: quia in ſequentibus octo exẽplis eſt mutuatio uſuraria, & tamen in eis nõ conſequit̃ re, uel ſpe uſurarius aliquod temporale commodum a mutuatario, quo ille carere incipiat.

Primũ exẽplũ. Petr⁹ rogat Paulũ, vt ſibi mutuet. Paul⁹ ↄſentit ñ tñ niſi adiecto pacto, q Petr⁹ emere dẽat ab eo

quaſdam

quaſdam res non bene, uel facili uendibiles, utputa Paulus habet aliquas res ſteriles, quas non bene poteſt uendere, aut habet antiquos currus, bigas, collipendia, & frena, vel huiuſmodi, aut habet ius exigendi debita a quibuſdam debitoribus non bene potentib. ſoluere, & natis fallere, quod ius uendere uult Petro. In hoc inquam exemplo mutuatio Pauli eſt uſuraria, & hoc in duobus caſibus: quia non ſolum in caſu, quo Paulus uendendo Petro huiuſmodi res pro pluri precio quàm ualeant, ideo ſibi pro pluri uendit: quia, ſcilicet ei mutuauit. Sed etiam in caſu, quo uenderet ei ꝓ digno & iuſto precio. De primo inquam caſu patet, ꝙ eſſet uſuraria mutuatio: quia mutuat propter aliquid habere ultra ſortem mutuatam. ſ. propter illud plus, ꝓ quo uendit ſibi res adiectas in pacto. Nec exemplum datum in illo caſu eſt de concluſione reſponſiua, ſed in ſecundo caſu. Nam uenditorem inuenire emptorem rerum ſuarum, quas uendere deſiderat, eſt quid temporale æſtimabile precio. igitur Paulus mutuans tali pacto, ut Petrus emat ab eo res prędictas, mutuat propter aſſequi temporale aliquod æſtimabile precio. Antecędens probatur dupliciter. Primò: nam uenditor ſæpe dat merces ſuas remiſſiori precio, quàm ualeant, donando partem ꝑcij emptoribus, ut emant: illam autem donationem non facit, niſi propter temporalem utilitatem, quę non alia eſt, niſi illa. ſ. ut habeat emptores rerum ſuarum. Secundò: quia communiter venditor remiſſius dat merces ſuas, quando emuntur in magna quantitate, quàm ſi in parua emerentur. Hoc autē non eſt, niſi quia diſtrahere merces eſt ſibi temporale commodum, igitur. Differunt tamen mutuatio Pauli in primo caſu & in ſecundo: quia licet utraque ſit uſuraria: tamen in ſecundo non tenetur aliquid reſtituere Petro eo, ꝙ nihil ab eo recepit, quod Petrus prius habuerit, & quo carere inceperit, quin æquiualens ei aſſignauerit, & ſic eum non damnificauit, ſed in primo caſu tenetur ei reſtituere illud plus, pro quo uendidit ei res prædictas, & hoc duplici iure. Primò: quia illud plus accepit ratione mutui, & ſic eſt uſura, igitur ſubiacens reſtitutioni. ſecundò etiam: quia uendidit rem plus iuſto precio, quod autem eſt plus iuſto precio, tenetur uenditor reſtituere: etiam ſi ſit citra dimidium iuſti ꝑcij, & hoc in foro animæ. Attamen in primo caſu debet Paulus tantundem erogare pauperibus quanti ꝑcij æſtimauit hoc, quod eſt inueniſſe emptorem rerum ſuarum, hoc enim fuit uſura.

Secundum exemplum. Mercator, vel uenditor aliquarum rerum mutuat alicui non adiecto pacto, quo obliget eum, ut a ſe emat merces potius, q̃ ab alio: attamen principaliter in illum finem facit, ut talis potius ad eum declinet in emptionibus rerum ſuarum, quàm ad alium uenditorem: etiam ſi illæ res ſint aliàs bene, & non difficulter vendibiles, ut in primo exemplo, & etiam dato quòd uendat ei pro iuſto precio. In tali caſu mutuatio eſt uſuraria, & probatur, ſicut probatus eſt ſecundus caſus primi exempli. Et tñ in tali exemplo mercator ipſum incrementū uſurariū nō recipit a mutuatario, ſic ꝙ mutuatarius id præhabuerit, & nūc incipiat eo carere, nec mutuatarius in aliquo damnificat.

Tertium exemplum. Doctor mutuat ſcholari principaliter illa intentione, ut acquirat beneuolentiam illius ſcholaris, non quidem ibi ſiſtendo: quia hoc eſſet licitum, ut dictum eſt. q. 29. ſed ulterius ordinando illam beneuolētiam in lucrum tēporale. ſ. quatenus ille uiſitet ſcholas eius, ut ſic augeatur numerus auditorum, & ſic aucto numero augeatur fama, & per conſequens ſtipendium temporale, propter quod finaliter & principaliter mutuauit. Et tamen in tali exemplo ipſum incrementum uſurarium non recipit de ſcholare mutuatario, ſic quòd ſcholaris mutuatarius illud præhabuerit, & nunc incipiat carere illo, nec mutuatarius in aliquo damnificatur.

Quartum exemplum. piſtor mutuat Petro principaliter illa intentione, ut panes ſuos pinſi faciat apud eū, non apud alium, ut ſic habeat precium piſturæ, etiam ſi non accipiat niſi condignum precium ab eo. In quo exemplo etiam piſtor non recipit aliquid a Petro, in cuius carentia Petrus damnificetur. Nam & ſi recipiat precium piſturæ tamen econtra, piſtor Petro condignas operas impendit pro eodem.

Quintum exemplum. Molitor mutuat piſtori principaliter illa intentione, ut frumenta ſua apud eum molat, ut ſic ipſe habeat preciū molituræ, ēt ſi non accipiat, niſi iuſtū preciū, & de hoc dic ut de præcedenti.

Sextum exemplum. Si Paulus habens frumentum, quod timet ſibi perire, ſi diutius ſeruaretur, mutuet illud Petro, qui ſtatim eſt ipſum cōſumpturus, motus tamen principaliter ideo, ut recipiat futuro tempore aliud, quod eſt tantummodo æqualis ꝑcij tempore redditionis: tamen eſt diutius manſurum. In hoc inquam caſu eſt mutuatio uſuraria, etiam ſi mutuator non fuiſſet ſuum frumentum diutius retenturus, & ſic conſecuturus lucrum, quo iam priuetur per mutuationē. Immo mutuator ēt conſumpſiſſet ſtatim in illo precio ſi non mutuaſſet. Secundò circa hoc exēplū dic diſputatiuè, ꝙ ēt ſi non intendat ſe habiturū frumētū diutius manſurū, ſed tm̄mū æqualis durationis, uel ſi erit maioris durationis: tñ non inquantū tale ipſum appetit habere, eo ꝙ qñ reddet, ſtatim illud ꝯſumet, anteq̃ pereat, illud aūt qd mutuat, nō ita ſtatim pōt ꝯſumere, quin pereat, & ſic ſolū intendit principaliter vitationē ſui dāni. Et in primo dicto huius ſexti exempli ꝯdicitur opin. Ioā. de Lignano, qui ꝯriū aſſerit dicēs, ꝙ in primo caſu nō eſt uſura, niſi eſſent circūſtantię uſurę mētalis, puta ſi crederet plus valiturū, vel niſi id, qđ mutuaret, eēt putrefactum & parū valens. In ſecundo dicto ꝯdicit ēt multis aliis, ſed hoc nō obſtāte prædicta duo dicta ſtāt in veritate. Primū probat. Nā ſi Paulus vult frumentū exiſtens ęquale in qualitate & ꝑcio tpe redditionis hēre loco frumēti mutuati pp hoc principaliter: qa reddendū eſt diutius māſurū, q̃ id qd mutuat, qd eſſet ſtatim peritturū, q̃uis ſi ēt reddēdū debet et vēdi tpe redditionis nō eſſet pluris ꝑcij, q̃ fuerit frumētū mutuatum, ergo intēdit aliqđ cōmodū tēporale ꝯſequi ex mutuo. nō obſtāte ꝙ frumētū reddendū nō plus ualeret in precio tpe quo redditur, q̃ valuerit frumentū mutuatum. Nam ex quo reddendū eſt diutius manſurū, ēt natum eſt aliquam maiorem bonitatem & vtilitatē afferre Paulo, q̃ frumentum mutuatum natum fuerit ei afferre. Et confirmatur: quia etiam ipſe Ioan. de Lignano addit dicens. Niſi eſſent circunſtantiæ &c. Nam talis circunſtantia eſt hic. Ex quo enim principaliter mouetur, vt ſe habeat frumētū diutius manſurū, ergo mouet principaliter vt ſe habeat melius frumentum, ſecus ſi non

principaliter moueretur, ut rehaberet frumentum diutius manſurum, ſecundùm quod tale, eo ꝙ nõ curaret, an illud eſſet diutius manſurum, puta: quia intendit ipſum tempore redditionis ſtatim conſumere, tunc enim poſſet contingere, ꝙ non eſſet uſura, & etiam quòd eſſet uſura: ut in probatione ſecundi dicti ſtatim iam dicetur. Secundum autem dictum (cuius contradictoriũ magis uideretur uerum, quàm contradictorium præcedentis dicti) probatur ſic. Nam Paulo non perire frumentum ſuum, quod aliàs natũ eſt perire, eſt quid æſtimabile precio, adeo ꝙ ſi poſſet cum vno, vel duobus ſolidis facere, ꝙ nõ periret ſibi, ipſe id ageret, ergo ſi principaliter mutuat ad hoc, ut non pereat ſibi, erit uſuraria mutuatio. Confirmatur. Nam illud damnũ, quod intendit uitare per mutuationem non eſt damnum iniuſtum: quia naturale eſt, igitur ſi mutuet principaliter propter illius damni uitationem: erit uſuraria mutuatio, tenet conſequentia ex dicendis in ſequenti quæſtione. Et ſi arguatur, Mutuans poteſt velle uitare intereſſe damni emergẽtis, ut patuit quæſt. 30. igitur mutuans frumentum poteſt intendere, quòd uitet deſtructionem ſui frumenti, quod aliàs ſibi periret. Dicendum, antecedens eſt verum de intereſſe emergenti ex mutuo, hoc autem intereſſe emergit ex natura, & non ex mutuo: immo mutuans conatur illud per mutuum uitare. Dico autem notanter in ſecundo dicto, ſi principaliter intendit uitationem prædicti damni. Nam ſi non intendit hoc principaliter: immo principaliter mutuat propter bonum proximi petentis mutuum: ſecũdariò autem propter uitationem damni, puta cum uult mutuare incidit ei illa uitatio damni, & propter eam eo libentius mutuat: non tamen omitteret mutuationem, etiam ſi non ſubeſſet uitatio damni: immo ſi uitatio damni eſſet cauſa, ſine qua non mutuaret, dummodo tantum eſſet ſecundaria, adhuc mutuatio propter eam facta non eſſet uſuraria: quia adhuc maneret gratuita, ut probabitur a ſimili de collatione beneficij eccleſiaſtici in fine octaui exempli. Quia tamen plures tenerent probabiliter contrarium ſecundi dicti, ſcilicet ubi principaliter mutuaret propter ſolam uitationem damni prædicti, dicentes etiam tunc non eſſe mutuationem uſurariam, ideo ne ſim ille, de quo dicitur. Qui nimis emungit, elicit ſanguinem. Ideo non omnino reſiſto, ſed tamen quod dictum eſt habet apparentiam & diſputationem, atque etiam tutius eſt. Circa tamen iſta nota caſum, in quo quis licitè poſſet mutuare uetus frumentum uolendo ſibi reddi nouum in maiori mẽſura quàm fuerit uetus, & hoc in recompenſam præiudicij, quod aliàs mutuans uetus pateretur, ſi duntaxat in æquali quantitate menſuræ ſibi nouum reſtitueretur, ut puta: quia frumentum uetus iam aruit, & ſic ultra non diminuitur ſicut nouum, quod cum nõdum aruerit, diminuetur in tempore, & etiam uetus, ſi non ſit putrefactum, plus ualet, quàm nouum, de hoc etiam dicetur in quæſtio. 38. in fine. Dicitur autem notanter in principio huius ſexti exempli, Petro, qui ſtatim eſt ipſum conſumpturus. Nam ſi Petrus non eſſet ſtatim conſumpturus, ſed retenturus, & per conſequens incurſurus damnum, tunc Paulus adhuc grauius peccaret: quia præter hoc quòd mutuatio eſſet uſuraria, etiam damnificaret Petrum, ubi ſi mox Petrus conſumeret frumentum, non ſic damnificaretur. Et confirmatur. Nam ſi uenderet Petro tale frumentum ueriſimiliter credendo, quòd antequam Petrus poſſet conſumere, aut diſtrahere ipſum periret ſibi, uel aliàs notabiliter in precio deſcenderet, ut puta ſcit quàmtocius ſuperuenturam maximam copiam frugum ſimilium, ob quam deſcenderet precium: Paulus ſecundùm probabilem opinionem non excuſaretur a peccato, ut patebit in quæſt. 62. Item ſextum exemplum etiam ſic probatur: quia ſi quis haberet pecuniam, quam timeret futuro tempore minus ualituram per ſtatuta legis poſitiuæ uel domini terræ, & mutuaret eam alicui hoc pacto, ut ſibi reddatur in æquali precio, in quo eſt cum ab eo datur, dicit Alexand. de Ales multis uideri quòd hoc ſit illicitum & uſura, igitur etiam ſic eſt in prædicto ſexto exemplo. Et quamuis etiam idem dicat, quòd econtra multis uideatur, quòd non ſit illicitum, qui habent pro fundamento, quòd mutuans non intendit lucrum, ſed tantum damni uitationem: tamen illud non concludit, ut patuit, & etiam patebit infra quæſt. 62. in ſimili de uẽdente mercem, quę in precio ueriſimiliter quàmtocius decreſcet. Nec eſt verum, quod dicunt, quòd qui uitat damnum ſuum, non facit iniuriam proximo ſuo, nec lædit eum. Nam uerum eſt, ꝙ uitando damnum ſuum inquantum hoc facit, non lædit proximum, ſed quando uitat damnum ſuum, & hoc mediante illatione damni proximo, facit ei iniuriam, ſi enim eſt leo me inuaſurus, nec euadere poſſum, niſi te poſito loco mei, non ob hoc excuſabor, ꝙ damnum meum uitare volo.

Septimum exemplum. Si Paulus mutuat Petro hoc pacto adiecto, quòd Petrus ſit obligatus ad remutuandum Paulo futuro tempore, hoc exemplum probant aliqui ſic: quia quamuis mutuatarius ſit naturali obligatione obligatus mutuatori ad antidora, ut ſcilicet ſibi indigenti pariformiter remutuet: tamen non tenetur ſibi obligatione ciuili, ita quòd eum ad hoc cogere poſſit, ſed ſi ducit hoc in pactum, ſcilicet promittendo remutuare, ex hoc inſurgit ciuilis actio, qua mutuans poteſt cogere mutuatarium, ut ſibi remutuet, & ſic recipit ultra ſortem aliquid. ſ. illam obligationem ciuilem. Sed hæc probatio non uidetur ualida. Nam quamuis in foro animæ mutuatarius, qui promiſit, remutuare, teneatur ad remutuandum iuxta promiſſa, non ſolum ſi iuraſset, ſed etiam ſi ſimplici uerbo promiſit: intendens illam promiſſionem ſeruare: quia apud Deum etiam promiſſio ſine iuramento facta ligat: tamen in foro exteriori non poteſt ad illud cogi per iudicem, quia excipiendo poſſit elidere actionem actoris, & inanem eam facere, quod patet: quia etiam ſi iuraſſet, poteſt abſolutionem petere, ſi nondum adeſt terminus ſeruandi promiſſum, & ſic non cogetur. Si etiam non iurauit, poteſt excipere coram iudice, dicendo illam obligationem eſſe uſuram, & per conſequens non teneri ſe ad illam obligationem. Et iudex non poterit iudicare cogendo eum ad obſeruantiam obligationis, ſicut non licet iudici iudicare, ut uſuræ ſoluantur. Aliter igitur ſic probari poteſt exemplum: quia prædicta obligatio eſt res æſt[illegible]bilis precio: quia ſæpe quis daret, & dat pecuniam [illegible]ut haberet, uel habeat ſibi remutuantem, cum in[illegible]ret. Immo hoc exemplum habet ueritatem, ſi etiam Paulus non adducit pactum prædictum, ſed principaliter

ideo

ideo mutuat, ut alius futuro tempore ſibi remutuet. Attamen hoc exemplum non eſt de caſu huius quæſtionis: quia mutuatarius incipit carere aliquo temporali, ſcilicet libertate recuſandi mutuum. Nam non eſt ita liber ad recuſandum mutnum ſicut ſi non promiſiſſet: quamuis illsm obligationem in foro exteriori elidare poſſet, & recuperare libertatem: quia etiam ſi pecuniam aliquam promiſiſſet per modum vſuræ ſe daturum, elidere poſset in foro exteriori exactionem promiſſi, aut ſi dediſſet repetere ſolutum.

Octauum exemplum. Si dominus alicuius agri mutuat ruſtico certam quantitatem pecuniæ ob hoc, ut colat eius poſſeſſionem, pro quo tamen cultu, uult ſibi dare mercedem. In hoc exemplo eſt mutuatio uſuraria in quatuor caſibus. Primus. Si dominus uult aliquo minus iuſta mercede dare ruſtico pro cultura agri, eo quòd ſibi mutuauit, propter partem operarum ruſtici ſine mercede habendarum, quę tamen operæ ſunt res ęſtimabiles precio. Nam ex quo non dat ſufficientem mercedem ruſtico, ſequitur, quòd aliquę operæ ruſticę non ſoluuntur ruſtico. & per conſequens illas ſine mercede impendit domino. & cum dominus hoc intendat intendit lucrum ex mutuo, multomagis quando mutuat ſibi, ut omnino ſine mercede poſſeſſionem ſibi colat. Secundus caſus, ſi dominus uult a ruſtico ſibi reſpondere de aliquo pluri in fructibus, quàm dignum ſit, & hoc propter mutuum impenſum ei. Nam illud plus in fructibus eſt uſura. Tertius, ſi uult, quòd ruſticus propter mutuum ſibi plures, uel diligentiores operas impendat, quàm debeat ſecundùm mercedis quantitatem. Nam illud plus in operis, ual diligentia eſt res æſtimabilis precio. Et illi tres caſus ſunt indubitati, nõ tamen ſunt de caſu huius quæſtionis: quia in eis mutuatarius incipit carere aliquo temporali ſibi debito. Et dixi notanter in tertio caſu, quam debeat ſecundùm mercedis quantitatem. Nam ſi dominus mutuaret ſibi ideo: quia timet, ꝙ niſi mutuet ſibi, ruſticus non adhibebit diligentiam tantam, ad quantam tenetur ratione mercedis, tunc non eſſet uſuraria mutuatio: quia mutuatio fieret ad redimendum uexationem iniuſtam, quod licitum eſt, ut patebit in ſequẽti quęſtione. Quartus verò caſus eſt, ſi dominus nil plus recipit ratione mutui, & de hoc caſu ait Greg. de Arimino, quòd non eſt uſura, quod perſuadetur ab eo & ab alijs quadrupliciter. Primò ſic: quia niſi ſic: maximè ideo quia mutuat ſibi, ut colat poſſeſſionem, aliàs non mutuaret ſibi. & econtra, ruſticus colit ei, aliàs non coleret, quod colere eſt res ęſtimabilis precio. ſed hoc nihil arguit: quia cultura non eſt domino lucrum, eo quòd illam condigna mercede ſoluit, dando ęquiualens pro ea, & ſic nihil ultra ſortem mutuatam recipit. Secũdò ſic per ſimile, poſito ꝙ dominus conducat colonum ad certũ tempus pro iuſto precio, & illud tradat, antequam colonus incipiat operari eidem, poſtmodum nolente colono laborare, niſi dominus mutuet ei certam quantitatem pecunię, dominus mutuat, ut operetur, aliàs nõ mutuaturus. colonus impendit operas, quarum preciũ prius acceperat. equidem in hoc caſu non erit mutuãs vſurarius; quia nil ex tali mutuo lucratur, ſed recipit operas ſibi debitas ex precii ſolutione. Tertiò patet; quia licitum eſt alicui detinenti contra iuſtitiam poſſeſſionem ſibi debitam mutuare, & hoc in illum finẽ; ut recuperet poſſeſſionem, uel ſaltem fructus eius etiã ultra ſortem mutuatam, ut patet in c. 1. de uſuris. igitur etiam ſic erit hic de domino reſpectu coloni. Quartò ſic. Si tu occupaſti rem meam, uel per potẽtiam tuã uim facis mihi in rebus meis, uel non reſtituis mihi rem per me tibi mutuatam, locatam, uel commodatã, nec uis deſiſtere a violentia, nec etiam reddere rem reddendam, niſi mutuem tibi mille, quo facto uis deſiſtere, uel reſtituere debitum, & ego ideo tibi mutuem, ut deſiſtas, uel reddas, non committo mutuationem uſurariam: quia nihil lucror, ſed redimo uexationem, & nil acquiro, niſi quod aliàs mihi debebatur, & forte cũ hoc patior intereſse lucri ceſsantis: quia cum illis mille ſuiſsem lucratus aliquid. Sed circa illum octauum caſum diſtinctius uidetur loquendum. Nam quamuis uera ſit opinio Gregorii in caſu, quo colonus ante mutuationem tenebatur colere agrum, & nunc non uult colere, niſi ſibi mutuetur. Nam tunc dominus nihil ſibi indebitum lucratur, ſed tantum redimit vexationẽ. & de hoc latius in ſequenti quæſtione patebit. & ſolũ in hoc caſu procedunt tres ultimę perſuaſiones, ut patet intuenti eas, & per conſequens patet ſolutio earundem. Sed non eſt uera, quando colonus ante mutuationem non tenebatur colere agrũ, ſed liber erat ad ſubeũdum culturam, uel non, dominus autem ei mutuauit principaliter, ut eum ſibi obligaret ad colendum agrũ, & ſic per ſuam mutuationem adeptus eſt obligationẽ coloni. Hæc autem obligatio eſt res æſtimabilis precio adeo ꝙ mutuatio redditur vſuraria, quæ propter eam acquirẽdam exercetur, quod probatur: quia dominus ſæpe ultra mercedem culturæ daret aliquantulam pecuniam, ut poſset habere colonum, eo ꝙ omnes, uel quaſi omnes coloni locauerunt operas ſuas alijs, & ita difficulter poteſt habere colonum. Secundo probatur idem. Nam non dubitatur apud doctores, quin ſit mutuatio uſuraria, ſi quis mutuet cum pacto, quo obligat mutuatarium, ut alia uice ſibi uelit remutuare, cum indigeat, & hoc quia obligatio remutuandi eſt res ęſtimabilis precio: quia ſæpe quis daret pecuniam, ut inueniret mutuantem ſibi. hic tamen caſus non eſt de caſu præſentis quęſtionis, ſicut nec præcedens exemplum. Et dixi notanter, quando dominus ei mutuauit principaliter, ut eum ſibi obligaret. Nam non eſset uſura, ſi principaliter mutuauit in bonum ruſtici non ſibi in adeptionem obligationis culturæ. puta: etiam ei mutuaſset, ſi ſciuiſset eum non culturum ſibi agrum, attamen ſecundariò ex hoc mouetur ad mutuandum, ſperans, ꝙ eum habebit beneuolum, ut ſibi potius, quàm alteri colat pro iuſta tamen mercede, & ſic illud ſecundariò mouens non cauſat volitionem mutuandi, ſed tãtum promouet, immo non auderem condemnare factum illud in caſu, quo etiam illa obligatio eſset cauſa ſine qua non, dummodo ſolum eſset ſecundaria cauſa. Nam ſi eſset cauſa, ſine qua non: dũmodo ſolum ſecũdaria, ſicut poſſibile, eſt illa duo ſimul ſtare, adhuc uideretur mutuatio gratuita; quia collatio beneficij eccleſiaſtici eſt gratuita cenſenda, quæ principaliter ſolũ fit propter ſpiritualem idoneitatem perſonæ ad gloriã Dei, & eccleſiæ vtilitatem, & ſecundariò fit propter cõſanguinitatem, uel obſequia, etiam ſi illa ſecundaria intentio eſset cauſa, ſine qua non declinaſset patronus, uel collator ad illam perſonã potius, quàm ad aliam,

que

quæ fuiſſet æquè idonea. ſecus vbi ad minus idoneum declinaret propter obſequia, uel cóſanguinitatem. Ná illicitum eſt in rebus eccleſiaſticis præferre minus idoneum magis idoneo ſecundùm tutiorem opinionem, etiam ſi minus idoneus ſit ſufficienter idoneus. & intelligo de idoneitate omnimoda reſpectu beneficij, uel officii eccleſiaſtici, non de idoneitate in ſanctitate. Ná aliquando minus ſanctus poteſt præferri magis ſancto in collatione beneficii, ſi magis ſanctus ſit in alijs requiſitis ad beneficium eccleſiaſticum inhabilis, ubi tamen minus ſanctus ſit habilis ad exercendum tale officium, ſed de hoc latius in tractatu de ſimonia, & de cótraria opinione an ne eſſet defenſabilis. Ad argumentum autem primum Gregorij dicendum, negádo maiorem. Nam in caſu, quo diximus, dominum peccare, nó dicimus, ꝙ ideo peccet: quia mutuet propter culturam, ſed ideo quia mutuat propter habere obligationem a ruſtico, ut ſubeat culturam, quæ obligatio eſt quid diſtinctum a cultura & æſtimabile precio ultra eandem, eo quòd ſæpe quis daret ultra mercedem códignam culturæ aliquam pecuniam, ut in prompto haberet aliquem, qui ſibi coleret.

Ex prædictis ſequitur, ꝙ Petrus peccat peccato uſuræ, qui Paulo uineatori mutuat peccuniam natiuitatis Chriſti, uel paſcæ, uel pentecoſtes ſuper uinum leuádum per uineatorem in autunno futuro, & adueniente autunno conueniunt Petrus & Paulus, & computát & inueniunt, ꝙ Petrus mutuauit Paulo. 30. flo. pro quibus Petrus a Paulo exigit tria plauſtra uini, quæ tunc ualét bene. 36. flor. ita ꝙ ſi Petrus uellet ea emere, etiá pro prompta pecunia oporteret eum dare de communi foro. 36. flo. Nam tunc Petrus cum nullum intereſſe poſſit allegare veraciter, ut ſupponitur, non præſumitur ualorem ſex flor. quem exigit ultra ualorem. 30. flor. exigere niſi pro hoc, quòd ante terminum dedit. 30. flor. & ſic eos mutuaſſe cenſetur. Quod ſi in foro conſcientiæ dicat, ſe tantundem & amplius intereſſe ſuſtinuiſſe, agat cófeſſor ſecum, ſicut in quęſtione. 30. dictum eſt. Quod ſi dicat, nó ſe illos 30. mutuaſſe Paulo, ſed ut precium ei dediſſe pro uino futuro in quantitate trium plauſtrorum, quod ſibi loco. 30. flor. debet dari, & ſic nó eſt mutuum: quia idem in genere debet reſtitui in mutuo, túc ſi fuit veriſimile, quòd tria plauſtra tunc temporis eſſent ualitura pluſquam 30. puta. 36. ut dictum eſt: iterum præſumitur ideo precium ante dediſſe, ut ſic per anticipatá ſolutionem, quæ includit implicitam mutuationem, lucretur ſex flor. peccat peccato uſuræ, ſi autem non fuit veriſimile, nec ſpe illius lucri conſequendi ſolutionem anticipauit, ſed pietate motus dat, non cogitans ſe plus habiturum in ualore uini, quá ſint. 30. flor. & emit eo modo, quo quis emit iactum retis, non eſt damnandus, de hoc patebit infra q. 60. Ex illis etiam patet, quid ſit dicendum de illis, qui mutuant pecuniam vineatori ſuper uino futuro, & hoc ad ordinarium & publicum computum fiédú, ut dici ſolet. & ſciunt uineatores habere in ſuis uineis uites producentes uina notabiliter meliora, quàm ſint uina communia cadentia ſub computo, & nihilominus uolút plauſtrum habere ſecundùm communé rationem. Nam illi committunt uſuram eo modo, ut Petrus in prædicto caſu.

Cótra quinque prima exempla arguitur. Prędictus Paulus mutuator poſset donare Petro aliquid, ut emeret ab eo aliquas res iuſto precio, aut apud ſe faceret pinſi, uel moli. igitur etiam poteſt eidem mutuare propter prędicta. tenet conſequentia: quia non apparet ratio diuerſitatis, cum tam mutuatio, quàm donatio ſit contractus gratuitus. Dicendum, quòd prædicta donatio non eſset contractus donationis, prout eſt contractus gratuitus, ſed eſt alterius ſpeciei, eſt enim contractus innominatus, ſcilicet do ut facias. Mutuatio auté eſt contractus, qui debet eſſe gratuitus, & manet mutuatio, etiam ſi fiat propter uſuram capiendam. Et ſi dicas. Cur poſſum aliquid dare B. ut ſit meus notus. utputa, ꝙ apud me pinſat, aut a me emat neceſſaria, & non poſſum ei tantundem mutuare, ut a me emat. Dicendum, ratio eſt: quia ſi ei do. 1. flo. ut ſic ſit notus meus, non exigo aliquid ex eo, quod excedat ualorem dati, ſed cum ſibi mutuo. 1. flo. obligo eum ad reddendum ęquiualentem, & ultra hoc etiam uolo habere aliquid ęſtimabile precio. igitur facio contra iuſtitiam commutatiuam, non ſic in priori caſu.

QVAESTIO. XXXVII.

Vtrum mutuatio facta principaliter propter uitationem damni iniuſti, aut uexationis iniuſtæ ſit uſuraria. Dicendum per duas concluſiones.

Prima. Si damnum eſt iniuſtum, ſimiliter uexatio, mutuatio non eſt uſuraria. Probatur, nam tunc mutuás non intendit aſſequi ex mutuatione aliquod temporale commodum, aliàs ſibi indebitum, immo illud aliàs ſibi debebatur. Nam ſi damnum & uexatio ſibi iniuſtè inferenda erant, mutuans habebat ius, ut non ſibi inferretur, & per conſequens obtinens eorum uitationem nihil noui ſibi aliàs indebitum obtinet. Et de hac concluſione ſunt quatuor exempla ſequentia. Primum, ſecundum, tertium ſunt illa tria, quæ poſita ſunt in præcedéti quæſtione in octauo exemplo circa opinionem Gregorii. Quartum eſt. Si ab aliquo patior perſecutionem iniuſtè, & ne mihi noceat, cogor conducere armigeros in meam defenſionem: & ſic incurro damnoſas expenſas, ad quas uitandum mutuo ſibi, ut ceſſet a perſecutionibus iniuſtis, quatenus ſic uitem dánum iniuſtum & uexationem iniquam.

Secunda concluſio. Si damnum eſt iuſtum ſimiliter & vexatio, mutuatio facta principaliter ꝓpter talis dáni uel uexationis uitationé eſt uſuraria. Probatur: quia eſt principaliter facta propter temporale commodum, aliàs indebitum ultra ſortem obtinendum. Nam ſi mutuatarius iuſtè potuiſſet damnum, uel uexationem intuliſſe, ęſtimetur illud damnum. 100. flor. tunc uitatio illius damni fuiſſet comparata. 50. flor. igitur talis mutuat, ut conſequatur rem ualentem. 50 flo. quæ res nó fuit ſibi debita, nam ad illam ceſſationem non tenebatur mutuatarius, ex quo per caſum mutuatarius potuiſſet iuſtè ei illud damnum intuliſſe. Dictum eſt notanter, principaliter facta &c. quia ſi ſecundariò propter id fieret, ita ꝙ adhuc mutuaret, ſi illud non ſubeſſet ſecus eſt, ut patet ex dictis in ſexto exemplo præcedentis quęſtionis.

Ex hac concluſione ſequitur, quòd neceſſariò eſt addenda limitatio tribus dictis quorumdam doctorum.

Primum

Primum Laurch. de Ridof. dicentis, ꝙ illa mutuatio non eſt uſuraria, quæ fieret in ſequenti caſu, ſcilicet ſi quis iniuriatur alicui, propter quod recipiens iniuriã ei inimicatur. & ſic illum, qui iniuriam fecit, oportet ſubire certas expenſas, puta. 10. flo. in mẽſe in famulis, quos oportet tenere armatos, ſi is, qui fecit iniuriam, mutuat iniuriam paſſo eo pacto, vel illa principali intentione, ut remittat iniuriam, ut eius gratiam quærat, & per conſequens ueniam, qua obtenta ceſſant expenſę prædictę, talis mutuãs non uidetur committere uſuram: quia licitum eſt cuilibet redimere uexationem ſuam. de ſimonia. c. dilectus. & ita facit iſte. Nec obſtat, ſi dicas, dedit cauſam delicto. igitur non redimit uexationem ſuam: quoniam ſi ille peccauit iniuriam dando, & ille etiam peccabit in uindicando: quia contra Dei præcepta eſt inferre vindictam, iſte etiam non lucratur, ſed tantum euitat damnum, quod ſubire oportet 14. q. 4. quoniam multi. hæc ille. Hoc inquam dictũ deficit quintupliciter. Primò: quia ſi mutuans eſt prius iniuriatus. igitur paſſus iniuriam habet ius proſequẽdi actionem ſuam contra iniuriantẽ ſeruato ordine iuris, in qua proſecutione damnificabitur iniuriæ illator, illius autem iuſtæ proſecutionis fiendæ uitatio eſt res æſtimabilis precio. igitur iniuriæ illator mutuauit iniuriam paſſo propter temporale commodum ſibi indebitum ultra ſortem obtinendum, ergo eſt uſurarius. Et confirmatur: quia eoipſo ꝙ iniuriatus eſt alteri, eſt debitor eius. igitur ſi mutuat ut remittat illud debitum, mutuat, ut ſibi quid donetur: quia in omni remiſſione debiti eſt quędam donatio, adeo quòd ſicut datio alicuius temporalis reddit collationem ſpiritualium nõ gratuitam, ſed ſimoniacam, ſi fuit facta propter eam, ſic etiam remiſſio debiti reddit eam non gratuitam ſed ſimoniacam. ergo etiam hic reddit remiſſio actionis mutuationem non gratuitam, ſed uſurariam. Secundò deficit: quia & ſi prędictus doctor uideatur uelle loqui de damnificatione bellica, uel armorum, & non de iudiciali, tamen per hoc non habetur, quòd uelit loqui de uexatione inordinata, uel iniuſta. Nam cõtingit etiã uexationem, quę per arma & bellum infertur, eſſe iuſtam, ordinatam, & iuridicam. pro cuius ceſſatione nõ minus contingit dari, quàm pro ceſſatione uexationis iudicialis. ideo nec pro illius ceſſatione eſt mutuandũ, ſi ſit iuſta. Tertiò deficit: quia indiſtinctè allegat, quòd liceat redimere uexationem, quod tamen non eſt uerum indiſtinctè, ſed dumtaxat quando uexatio eſt facti non iuris ſed iniuſta. In caſu autem ſuo contingit, uexationem qua iniuriam paſſus proſequitur actionem ſuam cõtra iniuriantem eſſe iuris & iuſtam. licitum eſt enim alicui actionem ſuam proſequi, etiam agendo ad pœnam rei, ſi pro ſui indemnitate ad refuſionem ſui damni & zelo iuſtitiæ ad pœnam agat. quamuis rancorem dimittere teneatur. Quartò: quia allegat, quòd mutuans nil lucretur. Nam dico, quòd lucratur remiſſionem debiti, ſi enim mutuans mutuaret ſuo creditori, cui ex contractu aliquo teneretur, ut remitteret ſibi debitum, ſcilicet 100. flo. quos ei ex contractu deberet, nemo diceret, quin eſſet uſurarius. igitur etiam quando mutuat alicui, ut remittat ei debitum, quod ſibi debet ex maleficio, uel quaſi ex maleficio. Quintò deficit, cum dicit, quòd iniuriam paſſus peccat uindicando iniuriam. hoc enim non eſt uerum, ſi iniuriam paſſus uindicet ordine iuris ſeruato. Nam uindicare de ſe non eſt malum. alioquin non diceret Apoſtolus de terrena poteſtate. Dei miniſter eſt uindex in iram ei, qui malũ agit. ad Ro. 13. quamuis propria auctoritate uindicare ſine ordine iuris, uel etiam cum ordine iuris, ſed libidine ſatisfaciendi proprio odio ſit contra legem Dei. Secundum dictum eſt Speculatoris dicentis, ꝙ cũ quis mutuat uniuerſitati eo pacto, ꝙ uniuerſitas ei nõ imponat collectas, quas aliàs ſibi interim poſſet imponere, non committit mutuationem uſurariam. hæc ille. Modò dico, ſi illæ collectæ potuiſſent ſibi iuſtè fuiſſe impoſitæ (ſicut poteſt contingere) ipſe eſt uſurarius, ut patet ex præcedentibus. Tertiũ eſt Ioan. An. & Ioan. de Lignano, ac Ioan. de Cal. dicentium, ꝙ dictum Speculatoris licet non habeat ueritatem, quando collectæ ſunt certæ, tamen quando nullę certæ ſtatutæ ſunt, eſt uerum. hæc illi. Modò ſi etiam nullæ certæ ſunt ſtatutæ, ſi tamen iuſtè potuiſſent ſibi fuiſſe impoſitę, ipſe eſt uſurarius, ut patet ex prędictis rationibus.

QVAESTIO. XXXVIII.

Vtrum A. mutuans B. ipſum G. reſtituendum in tempore D. in quo tamen tempore G. plus ualebit, quàm ualuerit tempore mutuationis, committat mutuationem uſurariam? Solutio huius quęſtionis ſtat in uno exemplo, & quinque concluſionibus. Exemplum eſt A. mutuat B. frumentum, quod nunc ualet medium flor. & in D. ualebit medium flor. & quatuor ſolidos, ſimile dari põt de uino, & de moneta. Nam aliquando contingit (quamuis non ita frequenter ſicut de frumentis & uino) ꝙ moneta aliquo tempore pluris æſtimatur, quàm alio.

Prima concluſio. Si conſecutio illius pluris, quod ualebit G. in tempore D. ultra illud, quod ualuit tempore mutuationis, fuit principale motiuum, propter quod A. mutuauit B. mutuatio fuit uſuraria. patet ex diffinitione mutuationis uſurariæ ſupra. q. 21. Et eſt hęc concluſio vera, ſiue A. cum effectu conſequatur illud plus, ſiue non, puta ſperabat B. plus ualiturum in D. licet non ualuerit plus: quia ſufficit principalis intẽtio conſequendi lucrũ ex mutuo ad reddendum mutuationem uſurariam, quamuis in primo caſu teneatur reſtituere aliquid, non autem in ſecundo: quia nil percepit.

Secunda concluſio. Si conſecutio illius pluris non mouit A. ad mutuandum, ſed ſola charitas, attamen ueriſimiliter erat G. plus ualiturum in tempore D. quàm mutuationis ualuerit, mutuatio non erit uſuraria verè, quamuis poterit eſſe præſumptiuè uſuraria, præſumptione debili, uel forti ſecundùm circunſtantias perſonę A. Prima pars patet; quia non eſt facta propter lucrum, quamuis lucrum acceſſerit præter intentionem A. acceſſus autem lucri non intenti non arguit mutuationem uſurariam, aliàs non liceret mutuanti ex charitate recipere, poſtea aliqua dona a mutuatario, quod tamen licet ſeruatis certis circũſtantiis tactis in q. 19. Nec oportet, quòd in eius intentione fuerit (ſicut tamẽ quidam dicit oportere) quòd ſi talis res mutuata fuiſſet facta uilior, illam uiliorem ſic recipere uoluiſſet. Nam hoc non oportet, ſed ſufficit, quòd in eius intentione ſit, quòd ſi res mutuata ſolum tantumdem tunc

eſſet

eſſet ualitura ſicut nunc, adhuc mutuaſſet ei. non enim tenetur in mutuando intēdere uelle perpeti damnum. Secunda pars concluſionis probatur. Nam ex quo plus ueriſimiliter erat B. ualiturum in tempore D. quàm in tempore mutuationis, tunc ſi A. aliàs conſueuit mutuare ad uſuras, præſumeretur etiam nunc mutuationem illam feciſſe uſuraria intentione, eo quòd ſemel malus ſemper præſumitur malus. Vnde in tali caſu quantumcunque A. qui conſueuiſſet hucuſque eſſe talis, uellet mutuare nunc ex ſyncera charitate, tamen abſtinere deberet ab illa mutuatione, quamdiu nata eſſet oriri pręſumptio contra eum de corrupta intentione: quia abſtinēdum eſt a ſpecie mali, donec ceſſet probabilis origo ſcandali, ſicut tactum eſt in q. 29. & 30.

Tertia concluſio. Si ꝯſecutio illius pluris nō mouit A. ad mutuandum, ſed ſola charitas, & etiam non fuit veriſimile, ꝙ B. erat valiturum plus in D. quàm tempore mutuationis valuerit. Illa mutuatio nec verè erit vſuraria, nec præſumptiuè, etiam ſi in effectu plus ualebit. Prima pars patet ex concluſione præcedenti. Secunda pars probatur: quia ceſſat cauſa præſumendi, ſcilicet veriſimilitudo maioris valoris, qui mouiſſe potuiſſet A.

Quarta concluſio. Si conſecutio illius pluris non mouit A. ad mutuandum, ſed ſola charitas, & tamen veriſimile fuit, ꝙ erat plus ualiturum in D. quàm tempore mutuationis, quod plus etiam A. intendebat conſequi, non erit mutuatio verè uſuraria, quamuis poſſet eſſe aliqualiter præſumptiuè vſuraria. Prima pars quò ad ſuppoſitum ſuum, quo ſupponit, ꝙ illa ſe ſimul compatiantur, ſcilicet ꝙ A. intenderit conſequi illud plus, quod B. valebit in tempore D. & tamē quod illud plus nō mouerit ipſum ad mutuādum, probatur. Nam ſtat, quòd A. erat reſeruaturus B. uſque ad D. quo erat veriſimile ipſum plus valiturum, ita quòd non intendebat B. conſumere, vel diſtrahere ante D. Iam A. intendit cōſequi illud plus, quæ intentio eſt ſibi licita: quia non tenetur quis rem ſuam diſtrahere tempore, quo non niſi uili precio venditur: & tamē ex quo B. petit G. ſibi mutuari A. ductus charitate mutuat ei G. cogitans tu interim permitteres iacere G. vſque ad D. melius eſt quòd proximo tuo charitatiuè. per G. benefacias. ex quo illud potes ſine damno tuo: quia in tempore D. reſtituet tibi æquale in bonitate, & ſic non perdes lucrū, quod aliàs eras obtenturus in D. & ita ſimul ſtant prædicta duo, ſcilicet quòd conſecutio illius pluris non mouerit eum ad mutuandum, & tamen conſecutio eius fuerit intenta. Hoc ſuppoſito igitur probato: probatur prima pars concluſionis: quia ſtantibus prædictis A. mutuat ex charitate & cum prouidentia ſeipſum conſeruando indemnem, quod utique licet per regulā Ioan. de Gerſo. ſupra allegatam. p. 30. Et quamuis in illo caſu ſit A. immunis a peccato uſuræ, attamen non eſſet ab omni peccato immunis, ſi B. tempore mutuationis fuiſſet in ea indigētia conſtitutus, ꝙ A. debebat ei mutuare nūc, etiam renunciando lucro ſibi ceſſanti, & nolle reſeruare G. uſque ad D. prout tactum eſt quæſtione. 30. Secūda pars probatur primò ſic: quia ſi aliàs A. cōſueuit ad vſuras mutuare, & ex aliqua circunſtantia appareat, ꝙ A. diſtraxiſſet, vel conſumpſiſſet B. & non reſeruaſſet vſque ad D. tunc contra eum pręſumeretur de mutuatione vſuraria. & quamuis præſumptioni illi non ſubſit veritas, attamen a ſpecie mali abſtinendum eſt: donec ceſſat origo ſcandali poſſibilis. Secūdò probatur ſic: quia ſi A. deneget B. libertatem reſtituendi G. ante D. præſumetur, quòd A. velit per ſuum mutuum cōſequi aliquod lucrum, quod conſequi non poſſet, ſi A. retinuiſſet G. uſque ad D. Nam ſi non id, intenderet non referret apud A. an B. reſtitueret ſibi G. ante D. & ſic A. conſeruaret G. vſque ad D. vel an reſtitueret ſibi in D.

Quinta concluſio. Si quis frumentū hoc tempore, quo eſt cariſſimū, & ſub ęſtimatione precij nunc currentis mutuet, obligans mutuatarium ad reſtituendū ſibi aliud frumentum futuro tempore, quo erit viliſſimi precii, ſed tamen illud aliud debeat ſibi reſtitui in tāta quantitate, ꝙ tantum valeat, quantum modo valet frumentum, quod ſibi tradit. & ita obligat eum ad dandum ſibi plus frumenti in quantitate, quàm mutuauerit, non committit vſuram: quia illud plus, quod recipit, licet ſit plus in quantitate molis, ſeu mathematica, non tamen in quantitate ciuili vel valoris, ſed ęquale. ideo nullum lucrum intendit. Vnde etiam ęquiualenter vendit ei frumentum nunc, & mutuat precium gratis, quod ſibi vult reſtitui ęquale in frumento tempore ſolutionis. Sicut etiam mutuans frumentum vetus recepturus nouum licitè poteſt exigere, ꝙ nouū ſibi dandum, detur in maiori menſura, quàm ipſe ei dederit de veteri, ſi hoc facit non ſpe lucri, ſed ratione damni vitandi, quod ſibi accideret, ſi nouū in ęquali menſura acciperet. Nam ſi mutuans intendebat ſuū vetus diutius retinere (eo ꝙ erat bonum frumentum) quamdiu adhuc conſeruari poterat, & reciperet nouū in ęquali meſura, ipſe pateretur hoc pręiudicium, ꝙ conſeruando nouū loco veteris, in fine cōſeruationis minus inueniret de frumento nouo, quàm de veteri conſeruato inueniſſet: quia frumentum nouū tempore intermedio areſcit, & ſic diminuitur, vetus autem iam aruerat & fecit ſuam diminutionem, & ſic non amplius diminuitur. Vnde in tali caſu licet recipiat maius in menſura & quantitate mathematica, non tamen in ciuili quātitate valoris. Si tamen illud cauſa lucri exigeret, prout de hoc eſt caſus poſitus ſupra. q. 36. peccaret mutuās vt ibidem patuit.

Ex dictis in hac quæſtione patet, ꝙ non eſt indiſtinctè verū id, quod doctor Ioannes de Franchafordia in tractatulo ſuo de contractibus dicit. concluſione. 14. dicens, ꝙ illicitum eſt, ſi Ioannes in meſſe, quando blada ſunt in vili precio, mutuat Petro maldrū bladi, obligās eum ad reſtituendum aliud maldrū paſcę, quando ſcilicet maldrū veriſimiliter valet amplius, puta in meſſe valet dimidium flor. & paſcę valet vnū flor. Et idem dicendū. ſi adijcit, quòd paſcæ debeat ſibi dare vnū maldrum vel pecuniam ad tantum, quantum tūc maldrū valebit. Ita ꝙ ſtet in optione Ioānis recipere pecuniam vel bladū. hæc ille. Nam primum dictum licet habeat veritatem in caſu primæ cōcluſionis huius quęſtionis non tamen in caſu quartę concluſionis. Nec valet probatio ſua: cum ait, ꝙ in caſu primi dicti tantūdem agit Ioannes, ac ſi diceret in meſſe, concedo tibi dimidium flor. vt paſcę amplius mihi reddas. Nam ad hoc dicendum, ꝙ non eſt ſimile: quia pecunia non reſeruatur a meſſe vſque ad paſca, vt amplius valeat, aut vendatur pro maiori. ſicut bladum in caſu quartę concluſionis. Vnde ſi contingeret ſimilis alteratio in valore pecunię

ſicut

ſicut bladi, non video; quin in caſu quartę concluſionis etiam aliquis habens certum genus numiſmatis & probabiliter credens id valiturum paſcę plus, quã nũc valeat, & intendebat omnino illud vſque ad paſca ſeruare, poſſet velle mutuatarium eſſe obligatum ad ſatiſfaciendum de ſorte, & de illo pluri, defalcatione tamen facta ſecundùm dubietatem lucri: quia mutuator pro intereſse lucri ceſſantis poteſt aliquid exigere a mutuatario vltra ſortem, ſaluis tamen conditionibus tactis q. 30. Secundum autem dictum eius habet veritatem, ſi optio illius diſiuncti ſit quid æſtimabile precio vltra valorem ſortis mutuatę, ſicut natum eſt contingere, ꝙ mutuatario ſoluente ſortem mutuator malet habere pecuniam, adeo ꝙ etiam aliquanta pecunia carere vellet, vt potius haberet pecuniam quàm bladum.

QVAESTIO. XXXIX.

Vtrum Paulo liceat Petro nauiganti vel eunti ad nundinas mutuare centum tali pacto, ꝙ Paulus recipiat in ſe periculum illorum. 100. & pro hoc det Petrus Paulo aliquid vltra ſortem, ſcilicet quinque. Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, quatuor concluſionibus, & duorum argumentorum ſolutionibus. Prima ſuppoſitio, pronomen hoc in titulo quæſtionis, cum dicitur pro hoc, poteſt referre ipſum mutuare, vel dumtaxat ipſum recipere periculum, vel vtrumque. Secunda ſuppoſitio. Paulum recipere in ſe periculum, nihil aliud eſt, quàm Paulum velle, ſi ſors perdatur, ſcilicet 100. flor. vel etiam merces inde emptæ, ꝙ illa ſint ſibi perdita, ita ꝙ vult hoc damnũ ſuſtinere, adeo ꝙ Petrus non teneatur ſibi ſortem mutuatam reſtituere, neque aliàs merces inde emptas.

Prima concluſio. Si pronomen hoc refert dumtaxat mutuare, mutuatio Pauli eſt vſuraria: quia pro ea recipit, vel recipere intendit Paulus aliquod temporale ꝑ modum precii. Vnde pro precio mutuaſſe verè dicitur. Et in hoc caſu eſt in foro conſcientię decretalis nauigãti. extra, de vſuris: intelligenda. vbi ſic dicitur. Nauiganti, vel eunti ad nundinas certam mutuans pecunię quãtitatem eo quòd ſuſtineat in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cẽſendus. Et ſi arguatur. C. de nautico fœnore. l. prima. dicitur, talem cõtractum ad obſeruationem communium vſurarum liberum eſſe: quia & ſi non ſit communis vſura, eſt tamen vſura. Vnde glo. ſuper verbo communium vſurarum dicit. ſed non centeſimarum. Dicendum, quòd leges approbantes aliquas vſuras non valent, ut patet ex quæſtione. 22.

Secunda concluſio. Si hoc refert dumtaxat recipere periculum, mutuatio Pauli non eſt verè vſuraria de lege diuina, vel naturali. Probatur dupliciter. Primò ſic: quia ſi quis non mutuaret, & tamen periculum ſortis per alium, & alteri mutuatę ſuſciperet in ſe, poſſet aliquid recipere pro illa ſuſceptione citra peccatum verę vſuræ. igitur etiam ſi mutuat & ſuſcipit periculum, poterit ſic pro illa ſuſceptione aliquid recipere. tenet conſequẽtia: quia da oppoſitum, ſequeretur, quòd per hoc ꝙ mutuaſset, & ſuccuriſset proximo, factus eſset peioris conditionis. quàm ſi ei non ſuccuriſset, quod eſt inconueniens: quia de beneficio non incommodum, ſed commodum reportare debet. Alia igitur intentionis directio Petri in caſu ſecundæ concluſionis, quam in primo facit de vſurario, non vſurarium: prout in ſimili in materia ſimoniæ accidit. ſicut bene inquit Petrus de Aleaco cardinalis cameracenſis dicens. homines ſi dirigerent intentionem ſuam in ſpiritualium datione & receptione, multi ſunt ſimoniaci, qui non eſsent. Secundò probatur: quia licet tunc mutuans recipiat aliquid vltra ſortem, non tamen ratione mutuationis, ſed ratione alicuius alterius, ratione cuius citra vſuram potuit temporale recipere. Nam ex quo mutuans non tenetur ſubire periculum rei mutuatę, immo quantum eſt ex naturalibus contractus mutui res mutuata ſtat periculo mutuatarij. ergo ſi vltra hoc, quòd mutuat, etiã ſubiẽ periculum, ſeruit mutuatario in re ęſtimabili precio, pro qua re nõ eſt vſurariũ quid recipere, ſicut pro mutuo recipere precium. Nam ſæpe poſtquam quis recepit mutuum, daret alicui ſiue mutuanti, ſiue alteri aliquantam pecuniam, ꝙ eum aſsecuraret de non perdendo rem mutuatam, vel de ſubeundo periculum rei mutuatæ. Nec pro illo ſeruitio, vel beneficio, ſcilicet ſubeũdi periculum, eſt indiſtinctè prohibitum quid recipere ſicut pro mutuare. Vnde in hoc caſu Paulus contrahit cum Petro duobus contractibus. Primò contractu mutui gratuiti. Secundò contractu innominato, quo Paulus facit, vt Petrus det. facit inquam periculum eius, ideſt ſubit periculum, ut Petrus det precium. Confirmatur Si aliquis alius a Paulo mutuatore ſubeat illud periculum pro Petro cum predicto pacto, non cenſetur ille alius cõmittere uſuram, eo ꝙ nullum interueniſset mutuum. igitur etiam idem erit dicendum hic, ſi præcisè ſiſtatur in contractu illo, ſcilicet facio, uel ſubeo, vt des, vel do, vt facias, uel ſubeas. Et quãuis recipere aliquid pro receptione periculi in ſe prædictis caſibus non ſit vſura, an tamen ſit aliud peccatum, videbitur infra quęſtione. 71. Vbi uidebitur, an ne illud ſit turpe lucrum.

Contra hanc concluſionem arguitur ſic, ponderando bene verba decretalis. c. nauiganti. extra, de vſuris. videtur Papa uellet, quòd etiam mutuans eſt uſurarius cenſendus, ſi pro receptione periculi in ſe aliquid accipiat vltra ſortem, ait enim ſic, eo quòd ſuſtinet in ſe periculum recepturus aliquid vltra ſortem. Dicendum ꝙ in foro conſcientiæ non eſt iudicandus verè vſurarius, qui ſibi conſcius eſt, ꝙ non pro mutuaſse recepit quid vltra ſortem, ſed pro ſola receptione periculi, ut ſatis probant rationes adductæ. Neque etiam in foro contentioſo eſset iudicandus uerè uſurarius, ſi ſufficiẽter conſtaret de prædicta eius intentione. ſecus ubi nõ ſufficienter conſtat, & cum hoc ſunt pręſumptiones cõtra mutuantem, quarum una eſt, ſi aliàs conſueuit exercere uſuras manifeſtas, uel palliatas & fraude circunſeptas. Secunda præſumptio eſset, quando nullum, uel quaſi nullum, vel modicum periculum ſubeſset, & mutuans pro tali ſuſcipiendo diceret ſe recepiſse incremẽtum ſortis. Tertia, ſi etiam notabile periculum ſubeſset attamen incrementum eſset exceſſiuè improportionatum ſuſceptioni, nam tunc iterum eſset præſumptio contra eum de vſura in foro exteriori. vtputa quòd in fraudem vſurę excogitaſset. & quamuis ſtaret, quòd in re non eſset vſurarius, tamen tunc eſset aliàs iniquus, ſcilicet exigendo improportionatum precium pro ſuſceptione periculi minoris. Et in hoc ſenſu & caſu intelligendus eſt Rich. in 4. diſ. 15. ar. 5. q. 5. ubi etiam dãnat

mutuátẽ recipiétẽ in ſe periculũ ſortis, ſi recipit vltra ſortem. Nam cauſam illius damnationis allegat ſic di. quia niſi fuerit culpa, vel negligentia illius, qui accipit, rarò accidit, quòd pecunia, quam mutuò accepit pereat. Vnde ille, qui in caſu iſto dat mutuò pecuniã, habet in fauorem ſuum id, quod accidit ſæpe, nec habet contra ſe, niſi id quod accidit rarò. hæc ille. Et ſic patet ex qua cauſa damnat. ſi igitur illa ceſſet, non apparet ratio eum damnandi, vt vſurarium verè, ſeu ex lege diuina, vel naturali. Et confirmatur: quia ſi tradens pecuniam ponat tam capitale, quàm lucrum ſob dubio, vel fortuna: & recipiat quid vltra ſortem: talis excuſatur, nec reſtituere tenetur ſecundùm Rich. ibidem per c. nauiganti. in §. illo quoque. & hoc ratione veriſimilis dubii, quod dubium non videtur notabiliter magis in fauorem dantis quàm accipientis. ergo vult, ꝙ in illo caſu non eſt iniquitas, eo ꝙ tradens, vel mutuans non eſt plus in lucro, quàm mutuatarius: ſed eſt æqua conditio vtriuſque per hoc, ꝙ hincinde faciunt ſibi communicationes. quod ſic patet: quia cũ mutuatori competeret ius, vt ſaluum eſſet ſibi capitale in omni caſu: tamen vult illi iuri renunciare: & in recompenſam huiuſcemodi renunciationis vult, quòd ſibi cedat pars lucri, aliàs ſibi indebiti, ſi obueniat. & econtra, cum mutuatarius habeat ius, quod lucrum prouentum debeat ſibi ſoli, & non mutuatori etiam in parte cedere: vult illi in parte cedere, quatenus etiam mutuator ſubeat ſecũ periculum ſortis. & quia hincinde penſando onera & reuelamina manet æqualis conditio vtriuſque: ideo iuſtificatur. & tamen ſi veriſimiliter non eſſet peritotum capitale: immo ſaluandum. & cum veriſimiliter ſperaretur obuenturum lucrum: non excuſaretur mutuans, vel tradens pecuniam: etiam in illo caſu, quem ipſe iuſtificat. & hoc propter eandem rationem, quę in caſu, quem damnat, eſt poſita. puta quia mutuans haberet pro ſe id, quod veriſimilius eſſet futurum: & mutuatarius non haberet tale pro ſe, immo contra ſe: quia ſi non ſubiret illum contractum: veriſimiliter totum lucrum eſſet ſuum ſine periculo capitalis: quia illud veriſimiliter non eueniet. Ergo eadem ratione in caſu quęſtionis ceſſabit ratio condemnandi eum, vt lege diuina, vel naturali vſurarium, quando lucrum illud eſſet proportionatum ſuceptioni periculi: quia nõ melior eſſet conditio vnius quàm alterius. Quarta preſumptio patebit poſtea. Poſſet tamen etiam Papa, vel eccleſia, vel imperator talem contractum ſucceptionis periculi in mutuatione abſoluè prohibere tãquàm vſurariũ, & ſub pęnis vſurariorum, eo quòd & ſi in ſe ſine vſura fieri poſset, tamen mali eo in fraudem vſurarum abuterentur. An autem de facto voluerit eum vt talem prohibuiſse in prędicto c. non dico. Et quamuis ſi Papa illud fecíſset, hoc occaſionaliter tamen fecíſset propter maleuolos, qui ſub illo velamine aliàs exercuiſsent vſuram: tamen etiam alijs, & non maleuolis eſset ille contractus vt vſurarius illicitus.

Ex rationibus adductis hanc concluſionem poteſt de facili impugnari dictum gloſſæ in c. nauiganti. quæ indiſtinctè vult, quòd mutuanti, etiam recipienti in ſe periculum, non liceat aliquid vltra ſortem recipere: etiam ſi in compenſationem receptionis periculi recipiat illud, & cauſam tangens ait: quia illud excedit naturam mutui. Sed hoc non valet: quia & ſi illud naturã mutui excedat, & ita non poſſit recipi ratione mutui; tamen non excedit naturam contractus innominati, ſcilicet facio ut des, qui contractus eſt coniunctus per accidens contractui mutui quæro enim, ſi ille idem mutuans etiam ſeruiſſet mutuatario portando ſibi ſortem per 10. miliaria ad ciuitatem aliquam, an ne poſſet aliquid recipere ab eo ultra ſortem. & hoc ratione contractus locationis operarum annexi contractui mutui. Itẽ dato, quòd illud pactum eſſet contra naturalia mutui. non tamen poteſt inferri. ergo deprauat contractum, prout patebit diffuſius. q. 89. corollario primo. Item aliam cauſam tangens ait. ſi nullum periculum ſecuturum fuit, & aliquid ultra ſortem recipit, illud uſura eſt, hoc non ualet: quia non recipit illud incrementum tãtum ea lege, ſi ſequatur periculum in effectu, alioquin non 5. flo. tantum, ſed centum exegiſſet, ſed recipit pro receptione periculi poſſibilis euenire. Hæc autem receptio eſt ſecuta in effectu, licet periculum non ſit ſecutum in effectu. Et quod ſubdit, cum hincinde ſit mutuum, nihil inde ſperare debet, uerum eſt inde, ideſt de mutuo. non tamen ſequitur. ergo non de receptione periculi in ſe.

Secundò arguitur. Lex non ponitur ſuper indubitabili. modò indubitatum eſt, quòd non liceret mutuanti quid exigere ratione mutui. igitur lex illius decretalis. damnans exactionem illius incrementi non damnat præcisè in illo caſu, quo ratione mutui exigeret. Dicendum, ꝙ damnat illam exactionem non ſolum tũc, quando præcisè ratione mutui fieret, in quo caſu res eſt indubitata, ſed etiam in caſu, ubi iam in ratione mutui, quàm in ratione periculi exigeretur, qui caſus non eſt ita manifeſtus ſicut præcedens. Vel ſi hæc ſolutio non placet. Dicẽdum, ꝙ illa decretalis fundatur ſuper prẹſumptione. Modò in certo caſu, in quo decretalis eſt intelligenda, eſt prẹſumptio contra mutuatorem, quòd palliare uelit crimen vſurarum, ſcilicet quando mutuator inter mutuandum adiicit ſe ſuſcepturum periculũ, ſic ꝙ non uult mutuare, niſi alius dimittat periculum ei, & pro eo ſit quid ſibi daturus. Et hęc eſſet tertia uel quarta prẹſumptio uel circunſtantia faciens prẹſumptionem contra mutuatorem. Nam tunc ſignum eſt, ꝙ mutuat ſpe lucri: quia non uult mutuare, niſi mutuatarius uelit inire ſecum alium contractum, & hoc lucroſum mutuanti. ideo Papa decreuit illum contractum reſciodendum. Vbi autem illi præſumptioni ueritas nõ ſubeſt, ceſſat diſpoſitio illius decretalis. utputa ſi extra tempus mutuationis, uel etiam inter mutuandum ſuſciperet in ſe periculũ, & nihilominus mutuaret ſibi, & mutuatarius non uellet ſibi concedere ſuſtinentiam periculi, & aliquid ſuper hoc dare, immo mutuator mallet eſſe ſupportatus a ſubeundo periculum, uel ſaltẽ indifferens eſſet. quamuis ſi inter mutuãdum proprio motu ſe offerat ſubiturum periculum pro precio, ſit ſuſpicio, quòd ideo mutuet, ut alter ſecum iſto contractu contrahat, & tamen ſtat, quòd illi ſuſpicioni non ſubſit ueritas, oportet tamen cauere a ſpecie mali, ceſsat autem ſuſpicio, quando non proprio motu ſed ad rogatum mutuatarii ſuſtinet periculum pro precio, niſi aliæ adſint conditiones eum (ut dixi) ſuſpectũ reddentes.

Tertia concluſio. Si pronomen hoc, refert utrũque,

mutuatio

mutuatio Pauli eſt vſuraria: quia ſequitur bene, recipit aliquid pro mutuare, & pro ſubire periculum. igitur recipit aliquid pro mutuare. Modò recipere aliquid pro mutuare, eſt peccatum vſuræ. igitur.

Quarta concluſio. In caſu huius tertię concluſionis non oportet Paulum totum, quod recipit vltram ſortem reſtituere Petro vt vſuram. Probatur: quia non totum, quod recipit, eſt vſura. Nam ex quo id, quod accipit, recipiat pro vtroque. igitur receptum partim eſt receptum pro mutuaſſe, & partim pro ſubijſſe periculũ non receptum. pro ſubijſſe periculum non tenetur reſtituere: quia licitè illud recipit, ſaltem in caſu, quo licitum eſt recipere periculum pro mercede. immo etiã ſi eſt caſus, in quo peccat, non licet ſuſcipiendo periculum pro mercede, adhuc licitè recipit, ſicut de merce de proſtibuli dicitur. Sed receptum pro mutuaſſe tenetur reſtituere Petro. Quid autem ſit dicendum ad caſum, in quo Paulus recepiſſet ſuper ſe partem periculi pecunię. puta pro tempore, quo pecunia eſt in mari, vel in itinere, & aliam partem periculi pecuniæ, puta pro tempore, quo pecunia actu ſubiacet mercationi, impoſuiſſet Petro, & vellet habere partem lucri, ſi proueniret lucrum, & ſi nihil proueniret, nihil vellet habere vltra ſortem. patebit q. 94. in 5. caſu corollarij. Ex prædictis patet, ꝙ in caſu ſecundę concluſionis & tertiæ, licet non ſit contractus verè, & de lege diuina, uel naturali vſurarius, tamen duplici ratione alia contingit eum eſſe illicitum, ſcilicet aut quia eſt præſumpta vſura, & ſic præferens ſpeciem mali & infamatarius ſuiipſius: aut quia receptum eſt turpe lucrum, de quo in quæſtione. 81. patebit.

QVAESTIO. XL.

Vtrum quando Paulus mutuauit Petro. 100. & Petrus cogitur habere fideiuſſorem: & Ioannes pro Petro fideiubet, liceat Ioanni a Petro pro hoc recipere aliquid de illis 100. utputa. 5? Solutio quęſtionis ſtat in duabus diſtinctionibus, quatuor concluſionibus, & vno corollario.

Prima diſtinctio eſt iſta. Aut Ioãnes eſt fictus fideiuſſor, aut verè eſt fideiuſſor. Exemplum primi. Si Ioãnes ſit a parte rei ille qui mutuat Petro. 100. quod tamen mutuum exerceat per manum Pauli fingentis ſe de ſua pecunia mutuare Petro, cum tamen Paulus ſit dumtaxat miniſter, vel conductus, vel ſubordinatus per Ioannem, vt loco ſui mutuet Petro. Illa enim fraus eſt nata contingere ad palliandum vſurariam mutuationem. Nam ſi Ioannes timet manifeſtè mutuare ad vſuram, prædictam viam excogitat, quæ mutuauit cum certa ſpe lucri: quia ſcilicet, ſiue Petrus deficiat non ſoluendo in termino, & ſic Ioannes pro eo ſoluet, ſiue nõ, immo ſoluat in termino, tamẽ ex quo Ioannes fuit factus fideiuſſor, exigit. 5. a Petro, & tantum habebit Ioannes lucri, quantum ſi immediate mutuaſſet Petro. 100. pro 5. Exemplum ſecundi eſt, quãdo Paulus verè mutuauit nomine proprio & de ſuo.

Secũda diſtinctio eſt trimembris. Si Ioãnes eſt verè fideiuſſor, & a Petro (pro quo de 100. fideiubet) exigit pro hoc 5. tunc hoc contingit tripliciter. Qui autem exigit 5. pro futura mutuatione, ad quam ſe obligat impendendam Petro in caſu, quo Petrus deficeret, non ſoluẽdo Paulo in termino præfixo ſortem mutuatam. Aut exigit quinque non pro mutuatione futura, ſed pro damno vitando, quod Ioannes incurreret veriſimiliter ex futura mutuatione, quam ſe timet impenſurũ pro Petro. Aut exigit quinque pro receptione periculi capitalis. puta quia timet, quòd Petrus totaliter deficiet, ita ꝙ nec in termino ſoluet ſortẽ Paulo. Nec poſtea poſſit ſibi, ſcilicet Ioanni reddere id, quod Ioannes loco Petri ſoluit Paulo, ita quòd pro receptione periculi in ſe exigit prædicta. 5. eo modo, quo etiam in ſecũda concluſione præcedentis quæſtionis mutuatór, ſcilicet Paulus vltra ſortem exegerat a Petro 5. propter receptionem periculi. & ſic ex toto habẽtur quatuor caſus huius quęſtionis. ſcilicet primus in prima diſtinctione & tres in ſecunda diſtinctione.

Prima concluſio. In primo caſu Ioanni non licet exigere prædicta. 5. a Petro. Prima pars probatur: quia in tali caſu Ioannes eſt verus mutuator, & exigit non ratione fideiuſſionis: quia in re non eſt verus fideiuſſor, ſed fictus. ſed exigit ratione mutui impenſi. igitur eſt vſurarius. Secũda pars probatur: quia non licet Paulo cooperari Ioanni in mutuatione vſuraria. Modò Ioannes in prædicta exactione committit vſurariam mutuationẽ per manum Pauli, qui vt miniſter, vel ſubordinatus mutuat.

Secũda concluſio. In ſecũdo caſu Ioanni non eſt licitum exigere prædicta. 5. probatur: quia nõ licet quid exigere pro mutuatione præſenti, præterita, vel futura.

Tertia concluſio eſt trimembris & eſt hęc. In tertio caſu licitũ eſt Ioanni exigere prædicta. 5. a Petro, ſaluis circunſtantijs requiſitis ad hoc, ꝙ licitũ ſit mutuatori aliquid recipere pro intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, quę tactæ ſunt ſupra. q. 30. Si autem aliqua eorũ deficeret, non erit licita Ioanni exactio prædicta, niſi in vno caſu. Exemplũ primi, vbi adſunt, vtputa Ioannes videt, ꝙ niſi fideiubeat pro Petro, ꝙ Petrus nõ obtinebit mutuũ a Paulo, ideo motus pietate fideiubet pro Petro. Attamen Ioannes vult ſe conſeruare indemnem ab illo damno, quod poſſet incurrere tam ex fideiuſſione, quàm ex futura mutuatione quam cogetur facere pro Petro, quæ tamen futura mutuatio eſt conſilij, vt ſupponitur per caſum. inſuper Ioannes veriſimiliter conijcit, ꝙ Petrus non ſoluet Paulo ſortem in termino præfixo, & ita veriſimiliter conijcit, quòd ipſe cogetur ſoluere. Et cum hoc veriſimiliter conijcit, quòd quando cogetur ſoluere Paulo ſortem loco Petri, quòd patietur damnum emergens, ad minus 5. flo. eo quòd tũc cogetur mei ſub vſuris. 5. flo. mutuò recipere alibi 100. aut cogetur res ſuas vendere precio in 5. flu. viliori, quàm dignum ſit, vel ſi non conijcit ſe paſſurũ damnum emergens ex illa ſolutione fienda pro Petro, tamẽ conijcit ſibi veriſimiliter ceſſturũ lucrum. 5. flo. quod veriſimiliter vltra omnes expenſas, atque dubietate lucri defalcata obtinere poſſet ex centum, quę loco Petri ſoluit. Vellet inſuper Ioannes potius eſſe ſupportatus a fideiuſſione illa, & carere illis. 5. quàm quòd debeat ſubire fideiuſſionem, & recipere. 5. inſuper etiam Ioãnes non exigit. 5. hoc modo, quòd mox illa. 5. debeat Petrus ſibi dare, ſed tantum exigit ab eo, vt illa ſibi det, poſtquam paſſus fuerit intereſſe, ratione cuius accipit Inſuper etiam ex illo tractatu inter Ioãnem & Petrum non emergit ſcandalum puſillorũ, nec infamatio Ioannis.

nis. Omnibus igitur illis concurrentibus, Ioanni licita eſt prædicta exactio, vt patet ex deductis in prædicta. q. 30. Si autem aliqua earum defecerit, erit ſibi illicita, vt patet ex ibidem deductis. Exemplum vbi aliqua deficit vt ſi Ioannes cogetur loco Petri ſoluere Paulo ſortem mutuatam, & tamen Ioannes non patitur vllum intereſse, quamuis in præcedenti tempore coniecerit ſe paſſurum intereſſe, non poterit prædicta 5. recipere ſaltem nomine intereſſe, quantumcũque licuerit ſibi præcedenti tempore ſuper illis paciſci, eo ꝙ tunc conijciebant de intereſſe, quod tamen nunc in veritate non ſibi accidit, ſimiliter ſi patitur intereſſe, attamen non tãtum, quantum ſunt 5. flu. non poterit tantum recipere a Petro, quamuis prius licitè ſuper illis feciſſet pactum, quia illud pactum non erat rationabile, niſi ſuppoſito, quòd in re pateretur intereſſe. Tertia pars concluſionis probatur, nam ſi etiam Ioannes non conijciat ſe intereſſe paſſurum, attamen exigit illa quinque a Petro nomine pęnę, quatenus metu pęnę ſollicitet Petrus ad ſoluẽdum Paulo in termino præfixo, & non cogatur Ioannes ſatisfacere Paulo, non eſt prædicta exactio, nec etiã illorum. 5. receptio ei illicita in caſu, quo deficeret Petrus, & Ioannes loco eius cogeretur ſoluere Paulo, dũmodo Ioannes ſeruet omnes illas conditiones, quæ tactę ſunt in q. 31. requiſitæ ad hoc, quòd liceat mutuanti aliquid recipere nomine pœnę a mutuatario, & ſi aliqua illarum defecerit, non erit illa exactio, uel receptio licita.

Quarta concluſio. In quarto caſu non eſt vſura Ioanni exigere prędicta. 5. a Petro dummodo præcisè, & dũtaxat pro illa receptione periculi ea recipiat. Probatur: quia ſi Ioannes met mutuaſſet Petro, ſi fuiſſet Ioanni vſura pro receptione periculi aliquid vltra ſortem recipere. ergo etiam nõ erit Ioanni vſura, ſi non mutuauit, ſed tantum fideiuſſit. Item Ioannes non mutuat quid Petro fideiubendo, aut ſi implicitè obligat ſe mutuaturum ſibi pro quanto obligat ſe ſoluturum pro eo deficiente, tamen non ratione mutuationis exigit quinque. igitur. Et hæc concluſio non dicit, ꝙ illa exactio non ſit peccatum Ioanni, ſed ꝙ non ſit ei vſura. Nam an recipere aliquid pro receptione periculi in ſe ſit licitum, patebit latius infra. q. 71. Vnde ſi recipere aliquid pro receptione periculi ſit non ſolum non vſura: ſed etiam nullum aliud peccatum, tunc oportet, quòd illa quinque non ſint nimis multum reſpectu periculi, quod ſubit. Nam quanto periculum eſt minus veriſimiliter euenturum, tanto minus debet eſſe id, quod exigitur pro receptione periculi. & hoc ſi poteſt exigi aliquid ꝓ receptione periculi, & quanto eſt maius, tanto maius poteſt exigi pro eius receptione. Hæc autem maioritas, vel minoritas periculi poteſt conſiderari ex circunſtantia perſonę, pro qua quis fideiubet.

Corollarium. Quamuis dominus Laur. de Rid. titubauerit approbare contractum huius quęſtionis faciẽs argumenta pro & contra. & tandem concludens ſimpliciter, ꝙ tutius eſt abſtinere ab eo, tamen eius argumenta non concludunt, quin prædictę concluſiones approbantes contractum prædictum in duobus vltimis caſibus, & reprobantes in duobus primis maneãt ſecuræ, & non ſint periculoſæ eo modo circũſtantionatę, ſicut ibidem ſunt poſitę. Probatur examinando eius argumenta, quæ tria ſunt. & primò primum argumentum, quo improbat contractum quæſtionis (dimiſſa tamen ſua forma verborum) clarius ducam ad propoſitum ſic. Paria videntur ex vna parte mutuare & recipere quid vltra ſortem, & ex alia parte penes creditorem ſatisdare, ſeu fideiubere, & aliquid a debitore recipere, ſed primum eſt illicitum. igitur & ſecundum, quod eſt contractus quęſtionis. Minor eſt nota. Sed maior probatur: nam ſi Ioannes fideiubet pro Petro: deficiente Petro Ioannes ſoluet pro Petro, & ſic Io. cenſetur mutuaſſe Petro: & Petrus ęquè cenſetur ex mutuo eſſe debitor Ioãnis, ſicut ex mutuo Petrus erat debitor Pauli. igitur Ioãnem fideiubere pro Petro, & recipere quid a Petro, pari paſſu ambulabit cum hoc, quod eſt, Paulum mutuare Petro, & a Petro quid recipere vltra ſortem, & ſic maior eſt probata. Et ſi quis euadendo dicat, ꝙ argumẽtum probat contractum quæſtionis pari paſſu ambulare cum mutuatione habente annexam receptionem vltra ſortem, & hoc ſi Ioan. ſoluet in effectu pro Petro, eo quòd tũnc cenſetur Io. mutuaſſe Petro, ſed nondũ habetur, ꝙ ſi Io. non ſoluat pro Petro, eo ꝙ Petrus non deficit, ꝙ tũc pari paſſu ambulent prædicti contractus duo. Sed hæc euaſio non tollit argumentum etiam in illo ſecundo caſu. Nam ſi Ioanni ſoluenti pro Petro deficiente non licuit quid recipere a Petro, eo ꝙ pari paſſu ambulabat cũ mutuatione habente annexã receptionem alicuius vltra ſortem, etiam non licebit Ioanni aliquid exigere a Petro, ſi Io. nihil ſoluit pro Petro. puta quia Petrus non defecit. Nam da oppoſitum, tũc melioris conditionis eſſet Ioan. non ſoluens aliquid pro Petro: quàm Ioan. ſoluens pro Petro: quia Ioanni non ſoluenti liceret quid recipere a Petro, cum non intantum ſeruiſſet. & tamen ſoluenti (& ita multum ſeruienti) non liceret quid recipere, quod eſt inconueniens. Ad hoc inquam argumentum dicendum, ꝙ maior eſt vera, quando fideiuſſor aliquid recipit ratione mutuationis, quam cõijcit ſe ſubiturum pro debitore, in quo caſu diximus, contractũ eſſe illicitũ, vt patet in ſecũda cõcluſione. Si aũt maior intelligatur qñ fideiuſſor exigit illud plus a debitore alia ratione, quàm ratione mutuationis. puta rũne intereſse, vel pęnę, vel periculi, tũc maior licet ẽt ſit vera, tñ minor erit falſa: quia tũc etiã mutuanti non eſt vſura recipere quid vltra ſortẽ, ſi illa alia ratione. ſ. ratione pęnę, vel intereſſe quid recipiat.

Secũdum argumentũ. Si contractus quæſtionis non eſſet vſurarius: maximè quia Ioannes exigit 5. pro receptione periculi, ſed hoc non habet locũ hic. nã ſi Pet. deficiat, & ita Ioan. cogatur ſoluere pro Petro, tamẽ per hoc nõ periclitatur Ioan. quia iam Pe. erit debitor Ioãnis, ſicut prius erat Pauli, & ideo Ioã. repeteret illa a Petro. Dicendũ, ꝙ maior eſt vera, & minor falſa. Nam dato, ꝙ Pe. efficiatur debitor Ioannis pro ſe ſoluentis, nihilominus ſtat, ꝙ periclitabitur Ioan. quia ſtat, ꝙ Pe. etiam illud debitũ Ioanni ſoluere non poſſit, vel non ſoluet, multi enim ſunt debitores, quorum creditores periclitantur. inſuper ſi hoc argumentũ concluderet, eodem modo concluderet contra caſum ſecũdæ concluſionis præcedẽtia qõnis, vt patet cuilibet intuenti.

Tertium argumentum eſt. Si prędictus contractus non eſſet vſurarius, maximè ex eo: quia Io. non cenſetur quid mutuare Petro, quando fideiubet pro eo, & recipit. 5. ab eodem, ſed facit cum eo contractum innominatum, ſcilicet facio periculum illud meum vt

dea

des mihi 5. Modò vbi non eſt mutuatio, ibi non eſt vſurarius contractus: quia talis eſt quidditatiuè mutuatio, vt patet ex quæſt. 21. Hoc inquam argumentum non concludit, vt ait Luc. quia diceretur, quòd licet Ioan. fideiubendo & recipiendo ab eo 5. non cõtrahat cum eo cõtractu mutui expliciti: tamen contractu mutui impliciti: Nam pro quanto obligat ſe pro eo ſoluturum Paulum, obligat ſe ad mutuandum ſibi, & ſic contrahit contractu futuræ mutuationis. Sed ad hoc argumentum dicendum, ꝙ ratio, propter quam tenemus eum non eſſe vſurarium in duobus vltimis caſib. 3. & 4. concluſionis non eſt illa. ſ. quia ibi non ſit mutuatio: immo concedimus ibi eſſe mutuationem implicitam, & tamen nihilominus dicimus, ꝙ illa mutuatio non efficitur vſuraria per receptionem alicuius vltra ſortem, ſi ſit ſecundùm tenorem 3. & 4. concluſionum: quia illud recipiendum nõ recipitur ratione mutui. Et ſic apparet eſſe reſponſum ſufficienter tribus argumentis prædicti Lauren. Idem in fine addit di. ꝙ prædictus contractus videtur præcipuè eſſe dicendus vſurarius, quando fideiuſſor ab eo, pro quo ſatiſdat, vel fideiubet, facit ſibi idoneè caueri de indemnitate, vel & ſi fideiuſſor non faciendo ſibi idoneè caueri de indemnitate, tamen ſcit pro certo ſe non poſſe habere damnum, aliàs ipſe non fideiuberet, hæc ille. Hoc inquam dictum eſt verum, dempta tamen vna fallentia. Primũ patet, ſ. ꝙ ſit verum. Nam ſi facit ſibi ſufficienter caueri de indemnitate, & vltra hoc exigit aliquid, non poterit id exigere pro intereſſe: ꝗa pro illo ſibi aliàs ſufficienter eſt cautum. Ideo ſi quid vltra exigit, non erit illud exactum pro intereſſe. Similiter ſi ſcit ſe non paſſurum vllum intereſſe. Secundum verò, ſcilicet ꝙ illud dictum eius fallat, patet: quia ſi etiam nullum intereſſe ſit paſſurus, vel ſit ſibi ſufficienter cautum ex parte intereſſe, attamen illud, quod exigit, exigat nomine pœnæ, & ſeruentur conditiones requiſitæ ad hoc, quæ tactæ ſunt, quæſt. 31. licita erit exactio.

Beatus etiam Bernardi. tenet, ꝙ ille contractus, de quo ſonat quæſtio, eſt omnino illicitus: quia in primo cadit mutuum indirectum. Nam ibi aſſecurans ſtat loco mutuantis: quia indirectè perinde eſt, ac ſi mutuando prædictam pecuniã vellet ſibi reſtitui duo vel quinque pro centum vltra ſortem, quæ tamen ſors non ſtat periculo fideiuſſoris: quia ſi etiam contingeret, quòd fideiuſſor ſatisfaceret per ſolutionem creditori pro debitore, nihilominus fideiuſſor ſemper habet pro hoc obligatum debitorem. Sed ad illud argumentum diceretur, quòd quamuis ſit mutuatio inter fideiuſſorem & debitorem, & ſors mutuata non ſtet periculo fideiuſſoris, & ita nec ratione mutui, nec ratione ſuſceptionis periculi exigere poterit aliquid a debitore, eo quòd non ſuſcipit periculum illius ſortis in ſe: tuam ſortem non transfert in manus debitoris, nec in eius dominium ibi ſiſtendo, ſed in dominium creditoris, & ita apud debitorem periclitari non poteſt, quamuis debitor aliàs in ſuis bonis poſſit periclitari, quo minus habeat reſtituere æquiualens ſorti mutuatæ, quorum aliorum bonorum periculum non recipit in ſe, fideiuſſor tamen exponit ſe periculo patiendi intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, quod ſubire non tenetur, itaque pro ſuſceptione illius intereſſe exigit quid, & hoc non erit illicitum, ſaltem ſi non exigit illud, niſi in caſu, quo effectualiter contingat eum id pati.

QVAESTIO. XLI.

Vtrum Petrus, cui Paulus ſub vſuris, ſ. ſub 5. floren. mutuauit 100. poſſit licitè illos 100. mutuare Conrado cum tali pacto, quòd Conradus ſoluat Paulo prędictam ſortem & vſuram 5. flore. Solutio quæſtionis ſtat in tribus concluſionibus.

Prima ſtantibus duabus conditionibus, licitum eſt Petro mutuare Conrado cum illo pacto, de quo quæſtio ſonat. Prima conditio, quòd Petrus per illam actiuam mutuationem, quam Conrado impendit, patiatur tantum intereſſe, quantum exigit a Conrado, ſcilicet 5. floren. & ita accipiendo 5. pro ſuo intereſſe tanquam ſibi debitos aſſignet tam eos, quàm etiam ſortem ſibi debitam reſtituendam Paulo nomine Petri, qui & ipſe in tanto eſt debitor Pauli. Sub illa tamen prima conditione comprehendo etiam omnes conditiones requiſitas ad hoc, quòd mutuanti liceat quid recipere a mutuatario pro intereſſe expreſſas quæſt. 30. dempta vna, quam ſingulariter ex prima in ſecunda conditione ſ. Dicitur notanter per illam actiuam mutuationem &c. quia ſi non per illam, ſed per paſſiuam mutui receptionem incurreret; ſecus eſſet dicendum, vt patebit in ſecunda concluſione. Exempla autem poſſunt dari, ubi obſeruaretur prima conditio inter Petrum & Conradum. Primum eſt. Petrus illos 100. ſibi a Paulo mutuatos detinuit per annum, de qua detentione nomine vſurarum dat 5. floren. & ſi vltra annum eos detineret, oporteret eum iterum dare Paulo 5. floren. nomine vſurarum, ad quod vitandum appropinquante principio ſequentis anni, diſponit ſe ad reſtituendum ſortem Paulo: Conradus verò indigens illis 100. præuenit illam reſtitutionem, rogans Petrum, vt ſibi illa centum mutuet. Petrus reſpondet. Si mutuauero eos tibi, & non reſtituero ſtatim Paulo, oportet me dare 5. floren. Paulo: ſi igitur vis me releuare in illis 5. vltra ſortem, mutuabo tibi eos. Attamen in hoc primo exemplo oportet, quòd Petrus præter conditiones ſeruandas ex parte intereſſe, etiam ſeruet conditiones requiſitas ad petendum licitè mutuum ſub vſuris, de quibus conditionibus patebit quæſtione quadrageſimaſeptima. Nam Petrus in hoc exemplo virtualiter facit perinde, ac ſi iuuaret Conradum ad impetrandum mutuum ſub vſuris a Paulo. Non minus enim agit Petrus, quàm ſi diceret Conrado, reſtituam centum Paulo, vt ſim liber a futuris vſuris, attamen reſtitutione facta laborabo apud Paulum, quòd tibi eos mutuet ſub ſimilibus vſuris, & quamuis aliàs multum differant Petrum mutuare Conrado, & Petrum iuuare Conradum, vt ſibi Paulus mutuet, vt patet: tamen quo ad prædictas conditiones requiſit non differunt: quia Petrus habet rationem tam mutuantis, quàm virtualiter, vel æquiualenter laborantis, vt Paulus mutuet. Et ſi dicatur, Petrus quaſi loco Pauli mutuat Conrado, igitur ſicut Paulo non licet, ſic nec Petro licebit 5. exigere. Dicendum non eſt ſimile: quia Paulus ſupponitur nullum intereſſe pati, ſicut tamen Petrus patitur, ut ſupponitur ex caſu. Secundum exemplum, dato

illa ratio eſſet ulterius reducenda ad rationem intereſſe, quod patitur gener: tunc dixiſſet, quòd illa ratio etiam haberet locum in hæredibus generi, quos etiam contingit pati intereſſe ex carentia dotis promiſſæ genero, ut patebit. Modò oſtenſum eſt in ſexta concluſione, quòd illa ſupportatio non eſt cauſa, cur illud licuit genero: niſi pro quanto ulterius reducitur ad intereſſe, & per illos duos defectus patet ſolutio argumenti illius opinionis quantum ad maiorem eiuſdem. Tertiò deficit in minore: quia dato quòd non habeant neceſſariò onera matrimonij alia ſupportare, quæ gener habebat: tamen ſtat, quòd ita bene patiantur aliquod intereſſe ex carentia eius rei, quam ſocer genero promiſerat: & non dedit, ſicut gener patiebatur. Modò ratio fundamentalis, cur genero id licuit, fuit intereſſe ſuum. igitur eadem ratio poteſt inueniri in hæredibus eiuſdem, & ſic idem eis licebit, & per iſtum defectum patet reſponſio ad duas primas probationes minoris. Nam licet illud debitum deſinat habere rationem, uel nomen dotis: non tamen deſinit habere rationem debiti: ex cuius ſolutionis dilatione creditor, uel eius hæredes patiuntur intereſſe. igitur poterunt ratione illius aliquid percipere ultra debitum. & per hoc patet reſponſio ad tertiam probationem minoris, & ita prædicta ratio eſt nulla. Tertia pars concluſionis, ſcilicet quòd etiam non ſit vera, probatur, quia vbi eadem ratio, ibi eadem licentia, ſed ratio, cur licuit genero, fuit intereſſe, gratia cuius refundendi licuit ſibi tales fructus percipere ſaluis circunſtantiis in concluſione de intereſſe poſitis, & aliàs non licuiſſet ſibi. Modo contingit æque hæredes eius pati intereſſe cum ſimilibus debitis circunſtantiis, igitur idem eis licebit, quorum tamen circunſtantiarum ſi aliqua deeſſet, non licebit eis, ſicut nec genero licuiſſet. Minor eſt nota, quis enim dubitat, quin contingat, & poſſibile ſit, quòd ſi hæredes generi haberent mille flor. debitos genero a ſocero, ipſi ſtatim de illis mercarentur, & annuatim veriſimiliter lucrarentur ultra 50. flo. vel emerent prædia, ex quibus leuarent annuatim fructus tanti ualoris, quod tamen lucrum eis ceſſat, pro cuius lucri ceſſantis refuſione (aliis circunſtantiis requiſitis concurrentibus) licitè poſſunt percipere fructus prædictæ poſſeſſionis, ſicut genero licuit in quinta concluſione & ſexta. vel etiam ſi nulla poſſeſſio fuiſſet a ſocero genero pignorata: ſed tantum cautio præſtita cum obligatione annuatim dandi de illis mille 50. flo. ſicut genero licuit in caſu ſeptimæ concluſionis recipere 50. flo. quarta pars patet ex tertia iam probata. Tertium dubium. Ex quo dictum eſt, quòd genero, cui ſocer differt dotem debitam, licitum eſt recipere fructus poſſeſſionis ſibi pignoratæ, non computando eos in ſortem: dubitatur, an illud idem, quod licuit genero reſpectu ſoceri: etiam licitum ſit mulieri relictæ poſt mortem mariti: & hoc reſpectu hæredum mariti. Nam ſicut ſocer debebat genero dotem, & cum differret ſoluere, gener poterat interim fructus poſſeſſionis pignoratæ recipere. ſic mortuo marito, etiam ſi ſocer ſoluat dotem genero, hæredes mariti debebunt reſtituere dotem mulieri. & ſi differant dare, & pignorent ei aliquod prædium, vel poſſeſſionem, an tali mulieri liceat fructus illius recipere ſine computatione in ſortem: Ad hoc ponitur.

Nona concluſio. Quamuis quidam dicant, mulieri relictæ non licere illud reſpectu hæredum ſui mariti, qui obligati ſunt ſibi reſtituere dotem, quod licuit ſuo marito, ſcilicet genero reſpectu ſoceri: tamen illa opinio non videtur rationabilis, neque vera. immo id, quod genero in obligatione dotis licuit reſpectu ſoceri in caſu quintæ, ſextæ, & ſeptimæ concluſionis: etiam mulieri in obligatione dotis licet reſpectu hæredum mariti ſibi obligatorum dotem. Prima pars concluſionis probatur. Nam Innocen. & Hoſtienſis dicunt, quòd mulier vſuram committeret, ſi id agere vellet, vnde dicunt conſequenter conſulendo mulieri relictę, quòd debeat eſſe cauta in hoc, quòd ab hæredibus mariti non debeat pro dote ſibi reſtituenda recipere aliquam poſſeſſionem in pignus, vel aliam rem in obligationem, & ſic expectare ſolutionem dotis. Nam hoc faciendo ipſa non poſſet licitè fructus poſſeſſionis recipere: niſi computando eos in ſortem: & ſic extenuaretur ſors dotis, ſed debet facere dari dotem ſibi debitam, uel talem poſſeſſionem dari in ſolutum: & ſic fructus poſſeſſionis erunt ſui: ipſa poſſeſſione tanquam dote ab hæredibus reſtituta remanente ſibi ſalua in ſua integritate. Secunda pars concluſionis probatur. Nam ratio illius opinionis eſt illa: aſſumendo maiorem rationis tactæ in concluſione præcedenti & minorem talem, ſcilicet illa cauſa non habet locum in muliere relicta reſpectu hæredum mariti: ſicut habuit in genero reſpectu ſoceri. igitur. Minor illa probatur tripliciter. Primò, ſicut ibi fuit probata. Secundò: quia mulier non tenetur aliqua onera ſupportare matrimonialia: cum matrimonium ſit ſolutum: ſicut tamen gener tenebatur. igitur. Tertiò probatur, ſicut ibidem fuit probata. Modo hæc ratio eſt nulla: quia deficit in quattuor. Primò & ſecundò in maiore, & hoc duobus defectibus ibidem aſſignatis. Tertiò in minore eodem modo, ſicut ibidem dictum fuit. Nam ſtat, quòd vidua, vel relicta ex carentia dotis ſibi ab hæredibus debitæ patiatur intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis: quia ſi haberet, poneret pecuniam ad negocium licitum, vel mercantiis, vel emeret prædia, prout ibidem de hæredibus reſpectu ſoceri fuit dictum. Quartò deficit eodem defectu, ſicut ibidem fuit dictum, & per conſequens patet illam rationem eſſe nullam. Tertia pars concluſionis probatur, ſicut probata eſt tertia pars concluſionis præcedentis: & ſimiliter quarta pars probatur, vt ibidem. Quis enim dubitat, quin ſi illa bona vidua, vel relicta mulier patiatur intereſſe eo modo, quo maritus eius patiebatur, & adſint ſingulæ circũſtantiæ: ita liceat ſibi id, ſicut licuit marito ſuo: & ſicut non licuit id marito, ſi aliqua circunſtantiarum requiſitarum deeſſet, ſic etiam mulieri non licebit. quæ antè illæ ſint, patuit ſatis in q. 30. de intereſſe. & in 31. de pœna. Quartum dubium & bimembre. Si rector, vel rectores ciuitatis ederent tale ſtatutum; quòd quicunque hæredes mariti mortui detinent poſt annum a morte mariti computando dotem relictę debitam teneantur dare alimentum vxori dotatæ, & maxime 2. denarios pro libra quolibet menſe, an liceat relictæ recipere ab hærede huiuſmodi denarios. Et ſecundò, an rectoribus ciuitatis licuerit edere tale ſtatutum citra incurſum excõmunicationis maioris. Ad hoc dubium

ret vſuram receptam retinere, quamuis peccatum eſſet mutuare ad vſuram: immò crederent, quòd licuiſſet ei mutuaſſe ad vſuram hoſtibus. Dicitur ſecundò notanter, dummodo aliàs non poſſet &c. quia poſſet via iuris habere, non liceret ſibi illud detinere: quia propria auctoritate detinere, cum ſibi ſubſit via iuris, eſt ſibiipſi dicere ius. Modò peccatum eſt ſibiipſi dicere ius. Nam ſicut peccaret accipiendo propria auctoritate, ſiue occultè, ſiue palam, cum via humana poſſet recuperare ſibi debita: ita ſimili modo detinendo peccaret. Dictum eſt autem notanter in prima probatione in foro conſcientiæ: quia ſecùs in foro contentioſo: quia in contentioſo foro ſpoliatus debet ante omnia reſtitui, etiam ſi ſpoliatus ſit ab eo, cuius fuerunt res ſpoliatæ, hoc enim in odium ſpoliationis eſt ordinatum, & propter præſumptionem, quæ contra ſpoliantem præſumitur, non ad eum pertinere de rebus ſpoliatis, qua præſumptione ceſſante (ſicut ceſſat in foro conſcientiæ) non ligabit illa conſtitutio, & ita non eſt neceſſe eam in foro conſcientiæ ſeruari, ſaltem vbi aliàs via iuris non poſſet ipſe, cuius ſunt res, recuperare: immò etiam in foro contentioſo non eſſet opus ſpoliatum reſtitui ante omnia, vbi eſſet ſufficienter notorium, q res non ad eum pertinuiſſent, ſed ad ſpoliantem, quem per prius ſpoliaſſet.

Tertia concluſio. Licitum eſt Paulo ſuis hoſtib. qui eum iniuſtè perſecuti ſunt damnificando mutuare, intendendo aliquid recipere ab eis vltra ſortem, non ratione mutui eis impenſi, ſed ratione debiti, quo ei ſunt obligati, & hoc ſtantibus duabus conditionibus. Prima, quòd aliter recuperare non poſſit refuſionem damnorum ſibi illatorum. Secundò, q non oriatur infamatio, vel ſcandalum ex tali mutuatione. Probatur concluſio: quia talis mutuatio non eſt vſuraria, cum ipſum incrementum non intendatur accipi ratione mutui, ſed pro ſolutione debiti: & tamen ſi eſſet peccatum de per ſe, hoc eſſet: quia eſſet vſura. Nec eſt peccatum de per accidens ratione infamationis, vel ſcandali: quia illud excluſum eſt per ſecundam conditionem, igitur. Et in hoc ſenſu debet intelligi auctoritas Ambroſij 14. quæſt. 5. cap. ab illo. vbi ſic dicit, ab illo exige vſuram, cui meritò nocere deſideras, cui iure inferuntur & arma. Huic legitimè auferuntur vſuræ, quem bello vincere non potes: ab hoc vſuram exige, quem non ſit crimen occidere, ſine ferro dimicat, qui vſuram flagitat, ſine gladio de hoſte ſe vlciſcitur, qui fuerit vſurarius exactor inimici, ergo vbi ius eſt belli, eſt ibi ius vſuræ, hæc ille. Vnde ſi hæc auctoritas allegetur contra primam concluſionem poteſt ad eam dupliciter reſponderi. Primò, quòd illud dictum Ambroſij debet intelligi capiendo vſuram impropriè, ſcilicet pro incremento ſortis mutuatę, quod non accipitur ratione mutui, ſed alia ratione, ſcilicet pro ſolutione aliàs debiti. Poteſt etiam ſecundò dici ad illam auctoritatem Ambroſij, quòd non eſt ſancti Ambroſij, ſed Ambroſij adoperati cuiuſdam hæretici, qui ſub ſpẽ. B. Ambroſij multa falſa dixit, vt recitat Alexander de Ales. Duæ aliæ ſolutiones dantur ab aliquibus ad prædictam auctoritatem. Vna, q intelligatur capiendo vſuram pro nimia penſione, & de tributa ab infidelibus exigendo, ut tali onere grauati conuertantur ad fidem. Sed contra: Aut intelligunt de hoc penſione quæ non iuſtè eis imponitur, & tunc non eſt licitum eis illam imponere, etiam ſi ex illa bona intentione imponatur, ſcilicet vt ad fidem conuertantur: quia non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona. Si autem iuſtè, tunc non eſt opus, vt ideo eis imponatur, quatenus ad fidem conuertantur. Nec hoc modo tantum ab infidelibus, ſed etiam a fidelibus, ſi ſint iniuſti hoſtes noſtri, poſſumus exigere vſuras captas pro magna penſione. Item etiam quia non apparet, cur talis penſio dicetur vſura, cum vſura ſolum locum habeat in mutuo. Vnde oportet vſuram capi pro incremento ſortis mutuatę habente ad minus ſimilitudinem aliquam vſuræ, pro quanto accipitur vltra ſortem mutuatam. Secunda ſolutio eſt, quòd Ambroſius loquitur in caſu iuſti belli, quod geritur contra hoſtes, in quo caſu licitum eſt iuſtè bellantibus accipere vſuras ab eis, dum tamen non fiat vitio cupiditatis, ſed zelo charitatis, vt ſic macerentur vſuris, qui non poſſunt domari armis. Sed hæc ſolutio non ſatisfacit: quia quantumcunque fiat bono fine, ſi verè recipitur vſura, erit illicita receptio: quia actus aliàs damnatus non rectificatur propter bonam intentionem adiectam. Vnde in cap. ſuper eo. extra, de vſur. ait Alexan. III. Cum ſcriptura ſacra prohibeat pro alterius vita mentiri: multomagis eſt prohibendus quis, ne etiam pro redimenda vita captiui vſurarum crimine inuoluatur, hęc ibi. Ita etiam non licebit vſuram recipere ab hoſtibus, vt ſic macerentur vſuris, qui non poſſunt domari armis: quia non minor iuſtitia, vel pietas eſt redimere captiuos, quàm ſit domare hoſtes. Nec refert, an illi hoſtes ſint gentiles, vel iudæi, vel chriſtiani. Nam gentilitas, vel iudeitas, vel chriſtianitas nihil facit ad hoc, vt ab eo, cui quis mutuauit, recipiat vltra ſortem, ſed eſſe iniuſtum damnificatorem mutuantis, eſt ratio illius. Ideo ſi iudæi eſſent huiuſmodi damnificatores tui (ſicut frequenter ſunt in exactione vſurarum a chriſtianis & aliis) ita ab eis ſicut ab aliis recipere poſſes vltra ſortem per te eis mutuatam. Veruntamen ex alia etiam ratione videtur quibuſdam ab eis poſſe accipi vltra ſortem mutuatam, ſcilicet quia ſerui ſunt chriſtianorum, vt in cap. & ſi iudęos. extra, de iudæis. vbi dicitur, quòd propter mortem Chriſti ſubmiſſi ſunt perpetuæ chriſtianorum ſeruituti, quod fuiſſe dicitur demandatum executioni per Conſtantinum, vt notat Hoſtien. extra, de iudęis. cap. conſuluit. Modò res ſerui ſunt domini: quia quicquid acquirit ſeruus, acquirit domino, ita tamen ut non ſubtrahantur neceſſaria uitæ: igitur illi domini, quorum iudæi eſſent veri ſerui, ſi quid acciperent ab eis vltra mutuatam ſortem, non alienum acciperent, ſed quod ſuum eſt, recuperarent. Dico autem notanter, illi domini, quorum ipſi eſſent veri ſerui. Nam dato, quòd eſſent veri ſerui chriſtianorum: non tamen ob id ſunt veri ſerui cuiuicunque chriſtiani. De eorum etiam ſeruitute qualis ſit, non eſt præſentis ſpeculationis: ſi enim eſt ſeruitus ſimpliciter dicta, non ſolum domini poſſent prædicta agere, ſed etiam eos vendere poſſent, maximè quando eſſent damnificatores chriſtianorum, ſed de hoc alibi. Vnde duæ primę ſolutiones ad auctoritatem Ambroſij ſunt meliores. Ratio autem duarum conditionum adiecta-

rum

rum patet ex dictis in ſecunda concluſione. Vnde ſi aliqua illarum deſit, non erit prædicta mutuatio licita Paulo.

Quarta concluſio. Paulo non eſt licitum ſuis hoſtibus, qui iuſtè eum damnificauerunt, uel hodie damnificant mutuare, quatenus ceſſent ab illa perſecutione intuitu mutuationis, patet ex dictis in quęſtione trigeſimaſeptima.

QVAESTIO. XLIII.

Vtrum contractus factus in ſequenti caſu ſit uſurarius, ſcilicet A. dedit 100. flore. B. ſibi reſtituendos certo termino hoc pacto, quòd ſicut R. mercator habens 100. floren. cum illis lucrabitur, uel perdet, ſic etiam A. ſentiat conſimile, ſcilicet tantundem recipiendo a B. vel conſimile damnum in dando tantundem B. Solutio ſtat in tribus ſuppoſitionibus & quinque concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. prædictus contractus dationis poteſt eſſe mutui, probatur: quia A. poteſt velle, quòd B. habeat ſolus dominium 100. floren. & quòd B. valeat eos diſtrahere, & quòd omne periculum ipſorum 100. ſpectet ad B. Similiter omne lucrum & damnum proueniens de 100. etiam ſpectet ad B. ita quòd A. nihil vult participare de lucris uel damnis prouenientibus B. occaſione 100. floren. ſed tantum vult ſibi reſtitui ſortem integraliter. Et quamuis A. uelit ſibi reſponderi per B. de quodam lucro, & econtra etiam A. uelit ipſi B. eſſe obnoxius de quodam damno: tamen hoc poteſt A. velle fieri propter quendam alium contractum annexum contractui mutui. Nam vltra hoc, q A. mutuat B. etiam A. contrahit cum B. tali contractu ſcilicet, ſi R. patietur damnum, tunc quantum damnum patietur R. tantum ego dabo tibi, vt tu (ſi R. lucretur) mihi des tantum quantum R. lucrabitur, quòd enim ille ſecundus ſit diſtinctus contractus a primo probatur ſic. Nam contingere poſſet, q A. & B. contraherent illo ſecundo contractu, etiam ſi nunquam 9xiſſent, nec contracturi eſſent primo cōtractu, & econtra contingeret, eos contrahere primo contractu ſine ſecundo, igitur ſunt realiter diſtincti, tenet conſequentia per viam ſeparationis.

Secunda ſuppoſitio. Prædictus contractus dationis poteſt eſſe depoſiti veri, vel non veri. Nam ſi A. dando 100. ipſi B. velit, q B. debeat illa 100. non diſtrahere, ſed duntaxat cuſtodire, vel reſeruare, & aliquando illa eadem numero, ſeu in indiuiduo ſibi reſtituere, erit ibi contractus depoſiti veri. Si autem velit, quòd B. habeat poteſtatem ea diſtrahendi, & per conſequens velit, quòd habeat dominium ipſorum 100. & quòd non idem in indiuiduo, ſed idem in genere reſtituere teneatur, non erit ille contractus verum depoſitum, ſed erit mutuum, ſi velit ſibi tantundem reſtitui certo termino.

Tertia ſuppoſitio. Prædictus contractus dationis poteſt eſſe contractus ſocietatis, puta ſi A. transfert illos centum in B. non abdicatiuè, ſed communicatiuè, pro ut dicetur queſt. 93. probatur: quia ſi non maximè: quia contractui ſocietatis obſtaret vna conditio prædicti contractus, quæ eſt, quòd omne periculum & lucrum atq; damnum ipſorum 100. ſpectat duntaxat ad B. & nihil ad A. hoc enim videtur eſſe non de natura, ſed contra naturam, vel naturalia ſocietatis. Nam ſocij ſubeunt communiter periculum, lucrum, & damnum. Sed hæc conditio non obſtat, quin poſſit adhuc prædictus contractus manere ſocietatis: quia illi conditioni natæ ineſſe contractui ſocietatis poſſunt tam A. q B. renunciare ex pacto, & hoc adiecto alio pacto illius conditionis ſ. q loco lucri quod cedere deberet ipſi A. debeat B. ipſi A. dare tantum lucri, quantum R. lucrabitur, ſi lucrabitur, & econtra, q A. loco ipſius damni, qd A. deberet vt ſocius pati, velit pati tantum damni, quā tum R. patiatur aſſignando. ſ. & dando tantundem ipſi B. Nec hoc pactum adiectum loco conditionis natæ in eſſe contractui ſocietatis debet alicui videri eſſe infallibiliter & vniuerſaliter iniquum, pro quanto. ſ. A. vult ſibi a B. dare æquale, vel tantum pro lucro, quātum eſt totum lucrum ipſius R. qui & mercatur cum 100. flor. & tñ ſi A. & B. ſimpliciter viuerēt ſm naturam contractus ſocietatis, A. nō poſſet plus lucri exigere a B. de illis 100. q medietatē lucri. Hæc inquam apparentia iniquitatis poteſt tolli per hoc, q ex alia parte A. & ſubire vult tantum damnum, quantum erit totum damnum ipſius R. mercantis etiam cum centum, cum tñ A. iuxtà do ſecundùm naturam contractus ſocietatis non teneretur ad ſuſtinendum, niſi medietatem damni emergētis circa mercantiā ſuorum 100. datorum B. & ideo ſicut B. grauatur in vno, ſic releuatur in alio, & ſimiliter ipſe A. & ideo ſi ſiat æqua & proportionabilis refuſio grauaminum, hincinde non eſſet ibi iniquitas.

Prima concluſio eſt trimembris & talis. Si contractus dationis 100. celebratus inter A. & B. eſt contractus mutui, tunc in vna intentione A. eius datio eſt vſuraria. In alia verò intentione non eſt vſuraria, quamuis tūc poſſet eſſe ibi alia ſpecies peccati in A. Prima pars probatur: quia ſi A. dando datione mutui 100. ipſi B. intendit, q illud lucrum, quod B. ei dare debeat (lucrāte ipſo R.) debeat ei dare ratione mutui, quo A. ſeruiuit B. talis datio eſt mutuatio vſuraria: quia eſt mutuatio cum intentione recipiēdi quid ratione mutui vltra ſortem, igitur. Et hæc corrupta intētio poteſt deprehēdi ex hoc ſcilicet, ſi A. nō vellet dare prædicta 100. ipſi B. ſeu mutuare, niſi B. iniret ſecū tale pactum lucroſum. ſ. ſi R. lucretur, dabis mihi tantundem, tunc enim patet, q ideo A. mutuat B. vt de mutuo conſequatur lucrum, & quamuis etiam adiiciatur conditio, ſi R. perdat, q A. velit tantundem damni pati, remittendo B. tātundē de ſorte, ſibi per B. reſtituenda, tñ ſi veriſimilius eſt R. lucrari, q perdere, veriſimilius eſt A. conſequi lucrum ex mutuo, & dato q etiam nō eſſet ſic futurum, nec veriſimile, ſi tamen A. crederet ſic eſſe futurum, & p 9ñs ſpe principaliter talis lucri ductus dediſſet 100. ipſi B. eſſet illa datio vſuraria. Secunda pars concluſionis probatur: quia ſi A. dando, ſeu mutuando B. 100. non intendat aliquid habere a B. ratione 100. ſed duntaxat id quod vult habere a B. vult habere in recompēſationem illius periculi, vel damni, qd ſubit ſpondens, ſi R. perdet aliquantum, q tantum damnum ſuſtinere velit, remittendo B. tantundem de ſorte mutuata, ita quòd A. niſi ſubiret illud periculum, vel damnum, cū A. non vellet aliquid a B. exigere, & etiam non ideo dedit ipſi B. centum, vt ſecum iniret illum ſecundum 9tum: immo ſecundus hēt ſe impertinēter ad primū.

Nam ſtante tali intentione, ſi A. recipiat quid ultra ſortem mutuatam, non eſt ibi uſura: quia non ratione mutui recipit tale, ſed alia ratione. Tertia pars concluſionis, ſcilicet quòd tunc nihilominus poſſet ibi eſſe alia ſpecies peccati in A. probatur: quia poſſet eſſe, quòd A. in hoc ſecundo contractu, uel pacto contraheret cũ B. qui eſſet ibi communiter lucroſus, & ipſi B. iniquè communiter damnoſus, ut puta ſi de communi curſu R. ſoleat lucrari, & ut in paucioribus conſueuit perdere, tũc longè melior eſt conditio A. quàm B. & non eſt æqua conditio utriuſque: immo A. pro ſubeundo damnũ, ut in paucioribus contingens, exigeret lucrum ut in pluribus contingens, B. verò pro lucro vt in paucioribus contingente expectaret damnum, ut in pluribus contingens. Corollarium contra ipſum A. quòd quantuncunque A. dicat ſe non uelle quid habere a B. ratione motui impenſi, ſed tantummodo ratione illius, quod ſubit periculum, uel damnum, ad quod ſe obligat reſpectu B. tamen ſi illud damnum eſt ut in paucioribus ſibi accidens, & lucrum vt in pluribus obueniẽs: præſumitur, quòd ideo mutuaſuerit, ut B. ſecum iniret tale pactum lucroſum, & per conſequens præſumitur, quòd illud lucrum recipiat ratione mutui, & quod propter ipſum conſequendum mutuauerit, ſecus autẽ eſſet de illa præſumptione contra A. quando damnum & lucrum ipſius R. eſſent nata contingere æqualiter & ad utrumlibet: tunc enim non eſſet præſumptio talis contra A. uel non tam uerſimilis, tunc enim A. & B. in hoc ſecundo pacto tanquam omnino impertinenter ſe habente ad primum contractum uiderentur contrahere contractu cuiuſdam concertationis, quæ uulgari noſtro dicitur, vvetten, de quo habebitur in quæſtione 71.

Secunda concluſio, quæ eſt quadrimembris, eſt talis. Si contractus dationis 100. celebratus inter A. & B. ſit contractus depoſiti ueri, vel non veri, in una intentione eſt illicitus non vſurarius, in alia eſt illicitus & vſurarius. In tertia uerò non eſt ille contractus dationis vllo modo illicitus, quamuis contractus adiectus poſſit eſſe illicitus. Prima pars probatur: quia ſi mens ipſius A. ſit talis, ego depono 100. apud te B. uolens, quòd lucrum tantum, quantum R. lucrabitur, des mihi in recompenſam illius depoſiti apud te, & depoſitum ſit uera ratione depoſitum, ita quòd A. non uoluerit transferre dominium illorum 100. ſed illud ſibi retinere, & ſolum B. eſſe cuſtodem eorundem. Nam tunc A. peccat exigendo aliquid a B. quia illicitum eſt mihi quid exigere ab eo, qui mihi ſeruit pro eo, quòd ipſe mihi ſeruit: quia potius ipſe habet a me exigere, quàm econtra. Modò B. in hac parte ſeruit ipſi A. cuſtodiendo ſibi 100. igitur. Secunda pars probatur: quia ſi A. velit habere a B. lucrum in recompenſam depoſiti, & depoſitum non habeat ueram rationem depoſiti, vt puta quia A. voluit transferre dominium eorum in B. & periculum eorum incumbere ipſi B. & huiuſmodi, tunc A. committit uſuram: quia tale depoſitum fuit mutuum: ideo cenſetur tunc ratione mutui aliquid ab eo exigere, igitur. Tertia pars probatur: quia ſi mens ipſius A. ſit: ego depono illa 100. apud te, & nihil ratione depoſitorum apud te exigo, ſed viſo ꝙ ego extra illum contractum ſubeo tecum vnum alium contractum, talem ſcilicet, quòd ſi R. perdet, ego tantundem tibi dem, quantum ipſe perdidit: ideo ego in recompenſam illius obligationis exigo a te, ut uiceuerſa ſi R. lucretur, etiam tantundem lucri mihi aſſignes. Tunc enim A. recipiendo quid a B. vltra ſortem non committit vſuram: quia illud receptũ non recipit ratione mutui impenſi, ſed ratione alterius contractus inter eos celebrati. Et potes hic ſi vis addere clauſulas de præſumptione ſuper vſuraria prauitate, quomodo oritur, uel non oritur contra ipſum A. eo modo, ſicut in præcedenti concluſione eſt dictum. Quarta pars probatur: quia ſi ille ſecundus contractus ſit longè plus lucroſus vni, quàm alteri, eſt iniquus, & dato ꝙ etiam eſſet ad vtrumlibet, & per conſequens non iniquus, hoc eſt contra æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ, tamen aliàs eſt contractus ſuper turpi lucro initus: quia eſt quędam concertatio lucri, uulgariter vvetten: quia cõtraheotes innituntur fortunæ, vel coniecturis futurorum euentuum, de quo etiam patebit in quæſtione 71.

Tertia concluſio, quę eſt bimembris, eſt talis. Si contractus dationis 100. celebratus inter A. & B. ſit contractus ſocietatis, non eſt illa datio uſurarius contractus, poteſt tamen aliàs eſſe peccatum in ipſo A. Prima pars probatur: quia ſola datio, quæ eſt mutuatio, eſt nata eſſe uſurarius contractus, ſed datio facta per modum ſocietatis non eſt mutuatio, ſed diſtinctus contractus a mutuatione, & manet diſtinctus contractus ab eadem, etiam ſi de datione facta per modum ſocietatis auferatur ex pacto illa conditio ſocietatis, ſcilicet quòd lucra & damna, ac pericula debeant eſſe utriuſque, ut puta ſi contrahentes conueniant, quòd illa debeant eſſe duntaxat alterius contrahentium, ſcilicet ipſius B. quia illa conditio licet ſit naturalis ſocietati, ita quòd nata ſit ineſſe eidem: non eſt de ſubſtantia eius, quin poſſit ſubſtantia illius contractus manere ſublata illa conditione per pactum adiectum, quo illa remouetur, & loco eius alia conditio non repugnans ſubſtantiæ ſocietatis adiiciatur, ſicut hic ſit. Secunda pars probatur: quia ſi adueniat prædictum pactum per modum cuiuſdam concertationis dictæ uulgariter, vvetten, quaſi A. dicat ad B. ego dando tibi 100. ad mercantias, uolo contraxiſſe tecum contractu ſocietatis, reſciſſa tamen illa conditione contractus ſocietatis, quæ eſt, quòd ſocij lucra & damna ac pericula ſortis, in qua ſunt ſocij, ęqualiter ſubeant: quia uolo, quòd omnia illa ſint ad te ſpectantia, & loco illius conditionis reſciſſę ego ineo tecum, & tu etiam in eas mecum loco eiuſdem aliam conditionem, uel pactum, ſcilicet quòd ſi R. lucretur, des mihi tantundem lucri, quantum R. lucretur, & ſi R. perdat, ego tantundem tibi dabo pro lucro: iam ſtat, quòd A. peccet: quia ſtat, quòd longè melior ſit conditio ipſius A. quàm B. puta ſi R. ut communiter conſueuit lucrari, & rarò perdere, tunc enim B. ut communiter eſt in damno, & A. in lucro, & tamen hoc eſt iniquum, ſiue hoc ineant A. & B. abſolutè inter ſe, ſiue ineat hoc loco conditionis reſciſſæ a contractu ſocietatis initæ. Nam ſi non reſcidiſſet A. conditionem prædictam a ſocietate inita, par fuiſſet conditio A. & B. in lucro & damno, nunc autem non eſſet par, ſed lõgè impar, niſi illam inæqualitatem reſarcire poſſet per aliam uiam. De contractu autem ſocietatis pecuniaſio, an

an uterque ſociorũ debeat alteri eſſe æqualis in participando damnum & lucrũ, & de multis aliis patebit latius in tractatu penultimo q.93.& ſequentibus.

Quarta concluſio. Quocunq; horum trium modorum.ſ.mutui,depoſiti,uel ſocietatis fiat prædictus contractus dationis,uidetur, quòd & ſi in ſe poſſibile eſſet eum fieri licitè: tamen poſſet per Papam,uel alium rectorem reipublicæ indiſtinctè probiberi. Et ẽt ſi non prohibeatur: tamen debet diſſuaderi. Ratio primi: quia omnibus illis tribus modis natus eſt eſſe pallium uſurarum,quia uſurarij non audentes expreſſas uſuras exercere,poſſent ſub boc latibulo eas exercere.Ratio ſecundi: quia exercendo quis natus eſt ſeipſum ſuſpectum & infamatum reddere,atque ſcandalizare proximos. Habet enim ille contractus ſpeciem mali: unde etiam conſultè agerent iudices ſeculares, ſi talem contractum reſcinderent,quando ad eos deuolueretur.ita ꝙ neuter contrahentium teneretur ſtare tali contractui, & præſertim ipſi B.

Quinta concluſio.Modus reſpondendi domini Lauren.de Rid.ad eandem quæſtionem uel ſimilem vr inſufficiens, probatur. Nam ille mouens talem quæſtionem,quid cum quis tradit alteri centum ducatos,mox in ſuis neceſſitatibus expendẽdos ſub hoc pacto, quòd ſicut cõſimiles 100. ducati apud Titium mercatorem legalem lucrabuntur,uel perdent,ſic iſti 100.ducati illi traditi lucrentur, uel perdant, eſt ne contractus licitus, & reſpondendo dicit,ꝙ talis contractus dubius reputatur,& uidetur uſuram ſapere ſecundùm plures doctor.& hoc propter tria. Primò: quia tale pactum in fraudem uſurarum adinuentum uidetur,ut ſub pallio quaſi ſocietatis latitet mutuum cum ſpe lucri. Secundò: quia ut patet.88.diſ.eiiciens.pecunia ex ſe ſola minimè eſt lucroſa, nec ualet ſeipſam multiplicare, ſed ex induſtria mercantium fit per eorum negociationes lucroſa. Tertiò, quod eſt efficacius: quia de tribus eſt unum in dicto contractu. Nam dicta pecunia, aut eſt tradita per modum mutui, aut per modum depoſiti, aut per modum capitalis, ut ſcilicet in perſona tradentis emptionibus & mercationib. deputetur, ſi per modum mutui, tunc manifeſtè eſt uſura: quia mutuo transfertur dominium in eum, cui factum eſt mutuũ. Vnde non debet lucrari, uel perdere niſi ſibi. Si per modum depoſiti, tunc ipſa reddi debet abſque omni lucro, quin potius, qui eam ſeruauit, remunerandus eſſet: & tamen ex forma contractus patet, quòd non eſt data per modum depoſiti, cum depoſitarius eam expendere poſſit. Si per modum capitalis ſeu rectæ ſocietatis,tunc in pacto eſſet, quòd deberet eam ſolis mercationibus fideliter deputare. Et hæc ultima ratio fortiter probare uidetur, quòd non ſit tradita dicta pecunia, niſi ut babens rationem mutui, in quo ſpes lucri reprobatur. Si diceretur, non eſſe mutuum, nec depoſitum, nec ſocietas, ſed contractus innominatus, ſcilicet do ut des,ſcilicet do tibi 100. ut des mihi tãtum, quantum &c. Reſponderi poteſt, quòd licet talis contractus aliquando licitè fieri poſſit, ſcilicet do ut des, non tamen in dicto caſu, ſed in fraudem uidetur eſſe uſurarum, ſicut & fraus etiam committitur in aliis contractibus etiam ex ſe licitis,vt 14.quæſ.3.plerique. cum gloſſ. & huius ſententiæ fuit Innocen.de uſu.cap. fin.& Ioan. Aud. ibidem,hæc ille. Hæc autem reſponſio deficit dupliciter. Primò deficit in eius ſecunda ratione: quia licet pecunia ex ſe ſola & ſecluſa induſtria non ſit lucroſa, ſed cum induſtria tantum, tamen per hoc non poteſt quid plus inferri de pecunia,quàm de domo. Nam & domus non eſt nata afferre lucrum ei, qui eam poteſt locare, niſi per induſtriam locantis & utentis, eſt enim etiam res artificialis ſicut & pecunia. Vnde quòd de pecunia non liceat quid recipere, non ſufficit allegare, quòd pecunia non fructificet de ſe, ſed aliam rationem oportet allegare,ut patuit ſupra quæſt.30.concluſione quarta. Vnde etiam in hac ſecunda ratione in hoc deficit: quia per illam rationem non uidetur quid uelle inferre, niſi quòd in titulo quæſtionis pactum illud ſit illicitum, ſcilicet quòd 100. traditi debeant lucrari, uel perdere,cum pecunia non ſit nata quid lucrari, ſed hoc non poteſt inferri: quia aduerſarius diceret illud pactum ſic debere intelligi, quòd tradens debeat de illis 100. traditis alteri, & qui fuerunt illi alteri medium lucrandi ab eodem leuare lucrum, uel ſi perdat eis utendo, quòd econtra tradens debeat illi alteri quid dare. Vnde diceret, ꝙ pecunia nata eſt eſſe medium, & inſtrumentum mercatori lucrandi, ſicut inſtrumenta artis mechanicæ nihil lucrantur in illa arte, ſed ſunt adminicula lucrandi. Secundò deficit in tertia eius ratione trimembri: nam conceſſo quòd per modum mutui eſſent traditi, adhuc poſſet dans excuſari per illum modum, qui eſt tactus in prima concluſione. Vnde non eſt neceſſariò dicendum, ꝙ ſit manifeſta uſura, ut tamen ipſe loquitur. Similiter dato ſecundo membro non omnino poteſt inferri damnatio illius contractus: quia ſtaret, ꝙ illud incrementum, uel lucrum reciperet non ratione depoſiti,ſed ratione alterius contractus adiuncti,ut dictum eſt in ſecunda concluſione. Similiter dato tertio membro nihil concluditur:quia cum dicit, ꝙ deberet eam ſolis mercationibus fideliter deputare,diceretur, ꝙ etiam ſic facit A. de facto: quia tradidit illa 100. ut B.mercaretur cum eis concedendo ipſi B. etiam ꝙ omne lucrum ſit ipſius B.ita tamen ꝙ loco lucri ſibi debiti det ſibi aliud lucrum, & loco damni ipſe uelit ei aliud quid dare.

QVAESTIO. XLIIII.

Vtrum ciuitas,uel dominus ciuitatis indigens pecuniis poſſit licitè compellere ciues, vel ſubditos ad præſtandum, vel mutuandum ei certam quantitatem pecuniæ,offerendo ſe ad dandum cuilibet ciuium præſtantium,vel mutuantium annuum prouentum,uel annuam penſionem, donec ei ſors ſoluatur, duntaxat tamen dando 20.flor. loco ſortis 100. flore. præſtitorum, uel mutuatorum cum qualib. circunſtãtiis ſolet fieri in quibuſdam ciuitatibus Italiæ, nominatim in Florentia,Ianua, & Venetiis, quæ circunſtantiæ ſtatim enumerabuntur. Solutio quæſtionis ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, ſex concluſionibus, duobus corollariis,& ſex argumentorum ſolutionibus.

Prima ſuppoſitio. Modus, quo in prædictis ciuitatibus, & nominatim gratia exempli in Florentia fit prædicta compulſio ciuium ad præſtandum, habet decem circunſtantias. Prima eſt, quòd ciuitas indigens pecuniis imponendo ciuibus ſuis prædicta one-

ra (quæ oulgariter dicuntur pręſtantiæ, ad quas ſoluendas quilibet compellitur etiam inuitus) ſtatuit, ꝙ ioterim, quo non reſtituat ſortem, ſeu capitale ciui, qui præſtitit ciuitati centum, dare debeaot ei quinq; pro centenerio, & ſi ducentos præſtitit 10. & ſic conſequenter, & ſic quilibet talium ciuium habuit ius ſuper bonis illius ciuitatis ad exigendum anouatim & accipiendum pro centenario ab eadem ciuitate 5. Secunda circuoſtantia eſt, quòd ciues præſtant prędictas præſtantias ciuitati irreuocabiliter, ſic ꝙ non poteſt ciuis ſortem præſtitam, vel mutuatam repetere in toto, nec in parte a ciuitate. Tertia, quòd ciuitas habet facultatem extinguendi ius, quod quilibet ciuium prædictorum habet ſuper ciuitatem ſic, quandocunque placuerit ciuitati, poterit per reſtitutinoem etiam ſolum partialem ſortis ſibi præſtitæ mutuatæ, ſeſe liberare a dando ciuibus prædictes penſiones annuas. Quarta, quòd ciuitas noo nult aſtringi ad hoc, ut quando pro ſui liberatiooe, ſeu extinctione prædicti iuris ciuium reſtituere debet ſortem, quòd reſtituat cioi totam ſortem, ſeu tantundem, quantum ciuis præſtitit, ſed uult & ſtatuit, quòd per hoc quòd dat 28. ei qui centum ſibi præſtitit, ſit prædictum ius extinctũ, & ciuitas liberata, ac ſors cenſeatur reſtituta. Quiota, quòd ciuitas uult, quòd ciuis non teneatur de annuis penſionibus, quas uſque ad prędictam reſtitutionem ſortis percepit, aliquid uoquam reſtituere ciuitati, immo quòd ſibi poſſit retinere, ita quòd uelit eos eſſe tutos io utroque foro, ſcilicet Dei & fori. Sexta, quòd ciuitas anouas peoſiones, quas aſſignat prędictis ciuibus, uult dare pro refuſiooe intereſſe, quod prędicti ciues patiuntur ex carẽtia ſuarum pecuoiarum ſic præſtitarum, ſiue illud intereſſe ſit damoi emergentis, ſiue lucri ceſſaotis. Aut ſi nullum inde intereſſe paterentur, nult eis illas penſiones date omoino liberali & ſpontaneo dono tanquam ad tale beneficium donationis eis impendendum ſit ciuitaſ prouocata ex eorum beneficio, quo ipſi ciuitati benefecerunt. Septima, quòd ciuitas oult, quòd etiam quilibet ciuium prædictorum io recipiendo tales annuas penſiones, recipiat eas eo animo & modo, quo ciuitas oult ſibi dare: modo ſcilicet iam tacto in ſexta circunſtantia. Octaua, quòd ciuitas uult, quòd quilibet prædictorom ciuium ualeat alienare ius ſuum, quod habet prædicto modo ſuper boois ciuitatis, dando illud alteri dooo, uel uenditiooe: ita tamen quòd ciuitati liceat illud redimere, etiam ab illo alio, & pro eodem precio, ſcilicet dando 28. pro 100. ſicut licuit ſibi redimere ab ipſo ciue ſic alienante, & quòd ille alius teneatur reuendere ciuitati, ſicut tenebatur primus, retentis tñ illis penſionibus, quas percepit a ciuitate ſioe omni obligatiooe reſtitutionis. Nona, quòd diſpoſitio circunſtantiarum prædictarum redacta eſt per modũ cuiuſdam ſtatutæ ordinatioois, & hoc taliter, quòd talis ſtatuta ordinatio, & omnia in ea cootenta in fauorem pędictorum ciuium, ſeu creditorum ciuitatis intelligantur ſingulis diebus pro futuro tempore (donec per ciuitatem præfatam fuerint reuocata) immo ſingulis horis ſingulorum dierum de nouo condi & renouari, & de nouo condita & renouata, & ſic effectum ſuum ſingulis dictis horis & diebus ſortiantur, atque talis ſtatuta ordinatio ſic loquatur, ac ſi ſingulis uicibus & temporibus condita eſſet, extendendo etiam eam ad quantitates io præteritum iam receptas per quoſcunque creditores ciuitatis prædictæ. ſ. ex cauſis memoratis, uult etiam ciuitas, ꝙ illa ſtatuta ordinatio ſolum uendicet ſibi locum in ciuibus prędictæ ciuitatis, & in diſtrictualibus ſuis: ita tamen ꝙ per hoc non pręiudicetur ciuitati prædictę in aliquo iure ſibi quęſito, ſeu quærendo in poſterum, uigore alicuius ultimæ uoluntatis factæ, ſiue faciendæ. Decima, ꝙ quamuis io prædicta ciuitate iuxta ordinationem iam recitatam communiter dentur 5. pro 100. tamen aliquando contingit ꝙ pro 100. non 5. ſed pauciores daotur, ſi conditio ciuitatis eſt deteriorata, quandoque uerò plures contingit dare pro 100. quàm 5. quia quandoq; dantur Venetijs 8. quandoque 9. Sic etiam cum redimit ciuitas ſe a prædictis ciuibus, uel aliquo eorum, quamuis iuxta prædictam ordinationem communiter redimantur 100. pro 28. tamen quandoque pro 27. quandoque pro minori, immo accidere poſſet ciuitati talis deterioratio, quòd ipſa abſqoe ullo precio redemptionis reddito uellet eſſe liberata ab omni obligatione dandi ciuibus prædictis penſionem annuam, & ſic perderent ciues tam ſortem in toto, quàm etiam penſionem anouam, quam pro futuro tempore percepiſſe potuiſſent.

Secunda ſuppoſitio. octo ſunt accidentia, quæ cõtingunt circa ꝯhentes cum ciuitate modo prædicto. Primum (qood eſt trimẽſtre) eſt, ꝙ aliquando ciuis aliqs tanto tempore recepit proueotum annuum, ſeu penſionem annuam a ciuitate. ſ. 5. pro 100. præſtitis, ꝙ imburſauit pẽſionem maiorem, q̃ fuerit ſors pręſtita, ut ſi recepit eam per 21. annos: quia tũc recepit 100. & 5. flo. & nihilominus ſi ſequenti anno ciuitas ſe ab eo liberat habebit 28. flor. pro ſorte pręſtita, & per cooſeqnens loco 100. flor. præſtitorum habebit 100. & 33. floren. Quandoque uerò nondum taoto tempore recepit penſionem, quòd penſio excedat ſortem, ſed duntaxat eſt æqualis, ut quando eam ſolum recipit per 20. annos, qua tamen recepta poteſt contingere, ꝙ ſora redimatur. ſ. ꝙ dentur ſibi 28. pro redemptione, uel ſi ciuitas noo ſe liberat, habebit pro futuro penſionem, quibus penſio recepta excreſcet ultra ſortem. Quandoque uerò nondum tanto tempore recepit, quòd penſio adęquetur ſorti, ut ſi ſolum 10. annis recepit, adeo quòd ſi ſe ciuitas liberaret reſtituendo loco ſortis præſtitæ. 28. non haberet omnibus computatis totam ſortem præſtitam, ſed careret adhuc 22. floren. Secundum accidens eſt, quòd contingit quandoque aliquem ex prędictis ciuibus pati tantum damoum emergens ex prædicta præſtatione, quòd quamuis multo plus receperit, q̃ præſtiterit: tamen nondum eſt ſibi ſatisfactum de prædicto damno ſibi emergenti: immo nec nunq̃ ſibi ſatisfiet, etiam reſtituta ſorte in toto uel in parte, ut puta compulſus fuit ciuitati præſtare centum, uel mille, non potuit autem illa præſtare, niſi diſtraheret omnia ſua immobilia, ut puta poſſeſſiooes, prædia, & huiuſmodi, & hoc uiliori precio, quàm iuſtum fuerit, adeo ꝙ per hoc irreparabiliter deductus eſt ad maximã paupertatem, & præſertim hoc poteſt contingere io uiduis & pupillis & orphanis compulſis præſtare. Tertiũ accidens eſt, ꝙ contingit ſępe aliquẽ ex prædictis ciuibus pati tantum lucrũ ceſſans ex prædicta præſtatione, ꝙ nunquam ſibi refundetur illud lucrum ceſſans,

quanto-

quantocunque tempore percipiat penſionem, etiam ſi tandem reſtitueretur ſors ſibi io toto. Nam ſæpe contingit, ꝙ ciuis aliquis exiſtẽs mercator omni anno, quo carum ſua ſorte, ſcilicet centum, potuiſſet fuiſſe lucratus. 10. vel 12. vel vltra, ſi poſuiſſet eos ad mercantias licitas & honeſtas, qui tamen omni anno nõ recipiet niſi quinque, vel aliquando minus, vel tandem nihil, vel ipſe de illis centum emiſſet vnum redditum importantẽ ſibi annuatim. 5. flo. vbi tamen in reuenditione habuiſſet iterum centum. hic autem in reuenditione non habebit a ciuitate niſi. 28. pro centum, & hæc duo accidẽtia, ſecundum ſcilicet & tertium contingunt circa compulſos. quinque verò ſequentia accidentia contingunt circa non compulſos. Quartum accidens eſt, ꝙ aliquando aliqui ciues non compulſi, ſed proprio motu atque ſponte præſtant prædicto modo ciuitati certam ſummã principaliter tamen propter lucrũ. vtputa quando cõijciunt, ꝙ non ſolum non patientur inde damnũ emergens, nec lucrum ceſſans, immo ꝙ ex hoc habebunt lucrum tale, quod aliàs non eſſent habituri. vtputa: quia non potuiſſent aliàs mercando, vel redditus emendo tantum habuiſſe, & præſertim quando datur maior penſio quàm. 5. flo. vtputa quando dantur 8. vel 10. vt Venetijs quandoque contingere dicitur. Quintum accidens, ꝙ quandoque ciuis, qui præſtitit ciuitati centum, vendit alteri pro conſimili ſorte, ſcilicet pro centum ius ſuum, quod prætendit ſe habere ſuper bonis ciuitatis. & ſic conſequenter ille emptor percipit pẽſionem annuam ſicut primus percepit aliquamdiu, & percipere potuiſſet de futuro, vel nondum ille percepit. Sextum quandoque a principio, cum quis compulſus non habet ad præſtandum, rogat alium, qui loco eius præſtat certam ſummam, ſubintrans in ius, quod cum pulſus habuiſset, ſi pręſtitiſset. Septimum, quandoque etiam quis eſt compulſus, ſed volens eſt compulſus. vt puta quia placuit ſibi, quòd compelleretur, vt ſic frontem haberet præſtandi ciuitati. placuit autem ei compulſio, ideo quia præſtatio eſt ſibi lucroſa. Octauum quandoque quis proprio motu præſtat ciuitati non ob lucroſitatem principaliter, ſed principaliter ob charitatem, qua afficitur ad ſuccurendum reipublicæ ciuitatis non autem ob lucroſitatem principaliter, quamuis ſecundariò ſperet ſe lucrum obtenturum, vel etiam hoc nullo modo ſperat. immo cõijcit ſe paſſurum dãnum.

Tertia ſuppoſitio eſt quadrimembris & talis. Ciues præſtantes ciuitati vocari poſſunt tripliciter ſecundùm vſum prædictarum trium ciuitatum. Nam in Florentia vocantur creditores montis, in Ianua habentes loca, Venetijs habentes impreſtita. Item ſortes pręſtitæ vocari poſſunt etiam tripliciter: quia vocantur in Florentia præſtantię montis, in Ianua poſſunt vocari ſortes locales, vel locorum, Venetijs ſortes impręſtitorum. Item contractus prędictorum ciuium poſſunt etiam vocari tripliciter, ſcilicet in Florẽtia cõtractus pręſtantiarum. In Ianua contractus locorum. Venetijs contractus impræſtitorum. Penſiones poſſunt etiam vocari tripliciter, ſcilicet in Florentia denarij montis, in Ianua loca, Venetijs impræſtita, ita ꝙ ciuis percipiendo annuam penſionem dicitur percipere denarios montis, vel loca vel impręſtita. Vnde pręſtans Ianuæ centum dicitur habere vnum locum. Attamen contigere poteſt aliquando confuſio illorum terminorum, ita ꝙ loca & impręſtita aliquando capiuntur pro ſortibus datis, aliquãdo pro penſionibus percipiendis pro ſortibus.

Quarta ſuppoſitio. Exquo de præſenti materia multa conſequenter diſputabuntur in hac quęſtione & ſequenti, ideo ad uitandum multiplicationem terminorum, & etiam ad uitandum varietatem terminorum, determinabo me ad certos terminos. Nam ciues pręſtantes vocabo ciues, vel creditores ciuitatis, & debitores illorum creditorum vocabo ciuitatem intelligẽdo per ciuitatem illos qui habent plenam poteſtatem dominatiuam dominandi, regendi, & admioiſtrandi rem publicam ciuitatis, ſi ciuitas regatur per multos, vel ſi regatur per vnum, vt per dominum aliquem, erit de tali domino idem iudicium, quod eſt de ciuitate. Impsã ſortem pręſtitam vocabo præſtantiam & actum præſtandi vocabo pręſtationem, & non vocabo eam mutuatio nem ex illa cauſa: quia quamuis frequenter ſic vocetur tamen exquo ferè totus modus materię futurę pendebit in hoc, an illa pręſtatio ſit vera mutuatio, vel uõ, ſed alius cõtractus. ideo vtar vocabulo communiori, cuiuſmodi eſt pręſtatio, pręſto enim pręſtas, pręſtare, in propoſito capitur communiter, ut ſignificat exhibere, dare commodare, & mutuare, hæc enim ſignificat pręſto, vltra alia eius ſignificata.

Prima concluſio. ciuitas licitè poteſt ciuibus ſuis imponere tantam præſtantiam, quanta eget pro amotione illius mali, quod reipublicæ ciuitatis imminet: dummodo illud malum ſit peius, vel pernicioſius reipublicæ, quàm ſit hoc, quod eſt ciues cogi ad talem præſtantiam. probatur dupliciter. Primò ſic: quia in tali caſu ciues mei tenentur ad tantam præſtantiam. igitur ad eam poſſunt per habentem aliàs poteſtatem, vel donationem in eos ad hoc cogi. conſequentia nota. antecedens probatur: quia in corpore naturali natura hoc docet, ꝙ imminente aliquo grandi malo corpori, quod libet membrum potens occurrere tali malo naturaliter ſe opponit eidem, quantum poteſt: etiam cum præiudicio propriæ ſalutis, ſi illud malum ſit peius corpori: quàm ſit hoc, quod eſt membrum pati tale præiudicium. Vnde. Vt corpus redimas: ferrum patiaris & ignem. igitur ſic etiam erit in corpore myſtico & ſuis membris. res autem publica, coins adminiſtratrix eſt ciuitas, eſt corpus myſticum, & ciues ſunt eius membra. Secundò probatur: quia ciuitas poteſt ciuibus imponere: vt in perſonis ſuis tantum impendant auxilium rei publicæ, quanto perſonali auxilio indiget pro amotione mali imminentis reipublicæ: vt ſi perniciosa bella imminent. igitur multomagis poteſt eis imponere tantam præſtantiam, quæ eſt ſolum auxilium in rebus. cõſequentia nota. antecedens probatur: quia ad hoc ciues met tenentur, ſcilicet, perſonaliter occurrere talibus malis, etiam vſque ad mortem certando pro ſalute reipublicæ. igitur ad hoc eos ciuitas compellere poteſt. Dicitur notanter in concluſione, dummodo illud malum ſit peius &c. quia ſi ſecus eſſet, non poſſet ciuitas eos compellere: quia ad hoc non tenentur: quia nemo tenetur pro amotione minoris mali ab aliquo corpore id agere, quod eſſet pernicioſius malum eidem corpori. Modò cum reſpublica non ſit niſi aggregatum ex omnibus ciuibus. igitur poſſet tanta præſtantia eſſe & ita pernicioſa ciuibus, quòd eſſet perniocioſior reipublicæ: quàm eſſet rempublicam pati aliud malum

malum imminens pro cuius amotione talis præſtantia imponitur.

Secunda concluſio. Aliquando poſset talem præſtantiam, de qua prima concluſio loquitur, ciuitas imponere ciuibus abſque aſſignatione cuiuſcunque penſionis, abſque omni ſpe reſtitutionis ſortis. probatur: quia ſi ciuitas eſt in tali conditione, quòd non ſperat ſe uenturam ad talem fortunam, quòd recepta pręſtantia poſſet ſortem eis reſtituere, quin nouam incurreret neceſſitatem ita vrgentem ciuitatem ad reimponendum eis præſtãtiam, ſicut prior eos vrgebat, ita ꝙ quantam partem ſortis vellent reſtituere, tantam cogerẽtur partem pręſtantię reimponere, & ſi totam vellent reſtituere, etiam totam cogerentur reimponere. Nam ciuitas tũc ſtultè ageret reſtituendo ſortem in toto, vel in parte, cum quod reſtitueret, illud mox compelleret ciues ſibi repræſtare. Similiter ſi ciuitas eſſet in tali conditione: ꝙ non ſperaret ſe annuatim poſſe vllam penſionem aſſignare ciuibus creditoribus montis, quin quantum in penſionibus eis aſſignaret tantam præſtãtiam de nouo eiſdem imponendi incurreret neceſſitatem. Nam tunc ſtultè ageret eis id aſſignando, quod creditores mox cogerentur repræſtare ciuitati.

Tertia concluſio. Illam præſtantiam, quam iuxta primam cõcluſionem poteſt ciuitas imponere, debet ciuitas aliquando non imponere, niſi cum aſſignatione magnæ, vel paruę penſionis annuę, ſine vlla obligatione reſtitutionis ſortis in toto, vel in parte. Aliquando verò cum aſſignatione penſionis, & etiam cum obligatione reſtitutionis ſortis in toto, vel in parte. Prima pars probatur: nam ſi ciuitas conijcit, uel conijcere debet, quòd poſſit annuam penſionem magnam, vel paruam aſſignare creditoribus ſuis citra hoc, ꝙ incurreret nouã neceſſitatem tantumdem reimponẽdi pręſtantiarum, quantum aſſignat in penſionibus, & tamen ꝙ non poſſit ipſis reſtituere ſortem in toto, vel in parte, quin quãtum reſtitueret, tantumdem pręſtantiarum cogeretur reimponere, tũc ſine obligatione reſtitutionis ſortis (eo ꝙ obligatio iſta ſtultè fieret) deberet eis aſſignare talem penſionem annuam: quia ex quo ciues patiuntur intereſſe in dando præſtantiam, & carendo ſuis pecunijs & ciuitas eos releuare poſſet ſine ſuo grauamine a tali intereſſe, nulla ratio eſſet eos ab illo non releuandi, immo etiam ratio eos releuandi: quia qui occaſionem damni dat, & per conſequens damnum dat, ſi poteſt releuare debet, & pręſertim ciuitas id reſpectu ſuorum membrorum agere deberet: quia bonum ciuium eſt bonum ciuitatis.

Secunda pars probatur: quia ſi ciuitas conijcit, vel conijcere debet, quòd tam penſionem aſſignare, quàm etiã ſortem reſtituere poterit abſque incurſu nouę neceſſitatis vrgentis ad illius nouę pręſtantiæ reimpoſitionem, tunc debet tam penſionem aſſignare, quàm ſortem reſtituere: quia ceſſat ratio & cauſa detinendi ſortem. ergo irrationabilis eſſet illa detentio, & ſic iniuſta. Confirmatur: quia ſi ciuitas a principio non habuiſſet rationem exigendi pręſtantias a ciuibus, eo ꝙ non habuiſſet neceſſitatem eam vrgentem, peccaſſet grauiter exigendo eam. igitur etiam nunc peccat, ſi ſine ratione detinet, cum reſtituere poſſet.

Quarta concluſio. ciuitas libera, habens proprios annuos prouentus, obuentiones, ſiue fructus ſibi iuſtè prouenientes de prædijs, poſſeſſionibus, caſtris, & villis iuſtè ad eam pertinẽtibus, vel de pedagijs, guidagijs, teloneis, vel vectigalibus iuſtis, vtputa ex cauſa iuſta & auctoritatem habentis ea inſtituere inſtitutis. poteſt volentibus emere, vendere ius percipiendi annuas penſiones de prędictis eius obuẽtionibus, ſi ciuitas habet cauſam rationabilem, vel eam vrget neceſſitas, vtputa vrgetur pro bono reipublicæ ad habendum. 10. milia in prompta pecunia, quæ ipſa habere non poteſt de ſuis obuentionibus, quæ annuatim ſunt tantum mille, & hoc poteſt facere cum pacto redimendi, quando placuerit. probatur illa concluſio: quia de priuato ſic eſt, quòd ſi habeat annuos fructus ſibi proueniẽtes de ſuis poſſeſſionibus poteſt cum pacto redimendi, quando ſibi placuerit, alicui vendere ius percipiendi annuas penſiones, vel fructus de ſuis obuẽtionibus, ut patebit latè infra in quarto tractatu. igitur etiam communitas vel ciuitas hoc poterit: quia non minus ius habet ciuitas prædicto modo hãbẽs obuentiones, quàm priuatus in ſuis habeat. Dictum eſt autem notanter ciuitas libera habens proprios &c. quia ſi ciuitas non eſt libera, ſed alteri ſeruiens, nec habet proprios annuos prouentus in toto, uel in parte, utputa eſt ſubdita alicui domino, qui omnia, quæ poſſent eſſe communia, ſcilicet territorium vectigalia, & alia habet ſibi appropriata, tunc ex quo ciuitas non habet proprium ius percipiendi annuos fructus, vel obuentiones, non poterit aliquibus pro precio vendere & tradere mercem prædictam, ſcilicet ius percipiendi annuas penſiones.

Quinta concluſio. ſi ciuitas illa, de qua loquitur pręcedens concluſio, nõ poteſt inter ſibi nõ ſubditos inuenire emptores iurium prædictarum penſionum, ipſa poſset ſuos ciues compellere ad emendum iura earundem ab ea ſaltem precio iuſto, immo etiam aliquando precio excedẽte valorem mercis. Prima pars probatur: quia ciuitas in caſu huius & præcedentis concluſionis poſset ſuos ciues compellere ad aliquam talliam ſibi dandam, per quam releuaretur a neceſſitate, quæ eam premit, ſi non ſufficit ciuitas ſibi alia via prouidere: quia ad hoc met tenentur ciues. ergo multo magis poterit eos compellere ad prædictam emptionem, ex quo alios emptores penſionum inuenire non poteſt, nec alia via ſibi prouidere de ſuccurrentibus ſuæ neceſſitati niſi vendendo aliquid. tenet conſequentia: quia minus eſt, ciues compellere ad dandum talliam: quia ibi nihil recipiunt æquiualens: quàm compellere eos ad emendum aliquam mercem pro precio iuſto. Item ſi non poſſet extraneos emptores inuenire, niſi donaret aliqua eiſdem, poſset ciuitas ciues ſuos compellere ad aliquã totam collectam, quæ pro dono daretur illis emptoribus, vt emerent prædictas penſiones. igitur magis poterit ciues ipſos compellere, vt met ſint emẽtes: quia hoc leuius eſt ciuibus, vel ſaltem ęquè leue. Secũda pars probatur: quia poteſt eos compellere ad emendum eas precio æquiualente, ut dicit prima pars concluſionis. pono igitur, ꝙ per preciũ æquiualens merci recipiendũ a ciuibus ciuitas non releuetur a neceſſitate eam vrgente. quæro, an ne ciuitas poſset ciues compellere ad tradendum aliquid vltra? & patet ꝙ ſic: quia ad illud onus nondum releuatum releuandum met tenentur, modo quãdo ciuitas vltra æquiualens preciũ aliquid imponit iam precium erit excedens valorẽ mercis. igitur ſecũda

pars

pars vera, quamuis tunc non eſſet intelligẽdum, quòd illud plus acciperent ratione mercis, ſed aliàs per modum talliç in ſuccurſum ciuitatis. Secunda concluſio, quando emens dat ciuitati. 100.flor.pro iure recipiendi annuatim.5. remanente apud ciuitatem facultate redimendi illud ius pro 100.quando placuerit, tunc cenſetur dari iuſtum precium, & quòd ſit proportio ęqualitatis inter preçium & mercem. hoc patet ex communi æſtimatione hominum, quæ eſt optima magiſtra diffiniendi quantitatem valoris vſualis preciorum & mercium. Si autem emens dat ciuitati. 100. flo.pro iure percipiendi ab ea annuatim.5.flor.remanente apud ciuitatẽ facultate redimẽdi illud ius pro paucioribus quàm pro.100.vtputa pro 28. vt ſonuit quarta circunſtantia primę ſuppoſitionis, tunc non cenſetur proportio ęqualitatis inter precium & mercem, ſed precium longè excedere mercẽ: quia perinde eſt, ac ſi daret. 100. & 72. flo.pro iure percipiendi.5.flo. eo ꝙ in redemptione cogetur dumtaxat recipere.28. & per cõſequens de 100. quos deberet in redemptione accipere, cogitur carere. 72.flo.dare autem.100.& 72.flo.pro iure percipiendi. 5. flo.eſt dare precium excedens valorem mercis.

Primum corollarium reſponſiuum, ſtantibus ſeptẽ concluſionibus, ciuitas, vel dominus ciuitatis poteſt licitè facere illam compulſionem, de qua ſonat titulus quæſtionis veſtitam cum circunſtantijs primę ſuppoſitionis. Prima conditio, quòd ciuitas indigeat tanta pręſtantia, quanta reſultabit ex partialibus præſtantijs ſingulorum compellendorum. vtputa indiget. 10.milibus, & ad talem ſummam aſcendit aggregatum ex partialibus præſtantijs. Secunda, ꝙ malum imminens reipublicę, pro cuius amotione indiget tanta pręſtantia, eſſet damnoſius reipublicæ, ac ſi accideret, quàm ſit hoc, quod eſt ciues dare tantam præſtantiam. Tertia, ꝙ ciuitati non poſſit per alios. vtputa per extraneos ſuccurri via leuiori etiam iuſta, vtputa nemo eſſet, qui ciuitati gratis mutuare vellet tantundem. Quarta, quod ciues non poſſent ſuccurrere ciuitati, ſi ad ſtatim ciuitati certam ſummam darent ſimpliciter, id eſt ſine aſſignatione cuiuſcunque penſionis, & ſine obligatione cuiuſcunque reſtitutionis. Nõ poſſent inquam, quin vel ciuibus maior eſſet incommoditas dare talem certam ſummam ſine aſſignatione cuiuſcunque penſionis, quàm ſi darent cum aſſignatione penſionis. quamuis minor eſſet illa præſtantia, quam ſine aſſignatione penſionis darent, quàm illa, quam cum penſionis aſſignatione. Vel ſi non eſſet maior incommoditas ex parte ciuiũ, tamen ciuitas per illam certam ſummam non poſſet releuari in ſua neceſſitate eam præmente, vtputa quòd illa certa, quam darent ſine aſſignatione penſionis, eſſet minor quàm illa, quam darent cum aſſignatione penſionis: quæ tamen minor non ſufficeret ciuitati. Quinta, quòd aſſignatio penſionis annuæ non inducat ciuitati incurſum nouæ neceſſitatis, iterum eam vrgentis ad imponẽdum præſtantiam. Sexta, ꝙ ciuitas tantam aſſignet penſionem, quantam commodè poteſt, & non minorem, ſimiliter in reſtitutione ſortis fiẽda in redemptione tantam reſtituat, quantam commodè poteſt ſine incurſu nouæ neceſſitatis. Septima conditio non eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed tantum eſt neceſſaria ſtante opinione illorum, qui dicunt (ut infra patebit) quòd prædicta pręſtatio ciuium ſit vera mutuatio, & ſic conſequenter dicunt, ꝙ ſponte præſtans principaliter ſpe lucri ſit vſurarius, & eſt talis conditio, ꝙ ciuitas reſpectu illorum, qui ſponte præſtant, quos ipſa per prædictam ſuam ordinationem inuitat & inducit ad præſtandum, & per conſequens mutuandum taliter ſe gerat, qualiter neceſſe eſt illum gerere ſe qui petit mutuum ab vſurario, cui offert ſe daturum vltra ſortem, cauere enim debet, ne petendo ſit occaſio peccati in proximo, de quo modo ſe gerendi patebit in q.46. Hæc tamen ſeptima conditio non eſt neceſſaria, tenendo ꝙ prædicta præſtatio nõ ſit vera mutuatio, ſed uera emptio. Et tunc loco illius ſeptimæ requireretur, ꝙ ille, quem inducit ad præſtandum, ſit capax & dignus redditum percipere, quis autem talis ſit, patebit in q.73. & hoc quando ille ſponte præſtaret. ſi autem etiam talis ſponte præſtans ſit indignus, tunc taliter agat (ſi citra compulſionem petit illas præſtantias) quòd non cenſeatur ciuitas eum occaſionare ad peccatum, ſicut de petente mutuum ſub vſuris, eſt dictum. Illis igitur conditionibus omnibus concurrentibus licita eſt prædicta compulſio. probatur: quia compulſio in ſe eſt licita viſa neceſſitate ciuitatis, ut patuit ex prima & ſecunda concluſione, & non poteſt cõdemnari propter adiectam circunſtantiam, ſcilicet qua ciuitas ſe offert ad aſſignandum præſtantibus penſionem. 5.flor.de centum: quia ad hoc tenetur, ſi ciuitas id habet in ſuis iuribus & facultatibus, ut patet ex tertia concluſione. Nec condemnatur de hoc, quòd cum ciuitas vult redimere, vult dare tantum. 28. quia ſtante ſexta & ſeptima conditione non poteſt plus dare niſi nouam neceſſitatem æqualem priori incurreret, tunc autem non tenetur, ut patet ex eadem concluſione tertia. igitur nulla uia patet condemnandi talem compulſionem.

Secundum corollarium reſponſiuum eſt, ſi aliqua prædictarum ſex vel ſeptem conditionum deficit, non eſt licita compulſio prædicta, patet inductiuè. Nam ſi ciuitas nõ indiget tanta præſtantia pro neceſſitate reipublicę, inique agit grauando tam miſerabiliter ſuos ciues, qualis miſerabilitas patuit in primo accidente ſecundæ ſuppoſitionis, & tanto iniquius, quanto in ſuos deberet eſſe fidelior, & magis eorum paternam & maternam gerere curam. Vnde.1.ad Titum. 5. Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior. Et intelligitur illa prima conditio de indigentia pro bono reipublicæ neceſſario. Nam ſi ciuitas dumtaxat indigeret tali pręſtantia pro vanagloria ciuitatis, uel pro iniuſtis bellis vel pro pompa ipſorum miniſtrantium & regentium ciuitatem, aut pro quodam decore ciuitatis, ſine quo tranſire poſſet ciuitas, eſſet talis compulſio iniqua. Nã non ſunt eneruanda membra naturalis corporis pro uano ornatu capitis, uel decore accidentali corporis, ſic nec eſt agendum in corpore myſtico. Vnde philoſophus.3.topi. Sanitas eſt eligibilior, quàm pulchritudo, uel decor corporis. Si etiam ſecunda conditio deficit, non eſt licita compulſio, ut patet ex prima concluſione. Si tertia deficit, ſimiliter non eſt licita compulſio, ut de ſe patet. Si quarta deficit, quòd non ſit licita compulſio. probatur ſic: quia tunc ciuitas compelleret ſuos ciues ad præſtantiam grauiorem, quàm ipſa ciuitas indigeat: quia ſi quarta cõditio deficit: tũc ciuitati alia uia poſſet ſufficienter per ciues ſuccurri: & hoc cum maiori

ſori commoditate ciuium, uel cum æquali commoditate eorum: utputa ſi ciuitati ſufficienter poſset ſuccurri per hoc, quòd ciues præſtarent certam ſummam ſimpliciter ſiue aſſignatione cuiuſcunque penſionis, quæ uia aut eſset commodioſior ciuibus, utputa: quia minorem darent ſummam, quàm quando eis eſset aſſignanda penſio, quod dare poſset eſse in rem ciuium, aut ſaltem illud fieret cum aliquali commoditate. Si primum. ergo ciuitas inique ageret grauando ſuos ultra, quàm opus eſset eos grauare pro releuamine neceſſitatis reipublicæ, quod eſt illicitum. Si ſecundum: tunc ciuitas imprudenter agit eos illa via compellendo, & hoc propter duo. Primò: quia alia via eos compellendi eſset breuior, & per conſequens magis amplectanda. Secundò: quia illa alia via eſset minus dubitabilis in foro conſcientiæ: tam ex parte ciuitatis, quàm ex parte ciuium. Nam tunc non reuocaretur in dubium, quin ciuitas ad talem abſolutam præſtationem eos compellere poſset: & ciues etiam præſtare poſsent: ubi tamen apud multos eſt magna dubitatio: ſi quando alia uia præſtant ciues, ſcilicet ſub aſſignatione penſionis ciuibus liceat illam penſionem recipere: immo an ciuitati liceat eis in ipſa compulſione offerre eam. Ratio autem quare quinta & ſexta requiruntur. patet ex prædictis in ſecunda & tertia concluſionibus. ſeptima autem conditio cur (ſaltem ſecundùm opinionem aliquorum) requiratur: patuit in præcedenti corollario. Et ex hoc ſequitur, quòd crudè loquuntur, qui non poſitis conditionibus dicunt, licere ciuitati facere prædictam compulſionem.

Contra primum corollarium arguitur uolendo probare indiſtinctè, ꝙ prædicta compulſio ſit illicita: ut quidam arguit nomine Guido de Belloregaldo generalis ordinis Eremitarum, qui conſulius deſuper indiſtinctè reſpondit, ꝙ lex ſtatuens prædictum lucrum, ſeu penſionem dandam ciuibus, non eſt licitè ſtatuta. & ideo non obſeruanda, ſed abolenda. & per conſequens uult, ꝙ ciuitas non poſſit facere compulſionem ſecundùm diſpoſitionem prędictæ ordinationis: quod tamē eſset contra primum corollarium, quod approbauit prædictam compulſionem, ſaltem cum certis conditionibus. Primò igitur arguitur ſic. talis lex eſt in diminutionem reipublicę. igitur mala. conſequentia nota. antecedens probatur: quia ſæpe contingere poterit, ꝙ ciuitas uni creditori dupliciter ſolueret pecuniam ſibi ab eo præſtitā: ut patet ex primo añcedēte ſecūdæ ſuppoſitionis. hoc autem eſt damnoſum reipublicæ, ex cuius pecuniis fit illa ſolutio. Dicendum, antecedens eſt falſum. Ad probationem dicendum concedendo maiorem, minor eſt neganda: quia ciuitas ſoluendo tali ciui dupliciter, non facit id, niſi per adeo multas particulares diminutas petias, & tanto tractu temporis interueniente, ꝙ ita facile eſt ciuitati facere particulatim illam ſolutionem etiam finaliter duplam uel triplam exiſtentem, & etiam reſtituere. 28. pro ſorte, ſicut eſset ſibi eam ſimplam ſimul & ſemel facere, uel ipſi ciuitati non eſt ita damnoſum facere ſucceſſiuè talem ſolutionem etiam duplam: ſicut fuiſset damnoſum a principio carere ſorte: uel ſortem ſimul totam ſoluiſse. Primum patet in his, qui pro 100. flo. uendunt redditum perpetuum. 5. flo. cum facultate redimendi eundem. Nam tales vendentes ita facile dant annuatim. 5. flo. & cum hoc tandem reſtituunt uedum partem ſortis, ſed totam ſortem, ſicut ꝙ una uice dediſſent. 100. flo. & cū hoc tempore intermedio cum illis. 100. receptis ab emptore potuerunt. 5. flo. annuatim habere, & intantum vltra, ꝙ una dierum cum placuerit, potuerunt de illo pluri collecto, etiam ſortem totaliter reſtituere, etiam ſibi retento aliquali lucro, vel retento ipſo capitali pro lucro Et ſi vendens ius. 5. flo. hoc poteſt facere cum ſuo lucro: qui tamen redimendo cogetur dare. 100. multo magis id poterit ciuitas vendens ius. 5. flor. quę in redimendo tantum cogetur dare. 28. flor.

Secundò arguitur ſic. Lex continens plus bonum priuatum, ſeu ſingularium perſonarum, quàm bonum publicum, ſeu communitatis eſt iniuſta: quia præferendum eſt bonum communitatis bono ſingularium perſonarum. Modò prædicta lex eſt huiuſmodi. igitur. Minor probatur: quia eſt lucroſa ciuibus, vel creditoribus & damnoſa ciuitati, ut patuit in pręcedenti argumento Dicendum, quòd neganda eſt minor. Et ad probationem patuit ſolutio, quòd non eſt damnoſa ciuitati, immo ſtaret, ꝙ ſi ciuitas in redimēdo cogeretur dare. 100. ei qui ſibi præſtitit. 100. ciuitas non fuiſſet paſſa damnum, ſicut nec venditor alicuius redditus perpetui, ſi redimit redditum pro ęquali precio, pro quo vendiderat, cenſetur fuiſſe paſſus damnum, ergo multominus cenſenda eſt ciuitas pari damnum, ſi in redimendo nō niſi 28. pro 100. eſt datura. Quod autem dicis, quòd eſt lucroſa creditoribus: patet exilitas huius lucri ex primo & ſecundo añcedente ſecundę ſuppoſitionis. Patet etiam, ꝙ ſæpe eſt eis multum damnoſa, quamuis nō iniuſtè ſuſtineant illud damnum, eo quòd tenentur illud ſubire pro republica. Patet etiam, ꝙ longè plus fuiſſent lucrati vtēdo ſua ſorte in mercātijs, uel in emptione alicuius redditus, data facultate redimendi emptori pro precio ęquali ſorti.

Tertiò arguitur. Lex inducens homines ad peccandum, eſt iniuſta, prędicta eſt huiuſmodi. igitur. Minor ꝓbatur: quia lex illa offert penſionē ciuibus præſtantibus percipiendam a ciuitate vltra ſortem præſtitam. Modò præſtatio ciuium eſt mutuatio, igitur offert mutuantibus lucrum. ergo inuitat eos & occaſionat eos ad mutuandum ſpe lucri, non minus quàm ſi priuatus ad priuatum diceret Mutua mihi. 100. & dabo tibi annuatim. 5. flor. in quo caſu vtique diceretur, quòd talia dicens, & ſic ſe offerens, peccaret mortaliter, occaſionendo alium ad mutuandum ſpe lucri. Dicendum dupliciter. Primò, negando minorem. Ad probationem conceditur maior, & minor eſt neganda. Nam ut infra finaliter tenebitur, illa præſtatio ciuium non eſt mutuatio: quia fit irreuocabiliter. Vnde eſt uera emptio, uel traditio precij pro merce. & ſi ciuitas ſe offert ad dandum mercem, ſcilicet ius percipiendi annuatim. 5. flo. ipſis, qui ſibi ſicut emptores tradent precium, ſcilicet 100. flo. Si tamen teneretur, quòd præſtatio eſſet mutuatio, ut pleriqua tenuerūt, diceretur, ꝙ argumentum concludit, quòd lex illa inducit homines ad peccatum, ſi non ſeruetur ſeptima conditio primi corollarij. & per conſequens eſt iniuſta, & etiam compulſio, quæ ſecundùm eam fieret, ſed hoc non accidit ſi ſeruetur ſeptima conditio ibidem poſita: quia tunc lex illa non induceret eos ad peccandum. Et hæ ſolutiones ſunt meliores, quàm illa, quam dat dominus Lauren. de Rid.

negans

negans quòd per prædictam legem inducerétur homines ad peccandum. Nam, ut dicit, conſiderato quòd ſi quis vellet ſua pecunia vt illicitè, plus lucraretur, immo etiam ſi in licitis, quinimmo & in poſſeſſionibus, quæ magis ſecurę ſunt, quàm mutuare communitati, non eſt dicendum quòd per hoc quòd 5. dari ſtatuuntur, inuitantur homines ad vſurariè mutuandum, maximè cum dubium ſit nedum de lucro, ſed etiam de ſorte principali, ne perdatur. hæc ille. Etiam beatus Bernardinus ſoluendo idem argumentum ait, quòd verū eſſet, quòd ordinatio ciuitatis inuitaret ad peccatum, quando præſtantes mouerentur ſpe lucri principaliter, modò præſtantes non principaliter ſpe lucri mouētur, ſed ſecundaria tantum ſpe, quæ nō facit hominem vſurarium, & ꝙ non principaliter ſpe lucri moueantur oſtēdit: quia multo plus lucrarentur alijs vijs: ſicut etiam deducit hic Lauren. Hęc inquam ſolutio deficit dupliciter. Primò: quia non ſequitur, mutuans ſpe lucri poſſet plus lucrari cum illa ſorte in alijs contractibus illicitis, & etiam licitis. igitur illud mutuare ſub ſpe lucri factum, non eſt peccatum. Nam mutuare principaliter ſub ſpe parui lucri recipiendi ratione mutui eſt vſura: quamuis nō ita grauis uſura, ſicut mutuare ſub ſpe magni lucri ratione mutui obtinendi, & mutuare ſub ſpe lucri obtinendi ratione mutui, eſt vſura quantumcunque mutuans potuiſſet licito modo tantum, vel maius lucrum fuiſſet conſecutus. Secundò deficit: quia vult excuſare mutuantem ciuitati, per hoc quòd mutuans eſt in dubio perdendi tam lucrum, quàm ſortem. Modò hoc non releuat, quin ſi mutuans mutuat ſpe lucri ratione mutui obtinendi, ſit vſurarius: quia quantumcunque dubitat de lucro & ſorte: tamen intētio eſt iniqua: quia inde vult habere aliquid, vnde ſibi prohibitū eſt quid velle habere. Et ita illa ſolutione non ſatisfieret argumento prædicto, ſi admitteretur illud, quod arguens ſupponit. ſicut Lauren. videtur admittere, ſcilicet ꝙ ex illa lege aliqui inuitantur ad mutuandum ſpe lucri: nam illud non negat, ſed tantum laborat excuſare tales, quo modo in ſic ſperando non peccent, quę excuſatio tamen non valet, ſi ſperant illud lucrum ratione mutui ſe habituros, ſiue paruum, ſiue magnum, ſiue ſint in dubio perdendi lucrum & ſortem. ſecus ſi ratione intereſſe immouentis, ſed tunc adhuc argumentum ſtaret, eo ꝙ arguens diceret ſe velle loqui de illis, qui nullum intereſſe patiuntur, & tamen inuitantur ad mutuandum ciuitati. Vnde ſtandum eſt in duabus primis ſolutionibus, & præſertim in prima.

Quartò arguitur. Si eſſet iuſta maximè quia eius ordinatio tēdit in vtilitatem tam reipublicę, quàm ciuiū eiuſdem, eo quòd ſecundùm illam legem ciues coguntur præſtare ciuitati certam ſummam, per quam ſuccurratur neceſſitati reipublicę, & bonum reipublicæ eſt bonum membrorum eiuſdem. ſed hoc non arguit prædictam legem eſſe iuſtam, niſi quò ad hoc, ꝙ diſponit, ꝙ viſa neceſſitate reipublicę exigatur a ciuibus certa ſumma pro illius neceſſitatis ſuccurſu. Non autem quò ad hoc, quòd exigendo ciuitas econtra ſe offerat daturam ciuibus certam penſionem annuam: quia ex quo ciues aliàs tam in perſonis, quàm in rebus, vel pecunijs tenentur abſolutè ſuccurrere reipublicæ, ſuperfluum eſt eis aliquid offerre pro huiuſmodi ſubſidio. & cum illa ſuperfluitas ſit cum damno reipublicę ſoluentis annuatim oblatum, ſequitur, ꝙ eſt iniuſta: quia lęſiua reipublicæ. Aut ſi talis fuit neceſſitas, ꝙ aliquid de præſtitis venit reſtituendum ciuibus, ſolum id eis reſtituatur, & non vltra, ſecundùm autem prædictam legem contingit ſæpe eis reſtitui vltra, quàm reſtituendum eſt. Dicēdum concedendo maiorem, negatur minor, ſaltem in caſu primi corollarij. Ad probationem dicendum, ꝙ verum eſt, ꝙ ciues tam in perſonis, quàm in rebus, vel pecunijs teneātur ſuccurrere reipublicę, non tamen ſemper tenentur ad hoc, ꝙ faciant illud abſolutè idest ſine aſſignatione penſionis. Nam quamuis aliquando talis poſſet eſſe conditio ciuitatis, ꝙ tenerentur ad talem præſtantiam abſolutam, vt patuit in ſecunda concluſione: tamen econtra aliquando poteſt eſſe talis conditio ciuitatis, ꝙ ciuitas tenetur ciuibus ſibi incurrentibus reaſſignare annuam penſionem, vt patuit in tertia concluſione. eo ꝙ ciuitas cōmodè poſſet ſine incurſu nouę neceſſitatis ſuis grauatis ciuibus impendere releuamē grauaminis carendo ſorte pręſtita, ideo reofferendo ſe non agit rem ſuperfluam, ſed debitam. nec cenſetur ciuitas tunc lędere rempublicam, ſoluendo illud, ad quod ſe obtulit: quia non cenſetur debitor ſe lędere, ſi ſoluit, quod debet. Et ſi dicis, ſi ciuitatis conditio talis eſt, quòd poteſt annuam penſionem commodè dare in releuamen grauatis ciuibus, & per conſequens tenetur dare. ergo potuit eo minorem præſtantiā exigere a ciuibus, & exigere abſolutè. & ſic non debuiſſet exegiſſe tantam, eo ꝙ in minori potuiſſet fuiſſe contenta. Dicendū, ꝙ ſtante caſu primi corollarij illa ſimul ſtant, ꝙ ciuitas non potuiſſet ſuam neceſſitatem releuaſſe, niſi ciues tantam ſummam præſtitiſſent, & tamen cum hoc ciuitas potuit commodè annuam eis penſionem aſſignare, vtputa indiget ad ſtatim hoc die vel menſe decem milibus, & non habet annuatim niſi mille, tunc quantumcunque in fine anni haberet mille, & ita videretur tantum debere exigere. 9. milia a ciuibus, & loco decimi millenarij accipere mille de ſuis obuentionibus proprijs, tamen ex quo illi mille non obueniunt ſibi hac hora, qua indiget 10. milibus. ideo omnino cogitur a ciuibus exigere. 10. milia, & ex quo in fine anni habebit obuenientes ſibi ſuos mille, poterit de illis aliquod releuamen impartiri ciuibus, in quo caſu tenetur ciuitas, & in tali caſu ſolū ſonuit primum corollarium. Et hæc ſolutio melior eſt, quàm illa, quā dat ſupradictus dominus Lau. de Rid. qui dando tres rationes reſponſiuas dicit ſic. Etſi cōmunitas valeat compellere ciues ad mutuandum abſque eo, ꝙ ſtatuat aliquid dare vltra ſortem, tamen non omne poſſibile eſt uolibile, ſępe namque multa poſſumus, quæ pro bono reipublicę, & pro ſcandalo fugiendo non facimus, & meritò, argumento. 2. q. 1. c. in primis. cum ſimiles coactiones frequenter conſueuerunt difficiles habere exitus. extra, de ſpō. c. requiſiuit: & melius eſt cū aliquali conſcito, & pace omnium ſuis neceſſitatibus prouidere, quàm per huiuſmodi coactiones & violentias non ſine forti & graui ſcandalo. hæc ille. Et ſecundam rationem reſponſiuam prædicto argumento ſubdit di. Quòd ſi quoſdam enormiter ex hoc (experientia media) damnificari quotidie cernimus, immo & multos funditus deſtrui, & ad extremam paupertatem deduci, tales tamen ex hoc ſaltem aliqualiter ſubleuantur & conſolantur, ꝙ dicta. 5. percipiunt annuatim, & niſi hoc eſſet, forſitan

in deſpera-

in deſperationē deducerentur, & in rempublicam machinarentur in graue animę ſuę & corporis ſui diſpēdium, & reipublicæ pericula. Et ſi dicetur. ſi lex talibus & non alijs prouideret, bene eſſet. Reſpondeo, ꝙ lex debet eſſe communis pro reipublicę vtilitate, ne alij ſcrupuloſo corde moueantur, & durum ſoret atque difficile vnum diſtinguere ab alio. hæc ille. Et poſtea tertiam reſponſionem ponens ſubdit. Præterea intereſt reipublicæ erga ſuos ciues taliter ſe habere, quòd non deducant in paupertatem, ut cum aliàs opus fuerit ſibi, valeant ſubuenire. ſi ergo in damni reſtaurationem, vel ex liberalitate vt alliciantur ad bene ſe habendum erga rempublicam aliquid gratis donat. & ſic indubia vtilitas reipublicę procuratur. hęc ille. Hæc inquam triplex reſponſio Laurentij non ſatisfaceret prędicto quarto argumento, niſi cum adiutorio ſolutionis primæ uel præcedentis. patet. Nam contra primam ſuam rationem reſpōſiuam replicaretur ſic. ſi ciuitas aliquam penſionem aſſignat ciuibus annuatim propter hoc, ꝙ quāuis poſſit eis nihil dare, tamen ad vitandam maleuolentiā ciuium, & per conſequens ſcandalum & turbationem dat eis aliquid. ergo eadem ratione deberet nullam omnino eis præſtantiam imponere: quia omittendo impoſitionem præſtantiæ uitabit maleuolentiam & turbationem in ciuibus. Et ſi tu dicis. illa maleuolentia non eſt curanda: quia eſt accepta non data, eo ꝙ ciues ad præſtantiam tenentur, & licitè ab eis exigitur uiſa neceſſitate reipublicę. ſic diceret aduerſarius, quòd etiam non eſt curanda maleuolentia, quam cōciperent ſuper hoc, quòd nulla penſio eis aſſignatur annuatim, eo quòd ciuitas non tenetur eis eam aſſignare, & per conſequēs eſt maleuolentia non eis data, ſed accepta. Et hoc etiā eſt ueritas, quando ciuitas non poſſet eis aſſignare, niſi cum incurſu nouæ neceſſitatis præmantis rempublicā ad denuo imponendam præſtantiam, aliàs ſi poteſt aſſignare, nō eſt excuſanda ciuitas per hoc, quòd facit pro uitādo maleuolentiam, ſed per hoc eſt excuſanda: quia tenetur ſuccurrere ſuis ciuibus per ſe grauatis, ex quo commodè hoc poteſt. In ſecunda etiam ratione reſponſiua deficit: quia quantumcunque aliqui per huiuſmodi præſtantiam eſſent deſtructi, tamen ſi ciuitas non poſſet ſine incurſu nouę neceſſitatis reimponendi præſtantiam aſſignare talibus annuam penſionem, nō tenetur aſſignare eis eam, immo imprudenter ageret grauādo rempublicam pro releuamine priuatarum perſonarum, qui etiam maius malum ſuſſent obligatę ſubire pro republica, quàm deſtructionem bonorum ſuorum ſcilicet vulnera & mortem perſonarum. Quod etiam tales inciderent in deſperationem, aut inciperent machinari contra rempublicam in præiudicium animæ ſuę, eſſet ab eis acceptum ſcandalum, non eis per ciuitatem datum, ꝙ ſi illa machinatio eſſet etiam in temporale damnum reipublicæ, fateor, quòd illa machinatio poſſet eſſe tantum malum, quòd potius ciuitas deberet quid aſſignare cum paruo & minori damno reipublicę, quàm non dando incurrere illud maius malū machinationis, ſed non ſic frequenter notum eſt accidere. Sola igitur ratio iuſtificandi ciuitatem in dando de republica penſionem ciuibus, eſt illa, quę dicta eſt in prima ſolutione. Attamen ſolutio, quam dat idem & argumentum per ſeipſum interpoſitum eſt ualida, & etiam ad neceſſaria: tenendo illam ſolutionem; quia etiam tenendo eam argueretur, ꝙ ex quo aliqui ciues non ſunt grauati, & per conſequens ciuitas ſaltem talibus non deberet quid aſſignare de pecunijs reipublicæ etiam ſi commodè poſſet. Ad hoc enim dicendum, ut tetigit illa ſolutio Laurentij. In tertia etiam reſponſiua ratione deficit: quia nō habet locum, niſi quando ciuitas commodè poteſt ſine incurſu nouę neceſſitatis aſſignare eis talem penſionem. Alioquin non expedit reipublicę cū ſuijpſius eneruatione ſubuenire illi mēbro, ne in pauperiem ducat, & ſeipſam exhaurire, ſed potius ſeipſam ſaluare cū præiudicio illius, vel alterius mēbri.

Quintò arguitur ſic. Pro bono utili & temporali reipublicæ ſeruando, uel conſequendo non eſt dimittendum bonum honeſtum, ex cuius omiſſione Deus offenditur. Sed compulſio ciuium facta prædicto modo, licet fiat pro bono temporali & utili reipublicæ, tamen fit cum dimiſſione boni honeſti, qua Deus offenditur. igitur eſt iniuſta. Minor probatur: quia fit cum ſequela multarum mutuationum vſurariarū, quas multi ciues committent: quia ſponte non compulſi mutuabunt ciuitati ducti principaliter ſpe lucri obtinendi, quæ mutuationes ſunt vſurarię, ut infra patebit. Dicendum per duas ſolutiones. Prima, ꝙ mutuationes ſponte factæ etiam ſpe lucri, non ſunt vſurarię, ſi fiant modo tacto in titulo quęſtionis, ſcilicet irreuocabiliter: quia non ſunt mutuationes, ſed emptiones, ut patebit, quamuis alij contrarium dicant, & ſic non fit illa compulſio cum ſequela vſurariarum mutuationum. Secundò dicendum, dato ꝙ tales eſſent vſurariæ mutuationes: tamen ſi ſeruantur conditiones poſitę in primo corollario & nominatim ad propoſitum ſeptima, tunc cōpulſio nō fit cum ſequela peccatorum data per ipſam compulſionem, ſed accepta. hoc autem non eſt peccatum. ſicut non peccat priuatus, qui pro ſua neceſſitate qua eſt preſſus petit mutuum ab vſurario, ſciens ꝙ mutuatio nō niſi vſuraria erit. & ſic ſciens, ꝙ ſequitur peccatum. hæc enim ſequela non eſt per petentem data: ſed per uſurarium accepta. ſi petens mutuum ſeruauerit ſeptimam conditionem primi corollarij. Et hæ ſolutiones ſunt meliores, quàm illa, quam dat prædictus Laur. dicens ſic, ꝙ non eſt contractus uſurarius inter ciuitatem & ciuem recipientem. 5. pro centenario &c. ſed illa ſolutio non valet: quia dato, ꝙ aſſumptum ſit uerum de mutuante coactè, non autem eſt uerum ſecūdùm eum & multos alios de mutuante ſponte principaliter ſpe lucri, de illo autem arguit argumentum. igitur non ſatisfacit argumento.

Sextò arguitur. onera non poſſunt ſine principis iuſſu indici, ſed prædictę præſtantię ſunt quędam onera. igitur cum ciuitas non ſit princeps, nec habeat ad hoc licentiam a principe, ſequitur, ꝙ illicita eſt illa impoſitio & compulſio. Maior probatur per ius ciuile. ut in l. 1. C. de exac. tribut. lib. 10. & eodem lib. de excu. munerum. l. placet. Dicendum, ꝙ quamuis generalem collectam camerę fiſcali applicandam nemo poſſit imponere ſine permiſſu principis, ut in præallegata. l. tamen collectam ſpecialem vnaquæque ciuitas & uniuerſitas pro neceſſitate ſibi incumbentem indicere poteſt, ut l. omnes. C. de ope. publi. de quo eſt dare notabilem gloſſam in l. 1. §. quòd ſi nemo. ſuper uerbo, proconſul. ff. quod cuiuſque vni. no. & per hæc ſatisfactum eſt argumentis aduerſariorum.

QVAE-

QVAESTIO. XLV.

Vtrum ciues præſtantes ciuitati prædictas pręſtantias poſſint licitè a ciuitate recipere præfatas pēſiones annuas ſine obligatione reſtitutionis earundem, atque etiam tandem recipere ſortes ſuas modo prædicto cum ciuitati placuerit redimere iura penſionum. Solutio quæſtionis ſtat in recitatione triū modorum dicendi cum improbatione duorum primorum.

Primus modus eſt Greg. de Arimino generalis ordinis Eremitarum beati Augu. Et poteſt eius ſententia reduci ad ſex dicta. Primum eſt quadrimembre, & tale. Ciues preſtantes intētione lucri peccāt peccato vſurę. Et hoc ſiue intentionem illam habeant ante preſtationem, ſiue in pręſtatione, ſiue poſt eam. Et tenentur penſiones perceptas reſtituere, ſi poſſunt, & ſi nō habent: tenentur proponere ſe velle reſtituere, cum poterunt. Prima pars dicti probatur: quia illa præſtatio eſt mutuatio, modo mutuatio lucri intentione facta eſt peccatum vſurę. Vſura enim ſecundùm eundem dicitur eſſe lucrum ex mutuo intentum. Secunda pars probatur; quia non refert, quādo illa intentio habeatur. Tertia pars & quarta patent: quia illæ penſiones ſunt lucra vſuraria, eo quòd propter eas præſtiterūt, ſeu mutuauerunt. Modò vſurarius tenetur vſuras reſtituere, ſi poteſt & ſi non poteſt, tenetur proponere reſtitutionem. Et quia aliquis diceret, quando præſumendum eſt, uel dici poteſt, ꝙ ciues intentione lucri præſtent. ideo ponitur ſecundum dictum. in duobus caſibus dici poteſt & præſumi, ꝙ ciues intentione lucri præſtent. Primus, quando ciuitas dat annuas penſiones ratione mutui percepti, uel vlterius detinendi, & ciues ſciunt, uel credunt ciuitatem tali ratione eis eas dare. Secundus, quādo hoc nec ſciunt, nec credunt, attamen poſſent id ſcire, vel credere, ſi uellent coniecturas debito modo conſiderare: utpota vident, quòd ciuitas ſtatuit tale lucrū dare mutuantib. & plus dare tunc mutuantib. & nō obſtāte ꝙ alij ciues ſimilia, vel maiora bona cōitati attulerūt, id tñ eis nō ſtatuitur, nec aliquam remunerationē ſimilē conſequuntur, uel ex probabilib. aliis argumentis, quę cum poſſunt, nolunt aduertere, uel inquirere. Ratio huius dicti: quia exquo credunt, vel credere poſſent, ꝙ ciuitas eis tali ratione dat, dici poteſt & præſumi, ꝙ ipſi tali ratione, ſcilicet ratione mutui recipiant, quia accipiens videtur recipiendo aliquid a datore cōformare mentem ſuam menti dantis. Modò recipere ratione mutui eſt recipere vſuraria intentione. igitur. Tertium dictum. ciues nulla intentione lucri præſtantes non peccant peccato uſuræ. probatur: quia tūc pręſtatio prędicta eſt mutuatio gratuita. modo talis nō eſt peccatum vſuræ. igitur & illud ſignum negatiuum nulla, negat omnem intentionem poſitam in primo dicto, Quartum dictum. contingit ciues etiam in præſtando non committentes peccatum vſuræ adhuc in tribus caſibus obligari ad reſtitutionem penſionum, probatur: nam primus eſt, quando ciuitas dat eis penſiones propter mutuum perceptum, & ipſi non ſciuerunt, nec crediderunt tali ratione eis eas dare, attamen ſcire, vel credere id potuiſſent, ſi rem per debitas coniecturas conſideraſſent. Ratio: quia quamuis tunc ſyncera intentione mutuauerint. & ſic non peccauerint præſtando, tamen exquo penſiones a parte rei dantur eis tali ratione, quali ipſi nō poſſunt recipere: ideo quamuis dominus rei velit eam tranſire, non acquirunt dominium illarum penſionum. & ſic reſtituere tenentur. Secundus caſus, quando ciues etiam prædictam rationem dandi non potuiſſent ſciuiſſe, vel credidiſſe, ſed tamen nunc eis incipit conſtare, ꝙ ciuitas prædicta ratione, eis dedit. Ratio, quia ex quo illa ratio eis conſtat, tunc conſtat conſequenter, ꝙ dedit eis tantum tali ratione quali ipſi non poſſunt habere. igitur. Tertius caſus, quando ciuitas etiam non ratione mutui daret, vel dediſſet, ſed alia quali, ſcilicet potuiſſent recipere, attamen credunt ciuitatem eis dediſse ratione mutui. Nā interim ꝙ ſtant in illa credulitate, conſequenter habent credere, ꝙ receperint ab ea penſiones tali ratione, quali recipere non poſsunt. igitur credere habēt ſe obligatos ad reſtituendū, & per conſequens tenentur reſtituere. Sed ſecus ſi præſtans nulla intentione lucri præſtet extra hos tres caſus: quia tunc etiam ſicut nō peccat, ſic nec reſtituere tenetur. Et quia aliquis diceret, an ne præſumendum ſit, ꝙ ciuitas ratione mutui det prædictas pēſiones. ideo ponitur quintum dictum. Non videtur quin ciuitas non det eas niſi propter mutuum, probatur. Primò ſic: quia ſi alia ratione dare uideretur. maximè propter intereſse ciuium, aut ex beneuolentia pro dono. Non primum: quia tunc inęquales penſiones daret ciuibus etiam æqualem ſortem præſtantibus. quia intereſſe ciuium eſt inęquale. Vnus enim in carendo ſuis centum maius intereſſe patitur, quàm alius. Non ſecundum; quia etiam inęquales penſiones darentur eis: quia maior penſio daretur ei, qui maiori beneuolentia & charitatiua affectione ſubuenit ciuitati, quàm alteri, qui tantundem præſtitit cum minori affectione vel beneuolentia. Secundò ſic probatur: quia penſiones non dantur ciuibus, poſtquam reſtituta eſt eis ſors: ſed dumtaxat durante mutuo. ergo non videtur niſi, quòd ratione mutui dent eas; quia illud uidetur cauſa alicuius, quo poſito ipſum ponitur, & quo ceſſante ceſſat. Sextum dictum, ſi veritas & a parte rei eſſet, quòd ciuitas daret eis non ratione mutui: ſed alia ratione, ſcilicet ratione intereſse, quod patiuntur. vel pro liberali dono, & ciues crederent non ratione mutui, ſed illa alia ratione eis eas dari, licitè poſſent eas recipere, nec tenerentur ad earum reſtitutionem, utputa ſi ciuitas dat pro intereſse, & ciuis a parte rei eſt paſſus tantum intereſse, tunc enim poteſt tantam penſionem recipere. Et intelligit hoc de intereſſe tam damni emergētis, q̄ lucri ceſſantis, de quibus intereſſe habitum eſt q. 30. oportet tamen ſm eum, ꝙ illud intereſſe & tantum ſit præciſe paſſus ratione præſtationis, ſecus ſi alia ratione. Similiter ſi pro liberali dono daret eas: quia licitum eſt liberaliter donare, & taliter donata recipere, non enim propter mutuum & gratiam factam ciuitati debet ciuis fieri peioris conditionis. Et in illis ſex dictis continetur ſententialiter & radicaliter tota mens prædicti doctoris. Ex quibus poſſunt conſequenter inferri duo corollaria. Primum ꝙ duę requiruntur conditiones ad hoc, quòd ciuis præſtans prædicto modo ciuitati ſit liber a peccato vſuræ & etiam ab obligatione reſtitutionis. Prima quòd nulla intentione lucri præſtet, alioquin peccabit peccato vſuræ. Secunda, quòd etiam ſi non intentione lucri

præſtet,

præſtet, attamen debet carere quolibet illorum trium caſuum, qui tacti ſunt in quarto dicto, alioquin o[bli]gabitur reſtituere. Secundum corollarium, ciues p[ræ]dicti non poſſunt dici ſana conſcientia percipere prædictas penſiones, nec poſſunt dici non eſſe obligati eas reſtituere: quia nõ poſſunt dici ſana cõſcientia eas percipere, niſi quando videtur, ꝙ ciuitas non dat eis ratione mutui, & ipſi non credunt, nec credere poſſunt, ꝙ ratione mutui eis dentur penſiones. Modò nõ videtur poſſe dici, ꝙ ciuitas det eis alia ratione, quàm ratione mutui, nec ipſi aliter credere poſſunt. Igitur non poſſunt dici ſana conſcientia percipere. Maior patet: quia aliter ſe habentibus rebus illicitè recipiunt, ut patet ex ſecũdo dicto. Minor patet ex quinto dicto, & ſic ſequẽdo prædictum doctorem oporteret, ꝙ ciuis non reciperet tantas penſiones, niſi quantum eſt intereſſe & ſors quod & quam ſibi reſtituere deberet ciuitas, & ſi quid vltra recipit, ꝙ illud reſtituere tenetur, & denique illud, quod pro intereſſe, vel ſorte ſibi debita recipit, nõ debet recipere, niſi tantum ſub illa ratione, & non ratione mutui.

Contra iſtum modum dicendi arguitur improbando eum in ſeptem, in quibus deficit. Primò: quia ſupponit, quòd præſtatio prædicta ſit uera mutuatio, quod eſt falſum: quia prædicta præſtatio fit irreuocabiliter: quia ciues nõ poſſunt ſortem præſtitam vnquam reuocare, uel repetere, nec ciuitas tenetur eis eam reſtituere. Irreuocabilitas autem, ſeu renunciatio repetendi in mutuante, ſeu libertas reſtituendi in recipiente mutuũ eſt conditio repugnans ſubſtantiæ mutuationis, adeo ꝙ facit eam tranſire in aliam ſpeciem contractus, ut patuit. q. 30. & per hoc patet etiam reſponſio ad probationẽ primæ partis ſui primi dicti: quia negãda eſt maior. Attamen dato ꝙ concederemus cum eo, ꝙ eſſet mutuatio, adhuc deficit ſequentibus defectibus, qui denique habebunt locum. Secundus defectus eſt: quia in primo membro primi dicti non diſtinguit, de qua intentione lucri velit loqui, & tamen illud primum membrũ non eſt indiſtinctè verum. Nam etiam verè mutuantem cõtingit ſine peccato habere aliqualem intentionem lucri: quia poteſt habere ſecundariam intentionem lucri dummodo primaria ſit charitatiua intentio, ſcilicet ſubueniendo neceſſitati proximi. Aſſumptum patet ex dictis q. 36. Tertius defectus eſt in tertio membro eiuſdem dicti. Nam dató ꝙ præſtatio eſſet vera mutuatio, & per conſequens penſiones eſſent vſuræ, quantum eſſet ex animo ciuitatis ſoluentis, tamen poſſent eas in caſu retinere, etiam ſi poſſent reſtituere. puta ſi ciues occaſione præſtationis fuiſſent iniuſtè paſſi damna, quę non fuiſſent obligati pati, tunc enim poſſent illas retinere in tanta quantitate, quanta fuiſſent damna, etiam ſi ciuitas non dediſſet eis nomine & animo refuſionis intereſſe. & hoc ſi deſperarent ſe uia iuris poſſe conſequi a ciuitate refuſionem damnorum: iuxta dicta in q. 42. Igitur illud membrum non eſt indiſtinctè verum. Quartus defectus eſt circa primum caſum ſecundi dicti, qui non videtur verus. Nam ſtat, ciues paſſos eſse & pati iniuſtè, uel ſaltem non neceſſariò intereſſe, & ꝙ ipſi nulla alia intentione recipiant, niſi ratione intereſſe. Igitur quantumcunque ciuitas eas dedit tantummodo ratione mutui, non oportet, ꝙ ratione mutui eas recipiant. Et ſi dicis, non dico, ꝙ oportet eos recipere eas ratione mutui, ſed ꝙ poſſunt præſumi & dici ratione mutui recipere, & per conſequens præſtitiſſe ſortes intentione lucri, hoc non valet: quia præſumptio eliditur præſumptione. Ideo poſſent eſſe tales circunſtantię in ciuibus mutuantibus, ꝙ nullatenus præſumeretur, ꝙ intentione alia, quàm ratione intereſſe reciperent, & per conſequens non intentione lucri prę̃ſtitiſſent, etiamſi ciuitas dumtaxat ratione mutui daret penſiones. Etiam circa hunc quartum, & ſequentem defectus deficit in hoc, ꝙ loquitur, quaſi indiſtinctè non liceat ciui aliquid ratione mutui recipere, quod tamen eſt falſum. Nam ſi illud, quod recipitur ratione mutui: non precium mutuationis accipitur. ſed ut donũ; ad quod donandum prouocatus eſt donator propter impenſum ſibi mutuum, nõ eſt illicitum illud recipere. Vnde propter, vel ratione, poteſt dicere circũſtantiam appreciationis, & tunc propter mutuum non licet quid recipere. Sed ſi dicat circunſtantiam prouocationis, licitum eſt quid recipere ratione mutui. ſicut etiam in fine ſecundi defectus patebit. Quintus defectus eſt circa ſecũdum caſum eiuſdẽ ſecundi dicti, qui etiam non videtur uerus: quia in tali caſu etiam ſtat, ꝙ non præſumãtur ratione mutui recipere, ſed ratione intereſſe. ſicut in præcedenti argutum eſt, & per hoc ſoluitur probatio eiuſdẽ dicti: quia dicendum eſt, ꝙ non oportet, ꝙ recipiens aliquid conformet intentionẽ ſuam intentioni dantis. Nam laicus iniuſtè detinens poſſeſſionem eccleſiæ. & uendens eccleſię intendit precium recipere pro poſſeſſione vendita, ſicut precium pro merce, & tamen eccleſia emens non dat ſibi pro poſſeſſione: quia ſcit eam prius eſſe ſuam; ſed dat pro ceſſatione vexationis, ſicut eſt etiam in ſubdito dante curato ſuo pecuniã eo quaſi detur ei pecunia, non uult ei baptizare puerũ, etiam iam moriturum. Nam talis ſubditus non dat pro baptiſmo, ſed pro ceſſatione vexationis, licet curatus peruerſus intendat eam pro baptiſmo recipere. Nec obſtat, ſi dicas, non conformat intentionem ſuam intentioni ciuitatis. ergo non transfertur dominiũ penſionis in ciuem: quia ciuitas illa intentione non dat, qua ciuis recipit. Nam dicendum eſt, ꝙ ſufficit, ꝙ ciuitas deberet illa intentione dare, qua ciuis recipit, ſcilicet ratione intereſſe, quod ciuis iniuſtè patitur, uel ſaltem aſt intereſſe, quod ciuis pati nõ tenetur, aut quod ciuitas refundere deberet. Nam ſępe quis licitè recipit rem a proximo, ubi proximus omnino non intendit in eum transferre, uel etiam ſi intendit, non tamen tali intentione, ut patet in illo, qui clam ſibijpſi ſatisfacit de rebus ſui debitoris, a quo aliàs nullo modo ſolutionẽ habere poteſt, ſeruatis tamen multis cautelis ſeruandis de quibus aliàs dici habet. Vnde Aug. 14. q. 5. non ſanè. dicit. Non ſanè quicquid ab inuito ſumitur, iniurioſè aufertur. Sextus defectus eſt circa omnes tres caſus quarti dicti, nam illi fallunt, ſi enim paſſi fuiſſent iniuſtè, uel non neceſſariò intereſſe, poſſent tantas penſiones detinere, quantum fuit intereſse quantumcunque poſſent ſcire, uel nunc ſcirent, uel non crederent ciuitatem eis eas non dediſſe niſi ratione mutui. & ratio ad illum caſum adducta eſt ſoluta in quinto defectu. Septimus eſt circa quintum dictum: quia dictum in ſe eſt falſum: quia potius videtur, quòd ciuitas taliter det eis, qualiter dicit ſe eis eas dare. ſed dicit eas eis dare ratione intereſſe & pro dono, ut patet ex prima ſuppo-

ſitione

ſitionē præcedētis quæſtionis.igitur. Maior probatur: quia dicere oppoſitum eſt dicere publicè ciuitatē mentiri prædicto ſtatuto ſuo.& ſi non eſt credendum ciuitati,hoc eſt ipſis dominta habentibus ciuitatem adminiſtrare,qui debent eſſe amatores ueritatis & defenſores:quæro, quæ fides adhibenda erit dictis omnium inferiorum? Eſſent inſuper tales domini præ cæteris odio perſequendi. Iuxta illud Sapientis. Tres ſpecies odiuit omnia mea.diuitem mendacem, pauperem ſuperbum,& ſenem fatuum & inſenſatum.Ad probationes autem ſui quinti dicti dicendum eſt. Ad primam dupliciter.Primò,nam etiam tenendo,ꝙ præſtatio prędicta ſit uera mutuatio, dicendum eſt,ꝙ ſicut ſonat ſtatutum, Ciuitas dat eas pro intereſſe illis, qui patiūtur intereſſe: cæteris autem dat pro dono liberali in recognitionem beneuolentiæ eorum,nec tamen oportet,ꝙ daret inęquales penſiones ciuibus etiam æqualem pręſtantiam præſtantibus: quia quàmuis hoc æquum foret,tamen ex duabus rationalibus cauſis poteſt illa inęqualitas omitti, & ęqualitas ſeruari.Prima eſt,quia hęc inæqualitas ipſorum intereſſe & etiam beneuolentiæ in ciuibus non poſſet deduci in notitiam ciuitatis, niſi cum inextricabili labyrintho.Modò ad illum uitandū poteſt ciuitas ęquales penſiones aſſignare æqualem ſortem præſtantibus, quantumcunque inæqualia intereſſe ſint paſſi & patiantur,uel inæquali beneuolentia pręſtiterint ciuitati,quod probatur:nam ſi ille inextricabilis labyrinthus immineret ciuitati, & pecunijs redimi poſſet, & non poſſet redimi niſi ciuibus ad hoc præſtātibus,poſſet ciuitas imponere ciuibus ſuis.ut cōtribuerent ad redimendum ſe ab eo:& eadem ratione poteſt compellere, ut nō uelint exigere ultra intereſſe, quàm quinque flor.de centum,quamuis eſſent maius intereſſe perpeſſi,quàm alij: quibus tanta penſio aſſignatur. Secunda cauſa ad uitandum ſcandalum inuidię & murmurum poſſibilium oriri inter ciues ęqualem ſortem præſtantes.Nam ſi duobus æqualem ſortem præſtantibus daretur inęqualis penſio iuxta inæqualitatem intereſſe,uel beneuolentiarum eorundem, conquereretur is, cui minor penſio daretur: cur non tanta ſibi daretur quanta alteri,cum tamen tanta beneuolentia pręſtiterit,ut ſibi poteſt uideri, cum quanta alter & cum tanto intereſſe. Tale autem ſcandalum eſt adeo uitandum, ꝙ rationabiliter pro eius uitatione poſſet imponi ciuibus contributio pecuniaria, ſi alia uia uitari nō poſſet.igitur etiam poteſt taliter ſtatui danda penſio, quamuis minor, quàm ei deberetur, ſi ſm quātitatem intereſſe aſſignari deberet.Et ex cauſis ſimilibus prædictis duabus cauſis uidemus ſimile fieri in collegijs magiſtrorum & ordinatorum. Nam qui prior eſt tempore,prior eſt in ſede, & in alijs non habita diſtinctione, an primus ſit doctior ſecūdo.Secūda ſolutio & breuior eſt, ꝙ exquo præſtatio prædicta non eſt mutuatio, ſed uera emptio, ſeu precij ſolutio.Ideo maior eſt neganda:quia penſiones non dantur eis ratione mutui, nec ratione intereſſe,nec dono, ſed tanquam fructus mercis emptæ: Ius enim percipiendi eas, eſt merx empta a ciuib.& pēſiones ſunt fructus eiuſdem iuris.Ideo ſicut ęquale preciū dederunt,ſic ęquales fructus merciū debent recipere. Ad ſecundam probationem dicendum dupliciter.Prima ſolutio procedit,etiam ſi teneatur, ꝙ prædicta præſtatio ſit uera mutuatio: nam cōceſſo antecedente negatur conſequentia: quia ꝙ ciuitas eis eas durāte mutuo præſtat:& ceſſante eo nō præſtat, huius poteſt eſſe alia ratio quàm mutuum.& hoc duplex. Prima:nam poteſt eſſe illa.ſ.quia durante mutuo ciues patiuntur intereſſe, & ceſſante eo, ceſſat intereſſe.Item ſecundò:quia durante mutuo durat impenſio illius beneficij,quod ciues impendunt ciuitati.& ſic durat cauſa prouocans ciuitatem ad donandum quid ſuis ciuibus,& ceſſante mutuo,ceſſat talis impenſio,& per ꝯ̄ns talis cauſa prouocatiua. Ideo nimirum ꝙ durante mutuo præſtat eis eas: & non durante non præſtat eas. & ita cum illa duplex ratio poſſet ſubeſſe præſumendum eſt de ipſa:quia præſumendum eſt de meliori, niſi fortior præſumptio eam elidat. Sed niſi aliquid addatur ſolutioni iam datæ ipſa non ſatisfaceret argumento 2. quia adhuc ſtat probatio conſequentiæ ſuæ,ſcilicet illud eſt cauſa, quo poſito ponitur &c.Vnde dicendum eſt, ꝙ illa regula eſt uera.ſi illud hoc habet ratione ſui, non ratione coniuncti ſibi. Modò ꝙ durante mutuo præſtatur impenſio,& ceſſante ceſſatur a penſione,non eſt hoc de per ſe ratione mutui poſiti, uel ceſſantis ibi ſiſtendo, ſed ratione intereſſe durantis, uel ceſſantis, quod intereſſe eſt coniunctum mutuo.Vnde ſi hęc probatio ualeret, probaret, ꝙ nunquam contingeret mutuantem recipere quid ratione intereſſe, quin ſemper uideretur recipere ratione mutui: quia talis non recipit tale quid,niſi durante mutuo & ceſſante eo non recipit.Alia verò ratio etiam diſtincta a mutuo eo modo, quo pro mutuo nihil licet recipere,poteſt eſſe illa, ſcilicet ꝙ ceſſat prouocatiua cauſa dationis. nam durante mutuo nata eſt ciuitas prouocari ad donādū quid mutuantibus.Sic enim uidemus,ꝙ multi multis donāt legaliter aliquo tēpore, eo ꝙ tūc vidēt in donatarijs cauſam,quæ eos prouocat ad donandū, & poſtea cum amplius illā in eis non uident, non donāt.nec obſtat, ꝙ ratione mutui prouocātur ad dādum quid,& ita mutuū eſt illa cauſa prouocatiua.& per ꝯ̄ns illa ſecunda ratio non uidetur eſſe diſtincta a mutuo. Nam dicendū eſt, ꝙ notanter dictū eſt, ꝙ illa ſecunda ratio eſt diſtincta a mutuo,eo modo quo pro mutuo nihil licet recipere, quia bene licitū eſt dare quid propter mutuū receptū, & illud etiam recipere, qn̄ propter,dicit circunſtantiā prouocationis & non precij: quia ēt pro ſpiritualibus receptis licitū eſt recipienti dare tēporalia conferenti: prout pro, dicit nō preciū,ſed prouocationē quaſi illa ſpiritualia prouocarent recipientē ad donandum quid conferenti.Secunda ſolutio eſt, ꝙ exquo præſtatio non eſt mutuatio, ſed uera emptio,ſeu precij datio. Ideo tā diu ciuitas ſoluit penſiones annuas, quàmdiu merx, ſeu ius eſt ciuium Quando autem ciuitas redimit mercem, & reſtituit ciuibus precium modo condictio, nō debetur amplius ciuibus aliquid de prædictis fructibus mercis.

Secundus modus dicēdi eſt aliorum. ſcilicet ſancti Bernardini & magiſtri Franciſci de Empolis ordinis minorum, & cuiuſdam magiſtri Anglici ordinis prędicatorum, & Petri de Ancona, & Laurentij de Rid. & plurium ſuorum ſequacium, & poteſt eorū modus dicendi reduci ad duas concluſiones cum ſuis probationibus.Attamen non omnes prædicti (capiendo omnes diuiſiuè) omnia illa poſuerunt, quæ in illis dictis & eorū probationibus & deductionib. recitabuntur:ſed

aliqui aliqua, & alij aliã. Attamen capiendo omnes collectiuè poſuerunt omnia, quibus aliqua pro maiori colore addam, quæ ipſi implicitè uoluerũt dicese, Prima cõcluſio. in qninque caſibus ciues prædictu mudo pſæſtantes non peccant in recipiendo pẽſiones prædictas. Primus eſt, quando ad pręſtationem ſunt uerè coacti a ciuitate, ideſt inuitè pręſtant a patte rei, ſic ꝙ in ueritate nellent potius eſſe ſupportati a præſtatione, & etiã carere penſionibus, quàm econtra. Secundus, quando ſponte præſtant nullam penitus habentes insentionem lucri, nec ullo modo reſpiciunt prædictas penſiones, ſpe moti ſola charitate & pietate ſubueniendi neceſſitati ciuitatis quamuis ipſas penſiones, cum dantur, non reſpuant, ſed ut dona accipiant. Tertius, quando ſponte præſtant principaliter ex chasitate, uel pietate prædicta, attamen ſecundariò Intendunt penſiones tanquã lucra. Quartus, ſi in præſtando ſecundariò tantum & non primariò intendant penſiones tanquam lucra, non peccãt peccato uſuræ, etiam ſi a propoſito præſtent pręſtantias infra illud tempus, infra quod dandæ ſtatuuntur penſiunes pręſtantibus, & extra illud præſtantibus ſtatuitur, nihil dandum, qui tamen non infra illud tẽpus, uel ita cito pręſtitiſſent ſuas præſtantias. Et huius quarti caſus ſunt duo exempla. Primum ſi ciuitas imponit ciuibus præſtantias, & offert ſe ad dandum nomine penſionis annuę eis, qui præſtant centum, dummodo infra tale tempus, utputa infra menſem præſtent ea, & ſi qui poſtea præſtarent, illis nullam uuls aſſignare penſiunem. Aliquis ciuis præſtat centum infra prædictum tempus ſpe penſionis prædictę conſequendæ, qui nõn tam cito pſæſtitiſſet præſtantiam ſuã. Aliud exemplum eiuſdem caſus. Si ciuitas in menſe nouembris imponit pręſtantias, ſtatuendo ꝙ his, qui ſoluerint infra prædictum menſem, incipiat dictum lucrum in calendis ianuarlj, illis verò, qui ſoluerins poſt prędictum menſem, incipiat in calendis ſeptembris, aliqui ciues ſoluunt infra nouembrem, ut eis incipiat lucrum prędictum in calendis ianuarij, qui aliàs diutius diſtuliſſent. Quintus, ꝙ ille quartus caſus, ſicut eſt licitus in ſponte mutuantibus, eſt multo magis licitus In coactè pſæſtantibus. Secunda concluſio, in quatuor caſibus, ciues præſtantes peccant recipiendo penſiones prędictas. Primus, quando ſponte præſtãt principaliter moti ſpe lucri prædictasum penſionum. Secundus, quando quis a principio verè coactè præſtat ſed tamen poſtea ſponte conſentit In detentionem ſortis ſuæ motus ad illum conſenſum principaliter ſpe lucri prędictarum penſion[illegible]tione mutui recipiendarum. Tertius, quando q[illegible] ſponte principaliter ex pietate præſtat, & tamẽn eſt ſibi conſcius conſcientia uera, uel erronea, ꝙ ciuitãs inuitè ſoluit pẽſionem. Quartus, quando verè coactè præſtat & perſeuerat etiam in ſua inuoluntarietatè detentionis, & tamen in recipiendo penſiones, eſt ſibi conſcius conſcientia vera uel ersonea, ꝙ ciuitas inuitè ei eas ſoluat. Prima concluſio declasatur inductiuè quò ad ſingulos caſus. Primus itaque caſus declaratur eſſe licitus ex tribus cauſis, propter quas tales ciues excuſantur a peccato. Prima eſt ratio coactionis. Secunda eſt intereſſe damni emergentis. Tertia eſt intereſſe lucri ceſſantis. Quod autem ratione coactionis excuſentur, deducitur per octo probationes. Psima eſt talis. Si peccarent maximè peccato uſurę, eo quòd pręſtatio eorum eſt mutuatio, in qua uolunt recipere ultra ſortem: ſed hoc non ſufficit ad incauſandum eos de hoc peccato: quia peccatum uſuræ non eſt niſi in mutuatione uoluntaria: præſtatio autem in primo caſu licet ſit mutuatio, tamen eſt coacta non uoluntaria. igitur in ea non eſt peccatum uſurę. Secunda probatio: peccatum uſuræ non eſt niſi in mutuatione, quæ eſt mutuatio ſecũdùm perfectam rationem mutuationis. modo prædicta præſtatio non eſt talis mutuatio. igitur. Minor probatur: quia ad perfectam mutuationem requiritur, ꝙ ibi non ſit diminuta uoluntas. In prædicta autem eſt diminuta uoluntas: quia permixta cum coactione, coactio autem diminuit de uoluntario. 3. Eth. igitur. Hanc ſecundam rationem unà cum prima dicit ſanctus Bernardinus multum eſſe ponderandam uidere ſuo, quam multi non ponderantes & deuiantes forte a ueritate iuris grauant, quod minimè grauandum eſt, ut ipſe loquitur. Tertia probatio: licitum eſt ciuitati penſiones a ciuibus coactis dare in eorum releuamen. igitur licitum eſt coactis ciuibus accipere ratione ſuæ coactionis. tenet conſequentia. Primò ex identitate rationis: quia non videtus maior ratio, cur unum liceat ratione coactionis & non reliquum. Secundò etiam per conſequentiam a correlatiuis, quorum ſi unum liceat, etiã reliquum licebit, ſi enim tibi mihi date licet, mihi idem accipere licebit. Antecedens probatur: quia licitum eſt ciuitati prædictos ciues cogere ad præſtantias ſoluendas, ſaltem modo tacto in præcedenti quæſtione. igitur antecedens uerũ. tenet conſequentia dupliciter. Primò a minosi affirmatiuè, nã cogere ciues, quod tendit ad grauamen ciuium, minus uidetur licere ciuitati, quàm dare aliquid eis tendens in eorũ releuamen. Secundò: quia generalius poteſt ciuitas ſuos ciues releuare aliquid eis dãdo, quàm grauare ab eis aliquid exigendo. Nam ciuitas non licitè poteſt eos grauase exigẽdo ab eis aliquid ſine cauſa rationabili, utputa ſi ad faciendum bellum iniuſtum ab eis exigat: & tamen taliter inuitè grauatos iuſtè poteſt releuare, ſaltem, de lucro iuſto. & ſic in caſu, in quo licet grauare, licet releuare. & ſic generalius licet releuare, quàm grauare. Quarta probatio, ſi primus caſus non eſſet licitus maximè ideo: quia ciuitas coactè ſolueret penſiones, & per cõſequens non licitè seciperent ciues ab ea aliquid ultra ſortem, eo quòd mutuator non debet quid recipero a mutuatario illud, quod mutuatarius inuitè ſoluit. Secus de omnino liberaliter oblatis. Sed hoc non obſtat, quod dupliciter patet. Primò, nam ciuitas non coactè eis ſoluit penſiones: quia ſi coactè: quæro a quo cogatus eas ſoluere, non a ciuibus, cum illi non poſſint cogere ciuitatem: ſed econtra potius. nec etiam apparet alius, a quo cogitur: immo quòd ab illis non cogatus, patet: quia adeo libera eſt ciuitas, quòd non ſolum non cogitur reſtituere ſortem in toto, uel in parte ut patet ex præcedenti quæſtione in prima ſuppoſitione, ſed etiam cũ placueris ciuitati ſe liberaret libera eſt ad dandum. 28. tantum pro centũ immo quandoque nihil. Et etiã quandoque non ſoluit penſionem annuam prædictam, ſcilicet 5. de centum. ſed quandoque minus, immo quãdoque nihil. Hæc autem oĩa indicant & arguunt, ꝙ ciuitas non eſt coacta ad penſiones dãdas: quia cogens ęquè cogeret eam ad

reſtituendum

reſtituendum ſortem integram, & ad nunquam omittendum ſoluere penſiones, etiam integraliter. Secũdò idem patet: quia dato q̃ coactè, ſeu inuitè ſolueret, tamen illud non conſtat ciuibus, ſed potius oppoſitum eis conſtat, uel conſtare poteſt: quia oppoſitum poſſunt elicere ex uerbis ſtatuti, de quo in prima ſuppoſitione præcedentis queſtionis, in quibus ciuitas contrarium aſſerit. Modò non in certis, ſed in dubijs locus eſt cõiecturis. Quinta probatio, quod non eſt licitum in lege, neceſſitas facit licitum, ut patet in diſcipulis prę fame conterẽtibus ſpicas in die ſabbati. Mat. 12. Et in Dauid comedente panes propoſitionis, cum alios non haberet. 1. Reg. 21. ergo mutuanti, ſi coactus eſt, licebit recipere ultra ſortem: quamuis aliàs illud non liceret ſibi. Modò in primo caſu eſt coactus. & hoc tam ad mutuãdum, ut patet, quàm etiam ad recipiendum penſionem eo q̃ alia uia nõ poteſt ſibi ſatisfacere de damno, quod patitur, & paſſus eſt ex præſtatione. Hanc tamen rationem non multum pondero, inquit ſanctus Bernardinus, licet a pleriſque in tali caſu ſoleat aſſignari, cum ipſa adduci poſſit pro liberè mutuante, ſupple, de quo tamen ipſe tenet, q̃ non licitè recipiat penſiones. Sexta probatio: quia in exemplo iam ponendo licitum eſt mutuanti recipere ultra ſortem. Igitur etiam primus caſus huius concluſionis erit licitus. Exemplum eſt tale. Aliquis uoluit uti pecunia ſua in mercantijs, nec illam propoſuerat mutuare, attamen ab amico inſtanter requiritur, quòd uſque ad certum tempus mutuet ſibi eam. Ille itaque ſibi mutuat ſponte & liberè abſque omni fraude uſurarum. Addito tamen, quòd prædictus ſi in termino ſtatuto non ſoluat ſibi, ſoluere teneatur aliquantum ultra ſortem. Si igitur deficiat amicus in termino, non ſoluendo ſortem, poteſt mutuans prædictum incrementum tanquam pęnam recipere a debitore ratione ſui intereſſe, ſi (ut prædictum eſt) pęna non ſit appoſita in fraudem uſurarum. conſequentia autem tenet: quia in exemplo iam poſito non apparet multa uiolentia niſi detentio rei ultra terminum conſtitutum contra domini uoluntatem. ergo multo magis licebit alicui in primo caſu recipere ultra ſortẽ, eo q̃ in illo caſu non ſolum inuitè, uel contra eius uoluntatem detinetur ſors, ſed etiam a principio ſibi inuito aufertur: immo nõ ſolum inuitè detinetur ſors pro tempore, ſicut in prædicto exemplo, ſed pro ſemper: quia non poteſt ciuitas compelli ad reſtitutionem ſortis: immo ſi etiam uult ciuitas reſtituere, non reſtituet niſi. 28. pro ſorte centum flor. Septima probatio eſt: quia in exemplo ſecundo, & iam dando, licitum eſt mutuanti recipere ultra ſortem. igitur etiam primus caſus eſt licitus. Exemplum eſt tale. Si mutuator, qui ſponte mutuauit, damnificetur ex longa mora mutuatarij non ſoluentis, ut deberet, poteſt mutuator aliquid pro ſui damni refuſione recipere ultra ſortem, extra, de fideiuſ. c. peruenit. conſequentia tenet a minori. Nam in prædicto exemplo mutuator ſpõte mutuauit, licet eo inuito detineatur ſors ultra terminum. in primo autem caſu mutuator nec ſponte mutuauit, nec etiam eo liberè conſentiente detinetur ſors: immo eo inuito & etiam tali detentione poſt quam nunquam reſtituetur ei ſors & etiam ſi reſtituetur, non niſi 28. pro centum reſtituuntur, & ex tali inuita mutuatione & detentione nõ parum damnificatus ciuis. & ſic minus uideretur prædictum exemplum licere, quàm q̃ liceret prædictus caſus, eo q̃ magis nata eſt uſura committi in ſpontaneo mutuo, quàm in coacto. Octaua probatio, licitè quis recipit id, quod ſibi liberaliter donatur, iuxta illud Gregorij. Eius oblatio nullam maculam ingerit, quæ non ex ambientis proceſſerit petitione. 1. q. 2. c. ſicut epiſcopum. & eadem cauſa & quæſtione. c. quam pio. & 13. q. 2. queſta. Modò ciuitas liberè donat ciuibus coactus prædictas penſiones, ut patet inſpiciendo uerba ſtatuti in præcedenti quæſtione. igitur. Secunda cauſa, propter quam primus caſus eſt licitus, eſt intereſſe damni emergentis, quæ deducitur per tres probationes. Prima eſt. ciues, qui uerè ſunt coacti præſtare, patiuntur ex illa præſtatione & detentione ſortiũ intereſſe damni emergentis, ut patuit in ſecunda ſuppoſitione præcedentis quæſtionis. Modò, ſicut dans occaſionem damni emergentis tenetur illud refundere mutuanti; ſic mutuanti licitum eſt recipere ultra ſortem aliquid in refuſionem damni emergentis in tanta quantitate, quantum eſt intereſſe, præſertim ſi alia uia ei ſatisfieri non poteſt. ſicut ciues alia uia ſatiſfactionem obtinere non poſſunt a ciuitate, quàm recipiendo penſiones, ex quo ciuitatem cogere non poſſunt. & ſi ſolum reciperent tantas penſiones, quanta eſt ſors, nondum eſſet ſatiſfactũ eis de ſuo intereſſe damni emergentis. igitur ultra ſortem poſſunt recipere. Secunda probatio, ſi per ſuperiorem meum damnificer ſiue directè & per ſe, puta quia ipſe me damnificat, uel indirectè, ſeu per accidens, puta ex negligentia eius, eo q̃ non purgat ſtratam publicam a latronibus, a quibus fui ſpoliatus, licitum eſt mihi recipere ab eodem refuſionem damni, ſicut ipſe etiam tenetur ad hoc. igitur ſic etiam eſt hic. tenet conſequentia a ſimili: quia etiam ciuitas habet ſuperioritatem ſuper ciues, & eius compulſione [illegible] patiuntur damnũ emergens. igitur. Tertia proba[illegible]citum eſt membro recipere a corpore illud, quo ſibi ſuccurritur, ne pereat præſertim ſi eius perditio redundaret in perditionem corporis, ſicut & corpus tenetur ad hoc illi miniſtrandum. Ciuis coactus præſtare eſt membrum reipublicę & ciuitas nomine reipublicę dat ciuibus grauatis & dãnificatis penſiones: quibus ſuccurrat eis in eorum dãno, ne omnino pereant ciues, quorum perditio eſſet etiam deſtructio reipublicæ. igitur licitum eſt illis ciuibus coactis recipere penſiones. Hanc probationem ſanctus Bernardinus non æſtimat bonam: quia etiam procederet ad iuſtificandum ciuem ſponte mutuantem etiam principaliter ſpe lucri, quem tamen ipſe nõ iuſtificat. Tertia cauſa, propter quam primus caſus uidetur licitus, eſt intereſſe lucri ceſſantis, quæ cauſa deducitur per tres probationes. Prima eſt iſta. in exemplo ſequenti licitum eſt mutuanti recipere ultra ſortem. igitur ẽt in caſu prædicto. antecedẽs patet. Si enim mutuatarius detinet ſortem ultra terminum ſibi conceſſum, & ex illa detẽtione mutuator impeditur a lucro, quod aliàs ueriſimiliter fuiſſet conſecutus per licitum negocium, uel alium modum, poterit mutuator licitè recipere & exigere a mutuatario aliquid ultra ſortem pro refuſione ceſſantis lucri: ſcilicet tantum quantum prudens uir dictauerit, conſiderando quantum eo tempore alij per ſimilem negociationem: uel artẽ exercentes cum pecunia ęquali lucrati ſunt, deducta tamen dubietate lucri eo modo, quo ſupra declaratum eſt in q. 30. con-

ſequentia tenet a minori. Nam minus videretur licere prædictum exemplum, quàm quòd liceret primus caſus. Nam in prædicto exemplo mutuator ſponte mutuauit, & etiam certus probabiliter fuit de rehabendo ſortem, & certior quàm ſi eam exercuiſſet in mercantia aliqua: quia in mercantia potuiſſet eam perdidiſſe. Sed hic ciuis mutuare fuit coactus, & non eſt certus probabiliter de rehabendo ſortem, immo cum reſtituitur ſors, ſcit ꝙ non niſi. 28. pro centum reſtituuntur, quare non ſolum prædictam penſionem poterit ciuis percipere ꝓ refuſione lucri ceſſantis, ſicut mutuator in prędicto exemplo potuit, ſed etiam pinguiorem quàm ipſe. Secunda probatio. coacto licitum eſt recipere penſionem ratione damni perpeſſi, vt præcedens cauſa dixit. igitur etiam ratione lucri ceſſantis erit idem ſibi licitum. tenet conſequentia: quia ceſſatio lucri eſt quædam damnificatio. Tertia probatio: quia ſi non liceret eis ratione prædicta accipere penſiones, maximè propter illa duo obſtacula. Primum, quia talibus ciuibus ſua lucra, quæ eis ceſſauerunt, non ceſſauerunt propter carentiam pecuniarum ſuarum præſtitarum: quia pecuniæ eorum, ſi fuiſſent apud eos, nihil fuiſſet lucratæ, quia pecunia non eſt res lucroſa, uel nata fructificare, uel germinare, & non valuiſſet domino ſuo (ſi eam habuiſſet) plus quàm ſeipſam. Modò quando ratione lucri ceſſantis aliquid accipitur vltra ſortem, oportet ꝙ ceſſatio lucri proueniat ex carentia lucroſę rei, ideſt quæ nata fuiſſet adduxiſſe lucrum. Secundum obſtaculum eſt: quia pecunia præſtita habet rationem mutui, quàm diu eſt apud ciuitatem, & nō rationem capitalis. Nihil autem habens rationē mutui uel ſortis mutuatę debet eſſe lucroſum mutuanti, & tamen ſi ciuis vellet ſibi ſuū ceſſans lucrum refu[illegible]di, eo ꝙ caruiſſet ſorte præſtita tanquam lucroſa, ia[illegible]ne mutui tanquam rei lucroſæ uellet quid habere [illegible]odò neutrum illorum duorum obſtaculorum obſtat. Nam ad primum dicendum, ꝙ pecunia ſe ſola, ideſt ſecluſa induſtria utentis non eſt lucroſa. ſed accepta cum induſtria eſt lucroſa. & plus valet domino ſuo quàm ſeipſam, quando capitur ſine induſtria. Et hoc ſufficit, ꝙ eam mutuans & per cōſequēs carens ea tanquam re ſibi adminiculante ad lucrum: poſſit uelle refuſionem lucri ceſſantis ſibi fieri per illum qui pecuniam detinuit, & per ꝯñs priuauit eum uſu pecunię cuius uſus cum induſtria acceptus lucrum attuliſſet. ſicut impeditus locare, uel inhabitare domū ſuam, quam conſueuit locare, uel inhabitare, poteſt uelle, ꝙ ſibi refundatur locagium, uel lucrū, quod habuiſſet de domo, ſi eam locaſſet, uel inhabitaſſet, & tamen domus talis non eſt res nata fructificare, uel lucrum afferre, niſi cum induſtria locantis, uel utentis ea: quia eſt ita res artificialis ſicut pecunia. Ad ſecundum obſtaculum dicendum, ꝙ licet pecunia non habeat realiter oīm capitalis, habet tamen interpretatiuè, ſeu ablatiuè: quia exquo dominus uſus fuiſſet illa ut capitali ſuo: ciuitas ipſa non abſtulit ſibi ſolam ſimplicem rationem pecunię, ſed etiam capitalis. Et ideo ſibi tenetur tanquam de capitali. & ex tali ratione ciuitas ſatisfacit ciuibus ſuis. Si etiam arguatur; quòd non uidetur, quòd ciuitas eis det penſiones ratione intereſſe damni emergentis, uel lucri ceſſantis: quia tunc uni plus daret, quàm alteri, hoc ſolutum eſt in ſeptimo defectu præcedentis modi dicendi. Secundus autem caſus probatur eſſe licitus: quia ſi eſſet illicitus: maximè quia ibi eſſet mutuatio uſuraria. ſed hoc non: quia mutuatio uſuraria eſt mutuatio facta propter lucrum, hæc autem non conuenit ſecundo caſui. igitur. Secundò quis coactus licitè recipit penſiones. igitur multo magis ſponte ex ſola charitate præſtans. tenet conſequentia: quia non minus præmiari meretur uoluntaria charitas, quàm arctata neceſſitas, eo quòd non minor ratio poſſit eſſe damni emergentis & lucri ceſſantis in uoluntaria charitate, quàm in arctata neceſſitate. Vnde 2. Corin. 9. Hilarem datorem diligit Deus. Additur tamen huic caſui, ꝙ ſi talis ſponte præſtans credit ſuam communitatem, aut ciuitatem, aut dominum propter exercendam iniuſtam guerram, aut aliam iniuſtam cauſam tali pecunia indigere. tunc ſponte talibus pecuniam mutuare eſt omnibus malis inde ſequentibus efficacem cauſam miniſtrare. Et tunc non ſolū non poteſt licitè aliquam remunerationem inde accipere uerum etiam omnibus damnis & malis, quę ſine ſuo tali fauore data non fuiſſent, nec facta, iuxta poſſe ſatiſfacere obligatur. iuxta illud extra, de iniuri. & dam. dato. c. ſi culpa. Qui occaſionem damni dat, damnum dediſſe uidetur. Tertius caſus probatur eſſe licitus: quia, ſi non, maximè quia ibi eſſet mutuatio vſuraria, eo ꝙ mutuans intendit lucrum, ſed hoc non arguit: quia ſecundaria intentio lucri non facit mutuationem vſurariam, ut uult gloſſa in c. conſuluit. extra, de vſuris. Et addit ſanctus Bernardinus. Quis, inquit, quęſo experientia teſte (quę magiſtra omnium eſt, de electione. quàm ſit. libro. 6.) quis inquam primaria intentione inductus ad quinque pro centenario communitati vel ciuitati uoluntariè mutuaret, conſiderato ꝙ longe plus lucraretur, expendendo eos in alios uſus licitos & honeſtos, ubi haberet denarios ſuos etiam tutiores, cum etiam ſi uellet centū mutuare communitati, non centum, ſed 25. 30. tantum poterit rehabere, & tamen ſi emeret pro centum unam poſſeſſionem, ſiue domum, communiter pro tanto reuendere poſſet. Quartus caſus probatur eſſe licitus hoc modo, nam quamuis ita ſit, ꝙ quādo non tenet principale, etiam nec acceſſorium tenet: quia illud ſequitur naturam illius. de regulis iuris. c. acceſſorium, libro ſexto. tamen non eſt ſic econuerſo, ſed ſępe permittitur quid acceſſoriè, quod reprobatur principaliter. de præbendis. c. per litteras. in cle. Ad propoſitum autem, exquo mutuum in caſu noſtro, ſcilicet ubi mutuantes mutuant principaliter ex pietate, & ſolum ſecundaria intentione intendunt lucrum, non eſt corruptum. ideo non corrumpitur acceſſorium, ſeu ędificium ſuperædificatum, uel qualitas ſubſequens inde, quæ eſt eo citius mutuare, ſcilicet infra menſem præfixum, ne priuetur prædicto lucro, uel ne illud tardius ſibi currere incipiat. Exquo enim tale lucrum illicitum eſt, non eſt multum illud appetere. Quod quidem per ſimile intelligi poteſt. donat mihi communitas mille, ſi infra menſem pergo ad exercitum, aliter non. Aut etiam mihi donat mille recipienda infra ſex menſes, ſi ad exercitum pergo infra menſem. Si autem poſt menſem, quingentos tantum, uel mille, ſed tamen infra annum recipiendos. Nempe, ſi ut illa ciuus conſequar, ſeu ut illa aliter non conſecuturus acquiram: migrabo infra menſem, nullam tunc committo vſuram

ſeu

ſeu peccatum. Nec obſtat ſi dicatur, hoc non eſſe mutuum ſicut in caſu noſtro: quia ex quo, ſicut prædictum eſt, licitum eſt lucrum, ideo licitè deſiderare poteſt, etiam ſe eo citius diſponendo ad eius aſſecutionẽ, ita etiam cum lucrum ex mutuo conſequendum ſit licitum, quando non eſt principaliter intẽtum, licitè deſiderari poteſt, etiam ſe eo citius diſponendo ad eius aſſecutionem. Quintus caſus probatur dupliciter. Primò a minori: quia minus videretur licitum non coacto eo citius præſtare, vt aſſequeretur lucrum, q̃ coacto, eo ꝙ omni coacto licet recipere penſiones indubitanter, ſed non omni ſponte mutuanti licet: quia non licet ſponte mutuanti intendenti principaliter lucrum. Secundò probatur: quia probatio quarti caſus æquè applicari poteſt huic quinto caſui, eo ꝙ coactè mutuans intendens penſionem accipere, facit actum de ſe licitum, & illud eſt principale. Acceſſorium autem eius eſt eo citius mutuare, ut accipiat citius penſionem illam, uel maiorem, igitur cum principale eſt licitum, etiam acceſſorium erit licitum. Secunda autem concluſio probatur quò ad primum caſum multis argumentis, ſed quia illa argumenta non cõcludunt uerum, & per ꝯñs ueniunt ſoluenda, ideo pro nunc non recitabuntur, ſed in tertio modo dicendi recitabuntur & ſoluẽtur. Quò verò ad ſecundum caſum poteſt ſic probari: quia conſentire detentioni ſortis mutuatæ eſt mutuare, igitur ſicut mutuare principaliter propter lucrum eſt peccatũ vſuræ, ſic conſentire detentioni ſortis mutuatæ principaliter propter lucrum erit etiam peccatum uſuræ. Antecedens probatur exemplariter. Nam ſi mutuo tibi cẽtum reſtituenda mihi in fine anni, & adueniẽte fine cõſentio, vt vltra finem anni detineas, eo ipſo quo ſic conſentio vlteriori detentioni, mutuo tibi eadem centum, & ſi principaliter propter lucrum conſentirem, peccarem peccato vſuræ. Quò verò ad tertium caſum probatur: quia ſi excuſaretur recipiendo, maximè quia reciperet illud vt donum, ſed hoc non: quia mutuator non poteſt recipere aliquid per modum doni a mutuatario, ſi eſt conſcius ſibi, ꝙ mutuatarius inuitè ſoluit, ut patuit ſup. q. 29. quò verò ad quartum caſum probatur eodem modo ſicut tertius.

Contra iſtum modum dicendi arguitur improbando eum in 24. in quibus deficit. Primò, quia ſupponit, quòd præſtatio ciuium ſit vera mutuatio, quod eſt falſum: quia præſtatio fit irreuocabiliter. Irreuocabiliter autem præſtatio non eſt mutuatio, vt patuit ſup. quæſt. 33. Et etiam patebit in tertio modo dicendi latius, ſed tamen etiam dato ꝙ eſſet uera mutuatio, adhuc ſequentes defectus habebunt ſuum locum. Secundò deficit: quia in excuſando primum caſum ponit tres cauſas excuſantes diſtinguendo primam cauſam a ſecunda & tertia, quę tamen non habet excuſare niſi pro quanto coincidit cum ſecunda uel tertia, quod ſic patet. Nam ſi præſtatio eſt vera mutuatio, & ciuis eſt verè coactus, & nullum patiatur intereſſe, non poterit penſionem percipere, ſi ſimpliciter ſponte mutuauit. Quod ideo addo: quia bene poſſet percipere eam alia via, ut puta vt donum, ſi omnino liberaliter ut donum ſibi datur a ciuitate. Sed tu aſſignando primam cauſam excuſantem primum caſum uis aſſignare cauſam propriè reſpicientem & ſingulariter excuſantem coactè mutuantẽ, igitur prima cauſa non eſt excuſans niſi coincidat cum intereſſe. Si tu dicis: ſtat, quòd ciuis verè coactus ex carentia ſuæ pecuniæ nullum damnum emergens patiatur, ut puta non cogitur aliquid uendere, vel diſtrahere de rebus ſuis propter carentiam pecuniæ, nec etiam impeditur a conſecutione cuiuſcunq; lucri, eo ꝙ nihil intendebat agere cum pecunia, & ſic nullũ lucrum ſibi ceſſat, & tamen propter affectionem ad pecuniam promptam adeo inuitè caret ea, ꝙ mallet perdere quinque floren. q̃ carere eadem, iam ratione coactionis, quę eum ad rem ita pœnalem ducit, poterit recipere penſionem quinque flor. & tñ nullum eſt ibi intereſſe, igitur non oportet coactionem coincidere cũ intereſſe ad hoc ꝙ excuſet receptionem penſionis. Dicendum, ꝙ pati intereſſe damni emergentis non eſt ſolum pati perditionem aliquarum rerum exteriorum iam habitarum, ſed etiam ſuſtinere triſtitiam, ſiue triſtẽ carentiam rei amatę, præſertim ſi triſtis carentia rei eſt ita aduerſa, ꝙ mallet carere aliquanta pecunia potius, q̃ ſuſtinere illam triſtitiam, & ideo eo ipſo, ꝙ ciuis adeo inuitè caret ſua prompta pecunia, quam amat (quamuis nullam rem exteriorem perdere cogatur, uel nullum lucrum externum fuiſſet proſecutus) dicitur pati intereſſe damni emergentis, vnde perdit conſolationẽ, vel letitiam mentis. Tertius defectus eſt, etiam ſi ratio coactionis diſtingueretur ab intereſſe, & eſt talis: quia ſi ratio coactionis excuſaret mutuantem, igitur etiam excuſaret, ſi coactus reciperet penſionem ratione mutui præſtiti, ita ꝙ intentionem ſuam reflecteret ad mutuum impenſum, & ratione illius uellet habere penſionem, & non ad coactionem, ſicut nũ eſt neceſſe eum ad coactionem reflectere intentionem. Sequela probatur: quia ratio excuſans haberet locum in eo: quia verum eſſet dicere, ꝙ eſſet coactus præſtare, ꝯñs eſt falſum: quia quantuncunque ſit coactus, non eſt tamen licitum ratione mutui quid recipere: quia illa via, vel ratione recipere uelle eſt damnatum lege diuina. Non igitur abſolute ſufficit dicere, ille eſt coactus mutuare, igitur põt recipere ultra ſortem, ſed oporteret addere, igitur põt ratione triſtabilis coactionis ſibi illatę recipere quid vltra ſortẽ in refuſionẽ triſtabilis perpeſſæ coactionis, nõ autem abſolutè ipſa coactio excuſabit receptionem incrementi. Quartus defectus eſt, ſtaret ꝙ ciuis fuiſſet rationabiliter & iuſtè coactus, ut puta in caſu, quo met tenebatur mutuare ciuitati. Modò pro tali coactione perpeſſa nihil poteſt recipere, ſaltem ſi tanquam ſibi debitum uellet habere: quia gratis debebat eam ſuſtinere, ſicut in aliis actibus, quos quis aliàs tenetur exhibere proximo, non debet quid velle exigere: immo etiam aliquandu pro illis, quos non tenetur exhibere, nihil poteſt exigere, ſicut pro mutuatione in caſu, quo eſt cõſilij, nihil poteſt exigere a proximo, ſicut nec pro mutuatione, quę eſt pręcepti, nec ꝓ eleemoſyna exiſtente pręcepti. Oporteret igitur ſupponere, ꝙ ciuis eſſet iniuſtè & iniurioſè coactus, ſi pro refuſione coactionis perpeſſę quid recipere uellet, cuius contrarium tamen frequenter eſt uerum. Et ſic ut frequenter illa cã non ſufficeret excuſare ciues coactos. Quintus defectus: quia etiam iniuſtè coactos non ſufficeret excuſare, niſi quando penſio, quam in refuſione iniurioſæ coactionis perciperent, non excederet pœnalitatem coactionis. Nam ſi excederet eam notabiliter: tunc uellent ſibi improportionatam refu-

ſionem fieri illati, quod eſt iniquum. Sextus defectus eſt in prima probatione: quia minor eſt falſa. Nam quamuis coacta ſit talis prędtatio: non tamen coacta abſolutè, ſed ſolum conditionaliter, ſicut proiectio mercium in mari eſt coacta conditionaliter, & tamen eſt voluntaria. Coactio enim conditionalis ſtat cum voluntario, & ſi non cum puro voluntario, tamen mixto voluntario. Modò ad hoc quòd mutuatio ſit ſedes peccati vſurę, non requiritur, quòd ſit purè voluntaria, ſed ſufficit ſi ſit etiam mixtè voluntaria, dummodo mutuans recipiat quid ratione mutui. Septimus eſt in ſecunda probatione: quia quamuis minor ſit vera: non tamen ex illa cauſa, ex qua ipſe dicit eam eſſe veram. Nam ad perfectam mutuationem nõ requiritur, quòd ibi non ſit diminuta voluntas. Nam etiam vbi eſt diminuta voluntas: ita quòd mutuans non libenter, ſed timore pœnæ ductus mutuat, vel huiuſmodi: nihilominus eſt vera mutuatio & perfecta in ratione mutuationis, quamuis non ſit perfecta in ratione voluntarij actus. Vnde licet ſanctus Bernardinus illas duas probationes dixerit ponderandas eſſe: tamen non uidentur alicuius ponderis eſſe. Octauus defectus eſt in tertia probatione. Nam conſequentia non uidetur ualere propter duas inſtantias. Prima, nam inuaſo a latrone licitum eſt res ſuas dare latroni, & tamen latroni non licet illas recipere. Vnde inuaſus non communicat in crimine cum latrone: quia inuaſus non conſentit in vitioſam acceptionem, ſed in ſolam ſuam dationem. Secunda inſtantia eſt: nam dans vſuras non peccat: & tamen vſurarius accipiens peccat. Ad probationes conſequentiæ. Ad primam diceretur, quòd eſt maior ratio de dante, cur liceat, quàm de accipiente: quia danti non eſt datio prohibita ſicut accipienti, ut patet in utraque inſtantia. Ad ſecundam probationem dicendum, quòd regula in correlatiuis non ualet reſpectu illius, quod eſt licere, ſed reſpectu eſt ſecundò adiacentis, ut ſi pater eſt, filius eſt &c. Non autem ſequitur, licitum eſt tibi eſſe filium, igitur licitum eſt tibi eſſe patrem. Sic ſi loquamur in impropriè dictis relatiuis, qualia uocant aliquando iuriſtè actiuum & ſuum paſſiuum ad inuicem, non ſequitur, licitum eſt tibi concupiſci ab illa muliere, ideſt non eſt tibi peccatum, quod concupiſceris ab illa, igitur licitum eſt illi mulieri te concupiſcere: ita etiam de dare & accipere diceretur. Nonus defectus eſt: quia dato, quòd conſequentia valeret; tamen illa probatio non eſt propria primo caſui, ſcilicet de ciuibus coactis, nec etiam propria cauſæ coactionis, quod patet: quia uel antecedens intelligitur de datione per modum doni, uel per modum refuſionis intereſſe, & utroque modo antecedens eſt uerum, & etiam conſequens intellectum de conſimili receptione. Sed tunc hæc probatio non plus probat, quòd coacto liceat recipere, quàm non coacto. Nam etiam ſponte mutuanti licitum eſt recipere dona a ciuitate liberaliter donata, & etiam ea quæ ei dantur pro refuſione intereſſe perpeſſi. Et ſic hæc probatio non eſt propria caſui, in quo ciuis eſt coactus. Nec etiam eſt propria cauſę coactionis, ſed etiam conuenit cauſę intereſſe. Decimus eſt in quarta probatione. Nam ſi aduerſarius uellet tenere, quòd ciuitas inuitè & coactè ſolueret, tunc diceret, quòd ciuitas cogitur timore murmurationis & maleuolentiæ, quam timeret incurrere, ſi non daret eis penſiones, ſoluere autem ex timore maleuolentiæ eſt ſufficiens ratio ad dicendum, quòd ſoluens ſoluit coactè tali coactione, qualis ſufficit ad hoc, quòd mutuanti non liceat illud recipere a mutuatario, niſi habeat aliam rationem illud recipiendi, quàm dationem dantis. Nam ſuprà habuimus, quòd non licet mutuatori recipere a mutuatario ea, quæ mutuatarius ideo dat: quia timet, ſi non daret, quòd haberetur pro indiſcreto, & quòd poſtea cum indigeret, non inueniret eum beneuolum ad mutuandum. Ad improbationem dicendum, quòd licet ciuitas ſit a prædicto timore libera, aliquando ſic, quòd non curet incurrere maleuolentiam ciuium, quibus non uult reſtituere ſortem, nec etiam aſſignare aliquando penſiones: tamen nihilominus ſtat aliquando, & ut frequenter, non eſt libera, quin prędicto timore cogatur eis ſoluere, & ſi non omnia, quæ ciues optarant: tamen aliquid, ſcilicet penſionem, ut ſaltem non tam magnam maleuolentiam incurrat. Item etiam dato quòd ciuitas inuitè & coactè ſolueret: ſi tamen ciuis indebitè patiatur intereſſe, poſſet tantam penſionem percipere, quantum eſt intereſſe, non obſtante quòd ciuitas inuitè ſolueret. Ideo non eſt uerum, quod in argumento aſſumitur, ſcilicet ſi videretur primus caſus eſſe illicitus, maximè ex eo: quia ciuitas inuitè ſoluit. Vndecimus defectus eſt in quinta probatione. Nam ſi quid probaret, non probaret, niſi quòd coactio reddit excuſabile illud, ſuper quod cadit, ſeu ad quod ſit. Et ita haberetur, quòd ciuibus eſſet licitum mutuare ciuitati: quia ad mutuationem coguntur: non autem haberetur, quòd eis eſſet licitum accipere penſiones: quia a ciuitate nõ coguntur ad illas percipiendas. Præterea ſi dicis, quamuis a ciuitate non coguntur ad eas percipiendas: tamen aliunde coguntur ad eas percipiendas: quia non patet eis alia via ad refuſionem ſui intereſſe, quod perpeſſi ſunt in præſtando, fateor: ſed hoc non plus concludit de coacto mutuante, quàm de eo, qui ſponte mutuauit, & paſſus eſt intereſſe, pro cuius refuſione non patet ſibi uia, niſi recipiendo penſiones. Præterea antecedens non eſt uerum, niſi particulariter. Nam multa ſunt, quæ nunquam redderentur licita, quantuncunque homo ad ea non cogeretur. Vnde Philoſophus 3. Ethicorum. quędam non eſt cogi, ſed potius forte moriendum. Modò ex particularibus nihil ſequitur: non enim ſequitur, aliquando neceſſitas, uel coactio excuſat, igitur in hoc caſu excuſat, vnde quando furtum non imputatur patienti extremam neceſſitatem, & hoc ratione neceſſitatis eſt, quæ facit rem, quam accipit, eſſe ſuam, ideo non accipit rem alienam ſed ſuam, & per conſequens non peccat, non ſic neceſſitatem extremam patitur ciuitas accipiendo penſionem. Duodecimus defectus eſt in ſexta & ſeptima rationibus: quia dato quòd concludant uerum tamen non ↄcludunt plus de coactè mutuante, quàm de ſponte mutuante: ut patet intuenti, & per conſequens non ſunt illæ probationes propriè huic primo caſui, & etiam illæ rationes procedunt ex cauſa intereſſe, & ſic coincidunt cum ſecunda & tertia cauſa: Et etiam ſingulariter in exemplo ſextæ probationis deficit in hoc, quòd prætendit, quòd

quando

quando quis recipit aliquid oomine pœnæ a ſuo mutuatario moroſo, tunc recipit nomiue intereſſe: ita quòd illa doo coniungit, quaſi ſint vnum, quod eſt tamen falſum: quia lougè differuut nomine pœnæ & nomine intereſſe recipere ultra ſortem, adeo ꝙ primum poteſt eſſe non ſubſiſtente ſecuudo.ſ.quando nullum intereſſe paſſum eſt, quamuis utruuque in certo caſu poſſit licitè recipi, prout patuit eorum diſtinctio ex dictis quæſt. 30. & 31. Tredecimos defectus eſt in octaua probatione: quia non plus procedit de coacto quàm de ſponte mutuãte, igitur nuu eſt pro pria primo caſui, & etiam ex ea patet, quòd excuſando coactum nou eſt tantum recurrendum ad tres prædictas caoſas, ſed etiam ad illam quartam recurri poteſt, quæ eſt diſtincta ab aliis tribus. Decimuſquartus defectus eſt in deductione ſecundæ cauſæ excuſantis. Nam quamuis uerum ſit, quòd coactus poteſt excuſari, ſi recipiat eas pro intereſſe damni emergentis ſibi: tamen per illam uiam non poteſt ſufficienter ioſtificari quilibet ciuis etiam uerè coactus: quia ſtat, quòd aliquis cinis coactus, & qui eſt intereſſe paſſus, non ſit paſſus tantom intereſſe, quanta eſt penſio, quam recipit. Item ſtat, quòd ciuis fuiſſet de ſe obligatus ad non ſolum mutuandum ciuitati, ſed etiam ad ſuſtinendum intereſſe conſequens ad illam mutuationem. Modò in primo caſu non poteſt uomine intereſſe recipere motuaus tantam penſionem, quanta datur, & in ſecuudo caſu licet poſſet recipere, ſi ſponte ſibi offeratur vt donum: tamen nou poteſt velle exigere quaſi ſibi ſit debitum, & per ↄſequens nec nomine intereſſe: quia non indebitè eſt illud paſſus, ſed ioſtè & debitè, prout de illis ſufficienter dictum eſt ſup. q. 30. de conditionib. requiſitis ad hoc, ꝙ mutuanti liceat quid recipere nomine intereſse. Decimuſqointus defectus eſt: quia ſecunda probatio ibidem ꝓcedit de caſu injuſtæ damnificationis, ſed frequenter ciues coacti ſicut nõ iniuſtè coguntͤ ad prẹſtandum, ſic non iniuſtè præſtatur eis occaſio dãni inde emergentis, & ſic de talibus nihil concluderet. Decimus ſextus: quia tertiam probationem nõ vult põderare tanquam validam, eo ꝙ æquè concludit contra eum, ſicut pro eo, & tñ uõ ſoluit. Item loquitur acſi ipſa falſum concluderet, qñ formaretur de ſponte mutuante, & tñ verum concludit, ſi ſponte mutuans ſic indiget releuamine, ſicut coactus indiget. Poteſt enim ille ciuis, vt membrum corporis myſtici tunc pẽſionem recipere a ſuo capite, vel corpore in ſui ſalutem, ue omnino pereat. Si autem nou in releuamen, ſed in lucrum reciperet, tunc prædicta ratio non concluderet de taliter ſponte mutuante: quia lucrum uou reciperet a corpore, vel capite id ſibi daute, ne periret. Decimuſſeptimus eſt in deductione tertiæ cauſę. Nam exemplum primum procedit de eo, qui mutuat in caſu, quo non tenetur mutuare. ſ. quando mutuatio eſt conſilij. Nam quãdo mutuatio eſt pręcepti, ſtat, ꝙ ſicut tenetur motuare, ſic tenetur pati intereſse lucri ceſſantis, quod ſequitur ad mutuationem, & tunc quamuis refuſionẽ intereſse liberè oblatam per modum doni poſſet recipere: tamen nou poſſet exigere, vel velle habere ab inuito. Modò in caſu noſtro ſtat, ꝙ cinis tenebatur de ſe & ex præcepto ad mutuandum ciuitati, adeo quòd etiam tenebatur ad patiendum intereſſe lucri ceſſantis, igitur non poterit penſionem velle exigere & habere de iure in refuſionem lucri ceſſantis. Et quod dicit, quòd magis videretur de coacto, quàm de ſponte mutuãte, non eſt verum, niſi quãdo eſſet iniuſtè coactus, ſecus quando iuſtè, ita ꝙ met tenebatur ad huiuſmodi pręſtationem, nec incertitudo ſortem rehabendi excuſaret: quia ſtat, ꝙ teneatur ad ſuſtinendam talem incertitudinem rehabẽdi ſortem, quam ſuſtinere non tenebatur mutuans in exemplo dato. Nec hoc debet ſumi in excuſationem. ſ. ꝙ quinque eis datur minor pẽſio, quàm quinque de centum, & qoinque nihil. Nam etiam vnum florenum, vel vnum ſolidum velle habere ratione mutui, vbi eſt verum mutuom, eſt peccatũ vſuræ, etiamſi nihil in effectu eum habere contingat. Decimuſoctauus eſt in ſolutione ſecundi obſtaculi tertiæ probationis. Nam ſolutio eſt obſcura, & etiam ſibiipſi uidetur contradicere in hoc, ꝙ dicit, ꝙ pecunia non habet realiter vim capitaliter, & tamen concedit, ꝙ habet rationem mutui, quę videutur ſibi contradicere, ſi cũ habet rationem mutui, habet rationem ſortis mutuatæ, igitur habet rationem capitalis: quia ſors dicitur capitale. Vnde deberet concedere, quòd non ſolùm interpretatiuè, ſed verè habet rationem capitalis verè mutuati, & ſic habet rationem mutui. Et cum arguitur, quòd ſi habet rationem mutui, igitur nihil poteſt inde recipere. Dicendum eſſet, quòd de pecunia, vel ratione eius nihil poteſt exigere, vel recipere, ſed tamen ratione ceſſationis lucri, quę ceſſatio vtique eſt res diſtincta, pecunia præſtita poteſt quid recipere. Decimuſnonus eſt in ſecunda probatione ſecundi caſus liciti: quia illa probatio prætendit, quaſi ſponte mutuans ex ſola charitate non poſſit recipere, niſi ſubſit intereſſe aliquod perpeſſum, quod eſt falſum: quia etiamſi nullum tale ſubſit, poteſt recipere penſiones ut dona, ſicut & ratio eius de dono uidetur uelle loqui, cum ait. Non minus præmiari uidetur uoluntaria charitas, quàm arctata neceſſitas, quamuis poſtea ſubdat de intereſse, & ſic inuoluit unam cauſam recipiendi alteri, quæ tamen ſunt diſtinctæ. Viceſimus defectus eſt in additione eiuſdem caſus. Nam illam additionem etiam deberet addere ad primum caſum: quia ſi etiam ciuis coactè mutuaret ciuitati ad guerram iniuſtam, peccaret mortaliter, & daret efficacem cauſam damnis inde ſequentibus, peccaret ioquam mortaliter talis licet coactus, ſi ſciret pro certo, ſecus quando dubitat: quia in dubio excuſatur, ſicut & excuſaretur perſonaliter iuuando ciuitatem in tali bello dubio propter hoc, ne non obediendo in dubio exponat ſe periculo denegandi debitum obedientiæ ciuitati, prout hoc fundari poteſt in cap. inquiſitioni, de ſeutentia excommunicationis, ſed verum eſt, quòd ſingulariter in ſecundo caſu opus eſt illam additionem facere & non in priori caſu: quia etiam in dubio de belli iuſtitia nou excuſaretur, ſi ſponte motuaret ciuitati ad bellum, de quo dubitaret, ſi eſset iuſtum: cum bene poſſet eſse ſupportatus a tali auxilio. Viceſimuſprimus eſt in tertio caſu, quando addit dicens. Quis quæſo &c. Nam hoc dicendo innuit, quaſi non contingat, quòd ciuis pręſtet ciuitati principaliter ſpe lucri, & ſic deberet indiſtinctè omnem ſponte præſtantem excoſare: quia ſemper talis poſſet accipere penſionem ratione lucri ceſsantis maioris, quàm eſset penſio: & tamen oppoſitum innuit, qñ

tractat de ſponte præſtantibus principaliter ſpe lucri condemnando tales, vbi ſupponit, ꝙ talis præſtatio cõtingat aliquando, ſicut & verum eſt, ut ſi curſus regionis tunc talis eſſet, ꝙ ille ciuis non haberet opportunitatem ſuam pecuniam ponendi ad mercantias, uel ad emendum poſſeſſiones, & ſic pecunia eſſet ſibi ocioſa, tunc enim ut aliquid lucraretur, poneret eam ad præſtantiam ciuitatis, & quamuis dicat, quòd rarius contingit: tamen contingit, & dato quòd ille rarius contingeret: tamen ſibi æquiualens ſæpe contingit, ſ. quòd quis ſpe lucri principaliter motus ſponte emit iura eius, qui præſtitit ciuitati. In quo caſu emens virtualiter ſponte mutuat ſpe lucri. Viceſimusſecundus eſt in tertio caſu. Nam videtur in eius probatione implicare oppoſita. ſ. dicendo ꝙ econtra ſæpe permittitur quid acceſſoriè, quod reprobatur principaliter. Nam dicendo econtra &c. videtur velle loqui de duobus diſtinctis actibus, quorum vnus eſt principalis, & alius acceſſorius, & ſic intelligendo eſt cõtra præcedens eius dictum. Nam ſi quid reprobatur, quod eſt principale, tunc eius acceſſorium etiam reprobatur. Sed deberet dicere, quòd ſæpe aliquod factum principaliter ꝓpter aliquem finem reprobatur: tñ nõ reprobatur, qñ ſit in illum finem nõ principaliter, ſed acceſſoriè. Sed quicquid ſit de hoc: quia forte ſic intelligi uoluit, tamen deficit in hoc, ꝙ non declarat compoſſibilitatem illorum duorum. ſ. ꝙ quis non principaliter mutuet ſpe lucri, & tñ amor lucri faciat, ꝙ eo citius mutuet, aliàs nõ tam cito mutuaturus. Et hoc poſſet declari per ſimile in materia de ſimonia: puta canonicus intrat horas canonicas lucratiuas, & hoc principaliter facit propter Deum. Attamen eum etiam ad hoc incitat ſpes temporalis ſtipendij, adeo quòd non intraret, ſi non eſſet illud temporale annexum, vel non ita cito: & tamen non committit ſimoniam: quia principalis cã non eſt temporale. Nam non oportet, ꝙ cauſa ſine qua nõ fieret actus, ſit ꝓ hoc principalis, alioquin ẽt religioſiſſimi uiri committerent ſimonias in hoc, ꝙ dantibus ſibi temporalia, rependunt ſpiritualia ut anniuerſaria, & non ſic dantibus non rependunt ea, ut arguit Ioãnes de Gerſona. Viceſimuſtertius eſt in caſibus ſecundæ concluſionis. Nam omnes illi tres poſſunt defenſari liciti, ut patebit in tertio modo dicendi, & improbationes illorum caſuum fundãtur ſuper falſo, ſcilicet quòd præſtationes ciuium in illis caſibus ſint uerę mutuationes. Et quòd in ſecundo caſu dicit beatus Bernardinus poſt Federicum de Senis, quòd ſiquis poſt coactionem conſentit ſponte & liberè contentatur eſſe creditor ciuitatis, ut ſcilicet gratia mutui recipiat ultra ſortem, uſurarius ſit, hoc nihil eſt ſingulare in taliter conſentiente & contento: quia etiam dico, quòd ſi inuitè & coactè conſentiret in detentionem ſortis, & inuitè eſſet creditor ciuitatis, peccaret peccato vſuræ, ſi ratione mutui uellet quid habere ultra ſortem mutuatam, ſi ſaltem ſit ibi vera mutuatio, ut ipſi ſupponunt. Viceſimuſquartus eſt: quia etiam admiſſo, quòd eſſet uera mutuatio: tamen adhuc quartus caſus poſſet licitè fieri: quia ſtaret, talem coactum paſſum eſſe indebitum intereſſe: ad quod tamen refundendum ciuitas eſſet inuita. Nam tunc quantuncunque eſſet inuita ciuitas, poſset penſionem recipere proportionatam tali intereſse, ut in reprobatione primi modi dicendi dictum eſt in quinto eius defectu, & hæc de reprobatione ſecundi modi dicendi.

Tertius modus dicendi eſt, quo conſequenter ad ea quę dicta ſunt q. 34. uidetur poſse dici probabiliter ad quæſtionem per ſeptem concluſiones.

Prima concluſio. ciues ſponte pręſtantes, etiam ſi principaliter ſpe lucri. ſ. penſionum percipiendarũ pręſtent, non peccant peccato vſurę in præſtando, nec in recipiendo penſiones. Et ita primus caſus, quem præcedens opinio in ſua ſecunda concluſione reputauit illicitum, non eſt illicitus ſaltem illa ſpecie peccati, probatur duabus rationibus, & duplici confirmatione. Prima ratio: quia ſi peccaret peccato uſuræ, oporteret, ꝙ præſtatio eſset mutuatio: quia peccatum uſurę nõ eſt niſi in mutuatione, ſed præſtatio non eſt mutuatio: quia pręſtatio illa fit irreuocabiliter, ita ꝙ ciues præſtantes non poſsunt repetere ſortem pręſtitam, nec ciuitas eſt obligata reſtituere. Modò datio irreuocabiliter etiamſi vocetur mutuatio, non eſt vera mutuatio: quia irreuocabilitas facit ipſum contractum degenerare a ſubſtantia mutuationis, & tranſire in alium contractum, prout ſuprà declaratum & probatum eſt. q. 33. igitur. Et ſi non peccant peccato uſuræ, tunc omnino non peccant: quia nulla alia ratio mouet contrariam opinionem ad tenendum, quòd peccent, quàm illa: quia (ut dicit) mutuant ſpe lucri. Secundò ſic. Ciues non dicerentur peccare peccato uſuræ, ſi ipſi etiam principaliter ſpe lucri moti ſponte emerent a ciuitate ius percipiendi tales penſiones annuas & traderent irreuocabiliter præſtantias nomine precij pro huiuſmodi iure renunciantes repetitioni precij, & ciuitas haberet facultatem redimendi illud ius pro æquali, uel minori precio, ita quòd ciues tenerentur ciuitati pro æquali, vel minori precio reuendere ipſum ius ciuitati. Nam tunc eſt pura emptio. vnius redditus annui perpetui cum pacto retrouendendi, qualis emptio non eſt vſura, ſed in ſe licita, ut patebit in tractatu quarto. Nec per hoc additum redditur talis emptio illicita, ſcilicet quòd ſit principaliter ſpe lucri. Et intelligo principaliter ſpe lucri in propoſito ſic, ideſt ꝙ emens eſt allectus principaliter ſpe annuæ penſionis & amore eius, ſecus ſi principaliter ſpe lucri ſic, quòd emens principaliter ideo emit, vt reuendat, & reuendendo lucretur, quamuis in emptione aliarum rerum a redditibus ſic ſit, quòd vtroque modo intelligendo ſpem lucri principaliter non deprauaretur emptio, quod patet ſic. Nam tunc emptiones omnium illorum, qui propriè dicuntur negociatores, qui ſcilicet emunt, vt reuendant, & ſic vt lucrentur, eſsent illicitæ, quod eſt falſum: quia licitum eſt eis emere, vt lucrentur, ordinando illud lucrum in ſuam & familiæ ſuæ educationem, quatenus ſic viuere poſſint ad gloriam Dei. Mõ ciues prædicto mõ præſtantes etiam, nil aliud faciunt, q̃ quòd celebrant puram emptionem prædicto mõ veſtitam, igitur non cõmittũt peccatum vſurę. Quare aũt dicam & intelligo ſic. i. principaliter allecti &c. patebit in tractatu quarto, vbi dicetur. An liceat redditus emere, vt emens reuendat, & ſic reuendendo lucretur, dixi etiam notanter in concluſione: ſaltem illa ſpecie peccati &c. quia cum illa præſtatio in re nihil ſit, niſi emptio redditus, tunc ſicut emptio redditus deprauatur, ita etiam præſtatio deprauari poterit ex defe-

ctu

ctu circunſtantiarum, qnarum una eſt, ut ſi ciuis ſponte præſtans non ſit de aliquo illorum generum huiuſmodi, qnibus licet de redditibus viuere, prout in quarto trac. dicetnr. Maior nota. Minor probatur per talem caſum. Pono enim, ꝙ ciuitati de prędijs, poſſeſſiouibns & iuſtis pedagijs obueniūt annuatim mille flor. & ius illorum mille pleno dominio ſpectet ad ciuitatem, & ex rationabili cauſa exponat ius quinquagiuta talium florenorum venditioni ipſi Petro ciui ſuo. Petrus itaque dicat. Ego emo a te ciuitate illud ius 50. floren. annuorum pro mille flor. quos nomine precij irreuocabiliter trado tibi, data tibi facultate illud ius, quando placuerit, redimēdi pro æquali, uel minori precio. Et ecōtra ciuitas dicat, ego tibi vendo tale ius in talibus 50. floren. meis annuatim percipiendis, & recipio a te mille nomine precij irreuocabiliter mihi dati. & ſic de alijs clauſulis iam tactis. In hoc inquam caſu non dubitamus, quin ciuia nihil aliud facit, quàm quòd celebrat contractum emptionis, & tradit precium mercis uenditori. Pono poſtea, ꝙ eadem ciuitas offerat ſe aſſignaturam idem ius percipiendi. 50. flor. de prædictis ſuis obuētionibus Petro, ſi ſibi præſtet, vel mutuet mille. Petrus itaque dicat. Ego recipio a te illud ius percipiendi. 50. flor. pro mille flor. quos tibi irreuocabiliter mutuo. data tibi facultate ius, quando placuerit, redimendi pro æquali vel minori precio, & econtra ciuitas dicat, & ego aſſigno tibi tale ius pro eo, quòd recipio mutuò a te mille irreuocabiliter, & ſic de alijs clauſulis tactis, tunc arguo ſic. Hic ſecundus contractus eſt idem per omnia cum priori, ſolis nominibus vel uocibus diſtinctus ab eo. Nam perſonæ contrahentes ſunt eędem, ac res & pecuniæ hincinde traditæ & tranſlatæ uel aſſignatæ sūt eędem, & pacta, ac obligationes, cum quibus res & pecuniæ ſunt tranſlatæ ſunt eędem. igitur contractus ſnnt ijdē. tenet conſequentia: quia nunquam contractus poſſunt variari, niſi aliqua ex illis iam enumeratis varientur. Sola enim mutatio vocis, ſi nihil mutatur in re, nō poteſt facere rerum variationem, aliàs eo ipſo ꝙ uocarem te angelum, non eſſes idem homo, qui prius. Confirmatur illa probatio & concluſio tripliciter. Primò, nam quidam iuriſperitus, ſcilicet Ioānes de Graſſis quærit, aliqnis ponit pecuniā ad impreſtita Venetiarum, uel ad montem Florentiæ, & dicit licitum eſſe contractum, & idem tenet But. & communiter canoniſtę ſecundùm eum. & Angelus in l. ſi tibi decem. ff. de pactis. & ibi Fulgoſius. Nam quamuis regulariter dentur quinque pro centenario, tamen aliquando minus. Præterea principalis pecunia nūquam redditur, ſed redditus habetur. Et dicit determinatum per collegium theologorum Pariſius, & eſt vera opinio ſecundùm eum, quę ſeruatur, immo eccleſia habet redditus tales. Ex illis ſic arguitur. Ille doctor indiſtinctè loquitur de ponentibus ad impræſtita & non de coactè pręſtantibus tantum, immo ex modo loquēdi loquitur de ſpōnte pręſtantibus: quia dicit, aliquis ponit pecuniam &c. qui modus loquendi habet ſpecialiter locum cum de ſponte præſtantibus loquimur. Itē quia ait, redditus habetur, uolens quòd ponens habet ius emptum, ex quo percipit annuas penſiones. Item quia uult, quòd eccleſia habet tales reditus, eccleſia autem eos, quos habet, ex emptione habet. igitur uult, quòd ciues præſtantes, cenſentur emere aliquid a ciuitate. Confirmatur ſecundò per Baptiſtam in ſumma ſua in uerbo vſura, ſecundo q. 12. ubi tenet poſt Catonem, quòd non eſt mutuatio vera, quando mutuator non poteſt repetere ſortem. & quòd in prædicto caſu non eſt mutuatio, nec vſura, ſed licitus contractus. Cōfirmatur tertiò: quia Panor. in diſputatione ſua, quę incipit. Augetio. in fine recitat Anto. de Butrio tenere, ꝙ licitum ſit alicui emere ſponte a ciue habente impreſtita ius, quod ciuitas ciui prius conſtituerat. Tunc arguo ſic. Maior difficultas eſt de illo, q emit ius a ciue, quàm de ciue, cui immediate illud ius aſſignatur, prout patet quia etiam illi, qui iuſtificant præſtationem ciuis factā cum intentione recipiendi penſionem non iuſtificant, ſed damnant illum, qui ſpōte a tali ciue emeret, quāuis in veritate ſecundùm iam dicta non eſt maior difficultas de illo ſecundo emente quàm de primo. ſicut non eſt maior difficultas de illo, qui primò acquirit redditum per emptionem, & de illo qui poſtea emit eum a primo. Ergo multo magis, vel non minus licitum erit ſecundùm eum ciui a principio pręſtare pecuniam ob penſionem recipiendam. Item Panor. ibidem etiam tenet, quòd ſit licitum, & quòd ibi non ſit mutuatio. & hoc ex illo fundamento: quia ciuis dat pecuniam irrepetibiliter, & ſic ſecundùm eum irrepetibilitas obſtat ſubſtantiæ mutui. Et hoc idem ſentit in eadem diſputatione poſt principium primi membri quarti dubij. Et ſimilem ſententiam ponit in c. in ciuitate.

Secunda concluſio inter quatuor caſus ſecundæ cōcluſionis ſecundi modi dicendi tres ultimi, quos idem modus dicendi reputauit illicitos, ſunt liciti. probatur dupliciter. Primò ſic: quia primus caſus eiuſdem concluſionis eſt licitus, ut probat præcedens concluſio. igitur etiam alij tres. tenet conſequentia, reſpectu primo a minori: quia minus videretur, quòd primus eſſet licitus, quàm quòd alij tres eſſent liciti, ut patet intuenti ſecundum modum dicendi & eius motiuum, & fundamentum. Secundò tenet: quia ratio fundamentalis, propter quam illi tres viderentur illiciti, eſt falſa, ſcilicet quòd in illis caſibus ſit mutuatio. Nam ſicut in primo caſu oſtenſum eſt, non eſſe mutuationem, ſic nec in alijs tribus erit mutuatio, & tamen tota ratio, cur deberent eſſe illiciti, eſſet: quia eſſent vſurarij, & uſura non poteſt eſſe niſi in mutuo implicito, uel explicito. Et ſic ſequitur corollarium, quòd omnes caſus quos ſecundus modus reputauit illicitos ſunt liciti. Et ſi arguas: emptio non eſt ſine conſenſu. igitur ſi ciues coguntur præſtare, non emunt. Dicendum, ꝙ emptio poteſt eſſe cum conſenſu mixto ex uoluntario & inuolūtario, nec prædicta coactio, quę tantum eſt conditionalis, excludit talem conſenſum.

Tertia concluſio. omnes quinque caſus, quos ſecundus modus dicendi in ſua prima cōcluſione reputauit licitos, ſunt liciti. Attamen alia uia iuſtificantur per tertium modum dicendi, quàm fuerint iuſtificati per ſecundum. Prima pars concluſionis probatur dupliciter. Primò a minori: quia quatuor caſus ſecundæ concluſionis eiuſdem ſecundi modi dicendi ſunt reputandi liciti, ut probatum eſt. & tamen minus uideretur id de eis, quàm de quinque caſibus primę concluſionis eiuſdem, ut patet: quia ſecundus modus dicendi condemnat illos quatuor, & alios quinque iuſtificat. Secundò probatur de talibus quinque per unicam rationem,

tionem, cuius maior habet quinque clauſulas ſub diſiunctione poſitas. & hoc correſpondêter ad quinque caſus huius concluſionis. & eſt talis. Ille, qui a potente vendere emit rem pro precio, quod eſt ęquale merci, vel ſi eſt inæquale, ei tamen nõ eſt minus ea, ſed maius, non peccat emendo talem rem, nec peccat percipiendo, vel uolendo percipere fructus illius rei emptæ, etiã ſi exceſſuri ſunt fructus precium traditum, & hoc ſiue ſit coactus eam emere, ſiue ſponte emat, nullo ſpe lucri motus, ſiue ſponte emat ſecundariò tantum motus ſpe lucri, etiam ſi eo citius tradat precium, ut conſequatur illud lucrum, cuius ſpe ſecundariò eſt motus, ſiue etiam cum coactus emit. & etiam eo citius tradit precium, ut conſequatur illud lucrum, cuius ſpe ſecundariò eſt motus, ſiue etiam cum coactus emit, & etiam eo citius tradit precium, ut conſequatur lucrum. Modò ciuis præſtans aliquo illorum quinque modorum facit id, quod prædicta maior dicit, ſecundùm quinque eius membra correſpondentia prædictis quinque caſibus. igitur prædicti quinque caſus nõ ſũt illiciti. Maior nota: quia quamuis emptori ſit illicitum dari venditori nimis paruum precium, tamen non eſt emptori illicitum dare precium maius merce: quia illud, in quo eſt maius merce, poteſt donare venditori, ſi ſaltem emptor habet plenam adminiſtrationem rerum ſuarum, & nõ ex prodigalitate, ſed ex liberalitate dat illud plus. Vnde emens non peccabit dando nimis magnum precium. An autem vendens illud recipiendo excuſetur: patebit in ſeptima concluſione. Similiter ſi intendit emens percipere fructus rei emptæ, etiam tãto tempore, quòd fructus plus valebunt, quàm precium, non peccat. Aliàs quin emens vineam pro centum. & intendens eam retinere, & eius fructus percipere decem annis, in quibus perciperet vinum in ualore centum. & 20. flore. peccaret, quod eſt falſum. percipit enim de re ſua, & poteſt nihilominus eam vẽdere pro precio priori ſuppoſita ęquali eius bonitate. Secunda pars concluſionis probatur: quia uia iuſtificandi eos in tertio modo eſt per hoc ꝙ dicimus, ibi non eſſe mutuationem, ſed emptionem. Secundus autem modus dicendi iuſtificauit eos alia via, etiam tenendo, quòd ibi ſit mutuatio. igitur.

Quarta concluſio. ſi ciui præſtanti centum ciuitas daret penſionẽ maiorem quàm quinque, ſtaret, ꝙ ciuis dando centum ſpe recipiendi quinque non peccaret præſtando, nec etiam recipiendo talem penſionem. ſtaret etiam oppoſitũ, ſcilicet ꝙ peccaret. Prima pars probatur: quia ex quo nunquam rehabebit ſortem integraliter, ſed dumtaxat quando ſibi reſtituetur, rehabebit 28. pro centum. ideo perinde eſt, ac ſi daret centum. & notabiliter ultra pro iure percipiendi annuam penſionem, uel redditum. Modò dans alicui priuato centum & notabiliter ultra nomine precij pro iure percipiendi annuam penſionem ab eo poſſet ab eo habere quinque flor. & notabiliter vltra, & hoc licitè. igitur idem quis poterit licitè recipere a ciuitate, cui tantum precium dediſſet. Maior probatur: quia ſiquis daret centũ alicui priuato pro iure percipiendi annuam penſionẽ ab eo, vel redditum cũ pacto reuendendi, recipiens obligaretur ad hoc, ut quando uellet redimere ius prædictum, cogeretur dare totidem, ſcilicet centum. & ita quando redimens nõ cogitur dare niſi 28. in notabili valore, minus dat in redemptione, quàm de communi curſu dare conſueuit redimens. ideo primus emens cẽſetur notabiliter plus dare, quàm cẽtum pro iure quinque flor. igitur nimirum, quòd notabiliter etiam plus poterit inde percipere, ſcilicet tantum quãtum in redditibus importare poſſet illud plus, quod ipſe cẽſetur ultra centum dare. Caſus autem, in quo prima pars cõtingeret, uel haberet locum, eſſet, quando ciuis præſtaret ciuitati centum eo tempore & caſu, in quo ciuis nõ teneretur ciuitati ad præſtantiam, eo quòd ciuitas tũc non eſſet preſſa tali neceſſitate, propter quam licitè poſſet ciuitas imponere talem præſtantiam, nec ciuis aliquod intereſſe inde ſequens ſubire teneretur. Secunda pars probatur: quia ſtaret, quòd ciuis teneretur ad talem præſtantiam, in qua ſcilicet præſtat centum & notabiliter ultra: teneretur inquam adeo, ꝙ etiam de illo, quod notabiliter ultra præſtare teneretur, non poſſet licitè velle per modum exactionis habere aliquid, immo teneretur illud abſoluta datione dare ſine relatione ad aliquam penſionem. Nam tunc nõ poſſet aliquid ultra quinque percipere a ciuitate, niſi ciuitate illud liberaliter ei donante, non autem exigendo ab ea. Item etiam ſecunda pars eſt uera in caſu, quo non teneretur ciuis talem præſtantiam, & tamen exceſſus penſionis eſſet nimius, ut ſi de cẽtum reciperet. 20. annuatim. Nã tunc emiſſet pro minori & diminuto precio mercem exceſſiuam, quod eſt contra iuſtitiam commutatiuam.

Quinta concluſio, quamuis ſi teneremus, quòd præſtatio ciuium eſſet uera mutuatio, adhuc aliqui ciues poſſent aliqualiter excuſari, non tamen ita uniuerſaliter ſicut tenendo, quòd non ſit mutuatio, ſed emptio, & multo plura requirerentur ad eorum iuſtificationẽ quàm tenendo, quòd non ſit mutuatio, ita quòd difficilius eſt, ciues iuſtificare per ſecundum, quàm per tertium modum dicendi. Hæc concluſio habet tres partes. Prima pars probatur: quia ciues tam coactè, quàm ſponte præſtantes poſſent excuſari per hoc, quòd reciperent penſiones pro refuſione intereſſe, quod fuerunt perpeſſi cum perpeti non tenerentur. Et ſi nullum intereſſe eſſent perpeſſi, poſſent excuſari, quando reciperent eas per modum donorum cum probabili conſciẽtia, ꝙ ciuitas ſic eis eas daret. Secunda pars probatur: quia nec omnes illi, qui in quatuor caſibus ſecundę cõcluſionis præcedẽtis modi dicendi commemorantur, poſſent excuſari, ut patuit ibidem, qui tamẽ omnes poſſunt excuſari per tertium modum dicendi. & ita ciues nõ ita vniuerſaliter poſſunt excuſari ſicut per tertium modum. Tertia pars probatur, quia ad hoc, ꝙ ciues per uiam ſecũdi modi dicendi poſſent excuſari, utputa gratia exempli ratione intereſſe, oporteret requiri omnes illas ſeptem circunſtantias, quæ tactæ ſunt ſupra. q. 30. Similiter gratia exempli, ſi per donationem deberent excuſari, requirerentur illæ conditiones, quæ tactæ ſũt q. 29. et ſi vna deficeret, non excuſarentur. tales autem non oportet requiri, quando tenetur, ut tertius modus dicendi ponit, ſcilicet quòd ſit emptio, uel traditio precij, unde etiam multiplex defectuoſitas ſecundi modi dicendi in iuſtificando ciues, patuit in eius reprobatione in 22. primis defectibus.

Sexta concluſio. tenendo, quòd pręſtatio ſit emptio, minor difficultas eſt iuſtificandi ciues quàm ciuitatem ſed tenendo oppoſitum, ſcilicet quòd non ſit emptio,

ſed

ſed mutuatio, minor difficultas eſt iuſtificandi ciuitatem, quàm ciues. Prima pars probatur, quia tenendo, ꝙ ſit emptio, ciues nihil faciunt, niſi quòd dant exceſſiuum precium pro merce, de hoc autem citius poſſũt excuſari ciues dantes, quàm ciuitas recipiens. igitur. Secunda pars probatur, quia quando eſt mutuatio, ciuitas eſt mutuataria & ſoluit ultra ſortem. & ciues recipiunt ultra ſortem. modo mutuatarius poteſt citius excuſari, quando dat aliquid ultra ſortem, quàm mutuator recipiens incrementum. Reſtat igitur nunc uidere de iuſtitia ciuitatis, & hoc ſiue teneatur ꝙ ſit emptio, ſiue quòd ſit mutuatio.

Septima concluſio. tenendo, quòd ſit emptio, ſtat, ꝙ ciuitas non peccet recipiendo nomine precij centũ a ciue pro iure percipiendi annuatim quinque tanquã pro merce non obſtante quòd centum ſunt nimis magnum precium pro tali merce ſuppoſitis circunſtantijs illius contractus, quæ tactæ ſunt in quæſtione præcedẽ ti, ſtat etiam, ꝙ peccet. Si autem teneatur, ꝙ ſit mutuatio, poteſt ciuitas etiam quandoque excuſari, & quandoque non. Prima pars probatur: quia quamuis centũ ſint precium nimis magnum ſaltem ſuppoſitis circunſtantijs contractus, tamen ſigneiur illud, in quo excedit precium ualorem mercis, quæro, an ne ſtare poſſit, quòd ciuitas ſit in tali neceſſitate conſtituta, quòd ciuis teneretur tantundẽ dare ciuitati abſoluta datione, ideſt ſine aſſignatione cuiuſcunque penſionis, & patet, quòd eſt poſſibilis caſus. igitur ciuitas poteſt tantundem ab eo exigere in uenditione ſine iniuria ciuis, & tunc exiget non in ratione precij, ſed in ratione tallię, quamuis illa exactio fiat inter uendendum & emendum. Secunda pars probatur: quia ſi ciuitas non indigeret illo pluri, uel exceſſu ſignato, nec licitè poſſet illud plus impoſuiſſe ciui per modum tallię, peccat mortaliter cogendo ciuem ad emendum ab ea pro exceſſiuo precio mercem ſic diminutam. & tenetur ad reſtitutionem illius pluris. Si autem ciuis propria ſponte & ex certa ſcientia daret illud plus excedens proportionem precij ciuitati etiam in caſu, quo non indigeret ciuitas eo iterum nõ peccaret ciuitas recipiendo precium pro tali merce: quia ciuis ex quo ſponte & ex certa ſciẽtia, ſcilicet ſciẽs quòd ſit precium nimis magnum dedit, exceſſum donauit eum ciuitati. Vnde emptori induſtrioſo & ſcienti precium eſſe nimis magnum, non fit iniuria, ſi a tali uolente & ſciente recipitur exceſſiuum precium, niſi emptor id ex prodigalitate ageret. ſecus ſi ex liberalitate, quæ eſt uirtus: utputa quando ille ciuis dat ciuitati in bonum finem, & ciuitati bene uteuti ſuis bonis & ex amicitia ad ciuitatem & huiuſmodi. Tertia pars & quarta probantur: quia tunc ciuitas eſt mutuataria reſpectu ciuis, modo ſtat quòd mutuatarius non peccat recipiẽdo ſortem. & dando incrementum vel uſuram, ſcilicet ſeruatis conditionibus. de quibus patebit in q. 47. Stat etiam, quòd peccet, ſcilicet ſi defecerit aliqua conditionum. igitur. Et hæc de iuſtificatione tam ciuiũ quàm ciuitatis ſint dicta. Attamen nota, ꝙ per accidẽs poteſt contingere, ꝙ ciuis peccat præſtando ciuitati & recipiendo ab ea penſiones, utputa ciuis crederet iſta duo copulatim, ſcilicet quòd ut uerba ſonant, illa præſtatio eſſet mutuatio, & quòd indiſtinctè nunquam liceret mutuanti ultra ſortem quid recipere. De hoc vide etiam ſupra q. 33. Item ſi ciuis ita affectus eſſet ad illum contractum, quòd etiamſi ſciret eum eſſe uſurariũ adhuc vellet eum facere. uel ſi in dubio probabili, uel ęquilibri eſſet, an eſſet licitus: ſed illa accidentalia etiam circa contractus in ſe indubitatos poſſunt accidere. ideo nihil contra determinationem quęſtionis.

Conſequenter reſpondendum eſt argumentis eorũ, qui tenent contrarium primæ concluſionis, & ex cõſequenti etiam ſecundæ cõcluſionis intendentes improbare concluſionem primam.

Primò arguitur ſic. Omnis mutuatio principaliter ſpe lucri facta eſt uſuraria. Lu. 6. & extra, de uſuris. c. cõſuluit, etiamſi nulla de hoc fiat pactio, ſed ſola intentio ſit, & hoc ſiue pręcedens, ſiue concomitans, ſiue ſubſequens mutuationem. Modò prædicta præſtatio eſt mutuatio, ut patet tam ex uſu loquendi ciuium, quàm ciuitatis. igitur quando fit principaliter ſpe lucri, erit uſuraria. Et confirmatur, ſiquis mutuaret priuato, peccaret peccato uſurę & mortaliter, ſi intenderet lucrũ conſequi ex mutuo, ita quòd illud principaliter eum mouiſſet, igitur multo magis ſiquis illud facit communitati, uel ciuitati, motus principaliter lucro. tenet conſequentia: quia caſus antecedentis eſt peccatum in proximum priuatum: caſus autem conſequentis eſt peccatum proximum publicum quàm priuatum, eo ꝙ bonũ quanto eſt communius, tanto diuinius. Dicendum, maior eſt uera, ſed minor eſt neganda, nõ eſt enim mutuatio vera, ſed emptio vel traditio precij, nec ſequitur illa præſtatio vocitatur mutuatio, igitur eſt talis, ut patet ex deductis in q. 34. Et ſi replicetur. ciuis non intendit emere: quia neſcit, ꝙ ibi eſt emptio, cum etiam doctiſſimi non crediderint ibi eſſe emptionem. igitur nõ facit contractum emptionis. dicendum, non ſequitur, patet in ſimili. ſiquis non intendit, quòd reſultare debeat domus ex coniunctione parietum, fundamenti & tecti, tamen nihilominus ſi coniungit illa, dicitur efficere domum. Ita cum hic ciuis conſentiat, ꝙ ſuum precium numeratum fiat ciuitatis, & ius percipiẽdi a ciuitate annuam penſionem fiat ſuum, coniungit omnia ſubſtantialia emptionis. igitur efficit emptionem. Sed contra ciuitas non ſibi illud ius, nec annuam penſionẽ, niſi ut intereſſe, uel donum. & etiam uult, ꝙ debeat illo animo recipere, quo ſibi ciuitas dat. modo non poteſt quis cenſeri emere quid, niſi alius illud ſibi animo uendendi det, oportet enim, ꝙ emptioni correſpõdeat uenditio, cum ſint corelatiua, ſicut non poteſt filius eſſe ſine patre, aut econtra. Dicendum, ꝙ ciuitas habitu eſt illius intentionis, ꝙ ſi emptio & uenditio haberent ibi locum, ꝙ uellet illud ius ut mercem aſſignare ciuit quia autem illud latet ciuitatem. ideo ita ſtatuerunt, quatenus aſſecutẽt ciues ſicut ſiquis neſciat 27. eſſe ter nouem, dicit alicui, non dabo tibi niſi. 27. & non uult ſibi dare ter nouem: quia credit, ꝙ ter nouem ſint plura quàm. 27.

Secundò arguitur, accipere aliquid de eo, quod non eſt ſuum, eſt peccatum, ſed ciues recipiunt penſiones de pecunijs quas pręſtiterunt ciuitati, quę pecunię poſt præſtationem non ſunt ciuium, ſed ciuitatis, eo ꝙ tranſtulerunt eas in dominium ciuitatis. igitur peccant recipiendo penſiones. Dicendum, minor eſt falſa: recipiunt enim eas de iure, ꝙ emerunt per pecunias pręſtitas: & ſic de re ſua percipiunt: quia illud ius eſt ciuium, & penſiones ſunt ve fructus illius iuris, quod

eſt

eſt tanquam arbor fundata in prouentibus ciuitatis.

Tertiò arguitur. uelle habere fructum da re non fructifera, eſt illicitum, ſed pecunia, quam ciues præſtant ciuitati, eſt res non fructifera, de qua tamen volunt habere ciues fructum, ſcilicet penſionem. igitur. dicendum, minor eſt falſa pro ſecunda parte. Nam non uolunt penſiones habere de pecunia, quam præſtiterunt, ſed de iure, quod emeruut per illam. Etiam minor pro prima parte non eſt uera ſimpliciter, ut concedit is, qui facit illud argumentum, ſcilicet ſanctus Bernardinus. Nam pecunia cum induſtria eſt fructifera: & ſic eſt fructifera ſicut domus, quæ ſe ſola non fructificat.

Quartò arguitur. ſiquis liberè pręſtaret ſuper vineā centum, & deductis expenſis haberet ex ea annuatim decem, tunc elapſis. 10. annis uihil poſſet vltra recipere: quia rehaberet ſortem, & ſi intendiſſet quid ultra recipere. uel adhuc intenderet, eſſet vſurarius. igitur etiā prædicti ciues eſſent vſurarij, intendendo penſiones recipere, donec excedant ſortem. Dicendum, quòd antecedens eſt uerum, quando præſtat reuocabiliter ſic, ꝙ recipiens centum tenetur reſtituere præſtanti centum. & uinea eſt uerum pignus ſubſtans periculo recipientis centum non præſtantis. & ſic non eſt ſimile de conſequenti: quia præſtatio in conſequenti fit irreuocabiliter, & res ſuper quam præſtat, ſtat in periculo præſtantis: quia dat præſtantiam pro iure penſionum, quod eſt fundatum in iuribus ciuitatis, quę iura, ſi extinguerentur, uel perirent, etiam ius perijſſet ciui præſtanti.

Quintò arguitur, dubitans, uel rationabiliter debēs dubitare de aliquo actu, an ſit peccatum mortale, ſcilicet vſuræ. uel non: peccat mortaliter ſi eum facit, ſed ciues prædicto modo præſtantes dubitant, vel rationabiliter dubitare debent, an præſtatio eorum ſit mutuatio uſuraria, & ſic mortalis uel non. igitur peccāt mortaliter præſtando. Maior probatur: quia talis exponit ſalutem ſuam periculo, modo amans periculum, peribit in illo. & etiam quia exponendo ſe periculo, deſpicit ſalutem ſuam. & ſic nō ſeruat charitatem ad ſeipsū Minor probatur: quia docti viri tenent contrarias ſententias. igitur rationabiliter habent illitterati dubitare an illa uel alia ſententia ſit vera. Dicendum, dato ꝙ argumentum concluderet, ꝙ peccarent ciues, non tamē concluderet, ꝙ de per ſe, ſcilicet ratione cōtractus peccarent, ſed tantum ratione illius, ꝙ facerent contra cōſcientiam, uel ꝙ exponerent ſe periculo. & hoc poteſt contingere etiam in contractibus, uel alijs actibus etiā licitis, & de quibus certum eſt, ꝙ ſunt liciti, ideo nihil contra nos, qui loquimur de contractu in ſe, an ſit licitus, uel ne. Et de quibus an ratione cōtractus peccent, uel non. Secundò dicendum, ꝙ maior non eſt uera de dubio improbabili, ſeu leui. Nam ſtat, ꝙ aliquis probabiliter credat, aliquem actum eſſe licitum, & tamen aliqualiter trepidet, timens ne forte ſit illicitus, & tamen in tali trepidatione agendo eum, non peccat mortaliter, eo ꝙ magis declinat ad oppoſitum credendo eum licitum. Sed maior eſt vera de dubio probabili, ſcilicet vbi magis credit, quòd actus ſit illicitus, quàm ꝙ ſit licitus, & etiam de dubio æquilibri, ſcilicet ubi non plus credit unum, quàm alterum. Modò in propoſito ſtat, ꝙ ciuis probabiliter adhereat opinioni dicentium, contractum prædictum eſſe licitum, quę etiam eſt uera. igitur talis non peccabit. Et ſi arguas. opinio damnans illum contractum videtur omnibus, aut pluribus. ergo eſt probabilis ex primo topicorum. igitur agens contra eam agit contra probabilem opinionem, ergo probabili periculo ſe exponit. dicendum, argumentum concluderet, ſi apud agentem contra illam opinionem eſſet probabilis. modo hoc nō oportet, ſed poteſt eſſe apud eum improbabilis. ſed de hoc latius in quæſtione centeſima & ultima.

Sextò arguitur. ille contractus, quem Papa diffinit eſſe uſurarium, eſt uſurarius, ſed prędicta præſtatio eſt huiuſmodi. Minor probatur. Nā ſanctus Bernardinus dicit ſe legiſſe in 4. ſuper ſententias domini Guil. de Cremona epiſcopi Papienſis, ꝙ cum quidam vir prædiues & in pecunia potens prędicto modo intenderet ponere quandam pecuniæ quantitatem in una prædictarum ciuitatum trium, ſcilicet de quibus præcedens quæſtio ſonat pro eleemoſynis in perpetuum diſpēſandis habito a prædicto Guil. ob cauſam illius de hoc cōſilio, factaque de pręfata materia montis & impræſtitorum in florenti ſtudio Papienſi diligenti diſcuſſione: cum materia propter contrarias opiniones adhuc dubia remaneret occurrentibus alijs cauſis miſſus eſt antedictus dominus Guilelmus ad Papam Vrbanū ſextū ut ambſiator, tunc in Ianua commorantem: rogauit igitur eum præfatus diues inſtanter, ꝙ de prædicta materia conſuleret Papam, eique de ſua intentione circa impoſitionem dictæ pecunię pro eleemoſinis diſpenſandis propoſitum reuelaret. Cui Papa reſpondit, ꝙ bene faceret de tali caſu eum cōſulere, eo ꝙ caſus arduus eſſet, aſſeruitque eum eſſe vſurarium. prædicta autem dicit ſanctus Bernardinus ſe legiſſe in libro proprio quem ipſe compoſuit, & in mōte reliquit. Cum igitur Papa eſſet peritiſſimus ſatis, ponderanda eſt reſponſio & ſua ſententia. Dicendum, ꝙ maior eſt uera de illo cōtractu, quem Papa ut Papa, ſeu auctoritate papali diffinit eſſe uſurarium, non autem de eo, quē Papa ut priuatus magiſtraliter & ſcolaſticè determinat eſſe uſurariū. Modò nondum conſtat, ꝙ prædictus Vrbanus auctoritate papali determinauerit & diffinierit eum eſſe vſurarium. Secundò etiam dicendum, ꝙ tempore illius Vrbani ſexti cępit illud magnum ſciſma, quod durauit. 40. annis, uel circiter, quod tandem extinctum fuit in concilio Conſtantienſi, & tempore eiuſdem Vrbani ſexti etiam quidam alius fuit in Papam electus, ſcilicet Clemens VII. ideo ſicut dubitat, quis eorum fuerit legitimus Papa, ſic etiam allegatio ſuę determinationis erit ſuper dubio fundata. præterea ex quo oſtenſum eſt, prędictum contractum eſſe emptionem redditus redimibilis. & Papa Martinus atque Calixtus poſtea determinauerunt ſolenniter deſuper bullis editis talem emptionem eſſe licitam. igitur plus illi determinationi ſtandum eſt.

Septimò arguitur. Si eſſet contractus licitus maximè propter tres rationes, quas faciunt tenentes eum eſſe licitum, ſed hoc non, ut patet eas recitando & ſoluēdo eaſdem, prout illas ponit & ſoluit ſanctus Bernardinus. Dicendum, ꝙ non omnes rationes, quæ adducuntur a tenentibus eum eſſe licitum. ſed illæ quæ ſupra ſunt adductę per tertium modum dicendi cenſentur validę. Illę autem, quæ recitantur a ſancto Bernardino non ſunt validę. Attamen quia ſanctus Bernardinus aliquas earum minus bene ſoluit. ideo ut illarum rationum

tionum & ſolutionum ualor & inualiditas appareat. hic recitabo eas. Prima ratio ſupponit, ꝙ cõtingit eum, qui liberè præſtat pati intereſſe, uel damnum ex præſtãtia. Tunc arguitur ſic, præſtans liberè ſuper montem poteſt licitè ſe ſeruare indemnem. igitur liberè pręſtans poterit ultra ſortem percipere penſionem pro illius interesse refuſione, tenet conſequentia: quia ex illa cauſa licet coactè præſtanti recipere penſionem. Reſpondet ſanctus Bernardinus dicens. concedo antecedens & nego conſequentiam: quoniam ſi uult ſeruari indemnis, non mutuet communitati pecuniam ſuam, ſed ſibi retineat. & ſic ſe ſeruabit indemnẽ: ſed ſi liberè mutuet, nihil recipiat ultra ſortem: quia aliter agit contra dictũ Chriſti Luc. 6. Mutuum date nihil inde ſperantes. Hæc ille. Et ſic uult, ꝙ quamuis ſpõte pręſtans poſſit ſe ſeruare indemnem, non tamen ſequitur, ergo quacũque uia uoluerit, poterit ſe ſeruare indemnem: quia non illa uia ſcilicet recipiendi penſionem. Nam alia uia ſibi ſubeſt, ſcilicet retinendo pecuniam, exquo non cogitur eam pręſtare. ſecus de coactè præſtante, cui alia uia non ſubeſt, qua ſe ſeruet indemnem, niſi recipiendo penſionẽ. Eo ꝙ non poteſt euadere coactionem, nec etiam cum coactus eſt poteſt cogere ciuitatem ad ſibi ſatisfaciendum de damno. Sed hæc reſponſio deficit dupliciter. Primò: quia aut ſolutio loquitur de ſponte præſtante moto principaliter ſpe lucri, aut de ſponte pręſtante non ſic moto. Si ſecundum, tunc prætendit quaſi tali non liceret recipere penſionẽ, quod eſt falſum, & ẽt eius cõtrarium met dicit, ut patuit in prima cõcluſione. Nã talis non ſolum ratione intereſſe (ſi quod perpeſſus eſt) põt recipere penſionem, ſed ẽt nomine doni. Itẽ ſi ſolutio de illo loqueretur, tũc per ſuũ dictũ ꝑcluderet alicui opus pietatis. Nam ſi quis non teneatur ex præcepto ſuccurrere ciuitati: ſed tantum de conſilio. & uel let ex pietate ei ſuccurrere: & tamen cum hoc ſeruare ſe indemnem non poſſet illa ſalua ſua indemnitate pręſtare ciuitati ex tali pietate: quia non poſſet ſe ſeruare indemnem; niſi ſortem retinendo ſibi, cuius tamen contrarium ſatis patuit ſupra q. 30. & etiam ſanctus Bernardinus met tenet contrarium in exemplo habito circa probationem ſextam de primo caſu primę concluſionis. Si primum ſicut deberet de illo loqui: quia de illo tantũm debet procedere argumentum: quia argumentum probare nititur, ꝙ ſponte præſtans principaliter ſpe lucri non peccat recipiendo penſiones: tunc deficit in hoc: quia non eſſet opus illi argumento reſpondere: eo quòd non procedit de ſponte præſtante principaliter ſpe lucri. Nam ſi ille, de quo argumentum ſonat, præſtaret principaliter ſpe lucri. ergo præſtando non conicit ſe paſſurum intereſſe: ſed potius conicit ſe uitaturum intereſſe & aſſecuturum lucrum. ideo non habet talis frontem dicendi ſe ratione intereſſe recipere, ſi præſtat principaliter ſpe lucri. Nã qui ratione intereſſe vult aliquid recipere, taliter debet eſſe conditionatus, quòd ſi vellet reſpicere temporalem utilitatem potius non uellet mutuare, & etiam carere illo, quod recipit nomine intereſſe quàm mutuare, & recipere illud, ut patuit q. 30. Modo taliter ſe habens non poteſt dici ſpe lucri principaliter motus mutuare. igitur. Secundò deficit: quia negando conſequentiam non reſpondet probationi conſequentiæ, quæ ſit a ſimili. Vnde ad illam probationem, quæ utique non ualet: dicendum eſt, ꝙ ſicut coacto licitum eſt accipere nomine intereſſe. ſic ſponte præſtanti: ſed quando ſponte pręſtans nomine intereſſe licitè quid recipit: talis non præſtitit ſpe lucri principaliter. ideo argumentum non eſt ut ſic ad propoſitum. Secunda ratio: accipiens mutuum poteſt liberè donare de ſuo ſibi mutuum danti, & transferre dominium, quod in re ſua habet in mutuantem, & facere ipſum dominum rei ſuæ. ergo etiam mutuans poteſt licitè recipere rem illam tanquã ſuam: non obſtante, ꝙ ſit ultra ſortẽ. hoc aũt fit in ciuitatib. antedictis, q̃ dãt pẽſiones ciuib. & ciues ſponte ꝑſtant ciuitati ſpe lucri, & recipiũt penſiones. igitur eorum talis præſtatio & receptio penſionum eſt licita. Ad hoc reſpondet ſanctus Bernardinus negando duo: nam concedendo antecedens: negat cõſequentiam. Secundò etiam negat illud aſſumptum, ſcilicet hoc autem fit in ciuitatib. &c. Rationem quare negat conſequentiam aſſignat per ſimile. Nam ſecũdùm Bonauen. in 4. diſt. 21. & ſecundùm Alexan. de Ales, & Sco. in 4. diſt. 21. q. 1. confeſſor non poteſt manifeſtare peccatum ei per confeſſionem detectum etiam de licentia confitentis, eo ꝙ confeſſor ligatus eſt; non tantum ex iure confitentis: ſed etiam ex iure eccleſiaſtico, ſupra quod non poteſt confitens diſpenſare. extra, de pę. & re. c. omnis utriuſque. & de pę. diſt. 6. in c. ſacerdos. Ita in propoſito noſtro: nam mutuator ad hoc ut ratione mutui non recipiat ultra ſortem, ligatur: non tantum ex iure ſingularis perſonæ: ſed ex præcepto diuinò, ſupra quod non poteſt mutuatarius diſpenſare. & ideo quamuis mutuatarius licitè poſſit de ſuo dare mutuanti: non tamen ſic poteſt dare liberè, ꝙ mutuans licitè ratione mutui, ſeu pecuniæ mutuatę recipere poſſit. & ideo ſi quid hoc modo recepit, debet reſtituere, & ſi poſtea illa donauerit, recipere poteſt licitè. Rationem autem quare negat illud aſſumptũ ſcilicet hoc autem fit. aſſignat dicens: quoniam ciuitates non liberè donãt, ſed pro pecunia iam recepta. ideo minimè illud recipere poſſunt ciues. Contra hanc reſponſionẽ arguitur, quia deficit in duobus. Primò, quia ſic antecedens eſt uerum, & concedi poteſt, ſic etiam conſequentia eſt concedenda, ſaltem gratia materię & conſequens eius. Nam ſi accipiens mutuum liberè donat de ſuo mutuanti, etiam mutuans poteſt illud ſub tali ratione recipere, ut patuit. q. 29. etiam non obſtante ꝙ mutuatarius illud donum facit ratione mutui, ſeu propter mutuum. prout, propter, dicit circunſtantiam prouocationis. ſecus prout diceret appreciationem, quaſi mutuatio ſit ut merx, uel opera, pro qua daret illud tanquam precium, & tunc argumentum non eſt ad propoſitum: quia ciuis ſponte principaliter ſpe lucri ponens, non reciperet ex animo ſuo penſionem ut donum: ſi ſaltem perſeuerat in intentione, qua præſtitit immo reciperet eam ut precium ſuę mutuationis. Si autem antecedens loquatur de mutuatario dante incrementum, non ut donum, immo ut precium mutuationis, tunc etiam cõceſſo antecedente bene negaretur cõſequentia. & ratio negandi aſſignata eſſet colorata. addito ꝙ etiam de iure naturali, ut ait Rich. obligatur cõfeſſor ad celandum confeſſa. & non tantum de eccleſiaſtico. & ideo etiamſi eccleſia deobligaret confeſſorem, non eſſet per hoc deobligatus. unde quando confitens uult licentiam dare cõfeſſori, ut peccatum ſuũ releuet,

debet

debet illud ſibi denuo extra confeſſionem detegere: & tunc ſibi dare licentiam reuelandi. Item pro ratione negandi conſequentiam aliud ſimile poſſet dari, ſcilicet inuaſus a latrone licitè dat res ſuas ei ad redimendum vexationem: & tamen latro non recipit illa ratione. Attamen antecedens etiam non eſſet omnino concedendum. Nam dato (non tamen conceſſo) quòd nõ peccaret volendo dare incrementum etiam per modũ precii mutuatori: tamen non poſſet loquendo de poſſe effectuali transferre dominium incrementi in mutuatorem: ſic quòd mutuator efficeretur illa via dominus incrementi, eo quòd illa via eſt damnata & lege diuina reddita inhabilis ad acquiſitionem dominii, & ſic antecedens etiam non poſſet inferre: niſi quòd dato, quòd non peccaret recipiendo: tamen per hoc non efficeretur dominus eius, quin illud reſtituere teneretur. Secundò deficit in ſecunda negatione. Nam dicere, quòd ciuitas non det ciuibus dono liberali, eſt dicere, ciuitatem mentiri in ſuo ſtatuto: vt argutum eſt cõtra primum modum dicendi in eius ſeptimo defectu. Item ipſemet dicit oppoſitum: vt patuit in octaua probatione primi caſus primæ cõcluſionis: niſi vellet quis dicere, quòd ſtatutum loquitur de ciuibus coactè præſtantibus non ſponte: quod non apparet. ideo quæ facilitate dicitur, eadem contemnitur. Vnde aliter huic inualidę rationi reſpondendum eſt, ſcilicet ut tactum eſt in primo defectu hic aſſignato immediate ſupra. Tertia ratio. quilibet etiam priuatus de ſuo, in quo plenum ius habet & dominium poteſt in licitis & honeſtis diſponere pro libito ſuæ volũtatis: vt in l. in re mãdata. C. manda. ergo & tota cõmunitas ſeu ciuitas hoc poteſt. conſequentia patet: quia non minus ius habet ciuitas in rebus ſuis, quàm ſingulares perſonæ in ſuis priuatis rebus. hoc conſequente ſumpto pro maiori, ſubſumitur. Modo ciuitatem ciuibus ſponte ei præſtãtibus dare de ſuis prouentibus aliquid eo modo, quo caſus poſitus eſt ſupra: eſt eam in licitis & honeſtis de ſuo, in quo plenum ius habet & dominium, diſponere pro libito ſuæ voluntatis. igitur ciuitas poteſt ciuib. prædictas penſiones dare ſponte præſtantibus: etiam ſpe lucri principaliter motis. igitur etiam ciues poſſunt tales penſiones licitè recipere. Maior eſt probata per primam conſequentiam. Minor probatur: quia ciuitas volens dat: quia non coactè, & dat in bonum ciuium: & etiam ciuitatis: & habet plenum ius in ſuis prouentibus, de quibus dat, ut patuit ex forma caſus. igitur. Huic rationi reſpondet concedendo (ſub conditione tamen) antecedens primæ conſequentiæ, & etiam conſequens eiuſdem, quod eſt maior ſecundi diſcurſus, ſcilicet ſi talis diſpoſitio nõ ſit contra legem iuſtè principantis & ſignanter Dei, alioquin antecedẽs eſt falſum, & etiam conſequens, quod eſt maior ſecũdi diſcurſus. Nam bonum commodi habet diſtingui contra bonum honeſtum: & pro aſſecutione commodi non eſt offendendum bonum honeſtum. Nempe ſalus animæ ſaluti corporis & temporalium rerum eſt præferenda. 12. q. 1. in c. præcipimus. & ad hoc vide glo. in c. ille. 22. q. 5. vbi in gloſſa dicitur, quòd maius damnũ eſt in amiſſione vnius animæ, quàm mille corporum. Ad propoſitum. Modò contra legem Dei ſunt prædicta impreſtita & contractus prædicti. igitur pro bono ciuium, vel ciuitatis non licebit eos facere. Contra hãc reſponſionem arguitur: quia deficit dupliciter. Primò nam ex quo reputat contractum illum illicitum, & per conſequens inhoneſtum. igitur cum in maiore expreſſè addatur in licitis & honeſtis, deberet abſolutè concedere antecedens. & per conſequens primæ cõſequentiæ, & negare minorem ſecundi diſcurſus. Secundò: quia applicando diſtinctionem maioris ad propoſitum quæro. aut intelligit, quòd contra legem Dei ſit ciuitatem dare penſiones ciuibus ſponte præſtantibus ſpe lucri, aut intelligit, quòd contra legem Dei ſit, ciues præſtare taliter ciuitati. Si primum, non eſt illud verum: quia ſtat, quòd non peccet ciuitas. Nam ſi animo donandi dat: non peccat: ſed meretur. ſi autem det aliquali coactione, adhuc ſtat, quòd non peccet: ſicut ſtat, quòd mutuatarius ſoluens incrementum: etiam ſi ſit uſura, non peccet ſoluendo. Si autem intelligit ſecundum: tunc non ſoluit argumentum. Nam ſic dicendo nihil facit: niſi quòd concluſionem, contra quam vadit argumentum, aſſerit veram nihil reſpondendo ad vim argumenti. Nam argumentum intendit probare, quòd ſicut ciuitati licitum eſt pro bono ſuo & ciuium dare tales penſiones: ſic licitum erit ciuibus recipere illas. Vnde aliter inualidanda eſt illa ratio, concedendo totum ſecundum diſcurſum, & eius cõcluſionem: quia ciuitas non neceſſariò peccat ſoluendo pẽſiones: quia ſtat, quòd non peccet: ſaluis illis, quæ dicta ſunt in concluſione ſeptima. Sed cum infertur: ergo etiam ciuibus licet illas recipere, neganda eſt conſequentia, loquendo de ciuibus, qui principaliter ſpe lucri moti, præſtant. & tali ratione recipiunt: quia ſæpe licitum eſt tibi dare aliquid alteri: & tamen alteri non eſt licitum recipere illud: vt patet de inuaſo a latronibus. Poſſet tamen etiam concedi illud conſequens de ciuibus recipientibus illud, ut donum, qualiter ciuitas illud daret. Quarta ratio. Petrus de eo quod ſuum eſt liberè & pleno iure põt dare Martino. l. 1. ff. de dona. & in c. quàm periculoſum. 8. q. 1. & Martinus poteſt illud recipere. ergo etiam tota communitas, ſeu ciuitas poteſt de ſuo Martino liberè prouidere: & liberè poterit Martinus recipere. conſequentia tenet: quia plenius ius habet tota communitas, ſeu ciuitas in qualibet re, quæ eſt cõmunitatis, ſeu ciuitatis, quam ſingularis perſona habebat ſuper proprium ſuum. Nam poteſt confiſcare, & poteſt reſtituere, quod non poteſt ſingularis perſona, eo quòd non poteſt poſt deſtructionem recuperare: vt notatur ff. quod cuiuſque vni. no. l. item eorum. Huic rationi reſpondet concedendo tam antecedens, quàm conſequens. dummodo non ſit contra legem ſuperioris: ſicut in ſolutione præcedentis argumenti dictum eſt. Sed illa reſponſio deficit ſicut præcedens & eodem modo improbatur. ideo reſpondendum eſt aliter, qualiter reſponſum eſt ad præcedentem rationem. Quinta ratio. iſta, quæ ponuntur ſupra montem, non ſunt mutua: ſed poſſeſſiones. ergo ciues ponentes talia poſſunt ex illis recipere annuum fructum. tenet conſequentia: quia da oppoſitum, eadem ratione ex agro, vel prædio non poſſet quis recipere annuum fructum. antecedens pro prima parte probatur: quia pecuniæ poſitæ ſuper montem non poſſunt repeti. igitur non ſunt mutuatæ. Secunda pars probatur dupliciter. Primò ſic: quia pecuniæ præſtitæ poſſunt vendi nunc carius: nunc vilius: ſecundùm conditionem & ſtatum ciuitatis.

ciuitatis. igitur ſunt poſſeſſiones quædam. tenet conſequentia: quia poſſeſſio ſolet etiam ſic vendi: nunc carius, nunc vilius. Secundò probatur eadem ſecunda pars: quia pecunia præſtita habet in illo contractu eundem locum, quem haberet, ſi ex ipſa emiſſet vnũ annuum fructuum tanti precij. Modo tunc eſſet quædam poſſeſſio: & poſſet licitè de ea percipere fructũ. igitur. Huic rationi reſpondet primò negando antecedens pro prima parte. & ratio eſt: quia illæ pecuniæ vocantur mutua. igitur ſunt mutua. tenet conſequentia: quia vocabulum manifeſtat quid contractus ſit in veritate, nec a proprio ſignificatu vocabuli eſt recedendum: vt in l. non aliter. ff. de legat. 3. Ad probationem autem dicendum, quòd ſunt mutua: ſed alio modo q̃ communiter ſint mutua, eo quòd rehaberi, vel repeti non poſſunt. Secundò negat antecedens pro ſecunda parte: quia ſi eſſent poſſeſſiones, ex quo ciuitas eas detinet: & tamen eſſent ciuium: eſſent vt pignora, ſed hoc non: quia pignoratã poſſeſſionem ad me reuocare poſſum. ciues autem pecunias præſtitas reuocare non poſſunt. igitur. Secundò idem patet: quia poſſeſſionẽ poteſt is, cuius eſt, uendere iuſto precio. Modo ciuis præſtans centum non poteſt illa vendere pro centum, ſed pro longe minori: quia quando ciuitas redimit & liberat ſe a ciue non reſtituit ſibi niſi. a 8. pro centum. Tertiò conceſſo antecedente negat conſequentiam ꝓpter duo. Primum: quia ſecus eſt de illis pecuniis & de alijs poſſeſſionibus, ut agri &c. Nam pecunia nullũ alium vſum habet præter expoſitionem: ex agro autẽ habẽtur fructus ex labore humano. Eſt enim ager aptus natus fructificare, pecunia autem non. Secundum eſt: quia cum quis habet poſſeſſionem, & de ea percipit fructum, percipit eum de re ſua. Illæ autem pecuniæ poſtquam ſunt præſtitæ & mutuatæ ciuitati, non ſunt amplius præſtantis: ſed ciuitatis. igitur non eſt par ratio de eis & de alijs poſſeſſionibus. Quartò reſpondendo ſecundæ probationi ſecundæ partis antecedentis negat aſſumptum probationis: quia ſi emiſſet annuum fructum, ibi eſſet vera venditio ex parte recipientis pecunias, & emptio ex parte pręſtantis: hic verò eſt verũ mutuum. Hæc reſponſio deficit in quinque. Primò: quia negando pecunias præſtitas eſſe mutua aſſignat ꝓ cauſa: quia ſic vocantur. Hæc autem eſt inſufficiens cauſa, vel ratio: ut patet multipliciter ex deductis in q. 53. & quod allegat, quòd non ſit recedendum a proprio ſignificato vocabuli: dicendum verum eſt: niſi circunſtantia, vel conditio contractus ad hoc vrgeat, ſicut hic vrget irreuocabilitas. Secundò deficit: quia nõ ſatisfacit probationi partis primæ partis antecedentis. Nam quòd dicit, quòd ſunt mutua, ſed aliter quàm cõmuniter modò ſint mutua, innuit falſum: quia innuit, quaſi reuocabilitas ſit conditio communiter accidens in mutuo: & non neceſſaria mutuo, quod eſt falſum: immo eſt de eius ſubſtantia. ideo mutuatio carens reuocabilitate deſinit eſſe uera mutuatio. Tertiò: quia negando pecunias eſſe penſiones (ſicut & illud negandum eſt) aſſignat pro ratione: quia non poſſunt precio vendi iuſto. igitur non ſunt poſſeſſiones. hæc conſequentia non valet, nec antecedens etiam eſt verum. De pña patet: quia ſępe quis agrũ ſuũ non põt vẽdere pro centum: qui tñ valet centum. Item etiam antecedens nõ eſt verum: quia quãuis qñ ciuitas redimit non det ei centum: tamen alius ciuis volens habere iura illius, qui pręſtitit, dabit ei centum, & ſic pro illis centum habebit centum. Quartò: quia conceſſo antecedente negat conſequentiam propter duas cauſas. Prima autem non valet: quia ſi admittatur, quòd pecunię ſint poſſeſſiones ſpectantes ad pręſtantem, ęquè poterit ex eis recipere fructum, ſicut ex domo, vel agro. Nã ratio diuerſitatis nõ valet hic aſſignata: quia quamuis pecunia non ſit nata fructificare, quando ſe ſola conſideratur: tamen accepta cum induſtria fructificat. Modo etiam domus non fructificat niſi cum induſtria hominis. immo etiam ager non fructificaret omni induſtria hominis remota. Et illud etiam met ſentit Bernardinus, vt patuit in tertia probatione tertię cauſę primi caſus primę concluſionis ſecundi modi dicendi huius quæſtionis. Secunda etiam cauſa aſſignata nõ releuat: quia ſi concedis antecedens. ſ. quòd pecunia ſit poſſeſſio pertinens ad ciuem pręſtantẽ. igitur eſt eius, ſicut ager eſt eius. igitur quamuis quando eſt mutuata non ſit eius, ſed ciuitatis: tamen non deberes dicere: conceſſo antecedente negatur conſequentia. Quintò deficit in ſua quarta reſponſione. Nam non dat rationẽ diuerſitatis, quare ſi quis dediſſet pecuniã ciuitati pro iure precipiendi annuum fructum ab ea, talis cenſeretur emiſſe ius a ciuitate, & ciuitas cenſeretur ius ſibi vẽdidiſſe: & tamen quando pręſtitit ciuitati modo prędicto, non cenſetur etiam emiſſe ius percipiendi annuam penſionem ab ea: cum tamen hincinde ſint eędem circunſtantię & conditiones ac obligationes: ut deductũ eſt in probatione primę concluſionis tertij modi dicendi. Aliter igitur dicendum eſt ad rationem: quòd ratio ſicut iacet eſt inualida, ſed reduci poſſet ad bonum valorem. Primum patet tripliciter. Primò, quia aſſumit duo falſa. Primum, quia pecunię non poſſunt dici poſſeſſiones ciuium: quia non ſunt eorum, poſtquam ſunt pręſtitę ciuibus: ſed ſunt ciuitatis. ſed debent dici precia, quæ ciues dederũt pro re empta. ſ. pro iure recipiendi annuas penſiones. Secundum falſum eſt, quia dicit, ꝙ illę pecunię poſſunt vendi, quod nõ eſt verum. Nam illę pecunię nõ ſunt amplius ciuium: ſed ciuitatis: & ſunt precia. igitur non poſſunt per ciues, quorum non ſunt, vendi. Item impoſſibile eſt, pecuniã vendere, vel emere: ut patebit quæſtione penultima huius operis. Secundò: quia eius conſequentia non valet. poſſunt vendi. igitur ſunt poſſeſſiones: nam mobilia poſſunt vendi, quæ non ſunt poſſeſſiones, quia poſſeſſiones ſunt bona immobilia. Nec probatio conſequentię valet: quia virtualiter eſt in ſecunda figura ex affirmatiuis. Tertiò: quia in ſeconda probatione ſecũdæ partis antecedentis licet maior ſit vera: tamen minor eſt falſa: quia pecunia nunc habet rationem precij & non poſſeſſionis. nec emens recipit annuum fructum de pecunia data; ſed de iure percipiendi annuum fructum, quod ius eſt merx empta. Secundum verò huius reſponſionis probatur: quia ex ea fieri poſſunt duæ rationes. Prima eſt talis, ſi peccarent ciues pręſtando & recipiendo: maximè quia vſuram cõmitterent: ſed hoc non: quia eorum præſtatio cum fiat irreuocabiliter non eſt uera mutuatio. Vſura autem tantum eſt in vero mutuo. Secunda ratio. illa præſtitio eſt in re, & in æquiualentia eadem: cum datione, qua quis dat ciuitati pecuniam pro iure percipiendi

annuum

annuum redditum: ſed illa datio eſt licita. igitur etiam illa præſtatio, & hę duę rationes ſunt tactę in concluſione prima tertij modi dicendi. Sexta ratio. ille contractus eſt licitus, qui habet ſequentes quinque conditiones, ſcilicet quòd exercetur in ciuitatibus notabilibus chriſtianitatis, & a magnis dominis, & religioſis perſonis vtriuſque ſexus, & a doctorib. theologię, ac a perſonis timentibus eum, de quibus non præſumitur, quòd talem cōtractum facerent, qui eſſet contra ſalutem animę, & contra propriam famam, ſicut eſt contractus vſurarius. Prędicta præſtatio cum tali receptione penſionis eſt huiuſmodi: ut patet per experientiam in prædictis tribus ciuitatibus, de quibus titulus præcedentis quæſtionis ſonat. Huic rationi reſpondet per tria dicta, quæ applicat minori illius argumenti. Primum, quòd multę ſunt ciuitates notabiles in Italia & extra, in quibus non exercetur ille contractus. vt Roma, Mediolanum, Bononia, ſiue Peruſium, Neapolis. Et extra Italiā. Pariſius, Londonia, Tholoſa, Brugis, Colonia, Sabina, Gandauum, Arragonis, & alię multę, in quibus nullatenus exercentur tales contractus, quæ ciuitates libēter prouiderent commodis ſuis. ſicut iſtę tres prænominatę: ſi ſalua conſcientia hoc facere poſſent, & forte nullę reperiuntur in tota chriſtianitate, in quibus exerceantur tales contractus, vel ſaltem tantum, quantum frequentantur in ciuitatibus antedictis. Secundum dictum, quòd quamuis in prædictis ciuitatib. ciues præſtent ciuitati & recipiant penſiones, non tamen omnes ſponte præſtant, ſed multi coactè præſtant. Coactos autem non condemnamus: ſed ſponte præſtantes principaliter ſpe lucri. Et quòd tales ſint in illis ciuitatibus minimè mirum eſt: quoniam etiam multi abſque aliquo rubore publicè mutuant ad vſuram. Tertium, ꝙ non ſequitur, magni domini faciunt prædictum contractum. igitur eſt licitus: quia etiam magni domini extiterunt aliquando vſurarij & prædones. Quartum, ꝙ religioſi (ut communiter loquendo) non faciunt prædictum contractum: quia non præſtant pecuniam ad huiuſmodi loca vel montem: ſed bene recipiunt fructum annuum prouenientem ex contractu. Vnde modus eorum communiter talis eſt, ꝙ cum aliqui ciues contraxerunt licito modo cum ciuitate prædicto contractu. puta quando coactè præſtiterunt, ipſi poſtea in vltimis voluntatibus dimittunt huiuſmodi annuas pēſiones religioſis pro eleemoſyna: volētes, quòd deputati ad erogandum penſiones dent eas religioſis. Modo religioſi huiuſmodi pēſiones poſſunt pro eleemoſyna recipere, dummodo liberè largiantur eis. Si autem antedicti religioſi prædictam eleemoſynam, immo tales redditus ſolicitant habere, & prætendunt ius habere in eis, videant conſciētias ſuas. Nam licet quidam poſſint ex ipſis impræſtitis aliquid recipere vltra ſortem, non tamen omnes, ad quos deueniunt impræſtita. proinde ſi pro fęnebri pecunia aliquid datur, puta quia denarij montis relicti religioſis fuerant a teſtatore empti, vel ſponte in monte poſiti, non coactè ſoluti, tunc completa ſorte a receptione talium abſtinendum eſt. Poſſunt quoque prædicti religioſi quandoque etiam aliter legitimè excuſari. Conſtat enim, quòd nullus efficitur vſurarius, niſi volens recipere aliquid vltra ſortem. Si igitur prædicti religioſi non recipiunt illas pecunias, ſeu eleemoſynas pro pecunia, quam ibi liberè poſuerunt, vel quam ſponte emerunt modis antedictis non videntur vſurarij. ſed apparet, ꝙ recipiant eleemoſynam iure ipſorum, qui eis iuridicè relinquere potuerunt, & ius ſuum in eos legitimè tranſtulerunt: licet nō in qualemcunque perſonam. Hęc reſponſio deficit in quinque. Primò: quia vbi argumentum magis ſtringit, non reſpondet, ſcilicet pro quanto in maiore & minore aſſumitur, ꝙ ille contractus exercetur a perſonis timentibus Deum, de quibus non præſumitur &c. Nam ſi hoc admittatur, & non negetur. minus euaditur argumentum, quàm ſi omnes alię clauſulæ maioris & minoris admittantur. Nam alię clauſulę non arguunt notabiliter propoſitū: quia in notabilibus ciuitatibus & a magiſtratibus & religioſis, hoc eſt clauſtralibus & doct. theologię fiunt etiam ſcienter nō nulla, de quibus certum eſt, ꝙ ſunt mortalia. ſed a timentibus eum nō ſic: quia eo ipſo non eſſent timentes eum. Vnde opus eſſet eum dicere, quòd ille contractus a vere timentibus eū non exerceretur. Secundò deficit: quia reſpondendo primę clauſulę minoris dicit, in multis etiam ciuitatibus eos non exerceri, ſed per hoc non reuellitur prædicta clauſola: quia duę ſubcontrarię ſunt ſimul verę. Tertiò: quia ſalua eius ſanctitate contrarium illius videtur verū: quia in prædictis ciuitatibus multi ciues a priuatis perſonis, & etiam a quibuſdā communitatibus emūt redditus perpetuos, ſcilicet pro centum ius percipiendi quinque cum pacto redimendi pro totidem. Modo prædicta præſtatio, quæ fit in dictis tribus ciuitatibus non eſt niſi talis emptio; vel datio precij pro talibus iuribus: ſolum in hoc differens, ꝙ ciues in illa præſtatione in redemptione coguntur minus recipere pro precio redemptionis, quàm ipſi expoſuerunt in prima emptione, vel præſtatione. hoc autem non variat ſpeciē contractus, ſi omnia alia ſunt eadem ſicut ſunt. Nec arguit, quid illicitum in ciuibus, ſed ſi argueret aliquid illicitum, magis aliquid illicitum argueret in ipſa ciuitate cogente ciues ad recipiendum tam paruum precium in redemptione. Nam pati iniuſtum non eſt iniuſtum, ſic cogi ad recipiendum nimis paruum precium, non eſt recipientibus peccatum. ſed ſi eſſet alicui peccatum, ciuitati eſſet peccatum. ſed tamen etiam ciuitas in caſibus poteſt excuſari, vt patuit in concluſione ſeptima. Quartò: quia dicit, ꝙ multi licitè præſtant: vt qui coacti ſunt &c. per hoc enim non excluditur, quin adhuc ſtet minor. ſ. quòd etiam multi ſponte præſtent ſpe lucri, & de illis procedit argumētum, nec valet, quod dicit, ꝙ multi ſine rubore exercent vſuras. Nam qui tales ſunt, habentur pro ſceleratis & maleficiatis, ac iure condemnandis hominibus non ſic autē de ſponte præſtantibus prædicto modo. Quintò: quia tantum excuſat illos religioſos, qui eas penſiones recipiūt eleemoſynaliter vice eorum, qui eas met iuſtè percepiſſe potuiſſent. nō autem eos religioſos, qui per proprias præſtantias ſponte principaliter ſpe lucri factas adepti ſunt. & ſic condēnat omnes alios religioſos. & tamen illi alij nonnunquam habentur pro veris timoratis. Vnde aliter dicendum ad illam rationem, quòd non concludit efficaciter intentum ſuum: quamuis intentum ſit verum. Nam maior quò ad quatuor primas clauſulas nihil arguit, vt dictum eſt. Quò verò ad vltimam clauſulam maior eſt vera, ſi loquatur de verè timentibus Deum timore filiali: ſed tunc minor quò ad

primam

primam clauſulam negaretur ab aduerſarijs. Vnde ſolum facit quandam rhetoricam perſuaſionem: non autem efficacem probationem. Septima ratio. Eccleſia, Papa, cardinales, alijque prælati ſcientes iſtos contractus frequentari in ciuitatibus antedictis non proceſſerunt contra eos per admonitiones, reprobationes, & punitiones, tanquam contra exercentes contractus vſurarios. igitur ſignum eſt, quòd non ſunt illiciti. tenet conſequentia: quia da oppoſitum conſequentis: ſequitur, quòd prædicti negligentes fuiſſent circa debitum regimen ſubditorum, non prouidendo de tanto periculo tot animarum ſibi commiſſarum. Huic rationi reſpondet negando antecedens: quia eccleſia & Papa per ſuas conſtitutiones canonicas reprobant omnem contractũ vſurarium, decernentes tales puniendos eſſe certis pœnis. Modo prædictus contractus eſt vſurarius: & ſic procedunt contra eos generali proceſſu iuris: quamuis nõ proceſſu ſpeciali & iudiciali. & ſic permittit eos aliqualiter, id eſt, non punit. ſicut multa permittit eccleſia. i. non punit. Contra illam reſponſionem arguitur: quia adhuc argumentum ſtat. ſufficit enim, ꝙ antecedens ſit verum de proceſſu ſpeciali & iudiciali. igitur ſignũ eſt, ꝙ tales contractus non ſunt vſurarij, ſeu illiciti. tenet conſequentia: quia da oppoſitum conſequentis: iam prædicti eſſent negligentes circa debitum regimen &c. quia non ſufficit paſtori, ꝙ generaliter reprobet crimina publica ſubditorum: & per ſolam diſpoſitionem iuris & ſtatutorum: cùm non timetur quod generaliter prohibetur & reprobatur, ſed requiritur, ꝙ etiam ſpeciali proceſſu contra criminoſos procedat exequendo pœnas contentas in ſtatutis: niſi ex magnitudine ſcandali emergentis ex punitione & proceſſu prælatus excuſetur. prout diffusè habitum eſt ſupra, q. 28. & alijs præcedentibus & ſequentibus eandem. Hic autem nõ apparet talis emerſio ſcandali. igitur de tam damnoſa negligentia arguendi forent. & quamquam cõſequens illud non ſit nonnunquam contingens: ſed ſicut multipliciter patens in ſingularibus prælatis, qui multa punienda tranſeunt impunita: tamen in eccleſia vniuerſali non ſic veriſimile foret, quin ipſa conciliariter congregata talia reprobaſſet. ſicut ſæpe a tempore, quo tales contractus fuerunt incepti, fuit congregata conciliariter. fateor tamen, ꝙ hæc ſeptima ratio non ſufficienter oſtendit intentum: attamẽ aliquo modo perſuadet. Octaua ratio. Si prædicti contractus ſunt vſurarij: tunc ciues prædictarum ciuitatum frequentantes eos, & aſſerentes eos eſſe licitos, aſſererent vſurarios contractus eſſe licitos: ſed aſſerens vſurarium contractum eſſe licitum, eſt errans in fide. igitur prædicti ciues eſſent errantes in fide. conſequens eſt inconueniens: quia tunc eccleſia deberet cõtra eos procedere, ſicut contra alios hæreticos, quod eſt inconueniens: igitur illud, ex quo ſequitur, & illud non ſequitur, niſi ex eo, ꝙ dicerentur prædicti contractus eſſe vſurarij. igitur exercentes illos non ſunt vſurarij dicendi. Huic rationi reſpondet dupliciter. Primò non admittendo, quòd exercentes prædictos contractus firmiter, ſeu aſſertiuè teneant eos eſſe licitos. & ratio huius eſt: quia de illis contractibus an ſint liciti, ſæpe multi ſpectabiles viri dubitant & inquirunt, & contra taliter contrahentes ſæpe eſt prædicatum. Quomodo igitur eos exercentes firmiter & aſſertiuè tenerent eos eſſe licitos. antecedens patuit in generali capitulo Minorum (vt ait. S. Bernardinus) celebrato Florentiæ anno domini. 1454. ad quod conuenerunt multi valentes viri: inter quos fuit magiſter Guilelmus de Cremona, vir vtique ingentis ſcientiæ & magnæ famæ. Et tunc etiam ad generalem eiuſdem ordinis miſſi ſunt quidam ciues ex parte communitatis inſtantiſſimè perorantes, vt materiam iſtorum mutuorum tractare & declarare vellent pro ſerenitate conſcientiarum ſuarum, an contractus præfati eſſent liciti, an non. interrogant etiam de hoc quotidie particulares perſonæ prædictarum ciuitatum: ſicut conſtat peritis religioſis, qui ibi conuerſantur: immo contra tales ementes ibidem tempore ſuo inquit ſæpe eſſe prædicatum, & hoc ſuſtinuit dominium & populos patienter. Secundò reſpondet, negando ſequelam, quam ponit maior: quoniam ſtaret, quòd aliquis teneret prædictos contractus, qui in re ſunt vſurarii, eſſe licitos: nec tamen teneret vſurarios contractus: quia negaret prædictos contractus eſſe vſurarios. Vnde ad veritatem illius ſequelæ oporteret, quòd teneret prædictos contractus eſſe vſurarios, & cum hoc licitos: & tunc erraret in fide. Hæc reſponſio deficit in duobus. Primò: quia non ſequitur, multi diſputant de aliquo, an licitum ſit, & multi prædicant, quòd ſit illicitum, igitur nulli, vel non multi conſtanter tenent, vel ſentiunt contrarium: vt patet per experientiam in multis materiis ſcholaſticis & moralibus practicis. Multi enim olim dubitauerunt, an emptio redditum eſſet licita, & multi prædicauerunt in contrarium: & tamen econtra multi pro conſtanti tenuerunt, quòd eſſent liciti. Secundò quia dato quòd nulli conſtanter tenerent eos eſſe licitos: adhuc argumentum haberet ſuum proceſſum, quia argueretur, quòd etiam hi, qui probabiliter tenerent eos eſſe licitos, eſſent infideles. Nam qui etiam probabiliter tenet, quòd vſurarius cõtractus eſt licitus, eſt infidelis, quia probabiliter tenet id, quod eſt contra veritatem euangelicam, & contra determinationem eccleſiæ, qui autem dubius eſt in fide, eſt infidelis. Vnde aliter reſpõdendum eſt huic rationi dicendo, quòd cauſa, quare non concludit hæc ratio, eſt: quia ſequela in maiore poſita non valet: vt oſtenſum eſt, & ita maior eſt neganda: niſi maior loqueretur de contractu vſurario materialiter capto, ſeu non habito pro tali. & hoc non eſt rarum. Nam nonnulli doctores diffiniunt, aliquos contractus eſſe licitos: qui tamen in re ſunt vſurarii, vt patuit. q. 37. ſicut etiam quis non cognoſcit venientem, quamuis venientem cognoſcat. Ex illis igitur patet, quòd nullæ ex illis octo rationibus ſunt efficaces ad probandum intentum, quamuis intentum ſit verum. Attamen quinta ratio poteſt reduci, vt ſit valida, prout patuit: licèt in ſua forma, vt iacet, ſit inualida. Et hæc de præſenti quæſtione.

QVAESTIO XLVI.

Vtrum Mutuantem recipere vltra ſortem, ſeu mutuare ad vſuram, ſit in aliquibus caſibus licitum, & in eiſdem caſibus, in quibus eſt licitum: etiam liceat ei paciſci cum mutuatario ſuper incremento recipiendo. Sulutio quæſtionis ſtat in quatuor concluſionibus.

Prima concluſio, multum differunt mutuare ad vſuram, & mutuantem recipere vltra ſortem. Probatur, quia mutuare ad vſuram neceſſariò eſt mutuare ea intentione, vt aliquid ratione mutui per modum lucri habeatur vltra ſortem: vt patet ex diffinitione vſuræ. ſupra quæſt. 21. Sed mutuantem recipere vltra ſortem non eſt neceſſariò mutuantem habere intentionem recipiendi aliquid ratione mutui per modum lucri vltra ſortem: quia ſtat, quòd mutuans recipiendo a mutuatario aliquid vltra ſortem, nunquam intenderit illud tempore mutui: ſic quòd illud eum mouerit ad mutuandum. ſtat etiam, quòd tempore, quo recipit, non recipiat illud ratione mutui, quaſi precium mutui: ſed tantummodo vt donum liberale. ſtat etiã, quòd illud, quod recipit, nõ recipiat per modum lucri, ſed per modum rei aliàs ſibi debitæ: vtputa quia eſt ſolutio damni ex mutuo perpeſſi, vel alterius debiti aliunde contracti ex alio contractu, vel quaſi contractu, vel ex maleficio, vel quaſi ex maleficio.

Secunda concluſio. in nullo caſu eſt licitum mutuare ad vſuram citra diuinam diſpenſationem. Probatur, in nullo caſu eſt licitum facere actum lege diuina damnatum citra diuinam diſpenſationem: ſed mutuare ad vſuram eſt actus lege diuina damnatus, igitur. Maior probatur: quia ſiquis actus lege diuina eſt damnatus: tunc eum faciendo facit quis contra legem diuinam. hoc autem eſt illicitum: quia eſt peccatum iuxta diffinitionem peccati ab Amb. datam. eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. In nullo autem caſu licitum eſt facere illicitum, vel peccatum. Minor probatur. lex diuina Luc. 6. damnat intentionem recipiendi aliquid ratione mutui per modum lucri vltra ſortem. Modo mutuare ad vſuram includit prædictam intentionem: vt patuit in prima concluſione, & latius ibidem patuit. quæſt. 21. Si inſtes more quorundam iuriſtarum contra maiorem dicendo, quòd occiſio hominis eſt actus lege diuina damnatus, cum dicitur. Non occides: & tamen in multis caſibus eſt licitus actus, vt occiſio hominis malefici, vel homicidæ &c. Dicendum, ꝙ occiſio hominis non eſt actus lege diuina damnatus, cum dicitur. Non occides: niſi addantur aliquę determinationes ſubintellectæ in lege diuina. ſ. occiſio hominis innocentis: vel occiſio hominis etiam nocentis facta ſine ordine iudiciario, vel a non habente poteſtatem. & vt ſic eſt actus prohibitus lege diuina, & in nullo caſu licitus. Sicut accipere rem nõ eſt actus lege diuina damnatus: ſed oportet addere dicendo rē alienam, & inuito domino &c. Sed de illa inſtantia & eius ſolutione & alijs argumentis poſſibilibus fieri cõtra concluſionem & maiorem ſuæ probationis latius dictum eſt ſupra. q. 28. Secundò probatur illa concluſio: quia ſi eſſet in aliquo caſu licitum mutuare ad vſuram: maximè in caſibus tertiæ concluſionis ſequentis. ſed hoc nõ arguit aliquid: quia licèt in illis caſibus mutuanti liceat recipere aliquod incrementum vltra ſortem: tamen non recipit illud intendendo illud ratione mutui, vt precium eius & per modum lucri recipere, ſed alia ratione: vt patebit ibidem. igitur. Dicitur notanter in concluſione, citra diuinam diſpenſationem: quia ſi Deus diſpenſaret cum aliquo ſuper mutuo ad vſuram: concedendo ei licentiam exercendi vſuram (ſicut Deus poſſet) iam non eſſet ei illicitum. ſicut poſſet diſpenſare cum aliquo, quòd occiſio hominis innocẽtis non eſſet illicita.

Tertia concluſio, in multis caſibus licitum eſt mutuanti recipere vltra ſortem, probatur enumerando quattuordecim caſus, quorum duodecim primi compræhenduntur in his quattuor verſibus.

Feuda. fideiuſſor pro dote. ſtipendia cleri.
Venditio fructus, cui velles iure nocere.
Vendens ſub dubio precium poſt tempora ſoluens.
Pœna nec in fraudem legis commiſſoria gratis.
Dans ſocijs: pompa: plus ſorte: modis datur iſtis.

Attamen nõ in omnibus illis modis eſt vera mutuatio vt patebit. Primus igitur caſus eſt, quando eccleſia mutuat aliquid ſuo vaſallo: & pro illo mutuo pignorat eccleſiæ id, quod in feudum ab eadem habet. Tunc. n. eccleſia poteſt vltra ſortẽ mutuatã interim percipere fructus feudi, non cõputando eos in ſortẽ. Sed de hoc caſu, quomodo habeat veritatẽ, & an ẽt habeat locũ in laico recipiente a vaſallo ſuo feudũ in pignus, patuit ſupra q. 32. concluſione tertia. Secundus caſus eſt in fideiuſſore mutuante debitori, pro quo fideiuſſit. & de hoc poſſunt poni quinq; exempla. Primum eſt. ego ſum debitor Petri in centũ, & Paulus eſt fideiuſſor meus. adueniente termino ſolutionis ego non ſoluo debitum, & Paulus fideiuſſor cogitur ſoluere debitum, & quia Paulus non habet pecuniam. igitur cogitur eam mutuò accipere: & non inuenit aliquem, qui ſibi velit mutuare gratis: ſed tantum inuenit, qui ſibi ſub vſuris mutuet. itaq; accipit pecuniã mutuò ab vſurario dando quinq; de centum, & ſatisfacit Petro pro me hoc modo, Paulus cenſetur mihi mutuaſſe centum pro quanto eos meo nomine dat Petro, & illos centum poteſt a me exigere tanquam ſortem mihi mutuatam, & vltra illam ſortem etiam poteſt exigere a me illa quinq;, quæ compulſus fuit dare vſurario, Nam ego per meã negligentiã præſtiti Paulo occaſionẽ incurrendi illud dãnum quinque flor. quos coactus fuit dare vſurario. ideo dãnum illud dedi, & per conſequens refundere ſibi debeo, & ita Paulus quinq; exigere a me poterit. Dixi notanter, quòd Paulus non potuit habere centum, niſi eos acciperet ſub vſuris: quia ſi gratis, vel ſine talidãno potuiſſet habuiſſe, & non ſtuduiſſet ſic habere: ſed ex inertia ſua ſtatim ſub vſuris accepiſſet: non eſſet illud damnum datum fideiuſſori: ſed propria inertia acceptum. ideo debitor illud ſibi refundere non tenetur. Secundum exemplum. Si idem Paulus non recepiſſet centum ſub vſuris ab vſurario; ſed cum ipſam pecuniam habere non poterat, ipſe res proprias vendidit, vt haberet ſolutionem facere: & quia emptores habere non potuit, qui precium condignum darent, ideo compulſus fuit vendere: puta pro centũ flor. quæ tamen valebant centum & quinq;: tunc enim Paulus damnum perpeſſum, ſcilicet quinq; flor. poterit exigere a me vltra centum, quæ mihi mutuauit. Et hæc duo exempla fundantur in cap. peruenit. & in cap. conſtitutus, extra, de fideiuſ. Tertium exemplum eſt. ſi idem Paulus habuit illa centum: ſed iam vti eis volebat in mercantijs, in quibus veriſimiliter erat multum lucraturus, Hoc autem lucro cogetur carere propter hoc, ꝙ in termino ſolutionis cogitur pro me ſatisfacere: tunc enim poterit Paulus a me exigere vltra ſortem mutuatam, etiam tantum, quantum fuit illud lucrum

ceſſans,

ceſſans, ſeruatis conditionibus tactis in quæſt. 30. De hoc tertio exemplo, & de duobus præcedentibus etiam habitum eſt ſupra eadem quæſtione. & ibi require conditiones ſingulorum. Quartum exemplum, ſi Petrus, cui debeo centum, paſſus eſt ex mora meæ ſolutionis dannum in quinque. & Paulus ſoluendo tandem pro me ſoluit centum pro ſorte, & quinque pro intereſſe Petri: talis poterit a me vltra centum exigere etiã quinque. Quintum exemplum eſt trimembre, & eſt. Si ego debeo Petro centum, quæ ipſe mihi mutuauit ſub vſuris quinque flor. quos etiam pollicitus ſum ſibi ſoluere, & Paulus, qui eſt fideiuſſor meus, obligauit ſe ad ſoluendum: non ſolum ſortem, quam debeo Petro: ſed etiam mandato meo obligauit ſe nominatim ad vſuras prædictas ſoluendas creditori ſuper hoc præſtito iuramento, ſaltem quando fideiuſſor non potuit petere abſolutionem a iuramento: fideiuſſor poterit a me exigere ſolutionem tam ſortis mihi per eum mutuatæ, quàm etiam vſurarum pro me ſolutarum. Circa hoc tamen primum membrum ſunt opiniones: ſed de illis alibi. Similiter ſi idem Paulus non iuraſſet Petro illas vſuras ſoluere: ſed debitor iuraſſet fideiuſſori indemnitatem. Similiter & tertiò. Si Paulus neutrum iuraſſet: attamen aliàs propter pignora data, vel aliam cauſam debitori fuiſſet expediens vſuras pro eo ſolui per fideiuſſorem. Quare autem notanter dicatur in hoc quinto exemplo: ſi fideiuſſor obligauit ſe nominatim ad vſuras, & præſtito iuramento &c. alibi habet videri: quia multi ſunt caſus, in quibus fideiuſſor ſi vltra ſortem, pro qua fideiuſſiſſet, ſoluiſſet vſuras, non poſſet eas repetere a debitore: quamuis a creditore, ſed hoc ad tractatum reſtitutionis pertinet. Circa tamen hoc nota, quòd quartum & quintum exempla non ſunt ita propriè loquendo exempla de caſu, in quo mutuanti licet recipere vltra ſortem, ſicut tria prima: quia in quarto & quinto exemplis licet fideiuſſor ſoluendo pro debitore ſortem, qua tenetur creditori, dicatur mutuaſſe debitori: tamen non ſolum illud, quo ſoluit ſortem debitam, cenſetur ei mutuaſſe: ſed etiam cenſetur illud ei mutuaſſe, quod vltra ſortem debitam pro eo ſoluit. ita quòd aggregatum ex vtroque vocatur ſors mutuata debitori per fideiuſſorem. & ideo fideiuſſor non dicitur propriè recipere vltra ſortem mutuatam, ſed duntaxat ſortem mutuatam. Secus autem in tribus primis exemplis. Tertius caſus eſt in genero, qui cenſetur ſuo ſocero mutuare tantundem, quanta eſt dos ſibi a ſocero promiſſa: ſi ſocero exiſtente obligato ad ſoluendum ſtatim dotem genero, gener expectat ſocerum, & interim quo ſocer differt ſolutionem dotis, gener recipit fructus alicuius poſſeſſionis ſibi a ſocero pignoratæ, non computando illos in ſortem dotis. Nam tunc gener recipit vltra ſortem mutuatam a ſocero, ſed non ratione mutuationis, vel expectationis: ſed ratione intereſſe, & de hoc caſu latius habitum eſt in quæſtio. 35. Quartus caſus in clerico. Nam ſi laicus iniuſtè tenet aliquam poſſeſſionem. vide illum caſum latius ſupra quæſtion. 32. concluſione ſecunda; vbi etiam extenditur ad laicum reſpectu laici. Quintus caſus eſt in vendente fructus alicuius prædij, vel poſſeſſionis prouenturos per duos vel tres annos. Nam poſt illos annos recipit ſuum prædium, vel poſſeſſionem tanquam ſortem: & nihilominus vltra eandem interim percepit precium pro fructibus venditis. Attamen hic caſus non eſt exemplũ, vbi mutuans recipit vltra ſortem. Nam vendens fructus prædij prædicto modo non mutuat aliquid emptori: ſed cum emptore contrahit contractu venditionis fructuum, qui eſt diſtinctus a contractu mutui: quia illius fructus non vult ſibi reſtitui in numero, nec in ſpecie, vel genere, ſed vult rem alterius generis, ſcilicet precium pro eis tradi, poteſt etiam dici contrahere contractu locationis prædij cum eo, pro quanto transfert ius vtendi & fruendi fructibus prædii retento ſibi dominio, vel proprietate prædij: dummodo pecunia ſic tradenda non a principio ſimul: ſed per partes & annuatim vel annuo. Præterea etiam ſiue illo, ſiue alio contractu cũ eo contrahat: non tamen dicitur propriè vltra ſortem recipere: quia quamuis ſortem tandem rehabebit venditor fructuum, & cum hoc precium fructuum: non tamen eſt illud precium cẽſendum eſſe quid vltra ſortẽ: quia precium eſt loco fructuũ. fructus autem non ſunt cenſendi quid vltra ſortem: quia prædium virtualiter includit fructus. Nam cum quis emit prædiũ, inſpicit eius fertilitatem, ita ꝙ ſoluendo preciũ pro prædio: ẽt ſoluit precium ſm̃ eius virtualẽ continentiã fructuum futurorũ. Et ideo ille caſus nec eſt de hoc, vbi mutuans recipit vltra ſortẽ: nec vbi alter contrahens recipit vltra ſortem: ſed tñ ex quo aliqualiter videtur venditor recipere vltra ſortem, ſ. conſiderando ſortẽ formaliter & non ſm̃ ſuã virtualem continentiã. iõ connumeratur ille caſus alijs. Aliqui aliter explanãt illum quintũ caſum dicentes, ꝙ quintus caſus eſt: qñ quis emit fructus caſtri, vel villæ pro certo precio, & plus ſatis accipit de fructibus, quàm fuerit precium: ille inquam licitè recipit, & excuſatur ratione incertitudinis, & rõne illius excuſatur a reſtitutione illius pluris. Sed illa explanatio non videtur valere: quia quintus caſus, vt in verſu ſupra dictum eſt, eſt venditio non autem emptio: ſicut tamen illa explanatio ſonat. Secundò etiam deficit illa explanatio: quia quamuis verũ ſit, ꝙ fructus, quos talis emptor licitè percipiet, ſint maioris valoris quàm fuerit precium, ſi illi fructus ſimul acciperentur: non tamen ſunt maioris valoris, quando ſeorſum & particulatim per longa interualla temporum recipiuntur: quomodo nõ ſunt maioris valoris quàm precium: vtputa emptor dat centum flor. pro prouẽtibus alicuius prædij imperpetuum recipiendis, & recipit annuatim prouentus quinq; flo. tandem lapſis. 20. annis leuauit centum flo. & poſtea ſingulis annis nihilominus leuabit. v. flo. nunquam tamen illi centum ſic particulatim leuati æqualebunt. 100. flor. quos ſimul per modum precij tradidit: immo centum particulatim per viginti annos recepti: etiam ſi accipiantur cum annuis quinque flo. poſtea recipiendis tantum æquiualebunt precio, niſi conſeruarentur ſimul uſq; tũc. Præterea annui. v. flor. non ſunt quid vltra ſortem, ſed ſunt quid incluſum in ſorte: quia ſors empta eſt ius ꝑcipiendi annuos quinq; ideo ꝑcipiendo per quantũcunq; magnũ tẽpus v. flor. annuos ſemper non ꝑcipiet niſi fructũ ſortis: ſicut ille, qui de agro empto ꝑcipit imperpetuũ fructus, qui ſimul cõportati longè eſſent maioris valoris quàm fuerat preciũ. Præterea etiam & tertiò, ſi hæc explanatio loquatur de illo, qui fructus emit ſimul percipiendos: qui tamen percepti excedunt quantitatẽ ꝓcij, ad-

huc non eſt ad propoſitum: quia quamuis tūc recipiat meliorem mercem, quàm fuerit precium: non tamen dicitur vltra ſortem recipere: ſed vltra condignum: vnde nec licitè recipit, ſi ſcienter ſic emit: alio neſciente qui ſi ſciret non ſic venderet: tunc enim interuenit dolus & deceptio ex animo, nec retinere poteſt illud plus. Quid autem ſi ſine dolo ſic emit: latius dicentur hæc & alia in q. 58. Siue igitur primo modo, ſiue ſecundo modo explanetur quintus caſus: non eſt caſus, vbi mutuans recipit vltra ſortem: ſed nec etiam propriè loquendo, vbi vendens, vel emens recipit vltra ſortem: ſed tantum per quandam ſimilitudinem, vel apparentiam. Sextus caſus eſt, quando quis mutuat hoſti ſuo iniuſto: & recipit ab eo vltra ſortem, qui caſus plenè tractatus eſt ſupra. q. 42. Septimus caſus eſt, ſiquis frumenta, vel alias merces, quas habet, non eſt nunc venditurus: ſed reſeruaturus ad aliud tempus, in quo ſecundum curſum communem maius precium leuare poteſt: attamen ipſe illas proximo ſuo nunc petenti ſibi vendi motus pietate nunc vendit, eo quòd proximus indiget nunc eiſdem. Attamen vt ſe conſeruet indemnem vendit pro precio maiori, quàm nunc valeat: non tamen ita immoderato, quin veriſimiliter tempore ſolutionis merx ſit maius, vel tantundem valitura: licèt etiam quandoque minus, & expectet eum de ſolutione: iam cenſetur mutuaſſe proximo ſuo, ſcilicet emptori, eo quòd expectat precium, quod emptor ſibi iam deberet dare, ſicut & venditor iam ei tradidit mercem: & tamen ab emptore, qui eſt etiam ſuus mutuatarius, recipit vltra ſortem: pro quanto recipit ab eo vltra quantitatem precij nunc currentis, & hoc licitè facit, quia illud exiſtens vltra non recipit ratione mutui: ſeu quod idem eſt ratione dilationis precij: quia aliàs propoſuerat met non vendere, & per conſequens non recipere precium niſi in illo futuro tempore, & mallet potius, quòd alius non emeret nunc: ſed dimitteret mercem apud eum vſque ad illud futurum tempus, in quo propoſuerat vendere: quia tunc maius precium, vel ſaltem tantundem eſſet habiturus. quamuis etiam ſtaret, quòd minus eſſet habiturus: tūc enim ratione dubij excuſatur, ſi tempore ſolutionis res illa in effectu minus valebit, quàm ipſe determinauerat. Quod enim nunc vendit proximo, cum non eſſet venditurus: nunc eſt pietatis vt ſuccurrat eidem, qui nunc illa re indiget, quòd autem vēdit ſibi pro maiori, quàm nunc valeat, eſt cautelæ, vt propriæ prouideat indemnitati: quia ſi venderet pro precio nunc currenti, priuaretur illo lucro, quo plus valebit in tempore futuro deſtinato, & illo lucro non tenebatur carere propter proximi indigentiam, eo quòd indigentia non erat tanta, quòd teneretur ei mutuare cum præiudicio proprij lucri, & quòd ille caſus ſit licitus, fundatur in c. nauiganti. extra, de vſuris. Sed propriè loquendo ille caſus non eſt exemplum de hoc, quòd mutuans recipiat vltra ſortem mutuatam, quamuis ibi ſit vera mutuatio implicita: vt patuit. Nam quamuis venditione facta venditor cenſeatur mutuare emptori pro quanto expectat ei de ſolutione precij: quia expectare precium eſt mutuare: tamen non ſolum expectat ei de tanto, quantum eſt precium, pro quo res nunc currit: ſed etiam de toto precio, pro quo vendit ſibi mercem. & ideo recipiendo tantum precium non cenſetur recipere niſi ſortem mutuatam, & non quid vltra. ſed quia habet aliqualem ſpeciem quaſi mutuans recepit vltra ſortem. ideo connumeratur aliis caſibus: recipit enim vltra quàm merx nunc valeat: licet non vltra, quàm valitura eſt pro tempore deſtinato. Octauus caſus tangitur, cum dicitur: precium poſt tempora ſoluens. & eſt quando mutuatarius non ſoluit mutuatori in termino ſibi præfixo, & occaſione moræ & negligentiæ mutuator patitur intereſſe damni emergentis: vt quia cogitur alibi ſub vſuris accipere, vel res ſuas vilius diſtrahere, quàm dignum ſit: aut cogitur carere lucro, q̄d veriſimiliter habuiſſet, ſi ſors ſibi reſtituta fuiſſet. Nam tunc mutuator licitè exigit quid vltra ſortem pro refuſione illius intereſſe ſtantibus conditionibus dictis in. q. 50. Nonus caſus, quando quis mutuat alicui cum pacto, quòd ſi non ſoluat in termino præfixo ſortem, quòd vltra ſortem ſoluat aliquid nomine pœnæ. Et mutuans mallet, ꝙ mutuatarius ſolueret in termino præfixo, & euitaret pœnam, quàm quòd negligeret, & ipſe reciperet pœnam. Vnde apponit illam pęnam, vt eius metu mutuatarius faciat ſolutionem in termino præfixo. Nam tunc mutuans licitè recipit illam pœnam vltra ſortem ſaluis quibuſdam conditionibus. & de hoc caſu ſufficienter dictum eſt in q. 51. de triplici pœna. Decimus caſus, qui tangitur cum dicitur, lex commiſſoria eſt. Si ego vendo tibi fundum iuſto precio: ea tamen lege & conditione, vt quandocunque ſoluero tibi precium, quod mihi dediſti, fundus ad me reuertatur: tandem cum redemero fundū, tu rehabebis precium, & nihilominus vltra precium retinebis fructus fundi interea perceptos. Sed hic caſus non eſt exemplum, vbi mutuans recipit vltra ſortem, & declara ſicut in quinto caſu dixi. Nec etiam prędictus emens propriè vltra ſortem recipit, & hoc declara, vt in quinto caſu dictum eſt. Pręterea etiam illa clauſula ſic declarata coincidit cum quinto caſu, vel saltem ſub eo compræhendi poteſt, vel ad ipſum reduci. Ideo videretur poſſe dici, quòd lex commiſſoria reſpiceret caſum immediate præcedentem, ſcilicet quando a mutuante recipitur vltra ſortem aliquid nomine pęnæ, eo quòd mutuatarius commiſit propter negligentiam: & ſic meruit pœnam. Ideo in verſu nō videtur debere ſtare lex in nominatiuo, ſed legis, & conſtrui cum fraudē. & commiſſoria in nominatiuo debet poni & conſtrui cum pœna: vt ſit ſenſus, quādo recipitur aliquid ut pęna commiſſoria: quæ tamen non eſt excogitata in fraudem legis prohibentis vſuras. Decimus igitur caſus eſt, q̄n quis ſine vlla intentione lucri mutuat: & mutuatarius vltra ſortem dat aliquid mutuatori ex mera liberalitate: & mutuator etiam tali intentione recipit & non aliter: tunc nō peccat mutuator. Et de hoc caſu & eius conditionibus eſt habitum. q. 29. Vndecimus caſus tāgitur cum dicitur: dans ſociis, & eſt quando quis alteri tradit pecuniam non abdicando eam a ſe: ſed communicando ſibi eam per contractum ſocietatis: tunc enim dans participabit lucrum ex ea proueniens: & tamen finita ſocietate rehabebit capitale, etiam aliquando totaliter: prout latius patebit q. 43. & ſequentibus, ſed nec illud eſt exemplum ubi ultra ſortem mutuatam recipitur: quia ſors ſocialiter cōmunicata differt lōgè a ſorte mutuata: vt ibidem patebit. Duodecimus caſus tangitur cum dicitur, pompa, &c. eſt. Siquis concedat alicui pe-

cui pecuniam, non vt diſtrahat eam: ſed vt ea vtatur ad oſtentationem, vel pompam ſcilicet quatenus mutuatarius credatur diues, & per conſequens vt creditores ſui non dubitent de eo, vel vt per hoc acquirat diuitem vxorem, vel vt de putatis diuitijs habeat gloriam, vel huiuſmodi. tale citra peccatum vſuræ poteſt vltra illam pecuniam, cum ſibi reſtituitur, recipere pro illa pecunia ei conceſſa. Et dicitur notanter citra peccatum vſuræ: quia non oportet concedentem prædicto modo excuſare ab omni peccato. Nam ſicut ille, qui recipit ab eo pecuniam, & ea vtitur ad oſtentationem, vel pompam: peccat pro quanto intendit vanam gloriam aſſequi, vel pro quanto intendit fallere geſtiendo ſe diuitem illam pecuniam eſſe ſimpliciter ſuam, quod eſt mentiri in opere, quod aliàs dicitur ſimulatio. ſic etiã ille, qui ei ad talem vſum concedit, cooperatur peccato illius, & per conſequens peccat, ſed non peccato vſuræ: quia ipſum incrementum non recipit ratione mutui: ſed alia ratione. Nec oportet, quòd illa pecunia conceſſa ſit conſignata: nam ſiue ſit conſignata, ſiue numerata: ſi tantum ad oſtentationem ei concedatur, non erit vſura, ſi concedens aliquid inde recipiat. Sed ille caſus non eſt propriè exemplum de hoc, quòd mutuanti liceat recipere aliquid vltra ſortem: quia in hoc caſu concedens non dicitur mutuare, ſed locare: quia mutuare eſt concedere rem vſu conſumptibilem, ad vſum talem, qui eſt eius conſumptio. modò licet pecunia conceſſa ſit res vſu conſumptibilis, puta quando diſtrahitur: tamen non conceſſit eam ei ad illum vſum: ſed ad oſtentationem, vt eam, ſcilicet manibus ſuis contrectet, vel in tabula ſuæ apothecæ teneat: hoc autem eſt ei eam locare: quia eſt rem quo ad vſum, qui non eſt rei conſumptio, transferre in alium retento ſibi dominio, & proprietate: ſicut ſi quis vaſa argentea, vel aurea alteri concedat, vt inde bibat: non autem vt ea permutet, vel vendat: licitè recipit de hoc eorum vſu precium. Vnde ſicut pro primario vſu pecuniæ, qui eſt eius diſtractio, nihil licet recipere: ſed bene pro ſecundario vſu, ad quem de per ſe non eſt ordinata, licet quid recipere: ſic econtra pro primario vſu vaſorum, qui eſt ex eis bibere, vel comedere, licitè recipere: non autem pro ſecundario vſu, qui eſſet eis uti ad commutationes: quia tunc concederentur ad vſum, qui eſt eorum conſumptio: & ſic eſſent res mutuatæ.

Circa igitur hos. 12. caſus patet, quòd aut in eis non eſt vera mutuatio in recipiente vltra ſortem: vt in verſ. 11. & 12. Aut ſi eſt vera mutuatio, ſicut eſt in alijs, tunc aut recipit illud vt donum: vt in decimo, aut ſi non vt donum: tunc recipit illud non ratione mutui impenſi, ſed vt ſibi aliàs debitum: vtputa eſt ſibi debitum, vel ratione alterius contractus præcedentis, ſcilicet conceſſionis feudalis, vt in primo caſu. aut ratione damni emergentis ex mutuo, vel lucri ceſſantis ex eodem, vt in ſecundo, tertio, & octauo caſu, & etiam in nono: quia quod licitè nomine pœnæ recipitur, reducitur ad id, quod recipitur, pro intereſſe, eo quòd pœnale eſt. & per conſequens damnoſum carere ſorte. ideo in refuſionem illius damni pœna recipitur. aut eſt ſibi debitum ratione maleficij, quo mutuatarius mutuantem damnificauit iniuſtè: & ſibi aliter ſatisfieri non poteſt, vt in ſexto. Aut eſt ſibi debitum: quia eſt fructus proueniens de re ſua propria iniuſtè ab aliquo occupata: vt in quarto. Et ſic inductiuè patet, quòd in nullo illorum caſuum mutuans recipit ratione mutui aliquid ſibi indebitum vltra ſortem. & idem eodem modo etiã in ſequentibus patebit. Tertiuſdecimus caſus eſt, ſi quis occaſione mutuandi cogitur ſubire laborem: & ita vltra ſortem mutuatam recipit aliquid a mutuatario, non pro re mutuata, uel conceſſione illius rei: ſed pro labore, quem habuit in numerando pecuniã, quam ſibi mutuare uolebat: utputa: quia centum millia librarum in minuta moneta mutuare habet, quæ numeratio utique eſt laborioſa. Pro illo itaque labore, quem per ſe, uel famulum ſuum impendit mutuatario, exigit aliquid tanquam precium ſuarum operarum. Similiter ſi mutuans cogeretur rem mutuandam ut pecuniam, blada uel uina in alio loco afferre & præſentare mutuatario, poſſet pro illo itinere, uel apportatione aliquid recipere. Nam mutuatarius etiam teneretur quid dare ei, qui illa non mutuaret ſibi: ſed tantum afferret, uel numeraret. Caueat tamen mutuans a ſpecie mali, quamuis in ueritate pro operis numerationis, uel apportationis duntaxat quid reciperet, ne uideatur pro mutuo recipere: ſicut talis ſuſpicio & præſumptio accidere poſſet: maximè contra eum, ſi aliàs conſueuiſſet ad uſuras publicè mutuare, uel eaſdem mutuando palliare. Similiter accidere poſſet, ſi non notabiliter laborioſa eſſet numeratio uel apportatio: tunc enim a peccato propriæ infamationis, aut ſcãdali non excuſaretur, quamuis a peccato uſuræ multo magis caueat, ne ſe dicat pro operis ſuis recipere, cum in ueritate pro mutuo recipiat: iam enim mentiretur iniquitas ſibi. Quartuſdecimus caſus eſt. ſi quis mutuat, & ultra hoc ſuſcipit etiam in ſe periculum rei mutuatæ, quod periculum tamen aliàs ſpectaret de iure ad mutuatarium, & ita recipiat quid ultra ſortem ratione illius ſuſceptionis periculi: non autem ratione mutui impenſi. Et ille caſus ſufficienter eſt habitus cum ſuis circunſtantijs quæſt. 39. Circa illum caſum poteſt etiam poni exemplum in fideiuſſore, pro quanto fideiuſſor etiam eſt mutuans debitori, pro quo fideiubet, quando obligat ſe pro eo deficiente ſolutiorum aſſecurando de hoc creditorem. Et ſi quid exigit a debitore pro illa ſecuritate, quam pro eo dat: iam ab eo exigit aliquid ultra ſortem ſibi mutuandam eidem, ſed non exigit pro mutuo ſibi impenſo, uel impendendo: ſed pro hoc quòd pro eo ſecuritatem præſtitit ſubiens periculum. Vel ponatur exemplum ſic, & redit in idem. tu ſuſcipis pecuniam mutuò ab aliquo qua indiges: & ego ſatiſdo pro te, ideſt, promitto illi indemnitatem, quòd te illi non ſatisfaciente ego ei ſatiſfaciam, de quo facio ei ſcripturam ſecuritatis prædictæ cum hoc pacto, quòd de hac mea ſecuritate quam pro te facio: tenearis mihi dare duos flor. pro centum. Attamen hic caſus non eſt indiſtinctè licitus. ideo notanda ſunt ſuper hoc ea quæ dicta ſunt ſupra, quæſtion. 40.

Quarta concluſio. non in omni caſu, in quo licet mutuanti recipere ultra ſortem: licet etiam ei paciſci cum mutuatario ſuper tali incremento recipiendo. probatur: nam fallit in undecimo caſu, ubi mutuanti licitum eſt aliquid per modum doni recipere a mutuatario: & tamen non liceret ſibi paciſci cũ eo ſuper illo

quia iam ex mutuo vellet mutuatarium ſibi eſſe, non tantum naturaliter: ſed etiam ciuiliter obligatum ad aliquid donandum. Modo illa ciuilis obligatio eſt quid æſtimabile preciu & ſibi indebitum. igitur &c. Secundò quia datu, quòd in alijs caſibus liceat quantum eſt de per ſe mutuanti paciſci mudo prædicto: tamen de per accidens ſæpe hoc poſſet ſibi fieri illicitum, ſcilicet ratione infamationis, vel ſcandali inde emergentis, vtputa quando illud paciſci haberet ſpeciem mali inducentem præſumptionem cuntra mutuantem de vſuraria prauitate, vt ſatis de illis præſumptionibus patuit, q. 30. & 31. multis ſequentibus. Etſi arguatur. Siquis haberet mercem, cuius iuſti precij latitudo eſſet. 20. & 21. & etiam. 24. & vẽderet eam vni pro. 20. ad promptam pecuniam & alteri ad credentiam pro. 22. tale iam mutuaret in hoc, quòd ſecundo emptori differret ſolutiunem precij: & tales vltra ſortem ſcilicet. 20. pro quibus vendidiſſet ei ſi non ei credidiſſet ad terminũ: accipit duos, & ſtat quòd nullum intereſſe patitur ex dilatione, ratioue cuius valeat accipere vltra. 20. & tamen licitè hæc accipit: quia non accipit niſi iuſtum precium. igitur in aliquo caſu eſt vſura licita. Dicendum, quòd ſi talis accipit duos vltra. 20. ratione mercis præciſè, quæ valet tantundem, nun peccat: quia non ratione dilationis eos accipit, nec accipit eos vltra ſurtem mercis, nec ſors mutuata vel dilata eſt ſolum. 20. ſed eſt. 22. Si autem acciperet duos vltra. 20. ratione dilatiunis, & ſic ratione mutui: tunc peccat peccatu vſuræ: quia etſi illi duo ſint receptibiles etiam iuſtè per eum: nun tamen per illam viam & illo reſpectu. & ſic iniuſtè accipit illud, quod ſine illa via & reſpectu iuſtè poſſit alia via recipere & alio reſpectu, ſicut celebrans poteſt decem accipere vt ſtipendium, vel donum. & tamen etiam vnum obolum non poſſet accipere vt precium.

QVAESTIO XLVII.

Vtrum Petere atque recipere mutuum ſub vſuris ſit ſemper licitum, vel ſemper illicitum. Solutiu quæſtionis ſtat in tribus conclnſiunibus, & trium argumentorum ſulutiunibus.

Prima conclusiu. concurrentibus tribus conditiunibus licitum eſt petere mutuum ſub vſuris. Prima, quod petens iuſta neceſſitate ducatur & honeſta indigentia indigeat mutuu, & ſic uportet quòd ſit debita cauſa in petente. & per neceſſitatem iſtam nun intelligitur ſulum neceſſitas extrema, vel abſuluta neceſſitas: ſed etiam neceſſitas congruentis & decentis vtilitatis, quomodo etiam illud mutuum dicitur neceſſarium homini, quo indiget ad hoc, vt exerceat negocia ſua, quurum exercitio indiget: vt decenter viuat, ſic quòd niſi illa exerceret, non poſſet competenter habere ſtatum & victum. Et per contrarium illud mutuum nun dicitur neceſſarium homini, quo non indiget niſi ad aggregandum ſuperfluas diuitias, vel ad pompas, ludos, & huiuſmodi. Secunda conditiu, quòd in petendo mutuum ſub vſuris ſua petitio (quæ vtique eſt quædam volitio & deſiderium) non cadat ſuper vtrumque, ſcilicet ſuper dationem mutui, & ſuper volitionem, & intentionem vſuræ recipiendæ per mutuatorem ſic ſcilicet, quòd petat, quòd alius ſibi mutuet, & etiam quòd ille alius ab eo velit vſuras recipere: immo petitio tantum debet cadere ſuper dationem mutui: hanc enim dationem mutui ſibi fiendam licitum eſt deſiderare, non autem ei eſt licitum deſiderare vulitionem vſuræ in mutuatore. Tertia conditio, quòd non ſolum petitiu eius nun debet cadere ſuper ſecundum: ſed etiam non debet ſe offerre ad ſuſtinendum illud ſecundum, ſcilicet ad ſuſtinendum exactiunem & receptionem vſuræ, ſeu (quod idem eſt) non debet inter petendum mutuum ſe ufferre ad dandum vſuras: & hoc ſi illa oblatio dationis vſurarum nata eſt petitum occaſionare ad mutuandum ſub vſuris, qui aliàs non fuiſſet lapſurus in illam corruptam mutuatiunem: ſed aut omninu nun mutuaſſet, aut ſaltem gratis mutuaſſet. & hoc ſi illam aptitudinem occaſionandi petens mutuum ſcit, vel ſcire debet de illa oblatiune. Probatur igitur concluſiu ſic: quia ſi ſtantibus illis conditionibus nõ eſſet ei licitum petere mutuum ſub vſuris: maximè quia peccaret altero illurum duorum peccatorum, ſcilicet aut quia vellet peccatum proximi, eo quòd deſideraret mutuum ſub vſuris ſibi impendi, quod eſt peccatum: aut quia ſcandalizaret proximum, ideſt, occaſiunaret eum ad ruinam peccati, eo quòd ſe offerret daturum ſibi lucrum vſurarium, quod eſt allicere ad peccatum corruptæ mutuationis. Sed neutrum illorum hic habet locum. nun primum: quia illud excluditur per ſecundam conditiunem, qua ſtante non deſiderat niſi accipere mutuum, & alium illud ſibi dare, quod vtique eſt licitum: tam actiuè, quàm paſſiuè captum: & nun deſiderat, quòd mutuans intendat vſuras ab eo recipere: ſed tantum vult ſibi vſuras dare. dare autem vſuras nun eſt illicitum, quamuis recipere ſit illicitum: ſicut inuaſum dare raptori res ſuas nun eſt illicitum, quamquam raptori ſit illicitum eas accipere. Nec ſecundum habet locum: quia excluditur per tertiam conditionem: hac. n. ſtante petens non offert ſe etiam ad dandum vſuras, nec dato ublata eſt ſcandalum. Secundò probatur ſic. minus licèt petere, vel exigere iuramentum per idola fiendum a proximo, quàm liceat petere mutuum ſub vſuris a proximo: quia quamuis tam mutuans ſub vſuris peccet murtaliter, quàm etiam iurans per idola: tamen quia iurans per idula veneratur idola. venerari autẽ idola eſt maius peccatum, quàm mutuare ſub vſuris: quia eſt peccatum in Deum immediate: aliud autem immediate in proximũ tantum. ideo grauius mortale eſt iurare per idola, quàm mutuare ſub vſuris. Et tamen ſi prædictæ tres conditiunes ſuu modu ſeruentur in petente iuramentum per idula licitum erit petere ipſum. Nam ſi fideles ineant pru bonu reipub. chriſtianorum fœdus cum infidelibus, ſicut fecit Iudas Machabeus cum Rumanis: & vt eo firmius ſeruetur fœdus exigant ab eis iuramentum: & cum ſciant eos non ſine idulis eſſe iuraturos, offerant inter petendum iuramentum ſe recepturos, nun habentes complacentiam de infidelium iuratione per idola: ſed tantum cõſentientes in receptionem iuramenti, nun quidem vt taliter facti vel fiendi per eos: immu deteſtantes præſtationem iuramenti taliter facti, quamuis placeat ipſa iuratio in ſe. Inſuper etiam ſciant fideles, quòd ſua oblatione recipiendi tale iuramentum non præſtabunt

vllam

vllam occaſionem infidelibus ad iuramentum taliter fiendum, eo ꝙ infideles ſua malitia præconceperunt ſe non aliter iuraturos: In hoc inquam caſu non peccabūt fideles exemplo Iudę machabei & aliorum ſanctorum principum. Igitur etiamſi prædictæ tres conditiones ſeruentur in petente mutuum ſub vſuris: non peccabit petens. tenet conſequentia per locum a minori &c.

Secunda concluſio. Quæcunque harum conditionum defecerit non erit licitum petere mutuum ſub vſuris. Probatur. Nam ſi prima deſit, peccabit petens. vtputa. Petens non ſolum non indiget niſi ad peccata perpetranda. vtputa ad ludos, commeſationes crapuloſas, ad ſcortandum, ſed etiam non indiget niſi ad aggregandum diuitias, quibus non indiget pro decentia ſtatus ſui. probatur. Quia dató quòd aliæ duæ conditiones adeſſent: vtputa, ſua petitio non caderet ſuper vtrumque: ſed tantum ſuper primo, & ſolum offerret ſe ad ſuſtinendum ſecundum. & etiam illa oblatio non eſſet ex ſe, vel ſuppoſita infirmitate alterius ſcilicet petiti nata occaſionare petitum ad lapſum in corruptam mutuationem, immo petitus prius habitu vel actu proponebat: non niſi ſub vſuris mutuare petentibus, vel ſaltem ſi non prius propoſuerat: attamen nunc non ex infirmitate: ſed ex propria malitia ſumit occaſionem corruptæ mutuationis. Si inquam hæ conditiones adeſſent: tamen cum non habeat iuſtam cauſam petendi, & tamen petit, proponit proximo materiam, de qua proximus ſumit occaſionem peccati. Modo non ſolū peccat ille, qui dat alij occaſionem peccādi: ſed & qui proponit alteri materiá, vnde ille alter ſumit ſibi ipſi materiá, de qua proximus occaſionē peccandi: ſi proponens illam materiam ſcienter & abſque iuſta cauſa & neceſſitate proponat eandem ſciens, vel probabiliter coijciens, vel conijcere, aut probabiliter formidare debens, quòd alius inde ſumet occaſionem: quamquam illud ſumere proueniret ex malitia & mala diſpoſitione habituali eius. Hoc aſſumptum probatur exemplariter. Nam ſi mulier credit aliquem ex malitia habitus & non præciſè ex infirmitate diſpoſitum ad concupiſcendum eam ſi ſe ei præſentet: & nihilominus illa credulitate ſtante præſentet ſe ei non habens iuſtam cauſam & neceſſitatem illuc eundi, peccabit: quia non fideliter agit cum proximo contra illud. Vnicuique mandauit Deus de proximo ſuo. Eccl. 18. Secundum rectam rationem deberet velle, quòd ſibi ab illo altero non proponeretur talis materia, a qua propoſitione alius optimè poſſet ſuperſedere, cum nullam iuſtam cauſam, vel neceſſitatem haberet ea proponendi. Similiter ſi ſola ſecunda conditio deſit, peccabit: & hoc mortaliter: quia quicunque vult & deſiderat peccatum mortale in ſe vel in proximo peccat mortaliter. Modo ſi ſecunda conditio deſit, etiam aliis cōcurrentibus petens vult & deſiderat peccatum mortale proximi: quia vult non tantum mutuationem actiuam proximi ſibi fieri: ſed etiam vult, ꝙ proximus intendat recipere ab eo vſuras, quod intendere & recipere vtique eſt mortale. igitur. Similiter ſi ſola tertiá deſit, peccabit petens, & hoc mortaliter. Nam quicunque dat occaſionem proximo peccandi mortaliter, peccat mortaliter. Modo ſi tertia conditio deſit: petens dat occaſionem proximo peccandi mortaliter: ita ꝙ nō præciſè proximus eam accipit: quia dato quòd illa oblatio ſe ſola non eſſet nata occaſionare ruinam in proximo: tamen ſuppoſita infirmitate proximi nata eſt eum occaſionare ad ruinam. immo tertia conditio non poteſt deeſſe, quinetiam ſecunda, etſi non verè: tamen interpretatiuè deſit: quia ſi petens ſcandalizat proximum: tunc ex quo ſuus actus eſt occaſio data alteri ad peccatum. ideo ſicut vult ſuum actum: ita etiam Deus interpretabitur eum velle conſequens ex eo, ſcilicet intentionem & volitionem corruptam in proximo.

Tertia concluſio. Petere mutuum abſolute, ideſt, non petendo recipi a ſe vſuras: & etiam non offerendo ſe inter petendum ad ſoluendum vſuras, non eſt illicitum, ſi petens audita reſponſione petiti dicentis non velle niſi ſub vſuris mutuare, offerat ſe ad ſoluendum vſuras, & hoc ſtantibus ſolum primis duabus conditionibus: quia tunc non placet intentio corrupta petiti: ſed tantum placet ſibi, ſeu vult ſuſtinere iniuſtam exactionem. Velle autem iniuſtam exactionem ſuſtinere a proximo, non eſt iniuſtum ſeu peccatum: ſicut tamen eſt peccatum velle, quòd proximus agat ſecum iniuſtè: quia tunc etiam conſentit iniuſtum facienti: & ſic non ſolum patitur iniuſtum, ſed etiam coagit. Vnde grauiter peccat, qui dicit proximo: occide me, vel percute me: incitans, vel etiam deſiderans vt proximus eum percutiat, vel occidat: quia vult peccatum proximi. nec etiam prædictus talis petens peccat peccato ſcādali, faciendo eum labi in peccatum mutuationis vſurariæ: quia petitus prælapſus fuit in illud, antequam petens ſe offerret ad ſoluendum vſuras. Nec oportet dicere tertiam requiri: quia taliter formatur caſus, quòd petens non obtulerit ſe ad ſoluendum vſuras oblatione præcedente lapſum petiti. Si antē altera illarum deeſſet: tunc etiam abſolutè petens peccaret: poſtea quando ad reſponſum petiti offerret ſe ad ſoluendum vſuras. Nam ſi nullam cauſam iuſtam habet: tunc ſuperſedere poteſt tam a receptione mutui, quàm ab illa oblatione, qua ſe offert ad illud, quo mediante actus interior proximi damnatus complebitur & conſumabitur per actum exteriorem. Nam vtique grauius ſæpe peccat proximus quando malam intentionem, vel exactionem ad effectum deducit: quàm quando in ſola intentione, vel exactione ſiſtit. Similiter ſi ſecunda deſit: vtputa petens inter offerendum vult, ꝙ petitus accipiat ab eo vſuras. ſicut ſi inuaſus velit: non ſolum dare res ſuas inuaſori: ſed etiam vult, quòd inuaſor eas per modum raptoris accipiat. Poſſet etiam illa concluſio probari ſecundò a ſimili de abſolutè petente iuramentum ab eo, qui non eſt iuraturus: niſi per idola, ſi recipiat ab eo tale iuramentum: talia enim non peccabit ſeruatis prædictis conditionibus. Sic enim egit 1. Machab. 8. Iudas machabeus, nec improbatur. Sic Geneſ. 31. Iacob a Laban ſocero ſuo iuramentum recepit pro bono publico ſuæ poſteritatis. Sic forte egerunt ſancti reges Iuda, quando tributarias habuerunt nationes gentium. Non apparet differentia: niſi quòd petere mutuum prædicto modo eſt licitum: etiam ſi illa iuſta cauſa ſit priuata neceſſitas, vel priuata vtilitas etiam temporalis: ſed quando iuramentum prædicto modo petitur, requiritur, quòd fiat in caſu communis neceſſitatis, vel communis vtilitatis: puta reipublicæ, & hoc

ſpiritualis uel temporalis ordinatæ in ſpiritualem, & hoc ſi ſequamur opinionem Alexã. de Ales in 3. parte ſummæ q.30. membro. 2. arti.6. vtrum tameo hoc in tali receptione iuramenti ſit neceſſariũ uel noo, immo ſufficiat, ꝙ ſit neceſſitas etiam priuata, puta unius hominis fidelis indigentis iuramento alicuius infidelis ô pro nunc diffinio. Et hic modus reſpõdẽdi ad quæſtionem uidetur melior, quàm modus dicendi ſancti Tho. & Petri de Palu. Nam Tho. reſpondẽdo facit tria dicta. Primò ꝙ non licet inducere aliquem ad mutuandum ſub uſura. Secundò ꝙ licet ab eo qui paratus eſt facere, & qui exercet uſuras, mutuò accipere propter aliquod bonum, ut eſt ſubuentio ſuę neceſſitatis, uel alterius. Tertiò, ꝙ hac neceſſitate ceſſante cum petitur mutuum ſub uſuris ad ludẽdum, uel ſcortandũ, uel huiuſmodi, tunc ſecundùm eum eſt mortale peccatum. Contra enim illum modum dicendi arguitur quò ad tertium. Namquamuis illud uerum ſit, tamen non eſt ſingulariter uerum in petente mutuum ſub uſuris: quia idem eſſet uerum, quando quis abſolutè peteret mutuum ad ludendum vel ſcortandum, nam tunc peccaret ratione damnati finis. Vnde ut hoc dictum aliquid ſingulare addat de petente mutuum ſub vſuris vltra eum, qui abſolutè peteret, oporteret prætermittere circunſtantiam finis damnati. vt puta dicendo. Si quis nulla iuſta neceſſitate ductus petat mutuum ſub vſuris, vt puta ſolum vt habeat. Præterea ſecundum eius dictum non eſt verum, niſi addatur, ꝙ accipiens inter accipiendum non conſentiat in corruptam intentionem mutuantis: ſed tantum in ſolutionem vſuræ, quæ ſolutio non eſt malum: ſed eſt ſuſtinentia mali. Item idem dictum nihil dicit de habente iuſtam cauſam & citra inductionem petente mutuum ſub vſuris: ſed tantum de accipiente mutuum ſub vſuris. Modò dubitabilius eſt de petente, quàm accipiente: quia cum dicit quis, peto a te mutuum ſub vſuris, denotatur, quaſi petens deſideret vtrumque, ſcilicet dationem mutui & exactionem vſuræ, quaſi vtrumque ſibi placeat, quorum tamẽ ſecundum eſt peccatum mortale: ſed non ſic hoc denotatur, cum dicitur quis accipere ſub vſuris. Secundus modus dicendi eſt Pet. de Palu. qui primò dicit, ꝙ accipiens ſub vſura abſque iuſta neceſſitate peccat. & probatur: quia non ſolum peccat, qui dat alij occaſionem peccandi: ſed etiam qui ſcienter & abſque iuſta cauſa & neceſſitate proponit alteri materiam: vnde ſumet occaſionem peccandi: maximè quando credit eum diſpoſitum ad tale peccatum. Exemplum vt ſupra de muliere dictum eſt. modo ſic eſt hic. In hoc inquam dicto nihil dicit de petente: ſed tantum de accipiente. & ſic uidetur concluſio diminuta. Attamen excuſari poteſt: quia ſi in accipiente eſt hoc illicitum, multo magis in petente. Sed in alio deficit idem dictum: quia probatio eius non poteſt applicari accipienti, de quo ſonat, ſed petenti. Nam accipiens mutuum ſub vſuris etiam ſine iuſta cauſa: non dicitur proponere alteri materiam, vnde alius ſumat occaſionem peccandi. recipiendo enim mutuum non proponit talem materiam: ſed potius recipit ab eo id, circa quod alius ſumit occaſionem peccati: ſed petendo proponeret talem materiam: ſed accipiẽdo tantum cooperatur ei ad actus interioris damnati conſumationem: licet non ipſum interiorem occaſionauerit. Secundò dicit idem, ꝙ ductus iuſta neceſſitate ſi petat mutuum cum determinatione vſurę peccat. Probatur ſic: quia nemo abſque peccato poteſt ab aliquo petere aliquid, quem ſcit non poſſe illud dare abſque peccato, uel non velle: ſed vſurarius non poteſt dare mutuum cum pacto rei ſupercreſcentis ſine peccato ſic petere. hæc ille. Verum eſt hoc eius dictum ſi petitio cadit ſuper vtrumque, vt dixi. & hoc modo ratio procedit: ſed non eſt tunc neceſſariò verum, quando cadit tantum ſuper primo. & ſic ipſe petens tantum ſe offert ad ſuſtinendum ſecundum. Nam tunc ſtat, ꝙ non peccet, ſi ſcilicet illa oblatio non ſit nata occaſionare petitum, & ipſe hoc probabiliter conijciat. Nec vt ſic ratio iſta poteſt procedere: quia tunc nihil petit petens niſi ꝙ alius ſine peccato poteſt dare: quia tunc tantum petit mutuum. & hoc poteſt alius facere ſine peccato: nam ꝙ petens adijcit de ſuſtinendo exactionem vſuræ, non adijcit petendo, ꝙ faciat, uel permittat eum id ſuſtinere. Tertiò dicit, ꝙ ab illo peccato, de quo ſecundum dictum ſonuit, excuſantur illi, qui ſic petunt ex ignorantia uel inaduertentia, ſi loquatur de petente vtrumque, tunc peccant, ex quo deſyderãt peccatum proximi, quamuis inaduertentia alleuiet peccatum, non tamen a tuto tollit, ſi autem de petente tantum primum non neceſſariò indigent excuſationem. Quartò dicit. quòd etiam excuſantur illi, qui petendo firmiter tenent, quòd alias ſine pacto ſupercreſcentis uſurę mutuum non traderent, ſi loquatur de petente vtrumque, non eſt verum: quia quantumcunque ſcirent petitum non traditurum niſi ſub vſuris, non liceret eis petere vtrumque. ſi autem loquatur de petente tantùm primum, tunc etiam ſi probabiliter conijciat, quòd ſine vſuris non eſſet mutuaturus, non peccaret offerendo ſe, ſi probabiliter cum hoc conijciat per illam oblationem non occaſionaturum eum. Quintò dicit, quòd ſi petat quis mutuum abſolutè, & alius nõ niſi cum vſura vult dare, puto quòd tunc accipiens mutuum ſub vſura non peccat. Probatur: quia qui patitur iniuſtum non peccat &c. ut ſupra. Hoc quidem dictum verum eſt: dummodo accipiendo non conſentiat in ipſam corruptam dationem, uel intẽtionem mutuantis.

Contra primam concluſionem primò arguitur. Etiã ſtantibus tribus primis conditionibus nõ erit licitum petere mutuum ſub vſuris. Probatur, quia offerendo ſe ad ſuſtinendum exactionem vſurę, ſeu ad ſoluendum vſuras, offert ſe ad peccandum. igitur petitio cum tali oblatione eſt peccatum. Antecedens probatur: quia exigere, ſeu recipere vſuras eſt peccatum: igitur etiam dare eas eſt peccatum. Conſequentia probatur, qui dando, uel offerendo ſe ad dandum vſuras, cooperatur & iuuat alium ad peccatum, non enim poſſet alius recipere, niſi ille daret. Et confirmatur: quia ſi unum relatiuorum eſt peccatum; etiam alterum. dare autem vſuras eſt relatiuum ad accipere eas. igitur. Dicendum ad probationem primæ conſequentię, quòd dando non iuuat recipientem ad peccatum, nec communicat ſecũ in crimine. Nam alius poteſt ſuum peccatum committere ſolo actu interiori, & ad illum non requiritur oblatio illius ad ſoluendum ei vſuras. Et ſi arguas, quòd ſaltem exteriorem actum cum interiori non poteſt committere niſi ſoluente illo, uerum eſt. ſed non ſequitur. igitur iuuat eum ad peccatum. Et inſtantia patet in ſimili

mili io inuaſo a latrone, cui dat res ſuas. & in percuſſo, quem percutere non poteſt alius, niſi percutiatur, & tamen percuti non eſt iuuare percutientem ad actum exteriorem. Et de hoc vide ſupra. q. 22. poſt 13. concluſio nem io argumento primo.

Secundò arguitur & hoc contra ſecundam concluſionem. Si prima coocitio deſit & alię adſint, non peccabit petens mutuum ſub vſuris: igitur concluſio falſa. Antecedēs probatur: quia ſi peccaret: maximè propter rationem ibidem tactam. ſed hoc non: quia ſi concluderetur, ſequeretur, ꝙ peccatum eſſet non abſtinere ab actu, de quo quis ſcandalizatur ſcandalo accepto & non ſibi dato. Conſequens eſt contra doctrinam Chriſti docentis non eſſa curanda talia ſcandala, quando enim diſcipuli dixerūt Mat. 15. Scis, quia phariſei audito hoc verbo ſcandalizati ſunt. reſpondit eis Ie. *Sinite eos: ceci ſunt & duces cecorum.* q. d. non debetis curare talia ſcandala, quando ſcilicet quis ex actu alterius in ſe bono & uirtuoſo per propriam malitiam labitur in peccatum. Sequela probatur: quia ſi adſunt aliæ duæ conditiones, tunc non peccaret petens, niſi pro quanto non abſtinet a propoſitione petitionis, quæ in ſe non eſt nata occaſionare: ſed alius ex ſola propria malitia accipit occaſionem, & ſic peccaret: quia non abſtineret a ſcandalo non dato: ſed per alium ex propria malitia acceptum. Dicendum, quòd etiam a ſcandalo accepto tenetur quis abſtinere, quando ille actus, de quo alius accipit ſcandalum, non eſt ei neceſſarius, uel utilis, vel expediens, ita ꝙ non habet iuſtam cauſam inducentem eum ad agendum. ſicut ſatis declarat exemplum de muliere ibidem poſitum.

Tertiò arguitur contra tertiam concluſionem. Si abſolutè petens mutuum: audito ꝙ mutuator nō niſi ſub vſuris vult mutuare, offerat ſe ad accipiendum, & etiā accipiat ſub vſuris: peccaret, cum non habeat neceſſitatem vel iuſtam utilitatem inducentem eum ad recipiendum tale mutuum, maximè ideo: quia, ut dictum eſt in eadem concluſione, offert ſe ad id, & agit id, quo mediante actus interior damnatus complebitur & conſumabitur per actum exteriorem. ſed ſi hoc argueret aliquid, tunc eadem ratione is, qui iuſtam cauſam haberet mutuum accipiendi: peccaret recipiendo etiam ab eo, qui prius paratus erat non niſi ſub vſuris mutuare. Probatur ſequela: quia ex quo reciperet ab illo, ageret id, quo mediante actus interior vſurarum conſumaretur per exteriorem, & ſine illo non conſumaretur. Et confirmatur, ꝙ uterque peccat: quia uterque iuuat ad exercendum actum exteriorem damnatum, qui cum interiori eſt grauius peccatum, quàm ſolus interior. Dicendum ad primum, ꝙ non eſt par ratio: quia ex quo non habens iuſtam cauſam offert ſe ad recipiēdum ſub vſuris, & agit actum, ex quo mutuator ſumit occaſionem agendi actum exteriorem damnatum (licet interiorem prius ante oblationem egerit) ideo ſe taliter offerens non abſtinet a ſcandalo accepto, cum non habeat iuſtam cauſam illum actum agendi, ex quo alius accipit illud ſcandalum, & ita non exculatur. Sed habens iuſtam cauſam petendi mutuum, & ſe offerendi ad ſolutionem vſuræ, & ſic recipiens licet non abſtineat ab actu, de quo alius accipit ſcandalum, ſcilicet occaſionem exercendi actum exteriorem damnatum, tamen non tenebatur ab illo ſuo actu abſtinere, eo quòd ſuberat ei iuſta cauſa & utilitas ſuadens. Ad cōfirmationem dicendum, quòd qui iuſta cauſa ductus petit, & ſe offert vſuras ſoluere vſurario, non debet dici iuuare eum ad actus damnati exterioris executionem: & ſi probaretur: quia non poſſet vſurarius exercere actum exteriorem, ſcilicet vſurariam mutuationem, niſi eſſet, qui reciperet mutuum ſub vſuris, conceditur. ſed hoc non arguit, quòd ergo cenſeatur eum ad hoc iuuare, & patuit inſtantia in quæſtione. 22. poſt 13. concluſionem argumento primo.

QVÆSTIO. XLVIII.

Vtrum ciuitas atque reſpublica ſubſiſtere poſſit ſine mutuatione vſuraria? Hæc quæſtio mouetur propter quoſdam, qui quamuis fateri teneantur, quòd mutuatio vſuraria ſit peccatum mortale tamen dicunt, ꝙ adeo neceſſaria eſt ad temporalem ſalutem reipublicæ ciuitatis, ꝙ reſpublica nō poſſet ſubſiſtere, niſi in ea haberentur aliqui, qui ſub vſuris mutuarent. Vnde & conſequenter dicunt, ꝙ rector reipublicæ non tantum poſſit: ſed etiam debeat vel conducere, uel ſaltem tolerare mutuantes ad vſuram, & hoc propter bonum reipublicę ſaluandum. Contra igitur tales uenit præſens quęſtio reſoluenda, cuius ſolutio ſtabit in tribus concluſionibus, & trium argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. Ciuitas atque reſpublica poteſt & ſalua temporali ſalute ſua ſubſiſtere ſine mutuatione vſuraria. Probatur decem rationibus. Prima ratio. Nunquam creuit reſpublica chriſtianorum, non ſolum merito, ſed etiam numero, quàm quando præcepta Dei diligentiſſimè ſeruauerunt, etiam uſque ad detrimentum rerum & perſonarum incluſiuè, ut patet in primitiua eccleſia: adeo ut duobus vel tribus pro obſeruantia legis Dei trucidatis, centum vel mille loco eorundem fide ſuſcepta ſuccedebant more grani, de quo Saluator dixit. Niſi granum frumenti cadens in terram mortuū fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, fructum multum affert. & tandem ipſis auctis, merito & numero acceſſit temporalium rerū copia. Modò ad obſeruantiam legis Dei requiritur, ꝙ ceſſetur a mutuatione uſuraria. igitur ſine mutuatione vſuraria poteſt reſpublica chriſtianorum ſubſiſtere tam ſpiritualiter quàm temporaliter. Immo ad obſeruantiam legis Dei pertinet etiam punire malos, de terra perdet impios, & per conſequens ſi ciuitas zelo legis diuinæ armata impios uſurarios diſturbaret, ac ejceret, longè melius conſiſteret reſpublica ciuitatis & perſonarum quàm eoſdem tolerādo. Et confirmatur. Nam pro ſalute temporalis ciuitatis ualent ſacrifica Deo facta. Modò tales diſperdere & exterminare eſt Deo ſacrificare. Vnde. 10. de ciui. Dei c. 4. Aug. dicit. Tunc Deo cruētas uictimas cedimus, quando uſque ad ſanguinem pro ueritate certamus. Quod autem ſit placēs Deo patet. Nam & Chriſtus ipſe ſe tale ſacrificium obtulit dicens per prophetam. Zelus domus tuæ comedit me. Secūda ratio. Chriſtus ait Mat. 6. Primum quęrite regnum Dei & iuſtitiā eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Sed ſi fideles nō mutuent ad uſuras, & a cęteris peccatis abſtineant, dicunt quęrere regnum Dei & iuſtitiam eius. igitur tunc reliqua omnia, ideſt temporalia, in quibus conſiſtit temporalis

poralis ſalus reipublicæ adijcientur eis. igitur non eſt mutuatio neceſſaria pro tali ſalute: ſed eius omiſſio potius inoatad conſequendam eandem. Tertia ratio. Nunquam intantum creuerunt temporalia bona monaſteriorum & eccleſiarum, quàm quando eccleſiaſticæ perſonæ per oiam mandatorum Dei ſolicite incedebant in ſeipſis bene videndoq́, & in alijs id nō facientibus crimina puniendo, adeo q ipſis eccleſiaſticis perſonis nō habentibus curam, uel ſolicitudinem de eiſdem temporalibus: ſine eorum ſtudio affluentiſſimè obuenerūt temporalia: Deo eorū patre fideliter iuxta promiſſum ueteris & noui teſtamenti eis prouidente. Ait enim Eſa. 1.c. Si uolueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Et ſimilis promiſſio diffusè habetur Deut. 28. Cum verò cęperunt retrocedere, cęperunt etiam temporalia deficere: adeo ut quorum patres eccleſias & monaſteria dotauerunt, ipſi nunc eaſdem ſpoliare contendant. Ergo eadem ratione ſic eſſet in ciuitatibus, q temporalia bona, in quibus ſalus reipublicæ conſiſtit, eis affluēter obuenirent, ſi mandata Dei ſeruarent ſolicitè. ad quorum obſeruantiam requiritur, q in ea non mutuaretur ad uſuras, & q tales eiicerentur, & non tolerarentur. immo & uictoria tali ciuitati contra hoſtes de facili daretur. Vnde ait pſal. Si populus meus audiuiſſet me & in uijs meis ambulaſſet pro nihilo, forſitan inimicos eorum humiliaſſem, & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam. Quarta ratio. Mutuatio vſuraria depauperat ciues recipiētes ad uſuram, & eos deſtruit. & hoc adeo notum eſt, q qui illud negat, non indiget, niſi ſenſu, ut philoſophus ait. 1. topic. de dubitante niuem fore albam. Nam & ſi aliquando uni recipienti ſubueniatur tamen ex alia parte decem vel uiginti deſtruuntur. Immo etiam illi oni non ſubuenitur niſi cum eius damno nooo: quia ultra ſortem de ſuo dare tenetur. Modò temporalis ſalus reipublicę ciuitatis conſiſtit in temporali ſalute & abundantia ciuium, ſicut ſalus corporis conſiſtit in habere membra valida & ſana. Nam membris marceſcentibus & dilabentibus qoęſo quæ ſalus corpori relinquitur? Quinta ratio. Non eſt veriſimile, quòd actus ex ſui natura damnoſus membris ſit neceſſarius ſaluti corporis, adeo vt ſine eo ſalus corporis conſiſtere nequiret. Mutuatio vſuraria ex ſui natura inquantum uſurarius eſt huiuſmodi. Nam duo ſunt in ea, ſcilicet mutuatio, & hæc quidem utilis eſt aliquando recipienti. Secundum eſt extorſio vſurę, & hæc nunquam poteſt non eſſe damnoſa recipienti. Habet igitur mutuatio uſuraria ſimilitudinem ſcorpionis, qui ante applaudit homini, & retro eum pungit venenum relinquens. Et dico notanter, aliquando eſt mutuatio vtilis recipiēti. Nam ſæpe & frequētius nocet occaſionabiliter: quia facilitas eam inueniendi eſt occaſio hominibus negligenter uiuēdi & ſua diſtrahēdi, eo q ſperant ſe in prompto recuperare mutuum, quod nunc negligunt, uel diſſipant. Sexta ratio. Si mutuatio vſuraria eſſet neceſſaria temporali ſaluti ciuitatis, & populi, & perditio eiuſdē ſalutis uitari non poſſet, niſi per mutuationem vſurariam, tunc malum prodeſſet, ſcilicet mutuatio vſuraria, & bonum ſcilicet omiſſio & punitio obeſſet. conſequens eſt falſum, quod oſtenditur tripliciter. Primò: quia Euſebius de præparatione euangelica li. 4. c. 6. ait. Omne, quod bonum eſt, non prodeſſe non poteſt, & econtra: quod malum eſt, ideſt ſicut bonum nō poteſt eſſe quin ſit utile, ſic malum non poteſt eſſe, quin ſit nociuum. Et idem eodem libro. c. penul. ait. Nec bonitatē nocere, prauitatem prodeſſe, ſeu iuuare unquam poſſe. Nam ut non poteſt caliditas (ut Plato ait) frigiditatē inducere, nec frigiditas caliditatem, ſic nec iuſtitia nocere poteſt. hæc ille. Secundò: quia Magiſter ſententiarum li. 3. diſt. 38. c. ult. in fine inquit. Nonnullis aliquādo errare profuit: ſed in uia pedum, non in uia morum, hoc eſt: quia per errorem in uia pedum aliquando quis euadit inſidias contra eum ibi per inimicos paratas, uel alium caſum nociuum: ſed errare in moribus nunquam fuit utile. quamuis Deus ſua omnipotentia & bonitate aliquando de malis eliciat bonum. Tertiò: quia Tullius in 3. li. de offi. concludit dicens. Nonquā igitur eſt utile peccare: quia ſemper eſt turpe: & quia ſemper eſt honeſtū virum bonum eſſe, ſemper eſt utile. Et idem alibi ait. Erubeſce, ſi credis unquam malum utile eſſe, non enim poteſt peccatum non nocere. Septima ratio. Dauid pſal. 54. non modo optando: ſed etiam prophetando imprecatur præcipitationem & diſcordiam ciuilem atque mortem. ita ut omnes deſcendāt ad inferos. Optat inquam ciuibus illius ciuitatis, in qua ipſe uidit de plateis eius nō deficere vſuram & dolum dicens. Præcipita domine, diuide linguas eorum, quoniam uidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate die ac nocte. circundabit eam ſuper muros eius iniquitas, & labor in medio eius & iniuſtitia. Et non defecit de plateis eius uſura & dolos. Quomodo igitur ad temporalem ſalutem ciuitatis requireretur mutuatio vſuraria: cum potius ipſa mereatur eiuſdem ſalutis ſubuerſionē. Octaua ratio. nihil neceſſarium ad ſalutem, etiā temporalem populi & ciuitatis Deus, uel eccleſia prohibuit populo ſuo. Modò Deus in vtroque teſtamento & ſimiliter eccleſia prohibuit vſurariam mutuationē, igitur illa non eſt neceſſaria populo, uel ulli ciuitati. Minor nota. Maior probatur: quia da oppoſitum, ſequerētur duo inconuenientia. Primum eſt, q Deus & eccleſia præcepiſſent populo Dei aliquid impoſſibile: quia præcepiſſent ei eſſe ſine illo, ſine quo ſalus temporalis & reſpublica ſubſiſtere non poteſt. Modò ſine tali temporali ſalute populus ſubſiſtere non poteſt: ſicut nec ſingularis perſona ſine cibo & potu. aut ueſtimento ſubſiſtere poteſt. Nemo autem diceret, q Deus præcepiſſet homini, ut ſine ueſtitu, cibo, & potu uiueret. Vnde etiam hoc dicere reddit dicentem maledictione dignum. Vnde Hiero. ait. Anathema ſit, qui dicit. Deum præcepiſſe aliquod impoſſibile. Secundū inconueniens q Deus non eſſet prudens inſtitutor & rector politiæ vniuerſalis mundi: quia cum uelit, q humanum genus durare debeat uſque in finem mundi, & ſibi ſeruire, & ſpiritualia ſubſiſtere non poſſint ſine temporalibus: vt in c. ſi quis obiecerit. 1. q. 3. ipſe impoſuiſſet humano generi illius rei carentiam, cuius pręſentia neceſſaria eſſet humano generi pro temporali eius ſalute, & per conſequens etiam pro ſpirituali, & ita inſtituiſſet id, quod contrariatur fini per eum intento. Vnde nemo diceret, quòd Deus prohibuiſſet coitum matrimonialē, & hoc ideo: quia ſi prohibuiſſet, iam humanum genus neceſſariò deficeret, eo quòd ſine coitu genus ſubſiſtere non poteſt. ſic nemo ſanę mentis dicere poteſt, quòd Deus prohibuiſſet mutuationem uſurariam: & quòd tamen mutuatio uſuraria eſſet neceſſaria reipublicę hominum.

minum.Vnde corollarium ſequitur, quòd aſſerens mu tuationem vſurariam eſſe neceſſariam reipublicæ, blaſphemat Deum, eccleſiam, & ſanctos doctores: quia verè, uel interpretatiuè impingit Deo & eccleſiæ ſtultitiã: quia ſi prohibuiſſet impoſſibile uitari atque neceſſarium reipublicæ. Noua ratio. ſine illo actu poteſt ciuitas, etiã ſalua temporali ſalute, ſubſiſtere, qui habet ſequentes. 13. conditiones. Prima, quòd eſt ſimulata pietas, & per conſequens duplex iniquitas. Secunda quòd eſt latrocinium. Tertia, ꝙ eſt peius latrocinium communibus latrocinijs. Quarta, quòd eſt furtum. Quinta, quòd eſt peius cõmunibus furtis. Sexta, quòd reddit ſuum actorem tam ſcœleſtum, quòd nihil eſt eo ſcœleſtius. Septima, quòd plus cęteris nutrit radicem omnium malorũ. Octaua, ꝙ pauperes ciues pauperiores reddit. Nona, ꝙ actorem ſuum reddit virum ſanguinum. Decima, quòd reddit actorem ſuum talem, ꝙ cæteri cum eo nec edere, nec bibere deberent, aut cõuerſari. Vndecima, quòd ipſa non minus præiudicium generat in corpore myſtico ciuitatis, quàm generaret in corpore naturali. hoc, ſcilicet quòd eſt ſtomachum, vel epar nulle membris indigentibus humido cibali tale quid communicare, niſi econtra talia membra de his, quæ ſibi neceſſaria eſſent, reciprocè communicarent ipſi ſtomacho. Duodecima, ꝙ nutrit ocia. Decimatertia, ꝙ reddit ciues inertes ad omne artificium, & ad opus reipublicæ neceſſarium & vtile, inanimatos & indiſpoſitos. modo mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi. igitur &c. Maior eſt nota ex terminis: nam actus habens illas. 13. conditiones non ſolum non eſt neceſſarius ad temporalem ſalutem reipublicæ: ſed etiam eſt de per ſe deſtructiuus eiuſdem. Minor probatur inductiuè. Nam mutuatio ad vſuram duo dicit, ſcilicet mutuare, & hoc de ſe eſt pietas. & dicit etiam ad uſuram recipere. & hoc eſt pernitioſitas recipientis. Modò pietas pernitioſa etiam ſi in modico ſit pernitioſa, eſt ſimulata pietas. Vnde meritò comparatur ſcorpioni: vt tactum eſt in quinta ratione. Et dato quòd illud, quod recipitur, ſit in principio modicum & non lædens, niſi quaſi inſenſibiliter, tamẽ paulatim eo perſeuerante in detentione mutui ſerpit vſque in eo talem deuorationem ſubſtãtię eius, donec omnino euiſceretur & eneruetur, ꝙ ſi recipiens non perſeueret in detentione mutui, adhuc nocet ſibi in aliquo, quod nõ nunquam licet ſit modicum diuiti vſurario recipienti: tamen eſt multum pauperi danti. & ideo eo peior eſt illa mutuatio vſuraria ex parte mutuantis, quo opus pietatis pro tã vili precio maculat ipſum mutuans in opus crudelitatis. Secundum patet. Nam ſaluator Mat. 21. c. euertendo menſas nummulariorum, ait eiſdem. Vos feciſtis illam, ſcilicet domum Dei ſpeluncam latronum. Modò nummularij erant illi, qui mutuabant ad uſuras igitur uocauit mutuantes ad vſuras latrones. Maior eſt nota. minor probatur. nam Nico. de Lyra ſuper Ioannẽ. Ioan. 2. exponens uocabulum nummularios ait, quòd aliqui Iudęi veniebant de longinquo ad emendum animalia pro ſacrificijs in templo fiendis: ideo ſacerdotes cupiditate ſacrificiorum ducti ſtatuerant in templo aliquos campſores, qui ſub cautione tradebãt pecuniam, & cum hoc ultra ſortem recipiebant aliqua munuſcula, non tamen pecuniam, ne arguerentur manifeſtè facere contra legem Deut. 23. ubi dicitur. Non dabis fratri tuo pecuniam ad vſuram. & hoc eſt quod dicitur. Et nummularios ſedentes. Hæc ille. Et ſic patet, quòd illi nummularij erant mutuãtes ad vſuram, & hos vocauit Chriſtus latrones. Tertium patet: quia quamuis propriè loquendo mutuatio vſuraria non ſit latrocinium: quia ſit cum voluntate ſaltem conditionata ſoluentis vſuras, & ſine violentia illata perſonæ eiuſdem, non ſic communiter ſit latrocinum propriè dictum, tamen ratione quatuor conditionum eſt peius latrocinio propriè dicto. Primò ratione familiaritatis. Nam cum vſurarius ſit familiaris mutuatario: & cum hoc ſit ei nociuus: plus nociuus poteſt dici, quàm latro non familiaris, cum nulla ſit ad nocendum peſtis efficacior, quàm familiaris inimicus. Secundò ratione aſſiduitatis: quia magis aſſiduè vſurarius exercet vſuras, quàm latro latrocinum. Nam die, noctuque currit ſibi vſura ſua. Tertiò ratione ſagacitatis: quia cum maiori ſagacitate vſurpat ſibi rem alienam, quàm latro: quia latro non ita ſagaci circumuentione ſicut vſurarius: ſed per violentiam aufert rem alienam ipſo ſpoliato ſæpe nullatenus conſentiente in ablationem. Vſurarius autem non illata violentia: ſed ipſo mutuatario conſentiente aufert ei vſuras ſagaciter eum circonueniendo. Nam ex denegatione mutui inducit mutuatarium, ut conſentiat ad dandum vſuras, ne careat mutuo, & per hoc etiam nititur palliare ſe proximo ſuo iniuriam non inferre, eo quòd volenti non ſit iniuria, quæ falſa probatio fuit ſoluta ſupra. q. 22. in argumento quarto. ubi etiam patuit quomodo aliqualis violentia infertur mutuatario per vſurarium, & etiam aliquando talis qualis a latrone infertur inuaſo. Quartò ratione ſecuritatis. Nã uſurarius ſecurius exercet uſuras, quàm latro latrocinium, eo quòd ſi eſt publicus ad hoc conductus: neque timet ſibi tolli vſuras per repetitionem, neque timet pęnas incurrere. Si autem eſt occultus, quamuis timere habeat ne prodatur, uel fiat manifeſtus: tamen non tantam habet timere pœnam fori ciuilis, ſicut latro, qui mortem timet: nedum ab eo, quem intẽdit inuadere: ſed etiam a iudice. Ideo minus deterretur ad abſtinẽdum ab uſuris, quàm latrocinio, & per conſequens frequentius cõmittit. Si autem eſt pallians vſuras non ſolum non timet pœnam prædictam: ſed etiam non timet perdere vſuras per repetitionem, eo ꝙ tanto velamine palliauit, ꝙ vſuraria prauitas deprehendi non poteſt. Quartum probatur: quia mutuatio vſuraria eſt cõtra aliquod præceptum decalogi, & non niſi contra illud. Non furtum facies. igitur eſt furtum. Et confirmatur: Nam nomine furti ſecundùm Aug. in libro quæſtionum. Exo. 22. intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienę. Et ad argumentum quod fieri poſſet in contrarium ex diffinitione furti patuit ſolutio ſupra quæſtione. 22. argumento tertio. Quintum: quia quamuis capiendo furtum ſtrictè mutuatio vſuraria non eſſet furtum, eo quòd furtum ſit neſciente domino, & eo omnino inuito, ſaltem habitualiter. Non ſic autem acceptio vſuræ: tamen quò ad quatuor conditiones eſt quid peius, quàm furtum. & potes deducere, ut de latrocinio eſt deductum. Sextum probatur: quia reddit ſuũ actorem auarũ: quia accipere vſuram, vel mutuare ad vſuram eſt ſpecies auaritiæ, vel eam includit: quia velle habere temporalia p viã lege diuina damnatã, uel includit tale uelle. Modò auaro nihil eſt ſcœleſtius, ait ſapiens Eccl. 10. Septimum probatur: quia radix omnium malorum eſt cupiditas:

piditas: ut dicitur 1. ad Tim. 6. c. Modò peccatum vſuræ plus cæteris ſpeciebus & actibus auaritiæ nutrit cupiditatem. igitur &c. Minor probatur: quia inter omnes actus vel ſpecies auaritiæ mutuatio vſuraria eſt facilior, & quietior via acquirendi temporalia: eſt etiã ſecurior & cêrtior, eo quòd pro ſui ſecuritate detinet pignora in duplo meliora: quàm erat ſors mutuata: atque maioris lucri importatiua: vt calculator de facili notabit. Si enim vſurarius mutuet vnum florenum ad vſuram, ſcilicet vt ſibi detur per menſem vnus ſolidus, & recipiens mutuum detineat florenum per quinquaginta annos, & non ſoluat etiam vſuras ſuper eum venientes, de quibus etiam dare debeat pro flor. vnum ſolidum per menſem. iam in fine quinquageſimi anni aſcendet debitum ad tantam quãtitatem, quòd vix ciuitas tale debitum ſoluere poſſet. Modo via, quæ habet illas conditiones, magis nutrit cupiditatem temporalium: rectè ſicut ignis magis nutritur ex lignis, quę magis faciliter haberi poſſunt. & quæ ſunt arida, & cum hoc magna. Vnde ad uiam habentem tales conditiones auarus magis allicitur frequentandam. actus autem frequentatus auget habitũ: & per conſequens actus prę cęteris frequẽtatus, etiam præ cęteris aliis auget habitũ auaritiæ. hoc autem adaucto nutritur ipſa radix, quæ dicitur cupiditas. Octauum patet ex quarta & quinta rationibus. Nonum probatur: quia pauperibus aufert ueſtimentum, calciamentum, domum, lectum, cibum, potum & victum; & per conſequens aufert eis vitam: quia Eccl. 34. panis egentium vita pauperum eſt, & qui defraudat illum, homo ſanguinis eſt, & qui aufert in ſudore panem quaſi qui occidit proximum. Decimum probatur: quia reddit ſuum actorem auarum. Modo vt dicitur 1. ad Corin. 5. ſi is qui frater nominatur inter vos eſt fornicator, aut auarus &c. cum huiuſmodi nec cibum ſumere. Vnde & Dauid dicebat. Superbo oculo & inſatiabili corde, cum hoc non edebam. Vnde tam propter ſpiritualia quàm temporalia damna eſt abſtinendum ab eorum contagioſa conuerſatione: vt patebit in tertia cõcluſione. Vndecimum eſt de ſe notum: quia pauperibus non vult vſurarius mutuare id, quo indigent: niſi pauperes illi vltra ſortem reddant vſuras de ſuis pauculis bonis, quibuſmet indigent. Duodecimum probatur: quia humana natura inclinata eſt ad viuendum in ocio. & per conſequens ad media, quibus tale ocium homo aſſequi poteſt. Modò per mutuationem vſurariam, quæ laborioſa non eſt, poteſt homo faciliter & abundanter acquirere huiuſmodi ocium, quia poteſt acquirere temporalia, quibus habitis laborare non cogitur, quia labor fit ad acquirendum temporalia neceſſaria vitæ humanæ. Tertiumdecimum probatur: quia neceſſitas habendi neceſſaria ad victum & veſtitum multos cogit ad excogitandum & inueniendum artes varias, etiam vtiles & neceſſarias reipublicæ, & ad eaſdem licet laborioſas exercendum. Modo mutuatio vſuraria retrahit a talibus adinuentionibus & exercitiis: qui prouidet longè abundantius & facilius de neceſſariis ad victum, quàm faciat laborioſa adinuentio & exercitatio prædictarum artium. Decima ratio. Ille actus ex quo tot & tanta damna emergunt, quot & quanta enumerabuntur in tertia concluſione. & econtra ex eius prohibitione, & non tolerantia tot & tanta commoda proueniunt: quot & quanta enumerabuntur in ſecunda concluſione, non eſt neceſſarius ad temporalem ſalutem reipublicæ, mutuatio vſuraria eſt huiuſmodi: ut ibidem patebit. igitur &c.

Secunda concluſio. Plurima commoda uel utilitates tam tẽporales quàm ſpirituales proueniunt ex hoc ꝙ non exercetur, nec toleratur mutuatio vſuraria in ciuitate. Prima utilitas eſt rerum vęnalium expoſitio. Nam ſæpe aliquis habet res aliquas, quas exponi venditioni eſſe utile tam pauperibus, quàm aliis de communitate ciuitatis: ipſe tamen eas tenaciter in finem cupiditatis retinet. & licet indigeat pecuniis: tamen quia eas mutuò accipere poteſt licet ſub uſuris, nequaquam uendit illas res: & ſi mutuantem uſurarium inuenire non poſſet, exponeret res prædictas venditioni, quem tamen repelleret a mutuo ille, qui gratis tantum mutuaturus eſſet. Diceret enim, diſtrahe res tuas vęnales hoc tempore, & ex hoc & ſimilibus proueniret commune commercium rerum utilium. Hoc autem eſſet in rem pauperum hominum: quia tales ſæpe cogũtur res eis neceſſarias emere caro precio, propter hoc ꝙ ob tenacitatem aliorum paucæ tales res exponuntur uenditionibus. Eſſet ętiam in rem aliorum quàm pauperum: quia alii, qui illis rebus non indigerent: niſi ad lucrum (cuiuſmodi ſunt negociatores) poſſent cõpetenti precio emere: & transferendo ad alia loca lucrari in ſuſtentationem ſuæ familiæ, quæ translatio ẽt eſſet in rem illorum extraneorum, ad quos deferrent. Nec obſtat, quòd nonnunquam etiam aliquis pauper, qui penitus nullum inuenire poſſet mutuantem, cogeretur res ſuas exponere venditioni pro minori, quàm iuſtum ſit. Nam quamuis talis pateretur damnum: tamen illud eſt damnum priuatum, cui proponenda eſt communis utilitas iam tacta, cuius etiam ipſe reſpectu alterius hominis poteſt eſſe particeps; & ſic ſibi refundetur illud damnum. Præterea illud damnum eſt minus, quàm frequenter eſt illud, quod accidit prædictis pauperibus ſub uſuris accipientibus, eo ꝙ ad longè maiora incommoda deducuntur per uſuras, quas ſubeunt. Secunda utilitas eſt ciuilium rerum conſeruatio, & hoc tripliciter. Primò rerum pignorabilium: quia tales remanerent inter eos: ſed cum exercetur uſura in ciuitate, deuoluuntur nomine pignorum res ciuiles ad vſurarios, quas etiam tandem pro ſorte retinent, & eaſdem tranſmittunt ad alia loca, ubi carius uendūtur. Secundò denariorum. Nam ſiue illæ res uenderentur, ſiue emerentur: ſemper res remanerent inter ciues, nec omnes in uno irreplebili ſacco concluderentur in magnam deformitatem corporis myſtici, ſcilicet reipublicæ, in quo deformitas eſt, unum ciuem exiſtentem membrum illius ciuitatis ut corporis habere diuitias exceſſiuas tanquam carnoſitatem & pinguedinem exceſſiuam aliis ciuibus eius commembris omnis marceſcentibus. Tertiò conſeruatio ciuitatis atq; terrarum. Nam ex præcedentibus conſeruationibus ciuitas uel terra melius poſſet imminentibus periculis ac gueris, obuiare ſuis preſſuris. Tertia utilitas eſt peccatorum diminutio. Nam ſtante mutuatione uſuraria multa peccata incurruntur, non tantũ per ipſum vſurarium: ſed etiam per innumerabiles alios occaſione illius: ut patebit in tertia concluſione: quæ tamen

çeſſarent,

ceſſarent, ſi nõ ſuſtineretur talis mutuatio. Quarta ciuilis amicitiæ inter ciues generatio. Et hoc enim ꝙ mutuantes ceſſarent a damnoſa exactione vſurarum, & ſic gratis mutuarent, accenderentur recipientes mutuum ad diligendum mutuantes, quos prius uel non dilexerant, uel oderant. Beneficia enim impenſa accẽdunt beneficiatum ad amorem benefacientis. Vnde mutua dilectio, quæ ex deſuetudine alterutrum ſubueniendi, extincta fuerat inter ciues, uiuificatur per mutua ſeruitia ſibi inuicem impenſa, & domeſticantur ſiluestria corda hominum: & efficitur ciuitas, quæ eſt ciuium vnitas. Econtra uerò ex omiſſione talium ſeruitiorum, ſcilicet mutui gratuiti naſcitur ruditas & aſperitas cordium inter ciues, & ex aſperitate faciliter iniuriæ oriuntur & rixæ, diſſenſiones, ſectæ, partialitates, & guerræ. multo magis hęc oriuntur ex iniurioſa exactione vſurarum ab inuicem. Quinta eſt amicitiæ genitę augmentatio: quia ex eiſdem actibus augetur habitus, ex quibus generatur, Sexta eſt eiuſdem amicitiæ genitæ & auctæ cõſeruatio. Nam ex eiſdem actibus continuatis conſeruatur habitus, ex quibus genitus eſt & auctus. Vnde etiam ſi qui ſint ſibi amici & aliquis caſus ſe offerret, quo natus eſſet unus concitari aduerſus alium, ſi tamen eſt beneficiatus ab alio ipſe vel amore iuſtitiæ, uel ſaltem timore uerecundiæ deſiſtet ab attentando quid mali cõtra eum: & ſic conſeruatur amicitia eorum. Immo experimur, ꝙ ex deſuetudine mutuæ familiaris conuerſationis præcontracta amicitia tepeſcit, & tandem deperit. & etiam ꝙ rancoroſitas duorũ ex ſola mutua cõuerſatione ſuperueniente liqueſcit & euaneſcit: quãto magis ad hoc confert beneficium mutuationis inuicem impenſum. Et ex ſolis quarta, quinta & ſexta vtilitatibus poſſet conuinci falſitas dicentium, vſurariam mutuationem eſſe neceſſariam pro republica. Nam neminem latet, quantum noceat reipublicę diſcordia ciuiũ, & per conſequens illud, quod eandẽ ſuſcitat, & ecõuerſo: quantum eidem conferat concordia eorundem. Nã concordia paruę res creſcunt, diſcordia uerò maximę dilabuntur.

Tertia concluſio. Plurima incommoda & damna tẽporalia & ſpiritualia proueniunt reipublicæ ex mutuatione uſuraria. probatur enumerando duodecim. Primum eſt rerum pignorabilium de illa ciuitate & terra alienatio, cui incommodo opponitur vtilitas illa, quæ eſt rerum pignorabilium in ciuitate cõſeruatio, & hoc patuit in præcedenti concluſione. Secundum eſt taliũ rerum deſtructio. Nam multa pignora dantur vſurario ut laneę & lineę veſtes, quæ a tineis conſumuntur: uel a muribus corroduntur: & alia ſuppellectilia erugine, uarijſque modis conſumuntur. Tertium eſt talium pignorum ad uſurarium deuolutio pro longè uiliori precio, quàm valeant, adeo ꝙ longè tolerabilius fuiſſet recipienti mutuum ſub uſuris & pignoranti talia, ꝙ ea ſtatim expoſuiſſet venditioni, etiam ſi pro longè viliore precio dediſſet, quàm ꝙ receperit ab uſurario mutuum & talia eidem pignorauit. Nam publici vſurarij communiter uolunt, quòd pignus excedat ſortem mutuatam in duplo, uel triplu. & tranſacto certo termino debeat pignus eſſe pro ſorte deuolutum ad ipſum. Et dato ꝙ recipiens intendat ante finem termini redimeret tamen ſæpe contingit, quòd interuenit impedimentũ, quo uel non recolit, uel non poteſt redimere. & ſic pinguiſſimum pignus pro uili ſorte dimittere cogetur. Quartum eſt deformatio corporis myſtici, ſcilicet reipublicę: quia pro huiuſmodi mutuationem diuitiæ a pluribus membris ciuitatis abſtrahentur, & ad vnum, vel duo membra ciuitatis affluent. & quanta ſit illa diſformitas: patuit in præcedenti concluſione. Quintum eſt imminens ruina illius corporis myſtici. Quis enim non diceret, illud corpus myſticum naturale ſtatim eſſe ruiturum, ac moriturum, cuius vnum membrum, vt caput vel crus maxima pinguedine intumeſceret, & pręſertim ſi ex eo humido cibali intumeſceret, quod ab alijs membris illis indigentibus vſurparetur. Nam caput illa omnia alia ſuo pondere obrueret. Similiter ſi omnis calor naturalis ad vnum, vel duo membra conflueret: relictis membris extremalibus, & multo magis illi corpori mortem imminere iudicaremus, ſi illud mẽbrum cunctis cæteris eſſet lętaliter inimicum & contrarium. Quod notent hi, qui in republica chriſtianorum admittunt iudęos ad exercendum fœnus. Nam ſic diuitiæ chriſtianorum ciuium ad manus iudæorum, qui ſummo & implacabili odio perſequuntur chriſtianos, deuoluuntur. Sextum eſt extinctio ciuilis amicitię inter mutuantes & recipientes, quod tripliciter probatur. Nam Augu. ait in de fide ad Petrum. Cupiditas venenum eſt charitatis, modo peccatum vſuræ prouenit ex cupiditate. igitur &c. Secundò probatur idem experientia. Videmus enim, quòd ſi quis nõ velit proximo, niſi ſub vſuris mutuare, exacerbabitur is contra eum, & quem prius dilexit, nunc odit. Tertiò probatur ratione. Nam contrariorum contrarij ſunt effectus. modo gratuita mutuatio, ut dictum eſt, cauſat ciuilem amicitiã. igitur econtra ingratuita mutuatio extinguet eam & generabit odium. Septimum eſt plurimarum perſonarũ deſtructio, quæ occaſione facilitatis inueniẽdi mutuantes ad uſuras, negligenter uiuunt, atque prodigè ſua cõſumunt in periculum tam animarum propriarũ, quàm etiam uxorum, & filiorum ſuorum, quos depauperant & ſcęlera attentant, quę aliàs nunquam attentaſſent. Octauum eſt plurimarum perſonarum (quæ occaſione uſurariæ mutuationis culpas etiam mortales ſeu peccata contrahunt & incurrunt) in conſcientia maculatio, & pro nunc recitabuntur. 26. genera talium hominũ. Primi ſunt hi, qui ab uſurarijs petunt, uel recipiunt mutuum ſub vſuris, non ſeruatis conditionibus ſeruandis iuxta determinata in præcedenti quæſtione, quod tamẽ multipliciter accidere poteſt. Secundi ſunt ſacerdotes recipientes oblationes ad altare de manifeſtis uſurarijs quia faciunt contra prohibitionẽ concilij Lateranenſ. in c. quia in omnibus. extra, de uſuris. & oblata reſtituere tenentur. Tertij ſunt recipientes ſcienter eleemoſynas ab uſurarijs, ſaltem ab illis, qui nihil habent, niſi vſuras certas, uel ſubiectas certę reſtitutioni vſurarum. Nam tales faciũt eos impotentes ad reſtitutionem, & ſic præiudicant proximo, cui reſtitutio certa fieri deberet. Si quis tamen reciperet eleemoſynam ab eis nõ animo ſibi retinendi: ſed dandi, a quibus extorſerũt vſurarij, non peccaret. Nam tũc eſſent negociorum proximi vtiles geſtores & non præiudicarent eis. Similiter etiam peccant, qui licet recipiant eleemoſynas ab illis vſurarijs, qui habent aliqua bona iuſtè quęſita, tamen per hoc, ꝙ acciperent ab eis eleemoſynas, redderent eos impotentes ad reſtituendum ſuis creditoribus, eo

quòd illa bona eſſent coram Deo obligata pro reſtitutione vſurarum. peccant inquam niſi aliqua legitima cauſa excuſarentur: quomodo aliquádo eleemoſynam accipientes a fure excuſarentur. Quarti ſunt clerici, uel laici locantes, vel alio titulo concedentes domos manifeſtis vſurarijs alienigenis ad exercendum vſuras, uel uolentibus exercere vſuram, ut in c. vſurarum. de vſuris. li. 6. Vnde erunt participes omnium malorum, quæ in illo exercitio committunt. Quinti ſunt ſuſtinentes, quòd in ſuis terris morentur: tales manifeſti vſurarij alienigenę, habentes domos ad exercendum vſuram cōductas, uel alias inhabitantes. Nam debent eos expellere infra tres menſes, quod niſi fecerint, ſi ſunt patriarchæ, archiepiſcopi, uel epiſcopi, ipſo facto ſunt ſuſpenſi Si autem ſunt minores eccleſiaſticæ perſonę ſunt excommunicati. ſi autem ſuſtinentes ſunt collegium, uel alia vniuerſitas, ſunt interdicti. & ſi quo prędictorum prædictam ſententiam ſuſtinerent per menſem, tunc terræ eorundem, quamdiu apud eos prædicti uſurarij commorantur, eccleſiaſtico ſubiacebunt interdicto, ut in c. vſurarum. de uſuris. lib. 6. Sexti ſunt notarij ſcienter conficientes inſtrumenta ſuper contractu vſurario. Nam illi etiam ſunt periuri: quia communiter iurant, ꝙ non uelint talia facere, & per conſequens ſunt infames, nec decętero poſſunt teſtificari: nec inſtrumenta conficere. extra, de teſti. c. licet ex quadam. §. 1. in fine. Septimi ſunt teſtes contractuum vſurarum, & ſigillantes inſtrumenta. Octaui ſunt proxenetę mediantes inter contrahentes contractu vſurario. Noni ſunt ſocij vſurariorum, qui participant in lucro vſurario. Decimi ſunt miniſtri, qui vſurarijs ſeruiunt in exercitijs vſurarum. Vndecimi ſunt aduocati patrocinantes pro uſuris in cauſa vſurarum. Duodecimi ſunt poteſtates, uel officiales conficientes, uel ſcribentes ſtatuta in fauorem vſurariorum, quibus ſcilicet diſponitur, ꝙ uſurę exigi poſſint, vel quod debeant ſolui, uel ꝙ ſolutę non poſſint repeti. Tertiidecimi ſunt Poteſtates præbentes vſurarijs poteſtatem exercēdi vſuras. ſicut ſunt illi, qui eos aliunde aduenientes, uel in ciuitate ſua præexiſtentes conducunt cum pacto eis permittendi vel concedendi exercitium vſurarum, de quibus habitum eſt q. 26. Decimiquarti ſunt, qui ſecundùm prædicta ſtatuta iudicant ſcienter; ſcilicet decernendo, ꝙ vſurę ſoluantur: aut ſolutę nō repetantur. Decimiquinti ſunt, qui huiuſmodi ſtatuta edita de libris communicatium ſuarum, ſi ſuper hoc poteſtatem habuerint, non deleuerint infra tres mēſes. Decimiſexti ſunt, qui quoquomodo ꝓdicta ſtatuta, uel conſuetudines eorum effectum habētes præſumpſerint obſeruare. Quid autem ſit dicendum de ſtatuentibus tantummodo negatiuè, ſcilicet ꝙ uſurarii nō recipiāt ultra duos denarios uſurarum nomine per mēſem, an illi peccent, uel incurrant pęnam. patuit ſupra. q. 27. concluſione 5. Et de illis quatuor generibus habet in cle. vnica. de vſuris. Decimiſeptimi ſunt tutores & curatores pupillorum & ſimilium, qui pro talibus exercent cōtractus vſurarios, aut tales contractus prius celebratos manutenent demandantes eoſdem executioni. Decimioctaui, ſunt, quicūque recipiunt ab eis tēporalia dona, ex quorum receptione efficiuntur vſurarij impotentes ad reſtituendum. Decimínoni ſunt hi, qui etiam licet operas ſuas impendant eis, & pro illis recipiunt ab eis precium, in quibus tamen non relinquunt eis ęquiualens: quia tunc impoſſibilitant eos ad reſtitutionem: vt ſunt barbitonſores, & balneatores. Nam ex illorum operis non acquirit vſurarius aliquid loco precii dati, ꝙ aliquid poſſet dare pro reſtitutione uſurarū, ſecus de illis, qui eis vendunt mercem pro condigno precio. Hi enim recipiendo precium uſurarum ab eis, reddunt eis æquiualens, & ſic non impotentes eos faciunt ad reſtituendum ſaltem hoc verum eſt, tenendo quòd dominium uſurarum tranſeat in vſurarium. Et in his duobus generibus uideant temporales domini, recipientes dona & tributa ab uſurarijs. Viceſimi ſunt tā domini temporales, quàm prælati eccleſiaſtici (quorum intereſt eos coercere) tolerantes eos, prout dictum eſt in q. 26. Viceſimiprimi ſunt eorum uxores, filii, cōſanguinei, & affines: ut generi recipientes dotes pro uxoribus de uſuris, & ſimiliter alij comedentes & conſumētes de uſuris eorum. Viceſimiſecundi ſunt hi, qui nomine hæreditario, uel legati ſuccedunt eis occupantes ea, quæ ipſi extorſerunt per uſuras, & ibi uideant religioſi, & alii, qui ab eis accipiunt legata. Viceſimitertii ſunt executores teſtamentorum talium, quibus non diſponitur reſtitutio uſurarum, ſed impeditur. Nam tales ſua executione præiudicant læſis per vſurarios, & teſtamenta non ualent, quæ ſunt facta per manifeſtos uſurarios prædicto modo: ſed ſunt irrita ipſo iure, ut in c. quamquam. de uſu. lib. 6. immo prohibitum eſt omnibus, ne interſint teſtamentis manifeſtorum vſurariorum, ut in c. præallegato patet. Viceſimiquarti ſunt hi, qui mutuant vſurarijs, vt eo copioſius fęnerari poſſint. Viceſimiquinti ſunt abſoluentes manifeſtos vſurarios contra uel præter formam, quæ continetur in c. quamquam. de uſuris. li. 6. Viceſimiſexti aūt, qui manifeſtos vſurarios ſepeliunt. Omnium itaque illorum generum homines ſuas conſcientias maculant mortalibus culpis: quia aut efficacem cauſam dant peccato mortali, ſcilicet iniurioſę receptioni vſurarum contra charitatem proximi. Aut faciunt aliàs actum, qui conſtitutione prohibitiua eſt prohibitus per eccleſiam. aut cōſentiunt facientibus mortale. & ita digni ſunt pœna mortalis culpæ. ad Ro. 1. Nonum incommodum eſt trium cenſurarum eccleſiaſticarum per multas perſonas & loca incurſio, ſcilicet excommunicationis maioris, ſuſpēſionis, & interdicti. Nam occaſione mutuationis vſurariæ quinque genera perſonarum incurrunt ipſo facto excommunicationem maiorem, ſcilicet illi de quarto genere, dummodo ſint eccleſiaſticę perſonæ, & illi de 13. 14. & 15. ac 16. generibus. Suſpenſionem verò ipſo facto incurrunt duo genera perſonarum, ſcilicet illi de quarto genere, ſi ſint patriarchæ, archiepiſcopi, uel epiſcopi, & non ſimplices clerici tantum. & ſimiliter illi de quinto genere. Suſpenſionem etiam incurrunt recipientes oblationes eorum: ut in c. quia in omnibus Attamen ſuſpenſio illius. c. non eſt latæ ſententiæ: ut in præcedentibus duobus generibus: ſed, ut Hoſtien. placuit, tantum eſt ferendę ſententiæ ſecundùm benigniorem opinionem. Interdictum verò incurrunt uniuerſitates, uel collegia, & terræ illę, de quibus dictum eſt in caſu quinti generis. Decimum malum eſt obligationum per innumerabiles perſonas incurſio. Nam innumerabiles perſonæ incurrunt obligationem reſtituendi uſuras ex hoc, ꝙ fauorem efficacem dederūt ad vſurariam mutuationem, vel ex hoc quòd reddiderunt

vſurarios

vſurarios impotentes reſtituere: vt patuit in multis generibus prędicta. Vndecimum malum eſt inuolutio plurium perſonarum in multas inexplicabiles intricationes, labyrinthos, & perplexitates, quibus ut compedibus inuoluuntur hi, qui prædictis modis dant occaſionem mutuationis vſurarię, vel de vſuris uiuunt, ex quibus difficillimum eſt eis ſe eximere ſine magno periculo animarum. Duodecimum malum eſt multorũ flagellorum Dei incurſio. Nam propter peccatum mutuationis vſurarię: maximè publicè exercitum & toleratum atque fauorizatum, Deus multipliciter flagellat nõ modo ſingulares perſonas: ſed etiam ipſas communitates & rempublicam, nunc peſtilentia, nunc hoſtili gladio, nunc fame eos atterendo, nunc ciuili diſcordia & inteſtinis bellis & controuerſijs, ac partialitatibus ſcindẽdo, ut uetificetur, quod optauit Dauid pſal. 54. Præcipita, diuide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Et infra. Et non defecit de plateis eius vſura & dolus. Ex quibus. 12. malis tam temporalibus quàm ſpiritualibus patet meritò dictum eſſe in c. vſurarum uoraginem. de uſuris. lib. 6. ꝙ vſurarum uorago animas deuorat & facultates exhaurit. Qua igitur fronte aliqui filij huius ſeculi prudentiores filijs lucis, quorum ſapientia terrenã diabolica eſt & animalis, audẽt dicere mutuationẽ vſurariã, quæ tot damna ingerit, eſſe vtilem reipublicæ: immo neceſſariam.

21 Contra concluſionem primam arguitur primò ſic. Ciuitas non poteſt conſiſtere ſine mutuantibus: ſed nõ inueniuntur mutuantes niſi ad vſuras. igitur non poteſt ciuitas conſiſtere ſine mutuatione vſuraria. & per cõſequens eſt neceſſaria pro ciuitatis ſubſiſtẽtia. Maior eſt nota. minor patet ad experientiam. Nam ſi aliquando reperiantur gratis mutuantes: hoc tamen adeo rarò contingit, ꝙ pro nihilo reputatur: quia pro huiuſmodi mutuare tam rarò contingens non poteſt ſuccurri tottuplicibus indigentijs eorum, qui indigent mutuo. Dicendum, ꝙ argumentum peccat in forma: quia in ſimili forma datur inſtantia, ſcilicet Ioannes non poteſt ſubſiſtere, qoin ſit ſanus, uel eger. ſed non eſt eger: igitur neceſſariò eſt ſanus. conſequens eſt falſum: ſaltẽ loquendo de neceſſitate conſequentis. Vnde licet propoſitio de prædicato diſiuncto ex oppoſitis immediatis ſit neceſſaria: tamen ſtat, ꝙ utraque pars diſiuncti contingenter prædicetur de ſubiecto. Sic etiam hic. ciuitas neceſſariò habet mutuantes, ſcilicet vel gratis, uel ad uſuras, & non habet mutuantes gratis: & tamen non neceſſariò habet mutuantes ſub uſuris. Vnde deberet inferri cõcluſio ſine mudificatione neceſſitatis huc modo. ergo ciuitas non conſiſtit ſine mutuantibus ad vſuras. Et illa concluſiu non contradicit primæ concluſioni: ſed ſimul ſtare poſſunt, ſicut illæ duę. Ioannes poteſt uiuere ſine peccato mortali. & Ioannes non uiuit ſine peccato mortali. Quod ſi minor fiat etiam de modo erit falſa: quia ſi eſſet vera, ſequeretur, ꝙ aliqui habentes res mutuabiles & uolentes mutuare neceſſariò peccarent, ſcilicet uitioſè mutuando, quod eſt falſum: quia nemo peccat in eo, quod vitare nõ poteſt. Et ſi replicetur dicendo ſaltem minor facta de modo eſt uera, ſi intelligatur ſic, quòd non poſſunt inueniri mutuantes niſi ſub vſuris, ideſt difficile eſt inuenire mutuantes, niſi ſub uſuris. Dicendum dupliciter, Primò, quòd dato quòd ſic intellecta eſſet vera: tamen conſequenter concluſio non aliter eſſet intelligenda, niſi ꝙ ciuitas non poſſet, ideſt difficile eſſet eam ſubſiſtere ſine mutuantibus ad vſuram. Hoc autem non eſt contra concluſionem primam, quæ loquitur de poſſe. multa enim poſſunt fieri, quæ tamen difficilia ſunt. Secundò dicendum, ꝙ minor ſic intellecta eſt uera loquẽdo de difficultate non abſoluta: ſed ſolum ex conditione: quæ tamen conditio ſine difficultate notabili tulli poſſet. Nam cauſa cur difficile eſt inuenire mutuantes eſt: quia non cohibẽtur mutuantes ſub uſuris. Si enim tales prohiberentur & acriter punirentur, nemo mutuaret ſub uſuris, & tamen adhuc indigentibus mutuo ſubueniretur: quia inuenirentur multi, qui mutuarent gratis, qui aliàs habita omnimoda opportunitate & licentia vſuras exigendi, non gratis mutuant, ſicut etiam in alijs peccatis accidit, a quibus multi abſtinerent, ſi ſaltem aliqua ciuili pœna, uel prohibitione cohiberentur.

Secundò arguitur ſic. Ciuitas non poteſt conſiſtere ſine eo, quod eſt eius commoditas, & cuius oppoſitũ eſt incommoditas. Sed mutuatio vſuraria eſt commoditas ciuitatis, & eius carentia eſt eius incommoditas igitur ciuitas non poteſt cõſiſtere ſine mutuatione vſuraria. Maior probatur: quia hoc dicimur poſſe, quod commodè poſſumus. & per conſequens quod non niſi cum incommoditate poſſumus, dicimur non poſſe. Minor probatur: quia commoditas ciuitatis eſt, quòd ciues indigentes mutuo, non ſolum inueniant mutuantem, quia hoc eſt neceſſarium, ſed etiam quòd promptè & faciliter inueniant eos. Modò dato quòd indigẽtes inuenire poſſent gratis mutuantes, tamen ex quo non promptè & faciliter inuenirent mutuãtes ſub vſuris. igitur &c. Dicendum quadrupliciter. Primò, quòd maior eſt vera, quando talis commoditas non habet annexam diuinam mortalem offenſam. modò talis eſt mutuatio vſuraria. igitur &c. Vnde non eſt dicendum, ciuitatem non poſſe ſubſiſtere ſine peccato mortali. Secundò dicendum, ꝙ ſi admitteretur indiſtinctè maior eſt neganda: quia ſi ſtrenue extirparentur vſurarij, inuenirentur mutuantes gratis, etiam promptè. Et ſi replicetur, licet non inuenirentur gratis mutuantes: tamen inuenirentur, cum permittentur mutuantes ad uſuras. Dicendum ꝙ hoc, ſcilicet ꝙ non ita promptè inuenirentur gratis mutuantes, non eſt talis uel tanta incommoditas, ꝙ propter hoc dici poſſet, ꝙ ciuitas non poſſit ſubſiſtere ſine tali prompta inuentione. Nã ciuitas non poteſt habere omnia, quæ ſibi commodiſſima forent, quin ſine illis ſubſiſtere poſſit. immo ciuitati expedit, quò ad aliquid non habere tantam promptitudinem inueniendi mutuantes ad vſuras: eo ꝙ illa facilitas longè plus occaſionaret multos ad negligenter uiuendum, dilapidandum, & diſtrahendum bona ſua, quàm faciat facilitas inueniendi mutuantes ſub uſuris quæ tamen plurimos deſtruit. Tertiò dicendum, ꝙ dato, ꝙ non ita prompte inuenire gratis mutuantes, ſicut inuenire mutuantes ad uſuras, ſit aliqualis incommoditas, non eſt tamen tanta, quanta eſt promptè inuenire mutuantes ſub uſuris: quia ſecundum eſt perniciolius primo: quia primum tantum ingerit temporale diſpendium petenti mutuum, ſecundum autem ingerit tam temporale quàm ſpirituale petẽti atque mutuanti

tuanti

tuanti,& tam eis quàm reliquis, ac toti ciuitati: quia petentes tale, cogitur da ſuo dare aliquid indebitum, & etiam quia multi occaſione illius facilitatis diſſipāt bona ſua.ut dictum eſt. Spirituale autem diſpendium ſatis patuit in concluſionibus præmiſſis. Quartò dicendum, ꝙ illi homines, quibus hæc maior cōmoditas(ſi eſſet maior)deſeruiret, ſunt triplices, & duo ultima genera illorum hominum habere illam commoditatem, non eſt niſi illos homines habere materiam peccandi. ideo illa maior commoditas eſſet maior pernitioſitas eis,quàm commoditas, & eis potius auferenda, quàm præſtanda pro bono ciuitatis. Aſſumptum probatur: nam quidam accipiunt propter neceſſitatem, quidam propter iniquitatem,quidam propter cupiditatem. & quamuis primis uideatur eſſe quędam cōmoditas,ſemper tamen eſt eis ēt pernitioſum: quia ſi pauper eſt: iā pauperior redditur:quia plus reddere cogitur,q̄ accepit.& dato ꝙ talis vitaret maius dānū,quàm ſit illud quod patitur ſoluendo vſuras: tamen adhuc nō poteſt negari,quin ibi ſit pernitioſitas.etiā ſi minor ſit,quàm commoditas.nec propter eā eſſe minorem eſt toleranda:quia eſt priuata cōmoditas, quæ non præponderat publicę cōmoditati:& multominus publicæ honeſtati ac diuino timori.Secundi autem ſunt,qui ſub uſuris accipiunt ad ſcortandum,ludendum,& aliis iniquitates perficiendum.Et talibus non ſolum non eſt commoditas:ſed grādis pernitioſitas inuenire promptos mutuātes ſub viuris: quia eſt eos habere materiam peccandi. Tertij ſunt ut artifices,& negociatores non indigentes motuo, niſi ad cumulandum diuitias, quibus ſatisfiat ſuæ inſatiabili & inſatisfactibili cupiditati. ſimiliter illi, qui a publico vſurario mutua quærūt,ut ea alijs pro maiori concedant.& illis ſimiliter eſt magna pernitioſitas inuenire promptè mutuantes ſub uſuris.

Tertiò arguitur ſic.Ciuitas non poteſt ſubſiſtere ſine eo, quod eſt neceſſarium ad hoc. quòd inter duo temporalia mala,maius malum vitetur: & ſolum minus incurratur. mutuatio uſuraria eſt huiuſmodi. igitur &c.Maior nota.minor probatur:quia ſæpe contingit, ꝙ aliquis eſt magnum damnum paſſurus, quod ipſa aliter uitare non poteſt,niſi recipiendo mutuum: & quia aliàs neminem inuenit,qui uelit ſibi mutuare gratis.ideo non niſi motuatione vſuraria poterit id uitare utputa indiget. 100.flo.quos niſi habeat,patietur damnum in quinquaginta flo. vel in fama, vel cogetur res ſuas diſtrahere pro precio in 50.flor.nimis remiſſo.& tamen ſi centum accipiat mutuò ſub vſuris quinque floren.per annum non niſi damnum quinque flore. patietur.Dicendum tripliciter.Primò, ꝙ minor eſt falſa, ſi intelligatur vniuerſaliter.fallit enim:Immo ſtat non nunquam, ꝙ minus damnoſum eſſet tali indigenti uēdere res ſuas pro precio etiam longè uiliori quàm iuſtum ſit, quàm ꝙ accipit mutuum ſub vſuris, ut patuit in tertio malo tertię concluſionis.Secundò dicendum ꝙ dato, quòd minor ſit aliquando uera reſpectu unius uel duorum: tamen ex quo talia damna ſunt priuata & temporalia:damna verò,quę proueniunt ex mutuatione uſuraria ſunt publica: tam temporalia,quàm ſpiritualia,quæ multipliciter tacta ſunt in tertia cōcluſione:ideo illa ſecūda ſunt ſimpliciter maiora alijs.& per conſequens pro illis alijs vitandis non eſt neceſſarium habere mutuationem vſurariam: quia tunc non eſt neceſſaria ad hoc,ut inter duo mala maius vitetur: immo confert ad hoc: ut maius incurratur, & minus uitetur. Tertiò dicendum, ꝙ maior eſt uera: quando id quod ſic eſt neceſſarium,non habet diuinam offenſam annexam.Nam ſi habet eam annexam, non eſt neceſſarium ad uitādum maius damnum temporale.immo eſt moc maius utroque damno temporali, & per conſequens confert ad incurrēdum maius malum ſimiliter, modò ſic eſt de mutuatione vſuraria.igitur &c.Vnde etiam ſi maxima damna temporalia vitentur, & maxima bona temporalia per eam acquirantur,quibus etiam quis uellit captiuos redimere chriſtianos & alere pauperes, nihilominus non eſt dicenda utilis reipublicę, & multò minus neceſſaria neque licita, nec etiam eius toleratio erit per hoc licita:ut tactum eſt.q.26.& 27. Secus ubi toleratio fieret ad uitandum aliquod damnum ſpirituale maius mutuatione vſuraria, quod aliàs uitari nō poſſet.Nec eſt uerum,ꝙ non ſit dabile ſpirituale malū maius peccato vſuræ, prout patuit eadem quæſtione.

QVÆSTIO. XLIX.

VTRUM mutuatio vſuraria magis ſpectat ad cōſiderationem theologi,quàm ad conſiderationem iuriſperiti. Quare autem præſens quęſtio moueatur,patebit ex corollario quartę concluſionis.& dę quibus theologis fiat, patebit ex 3. concluſione.Solutio quęſtionis ſtat ī tribus ſuppoſitionibus, quatuor concluſionibus,& uno corollario.

Prima ſuppoſitio.Eadem res poteſt ſpectare ad conſiderationem diuerſorum artificum atque ſcientiarū, & hoc fieri contingit dupliciter. Primò, ſubijciendo illam rem reſpectu diuerſorum prædicatorum, quo modo hō eſt de conſideratione philoſophię moralis puta reſpectu illius prædicati fœlicitabile, & eſt etiam de cōſideratione philoſophię naturalis reſpectu illius prædicati mobile,corruptibile & huiuſmodi.Alio modo etiam reſpectu eiuſdē prædicati. nec oportet addere, ꝙ hoc fiat conſiderando ſub diuerſis rationibus formalibus: nam hoc contingit etiam ſub eadem ratione formali, capiendo ſubiectum, ſcilicet ſub ſua quiditate, quæ eſt eius ratio formalis.Vnde hoc poteſt contingere altero illorum trium modorum, ſcilicet aut quia prædicatū de illo ſubiecto oſtenditur in una per aliud medium: & per conſequens per aliud principiū;quàm in alia. quo modo de terra demonſtratur eſſe ſphericum in philoſophia naturali: ut patet in fine ſecundi de cęlo, & etiam idem demonſtratur in mathematica. Aut ſecundò: quia in una demonſtratur prædicatum de ſubiecto demonſtratione propter quid,& in alia demonſtratione: quia eſt, quæ diſtinctę demonſtrationes generant diſtinctas ſcientias; aut quia in una tale prędicatum ſupponitur ineſſe ſubiecto, ita quòd talis propoſitio habetur pro principio præſuppoſito; & in alia prędicatum oſtenditur de ſubiecto, & habetur propoſitio talis pro concluſione:ſicut fit in ſcientijs ſubordinatis, in quibus nonnunquam id,quod eſt concluſio in ſcientia ſubordinante, uel ſuperiori, eſt principium in ſcientia ſubordinata.Ita ad propoſitum, mutuatio vſuraria poteſt eſſe de conſideratione theologię, & etiam ſcientię iuris quò ad diuerſa prędicata, & etiam quò ad idē prædicatum. Nam poteſt eſſe de conſideratione theologię

logię

logiæ reſpectu illius prædicati, quod eſt eam eſſe peccatum mortale. Item reſpectu illius prædicati, quod eſt ipſam eſſe in diuino foro æternaliter puniendam. & in ſecreto foro conſcientiæ: vt mortale per confeſſorem, ad imponendum pœnitentiam arbitrariam. Reſpectu verò illius prædicati, quod eſt eam eſſe in foro exteriori eccleſiæ puniendam pœna humana, canonica, vel ciuili: vtputa ꝙ eam exercens eſt infamis, & ꝙ oblationes eius, qui eam exercet, non ſunt recipiendæ ad altare, & quòd teſtamentum eius nõ factum ſecundum id quod diſponitur in capitulo quamquam. de vſu. libro 6. ſit irritum ipſo iure. & ſic de alijs, eſt de conſideratione ſcientiæ iuris, reſpectu etiam eiuſdem prædicati poteſt eſſe de conſideratione vtriuſque. Nam tam theologus, quàm iuriſperitus aliquis, puta canoniſta habet conſiderare eam eſſe peccatum mortale, aliter tamen & aliter. puta per diuerſa principia, & etiam adeo diuerſa: vt vnus magis quàm alius habeat id conſiderare. vt patebit.

Secunda ſuppoſitio. Aliud eſt conſiderari aliquam rem in ordine ad aliquod prædicatum, & eam conſiderare in ordine ad aliquod ſubiectum: vtputa conſiderare contractum vſurarium in ordine ad hoc prædicatũ, quod eſt eum eſſe peccatum mortale, & conſiderare eũ in ordine ad aliquod ſubiectum. ſ. de aliquo actu, vel contractu, an. ſ. talis ſit vſurarius. De primo modo conſiderandi contractum vſurarium, dicetur in prima concluſione & ſecunda. De ſecundo modo dicetur in tertia & quarta concluſionibus, quis. ſ. magis habeat cognoſcere, qui contractus ſint vſurarij, & qui non. Et illi modi conſiderandi ſunt adeo diſtincti, ꝙ cõtingere poſſet eos ſeparari, ſic ꝙ aliquis artifex haberet rem aliquam conſiderare vno modo, & non alio, vel non adeo vno modo ſicut alius artifex haberet eam illo modo conſiderare. Sicut in ſimili hæc propoſitio; monetam falſans eſt peccator, qui tali pœna venit puniendus, cõſiderari habet a iuriſta, vel theologo, & hoc vel in foro ciuili, vel a theologo in foro conſcientiæ & Dei: & tamen ſi illa res. ſ. falſare monetam, vel falſans monetam prædicetur de aliquo. ſ. de Ioanne dicendo. Ioannes falſauit monetam illam, quam idem cudit. iam magis ſpectaret ad peritum aurifabrum, quàm ad iuriſtam, vel theologum.

Tertia ſuppoſitio. Duplex eſt contractus vſurarius, quidam eſt indubitanter vſurarius, quidam verò non indubitanter eſt talis: vt ſunt illi, de quibus eſt difficultas aliqua apud docto. an ſint tales vel non. Item quidam eſt in ſe vſurarius. i. ſecluſa omni humana conſtitutione eſt vſurarius ex ſola lege diuina, vel naturali: vt eſt omnis mutuatio, quam quis exercet principaliter propter lucrum per modum precij leuandum vltra ſortem pro mutuatione impenſa. Quidam verò in ſe non eſt vſurarius, ſed propter cõſtitutionem poſitiuam prohibentem eum, & volentem eum vitari perinde & ſub eiſdem pœnis, quibus vſurarius contractus eſt prohibitus, vtputa aliquis contractus non eſt in ſe vſurarius: attamen ſi ius commune, puta ciuile & canonicum, vel etiam aliquod particulare ius & hoc ſeculare puta municipale, vel eccleſiaſticum: vt prouinciale, vel ſinodale ipſum tanquam ſuſpectum prohibet tanquam vſurarium: ne mali eo vt pallio, quo abſcondãt ſuas fraudes vſurarum abutantur: tunc ille eſſet vſurarius: quia prohibitus & non in ſe talis. vt ſi prohiberet, ꝙ non fieret venditio ad terminum pro maiori precio, quàm fieret ſine termino. Nam quamuis hoc liceat fieri in aliquibus caſibus: vt patebit in tertio tractatu: ſi tamen prohiberetur per aliquod prædictorũ iurium tanquam vſurarius contractus, eo ꝙ ibi eſt mutuatio implicita, propter quam cõtingeret maleuolum aliquem velle quid habere vltra ſortem: iam ille eſſet vſurarius poſitiuè, & ſtaret ꝙ in ſe non eſſet vſurarius, eo ꝙ vendens non propter mutuationem implicitam carius venderet: ſed propter intereſſe lucri ceſſantis. Et hoc modo etiã duplex eſt collatio ſimoniaca ſpiritualium, & receptio temporalium. Quædam enim eſt in ſe ſimoniaca. puta ex lege diuina & naturali: vt cum confertur ſpirituale tanquam merx pro temporali. vt pro precio. Quædam verò ſolum eſt ſimoniaca: quia prohibita, vt ſi quis conferat ſpiritualia, & offerantur ſibi temporalia per modum doni, & etiam ipſe vt ſic illa recipiat: ſi tamen aliqua conſtitutione poſitiua prohiberetur talis datio & receptio propter ſpeciem, vel propter abuſum malorũ, illa collatio & receptio eſſet ſimoniaca poſitiuè. Similiter venditio iuris decimarum, & quorundam officiorum, quæ in ſe ſunt prophana vel ſecularia: attamen ſi annexa ſunt ſpiritualibus, eſt ſimoniaca non in ſe, eo ꝙ vendens ea nõ vendit quid ſpirituale, nec recipit quid pro ſpirituali re: ſed prophana: quamuis aliàs ſit peccatum vendere officia, etiam quæcunq;: attamen ex quo ius poſitiuum prohibuit illa vendi perinde, ac ſi eſſent ſpiritualia, eo ꝙ ſunt annexa ſpiritualibus: ideo ea vendere eſt poſitiua ſimonia.

Prima concluſio. Contractus vſurarius, qui ſcitur in ſe eſſe vſurarius quò ad hoc prædicatũ, quod eſt ipſum eſſe peccatũ mortale: magis eſt de conſideratione theologi, quàm iuriſperiti. Probatur ſeptem rationibus. Prima. actus, qui rationem peccati mortalis immediate cõtrahit ex lege diuina, magis ſpectat in ordine ad hoc prædicatum, quod eſt eſſe peccatum mortale, ad conſiderationem illius, ad quem magis ſpectat conſiderare eandem legem, & qui etiam eidem legi magis de per ſe intendit, quàm ad conſiderationem alterius, ad quẽ non ſpectat: vel non intantum de per ſe ſpectat cõſiderare eandem, & qui etiam eidem legi non intendit, vel non intantum intendit. Modò prædictus contractus vſurarius eſt hmõi. Et tũc vltra. modò ad theologum magis ſpectat conſiderare legem diuinam, & ẽt eidem magis intendit, quàm ſpectet ad iuriſperitum: aut ẽt quàm talis eidem intendat. Maior primi diſcurſus probatur: quia actum contrahere rationem mortalis culpæ immediate a lege diuina, non eſt niſi eum eſſe difformem eidem præceptiuè, vel prohibitiuè latæ: eſſe autem eũ difformem eidem præceptiuè latæ, eſt eum eſſe peccatum mortale. igitur ille, qui melius nouit de illo actu hoc, quod eſt eum eſſe illi legi difformem, etiam melius nouit ipſum eſſe mortale peccatum. Modò nullus melius nouit, quando actus aliquis quem in ſe noſcit; ſit difformis alicui legi, niſi qui magis noſcit illam legem: quia difformitas actus eſt habitudo quædam ipſius actus ad legem, cui eſt difformis, ſicut diſſimilitudo eſt habitudo vnius qualis ad alterum quale, nemo autem melius nouit relationem, vel habitudinem duorum extremorum, quàm ille, qui agnito vno extremo, melius noſcit aliud extremum:

quia ex notitia extremorum deuenitur in notitiam relationis. Vel ſi difformitas non eſt habitudo vel relatio: ſed negatio quædam, vel carentia habitudinis ſeu relationis ſcilicet conformitatis debitæ: tunc ſicut relatio conformitatis melius noſcitur ab eo, qui melius nouit extrema. ſic & eius negatio: quia priuatio cognoſcitur per habitum. & ſic relinquitur maior probata. Minor probatur: quia contractus vſurarius ideo eſt peccatum mortale: quia eſt contra illam legem. Luc. 6. Mutuum date, nihil inde ſperantes. Hæc autem lex eſt diuina, & talis eſt habitudo actus ad illam legem, quòd ſublata omni poſitiua lege & hac ſola poſita, adhuc contractus vſurarius eſſet mortale peccatum. igitur ratio mortalis peccati ſibi imbibitur immediate ex illa diuina lege. Maior ſecundi diſcurſus eſt concluſio primi diſcurſus. Minor verò probatur ex vi nominis, nam theologus dicitur quaſi de Deo, vel diuina lege loquens. Vnde de per ſe, & inquantum theologus eſt, conuenit ſibi diuinis ſcripturis intendere. Iuriſperito autem de per ſe conuenit intendere tantum legibus humanis poſitiuis, & de per accidens ſibi conuenit diuinæ legi intendere, ſcilicet inquantum illius præcepta ſunt inſerta corpori iuris humani, vel ſi non de per accidens: tamen non adeo de per ſe ei conuenit ſicut theologo: alioquin iuriſperitus per ſe eſſet theologus, quod eſt falſum. modò quòd alicui de per ſe conuenit, ei magis conuenit, quàm alteri, cui non de per ſe conuenit, vel non adeo de per ſe. Antequam autem formetur ſecunda ratio, pono obiectionem poſſibilem fieri contra concluſionem: quatenus ſecunda ratio congruentius occurrat: & eſt obiectio ad probandum, quòd æquè ad iuriſtam, ſicut ad theologum ſpectet conſiderare contractum vſurarium in ordine ad hoc prædicatum, quod eſt eſſe mortale peccatum, & per conſequens non magis ad theologum, & hoc ſic. Sicut lex diuina damnat vſurarium contractum: ſic lex canonica eum damnat: igitur ſicut contractus vſurarius contrahit rationem mortalis peccati a lege diuina, ſic a lege canonica. & per conſequens ex eodem fundamento, quo probaſti, ad theologum magis ſpectare illam conſiderationem, ſcilicet prout ex vna parte illa ratio peccati mortalis in contractu vſurario contrahitur a lege diuina: etiam probabitur ex altera parte ad iuriſperitum magis ſpectare illam conſiderationem, ſcilicet prout ex alia parte contrahitur illa ratio a lege canonica, & per conſequens ſingula ſingulis comparando, æquè ſpectabit ad vtrumque. Dicendum dupliciter. nam primo poſſet negari antecedens: lex enim diuina damnat contractum vſurarium virtute propria: ideſt non innitendo alteri legi: puta poſitiuæ humanæ. Sed lex canonica eum damnat virtute legis diuinæ. Nam quando decreta & conſtitutiones conciliorum atque ſummorum Pontificium prohibent eum, allegant pro fundamento & ratione conſtitutionem diuinæ legis, veteris & nouæ. Et ideo diſſimiliter eum damnant etiam tali diſſimilitudine, quæ refert ad propoſitum. Vnde ex quo vna in virtute alterius damnat eum. conſequens eſt: vt conſideratio damnatæ prauitatis illius actus magis ad eum pertineat, qui eſt ſcrutator illius legis, cui innititur alia, & ipſa alii non innititur, quàm ad illum, qui contemplator eſt, vel ſcrutator alterius. Vnde ſicut habens ſcientiam ſubalternatam ſolum ſcit: quia eſt de ſuis principiis, habens autem ſcientiam ſubalternantem ſcit propter quid de principiis ſcientiæ ſubalternatæ. ſic eſt in propoſito. Vnde bene ait doctor ſolennis in quodlibetis, quodlibeto. 1. quæſtion. 39. quòd vſura ſit peccatum & iniquitas ex lege poſitiua. non nouimus: niſi quia ſic eſt, ſed quare ſic ſit, hoc ratione ex lege naturæ debemus inueſtigare. Secundò dicendum. conceſſo antecedente negatur conſequentia: nam licèt vtraque lex eum damnet: canonica tamen ex ſua damnatione non ſufficeret actui impingere rationem peccati mortalis, ſi non eſſet lex diuina, ex qua deriuatur non tantum poteſtas auctori iuris canonici ad damnandum actus aliquos, vel ad condendum leges: ſed etiam vis impræſſiua rationis mortalis peccati in ipſum actum. Nam quantumcunque Papa, vel quicunque homo prohiberet aliquem actum: non ob hoc agens eum peccaret mortaliter: ſi ſiſteretur in ea lege humana. ſed quòd talis peccat mortaliter, reducitur ad legem diuinam: ita quòd ideo eſt mortalis: quia eſt contra legem diuinam, quæ mandauit vitari ea, quæ lex humana rationabiliter edita prohiberet: & mandauit agi ea quæ lex humana rationabiliter edita agi præciperet. Lucæ. 10. Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Et iterum Matt. 18. Quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cęlo, quaſi dicat. Volo, quòd leges veſtræ præceptiuæ, vel prohibitiuæ rationabiliter editæ ligent. Vnde ideo quis peccat mortaliter contraueniendo poſitiuæ legi, prohibitiuè, vel pręceptiuè loquenti: quia facit contra illud pręceptum legis diuinę: Honora parentes: & obedite prępoſitis veſtris, & contra illud, quo pręcipitur, vt timeamus dominum, & per conſequens non ſpernamus eum. Spernere autem hominem a Deo conſtitutum in ſuperiorem, eſt Deum ſpernere. Ex hac duplici ſolutione poteſt formari ſecunda ratio ad concluſionem talis. Ad illum artificem magis ſpectat conſiderare aliquem actum eſſe mortale peccatum, qui in virtute ſuę artis, vel ſcientię, & ſine recurſu ad principia alterius artis poteſt cognoſcere & oſtendere eum eſſe mortalem, quàm ad illum, qui hoc non poteſt, niſi in virtute alterius artis. Theologus eſt huiuſmodi: nam ſecluſa lege poſitiua, ciuili, & canonica, theologus ex hoc, quòd contractus vſurarius eſt contra legem. Luc. 6. quam iudicat eſſe prohibitiuam: cum ait. nihil inde ſperantes: infert ſufficienter, quòd ſit mortalis. Iuriſperitus verò non poteſt inferre eum ex hoc, quod eſt contra legem canonicam: vel ciuilem eſſe mortale peccatum, niſi adiutus lege diuina. Vnde ſi arguatur ſic. Omnis actus contra legem canonicam, vel ciuilem, præceptiuam, vel prohibitiuam factus, eſt peccatum mortale. contractus vſurarius eſt huiuſmodi, igitur &c. In hac probatione iuriſperitus habet ponere minorem: & eam melius nouit, quàm theologus: maiorem autem non nouit vt iuriſperitus: ſed vt theologus, vel ſi eam vt iuriſperitus nouit: non tamen nouit niſi accipiendo a theologo, & etiam non habet maiorē, niſi vt quoddam pręſuppoſitū in ſua facultate,

nec

nec ipſam ex ſua facultate probare poteſt. Theologus autem habet ipſam vt concluſionem, quam probat ex ſua ſcilicet diuina, ex qua elicitur prædicta maior: vt patuit. Modò ille, qui ad aliquam concluſionem ponit maiorem, & non minorem: melius poteſt iudicare de concluſione, quàm ille, qui tantum minorem ponit, & idem iudicium eſt, ſi minorem ponens, etiam ponat maiorem ipſam tantum ſupponendo: & non oſtendere potens eandem. Alius verò eandem oſtendere poſſit. Et ratio illius eſt: quia in maiore eſt tota vis diſcurſus. Vnde etiam maior dicitur: quia in virtute continet totum diſcurſum. Tertia ratio, theologus melius nouit de contractu vſurario hoc prædicatum, ſcilicet eſſe mortale peccatum. igitur conſideratio contractus vſurarij in ordine ad illud prædicatum, magis ad eum ſpectat: quia res quo ad prædicatum aliquod magis ad illum ſpectat, qui melius illud prædicatum de ea nouit: quia horum eſt quis bonus iudex, quæ quis bene nouit. 1. Ethic. Antecedens probatur: quia duobus cognoſcentibus aliquod ſubiectum, etiam ſi æqualiter illud noſcant: ille melius nouit prædicatum aliquod de eo, qui melius nouit prædicatum: tam quo ad quid nominis, quàm quo ad quid rei: & ea quæ ad intellectum quid rei pertinent. Modò ſi theologus & iuriſperitus etiam æquè noſcant aliquem contractum eſſe vſurarium: tamen theologus melius nouit quid nominis, & quid rei peccati mortalis. Nam ipſe diffinit peccatum mortale: Eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei. & illam diffinitionem etiã melius intelligit: quia ibi ponitur contra legem Dei: Nemo autem artificum melius nouit legem Dei, quàm theologus, & theologus etiam melius alijs cognoſcit, quæ lex loquatur prohibitiuè, præceptiuè, vel conſultiuè: quod tamen neceſſarium eſt ad hoc, quòd ſciatur quando quid ſit contra legem Dei tanquam peccatum mortale. Quarta ratio, contradictoria illius, omnis contractus vſurarius eſt peccatum, magis ſpectat ad theologum. igitur etiam illa. quidam contractus vſurarius nõ eſt peccatũ, magis ad theologum ſpectat. tenet conſequentia: quia oppoſitorum eſt eadem diſciplina, ſecundum philoſophum in topic. & etiam quia ſicut aliquis artifex per ſua principia oſtendit vnum contradictoriorum eſſe falſum: ita ex eiſdem oſtendit alterum contradictoriorum eſſe verum: & econtra. Antecedens probatur: quia aſſertio hæretica magis ſpectat ad conſiderationem theologi, quàm iuriſperiti: ita quòd ad determinandum magiſtraliter, quæ aſſertio ſit hæretica, & quæ catholica, magis valet theologus, quàm iuriſperitus. Modo hæc, ſcilicet contractus vſurarius non eſt peccatum, eſt hæretica: vt patet in clem. vnica. de vſu. vbi dicitur, quòd ſi quis inciderit in illũ errorem, vt pertinaciter affirmet, quòd exercere vſuras nõ ſit peccatum, decernimus eum velut hæreticum puniendum. Maior poſſet multipliciter probari: ſed pro nunc ſufficiat vna probatio talis: Ad illius ſcientiæ doctorem, propter quam ſolummodo dicitur aſſertio catholica, vel hæretica principaliter ſpectat diffinire per modum doctrinæ, quę aſſertio eſt catholica, & quę hęretica reputanda: ſed theologia eſt huiuſmodi. igitur ad theologię doctores magis ſpectat conſiderare aſſertiones hęreticas eas determinando magiſtraliter &c. Maior nota. minor probatur: quia ipſa illa aſſertio eſt catholica, quę eſt conſona theologię, & quę eidem noſcitur aduerſari, dinoſcitur eſſe hęretica. Nam ſi aliqua aſſertio inueniretur aduerſari decretis vel decretalibus ſummorum Pontificum, aut canonibus conciliorum, aut legibus imperatorum: ſi tamen non obularet theologiæ: non deberet inter hæreſes computari: quamuis falſa & erronea poſſet iudicari. Vnde ſi quę aſſertiones contrarientur canonibus & decretis conciliorum, vel pontificum: & etiam hęreticę iudicentur: tamen hoc non eſt, niſi quia theologię aduerſantur, ob quod concilia, vel ſummi Pontifices eas vt hęreticales condemnauerunt. Dixi ad determinandum magiſtraliter: quia nec ad theologum, nec iuriſperitum: vt tales ſunt, ſpectat iudicialiter, ſeu per modum iudicialiter diffinientis determinare, quę ſit hęretica, & quę catholica. ſed hoc ſpectat ad ſummum Pontificem. Antequam autem formetur quinta ratio, pono aliam obiectionem poſſibilẽ fieri contra concluſionem hoc modo. Actus exiſtens contra legem naturalem ſpectabit in ordine ad hoc prędicatum, quod eſt eſſe peccatum tale vel tale, ęque ad illos artifices, vel ſcrutatores, qui ęquè habent legem naturalem conſiderare: & magis ad illum, qui magis habet eam conſiderare. Contractus vſurarius eſt contra legem naturalem: vt oſtenſum eſt quęſt. 23. Iuriſperitus autem & theologus ęquè habent conſiderare legem naturalem, vel iuriſperitus magis quàm theologus. igitur ad eum ęquè, vel magis ſpectabit conſideratio contractus vſurarii, quò ad hoc prędicatum, quod eſt ipſum eſſe peccatum tale, vel tale. Maior primi diſcurſus nota, etiam a ſimili ex maiore primæ rationis poſitę. Minor verò pro ſecunda parte probatur: quia aut ad neutrum, vt talem de per ſe ſpectat eam conſiderare: ſed tantum de per accidens. Aut ſi in aliquo modo per ſe ad eos id ſpectat ęquè, vel magis ad iuriſperitum id pertinebit. Primum probatur: quia ad theologum, vt talem ſpectat tantum conſiderare leges purè diuinas. hę autem ſunt, quę nec ſunt conſtitutę a lege naturali, nec a lege humana: cuiuſmodi in veteri teſtamento fuerunt leges purè poſitiuæ iudiciales, vel purè poſitiuę cerimoniales, ita quòd ratio in lumine naturali relicta: non plus habuiſſet rationem declinandi ad vnam partem, quàm ad alteram: ſed vel neutralis fuiſſet, vel tantam occaſionem ad vnam declinandi ſicut ad aliam. Et ita ad theologum vt talem non ſpectat conſiderare legem naturalem. Aſſumptum autem probatur: quia da oppoſitum: tunc ad theologum vt talem ſpectaret eſſe naturalem philoſophum: quia ad naturalem philoſophum ſpectat conſiderare legem naturalem, & eius dictamina. Vnde ſicut lex naturalis, diuina, & humana diſtinguuntur: nec vna eſt de per ſe alia. ſic etiam earum ſcrutatores ſunt diſtincti, ſcilicet naturalis philoſophus, theologus, & iuriſperitus: nec vnus erit de per ſe alius. Et ſimili modo dicendum de iuriſperito. Ille enim habet conſiderare de per ſe purè humanas conſtitutiones, quæ nec ſunt conſtitutiones legis naturalis. cuiuſmodi ſunt, quę ſunt eędem apud omnes, & immediatè veniunt ex principiis practicis legis naturalis: nec ſunt valde vicinę concluſionibus, & principiis practicis, & concluſionibus euidenter ex eis illatis. Et dico purè ceremoniales, vel purè iudiciales, pro-

pter eas, quę fuerunt mixtę. ita quòd partim fuerunt naturales, & partim poſitiuæ: ſicut præceptum de danda decima, quo ad hoc, quòd eſt populum dare aliquid in ſuſtentationem miniſtrorum Dei, eſt natura lis legis. ſed dare præciſè illam quotiam, ſcilicet decimam, non eſt naturale: ſed poſitiuum diuinum: olim obligans vt diuinum, hodie abolitum: & tantummo do obligans vt poſitinum, humanum. Similiter, ꝙ bó teneatur ſuſcipere ablutionem aquę ſub certa forma verborum facta, eſt præceptum legis diuinæ & purè diuinum, ideſt, non procedens a lege naturali. Similiter quòd dicat peccata ſua alteri puro homini, puta ſacerdoti eſt præceptum diuinum purum, ſeu purè poſitiuum. Secundum verò probatur: quia ſcientia iuris ciuilis ſubordinatur phyloſophiæ morali: hæc autem philoſophia verſatur circa legem naturalem: theologia autem non ſic ſubordinatur legi naturali. igitur ſi alter eorum ſe habet intromittere de ſcrutinio legis naturalis, & actuum contra eam exiſtentium, magis hoc habebit iuriſperitus, quàm theologus. Vnde etiam philoſophus moralis exiſtens naturalis, hoc eſt ſiſtens in lumine naturali, conſiderat etiam de contractu vſurario: vt patuit in Ariſt. qui & ipſe eum damnat. & ideo cum ad philoſophum moralem & naturalem ſpectet, conſiderare eius damnatam prauitatem, & illi ſubordinetur iurium ſcrutator, maximè legiſta: ſequitur propoſitũ ſcilicet pars aſſumpti in probatione ſecundæ minoris. Dicendũ per duas ſolutiones. Prima applicatur ad maiorem primi diſcurſus, ſupponendo ꝙ triplex eſt peccatum. ſ. morale, & illud habet philoſophus moralis conſiderare, aliud eſt mortale peccatum, aliud veniale. & illa theologus habet conſiderare. Maior igitur eſt vera. ſi intelligitur de peccato morali: & tunc argumentum non concludit, niſi ꝙ ad iuriſperitum æquè, vel magis quàm ad theologum ſpectaret conſideratio contractus vſurarii quo ad hoc prædicatum, quod eſt eſſe peccatum morale. & hoc non eſt contra concluſionẽ noſtrã, quæ loquitur de peccato mortali, non faciendo mentionem de morali. Sed maior neganda eſt, ſi intelligatur de mortali peccato, vel veniali. Nam ſiſtens in cõſideratione legis naturalis poterit iudicare, ſi quis actus ſit illi legi difformis: & ita an ſit peccatum morale, & per conſequens ſi qui duo profeſſores æquè illi inſiſtunt, æquè hoc poterunt iudicare, & ſi quis magis ei inſiſtit, magis hoc iudicare poterit. Sed ſi talis ſoli legi naturali inſiſtat, non poterit ob hoc iudicare, ſi ille actus ſit peccatum mortale, vel veniale: quia ratio peccati mortalis includit, ꝙ per ipſum demereatur actor perdere diuinam amicitiam, & gratiam habitualem, ſi eam habeat. & ęt incurrere reatum pęnę infernalis æternaliter. Modo ꝗ ſoli legi naturali inſiſteret, non poſſet cognoſcere, ſi quis actus eſſet talis. Nam nullibi lex naturalis ſanxit, ꝙ talis, vel talis actus, ẽi qui eſt ſibi difformis, ſic, vel ſic punietur, vel taliter homo per eum demereatur: alioquin ex naturali lumine homo ſcire poſſet, ꝙ in homine eſt ponenda quædam gratia habitualis, quam perdit, quãdo facit quoſdam actus, & ꝙ homo ordinaretur ad beatitudinem talem theologicam, quam etiam perdit per hmôi actum, & ꝙ ponenda eſt talis & talis pœna, qualis. ſ. in inferno ponitur pro damnandis: quæ tamen nõ poſſunt naturaliter cognoſci: ſed ad hoc ꝙ inſiſtens naturali legi illa cognoſceret, requiritur recurſus ad principia theologica, & legis diuinæ, & ſic ad theologum hoc ſpectabit. Secunda ſolutio. dicendo ad minorem ſecundi diſcurſus, ꝙ eſt falſa: quomodocunq; capiantur theologus, & iuriſperitus. Nam ſtrictè loquẽdo de eis, neuter habet de per ſe conſiderare legem naturalem: ſed ſolum de per accidens. Nam ſicut ſtrictè loquendo diſtinguũtur lex naturalis, diuina, & humana: ita theologus ſtrictè captus dicit tantum ſcrutatorem earum legum, quæ ſunt propriè & purè diuinæ, quo modo leges decalogi non eſſent diuinæ propriè: quia licet a Deo ſint datæ: tamen etiam lex naturalis eas dictat. Ita iuriſperitus ſtrictè captus ſignificaret tantum ſcrutatorem, vel profeſſorem earum legum, quæ ſunt purè humanæ, quas ſcilicet nec Deus, nec lex naturalis dictauit, vel decreuit. Attamen non ſic ſtrictè loquendo, vterq; habet legem naturalẽ conſiderare. Si enim theologus dicat, eum qui ſcrutator eſt omniũ ſanctionum & veritatum inſertarum corpori theologiæ: tunc ad eũ ſpectat etiam de per ſe conſiderare legem naturalem. eo quòd corpori theologiæ, ſcilicet canoni biblię plurimæ ſanctiones legis naturalis, & veritates naturaliter cognoſcibiles ſunt inſertæ. Similiter ſi iuriſperitus ſignificet eum, qui ſcrutator eſt omnium ſanctionum & veritatum, quæ inſertæ ſunt in corpore iuris, ſiue ciuilis, ſiue canonici: ad eum ſpectat etiam de per ſe conſiderare legem naturalem. Et ſi hoc modo capiantur iuriſperitus & theologus: minor eſt falſa quo ad vtranque partem: nam non æquè habebunt eam conſiderare. nec iuriſperitus magis, quàm theologus: ſed econtra. Et hoc ex quattuor patet. Primò: nam corpori theologię longè plures ſanctiones legis naturalis ſunt inſertę, quàm corpori iuris ciuilis & canonici: vt patet tranſcurrenti corpus bibliæ. adeo quòd etiam ſi pręmanibus accipiantur ſoli libri ſapientiales: & epiſtolæ Pauli: & canonicę epiſtolę aliorum plures haberentur ibi regulæ & ſanctiones legis naturalis: quàm in corpore iuris, preſertim ciuilis. Secundò: quia illæ ſanctiones legis naturalis, quę ſunt inſertę corpori theologię: ſunt pro maiori parte verę dicendę ſanctiones legis naturalis ſcilicet, aut capiendo ſanctiones legis naturalis ſtrictè. puta quia ſunt principia practica, aut minus ſtrictè, de quibus acceptionibus patuit ſupra queſtione 32. Vnde in corpore theologię habentur decem pręcepta decalogi, quæ ſunt de lege naturali. & hoc aliqua de lege naturali ſtrictè capt. ſcilicet primum & ſecundum: & pro parte tertium. Alia de lege naturali non ſtrictè: vt alia. Item ibi habentur illa duo principia. Quod tibi fieri non vis, alteri non facias, & quod tibi fieri vis, alteri facias. Tobiæ. 4. & in euangelio. Dilige proximum tuum ſicut te ipſum. Lucæ. 10. & iterum. Quęcunque vultis vt faciant vobis homines &c. Sed in corpore iuris ciuilis licet multę reperiantur ſanctiones: quę viderentur alicui dicendæ ſanctiones legis naturalis: tamen non tot, quæ ſint illius legis primo vel ſecundo modo. puta quia nec ſunt principia practica legis naturalis euidentia ex terminis, nec ſunt concluſiones ex eis euidenter deducibiles. & ſic non ſunt legis naturalis, primo modo capiendo eam, ſeu ſtrictè. Sed etiam non ſunt valde conſonæ & vicinę talibus principiis, vel concluſionibus. immo a longinquo tãtum & modicum quid ſapiunt de talibus principiis & concluſionibus. Tertiò

quia

quia quamuis corpori iuris canonici etiam plurimę inſertæ ſint ſanctiones legis naturalis: hę tamen vt a theologia ſumptæ ibi inſertæ ſunt, & conſtitutiones ſummorum Pontificum & conciliorum, ſi quas reſonant ſanctiones legis naturalis, communiter fundantur, etiã nominatim in libris bibliæ tanquam inde ſint acceptę, & ibi habeãt ſuam auctoritatem: & nominatim in materia noſtra ſcilicet in condemnatione contractus vſurarij: vt patet in cap. quia in omnibus, & in c. ſuper eo. extra, de vſu. vbi Papa ideo condemnat cõtractum vſurarium, etiam ſi fiat propter opus pietatis exercendũ: quia. ſ. damnatus eſt vtroq; teſtamento. Vnde prædictæ conſtitutiones Pontificum & conciliorum ſunt quaſi corrollaria theologiæ: vt ſatis innuitur in c. qualiter. de accu. ibi enim dicitur, ꝙ ex auctoritatibus veteris & noui teſtamẽti proceſſerunt canonicę ſanctiones. Quartò: nam theologus magis habet conſiderare nouũ teſtamentum quàm iuriſperitus. modo nouum teſtamentum adeo repletum eſt ſanctionibus legis naturalis, ꝙ quaſi vocari poteſt lex naturalis. igitur magis ad theologum ſpectat conſiderare legem naturalem, quàm ad iuriſperitum. Maior nota. minor probatur: quia quamuis ibi reperiantur aliquæ conſtitutiones, quæ ſint purè diuinæ: vt de ſuſcipiendo baptiſmum, & de confitendo peccata homini ſacramentaliter: tamen illæ paucæ ſunt adeo, ꝙ pro nullis quaſi reputantur reſpectu reliquarum, quæ ſunt legis naturalis. Et confirmatur minor. Nam cum dominus per Hieremiam prophetam prædiceret ſe daturum legem nouam, aſcribit ei illud, quod eſt legi naturali proprium. ſ. eſſe ſcriptum in corde hominis. i. in naturali lumine rationis conſiſtere. Vnde ait ſic Hiere. 31. Poſt dies illos dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam. q. d. legem naturalem in corde eorum ſcriptam. licèt obfuſcatam ego renouabo, data lege noua: quę erit quaſi naturalis renouata. Ex huius igitur argumenti ſolutione poteſt nunc formari quinta ratio. Ad illum magis ſpectat conſideratio contractus vſurarij in ordine ad hoc prædicatum, quod eſt eſſe mortale peccatum, ad quem ſpectat conſiderare peccatum mortale, magis quàm ad illum, qui non habet conſiderare peccatum mortale: ſed tantum morale. modo dato, ſed nullatenus conceſſo, ꝙ tã iuriſperitus, quàm theologus habeant conſiderare etiam æqualiter legem naturalem, contra quam eſt contractus vſurarius: tamen iuriſperitus in quantum conſiderans legem naturalem, non habet cognoſcere, quid ſit mortale peccatum. theologus autẽ habet hoc cognoſcere. igitur &c. Sexta ratio. & hæc ſequitur ex ſecunda ſolutione eiuſdem argumenti ſic. Conſideratio contractus vſurarij reſpectu illius prædicati, quod eſt eſſe morale peccatum. magis ad theologum quàm ad iuriſperitum pertinet, etiam vt ambo intendunt legi naturali. igitur multo magis conſideratio eius reſpectu illius prædicati, quod eſt eſſe mortale peccatum, magis ad theologum pertinebit, quàm ad iuriſperitum. tenet conſequentia a maiori: quia magis videretur primum quàm ſecundum, eo ꝙ videretur aduerſarijs, ꝙ iuriſperitus magis haberet ſcrutari legẽ naturalem, quàm theologus. Antecedens probatur: quia potius econtra theologus magis habet ſcrutari legem naturalẽ, & peritior eſt in ea, vt probatum eſt. Septima ratio. conſideratio damnati contractus quo ad hoc prædicatum, quod eſt ipſum eſſe peccatum tale, vel tale, magis ſpectat ad profeſſores, qui ſemper minus errauerunt in concedendo, permittendo, & reprobando talem cõtractum: tam reprobatione ſcholaſtica, quàm iudiciali. Sed theologi ſunt tales. igitur &c. Maior eſt nota: quia minus errantibus in aliqua re magis creditur, tanquam melius ibi iudicantibus, ad tales igitur magis ſpectat conſideratio talis rei. Minor probatur: nã nullus theologus in ſcholis, vel ſermonibus conceſſit hominibus exercere contractum vſurarium ſcitum eſſe talem: & hoc conceſſione magiſtrali, vel ſcholaſtica, vel ambonica. ſ. ſpondendo eis ſuper hoc impunitatem, vel eidem contractui fauorizando: ſed potius ſemper reprobauerunt, & homines ab eius actu deterruerunt, ipſum perſequẽdo & reprobando tam in ſcholis, quàm in ſermonibus. Item etiam qui iudiciaria poteſtate præfuerunt. vtputa epiſcopali, vel papali: nunquam conceſſerunt eas dando leges fauorizantes vſuris. Sed aliqui legiſtæ ſcrutantes & profitentes leges imperiales & ciuiles, inquantum tales non permiſerunt: ſed etiam conceſſerunt hominibus exercere plures contractus vſurarios: non ſolum ſcholaſtica conceſſione, vel magiſtrali: ſed etiam iudiciali auctoritate, adeo quòd etiam imperator Iuſtinianus, licèt catholicus exiſtens, dedit leges, quibus non tantum permittuntur: ſed etiam conceduntur vſurę, & per quas fauetur vſurarijs, ita quòd non tantum impunitatem conceſſit exercentibus vſuras: ſed etiam ordinauit eis ea, quibus mediantibus poſſunt vſurarii cõſequi ſuas vſuras: vt patuit ſupra. quæſtion. 21. Et hoc multo magis conceſſerant ſui anteceſſores, qui infideles extiterunt, adeo quòd Iuſtinianus ſuperueniens moderatius & reſtrictius eas conceſſerit. Et ſi hodie vellent ſequi domini legiſtæ leges etiam Iuſtiniani, ipſi cõcederent vſuras & fauerent eiſdem: quia etiam Iuſtinianus non reuocauit illas leges per eum factas, concedens vſuras, vt ibi dictum fuit. Secus de dominis canoniſtis: quia hi ſubordinantur theologiæ, a qua ſumpſerunt ſuas ſanctiones: vt patet in c. qualiter. de accu. domini autem legiſtæ non ſic occupantur cum doctrinis theologicis, nec ſic eſt colligata & ſubordinata ſcientia iuris ciuilis theologiæ: ſicut ſcientia iuris canonici: nã ſcientia iuris ciuilis ab illis diu fuit poſſeſſa, qui nedum euangelium: ſed etiam Deum ignorauerunt: non modo agentes, ſed etiam alijs concedentes ea, quæ etiam naturalis lex damnat, de quorum numero eſt cõtractus vſurarius.

Secunda cõcluſio. Si aliquis ꝯctus ſit nõ in ſe vſurarius, ſed tñ ex iure poſitiuo ipſum vt tale prohibente: adhuc talis in ordine ad hoc ꝑdicatum. ſ. eſſe mortale peccatum eſt magis de conſideratione theologi, q̃ iuriſperiti. Probatur: quia non cognoſcitur talis contractus eſſe peccatum mortale, niſi cognitis illis duabus præmiſſis. ſ. Omnis actus, qui eſt contra legem etiã poſitiuam humanã prohibitiuè latam a ſuperiori, eſt peccatum mortale, hic contractus eſt hmõi. igitur eſt peccatum mortale. Modo quamuis minor in illo ſillogiſmo magis ſit de conſideratione iuriſperiti q̃ theologi, eo ꝙ iuriſperitus melius nouit leges humanas q̃ theologus. & & melius nouit ponderare, quæ lex poſitiua lata ſit prohibitiuè, vel tãtum diſſuaſiuè, q̃ theologus: tamen maior magis eſt de conſideratione theologi. Nã aut illam ſolus theologus habet ponere, aut ſi vterque

habet eam ponere: tamen ipſa eſt per theologum magis nota: quia habet eam pro concluſione, & eam probare poteſt ex ſuis legibus ſcilicet diuinis. Iuriſperitus autem habet eam pro principio ſupponendo eam veram eſſe. magis autẽ nouit quis propoſitionem, quam vt concluſionem nouit, quàm ille, qui eam tantum vt principium ſupponit, & tunc vltra: cum notitia maioris ſit validior ad cognoſcendam concluſionem, eo ꝙ in maiore eſt virtualiter tota vis diſcurſus generantis ſcientiam, ſequitur, ꝙ etiam, qui melius nouit maiorẽ, melius noſcet concluſionem. & per conſequens magis ad eum ſpectabit illius concluſionis conſideratio. Poteſt etiam illa concluſio probari ex quarta ratione præcedentis concluſionis. Corollarium de omni cõtractu vſurario magis poterit theologus tractare quo ad hoc prædicatum, ſcilicet eſſe mortale peccatum, quàm iuriſperitus: quia omnis contractus vſurarius, aut eſt in ſe vſurarius, aut non in ſe: ſed ex iure poſitiuo, communi, vel particulari.

Tertia concluſio. Si de cõtractu in ſe vſurario ſit tractandum tanquam de prædicato, quod deberet prædicari de aliquo contractu: vtputa ſi de aliquo contractu quæratur, vel dubitetur, an ſit in ſe vſurarius: non minus pertinebit conſideratio cõtractus vſurarij ad theologum, quàm iuriſperitum. immo ad minus æque poterit hoc reſoluere theologus. Et ſi dicendum eſſet, ꝙ alter eorum altero melius poſſet, plus eſſet dicendum, ꝙ theologus eſſet ille. Et dicitur notanter in ſe vſurario propter ſequentem concluſionem, vbi ſecus dicetur, quando dubitatur de contractu, an ſit aliter, vel aliunde, quàm de ſe, vel in ſe vſurarius. Prima igitur pars concluſionis probatur. Ille, qui non minus ſed æquè intelligit rationem, vel diffinitionem, & quid nominis, atq; quid rei alicuius prædicati: etiam non minus, ſed æquè poterit diſcernere, an illud prædicatum verè dicatur de aliquo ſubiecto, quod ipſe non minus illo alio nouit: ſed theologus non minus, ſed æquè nouit, quid ſit contractus in ſe vſurarius, & æquè noſcit illum actum, de quo queritur, an ſit talis. igitur cõcluſio pro prima parte vera. Maior eſt nota: quia notitia alicuius propoſitionis propoſitæ, & eius deciſio dependet ex notitia terminorum eiuſdem, & rationum eorũdem. Minor pro prima parte probatur: quia ęquè theologus nouit legem diuinam & eius terminos: ſicut iuriſperitus ſuam legem & eius terminos. Modò dare ad vſuram (quod eſt idem quod contractus in ſe vſurarius) ponitur in lege diuina veteris teſtamenti: vt patet Ezech. 18. pſal. 14. & 54. & Deut. 23. & æquiualens terminus ponitur in noua lege. Luc. 6. Mutuũ date, nihil inde ſperantes. hoc enim eſt dicere, non exerceatis contractum in ſe vſurarium. Quomodo enim poſſet theologus ſuam legem diuinam intelligere, niſi intelligeret quid eſſet diffinitiuè contractus vſurarius, & quid ad ipſum requireretur. Oportet ergo ꝙ ita bene intelligat eius rationem, ſicut iuriſperitus. Secunda pars minoris probatur: quia ex quo contractus in ſe vſurarius non tantum eſt contra legem diuinam, vel humanam: ſed etiam contra naturalem, melius poterit is iudicare, de quo ſubiecto, puta actu verè prædicetur, qui plures ex illis tribus legibus melius nouit. Modò theologus noſcit legem diuinam & naturalẽ. & dato ꝙ iuriſperitus noſcat etiam duas. ſ. naturalem & humanam. & etiam dato, ꝙ æquè noſcant ſuas proprias leges. ſ. ille diuinã, & alter humanam: tamen circa communem eis. ſ. naturalem, quam vterq; habet conſiderare: melius eam nouit theologus, quàm iuriſperitus. vt oſtenſum eſt in cõcluſione prima, in ſolutione obiectionis præcedẽtis ſextam probationem. Et loquor in hac concluſione & in tota quæſtione non de illis theologis, quos iure carpit Cancel. Pariſien. ſed de alijs, prout in prologo huius operis commemoraui. Vnde bene ait doctor ſolennis Hen. Gandeu. in ſuis quodlibetis, quodli. 1. q. 39. vbi damnat quendam contractum veluti vſurarium. Ait inquam, ꝙ de illo non oportet inquirere a iuriſtis: ſed magis a theologis & philoſophis: cum vſura ſit iniquitas contra legem iuris diuini & naturalis. aliàs philoſophus Ariſt. eam non damnaſſet, ſicut tamen eam damnat. 4. ethi. hęc ille. Prout etiam patuit ſupra q. 12. concluſione. 2. quamuis in prædicto quodlibeto & quæſtione non bene dicat damnando contractum illum, de quo ibidem diſputat, quem tamen alij theologi admittunt, ſcilicet emptionem vitalitii, prout patebit quæſtione 81.

Quarta concluſio. Si de contractu non in ſe vſurario: ſed aliunde contrahente nomen vſurarii contractus ſit tractandum, an verè prædicetur de aliquo actu vel non: conſideratio contractus vſurarii magis ad iuriſperitum ſpectabit, quàm ad theologum. & ſi caperetur iuriſperitus præciſè pro perito in iure communi, ciuili, vel canonico: aliquando magis ſpectaret ad peritum in ſtatutis municipalibus, aut prouincialibus & ſynodalibus: ſiue ille eſſet aliàs iuriſperitus, ſiue theologus, ſiue neutrum illorum. Prima pars probatur: quia ſi quis actus ſit vſurarius non in ſe: ſed aliunde, oportet, quòd hoc contrahat ex aliqua conſtitutione humana, ergo qui melius ſcrutatus eſt illas conſtitutiones humanas, melius poterit videre, ſi talis actus ſit aliqua humana conſtitutione condemnatus tanquam vſurarius; licet in ſe non ſit talis: tota enim ratio tale dubium decidendi pendet ex virtute humanæ conſtitutionis. Modo iuriſperitus melius iſtas conſtitutiones nouit, quàm theologus. igitur &c. Secunda pars probatur: quia ſtaret, quòd contractus aliquis eſſet ſolo iure particulari prohibitus, vt vſurarius ſcilicet, municipali, vel ſynodali, vel prouinciali. Iuriſperitus autem captus præciſè pro perito in iure communi, non nouit ſtatuta particularis iuris. immo ſtat, quòd ęquè eum fugiant, ſicut theologum, & aliquis qui nec eſt iuriſperitus, nec theologus: melius illa noſceret. Dicitur notanter in prima concluſione, quò ad hoc prædicatum, quod eſt ipſum eſſe mortale peccatum: quia ſi contractus vſurarius conſideretur in ordine ad aliquod aliud prædicatum, poſſet eius conſideratio plus pertinere ad iuriſperitum, quàm ad theologum: vt puta reſpectu prædicatorum ſonantium in pęnam ciuilem, vel canonicam ordinatam a iure humano contra illum contractum: vtputa contractus vſurarius eſt talis, quòd exercens ipſum eſt infamis. & ſic de alijs pęnis a iure communi ordinatis. Nam nemo melius nouit huiuſmodi prædicata pœnalia, quàm ſcrutator illarum legum: quibus tales pęnę ſtatuuntur, & decernuntur. Modò iuriſperitus eſt ſcrutator talium, non theologus. igitur &c. Tales autem pœnę ſunt multæ. Et in primis eſt infamia, & hæc ciuilis, vel canonica.

nonica. Vnde quincunque exercet contractum vſurarium, eſt infamis infamia canonica. Nam illa infamia contrahitur per qoodlibet mortale peccatum, de qua habetur c.infames.6.q.1.& ibi vide glo. ſummariam. Infamia verò iuris ciuilis, quæ irrogatur per ſententiã, vel ipſo facto per leges: vt in caſibus, in qoibus iure cauetur, de quibus vide textom, & gloſſ. bonam. 3.q.7.§. porrò. Infamis eſt omnis ille, qui exercet eam vſuram: quæ dicitor improbum fœnus, cuiuſmodi eſt illa, vbi quis poſt terminum etiam de vſurario lucro prouentum computat: & petit vſuras. ſimiliter vſura centeſima. & de illis & alijs vſuris reprobatis: etiam a iure ciuili patuit ſupra quæſt. 22. Et quia omnis vſura eſt cenſenda illegitimum & improbum fœnus. ideo quidam inferunt, quòd etiam hudie de iure ciuili omnis vſurarius eſt infsmis, ſed an illa conſequentia valeat, non diffinio, cum infamiam, quam ios ciuile in vſurarios ferre voluit, tantum voluerit in qooſdam ferre, quos ſcilicet illegitimos reputauit, & non in reliquos, quorum vſuras conceſſit: videtur, quòd reliqui non incurrant illam pœnam, niſi de nouo p aliquam conſtitutiooem in eos extendatur, non autem per canonicam in eos extenditur. Nec apparet, vbi per cioile ius, ideo dimitto hoc quamuis quidam dicantur hoc notaſſe. De caooni ca autem infamia uon eſt dubium, quin etiam talis ſit infamis, de quo etiam in capit. inter dilectos. Secunda pœna eſt, quòd manifeſtus vſurarius non debet recipi ad communionem altaris. Hanc tamen pœnam, licet ſit ſtatuta a iure canooico, vt in cap. quia in omnibus. extra, de vſo. etiam theologus eam noſcere poteſt: quia de lege diuina eſt, qnòd mortalis peccator non debet recipi ad communionem altaris. ſ. euchariſtiæ, niſi pœnituerit. Tertia pœna eſt, quòd oblationes manifeſti vſurarij ad altare oou debent recipi. in eodem capit. & hanc pœnam ſi intelligatur de illis oblationibus, quæ fiunt de re fœnebri, etiam theologus ſine ſcieotia iuris poſitiui poteſt noſcere: quia illa tes eſt reſtituenda ipſi, a quo extorſit. & hoc ſaltem tenendo, quòd non trãſferatur dominium rei fœnebris in vſurarium. Si autem oppoſitum teneatot: tunc adhuc theologus hoc cognoſcere poteſt: ſi illius rei fœnebris oblatio reddit vſurarium impotentem ad reſtituendum. vtputa: quia nõ habet alia bona legitimè quæſita, quæ loco illius tei reſtituat. Si aotem prædicta conſtitutio poſitiua intelligeretur etiam de re non fœnebri: ſed legitimè quæſita, non noſceret eam theologus ſine iute poſitiuo: quia oblationes tales oon eſſent ipſo iure diuioo de per ſe repudiandę: ſic quòd recipi non poſſent: quamuis vſurarius digous eſſet, quòd tepudiaretur. Et dico de per ſe: quia de per accideos oblationes illius maoifeſti vſurarij, qui haberet bona legitimè acquiſita, de qoibus ſumit eaſdem: etiam oon eſſent tecipiendæ ab eccleſia, ſcilicet propter ſcandalum puſillorum, ne crederent, quòd eccleſia ſentiret, quòd de vſura poſſet fieri oblatio: credentes illas oblationes eſſe ſumptas de malè quæſitis bonis: ſcilicet de vſuris, & hoc eriam noſcere poſſet theologus. Quarta pœna eſt, quòd manifeſtus vſurarios, uon eſt recipiendos ad eccleſiaſticam ſepulturam: ſi iu hoc peccato deceſſerit: vt in capitulo quia in omnibus, extra, de vſu. & illam pœnam etiam noſceret theologus ſioe ſcitu iuris poſitiui: quia ex quo in notorio peccato mortali deceſſit, eſt de damnandis iudicandus. ideo indignos beneficio eccleſiaſtico: quamois theologus non noſceret: quia ſcienter ſepeliens eum eſſet ipſo iure excommunicatus maiori excommunicatione: quod tamen noſceret iuriſperitus ex clemen. prima de ſepulturis. Quinta, qui oon debent abſoloi, uiſi ſeruata certa forma. de qua io capitulo quanquam. de vſuris lib.6. Et haoc pœnam quo ad hoc, quòd non deberent abſolui, etisni noſcere poſſet theologus, ſi loquitur de impęnitentibus: ſed quòd etiam pęnitentes non debent abſolui, niſi ſeruata certa forma poſitiua, de qua ibidem, noo noſceret theologos: ſed iuriſperitus: vtputa, quòd non debẽt abſolui, nec recipi ad ſepulturam: qoamuis ſe dicant velle reſtituere: vel etiam ſi mandent io vltima voluotate ſatisfieri, ſed oportet, quòd vel de ipſis ſit ſatiſfactum, prout eorom facultates patiuntur: vel ſaltem, quòd illis, quibus facienda eſt reſtituto, ſi præſto ſint: aut alijs, qui illis poſſint acquirere: vel illis abſentibus ordinario loci, vel vices eius gereoti. aut rectori patochiæ vſurarij coram aliquibos fide dignis: aut ſeruo publico: vtputa tabellione de ipſius ordinarii volontate, & mandato idooeè de reſtitutione ſit caotum, ſcilicet, ſi quaoritas ſit manifeſta, quòd illa exptimatur, & ſi non eſt manifeſta, eſt moderanda arbitrio recipientis eam: ipſe tamen ſi ſcienter moderetur eam minorem, tenetur ad reſtitutionem reſiduũ. aliàs nollus debet eis impendere abſolutionem, vel eos ad ſepulturam tecipere, vel teſtis eſſe in teſtamentis eorum: vt in prædicto capitul. quanquam. Sexta, quòd teſtamentum vſuratij manifeſti diſponens, quòd aliorſom peroenire debeant vſuræ: quàm ad eos, quibus eſt reſtitotio facienda: ſit ipſo iure uullum: vt in prædicto. c. quanquam.

Corollariom. Irrationabilis eſt reſponſio Petri de Anc. ad quæſtionem propoſitam, qui iu quadam quæſtione diſputata cum quæritur, ad quos magis ſpectet determinatio dubiorum de vſuris: ad theologos, vel canoniſtas, tenet qoòd pertioet ad canoniſtas. Dicit enim, quòd interpretatio iuris naturalis & diuini, quatenos teodit ad moralitatem, & dirigit actus noſtros io Deum, pertinet ad canooiſtas, ſed quateous ius diuinum tendit ad ſpiritualitatem, & tuitionem fidei contra ioſideles, pertinet ad theologos, & ſic concludit, quòd magis ad canoniſtas & iuriſperitos, quàm ad theologos pertineat determinatio de dubijs circa vſuram. Hæc ille. Iſta inquam reſpouſio in quatuor deficit. Primò in concluſione ſua, qua tenet, quòd magis ſpectet determinatio talium dubiorum ad dominos canoniſtas. Nam oppoſitum hoius ſufficienter eſt oſteoſum in coocluſiooe. 3. Secundò in aſſignando rationem ſuæ concluſionis: cum ait, interpretatio &c. Nam ſi ſic: tunc canoniſtæ eſſent dicendi nobiliores, & etiam maiores theologi, quàm veri theologi. Prima pats ſequelæ probatur: quia eorum principalius, quàm theologorum, eſſet intendere ſacris ſcripturis quo ad illos paſſus: vbi ſacra ſcriptura docet mores & agibilia. puta vitare vitanda: & agere agenda. Theologi verò haberent priocipalius iotendere ſacris ſcripturis in illis paſſibus, vbi ſcriptora ſacra docet credere credeoda. Modo ſicut voluntas eſt dignior potentia, quàm ratio (eo modo quo vna potentia animæ poteſt dici alia

nobilior) ita actus & habitus voluntatis ſunt nobiliores habitibus & actibus intellectus, quod etiam verum eſt tam in acquiſitis, quàm infuſis habitibus, adeo quòd charitas, quæ eſt in voluntate, eſt ex toto genere nobilior habitibus intellectus, vtputa eſt nobilior, quàm fides, quæ eſt in intellectu. & per conſequens ſciens ea, quæ ad perfectioonem voluntatis pertinent, cuiuſmodo eſſet iuriſperitus (ſi ad eum principaliter & plus quàm ad theologum pertioeret ſcire agibilia & mores theologicales) eſſet nobilior, quàm ſciens ea, quę ſunt ad perfectionem intellectus, cuiuſmodi eſſet theologus, qui principaliter haberet tantum conſiderare credenda: credere enim pertinet ad intellectum. Secuoda pars ſequelæ probatur: quia illa pars ſcripturæ ſacrę, quæ docet mores, eſt longè maior ea, quæ docet fidem, & ſic iuriſperiti maiorem partem de ſacra ſcriptura haberent diſcere, & theologi minorem, & ſic deberent etiam maiores theologi dici. Theologus enim eſt, qui ſcrutatur ſcripturas diuinas. Tertiò: quia non ſufficit dicere: ſed oportet dicti rationem aſſignare: non aſſignat autem rationem ſui aſſumpti, ſcilicet, quòd ad iuriſperitos magis ſpectet, quàm ad theologos interpretatio iuris diuini ibi: vbi docet mores, ſecus vbi docet fidem. Nec eſt etiam ratio aſſignabilis: quia noo videtur ratio, cur voum ad eos pertineat principaliter & non alterum: cum ſcriptura ſacra, cuius notitia, quæ dicitur theologia, quæ & tota eſt practica: non minus intendat primum quàm reliquum. Deus enim reuelando ſacras ſcripturas, intendit nos perficere in intellectu & in voluntate: & ſi alterum illorum plus intendit: magis intendit perfectionem voluntatis, quàm intellectus: quia perfectio voluntatis eſt nobilior, quàm perfectio intellectus, adeo quòd ſumma perfectio voluntatis eſt nobilior ſumma perfectione intellectus, ſcilicet charitas fide, & fruitio viſione. Quarta; quia non ſolum theologi, vt Henricus Gandeſis, & beatus Thomas in eorum quodlibetis: ſed etiam Anto. de But. qui fuit magnus decretaliſta, dicit contrarium; quia dicit, quòd declarationes materiarum, quæ reſpiciuot ius diuinum, magis ſpectant ad theologos; & io hoc canoniſtæ debent ad eos recurrere. vſurarum autem damnatio etiam in canonibus facta ſit per recurſum ad ius diuinum. igitur. Et intellexit Anton. de Butr. ſuum dictum: etiam de iure diuino in eo paſſu, vbi loquitur ius diuinum de his, quæ ad mores pertinent, & ad operandum: quia hoc dicit de ſolutione decimarum. Modò vſura eſt contra ius diuinum. igitur ad eos magis ſpectat determinatio dubiorum de vſuris, quàm ad canoniſtas: quamuis idem Anto. in hoc etiam ſit reprehenſibilis, quòd cum ſentiat (& bene) quòd magis ſtandum ſit determinationi theologorum in his, quæ reſpiciunt ius diuinum, quàm iuriſtis. & intellexit hoc etiam in materia decimarum: ipſe tamen non vult ſtare determinationi theologorum, qui cõmuniter tenent, quòd præceptum de decimis ſoluendis non ſit tempore euangelicæ legis, præceptum diuinæ legis adhuc obligantis quoad quotam decimarum; ſed ſit quo ad quotam preceptum poſitiuum humanum, quo aſſumptum fuit iudiciale præceptum diuinum veteris legis. Vnde idem Anton. & Innocen. ſentiunt, theologos non procul eſſe ab hæreſi, dicendo, quòd dare decimas non ſit de iure diuino: quod tamen theologi non crudè dicunt: ſed dicunt, & verum eſt, quòd decimæ etiam quo ad quotam ſit de iure diuino olim obligante: ſed non de iure diuino hodie obligante quo ad quottam: ſed bene de iure humano hodie obligante. Sed de hoc dictum eſt in tractatu de quota decimarum diffuſè. Et in hoc finitur ſecundus tractatus.

TRACTA-

TRACTATVS TERTIVS.

EXpedito tractatu ſecundo. Conſequenter in hoc tertio tractandum eſt de contractu emptionis & venditionis, concernente negociatores, ſeu mercatores; & continet xxij. quæſtiones, quarum prima eſt quinquageſima in ordine quæſtionum huius operis. Eſt ergo quæſtio quinquageſima talis.

QVAESTIO L.

Vtrum actus negociandi ſit licitus? Solutio quæſtionis ſtat in trib. ſuppoſitionib. & quatuor concluſionibus.

Prima ſuppoſitio: Negociari accipitur multipliciter, prout in ſequenti quæſtione patebit. Hic tamen accipitur tantum in ſua propria ſignificatione, quæ eſt emere, vel per aliam commutationem acquirere aliqua nõ ad vſum ſuum, vel familiæ ſuæ: ſed ad hoc, ut rurſum diſtrahantur: & ſic lucrum obtineatur. & hoc modo in vulgari noſtro dicitur, gevverb treiben.

Secunda ſuppoſitio. Aliquem actum eſſe licitum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo poſitiuè. & ſic ille, qui fertur ſuper obiectum debitum, cum circunſtantijs debitis, dicitur licitus. Exemplum. Datio eleemoſynæ facta alicui indigenti, & ab eo, qui poteſt dare, & qui dat rem, quam habet dare, & propter Deũ, & debito tempore & loco, & cum debito modo, ſcilicet voluntariè & hilariter, & ſic de alijs. Nam datio hæc cadit ſuper debitum obiectum, ſcilicet quia fit indigenti, & cum debitis circunſtantiis. Actus autem, qui aliquas circunſtantias debitas haberet, & aliquibus debitis careret, non eſſet poſitiuè licitus: ſed illicitus: quia actus ex defectu cuiuſcunque debitæ circunſtantiæ redditur malus. 2. ethic. Bene agere contingit vno modo: peccare autem multiphariam. Alio modo poteſt intelligi permiſſiuè: & ſic ille actus, qui conſideratur abſtractus ab obiecto & circonſtantijs: qui tamẽ eſt contrahibilis per obiectum debitum, vel indebitũ, & veſtibilis per circunſtantias bonas & malas: dicitur permiſſiuè licitus: & eadem ratione permiſſiuè illicitus: ut comedere. Nam cum dico comedere: non denoto actum illum cadere ſuper tale, uel tale obiectũ debitum, vel indebitum: nec etiam denoto cum quibus circunſtantiis fiat. Vnde contingere poteſt illum actum cadere ſuper debitum obiectum: ut ſi comedatur aliquis cibus proprius & conueniens naturæ comedentis, & ſibi non interdictus: poteſt etiam ſuper indebitum obiectum cadere: vt ſi comedatur cibus, qui non eſt comedentis, uel eſt diſconueniens naturę eius: vt uenenoſus, uel ei interdictus. Si etiam caderet ſuper debitum obiectum: poteſt contingere, quòd fiat cum debitis circunſtantijs, ſcilicet ut commedens ſuſtentetur: ut ſeruire valeat Deo, & debito loco, tempore & modo, & a perſona, cui nõ eſt interdicta commeſtio & ſic de alijs. Poteſt etiam contingere cum indebitis circũſtantijs, ut ſi propter uoluptatem commedat, aut indebito loco, tempore, uel modo. dupliciter autem poteſt cõtingere aliquem eſſe permiſſiuè licitum. Vno modo purè permiſſiue: ita quòd nullam bonitatem includit, præter bonitatem entis: ita ꝙ nec denotatur habere bonitatem ex genere, quę contrahitur ab obiecto nec etiam bonitatem moralem circũſtantionalem, quę ex circunſtantijs contrahitur: ut abſolutè dicendo cõmeſtio. Alio modo non purè permiſſiuè: ut ſi denotatur cadere ſuper debitum obiectum: ſed non denotantur circunſtantiæ, cum quibus fiat: ut dicẽdo commeſtio cibi cõgruentis, uel odiũ peccati, coitus cũ ſua.

Tertia ſuppoſitio. Aliquem actum eſſe illicitum poteſt intelligi dupliciter. Vno modo poſitiuè, & hoc fit tripliciter. Quia aut cadit ſuper obiectum indebitum ut irreuerentia Dei, odium Dei, amor peccati, coitus cum non ſua. Deus enim non eſt congruum obiectum irreuerentiæ & odii, nec peccatum congruum obiectũ amoris, nec aliena congruum obiectum coitus. Aut cadit ſuper obiectum debitum: ſed cum circunſtantijs indebitis veſtitur & malis: ut datio eleemoſynæ alicui indigenti facta propter vanamgloriam, & coitus cum ſua propter libidinem explendam, uel loco indebito, aut modo innaturali. Aut cadit ſuper obiectum indebitum cum indebitis circunſtantijs: ut coitus cum non ſua propter libidinem, uel loco indebito, & ſic de alijs. Alio modo tantum permiſſiuè, qui ſcilicet eſt contrahibilis malis circunſtantijs & feribilis ſuper indebitum obiectum: ut in præcedẽti ſuppoſitione dictũ eſt.

Prima concluſio. Non eſt indiſtinctè dicendum, ꝙ actus negociandi ſit illicitus. probatur dupliciter. Primò auctoritatibus. Nam multę auctoritates approbant actum negociandi; quod non eſſet: ſi indiſtinctè eſſet illicitus. Antecedens patet adducendo ſeptem. Prima eſt Auguſtini in libro quęſtionum veteris & noui teſtamenti dicentis. Fornicari hominibus ſemper non licet, negociari aliquando licet, aliquando nõ. 88. diſt. c. fornicari. Secunda eſt eiuſdem ſuper pſal. 70. ſuper illo loco eiuſdem. Quoniam non cognoui negociationem (ſic enim habet tranſlatio. 70. interpretum, quam ſecutus eſt Auguſti. & eius tempore in uſu fuit) ubi arguit ſic, ergo non negocientur chriſtiani? & reſpondet dicens, Sed ait negociator affero ex longinquo merces, mercedem laboris mei, vnde uiuam, quęro. dignus eſt autem mercenarius mercede ſua. Mat. 10. Ex quo relinquitur, ꝙ iuſtè poſſum aliquid uilius comparare, & carius velle uendere. Modò negociari, ſeu, quod idem eſt, emere: ut reuendatur cum lucro, eſt uilius comparare, & carius velle uendere; uel non fit niſi uilius comparando, & carius uendendo agitur. Tertia eſt gloſſa, quę exponendo eundem locum Pſal. ait. Non approbant, quę faciunt auidi negociatores. Nam auidus acquirendi pro damno blaſphemat, pro precijs rerum mentitur, & peierat; ſed hæc vitia ſunt hominis non artis, quæ ſine his uitijs agi poteſt, ſic etiam in omnibus artibus malè agitur, non ex eis, ſed ex hominibus. De alia ergo negociatione hoc dicit. Negociatores ergo dicit de ſuis

actibus

actibus præſumentes, & ſic illa gloſſa uult, quòd negociari non eſt cōdemnandum ſimpliciter propter hoc, ꝙ ſæpe fit cum quibuſdam prauis circunſtantijs: ſicut nec aliarum artium actus condemnantur: licet etiam ſępe fiant cum circunſtantijs conſimilibus. Quarta & quinta ſunt Auguſtini in originali ſuper prædictum locum Pſal. ut patebit in prima & ſecunda rationibus. Sexta eſt: quia canon ex epiſtola Clementis dicit, ꝙ negocia mundana, & ſecularis opera ſibi inuicem exhibeant uacantes laici. Modò negociari, ut hic capitur, eſt negocium mūdanum: igitur illud exhibere poſſunt immo debent ſibi laici, qui eccleſiaſticis non intendūt. Septima: quia alius canon ex eadem epiſtola ait. unicuique laicorū peccatum eſt, niſi inuicem ſibi in his, quæ ad communis uitæ uſum pertinent, operam fideliter dederint. Igitur cum negociari pertineat ad uſum communis uitæ: quia per ipſum apportantur merces neceſſariæ reipublicæ. ſequitur, quòd non ſolum poſſunt laici negociari: ſed etiam debent ad hoc eſſe, ut aliqui exerceant huiuſmodi actum: dummodo fideliter ſeruiant. Secundò probatur concluſio tribus rationibus. Prima: quia ſi eſſet indiſtinctè illicitus dicēdus maximè propter mendacia & periuria, quæ ſæpe in eo contingunt, prout eum culpat Caſſiodorus ſuper prædictum locum Pſal. dicens. Negociatores illi abominabiles exiſtimantur, qui iuſtitiam Dei minimè conſiderantes per immoderatum pecuniæ ambitum polluuntur, merces ſuas plus periurijs onerādo, quàm precijs. 88. di. c. quid eſt. modo hoc non arguit eum indiſtinctè dicendum illicitum: quia tūc eadem ratione actus artificum mechanicorum, qui exercent artes approbatas, & agricolarum: etiam eſſent indiſtinctè dicendi illiciti: quia etiam in illis ſæpe contingunt mendacia, & nonnunquam periuria. Nam & ſutores uendendo calceos, & agricolæ vendendo frumenta ſæpe mentiuntur. Confirmatur hæc ratio: quia ſicut artes mechanicę exiſtentes utiles, uel neceſſarię reipublicæ non damnā tur, eo quòd licet circa exercitia illarum artium contingant peccata: tamen illa non ſunt uitia ipſarum artium, nec actuum procedentium ab eis in ſe: ſed ſunt uitia hominum abutentium, uel nō debito modo exercentium artes. Ita ſtatus, uel ars negociandi non debet damnari, nec etiam actus negociandi, eo ꝙ licet circa huiuſmodi actum contingant peccata: tamen illa non ſunt uitia ipſius artis & actus eius, ſed hominum non debito modo illum actum exercentium. Et hæc ratio & confirmatio ſumitur ex Auguſtino, qui ſuper prædicto loco Pſal. in perſona negociatoris loquens ſic ait. Ego mentior, non negocium. Poſſum enim ſine mendacio dicere, tāti emi, ſed tanti vendam, ſi placet. eme. quomodo ergo reuocas me a negociatione, omnes artifices mentiuntur, ſutores, agricolę. hęc ille. & ponitur 88. diſt. c. quoniam. Secunda ratio. Si eſſet indiſtinctè dicēdus illicitus: maximè propter illa tria: ſcilicet propter auiditatem & cupiditatem acquirendi temporalia, ex qua ſępe procedit ille actus. Secundò etiam quia fit propter hoc, ut quis immenſas diuitias habeat. Tertiò etiam propter hoc: quia negociatores optant carū tempus: ut poſſint carius uēdere annonā, quā ſeruauerunt, aut alias merces, quas comparatunt, ut reuendāt. Sed hoc non arguit, eum indiſtinctè dicendum illicitum: quia & ſi hoc modo fiat in malo negociatore: tamen in bono poteſt non hoc modo fieri. Nam ſtare poteſt, ꝙ ipſa negociatio fiat ſine prædictis circunſtantijs uputa non ex cupiditate: ſed neceſſitate prouidendi ſibi & familiæ ſuę: non etiam ſine deſiderio cariſtiæ ſuperuenturę. Cauſa igitur, quòd in malis malè fit, non propter hoc ꝙ actus abſolutè ſit damnandus: ſicut nec actus agriculturæ, uel mechanicæ artis: licet per malos etiam malè fiat. Confirmatur: quia aliàs etiam oporteret, actus artium mechanicarum damnare, eo quòd etiam fiunt ſæpe prædictis modis. ſ. ex auiditate &c. Et hæc ratio & confirmatio ſumitur ex Auguſtino ubi prius: nam loquens de negociantibus prædicto modo dicit ſic. Vis ut optem carum tempus, ut poſſim vendere annonam, quam ſeruaui, ſed hoc non faciunt boni agricolę: ſicut nec illa boni negociatores. Eſt peccatum habere filios; qui quando eis dolet caput, matres infideles quærunt eis ligaturas ſacrilegas, & incantationes. omnia iſta ſunt peccata hominum, non rerum, & infra in perſona negociatoris. Noli me prohibere a negociatione, negociatio enim non me facit malum: ſed iniquitas mea & mendacium meum. Hęc ille. Tertia ratio, nullus actus exiſtens non tantum utilis: ſed etiam neceſſarius reipublicæ hominum eſt indiſtinctè damnandus tanquam illicitus. Negociatio eſt huiuſmodi. igitur. Maior probatur: quia da oppoſitum, ſequeretur ꝙ Deus præcepiſſet humanę reipublicæ aliquid impoſſibile. Nam præcepit ei, ut uitet omnem actum, qui eſt indiſtinctè damnandus ut illicitus, & tamen aliquis talis eſſet ſibi non tantum utilis, ſed etiam neceſſarius, & per conſequens eius carentia impoſſibilis. Minor probatur: quia ille actus eſt non tantum utilis: ſed etiā neceſſarius reipublicæ hominum, ſine quo non prouideri poſſet defectui hominum, non ſolum multiplici, ſed etiam importabili. Negociatio eſt huiuſmodi: nam non poteſt intendere omnibus artibus neceſſarijs pro ſua ſuſtentatione. puta ut ſimul ſit vineator, piſtor, faber, ſutor, ſartor, macellator, ruſticus. & ſic de alijs innumeris, quibus indiget. Oportet ergo, ꝙ uarij uarijs intēdant. Cum igitur in aliquo regno deficiant res hominibus illius regni neceſſariæ, opus eſt, ut illuc deducantur ex alio regno, ubi inueniuntur, & non ſolum opus eſt talia adduci: ſed etiam adducta induſtrioſè conſeruare ut cum homines eis indigeant, ea inueniant integra & incorrupta, & in promptu. igitur opus eſt illa emi: ut diſtrahantur alibi. Et quia non ſine expenſis, curis, & ſolicitudinibus, ac periculis, tam rerum, quàm aliquando perſonarum: atque etiam aliquando non ſine damnis poſſunt aduehi, & etiam conſeruari. dignum eſt, ut expenſæ ſibi ſoluantur, & operæ eius, curæ, ſolicitudines, & ſuſceptio periculorum, & damnorum refundantur ac remunerentur: immo neceſſariū eſt, ut fiat: quia ſine tali ſolutione & remuneratione nemo ſubiret, nec faciliter continuare poſſet. Hęc autem ſolutio & remuneratio fienda eſt aduectori & conſeruatori a republica, cui ſeruit, uel a priuatis. puta illis, qui emunt, & quia primum non fit: ſequitur, quòd ſecundum neceſſe eſt fieri. Igitur adductor & conſeruator poterit uendere illa carius, quàm emerit. & ſic lucrari, id eſt ultra ſortem precij, quod expoſuit, aliquantum exigere. Modò hoc eſt negociari. igitur ſine negociatione non prouideretur multiplici atque importabili defectui reipublicæ hominum. Igitur negociatio non modo utilis: ſed neceſſaria

ceſſaria eſt reipublicæ hominum. Vnde adductor taliū rerum poteſt licitè ultra precium, quod expoſuit accipere tantum, quantum eſt commenſuratum illis quatuor, uel quioque ſimul collectis ſcilicet principaliter expenſis, quas fecit in adductione, vel etiam conſeruatione. Secūdò curis & ſolicitudinibus eius. Tertiò operis induſtrioſus: quas adhibuit in adductione & conſeruatione. Quartò ſuſceptioni periculi, quod ſibi imminuit in adductione & conſeruatione talium rerum, & eadem ratione pro perpeſſione dāni ſine ſua culpa contingentis. Et ratio huius quarti & quinti eſt. Nam exquo periculo ſuo adducit & conſeruat, poteſt ſecurè accipere aliquid, quod correſpondeat tali periculo: utputa dediſſet tantundem, q ſecurus fuiſſet, quòd illa res in adductione & conſeruatione non fuiſſet periclitanda. Similiter exquo quandoque ſine ſua culpa in tali ſeruitio communitatis damnificatus eſt: ut pote mercator transferens amiſit nauem onuſtam maximis bonis, & alius quandoque ex incendio caſuali amiſit precioſiſſima, qui cuſtodit pro republica: poterit etiam in reliquis mercibus aliquid accipere pro aliquali releuamine illius perpeſſi damni. Nam ſi talis negociator conduceretur a republica, licitè poſſet in conductione ſua omnia talia metiri, & ſecundùm omnia illa exigere mercedem ab ea. Igitur cum deficiat rector rei publicæ in dando ei mercedem condignam: poterit ipſe ſibijpſi prouidere ſecundùm condignum. Quis enim (ut ait Paulus 1. Corin. 9.) militat ſuis ſtipendijs unquam? quis plantat uineam, & de fructu eis nō edit? quis paſcit gregēm & de lacte gregis non manducat? Scriptum enim eſt. Non alligabis os boui trituranti: quoniam debet in ſpe, qui arat, arare, & qui triturat in ſpe fructus pcipiēdi: & Chriſtus ait. Dignus eſt operarius mercede ſua. Attamen ex quo nemo eſt bonus index in cauſa propria: ideo cum ipſe ſibijpſi arbitrari uult quantitatem eius, quod ſibi liceat accipere ultra precium quod expoſuit: non modo prædicta inſpicere habet: ſed etiam ſeruanda ſunt alia quædam quæ infra tangentur q. 56. ubi dicetur penes quid attenditur ualor rei quæ eſt diſtrahenda.

Secunda concluſio. Non eſt indiſtinctè dicendum, quòd actus negociandi ſit licitus. Probatur dupliciter. Primò auctoritatibus quia multę auctoritates damnāt exercentem illum actum tanquam damnatum & uitādum a quolibet chriſtiano, qui non uult eijci de eccleſia. Hoc autem non eſſet, ſi indiſtinctè eſſet licitus. Antecedens probatur enumerando quatuor. Prima eſt Io. Chryſoſtomi, qui ſuper illo Mat. 21. Eijciebat uendentes & ementes, dicit ſic. Eijciens dominus vēdentes & ementes de tēplo, ſignificauit, quòd mercator nunquā poteſt placere Deo: & ideo nullus chriſtianus debet eſſe mercator. Secunda eſt eiuſdem in eodem dicens. Si quis noluerit eſſe mercator, proijciatur de eccleſia. dicente propheta in pſal. Quoniam non cognoui negociationes, introibo in potentias domini: ut habet littera ſeptuaginta interpretum. Tertia eſt eiuſdem ibidē dicentis. Oſtendam qui non eſt negociator: ut qui talis non fuerit, eum intelligas non eſſe negociatorem. Et ſubdiſtinguit ſic. Quicunque rem comparat, nō ut integram & immutatam uendat: ſed ut materia ſit ſibi inde aliquid operandi: ille non eſt negociator. Qui uero rem comparat, ut integram & immutatam uendendo lucretur, ille eſt mercator, qui de templo Dei eijcitur. hæc ille. Et idē dicit ſuper illo. Abierunt, alius in uillam ſuam, alius in negociationem. Exemplum primi, ut ille emit tabulas, ut faceret ſcrinium, uel chartas, ut faceret librum. Modò negociatio (ut ſupra ī principio quæſtionis eſt accepta) fit taliter, quòd res aliquæ emuntur, & eædem nulla noua forma alicuius artis circa eam facta uenduntur cum lucro: ſequitur, q illa auctoritas damnat negociationem. Quarta eſt Caſſiodori ſuper prędicto loco, pſal. ſcilicet. Quoniam non cognoui negociationem, dicentis. Quid eſt aliud negociatio, niſi uilius comperare, & carius uendere, uel uelle diſtrahere. Et ſubdit. negociatores tales eiecit dominus de templo dicens. Nolite facere domum patris mei domum negociationis &c. Et hæ auctoritates habentur tranſumptiuè. 88. diſtinctione. c. eijciens. & c. quid eſt. Secundò probatur ratione. Nam actus ille non eſt indiſtinctè licitus, quem nō patitur vera pœnitentia: quia uera pœnitentia excludere uidetur tantū peccata & occaſiones peccatorum, quæ & ipſę ſunt peccata. Modò negociatio eſt huiuſmodi. Nam in c. falſas. de pę. diſt. 5. dicitur ſic. Miles uel negociator, uel alicui officio deditus, quod ſine peccato exerceri non poteſt, ſi culpis grauioribus irretitus ad pœnitentiam uenit, recognoſcat ſe ueram pœnitentiam agere non poſſe, per quam ad uitam æternam peruenire ualeat, niſi negocium relinquat &c.

Tertia concluſio. Actus negociandi ſi nihil ultra additur, nec eſt poſitiuè illicitus. Ratio utriuſq; eſt: quia ſi nihil addatur, abſtrahit ab obiecto & circunſtantijs debitis & indebitis: nihil enim dicit niſi emere uolendo obtinere lucrum. ibi enim nō denotatur obiectum debitum, uel indebitū emptionis & diſtractionis, nec finis indebitus uel debitus. Lucrum enim obtinendū eſt finis indeterminatus, determinabilis ad bonum & malum, ut patebit in ſequenti quæſtione. Modò ad actum poſitiuè licitum requiritur, quòd denotetur cum obiecto, uel indebitis circunſtantijs, uel cum utroque.

Quarta concluſio. Actus negociandi ſi nihil addatur, eſt permiſſiuè licitus, & etiam permiſſiuè illicitus. Nam poteſt applicari debito obiecto, & debitis veſtiri circunſtantijs, & ſic erit bonus & licitus. Poteſt etiam applicari indebito obiecto, uel indebitis circunſtantijs ueſtiri. uel carere debitis, ut patebit in ſequenti quæſtione, & ſic erit illicitus, ſicut animal eſt permiſſiuè rationale, uel irrationale: pōt enim cōtrahi per vtrūque.

QVAESTIO LI.

Quot modis negociatio redditur illicita. Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & duabus concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Ex quo in hac quæſtione de circūſtantijs negotiationis dicetur. Notandum, q circunſtātia ſic diffinitur. Eſt accidens indiuiduale actus humani circunſtans ipſum. Vel ſic, proprietas, uel conditio indiuidualis actus humani extra eſſentiam actus exiſtens. Vel, ut tertij dicunt, eſt accidens actus humani. Et hi dicunt, quòd iſta deſcriptio debet intelligi non de accidente, quod ineſt rei ut ſua qualitas: ſicut albedo dicitur accidens rei albę, ſed intelligatur accidens

quaſi

quaſi cum alio ſimul in eodem ſubiecto concurrens: quia eum actu humano ſimul in eodem ſubiecto concurrere & exiſtere poteſt. Eſt tamen extra ſubſtantiam actus exiſtens & hoc ſatis nomen circunſtantiæ importat. Dicitur enim circunſtantia quaſi circum aliquid ſtans. Attamen ille modus intelligendi circunſtantiam eſſe accidens, non ſatis ſaluare uidetur prædictam diffinitionem. Nam circunſtantia, quæ dicitur quid, ſæpe eſt nec in actu, nec in ſubiecto actus. & idem de quis: quis met eſt ſubiectum actus. Vnde melius uidetur dicendum, ꝙ omnes circunſtantię poſſunt ſaluari eſſe in ipſo actu, ſi capiantur circumſtantiæ pro habitudinibus, quas actus habet ad ea, quæ uocantur circunſtantiæ, ſcilicet pro habitudine actus ad agens, finem, locũ tempus &c. Non autem ſi pro illis, ad quæ ſunt illæ habitudines, ſaltem uniuerſaliter: licet aliquę poſsẽt hoc modo dici etiam eſſe circunſtantiæ: ſicut quando, & ubi, quę ſunt habitudines rei temporalis & localis ad tempus & locum: & modus, quo fit actus, etiam eſt formaliter in actu.

Secunda ſuppoſitio. Septem uel octo, uel nouem ſunt circunſtantiæ actuum humanorum. Primum patet: nam Tul. in ſua rhetorica ponit ſeptem, quę continentur in hoc uerſu. Quis, quid, ubi, quibus auxilijs quomodo, quando. Vnde ſecundùm eum in actibus humanis ad eorum bonitatem, ſeu malitiam debitè dinoſcendam prædicta conſideranda ueniũt, ſcilicet quis fecerit? quid fecerit? ubi? quibus auxilijs? inſtrumentis, uel medijs: quare? quomodo? & quando fecerit? Secundum patet. Nam philoſophus. 3. Ethi. c. 2. addit circunſtantiam aliam a prædictis, ſcilicet circa quid: & ſic cũ prædictis erunt octo. Attamen ſecundùm modum enumerandi philoſophi etiam nõ erunt niſi ſeptem. Nam ipſe ſic enumerat eas, ſcilicet quis, quid, circa quid, in quo, gratia cuius, q̃uo, & qualiter. Et ſic duas a Tullio explicitas, ſcilicet ubi & quando, ipſe implicat in ly in quo, quia ualet, in quo, ſcilicet loco uel tempore. & ſic ſi explicentur, erunt octo apud philoſophum: & continentur hoc uerſu. Quis, quid, ubi, quando, quo, circa, quid, quomodo, quare. Tul. autem non ponit explicitè circunſtantiam a philoſopho expreſſam, ſcilicet circa quid: ſed poteſt dici eam comprehendiſſe ſub quid, & ſic etiam eſſent octo apud Tul. Nam in aliquibus actibus idẽ eſt dicere quid: & circa quid. ut quid emiſti? & circa quid exercuiſti emptionem? & quid uidiſti? & circa quid exercuiſti uiſionem. Vel poteſt dici, ꝙ ideo eam omiſit: quia illa ſæpe potius habet rationem obiecti actus, quàm circunſtantię. Nam ſi circa indigentem exerceam dationem eleemoſynæ: indigens denotatur potius eſſe obiectũ actus: quia illi dedi eleemoſynam: quamquam ex parte eius ſumatur circunſtantia circa quid. Eodem modo poteſt dici de circunſtantia cui, quòd idem iudicium ſit de ea ſicut de circunſtantia circa quid. Nam idem eſt dicere. Cui dediſti eleemoſynam? & circa quem exercuiſti dationem eleemoſynæ. Tertiũ patet: q̃a pręter poſitas a Tullio (quas tamen ad octo reduximus addendo ly circa quid, ad quid) Ray. ponit circunſtantiam, quoties, quę ſcilicet eſt ſeruanda in confeſſione peccatorum. Nam ut confeſſio ſit integra requiritur, quòd ſi confitens repetitis uicibus idem peccatum commiſerat, & non ſemel, ꝙ dicat numerum illorum peccatorum, ſi nouit. & illæ comprehendũtur hoc uerſu. Quis, quid, ubi, per quos, quoties, cur, q̃uo, quando. Poteſt autem quoties, cõprehendi reductiuè ſub vbi & quando, vt patet ex ſufficiẽtia illarum circunſtantiarum. Nam vbi & quãdo, ſunt circunſtantię attingentes ipſum actum humanum in ſe per modũ menſurę, ſicut quomodo, ſeu qualiter per modũ qualitatis. Alię vero quinque non in ſe eum attingunt, ſed aut quo ad cauſam eius quadruplicem: ſcilicet, efficiẽtem, vt quis, materialem, circa quam, vt circa quid: formalem, vt quibus auxilijs: & finalem, vt cur. Aut quo ad effectum actus, vt quid. Modò ſicut locus & tempus reſpiciunt actum in ratione menſurę, ſic etiam numerus importatus per quoties, eum etiã reſpicit per modum menſurę. Nam tam quantitas diſcreta, quàm continua habent rationem menſurę, & ſic ſub circumſtantijs menſuratiuis poteſt comprehendi. Quicquid tamen ſit de circunſtantia quoties, quæ eſt neceſſaria in actu confeſſionali, pro nunc ſufficiat tractare de alijs ſeptem quò ad actum negociandi.

Prima concluſio. Prima diuiſione duobus modis redditur negociatio illicita. Nam aut ex obiecto, aut ex circunſtantia. Sic enim & alij actus humani illo duplici modo deprauantur; & ratio: quis actus ab vtroque illorum contrahit ſuam bonitatem, vt patuit q. præcedenti. igitur per vtriuſque defectum contrahet malitiam. Tenet conſequentia: quia ſicut bonum eſt ex integra cauſa, ita malum ex defectu cuiuslibet cauſarum ſecũdum Diony. de diuinis nominibus, cap. 4. Ex obiecto autem deprauatur negociatio, quando emitur vel venditur res prohibita emi, vel vendi. Et hoc fit dupliciter. Nam aliquando talis res eſt vniuerſaliter prohibita emi vel vendi. Et pñt poni quatuor exempla. Primum eſt in ſpiritualibus. vnde Mat. x. Gratis accepiſtis, gratis date. Horum enim emptio, vel venditio eſt ſimoniaca. De illis autem & de annexis ipſis ſpiritualibus, quomodo illicita ſit emptio, vide in tract. de ſimonia. Secundum eſt de aliquibus temporalibus: ut ſunt aliqua venena, prout parebit in 53. q. Tertium exemplum eſt de frumentis publici canonis. Nam C. quæ res uendi non poſſunt. l. 3. dicitur. Quia nonunquam in diuerſis litoribus diſtrahi publici canonis frumenta dicuntur: uendentes & ementes ſciant capitali pœna ſe eſſe ſubdendos, & in fraudem publicam commercia contracta damnari. Hæc ibi: Et in l. ultima, ſeu quarta dicitur. ne frumentum, quod deuotiſſimo exercitui mittitur, in prædam, lucrumque uertatur: hac ſanctione decernimus, ut quicunque hoc fuerint forte mercati, honeſtiores quidem ſtilum proſcriptionis & omnium bonorum amiſſionem incurrant. Inferiores autem, uilioreſque perſonæ capitali ſupplicio ſubiaceant. Hæc ibi: Quartum exemplum eſt de hominibus romanæ gentis: ſi ſunt facti eunuchi. Nã ſub grauiſſima pœna prohibitum eſt, ne tales uendantur, aut in dominium cuiuſquam transferantur: ut patet C. de eunuchis. Secus de eunuchis barbaræ generis, ut ibidem patet. Aliquando uerò talis res, quæ eſt obiectum negociationis, non ſimpliciter: ſed tantum quibuſdam prohibita eſt uendi uel emi: & hoc dupliciter. Nam autem eſt aliquibus prohibitum, ne talem rem uendant: etiam quibuſcunque, aut econtra prohibitum eſt quibuſcunque, ut aliquibus non uendant. Exemplum primi: ut ſi priuatus uendat uellus muri-

cis, quo fucatur, ſeu tingitur purpura. Nam prohibitum eſt cuilibet priuato, ne illud uendat ſub pœna capitis & diſcriminis bonorum ſuorum: ut.C. quæ res uendi non poſſunt. unde tale uellus non eſt res ſimpliciter prohibita uendi: ſed eſt tantum prohibita vendi, ſi uenditio fiat a priuato, & ſic talis venditio deprauatur non preciſè ex circunſtantia quis: quia priuatis nõ eſt omnimode uenditio quarumcunque rerum prohibita. Nec præciſè ex obiecto ſuo deprauatur: quia illud uellus nõ eſt ſimpliciter probibitum ne uendatur: ſed ſimul cõcurrentibus obiecto & circunſtantia quis, redditur deprauata venditioni. Aliud exemplum in filio. Nam filius & liber homo uendi non poteſt, niſi ſolum quòd pater poteſt uendere filium neceſſitate famis urgente. L. 1. & 2. C. de patribus, qui filios diſtraxerunt: ita tamen, ꝙ ſi reſtituatur emptori precium, ſiue a filio, ſiue ab alio quocunque, & quandocunque ipſe in ingenuitatem perueniat. In nullo autem alio caſu licet patri filium vendere. matri verò etiam urgente famis neceſſitate non licet uendere filium: nec etiam maritus eo caſo uxorem uendere poteſt: quia uxor non eſt in poteſtate uiri, ſicut filius in poteſtate patris. De ſecũdo uerò membro poſſunt poni quatuor exempla. Primum: ut ſi chriſtianus uendat ſaracenis arma, ferrum, galeas, naues, lignamina pro nauibus uel galeis ædificãdis, equos, uictualia, aut etiam quæcunque mercimonia. Nam ſi comportentur in unum, nõ ſolum illa quatuor capitula, quæ habentur extra, de iudæis & ſaracenis, ſcilicet ita quorũdam. & quod olim. & ſignificauit. & ad liberandum. ſed etiam comportẽtur duæ extrauagantes, ſcilicet una Nicolai quarti quæ incipit. Olim tam in generali &c. & alia Clementis, quę incipit. Multa. & etiam proceſſus Papæ, qui fit annuatim in cęna domini, colligitur, ꝙ omnia prędicta cenſentur merces ab eccleſia prohibitæ vendi a chriſtianis non abſolutè: ſed ipſis ſaracenis. & hoc cum vendontur eis ad expugnandum chriſtianos. Quod non debet intelligi tantum in ſenſu compoſito, ſcilicet cum chriſtiani eis in illum finem venderent: ſed etiam in ſenſu diuiſo, ſcilicet ſi venderent eis cauſa lucri tantum, & tamẽ hæ merces cederent, uel nati eſſent cedere ſaracenis ad expugnationem chriſtianorum, etiam non intentam a uenditoribus, prout ſat is innuitur in ca. ſignificauit, præallegato. Item licet aliquę prædictarum conſtitutionum innuant, prædictam prohibitionem habere locũ, quando uenditio fieret tempore guerrę inter eos & nos, uel etiam tempore treugæ, eo ꝙ treuga nõ eſt pax, tamen inſpiciendo proceſſum annuum Papæ, nõ fit talis ſpecificatio. & per conſequens etiam ſi tempore pacis fieret, eſt illicita. Item licet aliqua ex illis conſtitutionibus non faciant mentionem de quibuſcũque mercimonijs, tamen alię faciunt illam mentionem. Attamẽ Veneti dicuntur habere diſpenſationem, ut eis liceat uendere Saracenis alia ab armis, ferro, nauibus, & lignaminibus. Quomodo autem contra prædictas conſtitutiones uendentes incurrant ipſo facto excommunicationem maiorem, a qua etiam citra ſedem Apoſtolicam abſolui non poſſunt, atque alias graues pœnas, ſcilicet perditionis precij taliũ mercium, & ultra hoc etiam aſſignationis tanti, quantum fuit precium, quorum utrumque dicitur applicari in ſubſidium terrę ſanctæ, & pœnam confiſcationis bonorum, & incurſus ſeruitutis reſpectu capientium eas. uide de illis in prædictis locis. Et nota, quòd merx propriè ſignificat res mobiles, emptas vel venditas: ut. ff. de uerborum ſigni. l. mercis appellatio. Attamen in præſenti tractatu non ita ſtrictè accipimus. Secundum exemplum. Si chatolicus uendat vvickleffiſtis & Huſſiſtis uictualia, nam hęc uenditio & miſſio talium eſt interdicta ſub pœna excommunicationis latę ſententiæ: ut patet in proceſſu Papę annuali, ubi dicitur ſic. Illos etiam, qui vvickleffiſtis & huſſiſtis quęcunque uictualia, aut pręſidia, publicè aut occultè, per ſe, uel per ſuos ſubditos afferre faciunt, uel permittunt, paribus excommunicationis & anathematizationis uinculis innodamus. Tertium exemplum. In uendẽtibus illas merces hoſtibus romani imperij, de quibus. C. quę res exportari non debeãt l. prima. dicitur ſic. Ad barbaricum transferendi uini, olei & liquaminis, nullam quiſque habeat facultatem nec guſtus quidẽ cauſa, aut uſus commerciorum. Vbi gloſſa in uerbo barbaricum dicit. ſupple, ſolum, & liquaminis, ſupple, alterius. Nam ſupradicta liquamina ſunt. Sed quid in aridis? Dic idem eadem ratione, quiſque, ſupple, romanus, hæc gloſſa. Et in l. ſecunda dicitur. Nemo alienigenis, barbaris cuiuſcunque gentis ad hanc urbem ſacratiſſimam ſub legationis ſpecie, uel ſub quocunque alio colore uenientibus, aut in diuerſis alijs ciuitatibus, uel locis, loricas, ſcuta, & arcus, & ſagitas, & ſpatas, & gladios, uel alterius cuiuſcunque generis arma audeat uenundare. Nulla prorſus ijſdem tela, nihil penitus ferri, uel facti iam, uel adhuc infecti ab aliquo diſtrahatur. Pernitioſum namque romano imperio & proditioni proximi eſt barbaris, quos indigere conuenit telis, eos ut ualidiores reddantur inſtruere. Si quis autem aliquod armorum genus quarumcũque nationum barbaris alienis contra pietatis noſtræ interdicta ubicunque vendiderit, bona eius uniuerſa protinus ad fiſcum adijci, ipſumque capitalem pęnam ſubire decernimus. hæc ibi. Et gloſſa in uerbo alienigenis. dicit idest hoſtibus populi Romani. Et in uerbo telis, addit dicens, & etiam nauium fabricandarum ſciẽcia. Quartum exemplum. Si quis barbaricis uendat ſericia. Nam. C. quę res uendi non poſſunt. l. 2. dicitur Comparandi ſericia barbaris facultatẽ omnibus, ſicut iam pręceptum eſt pręter comitem commerciorum, ẽt nunc iubemus auferri.

Secunda concluſio. Secundaria diuiſione octopliciter redditur negociatio illicita. Probatur: quia primò ex obiecto indebito: ut patuit. Et deinde ex defectu ſeptem circunſtãtiarum debitarum, ut patebit inductiuè. Primò namque ex defectu circunſtantię quis: ut ſi is negocietur, cui eſt ĩterdicta negociatio, ut clericus, prout patebit in ſequenti quęſtione. & de hoc etiam partim fuit exemplificatum in pręcedenti cõcluſione in exemplo de uellere muricis. Secundò ex defectu circunſtantię ubi. Circa hoc nota quinque dicta. Primum: in eccleſia, uel cęmiterio negociari eſt illicitum. Nam prohibetur in c. decet domum. de immunitate eccleſiarũ. li. 6. ubi dicitur ſic. Ceſſent in eccleſijs, cæmiterijſque earum negociationes, & præcipuè nundinarum, ac fori cuiuſcunque tumultus. Et in mercibus ad prophanos ordinatis uidetur mortale, tum quia prohibitum per eccleſiam, tum quia Chriſtus licet mitiſſimus etiam flagellis inuaſit negociatores ibidem, etiam in mercibus

ad

ad cultũ Dei ordinatis, & eorum menſas euertit, quod nõ uideretur pro ſolo ueniali feciſſe. Secundum: ſi fiat ibi negociatio uendẽdo etiam res ad diuinum cultum ſpectantes, uel deſeruientes, vt ſunt candelę, uel thura: ſi id fiat principaliter propter lucrum. Nam etiam negociatio talis erit illicita. Probatur: Nam dominus ementes & uendentes in templo eiecit dicens. Nolite facere domum patris mei domum negociationis, & tamen res, quæ ibi uendebantur, & emebantur, etiam erant diuino cultui deſeruientes: ibi, quippe uenalia habebantur animalia immolatitia, ut columbæ, turtures, & huiuſmodi. Ibi etiam apud campſores & nummularios erat pecunia apparata, ut ſi qui indigerẽt eis, ad emendum ea, quæ ad ſacrificia ſpectabant, inuenirent. Modò dignius & ſacratius eſt tempore gratiæ templum eccleſię, quàm templum Salomonis, uel Zorobabel: quia ibi offerebantur animalia, & ſanguis hircorũ & uitulorum. hic autẽ offertur corpus & ſanguis Chriſti uerum. Et multo magis eſt hoc ſecundum dictum uerum, ſi clerici, uel religioſi id facerent, nam tunc deficerent duæ circunſtantiæ, ſcilicet quis & ubi. Et intelligendum hoc uidetur, etiam ſi clerici, uel religioſi exercentes illam negociationem, eam exercerent non principaliter propter lucrum: ſed principaliter ad ſatisfaciendum deuotioni fidelium, & gloriam Dei, ut ſcilicet fideles in promptu haberent candelas, uel huiuſmodi. Nam niſi ſic: eadem ratione liceret eis exercere negociationes aliarum rerum, intendendo de lucris illis fundare eccleſias & huiuſmodi, quod eſt falſum. Tertium. ſi clerici, uel religioſi id non faciant, attamen ſubordinent, ut id fiat, intendentes conſequi lucrum ex tali negociatione, eo q contingit tales res eorum cõmodis applicari, ſi lucrum eos principaliter mouit ad huiuſmodi ſubordinationem, ſimiliter peccant, ſicut & uendentes ibi principaliter cauſa lucri. probatur dupliciter. Primò, quia conſentiens in peccatum proximi, etiam peccat. Secundò, nam in hoc etiam culpabiles fuerunt ſacerdotes in templo Salomonis: quia ex quo animalia immolatitia, uel aliæ res ſacrificijs deſeruientes non poterant per Iudæos, qui a longè venerant ad ſacrificandum in templo commodè adduci, ipſi ex ſua cupiditate ordinauerant, q eſſent in templo homines uendentes huiuſmodi animalia & res, ne a longè uenientes haberent excuſationem omittendi ſacrificia, & ſic ne deperiret ipſis, ſcilicet ſacerdotibus aliquid de commoditate lucri, eo q ſacerdotes magnũ emolumẽtum de ſacrificijs leuabant. Item aliqui ad ueniendum non habebant pecuniam, ideo ſacerdotes ordinauerãt illuc aliquos campſores & mutuatores, qui ſub cautione tradebant eis pecuniam mutuando, uel cambiendo, ne eis non habentibus pecuniam, non poſſent ſacrificia offerre, quę tamen redundabant in commodum ſacerdotum. Quartum, ſi clerici, uel religioſi talem negociationem nec ſubordinarent, nec met exercerent, attamen cum eam prohibere poſſent, tolerarẽt eam principaliter propter prædictum lucrum eis cedens, etiam talis tolerantia eſt eis peccatum: quia error, cui nõ reſiſtitur, approbatur. 83. diſ. c. error. & maximè quando toleratur ex cupiditate, ne deperiat alicuius temporalis commoditatis conſecutio. Quintum dictum. Si aliqui ibi exerceant illas negociationes, nõ propter lucrum ſuum: ſed ut ſatisfaciant deuotioni fidelium: quamuis quidam hoc ęſtiment licitum, tamẽ talis negociatio non uidetur licita, ut ibi fit. probatur quintupliciter. Primò: quia tunc etiam quaſcunque alias merces liceret ibi uendere tenendo ibi forum, & intendendo lucrum ex illis conſequendum ordinate ad fundandum eccleſias & gloriam Dei augendã, quod eſt falſum. Secũdò: quia prædictum capitulum decet, li. 6. dicit indiſtinctè. ceſſent negociationes & pręcipuè nundinarum: & cuiuſcunque fori tumultus. Tertiò: etiam licet actus ſit in ſe bonus & meritorius, non propter hoc ſequitur. igitur ibi eſt licitus, ſicut iudicium in cauſa ſanguinis, uel alia prophana cauſa eſt actus meritorius, nec tamen ibi licitè fieret. Quartò: quia clerico & religioſo nõ liceret talem negociationem facere, igitur nec laico in religioſo loco. tenet conſequentia: quia ſicut religioſo & clerico propter eius religioſitatem & ſanctitatem, qua diuinis deputatus eſt: & ſequeſtratus a prophanis, non id licet, ſic nec locus Deo deputatus, & a prophanis ſequeſtratus erit conueniens ſed inconueniens talibus negocijs. Quintò, ſicut tempore ſacro ſpecialiter eſt abſtinendum a peccatis. hæc enim ſunt maximè ſeruilia, ſic etiam in locis ſacris ſpecialiter eſt a peccatis abſtinendum, adeo q perpetrata ibi efficiuntur tanto grauiora, quanto locus ſanctior. Modò in negociatione communiter contingunt peccata. Vnde Leo P. pa. Difficile eſt inter vendentis emẽtiſque commercium non interuenire peccatum, de pę ni. diſt. 5. c. qualitas. & Eccl. 17. Difficulter exuitur negociator a peccatis labiorum. Et quod dictũ eſt in primo dicto de mortali, eſt intelligendum, ſi ibi fiat negociatio tenendo ibi forum rerum, non autẽ de illis, qui aliquando conueniunt de mercibus, quas alibi tenent. Tertiò redditur negociatio illicita ex defectu circunſtantiæ quando. Vbi note duo dicta. Primum, negociatio eſt illicita, ſi fiat die feſto, cuius feſtiuitas non eſt abrogata per inueteratam contrariam conſuetudinem. Probatur. in tali caſu negociatio eſt prohibita, nam c. primo. extra de ferijs. de dominicis diebus dicitur. In eis mercatum minimè fiat. & in tertio c. eo. titulo, de alijs diebus feſtiuis ab eccleſia inſtitutis dicitur, q eccleſia decreuit in his ab omni opere ſeruili ceſſandum & in c. ult. eodem titulo, interdicitur, ne illis diebus proceſſus iudicialis habeatur, multo magis negociatio tunc haberi non debet, unde ſeruilia opera non ſunt facienda illis diebus propter prohibitionem factam ab eccleſia ſuper illis conformiter ad prohibitionem legalem ueteris legis; ubi de ſabbato dicitur Exo. 10. Omne opus ſeruile non facietis in eo. Mõ negociationes ſunt opera ſeruilia. igitur. Vñ die feſto ſectandum eſt ſpirituale ocium, id eſt ceſſatio ab exterioribus occupationibus, & illud ociũ negatur per negociũ: quia dicitur negocium quaſi negans ocium. Dicitur notanter. ſi non eſt abrogata, propter ſequens dictum. igitur. Secundum dictum eſt. loquendo de rigore ſcholaſtico. Negociatio facta die feſto, cuius feſtiuitas eſt abrogata, nec noua conſtitutione renouata, poteſt eſſe licita. & hoc auditis diuinis, & non eſt vniuerſaliter negandum, quia etiam non auditis diuinis aliquando contingere poſſet, licet rarius. Probatur: nã ſi eius feſtiuitas eſt abrogata ex toto, id eſt tam quo ad partem affirmatiuam, quàm negatiuam præcepti de celebrando ſolenniter illum diem: poterit illa die fieri negociatio,

etiam

etiam non auditis diuinis. Nam præceptum de feſtiuá do aliquem diem feſtum præcipit affirmatiuè illa die vacare diuinis,& illa vacatio ſpecialiter conſiſtit in auditione miſſę, pręcipit etiam negatiuè,ſeu prohibet illa die fieri ſeruilia, quorum nomine venit negociatio. Modo vtraque pars eſt poſitiui iuris: quia licet vacare diuinis, vel colere Deum ſit legis diuinę & naturalis, & inabrogabile: tamen quòd illud fiat tali determinato die eſt poſitiui iuris, & per conſequens abrogabile per contrariam conſuetudinem. Modò abrogatũ præceptum non ligat: nec propter ipſum incurritur culpa, ſi ei contrauenitur. Si autem eſſet abrogata tantum quò ad partem negatiuam. vtputa, ſi omnimoda conſuetudo inueterata inducta fuiſſent aliqua ſeruilia exercere illa die, & ſpecialiter illa die negociari, & tenere forum rerum venalium, quam prælati ſciuerunt & tolerauerunt: non tamen eſſe abrogata quò ad affirmatiuam partem, quin homines illa die auditẽt diuina: habentes ſe pro obligatis ad illa ex præcepto eccleſię: tunc negociatio eſſet licita, auditis tamen diuinis. Si autem non audirentur diuina, peccaret quidem negocians non ratione negociationis, niſi pro quanto illa eſt incompoſſibilis auditioni diuinorum, cuius rem pore fit: ſed ratione negligentiæ omiſſionis eius, ad quod tenetur. Secundò probatur ſic. Nam iure canonico præceptum eſt: ut dies quattuor doctorum eccleſiæ celebrentur ſolenniter ſub duplici officio, ut patet ex cap. glorioſus. de reliqui.& uenera.ſanctorum. lib. 6.& tamen ſi quis illis diebus negocietur, aut alia ſeruilia faciat omiſſis diuinis, non cenſeretur in hoc peccare, cuius ratio non eſt, niſi quia præceptum eccleſiæ quò ad huiuſmodi dies eſt abrogatum: tam quò ad partem affirmatiuam, quàm negatiuam: ita quòd homines bona fide & conſcientia miſſam omittunt, & ſeruilibus intendunt. Vel ſaltem illa conſtitutio non fuit recepta, nec moribus utentium firmata quò ad ceſſationem a ſeruilibus, & ſic excuſantur homines. Si igitur in alijs quibuſdam diebus ſimilis abrogatio facta ſit, ſimile iudicium habendum eſt. Quod ſi dicatur, hanc inſtantiam non congruere: quia prædicta conſtitutio nõ uidetur pręcipere ceſſationem a ſeruilibus, per hoc quòd mandat ea celebrari ſub duplici officio, eo quòd multa feſta celebrantur ſub officio etiam toto duplici, & tamen non ſunt in præcepto. Contra dupliciter. Primò: nam textus dicit ſolenniter, & ſic uidetur prætendere, quòd ceſſandum ſit a ſeruilibus & intendendum diuinis, ut in alijs feſtis. Secundò: quia ſaltem certum eſt, quòd præceptum eſt per eccleſiam, quoſdam alios dies feſtiuare, quorum tamen feſtiuitatem abrogauit conſuetudo, ut dies beati Silueſtri: ſeptem dies paſſionis Dominicæ, ideſt hebdomoda ſancta, & tamen conſuetudo apud nos contrarium habet. Similiter ſeptem dies reſurrectionis, ideſt hebdomada paſcæ & tres dies rogationum, & tamen cõſuetudo illis multum detraxit. Quod autem prædicti dies ſint inſtituti ut feſtiui, patet de conſec.diſt. 3. c.pronunciandum. & c.rogationes. & c. conqueſtus. de ferijs. Tertiò probatur. Sunt nonnulla feſta conſuetudinaria, quę cum a rectoribus eccleſię intimantur, denũciantur cum tali additione, ſcilicet præcipimus, ut illam diem celebretis ſecũdùm morem & conſuetudinem loci, tunc autem homines recurrunt ad conſuetudinem, quæ habet, ꝙ in talibus fiunt aliqua ſeruilia, tam in domibus quàm etiam in agris, non tamen taliter, quin ad eccleſias conueniãt ad audiendum miſſas tanquam debitas audire ex diei feſtiuitate. & taliter agentes, nemo ſano iudicio condemnat de peccato. Modò ſi illud non adijceret rector adhuc illud ineſſet illi eius indictioni: quia eſt ſuper re poſitiua, in qua eſt conſuetudo optima legum interpres. igitur ſtat, ꝙ conſuetudo abrogaſſet partem negatiuam ſine affirmatiua. & tunc homines conſueta ſeruilia exercentes, auditis tamen diuinis, non erunt condemnandi. Dicimus notanter, nec reparata: quia ſi taliũ feſtorum feſtiuitas hucuſque abrogata, foret iam reparata per pręceptum eccleſiæ: puta Papæ, uel Archiepiſcopi, uel Epiſcopi, & clerici, quo damnaretur talis hucuſque habita conſuetudo, & prohiberentur ſeruilia: & pręciperetur auditio diuinorum, negociatio eſſet illicita talibus diebus. Nec eſſet opus ad incurrendum colpam illi præcepto addere excommunicationem: quia excommunicatio eſt pœna. Hæc autem pręſupponit culpam & per conſequens pręceptiuam legem: ideo eoipſo quòd præceptum eſſet latum & promulgatum ligaret ad culpam: etiam ſi is, qui contraueniret, non incurriſſet excommunicationem. Vtrum autem ad reparandum feſtum abolitum ſufficiat auctoritas Epiſcopi: non concurrente conſenſu populi, uel an requiratur conſenſus populi: ſicut in ſimili quibuſdam uidetur non ſufficere illam auctoritatem in erigendo nouum feſtum in aliqua diœceſi non inſtitutum a iure communi: ut uidetur inuui in capitulo, conqueſtus. de ferijs. & de conſe.diſt. 3. c. pronunciandum. pro nunc omitto: licet uideatur non eſſe par ratio de reparandis feſtis inſtitutis a iure communi: licet abrogatis, & de nouo inſtituendis non expreſſis in iure communi. Corrolarium: ſecundum prædicta moderamina intelligenda eſt ſententia Petri de Palu. in quarto dicentis. In nũdinis negociando auditis diuinis non quidem cauſa auaritiæ congregando ad ſuperfluitatem: ſed aliquo fine honeſto, ſcilicet ad prouidẽdum ex lucro neceſſitati ſuæ & familię, uel ad dandũ pauperibus, uel prouidẽdum bono communitatis pro rebus neceſſarijs: & ſimilia poſſunt tales excuſari, ex quo prælati eccleſiarum ſciunt & tolerant: ſecus ſi ſũt prohibiti per aliquam excommunicationem, & huiuſmodi. hæc ille. Vult enim hic quatuor requiri ad hoc: ut non illicita ſit negociatio facta die feſto. Primò, ꝙ audiantur diuina. Secondò, quòd finis honeſtus præſtituatur. Tertiò, ꝙ conſuetudo ſcita & tolerata a prælatis ſit illa die negociari. Quartò, ꝙ non ſit prohibita negociatio per aliquam excommunicationem. Modò prima conditio non eſt uniuerſaliter uerá: quia non eſt uera in caſu, ubi eſſet omnimoda abrogatio facta præcepti: etiam quò ad affirmatiuam partem. Petrus igitur intelligendus eſt in caſu, ubi tãtum abrogatio eſſet quò ad partem negatiuam facta. Secunda conditio, licet requiratur, non tamen ſolum in negociatione die feſto: ſed etiam die priuato facta: quia etiam talis eſt illicita ſi ueſtiatur inhoneſto fine, de quo dicetur poſtea. Tertia eſt requiſita. quarta uerò non requiritur abſolutè. Nam ſi præcepto eccleſię etiam ſit annexa excommunicatio ferendę ſententiæ, adhuc tamen ſi illud præceptum eſt abrogatum in ſe etiam comminata pœna eſt

abro-

abrogata: quia pœna prǽſuppponit culpam, ideo ſic potuit abrogari præceptum taliter: ꝙ contrauenientes non incurrerent culpam, ſi etiam abrogari potuit, ut non eſſent excommunicandi, eo quòd excommunicatio non debet ferri niſi in eum qui peccauit mortaliter uerè, uel præſumptiuè: immo uerè non incurritur, niſi quis uerè peccauerit mortaliter. Et dico notanter ferēdę: quia licet idem poſſet, ut uidetur teneri de excommunicatione latę ſententiæ annexa præcepto, ſcilicet ut ſi ipſa diſpoſitio præcepti poſſit abrogari, ꝙ conſequenter etiam latio excommunicationis, & hoc propter eandem rationem iam tactam, tamen pro nunc nihil diffinio. Nec etiam requiritur, quòd talis non ſit reparata per nouam prohibitionem, quæ habeat excommunicationem annexam, ſiue latæ, ſiue ferendæ ſententiæ. Nam etiam ſi illa ſit reperata per nouam prohibitionem, quę non habeat talem annexam, nihilominus illicita redditur negociatio, quamuis certius ſit tunc illicitam eſſe: cum annexa eſt tali nouę prohibitioni excommunicatio: quia tunc apparet, quòd mens legislatoris fuit ſimpliciter præceptiuè uelle loqui: & maximè ſi eſt latæ ſententię. Secundum corollariū, ſecundū prædicta etiam ſunt moderanda dicta doctoris ſolennis Henrici Gāden. in fine primi quodlibeti. ubi uult, quòd tenere forum rerum vęnalium die dominico nō poteſt excuſari a peccato quacunque hora diei factū, maximè quando fieret tempore miſſarum, uel veſperarum, & dicit nullum remedium excuſationis adeſſe: quia non niſi triplex remedium contingeret adeſſe: ſcilicet diſpenſationem Papę, vrgentem neceſſitatem, uel utilitatem piam ſuadentem, & abrogationem ſtatuti de obſeruantia dominicæ. Modo nullum illorum poteſt hic habere locum, neque enim eſt generalis diſpēſatio Papæ ſuper hoc facta, nec tolerando diſpenſaſſe uidetur. Nec etiam ſecundum habet locum ſaltem generaliter loquendo, quamuis poſſit eſſe particularis neceſſitas urgens, aut pia utilitas ſuadens, ut ſiquis libenter emeret ſibi neceſſaria in aliquo alio die: ſed quia non poteſt ea inuenire vęnalia, cogitur emere in dominica, ſimiliter ex parte uendentis. Et ſecundum ꝙ illa eſt maior, uel minor in uno, quàm in alio: ſecundùm hoc unus magis poteſt excuſari, quàm alius, excipit tamen illam generalem neceſſitatem, quę eſt ubique, ſcilicet emendi cibaria & ferrandi equos. puta ſi quis ſit in tranſitu, & huiuſmodi. Tertium etiam non habet locum propter duo. Primò: quia conſuetudo debens abrogare ius poſitiuum, debet eſſe rationabilis, talis autem non poteſt eſſe tenendo forum dominico die maximè tempore miſſæ & ueſperarum, quia tunc nihil melius poteſt fieri cultu Dei. Secundò: quia præſcriptio debet eſſe in quieta poſſeſſione & continua, qualem populus nunquam habuit, tenendo forum illo die: quia ſacerdotes nunquam ceſſant monere populum ad obſeruantiam dominicę. Dicit enim, epiſcopum teneri ad probibendum tale forum, & ſi quod malum inde eueniat, cum illud ſit minus, non debet curare. Hæc ille in ſententia, quæ dicta eſt de dominica, prout ſpecifice fiunt de dominica, & prout ſonant non de poſſibili, ſed de facto ſunt ſimpliciter uera, & maximè de foro tempore miſſæ cum negligentia omnimoda eiuſdem, ita quòd nullā audiat miſſam tenens forum, uel occaſionans alios ad ſimilia. De facto enim quò ad hoc nulla uidetur eſſe facta prǽſcriptio. Et quāuis talis determinatio temporis etiam ſit de iure poſitiuo, & ita præſcriptibilis, tamen difficilius poterit hoc fieri de illo die, quàm de alijs diebus propter minorem tolerantiam & diſſimulationem prælatorum, & ita rarius contingit ibi habere bonam fidem. ſecus in alijs feſtis. Quò uerò ad reliquas partes diei, dummodo ſit audita miſſa, licet etiam ſit difficile, ꝙ de facto fiat, uel facta ſit abrogatio propter reclamationem ſacerdotū: non eſt tamen etiam impoſſibile, ſicut nec in alijs feſtis illud fuit impoſſibile, in quibus etiam tam affirmatiua, quàm negatiua intelligentia præcepti fuit abrogata. Nec ratio ſua prima ualet: quia æquè probaret, quòd nullum feſtum potuiſſet fuiſſe abrogatum: quia nihil melius cultu Dei, propter quem illa fuerunt inſtituta ſecundùm omnes partes. Nec etiam eſt uerum, ꝙ conſuetudo derogans poſitiuo iuri debeat eſſe rationabilis, ſic ꝙ cauſa inducēs eam ſit melior, quàm cauſa conſtitutionis poſitiuę. immo forte non requiritur, ꝙ ſit ęquè bona, dummodo non ſit mala, ſicut actus ille ante poſitiuum ius latum etiam fuit licitus: quia nū prohibitus: ſed de hoc alibi in tract. de decimis, diffuſius dixi. Quartò deprauatur ex defectu circunſtantiæ cur. Vbi nota quatuor dicta. Primum, negociatio eſt illicita, ſi exercens ordinet eam finaliter ad aliquod peccatum. & ſi ad mortale, erit mortalis. ſi ad ueniale, uenialis. Nam regula eſt. Omnis ille actus eſt mortalis, cuius finis eſt talis, & uenialis cuius finis eſt talis, & ratio: quia ex quo finis actus eſt uolitus & intentus ab exercente actum. igitur exercens actum in talem finem exercendo uult peccatum. Velle autem peccatum eſt peccatum. igitur. Vnde ſi quis negocietur, ut habeat ad adulterandum, ad iniuſte perſequendum aliquem, uel ad pompam exercendum redditur illicita. Secundum, ſtat eam reddi illicitam, etiam ſi finis eius non ſit res illicita, patet. Nam aliquem habere immenſas diuitias, non eſt peccatum. Nam ſtaret, ꝙ tales affluerent alicui, nullatenus apponenti cor, nec peccaret recipiēdo eas: quia non teneretur eijcere inutiliter, ſed recipere poteſt & utiliter diſpenſare. Et tamen ſi quis negocietur in illum finem. ut immenſas habeat diuitias ibi ſiſtendo etiam negatiuè, ideſt non præſtituendo hoc ſibi, ut finem ultimum, & beatitudinem, peccabit. Nā hæc negociatio deriuatur ex radice infecta, ſcilicet ex concupiſcentia oculorum. Multomagis quando habere immenſas diuitias ab eo intenditur, non ſolum ibi ſiſtendo negatiuè: ſed etiam hoc ipſe appreciatur ut ſummum bonum ibi ſiſtendo affirmatiuè. Nam tunc fruitur creaturis: quia amore eis inheret propter ſe. Et ſi dicatur, ex quo habere immenſas diuitias non eſt in ſe malum. igitur non deprauauit negociationem in eā ordinatam. Reſpondetur negando conſequentiam, nā etiam aliquid, quod nō eſt in ſe malum: ſed etiam ſimpliciter bonum & laudabile, non eſt conueniens finis cuiuſcunque actus, immo ſtat, ꝙ actus ſit etiam deordinatus & illicitus, ſi in tale quid ordinetur, ut ſi illud ſit minus bonum quàm illud, quod in ipſum ordinatur. Eſt enim contra rectam rationem, ꝙ nobilius ordinetur in minus nobile, ſicut qui ſpiritualia diſpenſaret principaliter propter ſuam ſuſtentationem peccaret, ſic negociatio, ſi fiat propter habere immēſa diuitias (quod habere in ſe non eſt illicitum) redditur illicita

llicita negociatio. Præterea habere immenſas diuitias, non eſt aliquis actus elicitus, eo quòd etiam de dormiente uerificatur: ſed deſiderare ipſas habere eſt actus elicitus & prohibitos a domino ibi. Diuitię ſi affluant, noliter cor apponere. Multomagis apponere cor ad nondum affluentes, vt affluant, eſt prohibitum. Modò negociari propter huiuſmodi diuitias, includit deſiderium earum. igitur. Tertium dictum. negociatio non redditur pręciſè illicita propter hoc, quòd ordinatur ad lucrum. Nam habere lucrum ſi nihil addatur, eſt finis adhuc indeterminatus, & eius intentio, uel nolitio poreſt ultra ueſtiri alio fine determinato. nam contingit lucrum uelle habere ad hoc: vt ſic immenſas congreget diuitias: aut ut neceſſitati: uel pietati ſubminiſtret. Confirmatur: quia niſi ſic, omnia negociatio eſſet illicita. nam omnis talis fit propter lucrum habendum: ut patet ex eius deſcriptione ſupra habita. ſaltem quantum eſt ex uoluntate negociantis. Nam negocians uult, ut vltra preciū, quod expoſuit, ſibi ſoluantur expenſæ adductionis, conſeruationis: & etiam eius operæ & curę, & huiuſmodi. Modò illud ultra accipiendum uocatur lucrū. Quartum dictum. ad hoc quòd negociatio ſit quantum eſt ex parte finis licita, requiritur, quòd lucrum intentum ordinetur ad alterum illorum duorum, ſcilicet ad neceſſitatem, aut pietatem. Exemplum primi. ſi ipſe eo indiget, uel familia ſua: uel cæteri, quorum tanquam domeſticorum tenetur curam habere. Iuxta illud Apoſtoli 1. ad Timo. 5. Si quis ſuorum: & maximè domeſticorum curam non habet: fidem non habet: & eſt infideli deterior. Et iterum. Parentes debent theſaurizare filiis. 2. Corint. 12. Exemplum ſecundi: ut ſi non indigeat illo lucro: pauperes tamen Chriſti indigent, ad quorum indigentiam releuandam ordinat principaliter illud lucrum. Laudabile enim eſt, ut talis non omnino ocietur, quod utique uituperabile eſſet: ſed cum ſecundum ſtatutum ſuum diuinum pēſum expleuerit: aliquam actionem ſecularęm, utilē, honeſtam importare valentem releuationem indigentiom exerceat, quam nouit. Apoſtolus enim ad Eph. 4. ait. Laboret, ſupple homo manibus ſuis, quod bonum eſt, ut habeat, unde tribuat neceſſitatem patienti. Modo ſtat, quòd aliam artem non nouerit, quàm negociationem. igitur. Et dico ſecundum decentiam &c. Nam indecens eſſet, ꝙ ille tantum inhiare uellet talibus lucris, quantum hi, quib. ſubeſt prima cauſa, quę eſt neceſſitatis. Plus enim ſtringit neceſſitas: quia eſt præcepti, quàm pietas exiſtens conſilij. Miſerere enim animæ tuæ placens Deo. dicitur Eccleſiaſtici. 30. Quid enim eſſet, quòd talis uniuerſum mundum lucraretur, & animæ ſuæ detrimentum pateretur. & pius in pauperes eſſet pro eis inhiando lucris, in ſe impius & crudelis eſſet propriæ ſalutis neglector? Et ſicut poteſt eſſe licita: ſi ſit lucrum aliquo prædictorum modorum: ſic etiam licita eſſe poteſt, ſi ſit propter utilitatem reipublicæ, ſcilicet quatenus patriæ non deſint res neceſſariæ uel utiles. Quintò redditur illicita ex defectu circunſtantiæ cui, de hoc pone ſex exempla. Primum, ſi quis negocietur vendendo aliquid eis, quibus eſt prohibitū: ut ſi quis uendat excommunicato. Nam in tali negociatione eſt communicatio; modò regulariter loquendo prohibitum eſt communicare cum excommunicato. Secundum exemplum: vt ſi quis negocietur uendendo merces eis, quibus quid uendere eſt prohibitum: etiam ſi illi non ſint excommunicati. Sicut ſtatutum eſt, quòd ſi iudæus iniecit manus violentas in clericum, & dominus eius monitus: vt faciat eum ſatisfacere iniuriam paſſo, & eccleſiæ, & neglexerit illud adimplere, debet prælatus eccleſiaſticus omnibus Chriſtianis per cenſuram eccleſiaſticam interdicere: ne cum iudæo, antequam ſatisfaciat, præſumat commercia. extra de iudęis & ſarace. cap. poſtulaſti. Et ſic poſt talem prohibitionem illicitum eſt tali merces uendere: licet talis non ſit excommunicatus, ſaltem directè. Alia quattuor exempla &c. ſunt illa, quæ poſita ſunt in prima concluſione de ſaracenis huſſitis, & hoſtibus romani imperij &c. Nam prædictis quattuor non præcisè ex obiecto: ſed etiam ex circunſtantia cui, deprauatur negociatio. Sextò ex defectu circunſtantię quibus auxiliis, de quo poſſunt poni tria exempla. Primum: nam ſi quis negocietur per miniſtros, uel ſocios exercentes contractus damnatos: ut palliatas uſuras, aut qui uendunt pro precio exceſſiuo, aut agunt fraudulentas uenditiones, & ipſe ſcit, uel credit probabiliter tale quid de eis, uel habet ignorantiam affectatam, aut craſſam & ſupinam de tali eorum iniquitate, non excuſatur a conſimili peccato, ſi eos nihilominus tenet in miniſterio, uel ſocietate: licet ipſe ab illicitis commerciis caueat & ſocium vel miniſtrum admoneat ab illicitis abſtinere. Nam illud non ſatis eſt: ſed cum effectu debet eos a talibus prohibere. Aut ſi non poteſt, debet ſe abſoluere ab eorum miniſterio & ſocietate. Quod ſi non poteſt, debet præſtari, quòd nullatenus de illicitis lucris eorum uelit participare: nec in illos illicitos contractus conſentire. Nam niſi ſic agat, habetur pro conſentiente. Error enim, cui non reſiſtitur, approbatur. 83. diſt. cap. error. Secundum exemplum. Si mediantibus ſimulationibus negocietur: ut ſi ſimulat in exteriori geſtu & apparatu ſe ſimpliciter nolentem, uel ualde difficilem ad emendum tanto precio, uel ad uendendum tam uili precio: ut ſibi offertur (ſicut nonnunquam fit) quatenus alium deterreat: ut ſibi pro remiſſiori uendat: aut pro maiori ab eo emat: cum tamen in corde ſimpliciter ſit uoluntarius ad ſic emendum, uel uendendum, ſicut ſibi offertur. Nam hæc ſimulatio eſt mendacium operis, uel geſticulationis, & perinde eſt, ac ſi uerbis dicere ſe ſimpliciter nolentem, uel ualde difficilem: quod utique eſſet mendacium. Secus ubi non ſimulat ſe aliter ſe habentem in mente quam habeat: quamuis non aperiat illam ſuam mentem alteri: nec quærit rem emere uel uendere pro iniuſto precio. Nam differunt mentem ſuam non aperire, ſeu explanare alteri, & aliter eam aperire, quàm in ueritate ſit. Tertium. Si negocietur mentiendo, & multomagis peierando: ut puta dicit ſe rem tanti emiſſe, cum non tanti emerit: dicit ſe damnum ſuſtinere, ſi remiſſius uendat: dicit rem non defectuoſam, cum tamen ſit defectuoſa, & huiuſmodi. Et circa hoc nota octo dicta. Primum. Si quis negocietur aduertenter iurando propoſitionem quam ſcit, uel probabili-

ter credit eſſe falſam, talis peccat mortaliter: quia irreuerentiam magnam Deo facit contra ſecundum preceptum decalogi, nam periurium eſt ex genere malum mortaliter prohibitum, & non refert, an illa propoſitio in re ſit uera, uel falſa, uel non, dummodo credat probabiliter eã eſſe falſam. Dico autẽ aduertenter iurando propter ſequentia. Secundum. Si negotiando iurat propoſitionem ſibi dubiam dubio probabili, uel æquilibri, peccat mortaliter, ſi aduertit ſe eam iurare: quia tunc exponit ſe probabili, uel ęquilibri periculo periurij. Exponere autem ſe probabili, uel ęquilibri periculo peccati mortalis, eſt mortale. Tertium idem iudicium eſt. Si negociator non præconſiderat propoſitionem, quam iurat, an ſit vera, uel falſa: & nihilominus eam aſſerit per iuramentum, aduertens ſe iurare, debet enim eam pręexaminare cum diligentia, alioquin exponit ſe periculo periurij & notabilis diuinæ irreuerentię, & maximè hoc facere debet homo in iudicijs, & in illis, in quibus læditur proximus. Quartum. Si negociator præexminauit eam diligenter & facta debita diligentia probabiliter credit eam eſſe ueram, & ſic eam iuramento credulitatis aſſerit veram non peccat mortaliter, etiam ſi in re non eſſet uera. Dico notanter iuramento credulitatis, quia ſi eam quæ tantum eſt ſibi probabiliter credita aſſereret ſimpliciter tanquam ſibi ſimpliciter certam, & conſtantem, non excuſaretur a mortali, ſi in re eſſet falſa, ſicut in rebus condemnabilibus non ſufficit iudici iuramentum credulitatis, ſicut tamen in fauorabilibus ſepe ſufficit. Vnde ſi in talibus odioſis pro conſtanti & ut certam aſſerat teſtis aliquam propoſitionem, quæ tantum eſt ſibi probabiliter credita, nullatenus excuſabitur a mortali, ſi in re eſt falſa. Quintum dictum. Si aliquam propoſitionem dicit, quam ſcit vel credit eſſe ueram, aut de ea dubitat dubio probabili, uel æquilibri, uel non conſiderant eam, an ſit uera uel non: & iuramento eam aſſerat, non tamen aduertendo ſe iurare, puta lapſu linguę vel inconſideratione, non videtur ratione iuramẽti annexi peccare mortaliter: quia mortale peccatum requirit deliberationem ueram vel interpretatiuam. Hæc autem non eſt talis deliberatio ratione inuocationis Dei in teſtem, ut caſus ſonat, & licet ſit deliberatio ex parte propoſitionis, tamen illam aſſerere uel dicere ut ueram non eſt mortale, quia ſtat quòd eius aſſertio non ſit niſi mendacium officioſum uel iocoſum. Eſt igitur ille caſus tantum ueniale peccatum ratione iuramenti annexi, licet ualde cauendum ſit, quia ualde appropinquat ad mortale. Et dixit ratione iuramenti &c. quia ratione propoſitionis aſſertæ poſſet eſſe mortale: quia ſtat quòd eius aſſertio ſit mendacium pernicioſum, poſſet etiam ratione eiuſdem eſſe ueniale, ſi ſit mendacium officioſum uel iocoſum, & tunc duplex ueniale erit ibi. Sextum. Si propoſitionem etiam ueram, & quam ſcit, uel credit ueram, iurat ex quadam leuitate uel conſuetudinem uel etiã ſi non aduertat ſe iurare, eſt ueniale: & grauius eſſet ſi aduerteret ſe iurare, ſi non ſubeſt cauſa legitima, qualis eſt neceſſitas, uel honeſta notabilis utilitas. Vnde Chriſtus non permiſit iurare omnino dicens. Dico uobis non iurare omnino. Mat. 5. id eſt ex quacunque cauſa: ſed tantum ex cauſa neceſſitatis aut notabilis utilitatis. Et ſicut hic dicitur de negociatore, ſic intelligendum eſt de alijs in ſimili forma iurantibus. Septimum. Si ſine iuramento mentitur mẽdacio pernicioſo ipſi cum quo negociatur, mortaliter peccat, utputa mentitur, ut damnificet proximum, cui uult uendere, uel a quo uult emere, uel ex quo ſequitur damnum proximo, ut ipſe conijcit, uel conijcere debet. Et intelligitur de pernicie uel damno notabili. Nam ſi in modico, quod eſſet uilis ęſtimationis, & quaſi pro nihilo computaretur, intenderet recipere, illud tantum eſſet ueniale non mortale, niſi ex animo fieret mortale. puta, quia præparatę mentis in actu eſſet, ſi poſſet eum decipere in magno, etiam facere uellet, nam etiam tunc eſſet mortale, aliàs ſecus, ſicut in ſimili, qui furatur, uel accipit uilem rem, ut puta pennam ſuo conſcholari, uel pomum de arbore uicini & huiuſmodi nullatenus furaturus rem notabilis precij, non niſi ueniale furtum committit, ſecus ſi animo actu conciperet: ſe etiam rem notabilis precij furaturum, ſi inueniret. Quomodo autem ad illorum modicorum reſtitutionem quibus uenditor decipit proximum teneatur uideri, habetur in tractatu de reſtitutionibus. Octauum. Si ſine iuramento mentitur mendatio officioſo, utputa in utilitatem ſuam ſine damno proximi non peccat, niſi uenialiter: utputa ſimplici uerbo dicit ſe emiſſe rem tanto, cum minori precio emerit, & hoc facit, ut alius ab eo emat condigno precio: qui aliàs ab eo nullatenus emeret: ſed contenderet ſibi dare precium nimis paruum. Nec oportet addere, quòd ad hoc quòd tale non ſit mortale, requiratur (ut quidam dicit) quòd talis negociator non ducat hoc mendacium in conſuetudinem. Nam etiam ſi ducat in conſuetudinem, non erit illud mortale: quia ueniale mille uicibus repetitum, nunquam erit mortale, nec æquiualet unquam uni mortali, quamuis ſit natum diſponere tandẽ ad mortalem contemptum diuinæ offenſæ. Nec eſt ſimile de ebrietate. Nam ebrietas (ſaltem propriè capta, ut hic capimus, ſcilicet quæ eſt ſubuerſiua rationis) eſt ex genere mortalis, quamuis ex imperfectione deliberationis & conſenſus ſit uenialis, puta: quia inebrians non aduertit illum potum eſſe inebriaturum, nec ab alijs hoc audiuit, uel expertus eſt eius fortitudinem & effectum, licet aduertat eum eſſe immoderatum, & nihilominus eum bibat. Modò ueniale ex imperfectione (quod tamen eſt ex genere mortale) ſi ducatur in conſuetudinem, erit mortale: eo quòd frequentando efficitur uerè, uel interpretatiuè ſciens illum potum eſſe inebriatiuum. & per conſequens eſt interpretatiuè, uel uerè deliberatè uolens incurrere ſubuerſionem rationis. Volent autem committere mortale ex genere: ſi illud deliberatè, uerè, uel interpretatiuè uelit, peccat mortaliter. Nam ſic eſt de mendacio officioſo: quia illud ex genere eſt tantum ueniale. Ideo etiam ſi deliberatè committatur, & replicetur, non niſi ueniale manebit. Vnde ſecundum hoc debet intelligi dictum Auguſtini dicentis. Nullum adeo ueniale eſt, quod non fiat criminale, dum placet. Loquitur enim de uenialibus non ex genere: ſed ex imperfectione conſenſus, & carentia deliberationis. Septimò & ultimò, ex defectu circunſtantiæ quomodo. Et poſſunt poni quatuor exempla: Primum. ſi negociando

committat

committat monopolium. Deriuatur autem, ſeu componitur monopolium altero illorum duorum modorum. ſcilicet aut a monos, quod eſt unum. & polium ideſt ueuditio, quaſi uenditio, quam unus ſolus exercere habet. Vel ſecundò dicitur a monos, quod eſt unũ & polis ciuitas: quaſi negociatio tantum uni in ciuitate conceſſa, uel per eum vſurpata. Et ſecundùm primam deriuationem, ſeu compoſitionem exercens mónopolium, dicitur monopola, penul. produ. a monos quod eſt unum, & pola, ideſt uenditor: quaſi unus, uel ſingularis venditor, uel negociator. ſicut bibliopola, pen. prod. dicitur bibliarum, ideſt librorum uenditor. Sed ſecundùm ſecundam dicitur monopolus pen. cor. a monos, ideſt unum. & polis ciuitas: quaſi unus, uel ſingularis in ciuitate uenditor, uel negociator. Et quamuis ſecundùm aliquos committatur monopolium non tantum primo modo infra dicendo: ſed etiam alijs modis ibidem ponendis, tamen propriè non eſt monopolium, niſi primo modo, ut patet ex ui nominis, & etiam patet: quia in rubrica. C. de monopolijs diſtinguitur: tam in tex. quàm in glo. monopolium ab alijs modis. Vnde dicitur ibi ſic. De monopolijs & conuentu negociatorum illicito uel artificio ergalaborum, nec non balneatorum prohibitis illicitis pactionibus. hęc ibi. Attamen quia omnes modi illi prohibentur ſub uno titulo, ideo tranſeamus pro nunc cum tali modo loquendi. Primò igitur committitur monopolium ſi quis propria auctoritate, uel etiam reſcripti imperialis impetrati uel impetrandi, aut pragmaticę ſanctionis contendat, ut ſibi ſoli liceat exercere negociationem in ciuitate, aut contendat & conetur ad hoc, ut nullus præter eum exerceat. eam. Secundò. Si non ſolus ipſe exerceat: ſed etiam alij, attamen pactum faciunt ipſe & alij, ꝙ non remiſſiori precio uẽdant merces, quàm ſicut conuenerunt, non pręciſè intendentes per hoc ſe conſeruare indemnes: ſed intendentes lucrum, etiam immoderatum ex nimietate precij conſequi. Tertiò. Etiam ſi illud pactũ non facerent ex illa cauſa, ut immoderatũ lucrum conſequerentur: ſed tantum ut ſe conſeruarent indemnes a lucri illius ceſſatione, quod aliàs etiam licitè recipere poſſent. liberum decet eſſe forum rerum ut nõ aſtringat ſe quis pacto nulli ſe facturum gratiam in uenditione mercium. Nam conſtat, ꝙ precium iuſtum habet aliquantam latitudinem, infra quam ſi recipit uenditor, manebit indemnis a damno emergenti & etiam ceſſatione lucri: ſic ꝙ adhuc habebit lucrum, etiam ſi non in extremo, uel rigido gradu latitudinis vendat. Modò per pędictum pactum contingeret paciſcenti præcludi viam, ut non niſi in rigidiſſimo gradu iuſti precij uenderet, cũ tamen gratioſè & ſine ſuo damno poſſet uendere remiſſiori. Quartò, ſi aliqui ſingulariter ſcientes aliquam artem paciſcantur inter ſe, ne quiſquam eorum doceat quemquam illam artem, niſi ſit filius, uel filia, nepos, uel neptis eorundem: & ſic de ſimilibus, ut ſic ipſi ſoli cõſequantur cõmodum & lucrum illius artis. Quintò. Si balneatores condicant, ut nõ balneent quẽquam niſi pro precio, ſuper quo inter ſe conuenerunt. Sextò Si locatores operarum, ut ſcriptores librorum, aut ędificiorum condicunt inter ſe, ut opus inceptum ab uno nullus aliorum perficiat, & idem de locatoribus rerum, ut ſi locatores equorum, aut domorum, aut

ſtationum, uel apothecarum, in quibus mercatores in nundinis tenent ſorum condicerent pędicto modo. Quod autem monopolium omnibus illis modis ſit illicitum, probatur ſic. Primo: quia damnatur naturali ratione. Nam illud, quod tantum propter priuatum commodum eſt in notabilem & grauem pernicem reipublicæ, & cum hoc præcludit uiam benefaciendi proximo, eſt illicitum, ſi enim aliquod mẽbrum ſingulare corporis naturalis conaretur propter ſuum tantum commodum illud agere, quod in perniciem totius corporis, uel aliorum membrorum redundaret, aut prohiberet beneficium cæteris membris impẽdi & toti corpori. Illud inquam tanquam perniciosum membrum reſcindendum eſſet, ergo ſic etiam eſt in corpore myſtico, cuiuſmodi eſt respublica. Modò monopolium pędictis modis eſt huiuſmodi. Nam ſi exerceatur prædictis modis: hoc inde ſequitur, ꝙ ſingulæ perſonæ ciuitatis cogentur merces, quibus indigent ab illo uno & ſingulari ſecundùm illius bene placitum recipere, & hoc præſtabit occaſionem, quòd cogetur precium immoderatum exhibere, & opprimẽtur & angariabuntur contra iuſtitiam, & quaſi ad quandam ſeruilem obligationem redigentur: cum tamen deceat in libera ciuitate liberam eſſe facultatem in emendo, uendendo, locando, & conducendo. Aut ſi non fiat prædicta oppreſſio: nec occaſio eius: attamen beneuolis negociatoribus pręcluditur uia benefaciendi & gratiã impendendi proximo. contra illud Prouer. 3. Noli prohibere benefacere eum qui poteſt: ſed ſi uales ipſe benefac. Secundò probatur: quia eſt contra legem poſitiuam, nam lex ciuilis damnat ſimpliciter monopolium ſecundùm omnes prædictos modos & ex magnitudine pœnę annexę conijcitur, ꝙ taliter eſt prohibitum, ꝙ teneantur ſubditi ſub mortali peccato ad eius obſeruantiam. Nam exercens monopolium primo modo proprijs bonis debet expoliari & perpetuo exilio damnari. Exercens autem alijs modis tactis debet puniri in quadraginta libris auri. Et officialis, qui precio corruptus, uel diſſimulatione, aut quacunque alia uitioſa cauſa non punierit: ſed permiſerit tales modos monopolij, debet puniri in quinquaginta libris auri. Secundum principale exemplum. Si negociator emit diminuto precio merces, decepto ſcilicet uenditore, aut ipſe poſtea uendit exceſſiuo precio: & de hoc infra quæſtione. 57. & 58. Tertium. Si carius uendit tranſeuntibus quàm manentibus. Vnde dicit concilium Albauenſe. Preſbyteri plebes ſuas moneant, ut hoſpitales ſint, & non carius vendant tranſeũtibus, quàm mercato vendere poſſint. Et intelligitur ſi exceſſus ſit ultra latitudinem iuſti precij. alioquin ſi intra eam fuerit, poterit uni carius uendere, quàm altori: quia uult alteri gratiam facere. Quartum. Si carius uendit ad terminum, quàm faceret ad promptam ſolutionem, & hoc propter hoc quòd expectando implicitè mutuat emptori. De quibus infra uidebitur plenius Et generaliter omnis uenditio & emptio, in qua eſt implicita uſura reducitur ad defectum huius circunſtantiæ. Poſſet etiam exẽplificari de quo modo per illas negociationes, quæ nullam utilitatem afferunt reipublicę, ſed potius damnum, ut venditiones inſtrumentorũ ludi, fortunæ, & quædam aliæ, de quibus infra dicetur Et ſi dicatur, adhuc reſtant duæ circunſtantiæ, ſcili-

cet quid, & circa quid. Dicendum, quòd ambæ illæ in præſenti actu habent rationem obiecti actus potius, quàm circunſtantiæ. Nam id quod uenditur, uel emitur: uel circa quod eſt emptio & uenditio, eſt obiectum negociationis. Modo de obiecto dictum eſt in prima concluſione. & hæc de præſenti quæſtione.

QVAESTIO. LII.

Vtrum negociacio, ſeu mercatio ſit indiſtincte clericis illicita? Solutio quæſtionis ſtat in quinque diſtinctionibus, & ſex concluſionibus.

Prima diſtinctio eſt. Negociatio capitur tripliciter. Primò generaliſſimè. & ſic quicunque actus acquiſitiuus, ſeu lucratiuus temporalium: ſiue ſit contractus, ſiue aliquis alius actus, uel exercitium. puta alicuius officii, uel artificij dicitur negociatio. Nam multa officia ſecularia dicuntur negocia ſecularia, ut puta officium ſecularis aduocantiæ & procurationis ſecularis: ut procuratio uis uillarum: & ufficium iuriſdictionis ſecularis, & tabellionatus: atque exercitium utriuſque medicinæ. Hæc enim reputantur negocia ſecularia: ut patet per totum. extra, ne clerici, uel monaci ſe immiſceaut negocijs. Similiter officium, uel exercitium tabernariæ & macellariæ. Secundò capitur generaliter. & ſic tantum contractum dicitur negociatio: non tamen ſolus contractus emptionis: immo etiam contractus locationis, conductionis, & contractus mutui factus ad lucrum: cuiuſmodi eſt mutuatio uſuraria: dicitur hoc modo negociatio. Nam negociatio generaliter capta eſt idem, quod mercatiu generaliter capta. modo negociatio generaliter capta ſub ſe comprehendit, non tantum emptionem & uenditionem: ſed etiam mutuationem uſurariam. Nam mutuantem ad uſuras Ioan. Chyſo. enumerat inter mercatores. Matt. 21. ſuper illo. Eiecit ementes & uendentes. ubi dicit ſic. Super omnes mercatores maledictus eſt plus vſurarius. Ipſe namque rem datam a Deo uendit nun comparatam. poſt fœnus rem ſuam repetit tollens aliena cum ſuis. Mercator enim nou repetit rem uenditam. hæc ille. Tertio modo ſpecialiter, & hoc modo tantum contractus emptionis uel uenditiunis, uel uterque ſimul dicitur negociatio.

Secunda diſtinctiu. Negociatio etiam ſpecialiter capta, eſt duplex. Nam quædam nun dicitur lucratiua: ſaltem propriè loquendo. & eſt illa, ubi aliqua emuntur non ut reuendantur: ſed emuntur ad uſum ſuum. Aut ſi uenduntur, non tamen fuerunt ideo empta, ut reuenderentur: ſed ad uſum domus fuerunt empta, uel etiam aliter fuerunt acquiſita, quàm emptione: utputa dono, uel laboribus proprijs. Alia uerò dicitur propriè loquendo lucratiua: ubi ſcilicet aliqua emuntur, ut reuendantur. Sic Philoſophus 1. Polit. diſtinguit duplicem acquiſitiuam pecuniarum, ſeu pecuniatiuam. Quædam enim dicitur pecuniatiua utilis, qua ſcilicet acquiritur pecunia de rebus neceſſariis: ut alia utibilia emantur. Alia eſt translatiua, quæ acquiritur pecunia ad emendum res: non vt ipſe eis utatur, ſed reuendat.

Tertia diſtinctio. Negociatio ſpecialiter capta nō lucratiua propriè loquendo dicta eſt duplex. Quædam eſt œconomica, & eſt illa, qua res aliquæ emuntur ad uſum & neceſſitatem ementis & ſuorum: ut quis emit blada, uel uina uon ut reuendat: ſed ut in familia ſua utatur eis. Alia eſt politica, ſcilicet qua res emuutur ad uſum & neceſſitatem ciuitatis: ut ſi rector ciuitatis blada uel uina emat, quatenus exercitus bellicus inde uiuat.

Quarta diſtinctio. Negociatio œconomica fit dupliciter. Primò dumtaxat emendo, ut præcedens exemplum fuit. Secundò dumtaxat uendendo, ut ſiquis blada, & uina, quæ de ſuo proprio labore, quo agros & uineas ſuas coluit, habet, uendat. Similiter ſi quas res ſibi donatas venderet, aut ſi quas res emerat ad uſum ſuum: ſed cum ſibi ſuperfluunt, eas uendit, uel ſi ſibi uon ſuperfluunt, attamen ſi nunc nō uendat ſed retineat, damnificaretur: quia leuiori precio poterit poſtea uenire.

Quinta diſtiuctio. Negociatio lucratiua eſt duplex. quædam enim eſt ſtrictè loquendo negociatio & eſt illa, ubi quis emit res, ut eaſdem reuendat ſecundùm earundem rerum ualorem ſine hoc, quòd per artificium illas immutet ad aliquam formam artificialem: ratione cuius eam uendant: ut ſi quis emit maſſas ferri: ut ſic eaſdem ſicut emit renendat, & dicitur propriè lucratiua pecuniaria. Alia eſt non ſtrictè loquendo uegociatio, qua ſcilicet quis emit res, ut per artem aliquid ex eis operetur: ut ſic operatas uendat ſecundum ualorem artificialis formæ introductæ. Et hoc fit dupliciter. Primò ſi tales res uendit, quarum valor totus eſt ex artificio: ut ſi ex materia quaſi nullius precii operetur aliquod artificiale: ſicut ſunt mattæ uel ſtoria, quę fiunt ex iuncis, a ſterno dicta, eo quòd ſternuntur ſuper terram, & fiſcellæ & ſportulæ, quę fiunt ex uiminibus. Secundò ſi tales res uendit, quarum ualor non totus eſt ex artificio: ſed etiam partim ex materia: ut ſi quis emat aſſeres, ut ex eis faciat arcam, & ſic eam ueudat, uel per pergamenum, ut faciat librum, & ſcribat, & ſcriptum uendat.

Prima concluſio. Non eſt indiſtinctè & vniuerſaliter dicendum, quòd negociatio ſit illicita clericis. Probatur: quia tunc ſenſus eſſet, quòd nulla negociatio, uel in nullo ſenſu eſſet eis licita, hoc autem eſt falſum: nam etiam aliquibus auctoritatibus poteſt conuinci, aliquam, uel in aliquo ſenſu eis negociationem eſſe licitam, quod patet. Nam artificium exercere, ut artificiata ueudantur, & ſic lucrum pro ſua, uel indigentium ſuſtentatione obtiueantur, eſt aliqualis negociatio, & tamen clerico licitum eſt artificia aliqua exercere, ut artificiata per eum uendantur, & lucrum prædicto modo habeatur. Minor patet ſequentibus auctoritatibus quinque. Prima eſt ex concilio Carthagienſi, & habetur. 91. di. c. Clericus. ubi dicitur. Clericus uictum uel ueſtitum ſibi artificiolo, uel agricultura abſque officii ſui detrimento duntaxat præparet. Clericus enim, qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate uigilijs deeſt, ſtipendio priuatus excommunicetur. Secūda eſt ex eodem concilio quarto, ubi dicitur. Clericus quilibet uerbo Dei eruditus artificiolo uictum quærat

bet uerbo Dei eruditus artificiolo uictum quæꝛat. Tertia eſt ibidem, ubi dicitur. Omnes clerici, qui ad operandum ualidi ſunt, & artificiola, & literas diſcant. Quarta eſt: quia, ut habetur Act. 18. Apoſtolus Paulus etiam exiſtens epiſcopus exercuit artificium artis ſcęnofactorię, ideſt artis faciendi ſcenon. Scenon autem, quod grecè ſignificat umbram, accipitur in latino pro tabernaculo, & etiá pro fune. & ſic Paulus fuit funifex, uel tabernaculorum, uel tenoriorum factor. Et quòd oon ſolum ſciuerit: ſed etiam exercuerit, patet: quia ibidem dicit textus, quòd Paulus manebat apud Aquilam & Priſcillam, eo quòd eiuſdem artis erat, & operabat. Erant autem ſcenofactorię artis. Et ſimiliter 1. Corin. 4. Ipſe pro ſe & alijs dicit. Laboramus operantes manibus noſtris. Et 2. ad Theſ. 3. Neque gratis panem manducauimus ab aliquo: ſed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem ueſtrum grauaremus. Quinta eſt ex concilio Nanarcenſi, & habetur. 91. diſt. & etiam extra, de celebra miſſarum. c. 1. ubi dicitur de clerico, quòd peractis horis & uiſitatis infirmis, ſi uoluerit, exeat ad opus rurale, ut oeceſſitatibus peregrioorum & hoſpitum, ſiue diuerſorum commeantium infirmoſum atque defunctorum ſuccurrere poſſit.

Secunda concluſio. Non eſt indiſtinctè, uel uniuerſaliter dicendum, quòd negociatio ſit licita clericis Probatur: quia multę auctoritates innuunt eam eis eſſe illicitam, deteſtabilem, & prohibitam, quod patet enumerando tres, & tertia includit tres. Prima eſt Augu. in lib. quæſtionum ue. & no. teſtamenti, & habetur. 88. diſt. iu c. fornicari. ubi dicitur. fornicari hominibus ſemper non licet, negociari aliquando licet, aliquando noo licet, antequam eoim eccleſiaſticus quis ſit, licet ei negociari, facto autem iam non licet. Modò cum quis fit clericus, fit eccleſiaſticus. igitur. Secuuda eſt Hiero. eadem diſt. in c. negociatorem. ubi dicitur. Negociatorem clericum, ex iuope diuitem, ex ignobili glorioſum, quaſi quandam peſtem fuge. Tertia eſt Gelaſij Papæ eadem diſ. c. conſequens. ubi Gelaſius ſub pœna ſuſpenſionis ab officio clericali decreuit, clericos debere abſtinere a negociationibus, fundando ſe iu tribus auctoritatibus, quibus hoc inouitur. Prima, quia Mat. 21. Chriſtus eiecit ementes & uendentes in templo, inſinuans quòd io eccleſiaſtico loco oon debent talia exerceri: ſicut nec per eccleſiaſticas perſonas. Secunda, quia Paulus 2. ad Tim. 2. ait. Nemo militans Deo implicat ſe negocijs ſecularibus. clerici autem militant Deo. Tertia, quia pſal. ait ſecundùm tranſlationem. 70. interpretum. Quoniam oon cognoui negociationem, introibo in potentiàs domiui. ubi innuit, quòd ad hoc, quòd quis introeat in potentias domini, debet ſe nou implicare negociationi. Cum autem clericorum ſit ſpecialiter intrare in potentias domini, ſequitur propoſitum. Nunc uidendum eſt ſecundum tres acceptiones negociationis quomodo ſit illicita, uel licita clericis. Et primò dicẽdum eſt de ultima acceptione. Eſt ergo

Tertia concluſio. Si negociatio capiatur ſpecialiter, negociatio quò ad duas eius ſpecies eſt clericis licita. Primò quò ad eam, quæ propriè loquendo nõ dicitur lucratiua, & nominatim quò ad œconomicam etiam quò ad utrumque eius modum, qoo fieri ſolet Nam licitum eſt eis emere ea, quæ neceſſaria ſunt in domo pro uſu ſuo & familiæ ſuæ. Vnde Apoſtolus. 1. ad Tim. 3. ad epiſcopum ait. Oportet epiſcopum eſſe ſuæ domui bene præpoſitum. Similiter ſi clerici de prædijs eccleſiaſticis, uel patrimonialibus, uel dona habeant aliqua, quibus non indigent pro domo poſſunt illa uendere. Secundò quoad lucratiuam non ſtrictè captam, etiam quoad utrunque eius modum, quo illa exercetur, ut habitum eſt in quiuta diſtinctione. Nam hæc ſecunda minus uidetetur licita monacis, & tamen eſt eis licita, ut oſtendit auctoritas Hiero. dicentis ad Ruſticum monacum, & habetur de conſe. diſt. 5. c. nunquam. Si habentes poteſtatem apoſtoli de euangelio uiuere, laborabaot manibus ſuis, ne quem grauarent, cur tu in uſus tuos ſucceſſura non præpares, uel fiſcellam texe iuncto, nel caniſtrum lentis plecte uiminibus? Et iofra. fabricare aluearia apum, ad quas te mittunt prouerbia Salomonis, ac regiam diſciplinam in paruis diſce corporibur. Hæc ille. Et hoc ad primum modum illius negociationis lucratiuę non ſtrictè captæ ualet. Quo ad ſecundum uerò modum eiuſdem dicit idem ad eundem. Scribantur illi libri, ut manus operetur cibos & anima lectione ſaturetur. Texantur & lina capiendis piſcibus. Egiptiorum monaſteria hunc morem tenent, nt nullum abſque labore ſuſcipiant. Hęc ibi. Et ibidem eriam habetur, quòd monacis licita eſt agricultura. Vnde dicit. ſeratur humus, areolæ ęquo limite diuidantur, in quibus olerum iacta fuerunt ſemina, uel plaotę, per ordinem poſitæ, aquæ ducantur irriguæ. Et infra, iuſerantur fructuoſæ arbores vel gemmis uel ſurculis, ut paruo poſt tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Et gloſſ. dicit. Gemmæ hic dicuntur oodi virgarum, unde flores & frondes erumpunt. & ſecundùm leges quędam arbores dicuntur gemmales. Et de ſecuoda ſpecie illius non lucratiuæ negociationis dicit Ioannes Chryſo. ut allegatum eſt ſupra io tertia auctoritate ſecundę concluſionis quæſtione 50. Quicũque rem comparat, ut materia ſit ſibi aliquid eperandi ille uon eſt negociator, ſupple, ſtrictè loquendo. Vnde hanc ſecundam ſpeciem quoad utrumquæ ſuũ modum exercere, eſt artificium exercere. Attamen ad hoc requiruntur aliqua. Primò, quòd ſit artificium in ſe honeſtum. Nam inhoneſtum, ut taxillos facere & ſimilia, non eſt ei licitum. Secuodo, quòd congruat ſtatui ſuo. Nam ſi uellet facere ea, quæ de per ſe ad ſęua ordinantur, ut arma ad bellum, licet iuſtum, non uidetur licitum. Tertiò, quòd illis noo ex cupiditate: ſed neceſſitate ſua, uel pietate ad pauperes inteodat. Quartò, quòd uon negligat officium clericale. Nam hoc prohibetur t patuit in auctoritate prima primę concluſionis. Vnde licitum eſt ei emere ferrum, ut inde faciat ligonem. aſſeres, ut inde faciat arcam, & tabulam, ut ibi pingat imagines: ei etiam licitum eſt ęmera pullum equi ſecundùm aliquos, ut eum educet, & uendat, ut lucrum habeat pro ſua ſuſtentatione.

Quarta concluſio. Negociatio ſpecialiter capta eſt clericis quoad duas alias eius ſpecies illicita. Primò quo ad politicam. Nam illa non eſt licita niſi

tatis. Modò clerico illud non eſt licitum, ut patuit ex auctoritate habita in prima diſtinc. præambuls. Vnde etiam 88. diſt. decernitur deijciendus epiſcopus, ſacerdos, uel diaconos ſeculares curas aſſumens. Secundò quo ad lucratiuam propriè dictam. Et illam ſolam uocat Ioannes Chryſo. negociationem, prout allegatum eſt, & de illa loquuntur auctoritates ſecundæ concluſionis. Ratio autem quare illa eſt eis interdicta, eſt duplex. Prima: quia eſt actus, qui communiter maculatur peccatis, modò clerici debent ab illis abſtinere. Iuxta illud. Ambulans in uia immaculata, hic mihi miniſtrabat. Maior patet triplici auctoritate. Nam Eccl. 27. dicitur. Duę ſpecies difficiles & periculoſæ mihi apparuerunt. Difficile exuitur negocians a negligentia, & non iuſtificabitur caupo a peccatis labiorum, ideſt duo ſunt modi uiuendi difficiles ad ſeruandum iuſtitiam, & periculoſi propter iuſtitię tranſgreſſionem. Negociator enim propter hiatum ad diuitias difficulter uitat negligentiam ſalutis ſuæ, & caupo ex frequenti iuratione incurrit tandem periurium. Secunda eſt ibidem. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur: ſic & inter medium uenditionis & emptionis anguſtiabitur peccatis, ideſt ſicut in medio congeriei lapidum palus fixus hinc & inde pondere lapidum comprimitur, ſic negocians ex una parte, ſcilicet quando emit, comprimitur peccato diminutæ ſolutionis, pro quanto uult nimis parum dare, & ex altera parte quando reuendit peccato exceſſiuæ exactionis: quia uult habere precium nimis magnum. Tertia eſt Leonis Papæ dicentis. Difficile eſt inter vendentis, ementeſque commercium non interuenire peccatum. de pæ. diſt. 5. c. qualitas. Secunda ratio, quia negociatio multum implicat mentem curis ſecularibus, & per conſequens a ſpiritualibus retrahit. Modò utrumque eſt indecens clerico. Nam contra primum ait Apoſtolus. Nemo militans Deo implicat ſe negocijs ſecularibus. 2. ad Timot. 2. Et contra ſecundum eſt eius uocatio. Nam ad uacandum diuinis eſt uocatus & electus. Vnde ideo in ſummitate capitis clerici raduntur, ut proteſtentur, mentem habere denudatam a temporalibus, & releuatam, & expeditam ad cæleſtia. Propter quod Num. 18. dicitur de ſacerdotibus. Ego dedi uobis fratres ueros leuitas de medio filiorum iſrael, & tradidi donum domino, ut ſeruiant in miniſterijs tabernaculi eius. Aliqui tertiam rationem aſſignant dicentes: quia negociatio ordinatur ad lucrum, modò debent eſſe contemptores lucri, ſed non ualet: quia licet inhoneſti lucri debeant eſſe contemptores, non tamen omnis honeſti lucri. Alioquin etiam non poſſent artificiola exercere. Nam etiam cum illa exercent, quęrunt lucrum honeſtum ad ſuam, uel aliorum ſuſtentationem. Vnde æquè illa ratio concluderet, eis eſſe illicita artificia, & illas negociationes, de quibus tertia concluſio ſonuit. Pœna autem clericorum exercentium negociationem lucratiuam ſtrictè captam eſt, quòd debent excommunicari. extra, ne clerici uel monachi. c. ſub interminatione. Et ſi ſe non correxerint, debent deponi: ita tamen quòd religioſi diſtrictius puniantur, quàm cæteri, ut in eodem titulo. c. ſed nec. Et ex hoc ſequitur corollarium, quòd clerici illam exercentes peccant mortaliter, & q illa prohibitio eſt ſimpliciter dictat quia nemo debet excommunicari nerè, niſi pro mortali, ſeu pro tranſgreſſione conſtitutionis ſimpliciter prohibitiuę, uel pręceptiuæ.

Quinta concluſio. Si negociatio capitur generaliter, prout ad alios contractus acquiſitionis, uel lucratiuos extendit ſe, quàm ad emptionem & uenditionem, ipſa eſt quò ad aliquas ſpecies eius licita, & quò ad aliquas illicita. Nam mutuatio lucratiua, ſeu uſuraria eſt illo modo negociatio, ſeu mercatio, & eſt interdicta omni homini, & pœna poſitiua contra clericos eſt degradatio, ut in c. ſi quis. 47. diſt. & 14. quæſtione 4. c. quoniam. Similiter omnis alius contractus iniquus, ſicut iniuſta locatio, conductio, & huiuſmodi. Aliqua uerò talis negociatio eſt licita, ut ſi pro ſua, uel ſuorum ſuſtentatione locet ſua animalia pro aliquo fructu, uel penſione ſibi danda, ſicut etiam ſi habet domos, uel prędia, poteſt illa locare, dummodo pro iuſto locagio. Similiter conducere animalia aliorum cum illis colendo agros ſuos, uel fructus colligendo Similiter, poteſt conducere aliquas poſſeſſiones excolēdas, ſed hoc ultimum eſt magis propriè locare operas ſuas ad excolendum eas.

Sexta concluſio. Si negociatio capitur generaliſſimè, aliqua eſt eis illicita, aliqua licita. Nam aliqua officia & artificia ſunt eis licita, ut illa, quæ enumerantur in prima ſuppoſitione. Aliqua etiam ſunt eis licita, ut patuit. igitur. Et nota, quòd illa negociatio, quæ eſt illicita clericis, eſt mortale peccatum illis, qui ſunt in ſacris, & idem de religioſis. Sed de clericis exiſtentibus in minoribus aliqui iuriſperiti benignè ſentiunt, quòd illis ſiue ſint coniugati ſiue non: non ſit mortale: ſi ſaltem negociatio eſt talis, quæ etiam laicis non eſſet mortalis. Attamen ſi non ſunt coniugati, poſſent tales compelli per priuationem cuiuſdam priuilegij clericalis ad dimittendum negocium, & ſi ter fuerint moniti per eum, qui habet epiſcopalem iuriſdictionem de iure, uel priuilegio, uel conſuetudine: & non dimiſerint: perdunt ipſum ipſo facto. Et dico cuiuſdam ſcilicet illius, quo non poſſunt uexari exactionibus & in perſona, uel in rebus proprijs: non autem alterius priuilegij, ſcilicet canonis, quòd iniijciens manum in eos eſt excommunicatus. Nec fori ſcilicet illius, quo non poſſunt pro exceſſibus condemnari etiam ciuiliter per ſecularem iudicem. Nam illud etiam retinent poſt ternam monitionem. Nam etiam coniugati, quos oportet intendere ſecularibus negocijs, gaudent illis, ſi habitum deferant & tonſuram, multo fortius non coniugati.

QVÆSTIO. LIII.

Vtrum negociatio illa ſit licita, qua ſequentes res emuntur, uel efficiuntur, uel aliter acquiruntur, ut uendantur, uel aliter diſtrahantur, ſcilicet uenena, arma, ornamenta ſecularia, atque inſtrumenta luſoria, utpote taxilli, carthæ luſorię & aleæ. Solutio quæſtionis ſtat in ſex ſuppoſitionibus, & nouem concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Titulus quæſtionis quærit de quattuor

quattuor generibus rerum, ut patet intuenti; & ſecundum hoc erunt diuerſę concluſiones. Primæ duę de primo genere. Tertia de ſecunda. quarta, quinta, ſexta, ſeptima, & octaua de tertio. Nona de vltimo genere.

Secunda ſuppoſitio. Venena ſunt duplicia; Quędam non poſſunt eſſe ad humanum vſum vtilia, ita quòd per additionem alterius rei nullo modo poſſunt eſſe utilia uſui humano. Quædã uerò poſſunt eſſe ad humanum uſum utilia: cuiuſmodi ſunt quædam, quæ apponuntur a medicis in quibuſdam medicinis, uel etiam in coloribus aptandis, & huiuſmodi.

Tertia ſuppoſitio. Res, quę propter earum vſum, vel abuſum ſunt damnoſę cõſcientijs hominum, ſunt duplices. Quędam enim ſunt de per ſe vtiles reipublicę, & per ſe ad illam ordinantur: vt arma defenſiua & etiam offenſiua. Per illa enim reſpublica defenditur, & per iſta turbatores pacis offenduntur & compeſcuntur, quos offendere & perturbare eſt vtile, laudabile. Alię ſunt quę de per ſe non ſunt vtiles reipublicę, nec ordinantur de per ſe ad vtilitatem eius: immo ordinantur ad id quod quaſi ſemper, vel ut communiter damnoſum eſt, ita quòd rariſſimè, vel valde raro affert vtilitatem: & nihilominus illa vtilitas quam affert, poſſet commodius alijs vijs non ſic damnoſis procurari & attingi, & tales res ſunt taxilli & conſimilia inſtrumenta, quæ ad ludum fortunę ordinantur. Nam ludus talis vt communiter eſt damnoſus ſpiritualiter & temporaliter rebus, atque perſonis ludentium: quia rariſſimè fit ſine peccato: et ſi aliquando fieri poſſit ſine peccato, & natus ſit afferre recreationem ludentibus: tamen illa recreatio poſſet procurari alia uia, quæ non ſic vt communiter eſt damnoſa & periculoſa. Inter tamen talia inſtrumenta ludi fortunæ quædam ordinantur ad ludum magis damnoſum & periculoſum: ut taxilli, qui ordinantur ad purum ludum fortunę: ubi cito multam ſubſtãtiã contingit ludentem perdere, & cito inſurgitur contra Deum & ſanctos eius, eo quòd ille ludus non innititur arti: ideo amiſſio ipſi Deo aſcribitur. Quædam uerò ad minus damnoſum: ut chartæ luſoriæ, quæ ad ludum fortunæ mixtum ingenio ordinantur, qui propter tarditatem eius & protractionẽ temporis non ſic ſubito uidetur exhaurire ſubſtantiam ludentium, nec ita cito inſurgitur contra Deum & ſanctos, eo ꝙ partim ingenio, & partim arti innititur: & ſic nonnunquam ſibiipſi imputat hanc amiſſionem: niſi ſit uerum, quod periti quidam in illis dicerent forte contrarium, & forte quo ad aliqua peccata uerum eſſe poteſt. Quomodo autẽ ludus ſit multiplex, & quando ſit mortale, & quando ueniale, uel nullum, & quàm damnoſus, & quàm natus ad multa peccata trahere: in tractatu de ludo, Deo concedente, dicam.

Quarta ſuppoſitio. Ornamenta ſecularia ſunt multa. Vnde Eſa. 3. enumerantur circiter 20. uel ultra, quę tunc & in illo loco, ſcilicet in terra promiſſionis fuerunt in uſu: ſed uariantur ſecũdum uarietatem temporum & locorum. Poſſunt autem ornamenta ſecularia: ut de prædictis & etiam de illis loquor, quæ noſtro tempore currunt & loco, ſic diuidi. Nec pigeat quenquam enumerationis aliquorum ex eis, quatenus magis particulariter ſciatur, quorum ornamentorum factoribus ac uenditoribus, & quibus talibus magis neceſſaria ſit huius quæſtionis reſolutio, quæ tãto magis quietat intellectum, quo magis in particulari declarantur, quæ occurrere poſſunt. Quod ſi cui dicẽda aliqua dura uideantur, uideat quę in principio primæ concluſionis q. 57. afferam. Poſſunt igitur ornamẽta ita diſtingui. Quędã enim ſunt tantummodo pro ornatu, & nõ pro cõmoditate. Quędam uerò pro utroque. Exemplũ primi, ut ſunt ſequentia. Contorturę capillorũ. Item torques idest collaria ſeu ornamenta collorũ. Sũt enim torques ornamenta in ſuperiori parte ueſtimentorũ facta circa collum deſcendentia uſque ad pectus, ſicut & diuiſio ueſtimentorũ erat in ſuperiori parte pectoris. Vñ circulus aureus circa collũ, & a collo vſque ad pectus deſcẽdens dr̃ torques, ſic dictus: quia tortus ſit. Item monilia, quę ſunt ornamenta pendentia ante pectus ad contingendũ prædictam diuiſionẽ, & ſolent eſſe de margaritis, uel conſimilibus. Item gemmæ in fronte pendentes, ut ſunt aliquæ perlę, quas uirgines in corona ſuis ante frontem deferunt. Itẽ inaures quæ olim portabantur. Item armillę, idest ornamenta brachiorum circa ſcapulas ſic dicta ab armo. Item caudatio ueſtimentorum. Item reticulatura circa collum, uulgariter briſergoller. Item ueſtes eſſe polymitas, ideſt eas habere multos colores & imagines rotundas: quia polus a rotunditate dicitur; uel uenit a polys ideſt pluralia, & mitos ideſt gutta: quia multis coloribus tales veſtes refulgẽt. Vnde & Iacob feciſſe dicitur Ioſeph tunicam polymitã, ideſt pluribus coloribus decoratam. Nam fuit ſericia, ut in hebreo hr̃. Et ille pannus ſericius erat pluribus coloribus decoratus. Item ſuperſatura, quæ circa collum de pellibus animalium effertur extra orã adiacendo exteriori parti ueſtis. Item oblonga roſtra calciorum. Item nodi aurei uel argentei, quos nonnulli veſtibus affigunt, etiam in loco ubi non indiget ueſtis talibus nodis. Item perfoſſio veſtium cum multis foraminibus, quę non ſolum non eſt cõmoditas: ſed incommoditas. Item fuci, ideſt tincturę, quæ ſupponuntur colori faciei ad hoc, ut facies rubicundior appareat. unde & herba, unde fit illa tinctura, etiam dicitur fucus. Itẽ alienorum capillorum affixio ad caput. Alia uerò ſunt ornamenta, quæ ſunt tam pro ornatu, quàm pro commoditate, ut ſequentia, ſcilicet faſcia pectoralis, quæ eſt uitta tenuis & delicata, cum qua ſtringuntur mamillę, ne ex ſua groſſitie turpitudinem ingerant. Et poteſt etiam capi pro panno, uel lineo ſubtili aut precioſo, quem nunc ponunt ante pectus, qui quandoque eſt multarum plicarum, quandoque cum bombice repletus, quandoque reticulatura quadam, aut alia curioſitate ornatus. Item mitræ cuiuſmodi ſunt illę, quibus colligontur crines in unum, ne defluant, quibus mulieres uti decet propter longitudinem ſuorum capillorum, ſed nũc etiam eiſdem fęminarum more uiri quidam utuntur prætendentes ſpeciem effeminatorũ. Poſſunt etiam per mitras intelligi ea, quę portantur in capitibus eminentia ad modum coronę, uel birreti. Itẽ uittæ, quæ ſunt zonæ, quibus uirgines, uel aliæ mulieres colligunt & ligant capillos, ne defluant: & ſi paucos habent naturales capillos aſſuunt zonas groſſiores, ut multos uideantur habere crines. Item cor-

neræ ſericeę, uel ciripipia ſericia. Item ſubtilia facileta uel factalia, uel ſudaria. Item olfactoriolia, quę ſunt quædam artificialia opera, quaſi poma, quæ continent muſcum, aut alia ſuauiter redolentia. Item annuli aliqui, qui in digitis deferuntur. Item actus, ſeu ſpilecta, uel ſpinteria, quibus mulieres firmant & configunt pepla, uel alia ornamenta. Item crinilia, quibus etiam nonnunquam diſcernuntur non nuptæ a nuptis & ſic etiam pro commoditate deferuntur. Hęc enim omnia ſunt nata conferre ornatum, & cum hoc afferre quandam commoditatem.

Quinta ſuppoſitio. Ea, quæ ſunt pro ſolo ornatu, ſũt duplicia. Quędam enim quaſi ſemper, uel ut communiter per eos, qui eis utuntur, ordinantur ad uanitatem uel aliud malum: ut ſunt fuci & oblonga roſtra calciorum. Quædam verò non ſic: immo plerunque, uel frequenter utentes utuntur eis ad ſeruandum morem patrię citra omnem intentionem vanitatis, uel alterius mali, ſicut Ioſeph utebatur tunica polymita. Et in hiſtoria quadam de tranſlatione trium regum dicitur, ꝙ beata uirgo detulerit ſecundùm morem patriæ camiſiam caudatam. Et ſimiliter crinilia a pluribus virginibus honeſtis citra uanitatem deferuntur ſecundùm morem patriæ ad diſcernendum innuptas a nuptis, quamuis nonnunquam etiam ſępe contingat deordinatio in illis.

Sexta ſuppoſitio & trimembris. Contingit vtentem ſecularibus ornamentis uti eis aliquando cum peccato mortali, aliquando cum ueniali tantum, aliquando ſine peccato. hoc licet hic ſupponamus: quia alibi diffuſius tractari habet, tamen pro meliori intellectu illius ſuppoſitionis, & concluſionum ponendarum de ornamentis, declaranda eſt hæc ſuppoſitio exemplis quò ad omnia tria membra. De primo poteſt exemplificari ſecundum quod ornamentorũ uſus mortaliter deprauatur dupliciter. Primò ex parte intentionis deferentis. Nam ſi deferens ſe ornet hac intentione, ut pertrahat homines ad ſui concupiſcentiam mortalem, uſus eſt mortalis: quia eſt ueſtitus ſine uolito, cuius uolitio eſt mortalis. Velle enim peccatum mortale proximi, eſt mortaliter peccare. Secundum exemplum. Si etiam non ornet ſe hac intentione, immo tãtum ideo, ut placeat aſpicientibus citra omnem mortalem concupiſcẽtiam eorum procurandam: uel defert, ut laudetur, & tamen afficitur ad conſequẽdum huiuſmodi laudem, uel complacentiam ſupra Deum, ſic quòd illa perſona parata eſſet pro conſequenda huiuſmodi laude etiam Deum mortaliter offendere, aut parata eſſet huiuſmodi ornatum proſequi, etiam ſi ſciret ſe proximum per hoc mortaliter ſcandalizaturam. Secundò poteſt exemplificari ratione ornamenti, quo utitur. Et de hoc poteſt dupliciter exemplificari. Primò, ſcilicet quia etiam eſt ita exceſſiuè ſumptuoſum, quòd deferens procurando ſibi tale ornamentum & eo utendo committit prodigalitatem mortalem. Nam quamuis prodigè uiuere uel prodigalitatem exercere non ſit ſemper mortale peccatum: immo ſæpe & frequẽtius ueniale, tamen aliquando eſt etiam mortale. Quantum autem oporteat eſſe illum exceſſum in ſumptuoſitate qui ſufficiat prodigalitatem reddere peccatum mortale, non defacili poteſt diffiniri regula, quoniam multa inſpicere oportet ad põderandum talem exceſſum, ſcilicet perſonam eo ꝙ illud, quod magnum eſt uni perſonę, eſſet alteri non magnum. ſimiliter etiam oportet conſiderare locum & mores patriæ & huiuſmodi. Secundò, quia eſt talis & tantus ornatus ꝙ præſertim concurrente infirmitate & imperfectione eorum, cum quibus conuerſatur: tales nati ſunt per illum ornatũ occaſionari ad ruinam mortalis peccati: ita ꝙ deferre talem ornatum, ſit ſcandalum actiuum, & occaſio ruinæ mortalis data alteri, & tamen præciſè per malitiam alterius accepta. Nam ab occaſionando ruinam mortalis peccati proximi eſt abſtinendum ſub peccato mortali, etiam ſi illa ruina partim ueniat ex proximi imperfectione & infirmitate: quis a ſcandalo infirmorum & puſillorum tenemur abſtinere. qualem autem & quantum oporteat eſſe illum exceſſum in qualitate ornamenti, ut uerum ſit dicere, ꝙ ſit occaſio ruinę data, & non præciſè accepta, non poteſt defacili aliqua regula diſſiniri: oportet enim multa attendere ex circumſtantijs eorum, cum quibus conuerſatur. Tales enim aliquando ſunt perfecti, aliquando verò imperfecti, infirmi, puſilli, & de facili occaſionabiles. Et inter illos adhuc eſt differentia quia aliqui magis, aliqui minus ſunt puſilli. Vnde ſtaret, ꝙ idem exceſſus qualitatis, uel quantitatis ornatus coram aliquibus non imputaretur in mortale, ubi coram alijs idem ornatus delatus imputaretur. Vnde illud iudicio boni uiri & diſcreti ſeu circunſpecti relinquendum eſt. De ſecundo uerò membro exemplificari poteſt etiam dupliciter ut prius. Primò ex parte intẽtionis, ſi non intendit, niſi quandam vanam laudem & complacentiam mundanam, ad quam eſt affectus ſub Deo, ita ꝙ nollet quemquam pertrahi ad mortale: immo ſi ſciret quemquam pertrahendum ad mortale ſui ornatus cauſa, deſiſtere, nec propter cõſecutionem illius laudis per huiuſmodi ornatũ vellet Deum mortaliter offendere, non erit delatio talis ornamenti mortalis quantum ex parte intentionis: ſed tãtum uenialis. Etſi ornamentum in ſe non ſit ita ſumptuoſum, ꝙ ratione prodigalitatis ſit uſus eius mortalis, nec ſit ita exceſſiuum in qualitate, ut eius delatio ſit dicenda occaſio data proximo ad mortalem ruinam, erit illa delatio uenialis dicenda ſimpliciter. Secundum exemplum. Si intentio deferẽtis in nullo ſit uitioſa, puta quia nõ pro mortali, nec ueniali complacentia defert, attamen aliqualis non enormis exceſſus eſt in ipſo ornamento quò ad ſumptuoſitatem, & ſic eſt ibi prodigalitas uenialis. Aut eſt ibi exceſſus in qualitate talis, quòd natus eſt occaſionare proximos, cum quibus conuerſatur ad uenialem tantum ruinam, tam erit uenialis tantum. De tertio uerò membro poteſt exemplificari ſic. Si quæ mulier nupta, uel etiam innupta citra omnem intentionem pertrahendi proximum ad peccatum, atque citra intentionem cuiuſcunque vanę laudis, uel complacentiæ deferat aliquod ornamentum, puta tantum intendat ſe conformare mori patriæ, qui in ſe nõ eſt damnatus lege aliqua, & uiuere ſecundùm decentiam ſui ſtatus, ne ſi ommitteret, a cæteris irrideretur etiam occaſionem eis dando huiuſmodi irriſionis. Aut intendit tantummodo per huiuſmodi detinere uirum maritũ ſuum, ne eam odiat, & ad aliam uadat, erit hęc eius intentio in nullo peccatum, & ſi ornamentum nõ ſit exceſſiuum in ſumptuoſitate, ſed proportionatum diuitijs eius & ſtatui, nec ſit tam exceſſiuæ qualitatis ve

dici

dici poſſit occaſio data in ruinam etiam venialem, nec mortalem proximi erit iam ille vſus licitus.

Prima concluſio. Negociatio, qua quis vendit venenum primi generis eſt illicita. Probatur tripliciter. Primò, quia talis venditio eſt implicitè prohibita lege in hoc, quòd diſponitur iure ciuili, quòd flagitioſæ rei. ideſt, quæ nullo modo per additionem alterius rei poteſt eſſe vtilis vſui humano, nec emptio, nec mandatum, nec ſocietas valere poteſt. vt in l. qđ ſæpe. ff. de contrahen. emp. Et ſi emptio eſt illicita, ergo etiam venditio: quia eadem eſt ratio de relatiuo & correlatiuo. immo videri poſſit, ꝙ non ſolum eſſet prohibita emptio & venditio: ſed etiam eſſet irrita. ita ꝙ non transferretur aliquod dominium precij in vendentem, nec mercis in ementem, & ꝙ vterque teneretur ad non retinendum: puta ille precium, & alter mercem. Vnde dicit ſic. Veneni mali quidam putant non contrahi emptionem: quia nec ſocietas, nec mandatum flagitioſæ rei vllas vires habet, quæ ſententia poteſt ſana videri de his, quæ nullo modo per adiectionem alterius materię vſui nobis eſſe poſſunt. De his verò, quæ mixta aliis materiis adeo nocendi naturam deponunt: vt ex his antidota & alia quædam ſalubria medicamenta efficiuntur: aliud dici poteſt. Hæc ibi. Secundò ſic. Venenũ illud videtur ſimile libello famoſo: nam vtrumq; ad nihil eſt vtile: ſed pernitioſum. modò inuentum libellũ famoſum debet inuentor nõ diffundere ad alios: ſed ipſum deſtruere, aliàs grauiter peccaret. v. q. 1. per totum, ergo etiam ſiquis habeat tale venenum, debet nulli alteri vendere: ſed ipſum deſtruere, vt ad nullius manus deueniat. Tertiò ſic: quia venditio eſt adinuenta propter humanam vtilitatem: ergo quod ad humanam vtilitatem non eſt ordinabile: non eſt natum eſſe obiectum venditionis, & per conſequens venditio talis rei eſt actus inordinatus ex parte obiecti, vel circunſtantiæ quid.

Secunda concluſio. Negociatio, qua quis vendit venenum ſecundi generis, eſt in duobus ſequentibus caſibus, quantum hic ſufficit, mortale peccatum: ſi vendit, vel aliàs tradit, vel proponit vendere, vel tradere illi perſonæ, quam probabiliter ſcit, vel conijcit abuſuram eo mortaliter: vtpura emens dicit ſibi serioſè, ꝙ intendat occidere aliquem cum eo, & non refert, an illa credulitas vendentis ſit vera, vel erronea. Nam etiã ſi erronea eſſet illa credulitas: vtputa alius non intendit quenquam occidere: attamen ex quo credit eum id acturum: tenetur abſtinere a præſtando ſibi auxilium conſumandi illud mortale. Secundus caſus. Si non cõijcit eum eo abuſurum mortaliter: attamen deberet illud coniicere, ſi vellet aduertere qualitatem perſonæ ementis & alias circunſtantias, quam aduertẽret iam quilibet homo etiam non maximæ diligentiæ faceret in tali re: licèt ipſe non aduertat, & ſic nec conijciat tale quid: nam tũc eſt in lata culpa, quę dolo æquiparatur: vt ſi mulier adultera & leuis & notoriè odiens maritũ ſuum hominem ſimplicianum illud emere velit, & nõ ſit veriſimile, ꝙ ipſa habeat artem componendi huiuſmodi venenum eo modo, quo poteſt vtile eſſe ad humanum vſum: tunc enim probabiliter conijcere poterit vendens, ꝙ ipſa non niſi ad malum mortale eo vti intendit. Nam concurrente hoc, ꝙ mulier illa eſt neſcia debitæ compoſitionis veneni, elidit ur pręſumptio, qua præſumi debet quilibet bonus: quia iam ſunt indicia ad contrarium ex qualitate talis mercis & alijs circunſtantijs. Ratio autem vtriuſq; caſus eſt: quia in vtroq; conſentit in mortale peccatum ementis, & hoc conſenſu vero, vel interpretatiuo: quia dat auxilium conſumandi mortale peccatum ſciens, uel ſcire debens illud eſſe auxilium ordinandum in mortale, & in primo eſt in dolo, & in ſecundo eſt in lata culpa, quæ dolo æquiparatur. Item a ſimili patet. Nam mortaliter peccat dans gladium ei, quem credit ſe, uel alium iniuſtè occiſurum, uel quem deberet coniicere hoc facturum: quia uidet eum furioſum aduerſus ſe, vel alium, uel omnimode ira ſæuientem contra ſe, uel alium.

Tertia concluſio. Negociatio, qua quis uendit arma offenſiua: ut baliſtas, ſagittas, uel gladios (quantũ ad propoſitum ſufficit) eſt etiam mortale peccatum in duobus caſibus ſimilibus illis, qui in ſecunda concluſione ſunt poſiti: extra autem illos eſt licita. patet ex identitate rationis ibidem poſitæ, & exempla de facili poſſunt formari proportionabiliter ad præcedentia. In hoc tamen eſt differentia armorum & ueneni ſecundi generis: quia etſi utraque ſint nata afferre utilitatem hominibus: tamen pauci ſunt, qui ſciunt uti ueneno eo modo, quo eſt utile hominibus. Ideo ad maiorem aduertentiam eſt obligatus uendere uolens uenenum: ut non paſſim tradat cuiquam: quia de paucis poteſt credere, quòd ſciant bene uti: & ſic paucis poteſt uendere ſine peccato, rariuſq; contingit eum non conijcere, nec debere conijcere malam intentionem de uolente emere. Multi autem ſunt, qui ſciunt, & poſſunt bene uti armis: ideo non ad tantam tenetur diligentiam, ſicut uenditor ueneni, & frequentius poterit non coniicere, nec debere coniicere malum contra ementem. Extra autem illos duos caſus eorum uenditio non eſt illicita: niſi per aliquam circunſtantiam deprauetur aliã a quid, uel cur. Vnde quando in c. unico. extra, de ſagittarijs. prohibetur ars baliſtariorum ſub pœna excommunicationis, non eſt intelligendum, quòd indiſtinctè ſit damnata illa res, uel exercitium eius, quod eſt facere baliſtas, uel etiam eis uti, uel etiam ꝙ negociatio. ideſt. uenditio baliſtarum, aut conſimilium ſit prohibita. Nam illa eſt utilia reipublicæ in bello iuſto contra iniquos hoſtes, in quo bello etiam per inſidias licitum eſt pugnare: ſed eſt intelligendum, ꝙ exercere illam artem faciendo baliſtas, uel utendo eis ad bellum iniuſtum eſt prohibitum: & quamuis illud ſit etiam aliàs prohibitum ſine iure poſitiuo prohibente: nihilominus tamen rationabiliter fuit etiam iure poſitiuo prohibitum: quia magis timetur, quod multiplicius, expreſſius, & ſpecialius prohibetur, & eſt utile illud, qđ acriorem habet perniciem bonorum hominum ſpecialitèr prohibere: cuiuſmodi ſunt actus ſagittariorum in bello. Vnde etſi omnis modus occidendi hominem iniuſtè ſit prohibendus ſpecialius: tamen ille, quo iniuſtè plures & celerius & ineuitabilius occiduntur homines. Quæ autem conditiones requirantur, & quæ non requirantur ad hoc, ut uenditor, uel factor armorum ſit immunis a mortali culpa: & quæ conditio non requiratur. dic ut in ſimili dicetur in quinta & ſexta concluſionibus. Similiter quando illorum factio, uel uenditio eſt uenialis tantum, dic ut in ſimili dicetur in ſeptima concluſione.

Quarta

Quarta concluſio. Negociatio, qua quis ornamenta ſecularia facit, vel emit, vt vendat, vel tradat alijs, eſt mortale peccatum in duobus caſibus ſimilibus illis, q in ſecunda concluſione ſunt poſiti, & illi caſus ſunt maximè nati contingere in ornamentis primi generis, & tanto magis in eiſdem, quanto magis ſunt ordinabilia in vanitatem. Exemplum de primo caſu: vt ſi quis vendat talia ei, qui expreſſè ſe dicit abuſurum illis mortaliter. Exemplum ſecundi: vt ſi vendat ſucos, aut conſimilia, quibus homines magis communiter abutuntur, quàm bene vtantur, publicæ meretrici, aut notoriꝗ concubinæ alicuius, tali loco & tempore & reliquis circunſtantijs, ꝙ quilibet debito modo vtens ratione perpendere poſſet, ꝙ non niſi ad mortalem laſciuiam vſura eſſet. Probatur concluſio primò a ſimili de veneno. Sicut enim veneno mortaliter abutens occidit animã ſuam, & corpus proximi, & peccat mortaliter: ſic mortaliter abutens ornamento occidit animam propriam, & ſæpe animam proximi, & peccati mortaliter, & per conſequens vterq; tale quid vendens in illis caſibus ſciens verè, vel interpretatiuè, cooperatur ad peccatũ mortale proximi, & ita in ipſum conſentit verè vel interpretatiuè. Secundò probatur a ſimili de dante gladium furioſo. Tertiò: quia ſciens & debens ſcire hoc vinum eſſe ſubuerſiuum ſuæ rationis, eo ꝙ ſæpe illud expertus eſt: & nihilominus ipſum bibens & perdens vſum rationis & ſe exponens periculis homicidiorum, vel conſimilium, non excuſatur a mortali, igitur eadem ratione ſic erit hic.

Quinta concluſio. Ad hoc ꝙ negocians vendendo illa ornamenta ſit immunis a peccato mortali: requiruntur duo. Primò enim requiritur, ꝙ non proponat vendere, vel tradere, nec tradat, nec vendat ea cum præparatione mentis ea vendendi, vel tradendi cuicunq; volenti emere. Nam ſecus ſe habendo proponit ea tradere alicui: etiam ſi eum conijceret mortaliter eo abuſurum, quod eſt primus caſus. Sed hæc conditio ſola non ſufficit. Nam etiam obſeruata illa conditione: vtputa ſi non illud proponeret, ꝙ ſi coniiceret aliquem abuſurum mortaliter nollet ei tradere: & tamen non vellet cum debita cautela & diligentia conſiderare perſonas ementium, quas tamen ſi conſideraret, coniiceret, & deberet coniicere eas abuſuras. Modò hoc non ſufficeret pro eius excuſatione. ſ. ꝙ non conieciſſet eam abuſuram. Nam potuiſſet illud conieciſſe, & ſic adeſſet ſecundus caſus. Ideo ſecundò requiritur, ꝙ in venditione cum debita cautela & diligentia conſideret perſonam ementis, & ſi in ea depræhenderit ſigna, quæ vehementem ſuſpicionem, vel probabilem credulitatem ſint nata introducere, non tradat ei: & per hanc excluditur ſecundus caſus mortalis.

Sexta concluſio. Ad hoc quòd vendens illa ornamẽta ſit immunis a mortali: non videtur vltra prædictas conditiones requiri pro tertia conditione, quòd probabiliter credat oppoſitum prædicti mortalis abuſus. ſ. ꝙ probabiliter credat ementem non abuſurum mortaliter, ſed bene vſurum: immo ſufficit, quòd præuia conſideratione qualitatis perſonæ & aliarum circunſtantiarum habita non coniecerit, nec debuerit coniicere emẽtem mortaliter abuſurum. Probatur: quia, quilibet præſumitur, immo præſumi debet bonus. i. non malus: niſi probetur contrarium, hoc eſt, niſi appareant probabilia indicia, vel ſigna, quæ inducant, vel debeânt inducere probabilem opinionem ſuæ improbitatis, vel malitiæ. Et intelligitur hæc regula negatiuè. i. debet non præſumere eum malum. Nam non videtur; quòd teneatur poſitiuè ad hoc. ſ. quòd præſumat eum bonum, vel etiam quòd præſumat eum non malum. Modo ſi vendens habuerit conſiderationem prædicto modo, & non coniecit, nec cõiicere debuit eum abuſurum mortaliter: tunc non apparent ſibi ſigna prædicta, igitur debebit illum non præſumere malum, & ſi ſic: igitur non requiritur vltra hoc quòd poſitiuè credat eum bene vſurum, vel non abuſurum. Nam ratio quare redditur illicita eſt; quia coniicit, vel coniicere deberet eum abuſurum. igitur ceſſante illa ratione: etiam non poſita illa poſitiua coniectura de oppoſito, ceſſabit ratio illiciti. Exempli gratia: Sunt aliqua ornamenta, quibus ſępe, & pleriq; homines vtuntur circa mortale peccatum, quicquid ſit de veniali: ſicut præſertim ſunt ornamenta aliqua conducentia ad ornatum & commoditatem: quamuis econtra etiam ſæpe, vel nonnunquã, & pleriq;, uel nonnulli alii eis mortaliter abutantur; Venit itaq; perſona ignota venditori petens ſibi vendi, & non apparent conditiones in illa perſona inducẽtes probabilem coniecturam de eius abuſu mortali, nõ eſt damnandus venditor, ſi ei illa uendat. Debet enim non præſumere malum, ſaltem mortale de illa perſona cum æquè contingat illis ſine mortali uti: ſicut cum mortali, uel etiam ſepius. Nam dubia ſunt in meliorem partem interpretanda: ſi tamen adeſt tertia conditio cum duabus primis, tanto ſecurior erit uenditor a mortali. Dictum eſt notanter. Sunt aliqua ornamenta &c. Nam ſi eſſent aliqua ornamenta, quibus quaſi ſemper homines ſecundum communem curſum: nõ niſi mortaliter abuterentur (quale tamen ornamentum difficile eſt dare) iam eoipſo deeſſet ſecunda conditio: quia perſona uolens emere, redditur ex ipſa qualitate mercis ſuſpecta ſecundum illud, quod quaſi ſemper accidit: & ita coniicere deberet eam abuſuram, & rationabiliter illud timere haberet. Nam quomodo poterit uenditor non coniicere, uel nõ timere illud de illa perſona: quod quaſi ſemper & quaſi in omnibus aliis locum habet. ſicut non eſt quis natus coniicere, quòd hęc mula, quam ſcit eſſe mulam, non ſit ſterilis: cum ſciat omnem mulam eſſe ſterilem. Et hoc uerum eſt, niſi talis perſona ſit ita nota de honeſtate, quòd præſumptio eius honeſtatis elidat præſumptionem innitentem ei, quod quaſi ſemper accidit.

Septima concluſio. Sicut quarta concluſio, quinta & ſexta ſonantes de mortali ſunt uetæ: ſic ſi proportionabiliter formarentur de ueniali: eſſent etiam ueræ, utputa quòd uendens peccat uenialiter: ſi coniicit probabiliter, uel deberet coniicere, quòd emens ſit uenialiter abuſurus: & ſic conſequenter forma proportionabiliter aliarum concluſionum dicta probatur: qa ratio utrobique eſt eadem. Attamen in hoc eſt differentia, quòd rarius contingit uenditio, ubi in uenditore nec ſit, nec debeat eſſe coniectura de ueniali abuſu contra ementem: quàm ubi in uenditore nec ſit, nec debeat eſſe coniectura de mortali peccato contra ementem. Quia frequentius homines illis abutuntur uenialiter, q̄ mortaliter: qa frequenter eſt ibi quædã uanitas, uel inanis gloria, aut cõſimilis uenialis culpa.

Octaua

Octaua concluſio. Si negociator illorum ornamentorum ſit extra duos caſus quartæ concluſionis, vel extra duos ſeptimæ concluſionis, & habeat conditiones quintæ concluſionis, erit eius negociatio non culpanda ſingulariter. Et dico ſingulariter: quia poſſet accedere aliqua alia circunſtantia temporis, vel loci, vel huiuſmodi, quæ deprauaret eam, ſed non ſingulariter: quia talis etiam negociationem aliarum mercium deprauare poſſet. Corollarium. Non eſt negociator abſoluendus, qui non vult deſiſtere a negociatione ornamentorum, vel armorum, vel veneni in duobus primis caſibus. Sed ſi ab illa velit in illis deſiſtere: non tamẽ velit deſiſtere ab ea in caſibus ſeptimæ concluſionis, licèt ſit omnino adhortandus: tamen non eſt ei deneganda ſimpliciter abſolutio. Ratio: quia nolle deſiſtere a mortali, cuiuſmodi ſunt duo prima, reddit eum indignum ſacramento. Indignis autem non eſt communicandum ſacramentum: ſecus de nolle deſiſtere a venialibus, cuiuſmodi ſunt caſus ſeptimæ concluſionis.

Nona concluſio. Negociatio, qua quis vendit inſtrumenta luſoria, eſt in duobus caſibus mortalis, & in duobus venialis proportionabiliter, ſicut in quarta & ſeptima concluſionibus de negociatione ornamentorum dictum eſt. Et vt negocians ſit immunis a peccato mortali, requiruntur eædem conditiones, quæ tactæ ſunt in quinta concluſione. Probatur ex identitate rationis. Attamen longa eſt differentia in hoc, quòd rarius eſt dare venditionem, in qua non debeat coniicere venditor: & rationabiliter timere ementem, vel illos quibus emens emit, & qui vtentur illis abuſuros nõ ſolum venialiter (quod vtique communiſſimum eſt) immo etiam mortaliter. Quia ludus fortunæ, ad quem ordinantur, rarius fit ſine peccato, quàm vſus ornamẽtorum & armorum: immo rariſſimè fit ſine veniali, & frequentius cum mortali, quàm ornamentorum vſus: vt (proh dolor) frequens experientia docet. Vnde non video, quomodo frequens & iugis venditor, quales ferè omnes inſtitores talia vẽdẽtes ſunt, poſſit abſolui & communicari, ſi proponit non deſiſtere a frequenti & iugi & indiſcreta eorum venditione, qui ea quaſi alias merces vendit: quia non poterit frequenter vendere, niſi vendat etiam illis, quos coniicere debet abuſuros mortaliter. Nam qui ſine mortali eis vtuntur, rarò comparent ad emendum, vel rarò mittunt pro eis. Et quomodo poterit ſine affectata ignorantia, & ſine ficta conſcientia non coniicere multa committi, vel conſumari mortalia in eorum frequenti vſu, quorũ vſum (experientia docente) ſcit, vel ſcire debet tot & tam frequẽter maculari mortalibus culpis, quæ mortalia aliàs non committerentur, vel ſaltem non conſumarentur, ſi non haberentur talia inſtrumenta. Nam ſicut veneni etiam ſecundi generis pauci ſciunt vti taliter vt nõ pernitioſè vtantur: & ideo paucis poteſt aliquis illa vẽdere, quin rationabiliter timere debeat, & coniicere mortalem abuſum: & ita quin ipſe vẽditor peccet mortaliter: ſic illis inſtrumentis pauci ſciunt ſine mortali in ſe vel in proximo occaſionato vti. Ideo de paucis poteſt eſſe ſine mortali timore, vel coniectura mortali abuſus, & ita non niſi paucis poteſt uendere ſine mortali: & per conſequens non frequenter & iugiter. Nec eſt ſimile de armis. Nam inſtrumenta luſoria ludi fortunę puri, vel mixti non ſunt nata afferre vtilitatem reipublicæ niſi rariſſimè, quæ tamen vtilitas procurari poſſet alia uia magis idonea. Arma autem de per ſe ad illam ordinantur. Vnde uſus armorum eſt licitus: licèt abuſus ſit illicitus. In inſtrumentis autem luſoriis etiã ipſe uſus eſt abuſus. Vnde tales negociatores non ſunt abſoluendi niſi proponant decætero talia inſtrumenta non uendere: niſi illis, quos nouerint ita uirtuoſos & honeſtos, quòd confidant illos non abuſuros mortaliter. nec tradituros illa aliis taliter abuſuris: ſicut in ſimili dictum eſt in cauda ſextæ concluſionis. Vnde in c. falſas. de pę. diſt. 5. ait Greg. quòd negociator debet recognoſcere ſe ueram pœnitentiam peragere non poſſe, per quam ad uitam æternam peruenire ualeat, niſi negocium relinquat, & loquitur de negocio, quod ſine peccato exhiberi, aut vix, aut nullatenus poteſt. Hæc ibi. Conſideretur quoque: quia arcta eſt uia, quæ ducit ad uitam &c. & niſi abundauerit iuſtitia noſtra plus quàm ſcribarum &c. Ex prædictis ſequitur, quòd etiã uendens ramos iudeis uolentibus celebrare feſtum tabernaculorum, peccat etiam mortaliter in duobus caſibus. ſ. ſi coniicit, uel coniicere deberet, eos uſuros ad illum actum: etiam ſi non intendat uendens illum eorum uſum, ſeu non conſentiat in eum. Multo magis ſi etiam conſentiret in illum. Nam ille actus iudeorum eſt mortalis: quia exercere ceremonialia ueteris legis illo modo, ut ipſi exercent. ſ. tanquam neceſſaria ad ſalutem, eſt mortale. Ratio autem huius corollarii patet ex prædictis a ſimili. Secus ſi illud non coniicit, nec coniicere debet: ſed ignorat ignorantia non affectata, nec craſſa: ſed probabili. Vnde licet eccleſia toleret eorum ritus: & etiam mandet non præſtari impedimenta eis in eiſdem: ut in c. qui ſyncera. 40. diſtinctione. non concedit tamen illos ritus, nec concedit præſtari auxilia ad eoſdem exercendos. Et hoc de præſenti quęſtione ſufficiat, quæ ut probabiliter dicta accipienda ſunt ſine præiudicio cuiuſcunque melius ſentientis.

QVAESTIO LIIII.

Vtrum Negociatio illa ſit illicita, qua qs mercem defectuoſam uendit non propalãdo eius defectum emptori. Solutio quæſtionis ſtat in una ſuppoſitione, quattuor concluſionibus, & ſex corollariis, quæ quaſi exemplariter declarabunt concluſiones:

Suppoſitio eſt, tripliciter contingit aliquam mercẽ eſſe defectuoſam. Primo in ſubſtantia: ut ſi quæ merx creditur aurum, & non eſt aurum, ſed auricalchum. Deficit enim illa in eſſentia, uel quiditate auri. Similiter ſi quæ merx apparet gemma præcioſa, cum ſit uitrum coloratum, & ille defectus eſt in ſubſtãtia etiam ſpecifica. Defectus uerò in ſubſtãtia indiuidua: ut tu intendis emere agrum A. & ego tibi uendo non eundem ſed alium: puta B. quem non uolebas. Nec uidetur conueniens exemplum. Siquis exemplificet: ut Thomas, uinum mixtum aqua apparẽs purum. Nam illud uinum mixtum aqua eſt etiam ſubſtantialiter uinum: niſi tanta quantitas aquę apponeretur, quòd uinum non in ſe conuerteret aquam, ſed econtra: quia aqua modica addita non remanet aqua: ſed conuertitur in naturam uini. Vnde ibi tantum eſt defectus qualitatis: quia in tali mix-

ſit mixtura relinquitur, vel oritur ratione aquæ adiectæ aliqua qualitas vilior, quàm eſſet in vino puro. Secus ſiquis vendat aroma mixtum cum ſlio quaſi ſit purū: vt contingit in vendentibus aromata puluerizata. Nā in tali mixtura non conuertitur vinum miſcibile in alterum: ſed quodlibet manet in ſua ſpecie & ſubſtātia. ideo eſt ibi defectus in ſubſtātia. Similiter ſi argento admiſceatur ſcoria, & vendatur quaſi purum, & poteſt de illo intelligi illud Eſa. 1. Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam. i. mixtum ſcoria, vel etiam ſi ſcoria venditur pro argento. Nec videtur conueniens exemplum de defectu in ſubſtātia, quando venditur aurum artificiale, vel alchimicum pro auro vel argento a ſola natura producto: ſi ſaltem intelligatur hoc exemplum vniuerſaliter: quia non eſt vniuerſaliter verum, q aurum, vel argentum alchimicum non ſit ſubſtātialiter verum aurum, vel argentum: cum per huiuſmodi artem poſſit fieri talis applicatio naturalium actiuorum & paſſiuorum, quòd generabitur verum aurum: ſicut demones ſua induſtria applicando certa actiua naturalia certis ſeminibus poſſunt procurare, q inde naſcentur veri ſerpentes, vel ranæ etiam eiuſdem ſpeciei cum alijs ſerpentibus vel ranis: vt tractant doct. in Exodo. & Aug. 3. de trin. Et frondes illæ, quas homines per applicationem ramorum ad aquam in domibus procurant etiam in Ianuario ſunt eiuſdem ſpeciei cum alijs frondibus: quæ per naturam ſolam in Maio producuntur: ſicut & rotunditas artificialis & naturalis ſunt eiuſdē ſpeciei. Nec diſtinctio agentium & modorum producendi ſufficit ad diſtinctionem effectuum. Nam mus per putrefactionem generatus, & per propagationem non differunt ſpecie, & Adam & Eua non diſtinguebantur ſpecie ab aliis hominibus, & oculus per naturam productus, & miraculosè collatus poſſunt eſſe eiuſdem ſpeciei. Poſſet tamen illud exemplum particulariter intellectum habere veritatem: quia alchimiſtæ aliquando non attingunt per ſuam artem, quod volunt: ſed tātum procurant generationem metalli ſimilis auro. Attamen etiamſi ſit verum aurum in ſubſtātia: tamen poteſt illud deficere in qualitate: quia vix vel nunquam poteſt ars talem facere applicationē actiuorum & paſſiuorum, q ita virtuoſum aurum inde procuretur, ſicut natum eſt generari per eam applicationem, quæ ſit per ſolam naturam: quia forte eo tempore, quo ars illam applicationem facit, non concurrit talis influentia cæleſtis, quæ tale in & tantam virtutem & qualitatem cōferre poteſt auro. Vnde aurum naturale quaſdam habet proprietates, quas alchimicum non habet, vel non tantas, vt proprietatem letificandi & ſanandi quaſdam infirmitates: & etiam eſt purius, digeſtius & operabilius, & magis diuturnum in ſua puritate: & tunc eſt exēplum de defectu tertio modo. Secundò deficit in quantitate: vt ſi quæ merx apparet aliquanti ponderis, numeri, vel menſuræ: & tamen eſt minoris. Tertiò in qualitate: vt ſi equus venditur vt ſanus: & tamen eſt infirmus, venditur vt videns & eſt cæcus, & ſi vinum vendatur vt purum, cum tamen ſit lymphatum, vel alio liquore mixtum, propter quem deficiat in debita qualitate. De quo poteſt intelligi illud Eſa. 1. Caupones tui miſcent vinum aqua. Similiter ſi carnes vaccinæ, vel taurinæ de tauro non caſtrato vendantur pro carnibus caſtratinis: qui licèt ſint eiuſdem ſpeciei eſſentialis: tamen in qualitate deficiunt ab eis. Item ſi aromata antiquata vendantur quaſi ſint recentia. Item liber corruptus quaſi ſit correctus. Item ſi ager ſterilis vendatur pro fertili.

Prima concluſio. Si merx eſt defectuoſa quocunq; prædictorum trium modorum & vendens ignorat defectum non affectata, nec craſſa ignorantia, non peccat tunc vendendo eam, & non propalando eius defectum: etiamſi pro tanto precio acſi eſſet non defectuoſa venderet. Quia probabilis ignorantia facti excuſat. igitur ſi probabiliter ignorat illum defectum non peccabit: & tamen ſi peccaret in tali venditione, hoc maximè eſſet: quia rem defectuoſam vendiderat. Dictum eſt primò notanter affectata: quia talis non excuſaret eum. Nam affectata æquiparatur ſcientiæ. Secundò dicitur non craſſa: quia talis in caſu aliquo non excuſaret: vtpota ſi ex tali ignorantia vendendo mercem exponeret ementem periculo: vtputa vendit ei cibaria corrupta, ex quibus emens periclitatur, vel damnificatur in corpore: & vt cognoſceret illā corruptionē, non fecit diligentiam: etiam eam, quam quilibet ſuæ profeſſionis in tali caſu faceret, non excuſabitur a peccato in tali venditione: etiam ſi non pro exceſſiuo precio vendidiſſet: quia ſua interfuit illa ſcire, multo magis peccat, ſi ſcienter talia venderet: & ſicut de defectuoſis cibariis exemplificatum eſt: ſic de aliis mercibus defectuoſis, ex quibus imminet periculum ementi, quarum defectuoſitatem vendens ſcire debuit, dicendum eſt. Dicitur tertiò notanter tunc vendendo &c. quia ſi poſtea comperiat rem eſſe defectuoſam peccaret, ſi nollet alterum illorum facere, ſcilicet aut recipere mercē, & reſtituere precium, aut ſi emptori placeret retinere mercem, & idem placeret venditori ſibi tantundem reſtituere, quanto plus iuſto accepit ſecundum quantitatem defectus. Vnde ſi emptor nihilominus emiſſet, & ſi ſciuiſſet illum defectum (quamuis non pro tanto precio: ſed ſolum pro precio proportionabiliter ſecundū defectum diminuto) debet emptor mercem retinere: & venditor non teneretur recipere mercem & reſtituere precium: ſed venditor tenetur reſtituere emptori illam partem precii, quam ſuper accepit: niſi venditor nequaquam ei vendidiſſet pro diminuto precio, eo q bene inueniſſet, qui ſcienter ſibi etiam pro taliter defectuoſa merce dediſſet non diminutum precium: & tūc etiam venditor reſcindere poteſt contractum, ſi nolit reſtituere partem precii. Si autem emptor nullatenus emiſſet illam rem ſic defectuoſam etiam pro precio diminuto ad condignum: tunc tenetur in foro animæ (quicquid ſit de exteriori foro) venditor recipere mercem & reſtituere totum precium. quia errans non conſentit, ſi taliter erret, quòd ſi error non eſſet in eo: nullatenus id ageret. Modo in hoc caſu emptor errat illo modo. igitur non conſentit. Vnde nihil tam contrariū eſt conſenſui ſicut error. Modò emptio & venditio non procedunt ſine conſenſu. immo non celebrantur niſi conſenſu. Vnde conſenſus eſt de ſubſtātia contractus emptionis & venditionis non minus quàm merx & precium. ideo eo deficiente contractus nullus eſt. ſicut deficiente anima nullum eſt animal: quia anima eſt de ſubſtātia animalis. Item probatur a ſimili in correlatiō oppoſito. ſ. emptore. nam ſi quis emat rem nō defectuoſam: quam tamen tam vendens quàm emens

credit

credit defectuoſam,ant vilem,cum ſit præcioſa : vtputa lapidem præcioſum quem vterq; credit eſſe vitreũ, tenetur emptor : cum poſtea comperit alterum illorũ duorum facere, ſcilicet aut reſtituere mercem, ſi venditor vult ſibi dare precium,aut retinẽdo mercem ſupplere illud,in quo minus dedit: & ad illa duo ſub diſiũctione tenetur cum tali diſtinctione.ſ.ſi emptor nihilo minus emiſſet illam rem pro condigno precio,etiam ſi ſciuiſſet eam ita precioſam : tenetur ſtare contractui.ſi ſaltem venditor vult ſtare contractui,& debebit ſupplere diminutionem precii.Nec obſtat illa ſententia iuris ciuilis, quòd naturale eſt contrahentibus ſeinuicem decipere & circunuenire in precio, ita quòd in emendo & vendendo naturaliter conceſſum ſit : quod pluris eſt minoris emere,& quod minoris eſt pluris vendere: & ita inde ſe circunuenire,& idem habere locum in cõductione & locatione:nam hoc nõ eſt intelligẽdum de deceptione,quæ fit ſcienter & a propoſito. Hæc enim eſt doloſa & illicita,& per conſequens non licet eam facere. Nam etiam bona fides debet conſiderari in contractibus. Sed eſt intelligendum de deceptione, quæ fit re ipſa : puta non ſcienter,nec a propoſito. Hæc.n. naturalis eſt,ideſt nata eſt ſuppoſita humana ignorantia contingere:& ideo licita.i.non imputanda pro peccato ei,qui ſic decipit:& ei qui ſic deceptus eſt:non dedit ius ciuile, vel canonicum remedium reſcindendi contractum,vel agendi contra decipientem,ſicut tamẽ dedit quoddam remedium contra decipientem a propoſito,etiam ſi citra dimidium decipiat dolo incidenti in contractu : immo etiam contra decipientem non a propoſito:ſed tantum re ipſa det vtrunq; ius remediũ decepto:ſi deceptio eſt vltra dimidium iuſti precii.ſ.vt reſcindatur contractus, vel reducatur ad æquitatem.
Vnde finaliter dicendum eſt per tria dicta. Primum.Si dolus per contrahentem commiſſus dat cauſam cõtractui,puta dolo induxi te ad vendendum, quod nõ eras venditurus:& tunc ſi contractus fuit bonæ fidei, non tenet:vt patet per gl.& Pano.in c.cum dilecti. de emp. & ven.& glo.in l.2.C.de reſcinden.ven.Secundum. Si dolus non dedit cauſam contractui; ſed incidit in contractum: puta eras vẽditurus: ſed dolo induxi te ad minus vendendum.& ſic tenet contractus:ſed in contractibus bonæ fidei agitur ex eo contractu,vt ſuppleat precium:vt.ff.de act.emp.& ven.l. Iulianus.§. ſi venditor. Tertium,ſi dolus nec dedit cauſam contractui, nec incidit in contractum,ſed re ipſa euenit ſine dolo & facto partis : & facta eſt deceptio re ipſa vltra dimidium iuſti precii : tunc deceptus habet actionem, ſcilicet ꝙ aut reſcindatur contractus,vel reducatur ad æquitatẽ, & debet petitio fieri alternatiuè. Si autem eſt deceptio re ipſa facta citra dimidium iuſti precii,tunc nõ datur actio,& hæc probantur per glo.finalem.c. cum dilecti. Ad idem etiam eſt Hoſtienſ.in ſumma ſua eo.ti.§.fin.& Bar.in l.& eleganter.ff.de dolo.Vide Panor. vbi ſupra, & in c.quia pleriq;.de immuni. eccl. Specialius autem de illis dicere & de reliquis; vtputa de redhibitoria quanto minoris non ad nos pertinet.

Secunda concluſio, Si merx eſt defectuoſa aliquo prædictorum trium modorum, & tam vendens,quàm emens ſcit defectum,vel ſaltem venditor probabiliter credit emptorẽ ſcire: vtputa qa eſt defect⁹ manifeſtus, quem quilibet præſumitur cognoſcere,non peccat pro tunc vendendo & non propalãdo defectum: dummodo venditor deſcendat in precio mercis proportionabiliter ad defectuoſitatem mercis.Probatur, quia ſi eſſet ibi peccatum : maximè quia deciperet proximum, vel ei iniuſtitiam faceret,ſed hoc non: quia vel emens ſcit defectum mercis : modo ſcienti & volenti non fit iniuria,ſeu iniuſtitia,nec etiam deceptio, vel ſi emens non ſcit defectum rei: & tamen vẽditor credit eum ſcire illum defectum : tunc etſi ſit deceptio paſſiua a parte rei in emptore:& deceptio actiua ex parte vendentis & materialiter:non tamen eſt illa deceptio actiua, vel paſſiua volita,nec intẽta,nec ſcita, Decipere autem proximum citra omnem intentionem inuoluntariè & ignoranter,non eſt peccatum. Dicitur notanter, dummodo deſcendat in precio.Nam ſi non: tunc peccaret, qa ſcienter venderet rem pro exceſſiuo precio,quod eſt cõtra iuſtitiam. Nam etiamſi res non eſſet defectuoſa, & eam pro exceſſiuo precio venderet,peccaret contra iuſtitiam.igitur idem ſi defectuoſam vendit exceſſiuo precio,& etiam tenetur reſtituere illum exceſſum, & hoc eſt verum;niſi emptor non ſolum ſciret defectuoſitatem : ſed etiam exceſſum precii: & libens ac volens daret exceſſiuum precium,intendens exceſſum donare vẽditori. Nam tunc non teneretur emptor reſtituere : ſi conſentit in donationem vt donationem : ſecus ſi illũ exceſſum accepit vt precium mercis. Nam ex quo emptor non dat exceſſum vt precium, vel vt partem precii:ſed vt donum.ideo niſi venditor etiam cõſentiat in donationem,non erit ille exceſſus ſuus,& ſic tenebitur reſtituere,& dato quòd conſentiat in donationem, & ſic non teneatur reſtituere : tamen ſi quando a principio exegit exceſſiuum precii, volebat illud totum habere ut precium mercis, non fuit immunis a peccato: etiamſi ab emptore ſciente eſſe exceſſiuum exigebat: qa irrationabilis eſt illa exactio & contra æquitatem iuſtitiæ commutatiuæ, & eſt quædam attentatio ſupergrediendi fratrem contra illud, Neque quis ſupergrediatur,neque circumueniat in negocio fratrem ſuum:quoniam vindex eſt dominus de his omnibus. 1. Theſ. 4. Dictum eſt ſecundò, non peccat vendendo &c. quia ſi poſtea comperiat emptorem ignoraſſe rei defectuoſitatem,peccabit,ſi non reſtituat precium : ſi emptor hoc petat,& reſtituere velit mercem:& emptor nullatenus emiſſet illam rem ſic defectuoſam etiá pro tali precio diminuto. Nam venditor (etiam de rationabili & diſcreta uoluntate loquendo) vellet id ſibi fieri,ſi ipſe fuiſſet emptor:& tale quid accidiſſet ſibi,ergo idem debet etiam nunc emptori facere. Dicitur tertiò notanter, vel ſaltem venditor probabiliter credat emptorem ſcire &c.quia ſi emptor non ſciat, nec etiam venditor credat eum ſcire; immo credat eum ignorare defectum mercis:& nihilominus ſibi vendat reticendo defectũ : peccat,non obſtante quòd proportionabiliter deſcendat in precio ratione defectuoſitatis. Hoc inquam uidetur uerum,niſi credat emptorem,etiamſi ſciret defectum : nihilominus rem ipſam empturum, & non curaturum illum defectum,vel ſaltem non debere ſecundum rectam rationem & quandam humanitatem curare,eo quòd prauus eſt & nullius reputationis, aut qa rariſſimè reperitur talis merx,quin talem uel conſimilem habeat defectum.Probatur aſſumptum tripliciter. Primò:quia aliàs ſciens decipit proximum, uel ſecun-

dò ex-

dò exponit ſe periculo decipiendi eum : quia diſcreta & rationabili voluntate nollet venditur illud ſibi fieri, ſi ipſe foret emptor : ergo etiam alteri id non debet facere. Tertiò: quia quamuis non lædat, vel damnificet emptorem in recipiendo ab eo exceſſiuum precium: tamen aliàs eum grauat, vel damnificat eum, vel ſaltem exponit ſe periculo eum grauandi & damnificandi: quia eum errare, vel decipi eſt ei quoddam malum. Vnde magiſter in 3. diſt. 38. c. vl. Error maxima cura cauendus eſt: non modo in maioribus: ſed etiam in minoribus. Secundò quia emptor grauatur in hoc, quòd mercem, quam inuitus habet, & quam noluit, & rationabiliter potuit nolle, cogitur retinere ſaltem in foro exteriori. Et quamuis eam alteri non curanti illum defectum reuendere poſſit pro æquali precio, & ſic in hoc non damnificetur: tamen illa occupatio interim eam cuſtodiēdi & rurſum diſtrahendi eſt ſibi grauis: & forte etiam interim illam rem paſcere cogitur: & tamen eius vſum non poteſt habere: quia ad id, ad quod ipſe emerat, non eſt vtilis propter eius defectum: licèt ad alia eſſet vtilis alijs. Vnde etiam videtur, ꝙ ſi occaſione illius deceptionis patitur aliquod intereſſe, ꝙ venditor ad illius intereſſe refuſionem teneatur. Vnde multo magis ſi emptor requirit eum, ſi merx habeat defectum, debet ſibi fideliter aperire: Nec ſufficit dicere, do tibi eam ſicut vides, reſpice eam, ſi ſcit habere defectum. Et dico fideliter: nam ſi fraudulenter aperiret illum defectum ei non excuſaretur. Exemplum. Venditor reſpondendo emptori dicit. merx illa multipliciter deficit: vt puta, ſi eſt equus, dicit, ecce eſt cecus, claud⁹, ceſpitans, immobilis, & ſic de alijs innumeris defectibus. inter quos etiam illum enumerat, quem habet. Nã tot defectus enumerando vult inducere emptorem ad credendum equum non habere vllum defectum, eo ꝙ non eſt veriſimile eum tot habere defectus, & ſic intendit eum decipere: & nihilominus ſibi procurare viam ad reſpondendum emptori, ſi poſt emptionem improperaret ſibi de venditione defectuoſæ mercis, cum tamen eum interrogaſſet. Nam reſpondebit ei. Ecce aperui tibi defectum eius. Intendit etiam per huiuſmodi reſpõſionem redimere tempus, & elidere interrogationem emptoris: vt. ſ. non omnino taceat ad eius interrogationem. & ſic videatur ſignificare defectum eius, nec etiam omnino apertè dicere rem eſſe defectuoſam. Et quamuis vt Tho. dicit in quodlibetis, quodlibeto. 2. arg. 10. verum ſit, ꝙ venditor non teneatur vitium rei prænunciare per præconem, quia prænunciatione exterrentur emptores ab emendo, dum ignorarent alias cõditiones rei, ſecundum quas eſt bona & vtilis: quomodo intelligendum eſt illud, quod Tullius in lib. de off. dicit, vbi inducit quendam dicentem. Quid tam abſurdum, quàm ſi domini iuſſu ita præco prædiceret domũ peſtilentem vendo: tamen ſingulariter eſt dicēdum vitium rei ei, qui ad emendum accedit, qui poteſt ſimul omnes cõditiones adinuicem comparare bonas & malas: nihil enim prohibet rem in aliquo vitioſam in multis alijs vtilem eſſe.

Corollarium primum. Quædam dicta ſancti Tho. & etiam Ioannis Gerſon canceli. Pari. de vendente rem defectuoſam indigent moderamine. Nam ſanctus Th. 2. 2. q. 78. ar. 3. in corpore quæſtionis ait. Si vitium ſit manifeſtum. puta ſi equus ſit monoculus, vel cum vſus rei non competat venditori: poteſt tamen eſſe conueniens alijs: ſi ipſe propter huiuſmodi vitium ſubtrahat quantum oportet de precio: non tenetur ad manifeſtandum vitium rei: quia forte propter huiuſmodi vitium emptor vellet plus ſubtrahi de precio, quàm eſſet ſubtrahendum. Vnde poteſt licitè venditor indemnitati ſuæ conſulere vitium rei ſubticēdo. Hæc ille. Ioãnes etiam Gerſon in regulis moralibus, ait ſic. Defectus rerũ vendendarum, quos quilibet ad extra præſumitur cognoſcere defacili: ſicut nec abſcondendi ſunt fallacibus cautelis, ſic nec eos dici neceſſe eſt: præſertim quo ad fori extrinſeci iudicium; & quo ad Deum, etiam ſi quantitas precii proportionabiliter diminuatur. Hæc ille. Hæc autem dicta ſi intelligantur indiſtinctè: puta etiam in caſu, ubi emptor etiam pro huiuſmodi precio diminuto non emeret: non videntur ſtare poſſe ex cauſis dictis. Vnde Amb. in lib. de officiis. In contractibus vitia eorum, quæ væneunt, prodi iubentur: at niſi intimauerit uenditor, quamuis in ius emptoris tranſierint, doli actione euacuantur. Nec excuſaretur venditor per hoc, quòd niſi reticeret emptor, vellet etiam minus iſto iuſto precio diminuto dare: & ſic venditor damnificaretur: quia poteſt illud damnum euadere non vendendo ei pro illo minori: ſed tantum pro iuſto precio. Nec valet, ſi dicis, tunc ſtare, quòd venditor cogeretur illam rem ſibi retinere. Nam & ſi non poſſit illum habere pro emptore: poteſt tamen inuenire alium emptorem, qui ſcienter illam defectuoſam rem emit. Et ſi nec alium quempiam poterit inuenire, ſignũ eſt, quòd non valet tantum, pro quanto eam exhibet: quia valor rerum penſatur ex facilitate inueniendi emptores: quia quanto plures reperiri poſſunt emptores deſiderantes mercem: tanto carior eſt merx & tanto plus ualet. & quanto difficilius poſſunt inueniri emptores: tanto uilior eſt res & uilius uendi debet. Nec uenditor excuſaretur, ſi propter hoc, quòd pro illo precio ſciens, uel ignorans, uel deceptus emerat: nunc uellet pro eodem uendere alteri ignoranti & non conſentienti in eam ut defectuoſam: quia ſi tu ſciens emiſti, non poteris conqueri de iniuſtitia tibi facta: ille autem poſſet conqueri de deceptione. Si autem ignorans & deceptus emiſti: non ob illud licèt tibi alterum decipere, ut te ſerues indemnem. Alioquin ſi plus iuſto precio emiſſes: etiam liceret tibi alteri uendere pro plus iuſto precio, quod eſt falſum: quia ſiquis eſt tibi furatus, nõ ob id liceret tibi alicui alteri quid furari: quia pœna debet tenere ſuos auctores. Confirmatur. Nam idem Th. dicit in quodlibetis, quodlibeto. 3. art. x. quòd doloſa eſt illa uenditio, ſi uitium, uel defectus eſt occultus, & non ex detentione immineat emptori damnum, uel periculum: puta quia uſus illius rei redditur per huiuſmodi uitium impeditus, uel noxius. puta ſiquis alicui uendat equum claudicantem pro ueloci. Hæc ille. Modò ſi emens non emiſſet, etiam pro diminuto precio, ſi ſciuiſſet defectum: ſed rationabili voluntate noluiſſet accipere rem illam ob illum defectum, hoc fuiſſet: quia uſus, ad quem uolebat habere equum, per illud uitium fuit impeditus: quia non emerat, ut iterum diſtraheret alteri: qui forte ea re ad alia uti uolebat, ad quæ uſus illius rei non eſt impeditus: ſed tantummodo pro ſe emerat, uel pro altero ad illum uſum, qui eſt impeditus ex illo defectu. Vnde non uidetur quo ad hoc differen-

differentia facienda inter occultum & manifeſtum defectum, ſi ſupponatur, quòd venditor coniiciat emptorem neſcire defectum. Nam tunc licet ſit manifeſtus; hoc eſt natus ſciri: tamen eſt verè ipſe emptor occultus, & etiam a venditore præſumitur, quòd ſit emptori incognitus: ideo de illo manifeſto defectu habendum eſt idem iudicium, ſicut de occulto. Sed recurrendum eſt ad differentiam illam, an emens præſumeretur nihilominus emere, ſi ſciret, vel an oppoſitum præſumeretur: vt dictum eſt. Vnde ſi tu mihi vendis equum ad nihil vtilem: niſi vt inde habeatur pellis, & coniicis me velle habere equum equitabilem, non excuſaris a peccato quantumcunque ſolum pro tanto vendens, quantum valet pellis. Nam quaſi pro nihilo quo ad me recipis precium a me, ex quo ille quo ad me eſt inutilis. Modo nihil & inutile æquipollent. Vnde ſequitur, quod illa dicta. ſ. ſancti Thomæ & Ioannis Gerſon. tantum videntur habere veritatem in ſequenti caſu bimembri. ſ. tunc, quando coniicit emptorem etiam non curando de defectu illo: nihilominus empturum, etiam ſi ſciret defectum: quia & ſi ſibi pro ſuo vſu non eſſet vtilis: eſſet tamen ſibi conueniens ad iterum diſtrahendum alteri, nec curabat de occupatione diſtrahendi, vel (forte non emebat ad aliquem vſum ſuum: ſed tantum ad diſtrahendum ad lucrum. & nouit, vbi talis merx etiam cum tali defectu emitur etiam ſcienter & pro competenti precio. Vel etiam quando emptor non deberet curare de illo defectu, eo quod eſt nullius reputationis, vel eo quod rariſſimè reperitur merx illius generis, quin habeat talem defectum, vel conſimilem. In illis igitur caſibus non peccaret, ſi retineret defectum: & maximè ſi venditor ideo reticet: quia ſi eum aperiret, emptor contenderet ſibi dare minus iuſto: tunc enim poteſt reticere. Nam tunc hoc reticere, eſt in bonum etiam emptoris: quia præſeruat emptorem a peccato ſcilicet, ab attentatione dandi nimis diminutum precium.

Corollarium ſecundum. Quamuis in aliquo caſu. ſ. iam dicto liceat venditori defectum reticere: non tamẽ propter hoc in eodem vel alio liceret ſibi verbo vel facto ſignificare defectum non ineſſe verbo. ſ. dicendo eã non eſſe defectuoſam: quia hoc eſt mentiri: facto autẽ puta ſuperponendo aliquid tegens defectum rei, vel auferẽdo ſignum ſignificans illum defectum, & hoc ſi intendat per hoc emptorem inducere ad credendum rẽ non eſſe defectuoſam: quia hoc eſt ſimulare, quod eſt mendacium operis. puta ſi quis lima abbreuiet equo antiquo dentes, vt credatur iuuenis. Secus ſi non: ideo ſupponat, vel auferat illud: ſed ideo vt emptor non cognoſcat defectum, vel vt lateat eum, & hoc in caſu, in quo licet ſibi reticere: quia etiam reticendo, perinde ſe habet, ſicut ſi ſupponeret digitum ori ſuo, vel auferret verba ſua, quibus ille defectus ſignificaretur: & tamen hoc eſt ſibi licitum in caſu ſupra dato. igitur ſic etiam eſt hic. Vnde niſi ſic intelligatur, videretur Ioannes Gerſ. in prædicta regula ſibijpſi contradicere. Nam in prædicta regula vult, quòd licitum ſit venditori reticere defectum in certo caſu: & tamen vult, quod in eodẽ caſu non liceat ſibi eum abſcondere fallacibus cautelis. Modo ſi ibi per fallaces cautelas intelligeret ſuperpoſitionem alicuius tegentis defectum: aut ablationem ſigni ſignificantis eundem etiam factam quocunque animo. ſ. animo non quidem cauſandi errorem in emente, ſcilicet vt credat illum defectum non ineſſe: ſed tantum ne credat eum ineſſe: tunc eadem ratione non liceret ſibi tacere de defectu: quia etiam illud tacere, ſi licitè ſit, de quo ipſe loquitur, ſit illo animo, non vt credat nõ ineſſe: quia hoc eſſet velle inducere proximum in errorem: ſed vt non credat eum ineſſe: ſeu vt non habeat notitiam eius. Nec valet, ſi dicatur, non eſt ſimile: quia reticere, non eſt quid poſitiuum, ſed negatio tantum. ſuperponere autem tegens defectum, vel auferre ſignificans eum, eſt quid poſitiuum. nam hoc non variat: quia ſi a natura ineſſet aliquid tegens defectum: aut ſi ei ineſſet a natura carentia ſignificantis eundem ineſſe, non liceret venditori in caſu, quo ſibi licet reticere defectum, etiam velle & complacentiam habere in illo ſuperpoſito tegimine, aut abſentiam ſigni, etiam ſi illam complacentiam tantum habeat illo animo, vt lateat alium defectus ille, quod eſt falſum in caſu, quo etiam licet reticere eundem. Modò illa complacentia non videretur ſibi licita, niſi etiam applicatio tegentis eum, vel ablatio ſigni eum ſignificantis prædicto animo facta ſibi licita eſſe poſſet. niſi oſtenderetur ſpecialis lex ei illud prohibens.

Tertia concluſio. In pluribus caſibus peccat uendẽs rem defectuoſam aliquo illorum trium defectuum & in paucioribus caſibus eſt immunis a peccato. probatur, quia in caſu primæ concluſionis concurrentibus quattuor clauſulis, eſt immunis a peccato: & tamen circa eundem caſum contingit eum quadrupliciter incidere in peccatum: ſecundum quod quadrupliciter contingit eum deficere a clauſulis eiuſdem concluſionis. Similiter in caſu ſecundæ concluſionis eſt immunis a peccato concurrentibus tribus clauſulis eiuſdem: & tamen ſi quę earum deficiat, incidit in peccatum. Nec mirum: quia bene agere contingit uno modo, peccare autem multifariè. 2. Ethicor. unde colligendo caſus, in quibus eſt immunis a peccato, erunt tres, ſcilicet, duo caſus duarum concluſionum, & præter illos eſt tertius caſus bimembris, ſecundũ quem in tertia clauſula ſunt expoſita, uel limitata dicta Thom. & Ioannis Gerſon. caſus uerò illiciti tacti in eiſdem ſunt 7. & ultra.

Quarta concluſio. in caſibus ſupradictis, in quibus peccat uendens mercem defectuoſam: eius peccatum eſt aliquando mortale, aliquando ueniale. probatur: nam ſi uendendo rem defectuoſam damnificat emptorem in aliquo notabili attenta ſubſtantia ſeu facultatibus damnificati, & quantitate mercis uendens peccat mortaliter, quod enim uni non eſt notabile, puta diuiti, alteri eſt notabile, puta pauperi. & quod eſt non notabile, quando ſibi uenditur merx magna, puta centum flor. eſt notabile, quando ei uenditur merx. 6. den. non enim diceretur uenditor damnificare in non notabili ipſum emptorem: ſi ei uendendo mercem pro. 6. den. damnificaret eũ in quattuor denarijs, uel quinq;: quæ tamen damnificatio in magna merce. ſ. centum flor. cẽſeretur non notabilis. Si autem damnificat eum in aliquo paruo non notabili: tunc aut uenditor uoluiſſet eũ in magno damnificaſſe & notabili, ſi potuiſſet: & tunc iterum eſt mortale, aut non uoluiſſet in magno eum damnificaſſe, & tunc erit tantum ueniale. Non enim omnis receſſus a iuſtitia cõmutatiua quantuluſcumq; eſt mortale: a ſimili ſicut qui furatur proximo rem nõ notabilem: ſed quaſi irreputabilem, utputa pomum

dear-

de arbore vicini, peccat tantum venialiter: ſi nullatenus id accepiſſet, ſi quid notabile fuiſſet, aliàs ſecus.

Corollarium tertium. Quamuis aliquando a peccato poſſit excuſari vendens mercem mixtam alia re: tamen aliquando non poteſt: patet per duo exempla. Primum, ſiquis miſceat mercem ea mixtura, quæ non ſolum nõ eſt nociua: ſed etiam reddit ipſam mercem magis amabilem & habiliorem ad eum vſum, ad quẽ emitur, & emens etiam non curat, vel ſecundum rectam rationem non deberet curare de illa mixtura, & venditor deſcendit proportionabiliter in precio, ſecundum quod illud miſcibile eſt nullius, vel vilioris precii: & tamen illud miſcibile auget mercem in quantitate. vtputa ſiquis vinum grecum exiſtens in ſua prima puritate miſceat aqua, vel conſimili liquore viliori: nam non ſolum non nocet illud miſcibile complexioni humanæ. immo reddit tale vinum magis potabile & amabile: qa aliàs in ſui puritate eſt nimis fumoſum, & minus placet, debetq; ipſum tanto leuius vendere, quanto illud auxit ſine expẽſis: vel lenioribus expenſis, quàm valeat illa augmentatio, nec emens curare debet de illa mixtura, eo q non emit, niſi ad bibendum, vel ad vendẽdum bibentibus, qui ſecundum rectam rationem magis optant, ſic eſſe qualificatum, quàm ſi in ſui puritate eſſet. Si autem non deſcenderet proportionabiliter in precio, non excuſaretur a peccato: quia tunc quæreret lucrum vltra condignum: nam ſi purum vendidiſſet, accepiſſet lucrum determinatæ quantitatis, vltra quod non licuiſſet ſibi accipere. cum ergo nunc auxerit in quantitate: ſequitur, quòd ſi non deſcendat in precio, recipiet vltra debitum lucrum. igitur iniuſtè. Similiter non excuſaretur, ſi emens ex aliqua rationabili cauſa niteretur omnino habere in ſua puritate: vt expreſſè ſibi illud proteſtaretur: & nihilominus ipſe miſceret & mixtum venderet. Item ſi miſcibile additum eſſet nociuum: ſicut aliqui admiſcent vino aliquos liquores, vel herbas, quæ nocent complexioni humanæ. Secundum exemplum (quod de rigore non videtur damnandum tanquam quid in ſe malum, & contra iuſtitiam cõmmutatiuam, licet per accidens propter ſcandalum & periculum ſiniſtræ opinionis contra venditorem ipſum depreuari contingat) eſt. Si aliquod vinum competenti precio vendatur per A. & B. habeat vinum multo, vel longè melius eo, pro quo tamen non velint emptores dare condignum precium: ſicut ſecundum rectam rationem deberent: ſed duntaxat tantum ſicut pro viliori mori aliqua mala ratione, vel radice, vel impoſtura, aut ſtultitia, poterit B. miſcere ſuum vinum: donec veniat ad eam qualitatem, in qua eſt vinum A. & vendere pro eodem precio: vt per hoc, quòd augmentatur quantitas vini, attingat aliquo modo condignum precium ſui vini. Nam illam mixturam: etiam ſi ſcirent emptores, non deberent ſecundum rectam rationem curare, quo minus darent pro vino B. ſicut pro vino A. cum ſint facta eiuſdem bonitatis. Et ſicut de uino exemplificatum eſt: ſic cæteris paribus, & ſimilibus ſeruatis conditionibus ſi in aliis mercibus ſimile fieret, idem eſſet iudicium: licet non ſit illa mixtio ſic nata fieri in aliis.

Quartum corollarium. Quamuis aliquando excuſari poſſit a peccato vendens mercem deficientem in quantitate, etiam ſi ſcienter id faciat: tamen aliquando non poteſt. Primum patet quatuor exemplis. Primum. Si eſt de more patriæ mercem vendi in pondere, numero, vel menſura minori, quàm nominetur, & emptor ſcit illam conſuetudinem. Nam tunc perinde eſt in re, ac ſi merx venderetur ſub nomine illius quantitatis minoris quo vtitur vendens: quia cõſuetudo interpretatur ſignificationem illius nominis, eo quòd ſermo ſubiectus eſt rei, non res ſermoni. Modo ſi ſic nominaretur, non peccaret uenditor. igitur. Et confirmatur: quia ſcienti & volenti nõ fit iniuria. Et eodem modo iudicandum in correlatiuè oppoſito, ſcilicet in emptore: nam ſi emptor etiam ſcienter emat mercem excedentem illam quantitatem, quam ſibi venditor nominat, cum ei vendit, & venditor illud ſcit: quia eſt de more patriæ in talibus uti nomine ſignificante minorem quantitatem, quàm ſit illa, in qua tradẽda eſt res: non peccat emptor: vel ſi emptor dat precium minus in quantitate, quàm nominet venditori, & quã venditor exigit, & vẽditor illud ſcit: quia eſt de more patriæ: ſicut in minutis mercibus ſolet fieri: puta in ſimilis, quarum quælibet datur pro vno obolo: & ſic pro. 12. obolis ſeorſum datis dantur. 12. & tamen ſi quis ſimul velit accipere. 12. tunc ultra illas ſuperadditur vna: vel aliquando duæ ſecundum morem patriæ. Idem ſolet fieri in quibuſdam fructibus, & talia etiam in maioribus mercibus poſſunt contingere. Vnde illa additio, ſi eſt de more, adeo intelligitur in contractu, quòd ſi venditor addere nollet, poſſet emptor reſcindere contractum: quia non daretur ſibi merx in ea quantitate, in qua emerat: quia conſuetudo interpretatur contractũ. Secundum exemplum. Si pondera vel menſuræ ſint per ſuperiorem ciuitatis ex legitima cauſa diminuta, & ſecundum diminutionem etiam vendentes deſcendere habent in precio, vel etiam aliquando non habent deſcendere: vtputa ex legitima cauſa illud plus, quod ſuper accipiunt, & illud minus quod ementes minus accipiunt, applicatur non uenditori, ſed bono reipublicæ, cui ex certa cauſa & in certo caſu poſſunt obligati eſſe ementes ad ei ſuccurrendum illo modo. iam quidẽ illa diminutio eſt nota (vt præſumitur) ementibus. vel ſi non eſt nota eis, nihilominus emerent, & non curarẽt, vel non deberent curare illam diminutionem. Vna autem cauſa quare aliquando diminuuntur menſuræ vel pondera, vel quare in vno loco ſunt minoris quantitatis quàm in alio, eſt copia & inopia rerum. Nam vbi res magis abundant, conſueuerunt eſſe maiores menſuræ, & ubi deficiunt, ibi minores. & in uno quoque loco ad rectores ciuitatis pertinet determinare, quæ ſint iuſtæ menſuræ. Tertium exemplum. Si huiuſmodi põdera, uel menſuræ non per ſuperiorem ciuitatis: ſed per plebeios in tota ciuitate communiter & notoriè ſint diminuta: & vendentes utentes illis ſecundum illam diminutionem, etiam deſcendunt proportionabiliter in precio, excuſantur uendentes: quia tunc ementes (vt præſumitur) ſciunt illam diminutionem, & dato quòd neſciant: tamen ſi etiam ſcirent, non minus emerent: quia non curarent de illa diminutione, uel ſaltem non deberent curare: quia in nullo eis præiudicatur, eo quòd ſi parum accipiunt, parum ſoluunt. Et dato quòd non ſcirent ementes, non tamen eſſet opus eis illum defectum intimare: quia illud ignorare in nullo generat præiudicium ementibus, de quo rationabiliter

nabiliter poſſint conqueri. Attamen quidam addunt dicentes, ꝙ talibus vtentes peccant in hoc, quòd non reuelant illam diminutionem rectori ciuitatis, eo quòd ad illum ſpectat determinare quantitatem ponderum & menſurarum. Sed hoc non videtur vniuerſaliter neceſſarium: quia non eſt neceſſarium, ſi (vt caſus ponit) illa diminutio eſt notoria. Nam ſi ſic præſumitur nota eſſe rectori: & ideo ſi ſcit & tolerat, habetur pro conſentiente: vbi tamen a parte rei ſciretur, non ſcire, videretur, ꝙ ei eſſet intimanda: & ꝙ etiam interim eſſet abſtinendum ab vſu illorum pōderum, eo ꝙ nulli licèt præterire menſuras a rectoribus inſtitutas propter cōmunem corruptionem plebeiorum: niſi vbi talis vſus eſſet ſufficienter præſcriptus: quia per præſcriptionem abrogatur ſtatutum rectoris ciuitatis: etiam vbi tantū eſt præſumptus conſenſus rectoris. Quartum exemplū. Cum pannifex traxit pannum in tractorio, poſtea illi madefactus & tonſus, vt moris eſt, ob illam tractionem contrahitur ad minorem quantitatem: & tamen non traxit vltra debitum artis, ſed ſecundum debitum, non peccat vendendo talem pannum: quamuis quando vēdit tres vlnas, illæ conſtringuntur ad duas cū dimidia. Nam ſecundum illam diminutionem etiam ſolent deſcēdere proportionabiliter in precio. & illa diminutio de ſe ineſt merci, & emptor illud ſcit, vel ſcire poteſt: & ſi ſciret: nihilominus emeret, vel ſaltem non deberet curare: quia in nullo damnificatur. Secus autem ſi vltra debitum artis trahit. Nam etiam dato ꝙ deſcendat in precio more aliorum: tamen illa diminutio eſt ignorata ab emptore, qui potius credere habet ſecundum artem traxiſſe tantum. & ſi ſciret non emeret: & rationabiliter poſſet propter talem tractionem nolle mercem. quia ob eam etiam eo citius laniatur pannus: & etiam ille defectus non eſt vt cōmuniter in illis mercibus. Eodem modo caligarū factores, qui de proprio panno faciunt caligas, & factas vendunt, non excuſantur a peccato, ſi pannum minus debito faciunt madefieri: vt non multum reſtringatur tempore factionis: & ſic non multo panno indigeant: & tamen cum poſtea ementes eis vtuntur: multum reſtringuntur & decurtantur, adeo ꝙ malè deſeruiunt eis, & cito laniantur.

Pro ſecunda verò parte corollarij patent exempla ex his, quæ dicta ſunt circa primæ partis exempla. Et generaliter ac multo magis peccant illi, qui vtentes ſcienter diminutis ponderibus, vel menſuris, vel numero: nihilominus non proportionabiliter deſcendunt in precio, exigentes precium, ac ſi nulla eſſet diminutio in quantitate. Vnde contra illos dicitur Deut. 25. Nō habebitis in ſacculo diuerſa pondera maius & minus: nec erit in domo tua modius maior & minor: pondus habebis iuſtum & verum: & modius æqualis erit. abominatur enim dominus eum, qui facit hoc, & aduerſatur omnem iuſtitiam. Et Leui. 19. Nolite facere iniquum aliquod in iuditio, in regula, in pondere, & in menſura. Et Oſeæ. 12. Chanaan in manu eius ſtatera doloſa. Chanaan interpretatur negociator. Hi enim committunt dolos & fraudes in menſuris. Et Prouer. 20. dicitur. Pondus & pondus, menſura & menſura, vtrumq; abominabile eſt apud Deum, ideſt habere pondus maius emendo, & minus in vendendo: ſicut aliqui negociatores: cum ab alijs emunt merces ſua pondera, quæ ipſi auxerunt, apponunt ad libram: & tamen quādo debent aliis vendere vtuntur aliis ponderibus minoribus. Et ſi quæras, cur lex diuina volens, quòd in emptione & venditione debeat merx non eſſe defectuoſa in quantitate: facit mentionem de ponderibus & menſuris: vt patet in prædictis auctoritatibus, & nō de numeris: cum tamen etiam contingat mercem eſſe in numero defectuoſam. Reſpondetur ſecundum Ale. de Ales quòd ideo: quia circa iſta, circa quæ contingit error & deceptio, neceſſaria eſt lex & ars rectificās actionem & eliminans errorem, ſeu fraudem. Vbi verò non contingit errare, nec decipi, non erit neceſſaria lex, ſeu ars: quia ergo in ponderibus & menſuris cōtingunt deceptiones & fraudes. In numero verò non eſt nata contingere deceptio eius, qui vult vti ratione. ideo data eſt lex iudicialis, non de numero: ſed de ponderibus & menſuris. Et quando in huiuſmodi defectu quantitatis & alio ſit mortale, vel veniale, patuit in concluſione. 4. Nam quòd aliquando ſit mortale, indicant prædictæ auctoritates, quæ ſunt prohibitiuæ: & etiam quia tale dicitur abominabile eſſe, qđ atteſtatur culpæ mortali, quæ propriè eſt abominabilis apud Deum.

Quintum corollarium. Quamuis vendens pannum in qualitate deficientem: puta pannum malè textum, vel malè tractum, vel ruptum ad tractorium, vel reemendatum, poſſit aliquando excuſari: tamen aliquando non poteſt. Primum patet. Nam ſi deſcendat proportionabiliter ſecundum illum defectum in precio, & conticit emptorem ſcire illum defectum, vel etiam coniicit eum non ſcire: attamen coniicit eum nihilominus empturum ſi ſciret, quia non curaret, eo quòd talis bene nouit eo vti, aut diſtrahere alibi: vbi tales defectus non curantur. Secundum patet: quia ſi illa tria deficiant, vel aliquod illorum, non excuſabitur: & tenetur refundere dannum illatum emptori: & non ſolum venditor: ſed etiam mediator, qui ſciuit & iuuit ad illum contractum.

Sextum corollarium. Quamuis veſtem veterem, quā renouauit in apparentia purgādo, vel carzando, aliquādo excuſari poſſit: tamen aliquando non poteſt. Exemplum primi. Si deſcendat in precio ſecundum defectū qualitatis, & coniicit emptorem ſcire defectum, vel nō curare eum, etiam ſi ſciret, vel non debere curare. Et cū hoc non ornauit, vel purgauit eam: vt per hoc induceret emptorem ad credendum eam non veterem: quia hoc eſſet ſignificare falſum proximo: ſed vt emptorem non lateret bonitas eiuſdem, quę latuiſſet eum, ſi ita eidem ſibi obtuliſſet, & forte per hoc cōtendiſſet emptor ſibi dare minus iuſto precio. immo in caſu, quo liceret ſibi reticere illum defectum neſcienti (vt tactum eſt in primo corollario) etiam liceret ſibi talem purgationem facere, quatenus lateret emptorem ille defectus: prout in ſecundo corollario tactum eſt. Si autem non adſunt iam dicta, non excuſant. Et ex hoc etiam patet, ꝙ non eſt indiſtinctè damnandum exercitium illius artis, qua rupturę pānorum reemendantur ſubtiliter. Nā illa reemendatio poteſt vtilis eſſe nō modo venditori: ſed etiam emptori, & venditor poteſt reemendationē velle habere citra hoc, ꝙ intendat quemquā decipere: vt puta: quia intendit propalare defectum illum emptoribus, quibus non timebit propalare, eo ꝙ eis vtilius eſt rupturam eſſe reemendatam, quàm non: quia forte nec ipſi ſcirent reemendare, nec apud ſe haberent ſcien

tes illam artem.aut intendit tantum illis vendere, qui non curabunt,& qui non minus emerent. Nec tenetur indiſtinctè reemendator ad conijciendum pannificem abuſurum huiuſmodi reemendatione: niſi ex probabilibus ſignis & qualitate perſonæ pannifex meritò redderetur ſuſpectus de huiuſmodi abuſu.& de hoc dicatur, vt in ſimili in quæſtione præcedenti dictum eſt de factore ornamentorum ſecularium, vel huiuſmodi.ex quibus etiam poterit informari reemendator, qualiter agat in illo artificio: vt ſit immunis a peccato.& hæc de præſenti quæſtione ſufficiant. Caueant tamen prædicatores,ne cuncta hic poſita ad populum prædicent propter tria.Primò:quia in populo ſunt multi q de ſe ſunt proni ad conſcientiam plus iuſto laxandũ,qui per hoc occaſionarentur ad maiorem laxationem conſcientiæ. Secundò: quia multi ſunt,qui aliàs non curando diuinam offenſam:parati ſunt ad fraudes, ſi non timerent ſecularem improperationem,& illi acciperent ex illis pallium & colorem ſuarum fraudum. Ne igitur detur materia fraudibus & latibulum latronibus, non ſunt paſſim prædicanda talia:& ſingulariter illa, quæ dicta ſunt de excuſabilitate aliquorum caſuum. Tertiò: quia vt patuit,multa ſunt,quę requiruntur ad hoc,vt nõ peccet vendens rem defectuoſam, quæ niſi omnia ſimul concurrant:non videbitur peccatum: & tamen populus communis rudis eſt,nec aduerteret bene ſingula. Vnde lector horum eis vtatur in confeſſionibus & in conſiliis dandis cõfeſſoribus,vel aliis ſingularibus perſonis. Caſus tamen aliqui,in quibus dicti ſunt, peccare vendentes res defectuoſas,bene poſſunt prædicari: qa per hoc non imminebunt pericula prædicta. Vbi præterea ſunt aliqui caſus poſiti tanquam excuſabiles a peccato ſeruatis cæteris conditionibus,debet etiam ſemper ſubintelligi(licèt non ſit expreſſa) conditio ceſſantis ſcãdali actiui,vel puſillorũ,aut infamationis ipſius ſic contrahẽtis: hoc enim in omni actu requiritur:& hæc cautela etiam in aliis obſeruetur,ubi eſt ſimilis ratio.

QVAESTIO LV.

VTRUM Mercatio,vel emptio illa ſit illicita,qua emptor precio defectuoſo emit mercẽ. Solutio ſtat in una ſuppoſitione & quattuor concluſionibus & quinque corollarijs.

Suppoſitio eſt.ſicut contingit mercem eſſe triplicìter defectuoſam,ut in præcedenti quæſtione: ſic etiam precium: Precium enim in emptione eſt numiſma. illud autem deficere contingit primò in ſubſtantia: ut cum debet eſſe aureum,eſt auricalceum, uel cupreum, licèt deauratum. Secundò in quantitate: ut cum debet eſſe aliquanti ponderis uel numeri: tamen eſt minoris. Tertiò in qualitate: ut cum debet eſſe numiſma tali imagine,ual ſigno inſignitum.Vel ſecundò deberet in tali patria currere:& tamen non eſt illa inſignitum, uel non conſueuit currere in tali patria, etiamſi nõ deficeret in ſubſtantia, nec quantitate ponderis uel numeri a numiſmate in illa patria currente. Vel tertiò, cum debet bene ſonare, & malè ſonat: Aut quartò cum habet quandam fiſſuram ad fractionem diſponentem: Aut quintò,cum habet colorem,uel aliam qualitatem,propter quam conſueuit repudiari: licèt in ſubſtantia & quantitate non deficiat.

Prima concluſio. Si precium eſt defectuoſum aliquo trium prędictorum defectuum,& emptor ignorat eius defectum,ignorantia non affectata,aut craſſa:non peccat tunc emendo,uel ſoluendo & non propalandu eius defectum: ſi non eo plus in numero addat in precio,neque recipiat eo minus in merce: immo ſi tantum recipiat,acſi precium in nullo deficeret. probatur aſſumendo rationem primę concluſionis præcedentis quęſtionis proportionabiliter eam applicando emptori ſicut ibidem fuit applicata uenditori. Dicitur primò, ſi ignorat: quia ſi ſciret,peccaret.ſi non eo plus in numero adderet, uel ſi non tanto minus ſumeret de merce,quantus eſt defectus precii: immo etiamſi tanto minus ſumeret, adhuc contingeret eum,ſi ſcit,defectum peccare in aliquo caſu: ut in ſequenti concluſione dicetur. Dicitur ſecundò ignorantia non affectata; quia illa æquiparatur ſcientiæ. Tertiò dicitur non craſſa: quia ſi ignoraſſet defectum tali ignorantia, cum debuiſſet ſcire,& ex ea periclitaretur uenditor,quod periculum, uel grauamen debuiſſet conieciſſe, uel rationabiliter timuiſſe,ſi(ut debuiſſet)aduertiſſet defectum precii,non eſſet emptor immunis a peccato: ut ſi contingeret,uenditorem habentem ab eo tale numiſma comprehendi tanquam ſuſpectum, uel falſarium,aut aliàs contingeret eum ob hoc grauari. utputa: quia a domino, uel patre eius,cuius nomine recipit, contingeret eum flagellari ob tale precium receptum. Dicitur quartò emẽdo, uel ſoluendo: quia ſi poſtea competiat defectum ſui precii,debebit alterum illorum duorum facere, aut reſcindere contractum, ſi uenditor ad hoc tendit, qui nullatenus pro tali precio uendidiſſet,ſi defectum eius ſciuiſſet, aut ſupplere defectum precii: ut in priori quæſtione deductum eſt: & ſub eadem diſtinctione, quæ ibi poſita fuit.

Secunda concluſio. Si precium eſt defectuoſum aliquo prædictorum trium defectuum: & tam emptor, quàm uenditor ſcit illum defectum,uel ſaltem emptor conijcit probabiliter,quòd uenditor eum ſciat.puta qa eſt manifeſtus,quem quælibet præſumitur ſcire,nõ peccat protunc emendo,uel ſoluendo,& non propalando defectum eius.dummodo emptor tanto minus de merce recipiat,uel tanto plus precii addat in numero: quãtus eſt talis defectus precii.Probatur aſſumendo rationem ſecundæ concluſionis præcedentis quęſtionis, proportionabiliter eam applicando emptori ſicut fuit applicata uenditori. Dicitur primò notanter. Dummodo tanto minus &c.quia ſi non tunc peccaret: quia daret ſciẽter precium inæquale merci,quod eſt contra iuſtitiam.Et quamuis uenditor ſciẽs, uel præſumptus ſcire ex liberalitate conſentiat, uel præſumatur conſentire: & ſic donare cenſeatur & remittere emptori illud, qđ emptor ſibi minus iuſto precio dat, uel quod uenditor ei plus mercis illo precio dat. & ſic excuſetur a reſtitutione ſuperacceptæ mercis uel a ſuppletione diminuti precii, ex quo donatum eſt ſibi, & ipſe conſenſit in donationem: tamen per hoc non excuſabitur,quin peccauerit, quando conueniendo cum uenditore attentauit ſibi ſciẽter dare minus iuſto & exigere mercem pro defectuoſo precio: quia hoc eſt attentare iniuſtitiam facere. niſi illa attentatio fuerit facta animo inducendi uenditorem in donationem illius pluris in merce, uel in liberalem remiſſionem illius mino-

ris in

ris in precio. Non autem ſi attentatio fuit facta animo habendi illud plus mercis in ratione mercis. Hæc proportionabiliter ſunt declarata in præcedenti quęſtione in venditore. Dictum eſt ſecundò. non peccat emendo, vel ſoluendo &c. quia licet tunc nõ peccet: tamen ſi poſtea comperiat venditorem (quem credebat ſcire) ignoraſſe illum defectum precii, & quòd ſi ſciuiſſet, nullatenus vendidiſſet pro tali: & quòd venditor ad hoc fuiſſet motus rationabili & non indiſcreta volnntate: tunc peccaret, ſi non vellet vel reſtituere mercem vendimri recipiendo precium ab eodem, aut ſupplere defectum precij recipiendo mercem: quod autem alterum illorũ determinatè debeat facere, patuit ex prima concluſione præcedentis quæſtionis. Dicitur tertio, vel ſaltem emptor probabiliter coniicit venditorem &c. quia ad vitationem peccati in caſu ſecundæ concluſionis non requiritur, quòd venditor a parte rei ſciat, ſed ſufficit, quòd emptor probabiliter coniiciat eum ſcire: nam ſi hoc non coniiceret: ſed potius coniiceret eum neſcire defectum, peccat non aperiendo defectum: qoia tunc aut grauat venditorem, aur exponit ſe periculo eum grauandi. Nam ſi coniicit venditorem neſcire: ſtat, quòd ſi ſciret venditor defectnm precij nullatenus teciperet illud; & ſic recipiendo grauatur. Et ſi emptot non coniicit eum, nihilominus recepturum ſi ſciret, iam exponit ſe periculo ſic eum grauandi. Si igitur vult emptor eſſe immunis a peccato grauandi proximum, vel periculo exponendi ſe illi grauationi: debet, cum coniicit eũ neſcire, aperire defectum: niſi coniiceret eum, etiam ſi ſciret, non curaturum illum, vel ſaltem non debere curare ſecundum diſcretam voluntatem. Nam tunc non teneretur apetire, prout in ſimili dictum eſt de venditore in præcedenti quæſtione.

Corollarium primum. Sicut ſanctus Thõ. & Ioan. Gerſon dixerunt, manifeſtos defectus mercis poſſe reticeri, ſi deſcendat vendimr in precio proportionabiliter: ſic iidem doctores dixiſſent, manifeſtos defectus precij poſſe reticeri, ſi aſcendatur proportionabiliter in precio, vel deſcendatur in quantitate mercis recipiẽdæ. Ideo ſicut eorum ſententia de merce defectuoſa indiguit moderamine, & ſine illo non eſſet vera: ſic etiã ſimilis ſententia de defectuoſo precio, vel numiſmate indigeret ſimili moderamine, & ſine illo non eſſet vera. Probatur eodem modo ſicut illud probatum eſt de defectu mercis in primo corollario præcedentis quæſtionis.

Secundum corollarium. Quamuis in aliquo caſu liceat reticere defectum precii: non tamen licet verbo, vel facto illum defectum abſcondere: ſaltem per ſuppoſitionem tegentẽ defectum, vel ablationem ſigni eũ ſignificantis, qua vellet ſignificare eum non ineſſe. ſecus ſi duntaxat intenderet eum tegere, vel facere eum latere venditorem: & faceret hoc in illo caſu, in quo licitum eſt reticere defectum. Et hæc deducuntur ſicut proportionabiliter deducta ſunt de venditore tegente defectum mercis in ſecundo corollario præcedentis quæſtionis.

Tertia concluſio. In pluribus caſibus peccat emptor ſoluendo precium defectuoſum, & in paucioribus eſt immunis a peccato. probatur: quia in caſu primæ concluſionis eſt immunis quattuor concurrentibus: & tamen circa eundem caſum contingit quadrupliciter incidere peccatum: ſecundum quòd quadrupliciter contingit deficere illas quattuor clauſulas. ſimiliter in caſu ſecundæ concluſionis eſt immunis à peccato cõcurrentibus tribus clauſulis eiuſdem. Et tamen ſi quæ earum deficiat, quæ tripliciter cõtingit deficere, incurrit tripliciter, peccatum. Vnde colligendo caſus, in quibus emptor eſt immunis a peccato, erunt tres. ſ. duo caſus duarum concluſionum, & tertius caſus, qui tangitur in fine ſecundæ concluſionis, cum dicitur. Niſi coniiceret &c. qui eſt bimembris, ſecundum quem dupliciter licitè contingit reticere ſcienter defectum precii, & habet ſe proportionabiliter ad tertium caſum bimembrem, in quo contingit licitè reticeri ſcienter defectũ mercis. Et ſic caſus illiciti in eiſdem concluſionibus tacti ſunt ſeptem & vltra.

Quarta concluſio. In caſibus ſupra dictis, in quibus peccat emptor ſoluendo defectuoſum precium, vel numiſma, aliquando peccat mortaliter, aliquando venialiter. Nam ſi per illum defectum notabiliter lædit venditorem: peccat mortaliter. Si autem non notabiliter: tunc aut intendebat eum (ſi potuiſſet) etiã in notabili lædere, iterum eſt mortale. Si autem non illud intendebat, erit veniale. Et illa poſſunt deduci proportionabiliter, ſicut in quarta concluſione deducta ſunt de venditore in præcedenti quæſtione.

Tertium corollarium. Emptor ſoluens precium deficiens in caſu proportionabiliter ſe habente ad ſecundum exemplum primi corollarii præcedentis quæſtionis: non poteſt ita excuſari a peccato: ſicut ibidem fuit excuſatus venditor mercis deficientis in qualitate rõne mixturæ. Exempli gratia. Si B. emptor haberet flor. longè meliorem floreno ipſius A. & cum ipſe A. per ſuum florenum emeret mercẽ aliquã ab ipſo P. & P. nulla rationabili cauſa motus: ſed ſola ſtultitia, vel conſimili cã nollet maiorem mercem dare ipſi; quàm B. ſed ſolum tantam. Et ideo B. circumraderet ſuum flor. donec veniret ad æqualitatem flo. ipſius A. Hoc inquam non liceret ipſi B. ſicut tamen in præcedẽti quæſtione in tertio corollario licuerit ipſi B. habenti mercem multum prę ualentẽ miſcere & diminuere in qualitate: eo modo ſicut in tertio corollario fuit dictum in ſecundo exẽplo eiuſdem. Rõ diuerſitatis eſt; quia merx ipſius B. ſic erat ſua, ꝙ poterat circa eã agere prædictam mixturam: nec vllus in hoc lędebatur, aut cuiquam iniuria fiebat: ſed flor. B. non ſic eſt ipſius B. vt poſſit circa ipſum (ſi eum vult exponere vt precium) agere prædictã raſurã: quin iniuriaretur principi, vel alteri, qui imaginem & ſuperſcriptionẽ illi impreſſit tanquam numiſmati habenti tantũ pondus. Nam falſaret teſtimonium principis. Et ideo grauiter peccaret circumradens, quamuis non videam, qoin poſſet illum flor. aliàs carius diſtrahere; & quamuis radendo peccaret; non tamen videretur obligatus ad reſtitutionem aliquam, cui eum ſic raſum dedit, ex quo dedit flor. tanti valoris, quanti ſunt communiter alii flor. vſuales. Attamen ad pœnam teneretur principi, cuius opus deprauauit, & teſtimonium lęſit, & an ne reipublicæ teneretur ad refuſionem aliquam: quia videtur lęſiſſe eam, eo quod eum radit flor. vilificat monetam auream: & cum idem etiam alii maleuoli faciant: tandem quaſi tota aurea moneta vilificaretur intantum, ꝙ propter hoc cuditur noua aurea moneta integra, & interdicitur antiqua aurea ſic in vniuerſo ta-

ſo raſa: & ſic reſpublica, quæ in ſingulis perſonis communitaria conſiſtit damnificatur: quia florenos, quos tanquam ſufficientes recepit, cogitur ſibi retinere, vel non poterit niſi ſuperaddẽdo aliquid eis exponere. Sed diceretur, ꝙ hoc concludit dumtaxat, quando ad huiuſmodi raſionem ſequitur prædictum interdictum, & per conſequens prædictum damnum, vel conſimile rei publicæ: nam tunc tenebitur ad refuſionem omnibus illis, qui occaſione illius fuerunt ſic damnificati: ſed ſi non ſequitur in effectu prædicta damnificatio, vel conſimilis, licet nata fuerit ſequi, non tenetur; ſicut ponẽs ignem in domo proximi, ex quo natum eſt ſequi damnum, non tenetur illi ad refuſionem, ſi nullum eſt inde damnum ſecutum in effectu. Sed de modo, quo ille rei publicæ deberet refuſionem facere: alibi videri habet. De ipſo autem principe, aut alio habente poteſtatẽ cudendi monetam, poſſet ceſſante infamabilitate, aut ſcandalo forte eſſe ſimile: vtputa ſi talis dominus videt cæteros habentes poteſtatem cudendi, cudere florenos in tali & tanto pondere, quod cenſeretur iuſtum ſecundum curſum florenorum, & ipſe cudiſſet in maiori. Ille inquam ſicut primò potuiſſet in ea quantitate minori cudiſſe, in qua cæteri: ſic nunc poterit radere, & diminuere: vt currant æquali paſſu cum cæteris ſe ſeruato indemni.

Quartum corollarium. Emptor ſoluens precium, vel numiſma deficiens in quantitate ponderis, vel numeri, poteſt aliquando excuſari, aliquando non. Prima pars patet quattuor exemplis. Primum patuit in quarto corrollario præcedentis quæſtionis circa primum extremum de emente ſimilas. Et ſimiliter poteſt exẽplificari de emente decem vlnas panni pro certo precio, qui tamen a venditore recipit maiorem quantitatem, quàm ſit quantitas decem vlnarum: quia venditor mẽſurando addit cuilibet vlnæ quantitatem pollicis, quã etiam ob conſuetudinem tenetur addere, licet non fiat mentio de hoc in contractu: quia conſuetudo interpretatur hoc debere ineſſe. Secundum exemplum: ſi per ſuperiorem habentem poteſtatem cudendi monetam, numiſma ſit diminutum in pondere ex aliqua legitima cauſa, & emptores eo emẽtes: etiam ſecundum hoc eo plus ſuperaddunt, aut eo minus recipiunt de merce, ſic, quòd ſit debita proportio precii & mercis. Vel etiam ſi aliquando non ſic deſcendant in merce, vel ſuperaddant in precio; vtputa quia ex aliqua legitima cauſa coguntur venditores eaſdem, & tantas merces dare pro illo diminuto numiſmate: ſicut olim vel prius pro nõ diminuto, eo ꝙ illud plus mercis, quod non ſoluitur vẽditoribus: non in commodum emptorum tranſit: ſed in bonum reipublicæ, cui ex aliquo graui malo, quod ſibi accidit, tenerentur venditores & reliqui ſuccurrere, ꝙ ſuccurrere ex rationabili cauſa eſſet poſitum ſuper vẽditores (dummodo tamen ſuper reliquas perſonas, etiã aliquid alia via ponatur) & probatur: quia illam diminutionem ſcit venditor, vel præſumitur ſcire, & dato ꝙ neſciret; tamen ſi ſciret, adhuc venderet non curando eam; quia in prima parte exempli non patitur aliquod præiudicium, quia ſi parum precii recipit, etiam parum mercis exponit. In ſecunda etiam parte exempli adhuc venderet, non curando illam diminutionem, vel ſaltẽ non deberet curare; quia ſi curaret, maximè quia cogitur aliquid mercis dare ſine ſolutione precii correſpondentis. Modo hoc non deberet curare in caſu poſito: quia illud ex rationabili cauſa applicabitur non emptori, ſed reipublicæ, cui ipſe ſm rectam rõnem dẽt in tanto, & illo modo rõnabiliter inſtituto ſuccurrere. Tertiũ exemplum. Si precium, ſeu numiſma eſſet deficiens factum in pondere, non p ſuperiorẽ, ꝙ cudit ipſum, ſed p vtentes eo. & hoc ſiue fiat ſine culpa (ſicut videmus, ꝙ nummi argentei attenuantur ex continua contrectatione, & findũtur per ſciſſuras ſine dolo & culpa) ſiue hoc fiat cum culpa (ſicut aliquando per maleuolos raduntur in circumferentia) & emptor ſm hmõi defectũ eo minus acciperet de merce, vel defectũ in pondere ſuppleret per defectũ in numero, non peccaret, niſi ipſe idẽ ẽt raſiſſet illos nummos: immo ſtaret, ꝙ ſi nec minus acciperet mercis, nec defectum ſuppleret in pondere per numerum non peccaret. Probatur: quia ſtaret, ꝙ venditor recipiẽs ſciret illum defectũ: & nihilominus volẽs liberè reciperet, & emptor ex probabili cõiectura illius beneuolentiæ vẽditoris ei illud offerret pro merce: aut ẽt ſi venditor neſciret defectũ: nihilominus tamen reciperet, ẽt ſi ſciret non curando. Aut ſi curaret, non tamẽ deberet curare, eo ꝙ aut eſt tã vilis defectus, ꝙ inhumanũ eſſet velle illum fugere, vel ex eo quia ferè oẽs venditores & emptores illius regni, vel regionis conſueuerũt ſine difficultate & diſtinctione tales recipere vt alios nummos: & ita vẽditor reiiciens eos conijcit, ſe nõ plus præiudicium paſſurum, q̄ ſi reciperet numiſma non ſic diminutũ. eo ꝙ alij, quibus diſtrahet, vel dabit eos ẽt ſine murmure recipient. Huius hẽmus exemplum quotidianũ in nummis argẽteis vſualibus noſtræ patriæ, quorum aliqui ſunt raſi, aliqui fiſſi, & carentes certis petijs, ita ꝙ notabiliter deficiunt in pondere. Et cum emptores p vſuales den. ſoluunt merces, ipſi multos tales cũ alijs non ſic diminutis dant pro ſolutione, & venditores aduertunt ſibi dari tales, & liberè ſentiunt, vel præſumantur conſentire, ſaltem quando in magna quantitate datur eis precium in moneta argentea aliorũ bonorũ nummorũ: quia ſciunt, ꝙ alij venditores ſui, vel creditores ſimiliter ab eis recipiẽt hmõi nummos abſque difficultate: ſi fuerint permixti cũ aliis bonis non diminutis; cum faciunt ſolutionem in magna quantitate. Et ſi non conſentirent; ſed eiicerent tales den. in caſu vbi ſic grandis quantitas precii eis ſoluitur, reputarentur inhumani & irrationabiliter ſe habentes, eo ꝙ duri & intractabiles non conformarent ſe cæteris venditoribus, vel creditoribus diſcretis: cum illud poſſent facere in prædicto caſu ſine ſuo præiudicio. Et dico præſumuntur conſentire, ſaltem quando in magna &c. Quia ſecus eſt, quando ſingulariter & ſeorſum per minutias expenderentur tales nummi: vtputa aliquis emit mercem pro tribus vel quattuor nummis, & ſoluendo daret tales nummos diminutos, cum aliquibus non diminutis, maximè ei perſonæ, quæ non eſſet expenſura illos nummos, niſi etiam per minutias, vbi etiam ab ea non reciperentur, & ſic grauaretur talis perſona. Nam in tali caſu non debet conari emptor ad dandum tales nummos inaduertenti, & non expræſſè conſentienti: quia potius præſumere habet, ꝙ ſi aduerteret: nullatenus vellet recipere etiam rationabili voluntate. vnde debet tunc inaduertenti reducere ad notitiam, & non ſine eius liberali voluntate, tales ei velle dare vel ſubmittere. Pro quinto verò & ſexto corollario præcedentis

dentis quæſtionis hic ponetur tantum ſequens corollarium.

Quintum corollarium. Emptor ſoluens precium, vel numiſma defectuoſum qualitate (de quo defectu multipliciter exemplificatum eſt in ſuppoſitione præambula) poteſt aliquando excuſari, aliquando non. Exemplum primi: vt ſi venditor ſciens defectum libẽs illud numiſma recipit, nec emptor conabatur ſibi dare, non præhabita illa eius voluntate, vel ſi non ſcit: tamen emptor conijcit eum, ſi etiam ſciret non curaturum, quo minus reciperet, vel ſaltem ſecundum diſcretam voluntatem non deberet curare, eo quòd in nullo ſibi præiudicium, vel grauamen generaretur, & hoc poteſt fieri in terra noſtra, vbi videmus, ꝙ nummis Vuirtenbergenſibus admixti reperiuntur nõnunquam nummi alterius & extraneæ monetæ: vt Rauenſpurgenſes, Spirenſes, & conſimiles, qui ſi ſoli & per ſe traderentur in precium, in terra noſtra non reciperentur in eo valore, in quo noſtri denarij recipiuntur: quoniam nec etiam in re ſunt eis æquiualentes: & tamen quãdo pauculi tales cum multis noſtris traduntur in ratione precii, precium erit deficiens in qualitate: & tamen venditores, vel creditores etiam ſi aduertant pauculos tales intereſſe, non eiiciunt eos, ſed liberè acceptant, & hoc ſciunt emptores ſoluentes, vel probabiliter coniiciunt eos conſentire libere, quando alias precium in magna quantitate bonæ monetæ ſoluitur, eo quòd recipientes eos expenſuri ſunt eoſdem in magna quantitate currentium nummorum, vbi etiam ab eis recipientur: immo ſi nollet venditor, vel creditor recipere in tali caſu. ſcilicet vbi grandis quantitas monetę ei ſoluitur, haberetur creditor pro inhumano & indiſcreto viro. Et dico ſaltem, quando precium in magna quantitate &c. quia ſecus quando per minutias darentur tales nummi: & dic proportionabiliter, vt in præcedenti corollario, quando deficit in pondere. Et confirmatur hoc clariori caſu. Scimus enim, antequam haberetur copia noſtrorum obolorum per monetationem ꝙ obolis ſeu hallenſibus noſtræ monetæ & currentibus in magna & praua quantitate, non ſolum erant admixti oboli monetæ Spirenſis: ſed etiam per omnia ſine omni diſtinctione recipiebantur in magna & parua quantitate ſine alijs & cum aliis obolis perinde, acſi fuiſſent oboli noſtræ monetæ, qui tamen nullatenus in re æquipollebant noſtris, & ſoluentes aliqua per huiuſmodi obolos non habebantur vt culpabiles, & hoc non eſt, niſi quia ſoluentes ſciebant creditores conſentire in eorum receptionem, vel ſecundum rationabilem voluntatem debere conſentire, eo ꝙ in nullo eis præiudicium, vel grauamen generabatur: quia ſecundum voluntatem vtentium æquiparabantur alijs, licèt non eſſent æquiualentes in re, nec etiam ſecundum opinionem: quia ſciebant eos non æquiualere: ſicut enim res tantum valet, quantum eſt habilis humano vſui: ſic etiam precium tantum valet pro quanto acceptatur liberè a ſciente & conſentiente. Et hæc de præſenti quæſtione.

QVAESTIO LVI.

Quæ Et quot poteſt & debet conſiderare venditor, ex quibus cognoſcat, quantus ſit valor mercis ſuæ. quatenus cognoſcat, quantum precium licitè exigere valeat. Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, ſex concluſionibus, quattuor argumentis, & vno corollario.

Prima ſuppoſitio, quæſtio tertia ſupponit & vnum quærit. Primò ſupponit, ꝙ aliqua eſt quantitas precii, quam licitè poteſt exigere venditor, & aliqua eſt, quam non poteſt. Nam ſi precium eſt æquale valori mercis, poteſt illud licitè exigere, ſi eſt maius, non poteſt: vt dicetur in ſeq. quæſtione. Secundò ſupponit, ꝙ cognoſcere valorem mercis conducit ad duo. ſ. ad faciendum qd licet. ſ. ad exigendum æquiualens, & ad vitãdum, quod non licet. ſ. ad non exigendum ſuperexcedens. Ratio: quia cognoſcere quantitatem valoris mercis conducit ad cognoſcẽdum, an precium ſit ſibi ęquale, vel maius: quia cognoſcere terminum relationis conducit ad cognoſcendum relationem. Cum igitur æqualitas, vel maioritas precij ſit relatio, & eius terminus ſit quantitas valoris mercis: ſequitur, ꝙ cognoſcere quantitatem valoris mercis conducit ad cognoſcendum æqualitatẽ, vel maioritatem precii ad ipſum: & per conſequens ad cognoſcendum quantum ſibi liceat exigere, & quantum non. Tertiò ſupponit, ꝙ venditor non ſolum poteſt: ſed etiam tenetur ad conſiderandum aliqua ducentia in notitiam valoris mercis. Ratio: quia poteſt exigere æquiualens precium: & ſic poteſt conſiderare ea, quæ inducunt eum ad aſcendendum in precio, & tenetur ad non exigendum ſuperexcedens. igitur tenetur ad conſiderandum ea, quæ eum faciant, aut deſcendere in precio, aut ſiſtere in aſcẽſu. Qd autem ſit poſſibile cognoſcere valorem mercis & precium iuſtum ſibi correſpondens. probatur: quia leges humanæ omnem contractum emptionis & venditionis, in quo fit fraus vltra dimidium iuſti precii, decernunt irritum. Modo executores illarum legum non poſſent eas exequi, ſi non poſſent cognoſcere, quantum debeat eſſe iuſtum precium, & quantus ſit valor mercis. igitur. Vnum autem quod quærit, eſt, quæ, & quot ſint illa, quæ poteſt, & debet conſiderare.

Secunda ſuppoſitio. Duplex eſt valor rei. Quidam eſt naturalis, & ille eſt perfectio eſſentialis rei conſiſtens in gradu ſpecifico, per quem res conſtituitur in eſſe ſpecifico, quo valore illa res eſt validior, quæ eſt perfectioris eſſentiæ ſecundum ſpeciem: puta cuius differentia ſpecifica eſt perfectior, vel etiamſi eſt totum compoſitum, cuius forma ſubſtantialis ſpecifica eſt nobilior. hoc modo muſca, formica, vel pulex eſt maioris valoris, q̃ quæcunq; gemma: quia omne viuum præſtantius eſt non viuo. Alius eſt valor vſualis & forenſis. & ille eſt habilitas rei ad hoc vt homo ea vtatur ad vſum ſibi cõuenientem, quo valore tanto res eſt validior, quanto ad vſum humanũ habilior. hoc modo panis, vel vinum eſt maioris valoris, q̃ mus, formica, vel pulex: & ſic ille equus dr̃ validus, quo homo p̃t velociter & ſuauiter eqtare. Hi autem valores ſunt ita diuerſi, ꝙ ſtat, rem eſſe magni valoris primo modo, quæ eſt parui, uel nullius ualoris ſecundo modo, & econtra: ut patuit in exemplis.

Prima concluſio. Cognoſcere valorẽ naturalem rei, ſm ꝙ eſt talis, non iuuat vẽditorẽ ad hoc, vt exigat p̃ciũ, quod licitũ ſit exigere, nec reqrit̃: ſed bene cognoſcere ualorem uſualem. Prima pars probatur: quia ſi ſic: tũc ſm ꝙ ualor naturalis eſſet maior, ſecundum hoc liceret ſibi exigere maius preciũ. cõſequens eſt falſum: qa tunc

pro mnte poſſet plus exigere, quàm pro gemma precioſa. Secunda pars probatur: quia ſi requireretur, oporteret, venditores eſſe magnos phyſicos & metaphyſicos, vt cognoſcerent quàm perfecta eſſet merx in gradu ſpecifico, ne exigerent vltra illã perfectionem. Tertia pars probatur: quia venditio eſt adinuenta in humanam vtilitatem & commoditatem, & ſic eſt illarum rerum, quæ humanæ generi commoditatem ſunt nata afferre. igitur in exigendo precium pro merce eſt inſpiciẽda habilitas ad huiuſmodi commoditatem. Illa autem habilitas eſt valor vſualis: & per conſequens notitia illius iuuat ad cognoſcendum, quantum liceat exigere. Dicitur autem in prima parte ſecundum ꝙ eſt talis: qa ſi valor naturalis habeat de per ſe proportionaliter concomitantem valnrem vſualem: ſicut in aliquibus rebus habet, tunc cognoſcere naturalem valorem etiam iuuat ad cognoſcendum quantum precium poſſit exigi ratinne concomitantis valnris vſualis.

Secunda conclnſin. Quamuis æſtimatos currens in communitate hominnm ſit vnum ex illis manuductiuis, penes quæ poteſt cognoſci valnr vſnalis, quatenus conſequenter precium licitum poſſit exigi: tamen unn eſt ſnfficiens manuductiuum ad cognnſcendum illa. Prima pars probatur tripliciter. Primò: quia in communitate reperiuntur ſæpe multi prudentes, & ſic æſtimatin communitatis eſt ſæpe prudentia prncedens. Prudentia autem eſt recta ratin rerum agibilium. Rectam antem ratinnẽ poſſumus ſequi. igitur prima pars vera. Secundò ſic: quia melinratio mercis eſt vnum ex illis penes quæ, cognoſcitur valor vſualis: quia quanto magis melinrata eſt merx, tanto validior eſt. modo æſtimatin hominum reddit rem melioratam melioratione: etſi non in ſe, tamen quoad amnrem hominũ. Nam ſtat, quòd merx, quæ in ſe nõ eſt meliorata in ſubſtantia, quantitate, & qualitate. & hoc per naturam, vel artem efficiatur quoad amorem hominum, igitur magis amata: puta cum prius in magna multiiudine talis merx repetiretnr, iam nnn niſi apud pancos pnteſt reperiri: vt contingit de vino & bladis reſeruatis, cum ingrnit cariſtia. Tertin modo ſic. Siquis vendit, vel emit redditum, ſeu ins percipiendi annuatim vnum flor. & velit cognoſcere quod ſit iuſtum precium in illa emptione, val venditinne, recurrit ad comminnem æſtimationem, conſiderandñ quid conſueuerunt ementes & vendentes exponere & recipere peo precio: etſi inuenerit, quòd cõmunia curſus eſt dare pro tali redditu 20. flor. illud dat & recipit vt iuſtum precium. Nam ſi cõmunis curſus eſt: tunc nnn ſoli pauperes vendentes redditus ſunt contenti illo precio, ſed etiam diuites. & ſic eſt ſignum, ꝙ pauperes vendendo nnn ex neceſſitate, qua preſſi ſunt, recipiũt tale preciũ. Nã ſi eſſet nimis paruũ preciũ: diuites nõ arctati nñ acciperent illud. Si etiã eſſat nimis magnũ, diuites nõ arctati nñ emerẽt tãto p̃cio. Si igiť paſſim vẽditores ꝓ tali p̃cio vendũt, ſiue ſint pauperes, ſiue diuites, arctati, & non arctati: ſignũ eſt, quòd eſt ſufficiens & æquum. Vnde hoc modo ſimplices exiſtentes in forn conſiderandn quid communiter alij canti & prudentes dant prn mercibus, & id etiam ipſi dare ſnlent. Et debet illa prima pars intelligi de æſtimatione communi, & hoc illa, quæ currit pro tempore contractus, & de precio protunc dando, quod dico ideo. Nam ſi res vendatur ad credentiam, & dubium ſit, au tempore ſnlutionis res ſit minus, vel plus valitura, & venditor non erat venditurns tempore contractus prn precio tuuc currenti: tunc iſtis duobus concurrentibus non debet attendi precium, quod communiter currebat tempore contractus: ſed quod communiter curret tempore ſnlutionia fiendæ, & de hoc latius patebit infra quæſtinue. 57. & alijs. Et dixi notauter communi: quia non debet taxari valor ſecundum affectinnem ſpecialem ipſius ementis, nec ſecundum eius vtilitatem, vt patebit in 15. manuductiuo, & in quarta concluſione. Secunda pars probatur tripliciter. Primò: quia ſi eſſet ſufficiens, ſequeretur, quòd venditnr deberet adherere contradictorijs propoſitionibus formatis de valore mercis & precio prnportionato, & aliquando duabus propoſitionibus non contradictoriis, quarum vtraque eſt falſa. Exemplum primi, quia aliquando in vna communitate ſunt contrariæ æſtimationes de valore mercis: puta, aliqui dicunt, ꝙ ualet tantum quinque, alii, qnòd ſex. Exemplum ſecundi. Alii dicunt, quòd hæc merx ualet octn, alij quòd ſeptem, & ſtat, utranque prnpoſitionem eſſe falſam. Secundò: quia interdum uenditor habet mercem ita raram, ꝙ non habetur æſtimatio in communitate hominum de eius valore. in quo caſu uenditor non poterit recurrere ad illud manuductiuum. Tertio: quia dato quòd ualnrem mercis meæ aliquis in communitate ẽt rectè æſtimet: tamen contingit talem eſſe vnicum: & cum hoc me ignorare talem æſtimatorem, nec quærere poſſum, quis ſit ille æſtimator, cum me lateat in cõmunitate eſſe aliquem talem. Et ex hac ſecunda parte ſequitur, quòd illi nõ ſufficienter reſponderent ad quęſtionem, qui remitterent quærentem tantummodo ad æſtimationem hominum. ſ. quòd ad illam debeat uenditor recurrere in cognnſcendn ualorem mercis.

Tertia concluſin. Quindecim ſunt manuductiua, ex quibus poteſt uenditor uſualem ualorem mercia cognoſcere. Primum eſt precium, quod ipſe ratinnabiliter expoſuit pro ea, cum eam emit, ſi eſt per eum empta. Nam regulariter poteſt ad minus illud exigere, qđ pro ea expoluit. Et ſi non eſt merx empta, ſed artificialiter facta, poterit exigere tantum, quantum ipſe dedit pro materia eius & ultra. Aut quantum laborem habnit in acquirendo materiam: ſi materiam non emit, ſed aliàs acquiſiuit. Dico regulariter: quia fallit, ſi merx eſt deterintata in ſe, uel in æſtimatione hominum. puta qoando prnpter inundantem ſuperabundantiam cõſimilium mercium minus deſideratur. Dicitur rationabiliter: quia ſi uenditnr expoluiſſet prn illa merce, quando eam emit, quantitatem precij ultra cõdignum ex ſua ſtultitia, uel errore, uel prodigalitate, non poſſet prnpter hoc uelle tantundem habere, cum uendit: qnia imputet ſibi, quòd eam emit precin pluri iuſto. Secundum eſt, expenſæ rationabiles, quas facit in adductione mercis de una reginne in aliam, uel ſi non fecit in adductione: fecit tamen in conſeruatione eiuſdem. Nam regulariter loquendo licitè poteſt pro merce tantum exigere precium: ut ſibi ſoluantur expenſæ huiuſmodi. Dico regulariter &c. ex cauſa in primo dictn, & etiam ideo: quia ſi feciſſet expenſas in eius conſeruatinne, uel addnctione: tamen in recompenſam expenſarum etiam percepiſſet fructum, uel uſum illius rei: utputa, pauit equum quo tamen

men

men etiam vſus fuit, vel alijs locauit taliter, vt ſatiſ-factum ſit ſibi de expenſis, non debebit eo modo aſcendere in precio propter expenſas, quaſi nil in recõpenſam earum recepiſſet. Dicitur, rationabiles: ex cauſa prædicta in primo. Tertium eſt labores rationabiles, quos adhibuit in adductione, vel conſeruatione mercis: vel ſi eſt per eam artificialiter facta, quos habuit in factione. Nam illos labores non tenebatur gratis facere, & ſic gratis ſeruire reipublicæ, vel emptoribus: ſicut nec expenſas in eductione &c. Vnde primo Cor. 9. Quis vnquam militat ſuis ſtipendiis. Et Luc. 10. Dignus eſt operarius mercede ſua. nec eſt ratio, quare artifices manuales pro ſuo labore in introducendo formas artificiales poſſunt aliquid recipere, quin etiam mercatores aliquid recipere poſſint proportionabiliter pro ſuis occupationibus, quas habent in transferendo & exponendo merces ad commune forum, & in tranſeundo de nundinis ad nundinas: vt quilibet in promptu inueniat, quod deſiderat. Nam Apoſtolus ait. Vnuſquiſque ſecundum ſuum laborem mercedem recipiet. Et ex hoc ſequitur, quòd inſtitor in quiete quodammodo reſidens cæteris paribus non poteſt tantum lucri recipere etiam de æquè magna pecunia: ſicut adducens res æquè bonas de partibus longinquis: in quarum adductione oportet magnos labores habere. Quartum eſt, rationabilis cura, vel ſolicitudo; quam habuit in adductione, vel conſeruatione, vel factione. Nam amare & pœnalis eſt huiuſmodi cura, quam non tenetur gratis impendiſſe his, quibus ſeruit in illa eductione, vnde plus poteſt petere ille venditor, quem oportuit habere maiorem curam, vel ſolicitudinem: puta quia merx fuit talis qualitatis, quæ indiguit maiori cura: quàm ille, qui minorem habere potuiſſet. Et dico rationabilis. quid enim ad emptorem de cura ſuperflua, & non neceſſaria, neque etiam vtili? Vnde negociator, vel artifex non poteſt aliquid recipere pro labore, vel grauamine ſuo habito circa rem vendendam: vel pro perſona ementis niſi bona fide credat, quòd ſeruitium huiuſmodi vtile fuerit, ſit, vel erit eidem hoc ſolo excepto, quando emens ſcit, vel ſcire probabiliter, & ſine dolo & fraude præſumitur, quàm inutilis ſit labor circa rem exhibitus & ſeruitium, & nihilominus vult habere talem rem vel laborem: & acceptat non ſimplicitate deceptus, nec neceſſitate habendi arctatus, nec aliàs inordinate affectione impulſus: ſed ſola liberalitate animi ductus dare quid vult venditori, vel artifici pro huiuſmodi, & aliquando etiam venditor præſumere poſſet, quòd talis emit ad aliquem finem ſibi magis vtilem, quàm venditor videat. quamuis contingat ipſum artificem alia ratione peccare: vtputa, pro quanto ementi talem rem cooperatur ad aliquam vanitatem, vel prodigalitatem: tamen non ratione illius, quòd accipit precium pro labore, vel merce, quem prædicto modo vult habere: nam etiam meretrix licèt peccet fornicando: non tamen in accipiendo mercedem. Quintum eſt, conſideratio induſtrialis adhibita in inquiſitione & adductione & conſeruatione. Nam induſtrioſus ſubtiliter conſiderat, vbi reperiri poſſint merces in vili precio quatenus etiam ſuis comprouincialibus, ac contegnicolis competenti precio vendere poſſit, & vtilius ſeruit reipublicæ; quàm non conſiderans illud, & ſic magno precio eis vendens. Similiter conſiderat, vbi bonæ merces illius generis reperiri poſſint, vt adducat eas: & ſic bene prouideat reipublicæ, & per conſequens vtilius ſeruit reipublicæ, quàm alius exiſtens hebetioris ſenſus: quare plus ſibi dari debet: & ipſe plus exigere poteſt, vt ſibi ſoluatur induſtria ſua: non quòd ſuam induſtriam vendere poſſit: ſed operas procedentes ex induſtria poteſt velle ſibi ſolui, ſicut & eas locare poteſt, ſi ſunt prophanæ. Poſſet etiam exemplificari de illa induſtrioſitate per illud, quod dicit doctor ſolennis in quodlibetis dicens: Si aliquis ſit ita expertus circa equorum præcioſitatem; vt per ipſum certificari poſſit quilibet circa præcioſitatem equorum: ſi diſcernat inter equos, an ſecundum communem curſum equi valeant precium, quo offeruntur alijs illud ignorantibus: quia circa valorem equorum minus experti ſunt: ſi enim ille peritus emat equos valentes precium ſuum, & alii cognoſcentes induſtriam eius circa equos ſtatim certificati ſunt per eius induſtriam, quòd illi valent precium ſuum, & ſic per induſtriam eius ſunt illi equi facti precioſiores, & magis valent propter ſecuritatem. & ſic propter talem mutationem æſtimationis circa valorem, poteſt ſtatim equos ſuos aliquantulum carius uendere ſupra primum precium uendendo opus induſtriæ, quod circa eos exercuit. Hæc ille. Et ratio eſt: quia emptor met dediſſet libenter primo uenditori illud incrementum pro aſſecuratione, qua eſſet ſecutus, quòd ille equus eſſet bonus & ualens illud precium, pro quo primus uenditor obtulit, & pro quo ſecundus emit. Sextum eſt ſuſceptio periculo rum. Nam adducens, conſeruans, uel faciens mercem ſæpe habet expectare pericula in perſona, uel in rebus, uel in vtriſque. Hæc autem ſuſceptio periculorum eſt res æſtimabilis precio, adeo quòd ſæpe quis daret magnam quantitatem pecuniæ, ut eſſet aſſecuratus de uitandis periculis: modo non tenetur illa ſuſcipere gratis, quin aliquid poſſit per huiuſmodi exigere, & ſecundum hoc aſcendere in precio. Vnde mercator, qui mercem, quam mille flor. emit, non potuit edducere, niſi per regnum periculoſum: poteſt plus lucri ex ea uelle habere, quàm ille, qui aliam mercem, quam etiam mille flor. emit, adducere potuit, uel addnxit per non periculoſum regnum. Et quanto periculum eſt maius tanto maius poteſt exigere: & ſi periculum eſt ad effectum deductum: puta quia ſine culpa ſua læſus eſt in perſona, uel rebus, maius poterit exigere: quàm quando tantũ expectauit, & non in effectu euenit. Vnde mercator adducens nauem onuſtam mercibus: carius poteſt uendere merces ſuas, ſi aliquando prius in mari ſine culpa ſua perdidit nauem onuſtam mercibus, quàm ſi nunquam perdidit, quatenus aliqualiter recuperet dannũ perpeſſum iu actu, quo ſeruiuit reipublicæ, & idem de mercatore conſeruante merces, ſi aliquando perierunt ſibi merces incendio ſine ſua culpa, uel ſuorum. Septimum eſt quantitas mercis. Nam ſi uendit eam minutatim, poteſt maius precium exigere: quàm ſi eandem totam ſimul uendat. Ratio: quia primo modo plures operas impendit iuiertuendo ementibus: tum iu conſeruãdo: quia diutius cõſeruat & cuſtodit eã & ſuo periculo, & diutius ſtatioñe facit circa mercẽ: tum quia per empto

res accreſitus ſæplus ſurgere, habet, & ad officinam, & apothecam ire aperiendo, claudendo, & deſcendendo, & ſic de aliis. Octauum eſt finis, ad quem ordinatur merx. Nam cæteris paribus maius lucrum accipi poteſt de merce: quæ ordinatur ad neceſſitatem, vel honeſtã vtilitatem, quàm quæ ad vanitatem, curioſitatem, vel ſuperfluitatem, aut nocumentum reipublicæ deſeruit: cuiuſmodi ſunt inſtrumenta ludi fortunæ. nonne magis dignus eſt lucro & maiori is, qui tabulas ſanctorum depingit, vel efficit imagines: quàm qui aleas, vel taxillos præparat? quoniam primus vtiliter ſeruit, non ſecundus. Et inter merces ordinatas ad neceſſitatem, vel vtilitatem reipublicæ illarum venditores maius lucrum poſſunt accipere cæteris paribus, quarum neceſſitas, vel vtilitas maior eſt in republica: quoniam illarum venditores magis vtiliter ſeruiunt eidem. Nam ſi mercator a republica ſalariaretur (ſicut deberet: ſi aliàs non caperet refuſionem laborum ſuorum & operarum) maius ſalarium rationabiliter deberet dari adductori vel factori mercium neceſſariarum, vel vtilium quàm aliarum quarumlibet. Nonum. Secundum quoſdam eſt dignitas perſonæ venditoris: puta ſi cætera omnia ſunt paria: hoc dempto, quòd vnus mercator, qui adduxit merces, eſt dignior perſona in republica, quàm alius: licitum erit ei maius lucrum accipere. Probatur in ſimili. Si ruſticus, vel nobilis miles, æquali labore & periculo pugnent pro republica: nihilominus ob nobilitatem & dignitatem perſonæ militis maius ſtipendium ei dandum eſt, vt ſaluetur iuſtitia diſtributiua, ſic hæc: quia licet vterque mercator ſeruiat æqualiter reipub. ex parte mercium & expenſarum & conſimilium: ille tamen, qui dignior eſt perſona in republica, vel magis neceſſaria, eidem maiori precio dignus eſt. Vnde ſi de republica ſalarium acciperet: reſpublica eum conducendo rationabiliter ei plus dare deberet, quàm alteri minus digno. Prædicta tamen videntur intelligenda, ſi dignior ſic ſe habet, ꝙ eius perſona ſingulariter, vel ſolitariè ad huiuſmodi ſeruitium reipublicæ eſt apta, & non ſit alterius. Nam ſi ſecus, nõ oporteret ob hoc ſibi maius ſalarium aſſignare: imputet enim ſibi, quòd ei ſe immiſcuit, in quo non minus: ſed æquè cæteri ſeruiſſe potuiſſent, & poſſent, vel de facto ſeruierunt reipublicæ. Decimum eſt realis melioratio mercis. Nam ſi eſt realiter & in ſe meliorata vltra precium, expenſas, labores, & alia ſupradicta poterit etiam vltra hæc aliquid exigere. Contingit autem in ſe, vel realiter meliorari mercem tripliciter, ſcilicet naturaliter tantum, artificialiter tantum, & mixtim vtroque modo. Exemplum primi: vt ſi pullus equi emitur, & venditur equus maturus; emitur muſtum, & venditur defecatum, & ſic lympidum: emuntur ligna humida & venduntur per ſolem facta arida: & ſic habiliora ad ignem, vel ad aliqua artificia. Exemplum ſecundi: vt quis emit informem maſſam ferri, vel ligni: & ex ea facit artificiale inſtrumentum, vel vas, puta cultellum, vel arcam. Exemplum tertii: vt emit ligna humida, & illa naturaliter & etiam per artem ſunt artificiata. Si autem fuiſſet peiorata: tunc cæteris paribus debet deſcendere in precio. Peioratio autem etiã contingit tripliciter, ſcilicet natura, arte, & mixtim. Nã vt equus iuuenis. puta ſex annorum emitur, & omnino antiquus venditur. Exemplum ſecundi: vt emitur lignum artificialiter formatum, & venditur reſoluta forma artificiali. Exemplum tertij: vt emuntur ligna arida & ſana & venduntur natura & arte humectata & putrefacta. Et iterum ſicut contingit mercem deficere tripliciter, ſic eam tripliciter contingit peiorari, ſcilicet in ſubſtantia, quantitate, & qualitate: vt in præcedentibus quæſtionibus. Contingit tamen aliquando defectus in quantitate reſtaurari per meliorationem in qualitate: vt cum merx contrahitur, vel reſtringitur: attamen eo melior efficitur, vt muſtum exiſtens maius, cum defecatur, efficitur minus in quantitate: attamen melius in qualitate. Ad meliorationem illam poteſt reduci, quando merx eſt meliorata quo ad oportunitatẽ loci, & ſitus, atque temporis: vt vicinior facta, & huiuſmodi, & econtra peioratio attenditur ratione loci & diſtantiæ. Item ad illam reducitur libertas mercis, & ad peiorationem eiuſdem reducitur ſeruitus, vel onus annexum eidem. Nam quanto merx eſt magis libera: tanto melior, & quanto magis onerata tanto vilior. *Hæc* melioratio ẽt attenditur ex fructibus natis prouenita de merce: quanto enim plures fructus ex agro, vel animali nati ſunt prouenire, tanto eſt melior: quia fructus cenſentur quaſi vnum quid cum merce: quia includuntur in ea virtualiter. Vndecimum eſt melioratio in æſtimatione: vtputa ſi in ſubſtantia, quantitate & qualitate manſit immutuata. immo ſtat, ꝙ fuerit peiorata in qualitate, vel quantitate. Attamen homines cæperunt magis affici ad eius amorem, & ſic ipſam magis æſtimare: quemadmodum contingit in bladis, & vino tempore cariſtiæ, prout tactum eſt in tertia concluſione. *Hæc* autem melioratio accidit merci dupliciter. Primò ex hoc, quòd eius bonitas (quæ prius, licèt etiam ineſſet, latuit) nunc apparet: & ſic magis æſtimatur. Secundò: quia nunc cæperunt homines ea indigere: non ſic prius: vt merx valens contra peſtilentiam. Nam tempore peſtilentiæ regnantis melioratur in æſtimatione, eo ꝙ nunc ea indigent homines, non ſic prius, & tempore imminentis æſtatis, vel belli plus valent equi: quia tunc magis eis indigent homines. Vnde quantitas indigentiæ eſt menſura conducens ad cognoſcendum quantitatẽ valoris vſualis alicuius rei, propter quod Philoſophus. 5. Ethicorum ait. Indigentia humana eſt naturalis menſura commutabilium: menſura inquam bonitatis, ſeu vſualis valoris, quod patet: quia bonitas, uel uſualitas ualoris rei attenditur ex fine, propter quem exhibetur dicente commentatore. 12. methaphiſicæ, quòd nihil eſt bonum, niſi propter cauſas finales: ſed finis naturalis, ad quem iuſtitia commutatiua ordinat exteriora commutabilia, eſt ſupplementum indigentiæ humanæ, ergo ſupplementum indigentiæ humanæ eſt menſura commutationum: ſed ſupplementum indigentiæ menſurari oportet per quantitatem indigentiæ. Si enim indigentia magna eſt, neceſſe eſt ſupplementum eſſe magnum: ſicut ſi vacuitas uaſis magna eſt, oportet quantitatem uini eſſe magnam. Et ſi arguatur, ſi ſic, ergo pauper homo deberet bladũ carius emere, quàm diues: quia magis eo indiget. Item multa ſunt ualde cara, quibus modicum indigemus: ſicut ſunt, quibus diuites utuntur pro explenda uoluptate, uel ambitione. Ad primum dicendum, ꝙ indigentia illius, uel illius ſingularis hominis non eſt menſura ad cognoſcendũ quantitatem ualoris rerũ

com-

commutabilium,ſed communis indigentia hominum inter ſe cõmunicantium in aliqua regione, uel prouincia. Præterea non loquimur hic tantum de indigentia rerum ad ſuſtentationem: ſed etiam de earum indigentia ad alia, ad quæ nonnunquam homines eis indigent. Aliquibus enim pauper indiget ad neceſſitatem, ubi diues alijs indiget ad ſtatum. taceo, ꝙ nonnunquam indiget eis ad explendum voluptatem, uel ad ſatisfaciendum ſuæ inexplebili cupiditati, quamuis ad neutrum illorum illis licitè & ſimpliciter indigeat. Indigentia enim propriè eſt illarum rerum, quæ ſunt ad ſuſtentationem, ſtatum, uel artem, uel officium hominis deſeruientes. Duodecimum eſt damnum, uel grauamen uel lucrum ceſſans, quod venditor patitur, uel paſſurus eſt ex uenditione, ad quam emptor ſua inſtantia, uel importunitate eum inducit, cum aliàs mallet non uendere, ſed retinere ſibi. Vnde in hac parte ipſa affectio licet ſingulariter, ſcilicet quam uenditor habet ad mercem: dummodo aliàs non ſit ſibi uenalis, poteſt attendi, non autem affectio emptoris, ſi ſit ſingularis. Et intelligitur illud duodecimum, niſi in tanta neceſſitate eſſet emens, ꝙ ex diuina, uel naturali lege teneretur, non obſtante illo ſuo damno, uel lucro ceſſanti ſibi, etiam cùm illo damno ſuo uẽdere huiuſmodi mercem, quemadmodum in ſimili tactum eſt ſupra. q. 50. de mutuante, cui ex mutuatione imminet intereſſe dãni emergentis, uel lucri ceſſantis. Extra autem hunc caſum tanto carius poteſt eam uendere, quantum eſt ſuũ damnum emergens, uel lucrum ceſſans, non autem ultra, & in computando quantitatem lucri ceſſantis debet defalcare expenſas, curas, & labores, quos in proſequendo illud lucrum habuiſſet, & etiam dubietatem lucri, ob quam illud futurum lucrum uilius redditur & ſic de alijs conditionibus. prout ſufficienter ibidem tactum fuit in ſimili. Vnde illud qđ ſuperaccipit ultra preciũ mercis pro nunc currẽs, non accipit pro merce: quia ſimpliciter loquendo non ualet nunc ultra: ſed pro refuſione ſui intereſſe, quod pro eo perpeti non tenebatur. Et dico ſimpliciter loquendo, non ualet nunc ultra: quia bene ualet ultra, quò ad ipſum uendentem: & pro tanto ponitur huiuſmodi damnum, uel lucrum ceſſans inter manuductiua ad notitiam ualoris mercis. Et ex illo habetur etiam ratio, quare habens mercem, quam nullatenus uolebat nunc uendere: ſed reſeruare uſque ad tempus, quo maioris ualoris erit, poterit ei, qui inſtat, ut eam ſibi nunc vendat, uendere maiori precio, quàm ſit precium illius de præſenti curſu. prout parebit in quæſtione. 57. Tredecimum eſt taxatio alicuius conſtitutionis ciuilis, uel municipalis, uel conſuetudinis. Et hoc declarant, uel de hoc exemplificant quidam dicentes, ut conſtitutione ciuili diſponitur, quòd non debet uendi merx ultra dimidiũ iuſti precij, alioquin contractus non ualet, ſed reſcinditur, ſed illa exemplificatio non ualet. Nam per huiuſmodi diſpoſitionem non manuducitur uẽditor ad cognoſcendum valorem & precium debitum: quia illa diſpoſitio præſupponit, quòd ſciatur iuſtum precium & ualor, & prohibet, ut nõ ultra dimidium illius quis uendat: ſed debet ſic declarari, ut ſi aliqua tali conſtitutione, uel conſuetudine rationabiliter taxatus ſit ualor talis mercis & quantitas precij. Nam tunc illam quantitatem & non ultra exigere poteſt. Dixi rationabiliter: quia ſi conſtaret uenditori, ꝙ eſſet taxatio iniqua, uel ſuperexcedens, non poſſet illam exigere, & hoc contingere poteſt, quando rectores in taxãdo corrupti eſſent per uenditores muneribus, uel affectione proprij commodi, eo quòd ipſi eſſent uenditores talium mercium. Hęc autem taxatio nonnunquam fit in pluribus mercibus, ut in pondere carnium, & quorundam piſcium fieri uidemus. ſicut etiam precium quibuſdam locationibus operas ſuas, puta mercenarijs; & etiam quibuſdam artificibus determinatum eſt. Rectores autem in taxando debent quatuor inſpicere, ſi rationabilis & nõ purè uoluntaria debeat eſſe taxatio eorum, & ex quo homines communes ſunt plures. ideo ſi ad aliquod declinandum eſt, uidetur magis declinandum in diminutionem precij infra iuſtum quàm in exceſſum ſupra, & hoc propter eorum fauorem. Primò igitur inſpicere debent, an ciuitas, uel regio in talibus mercibus ſuperabundet, uel deficiat, uel mediocriter ſe habeat. Nam ſi ſuperabundat, non eſt ualor earum ad tantum precium taxandus, ſicut ſi deficerent. Et dato quòd regio deficiat in eis, uidere debent, an ſit tantum accidentalis defectus, uel naturalis ex natura regionis ꝓueniẽs. Nam ſi eſt tantum accidentalis. puta ex impropitio curſu auræ illo tempore uigentis ex natura, uel diuina plaga, non eſt ualor ad tantum precium taxandus, ſicut ſi eſſet ex natura regionis: quia accidentalia defectus nõ diu durat, ſicut naturalis. Secundum conſyderandum eſt diſpoſitio temporis, uel auræ, ut ſi eſt aura apta ad labores, puta ad culturam, uel creſcentiam, per quam tales merces procurantur, uel apta ad earundem merciũ adductiones terreſtres, uel aqueas, uel inepta ratione inundationum, tempeſtatum, aut bellorum. Nam ſi eſt apta, non tanti debent taxare merces, ſicut ſi eſſet inepta, debet etiam inſpici, an illa terrenaſcentia ſint diu duratura & conſeruabilia, uel non, ſed cito corruptibilia. Tertium eſt diſpoſitio & conditio hominum in naturalibus & moralibus. Nam ubi in regione ſunt homines temperati & pauci victus & laborioſi in cultura terræ, uictualia ſunt taxanda ad minus precium: quia cenſenda ſunt tunc ſuperabundare reſpectu alterius regionis, in qua ſunt homines ignaui, non bene laborantes in cultura terræ, uel etiam uoraces, guloſi & ingurgitatores, uoluptuoſi, uel uanegloriosi, qui plurima præter neceſſitatem conſumunt: quia in illa etiamſi uictualia tanta eſſent, quanta ſunt in alia, tamẽ dicerentur ibi deficere. Vnde ſæpe cum uictualia poſſent eſſe & manere in competenti precio, aſcendunt in precio propter illa duo: quia ſi homines non rationabiliter & moderatè eis utantur: cara redduntur propter luxurioſum & ſuperfluum abuſum earundem. & ſecundò propter hoc, quòd aliqui cupidi, uel auari tenaciter illa detinent, expectantes immo optantes cariſtiam. Et alij talia cum in copia inueniri poſſunt, longo tempore a principio illius abundantiæ ſingula conſeruant in annos plurimos, nec expendunt, donec induxerint cariſtiam. Et has duas cauſas ſicut & tertiam ſupra tactam, ſcilicet ocioſitatem, uel ignauiam incolarum in colendo terram, deberent rectores extirpare & fieret forum competens. Quartò conſyderare debẽt qualis & quanta ſit indigentia illarum mercium, quas taxare uolunt. Primò quidem qualis, nam mercibus contingit indigere quadrupliciter, ſcilicet ad ſuſtentationem

tionem & neceſſitatem naturæ, ſicut ſimplicia alimenta, & tegumenta, aut ſecundò ad ſtatum, uel officium. Exemplum primi huius ſecundi, ut alimenta & tegumenta non qualiacunque: ſed quadam qualitate precioſitatis qualificata iuxta decẽtiam ſtatus. Exemplum ſecundi, ut homines alicuius artificij indigent aliquibus inſtrumentis, uel materia, quibus alij non indigẽt qui ſunt alterius artis. Aut tertiò ad uoluptatem, ut delicata alimenta ad delectationem adinuenta. At quartò ad cupiditatem, ut cum blada, uel uina ſunt in tanta copia, quòd nullus emendo poteſt dicere ſe indigere eis, niſi ad hoc, ut emendo inde lucretur, tũc enim uiliori precio ſunt taxanda, quàm quando eis communitas indiget ad neceſſitatem. Vnde merces, quibus cõtingit indigere primo, uel ſecundo modo, poſſunt taxari maiori precio, quàm illæ, quibus indigent homines tertio uel quarto modo immo extirpanda eſt indigentia tertia & quarta, quia ſuper illicito fundatur. Secundò etiam debent conſyderare quanta ſit indigentia Nam quanto plures de ciuitate indigent aliqua re: tanto eius indigentia dicitur extenſiuè maior, quanto uerò de re illa minus habetur in ciuitate, tanto illius rei indigentia intenſiuè maior eſt: cum nihil de re habetur. & mediocris cũ mediocriter, & minima, cum res illa abundat, quantum eſt de ſe: licet per accidens, ſcilicet per auaram abſconſionem deficiant ſępe. Præter tamen hæc quatuor, nihilominus etiam debent conſyderare illa manuductiua ſupra tacta, quæ non ſunt in illis quatuor comprehenſa. Decimumquartum eſt raritas mercis. Nam ſi mercem etiam leui precio, & leuibus expenſis, curis, & periculis acquiſiuit, uel conſeruauit, nec in ullo eſt intrinſecè interim meliorata: attamen ſi eſt rarior facta, eo quòd conſimiles merces aliorum ſunt conſumptę uel diſtractæ, poterit eam carius uendere, quàm aſcendat precium ſuæ emptionis & laborum, expenſarum, & periculorum, quibus eam acquiſiuit: quia illa raritas fecit eam meliorem in æſtimatione, ſecundùm quòd dicit Hierony. Omne rarum, carum. diſt. 93. legimus. Vnde etiam precioſitas uel nobilitas mercium eſt attendenda. Nam penestica uendens piſum, uel olera, uel huiuſmodi, etiam ſi cætera ſint paria. non tantum lucrum debet quærere, ſicut uẽditor mercium nobilium & præcioſarum. Quindecimum eſt communis complacibilitas. Nam mercẽ, quæ de communi curſu magis placet emptoribus, carius uendere poſſum: quàm illam quæ minus placet, ſicut equum, qui eſt gratior aliquibus, quàm illum, qui licet ſit æquè bonus in ſe & fortis, non ſic complacet eis. Similiter illud ornamentum, quod plus gratum eſt emptoribus carius, quàm quod eſt minus gratum. Probatur: quia niſi ſit etiam raritas, non poſſet inducere: ut ob eam carius liceret vendere. Nam quòd raritas facit, ut carius poſſit vendi, eſt: quia facit, quòd merx eſt eo magis amata & deſiderata, modò cum magis complacet, etiam magis amatur, & deſideratur. Et confirmatur: quia quemlibet habentem rem uænalem oportet dare eo remiſſius, quo minus deſideratur ab hominibus, ſi uult eam uendere. cur ergo non poſſet eam carius uendere, quo magis deſideratur ab hominibus. Et debet intelligi: dummodo illa complacentia meior nõ ſit ex errore emptoris, uel inordinata affectione, qua ſit impulſus: ſed ſit aut rationabilis, aut ſaltem ſit ex libertate uoluntatis citra prodigalitatem aſſumpta cum ſufficienti ſcientia qualitatis mercis, qua ſcit bonitatem illius mercis, & alterius, quę minus placet. Nam tunc eſt aliquo modo & ſecundùm quid melior: quia bonũ eſt ad aliquid. Attamen ſub nomine complacibilitatis non debet intelligi utilitas emptori prouentura ex merce per eius induſtriam apponendam, ut dicetur in quarta concluſione. Dixi notanter communis &c. quia res non debet taxari ſecundùm priuatam affectionem alicuius emptoris determinati ſicut nec ſecundùm eiuſdem utilitatem. Sedecimum eſt conſilium uiri ueracis & intelligentis non hianti cupiditate deprauati. Nam ſi uenditori deficiant ſupradicta manductiua omnia, uel pro maiori parte, uel aliqua, poteſt in ſupplementum eorum, quæ deficiunt, recurrere ad uirum taliter qualificatum, ut ſibi dicat, quantum ſibi uideatur precium inde accipiendum, ſecũdùm ꝙ ipſe id forte aliàs huiuſcemodi generis merces uendidit, uel emit. Et ſi hæc 16. manuductiua legitimè ſeruarentur, multa ſtarent melius in republica, ſed quia penestica de modico precio & labore tantum uult lucrari, quòd quotidiè bonis cibis ſit repleta & potibus, & nihilominus continue multa lucrari, quæ tamen nullatenus digna eſt tanto lucro, & inſtitor de modico labore & precio reſpectiuè uult ſe & ſuos delicatè nutrire & præcioſè ueſtire. ſicut alius, qui multo maiori labore & utiliori ſeruit communitati. Ideo tam multiplices iniuſtitiæ commutatiuæ, doli, circumuentiones, & ſupergreſſiones committuntur.

Quarta concluſio. Ob utilitatem prouenturam emptori ex merce & eius induſtria, non licet uenditori mercem eo carius uendere, & idem de præſeruatione a malo. Nam non debet exigere precium, uel partem precij pro ea re, quæ non eſt ſua, nec ſuis rebus ineſt, nec ad ipſum pertinet. Modò illa utilitas uel pręſeruatio a damno uel malo, quæ eſt prouentura ex induſtria ſingulari emptoris mediante merce, non ineſt merci, nec eſt aliquid eius, nec eſt habilitas in illa ad huiuſmodi maiorem utilitatem: ſed illa habilitas eſt tantum modo in emptore. igitur. Secundò: quia ſi ſic tunc uenditor panis, uel herbæ medicinalis, uel equi in caſu, quo emptor per huiuſmodi a morte præſeruatur, uel ab infirmitate ſanatur, poſſet exigere ultra decem milia flore. quia non eſt uita, uel ſanitas ęſtimabilis precio. Vnde ius ciuile expreſsè dicit, quòd precia rerum non ex affectione & utilitate ſingulorum: ſed communi æſtimatione penſanda ſunt, ut in l. precia rerum. ff. ad l. falci. & dicitur ſingulorum: quia an ſecundùm affectionem uenditoris, quam habet ad mercem, quæ aliàs non eſt ſibi uænalis, poſſit taxari merx, patebit in quæſtione. 57. & alijs, & etiam patuit ex 12. manuductiuo.

Contra hanc cõcluſionem primò arguitur ſic. Vſualis ualor mercis eſt habilitas eius ad humanum uſum igitur quanto habilior eſt ad huiuſmodi tanto maioris ualoris & precij eſt æſtimanda. modo nulla, uel parua tantum eſt utilitas prouentura emptori ex uel mediante merce, niſi merx ſit ad hoc habilis. igitur uenditor poteſt tanto magis aſcendere in precio quanta maior utilitas eſt inde prouentura emptori.

Secundò ſic. Ex domo uendenda, uel locanda non prouenit utilitas conducenti, niſi mediante induſtria

appoſita,

appoſita, quæ nouit ea uti: & idem patet in agro non proferente fructum, niſi colatur: & tamen licitum eſt uendere domum, uel agrum ſecundum utilitatem inde prouenibilem emptori: ad quam ager, uel domus eſt habilis.

Tertiò ſic, Emptor pro tanto rem illius uellet emere, quanto inutilior eſt uenditori. igitur econtra, uenditor poteſt tanto carius uendere, quanto utilior eſt emptori. Antecedens probatur, quia quanto utilior eſt uenditori: tanto minus delectatur. igitur tanto uilius poteſt quis eam uelle emere. tenet conſequentia: quia econtra, quanto eſt dilectior uenditori: tanto carius poteſt uendere: & emptor ſic tenetur ſoluere ſecundum rectam rationem.

Quartò ſic. Blada ideo carius uenduntur tempore famis: quia præſeruant a malo tunc magis imminenti: & ſimiliter præſeruatiua a peſte tempore peſtilentiæ. igitur eadem ratione equum carius uendere poſſum ei, qui per ipſum uult aufugere mortem ſibi iam intentatam, ſicut & carius uenduntur equi, cum bellum imminet futurum inter principes.

Quintò arguitur contra primam rationem concluſionis. Nam ſi emptor per ſuam induſtriam poteſt ex merce procurare magnam utilitatem, oportet in merce eſſe habilitatem & idoneitatem ad hoc, ut ex ea trahatur illa utilitas. nam ſi non eſſet in ea illa habilitas, non poſſet uerè dici, quòd ex ea procuraret per ſuam induſtriam illam utilitatem: quia nihil ad illam faceret, ſed ſe omnino per accidens ad eam haberet. Ad hæc argumenta reſponſionem quære &c. Ex prædictis concluſionibus ſequuntur duo corollaria. Primum, quòd minus periculoſa eſt negociatio illius, cuius merces ſunt taxatæ per conſtitutionem aliquam municipalem, ſeu rectores ciuitatis, ut per conſuetudinem modo dictu in 13. manuductiuo, quàm illius, cuius mercium taxa eſt relicta ſuo arbitrio. Quia nemo bonus iudex eſt in cauſa propria propter inordinatum amorem ad propriam commoditatem, qui peruertit iudicium: ut ſeductus auiditate lucri ſæpe taxat rem pro maiori, quàm iuſtum ſit. Secundum, quòd minus periculoſa eſt negociatio illius, qui habet merces, quas etiam plerique alii habent in eadem ciuitate, quàm illius, qui ſolus habet merces talis modi. probatur dupliciter. Primò: quia primus minorem frontem & viam habet ſuperuendendi merces ſuas, quàm ſecundus: eo quòd ſi ſuperuendere vellet: homines diuerterent ab eo ad alios, qui remiſſius darent: & ſic primus rarius incurret obligationem reſtitutionis ſuperaccepti, quàm ſecundus. ergo minus periculoſa eſt ſua negociatio, etiamſi in animo libenter ſuperuẽdidiſſet: quia illud peccatum facilius deletur, quàm ubi etiam ſubſecutum eſt peccatum actualis receptionis iniuſti precii: quia difficulter extrahitur, quod in gurgitem deſcendit auari. Secundò: quia primus facilius ſciet æſtimare ſuas merces, quàm ſecundus: quia recurret ad æſtimationem aliorum uenditorum, & ſic facilius uitabit ſuperuenditionem mercium ſuarum.

Quinta concluſio. Valor mercis non conſiſtit in indiuiſibili, ſi ualorem eius conſiſteret in indiuiſibili ſic intelligeretur, ſcilicet quòd merx ſic præcisè ualeat tantum precium, ꝙ ſi aliquantulum ultra exigeretur, diceretur uenditor contra æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ exegiſſe precium excedens ualorem mercis. Probatur: quia nõ poteſt per hominem cognoſci ualor naturali uia: niſi per prędicta manuductiua. Et dico, naturali uia: quia per reuelationem poſſet ſine illis cognoſci. Modo per prędicta manuductiua non poſſet deueniri in notitiam ualoris mercis, ſi conſiſteret prędicto modo in indiuiſibili. igitur aut non conſiſtit prædicto modo in indiuiſibili: & ſic habetur intentum, aut non tenetur uenditor ad cognoſcendum valorem mercis, ut uitet iniuſtitiam commutatiuam, & per conſequens nec ad cognoſcendum, quantum precium exigere poſſit, quod eſt inconueniẽs: quia tunc nunquã peccaret exigendo magnum precium. maior nota: minor probatur: quia illa, ex quibus colligitur quantitas ualoris, non conſiſtunt prædicto modo in indiuiſibili, ſcilicet quantitas precij, expenſarum, laborum, curæ, periculi & æſtimatio. Nam æſtimatio de ualore mercis eſt apud unum de decem, apud alium de 11. apud tertiũ de 12. Item ſiquis teneatur tantum mercis: puta uini, uel tritici tibi dare, quantum tenetur mihi, & mihi teneatur 11. menſuras, uel modios, quos ſoluat mihi: tibi autem ſoluendo, unus, uel plures modii, uel menſuræ deficiant in uno grano, vel gutta: non ob hoc dicetur ille non ſeruaſſe mercis æqualitatem circa te & me: immo ridiculoſum eſſet illud uelle ſeruare ſemper & credere, quòd ſi non obſeruaretur taliter, ꝙ extunc peccaret. igitur etiam æqualitas mercis & precij non ſic in indiuiſibili conſiſtit. Cõfirmatur. Quia rariſſimè eſſet uenditor tutus a peccato iniuſtitię commutatiuæ, uel a periculo illius peccati: quia aut rariſſimè attingeret illud indiuiſibile, aut ſi attingeret, neſciret tamen, ſe illud attingere, quin eſſet in dubio ad minus æquilibri. Et dico notanter ſic intelligendo &c. Quia bene uerũ eſt, ꝙ ualor mercis conſiſtit in indiuiſibili, ſicut quòd cõtingit precium dari, qđ præcisè tot & tantos gradus habet habilitatis ad uſum humanum, quot & quantas habet merx, ita ꝙ ſi precium in aliquantulo haberet plures, uel maiores, eſſet excedens quantitatem ualoris mercis. Et ſi haberet in aliquantulo pauciores, uel minores, eſſet deficiens ab eadem. Attamen ut uitetur iniuſtitia commutatiua, & ſeruetur iuſtitia commutatiua, ſufficit ꝙ illud precium, aut omnino ſit ęquale ualori, aut ſi non ſit huiuſmodi: quòd tamen non multum ſuperexcedat, nec multum deficiat, ita quòd eſt dare latitudinem gradualem, infra quam ſi maneat quantitas precij, diceretur precium æquale ualori mercis tali æqualitate, quę ſufficit, & requiritur ad iuſtitiã commutatiuam. Vnde ſicut illa iuſtitia, cum ſit uirtus conſiſtit in medio non mathematico, ſcilicet punctali ſed morali, quod habet latitudinem quandam, quod medium ſapiens determinabit, ut ait philoſophus. 2. Eth. Sic etiam ualor mercis non conſiſtit in punctali: ſed in latitudine quadam, de qua etiam dicetur in ſeq. quęſtione. Nam illud modicum, quod uenditor accipit ultra ſimpliciter dictam æqualitatem ualoris mercis, quam neſcit attingere, accipit, ut ſibi liberaliter donatum ab emptore, & emptor ſecundùm rationabilẽ uoluntatem debet ſibi illud donaſſe. Nam ſi nollet, eſſet indiſcretus: nolens ſe conformare illi dictamini legis naturalis. Quod tibi uis fieri alteri facias: quia illud uellet ſibi fieri. Nam ſi ipſe dediſſet preciũ, quod in modico deficeret ab indiuiſibili ęqualitate ualoris

mercis,

mercis, quam attingere oeſciuit, uellet, ꝙ uenditor illud ſibi remitteret, & illud plus in merce ſibi donaret Vnde durum eſſet, homines cootrahere, niſi contrahentes iotenderent ſibi mutuo aliquid remittere & donare, quod deficeret, uel ſuperexcederet ſimpliciter dictam ęqualitatem mercis & precij. & ſic omnem contractum poteſt dici coucomitari liberalis donatio, uel remiſſio in illo modico, uel pluri, qnod deficit, uel ſuperexcedit æqualitatem ſimpliciter dictam, dummodo illud modicum uel plus contineatur infra extrema latitudinis iuſti precij. Vnde ſequitur, quòd quamuis æqualitas naturalis ſecundùm naturam ſtet in indiuiſibili inter emptum & uenditum, ſicut lingua libræ ſtat perpendiculariter inter duo brachia libræ ęqualiter pónderantia[1], tamen ex parte noſtra medium illud eſt diuiſibile: quia non poſſumus ſingula ad unguem æſtimare. ideo relinquitur conſcientiæ uniuſcuiuſque, ut non pluris uendat, quod ſuum eſt, quàm bona fide credat ualere pro lucro & tempore, & ſimiliter non minoris minus emat. An autem præter talem ęquitatem ius humanum poſitiuum aliquid ſtatuerit per illos, qui habent in manu ſua omnes res humanæ poſſeſſionis, inter quas ſolet fieri contractus, ut ſcilicet liceat uendenti & ementi ſe decipere citra medietatem iuſti precij: ſicut uidentur ad hoc ſonate ciuiles leges. Dicendum, ꝙ ius poſitiuum de facto non ſtatuit aliquid tale. Nam leges ad hoc ſonantes non dant licentiam excedendi latitudinem iuſti precij modo prædicto: ſed ſolum diſponunt, quòd noo detur actio decepto taliter: dummodo non ſit ultra dimidium iuſti precij deceptus. & denique hoc nó eſt indiſtinctè uerum, prout diffuſius patuit quæſtione. 54. Et dato, quòd dediſſent licentiá prædicto modo contrahendi, & etiam illud potuiſſent eo quòd legiſlator habuiſſet illas res in manu ſua, tamen non excuſarentur per hoc illi, qui illis legibus & legislatori non ſubeſſent: quia ille de alienis rebus nó habuiſſet diſponere. Pręterea diſputatiuè loquendo non uidetur, quòd potuiſſent leges illam licentiam dediſſe: quia decipere proximum & cótra iuſtitiam commutatiuam agere, eſt contra legem naturæ, cótra quam nihil ualet lex poſitiua diſponere. Vnde Augu. in illis temporalibus legibus nihil iuſtum eſt, quod non ab ęterna ſibi deriuauerint homines. Et io hac ultima clauſula, ſcilicet præterea &c. loquor de ipſa deceptiooe a propoſito. Nam ideo mendacium ex ſua ratione eſt peccatum: quia ex ſua ratione habet fieri intentione decipiendi. adeo inquam peccatum eſt, ꝙ nulla lege poſitiua concedente poteſt bene fieri. Nutrirent igitur illæ leges peccatum, quare nó eſſent rationabiles, ſicut nec lex coucedens dominium præſcribenti mala fide. Per has enim leges excitarentur homines ad decipiendum & ad mala fide acquirendum res alienas, quamuis ſi eſſent latæ tales leges & oon reuocatæ, ſtaret, ꝙ poſtquá acquiſiſſet quis talem rem (licet cum peccato) non tenerentur tamen reſtituere, ex quo auctoritate illius, cuius eſt illa res, ut ſuperioris domini eam haberet, ſed de hoc ultimo nihil hic determino. Quod etiam Baldus dicitur dixiſſe, ꝙ deceptio permittitur contrahentibus uſque ad dimidium iuſti precij & in foto animæ, aliàs omnes mercatores tranſirent ad inferos, debet intelligi ſi non a propoſito fiat. ſed tunc etiam eſt uerum, ſi ultra dimidium iuſti precij fiat deceptio, quamuis differentia ſit in conceſſione remedij ipſi decepto; & de hoc patuit ſupra quęſtione. 54. concluſione prima in fine.

Ex his ſequitur corollarium, ꝙ non ualet ſententia auctoris tractatuli incipientis. Abbas ſancti Iacobi, qui aliquando inſcribitur. r a. doctorum, ubi inuehit contra dicentes, ꝙ canones loquentes de emptione facta pro precio deficiente, dummodo non ſit uenditor deceptus ultra dimidium iuſti precij, habent locum iure fori non iure poli, ideſt in foro contentioſo, non in foro animæ uel ꝯſcientiæ. Et arguit ſic. Primò ius canonicum a ſpirituſancto proceſſit, igitur illud, quod concedit, uel approbat, etiam eſt in foro animæ licitum. Item ſi dicis. illud, quod decretum eſt ab illo iure nó licere: tunc tenes ſtatuta papalia non tenere. & hoc eſt malè credere. Tertiò: quia ius dicens, ꝙ ualet emptio, etiamſi fiat deceptio citra dimidium iuſti precij, uel eſt ius, uel non eſt ius, ſi primum, igitur iuſtè ſic emitur, & per conſeqnens etiam in iure poli ualet emptio. Si ſecundum, tunc non peccat contradicens ſtatutis Papæ: quia non peccat contradicens ſtatuto concedenti illum. Quartò: quia ſi tantum ualet talis emptio iure fori. igit iudex eccleſiaſticus illud debet iudicare, quod confeſſor debet infringere. Ad hæc omnia dicendum, ꝙ dicentes prædictos canones habere locum iure fori non poli: non uolunt dicere, ꝙ illi canones decernát, & dicant talem emptionem eſſe licitam, & ꝙ hoc io foro exteriori & non in foro ioteriori habeat locum: ſed uolunt dicere, quòd talis emptio eſt illicita in foro interiori, ſi a propoſito fiat, & ſi non a propoſito fiat, nó eſt illicita, etiam io eodem foro, attamen non ualet in illo foro, quin comperta illa deceptione teneatur emptor ſupplere defectum precij modo dicto. Sed io foro exteriori ualet ſic intelligendo, ideſt actio oon datur decepto contra emptorem, ſi oon a propoſito eſt facta & in illo ſenſu intelligitur, cum dicitur, quòd canones pręd icti habent locum iure fori, ideſt oon dant actioná modo dicto. ſed nou propter hoc excuſatur emptor a ſupplendo, cum comperit illum defectum. Et per hoc ad primum dicendum, quòd ius canonicum non approbat talem emptionem ut licitam, ſed ſolum diſponit non dare actionem contra emptorem nó doloſum. Ad ſecundum negádum eſt ſuppoſitum, ſcilicet quòd ius decreuerit aliquem ſic poſſe emere. Ad tertium negetur, ꝙ ius dicat, eam ualere ſic, quòd non teneatur ſupplere, ſed ſic ualet, quòd non datur actio eam reſcindendi, ual agendi ad ſupplementum. & hoc ius eſt ius, non autem eſſet ius, ſi decerneret, quòd non oporteret ſupplete comperta deceptiooe, niſi hoc in pœnam oegligentiæ fieret decepti, ut io pręſcriptione fit. Ad quartum dicendum, ꝙ iudex debet emptorem conuétum per uenditorem ſuper deceptione, ſi noo eſt a propoſito facta, abſoluere a ſupplendo defectum precij: & tamen confeſſor debet emptorem talem nó abſoluere, ſi non ſupplere uelit defectum, ſi ſaltem ille eſt extra latitudinem iuſti precij. Nec mirum, nam multa debet iudex exterior dimittere indiſcuſſa ac impunita, quę non debet confeſſor indiſcuſſa dimittere, uel impunita. ſæpe etiam confeſſor alicui debet iniungere, quòd cohabitet matrimonialiter alicui, ubi officialis epiſcopi interdixit cohabitationem, & econtra, de his ét patuit ſupra q. 54. ꝯcluſione prima & ſequét. q.

Sexta

Sexta cõcluſio. Penes eadem cognoſcitur, quantum liceat & debeat eſſe precium, penes quæ cognoſcitur, quantus ſit ualor mercis. Probatur: quia precium debet eſſe tantum, quantus eſt ualor mercis ad ſenſum tactum, ut patebit in ſeq. quæſtione. Modò per eadem cognoſcitur quantitas unius æqualium, penes quæ cognoſcitur quantitas alterius, ut ſi tu debes mihi eſſe æqualis tunc per illa, per quæ ſcio, quot pedum ego ſum, per eadem poſſum ſcire, quot pedum tu eſſe debes.

QVÆSTIO. LVII.

Vtrum illicitum ſit uendere mercem pro precio, quod excedit ualorem mercis: ſiue ille exceſſurus ſit citra dimidium iuſti precij, ſiue ultra, & ſi citra, ſiue ſit magnus ſiue paruus. Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, quinque concluſionibus, ac quatuor argumentorum ſolutionibus.

Prima ſuppoſitio. Dupliciter poteſt intelligi preciũ excedere ualorem mercis. Primò, quòd excedat præciſum ualorem, conſyderando ſcilicet ualorem, prout conſiſtit in indiuiſibili modo tacto in quinta concluſione præcede. quæſtionis, & ille poteſt uocari exceſſus ſecundùm quid. Secundò, ꝗ eum excedat, prout conſiſtit in quodam diuiſibili, puta in quadam latitudine, & ille poteſt uocari exceſſus ſimpliciter dictus. Etſi primo modo excedat, hoc poteſt fieri tripliciter ſecundum ꝗ infra latitudinem, infra quam ſit exceſſus, poſſunt imaginari tres gradus. ſcilicet pius, mediocris & rigidus. Nã ſi merx a parte rei & præciſè ualet quinque ſolidos, ita quòd in re non plus ualet, & non poſſit homo præciſè attingere notitiam illius præciſi ualoris: ſtat, quòd æſtimatio hominum diſcretorum & intelligentium in contractibus ſit ita diuerſa, ꝗ aliqui æſtimabunt eam mercem ualere quinque ſolidos & duos den. alij quinque ſolidos & tres den. & alij quinque ſolidos & quatuor den. & homo prudens æſtimaret eam ultra. 5. ſol. & quatuor den. iam quodlibet illorum quatuor preciorum eſſet infra latitudinem, & tamen tria ex illis excederent præciſum precium ſecundum tres gradus, ſed non eſſet ille exceſſus ſimpliciter dictus, ſed infra latitudinem prædictam eſſet incluſus.

Secunda ſuppoſitio. dupliciter contingit intelligi mercem uendi ultra dimidium iuſti precii. Primò ſic, quòd precium, pro quo uenditur merx includat tantũ quantum debet eſſe precium iuſtum, puta quod eſt æquale ualori mercis. & cum hoc includit medietatem eiuſdem iuſti precii, & ultra hoc adhuc aliquam quantitatem includit, ut ſi iuſtum precium mercis ſit. 10. flor. prout communiter æſtimatur, & tamen venditor uendit pro 16. Secundo modo ſic, ꝗ precium, pro quo uenditur merx, includat tantum, quantum debet eſſe precium iuſtum, & cum hoc tantundem & ultra hoc adhuc aliquid quaſi includat duas dimidietates, quarum quælibet eſſet iuſtum precium, & ultra illas duas dimidietates adhuc aliquid includat, ſi iuſtum preciũ mercis de communi æſtimatione ſit. 10. flor. & uenditor uendat pro 21. flore. Sed ille ſecundus modus intelligendi non eſt rationabilis: quia tunc ſimili modo & proportionabiliter poſſet intelligi illud, quo dicitur, mercem emi infra dimidium iuſti precii, ita ꝗ quando diceretur, ille emit mercem infra dimidium iuſti precii, poſſet eſſe ſenſus, id eſt dedit precium, quod deficit ſemel a medietate iuſti precij, & iterum ſemel deficit ab ea & ultra duos illos defectus adhuc deficit in aliquo, & ita oporteret, quòd daretur ſibi nihil & minus nihilo. hoc autem eſt impoſſibile: quia tale precium eſt impoſſibile eſſe aliquid: quia ſi illud precium neutram medietatem iuſti precii habet: ſic ꝗ nihil de quinque flore. & iterum nihil de quinque flore. habet, ergo ex toto nihil habet, & ſic nihil eſt. nihilo autem nihil ultra deficere poteſt. Vnde ſi merx valet. 10. flor. & emptor ad prædictum ſenſum intelligendo emeret infra dimidium iuſti precii, oporteret, ꝗ daret preciũ, quod bis eſſet minus, quàm quinque, & ſic ſibi deficerent bis quinque flo. in toto, ſeu omnimode, & ſic nihil de decem flo. maneret ibi. quia ſi aliquid maneret non deficeret ſimpliciter & omnimode in 10. flor. In pręſenti igitur quæſtione debet haberi primus intellectus non ſecundus.

Prima concluſio eſt ſexmembris. Sed prius notandum, ꝗ ſi alicui minus conſideranti aliquæ concluſiones, aut ſententiæ huius quęſtionis & quarundam ſequentium & præcedentium quæſtionum huius tertij tractatus uideantur nimis emungere, aut iuſtitiam nimiam exigere, qui huiuſcemodi eſt, quatuor conſideret. Primò, ꝗ ubi de peccato, uel illicito ſit in concluſionibus ſermo, non mox intelligatur de mortali peccato, donec id exprimatur, ſicut & id ſit in poſterioribus concluſionibus, quę priorum dicta, poſteà ſpecificant, quando ſit tale, uel tale peccatum. Secundò, ꝗ facile quis cõtrahit ueniale peccatum in commertio rerum temporalium, qui enim tangit picem, inquinabitur ab ea, & arcta eſt uia quę ducit ad uitam. Tertiò conſideret ſentẽtias. Eccl. 27. & alias auctoritates ſupra. q. 52. concluſione. 4. & in præcedenti quæſtione allegatas de facilitate cõtrahẽdi peccata in negociationibus. Quartò conſideret rationes urgentes pro iuſtitia commutatiua, quę nihilominus ita ſunt moderatę, ꝗ locum habere poteſt illud, ꝗ omnem contractum uenditionis uidetur comitari quędam donatio, ut Scotus inquit. Illis præmiſſis ſit prima concluſio talis. Venditori eſt illicitum mercem uendendo exigere pro ea precium, quod uendens probabiliter credit, uel credere deberet ſimpliciter, uel ſecundum quid excedere ualorem mercis in illo loco & tempore, in quo paratus eſt uendere. Probatur quadrupliciter. Primò ſic. Illicitum eſt ſcienter recedere a iuſtitia commutatiua. prędictum uendere eſt huiuſmodi. igitur. Maior nota. minor probatur: quia iuſtitia commutatiua requirit, ꝗ extrema commutationis ſint ſibi ęqualia, uel æqualitate ſimpliciter dicta, & hoc in cognoſcente præciſum ualorem commutabilium, uel æqualitate fundata in latitudine rationabili. Modò ſi precium excedit ſimpliciter ualorẽ mercis, non erit æquale ullo prędictorum modorum, quia non ſolum loquendo de ęqualitate ſimpliciter dicta, erit æqualę ualori mercis: ſed etiam ſi de ea, quæ non eſt ſimpliciter dicta, loquamur: quia ſupergreditur limites latitudinis rationabilis. Poſſet aũt æqualitas ſimpliciter dicta ſic diffiniri. Eſt rerum differentiũ pręciſiſſimè eadem quantitas, hoc eſt eſt habitudo duarum rerum quantarum, quarum quantitates ſic ſe habent, quòd pręciſè una eſt alteri commenſurata, adeo quòd

tot & tãtæ partes eiuſdẽ quãtitatis ſunt in una ſicut in alia. Sed æqualitas non ſimpliciter dicta eſt habitudo duarum rerum quantarum, quarum quantitates ſic ſe habent, ꝙ dato, ꝙ una parumper excedat aliam, uel deficiat ab ea: tamen non excedit eam, nec deficit ab ea ultra limites illos, quibus determinatur ille exceſſus & defectus, qui irrationabilis eſt, & de facili agnoſcibilis & vitabilis. Et ex hoc patet, ꝙ non bene diffinitur æqualitas a quodam ſic. Eſt æſtimatio mutua uolũtaria bona fide facta: in qua nulla intenditur inęqualitas, nec ineſſe cognoſcitur. Nam æqualitas non eſt res abſoluta, ſed relatio. igitur non eſt æſtimatio. Nam ęſtimatio eſt res abſoluta: quia eſt actus intelligendi, nec etiam ille actus eſt fundamẽtaliter æqualitas: quia æqualitas fundatur in quantitate precij in ordine ad quantitatem ualoris mercis, uel econtra. quamuis illud fundamentum æqualitatis cognoſcatur ex æſtimatione hominum: non tamen capitur hic quantitas ſtrictè pro quãtitate molis, ſed largè ut ſe extendit ad quãtitatem uirtutis, ſcilicet habilitatis rei ad uſum humanum, quæ habilitas ſi eſt tanta, ſeu tot & tantorum graduum in precio quanta eſt in merce; dicitur inter illa eſſe æqualitas. Item in diffinitione ponitur inęqualitas quæ eſt ita obſcura ſicut diffinitum. igitur non cõgruè ponitur pro diffiniente æqualitatem. Secundò probatur concluſio principalis ſic. Quicquid eſt pro communi utilitate inſtitutum, nõ debet plus eſſe in rem unius quàm alterius. & ſi taliter trahitur, ꝙ plus eſt in rem unius quàm alterius, non ſeruatur æqualitas iuſtitiæ, & per conſequens illicitum agitur. Modò emptio & uẽditio ſunt inſtituta & introducta pro communi utilitate, tam ementis, quàm uendentis, ut patet per Philoſophum. 1. politicorum. igitur non debet ſic celebrari, ꝙ ſit plus in rem unius, quàm alterius, uel econtra: adeo, ꝙ ſi ſecus ſiat, ęqualitas iuſtitiæ non ſeruatur, & ſic illicitum agitur. modo quando precium excedens ualorem mercis exigitur per uenditorem; erit uẽditio plus in rem uenditor quàm emptoris. Tertiò ſic. 10. q. 2. §. hoc ius. dicitur, ꝙ ſi in venditione rei eccleſiaſticę plus offeratur, quàm res valeant: eccleſia recipere non debet, ſed tantum iuſtum precium: & hoc non eſt niſi quia exceſſiui precii receptio eſt illicita. puta quando exceſſus accipitur in ratione precij. ſecus ſi in ratione doni liberi donati. Multo magis exactio huiuſmodi exceſſiui precii, ut precii erit illicita. Quartò ſic. beatus Augu. 13. de trinitate, ca. 3. Vili velle emere, & carè uelle uendere reuera vitium eſt. ergo ut uitetur uitium, debet eſſe æqualitas precij ad mercem: vnde ibidem ſubdit. Scio hominem, cum vęnalis codex ſibi fuiſſet oblatus, precijque eius ignarum, & ideo quiddam exiguũ poſcentem cerneret uẽditorem, iuſtum precium quod multo amplius erat nec opinanti dediſſe. hęc ille. Antecedens tamen intelligitur, ꝙ precium, quod exigitur per venditorem non debet excedere ualorem mercis computatis ſingulis quæ poſſunt augere preciũ. Non autẽ ſic, quòd nõ liceat exigere precium maius, quàm ipſe expoſuerit primum, cum eam rem emit. Hęc autẽ concluſio ſex habet clauſulas, quæ ueniunt declarandę. Dicitur primò notanter exigere pro ea precium &c. propter duo. Primò: quia ſi uendendo exigeret pro ea precium æquale ei, & aliquid ultra hoc peteret, ut donum, non exigendo ut precium, non peccaret, ſi illam qualitatem petitionis exprimeret emptori; & emptor illud intelligeret: quia non eſt illicitum petere dona. Secundò: quia & ſi peccaret exigendo ultra precium æquale aliquid per modum precij: quia attentaret ſupergredi fratrem ſuum contra ſententiam Apoſtoli. 1. ad Theſ. 4. tamen certis concurrentibus conditionibus poterit licitè recipere illud exceſſiuum preciũ, prout in una concluſione dicetur. Vnde ſi emptor emendo & ſoluendo per modum liberalis doni daret ipſum exceſſum, & non per modum partis precii, & uenditor in illam donationem conſentiret, & per modum doni non per modum precij reciperet, non peccaret recipiẽdo, licet peccaſſet exigendo. Secundò dicitur, quòd probabiliter credit: quia ſi non hoc, ſed eius oppoſitum probabiliter crederet, ſcilicet ꝙ non excederet ualorem mercis, excuſaretur interim a peccato in exigendo, licet poſtea cum comperiret exceſſum, deberet illud agere, quod dictum eſt in q. 54. concluſione prima. Si autem eſſet in dubio æquilibri, de hoc dicetur in ſecunda concluſione huius quæſtionis. Tertiò dicitur, uel credere deberet. Nam ſi crederet, ꝙ non excederet ualorem mercis: & tamen haberet ſufficientia indicia; quibus exceſſum poſſet perpendere; ſi aliqualem diligentiam adhibere uellet; non excuſaretur: eſſet enim tunc ignorantia craſſa, uel affectata, quæ non excuſat: Quartò dicitur ſimpliciter, uel ſecundum quid: & ad hoc ut peccet in ſuperuenditione, non requiritur, ꝙ precium ſimpliciter excedat: ſed ſufficit, ꝙ etiam ſecũdum quid excedat: & hoc ſi uenditor (ut caſus concluſionis ponit) probabiliter credit illum exceſſum. Nam quamuis dictum ſit, ꝙ ſi tantum ſecundum quid excedit, puta quia non eſt ſimpliciter æquale merci: eſt tamen infra latitudinem æqualitatis diuiſibiliter captæ, non eſt contra iuſtitiam commutatiuam pro tali uendere: hoc uenit ex eo: quia non ſcit uendens præciſum ualorem mercis: & ſic non credit precium excedere etiam ſecundum quid ualorem mercis: tamen ſecus eſt, ſi credit excedere, & ſic credit ſe noſcere præciſum ualorem. Vnde inter exceſſum ſimpliciter, & ſecundum quid: ſi ſupponatur in utroque, ꝙ ſit uel agnitus, uel creditus exceſſus a uenditore, non eſt differentia facienda, quo ad hoc, quòd unum exigere ſit licitum, & non alterum, immo neutrum eſt licitum exigere. ſed ꝙ quo ad hoc eſt differentia, ꝙ quia nõ ſic natus eſt agnoſci exceſſus ſecundùm quid: ſicut exceſſus ſimpliciter, ideo bona fides, & per conſequens ratio excuſans magis nata eſt interuenire in vno, quàm in alio. Inſuper, & in hoc eſt differentia, ꝙ exceſſus ſimpliciter dictus eſt notabilior, quàm exceſſus ſecundùm quid, & per conſequens eius exactio magis nata eſt tranſire in peccatũ quàm exactio exceſſus ſecundum quid. Dicitur quintò in illo loco: quia ſi non eſſet paratus in illo loco uendere, ſed tantum in alio, in quo huiuſmodi precium non cenſeretur excedere, immo maius eo poſſet obtinere in illo alio loco, & emptor ſua inſtantia induceret eum ad uendendum ſibi eam hic. tunc poſſet uenditor licitè exigere illud precium: quia licet hic non ualeret tantum, tamen illud plus, quod ſuperaccipit, ut hic, non accipit in ratione precij, ſed pro ſuo intereſſe lucri ceſſantis, cuius ceſſationis cauſa eſt emens, inducens ſua inſtantia eum ad carendum illo lucro ceſſante, & primò per conſequens ſibi ad illius refuſionem tenetur.

tenetur. Et dixi, immo maius eo poſſet &c. quia ſi ſolũ tantundem poſſet in illo alio loco obtinere, non poſſet illud hic ab emptore exigere: quia ſi transferret ad aliũ locum, illa res toto tempore intermedio ſtaret periculo ſuo, & haberet facere expenſas, labores, curam, & pericula ſuſcipere in traductione mercis, & etiam adeſſet ei dubietas lucri. Hæc autem omnia diminuerent illud precium alibi obtinendum. & ſic proportionabiliter ad illa defalcare deberet, cum hoc loco ſine illis impendendis uendit, quibus defalcatis illud ſolum eſſet ſibi licitum exigere hic, quod relinqueretur illis defalcatis, ſi autem non haberet aliquod illorum impendere, quin ſana conſcientia dicere poſſet, quòd alibi obtinere poſſet, tale precium ultra omnes expenſas, labores, ac alia, quæ diminuere poſſent lucrum, adeo ꝙ ęquè eligibile eſſet ſibi, uel magis, quòd emptor dimitteret ſibi mercem: ſicut ꝙ ab eo hic recipere debet tale precium, licita eſſet ſibi uenditio pro tali precio, licet hic exceſſiuo. & intelligitur ille caſus, niſi emptor inſtans in tali neceſſitate eſſet, ꝙ uenditor etiam tale intereſſe deberet perpeti pro emptore, & uendere ei precio hic currenti. & ſic de alijs conditionibus, prout de mutuante dictum eſt q. 30. Dicitur ſextò. & illo tempore: quia ſi non eſſet paratus nunc uendere, ſed reſeruare ad tempus futurum, in quo ſperat eam ualituram, non ſolum tantum precium, immo maius eo, & emptor ſua inſtantia induceret eum ad uendendum ſibi nunc: poſſet uenditor licitè exigere illud precium nunc. & deduc hoc proportionabiliter ſicut in præcedenti caſu deductum eſt. Et dixi, immo maius eo &c. ex cauſa proportionabiliter in præcedenti caſu, intelligitur etiam ille caſus, niſi emptor &c. & dic proportionabiliter, ut in præcedenti caſu. Ad quintam autem & ſextam clauſulas reduci, uel applicari poteſt etiam caſus, ubi uenditori non fuit merx ſua uęnalis ſimpliciter, puta nec hoc loco & tempore nec alio, qui tamen inductus eſt per inſtantiam emptoris ad uendendum ſibi, & ipſe illi uendit pro maiori precio, quàm aliàs de communi curſu ualeat, de quo caſu patuit quæſtione præcedenti in tertia cõcluſione in 12. manuductiuo quomodo ſit licitus.

Secunda concluſio. prima concluſio eſt uera, etiam ſi uenditor æquilibri dubio dubitet illud precium excedere ualorem. probatur: nam ſi eſt in dubio æquilibri: & nihilominus uendit pro tanto: tunc exponit ſe æquilibri periculo recedendi a iuſtitia commutatiua. modo non ſolum ille, qui exponit ſe probabili periculo peccandi peccat: ſed etiam qui ęquilibri periculo ſe exponit peccat: quia qui amat periculum, peribit in illo, quod intelligitur tam de probabili. quàm de æquilibri, eo quòd uterque eſt neglector uerus uel interpretatiuus ſuę ſalutis, & eiuſdem atque diuinę offenſę interpretatiuus contemptor.

Corollarium. quòd ſicut uenditor interim, quòd eſt in probabili credulitate, ꝙ precium excedat, puta quia plus credit, quòd ſit excedens, quàm oppoſitum: licet non ſit certus (quæ probabilis credulitas de hac propoſitione opponitur probabili dubio de eadem) non debet exigere tale precium ſed minus. ſic etiam ſi eſt in ęquilibri dubio nõ debet tale exigere: ſed minus: quia tutiorem uiam eligere eſt præcepti & debiti, ſi illa, quę eſt minus tuta, eſt ſic minus tuta, ꝙ eam ſequendo credit probabiliter, uel ęquilibri dubio dubitat ſe Deum offenſurum. Conſilium igitur pro illo, qui eſt in æquilibri dubio, eſt, ꝙ recurrat ad aliqua manuductiua, ex quibus moueatur rationabiliter ad plus credendum, ꝙ merx ſua ualeat tantum, quàm ꝙ ualeat ſolum minus utputa recurrat ad communem ęſtimationem, uel aliã uiam, prout in præcedenti quęſtione tactum eſt in tertia concluſione. Si autem nec illa iuuare eum poſſunt, tunc ſi emptor eſt uir met expertus, & non arctatus, nec prodigus, nec laborans inordinata affectione ad mercem, & uenditori conſtet de illis conditionibus emptoris. & ultra hoc etiam uenditor emptorem ad exceſſiuum precium dandum non occaſionauerit per hoc, ꝙ ei mercem exhibuit pro magno precio, & emptor uerecundia ductus non audet intantum deſcendere, ſicut tamen poſſet. illis inquam concurrentibus poterit illam mercem uendere emptori dando emptori ad arbitrium ſuum, & recipere illud, quod emptor arbitratus fuerit. Si autem emptor non haberet illas conditiones, uel uenditori non conſtaret de eis, non liceret uenditori interim, ꝙ eſt in dubio æquilibri recipere illud, quod emptor arbitratus fuiſſet, ſed debet tutiorem uiã eligere, ſcilicet accipere illud minus, quod credit proportionatum ſuę merci.

Tertia concluſio. prima concluſio eſt uera, ſiue precium ſic excedat ualorem, quod ſit ultra dimidium iuſti precij, ſiue citra. & ſi citra: ſiue in modico ſiue in multo. Probatur: quia illicitum eſt recedere a iuſtitia commutatiua, ſi ille receſſus fiat ſcienter, ſeu credulitate probabili, quæ ineſt recedenti, uel ineſſe deberet, & ſimiliter exponere ſe probabili, uel æquilibri periculo illius receſſus, & hoc ſiue ille ſit in magno, ſiue in paruo. Sicut in ſimili ſurripere rem alienam inuito domino eſt illicitum, ſiue illa res ſit modica, ſiue multa. prout tactum fuit. q. 54. concluſione quarta. igitur &c.

Ex his concluſionibus ſequitur corollarium de falſitate duarum opinionum, quarum prima dicit, quòd uenditori liceat ſcienter exigere exceſſiuum precium: dummodo exceſſus ſit citra dimidium iuſti precii, etiã ſi ſit notabilis, quam opinionem ſequitur Durandus ordinis Minorum in ſua ſumma. Secunda eſt aliorum, qui licet hoc non ſentiant licitum eſſe, quando eſt exceſſus notabilis, tamen illud ſentiunt, quando eſt modicus, & indiſtinctè hoc ſentire uidentur. Sed contra eos arguitur. Nam ſiue ſit notabilis, ſiue modicus, ſi eſt ſcitus, uel probabiliter creditus tanquam exceſſus licitum eſt exigere ipſum, ut patet per probationes ſupra poſitas ad primam concluſionem. Confirmatur: quia quicunque hoc facit modo dicto, decipit & fraudat proximum. decipere autem proximum & fraudare eum, eſt peccatum, etiam ſi in modico fiat. ſicut & modicum furari eſt peccatum, licet illud decipere, uel fraudare in modico non ſit mortale, ſicut in multo, uel notabili eſt mortale, iuxta diſtinctionẽ in duabus præcede. quęſtionibus poſitam in quarta concluſione. Vnde etiam glo. in l. ſemper in cõuentionibus. ff. de re. iu. dicit. non congruit honeſto uiro circumuenire alium infra dimidium iuſti precij. Eſſet tamen hæc ſecunda opinio uera, quando ille exceſſus in modico eſſet ignoratus, ſiue eſſet infra limites latitudinis, ſiue extra eoſdem & maximè ſi infra limites eſſet latitudinis, & eſſet

creditus

creditus eſſe infra eoſdem: licet ignoratus excedere indiuiſibilem æqualitatem: quia illam agnoſcere non poſſet. Vnde bene dicit doctor ſolennis Henr. Gandenſ. quodlibeto primo: loquens de ſcienter uendente carius. Nam dicit ſic. dico ſcienter: quia ignorantia in talibus facit inuoluntarium, quę omnino & in toto excuſat: quia eſt ignorantia non in electione propter malitiam obnubilanté rationem, neque in regulis uniuerſalibus legis, ſed in ſingularibus, circa quę cadit operatio. ibi enim eſt miſericordia in parte, ſi non opponat omnem diligentiam, quam deberet, ut cognoſcat ualorem rei, vel eſt uenia in toto, ſi uideatur res ſua ſibi amplius ualere, quàm ualeat, & in nullo eſt cauſa ſuę ignorantiæ. Hęc ille. Ex iam dictis ſequitur etiam, quòd regula Ioan. de Gerſ. ſi debeat eſſe uera, non debet in utroque ſoro intelligi, quãdo dicit in ſuis floribus ſic. Deceptione a medio iuſti precij contractum initum leges interimunt, etiãſi peccent uendentes res ſuas enormiter, tamen reſtituere non tenentur ementibus, quãtum regulariter occurrit iudicandum. Hæc ille. Vnde in trac. de contractibus loquens de defraudante citra dimidium iuſti precii ait: in foro conſcientiæ nulli dubium, quin defraudans teneatur confiteri. Vtrum autẽ obligetur reſtituere, non eſt ita clarum, nec concordatum apud omnes: præſertim theologos. non enim uidetur neceſſarium, ꝙ ubi concurrunt mutuæ uoluntates ementis & uendentis, ut res ſuas commutent in alterutrum, ꝙ furtum committatur, uel rapina. iuxta illud. Scienti & conſentienti non fit iniuria, neque dolus, præcipuè dum ſciens & uolens eſt ſui iuris in ſua re, quod dicitur propter pupillos & ſimiles. & dum conſenſus non eſt lege irritatus, ſicut in deceptione ultra dimidium iuſti precij: ſi præterea conſenſus ſit abſolutus non ſolum conditionalis aut ſecundum quid, ut Ariſto. loquitur de proijciente merces in mare, & de conſenſu metu mortis extorto, aut per errorem fraudulenter inducto, quoniam ignorantia cauſat inuoluntarium in toto, uel in parte. Hæc ille. Sed ex circunſtãtijs in iam ultimo allegato eius dicto patet, quòd in præallegata regula non debuit eam ſentire ueram in foro conſcientiæ in caſu præcedentium cõcluſionum. Nam in illo caſu non ſupponitur liberalis donatio emptoris, & abſolutus conſenſus de pluri, quòd iuſtum ſit.

Contra hanc concluſionem arguitur quadrupliciter. Primò ſic. licitum eſt uendere mercem tanti, quantum ualet. Sed ſi res uenditur pro exceſſiuo precio, ualet illud. igitur licitè ſic uenditur. Maior nota. Minor probatur per uulgatum dictum: quòd lex pro regula dicit. Res tantum ualet, quanti uendi poteſt. Dicendũ dupliciter. Primò retorquendo argumentum contra facientem: quia ſi cõcluderet, etiam probaret, quòd liceret uendere pro precio excedẽte dimidium iuſti precii: quia ſi de facto ſic uenditur res, dicetur ualere tantum. Secundò dicendum, quòd minor eſt falſa. Ad probationem dicendum dupliciter. Primò, ꝙ illa regula non dicit. res ualet tantum, quanti uenditur, ſed quanti uendi poteſt. Modò hoc dicimur poſſe, quod licitè poſſumus, & ſic ſequeretur, ꝙ ſenſus eſſet. Res tantũ ualet, quanti licitè poteſt uendi. Modò ſi illa regula ſic aſſumeretur, peteretur principium in argumento. Secundò dicendum, ꝙ ſenſus illius prouerbij eſt. ualor rei eſt metiendus ex communi ęſtimatione, & ex hoc, ꝙ multi, uel pauci eam deſyderant habere. & ſic eam appreciantur: ſeu magnipendunt, uel paruipendunt: quia quanto magis amatur, tanto magis cara eſt. ſicut econtra, ſi pauci eam deſyderant & parum de ea curãt non poteſt magno precio uendi: quia emptores eam non appreciantur. Modò ſi pro precio exceſſiuo uenditur: ſcienter et uolendo illud totum ut precium habere ab eo, qui non ut donum uult donare ipſum exceſſum, iam uendit eam ultra quàm ametur & deſideretur ab hominibus de communi curſu, & ſic nõ facit ad mentem illius regulæ.

Secundò arguitur. ſi ſenſus illius regulæ eſt, res tantum ualet, quanti uendi poteſt, ſupple licitè, ſeu de iure (quia quod de iure poſſumus, licitè poſſumus) igitur ualebit tantum, quanti uendi poteſt, etiam ſi precium ſit exceſſiuum, dummodo exceſſus ſit citra dimidium iuſti precii, uel etiam contineat iuſtum precium & dimidium eiuſdem. tenet cõſequentia: quia de iure ciuili poteſt uendi pro quantocunque precio, dummodo exceſſus non ſit ultra dimidium iuſti precij. illũ enim exceſſum ſolùm damnauit. Dicerent forte aliqui, ꝙ ad probandum aliquem actum eſſe licitum, non ſufficit allegare ius ciuile, ipſum admittens, uel concedens: quia huiuſmodi ius admiſit: immo conceſſit actus lege diuina damnatos, vt uſuras quaſdã. ſimiliter & cõcubinatum etiam illis fauendo & ad eos auxilium præſtando. Vnde etiam oporteret ad probandum aliquem contractum eſſe licitum aſſumere non ſolum, ꝙ eſſet admiſſus a iure ciuili: ſed etiam a iure diuino. Hoc enim omne illicitum damnat. Vnde cum propheta in pſal. 70. feciſſet mentionem de negociatione reprobata (qualis eſt illa, quæ eſt tantum conformis iuri humano, & difformis iuri diuino & naturali) dicẽs. Quoniam non cognoui negociationem, introibo in potentias domini, ideſt ex quo nõ approbaui talem negociationem, quæ eſt difformis iuri diuino, licet humano, uel ciuili ſit conformis. ideo introibo in potentias domini, ſubdidit, domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius quaſi diceret. ad negociationem non reprobam requiritur: ut ſit etiam conformis diuinæ iuſtitiæ, uel legi. & licet dicat ſolius, non eſt tamen illud intelligendũ ſic: ꝙ ad hoc ꝙ contractus aliquis ſit licitus, ſufficiat, ꝙ ſit conformis ſoli legi diuinæ, immo ſtaret, ꝙ etiam requireretur conformitas ad legem humanam, puta in caſu, quo aliquis contractus nullam continens iniquitatem contra legem diuinam, uel naturalem eſſet ex aliqua cauſa prohibitus lege ciuili, ne ſcilicet maleuoli eo abuterentur pro pallio ſuæ iniquitatis, aut ſi lex ciuilis, uel municipalis pręciperet aliquas circunſtantias purè poſitiuas ſeruandas in tali contractu, & tamen contrahentes non ſeruarent. ille inquam contractus eſſet reprobatus, licet non eſſet in ſe & immediate reprobatus iure diuino, uel naturali, & uitandus ſed ſolum mediate: quia lex diuina pręcipit legem ciuilem uel municipalem etiam ſeruari. Lucæ. 10. & ad Rom. 13. ſed debet intelligi altero illorum duorum modorum, aut quia negocians debet eſſe memor ſolius diuinæ iuſtitiæ principaliter & ante omnia. Aut quia licet etiam iuſtitiæ humanæ debeat eſſe memor, tamen illa ſi eſt rationabilis, etiam poteſt aliquo modo dici diuina deriuatiuè, uel deductiuè: quia nihil

eſt

eſt in temporalibus legibus iuſtum & rationabile, qđ non ab æterna ſibi deriuauerint homines: ut dicit Aug. Vnde non poteſt eſſe conformis legi diuinæ omni modo, niſi etiam ſit conformis legi humanę, ſi aliqua talis ſuper illo contractu diſponit rationabiliter. Sed hæc ſolutio non ſatisfaceret argumento: nam non ſolum ius ciuile ſed etiam canonicum admiſit uenditionem factam pro quantocunque precio, dummodo exceſſus non ſit ultra dimidium iuſti precii: ut patet in c. cum dilecti. de emp. & uen. & tamen ius canonicum non admiſit aliquod illicitum: quoniam illius ſanctiones proceſſerunt ex auctoritatibus ueteris & noui teſtamenti: ut habetur in c. qualiter. de accuſationibus. & ſic ſunt quaſi corollaria & concluſiones theologię, & per conſequens non admittunt illud, quod in theologia damnatur Ideo aliter dicendum, quòd admiſſio eſt triplex, ſicut conceſſio eſt triplex, ut patuit ſupra quæſtione. 22. & concluſione. 7. ſic: Quædam eſt ipſius actus permiſſiua tantum & ſimplex eius tolerantia. Quędam uerò eſt permiſſiua actus & prohibitiua impedimentorum eiuſdem. Tertia eſt ipſius actus non modo permiſſiua, nec tantum prohibitiua impedimentorum eiuſdem. ſed etiam promotiua illius fauendo eidem. & conſentiendo in ipſum: uide loco præallegato. ius itaque canonicum uenditionem factam pro precio, etiam ſi ſit exceſſiuum, dummodo non ſit ultra dimidium iuſti precii, admiſit primo modo: non autem ſecundo, nec tertio modo. Ratio illius tertii eſt: quia hoc eſſet conſentire in illud, quod eſt cōtra æquitatem iuris naturalis. illa enim requirit ęqualitatem inter commutabilia, alioquin iniuſtitia committitur. Vnde Philoſophus 5. Ethicorum. c. 2. Iuſtum legale ęquale eſt. iniuſtum autem illegale & inęquale. & ita iniuſtus eſt, qui agit contra æquitatem iuris naturalis. Et ſicut commutatiua iuſtitia uirtus eſt in æqualitate & mediocritate conſiſtens, ita etiam iuſtitia animata, cuiuſmodi eſt iudex, uel legiſlator poſitiuus, debet ipſam æqualitatem non uiolare, nec eius ſententia (cuiuſmodi eſt eius lex, & conſtitutio) ad ipſum tendere debet. & ideo ſi qui homines commutauerint quid pro quo, & non ſint extrema commutata æqualia; non debent in hoc conſentire, legem, uel ſententiam dando, qua illa inęqualitas ſubſiſtat: ſed potius ſi uult dare, debet eam dare, qua fiat adequatio. Ex cauſa tamen poteſt nolle ferre ſententiam in caſu aliquantæ inæqualitatis: non audiendo querulantem, prout patebit: itaque quia tantum primo modo admiſit, non oportet illud eſſe licitum, quod ipſum admittit tantum primo modo. immo nec illud, quod admittit ſecundo modo: ut patet: quia ritus iudaicos ceremoniales admittit ſecundo modo: & tamen ſunt mortales. Et hæc ſolutio cum dicit, quòd admiſit primo modo, debet intelligi in foro exteriori: quia in illo foro, nec punit ſic uendentem, nec cogit eum ad reſcindendum contractum, nec ad reſtituendum ſuperacceptum. Et ſic prędicta decretalis habet locum iure fori & non iure poli. & hoc in odium litium, ad uitanda multa litigia, quæ abſque numero poſſent quotidie fieri, quorum nunquam eſſet finis, ſi audiretur querela cuiuſlibet decepti in quantulocunque exceſſu uel defectu precii. ſed in foro conſcientiæ non ſic: immo ius canonicum illi in foro conſcientiæ imponeret pęnitentiam, & niſi deſiſtere uellet a talibus, denegaret ei abſolutionem, quia decernit falſam eſſe talem pęnitentiam: ut patet de pęni. diſt. 5. c. falſas. iniungeret etiam idem reſtitutionem ſuperaccepti, iuxta regulam iuris. Peccatum non dimittitur, niſi ablatum reſtituatur.

Tertiò arguitur. Vnuſquiſque in re ſua eſt moderator & arbiter: ut dicit ius ciuile in l. in re mandata. C. mandati. igitur ſi res eſt uenditoris, poterit eius precium taxare & arbitrari ſecundum quòd placuerit. ergo etiam exigere precium ſic taxatum. Dicendum tripliciter. Primò concedendo antecedens & negando conſequentiam ex duplici cauſa. Prima: quia in antecedente dicitur moderator, & ille eſt non qualiſcunque taxator. Nam ille qui taxaret rem ad exceſſiuum precium, ſecundum quòd placet ſuę cupiditati, non diceretur moderator: quia non moderati precii: ſed immoderati taxator. Vnde deberet ſic inferri: igitur poterit precium rei taxare moderatè arbitrando ipſum. & hoc conceditur: ſed inferendo eſt moderator. igitur eſt taxator qualiſcunque, committitur fallacia conſequentis ab inferiori ad ſuperius cum diſtributione ſuperioris. Secunda cauſa, quia in antecedente dicitur: eſt arbiter, & infertur. ergo eſt qualiſcunque arbiter. & ſic fallacia committitur a non diſtributo ad diſtributum. ſicut eſt animal. igitur qualecūque animal. Vnde ſi in antecedente diceretur tantum arbiter, uel iudex, deberet intelligi iuſtus & non iniquus. debet enim inniti eius iudicium nō affectui cupiditatis: ſed ſupradictis manuductiuis. Sicut ēt ſimile ipſius antecedentis intelligitur. ſ. cum dicitur. Vnicuique domino licitum eſt rei ſuæ dominari & ea uti. Nā uerum eſt, ſi debitè ei dominetur & ſm rectam rationem ea utatur. Nam intereſt reipublicæ, qualiter quiſque rebus ſuis utatur. Alioquin liceret domino uti ancillis ſuis qualitercunque. & ſic abuti. Secundò dicendum, conceſſo antecedente poſſet primū conſequens concedi in caſu, quo nondū expoſuit rem ſuam uenditioni, tunc enim cū non ſit ſibi uęnalis, poſſet intra ſe decernere, ſi quis uellet a me habere, oportere eū mihi dare tantum. Non aūt in caſu, quo iam eam expoſuiſſet uenditioni. Nam tunc poteſt compelli ut debito precio uendat. utputa iure ciuili compellitur, ut non ultra dimidium iuſti precii uendat: & iure diuino, & morali, uel naturali, ꝙ nullo exceſſiuo precio uendat ſcienter, etiam ſi exceſſus ſit citra dimidium iuſti precii. Sed hæc ſecunda ſolutio non uidetur ualere niſi aliquid addatur: quia primum ꝯñs non debet concedi ēt in caſu, quo nondū mercem expoſuit uēditioni niſi ipſe poterit allegare tantū intereſſe, quod æquiualeat exceſſui. Nā tunc in caſu talis intereſſe ēt poſſet exigere illud precium, poſtquā ad inſtātiā emptoris expoſuiſſet eidē eam ad uenditionē. prout tactū fuit in fine primę cōcluſionis. ſecus de expoſitione facta motu proprio. Hac tñ additione facta ualet hæc ſecūda ſolutio. Et in mutuo eſt ſimile. Nam dabilis eſt caſus, in quo quis non tenetur mutuare proximo, attamē in illo caſu ſi uult mutuare, debet mutuare nihil ultra ſortē exigendo, niſi allegare poſſit intereſſe aliquod. Similiter in caſu aliquo quis nō tenetur celebrare, attñ ſi uult celebra

re, debet eſſe prius confeſſus & ieiunus, & ſic de alijs. Tertiò diceretur, quòd dato, quòd primum conſequēs ſit uerum: non tamen ſequitur ſecundum conſequens ex eo: quia in arbitrando uel taxando, nulli facit iniuſtum: ſed in exigendo eam attentat facere iniuſtitiam proximo & ſupergredi fratrem ſuum. Sed contra: quia etiam intra ſe arbitrando attentat quantum in eo eſt facere iniuſtitiam proximo: licet nondum faciat in effectu: ſed tantum attentat. ideo ſtandum eſt præcedentibus ſolutionibus.

Quartò arguitur. Quilibet eſt liber ad taxādum precium rei ſuæ, & conſequenter ad exigendum illud ſic, quòd niſi emptor velit illud dare: poterit ſibi denegare uenditionem. Sed nemo eſt liber ad illicitè agendum. igitur non eſt illicitum taxare mercem ad exceſſiuum precium, & conſequenter illud exigere. Maior probatur: quia niſi ſic: tunc non quilibet eſſet liber ad uendendum rem ſuam: immo cogeretur eam uendere nolens: quia cogeretur eam uendere pro precio minori, quàm ſibi placeret, conſequens eſt falſum. Nam lex ciuilis decernit neminem compellendum ad uendendū rem ſuam, neque quemque poſſe apponere precium rei alienæ: ut patet in l. dudum. C. de contrahē. emp. & l. nemo exterus. Dicendum, maior eſt falſa, & ad probationem dicendum, quòd non eſt indiſtinctè uerum, neminem poſſe compelli ad uendendum rem ſuam, neque eſt indiſtinctè uerum, neminem poſſe apponere precium rei alienæ. Nam utrunque fallit dupliciter. Primò, quando quis expoſuit rem ſuam uenditioni, & eſt illa res pertinens ad neceſſitatem, uel ad uitam hominis: ut ſunt alimenta, puta blada, & huiuſmodi. Nam talis poſtquam expoſuit uenditioni, poteſt compelli ad uendendum pro precio iuſto, & ſuperior poteſt ſtatuere illud iuſtum precium. Nam inter. eſt ſuperioris prouidere utilitati ſubiectorum & reipublicæ. ff. de offic. præſidis. l. 1. unde in §. cura carnis. ff. de offic. præfecti urbis. l. 1. eſt caſus, quòd ad præfectū urbis ſpectat: ut victualia iuſto precio uendantur. item in l. annonam. ff. de extraordinarijs criminibus, mandatur præſidibus prouinciarum, ut ad hoc ſuis ſtatutis & ordinationibus laborent, quòd annona non oneretur: & quia certum eſt, annonam augeri, ſi ſuperiores non taxent precium rerum uenalium uenditioni expoſitarum. igitur ad hoc tenentur. Item ex fine præſidentiæ eorum patet, ideo enim præſides conſtituuntur populis, quatenus per eorum præſidentiam, ſcilicet prudentiam, potentiam, & iuſtitiam populis ſibi ſubditis procurent neceſſaria ad uitam, pacem, & honeſtatem. talia autem conſequi non poſſunt, niſi pro uictualibus uenditioni expoſitis iuſtum precium conſtituatur per ſuperiores. igitur hoc poſſunt, immo debent in caſu quo irrationabiliter taxatur per uenditores. ſed heu nonnunquam permittunt pro arbitrio & cupiditate uendentium & ementium precia creſcere, & hoc ex ſua ſtultitia, negligentia, uel ignauia, uel (quod peius eſt) quia muneribus corrupti, uel proprii commodi affectione ſeducti, eo quòd & ipſi ſunt ſimul præſidentes & uendentes. Et ex hoc poteſt inferri, quòd ex quo non ſolum alimenta ſunt neceſſaria huiuſmodi: ſed etiam tegumenta, iuxta illud Apoſtoli. Habentes alimenta & quibus tegamur his contenti ſumus. ſupple, tanquam neceſſariis. quòd ergo etiam in pannis expoſitis uenditioni non eſt quis liber ad uendendum, quin cogatur vendere iuſto precio, & quòd ſuperioritas poteſt in eis ſtatuere iuſtum precium. Idem poteſt dici de domibus locandis: ſaltem ubi eſt neceſſitas talium domorum propter inundationem alienigenarum in illa ciuitate uolentium manere. ſicut fit in loco, ubi confluunt prælati ad concilium, & ſcholares ad ſtudium generale. In alijs uerò mercibus, quæ non ſunt ſic neceſſariæ hominibus: ſed magis ſunt ad pompam, uel ornatum quendam, ſicut ſunt gemmę: non eſt opus, quòd ſuperior ſtatuat certum precium: nec eſt opus venditores cogere ad hoc, ut pro tali debito precio uendant: quia emere uolentes poſſunt eis carere. ideo non præiudicatur eis, ſi uenditores taxent ad magnum precium, & ſic taxa precii in illis relinquitur arbitrio eorum; non tamen per hoc excuſatur uenditor, etiam talium rerum in foro animæ, ſi exceſſiuum precium taxet: licet ſint merces non neceſſarię hominibus, & etiam licet citra dimidium iuſti precii ſit ille exceſſus. Secundus caſus, in quo fallit, eſt, quando etiam quis nondum expoſuit rem ſuam uenditioni, attamen ſubeſt neceſſitas, qua ceteri indigent huiuſmodi re, & ipſe exuberanter habet eam, tunc enim poteſt compelli ad uendendum & etiam ad uendendum tanto precio, quantum ſuperior ſtatuerit. ideo tempore cariſtiæ & famis illi, qui habent blada, quibus ipſi pro ſe & familia non indigent, poſſunt compelli ad uendendum aliis carentibus. & hoc precio etiam quod rationabiliter decreuerint ſuperiores ciuitatis. Secus ſi non ſubeſſet neceſſitas talis, & nec ipſi expoſuiſſent ea uenditioni. Ad præſides itaque regionum & magiſtratus ciuitatum pertinet obuiare penurijs per illos modos, quibus poſſunt, utputa precium rationabiliter taxando, diuites ut ſuperflua uendant compellendo, mercatores ad regiones abundantes mittendo, rerum utilium aduectores undecunque aduenerint admittendo, abductores de ciuitate, uel regione prohibendo, inutiles & ingurgitatores eiiciendo, ocioſos ad labores coercendo, publicos peccatores, propter quorum peccata & blaſphemias nonnunquam a Deo cariſtia immittitur, exterminando, quorum pœnis placabitur altiſſimus, ſicut ſuſpendio filiorum Saul placatus fuit Deus terræ tempore famis, quę contigit tempore Dauid. 2. Reg. 21. Debent inſuper prouidere per pœnas ſufficientes, quòd in mercibus non ſit ſophiſticatio, nec corruptio, puta putrefactionis, ne communitas inde mortem incurrat, aut morbos, nec in menſuris ſit diminutio, uel in ponderibus. Finaliter ergo patet, quòd ſi quis expoſuit rem ſuam uenditioni, non eſt liber ad uendendum, ſic quòd niſi uelint emptores precium exceſſiuum dare, ut ſibi placet, quòd poſſit recuſare uenditionem. immo cogi poteſt uendere pro iuſto precio, ſi illæ merces ſint tales, quæ reſpiciunt uitam hominis. in aliis autem expoſitis uenditioni: licet ſit predicto modo & in foro exteriori liber ad uendendum: quia in foro exteriori non compellitur ad uendendum, quin poſſit recuſare uenditionem: non tamen in foro animæ eſt ſic liber, quin peccet attentando pro exceſſiuo uendere.

Quarta

Quarta concloſio. uenditor, qui ſcienter ſecundum tenorem primæ concluſionis recepit exceſſiuum precium, ſiue ſit ibi exceſſus vltra dimidium, ſiue citra. & hoc ſiue in multo, ſiue in modico, tenetur illum exceſſum reſtituere, ſed differenter. Prima pars probatur: quia exceſſum, ſiue magnus, ſiue paruus ſit, recepit ſub ratione precii, uel partis precij, & tamen non dedit pro illo exceſſu mercem uel partem mercis, eo quod tota merx, quam dedit, reſpicit reliquam partem precii pro qua dedit. & ſic ipſum exceſſum accepit ſine cauſa, ſiue modo, & ſiue conditione. Nam emptor illum exceſſum, aut dat in ratione precii, aut in ratione doni. Si primum, tunc non dedit niſi ſub conditione ſi uenditor daret ſibi pro eo mercem. & ſub modo, ſcilicet ut daret ſibi pro eo mercem. & ex cauſa. ſ. quod uenditor pro eo daturus erat, ut ſperabat mercem. Modò cõditione non extante non tenet datio, & ſic non eſt trãſlatum dominium illius exceſſus in eum. igitur tenetur reſtituere. Si autem ut donum dat, non eſt tranſlatum dominium eius in venditorem: quia uenditor per caſum non recepit illum exceſſum ut donum, ſed ut precium uel partem precij. donum autem non transfertur in dominium donatarij, niſi donatarius conſentiat in donationem. Et notanter dicit concloſio, ſi ſecundum tenorem primæ concluſionis recipit, ſcilicet ut preciũ, ſecus enim ſi exigit ipſum exceſſum ut preciũ, & poſtea recipiẽdo recipit ut donum: quia taliter ſibi donat emptor, nam tunc non teneretur reſtituere. peccaſſet tamen exigendo, peccaret etiam ſi recipiendo eſſet illius propoſiti, quod etiam ſi emptor non donaret ſibi, adhuc uellet recipere: non tamen teneretur tunc reſtituere. Secunda pars probatur, ponendo duas differentias. Prima, quia ſi eſt ultra dimidiũ iuſti precii, tenetur in utroque foro ad alterum illorum duorum. ſ. aut reſcindere contractum, ſi placet ſibi, aut ſi ipſe oult ſtare, tenetur ſibi reſtituere exceſſum. Sed in alijs exceſſibus non ſic eſt. Nam in foro conſcientiæ tenetur ad alterum illorũ duorum, non autem in foro exteriori. & de hoc quãdo ad primum, & quando ad ſecundum teneatur, dictum eſt ſupra quæſtione. 54. in prima concluſione. Quare autem ius etiam pro exteriori foro prouidit decepto ſi ne dolo ultra dimidium iuſti precij, & non prouidit decepto citra ſaltem, quando eſt ſine dolo deceptus: ſed tantum re ipſa, huius diuerſitatis ratio eſt enormitas læſionis in primo caſu, qualis non eſt in ſecundo. Secunda differẽtia: quia exceſſus citra medietatam iuſti precii eſt duplex: quia aut eſt intra limites latitudinis, aut ultra. Si ſecundum: tunc tenetur indiſtinctè reſtituere, ita quod illa reſtitutio eſt neceſſitatis, ſi eſt quid notabile, ita quod peccat mortaliter, ſi non reſtituit. Si autem eſt non notabile, tenetur ſub culpa ueniali ſic, quòd ſi non reſtituit, ſolum peccat uenialiter, niſi excuſetur per hoc, quòd huiuſmodi minutiæ ſunt innumeræ, & non dignæ tanto labore, quantum haberet facere, ut ſingulis ſingulæ reſtituerentur, adeo quòd etiam ipſi, quibus eſſet reſtitutio facienda deberent conſentire in hoc, quòd pro eorum bono talia erogarentur pauperibus: quia illud uellent ſibi fieri, ſi ipſi in ſimili caſu eſſent in hoc, quod dediſſent precium in aliquantolo minus, & tunc poterunt & debebunt pauperibus erogare. & hoc pro illo, a quo ſuperacceptũ eſt. Et ſi datur primum, tunc non tenetur reſtituere, ſaltem ſi ipſe uenditor tempore uenditionis ignorauit eſſe exceſſum indiuiſibilis æqualitatis, & poſtea comperit eſſe exceſſum. Nam tunc emptor donauit ſibi tempore uenditionis, aut ſibi debuit donaſſe: quia illud uellet ſibi fieri, ſi quo minus (infra tamen limites latitudinis) dediſſet in precio. Quicquid ſit de hoc ſi uenditor a principio & tempore uenditionis ſciuiſſet indiuiſibilem æqualitatem, & nihilominus ſuperuendidiſſet, licet infra limites latitudinis. Nam uideri poſſet alicui, quòd etiam tenetur reſtituere modo prædicto, ſcilicet ſub culpa mortali, ſi fuiſſet quid notabile, uel ſub ueniali, ſi non notabile ut prius. Ratio: quia ex quo ſcienter ſuperuẽdidit non uidetur dignus, ut emptor ſibi illud donet: quia nec emptor rationabili uoluntate velle illud ſibi fieri, ſi quo minus dediſſet in precio ſcienter a principio emptionis. Et confirmatur: quia ratio, cur contrahentes mutuò ſibi donare debent & remittere ſi quo minus ſoluitur, aut ſuperaccipitur, eſt: quia difficillimum eſt attingere indiuiſibilem æquiualentiam precii & mercis: ſed ut communiter ignoratur. ergo cum in ſciente illam indiuiſibilem æquiualentiam ceſſet illa ratio, ceſſabit etiam ratio, cur emptor ſibi donare deberet. Sed de hoc in tractatu de reſtitutionibus latius uideri habet, in præſenti enim tractatu principaliter tractandum eſt, quando contrahentes peccent contrahendo, non quando incurrant obligationem reſtitutionis.

Quinta concluſio. quamuis quatuor concurrentibus poſſit uenditor etiam ſcienter recipere precium excedens ualorem mercis in magno, uel paruo: tamen quodcunque horum defecerit non ſolum exactio eiuſdem ut precii cenſenda eſt ſibi fuiſſe illicita, ſed etiam receptio. Prima pars probatur. Nam ſi uenditor exigat precium exceſſiuum, ita quòd tantum uelit habere ut precium pro merce, & emptor habeat quatuor ſequentes conditiones. Primò, quòd ſit perſona ſagax, atque ſciens ualorem mercis. Secundò quòd non ex mentis leuitate uera, uel præſumpta det tantum precium, & per hoc excluditur prodigalitas, uel ſordidata affectio ad mercem in emente, ex qua aliquando contingit dare plus iuſto. Tertiò, quòd non ex neceſſitate, uel arctatione, qua indiget multum illa re det tantum precium: immo liber. Quartò, quòd illa tria cognoſcat uenditori de emptore probabili certitudine. Illis igitur quatuor concurrentibus licet uenditor peccauerit exigendo tantum, quanto merx eſt indigna: tamen ſi emptor illud dat: præſumet uenditor, & poterit præſumere, quòd emptor illud, quod exceſſus in precio det per modum doni liberalis liberaliter dati, ſine hoc quòd aliqua ratio inuoluntarii miſceatur illi dationi, eo quòd emptor eſt peritus non prodigus nec arctatus. Modò uenditor potuiſſet donum taliter qualificatum recepiſſe ab eo, etiamſi nihil ei uendidiſſet. igitur etiam nunc poteſt recipere illud ut tale, & etiam: quia licitum eſt alicui procurare utilitatem ſine iniuria alterius. ibi autem cum dans ſciat & uelit: non fit ei iniuria recipiendo ab eo. igitur. Et dico ut tale, quia non poſſet illud recipere ut partem precii: cum nihil correſpondens ei dederit in ratione mercis. Dico autem. præſumet &

 poterit

poterit venditor preſumere &c. quia ſi nec præſumeret, nec poſſet præſumere animum donandi in emptore, non debet recipere: quia exponit ſe periculo recipiendi alienum,& ſi de facto præſumit contrariũ,eo ipſo peccaret recipiendo alienum:& ſi præſumpſiſſet animum donandi in eo, & poſtea deprehenderet præſumptioni non ſubfuiſſe ueritatem, deberet reſtituere ſuperacceptum. Secunda pars, ſcilicet quò ad exactionem, quòd fuerit ſibi illicita, patuit concluſione prima. Tertia pars, ſcilicet quò ad receptionem probatur. Nam ſi prima deficit, puta quia emptor inexpertus & ſimplicianus excedens ignorat ualorem mercis, credens eam ualere tantum, quantum dat, & venditor exegit, aliàs nullatenus tantum daturus, non erit illa datio voluntaria, ſed mixta cum inuoluntario, adeo quòd non eſt illa datio ſufficiens ad faciendum recipientem eſſe dominum illius exceſſus: quia datio non facit aliquem dominum rei datæ, niſi dans conſentiat modo errans non conſentit, ſi ſic errat, quòd nullatenus daret, ſi non erraret. Erad defectum illius primę conditionis reducitur caſus, ubi venditor rem, quæ uix ualet unum denarium, exhibet ſcienter pro quatuor, & emptor dat tres denarios, eo quòd uel ueretur ei ſolum unum denarium offerre, uel duos; uel quia credit non ſuperexhiberi ultra dimidium iuſti precii, ſed tantum in modico: puta in uno denario more venditorum. Si ſecunda deficit: puta quia emptor ex prodigalitate dat, peccat uenditor recipiendo: quia communicat emptori in uitio. non enim ſolus prodigus peccat prodigè expendendo: ſed etiã ille, qui talia ab eo recipit: quia efficacem cauſam dat damno proximi, & communicat proximo in peccato, conſentiens in uitioſam dationem dantis. Si enim dare eſt prodigo illicitum, cur non etiam & recipere ab eodem eſſet recipienti illicitum, ſi in illam dationem conſentit. Similiter etiamſi inordinata affectione daret: nam tunc ſicut dans eſt in uitio: ſic etiam recipiens. immo talis dans habetur pro ignorante: quia ignorans omnis malus. 3. Eth. licet non ſit neceſſe ex illa ignorantia procedere actum malum, Si etiam tertia deficit. puta quia arctatus fuit, peccat recipiendo. Tum primò: quia potius debebat illi ſuccurrere, quàm eum afflictum amplius affligere. Tum ſecundò, quia recipit illud, cuius dominium illo modo habere non poteſt. Nec poteſt illud retinere: quia non transfertur dominium eius in ipſum: quia datio talis eſt non uoluntaria, ſed mixta ex inuoluntario, coactio enim etiam conditionalis diminuit rationem uoluntarii. Si etiam quarta defecerit, puta quia dato ꝙ primæ tres adeſſent, attamen non conſtaret uenditori de eiſdem, peccaret recipiendo: quia exponere ſe probabili, uel æquilibri periculo accipiendi illud, quod illicitum eſt accipere: quia non eſt licitum accipere, niſi conſtet de prædictis conditionibus, ſeu de omnino liberali datione & maximè ex quo exegit exceſſum in ratione precij & non conſtat ei de prædictis conditionibus emptoris: potius habet præſumere, quod ſibi det exceſſus in ratione precii: ſicut ipſe exegit, quàm in ratione doni, in qua ratione non exegit. Corollariũ. Quod multum alleuiat uenditorem, ſi quam mercem uendit emptori experto & non arctato, neque prodigo, quia non habebit leuiter timere, ꝙ recepit ab eo exceſſiuum precium, ex quo emptor eſt expertus, non arctatus, & maximè ſi emptor emit, ut reuendat: quia tunc emit, ut lucretur, & per conſequens non nimis dat, ne forte non poſſit lucrari.

QVÆSTIO. LVIII.

Vtrum illicitum ſit emptori emere mercem pro precio deficiente a ualore mercis, ſiue ille defectus ſit ſub dimidio iuſti precij, ſiue citra, & hoc ſiue ſit magnus ſiue paruus? Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus & quinque concluſionibus. Prima, precium eſſe deficiens a ualore mercis poteſt intelligi dupliciter. Primò, quòd deficiat ab eo ſecundum quid, & ille defectus ſiſtit infra latitudinem iuſti precij, & ſolum eſt defectus a pręciſo ualore mercis Alio modo ſimpliciter. & ille eſt defectus egrediens limites latitudinis iuſti precij. Hęc poſſunt intelligi ex dictis in ſimili in prima ſuppoſitione præced. quæſtionis, & ex dictis ibidem poſſet etiam defectus ſm quid dictus ſubdiuidi ſecundum tres gradus. Secunda ſuppoſitio. defectus ſimpliciter dictus poteſt eſſe duplex quia aut eſt ſub dimidio iuſti precii, aut citra. & illa diſtinctio etiam patet ex dictis in ſecunda ſuppoſitione eiuſdem quæſtionis. Et quamuis ex ibidem dictis conclusionibus poſſent concluſiones hic ponendę de emptore ſimili modo imaginari, tamen pro celeriori intellectu ponentur hic & declarabuntur in propriis terminis aliquibus omiſſis, quæ ex pręcedenti quæſtione ſatis haberi poſſunt.

Prima concluſio. emptori illicitum eſt emẽdo mercem, uelle dare pro merce precium, quod ipſe credit probabiliter, uel deberet credere ſimpliciter, vel ſecundum quid deficere a ualore mercis in loco & tempore, quo paratus eſt eam emere. Hæc concluſio probatur illis duabus primis probationibus, q̃bus prima concluſio pręced. quæſtionis eſt probata. & etiam declaratur per ſingulas ſex clauſulas proportionabiliter ſicut prima fuit de uenditore declarata, & quatuor primæ clauſulæ ſatis patere poſſunt ex dictis ibidem. *Exẽplum* de quinta & ſexta clauſula, ſcilicet in illo *loco*, & in illo tempore. Nam ſi aliquis non eſt empturus illam mercem hoc loco, nec hoc tempore. ſed dilaturus emptionem donec ad alium locum, uel ad aliud tempus uenerit, ubi & in quo ſperat tali leui, uel deficienti, immo leniori precio ſe empturum. & tamen inducitur per inſtantiam uenditoris, ut in hoc tẽpore & loco emat ab eo etiam pro illo deficienti precio, q̃d curret in illo alio loco, & tẽpore, non peccat contra iuſtitiã cõmutatiuam, & de ſcholaſtico rigore loquẽdo, ſi det preciũ aliquantulũ deficiẽs: quia licet illud preciũ ſit hoc in loco & tpe deficiẽs non tñ eſt deficiẽs pro loco & tpe pro quo deſtinauerat emptor ſe empturũ illã vel conſimilẽ mercẽ, & cum in illo alio loco & tpe uériſimiliter pro illo deficiẽti, immo minori illo deficiẽti precio emiſſet, & tñ hoc in loco & tpe inducit eũ ad emendũ, ſi ſibi ſolueret preciũ hic & nunc currẽs, emptor damnificaretur per inſtantiã venditoris. hoc autẽ damnum vẽditor deberet emptori refundere tantum, quantũ eſt, & per ꝯñs debet tanto minus recipere in quanto pro minori potuiſſet emptor alibi & in alio tempore emiſſe: deducta dubietate negocii. Et dico

immo

2

immo leuiori? quia ſi ſolum tam leui precio & non leuiori poſſet alibi & in alio tempore emere: non tamen leuiori, non liceret ſibi præciſè illud leue hic uelle dare: quia ſi iret ad alium locum ſ facere haberet labores & expenſas: & etiam ſibi ſubeſſet dubietas an ne tam leui precio poſſet obtinere. Hæc autem omnia deberent facere hic & in hoc tempore aſcenſum in precio: ut ſcilicet potius hic non ita leue, ſed maius deberet dare. ſecus autem ſi ſecundum exigentiam illorum laborum & expenſarum proportionabiliter etiã tanto leuiori precio alibi & in alio tempore eſſet obtenturus illam mercem, ita quòd in conſcientia ſua æquè vel magis uellet nunc & hoc loco omittere emptionem pro illo precio, ſicut eam facere pro tali. Nam tunc excuſaretur. Et intelligitur ille caſus, niſi neceſſitas, qua uenditor premitur, ut inducat emptorem ad emendum, ſit tanta, quòd emptor tantum intereſſe deberet pati, ut iuuaret venditorem, quantum eſt intereſſe, quod patitur ex hoc, q in hoc loco & tempore emit. Et huic adiici poteſt alius caſus ſimilis, ſcilicet quòd ſicut dicitur de eo, qui non eſt hoc loco & tempore empturus ſed alio: ita dicendum de eo, qui nullatenus deſtinauerat tale quid emere: puta nec hoc loco & tempore nec alio: & tamen inducitur per venditorem, ut ab eo tale quid emat, ita q rogatus ut emat, malles ſimpliciter eſſe ſupportatus ab emptione, etiam pro illo deficiente precio, quàm q emeret pro illo: ut puta: quia in nullo indiget illa merce, nec nouit, nec intendit eam diſtrahere ad lucrum. Attamen. quia rogatur per aliũ, ideo emit partim ex pietate motus ad ſuccurrendum proximo, qui indiget numiſmate, & optat carere merce: & tamen quia emendo grauatur in hoc, q debet ſubire emptionem ſibi ſimpliciter nolitã, uult pro huiuſmodi grauaminis tanquam cuiuſdam intereſſe refuſione dare tanto minus, quantum eſt illud grauamen. Caueat autem emptor, ne illud minus, quod vult ſubtrahi de precio & ſibi retinere: non adequetur grauamini, quod ſubit. Hoc autem, ſcilicet an adequetur ei, patere poteſt ex eo, ſi ſcilicet eſſet indifferens tam ad omittendum emptionem: etiam pro illo deficienti precio: quàm ad faciendum eam. hoc enim eſt ſignum, q illud ſubtrahendum non excedit ſuum grauamen. ſed ad omnem maximum ei tantum adęquetur, & ſic non eſt in lucro. & multo magis ſi magis vellet, q ſupportatus eſſet ab emptione: etiã pro illo precio, quàm q eam faciat. ſecus autẽ ſi potius uellet illud grauamen ſubire & dare deficiens precium, quàm omnino omittere emptionem. ſicut cõtingere poſſet, quando ille emptor intenderet: & sciret mox illud vendere pro maiori. & ſic lucrari, cuius lucri cauſa potius vult facere emptionẽ, quàm omittere. Vnde in tali caſu ſi ſine grauamine mox poſſet reuendere pro maiori: ubi uẽditor non ſic poterat, conſulo, q det ei maius precium, & nõ illud deficiens, aut remittat eum ad illum, qui pro maiori emeret. Et debet ille caſus adiectus intelligi etiam niſi ſit tanta neceſſitas in uenditore &c. ut dictum eſt in priori caſu. Quod autem ille caſus adiectus ſic ueſtitus ſit de rigore iuſtitiæ: & ſecundum limam ſcholaſticam licitus. & quantum eſt de iuſtitia commutatiua non damnandus, quicquid ſit de malitia, quam per accidens habere põt propter ſpeciẽ mali, uel huiuſmodi. Patet primò a ſimili de priori caſu. Secũdo a ſimili de venditore, qui omnino deſtinauerat ſe non uenditurum rem ſuam: qui tamen inducitur per emptorem ut ſibi uendat, cui uendit pro pluri, quàm nunc, uel hoc loco & tempore, vel alio uendetur, qui caſus fuit tactus in quęſtione. 56. concluſione tertia in 12. manuductiuo. Tertiò a ſimili de mutuante, cui licet recipere aliquid ultra ſortem nomine pœnę conuentionalis & tamen hoc nõ eſt niſi ratione grauaminis, quo grauatur mutuans non habendo ſortem in termino præfixo ita q mallet ſortem tunc habere & carere pœna, q̃ ecõtra. igitur eadem ratione licebit emptori in propoſito caſu minus dare pro merce. Quartò probatur, uenditor, cui res eſt cara, & nõ uenalis: & tamen inducitur per inſtantiam emptoris ad uendendum ei: poteſt rem uendere aſcendẽdo ultra ſolitum in precio ꝓpter affectionem ad rem, cur ergo emptor, cui res nõ eſt in animo, ut emat, non poſſet deſcendere in precio ſecundum diſplicentiam, quam habet ad eam, quam tamen uenditor uult ſibi imponere, ut emat. Quintò: quia ſi uenditor uult habere numiſma. & ideo inducit emptorem ad emendum, qui omnino non deſtinauerat tale quid emere, aut igitur uenditor poteſt aliquem alium inuenire, qui daret ſibi precium maius, quàm poſſit ab illo habere, aut non. Non poteſt dici primum: quia tunc non eſt ueriſimile, q daret illi pro minori, niſi uellet illi aliquid donare de quantitate precii debiti, & tunc cenſetur emptor non emere, niſi cum pacto, q ſibi remittatur liberaliter, uel donetur pars precij debiti, uel ſaltem ſi nõ uelit eſſe donatarius emptoris, uult illud ſibi ſubtrahi ratione grauaminis, quod ſubit emẽdo. Si ſecundum, igitur illud precium non eſt deficiẽs ſed debitum: quia res nõ ualet plus, quàm tantum, pro quanto poſſunt inueniri, qui eam emant.

Circa hanc igitur concluſionem. nota, quòd emẽs iuxta tenorem primæ concluſionis eo grauius peccat, quo uenditor eſt maiori neceſſitate præſſus ad uendendum rem ſuam & habendum precium: quia talis crudeliter agit cõtra præſſum, ſcilicet amplius præmẽdo & affligendo afflictum. Et eodem modo dic de uendente pro maiori iuxta tenorem primę cõcluſionis pręced. quęſtionis: quia etiã eo grauius peccat, quo emẽs eſt maiori neceſſitate præſſus ad emendum illam rem. Adhuc autem longè grauius peccat, qui in fraudem uſurarum exercet talem uenditionem primę concluſionis præcede. quæſtionis, & talem emptionem primæ concluſionis præſentis quęſtionis. Nam talis tripliciter peccat: quia committit tam uenditionẽ quàm emptionem iniquas, & cum hoc uſurã mentalẽ capiendo mentalẽ uſuram, prout diſtinguitur ꝯ effectualẽ. ſ. pro ipſo ꝓpoſito & præparatione cõmittẽdi. Talis aũt eſt ille, qui cum rogatur ab indigente, ut ſibi mutuet. 12. flo. dicit, decẽ flo. nõ mutuabo, ſed mercẽ quandã habeo, quã tibi pro. 10. dabo, & ſi non indigeas ea, poteris eam uendere, & ſic acquirere pecuniam optatam & ſtat q merx non ualet niſi nouem, & uenditione facta idem diues dicit. Ex quo nondũ habes optatã pecuniam ergo a te emam illam mercem ſed nequaquam pro decem: quia nõ indigeo, ſed tantũ pro octo, & ad hũc ꝯtractum ideo diuertit: quia libẽter mutuaſſet octo flor. (ut petiit) & hoc pro uſura duorũ flor. uel triũ, ſed quia non audebat timore ſeculi hũc ꝯtractum amplecti. ideo diuertit ad alium ꝯtractum, quo tantundẽ haberet

ſicut ſi ad vſuram ſibi mutuaſſet octo flore. Nam cum primò pro decem flor. vendit mercem, non niſi nouẽ ualentem, lucratur vnum flore. & cum poſtea redimit eandem pro octo, quæ valet nouem, iterum lucratᷣ vnũ & ſic duos floren. lucratur, talis inquam iniquè vendidit, & iniquè emit, & paratus fuiſſet actuali præparatione mentis ad vſuram mutuare, ergo tripliciter peccauit. Si autem quis nullatenus vellet mutuare ad uſuram cuique, nec etiam illi petenti mutuum uellet mutuare, ſiue gratis, ſiue non gratis, eo quòd non adeſſet caſus, in quo ullo modo teneretur ei mutuare, attamen paratus eſſet ſibi quid uendere pro iuſto precio, & hoc faceret, quatenus ſaltem emptor per illam mercem reuendendam acquireret pecuniam, nec hoc faceret illa intentione, ut ſibiipſi reuenderet, immo nihil de hoc cogitaret, nec illud eũ moueret ad uendendũ ei illam mercem: immo ſtaret, quòd non optaret illam mercem redimere, & tamen idem emptor non niſi illi uenditori vellet reuendere: qui tamen nollet ſibi dare tantum, quanti ei vendiderat, eo q non indiget ea; tunc talis redimens ſi redimendo agit ſecundum tenorem illius primę concluſionis peccabit, ſi autem non agit ſecundum tenorem illius primę concluſionis tunc quamuis in aliquo certo caſu circunſtantionato eo modo, qui expreſſus eſt in clauſulis concluſionis de rigore contractus ille forte poſſet excuſari, tanquam in ſe non iniuſtus, tamen habebit ſpeciem mali, & actorem infamare & alios ſcãdalizare natus eſt, ideo omittendus eſt tanquam latibulum vſurariorum, & infamatiuus ſui auctoris.

Secunda concluſio. prima concluſio iam de emptore formata eſſet etiam uera, ſi emptor æquilibri dummodo dubitet precium deficere a valore mercis. Probatur: quia ſi eſt in tali dubio, & nihilominus contendit, uel conatur dare illud precium, exponit ſe ęquilibri periculo violandi iuſtitiam commutatiuam. hoc autẽ eſt illicitum, ſicut & exponere ſe, ſiue æquilibri, ſiue probabili periculo peccati eſt peccatum. Et ideo cũ eſt in tali dubio, recurrat ad manuductiua, quibus rationabiliter moueatur ad cognoſcendum, quod ſit cõpetens precium, quæ ſi inueniri nõ poteſt, aut omittat emptionẽ, aut det maius illo deficiẽti precio, quod contendebat dare, de quo maiori ſit ei probabilis credulitas, q ſit cõpetens. Aut ſi hoc nõ velit facere, tunc in emendo ponat ſe ad arbitrium uenditoris dicendo, taxetis vos ipſe, quod dignum fuerit, & illud dabo: & tunc poterit illud dare, dummodo venditor ſit uir expertus, nõ arctatus, nec inordinata affectione precii & diſplicentia mercis agitatus, & emptori conſtet de illis cõditionibus vẽditoris. & dummodo ẽt emptor nõ fecerit talẽ oblationem vẽditori, ex qua occaſionẽ dederit uẽditori ad petendũ minus iuſto, eo q ducitur verecundia vel errore, ut nõ audeat plus petere, eo q tã vile quid ſibi emptor obtulit. Si autẽ vẽditor non haberet illas cõditiones, vel non conſtaret emptori de eiſdem, nõ liceret ſibi exiſtẽti in dubio ęquilibri ponere preciũ ad arbitriũ uẽditoris, ſed potius debet omittere emptionẽ, aut dare preciũ, qđ credit probabiliter eſſe cõpetẽs.

Tertia cõcluſio. prima concluſio eſt uera, ſiue illud preciũ ſic deficiat a ualore, q ſit ſub dimidio iuſti precij, ſiue citra, & ſi citra, ſiue in multo, ſiue in pauco. Probatur proportionabiliter ſicut probata eſt tertia concluſio præcede. quæſtionis. Et ex illa & poteſt inferri corollarium contra duas opiniones ibidem poſitas, quæ ſicut erroneè ſenſerunt de uendente exigente precium exceſſiuum, dicendo q illud ſibi liceret, quando exceſſus non eſt ultra dimidium iuſti precij, ſed citra, etiãſi in multo, uel (ut ſecunda opinio dixit) dummodo in modico, ſic etiam ſenſiſſent proportionabiliter de emptore, qui precium deficiens dat, dicendo q illud ſibi liceret, ſi defectus non eſt ſub dimidio iuſti precij, etiã ſi in multo ſit ille defectus, uel (ut ſecundi dicerent) dũmodo ſit in modico. Et ſicut argumenta ſunt facta pro illis opinionibus falſis de uenditore & ſoluta, ſic ſi cõſimilia applicentur proportionabiliter ad emptorem, etiam ſoluerentur proportionabiliter.

Quarta concluſio, emptor, qui ſcienter ſecundum tenorem primæ concluſionis dedit pro merce precium ſufficiẽs a valore mercis, ſiue ille defectus ſit ſub dimidio iuſti precij, ſiue citra, & hoc ſiue in multo, ſiue in pauco, tenetur ſupplere defectum, vel reſtituere partem mercis, ſed differenter. Prima pars probatur: quia ſi ſecundùm tenorem primæ cõcluſionis dedit preciũ deficiens a valore mercis, tunc accipit aliquid mercis ſub ratione mercis, pro quo nihil dedit, eo q totum precium ſolum reſpicit reliquum mercis. ſignetur igitur illud acceptum, pro quo nihil dat, eo q ad id non attingit aliqua pars precij, & ſit B. arguitur ſic: recepit B. ex cauſa ſub modo & ſub conditione nõ extantibus. Nam uenditor dat ſibi B. uel in ratione mercis, uel in ratione doni. Si primum, tunc venditor non dedit ſibi B. niſi ſub conditione, ſcilicet ſi emptor daret ſibi precium pro B. & ex cauſa, ſcilicet quia emptor daret debebat ſibi preciũ pro B. & ſub modo, ſcilicet vt emptor daret ſibi pro B, preciũ modo cõditione, ſub qua datur res non extante, nõ tenet datio, nec transfertur dominiũ rei datæ in accipientẽ. & ſic tenetur accipiens reſtituere, uel ſupplere conditionem ſub qua data eſt. Si autem B. ut donum datum eſt, non eſt tranſlatum dominium ipſius B. in emptorem: quia emptor per caſum nõ recepit ipſum B. ut donũ: ſed ut mercẽ, vel partẽ mercis. donũ autẽ nõ transfertur in dominiũ donatarij, niſi donatarius conſentiat in donationem, & uelit datum habere ut donum. Et notanter dicit cõcluſio ſi ſm tenorem primæ cõcluſionis dedit precium &c. ſecus autẽ ſi a principio uoluit, uel conabatur recipere ipſum B. ut mercem, & tamẽ poſtea in recipiendo B. recepit ipſum ut donum & defectum ut ſibi remiſſum liberaliter a uenditore, eo q uenditor ſibi B. liberaliter donat, uel liberaliter remittit defectum precii. Nam tũc non teneretur ſupplere defectum, nec reſtituere B. licet peccaſſet conando dare precium deficiens pro tota merce in ratione mercis: peccaret etiam ſi recipiendo ipſum B. eſſet talis propoſiti, quòd ſi uenditor etiã ſibi non donaret B. nec remitteret defectum precii: nihilominus uellet B. retinere, & non ſupplere, non tamen teneretur quid reſtituere ſuppoſita liberali donatione B. uel remiſſione liberali defectus. Secunda pars probatur: ponendo duas differentias. Prima: quia ſi defectus eſt ſub dimidio iuſti precii, emptor tenebitur in utroque foro ad alterum illorum duorum, ſcilicet aut reſcindere contractum, ſi placet uẽditori, aut ſi placet uenditori cõtractũ manere, tenetur ſupplere defectum, ſed in alijs exceſſibus nõ ſic eſt.

Nam

Nam in ſolo foro conſcientiæ non in foro exteriori tenetur ad alterum illorum duorum : ſed de hoc quãdo ad primom, &quando ad ſecundum teneatur, dictum eſt ſupra.q. 55. concluſione prima. Secũda differentia: quia defectus modicus eſt duplex: quia aot eſt intra limites latitudinis, aut ſub eis ſeu extra eos. ſi ſecundũ: tunc tenetur indiſtinctè ſupplere, ita quòd illa tentio eſt neceſſitatis, ſi eſt notabilis, ita quòd peccat mortaliter, ſi non ſopplet. ſi autem eſt nou notabilis, tenetur ſub ueniali culpa, ſic quòd ſi non ſupplet, peccat uenialiter, niſi excuſetur per hoc, quòd minutiæ talium defectuum ſunt innumerę, & non dignę tanto labore quã tum haberet facere, ut ſingulę ſingulis ſupplerentur, ita ꝙ etiam venditores deberent met ſecundum rectã rationem conſentire, ꝙ tales erogarentur eorum nomine pauperibus: qoia rationabiliter illud vellent ſibi fieri, ſi ipſi in ſimili caſu vendendo ſuperaccepiſſent in aliquantula minutia. Si detur primum, tunc ſi emptor tempore emptionis ignorauit ſe in precio defeciſſe ab indiuiſibili æqualitate valoris, tunc non tenetur ſupplere, etiam ſi poſtea comperiat illum defectum: quia tunc uenditor donauit ſibi B. uel remiſit illam partem deficientem, uel ſaltem ſibi debuit donaſſe & remiſiſſe ſecus forte ſi a principio contractus ſciuiſſet illum defectum. & deduc hæc ſicut in ſimili deductũ eſt in concluſione quarta præcedentis quæſtionis.

Quinta concluſio. quamuis quatuor cõcurrentibus poſſit ſana conſcientia emptor etiam ſcienter dare precium deficiens a valore mercis in magno, uel in paruo tamen quodcunque horum defecerit, non ſolum præ tenſa oblatio eiuſdem vt precij ſufficientis cẽſenda eſt ſibi fuiſſe illicita: ſed etiam datio precij & receptio totius mercis. Prima pars probatur. Nam ſi emptor offerat precium deficiens, ſic ꝙ oelit totam mercem habere in ratione mercis ſolutę. & venditor habet illas quatuor conditiones, ſcilicet ꝙ ſit perſona ſagax, & ſciens ualorem mercis. Secundò, ꝙ non ex mentis leuitate vel uel præſumpta det tantam mercem pro tam deficienti precio, & per hoc excluditur prodigalitas, uel inordinata affectio in venditore ad precium, & inordinata diſplicentia ad mercem, ex qua inordinatione cõtingit aliquãdo dare mercem pro minus iuſto. Tertiò, quòd uenditor non arctatione, uel neceſſitate, qua val de indiget precio, det tantam mercem pro tam vili precio: immo liberè. Quartò, ꝙ illi tria conſtent emptori de uenditore probabili certitudine. Illis itaque quatuor concurrentibus licet empror peccauerit offerendo a principio tam deficiens precium, quod iodignum eſt tanta merce, tamen ſi uenditor ſic conditionatus (ut dictum eſt) nihilominus dedit eam rem emptori, præſumet emptor, & poterit prę́ſumere, ꝙ uẽditor ipſum B. ſibi liberaliter donet, & liberaliter remittat defectũ precii ſine hoc, quòd aliqua ratio inooluntarij miſceatur illi dationi. Modò emptor potuiſſet donum taliter qualificatum recepiſſe a uenditore, etiamſi nihil ab eo emiſſet. igitur etiam nunc poteſt recipere illud ut tale. Et dico, ut tale, qoia non poſſet ipſom B. recipere vẽ mercem : cum nihil correſpondens ei ut precium dederit. Dico autem prę́ſumet, & poterit emptor præſumere &c. quia ſi nec præſumeret, nec poſſet præſumere in uenditore animum donandi ſibi B. uel remittendi ſibi defectum, non debet recipere B. uel dare taliter deficiens precium: quia exponeret ſe periculo recipiendi alienum. & ſi de facto præſumit contrarium, eoipſo peccat recipiendo alienum, ſcilicet B. & ſi præſompſiſſet animum donandi in eo, & poſtea deprehenderet præſumptioni ſuæ non ſubfuiſſe ueritatem, deberet ſupplere defectum precij, uel reſtituere B. Secunda verò pars, ſcilicet quòd oblatio fuerit ſibi illicita, patuit cõcluſione prima. Tertia verò pars, ſcilicet ꝙ receptio ſit ſibi illicita, ſi defecerit aliquod illorum quatuor, probatur. Nam ſi primum deficit, puta quia uenditor eſt ſimplicianus & inexpertus credẽs mercem non plus valere, quàm det emptor, ita ꝙ aliàs nullatenus daret pro tam leui precio, non erit illa datio mercis purè ooluntaria: ſed mixta ex inuoluntario adeo quòd non eſt illa datio ſufficiens ad faciendum emptorem eſſe dominom totius mercis, & ſingulariter ipſius B. quia datio non facit quem dominum rei ſibi datę, niſi dans conſentiat. Modò errans non conſentit ſi ſit talis error, ꝙ nullatenus daret, ſi non erraret. Et ad defectum illius primæ conditionis reducitur caſus ubi emptor pro re, quæ bene valet qoatuor, offert tantum vnum, & oenditor dat pro duobus, eo quòd uel ueretur exigere quatuor ab eo, qui ſibi ſolum unum obtulit, uel quia credit emptorem non offerre preciũ ſufficiens ſub dimidio iuſti precij, ſed tantum in modico, puta in vno denario more emptorum. Si ſecunda deficit. puta quia venditor ex prodigalitate dat, peccat emptor recipiendo : quia communicat uenditori in vitio, non enim ſolus prodigus peccat prodigè expendendo, ſed etiam ille, qui talia ab eo recipit. Et idem iudicium eſt, ſi venditor det ex inordinata affectione ad precium, uel ex inordinata diſplicentia ad mercem pro illo precio diminuto. An autem tunc emptor teneatur ſupplere defectum, uel reſtituere B. uidendum eſt in tract. de reſtitutionibus. Si etiam tertia deficit. puta quia arctatus fuit, peccat ſic deficiens precium dando & recipiendo B. primò: quia potius deberet ſuccurrere uenditori, quàm eum afflictum amplius affligere. Secundò : quia recipit illud, cuius dominium illo modo nec habere, nec ipſum retinere poteſt: quia non traosfertur dominium eius in ipſum per dationem ſic mixtam ex inuoluntario, coactio enim etiam conditionalis diminuit de ratione voluntarij. Si etiam quarta deficit. puta qoia dato quòd tria prima adeſſent, attamen illa non conſtarent emptori de venditore, peccaret dando deficiens preciũ quia exponeret ſe probabili uel æquilibri periculo accipiendi, oel dandi id, quod eſt illicitum accipere, uel dare: quia non eſt licitum accipere B. uel dare deficiens precium, niſi conſtet de prædictis conditionibus uenditoris, ſeu de omnino liberali donatione B. & remiſſione defectus, & maxime ex qoo emptor obtulerat tale deficiens precium. ideo ſi non conſtet emptori de prædictis conditionibus uẽditoris, potius habebit præſumere, ꝙ ſibi detur B. in ratione mercis, & nõ in ratione doni ſicut ipſe obtulit precium pro tota merce (cuius B. eſt pars) ſub ratione mercis. Et circa primã partem concluſionis nota, ꝙ ſtantibus quatuor illis, de quibus dictũ eſt in prima parte, uenditor etiã in foro exteriori eſt tutus. Vnde nõ dabitur venditori actio contra emptorem, quia ſiquis donationis cauſa vendit pro modico precio, oon auditur uolens uenire contra

ſuam uoluntatem, ut tangit Panor. in c. cum cauſa. de empt. & uen. & ibidem dic econtra in caſu ſimili quintæ concluſionis præced. quæſtionis. Nota tamen, ꝙ etiam coucurrentibus illis quatuor fallit illa pars in caſu, quo prælatus eccleſiæ eſſet ille, qui ſic utiliter uenderet mercem, aut alius, qui facta alterius procuraret: ut tutor, vel curator pupilli, vel minoris: quia ab illo ēt ſi ſciat uerum precium, oon licet ſic utiliter emere: quia nec illi licuit ſic utiliter vendere.

Corollarium. Multum alleuiat emptorem ſi quam mercem emit ab experto ueoditore: quia præſumitur, quòd exquo expertus eſt, oec arctatus, quòd non ei veudidiſſet pro illo precio: niſi fuiſſet ſibi uiſum condignum. Vnde ſi emptor inexpertus uadat ad inſtitores & mercatores publicos: noo eſt ſibi multum periculum, ſi modicum precium exhibet pro merce: dummodo emptor ignoret valorem mercis: neſciens an precium id ſit deficiens, vel æquiualens: ſed hoc duntaxat faciat, vt reſponſione venditoris addiſcat debitum valorem & debitum precium, eo quòd uenditores exhibent rem primò pro magno, quam tamen ſolent finaliter vendere pro minori, & aliqui etiam ita ſuperexhibent a principio, quòd pro longè minori etiam ſub dimidio primæ exhibitionis uendunt, ſicut dicitur de Colonienſibus. Vnde ſi emptor emat a ſupradictis, ſcilicet peritis &c. mercē pro illo deficienti precio, quod obtulit, poterit præſumere, quòd exquo ueoditor fuit expertus & non arctatus, quòd hoc fecit ſine ſuo præiudicio tanquam recipiens condignum precium.

QVÆSTIO. LIX.

Vtrum licitum ſit uenditori vendere mercem vni pro maiori precio quàm alteri. puta carius vēdendo ementi ad terminum, uel expectationem, quàm ad promptam ſolutionem. Solutio q. ſtat in duabus diſtinctionibus, quatuor concluſionibus, duobus corollarijs, & trium argumentorum ſolutionibus atque quodā documento in fine & cauda quæſtionis annectendo.

Prima diſtinctio. vendere mercem vni pro maiori precio, quàm alteri contingit dupliciter: quia aut illa maioritas manet intra latitudinem iuſti precij, aut egreditur eam. Exemplum primi. ſtat, quòd aliqui prudentes æſtimant pannum aliquem 50. flor. alij prudentes 51. tertij 52. flor. & ſic paſſim vendant & emant ſecundum illam triplicem æſtimationem, nec quiſquam ſit, qui æſtimet eū vltra 52. flor. valere, uel non valere 50. flor. iam iuſtum precium illius panni ſtat in tribus gradibus, ſcilicet pio, mediocri, & rigido, & in illis conſiſtit latitudo illius precij iuſti. Si igitur venditor uendat uni eum pro 50. flor. & alteri pro 51. & tertio pro 52. vendit vni pro maiori, & alteri pro minori: & tamen maioritas illa manet intra latitudinem iuſti precij. Exemplum ſecuudi: vt ſiquis eum uenderet pro 53. vel. 54. flor.

Secunda diſtinctio. ſi maioritas precij egreditur latitudinem iuſti precij: tunc aut venditor exigit illam maioritatem ratione mercis tanquam precium eius, aut alia ratione. ſi ſecundum, aut igitur ratione expectationis, aut alia ratione. ſi ſecundum hoc etiam contingit dupliciter: quia aut ratione intereſſe prouenientis ex expectatione precij ſeu carentia eius, ſiue illud intereſſe ſit damni emergentis, ſiue lucri ceſſantis, aut ratione alicuius alterius.

Prima concluſio. uenditor non peccat propter hoc, ꝙ uendit mercem uni pro maiori precio quàm alteri: ſi illa maioritas manet intra latitudinem iuſti precij, dummodo credat tam maius quàm minus precium, eſſe iuſtum, ut ſi agat ſecundùm tenorem primi exempli primæ diſtinctionis. Probatur dupliciter. Primò ſic quia exquo quodlibet illorum trium preciorum eſt iuſtum per caſum, & ipſe credit eſſe tale, non facit iniuriam ſecundo, oec tertio: quia exigit, quod iuſtum eſt, licet ſecūdo non faciat tantam gratiā ſicut primo, nec tertio, ſicut ſecūdo. Modò non peccat quis noo faciendo uni gratiam quam alteri facit. igitur. Nec ſequitur, vēdit vni pro iuſtiori precio, quam alteri. igitur illi alteri vendit pro iniuſto. Nam ſtat, duo precia eſſe iuſta, & tamen vnum eſſe iuſtius alio. ſicut ſancto ſanctiorē inuenire cōtingit, & mundo a peccato mundiorē licet vterque nihil habeat immunditiæ, & vnū habitū ſcientificum certum certiorem alio cōtingit inuenire, licet neuter habeat aliquid incertitudinis. Secundò probatur idem a ſimili, ſi B. ſit debitor ipſius A. in 10. ad terminum. & F. ſimiliter in 10. ſit debitor eiuſdem A. ad euodem terminum, non peccat remittendo aliquid de 10. ipſi B. ſoluenti ante terminum, etiam ſi nihil vellet remittere ipſi F. non ſoluenti ante terminum. facit enim ipſi B. beneficium ob hoc, ꝙ citius ſoluit, quam F. & ſic benefacienti benefacit, & oon benefacienti oon ſic benefacit. igitur etiam ooo peccat uenditor, ſi nolit ita remiſſe vendere ei, qui non ſtatim ſoluit, ſicut deberet ei, qui ſtatim ſoluit. & ſic pro maiori ei licebit vendere dummodo tamen maioritas maneat intra iuſtum precium. tenet conſequentia a ſimili. Nā ſicut B. & F. ambo erant debitores in decem tanquam iuſto debito, ſic emptores recipiendo mercem ſunt debitores ipſi uenditori in iuſto precio, cuius eſt triplex gradus prædictus. igitur vni poterit nolle remittere gradum mediocrem, uel rigidum, & tamen alteri poterit velle remittere. Hæc tamen ſecunda probatio nō eſt ita certa ſicut præcedens: quia antecedens nō eſt indiſtinctè verum: quia ſicut B. anticipans ſolutionem in caſu prædicto aliquando oon eſt immunis a peccato vſuræ, ut patebit in ſecunda concluſione ſequentis quæſtionis, ſic etiam A. inducendo B. ad huiuſmodi anticipationem, aliquando non eſt immunis a peccato ſcādali, vel occaſionis ruinæ in B. prout de taliter inducentem proximum dictum fuit ſupra. q. 47. Dicitur notanter in concluſione, dummodo credat &c. quia ſi nō crederet, niſi infimum gradum eſſe iuſtum preciū, non excuſaretur a peccato, niſi in caſu tertiæ concluſionis ſequentis, uel etiā quartæ pro prima parte eiuſdem. Et in caſu huius cōcluſionis ooo intelligitur illud extra, de emp. & uen. placuit. ubi ſtatuit ſacrum concilium, ꝙ preſbyteri moneant plebes ſuas, ut hoſpitales ſint atque nō carius tranſeuntibus uendant, quàm in mercato uendere poſſint. Nam illud intelligitur, quando illa maioritas egreditur latitudinem iuſti precij.

Secunda concluſio. uenditor peccat mortaliter uendēs uni pro notabiliter maiori precio quàm alteri, ubi maioritas eſt extra latitudinem iuſti precij & notabili-

lis,

lis, ſi eam exigit ratione expectationis, ſeu delationis precij. Probatur: quia expectare ſeu dare dilationem ſolutionis precij eſt implicitè mutuare. igitur ſi ipſam maioritatem, ſeu partem, quæ eſt extra latitudinem iuſti precii, vult habere ratione expectationis: tunc ratione mutuationis eam vult habere. Modo ratione mutui aliquod temporale lucrum exigere eſt peccare mortaliter peccato vſuræ. igitur. Antecedens probatur: quia quando venditor expectat, ſeu dat emptori dilationē: perinde eſt, ac ſi precium iā haberet in burſa, & de burſa ſua daret emptori vſq; ad terminum. Secundò ſic probatur. vendere tempus eſt illicitum, modo ſi venditor vendit illo modo: vt concluſio ſecunda dicit: tunc vēdit tempus. igitur. Sed hæc probatio & talis locutio q̄uis ſit communis & multorum doctorum: tamen eſt obſcura & quaſi in intelligibilis, immo de rigore ſermonis falſa: niſi reducatur ad terminos præcedentis probationis. Probatur: nam venditor prædictus nō poteſt etiam de facto vendere tempus emptori, nec eſt hoc mentis ſuæ, nec etiam attentat hoc: quia non attentat ei vendere tempus præſens: quia ſcit, quòd tempus præſens eſt commune vtriq;, ita quòd emptor æquè habet illud ſicut venditor, nec etiam attentat ſibi vendere tempus præteritum: quia neuter habet illud, nec poteſt habere, nec etiam tempus futurum: quia venditor ſcit ſe illud emptori non poſſe concedere, & emptor ſcit vēditorem illud ſibi non poſſe darē. hoc enim eſſet velle vendere proximo prorogationem vitæ. Item tempus ſaltem vniuerſalem eſt motus primi mobilis, vel paſſio eiuſdem, & ſic eſt in primo mobili. igitur non eſt veriſimile, quòd venditor velit vendere, aut emptor emere rem ita diſtantem & inattingibilem. Vnde modus ille loquendi obſcurus videtur potius omittendus, & loco illius termini tempus, vtendum eſt illo termino expectatio, vel dilatio ad tempus. Nam mutuationem implicitam in dilatione vendit ille, qui propter dilationē carius vltra iuſtum precium vendit, quàm faceret ad promptam pecuniam.

Tertia concluſio, ſi maioritas eſt extra latitudinem iuſti precii: & venditor nullatenus ratione expectationis exigit maioritatem, ſed ratione intereſſe ſibi prouenientis ex carentia precii expectandi, ſiue illud intereſſe ſit damni emergentis, ſiue lucri ceſſantis: tunc vēditor non peccat ob hoc, ꝙ carius vendit prædicto modo: dummodo ſeruentur illæ conditiones, quæ requiruntur ad hoc, ꝙ mutuanti licitum ſit vltra ſortem mutuatam aliquid exigere ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, quæ conditiones fuerunt poſitæ ſupra q. 33. Exemplum autem vbi ſingulæ conditiones ſint incluſæ (ſuppoſito caſu primæ diſtinctionis huius quæſtionis) eſſet, ſi venditor venderet pro. 54. ad terminum, ſic quòd teſte conſcientia ſua vellet potius in prompto iam capere. 52. vel 51. vel etiam 50. quàm ꝙ carere precio, & accipere. 53. & tamen exquo emptor non habet nunc ſibi ſoluere, ipſe partim pietate motus: vt ſcilicet non cogatur emptor abire ſine merce, & ad placendum ſibi vendit ſibi ad terminum: neq; eſt tanta neceſſitas in emptore, ꝙ de præcepto teneatur ſibi ex pectare: ex alia verò parte, qua etiam ſibijpſi prouidere vult de intereſſe, quod patitur in carendo, ob quod vitandum maluiſſet de præſenti accepiſſe. 52. vel minus. exigit vnum floren. ad quem nullatenus afficitur plus, quàm ad illud. ratione cuius ſua intereſt, quin mallet liberatus eſſe ab intereſſe, & carere vno flore. quàm accipere vnum flor. & ſubire intereſſe. neque īfamatio, aut ſcandalum aliquod oritur, vel natum eſt oriri ex huiuſmodi contractu: tunc enim omnes ſeptem conditiones ſunt incluſæ; vt patet eas tranſcurrendo. Illa igitur concluſio probatur quintupliciter. Primò ſic, venditorem expectare precium eſt eum implicitè precium vt ſortem mutuare emptori, vt oſtenſum eſt. igitur ſi ex huiuſmodi expectatione, ſeu mutuatione, qua caret precio ſuo iuſto, proueniat venditori intereſſe, poterit ratione illius quid exigere vltra iuſtum precium, tenet conſequentia: quia ſupra. q. 30. oſtenſum eſt, ꝙ licitum eſt mutuanti exigere vltra ſortem ratione intereſſe prouenientis ſibi ex carentia ſortis. Secundò ſic: quia ſi peccaret, aut peccato ſuperuenditionis. ſ. contra iuſtitiam commutatiuam, aut peccato vſuræ. Non ſecundum, vt iam patuit: quia licèt expectando mutuet & accipiat vltra ſortem; non tamen non omne mutuare & vltra ſortem capere, eſt vſuram committere: vt ſæpe patuit ſupra. Nec primum: quia partem egredientem latitudinem iuſti precii, non accipit in ratione precii: ſed pro refuſione ſui intereſſe, quod patitur expectando & carendo precio iuſto ſibi debito. Modò hoc non eſt illicitum: ſicut patuit ſecundum caſum Scoti poſitum ſupra in q. 56. in tertia concluſione in 12. manuductiuo. vbi dictum fuit de uendente mercem, quæ nullatenus fuit uendenti uenalis, & ex cuius carētia damnificatur, ꝙ licitè poteſt altius uendere, quàm ſoleat aliàs vendi, & hoc pro releuatione damni, quod incurrit uendendo ad inſtantiam emptoris. Vnde nō debet dici, ꝙ pro tanto ſit caſus huius concluſionis licitus; ut quidam iuriſperitus dicit: quia. ſ. agrum, vel aliud fructificans ad terminum uendendo; uenditor interim carebit fructibus, quibus tamen fruetur emptor. Nam propter hoc non debet uenditor rem carius æſtimare: quia hoc ineſt naturaliter contractui uenditionis, quòd fructus mercis ſpectant ab emptorem, ſicut & periculum & non ad uenditorem. Nam etiamſi mox fuiſſet ſibi ſolutum precium, etiam pertinuiſſent fructus ad emptorem. Vnde potius econtra debet excuſari. ſ. quòd carendo precio quod deberet habere, patitur intereſſe. Tertiò ſic: ſi uenditor uendat pro 53. ad terminum: & tamen ſi (ut optabat) habuiſſet in prompta ſolutione. 52. fuiſſet illis uſus in mercantiis licitis, uel emptione alicuius poſſeſſionis fructiferę, de qua, uel de quibus ueriſimiliter intra prædictum terminum fuiſſet lucratus plus, quàm unum flor. etiam ultra omnes expenſas, labores, & curas etiam deducta dubietate lucri: ita quòd (teſte conſcientia ſua) non accepiſſet unum flor. pro renunciatione huius lucri ſperati: iam inquam uidetur, ꝙ non ſolum poſſit excuſari a peccato de hoc, quod accepit ultra iuſtum precium: immo uidetur, ꝙ non indigeat ſuper illo aliqua excuſatione, eo ꝙ uidetur, ꝙ non accipiat ultra iuſtum precium in tali caſu. Et hoc ultimum aſſumptum. ſ. ꝙ non uidetur, ꝙ accipiat ultra iuſtum precium: immo ꝙ illi. 53. maneant intra latitudinem iuſti precii: ſtante caſu ut formatus eſt in principio huius tertiæ probationis probatur ſic: quia. 53. flo. nondum habiti: ſed ſolum & primum habendi in tali termino, non ſunt maioris ualoris uſualis, quàm ſint. 52. de præſenti ſoluti, immo ſolum eis æquiualēt. Modò quan-

dò quantitas precii eſt attendenda ſecundum valorem vſualem: ſicut & quantitas mercis, vt patuit ſupra queſtione. 56. igitur cenſentur vendere ſolum pro precio valente tantum, ſicut valent. 52. de præſenti ſoluti: non diceretur vltra iuſtum precium vendidiſſe. igitur idem dicendum, ſi pro 53. ad terminum prædictum dando vendidit. Maior probatur: quia ita vtiles ſunt ſibi. 52. quibus actu poteſt vti vſque ad illum terminum adſluctum prædicto modo ſperatum, & multo magis ad dāna emergenda vitanda. ſicut 53. quibus vſque ad illum terminum non poteſt vti, ſiue ad lucrum prædicto modo ſperatum conſequendum, ſiue ad damna emerſura vitanda. Modò ex idonietate, vel habilitate numiſmatis ad vſum & commoditatem hominis attenditur valor eius vſualis in emptione: ſicut ex idoneitate mercis ad vſum humanum attenditur eius valor vſualis attendendus in vendirione. Confirmatur & declaratur huius aſſumpti probatio ſequenti exemplo. Si habeo librum, cuius iuſtum precium ſecundum rigidum gradum ſit. 52. ſolidi. veniatq; emptor habens. 53. de quodam peregrino numiſmate, quod talis eſt conditionis, ꝙ in re, ſcilicet in argento ſit melius noſtris groſſis, vel ſolidis, qui hæc currunt, & pro quibus ego vendere volo: & tamen tales ſolidi, vel groſſi non plus poſſunt mihi vtiles eſſe quàm. 52. ſolidi, vel groſſi huius patriæ, adeo ꝙ ſi vellem illos cābire in terra hac, vel aliàs alienare, non pro pluri poſſem eos diſtrahere, quàm pro. 52. huius patriæ: & ſi vellem eos per me, vel alium in aliam terram ducere, tantas cogerer facere expenſas, ꝙ non plus inde haberem, quàm de 52. ſolidis huius patriæ. & ſi eos conflare vellem, etiam non plus inde poſſem acquirere computatis expenſis conflationis & huiuſmodi. ſi ergo emptor diceret: ſolidos huius patriæ non habeo, ſed duntaxat tales habeo, qui in re ſunt valentiores tuis, de illis itaque dabo. 52. ego verò dicerē, non dabo niſi pro 52. patriæ huius, vel ſi vis, ꝙ de tuis accipiam, non accipiam niſi. 53. eo ꝙ quomodocunq; agam, non plus ſunt mihi vtiles illi. 53. de tuis; quàm. 52. patriæ huius. quæro, an peccarem exigendo huiuſmodi. 53. & patet ꝙ non: quia illi. 53. non ſunt maioris valoris vſualis, quàm 52. noſtræ patriæ. igitur etiam ſic erit de caſu ſupradicto. Videtur enim hinciude eſſe ſimile: ſi caſus ſint veſtiti illis circunſtantiis, quas poſui. Quartò ſic. ſi A. emat redditum, ſeu ius percipiendi imperpetuum annuatim de communi curſu aliquam rem valentem vnum flo: non tantum dabit precium pro huiuſmodi iure percipiendi huiuſmodi rem; quantum daret pro iure percipiendi & exigendi iam ab eo talem rē in numero centuplicato, etiam dato ꝙ imperpetuum per ſe, vel ſuos ſucceſſores percipiendo annuatim talem rem valentem vnum flor. eſſet percepturus, non ſolum in numero centuplicato: immo in longè maiori, & nō reputatur tñ ille contractus iniuſtus, & huius non eſt ratio alia, niſi quia ius percipiendi rem: etiam quæ tandem aſcendet ad longè maiorem numerum: tali tamen. ſ. annuatim tantum: & non ſimul obuenturam: non eſt ita vtile emptori: ſicut ſibi vtile eſſet ius percipiendi huiuſmodi rem in numero (etiam minori quā ſit centuplum) dummodo eſſet percipienda ſimul & ſemel, eo quòd ipſa res in illo numero (tali tamen modo ſucceſſiuo) recipienda non eſt ita vtilis ſibi, ſicut eſſet in minori numero: ſi ſimul & ſemel reciperetur. igitur ēt. 53. floren. in caſu huius tertiæ concluſionis non ſunt maioris valoris quàm: 52. ita quòd merx aliqua æquè poteſt dari in illo caſu pro. 53. ad terminum dandis, ſicut pro. 52. iam de præſenti ſoluendis. Quintò ſic. ſi qs agrum, uel domum valentem. 20. flor. emere uellet, & uenditor non uellet vendere agrum, uel domū niſi hoc pacto, ꝙ etiam emptione celebrata, & precio ſoluto uti uellet agro per annum, quo lapſo primum & non ante poſſet emptor eo uti, emptor licitè poſſet tanto minus uelle dare pro agro, uel domo, quanta eſſet ueriſimiliter utilitas, quam emptor interim potuiſſet habuiſſe de agro ſingulis defalcatis, etiam ſi ager, uel domus ſit, uel eſſet talis res, quòd nō eſſet nata importare utilitatem niſi appoſita induſtria hominis, ſicut & pecunia, & ratio: quia ex quo ualor mercis attenditur conſideratis ēt fructibus, quos importare poteſt: tunc ex quo primo anno fructus non ſibi, ſed uenditori importabit, eo minus ualet illa merx. Item de natura contractus emptionis pertinent fructus emptori: ideo ſi per pactum adiectum debet renunciari naturalitati contractus, poteſt pro illius refuſione aliquid ſibi uelle remitti, & hoc rārum, quantum eſt illud, cui cedit. Ergo econtra, ſi emptor nolit dare precium niſi poſt annum. & ſic uenditor non poſſit uti precio ſibi debito (ſicut tamen deberet poſſe uti eo) et cuius carentia patiatur interim defectum illius utilitatis, quam ueriſimiliter habuiſſet: poterit uenditor eo carius ſibi uelle dare, quatenus ex illa parte recuperet id, quo ex alia parte carere cogitur. Nec eſt differentia inter caſum antecedentis & conſequentis: niſi ꝙ in caſu antecedentis res. ſ. domus uel ager, cuius uſu carere cogitur, eſt res non mutuata nec mutuabilis, ſed locabilis. In caſu uerò conſequentis eſt res mutuata. ſ. precium: ſed illa differentia nō obſtat: quia etiam in caſu antecedentis dando minus, id, quod ſubtrahitur, non ſubtraheretur nomine locagii, ſed nomine intereſſe, quod tam in re locata, quàm mutuata poteſt peti. igitur. Vnde ex prædictis patet, quòd non indiſtinctè debet condemnari uenditio facta ad terminum pro maiori precio, quàm ad promptam ſolutionem: præſertim in foro conſcientiæ, propter quod crudum ſatis uidetur fuiſſe conſilium Panor. quo (ut de ſe dicit in c. ad noſtram. de emp. & uen.) conſuluit, quòd illi eſſent uſurarii, qui uendunt merces pro aliquanto precio ſibi incontinenti ſoluto: ſed cum ad credentiam uēdunt, dant pro maiori. Et ex hoc conſequenter conſuluit indiſtinctè, quòd teſtamentum talium eſſet nullū, ex quo cum id publicè faciunt, ſunt publicè uſurarii. Et dixi notanter in concluſione. dummodo ſeruentur omnes conditiones ibidem poſitæ: quia quæcunque harum defecerit, non erit uenditor immunis a peccato, & hoc uel uſuræ implicitæ in ipſa expectatione, aut a peccato ſcandali, aut propriæ infamationis.

¶ Corollarium primum. ex quo omnes ſeptem conditiones requiruntur, ſequitur, quòd quamuis aliquando, non tamen ſemper, uel indiſtinctè poſſunt excuſari illi mercatores, qui carius uendendo ad terminum, quàm ad promptam ſolutionem, hoc faciunt ex ſola illa cauſa, quia. ſ. timent ſe oportere facere expenſas & labores in repetendo ab emptore precium expectatum, non allegantes aliquod aliud intereſſe. Nam tales quāuis excuſari poſſint aliquando. ſ. quando in effectu coguntur facere tales expenſas, quibus adequatur illud

plus,

plus, in quo carius vendiderunt, eo quòd emptor met deberet illas refundere pæquiualens: tamē aliquando (licèt timuerint ſe facturos expenſas prædictas) in effectu non faciunt, eo quòd emptor in termino præfixo ſine omnibus expenſis venditoris ſoluit precium: & tamen tunc. ſ. tempore ſolutionis venditoris cum vident ſe non feciſſe illas expenſas: nihilominus non ſubtrahunt illud plus, ad quod taxando aſcenderant, ducti ſola ratione expenſarum, quas timebant. Nam ſi ſolæ illæ expenſæ, quas timuerunt ſe facturos, fuerunt cauſa aſcendendi, igitur ſi vident illas expenſas non fuiſſe ad effectum poſitas, debent etiam ceſſare a receptione refuſionis: ceſſante enim cauſa, ceſſare debet effectus. In tali igitur caſu ſi nulla alia cauſa mouit venditorem ad carius vendendum, quàm perpeſſio expenſarum, quas timuit, deberet in termino ſolutionis illud plus ſubtrahere, in quo carius vendiderat ratione expenſarum. Si tamen mercator a principio talis eſſet præparationis in mente, quòd quamuis timendo expenſas faceret, cogitaret poſſibile eſſe, quòd nullas eſſet facturus in effectu: & tamen nihilominus illud timeret, eſſet ſibi ita graue, quòd (teſte conſcientia) mallet carere illo pluri, in quo carius vendit, quatenus eſſet ab illo timore ſecurus, quā recipere illud plus & ſubire timorem: etiamſi contingeret eundem timorem non deduci ad effectum: non auderem talem condemnare: etiam in caſu, quo in termino ſolutionis nollet ſubtrahere illud plus, in quo carius uendidiſſet, quia illud plus non acciperet pro expenſis, quas timuiſſet facere: qoia nullas tales feciſſet: ſed pro perpeſſo timore & grauamine, quod ita grauaſſet eum, quòd maluiſſet illo pluri caruiſſe. Nam tunc non cenſetur quid lucratus fuiſſe in percipiendo illud plus: quia æquiualens, immo maius ſubiit pro eo. Et ſi dicas contra primam partē corollarii, quòd quamuis in caſu formato excuſentur a peccato in recipiendo illud plus tempore ſolutionis, exquo jam in effectu ſunt paſſi tantas expenſas: tamen non excuſantur quin tempore conuentionis & venditionis peccauerint, obligando emptorem ad illud plus, quem nondum viderāt negligentem & occaſionantem eos ad expenſas. Dicitur enim communi prouerbio. Nemo debet puniri, antequam deliquerit: licèt timeatur, quòd ſit delicturus, nec quiſqoam debet cogi ad pignus, qui nondum factus eſt debitor. Dicendum, quòd argumentum concludit, quòd non eſſet id licitum venditori, quando ex indiſtincta mente hoc faceret tempore uenditionis. ſ. intendens illud plus recipere tempore ſolutionis, ſiue feciſſet expenſas, ſiue non: ſed non concludit, quando propter expenſas, quas perpeti timet, uendendo carius, eſt talis præparationis in mente, quòd ſolum uult illud plus recipere, ſi in effectu fecerit expenſas. Nam quòd tunc argumentum non concludat, patet: quia bene licitum eſt etiam mutoanti obligare etiam ciuili obligatione aliquem ad refuſionem intereſſe nondom perpeſſi: quod tamen quis timet ſe perpeti: dummodo illa obligatio fiat ſub prædicta conditione. ſ. quòd non uelit ab illo recipere refuſionem intereſſe, niſi in effectu ipſum patiatur. Et ſi arguas contra hoc. dato quòd mercator timeat perpeti expenſas: tamen habet aliam uiam paratam, qua ſibi caueat de refuſione eiuſdem. puta ſi paciſcatur cum emptore ſuper huiuſmodi refuſione, & ita non licebit ſibi aſcendere cum aliquo pluri in precio, etiamſi cum prædicta diſtinctione in mente id faceret. Dicendum, quòd quamois illa uia de paciſci ſit licita: non tamen ſequitur, quòd alia eſt illicita: poſſunt enim ambæ eſſe licitæ, ceſſante ſaltem ſcandalo & ſpecie mali. & maximè quando rationabili cauſa mouetur uenditor ad potius amplectendum unam, quàm aliam. ſic autem eſt hic. Nam ſi uēditor deberet paſſim cum quolibet emptore in traditione mercium paciſci ſuper talibus: ipſe haberetur (licet non rationabiliter) pro tam diffido homine: quòd forte nulli, uel pauci ab eo emerent: ubi tamen illi, qui ob id ab eo diffugerēt, irrationabiliter mouerentur: quia deberent non egre ferre, quòd uenditor uellet ſibi prouidere de refuſione, ad quam ipſimet deberent eſſe beneuoli ſi expenſæ in effectu fierent.

Corollarium ſecundum. Non poſſunt etiam excuſari illi mercatores, qui dicunt, illud plus, in quo carius uendunt, apponere pro ſuſceptione periculi ſortis. dicunt enim, ſi do Ioanni terminum ad ſolutionem precii, ſuſcipio periculum perdendi totum precium: qa forte aufugiet, aut interim tota eius ſubſtantia peribit. Hæc autem ſuſceptio periculi eſt æſtimabilis precio, idē pro ſubeundo illud periculum nolo aliquid habere, & ita eo carius uendo mercem. Sed hoc non excuſat: qa ſi tu times periculum ſortis ex prædicta cauſa. ſ. fugæ, uel totalis ſubſtantiæ ſuæ ſubuerſionis: eadem ratione times periculū illius pluris. ideo per hoc, quòd carius uendis, non ſuccuris tibi de refuſione ſuſceptionis periculi. Et dico notanter. ſi times ex prædicta cauſa &c. qa ſi alia ex cauſa timeret quis periculom ſortis, oel alio modo, poſſet aliquando, uel in aliquo caſu recipere aliquis etiam mutuans aliquid ultra ſortem a ſno mutuatario pro ſuſceptione periculi, prout patuit ſupra q. 39. & 40. Circa tamen exemplum poſitum in tertia cōcluſione, in qoo ſingulæ conditiones ſupra dictæ concurrerent requiſitę ad iuſtificationem contractus illius concluſionis. Notandum, quòd dabilis eſt caſus, in quo talis contractus poteſt iuſtificari: etiamſi uenditor magis uolt uendere pro maiori ad terminum, quàm ad promptam ſolutionem pro minori: etiam ſi merx fuiſſet ſibi tempore uenditionis uenalis, & eſt talis. Nam ſi per aliquam impoſturam & peſtiferam ſubordinationem iniquorum mercatorum ad hoc deuentum ſit, q habens mercem dignam. 53. flor. in prompto dandis, puta pannum aliquem, non poſſet de eo ſi ad promptā deberet uendere, leuare: niſi 52. & ita non poſſet tantū leuare, quòd ſibi ſoluerentur expenſæ formationis panni, non quòd merx illa non ualeat. 53. quaſi ideo non poſſit uendi pro 53. immo ualet. 53. & etiam poſſet tāti uendi, ſi non eſſet talis impoſtora peſtifera ſubordinatio facta. In tali inquam caſu poſſet uenditor optare potius, quòd occurreret ſibi emptor ad terminum daturus ſibi. 53. quàm quòd ueniret aliqois cum prompta non daturus niſi. 52. Impoſtora autem, ex qua contingit aliquando prædicta impotentia uendendi rem pro condigno precio ad promptum, ocnit aliquando ex parte uendentium, puta habentes merces unius generis non indigentes prompta pecunia: & potius optātes, quòd emantur eorum merces ad terminum pro maiori precio, quàm ad promptam pecuniam pro minori etiam iuſto. Hi inquam cum nulla mercium ſuarum ualeat ultra. 53. ſingulis computatis, quæ poſſunt facere ang-

re augmentum precii, conueniunt inter ſe, quòd nulli vendant aliquã ex illis mercibus niſi pro. 54. & ad hoc concedunt magnum terminum: cum igitur emptores ſæpe careant pecunia, current quaſi omnes ad illos, qui eis ſine difficultate expectãt de precio ad magnum terminum: præter illos autem eſt alius venditor habens etiam merces eiuſdem generis indigens prompta pecunia, & vult vendere pro. 53. prõptis, ſed non inueniet, qui emant ab eo pro. 53. promptis; & ſic cogetur talis, aut ſibi retinere merces illas, aut ſi velit vendere, oportet, quòd vendat pro. 52. qui ſunt adeo indignum precium, ꝙ non inde poſſet habere, vt ſoluerentur ſibi expenſæ & labores, & ſic gratis laboraſſet. Aut oportet, quòd vendat ad terminum, quatenus habeat condignũ precium: ſi tunc vendat pro. 55. ſicut valent, & ſine quibus non ſoluerentur ſibi ſui labores, non eſt damnandus. quamuis non poſſet dicere, quòd teſte conſcientia ſua mallet pro minori vendere ad promptum, quàm ad terminum pro maiori: quia hoc poſſe dicere non requiritur in caſu, quo propter talem impoſturam non poterit vendendo ad promptum inuenire condignum precium. Nõ tamen licebit ſibi aſcendere vltra. 55. propter conceſſionem termini, ſicut fecerunt prædicti impoſtores, niſi poſſit allegare tantum intereſſe, in quanto aſcẽdit vltra. 53. magis volens. 53. promptos accipere, quàm. 54. ad tantum terminum. Hæc impoſtura poteſt etiam ortum capere ab emptoribus, qui conueniunt inter ſe, vt nullus eorum emendo a vẽditoribus aliquam illarum mercium det. 53. niſi detur ſibi terminus aliquis, igitur habens talem mercem, & non potens eam dare pro. 52. promptis: quia eſſet continuè in damno & gratis laborare cogeretur: ille inquam cogetur vendere ad terminum pro. 55. mallẽs ad terminum vendere pro. 53. quàm ad promptam pro minori: cum tamen ad promptum bene valeret. 53. & etiam inuenirentur, qui darent, ſi non eſſet talis impoſtura.

Quarta concluſio. ſi maioritas egreditur latitudinẽ iuſti precii, & venditor non exigit eam ratione expectationis, nec ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis ſibi occaſione expectationis. ſed alia ratione. poteſt eſſe talis ratio, ꝙ non peccabit, & etiam talis ꝙ peccabit. Exemplum primi, ſi emptor eſſet ſibi ex aliquo alio cõtractu vel quaſi cõtractu vel maleficio obligatus in tanto, quanta eſt illa maioritas, & venditor nulla uia iuris poſſet compellere emptorem ad illius debiti ſolutionem, eo quòd vel eſſet ſibi nimis potens, aut non haberet legitimas probationes, poſſet in vendendo ſibi rem valentem tantum. 52. flor. vendere pro. 55. flo. dummodo ceſſet ſcandalum, & ſpecies mali; vel periculum perſonę ſuæ, vel aliorum hominum, prout dicendum eſt de illo, qui occultè ſibiipſi ſatisfacit de rebus ſui debitoris, a quo aliàs nullatenus poteſt obtinere ſolutionem. Ad quam ſatisfactionem, vt licita ſit, requiruntur ſeptem conditiones, prout in tract. de reſtitutionibus videri habet. Exemplum ſecundi: vt ſi ducitur ſola cupiditate magni precii, vel lucri. & ideo aſcendit ad illam maioritatem exigendo eam ratione mercis tanquam precium: peccat enim tunc mortaliter, ſi eſt illa maioritas notabilis, & ipſe illud ſcienter facit, vel ubi ſcire debebat, vel in dubio æquilibri erat: quia notabiliter violat iuſtitiam commutatiuam. Contra tertiam concluſionem.

Arguitur primò ſic. Sanctus Tho. requiſitus a lectore Florentino, vtrum ſi in expectatione temporis de ſoluendo precio plus petatur, quàm ſi tunc ſoluatur precium, cum res venditur, ſit vſurarius contractus. Habita ſuper hoc collatione cum Vgone cardinale, & quodam electo Capuano per literas reſpondit, quòd ſi venditor vendit merces ſuas ad terminum vltra quantitatem iuſti precii propter expectationem: tunc nõ eſt dubium eſſe vſurarium contractum. Si autem ſecundum iuſti precii quantitatem vendit, non eſt vſura. Hæc ille. Et ſic videtur duntaxat illum excuſare, qui vendit mercem ad terminum pro maiori precio &c. vbi maioritas manet intra latitudinem iuſti precii, & non vbi egreditur. Dicendum, quòd excuſat mercatorem in vno caſu, & in alio condemnat, ſed non negat, quin etiam in aliis caſibus excuſari poſſit: nondum enim omnes caſus formauerat: vnde condemnando primum caſum notãter adiecit dicens, ſi propter expectationem vendit vltra &c. Et ꝙ ſanctus Thomas non condemnaſſet, vel nõ debuiſſet condemnaſſe in tali caſu ſi ſibi propoſitus fuiſſet, patet ex alia deciſione eiuſdem. Nam ipſe in 2.2.q.77.ar.1. dicit, ꝙ ſi quis emptor multum indiget re aliqua, & alius (puta quem inducit ad vendendum ſibi talem rem) lęditur, ſi ea careat: tunc iuſtum preciũ erit, ut non ſolum reſpiciatur ad rem, quæ venditur: ſed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit. & ſic licitè poterit vendi aliquid plus, quàm valeat ſecundum ſe: quamuis non vendatur plus, quàm valeat habenti. Hæc ille. Modò, quòd talis venditor exigit aliquid vltra ualorem ſuæ mercis, non eſt, niſi pro refuſione ſuæ læſionis & intereſſe, quod patitur ex uenditione & carentia rei ſuæ, quod intereſſe ſi accipiatur ſimul cum merce: æquiualebunt illa duo precio, licet precium ſit maius, quàm ſit merx ſeorſum accepta. Igitur ſanctus Thomas eadem ratione debebit ibidem dicere, & etiam dixiſſet de uenditore, qui læditur carendo precio ſuæ mercis (quod libenter mox haberet) ut emptor ſibi illam læſionem refundat, ita quòd merx ſua capta cum intereſſe bene ualet tantum precium. Et confirmatur: nam ſanctus Thomas alibi, ſcilicet. q.62.ar.4. uul, quòd debitor detinẽs pecuniam ultra terminum præfixum, ſi ex illa detentione creditor impediatur a conſecutione lucri: tenetur creditori aliquam recompenſationem, ſeu refuſionem facere illius ceſſantis lucri: licèt non teneatur totum illud lucrum ceſſans reſtituere, attenta dubietate lucri multipliciter impedibilis. Modò hoc non dicit tantum de illo, qui omnimodè contra uoluntatem creditoris eam detinet: ſed etiam de illo, qui contra conditionatam tantum eius uoluntatem detinet. puta ubi creditor ſimpliciter potius uellet habere pecuniam, & proſequi lucra ſua, quã quòd debitor eã detinet, & ſibi uult refundere ceſſans lucrum. Modò ſtante forma caſus tertiæ concluſionis, emptor eſt debitor precii etiam ad ſtatim: & tamen detinet precium contra uoluntatem uenditoris, qui impeditur a proſecutione lucri. igitur debebit ſibi refundere huiuſmodi ceſſans lucrum aliquo modo, ſcilicet deducta dubietate lucri. Secundò poteſt dici, ꝙ ſtante caſu tertiæ concluſionis uenditor non uendit ultra iuſtum precium: etiam ſi exigat aliquid ultra rigidũ gradum iuſti precii conſiſtentis in parata pecunia: prout deductum eſt in tertia probatione tertiæ concluſionis.

Secundò

Secundò arguitur. archiepiſcopus Florentinus, ſcilicet Antoninus in ſumma ſua, parte. 2. titu. 1. c. 8. §. ſecũdo. cõdemnat illos, qui vltra iuſtum precium exigunt ab illis, qui emunt ad terminum, & triplices excuſationes eorum admittit. Quarum vna eſt, ſi allegent lucrum ceſſans ſibi ex expectatione precii. igitur tertia cõcluſio videtur falſa. Dicendum dupliciter. Primò, ꝙ ipſe loquitur de illo, qui ratione expectationis exigit vltra iuſtum precium: vt patet expreſſè intuenti verba eius in principio eiuſdem §. & ſic nihil facit contra concluſionem tertiam. Secundò dicendum, ꝙ venditor agens ſecundum tenorem tertiæ concluſionis excuſatur non ex quacunque cauſa: ſed ex ea, quæ tacta eſt ibidem. ſ. ratione intereſſe: vel etiam illa ratione, quæ tacta eſt in tertia probatione ibidem poſita. Præter autem illas cauſas contingere poteſt alias allegari, quas audiri nõ oportet: immo aliquæ ſunt omnino incuſandæ. Antoninus igitur adducit quadruplices excuſationes, quarum prima, tertia, & quarta non valent. Secunda autem, quam ipſe ſecundo loco ponit: licèt non valeat eodem modo, quo ipſe eam intelligit & applicat: aliter tamen intellecta valet. Prima eſt hæc. dicunt enim, ꝙ mercatori lucrari licet, ex quo pro communi vtilitate laboribus, expenſis, & multiplicibus periculis ſe exponit: quia iuſtum eſt, vt inde reportet lucrum competens officio ſuo. Modò hoc minimè facere poſſet: niſi in vendẽdo merces ſuas precium earum ſic taxet, ꝙ penſatis omnibus laboribus, periculis & expenſis circa merces ſuas factis, vel fiendis lucretur 10. vel 15. de centenario. hoc autem agere non poteſt: niſi pro expectatione ſolutionis vſque ad hoc augeat precium ſolutionis mercium ſuarum: vt ſcilicet penſata huiuſmodi expectatione cũ cæteris circunſtantiis lucretur finaliter. 10. vel 11. Hæc inquam excuſatio non valet. deficit enim dupliciter. Primò: quia ſupponit falſum: ſupponit enim, ꝙ mercatori liceat in omni caſu lucrari, quod eſt falſum, immo aliquando ſi vendere vult, tenetur ad venditionem, quaſi capitale, & aliquando minus quàm capitale rehabebit. Nam ſi mercẽ aliquam ex ſtultitia emiſſet pro mille, quæ propter defectum, vel alia cauſa ſolum centum valeret: non ob hoc licebit ſibi alteri vendere pro capitali. Similiter ſi tempore cariſtiæ mercem valentẽ mille illo tempore quo emit retineret vſque non valeret niſi centum, non licebit ſibi reuendere niſi pro capitali. Secundò deficit: quia dato quòd liceret ſibi in omni venditione tantum precium exigere, quòd lucraretur: non tamen ſequitur, ꝙ ergo liceret ſibi in omni venditione lucrari exigendo precium cum qualicunque intẽtione vel reſpectu. Alioquin emens villam, cuius dominio annexum eſt iuſpatronatus: poſſet etiam illud precium exigere habito reſpectu ad ipſum iuſpatronatus, ita quòd etiam ratione iuriſpatronatus exigeret partem precii, quòd eſt falſum, cum ſit ſimonia. Similiter teſti facienti expenſas in accedendo locum diſtantem iudicii: liceret a producente eum aliquid exigere habito reſpectu ad teſtimonium, quod eſt falſum. Sic hic dato quòd liceret mercatori expectanti ab emptore aliquid exigere, vt lucraretur: non tamen licebit ſibi exigere illo reſpectu aliquid: quia. ſ. expectat ſibi ſed alio reſpectu poterit lucrari. ſ. ratione mercis: & laborum, & poterit ratione intereſſe perpeſſi ex ipſa expectatione velle habere aliqualem refuſionem. Secunda excuſatio inualida eſt, qua dicunt, ſe ideo illam maioritatem exigere: quia frequenter apparet, quòd debitores non ſoluunt in termino aſſignato, & circa requiſitionem precii oportet eos facere magnas expenſas. Hæc inquam excuſatio non eſt vſquequaque ſufficiens: quando autem ſit ſufficiens, & quãdo non, patuit in corollario primo. Tertia excuſatio inualida eſt, qua dicunt, ideo ſe illam maioritatem exigere: quia aliqui illorum, qui ad terminum emunt, finaliter nihil ſoluunt, ſed aufugiunt ideo pro illius refuſione exigunt prædictam maioritatem. Huic excuſationi reſpondet Antoninus dicens, talibus reſpondendum eſt, ꝙ eorum conſcientia poteſt merito ſtare inquieta: cum & de tali termino dato culpam habeant, & animam cum ſubſtantia perdant. Nam non coguntur talibus vendere, nec illis venderẽt, ſi crederent illos non ſoluturos, & ratione dubii in mutuo (quod eſt ibi implicitum) non licèt ſperare lucrum. extra, de vſuris. c. nauiganti. Nec eſt iuſtum, ꝙ in termino ſoluentes patiantur pœnam pro non ſoluentibus. Hæc ille. Sed quamuis illa reſponſio in aliquo poſſit impugnari: tamen omittendo aliter poteſt reſponderi illi excuſationi. & hoc ſic: quia aut exigerent illam maioritatem ex prædicta ratione ab illis eiſdem, quos timent eſſe aufugituros, aut ab aliis, de quibus non timent hoc, & qui nec in effectu aufugiunt. Si ſecundum, tunc iniqua eſt illa exactio: quia innocens non debet refundere damna per nocentem illata, vel inferenda. Nec primum poteſt dari, quia ſi venditor timet illos aufugituros, & ſic timet eos precium etiam iuſtum non ſoluturos, non poterit ſibi venditor prouidere de refuſione huiuſmodi damni, per hoc ꝙ ab eis exigit talem maioritatem: quia etiam cum illa aufugient, ſi cum capitali aufugient. Præterea ſæpe contingit, ꝙ tales, de quibus malè confidit venditor, nõ aufugiunt, ſed bene ſoluũt. igitur tunc non poſſet prædictam maioritatem exigere ratione fugæ, quæ non fuiſſet ſortita effectum. Quarta verò excuſatio quam ipſe ſecundo loco ponit eſt, qua dicunt ſe illam maioritatem exigere ratione intereſſe lucri ceſſantis ſibi ex carentia precii. Et hanc ipſe non admittit tripliciter ei reſpondendo. Primò: quia ſi talis venditor inde lucrari poſſet, poſſibile etiam eſſet nõ lucrari, inſuper & perdere capitale: nunc autem ex quo ſtat in periculo talis damni, non poteſt ſtare in certitudine talis lucri. Inſuper & ſecundò: quia ꝙ interim nõ habet lucrum de precio expectato, non debet illud velle ſibi refundi: quia ex quo expectatum eſt: & ſic mutuatum non eſt ipſius venditoris, ſed emptoris: ideo lucrum ceſſat ſibi de re non ſua. lucri autem ceſſantis ſibi de re non ſua non debet quis velle habere refuſionem. Tertiò: quia mercator non poteſt deducere in pactum recompenſationem damni, quod conſideratur ex hoc: quia pecunia ſua non lucratur: quia huiuſmodi damnum nondum eſt, & tale non poteſt vendi, & ab habendo illud poteſt multipliciter impediri: vt ſentit Tho. 2. 2. q. 78. c. 2. in reſponſione ad primum argumentum. Ad iſta reſpondendum eſt, ꝙ verum eſt, illam excuſationem non ſufficere, quando non adſunt ſeptem conditiones tactæ in tertia concluſione, & ſignanter ad propoſitum, quando maioritas tanta eſt, quantum eſt lucrum ceſſans nulla defalcatione facta ratione dubietatis. Nam non eſt ſibi licitum tantum maioritatem exigere, quantum ſe etiam veriſimiliter ſperaret lucraturum

rum : immo debet attendere dubietatem lucri, & ſecū dum illam tāto minus pro refuſione illius exigere, quā to vilius eſt lucrum nondum habitum & multipliciter impedibile, & adeo defalcare debet in exactione maioritatis, quòd teſte conſcientia ſua mallet lucrum (licet dubium & impedibile) proſequi & carere maioritate, quàm renunciare proſecutioni lucri, & accipere maioritatem. Si autem adeſſent ſeptem conditiones, & ſignanter illa, quæ iam tacta eſt, excuſatio eſt valida. Et ni ſi ſic intellexiſſet, contradiceret ſibiipſi in multis locis, vbi ſentit, ꝙ patienti intereſſe lucri ceſſantis licitum eſt aliquid velle habere pro illius refuſione: vt patet eodē ti. c. 7. §. 16. 19. 20. & ca. 8. §. 13. Et per hoc ad primam reſponſionem eius dicendum, ꝙ non valet: quia quamuis ſit impedibilis ab illo lucro : tamen etiam eſt natus veriſimiliter ipſum obtinere. hoc autem. ſ. veriſimiliter ſe poſſe conſequi, eſt quid æſtimabile precio, & huic renunciat cedens illi. igitur pro illius refuſione aliquid poteſt velle habere, ſicut & pro ſuſceptione periculi licet ſubeunti velle quid habere : licet illud periculum ſit dubium, & multipliciter impedibile, non obſtante ꝙ etiam aliquando in effectu impeditur. Ad ſecundam reſponſionem dicendum, ꝙ antequam expectat, preciū eſt virtualiter venditoris: quia ſibi debitum : ſed poſita & conceſſa expectatione eſt emptoris, quando igitur ceſſat ſibi lucrum, ceſſat ſibi ex carentia rei, qua licet iā ſit non ſua : quia forte tempus, quo illud lucrum fuiſſet leuaturus, eſt poſt inſtans illud, quo precium cæpit eſſe emptoris per viam mutui: fuit tamen ſua tunc, quādo renunciauit conſecutioni eiuſdem lucri, & hoc ſufficit. Alioquin etiam mutuanti non liceret aliquid recipere vltra ſortem ratione intereſſe lucri ceſſantis. Ad tertiam dicendum, ꝙ non vendit id, quod nondum eſt, ſaltem ſecundum quod nondum eſt. ſed vendit id, qđ iam eſt : nam pro ipſa renunciatione proſecutionis lucri nondum exiſtentis vult quid habere, quæ renunciatio iam eſt, & eſt quid æſtimabile precio. ſicut & ſuſcipiens periculum alicuius rei non accipit quid pro ipſo periculo, quod nondum eſt ſecundum quòd tale : ſed pro obligatione, qua ſe obligat, ſi periculum eueniat illud velle pati. Prętetea non eſt indiſtinctè verum, ꝙ res, quæ nondum eſt : nullatenus vendi poſſit. Nam quis vendere poteſt tractum retis piſcium, etiam antequam expanderit rete, ſed de hoc alibi.

Tertiò arguitur. ſi quis accipiat ſub vſuris vt mercari poſſit, non licebit ſibi poſtea in venditione mercium tanto plus exigere, vt ſibi refundantur vſuræ ſolutæ. igitur nec licebit venditori velle ſibi refundi lucrum ceſſans ex expectatione precii : tenet conſequentia : quia in caſu primo venditor vult ſibi refundi damnū emergens, in ſecundo verò lucrum ceſſans. Modò magis videretur, ꝙ quis poſſet ſibi velle refundi damnum emergens, quàm lucrum ceſſans. igitur. Dicendum, ꝙ caſus antecedentis contingit dupliciter. Primò quando occaſione illius, ꝙ mercator explicitè vel implicitè (ſcilicet in expectatione precii) prius aliquando mutuauit emptori aliquantam ſummam, qua carendo cogitur aliàs bi mutuum recipere ſub vſuris, eo quòd aliter non poteſt exercere officium ſuum : & cum ei vendit mercē, vendit ſibi pro tanto maiori: vt huiuſmodi vſuræ, quas occaſione mutui impenſi prius emptori cogebatur ſubire, ſibi refundantur, quas alias recuperare non poteſt. Secundò non prędicta occaſione: ſed tantum illa: puta aliquis vult mercari, & caret pecunia: non propter hoc quòd illis, qui emunt, vel empturi ſunt ab eo eam mutuauerit: ſed alia occaſione caret: puta quia vel pauper eſt, vel quia licèt ditiſſimus ſit : tamen multam pecuniam, quam habuit, iam expēderat pro mercibus, & ex inſatiabili cupiditate adhuc plures merces emere volit, quas quia ex carentia pecuniæ emere non poteſt: accipit mutuum ſub vſuris. & poſtea ab empturis a ſe merces vult ſibi refundi vſuras ſolutas. Si primo modo, caſus antecedentis eſt licitus : vt patuit in tertia concluſione & quarta ſeruatis conditionibus ibidem tactis. & debet intelligi, dummodo ab eiſdem emptoribus velit ſibi illud damnum refundi, qui fuerunt ſibi illius damni occaſio. Secus autem ſi non ab eiſdem: ſed ab aliis vellet ſibi illud refundi. In ſecundo verò ſenſu caſus antecedentis eſt illicitus : quia illud damnum non ſibi emerſit ex mutuatione impenſa ſuis emptoribus, a quibus vult ſibi illud refundi : ſicut tamen in caſu conſequentis ei ceſſauit lucrum propter mutuationem impēſam emptori. Et ſi mercator prædictus dicat ſe eis ſeruiſſe in mercibus emendis. ideo ſibi illud damnum refundere debent: ſicut & alios labores, & pericula, ac dāna poteſt ſibi velle refundi: vt patuit ſupra. q. 56. non valet: quia volens illud damnum ſubiit. ſuffeciſſent. n. ſibi & eis reliquę merces per eum emptę. Sicut enim ſi ſua ſponte, vel ſtultitia, aut negligentia ſubeat damnum: non debet velle illud ſibi refundi per emptores: ſed ſibi imputare. ſic etiam prædictam ſolutionem vſurarum ſibi imputabit: quia eam malitia ſuæ cupiditatis ſeductus ſubijt, quòd ſi non cupiditate: ſed paupertate, quam contraxit forte ab origine huiuſmodi damnum ſubiret: nō debebit etiam ſibi illud velle refundi: quia non ob hoc careret reſpublica aduehentibus ſibi merces, ſi ipſe etiam non mercaretur. Vnde ſi mercari non poteſt carens pecunia aliter ſibi victum quærat, quàm prædicto modo mercando. aut ſi aliter non poteſt: mēdicare non erubeſcat potius, quàm ꝙ vendendo velit ſibi refundi vſuras ſolutas per eos, qui nonei præſtiterūt occaſionem illarum vſurarum. Ea tamen, quæ in hac quæſtione dicta ſunt de excuſabilitate mercatorum in quibuſdam caſibus, licèt vera ſint: non ſunt tamen paſſim prædicanda corā popularibus ne rudes, qui minus intelligunt ſingulas circunſtantias, contingat ſeduci: & ne maleuoli inde ſumant pallia tegendi ſuas fraudes : ſed in confeſſionibus & conſilijs cum timore ſunt pertractanda, prout in ſimili dixi ſupra q. 54. in fine.

QVAESTIO LX.

Vtrum Illicitum ſit ab vno emere mercem minori precio, quàm conſimilem ab alio, vbi merx hincinde æqualis. puta emit quis pro. 51. ab eo, qui mox tradit mercem, & ab eo qui poſt annum, vel duos tradet mercem: emit pro 50. tantum. vel etiā pro 49. Vel aliter, & redit idem, ab illo, cui anticipat ſolutionem, emit pro 50. vel 49. & ab alio, cui non anticipat, emit pro. 51. vel. 52. Solutio ſtat in duabus diſtinctionibus & quatuor concluſionibus. Prima diſtinctio. dupliciter contingit mercem emi minori precio ab vno, quàm ab alio : quia aut illa minoritas eſt extra latitudinem iuſti precii, aut eſt intra eādem. Exemplū ſuppo-

ſuppoſito caſu formato de panno in prima diſtinctione præced.quæſtionis.49.flor.ſunt primo modo precium minus quàm. 50. ſed. 50. ſunt ſecundo modo minus quàm.51.uel.52. Secunda diſtinctio, ſi minoritas eſt ex tra latitudinem iuſti precii: tuncaut emptor dat illud minus ratione mercis, aut alia ratione. ſi ſecundum, aut ratione anticipationis precii, vel expectationis mercis, aut alia ratione. Si tertium, aut ratione intereſſe, quod paritur ex anticipatione precii tantum, vel ex expecta tione mercis tantum: vel ex vtraque: aut ratione alicu ius alterius.

Prima concluſio. emptor non peccat propter hoc, quòd emit minori precio ab vno quàm alio: ſi mino. ritas manet intra latitudinem iuſti precii: dummodo credat tam minus quàm maius eſſe iuſtum. Exemplum (ſuppoſito caſu primæ diſtinctionis præcedentis quæ ſtionis) ei, qui non ſtatim dat mercem, vel cui antici pat ſolutionem, dat.1.flor.ei verò, qui mox tradit mer cem, vel cui non anticipat ſolutionem: dat. 51. vel 52. flor. probatur: quia ex æquo per caſum quodlibet illorũ trium preciorum eſt iuſtum, nulli venditorum facit in. iuriam, licèt non faciat vni ita latum beneficium, ſicut alteri. Sic etiam econtra, vnus uenditor ei non facit tã tum beneficium ſicut alter. Secundò probatur a ſimili de venditore in ſimili caſu primæ concluſionis præce. quæſtionis. Tertiò probetur: quia ſtat, quòd merx mox tradita ſit emptori in duobus flor. utilior, quàm merx non mox: ſed duntaxat poſt annum uel duos traden da: quia per illud tempus, quo caret merce, alia conſi. milis merx mox tradita tantum poteſt importare fru ctum, quantum ualent duo flor. & ultra. & ſic hincin de penſato ualore uſuali mercium: non minus datur pro illa, quæ nõ mox traditur, quàm pro illa, quæ mox traditur: quamuis enim quæſtio ſupponat merces hinc inde eſſe ſimiles & æquales: tamen hoc intelligitur in aliis, quàm in illo, quod eſt, eas mox tradi, uel nõ mox: hanc autem probationem deduc per ſimile poſitum in tertia probatione tertiæ concluſionis præcedentis quæ ſtionis.

Secunda concluſio. emptor peccat mortaliter dan do minus precium ei, cui anticipat ſolutionem, ſeu ei, qui non mox tradit mercem, ubi minoritas eſt extra latitudinem iuſti precii: ſi illud minus dat ratione anti cipationis precii. & idem ſi illud minus dat ratione ex pectationis mercis, dummodo merx ſit talis res, q̃ eam expectando dicatur eam mutuare. Prima pars conclu ſionis probatur: quia emptorem anticipare precium uſ que ad tempus, quo tradetur merx, eſt mutuare preciũ. igitur ſi ratione anticipationis ueller aliquanto minus dare de precio, quàm iuſtum eſſe: tunc partem precii iuſti uellet ſibi retinere ratione mutuationis reliquæ partis, & ſic de mutuo uellet habere lucrum. Secunda pars probatur: quia ſi expectat mercem, & merx ſit res nata mutuari, utpote quia eſt res, quæ uſu conſumitur, cuiuſmodi eſt frumentum, uinum, & huiuſmodi, & ex pectans eam concedit eam uenditori ſuo ad illũ uſum: tunc expectatio talis non eſt niſi mutuatio, ergo ſi ratio ne expectationis mercis uult aliquanto minus iuſto da re, & ſic illud uult ſibi retinere: tunc ratione mutua tionis uult quid lucrari. Dicitur autem notanter, dum modo merx ſit talis res &c. Nam ſi merx eſt res non na ta mutuari, cuiuſmodi eſt ager, domus, equus, & huiuſ modi: tunc ratione expectationis uelle ſibi quid reti nere: & ſic aliquanto minus dare, non eſſet peccatum uſuræ: quia illud ſolum reſidet in mutuatione: immo ſtabit, quòd nullum eſſet peccatum: quia expectare ta lem, poſſet eſſe locatio, ita quòd agrũ ipſum, uel equũ, quem non mox tradet et uenditor emptori, cenſeretur emptor locaſſe per tempus ipſi uenditori, & de illo per modum locagii recipere tantum, quantum minus dat ueditori pro huiuſmodi merce, & ſi illud minus, quod ſibi retinet, ſit æquale illi, quod emptor ex iuſta loca tione recipere poſſet de tali merce locata ei, non erit il licitus contractus.

Tertia concluſio. Si minoritas eſt extra latitudinem iuſti precii, & emptor dat illud minus non ratione an ticipationis precii, nec ratione expectationis mercis, ſed ratione ſui intereſſe damni emergentis, uel lucri ceſ ſantis ſibi ex huiuſmodi anticipatione precii, uel ex ip ſa expectatione mercis, ſiue merx ſit res nata mutuari, ſiue non, emptor non peccat, dummodo ſeruentur con ditiones ſeruandæ in eo, qui mutuando uult recipere aliquid ultra ſortem ratione intereſſe ſibi prouenientis ex mutuatione. probatur: quia ſi peccaret: hoc eſſet aut peccato uſuræ, aut peccato deficientis ſolutionis. Non primum: quia ſi ſic: maximè quia anticipando ſolutio nem precii, aut expectando mercem, cenſetur implici tè mutuari uenditori. ſed dato quòd hoc eſſet: non ta men propter hoc eſſet ibi uſura: quia nõ ratione illius implicitæ mutuationis uellet quid retinere ſibi: ſed ra tione intereſſe: modo aliquibus conditionibus concur rentibus, licitum eſt mutuanti uelle quid ultra ſortem habere ratione intereſſe ſibi prouenientis ex mutuatio ne: ut patuit q. 30. Non ſecundum: quia dato, quòd pre cium deficiat in aliqua parte, & per cõſequens aliquid mercis recipit, ſed per modum refuſionis ſui intereſſe, ad quam refuſionem tenetur uenditor. Secundò ſic. ſuppoſito q. 1. flore. ſint precium iuſtum huius agri ſe cundum infimum gradum & pium, & emptor det tan tum. 49. flo. tunc arguitur ſic. Si emptor daret. 50. flo. pro illo agro, & ager mox ei traderetur, emptor cenſe retur non dediſſe minus iuſto precio, minoritate egre diente latitudinem iuſti precii. ergo etiam cenſendus eſt dare non minus iuſto precio, minoritate egredien te latitudinẽ iuſti precii: ſi det. 49. flo. pro eodem agro. ſi ager non traditur ſibi mox: ſed tantum poſt annum, uel huiuſmodi, quo tempore intermedio cogetur ca rere agro. tenet conſequentia: quia ager, quo quis mox poteſt uti: ita bene ualet. 50. flo. ſicut idem ager ſi quis eo non poteſt uti uſque ad certum terminum, ualere di ceretur. 49. immo ſtat, quòd ille idem ager cum circun ſtantia illa ſcilicet, quòd mox tradatur emptori, ſit plus quàm in uno flor. melior & ualidior ſeipſo. ſumpto cũ circunſtantia alia, ſcilicet, quòd non mox tradatur em ptori loquendo de ualore uſuali, qui attenditur ex ido neitate ad importationem humanæ utilitatis & commo ditatis, modo iuſtum precium attẽditur ex ualore uſua li mercis. Nec obſtat, ſi dicas. illa non ſtant ſimul, q. 50. flor. ſint infimus gradus iuſti precii illius agri & ta men quòd 49. etiam ſint iuſtum precium eiuſdem. Nã dicendum eſt, quòd 50. flo. ſunt infimus gradus iuſti precii illius agri, ſcilicet ſi ager mox debet cedere in utilitatem emptoris: ſicut deberet, quantum eſſet de natura contractus, hic autem non ſit hoc, unde merx

nilior

vilior redditur ex hoc, quòd non debet cedere in vtilitatem emptoris, niſi poſt terminum certum. Exemplũ autem, vbi illæ.7.conditiones ſimul eſſent incluſæ, eſt tale. Si illud minus, quod emptor ſubtrahit de precio, correſpondeat illi vtilitati, qua carere cogitur ex hoc, quòd venditor retinet ſibi agrum, & eius fructus percipit, & eo vtitur: ſic inquam ei correſpondeat, quòd mallet emptor (teſte conſcientia ſua) potius dare. 50. flo. vel. 51, & quòd merx mox ſibi traderetur, quàm expectare mercem, vel anticipare ſolutionem, dare ſolum. 49. nam tunc non erit ibi radix cupiditatis lucri, cum illi renũciet, quod ſibi optabilius eſſet. & id quod ſibi minus optabile eſt, ſubeat, partim pietate motus, ne ſcilicet venditor cogatur manere ſine venditione mercis: & partim animo prouidendi ſuæ indemnitati. & ſupponitur, quòd non ſit tanta neceſſitas in venditore: vt ex vllo præcepto ad mortale, vel veniale peccatum obligante, teneatur emptor ſibi anticipare ſolutionem precii. aut ſibi expectare de merces & ad tẽpus eam apud eum relinquære.

Quarta concluſio. Si minoritas egreditur latitudinem iuſti precii, & emptor non dat illud minus aliqua ratione alia a rationibus tactis in tribus præcedentibus concluſionibus: tũc illa ratio alia poteſt eſſe talis, quòd non peccabit: poteſt etiam eſſe talis quòd peccabit. Exemplum primi. Si venditor eſſet ex aliquo alio contractu, vel quaſi contractu, uel maleficio, vel quaſi maleficio, debitor emptoris in vno flo. de quo certus eſſet emptor, vt pateret vlla via iuris emptori ad acquirendum illum flo. a venditore, eo quòd venditor negaret ſe debitorem in illo flo. & emptor non haberet probationes legitimas, & ceſſaret infamia, ſcandalum, & ſpecies mali atq; periculum, & huiuſmodi, poſſet emptor ſibi dare in vno flo. minus iuſto: vt reciperet flo. cuius venditor eſt ibi debitor. ſicut in ſimili dicitur de eo, qui ſibiipſi ſatisfacit de rebus ſui debitoris occultè ei quid ſurripiendo: vel de rebus eiuſdem aliquid inueniendo, quod licitè fieri poteſt: ſeruatis tamen multis conditionibus, de quibus alibi videri habet, quarũ aliquæ iam tactæ ſunt.

QVAESTIO LXI.

Vtrum Liceat nunc vendere mercem pro illa quantitate precii, ad quam perueniet poſteriori tempore: ſi talis merx vſq; ad illud tempus retineretur. Solutio queſtionis ſtat in vna ſuppoſitione ſeptem concluſionibus, & quinque argumentorum ſolutionibus, ac vno corollario.

Suppoſitio. Tempus, in quo venditur merx, poteſt cauſa breuitatis vocari A. & tempus, in quo perueniet merx ad aliam quãtitatem, poteſt vocari B. illo permiſſo ponenda eſt ſeptimembria diſtinctio, continens ſeptem caſus correſpondentes pro ſeptem cõcluſionibus, & eſt talis. Dupliciter contingit vendere mercem in A. quia aut venditor erat mercem venditurus in A. aut non: ſed reſeruaturus vſque ad B. in quo tunc primum erat venditurus. Si primo modo, hoc eſt dupliciter: quia aut vendendo in A. vendit pro precio currenti in A. & non pro maiori, & hoc vocetur primus caſus. Aut vendit pro maiori, quàm currat in A. & hic vocetur ſecundus caſus: qui tamen licèt poſſit ſubdiſtingui, puta: quia aut venditor nunc in A. recipit illud precium ab emptore, aut expectat precium recipiendum in B. tamen pro nunc ſupponamus, quòd expectat precium vſque ad B. tunc iterum poteſt ſubdiſtingui: quia aut determinat illud maius nunc in A. aut non determinat: ſed relinquit pendere ex euentu in B. & hoc dupliciter, quia aut veriſimiliter credit eam in B. valituram illud maius, aut veriſimiliter dubitat de illo maiori valore: puta quia præter intentionem ſuam accidet, quòd in B. maius valebit. & ſi veriſimiliter credit eam valiturã illud maius: hoc eſt dupliciter: quia aut ipſum plus exigit ratione expectationis precii, aut ratione alicuius intereſſe ſibi prouenientis ex expectatione, aut aliqua alia ratione, & illa ſubdiuiſio patuit. q. 49. Si autem nõ in A. erat venditurus: ſed reſeruaturus eam vſque ad B. ex aliqua cauſa, puta: quia in B. ſperabat ſe habiturũ maius precium, quàm nunc currat, vel ex aliqua alia cauſa. hoc eſt dupliciter: quia aut nunc determinat certum precium, quod vult habere pro merce, aut non determinat certum precium eius: ſed relinquit precium pendere ex futuro valore mercis. Si primum hoc eſt dupliciter: quia aut determinando certum precium vult habere precium, quod currit in A. & ille vocetur tertius caſus. Aut vult habere maius, quàm nunc ualeat non tamen in tantu maius, quin pro. B. ad quod, erat mercem reſeruaturus & venditurus, veriſimiliter ſit merx ualitura plus: licet etiam quinque ſolum tantundem, & quinque etiam minus, & hic uocetur quartus caſus. Si autem non determinat certum precium eius in A. ſed relinquit ipſum pendere ex ualore futuro: hoc eſt dupliciter. aut enim determinat illud tempus futurum ſine ulla diſiunctione, uolens habere tãtum, quantum in illo determinato tempore ualebit. puta quãtum in die tali ſcilicet. B. ſolebit uendi, & hic uocetur quintus caſus. Aut non determinat illud futurum: ſed ſub diſiunctione ipſum relinquit: uolens habere tantum, quantum ualebit in illo die, uel aliquo die præcedente, uel ſequente, uel in pluribus diebus: puta ſeptem, uel octo, ante uel poſt B. & hoc poteſt contingere dupliciter: quia aut eſt in optione emptoris eligere partem illius diſiunctionis, ita quòd ſi in B. & diebus præcedentibus & ſequentibus B. contingat currere inæquale precium, emptor poſſit dare uenditori unum ex illis, quodcunque placuerit, & hic uocetur ſextus caſus. Aut non eſt hoc in optione eius: immo uenditor uult, quòd det ſibi illud precium, quod erit maius inter illa quæ curreut in B. & diebus præcedentibus, uel ſequentibus, & hic uocetur ſeptimus caſus.

Prima cõcluſio. Primus caſus eſt licitus & quãdoq; etiam gratioſus. Primum patet: quia ibi ſeruatur iuſtitia commutatiua. Secundum patet: quia quandoque talis uenditio ſit cum expectatione precii uſq; ad B. ſine ſpe cuiuſcunq; lucri; hęc autem expectatio eſt mutuatio gratuita.

Secunda concluſio. Secundus caſus licet dicatur a Scoto uſurarius: tamen illud eius dictum non eſt indiſtinctè intelligendum. Nam ſi pro maiori uenderet, & non expectaret precium: non eſſet mutuatio in illo cõtractu permixta. & per conſeqnens non poſſet ibi reſidere peccatum uſuræ: ſed tantum peccatum ſuperuenditionis contra iuſtitiam commutatiuam. Et quamuis

Scotus

Scotus formando illum ſecundum caſum ſupponat, q̄ venditor expectet precium: tamen etiam illo ſuppoſito, adhuc non eſt ille contractus vſurarius, indiſtinctè illud intelligendo: quia etiam ſi vendat pro maiori, quàm valeat in A. & expectet precium in B. veniens & veriſimiliter dubitet de maiori valore: quamuis de facto valeat in B. maius, non eſt ibi vſura: vt patet ex c. in ciuitate. extra, de vſu. nec eſt aliud peccatum ibi. Si etiam veriſimiliter credidiſſet eam in B. valituram illud maius, & ipſe expectando velit illud precium maius habere: non eſt ibi vſura, niſi ratione expectationis exigat illam maioritatem, quo modo debet intelligi Scotus. Alioquin ſi aliqua ratione exigat illam maioritatem (ſicut contingere poſſet, quòd ratione intereſſe, quod patitur ex expectatione precii, exigat eam) non oportet, quòd peccet: ſed poteſt aliquando excuſari & ab omni peccato. vt patuit in quæſtione. 49.

Tertia concluſio. Tertius caſus eſt licitus immo dupliciter gratioſus: quia ex quo non erat mercem venditurus in A. ſed reſeruaturus ad B. ex cauſa aliqua; & tamen vendit in A. ſignũ eſt, q̄ hoc fit ad inſtantiã emptoris nunc deſiderãtis mercem, & ea indigẽtis: & ſic eius indigentiæ ſuccurrit & precibus condeſcendit, & hoc eſt vna pietas, nec hoc facit ſpe lucri: ſed potius cum præiudicio ſui lucri, cui renunciat, vel cum præiudicio ſui deſiderii, puta ſi ex aliqua alia cauſa volebat reſeruaſſe vſque ad B. & hæc eſt ſecunda pietas: quia pro releuamine proximi patitur intereſſe lucri ceſſantis, vel ſubit aliquod grauamen.

Quarta concluſio. Quartus caſus eſt licitus, quod ſic oſtenditur: quia in c. nauiganti. extra, de vſu. in §. ratione &c. dicitur, q̄ ratione dubii excuſatur, qui granũ, pannos, vinum, oleum, vel alias merces vendit, vt amplius, quàm tunc valeant in certo termino recipiat pro eiſdem: ſi tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus: An autem hæc probatio ſit ſufficiens, & quomodo ille caſus ſit licitus. patebit infra in argumentis.

Quinta concluſio. Quintus caſus etiam eſt licitus: quia aut ille caſus fit cum expectatione totius illius precii, quod relinquitur pendere ex B. expectando illud vſque ad B. aut ſine ea: puta quia ſtatim ſoluitur pro magna parte illud precium vẽditori, quod ipſe proportionabiliter æſtimauit ſecundum veriſimilem curſum futurum in B. & de parte illius expectat euentum in B. Si primum: tunc licet expectet de precio vſque ad B. & ſic mutuet emptori: tamen nõ recipit in B. pluſquam mutuat in A. quia in A. mutuat ſibi illud totum, pro quo ſibi in A. vẽdidit, nec plus illo recipiet in B. Et quamuis pro pluri vendat in A. quàm in A. valeat: non tamen hoc facit ratione expectationis precii: ſed ratione mercis exigit totum, quæ in B. ualebit ſibi tantum & plus: vt veriſimiliter ſperat: adeo quòd non referret apud vẽditorem retinere mercem vſque ad B. & ibi recipere, quod obueniet, vel nunc tradere mercem, & recipere, quod obueniet. Si autem in A. ſoluitur ſibi pro magna parte precium &c. vt dixi: tunc non expectat de precio, niſi pro quadam parte incerta, de qua non eſt certus, ſi ad illam aſcendet in B. vel non. nec ratione illius expectationis exigit aliquid plus: ſed totum, quod vult habere in B. vult ratione mercis habere, quam ad B. erat reſeruaturus.

Sexta concluſio. Sextus caſus eſt licitus: quia aut ſextus caſus fit cum expectatione totius precii vſque ad B. & dies circunſtantes ipſum, aut ſine ea. Si primũ: tunc licet de precio expectet vſque ad B. & ſic in A. mutuet emptori: tamen in B. non recipit plus quàm mutuauerit in A. quia in A. cenſetur mutuaſſe non ſolum id, quod valuit merx in A. ſed cenſetur ei mutuaſſe totum precium futurum in B. modo nihil vltra illud recipiet in B. igitur. Si ſecundum: puta quia nunc dat ſibi aliquantam ſummam precii, quod veriſimiliter valebit in B. vel circa B. cum illa tamen conditione: ſi in B. vel circa plus valebit, vult emptor ſuperaddere. ſi minus, quòd venditor debeat reſtituere, tunc venditor non poteſt incidere peccatum vſuræ: cum ibi non ſit mutuatio, aut ſi quæ eſſet ibi, & plus recipiat, quàm nunc valeat in A. non tamen plus quàm in B. uel circa valitura eſt, ad quod B. vel circa reſeruare optauerat mercem.

Septima concluſio. Septimus caſus eſt illicitus: nõ eſt tamen de per ſe vſurarius. Prima pars probatur: quia contractus, qui declinat plus de natura ſua in partem venditoris quàm emptoris eſt illicitus. Modò contractus ſeptimi caſus eſt huiuſmodi, igitur. Maior probatur: quia contractus ſunt adinuenti in communem vtilitatem contrahentium. quę autem in communem utilitatem hominum inſtituuntur: non debent eſſe plus in utilitatem unius quàm alterius. igitur. Minor probatur: quia quamuis uenditor diſpoſuerat mercem ſuam ſeruare uſque ad B. uel circa, ubi plus valuiſſet, quàm in A. & ſic ſibi licet in aliquo plus recipere, quàm in A. ualeat: & in hoc ipſum debeat conſentire emptor (nam ſi in aliquo plus detur, adhuc paritas ſeruatur in contractus utilitate) tamen ex quo optionem habet uenditor eligendi maius precium inter illa, quæ currunt in B. & diebus circunſtantibus, & emptor non habet optionem eligendi minus precium inter prædicta precia, melior eſt conditio uenditoris quàm emptoris. Et confirmatur: quia oportet aliquo die determinato uenditorem exponere rem ſuam uenditioni: puta in B. tantum, uel in die circunſtante ipſum, & non in tempore particulari uago, & in illo cõtingeret, quòd minus carè uenderetur, quàm in die cariori inter A. & B. & ſic in tali pacto facit ſe certum de lucro ultra quàm humana induſtria poſſet pertingere, & hoc facit cum grauamine emptoris: tale autem eſt illicitum. Vnde ſe ponere in tuto, & alium in dubio, eſt illicitum: quia ſe eſſe tutum &c. eſt æſtimabile precio. & ſic uendit rem plus iuſto. Et ſi arguas, ergo econtra eſſet iniquus contractus, quando emptor habet poteſtatem eligendi minus & non uenditor: ut in præcedenti caſu: quia melior eſt conditio emptoris, quàm uenditoris. Et confirmatur proportionabiliter, ſicut iam ſeptima concluſio eſt confirmata: quia emptor, qui uellet emere non in A. ſed in B. uel circa: cogeretur aliquo determinato die emere, & contingeret, quòd emeret die, quo carius emitur, quàm unquam in B. uel in aliquo die circa B. natum eſſet contingere: & ita paciſcendo cum uenditor, quòd uelit ſibi dare tantum precium quantum merx in B. uel circa ipſum ualebit: reſidente optione apud ſe, ſcilicet emptorem, iam emptor habebit meliorem conditionem, quàm habeat venditor, ergo ini-

go iniquus erit contractus. Dicendum, quòd ſcienti & volenti non fit iniuria. modo ſextus caſus intelligitur, quando emptor habet prædictam optionem de certa ſcientia & libera voluntate venditoris, qui nec errore ductus, nec neceſſitate præſſus illam optionem gratio. ſe conceſſit emptori. ita ſi econtra fieret, ſimiliter careret peccato. Secus cum alter niteretur ſine libero conſenſu alterius optionem prædictæ diſiunctionis habere. Sed alter illorum bene conari poſſet ad hoc, quòd id daretur & reciperetur, qđ determinato die. ſ. B. contingeret ſolui ſine diſiunctione ad alios præcedentes dies & ſequentes. Secunda pars concluſionis probatur: quia vſura non reſidet, niſi in mutuatione. In ſeptimo autem caſu non eſt mutuatio de per ſe, quin poſſit ſeptimus caſus contingere ſine quacunque mutuatione etiã implicita: vt ſi vendit in A. pro precio, quod curret in B. vel quibuſdam diebus præcedentibus, vel ſequentibus; & iam in A. recipit ſummam illius precii, etiam ad maiorem numerum, ad quem poterit aſcendere in B. vel diebus circunſtantibus B. adeo quòd ſi deberet eſſe ibi mutuatio, potius emptor cenſeretur mutuaſſe venditori quàm econtra: tali tamen conditione; ſi nullo illorum dierum aſcendet ad tantum numerum, ꝙ cogatur venditor reſtituere illud plus, in quo ſuperaccepit: tunc enim non mutuauit venditor aliquid emptori. Si autem nihil recipit iam in effectu; ſed expectat preciũ recipiendum in B. vel in diebus circunſtantibus: & tamen iam venditionem ex ſua parte complet, ſic ꝙ tradit mercem emptori: tunc mutuat quid emptori. ſed ſi obligando emptorem ad relinquendum optionẽ apud ſe, ſcilicet venditorem, non ideo hoc faciat: quia expectet, ſed aliàs ex cupiditate hoc agat: ita quòd idem eſſet facturus, etiam ſi iam de præſenti ſibi ſolueret maiorem numerum, ad quem eſt veriſimile, ipſum aſcendeſe, non eſt vſurarius contractus, ſed aliàs iniquus & illicitus. Et dato ꝙ tunc adhuc ab aliquibus diceretur vſurarius, hoc eſſet impropriè loquendo: hoc modo nonnunquam aliqui iniqui contractus vocantur vſurarii, qui non ſunt vſurarii, quo modo illos ſæpe vocamus vſurarios, qui victualia præripiendo de foro emunt: ita vt cuncti ab eis poſtea cogantur emere, qui tamen in hoc non ſunt uſurarii, ſed aliàs pernicioſi & damnabiles negociatores. Vnde etiam aliquando legiſlator poteſt aliquem contractum, qui in re non eſt uſurarius prohibere tanquam uſurarium, & ſub pœnis, quibus prohibitus eſt uerus contractus uſurarius: & tunc talis dicetur poſitiua uſura. ſicut aliquem cõtractum prohibuit eccleſia tanquam ſimoniacum, qui in re non eſt talis, eo quòd ibi non uenditur: niſi temporale pro tẽporali, quamuis temporale ſit annexum ſpirituali annexione poſitiua & ſeparabili: & etiam ubi uendens non habuit reſpectum ad ſpirituale, nec etiam emens: & tunc eſt & dicitur poſitiua ſimonia. Sed contra quartam concluſionem, & etiam contra quendam caſum ſecundæ concluſionis arguitur multipliciter.

Primò arguitur contra probationem quartæ concluſionis, eo ꝙ non uidetur ſufficiens. Nam ille. §. loquitur de caſu quodam, in quo eſt ueriſimile dubium, an res ſit plus, uel minus ualitura in illo futuro tempore. Modo caſus quartus eſt, ubi non eſt ueriſimile dubiũ, an res ſit plus ualitura: immo ueriſimilis & probabilis coniectura, quòd ſit plus ualitura. igitur non eſt ad propoſitum. Maior probatur: quia dicit notanter ratione huius dubii &c. Modò ly huius, reſpicit dubium, de quo in §. immediate præcedenti facit mentionem. & tamen in §. immediate pręcedẽti loquitur de ueriſimili dubio. Nam ſic ait. Ille, qui dat decem ſolidos: ut alio tempore totidem ſibi grani, uini, uel olei menſuræ reddantur, quæ (licet tunc plus ualeant) utrum plus, uel minus ſolutionis tempore fuerint ualituræ, ue ſimiliter dubitatur: non debet ex hoc uſurarius reputari. hæc ibi. & ſubditur immediate. §. allegatus, ſcilicet ratione huius dubii etiam excuſatur &c. Minor probatur: quia tunc dicitur aliquis habere ueriſimile dubiũ de aliqua propoſitione dicente: hoc erit hoc, quanto plus credit contradictorium eius per aliquas probabiles apparentias. Et ſi extendere nellemus nomen ueriſimilis dubii, prout ſe etiam extendit ad æquilibre, diceretur quis habere etiam ueriſimile dubium, quando non plus credit illam propoſitionem eſſe ueram, quàm eius contradictorium. Modo in quarto caſu uenditor credebat potius, quòd merx eſſet in B. plus ualitura: quàm in A. & quòd eſſet ualitura tantum, quantum nunc precium determinat in A. & quàmuis etiam ueriſimiliter dubitet, an ne plus ſit ualitura, ſcilicet quàm ſit precium, quod ipſe determinauit: non tamen ueriſimiliter dubitabat, an ſit plus ualitura, quàm ualeat in A.

Secundò arguitur confirmando argumentum præcedens: quia ex forma illius caſus præcedentis. §. patet, quòd Papa ideo excuſat prædicto modo tradentem decem ſolidos: quia non dederat eos ſpe lucri maioris, quàm ualuerint decem ſolidi, eo quòd non credebat ueriſimiliter, quòd eſſet in termino conſecuturus mercem maioris ualoris, neque etiam minoris, quàm eſſet, ſi ſtatim in A. accepiſſet mercem, ſed tantum cogitabat ſe rehabiturum mercem æquiualentem precio nunc dato. ita quòd quamuis de facto rehabebit plus: tamen illud non mouit ipſum: quia non ſperabat de hoc. Ergo etiam in caſu ſequentis. §. non excuſat Papa ipſum uenditorem pannorum, uel grani &c. niſi quando etiam habet ueriſimile dubium de hoc, quòd eſt ſuam mercem fore ualituram plus in B. quàm in A. ita ꝙ quando in A. uendebat, uolens habere precium, quod curreret in B. non cogitabat ſe habiturum maius precium, quàm eſſe habiturus, ſi pro precio in A. currente uenderet, & ita nihil faceret ille. §. pro illo, qui ſecundum tenorem quarti caſus uenderet in A. pro precio, quod in B. eſſet curſurum. Dicendum, ꝙ probatio poſita eſt ſufficiens. Ad primam impugnationem dicendum, ꝙ ex quo plus, uel minus, ſunt dictiones comparatiuæ, & poſſunt ad uaria referri. ideo maior poteſt diſtingui. Nam ſi referantur ad precium currens in A. maior eſt falſa, quod oſtendo ſic. Ille. §. loquitur de caſu, ubi eſt ueriſimilis credulitas, quòd res ſit plus ualitura in B. quàm in A. ueriſimilis autem credulitas de aliqua propoſitione non ſtat cum ueriſimili dubio de eadem. igitur. Aſſumptum autem pro prima parte probatur: quia loquitur de illo, qui pannos, granum &c. uendit: ut amplius, quàm tunc ualeat, in certo termino recipiat: ut autem, denotat intentionem, & finalẽ cãm mouentem, & per conſequena ille caſus ſupponit, ꝙ uẽ-

ditor

ditor intẽdat, & uelit habere precium maius, quàm ſit preciũ currens tẽpore cõtractus. puta uult habere pciũ currens in termino, in quo vult ſolutionem habere. modo non contingeret venditorem velle & intendere illud maius precium tanquam cauſam finalem eum mouentem, quod curſurum eſſet in B. niſi haberet veriſimilem, vel probabilem ſpem & credulitatem, q̃ merx ſua eſſet valitura plus in B. quàm in A. Si autem illæ dictiones referantur ad precium, quod de facto curret in B. maior eſt vera: vt puta in A. valebat. 10. & venditor veriſimiliter ſperabat ſe habiturum in B. 12. vel 13. & omnino proponebat ſeruare vſque ad B. & maluiſſet ſeruaſſe vſque in B. quàm q̃ nunc debet vendere etiam pro precio pluri, quàm ſit præcium in A. attamen quia emptor inſtat, ipſe ei vendit pro precio, quod mittit pẽdere ex euentu in B. & tamen quando veniet B. valebit 15. ipſe autem venditor nullatenus cogitabat hoc. ſ. q̃ eſſet in B. valitura. 15. ſed bene. 12. vel. 13. tunc enim ratione illius veriſimilis dubii excuſatur: ſi adueniente B. recipiet iuxta euentum in B. ſ. 15. Et per idem pateret ſolutio ad confirmationem. Sed quamuis dictum illius ſolutionis in ſe eſſet verum: quia tamen videri poſſet alicui, q̃ non eſſet de mente illius capituli. ideo aliter eſt reſpondendum. Primò, dato quòd quartus caſus non probaretur ſufficienter per prædictum capitulum fore licitus: tamen alia via poſſet probari tanquã licitum ideo non præiudicaretur veritati quartæ concluſionis propter inſufficientiam probationis adductę: poſſet enim ſic probari. Si non eſt quis venditurus mercem in A. ſed ſolum in B. in quo valebit veriſimiliter plus quàm in A. & tamen in A. vendit: tunc hoc non facit niſi inductus per inſtantiam emptoris, & ſi deberet vendere pro precio in A. currenti, pateretur intereſſe lucri ceſſantis. ſ. tanti, in quanto veriſimiliter plus valebit in B. quàm in A. & illud (deducta ſaltẽ dubietate eius) emptor deberet refundere. igitur poterit emptori vendere pro aliquo pluri, quàm ſit precium in A. quatenus lucrum ceſſans ſibi refundatur per illud plus. Illud autem plus, pro quo vendit, non erit ſufficiens ad refundendum ſibi ceſſans lucrum: niſi aſcendat ad tantum, quantum eſt id, quod veriſimiliter valebit in B. deducta tamen dubietate illius lucri, & etiam ſuſceptione periculi, quod ſibi imminuiſſet: ſi mercem ſuam vſque ad B. retinuiſſet & conſimilibus tactis q. 30. & etiam q. 57. concluſione prima, quæ conditiones ſi omnes adſint poteſt de rigore ſcholaſtico loquendo talis contractus damnari, quamuis ante factum ſit de eo agendum ſecundum tenorem cuiuſdam documenti traditi in fine. 30. quæſtionis. Secundò dicendum, quòd prædicta probatio aliquo modo poteſt defenſari tanquam ſufficiens ad primam concluſionem: ſi enim ſubtiliter & profundè intelligatur prædictum capitulum in eo habebitur, quòd Papa approbat noſtrum caſum quartæ concluſionis: ſi ſaltem ly vt, capitur cauſaliter. Vbi ſciẽdum, quòd dupliciter poteſt contingere, quòd quis vẽdat in A. & recipiat in B. precium maius, quàm valuerit in A. etiam ſi non recipiat illud plus ratione dilationis precii. Primò, quando quis in A. vendit & tradit mercem pro precio curſuro in B. non intendens habere precium maius, quàm nunc currat in A. nec cogitat mercem plus valituram in B. quàm nunc in A. valeat, ſed potius credit eam ſolum eſſe tantumdem, quantũ in A. valet valituram, etiam dato quòd non intenderit differre venditionem mercis vſque ad B. Secundo modo quòd quis in A. vendat, & tradat mercem pro precio curſuro in B. intendens habere maius precium, q̃ nunc currat in A. hoc tamen nequaquam intendat ex eo: quia differt ſolutionem precij. ſed quia ipſe in animo deſtinauerat ſe non venditurum mercem niſi in B. vbi ſperabat probabiliter eam id & magis valituram, adeo q̃ maluiſſet retinuiſſe mercem, & expectaſſe euentum precii in B. Si primo modo: tunc ſiue erat venditurus in A. ſiue non in A. ſed in B. ſufficiens via excuſandi eum eſt veriſimile dubium, vel æquilibre de illo pluri, ad quod aſcendit precium in B. Nam ex quo inerat ſibi illud dubium: non fecit illum contractum ex cupiditate aliqua lucri indebiti: & quia etiam aliàs apud homines non præſumebatur, q̃ in B. debuiſſet ſic aſcendiſſe vltra precium currens in A. non poterit in foro exteriori præſumi contra eum, quòd vendiderit ad terminum B. ſpe alicuius lucri obtinendi vltra precium in A. Et huius poteſt accipi ſimile etiam in mutuante: ſi enim quis in A. mutuat frumentum ſibi reſtituendum in B. nullatenus cogitans quòd ſit in B. plus valiturum, quàm in A. nec aduertens illud, & per conſequens nec motus ex eo ad mutuãdum: nec etiam inductus ex hoc, quòd interim erit exoneratus a periculo ſortis mutuatæ, ille non peccat. licet cum ſors reſtituitur, ſit in duplo melior ea, quam mutuauerat. Si ſecundo modo contingat: tunc uia excuſandi eum eſt, quòd ipſum, quod eſt plus accipit pro refuſione intereſſe modo dicto. Dummodo ſeruentur ſeruanda in uolendo ſibi refundi intereſſe lucri ceſſantis, quæ tacta ſunt quæſtione. 30. & 57. Secundò notandum, quòd illi duo modi non poſſunt ſimul in uno concurrere: quia in primo modo ſupponitur, quòd nec intendat, nec cogitet de hoc, quòd in B. debeat plus ualere, quàm in A. In ſecundo autem ſupponitur, quòd intendat & cogitet de illo pluri. Illis præmiſſis poterit ſic defenſari prædicta probatio. Nam ſuppoſito, quòd ut, capiatur cauſaliter, & non conſecutiuè tantum: tunc in prædicto capitulo uult Papa ambos modos tangere, & utrique ſuam rationem annectere. & primo modo primam excuſationem annectit in principio cum dicit. ratione dubii. Secundo uerò modo (quem tetigerat dicendo: ut ampliùs &c. ubi ut, denotat intentionem) annectit excuſationem, cum ait in fine. ſi tamen &c. & cum caſus quartæ concluſionis ſit ſecundus modus, ſequitur, quòd prædictum capitulum approbet caſum quartæ concluſionis. Et ſi dicas. Papa uidetur uelle, quòd ſola dubietas non ſufficiat excuſare uenditorem recipientem ad terminum, plus quàm ualuerit tempore uenditionis: nec etiam hoc ſolum, ſcilicet quòd non erat tempore contractus uenditurus: immo oportet, quòd utrumque ſimul adſit. & hoc idem ſentit gloſſ. & Panormi. Dicendum dupliciter. Primò, quòd dubietas etiam ſola ſufficit excuſare primum modum, & pro ſecundo modo ſufficit, & requiritur illa clauſula, ſcilicet quòd non erat tempore contractus uenditurus. & ſic illa cauda, ſcilicet ſi tamen &c. reſpicit præcedentem clauſulã, ſcilicet ut amplius. & hæc ſolutio ſupponit, quòd ut, capiatur cauſaliter denotando in uenditore intentionem & ſpem maioris precii. Si autem ut, impropriè caperetur, ſcilicet con-

 ſecutiuè:

ſecutiuè: tunc ſecundò dicendum, quòd ſi quis vendit in A. ad terminum B. ſine tamen intentione acquirendi plus, quàm valeat in A. quamuis præter ſuam intentionē in effectu contingat eum plus recipere: Papa talem excuſat per dubietatem: & quamuis addat. ſi tamen tempore contractus non erat venditurus, debet intelligi ſupplendo maximè: quia tunc magis excuſabitur, ex quo non erat venditurus, niſi in B. non ergo debet intelligi cum præciſione, quaſi non ſit excuſabilis ſola ratione dubii: niſi etiam non fuerit venditurus niſi in B. & maximè in foro conſcientiæ. Vnde talem excuſat per dubietatem, & adiiciendo: ſi tamen tempore contractus &c. non debet intelligi, ꝙ neceſſe ſit in foro conſcientiæ ambo adeſſe, ſcilicet dubium: & ſecundò ꝙ non eſſet venditurus niſi in B. ſed qa ſi ambo ſimul concurrant, eo magis erit in foro exteriori immunis a ſuſpicione, vel præſumptione fraudis vſurarū: attamen ſi primum ſit ſine ſecundo: etiam erit in vtroque foro immunis. & ſi ſecundum ſine primo ſit, etiam erit immunis ab illa præſumptione, quàmuis ſi ſecundo accedat primum, magis ſit immunis: Et hæc ſecunda ſolutio ſupponit, Papam tantum primum modum tangere ibidem: & capere vt conſecutiuè. & hoc modo fatendum eſt, ꝙ illud capitulum nihil facit pro caſu noſtræ quartæ concluſionis. Ad Panor. autem & gloſſ. dicendum, ꝙ ſi indiſtinctè intellexerint ſuū dictum, volendo ambo ſimul tanquam excuſantia requiri, eorum dicta ſunt neganda: immo impoſſibile eſt, ambo ſimul concurrere ſtante caſu Papæ, ſcilicet ꝙ venditor intendat amplius percipere in termino, quàm valeat in tempore venditionis: & ita, quòd vt, capiatur cauſaliter. Sed bene poſſunt ambo ſimul concurrere, vbi non intenderet venditor aliquid maius, quàm valeat tempore venditionis: licet non ſit in A. venditurus, ſed in B. & ita vt, caperetur conſecutiuè tantum. Et ſi dicat Pan. quòd tunc ambo requiruntur, non eſt verum, immo ſufficeret ſola dubietas prædicta. quod patet: quia in tali caſu Papa in c. in ciuitate. ſolum facit mentionem de dubietate tanquam ſufficiēte excuſare a peccato in tali caſu. Et ſimiliter idem facit in c. nauiganti. in §. ille &c. Et ꝑ hoc ceſſat primum argumentum principale factum cōtra quartam concluſionem. Ad confirmationem eiuſdem argumenti dicendum, quòd Papa in præcedenti. §. eiuſdem capituli, non tetigit vtrumq; modum contingentem in emptore: ſicut tamen in ſequēti tetigit vtrū. que contingentem in venditore: ſi ſaltem vt, capiatur cauſaliter. Vnde quòd emens & tradens precium in A. & recipiens mercem in termino B. recipit mercē maioris valoris, quàm fuerit precium traditum & anticipatum in A. contingit etiam dupliciter: ſicut & proportionabiliter ſimile poſitum eſt contingere duplici modo in venditore. Papa autem ſolum tangit primū modum correſpondentem primo modo contingenti in vēditore: puta tangit illum, vbi dans precium in A. pro merce ſibi tradenda in B. non intendebat habere mercem valituram plus, quàm fuerit precium in A. datum, nec de hoc cogitabat, nec ideo anticipabat ſolutionem: vt in retributionem anticipationis reciperet in termino mercem maioris valoris, quàm fuerat precium anticipatum, & ille modus ſufficienter & ſolum excuſatur ratione dubii veriſimilis de illo pluri precio, & de illo loquitur. §. penultimus. Alio verò modo contingit, quòd dans precium in A. pro merce ſibi tradenda in B. ſperabat mercem in B. tradendam eſſe maioris valoris. & de hoc cogitabat, & volebat talem mercem ſibi tradi: nec tamen illum maiorem valorem intendebat conſequi ratione anticipationis ſolutionis. Vnde non ideo anticipauerat ſolutionem, vt maius quid in merce haberet, quàm fuerat precium anticipatum: quia hoc eſſet vſura: ſed volebat illum maiorem valorem mercis aſſequi ex alia cauſa. puta quia aut ipſe non erat in A. empturus, nec in B. ſed in F. vbi valde vili precio ſperabat ſe veriſimiliter empturum: cum igitur venditor nunc in A. inducat eum ad emendum, ipſe ad cauendum ſibi de intereſſe damni emergentis dat ſibi precium minus, quàm ſiet valor mercis in B. volens habere in B. mercem maioris ualoris illo precio: ut per illam maioritatem ſibi refundatur illud intereſſe, quod patitur exponendo in A. maius precium, quàm deſtinauerat ſe expoſiturum in F. Vel ſecundò: quia non erat empturus talem mercem vllo tempore: ſed aliam, quæ ſibi vtilior & lucroſior veriſimiliter fuiſſet; a qua maiore lucroſitate impeditur per venditorem inducentem eum ad emendum ſuam mercē. & ideo uult recipere ab eo mercem in maiori ualore, quàm tradat precium: ut refundatur illud intereſſe. Vel tertiò: quia ipſe cum illa pecunia, quam anticipat omnino intendebat, & ueriſimiliter ſperabat ſe lucraturum aliqua, a quo lucro impeditur anticipando ſolutionem precii uenditori; cuius intereſſe refuſionem vult habere per hoc, quòd merx ſibi tradatur maioris ualoris, quàm fuerit precium datum. Et idem, uel magis ſi ex illa anticipatione incurrit damnum emergens. Vel quartò: quia cum merx mox in A. fuiſſet ſibi tradenda: & tamen non traditur ſibi niſi in B. ipſe interim caret fructu mercis, qui ad eum deberent ſpectare, quare pro illius refuſione uult habere mercem maioris ualoris, quàm fuerit precium datum in A. Hunc igitur ſecundum modum non tetigit Papa in §. penultimo, ſed tantum primum, & commemorat ibidem dubium ueriſimile: tanquam cauſam excuſantem caſum penultimi. §. ſed in ultimo. §. ſi ut, capiatur cauſaliter, tangit utrumque modum. & ideo tangit ibi duas cauſas excuſantes. Sed ſi teneatur, quòd in §. ultimo, tantum unum modum tangit, ſcilicet primum, & quòd ut, capiatur conſecutiuè, concedendum eſſet, quòd §. penultimus non faceret aliquid pro caſu quartæ concluſionis: nec tamen propter hoc caſus quartæ concluſionis non eſſet aliter ſufficienter probabilis & iuſtificabilis. Nec ſequitur. Papa eam non iuſtificat, igitur non eſt iuſtificandus. Nam locus ab auctoritate negatiuè non ualet. Nam multi ſunt caſus, quos non iuſtificat: quia non de eis tractat in decretalibus. Modò diceretur, quòd non tractat in. §. ultimo, niſi primum. nec ſequitur. primum iuſtificat ratione dubii. igitur ubicunque illud dubium non eſt: non eſt iuſtificabilis etiam alius caſus ab illo, ſed bene ualeret. ergo ille, quem ratione dubii iuſtificat, non eſt iuſtificabilis: ſi non adeſt dubium.

Tertiò arguitur ſic. In capitulo, in ciuitate, extra, de uſu. ponitur caſus ſimilis quarto caſui: & Papa ibidem dicit, quòd illi, qui talem contractum faciunt, bene conſulerent ſuæ ſaluti, ſi a tali contractu

ceſſarent:

ceſſarent : cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari. Aſſumptum pro prima parte probatur : nam ibidem ponitur talis caſus. Aliqui ad terminum pro ſex libris vendũt piper tempore, quo non valet vltra quinque libras. Et dicit Papa, ꝙ licet ex forma ſua non ſit vſurarius: tamen venditores nihilominus incurrunt peccatum. & glo. in verbo peccatum, dicit, ſcilicet vſurarum. & addit Papa dicens, niſi dubiũ ſit, merces illas plus, uel minus tempore ſolutionis valituras. & ſic in tali dubio excuſat vendentes a peccato vſurarum : & tamen ſtatim adiicit, volens quòd bene agerent : ſi abſtinerent a tali contractu. & hoc additum non intelligitur etiam extra caſum iam exceptum: quia tunc non diceret, ꝙ bene conſulerent ſuæ ſaluti: ſi abſtinerent. immo omnino eos ab eo prohiberet: ſed intelligitur etiam in caſu illius dubij. igitur multomagis vbi non dubitabant de illo pluri: immo probabiliter credebant, & ad hoc aſpirabant : dixiſſet Papa, ꝙ bene conſulerent, ſi abſtinerent. Dicendum ſecundum Scotum, quòd Papa hoc dicit vtiliter monendo, non autem præcipiendo. Vnde non eſt neceſſe vitare illum contractum, dummodo ſeruentur conditiones illæ multæ, quæ ad eum requiruntur, quæ patent ex dictis. q. 30. & 57. Attamen quia facile contingit aliquam illarum cõditionum deficere, & ſic contractus deprauabitur : iõ Papa meritò eum diſſuadet vtiliter monendo, prout etiam de eo, & ſibi ſimilibus eſt ſalubre documentum poſitum in fine quæſtionis 30. & aliis, quæ pendent ex eadem quæſtione. 30. Et hic nota, quòd hoc tertium argumentum non debet formari tanquam habeat ſpeciem procedendi contra quartam concluſionem directè, quaſi in illo cap. in ciuitate. diſſuadeatur contractus quartæ concluſionis : quamuis doctores aliqui ſic ipſum introducere videantur, & nominatim Scotus. Nam in c. in ciuitate. diſſuadetur contractus, vbi dubium erat de illo pluri precio. caſus autem noſtræ quartæ concluſionis eſt, vbi veriſimilis credulitas erat de illo pluri. Sed debet introduci per locum a minori. puta : quia minus videtur diſſuadendus caſus capit. in ciuitate. ſuppoſito dubio in venditore : & tamen diſſuadetur. igitur multò magis noſter caſus eſt diſſuadendus.

Quartò arguitur, quando quis vendit mercem ad terminum pro precio illius termini, & recipit in termino precium maius, quàm valuerit tempore venditionis, requiruntur duæ conditiones ad hoc, ꝙ excuſetur a peccato. Primò, ꝙ habuerit veriſimile dubiũ, an merx illo termino erat valitura maius, vel minus, quàm tempore contractus : puta quando non cogitabat, nec credebat rem in illo termino plus valituram, quàm in tẽpore contractus. Secundò, quòd non fuerat eam venditurus in tempore contractus : ſed tantum in illo termino, pro cuius precio tradit. Modò in caſu quartæ cõcluſionis ſolum ſecunda conditio adeſt: & non prima. igitur eſt inexcuſabilis caſus. Maior probatur dupliciter. Primò: quia hoc vult Papa in c. nauiganti. in §. ratione huius &c. Secundò probatur ſpecialiter de prima conditione: quæ tamen deeſt in caſu quartæ concluſionis: quia in capit. in ciuitate. extra, de vſu. dicit Papa illum peccare, qui mercem non valentem tempore contractus vltra quinque libras vendit ad terminum pro ſex libris : niſi ipſe venditor dubitet, an fuerit merx in illo termino valitura ſex. hæc ibi. Ergo a contrario ſenſu, ſi non affuit illud dubium; puta : quia veriſimiliter credebat, quòd in termino erat valitura ſex : non excuſabitur a peccato. Dicendum ad maiorem, negando eam. immo prima ſola ſufficit. Similiter ſecunda ſola ſufficit : ſeruatis tamen ſeruandis in eo, qui vult ſibi refundi intereſſe lucri ceſſantis. Ad primam probationem dicendum, quòd aut Papa ibi inuoluit duos diſtinctos caſus, etiam incompoſſibiles ſibi, & primo caſui annectit excuſationem, ſcilicet ratione dubij, & talis non eſt noſter caſus quartæ concluſionis, & ſecundo caſui ſecundam ſcilicet ratione intereſſe, quod patitur, qui non erat in A. venditurus, & talis eſt noſter caſus. Aut ſi tantum vnam cauſam ponit: tunc capit vt conſecutiuè: & tunc ambæ illæ conditiones concurrunt: non tamen ambæ neceſſariò, ſed ſi prima adeſt cum ſecunda : tunc ſecunda concurrit tanquam faciens ad maiorem excuſationem modo tacto in reſponſione ad primum argumentum tactum ſupra. Ad ſecundam probationẽ dicendum, quòd in cap. in ciuitate. loquitur Papa in caſu, vbi vẽditor non patitur intereſſe lucri ceſſantis, nec grauamen aliquod ex hoc, quòd non permittitur reſeruare mercem vſque ad terminum, pro cuius precio vẽdit: puta quia priuatus erat vendere in ea, nec etiam ex hoc, quòd cogitur carere precio, & ipſum differre vſq; ad terminum, patitur intereſſe, vel grauamen : & tamẽ quia expectat precium: ideo vult habere maius preciũ, quàm aliàs habuiſſet. Ille enim non excuſatur: quia tũc ratione dilationis vult habere aliquid. Vnde de tali vẽditore non potente allegare intereſſe aliquod, vult Papa, quòd non excuſetur: niſi vendendo pro precio termini dubitauerit veriſimiliter, illud precium termini fore maius, quàm fuerit tempore contractus, & per cõſequens quòd illud non mouerit eum ad vendendum ad terminum. hoc autem non dixiſſet Papa de alio, qui patitur vnum ex prædictis intereſſe: ſeruatis tamen ſeruandis tactis quæſtione. 30.

Quintò arguitur. Vẽditor peccat, ſi in A. paratus exiſtens vendere, vendat pro precio curſuro in termino B. etiam ſi veriſimiliter dubitet precium in B. futurum, eſſe maius currente in A. cuius tamẽ oppoſitum dictum eſt in ſecunda concluſione. & in ſolutione primi & ſecundi argumenti. Aſſumptum probatur: quia talis vendens in dubio, & exiſtendo in dubio negligit tutiorem viam. Modò hoc eſt peccatum. igitur peccat. Maior pro prima parte de ſe patet ex forma caſus. ſed pro ſecũda parte probatur: quia tutior via eſſet, quòd vendendo determinaret in A. emptori precium, & non relinqueret ipſum pendere ex euentu in B. de cuius quantitate dubitat: quia determinando certus eſſet, quòd non acciperet minus, quam ſit illud, quod currit in A. ſed vendendo pro precio in B. curſuro, & volendo illud accipere, exponit ſe periculo excipiẽdi plus, quàm ſit illud, quòd currit in A. cum tamen, ſolùm liceat ſibi accipere tantum, quantum in A currit: quia pro illo erat paratus uẽdere. igitur. Minor probatur: quia dubius exiſtẽs, dimittens tutiorẽ uiam, exponit ſe periculo. modo qui amat periculum, peribit in illo: & ſic peccat. Dicendum, negando aſſumptum. Ad probationem dicendum per duas diſtinctiones, quòd duplex eſt dubium. Quoddam eſt iuris, quoddam facti. Exemplum primi. dubitat quis de quodam contractu, an

licitus ſit: vt ſi quis dubitaret, an ſit licitum vendere illam rem pro.10.quam ſcit valere tantum.9.Exemplũ ſecundi,aliquis ſcit,ꝙ peccatum eſt vendere pro maiori quàm valeat: attamen dubitat,an illud,pro quo vẽdit,ſit maius,vel non,eo ꝙ vel neſcit æſtimatioοem hominum,& alia,ex quibus valor mercis perpẽditur: vel ex eo ꝙ noodum ſcit,quantum ſit illud, eo ꝙ oon eſt determinatum:ſed pendet ex futuro. Exempla etiam extra propoſitum poſſunt dari de illa diſtinctione: vt ſi quis dubitat,an cognoſcere alienam ſit licitum.hoc eſt exemplum primi.ſi autem oon dubitat,quin cognoſcere alienam ſit illicitum:ſed tamen dubitat,an hæc mulier,quam vult coguoſcere,ſit aliena,vel ſua.hoc eſt exẽplum ſecuodi. Secunda diſtinctio. Dubium iuris eſt triplex.ſ.probabile,eqnilibre, & improbabile, vel ſci verisimile,nentrum,& leue.His ſuppoſitis dicendum, quòd maior eſt vera de dubio facti,nõ iuris, ſaltem de per ſe:quia ſtat,ꝙ vendens in prædicto caſu ſciat benei ꝙ rem veodere pro maiori quàm ualeat,ſit peccatum: nec de hoc ullo modo dubitet: ſed tantum dubitat,an precium,pro quo vendit,ſit maius uel oon: quia quantitas eius oon eſt ſibi oota,ſed peodet ex euẽtu futuro. Ad minorem dicendum,ꝙ minor eſt vera de dubio iuris,& adhuc non de qualicunq; tali:ſed tantum de probabili,vel æquilibri. Vnde ſi quis acturus eſt aliquam actionem,& dubitat,an ſit licita,& dubium eſt probabile.puta:quia plus credit,ꝙ non ſit licita,vel eſt æquilibre,vel oeutrum: puta: quia noo plus credit vnam partem,quàm aliam: talis inquam nihilominus agendo eam peccat:quia oeglector eſt ſalutis ſuæ, & diuinę offenſæ deſpector. Sed non eſt uera de dubio iuris leui & improbabili,ſi ſaltem regula intelligatur præceptiuè:ſed eſt conſilii. immo oonnunquam ſalubre eſt homini exiſtenti in tali dubio,ꝙ non eſt, niſi quidam leuis remorſus & ſcrupulus,deſpicere id,& cõtra ipſum deſpiciendo agere ad conſilium & directionẽ ſapientũ. ſecundum Ioann.de Gerſona. Si autem minor intelligatur de dubio facti,dicendum,ꝙ ſi ipſum factum, de quo dubitatur,eſt circunſtantia, cuius præſentia deprauat actum,& ipſe de eius præſentia dubitet, non peccabit in tali dubio agendo actum: dummodo dubium ſit probabile,uel æquilibre.puta:quia magis credit, ꝙ nõ adſit,quàm ꝙ adſit.Ad propoſitum applicando dicendum,quòd preciũ aliquod eſſe maioris ualoris, quàm ſit merx,eſt facti,& taliter ꝙ eius præſentia deprauat vẽditiooem factam pro tali. Modò ſtante caſu, cootra quem procedit quartum argumentum: uenditor non credit preciũ in B.futurum maius, immo dubitat ueri ſimiliter de hoc,hoc eſt,potius credit,ꝙ oõ erit maius, uel nunquam de hoc cogitat: ſed tantum æſtimat, ꝙ erit æquale.ideo illud eius dubium nõ incuſabit eum, ſed potius excuſabit.

Corollarium.Quòd iouualida eſt reſponſio tam glo. quàm Panor.ad argumentum, quod glo. facit in prædicto c.in uerbo dubitatur: ubi glo.arguendo dicit.uidetur quòd potius in tali dubio abſtineodum eſſet a talibus cootractibus propter periculum: quandoq;.n. aliqui fingunt ſe dubitare,ubi dubitatio non eſt.& glo. reſpondendo tali argumento dicit, quòd relioquendi ſint in talibus conſcientiæ ſuæ. Et Panor.dicit,quòd gl. formaliter ooo ſoluit,ideo ipſe aliter ſoluendo dicit,ꝙ in dubiis debet quis abſtinere a tali contractu: ex quo ad cooſcientiam ſuam,& in foro aoimæ debet fieri interprætatio potius contra eum:quia illa pars eſt benignior,quæ eſt tutior: ſed io foro contentioſo interprætatio ſit in benigniorem partem,& ita loquitur iſte textus.hæc ille.Sed tam glo.qoàm Panor. deficiunt io ſua reſponſione quintupliciter. Primò: quia ſolutio argumenti conſiſtit io ſano intellectu illius dicti, in dubiis tutior uia eſt eligenda,quæ de dubio iuris intelligitur. Modò argumentum procedit de dubio facti. & dato ꝙ regula etiam de dubio facti intelligeretur: ooo tamen oiſi de probabili, uel æquilibri dubio præſentiæ illius cuius præſentia requiritur ad hoc, ut actus ſit licitus, oel de probabili,uel æquilibri dubio abſentiæ illius facti,cuius abſentia requiritur ad hoc: ot actus non ſit prauus. Modò caſus, de quo procedit argumentum, non ſit cum tali dubio.ideo ibi deberet radicitus ſolui ſſe argumentum.Secundò: quia gl. per hoc quod dicit, quòd relinquendi ſunt conſcientiæ ſuæ,noodum reſpõdet ad argumentum: quia adhuc ſtat argumentum ad oppoſitum, militando per illam regulam:etiam habẽtem locum in foro cõſcientiæ.ſ.in dubiis eſt tutior uia eligenda, adeo quòd ſtante dubio, de quo loquitur illa regula,non eſt quis etiam in foro animæ relioquendus conſcientiæ ſuæ: ſed potius ſi eſt in tali dubio(de quo illa regula præceptiuè loquitur) noo eſt quis abſoluendus niſi deſerat illum actum, de cuius iuſtitia, bonitate,uel licentia,vel de facti, uel circunſtantiæ præſentia,uel abſentia, modo tacto dubitat probabili, uel æquilibri dubio.Tertiò:quia non eſt uerum,quod Panor.dicit,quòd quis io dubio debet abſtioere a tali cõtractu. Nam ille contractus eſt ſimpliciter licitus: ut ſatis patet ex textu: etiam in utroque foro. Sed bene uerum eſt: ſi quis non obſtante deciſione Papę,dubitaret dubio probabili,uel ęquilibri de illo contractu, an ſit licitus, deberet abſtioere. Nec Papa taliter dubitãtem excuſaret: nec de illo io dicto capitulo loquitur, loquitur enim Papa non de illo,qui dubitat,ao contractus,qoo uendit in A.pro precio,quod incipiet io B.ſit licitus: ſed tantum de illo, qui uendendo prædicto modo ſolum dubitat,an precium curſurum in B.ſit futurum maius, quàm currens nunc in A. Vnde ſi in foro conſcientiæ uenit uenditor, qui fecit illum contractum:dicens ſe in B.recepiſſe plus,quàm in A.recepiſſet: nullatenus tamen de hoc cogitauerat, ꝙ deberet ſic in B.aſcendiſſe precium: nec ille aſcenſus eum mouerat.non eſt ille condemnandus, nec eſt interprætatio contra eum facienda: quia in illo foro cuilibet creditur pro ſe & contra ſe.Similiter etiam io foro exteriori ſi de communi curſu,noo fuit uerisimile apud homines,ꝙ fuiſſet precium futurum maius in B.quàm io A. oon eſt coodemnandus tanquam præſumptus uſurarius, quaſi ideo uendiderit ad precium termini: ut ratione dilationis haberet lucrum: immo ſi de conſcientia ſua diceret, quòd oon credebat, quòd in B. ſic fuiſſet aſcenſura merx ad illud precium: tunc quantumcunque apud alios communiter homines, qui forte peritiores eo fuerunt, illud fuiſſet creditum, oon eſſet condemnandus in foro conſcientię,tanquàm qui uſurarium, oel iniquum cootractum feciſſet: ſed tanquam ille,qui incautè egiſſet illum contractũ faciẽdo,qui poſſet haberet ſpeciem mali. Venit igitur defectus illarũ reſponſionũ ex ignorantia, uel negligentia

prædi-

prædictæ duplicis diſtinctionis poſitæ de dubio. Quartò deficit: quia nou eſt verum, ꝙ in foro conſcientiæ illa pars ſit benignior, quę ſit tutior. Nam communiter illa pars, quæ iu foro conſcientiæ eſt tutior, eſt durior ad ſeruandum. Sicnt ſtatus tutiores in hac vita ſunt duriores, ſeruare quippe conſilia & præcepta eſt tutius: ſed durius, quàm præcepta tantum ſeruare. Soluendũ eſt igitur argumentum ſicut ſolutum eſt ſupra. Quod autem glo. quaſi confirmando argumentum dicit: quãdoque enim aliqui fingunt ſe dubitare &c. hoc nihil facit. quia nemo dubitat, quin ei qui non dubitat: ſed tantum ſe fingit dubitare, ſit abſtinendum a tali contractu, ſed hoc non debet præiudicare alteri, qui non fingit ſe dnbitare: ſed verè dubitat, quin licere debeat ſibi, ſic contrahere.

QVAESTIO LXII.

Vtrum Parato vendere mercem in A. liceat eã vendere pro precio currenti in A. non obſtante quòd ſciat, vel probabiliter credat ſtatim ſuperuenturas multas conſimiles merces ad idem forũ, propter quarum aduentum probabiliter credit, quòd decreſcet precium ſuæ mercis, & emptor ſi ſciret earũ aduentum, non ita carè emeret. Sub hac quæſtione poteſt comprehendi etiam ſimilis caſus: puta aliquis ex ordinatione concepta in conſilio eorum, qui præſunt reipublicæ, ſcit, ꝙ frumentum cras minus valebit quã hodie. ideo vẽdidit ignorantibus illam ordinationem, & eodem modo reſpondẽdum eſt ad eum ſicut ad præcedentem. Ad quæſtionem igitur propoſitam reſpondendo tangentur tres modi diuidẽdi, primus & tertius ſunt extremales, & ſecundus eſt medius.

Primus modus dicendi eſt. S. Tho. in 2. 2. q. 77. art. 3. di. ꝙ ſic: quia venditor, qui vendit rem ſecũdum precium, quod inuenit, non videtur contra iuſtitiam agere, ſi quod futurum eſt non exponat: ſi tamen exponeret, vel de precio ſubtraheret, abundantioris eſſet virtutis: quamuis ad hoc non videatur teneri ex iuſtitiæ debito. hæc ille.

Secundus modus dicendi habet tria dicta. Primum, venditor in prædicto caſu non peccat, ſi certat tantum de damno vitando, ſiue emptor certet de lucro conſequendo, ſiue de damno vitando. Secundum idem dicendum. ſi vterque certat ſolum de lucro conſequẽdo. Tertium, ſi venditor de lucro conſequendo, & emptor de damno vitando certat: peccat venditor in prædicto caſu. Exemplum primi. precium currens in A. eſt. 10. ſtatim in B. curſurum eſt. 8. & ſi venditor venderet pro minori, quàm pro. 10. vtputa pro. 8. ipſe non haberet ſuum capitale, quod pro merce expoſuit: quia met dedit. 9. ſi eſt merx empta. Emptor autem etiam ſi pro. 10. emat, poterit ſine damno rediſtrahere in alio loco, vel tempore pro. 10. & ſic rehabebit capitale: licet non poterit conſequi lucrum, vel etiam non poterit reuendere pro. 10. ſed ſolum pro. 9. vel. 8. & ſic patietur damnum. Exemplum ſecundi. ſuppoſito caſu primi exempli, ſi vẽditor vendẽdo pro 10. conſequatur tam ſortem, quàm lucrum, & emptor emendo pro. 10. nullum damnum incurrat: quia reuendẽdo poteſt rehabere in alio loco, vel tempore. 10. ſed ſolum non aſſequatur lucrum. Exẽplum tertii. venditor etiam ſi pro. 8. venderet, nullum damnum incurreret: immo rehaberet capitale: quia ipſe emerat pro. 8. & tamen emptor emendo pro. 10. non poſſet rehabere capitale: ſed partem capitalis perderet. Ratio primi dicti forte eſſet: quia ſi neceſſe eſt me, vel proximum incurrere damnum in illo caſu: modo licitum eſt mihi me eripere de damno, etiamſi alius incurrat: quia ordinata charitas incipit a ſeipſa. Ratio ſecundi: quia ſi neceſſe eſt, aut me, aut proximum non aſſequi lucrum: licitum eſt mihi meipſum promouere ad aſſecutionem lucri proximo neglecto. Ratio tertii: quia cum alterius iactura nullus debet locupletari. damnũ autem emptoris eſt eius iactura, & venditorem conſequi lucrum, eſt eum locupletari. igitur non licet venditori velle conſequi lucrum cum damno emptoris. Sed aliter videtur dicendum. ideo poteſt poni.

Tertius modus dicendi per quattuor dicta. Primũ, caſus ſm titulum qõnis eſt venditori illicitus, ſiue ſciã venditoris ſit certa formidine de oppoſito, ſiue ſit probabilis tantum. Probatur dupliciter. Prima probatio probando propoſitum ſimul, etiam procedit cõtra primum modum dicendi ſic. Illicitum eſt mercem vendere in A. pro precio maiori, quàm ſit valor mercis in A. cuius precii minoritatem venditor probabiliter credit, vel credere debet. Modo ſtante caſu qõnis, vẽditor probabiliter credit, vel ſaltem credere debet probabiliter, ꝙ precium currens in A. eſt maius, quàm ſit valor mercis in A. igitur illicitum eſt ſibi prædicto modo vendere. Maior probatur: quia eſt contra iuſtitiam commutatiuam, & patet illa maior ſufficienter ex deductis in q. 57. in concluſione prima. Dico notanter in maiore, vel ſaltem credere debet &c. quia ſi non crederet precium illud eſſe maius: & tamen haberet probabilem occaſionem id credendi: quam tamen nollet aduertere, nõ ꝓpter hoc excuſaretur, ſi dicat non credebam, ꝙ eſſet maius: nam ille eſt in ignorantia affectata vel craſſa, quæ non excuſat, immo incuſat, & affectata æquiparatur ſciẽtiæ & craſſa: cum ſit lata culpa, æquiparatur dolo. Minor probatur: quia valor mercis decreſcit ex ſuperabundãtia mercium in illa regione: ſicut eius valor creſcit ex defectu, adeo ꝙ merx, cuius adeſt copia in regione, non eſt tanti valoris, quanti eſſet, ſi penuria eius adeſſet. Modò ſtante caſu quæſtionis: eſt copia mercis, quam venditor habet vænalem in A. in illa regione, & ſi non eſſent ſuperuenturæ, eſſet eiuſdem penuria & defectus, ſaltem comparatiuè: precium autem, quod in A. currit pro merce: puta decem, non currit pro A. niſi ſuppoſito, quòd non adſint in illa regione multæ conſimiles merces, eo quòd quàm primum ſuperuenient multæ merces conſimiles, precium currens erit ſolùm octo. & hoc ipſe etiam credit per caſum quæſtionis. igitur ſi exigat pro merce precium currens in A. ſcilicet decem, exiget tantum precium, quantum probabiliter credit eſſe maius valore mercis. aut ſi non credit, debebat tamen illud credere, eo quòd credit, quòd ſi ſciret emptores prædictum aduentum, nullatenus darent decem. Et ſi hanc probationem dupliciter euadere velis. puta primò dicendo, quòd quamuis ſtante caſu quæſtionis multæ conſimiles merces adſint iam in regione: tamen nondum ſunt in loco venditionis: licet illuc ſint affuturæ. & ſic in illo loco nondum eſt copia: ſed penuria, igitur vendere poterit pro decẽ. quæ ſunt precium mercis ſibi: vbi cenſetur non eſſe eius co-

pia. Contra non ſolum copia mercium, quæ adſunt in particulari loco venditionis facit decreſcere valorem, & per conſequens precium mercis: ſed etiam copia earum, quæ adſunt in regione: quia licet diſtent a particulari loco: tamen quia parum diſtant, nihil diſtare videntur. ideo quaſi pro præſentibus habentur. Et quamuis verum ſit, quòd copia mercium, quæ ſolùm ſunt præſentes regioni, & abſentes a loco particulari venditionis, non intantum poſſit facere decreſcere valorem, & per conſequens precium mercium, quantum faceret ipſum decreſcere copia earundem, ſi eſſent etiam præſentes particulari loco. Nec quaſi præſentia intantum efficere poteſt, quantum perfecta præſentia. Attamen aliquid, vel in aliquanto facit ipſum decreſcere. Modò caſus quæſtionis ſupponit, quòd precium currens in A. ſcilicet decem: non curraт, niſi ſuppoſito, quòd conſimilium mercium copia, nec ſit in illo particulari loco: nec etiam ſit quaſi ibi vel prope: ſeu in via adueniendi, ſeu in regione, quod patet: quia ſupponit, quòd ſi emptores particularis loci ſcirent, vel crederent conſimiles merces eſſe de prope ſuperuenturas: nullatenus decem darent: ſed minus. Et quamuis quando in effectu fierent præſentes valerent octo. & ita cum nōdum ſint in effectu præſentes. ideo merx Ioannis licèt rationabiliter poſſet vendi pro pluri, quàm pro octo, eo quòd copia mercium nondum eſt poſita in effectu præſens illi loco ſed ſolum quaſi præſens. & forte probabiliter tantum credita affutura & pro certo non ſcita affutura: & per conſequens aliqualis dubietas: licet leuitas adeſt, quæ facit etiā, quòd in aliquo poſſit aſcendi vltra octo: ſicut & dubietas facit augeri valorem mercis: tamen non poterit venditor aſcendere vſque ad decem. Si ſecūdò velis euadere: dicendo, quòd quamuis ſit iam maior copia illius mercis in regione, & etiam illa copia quaſi ſit in illo particulari loco: tamen illa copia latet emptores illius loci. ideo talibus poterit vendere pro precio tali, quod daretur pro ea, ac ſi non eſſet talis copia. Hoc inquam non valet, quod dupliciter patet. Primò: quia copia & defectus mercium iuſtificat de per ſe valorem mercis, ita quòd in quantificando non depēdet a notitia hominum, ita quòd ſicut propter noſtrū affirmare, vel negare nihil mutatur in re: ſic propter hoc quòd emptores illius loci ſciunt, vel ignorant ſuperuenturas alias merces, non mutatur valor mercis: ſicut nec propter noſtram notitiam, vel ignorantiam mutatur copia & penuria quantificans illum valorem. Secundò quòd ſi prædicta latentia aliquid faceret contra effectum prædictæ probationis, & pro excuſatione venditoris: tunc ſi in prædicto loco venditionis eſſet actu multa copia mercium: quæ tamen aliquem ſimplicianum, vel inconſideratum emptorem lateret, qui crederet ibi eſſe defectum illius mercis, & per conſequens æſtimaret eam pro decem, quæ tamen propter copiam in re præſentem non valet niſi octo, liceret venditori illius mercis talis emptori vēdere pro decē, quod eſt falſum. Et ſi dicis, non eſt ſimile, eo ꝙ in caſu illius inconſiderati emptoris, vel ſimpliciani de facto illa octo currunt vt preciū, cuius curſum trāſcendere nō debes: ſed in caſu q̄ōnis nondū currunt. 8. vel. 9. ſed. 10. vſq; ad. 10. aſcendere poteſt. Nō valet illa aſſignatio diſſimilitudinis: quia ꝙ in A. currunt. 10. vt precium eſt ex ignorantia & errore emptorum illius loci, apud quos nullatenus illud p̄cium curreret, ſi probabiliter crederet de prope eſſe multitudinē cōſimiliū merciū: errans aūt & ignorans nō cōſentit: immo vt ſupra habitū eſt. q. 56. ſi rectores reipublicæ, aut cōis taxaret preciū merciū: & taxando nimis aſcenderent ex ſtultitia, vel proprii lucri cupiditate ſeducti, nō excuſaretur venditor, qui ſm illā taxā ēt currentē venderet, credēs, vel credere dn̄s eſſe nimis magnū preciū. Et ſicut in caſu q̄ōnis tota cōmunitas errat & ignorat: ideo dat. 10. ſic in caſu prædicti inconſiderati ſimpliciani particularis emptor errat & ignorat, & apud eū currit preciū. 10. ideo ēt nec tūc excuſatur vendens tali ſimpliciano pro 10. Confirmat: ſicut contingit mercē extrinſecè meliorari per hoc, ꝙ cunctæ conſimiles pereunt: & ipſa manet ſola: quæ tn̄ intrinſecè in nullo eſt meliorata ſed forte peiorata: ſic contingit eandē ex affluentia multarū ſimiliū effici defectuoſam extrinſecè, licet intrinſecè non ſit peiorata: ſed forte meliorata. Modò qui vendit ſcienter mercem defectuoſam pro precio, ac ſi non eſſet defectuoſa, peccat, & tenetur reſtituere partē illā, quæ excedit valorē. ſic aūt fit in caſu q̄ōnis. igitur. Secūdò ſpecialiter reprobatur ſecundus modus dicendi. Nō eſt licitū facere cōtra iuſtitiā cōmutatiuā, vel vendere rē pro maiori, q̄ valeat. ēt ſi vendens id faciat pro ſuo damno vitando, uel lucro conſequendo: ſi hoc cedit in damnū emptoris. Nec ēt ſi id faciat pro lucro conſequendo: ēt ſi id nō cedat in dānū emptoris: ſed ſolū in ceſſationem lucri emptoris. Modò in primo dicto ſcdi modi dicendi vendit res primo modo, & in ſcdo uenditur ſcdo modo. igitur illicita eſt talis uenditio. Maior probatur: qa da oppoſitū: tunc liceret ei, qui tpe defectus, & cariſtiæ alicuius mercis emiſſet illā cariſſimè, & inundantia facta earundē, uellet ēt uendere cariſſimè, ne aliquid de ſuo capitali perderet, ubi is, qui ab eo emeret, incurſurus eſſet dānū. Aut ſi id faceret, ut conſequeretur lucrū, ēt ſi emēs ab eo non incurreret dānū. ſed rehabere poſſet capitale: attamen lucrū nō poſſet cōſequi: ſed gratis ſuas operas cogeretur impendiſſe. Et ſi dicas, mercator in taxando valorē mercis ſuæ p̄t inter alia, quæ faciūt aſcenſum in precio, ēt cōſiderare dāna, quæ ipſe perpeſſus eſt, uel perpeti p̄t uacando officio mercaturæ: ut patuit. q. 56. igitur ēt cū nunc pateretur dānū, ſi non uēderet pro p̄cio in A. currente, pōt illud damnū velle ſibi refundi: & per conſequens cū nō poſſit ſibi refundi: nō uēdat pro precio currenti A. ſuppoſito ꝙ uendendo certet de dāno uitando, ſeqtur, ꝙ ſaltē in tali caſu. ſ. primi dicti ſcdi modi dicēdi poſſet uendere pro. 10. Dicendū, non dēt quis uelle bis, uel dupliciter: uel amplius ſibi refundi idē dānū. modo ipſe in prioribus mercationibus eo carius uēdidit merces: quatenus ſi aliqua dāna in futuro ſibi emergerent rōne illius officii ſine ſua culpa illa ſibi refundi poſſent. & idem faciet in poſterioribus mercatoribus. ſi igitur etiam nunc uellet illud ſibi integraliter refundi: ut. ſ. nullum penitus dānū nunc ſuſtineret: tunc idē ſibi multipliciter uellet refundi. Vnde ēt ſi hæc replica aliquid concluderet: tunc ēt in caſu, quo ſolum certat uenditor de lucro captādo: & emptor de damno uitando: poſſet uendere pro decē: quia uenditor poteſt inter taxandū mercē ſuam ēt conſiderare lucra ceſſantia. puta ꝙ ſæpe operas ſuas gratis impendit. & ſic etiam nunc poſſet illud ſibi uelle refundi: & tamen non refunderetur ſibi nunc, niſi uenderet pro

decem:

decem, quod tamen mer negat ſecundus modo dicendi. Secundum dictum. Idem caſus quęſtionis eſt illicitus, ſi uenditor, licet non ſit in credulitate probabili: eſt tamē in dubio æqoilibri de prædicta affluentia mercium, & deſcenſu precii: probatur: quia tunc uenditor exponit ſe æquilibri periculo niolandi iuſtitiam commutatiuam: nam ſi eſt io tali dubio, tooc eſt etiam in æquilibri dubio, au ne illa. 10. quæ exigit, ſint preciū nimis magnum, uel non, igitur in tali dubio excedens tenetur eligere totiorem niam, ſcilicet aut uon vendere, aut uendere pro minori, quàm pro 10. non tamen oidetnt teneri ad uendendum pro octo: quia illa ęquilibris dubietas facit, ut merx ſua ſis carior, quàm ſi eſſet certitudo etiam probabilis tantum de illarum merciū ſuperuentu, deſcenſu in precio illius mercis. Huic tertio modo dicendi quò ad hæc duo dicta accedit, ꝙ Ludouicus Romanus in ſuis ſingularibus dicit de ſimili caſu annexo iu principio hoius quæſtionis. Dicit enim, ꝙ illi qui emerunt frumenium, contra talem uēditorem poſſunt agere ad intereſſe ſecundum Guil. per l. fraus. & l. cootra legem: ff. de legi. & placet Bar. iu l. quæro. ff. de ac. empt. Et Bal. in l. 2. de peti. & com. rei. uendi. & ibi ſic dicitur. Planè ſi intelligeret uenditor non duraturá bonitatem uſque ad diem, quo tolli deberet, nec monoit emptorem, tenebitur. hæc ille. Et quamquam dici poſſit, quòd illa lex loquatur de uino diſpoſito ad corruptionem, & ſic noo habet ſuam bonitatem iutrinſecam. & ideo uendens tale uinum, acſi haberet bonitatem intrioſecam, tenetur ad reſtitutionem. Secus io caſu prædicto, obi retioet eandem bonitatem iatrinſecam, licet extrinſecam ſit res perditura quamtocius. Nam ita eſt contra charitatem fraternitatis rem uendere pluris, quàm requirat eius booitas extrinſeca, ſicut quàm requirat eius iutrinſeca bonitas ideo ſi ille tenetur & peccat, qui rem, cuius iutrioſeca bonitas eſt ſtatim corrumpenda, uendit, acſi non eſſet ſtatim corrumpenda: tunc idem eſt dicendum, ſi uēdit rem, cuius intriuſeca bonitas eſt ſtatim corrumpenda, acſi non eſſet corrumpenda. ualor enim rei oō pender & æſtimatur ex utraque bouitate: ot patet. q. 56. Tertiom dictum. multum oituperabiles ſunt illi mercatores, qui ſtudioſè laborant ad hoc, ot ſciant, ſi affutura ſit abundāoia mercium cōſimilium ſuæ merci ut ſic aotequam in effectu ponatur illa abondantia, aut antequam innoteſcat emptoribus ſuis, ipſe uendat ſuas pro precio currenti, acſi illa inuudantia oon eſſet affutura. quales eſſent illi, qui Veneriis, aut alio conſimili loco, ad quem affluunt merces, haberent notos, qui eis, com affutura eſſet affluentia mercium. puta ſpecierum, oel ſimilium: hoc anno ſignificarent illam, quatenus ipſi ſuas, quas in aliis locis habentt ſtatim uendant precio cariori cum præiudicio illorū, qui ab eis emunt, qui poſtea reuendendo non poteruot acquirere capitale. Ratio autem illius dicti eſt quia illi ſtudent ad faciendum ſcienter contra iuſtitiam commutatiuam, & per ꝯōs uituperabiliores ſuut illis, qui ſcienter faciunt contra eā, nou ad hoc ſtudendo. puta: quia oō laborát ad ſciendum illam inundantiam affuturam, ſed illa eis aliàs iunoreſcit per accidēs, ſiue eorum ſtudio ad hoc adhibito. Per hoc tamen nō coodemnautur illi, qui cōſiderant diſpoſitionē uinearum & ſatorum: ut ſm̄ illorū diſpoſitionem uendant ſua uina, oel blada, ne diutius retinendo cogantur vendere pro oiliori precio: quia uendendo pro nunc, precio currenti, uendunt pro illo, quod eſt taxatum, non ex errore, oel ignorantia illius diſpoſitionis: quia non ſolum ipſe nouit eam, cum illa diſpoſitio ſit notoria toti regioni, & ſic oon oerſatur uenditor in dolo. Quartum dictum. ſi uenditor non ſciret eas ſuperuenturas nec etiam probabiliter crederet: immo probabiliter dubitaret de illo ſuperuentu. Aut ſi probabiliter crederet aduentum, non tamen probabiliter crederet. nec rationabilem cauſam haberet credendi precium ob hoc deſcenſurum, etiam ſi iam eſſent præſentes, oon peccat oendendo. etiam pro 10. quia tunc habet probabilem credulitatem, ꝙ merx ſua ſit in illo loco & regione cū defectu & penuria. igitor pro 10. uendere poterit, qoę ſunt per caſum iuſtum precium illius mercis, quando deficit ibi, & in illa regione. igitur.

Contra tertiom modum dicendi arguitur, ſi eſſet oerus, ſequeretur, quòd ſi oenditori nihil omnino innotuiſſet de prædicta affluentia mercium, uel propinquo deſcenſu ſuæ mercis in precio. & ſic bona fide ſecundum cuſum fori uendidiſſet pro 10. & ſtatim uideret oculis ſuis illam affluentiam mercium, & deſcenſum precii oſque ad 8. quòd ipſe licet non peccaſſet uendendo pro 10. tamen poſt quàm comperiet prædicta, deberet reſtitoere aliquid de precio percepto: puta unum, uel duos, ita quòd ſolum recepiſſet. 9. uel 8. conſequens eſt ioconueniens, ſequela probatur: quia uendens pro precio excedente ualorem mercis, & faciens hoc ex bona fide, & probabili ignorantia illius exceſſus, licet excuſetur a peccato tempore uenditionis, tamen ſi poſtea comperit illum exceſſum, debet reſtituere, ut patoit q. 57. Quod aotem conſequens ſit inconueniens: patet: qoia ſi conſequens eſſet oerum tunc etiam ille deberet reſtituere. c. uel paulomious qui hoc ſero emiſſet. c. ornas pro c. flo. (ſicut & curſus fuit hoc ſero) ſi cras mane ualerent. 200. floren. eo ꝙ mane cunctæ florētes uineę perierūt frigore & pruina, ſeqoela probatur: quia in ſero uenditionis uerum erat dicere, quòd cunctę florentes uineæ erant perituræ, & per cooſequens uina empta illo ſero ualuerūt in re idem, quod cras erant ualitura: quia ſi ſero innotuiſſet hominibus, nemo uendidiſſet centum ornas pro centum flor. ſed. 200. oel paolò minori. Dicendū negando ſequelam: quia oon eſt ſimile ad caſum quęſtionis: quia in caſu argumenti tam oenditor, quàm emptor ignorauit ualorem mercis ex ignorantia affluentiæ, uel copiæ mercium: ſed in caſu quæſtionis emptor ignorauit, & uenditor agnouit ualorem mercis. Et ſi replices dicendo. hæc diſſimilitudo quamuis obſtare poſſit quò ad culpam incurrendam per unum ſcilicet ſcientem, & non per alium, ſcilicet per ignorantem, tamen non obſtat quò ad hoc, quin oterque deberet reſtituere, eo qoòd non ſolus ille uenditor, qui ſcit deſcenſum precii mercis, ſed etiam qui ignorat cum recepit aliquid exceſſiuum ab eo, qui ignorans & errans, & per conſequens non conſentiens tradidit illud. Dicendum, ꝙ illa diſſimilitudo obſtat, etiā quò ad obligationem reſtitutionis. & hoc per illā uiam. nam ſi uterque iguorauit affluentiam mercium, & per conſeqoens diminutionem ualoris mercis, & deſcenſum in precio, & ita emptor uideatur ſaltem habitu non cooſenſiſſe

ſenſiſſe

ſenſiſſe in traditionem tanti precii: tamen emptor in caſu ubi tam ipſe, quàm uenditor ignorant affluentiã. & ſic bona fide fecerunt contractum, debebat conſentire, ut tradito precio ſit facta plena translatio dominii illius precii in uenditorem. & hoc illa ratione: quia ſicut princeps pro bono pacis ſtatuere poteſt: & de facto ſic ſtatuit: ut etiam res aliena fiat mea: ſi completa ſit præſcriptio bona fide: adeo quòd eam reſtituere non teneor, ſic pro bono pacis & tranquillitate humanæ conſeruationis hoc inducere poteſt conſuetudo, quòd ubi bona fide quis uendidit rem pro precio currenti, quod eſt in re exceſſiuum propter affluentiam ſimilium mercium, quam ipſe ignorauit, nec ſcire tenebatur, vel etiam ſciuiſſe non potuiſſet humana uis, eo q aut illa affluentia fuit ex ſecretis naturæ, uel ſpeciali Dei ordinatione, & ſic ignorauit valorem mercis ex illa cauſa non tenebatur uenditor reſtituere aliquid de precio: quamuis comperiat ſe recepiſſe plus, quàm ualuerit, licet non plus, quàm communis curſus æſtimabat ualere, quemadmodum ſupra q. 57. cõcluſione quarta, in fine, huius ſimile habitum fuit de uendente rem pro pluri, quàm ualeret, ubi plus eſt intra latitudinẽ iuſti precii: licet non ſit pręciſè æquale valori mercis, eo quòd non poterat tunc humana uia attingere per intellectum preciſum ualorem mercis: & tamen ſecus fuit dictum de vendente pro pluri, quod eſt extra latitudinem iuſti precij, & id ſciuit, vel ſcire potuiſſet, ſi uoluiſſet. Sed non ſic eſt in caſu quæſtionis: ubi uenditor ſciebat defectum ualoris mercis, eo q ſciebat affluentiam. & ſic in dolo fuit uendendo pro tanto, quantum non ualebat merx in ſua conſcientia, quam habuit, uel habere debebat ratione affluentiæ ſibi notæ. ideo non ſolum culpam incurrit uerſando in illo dolo: ſed etiam meretur, ut non efficiatur dominus illius partis, in qua precium eſt exceſſiuum: ſed quòd reſtituere teneatur. Nec conſuetudo ratificat: ut dominij translatio in taliter uerſante dolo habeat effectum ſuum. Et ſi iterum replices, emptori, qui emit a ſciente talem affluentiam, conſuetudo non dat actionem contra venditorem, niſi ſit deceptus ultra dimidium iuſti precii. immo etiam non, ſi ſit vltra dimidium iuſti precii deceptus, eo q dolus eius latet. puta quia ſi illa affluentia latuit omnes emptores illius ciuitatis, & per conſequens uidetur uenditor ſe tueri, tanquam non fuerit in dolo uendendo ſecundum opinionem ipſius met ciuitatis: & de facili dicere poſſet ſibi non innotuiſſe illam affluentiam. Vel ſi ſibi innotuit, quòd non fuit ſibi probabiliter certum, an illa affluentia & deſcenſus in precio ſortiretur talem effectum. igitur conſuetudo ratificat translationem dominij. Hoc inquam non ſequitur. ſicut in ſimili non ſequitur. non dat actionem dolum paſſo contra uerſatum expreſsè in dolo: uendendo pro pluri: quàm iuſtum ſit: tam a parte rei, quàm etiam ſecundum curſum & æſtimationem hominum: dummodo ſit exceſſus ultra dimidium iuſti precij. igitur ipſe doloſus efficitur dominus illius pluris, quin in foro conſcientiæ nihilominus reſtituere debeat. immo uidetur q ſic conditori iuris ciuilis non licuit ſtatuere, q præſcriptio malefidei ſit effectualiter transferens dominium rei in præſcribentem, & hoc: quia illud ſtatutum fuit nutriens peccatum, quicquid ſit de hoc, an ſcilicet ne huiuſmodi ſtatutum habuerit effectum illius translationis: ſic etiam illa conſuetudo nõ eſſet rationabilis, nec eius obſeruantia licita, qua transferretur dominium illius exceſſiuæ partis in uenditorem ſic doloſum: quia nutritiua eſſet peccati. Corollarium ſi quis ſolus ex diuina reuelatione ſciret poſt menſem imminere ciuitati huic obſidionem, ob quã bona ciuitatis huius (ut pecora & huiuſmodi) redigenda eſſent ad precium uile & paruum, & tamen nunc eſſent cariſſima, non poſſet ille ſana conſcientia uendere ea pro precio nunc currenti. Et econtra, ſi quis tempore obſidionis ciuitatis huius, cum panes & frumẽta eſſent cariſſima, ſciret ex diuina reuelatione cras propter ſolutionẽ obſidionis ciuitatis redigenda ad paruũ precium: non poſſet hodie frumenta uendere pro precio hodie currenti. Et ſic Heliſeus propheta tempore obſidionis Samarię, quando adeo inualuit fames quòd quarta pars cabi de ſtercore columbarum, ideſt de granis comeſtis a columbis & repertis in ueſica gutturis earum, uendebatur quinque argenteis, non potuiſſet etiam totum cabum uendidiſſe tanti illo tempore, quo dicebat prophetando, cras modius ſimilæ uno ſtatere. Similiter ſi illuſtris princeps, ob cuius curiæ præſentiam domus ſunt hic caræ hoc tempore, eſſet translaturus curiam poſt menſem alibi, & aliquis ſolus id pro certo ſciens ideo uenderet domũ ſuam nunc caro precio, cum tamen ſciat, q ſi emptores ſcirent translationem curiæ de propinquo imminere, nullatenus tantum darent. Ad argumentum primæ opinionis dicendum, q uenditor uendens ſecundùm preciũ quod inuenit, ſi neſciat precium eſſe exceſſiuum, & credat curſum illum non uenire ex errore, non peccat: etiam ſi in re eſſet error. Secus autem ubi probabiliter credit, uel credere debet precium eſſe exceſſiuum, & communitatem errare in illo precio ex cauſa, quam ſi ſciret communitas, nullatenus daret tantum. Ad rationes ſecundę opinionis dicendum. & primò ad rationẽ primi dicti, quòd aſſumptum eſt uerum, quando id fit ſine illatione iniuriæ, & iniuſtitiæ ipſi proximo. puta ſi neceſſe eſt me, uel proximum in fluuio aliquo perire, poſſum me eripere, eo ibi dimiſſo. ſecus quando id non fit ſine illatione iniurię: utputa ſi euadere non poſſum, niſi eo deiecto de tabula, in qua euadere poſſet: & quam ipſe ante me apprehendit, ego tabulæ adhærere uelim. uel ſi tyrannus dicat. aut occide proximum tuum, aut faciam te per eum, uel alium occidi, non ob hoc liceret mihi proximum occidere. Vnde Io. Gerſo. in floribus, ait. Nunquam pro ſaluando uitam ſuam corporalem ſunt innoxij uia facti a ſe perimendi, ut ſi non euadere poteſt quis ſe perſequentem, quàm conterendo paruulos uiam obſidentes, mors eſt potius expectanda. ita dum quis eſt in extrema famis neceſſitate, non debet a ſimiliter famelico panem neceſſarium extorquere. Hæc ille. Modò ſic eſt hic: nam exigendo ab emptore inſcio precium excedẽs, occaſionem damni dat eidem. Ad rationem ſecundi dicẽdum, q aſſumptum eſt uerum, quando id fit ſine iniuria proximi, ut ſi quis indifferens ſit ad emendum a me, uel a uicino meo, & ego emptorem allicio, ut emat a me, & ſic lucrer non iniuriando in ullo meo uicino, non pecco. Secus ſi id fiat cum iniuria proximi uilipendendo merces ſuas, aut detinendo uicinum ligatum, ne poſſit

tenere

tenere forum rerum ſuarum. Et licet tertium dictum ſecundi modi dicendi ſit uerum: tamen ratio ad id adducta æquè poſſet contra primum dictum duci, Nam quem uitare damna, eſt eum locupletari: cum non minor uirtus ſit quærere, quàm parta tueri. igitur etiam non debet quis cum alterius iactura uelle ſua damna uitare. Inter has tres opiniones eligatur, quæ plus uideatur rationi conſona. Nam prima uidetur laxior: & mitior, ſecunda equior, tertia licet uideatur durior: tamen uidetur de rigore uerior. Vide ét aliqua ad hanc materiam conducentia ſupra. q.36. exemplo ſexto.

QVÆSTIO. LXIII.

Vtrum parato emere mercem in A. liceat eam emere pro precio currenti in A. non obſtante quòd ſciat, uel probabiliter credat perijſſe, uel ſtatim perituras multas conſimiles merces propter quarum perditionem probabiliter credit, quòd creſcet precium illius mercis ultra precium currens in A. De hac quæſtione poſſunt recitari tres modi dicendi proportionabiliter ad tres modos recitatos in præcendenti quæſtione, & proportionabiliter poſſent formari dicta & rationes hincinde. ita quòd ubi prius dicebatur de uenditore: nunc dicatur de emptore. & ubi prius ponebatur, quòd precium currens in A. erat 10. & tamen propter affluentiam mercium non ualoit. 10. ſed tantum 9. uel 8. ſic econtra hic poneretur, quòd precium currens in A. erat 8. & tamen propter perditionem mercium non tantum 8. ſed 9. uel 10. ualuit. Et eodem modo poſſet quæri, quando quis emeret rem pro precio, quod hodie æquiualet merci, qui tamen ſcit, quòd cras tale precium, uel numiſma prohibebitur in toto, uel ſaltem decernetur cras, quòd non accipiatur amplius pro tanto ualore: ſicut hucuſque fuit acceptum: & quia lector illa poterit per ſeipſum metiri, ideo ulteriorem tractatum huius quæſtionis tanquam ſufficienter tactum in præcedenti. q. omitto.

QVÆSTIO. LXIIII.

Vtrum merces immutatas carius uendere q̃ ſint emptæ ſit illicitum? Solutio quæſtionis ſtat in una diſtinctione, & duabus concluſionibus. Diſtinctio eſt. mercem aliquam mutari, poteſt intelligi dupliciter. Primò, quòd mutetur intrinſecè, Secundò extrinſecè. Si primo modo, hoc eſt dupliciter, aut artificialiter: ut cum quis ex ferro empto facit cultellum. Aut naturaliter, & hoc tripliciter: quia aut in ſubſtantia, aut in quantitate, aut in qualitate. Exemplum primi. emit mineram aliquam aliam ab auro & propter applicationem agentium naturalium illa mutatur in aurum: nam quamuis applicatio ſit artificialis: ipſa tamen actio actiuorum applicatorum eſt naturalis, & effectus etiam naturalis. Similiter ſi emit uinum, & illud mutatur in acetum nobiliſſimum, quod contingere poteſt in illo loco, uel regione eſſe carius uino. Exemplum ſecundi, emit pullum equi, qui cum uenditur, eſt magnus equus factus. Exemplum tertij, emit muſtum: & cum uendit eſt defecatum & lympidum factum. Si autem extrinſecè mutatur, hoc fit multipliciter: & poſſunt enumerari ſeptem modi. Primò ratione loci: ut emi mercem Venetiis: & adductã uendo tibi. Vnde philoſophus. 1. politicæ. ad acquirendum pecuniam utile eſt expertum eſſe circa poſſibilia, qualia in quibus locis ſunt rara. & ſic præcioſa: quia omne rarum charum. ideo res abundantes alicui ſunt ibi uiles & tranſlatæ ad locum, ubi ſunt raræ, per loci mutationem fiunt præcioſiores, & ſic carius uendi poſſunt. Vnde & ibi diſtinguit duas ſpecies mercaturæ, ſcilicet naucleriam, quæ fit nauibus per mare, ſortigiam, quæ fit per terram in equis & mulis. & prima eſt magis lucratiua: quia citius & cum minoribus expenſis transferuntur res ad loca, ubi ſunt precioſę. Secundò ratione temporis: ut emi tempore, quo uile precium currebat, & uendo tempore, quo carum precium currit. Tertiò ratione copię, uel penuriæ: ut aliquis emit tempore, quo copia erat illius mercis, & ſibi ſimilium, & uendit tempore, quo eſt eius penuria, eo quòd conſimiles merces perierunt, uel conſumptæ ſunt. Quartò ratione damni, uel grauaminis imminentis uenditori: ut emit uili precio, & cum ab emptore inducitur per preces: ut ſibi uendat, patitur damnum uel grauamen: & tamen tempore emptionis non imminebat ſibi tale quid ex carentia illius rei. Quintò ratione complacibilitatis in emptoribus: ut cum emebat, non erant emptores affecti ad huiuſmodi mercem poſtea uerò licet merx non ſit in ſe mutata, incipit emptoribus admodum placere. ſicut nonnunquam uidemus fieri in pannis certo colore tinctis. Sextò ratione operarum, quas utiliter impendit venditor circa eám a tempore, quo eam emerat, vtputa quia interim eam in eſſe conſeruauit: quatenus tunc cum eam optarent: poſſent in prompto habere, & non cogeretur ante illud tempus emere & cõſeruare: nec enim in illo tempore cogerentur diſcurrere ad extrema loca. Nam talis merx eſt ualde aptabilis hominibus, quam tunc, cũ ea indigent, habere poſſunt in prõptu, & quã nó coguntur accipere, antequam eis bene placeat, cuius ipſi interim ſuſtinerent periculum. Et ad hunc modum etiam poteſt reduci, quando quis emit mercem in magna quantitate, & eam uendit minutatim: quia uendendo minutatim plures operas impendet circa mercem ante & in uenditione, quàm ſi totam ſimul uenderet. Dicitur notanter, quas vtiliter impendit ex cauſa tacta in q. 56. Septimò ratione æſtimationis, ut ſi merx in ſe in nullo eſt mutata, tamé cum eam ille emebat, latebat homines eius bonitas, & poſtea cum uendit magis appatet & innoteſcit ſibi & aliis bonitas illius. Ad illum modum mutationis etiam poteſt reduci mutatio, qua mutatur merx illo modo, qui poſitus eſt quæſtione. 56. concluſione. 3. in fine quinti manuductiui.

Prima concluſio. mercem intrinſecè immutatam carius uendere, quàm eſt empta, non eſt illicitum, ſi eſt mutata extrinſecè, dummodo illa mutatio ſit ad melius: & maioritas precii proportionetur mutationi ad melius: quia tunc maioritas precii non reſpicit mercem precisè in illa conditione, in qua fuit empta: ſed in illa, ad quam nũc per mutationem venit, quę conditio eſt ęſtimabilis precio, modo licitum eſt rem ęſtimabilem precio vẽdere, pro precio illi proportionato. igitur licitum eſt, illam maioritatem precii exigere.

Secunda concluſio. mercem omnino & ſimpliciter immuta-

immutatā tā intrinſecè q̄ extrinſecè carius vēdere, q̄ ſit empta, ſi eſt purè & iuſtè empta eſt illicitum: quia tūc ipſam maioritatem precij accipit ſine ulla cauſa & ratione: non enim poteſt allegare ſe pro merce recipere, cum merx ſufficienter ſit ſoluta: remota illa maioritate, neque pro aliquo per eum circa mercem operato: quia tunc merx fuiſſet aliquo modo mutata intrinſecè uel extrinſecè. igitur. Quod autem merx eſſet ſufficienter ſoluta remota illa maioritate, probatur. Nam da oppoſitum: tunc ipſe iniuſtè emiſſet, dando ſcilicet nimis paruum precium. huius autem oppoſitum ſupponit concluſio. ſupponit enim, q̄ dederit ſufficiens & iuſtum precium pro ea, & q̄ uenditor nihil ſibi remiſerit, vel donauerit de precio. Nam niſi hoc ſupponatur concluſio nō eſſet vera: quia ſi rem ualentem 10. emiſſet pro 5. & reliqua quinque venditor ſibi donaſſet: ipſe vendere poſſet carius, quàm emiſſet. ideo notanter dicitur in concluſione, ſi pure, id eſt ſine donatione cōcurrente, & iuſtè, id eſt non diminuto precio eſt empta. Et in illo ſenſu debet intelligi dictum Chryſ. ſuper illo Mat. 21. dicens. Eijciebat de templo, qui comparat rem ut illam integram & immutatam vendendo lucretur: ille eſt mercator, qui de templo Dei eijcitur, & ibidem econtra, non condemnat illum, qui rem aliquam emit, & eam mutat ad formam artificialem. & ſic eam carius uendit, quàm emerat: & quamuis tantum de vna mutatione ponat exemplum: tamen alias etiam non excludit.

Contra hanc concluſionem arguitur, Summiſtę iuſtificant ſequentes duos caſus: ubi tamen res omnino immutata carius uenditur, quàm ſit empta. Primus eſt, ſi quis emit mercem pro 10. & in eadem ciuitate, uel domo abſque ulla traiectione mercium, uel modica, quę nullius eſt æſtimationis & ſine mutatione ad vllam meliorationem extrinſecam, uel intrinſecam uendit pro 12. Secundus, ſi uis mihi librum uendere pro 10. & ego non intēdo emere: niſi prius inueniam aliū, qui ſit ſtatim empturus a me pro 12. & poſtquam illi alteri vendidi pro 12. emo a te pro 10. Dicendum, q̄ concluſio, notanter dicit, ſi eſt purè empta, id eſt ſine remiſſione aliqua, ita q̄ primus venditor nihil remiſit, quod exigiſſe potuiſſet, puta: quia uendidit in gradu rigido, qui exiſtat tanquam limes intra latitudinem iuſti precii: ſecus vbi in gradu mediocri, vel pio vendidit remittens gradum rigidum. Modò prædicti duo caſus non poſſunt iuſtificari, niſi vbi res nō fuerat prius prædicta puritate empta: nam ſi. 10. pro quibus tu primū emiſti, fuerunt rigidus gradus & limites iuſti preci, nō poteris ſtatim in eodem loco & tempore uendere pro 11. uel 12. ſecus ſi 10. fuerunt pius gradus: nam tunc poteris vendere incontinenti pro 11. quę ſunt mediocris gradus, vel pro 12. quæ ſunt rigidus gradus: ita tamen q̄ omnes illi tres gradus ſint contenti intra latitudinem iuſti precii. nec in hoc peccatur: quia nulli fit iniuria. Nam ſi primus venditor omnino donaſſet precium emptori, vel medietatem precii, nihilominus poſſet emptor uni alteri vendere pro precio integro, dummodo iuſto. De iſtis gradibus eſt etiam habitum. q. 57. Contra ſic: igitur dictum Chryſ. non haberet veritatem, niſi quando immutatam mercem carius uendendo excedit precium iuſtum. ſed hoc non: quia tūc non plus hoc dixiſſet de merce immutata quàm de mutata: quia utrobique peccatur, ſi carius venditur, quàm fuerit empta: ſi illud carius ſit ultra iuſtum precium: & ſic pari paſſu ambularent carius vendere immutatā & mutatam mercem: quia neutrobique peccatur, ſi nō exceditur iuſtum precium, ſi autem exceditur, tunc utrobique peccatur. Dicendum, q̄ ratio quare Chryſoſtomus hoc dixit de immutata potius, quàm de mutata: quia de mutata poteſt exigi maius precium, quàm fuerit empta: etiam ſi in rigido gradu fuerit empta, eo quòd mutatio eius in melius meretur aliquid precii ſibi ſuperaddi: non ſic de merce omnino immutata.

QVÆSTIO. LXV.

Vtrum tempore meſſis emens blāda, uel tempore uindemiarum vina, & ea carius vendens peccet. Solutio quæſtionis ſtat in vna diſtinctione, & quatuor cōcluſionibus. Diſtinctio eſt, dupliciter contingit prædicta emere. Primò œconomicè: ut cum quis emit ad eorundem uſum pro ſe & ſua familia. Secundò non œconomicè: ut cum quis emit tantū ad reuendendum, quatenus reuendendo lucretur.

Prima concluſio œconomicè emens prædicta prædicto tēpore non peccat, ſi poſtea cum illa carius ſolent uendi, carius uendit: puta: quia emerat multa credens ſe oportere eiſdem vti in tanta quantitate: & tamen poſtea comperit q̄ non indiget eis in tanta quantitate. ideo reuendit, & hoc pro maiori, quàm ipſe emerat: quamuis non emerat ea ad huiuſmodi reuenditionem. vel etiam licet videat ſe uſurum eis, vel ſimilibus in tāta quantitate: tamen quia futurum eſt (ut ipſe conijcit) q̄ multum decreſcent taliſmodi merces in precio. ideo ne poſtea eis cogatur uti tanquā magno precio emptis cum tamen tempore uſus poterit conſimiles inuenire pro vili precio. ideo vendit pro precio nunc currenti et qui ſtatim illa cōſumet in precio currēti tēpore vſus.

Secunda concluſio. Si emens emeret tantum ea ad reuendendū, adhuc in ſex caſibus poteſt excuſari ſaluo illo quod addetur illis in ſequenti cōcluſione. *Primus* quando non intendit vllo modo lucrum ex huiuſmodi emptione & reuenditione, nec principaliter, nec ſecundario, ſed tantum vt prouideat reip. de victualibus tēpore imminentis neceſſitatis. Ratio huius caſus iuſtificationis aſſignatur duplex. Prima: quia Iuſeph hoc fecit, emit enim plurima frumenta tempore vilitatis, nam ſi ipſe non emiſſet, blada fuiſſent extra regnum Egypti abducta & vendita. & tempore futuræ famis, quam præuiderat, non habuiſſent regnicolæ, vnde vixiſſent, & melius fuit eis, q̄ intra regnum ſuum inuenirent ea ad emendum, quàm q̄ fuiſſent compulſi ad diſponendum ſibi extra regnum, vbi forte etiam non potuiſſent inueniſſe: eo q̄ alibi prodigè conſumpta fuiſſent, uel nō niſi cū longè maiori incommoditate acquiſijſſent. Secūda ratio: quia talis cōtractus nō veſtitur malo fine ſed bono. nō enim propter lucrū ſuum, quo ſatisfiat cupiditati, fit contractus in hoc primo caſu: ſed pro bono reip. quod vtique eſt virtuoſum. Secūdus caſus, ſi cauſa pietatis in pauperes id facit, utputa emit ut reuendendo lucretur, attamen illud lucrum ut eleemoſynam uult in pauperes erogare, nō ſuo marſupio applicare. Ratio: quia ille contractus veſtitus eſt bono & pio fine, & non

non minus pió quàm præcedens: qui tamen eſt iuſtificatus igitur. Tertius, ſi ideo emit, ut ruſtici, qui ad forū ea attulerunt, aut afferre haberent, nō cogantur ibi diu ſtare, & perdere tempus ſuum; & negligere culturam terræ: ſed potius quòd poſſint cito abire, & in agris remanere, & intendere culturæ, quæ eſt in bonum totius reip. cuius utilitatem in hac parte intendit promouere. Ratio: quia ille coincidit cum primo in fine: quia uterque præſtituit ſibi pro fine bonum reipublicæ. Quartus caſus, quando ideo emit: ut ruſtici non cogantur in ſtando, uel afferendo negligere culturam ſuam: & hoc in quantum illa negligentia eſt ipſis ruſticis damnoſa, quorum priuatæ utilitati intendit in hac parte conſulere & ſubuenire. Ratio: quia tunc contractus ille ueſtitur fine pio, ſcilicet ad ſuccurrendum proximo. Illi etiam duo caſus, ſcilicet quartus & tertius uidentur approbari. l. 2. ff. de nundinis. Quintus, ſi id facit principaliter propter ſuum commodū priuatum: ita tamen quòd emit in magna quantitate, & ea vendere intendit, & uendit minutatim, & hoc ſiue ſtatim, ſiue non ſtatim. Ratio: quia tunc res emptæ cenſentur mutatæ, & aliter ſe habentes, quàm fuerint tempore emptionis: ſaltem extrinſeca mutatione tacta in quæſtione præcedenti. Et ille caſus eſt pro tabernarijs: qui emunt vina in magna quantitate, & vendunt per menſuras paruas. Sextus, ſi id facit principaliter propter ſuum commodum priuatum: etiam ſi emendo in magna quantitate, poſtea uendat ſimiliter in magna quantitate carius, eo quòd tunc aliàs tales merces ſunt, uel fiunt cariores: dummodo ipſe non intendat per huiuſmodi ſuam emptionem ullam cariſtiam inducere. & ille caſus eſt pro reliquis curatoribus uini, qui ea in magna copia hincinde colligunt, & ſciunt ea conſeruare in bona diſpoſitione.

3 Tertia conclusio. Caſus ſecundæ concluſionis non ſunt liciti, ſicut ponuntur: niſi apponatur eis duplex conditio, quæ ſi defecerit eis, erunt illiciti: ſi autem adſint, erunt liciti: oportet enim, quòd emptor in prædictis caſibus per ſuam emptionem non ſolum nō intendat inducere cariſtiam, aut grauamen reip. ſed nec etiam de facto inducat eam, ſeu quòd illa ſua præemptio de facto non cedat in præiudicium illorū, qui œconomicè vellent emere, quod præiudicium ipſe ſcit, vel ſcire deberet. hac enim conditione duplici deficiente prædicti caſus ſunt illiciti: nec excuſabiles, quod patet inductiuè. Primò de primo: nam non eſt licitum alicui facere contractum, quem ipſe uel facit, ut damnoſus ſit reip. uel quem conijcit, uel conijcere deberet eſſe eidem damnoſum, etiam ſi eum faciat in bonum reip. ſeu ad vitandum futurum damnū: ſi illud bonum, ſeu vitatio futuri damni ſit incerta, & pendens ex dubio euentu futuro, & damnum, quod nunc infert, ſit certum ſaltem probabiliter: aut ſi etiā conijciatur probabiliter euentus futuri damni, cuius uitationem uult procurare: attamen quantitas damni, uel præiudicii quod nunc infertur communitati eſt certa. Hoc enim non eſt aliud, quàm certum uulnus inferre communitati, ne aliud uulnus, quod nondum eſt certum, euitetur, uel ſaltem non eſt certum, ſi illud euenturum ſit tanti periculi, quanti eſt illud, quod nunc infertur. Nec ſufficit ratio duplex allegata pro eo. Nam Ioſeph hoc non fecit; niſi ſalua dupli-ci conditione prædicta: quia nec intendebat præiudicare, nec etiam de facto præiudicauit œconomicè volentibus emere, immo non videtur illud exemplum præciſè eſſe de primo caſu: quia Ioſeph præter bonum reip. ſeu regnicolarum, etiam intendebat lucrum ſui domini: ut effectus rei docuit: quia Egiptijs ſuccurrendo ſcilicet vendendo eis frumenta omnem pecuniam eorum collegit in ærarium regis, & cum hoc tam poſſeſſiones in uniuerſa Egypto, quàm perſonas earundem redegit in ſeruitutem regis. Secunda etiam ratio non valet: quia licet bonus finis requiratur ad bonitatem actus, tamen non ſufficit ſe ſolo, ſed oportet etiá alias circumſtantias adeſſe. Similiter ſecundus eſt illicitus. ſi ſibi deſit duplex prædicta conditio; nam non eſt grauanda reſpublica & communitas œconomicè uolentium emere: etiam ſi lucrum intentum in illo grauamine quis uelit pauperibus, aut alteri pietati applicare. Sicut non ſunt auferenda bona diuiti, ut dentur pauperibus, nec ſunt facienda mala, ut eueniant bona, blada enim & uina principaliter exponuntur ad forum propter œconomicè volentes emere. Principali autem fini non eſt præiudicandum propter alium finem, quē quis prætendit. Tertius reprobatur vt primus, & quartus ſicut ſecundus. Quintus reprobatur: quia quamuis illa uenditio ſit in ſe non illicita, eo q rem emptam nō immutatam uendit carius, ſed mutatam, tamen non eſt licitum facere contractum damnoſum reipublicæ, uel cō munitati propter bonum priuatum: quia enim quilibet priuatus multa habet a republica, ſcilicet conſolationem, protectionem, ſubuentionem, & ſimilia: potius debet eius bonum amplecti proprio & priuato bono neglectu, quàm econtra. Similiter in ſexto non ſufficit, q non intendat inducere cariſtiam, ſed etiam requiritur, q de facto per ſuam præemptionem non inducat, ſeu non præiudicet œconomicè emere volentibus, quod præiudicium ipſe ſcit, uel ſcire deberet, & poſſet.

3 Ex his ſequitur per modum corollarii, q laudabilis ordinatio eſſet, q rectores reip. in ſuo foro præſtituerēt in ſua terra certum tempus, ante cuius remotionem aut lapſum nullus auderet victualia prædicta, aut conſimilia emere; niſi qui œconomicè uellet talia emere, quo remoto, vel lapſo liberum eſſet reliquis emere, nam tunc œconomicè uolentes emere, non poſſent conqueri de præiudicio quod eis fieret per reliquos. Alioquin eis multipliciter poteſt præiudicari per reliquos. Primò: quia reliqui, ex quo nonnunquam habent domi conſimiles merces, quas uellent libenter carè uendere, offerunt uenditori in foro publico magnum precium, ob quod œconomicè emere uolentes coguntur eo maius precium exponere. Secundò: quia ex quo cæteri præemunt illas merces, œconomicè emere uolentes non inueniunt amplius huiuſcemodi merces, niſi ab illis præemptoribus qui eos ſtringunt ad aſcenſum precii, qui aliàs pro minori habuiſſent. Quàm uituperabiles autem ſint præemptores tales, immo (quos rite dixerim) præreptores ſint, patet a ſimili, nam in omni uituperio dignum eſſet membrum corporis, quod pro ſui inſatiabilitate, aut ſuperfluitate tantum uſurparet alimenti, quod omnibus alijs membris præiudicaret in his, quæ eis magis neceſſaria eſſent, quàm ſit illi membro neceſſaria tanta quantitas, cum ſecundum

ordinem

ordinem naturalem unum membrum paratum ſit ſe exponere proprio periculo, quatenus reliqua membra quorum eſt maior numerus, & quæ ob multitudinem cenſentur eſſe ipſum corpus, conſeruentur in eſſe. Tales itaque tanquam peſtiferi abſcindendi eſſent a republica ſicut membrum prædicto modo ſe habẽs abſcindendum eſſet a corpore naturali, cui eſt tam damnoſum, & nihilominus tales tenentur per ſuam præemptionem læſis ſatisfacere quãdo eos ſciunt, ꝙ ſi neſciãt dent pauperibus pro eis, ꝙ ſi eos ſciant, attamen quantitatem, in qua quemlibet eorum læſerunt, neſciant, dent eam partem quantitatis in quã credunt eos læſiſſe & de reliqua agãt hoc modo, ꝙ decætero in ſuis eleemoſynis intendant, quòd ſi ſint obligati læſis in maioribus, quàm reſtituerint, quòd velint illas ſuas eleemoſynas eiſdem cedere in bonum pro tanto, in quanto eſſent eis obligati. Si autem ſcitent quantitatem, ſed illa contineret innumerabiles minutias pro ſingulis læſis, agat id, quod in ſimili dictum eſt q. 57. concluſione quarta. Quod autem prædicta duplici conditione extante prædicti ſex caſus ſint liciti patet quia nulla apparet ratio condemnationis, cum nulli ſint damnoſi, nec ſint ueſtiti malo fine. igitur. Et præſertim de primo probatur, ꝙ ſit licitus. Nam talis reductiuè poteſt eſſe idem cum caſu primæ concluſionis. Nam ex quo in primo caſu emptor emerat ad nullũ lucrum ſuo marſupio priuato, vel etiam fiſco reipublicæ applicandum ſed tantum intendit ſuſtentationem communitatis, ipſe gerit negociũ quaſi patrisfamilias reſpectu familiæ, Nã & paterfamilias œconomicè emendo intẽdit prouidere ſibi, & familiæ de ſuſtentatione. & idem facit prædictus reſpectu omnium in ſua ciuitate, vel regione, qui ſunt quaſi ſua familia in hac parte, cum gerat negocia patrisfamilias pro eis. Si autem ipſe emptor hoc faceret ob lucrum applicandũ fiſco reipublicæ: licet nõ applicandum ſuo priuato marſupio, quemadmodum plerique conſules & rectores ciuitatum, uel communitatum faciunt, qui talia emunt, partim vt ſuccurrant incolis ſuis tempore famis, & partim vt, qui inde lucrabuntur, applicent communi fiſco regentiæ ciuitatis. talis inquam caſus non reduceretur ad caſum primę concluſionis: non eſſet tamen illicitus, dummodo adeſſet prædicta duplex conditio, alioquin non eſſet eis licitũ nam tunc non eſſent pij patres: nollent inquam impinguare caput, ſcilicet poteſtatem regitiuam in ſuo fiſco cum maceratione membrorum. Prædicto moderamine ut non indiſtinctè condemnentur ementes bladum & vinum tempore meſſis ut poſtea carius vendant, ac cedit dictum docto. ſolennis Henr. Ganden. in quodlibetis, vbi ait: licet tales poſſint peccare ex cupiditate: non tamen ex forma contractus eſt ibi peccatum, ęqualiter enim poteſt ſeruare medium iuſtitiæ, ne plus iuſto emat, vel vendat pro tempore ille, qui emit ad reuẽdẽdum: ſicut qui ad vtendum emit, & ęqualiter poteſt vterque fraudem committere. Hæc ille.

Contra tertiam concluſionem arguitur. 14. q. 4. c. quicunque. videtur prædictus contractus indiſtinctè condemnari, quando fit propter lucrum, & cenſetur illud lucrum turpe. Dicendum, ꝙ c. intelligitur, & etiã ſic loquitur, quando id ex cupiditate fit. puta: quia aliquis, ſi etiam de cætero nullis contractibus lucratiuis inhiaret, adhuc valde ſufficientem haberet ſuſtentationem pro ſuo ſtatu & perſona: attamen ductus cupiditate aggregandi diuitias in immenſum: inhiat huiuſmodi lucris. ſecus autem ſi indiget lucro tali: & maximè ſi alia non nouit, quibus ſe & ſuos ſuſtentet quàm mercando taliter, dummodo tamen adſint prędictæ conditiones.

Secundò arguitur. Si prædictarum rerum emptionem non œconomicam non liceret facere, tunc quando inducit cariſtiam. igitur nec liceret habẽti tales merces optare: ut ſuperueniat cariſtia. & ſi ſic. igitur nec liceret habenti eas, quando actu aduenit cariſtia habere complacentiam de illa. hoc ſecundum conſequens videtur falſum. igitur & primum conſequens. & ſic etiam antecedens, prima conſequentia probatur: quia quod non licet procurare, vel efficere, non licet etiam optare, ut fiat. Secunda conſequentia probatur: quia da oppoſitum conſequentis ſecundæ conſequentiæ, ſcilicet ꝙ liceret habere complacentiam de cariſtia, quæ ſuperuenit, tunc videtur etiam, ꝙ liceret eam, antequam ſuperuenerat optare, vt ſuperueniret, immo etiam procurare: quia non niſi de bono eſt habenda complacentia, & bonum licitum eſt optare, vt fiat: & etiam procurare. ſicut enim complacentia eſt de re pręſenti, ſic optatio de re futura. falſitas conſequentis probatur: quia tunc etiam eis non liceret complacentiam habere de leuando magnum precium rerum ſuarum: quia hoc videtur eſſe cariſtia, ſcilicet rem multum precium valere. Huius ſolutio poteſt haberi ex his, quæ in ſimili dicentur infra. q. 81. de diuerſitate obiectorum uoluntatis.

Quarta concluſio. *Inducentes quouis modo cariſtiam in bladis & conſimilibus. puta impediendo; vel impediri faciendo, uel detinendo naues, uel nautas annonam conducentes, non ſolum incurrunt pœnam in foro Dei: ſed etiam in foro ciuili.* Nam puniuntur pœna. 20. aureorum l. 2. ff. ad l. iuliam. de anno. & etiam corporaliter l. annonam. ff. de extraordinarijs criminibus. & idem eſt in illo, qui facit minutionem *bladorum*: per hoc ſcilicet, ꝙ emit omnem quantitatem *bladorum*, quæ inuenire poteſt, & conſeruat, ut temporibus minus fructuoſis omnes ad eum recurrere habeãt, & ſic eis carius uendat: ut in dicta lege, annonam. Et dicitur notanter in bladis & conſimilibus, quia non eſt ſolum prohibita congregatio grani, ut poſtea carius vẽdatur, ſed etiam quarumcunque ſpecierum & materiarum pertinentium ad uictum, uel uſum humanum, quatenus ipſi ſoli vendant, & ſic cariſtiam inducant in republica, ut in d. l. unica. Corollarium. Qui ergo dat arras in emptionem omnium aromatum ciuitatis ut ipſe poſtea carius vendat, cum præſciuerit naues adducentes forte ſubmerſas, dicitur facere monopolium. & incidit in dictam pœnam dictæ. l. vnicæ. & tales tempore neceſſitatis & cariſtiæ poſſunt cogi, ut etiam minus iuſto precio vendant. l. 2. §. cum in eodem. ff. ad. l. rodiam de iactu.

QVÆSTIO. LXVI.

Vtrum in ſequenti contractu Paulus contrahẽdo peccet, & Petrus inducendo eũ ad talem contractum ẽt peccet. puta Paulus tenetur Petro in termino vnius anni dare. 500. flo. forte ex hoc, quòd

Petrus

Petrus uẽdiderat ipſi Paulo aliquam mercem pro 100. & expectauit ſibi de precio ad annum. Petrus poſtea indigens prompta pecunia, petit Paulum ſibi nunc dare 95. & alia quinque vult ſibi remittere. Non refert etiam, an Paulus ex aliquo alio contractu, vel quaſi cõtractu, vel ex maleficio, vel quaſi maleficio teneatur prædicta 100. dare Petro in termino vnius anni. De hac quæſtione quò ad primam eius partem ſunt tres modi dicendi, duo primi ſunt extremales, tertius eſt medius.

Primus igitur modus indiſtinctè dicit, ꝙ Paulus peccet, & illius ſententiæ uidetur fuiſſe ſanctus Tho. in epiſtola illa, quæ fuit allegata ſupra in q. 59. in primo argumento facto contra tertiam concluſionẽ. Ait enim inter cætera ſic. Ex prædictis patet ad id, quod in quæſo caſu quærebatur. Nam ille, qui ad certum terminũ dare debet, ſi ante terminum ſoluit, vt ei aliquid de debito dimittatur, vſuram committere uidetur: quia manifeſtè tempus ſolutionis pecuniæ vendit: vnde ad reſtitutionem tenetur: nec excuſatur propter hoc, quòd ſoluendo ante terminum grauatur, vel quòd ad hoc a creditore inducitur: quia eadem ratione poſſent omnes vſurarij excuſari. Hæc ille. Contra hanc opinionẽ arguitur. Non eſt indiſtinctè dicendum, quòd uenditor ille peccet, qui dando emptori dilationem ſolutionis precij, puta vẽdendo ei ad terminum, exigit maius precium, quàm exigeret, ſi emptor ſtatim ſolueret precium, & hoc ſiue illa maioritas maneat intra latitudinem iuſti precij, ſiue excedat eam. prout patuit quęſtione. 59. ſub certis diſtinctionibus, & in certis caſibus ibidem expreſſis. igitur etiam non eſt indiſtinctè dicendum, quòd emptor peccet, qui dando precium, antequam ſit terminus ipſum dãdi, uult minus dare, quàm ſi ipſum daret ſolum in termino. tenet conſequentia: quia nõ uidetur ratio diuerſitatis hinc inde, cum vtrobique ſit mutuatio implicita, ſcilicet tam ex parte dantis dilationem, quàm ex parte anticipantis ſolutionem. Et confirmatur: quia ut patuit. q. 60. emptori anticipãti ſolutionem in ipſa emptione, puta ante traditionem mercis licitum eſt in certo caſu ibidem expreſſo minus dare pro merce, etiam ſi minoritas ſit extra latitudinem iuſti precii. igitur etiam poſtquam emptio completa & inita pro precio iuſto, & nondum adeſt terminus ſolutionis, ſi emptor anticipet, poterit cum certa diſtinctione, & in certo caſu excuſari, ſi aliquanto minus det, quàm dare deberet in termino. igitur non debet indiſtinctè dici, quòd Paulus in prædicto caſu peccet.

Secundus modus dicit indiſtinctè, ꝙ Paulus nõ peccet, & illius ſententiæ fuit Ioan. de Ripa ordinis minorum, modus autem eius iuſtificandi Paulum patet ex ſolutione, quam ipſe dat ad argumentum, quo uideri poſſet Paulus condemnandus, nam argui poſſet ſic. Paulus dando. 95. & uolendo ſibi remitti 5. uendit tempus, vendere autem tempus eſt illicitum. igitur. maior probatur: quia dando pecuniam ante terminum, concedit Petro per totum tempus præcedens terminum vti pecunia ſua nondum Petro debita. & pro hac conceſſione uult aliquid habere, ſcilicet remiſſionem. 5. quæ eſt idem, quòd dario quinque flo. quia qui mihi remittit quinque debita, perinde facit, ac ſi quinque mihi daret. Et confirmatur maior: quia qui dando dilationem ſolutionis precii uult ſibi eo plus dari, dicitur vendere tempus. & hoc ex illa cauſa: quia dando dilationem concedit emptori uti pecunia, quæ uenditori debebatur: & pro hac conceſſione uult quid habere. igitur eadem ratione, qui anticipando ſolutionẽ uult eo minus dare, etiam dicetur vendere tempus. minor patet in c. conſuluit. extra, de vſuris. Ad hæc reſpondet diſtinguendo de tempore, nam eſt duplex tempus, quoddam eſt commune, quod diffinitur, eſt menſura motus primi mobilis: & quia illud ita deſeruit uni ſicut alteri, cum commune ſit, non poteſt ut proprium vendi, quod contingit, quando quis ratione tantum dilationis temporis in ſolutione fienda plus petit, uel cum in anticipatione ſolutionis fiendę, antequam detur merx, minuitur precium, & hoc reprobatur in c. prędicto & ſimilibus. Aliud eſt tempus propriũ, quod eſt ita uni, utputa mihi accommodatum circa aliquod negocium, quòd non alteri. ſicut cũ debeo dare Petro centum hinc ad annum, & nõ prius, illud tẽpus vnius anni, quo poſſum uti & exercere illa centum, quæ debeo Petro eſt mihi proprium: quia mihi conceſſum ad utendum illis, prout uolo. & illud poſſum uendere ut meum, quod facio, dum nunc ſoluendo Petro do ſibi. 95. uel circiter. Contra hunc modũ dicendi quò ad duo arguitur. Primò contra concluſionem eius in ſe. ſecundò contra modũ ponendi & ſaluandi eam. Contra primũ arguitur dupliciter. Primò ſic. Paulus dando. 95. ante terminum cenſetur mutuare illa Petro, eo ꝙ nondũ debebat quicquam ei dare. modo non eſt indiſtinctè dicendũ, ꝙ mutuanti liceat velle aliquid ſibi remitti, aut dari a mutuatario. igitur etiam prędictus Paulus, qui cenſetur eſſe mutuator, & uult ſibi 5. remitti, non eſt indiſtinctè iuſtificandus, ſicut tamen ſecunda opinio facit in ſua concluſione. Secundò ad idem ex propria ſententia & conceſſione eiuſdem. Nam concedit, ꝙ uendere tempus commune eſt illicitum. modo & Paulus in prædicto caſu uendit tempus commune. igitur. Minor probatur: quia æquè uendit tẽpus cõmune, ſicut ille, qui anticipat ſolutionem precii ante traditionem mercis modo (ut ipſe concedit. & exemplificat de tempore cõmuni) ille vendit tẽpus commune, qui ſolutionẽ anticipat fiẽdam, antequã detur merx. igitur Maior huius probationis minoris probatur: quia ſicut ille, qui anticipat ſolutionem precii ante traditionem mercis tradit preciũ, quod adhuc poſſet tenere in ſua poteſtate, & quo ipſe deberet poſſe uti, & ipſum exercere, & quod nondũ tenebatur dare venditori, eo ꝙ nondum tradit ſibi mercem. ſic etiam facit ille, qui poſtquam tradita eſt ſibi merx, & precium eſt ſibi dilatum ad terminum. & per conſequens ante terminum poſſet bene uti illa pecunia, tamen nihilominus eam tradit creditori. ille inquam etiam tradit precium, quod adhuc poſſet tenere in ſua poteſtate, & ipſo uti, & ipſum exercere, ex quo nondum uenit terminus ſibi præfixus. Secundò arguitur contra modum ſaluandi illam opinionem, & hoc tripliciter. Primò: quia dicit, ꝙ tẽpus commune nõ poteſt uendi, & ꝙ id uenditur tunc, quando ratione dilationis temporis &c. uel cum in anticipatione &c. ut ſupra fuit eius ſententia poſita, tunc ſic arguitur. Aut intelligit, quòd illud tempus commune nullo modo poteſt uendi, ideſt nec de facto, nec de iure, & tunc contradicit ſibiipſi: quia immediate

dixit,

dixit, ꝙ illud venditur, quando tantũ ratione dilationis &c. Aut intelligit, ꝙ non poteſt licitè, uel de iure uendi, quamuis de facto poſſit vendi, ſeu uendatur. & hoc etiam non eſt uerum: quia nõ uenditur ẽt de facto in caſu prædictę dilationis: quia illud eſt accidẽs p[ri]mi mobilis: ſicut & motus, cuius eſt menſura, uel paſſio uel met eſt ipſe motus. modo nec uendens intendit illud transferre in emptorem ſeu in eius dominium: nec etiam emens intendit illud aſſequi: quia illud non poteſt aſſequi, niſi pro quanto ille motus primi mobilis celebratur. & hoc non intendit aſſequi a uenditore: ſed tantum a Deo expectat illud obtinere. Vnde ille modus loquendi. ſ. ꝙ ille uendit tempus, qui ratione dilationis precij carius uendit, eſt de rigore ſermonis falſus: ut iam oſtenſum eſt: & etiam ſupra quæſtione 59. Secundò ſic: quia quamuis (ut ibidem etiam tactũ fuit) ille modus loquendi ad alium ſenſum poſſit acceptari: tamen ſi in illo accipiatur, patebit, ꝙ æque Paulus in prædicto caſu uẽdit tempus commune, ſicut facit ille, quem ille modus dicendi dicit uendere tempus commune, quod patet. Nam ille, qui concedit dilationem ſolutionis precij ſuo emptori, non alia ratione, uel ad alium ſenſum dicitur ei uendere tempus commune, niſi quia pro precio uel lucro concedit ei: ut per tempus intermedium utatur illo precio: quo tamen ipſe uenditor deberet poſſe uti, ex quo illud eſſet ſibi debitum, ſi non ſponte ſibi daret illam dilationem renunciando illo uſui per illud tempus: & quia illa conceſſio debet eſſe gratuita: quia eſt mutuatio. ideo dicitur, ꝙ talis peccat uendendo tempus commune, ideſt uendendo mutuationem illius pecunię per illud tempus commune. Modo Paulus in caſu quęſtionis facit etiam conſimile, & æquiualens: quia dando 95. ante terminum, quatenus remittantur ei quinque, concedit Petro: ut per tẽpus intermedium utatur illo precio: quo tamen ipſe Paulus deberet poſſe uti, cum ſit ſuum, & nondum debitum Petro: cui tamen uſui renunciat per illud tempus. Tertiò ſic: quia falſum dicit in hoc, ꝙ dicit aliquẽ poſſe uendere tempus proprium, etiam ad ſenſum, ad quem ipſe exponit. Nam, ut ipſe exponit, eſt concedere alicui uſum rei ſuæ: etiam ſi illa res ſit pecunia, per illud tempus, quo ipſe poſſet ea uti, & eam exercere. modo hoc eſt illicitum, quia illud nihil aliud eſt, quàm vẽdere mutuationem. Aliarum autem rerum conceſſio, quarum conceſſio nata eſt eſſe locatio, poteſt uendi. i. poteſt pro illa conceſſione quid exigi, ut in concedendo res non mutuabiles: ut equum, domum, & huiuſmodi.

Tertius modus dicendi põt poni per duas cõcluſiones. Prima eſt, ſi Paulus vult ſibi qnq; remitti, nõ rõne anticipationis, ſeu mutuationis implicitæ: ſed ratione alicuius intereſſe, qđ patitur ex anticipatione: tũc excuſatur: quia mutuanti licet aliquid exigere ultra ſortem ratione intereſſe, quod patitur ratione mutuationis. Et aliqui tenentes illum modum dicendi intelligunt hoc de intereſſe damni emergentis: ſed trepidant illud dictum extendere ad intereſſe lucri ceſſantis. Sed quia ſupra habitum eſt q. 30. idem poſſe dici de mutuante exigente quid ratione intereſſe lucri ceſſantis, & hoc ſtantibus quibuſdam conditionibus ibidem tactis. Ideo tenendo hoc primum dictum, poteſt intelligi de utroque intereſſe: debent tamen in Paulo eſſe conditiones illæ, quæ requiruntur ad mutuantem uolentem quid recipere ultra ſortem ratione intereſſe, quas uide ibidẽ. Vnde ſi Paulus teſte conſcientia ſua mallet in termino dare 100. quàm ante terminum 95. ſed qđ ante terminum dat, facit partim motus pietate ſuccurrendi Petro: & partim pro quanto vult minus dare. 5. facit illud, ut ſe conſeruet indemnẽ & liberũ ab intereſſe, quod aliàs patitur, non eſt condemnãdus, dũmodo aliàs nõ emergat ex hoc ſcandalũ. Et quia facile illud eſt natum contingere, ideo ante factum eſt ille contractus diſſuadendus, ſed poſt factum non eſt condemnandus, ſi affuerunt omnes conditiones tactæ q. 30.

Secunda concluſio. Si Paulus vult. 5. ſibi remitti, nõ ratione alicuius intereſſe, ſed ſolum quia præuenit tempus, peccat peccato vſuræ: quia anticipãdo & pręueniẽdo mutuat, qui autem mutuat: & ideo quia mutuat, vult habere quid, peccat peccato vſuræ. igitur. Et (ut aliqui tenentes illum modum dicendi dicunt) in hoc caſu debet intelligi dictum S. Tho. tactũ in primo modo dicendi. Et huius tertii modi dicendi ambas concluſiones credo eſſe ueras. Sed in clauſula ultimò iam annexa videtur deficere, & quamuis præter hoc ẽt videtur deficere in quodam alio tacitè inſinuato, tamen illud mittam pendere ex dicendis in ſeq. q. Primum patet: nam non videtur verum, ꝙ S. Tho. intellexerit ſuum dictum in caſu ſecundæ concluſionis, immo ẽt uidetur illud intellexiſſe in caſu primę concluſionis. Nã ipſe (ut patuit) dicit, ꝙ talis non excuſatur propter hoc, ꝙ ſoluẽdo ante terminum grauatur. modo grauari eſt intereſſe pati. igitur vult, ꝙ etiam ſi anticipando patiatur intereſſe, non excuſabitur volendo quid ſibi remitti. Nisi dicatur, ꝙ S. Tho hoc dicens intelligit, ſi patiendo intereſſę, uel grauamen, nihilominus vellet quid ſibi remitti ratione anticipationis, ad quã tãtum haberet oculum, & non ad intereſſe, vel grauamen: quamuis illud patiatur. ſed hoc uidetur eſſe extorta quędam intelligẽtia ſui dicti: quia quę cauſa, ꝙ anticipans vellet deflectere intentionem ſuã ad id, ratione cuius non poſſet licitè velle ſibi quid remitti cũ haberet aliud, ad quod licitè poſſet deflectere eam, quicquid tamẽ de hoc ſit, ſi ſic intellexit, dictũ eius eſt uerũ. ſi autem voluiſſet, ꝙ ratione grauaminis, quod ſubit, non liceat ſibi velle quid remitti, tũc licet ſibi ſaluis tamẽ cõditionibus tactis q. 30. Nec eius argumẽtatio ſtringit, di. quia ſi ſic, tũc omnes vſurarij poſſent excuſari. Nã illud nõ ſequitur, quia vſurarij nõ poſſunt teſte cõſcientia ſua dicere, ꝙ mallent, ꝙ ſors ſua maneret apud eos ſine incremento tali, vel remiſſione alicuius debiti, quàm ecõtra, immo optant, ꝙ talis caſus eis occurrat, quo aliquis petat ab eis anticipationem, uel mutuũ offerendo ſe daturũ eis, aliquod incrementum dare, vel remiſſurum aliquod debitum. Hæc etiam eiũs argumentatio magis reſpicit excluſionẽ cuiuſdam vanæ excuſationis, qua dicit Tho. nec excuſatur propter hoc, ꝙ inducitur a creditore hoc inquã non excuſat eum, niſi illa inductio ſit talis ex parte inducti, ꝙ mallet non peti ab eo. Nam ſi ſit talis excuſabit modo dicto, nec talis inductio habet locum in uſuris. Secundum patet: quia tacitè videtur inſinuare, ꝙ nulla ſit via Paulum iuſtificandi in prædicto caſu, niſi teſte conſcientia ſua poſſet dicere, ꝙ mallet non anticipare, & carere illa remiſſione. 5. ſo. quàm ecõtra. Modò hoc inſinuando uidetur ſupponere falſum: quia vẽ

ſuppo-

ſupponere, ꝙ dãdo ante terminũ 95. nihil aliud faciet, quàm mutuet vſque ad terminũ, & recipiat vltra ſortem. & ideo indigeat excuſatione, quæ non poteſt aſſignari niſi ratione intereſſe. Modò diſputatiuè loquendo tantum, & nihil diffiniendo: ſed cauſa exercitationis ſcholaſticæ: & ut detur occaſio latius cogitandi, arguitur, ꝙ poſſit dici, ꝙ Paulus dando illa 95. non mutuet: immo faciat nouũ ꝯctum puræ emptionis, quod dupliciter patet. Primò: quia ſi aliquis tertius, puta Ioannes daret Petro. 95. quatenus Petrus daret ſibi illud debitum; quod habet ſuper Paulum: Ioannes diceretur emiſſe quid a Petro. Nam emiſſet a Petro actionem, ſeu ius percipiẽdi. 100. a Paulo. Modò nihil aliud facit Paulus in prædicto caſu reſpectu Petri? quàm ꝙ Ioannes faceret reſpectu Petri. Secundò ſic: quia Paulus dando 95. ante terminum, dicitur ſe redimere a debito ipſius Petri. Modò redemptio includit emptionẽ. Vnde merx, quam emeret, eſſet libertas a debito prædicto, & precium eſſet. 95. flo. Si igitur teneri poſſet, ꝙ Paulus faciat nouũ ꝯctum puræ emptionis, non eſt opus allegare pro ſui excuſatione, ꝙ patiatur aliquod intereſſe, nec eſt opus, ꝙ ipſe poſſit teſte cõſcientia ſua dicere, ſe malle non dare tantum precium, & carere merce, quàm econtra: quia emptor poteſt uelle potius dare precium, & habere mercem, quàm econtra. Sed ſi Paulus videretur indigere aliqua excuſatione: hoc magis eſſet ex eo: quia videretur dare nimis paruum precium pro illa liberatione, quod ſic deduceretur: quia ipſe tertius, vt puta Ioannes emendo debitum Pauli a Petro, videretur nimis paruum precium dare, dando tantum. 95. igitur Paulus dando etiam ſolum tantundem pro ſui liberatione ab illo debito, videtur etiã nimis paruum dare precium. tenet conſequentia: quia æqualis ualoris ſunt ius, quod Ioannes emeret a Petro ſuper Paulum. & liberatio ab illo iure, quod habet Petrus ad Paulum, quam liberationem Paulus emeret. Si igitur poſſit inueniri, ꝙ 95. quæ Ioannes daret Petro pro illo iure, non ſint nimis paruum precium, etiam non eſſet nimis paruum precium, quod daret Paulus pro ſui liberatione, & ſic excuſaretur etiam non habendo recurſum ad aliquod intereſſe, quod oporteret ipſum poſſe allegare: ſed de hoc videbitur in ſequenti quæſtione, ubi ſecundùm aliquos dicetur, ꝙ non eſt ibi emptio pura, quin ſit implicita mutuatio, etiam ubi Ioannes emeret illud ius a Petro, & ideo non apparet uia aliter iuſtificandi Paulum, quàm illa, quæ tacta eſt in tertio modo dicendi.

Ad ſecũdam partem quæſtionis diceretur, ꝙ ſm primum modum dicẽdi Petrus inducendo Paulũ peccat, ſi eo modo eum inducit, quomodo ille inducit qui peccat inducendo mutuatorem ad mutuãdũ ſibi ſub vſuris, qñ autem nõ inducit eũ illo mõ, tunc non peccat, qñ autem quis inducẽdo aliquẽ ad mutuandũ ſibi ſub uſuris peccet, & qñ non, patuit ſufficienter. q. 47. Sed ſecundùm ſecundum modum dicendi indiſtinctè diceretur, ꝙ nõ peccaret: quia nec Paulus peccaret, de quo magis uideretur, ꝙ peccaret. Secundũ autem tertiũ modum dicendi diceretur, ꝙ quo ad caſum primæ ſuæ cõcluſionis nõ peccat: quia nec Paulus peccaret, qui magis videretur peccare quàm Petrus: ſed quò ad caſum ſecũdæ concluſionis diceretur ſicut iã dictum eſt ſm primum modũ dicendi. Et hoc de præſenti quæſtione.

QVAESTIO LXVII.

Vtrum in ſequenti caſu Ioannes emendo peccet, & Petrus eum inducendo ad illam emptionem etiam peccet: puta Paulus tenetur in termino vnius anni dare Petro. 100. flo. Petrus autem indigens prompta pecunia petit Ioannem, vt emat illud debitum ab eo pro. 95. promptis. Ad primam partem quæſtionis reſpondere poſſet per quatuor modos dicẽdi, quorum duo primi ſunt extremales: ſed tertius & quartus ſunt medij.

Primus modus dicendi indiſtinctè diceret, ꝙ Ioannes peccaret: quia ille ꝯctus Ioannis eſt mutuatio 95. & uult rehabere. 100. igitur eſt mutuatio cum uoluntate habendi ultra ſortem, & per ꝯñs eſt uſura. Sed ille modus dicendi reprobaretur eodem modo ſicut primus modus dicendi præcedentis quæſtionis. Et etiam ſic: quia non ſequitur: Ioannes mutuat Petro & uult habere ultra ſortem. igitur committit vſuram: quia cõſequentia fallit in multis caſibus: ut patuit ſupra. igitur ille modus dicendi non ſic indiſtinctè debuiſſet (ut uidetur) condemnaſſe Ioannem. Et præter hoc etiam uidetur alieni ſic poſſe reprobari. Nam tota radix illius modi dicendi eſt: quia ſi videtur, ꝙ contractus Ioãnis ſit mutuatio, modo nõ vſ mutuatio, quæro enim; cui diceretur Ioannes mutuaſſe? non Paulo, ut notum eſt, nec Petro: quia qñ Ioannes mutuat Petro, tũc poſt mutuationẽ factã Petrus manet obligatus Ioanni, quãdiu nõ reſtituit ſortẽ, pôt quoq; Ioannes ĩpetere Petrũ ꝓ ſatisfactiõe, neq; Petrus, ſi eſt mutuatarius, dat in ipſo actu mutuationis mutuatori aliqđ æquiualẽs, p qđ quietat eũ pro ſorte, immo interuenit tempus intermedium, quo Petrus nondum dedit mutuatori æquiualens, quin habeat ius eum impetendi ſuper ſorte. Modò in prædicto caſu omnia prædicta deficiunt: quia q̃ primũ conſenſit Petrus & Ioannes in prædictam cõmutationem. ſ. 95. flo. pro prædicto debito; Petrus in nullo manet obligatus Ioanni, nec reſtituere tenetur Ioanni 95: quia Petrus in ipſo actu commutationis trãſtulit, etiam quò ad dominium aliquid æquiualens in Ioannem. ſ. ius exigendi a Paulo centum, per quod ius quietauit Ioannem pro 95. adeo ꝙ Ioannes amplius nullum ius habet impetendi Petrum, etiam ſi Paulus cum omnibus ſuis rebus pereat. Nec poteſt dicere Ioãnes, ꝙ ipſe aliquo tempore expectauerit Petrum, quo tempore fuerit ſibi debitor. ſi igitur non eſt mutuatio: ſed emptio. igitur primus modus ex falſa radice condẽnat Ioannem: quia tota radix eius eſt, ꝙ ſupponit ibi eſſe mutuationem & non puram emptionem, & ſi ſit emptio pura, non indiget, niſi ut ibi non ſit precium nimis paruum.

Secundus modus dicendi, diceret indiſtinctè, Ioan. non peccare: quia nõ minus eſt Ioan. excuſabilis, quã Paulus, ſi Paulus met daret illa 95. vt eſſet liber a debito prædictorum centum, ut fuit caſus præcedentis quæſtionis: quia æquè Ioannes habet ius utendi tempore illo intermedio ſuis pecunijs, ſicut Paulus habebat, & tamen Paulus excuſabatur per illam viã, ꝙ nõ uendebat niſi ipſ proprium ad ſenſum ſupra datũ in ſecũdo mõ dicendi præcedẽtis quæſtionis, & hoc (ut ibi dictum fuit) licuit ſibi. igitur. Sed ꝯtra illum modum dicendi arguitur: quia aut ſupponit, quòd Ioannes fa-

ciat contractum mutuationis ſaltem implicitè, aut nō ſupponit illud: ſed potius, ꝙ faciat cōtractum purę emptionis. Si primum, tunc arguitur eodem modo cōtra eum, ſicut in præcedenti quæſtione argutum fuit contra ſecundum modum dicendi, eo ꝙ nō eſt quis indiſtinctè iuſtificandus, qui mutuat. 95. & vult ſibi reddi centum: ſed oportet hoc fieri cum debita diſtinctione, quam tamen diſtinctionem omittit ille ſecundus modus dicendi. igitur. Si ſecundum: tunc uia iuſtificandi Ioannem non eſt: vt dicatur, ꝙ nō vendit niſi tempus proprium, & ideo excuſatur, quod dupliciter patet. Primò, quia in alijs emptionibus iuſtificandis nō eſt opus recurrere ad illam viam dicendo. emptio illa eſt licita: quia ibi non venditur niſi tempus proprium: ſed recurrendum eſt ad alia, puta ꝙ precium & merx æquivalēt, & ꝙ hincinde habeāt emens & vendens trāsferre mercem & precium in ſe. & ſic de alijs circunſtantijs. Secūdò idem patet. Nam aut hoc eſt falſum, ſcilicet ꝙ Ioannes vendit tempus proprium, vt oſtenſum eſt in præcedenti quæſtione, aut ſi illud intelligitur ad alium ſenſum, quàm verba ſonant: tunc eſt falſum, ꝙ liceat ei vēdere tēpus proprium: quia (vt ipſe exponit) hoc eſt vēdere cōceſſionem vſus pecuniæ ad diſtractionem: quia talis conceſſionis venditio nō eſt indiſtinctè licita, alioquin mutuatio vſuraria etiam eſſe licita & quamuis talis conceſſionis translatio pro precio ſit licita, ſi pecunia ſimpliciter ſine obligatione ſuæ reſtitutionis transferatur in alium, vt fit in cambio, aut vt fit in qualibet emptione, qua emens transfert pecuniam ſuam ſimpliciter in venditorem, tamen hæc translatio non eſt uenditio, alioquin emptio eſſet venditio: & econtra.

Tertius modus dicendi ſub diſtinctione reſponderet. Nam diceret primò, ꝙ in caſu, quo Ioānes ideo vellet centum minus quinque dare pro prædicto debito: quia tātum eſſet ſuum intereſſe, quod pateretur ex erogatione, vel diſtractione pecuniæ ſuæ: tunc excuſaretur ſaluis tamen conditionibus requiſitis ad hoc ꝙ quis licitè quid accipiat pro ſuo intereſſe. Vnde ſi teſte conſcientia ſua mallet ſibi retinere ſua. 95. & carere prædicto dubio, quàm econtra, excuſabitur, dummodo non omittantur conditiones tactæ. q. 30. & ſignanter ꝙ nō oriaľ propriæ perſonæ infamatio, neque aliquod aliud oriatur inde ſcandalum, puta ſcandalum, quo quis ex illo occaſionaretur ad credendum idem licere, ēt ſi mallet potius habere illud debitum expectando centum, vt lucretur inde quinque. Secundò diceret, ꝙ ſi cauſa, ꝙ in dando illa centum vult dare minus quinque, non ſit aliquod intereſſe, quod patiatur ex diſtractione pecuniæ ſuæ. ſed ſit tantum illa: ſcilicet quia expectare habet aliam pecuniā ſibi reſtituendam pro ſua nūc erogata, tūc non excuſatur Ioan. Contra: ille modus dicēdi in ſecūdo dicto videretur alicui ſupponere falſum: quia ſupponit, quòd cōmutatio Ioan. cum Petro ſit mutuatio implicita & non pura emptio. hoc aūt videtur falſum, vt oſtenſum eſt in reprobatione primi modi dicendi. Maior probatur: quia niſi hoc ſupponeret, non oporteret pro excuſatione Ioan. interuenire intereſſe ex parte Ioānis. Nā pro excuſatione emptoris nō oportet interuenire intereſſe ex ſua parte, niſi pro quanto emens daret minus iuſto: tunc enim pro excuſatione emptoris oporteret accedere hoc, puta quia forte eſſet inductus per inſtantiam venditoris, vt ab eo tale quid emeret, a qua emptione potius vellet eſſe ſupportatus: quia ipſe emendo patitur intereſſe. 5. vel 6. flor. tunc enim poterit tanto minus dare, quantum eſt illud intereſſe. Modò nondū ſatis apparet, ſi 95. ſint precium minus iuſto pro iure percipiendi in fine anni centum. igitur ille modus dicendi, vt videtur, fundatur ſuper falſo: vel ſaltē ſuper æquè dubio, ſicut eſt illud, de quo quærit quęſtio. Aſſumptū autē illud. ſ. ꝙ nondū ſatis apparet &c. Nam illud non vř: quia valor precii attenditur ex idoneitate eius ad humanū vſum & cōmoditatē modo illi. 95. ſunt æquè vel magis idonei ad vſum humanū q̄ centum, quibus quis nondū poteſt vti, niſi in fine anni, & illa æquiualentia, vel præualentia poteſt eſſe tanta, ꝙ indifferens eſſet, ſeu æquè vellet habere vnū ſicut alterū, & dato ꝙ ēt eſſet tanta, ꝙ mallet, & potius vellet habere ius illorū, 100. quàm 95. nō concluditur ob hoc eſſe preciū minus iuſto. Nā vt cōmuniter ferè quilibet emptor ēt irreprehēſibilis exiſtēs & dans iuſtū preciū, magis vult habere mercē, q̄ preciū, alioquin vt cōmuniter nō emeret, niſi eſſet ꝑ preces vēditoris inductus ex pietate, vt emeret. iō hoc præciſè. ſ. quòd mallet habere mercē prædictā. ſ. ius 100. flo. & erogare. 95. q̄ eꝯ. non cōcluderet neceſſariò eū eſſe iniuſtū, ſuppoſito ꝙ ſua cōmutatio ſit emptio, & nō mutuatio, vt videtur eſſe oſtenſum in reprobatione primi modi dicendi.

Quartus modus dicendi etiam reſponderet ſub diſtinctione, & per duo dicta. Primum. ſi Ioannes in fraudem vſurarum facit prædictum contractū peccat, tunc autem facit in fraudem vſurarum, quādo paratus eſſet mutuare ſub vſuris, ſcilicet 95. pro 100. ſi qui venirent petentes mutuum, quos etiam vellet venire: ſed quia non audet præ timore pœnę ſecularis, aut verecundia. ideo amplectitur prędictum contractum, qui & ſi ſit pura emptio & non mutuatio: tamen tantundem ſibi lucri importat, quantum ipſe haberet per viā mutuationis vſurariæ. Probatur igitur illud primum dictum ſic. Nam tunc Ioannes eſt talis propoſiti & præparationis in mente, ꝙ etiam ſi ille contractus emptionis eſſet vſuraria mutuatio taliter palliata, ipſe eū faceret. Secūdum. ſi autem non facit in fraudem vſurarū. puta nullatenus vllum cōtractum vſurarium vellet facere, ſiue palliatum, ſiue non palliatum, attamen contractum emptionis ſibi importantem tantundem lucri, quantū mutuatio vſuraria poſſet ſibi importare, uult facere tunc non videtur peccare: quia prædictus contractus non eſt mutuatio a parte rei: ſed pura emptio, ideo in re nō facit peccatum vſuræ. Nec etiam facit peccatum vſuræ ex parte præparationis ſuæ mentis: ut patet per caſum. igitur nullo modo facit peccatum vſuræ: & tamen ſi peccaret ullo peccato, hoc eſſet peccato vſuræ. Secundò ſic: quia ſi peccaret, maximè quia quod vna via prohibetur, alia via admitti non debet: cum igitur lucrum prædictum, ſi per uiā uſurariam obtineretur, eſſet prohibitum. igitur etiam ſi idem per uiam prædictæ emptionis obtineretur, ēt erit prohibitū. Sed hoc non arguit: quia ipſum lucrū captū paſſiualiter, vel materialiter, ideſt pro re lucrata. ſ. 5. nō eſt ſibi quid prohibitū, quia nō eſt aliquis actus humanus, ſed lucrū captū actiualiter, vľ formaľr. ſ. ꝓ lucratione, ſeu actu, quo quis lucraľ, ē ꝓhibitū nō abſolutè: ſed veſtitū tali forma. ſ. ꝙ nō fundaľ in mutuatione vſuraria. Iō non oportet, ꝙ lucrum illud materialiter captū ſit prohibitum, nec ēt

lucratio

locatio actiua fundata in alio contractu. Et huius ſimile poteſt accipi in duobus exemplis. Primum mutuans irreuocabiliter 2n. ad habendum annuatim vnű habet tantum quantű alius, qui reuocabiliter mutuat. 2n. etiam ad habendum annuatim vnum, & tamen ſecundus peccat peccato vſuræ, nő primus. & habet vterque tantundem lucri, quantű alter. Secundű exemplű. exercens actus ſui officij eccleſiaſtici, quod habet, & intendens principaliter temporalia, & per modum precij, committit ſimoniam. Alius eoſdem actus conſimilis officij exercens, non intendens principaliter temporalia, nec in ratione precij ea accipiens, ſed in ratione ſtipendij debiti ſibi iure diuino & naturali, non committit ſimoniam: & tamen tantundem habet, quantű primus. Vnde etiam illa regula. Cum quid vna via prohibetur alicui ad id alia via admitti nő debet, intelligitur tűc, quando prohibetur non ſolű via: ſed etiam ipſum factű. Exẽplű, vt in ciuitate obſeſſa prohibetur, ne quis exeat portam ciuitatis, nihilominus etiam non eſt admiſſum alicui exire per murum ciuitatis: quia prohibitio fuit facta principaliter de ipſo exitu: ne ſcilicet quis ineat proditionem ciuitatis cum hoſtibus. Ideo omnis via & modus exeundi eſt prohibitus. Secus vbi ipſum factum non prohibetur: ſed tantum via: quia tunc licet factum per illam viam attingere ſit prohibitű, non tamen eſt prohibitű ipſum attingere per aliam viam. Exemplum iuridicum: vt epiſcopus exiſtens vni eccleſiæ obligatus, non poteſt ad aliã tranſire per uiam electionis: & tamen poteſt per viã poſtulationis. Ex quo iurauit crimen alterius nő aperire iudici per viam accuſationis, poteſt tñ hoc per denűciationẽ. & ſi quis prohibetur exire ciuitatem per inſolita loca, non eſt eam prohibitus exire per portam. Contra illű modű dicendi arguitur: quia uidetur præſupponere falſum, præſupponendo, ꝙ ſit pura emptio. Nã eadem ratione ſequens contractus eſſet pura emptio, ſcilicet ſi Ioannes ad quẽdam quartű, puta ad Conradű petentem mutuű. 5no. flo. ab eo diceret, nullatenus tibi mutuabo 100. nec ẽt minorem numerum, attamen ſi ſubeas ius ſoluendi in fine anni centum, emã a te illud ius pro 95. conſequẽs videtur falſum: quia non ſolum quilibet diceret Ioannem facere illum contractum initum cum Cőrado in fraudem vſurarű: ſed etiam diceret, ꝙ non eſt emptio ſed pura mutuatio. ſequela tamen probatur: quia nihil minus agit Ioannes circa Conradum, quàm agit in caſu quæſtionis. Nec eſt differentia hincinde in precio tradito, & in merce empta. & ſolùm differentia eſt in hoc, ꝙ in caſu queſtionis ius exigendi. 100.a quondam fuit conſtitutum antequam Ioannes emeret. hic autem ſimul conſtituitur inter emendum, quæ differentia nő videtur uariare quò ad hoc, quin ſi vna illarum commutationum ſit emptio, etiam reliqua ſit emptio. & ſi vna non ſit talis, nec reliqua. Sicut in ſimili doctores approbantes emptionem redditus perpetui ut communiter non faciunt differentiam, an ille redditus ſit conſtitutus ante ipſam emptionem, vel an primum conſtituatur inter emendum. Ad argumentum autem quo circa reprobationem primi modi dicendi, probatur, ꝙ eſſet emptio & non mutuatio: diceretur, ꝙ argumẽtum probat bene, ꝙ Ioannes non facit contractum mutuationis reſpectu Petri: quia illi nihil mutuat, facit tamen contractum mutuationis reſpectu Pauli, non directè; vel immediate & per ſe, tamen mediate & per perſonam Petri, pro quantò Ioannes ſeipſum ponit ad locum Petri; Petrus enim eo ipſo ꝙ dedit Paulo dilationem illorum centum debitorum mutuaſſe cenſetur Paulo centum. Cum igitur Ioannes ſe ponat ad locum Petri per contractum (qualiſcunque ſit ille, non refert ad propoſitű, an ſit nominatus, vel innominatus) ideo ſicut Petrus cenſetur peccare, ſi nullum intereſſe patiẽdo illam dilationem faceret, aut in ea perſeueraret & continuaret ſpe quinque flore. recipiendorum. ſic etiam Ioannes, qui ſe ponit in locum Petri ſimili modo peccaret. Confirmatur, quia plurimi doc. tenent, ſi Petrus ciuis haberet aliqua impreſtita Venetijs. puta præſtitiſſet eis centum, & perciperet annuatim quinque ab eiſdem, ꝙ quamuis Petrus poſſit excuſari ex certis cauſis tactis. q. 45. non obſtante ꝙ mutuat, & recipit quid annuatim, tamen dicunt, ſi Ioannes liberè emeret ab eodem Petro huiuſmodi ius, & ita ſe poneret loco Petri, Ioannes peccaret peccato vſuræ: eo quòd præſtatio Petri fuit mutuatio facta Venetianis, & Ioannes poneret ſe ſponte loco Petri. ideo cenſetur ſponte mutuaſſe Venetianis centum, vt reciperet annuatim quinque non obſtante ꝙ non videatur quid mutuaſſe ipſi Petro. ſed alium 5ctum cum eo feciſſe igitur cum Ioannes hic ſe etiam ponat loco Petri, qui cenſetur mutuator Pauli: etiam ex eadem radice peccare cenſendus eſt peccato vſuræ, niſi ratione intereſſe poſſit excuſari. Antecedens tamen huius confirmationis quamuis non adducatur pro tanto quòd approbaretur dictum illorum doctorum in ſe: quia non videtur uerum ꝙ in caſu antecedẽtis aſſumpti Ioannes peccet emendo prædicta impreſtita: quia licet ponat ſe loco Petri, tamen non eſt admittendum ſuppoſitum illorum doctorum, ſcilicet quòd Petrus præſtando ipſis Venetianis centum eo modo quo præſtationes ibi fieri ſolent, eis verè quid mutuauerit, eo quòd illa præſtatio fit ex parte præſtantis irreuocabiliter, ut patuit queſtione eadem. præſtatio autem, quæ debet eſſe mutuatio, debet eſſe reuocabilis. ideo ſicut in caſu antecedentis Petrus excuſatur: quia fecit purum contractum emptionis, ſic etiam Ioannes ſe ponens loco Petri non facit niſi purum contractum emptionis, & per conſequens non peccato vſuræ maculatur. Sed pro tanto adducitur: quia ratio quare illi doctores dicunt. Ioannẽ in caſu antecedentis peccare, eſt: quia ponit ſe loco Petri, quem illi doctores ſuppontunt mutuationem feciſſe, & licet Petrum excuſant ex cauſis, tamen ex quo illæ cauſæ non ſunt in Ioannem: ideo condemnant Ioannẽ. & tűc ſi ſuppoſitű illorum doctorum eſſet verű. ſ. ꝙ præſtatio Petri fuiſſet mutuatio: ꝯñr verű diceret, dicẽdo Ioannẽ peccare. Mő in caſu præſentis queſtionis illud ſuppoſitű eſt verű, quia Petrus expectando Paulo centű ad anuű cenſetur verè illa ei mutuaſſe, nã ibi nő eſt irreuocabilis preſtatio. Scholaſticè igitur & citra diffinitionem reſpondendo ad primã partẽ quæſtionis, dico, ꝙ quamuis tutius ſit Ioanni abſtinere a prædicto cőtractu, niſi fiat ſm tenorem primi dicti tertii modi dicendi, vel omnino abſtinere, vt dicit primus modus dicendi, tñ diſputatiuè loquendo, videtur cű quarta opinione, quòd de ſtricto iure loquendo & ſubtiliter innitendo naturæ contractus mutuationis & emptionis, Ioannes facit ueram & puram emptionem. & non

mutuationem, quando dat ſuam pecuniam in numero conſiſtentem reſpectiuè ad ius, quod Petrus habet reſpectu Pauli: quia ibi ſunt ſubſtantialia emptionis, ſcilicet merx: puta iūs & precium & cōſenſus utriuſque. & ideo eſt ibi vera emptio, nec eſt permixta mutuatio. An tamen illa etiam quarta opinione ſtante ſit emptio pro precio nimis paruo, & quomodo confeſſor ſe debeat habere circa prædictum Ioannem: & quid ſit Ioāni conſulendum: patebit latius infra q. 90. in concluſionibus & dubiis eiuſdem quæſtionis, vbi profundius imaginatur materia. Et eodem modo poterit dici de Paulo reſpectu Petri in præcedenti quæſtione. Vnde patebit in q. 80. ꝙ Ioanni ante factum eſt omnino conſulendum, ꝙ abſtineat a contractu, & hoc ex duabus cauſis ibidem dicendis. Sed poſt factum ſi maluiſſet fuiſſe ſupportatus a contractu: & ſibi retinuiſſe ſua. 95. &c. non eſt condemnandus illa ſpecie peccati, ſcilicet ꝙ ſit vſurarius, aut tanquam iniquus emptor. & idem etiam videtur dicendum, ſi fuiſſet indifferens ad ſic contrahendum, vel omittendum, quamuis ſtat, eū propter ſpeciem mali peccaſſe. Si autem effectus & ardens ad contractum fuiſſet, conſulendum eſt ei, quòd tantundem reſtituat ipſi Petro, quantum & prout determinabitur in q. 80. diffuſius circa dubium, quod mouetur ante quintam concluſionem. Præterea remitto ad documentum poſitum ſupra in fine quæſtionis triceſimæ.

Sciendum eſt etiam, ꝙ ſi teneretur tertia opinio, adijcienda eſſent adhuc duo puncta, quæ etiam locum habent tenendo quartam opinionem. Primus punctus eſt, quòd Ioannes etiam extra caſum primi dicti tertij modi dicendi eſſet excuſabilis in quodam caſu, qui ſequitur. puta ſi Ioannes emeret prædictum debitum, quod Petrus habet ſuper Paulum, & non ideo minus daret, quàm centum: quia. ſ. ipſe daret Petro promptum precium, & expectaret ei centum ſolum in termino reddendos: immo ſicut Ioa expectat debitum recipiendum a Paulo termino vnius anni, ſic per tantundem tempus expectat Petrus Ioanni, vel ad maius, vel etiamſi ad minus, vel ad nullum tempus expectet: ſed promptam velit habere a Ioanne, tamen ſtat, ꝙ Ioā. nullum habeat oculum ad huiuſmodi dilationē circa Paulum, aut anticipationem circa Petrum: ſed ſolum conſyderaret labores, quos eſſet habiturus circa illud debitum exigendum a Paulo, eo ꝙ Paulus eſſet debitor rixoſus, vel negligens & huiuſmodi. & ita Ioannes illud minus, quod vult non dare: ſed ſibi retinere, accipit vt precium illorum laborum, quos conſyderat ſe probabiliter habiturum. Petrus quoque illud ſibi remittit, vel dat vt precium eorundē, forte quia Petrus non ita commodosè poſſet illud debitū vincere a Paulo ſicut Ioannes propter diſtantiam loci, vel alia de cauſa, tunc enim ſi illud minus eſt precium proportionatum illis laboribus, non eſt damnandus Ioannes, etiamſi Ioannes potius vult emere illud debitū, quàm omittere. Nam tunc emendo Ioannes locat Petro operas ſuas implicitè: & locans operas ſuas poteſt pro illis recipere precium proportionatum, non obſtante quòd magis velit preciū habere & operas impendere, quàm omittere operas & carere precio. Vnde in tali caſu Ioānes non mutuat implicite quid Petro vel Paulo, aut ſi mutuat: tamen non ratione mutui quærit ſalarium aliquod. Secundus punctus eſt, Quod dupliciter contingit aliquem cedere, vel alteri aſſignare ſuum debitum, vel actionem. Primò verè: & hoc tunc fit, quando id agitur inter cedentem: & eum, cui ceditur, quòd omne lucrum & emolumentum referatur ad eum, cui ceditur. Secundò ſimulatè quando hoc non agitur: immo omne lucrum ad cedentem refertur, quamuis ſimuletur contrarium. Si primo modo, tunc ſi cedit in fraudem debitoris, puta cedit in manu potentioris ratione officii: & hoc facit ad vexandum debitorem, peccat. Primò: quia ex radice infecta hoc facit. Secundò, quia etiam eſt prohibitum iure poſitiuo. C. de liceat potentioribus &c. actiones in ſe transferre l. 2. & ibi decernitur, quod talis cedens debet puniri iactura ſui debiti. Si ſecundo modo hoc eſt dupliciter. aut verò ſimulatè cedit, aut præſumptiuè. Si primo modo tūc peccat. Primò, quia ſimulatio eſt peccatum. Secundò, quia hoc reprobatur iure ciuili. C. mandati. l. per diuerſas. & l. ab Anaſtaſio. Si autem eſt præſumptiuè ſimulata ceſſio. ut puta: quia cedens accipit pecuniam pro parte debiti, & aliam donat, peccat: quia prohibetur ibidem. Vnde ibidem dicitur. Sancimus nulli hoc licere, ſed ſi voluerit debitum totum purè donare, & per donationem actiones transferre: hoc non occultè, nec per clandeſtinas perſonas ſuſcipere: publicè autem ſimulatam donationem celebrare, ſed undique puram & non diſſimulatam facere donationem, huiuſmodi enim ceſſionibus non aduerſamur. Similiter ibidem reprobat ceſſionem, qua quis partem debiti vendit, & reliquam ſimulatè donat dicens. illam machinationem penitus amputamus & cedentem, & illum cui cedit, punit ſic, ꝙ neuter poteſt ad hoc, qđ ſimulatè donatum eſt habere actionem contra debitorem, vel ad res eius. Sunt quidam alij modi: quibus ceſſio redditur præſumptiuè ſimulata, quos in glo. l. per diuerſas. videre potes, quos omitto: quia de illis tractare volui, in quibus peccatum verſatur, quando autem ceſſiones valeant, & quando non, ſm ꝙ ſunt in vltima volūtate, vel inter viuos, & ſm ꝙ actio fuit deducta in iudiciū, vel non. hoc pertinet ad dominos iuriſtas, de quo in glo. l. 2. C. de potentioribus &c. Et hæc de prima parte quæſtionis.

Ad ſecundam partē quæſtionis dicendū, ꝙ primus modus dicendi cōdemnaret Petrū de peccato, ſi eo modo eū induceret, quo illicitum eſt Petro, vel alteri petere mutuum ſub vſuris ab vſurario, ſi autē aliter ſe habet in illa inductione, non condēnaret eū. Secūdus modus ſimpliciter excuſaret Petrū in ſua inductione, & idē faceret quartus modus dicēdi, eo ꝙ ſi qs eorū peccaret, magis hoc de Ioanne videretur, quàm de Petro: ideo ex quo illi modi dicēdi excuſant Ioannē, magis excuſarent Petrum. Tertius modus dicēdi excuſaret Petrū in caſo quo Ioannes non excuſaretur, dummodo nō induceret eum eo modo, quo mō illicitū eſt petere mutuū ſub vſuris, vel aliquē induceret ad huiuſmodi mutuū. Quomodo autem ſit licitum inducere aliquem ad mutuum ſub vſuris, & quomodo illicitum patuit. q. 47.

QVÆSTIO. LXVIII.

VTRUM in ſequēti caſu quilibet ꝯhentiū peccet puta Petrus pānifex vēdidit Paulo pan niſciſori

niſciſori vulgariter gevvantſchnider 10. pãnos ꝓ quingẽtis fln. ad terminũ vnius anni ſibi dãdis: venit quidã tertins extranſuerſn, ſcilicet Ioannes indigens prompta pecunia, & rogat Paulum: vt nunc ſibi tradat quadringentns & l. flnr. ob quod ipſe ſe nffert ad ſoluendum Petro loco Pauli quingentos in fine anni prædicti. Ad hanc quæſtionem dimiſſo modo reſpondendi cuiuſdam iuriſtę in ſimili caſu, ſcilicet dnmini Lauren. de Ridnlf. reſpondendum eſt per tres concluſiones, ſecundùm ꝙ tanguntur tres perſonæ illius contractus.

Prima cõcluſin, Petrus in ſnn contrsctu acceptn (vt in tituln quæſtinnis ponitur) nnn peccat: quia in tituln ponitur adhuc indifferens & conrrahibilis per bonas & mslas circunſtantias, vnde permiſſiuè eins contractns eſt licitus & illicitus: & niſi addstur aliqua circunſtantia nondum expreſſa in tituln, nnn eſt eins contractus poſitinè illicitus. quod ideo dico: quia talis circunſtautia poſſet addi, ipſe redderetur illicitns. puta ſi quingenti excederent latitudinem iuſti precii, & ipſe illum eacceſſum exigeret ratinne dilationis, ſeu implicitę mutuatinnis impenſæ Paulo, tunc enim peccaret Petrus. Hæc autem & ſimiles circunſtantiæ accedere & variare potentes caſum de uon maln in malum vel econtra. ſatis ſunt tactæ ſupra. q. 59. & ſeq. ideo hic nnn nportet amplius immnrari contractui Petri. Et multiplex diſtinctin, quam prædictus Lauren. facit circa contractum illius pannificis, poteſt in multis reprobari. dicit enim, quòd ſi dicti panni valebant tempore venditionis quingentos, & qningentos habuiſſet vendendo prn prompta pecunia: tunc contractus eſt licitns: ſi autem tempore contractus valebant minus quingentis: tunc ponit tria membra, & ita tres caſus, dicens, quòd aut dubium eſt, an ſolutionis tempore plus vel minus fnrent valituri, aut certum eſt, quòd tunc illud vel plus ſunt valituri, aut certum eſt, quòd ſunt valituri minus, quàm illud. In ſecundo caſu non eſt dubium, quin licitus ſit contractus. & ſimiliter in tertio nnn eſt dubium, qnin illicitus ſit. Iu primo verò dicas, quòd eſt licitus, ſi aliter nnn erat venditurus, aliàs ſecus. Hæc ille. In qua deciſione contra ipſum arguitur. Primò, quia contractum indiſtinctè damnãdum ſubdiſtinguit. partim eum iuſtificando, ſcilicet quando tẽpore contiactus valebant panni minus quingentis, & prnpter dilatinnem ſolutionis conuenit de quingentis. Nam (ut verba ſnnant) ille contractus eſt ſimpliciter vſurarius: quia dilatio ſnlutionis eſt implicita mutuatio, & propter dilationem ſolutionis vult habere. igitur mutuat ad vſuram. vnde debuiſſet dumtaxat ſic dixiſſe, ſi tempore venditinnis ualebant minus quingentis, & non propter dilatinnem ſolutionis uult hsbere ultra, ſed alia de cauſa. puta ratinne intereſſe, uel quia nnn erat tunc venditurus &c. Secundò arguitur contra concluſinnem de ſecundn caſu: quia illa nnn eſt uera, ſi fuit uenditurus in tempnre, iu quo uendidit: ſi enim tunc fuit ſibi res uænalis, debebat exigere precium tunc curreus, non curſurum tempore futuro: etiamſi precium non fuiſſet ſibi dandum niſi terminn futuro: quamuis ſi propter illam dilationem patiatur intereſſe, poſſet uelle illud ſibi refundi. Vera igitur eſt illa concluſin de ſecundn caſu ſnlum tunc, quando erat omninn reſeruatuius eos uſque ad illud futurum tempus. & ueriſimile erat, eos nõ ſolum quingentos ualituros, ſed etism ultra, adeo ꝙ magis, uel ęquè uolniſſet eos uſque ad tunc reſeruaſſe, ſicut nunc uendere pro quingentis. Tertiò arguitur contra eius concluſionem de tertin caſu. nam illa concluſin fallit, ſi uendendn & dandn dilationem uſque ad illud futurum tempus, poſſit in conſcientia allegare interea ſe pati tantum intereſſe, ſeruatis tamen conditionibus tactis q. 3n. Quartò arguitur cnutra primam concluſinnem de primn caſu: quia eſt in una eius conditione ſuperflua: quia ſi non fuir uenditurus illn tempore: ſed tantum in illn terminn futnro. igitur nnn nportet accedere hnc, ſcilicet quòd ſit dubium tempore uenditinnis, an in terminn ſnlutionis pãni ſint ualituri plus, uel minus. nam ſolum primnm ſufficit. Si enim nnn ſum uenditurus pannos niſi in qnndam terminn futurn: in qun etiam certnm eſt, quòd ſnnt ualituri quingentos, uel plus & nnn minus. & aliquis uult a me nũc habere, poſſum ſibi uẽdere pro illn futuro precin deductis dnbietate & alijs tactis. q. 57. in fine concluſinnis & etism in q. 61. Et hæc quarta impinbatin procedit contra primum caſum, prout primns caſus intelligeretur ſic, ꝙ Petrus uendendo nunc pro quingentis nnn determinabat precium in tempore uenditionis, ſed miſit ipſum pendere ex ualore futurn illo tẽpore, ad quod erat reſeruaturus, in qun contingeret, ꝙ ualebant quingentos: tunc enim nnn requiritur prædicta cnnditio, ſcilicet ꝙ dubinm habuerit. Petrus an &c. prout illa improbatin ſatis probat. Sed ſi intelligatur primus caſus ſic, ꝙ Petrus tunc, quando uendebat, determinabat precium quingentos, & nnn erat uenditurus tunc temporis, ſed futurn tempore, de quo tsmen dubitabat, quid eſſent ualituri: nnn uideo qunmndn Petro licuiſſet tunc uendere pro precin, quod ipſe non ſolum ſciebat excedere præſens iuſtum precium tunc currens: ſed etiam dubitabat & ignnrabat, an ne excederet precium curſurum illn tempore futuro, ad quod eos erat ſeruaturus. & ſic ſe exponebat periculo ſuperaccipiendi. Vnde ſi utique uult nunc uendere, uendat prn precio nunc currenti, aut ſi non uult pro precio nunc currenti uendere, eo ꝙ eſt reſeruaturus eos ad futurum tempus, de cuius precio ignnrat, mittat pendere ualnrem ex euentu futuri temporis determinati. Quintò arguitur contra ſecundam concluſionem de eodem primo caſn cum dicit, aliàs ſecus: quia poteſt eſſe in caſu falſa: nam etiam ſi fuiſſet venditurus in tempore, quo de facto uẽdidit, & paratus fuiſſet, tpe quo vẽdidit accipere, quòd tunc panni valebant, & emptor dicit ſe daturum precium in termino futuro & in quantitate illa, in qua tunc curret merx illa. & ipſe venditor neriſimiliter dubitat de mainri valnre illius futuri temporis. & per ꝯñs nullatenus cogitat, ꝙ debebat tunc ualere plus, quàm nunc valeat, & tali bona fide uendit ſibi pro precin nnn nunc determinando illud, ſed mittendn pendere ex futuro euentu, non ob ſpem maioris precii. cum nnllatenus de hoc cogitet. nec ſit apud quẽquam ueriſimile, non uidetur in foro ꝯſcientiæ dãnandus. Eſt tamen illa cõcluſin uera, ſi nũc determinat preciũ maius precio nũc currenti, ſibi ſnluendũ in termino futuro, in qun termino non habet opinionẽ probabilẽ, mercẽ tantum ualiturã. immn idem ẽt dicendũ, ſi ſciret eã tantundem ualituram, quæ tñ eſt ſibi nũc uænalis: q̃ ſ ille aſcẽſus eſt ultra iuſtũ preciũ. & licet diffe-

rat ſolutionem precii: non tamen propter dilationem illam licebit ſibi quid exigere ultra iuſtum: quamuis ſi intereſſe patiatur, poſſet quid exigere pro eo, ſaluis conditionibus de intereſſe tactis. q. 30. Hæc autem & conſimilia latius ſunt deducta. q. 61.

Secunda concluſio. Paulus aliquando peccat in ſuo contractu cum Ioanne facto, aliquando non peccat, patet: quia Paulus in ſuo contractu mutuat Ioanni quadringentos & l. & recipit quingentos, & ſic ultra ſortem recipit. l. modo ſi illos. l. recepit ultra ſortem ratione mutui impenſi Ioanni, peccat. ſi autem ratione intereſſe, & adſunt conditiones tactę. q. 30. non peccat, nec oportet hic diſtinguere, ut quidam faciunt, an conſequenter Paulus uendat pannos emptos a Petro pro quingentis, & ꝙ tunc peccet in contractu cum Ioanne, aut pro quadringentis, & l. & ꝙ excuſetur: quia ſiue ſic, ſiue ſic uendat: non refert quo ad contractum cum Ioanne initum, a quo omnino diſtinguitur. & unus ab alio eſt independens: ſi enim Paulus uendit ſuos pannos cum conditionibus requiſitis ad iuſtam uenditionem: non ob hoc iuſtificabitur contractus cum Ioanne initus, ſi recipit a Ioanne. l. ratione mutui impenſi, & ſi ſine conditionibus talibus tunc non condemnabitur contractus initus cum Ioanne: ſi recipit illos. l. ratione intereſſe, ſeruatis conditionibus requiſitis ad recipiendum quid ratione intereſſe.

Tertia concluſio. Ioannes in ſuo contractu cum Paulo aliquando peccat contrahendo cum eo, nec ipſe peccat: quia magis uideretur Paulus peccare, quàm Ioannes. Sed in caſu, quo Paulus peccat, ſcilicet mutuando implicitè ad uſuram Ioanni. Ioannes ſi eum inducit ad mutuandum, ſibi non ſeruatis conditionibus ſeruandis per petentem mutuum ab uſurario, peccat. ſecus ſi ſeruat. & hæ conditiones patuerunt. q. 47. & hæc de pręſenti quæſtione ſufficiunt. Poſſet conſequenter moueri quæſtio, utrum uenditor teneatur reſtituere precium, ſi dolum paſſus eſt emptor, & an emptor teneatur reſtituere mercem; ſi dolum paſſus eſt uēditor. Sed illa quæſtio magis ſpectat ad tractatum reſtitutionum, quàm ad tractatum contractuum, in quo principaliter tantum tractatur, quando contrahens peccet, & quando non. & non quando incurrat obligationem reſtitutionis, & quando non. ideo ſequitur alia quæſtio.

QVÆSTIO. LXIX.

Vtrum venditori liceat uendere aliquid uſurariis? Et ſimiliter an emptori liceat emere aliquid ab eiſdem, & ſpecialiter pignora, quæ ex lapſu temporis peruenerunt ad eos ratione uſuræ eis non ſolutæ a pignorante ea? Ad primam partem quęſtionis reſpondetur per quatuor ſuppoſitiones & duos modos dicendi.

Prima ſuppoſitio. vſurarij ſunt duplices. Quidam nihil habent, niſi ꝙ peccatum uſuræ acquiſierunt. Quidam autem præter taliter acquiſita habent etiam aliqua bona legitimè quęſita.

Secunda ſuppoſitio. ſecundis uſurariis contingit dupliciter quid uendi: quia aut aliquid uenditur eis pro illo precio, uel numiſmate, quod idem numero fuit legitimè quæſitum, aut pro illo, quod idem numero fuit illegitimè. ſ. per peccatum vſuræ quæſitum.

Tertia ſuppoſitio. ſecūdorum vſurariorum bona legitimè quæſita dupliciter ſe habent: quia aliquando illa nō requiruntur pro reſtitutione acquiſitorum per vſuram, aliquando verò requiruntur. Exemplum, vtputa vſurarius per vſuram acquiſiuit centum floren. & præter illos habet alios centum legitimè quæſitos. & ſi adhuc habet primos centū, tunc alij centum non requirūtur pro reſtitutione primorum centum, ſi autem primos centum diſtraxit, aut alicui donauit, nec quid æquiualens loco eorum recepit, tunc cum ſit obligatus centum reſtituere, nec habeat alia bona, quàm reliquos centum, illi reliqui centum requirentur pro primorum reſtititutione. Vnde ſunt obligati pro primis centum, non dico obligatione ciuili: quomodo bona mariti ſunt tacitè obligata mulieri pro dote: & bona tutorum & curatorum tacitè ſunt obligata minoribus, pro illorum officio, ſi adminiſtrauerint inique. ſed loquor de obligatione naturali & ſecundum diuinam legem. ſicut qui furatus eſt 10. flore. quos conſumpſit, & nihil habet niſi quoſdam alios. 10. ille obligabitur, illos alios. 10. reſtituere pro primis decem. Et ſi ſecundum membrum huius tertiæ ſuppoſitionis ponatur, hoc eſt dupliciter: quia aut illa legitimè quæſita ſufficiunt pro reſtitutione aliorum, aut non ſufficiunt.

Quarta ſuppoſitio: problema eſt inter doct. an vſurarius acquirat dominium rei, quam per vſuram acquirit, uel non. Nam aliqui tenent quòd non, ut Alexand. ſanctus Bonauen. Rich. de Mediauilla, & Goffredus de Fontibus, & aliqui etiam dicunt Scotum in 4. idem ſenſiſſe, ſed hoc ex eo haberi non poteſt ſufficienter. Non enim dicit in quarto, niſi quòd arctatus ſoluens vſuram non merè liberaliter donat: quia arctatio illa, quæ eſt aliqualis coactio, excludit voluntarium ſimpliciter, & poſtea dicit: & ſi transferatur dominium, ſcilicet rei vſurariæ in vſurarium: tamen recipiens reſtituere tenetur. Hæc ille. Modò ex primo non habetur expreſsè, quòd ergo ſecundùm eum recipiens vſuram non ſit dominus eius, & ſecundo ęquè poteſt oppoſitum inferri: quia ly & ſi; poteſt exponi, ideſt quàmuis, & tunc ſenſus eſſet, quòd transferretur dominium. Si autem conditionaliter exponatur, tunc nihil arguit: quia non approbat illam conditionem. Ex alia parte tenent alii, ꝙ acquirit dominium rei vſurariæ, vt ſunt ſanctus Tho. Vlricus, Goffredus, Bernardus glo. decretalium, & glo. decreti. 14. q. 4. c. ſiquis. Quæ autem illarum opinionū ſit verior, & quæ ſint motiua hincinde, & vbi illę opiniones per eos ponantur, reſeruo ad tractatum reſtitutionum: quia ad illum talia ſpectant. Conueniunt autem illæ duæ opiniones in hoc, quòd vtraque concedit vſurarium obligatum ad reſtituendum rem vſurariam. Nec obſtat, quòd ſecunda opinio dicit, eum eſſe dominum rei vſurariæ: quia illa ſtant ſimul, quòd quis ſit dominus alicuius rei, & tamen teneatur eam reſtituere, ut mutuatarius eſt dominus ſortis ſibi mutuatæ, & tamen tenetur eam reſtituere. Sed differunt in hoc, ꝙ ſecunda, ex quo diceret eum eſſe dominum illius rei vſurariæ, diceret ꝯñr eum non eſſe obligatum ad reſtitutionem præciſè illius rei in numero: ſed ſolum ęquiualentis, ſicut ēt mutuatarius eſt dominus ſortis mutuatæ: ſed nō tenet̃ ad illius ſortis in numero reſtitutionem.

ſtitutionem. ſed ſolum ęquiualentis, ſed prima, exquo diceret, eum non eſſe dominum illius rei, & non plus quàm fur ſit dominus rei furtiuæ, conſequenter diceret eum eſſe obligatum ad illius rei in numero reſtitutionem, ſi ſaltem poteſt, utputa quia adhuc eam habet, vel habere poteſt.

Primus modus dicendi conſiſtit in quatuor concluſionibus, quæ omnes ſunt intelligendę ſupponendo, ꝙ vſurarius nõ habeat dominium rei vſurariæ: ſed quòd dominium ſit apud eum, qui ſoluit vſuram: ut prima opinio tenet.

Prima concluſio, venditori non licet aliquid vendęre uſurario nihil habenti, niſi quod per peccatum vſurę acquiſiuit, excepto vno caſu. Prima pars probatur: tripliciter. Primò ſic, uẽdens tali vſurario vult illa duo, ſcilicet ꝙ uſurarius ſibi det precium vſurarium, & ipſe illud vult recipere. modo in volitione utriuſque peccat: nam in uolitione primi uult peccatum proximi, quia talis vſurarius peccat dando ſibi aliquid: quia contrectat rem alienam inuito domino, cum talis nihil habeat, quod dare poſſit: quia non eſt dominus ullius rei quam habet. in uolitione ſecũdi etiam peccat: quia vult recipere, & per conſequens contrectare rem alienam inuito domino, ẽt animo ſibi retinendi, id eſt non reſtituendi eã domino illius rei. Secundò ſic, non licet furi nihil habenti niſi bona furtiua aliquid vendere. & hoc non eſt niſi: quia non eſt dominus illarum rerum nec quiſquam poteſt licitè eas contrectare inuito illo, cui ſubtraxit. Modò ſm primum modum dicendi vſurarius non plus habet iuris & dominii in re vſuraria, quàm fur in furtiua. igitur. Tertiò ſic: quia ſi vendens excuſaretur a peccato: maximè quia licet recipiat ab vſurario precium, quod non fuit vſurarij, ſed alterius. & ſic uideatur vendenti non licere recipere: tamen ex quo uendens dat ei mercem æquiualentem precio, quam conſequenter poterit vſurarius dare ei, a quo extorſit vſuram, ideo videtur excuſabilis. Modò hoc nõ ſufficit pro excuſatione: quia ſic etiam excuſaretur, qui venderet aliquid furi nihil habenti niſi bona furtiua, quod eſt falſum. Secunda pars concluſionis patebit in ſecunda concluſione.

Secunda concluſio. venditori non licet aliquid uendere uſurario habẽti aliqua bona legitimè quęſita pręter vſuraria bona, ſi illud idem preciũ in numero quod dat vſurarius uenditori, eſt uſurarium, excepto uno caſu. Prima pars probatur, quia prima probatio præced. concluſionis ęquè habet hic locum, ſicut in præcedenti, ut patet inſpicienti. Nec excuſat venditorem hoc, ſcilicet quòd in præſenti caſu uſurarius habet bona legitimè quæſita: quia non de illis accipit precium, nec excuſat eum, ꝙ dat ſibi æquiualens, aut quòd vſurarius poteſt met loco illius precij erogati ponere aliud numiſma legitimè quæſitum, ut patet ex tertia probatione præced. concluſionis. Secunda pars probatur: nam ſi ille, qui eſt dominus rei vſurarię, ſit contentus, quòd illam ſuam rẽ in numero diſtrahat: dummodo æquiualentem reſtituat, ita quòd apud eum non refert, uel nõ deberet referre: quid ex æquipollentibus in numiſmate, vel aliter fiat, quemadmodum natum eſt contingere in numiſmate magis, quàm in aliis rebus. Sæpè enim contingere poteſt, quòd non referret apud eum, qui ſoluit decem floren. nomine vſuræ, aut cui furtum ſubtracti ſunt 10. flore. an vſurarius vel fur ſibi reſtitueret eoſdem. 10. flore. in numero, an tantum æquipollentes. In hoc igitur caſu poſſet quid vendi vſurario huius ſecundæ concluſionis, & etiam vſurario pręced. concluſionis. Et in hoc caſu poteſt intelligi fore uerum illud, quod Alexander de Ales dicit in quarta parte ſummæ. q. 110. membro ſecundo. Nam ibidem quamuis ſecundum ſuam opinionem teneat, uſurariũ non eſſe dominum rei vſurariæ, tamen hoc non obſtante ipſe ſecundum ſuam opinionem loquendo, dicit, ꝙ de pecunia habita per uſuram, uel furtum poteſt fieri eleemoſyna, ſi raptor, vel uſurarius proponat reſtituere æquipollentem, & habeat vnde reſtituat, ut ſi dando non reddat ſe impotentem ad reſtituendum. Hæc ille. Quod dictum ſi debet eſſe verum, ſupponit id, quod natum eſt contingere, ſcilicet quia apud illum, qui eſt dominus illius pecuniæ, quam detinet fur uel vſurarius, non refert quid ſibi ex æquipollentibus reſtituatur, immo ſtaret, ꝙ & ſi de facto referret, tamen ſm rectam rationem non deberet apud eum referre quid ex æquipollentibus ſibi reſtitueretur. puta ſi petens eleemoſynam ſatis notabiliter indigeret, & uſurarius, uel fur nunc ſuam propriam pecuniã apud ſe non haberet, & dare pecuniã furtiuam illi petenti, omnino proponens loco illius erogatẽ ponere propriã pecuniã nec vllum præiudiciũ poſſet allegare dominus illius pecuniæ ex hoc, ꝙ non reſtituitur ſibi preciſè eadẽ numero. Secus autem ubi referret apud dominũ illius rei nec ſubeſſet ratio, cur deberet renunciare identitati numerali ſuæ rei. In caſu autem primę & ſecundæ concluſionis conſtat, ꝙ exquo venditor dat mercẽ æquiualentem precio, quod accipit ab vſurario, ꝙ vſurarius etiam primæ concluſionis habet æquiualens, quod loco precii vſurarii poterit reſtituere ei, cui preciũ illud debebatur. igitur ſi apud illum non refert, quid ſibi ex ęquipollentibus reſtituatur, poterit quid uendi vſurario pro tali precio, niſi merx (licet æquiualens precio) ſit talis, ꝙ eam vſurarius eſt conſumpturus, & per conſequens impotens futurus ad reſtitutionem, prout in quarta concluſione patebit.

Tertia concluſio. venditori licet aliquid vẽdere vſurario habenti bona aliqua legitimè quæſita, ſi præciſè illud preciũ, vel numiſma, quod ſoluitur ſibi ſit legitimè quæſitũ, dummodo illud numiſma aliàs non requiratur pro reſtitutione vſurarũ eius, probatur: quia vſurarius eſt verus dominus illius numiſmatis, nec illud eſt cuiquam qualitercũque obligatũ. igitur poteſt dari illud alteri, & alius poteſt illud recipere, tenet conſequentia, quia non videtur quid obſtare

Quarta cõcluſio. ſi vſurarius habeat bona legitimè quæſita, & pręciſè illud preciũ, vel numiſma ſit legitimè quæſitũ, quod ſoluitur pro merce, attñ ſit requiſitũ aliàs pro reſtitutione vſurarũ, tũc in aliquo caſu non licet vẽditori aliquid ei vẽdere, in aliquo verò licet. Prima pars probatͬ dando duo exẽpla. Primũ, quia ſi vſurarius eſt illã mercẽ cõſumpturus, puta quia pertinet ad cibũ, potũ, uel ueſtitũ, ad quæ vult ea vti, & ſic eã cõſumere, & vẽditor hoc cõiicit, vel conijcere deberet, peccat vẽditor et uendendo eã & recipiẽdo ab eo prędictũ precium: quia vſurarius intendendo mercẽ conſumere intendit ſe impotentem facere ad reſtitutionem vſurarum: quia preciũ ꝓ reſtitutione vſurarũ requiſitũ erogat,

gat,& licet æquiualens loco eius recipiat, tamen illud eſt conſumpturus.igitur relinquit impotens reſtituere & venditor talem mercem ei uendens iuuat eum ad illam impoſſibilitatiouem . igitur cooperatur ad peccatum vſurarii peccantis, & cum hoc peccat dando auxilium læſionis proximi,ſcilicet illius,cul deberet fieri reſtitutio. Secundum exemplum.ſi etiam uſurarius nõ eſt couſumpturus mercem,attamen venditor vendit ei plus iuſto.Nam tunc oon ſolum peccat : quia plus iuſto vendendo lædit vſurarium. ſed etiam ſi hoc non eſſet peccatum, adhuc peccaret pro qusnto præiudicat proximo, cui vſurarius eſt obligatus. Nam vſurarium reddit impoteutem ad reſtituendum vſuras in tanto, in quanto minus æquiualet merx precio.Secunda pars probatur:,nam ſi uſurarius nou eſt illam mercem conſumpturus, ſiue ſit bonum immobile, ut ager, ſiue mobile, dummodo uon ſit conſumpturus, & merx beue valet tantundem, & per couſequens nou redditur per eius emptiouem impotens ad reſtitueudum, non peccat uenditor : quia vſurarius eſt verus dominus illius numiſmatis,& licet illud ſit requiſitum pro reſtirutione vſurarum,& ſic videretur non poſſe licitè illud erogare, tamen non eſt ſic requiſitum pro reſtitutione eorum, ꝙ illud idem numero ſit requiſitum . ſed ipſum vel æquiualens. modo merx æquiualens ſibi datur pro eodem.ideo licebit illud erogare, & venditori licebit illud recipere. Si dicas primum exemplum primę partis huius concluſionis,eſt verum, quando vſurarius ſine illius venditutis venditione non fuiſſet incurſurus illam impoſſibilitatem reddendi : ſecus autem ſi aliàs nihilominus fuiſſet incurſurus eam . puta quia ſi ille non vendidiſſet ei illa eſculenta, uel poculenta,tamen alius ei uendidiſſet ſimilia. Modò ſecundùm doctores non tenetur quis reſtituete etiam rem furto ſublatam, ſi illa res aliàs periiſſet, ſi apud dominum manſiſſet.pura:quia illa nocte, qua quis furatus eſt cũcta bona eiuſdem domini in domo exiſtentia aliàs perierunt incendio. Hoc iuquam non valet; quia dato, ꝙ venditor ille non teneretur ad aliquam reſtitutionem ipſi creditori vſurarij,nihilominus tamen peccaſſet in caſu prædictę venditiunis: ſicut etiam in prædicto caſu furti nihilominus peccaſſet. Modo concluſio & exemplum eius ſonant tantum de licere, vel non licere. An autem venditor præter culpam incurſam etiam nihilominus teneatur ad reſtitutionem ipſi creditori, non obſtante ꝙ aliàs creditor illud præiudicium fuiſſet paſſus, ſicut ille, qui ſpoliat Ioannem bouis ſuis: ſciens ꝙ ſi ipſe eum non ſpoliaret, uihilominus per alios ſpoliaretur, nihilominus tenetur ſpoliato ad reſtitutionem, uidendum io tract.reſtitutionum.Et ſicur illę concluſiones ſonuerunt de contractu venditionis, ſic proportionabiliter poſſuot applicari ad contractum permutationis, aut alium contractum oon gratuitum, ſcilicet ubi econtra ab vſurario recipitur aliquid.

Corollarium primum.Non licet cuiquam recipere dona temporalia, vel etiam eleemoſynalia ab uſurario nihil habente oiſi vſuraria bona, vel etiamſi habet legitima ſi illud idem numero,quod recipit,eſt vſurarium & hoc inuito creditore uſurarum,niſi recipiens reciperet animo reſtituendi creditoribus vſurarij,vel etiamſi meudicus reciperer animo retinendi ſibi dummodo id, quod recipit reſtitutiooi vagæ eſſet ſubiectum. & hoc dummodo vſurarius nou ſit manifeſtus quia ſi eſſet manifeſtus, etiam non lieeret mendico ab illo recipere auctoritate vſurarij: quia tunc vſurario non licet erogare illas vſuras pauperibus, ſed ſubiacerent diſpoſitioni epiſcopi.

Secundum corollarium. Non licet ab vſurario habente leginima bona recipere oomine doni etiam legitimè quæſita, ſi ſint requiſita pro reſtitutione vſurarum, quia recipiens non dat æquiualens vſurario, & ſic impoſſibilitat eum ad reſtitutionem, & ſic præiudicat creditori eius. Videant ergo principes & rectores ciuitatum noſtrarum imperialium recipientes a Iudeis dooa, an ne ſimul ſe cum eiſdem inuoluant ad gehennam.

Tertium. Nulli mercenario operanti aliquid ipſi vſurario licitum eſt quid recipere pro labore ſuo, ſi eius labor uon relinquit poſt ſe opus operatum, quo mediante poſſit reſtituere vſuras creditoribus, etiamſi ille vſurarius det ei booa legitimè quæſita, quæ tameu requiruntur pro reſtitutione vſurarum: quia recipiendo impoſſibilitat eum ad reſtitutionem,ut ſi barbitonſur pro raſura barbæ, & balneator pro balneo, medicus pro medicina, & huiuſmodi . ſecus de agricola ita utiliter coleute ſibi agrum, quòd tantum percipit ratione culturæ de fructu, quantum dat precium ei: dummodo fructum illum noo ſit couſumpturus, ſed venditurus.

Secuudus modus diceudi conſiſtit in tribus concluſiouibus & vno corollario,in quibus omnibus ſupponitur, quòd vſurarius habeat dominium rei vſurarię, ſicut ſecunda opinio tenet.

Prima igitur couclufio eſt. Siue vſurarius nihil habeat præter acquiſita per vſuram, ſiue habeat aliqua legitimè quæſita, & hoc ſiue illa eadem det pro precio, ſiue alia, & etiam ſiue illa ſiut requiſita pro reſtitutione vſurarum, ſiue non, licitum eſt uenditori aliquid eidem vendere, ſi per illam uendirionem non redditur impotens ad reſtitutionem vſurarum. probatur: quia exquo vſurarius eſt dominus rerum ſuarum etiã vſurariarum, non tenetur illas eaſdem in numero reſtituere creditori ſuo,ſed ſufficit, ꝙ æquiualentes reſtituat. igitur ſibi licebit vſurarias res alienare, ſi manet adhuc potens reſtituere, & per couſequens vendenti ſibi quid, nec eum facienti impotentem reſtituere licebit illas recipere pro precio. Sicut licitum eſt mihi quid vendere ei, qui non habet aliam pecuuiam niſi mutuatam, ſi per illam venditiouem non reddo eum impotentem ad reſtitutionem: quia licet talis teneatur reſtitutionem facere ſuo mutuatori, nou tamen illam eandem oumero teuetur reſtituere, quam mutuo recepit, & ſic alienare poteſt eam mihi, & ego poſſum eam recipere, ſi do ſibi mercem ęquiualentem illi pecuniæ, ex qua poterit colligere tãtũdem, ut ſuo creditori ſatisfaciat: quia tũc in nullo pręiudico creditori ſuo.

Secunda concluſio. Si per huiuſmodi venditionem uſurarius qualiacunque bona habeat, reddatur impotens ablatum reſtituere ſuo creditori in toto, vel in parte, peccat venditor eidem quid uendendo, ſi illam impoſſibilitatiouem coniicit, uel couiicere deberet, patet quia tunc uult duo, quorũ utrumque eſt illicitum. *Primò* uult, ꝙ vſurarius impoſſibiliter ſe ad illã reſtitutionem; quia vult antecedens, exquo ſequitur illa impoſſibilitatio,

ſibilitatio, ſcilicet vt ſecum contrahat tali contractu, quæ tamen impoſſibilitatio eſt ipſi vſurario peccatum, & ſecundò vult etiam nocere creditori vſurarii: quia vult antecedens illius nocumenti.ſ. impoſſibilitationẽ vſurarii. Exempla autem de hoc. ſ. quando contingit eum impoſſibilitari, & quando venditor hoc conijcere poteſt, patuerunt in præcedenti modo dicendi in prima parte quartæ concluſionis.

Tertia concluſio. Sicut dictum eſt de contractu uenditionis, ſic ſimili modo ſentiendum eſt de quocunq; alio contractu, vel commutatione ſiue gratuita, ſiue non, ſi per eum reddatur impotens reſtituere. patet, qa ratio eſt eadem: vt ſi permutat ſecum rem pro re, vel locat quid ſibi, vel conducit, vel accommodat aliquid ab eo: vel recipit dono ab eo: quemadmodum etiam tactum eſt in corollariis præcedentis modi dicendi.

Corollarium, quòd primus modus & ſecundus licet conueniant; tamen multum differunt, conueniūt enim: quia vterque damnat venditionem factam vſurario qualiacunq; bona habenti, ſi per eam reddatur impotens reſtituere. Sed differūt in hoc, quòd ſi non reddatur impotens: tunc ſecundus modus indiſtinctè eā admittit. Primus autem modus dicendi etiam talem damnat: niſi precium illud, pro quo fit venditio, ſit de numero legitimè quæſitorum, vel niſi non referat, vel non debeat referre apud creditorem vſurarii, quid ex æquippollentibus ſibi reſtituatur, vel niſi recipiens velit illud reſtituere domino illius precii, aut mendicus recipiat a non manifeſto vſurario precium ſubiectum tantum vagæ reſtitutioni.

Ad ſecundam partem queſtionis. ſuppoſitis quatuor ſuppoſitionibus poſitis ad primam partem huius quæſtionis reſpondetur etiam per duos modos dicendi. Primus conſiſtit in duabus concluſionibus, quæ omnes debent intelligi ſuppoſito, quòd vſurarius non ſit dominus rei vſurariæ.

Prima. Si omnia eorum bona ſint vſuraria, vel etiam ſi habeant aliqua legitimè quæſita: attamen præciſè illa, quæ quis vult emere, ſunt vſuraria: tunc illicitum eſt emere ab eis aliqua talia: niſi non referat apud creditorem vſurarii quid ex æquipollentibus ſibi reſtituatur. Vnde ſi vſurarius habet aliquas veſtes, vel conſimiles res ſibi pignoratas, quæ ex lapſu temporis peruenerunt ad eum ratione vſurarum, quas creditor ſuus ſibi non ſoluerat, nemo poteſt licitè illas emere, nec dono, vel eleemoſina recipere, dempto caſu de recipiente animo reſtituendi ei, cuius eſt, & caſu de mendico poſito in primo corollario primi modi dicēdi primæ partis huius quæſtionis. hæc autem concluſio ſufficienter probari poteſt per probationes adductas ad primam & ſecundam concluſiones primi modi dicendi præcedentis partis.

Secunda concluſio. Si quis emit ab vſurario illa eadem, quæ ſunt legitimè queſita, & per emptionem, non reddit eum impotentem ad reſtitutionem ſuo creditori: emptio eſt licita: patet ex deductis in tertia concluſione primi modi dicendi præcedentis partis quæſtionis. Vnde ſi quæ pignora deueniſſent ad vſurarium, non ratione vſurarum non ſolutarum: ſed ratione ſortis mutuatæ, & ſors illa fuiſſet de dominio legitimo vſurarii: & emptor daret condignum precium, non eſſet emptio illicita: etiam ſi illa bona ante hoc fuiſſent requiſita pro reſtitutione vſurarum. ſecus autem ſi vſurarius redditur ex illa emptione impotens reſtituere ſuo creditori. Ideo illi emptores non excuſantur, qui viliori precio, quàm iuſtum ſit, emunt ab vſurariis pignora: etiam ſi eſſent iuſtè quæſita, quæ tamen ſunt requiſita pro reſtitutione vſurarum, etiam ſi vſurarii omnino liberè & ſcienter dent pro tali precio: quia ex quo dant minus, quàm valet: reddunt vſurarios impotentes ad reſtitutionem vſurarum, ſicut nec ab eiſdem liceret illa recipere nomine doni in toto, vel in parte.

Secundus modus dicendi ſupponit ſecundam opinionem eſſe veram. ſ. vſurarium eſſe dominum rei vſurariæ, & dicit indiſtinctè licitum eſſe emere bona etiā uſuraria ab eis, & etiam dono recipere, ſi non redduntur per hoc uſurarii impotentes ad reſtituendum uſuras. ſecus ſi reddantur impotentes, ſicut redduntur, quando eis datur non condignum precium pro merce, prout tactum eſt. Et ſicut dictum eſt per illos duos modos dicendi ad ſecundam partē quæſtionis de emptione: ſic etiam de contractu permutationis & locationis & conſimilibus ſimiliter reſponderetur, & etiam de contractu donationis.

Contra primam concluſionem & ſecundam primi modi dicendi poſiti ad primam partem quæſtionis. Arguitur primò ſic. Iudei ſunt uſurarii taliter, quòd aliquando nihil habent præter uſuras: & tamen iudeis, ēt ſi nihil habeant præter uſuras, licitum eſt aliquid uendere. igitur uſurariis etiam nihil habentibus præter uſuras licitum eſt quid uendere. & hoc etiam infertur contra ſecundam concluſionem eiuſdem modi dicendi, ꝙ licebit uſurariis habentibus aliqua legitima, aliqua uēdere etiam pro precio uſurario. igitur primus modus dicendi eſt falſus quo ad duas primas concluſiones. Maior nota. Minor probatur: quia a iudeis etiam nihil habentibus, præter uſuras, licitum eſt recipere decimas prædiales: utpote ſi aliquis talium inter alia uſuraria bona haberet agrum, quem nomine uſuræ acquiſiuiſſet, eccleſia licitè poſſet exigere, & recipere decimas. igitur eiſdem licebit aliquid uendere. Antecedens probatur per. c. de terris. extra, de decimis, ubi dicitur, de terris, quas iudei colunt taliter tibi reſpondemus: ut eos ad decimas ſoluendas, uel poſſeſſiones penitus renunciandas cum omni diſtrictione compelias, ne forte eccleſiæ occaſione iſta ualeāt ſuo iure fraudari. hæc ibi. Et intelligitur illud capitulum, etiam ſi illas poſſeſſiones per uſuras acquiſiuiſſent: ſicut etiam a prædone, qui aliqua prædia ui occupata obtineret, licitè exigitur decima, alioquin uſurarius & prædo eſſet melioris cōditionis, quàm non talis, quod eſt inconueniens. Conſequētia autem probatur: quia minus uideretur, quòd ab eis poſſet capi decima, quàm ꝙ eis poſſet aliquid uēdi: quia cum ab eis accipitur decima, non datur eis aliquod temporale pro illa decima, quo mediante maneant ita potentes ad reſtituendum: ſicut ſi retinerent decimam, quando autem eis quid uenditur, & recipitur precium ab eis, datur eis merx æquiualens precio, & ſic non redduntur pauperiores, quàm prius fuerint. Dicendum, concedendo maiorem, neganda eſt minor, ad probationem concedendum eſt antecedens, & neganda conſequentia, ad probationem conſequentiæ negandum eſt aſſumptum. Et ratio diuerſitatis eſt: quia cum eccleſia capit decimam de prædio, quod iudeus

nomine

nomine vſurarum acquiſiuit, non capit aliquid, niſi qđ aliàs ſuum eſt, ſeu quod debetur eccleſiæ. Sed volens quid vendere ei nihil habet: vt talis apud iudeum vſurarium, quod ſit ſuum, vel debeatur ſibi. igitur nihil ꝑ modum precii ab eo poteſt capere: ſi tamen aliàs haberet aliquam pecuniam apud vſurarium debitam ſibi: vtputa: quia eam vſuræ nomine olim ſoluiſſet ſibi, & non poſſet eam rehabere: niſi nunc quid ei venderet, bene liceret ei aliquid vendere pro pecunia tali: quia iudeus met illam ei debebat dare, & ille eam ſibi oblatá a iudeo poterat recipere etiam ſine cõmutatione mercis, ſecus autem vbi is, qui volebat ei quid vendere, nihil tale habebat apud vſurarium. Contra hoc arguitur dupliciter. Primò ſic. Ager, quem quis nomine vſuræ dat iudeo vſurario, non eſt eccleſiæ, & per conſequens, nec eius fructus. igitur eccleſia non plus habet aliquid apud iudeum, quod ſit eccleſiæ, quàm qui eidem vult aliquid vendere. Antecedens probatur: quia ille ager eſt adhuc plenè de dominio ipſius, qui dat: ſi teneatur, quòd vſura non transfertur in dominium vſurarii, aut ſi teneatur oppoſitum: tunc ager plenè erit de dominio vſurarii. Secundò ſic: quàmuis volens quid vendere iudeo vſurario nihil habeat apud eum ante venditionem, quod ſit ſuum, vel debitum vendenti: tamen facta uenditione & traditione mercis completa ſic, ꝙ iudeus nunc habeat illam mercem, vẽditor habet quid apud iudeum, quod ſit ſuum, vel ſibi debitum. puta precium tantum, quanti valoris eſt merx: quia aut illa merx eſt iam de dominio vſurarii facta, aut non: ſi primum. igitur vſurarius eſt debitor factus ipſi venditori in tanto precio: quia non tranſtulit mercem in eius dominium: niſi ſub conditione, ꝙ econtra eſſet ſibi debitor in tanto precio transferendo econtra in ſuum dominium. Si ſecundum, ergo adhuc eſt de dominio vẽditoris. igitur venditor habet aliquid exiſtens ſuum, vel ſibi debitum apud vſurarium. igitur poterit aliquid recipere ab vſurario: ſicut & eccleſia. Ad primum dicendum, ꝙ ager prædictus eſt iudei, vel eius, qui eum ſibi dat, ſed non niſi cum onere illo: vt eum habens debeat dare decimam partem fructuum, & ſic ager eſt eccleſię quo ad illud ius decimarum. ideo ſicut illud ius & ager quo ad illud ius eſt eccleſię: ſicut etiam illi fructus ſunt eius, nec debitor vſurarii potuit iudeo illud ius dare. Ad ſecundum dicendum dupliciter. Primò dato quòd totum argumentum concederetur, nihil contra concluſionem, contra quam uadit: quia concluſio, contra quã nititur argumentum, dicit tantum, ꝙ ipſa venditio eſt illicita: non autem dixit, quòd ſi venditio ſit completa & traditio mercis facta, ꝙ nihil liceat recipere ab vſurario. Secundò dicendum, ꝙ venditione & traditione mercis facta licitum eſt uenditori aliquid recipere ab vſurario: quia ſuam mercem recuperare poteſt, & ſi illam poteſt recuperare, non licebit ſibi quid aliud ab eo recipere: quia vſurarius nullius alterius rei habet dominium & licentiam ſibi dandi: ſi autem non poſſit illam vllo modo recuperare, non ob id licebit ſibi preciũ recipere pro ea: ſicut nec licebit mihi a fure rem tibi ſubtractam recipere pro debito, quo mihi idem eſt debitor ex contractu, vel etiam ex furto. & cum dicis: habet quid ſuum exiſtens apud vſurarium, concedo, & illud poterit recipere quantum eſt ex parte ſua: ſic inquam reſpondendum eſſet ſecundum primum modũ dicendi. Sed diceres, quid dicendum eſſet ſecundum ſecundum modum dicendi? Nam arguendo pro & cõtra videri poſſet alicui primò, ꝙ poſſet recipere preciũ, etiam ſi per illam receptionem redderetur impotens ad reſtituendum ſuo creditori: licèt peccauerit contrahendo cum eo tali contractu vergente in præiudicium creditoris vſurarum, primum patet: quia ex quo vtrique iam tenetur, & non tenetur creditori vſurarum illud precium in numero. ſed ęqualens, ſequitur, ꝙ venditor non potens recuperare mercem: vtputa forte: quia conſumpta eſt, vel huiuſmodi: poterit accipere preciũ non obſtante, ꝙ per hoc præiudicetur alteri creditori: quia cum quis eſt mihi & tibi obligatus, & vult mihi ſatisfacere, poſſum recipere, non obſtante, ꝙ per hoc alteri non poterit ſatisfacere. Et tamen cum hoc diceretur, ꝙ ille uenditor teneretur creditori uſurarum, cui hoc præiudicium generauit ad refuſionem damni occaſionati per ſuum contractum. Sed in contrarium arguitur: quia poſteriori creditori non eſt licitum recipere ſolutionem cum prædicto prioris. regulariter loquendo, quod dico: quia ſecus ſi poſterior habeat priuilegium iuris communis, uel particularis de hoc, ut prius debeat ſibi ſatisfieri: ſicut aliqui habent, cuiuſmodi non eſt hic, & uenditor eſt poſterior creditor uſurarii in tali caſu: quàm ſit creditor uſurarum. Et ſimiliter contra ultimum iam annexum de refuſione argueretur: quia eadem ratione ego tenerer ad refuſionem, quando tuo mutuatario res quas mox conſumpturus eſt, uenderem pro precio, per quod ſolum tibi poſſet ſatisfacere, quod uidetur inconueniens: ſed de hoc puncto uidendum eſt in tractatu de reſtitutionibus. Secundò, ſic. omnia illa commercia conceſſa intelliguntur, quæ non ſunt expræſſè in iure prohibita: ſed uenditiones, quibus aliqua uenderentur iudeis, non ſunt expreſſè in iure prohibitæ. igitur ſunt conceſſæ: & tamen iudei ſæpe nihil habent niſi uſuraria bona. & etiam ſi habent legitima bona: tamen illud precium, quod dant pro merce, eſt uſurarium: igitur habentibus uſuraria bona licet uendere aliqua pro illis, quod eſt contra primam & ſecundam concluſiones primi modi dicendi. Maiór nota: ut uidetur. Minor probatur: quia in iure canonico exprimuntur commercia, quæ ſunt prohibita chriſtianis, ne ea habeant cum iudeis, & inter illa nullibi exprimuntur uenditiones, ne eis fiant. unde ibi bene prohibentur ſequentia commercia. Primum, ꝙ non manducemus azyma cum eis. Secundò, ne uocemus eos ad infirmos, & ne ſumamus medicinã ab eis. Tertiò, ne balneemur cum eis. Quartò, ne habeamus cum eis commercia, quæ habentur omnia in c. nullus. & in c. omnes. 28. q. 1. Quintò, ne quis ſeruiat eis continue ad menſam, aut commoretur in domibus eorũ: ut in c. iudei. extra, de iudeis. & ſic de conſimilibus, ubi nulla ſit mentio, ne aliqua eis uendamus. Dicendum, argumentum deficit tripliciter. Primò: quia aut maior loquitur tantum de iure humano, aut de omni iure ſcilicet diuino, naturali, & humano. Si primum: tũc ſubdiſtinguitur: quia aut ly expreſſè, denotat expreſſionem particularem & in propria forma factam. ſ. quo ad ſpeciem & circunſtantias facti, & ſic eſt falſa. Nam ſi ſic intellecta eſſet uera: non eſſet opus ſuper agendis & omittendis ullam nouam decretalem, aut decretum aut legem condere, aut pro ullius caſus deciſione ad principem

principem recurrere: quia deciſio haberetur ſufficienter in iure humano. Si autem denotat expreſſionem generalem, vel radicalem, quo modo dicitur prohiberi ſpecies, quando prohibetur genus tacito nomine ſpecierum, & per ſe dicitur prohiberi conſequens, quando prohibetur antecedens, & ſic maior poteſt concedi, loquendo de iure humano canonico. Illud enim mandat ſeruare legem diuinam & naturalem, in qua omnia mala prohibentur, & bona conceduntur; non autem de ciuili: quia illud aliqua mala non ſolum nõ prohibuit: ſed etiam conceſſit, vt patuit. q. 22. Eodem modo eſt diſtinguendum de ly expreſsè, ſi loquatur maior de omni iure. Nam non omnia mala ſunt etiam in iure diuino, vel naturali prohibita expreſsè expreſſione particulari, ſed bene aut particulari, aut generali, aut radicali. Conſequenter diſtinguenda eſt minor: quia aut loquitur de iudeis vſurariis, aut non vſurarijs. Si ſecundum, nihil ad propoſitum: quia non diximus non licere aliquid vendere iudęis. Nam iudæis habentibus legitima bona, per quorum erogationem non redduntur impotentes, licitè poſſumus multa vendere, & etiam ab eis emere. Si primum, minor eſt falſa: ſi expreſsè dicat expreſſionem generalem vel radicalẽ, ſiue loquatur de iure humano canonico tantum, ſiue de omni iure, ſcilicet naturali, diuino & humano. Nã ius canonicum & naturale & diuinum prohibet nobis ne contrectemus rem alienam inuito domino. hoc autem fit in vendendo vſurario aliquid, recipiendo ab eo precium vſurarium, cuius non eſt dominus. prohibet etiam nobis, ne demus auxilium, quo quis impoſſibilitetur ad reſtituendum iniuſtè ablatum, aut occaſionem, qua lædatur proximus per impedimentum reſtitutionis ſibi fiendæ. Modò ſi etiam teneretur, quòd vſurarius ſit dominus rei vſurariæ ſtat, quòd vendens ſibi aliquid per hoc eum impoſſibilitet ad reſtitutionem vſurarũ. igitur illa venditio eſt iure diuino, naturali & humano prohibita expreſsè, expreſſione generali, vel radicali. Secundò deficit: quia in eo committitur fallacia accidentis. ſicut ſi ſic arguatur. homo eſt animal, animal eſt genus. igitur homo eſt genus, accidit inquam animali quòd ſit genus, & tamen ex quo dicitur de animali infertur etiam dici de homine. Sic accidit iudęo, quòd ſit vſurarius, & tamen quod licet iudęo impendere, infertur, quòd etiam ei, quod ſibi accidit, liceat impendere. Tertiò etiam deficit: quia ibi committitur fallacia conſequentis: quia virtualiter ſic arguitur: licitum eſt quid vendere iudęo. igitur licitum eſt quid vendere iudęo vſurario nihil habenti niſi vſuraria bona, vel pro precio vſurario: quia arguitur a toto in modo ad ſuam partem, ſicut licitum eſt celebrare coram homine. igitur licitum eſt celebrare coram homine excommunicato.

Tertiò arguitur ſic. Eccleſia ſcit & permittit chriſtianos vendere aliqua iudęis, etiam vſurarijs. igitur illa venditio eſt licita. tenet conſequentia: quia aliàs eccleſia delinqueret permittendo ſcienter commercia illicita ſubditis. Dicendum, argumentum deficit dupliciter. Primò: quia conſequentia non valet, nam ſæpe aliqua mala permittuntur permiſſione ſimplicis tolerantiæ, ſcilicet non puniendo ea: vt patet de proſtibulis, & hæc & ſimilia tolerantur licitè, quando nõ poſſunt prohiberi & puniri, niſi incurrantur maiora mala. Secundò antecedens diſtinguendũ. aut enim permiſſio in antecedente excludit tãtum punitionem in foro exteriori, & ſic antecedens conceditur, ſaltem intelligendo ipſum vt in plurimum: quia vt in plurimum eccleſia non punit tales chriſtianos pœna ciuili, vel etiam canonica in foro exteriori, aut excludit punitionem in foro interiori, & ſic negatur. Nam in foro conſcientiæ imponit pœnitentiam talibus venditoribus, tam ſtatuto, vel per ſententiam iuris, quàm etiã per ſententiam hominis ſeu iudicis, per ſtatutum quidem, & hoc generaliter, vel radicaliter quod patet: quia aut tenetur, quòd vſurarius non ſit dominus rei vſurariæ, & tunc venditor recipiens precium vſurarium contrectat rem alienam inuito domino, & ſic furtum committit. modò eccleſia per ius canonicum, ſeu ſtatutum imponit pœnitentiam committendi furtum & etiam ei iniungit, quòd reſtituat contrectatum domino, vt patet extra, de furtis. & de pœnitentiis & remiſſionibus. & in regula. peccatum. in ſexto. Si autem tenetur, quòd ſit dominus rei vſurariæ, & tamen recipiens precium impoſſibilitat eum ad reſtituẽdum ſuo creditori vſuras, tunc iterum imponit venditori taliter recipienti precium pœnitentiam, & iniungit, ꝙ reſtituat: quia eccleſia per ius canonicum, & ſtatutum decernit, quòd conſentienti in peccatum proximi debet imponi pœnitentia, & ſi ille conſenſus eſt occaſio & cauſa damnificationis proximi, quòd debeat lęſo ſatisfacere, vt in c. ſi culpa. extra, de iniurijs & damno dato. & in multis capitulis poſſunt fundari talia. Vnde etiam ex quo ius diuinum & naturale hæc decernunt: tunc etiam ius canonicum eadem decernit: quia decernit ſeruandum eſſe ius diuinum & naturale. De ſententia hominis, vel iudicis patet per duo dicta. Primum: quia peritus confeſſor & diſcretus ab eccleſia conſtitutus, ſi tenet, quòd vſurarius non ſit dominus rei vſurariæ: ſi ſit non ordinarius confeſſor: debet tali iniungere pęnitentiam ſuper contrectatione rei alienę & etiam vt precium vſurarium taliter receptum reſtituat creditori vſurarum, cui pertinet, aut ſi eum neſcit, alteri conſimili creditori, aut ſi neminem eorum ſcit; debet reſtituere pauperibus, niſi vſurarius fuiſſet manifeſtus, tunc enim debet reſtituere epiſcopo loci, cuius diſpoſitioni ſubſunt illę vſuræ, quæ ſubiectæ ſunt reſtitutioni vagę. Si autem tenet, quòd ſit dominus rei vſurarię, adhuc debet iniũgere ei pœnitentiam ſuper hoc quòd iuuit vſurarium ad peccatum impoſſibilitationis, & conſequenter ad læſionem creditoris vſurarum & cum hoc debet eidem imponere, quòd ſatisfaciat creditori vſurarum lęſo, ſi ſcit aliquem certum creditorem, aut ſi neminem talium nouit, eſt reſtitutio uaga ſibi imponenda modo prædicto. & ſi ſic facit diſcretus confeſſor, bene quidem. ſi autem non, nihilominus ex quo deberet ſic facere; dicitur eccleſia etiam per ſententiam hominis punire talem venditorem. & hoc in ſimili: quia talis confeſſor non dubitaret furem prędicto modo punire, aut illum, qui non eſt fur; præſtitit tamen conſenſum efficacem ad peccatum proximi, & ad proximi damnificationem tali imponendo prædicto modo penitentiam. igitur. Dixi notanter in primo dicto, ſi ſit non ordinarius confeſſor. puta, qui poteſt audire & etiam omittere, ſicut ſunt confeſſores ordinis mendicantium, talis inquam ſi eſt in prædicta

opinione,

opinione, agat, ut dixi. ſi autem eſt talis, qui tenetur audire, tunc non obſtante quòd ſit illius opinionis, quòd vſurarius non ſit dominus rei vſurariæ, ſi tamen confitens credit non illam, ſed contrariam opinionem eſſe veram, non debet ei propter propriam opinionem præiudicare, ſed agat ſecum ſecundum ſecundam opinionem, ſcilicet vt ſi impoſſibilitatus eſt vſurarius &c. imponat pœnitentiam ſibi, ut in ſecundo dicto dixi, & de hoc patebit etiam in vl. q. totius operis.

Quartò arguitur. concedens antecedens concedit conſequens. Sed eccleſia concedit chriſtianis, vt habitent cum iudęis, ſeu ꝙ permittant iudęos habitare cũ eis. & econtra concedit iudęi habitare cum chriſtianis igitur concedit conſequens. ſed conſequens illius conceſſionis eſt venditio per chriſtianos impenſa iudęis. igitur concedit chriſtianis vendere aliqua iudęis, & tamen iudęi dant precia vſuraria. igitur eccleſia concedit chriſtianis vendere aliqua dantibus precia vſuraria nihil autem concedit eccleſia niſi licitum. igitur prima & ſecunda concluſiones primi modi dicendi ſunt falſæ. Maior nóta. Minor patet: quia eccleſia mandat chriſtianis, vt non moleſtent iudęos inter ſe habitantes, vt patet in c. iudęi. extra, de iudęis. & in c. qui ſyncera. 45. di. igitur concedit habitationem mutuam, cõſequentia eſt nota. Antecedens ſecundi diſcurſus probatur: quia non poſſunt habitare niſi habeant, vnde uiuant, & non autem poſſunt viuere, niſi emant ad victum & veſtitum pertinentia, quia a ſeipſis nõ habent talia cum non intendant agriculturæ, nec artificijs. Dicendum concedendo taliter primum & ſecundum diſcurſum: ſed cum in tertio arguitur ſic. eccleſia concedit vendere iudęis aliqua, & iudęi dant precia vſuraria. igitur concedit vendere aliqua pro precio vſurario committitur fallacia conſequentis, quia virtualiter arguitur affirmatinè a toto in modo ad ſuam partem: quia virtualiter arguitur ſic. eccleſia concedit vendere aliqua iudęis. igitur concedit vendere aliqua iudęis dãtibus precia vſuraria. ſicut eccleſia concedit celebrare coram homine. igitur coram homine notoriè excommunicato, vel denunciato. Vnde ſi prædicta probatio concluderet, etiam concluderet, quòd liceret vendere furi non habenti niſi pecuniam furtiuam, quia eccleſia concedit vendere aliqua chriſtiano, & chriſtianus aliquis non dat niſi pecuniam furtiuam. Et cum dicis. adhuc argumentum ſtat, quia eccleſia concedit tam chriſtianis quàm iudęis etiam vſurariis ſimul habitare, modo habitare non poſſent, niſi mutuò ſibi venderent victualia &c. Dicendum, iudęis vſurariis non concedit eccleſia habitare cum chriſtianis in ſenſu compoſito, quaſi eis vt vſuras exercentibus concedat loca habitandi: immo eccleſia prohibet, ne talibus ad huiuſmodi locentur domus, & ne quis permittat vſurarios alienigenas in terra ſua habitare, vt patet in c. 1. de vſuris. in ſexto: ſed bene in ſenſu diuiſo. Et licet iudęi vſurarii in ſenſu compoſito capti. puta prout non intendũt niſi vſuris, non poſſint viuere, niſi chriſtiani eis aliqua vendant, tamen exquo contingenter ſunt vſurarii: quia poſſunt aliter ſe nutrire, non ob hoc ſequitur, quòd liceat chriſtianis aliqua eis vendere perſeuerantibus in vſuris, nec iudęi conqueri poſſent de hoc, quòd non poſſint habere victualia, quia imputent ſibi cauſam illius impoſſibilitatis. ſicut confeſſor poteſt abſoluere confitentem, ſi tamen non velit confitens omittere peccata decætero, non poterit eum abſoluere.

Quintò arguitur. quandocunque aliquid prohibetur chriſtianis ex cauſa, ceſſante cauſa ceſſat prohibitio. ſed cauſa, propter quam prohibetur chriſtianis commercia habere cum iudęis, eſt, ne per huiuſmodi commercia contrahatur familiaritas nata ſubuertere mentes fideliũ. igitur ſi illa cã ceſſat in uenditione, quę fieret iudęis, ceſſat prohibitio. Modò plerunque talis cauſa ceſſat. igitur tunc illa venditio eſt illicita. Dicendum, ꝙ dato ꝙ maior eſſet vera: non tamen niſi de cauſa totali, non autem de partiali: quia dato ꝙ una cauſa ceſſet, ſi tamen adhuc alia ſupereſt, non ceſſat prohibitio. Modò hoc, ꝙ eſt non contrahere familiaritatem ſubuerſiuam fidei: eſt tantum vna cauſa, ſi loquamur de quibuſcũque commerciis. quare etiam illa ceſſante ſi alia ſupereſt, non ob hoc erunt commercia licita. Modò in venditione, quæ fieret eis pro precio vſurario, remanet cauſa, cur ſit prohibita, ſcilicet contrectatio rei alienæ, uel impoſſibilitatio vſurarii ad reſtituendum.

Sextò arguitur. aliquis pro pecunia aliena, quę non eſt ſua, poteſt aliquid emere. ita ꝙ res empta etiam erit ementis, & non illius, cuius fuit pecunia. igitur vſurarius etiam ſi non ſit dominus pecuniæ vſurariæ, poterit pro ea quid emere, & per conſequens aliquis poterit ei aliquid pro ea uendere. Antecedens probatur dupliciter. Primò per l. ſi ex ea pecunia. C. de rei uendidica. Secundò probatur a ſimili: quia rem alienam poteſt quis uendere: ut patet in l. rem alienam. ff. de contrahen. emp. & uen. igitur eadem ratione pro pecunia aliena poteſt quis aliquid emere. Ad hoc argumentum reſpondebitur in fine ſeq. quæſtionis.

QVAESTIO LXX.

Vtrum aliquis poſſit uendere rem alienã? Hãc quæſtionem pro eo tractare & reſoluere ſtatuti Primò, quia noſtræ facultatis ſtudioſi & diſcipuli, quinimo & nonnulli ex magiſtris noſtris admittere nolunt, immo uix aures totum ferre poſſunt, cum audiunt dominos iuriſtas dicentes, ꝙ aliquis poſſit etiam de iure rem alienam etiam ſcitam talem uendere. ideo cum omne uerum uero conſonet, uidendum eſt quo modo hoc habeat ueritatem. Secundò ideo, ut plenè habeatur ſolutio ultimi argumenti præced. quæſtionis. Solutio huius. q. ſtat in una diſtinctione nouẽ concluſionibus, quinque notabilib. & duobus corollarijs uel tribus. Diſtinctio, duplex eſt poſſe. Quoddam eſt poſſe de facto, quomodo etiam poſſumus mortaliter peccare. Aliud eſt poſſe de iure, quomodo id tantum poſſumus, quod de iure poſſumus. & hoc ſubdiſtinguendum eſt: quia dupliciter poteſt intelligi, quòd aliquis poſſit aliquid de iure. Vno modo ſic de iure, ꝙ ſi ipſe illud faciat, factum tenet, etiamſi non liceat ſibi illud facere, quomodo diceremus, ꝙ quis poteſt de iure mercari die feſtiuo, quoniam & ſi illud ſibi non liceat, & ius ſibi prohibeat, tamen mercatio talis ſi facta eſt, tenet. ſicut diceremus, ꝙ quis poteſt de iure rem vendere ſcienter pluris, quàm ualeat, dummodo non ſit exceſſus vltra dimidium iuſti precii: quia licet peccet, contractus tamen ualet. Alio modo ſic de iure,

quòd

ꝙ ius ɔcedat alicui tale q̃d facere, & licitè poſſit. q̃s illud facere. & hoc poſſet ſubdiuidi ſm triplex ius, ſ. diuinũ, naturale, & humanũ: quorũ tñ ɔceſſiones differũt taliter, ꝙ ſolius humani iuris ɔceſſio nõ infert ipſum eſſe licitũ: q̃a ſi ius humanũ cõcedit aliquid facere, q̃d eſt iure naturali vel diuino prohibitũ, nõ poterit inferri, ſ. de iure humano ɔcedente id poſſumus. igitur licitè poſſumus: q̃m ius humanũ tale quid ɔcedẽs nõ eſt ius, ſed iniuria. Nec eſt ɔ̃tõ, ſed deſtitutio, quo mõ ius humanũ ciuile ɔcedit exercere vſurarias mutuationes; vt ſ. q. 22. tactum fuit. Sed ſi ius diuinũ aliquid concedit, quãuis non præcipiat ipſum, illud eſt ſimplr̃ licitũ. Nã ſi tale prohibitũ eſt iure humano a legitimo ſupiore: tũc tale nõ ẽ iure diuino ɔceſſum: imo ꝓhibitũ uirtualiter, ꝓ quãto illud p̃cipit ſeruare ɔ̃ſtitutiones humanas legitimè emanatas. Lu. 10. & ad Ro. 13.

Prima ɔcluſio. aliquis poteſt de facto uẽdere rẽ alienã, patet ad experientiã: ſicut põt furari, & iniuriari proximo.

Secunda concluſio. aliquis rem alienã ẽt quã uendens ſcit alienã, uendere poteſt de iure, ſic ꝙ ſi uendat, ɔ̃ctus tenet, & hoc in præiudicium uendẽtis, ſic ꝙ uenditor cogit̃ facere ea, quæ ſunt de natura ɔ̃ctus uenditionis. puta cogitur mercem tradere emptori, ſi eã habet, ſi eſt corporalis: quia ſi eſt incorporalis: tradi nõ poteſt: & ſi nõ habet rẽ, nec tradere põt, cogitur ad ſoluendum emptori intereſſe, quod patitur ex non habere mercẽ emptã: cũ emptor ſoluit preciũ, uel de eo ſatisfecit. & ſic partim obligatur ad tradẽdum, quæ traditio eſt aliquo mõ ſimilis dationi, nõ tñ omnino: vt patebit, & partim obligatur ad faciendũ. i. ſatisfaciendum pro intereſſe, ſi nõ tradit. Hæc cõcluſio patet dupliciter. Primò per l. rem alienam. ff. de ɔ̃hẽ. empt. & uen. ubi ſic dr̃. Rem alienã diſtrahere nulla dubitatio eſt. Nam emptio eſt & uenditio. ubi uult dicere, ꝙ aliquis eã ſic poteſt diſtrahere, ꝙ diſtractio tenet, & ꝙ illa ſit mens legis, patet ex gl. quæ in uerbo, dubitatio, ſic dicit: quia ɔ̃ctus tenet in præiudicium uendentis. Item ẽt in l. ſi quis. ff. de acti. emp. & uendi. dicitur. ſi quis aliquam rẽ uendiderit, & medio tp̃e hæres domino rei extiterit, cogetur, ſupplere, uendens implere uenditionem. glo. implere. i. tradere, & ea facere, quæ in uenditione deſyderantur: nõ. n. tradiderat, ſed ſe excuſabat pp̃ nouum dñium rei. Hæc ibi. Dr̃ aũt notanter in ɔcluſione, ꝙ ɔ̃ctus tenet in præiudicium uendentis: quia nõ tenet in præiudiciũ ementis. Nam ex quo illa res nõ eſt facta ſua, & ſibi auferri poteſt: vt etiam in prædicta. l. dicitur. ſ. rem alienam. ideo ſi ſibi aufertur, agat ɔ̃ venditorem de euictione. Sed uenditor rei alienæ poſtquam eã uendidit, ſiue tradiderit mercem emptori, ſiue nondum tradiderit: etiamſi iã primũ cõſtare incipiat, uel prius tp̃e uenditionis cõſtiterit ſibi, rem eſſe alienam: nihilominus cogetur ĩ foro exteriori ſtare ɔ̃ctui: & implere, quæ de natura eius ſunt. ſ. aut tradere mercẽ, aut ſoluere emptori intereſſe, quod patitur ex nõ hr̃e mercem illã. Dr̃ notãter, cõpellit̃ tradere mercẽ, & nõ dr̃ dare, pp̃ illa, q̃ tangent̃ in primo notabili infra circa nonã cõcluſionẽ ponendo. Unde qui tenet̃ dare, cogit̃ præciſè ad dandũ, ſiue hẽat facultatẽ dãdi, ſiue nõ: dũmodo ſit poſſibilis datio: quia cogit̃ redimere & dare: ſed vẽditor non tenet̃, nec cõpellit̃, niſi qñ habet facultatẽ, nec cogit̃ redimere, poſito ꝙ redẽptio ſit poſſibilis. & ſi habet facultatem, compellit̃ tradere & præciſè, & põt ei manu militari auferri. Dr̃ ẽt notanter, ꝙ coget̃ ĩ foro exteriori ſtare ɔ̃ctui, ſ. ad tradẽdũ mercẽ &c. pp̃ dicenda in concluſione ſequenti.

Tertia ɔcluſio. quamuis uenditio rei alienæ teneat de iure, ſic ꝙ talis uenditor, quantum eſt de natura ɔ̃ctus uenditionis, cogat̃ ad illa duo ſub diſiũctione. ſ. ad tradendũ mercẽ, vel ad ſoluendũ intereſſe emptori, & principaliter & primò teneat̃ ad primũ, ſi habet mercẽ, & tradere põt ſaltẽ de facto, a quo tñ ſi non põt de facto tradere, liberat̃ faciendo ſm: tñ ſi conſtaret iudici rem illã eſſe alienã, nõ liceret ei cogere venditorem ad tradendũ illã rem emptori, ẽt ſi venditor de facto poſſet eã tradere. puta ſi eã domi haberet: ſed tñ liceret ſibi eũ cogere ad ſoluendũ intereſſe emptori. Prima pars probat̃. Nam nõ licet iudici cõpellere ſubditũ ad peccatũ mortale: aut ad prædicãdũ proximo. Modo uenditor ſi poſt uenditionem etiam illam rẽ traderet emptori, contrectaret rem alienã inuito dño. Unde ẽt ipſo uenditor nõ tenet̃ ad tradẽdũ, ſi de facto poſſet: quia nemo tenet̃ ad peccandũ mortaliter. debet igit̃ recurrere ad ſm. ſ. ut ſoluat emptori intereſſe. Sed cũ iudicem latet rem nõ eſſe uenditoris, & tñ uenditor põt ad minus de facto tradere mercẽ: tũc in ſuo foro eũ cogit, & ẽt ſana ɔſcientia cogere põt eũ ad tradẽdũ mercem: ſed vẽditor, ex quo ɔſcius eſt ſibi rei alienæ, licet cogat̃ tradere, tñ obedire non deberet iudici: ſed potius omnia mala pati, q̃ mortali peccato, ſ. contrectationis rei alienæ maculari.

Quarta ɔcl̃o. ſecũda ɔcl̃o eſt uera non ſolũ in re aliena non furtiua. puta: quia uendens eã, non eſt furatus eã, nec alius quiſpiã. ſed eſt apud uendentem ex cõmodato, uel ɔſimili mõ, uel nullo mõ eſt apud eũ, imo eſt apud dñm: ſed etiã eſt uera in re furtiua, dũmodo ſolus uenditor eam ſciat furtiuam, ſic ꝙ emptor ignoret. ſecus vbi res eſt furtiua, & vterque ſciuit. Prima pars patet ex deductis in ſecũda ɔcl̃one. Secunda pars probatur. Nã ẽt tenet illa uenditio, & hoc in præiudiciũ vẽdentis, ſic ꝙ cogitur facere &c. ut ſupra. Tertia pars patet: quia nõ tenet ɔ̃ctus, adeo ꝙ neuter ɔ̃hentiũ eſt alteri in aliquo obligatus, & hoc patet per l. ſi in emptione. ff. de ɔ̃hen. emp. & uendi. in §. item ſi emptor. vbi dr̃ ſic. Item ſi emptor & uẽditor ſcit furtiuũ eſſe, q̃d uenit, a neutra parte obl̃o ɔ̃hit̃. ſi emptor ſolus ſcit, nõ obligabit̃ uenditor: nec tñ ex uendito quicquã cõſequit̃, niſi ultra, quod ɔuenerit, præſtet̃. ꝙ ſi uenditor ſcit, & emptor ignorauit, utrinſq; obl̃o ɔ̃hitur. hęc ibi. Et gl. dicit furtiuũ, ſiue aliàs ſurreptũ ſine ɔtrectatione; quia uendit̃: ut quia res mobilis eſt: ut inſtitu. de uſucap. §. furtiuę. Itẽ idẽ in depoſito & cõmodato diſtinguitur ſm Albertũ. hęc ibi. Sunt tñ res quædã alienæ, quarũ uenditio non tenet, nec emptio: ut ſi quis ſcienter uẽdat, uel emat liberũ hoĩem, locũ ſacrũ, uel religioſum locũ, uel loca publica: ut eſt campus marcius. ſecus ſi ignorãter quis emeret liberũ hoĩem, vel locũ ſacrũ, tũc. n. emptio intelligit̃: quia difficile p̃t dinoſci liber homo a ſeruo, vt in l. 4. & ſexta. ff. de ɔ̃h. empt.

Quinta ɔcluſio, ſecũda cõcluſio eſt ẽt vera, ſi non ſolus vẽdens, ſed ẽt emens ſciat mercẽ eſſe alienã, dummõ nõ ſit furtiua. Nam ɔ̃ctus tenet in præiudiciũ vendentis, ſic ꝙ cogitur facere ea &c. vt ſupra. probat̃ p gl. in l. ſi emptione. ff. de ɔ̃hen. emp. & vẽdi. quæ dicit ſic. Sed quid ſi vterque ſcit rẽ alienam nõ furtiuam? Rñdeo, valet. ut ſupra eadem l. rem alienam. hæc ibi. & ſic ſentit, ꝙ prædicta lex, ſcilicet rem alienam: etiã intelligitur in caſu, quo uterq; ſcit rem alienam eſſe: dummodo non ſit furtiua.

Sexta cõcluſio. ſecũda ɔcluſio eſt vera, iã in re mobili q̃ in ĩmobili, quamuis differẽter. Prima pars probatur: quia ſiue res aliena ſit mobilis, ſiue immobilis, vẽditor cogit̃ facere ea &c. vt ſupra. hoc vult gl. in prædicta lege rẽ alienã. quæ ſic dicit, ɔ̃ctus tenet in p̃iudiciũ vẽdẽtis. quãuis in re mobili hoc nõ facile ſit &c. igit̃ innuit, ꝙ licet nõ faciliter fiat in re mobili venditio tenens, tñ cõtingit aliquã fieri ibi venditionem, ẽt quæ teneat. Itẽ eadem glo. poſt prædictã dicit. Hæc lex habet locũ in re immobili. Itẽ mobili, quãdo non

do non ſit furtũ: ſed & qñ ſit furtũ qñqoerot patebit d.l. ſi in emptione. in eodẽ. §. itẽ hæc ibi. Secũda pars probati quia facilios contingere poteſt, ꝙ venditio rei alienæ immobilis teneat, quàm venditio rei alienæ mobilis: vt præ dicta gl. dicit. & ratio eſt quia qñ venditur res aliena mobilis, de facili cõmittitur furtum. Vnde & ob hoc & in rebus mobilibus nõ facile procedit: vt bonæ fidei poſſeſſoribus vſucapio competat: quia vſucapio nõ habet locũ in re furtiua. In rebus autem mobilibus facile committitur furtũ. Modò quando merx eſt furtiua, tunc non tenet venditio, nec emptio, ſi vterque ſciuit rem eſſe furtiuam, ut in quinta concluſione patuit. igitur. Modò non ſic facile committitur furtum in re immobili.

Septima concluſio. Aliquis põt de iure in ſecũda acceptione intelligendo ſic, ꝙ licitè & ſine peccato vendere rẽ alienam, quam ignorat eſſe alienam. puta credit eã ſuã eſſe, ubi ignorantia non eſt culpabilis, & etiam quam ſcit eſſe alienam: ſed tñ de mãdato dñi rei vẽdit. Prima pars patet, nam ẽt quis in certo caſu põt cognoſcere alienã vxorẽ, puta quã ignorat eſſe alienam, credens eſſe ſuã, ſi ignorantia nõ eſt culpabilis. puta quia non habebat cãm dubitandi, quin eſſet ſua: eo ꝙ in lecto ſuo eam de nocte inuenit, more quo & ſuã ſolebat inuenire, nec cãm dubitãdi habuit, quomodo etiã Iacob cũ Lya nondum ſua dormiuit prima nocte credens eſſe Rachelem. Dico autem notãter, ubi non eſt culpabilis: quia ſi eſſet culpabilis, tũc ſi teneretur, ꝙ venditio rei, quam vendens ſcit alienã, eſſet culpabilis (vt videri contingit multis) etiã venditio procedẽs ex ignorantia, quæ culpabilis eſſet, eſſet culpabilis: qm ex radice culpabili procedit fructus culpabilis, cũm.n. reprehendi poſſet ſm illos vendens rem alienam, niſi poſſit ſe excuſare per ignorantiam, & culpabilis ignorantia non eſt excuſatio. igitur reprehenſibilis eſſet talis venditor. Si autẽ hoc non tenet, ſicut poterit teneri in certo ſenſu: tũc etiam ſi ex ignorantia culpabili procedenti non eſſet illicita, & multominus quando ex inculpabili ignorantia proceſſiſſet. ſecunda pars patet de ſe.

Octaua cõcluſio. Quamuis prima facie natum ſit videri, ꝙ illa ſit falſa. ſ. aliquis rem alienam, & cuius nõ habet conſenſum a domino ut vendat, poteſt vẽdere de iure, ſic ꝙ licitè & ſine peccato, tñ ad certũ ſenſum, quẽ & propoſitio habet de rigore, innitendo ꝓpriæ ſignificationi illius termini, venditio ipſa eſt vera. Prima pars probatur tangẽdo motiuum, vel argumentum habens quatuor partes, pp quod hoc eſt natum videri ſic arguẽdo. Vendẽs eã aut verè intẽdit vẽdere eã, aut fingit. Si ſm. igitur peccat: qa fictio vel ſimulatio eſt mẽdaciũ in opere, ſicut mẽdaciũ ꝓpriè dictũ ẽ in ſmone. Si primũ. igit intẽdit oblĩonẽ vẽdẽtis ſubire. Mõ uẽdẽs ex nã uẽditionis obligatur primò & principaliter ad tradẽdũ mercẽ, & licet nõ abſolutè, ſed ſub diſiũctiõe teneat. ſ. ad tradẽdũ, vel ſi nõ tradet, ad ſoluẽdũ emptori intereſſe, tñ ad primũ principaliter tenet taliter, ꝙ nõ eſt in illius optione, vtrũ horũ faciat: ſed tenet ad tradẽdũ, ſi hẽt, vel põt, nec liberaret ſoluẽdo itereſſe, ſi poſſet tradere. & ita intendit, ſi hẽt, vel põt de facto tradere mercẽ, ꝙ velit eã tradere. igit intẽdit rẽ alienã ɔtrectare ſine conſenſu dñi. Mõ hoc eſt furtũ, vel ſe exponere periculo furti. Nã ſi ſine conſenſu dñi ɔtrectat, & dñs eſſet inuitus, ſi ſciret, tũc eſt furtũ, ſi aũt neſcit, an eſſet inuitus vel nõ: ſi ſciret, tũc exponit ſe periclo furti. Vñ cum in inſtitut. quib. alienare licet, vel non §. cõ, poſitus eſſet caſus, vbi licet alienare rẽ, cuius alienãs nõ eſt dñs. puta creditor põt alienare & vẽdere pignus, addit dicẽs. ſed forſan hoc iõ vr̃ fieri, ꝙ volũtate debitoris itelligit pignus alienare quia ab initio ɔtractus pactus eſt. vt liceret creditori pignus vẽdere, ſi pecunia nõ ſoluat. hæc ibi. Si ergo vr̃ bñ, ꝙ ius ibi met ſentiat, vẽditio rei alienę ſine ɔſenſu dñi eſt illicita. & hoc verũ eſt, cũ ſit aĩo tradendi eã alteri ſine cõſenſu dñi. Si aũt dicas, intẽdit ſe obligare ad faciẽndũ alterũ illorũ, & principaliter primũ. ſ. tradere mercẽ. & hoc ſi põt: ſed quia ſcit ſe nõ poſſe, nõ ſolũ de facto: ſed maximè: quia ſcit ſe de iure. i. licitè nõ poſſe. iõ cũ cõditio nõ extat, nõ peccat, volẽdo eã ſub illa cõditione tradere, ſi poſſet de iure: ſicut nõ peccat, qui ſub cõditione optat rẽ illicitã, di. Vellẽ hoc facere, ſi nõ eſſet illicitũ, vel ſi ego poſſem licitè, illud facere. & ſic adhuc ſtat, ꝙ illa particularis eſt vera. ſ. in aliquo caſu põt quis vẽdere rẽ alienã licitè: quamuis peccaret in priori caſu: vbi. ſ. ſine illa cõditione vellet tradere mercẽ. Contra. quamuis tũc nõ peccet peccato furti: tñ peccat alio gñe peccati. Nã illudit ementi: emẽs eñ nõ emeret, nec vlla verba faceret cũ eo, ſi præſciret vẽditorẽ nõ traditurũ eſſe ſibi mercẽ: & multo minus ſi præſciret vẽditorẽ ꝓponentẽ ſibi nõ tradere vnquã mercẽ: ſed tm̃ velle recipere preciũ, & ſe eſſe obligatũ ad ſatisfaciendum ſibi pro intereſſe. Nã nemo emẽs daret, vel obligaret ſe ad dãdum alteri preciũ: vt ille alter ſibi ad nihil aliud eſſ obligatus, q̃ ad reſtituẽdũ illud preciũ, & ad ſoluendũ ſibi intereſſe, quod patit ex carẽtia optatę mercis. & hæc eſt ſcđa pars argumẽti. Si dicas, hoc de illuſione ɔcludit quidẽ, qñ quis vẽdit rẽ alienã ei, qui neſcit rẽ eſſe alienã, nõ aũt ei, qui & ipſe ſcit rẽ alienã eſſe: quia ſciẽti & volẽti nõ ſit illuſio, ſicut nec dolus, vel iniuria. & ſic adhuc ſtat illa indefinita, vel particularis, ꝙ aliquis in aliquo caſu ſcienter põt vẽdere rẽ alienã ẽt licitè, & ſine ɔſenſu dñi. Cõtra ſi emẽs ſcit rẽ alienã: & nihilominos eã vult emere, aut vult, ꝙ vẽditor ſibi eã tradat, ſi põt, aut nõ vult, ꝙ ſibi tradat, ẽt ſi poſſet de iure & de facto. Nõ ſm: quia nemo vellet emere rẽ, quã nõ vellet ſibi tradi: ſed tm̃ ꝙ vẽditor eẽt ſibi obligatus ad intereſſe: immo principalis & prima intẽtio eſt: ut ſibi tradat merx, quãuis ſi illã habere nõ poſſit, velit ſecũdariò, ꝙ ſibi ſatisfaciat de intereſſe. Si primũ. hoc eſt dupliciter, aut vult, ꝙ eã ſibi tradat, ſi poſſit de facto, licet nõ de iure: & tũc vult peccatũ ꝓximi: & ſic emẽs peccat. & ꝑ ɔñs vẽditor vẽdẽdo tali, & cõformãdo ſe tali uolitioni ẽt peccat. Si aũt tm̃ vult, ꝙ ſibi tradat, ſi poſſit de iure ſil & de facto, & tũc illud volẽdo nõ peccat, nec vẽditor peccat ſi nihil aliud vult, q̃ eidẽ tradere mercẽ, ſi poſſit, de iure ſimul & de facto. Et per hoc illuceſcit & clareſcit ſcđa pars ɔcľonis. ſ. ad quẽ ſenſum. verũ ſit, ꝙ licet vẽdere rẽ alienã ſcitã talẽ, & ſine cõſenſu dñi, & eſt talis. bñ ſtat cũ rõne vẽditionis, ꝙ vẽdẽs licet ſciat rẽ eſſe alienã, non velit, nec intẽdat illã rẽ tradere emptori, niſi poſſit de iure & de facto ſibi tradere, ita ꝙ aliter nullatenus ĩtẽdat tradere: ſed tm̃ ſibi ſatiſfacere ꝑ intereſſe. puta ſtat eum cogitare, qñ vult rẽ alienã vẽdere, ꝙ licet ſit aliena, & nõdũ ſua, nec habeat adhuc ɔſenſum a dño rei, tñ ſperat, ꝙ vẽditione facta poſſit illã rẽ emere a dño eius. & ſic ſperat, ꝙ dño tradẽte ſibi illã rẽ, ſe effici dñm illius rei, quo facto, velit eã tradere ſuo emptori, aut ſi nõ intẽdat eã emere a dño, tñ ſperat poſt vẽditionẽ, & ſic cũ ɔſenſu dñi uelit tradere, tunc eĩ nec contrectabit rẽ alienã inuito dño, nec ẽt ꝓponit talẽ cõtrectationẽ, & ſic ceſſat prima pars argumẽti pceden tis partis. Nec ẽt illudit emptori, ſi emptor præſcit illã rẽ eſſe alienã, & ſic ceſſat ſecũda pars eiuſdẽ argumẽti. & dato ꝙ emptor peccet, ſi ſciat illã rẽ eſſe alienã, & uelit abſolutè ſibi eã tradi: ſic ꝙ uelit ſibi tradi eã, ẽt ſi tm̃ de facto poſſit ſibi tradi: tñ ſtat, ꝙ vẽditor nõ ɔformet ſuã voluntatem voluntati illius emptoris, & ſic non peccabit, nec oc-

caſionat

caſionst eum ad illud peccatnm: quia alius ſeipſum præcipitauit in illud peccatum, & ſic ceſſat tertia pars illius argumenti, & per ɔ̄ns ceſſant omnes partes prædicti argumenti, ſola illa parte dempta, ubi arguebatur de illuſio ne emptoris ignorantis rem eſſe alienam, cui poteſt ſic obuiari: quia ſi emptor ignorat rrm eſſe alienam, adhuc videtur excuſabilis venditor a peccato de per ſe, ſi habet prædictum propoſitum ſyncerum: quia non poteſt iure conqueri emptor contra venditorrm de illuſione dicendo. ex quo non intendebas mihi tradere, niſi poſſes de iure & de facto, cur mecum cœpiſti contrahere, ſciens bene, ꝙ ſi id præſciſſem, non tecum verba miſcuiſſem. Nam oon debet conqueri contra illum ſnper illo, cuius habet ius, vt id ageret. vendens autem habet ius uolendi oon tradere mercem, oiſi poſſit de iure & de facto, nec ex natura contractus ad aliud uolendum eſt obligatus, quàm ad tradendum, ſi poſſit ſimpliciter, vel ſi non poſſit ad ſatiſfaciendum pro intereſſe: eoipſo eoim ꝙ emptor intromittit ſe ad ɔ̄hendum ɔ̄ctu emptionis, dabet expectare ꝙ vendens faciat ſibi illud, ad quod ratione contractus, emptionis ſibi tenetur, & non ad aliquid vltra: & maximè ſi illud exiſtens ultra ſit contra conſcientiam venditoris, & per ɔ̄ns indebitnm. Et ſic patet, ꝙ uenditio rei alienæ ſcitæ talis poteſt eſſe licita uenditori concurrentibus etiam omnibus, quæ ad venditionem requiruntur. Nec obſtant partes prædicti argumenti, quæ innituntur illis, quæ accidentaliter circa illam uenditionem contingunt: quia illa accidentaliter accidentia poſſunt non accedere, nec actus eſt iudicandus de per ſe talis, qualis per accidēs redditur. Dixi autem notanter reſpondendo quartæ parti argumenti, ꝙ in caſu illius partis argumēti eſt excuſabilis a peccato de per ſe. Nam de per accidens poteſt uenditio in illo caſu eſſe peccatum ipſi uendenti ratione ementis: quia ſuppoſita infirmitate emptoris, & puſillo eius animo, ſeu iabilitate eius ad peccatum ite uel impatientiæ, poterit uenditio talis eſſe ei occaſio peccati impatientiæ, uel murmuris, aut indignationis ɔ̄ uendentem. Emens enim cū ſibi uenditor tandē non poterit tradere rem de facto, nec de iure dicet, quid me uexare uoluiſti, & mecū contrahere, qui credebam rem hanc fore in tua poteſtate, ut eam mihi traderes, alioquin nollum uerbum tibi fuiſſem ſuper illo cootractu locutus, nec tibi dediſſem, aut me obligaſſem tibi daturum. Nam licet illud murmur oon deberet de iure habere: quia de natura contractus uenditioois oon requirebatur, ꝙ merx eſſet in poteſtate uenditoris, & ſic illud ſcandalum uideatur eſſe per emptorem acceptum ex actu, qui venditori non erat de iure prohibitus. & ſic oon uideatur eſſe ſcaodalnm ſibi a uenditore datum. & per conſequeos nec imputandum uenditori, tamen etiam a ſcandalo accepto cauendum eſt, quando eſt acceptum oon ex malitia, ſed ex infirmitate & puſillo aoimo proximi. & præſertim ex quo apud cō muniter contrahentes ſic eſt, ꝙ ignorant illas ſubnlitates contractuom & obligationum. hoc modo poſſet ēt uenditio rei alienæ etiam in caſibus aliarom partium argumenti, quos iuſtificauimus tanquam de per ſe non illicitos reddi per accidens mala propter ſcandalnm natum oriri in ipſo tertio, ſcilicet in domino illius rei, qni ſua infirmitate & ignorantia naturæ contractus oenditionis ductus ęgreferre poſſet, ꝙ uenditor uendidiſſet cuidam rem ſuam nondum ſuo reqniſito cōſenſu. licet oenditor paratus fuerit poſt uenditionem, & ante traditionē mercis requirere eius cooſenſum, & aliàs non tradere. dicere enim poſſet ille tertius, ſcilicet dominus, quid tu intromittis te de rebns meis nendentis cuipiam alteri, quāuis ſi ooſceret naturam contractus nenditionis, & mentem uendentis, non debet ægreferre: quia non eſt de natura contractus uenditionis, ſed ſine diſiunctione tenetur tradere, nec vendens tenetnr tradere, ſi noo poteſt de iure & de facto tradere.

Corollarium ex deductis, ꝙ in tribus caſibus peccat ueodens rem alienam. Primus, quandocunque uendens ſimul illam rem tradit, immo ſi non tradit, ſed intendit tradere eam emptori ſine conſenſu domini rei. Vnde inſtitut. de uſucapioo. & longi temporis præſcripnione. §. Nam qui ſciens rem alienam uendiderit, uel ex alia cauſa tradiderit, furtnm eius committit. Secnndns, quando oon tradit, nec intendit eam tradere ſine conſenſu domini, attamen præſcit, qnòd non poterit de inre ſibi tradere eo ꝙ præſcit, nnnquam ſe poſſe obtinere conſenſum domini. ideo ſolum intendit ſe obligare ad intereſſe, & tamen emens nullatenos ſecum contraheret, ſi ſciret illam uolitionem in eo: quia fruſtra effunderet verba. nam tūc non ſolum contingit eum per accidens peccare, ſed ratio oe ſcandali in proximo ſuo infirmo nato inde ruere in impatientiam & indignationem ɔ̄ eum, ſed etiam de per ſe peccat: quia facit actum uanum & inntilem nullins utilitatis importatinum, oenditio enim ordinata eſt in commutationem rerum, & ibi ſcit (ſnppoſita ſua intentione) nullam futuram eſſe commutationem, & proximi fruſtra trahit per uerba. ſi enim uerbū ocioſum eſt peccatum ueniale, de quo reddemns rationem, ēt opus ocioſum erit peccatum. Tertius, qusndo & ſi oon iutēdat tradere, niſi iure poſſit, ſcilicet qnia intendit requirere conſenſum a domino rei ante traditionem: attamen dominns rei ſcandalizabitur de eo, ex hoc ꝙ ille ingeſſit ſe de rebus ſuis vēdendis. Primus illorū caſuum eſt de per ſe malus & mortalis ex genere: quia includit furtum ad minus mentale. Tertius eſt de per ſe accidens tantum malns. ſ. ratione ſcādali puſillorum. Secundus autem eſt de per ſe tantum uenialiter malus: quia eſt actus vanus, attamen ſæpe poteſt eſſe per accidens malus. Extra hos caſus uendens rem alienam non peccat ut talis.

Nona concluſio. proportionabiliter etiam de emptione rei alienę eſt dicendum: quia ſi ſcit & intendit eam cōtrectare, uel nult eam ſibi tradi ſine conſenſu domini rei eſt illicita. Similiter ſi etiam non intenderet eam contrectare, nec ſibi tradere niſi pręuio conſenſn domini, tamen ex emptione illa naſcitur ſcandalum puſillornm in ipſo domino rei, qui indignabitnr aduerſns emptorem ingerētem ſe contractui emptionis rei ſuæ, & extra hos caſus eſſet licita emptio rei alienę.

Vt autem dicta hnius concloſionis & præcedentium latius pateant, eo ꝙ prima facie apparet, ꝙ illicitum ſit uendere rem alienam ſine conſenſu domini. & hoc uenit ex eo, ꝙ audiens illam propoſitionem, reputat pro eodē illa, quæ non ſunt eadem, ſcilicet oendere & tradere, ſunt quioque notaoda. Primò igitur notandum, qnòd non eſt idem uendere rem, & tradere rem, & dare rem. Vendere enim eſt iuriſgentinm, ſicut & emere, & ſolo cōſenſu perficitur. eſt enim quoddam uelle, attamen non eſt oelle illam rem eſſe de dominio alterius, aut alium uelle illam rem contrectare, oec eſt uelle illam rem tradere abſolutè alteri. Hę enim omnes uolitiooes accidentaliter ſe habent ad uendentem, inquantum eſt uendens: quia uenditio poteſt eſſe circunſcriptis omnibus illis. Vnde nihil uendere, niſi uelle ſe eſſe obligatum ad alterum illornm ſub diſiunctione, ſcilicet principaliter ad tradēdum rem,

ſi poteſt,

ſi poteſt. & ſi non põt ad ſatisfaciendum emptori pro intereſſe. Vnde uendere eſt actus interior: licet deſignetur exterius per uerba, & pręcedit illum actũ exteriorẽ. ſ. traditionẽ. Nec ẽt tenetur vendens ad traditionẽ abſolutè: ſed tm̃ ſub diſiunctione mõ tacto in ſecunda ꝯcłone. Vendere etiã cum ſit interior actus, & dare ſit actus exterior, non eſt uendere dare: immo nec tenetur ad dandum ſiue abſolutè, ſiue ſub diſiunctione, licet tradere debeat. Nam inter tradere & dare eſt talis differentia: quia datio rei eſt translatio eius, in dominium illius, cui datur, ita ꝙ nemo poteſt dare rem alteri, niſi qui poteſt eam facere de dominio accipientis. Vnde nemo poteſt rem alienam dare, cũ non poſſit eã de dominio alterius facere: quia nemo plus iuris in alium transferre põt, quàm ipſe noſcitur habere: ſed traditio non eſt translatio rei in dominium alterius: ſed eſt translatio tm̃ cuiuſdam poſſeſſionis: quam iuriſtę uocant aſininam. Vnde ex quo uendens nõ tenetur ad dãdum: ſed tm̃ ad tradendum, ſaltem ſub diſiunctione: tũc non tenetur ad hoc, ut faciat rem eſſe de domino emptoris. Vnde in l. ſi ita. ff. de ꝯhen. emp. & uendi. qui vẽdidit, neceſſe nõ habet fundum emptoris facere: vt cogitur, qui fundum ſtipulanti ſpopondit. & glo. dicit ſpopondit, ſupple dare: quia tunc tenetur rem facere accipientis, aliud ſi promiſit tradere. hæc ibi. Vnde ꝯñe ſequitur, quòd ſi quis promitteret tibi dare librum pro centum, non eſſet uenditio: quia de natura uenditionis nõ eſt, ꝙ uenditor obligetur ad dandum: ſed eſſet contractus innominatus, do ut des. Et quamuis traditio mercis uenditæ non ſit datio, uel translatio dominii mercis in emptorem. Attamẽ illam traditionem ſequitur acquiſitio dominij, ita quòd tradẽs eſt dominus rei traditæ, emptor efficitur dominus, & ſi non eſt dominus: tunc traditionem concomitatur cõditio uſucapiendi rem, ex quo poteſt emptor acquirere dominium rei. & ideo ſecundum iuriſtas traditio ex contractu uenditionis procedens non eſt merum factum: nec eſt nuda. ſed habet cauſam bonorum & proprietatis annexã, ideſt nata inducere acquiſitionem dominij, uel ad eam diſponere. & hoc tangitur in. l. in conuentionalibus. §. ſi. de verborum obliga. In foro tamen conſcientię non tenetur venditor ad traditionem, quæ non habet coniunctam translationem dominij. ideſt non tenetur ad traditionem vbi tempore non eſt dominus, nec habet conſenſum domini: quia illa traditio eſt illicita: quia eſt cõtrectatio rei alienę inuito domino. Vnde ẽt venditione poſita in eſſe, ſi nondum eſt traditio vera, vel interpretatiua ſecuta, non eſt emptor dominus rei, etiam ſi ſit verus dominus: immo dominium adhuc remanet apud vendentem: vt habetur in inſtitut. de emp. & vendi. §. quòd ſi fugerit. ſed ſi traditio vera vel interpretatiua eſt ſecuta: & tradens ẽſt dominus rei, emptor iam fit dominus rei ſibi venditę & traditę: dummodo precium ſit ſolutum vendenti, vel ſatis eo nomine factum ſit: vel etiam fidem habuerit venditor ſine vlla ſatiſfactione: ut in. l. quod vendidi. ff. de cõtrahen. emp. & ven. Et ex hoc patet etiam, quòd non ualeret argumentum, quo arguitur. aliquis non põt tráſferre dominium rei alienæ in alterum, igitur nec ei vendere. Secundò notandum, ꝙ etiam non ſunt idem emere & dare preciũ. Nam dare eſt actus exterior: emere aũt eſt actus interior. ſ. velle eſſe obligatum ad dandum precium, non dico tradendum. Nam emptor tenetur ad dandum: quia tenetur nummos facere de dominio accipientis, nec ſuccedit obligatio ad intereſſe: ſed uenditor non tenetur abſolutè ad faciendum mercem de dominio emptoris: etiam ſi uendidit certam ſpeciem: ſed ad tradendum ſibi: & traditione facta, ut ſit ſibi obligatus de euictione, quamuis illam traditionem ſæpe ſequatur acquiſitio dominij. & ſi non ſequitur: puta quia non fuit dominus rei: tunc fuit traditio illicita in foro conſcientiæ, attamen adhuc ſequitur eam conditio vſucapiendi illam rem diſponens ad acquiſitionem dominij. Dixi notanter. ſi ſaltem vendidit certam ſpeciem: quia ſi uendidiſſet aliquid conſiſtens in genere, diceretur etiam uenditor teneri ad dandum, & hoc ex natura generis, uel qualitate obligationis: non natura ꝯtus, vt notat Paulus in l. 1. de act. emp. & uen. Et nota, ꝙ illud, quod philoſophi & theologi uocant indiuiduum, domini iuriſtæ uocant ſpẽm, & qđ philoſophi & theologi noĩant ſpẽm, ipſi uocãt genus. Exemplum, ubi uendit genus, ut ſi tibi vendidi decem corbas, vel maltra frumenti, precium, autẽ, quod debet in emptione interuenire non oportet eſſe numeratum, & cum effectu datum: ſed ſufficit, ꝙ ſuper eo ſit conuentio habita ad hoc ꝙ emptio ſit perfecta, ſaltem emptio, quæ fit ſine ſcriptis: ut in l. 2. ff. de contrahenda emp. & uen. Ratio autem quare emptor tenetur ad faciendum precium accipientis, non ſic tenetur uenditor mercem facere accipientis, eſt ſecundum dominos iuriſtas: quia emptor tenetur ad precium in genere, ſed uenditor tenetur ad ſpeciem. & ex hoc inferunt, ꝙ ubi uẽditur genus, etiam tenetur venditor mercem facere accipientis. Tertiò notandum, quòd dupliciter contingit, vẽditorem tradere mercem emptori, ſcilicet verè, & quaſi ſeu interpretatiuè, verè ut cum verè facit emptorem corporaliter apprehendere rem, ſeu eam ei ad contrectandũ tradit. Quaſi autem, qñ patitur uendens emptorem contrectare rem, vel qñ emptor poſſidebat rem ante emptionẽ, & uenditor ei illam uendidit, & ſic eum dimiſit cõſequenter poſſidere: & quamuis ſm dominos iuriſtas tantũ primo modo committatur furtum in traditione, ſi res eſt aliena, & non ſecundo mõ: tñ ſm nos ſecus eſt. Si enim in quaſi traditione cõſenſit, ut emptor ſic contrectaret rem ſuo nomine, commiſit furtum mentale. Idem ſi nulla traditio uera, uel quaſi interuenit, ſed tantum propoſitum: nam uolens contrectare rem alienam, etiam ſi nunquam contrectet, eſt fur mentalis: quia mentale furtũ nõ re, ſed ẽt conſenſu ꝯhitur, quamuis furtum, de quo iuriſtæ loquuntur, pertinens ad forũ fori nõ ſolo conſenſu: ſed re contrahatur. Quartò notandũ, ꝙ ex quo vendere rẽ alienam non eſt tradere eã non habito conſenſu domini, nec eſt uelle taliter eam tradere, quamuis contingat illas uolitiones eſſet ꝯiunctas & per accidens uenditioni. id poſſet abſolute cõcedi, quòd uenditio rei alienæ eſt licita in primo caſu enumerato in corollario octauę concluſionis: quia licet primus caſus ſit illicitus ẽt de per ſe: nõ tñ ratione vẽditionis ibi tactæ: ſed rõne traditionis, uel uolitionis tradẽdi, quę tñ diſtinguit a uẽditione, & ꝑ accidẽs ſibi cõiungũtur illi duo actus ut tales. Vñ primus caſus aggregabat in ſe venditionẽ & traditionem, vel uolitionem traditionis iniuſtę. Quod ẽt in tertio caſu uẽditio dicebatur illicita eſt de per accidens. actus aũt non eſt iudicandus de genere talis, qualis eſt de per accidẽs: quia ẽt actus de genere bonorũ eſt aliqñ per accidẽs ſcandalũ. & ſic redditur malus & uitandus, iuxta illud. Si dextera tua ſcãdalizet te. i. ẽt ſi opus bonũ bona intẽtione factum ſit tibi occaſio ruinæ, dimitte illud, & per ꝯñs ſolũ ſecundus caſus eſt illicitus de per ſe, hoc eſt, ut iacet, qñ ſciẽter fit ocioſè, ut declaratum eſt. Quintò notandum, quòd licet res aliena poſſit uendi ſine conſenſu domini, ſic quòd tenet venditio: nõ tamen poteſt obligari: puta pignorari, ſic

quòd

ꝙ teneat talis obligatio, cuius rationē diuerſitatis aſſignat gl. in l. rē alienā. ff. de contrahenda emp. & vendicēs: quia in pignore oportet ꝙ conſtituā ius in re, quod facere nō poſſum, ſi res eſt aliena: ſed in venditione nō teneor: niſi quandā aſininā poſſeſſionē tradere, & me pro euictione obligare: & ita eſt ius in perſona, quod ēt poſſum in re aliena. Ex quibus patet, ꝙ rō diuerſitatis eſt: quia ex quo vēdēs nō tenetur ad hoc, ꝙ faciat emptorē hēre ius in re vendita: ſed tm̄ tenetur ad hoc, ꝙ aut faciat cū hēre poſſeſſionē quandā illius rei. & hoc talē quæ nō ſit ius, & ꝙ ſit obligatus pro euictione, aut ſi poſſeſſionē tradere nō pōt, ꝙ ſit obligatus ad ſatisfaciendū pro intereſſe: ſed obligans tenetur ad hoc, ꝙ faciat illū, cui facit ob obligationē hēre ius in re, quā ei obligat: nemo aūt in re, cuius ipſe nullū hēt ius (ſicut eſt res aliena) pōt alteri cōcedere ius. Niſi hoc fiat de voluntate & cōſenſu dn̄i rei; ſed nō eo ignorante: niſi poſtea ratū habeat: vt patet in l. aliena res. ff. de pig. act. vbi dicit lex. Res aliena pignori dari pōt uoluntate dn̄i, ſed ſi ignorante domino datum ſit & ratum habuit, pignus valebit. & gl. dicit. ualebit ab eo tempore, quo cōuenit. & ſic nota illud, quod ab initio non ualet, poſtea confirmari.

Corollarium primū. Quòd Hein. de Boyta in tractatu ſuo de contractibus in materia pręſentis qōnis deficit: Primò: quia ibi ſenſit indiſtinctè, ꝙ non pōt quis iure. i. licitè vendere rē alienā ſcitam talē inuito dn̄o rei, cuius oppoſitum oſtenſum eſt in viij. cōcluſione. Secundò: quia cenſet pro eodē vendere, & velle dare, cuius oppoſitum ēt patuit in primo notabili. Tertiò, ꝙ ſi quæ res aliena venditur inuito domino, furtū cōmittitur, quod non eſt verū: quia furtū non cōmittitur niſi contrectatione vel volitione abſoluta contrectationis, modo venditio pōt fieri ſine vtroq; illorum. Quartò: quia ſenſit, ꝙ per emptionem iure valentē oporteat emptorē fieri dn̄m rei emptæ, quod dupliciter eſt falſum. Primò: quia nec vēditione trāſfertur dn̄ium mercis in emptorē, niſi ſequatur traditio diſtincta à venditione: immo ēt traditio ſequens nō eſt tranſlatiua: quia nō eſt datio, licet eā ſæpe cōcomitetur tranſlatio dn̄ij. Secundò: quia emptione nō transfertur dn̄ium precij in venditorē, niſi detur preciū, & de hoc patuit ī fine primi notab. Quintò: quia dicit, ꝙ lex. rē alienā. nō intelligitur in re mobili: ſed tm̄ in immobili allegando glo. pro ſe. ſed hoc eſt falſum. immo gl. ipſa dupliciter dicit contrarium: vt patuit in vj. concluſione. Sextò ſentit, ꝙ ſi vterq; ſciuit alienā: nō tenet ꝯctus, & ex neutra parte ꝯhitur obligatio, & allegat legē. ſi in emptione. ſed errat: quia illa lex tm̄ loquitur in re aliena furtiua: non aūt in re aliena non furtiua: puta, quæ depoſita eſt, vel cōmodata vendenti, nec contrectatur in venditione. Nam ibi etiam ſi uterq; ſcit, contractus tenet, nec ibi furtum committitur, & contra eum eſt expreſſè glo. in eadem l. Septimò ſentit, quòd venditionem accipit lex: vt communiter pro traditione poſſeſſionis rei emptæ, quod eſt falſum, immo diſtinguit eam à traditione: vt patet intuenti textus iuris ciuilis tam inſtituti. de rerum diuiſione, quàm in aliis libris.

Corollarium ſecūdum. Quod argumentum ſextū præcedentis qōnis, quod fuit huc remiſſum nō cōcludit. Nam deficit quadrupliciter. Primò: quia dato, ꝙ probaret, ꝙ quis ēt licitè poſſet vendere rē alienam ſcienter: & ita vſurarius poſſet rē vſurariā, cuius nō eſt dn̄s, vendere. & per conſequens ēt aliquis poſſet emere eā ad ſenſum datum in octaua cōcluſione: tn̄ hoc non eſt ꝯ cōcluſiones eiuſdē qōnis: quia qn̄ ibi dē fuit dictū, ꝙ non liceret, intelligebatur hoc cū effectu traditionis & contrectationis: quō ēt ſunt intelligendi magiſtri noſtri dicentes, ꝙ nō licet ſciēter vēdere rē alienā ſine cōſenſu dn̄i. Secundò deficit: quia ēt ſi ſit dn̄s rei vſurariæ, & ſic liceat eā uendere cū effectu traditionis & contrectationis: non tn̄ in caſu, quo per hoc redditur impotens ad reſtituendū vſuras. Vnde in l. ſi ſciens. ff. de contrah. emp. & ven. hr̄, ꝙ emens à debitore ſciens creditorē fraudari fit dn̄s: tamen reuocatur per Paulianam. Tertiò deficit: quia nō eſt verū, ꝙ aliquis poſſit emere licitè aliquid pro pecunia aliena: ſicut tamen quis pōt vendere licitè rē alienā. Nā emere eſt velle abſolutè dare precium, ſic ꝙ loco dationis non ſuccedit obligatio ad intereſſe: non. n. ſufficit ementi, vt ſit emens, ꝙ velit ſub diſiunctione. ſ. aut dare precium, aut ſoluere intereſſe: immò tenetur precium facere accipientis, modo uelle pecuniā alienā ſine conſenſu dn̄i contrectare, & dare alteri irrequiſito dn̄o, eſt illicitum. igitur. Verum tn̄ eſt, ꝙ emptio tenet non obſtante, ꝙ emit pro aliena pecunia: quia emptor nō tenetur ratione emptionis ad aliquod precium in indiuiduo, ſed tenetur ad preciū in genere: puta ſi emit pro x. flor. non tenetur ad illos x. flor. ſed ad x. flor. ideo ſi non dat pecuniā propriā, manebit obligatus ad dandū aliā: puta propriā. Vnde nō valet, ſi arguatur, uenditor non uoluit eum eſſe dn̄m mercis, niſi inquantum daret ſibi pecuniā, cuius ēt eum faceret dn̄m, & cū hoc hic emptor non fecerit, ſequitur, ꝙ nec ipſe eſt dn̄s factus mercis, hoc inq̄ dupliciter deficit. Primò: quia non oportet, ꝙ vēditor faciat emptorē dn̄m mercis: ut patuit. Secūdò: quia nō oportet, ꝙ emptor det pecuniā ad hoc, ꝙ emptio teneat, ſed ēt ſi aliàs ſibi ſatisfacit, ſufficit. ideo ſi nunc nō dedit pecuniam, cuius non fuit dn̄s: tamen ſatis eſt, ꝙ manet obligatus ad dandū ſibi talē & ſatisfaciendū. Hoc tamen. ſ. ꝙ res empta non ſit illius, cuius eſt pecunia, pro qua alius emit, fallit in quibuſdā. Vnde dn̄i canoniſtę dicunt ꝙ ſi quis emit domū pro pecunia nondū decimata: ſed cuius decima pars debetur eccleſiæ tanq̄ perſonalis decima, eccleſia habet decimā partē illius domus: quia ꝓ decima parte fuit empta de pecunia eccleſiæ ſm̄ Inno & alios, propter quod Panor. in c. paſtoralis. extra, de decimis. ex hoc conſequenter infert, di. Non ſolùm res efficitur eccleſiæ, quando emitur tota ex pecunia eccleſiæ: vt in c. j. de peculio clericorum: ſed ēt quando emitur pro parte ex pecunia eccleſiæ. Nā pro ea parte, pro qua pecunia erat eccleſiæ, res efficitur eccleſiæ. & idem pōt dici in pecunia militis, uel minoris: ſunt enim in hoc iſtæ perſonæ priuilegiatæ, & ibidem allegat ad hoc leges. Et hæc de præſenti quæſtione ſufficiant.

QVAESTIO. LXXI.

Vtrum liceat alicui, puta Petro pro precio, vel mercede ſuſcipere in ſe periculum mercis emptæ per alium: puta per Paulū, & an Paulo liceat

ſo liceat Petrum inducere ad ſuſcipiendum taliter periculnm illnd. Ad primam partem qnęſtionis reſpondetur per duos modos dicendi. Primus eſt cuiuſdam iuriſtæ, ſcilicet domini Lauren. de Rid. qni in effectu poſuit dno dicta ſeqnentia. Primnm, contractus Petri ſuſcipientis periculnm non eſt vſurarius. probamr tripliciter. Primò: qnia ſi ſic: maximè quia eſſet caſus, quem Papa in c nauiganti. reprobat vt vſurarium. extra, de vſuris. ſed hoc non: quia hic Petrus ſuſcipiens periculum, nihil mutuat Paulo. Modo caſus capituli prædicti eſt, vbi ſimul ille, qui ſuſcipiebat in ſe periculum, etiam mutuauerat alteri, & illius ſortis mutuator receperat in ſe periculum. ideo non eſt ſimilis caſus. Secundò: quia vſura non reſidet, niſi in mutuatione tanquam in ſuo fundaméto, hic autem Petrus nihil mutuauit Paulo. igitur non inuenimr hic vſura: ſicut non reperitur ædificium ſine fundamento. Tertiò: quia vbi eſt pura locatio, vel conductio, ibi non eſt vſura. Modò in prædicto caſu videtur eſſe puræ locationis & conductionis contractus, quaſi illę locet ſub ſuo periculo, & cum tali mercede conductionem harum mercium. Qua enim æquitate ductus diceres hunc ſubire pericula ſine lucro. Secundum dictum. prædictus contractus eſt de ſe licitus: quia ſi eſſet illicitus: maximè quia vſurarius, modo oſtenſum eſt, eum non eſſe vſurarium. igitur & hanc ſententiam dicit tenuiſſe magiſtrum in theologia fratrem Franciſcum de Empolis ordinis minorum.

Sed aliter videtur dicendum per vnam diſtinctionem, & duas concluſiones, ac vnum corollarium. Diſtinctio eſt. Aut ſuſcipiens periculum eſt ſimul etiã apponens operas pro uitandis periculis mercis: ſicut fit, quando ſuſcipiẽs periculum eſt rector nauis, ſi per mare ducitur merx, aut eſt ductor currus, ſi in curru ducitur merx per terram. Aut non eſt apponens vllas operas: puta nihil faciendo ad hoc, quod illa merx non periclitetur: ſicut fit, quando merx eſt in Alexandria, & ſuſcipiens periculum eſt in Alemania, nec per ſe, nec per ſuos prouidet illi merci, quo modo, audio, ſæpe in Italia ſuſcipi pericula mercium, quæ expectantur aduenturæ per mare.

Prima concluſio. Si Petrus ſuſcipiens periculum etiam ſimul apponens operas pro vitandis periculis; licitum eſt ei pro precio, ſeu pro aliqua tẽporali mercede ſuſcipere periculum mercis emptę per Paulum etiã principaliter ſpe lucri probatur dupliciter. Primò ſic: quia in tali caſu Petrus contrahit duplici cõtractu cũ Paulo. ſ. locationis: quia locat operas ſuas Paulo apponendo diligentiam & labores & ſolicitudinem, ne eius merx periclitetur, ſicut cuſtodiens rẽ eius, & ſecundo cõtractu innominato, ſ. facio vt des, vel ſi das: quia facit periculum illius rei ſuum ẽt indiſtinctè: puta vbi ẽt aliàs ex contractu locationis, vel conductionis non eſſet ſuum. ſicut qñ cõductor rei, vel locator operarum eſt tantum in culpa leuiſſima. Modo primus eſt licitus: vt notum eſt. Secundus ẽt, prout coniungitur primo, eſt licitus: quia contractus inducens tam ſpũalem q̃ temporalem vtilitatẽ, priuatã & publicã, & de quo non apparet aliqua iniquitas contra iuſtitiã commutatiuã: vel alia deprauans circunſtantia, eſt licitus. modo ille vt cõiungitur primo eſt hmõi, igitur. Nã facit ipſum Petrũ eo magis in adductione ſolicitũ & diligentẽ ad vitandũ culpã quãcunq;, ex qua poſſet res illa periclitari. & ſic ille cõtractus duplicem vtilitatem importat, ſ. ſpũalem: vt Petrus ſit minus negligens in ſibi cõmiſſo, & tẽporalẽ tam priuatã q̃ publicam. priuatam quidem: quia per hoc minus periclitabitur Paulus mercator, & minus periclitabitur merx ſua negligentia Petri. publicã autẽ: quia merces ſaluas adduci ad regionẽ eſt vtile reipublicę, ad quã adducũtur, & eas periclitari eſt nociuũ, prout de vtilitate negociationis deductũ eſt in q. l. Nec apparet ibi aliqua iniquitas unius contrahentium contra aliũ: quia liberè volenti & conſentienti non fit iniuria, neq; iniuſtitia: & ſtat, quod preciũ ſit proportionatũ illi ſuſceptioni periculi: ſm quod periculũ probabiliter, vel improbabiliter eſt euenibile. Secundò ſic. Si Paulus conduceret armigeros, qui ſuſcipientes periculum mercis comitarentur eã ad hoc vt ſalua veniret ad locum deſtinatum: licet ipſi non veherent: attamen operas vitãdi periculũ apponerẽt. licitè poſſent mercedem recipicere pro hmõi operis, & ẽt pro ſuſceptione periculi. Nã da oppoſitum, dãnabis principes, qui dant ſaluumconductũ mercatoribus ducentibus merces per ſua territoria. Nã & illi dando eis conductũ, ẽt ſubeunt expreſsè, vel tacitè, & de conſuetudine pericula: adeo quod ſi per prædones eis auferantur merces, ſatisfaciunt, vel ſatisfacere tenentur eis. Et hoc eſt: quia illi principes apponere habent operas, vt vitentur illa pericula: quia purgare habent ſtratã à prædonibus. Debet tñ etiã illa cõcluſio intelligi in caſu, quo Petrus ſuſcipit illa pericula mercis, quæ humana diligentia caueri poſſunt. Nam ſi ſuſciperet illa, quæ purè fortuita ſunt, nec humana diligentia vitari poſſunt: nõ video cur ſpe lucri principaliter liceret ſibi pro mercede illa ſuſcipere. Nam talis contractus eſſet etiam ſimilis ludo fortunæ: vt dicetur in caſu ſequentis concluſionis.

Secunda concluſio. Si Petrus ſuſcipit periculum ſecundo modo, non eſt prædictus contractus licitus Petro, ſi eum facit principaliter ſpe lucri, inde quærens emolumentum ſuũ, & ſic ſe nutrire volẽs. Probatur tripliciter. Primò ſic: quia talis contractus per omnia eſt ſimilis illi contractui innominato: qui dr̃ vadiatio, vel concertatio vulgariter vvettem, ſ. vbi ſunt duo concertantes de aliqua re. puta vnus aſſerit eã præteritam, præſentem, vel futuram: vt quod imperator ſit mortuus, vel nunc ſit in illa ciuitate, vel ſit vẽturus ad eam: alius oppoſitum. & primus obligat ſe ſecundo daturum. x. flo. ſi non ſit, ſicut ipſe aſſeruit, & quod alius obliget ſe ad totidem primo, ſi ſit, ſicut primus aſſeruit. Modò talis eſt illicitus: ſi fiat principaliter ſpe lucri, quærendo ibi emolumentum. igitur. Maior probatur. Nam Petrus in prædicto contractu nihil aliud in re facit, quàm quòd obligat ſe ad ſoluendum Paulo tantum, quantum merx valet, ſi non ueniet ſibi ſalua, & alius econtra obligat ſe ad dandum certam pecuniam, ſi veniet ſalua: ad cuius tamen ſaluum aduentum nihil operatur: ſed tantum quia ipſe obligauit ſe ad dandum ſibi æquiualens merci, ſi peribit. Minor probatur: quia talis vadiatio præter hoc, quòd ſępe, vel communiter oritur ex contentioſitate, & ſæpe ex præſumptione, qua

vnus

unus innitendo prudentiæ ſuæ præſumit ſe melius ſcire ſuā partem, q̄ alius: etiam talis contractus nullā vtilitatē de per ſe importat reipublicæ: & ſi contrahentes eū faciunt ſpe lucri modo prædicto: tunc nō eſt niſi ſe ſine labore vtili reipublicæ velle nutrire: cum tamen quilibet homo indigens tēporalibus debeat ea acquirere per aliquē, actum vtilē reipublicæ tēporaliter, vel ſpiritualiter, quod oſtendo auctoritate & ratione. Auctoritate quidem. Nam Gen. iij. dr̄. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. quæ ſententia tranſiit non modo ſuper perſonam Adæ: ſed ſuper totam naturam humanā in eo cōtentam, hanc ſniam tanq̄ onus à Deo omni homini impoſitū de humeris ſuis excutere nititur ille qui per prædictum, vel ſimilē contractum, pane ſuo veſci cōtendit, de quo dici pōt illud Iob. xj. Vir vanus in ſuperbiam erigitur, & tanq̄ pullum onagri ſe liberum natū putat: liberū inq̄ à prædicto onere, de quo ſcribitur Eccleſ. al. Graue iugum ſuper filios Adam à die exitus de ventre matris eorū vſq; ad diem ſepulturæ in matrem oīum. i. in terrā: de qua homo formatus fuit. Secūdo ēt probatur. Nā Iob. v. dr̄. Homo naſcitur ad laborē: ſicut auis ad volatum. Et Apl̄s ad Eph. iiij. loquens ei, qui indiget tēporalibus dicit. Laboret operando manibus ſuis quod bonū eſt: vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti. Vnde doctores aſſignantes rationes, cur cōtractus vſurarius eſt illicitus, inter alias ēt illā aſſignant, ſ. quia ſi non: nec homo poſſet licitè uiuere ſine labore, quod eſt contra naturam hoīs allegantes ſcripturā inſinuantē hoīem debere operaturum in ſtatu innocentiæ: cum dictum fuit Adę, vt operaretur, q̄ in ſtatu naturæ lapſæ, cū dictū fuit poſt lapſum. In ſudore vultus &c. Et hi etiam allegant illud Iob. v. Ex quibus patet, ꝙ hi ſentiunt contractū nutrientē ocium, ſic ꝙ per ipſum homo ſine labore quærit victū, eſſe illicitū: & tn̄ vſurarius eſt magis natus ſæpe afferre utilitatē ēt utriq; contrahentium, q̄ præſens contractus, igitur. Ratio ēt hoc docet. Nā in corpore naturali ſic eſt, ꝙ nullū mēbrum deputatur ad actū, niſi ad eū, qui natus eſt utilitatē afferre cæteris cōmembris, vel corpori. Sic ergo ēt debet eſſe in corpore myſtico. i. in republica, ꝙ actus hominū debent eſſe nati afferre utilitatem reipublicæ. Vnde dn̄s Antoninus in ſumma ſua, parte ij. tit. j. c. xxiij. §. ix. dicit, lucrum ex tali contractu concertationis, vel vadiationis quæſitum non eſſe licitū: ſed turpe lucrum procedens ex auaritia nulli deſeruiēs utilitati: ſed uanitati & prodigalitati: quāuis illud nō oporteat ſm̄ eum reſtituere: ſed ſit de conſilio pauperibus erogandum. hæc ille. Vnde talis uadiatio licet lege poſitiua non ſit prohibita: nec etiam ſm̄ ſe cōſiderata ſit lege diuina prohibita: quia ſecluſis malis circunſtantiis, de quibus infra, nō eſt illicita: eſt tn̄ lege diuina prohibita, pro quanto habet malas circunſtantias. ſ. pro quanto uadiantes poſtea ſe incipiunt odire: puta uictus uincentē, uel pro quanto in uadiando ibi cōtentioſè agitur, uel pro quanto alter nimis innititur propriæ opinioni: vel ut ad propoſitū loquar pro quanto ex ſpe lucri principaliter uadiat. Nā quærere per actum nullius utilitatis in republica ſuum nutrimētum originatur ex cupiditate: quia cupiditas eſt velle tēporalia per uias illicitas: opera antē ocioſa, cuiuſmodi ſunt illa, quæ nullam vtilitatem reipublicæ afferre nata ſunt: ſunt illicitæ viæ, ſicut & verba ocioſa. igitur. Secundò ſic. prædictus contractus Petri eſt ſimilis contractui quem faciunt ludentes ludo fortunæ. modo contractus in ludo fortonæ factus principaliter ſpe lucri inde volendo ſe nutrire eſt illicitus, etiam ſecluſa omni prohibitione iuris ciuilis ſecluſa etiam fraude falſorum taxillorum, atq; ſecluſa occaſione quorumcunq; peccatorum, quæ nata ſunt inde oriri. igitur ēt prædictus eſt illicitus: Maior probatur. Nam ludentes ludo fortunę virtualiter cōtrahunt contractu innominato, do, ſi facias, ſi do tibi tantam pecuniam: ſi fortuna dante tot proieceris pūcta, & alius econtra. Sic ſuſcipiens periculum virtualiter contrahit dicens: ſoluo tibi mercem, etiam ſi per fortunam pereat, ſi des mihi tot, & alius econtra ſi pro merce ēt per fortunam pereuntem me aſſecuraueris, do tibi tot. Minor probatur: quia tale ludere eſt vellę acquirere tēporalia per actum, nullam vtilitatem importantem reipublicæ, quod eſt contra auctoritates & rationes ſupra allegatas. Et notanter dico in minori, etiam ſecluſa prohibitione: quia aliàs aduerſarius euaderet dicendo, nō eſt ſimile: quia ludus fortunæ eſt prohibitus iure poſitiuo, & ſic illicitus redditus, non ſic vadiatio: ſimiliter ludus fortunæ eſt occaſio multorum peccatorum, non ſic prędicta ſuſceptio periculi. Nam etiam illis ſecluſis & ſolo illo poſito, ꝙ fiat principaliter ſpe lucri ſic ſe nutriendi, erit ei peccatum. Tertiò ſic: quia Lant prædictus iuſtificando contractum Petri, iudicit, ꝙ ibi ſit locatio & conductio. modo illa via ceſſat, quando nullas operas apponit circa mercem Petri. igitur. Et confirmatur: quia Baptiſta in ſumma ſua in verbo ſocietas. § xxviij, iuſtificando contractum ſoſceptionis prædicti periculi, allegat pro ſe duo fundamenta. Primum eſt: quia ex tali cōtractu reſoluit commune bonum, & vtilitas maxima reipublicæ. Item: quia ille contractus videtur eſſe locationis: quia mittens merces illas, quaſi locat conductionem illarum ipſi ſecuranti eas ſuo periculo pro æqua mercede. igitur. Hęc ille. Modo ambo fundamenta ceſſant, quādo aſſecurans nullas impendit operas. de ſecundo patuit. de primo etiam patet: quia non minus illæ merces adueniūt ad litus ſaluæ ex tali ſuſceptione periculi, quàm ſi non ſuſcepiſſet periculum earum: quia ſua ſuſceptio nihil operatur ad hoc, vt ſaluæ veniant. Et ex prædictis fundamentis poteſt etiā ſufficienter reprobari non ſolum ludus fortunæ taxillorum factus prædicto animo: ſed etiam ludus, dictus ludus ollæ, ad quam ponuntur ſchedulæ continentes nomina ponentium pecuniam: ſi enim principaliter propter lucrum quærendum talis olla erigatur à ciuitate, & imponentes principaliter imponant propter quærere ſuam ſuſtentationem à fortuna ſibi inde euenturam: tam erigentes, quàm illuc imponētes non ſunt à peccato prorſus immunes. ſed de hoc latius Deo concedente in tract. de ludo dicetur. Dico autem notanter in concluſione ſecunda. ſi principaliter ſpe lucri &c. quia ſi ſecus fieret, non oporteret eſſe illicitū, patet à ſimili de ludo fortunæ & vadiatione. Nā ſecluſa prohibitione iuris poſitiui prohibentis ludum fortunæ (ſicut ſecluſa eſt à contractu vadiationis, & etiam ſu-

ſceptionis periculi) etiam ludus fortunæ & vadiationis poſſet fieri ſine peccato. Vt ſi Petrus luderet moderatè, vel vadiaret cum Paulo ſine fraude, & vterq; haberet alienare bona ſua, & non eſſet inde nata emergere occaſio peccati impatientiæ, vel iræ, vel huiuſmodi in ludente, vel colludente, vel aliis. & facerent principaliter non propter lucrum: ſed propter moderatam recreationem, qua indigerent, & ad quam conduceret eis ille ludus, vel vadiatio. Nam tunc ceſſat omnis ratio deprauans actum: ſicut & vnus poſſet dare pecuniam alteri cantanti ad recreationem in caſu, quo indigeret tali recreatione moderata & honeſta.

Corollarium. Primus modus dicendi deficit tripliciter. Primò: quia innuit in prima probatione primi dicti, quòd contractus, quo mutuans, ſi ſimul eſt etiam ſuſcipiens in ſe periculum ſortis mutuatæ recipit aliquid vltra ſortem ratione ſuſceptionis periculi, ſit vſurarius. modò oppoſitum illius patuit ſupra quæſtione xxxix. Secundò: quia quamuis verum ſit, quòd prædictus contractus Petri non ſit vſurarius: non tamen oportuit inferri. ergo non eſt illicitus: quia arguitur à ſpecie ad genus negatiuè. Nec eſt verum, quòd ſi eſſet illicitus, quòd hoc maximè eſſet: quia vſurarius: ſed eſt ex alia cauſa, vt patuit. Tertiò: quia in tertia probatione primi dicti vult, quòd ibi ſit cõtractus locationis & conductionis, quod eſt falſum in caſu ſecundæ concluſionis: quia nec Petrus locat quid Paulo: quia nec rem aliquam, nec operas: ſed tantum obligat ſe ſoluere mercem, ſi pereat: & pro illa obligatione petit ſibi dari mercedem. Nec etiam conducit quid à Paulo: quia nec rem, nec operas ab eo conducit, & idem econtra de Paulo dicendum.

Ad ſecundam partem quæſtionis dicendum, ꝙ in caſu, in quo licitum eſt Petro contrahere prædicto modo cum Paulo, etiam licitum eſt Paulo inducere Petrum ad taliter ſecum contrahendum: debet tamen in tali contractu ſeruari debita proportio mercedis ad ſuſceptionem periculi, ſecundum quòd illa ſuſceptio eſt magna vel parua, & ſecundum quòd periculum eſt multum probabiliter, vel improbabiliter euenibile.

Contra prædicta arguitur. Si Petrus promittat Paulo daturum ſe ei centum nomine dotis: ſi Paulus duxerit vxorem etiam nõ ſpecificando vxorem, illa promiſſio tenet: ſic quòd obligabitur Petrus Paulo, ſi conditio adimpletur. & Paulo competit actio contra Petrum. Similiter ſi Petrus promittat Paulo dare. x. ſi aliquis aſcenderit capitolium, promiſſio tenet: & tenetur eam implere, ſi conditio extat: licet conditio ſit ex facto incertæ perſonæ. Et hoc aſſumptum habetur expreſsè in l. à Titio. ff. de verborum obligatio. & non diſtinguitur, an principaliter ſpe lucri fiat ille contractus, vel non. ergo vadiatio etiam ſpe lucri principaliter facta eſt licita: quia etiam illa non eſt niſi promiſſio ex conditione, ſi euenerit hoc, vel hoc: & ſi ſic. eadem ratione prædicta ſuſceptio periculi pro mercede, quæ eſt ſimilis vadiationi, etiam erit licita. Dicendum, concedendo antecedens, & negando conſequentiam: deberet enim ſic inferri. igitur vadiatio etiam tenet, vel prædicta ſuſceptio periculi pro mercede tenet. Non enim dicitur in prædicta lege, quòd liceat ſic contrahere. & hoc non negatur: ſed non ſequitur. igitur licuit prædicto modo vadiare, vel prædicto modo ſuſcipere periculum in caſu ſecundæ concluſionis. Nam multi contractus facti tenent, quos tamen facere fuit illicitum: vt patuit in quæſtione de venditione rei pro maiori quàm valeat, & vendere die feſto tenendo publicè forum, eſt illicitum: & tamen venditio tenet. concedo igitur, quòd contrahentes in prædicta ſuſceptione periculi, vel vadiatione, incurrunt obligationem, & conditione impleta competit vni eorum actio contra alium: ſed peccauerat ſic contrahendo in caſu ſecundæ concluſionis. Et ſi arguas. ſi peccauerunt: igitur ibi verſata eſt turpitudo. igitur non dabitur actio vni contra alium. Reſpondetur, hic nõ fuit promiſſio alteri facta, vt quid turpe faceret: ſed ſub conditione, quæ poterat licitè fieri, vel futura, vel præſens eſſe, vel eſſe præterita: licet contrahendo ad inuicem taliter & ſpe lucri principaliter illicitè egerint. Et ſi aliqui legiſtæ dicant, prædictum contractum vadiationis, & etiam ſuſceptionis periculi non ſolum tenere: ſed etiam licitum eſſe, prout circa prædictam legem recitantur aliqui per Alexan. de Imola. non cogit eorum auctoritas: quoniam ipſi etiam infinities inter ſe contradicunt. Præterea in diſputationibus problematicis non ſunt allegandæ glo. vel docto. vt vult glo. in l. ſed licet. ff. de officio præſidis. Et quòd Paulus de Caſtro dicit etiam de iure canonico non reperiri improbatum prædictum contractum, nego. Nam ius canonicum reprobat omne, quod ſcriptura ſacra & ratio naturalis reprobat. Modò oſtenſum eſt in ſecunda concluſione, per ſcripturam ſacram, & rationem naturalem prædictum contractum eſſe culpabilem. Et maximè in materia peccati: non oportet credere plus legiſtis, quàm theologicæ rationi fundatę in ſcriptura ſacra, & ratione naturali. Si etiam aliquæ leges concederent talem contractum in caſu ſecundæ concluſionis, quod nondum vidi, non ob hoc eſſet omnino validum argumentum, quòd ergo eſſet licitus: quoniam conceſſerunt etiam contractum vſurarium lege naturali damnatum. Modò beatus Auguſt. in cap. ſi ad ſcripturas ſacras. diſtinc. ix. dicit. quòd ſi in ſcriptura ſacra reperiretur vnum mendacium, etiam officioſum, periret tota auctoritas ſcripturæ ſacræ ad efficaciter probandum aliquam veritatem. ergo in materia peccati, non eſt ſufficiens probatio: cum dicitur. leges approbant hunc contractum. igitur eſt licitus. Præterea conceſſio legalis ſæpe non eſt, niſi ad impunitatem in ſuo foro: non in foro conſcientiæ & Dei. Et ſi dicas, conceſſio legalis eſt auctentica, quando non eſt improbata expreſsè per ius canonicum. Modò prædictus contractus non eſt expreſsè reprobatus à iure canonico. Nego minorem. & dico, quòd duplex eſt expreſſa improbatio: prout ſufficienter patuit quæſtione. lxix. Vnde cautius ſcripſit quidam iuriſta alius, ſcilicet Petrus de Anca. dubitans ſi ille contractus liceat, relinquens cogitandum deſuper per ſimile de ludo fortunæ. Nec valet reſponſio prædicti Alexandri dicentis ad illud, non eſſe ſimile: quia ludus eſt prohi-

bitus propter blaſphemias, quæ ſæpe fiunt in ludo. Nam (vt dixi) etiam ſecluſa prohibitione poſitiua & ceſſantibus peccatis inde natis emergere: adhuc eſt illicitum ludere ſpe lucri ibi ſiſtendo, & ſic ſe nutrire volendo. prout in materia de ludo diffuſius dicam Deo concedente.

Ad rationem autem Laur. cum dicit. qua æquitate diceres hunc ſubire pericula ſine lucro. Dicendũ, qua æquitate ductus diceres militem in bello notoriè iniuſto locare operas ſuas ſine lucro: tamen peccat locando. & qua ęquitate diceres laborantem die feſto in vinea tua locare tibi operas ſuas ſine lucro: & tamen peccat locando.

Si iterum legiſta aliquis alleget.l. in naue Sauphei li. ff. locati, quaſi ibi habeatur, ꝙ ille contractus ſit licitus: prout quidam illam.l. & alias mihi obiecit. Dico, ꝙ quantum ad propoſitum noſtrum ſufficit: nõ habetur ibi, niſi ꝙ eſt quædã actio, quæ dicitur actio oneris aduerſi, vel auerſi, & quærebatur, an illa actio competeret contra naturam illis; qui frumentum ſuum confuderant ad aceruum, & ſic tradiderãt nautæ ad traducendum, de quo idem nauta dederat vni ex illis vnam partem, quam ille exportauit de naui forte ad portum, & poſtea nauis cum reſiduo frumẽto fuit perempta. videbatur enim, ꝙ ex quo nauta receperat frumentum confuſum, ꝙ ſuſcepit in ſe periculum illius: quia fuit factus debitor ſingulis in genere: ad debitorem autem generis ſpectat periculum caſus fortuiti. & ibi habetur reſponſiuè, ꝙ prædictis non competit actio oneris aduerſi: quia illa tantùm competit alicui contra illum, qui ſuſcepit in ſe periculum rei alienæ: non qui ſuſtinet periculũ rei propriæ. modò ex quo confuderunt ſimul, & ſic ei tradiderunt, tranſtulerunt in eum dominium illius: quia non fuit intentio alicuius eorum recipere idem corpus, quod ponebat; quoniam illud erat impoſſibile, & quamuis quædam alia etiam ibi habeantur: tamen ad propoſitum noſtrum non habẽtur deſeruientia, niſi quæ dixi. Modò ex illis non habetur, ꝙ liceat pro mercede ſuſcipere periculum rei alienæ: ſed bene habetur, ꝙ ſi quis ſuſcipit periculum rei alienæ, & perit illa res ꝙ contra eum datur actio oneris auerſi: & illa poteſt eſſe adiecta actio ad actionem locati: puta quia poteſt alicui competere contra illum, qui vltra hoc ꝙ ſibi illa res eſt locata, vel ipſe circa eam locauit operas ſuas (& ſic ſolum tenetur de caſu contingente ex dolo, lata culpa, vel leui & nõ leuiſſima) etiam voluit ſuſcipiendo periculum teneri de caſu contingente ex culpa leuiſſima: aliàs enim ſuſceptio periculi eſſet fruſtra: quia aliàs ex contractu locationis tenetur de aliis caſibus: & ſic poſſet competere ei, cuius mercis periculum Petrus ſuſcepiſſet in primo caſu, nec actio locati ad illum caſum poſſet attingere, ad quem illa actio poſſet, vel ſubtilius poſſet dici, ꝙ eſt omnino diſparata actio ab actione locati, potens conuenire alicui contra alium, vbi nulla locatio interuenit: vt in caſu ſecundæ concluſionis. Et tantùm de præſenti quæſtione, & per cõſequens de.iij. tract. huius operis dicta ſufficiant.

TRACTATVS QVARTVS.

IN Tract. quarto huius operis, in quo tractabitur de redditibus, duo ſunt facienda, ſecundum quòd redditus verſatur inter duos, ſcilicet inter conſtituentem eum alteri, & inter recipientem eum ab alio. Nam primò videndum eſt, quid liceat ipſi conſtituenti, & hoc videbitur per ſex quæſtiones. Secundò quid liceat ipſi recipienti, vel acquirenti redditum. & hoc fiet per ix. quæſtiones. Circa primum duo ſunt videnda; ſecundum quòd circa quemlibet actum humanum, ſi debeat de eo determinari, an ſit licitus, vel illicitus, videndum eſt de duplici bonitate actus. Vnde etiam hic primò videndum eſt, an conſtituere, ſeu aſsignare alteri redditum, ſit actus ex genere licitus. & ſic primò de generica bonitate illius actus videbitur in prima quæſtione huius partis. Vnde ſi ex genere ſuo eſſet illicitus actus, non poſſet poſteà per vllam circunſtantiam ſuperuenientem reddi bonus & licitus. Si autem ſit ex genere licitus & bonus; videndum eſt ſecundò, quæ circunſtantiæ requirantur ad eum, vt non reddatur illicitus per illarum omiſsionem; ſed potius vt fiat licitè per omnium earum diligentem & integram obſeruationem. Et in hoc ſecundo ſcilicet de eius circunſtantionali bonitate tractando, diſcurrendum eſt per omnes ſeptem circunſtantias, quæ ſunt. quis, quid, cui, cur, vbi, quomodo, quando, & de omnibus illis in generali tractabitur in prima quæſtione huius tractatus. Sed in ſpeciali tractabitur de cur, & cui in ſecunda. ibi enim habebitur, in quem finem debeat illa conſtitutio fieri, & etiam quibus perſonis debeat illa conſtitutio redditus fieri; vt non deprauetur. De vbi verò pro quanto dicit locum, in quo ſit, & de quando, prout dicit tempus, in

quo ſit, ſatis dicetur in prima quæſtione huius tractatus. Sed prout, vbi etiam poteſt (licet impropriè) dicere illam rem, in qua conſtituitur redditus : tunc de vbi tractabitur in iij. q. huius partis. vtputa, an tam in re, quàm etiam in perſona poſſet quis conſtituere alteri redditum. Et de quando, prout poteſt (licet impropriè) dicere temporalitatem, vel perpetuitatẽ redditus, tractabitur in vj. q. huius tract. De circunſtantia autem quid, quæ in propoſito incidit cum obiecto actus: quia dicit ipſum redditum, quem quis conſtituit, tractatur in prima, & hoc prout accipitur in communi: ſed prout determinatur quibuſdã conditionibus, ſcilicet, quòd eſt pecuniarius, vel fructuarius tractatur in iiij. q. De quomodo autem tractabitur in v. q. In ſecunda verò parte huius tractatus, vbi tractabitur quid liceat ipſi acquirenti, vel volenti recipere & poſſidere redditum etiã de duobus eſt tractandum reſpicientibus actum eius, qui eſt velle habere redditum. Primò de bonitate generica illius actus. & de illa habebitur in vij. q. huius tract. Secundò de circunſtantionali eius bonitate diſcurrendo per omnes eius circunſtantias ſicut prius. & hoc generaliter fiet etiã in ſeptima quæſtione : in ſpeciali autem tractabitur de quomodo per ſequentes quæſtiones, in hoc quòd per illas tractabitur de emptione redditum. Emptio enim eſt vna via & modus acquirendi redditum: ſed quia emptio etiam eſt actus, ideo de emptione tractando an liceat vel non: oportet videre etiã de ſingulis vij. circunſtantijs eius. De quis, cui, & cur, ſatis habebitur ex dicendis in ſeptima quæſtione de eis, ſed de quid, dicetur in octaua quæſtione. & hoc tam de quid, ſeu redditu in communi capto, quàm etiam de eo contracto per conditiones illas, quæ ſunt eum eſſe pecuniarium, vel fructuarium nouiter conſtitutum, vel ab olim. De vbi etiam prout diceret rem, in qua conſtitutus eſſet redditus emendus, etiam in eadem quæſtione dicetur. De quando verò, prout dicit temporalitatem, vel perpetuitatem redditus emendi, dicetur in ix. x. & xj. quæſtionibus. De quomodo autem, ſcilicet prout ſuppoſuit pro pacto adiecto in emptione tractabitur in xij. & xiij. quæſtionibus. Prima igitur quæſtio in hoc iiij. tract. huius operis, quæ eſt. lxxij. in ordine totius operis eſt talis.

QVAESTIO. LXXII.

Vtrum alicui liceat in re ſua conſtituere alteri redditum fructuarium: vtputà bladi, vini, vel alterius rei vtilis, de redditu autem pecuniario in lxxv. q. quæretur. Solutio ſtat in ix. ſuppoſitionibus, & tribus concluſionibus

Prima ſuppoſitio, ex quo quid nominis, & quid rei eſt principium omnis artis & ſcientiæ, teſte philoſopho vij. metaph. & j. poſteriorum, Et Tul. dicit. j. offic circa principium. Omnis, quæ à ratione ſuſcipitur de aliqua re inſtitutio, debet à diffinitione proficiſci : vt intelligatur quid ſit id, de quo diſputetur. Oportet enim de aliqua re locuturum propriam vocem non ignorare, nec prius determinare, quàm terminos quęſtionis intelligere. Ideo oportet terminos quæſtionis intelligere: & primò ſcire, quæ res ſit redditus ille, de quo quæritur in qõne. Nam hæc eſt natura ſpecialiter eorum, qui inſtituti ſunt in philoſophia, & præſertim in metaphyſica, quales congruit eſſe theologos: vt non videatur eis ſe intelligere vllã materiam verè fundamentaliter, niſi ex radice ſciãt, quæ res, vel entitas eſt illud, de quo quæritur. ideo etiam non mireris lector, ſi paulíſper diffuſius declaretur quid rei quarundam rerum ad illã & ſequentes qõnes deſeruientium. V nde dicendum, ꝙ redditus ille formaliter captus, vt in titulo capitur, nihil aliud eſt, quàm ius percipiendi bladum, vinum, vel aliam rem vtilem, vel etiam pecuniam de re illa, in qua dicitur conſtitui ipſe redditus. Ex hac notificatione ſequuntur quoq; corollaria. Primum, ꝙ redditus formaliter nihil aliud eſt, niſi quædã relatio: quia ius, vt hic capitur, & ſicut etiam acceptũ fuit in prima quęſtione huius operis, non eſt formaliter, niſi relatio, ſicut & dominium, cum quo identificatur ius. vt ibidem fuit declaratum. Secundò ſequitur, ꝙ relatio illa non eſt realis, ſed rationis: ſicut etiam dominium ſolum eſt relatio rationis ſm Scot. in iiij. diſt. xvj. q. ij. quia quod ſolo actu voluntatis creatę, aut alterius potentiæ collatiuæ poteſt oriri, vel ſurgere, vel innaſci alicui, non eſt realis res: ſed tantum ens rationis. V nde Scot. in j. diſt. viij. q. iij. Intellectus ex hoc ꝙ eſt virtus collatiua, non poteſt cauſare aliud, quàm relationem rationis. Et idem iudicium eſt de voluntate, quæ eſt potentia collatiua: vt idem dicit in j. diſt. xlv. Et dixi notanter, voluntatis creatæ. Nã voluntas diuina ſolo actu poteſt producere, & de facto produxit omnia in principio: quia ipſe dicit, & facta ſuerit: ſed hoc non conuenit voluntati creatæ. Nam ſi alicui cõpeteret, maximè voluntati intelligentię mouentis orbem: ita ꝙ ſolo actu voluntatis moueret orbem: ita ꝙ volendo, ꝙ orbis moueretur, ſequeretur motus eius, modo hoc eſt falſum. V nde articulus Pariſien. dicẽte, ꝙ intelligentia ſola voluntate mouet orbem,

eſt error

eſt error. Vnde præter voluntatem intelligentiæ etiã oportet ponere aliquã potentiam executiuã, qua mediante mouet, alioquin poſſet mouere corpus diſtantiſſimum, quia poteſt illud etiam diſtantiſſimũ velle moueri: ſicut hæc anima mouet corpus ſuũ ſolo actu voluntatis, alioquin claudus poſſet ſe ſtatim mouere; quando vellet, & ita patet maior aſſumpta. Modo ſolo actu volũtatis expreſſo aliquo ſenſibili ſignificãte cum poteſt oriri ius tale, quale eſt redditus. Nã ex hoc ꝙ volo te habere ius percipiendi fructus prædij mei, ſi tu in idipſum conſentis, habebis ius illud. Nihil enim eſt ita naturale, ſicut ꝙ voluntate domini res in alium transferatur. Ratio etiam precij mei cõmutati atque dati, non eſt niſi relatio rationis, prout Scot. dicit in iiij. diſtin. j q. v. in fi. Tertiò ſequitur, ꝙ redditus eſt res incorporalis dicenda. Tum quia (vt iam patuit) eſt ens rationis: talia autem ſunt res incorporales: quia habent tãtum ſuum eſſe formale in anima. hoc eſt in re habente eſſe cognitum: vt habet tale eſſe. Tum etiã quia res incorporalis in propoſito & in materiã contractuum dicitur; quę non eſt res corporaliter apprehenſibilis: modo relationes ſunt huiõi etiam ſi ſunt reales. igitur. Vnde etiã ſm iuriſtas redditus cõputatur inter res incorporales: computatur ẽt inter bona immobilia: vt patet in cle. exiui de paradiſo: extra, de verbo. ſignificati in §. cumq; annuus redditus. Quartò ſequitur, ꝙ redditus eſt ſubiectiuè in aliquo; & in aliquo eſt terminatiuè: ſicut & quęlibet relatio. Vnde redditus eſt ſubiectiuè in illo, cuius eſt: quia ius, vt hic capitur, eſt ſubiectiuè in illo; cuius eſt: ſed terminatiuè eſt in re, de qua percipiuntur ipſi fructus, & hoc tanquam in termino indirecto & remoto: ſed in ipſis fructibus ſic percipiẽdis eſt vt in termino propinquo & directo. hoc eſt: illa relatio ſubiectatur in ipſo homine, qui dicitur habere redditum; & terminatur indirectè ad rem, de qua percipiũtur annui fructus. ſed directè & de propinquo terminatur ad ipſos fructus. Nã ſi habeo redditum percipiendi annuatim de tuo agro duos modios tritici, ille redditus, id eſt illud ius eſt in me vt in ſubiecto: ſed terminatur ad agrũ tuum, & ad duos modios prædicto modo: omnis enim, qui habet ius, habet illud reſpectu alterius rei: ſicut qui eſt ſimilis eſt alicui ſimilis, & qui habet dominium, habet alicuius rei dominium. Quintò ſequitur, ꝙ quando dico, conſtituo tibi redditum in agro meo, non eſt ſenſus, ꝙ ille redditus ſubiectetur in agro meo, ager enim nõ habet ius percipiendi fructus, ſed ꝙ terminetur ad agrum meum. Et hoc modo debent etiã intelligi dicta iuriſtarum dicentium, ꝙ quędam ſeruitutes, quas habent homines, ſunt reales, quædam perſonales. Nã non eſt intelligẽdum, ꝙ aliqua ſeruitus, quam habet homines, prout ſeruitus eſt quoddam ius agendi vel faciẽdi aliquid, ſit ſubiectiuè in aliqua perſona, & aliqua in re non in perſona, immo hoc modo etiã ſeruitus eſt in perſona, ſcilicet in homine, qui dicitur habere illã ſeruitutẽ: ſed quia aliquod tale ius dictũ ſeruitus terminatur ad rẽ, vt res diſtinguitur cõtra perſonã, & aliquod ad perſonã: vt ſi habeo ius transeundi per agrum tuum, habeo ſeruitutem realem, & dr ruſtica. & ſi habeo ſeruitutẽ mittendi tignum meũ in murum tuum, habeo ſeruitutẽ realem, & dicitur vrbana. Si aũt habeo ius in perſonam tuam, ſicut dñi habent in ſeruos emptitios, vel ſeruos alterius rationis ita ꝙ tua perſona eſt mihi obligata ad aliquas operas impendendas: tunc habeo ſeruitutem perſonalem. quare autem dicam, prout ſeruitus eſt quoddam ius: patebit in ſecundo argumento. Dixi autem notanter diffiniendo redditum, quòd redditus formaliter captus eſt &c. quia redditus capitur dupliciter: Aliquando formaliter, & ſic eſt ius, vt dixi. Aliquando materialiter, & ſic eſt ipſi fructus percipiendi: & vt ſic eſſet res corporalis. & hoc ſecundo modo dicimus, quando leuauimus fructus reddituales, ego leuaui redditum meum. & ille ſoluit mihi redditum meum. Sicut etiam decima accipitur dupliciter. Aliquando pro iure percipiendi fructus illos, & ſic eſt quid incorporale, & impoſſeſſibile à laico: prout eſt annexum ſpirituali, & de iure poſitiuo inuendibile. Aliquando uerò pro ipſis fructibus decimalibus, ſic eſt quid corporale, & poſſibile à laico & vendibile ſibi & per ipſum. Ratio illius duplicis acceptionis eſt: quia redditus dicitur ius. modo etiam ius capitur aliquando formaliter, aliqñ materialiter, quo ſecundo modo dicimus prouentus; vel fructus debitos parochię eſſe iura parochialia, & fructus debitos epõ iura epiſcopalia. Hic aũt capimus in quæſtione redditum formaliter. aliàs ſenſus quæſtionis eſſet ineptus: quia eſſet talis. Vtrum liceat alicui conſtituere alteri bladum bladi, vel vinum vini. & ſic de aliis.

Contra illã ſuppoſitionem & eius corollaria. Arguitur primò ſic. Redditus eſt res precio æſtimabilis, etiã magno. Relatio aũt rationis non eſt talis. igitur. Reſpõdetur; relatio prædicta ratione ſui præcisè nõ eſt alicuius æſtimationis, uel ſaltem nõ magnæ: tamẽ ratione ſui termini eſt alicuius etiam magnæ æſtimationis. ſic te habere dominium illius, equi non eſt te habere formaliter rem magnæ æſtimationis, niſi ratione termini illius relationis.

Secũdò arguitur. Si redditus pro formali eſt quædã relatio ſubiectata in hoïe habẽte redditum. igitur habet aliquã correlationem ſibi oppoſitam fundatã in termino prædictæ relationis, hæc enim eſt natura relationis: ut patet in aliis relationibus tã realibus ꝗ̃ rationis. conſequẽs aũt videtur falſum: quia nõ apparet, quæ ſit talis. Dicendum dupliciter. Primò, ꝙ illa relatio, quæ dr redditus: habet ſibi correlationem oppoſitã: ſed non eſt noïata. Nam non oïbus correlationibus relationũ ſunt nomina impoſita à Deo: vt ſæpe opus ſit eis fingere noïa: ut patet per Ariſtotelẽ in prædicamentis, in c. ad aliquid. Secundò dicendũ, ꝙ ſi æquiuocetur hoc nomen ſeruitus, ſicut aliquando æquiuocatur: & etiam extenſo vocabulo accipiatur: ſicut accipitur, ut patebit. poſſet illa correlatio dici ſeruitus. probatur: quia ius illud, quod eſt genus ad redditum: poteſt etiam dominium dici: capiendo generaliter dominium, ut probaui in prima quæſtione huius operis. Modo correlatio oppoſita dominio dicitur ſeruitus, igitur. Secundò patet: quia ſeruitus æquiuocè accipitur: quia aliquando accipitur pro iure agendi aliquid circa aliquã rẽ, uel exigendi aliquid à perſona aliqua. & hoc modo non põt eſſe correlatio correſpondens ipſi redditui: quia redditus Ioannis, qui eſt ius eius, non eſt reſpectu rei, uel perſonæ;

prout illa res, uel perſona habet ius in ipſum: immo prout illa res, uel perſona eſt ſibi obligata. Alio modo accipitur pro obligatione: quo modo dico aliquē eſſe meũ ſeruũ.i.obligatũ mihi, hoc modo diffinitur ſeruitus: eſt conſtitutio iuris gentium, qua quis dñio alieno cõtra naturã ſubiicitur.i. eſt obligatio cõſtituta per ius gentiũ, qua quis vt ſubiectus alteri obligatur. Similiter capiendo ſeruitutē pro obligatione, dicimus agrũ tuũ ſeruire mihi.i. obligatũ mihi: vt per ipſum valeam tranſire, vel ſaltē te, cuius eſt ager, eſſe mihi obligatũ: vt patiaris me tranſire per agrũ tuum. Et hoc modo põt ſeruitus eſſe correlatio redditus formaliter capti: quia ſi habeo redditum duorũ modiorũ de prædio tuo, tuum prædiũ eſt obligatũ mihi in duobus modiis, vel tu es obligatus mihi ratione agri. ſimiliter illi modij ſunt mihi obligati i debiti. & ſic illa correlatio fundatur in termino prædictæ relationis, iuxta naturã aliarum correlationum. Qui autem negant relationes oēs ponentes oĩa entia eſſe abſoluta, vel ſaltē, quæ negãt relationes rationis, aliter dicerent de entitate redditus: dicendus ipſum non eſſe aliquid vnum quo ad oĩa importata per illum terminum redditus: vtputa dicerent, ꝙ redditus pro per ſe ſignificato eſt ipſe homo hñs redditum: connotãdo tñ illum hoiem licitè exigere & recipere illos fructus de re illa: ſicut ẽt ipſum dicerẽt de dñio & de beneficio, & canonia, q̃ ẽt nõ ſunt quid aliud q̃ quędã iura.

Secunda ſuppoſitio ſicut dictũ eſt de redditu quo ad eius entitatē: ſic eodē modo dicendũ eſt de cẽſu. Nã in pñti tractatu pro eodē accipitur redditus & cẽſus. Et ſicut redditus accipitur dupliciter .ſ. formaliter & materialiter: ſic ẽt cenſus accipitur dupliciter, & hñs cenſum dr̃ cenſualiſta, & idē dicendũ de ſeruitute: & hoc capiendo eam primo modo tacto in ſolutione argumẽti, ſecus capiendo ſecũdo modo. Vnde in c.j. extra de cenſibus, cum dr̃, ꝙ preſbyteri debent de ſuperfluo debitũ ſeruitiũ impendere ſenioribus. gl. dicit. ſeruitium.i. cenſum. Ita ẽt quando dicimus, Ioannes vendidit Petro actionē, quã Io. habet aduerſus me, ibi actio etiam nihil eſt aliud, niſi ius exigendi à me eã rem, quã Io. habet à me exigere: quõ etiam capitur qñ dicimus, ille habet actionē aduerſus alium, quis nondum quicq̃ agat. & illius actionis ipſa obligatio non eſt mater: quia eſt ſua correlatio: niſi caperetur mater pro antecedente inferente conſequens: quia ſequitur bene A. eſt mihi obligatus: igit habeo actionem aduerſus eum: ſaltem ſi eſt obligatio ciuilis: ſed bene obligatio eſt mater actionis captæ pro actuali querela: quia aliqñ actio capit pro ipſa actuali placitatione, quã actor exercet contra reum: ſed vt ſic non capitur in prædicta locutione, cũ dicimus; Ioannes vendidit Petro actionem ſuam. Similiter quando iuriſtæ dicunt, ille vendidit iſti nomina ſua, ſeu debitorum ſuorum: nomen ibi capitur pro iure, quod habet venditor in debitores ſuos.

Tertia ſuppoſitio & quarta ponũt ſex diuiſiones redditus. Nã redditus eſt duplex, quidam eſt certus, quidam incertus: vt ſi habes ius percipiendi de prædio meo duos modios frumenti, illud ius dr̃ certus redditus: ſed ſi habes ius percipiendi tertiam partem frumenti ibi creſcentis, illud dr̃ redditus incertus. Itē quidã ſiue certus, ſiue incertus cõſtituitur in perſona ipſius conſtituentis, & põt dici perſonalis: vt ſi habes ius percipiẽdi de meis laboribus & induſtriis annuatim vnum ſolidum, vel duos, vel aliud cõſimile: ſic ꝙ ſuper nulla re conſtituo tibi illũ redditum: ſed ſolum ſuper perſona mea. Alius vero conſtituitur in re: & põt dici prædialis: noĩe tñ incõuertibili: vt ſunt illi, qui ſuper prædiis & aliis rebus conſtituuntur: vt exemplificatum eſt in prima diuiſione. Tertia diuiſio. Redditus quidã eſt fructuarius, vt redditus percipiendi res vtiles alias à pecunia. Alius eſt pecuniarius, ſcilicet ius percipiendi pecuniam.

Quarta ſuppoſitio. quarta diuiſio eſt. Redditus ſiue certus, ſiue incertus, quidam eſt perpetuus, quidã tpalis: vt ſi habes pro te & oĩbus tuis hæredibus ius percipiendi de prædio meo fructus, illud ius eſt perpetuus redditus. Si aũt habes ius ad percipiendũ fructus ſolũ per aliquot annos, eſt tẽporalis. Quinta diuiſio tpalis eſt duplex: quia quidam eſt ad determinatos annos: vt ad decē vel vltra, & tunc dicitur ad non modicum tps, vel ſi eſt ad tẽpus minus decem annis dr̃ ad modicum tẽpus, quidam verò eſt ad indeterminatos annos: vt ad omnes annos vitæ illius, cui conſtituitur: qui tamen ignorantur quot ſint. & illud dr̃ vitaliciũ .ſ. à vita, pro qua deſeruit tibi illud prædiũ, vel dr̃ vitalicium à victu, pro quo deſeruit tibi. Et vterq; poſſet ſubdiuidi. puta quia quidã eſt annuus, ſcilicet ius percipiendi omni anno aliquot fructus. quidã menſtruus .ſ. oĩ menſe, & ſic de aliis partibus anni. Sexta diuiſio, redditus perpetuus eſt duplex, quidam eſt redimibilis: vt cũ ego, qui tibi conſtitui redditũ in prædio meo, poſſum illum pro precio redimere: ſic ꝙ tu cogeris mihi illud ius reuendere, & ſic poſſum illud ius in te extinguere: & ſimiliter meã vel prædij mei obligationē delere. Quidam verò irredimibilis: vt cum non poſſum illud ius redimere, non quidem abſolutè: ſed ſic, ꝙ non poſſum te cogere, vel compellere ad retradendum mihi illud. Nam abſolutè loquẽdo nullus redditus perpetuus eſt, qui nõ ſit redimibilis: volẽte enim emptore põt redimi.

Quinta ſuppoſitio. Ex quo in titulo dicitur in re ſua: notandum, ꝙ res capitur dupliciter. Vno modo generaliter: vt non diſtinguitur contra perſonam, & ſic non capitur in titulo. Alio modo ſpecialiter: vt diſtinguitur contra perſonam, & ſic capitur in titulo. Nam ibi tãtum quæritur, ſi liceat tali alicui in re ſua. idest in re, quæ non eſt perſona: vt in agro, & ſic de aliis conſtituere. Nam de hoc an liceat alicui in perſona ſua, ſcilicet perſona propria, vel ſui, ideſt ſerui ſui cõſtituere redditum, quæretur de hoc in q. lxxiiij. Res autem ſecundo modo capta eſt duplex, quædam eſt, cuius uſus eſt eius conſumptio: ut frumentum & uinum, quæ ordinata ſunt ad eſum & potũ, quibus etiam illa conſumuntur & corrumpuntur, & ſimiliter pecunia ordinata ad diſtractionē, qua diſtractione conſumitur. & ſi non in ſubſtantia: tamen quo ad dominium illius, qui præhabuit eam. quædam uerò eſt, cuius uſus non eſt eius conſumptio: ut ager, domus, equus. quamuis aliquarum talium rerum uſus diſponat tandem ad conſumptionem. & in propoſito loquimur ſolum de illa re, cuius uſus non eſt conſumptio. Nam in re, cuius uſus eſt conſumptio non poteſt conſtitui redditus: quamuis enim poſſim tibi

conce-

concedere ius utendi talibus rebus meis : tamen ſi vteris eis ad talem uſum, mox eas cōſumis. & ſic amplius nullum fructum potes de eis percipere. Vnde ſubſtantia illarum rerum poſt vſum non manet ſalua. Si igitur in re aliqua poteſt conſtitui redditus, oportet ꝙ ſit res, cuius uſus non ſit cōſumptio eius, ita ꝙ quis poſſit percipere fructus illius rei, ſalua ſubſtantia illius rei. Et hæc eſt duplex, quædam eſt immobilis: vt ager, domus, quædam mobilis. Nã utraq; poteſt aliquem fructum, vel commoditatem importare homini: vt equus equitationem, vel portationẽ, vel vecturam. Quamuis differenter: quia in rebus mobilibus non poteſt perpetuus redditus conſtitui: quia nec res ipſa eſt perpetua : niſi caperetur perpetuum largè, prout ſe extendit ad periodicam perpetuitatẽ, quo modo cuiuslibet rei duratio dicitur eius perpetuitas, & in latino dicitur ſeculũ, & in hæbreo holam. ſicut dicitur Deut. xv. de ſeruo emptitio. Accipies ſubulam & dabis eam in aure eius : & erit tibi ſeruus in æternum. hoc eſt omnibus diebus vitæ ſuę. Et ſimiliter aliquis doctor dicitur perpetuò conductus in uniuerſitate. Sed in rebus immobilibus: vt in agro & domo poteſt perpetuus redditus conſtitui : quia illæ res ſunt ſecundũ ſe vel aliquid ſui natæ perpetuò durare, ideſt vſque in finem mundi. Nam & ſi domus ſecundum ſe nata ſit perire, tamen fundus eius natus eſt, vt frequẽter perpetuò manere, de quo etiam poteſt fructus aliquis percipi.

Sexta ſuppoſitio. Ex quo in titulo dicitur, rei vtilis, vel pecuniæ. Nota, ꝙ res vtilis accipitur dupliciter. Vno modo generaliter, & ſic comprehendit numiſma, ſeu pecuniam, & ſic non capitur ibi. Vnde minor difficultas eſt de redditu fructuario, aut conſimili, quàm de pecuniario : ſaltẽ quando illa conſtitutio alteri facta ſit non gratuitè, ſed pro pecunia : vt patebit in q. lxxv.

Septima ſuppoſitio. conſtituere redditum capitur dupliciter, ſeu conſtitutio redditus eſt duplex. Quædam eſt retentiua, ſeu reſeruatiua, qua quis ſcilicet in re ſua, de qua habet ius percipiẽdi omnes fructus reſeruat ſibi ſolũ partiale ius ſcilicet percipiendi aliquos fructus, & reliquum ius totum tradit alteri, vel ſaltem cedit illi reliquo iuri, ipſum reſignando, & de illa non quæritur in titulo queſtionis : quia notanter dicitur conſtituere alteri. Vnde hoc modo, qui habet beneficium, & reſeruat ſibi auctoritate epiſcopi ius percipiendi partem fructuum beneficij, dicitur ſibi conſtituere ius in re ſua, ſcilicet in beneficio ſuo, vel potius epiſcopus dicitur illud ius ſibi cõſtituere in beneficio ſuo : & tamen nullum nouum ius acquirit ex illa conſtitutione : ſed ſolùm quod præhabuit, reſeruat, & reliquum, quod habet, reſignat. Alia eſt aſſignatiua ſeu tranſlatiua, qua quis ius, quod habet in re ſua percipiendi fructus eius, conſtituit alteri, ideſt vult eſſe alterius, ita quòd alius habeat ius percipiendi aliquot fructus illius rei. Vnde conſtitutio illa in propoſito nihil eſt niſi volitio, qua quis vult ius, quod habet in percipiẽdo fructus rei ſuæ eſſe alterius in parte fructuum. & põt illa conſtitutio dici conceſſio, vel aſſignatio, vel tranſlatio.

Octaua ſuppoſitio. conuenienter dicitur in titulo conſtituere : non autem conuenienter diceretur (vt quædam loquuntur) Vtrum liceat conſtitui redditus &c. quia in hominibus nihil eſt licitum, nec illicitum, niſi actus humanus : conſtitui autem non eſt actus humanus : immo non eſt actus, ſed paſſio correſpondens actui. Conſtitutio autem actiua eſt actus humanus : quia eſt volitio. Conſtitui autem nec eſt licitum, nec illicitum, nec eſt in homine: ſed in re irrationali, ſcilicet in redditu conſtituto: ſicut me amare te, vel velle tibi bonum, eſt licitum : ſed te amari non eſt licitum, nec illicitum: ſicut nec te percuti eſt licitum, vel illicitum. ſed te percutere eſt licitum vel illicitum : pati enim iniuſtum non eſt iniuſtum. ſed agere iniuſtum eſt iniuſtum, vt inquit Ariſtoteles.

Nona ſuppoſitio. duplex eſt licitum. Quoddam eſt licitum ex genere, ſcilicet actus cadens ſuper debitum obiectum: non curando quales circunſtantias habeat: vt diligere Deum. vel proximum, dare eleemoſynam indigẽti, & ſi illud obiectum exprimatur: erit actus ſic determinatus: etiam poſitiuè licitus ex genere. ſi autem non exprimatur, ſed actus accipiatur abſtractè ſine obiecto : ſuper quod tamen natus eſt cadere: erit permiſſiuè tantum licitus ex genere. Quoddam eſt licitum ex circunſtantia ſcilicet actus habens omnes debitas circunſtantias : vt dare eleemoſynam indigenti, & hoc propter debitum finem. & debito loco, tempore & de legitima ſubſtantia, & ſic de aliis ſeptem circunſtantiis, de quibus latius dictum eſt ſupra quæſtione l. Vnde ſtat, quòd aliquid ſit licitum primo modo, quod eſt illicitum ſecundo modo: non autem econtra : quod enim eſt illicitum primo modo: nunquam eſt licitum ſecundo modo : quia quando actus ex genere eſt malus, nunquã redditur bonus per acceſſum cuiuſcunq; circunſtantiæ, de illis vide latius ibidem. Et ex ibi dictis patet, quomodo licitum ex circunſtantia poteſt ſubdiuidi: quia quoddam eſt ſic licitum permiſſiuè tantum, quoddam verò poſitiuè, vide ibidem. In propoſito autem non quæritur de licito ex circunſtantia ſaltem poſitiuè: quia actus, de quo quæritur, non eſt ibi expreſſus cum ſingulis circunſtantiis: ſed tantum de licito poſitiuè ex genere: vel etiam de licito permiſſiuè ex circunſtantia. quæritur enim, ſi conſtitutio redditus expreſſa ut in titulo, vbi obiectum exprimitur ſine circunſtantiis, ſit licita : ſic ꝙ non includat aliquam malitiam, vel iniquitatem. Nam ſi vt ſic illa conſtitutio eſſet illicita, non poſſet poſtea quacunq; circunſtantia accedente fieri licita. Actus enim ex genere, uel obiecto malus non poterit per circunſtantiã reddi bonus : deficit enim ſibi bonitas ex genere, quæ præſupponitur ut materialis ad bonitatem ex circũſtantia : bonum autem eſt ex integra cauſa. Si autem ut ſic : & per cõſequens ex genere eſt licita: tunc etiã eſt permiſſiuè ex circunſtantia licita: hoc eſt, eſt nata veſtiri circunſtantiis congruis. Ideo conſequenter videndum eſt per ſequentes queſtiones, quas circunſtãtias neceſſe eſt accedere ad hoc : vt ille actus cõpleta bonitate morali ſit bonus, & per quas circunſtantias ipſe deprauetur. puta an deprauetur per circunſtantiam illã. ſ. vel ſi illa conſtitutio fiat pro precio, uel ſi fiat cũ pacto redimendi: & ſic de aliis, de quibus nũc non agelt. Et ex hoc patet, ꝙ ad ſoluendũ qõne pręſen

tem

tē non oportet curare de hoc, an illa conſtitutio fiat gratis, vel pro precio. Nam an illa, quæ non eſt gratuita, ſed pro precio. puta cum redditus pro precio conſtituitur tibi, qui emis eum, ſit licita. patebit in quæſtione. lxxix Nam pro precio conſtituere pertinet ad circumſtantiam quo modo conſtituatur.

Prima concluſio. Aliquem conſtituere in re ſua alteri redditum bladi, vini, &c. vt in titulo, eſt actus ex genere licitus, ēt poſitiuè. probatur duabus rationibus: quia eſt actus ſuper debitum obiectum cadēs, quod ēt poſitiuè includitur, vel exprimitur in actu eodem modo determinato, quo in titulo ponitur. igitur concluſio vera, conſequentia nota ex diffinitione actus boni ex genere. Antecedens probatur: quia conſtituere eſt velle, & ſi velle referatur ad redditū: tunc redditus eſt eius obiectum eo modo, quo circūſtantia quid, aliquando accipitur pro obiecto. Si autem ipſum velle referatur ad illum, cui conſtituitur: tunc ille alter cui conſtituitur, etiam poteſt dici obiectum illius actus eo modo, quo aliquando circunſtantia, cui, accipitur pro obiecto actus. ſicut datio eleemoſynæ facta indigenti, dicitur illum, cui datur, habere pro obiecto: quàmuis etiam res data poſſit dici obiectum, quæ tamen etiā dicitur aliquando circunſtantia quid, modo redditus non eſt res incōgrua ipſi volitioni, & ſtat ꝙ ipſe alter, cui quis vult illum redditum, etiam ſit congrua perſona reſpectū illius volitionis. igitur. Secundo probatur ſic. Si non eſſet actus ex genere licitus: tunc ex poſitiuè ibi exprimitur obiectū, eſſet poſitiuè ex genere illicitus. ergo nulla circunſtātia accedente poſſet fieri licitus. ſicut odiū Dei, & amor peccati, ex quo ex genere eſt actus poſitiuè illicitus: quia ſuper obiectum ſibi incongruum cadit. ideo ob quencunque finē, vel cum quacumq; circunſtantia fiat, eſt illicitus. conſequens autem eſt falſum, cuius falſitas oſtenditur ſeptempliciter, ducendo ad ſeptem inconueniētia. Primo: quia tunc non liceret cuiquàm fundare beneficium eccleſiaſticum, de quo beneficiatus perciperet res vtiles, vel pecuniā: quia illa fundatio non eſt aliud, quàm ei, qui ſubit officium eccleſiaſticum, aſſignare redditum, ſeu ius percipiendi aliquas res vtiles, vel pecuniam de rebus ſuis. beneficiū enim eccleſiaſticum nihil eſt aliud, quàm ius percipiēdi tēporalia propter hoc, ꝙ recipiens exercet officium eccleſiaſticum. quo modo dicitur, beneficium datur propter officium. falſitas autem ſequelæ patet: quia vtroque iure approbatur fundatio beneficiorum, adeo quòd ēt fundatores honorantur ab eccleſia iurepatronatus. Secundo patet falſitas conſequentis principalis: quia tunc non liceret mihi velle te gratis habere ius percipiendi aliquot fructus de prædio meo, quæ volitio eſſet conſtitutio gratuita, quod tamen eſt falſum: quia ego poſſum tibi gratis dare, & ita donare prędium meum totaliter transferendo in te completum ius & dominium directum ac proprietatē; nullum ius mihi reſeruando. ego poſſum etiam tibi gratis dare ius percipiendi non omnes ſed aliquot fructus eius mihi reſeruato dominio illius prędij, & iure aliorum fructuum percipiendorum. tenet conſequētia: quia primum eſt maius, quàm ſecundum. immo ſecundum includitur in primo. modo potens maius poteſt etiam minus. falſitas ſequelæ patet: quia quilibet eſt in re ſua moderator & arbiter, & etiam quilibet poteſt rei ſuæ onus imponere & ſeruitutem atque obligationem non damnatam iure. Tertio patet falſitas conſequentis: quia tunc non liceret alicui reſeruato ſibi dominio directo prædij ſui, vel alterius rei, in alium transferre dominium vtile illius rei. & ſic non poſſet quiſquā rem ſuā alteri in feudū concedere: nec in emphyteuſim: quia cōceſſio feudalis & emphyteutica fit per hoc ꝙ concedens reſeruato ſibi directo dominio trāsfert in aliū dñium vtile. ſequela probatur: quia in tali conceſſione emphyteuta & feudatarius, ſeu vaſallus habet nō minus ius percipiendi fructus illius prædij, ꝙ̄ ſi eſſet ſibi redditus cōſtitutus in illis bonis. falſitas aūt ſequelæ patet: quia vtrunq; ius approbat conceſſionē feudalē & emphyteuticā, adeo ꝙ ēt eccleſia concedit aliqua bona ſua aliquibus in feudū & ēt ècōtra, recipit aliqua in feudū ab aliis. Quartò patet falſitas principalis cōſequentis: quia tūc nō liceret alicui in re ſua cōſtituere alteri vſuſfructū, nec vſum, nec cōmodare rem ſuā, nec locare. probatur: quia conſtituendo ei vſufructū, vel vſum, ēt cōſtituitur ei ius percipiendi fructus illius rei: quia vtrunq; eſt ius vtendi rebus alienis ſalua rerū ſubſtantia: ſ. quis differenter ſm ꝙ vſus & vſufructus differūt: vt patet ex q. xiij. Modo vtendo re illa, percipit eius vtilitatē & ita fructū. Similiter ſi quis cōmodat, vel locat rē ſuam alteri, ipſe vult eum habere ius vtendi illa re, & ſic percipiendi eius vtilitatē, quāuis differenter: quia cōmodando vult gratis eū habere, ſed locando vult pro mercede, quæ locagium dr̄; eum hr̄e. ſequela tamen patet: quia ēt in illis conceſſionibus conceditur ius percipiendi fructus illius rei. falſitas aūt ſequelæ patet: quia vtrunq; ius approbat illas conceſſiones, adeo ꝙ etiā eccleſia aliquibus concedit vſufructū, vel vſum in rebus ſuis, & aliquibus locat eas, aliquibus commodat eas. Ius autem canonicū non approbat actum illicitum: cum ſit *quaſi* corollariū theologiæ: quia canonicæ ſanctiones *pro*ceſſerūt ex auctoritatibus ve. & no. teſtamenti: *vt in* c. qualiter, de accu. Quintò patet falſitas conſequentis: quia tunc conſtitutio decimarum dandarum clericis fuiſſet illicita: quia illa nihil aliud eſt, quàm conſtituere ius percipiendi fructus in tali quota de prædiis & laboribus laicorum. Vnde decima capta pro iure decimandi, poteſt vocari redditus eccleſiaſticus: & multa alia iura, quæ habet eccleſia. hoc eſt quæ habent officiales, ſeu prælati, & perſonæ eccleſiaſticæ: vt epiſcopi, plebani, fuiſſent illicitè conſtituta: vt procurationes, quæ ſunt epiſcopis conſtitutæ viſitantibus dioceſim. Et ſimiliter iura, quæ habēt plebani in certis obuentionibus ſibi debitis, immo generaliter cōſtitutio cēſuum eſſet illicita: cum tamen tā in iure ciuili, quàm canonico habeantur tituli de cenſibus, tanꝙ̄ de illis, quæ licitè poſſunt conſtitui, & fuiſſe cōſtituta. Sextò patet falſitas conſequentis principalis: quia tūc non exegiſſet Ioſeph ab Aegyptijs: vt ſuper ſuis prædijs conſtituerent Pharaoni ius percipiendi quintā partē fructuū: ſicut tamen fecit: vt patet Gen. xlvij. Nā licet oīa prædia Aegyptiorū eſſent translata pleno dominio in poteſtatem Pharaonis titulo venditionis, vel permutationis: tamen Ioſeph ex clementia

tia reſtituit eá Aegyptiis, & exegit ab eis prædictam conſtitutioné. Illa autem cóſtitutio fuiſſet Aegyptiis illicita, & per conſequens exactio illius conſtitutionis fuiſſet ipſi Ioſeph illicita: & tamen non fuit illa conſtitutio iuris aliud, quàm cóſtitutio redditus perpetui percipiendi blada, & alios fructus prædiorum ſuorum. Septimò patet falſitas cóſequentis: quia infra probabitur auctoritatibus, tam doctorum, q̃ ſummorum Pontificum, ꝙ etiam cóſtitutio & receptio reddituum, etiá non gratuita (de qua minus videretur) ſ. per contractum venditionis & emptionis cú pacto retrouendendi, & etiam ſine illo eſt licita.

Secunda concluſio. Prædictum cóſtituere, de quo in titulo, eſt actus etiam ex circunſtantia licitus. & hoc permiſſiuè. probatur: quia eſt actus ex genere poſitiuè licitus, & poteſt veſtiri omnibus circunſtantiis debitis, & ſibi congruentibus, quas nó includit actu. ſiu ꝙ in titulo ponitur. igitur concluſio vera. conſequentia tenet: quia hoc eſt actum eſſe permiſſiuè licitum ex circunſtantia, ex vltima ſuppoſitione. Maior nota, minor probatur tripliciter. Primò: quia nullus actus eſt ex genere poſitiuè licitus, quin ſint ſibi addibiles congruæ circunſtantiæ: ſicut nulla materia prima eſt, cui non poſſit accedere cógrua forma, & nullum genus eſt, quod non poſſit determinari differentiis ſibi congruentibus. Actus enim ex genere bonus eſt reſpectu circunſtantiarum aliquo modo, vt materia reſpectu formarum: & vt genus reſpectu differentiarum, & vt totum in modo reſpectu partium modalium. Secundò: quia tunc nunquam ſimpliciter licitè poſſet fieri. conſequens eſt improbatum in præcedenti concluſione. ſequela probatur: quia nunquam aliquis actus fit ſimpliciter licitè, niſi vltra bonitatem genericam etiam habeat circunſtantionalẽ bonitatem. Tertio: quia poteſt eſſe, ꝙ ibi ſint illæ circunſtantiæ, ſcilicet quis, quid, cur, cui, vbi, quomodo, quando, & ꝙ illæ congruant illi actui: patet inductiuè. Nam poteſt eſſe, ꝙ ibi ſit congrua circunſtantia quis, ſcilicet ꝙ conſtituens ſit congrua perſona ad cóſtituendum. puta: quia habet plenum dominium in bonis ſuis: potens ipſa onerare ſeruitutibus, immo etiam ea alienare in toto, vel in parte. nec eſt ſibi interdictum bonis, & ſimiliter, ꝙ illa perſona, cui conſtituitur, etiam ſit perſona congrua ad hoc. puta: quia eſt digna & capax illius iuris. puta: quia nó abdicauit à ſe redditus per votum, & conſentit in receptionem. Et ibi etiam poteſt eſſe congruum quid. ſ. ipſe redditus: quia eſt res conſtituibilis, & transferibilis in alterum. ſtat etiam, ꝙ illa conſtitutio fiat tempore non incongruo ſcilicet in tépore, quo vtilitas, vel neceſsitas expoſtulat: tam ex parte conſtituentis, quàm eius, cui conſtituitur. ſtat etiam, ꝙ ille redditus conſtituatur cum debito vbi, & hoc dupliciter, ſcilicet ꝙ conſtituatur in re congrua, & in loco cógruo. in re quidé: vt puta in re, quæ poteſt deductis expenſis circa cóſeruationem & culturam illius rei importare tantos fructus, & etiam ſi in perſona conſtituatur, vt infra dicetur: ſtat, ꝙ illa perſona poſsit bene tantundem acquirere annuatim, quantum debet ſoluere ex parte redditus, tantundem inquam vltra ea, quæ ſibi ſunt neceſſaria pro ſua congrua ſuſtétatione, & ſine grauamine enormi illius perſonę ſuæ. Etiá in loco congruo, ſcilicet vbi: non eſt à ſuperiori per humanam conſtitutioné prohibita talis conſtitutio. Item ſtat, ꝙ fiat debito modo: puta per debitum contractum ſ. gratuitum: puta donationis vel non gratuitum: ſ. per contractum venditionis & emptionis: ita ꝙ talis modus transferendi non deprauat illá conſtitutioné: vt probabitur in q. lxxix vel per aliú contractum nó gratuitú, vt per permutationé, vel hmói. ſtat ét, ꝙ fiat cum debita æquitate ita ꝙ conſtituendo eum alteri per venditionem nó exigat nimis magnú: ſed æquum & iuſtum precium: & etiam cum debita diſcretione & cú licitis pactis, & conditionibus naturalibus, vel accidentalibus. Similiter ibi poterit eſſe debitus finis. ſ. vt illi, quibus conſtituuntur, habeant debitá ſuſtentationé ad hoc, vt poſſint intendere téporali, vel ſpirituali ſaluti aliorum, quibus præſunt. puta qñ conſtituuntur redditus dñis téporalibus vel ſpiritualibus prælatis, vel perſonis, quæ pro aliis vacát diuinis, de quo fine & ſimilibus patebit in ſequéti quæſtione. Dixi notanter in concluſione permiſſiuè &c. quia conſtituere expreſſum in titulo non determinatur cum circúſtantiis: ſaltem omnibus, quibus eſt veſtibile: & q̃uis aliquæ ibi exprimantur, ſcilicet quid, vt redditus de re ſua, & cui. ſ. alteri: tamé illæ accipiuntur ibi pro obiecto, vel ſaltem, illa ſ. alteri, non dicit determinatá circunſtátiam: ſed indeterminatá, quæ non facit ad bonitaté, vel malitiá actus: ſicut ét cú dico dare eleemoſyná alteri, ly alteri, non dicit determinatá circunſtantiá afferenté aliquid malitiæ vel bonitatis: quia nó determinatur, an ille alter ſit indigens: & dignus eleemoſyna, vel indignus.

Tertia concluſio. prædictum conſtituere, de quo in titulo, eſt actus etiam poſitiuè licitus ex circunſtátia, quando veſtitur omnibus prædictis circunſtantiis. patet ex ratione actus boni ex circunſtantia. Ex hoc ſequitur corollarium duplex. Primum, ꝙ quidá inconuenienter reſpondet ad prædictá qõnem, quádo ponit talé concluſioné, ꝙ illa cóſtitutio eſt licita: dummodo fiat intentione recta & ex rationabili cá cú diſcretione debita & æquitate: quia aut intelligit de licito ex genere, & tunc nó oportet addere, dúmodo &c. ſi de licito ex circunſtantia, tunc aut loquitur de tali licito ex permiſſiuo, & tunc iterum non oportet addere. dúmodo &c. Aut de licito tali poſitiuè: & tunc non ſufficiunt illæ, quas expreſſit: quia tm̃ expreſſit duas. ſ. cur, ſeu cauſam finalem & q̃uó, idem modum: modo ét aliæ requiruntur. Secundò ſequitur, ꝙ ibidem ét inconuenienter probat eandé cóclusioné: quantú n. ad prædictá concluſioné ſufficit, arguit ſic: quia conſtituere cum debita diſcretione & æquitate redditus in ré ea intentione, & ob hanc cauſam, vt de illis redditibus ſuſtententur illi, qui aliis pſunt in ſpiritualibus. & ſic de aliis cauſis finalibus, quæ tangentur in ſequenti qõne, eſt licitú, igitur concluſio uera. Antecedés probat inductiuè de qualibet prædictarú cauſarum finaliú. Modo illa probatio deficit. Primò: quia aut intédit probare conſtitutioné pdicto modo determinatá eſſe ex genere licitá, & túc nó oportet aſſumere determinationé ex parte cáæ finalis: quia cá finalis nó requiritur ad bonitaté genericam actus, aut de bonitate circunſtantionali. & hęc permiſſiua: & tunc iterú non oportet prædictá determina-

terminationem aſſumere. Aut de bonitate circunſtantionali poſitiua, & tunc deficit dupliciter. Primò; quia non aſſumit omnes circunſtantias requiſitas ad illam bonitatem probandam. Secundò: quia petit principium. nam ſi vellem probare, ꝙ aliquis actus quem tamen in ipſa concluſione ante omnia ſuppono eſſe veſtitum omnibus circunſtantiis debitis, ſit bonus bonitate circunſtantionali & aſſumerem, ꝙ vltra hoc, ꝙ aliis circunſtantiis eſt veſtitus etiam eſſet veſtitus debita circunſtantia finis, iam aſſumerem, quod ſuppoſui in concluſione. & ſic ſicut nec ſuppoſitum concluſionis probat concluſionem: quia eſt pars concluſionis, ſic nec talis probatio probaret concluſionem talem. Si autem non ſupponerem eum eſſe veſtitum omnibus debitis circunſtantiis, & inductiuè oſtenderem eum eſſe veſtitum omnibus talibus: illa eſſet conueniens probatio. in qua probatione haberem oſtendere, ꝙ finis, propter quē fieret, conueniret illi actui, & ꝙ perſona agens eum: & modus agendi. & ſic de aliis, cōuenirent illi actui, & tunc inferretur bene. ergo eſt licitus etiam poſitiuè bonitate circunſtantionali. Vnde potius probatio prædicti doctoris deberet poni pro exemplo: vbi ſcilicet illa conſtitutio fieret ex rationabili cauſa, & recta intentione: quia exemplum de recta intentione & rationabili cauſa, propter quam fieri poteſt, eſt: vt ſuſtententur prædictæ perſonæ: vt patebit.

QVAESTIO. LXXIII.

Ex quo conſtitutio redditus (prout eſt expreſſa in præcedenti quæſtione) eſt tantùm ex genere licita poſitiuè: & tamen nata eſt veſtiri debitis circunſtantiis, ex quibus vltra bonitatem genericam nata eſt reddi bona bonitate circunſtātionali: etiam poſitiuè, inter autem circunſtantias prima & potiſſima eſt circunſtantia finis, quæruntur duo. Primò, an ſuſtentatio ſequentium quinq; generum perſonarum poſſit eſſe cauſa finalis congrua prædictæ conſtitutioni. ſic ꝙ ſi conſtitutio fiat propter eam, ipſa non ſolùm nō deprauetur: immo contrahat bonitatem circunſtantionalem circunſtātiæ finis, ſcilicet. Primò ſuſtentatio eorum, qui aliis præſunt in ſpiritualibus; ſicut ſunt prælati eccleſiaſtici, vt epiſcopi, plebani &c. Secundò eorum, qui pro aliis vacāt orationibus, laudibus diuinis, ac aliis diuinis obſequiis per quæ ipſi alios aliis deditos: & in terrenis curis occupatos iuuant ad conſequendū à Deo tam neceſſaria, quàm vtilia, tā animæ, quàm corpori. ſicut ſunt perſonæ eccleſiaſticæ ſeculares, & religioſæ. Tertiò eorum, qui vacant ſtudio ſcientiarum ſpeculatiuarum & practicarum vtilium humano generi: vt theologiæ, artium liberalium, philoſophiæ moralis & huiuſmodi. Quartò eorum, qui etiam ſi nullum prædictorum faciant: ſunt tamen pauperes & infirmi, quibus propria non ſufficit ſubſtantia, nec corporis robur, quos Chriſtus nobis cōmendauit alendos. Quintò, eorum qui aliis præſunt in temporalibus, quatenus, ſcilicet eorum metu humana coerceatur audacia, tutaq; ſit inter improbos innocentia, & in ipſis improbis formidine ſupplicij refrenetur nocēdi facilitas; vt ſic eorum prouida gubernatione reſpublica tranquillā agat vitam: in qua tranquillitate conſiſtit fœlicitas politica, ad quā procurandam eorum officium inſtitutum eſt, cuiuſmodi ſunt reges, principes, duces, milites, & alij rectores reipublicæ. Secunda pars quæſtionis eſt: ſi prædictarum perſonarum ſuſtentatio ſit congrua cauſa finalis prædictæ conſtitutionis an ne ſit etiam aliqua alia dabilis cauſa finalis congruens eidem conſtitutioni. Solutio ſtat in vna ſuppoſitione & quatuor concluſionibus. Suppoſitio eſt ad hoc, ꝙ aliqua cauſa finalis ſit non ſolum non deprauans actum, quem veſtit: ſed etiam ei congruat. & ſic conferat ad bonitatem circunſtantionalem, requiruntur duo. Primò, ꝙ illa ſit in ſe quid licitum & bonum. Nam cuius finis eſt malus, ipſum quoq; malum. Secundò, ꝙ ſit bonitatis maioris & non minoris, quàm actus, qui in eum ordinatur. Nam finis debet eſſe melior ordinato in ipſum, alioquin non erit ordinatio, ſed deordinatio, rem ſcilicet meliorem in minus bonū finaliter ordinare. vnde & vti fruendis peruerſum eſt ſecundum Aug in li. lxxxiij. quæſtionum. q. xxx. quia optimum ordinatur in minus bonum. Vnde philoſophus .j. rhetor. Semper illud, gratia cuius eſt aliud, melius eſt illo alio: quia propter vnum quod & illud magis .j. poſteriorum.

Prima concluſio. Suſtentatio omnium quinq; generum prædictarum perſonarū eſt finalis cauſa nata congruere prędictæ conſtitutioni, probatur: quia eſt res in ſe licita, & eſt non minoris bonitatis, ſed maioris, quàm ſit ipſa cōſtitutio. Antecedens pro prima parte probatur. Nā ſuſtētatio cuiuslibet generis prædictarum perſonarū nobis præcipitur à Deo. igitur eſt licita, cōſequentia nota: quia nihil illicitū nobis à Deo præcipitur. Antecedens probatur inductiuè. Nam nobis præcipitur vtraq; lege diuina, & ēt naturali; vt prælatos ſpirituales ſuſtentemus, ſi indigent: nam in veteri lege Nume. xviij. præcipiebatur leuitis, quòd darent decimam decimarum ſacerdotibus, inter quos erant Pontifices, ſeu ſummi ſacerdotes. & filijs Iſrael præcipiebatur, quòd darent primitias tam terrenaſcentiū, quàm animalium eiſdem ſacerdotibus, & partē lanarum ex ouium tonſione. Deus etiam ordinauerat eiſdem ſacerdotibus partem in ſacrificijs votiuis & pacificis, & oblationibus: vt patet Deut. xviij. & Nu. xviij. vbi etiam Moyſes ſubdit cauſam di. ipſum. n. ſcilicet ſacerdotem elegit dominus: vt ſtet & miniſtret nomini domini. Et illa ſuſtentatio prælatis debita etiam deſignatur per illud præceptum Deut. xxv. Non alligabis os bouis terentis in area fruges tuas, quam auctoritatem allegat etiam Apoſtolus. j. Corint. ix. ad illum ſenſum: vt per bouē intelligatur prædicator verbi Dei. & generaliter quilibet, qui alijs præeſt in ſpiritualibus, fideliter laborando in agro & area domini. In noua etiam lege Saluator dedit Apoſtolis ius comedēdi & bibēdi de bonis illorum, quibus prædicarent dicens. In quā cumq; domum intraueritis, in eadem manete, edentes & bibentes, quę apud illos ſunt. Lu x. & ſubdit: Dignus eſt ei operarius mercede ſua. ergo obligauit illos, quibus illi erant prælati ad ſuſtentandum illos, quia ius non eſt niſi ſibi correſpondeat obligatio. Itē Apoſtolus Paulus ad longū deducit. j. ad Cor. ix.

ꝙ quia

ꝙ quia prælatus erat eis in ſpiritualibus, ſcilicet in prædicatione euangelij, ſibi licuit ſuſtentationem ab eis capere: immo ꝙ ſibi illa debebatur. induceus ad hoc ſcripturam ve. & no. teſtamenti: & etiam quatuor ſimilia. Vnde ait. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam, quis plantat vineã, & de fructu eius non edit, quis paſcit gregem & de lacte gregis nõ manducat: neſcitis quoniam qui in ſacrario operantur, quę de ſacrario ſunt, edunt? Idem etiam in prima epiſtola ad Timot. cap. ij. ait. Qui bene præſunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina Dei, vbi glo. dicit, qui bene præſunt presbyteri vita & doctrina, digni habeantur à ſubditis duplici honore: ſcilicet vt ſpiritualiter eis obediant, & exteriora miniſtrent. Et ad Galat. vj. Cõmunicet autem ſe is, qui cathechizatur verbo ei qui ſe cathechizat in omnibus bonis. De lege naturali etiam probatur: quia lex naturalis dictat, ꝙ non ſolum parentes carnales debent ſuſtentare filios: ſed etiam econtra, ſi parentes indigent, & filij habent, ꝙ eos ſuſtentent: quàmuis enim, vt dicitur. ij. Cor. xij. parentes filijs, & non econtra debeant theſaurizare tamen ſecus eſt de ſuſtentare quando indigent: vt patet Matth. xv. vbi repræhendit Chriſtus iudęos, qui illi ſuſtentationi præiudicabant ſuis poſitiuis traditionibus. Modo prælati non minus ſunt patres ſuorum ſubditorum, quàm qui eis ſunt patres carnales. Vnde Pau. Galathas filiolos ſuos vocat. iiij. c. dicẽs. Filioli mei, quos iterum parturio. & j. Cor. iiij. Ego per euangelium vos genui. Vnde carnales miniſtrarunt tantum fœdam materiam, & conſequenter cibũ corporis pro vita inferiori, ſcilicet vegetatiua. Hi autem ea miniſtrant, quę cibus ſunt animæ, & quę diſponunt ad vitam animæ ſuperiorem. anima autem plus eſt quàm eſca. Lu. xij. Vnde congruè ait Paulus. j. Cor. ix. Si nos vobis ſeminauimus ſpiritualia, magnum eſt, ſi metamus carnalia veſtra? q. d. non eſt magnum: immo incomparabiliter minus eſt, quod nobis datis illo, quod nos vobis miniſtrauimus. De ſuſtentatioue ſecundi generis perſonarum, ꝙ ſit debita, probatur lege diuina, & naturali. Diuina quidem ve. & noua. Veteri: quia dominus præcepit in veteri teſtamẽto. Luc. vlt. Nume. xviij. Deutor. xij. & xiiij. & xxvj. xij. tribubus iſrael: vt decimæ tertiæ tribui, ſcilicet filiorum Leui darent decimas omnium terrenaſcentium & animaliũ. Illi autem erant tunc tẽporis perſonæ eccleſiaſticæ, intendentes diuinis laudibus & obſequijs quadrupliciter diuiſi, vt habetur. ij. Paral. xxiij. Nam aliqui eorum erant cantores in tabernaculo vel templo cantantes prophetias in inſtrumentis muſicis, citharis, cimbalis & pſalterio. Aliqui ianitores & ſacriſtæ. Aliqui erant deputati ad iuuandum ſacerdotes in detrahendo pelles ab animalibus ſacrificandis & lauando hoſtias. Aliqui erãt doctores & iudices populi: vt docerent populum & iudicarent in eis ſuper cauſis emergentibus: & illi vltimi erant etiam vt prælati: & ſic reducuntur ad primum membrum. Primi autem tres non erant vt prælati. & illis in noua lege ſuccedunt ſimplices ſacerdotes & alij clerici vel eccleſiaſticæ perſonæ, ita ꝙ Deus tunc in præcepto literali & etiam figurali innuit ſuſtentationem eſſe debitam ipſis, qui pro alijs vacant diuinis obſequijs. Vnde Deut. xiiij. & xij. dicitur. Caue, ne derelinquas leuitem in omni tẽpore, quo verſaris in terra: quia non habet aliã partem in poſſeſſione tua. Vnde dominus dicit Nume. xviij. Nihil aliud poſſidebunt, decimarum oblatione contenti, quas in vſus eorum & neceſſaria ſeparaui pro miniſterio, quo ſeruiunt mihi in tabernaculo. vbi autem eadem ratio, ibi eadem iuris diſpoſitio: cum igitur hodiernæ perſonæ eccleſiaſticæ etiã Deo ſeruiant in tabernaculo eius, igitur eis eſt etiam debita ſuſtentatio. Hoc etiam innuit pſalmiſta dicẽs. Sumite pſalterium & date tympanum, id eſt accipite ſpiritualia, ſupple ab illis, qui vobis præſunt: & pro vobis Deo ſeruiunt: & date temporalia eis. In noua autem lege illud debitum etiam tangit Paulus dicẽs. j. Cor. ix. Si nos vobis ſeminauimus ſpiritualia &c. vbi per ſeminantes ſpiritualia: etiã intelligi poſſunt illi, qui pro alijs vacant diuinis obſequijs: & non tantum illi, qui docent alios. De lege etiam naturali hoc patet: quia de iure gentium, quod eſt etiam ius naturale, fuit & hodie eſt, ꝙ ſacerdotes etiam gentilium recipiebant ſtipendia ab illis, pro quibus ſeruiebant in diuinis. Vnde etiam in Aegypto tempore famis præbebantur frumenta de horreis publicis ſeu regalibus ipſis ſacerdotibus, nec cogebantur, vt cæteri ſua prædia vendere, vel onerare ſeruitutibus: vt patet Gen. xlvij. De tertij generis perſonarum ſuſtentatione, quòd ſit debita. probatur primò ſic: quia illorum ſuſtentatio eſt de iure gentium, quod patet: quia ſacerdotibus in Aegypto dabantur alimenta de publicis horreis, & hoc nõ fuit præcisè ratione illius: quia ſeruiebant Aegyptiis in diuinis. ſed etiam pro eo, quod vacabant ſtudio philoſophiæ, & ſcientiarum ſpeculatiuarum. Vnde Ariſtot. ait. j. metaphyſicæ, ꝙ ſacerdotibus in Aegypto philoſophię vacare primò conceſſum eſt. Et Ioſephus in libro antiquitatum dicit, quòd Abraam, quando deſcendit in Aegyptum. docuit ſacerdotes Aegypti aſtronomiam, & ex tunc in talibus ſcientiis ſtudere cœperunt. & ideo à rege habebant victum. Vnde & ex prædicto c. Gen. trahitur, ꝙ illis, qui ſunt deputati diuino cultui & ſtudio, debet ab illis, qui habent curam regendi communitatem prouideri. Secundò ſic: quia homines indigent ſcientiis ſpeculatiuis & etiam practicis: quia ſine illis non poteſt declinari malum: quia malum ſiue in erronea cognitione, ſiue in affectione conſiſtens, nõ vitatur niſi cognitum. igitur illi, qui negligunt quærere temporalem ſuſtentationem ſuam: vt ſuis laboribus releuent ſpiritualem indigentiam aliorum hominum: viceuerſa debent releuari ab aliis in eo, quo ipſi indigent. modo tales ſtudentes indigent temporalibus: quia ex quo occupati ſunt laboribus ſcholaſticis non poſſent intendere ruſticis. conſequentia tenet: quia hoc videmus in membris eiuſdem corporis naturalis, quòd ſi vnum vacat alicui negocio in ſalutem aliorum membrorum: vt pedes ad hoc quòd alia deferantur ad aliũ locum: illud econtra à reliquis (vt manibus, quæ acquirunt nutrimentum, & à capite, quod influit in alia) recipit alimentum & influxum. igitur ſic etiam debet eſſe in membris corporis myſtici: cuiuſmodi ſunt ſcholaſtici viri reſpectu aliorum hominum: quia ſunt commembra reipublicæ.

blicæ. Tertiò: qoia taſes deſeruiunt reipublieæ non minus temporales domini: illis autem debetur ſuſtentatio à commonitate: vt patebit. igitur & illis. Maior probatur: quia rectores reipuhlicæ intendunt ciues ſuos facere virtooſos: vt ait Ariſtot. j. ethic. & x. Modo hoe fieri oon poteſt: niſi ſint, qui cognoſcãt, & doceant quid rectum & qnid obliquum: quid verum & quid falſum. cuiuſmodi ſunt ſcholaſtici. immo politicus indiget illa ſcientia, per quam ſingulas artes ordinare poſſit: quia hoe ad eum ſpectat: talis autem eſt ſcientia moralis, ciuilis dicta, quę eſt architectonica reſpectu aliarum: vt dicit Philoſophus. j. ethi. Maior etiam probatur per illud ſapiẽtię vj. Multitudo ſapientum ſanitas eſt orbis terrarum. vbi. n. multa conſilia, ibi ſalus. Prouerb. xj Quod etiam attendẽs ios canonicum diſpoſuit extra, de magiſtris ꝙ eccleſia cathedralis & quęlibet collegiata eccleſia, quę ad hoe ſufficit, debet aſſignare competens beneficium, vel redditum vnius præbendæ vni magiſtro in grammatica, qui clericos illius eccleſiæ, & alios ſcholares panperes gratis doceat Metropolitana verò eccleſia vltra illum magiſtrum etiam debet habere vnum theologum cui fructus vnius præbendæ, quàmdiu docuerit, miniſtretur, qoi tamen non erit canonicus, & ſi ipſa vtriq; magiſtro prouidere nõ ſufficit, prouideat grammatieo in aliqua eeeleſia ſuæ ciuitatis, vel dioceſ. Et vt poſſit haberi copia doctorum in theologia, prælati & capitula mittere debent perſonas dociles ad ſtudium, quibus ſi proprij redditus non ſufficiunt, eis in expenſis per quinquennium miniſtrabunt. doct. verò quamdiu docuerint, recipient fructus præbendarum ſuarũ: ſtudentes verò in theologia recipient eos per quinquennium: quam conceſſionem theologis factam canoniſtæ etiam extendunt ad docentes & ſtudentes in iure can. vt Panor & Archidiaconus volont. De quarti generis perſonarum ſuſtentatiooe ꝙ ſit debita, patet in locis innumeris, tã ve. quàm no. teſtamenti. Vnde in ve. teſtamento præcipiebatur filijs Iſrael: vt pauperibus, pupillis, viduis, & Leuitis darent noo ſolum eleemoſynam cõnem: ſed etiam ſpecialiter, ꝙ eis darent decimam ſpecialem tertio anno: vt patet Deut. xij. Et in noua dicitur. Eſtote miſericordes, & date, & dabitur vobis. Lu. vj. Et date eleemoſynam, & vobis omnia munda ſunt. Et etiam ratione naturali patet ex motuo auxilio, quod ſibi membra corporis naturalis præbent, quando vnum indiget eo, quo aliud ſuperabundat: quod nobis eſt indicium: vt ſic etiam nos agamus ad pauperes, qui ſunt nobiſcum mẽbra corporis myſtici, ſcilicet reipublicæ atq; eccleſiæ fidelium. De quinti generis perſooarum ſuſteotatione ꝙ ſit debita, probatur lege diuina ve. & no. atq; naturali. Veteri: quia. j. Reg. viij. cum filij Iſrael voluerũt habere regem, dicebat dominus Samueli. Prædic eis ius regis, qui regnaturus eſt ſuper eos, & ait Samuel. Hoc erit ius regis. & enumerantur ibi multa, quaſi & omnium illorum eſſet habiturus ius. ſicut etiam hoc verum eſt in neceſſitate imminenti ipſi regno, eo ꝙ in tali caſu ſunt principis, ad exponendum ea pro bono communi regni. & quamuis extra illam neceſſitatem oon fuerit verè habiturus ius omnium illorum, quæ ibi eoumerantur: quia aliqua, quæ ibi ponuntur, magis ſpectant ad poteſtatem tyrannicam, quàm regalem, quæ eis Samuel prædixit futuram tanquam pœnam peccati eorum: tamen aliquorum quæ ibi enumerantur, fuit habiturus ius verum: quia ſi nullorum, ſimpliciter non dixiſſet, hoc erit ius regis &c. Et de illorum numero eſt illud, quod ibi dicitur, ꝙ rex addecimabit ſegetes, & redditus vinearum, atq; greges eorum, & ſic innuitur, ꝙ regi debentur redditus de prædiis ſubditorum. Lege etiam noua probatur. Nam Ioan. Bapt. ait militibus. Eſtote contenti ſtipendiis veſtris. igitur innuit eis licere recipere ſtipendia. Chriſtus etiam iuſſit dare tributum Cæſari, di. Date Cæſari, quæ Cæſaris ſunt. Math. xxij. Et Paulus ait. Cui vectigal, vectigal, cui tributum, tributum. ad Ro. xiij. Item vtraq; lege diuina patuit, ꝙ miniſtris Dei pro ſuo miniſterio debetur ſtipendium ad ſuſtentationem. Modo temporales domini in gubernando virtuosè rempublicam, ſunt miniſtri Dei, etiam ſi occidant maleficos, & ſceleratos de terra perdant, nec viuere ſinant impios, propter quos aliis pacificè viuere non licet. Vnde Apoſtolus ad Ro. xiij. de temporali principe loquẽs ait. Dei miniſter eſt tibi in bonum: ſi autem malum feceris time: nõ enim ſine cauſa gladium portat. Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malè agit. Et infra de principibus loquens ait. Miniſtri enim Dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes. Et filiis Leui occidentibus filios Iſrael, qui adorauerunt vitulum in deſerto, ait Moyſes. Cõſecraſtis manus veſtras hodie domino unuſquiſq; in filio, & in fratre ſuo: vt detur vobis benedictio. Et de Phinees, qui occiderat coeuntem cum Madianitide, dixit dominus, ꝙ auertiſſet iram ſuam ab Iſrael, & dedit ei pacem, & promiſit ſacerdotium ſibi pro ſe, & poſteris ſuis pro illo opere. Vnde & tales etiam in ſcriptura dicuntur Dij propter participationem poteſtatis à Deo ſibi collatæ, qua vice Dei, & ut miniſtri eius puniunt ſceleratos. Lege etiam naturali patet: quia de iure gentiũ, quod eſt ius naturale, eſt, ꝙ nemo militat ſtipendiis ſuis. Cum igitur temporales domini pro aliis militant, ſequitur, ꝙ alij eis tenentur ad ſtipendia. Cõfirmatur: quia ſi nulli eſſent tales rectores, oporteret, ꝙ ipſe populus, vel communitas met conduceret aliquos, qui eam tuerentur ab hoſtibus, & deuaſtatoribus: vt pacificè poſſent intendere ciuilibus actionibus. modo talibus liceret eis dare ſtipendia: immo deberent. igitur cum rectores reipublicæ: vt reges & principes talibus ſuperintendant, eis debita ſunt ſtipendia pro ſuſtentatione. Secunda autem pars antecedentis, ſcilicet ꝙ illarum perſonarum ſuſtentatio etiam ſit maioris bonitatis, quàm ſit cõſtitutio redditnum, probatur: quia conſtitutio reddituum eis fiẽda eſt datio temporalium. modò illa eſt minoris bonitatis, quàm receptio ſpiritualium, quam ipſe conſtituens redditum expectat à primo & ſecundo genere perſonarũ, ad quam receptionem ordinatur earundem ſuſtentatio. Similiter bonum commune eſt nobilius bono priuato. modo ſuſtentatio perſonarum primi, ſecundi, tertij, & quinti generum eſt bonum commune: ſicut & illæ perſonæ ſunt vtilitas reipublicæ ſpiritualis, vel temporalis. ſuſtentare etiam pauperes Chriſti confert ad bonum publicum: quia pietas ad omnia

utilis

vtilis eſt. j. ad Timo. iiij. bona autem illa, ſuper quę priuatus conſtituit redditus,& etiam ipſi redditus ſunt bona priuata.igitur illorum conſtitutio & aſſignatio erit minus bona quàm prædicta ſuſtentatio.

Secunda concluſio.fundatio eccleſiarum, altariū, monaſteriorum, hoſpitalium,eſt huiuſmodi. aut nō eſt cauſa finalis dicenda nata congruere prædictæ conſtitutioni. aut non eſt a præcedenti omnino extranea: ſed in ea incluſa, vel eidem annexa. probatur: quia nihil eſt cauſa finalis ſuiipſius. Modò illa fundatio,aut met eſt ipſa conſtitutio prædicta: fundare etiam eccleſias,altaria,monaſteria,& huiuſmodi cum redditibus, eſt conſtituere redditus annexos illis officijs eccleſiaſticis, vel pijs operibus ibidem exercendis pro ſuſtentatione officiorum eccleſiaſticorum, ſcilicet iurium & obligationum exercendi actus eccleſiaſticos, vel pia opera: tunc non eſt alia cauſa finalis à prædicta omnino diſparata: ſed ſibi concomitans vel annexa, immo eſt finalior, & vlterior cauſa finalis conſtitutionis redditaum. & ipſa ſuſtentatio eſt propinquior & citerior cauſa finalis: quia quando conſtituuntur redditus, vt exerceātur officia eccleſiaſtica:tunc cōſtituuntur: vt exercentes illa officia habeant ſuſtentationem de illis redditibus: vt ſic exercere valeant illa.& ſic redit illa cauſa in idem cum priori. Et patet, ꝙ etiam talis poteſt eſſe congrua cauſa finalis conſtitutionis redditaum: quia ipſa ſuſtentatio, propter quam conſtituuntur redditus,eſt licita,& maioris bonitatis,quàm ipſa conſtitutio redditaum. igitur multomagis eſt licita, & maioris bonitatis ipſa exercitatio ipſorum officiorum eccleſiaſticorum & piorum operum.tenet conſequentia: quia ipſa ſuſtentatio non eſt eis debita,niſi propter illam exercitationem intenta & licita erit ipſa exercitatio, & digna conſtitutione redditus: quia propter quod vnumquodque &c.

Tertia concluſio.Præter prędictam quintuplicem cauſam finalem poteſt adhuc eſſe duplex cōgrua cauſa finalis probatur: quia conſtituens poteſt etiā ideo alteri conſtituere redditum: vt ipſe conſtituens habeat, vnde poſſit ſe alere: qui ſine illa conſtitutione non poſſet hoc commodè: vt puta aliquis nō poteſt ſe & filios ac vxorem alere, niſi per negociationes: quia aliā artem ignorat,& ad illas indiget prompta pecunia. habet autem poſſeſſiones, quibus tamen non poteſt ita commodo ſe intendere: & hoc conſtituit alteri redditum in illis prædijs, & hoc pro precio vendendo ei illum redditum: vt ſic habita pecunia poſſit negociari, vel alia exercere,quorum ipſe habet peritiam. Similiter ipſe conſtituens indigeat pecunia ex alia neceſſitate eum opprimēte, quàm ex neceſſitate negociationis modo dicto: & quia non inuenit,qui ſibi mutuet: opus eſt ſibi aut vendere prędia,aut ea onerare aliquo redditu ibi conſtituendo: & quia non expedit ſibi vendere, vt poſſit ea rehabere: ideo ſic cogitur ea onerare redditu. Illis igitur exemplis poſitis probatur concluſio ſic: quia talis licitè poſſit illa ſua prædia vendere totaliter alteri: vt haberet pecuniam ad negotiandum,& ſic ſe nutriendum: licet illud forte ſibi non ita expediret.igitur eadem ratione poteſt ea ex illa cauſa finali vendere: ſic ꝙ illi conſtitutioni non obſtat illa cauſa finalis: immo congruit ſuppoſito, ꝙ illa conſtitutio ſit licita, non tantū ex genere: vt probatum eſt,ſed ēt ex circunſtantia modi, ſcilicet quando nō eſt gratuita, ſicut infra probabitur. Secunda cauſa etiam poteſt eſſe: vt ille alius, cui conſtituit, habeat ſuſtentationem, etiam ſi non ſit de aliquo prædictorum generum, vt puta quando conſtituens timet, ꝙ niſi ille, cui conſtituit, prouideatur cum redditibus, ꝙ contingat eum aliàs ad inopiam vergere, ex qua timet eum periclitari ad maiora mala animæ: tunc enim ad præcauendum illa, poterit ſibi prouidere conſtituendo illos redditus ſibi,ita ꝙ ex parte illius cauſæ finalis non erit conſtitutio illa illicita, ſed licita: nondum curando an ipſa receptio illius redditus ex parte illius, cui conſtituitur, ſit licita: neque curando, an debeant illa fieri gratis,vel non gratis. probatur: quia conſtituens poſſet illi alteri donare, vel vendere illa prædia: vt per ea præſeruaretur ab illis malis. igitur etiam poterit ſibi conſtituere redditus in illis, tenet conſequentia ab æqualitate rationis.

Quarta concluſio, incongrua cauſa finalis conſtitutionis prædictæ eſt: ſi fiat, vt ille, cui conſtituitur ad pompam ſeculi, immenſas congreget diuitias. aut inexplebilibus faucibus hiantis auaritiæ (quod impoſſibile eſt) ſatisfacere poſſit, aut vt ille voluptatibus laſciuiet, aut vt ocio vacet excuſſo de collo ſuo iugo impoſito filijs Adæ, de quo dicitur Gen. iij. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. & Iob v. Homo naſcitur ad laborem: ſicut auis ad volatum, & Apoſtolus exhortatur verbo & exemplo ad laborem manuum, de quo latius vide ſupra. q. lxxj. concluſione ſecunda. & Petrus ad matrem Clementis increpando dicebat, cur non manibus ſuis operaretur &c. Et dixi notanter, vt ille &c. quia ſi conſtituens non in illum finem conſtitueret (licet ſciret illum, cui conſtituit, ſic eſſe eo abuſurum) tunc in caſu, quo conſtituens compelleretur propter inopiam ſuam: talem redditum tali conſtituere ad releuandum ſuam, qua opprimitur, inopiam, nō peccaret: ſicut nec ille, qui mutuum accipit ab vſurario, cui cogitur vſuras ſoluere: vt in q. xlvij. Nam ſic conſtituens nō alteri dat occaſionem peccandi: ſed alius illam ſua malitia accipit. Dixi etiam notanter in caſu, quo conſtituens cōpelleretur propter inopiam &c. quia ſi non compelleretur propter inopiam propriam: immo liberè cōſtitueret talem redditum ei, quem ſciret eo abuſurum,& ad illum abuſum eum recipere, vel emere, nō liceret ei eum conſtituere: hoc enim eſſet dare gladium furioſo, prout illud patere poteſt in ſimili ex deductis in q. liij. de vendente ornamēta laſciuiæ eis, quos illis abuſuros nouit. Loquor aūt hic de cauſa finali intendenda ex parte conſtituentis, qualis autem debeat eſſe ex parte eius, cui conſtituitur, ſeu qui ſibi tales procurat conſtitui: vt faciūt illi, qui emunt eos, patet iam partim ex dictis, & etiam infra dicetur in q. lxxviij. Nec tamen ad prędictas perſonas ita volo reſtrinxiſſe deciſionem quæſtionis, quin ſi quæ ſimiles vel reducibiles ad eas occurrant: quia non de omnibus poteſt in promptu iudicari: ſimilis habeatur deciſio, vbi ſimilis reperitur ratio. Vnde regulariter illis perſonis licet de redditibus viuere, quæ ſic ſe habent, ꝙ vtilius eſt reipublicę, ꝙ omittant corporales

labores, & intendant vtilitatibus ſpiritualibus, vel temporalibus reipublicæ: ita ꝙ ſi non haberent redditus, non poſſent talibus vtilitatibus intendere, vel non ità commodoſe & apte: ſicut habendo. Nec tamen debent tales multiplicare redditus vltra quàm eis ad intendendum prædictis vtilitatibus neceſſarium exiſtat.

Quod ſi fiat argumentum, quod videtur, ꝙ etiam paſſim alijs liceat: quia Martinus quintus in ſua bulla, de qua infra in q. lxxxiiij. indiſtinctè loquit de qualibuſcumque ciuibus, vel oppidanis. Dicendum ꝙ Martinus ibi loquitur de illis, qui conſtituunt redditus & eos vendunt. & ſic non loquitur de illis, qui habent eos, vel viuunt de illis. verum cum vult loqui de ementibus eos, & qui viuunt de eis, non memorat aliqua genera perſonarum alia à prædictis generibus. Poſſent etiam alia argumenta fieri. vtputa: quia alicui extra prædicta genera perſonarum licet emere totum agrum, & de illo viuere locando cum alijs & ſic virtualiter habet in agro illo redditum: ſed qui aliquos extra prædicta genera non ſolum ab iniquitate: ſed prorſus à delicto & omni reprehenſibilitate aſſecurare voluerit, non id mea ſnîâ faciat: nã ſatis eſt pro nunc mihi in his, quę dicta ſunt generibus perſonarum conſtitutiones & emptiones approbaſſe. Cæteras autem perſonas, quę ſunt prorſus & omnimode extra prædicta genera, & omnimode ſua ſpõte emunt ſibijpſis redditus non pro tanto, nolo omnino ab omni delicto aſſecurare, ꝙ contractus ille emptionis redditnum ſit eis vſurarius, aut aliàs in ſe iniquus, aut ꝙ fructus talium redditnum perceptos teneantur reſtituere quaſi vſuras: quia ſi ille contractus eſſet eis vſurarius, vel in ſe iniquus: tunc non ſolum eis, ſed omni generi hominum eſſet illicitus, quod eſt falſum. Sed pro tanto nolo illas omnimode à reprehenſibilitate & delicto aſſecurare: quia perſonis, quę ſunt prorſus & omnino extra prædicta genera, nec ad ea poſſunt reduci, congruit non paſſim in ocio corporali: ſed laboribus & occupationibus corporalibus viuere: ad quos & natæ ſunt, atque vocatæ & pro quibus etiam exercendis robur corporis & induſtriam, ac alia dona acceperunt à domino: vt ſic non modo ſibi: ſed & temporali reipublicæ pro ſua virili vtiliter viuerent. Vnde Petrus ait. Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam in alterutrum illam adminiſtrantes, vt boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei: nemo enim ſibi ſoli natus eſt, nec ſibi ſoli, ſed myſtico corpori Chriſti ſm vocationẽ ſuam, qua vocatus eſt, viuere debet. Huius ſimile poteſt poni tripliciter. Primò in membris corporis naturalis. Nam quantumcunq; videre non ſit malum: tamen ſi pedes relicto vſu, ad quem à natura ſunt inſtituti, ſe de actu videndi intromittere: nec in ſuo vſu corpori deſeruire vellent, quandam deordinationem in corpore myſtico introducere & corpori inutiles, immo & præiudicialiter agere dicerentur. Secundò in ſacerdote, qui ſi mercantias exerceat & negocia agat, peccat: non quia mercari & negociari ſit actus de ſe malus, & nunquam bene agibilis: ſed quia ad alia vocatus eſt: vt in illis vtiliter viuat reipublicæ eccleſiæ, qua vocatione non contentus, qui Deo militare deberet, ſecularibus implicat ſe negocijs. Tertiũ eſt in viro, qui ad regendam eccleſiam eſt vtilis, & ad hoc plurima dona & talenta accepit à domino, & cum poſſet, & etiam ad hoc vocatur, recuſat ſe tamen in ocio contemplationis cum dãno, vel præiudicio eccleſiæ ponit, hunc enim non vſquequaque quis aſſecurabit: & tamen contemplatiuam vitam aſſumere non eſt de ſe malum: immo licitum ex ſe & valde laudabile. Ita & reſpublica in tẽporalibus grauatur & læditur per hoc, ꝙ paſſim multæ perſonæ quæ ſunt omnino extra prædicta genera, de redditibus poſthabito labore vel occupatione corporali viuere in ocio volunt præiudicantes corpori; cuius tamen membra eſſe volunt. Vnde & boni politici deberent ſuis municipalibus ſtatutis, aut alijs legibus prouidere, ne paſſim quilibet cum ſortem aliquantulam congregaſſet pecuniarum, vellet redditus emere, & in ocio viuere. qui potius de illa pecunia emere deberet poſſeſſiones & prædia, & eorundem culturæ intendere, aut negociationi honeſtæ inſiſtere, aut artificium agere: ita enim tam victualia, quàm vniuerſa alia, quæ ad humanam commoditatem conducunt, abundarent, eo ꝙ multo plures hominibus talibus procurãdis intenderent, quàm quando paſſim permittitur hominibus ad illa artificia & culturas habilibus ſe à talibus abſtrahere. quibus ita tantundem dulceſcit quies ocij, ꝙ per phas & nephas quęrunt pecunias, quibus ampliores redditus emere, atque ita tutiores in ocio ſuo viuere poſſint. Quod ſi victualia & alia temporalia ad humanam commoditatem ſubſeruiẽtia abundarent: poſſent conſequenter ex eo plura diuina officia inſtitui, & decor domus domini, & alia quæ Dei honorem & oppræſſorum ſubleuationem reſpiciunt, procurari, quibus præiudicatur per hoc, ꝙ habiles ad corporalia exercitia exiſtentes extra prædicta genera conantur de redditibus in ocio viuere. Talibus itaque perſonis interim, quòd ſunt omnino extra prædicta genera ante factum non iudico conſulendum, quòd emant redditus, & de illis viuant: immo diſſuadendum: poſt factum autem non eſt eis imponendum, ꝙ fructus perceptos reſtituant quaſi uſurarios: quia falſum eſt: ſed conſulendum potius, ꝙ cogitent de uia, qua ab eis redimantur, & ſi redimantur, ꝙ ſponte ſua alios vltra emant: niſi cum uenerint ad aliquod prædictorum generum. Dixi notanter perſonæ, quæ ſunt prorſus & omnino extra prædicta genera: quia contingit bene, ꝙ aliqua perſona partim ſit de aliquo prædictorum generum: & cũ hoc ad labores prædictos in parte habilis: ſed de illa non intelligo, quod iam dictum eſt: quia talis perſona partim in tantum poteſt uiuere de redditibus, inquantum accedit ad aliquod prędictorum generum: partim uerò & quo ad reſiquum de ſuo, ad quẽ aptus eſt uiuat labore. Dixi etiam notanter omnimodè ſua ſponte: quia ſecus eſt de ea perſona, quæ in aliquo caſu mouetur ex pietate & bona intentione ad ſuccurrendum proximo indigenti parata pecunia, pro qua ille offert ei redditum conſtituendum, ubi emens redditum mallet pecuniam ſuam ſibi retinere, & inde poſſeſſiones excolendas emere uel excolere: aut artificium ſuum copioſius proſequi, aut negociationes abundantius agere: videns tamen proximum ſuum amplius indigere: dat eidem pecuniam

pro reddítu ſibi conſtituto & oblato non minus animo ſuccurrendi eidem, quàm ſibiipſi prouidendi de indemnitate lucri ceſſantis: ſtat enim, quòd & ſi proximus ille egeat: non ſit tamen in ea indigentia conſtitutus, q̃ prędicta perſona teneatur cum eo contrahere contractu gratuito, ſcilicet mutuando ſibi tantundē: immo ſatis piè agit contrahendo cùm eo contractu non gratuito, ſcilicet emendo quippiā ab eo: in quò tamen etiam eidem beneficium facit, & ſibiipſi de indemnitate lucri (à quo propter eum ceſſare non tenetur) prouidet. Et hæc de præſenti q̄ōne.

QVAESTIO. LXXIIII.

Vtrum liceat alicui homini ſingulari, & etiā communitati hominum in ſe, vel ſua perſona conſtituere alteri redditum alicuius rei vtilis? Solutio quæſtionis (ſuppoſitis ſuppoſitionibus quæſtionis lxxij.) ſtat in tribus ſuppoſitionibus, & in recitatione duorum modorum dicendi. Prima ſuppoſitio. hæc quæſtio differt à lxxij. quia præſens quærit de perſona: vt diſtinguitur contra rem: prædicta autem quærit de re capta: vt diſtinguitur contra perſonam: Vnde poſtquàm didicimus, q̃ conſtitutio redditus facta in re ſit licita, reſtat uidere, an idem ſit iudicium habendum, quando conſtituitur in perſona. Secunda ſuppoſitio, aliquam perſonam eſſe alicuius poteſt intelligi dupliciter, ſcilicet intranſitiuè ſeu identicè, ideſt q̃ ſit ipſe met. Alio modo tranſitiuè & poſſeſſiuè, ideſt q̃ illa perſona ſit poſſeſſa ab illo alio, quo modo ſeruus eſt perſona ſui domini. Tertia ſuppoſitio. in quæſtione tantum quæritur de redditu rei vtilis, ſcilicet vt res vtilis diſtinguitur à pecunia: quia de redditu pecuniæ conſtituendo in perſona poſtea quæretur. Primus igitur modus dicendi eſt aliquorum dicentium, q̃ non licet alicui præcisè in perſona ſua conſtituere alteri redditum alicuius rei vtilis. & dicitur præcisè, ideſt ſi non referatur ille redditus ad aliquam rem certā: ut res diſtinguitur à perſona, de qua alia re poſſint haberi illæ res vtiles, & ita ſecundum illum modum dicendi: ille, qui non haberet aliqua bona immobilia, nec mobilia, non poſſet alicui conſtituere redditum: quia illa conſtitutio fieret ſuper nudam perſonam. probatur ille modus dicendi: quia perſona libera non poteſt obligari: vt patet extra, de pignoribus c. ij. Modo ſi quis liber exiſtens in ſua perſona conſtitueret redditum, ſua perſona obligaretur: quia omni iuri correſpondet obligatio. redditus autem, quem quis ſuper ipſam haberet, eſſet ius. igitur illa perſona eſſet illi obligata. Sed ille modus dicendi eſt falſus: & eius motiuum inualidū, quorum utrunq; patebit per rationes ſecundi modi dicendi. Secundus igitur modus dicendi conſiſtit in quatuor concluſionibus. Prima: perſona etiam libera poteſt obligari. probatur ſeptempliciter. Primò ſic. Cōtra perſonam liberam aliquis poteſt habere actionem. Vnde aliquæ actiones ſunt dictæ perſonales: oi autem actioni correſpondet obligatio: ꝯ enim mihi nullatenus obligatum non cōpetit mihi actio: immo ſm iuriſtas obligatio eſt mater actionis. Secūdò, perſona libera poteſt contrahere contractu ſacramentali. ſ. contrahendo matrimonium. immo ēt ſeruus hoc pōt ſiue cōſenſu dñi, & dño contradicente: q̄uis per hoc nō liberetur à ſeruitute: in tali aūt contractu perſona contrahens obligatur coniugi ad multa: adeo q̃ uinculatus & alligatus eſſe dr̄ uir uxori, & uxor alligata lege maritali & neuter ptātem habet ſui corporis. j. Cor. vij. Tertiò, perſona libera poteſt cōtrahere cōtractu prophano: ſcilicet uēditione, emptione, & ſic de aliis ſpeciebus. Modo contractus eſt ultro citroq; obligatio, cuius diffinitionis ſenſus eſt q̃ contractus eſt actus, ex quo naſcitur obligatio hincinde inter cōtrahentes: vt expoſita eſt diffinitio illa ſupra xvj. q̄ō. Vnde etiam ſecundùm iuriſtas debitor dicitur quaſi ſeruus creditoris. Vnde Salomon ait. Qui accipit mutuum, ſeruus eſt fœnerantis. Prouerb. xxij. Quartò, liber poteſt locare operas ſuas alteri ad tempus. modò locando obligat perſonam ſuam conductori, ita q̃ conductor habet ius exigendi operas ab illius perſona. igitur perſona eſt obligata ei. quare autem dicam ad tempus, patebit in ſolutione argumēti cuiuſdam inferius. Quintò, liber poteſt profiteri religionem, aut aliis ſpiritualibus actibus ſe obligare. Vnde Paulus j. Cor. ix. Cum eſſem liber, omnium me ſeruum feci. Modò tunc obligatur etiam humo, & illa obligatio ſtrictior dicitur, quàm ſeruitus humana: vt patet in cap. multos. liiij diſtinc. quia illa fit cum renunciatione propriæ uoluntatis: ſeruus autem non ſic. Item obligatio monaci fit etiam cum aliquali præiudicio propriæ libertatis. Nam libertas diffinitur, eſt naturalis facultas eius, quod cuique facere libet: niſi quod vi, aut iure prohibetur. Modò profitendo facit, quòd multa, ad quæ agenda habuiſſet naturalem facultatem, citra prohibitionem uiolentiæ & iuris, facere non habet. Vnde ſine conſenſu abbatis monacus minus poteſt obligare ſe, quàm ſeruus ſine conſenſu domini: quia ſeruus poteſt naturaliter obligari: monacus autem non, eo quòd obligationi monaci reſiſtit ius: non autem obligationi ſerui: licet etiam non aſſiſtat. Sextò: quia quis poteſt ſe deuouere, vel iurare ad aliquos labores corporales, & quaſdam operas impendendas quotidie, uel per menſes, uel annuatim alicui loco pio: vt eccleſiæ, vel hoſpitali, modo talis obligabitur illi pio loco. Septimò, ſeruitus eſt quædam magna obligatio, capiendo ſeruitutem pro aliquo, quod eſt in ipſa re, uel perſona, quæ dicitur ſeruire (quod dico propter aliam acceptionem ſeruitutis, ſcilicet pro iure: vt patuit quæſtio. lxxij.) Modo perſona libera poteſt fieri ſeruilis, & hoc dupliciter, ſcilicet inuita, & etiam uolens. de primo patet duabus rationibus, & ſeptem exemplis. Prima ratio: quia perſona libera propter crimina poteſt occidi, & ſic ſibi poteſt tolli uita naturalis. igitur multomagis poterit ſubiici ſeruituti, ſeruata ſibi vita. Vnde ſecundum Aug. xix de ciui. Dei cap. xv. Origo vocabuli ſeruorum in latina lingua inde creditur ducta, quòd hi, qui iure belli poſſent occidi, à uictoribus ſeruabantur, & ſerui fiebant, à ſeruando appellati. Vnde nun à ſeruiendo dicti ſunt ſerui, quamuis aliquando ſic capiatur ſeruus à ſeruiendo: vt quādo tabellio dicitur ſeruus publicus à ſeruiendo tantum: quia ille non pōt eſſe ſeruus. Secunda rō: quia ſtaret, q̃ libertas alicuius eſſet pernitioſa reipublicæ, eo q̃ multipliciter eam turbaret. Modo talem poſſet rector illius reipu-

blicæ addicere ſeruituti, ſi per illam reſpublica libe raretur ab illius turbatione: quia etiã illum occidere poſſet, aut incarcerare. Secundò patet ſeptem exemplis. Primum: nam liber captus in bello ab hoſtibus, ideſt ab inimicis Romani imperij efficitur ipſo facto ſecundum leges imperiales ſeruus capientium: vt pa tet in l. hoſtes. ff. de cap. & poſtli. reuer. quod etiam adeo intelligunt legiſtæ, ꝙ ille captus efficiebatur ſer uus, etiam ſi pars capientium foueret bellum iniuſtũ, & captus eſſet de parte fouente bellum iuſtum. Vnde hoc ſtatutum fuit in fauorem captiuorum, & in fauorem publicæ vtilitatis: vt ſcilicet capti non occi derentur: ſed ſeruarentur. Et dixi notanter exponendo hoſtibus, ideſt inimicis Romani imperij. Nam ubi bellum non eſt inter Romanum imperium ex una, & eius inimicos ex alia: vtputa quia duæ ciuitates, aut domini non recognoſcentes Imperatorem, aut ſi ambo recognoſcunt Imperatorem: ſed tamen inter ſe tantum bellant non contra imperiũ nec bellum ab imperio Romano indictum eſt, non efficiẽtur capti ſerui capientium virtute prædictarum legũ imperialium: quia illæ leges tantum diſpoſuerunt ſuper ſeruitute in prædicto caſu: vbi ſcilicet eſt bellum contra inimicos Romani imperij, qui ſoli vocantur hoſtes in prædicta lege. Vnde hoſtes, vt ibi dicitur, ſunt illi, quibus populus Romanus publicè bellum decreuit, & qui populo Romano publicè bellum decreuerunt: cæteri autem latrunculi appellantur, ſuple, quò ad hoc: quia eis non competit ius poſtliminij, de quo ibidem. Dixi etiam notãter ſecundum leges; quia de conſuetudine hodie ſecus eſt. Nam etiã ſi qui impugnent Romanum imperium, & capiuntur à Romanis, non efficiuntur illi ſerui eorum, ſaltem ſi capti ſunt fideles: & huic conſuetudini ſtandum eſt, quæ in hoc abrogauit prædictam legem. At tamen nihilominus ſeruitus contrahebatur olim, & hodie etiam in partibus orientalibus contrahitur iure gentium moribus approbato. ſic quòd capti efficiuntur ſerui capientium, dummodo capientes foueant iuſtum bellum. Vnde cum turci noſtros capiunt, redigunt eos in ſeruitutem: quæ tamen redactio non virtute prædictæ legis fit, neq; etiam eſt iuſta. Secundum exemplum. liber faciens aliquod ſequentium. v. efficitur ſeruus capientis eum, etiam iure canonico, & hoc ipſo facto, ſcilicet mittens ſaracenis ferrum, arma, lignamina. Secundò uendens eis galeas. Tertiò gubernans piraticam nauem. Quartò impendens auxilium, uel conſilium in eiſdem. Quintò uendens alia mercimonia eis: ut patet extra, de iudæis & ſaracenis per multa capitula: prout etiam ſupra tactum eſt plenius. q. lj. Tertium. pater poteſt in caſu neceſſitatis uendere filium ſuum liberum, de quò latius uide ibidem. & ſi uendere: ergo etiam obligare, non obſtante ꝙ lex tantum mentionem facit de uẽdere: quia minus præiudicium eſt obligare, quàm vendere & ſic vbi maior ratio, ibi poteſt lex, uel ſtatutum extendi. Quartum: quia Noe addixit filium filij ſui ſeruituti fratrum ſuorum, di. Gen. ix. Maledictus Chanaam, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis. immo totam poſteritatem eius in ipſo ſubiecit ſeruituti. Quintum: quia Exo. xxj. tacitè, vel interpretatiuè permittebatur patri uendere filiam ſuam: vbi dicitur. Si quis uendiderit filiam ſuam in famulam. &c. Sextò ius ciuile ſubijcit ſeruituti libertum propter ingratitudinem patrono ſuo (ſcilicet qui eum à ſeruitute abſoluerat) exhibitam, ita videlicet, ꝙ manus in patronum iniecit uel atrocem iniuriam, aut graue damnum, uel uitæ periculum ei inferre præſumpſit: nam in hoc caſu poteſt patronus eum reuocare in ſeruitutem: non tamen uidetur, quòd eo ipſo efficiatur ſeruus. Septimò: quia ius canonicum diſponit, quòd raptor mulieris efficiatur ſeruus raptæ: vt patet xxxvj. quæſtio. j. cap. de raptoribus. vel oportet, quòd redimat ſe, & ſi propter paupertatem non poteſt ſe redimere, erit ſeruus eius ad tempus ſecũdum arbitrium boni uiri: quæ tamen pœna non uidetur latæ ſententiæ, ſed ferendæ, & hoc in foro iudiciali, ſi de hoc eſt conuictus: non autem in foro pœnitentiali. Vnde ſi exiſtens in ſacris contrahit matrimonium, uxor eius ſi hoc nouit, ſi libera eſt, redigenda eſt in ſeruitutem. diſt. xxxij. c. eos qui. & filij, qui inde nati eſſent, debẽt etiam fieri ſerui eccleſiæ xv. q. finali ca. cum multis. De ſecundo uerò, ſcilicet quòd liber poſſit etiam uolẽs fieri ſeruus, probatur tripliciter. Primò: quia niſi ſic. Deus hoc non conceſſiſſet filiis Iſrael: ſicut tamẽ videtur eis illud conceſſiſſe. Nam Leuitici. xxv. dicitur. Si paupertate compulſus uendiderit ſe tibi frater tuus, non enim opprimes ſeruitute famulorum: ſed quaſi mercenarius & colonus erit tibi. & ibidẽ etiam videtur eis admittere, quòd Iſraelita attenuatus ſe uendat aduenæ, uel peregrino inter eos ditato. Dico autem notanter uidetur, uel tacitè, uel interpretatiuè admiſit: quia non expreſſè illam uenditionem approbauit. Loquitur enim conditionaliter. Vnde & Sco. in iiij. diſt. xxvj. dicit, quòd aliquis poteſt ſe uendere in ſeruum, licet de hoc non inueniatur ſpecialis approbatio diuina in ſcriptura. Secundò: quia aliqui ſancti ſeipſos uendiderãt ſponte. vt patet de ſancto Petro telonario, qui commiſit notario ſuo, ut eum uenderet, uide in hiſtor. S. Ioannis eleemoſynarij. Item Paulinus, de quo Grego. in lib. dialogorum, epiſcopo Nolanæ eccleſiæ, uendidit ſe in ſeruum: vt liberaret filium unicum cuiuſdam uiduę, & beatus Dominicus bis ſe voluit uendere, ſemel ut redimeretur filius viduæ detentus à ſaracenis, altera uice pro ſubleuanda inopia quorundam nobilium, qui propter paupertatem filias ſuas dederant hæreticis nutriendas & erudiendas: licet Deus aliter diſpoſuerit. Tertiò: quia lex ciuilis admittit, quòd quis ſeipſum poſſit vendere in ſeruum: quamuis enim diſponat, quòd liber homo, qui patitur ſe venundari, fiat ſeruus, & hoc concurrentibus ſex conditionibus, ſcilicet quòd talis ſit maior xx. annis. ſecundò, quòd intendat precium participare, tertiò, quòd in ueritate participet, quartò, ꝙ emptor credat ipſum ſeruum eſſe, quintò, ꝙ ille qui uenditur, ſciat conditionem ſuam, ſextò, ꝙ uenditor ſciat ipſum liberum eſſe, & ſi aliqua illarum defecerit, reuocabitur ille uẽditus in ingenuitatem: tamen ius ſic diſponendo, nõ ob hoc videtur ſibi prohibuiſſe ſe pati uenundari, ſiue ſtantibus, ſiue non ſtantibus illis conditionibus, quaſi diſponendo eum fieri ſeruum, ſi ſe patiatur venundari: hoc fecerit in pœnam eius ſic ſe patientis uenundari, ſicut nec quando ſtatuit, ꝙ capti ab hoſtibus

ſtibus fiant ſerui: hoc ſtatuit in pœnam captiuorum: cum ſæpe tales aliter agere non poterant, q̃ ꝙ ſe capi permitterent. & afflicto non eſt addenda afflictio.

Contra ſeptimam probationem arguitur. Nullus poteſt licitè in ſeruitutem redigi ab alio, vel ſeipſum in ſeruitutem redigere: quia illa redactio eſſet cõtra diſpoſitionem iuris naturalis, quod diſponit debere eſſe vnam libertatem in omnibus, & nullum debere eſſe ſeruum alterius: vt patet per beatum Iſido. & habetur diſt. j. in decretis c. ius naturale.

Secundò ſic j. Cor. vij. dicit Paulus. Precio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum. igitur non licet alicui ſeipſum redigere in ſeruum.

Tertiò. Nemo eſt dominus membrorum ſuorum, vt dicitur in l. liber homo. ff ad le. aquiliã. igitur multominus nec erit dominus perſonæ ſuæ. igitur nõ poterit quiſq̃ ſuam perſonam uendere: qui enim uẽdit aliquid, eſt dominus illius rei: ſaltẽ ſi ſic tradit, ꝙ traditionem debet ſequi trãſlatio dñij: quia nemo plus iuris in alium transferre poteſt, q̃ ipſe habere noſcat. Confirmatur. nullus homo eſt iuris ſui. igitur nec ſe alteri tradere poteſt. Antecedens probatur. j. Cor. vj. Non eſtis veſtri: empti enim eſtis.

Quartò. Quia lege ciuili prohibetur liber homo vendi & ſtipulari: quia liber homo non eſt in cõmercio noſtro. Vnde in l. ſi in emptione. §. liberum. ff. de contrahen. empt. dicitur. liberum hominem ſcientes emere non poſſumus, ergo non poteſt in cõmercium adduci. l. liber homo. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. de verbo. obliga. §. j.

Confirmatur: quia famuli noſtri non poſſunt ſe obligare perpetuò ad ſeruiendum ſm gl. in l. poſt certi. C. de lib. cã. & ratio eſt: quia huiuſmodi promiſſio ſapit naturam ſeruitutis. l. ij. ff. de lib. hu. exhib. igitur multominus poterit liber homo verè ſe facere ſimpliciter ſeruum alterius. Ad primum, dimiſſo modo ſoluendi iuriſtarum, quorum aliqui diſtinguunt ius naturale primæuum, & non primæuum. Alij dicunt, ꝙ libertas quò ad eſſentiã ſuam (quæ in bono & æquo conſiſtit) non põt tolli per ius gentiũ, uel ciuile: nec ẽt ſeruitus tollit eam ut ſic: tñ bene põt tolli quò ad effectus eius extrinſecos & exercitium. Dicẽdum: vt vult Alex. de Ales in iij. parte innitendo dicto Aug. ꝙ ius naturale non diſpoſuit, ꝙ omnes deberent hẽre vnam & cõem libertatem, niſi pro ſtatu innocentiæ, in quo nullus fuiſſet dñs alterius principatu diſpotico, nec aliquis fuiſſet ſeruus alterius ſeruitute diſpotica: non autẽ pro ſtatu naturæ lapſæ, immo pro illo expedit aliquos redigi in ſeruitutẽ, & eſſe ſeruos aliorum & ſic non oportet diſtinguere duplex ius. ſ. naturale, quorum unum diſpoſuerit libertatẽ, aliud conſtituerit ſeruitutẽ: ſicut nec oportet ponere duplicẽ artem medicinalem: propter hoc, ꝙ ars medicinalis concedit uinum ſano, & prohibet illud ægroto. Poſtq̃ igitur homo & humana natura in eo contenta peccauit, meruit ſubiici ſeruituti. & ſic quilibet hõ propagatus de cõi lege ab Adam diſpoſitus fuit, ut aliqñ poſſet in ſeruitutem redigi, & illa diſpoſitio ineſt ratione originalis culpæ: & aliqñ deducitur ad effectũ, qñ. ſ. ſequitur actuale peccatum poſt originale, quo modo illa diſpoſitio fuit ad effectum deducta in Chanaam filio Noe accedente peccato actuali patris ſui, & etiam proprio, quo imitabatur paternam iniquitatem. Vnde Aug. xix. de ci. Dei c. xv. Deus ita hominẽ condidit, ꝙ ipſum rationalem factum ad imaginem ſuam, noluit niſi irrationalibus dominari, non hominem homini, ſed hominem pecori. conditio autẽ ſeruitutis merè intelligitur impoſita peccatori. proinde nuſquam ſcripturarum legimus ſeruum, anteq̃ hoc vocabulo Noe vſus peccatum filij uindicaret: nomẽ itaq; iſtud culpa meruit, non natura. & poſt quædam ſubdit Aug. prima ergo ſeruitutis cauſa eſt peccatũ: vt homo hoĩ conditionis uinculo ſubderetur, quod non fit niſi Deo iudicante, apud quem nõ eſt iniquitas, & nouit diuerſas pœnas diſtribuere meritis delinquentium. hæc ille. Dixi autem notanter, ꝙ in ſtatu innocentiæ nullus fuiſſet dominus alterius principatu, uel dominio diſpotico: quia loquendo de dominio naturali, adhuc unus homo fuiſſet dominus alterius: vt Adam filiorum ſuorum: vt patuit ſupra diffuſè q. iiij. huius operis. Ad ſecundũ dicendum, ꝙ Apoſtolus nõ vult dicere, ꝙ non liceat eis ſe ſubiicere ſeruituti humanæ ſimpliciter: ſed adhortatur eos: vt ex quo ſunt ſerui Dei, qui eos emit, non debent illã ſeruitutem dimittere propter ſeruitutẽ hoĩm: vt illi faciunt, qui potius uolunt diuina mandata violare & omittere debitum ſeruitium Dei q̃ transgredi mãdatum, etiã iniquum ſui tẽporalis dñi. Oportet. n. plus obedire Deo creatori, q̃ hominibus: q̃tomagis Deo creatori ſimul & redemptori. propter. ſ. geminũ beneficium ab eo nobis impenſum. Ad tertiũ dicit quidã iuriſta ꝙ talis uẽditio ſuſtinetur uirtute legis, quæ lex eſt domina membrorum humanorum. & ſic vult dicere, ꝙ talis non poſſet ſe vendere: niſi accedente auctoritate legis auctorizantis. ſicut in ſimili aliquis non poteſt per pactum ſe obligare ad carcerem: quia non eſt dominus membrorum ſuorum: poteſt tamẽ obligari ex forma ſtatuti: quia editum à republica, quæ eſt domina membrorum humanorum. Sed aliter dicendum, ꝙ nemo eſt dominus membrorũ ſuorum ad abſcindendum ea & amputandum, aut deſtruendum ſine cauſa legitima: non autem ſic ꝙ non poſſit ſe & membra ſua obligare ad aliquas honeſtas operas, aut ad vſum utilem & legitimum alicui impendendum: immo ex cauſa legitima etiam poteſt ea abſcindere: vt patet in caſu, quo niſi membrũ abſcinderetur, totum corpus periret. Vnde ſi homo nõ haberet ius ſuper ſe, vel ſuum corpus modo dicto: tũc inanis eſſet titulus in inſtituti. de his qui ſunt ſui iuris, cuiuſmodi ſunt liberi. Vñ & hoĩ dat Deus ptãtem ſuper ſe & perſonam ſuã. prout dr Eccl. xv. Reliquit illum. ſ. hoĩem in manu conſilij ſui. & Sco. in iiij. diſ. xxvj. q. j. inualidãdo quandã rõnem cuiuſdã doctoris, qua uolebat probare, ꝙ mutuã tranſlationem corporum, q̃ fit in ꝯtu matrimoniali, cõgruum fuit à Deo approbari, eo quòd corpora illa ſunt Dei, & ſic non deberent contrahentes ea ſic transferre ſine approbatione domini: dicit. ꝙ licet homo ex creatione teneatur Deo in omnibus, quæ poteſt: tamen Deus non tãtum exigit ab homine, immo dimittit eum libertati ſuæ, ſolummodo ut ſeruet præcepta decalogi. Et idẽ dicit diſt. xv. q. j. quòd aliquis poteſt ſe in ſeruum vendere, licet de hoc non inueniatur ſpecialis approbatio diuina. hæc ille. Vnde non valet prima ſolutio:

quia ſupponit falſum, ſcilicet ꝙ niſi auctoritas legis acceſſiſſet approbantis illam uenditionem, non liceret alicui ſeipſum vẽdere per ſe, vel per alium: immo ante legem imperialem, aut ciuilem licuiſſet. Nam ſi illud ante legem imperialem auctorizantem non licuiſſet, ergo ante eam aliqua alia lege prohibitũ extitiſſet. puta diuina, naturali, vel canonica. & ſi ſic, ergo per legem imperialem ſuperuenientem non potuiſſet fuiſſe factum licitum. Nam lex imperialis non poteſt licitum reddere, quod lege diuina, naturali, vel canonica eſt illicitum. Nam leges non dedignantur ſacros canones imitari: non ergo eos anteire præſumunt, quanto minus legem diuinam, vel naturalem. Ad quartum dicendum, ꝙ ſi alicui prohibitum eſt mercari liberum hominem hoc habet veritatẽ regulariter: non autem in caſu vbi cõcurrunt prædictæ ſex conditiones. Nam in illo caſu admittitur cõmercium liberi hominis propter iuſtam ignorantiam emptoris, & propter tantam ſolẽnitatem requiſitam in tali commercio. Sed ut profundius expediatur punctus illius argumenti. Secundò dicendũ per quatuor dicta. Primum eſt, liberum hominem non poſſe vendi, poteſt dupliciter intelligi. Primò ſic. i. nõ licet alicui eũ vendere, immo peccat vendendo eum. Secundò ſic. ſ. ſi quis eum uendat, non tenet uenditio: ſic ꝙ ſicut uendenti non datur actio: ſic emptori nõ datur actio ex empto. Si primo modo intelligatur (qui intellectus ſpectat ad theologum plus, q̃ ſecũdus: quia eſt de materia peccati) tunc uel uenditor ignorat eũ eſſe liberum, puta credit eũ eſſe ſeruum alicuius, licet eum ſciat eſſe alienum: tunc non eſt ei illicitum eum uendere, ſi eo modo uendat, quo dictũ eſt, uenditionem rei alienæ debere fieri, ut ſit licita, ſupra in q. lxx. Si autem ſcit eum eſſe liberum: tunc ſi ſimpliciter volentem uendit iterum, non peccat: quamuis uẽditus non fiat ſeruus, niſi concurrentibus ſex conditionibus ſupra tactis ꝓbatur igitur hoc primò ſic: quia ſi peccaret: maximè contra uenditum. ſed hoc nõ: quia uolenti non fit iniuria. ſecundò: quia ſi ſic, maximè quia eſſet prohibitum iure poſitiuo, ſed hoc non: quia talia iura, quæ hoc videntur prohibere: ſolum uidentur diſponere ſuper inualiditate contractus: non autem ſuper prohibitione contractus, vnde diſponunt, quòd ex illo contractu non oriatur obligatio ciuilis, quæ pariat actionem. Vnde emptor non eſt obligatus venditori ciuiliter: nec etiam uenditor emptori ſaltem ſcienti: ſed non prohibent venditori uenditionem. Confirmatur: quia non uideo, quare res aliena, etiam ſcita talis poſſit licitè uendi, & non homo alienus: non tñ ſeruus, ſed ẽt liber: cum utrobiq; ſit idem modus iuſtificandi utrãq; uenditionem. ideo enim uenditio rei alienæ non redditur illicita: quia ille contractus uenditionis non de ſe requirit, ꝙ uendens abſolutè uelit illam rem apprehendendo cõtrectare & dare, uel etiam tradere alteri: ſed ſolum ſub diſiunctione. ſ. ꝙ aut uelit eam tradere, aut eſſe obligatus emptori ad intereſſe: vt patuit ſupra q. lxx. Modò ille idem animus poteſt eſſe in uendente liberum hominem. igitur eadem uia excuſabitur à peccato. Item etiam ius admittit, ꝙ ſaltem ſtantibus ſex conditionibus, aliquis patiaꝛ ſe venundari, & ſic permittit, ꝙ quis ſe per alium uendat: immo illum contractum ualidat ſic, ꝙ ibi oritur mutua obligatio etiã ciuilis, ex qua hincinde oriatur actio. Et ex hoc ẽt põt inferri, ꝙ ius admittat: ſic ꝙ nõ prohibeat, ꝙ quis ſeipſum uendat. patet illa illatio: quia non vr̃ rõ diuerſitatis: q̃uis aliqui iuriſtæ dicant, primum poſſe fieri: non tñ ſecundũ. ſed non aſſignant rationem diuerſitatis, ſaltẽ rationabilẽ & ſufficientẽ: quod. n. quis per alterũ facit, perinde eſt, ac ſi per ſe feciſſet. q̃uis uerũ ſit, ꝙ poſſit ſtare, ꝙ ex primo concederetur actio & obligatio ciuilis, non ex ſecundo: quia hoc eſt merè poſitiui iuris. Si aũt hominẽ liberum inuitum, vel ſaltẽ non conſentientẽ, puta neſciũ vendit: iterum non vr̃ peccare ſic. ſ. qui non poſſit illud ſine peccato facere: quia hoc põt fieri eodem aĩo, quo quis alteri rem alienã ẽt ſcienter & inuito; vel neſciente dño illius rei vendere põt licitè: neq; iniuriatur illi libero ẽt inuito: vt ex ibidẽ dictis in ſimili patet. nec ius poſitiuum prohibet: vt patuit. Secũdum dictum. ſi liberũ hominẽ non poſſe vendi. intelligatur ſecundo modo, qui pertinet propriè ad iuriſtas: tunc breuiter abſoluẽdo illum modum diſtinguendũ eſt: quia uel emptor ſcit hoĩem illum eſſe liberum, aut ignorat. Si primũ, verum eſt: imputet. n. ſibi, quare emerit, nec põt agere ad intereſſe, & hoc modo intelligendæ ſunt leges, q̃ dicunt, liberum hoĩem non poſſe uendi, uel non eſſe in commercio nr̃o. Si ſecundum, non eſt uerũ: quia valet in præiudicium uendẽtis, & emptori competit actio ꝯ venditorẽ ad intereſſe. Vnde in l. & liberi. ff. de ꝯhen. empt. dr̃: liberi hominis emptio intelligitur ſi ab ignorante ematur: quia difficile põt, liber homo à ſeruo dinoſci. vñ ſi uenditor ſciat, ſiue ignoret eum eſſe liberum, non refert, quin teneatur emptori ignorãti ad intereſſe, & ad minus ad reſtitutionem precij: quamuis uerum ſit, ꝙ ille liber emptus, etiam ab ignorante non efficiatur ſeruus, niſi concurrentibus ſex prædictis conditionibus. Vnde in l. liberi. ff. de contrahen. emp. dicitur ſic. liberi hominis emptionẽ contrahi poſſe pleriqꝫ exiſtimarunt: ſi modo inter ignorantes fiat; quod idem placet, etiam ſi uenditor ſciat, emptor autem ignoret, ꝙ ſi emptor ſciens liberum eſſe ẽmerit, nulla emptio contrahitur. hæc ibi. & gl. dicit, multomagis non ualet contractus, quando ambo ſciuerunt. hæc ibi. Et ex hoc etiam patet differentia in venditione rei alienæ, & liberi hominis, eo quòd venditio rei alienæ tenet etiam, ſi uterque ſciuerit eam alienam; vt ſupra q. lxx. Tertium dictum. liberum hominem non poſſe ſtipulari, poteſt etiam dupliciter intelligi. Primò ſic, ideſt non licet alicui eum ſtipulari. Secundò ſic. ſi quis eum ſtipulatus fuerit non tenet ſtipulatio; ita ꝙ ſtipulanti non competit actio contra promittentem. Si primo modo: tunc aut promittẽs ignorat eum eſſe liberum: dummodo tamen credat eum eſſe ſuum: tunc non peccat, ſiue promiſſio ſit ad dãdum, ſiue ad tradẽdum: quia ignorantia facti eum excuſat: ſicut eſt in alia re aliena quã quis promitteret alteri dare, vel tradere, & crederet eſſe ſuam. Si autem ſcit eum eſſe liberum, & per conſequens ſcit eum non eſſe ſuum, & ſi ille liber nõ eſt uolens, tunc peccat: non diſtinguẽdo, an ſit promiſſio ad dãdum, ſiue ad tradendũ: nec poteſt ſic excuſari in ſtipulatione, ſicut in uẽditione: quia uendẽti ſufficit velle, uel tradere, uel ſatiſfacere emptori de intereſſe

eſſe: ſed non ſic eſt in ſtipulatione: quia promittens tenetur præciſè ad dandum, ſi dare promiſit, vel ad tradendum, ſi tradere promiſit: nec releuaretur per hoc, ꝙ de intereſſe ſatisfacere nellet: quia non ſuccedit ibi obligatio ad intereſſe: ſicut in venditione. Si antem ille liber eſſet nolens: tunc in nullo peccaret promittens, & hoc probatur ut prius. Quartum dictum ſi ſecundo modo intelligatur, diſtinguendum eſt: quia nel ſtipulatot ſcit eum eſſe liberum: & tunc non tenet, etiam ſi ſuerit ſtipulatus eũ ſibi tradi, non dari. & hoc non ſolum eſt verum, ſi liber eſt inuitus, ſed etiam ſi fuiſſet nolens: quia quãuis tunc ſi eſt volens, teneret quo ad naturalem obligationem: non tamen quo ad ciuilem, quæ parit actionem ipſi ſtipulanti. Si antem ſtipulator neſciat eum eſſe liberum, tenet ſtipulatio: ſic ꝙ datur ei actio cõtra promittentem, quãti intereſt ſtipulãtem eſſe deceptum. & hoc ſi ſit ſtipulatus ſibi tradi: quia liber homo tradi põt: cum bona fide poſſit poſſideri: non tamen nt ses tradita poſſit uſucapi: ſicut tamen res aliena alia à libero homine, quam quis ſtipulatur ſibi tradi, poteſt vſucapi, ſi eam neſciat alienam. Et dixi notanter, ſi eſt ſtipulatus eum tradi: quia ſi eſſet eum ſtipulatus ſibi dari, non teneret: etiam ſi ſtipulator ignoret eum eſſe liberum. Et idem dic ſi ſimpliciter eſt eũ ſtipulatus: quia intelligitur ſtipulatus eſſe eum ſibi dari. Ad confirmationem dicendum, ꝙ non vꝫ, cur liber homo nõ poſſit ſe obligare ad perpetuò famulandum alicui, uel locare perpetuò operas ſuas alicui, ſicut poteſt & ad tẽpus, loquẽdo de poſſe primo modo, ideſt quòd liceat ſibi ſic ſe obligare: ſi enim liber eſt, facultatem habet facere quicquid libet, niſi ui ant iure prohibeatur: vt patet ex diffinitione libertatis. modò illud non prohibetur iure diuino, vel naturali, vt patet, nec etiam humano. Nam humana iura, quæ uidentur ad oppoſitum, non eſt neceſſe intelligi, niſi ſecundo modo. vel ſi intelligantur etiam primo modo: tunc intelligenda ſunt ipſo libero exiſtente inuito & inuoluntario ſimpliciter, abſolutè, vel ex cõditione: vt ſi creditor vellet debitorem ſuum, poſtquàm non ſoluiſſet eum, in termino aſtringere propria auctoritate ad ſibi ſeruiendum pro debito: cum debitor ſit inuoluntarius abſolutè, vel ex conditione: quo modo videtur loqui lex ob æs alienum. C. de actioni. & obliga. vbi dicitur ſic. Ob æs alienum ſeruire liberos creditoribus iura compelli non patiuntur. Secus ſi intelligatur primo modo de illo, qui ſimpliciter volens & ſua ſponte ſe obligat, ex aliqua rationabili cauſa: vt ex deuotione ad aliquem locum pium, aut etiam ex aliqua cauſa vtili reipublicæ, vel etiam ſibiipſi & familiæ ſuæ, non video contra quem delinqueret. Et ad gl. dicendum, quòd in diſputationibus non ſunt allegandæ gl. nec doct. vt vult etiam quædam glo. in l. ſed licet. ff. de officio præſidis. multæ enim glo. ſunt reprobatæ. Vnde etiam alia glo. contrarium tenet in l. iiij. ff. de vſufruct. & in l. cum antiquitas. C. eodem, quæ videtur verior, ſaltem primo modo intelligendo, quicquid ſit de ſecundo modo: quia ille ſecundus modus non ſpectat ad theologos & forum conſcientiæ & peccati. Nec eſt verum, ꝙ non poſſit quis ſe ſubiicere ſeruituti, vel ſpeciei ſeruitutis ex pacto: capiendo poſſe primo modo: immo primo modo loquendo poteſt ſe totaliter ſeruum facere, vt dixi. Vnde notandum, ꝙ multa diſponuntur in legibus, in quibus dicitur hoc vel hoc non poſſe fieri: quæ tamẽ non diſponũt niſi ſuper inualiditate illius facti: ſed nõ propter hoc prohibent illud factum. immo, quod plus eſt, ecõtra nonnulla prohibentur in iure humano, quæ tamen facta tenent, licet fieri non debuerint. Vnde etiã ius diſponit redemptum ab hoſtibus ſeruire ſuo redemptori, ſi non habet precium: vt dicetur infra. Et confirmatur: quia ſi non liceret alicui perpetuò locare operas, vel ſe obligare ad ſeruiendum perpetuò alicui, vel famulandum: tunc peccarent doct. in noſtra vniuerſitate, qui ſe perpetuò conduci uolunt, illi vniuerſitati obligantes ſe ad legendum: nec ad aliam vniuerſitatem tranſituros. & econtra vniuerſitas ſe obligat eis ad perpetuò dandum eis ſtipendium. & non ſolum uidentur hoc poſſe facere: ſed etiam ꝙ illa obligãtio tenet ex utraq; parte ciuiliter: ſicut ſatis doceret rei exitus, ſi, uel conductus abire vellet, vel ſi ſibi vniuerſitas ſatisfacere nollet de ſtipendio.

Prima concluſio. aliquis licitè poteſt in perſona ſua intranſitiuè capta conſtituere alteri redditum alicuius rei vtilis, probatur quinque rationibus. Prima: quia ſi non: maximè quia nõ poſſet obligare ſe: prout dicebat prima opinio, conſequens autem eſt iam improbatum. Secunda ratio: quia prima opinio admittit, ꝙ quis poſſit licitè conſtituere redditum in re aliqua, eo ꝙ tunc res eſt obligata non perſona. Modo hoc eſt falſum: quia quamuis res ſit ibi obligata, non tamen ſic ꝙ nullo modo etiam ſit perſona obligata: quia ille, cui conſtituitur redditus in re, etiam põt impetere in iudicio ipſum conſtituentem ſuper ſolutione illius redditus, quod non poſſet, ſi in nullo eſſet perſona ſua ſibi obligata. Vnde ſi libertas & inobligabilitas obſtaret conſtitutioni redditus in perſona, etiam obſtaret conſtitutioni redditus in re. Tertia ratio: quia aliquis poteſt perſonam ſuam alteri homini, eccleſiæ, uel monaſterio obligare ad laborandum laboribus natis importare vtilitates & commoditates: vt ſunt arare, ſeminare agros, fodere vineas, & huiuſmodi. ſicut & poteſt voto ſe ad illuc peregrinandum obligare. Modo hoc poſito talis conſtituit redditum rei vtilis in perſona ſua: quia illa obligatio non eſt ſine iure, quod habet ille, cui fit obligatio: ſi enim ſum tibi obligatus ad illos labores, tu habes ius exigendi à me illos labores, & percipiendi utilitates natas prouenire ex illis laboribus. modo illud ius eſt redditus. igitur. Quarta: quia licitum eſt alicui ſe facere ſeruum alterius, etiam ſeruitute diſpotica in caſibus expreſſis in prima concluſione. Modo hoc faciendo conſtituit in perſona ſua redditum alicuius rei utilis illi, cui ſe facit ſeruũ: quia conſtituit & vult illum dominum habere ius exigendi ab eo labores fructiferos, & per conſequens fructus ſeu res vtiles humano uſui. Quinta. licitum fuit fidelibus conſtituere clericis decimas perſonales, aliàs eccleſia non impoſuiſſet eis illas. Modo decimæ perſonales ſunt redditus conſtitutus in perſonas fidelium, ita quòd ubi perſonales decimæ ſunt in præcepto & de conſuetudine tenentur ipſi fideles eas ſoluere: licet non habeant prædia, aut huiuſmodi res, puta ſolo artificio, vel negociatione acquirunt temporalia. ſic

etiam Nec x. fideles conſtituerũt redditum annuum tertiæ partis ſicli pro neceſſitatibus. & hoc ſuper ſeipſos, vt ibi patet.

Secunda cõcluſio. aliquis licitè poteſt in perſona ſua tranſitiuè capta conſtituere alteri redditum alicuius rei vtilis. probatur. Nam licitum eſt alicui habere ſeruum ẽt ſeruitute diſpotica. Modo illum habendo hẽt in eo redditum rei vtilis: vt patet ex præcedenti concluſione, & ille ſeruus eſt perſona ſua trãſitiuè loquendo. & põt illud ius quod ipſe hẽt in eo transferre in alterũ gratis vel pro precio, vel alio ɔ̃ctu nõ gratuito ſicut & illã perſonã poſſet totaliter alteri vẽdere, vel donare. igitur tunc conſtituet licitè alteri redditum rei vtilis in illa perſona ſua. Secundò: pater ſuũ filiumfamilias, qui ẽt eſt perſona patris tranſitiuè capta: põt alteri obligare ad laborandum ei in uinea & alias operas vtiles exercere ad aliquantum tp̃s. modo hoc faciendo conſtituit illi alteri ius percipiendi res vtiles illius. Idem videns in dño habente aliquem famulum, quẽ põt alteri locare. uel cõmodare ad tp̃s: vt eius operas percipiat & ſic habebit ius percipiendi res vtiles ab illo: ſicut ſi ſibi locaſſet, vel cõmodaſſet equum, vel huiuſmodi. Ad motiuum primi modi dicendum, ꝙ illud capitulum loquitur de obligatione pignoratitia, quæ apud iuriſtas ſolet appropriato vocabulo vocari obligatio, & de recipiente illam obligationẽ in perſona. Vnde non eſt licitum alicui creditori in pignus recipere liberum hominem pro debito, ita ꝙ ius pignoris conſtituatur in illo homine: ſicut nec pro debito debet quis regulariter loquendo incarcerari: ſi habet in bonis, vnde poſſit ſoluere: ſed debet executio fieri in bonis primò mobilibus, deinde in immobilibus. Vnde ſi quis de facto liberum hominem reciperet in pignus, perderet debitum & aliã tantã quantitatem tenetur ſoluere, ac ẽt relegatur: vt in Auth. vt nulli iudi. in §. quia. non autẽ loquitur de quacunq; obligatione, ſeu alia obligatione à pignoratitia. Et etiam non loquitur de conſtituente talẽ obligationẽ in perſona ſed de recipiente. & ita quicquid ſit de recipiente eum in pignus: tñ nihil hẽ de conſtituente talem: puta ſe uel alium eo volẽte in pignus, de quo nos loquimur. Et non ſolũ non loquitur de quacunq; obligatione. immo ẽt quãuis loquatur de obligatione pignoratitia: tñ fallit aliqñ: quia poteſt in caſu liber homo obligari pro pignore, vel ſaltem quaſi. Nã captus ab hoſtibus ſi redimitur, cogitur per quinquennium ſeruire redemptori, aut precium ſoluere, & interim tanq̃ pro pignore detinetur, & interim relegari poteſt. Secundò: quia ut ſupra patuit: pater in caſu poteſt filium vendere. igitur multo magis pignori obligare. Item quãuis de hoc an liber homo poſſit ex pacto ſe obligare creditori ad carcerẽ: ſi nõ ſoluerit eũ in termino, ſint varia dicta hincinde per iuriſtas: tñ non video, quin loquẽdo de poſſe primo modo. i. de licitè poſſe, poſſit ſic ſe aliquis obligare: dummodo carcer non ſit mortiferus, vel damnoſus vitæ eius, ita ꝙ non indiſcretè poſſit cenſeri agere vel irrationabiliter ɔ̃ cognitam diſpoſitionẽ ſuæ uitæ, aliàs enim eſſet ɔ̃ bonos mores, & dummodo ad hãc obligationem inducatur aliqua neceſſitate iuſta, ita ꝙ aliàs ipſe non poſſet obtinere à creditore mutuum, vel aliam rem, qua multum indigeret, ita ꝙ non poſſet ea carere ſine maiori incommodo, quàm eſſet eſſe in carcere, & dummodo ſeruet proportionabiliter illas conditiones, quas petẽs mutuum debet ſeruare in obligando ſe ad vſuras, ne occaſionem peccati det mutuatori, de quibus ſupra q. xlvij. Illis igitur ſtantibus non uideo quare peccaret. Nonne poteſt quis renunciare fauori pro ſe introducto ſicut & mutuatarius, cui deberet gratis mutuari. poteſt obligare ſe ad vſuras, neceſſitate hoc poſcente, quamuis ipſum creditorem ſtaret grauiter peccare, recipiendo ab eo illam obligationem, eo ꝙ non licet ſibi aliquẽ auctoritate priuata capere, & ad priuatum carcerem ponere, quem iura multum deteſtantur. immo etiam per officiales eum capere non poſſet uirtute prædicti pacti etiam ad publicum carcerem ponendo: quia partes non poſſunt facere, ꝙ ordo iudiciarius & ſolennitas non ſeruetur in his, quæ fieri debent iudicialiter: vt eſt in publicum carcerẽ incarceratio, vel detruſio. Modo de iure non poteſt ordo iudiciarius ſeruari, incipiendo ab executione: ſicut non valet conuentio debitoris, ꝙ ſi in termino non ſoluerit poſſit excommunicari non præcedente citatione & contumacia. Et huius ſimile poteſt dari, ſcilicet ꝙ obligans nõ peccet: vbi tamen recipiens peccat: quia mutuũ recipientem ſub uſuris ſoluendo uſuras non peccare: vbi tñ mutuans ſub vſuris peccat, & ſtat inuaſum à latronibus pollicentem eis gratia ſibi non peccare: licet latrónes exigentes peccent: non enim cooperari cenſendus eſt alteri ad peccatum, prout patuit q. xlvij. An autem non poſſit quis prædictum pactum facere, loquẽdo de poſſe ſecũdo modo: ſic ꝙ ille qui promiſit obligetur: nõ tñ naturaliter, ſed ẽt ciuiliter ad ſeruandum illud, & ꝙ creditori competat actio contra debitorem ex tali pacto nõ ad noſtrum forũ pertinet, niſi forte pro quanto infra dicemus conſtituentẽ reddituum in perſona etiam obligari ciuiliter ei, cui eum conſtituit. Vnde non latet apud iuriſtas inueniri non modo loquendo de poſſe primo modo: ſed ẽt ſecundo modo, ꝙ ſi ſcriptor promiſit ſtare in certo loco & ſcribere librum. ꝙ ualet pactum, ꝙ poſſit in compedibus teneri. & ꝙ hoc fiat iure permittente, & ſic illa promiſſio non ſolũ poteſt fieri, capiendo poſſe primo modo: ſed etiam ſecundo modo. Item licitum eſt alicui ſe vel alium conſentientem obſidẽ dare alteri: immo etiam alteri licitum eſt illum recipere in obſidem: ſaltẽ quatenus ſeruetur pax inita, quicquid ſit, an pro debito pecuniario poſſit quis recipere obſidem. Vnde beatus Grego. mandauit quibuſdam doc. bus, ut reciperet obſides à Sencolibus ad ſeruandum promiſſa: vt patet in c. ſuppliciter. xxiij. q. viij. modo qui obſes eſt alterius, eſt in perſona obligatus alteri. Nec curo, an in illo obſide conſtituatur propriè loquendo ius pignoris. ſufficit enim ꝙ ibi cõſtituitur ius eum aliqualiter detentandi. & obligatio perſonalis in illo ad manendum in obſtagio donec fiat, quod conuentum eſt, quomodo Ioas rex Iſrael recepit obſides filios nobilium in Iuda, ne rebellare poſſent. iiij. Reg. xiiij. & ij Paral. xxv. ſic Antiochus illuſtris fuerat obſes Romæ pro patre ſuo j. Mach. j. & dato quòd aliquæ leges viderentur hoc non admittere: tamen dici poteſt, quòd non uolunt, quòd liceat alicui libero ſe, vel alium liberum conſentientem

tem obſidem dare: ſed ꝙ recipienti non liceat talem liberum ſic recipere, præſertim tanquàm pignus, vel ſaltem quòd talis receptio ſi etiam licita ſit, non eſt valida: ſic ꝙ etiam ſit ciuilis obligatio, ex qua oriatur actio, quicquid ſit de obligatione naturali: Immo ius ciuile met diſponit de obſidibus dandis ipſis Romanis ab hoſtibus ſuis, & econtra etiam propriiſſimè captis, quorum datio mutat aliqualiter eorum ſtatum: & tendit ad naturam ſeruitutis: adeo quòd teſtari non poſſunt tempore, quo ſunt in obſtagio, niſi de licentia principis.

Tertia concluſio. Communitati, vel vniuerſitati hominum etiam licitum eſt in ſe, ſeu in perſona ſua intranſitiuè & tranſitiuè capta conſtituere alteri redditum rei vtilis. Et etiã aliter hoc poteſt, quàm poſſit perſona ſingularis. Prima pars probatur tripliciter. Primò: quia perſonæ ſingulari licitum eſt. igitur etiam communitati. tenet conſequentia: quia non videtur maior ratio de vno quàm de alio. Secundò ſic: nam communitas non eſt niſi ſingulæ ſingulares perſonæ, vel multæ ex eis repreſentantes reliquas, gerentesq; vices reliquarum ſingularium perſonarum, quæ poteſtatem ſuam tranſtulerunt in illas, quæ vocantur communitas. Et intelligitur de communitate, ſiue ſit eccleſiaſtica, ſiue prophana, & de eccleſiaſtica ſiue ſit ſecularis: vt collegium canonicorum ſecularium, vel doctorum vniuerſalis ſtudij, ſiue monaſterialis: vt monacorum, communitas: & prophana, ſiue ſit communitas regni, ſiue ciuitatis, ſiue villæ, & huiuſmodi. Tertiò ſic rationes probantes hoc licere ſingulari, æque probant hoc de communitate, tam reſpectu perſonarum communitatis intranſitiuè, q̃ tranſitiuè captarum: ſicut enim hæc ſingularis perſona, ſcilicet A. poteſt ex ſuis laboribus perſonalibus ſine prædiis ultra omnes expenſas ſibi & ſuis neceſſarias reſiduare tantam menſuram rerũ vtilium annuatim, & ius percipiendi illam menſuram aſſignare ipſi B. ita omnes de illa communitate, de qua eſt A. poſſunt ſimiliter reſiduare, & per conſequens aſſignare illud ius percipiendi ipſi B. Secunda pars probatur: quia in perſona ſingulari nõ poteſt conſtitui redditus perpetuus: vt hic loquimur de perpetuitate, quæ ſcilicet deriuatur ad poſteros vſq; in finem mundi, vel nata eſt ſic deriuari: quia nec ipſa perſona ſingularis eſt ſic perpetuò nata ſubſiſtere & fructificare: ſeu vtilitates importare. Sed in cõmunitate põt conſtitui redditus perpetuus, ſicut & in prędiis: quia ſicut prædia nata ſunt durare & fructus importare perpetuò: ſic etiam dabilis eſt cõmunitas & vniuerſitas hominum. quæ ſic nata eſt perpetuò durare: & ſi non ſm perſonas eaſdem in numero perpetuò manſuras in illa: tñ ſm perſonas ſibi continuè ſuccedentes in illa, quo modo dicimus, aquas durare in perpetuum: licet non ſm eaſdem partes aquæ in numero manſuras: in eo tñ ſibi ſuccedentes in eodem alueo, immo nec prædia, quæ ſunt immobilia, manent continuè eadem numero ſimpliciter, ſic ꝙ perpetuò retineant eaſdem partes in numero: quia ibi ſit quaſi continua corruptio & generatio in eorum partibus. Nec obſtat, ꝙ aliquã contingit, tales cõitates deſtrui. puta quia terra illa ſubuertitur cum habitatoribus: vt in Pentapoli contingit, aut omnino depauperari, & in ſeruitutem redigi: quia hoc idem aliqñ contingit prædiis, quæ per alluuionem aliqñ pereunt in parte, uel totaliter, ita ꝙ ex eis ſit alueus fluminis: tunc enim ſicut perit in toto, vel in parte redditus in pḋiis illis conſtitutus, ita ẽt perit redditus olim conſtitutus in communitate prædicta nunc ſic pereunte.

QVAESTIO. LXXV.

Vtrum conſtitutio redditus percipiẽdi de re, vel perſona conſtituentis deprauetur per hoc, ꝙ ille redditus eſt pecuniarius, & non redditus fructuarius, ſeu rei vtilis: vt res vtilis, ſeu fructus diſtinguitur à pecunia. Concluſio eſt, ꝙ non deprauatur per hoc. probatur ſeptempliciter. Primò ſic: quia ſi per hoc deprauaretur: maximè quia illa res, uel perſona, in qua conſtituitur, nõ eſt nata importare pecuniam percipiẽdam ut ager, vinea, hortus, pratum, & hmõi, quæ inportant tm̃ fructus, non aũt pecuniam, & ſilr̃ perſona non importat, niſi labores & operas, nõ aũt pecuniã. Natura. n. vt ager nõ eſt principiũ rerum artificialium, de quarum numero eſt pecunia, ſed ars. Sed aſſumptum eſt falſum: quia tã res, q̃ perſona hominis nata eſt importare pecuniã: quia nata eſt importare fructus, ſeu res vtiles: vt res vtilis, uel fructus diſtinguitur à pecunia. igitur ẽt pecuniã. tenet conſequentia: quia pecunia adeo æquiualet fructibus, ꝙ cõiter & quaſi ſemper, ſtatim uno habito, poſſit alterũ haberi: & ẽt adeo, ꝙ vnũ ſortitur nomẽ alterius. Nam oĩs res vtilis põt aliquo modo vocari pecunia, & econtra. primum patet per Aug. & hr̃. j. q. iij. in c. totũ. vbi dicit Totum quicquid homines hñt in terra, quorum dñi ſunt: pecunia vocatur. ſecundũ probatur: quia vẽditio & emptio nõ fiũt: niſi pro pecunia: & tñ contractus, quo aliquid cõmutatur pro fructu, vel re vtili, dr̃ aliqñ emptio & venditio: vt cũ quis ſpirituale dat pro fructu, vel re vtili, dr̃ vẽdidiſſe ſpũale, & alius dr̃ emiſſe: quia uterq; commiſit ſimoniã, & ſimonia eſt emptio vel venditio, rei ſpiritualis pro tẽporali. Modo de æquiualentibus eſt idẽ iudiciũ. Secundò ſic: quia ſm aduerſarios, ſi redditus eſt fructuarius, eius conſtitutio non deprauatur rõne illius redditus. Pono igitur, ꝙ conſtitutione illius facta dicat A. conſtituens ad B. cui conſtituit, paratus ſum ſemper fructus reddituales conſtitutos colligere & diſtrahere pro precio, & tibi loco eorum dare pecuniã tantam, quantam valet fructus. vel econtra. B. ad A. conſtituentem dicat. magis vellem ſemper decetero pro illis redditualibus hr̃e pecuniam æquiualentem: cur nõ poſſet A. qui prius in rebus ipſi B. aſſignauerat ius percipiendi fructus, loco illius iuris ſibi aſſignare ius pecuniam percipiendi à ſe, & ipſe A. retraheret ad ſe ius percipiendi illos fructus. & ſic faceret cum B. quaſi & implicitè contractũ permutationis. ergo ẽt à principio ſibi licuit aſſignare ei redditum pecuniariũ ꝯctu permutationis. ergo ẽt à principio ſibi licuit aſſignare ei redditum pecuniarium. Tertiò ſic. Res vt diſtinguitur ꝯ perſonam, etiã non eſt nata fructificare, niſi accedente induſtria hominis ſaltem vt in plurimum: vt patet in agris, vineis, adeo ꝙ multi fructus prædiales, ſecundùm iuriſtas vocantur non naturales: ſed induſtriales. quaſi natura eos

non producat, ſed induſtria, quod verum eſt ſic, ꝙ ibi induſtria multum operatur, & ſine ea natura valde parum proficeret. ſicut ſunt blada, quæ per culturam generãtur. ſed fructus arborum: vt poma, & huiuſmodi dicuntur naturales fructus & generaliter illa, quæ ex granis decidentibus met renaſcuntur. vnde & tales res, quæ ſine cultura naſcuntur, vocat ſcriptura ſacra ve.teſt. res, quæ ſponte naſcuntur de humo: vt patet Leuit xxv. & iiij. Reg. xix. & Eſa. xxxvij. Igitur ſi licitum eſt alteri conſtituere redditum fructuarium non obſtante, ꝙ illi fructus ex induſtria hominis tanquam ex cauſa partiali proceſſerunt: cur non poſſet quis eidem conſtituere redditum pecuniæ, quam homo etiam ex induſtria procurauit, vel procurare poteſt de fructibus. Quartò ſic. Domus non fructificat niſi mediante induſtria hominis vtẽtis domo: vt ſi habeo domum aptam ad exercendum in ea mercationes, eo quòd eſt bene ſituata ad forũ, & loco tibi eam annuatim pro x flor. dicitur, ꝙ illi x. flor. ſunt fructus, quos importat domus tibi, cui, loco, eo quòd ob eius congruum ſitum potes multipliciter exercere negociationes: & ſic lucrari multa. & etiam illi dicuntur fructus, quos domus mihi importat: & tamen conſtat, quòd ſi in æternum ſtaret ibi, nihil importaret ſi non locarem eam alicui, neq; etiam tibi quid importaret: niſi ea vtereris. vnde ſe habet quaſi purè paſſiuè. & ſolum ut cauſa, ſine qua non, in ſua fructificatione & induſtria videtur eſſe, quaſi tota cauſa actiua illius utilitatis, quæ prouenit ex domo. Vnde etiam domus non eſt natura, ſed res artificialis, quo non plus germinat, quàm pecunia, quæ etiã eſt res artificialis. Modo ſecundum aduerſarios licitum eſt in domo conſtituere redditum quia ille redditus eſt fructuarius. cur ergo nõ liceret in re vel perſona conſtituere redditum pecuniarium, vbi illæ pecuniæ, vel res reddituales non naturaliter, ſed induſtrialiter producuntur, vel acquiruntur. Nam ſicut ſe habet homo ad domum accedente uel concurrente induſtria. ita ſe habet homo ad mercem & pecuniam mercatiuam, uel ad ſeipſum habentem illam concurrente induſtria. Et per conſequens ſicut domus non niſi accedente induſtria hominis ea utẽtis, profert homini vtilitatem & commoditatem: & nihilominus ſuper ea, vel in ea poteſt conſtitui alteri ius, vel redditus, vel ius percipiendi illas vtilitates. ita etiam perſona hominis & merx, & pecunia mercatoris ſimol accepta: licet non proferant homini utilitatem, ſcilicet lucrum niſi mediante induſtria tamen nihilominus deberet ipſe mercator poſſe in perſona ſua habente illa, ſcilicet prædictam induſtriã, & mercem, ac pecuniam mercatiuã, qua poteſt quid lucrari, conſtituere alteri redditum, uolendo illum alium habere ius in parte illius lucri prouenibilis de operis & induſtria perſonæ ſuæ. Præterea, quòd pecunia poſſit aliquo modo dici fructificatiua, poſſet deduci ex illo fundamento, quo ponitur modus ſaluandi cõtractum ſocietatis in pecunia, vbi vnus tantum ponit pecuniam, alter tantum operam: vbi ponens pecuniam dicitur uirtualiter ipſi ponenti operam pro refuſione operarum: & in recompenſam earum ei communicare interuſurium pecuniæ ſuæ: quod non eſt niſi ipſa commoditas pecuniæ in quo modo pro-venditur, quòd pecunia eſt importatiua cuiuſdam fructus. De hoc tactum fuit aliquid ſupra q. xxxiij. in examine ſecundæ rationis, & amplius dicetur infra tractatu ſexto. Quintò ſic. Si propter hoc ꝙ ager non fructificat, uel germinat pecuniam: ſed tantum bladum: & huiuſmodi. Ideo ſuper ipſo non poſſet cõſtitui redditus pecuniarius: ſed ſolum fructuarius: tunc ſuper domo etiam non poſſet pecuniarius redditus conſtitui: quia etiam domus non germinat pecuniam. conſequens autem eſt falſum: quia tunc etiã non poſſet inde recipi pecunia pro locatione. Immo nec fructuarius redditus poſſit ibi cõſtitui: quia etiam non germinat fructum, cum ſit res artificialis. Et ſimili modo poſſet argui, quòd non poſſet quis redditum tritici conſtituere ſuper agro ad uitam alterius, vel perpetuò: ſi in illo agro non eſſet quis per illud tempus, uel perpetuò ſeminaturus. niſi ſiliginẽ, uel legumina, uel ſaltem ſi non eſſet omni anno ibi ſeminaturus triticum: ſed aliquando aliud genus. conſequens eſt inconueniens, & manifeſtè oppoſitũ diceretur à quolibet: eo quòd ager, ſuper quo conſtituitur redditus tritici, non omni anno ſeminatur tritico, uel importat triticum: quoniam aliquo anno quieſcit ab omni frumento: ſicut etiam ſecundum ueterem legem ſemper ſeptimo anno debebat quilibet ager uel vinea quieſcere à cultura. Item etiam non omni anno, quo colitur & ſeminatur, ſeminatur uno genere, ſed diuerſis. Sextò ſic. Decima perſonalis, ad quam negociator tenetur in loco, ubi decimæ perſonales ſunt in præcepto & conſuetudine, eſt redditus pecuniarius: & tamen illius decimæ conſtitutio eſt licita. igitur. Maior probatur: quia eccleſia habet ius percipiendi ab illo negociatore decimam partem lucri, quod ſibi ex negociatione prouenit. modo illud lucrum eſt pecunia. igitur eccleſia habet ius percipiendi pecuniam ab illo, & per conſequens redditum pecuniarium. Minor probatur: quia ſi illius conſtitutio non eſſet licita: tunc talis negociator non teneretur ad eam: nec eccleſia licitè *ei impo*ſuiſſet, quod utrunq; eſt falſum, & contra *diſpoſitio*nem iuris canonici: vt patet de decimis in c. ad apoſtolicæ. & c. non eſt. & c. ex tranſmiſſa. Et eodem modo poſſet argui de procuratione. *Et confirmatur.* Nã Nee. x. fideles cõſtituerunt etiam *ſuper perſonis ſuis* redditum annuum ad templi neceſſitates, ſcilicet tertiam partem ſicli, & hoc licitè fecerunt, ut ibidem patet: & tamen ille redditus fuit pecuniarius. igitur. Septimò ſic. Pecunia ſecundum aliquos non eſt niſi ipſum metallum monetatum, ſcilicet aurum, uel argentum, ita quòd figura monetalis impreſſa ipſi metallo non eſt quid diſtinctum à metallo figurato, ſecundum alios autem eſt quid diſtinctum ab eo. Si detur primum; tunc arguitur ſic. Si A. conſtituit ipſi B. redditum percipiendi annuatim ab eo duas marcas argenti non monetati. puta quia A. habet terram & montana, in quibus ſunt argenti fodinæ, & huiuſmodi, ex quibus ipſe ſolet multa colligere: tunc ille redditus eſt licitus: quia eſt fructuarius: ſicut & ſi conſtituiſſet ei redditum percipiendi fœnum ex pratis ſuis, vel poma ex arboribus: fructuarium autem non condemnat aduerſarius, igitur etiã ſi conſtituat ſibi redditum percipiendi annuatim tantundem in pecunia

argentea,

argentea, etiam erit licitus. Tenet cõſequentia: quia illæ duæ marcæ argẽti nihil noui acquirunt per hoc, ꝙ monetantur, ideo ſi ius eas percipiendi eſt licitè conſtitutum: tunc etiam ius eas percipiendi monetatas erit licitum. Si autem illa monetatio aliquid ſuperaddit, vt alij dicunt (vt veritas eſt) tamen illa figura, quam ſuperaddit, non eſt tale quid, quod poſſit ob hoc facere illicitam conſtitutionem prædictam: immo potius magis licitam: quia per hoc quòd monetantur illæ duæ marcæ: tunc inſigniuntur teſtimonio principis atteſtantis, quòd illud argentum eſt verum argentum in ſubſtantia, & quòd eſt tantundem in quantitate, & ſic de alijs.

QVAESTIO. LXXVI.

Vtrum ad hoc, ꝙ cõſtitutio redditus ſiue fructuarij, ſiue pecuniarij non deprauetur per circunſtantiam, quomodo, ſic ꝙ conſtituens ſcilicet A. non peccet in modo conſtituendi eum alteri, ſc licet B. requirantur ſequentes quatuor modi. Primus quòd non fiat illa conſtitutio pro precio, ſeu pecunia: ſic ꝙ illa conſtitutio ſit venditio, & præſertim quando redditus eſt pecuniarius. Immo oporteat, ꝙ fiat contractu gratuito, ſic ꝙ redditus ſaltem pecuniarius gratis transferatur de A. in B. Et ꝙ ſi transferatur per venditionem, reddatur iſta conſtitutio, ſeu tranſlatio ipſi conſtituenti illicita. Secundus, ꝙ etiã ſi fiat licitè pro precio: ꝙ tamen non fiat cum pacto redimendi, quod pactum ex parte vendentis vocatur facultas redimendi, ita ꝙ requiratur, ꝙ A. non reſeruet ſibi poteſtatem redimendi illum redditum, quod pactum aliàs vocatur ex parte B. ementis pactum, vel obligatio retrouendendi, & etiam reuendendi ipſi A. ita ꝙ ſi fieret venditio cum illo pacto, conſtitutio eſſet illicita. Tertius, etiam ſi fiat ſine pacto redimendi, ꝙ A. ob hoc, ꝙ non reſeruat ſibi illã facultatem redimendi, nõ vendat eum carius ipſi B. quàm ſi ſibi reſeruaſſet illam facultatem redimendi, ita ꝙ ſi carius venderet, conſtitutio illa eſſet illicita. Quartus, ꝙ non fiat cum pacto adiectionis pœnæ: ſic ꝙ peccet, ſi obliget ſe ipſi B. ad pœnam, ſi non ſoluerit ſibi redditum in termino præfixo. Reſpondendum eſt per quatuor concluſiones.

Prima concluſio. Primus modus non requiritur, probatur dupliciter. Primò ſic. Magis videretur talis modus requiri ex parte B in recipiendo illum redditum, ſcilicet ꝙ non reciperet eum pro precio, ſcilicet emendo, & præſertim quando redditus eſt pecuniarius, quàm ꝙ ille modus requiratur ex parte A. & tamen hoc non requiritur ex parte B. igitur minus requiritur hoc in A. Maior probatur: quia ſi aliquis actus non gratuitus ex parte ipſius A. vel B. eſſet illicitus, hoc eſſet: quia eſſet ibi mutuatio vſuraria, eo ꝙ damnantes redditus pecuniarios emptos, vel venditos, ideo eos damnabant: quia (vt dicebant) ille, qui emit, dando pecuniam per modum & nomine precij pro redditu, à parte rei verè mutuauit illam pecuniam ei, qui ſibi conſtituit redditum ſiue fructuarium, ſiue pecuniarium, & ab eodem vult recipere annuatim certam pecuniam, vel fructum, etiam tanto tempore, ꝙ illa pecunia, vel fructus annuatim recipiendi creſcent ultra ſortem. immo aliquando etiã recipiet ſortem præter fructus medio tempore perceptos: vt quando fuit redimibilis redditus., & ſic ponebant ex parte recipientis redditum eſſe mutuationem vſurariam, & ꝙ conſtituens, uel uendens redditum ſub nomine venditionis, recipiendo precium, nihil faceret in re, niſi ꝙ reciperet mutuum ſub vſuris & ſolueret vſuras: quod tamen non eſt indiſtinctè malum: vt patuit q. xlvii. igitur. Maior eſt vera, minor patebit in q. lxxix. Et ideo cum ibidem habebimus probatum, ꝙ B. emens talem redditum ab A. conſtituente eum ſibi, non committit mutuationem vſurariam, nec alio genere peccati propter hoc, ꝙ emit, vel pro pecunia recipit talem redditum, habebimus etiam probatum, ꝙ conſtituens dando eum pro precio, vel vendendo eum non peccat. Secundò ſic. Ille redditus ſi eſt fructuarius, eſt res temporalis, ſeu prophana æſtimabilis precio: & ſtat, ꝙ A. conſtituat in re ſua, cujus rei ſit dominus iure plenario: ſic ꝙ non eſt ei tranſlatio interdicta in bonis ſuis: etiam ſi ſimpliciter ea alienare vellet. Tunc arguitur ſic. Ipſe A. poteſt illum redditum conſtituere ipſi B. quia ſupra probatum eſt q. lxxij. quòd conſtitutio tranſlatiua redditus eſt ex ſuo genere licita. Modo omnis conſtitutio tranſlatiua, aut eſt gratuita, aut non gratuita. & conſtat, quòd poteſt eum gratis transferre in alium: igitur poterit eum in aliũ transferre pro precio, & ſic uendere. tenet conſequentia: quia nihil videtur ſibi obſtare. Nõ enim obſtat ſpiritualitas illius redditus, quaſi ſit donabilis, non autem vendibilis, ſicut eſt in ſpiritualibus, vel eis annexis: quia hic ſuppoſuit, quòd ſit res purè prophana, uel temporalis. Et confirmatur conſequentia: quia ſi negetur illa cõſequentia: tunc eadem ratione idem A. non poſſet res ſuas, in quibus illum redditum conſtituit, transferre in alterum, quo ad plenum dominium & totale pro precio: quia hoc plus eſt, quàm transferre ſolum redditum in illis conſtitutum: quia redditus ille continetur virtualiter in dominio: ſicut vſufructus cõtinetur in proprietate, vel dominio virtualiter & cauſaliter. Et ſi in fructuario redditu ſic eſt, ergo etiã in pecuniario. tenet conſequentia: quia uiam pari paſſu ambulant: vt probaui in præcedenti quæſtione, ita quòd ubi unus cõſtitui poteſt, ibi & reliquus, quia unus alteri æquiualet, ita quòd potens ſe obligare ad unum dandum, poteſt in bonum ſuum, uel alterius per implicitam permutationem illum ſibi reſeruare, & loco illius ei alium aſſignare. Tertiò ſic: quia redditus durans tantum ad certum tempus, vel etiam ad incertum tempus. ſcilicet ad uitam hominis, eſt redditus: & tamen talis (etiam de quo minus uideretur) poteſt commutari pro pecunia, uel uendi. igitur multo magis alius redditus. puta perpetuus, uel alius, de quo magis uidetur. Minor probatur: quia talis redditus etiam ſi eſt eccleſiaſticus, ideſt pertinens ad eccleſiam poteſt pro pecunia commutari à prælato, etiam ſine ſolennitate canonica: vt patet in Clem. j. de re. eccle. non alie. & tamen minus de illo videtur. Primò: quia eſt eccleſiaſticus, & ſic eſt annexus ſpiritualibus. Secundò: quia bona eccleſiæ non debent alienari ſine certa ſolennitate. Et de hoc latius infra q. lxxxi. Et ſi arguas. Nemo poteſt aliquid trans-

transfetre in alium: niſi ipſe præhabeat illud: ſed cõſtitoens alteri redditum non præhabet eum, aliàs nõ conſtitueret eum. igitur. Dicendum quòd quicunq; habet dominium directum, & proprietatem alicuius rei. ita quòd nondnm abdicauit à ſe ius otendi & ſtuendi illa, dando, ſcillcet illud alteri habet virtualiter redditum, eo quòd in tali dominio includitur redditus: ſicut vſos formalis virtualitet continetur in cauſali. Vnde etiam habens cauſalem vſum rei nõ habet formalem vſnm eius, niſi virtualiter: & tamen transfert formalem vſum io alium. ſic ſol transfert calorem io hæc inferiora, nec habet eum niſi virtualiter. Et ſi iterum arguas. ergo venditor non transfert idem in indiuidno in ementem, quod ipſe præhabuit, aliàs cum redditus ſit quoddam accidens, iã accidens migraret de ſnbiecto in ſubiectum. Reſpõdetur: oon oportet, quòd venditor idem in indiuidoo transferat in ementem, quod ipſe præhabuit: maximè in incorporalibus, cuiuſmodi ſnnt iura. Vnde ſufficit, quòd idem in ſpecie, immo etiam in rebus corporalibus hoc ſufficit. Nam quamuis res ipſa corporalis eadem in indiuidoo, quæ fuit venditoris, efficiatut emptoris: tamen non illud idem dominiũ in indiuiduo, quod præhaboit vẽditor lo rem illam tranſit in ementem: ſed ſolum idem io ſpecie. & hoc ſufficit. ſicut ignis dicitur ſuum calorem transfetre in aquam: oon niſi in identitate ſpeciuoca. Nec tamen poteſt venditot redditus facere, ꝙ illa relatio, quæ dicitur redditus, ſcilicet ius ionaſcatur ipſi emptori: niſi accedente cooſenſu otriuſq;. Nam etiam in rebus corporalibus hoc fit, ꝙ illæ non tranſeuõt in dominium alterius, niſi illo alio conſentiente.

Secunda concluſio. Secundus modus etiam non requiritur, ita ꝙ conſtitutio etiam ſi fiat cum pacto, non ob hoc deprauatur. probatur: quia talis modus magis videretur requiri ex parte emeotis eum, quàm ex parte vendentis: & tamen non requiritur ex parte ementis. igitur nec ex parte vendentis. Maior probatur: quia illi, quibus illud pactum videretur illicitum, hoc ideo dicerent: qoia credetent, ꝙ ipſe B. ſoluendo precium ipſi A. pro redditu nomine emptionis, in re non emat: ſed ꝙ mutuet illud precium ipſi A. expectando ab eodem A. recipete annuam penſionem redditualem taoto tempore, donec A. ſibi ſoluat ſortem. Modo ſi etiam eſſet ibi motuom ex parte B. ementis redditum. illod pactum non eſſet illicitum, vel ſaltem eſſet minus illicitnm ex parte A. conſtituentis redditom, ſeu motuum recipientis: quia etiam accipiens mutoum ab vſuratio ſub vſuris poteſt illud pactum adijcere, qoòd habeat facultatem ſe liberandi à penſione vſnraria. & hoc non minus ei licet, quàm vſurario liceat, & illam facultatem ei coocedere: vt patuit in q. xlvij. Secundò ſic: qoia rem ipſam, ſnper quam A. conſtituit redditum pecuniarium, poſſet totaliter vendere ipſi B. cum tali pacto redimendi. igitur etiam illum redditum ibi conſtitutũ. Tenet conſeqnentia: vt prius in ſecunda ratione præcedentis conlcuſionis. Antecedens probatur: quia etiam ſi ille idem A. mutuò ſob vſuris annuis accepiſſet pecuniam prædictam à B. quam nonc nomine precij accipit ab eodem, & pro illo pignoraſſet prædia ſua prædicta, non peccaſſet: & tamen in tali caſo ipſe A. etiam haberet ius repetendi pignus, facta ſolutione ſortis: quia hoc eſt de natura cootractus pignoratitij. igitur etiam prædictus A. conſtituens redditum annnum in prædictis prædijs: ſi reſeruauit ius illum redditnm ad ſe trahẽdi, per hoc ꝙ reſtituit ei precium, non peccabit ob hoc ad pactum adiectum: quia in prædicto contractu magis videretur verſari peccatum, qnando ibi interueniret mutuom, qoàm quando nullum interuenit.

Tertia concluſio. Tertius modus etiam non requiritur. Probatur. Licitum eſt ipſi B. emere illũ redditum minori precio, propter hoc, ꝙ A. vult ſibi reſeruari facoltatem redimendi illum redditom: vt patebit in q. lxxxiij. Hoc autem noo eſt niſi: quia redditus illa facultate reſeruata circa eum, eſt minoris valoris. igitur ſublata illa facultate, etit maioris valoris igitur carius poterit vendi, & per conſequẽs non eſt illicitos modus, ſcilicet qoòd A. conſtituens ipſi B. redditum ſine pacto redimeodi, ob hoc eum carius vendat.

Quarta concluſio. Quartus modus etiam oon requiritur. Probatur. magis videretur ille modus requiri ex parte B. quàm ex parte A. & tamen noo requiritur ex parte B. igitur nec ex parte A. Maior probatur: qoia pœna illa cedit io commodum ipſius B. & io commodum ipſios A. Ideo ſi quæ ibi eſſet inioſtitia, magis videretur ille peccare, qui inioſtè imponeret pœnam alteri. quàm qui etiam inioſtè impoſitam ſubiret, vel ſibijpſi imponere cogeretur, eo quòd alter nõ poſſet ab altero habere auxiliom. Iniuſtum enim pati non eſt inioſtum: ſed inioſtum agere. ſicut qui res ſuas cogitur dare latrooibos eum iouadentibus non iniuſtè agit: quia potius dicitur iniuſtum pati, quàm iniuſtnm agere.

QVAESTIO. LXXVII.

Vtrum ad hoc, qoòd ſaltem non gratuita cooſtitutio redditus: ſiue fructuarij, ſiue pecuniarij non deprauetur ex parte circnnſtantiæ. quando requirantur ſeqnentes duæ cõditiones. Prima. quòd ille redditus non ſit temporalis. ſed perpetuus, ita quòd ſi A. conſtitueret per viam venditionis ipſi B. temporalem redditum, peccaret ex hoc præciſè, quòd redditus eſt temporalis: ita quòd ſi eſſet perpetuus, ſtaret, quòd non peccaret. Secunda, ꝙ etiam dato qnòd liceret ſibi temporalem conſtitoere etiam pro peconia: tamen oporteret, quòd ille eſſet temporalis ad certum tempus, ſcilicet ad decenniom, vel huioſmodi, & noo ad indeterminatum: vtpota ad vitam hominis. Et dicitur ootanter in titulo, noo gratuita cooſtitutio &c. quia de gratuita oon eſt dubiom, quia illa ooo deprauetur per hoc, quòd redditus eſt temporalis: qoia cõſtat, quòd poſſum tibi donare rem aliquam ad tempus. ergo etiã redditum percipiendi fructus illius rei ad tẽpus: ſed ſolũ eſt difficultas de non gratuita quę eſt veoditio.

Prima concluſio. Prima cooditio non reqoiritur. Probatur ſic, quia ſi talis redditus cooſtitutio, quæ eſſet venditio, eſſet ipſi A. illicita: tunc æquè, vel magis eſſet illicita ipſi B. ementi, vel procuraoti ſibi vendi eum. conſequens eſt falſum: vt patebit in quæſtione.

ne.lxxx.vbi probabitur,ꝙ licitum eſt alicui.vtputa ipſi B.emere redditum,etiam non perpetuum: ſed tēporalem: & hoc tam ad certum, quàm ad incertum tempus. Seqnela probatur: qnia tenens talem conſtitutionem temporalis redditus eſſe illicitam, hoc ideo diceret: qnia videtur eſſe excogitata in frandem, vel pallium vſurariæ mutuationis. puta ꝙ B. dando precium ipſi A. pro redditu vocaret illam commutationem emptiooem: cum ſit mntuatio pro lucro facta. & A. conſtituendo, vel aſſignaodo redditum ipſi B.& ab eo recipiendo precium diceretur vendere: cum tamen reciperet illam pecuniam mutuò ſub anona vſuraria penſione ſoluenda ad certum tēpus, quo lapſo reſtitueret ei ſortem. Modo etiamſi eſſet ibi mutuatio vſuraria, magis eſſet illicitum ipſi B. procurare ſibi taliter talem redditum, q̄ ipſi A.conſtituere talem redditū. Vnde in illis redditibus conſtituendis, vel recipiendis, commuoiter magis natus eſt peccare recipiens, quàm conſtituens: quia vt communiter conſtituens ſi peccat, non peccat, niſi ex eo ꝙ ipſe cooperatur alteri ad peccatum: ſed recipiens ex eo, quia iniuriam facit ipſi cooſtitueoti eum damnificando, vel opprimendo: qnia communiter conſtituens indiget pecunia: oon ſic recipiens indiget redditu.

2 Secunda concluſiò. Secunda etiā non requiritur. Probatur: quia tunc æque illa requireretur ex parte B.ſicꝙ ſi non adeſſet ex parte B. etiam ipſe B.peccaret, vel magis, conſequēs autem infra improbabitur. Sequela probatur: quia tenens talem conſtitutionem temporalis redditus incerti, ſcilicet vitalitij eſſe illicitam diceret hoc ex eo: quia A. conſtituens ideo conſtituit: quia intendit minus dare de ſuo, quàm accipere de alieno ab emptore, ſperans: emptorem cito moriturum. Vel ſi propter oeceſſitatem habēdi pecuniā ab initio cōſtituit, & nō propter ſpem, qua credat B. cito moriturū. & ſic ſe plns percepturū de B.q̄ ei dederit: tn̄ poſtea ſi contingit B. citius mori, gaudebit de hoc. & ſi non citius moritur, tunc dolet: immo aliqñ optat A. mortē ipſius B. vt ſic cito liberaretur à redditualı pēſione, & ſic lucraretur multū in illa venditione. Modò tot, vel plura & maiora poſſunt contingere ex parte ipſius B. quia contingit B. ideo emere: quia ſperat ſe diu victurum. & ſic ſe tot, tantoſq; fructus recepturum, ꝙ ius illos recipiendi ſit multo pinguius, quàm dignum fuerit preciū, & etiam dato quòd ab initio hoc non ex illa radice faciat: tamen poſtea contingit, quòd exoptet ſe tandiu viuere, ꝙ ſit percepturus tantum, ꝙ ius illos percipiendi ſit pinguius, quàm precium pro eo datum. Et ſi contingit eum citius mori, contingit eum dolere de morte ex illa radice auaritiæ: ſed non preciſè propter hoc, ꝙ non percipit tantum, quantum bene correſpondiſſe potuiſſet quantitati precij: ſed propter hoc, ꝙ non plus percepit, quàm quantitas precij ſecundum iuſtitiam commutatiuam exegiſſe potuiſſet: quia optabat ſe vltra illum valorem leuaſſe, & etiam contingit ipſum B. redditum ſibi procurare ex inordinata ſollicitudine proprij defectus, & diffidentia diuinæ prouiſionis. Secundò: quia ſi A. peccaret, hoc eſſet propter prædictam cauſam, ſcilicet ſperandi & captandi mortem ipſius B. aut deſiderium modicum dandi emptori, à quo multum recepit. Modo hoc non argueret illam conſtitutionē redditus eſſe illicitam propter temporalitatem redditus, ſed propter cupiditatem auaritiæ, ex qua oritetur illa venditio, vel propter dolorem de vita proximi, vel propter captationem mortis, quæ eſt in A. quæ noo eſt ipſa conſtitutio redditus temporalis, nec tēporalitas illius redditus. Modò concluſio tantum loquitur de illa conditione ipſius redditus, quæ eſt temporalitas. & dato ꝙ illa diſponeret aliquo modo ad prædictam captationem pro tanto: quia non eſſet captatio nata ſequi, quando non eſſet illa temporalitas in redditu. ſed perpetuitas: tamen propter hoc illa temporalitas non erit illicita conditio redditus: qnia illa non eſt dans illam occaſiooem ipſi A. ſed A. accipit illam ex ſua malitia & cupiditate. De hoc latius patebit in quæſtione.lxxxj.

QVAESTIO. LXXVIII.

Vtrum alicui liceat velle ſibi conſtitui ab alio in rebus alterius redditum alicuius rei vtilis, ſeu fructuarium. Solutio quęſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & tribus cōcluſionibus. Attamen ſuppono hic omnia, quæ ſuppoſita fuerunt in lxxij.q.& ſpecialiter de duplici licito, ſcilicet ex genere & circunſtantia, & de permiſſiuè licito, et poſitiuè licito.

Prima ſuppoſitio eſt, ꝙ cōſtitui accipitur hîc pro cōcedi, vel transferri, vel aſſignari, nec illud eſt actus humaous: ſicut tamen cooſtituere eſt actus humanus: vt ibidem patuit. & ideo non quærimus, ſi conſtitui ſit licitum vel non: ſed velle conſtitui ſibi eſt actus humanus. ideo quæſtio quærit, an tale velle ſit licitum.

Secunda ſuppoſitio. quæſtio etiam poſſet de alijs tribus actibus moueri, ſcilicet velle recipere. & recipi & procurare, vel acquirere. Vnde recipere redditum ab alio eſt diſtinctum quid à conſtitui: quia conſtitui videtur eſſe prius, quàm recipere: noo enim recipitur redditus, quem tu conſtituis mihi, niſi prius ille ſit cooſtitutus. Item qnia conſtituere præcedit recipere, igitur ēt cooſtitui. tenet cōſequentia: quia correlatiua, & per conſeqnens ſimul natura ſunt conſtituere & conſtitui. Similiter procurare enim ſibi conſtitui, etiā diſtinguitur à conſtitui, & à recipere: quia procurare eſt prius vtroqne, tanquam diſpoſitio ad vtrunque. acquirere autem poteſt eſſe idē cum procurare, ſcilicet quando accipitur pro actione præambula ad habendum vel poſſidendum redditum. Poteſt etiam eſſe idem cum recipere, quando capitur pro ipſa inceptione habendi domininm rei.

Prima cōcluſio. Velle ſibi conſtitui redditum &c. vt in tit. eſt actus ex genere licitus. Probatur ſic, quando volitio cadens ſuper ſignificatum verbi actiui eſt licita, etiam volitio ſigoificati verbi paſſiui eiuſdem actiui eſt licita, quamuis non econtra: vt ſi licitum eſt velle amare Deum, vel proximum, vel videre hoc obiectum, vel percutere te: etiā eſt licitum velle Deū amari, vel videri illud obiectum, vel precuti te. De hoc autem, ꝙ non econtra, oportet ita eſſe, patet inſtantia: quia licitè quis poteſt velle occidi: & tamen

non

non poteſt quis velle occidere. Modò velle actiuam conſtitutionem illius redditus (de quo in tit.) eſt licitum ex genere: vt patuit quæſt. lxxij. igitur etiam velle paſſiuam conſtitutionem, ſcilicet conſtitui illum redditum, etiam erit licitum ex genere. & quod eſt licitum, eſt alicui licitum. Et hæc probatio procedit de illo velle in titulo poſito: prout habet pro obiecto ipſam paſſiuã conſtitutionem redditus: ſed prout illud velle haberet pro obiecto ipſum redditũ conſtituendum, vel conſtitutum, procedit ſecunda ratio. Secundò igitur ſic probatur: quia ſi illud velle referatur ad ipſum redditum: tunc cadit ſuper obiectum ſibi congruum: quia ille redditus non eſt res indigna, vel incongrua ad appetendum: ſicut tamen peccatum eſt hoc modo incongruum ad terminandũ actum volitionis: nam rem illius alterius, in qua eſt ille redditus conſtitutus appetere: etiam quò ad plenum dominium, non eſt ex genere illicitum. igitur neque redditum in illa conſtitutum, vel conſtituibilem appetere, eſt ex genere illicitũ. Tenet conſequentia: quia appetendo primum, appetitur maius quid, quàm appetendo ſecundum. immo appetendo primum, appetitur ſecundũ. Antecedẽs probatur: quia tunc nunquam liceret in aliquo caſu appetere illud, quod eſt falſum: quia tunc neq; liceret alicui rẽ venalem alterius velle emere, vel etiam pauperi non liceret petere pro re alterius per modum mutui, vel doni. Vnde cum dicitur. Non cocupiſcas rem alienam, non prohibetur appetitus rei alienę ex genere: ſed appetitus rei alienæ cum animo habendi eam per vias illicitas, vel cum iniuria domini rei: vt per furtum, & rapinam. Tertiò: quia ille redditus eſt res conſtituibilis, vel transferibilis in aliquẽ licitè, aliàs nemo poſſet eum actiuè conſtituere, vel transferre in alium. Igitur etiam aliquis poteſt licitè eum velle ſibi conſtitui. Quartò ſic: quia ſi illud velle, ſiue referatur ad conſtitui, ſiue ad redditum, eſſet ex genere illicitum: tunc nunquam poſſet illud velle licitè fieri: vt patet ex deductis q. lxxij. Conſequens eſt falſum. Cuius falſitas patet adducẽdo ad oĩa illa incõuenientia, ad quæ ibidẽ fuit deductus ille, qui diceret, ꝙ actiua cõſtitutio prędicti redditus eſſet ex genere illicita. Nam vbi velle ſignificatum verbi paſſiui eſt illicitũ. ibi conſequenter etiam uelle ſignificatum uerbi actiui eiuſdem paſſiui eſt illicitum: ut ſi illicitum eſt velle odire Deum, illicitum etiam erit uelle odiri Deũ. Corollarium. Quodlibet illorum ſequentium eſt licitum ex genere, ſcilicet uelle recipere redditum, de quo in tit. & recipere eum & procurare, uel acquirere eum. Probatur: quia conſtitui mihi redditum, infert me recipere eum, capiendo ſemper redditũ pro iure percipiendi penſiones, uel fructus reddituales, igitur, ſi uelle recipere &c. eſſet illicitum, etiam uelle conſtitui eſſet illicitũ. Antecedẽs probatur: quia non poteſt mihi conſtitui, uel concedi uel in me transferri redditus, niſi ego recipiam redditum, uel ſaltem conſentiam in receptionem eius: ſicut nõ poteſt mihi donari aliqua res, niſi ego conſentiam in eam recipiendam: loquendo ſaltem de conceſſione effectuali. Ratio ſecundi: quia ſi quem actum humanũ uolo licitè, etiam eundem licitè ago. oppoſitũ enim cõſequentis infert oppoſitum antecedẽtis: ſed recipere eſt actus humanus, & uelle recipere eſt licitum. igitur etiam recipere. Ratio tertij: quia quod licet recipere, licet etiã procurare, ut recipiat illud, niſi reddatur illicitum propter uitium præſumptionis: ut contingit in officio eccleſiaſtico curato, quod licitũ eſt alicui ad hoc vocato recipere in aliquo caſu. puta ſi eſt idoneus & cõpellitur: & tamen in tali caſu ſtat, ꝙ non liceret ſibi illud procurare, ſcilicet met pro illo laborando, eo ꝙ præſumptionis vitium eſſet præſumendo de ſe, ꝙ eſſet idoneus, vt ſolet dici: quamuis non negandum ſit, quin etiã poſſit (& ſi rarius) dari caſus, vbi etiam procurare poſſet citra vitium ꝓſumptionis, de quo latius dixi in tract. de ſimonia. Hic autem licet recipere redditum: vt patuit. igitur licet etiam ipſum procurare, dummodo ibi nõ ſit vitium pręſumptionis, modo ibi illud nõ habet locũ: quia aliquem habere redditum, non eſt res, quæ excedat vires illius: quia non requiritur magna ſcientia, aut ſapientia, aut aliud ſingulare donum ſpiritusſancti ad hoc, ꝙ quis aliquem redditum ſibi cõſtitutum recipiat, vel poſſideat.

Secunda concluſio. Velle ſibi conſtitui redditum de quo in titulo, eſt etiam licitum ex circunſtantia, & hoc permiſſiuè. Probatur: quia eſt actus ex genere licitus, etiam poſitiuè: vt patuit. & eſt veſtibilis omnibus circonſtantijs debitis ſibi congruentibus. igitur concluſio vera. tenet conſequentia ex diffinitione actus liciti ex circunſtãtia permiſſiuè: vt in quæſtione lxxij. Minor probatur: quia da oppoſitum, tunc nunquã poſſet bene fieri, cuius oppoſitum patebit in multis ſpecialibus circunſtantijs, & caſibus, de quibus in quæſtionibus ſequentibus, in quibus patebit, ꝙ non tantum velle ſibi conſtitui, ſed etiam recipere procurare eum, eſt licitum. Secundò eadem minor parebit: quia da oppoſitum, tunc etiam nõ erit ex genere licitus: quia ſicut nullum eſt genus, quod non ſit contrahibile per debitas differẽtias, & nulla materia quę non ſit informabilis debitis formis. ſic etiam, ſi quis actus eſt ex genere bonus & licitus, debebit *etiã poſſe* veſtiri debitis circunſtantijs. Corollarium. Velle recipere, & recipere & procurare redditũ (de quo in tit.) ẽt eſt permiſſiuè licitũ ex circunſtãtia. probatur eadem probatione, qua præſens concluſio eſt probata: quia etiam illa tria ſunt ex genere licita: vt præcedentis concluſionis corollarium dixit.

Tertia concluſio. Quando prædictum velle (de quo in tit.) veſtitur omnibus circunſtantijs debitis, quibus natum eſt veſtiri: tunc erit licitum ex circunſtantia etiam poſitiuè, & ſic erit actus ſimpliciter bonus bonitate morali, adeo ꝙ ſi volens ſit in charitate, & ex ea velit, illud velle eſt etiam bonum bonitate meritoria. Prima pars probatur: quia ad actum poſitiuè licitum ex circunſtantia: ſufficit, ꝙ ſit licitus ex genere, & non careat aliqua debita circunſtantia. igitur. Secunda pars probatur: quia actus moraliter bonus ſi ex charitate fiat, eſt meritorius. Corollariũ. Idem dicendum de alijs tribus actibus, ſcilicet velle recipere, & recipere & procurare. probatur eodem modo ſicut concluſio. Et ſi dicas, quando cenſetur prædictum velle veſtitum omnibus debitis circunſtantijs: Reſpondetur, quando ibi eſt debitum quis, quid, cui, cur, vbi, quomodo, & quando. Tunc autẽ

eſt ibi debitum quis, quando ille volens eſt talis, ꝙ dignus eſt, vt habeat redditus. & ſic viuat de redditibus, & etiam capax, propter primum nõ eſſet illa volitio licita, quando volens poſſet laboribus ſuis ſe & ſuos nutrire, & cum hoc illud expediret reipublicæ: tunc enim ille eſt indignus redditibus propter defectum ſecundi: illa volitio non eſſet licita, quando volens eſſet frater minor: quia ille non eſt capax redditum: quia abdicauit eos à ſe per votum regulæ ſancti Franciſci, quæ in ſe continet, non habere redditus: vt patet in cle. exiui. de verbo. ſigni. Tunc autem eſt ibi debitum quid, quando ille redditus, quẽ quis vult, eſt debitus, & de hoc patebit, quando dicetur, an acquiſitio, & nominatim illa, quæ eſt per emptionem redditus deprauetur per hoc, ꝙ ille redditus eſt fructuarius, vel per hoc ꝙ eſt pecuniarius. Debitum autem ſeu congruum, cui, eſt ibi, quando eſt ibi congruũ quis, eo ꝙ in caſu illius qõnis coincidũt circunſtantia quis velit, & cui uelit, eo ꝙ hic volens conſtitui redditum, vult illum ſibi cõſtitui. Congruum aũt cui, eſt ibi, quando ipſe uolens conſtitui ſibi redditum, vult illum conſtitui ſibi ex aliqua illarum cauſarum finalium, quæ ſunt congruentes ipſi actiuæ conſtitutioni, prout patuit q. lxxiij. concluſione prima: non autẽ propter cauſam tertiæ cõcluſionis eiuſdem qõnis; eo ꝙ quamuis illa poſſit eſſe congrua cauſa finalis. propter quam quis conſtituit alteri redditum: ut ibidem patuit: tamen illi alteri nõ erit licitum uelle illum redditum ſibi conſtitui præcisè propter illã cauſam: quia quamuis liceat mihi tibi quid impendere ad præſeruandum te à maioribus malis, quæ tñ non eſſes incurſurus, niſi propria ſponte, quæ ſi non eſſes incurſurus, non mihi liceret illa tibi impendere, non propter hoc licitum eſt tibi illa tibi uelle impendi: quia cauſa, cur illa uelles tibi impẽdi, eſſet à te præſeruandum à maiori malo, quod tamen in tua poteſtate eſt uitare, & ſic ceſſat ratio in te, quę in illo alio ſubſuit: quia alius tantum ſub conditione, quam in ſua poteſtate non habet, impendit: & ideo excuſat. tu autem habes illam conditionem in tua poteſtate faciendo: ſcilicet quod in te eſt, & debes eam facere extra te. ideo non faciendo eam extare, peccabis. proſequendo abſolutè illud, quod tibi alius tantum ſub conditione, ſcilicet uolendo à maiori malo te cohibere, impẽdere potuit. Et quod dictum eſt, ꝙ fratribus minoribus non licet habere redditus, debet intelligi ſub diſtinctione; quã ponit Cardinalis poſt Federicum in cle. exiui. ꝙ aut annuus redditus relinquitur ad certũ vſum diuini cultus: puta vinum pro ſacrificio, frumentũ pro hoſtijs: & tũc cõuentus eſt capax. Aut redditus deputat victui & ueſtitui, vel indiſtinctè relinquitur, & ad modicum tempus, & conuentus eſt capax: quia videtur vnum legatum, cuius ſumma eſt diuiſa quo ad ſolutionem, nec per hoc tollitur mendicitas: ſed ſubleuatur. Aut relinquitur ad tempus non modicum, & non valet: quia tunc computatur inter immobilia, & ad tempus non modicum dicitur decennium, vel vltra: vt notatur in cle. j. de re. eccle. non alie.

QVAESTIO. LXXIX.

Ytrum emptio redditus ſit licita: & hoc non tantum fructuarij: ſed etiam pecuniarij, & hoc ſiue ille ſit conſtitutus in rebus, ſiue in perſona eius, & ſiue in perſona venditoris, ſiue in alia perſona, & ſiue ſit de nouo conſtitutus, ſiue non de nouo conſtitutus, & ſiue ſit certus, ſiue incertus: Solutio quęſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & decem concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Quæſtio quærit xj. Primum, an emptio redditus ſit licita, & illa pars non diſtinguit, quis & qualis ſit ille redditus. Sed hoc diſtinguitur per ſecundam partem quæſtionis. Et habet ſe illa pars quæſtionis ad præcedentem quæſtionem: ſicut quæſtio de circunſtantia modi ſeruanda circa actum præcedentis quæſtionis. Nam ex quo in hoc, ꝙ vult quis ſibi conſtitui redditum, requiritur congrua circunſtantia modi .i. quo modo conſtitui velit ſibi eum, & inter modos conſtituendi eſt vnus modus conſtituendi per emptionem. Ideo quęritur, an emptio redditus, quem quis ſibi vult conſtitui, licita ſit: quia ſi ſic: tunc velle ſibi conſtitui per emptionẽ eſt actus iam licitus ex parte circunſtantiæ quo modo. In alijs partibus quęrit quæſtio, an illa emptio redditus maneat licita, & nõ deprauetur per hoc, ꝙ obiecto illius emptionis, ſcilicet redditus, accedit talis, vel talis conditio, prout varię conditiones ponuntur in titulo, & conſtituantur illæ partes ad præcedentẽ hoc modo. Quia ex quo emptio etiam eſt actus, cuius obiectum eſt, redditus. & ideo habito, ꝙ emptio redditus ſit licita ex genere, nondum habetur, quale debeat eſſe illud obiectum: vt actus maneat licitus ex parte circunſtantiæ quid, ſcilicet an oporteat, quòd ille redditus ſit fructuarius, ita quòd ſi eſſet pecuniarius, eſſet emptio illicita, vel an non referat: quis, vel qualis ſit ille redditus. Nam quamuis ex præcedenti quæſtione habeatur, quòd redditus etiam qualiſcunque eſt congruum obiectum volitionis: tamen nondum habetur, an ille idem redditus qualiſcunque ſit obiectum congruum illius actus, ſcilicet emptionis, eo ꝙ longè differunt illi duo actus, ſcilicet volitio & emptio, eo ꝙ licitum eſt mihi velle aliqua concedi, quæ nõ eſt mihi licitum emere: vt patet in ſacramentis, & alijs. Et ſecunda pars quæſtionis duplicem tangit redditum, eo ꝙ eſt maior difficultas de vno, quàm de alio. Nam dato ꝙ non eſſet habenda differentia inter eos quò ad actiuã cõſtitutionẽ: quia ſicut licet vnum conſtituere, ſic & reliquum, prout patuit q. lxxv. Tamen quò ad actum emptionis videri poſſet eſſe longa differentia, adeo ꝙ liceret vnum illorum emere, ſcilicet fructuarium, & non reliquum .ſ. pecuniarium, eo ꝙ emptio non fit niſi pro precio, ſeu pecunia. Et ſic videtur, quòd emptio non poſſit fieri reſpectu pecuniæ, vel redditus pecuniarij: tam emptum, quàm illud, quo emitur, videretur eſſe pecunia. Secus de fructuario: quia ibi diſtinguuntur precium & merx taliter, ꝙ non vtrunque dicitur, vel eſt pecunia. Tertiò quærit, an illa emptio redditus, ſiue pecuniarij, ſiue fructuarij deprauetur per hoc, ꝙ ille redditus eſt conſtitutus in perſona, quaſi ſolum tunc ſit emibilis licitè, quando eſt conſtitutus in rebus. Et hæc pars nõ fuit reſoluta in præcedentibus quæſtionibus: quia quamuis habitum ſit, ꝙ liceat conſtituenti eum conſtituere, ſiue in rebus, ſiue in perſona: tamen conſtitutionem contingit fieri varijs modis, ſcili

cet

cet per gratuitam viam, vel contractum. ſcilicet per donationem, & ēt per viam non gratuitam: contingit enim aliquem comparare, ſeu acquirere ſibi redditũ per contractum permutationis: dando aliquod prædium alteri pro redditu in alio prædio fundato. Item per contractum innominatum: vt cũ quis facit quid alteri, puta laborat ſibi in vinea, quatenus alius ſibi conſtituat redditum annuum ſibi ad vitam, vel ſibi & ſuis hæredibus de illa, vel alia vinea, vel alio prædio. & ille eſt contractus innominatus, ſcilicet facio, ſi des. Tertiò per conceſſionem emphiteuticam. puta concedo tibi prædium meũ: vt illud meliores, & mihi annuatim des aliquid ex eo. Quartò per cõceſſionem feudalem. Quintò per contractum mutui: vt ſi mutuo tibi reuocabiliter, vt mihi poſt certum tempus reſtituas ſortem, & interim mihi aſſignes annuũ redditum. Sextò per contractum venditionis & emptionis. Illę autem viæ ſunt adeo diuerſæ, ꝙ vna poteſt eſſe licita ſine alia. & aliqui doctor. vnam viam approbauerũt, & aliam non: vt patebit in Hen. Gandau. Inter illas vias tamen ſuppoſita prima tanquam nota quærendum eſt primò de via emptionis. Vnde nondum patet, an ſicut licitum eſt conſtituere & velle conſtitui redditum illum, vel illum in rebus, an etiam ſic liceat illum velle habere per viam emptionis, non diſtinguendo, an ſit in rebus vel in perſona conſtitutus. Ita conſequenter de alijs partibus quæſtionis diceretur.

Secunda ſuppoſitio. Ex quo illa quæſtio & ſequẽtes erunt ſpecialiter de determinata via & modo recipiendi & acquirẽdi redditum, ſcilicet per emptionem. ideo oportet aliqua præmittere concernentia contractum emptionis & venditionis: ſuppoſitis tamen illis, quæ tacta ſunt q. xvj. & xvij. & lxx. dimiſſa multiplici allegatione iuriũ ad hoc: quã iuriſperitis loca illa nota ſunt: cæteris autẽ, quibus ignota ſunt, parum prodeſt ignotorum allegatio. Supponitur igitur; ꝙ ea quæ concurrunt ad aliquem contractum ſunt triplicia, quædam ſunt illi ſubſtãtialia ſeu eſſentialia, quædã naturalia, quædã verò accidẽtalia. ſicut ad hominem concurrunt eſſentialia, ſcilicet anima, corpus, & vnio mutua eorum. Et etiam naturalia, cuiuſmodi ſunt illę qualitates, ſeu diſpoſitiones, aut accidentia ꝓpria: quę nata ſunt ſequi eſſentiam hominis: vt ridere, flere, & aliæ naturales operationes hominis animales & rationales. & etiam accidentalia: vt eum ſedere, ſtare, eſſe tunicatum, eſſe ibi, vel ibi, ſanum & ęgrum, & hmõi. Sic ſubſtantialia contractus ſunt, ſine quibus ille contractus eſſe non poteſt. Vt in propoſito ſubſtantialia emptionis & venditionis ſunt tria. Primum eſt res vendibilis, & illud dicitur merx: quamuis merx propriè ſolum ſit res vendibilis mobilis. ff. de verbo. ſignifica. l. mercis appellatio. tamen hic accipitur gñaliter. Nã ſi nõ ſit aſſignate mercẽ, non contingit ēt contrahere cõtractũ emptionis & venditionis: attñ non oportet ꝙ ipſa merx ſit iam in rerum natura: ſed ſufficit, ꝙ ſit, vel ſperetur, & poſſit ſperari futura. Et hoc ideo dicitur: quia etiam fructus futuri; qui nõ dum creuerũt. puta blada, quæ adhuc conſiſtunt in ſatis agrorum, & vina adhuc conſiſtentia in vuis non maturatis, poſſunt vẽdi & emi. Siſr futurus partus ancillæ, vel pecudis, Item captura piſcium, vel auium futura ex iactu retis poteſt vẽdi & emi: ſi ſit inde futura, vel ſperetur futura. Siſr hæreditas nondum obtenta: quam tamen quis ſperat ſe obtenturum, poteſt vendi, antequam obuenerit. Vnde talis res ſi vendatur, & ematur: tenet emptio & venditio. etiam ſi nihil obueniat dummodo ſperabatur futura. Vnde apud iuriſtas dicitur emptio ſpei, quod intelligitur ſic. i. iuris percipiendi rem ſperatam obuenire. Attamen ſi quis aliquã rem tanquam exiſtentem vendat, & alius eam vt talem emat: & tamen in re nõ extet, non tenet emptio, nec uenditio: ita ꝙ non tenebitur emptor dare quid venditori. & ſiquid precij dederit: tenetur uenditor emptori reſtituere, nec uenditor tenetᷣ tradere rẽ emptori. Nec etiam ad intereſſe, niſi recepiſſet precium, & niſi uenditor ſciuiſſet rem non extare: & tamen eam ut extantem uendidiſſet, & emptor ex illa deceptione paſſus eſſet intereſſe. Secundũ eſt precium conuentum: & illud cõſiſtit in numiſmate, ſeu pecunia: & illud numiſma debet eſſe certum. puta: quia debet conſiſtere in pecunia numerata. Vnde ſpecies, ſeu res alia ut diſtinguitur à pecunia, non poteſt dici precium in contractu emptionis. Et dico in pecunia numerata: quia ſi etiam emens haberet pecuniam in burſa actu: ſed tamen non eſſet numerata. i. partes non conueniſſent ſuper ea ſub certo numero. puta quia emptor diceret illam pecuniam illius burſæ (ſit quantacunq; uel quantulacumq;) do tibi pro illa re uenali, nõ eſſet ibi emptio: debet enim eſſe numerata, ideſt partes uel contrahentes debent conueniſſe ſuper ea ſub certo numero; quamuis nõ oporteat ad rationem emptionis: ꝙ illa pecunia, ſuper qua conuentum eſt, ſit tradita ipſi uenditori. Et ex hoc ſecundo patet; ꝙ nõ oportet in titulo quæſtionis addere (ut quidam) pro pecunia, nec etiam ad uenditionẽ oportet addere pro pecunia: quia de ſe, & de ſubſtãtia uenditionis & emptionis eſt, ꝙ fiat pro pecunia. Vnde ſi commutarem tecum aliquam rem: ut equum non pro pecunia: ſed pro alio animali, uel re, non eſſet uenditio, ſed permutatio, uel alius cõtractus innominatus: ut patuit. q. xvij. Tertium eſt conſenſus mutuus contrahentium errori tamen impermixtus, ſcilicet ꝙ emens uelit precium conuentum uenditori dare: faciendo eum dominũ eius. & econtra uenditor uelit ſe eſſe ei obligatũ ad tradendum mercem emptori, uel ad ſatiſfaciendum ſibi ſuper intereſſę. In quo autem differant dare & tradere: patuit. q. lxx. Et ſicut poſitis anima, corpore & unione: neceſſariò ponitur homo: ſic poſitis illis tribus ſcilicet ꝙ A. habeat mercem, & B. precium modo dicto, & ipſi conſentiant modo dicto exprimendo illum conſenſum, ſtatim eſt ibi (regulariter loquendo) emptio & uenditio. Et quamuis iuriſtæ aliquando addant quartum, ſcilicet ꝙ ſuper hoc fiat ſcriptura: tamen illud non requiritur ad uenditionem: vt uenditio eſt, ſeu ad uenditionem in generali, uel ad quamcunq;: ſed tantum ad uenditionem in ſcriptis. Vnde duplex eſt uenditio. Quædam dicitur in ſcriptis, & eſt illa, quę ſic fit, ꝙ inter partes expreſsè agitur, & conuenitur, ꝙ fiat ſuper hoc ſcriptura: ita ꝙ niſi fiat ſcriptura, contractus non ualeat, & ad illam eſſentialiter requiritur ſcriptura, & eſt propter ſpecia-

lem

lem cōuentionē ementis & vendentis. Alia eſt, quæ non fit in ſcriptis, ſcilicet vbi non fit prædicta conuentio inter partes. vnde etiam ſi partes conueniant, ꝙ debeat fieri inſtrumentum, & committant hoc notario: tamen ſi non adijciunt in conuentione, ꝙ niſi fiat ſcriptura, non debeat valere contractus: tunc propter hoc non eſt contractus nullus, ſi non fiat, vel antequam fiat ſcriptura. Nam tunc ſuper ſcriptura conuenitur, non vt ſuper ſubſtantialiter requiſito ad contractum: ſed quatenus ſuper contractu habeatur teſtimonium & memoria. Dixi notanter. ſtatim eſt ibi emptio regulariter loquendo: quia fallit in venditione & emptione quarundam rerum, ſcilicet eccleſiæ & ciuitatis, & pupillorum ac minorum: quia vltra prædicta ſubſtantialia requiritur etiam aliquid aliud ad hoc quòd emptio & venditio teneat: quia in emptione & venditione eccleſiæ quędam ſolennitas requiritur, ſeu forma certa: quam ius canonicum voluit ſeruari in talium rerũ venditione & emptione, ita ꝙ niſi illa ſeruaretur, voluit contractum eſſe nullum, etiam ſi eſſet venditio facta in caſu conceſſo, ſcilicet qui eſt in vtilitatem eccleſiæ, de qua ſolennitate patet in decre in c. ſine exceptione. xij. q. ij. & in c. j. de re. eccl. nõ alie. li. vj. Quæ autem ſunt illæ formæ & ſolẽnitates ſeruandæ in venditione rerum ciuitatis, & pupillorum, hoc ſpectat ad legiſtas. Dixi etiam notanter, conſenſus errori impermixtus: quia ex quo nihil tam contrarium eſt conſenſui ſicut error, errans enim non conſentit. ideo ſi interueniat erroneus conſenſus alicui illorum ſex errorum, qui ſequuntur, permixtus, non erit emptio nec venditio. Primus eſt, quando partes errant in precio: vt ego puto vendere pro. x. tu putas emere pro v. ſecun econtra. Secundus, ſi errent in contractu: vt ego puto tibi vendere, tu putas tibi donari. Tertius ſi errent in corpore: vt ego credo tibi vendere bibliam, vel agrũ Titianũ, tu credis te emere decretales, vel Cornelianum. Attamen ſi tibi vendo Titium cocum, cum ſit calciator, & alter, qui cocus eſt, vocetur Paulus. Dicẽdum ꝙ ſi habui nota nomina ſeruorum, is debetur qui nominatus eſt: ſed ſi non habui nota, is videtur venditus, cuius artificium eſt adiectum. Quartus & quintus ſi in ſubſtãtiali qualitate vel materia erretur: vt ſi æs pro auro, & plumbum pro argento diſtrahatur. Vel ſi acetũ pro vino veneat, quod ab initio fuit acetum, non tenet emptio: ſecus ſi poſtea coacuit: quia eadẽ prope vſia. i. ſubſtantia eſt. Et dicitur prope, quia nõ totaliter. Nam vinum eſt calidum & ſiccum, acetum frigidum & ſiccum: ſed ſi in parte erretur in ſubſtantiali qualitate: tunc tenet in parte, in qua nõ erratur. Sextus ſi erretur in ſexu: vt puto vẽdere puellam, tu putas emere puerũ: ſecus ſi putes emere virginem: cum iam ſit corrupta: ſed venditor ſciens corruptam, tenetur ad reſoluendũ contractũ. Item ſi erretur in ſubſtãtia, ſeu eſſentia, nulla eſt emptio: vt ſi tibi vendo domum, quę iam combuſta eſt, & vterq; contrahentium ignorat. Naturalia alicuius contractus ſunt illa, quæ conſequuntur & comitantur ipſum contractum: attamen ſine eis contractus habet, vel poteſt eſſe & ſubſiſtere: vt in contractu emptionis ſunt illa tria naturalia. Primum, ꝙ à tẽpore, quo contractus emptionis & venditionis eſt initus & perfectus: tunc periculum rei venditæ ſpectat ad emptorem, etiam nondum tradita merce, licet venditor adhuc perſeueret dominus rei venditæ. Hoc tamen dictum patitur multas fallẽtias, propter quas vitandas datur talis regula. Cum venditio fit purè ſine ſcriptis ſpeciei certæ, quę deguſtationem non exigit: tunc omne periculum rei venditæ ſpectat ad emptorem, excepto caſu publicationis: niſi pactum, mora, calliditas, uel etiam culpa interuenerit. Secundum, ꝙ ſicut ad emptorem ſpectat periculum mercis: ſic ẽt emolumentum, & ideo quod per alluuionem accedit: ſimiliter & fructus & partus mercis venditæ ſpectant ad emptorem. Tertium. Naturale eſt, ꝙ uenditor caueat de euictione, & in contractu depoſiti naturale eſt, ꝙ depoſitarius tenetur de culpa lata & nõ de leui. Item in contractu ſocietatis naturale eſt, ꝙ ſocius teneatur de culpa leui, non autem leuiſſima. Vñ talia inſunt illis ꝯctibus ex natura. licet nihil de illis dictum ſit, uel actum. Et quia non ſunt de ſubſtantia contractus, ideo partes poſſunt inter ſe paciſci, ut nõ uelint illa uenire & ineſſe eorum contractui, ita ꝙ renuntient illis, & tamen, ꝙ nihilominus contractus maneat ratus. Accidentalia autem alicuius contractus, ſeu extrinſeca ſunt illa, quę nec ſunt de ſubſtantia, nec de natura contractus: ſed tamen quandoque apponuntur iuxta contractum: ſicut ſunt quæcumq; pacta de aliquo extrinſeco iuxta contractum appoſita, quæ nec ad contractum eſſentialiter requiruntur, nec naturaliter ei nata ſunt ineſſe. De illis pone duo exempla in contractu emptionis. Primũ eſt, ut ꝙ arrę dentur, eſt accidentale in contractu emptionis & uenditionis: quia ſine arris poteſt uẽditio & emptio fieri. & ſic non ſunt de ſubſtantia illius contractus, nec etiam de natura inſunt illi contractui: ſic ꝙ tacitè ueniant & inſint ei. Secundum eſt, ut pactum de hoc, ꝙ emptor ſit obligatus ad reuendendum, quandocunq; venditor, uel hæres eius ei reſtituerit precium, uel quando infra certum tempus reſtituerit precium. Item pactum, ꝙ proximus agnatus venditoris poſſit infra tempus, ſi uelit mercem pro ſimili precio redimere, & ad ſe trahere. hæc & ſimilia ſunt accidentalia ipſi contractui emptionis & uenditionis. Quid autem requiratur ad precium iuſtũ, & quo modo cognoſcatur, patuit ſupra q. lvj. Et hoc ſequitur, ꝙ domini iuriſtæ aliquando æquiuocant illos terminos: natura contractus, pactum contra naturã contractus, pactum præter naturam contractus, prout poterit patere ex his, quę dicam inferius q. xcvij.

Prima concluſio. Emptio redditus eſt actus de ſe .i. ex genere licitus, ita ꝙ ille actus ut ſic expreſſus nõ includit aliquam deordinationem, probatur decem probationibus. Primò ſic. Redditus eſt res emibilis, ſeu cõgrua ad determinandũ actũ emptionis. igitur concluſio uera. Tenet conſequentia ex diffinitione actus ex gñe liciti ſeu de ſe liciti. Añs probat: quia redditus eſt res uerè temporalis in ſe & intrinſecè prophana & æſtimabilis precio, nec eſt intrinſecè res ſpiritualis ſpiritualitate, quæ obſtet emibilitati. & ſtat ꝙ non eſt annexus ſpũalibus officijs, ratione cuius annexionis ſit res incongrua emptioni propter prohibitionem iuris poſitiui prohibentis aliquas res uerè temporales vẽdi & emi: & hoc quia annexa ſunt ſpi-

ritualibus

ritualibus, ſcilicet officijs eccleſiaſticis. igitur congruè poterit emi. Tenet conſequentia: quia ſi non obſtante illa conſequentia, nihilominus teneatur oppoſitum conſequentis: tunc etiam non obſtante illa conſequẽtia poſſit nihilominus etiam teneri, ꝙ ager, vel equus eſſet res incongrua emptioni. Sunt equidẽ aliquę res prohibitæ emi, vel vendi, & hnc lege diuina, vel humana: vt patuit ſupra. q. lj. Et ideo earum emptio eſt illicita, nõ ſic eſt de redditu. Et dixi, ꝙ redditus intrinſecè non eſt ſpiritualis: quia qnamuis aliqui redditus dicantur extrinſecè ſpirituales: vt beneficia eccleſiaſtica, & præbendæ eccleſiaſtcæ: tamen illa nnn ſunt intrinſecè res ſpirituales. Vndę præbende & beneficia ſunt annexa nfficijs ſpiritualibus, ſcilicet eccleſiaſticis: ſed ipſa beneficia, vel præbendæ ſunt res in ſe verè temporales & nnn in ſe ſpũales, ſaltem ſpũalitate, quæ obſtet emptinni: quia ſunt iura perci piendi res tempnrales. quamuis prnpter officium ſpirituale, cui annectũtur, ſint prnpter ius poſitiuũ inemibilia. & per conſequens beneficia & præbendæ ſunt redditus dicendi Vbi autem talia iura non ſuut annexa officijs eccleſiaſticis, poſſunt licitè vendi & emi: vt patet de præbendis laicalibus quas plurimi emunt ab hoſpitalibus, vel in monaſterijs, immn ſtaret, ꝙ eadem præbenda, quæ nunc eſt laicais, & ita emibilis, poſtea fieret eccleſiaſtica. & per conſequens ex interpnſitiun inemibilis. puta quando annecteretur alicui officio eccleſiaſtico. Et dixi. ſaltem ſpiritualitate, quę obſtet emprinni: quia bene poteſt concedi, quòd redditus ſit ſpiritualis res ſpiritualitate phyſica. Nam eſt res incorporalis: quia eſt relatio inſenſibilis: quia eſt tantum relatin rationis: ſed nnn ſpũalitate eccleſiaſtica, quæ nbſtat venditioni & emptinni. Vnde potius debet dici res incorporalis, q̃ ſpũalis. Confirmatur: quia fructus futuri poſſunt emi ſecũdũ iura ciuilia. modo illos emendn nihil immediate emitur uiſi ius illos percipiendi. Nam illi cũ nõdum ſint, uõ poſſunt habere rationem mercis immeditate emptæ. Mndn redditus etiam nihil aliud eſt, quàm ius percipiendi obuentinnes alicuius rei, vel perſonæ, quæ de illa proueninnt in forma, vel in equiualentia valoria. igitur qua ratione ſecundum iura emi poſſunt froctus futuri, etiã poterit redditus emi. Secundò ſic. Quia ſi redditus non eſſet res congrua emi: ſed eſſet incongruum obiectum ad illum actum, tunc nnn ſtaret illa diuiſio, quæ tamẽ ab utroque iure recipitur, ſcilicet ꝙ res, quæ uenduutur & emuutur ſuut duplices. Quædam ſunt corporales, quædam incorporales. Quia per incorporales res intelliguntur iura percipiendi res corporales: talia autem ſuut redditus & actioues & nomina debitorum, de quibus etiam infra patebit. Tertiò ſic. Emptin eſt contractus de iure gentium: vt in l. ex hoc iure ff. de iuſti. & iur. quamuis quò ad aliqua formalia, vel effectus aliquos etiam pnſſet dici à iure ciuili inſtitutus, eſt etiam coutractus à iure ciuili & canonico de ſe approbatus: quia in vtroque iure habentur tituli de eo tanquam de contractu in ſe licito. igitur emptio eſt contractus licitus ex ſuo genere. tenet conſequentia: quia approbatũ per illa tria iura unn poteſt eſſe improbum ex genere: cum ius gentium ad ius naturæ reducatur. Vnde Alex. de Ales in iij. parte. q. xxvij. ar. iiij. vocat ipſum ius uaturale humanum, ita ꝙ eſt eius ſpecies. Ius autem naturale & cannnicum, quod à ſpiritu ſancto eſt, nõ approbat improbandum. Tũc vltra. Vbicumq; reperiuntur ſubſtantialia emptinnis ibi eſt emptio. ſicut vbicunque reperiuntur corpus, anima ratinnalis & vnin eorum, ibi reperitur homo. Modo quandn quis conſentit, ꝙ alius habeat ius exigendi ab eo & percipiendi fructum, vel pecuuiam annnatim, vel ſecundùm aliam quotã temporis perpetuò vel nnn perpetuò, & hoc ſi & iuquantũ alius ſibi det, vel dare obligatus ſit precium conuentum in certo numero. & econtra alius conſenrit in illam datiouem precij, vel obligatinnem dationis precij, & in receptinnẽ redditus aſſignari: ibi ſunt tria ſubſtantialia emptionis. igitur ibi eſt emptio. igitur eſt ibi contractus de ſe & ex genere licitus. Minor patet: quia conſenſus & precium ſunt ibi: & etiã eſt merx. quia, vt onſtenſum eſt, redditus eſt res emibilis. Quartò ſic. Emptio agri vel alterius prædij, aut boni immobilis eſt de ſe licita. ergo etiam emptin redditus, tenet conſequentia: quia redditus etiam computatur inter bona immobilia: vt patet in cle. exiui. iu §. cũq; ant u:is de verb. ſign. Nec poterit dari ratin diuerſitatis quare prima immobilia emere ſit de ſe licitum, & nnn alia. Quintò ſic. Quia ſi nnn: maximè quia tractu temporis percipiet emens plua de pecunia, vel de æſtimabili pecunia, quam ipſe dedit pro redditu. ſed hoc nou obſtat: quia ſi ſic: tunc etiam emptio agri valentis tantum 100. flnr. facta pro 100. flnr. nnn ualeret: quia emptor & ſucceſſores eius tractu temporis percipient tnt fructus æſtimabiles tanta pecunia, ꝙ in duplo, uel triplo plus percipiet quàm ualorem. 100. flor. Item patet de illo, qui emit equum pro 5. flnr. & locat quoudie eũ ad uſum, de quo habet omui die xv. den. hic enim iuſra tempus breue leuabit longè plus, quàm ipſe dederit pro equo: & nihilnminus equus adhuc eſt ſnus. Sextò ſic. Ius ciuile ad uitandum peccata mãdat facere emptionem redditus. igitur approbat eum ut licitum. Antecedens *probatur*: quia in auth. vt hi qui ſe habere perhibent. §. licebit diſponitur, quòd tutores & curatnres, ne pereant pecuniæ miuorum, debeant eis comparare redditus. Et dicit ibi, ꝙ uelit tollere materiam peccandi: hæc tamen probano pateretur euaſionem per ea, quę dicta ſunt q. xxij. concluſinne. vij. vſque ad xij. de iure ciuili coucedente contractum vſurarium. & etiam quęſt. xlix. in ſeptima ratinne primę concluſionis. Septimò ſic. Ius canonicum in clem. j. de re. eccle. nun alie. admittit prælatis uenditionem reddituum eccleſiæ, & hoc ad tempus modicum, ita ꝙ ad illam nou requiritur ſolennitas debita, ſiue ibidem, ſiue alibi expreſſa. admittit etiam tacitè ibidem uẽditionem eorundem ad tempus certum nou modicum, vel ad uitã ementis, uel uendeutis, ſeruatis ſeruandis ibi expreſſis: quia in hoc, quòd prohibet conceſſionem eorum, ſi non ſeruentur ibi expreſſa, innuit à contrario ſenſu, ꝙ ſi ſeruentur ibidem expreſſa: licitum ſit illos cnncedere pro pecunia, ſub quo concedere comprehenditur uendere. Si igitur venditio reddituum ad tempus, & hoc modicum, & etiam ad tempus nou modicum ſeruatis ſeruandis eſt admiſſa à iure canonico. igitur illa venditio de ſe non eſt illicita: aliàs enim

quali-

qualitercunq; fieret, eſſet illicita ergo eadem ratione ibidem tacitè eſt admiſſa emptio eorundem. & de hoc patebit etiam q. lxxxj. concluſione v. probatione ij. Octauò, ſi emptio redditus eſſet de ſe illicita: tunc qualitercunque fieret, eſſet de ſe illicita, conſequens eſt falſum: quia emptio redditus perpetui redimibilis eſt licita: quia approbata à ſummis Pontificibus & epiſcopis & aliis: vt patebit in q. lxxxiij. Nonò ſic. Ius ciuile in l. ſi. C. de re. permu. approbat cõtractum, quo quis donat alicui mille: reſeruando ſibi aliquod annuum, vel menſtruum ſoluendum, etiã ſi fieri poſſit, quòd illa menſtrua, vel annua longè excedent mille donata. Modo ille contractus non eſt niſi emptio redditus, vel ei æquiualens. Nam non eſt vera donatio, cum vult ſibi reaſſignari ab ipſo donatario ius exigendi annuatim aliquam ſummam pecuniæ, vel alterius rei vtilis. quod ius poteſt vocari redditus. Vnde cum ibi ſint ſubſtantialia emptionis, ſcilicet merx, precium, & conſenſus: erit emptio. Idem enim in re agitur, & eadem obligatio ibi hincinde cõtrahitur, quę contraheretur, ſi diceret ido vt precium illa mille tibi pro tali iure annuatim quid percipiendi. Illa enim reſeruatio non eſt rei præhabitæ retentio: ſed noui iuris acquiſitio. Decimò, aliquis poteſt acquirere redditum per pręſcriptionem, qua conſueuit recipere annuam penſionem ab aliquo loco, vel communitate. ſi tanto tempore recepit bona fide, ꝙ de illius temporis initio non eſt memoria: etiãſi non poſſit allegare titulum, ratione cuius cœpit annua penſio ſolui, & de hoc patet per glo. & doct. in c. pertinent. de cenſibus, ergo etiam poteſt acquirere redditum per titulum emptionis, tenet conſequentia per locum à minori affirmatiuè. Sed de illo antecedente opus eſſet facere longiorem reſolutionem. Vide Panor. in eodem cap. Hæc concluſio patebit ex ſequentibus etiam concluſionibus: quia ſequentes inferunt hanc primam per locum à parte in modo ad ſuum totum. De bonitate autem circũſtantionali emptionis, ſiue redditus in communi, ſiue qualificati eo modo, quo in titulo, non dicetur in hac quæſtione. ſed in quæſtione lxxxj. & lxxxij.

Secunda concluſio. Emptio redditus talis & determinati: puta fructuarij: etiam eſt licita ex genere & de ſe. probatur tripliciter. Primò, emptio redditus eſt licita: vt dicit prima concluſio. Omnis autem redditus eſt aut fructuarius, aut pecuniarius. ergo aliquis illorum videtur poſſe emi licitè. magis autem de fructuario hoc videtur, quàm de pecuniario: quia inter concedentes redditum poſſe emi, inueniuntur, qui hoc concedunt de fructuario, nõ de pecuniario: ſed non inueniuntur econtra ſentientes. igitur ſignum eſt, ꝙ magis videtur fructuarius poſſe emi. Secundò ſic. aſſumendo probationem primam præcedentis concluſionis, & eam applicando ad hunc redditum determinatum, ſcilicet fructuarium. Tertiò ſic. Redditus fructuarius communiter conſtituitur in rebus: vt res diſtinguuntur à perſona: tunc ſic, illæ res vt prædia, & huiuſmodi poſſunt totaliter emi ab aliquo recipiendo totale & plenarium dominium illarum rerum. igitur multo magis poterit redditus fructuum ex illis prædiis percipiendorum emi. tenet conſequentia: quia ille redditus continetur virtualiter, vel formaliter in dominio illorum prædiorum: ſicut pars formalis, vel virtualis in ſuo toto.

Tertia concluſio. Emptio redditus pecuniarij etiã eſt ex genere & de ſe licita. probatur decẽ probationibus. Primò ſic: quia ſi non: maximè propter motiuum doctoris ſolemnis. ſ. Henr. Gandenſis. & hoc tale. ſ. quia tunc emeretur pecunia: q̃ tamen nõ eſt emibilis, ſed hoc motiuum dupliciter deficit. Primò: quia emendo redditum, non emitur pecunia. ſaltem vt immediatum obiectum emptionis, uel mercis: quia redditus emitur vt immediatum obiectum. redditus autem pecuniarius nõ eſt pecunia, quod probatur quadrupliciter. Primò ſic: quia ille redditus eſt ius percipiendi pecuniam, modo illud ius non eſt pecunia: cum illud ius ſit quoddam incorporale, & inhærens ipſi ementi completa emptione: pecunia autem eſt res corporalis, & non inhæret ementi completa emptione. Secundò ſic: quia ſtat, ꝙ completa emptione nondum ſit pecunia aliqua apud venditorem in rerũ natura: & tñ tunc ius percipiendi eam eſt in rerum natura: quia completa emptione ipſe emptor habet ius illam exigendi, ergo ſeparantur in exiſtẽtia igitur non ſunt idem realiter. Tertiò ſic probatur: quia redditus computatur inter bona immobilia: vt patet in cle. exiui de paradiſo. de verb. ſign. pecunia autem inter mobilia computatur. igitur nõ ſunt idem. Quartò probatur per ſimile: quia ſi emo ſeruitutẽ uehendi, vel portandi res meas, vel tranſeundi per agrum tuum, non emo ipſam vecturam, vel tranſitum: quia illum actum habeo virtualiter in me, antequàm emã, & eum etiam elicere poſſum de facto ſine emptione. Nec etiam emo ipſum agrum tuum: ſed ius vehendi & tranſeundi, cui correſpõdet obligatio in ipſo agro tuo, & etiam in perſona tua: quia tu es mihi obligatus, vt patiaris me trãſire per agrum tuum. Et ex hoc patet, ꝙ dato, ꝙ pecunia eſſet inemibilis: nõ propter hoc ſequeretur, ergo redditus eſt inemibilis, cum illa longè diſtinguantur. Et ſi arguas. Pecunia eſt illi iuri adeo annexa, ꝙ ſi dicatur redditus, vel ius poſſe emi, conſequens eſt dicere, ꝙ etiam pecunia ematur. Dicendum, conſequentia non valet: patet inſtantia in ſimili. Villa, vel dominium villæ eſt emibile, & illi eſt annexum iuſpatronatus beneficiorum eiuſdem taliter, quòd empta villa, etiam iuſpatronatus trãſit in ementem villam: & tamen non ſequitur, ſi iuſpatronatus eſt inemibile. igitur ẽt villa, cui eſt annexum, eſt inemibilis. Et ſi dicas. non eſt ſimile: quia ꝙ pecunia eſt inemibilis, eſt alia ratione, q̃ ꝙ iuſpatronatus ſit inemibile: quia ratio primi eſt: quia debet mediũ eſſe in emptione non extremum, vel merx. ſed rõ ſecundi eſt: quia eſt annexum ſpũali. Cõtra dupliciter. Primò: quia dato, ꝙ eſſet diuerſa ratio illius inemibilitatis in vtroq;: tñ inemibilitas eſt in vtroq;, vndecunq; ſit illa, & hoc ſufficit ad dãdum inſtantiam cõtra prædictã conſequentiã, ſ. pecunia eſt inemibilis. igitur ẽt illud, cui eſt annexa, eſt inemibile. ſ. redditus. Secũdò: quia iuſpatronatus licet ſit terminatiuè annexum ſpiritua li. ſ. quia ordinatur ad præſentandũ aliquem ad ſpirituale officium: tñ ſubiectiuè non eſt annexum ſpũali, quod dupliciter patet. Primò: quia eſt annexũ dñio tpali villę in eodem ſubiecto. Secũdò: quia eſt reparibile in laico, & ſic carente officio, vel ordine eccleſiaſtico.

ſiaſtico. Tertiò: quia iuſpatronatus non eſt præciſe inemibile, ex eo quòd eſt annexum ſpiritualibus: quia tunc eſſet ſolum de iure poſitiuo illicitum emere iuſpatronatus: quia illa, quæ ſunt illicita emi præcisè propter annexionem ad ſpiritualia: non niſi iure poſitiuo ſunt illicita emi. conſequens autem eſt falſum: quia etiam iure diuino non eſt licitum emere iuſpatronatus, ſaltem capiendo iuſpatronatus pro iure præſentandi non tantum ad beneficium eccleſiaſticum, ſed etiam ad officium: quia ſicut officium iure diuino prohibetur emi: ſic etiam ius aliquem ad hoc promouendi, vel præſentandi etiam eſt iure diuino prohibitum emi. quamuis ſi caperetur præcisè pro iure præſentandi ad beneficium abſtrahendo per intellectum, vel per rem ipſum beneficium ab officio, non eſſet illicitum iure diuino: ſed poſitiuo tantum ipſum iuſpatronatus emere: ſicut & ipſum beneficium ſic captum non eſt illicitum emere, niſi iure poſitiuo. Et ex hoc poteſt dari ſecunda inſtantia contra conſequentiam prædictam. Nam officium eccleſiaſticum eſt iure diuino inemibile: & tamen beneficium eidem annexum eſt ſolo iure poſitiuo inemibile: & quantum eſſet de iure diuino eſſet emibile: cum ſit res uerè temporalis: & ſolùm extrinſecè ſpiritualis. ſed de hoc dicam in tractatu de ſimonia. Secundo principaliter deficit hoc motiuum: quia non eſt verum, quod pecunia non ſit emibilis vllo modo, quod probatur ſextupliciter. Primò: nam eſt emibilis mediate. pro quanto enim immediate emo debitum tuum, quo Ioannes eſt tuus debitor in 10. flor. tunc mediate & indirectè emo illos 10. flor. Secũdò etiam eſt emibilis immediate, quod probatur: quia uel monetatio auri & argenti nullam nouã entitatem ipſi auro & argento ſuperaddit. puta: quia figura non eſt diſtincta à re figurata, aut addit aliquã. Si primum. igitur ſicut ipſum argentum & aurum poteſt emi, antequàm monetetur: ſic etiam quando eſt monetatum, ſeu factum pecunia poterit emi: cũ ſit eadem res, nihil noui habens, quod non præhabuerit. Si autem addit aliquam nouam entitatem (ſicut veritas eſt) tamen non talem addit, cui repugnet emi. Illa enim figura certificans homines de veritate illius argenti & auri: & de quantitate ponderis, ſiue ſit res abſoluta, ſiue relatio, eſt res æſtimabilis precio & emibilis. igitur non faciet ipſum metallum figuratum propter figuram inemibile. Tertiò ſic probatur idem: quia aurifabri aliquando indigent auro Vngarico, vel Italico, eo quòd illud eſt operabilius auro Renenſi. & ideo emunt flor. Vngaricos & ducatos, aut ſcuta Pariſienſia, dicuntur coronæ Pariſienſes. & nemo dubitat, quin in hoc non illicitè agant, vel quòd incongruum actum faciant, & tamen emunt pecuniam, uel numiſma. igitur. Quartò probatur idem. Siquis haberet pecuniam vltramarinam: & per conſequens hic in Tubingen incognitam, uel non currentem, poſſet eam uendere, nec quiſquam de hoc dubitaret, quin eam poſſet quis emere. igitur. Quintò: quia aliqui mercatores ſunt, qui veteres florenos, qui ſunt longè meliores nouis: ducunt Franckfordiam, & ibi uendunt 100. pro aliis communibus flor. 100. & 5. vel citra: & tamen ibi etiam emitur numiſma & venditur: nec tamen ſolida ratione poſſunt de hoc condẽnari. Sextò: quia quando quis tradit tibi flor. cambiendum. videtur tibi flor. vendere pro argẽtea moneta quaſi flor. ſit precium, & ſic emis flor. & qui cquid ſit de hoc, an illa commutatio, uel contractus propriè poſſit dici emptio: tamen conſtat, quod illa commutatio non eſt incongrua, vel illicita, quaſi cadat ſuper obiectum indebitum: etiamſi non ſit emptitia commutatio. Igitur non eſt verum, quòd pecunia non ſit emibilis: ſic intelligendo, quòd ſit illicita commutatio: quia tunc etiam eſſet illicita commutatio: ſi illa commutatio ſit alia ſpecies contractus, quàm contractus emptionis. Et ſi arguas, vt arguit Henr. Gandenſis, quòd pecunia ſit adinuenta, vt ſit precium in commutationibus. igitur non eſt nata eſſe merx in commutationibus, vel res commutanda. Dicendum. neganda eſt conſequentia: quia aliquid poteſt eſſe adinuentum ad aliquid, & nihilominus non repugnabit ſibi ad aliquid aliud ordinari: & etiam ipſum eſſe idoneum ad aliquid aliud: vt pileus inuentus eſt ad tegendum caput: & tamen etiam eo poſſumus vti ad portandum aliquid in pileo, & ſic de aliis. Vnde ipſemet in quodlib. primo q. xxxix. dicit. Duplex eſt vſus rei, ſcilicet per ſe & per accidens: vt ſotular eſt per ſe ad calceandum, & per accidens ad hauriendum aquam. igitur ſicut licitè poſſumus vti ſotulari ad id, ad quod non eſt per ſe inuentus: ſic etiam de pecunia poteſt eſſe. ſicut etiam ipſe met ibidem concedit quò ad locationem eiuſdem ad pompam, vel diuitias oſtentandas. Et dixi. quicquid ſit de hoc, an propriè poſſit dici emptio: quia uidetur, quòd propriè loquendo illa commutatio, vel contractus non ſit emptio. probatur dupliciter. Primò: quia ibi non eſt merx: quia merx propriè eſt ſpecies, ſeu res vtilis: vt res vtilis diſtinguitur à pecunia: quia niſi ſic, non uideretur ratio quare in tali contractu magis unus diceretur emere, & alius uendere: qui enim tradit flor. pro minuta moneta: non plus uidetur uendere flor. pro moneta, quàm emere monetam pro flor. Secundò probatur à ſimili. Commutatio duarum rerum vtilium diſtinctarum à pecunia non poteſt eſſe emptio: ſed eſt permutatio, quæ ponitur inter contractus innominatos: & tamen qua ratione vbi vtrunq; commutabile eſt pecunia, poſſet dici ibi eſſe emptio. eadem ratione poſſet dici, quod ibi eſſet emptio, vbi vtrunq; extremum eſt res vtilis. tenet cõſequentia: quia ita neceſſariò requiritur ad contractum emptionis merx, ſicut precium conſiſtens in numiſmate & econtra. ideo ſicut coincidente merce cum precio, uel pecunia. puta: quia utrunq; eſt pecunia: quis contenderet ſaluare, quod ibi adhuc eſſet emptio. ſic etiam ſi coincideret precium cum merce: ſic quòd vtrunq; eſt res vtilis: & merx maximè eiuſdem ſpeciei: vt aſinus pro aſino, ſaluaretur ibi eſſe emptio, quæ omnia ſunt etiam contra vſum loquendi iuris ciuilis: vt patet in l. j. ff. de contrah. empt. & vẽd. Secundò ſic probatur concluſio. Decima perſonalis debita eccleſiæ in aliquo loco, vbi illa eſt de conſuetudine, eſt redditus pecuniarius: vt patet ex lxxv. q. & tamen illa decima non eſt inemibilis: ſic quòd ſit lege diuina, vel naturali prohibitum eã emere: quia ſi ſic: tunc etiam accedente conſenſu & auctoritate Papæ

non

non poſſet aliquis illam emere: quia Papa non habet per ſuum conſenſum facere, ꝙ liceat illum actum facere, qui eſt lege diuina, uel naturali prohibitus. conſequens autem eſt falſum: quia tam decimam prædialem, quàm perſonalem poteſt prælatus eccleſiæ, ad quē ſpectat, uendere prælato alterius eccleſiæ. & hoc cum diſpenſatione Papæ. De prædiali patet ex quotidiana (vt ita dicam) practica. Etſi de prædiali ſic eſt, eadem ratione etiam de perſonali. Vnde etiam aliquando inter prædiales ſunt etiam aliquæ perſonales admixtæ, vel æquiualentes perſonalibus quò ad hoc, quod eſt eas eſſe pecuniarias, eo ꝙ nōnunquam ruſtici loco decimæ fructuariæ, quam deberent de in ze ſcripto dare de prædio: dant certam pecuniæ quātitatem ex conſuetudine loci. Et ex hac probatione etiam poteſt formari probatio ad ſecundam concluſionem præcedentem, ſcilicet quòd redditus fructuarius eſt emibilis: quia prædialis decima eſt fructuarius redditus, & eſt emibilis quantum eſt ex lege diuina & naturali, quamuis enim lex poſitiua reſiſtat, quę prohibet: non tamen hoc eſt, quia ſibi repugnet emi, aut quòd ſit contra diſpoſitionem legis diuinæ: ſed quia eſt annexa ſpirituali officio ſicut & beneficia, quæ tamen annexio non arguit decimā propter hoc lege diuina inemibilem: quia tunc etiam agri annexi alicui eccleſiæ, & alia dotalia prædia eſſent inemibilia, quod eſt falſum: cum poſſint alienari in caſu, & ſeruata ſolemnitate canonica. Tertiò ſic. Emptio actionis & nominum debitorum eſt de ſe & ex genere non illicita. igitur etiam emptio redditus pecuniarij. tenet conſequentia: quia in hoc conueniunt, quòd ſicut redditus pecuniarius eſt ius exigendi pecuniam ab eo, qui eum conſtituit, vel à ſucceſſoribus ſuis: ſic actio, quæ emitur ſæpe non eſt: niſi ius exigendi ab illo pecuniam, contra quem habet uenditor eius illam actionem. Similiter & nomina debitorum ſæpe non ſunt aliquā alia, niſi iura exigendi ab illis debitoribus eas pecunias quas uenditor illorum nominum poſſet exigere. Antecedens probatur: quia utrunq; ius, ſcilicet ciuile & canonicum nō reprobat: ſed approbat illas emptiones. Vnde in iure ciuili eſt proprius titulus de actione & hæreditate uendita, vbi etiam hæreditas capitur tantum pro iure exigendi & percipiendi ea, quæ debebant nomine hæreditario iure obuenire uenditori, quorum multa poſſunt eſſe pecunia. Quartò ſic: quia emptio fructuarij redditus eſt licita: vt probatum eſt in ij. concluſione, & etiam ut concedit aduerſarius, igitur etiā emptio redditus pecuniarij. tenet conſequentia: quia illi duo taliter æquiualent, quòd ubi quis poteſt unū conſtituere, ibi etiam reliquum propter eorum æquiualentiam: vt patuit ſupra q. lxxv. adeo quòd obligās ſua prædia tibi ad fructuarium, poterit etiam eadem tibi obligare ad pecuniarium: vt ibidem fuit deductum. conſtat autem, quòd non tenetur tibi gratis conſtituere. igitur pro aliquo æquiualenti, & non oportet quòd pro ſpecie, ſeu re utili: & ita per uiam permutationis. igitur pro pecunia: quia etiam ille redditus non minus eſt res utilis ut res utilis diſtinguitur à pecunia, quàm redditus fructuarius. Vnde ſicut quādo poſſum tibi vendere equum, & habeam aſinum æquiualentem equo, adeo quòd te conſentiē-te poſſem tibi aſinum loco equi dare, etiam tibi poſſum aſinum vendere. ſic ſi cōſtituto redditu fructuario in prædio placeat tibi: & mihi potius te habere pecuniarium: cur non etiam eundem tibi uendere poſſem: & cur non tu eundem etiam emere poſſes? Quintò probatur per primam probationem, qua probata eſt prima concluſio applicando eam ad pecuniarium redditum, ſicut poteſt applicari. & ideo ſicut concludit de redditu in communi: ſic etiam de redditu pecuniario. Sextò. Princeps habens defendere ſtratam publicam: & eam purgare à latronibus: & in eſſe conſeruare pontes, & uias, & ſimilia: poteſt licitè habere teloneum, uel pedagium & conſimile quid. talia autem ſunt redditus pecuniarij vt communiter. Quæro igitur, an ne ille poſſet illud ius alteri aſſignare. & patet quòd ſic & conſtat, quòd non tenetur gratis aſſignare: non eſt enim illud ius aliquod bonum eccleſiaſticum & huiuſmodi, quod propter annexionem ad ſpiritualia ſit prohibitum uendi, uel emi: ſed eſt quid purè prophanum. igitur etiam poteſt non gratis aſſignare: & nō tenetur pręciſè pro ſpecie, uel re utili commutare: quin eadem ratione etiam poſſit commutare pro pecunia in certo numero conſiſtente. & ſic poterit uendi, & alius poterit emere. Septimò ſic. & ſuppono tria. Primum. B. per agrum ſuum ipſi A. quò ad proprietatem, & plenum dominium pro certa quota pecuniæ ſibi annuatim ſoluenda. & hoc ſiue ad tempus uitæ, ſiue in perpetuum, licita eſt illa commutatio ex parte B. ſiue illa commutatio ipſius B. ſit emptio, ſiue ſit quidā alius contractus. puta permutatio, vel alius contractus innominatus. Secundò, ꝙ B. habet redditum pecuniarium in hoc, ꝙ debetur ſibi prędicta certa quota pecunię annuatim ſoluenda: quia habet ius percipiendi annuatim certam pecuniam. Modo redditus pecuniarius eſt ius percipiendi pecuniam. igitur. Tertiò, ꝙ licitum eſt ipſi prædictum ſuum ius vendere ipſi C. & licitum eſt ipſi C. emere illud ius ipſius B. Hæc tertia ſuppoſitio eſt conceſſa ab aduerſarijs nominatim ab Hen. Gandenſi. Illis ſuppoſitis arguitur ſic. Ipſi C. licuit emere ius ipſius B. & illud ius fuit redditus pecuniarius. igitur concluſio vera. Et ſi dicas, ipſi C. licuit emere prædictum ius à B. ſed non licuiſſet ei emere illud ius vel redditum ab ipſo B. ſi B. illum redditum non ab alio, ſcilicet ab A. habuiſſet: ſed per ſe ipſum conſtituiſſet eum ipſi C. Contra vterq; redditus ipſius B. eſt pecuniarius & eiuſdem ſpeciei, & non differunt niſi penes aliqua extrinſeca, ſcilicet quòd primus, quem B. aſſignat ipſi C. habetur ab A. virtute tamen agri ſui dati ipſi A. & ſecundus non habetur ab A. Modò illa differentia extrinſeca non eſt talis, & tanta, quòd poſſit facere, quòd ipſi C. licuerit emere primum, & non liceret emere ſecundum. ſicut ſi mihi licet emere librum, quem ab A. recepiſti: tunc etiam liceret mihi emere à te eum ſi non ab A. recepiſſes. puta ſorte met eum cōpoſuiſſes. Immo in prędicto caſu uterq; redditus ipſius B. quem aſſignat ipſi C. fuit habitus aliquo modo ab ipſo B. quia B. habendo agrū habuit virtualiter ius percipiendi fructus eius, & per cōſequens etiam virtualiter pecuniā, cui æquiualuiſſe potuiſſet ille fructus, & ſic ſiue retineat ſibi agrum, vt in ſecūdo caſu,

& io eo conſtituat ipſi C. redditum pecuniarium, ſiue trãſtulerit eum in A. pro cõmutatione redditus pecuniarij: vt in primo caſu, cẽſetur illum redditum, quẽ aſſignat B. à ſe virtualiter & originaliter habuiſſe à toto tempore, quo ager cœpit eſſe ſuus. Dixi aũt in prima ſuppoſitione, ſiue illa cõmutatio ſit emptio &c. quia quamuis quidam dicat, ꝙ ſit venditio, quaſi B. vendat illum agrũ pro illa annua penſione pecuniaria: tamen non eſt hoc verum: quia ibi deficit unum ſubſtantiale uenditionis. ſ. precium: quia B. commutat agrum tñ pro reddittu pecuniario. Modo redditus pecuniarius non eſt dicendus precium. immo eſt ibi ꝯctus permutationis, vel innominatus ꝯctus, do vt des. Et ſi dicas eadem ratione etiam ſiquis: vt puta B. equum venderet pro 100. flor. ipſi A. & daret ipſi A. terminos ad ſoluendum illos centum non eſſet ibi venditio: quia tunc B. etiam non commutat equum pro pecunia, ſed pro iure percipiẽdi per aliquot partes tẽporis. ſ. per quatuor annos illam pecuniam. Dicendum, ꝙ in illa uenditione equi ſunt implicitè duo contractus. Primus eſt uenditio pro pecunia. ſ. 100. flor. Secundus eſt mutuum pro quanto illos 100. flor. ſibi debitos vt precium non mox exigit: ſed dimittit apud emptorem, in quo ei eos mutuat. Octauò ſic. aliquis licitè poteſt alteri pro ſeruitiis ſibi impenſis, vel impendendis aſſignare quid annuum etiã in pecunia. Item poteſt alteri dono dare, ſeu donare redditum pecuniarium, ſicut contingere poteſt, ꝙ quis ſe obliget ad dandum per totam uitam ſuã, vel etiam per omne tempus ſuum & ſucceſſorum ſuorũ omni anno vnum ſolidum alicui loco pio, aut fraternitati, vel eccleſiæ: & huiuſmodi. igitur etiam talis potuiſſet illum, uel cõſimilem redditum pecuniarium alteri pro precio cõmutaſſe. tenet conſequentia. Primò: quia nulla ratio diuerſitatis apparet, cũ ille redditus ſit idem, cuicunq; comparetur, aut quacunq; via transferatur in alium. Nam dato ꝙ in primo caſu fieret annexus ſpũalibus, & ſic poſt trãslationem inemibilis: tñ ante illam translationem nondum fuit annexus talibus. igitur tunc potuiſſet illum etiam pro precio tranſtuliſſe. Secundò: quia ſi non obſtante illa cõſequentia dicatur oppoſitum conſequentis, eadẽ ratione poſſet teneri, ꝙ nullum equum, quẽ tibi potui donare, poſſem tibi vẽdere. Nonò ſic. Si ego donaſſem tibi redditum pecuniarium, tu illum poſſes vendere, & aliquis à te poſſet emere: vt concedunt aduerſarij. ergo eadem ratione antequam tibi eum donaueram, potuiſſem tibi, vel illi alteri uendidiſſe. tenet cõſequentia tripliciter. Primò: quia nulla eſt ratio diuerſitatis inter me habere illum redditum, antequam eũ tibi donaui, & te habere, qñ tibi donaui: niſi ꝙ poſt donationem tu habes eũ formaliter & expreſsè, ego uerò habebam eum virtualiter & cauſaliter. Ille autẽ modus habendi non poteſt illam dñiam facere, vt tibi liceat illum uendere, & illud mihi non licuiſſet. Secũdò probatur à ſimili. Si habes vſufructum formalem in prædiis meis, quẽ ego tibi donaui, ego habui virtualem, vel cauſalem in eiſdem, antequàm eum tibi donaui. & ego eundem formalem, quem in te trãſtuli dono: potuiſſem in te tranſtuliſſe uenditione, igitur etiam ſic eſt hic de redditu formaliter habito per te, & per me virtualiter habito. Tertiò probatur: quia ſi non obſtante illa conſequentia: nihilominus negetur conſequens. eadem fronte poſſet teneri, ꝙ equum, quem tibi donaui, tu uendere poſſes, & ego eum tibi vendidiſſe non potuiſſem. Decimò poteſt hæc concluſio etiam probari per ſeptimã probationem primæ cõcluſionis huius quæſtionis, eo ꝙ illorũ Pontificum approbatio facta eſt ſpecificè de emptione redditus pecuniarij: vt patebit in q. lxxxiij.

Corollarium ſequitur, ꝙ non poteſt ſubſiſtere ſententia prædicti docto. ſolẽnis Henr. Gandenſ. qui & doctor omnia ſciens aliqñ dicitur (forte quia tam de philoſophicis q̃ theologicis, ſpeculatiuis & practicis, ſcholaſticis, ac moralibus, & cõſultoriis materiis tractare & ſcribere ſtuduit: vt in ſuis quodlib. patet.) Hic inquàm in quodlib. ſuis, quodlib. viij. q. xxij. cum dãnaſſet emptionem redditus, ſiue perpetui, ſiue ad uitam tanq̃ vſurariũ mutuum: nec in vllo eas emptiones differre cenſuit: niſi (vt inquit) ꝙ maior eſt cupiditas amplius recipiendi in emptione redditus perpetui, q̃ in emptione uitalitij. tandem forte: quia uidit non poſſe condemnare illum contractum omnino, ideſt tam in ſe q̃ in ſibi ſimilibus. & tam immediate q̃ mediate factum. ideo quoſdam contractus ei ſimiles & intermedios ad eum admittit: & tamen ex illorum admiſſione poteſt concludi propoſitum noſtrum, ſcilicet ꝙ etiam emptio redditus, ſiue perpetui, ſiue ad uitam etiam immediate facta ſit admittenda. Ait inquam ſic Emptio redditus perpetui, ſiue ad uitam non eſt emptio, licet ſic ſoleat appellari: quia extrema huius contractus per ſe ſunt pecunia ſimul data, & per quotas recipiẽda, ſed eſt purum mutuũ: ſi enim eſſet emptio & venditio, & verè poſſet dici, ꝙ pro pecunia emeretur redditus, oporteret interuenire alium contractum. immo duos contractus circa rem aliam, quæ per ſe nata eſt eſſe extremum emptionis & uenditionis, vt res illa (ſicut fundus, uel menſura terræ, vel ſignata & determinata, vel indeterminata in maiori menſura terræ contenta) primò pro pecunia ematur, & deinde pro aliqua quota pecuniæ annuatim, uel ad uitam, uel ad perpetuum reuendatur, uel hæreditariè concedatur, uel quota huiuſmodi à tali ematur, cui debetur iure uẽditionis. puta ei, qui fundum, uel menſuram uendidit communitati alicuius ciuitatis, uel domui religioſorũ annuatim in perpetuum reddenda, aut dat proprietatem reſeruando ſibi pro vſu illos redditus. Si igitur uelit illos redditus uendere, & omne ius, quod habet in eis, licitum eſt eos alteri emere. nec reputatur dare pecuniã pro redditibus: ſed pro iure temporali, quod ille habuit in recipiendo, & reputantur eadem perſona, vt venditionem, quam fecit primus, reputetur feciſſe ſecundus. Vnde iſtis duobus modis licet emere redditus ſiue perpetuos ſiue ad uitam ſine peccato, nec emuntur redditus niſi in recompẽſationem alterius rei, in quam per emptionem & uenditionem res data ab emente eam potuit commutari, vt non propriè emãtur redditus uel pecunia pro pecunia: ſed pro re alia. Vnde in ſimilibus factis ex ſolo modo contractus vnum licet fieri, aliud non licet: vt ſi aliquis uẽdit fundum ſuũ pro aliqua quota pecuniæ in perpetuũ ſoluendæ, vel concedit proprietatem, & retinet tñ pro vſu, & uelit alteri concedere pro certa pecuniæ ſumma

ma

ma omne ius, quod habet in recipiendo illam quotã: bene licet emere. ſi verò alius habens conſimilẽ fundum uelit pro tanta ſumma pecuniæ obligare fundũ ſuum ad ſoluendum æqualem quotam in perpetuos redditus non licet: quia hic nullius rei eſt venditio: ſed ſola obligatio fundi in pignus. Sed ſi iſte primò emeret fundum ita, quòd ſuus eſſet, poſſet licitè concedere, vel reuendere eundem pro prædicta quota annuatim recipienda. Hæc ille. Sed iſta ſententia impugnari poteſt multipliciter: & hoc xij. viis. Primò: quoniam non utrunq; extremum eſt pecunia in contractu illo: vt patuit in prima ratione. Secundò: quia ille contractus non eſt mutuum, eo ꝙ irreuocabiliter datur pecunia. Tertiò: quia dicit, ꝙ ad hoc, ꝙ illa commutatio eſſet emptio dicenda, oporteret interuenire alium contractum &c ergo innuit, ꝙ ſi interueniat ille alius, uel alij contractus, poterit illa cõmutatio dici emptio. igitur aliqua emptio redditus perpetui, uel ad uitam eſt emptio in re. & ſic aliqua talis erit ex genere iuſtus contractus. Quartò: quia cum fundamentum ſuum ſit, ꝙ pecunia, quę uidetur hic eſſe utrobiq; extremum, non poſſit emi, & ita oporteat aliquid aliud prius interuenire, quod emi poſſit. ergo ſaltem emptio redditus fructuarij, qui nõ eſt pecunia. ſed eſt uel ius percipiendi fructus, vel (vt ipſe diceret) eſt ipſi fructus per quotas recipiendi, non eſſet illicita. Quintò: quia cum dicit: ſi igitur velit illos redditus uendere &c. concedit, quòd ille, qui acquiſiuit redditum pecuniarium, non per pecuniã, quam pro eo dat: ſed per fundum ſuum, quem alteri pro tali pecuniario redditu, ſeu (quod idem eſt apud illum) dat rem pro tali quota pecuniæ, poteſt eum alicui tertio uendere, & ille tertius poteſt eum emere. igitur cõcedit propoſitum. Nec valet duplex euaſio, quam mox ad reſpondendum huic tacitæ obiectioni ſubiungit dicꝫ talis: puta ille tertius emens non dat pecuniam pro illis redditibus: ſed pro iure temporali, quod ille habuit in recipiendo. Nam ſi dat pecuniã pro illo iure temporali, quod alius habuit. igitur das pro redditu: quia illud ius quod alius habuit, & quod in illum tertium tranſtulit: nihil aliud eſt, & fuit, niſi redditus pecuniarius: quia redditus pecuniarius nihil eſt, niſi ius percipiendi, & recipiendi illam ſummã pecuniæ annuatim, quod ius meritò vocat temporale: quia eſt res temporalis, ſic ꝙ non eſt ſpiritualis in ſe: quamuis ſi redditus ſit perpetuus, non dicatur temporalis, id eſt duraturus ad tempus breue, vel ad vitã hominis: tamen eſt temporalis, id eſt res non ſpiritualis. Similiter non ualet alia reſponſio ad illam obiectionẽ quando dicit, ꝙ in illo caſu non emuntur redditus illi in recompenſationem &c. Nam hoc concedendo cõcedit propoſitum. patet in ſimili. Si enim tu habeas fundum & eum des Ioanni: vt Ioannes det tibi librum ſuum: ſi tunc ego dem tibi certũ precium pro libro, verè dicor emere librum. non obſtante: quia dem illud tibi in recompenſam illius fundi, quem pro illo libro dediſti: vt ſic recompenſetur tibi fundus tuus, loco cuius librum receperas, & ita, ꝙ verè rationi & nomini vel appellationi emptionis relatæ ad tuum librum, non obſtat ſi ex animo vellem illam meam pecuniam dediſſe reſpectiuè ad fundũ: vt mediãte fundo recõpenſato acquirerem ius, quod tu tibi procuraſti mediãte eodem fundo. Sextò: quia quæ neceſſitas ad hoc ꝙ ego acquiram ius, vel redditum, quem tu tibi per fundum procuraſti, ꝙ oporteat me etiam per eandem viam procedere, qua tu tibi acquiſiſti puta, ꝙ oporteat me pecuniam meam reſpectiuè dare pro eodẽ fundo, quaſi fingam me velle habere fundum: vt ſic attingam illud ius, quod tu mediante eodem acquiſiſti. nam ſcio, ꝙ nunquàm ille fundus erit meus. immo nec vellem habere fundum illum: ſed tãtum quæro vſumfructum: vel aliquid ſimile eidem, quod vel quem tu illo mediãte acquiſiſti & obtinuiſti. Septimò: quia ſi fundum tuum alicui alteri aſſignaſti & vẽdidiſti pro aliquota pecuniæ annuatim tibi aſſignanda: non eſt fundus amplius tuus, & ſtat, ꝙ nullatenus ſit vænalis illi alteri, ergo tu recipiendo à me precium: vt aliquotam pecuniæ tibi debitam mihi aſſignes, non poteris illud precium recipere reſpectiuè ad fundum. alioquin reciperes quid, pro eo, quod amplius non eſt tuum, & pro eo, quod non potes in alium trãſferre. Octauò: quia tibi licuit fundum tuũ immediate dare pro tali redditu, ſeu aliquota annua, ergo etiam liceret mihi meum fundum tibi pro tali aliquota, ſeu redditu immediate dare ſine priori reſpectu ad fundum tuum, per quem originaliter acquiſiſti tuum redditum. & ſi ſic. igitur etiã valorem fundi mei potero immediate dare pro illa ſua aliquota, ſeu redditu. modo certum precium eſt valor mei fundi, igitur. Si dixeris, concedo primum conſequens & conſequentiam, ſed nego ſecundam conſequentiam & eius conſequens. & ratio diuerſitatis eſt: quia tuus fundus non eſt pecunia: ideo potes eum dare pro tali mea aliquota pecuniæ: non ſic põt pecunia valens tuum fundum dari pro aliquota: quia ſic pecunia datur pro pecunia. Contra dupliciter: quia eadẽ ratione defenſaretur vſura: quia ſi mutuo tibi pecuniam, ut eam mihi reſtituas, & ultra hoc aſſignes, nõ equidem pecuniam aliquam, ſed rem aliã, non poterit dici, ꝙ dederim pecuniam ad hoc, vt germinet mihi pecuniam, uel ut lucretur pecuniam: ſed tantum rem diſtinctam à pecunia: & tamen mox dicetur, ꝙ hoc non obſtante eſt vſura: quia ſaltem illud lucrum eſt æquiualens pecuniæ. igitur etiam ſic erit hic. ꝙ ſi non licet mihi pecuniam tibi immediate dare pro tua aliquota: tunc etiam non licebit id, quod æquiualet pecuniæ dare pro eadem aliquota. Idem etiam patet in materia ſimoniæ, vbi ſicut non licet dare pecuniam vt precium pro ſpirituali: ſic nec licet aliud temporale æquiualens precio dare pro eodem. Secundò: quia tunc ſi haberes flor. non poſſem illum à te acquirere pro moneta parua: niſi habendo oculum ad aliquam rem olim tuam, quã dediſſes pro illo flor. & ſic ſequeretur primò, ꝙ oporteret me prius inquirere, ſi & pro qua re data acquiſiuiſſes illum flor. vt ſic ad illã rem flecterem oculum cordis. Secũdò, ꝙ ſi illũ flor. nõ acquiſiuiſſes pro aliqua re per te alteri data. vt puta: quia eſſet tibi donatus, aut à te inuentus in loco, vbi pro derelicto eſſet habitus, non poſſem illum à te acquirere pro moneta. Nonò: quia pro re, quę ſcienter, nec eſt tua, nec vnquàm fiet tua: non potes quid emere licitè. emptor enim tenetur precium facere de dominio venditoris. modo fundus olim tuus, ad quem dicis me debere habere ocu-

lum In dando tibi precium : vt ſic pro illo fundo acquiram tuum redditum, vel aliquotam: non eſt, nec vnquàm fiet tuus, vt poſſibile eſt. quomodo igitur poteris ſana conſcientia reſpectiuè pro illo recipere precium, & quomodo ego ſana conſcientia poterò dicere, ꝙ illum tuum redditum acquiſierim per hoc, ꝙ dederim precium pro eodem ſundo, quem prius pro illo redditu dederas? Decimò & pro confirmatione quintæ impugnationis arguitur: quia ſequeretur ꝙ non diceretur quis emere officium eccleſiaſticum, quando daret precium pro beneficio, quod eſt annexum illi officio: quod tamen taliter eſt ei annexum, ꝙ acquiſito beneficio etiam habetur officium; etiamſi finaliter intenderet per illam uiam acquirere illud officium, & ſic non eſſet ſimoniacus ſimonia iure diuino, ſed tantum iure humano prohibita. Probatur. nam eodem modo diceretur, ꝙ ſuam pecuniã non dat reſpectiuè ad officium, ſed ad beneficium: licet intenderet illo acquiſito etiam acquirere officiũ, ſaltem de facto. ſicut & de facto tantum acquirit vel tenet beneficium. Et quamuis forte euaderes dicendo, ꝙ emens villam, cui eſt annexum iuſpatronatus hic etiamſi intendat habere illud annexum: non tamen dat precium maius, quàm villa valeat: non committit ſimoniam: & tamen ſimul acquirit iuſpatronatus: ſic hic: & tamẽ ſi reſpectiuè ad illud ius dediſſet etiam in vno denario plus vel partem illius precij: iã eſſet ſimonia. Et hoc videtur voluiſſe Henr. quando dicit. Vnde in ſimilibus factis &c. Sed de hoc latius habet videri in tract. de ſimonia. Vndecimò non minus licitum eſt, vt à te recipiam precium & tibi aſſignem rem, quæ mea eſt: & rem, quæ continetur in re quę adhuc mea eſt; quàm ꝙ tibi pro illo precio aſſignem rem, quæ mea non eſt: & rem quæ mea quidem eſt & contenta fuit in re quæ mea fuit: ſed amplius non eſt mea. modo ſi meum fundum vendidi ciuitati pro aliquota pecunia ſeu redditu pecuniario; ſundus non eſt amplius meus: & licet illa aliquota, vel redditus ſit meus, qui redditus aliquo modo cõtinebatur in illo fundo per æquiualẽtiam valoris, eo ꝙ ex fundo potui acquirere illam aliquotam: tamen ille fundus nunc non eſt meus; & tamen ſecundum tuam opinionem, ſi ego tibi pro precio tuo, quod mihi das reſpectiuè immediate pro illo fundo: & conſequenter pro aliquota ex eo per me obtenta: licitè tibi illam aliquotam aſſigno. Igitur non minus ſed magis potero pro eodem precio; ſi idem fundus adhuc manet meus quò ad proprietatem reſpectiuè tibi aſſignare prędictam aliquotam, quæ virtualiter includitur in meo fundo, eo ꝙ in proprietate illius fundi cauſaliter includitur vſuſfructus æquiualens illi aliquotę. oppoſitum enim ſentire, eſt ſentire quaſi non poſſem tibi vſuſfructum arboris vendere; niſi prius à me alienaſſem arborem, reſeruato mihi illo vſufructu, quod eſt falſum. Duodecimò non eſt verum, ꝙ in tali caſu non ſit venditio alicuius rei, quando ſcilicet fundus remanet meus: nam ius percipiendi fructus fundi in ſe, vel in ſibi æquiualenti, ſcilicet pecunia. hoc inquam ius tibi uendo, & illud nõ eſt nihil, aliàs etiam tu quando alienabas à te fundum tuum pro tali iure dediſſes eum pro nihilo. Nec oportet dicere, quòd pignorem illum fundum alicui. De hoc tamen an poſſet dici, quòd eſſet ibi pignoratio, patuit in ſimili in q. xxxiij.

Quarta concluſio. Emptio redditus, ſiue pecuniarij, ſiue fructuarij prædialis, ſeu conſtituti in rebus, vel prędiis conſtituentis eſt licita de ſe, ſeu ex genere. Probatur. Emptio utriuſq; eſt licita, vt probatũ eſt, ergo emptio utriuſq; alicubi conſtituti eſt licita. modo non conſtituitur vllus redditus niſi in rebus, vel in perſona. igitur emptio vtriuſq; erit licita, & hoc cõſtituti in rebus uel perſonis. modo magis videtur emptio illius, qui eſt conſtitutus in rebus eſſe licita, q̃ illius, qui eſt conſtitutus in perſona. igitur concluſio vera. Vltima propoſitio probatur: quia quicunq; cõceſſerunt poſſe emi utrunq; redditum, conceſſerunt eum ut in rebus conſtitutum poſſe emi: ſed non omnes tales conceſſerunt, ꝙ conſtitutus in perſona poſſet emi: quia plures negauerunt etiam poſſe cõſtitui redditum in perſona: ſed non econtra: nam qui conceſſerunt in perſonis conſtitutum redditum poſſe emi, etiam multo magis conceſſerunt conſtitutum in rebus poſſe emi.

Quinta concluſio. Emptio redditus fructuarij perſonalis, ſeu conſtituti in perſona etiam eſt de ſe, ſeu ex genere licita. Probatur dupliciter. Primò ſic: quia perſona hominis eſt nata importare res vtiles, quas voco fructus, ſcilicet operas, labores, & huiuſmodi. & hæ ſunt æſtimabiles precio; quia etiam illas poteſt quis vendere; vt patet in locantibus operas, & inde precium, uel locagium recipientibus. Tunc arguitur ſic. Ius percipiendi illas operas & fructus perſonales. conſtitutum in perſona hominis eſt res verè temporalis &c. & deduc ſicut deductum eſt de redditu in genere conſyderato in prima probatione primæ cõcluſionis huius quæſtionis. Secundò: quia ſi non poſſet licitè emi: maximè quia non poteſt quis licitè illud ius, uel redditum talem conſtituere in perſona ſua: & maximè pro precio, & per viam uenditionis, eo ꝙ talis uidetur, perſonam ſuam ſubiicere ſeruituti etiã pro precio, eo ꝙ illa conſtitutio aliquo modo ſapit naturam ſeruitutis. & ſic etiam eadem ratione econtra non licitè poſſet quis uelle ſibi conſtitui tale ius, & maximè pro precio & per viam emptionis. Modo, ut patuit q. lxxiiij. licitè poteſt quis conſtituere talem redditum in perſona ſua. etſi gratuitè poteſt eum alteri conſtituere: poteſt etiam pro precio conſtituere: quia ille redditus eſt res uerè temporalis &c. vt prius in prima probatione.

Sexta concluſio. Emptio redditus pecuniarij conſtituti in perſona etiam eſt de ſe, ſeu ex genere licita. probatur dupliciter. Primò ſic: quia emptio fructuarij redditus cõſtituti in perſona eſt de ſe licita. igitur etiam pecuniarij. tenet conſequentia; quia illi duo adeo æquiualent, ꝙ vbi vnus poteſt conſtitui, ibi etiã alter: & ſicut vnus eſt uerè tẽporalis & prophanus, nec ſpũalis intrinſecè, nec annexus ſpũalibus: ſic etiã alius. ideo ſicut vnus eſt emibilis, ita & alter. Secũdò ſic: quia ſi non; maximè propter ſequens motiuum: ſcilicet quia talis emptio eſſet palliũ vſurariæ mutuationis. ergo præſumptiuè eſſet peccatũ uſuræ. ergo eſſet illicita. Antecedens illius motiui probaretur ſic: quia qui mutuare vellet 100. floren. alicui ad vſuras, diceret mutuatario: nõ mutuo tibi illam pecuniam; ſed

ſed emo ſuper te redditum pecuniarium . viij. vel x. floren. quem mihi debebis dare tanto tempore . puta x. annis, infra quod tempus præfixum eſſet veriſimile, quòd mutuator recipiet ſortem ſuam : & longè etiam ultra ſortem. Prima conſequentia illius motiui patet de ſe. Secunda probatur : quia actus præſumptiuè malus habet ſpeciem mali : omnis autem actus habens ſpeciem mali eſt illicitus: quia prohibitus: dicente Apoſtolo. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Modo hoc motiuum non procedit contra ſextam concluſionem. patet tripliciter. Primò : quia quãuis probet, ꝙ emptio redditus pecuniarij in perſona conſtituti cum certis circunſtantiis facta ſit illicita: non autem quòd in genere ſit illicita : ſic ꝙ non poſſit etiam aliis circunſtantiis veſtiri, vt fiat licita. Nam prædicta emptio non poteſt præſumi, ꝙ ſit vſuraria niſi certis circunſtantiis accedentibus, nec vſurarius volens mutuationem vſurariam palliare : poterit eam palliare per emptionem prędictam: niſi prout certis circunſtantiis eſt ueſtita. puta quando emendo redditum ad determinatum tempus emeret tantum redditum, & ad tantum tempus, ꝙ ueriſimile eſſet eum ſortem & lõgè vltra ſortem percipere infra illud tempus: prout latius in ſequenti quæſtio. patebit. ſecus autem, quando ad tale tempus determinatum, vel indeterminatum emeret, ꝙ non adeſſet prędicta veriſimilitudo. Secundò: quia ſi hoc motiuum procederet: etiam concluderet contra quartã & quintam concluſionem: quia etiam ibi vſurarius diceret, non mutuo tibi illam pecuniam: ſed per modũ precij ipſam tibi dando emo redditum fructuarium in rebus, vel in perſona tua conſtitutum ad certum tẽpus percipiendum, infra quod veriſimiliter eſſet percepturus ſortem & longè ultra. Tertiò: quia etiã concluderet, ꝙ non liceret alicui conducere perſonam alterius ad laborandum ſibi pro certa pecunia : quia diceretur, ꝙ eſſet pallium mutuationis vſurariæ, eo ꝙ conductor ſub nomine mercedis conductitiæ mutuat pecuniam conducto, & exigit ab eo tot & tantas operas, vel tanto tempore, ꝙ veriſimiliter percipiet valorem ſortis mutuatæ & longè vltra. Et hæ duæ cõcluſiones loquuntur de redditu conſtituto in perſona non diſtinguendo, vel ſpecialiter deſcendendo ad perſonam, in qua conſtitutus ſit ille redditus, ſcilicet an in perſona ipſius uenditoris, an in aliqua alia perſona ſit conſtitutus: & quia aliqui non negant hoc, quando ille redditus eſt conſtitutus in aliqua perſona alia ab ipſo venditore: vt in ſeruo uenditoris, aut in aliquo alio: ſed difficultatem faciunt: ſi ſit ille redditus cõſtitutus in ipſo met venditore, ſaltem de nouo, puta occurrente emptione, cuius occaſione iam primum conſtituitur. Nam (vt dicunt) tunc emptio eius videtur illicita, & illius opinionis videtur fuiſſe Innoc. Contra igitur illos ex prędicta cauſa, & etiam ex quadam alia cauſa, quæ tangitur in ſequenti concluſione, ponenda eſt.

Septima concluſio. Duę concluſiones immediate præcedentes etiam veræ ſunt, ſi cõſtitutus ſit ipſe redditus perſonalis in ipſo met uẽditore, probatur: quia probationes probantes duas præcedentes concluſiones æquè procedunt de vno caſu ſicut de alio, ita ꝙ vtriq; poſſunt applicari. & ideo ſicut de vno concludunt ſic de alio. Motiuum autem prædictorum fuit idem, quod tangitur in ſexta concluſione. ſicut illud ibidem nõ procedit, ſic nec in præſenti caſu. nec Innoc. fuiſſe videtur illius opinionis ſine additione: nã ipſe loquitur, quando uenditor in perſona ſua conſtitueret redditum, uel actionem talem, ſcilicet qua ſe obligat ad plus dandum, vel in pecunia, vel in re vtili, quàm receperit. & ſic uidetur tantum loqui de caſu ſecundæ concluſionis ſequentis quæſt de quo ibidem. Secunda cauſa quare illa cõcluſio ponitur, eſt: quia Pauor. in ſuis diſputationibus diſputatione. v. vbi iuſtificat contractum, quo quis etiam in ſeipſo conſtituit, etiam de nouo redditum & eum alteri aſſignat pro pecunia, dicit, ꝙ talis contractus non eſt emptio, ita ꝙ conſtituens ſic redditum non dicitur uendere quid alteri, nec alius emere: eo ꝙ ibi non eſt merx: quia ſi ipſe conſtituens ſuper ſe redditum diceretur eum uendere aut uenderet perſonam ſuam, aut in perſonam ſuam & neutrum poteſt dici : quia nemo eſt dominus mẽbrorum ſuorum. & dicit hoc modo intelligendum dictum Inno. & conſequenter dicit, ꝙ prædictus uenditor poteſt obligare ſe ad dandum quolibet anno certam quantitatem. & hoc per ſtipulationem, ſiuè ad certum, ſiue ad incertum tempus, ſiue ad perpetuum. & non ſolum ex cauſa donationis : ſed etiam ex cauſa pecuniæ receptæ, vel recipiendæ. Sed hoc dictum deficit tripliciter. Primo : quia redditus eſt res emibilis: vt oſtendi in concluſione prima, & ipſe conſtituit ſuper ſe redditum. igitur ibi reperitur merx. minor. patet: quia tu concedis, ꝙ poteſt ſe obligare ad dandum annuatim vnam quantitatem pecuniæ : modo obligationi in illo obligato, vel obligante ſe correſpondet ius in illo, cui obligatur, uel cui ſe obligat. Si enim obligo me tibi ad dandum quid annuum: tu habes ius exigendi illud à me, ſicut dicitur cõmuniter obligatio eſt mater actionis. actio autem eſt ius exigendi aliquid impetendi aliquẽ ſuper aliquo. illud autem ius non eſt niſi redditus. igitur. Secundò: quia ſupponit falſum, ſcilicet ꝙ perſona libera non poſſit ſe vendere, & ꝙ non poſſit etiã alicui conſtituere ius ad perſonam ſuam uendendo illud ius alicui: hoc enim eſt ſufficiẽter probatum in q. lxxiiij. Nullam igitur facio differentiã in hoc, quin aliquis ſuper perſonam ſuam propriam poſſit licitè conſtituere redditum, & concedere illum redditum alteri. i. concedere ſibi ius exigendi ab eo aliquid annuum, & ꝙ hoc non tenetur gratis facere. immo ꝙ poteſt pro pecunia ei illud ius concedere. vnde dictum, ꝙ illud ius eſt res emibilis. Tertiò deficit : quia dicit Innoc. intellexiſſe ſuum dictum ad illum ſenſum, ſcilicet ꝙ non contraheretur tunc cõtractu emptionis & uenditionis : ſed hæc non fuit eius intentio. probatur duplicitet. Primò: quia tunc dicendo, ꝙ omnino illicitum uidetur, ꝙ ille idem, qui dicitur venditor, in ſe conſtituat redditum, vel actionem: nõ fuiſſet opus addere dicendo, qua ſe obligat ad plus dandum in pecunia, vel in ſpecie, ſeu re vtili, quã receperit: ſicut tamen Innoc. addidit : quia ſiue plus, ſiue æquale, ſiuę minus daturus eſſet, non poſſet eſſe venditio & emptio. Secundò : quia Innoc. non dixiſſet, illicitum uidetur ; ſed quòd impoſſibile eſſet redditum ſic conſtitutum vẽdere: quia ibi nulla eſſet

merx. Vnde ad prædictum dictum dicendum, non fuit motus Innoc. ex hoc, ꝙ ibi non eſſet reperibilis merx. & ꝙ ideo non poſſet contrahi emptio & uenditio: ſed motus fuit ex hoc, ꝙ uenditor erat daturus pinguiorem mercem, ſcilicet redditum, quàm fuerit precium, quod deberet eſſe adæquatum merci: quamuis non oporteat precium eſſe adæquatum obuentionibus ſucceſſiuè obuenturis emptori ex merce.

Octaua concluſio. In qualibet illarum emptionum (de quibus præcedentes concluſiones ſonuerunt) non refert, an redditus fuerit conſtitutus ante ipſam emptionem, vel an iam primum de nouo fuerit conſtitutus occaſione illius emptionis. Hæc concluſio ponitur propter aliquos, qui uolebant dicere, quòd ſiquis olim conſtituiſſet redditum aliquem alicui: tunc qui talem conſtitutum haberet, & hucuſq; habuiſſet, poſſet eum poſtea uendere, & aliquis poſſet eum emere. Si autem quis nondum haberet vllum redditum ſibi per ſe, vel alium conſtitutum: ſed de nouo occaſione emptionis, ad quam aliquis ſe offerret, conſtitueret illi redditum. ꝙ non liceret alicui illum emere. & huic opinioni uidetur fauiſſe Innoc. qui licet non damnet ſimpliciter emptionem talis redditus de nouo conſtituti: tamen dicit Chriſtianis fore conſulendum, quòd ab huiuſmodi cõtractu abſtineant. Et idem dicit de actione nouiter conſtituta occaſione emptionis occurrentis. Io. etiam An. dicit illum eſſe illicitum, & uix uidet, quomodo ſine fraude talis contractus fieri poſſit. Contra illos igitur ponitur prædicta concluſio, & probatur quadrupliciter. Primò ſic: quia rationes iuſtificantes quamlibet illarum emptionum (de quibus præcedentes concluſiones ſonuerunt) æquè procedunt de redditu iam nouiter conſtituto: ſicut de olim conſtituto: vt patet applicando eas ad utrunq; indifferenter. igitur æquè concludunt de uno ſicut de alio. Secundò: quia ſi A. olim non animo uendendi feciſſet aliquod opus artificiale: ſed animo retinendi ſibi uel donandi: ſicut etiam in effectu retinuiſſet illud ſibi, uel donaſſet alicui alteri. puta B & ipſi C. liceret illud opus emere ab A. vel à B. qui haberet illud opus: eadẽ ratione liceret eidem emptori emere ab eodem A. vel B ſimile opus, quod ille artifex feciſſet de nouo, & ſolùm occaſione illius oblatæ emptionis. igitur etiam ſic eſt de redditu olim conſtituto & iam nouiter conſtituto. Tertiò: quia ratio, cur prædictis fuit viſum, ꝙ emptio redditus de nouo conſtituti eſſet illicita & non emptio redditus prius conſtituti fuit iſta: quia quando de nouo conſtituitur redditus, ſcilicet propter oblatam emptionem: tunc emptio illius poſſet eſſe pallium vſurariæ mutuationis, ut prius tactum eſt. Videtur enim ipſe conſtituens de nouo redditum illum aſſignare ſub nomine mercis venditæ: quaſi dans pecuniam pro illo conſtituto emat illum: cum tamen dans pecuniam in re eum mutuet & recipiẽs eam conſtituendo ei redditum nomine mercis, obliget ſe ad reſtitutionem ſortis & incrementi. Modo hoc motiuum dupliciter deficit. Primò: quia non procedit, niſi quando emptio redditus nouiter conſtituti ſit cum determinata circunſtantia, de qua patebit in ſecunda concluſione quæſtionis ſequentis. & ſic non probabit, niſi quòd aliqua emptio redditus nouiter conſtituti ſit palliũ vſurariæ mutuationis: non autem ꝙ emptio ipſa in ſe, vel ꝙ quælibet emptio noui redditus ſit tale pallium. Secundò deficit: quia ſi concluderet: tunc etiam concluderet, ꝙ emptio redditus olim cõſtituti eſſet illicita: quia etiã illam contingit eſſe pallium mutuationis vſurariæ. puta quando ille emitur ad certum tempus & cum tali circunſtantia, de qua patebit in ſecunda concluſione ſequent. quæſtionis. Et ex hoc patet, quòd prædictorum doctorum dictum haberet veritatem in caſu ſpeciali, ſeu ſpeciali circunſtantia accedente. vtputa quando precium eſt nimis paruum reſpectu illius redditus nouiter conſtituti, & in illo caſu uidentur fuiſſe locuti. Nam Innocen. recitata opinione, quæ admittit emptionem redditus. uel actionis, qui uel quæ nouiter conſtituitur, exemplificat de caſu dicẽs: vt ſi dicat emptor uenditori, tu conſtitues tales redditus in tali poſſeſſione uel ſeruo, uel facies, quòd talis confitebitur ſe debere mille uſque ad annum. & ego pro illis mille dabo tibi quingenta, & poſtea ſubdit ſuum prædictum conſilium &c. & verè ſanum eſt illud eius conſilium. & neceſſariò ſequendum in caſu prędicti exempli ſcilicet vbi dantur quingenta nomine precij pro actione ad mille danda in termino vnius anni: quia ibi eſt grandis & intolerabilis diſproportio precij ad mercem. Nam ſecundum inferiores cauſas loquendo, veriſimiliter emptor leuabit in anno: non ſolum ſortem & refuſionem cuiuslibet intereſſe ſibi occurrentis ex carentia pecuniæ: ſed etiã longè ultra. Io. etiam An idem exemplum ponit, & in tali etiam caſu haberet ſuum dictum ueritatem. ſecus vbi illa diſproportio non reperitur, ita quòd quãtitas precij adæquatur ipſi redditui: attenta eius importantia ſecundum determinationem illius temporis, per quod durare debet. Quartò probatur concluſio: quia etiamſi iam primum conſtituitur redditus, quando emptio occurrit, adhuc ipſe conſtituitur ante emptionem: quamuis non longo tempore ante. ergo non minus erit emibilis, quàm ſi longè ante fuiſſet conſtitutus. conſequentia probatur: quia ſi illud quò ad hoc poſſet variationem facere: tũc etiam inter redditus olim conſtitutos eſſet talis varietas, ꝙ quanto aliquis longè ante inſtans emptionis eſſet cõſtitutus: tanto magis licitè poſſet emi, quod eſt falſum. Sequela probatur: quia præceſſiſſe emptionem requiritur ſecundum re ad hoc, vt emptio ſit licita, & iam primum conſtitui uitiat eum: igitur quanto minus iam primum conſtituitur, tanto magis recedit à uitiabilitate. igitur magis ad licitum accedit. Antecedens probatur: quia obiectum præcedit actum: igitur ſi emptio debet fieri, oportet, quòd merx, quæ emi debet, præcedat emptionem. Nec obſtat, quod ſupra dixi quòd res futuræ poſſunt emi: quia & ſi illæ res non præcedant emptionem: tamen ius ad illas futuras res præcedit eam: & illud ius eſt merx immediata. Item ille redditus virtualiter includitur in dominio & proprietate ipſius poſſeſſionis, in qua de nouo conſtituitur, ergo ſaltem uirtualiter etiam longo tempore præextitit ante emptionem & illa uirtualis præexiſtentia ſufficit ad hoc: vt poſſit habere rationẽ mercis, quomodo etiam poſſet dici ad illud de futuris rebus, quæ dicuntur poſſe emi: quia præexiſtunt

virtu-

virtualiter. Item potius deberent prædicti dixiſſe, ꝙ licitum eſt emere redditum, qui non occaſione emptionis occurrentis conſtituitur, & quòd non eſt licitum emere eum, qui occaſione emptionis conſtituitur, non curando, an nouiter eſſet conſtitutus, uel olim, & an ante uel in emptione conſtitueretur. Sed etiam nec illa diuerſitas ſufficiet: quia ſic eſt in alijs mercibus, quòd ſi quis procurat aliquam mercem adducendo, vel faciendo eam, non intentione uendendi eam cuique. nec ob hoc, quòd ſibi offertur emptio, eam conſtituit, uel facit: ſed ad ſibiipſi retinendum, aut donandum alicui: nihilominus poteſt mutato animo eam uendere: & cum hoc etiam cum à principio eam format, aut adducit: pôt eã ſola occaſione oblatæ emptionis conſtituere & adducere.

Nona concluſio. Concluſiones iuſtificantes emptiones redditunm ſunt ueræ: non diſtingnendo, an ipſe redditus ſit certus, an non, & loquor de certitudine & incertitudine quantitatis puta ſiue uenditor ſit obligatus ad dandum annuatim duos modios fructuum illius prædij, uel duos floren. leuabiles de fructibus illius agri: & ſic redditus eſt certus: ſiue uenditor ſit obligatus ad dandum tertiam partem fructuũ illius prædij, vel ad dãdum tertiam partem pecuniæ, quam leuare continget de fructibus illius prædij, & ſic redditus eſt incertus. Et eodem modo poteſt exẽplificari de reddito in perſona conſtituto. puta: ſiue uenditor redditus perſonalis ſit obligatus ad impendẽdum emptori annuatim tot determinatas operas diurnas, uel tot denarios leuabiles de illis operis. & ſic erit redditus perſonalis certus, ſiue ſit obligatus ad impendendum emptori annuatim medietatẽ operarum: quas poterit facere, uel medietatem pecuniæ leuabilis de illis operis. Probatur igitur concluſio: quia rationes prædictarum concluſionum æquè poſſunt applicari ad certum redditum: ſicut ad incertum, & econtra. igitur ſicut concludunt de aliquo illorum, ita de vtroque.

Decima concluſio. Quod dictum eſt de reddito in quatuor vltimis concluſionibus, ſcilicet ſiue fructuario, ſiue pecuniario in perſona conſtituto. & hoc ſiue ante contractum, ſiue in contractu, & hoc ſiue in perſona venditoris, ſiue in alia perſona conſtituto. Idem intelligendum eſt de actione ita ꝙ eſt etiam licitum alicui emere actionem, quam tu habes contra B. ſiue actio ſit ad pecuniam, ſiue ad fructus, ſiue illa competierit tibi ante illam emptionem, ſiue iam primum occaſione illius oblatæ emptionis ſit conſtituta, & hoc ſiue in perſona propria vẽdentis, ſiue in alia perſona. Probatur: quia rationes vtrobiq; eodẽ modo cõcludunt: vt patet intuenti. Sed ex quo actio æquiualet reddito determinata temporalitate. ideo de emptione actionis latius dicetur in ſequenti quæſtione. vbi de emptione temporalis redditus agetur: & nominatim de illa actione agetur in quarta eius concluſione.

Contra prædictas concluſiones poſſet multipliciter argui: ſed illa argumenta tangentur ſufficienter in ſeq. quæſtionibus, vbi ſpecialiter tractabitur de aliquorum redditunm emptionibus: quæ etiã huc poſſunt applicari. Pro nunc tamen arguitur contra primam concluſionem ſic. Contractus vſurarius eſt illicitus ex certis cauſis tactis. q. xxij quarum vna eſt: quia ex eã ſequitur ꝙ homines non intenderent agriculturæ, & conſequẽter induceretur cariſtia & cruciarentur pauperes, prout diffuſè fuit deductum ibidẽ in ſecunda concluſione. Modo illæ cauſæ, vel rationes æque habent locum in emptione redditnum: vt patet per eas diſcurrendo igitur a que erit illicita. tenet conſequentia: quia vbi eadem ratio, ibi eadem iuris diſpoſitio. Dicendum, ꝙ ad emptionem redditnum, ſi fiat cum illis circumſtantijs, cum quibus debet illa emptio vltra bonitatem generic m veſtra nõ ſequitur, ꝙ homines illi, qui deberent, & quos expediret intendere agriculturæ, deſerant agriculturam: ſed per hoc ſolum illi non intendent ei, quos decet & expediens eſt non intendere ei: ſed potius alijs vtilitatibus reipublicæ intendere, adeo ꝙ maior vtilitas eſt reipub. ꝙ tales non intendant agriculturæ quàm ꝙ intendant, cuiuſmodi ſunt illi de aliquõ illorum quinq; generũ hominum, de quibus ſupra. q. lxxiij. dictum eſt. Vnde quamuis emptio redditnum ſit ex genere licita: non tamen ex circunſtantia, quando paſſim ſit à quocumq;. De hoc latius patebit in ſpecialibus emptionibus redditnum, ſcilicet vitalitiorũ & perpetuorum. ſcilicet. q. lxxx. cõcluſione ſecunda & tertia, & ſimiliter. q. lxxxiij. etiam ſecunda & tertia concluſionibus. Et ſi dicas ita etiã defenſaretur contractus vſurarius ſcilicet quando fieret per tales perſonas, quibus dicis congruere emptionem redditnum. Reſpondetur, non eſt ſimile: quia vſurarius contractus eſt prohibitus lege diuina & naturali: non autem emptio redditnum. Nec ſequitur. vtile eſt & decens, ꝙ illæ perſonæ ſuſtententur, & licitè poſſunt ſuſtentari per illum contractum, & alius contractus idem faceret. igitur etiam per illum aliũ poſſunt licitè ſuſtentari. patet in ſimili. Decens enim eſt. clericos ſuſtentari temporalibus eis in ſtipendiũ aſſignatis: & poſſent etiam ſuſtentari, quando illa temporalia eis ut precium officiorum aſſignarentur, vel quando de rapinis ſuſtentarentur. igitur ſi licitè primo modo poſſunt ſuſtentari, etiam ſecundo modo licitum erit: non ualet argumentum. Vnde ad boni finis conſecutionem non ſunt eligenda quæcunque media, etiam quibus contingeret illum finem de facto obtinere ita efficaciter, ſicut per alia.

Secundò arguitur ſic. Contractus ille eſt illicitus, quo admiſſo extinguitur pietas & miſericordia fidelium ad indigentes & pauperes, emptio redituum eſt huiuſmodi. Nam ſi illa ſit licita: tunc quàm primum ueniret indigens mutuo, nemo erit, qui ſibi mutuabit: ſed mox dicetur ei, non mutuabo tibi gratis, nec etiam ſub uſuris: ſed paratus ſum tibi ſubuenire per uiam emptionis redditnum ſuper bonis tuis, vbi ad omne maximum, ſi non facit iniuſtitiam, & eum amplius grauat, quàm prius fuerit grauatus: tamẽ nullã gratiam ſibi impendit, & in nullo plus dat quàm recipiat ſine ullius pietatis oſtenſione. Vnde hoc fuit unum ex damnis, quæ ex contractu uſurario proueniunt: vt patuit. q. xlviij. concluſione tertia. puta: quia extinguitur charitas inter homines contrahentes: quia neuter contrahentium alteri impendit quicquã gratuitò, & ſine æqualis rei redhibitione. Dicendum quadrupliciter. Primò retorquendo contra arguentem.

tem. Nã ęquè p ipſum concluderetur, ꝙ emptio prædiorum & quorumcumq, bonorum immobilium, & etiam mobilium eſſet illicita: quia admiſſa illa extinguitur pietas &c. Nam quamprimum venit indigens ad diuitem, petens mutuum dicet ei. nõ mutuabo tibi illam ſummam: ſed pro ea emam prædia tua, vel alias res etiam mobiles, quibus ille pauper indiget. Sicut igitur tunc ſolnere haberes argumentum: ſic etiam hic ſoluendum eſt. Secundò igitur dicendum, ꝙ differunt non [illegible] pendere indigenti contractum gratuitum, ſeu pium, & ſecum contrahere con tractu, qui ex natura ſua non eſt gratuitus: ſed tamen inſtus. Nam primum poteſt eſſe peccatum, & peccatum eſt in caſu quo eſt præceptum impendere illi gratiam talem: ſecundum autem nõ eſt peccatum. Exẽplum, ſi indigens mutuo eſt in neceſſitate illa conſtitutus, in qua mutuare eſt in præcepto: ſicut de hoc ſunt quatnor, vel quinque caſus poſiti ſupra q. xix. tunc peccat mortaliter diues nolendo mutuare: ſed nõ oportet, ꝙ peccet emendo aliquam rem ab eo pro iuſto precio: ſicut ſi mendicus petat à piſtore panem, piſtor nolit gratis dare, peccabit piſtor, ſi eſt caſus, in quo eleemoſyna eſt pcepti, nec tñ peccabit in vendẽdo: nã nullam iniuriã facit ei dando æquale pro æquali. Tertiò dicendum ad formam, ꝙ maior eſſet vera, qñ de per ſe illum contractum extingueretur pietas: non autem ſi non de per ſe: ſed ſibi accidit, quòd homines extinguendo charitatem, diuertunt ad illum contractum. Quartò poteſt dici, ꝙ dato ꝙ argumentum procederet, ꝙ emptio illa eſſet peccatum: non tamen argueret, niſi ꝙ ex circunſtantia eſt peccatum, ſcilicet quando quis emit eum ab eo, cui pecuniam gratis concedere deberet. Modo non negamus, quin emptio reddituum ex circunſtantia poſſit multipliciter deprauari, vt in ſeq. quæſtionibus patebit.

Tertiò ſic. Emptio reddituum eſt actus periculoſus animæ. igitur illicitus, tenet conſequentia: quia exponere ſe periculo peccati mortalis eſt peccatum mortale. iuxta illud Sapientis. Qui amat periculum peribit in illo, & loquitur de periculo mortalis peccati, nemo autem perit niſi peccet mortaliter: modo volens & eligens actum, amat illum. igitur. Antecedens probatur: quia aliqui doctores dãnant eam vt mortalem & vſuratiam: & plures trepidant eam approbare. Dicendum, triplex eſt periculum, ſcilicet probabile, æquilibre & improbabile, vel ſcrupuloſum. De periculo probabili & æquilibri verum eſt, qui amat periculum, peribit in illo. Si enim probabiliter times te in aliquo actu peccare mortaliter, ſcilicet plus ipſum credens eſſe mortalem quàm non, uel ſi æque credis eum eſſe mortalem: ſicut credis oppoſitum: mortaliter peccas eum agendo: hoc enim eſt propriam ſalutem contẽnere. ſed non oportet de periculo improbabili & leui: vbi ſcilicet aliqualem formidinem habes, ꝙ ſit mortalis: & tamen magis credis, ꝙ ſit licitus. Modo emptio reddituũ non eſt neceſſariò primo & ſecundo modo periculoſus apud omnem ementem: quia plures cum bona fide, & ſimpliciter credentes eum eſſe licitum emunt moti bonis rationibus, vel auctoritatibus. Si tamen quis habeat probabilem credulitatem, vel æquilibrem, ꝙ ſit mortalis, ille peccat mortaliter. ſed hoc accidit illi cõtractui: ſicut leuatio feſtucæ etiã poteſt ſic fieri mortalis. Et per hoc etiam patet ſolutio ad ſequens argumentum.

Quartò ſic. In dubio eſt tutior via eligenda ſecundum Aug. Modo dubium eſt, ſi liceat emere redditus, & non eſt dubium, quin abſtinere ſit licitum. igitur tenetur quis ad non emendum. igitur emptio eſt illicita. Nam dicendum eſt, ꝙ triplex eſt dubium, ſcilicet probabile, æquilibre, & improbable. In primo & ſecundo dubio eſt præcepti deſerere dubium & tutiorem viam eligere. ſed in tertio eſt conſilij tantum. Inter enim duas vias, quarum vtraq; eſt tuta: ſic ꝙ neutra eſt periculoſa primo, vel ſecundo periculo, vna eſt tutior alia: ita ꝙ nullum habet periculum, etiam improbabile, conſilij eſt tutiorem eligere, modò ſic eſt in propoſito.

Hic poteſt reprobari ſolutio iuriſtarum dicentiũ, ꝙ in foro pęnitentiali eſt tutior via eligenda: licet durior uideatur: vt ſi dubitetur, an aliquis articulus ſit peccatum uel non: tutior eſt, ꝙ illud quis cõfiteatur, & ꝙ ſibi imponatur pœnitẽtia: quia ibi nullum ſubeſt periculum. nam bonarum mentium eſt ibi culpã agnoſcere, vbi culpa non eſt. Et idem in foro quaſi pœnitentiali: vt quando dubitatur, ſi quis teneatur abſtinere à contractu matrimonij, vel ab altaris miniſterio, uel ab alio actu, in quo dubitatur, ſi ſubſiſtit peccatum, abſtinendum eſt, & illud eſt tutius. Sed in foro contentioſo debemus ſemper præſumere & interpretationem facere in meliorem partem, ſcilicet abſolutoriam. Et ita ſimpliciter tutius eſſet abſtinere ab illis contractibus: tamen ex quo initi ſunt illi contractus: tenendum eſt, ꝙ ſint liciti. Sed hæc ſolutio deficit dupliciter. Primò: quia per hoc non eſt defenſata emptio reddituum tanquam licita. Nam non ſequitur. defenſata eſt tanquam licita, uel non punienda, uel irritanda in foro exteriori, eo ꝙ cum ſit dubiũ eam eſſe illicitam, potius debemus ad mitiorem partem declinare. igitur eſt licita: quia arguitur à ſecundum quid ad ſimpliciter. Præterea illa ſolutio tãrum uidetur illam regulam intelligere in puniẽdo actum factum, vt ſit ſenſus, ſi dubium eſt. ſi quis actus ſit puniendus: tunc in foro interiori tutius eſt punire. & ideo puniendus eſt: ſed in foro exteriori non eſt tutior uia eligenda: ſed mitior, ſcilicet ut non puniatur. Modo regula etiam intelligitur de actu nondum facto: ſed agendo, vt potius abſtineatur ab agendo, ſi eſt dubius, quàm quòd agatur. non igitur ſatisfacit illa ſolutio regulæ. Secundò: quia ex eorum ſolutione ſequitur, quòd illicitum eſſet illos contractus agere, quamuis non eſſent puniendi in foro exteriori: quia dicunt regulam intelligendam in foro conſcientiæ.

QVAESTIO. LXXX.

Vtrum emptio redditus exiſtens de ſe, ſeu ex genere licita, cuiuſmodi eſt quælibet illarum, de quibus ſonuerũt concluſiones præce. quæſtionis. deprauetur per hoc, ꝙ ille redditus eſt temporalis determinata temporalitate, ideſt ſoluendus tantum ad certum numerum annorum uel temporum & non ultra: vt ad quinq; uel x. annos. Et quia actio competens alicui contra aliquem ad exigendum ali-

quam

quam ſummam pecuniæ, vel alterius rei vtilis, æquiualet redditui temporali determinata temporalitate. ideo idē quæritur de emptione actionis an ſit licita. Solutio. q. ſtat in quinq; concluſionibus, & duorū dubiorum ſolutionibus, & in vno corollario. Primū dubium tangetur ante tertiam concluſionem. Secundum ante quintam.

Prima concluſio. Emptio, de qua titulus ſonat, non deprauatur præciſè per huiuſmodi determinatam temporalitatem redditus. probatur dupliciter. Primò ſic: quia redditus ſic determinatus certa temporalitate adhuc retinet rationem mercis, & per conſequēs remanet adhuc obiectum cōgruum reſpectu illius actionis, ſcilicet emptionis non minus, quàm ſi non eſſet ſic determinatus. ita φ ipſa temporalitas determinata non eſt conditio faciens ipſum redditū inemibilem: ſicut faceret, quando ille redditus eſſet annexus alicui ſpirituali officio, aut ſicut faceret aliqua alia ſimilis conditio. Modo ſi non ſit ſic determinatus, eſt merx, ſeu res congrua ad terminandum actum emptionis, ita φ actus emptionis ſuper ipſum cadens erit de ſe licitus, igitur etiam talis actus emptionis cadens ſuper ipſum ſic determinatum etiam erit de ſe, vel ex genere licitus. & ſic non deprauabitur actus ratione illius, φ obiectum ſuum (ſcilicet redditus) eſt ſic determinatum; ſed ſi debeat deprauari, hoc fieri oportebit ex acceſſu circunſtantiæ alterius ab illa determinata temporalitate redditus. ſicut emptio equi eſt licita, etiam ſi ille equus non ſit victurus pro certo niſi ad decem annos, quamuis poſſit illa emptio deprauari ex paruitate precij. Maior probatur prima ratione qua in prima cōcluſione præce. quæſtionis probatum eſt redditum abſtrahentem ab illa determinatione eſſe rem emibilem, & habere rationem mercis: quia illa probatio æquè applicari poteſt ad redditum ſic determinatum. Secundò probatur hæc concluſio applicando tertiam rationem eiuſdem primæ concluſionis ad redditum ſic determinatum, & æquè habebit locum. ibi ſicut & alibi. Tertiò probatur applicando ſeptimam probationē eiuſdem concluſionis, vbi directè habere, φ venditio reddituum eccleſiæ facta ad tempus determinatum modicum eſt admiſſa, & facta etiam ad tempus determinatum non modicum eſt admiſſa ſeruatis ibidem expreſſis, quæ admiſſio non fieret à iure canonico, ſi temporalitas determinata redditus vendendi de per ſe deprauaret venditionem. & ſi in vēditione ſic eſt: etiam eadem ratione ibidem emptio redditus eſt admiſſa, non obſtante illa determinata temporalitate redditus.

Secunda concluſio. Emptio, de qua titulus ſonat, deprauatur per hoc, φ illud tempus determinatum, per quod ſoluendus eſt redditus, eſt tantum vel redditus tam pinguis, vel precium emptoris tam exiguum, quòd veriſimile eſt ſ̄m communem curſum, φ emptor in illo tempore percipiet non ſolum pecuniam, vel aliam rem vtilem æquiualentem pecuniæ ſolutæ nomine precij: ſed etiam vltra illam ſummā tantum percipiet, φ etiam deducto intereſſe ſiue dāni emergentis, ſiue lucri ceſſantis: ſi quod tale ipſe fuiſſet paſſus ex carentia pecuniæ ſuæ nomine precij ſolutæ: ipſe adhuc notabiliter vltra quantitatem precij veriſimiliter percipiet in illo tempore. Tūc enim emptio, de qua in titulo eſt deprauata ex circunſtantia quō emit, ſcilicet ex defectu proportionis debiti precij ad redditum emptum. Probatur concluſio: quia in tali emptione datur precium nimis paruum, etiā ſcienter, vel probabiliter. Modo talis emptio eſt illicita. igitur. Maior probatur: quia tunc veriſimile eſt, φ redditus ob ſui pinguem importantiam, aut ob determinati temporis breuitatem, longè maioris vtilitatis eſt, vel idoneitatis ad humanum vſum; non obſtante φ per partes & interualla temporis recipit prouentum illius redditus, quàm ſit precium. igitur eſt maioris valoris quàm precium: quia valor mercis attenditur ex eius idoneitate ad humanum commodum & vtilitatem. Secundò aliqui forte probarent illam concluſionem ſic: quia ille contractus eſt pallium mutuationis vſurariæ. igitur eſt actus habens ſpeciem mali. igitur eſt illicitus. vltima conſequentia tenet: quia actus habens ſpeciem mali eſt prohibitus. dicente Apoſtolo. j. ad Tim. v. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. Antecedens primæ conſequentiæ probatur: quia ſub illius contractus nomine & intentione quilibet vſurarius poſſet exercere excuſabiliter mutuationem vſurariam diceret enim ſuo mutuatario nequaquam tibi mutuo centum per. v. annos; vt per illos. v. annos mihi des quolibet eorum xxij. flor. & per conſequens in fine illorum quinq; annorum ex toto recepiſſe debeam centum & decem flor. quia hoc mihi imputaretur vt peccatū vſuræ tam in foro exteriori, quàm in foro cōſcientiæ: ſed vt ego in vtroque foro ſim tutus vtar tam alijs nominibus, quàm etiam alia intentione, aliter, ſcilicet loquendo, & aliter referendo intentionem meam in dando pecuniā. puta: quia ego nomine & intentione precij do tibi illa centum pro redditu, ſeu iure exigendi à te quolibet anno ex illis quinq; annis xxij. flor. ita φ oculum meum dirigam ad ipſum redditum emendum. & lapſis illis quinque annis debet expiraſſe redditus: & tamen tantundē lucri haberet per vnam viam, ſicut per aliam. & ſic ſemper conſequeretur vſurarius ſuū intentum. Circa hanc rationem oritur vnum dubiū. An prædicta emptio ſit pallium mutuationis vſurariæ: vt in antecedente aſſumitur, & ſi ſic an probatio illa ſit ſufficiens. Dicendum per duo dicta.

Primum dictum. Si illud antecedens intelligatur intranſitiuè, ſic, ſcilicet φ caſus concluſionis ſecundæ ſit implicita, & ſecundum rem vera vſuraria mutuatio palliata noīe emptionis. Antecedens videtur falſum, quamuis enim non ſit dubium illum contractum eſſe iniquum valde; tamen de ſubtilitate, immo de rigore loquendo ſecundum naturam contractuū non eſt illa ſpē iniquitatis iniquus, ſcilicet vſurarius. Probatur primo ſic: quia in illo caſu ſecundæ concluſionis non eſt vera mutuatio; quia in illo caſu dās pecuniam, non dat etiam obligando recipientem ad reſtituendum ſibi poſt tempus rem eiuſdem generis: ſicut tamen requiritur ſubſtantialiter ad verā rationem mutuationis: ſed ad dandum & aſſignandum ſibi mox pro illa pecunia rē alterius generis, ſcilicet redditum, qui non eſt pecunia; vt probatum eſt. ſicut ſi dediſſet illam pecuniam obligando eum ad dandū ſibi mox pro illa pecunia agrum multo valentiorem,

quàm

quàm ſit pecunia, nō eſſet mutuatio: quia mutuatio ſit cum obligatione mutuatarij ad reſtituēdum ei idē in genere: ſed eſſet emptio, licet iniqua. Et confirmatur quia dans pecuniā dat etiam prō ea re, quæ verè habet rationē mercis: quamuis exceſſiuæ mercis. & ibi ſunt precium & merx, & adeſt conſenſus vtriuſq; de mutua traslatione precij & mercis. & ſic ſunt ibi oīa ſubſtantialia emptionis. igitur eſt ibi vera emptio. Aſſumptum de precio & conſenſu patet. Sed illud de merce probatur dupliciter: quia ille redditus eſt verè redditus. Modo ſupra oſtendimus, ꝙ redditus in communi habet rationem mercis. igitur quicunque redditus in quo eſt ratio redditus, reperibilis erit merx. Vnde ille etiam eſt eiuſdem ſpeciei cum reddito temporali indeterminata temporalitate, cuiuſmodi eſt vitalitium: & etiam cum reddito perpetuo redimibili, & irredimibili. ſicut albedo duratura tantum ad determinatum tempus eſt eiuſdem ſpeciei cum ea, quę eſt duratura tantum ad tempus indeterminatum, vel ad perpetuum. Modo non negatur illos redditus alios eſſe emibiles, licet contingat dare precium nimis paruum, igitur etiam ſic hic erit. Secundò idem probatur: quia ſi non haberet rationem mercis: maximè quia eſſet nimis pinguis reſpectu illius pecuniæ: ſed hoc non arguit eum non eſſe mercem: ſicut nec arguit equum non eſſe mercem pro quo: cum veriſimiliter valeat centum, do domino equi tantum .lx. quamuis ſit iniqua emptio. Vnde nō video quin ſi dicatur, ꝙ commutatio pecuniæ pro reddito temporali determinata temporalitate vbi pecunia eſt nimis modica, non ſit, nec maneat propter hoc emptio ſiue iniqua, ſiue ęqua, ſed ſit ſolum mutuatio: quin eadē via conſequēter diceretur, ꝙ commutatio pecunię pro reddito perpetuo, vel pro vitalitio, vbi pecunia eſt nimis modica: etiam non eſſet emptio, ſiue iniqua, ſiue æqua: ſed eſſet vſuraria mutuatio. immo generaliter quādocunq; quis commutaret pro quacunq; merce pecuniam nimis modicam, non eſſet ibi contractus emptionis, ſed vſuraria mutuatio. & ſic nunquàm contingeret dare exemplum de emptione retinente rationem emptionis, vbi precium eſſet nimis paruum.

Secundum dictum. quàmuis antecedens prædictum ſit verum in alio ſenſu vno vel pluribus. puta quando intelligitur tranſitiuè: vt patebit enumerando tres ſenſus veros: tamen in nullo illorum illa probatio, cuius eſt illud antecedens, maneбit efficax ad ſimpliciter probandum prædictam concluſionem. Primus eſt, ꝙ ille contractus: etſi ſit vera emptio & nō verè mutuatio vſuraria: tamen eſt ſecundum præparationem animi contrahentis vſuraria mutuatio, vel ſaltem poteſt eſſe talis: quia ſtat, ꝙ emens inter emendum ſit talis præparatę mentis, ſcilicet ꝙ quàmuis ille contractus ſit verè emptio, & non vſuraria mutuatio: tn̄ etiamſi eſſet vſuraria mutuatio: adhuc vellet eam facere, niſi timeret pœnas fori exterioris, vel infamiam. ſicut illum contractum vult facere, nō obſtante ꝙ eſt emptio iniqua. & ſic etiam in foro Dei meretur dānationem, non minus quàm ſi eſſet vſuraria mutuatio. Sicut vulneratio homini mortuo illata ab eius inimico tali animo ꝙ, etiam ſi eſſet viuus, & ſic occiſibilis, etiā vellet eum ſic vulnerare taliter, eſſet homicidium ſecundum præparationem animi: non verè & in re: nec ille eſſet irregularis. ſed tunc probatio, cuius eſt illud añs, nō plus probaret illum contractū eſſe illicitum q̄ quęcunq; ɔ̄ctum q̄tumcunq; licitum: quia contrahentem contingit in quocunq; contractu eſſe talis præparationis, ꝙ etiam ſi eſſet vſurarius & illicitus, vellet eum facere. Secundus ſenſus eſt, ꝙ ille contractus, etiam ſi ſit re & nomine emptio in vno homine: tamen in alio eſt pallium vſurariæ mutuationis. ita ꝙ quamuis Ioan. faciens illum contractum non faciat nec nomine, nec re, nec vocabulo, nec intentione exercendi vſurariam mutuationem: tamen Petrus, qui inclinatus eſt & deſyderat mutuationem vſurariam facere, facit vſurariam mutuationem tam re quàm intentione, ſcilicet quia dat pecuniam alicui reſpectiuè ad aliam pecuniam cum incremento ſibi reſtituendam: & tamē ſub vocabulo & nomine emptionis prędictę exercet illam mutuationem: & tunc eſt emptio tantum in Ioanne: ſed non in Petro, niſi ſolo vocabulo. Sed tunc probatio, cuius eſt illud antecedens, non probaret, niſi ꝙ prædicta emptio, quando ſolum habet vocabulum emptionis & nō ſubſtantiam ſit illicita: ſed non probaret de emptione habente nomen & ſubſtantiam emptionis quomodo eſt in Ioanne, ꝙ ſit de ſe illicita: ſed bene probaret alterum illorum duorum, vel vtrunq;, ſcilicet ꝙ eſſet contractus ille prohibendus, vel ꝙ eſſet per accidens malus, ſcilicet ratione ſcandali. Primum patet: quia ſub illius nomine poſſent latere vſurariæ mutuationes. igitur interdicendus eſſet: ſicut & domus illæ, quæ natæ ſunt eſſe latibula latronum ſunt diſſipandæ. licet de ſe nō eſſent malæ: nec tamen ſequeretur, quòd ergo eſſet prohibitus: & maximè tāquam vſurarius. licet eſſet prohibitus tanquam iniqua emptio, ꝙ autem non ſequeretur, ꝙ eſſet actu prohibitus, patet. Nam actu de ſe bono contingit ſæpe per maleuolos abuti: nec tamen propter hoc eſt ſimpliciter prohibitus. quamuis abuſus ſit ſimpliciter prohibitus. Secundum patet: quia infirmus aliquis poſſet ſcandalizari ex illo contractu, ſcilicet occaſionari ad credendum mutuationem illam etiam non eſſe vſurariam, quæ ſit propter lucrum: & ēt poſſet occaſionari ad faciēdum eā tanquam non vſurariam, eo ꝙ emptio prædicta non eſt vſuraria, quæ tn̄ vr̄ ei oīo ſimilis. Poterit etiā aliquis cogitare taliter ementem eſſe vſurariū, & ſic emptor talis contra charitatem ad ſe, ſeipſum reddendo ſuſpectum de crimine vſuræ. Sed tunc illa probatio non probaret illum contractum eſſe de ſe malum, ſicut tamen eſt: ſed ſolum per accidens, ſcilicet ratione ſcandali inde emergentis. Et ideo ſi nō eſſet emerſurum tale ſcandalum, ceſſaret in illo contractu ratio peccati: ſaltem quantum illa probatio nititur inducere, ita ꝙ non ſufficienter probabit illum contractum eſſe peccatum: ſicut in ſimili mutuantem recipere vltra ſortem ratione intereſſe damni emergentis non eſt de ſe malum. quamuis in caſu; quo inde emergeret ſcandalum modo dicto iam immediatè aut ſuſpicio contra famam ſic mutuantis: redderetur hoc per accidens illicitum. Tertius ſenſus eſt, ꝙ ille contractus in vno & eodem ſit pallium mutuationis vſurariæ. puta: quia ille idem qui mutuationem vſu-

rariam

rariam facit, palliat eam per vocabulum emptionis. & tunc verum quidem eſt: ſed tunc ooo eſt emptio in re: ſed ſolum nomine, & pallium mutuationis vſurariæ intranſitiuè eſt met mutuatio vſuraria palliata & ideo tunc probatio non vadit contra cooclusionem, quæ loquitur de vera emptione prædicti redditus. & ideo haberet illa probatio probare, ꝙ noo eſſet emptio vera, quod oon facit. Et hæc de illa probatione & eius valore. Sed contra improbatiooẽ aotecedentis in primo ſenſu arguitur dupliciter. Primò ſic. Contractus aliquis eſt mutuatio, vbi recipiens pecuniam eſt præcisè obligatus ad reſtituendũ rem alterius generis. ergo illa improbatio ſupponit falſum. Aotecedeos probatur: quia aliquis cõtractus eſt vſurarius, in quo recipiens pecuniam eſt præcisè dicto modo obligatus. igitur antecedens verum. tenet cooſeqoentia: quia peccatum vſuræ non reſidet præcisè, niſi in mutuatione. Antecedens ſecuodum probatur exemplariter. Si do tibi pecuniam obligaodo te ad reſtituendum mihi frumentum loco pecuniæ io futuro tempore: quæ tamen frumenta nunc veriſimiliter æſtimo tunc futura eſſe pluris precij: quàm ſit pecunia nũc tibi data, committo peccatum vſuræ: & tamen frumenta ſunt res alterius generis. Dicẽdum, ꝙ in tali datione nõ eſt mutuatio ex cauſa dicta: ſed eſt emptio, qoàmuis iniqua. Sed pro quanto emptor illud frumentum, quod mox deberet ſibi tradi, implicitè mutuat venditori, eo ꝙ expectat venditori vſq; ad terminum, in quo & non ante ſibi dare tenetur: & tamen noo vult ſic expectare niſi pro lucro: quia vult nunc eo minus ſibi dare pro tam valido frumento: ideo in hoc committit peccatum vſuræ, ſcilicet mutuando ſibi frumentum iam emptum, & vult illud ſibi dari: & tamen de illa conceſſione aliquid quærit vltra. Et ſi dicas, ꝙ etiam in tali caſu vult mutuans ſibi aliquid alterius generis à re mutuata dari, ſcilicet partem precij, quam vult ſibi remitti, cuius remiſſio eſt quędam datio: & tamen illa pars precij eſt res alterius generis à frumento. Vel clarius ſic replica. Si quis det tibi pecuniam obligans te ut in termino tantundẽ ſibi reſtituas in pecunia ęquiualẽti, & vltra hoc etiam des ſibi modium tritici, eſt uſura: & tamen iam obligatur recipiens ad rem alterius generis. Reſpondetur, ꝙ ipſum incrementum uſurarium poteſt eſſe res alterius generis à re mutuata: ſed ipſum ad quod obligatus debet eſſe mutuatarius ex vi cootractus mutui, debet eſſe eiuſdẽ generis, quamuis poſſit contingere, ꝙ illud, quod vltra ſortem exigitur, ſit alterius generis.

Secundò ſic, Si cõmutatio pecuniæ pro prædicto temporali reddiru pecuniario, vel alio, ideo non eſſet mutuatio; quia, ſcilicet redditus, pro quo fit commutatio non eſt res eiuſdem geoeris cum pecunia data. Et ſic noo eſt mottuatio, etiam non eſt vſuraria mutuatio; quamuis ſit aliter iniquus contractus: tũc eadem via poſſet omnis mutuatio vſuraria dici non eſſe mutuatio vſuraria, ſed bene, ꝙ aliàs eſſet iniquus contractus. Probatur ſequela: quia quicunq; mutuaret ad vſuram, dicere poſſet etiam verè. Ego non do tibi illam pecuniam, obligando te ad dandum mihi rem eiuſdem generis, ſcilicet pecuniam: ſed eã tibi do pro re alterius generis, ſcilicet pro iure exigendi à te tantundem in pecuoia, & etiam vltra ſortem per me tibi datam. Vode etiam in qualibet vera mutuatione ſubeſt obligatio in ipſo mutuatario, cui obligationi correſpoodet ius in ipſo mutuante ad exigeodum illud. Et ſic in omni mutuatione reperitur res alterius generis, & ſic ad faciendum, ꝙ non ſit mutuatio, ſufficeret ſolum, ꝙ mutuans haberet oculum ad ipſum ius, vel obligationem: ita ꝙ pro illa daret pecuniam ſuam, & tunc ceſſaret eſſe mutuatio, eo ꝙ fieret reſpectiuè ad rẽ alterius geoeris: & ita quantumcunq; vltra valorem ſortis reciperet: noo eſſet ibi peccatum vſuræ: ſed alius contractus ioiquus: puta emptio iniqua, vel cõtractus innominatus, ſcilicet do ſi des, uel ſi facias. Dicẽdum, ꝙ ſicut in datione & receptione ſpiritualium & temporalium poteſt contingere ſimonia per ſolam intentionem aliter iotervenientem, q̃ debet: & econtra per ſolius talis intentionis omiſſionem ſimonia deerit. Et ſimiliter aliquando erit ſimonia etiam contra legem diuinã propter intentionem certam: & tamen ſi illa noo eſſet: uon eſſet niſi poſitiua ſimonia. Sic nimirum in datiooe & receptiooe tãtum temporalium pro temporalibus poterit per ſolam intentiooem & diuerſom oculum, qnem quis habet, aliquis contractus tranſire in aliam ſpeciem, quæ intentio vel oculus ſi nõ haberetur, maneret in priori ſpecie. Exemplum primi. Do tibi temporale non relatum ad ſpirituale, quod mihi daturus es, immo nunquam cogitaui de illo ſpirituali: ſed merè liberaliter illud tibi do. Similiter econtra. tu das mihi illnd ſpirituale ooo propter temporale; ſed merè liberaliter, nulla erit ſimonia ex parte utriuſq; noſtrum: & tameo ſi illud temporale tibi darem relatum ad ſpirituale tãquam precium illius ſpiritualis; intendeus per illud te mouere ad daodũ ſpirituale: erit illa mea datio ſimonia, & eodem modo tua datio ſpiritualis erit ſimonia: ſi fiat relatiuè ad illud tẽporale tanquam mercis ad precium. Aliud exemplum de hoc, vbi aliqua datio eſt ſimonia poſitiua; quæ tamen propter aliquam iotentionem accẽdẽtem erit etiam ſimonia lege diuina prohibita. Vt ſi do pecuniam: vt precium pro iure percipiendi decimas, vel pro beneficio eccleſiaſtico; ſolum habendo oculum ad illud ius; vel beoeficiũ, quod in ſe eſt res verè temporalis; puta: quia ſimpliciter nõ optarem per illam pecuoiam, aut qualitercunq; aliter acquirere officium eccleſiaſticum: immo ſimpliciter uellem eſſe ſupportatus ab illo: erit hæc datio ſimonia poſitiua: & tamen ſi illa datione intenderet utrunq; obtinere, ſcilicet etiam officium eccleſiaſticum: eſſet ſimonia etiam lege diuina prohibita: quia officiũ eccleſiaſticũ, cui illa ſuot annexa, eſt ſimpliciter & intrinſecè ſpirituale & lege diuina prohibitum emi & vendi. Sic ad propoſitum ſtaret, ꝙ datio pecuniæ relatæ præcisè ad obligationem dandi, vel ad ius exigendi tantundem; quæ obligatio uel ius eſt res alterius generis: eſſet commutatio emptionis: & tamen relata ad rem eiuſdem generis ſibi reddẽdum, maneret mutuatio. Aliter enim non uideo etiam quomodo datio pecuniæ pro reddito perpetuo pecuniario defendatur; vt ſit emptio & non mutuatio, de qua tamen infra anctoritate apoſtolica probabitur, ꝙ ſit emptio. Attñ quicquid ſit de hac ſubtilitate, an ſit emptio,

vel

vel mutuatio, quãdo datur pecunia pro reddítu prædicto modo temporali: tamen conſtat, quòd ille eſt iniquus contractus & mortalis. Ideo quantum ad ſalutẽ hominis pertinet. ſufficit ſcire eum eſſe iniquũ. Si enim ſacis contractum iniquum & mortalem, ratione cuius etiam obligaris ad reſtitutionem ſuperaccepti: non debebit tibi multum eſſe curæ qua ſpecie fuerit ille contractus iniquus: cum ſiue in illa, ſiue in alia ſpecie fuerit: niſi pœnitentiam egeris & volũtatem reſtituendi ſuperacceptum habueris. & etiã poſſibilitate tibi exiſtente in effectu reſtitueris: damnaberis. & de ſimilitudine illa in ſimonia & vſuris etiam aliquid eſt tactum in q. lxvij patebit etiam ſimile de mutuo & ſocietate pecuniaria infra q xciiij. in caſu quinto, & in xcvj

Tertia concluſio. Prædictæ duæ cõcluſiones ſunt veræ non diſtinguendo, an ille temporalis determinatus redditus ſit conſtitutus ab antiquo: vel an de nouo conſtituatur: & etiam non diſtinguendo ſi ſit conſtitutus in aliqua perſona an ſit conſtitutus in ipſo uenditore, an in aliqua alia perſona & hoc ſiue illa ſit perſona venditoris: puta ſeruus eius, vel huiuſmodi, uel an ſit in aliqua perſona alia: quæ non ſit uenditoris: licet illa alia perſona conſtituat ſuper ſe redditum illum, quatenus venditor poſſit quid uendere. Prima pars concluſionis ponitur ideo: quia Panor. damnando emptionem, de qua ſecunda concluſio loquitur: dicit ſe præſumere vſurariam prauitatem contra eam: addens ꝙ illum temporalem redditum de nouo conſtitui facit adeo maiorem præſumptionem, præſumendo, ꝙ contractus ex parte ementis ſit vſurarius. Sed hoc dictum improbari poteſt dupliciter. Primò: quia illa nouitas in conſtitutione nihil ad hoc facit, ꝙ magis præſumatur emptio illicita, quàm ſi illa conſtitutio non eſſet noua, ſed antiqua. Probatur dupliciter. Primò à ſimili de redditu in communi capto, in quo probatum eſt, non referre, an ſit nouiter, vel ab olim conſtitutus, quin ſicut ab olim conſtitutus poterat emi: ſic de nouo conſtitutus: vt in præcedenti quæſtione patuit concluſione octaua. Secundò: quia ratio, ob quam illa emptio eſt illicita, eſt ratione paruitatis precij reſpectu tam pinguis redditus tanto tempore percipiendi. Modò illa paruitas haberet æquè locum, ſi talis redditus olim fuiſſet conſtitutus: ſicut quando nouiter conſtitueretur, & non plus habet illa nouitas locum in ſecundo caſu, q̃ in primo. Quæro etiam, ſi actio de nouo conſtitueretur: & tamen emeretur pro adęquato precio, an præſumeretur ibi fraus vſuraria. Et patet ꝙ non: & tamen quando actio fuiſſet ab olim conſtituta, & venderetur pro inadæquato precio & minori, præſumeretur ibi fraus vſuraria. igitur ſignũ eſt, ꝙ illa præſumptio, ſi quæ ibi eſt, prouenit ex quantitate precij & non nouitatis, vel vetuſtatis actionis conſtitutæ. Secundò: quia illa nouitas etiam non facit ad hoc. ꝙ magis præſumatur in illa commutatione eſſe vſuraria prauitas, q̃ ſi eſſet conſtitutio non noua. & hoc verè vel ſecundum præparationem mentis. Primum patet: quia illa nouitas nihil facit ad hoc, quòd ibi ſit plus mutuatio implicita ſuſpicanda, & per conſequens ſedes nata fundare vſurariam prauitatem, q̃ ſi non de nouo conſtitueretur. ſicut in ſimili. ſi talis cõſtitutor redditus de nouo formaſſet aliquod opus artis mechanicæ ipſi emptori occaſione talis pecuniæ, quæ pecunia eſſet longè minoris ualoris, q̃ ſit illud opus: nõ ob hoc plus præſumeretur, emptorem illius operis dando precium contraxiſſe mutuationẽ uſurariam, q̃ ſi aliquod opus olim æquiualens formatum ab eo emiſſet pro illa pecunia. Secundum patet: quia recipiens redditum olim conſtitutum æqualem illi nouiter conſtituto tantundem lucri habet, quantum de nouiter conſtituto haberet. igitur ſicut præſumitur prædicta præparatio mentis ad peccatũ uſuræ exercendum, quando nouiter conſtituitur: ſic & econtra hoc præſumeretur, quando ille redditus olim fuit conſtitutus: cum vtraq; via poſſet cõſequi æquale lucrum concupitum. Secunda pars concluſionis ideo ponitur: quia Innoc. videtur voluiſſe (vt ſibi imponit Panor.) ꝙ indubitanter tunc eſſet illicitus, quando in perſona propria uenditoris eſſet conſtitutus de nouo: nõ autem ſi in aliqua alia perſona, etiam ſi redditus ſit excedens precium illo exceſſu de quo ſecunda concluſio mentionem fecit. Modo dico, ꝙ non refert in quacunq; perſona ſit cõſtitutus, dummodo prædicto modo excedat precium, quin illicita ſit eius emptio: quia contra iuſtitiam commutatiuam. Nec eſt uerum, ꝙ Innoc. ſenſerit eum eſſe licitum, quando in aliena perſona conſtituitur de nouo: quia etiam diſſuadet talem contractum ſaltem quando prædicto modo excedit redditus preciũ. Sed dico ꝙ diſſuaſio in tali exceſſu eſt non tantum diſſuaſio: ſed etiam ut præceptum obſeruãda. Item Panor. etiam addit, ꝙ maior præſumptio ſurgit cõtra illum contractum per hoc, ꝙ emptor emit à venditore cõſtituente illam obligationem in perſonam ſuam, eo ꝙ tunc non poteſt dici venditio vel emptio. Sed etiã illa additio non valet: quia illa obligatio nõ ideo minus eſt licitè emibilis & vendibilis: quia eſt in ipſo uenditore, q̃ ſi eſſet in aliqua alia perſona conſtituta: maximè ſi illa alia eſt talis, quæ eſt proprij iuris. puta non eſt ſeruus venditoris: de qua tamen alia perſona non negat Panor. ibidem quin ſi in tali conſtituatur obligatio, ipſa erit uendibilis licitè. Et quia aliquis diceret. Si emptio temporalis redditus non eſt de ſe illicita: quamuis fiat illicita, & deprauetur in caſu, quo precium eſt nimis paruum modo dicto. Pono igitur, ꝙ precium non ſit nimis paruum, an tunc ſit licita, ideò ponitur quarta concluſio.

Quarta concluſio. Emptio, de qua in titulo quæritur, eſt licita tam ex genere, q̃ ex circunſtantia: ſi nõ fiat modo tacto in ſecunda concluſione: ſed fiat pro precio adęquato redditui. probatur: quia tunc non ſolum cadit ſuper debitum obiectum, ſeu rem emibilem: vt prima concluſio probauit: ſed etiam cum debita circunſtantia requiſita ad licitam emptionem: & quamuis illa proportio non ſit omnis circunſtantia, & ita propter eius pœnitentiam non poſſit concludi illam emptionem eſſe licitam ex omni circunſtãtia, & hoc poſitiuè: tamen etiam reliquæ circunſtantiæ requiſitæ poſſunt ſimili modo interuenire, & ſic erit ex reliquis circunſtantiis: cum acceſſerint etiam poſitiuè licita, & nunc ex illis eſt licita permiſſiuè: ſicut ſi diceremus, emptionem equi pro precio adæquato eſſe licitam ex genere & ex circunſtantia, licet

cet ibi præter obiectum exprimatur tantum modus: Et quia aliquis ſtatim diceret. Fatendum equidē eſt, ꝙ ſi ibi ſit adęquatum precium, ꝙ erit licitus contractus: quia etiam ſi teneretur opinio contraria, ſcilicet ꝙ ibi eſſet implicita mutuatio: non poſſet tunc condemnari contractus: cum mutuans ſolum æquale reciperet: vt ſi dat precium, cui totalis ſumma recipienda ex particularibus obuētionibus redditus erit in numero æqualis: vt dat centum, & per x. annos recipit omni anno. x. tantum. Sed dubium eſt, an ſeruetur adæquatio precij ad mercem, quādo emptor dat centum flor. nomine precij pro redditu. x. flor. ſibi dandorum ad xj. annos, vbi emptor in xj. annis certus eſt ſecundum communem curſum, ꝙ rehabebit ſortem, & vltra ſortem. x. flor. & ſic non videtur eſſe adæquatio precij & mercis, & multo magis non videtur eſſe, quando ad xij. annos, vel vltra eſſet ille redditus duraturus, vel ſi ad xj. annos tantum: tamen cum pinguiori penſione. puta ſi in quolibet illorum annorum eſſet ei ſoluturus xv. flor. vel huiuſmodi. vnde videri poſſet, ꝙ tunc ſolum illa emptio eſſet licita ex parte circunſtantiæ, modi, vel quantitatis precij, qñ in fine tēporis redditus non plus in numero pecuniæ percepiſſet emptor, q̄ expoſuiſſet in precio.

Dicendum per ſex dicta. Primum, ꝙ illud vltimum, ſcilicet ꝙ ſolum tunc illa emptio &c. non eſt indiſtinctè verū. probatur: quia ſi hoc requireretur, tunc eadem ratione in emptione vitalitij, & redditus perpetui requireretur, ꝙ emens emendo talem redditum deberet eſſe talis propoſiti, ꝙ poſtquàm de particularibus ſolutionibus redditualibus leuaſſet tā tam ſummam totalem, quanta fuiſſet ſumma precij, ꝙ poſtea ceſſare vellet: & tamen hoc non requiritur: vt probabitur in ſequentibus queſtionibus. ſicut etiā non requiritur, ꝙ dans mille modios valentes 100. flor. pro agro valente 100. flor. ſit talis propoſiti, ꝙ poſtq̄ leuauerit mille modios de agro, velit nihil plus percipere de agro: ſed dimittere fructus venditori.

Secundum de rigore ſcholaſtico loquendo ſtat, ꝙ ī caſu illius dubij ſeruetur adæquatio precij ad mercem. probatur: quia ſtat redditum importaturū 100. & 10. vel 20. flor. eſſe non maioris valoris quàm ſint centum prompti flor. quamuis flor. redditualęs ſint maioris numeri quàm flor. precij, & ſint aliquid plus in quantitate mathematica: non tamen in quantitate ciuili, vel morali. Vnde ſtat, ꝙ communiter apud homines non plus vnum illorum amaretur, quàm alterum. puta paſſim reperiri poſſunt communiter homines, qui darent 100 flor. pro tali, & econtra, reperirentur etiam paſſim & communiter, qui talem redditum darent pro 100. flor. etiam nō indigentes nec oppreſſi. Et ratio huius eſt: quia ſtat illos 100. eſſe ita idoneos ad commoda humana: ſicut ſtat eſſe prædictum redditum, & ecōntra, eo ꝙ ille redditus nō importabit ſuos centum & 10. flor. niſi particulatim & per longa tempora, propter quam particularitatem ille redditus & eius flor. ſunt minus idonei ad humanam commoditatem. Valor autem vſualis mercis attendendus ſumendo adæquationem mercis & precij attenditur ex idoneitate mercis ad humanam cōmoditatem. ſicut etiam econtra: precium illud, quod emptor non mox totum ſoluit: ſed per partes & terminos temporis, non eſt tanti valoris, ſicut quod totū mox ſoluitur, prout illa diffusè ſunt habita. q. lix. Vnde etiam Innoc. in opinione eorum, quos dicit ſorte melius ſentire: dicit, ꝙ hoc, quod eſt, emptorē per tempus percipere plus, q̄ dedit, non arguit contractum eius illicitum: cum etiam hoc fiat in emptione alicuius poſſeſſionis, vbi certum eſt, ꝙ ſecundum cauſas inferiores plus accipiat de fructibus eius, q̄ ſit precium. Hæc ille. & debet hoc intelligi de pluri in quantitate mathematica, ſecus de pluri in quantitate ciuili & morali.

Tertium dictum, quod ſequitur ex ſecundo, eſt, ꝙ de rigore ſcholaſtico loquendo emens redditum tēporalem non videretur in foro conſcientiæ condemnandus tanquàm vſurarius, nec tanquàm iniquus emptor. propter hoc præcisè ꝙ dedit centum prompitos pro redditu 10 flor. duraturo per xj. annos. Primum probatur: quia ſtat, ꝙ ibi precium & merx ęqui ualeat in re & æſtimatione ementis: vt patuit, igitur non erit ibi iniquitas in emptione. Secundum probatur: quia aut ibi non eſt ulla mutuatio implicita: vt videtur eſſe probatum, & per conſequens nec vſura, aut ſi eſſet ibi, vt dicit contraria opinio; tunc ſtat, ꝙ talis nec in re, nec in ſpe ſit in lucro, ita ꝙ nec in ro lucretur, nec intendat lucrari, modo qui ſolum tantundem ualoris recipit, & recipere intendit, quantū ipſe dat, non eſt uſurarius: cum uſurarius ſemper intendat plus recipere non præcisè in ſubſtantia, vel quantitate, ſed in ualore. Maior probatur: quia ſtat, ꝙ tam in re, q̄ in æſtimatione ementis in prędicta cōmutatione ſint æqualis valoris centum prompti & 100. & 10. recipiendi per xj. annos, & ſic non lucrabitur, nec intendit lucrari: ſicut non eſſet vſurarius, qui centum antiquiſſimos flor. mutuaret alicui obligans eum ad reddendum ſibi 100. & 5. nouos flor. quando centum antiquiſſimi ęquiualerent aliis centum & 5. Vnde ſicut confeſſor cauere debet, ut non iuſtificet contractum iniquum confitentis: ſic cauere debet, vt contractum iuſtum non condemnet. Vnde vhe his, qui dicunt malum bonum, & bonum malum. vt ait Eſa. & Salomon ait, Qui iuſtificat impiū, & qui condemnat iuſtum: abominabilis eſt uterque apud Deum. Et quia aliquis diceret, ex quo ſtat, ꝙ æquiualeant, & etiam ſtat, quòd non æquiualeant, pones quid poteſt cognoſci illa æquiualentia. ideo ponitur quartum dictum.

Quartum dictum, ꝙ de rigore ſcholaſtico loquendo in duobus caſibus cogitari poteſt eſſe ęqualem valorem commutabilium prædictorum. Primus, quando emptor eſt indifferens, an uenditor uendat ſibi pro tali precio, vel an non vendat, ita ꝙ æquè appetatur ſuum preciū ſibi retinere: ſicut erogare illud, & loco eius prædictum redditum recipere. Quomodo enim tunc poſſet in emptore eſſe iniqua emptio ex parte precij diminuti, & multo magis quomodo poſſet vſuraria iniquitas eſſe in emente; cum in eo nulla ſit ibi ſpes & intentio lucri obtinendi ex cōtractu. Secundus, ꝙ multo magis hoc habet locū, quando emptor mallet eſſe ſupportatus à tali emptione, ita ꝙ niſi aliàs complacere nellet uenditori, non emeret. Vñ in illis duobus caſibus, quando emptor, æquè per indifferentiam appreciatur precium ſuum, ſicut

redditum,

redditum, & etiam quando magis illud appreciatur videtur de rigore ſcholaſtico loquendo, ꝙ ſi etiam eſſet ibi mutuatio implicita: non eſſet tamen ibi vſura: quia non eſt ibi incrementum vnius ſuper alterum. ſed nunc pergamus ad tertium caſum. puta: ſi emptor potius vult habere redditum prædictum, quàm retinere precium, an propter hoc poſſit in bona conſequentia inferri ibi non eſſe adæquationem precij & mercis. & ita eſſe iniquam emptionem. ad hoc ponitur.

Quintum dictum. Suppoſito ꝙ illa commutatio ſit emptio, non videtur de rigore ſcholaſtico loquendo, ꝙ illa conſequẽtia ſit neceſſaria. alioquin nõ ſolũ ferè omnes negociatores: ſed etiam emptores œconomicos dãnabis de iniquitate precij: quia rarò cõtingit, quin omnes tales malint habere mercem, quã precium, alias cum non ſint coacti emere. omitterent contractum. Contingit enim commutabilia eſſe æqualis valoris: & tamen vnum vni plus altero placere: & tamen ſi eſſet ibi mutuatio implicita: vt prætenderent aduerſarij: iam illa commutatio eſſet dandi pecuniam lucroſa etiam ex intentione, & per conſequens eſſet vſuraria.

Sextum dictum. Si quis emit redditum temporalẽ determinata temporalitate pro tali precio, ꝙ æquè vel plus voluiſſet retinuiſſe precium: ſicut vel quàm recepiſſe redditum, vel etiam ꝙ aliquantulo. magis voluit redditum, quàm precium: tunc quamuis ſi veniat ad confeſſorem, & modo dicto exponat in veritate mentem ſuam. & ſeruauerit alias conditiones proportionabiliter tactas q xxx. non debeat confeſſor eum præſertim in primo & ſecundo caſu, vt iniquum emptorem condemnare, & multo minus etiam non debet eum condemnare tanquam vſurarium (niſi aliud nondum ſupra expreſſum acceſſerit) tamen duo ſunt tali confitenti conſulenda. Primum, ꝙ ad cautelam doleat ſub conditione de illo contractu in omnibus tribus caſibus, & vltra hoc ẽt in tertio caſu aliquantulum reſtituat ipſi venditori, ſcilicet tantum, quantum iudicare poteſt redditum præualuiſſe precio, quam præualentiã poterit explorare, & inuenire penes hoc, ꝙ magis voluit redditũ habere, quàm precium retinere. Addat enim de precio tantum aſcendendo, donec dicere poſſit, ꝙ ſi in tanto debuiſſet à principio aſcendiſſe, indifferens fuiſſet ad recipiendum redditum, vel ad retinendum precium. hoc enim faciendo, erit extra periculum tam iniquitatis emptionis, quàm etiam vſurariæ iniquitatis: ſi quæ ibi fuiſſet ſecundum contrariam opinionem. Aut ſi non vult venditori illud, in quo ſic aſcendere debet applicare, eo ꝙ etiam econtra ſtat ſe non eſſe obligatum ad vllum ſupplementum: tunc det pauperibus tali animo: vt ſi in aliquo ſit obligatus, cedat illud in bonum eius, cui eſt obligatus. Si autem non, ꝙ illud cedat ſibi in bonum. Nam etiam venditor met deberet (ſi diſcretus eſſe vellet) conſentire in talem erogationem ſic cõditionatam: quia nec ipſe debet velle ſibi reſtitutionem abſolutam fieri in caſu tam dubio. In primo autẽ & ſecundo caſu non eſt ratio, cur ad cautelam quid reſtituere debeat: cum teſte conſcientia non receperit aliquid maioris valoris quàm dederit. Secundò conſulendum eſt omnimodè tali emptori, tam in confeſſione, ꝙ extra ante factum, ꝙ nullo modo faciat talem contractum etiam in primo & ſecundo caſu, & maximè in tertio. & hoc propter duas cauſas. Prima: quia ex quo in eo datur pecunia pro redditu pecuniario temporali, & certum eſt certitudine morali, ꝙ plus recipiet ſaltẽ in numero, quàm fuerit ſors. & quamuis in conſcientia ſuæ æſtimationis non plus in valore recipiet: vt in primo caſu, & ſic non ſit in lucro: tamen non de facili creditur in congregatione hominum, ꝙ fecerit illum contractum ſine ſpe recipiendi ẽi plus in valore, & per conſequens lucrandi: & magis hoc habet locum in tertio caſu. Ideo de facili poſſent alij eum ſuſpectum habere de vſuraria iniquitate, cui ille contractus videtur ſimillimus apud illos, qui non poſſunt diſcernere mutuationem ab emptione in prædicta commutatione, maximè quando magis voluit habere redditum, quàm precium ſibi retinere. Modò eum agendo videtur exponere ſe tali ſuſpicioni, & ſic ipſe videtur agere contra charitatem ſuiipſius, ſeſe exponendo malæ opinioni. ſecus in emptione redituum temporalium indeterminatæ temporalitatis: cum ibi nõ ſit certum, ſi recipiet plus, quàm dat, & ſi recipiat: tamen dubium ſubfuit, & euenire potuit, ꝙ alius lucraretur, & ipſe minus, quàm dat reciperet, quæ dubietas compenſat vnum cum altero. Nec idem poteſt habere locum in perpetuo redditu: quia ibi de facili homines recurrunt ad hoc, ꝙ cogitant, ꝙ & ſi emptor plus recipiet in numero, quàm dat: tamen cum tali animo & particularitate, ꝙ non plus in valore recipit. & ideo non ſic ſuſpicantur eũ de vſuraria prauitate; pſertim accedente maiori conſuetudine. Nam conſuetudo qua multi & præſertim ſi honeſti reputati ſunt, faciunt contractum aliquẽ, facitꝙ minus habetur cõtractus ſuſpectus: vbi tamẽ ſi non eſſet conſuetum, ſed inſolitum & nouum, & pauci eum facerent, & non niſi illi, qui ardenter inhiant temporalibus: non facile deerunt, qui criminabuntur contractum. Et ſi illa prima cauſa non ſufficiat ad hoc: vt debeat omnino à talibus abſtinere: tamen ſecunda cauſa eſt: quia homo attendere debet, vt id, quod facit, non ſolum licitum ſit, ſed etiam expediens. Omnia (inquit Apoſtolus) *mihi licent:* ſed non omnia expediunt. Vnde homo abſtinere debet etiã à licitis, quatenus maleuolis non detur frons & via agendi iniquitatem. Sicut Apoſtolus non accepit ſumptus ab his, quibus prædicabat: vt non poneret offendiculum euangelio, & vt pſeudoapoſtolis non eſſet locus ad peccandum: & quia valde vicinus eſt ille contractus, præſertim in tertio caſu mutuationis uſurariæ, & ei præ cunctis aliis ſimillimus: ideo hi, qui verentur mutuationem uſurariam exercere, acciperent viam eam exercendi ſub illius contractus nomine. Vnde in foro confeſſionali dico eſſe abſtinendum ſimpliciter à tali contractu ante factum, quantumcunque de rigore ſcholaſtico poſt factum poſſet modo ſupra dicto ſaluari. Vnde ex eadem cauſa etiã poſſet rector reipublicæ illum prohibere, & condemnare pœna uſurariorum contractuum, & fieret uſurarius uſura poſitiua. ſicut aliqui contractus ſunt ſimonia ſolum ex iure poſitiuo. Et ideo ex eadem ratione, qua poteſt politicus prohiberi, debet cõfeſſor

ei diſſua-

ei diſſuadere, & ipſe ex eadem debet abſtinere, immo etiam pro præterito contractu tali etiamſi in ſe ſit licitus, poſſet confeſſor, & deberet ad cautelam ei pœnitentiam iniungere propter accidentalem malitiam, quæ forte acceſſit, vt in illis cauſis patuit, niſi ita ſecretè feciſſet, quòd nulla illarum cauſarum haberet locum, nec eſſet ſecutus aliquis prædictorum effectuum illarum cauſarum. Et per has quatuor concluſiones reſponſum eſt ſufficienter ad primam partem quæſtionis. Ad ſecundam uerò partem quæſtionis reſpondetur per ſequentem concluſionem. Eſt ergo quinta concluſio talis.

Quinta concluſio. Sicut dictum eſt de reddito per prædictas quatuor concluſiones: ſic dicendum de actione etiam proportionabiliter per quatuor concluſiones. Quarum prima eſſet, quòd de ſe licita eſt emptio, qua quis emit actionem, quam alius habet contra tertium ad exigendum ab eo aliquam pecuniam, uel rem pecunia æſtimabilem, non obſtante quòd illa actio etiam eſt: ſicut temporalis redditus determinato tempore duraturus. puta quia ſoluto illo, ad quod habetur actio, non amplius habet emens ius impetendi illum tertium. Secunda concluſio, ꝙ illa emptio actionis deprauabitur; quando illa pecunia eſt inadæquati ualoris reſpectu valoris illius actionis: ſic quòd uerisimiliter maiorem ualorem percepturus eſt, non loquendo ſimpliciter, ſeu in numeroſitate quantum: ſed ſic intelligendo, quòd etiam deducto omni intereſſe, & etiam dubietate litis, quam inire habet emptor contra illum tertium, & etiam deductis laboribus proſequendi illam actionem & inidoneitate illius iuris ad humanum vſum & conſimilibus percepturus eſt notabiliter ultra quantitatem pecuniæ ſolutæ. Et dico non ſimpliciter ſeu &c. quia propter hoc præcisè quòd emeret actionem precio minori in numeroſitate, quàm eſſet pecunia futura, quam reſpicit actio, non deprauaretur illa emptio: quia ſtaret, quòd illud plus, quod actio importatura eſſet, non eſſet niſi præmium laboris proſequendi illam actionem. An autem ſemper indiſtinctè deprauetur emptio illa per hoc, quòd actio eſt litigioſa. Dicendum, quòd non indiſtinctè, vel ſemper, prout patuit q lxvij. Tertia concluſio. Non refert, an illa actio competierit uenditori ante illã emptionem, uel an de nouo eam conſtituat, quin utrobique ſit illicita, ſi ſit prædicta inæqualitas ualoris precij & importantiæ actionis. ſicut econtra utrobique poteſt illa emptio eſſe licita, ſi non ſit prædicta inæqualitas. Similiter non eſt opus diſtinguere, nec refert, an illa actio de nouo conſtituta, ſit conſtituta in ipſomet venditore, vel in aliqua alia perſona: quia utrobique conſtituta licitè emitur, uel emi poteſt, ſi non adſit prædicta inæqualitas, & utrobique conſtituta illicitè emitur, ſi ſit illa inæqualitas ibi. Similiter quarta concluſio eſſet, quòd ſi emptio actionis fiat pro non nimis paruo precio: ſed adæquato valori actionis, erit emptio licita ex genere & ex circunſtantia. quando autem ſit cenſenda adæquatio precij, poteſt ex dictis in præced. concluſione trahi. Et ſimiliter agendum eſt in confeſſione cum emptore talis actionis: ſicut cum emptore redditus temporalis agendum eſt: vt ibidem habetur. & etiam de hoc tactum fuit ſupra q. lxvij. ad quam remitto, & etiam ad documentum traditum in fine quæſtionis xxx. Ex quarta & quinta concluſionibus, & ex dictis circa dubium emergens poſitis ſequitur.

Corollarium contra Panor. ꝙ de rigore ſcholaſtico ipſe in duobus dictis ſuis uidetur multipliciter defeciſſe in prædicta ſua diſputatione quinta. Primò enim dicit, ꝙ quando actio conſtituitur de nouo in perſona uenditoris, ꝙ Innoc. tenuerit illum contractum omnino eſſe illicitum, ex quo uenditor obligat ſe ad plus dandum, q̃ ipſe recipiat. & dicit Panor ſe neſcire illum contractum excuſare à prauitate vſuraria, eo ꝙ non poteſt quis conſtituere in ſe actionem antequàm alteri ſe obliget: cum nemo poſſit ſibiipſi obligari, ſed oportet, quòd quis ſe alteri obliget, & ita non ualet ibi uenditio: cum tempore contractus non ſubſit res, quæ vendatur. Eſt enim veritate inſpecta contractus mutui & fœneratitius: cum recipiens ſe conſtituat debitorem in maiorem quantitatem, q̃ recipit, & ſic concurrunt illa duo, quæ ſunt de ratione vſuræ, ſcilicet mutuum, quod eſt materiale, & obligatio ad lucrum, quod eſt formale. Hæc ille. Sed hoc dictum deficit quadrupliciter. Primò: quia deberet potius ſic dixiſſe, ꝙ tũc ſit illicita emptio illius actionis, quando actio excedit prædicto modo precium, ita ꝙ ratione illius deprauetur emptio, non ratione illius, ꝙ eſt conſtituta in perſona propria: quia ratione dicti exceſſus redditur illicita: etiãſi in aliena perſona ſit olim, vel nouiter conſtituta. Secundò quia dicit Innocen. hoc uoluiſſe dicere, & verum quidem eſt, quòd hoc uoluit: ſed non niſi in caſu prædicti exceſſus modo prædicto: vt patuit in præced quæſtione in ſeptima concluſione. Tertiò: quia vult quòd in illa commutatione ſit uitium uſuræ. modo in ſimili, ſcilicet in reddito ſic temporali, & exceſſiuo conſtituto in perſona uenditoris oſtenſum eſt, non eſſe neceſſarium dicere, quòd ſit vſura: ſed pura emptio, licet ſit iniqua. igitur etiam ibi non erit illud neceſſariò dicendum. Quartò: quia argumentum eius non valet. Nam dicendum, quòd talis primò cenſetur ſe emptori obligare ad dandum tantum ſpe precij recipiendi. & eo ipſo, quo ſic ſe obligat, incipit emptori actio competere ad tantum exigendum, & ſic obligatio aliquo modo ut mater præceſſit ipſam actionem, ſaltem obligatio actiua. & hæc conſtitutio fit ex pacto pecuniæ recipiendi, & ſic eſt ibi merx in rerum natura conſtituta & formata, quæ etiam ſi tempore non præceſſiſſet ſaltem formaliter ipſam emptionem, quamuis virtualiter: tamen præceſſiſſet eam natura. Et hoc, ſcilicet quòd ſubſit ibi merx tempore emptionis illius actionis de nouo conſtitutæ in uenditore: non eſt minus intelligibile, uel imaginabile, quàm ſit id, ſcilicet quod ipſe concedit de reddito nouiter conſtituto in rebus uenditoris: de quo tamen non negat, quin in illius emptione ſubſit merx, & quòd redditum præceſſit obligatio. Præterea dici poteſt, quòd illud, quod uenditor actionis conſtituit in ſua perſona ipſi emptori. hoc præextitit virtualiter. licet quò ad formale eſſe de nouo iam conſtituatur, & dicitur in præced. quæſtione, in octaua concluſione. & ideo poteſt ibi eſſe aliquid, quod habeat rationem mercis. Secundum dictum eius eſt,

quòd quando conſtituitur de nouo actio in perſona alterius, quàm uenditoris, & uenditur pro minori quantitate: tunc contractum ex parte ementis credit vſurarium dicens: quia aliàs de facili daretur locus fingendi: quia uolens uſurariam prauitatem palliare: non haberet niſi dicere. inducas talem, ut conſtituat ſe debitorem tuum in mille vſque ad annum, & ego pro illis mille dabo tibi nomine venditionis octingenta. quis enim dubitat, illum contractum uerè uſurarium? Vnde ratione obligationis nouiter conſtitutæ fraudem præſumeret. & ſi ille nulla obligationis cauſa præcedente, ſed ſolum vt amicus ſeruiat, conſtituat ſe debitorem illius: vt nomen ſuum fictè ualeat vendere, indubitanter contractus talis eſt fœneratitius, & fit fraus de perſona ad perſonam. In dubio autem ratione nouitatis præſumerem fraudem. Si autem conſtaret, quòd non in fraudem factum fuit: ſed ex aliqua legitima cauſa, ille alius conſtituit ſe debitorem illius, qui actionem contra illum competentem alteri (licet pro minori precio) vendat, non iudicaret talem contractum illicitum: cum hic concurrunt verè precium & merx. Hæc ille. In hoc dicto tripliciter poteſt argui contra eum. Primò: quia dicit illum contractum eſſe vſurarium, quando ſine cauſa legitima ille alius conſtituit ſe debitorem illius uendentis. Modò æquè arguitur, quòd ibi non ſit vſura. ſicut quando ex cauſa legitima ſe conſtituit debitorem: quia æquè dicam in primo caſu reperio mercem, & precium, & conſenſum, & ſic ibi eſſe emptionem: ſicut in ſecundo caſu: quia vtrobiq; eſt vera actio & obligatio, ſcilicet actio competens venditori, & obligatio in illo tertio: licet in primo ſit ſine cauſa legitima conſtituta, & ſola occaſione obtinendi pecuniam: ſed hoc non uariat, ut propter hoc illa actio non habeat rationem mercis, & per conſequens, quòd ille contractus ſit vſurarius verè. quamuis quantum eſt de præparatione mentis ipſius ementis poſſit eſſe talis. Secundò: quia apud eum nouitas conſtitutionis auget præſumptionem vſurariæ prauitatis contra emptorem. Modo, vt oſtendi in tertia principali concluſione, illa nouitas nihil ad hoc facit. Tertio: quia quando præceſſit cauſa legitima, propter quam ille tertius conſtituit ſe debitorem ipſius uendentis actionem, dicit Panor. contractum licitum: & tamen hoc non eſt verum, niſi addatur, ſi pro precio æquali in ualore. etſi non in numeroſitate actioni fiat emptio: aliàs enim adhuc eſt illicita: & tamen in caſu illius inæqualitatis uidetur illud dixiſſe Panor. quia aliàs ſi in caſu æqualitatis precij intellexiſſet: tunc etiam ſi nulla cauſa præceſſiſſet obligationis: ſed tantum ob hoc vt ille vendens poſſit pecuniam emptoris leuare, non eſſet ibi iniquitas: quia nec emens tunc eſſet in lucro in re, nec in ſpe, & per conſequens nec eſſet ibi vſura, immo ſolum æquale pro æquali expectaret. De emptione itaque redditus temporalis determinata temporalitate, & de emptione actionis videtur de rigore ſcholaſtico poſſe ſentiri modo, quo dictum eſt. Videtur etiam poſſe ac debere confeſſorem ſic agere cum tali emptore modo & cautelis ac circunſpectione poſitis in hac quæſtione ſine præiudicio cuiuſcunq; melius ſentientis.

QVAESTIO. LXXXI.

Vtrum emptio redditus exiſtens de genere ſuo, ſeu de ſe licita deprauetur per hoc, quòd ille redditus eſt temporalis indeterminata temporalitate, id eſt ſoluendus ad tempus indeterminatum: puta ad vitam ementis. Solutio. q. ſtat in duabus ſuppoſitionibus & quinq; concluſionibus. Prima ſuppoſitio, quòd redditus temporalis indeterminata temporalitate; puta ad vitam ementis vocatur communiter uitalitium, ſicut patuit q. lxxij. ideo cauſa breuitatis etiam ſic vocabitur in præſenti quæſtione. Et quamuis uitalitium ſit duplex, ſcilicet irredimibile & redimibile: ſicut & perpetuus redditus illo modo eſt duplex: tamen in præſenti quæſtione tantum dicetur de uitalitio irredimibili, & de redimibili tangetur aliquid in q. lxxxiij. Et non refert in propoſito, an illud uitalitium ſit fructuarium, vel pecuniarium, & an ſit conſtitutum in rebus, vel in perſonis, & an de nouo ſit conſtitutum, vel an non: quia hæ differentiæ redditus nõ variant, quin emptio redditus maneat ex genere licita etiam ſi varietur redditus per illas differentias, adeo q ſi vnius illorum redditum ad uitam emptio ſit licita, etiam alterius erit licita: quia pari paſſu ambulant vtraq; quoad hoc, vt patuit q. lxxv. Sed ſolum in propoſito uidendum eſt, quando redditus cõtrahitur per illam differentiam, ſcilicet quia eſt temporalis, an emptio ſuper ipſum cadens efficiatur illicita, quaſi non ſit talis redditus congruum obiectum emptionis. vel congruè res emibilis, & ſic ſit actus ex genere illicitus. Et habito q ſit congruum obiectum emptionis. Conſequenter uidendum eſt, an non poſſit veſtiri talibus circunſtantiis, q reddatur ſimpliciter etiam illicita.

Secunda ſuppoſitio. Quæſtio notanter quærit, an emptio deprauetur per hoc, quòd redditus ſit indeterminata temporalitate temporalis: quia non eſt dubium, quinetiam ſi non deprauetur per illam conditionem obiecti ſui, ſcilicet redditus, poſſit deprauari per alias conditiones. puta per circunſtantias; vt ratione prauitatis precij, vel malæ intẽtionis emẽtis. Non eſt enim aliquis contractus ita licitus, quin ex acceſſu alicuius circunſtantiæ poſſit deprauari: vt emptio panis, uel ueſtimenti eſt licita: & tamen ſi fiat pro precio iniquo, aut intentione corrupta, & huiuſmodi deprauabitur. Vnde etiam ſi aliquis contractus ſit veſtitus omnibus circunſtantiis debitis: poteſt adhuc accedere aliqua praua circunſtantia ad bonas, & illa deprauabit totum actum: quia ſaltem cum bono fine poteſt etiam præſtitui malus finis, ita quòd ex duplici cauſa finali cum faciat. Quæſtio igitur præſens non quærit, an ne adhuc emptio redditus maneat de ſe licita, non obſtante quòd eſt reſpectu talis redditus ſic ſpecificati expreſſa. Vnde tunc aliqua emptio eſt de ſe, uel per ſe licita: quando eo modo, quo exprimitur, non includit aliquid ipſam deprauans. puta nec obiectum ſibi incongruum, nec circunſtantiam ſibi diſconuenientem. Sed quia illa, quæ ſic eſt licita: poteſt reddi illicita per acceſſum circunſtantiæ nondum expreſſæ. ideo ſpecialius in ſolutione quæſtionis etiam ad ipſas circunſtantias poſſibiles accedere deſcendemus.

Prima concluſio. Emptio illa, de qua in titulo quæritur, non deprauatur per illam temporalitatẽ, quæ in titulo exprimitur: immo nihilominus illa emptio manet,& eſt de ſe licita: Vel ſub aliis uerbis, & redit in idem. Emptio vitalitij eſt ex genere ſuo & de ſe licita, probatur quadrupliciter. Primò ſic. Vitalitium verè habet rationem redditus. igitur eſt res emibilis: igitur emptio eius eſt ex ſe, vel ex genere licita. Prima conſequentia tenet: quia redditus in communi captus, prout abſtrahit à temporalitate, uel perpetuitate, eſt res emibilis: vt oſtendit prima ratio primæ concluſionis quæſtionis. lxxix. Secunda conſequentia tenet: quia emptio cadens ſuper rem emibilem eſt ex genere licita. & niſi exprimatur aliqua circunſtantia diſconueniens, erit de ſe licita: nulla autem talis exprimitur, quando dicitur emptio vitalitij. Antecedens autem primæ conſequentiæ patet. Primò ex ratione redditus: quia eſt ius percipiẽdi aliquam rem utilem vel pecuniam. Secundò: quia redditus in communi diuiditur in temporalem & perpetuum, & temporalis in vitalitium & in temporalem determinata temporalitate, modo diuiſum verè prædicatur de membris diuidentibus. Secundò ſic. Prima & tertia rationes primæ concluſionis poſitæ in q. lxxix. æquè procedunt eas applicando ad vitalitium: ſicut quando tantum formantur de redditu in communi. igitur ſicut de illo in cõmuni capto concludunt eius emptionem eſſe de ſe licitam: ſic etiam quando applicantur vitalitio concludent eius emptionem eſſe de ſe licitam. Tertiò ſic. ſi eſſet illicita: maximè quia ibi eſſet implicita vſuraria mutuatio: vt dicunt aduerſarij. puta quia emens à parte rei mutuaret illam pecuniam venditori vitalitij, quam ſe dicit nomine precij dare: & vellet venditorem ſibi reaſſignare tantundem in pecunia uel alia re vtili: & cum hoc aliquid ultra: ſed hoc non habet locum ibi. Primò: quia ubi eſt implicita mutuatio uſuraria in aliqua emptione: oportet quòd ipſe dans pecuniam habeat ius repetendi pecuniam datam, aliàs non poterit dici mutuans: nam mutuum irreuocabile non eſt mutuum: vt patuit quæſt. xxxiij. Modo emens uitalitium,& per conſequens dans pecuniam, non habet ius repetendi pecuniam datam uenditori uitalitij, etiam adeo, quòd ſi ſtatim moreretur poſt traditionem pecuniæ, & nihil omnino percepiſſet de fructibus uitalitij, in nullo eſſet ſibi uenditor obligatus. Secundò: quia ſi illa emptio uitalitij damnari deberet: ideo quia eſſet ibi præſumendum, vel ſuſpicandum, quòd interueniret implicita mutuatio: tunc damnari deberet emptio uſufructus bonorum alicuius, ſi eſſet vſuſfructus emptus ad uitam ementis: quia vitalitium ſaltem quando eſt conſtitutũ in bonis immobilibus alicuius, nihil aliud uidetur, quàm uſuſfructus ad uitam illius ementis eſſe. conſequens autem eſt falſum: quia tunc emptionem ſimpliciter dictam bonorum alicuius, ſcilicet vbi transfertur omnimodum dominium, oporteret damnare de prædicto crimine, & dicere ibi eſſe mutuationem implicitam. Nam emendo ſimpliciter bona alicuius per acquiſitionem omnimodi dominij, acquirit etiam, etſi non formalem: tamen cauſalem, ſeu uirtualem uſufructum in bonis illis, & ſic uirtualiter acquirit uſufructum formalem, licet non formaliter. Vnde eadem facilitate quis in omni emptione diceret ementem dare pecuniam in re, vt mutuatam, & per illa recipiendo mercem plus ſibi placentem reciperet ſortem & ultra. Tertiò: quia ſi eſſet ibi aliqua implicita mutuatio, & quòd contingeret mutuantem (qui emens dicitur) vltra ſortem datam recipere: tamen ex quo hoc, ſcilicet eum recipere ultra ſortem fuit veriſimiliter dubium, debebit propter illud dubium excuſari. Suppoſitum probatur: quia quamuis obliget eum ad dandum ſibi omni anno uitæ ſuæ certam quantitatem: tamen ueriſimiliter dubitatur, ſi tot annis recipiet, quòd partiales ſummæ congregatæ tranſcendent ſortem expoſitam. Aſſumptum autem, ſcilicet quòd tunc debebit excuſari à peccato vſuræ, probatur. Nam ſi quis uendet mercem ad certum terminum pro precio, quod in illo tempore curret, & in effectu illud precium erit maius, quàm ſit illud, quod currit nunc tempore uenditionis, talis excuſatur, ſi erat ueriſimile dubium, precium in termino illo eſſe tranſcenſurum precium currens tẽpore uenditionis: vt patet in cap. in ciuitate. de vſuris. Attamen non uidetur illud tertium membrum illius tertiæ probationis magnipendendum, licet cõmune ſit apud iuriſtas: quia ſi illa datio pecuniæ eſſet mutuatio, non excuſaretur per hoc præciſè quòd dans dubitaret, an eſſet recepturus ultra ſortem, uel non niſi etiam addatur, quòd etiam non intenderit recipere ultra ſortem: cuiuſmodi tamen intentio non deeſt in contractu uitalitij: quia dans precium pro eo intendit etiam penſionem recipere, poſtquàm æquiualens recepit precio. Nec allegatio de cap. in ciuitate. eſt ad propoſitum. Ibi enim loquitur in contractu uenditionis excuſando à ſuſpitione implicitæ uſuræ, ubi tempore uenditionis taliter dubitabatur, an precium illo tempore, quo ſibi dandum eſt, ſit futurum maius, quàm illo tempore currat, in quo uendit, quod non erat ueriſimile, quòd eſſet futurum maius: & per conſequens non eſt præſumptio, quòd uendens ſic uendendo ad terminum intenderit maius, quàm nunc currat precium leuare: ideo excuſandus eſt in foro exteriori: etſi in re etiam non intendit illud, etiam eſt in foro interiori excuſandus, aliàs non, ſaltem ſi res fuit etiam ſibi tempore uenditionis venalis, prout latius patuit quæſtio. lxj. Aſſumptum autem probatur: quia etiam poſito dubio, ſi tamen mutuans intendat ultra ſortem recipere, erit uſurarius: vt ſi mutuet quis tibi centum reſtituendos in termino cum decem ultra ſortem: ſi ſuperuiuat & adiiciatur, quòd ſi moriatur ante terminum nihil debeat ſibi dare, etiam de ſorte, ſi autem uiuat debeat ei dare centum & decem: tunc mutuans eſſet vſurarius, ſi intendit recipere ultra ſortem, ſi ſuperuiuat, ſaltem ſi ratione mutui uelit illud incrementum recipere: & tamen etiam eſt dubius, an uiuat, uel non, & ſic an in effectu recipiat incrementum, uel non. Dico autem ratione mutui: quia ſi illos decem non ratione mutui recipiat: ſed ratione, qua ſubit periculum ſortis mutuatæ in euentu mortis, non eſſet ob hoc uſurarius: quàmuis ibi erit alia ratio peccati. Nec obſtat capitulum nauiganti. vt patuit quæſtione trigeſimanona. Eſſent enim

tunc ibi duo contractus, ſcilicet. Primò, contractus mutui, quo dantur centum: vt centum reſtituantur. Secundò contractus innominatus, quo per modum concertationis contrahendo. A. obligat ſe ad remittendum ipſi B. centum, ſi moriatur ante terminum, & B. obligat ſe ad dandum centum ipſi A. ſi A. non moriatur ante terminum, & illic ſecundus contractus eſt illicitus: ſi fiat eo modo, quo contractus concertationis, vel vadiationis eſt vt culpabilis improbatus ſupra q. lxxj. Quartò ſic probatur concluſio. Emptio alicuius agri, vt emẽs percipiat eius fructus præciſè ad tempus uitæ ſuæ & non ultra, eſt de ſe licita. igitur etiam emptio redditus uitalitij fundati in illo agro, etiam eſt de ſe licita. tenet conſequentia: quia in prima emptione includitur virtualiter ſecunda. & ideo ſi ſecunda eſſet de ſe illicita, etiam prima eſſet de ſe illicita. ſicut ſi in aliqua emptione includitur virtualiter mutuatio uſuraria, ipſa emptio etiam eſt illicita. Aſſumptum probationis conſequentiæ probatur: quia emendo agrum, emit proprietatem & totale dominium agri. Modo in dominio & proprietate agri etiam cauſaliter & virtualiter includitur ius percipiẽdi partem fructuum, quod ius eſt redditus, & ſic includitur in eo ſicut pars in toto. Antecedens autem quãuis negetur ab aduerſariis, puta à Goff. & à Ray. in ſummis ſuis dicẽ. illum contractum eſſe vſurarium: tamen probatur dupliciter. Primò ſic, licitum eſt alicui contractum precariarum facere eo modo, quo fit: vt ſtatim dicetur, igitur etiam emptionem vitalitij. tenet conſequentia: quia contractus precariarum eo modo factus, qui ſequitur, licet non ſit emptio uitalitij: eſt tamen contractus non gratuitus; quo aliquis pro aliquo, quod æquiualet precio, acquirit uitalitiũ. Et illa diuerſitas inter emptionem uitalitij & prædictum contractum precariarum non poterit tantam vel talem variationem facere, ut unus ſit licitus & alter illicitus: cum utrobiq; ſit idem, quod acquiritur. & medium, quo acquiritur, non differt: niſi quia unũ eſt pecunia, & alterum non eſt pecunia: attamen ęquiualet pecuniæ, ita ꝙ de facili poſſet habere pecuniam pro illo. & ſimiliter ille, cui datur, ſtatim poteſt ex ea facere pecuniam. & ſtat, ꝙ non recipiat illud, niſi eo & tali animo, ut ſtatim loco eius accipiat pecuniam. immo illud poteſt generali vocabulo dici pecunia: vt ſupra oſtenditur. q. lxxv. ſecundum Aug. Contractus igitur precariarum, de quo antecedens loquitur, fit in uno ſuorum modorum, uel ſpecierum taliter B. habet prædium, & dat illud mox in proprietatem: ita tamen ꝙ eccleſia ſibi ad vitam ſuam reaſſignet tria prædia ad vſufructuandum, id eſt percipiendum uſufructum de illis, quorum quodlibet æquiualet ſuo prædio. Si tamen B. vellet etiam ſuo prædio uti ad uitam ſuam: tunc eccleſia ſolum duplum, vel duo æquiualentia prædia ſibi aſſignare tenetur: vt patet in c. precariæ. x. q. ij. Illud autem, quod acquirit B. per prædictum contractum, aut eſt uitalitium, aut uirtualiter continens illud. Nã aut acquirit illa duo, vel tria prędia ad uitam, aut vſufructum in illis conſtitutum ſibi ad uitam. Si primum, tunc etiam acquirit ius percipiendi fructus illorum ad uitam: tale autem ius eſt uitalitium: quia dominium, vel proprietas rei includit ẽt ius percipiendi fructus eius: quia illa proprietas eſt virtualis vſufructus; ſeu cauſalis. Si ſecundum, igitur acquirit uitalitium: quia quando uitalitiũ conſtituitur in rebus immobilibus, non eſt niſi vſuſfructus, ſaltem partialis ad uitam hominis, uel aliquid ei quiditatiuè ſimillimum. quãuis per aliqua extrinſeca poſſit diſtingui: ſicut in ſimili de dñio vtili & vſufructu vſ dicendum: ut patuit. q. xij. Et non ſolum ius canonicum approbat contractũ precariarum prædicto modo factum. ſ. cum ei, qui dat unum prædium in proprietatem eccleſiæ, eccleſia aſſignat ad uitam dantis tria, uel duo, quorum utrunq; æquiualet illi vni. Sed etiam ius ciuile approbat eum, quamuis aliqualiter aliter factum. ſic. ſ. B. promittit relinquere eccleſiæ prædium ſuum poſt mortem in proprietatem, & eccleſia nunc ad uitam ipſius B. aſſignat ei aliud prędiũ ęquiualens, & interim etiam B. fruitur fructibus utriuſq; prædij, & poſt mortem eccleſia recipit utrunq; prædium. & ſic prædium B. non efficitur ipſius eccleſiæ, niſi poſt mortem, prædium etiam eccleſiæ nõ eſt ipſius B. niſi quò ad uſufructum, & hoc ordinauit ius ciuile. non præciſè in fauorem eccleſiæ: ſed ẽt in bonum illius, cui conceditur. & de hoc hr in l. iubemus. §. ſinè. C. de ſacroſ. eccl. & ẽt tangitur. x. q. ij. in ca. caſellas. §. ſi œconomus. Attamen quamuis olim ſufficerit ſm ius ciuile, ꝙ B. promitteret ſe relicturũ prædium ſuum poſt mortem ipſi eccleſiæ: tñ hodie eſt meliorata conditio ipſius eccleſiæ: quia ipſe B. ſm illius iuris diſpoſitionem. ſ. ſm ius auctenticorum tenetur prædium ſuum mox relinquere quò ad dominium: remanente apud ipſum B. tantum uſufructu utriuſq;: vt in auct. de non alie. §. ſiquis autem. Non vſ igitur ratio, cur ipſi B. quando prædium ſuum puta valens mille flor. aſſignauit ipſi eccleſiæ, uolens dare ſibi tantum ad uitam ſuam duo uel tria prædia valentia. ij. vel iij. milia flor. non potuiſſet pro eodem tempore mille flor. quos leuaſſet de prædicto prędio uendito, uel quos alia uia licita habuiſſet: dediſſe pro hoc: vt eccleſia ſibi aſſignaret ad vitam ſuam prædicta. ij. vel iij. prædia. Quid enim refert, ſi licet mihi equum meum dare pro tuis duobus uel tribus equis, & precium æquiualens equo meo dare tibi pro tuis duobus, uel tribus equis. Et dixi notanter contractus precariarum in uno ſuorum modorum, uel ſpecierum fit ſic &c. Quia ille contractus fit tribus modis: ſed alij duo non deſeruiunt nobis ad propoſitum noſtrum, ideo omitto. Quomodo etiam differat contractus precariarum in fœminino genere à contractu precarij in neutro genere, habitum eſt ſupra q. ō. xvij. Si dicas ad prædictam conſequentiam, pro tanto non eſt ſimile: quia contractus precariarum eſt gratuitus ex parte utriuſq; partis contrahentis: puta quia B. donationis titulo dat ſuum prędium eccleſię, & eccleſia econtra donationis titulo dat ei vſufructũ in ſuis prædiis. Sed emptio uitalitij non eſt contractus gratuitus, nec ex parte ementis, nec uendentis. Illa autem ratio diuerſitatis poterit facere, ꝙ unum licet facere & non alterum: vt patet non ſolum in his, quę emi & uendi nõ poſſunt: vt in ſpiritualibus & eorum annexis. In quibus patet, ꝙ gratis danti ſpũalia, etiam licitum eſt recipere tẽporalia ſponte oblata, & econtra: ſed etiam in aliis. vt puta licitum eſt mihi tibi donare domum mille flor. & à te recipere duo milia

illa flor. dono: & tamen ſi venderem tibi pro illis duobus milibus non haererer. Dicendum, quòd contractum precariarum ius canonicum & ciuile approbat, etiā ſi nō fiat animo donandi, & ſine ſpe reſtitutionis æquiualentis, uel melioris: ſed etiam ſi fiat ex pacto, ut eccleſia ſibi aſſignet alia temporalia: vt patet expreſſè in prædicto c. precariæ x. q. ij. Et forte hanc euaſionem iam reprobatam dediſſet Henr. Gandenſ. Nam ipſe quodlibeto. ij. q. xv. vbi damnat venditionem vitalicij, ait ſic. Si quæ iura ſcripta diſcordare uideantur ab his, quæ hic uidemur inſinuaſſe, credo quòd ſanè intellecta & ex æquitate expoſita, in nullo diſcordabunt: quia vel habent caſus ſuos ſpeciales alios ab hoc caſu, uel loquuntur de aliquibus donationibus, ſiue præſtationibus liberalibus vſuſfructus aliquarum poſſeſſionum factis aliquibus perſonis in recompenſationem eorum, qui liberaliter contulerunt eccleſiis, uel piis locis, non ſub pactione alicuius contractus emptionis & uenditionis eorum, qui acceperūt & contulerunt. etſi forte ea, quæ acceperunt in uſum acceperant ſub forma alicuius pactionis de reſtituendo eccleſiæ aliquando illud, quod ab ea in vſum acceperunt, ne omnino ab ea alienetur. Hæc ille. Vbi patet, quòd uidit ſibi obſtare contractum precariarum approbatum à iure. ideo euadere niſus eſt uolendo dicere, quòd ille eſt caſus ſpecialis alius à noſtro, vel quòd ille non eſt niſi per uiam gratuitæ donationis: ſed patet ex iam dictis, quòd etſi ſit alius: non tamen ſic diuerſus, quin ſi ipſe liceat, eadem ratione noſter caſus licebit, ut patuit. patet etiam, quòd non præciſè eſt approbatus, quando ſit per uiam donationis. Si iterum dicas, prædictus contractus precariarum eſt licitus & ualidus: quia à iure approbatus, & prædicta emptio agri etiam quantum eſt de ſe, etiam eſſet licita & ualida: ſed tamen redditur illicita quia à iure improbata: quia in prædicta lege iubemus: diſponitur, quòd niſi fiat modo prædicto non valet contractus, qui per eos agitur. Modo quando quis ab eccleſia emit agrum vſuſfructuandum ad uitam: tunc non dat eccleſiæ aliquod aliud prædium, ſed precium. igitur non ualet prædicta probatio. Nā ius humanum poteſt irritare contractum, etiam qui aliàs de ſe eſſe poſſet ualidus, immo etiam eum illicitum reddere per ſuam prohibitionem. Dicendum, quòd dato, quòd illa lex inualidaſſet, non propter hoc ſequeretur, quòd eum prohibuiſſet, & ſic eum illicitum reddidiſſet: ſed tantum quòd non competeret contrahenti actio in foro exteriori contra alium: & tamen nihilominus poſſet ibi eſſe obligatio naturalis. Secundò dicendum, quòd etiam non inualidauit enim, ſi non fiat omnino modo prædicto, quaſi oporteat eccleſiæ dare prædium pro prædio uſufructuando, ſic quòd ſi detur precium æquiualens prædio, non teneat contractus: immo quò ad hoc non ſe fert, quid ex æquipollentibus fiat. Sed intelligitur, quando ipſe recipiens prædium ab eccleſia non vellet eidem reaſſignare æquiualens prædium: ſed aliquod uilius, & quid modicum. ſecus ubi æquiualens, ſine illud ſit precium, ſiue prædium. Secundò probatur idem antecedens principale. A. licitè poteſt agrum ſuum locare ad uitam ipſius B. & B. licitè poteſt eum conducere. Locatio autem & conductio fit pro penſione annua, quam conductor debet dare locanti, ſiue illa penſio ſit pecuniaria: ſicut debet eſſe in locatione propriè capta, ſiue fructuaria: ſicut poteſt eſſe in ea, quæ generaliter capitur. Modo in tali contractu locationis & conductionis quando penſio eſt pecuniaria. quæro, quid aliud in ſubſtantia & in re ſit, quàm quòd B. pro pecunia acquirit ius percipiendi per totam uitam ſuam fructus illius agri, quos aliàs ipſe A. potuiſſet percepiſſe. Modo ſi quis emit agrum, & eo fruitur per totam uitam ſuam: tunc etiam pro pecunia acquirit ius percipiendi fructus illius agri, quos aliàs dominus agri percipere potuiſſet illo tempore. Et ideo non uidetur qua ratione diuerſitatis interueniente. Primus caſus, ſcilicet conductio agri ad uitam licitè poſſet fieri, & non ſecundus caſus, ſcilicet emptio euiſdem. Nam quamuis poſſet inter illos duos caſus dari duplex differentia: nulla tamen illarum poteſt tantam variationem facere: vt plus liceat primus quàm ſecundus. Si enim aſſignando primam differentiam dicas, quòd in primo caſu B. conducit, in ſecundo emit. Vnde in primo caſu, ſi pereat ager. vtputa per alluuionem non perit periculo ipſius conducentis: puta B. ſed periculo locantis: puta A. adeo quòd poſt quàm perierit, non tenetur B. donare annuam penſionem ipſi A. ſicut nec poteſt B. quid recipere de fructibus agri ob omnimodam eius destructionem. Sed in ſecundo caſu ager perit periculo ipſius B. ita quòd nihil de precio expoſito pro illo agro reperet: etiam ſi prima die emptionis periiſſet. Hęc enim differentia non obſtat: immo potius eſt pro ſecundo caſu; vt ſit licitus, ſi primus eſt licitus: quia aduerſarij condemnando ipſum B. in caſu prædictæ emptionis agri. videntur ipſum B. ideo condemnare: quia habent eum ſuſpectum, quòd in fraudem vſurarum, uel ad lucrum ſuum id faciat faciendo partem ſuam eſſe meliorem, quàm ſit pars ipſius A. Modo quādo B emit agrum ad vitam, magis grauatur quàm quando conduceret eum ad uitam. igitur ſi licitè poteſt conducere, vbi minus grauatur, magis poterit eum emere, ex quo magis grauatur. & ſic minus eſt ſuſpectus de faciendo ſuam partem meliorem. Secunda differentia, quam poſſes aſſignare non obſtat, ſcilicet quia in primo caſu non transfertur dominium agri in B. immo illud remanet apud A. & ſolum uſufructus tranſit in B. ſed in ſecundo tranſit dominium. Hoc enim non obſtat, & hoc dupliciter patet. Primò: quia etiam in primo caſu ſtat, quòd aliquod dominium: puta utile tranſeat in B. quia ſtat, quòd in primo caſu illa conductio fiat ultra decennium. ergo ſecundum iuriſtas eſt longi temporis, & in tali conductione tranſit utile dominium in conductorem. Secundò: quia dato quòd non tranſiret in primo caſu aliquod dominium in B. vel ſaltem ſi tranſiret: tamen nō tale, nec tam perfectum, quale in ſecundo caſu. ſ. dominium directū: tā ſicut B. aliquid plus recipit in ſecundo caſu. ſic etiā in aliquo plus grauatur, pro quanto. ſ. ſi ager pereat: perit periculo ſui. & ſic ſicut in uno releuat uel melioratur eius cōditio: ſic in alio grauat, vel deterioratur eius conditio. & ēt in hoc, quòd cogitur preciū totum ſiſ ſoluere, nō ſic in caſu conductionis, eo quòd conductor & emptor in hoc differunt, quòd utrobiq; precium

conſiſtit in certa quantitate: tamen precium conductionis ſoluitur ſolum annuatim, non totum ſimul. ſecus in emptione, niſi uenditor det ex gratia dilationem emptori. Tertiò ſic: quia ſi non liceret caſus illius antecedentis, maximè propter motiuum Ray. & Goff. ſcilicet, quia vt dicebant. B. emens agrum prædicto modo ſperat per ſe percepturum de agro fructus pluris precij. quàm ſit precium datum per ſe. ergo B. committit uſuram: quia vſura ſola ſpe contrahitur: ſed hoc motiuum deficit quintupliciter. patet. Primò retorquendo contra ipſos. Nam ipſi concedunt, ꝙ licitum eſt, ſi quis unam poſſeſſionem tradit, & recipit illam æquiualentem: vt in contractu precariarum: vt patuit in prima probatione antecedentis. Modo etiam in tali caſu contingere poteſt, ꝙ B. dās prædium pro prædio uſufructuando ad uitam ſuam ſperet ſe percepturum per uitam ſuam fructus illius prædij pluris precij. quàm ſit prædium, quod poſt mortem dabit eccleſiæ, & multo magis illa ſpes poteſt contingere, quando recipit duo prædia æquiualentia ſuo unico. Secundò deficit: quia ille actus ſperandi non eſt emptio uitalitij, ſed per accidens coniungitur ipſi emptioni, uel eſt eius circunſtantia. ideo non ſequitur. ille actus ſperandi eſt illicitus. igitur emptio uitalitij de ſe eſt illicita: ſed tantum deberet inferri, ꝙ ergo per accidens, vel ex circunſtantia redditur illicita, ſcilicet ſi ex illo actu ſperandi procedit tāquàm ex circunſtantia cur. Modo non negamus, emptionem uitalitij poſſe per accidens, vel ex circunſtantia reddi illicitam. Tertiò: quia illa conſequentia non ualet. B. ſperat ſe percepturum de agro fructus, qui comportati eſſent pluris precij, quàm ſit pecunia pro agro expoſita. igitur eius emptio eſt illicita: quia ſic quælibet emptio perpetua alicuius prædij eſſet illicita. puta dat. 100. flor. pro agro non plus ualente: & tamen ſperat emptor ſe percepturū per ſe & ſuos hæredes fructus, qui ſimul comportati eſſent valoris mille flor. Quartò: quia uſura non contrahitur quacunque ſpe: quia ſi emptio agri ad perpetuum etiam eſſet vſuraria: ſed ſola ſpe recipiendi aliquid ultra ſortem mutuatam: hic autem non cenſetur B. mutuaſſe quid ipſi A. ſed dediſſe precium & emiſſe agrū, vel uſufructum eius. Si enim mutuaſſet illam pecuniam ipſi A. tunc ſi primo anno, uel die moreretur: & nondum recepiſſet valorem ſortis ab A. poſſet hæres ipſius B. expetere ab A. tantundem, quanta fuit pecunia expoſita, quod eſt falſum. Quintò: quia non eſt uerum, quòd ſi quis recipiet quid vltra precium datum, quòd ultra ſortem recipiat: quia illud precium æquiualuit agro conſiderata eius importantia, & ideò quicquid importabit ager, continetur infra ſortem. Qui enim emit agrum, non attendit præciſè ſubſtantiam & quantitatem agri. Hæc enim vt ſic non eſſent ſibi vtilia: ſed conſiderat continentiam virtualem fructuum poſſibilium prouenire de agro. & ideo cenſetur etiam emiſſe omnes fructus prouenibiles de agro.

Secunda concluſio. Emptio uitalitij multipliciter redditur per accidens illicita, ſcilicet per aliquam circunſtantiam ſuperuenientem: ſed per hoc non debet emptio uitalitij reprobari, tanquàm in ſe illicita emptio. Secunda pars patet à ſimili: quia etiam emptio panis, uel equi poteſt ſic per accidens reddi illicita: & tamen nemo propter hoc dicit emptionem equi, uel panis eſſe de ſe illicitam. Prima autem pars probatur enumerando exempla de ſingulis circunſtantiis, quarum ferè quælibet poteſt ipſam deprauare, eo ꝙ poteſt incongrua eſſe ipſi emptioni. Prima eſt circunſtantia quis. Nam illicita redditur, ſi emens eſt incapax uitalitij: puta: quia uoto, uel iuramento à ſe abdicauit: vt frater minor, qui omnem redditum à ſe abdicauit, profitendo regulam ſancti Franciſci, ſalno quod dictum eſt in fine quæſtionis. lxxviij. Aut ſi emens eſt indignus: vt quia circa ipſum non eſt reperibilis aliqua illarum cauſarum finalium, propter quas, vel propter quarum aliquam debet ipſa emptio uitalitij fieri. Nam congrua cauſa finalis eſt aliqua illarum quinq;, quæ tactæ ſunt q. lxxiij. Si enim illæ perſonæ circa quas nulla illarum cauſarum finalium habet locum: ſunt incongruæ ad hoc, ut eis conſtituatur redditus. eo ꝙ illa conſtitutio non haberet cauſam finalem: tunc eadem ratione etiam illæ perſonę, circa quas nulla illarum cauſarum finalium habet locum, erunt incongruæ ad hoc, ut uelint ſibi conſtitui redditum, & per cōſequens incongruę ad emendum ſibiipſis redditum. Sed uitalitium eſt redditus. Modo ſtat, quòd emens non ſit de numero illorum, circa quos illæ cauſæ habent locum. Quis enim ſanæ mentis diceret illi conuenire emptionem uitalitij, qui haberet uxorem & prolem multiplicem. & haberet bona mobilia & immobilia, ex quibus ſuis laboribus cum ſit ualidus corpore, & animo induſtrioſus, ſciret, & poſſet ſe & uxorem & prolem nutrire, & hanc mortalem uitam ſic honeſtè tranſigere taliter, ꝙ non poſſet ſolum retinere illa bona ſine hoc, quòd ea diſtraheret, uel conſumeret: ſed etiam poſſet aliquid præter hæc reſeruare, & ſic moderatè theſaurizare ſuis filiis? prout Apoſtolus docet. ij. Corinth. xij. dicens. Parentes debent theſaurizare filiis: & tamen ſi illa bona ſua uenderet, & pro pecunia emeret uitalitium ſibi & uxori relictis filiis, uel etiam pro ſe & filiis. vel ſaltem illa bona permutaret pro uitalitio. Hic enim potens & dignus ad labores ocium ſectaretur, & occaſio eſſet ſimiliter filiis ſuis ſectādi ocium, quod eſt fomentum & ſentina omnium uitiorum. Et dato ꝙ non ideo uerè emeret eis uitalitiū, ut ociarentur: tamē interpretatiuè cenſebitur. ideo eis emiſſe ut ocientur: & ut colla ſua à iugo ſeruitutis Adæ excutiant, reputantes ſe ut pullos onagri liberos natos eſſe, ut dicitur Iob. xj. Secunda eſt quid. ſed illa hic non habet locum ut deprauans: quia illa hic coincidit cum obiecto, modo illud eſt congruum. Tertia eſt cui, & illa coincidit cum quis, ſaltem ſi emens emit ſibiipſi. & ideo ſicut ex indebito quis, deprauatur: ſic ex indebito cui. Si autem emit alteri: tunc eodem modo contingit, quòd ille alter eſt incapax, uel indignus ſicut ipſe emens. & ideo eodem modo exemplificatur. Quarta eſt cur. Vbi nota, ꝙ cur, capitur dupliciter. Vno modo dicit cauſam inductiuam, uel impulſiuam. Alio modo dicit cauſam finalem, & illæ cauſæ diſtinguuntur: licet ſeſe cōconitentur: vt ſi quæratur, cur emis panem. Reſpondetur dupliciter, primò propter famem, ſupple, tanq̄ cauſam inductiuam: non autem ut propter cauſam finalem: non

enim

enim ideo emo ut aſſequar famem, immo ut depellam famem. Secundò reſpondetur, propter reficere naturam, ſupple, tanquàm propter cauſam finalem aſſequendam. Poteſt igitur emptio vitalitij reddi illicita ex parte circunſtantiæ cur, primo modo captæ, quando cauſa eum inducens eſt peccatum: quia tunc emptio procedit ex peccato. igitur eſt peccatum. tenet conſequentia dupliciter. Primò: quia ex radice mala fructus procedens eſt malus. Arbor enim mala facit malos fructus, Matth. vij. Secundò: quia cauſa inductiua habet concomitantem cauſam finalem ſibi proportionatam. ideo quando cauſa inducens ad emptionem eſt peccatum, etiam ipſa cauſa finalis, vel aſſecutio eius eſt talis. Contingit autem quinmpliciter, ꝙ cauſa inducens eſt peccatum. Primò quando emptio uitalitij fit ex diffidentia de diuina paternali prouiſione, qua diffidit Deum ſibi prouidere in caſu, in quo confidere debet homo de diuina prouiſione: cuiuſmodi eſt caſus, vbi homo fecit, quod in ſe eſt, & reliquum committit diuino ſupplemento: talẽ enim non deſerit Deus in neceſſariis ad ſalutem animæ: quanto magis non deſerit eum in neceſſariis ad ſalutem corporis, cuius ſalus conſiſtit in his, quæ ſunt cõmunia bonis & malis, ideo talis diffidentia eſt valde mala. Secunda cauſa, & ſequitur ex prima, eſt timor inordinatus deficiendi in neceſſariis eum inducit. & eum, qui eſt inordinatus, contingit dupliciter eſſe inordinatum, ſcilicet mortaliter & venialiter. Et dico inordinatus: quia non omnis timor deficiendi in talibus eſt inordinatus: ſed aliquis eſt ordinatus: prout patebit in ſolutione ſecundi argumenti principalis. Tertia, quando ſolicitudo temporalium inordinata inducit eum ad emendum. Et dico etiam inordinata ex eadem cauſa, prout patebit in ſolutione argumenti. Quarta, quando prudentia carnis eum inducit ad emendum. Prudentia enim carnis eſt peccatum. Eſt autem prudẽtia carnis (prout eſt peccatum) actus intellectus practici à voluntate imperatus, quo quis dictat ſuæ uoluntati de modo & mediis conuenienter aſſequẽdi illud, quod eſt delectabile carni, circa quod ipſa uoluntas afficitur: vt circa vltimum finem ſuæ vitæ, ita ꝙ ad illud afficitur ſupra Deum, uel ſi ad ipſum afficitur ſub Deo: & non ad vltimum finem uitę ſuæ: tamen afficitur ad eum inordinatè: nec referendo illud in debitum finem. & primo modo eſt mortale peccatum. quo modo de ea loquitur Apoſtolus ad Ro. viij. Prudentia carnis inimica eſt Deo. Secundo modo eſt ueniale peccatum. Et ex prudentia carnis capta pro actu quo modo eſt peccatum, generatur habitus, qui ẽt dicitur prudentia carnis, ſed non eſt peccatum illo modo: quia nullus habitus eſt peccatum. Si aũt quis dictaret practicè de modo & mediis conuenientibus ad aſſequendum illud, quod eſt delectabile carni, non ſub ratione delectabilis; ſed ſub ratione conuenientis, commodoſi & utilis ad ſuſtentationem & ſanitatem corporis. & voluntas ad illud etiã ſub illa ratione afficeretur ſub Deo, nullum eſſet peccatum in illo dictamine, nec habitus inde generatus eſſet uicioſus. quomodo dicit Apoſtolus ad Eph. v. Nemo vnquàm carnem ſuam odio habuit. Quinta cauſa poteſt eſſe cupiditas, vt ſi ideo emit: quia attenta quantitate precij & diuturnitate vitæ, quam ſibi ſperat affuturam: ſperat ſe percepturum tot, tantoſq; fructus, ꝙ longè, uel notabiliter pinguius cẽſet illud ius percipiendi eos, quàm ſit valor precij, & ſic ſe ſperat lucraturum plus iuſto, cuius lucri affectio eum, vt cauſa inductiua inducit, & eius aſſecutio eſt cauſa finalis. Poteſt etiam illa emptio reddi illicita ex parte circunſtantiæ cur, captæ ſecundo modo: quia ſi emit propter talem cauſam finalem, quam uelle, uel intendere eſt peccatum: etiam ipſa emptio eſt peccatum: quia omnis ille actus eſt peccatum, cuius finis eſt peccatum. Primum exemplum: vt ſi emit ideò, vt uiuat in uoluptatibus carnalibus. Secundum exẽplum: vt ſi emit ideo, ut uiuat in ocio corporali, in caſu ubi ipſe emens eſt talis, ꝙ non eſt licitum ſibi in ocio corporali uiuere. puta: quia non eſt talis perſona, quæ aliis occupationibus intendere poſſit, vel velit, vel idonea ſit: tunc enim ſibi corporaliter laborare eſt debitum: quia homo, quicunque ſit, non debet uiuere ſine aliquo labore, aut ſpirituali, aut corporali: homo enim naſcitur ad laborem ſicut auis ad uolatum, Iob. v. & militia eſt uita hominis ſuper terram. & ideò ſi non eſt habilis, uel non uult ſe dare ad labores ſpirituales, debet ſe dare ad labores corporales: vt qui non eſt aptus nec uoluntarius ad militiam Dei ſpiritualem, ſe det ad artificia, uel negocia ſeculi honeſta. Et quàmuis quando emptio fit, quatenus ſic uiuat in ocio, deprauetur emptio: non tamen propter hoc eſt dicẽdum fieri in fraudem vſurarum, ut quidam dicunt: quia ſtat, ꝙ emens nullatenus uellet uſuras exercere, ut ſic ociaretur, quàmuis uelit cõtractum aliàs ex genere licitũ facere, ut ocietur. Quinta circunſtantia eſt ubi: vt ſi emeret in loco, in quo per legem aliquam poſitiuam legiſlatoris ex aliqua rationabili cauſa prohibitum eſt ſubditis emere uitalitia. Si etiam ubi, dicit illud, in quo illud uitalitium fundatur, & illud ſit incongruum, ut ibi fundetur: vt ſi ipſe conſtituens ipſum uitalitium cõſtituat ipſum in aliquo prædio, uel in aliqua perſona, in quo uel qua non liceret ſibi conſtituere: tunc enim etiam ementi non liceret emere uitalitium ibi cõſtitutum. quomodo dicerent illi, qui negant redditum poſſe conſtitui in perſona libera quacunque, uel ſaltem ut alij, ꝙ non poſſit redditus conſtitui in perſona propria uenditoris, quamuis utrunque ſit falſum: ut patuit, & per conſequens inconueniens exemplum. Sed conueniens exemplum eſſet, ſi ex rationabili diſpoſitione legiſlatoris eſſet prohibitum in certis prędiis, uel perſonis conſtituere redditum. An autem in bonis eccleſiæ poſſit conſtitui uitalitium licitè, & ſic conſtitutum poſſit quis licitè emere, patebit in concluſione quinta. Sexta eſt, quando: vt ſi eo tempore emeret, quo eſſet prohibitum illum contractum facere: puta ſi die feſto eo modo, quo aliarum rerum uenditiones, & emptiones illa die factæ ſunt illicitæ, uel etiamſi legiſlator poſitiuus ſecularis ex rationabili cauſa prohibuit certo tempore fieri tales emptiones. Septima eſt quomodo, & de hac poſſunt poni quinque exempla. Primum, ſi emit pro precio nimis paruo reſpectu uitalitij, & hoc nimis paruo in re ſcienter, vel in ſpe. Exemplum primi (& loquor de ſcientia probabilis coniecturæ ſecundum cauſas inferiores) vt ſi daret iuuenis xvj. annorum xx.

flor. pro uitalitio. v. floren. annuorum ſibi ad uitam dandorum. Exemplum ſecundi, vt ſiquis ſatisdaret innitendo cauſis inferioribus: & tamē dans ſperaret ſe vltra victurum, & ſic ſe percepturum tanto tempore, quod ius percipiendi eſſet pinguius, quàm valor precij fuiſſet, & ſic cum ſpe iniqui lucri emeret. Secūdum, ſi ab eo, qui vendere non habet: emit ſciēter: vt à monaco non habente adminiſtrationem, aut à filiofamilias, aut alio, qui non habet poteſtatem transferendi in ementem ius percipiendi aliquid de bonis illis, in quibus cōſtituitur vitalitium, & intelligo hoc de emptione cum effectu percipiendi illud. Aliter enim ſicut licitum eſt uendere rem alienam: ſic etiā licitum eſt emere eam modo dicto in q. lxx. Tertium exemplum: vt ſi emas pro pecunia, quæ non eſt tua, & quam tibi alienare non licet. Quartum, ſi emens emendo fingit ſe debilem quaſi non diu victurum: vt uenditor eo pinguius uitalitium aſſignet pro pecunia oblata, uel ut eo minorem pecuniam exigat pro uitalitio exhibendo. Quintum, ſi emit ab eo, cui pro tunc mutuare tenebatur, & mutuare noluit, & emere uitalitium placuit. Sed de illo caſu latius patebit in quæſtione ſeq. in concluſione ſecunda, & in quæſt. lxxxiiij. in corollario ſextæ concluſionis: quia in emptionibus reddituum perpetuorum magis natus eſt ille caſus accidere.

Et ſi quæras. An ille, qui emit vitalitium, in qua emptione deficit aliqua prædictarum ſeptem circunſtantiarum, teneatur propter hoc ad aliquam reſtitutionem? Dicit quidam doctor, ꝙ ſiquis emit uitalitium, & aliunde habet ſatis vnde uiueret, nec fuit ſua talis intentio, ſicut iam dictum eſt: ſed ex radice mala emit. puta ex diffidentia, aut auaritia, aut intentione iniqua: ſuadendum eſt illi, ꝙ doleat de ſua diffidentia, aut auaritia, aut intentione iniqua & peccata ſua eleemoſynis frequentibus, ac piis operibus redimat. Et addit dicens. Videtur mihi, quòd ſi capitale leuauit, quòd expediat decætero ipſi à leuatione ceſſare, ex quo ſufficienter habet aliunde vnde viuat iuxta ſtatum ſuum: quia ex mala radice habuit contractum à principio initum. Hæc ille. Sed aliter videtur dicendum: quia quamuis uerum ſit, quòd quando deficit aliqua prædictarum circunſtantiarum debitarum adeſſe peccauerit, & ita debeat dolere de peccato illo & ſatisfacere, ſicut & de quolibet peccato id agendum eſt: tamen non eſt verum, quòd quæcunq; prędictarum circunſtantiarum deficiat, incurrat ipſe emptor obligationem alicuius reſtitutionis, uel etiam obligationem ad non accipiēdum aliquid vltra ſummam expoſitam pro uitalitio, & ſpecificè deſcendendo ad circunſtantiam cur, de qua prædictus doctor loquitur, non oportet propter illius circunſtantiæ defectum aliquid reſtituere, uel ſuperſedere ab accipiendo ultra ſummam expoſitam. patet à ſimili. Si aliquis emit equum pro precio condigno: ſed tamen propter malum finem intentum. puta: ut cū eo pugnet in bello iniuſto, vel ex cauſa inductiua iniuſta, quamuis grauiter peccauerit emendo: non tamen tenetur uenditori ad aliquam reſtitutionem, nec tenatur ad non utendum eo equo, poſtquàm illo ad aliquantum tempus uſus fuerit. ergo etiam ſic erit hic, ſi dat condignum precium pro uitalitio, licet emerit propter malum finem, uel ex aliqua illarum malarum cauſarum inducentium, de quibus dictum eſt: non ob hoc præcisè tenebitur ad reſtitutionem, uel ad non accipiendum toto tempore uitæ ſuæ fructus illius uitalitij. Similiter ſi deficiat circunſtantia loci, uel temporis. puta emit in loco, uel tempore, quo prohibetur emi uitalitium: vbi tamen prohibitio non eſt tam prohibitio, quàm irritatio cōtractus, ſed ſolum eſt prohibitio. patet à ſimili, ſiquis emat pro precio condigno die feſto equum & in eccleſia: quo tamen loco & tempore prohibetur emptio, non propter hoc tenetur poſtea ad aliquam reſtitutionē, uel non uſum illius equi. ſecus ſi lex illa prohibens eſſet etiam irritatoria contractus, ita quòd contractus eſſet nullus ipſo facto, uel iure. Nam tunc non ſolùm non poſſet quid accipere à uenditore, poſtquàm accepiſſet ſummam expoſitam: ſed etiam antequàm illam accepiſſet: immo antequàm quicquàm accepiſſet à uenditore de fructibus vitalitij, deberet deſiſtere à cuiuſuis fructus exactione: licet poſſet ſuā pecuniam repetere. & ſi alius nollet, nec eum ad hoc compellere poſſet: tanto tempore poſſet ab eo fructus uitalitij percipere, nomine ſolutionis & reſtitutionis precij per eum expoſiti: donec ſibi tam de precio expoſito, quàm de intereſſe ſuo eſſet ſatisfactum. Si autem deficeret circunſtantia quis, uel cui. puta: quia ille, qui emit, uel cui emit, nō eſt capax uitalitij, uel ſi eſt capax: non eſt tamen dignus modo dicto ſupra tunc in utroque caſu illius defectus eodem modo agat: ſicut iam de ubi & quando, dictum eſt. Sicut enim à principio propter ſuam incapacitatem, uel indignitatem non licuit ſibi procurare illum redditum: ita manente eadem cauſa non licebit ſibi illum detinere & eo frui. Si autem deficit circunſtantia quomodo. puta quia emens decepit uendentem, & tunc uel emptor decipiendo adhibuit dolū, uel non. Si primum, uel ergo dolus dedit cauſam contractui: & tunc contractus eſt nullus. Si autem dolus non dedit cauſam, ſed incidit contractui: inducendo alium ad uendendum pro minori, quàm iuſtum ſit: tunc licet contractus non ſit nullus: tamen emptor tenetur ad ſupplendum defectum precij: etiā in utroque foro. Si autem dolus nec dedit cauſam, nec incidit contractui: ſed emptor aliàs decepit eum: tunc ſi decepit eum dando minus dimidio iuſti precij: tenetur ad reſcindendum cōtractum, uel ſupplendum precium, & hoc in utroq; foro. Si autem citra: tunc in foro animæ tenetur ad idem, quod immediate dictum eſt, ſiue à propoſito, ſiue re ipſa cum deceperit, quicquid ſit de foro exteriori, in quo forte iudicis officio compelli poſſet ad idem: ſequendo opinionem, quam Barbatius de ſuo domino refert. Et ſi ſecundò quæras. Poſſet ne dici, quòd emptio uitalitij ſæpius ſit illicitè, quàm licitè? Dicendum quòd ſic ad iſtum ſenſum, quòd ex quo non ſit licitè niſi omnibus circunſtantiis concurrentibus: & tamen quæcunque etiam ſe ſola defecerit, redditur illicita, & facilius eſt multis uiis deficere: quàm multas rectè obſeruare, & quod eſt facilius, hoc magis natum eſt contingere, & homines ad id citius applicantur. ideo ſæpius ſit illicitè, quàm licitè. quemadmodum philoſophus dicit, ꝙ bene agere contingit uno modo:

peccare

peccare autem multifariam.ſi. Eth. & homines vt in plurimum ſunt prauiij. Top. Hoc tamen etiam accidit in alijs emptionibus aliarum rerum. Et quamuis ſæpius fiat illicitè, quàm licitè: non tamen eſt hoc intelligendum, q in omni caſu, quo contingit eam fieri illicitè, adſit obligatio reſtituendi perceptum, vel ſuperſedendi à perceptione: vt patuit.

Tertia concluſio. Emptio vitalitij poteſt taliter veſtiri circumſtantijs, q erit actus ſimpliciter licitus & bonus. Probatur: quia eſt actus ex genere bonus & licitus: vt patuit in prima concluſione. igitur etiā poteſt veſtiri omnibus circunſtantijs. Tenet conſequētia: quia ex oppoſito conſequentis infertur oppoſitum antecedentis. Modo actus veſtitus omnibus debitis circumſtantijs eſt ſimpliciter licitus & bonus. Vnde Inno. in lectura ſua in c. in ciuitate. extra, de vſu. dicit, q licitus eſt contractus, quo quis emit redditum grani, vel vini, vel alium conſimilem dandum ad tempus vitæ alicuius, dummodo preciū ſit iuſtum, ſiue redditus ille ſit certus, ſiue incertus, ſiue ſit pecunia, ſiue in alijs rebus. Et ſic etiam vult, q poteſt illa emptio veſtiri taliter, q ſit ſimpliciter licita. Secundò patet inductiuè remouendo omnes illas incongruas circunſtantias; quæ tactæ ſunt in præcede. concluſione, & ponendo circunſtantias oppoſito modo ſe habentes; vt ſi emens eſt capax vitalitij & etiam dignus. Exemplum primi patet. Exemplū ſecundi ponitur. vt puta: quia talis ſua ſponte & proprio motu charitatis vult prodeſſe alijs in ſpūalibus eo modo, quo prælati in ſpūalibus eis proſunt. & cum non habeat ſuſtentationem cōpetentem ad ſic proficiēdum eis, eo q ſi de ſuis viuere deberet: oporteret eum eſſe implicatum negocijs ſecularibus & occupationibus diſtrahentibus eū. Ideo ipſe ſua bona vendit; & de pecunia leuata emit ſibi vitalitium, vel ſua bona permutat pro vitalitio: vt ſic per vitam ſuam poſſit ſine impedimento, & eo expeditius intēdere profectui aliorum. Quòd enim talis dignus ſit, patet: quia alij homines, quibus ille ſic vellet prodeſſe, licite poſſent ſibi conſtituere vitalitium: iuxta multas auctoritates allegatas q. lxxiij. Vnde etiam redditum perpetuum pro eo & ſuis ſucceſſoribus, qui ſic eſſent ſpiritualiter fructificaturi in eis poſſent cōſtituere. Redditus autem perpetuus includit vitalitiū & vltra. Similiter ille dignus eſſet, qui iam eſſet prælatus alijs in ſpiritualibus, & etiam non haberet ſufficientem, vel competentem ſuſtentationem à ſubditis modo prędicto: & tamen ipſe per ſua bona poſſet ſibi procurare vitalitium ad cummodosè & expeditè intendendum officio ſuæ prælationis: quemadmodum etiam Paulus ex proprijs ſeipſum ſuſtentauit in officio prælaturæ, quod apud Corinthios exercuit. Et eodem modo poteſt exemplificari per illas perſonas, quæ ſunt de ſecundo, tertio, quarto & quinto generibus tactis in q lxxiij. Quis enim negaret illum dignum eſſe reddituu annuo pro ſuæ vitæ ſuſtentatione. & præſertim ſi ipſe ſibijpſi de ſuis bonis eum procurare vellet, qui totis viſceribus cuperet ſine titulo eccleſiaſtici beneficij de proprijs bonis ſacerdotale officium, ad quod vocatus eſſet, vel quo iam præditus eſſet, exercere pro bono eccleſiæ, aut cū gratiam docendi haberet, regere vellet in generali ſtudio cathedram theologiæ: non tantum illius, quæ philoſophorum & logicorum ſubtilitatibus ſpeculatiuis eſt repleta; ſed potius, quę ſanctorum ſententijs moralibus & caſualibus deciſionibus ad forum conſcientiæ valentibus eſt referta; quatenus tanquam architectus cæteros doceret regere curam animarum, quæ eſt ars artium, atq; habilibus ad prædicandum commendaret ſcientiam pietatis, qui per illam alios docere poſſent: vt Apoſtolus Timotheo ſcripſit. ij. Tim. ij. di. Hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Nam non minoris: ſed maioris eſt meriti primum quàm ſecundum, eo q primum, ſcilicet regere cathedram theologiæ modo dicto eſt architecti. ſecundum autem eſt manualis artificis. architecto enim ſecundum iuſtitiam diſtributiuam maior debetur merces, quàm manualiter operanti: & tamen non dubitaretur, quin illis ſecundis tanquam dignis poſſit prouideri de vitalitio, immo de reddituu perpetuo. igitur. Et eodem modo poſſet deduci de perſonis in quinto genere ſupra. tactis. q. lxxiij. Et ratio omnium illorum eſt: quia alij poſſent talibus perſonis prouidere de vitalitio. igitur etiam ipſi ſibijpſis poſſunt prouidere. Antecedens probatur: quia alij eis poſſunt ꝓuidere de reddituu perpetuo deſeruituro tam eis, quàm ſucceſſoribus eorum. igitur etiam de vitalitio. tenet conſequentia: quia vitalitiū includitur in reddituu perpetuo. Et de facto etiā ſic factum eſt in hoc, q beneficia eccleſiaſtica ſunt inſtituta pro gerentibus officia eccleſiaſtica: quia illa beneficia ſicut ſunt redditus perpetui reſpectu perſonarum ſibi ſuccedentium, ſic ſunt vitalitia reſpectu cuiuſlibet perſonæ ſeorſum gerētis officium eccleſiaſticum. Similiter ſiquis haberet pecuniam legitimè quæſitam: qua tamen non ſciret, vel præ debilitate, vel ſenio non poſſet vti in negociationibus, aut alijs lucroſis contractibus, nec ſufficeret ſibi ad emendū aliquas poſſeſſiones perpetuò, de quibus viueret. etſi deberet in dies viuere de illa pecunia; ipſe cito conſumeret, & poſtea cogeretur mendicare. cur nō poſſet ille pecuniam ſuam dare alicui, qui ex ſua induſtria poſſet illa vti in negociationibus, vel in emendis poſſeſſionibus excolendis, & velle ab illo recipere aliquid annuum ſecundum proportionem precij dati. Hoc enim eſſet in vtilitatē vtriuſq;. Si enim ille de illa pecunia viueret, & ad inopiam vergeret: dignus eſſe vitalitio ſibi à ciuitate, vel alia cōitate aſſignando: cum ſit de quarto genere ſupra tactarum perſonarum, quæ dignæ ſunt, vt redditus eis conſtituantur. Cur ergo ſi poſt incurſum inopiæ dignus eſt vitalitio: non eſſet dignus vitalitio ante incurſum, ne incurreret, quando ſine vitalitio nō poteſt præſeruari, quin incurrat illam inopiam. & maximè cum ipſe ſibijpſi vult procurare de pecunia ſuis laboribus quæſita. Secunda etiam circunſtantia congrua poteſt ibi eſſe, ſcilicet congruum quid; quia illa circunſtantia coincidit cum obiecto, modo vitalitium eſt congruum obiectum emptionis: vt patuit. Tertia etiam circunſtantia congrua poteſt ibi eſſe, ſcilicet congruū cui: quia ſiquis emit ſibiipſi vitalitium: tunc cui coincidit cum quis; ideo ſicut cōgruum quis, ibi poteſt eſſe, vt patuit; ſic etiam congruum cui ibi erit. Si autem alteri velit emere; ſtat, quòd ille alius ſimiliter

ſit ita

ſit ita capax & dignus vitalitio: ſicut de quis, dictum eſt. Quarta etiam circunſtantia congrua poteſt ibi eſſe, ſcilicet cur. puta: quia facit ex cauſa inductiua honeſta & ordinata: & etiam ex cauſa finali honeſta. Exemplum primi: ſi non ex diffidentia ad Deum, nec ex timore inordinato, vel ſollicitudine inordinata, aut ex prudétia carnis: ſed ex timore ordinato, ſollicitudine ordinata, & prudentia ſpiritus inducatur ad ſic ſibi prouidendum de vitalitio, eo quòd aliàs non expeditè poſſet intendere profectui reipublicæ: ſicut poſſet habendo vitalitium. Exemplum ſecundi: ſi facit non vt quietius poſſit voluptatibus & mundo deſeruire, aut ocio vacare: ſed vt prędictis laboribus ſpiritualibus, & diuinis operibus intendere poſſit quietius. Quinta etiam & ſexta circuſtantiæ, ſcilicet vbi & quando, poſſunt ibi eſſe congruè. puta: quia emptio vitalitij fit in loco & pro tempore, in quibus non eſt prohibita emptio, & etiam vitalitium eſt conſtitutum in bonis, vel perſonis, in quibus non eſt prohibitum conſtitui vitalitium. Septima etiam circunſtantia, ſcilicet quo modo poteſt ibi eſſe congrua: vt ſi emens ſine fictione ſuæ debilitatis dat pro vitalitio precium tale, quod ſit ipſius ementis: & ſit æquiualens ei. Cum enim vitalitium ſit res æſtimabilis precio, poſſibile eſt reperire præcium ſibi commenſuratum ſecundum iuſtitiam commutatiuam: quia quamuis non ſciat certitudinaliter certitudine demonſtratiua. quãto tempore oporteat venditorem ſibi ſoluere vitalitium: & per conſequens non ſciatur demonſtratiuè, quanti valoris ſit vitalitium: tamen certitudine morali, quæ innititur cauſis inferioribus, & de cõi curſu poteſt ſcire, quanto tempore oporteat eum ſibi ſoluere vitalitium, & per conſequens quanti valoris ſit illud, & ſic poterit æquale precium pro illo aſſignare. & dato, quòd vltra illud tempus contingat eum recipere: tamen ex quo etiam poſſibile fuit, quòd non tanto tempore recipiet, quanto æſtimabatur recepturus. ideo compenſando illud dubium cum illo euentu, qui etiam poſſibilis fuit & lucroſus venditori & damnoſus emptori cum prædicto euentu, qui de facto euenit, non eſt ibi inæqualitas violans iuſtitiam commutatiuã. Et confirmatur: quia contingit dare pro vitalitio nimis paruum precium: vt ſi tantum, xx. flore. quis daret, cum iuuenis eſſet pro vitalitio dando ſibi omni anno. x. flore. contingit etiam dare nimis magnum: vt ſi decrepitus daret mille pro vitalitio recipiendo annuatim tantum vnum flor. ergo contingit etiam inuenire æquale precium. tenet conſequens: quia in æſtimabilibus precio & ſimilibus, vbi eſt inuenire maius & minus, etiam eſt reperire ęquale, quamuis in quibuſdam mathematicalibus fallat, de quibus in xv. Euclidis. Ex deductis circa circunſtantiam quis, in hac concluſione ſequitur.

Corollarium. Quòd non omnino bene dixit Pan: qui in ſuis diſputationibus, diſputatione quinta, ſic dicit. Clericis non puto licere, ſupple, emptionem vitalitij, niſi cauſa neceſſitatis. & probat hoc tripliciter. Primò: quia cauſa lucri non licet clericis, vel monacis conducere alienas poſſeſſiones: vt in c. peruenit. lxvj. diſtinct. Secundò: quia ante clericatum licet negociari: poſtea non. Tertiò præſertim: quia debent abſtinere ab omni ſpecie mali. Modò emptio vitalitij habet ſpeciem mali: quia eſt malum in opinione multorum dicentium eam eſſe vſurarium contractum. hæc ille. Contra hoc arguitur primò, aut voluit emptionem vitalitij eſſe clerico illicitam ratione circunſtantiæ quis, & hoc non: quia tunc etiam ei eſſet illicita, ſi cauſa neceſſitatis faceret: quia adhuc ipſe maneret clericus. Aut ex parte circunſtantiæ cur, ſcilicet finis. puta: quia faceret cauſa lucri, quaſi in hoc differret clericus à laico: quia vni licet ob lucrum facere illam emptionem, non alteri: & tunc verum quidem eſſet, ꝙ clerico ex cauſa lucri ementi eſſet illicita talis emptio. Sed tunc deficit dupliciter. Primò: quia hoc non probat ſecunda probatio, nec tertia. non ſecunda: quia etiam ſi cauſa lucri emeret, non eſſet negociator dicendus, niſi intenderet reuendere, & ſic lucrari: vt patet ex ratione negociationis ſupra quęſtione. lij. Modò ſtaret, cum emere illud, non vt reuendat, ſed vt pro ſe ſolo retineat: quamuis hoc feciſſet animo lucrandi, ſcilicet quia cenſeret vitalitium melius precio. Nec tertia, quod dupliciter patet. Primò: quia tunc eadem ratione laicus deberet abſtinere: quia etiam Apoſtolus omnibus loquens ait. Ab omni ſpecie mali abſtinete vos. & quamuis ius canonicum ſpecialiter hoc applicet clericis. extra de vi. & ho. cle. cum ab omni. tamen non negat idem ſeruandum eſſe laicis, licet magis clericis, & ſic ſolum probaretur clericis eſſe magis illicitum: non autem quòd eis eſſet illicitum & laicis licitum. Secundò patet etiam: quia eadem ratione non liceret clerico, nec laico emere redditum perpetuum: quia ibi eſt opinio aliquorum damnantium illam emptionem vt vſurariam. Vnde an oporteat abſtinere à contractu, de quo ſunt variæ opiniones, quarum vna damnat eum, & alia non: ita quòd ſi non abſtineat peccet contrahens. patebit quęſtione 100. vbi habetur, quòd non eſt indiſtinctè hoc verum, ideò nec ille ſic indiſtinctè debuiſſet intuliſſe prædictam conſequentiam. Secundò deficit: quia ſi intellexit eam illicitam eſſe clerico, quando ex prædicta cauſa finali fit: tunc à contrario intellexit eam licere laico, aliàs enim nihil faceret illa coniunctio aduerſatiua, ſcilicet ſed: cum ait, *laicis* permittendum eſſe illam emptionem, ſed non clericis &c. Modo uidetur, ꝙ etiam laicis non liceat illam emptionem facere, niſi caſu neceſſitatis, ſcilicet ad ſuſtentationem ſui, uel aliorum eo modo, quo tactum eſt in quæſtione. lxxiij. Vnde ſi quis etiam laicus commodè poſſet ſuam ſuſtentationem habere ſine rationabili timore deficiendi ſibi in neceſſariis: & citra incommoditatem impenitiuam à proſecutione earum cauſarum ſerialium, propter quas licitum eſt conſtituere redditum, quæ tactæ ſunt quæſtione lxxiij. non uidetur ſibi licitum emere uitalitium. De emptione etiam redditum quò ad clericos patebit infra quæſtione lxxxiij. concluſione ſexta.

Corollarium ſequitur ex prædictis concluſionibus, ꝙ ſicut emptio uitalitij eſt licita ex genere, & poteſt licitè fieri ex omnibus circũſtantiis, quando fit ad uitam emptoris. ita etiam poteſt licitè fieri, quando fit ad uitam uenditoris, ita ꝙ emptor tanto tempore

pore

pore percipiet, quanto ſuperuixerit venditor & non vltra. patet ex identitate rationis. Nam etiam ille redditus ſic duraturus eſt quid temporale æſtimabile precio, & contingit innitendo cauſis inferioribus æſtimare, quanti valoris, vt ſic ſit, & ſic reperire precium ei æquiualens, & ſic de alijs. & minus contingit ibi interuenire deſiderium mortis in venditore reſpectu emptoris: quia etiam ſi emptor moreretur, non eſſet ob hoc liberatus venditor, quin ſaltem hæredes emptoris acciperent penſiones, donec venditor moreretur.

Quarta concluſio. Emptio vitalitij prædicto modo veſtita non ſolum eſt ſimpliciter licita, ſed vltra hoc etiam eſt expediens reipublicæ. probatur: quia illud dicitur expediens reipublicæ, quod promouet vtilitatem eius. Vnde in hoc differt expediens à licito: quia expediens addit aliquid vltra licitum, ſcilicet quòd ex illo, quod eſt licitum, nata ſit prouenire vtilitas. Sæpe enim ex aliquo in ſe licito natum eſt prouenire malum. Vnde Apoſtolus. Omnia mihi licent: ſed non omnia expediunt. j. Cor. x. & ibidem. Omnia mihi licent: ſed non omnia ædificant. Vbi vult dicere, quòd quantum de ſe erat, erat ſibi licitum comedere quæcunq; cibaria in lege Moyſi prohibita, & etiam ſi idolotica: ſed tamen in caſu, in quo inde natum erat prouenire ſcandalum infirmorum, erat illa comeſtio non expediens, id eſt promouens vtilitatem proximi, immo impediens, & ſic fiebat illicita per accidens. Modo emptio vitalitij promouet vtilitatem reipublicæ, etiam ſi quis non ſibi, ſed alij emat. dummodo ille alius ſit talis qualis debet eſſe ſecundum dicta de circunſtantia quis, & cui, & dummodo aliæ circunſtantiæ ſeruentur. Nam ſi fiat prædicto modo: tunc perſonæ primi, ſecundi, tertij, & quinti generum ſupra enumeratorum, quæ multum ſunt vtiles reipublicæ longè promptius poſſunt haberi, quàm poſſent eædem perſonæ habere ſine vitalitijs. Multæ enim perſonæ habiles ad prædicta officia non ſe implicarent prædictis officijs & ſtatibus: ſi non eſſet eis taliter prouiſum, quòd eſſent ſine tali timore deficiendi. quem rationabiliter poſſent habere. Nam potius alijs intenderent, quibus poſſent ſibi prouidere, & ſe eximere à tali timore, quanto autem promptius inueniuntur perſonæ prædictæ: tanto maior eſt vtilitas reip. igitur. Secunda etiam vtilitas eſt, quòd dato, quòd æque inuenirentur promptæ tales perſonæ; tamen illæ non ita expeditè poſſunt proſequi ſua officia & ſtatus, de alijs viuendo. puta de cultura terrarum ſuarum: ſicut quando de vitalitijs viuerent. Tertia vtilitas eſt, quòd quando cõmunitas aliqua, vt ciuitas, vel vniuerſitas emit, vel aſſignat aliquid vitalitium alicui, qui fideliter laborat, vel laborauit pro bono vniuerſitatis docendo & legendo, vel qui ſtrenuè in armis militat, vel militauit pro bono ciuitatis & regni, aut qui prudenter & ſollicitè rexit, vel regit rempublicam: tunc tam illi, quàm etiam ceteri animãtur ad ſimiliter fideliter laborandum in vtilitatem reipub. quia non dubitabunt corpora ſua exponere magnis laboribus timore deficiendi in neceſſarijs vitæ: quia ſperabunt ſibi prouideri per ipſam ciuitatem, vel vniuerſitatem: ſicut alijs viderunt fuiſſe prouiſum. Non dubitabunt etiã priuatis commodis quaſi poſtpoſitis inhiare ad commoda reipublicæ: quia ſperabunt ſibi melius prouidendum de neceſſarijs: ſi ſic egerint, quàm ſi ſibiipſis prouidere vellent ſuis commodis inhiãdo. Hęc autem inhiatio multum deſtrahit mentem: vt his, quę ad officij ſui expeditionem pertinent, minus intendere poſſint: quia pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus: & præſertim cum quis ex officio habet intendere ſpiritualibus, ob quod & Paulus ait. Nemo militãs Deo implicat ſe negocijs ſecularibus. Et in ve. te. leuitis & ſacerdotibus non fuit data poſſeſſio in terra promiſſionis: ſed redditus eis fuerunt ordinati. Si etiam ciuitas, vel alia cõitas prouideat per vitalitia illis qui licet non ſint de primo, ſecundo, tertio, vel quinto genere. & ita non ſeruiuerint, vel ſeruiunt ſpecialiter reipublicæ: tamen aliàs honeſtè ſe habuerunt & fecerunt, quod in eis fuit, qui diuina ordinatione deuenerunt ad inopiam & corporis inualitudinem. Ex hoc multi, quibus ſimiles caſus inopiæ, vel inualitudinis poſſunt occurrere, aiabuntur ad hoc, vt etiam honeſtè ſe habeant. quatenus ipſis ad ſimilia vergentibus etiam prouidere dignetur ciuitas, qui aliàs nullatenus ad honeſtatem talem allici potuiſſent. ſic autem occaſionare & animare atq; allicere ciues ad honeſtè viuendum multum prodeſt reipublicæ. Et ſicut eſt probatum, quando quis emit, vel aſſignat alteri vitalitium cum prædictis circunſtantijs, quòd talis emptio eſt expediẽs reipublicæ, ita eadem ratione: cum quis ſibiipſi emit vitalitium, cum prædictis circunſtatijs erit illa emptio expediens reipublicæ: ſi enim non expediret illum hominem, qui prædicto modo præfuiſſet reip. tandem de quæſitis ſibi pecunijs emere vitalitium: tunc etiam neq; expediret, quòd ciuitas, vel cõitas ſibi emeret, vel aſſignaret vitalitium, cuius oppoſitum eſt oſtenſum, igitur.

Quinta concluſio. Emptio vitalitij non deprauatur per hoc, quòd illud vitalitium eſt conſtitutum in bonis alicuius eccleſiæ, à qua quis emit illud. Probatur quadrupliciter. Primò ſic. licitum eſt alicui emere agrum alicuius eccleſiæ, vt ad vitam ſuam percipiat fructus eius, igitur etiam licitum eſt tali emere vitalitium conſtitutum in agro illius eccleſiæ. tenet conſequentia: quia aut primum includit ſecundum virtualiter, aut eſt idem cum eo. Nam ſi in contractu antecedentis emens acquirit dominiũ & proprietatem illius agri ad vitam ſuam: tunc etiam acquirit redditum virtualiter in illo dominio contentum: quia dominus agri habet ius percipiendi non tantũ aliquos, ſed omnes fructus. Si autem non acquirit dominium & proprietatem agri: ſed tantum vſufructum pro vita ſua: tunc ille vſufructus eſt idẽ, quod vitalitium, vel quiditatiuè ei ſimillimus: quia vitalitium, quod ibi conſtitueretur: non eſſet niſi partiale ius vtendi, fruendiq; ſubſtantia illius agri ſalua rei ſubſtantia. hoc autem eſt vſufructus, vel aliquid ei quiditatiuè ſimillimum, antecedens probatur: quia in quarta probatione primæ concluſionis fuit illud antecedens probatum de agro non ſpecificando, an ſit eccleſiæ, vel non. Modo ratio ibidem adducta æque probat de agro eccleſiæ: ſicut de agro in communi, vel laicali. immo probationes illius anteceden

tis. Ibidē poſitæ directè reſpiciunt bona eccleſiæ, quæ quis acquirit ad uitam ſuam. Secundò ſic. in cle. prima de rebus eccl. non alienandis. habetur ꝙ exigente neceſsitate, vel vtilitate eccleſiæ poteſt prælatus etiā religioſus (dummodo accedat conſenſus ſui conuentus, vel ſi conuentum non habeat, conſenſus ſui prælati proprij) non ſeruata alia ſolennitate debita de iure, redditus & poſſeſsiones eccleſiæ ad vitam eius ſeu ad aliud certum tempus pecunia inde recepta concedere. & ſubiicitur poſtea in fine textus, ꝙ prælatus, ſeu rector eccleſiæ poteſt, alia ſolēnitate nō ſeruata, ſolus locationes reddituum & uenditiones fructuum ad tempus modicum facere. Ex hoc arguitur ſic. licitum eſt alicui pecuniam ſuam commutare pro redditibus & poſſeſsionibus eccleſiæ concedendis ſibi ad uitam ſuam, ſcilicet dantis pecuniam. Illa autem commutatio eſt emptio uitalitij. igitur concluſio uera. Minor nota de commutatione illius pecuniæ reſpectu reddituum eccleſiæ, & quoad commutationem reſpectu poſſeſsionum etiam patet: quia commutando pecuniam pro poſſeſsionibus eccleſiæ ſibi concedendis ad uitam, nihil aliud facit, quàm ꝙ cōmutat pecuniam pro uſufructu illarum poſſeſsionum ad uitam ſuam. Modo uſufructus ad uitam uſufructuarij eſt idem ꝙ uitalitium, uel quidditatiuè ſibiſimillimum: igitur minor probata. ſed maior probatur: quia licitum eſt alicui pecuniam ſuam cōmutare pro redditibus & poſſeſsionibus eccleſiæ ſibi concedendis ad uitam prælati concedentis: ut patet ex prædicta clementina, quæ hoc tacitè concedit ipſi commutanti pecuniam in hoc, ꝙ econtra expreſsè concedit prælato cōmutationem redditū pro illa pecunia. igitur eadē ratione idem licebit, quātum eſt ex lege diuina, uel naturali: ſi fiat ad uitam recipientis. tenet conſequentia: quia quò ad legem diuinam & naturalem nulla apparet ratio diuerſitatis, cur vna illarum commutationum deberet admitti, & non alia. Et dico quantum eſt ex lege diuina, vel naturali: quia dato ꝙ aſsignates aliquam rationem diuerſitatis, dicendo ad probationem maioris, ꝙ nō eſt ſimile. eo quòd ius canonicum conceſsit primam commutationem. puta illam, quæ fit ad uitam prælati concedentis redditus & poſſeſsiones eccleſiæ: non autem concedat, ſi fiat ad vitam recipientis illos. & ideo ſtat primam licitam eſſe ſine hoc, ꝙ ſecunda ſit licita. Nam dato ꝙ verum eſſet illud, quod dicitur in illa aſsignatione rationis diuerſitatis, quod tamen non eſt, adhuc illa ratio diuerſitatis nō impedit propoſitum noſtrum. Nam illa ratio diuerſitatis tantū aſsignatur ex parte iuris humani non diuini, uel naturalis & ſic ſtaret, ꝙ illa ſecunda commutatio non eſſet illicita, niſi ex iure humano. Modo etiam ius canonicum non ſimpliciter reſiſteret illi commutationi: ſed ſolum quoad hoc, ꝙ illa cōmutatio ſecūda non fiat ſine ſolēnitate introducta à iure canonico, & ideo ſi ſeruaretur ſolennitas iuris canonici: puta ꝙ interueniat conſenſus eorum, qui debent interuenire: nulla ratio erit diuerſitatis inter primam & ſecundam: quia illa ſolennitate interueniente: etiam poſſet rector, uel prælatus illos redditus, uel poſſeſsiones illi alteri omnimodè vendere etiam in perpetuum. Vnde etiam ius canonicum primam concedē do. non aliud efficit per ſuam conceſsionem, niſi ꝙ conceſsit, ut non oporteat ſeruare iuris ſolennitatē in tali commutatione: non autem voluit ſic illam cōcedere, quaſi ſine ea non eſſet commutatio talis licita ex lege diuina, uel naturali. Si igitur ſeruata ſolennitate prædicta emptio reddituum & poſſeſſionum eccleſiæ ad uitam ementis non eſt contra legem diuinam, uel naturalem, nec canonicam. igitur non obſtāte, ꝙ illud uitalitium, cuius eſt illa emptio, fundatur in bonis eccleſiæ, ſequitur ꝙ concluſio eſt vera. Secūdò etiam dicendum, ꝙ falſum aſſumitur in prædicta ratione diuerſitatis, quando dicitur, ꝙ non conceſſit prædictam commutationem, quando fit ad uitam recipientis. Nam de uita utriuſq; loquitur, ſiue concedentis, ſiue recipiētis: vt patet per glo. in verbo: eius. Præterea ille, qui non eſt religioſus: vt puta rector eccleſiæ poteſt non ſolum ſine ſolennitate debita: ſed etiam ſine cuiuſuis prælati conſenſu cōtrahere ſuper bonis etiam immobilibus eccleſiæ: quando tantum fit ad uitam rectoris: prout notat Panor. in c. ueniēs. de tranſactionibus; quāuis ſecus ſit ſpecialiter diſpoſitum in religioſo in prædicta cle. vbi requiritur cōſenſus aliquis, puta qui dictus eſt: licet non alia ſolennitas. Et ſi arguas, ſi redditus eſt eccleſiæ. igitur non poteſt commutari pro pecunia, ſeu (quod idem eſt) uendi. quia annexa ſpiritualibus non poſſunt vendi. Dicendum, ꝙ annexa ſpiritualibus quando ſecum trahunt ſpiritualia, non pōt uendi citra ſimoniam poſitiuam: ſed quando non trahunt ea ſecum: bene pōt uendi: ſaltem concedente iure poſitiuo: quia non eſt illicitum illa temporalia annexa ſpiritualibus uendere, niſi propter prohibitionem iuris poſitiui. Et ſi dicas ad illam ſecundam probationem, ꝙ commutatio illa de qua ſonat maior illius rationis, prout trahi poteſt ex prædicta cle. non eſt uenditio, nec emptio uitalitij: quia uitalitium eſt reditus. modo ibi tantum uenduntur & emuntur fructus redditualesad uitam percipiēdi: non aūt ipſi redditus. Vnde prælatus nec redditum, nec poſſeſsionem eccleſiæ uendit ad tempus ipſi commutanti pecuniam: ſed tantum concedit ſibi ea ad uitām pro pecunia. Hæc autem conceſsio non eſt uenditio, nec emptio reddituum & poſſeſsionum eccleſiæ: ſed tantum eſt locatio illorum reddituum & poſſeſsionum, uel ſi eſt ibi aliqua emptio & uenditio: tantum eſt emptio & uenditio fructuum obuenientium infra illud tempus de illis redditibus & poſſeſsionibus eccleſiæ, Contra hoc arguitur tripliciter. Primò ſi quis prophanus haberet aliqua prædia & uerum uitalitium mihi conſtitueret in illis pro certa pecunia: nihil aliud mihi conſtitueret, niſi ius percipiendi fructus aliquos ex illis prædiis. & illud ius in me trāsferret pro pecunia. & illud ius uerè diceretur uitalitium: non obſtante, ꝙ non tranſtuliſſet in me illa prædia: nec dominium illorū immo illa manſiſſent apud ipſum. Nec obſtare poſſet: ſi quiſpiam dicere uellet, ille non uendidit tibi prædia: ſed tantum tibi ea locauit, aut ſi quid tibi uēdidit: tantum tibi uendidit fructus illorum prædiorum. Ergo etiam in caſu prædictæ maioris & minoris erit uera emptio & uenditio ueri uitalitij. Etiam ſi ſic eſſet, ꝙ non diceretur ille prælatus vendere, nec alius emere illos redditus, vel poſſeſſiones: ſed tantum

tum

tum diceretur locare ea, aut diceretur vendere fru-
ctus eorum. tenet conſequentia: quia eſt omnino ſi-
mile. Antecedens autem probo: quia da oppoſitũ:
nunquam poteris mihi dare caſum, in quo verum
vitalitium ematur, vel vendatur, ſiue licitè ſiue illici-
tè, cuius oppoſitum patuit ex præced. concluſioni-
bus. Sequela probatur. Nam nunquam emitur, nec
venditur: niſi conſtituatur in aliqua re vel perſona
potente quid annuum importare. & ſemper dici poſ
ſet, ꝙ illa res, vel perſona non venditur, ſed fructus
eius. Et ſicut illud antecedens eſt verum de vitalitio
conſtituto in prædiis, ita eodẽ modo eſſet verum, ſi
ille prophanus haberet redditus aliquos. puta telo-
neum, vel pedagium: quia redditus computãtur in-
ter immobilia. & ſic æquiparantur prædiis. Secundò
obiicitur contra prædictam euaſionem. Vitalitium
nihil aliud eſt quàm ius percipiendi fructus, uel pe-
cuniam ſibi conceſſum ad uitam. Dato igitur quòd
prælatus in prædicto caſu maioris & minoris non
uenderet, nec alius emeret illos redditus, nec poſſeſ-
ſiones etiam ad uitam: ſed tantum ea concederet ta-
le conceſſioni, quæ eſſet alterius rationis ab emptio-
ne & uenditione: & tamen ei uenderet fructus pro-
uenturos de illis toto tempore uitæ ſuæ: tamen ex
quo illi fructus nondum ſunt in rerum natura: tunc
in rebus, quę nondum ſunt in rerum natura, quan-
do emuntur, ſicut poſſunt emi: oportet aſsignare ali
quod quod tradendum ueniat ipſi emptori. & illud
non eſt niſi ius. igitur uenderet ei ius illos percipien
di. Tertiò quia uitalitium non uidetur aliud, quàm
uſufructus ad uitam durans uſufructuarij. uel eſt qui
dditatiuè ei ſimillimum. Modo, qui pro pecunia cer-
ta in bonis ſuis immobilibus concedit alteri uſufru-
ctum, dicitur ei uendere uſufructum, & alius dicitur
emere, non obſtante ꝙ non dicitur uendere illa bo-
na ſua ei: ſed tantum ea locare. Nec etiam temporali
tas percipiendi fructus prędiorum obſtat rationi red
dituum: vt patuit ſupra. igitur. Tertiò ſic probatur
concluſio, licitum eſt alicui aliqua bona recipere in
feudum commutando pro illis pecuniam, non ob-
ſtante ꝙ illa bona ſunt eccleſiæ: dummodo recipiat
ea à prælato cum ſolennitate debita. igitur etiam ille
poſſet vitalitium fundatũ in illis bonis recipere com-
mutando certam pecuniam pro illo. Antecedẽs pro-
batur: quia prelato licitum eſt recepta pecunia alicui
bona eccleſiæ concedere in feudum: vt patet. c. pen.
de reb. ec. non alie. Dummodo conſultus habeatur
Romanus Pontifex, eo ꝙ prelati iurant non infeuda
re de nouo Romano Põtifice inconſulto: vt extra, de
feudis. c. vl. Igitur etiam econtra licitum erit ipſi dan
ti pecuniam ſic recipere illa in feudum. tenet conſe-
quentia: quia ius approbando primum: etiam tacitè
approbat ſecundum. Conſequentia autem princi-
palis probatur: quia pro pecunia recipiendo illa bo-
na in feudũ, ipſe recipiens acquirit pinguius ius, quã
recipiendo pro pecunia ſolum vitalitium fundatum
in illis bonis: quia in recipiendo ea in feudum acqui-
rit vtile dominium illorum bonorum etiam perci-
piendi omnes vtilitates eorum, & ſola proprietas
manet apud eccleſiam, & etiam illa bona tranſeunt
ad hæredes recipientis ad maſculum, uel ad fęminã.
ſed recipiendo uitalitiũ in illis conſtitutum, non ac-
quirit dominium utile illorum bonorum: ſed tantũ
uſufructũ eorum, uel quid ei ſimillimum: & deniq;
non totum, ſed tantum partem. puta: quia ſæpe &
cõiter non conſtituitur alicui uitalitium in prædiis
taliter, ꝙ percipiat omnes fructus illorum prædio-
rum, ſed tantum partem. & hoc certã: puta centum
modios, uel huiuſmodi: uel incertam, ſcilicet medie
tatem, uel huiuſmodi. & etiam non tranſiret ad hæ-
redẽ accipientis. igitur. Circa tamẽ antecedens huius
probationis nota. ꝙ conceſsio feudi pro pecunia fa-
cta non eſt feudalis, capiendo ſtrictiſsimè feudalem
conceſsionem: quia cõceſsio feudalis debet eſſe gra-
tuita. Vnde feuda eccleſiæ, quæ pro pecunia ea con-
cedit, non ſunt propriè dicta feuda. Quartò ſic. Sępe
licitum eſt alicui ſimpliciter emere bona eccleſię: ut
prędia & alia huiuſmodi ſic ſimpliciter, ꝙ ipſe acqui-
rit perfectum & directum dominium & proprieta-
tem eorum. igitur pro perpetuo. igitur etiam ſępe li-
citum eſt alicui emere uitalitium conſtitutum in illis
bonis. tenet conſequentia: quia eccleſia minus lędi-
tur in caſu conſequentis, quàm in caſu antecedentis:
quia in caſu conſequentis eccleſia tantum caret uſu-
fructu illorum bonorum, eo ꝙ illud uitalitium eſt
uſufructus partialis, uel quaſi talis conceſſus ementi,
& deniq; non ſemper eo caret: ſed tantum ad tem-
pus uitę unius hominis. & denique ut cõiter non ca-
ret toto illo uſufructu: quia uitalitium cõiter non
conſtituitur alicui taliter in bonis, ꝙ recipere debeat
omnes fructus illorum bonorum. Antecedens aũt
probatur: quia ſępe licitum eſt eccleſiæ bona ſua ſim
pliciter uendere alteri transferendo in eum omni-
modum dominium & proprietatem etiam pro per-
petuo, ſcilicet in caſu neceſſitatis emergẽtis, vel utili
tatis expoſcẽtis: qui caſus ſępe poſſunt occurrere, in
quibus caſibus etiã ſacra uaſa eccleſię poſſunt, & ali-
quã debent conflari & uendi: ut patet. x. q. ij. c. capſel-
las. & ibidem in §. hoc ius. & xij. q. ij. c. aurum.

Contra prædictam deciſionem quęſtionis argui-
tur multipliciter. Et primò quinq; argumentis con-
tra primam concluſionem. Deinde tribus contra ter
tiam, & poſtea uno contra quartã concluſionẽ. Con
tra primam primò ſic: Emptio uitalitij de ſe includit
illicitum propoſitum, ac illicitam ſpem. igitur eſt illi-
cita de ſe. conſequẽtia nota. Añs probatur: quia de ſe
includit propoſitũ, ac ſpem recipiendi obuentiones
uitalitij toto tpe uitę ementis, ẽt non curando quot
quantaſq; obuentiones, vel quanto tpe perceperit:
ſi. n. eſſet eius propoſitũ nõ uelle plus recipere, q̃ ipſe
expoſuiſſet pro uitalitio, nõ uideret rõ cur emiſſet: im
mo potius illam ſuam pecuniam alicubi in tuto loco
repoſuiſſet, & de ea ſumptus neceſſarios recepiſſet.
Hoc autem propoſitũ eſt illicitum, ſimiliter & ſpes
illa eſt illicita. Maior nota minor probatur: quia tale
propoſitum & ſpes eſt propoſitum & ſpes recipien-
di ultra ſortem datã pro uitalitio. igitur illicita. An-
tecedens probatur: quia contingit eum tanto tem-
pore percepiſſe obuentiones: ꝙ cenſetur tantã ſum-
mam pecuniæ percepiſſe, quantam dedit pro uitali-
tio, & ſic recuperauit ſortem: & tamen adhuc ultra
illam recuperatam uult recipere obuentiones. conſe
quentia autem probatur: quia ſpes recipiendi ultra
ſortem eſt uſuraria. Et illud fuit unum ex motiuis

Goff. in ſum. ſua damnantis contractum ſimilem emptioni uitalitij. puta cum quis dat pecuniam eccleſiæ: vt ab ea recipiat certas poſſeſſiones tenendas toto tempore vitæ ſuæ. & illam ſententiam Gof. ac eius motiuū pro ſe etiam inducit Henr. Gāden. in quodlibetis, quodlib. ij. q. xv. ad damnandum emptionem vitalitij. Allegat etiam quodlib. j. q. xxxix. gloſſatorē Ray. di. emptionem vitalitij eſſe illicitum contractū: quamuis (vt ait) quidam legiſtæ cōtrarium dicant, & hoc pro ſe acceptat Henr. quamuis aliud, quod dicit gloſſator. ſ. ꝙ ille contractus non ſit ex forma vſurarius, non acceptet: quia Henr. dicit, ꝙ ex forma eſt vſurarius. ſed de illa forma patebit in tertio argumēto principali. Dicendum, ꝙ argumētum deficit dupliciter. Primò: quia maior probationis antecedentis eſt falſa. quamuis enim rarò ſit emptio ſine illa ſpe: tamen emptio poteſt ſine tali fieri, & per conſequēs non de per ſe includitur, & per conſequens non militat contra concluſionem primam, quæ non ſimpliciter & ſine addito dicit, ꝙ ſit licita: ſed ꝙ de ſe eſt licita: contingere autē poteſt ꝙ de ſe licitum rarò fiat ſine mala circunſtantia adiecta, quam de per ſe non includit. Aſſumptum autem ſ. ꝙ prædicta emptio vitalitij poſſit fieri ſine illa ſpe patet: quia poſſet ſtare, ꝙ emens illud intenderet poſt dimidium annum totum donare venditori. Secundò deficit. quia dato ꝙ maior eſſet vera: tamen minor eſt falſa. Ad probationem dicendum dupliciter. Primo negando antecedens, ꝙ illa ſpes ſit ſpes recipiendi aliquid vltra ſortē datā pro vitalitio: ſuppoſito ꝙ dederit condignū precium pro vitalitio à principio cōtractus. Si enim dedit condignum precium: ſicut eſt poſſibile: tunc etiam ſi recipiat ſucceſſiuè tot obuentiones etiam pecuniarias, ꝙ illo ſimul aggregatæ ſunt tanta ſumma, quanta fuit ſumma pecuniaria nomine precij tradita pro vitalitio: tamen adhuc illæ particulares obuentiones taliter ſunt perceptæ, ꝙ nō æquiualebant precio: quia ſunt particulatim receptæ & ſumma precij fuit tota ſimul data, plus autem ualent. 100. flor. qui ſimul habentur, quàm. 100. qui ſolum colliguntur per. x. annos, quolibet ſ. anno recipiendo tantum. x. Secundò dicendum, ꝙ dato, ꝙ antecedens eſſet uerum: puta quia tot obuentiones percepiſſet, ꝙ non obſtāte, ꝙ eſſent particularitatim acceptę, eſſent ęquales ualoris cum quantitate precij, eo ꝙ illa particularitas, quæ in receptione. 100. flor. qui obuenerunt per x. annos, diminuebat ualorem eorū. 100. flo. eſt per aliam uiam reſarta: puta quia ultra illos centum adhuc recepit. xx. uel circiter, propter quos illi centum & xx. (licet particulariter accepti) ſunt tanti ualoris quanti ſunt 100. ſimul expoſiti: tamen conſequentia non ualet. ſ. igitur illa receptio, quæ fit ultra ſortem datam pro uitalitio eſt illicita, & per conſequens etiā ſpes & propoſitum illius receptionis. Nam datur inſtantia illius conſequentiæ dupliciter. Primò: quia tunc eadem ratione peccaret ille, qui, poſtquàm pro agro ualente tantum ccccc. maltra frumenti permutuaſſet. ccccc. maltra ſimul accepta, & ipſe per ſe uel ſuos hæredes percepiſſet tanto tempore frumēta de eo, ꝙ illa etiam ſic particulariter accepta eſſent tanti ualoris, quanti ualoris ſunt ccccc. maltra ſimul accepta: non deſiſteret ab ulteriori perceptione frumentorum: quia iam perciperet ultra ſortem per eū datam pro agro. Secunda inſtantia daretur de eo, qui emit equum pro. v. flo. & poſtea quotidie locat eum pro mercede diurna &c. uide ſupra q. lxxix. concluſione. j. Et ſi probatur conſequentia: quia ſpes recipiendi ultra ſortem eſt uſuraria. igitur illicita. Dicendum, duplex eſt ſors. ſ. mutuata, & ſors in ratione precij data. De prima eſt illa regula uera, non de ſecunda. Vnde ſi quis dat condignum precium pro merce, bene poteſt de merce empta percipere maiorē valorem ſucceſſu tēporis, q̄ fuerit ualor ſortis precij: ut patet in exemplis datis, & clarius patere poteſt in caſu, quo emptione facta ipſa merx in duplo melioratur melioratione extrinſeca: puta quia inſperatè omnes conſimiles merces perierunt. Nam ſi tunc emens uendat illam mercem, leuabit etiam ſimul duplū ſortis p̄cij. Et rō huius diuerſitatis in ſorte mutuata, & in ſorte in rōne precij data eſt: quia illud plus, quod recipit emēs ultra ſortem in rōne precij datam: licet ſit ultra ſortē precij: tamen non eſt ultra ſortē mercis: quia totum continetur intra ualorē mercis, ſicut fructus arboris continetur in arbore. Vñ ſi emptor uitalitij omni anno dimiſiſſet pēſionē pecuniariā ſibi debitā apud uenditorē, & ei eandem mutuaſſet: & tanto tempore ſic apud eū omni anno dimiſiſſet, ꝙ numerus penſionū talium eſſet æqualis numero precij expoſiti pro uitalitio, poſſet adhuc ultra à uenditore recipere: quia non reciperet rōne illius mutui omni anno ſibi impenſi, ſed rōne mercis emptæ ab eo. Contra. Si obuentio mercis excedit ſortē precij, igitur preciū fuit nimis paruū reſpectu mercis. igit emptio erit illicita propter inadęquationē p̄cij. & per conſequens eſt repugnantia dicere, ꝙ emptio poteſt eſſe licita: etiam ſi obuentiones percipiēdæ ex merce excedant ualorē ſortis precij: dummodo precium fuerit condignū. Prima cōſequentia probatur: quia mercis ualor attēditur penes obuētiones utiles poſſibiles ex eo prouenire, ita ꝙ quanto plures p̄nt ex illo prouenire, tāto maioris ualoris, & per cōſequens precij æſtimatur. & ſic idē eſt ex merce prouenire obuētiones maioris ualoris quàm ſit preciū datum, & mercē eſſe maioris ualoris quàm ſit preciū datū. Dicendum, ꝙ ſi concluderet argumetū, æque concluderet, ꝙ illa non ſtaret ſimul. ſ. ꝙ aliquis uenderet mercē pro precio condigno: & tamen ꝙ poſtea mediante illo precio lucraretur alia lucra, quæ cū precio accepta tranſcenderent ualorē mercis, immo ꝙ ſi mediante illo precio lucraretur alia lucra, ꝙ uēdidiſſet mercem pro nimis magno ualore: quia illud precium æquiualuit merci: vt ſupponitur: & tñ cum hoc eſt natū ſibi eſſe inſtr̄m adhuc magna lucra quęrendi, quæ ſine illo non poſſet acquirere, & de facto fuit ſibi ſic inſtr̄m. Modo ualor precij ēt attenditur ſ̄m eius idoneitatem ad humanas cōmoditates & lucra. Nec ualet, ſi dicatur, precium receptum nō lucratur poſtea aliquid: ſed induſtria utentis. hoc. n. dictū eſt euacuatum ſufficienter ſupra q. lxxv. Et ita ſi tu uis æſtimatione mercis uis progredi in longinquum, attendendo eius importantiam ſ̄m oēs ſucceſſiuas obuentiones poſſibiles euenire, uel euenturas de merce. ſic econtra alius in æſtimatione precij ēt procederet in longinquum: attendendo lucra poſſibilia prouenire,

uenire.uel prouentura ex uſu illius precij ideo ſicut contingit obuẽtiones adeo multas prouenire ex merce, ꝙ uideretur excedere valorẽ formalem precij deputati. ſic contingit etiã precium eſſe iuſtum multorum lucrorũ in ordine, ad quæ lucra prouentura reſtatuetur prædictus exceſſus obuentionũ ad preciũ. Vnde dicendum, ꝙ in uendendo nõ oportet abſolutè attendere utilitatem poſſibilem ementi prouenire per quantacunq; tempora ſibi ſuccedentia. Aut ſi id attendere uelit uendens: debet econtra ẽt attendere vtilitatem poſſibilem ſibi per quantacunq; tempora ſibi ſuccedentia prouenire ex precio recepto ab emẽte. Ad auctoritatem aũt Goff. põt dici, ꝙ ipſe fuit illius opinionis: ſed non cogit. ſicut nec auctor. Hen; Ganden Poſſet tñ dictum Goff. habere veritatem, ꝙ contractus, de quo loquitur: ſicut & emptio vitalitij eſt illicita, qñ dans pecuniam dat eã mutuò & reuocabiliter; vel ſi irreuocabiliter & per modũ emptionis & precij: tunc uerum eſt, ꝙ eſt illicitus ex circonſtantiis non ſeruatis modo tacto in concluſionibus poſitis: quæ tñ potuiſſent ſeruatæ fuiſſe. Nam timendum eſt, ꝙ ſæpe fiat cum indebitis circunſtãtiis & intentiona non regulata recta ratione. Ideo ẽt conſulẽdum eſt, ꝙ qui uoluerit hunc contractum facere, circunſpectius agat. & ſi propria prudentia nõ ſufficiat, contrahat cum iudicio & directione alterius prudentis, ad hoc ut nihil eorũ quæ in contractu ſeruari debent deſit. Nam in negocio proprio quiſq; hebetior eſt, quàm in alieno: affectio enim ad ſe peruertit iudicium. Ad auctoritatẽ gloſſatoris Ray. quòd in hoc, ꝙ dicit, contractum illum non eſſe ex forma ſua vſurarium: bene dicit: ſed in hoc, ꝙ dicit, ꝙ aliàs ſit illicitus nõ bene dicit, ſi intelligat loquẽdo de ſe. Ad duo aũt eius motiua dicendum. Ad primum cum dicit: quia uenditor poſſet deſyderare mortem emptoris. Dicendum, ꝙ hoc accidit contractui. põt ergo ſine illo deſyderio fieri; & ceſſabit illa mala circunſtãtia, & de hoc latius infra argumento tertio principali contra tertiam concluſionem. Ad ſecundum motiuum eius, quo dicit, ꝙ nullum eſt periculũ emptoris, põt negari: quia ſi moriatur primo die contractus, nihil habebit, & multum dedit. Item non minus eſt in periculo quàm emptor alterius mercis.

Secundò principaliter arguitur ſic. Emptio vitalitij ſemper eſt peccatum. igitur non eſt de ſe licita; nec veſtibilis taliter, ꝙ licitè fiat. hæc conſequentia tenet: quia ſi de ſe eſſet licita: tunc aliquãdo fieret etiã ſine peccato. Antecedens probatur: quia illa emptio ſemper procedit ex radice infecta & uitioſa: quia ex aliqua illarum quinq; cauſarum inducentium ementem ad emendũ ſ. aut ex diffidentia de diuina prouiſione, aut ex timore deficiendi in neceſſariis, aut ex ſolicitudine temporalium, aut ex prudentia carnis, aut ex cupiditate lucri. Hæ autem radices ſunt uitioſæ: quia ſunt actus prohibiti. Nam actus oppoſitus primo actui præcipitur Eccleſiaſt. xj. Confide in Deo. & Heb. x. Nolite amittere confidentiam veſtram. Etſi illa intelligantur in neceſſariis ad ſalutem ſpiritus: etiã intelligantur in neceſſariis ad ſalutẽ corporis. igitur oppoſitus actus prohibetur. ſ. diffidentia. Vnde propter eam uenit ira Dei in filios diffidentiæ. ad Eph. v. & ad Col. iij. Secundus prohibetur, quia timor nõ oritur niſi ex diffidentia, qua quis expectat ſibi deficere neceſſaria. ideo ſicut diffidentia prohibetur, ſic timor inde oriens. Tertius prohibetur Mat. vj. Nolite ſoliciti eſſe, dicentes: Quid mãducabimus &c. Quartus damnatur ad Rom. viij. Prudentia carnis eſt inimica Deo. Quintus damnatur j. ad Tim. vj. Radix omnium malorum eſt cupiditas. Aſſumptum autem probatur. ſ. ꝙ emptio vitalitij ſemper ex aliqua illarũ radicum procedat: quia da oppoſitum, ꝙ nulla illarũ ſit in emente: tunc non emet, ſi enim dicat ſe non ex cupiditate emere: quia non intendat lucrari: ſed ſolũ tantundẽ recipere, quantum ualet pecunia data, nec ꝓpter uoluptuosè & ociosè uiuere: tñ ad minus erit aliqua trium primarum cauſarum in eo. Dicendum ꝙ argumentum deficit dupliciter. Primò: quia dato quòd antecedens primum eſſet uerum: tamen conſequentia eiuſdem non ualet. Nam poſſibile eſſet, actũ aliquem, qui de ſe eſſet licitus ex genere, ſemper agi ab hominibus cum aliquo defectu circunſtantiæ: qui tamen poſſet etiam fuiſſe elicitus cum debita circunſtantia, & ſic de facto erit ſemper malus: & tamen de ſe eſſet licitus, & potuiſſet etiam fuiſſe veſtitus bonis circunſtantiis. & ſic illud argumentum non militaret contra primam concluſionem, nec etiam contra tertiam: quia non ſequitur de facto. ſic ſemper eſt. igitur non eſt poſſibile vel aptum natum eum aliter fieri. Secundò deficit. quia etiam antecedens eſt falſum. Ad probationem eius dicendum, quòd dato, quòd procederet ſemper ex aliqua illarum quinq; radicum, non propter hoc procedit ſemper ex radice infecta. Nam timor & ſolicitudo, ex qua poteſt procedere emptio, poſſunt eſſe actus non vitioſi: ſed ordinati. Poteſt etiam prudentia carnis taliter accipi, ꝙ etiam non erit vitioſus actus. De prudentia patuit in ſecunda concluſione. Sed de timore & ſolicitudine declaratur in propoſito. Et primò de timore declaratur dupliciter. Primò ſic. Timor enim (vt in propoſito accipitur) eſt actus, quo appetitus refugit obiectum ſibi per potentiam cognitiuã oſtenſum, vt occurribile vel occurſurum. Illud autem contingit dupliciter ſibi oſtendi: vt occurſurum, vel occurribile, & ſecundum hoc etiam contingit appetitum dupliciter ipſum refugere. Primò enim contingit illud ſibi oſtendi: vt occurribile, vel occurſurum, etiam ſi faciat, quod in ſe eſt, quaſi tunc nõ prouideatur ſibi in neceſſariis & quando adhęret illi oſtenſioni & ſic creditum refugit: timor eſt illicitus: ſicut & adhæſio illius oſtenſionis eſt illicita: quia eſt diffidentia de paternali prouiſione Dei. Si aũt oſtenditur ſibi occurribile vel occurſurum: niſi faciat quod in ſe eſt, per quod poterit vitare illud, & hoc ipſe credat, & credendo refugiat illud. & ille timor non eſt malus, vtputa cogito, ꝙ nullus cibus nec potus mihi in tali loco exiſtenti præſentabitur in octo diebus, niſi petiero. & illud non pręſentari fugiam. & ſic timeam id malum, non eſt mihi illicitum ſic timere, nec etiam quod inde ſequitur, erit illicitum: vt ſi illo timore correptus, incipiam ordinare, ꝙ mihi mittatur cibus & potus: ita in propoſito. ſiquis emeret vitalitium ex timore primo modo, peccaret: quia timor ille eſſet inordinatus. Si autem ex timore ſecundo modo emeret ipſum, non propter hoc peccaret.

vtputą

vtputa aliquis habet aliquantam pecuniam, quam non nouit, nec poteſt vti in negociationibus &c. vide caſum ſupra concluſione. iij. ante ſecundam circunſtantiam. ille non irrationabiliter credet ſe deſecturum in neceſſariis & commoditatibus debitis vitæ ſuæ: niſi prouideat ſibi alia via victum, q̃ quotidie ſumptus faciẽdo de pecunia illa, & ex illo timore emit vitalitiũ, non peccabit propter illũ timorem. Secundò idẽ declarari pōt ſic. Timor eſt fuga mali, & nemo fugit malum, niſi quia amat bonũ, cui illud malum opponitur: vt non timet quis mortẽ, niſi quia amat vitã. Ideo ſicut amare contingit ipſum bonũ ordinatè & etiã inordinatè, ſic ẽt contingit timere malũ ordinatè & inordinatè. Bonũ igitur oppoſitũ defectui in neceſſariis vitę eſt habere neceſſaria vitę. modo neceſſaria vitæ habere contingit amari dupliciter. Primò ſupra Deũ, & ſic qui ita ad ea afficitur, q̄ paratus eſſet contra pręcepta Dei aliquid agere, amaret inordinatè illa neceſſaria, & ille amor eſſet mortalis. Secundò ſub Deo: puta cum nõ ita ad ea afficitur, q̄ paratus eſſet contra pręcepta Dei quid agere. & illud contingit dupliciter. Quia aut nimis feruidè afficitur ad illa quis citra Deũ, aut moderatè ſm q̄ recta rõ docet. primo modo eſt venialis. ſecundo modo nullum peccatum eſt. Sic etiã timere contingit oppoſitũ eius dupliciter. ſ. ſupra Deũ & ſub Deo. Et ſub Deo dupliciter. ſ. nimis ſeu vltra q̃ recta rõ docet: vel moderatè ſm dictamẽ rõnis. Vnde emptio, quæ procederet ex timore deficiendi in neceſſariis, qui timor eſſet ſupra Deũ eſſet graue peccatũ, quę aũt procederet ex timore ſub Deo: ſed immoderato eſſet veniale, quæ verò ex timore ſub Deo & moderatè: nõ ob hoc eſt peccatũ. Alioqnin ſiquis nihil habens, & per conſequens timens fame mori induceretur ex illo timore ad laborandũ ne ſic ſeipſum occideret, peccaret pro quanto laboraret ex illo timore inductus, quod eſt falſum. De ſolicitudine declaratur ẽt dupliciter. Primò. Nam ſolicitudo vel cura ipſa includit, vel ſaltem dicit vnũ illorum: puta tertiũ & alia duo præſupponit. ſ. actũ intellectus, quo quis aliqualiter opinatur ſibi defectura temporalia, quæ amat, vel ſaltem dubitat, ſi ſibi ſint affutura. Secundum eſt timor illius obiecti mali opinati, vel dubitati. Tertium eſt actus intellectus inquirentis media fugiendi illud malum, qui actus eſt diſcurſiuus, & ille tertius propriè dicitur cura. quamuis igitur poſſet diſtingui ſolicitudo ſm varietatẽ primi & ſecundi actus: ſicut & in prima declaratione de timore dictũ eſt, & de credulitate intellectus reſpectu mali occurribilis: quomodò tam credulitas, q̃ timor eſt duplex: tamen illa diſtinctio patuit. ideo præter hoc diſtinguendũ eſt de tertio. Nã aut inquirit media, quæ ſunt contra Deũ; & illa ſolicitudo eſt mortalis. aut inquirit media quæ nõ ſunt contra Deũ, & hoc contingit dupliciter: quia aut immoderatè ſe habet in illa inquiſitione. ſ. nimis anxiè & nimis feruenter inquirendo, & illa eſt venialis & ſuperflua: dummodo non ita anxiè, q̄ tunc retrahatur ab aliis, ad q̃ tenetur: nã tũc eſſet ẽt mortalis. aut moderatè, &. vt recta rõ dictat: & illa eſt licita. & ſic emptio ex prima eſt graue peccatũ, ex ſecunda veniale, ex tertia nullum etiã propter hoc peccatum. Secundò poteſt ẽt ſic declarari: quia ſolicitudo quędã eſt inquiſitio neceſſariorum huius vitæ, quędã ſuperfluorũ, & prima eſt duplex, quędã eſt in bonũ finem. ſ. non vt in illis cõſtituat finem, ſeu irrelatè ea amet: immo relatè ea amat, ut illis tanquàm inſtrũs utatur ad gloriam Dei & ſalutem animæ ſuæ & proximi, & iſta eſt rationabilis & diſcreta, uel ſaltẽ pōt eſſe talis: ut puta ſi non eſt nimis anxia, & talem ẽt habuerunt ſancti patres. quędam uerò in malum finem. ſ. vt illis vtatur: immo abutatur ad uoluptates & peccata, & illa eſt peruerſa. Et q̄ prima ſit licita, & ſecunda illicita, tangit Auguſt. in ſermone dñi in monte tractans illud Mat. vj. Nolite ergo ſoliciti eſſe &c. di. Dos hic non improbat, ſi quis humano more iſta neceſſaria procuret: ſed ſi quis propter ipſa militet, vt in operibus ſuis non regnum Dei: ſed illorum acquiſitionẽ intueatur. Et ideo ne in ſeruis Dei, qui uidentur habere prouiſionem de neceſſariis, aliqui ſcandalizarẽtur, Chriſtus met dignatus eſt hẽre loculos. hæc Aug. Illa uerò, quæ eſt ſuperfluorum, quamuis etiam poſſet ſubdiuidi: ſm q̄ fit cõſtituendo in illis finem, vel irrelatè ea amando, vel ſi relatè ea amat: puta ad utẽdum eis ad alia: tamen ea ordinat, ut eis in finem bonũm, uel malum utatur: tamẽ ſiue ſic, ſiue ſic, ſiue in quẽcunq; finem fiat, ipſa eſt ſemper illicita: quia eſt ex gñe illicita: quia cadit ſuper obiectum indebitum. nam quod eſt ſuperfluum, eſt inconueniens obiectũ inquiſitionis, quomodo illi habent ſolicitudinem ſuperfluorum, qui cum ſufficienter habeãt bona temporalia: attamen inquirunt amplius habere. Vnde ſi illud argumentum de timore & ſolicitudine concluderet, etiam cõdemnaretur emptio agrorum & aliorum prædiorum pro ſe & liberis ſuis: quia & illa ſæpe fit ex huiuſmodi cura & cauſa.

Tertiò principaliter arguitur ſic. Emptio uitalitij licet vocetur emptio: tamen eſt uerè contractus vſurarius: igitur eſt illicita de ſe, conſequentia nota. Antecedens probatur: quia duo ſequentes contractus in nullo differũt ſpecificè, quod poſſit facere unum. ſ. primum eſſe mutuationem uſurariam & alium, ſcilicet, ſecundum eſſe emptionem, & ideo ſi unus. ſ. primus eſt mutuatio vſuraria, ẽt ſecundus erit talis. modo ſecũdus eſt emptio uitalitij, igitur antecedẽs verũ. Primus itaq; contractus eſt talis. ſ. Ioan. dat Petro. 100. flor. ſibi reſtituendos in xj. annis, adiectis x. flor. ſecundus idẽ. Io. dat Paulo. 100. flor. vt ſibi omni anno vitæ ſuę det x. flor. & Ioannes viuet xj. annis, & ſic Paulus ẽt cogetur dare Ioan. c & x. flor. & præſertim eſt idẽ, quando Ioan. ſperabat ſe victurũ ad. xj. annos. Aſſumptum aũt. ſ. q̄ in nullo differant potẽte facere diſtinctionem ſpecificã contractuũ, patet: quia in nullo differunt, niſi q̄ in primo caſu Petrus nõ cogitur reſtituere ſortẽ Io. ante xj. annũ, ſiue in toto, ſiue in parte. In ſecundo verò Paulus cogitur ſortẽ omni anno in parte reſtituere. Illa aũt differẽtia non pōt illos contractus diſtinguere ſpecie: quin ſi vnus ſit mutuũ etiam alter: quia ſi duo vſurarij mutuent duobus petentibus mutuũ 100. flor. ad tres annos, & vnus cum ſuo mutuatario paciſcatur, vt ſibi omni menſe aliquid de ſorte ſoluat: & etiam partem vſuræ conuentæ: vel ẽt nihil de vſura: puta de vſura expectare vult uſq; in finem triennij: alter verò de tota ſorte & vſura expectat ad finem triennij: nihilominus eſt vterq; vſurarius,

vſurarius, & contractus vtriuſque ſunt eiuſdem ſpeciei eſſeotialis, ſcilicet mutui. Hoc fuit in ſubſtantia, uel effectu unum ex motiuis Henr. Gandenſis ad damnationem uitalitij: vt patet in quodlibetis ſuis qoodlibeto primo, quæſtio. xxxix. & idem argumentum poſt Hen. adducit quidam canoniſta Andreas nomine, olim legens in ſtudio Vienoſi in tractatulo ſuo, quem edidit ad damnandum emptionem redditus perpetui & irredimibilis. Dicendum, oegando antecedens. Ad probatiooem dicendum, quòd differunt ſpecie: nec eſt verum, quòd ſolum differant penes hoc, quòd Petrus in primo non cogitur &c. ſed etiam in quodam alio potente diſtinctionem ſpecificam facere, ſcilicet quia in primo Ioan. poteſt repetere ſortem à Petro, ſaltem uenieodo undecimo aooo, & boc uel per ſe, ſi per tantum tempus uixerit, uel per ſuos hæredes. In ſecundo autem Ioanoes nõ poteſt repetere à Paulo ſortem. Et ſi dicis: immo Ioan. repetit de facto eam omni aooo in parte. Dicendum, quòd petendo omoi anuo x. flor. non repetit partem ſortis: ſed quærit fructum mercis ſuæ emptæ, nec petit hoc in ratione ſortis mutuatæ: quia tunc illa pars poſſet omni anno, etiã ſi Ioannes mortuus eſſet, repeti per hæredes eius, quod non eſt verum. Primus igitur contractus eſt mutuatio: quia reuocabilis eſt pecunia data. ſed ſecundus non eſt mutuatio: quia deficit ſubſtantiale mutuationis, ſcilicet reuocabilitas pecuniæ datæ. Hæc aotem reuocabilitas & irreuocabilitas diſtinguunt ſpecificè cootractus illos, ſicut patet in aliis datiooibus pecuniarum: ſi enim des mihi pecuniam renuncians repetitiooi: ad nihil aliud reſpectiuè non eſt mutuatio, ſed donatio: vbi tamen ſi uis habere ius repetendi, maoebit mutuatio. Cootra. Dato qoòd penes hoc diſtinguerentur ſpecie: nibilominus cooueniunt in alio, qnod etiam ſufficit arguere otrunque illicitom: quia in vtroque de re, ſcilicet pecunia, cuius uſus eſt eius conſumptio, accipitur quid ultra ſubſtantiam illius rei. Hoc autem eſt illicitum: quia plus recipit, qui dedit, quàm dederit, quod eſt contra iuſtitiam commutatiuam: ſaltem in re, cuius vſus eſt eius conſumptio. Reſpondetur, quòd io primo caſu conceditur aſſumptum. ſed in ſecundo negatur: quia accipit de merce empta, ſcilicet uitalitio, cuius uſus non eſt eius conſumptio: quia per hoc quòd quis eo utitur percipiendo eius obuentionem, non ſibi perit, ſicut pecunia & panis pereunt per hoc, quòd quis eis utitur, illum comedendo, illam diſtrahendo: vnde ſola morte extinguitur. Contra. Quia ſaltem in quodam alio conueniunt, ratione cuius arguitur, quòd ſi primus eſt oſurarius, uel illicitus: multo magis ſecundus erit illicitus, & ſecundus eſt emptio uitalitij. igitur. Aſſumptum probatur: quia ſecundus contractus eſt magis grauis & durus contra Paulum, quàm primus contra Petrum, & minus habet pietatis. Nam in ſecundo Paulus cogitur omni anno ſoluere ſortem, ſaltem in parte. In primo autem Petrus eſt liber per x. annos vſque ad vndecimum, & ſic diutius expectat Ioannes Petro, quàm Paulo. Dicendum dupliciter. Primò, non ſequitur, ille contractus eſt magis grauis & damnoſius: quàm alius exiſtens vſurarius. igitur primus eſt etiam vſurarius: quia ſtat, contractum, qui nullo modo eſt uſurarius, eſſe damnoſiorem, & magis contra charitatem proximi, quàm ſit uſurarius: vt ſi pure emo à te pro decem floren. mercem valeotem ceutum floren. plus te lædo, quàm ſi tibi mutuarem x. vt mihi poſt menſem dares xv. floteo. ideo non ualet prædicta conſequentia. primus eſt, qui minus grauis proximo eſt, uſurarius. igitur ſecundus, qui eſt magis grauis, erit uſurarius. Sed bene ibidem arguitur quò ad aliud prædicatum generalius, ſcilicet eſſe illicitum. puta, quòd ſi primus, qui eſt minus grauis eſt illicitus, etiam ſecundus, qui eſt magis grauis, erit illicitus. Sed tunc ſecundò deficit: quia antecedens eſt falſum, ſaltem ſuppoſito, quòd Ioannes dando 100. floren. pro uitalitio, dederit iuſtum precium: ſicut cootingere poteſt, quòd illa ceotum ſint iuſtum precium in tali patria. Nam tunc non grauat plus Paulum, quàm Ioannes Petrum, immo non grauat eum: quia dat Paulo precium cõdignum pro merce, & quòd omni anno qoid recipit, noo recipit à Paulo vt partem ſortis precij dati ei: ſed recipit de ſua merce empta à Paulo, cui condignam fecit ſolutionem pro merce. Modo Ioannes recipiendo quid de re ſua empta à Paulo, quæ amplius non eſt ipſius Pauli, & pro qua ei dedit cõdignum precium: non debet cenſeri grauare Paulum. Io primo autem caſu Ioanoes accipit non de re ſua: quia ſi dicat ſe accipere de centum floren. mutuatis Petro, iam accipit de illis centum, cum noo ſint amplius ſui: ſed ſint iam facti ipſius Petri per mutuum. & quamuis ſint ſibi debiti: non tamen quid vltra eos eſt ei debitum: quia nec tale quid dedit ei Ioannes vltra centum. Et ſi dicas, ſic etiam diceretur de Ioanne in primo caſu, ſcilicet quòd id, quod reciperet Ioanoes à Petro, reciperet de iure ſuo & obligatione, qua Petrus eſt ſibi obligatus ex pacto, non ualet: quia nullum ius habet reſpectu Petri: niſi ad repetendum ſortem: & licet pactus ſit Petrus dare ei decem floren. vltra ſortem: ex boc non acquiſiuit Ioannes ius: quia illud pactum coram Deo eſt inane & vacuum: non inducens obligationem talem, quòd Ioannes habeat ius petendi illos decem, quia peccat peteodo: nemo autem babet ius peccandi. Et dico notanter, non inducens obligationem talem, quòd &c. quia bene inducit obligatiooem, qua tenetur Petrus, quod promiſit ſoluere: etiam ſi promiſſio ſit ſimplex, non firma fide, vel iuramento, & hoc io foro conſcientiæ: niſi ſit legitimè abſolutus ab illo iuramento, uel promiſſione. Et ſi dicas, vndecunque accipiat Ioannes, non apparet alius ſoluens Ioaooi in ſecundo caſu: niſi Paulus ſicut Petrus in primo. & ſic adhoc uidetur ſtare argumentum: non obſtante, quòd recurris in ſecundo caſu ad ius quoddam tanquàm mercem, de qua accipit Ioannes. Nam illud ius eſt reſpectu Pauli obligati, & ſic Paolus eſt grauatus illa obligatione. Dicendum, quòd illa obligatio inexiſtens Paulo noo eſt ei grauior, quàm ſit obligatio inexiſtens Petro, attentis circuoſtantiis contractus: vt ſæpe patet in practica, quòd aliquis debitor æquè vult omni anno partem ſoluere debiti, quàm in ultimo anno totum ſimul ſoluere. Et ſi dicas, ſaltem erit

æquè grauis, & ſic adhuc ſtat argumentum, quòd ſi primus ſit illicitus, etiam ſecundus eſt illicitus. Dicendum dupliciter. Primò, quòd etiam non eſt æquè grauis: quia etiam, vt experientia docet, aliqui ſæpe magis nolunt: & lōgè præeligunt omni anno partem ſoluere quàm in termino annorum totum: tamen ibi non ſiſtendo, vel faciendo vim, dicendum eſt finaliter. Secundò, ꝙ ex alia circunſtantia ſecundi contractus penſata patere poteſt, quòd ſecundus non eſt ita grauis ſicut primus: quia in ſecundo ſæpe contingere poteſt, quòd Paulus uix medietatem ſoluet Ioāni comparatiuè ad precium receptum à Ioanne, immo aliquando ſolum x. flor. vel nihil: puta quia moritur primo vel ſecundo anno. Hoc autem non poteſt accidere in primo contractu: quia ſaltē hæredes Ioannis repetent totum. Modo habere ius nihil ſoluendi in tali euentu, eſt res multum æſtimabilis: & tāti æſtimabilis, quòd melioris conditionis eſt Paulus in ſuſtinendo ſuam obligationem, quàm Petrus in ſuſtinendo ſuam: quia propter illud ius libertatis in tali euentu facilius ſuſtinet ſuam obligationem. Si etiam contra ſolutionem principalem huius tertij argumenti principalis replicetur. Dato quòd eſſent contractus diſtincti: tamen exquo id, quod una uia prohibetur, alia non debet admitti. videtur, quòd ſicut illicitū eſt Ioāni lucrari x. per primam uiam, quòd etiam eidem ſit illicitum lucrari x. vel vltra per ſecundam uiam, & ſic uterq; contractus eſt illicitus, huius replicæ ſolutio poteſt patere ex dictis in q. lxvij. in quarto modo dicendi. Contra. ergo Paulus & Ioannes in ſecundo caſu contrahendo committunt ſe ex utraq; parte fortunæ. igitur ex utraq; parte eorum contractus eſt illicitus. conſequentia tenet: quia tunc ſapit naturā contractus luſorij, qui eſt dānatus utroq; iure, & loquor de ludo fortunæ puro, vel mixto. Antecedens probatur: quia dicis, ꝙ Paulus facilius ſupportat ſuam obligationem, quàm Petrus ſuam, eo quòd in euētu, quo moreretur Ioannes primo anno, Paulus nihil, uel parum teneretur ſoluere Ioanni, qui euentus eſt magni æſtimabilis & lucroſus. & ſic Paulus ſubit obligationem dandi quid Ioanni cum pacto euentus incerti: & tamen lucroſi, ſic quòd ſi eueniat: tunc Paulus cēſebitur multa recepiſſe à Ioanne, & Ioanni nihil, vel parum dediſſe. Hoc autem eſt omnino ſimile Paulo ludenti cum Conrado: quia tunc etiam Paulus dicit ad Conradum, ſi euenerint tibi tria puncta, dabo tibi annuatim x. ſi non tria: ſed tantum unum, dabis centum mihi, me tamen tibi, vel tuis in nullo obligato. Et eodem modo etiam patet, quòd econtra Ioannes committit ſe fortunæ ad modum Conradi prædicti: quia paciſcitur cum Paulo, quòd quantumcunque ſuperuiuat etiam ultra tempus, quod uterque ſecundum cauſas inferiores æſtimauerat, debeat Paulus nihilominus eſſe ſibi obligatus ad dandum annuatim x. floren. & ſic poterit ille euentus ſibi eſſe lucroſus valde. ſicut & Conrado lucroſum eſſet: ſi tria puncta ſibi euenirent. Dicendum, quòd argumentum dupliciter deficit. Et ſecundus defectus patebit in ſolutione replicæ. Primus autem eſt: quia dato quòd eorum contractus ſaperet naturam contractus luſorij ſolum illo modo iam expreſſo, non ſequitur, igitur eſt illicitus: quia contractus luſorius nō habet ſuam malitiam ex prædicto modo: ſed aliunde. Nā habet eam à lege poſitiua humana eum prohibente, ſcilicet canonica & ciuili, prout uita comite dicetur in tractatu de ludo. Hæc autem lex non prohibet emptionem uitalitij. igitur. Contra hoc ſi replicatur: quia ſecluſa omni lege humana prohibente, adhuc cōtractus luſorius eſt malus, & non uidetur vnde tunc contrahat malitiam: niſi quia à lege diuina eſt prohibitus, & illa non uidetur eum prohibere: niſi ratione illius, quòd contrahentes committunt ſe fortunæ. igitur cum in emptione uitalitij etiam committant contrahentes ſe fortunæ. ſequitur, quòd erit illicita: ſicut contractus luſorius. Dicendum, quòd ſecluſa prohibitione legis poſitiuæ adhuc contractus luſorius eſt illicitus non uniuerſaliter: ſed tantum in duobus caſibus ſequentibus, ſcilicet quando fit principaliter ſpe lucri ſic principaliter, quòd ludentes illa uia quęrunt ſuam ſuſtentationem totalem, uel partialem. Nam homo naſcitur ad laborem, quo ſe (ſi aliàs non habet ſuſtentationē ſufficientem) debet ſuſtentare, prout illa & alia tacta fuerunt ſuprà quæſt. lxxj. de contrahente contractu concertationis, qui vulgariter dicitur vuetten. Secundus, quando ille contractus natus eſt occaſionare ludentem, uel colludētem, uel alium ad peccatum ſicut communiter accidit, quòd occaſionantur ad peccata, etiam aliquando grauiſſima: tunc enim eſt ſcandalum, à quo tenetur abſtinere. etiam ſi bono animo inceperit ludere: quia etiam ſi dextera tua ſcādalizat te, ideſt opus non ex genere ſuo malum: ſed bonum: abſcinde eam & proiice eam abs te. Non autem peccant pręciſè ex hoc, quòd committunt ſe fortunæ. Nam illa commiſſio fortunæ, ideſt exponere ſe euentui fortuito, poſſet licitè fieri, quando prædictæ circunſtantiæ adeſſent: puta quando aliqui ſola cauſa recreationis & in caſu, quo omnis lex poſitiua prohibens eſſet plenè abolita: luderent tali ludo, qui non eſſet (vt uterque crederet probabiliter) *aliquem* occaſionaturus ad peccatum. nam ſicut *tunc ludens* poſſet dare denarium alicui muſico, *vt ſibi caneret:* ſic poteſt dare alicui denarium, qui ſecū ludit, ſi profecerit tot puncta: econtra alio ad ſimilia obligato: quatenus ſic recrearet, qui forte in hoc euētu habet recreationem citius, quàm in muſico ludo. Modo contractus uitalitij non neceſſariò habet qualitates illorum caſuum contractus luſorij: quia poteſt fieri ſine cupiditate, vel ſpe lucri, & ſine occaſionatione ſui, uel proximi ad peccatum. igitur non eſt ſimile. Dixi notanter fortunæ, ideſt euentui fortuito: quia ſemper illicitum eſt ſe cōmittere fortunæ captæ pro quadam dea, quam fingunt poetæ, & coluerunt idolatræ, de quibus dicitur Eſa. lxv. Qui ponitis fortunæ menſam &c. Contra. Sicut contractus luſorius quantum eſt ex lege diuina eſt illicitus: tunc quando ludentes illo ideò contrahunt: vt ſic ſuam ſuſtentationem quęrāt ſine labore. ſic etiam emptio uitalitij erit ex ſimili cauſa illicita. Modo ille contractus non alia ratione fit: niſi vt emens habeat ſuam ſuſtentationem, quicquid ſit de vendente ipſum: igitur tali caſu peccabit emens æquè: ſicut ludens ludo fortunæ ad ſe ſuſtentandum: & tamen ſupra fuit dictum, ꝙ illa intentio, ſcilicet ſuſtentationis eſt cauſa finalis

congrua

congrua emptioui. Dicendum, ꝙ noo eſt ſimile: quia in cootractu luſorio contrahentes ſoli euentui fortuito ſe committunt: ſaltem in ludo fortunæ: ex illo præciſè volentes ſuſtentatiooem quærere, ita ꝙ ille eueotus eſt principalis coudicio, ſuper qua paciſcuotur, & cuius ſpes priocipaliter eos inducit ad cõtrahendum. & hoc eſt illicitum, ſcilicet ſic ſuam ſuſtentationem quærere priocipaliter ex euentu fortuito. ſed in cootractu vitalioÿ contrahentes oon committunt ſe ſoli euentui fortuito, oel lueroſo. modo prædicto, ſcilicet quo vel emens valde cito moritur, vel longe diuoius, quàm cogitabatur, ſuperuiuit. oec ſpes illius euentus principaliter eos inducit ad cõtrahendum: quia adhoc contraheret emens: ſi non haberet ſpem diutius uiuendi, quàm ſecundũ cauſas inferiores æſtimetur. & ſimiliter uendens contraheret, etiam ſi nõ haberet ſpem, ꝙ emens cito moreretur, & loquor de illo, qui licitè emit, uel nendit: vt in caſu tertiæ cõcluſionis. Vnde cauſa eos indoeens eſt ex parte ementis amor annuæ penſionis ſibi neceſſariæ ad ſuſtentationẽ in ſtatu ſuo: vt io illo ſeruiat reipublicæ, & ex parte vendentis eſt amor pecuoiæ ſibi urilis ad quærendum etiam honeſtam commoditatem ſibi neceſſariã. Nec unus ſe obligat alteri ad daodum quid ſub condiciooe pendente: ſolum ex eueotu fortuito, immo vnus ſe obligat alteri ex conditione effectus exiſtentis in poteſtate alterius. puta oendens obligat ſe ad dandum annuam peoſionem alteri, ſi alter dederit ſibi 100. dare aũt 100. non eſt effectus fortuitus: ſed io poteſtate alterius: immo non ſortitur illa obligatio effectum: & ecootra. alter noo obligat ſe ad dandum alteri 100. niſi ſub cõditioue reobligatioois ſoluendi anouam penſionem, qnæ ſolutio etiam eſt io poteſtate eius, & qnòd cum illa conditioue effectus exiſtentis in poteſtate contrahentium, etiam concurrit conditio euentus fortuiti, non arguit mixtionem illicitam. Nam etiam ſæpe mercatores iniuſtis cootractibus coguntur ſe committere euentui fortuiro: & tamen eorum contractus ſunt liciti: & vtiles reipnblicæ: ſic etiam hic. Vnde patet, quòd ſi contrahãt ſecundum tenorẽ tertiæ concloſionis, neuter ſe præciſè pooit ad fortunam: ſed ad raciooem dirigentem coutrahentes: conſiderabit eoim vterq; quanto tempore ſecundum cauſas inferiores, poſſibile ſit emptorem ſuperuiuere, & per conſequens quantæ importantię futurus ſit ille redditus, quem ei volt vendere: vt ſic pro reddito tantum precium exigat, quantum ſit adæquatum valori redditus exiſtenus tantę importantiæ, & quamuis incertum ſit, ao ſic eueniat, ſicut iudicat uterq; innitendo curſui cauſarum inferiorũ: quia ille eſt irregularis: tamen ex quo non principaliter propter illum euentum contrahunt, ideo non cẽſentur cõtrahere eodem modo vt luſores. Alioquin, qui emeret equum, & eum locaret pro diurna mercede, cenſeretnr contrahere luſorio modo: quia dat precium neſciens, an equus ſibi traditus mox moriatur. & ſic oon leuet aliquam eius obuentionem: & econtra. recipiens precium pro equo vendito: neſcit an mox ſibi rapiatur pecunia, uel ao moriatur: vt nõ ſciat procurare commoditates, propter quas uoluit habere pecuuiam. Contra. hęc diuerſitas, licet locum habeat in puro ludo fortunæ: oon tamen io ludo mixto ex concurſo fortunæ & ingeoiÿ: vt in chartis: & tamẽ etiam talis eſt illicitus in caſu, quo ideo principaliter ludunt: vt ſic ſuam ſuſtentacionem quærãt. igitur noo eſt ratio diuerſitatis, cur ſaltem cootractus illius ludi ſit illicitus, & non etiam emptio vitalitÿ: cum utrobique ſe committant contrahentes fortunæ. & etiam vtantur ingenio, vt ſe ſuſtentent. Dicendum, qoòd immo ratio prædicta habet locum, eciam in contractu lndi mixti: quia ibi ludẽtes etiam priocipaliter ſe exponunt euentui fortuito tanquàm medio, & uiæ acquirendi ſuſtentationem: licet non vt totali uiæ: ſed tantum ot partiali oiæ: ita principaliter exponont ſe duabus oiis partialibus quærendi ſuſtentatiooem, & forte uia euentus fortuiti eſt inter illas duas principalior: quia cui fortuna dederit bonas chartas, cæteris paribus magis lucrari poterit: ſed in contractn oitalitÿ non exponuot ſe principaliter euentui prædicto: ſiue ut totali uiæ, ſiue ot partiali: immo principaliter tantum contrahnnt ſecundum uiam alicuius dationis & acceptionis exiſtenois in poteſtate dantis & accipientis, quæ uia licita eſt. Neutra autem prædictarum uiarũ eſt licita: vt per eam qoęratur ſuſtentatio de euentu fortuito. patet: quia cum Deus dederit homini ratiouem & ingenium, poterit ſe per illam uiam nutrire, noo igitur eueotui fortuito ſe committere debet. Secunda etiam non ualet: quia & ſi illa ſit uia ingenij: tamẽ exercitinm ingenij in tali actu non affert utilitatem reipoblicæ. Quæro enim io quo, uel ad quid eſt ntile reipnblicæ habere homines, qui ſciant ſic, vel ſic eiicere chartas, ad hoc ot illa uincat illas. ſecus vbi iugenium ſic exercetur, quòd ex hoc aliis commembris, ſeu couciuibus prouenit utilitas. ſic enim eſt in corpore naturali, quòd actus & officium vnius couducit aliis, & toti corpori. In contractu autem uitalitÿ prouenit utilitas reipoblicæ: ſi contrahentes contrahunt cum induſtria rimante ſingula: qoia tunc uenditor poterit exigere precium ſufficiens, cum quo negotiabitur, aut aliud exercebit officium utile reipublicæ. Similiter utile eſt reipublicæ illis quinque generibus perſonarum emere uitalicia. igitur. Contra, emens nunquàm emeret uitalitinm, ſi ſe ſciret ſtatim moriturũ. immo quandocunque, ſemper fruitur ſpe oppoſiti euentus: qui tamen eſt incertus, & ſic illius euentus ſpe fretus contrahit. igitur contrahendo non ſolum committit ſe principaliter euentui incerto & fortuito: ſed cum hoc uidetur contrahendo illicitam ſpem habere. Dicendum, ꝙ argnmẽtum deficit tripliciter. Primò: quia dato ꝙ antecedens eſſet verum: tñ cõſequentia non oalet quo ad primã partem conſequentis. Nam non ſequitur. Ioannes non celebraret, ſi ſe ſciret nullnm habiturum ſtipendium temporale. igitur celebrat principaliter ſpe temporalis ſtipẽdij. Nã cauſa, ſine qua non, non eſt principalis: & tñ ſine ea non fieret effectus, ſed de hoc in tract. de ſimonia. Secũdò ẽt non ualet conſequẽtia quò ad ſecundã partẽ cõſequentis: quia actus ſperãdi, quẽ hẽt emẽs de oppoſito, poteſt eſſe licitus: vt patebit in tertio defectu. Tertiò deficit: quia antecedens pro ſecũda parte eſt multiplex: nã illud, quod in prima parte ponitur, põt hſe duplex oppoſitũ. Nam ei, quod eſt, ementem cito mori, opponitur noo cito mori: & etiam uiuere do-

nec loogè ultra ſommam precij imburſauerit. Modo ſi emens emendo ſperet primum oppoſitum, nõ propter boc malè agit, ſi ex illa ſpe emat. Nam ſibi licitum eſt ſperare non cito mori: quamuis illi ſpei debeat ſubeſſe etiam timor aliquis reſtenans, ne abutatur uita ſua. Vnde vigilia illa debet eidem adeſſe, de qua Saluator ait, vigilate &c. Eſt etiam ſibi licitum velle damna uitare. ergo ſi ex prædicta licita ſpe emat, aliàs non empturus: ſcilicet ſi ſciret ſe ſtatim moriturum, ne damnum & iacturam patiatur, non eſt illicitum. Vnde ſi in hoc caſu perperam, id eſt nequitiosè ageret: etiam ille malè ageret, qui emit equum, ſperans eum ſibi commodum fore iutãtum, quantum pecunia ſibi eſſet: qui tameo eum oon emeret, ſi ſciret illum ſibi mox rapiendum. Si autem emens ſperet ſecundum oppoſitum, ſcilicet viuere, donec longè ultra ſummam precij imburſet: nõ agit in hoc malè, dummodo precium iuſtum det pro uitalitio. ſecus ſi iniuſtum precium det: vt vel ſi cupiat tantum imburſare, quòd ipſum vitalitium emptum ſit maioris ualoris quàm precium datum. quomodo autem ſtent ſimul dare precium iuſtum: & tamen ementem ſucceſſu temporis percipere longè ultra ſummam precij per ſe expoſiti, patuit iu ſolutione primi argumenti & eius replica.

Quartò principaliter arguitur ſic. Emptio oitalitij ſemper eſt peccatum. igitur non eſt actus de ſe licitus, tenet conſequentia: vt in ſecundo argumento. Antecedens probatur: quia ſemper fit propter finẽ, cuius intentio eſt illicita. ſemper enim fit per emeotem: ideo ut emens ſit certus de ſufficientia neceſſariorum huius vitæ: ita quòd per illum contractum nititur illam certitudinem obtinere. Modo uelle eſſe certum de ſufficientia neceſſariorum huius uitæ eſt illicitum: quia eſt velle certificari de illo, de quo nõ poteſt haberi certitudo. & ſic eſt irrationabile uelle: quia eſt velle impoſſibile. Aſſumptum probatur: quia ſolum de illo poteſt quis certificari, quod ſic ſe habet, quòd non poteſt aliter ſe habere. & ſic de nullo coutingenti poteſt quis certificari. Modo ſufficientia neceſſariorum buius uitæ eſt contiugens. igitur. Hic diceretur, quòd emens oon intendit certificari de illa ſufficiẽtia certitudine modali: ſed de ineſſe tantum. Hoc eſt non intendit fieri certus de illa propoſitinne, quæ eſt modalis ſcilicet. Non eſt poſſibile mihi deficere neceſſaria, & ſic bene procedit argumentum: ſed tantum de illa. Mihi non deficient neceſſaria, & de illa poteſt quis certificari: qnia de futuris contingentibus eſt determinata veritas determinatione de ineſſe: licet non de poſſibili. Contra, etiam non eſt licitum velle certificari de illa de ineſſe: mihi non deficient neceſſaria. probatur quadrupliciter. Primò ſic: quia non eſt licitum velle certificari de illa, cuius certificationem ſi quis peteret à Deo, diceretur eius petitio irrationabilis. modo prædicta propoſitio eſt buiuſmodi. Nam taliter petenti rationabiliter denegaretur petitum dicendo. Non eſt tuum noſſe tempora vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate. Dei enim ſolius eſt certitudinẽ: etiam de ineſſe habere de futuris contingentibus, vel illorum, quibus ipſe reuelauerit. Secundò ſic: quia noo congruit, nec licet homini ad hoc tendere, vel conari: vt certus ſit de habendo vſque in finem uitæ ſufficientiam neceſſariorum uitæ ſpiritualis. Et ita ſi Deus vult nos incertos eſſe de finali ſufficiẽtia ſpiritualium oeceſſariorum, multo magis vult oos incertos eſſe de ſufficieotia finali temporalium oeceſſariorum. Velle autem ſcienter illud habere, qnòd Deus vult nos non habere, videtur illicitum: quãuis ſecus ſit, qnando ignoranter quis illud vult habere, vel fieri ſibi, quòd Deus vult ſibi non fieri, uel non habere: neſcieos Deum ſic velle: vt patet de filio volente uitam patri, cui Deus vult mortem. Tertiò: quia illa certitudo excludit timorem oppoſiti, ſcilicet defectus neceſſariorum. modo non eſt licitum uelle eſſe ſine timore defectus oppoſiti: quia etiam noo eſt licitum uelle eſſe ſine timore de finali defectu oeceſſariorum ſpũalium. immo, quod plus eſt, nõ licitum velle eſſe ſine timore de præſentiali defectu neceſſariorum ſpiritualium: quia dominus vult nos eſſe in timore, quo iugiter timeamus, oe forte deficiamus: otinc & in futuro in ſpiritualibus. Iuxta illud: ſeruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. vbi innuitur, quòd permixta debet eſſe exultationis ſpes cum timore. Timor enim à præſumptione & incuria animi præſeruat. Dicendum, quòd non ſolum illicitum eſt, ſi quis conaretur de ſufficientia neceſſariorum huius uitæ habere certitudinem oeceſſariò infallibilem, eo quòd illa eſt impoſſibilis haberi: ſic ꝙ ſit certus de illa propoſitione. non eſt poſſibile mihi deficere unquàm neceſſaria: ſaltem in ſenſu diuiſo: ſed etiam conari ad habendum de illa certitudinem de facto infallibilem, ſcilicet ꝙ eſſet certus, ꝙ hęc propoſitio in ſenſu compoſito eſſet vera: impoſſibile eſt mihi deficere oeceſſaria, ſeu hæc propoſitio eſt impoſſibilis: mihi deficient neceſſaria: quomodo quis habet certitudinem de futuro cootingenti nobis reuelato, ſcilicet iudicium uoiuerſale fiet: tamen oon eſt illicitum uelle habere certitudinem humanam fallibilem de illa ſufficientia, hoc enim modo eſſe certum, nihil aliud eſt, quàm probabiliter opinari, ꝙ ſecundum curſum humanum, & homanam prouiſionem non eſt uериſimile ſibi talia neceſſaria deficere: cum qua tamen opinione nihilominus eſt rationabilis formido, eo ꝙ impedimenta nõ tantum humana poſſunt occurrere: ſed etiã diuina, ſub quorum manu degimus: quia ſiue uiuimus, ſiue morimur, domini ſumus. Et per hoc ad illas probationes patet ſolutio: quooiam procedit de certitudine prima & ſecuoda: noo de tertia. & pręterea procedit indiſtinctè de futuris contingẽtibus. modo multa ſunt, quæ ad nos non pertinent, quorum uelle babere certitudinem: etiam tertio modo dictam eſſet illicitum. de rebus enim ſuperuacuis ad te nõ ſpectantibus certitudinem uelle habere eſt curioſitatis. Secunda etiã & tertia probatio procedunt tantum de prima & ſecunda certitudine: non de tertio modo dicta. immo poſſumus uelle habere certitudinem de illa: quia debemus ſperare nos perſeueraturos finaliter in gratia. ſpes autem eſt expectatio certa, & expectatio certa in uoluntate nõ eſt ſine certitudine in intellectu. Quintò ſic. Emptio uitalitij fit ad reſiſtendum ordinationi Dei. Igitur eſt damnabilis. tenet conſequentia. Ad Ro. xiij. Qui ordinationi Dei reſiſtunt: ipſi ſibi

damna

damnatinnem acquirunt. Antecedens probatur. Ordinatio Dei eſt, vt homines uiuant in laboribus, quibus acquirant neceſſaria uitæ. Hoc enim eſt iugum totius generis hnmani collo impoſitum, quando Adæ pro ſe & poſteris ſuis dominus dixit. In ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Dicendum. dato q antecedens eſſet verum: tamen conſequens non ſequitur: niſi do illa eadem emptione, quæ fieret ad ſic reſiſtendũ. modo emptio uitalitij non includit de ſe hoc, ſcilicet q ſic fiat, & poteſt aliter fieri. Et ſi dicis, ſemper ſit ſic, dato q ſic eſſet: nihil tamen ſequeretur contra concluſionem: vt in ſimili patuit in ſecundo argumento principali. nec eſt verum, q ſemper ſic fiat: nã aliqui emunt uitalitia ſibi, uel aliis: vt eo expeditius poſſint vacare laboribus reipublicæ: vt ſunt illi, qui emunt ſibi, uel aliis conſtitutis in j.ij.iij. vel quinto genere perſonarum, de quibus in iij. concluſione dictum eſt: tales autem ſunt perſonæ laborantes, & ſi non corporali labore, tamen ſpirituali, nec omnes tenentur ad labores corporales. Illi etiam, qui emunt illis in quarto genere conſtitutis, nõ emunt eis ut ocientur: quia non dicitur ociari, qui non potens laborare, nõ laborat, modò illi in quarto genere non poſſunt laborare. Et nota, q ſicut illa quinq; argumenta, & etiam illud, quod ſequitur contra tertiam cõcluſionem, ſunt formata contra emptionem vitalitij: ita etiam proportionabiliter poſſent formari contra emptionem redditus perpetui: vt patet intuenti. Et ex hoc patet, q ſaltem apud illos, qui concedunt emptionem redditus perpetui, poſſe licitè fieri: debent prędicta argumenta cenſeri inualida, etiam contra emptionem vitalitij: aliàs enim æquè eſſent contra illos: ſicut pro eis de vitalitio.

Contra tertiam concluſionem pro quanto dicit, emptionem uitalitij eſſe ueſtibilem omnibus debitis circunſtantiis, quarũ una dicitur quomodo. arguitur q non, eo q illa circunſtantia requirit debitam adæquationem inter precium & mercem. Non poteſt autẽ attingi in propoſito adæquatio precij & uitalitij: & hoc probatur tripliciter. Primò ſic: quia ſi põt attingi adæquatio: ponatur gratia exempli, q 100. flor. ſint iuſtum precium pro vitalitio, quo monaſterium tenetur alicui ſexagenario dare annuatim x. flo. attenta duratione vitæ illius ſexagenarij, qui ſecundũ cauſas inferiores poteſt ſecundum naturam adhuc niuere x. annis, vel circiter: tunc ſic infertur. igitur alius tãtum xx. annorum exiſtens, qui ſecundum cauſas inferes poteſt uiuere adhuc ad 50 annos vel circiter, non cenſebitur dare iuſtum precium pro iure percipiẽdi omni anno vitæ ſuę x. flor. niſi det in quadruplo plus quàm ſexagenarius, ſcilicet cccc. conſequens eſt falſum, falſitas conſequentis probatur: quia cccc. flor. ſunt precium iuſtum & adæquatũ redditus perpetui annuatim importantis xxv. flo. ita q iuſto precio cenſetur emere talem redditum, qui dat cccc. flo. & prędictus redditus perpetuus eſt multo melior merx. q̃ uitalitium prędictum: tã in duratione, quàm in obuētione annua importanda: modo precium adæquatũ merci multo meliori & valentiori non eſt adæquatũ merci uiliori. Sequela autem probatur: quia qualis eſt proportio x. annorũ ad 50. annos, talis eſt proportio redditus duraturi per x. ad duraturum per 50 annos. modò 50. anni habent proportionem excedentis x. in quadruplo. igitur etiam ſic redditus duraturus per 50. annos excedit redditum duraturum per x annos in quadruplo. igitur etiam precium, quod debet eſſe adæquatum redditui duraturo per 50. annos, debet in quadruplo excedere precium adæquatum redditui duraturo per x. annos. Modò uitalitiũ ipſius ſexagenarij eſt ſecundum æſtimationem innitentem cauſis inferioribus, ſecundum quas fit æſtimatio in venditione uitalitiorum eſt duraturum per x. annos, vel circiter. Vitalitium autem uigenarij eſt ſecundum eãdem æſtimationem duraturum per 50. annos. igitur ſi ſexagenarius dando 100 floren. pro ſuo uitalitio cenſetur dare precium adæquatum mercis tunc uigenarius non cenſebitur dare precium adæquatum, niſi dederit cccc. Et confirmatur argumentum à ſimili, ſi quis conducat equum alterius, vt eo vtatur ad x. menſes uériſimiliter, uel circiter: & precium iuſtum & adæquatum ſit x. libræ: tunc ſi idem conducere uellet eundem equum ad 50. menſes, non cenſeretur dare iuſtum precium: niſi daret 50. libras: quia qualis proportio x. ad x. talis eſt proportio 50. ad 50. Confirmatur ſecundò: quia ſi idem uenditor uitalitij præter hoc quod vendidit prędicto ſexagenario uitalitium pro 100. venderet quatuor aliis ſexagenariis, cuilibet conſimile uitalitium: ipſe leuaret ab illis quinque cccc. floren. & tamen non plus eſt daturus illis quinque ſexagenariis: faciendo æſtimationem ſecundum cauſas inferiores, quàm ſit ſecundum eandem æſtimationem daturus illi uni uigenario. Si dicas ad argumentum, negando ſequęlam, eo quòd ratio ſubeſt, quare non congruat uigenarium dare ultra 100. adhuc quadruplum. & ſic ccccc. quia licet uigenarius æſtimetur ſecundum cauſas inferiores uicturus ad 50. annos, vel circiter: tamen illud dubium eſt, & euenire poteſt, q etiam non niſi ad x. annos uiuat ſicut ſexagenarius, ratione cuius dubij ipſe uigenarius meritò põt uelle, dare minus, quàm quadrupium ultra 100. Et econtra etiam uenditor hoc rationabiliter debet inſpicere in taxando precium, & eo minus exigere: ne unlendo illud quadruplum habere ultra 100. non obſtante quòd habet ius, ſi eueniat mors repentina emptoris: faciat in illo contractu ſuam conditionem longè meliorem, quàm ſit conditio ipſius ementis, quod eſſet contra iuſtitiam commutatiuam. Contra hoc arguitur dupliciter. Primò: quia ſi illa dubietas debeat eſſe ſufficiens ratio defalcandi aliquid de prędicto exceſſu quadruplo: tunc eadem ratione dubietas deberet eſſe ſufficiens non defalcandi proportionabiliter aliquid de 100. reſpectu uitalitij ipſius ſexagenarij: quia ſicut euenire poteſt, quòd uigenarius ſolum attingat medietatem temporis illius, per quod æſtimatur uicturus, puta tantum ſuperuiuat ad uiginti quinque annos, ſic euenire poteſt, quòd etiam ſexagenarius non attingat niſi medietatem ſui temporis, puta tantum ſuperuiuat ad v. annos. & ita ſi quid uenit defalcandum de precio ſexagenarij: tūc illud precium non fuit adæquatum merci: quod eſt contra caſum poſitum. & quãcumq; aliã ſummã aſſignaueris, facta defalcatione ratione prędictæ dubietatis ſemper poſſet argm̃ prędictum eodem modo

formari.dicendo,ꝙ eadem ratione dubietas circa uitam ſexagenarij deberet eſſe ratio ſufficiens defalcandi. Et notanter adieci dicens,proportionabiliter &c. & hoc propter euaſionem,qua diceres; quòd non eſt æqoum,ot eadem utrobique fiat defalcatio,eo quòd ſi uigenarius attingat tantum medietatem ſui æſtimati temporis:tunc ualde multi anni depereunt ſibi,ſcilicet xxv. Si autem ſexagenarius attingat tantum medietatem,ſolum ſibi depereunt.v.anni. Nam non dico, quòd æqualis debet fieri defalcatio, ſed proportionabilis:quia ſicut in uigenario,cui depereunt.xxv. anni,defalcatur aliquanta ſumma in precio. puta gratia exempli medietas precij,ita qoòd ſufficiat eum dare ccl. cur non in ſexagenario, cui medietas deperit, etiam deberet in precio defalcari medietas. & ſic ſufficeret dare 50. quod eſt falſum. Secundò:quia prædicta euaſio non reſpondet probationi ſequelæ,qoæ innititur proportioni mercis & precij. nec etiam reſpondet ad uiam confirmationis adductæ. Tertio: quia etiam dato, quòd ueniret defalcandum aliquid de precio vigenarij, ne quadruplum teneretur dare vltra precium ſexagenarij,utputa ponatur, quòd medietas defalcanda veniret. & ſic quòd teneretur dare 200. & 50. floren. tunc nec illud precium eſt adæquatum redditui: quia illud precium eſt adæquatum redditui lõgè meliori: quia pro illo precio poſſet iuſtè emere redditum perpetuum importantem annuatim xij. & dimidium floren. & hæ tres improbationes illius cauillationis ſunt etiam confirmationes argumenti principalis. Quòd autem in argumento prædicto & confirmationibus eius aſſumitur, & in ſolutionibus, etiam ſine contradictione præteritur,ſcilicet quòd per caſum ponantur 100. flor. eſſe preciom vitalitij pro ſexagenario, hoc non eſt accipiendum, niſi per modum caſus & exempli:non curando ſiue illud, ſiue aliud, loco cuius illud per modum exempli ponitur, ſit precium prædicti vitalitij. exempla enim non ponimus,quòd ita ſint:ſed ut addiſcentes addiſcant:precia enim rerum Variantur & conſiſtunt in facto. Vnde quodcunq; ponatur eſſe precium uitalitij pro ſexagenario:nihilominus argumentum æquè poterit formari proportionabiliter, multiplicando numerum precij pro uigenario. Dicendum,pręmittendo pro omnium illorum ſolutione duas ſuppoſitiones,& unum corollarium. Prima ſoppoſitio. Si Petrus in modica qoantitate emit merces, & per conſequens pro paruo precio:& tamen iuſto & adæquato illis mercibus. & Io. emit merces ſimiles: ſed ſimul in magna qoantitate; & per conſequens pro magno precio:non valet cõſequentia. precium Petri eſt iuſtum reſpectu ſuæ paruæ mercis, ergo ſi precium Ioannis debet eſſe iuſtum reſpectu ſuæ magnæ mercis, oportet,ꝙ quantum merx per Ioannem empta excedit mercem emptam per Petrum:tãtum debet precium,quod Ioannes dat,excedere precium, quod Petrus dat. Nam apud omnes id notum eſt,ꝙ merx in magna quantitate emẽda,poteſt remiſſius emi,quàm quando per minutias tãtum emitur: vt patuit q. lv. & tamen probationes & confirmatio prædicti argumenti æquè poſſent cõtra illum caſum formari: ſicut contra emptionem uitalitij ipſius uigenarij: non dantis in quadruplo plus quàm ſexagenarius dat. igitur ſignum eſt ꝙ prędictum argumentum, & ſuæ probationes non concludunt. Secunda ſuppoſitio,ꝙ illa ratio, propter quam argumentum in caſu ſuppoſitionis huius non concludit,etiam habet locum in caſu argumenti facti. Nam ꝙ in caſu huius ſuppoſitionis non concludit,cauſa inter cæteras vna eſt talis:quia uenditor magnæ mercis,ex quo magnũ precium ſimul leuat: poteſt cum illo precio ratione ſuæ magnitudinis,in qua ſibi ſimul dat,in tanto plus lucrari vltra proportionem illius lucri,quod põt proſequi per paruũ precium, quod reſarcietur ille exceſſus,quem in parua quantitate uendens mercem leuaret in precio: vt gratia exempli, ſi mercem 100. flor. venderet per x.minutias:pro x.partialibus preciis, q̃ ſimul aggregata excederent in x.ſolidis precium, pro quo uẽdit totam mercem ſimul:cum illis minutis & partialibus preciis nõ põt plus lucrari, nec alias ſuas commoditates lucroſius proſequi,quàm poſſit cum precio in x.ſolidis minori:ſed toto ſimul ſibi tradito, uel ſaltem in tradendo totam mercem ſimul: tanto commodius eſt eam ſibi totam tradere, quàm per minutias,ꝙ illa maior commoditas in tradendo valet x. ſolidis,quibus minus accipit,quàm acciperet, quando per minutias traderet. Corollarium ſequitur,ꝙ in æſtimatione aliquanti precij reſpectu aliquantæ mercis, non eſt recurrendum præcisè ad proportionem quantitatis mathematicæ alicuius precij reſpectu alterius mercis: ſed inſpicienda eſt idoneitas huius precij ad humanam commoditatem,in qua æſtimatione contingit, ꝙ precium non exiſtens duplum ad aliud in quantitate mathematica, eſt duplum ad ipſum in idoneitate ad humanam cõmoditatem.& ita in quãtitate ciuili ipſius valoris. Ita hic poterit ille, qui uendit uitalitium uigenario,à quo recipit magnum precium: licet longè minus quam ccccc flor. bene tanto plures cõmoditates ſibi procurare uirtute illius precij, quanto uideretur emptor illius proportionabiliter debere dare ultra preciũ, quod ſexagenarius dat. Vnde ille uẽditor poſſet mediante illo magno precio (licet non quadrupliciter excedẽte in quantitate precium ſexagenarij) ſibi comparare poſſeſſionem excolendam,de qua tanta commoda habere poſſet, quòd eorum exceſſus compenſabit exceſſum quo ſecũdum mathematicam quantitatem deberet excedere precium ſexagenarij. Tunc ad formam argumenti principalis, conceſſo per oppoſitum ipſo antecedente, conceditur, quòd conſequens ſit falſum: vt ibidem oſtenditur: ſed negatur conſequentia. Ad probationem dicendum negando,ꝙ oportet talẽ eſſe proportionẽ inter precia in quantitate mathematica, qualis eſt proportio quãtitatis ualoris inter merces: ſed ſufficit proportio in quantitate ualoris & ciuilis: quia ſtat,ꝙ precium ſolũ in medietate tranſcendens aliud quò ad quantitatem,uel numeroſitatẽ, excedat aliud in integro duplo quò ad ualorem uſualem, & ſic fiet adæquatum illi merci, quæ eſt ſecundum ciuilẽ quantitatem.i.validitatem dupla in ordine ad mercem precij exceſſi: vt patuit. Item ſi illud argumentum concluderet,etiam probaret,quòd qui emit domum quã prius ſolebat conducere à uenditore pro v.flo. deberet,cum domus tantum valeret 100. flor. dare plus q̃ 200. floren. quia in xx. annis daret nomine locagij.

100 flor.

100.flor.& adhuc domus non eſſet ſua.ergo cũ emeret eam,& domus mãſura eſſet ſua plus quàm xl.annis,deberet dare cc.flor. & vltra. Ad cõfirmationem primam reſpondetur dupliciter. Primò enim poteſt negari aſſumptum:quia locator illius equi remiſſius deberet ſibi locare in aliquo caſu:quia ſtaret,quòd ſi præciſè in proportione prædicta vellet ei locare, ꝙ plus pro locagio habere vellet q̃ equus, etiam ſi uenderetur ſimpliciter, ualeret. Secundò poteſt dici, ꝙ non eſt ſimile:quia in ꝯctu locationis conductor nõ dat precium,uel locagium totum ſimul:ſed quolibet anno dat locagiũ pro illo anno in fine,aut ſi pro multis annis quaſi pro uno tempore conduxit:non dabit niſi in fine illorũ annorum.ſecus igitur hic ubi emẽs dat totum precium ſimul non per partes, nec in fine vitæ:ſed à principio. Ad ſecundam confirmationem patet ſoluto à ſimili poſito in ſuppoſitione præambula.Sed replicatur:quia pono in caſu illius ſecundę confirmationis, quòd omnes illi quinq; ſexagenarij ſimul emant ſua vitalitia à venditore:quilibet tamen pro ſe & diſcretè ab alio:tunc uẽditor leuabit ſimul cccc. flo. Et tunc ſi velis ſicut prius dicere,ꝙ preciũ vigenarij (quod totum ſimul datur in magna quantitate,licet non in quadruplo excedente ſecundũ quantitatem mathematicam precium ſexagenarij) poteſt eſſe ita idoneum ad humana commoda, quòd poteſt recompenſare defectum mathematicæ quantitatis, quòd tantum valeat ſuum precium:licet nullatenus in quadruplo ſecundum quantitatẽ excedat precium unius ſexagenarij:tunc ſequitur,quòd non poterit licitè ab illis v.ſimul ementibus recipere cccc. floren. quia iam longè plus quàm quadruplum,etiam in valore vſuali reciperet pro illis v.vitalitiis. Dicendum dupliciter. Primò, quòd illa replica, ſi concluderet, æquè concluderet in ſequenti caſu. puta aliquis uendit ſuam mercem totam una uice:ſed nõ ſecundum ſui totalitatem:ſed per minutias uendit pluribus, & accidit unicuique eorum, quòd eo emente ſuam minutiam, etiam alius eodem tempore accedit ad emendum ſimilem minutiam. In illo inquam caſu non deberet à quolibet tantundem precij exigere,quantum à quolibet eorum, ſi diuerſis temporibus emerent: quod tamen non eſt neceſſariò dicendum,quin licitè poſſit à quolibet talium ſeorſum tãtum accipere pro ſua parte mercis,quantum ab eodem reciperet, ſi alij non etiam eodem tempore concurrerent in emptione:& tamen ſi aliquis unus illam mercem totam ſecundum ſui totalitatem emeret illo tẽpore,iuſtè poſſet uelle dare minus:quamuis ſtaret, quòd offerens ſe tali caſu:vbi tot partiales uellent tot partes accipere uno tempore,quòd tota diſtraheretur, poſſet etiã ei,qui totum ſimul ſine minutiis uellet emere, nolle remiſſius dare,niſi quantum operæ eius expeterent, quas haberet facere in diuidendo totum per minutias. Secundò dicendum, ꝙ multum differunt v.vitalitia prædictorum v. ſexagenariorum ab illo vno vitalitio ipſius vigenarij:tum quia ſi vigenarius moriatur, totum ſimul extinguitur, & ſic una mors extinguit totum: ſed in quinque ſexagenariis non poteſt totum extingui,niſi omnes moriantur: citius autem natum eſt vnum mori,quàm quinque, igitur. Tum ét:quia uenditor ſoluendo penſiones annuas quinq; ſexagenariis, cogitur omni anno ſimul dare 50. flor. ſed ſoluendo ipſi uigenario penſionem annuam, ſolum cogitur dare.x. Et quamuis contingat,quòd tandem cenſebitur dediſſe vigenario tot flor. quot dat illis quinque ſexagenariis: tamen longè facilius fuit dare illos ipſi uigenario, quàm alios ipſis ſexagenariis:quia facilius eſt in 500.annis ſoluere cccc. flor. quàm in x.annis eoſdem ſoluere,& ideo quanto minus natus eſt grauari in ſoluendo uigenario: tanto minus precium recipiat,quàm recipit à quinque ſexagenariis. Si dicas, poſſet ne in caſu huius primi argumenti principalis cenſeri, quòd ſi 100. ſunt iuſtum precium vitalitij ipſius ſexagenarij, quòd 200. & 50. eſſent adæquatum precium reſpectu vitalitij ipſius vigenarij, & per conſequens quòd teneretur dare tantum, quòd ſana conſcientia non poſſet minus dare, venditore non abſolutè uoluntario. Dicendum, quòd de quantitate precij adæquati illius vitalitij non poteſt dari certa regula. Nam ualor illorum 200.& 50. flor. variatur ſecundum conditiones ementis & vendentis,& patrię atque temporis & alias circunſtantias. ſicut etiam ipſum uitalitium uariatur in ualore etiam emptorum habentium æqualem numerum annorum ſuper ſe, ſecundum quòd emptor eſt in tali, vel tali officio conſtitutus, quod permittit, uel non permittit hominem diu viuere: vel ſecundum ꝙ eſt in tali patria conſtitutus, in qua ſæpe,vel rarò pericula uitæ ingruunt. Vnde ſi uenditor induſtrioſus exiſtens & ſagax libens non preſſus neceſſitate exigit longè minus ccl. flor. & emens dat illud exactum, ibi non præſumitur eſſe inadæquatus valor hincinde:præſumitur enim,quòd uenditor nouerit ualorem illius precij eſſe tantum, quantum ſibi ſit,ſi annuatim ſibi retineret penſionem illius vitalitij. Illius autem, ſcilicet quòd in æſtimando, quod ſit ęquum precium pro uitalitio alicuius,ſit recurrendum ad quantum tempus ſit ille ſecũdum cauſas inferiores victurus, ſeu potens uiuere: ſimile habetur Leuit.xxv. vbi diſpoſuit Deus taxandum eſſe preciũ, ſecundum ꝙ emptio diſtabat multum, vel parum ab anno iubilei. ita ꝙ ſi adhuc multi anni erant vſq; ad iubileum debebat emptor eo maius precium dare, eo quòd tunc erat diu percepturus fructus mercis: puta agri,vel huiuſmodi. Si autem pauci erant anni, vel paruum tempus vſque ad iubileum, debebat uenditor eo minus precium exigere, eo quòd non diu poterat emptor frui merce:quia ueniẽte iubileo ceſſabat merx eſſe emptoris, & redibat ad uenditorem. Ita emptor vitalitij non fruitur eo,niſi vſque ad tempus uitæ ſuæ. ideo ſi eſt magnum tempus uicturus, uel potens uiuere ſecundum cauſas inferiores, debet eo maius precium dare. ſi paruum, debet venditor eo minus exigere:anno enim iubileo cõparatur hic annus mortis.

Secundò principaliter. Non poteſt ſeruari debita circunſtantia,quomodo,in emptione illa,ubi non niſi caſualiter attingitur adæquatio precij ad mercem: ſed ſic eſt de emptione uitalitij. igitur. Maior probatur:quia ad hoc ꝙ ſeruetur debita circunſtantia quõ oportet. ꝙ fiat à propoſito:quia ſeruate circunſtãtias actus debet eſſe actus humanus & moralis,& per ꝯñs debet præuia deliberatione & ratione fieri. Minor

probatur: quia nemo per rationem & ſine caſualitate poteſt attingere adæquationem precij reſpectu mercis, niſi qui ratione poteſt cognoſcere valorem mercis. Modo nullus poteſt cognoſcere, quantum valeat vitalitium dandum alicui: quia illius valor penſatur ex hoc, ꝙ ille eſt victurus longè, vel cito moriturus. Modo nemo hoc per rationẽ noſcere poteſt de alio: quia nec de ſe, iuxta illud Saluatoris. Neſcitis diem, neq; horã. Confirmatur: quia in tali emptione uterque exponit ſe periculo uiolandi iuſtitiam commutatiuam: quia ex quo neſcit ualorem mercis, tunc emẽs neſcit, an nimis modicum det: & tamẽ nihilominus dat ſolum tantum, & econtra: venditor neſcit, an nimis multum exigat: & tamen nihilominus exigit. igitur. Dicendum dupliciter: Primò, quòd ſi concluderet, æquè concluderet de emptione alterius mercis: vt domus. Nam quamuis ſciat uterq; contrahentium, ꝙ domus valeat 100. flor. non tamen niſi ſecundum curſum cauſarum inferiorum, ſecundum quem poteſt durare adhuc ad multos annos ſecundum conditionem lignorum: ex quibus eſt compoſita, & loci, in quo eſt fundata, atq; ciuitatis regni, in qua ſtat, quę rarò habet incurſus hoſtiles, vel fortis eſt ad reſiſtendum: & tamen ſi ſit ſtatim caſu fortuito, uel inſperato comburenda, nullatenus tantum valet. & uterque contrahens neſcit, an ſit ſtatim futurum eam comburi. ſic etiã neſcit emptor valorem precij: quia neſcit, an ſit futurum tempus, quo eo poſſit uti, & quid lucrari cum eo, aut ſi ne ſibi ſubtrahatur. Ideò dicendũ ſecundò, ꝙ in contractu vitalitij vterque contrahens nouit valorem vitalitij innitẽdo curſui cauſarum inferiorum & circunſtantiis ipſius ementis, ſcilicet ætati eius, & loco, in quo degit, & regimini vitæ & officio ſuo & ſtatui. Et quamuis omnibus illis penſatis æſtimetur victurus circiter .l. annos, & poſſit cras mori: hoc tamen non impedit, quin dicatur cognoſcere valorem huius mercis. ſ. vitalitij. ſicut nec de emptione domus impedit, & ſimiliter in emptione redditus perpetui fundati in agro, vel communitate ciuitatis: quia etiam incertum eſt ſi, ne ager pereat diluuio, & communitas clade, uel hoſtili deſolatione. Item etiã non eſt illicita emptio, vbi quis emit à te capturam piſcium prouenturam ex iactu retis, quem iam vis facere: & tamen etiam nõ eſt certum omnino quanti valoris ſit illa captura: quia neſcit, an ſis capturus multos. & ſi præter opinionem longè plures capiantur, q̃ veriſimiliter æſtimabatur, adhuc emptio bona fide facta fuit licita, licet precium ſit minus: ſicut etiam ecõtra dicendum eſt. ſi longè pauciores capiantur, q̃ fuerit æſtimatum, & ſic precium excedat. Ita ergo iudicandum eſt de vitalitio, vbi emens longè ſuperuiuit, uel citius moritur: quoniam quando emptio bona fide eſt facta: nihilominus erit licita.

Tertiò principaliter arguitur ſic. Non poteſt ſeruari debita circunſtãtia, quomodo in illa emptione, quæ non poteſt fieri, niſi occaſionando venditorem ad peccatum: vel ſaltem communicãdo venditori in peccato. emptio vitalitij eſt huiuſmodi; igitur. Maior nota: quia ſi primum fiat, tunc talis emptio eſt ſcãdalum. Si ſecundum: tunc includit conſenſum in peccatum proximi. Minor probatur: quia uendens nõ niſi cum peccato poterit uendere uitalitium: vt probabitur. Aut igitur emens inducit uenditorem: vt ſibi uẽdat vitalitium: tunc dat ei occaſionem ad peccatum; aut ſi non inducit: ſed venditor prius cõceperat propoſitum uẽdendi, ſi quis vellet emere: & tũc emptor communicat uenditori in peccato. Antecedens probatur quatuor rationibus. Prima eſt: quia nõ contingit aliquem uenditorem uendere alicui uitalitiũ, niſi uelit per modicum tempus dare emptori obuentionem uitalitij: à quo tamen multum precium recipit. & hoc deſiderium eſt cõtra iuſtitiam commutatiuã. aſſumptum probatur: quia uendẽdo vult parum vel nihil dare emptori primo anno morienti. igitur vult per modum, tempus &c. Secunda ratio eſt: quia non contingit aliquem alicui uendere vitalitium, quin deſideret repentinam mortem emptoris. quod patet: quia de quo non contingit nõ hr̃e complacentiam, ſi eueniat, non contingit, non deſiderare illud. anteq̃ eueniat, ſaltem ſi illud ſibi occurrat: ſed non contingit venditorem non hr̃e complacẽtiam, ſi eueniat repentina mors emptoris, uel ſaltem ſi hoc neges: aſſumo de morte illius emptoris, qui iã tot obuentiones perceperat, ꝙ longè vltra quantitatem precij cẽſetur recepiſſe, adeo ꝙ uenditor ſe reputaret grauari notabiliter, ſi quid vltra deberet ſibi dare. Nã in tali caſu non contingit uenditorem non hr̃e complacentiam de illius morte: ſi enim quæratur, velles, ꝙ ille vltra uiueret: reſpondebit, & ſi integer ſit: non inuiderem ſibi, ꝙ diutius uiueret, dummodo non oporteret me ſibi ſoluere penſionem. In hac autem reſponſione innuit, ꝙ nõ uellet eum vltra uiuere, ſi oporteret eũ ſibi vltra ſoluere: & ſic potius uellet, ꝙ moreretur, q̃ ꝙ vltra uiueret. ergo eo moriente complacet ſibi illa mors proximi. Confirmatur: nam ideo illicitum eſt & prohibitum promittere alicui beneficium nõdum vacans: quia per hoc contingeret ipſum, cui promittitur, deſiderare, vel procurare, vel captare mortẽ poſſidentis, hoc eſt acceptare eã, vel complacentiam habere in illa. Illa autem ratio etiã habet locum in vendente alicui uitalitium: igitur ſi prædicta promiſſio eſt illicita: etiam uenditio uitalitij erit illicita. Tertia ratio: quia non contingit aliquem uendere uitalitiũ, niſi ſperet emptorem non longè victurum ultra tẽpus illud, per quod æſtimatur victurus: modo ſperando hoc peccat: quia vult malum proximo, ſcilicet eũ non diutius viuere. Maior probatur: quia poſita probabili credulitate & ſpe oppoſiti euentus, puta ꝙ longè vltra viueret, non uenderet ei uitalitium, niſi egeſtate compelleretur, in qua compulſione non eſt voluntarius conſenſus, niſi mixtus: quia illa venditio eſſet ſibi multum damnoſa. igitur ſi uendit, ſperat eũ non longè ultra victurum. tenet conſequentia dupliciter. Primò ex oppoſito conſequentis ad oppoſitum antecedentis. Secundò tenet: quia ex quo ſi nõ ſperaret, uel probabiliter crederet, eum lõgè vltra victurum, non uenderet: non eſt ratio, quare dubitãs illud vellet ei uendere. & per conſequens ſi uendit, ſignũ eſt, ꝙ in eo eſt credulitas, & per ↄ̃ns ſpes de hoc, ꝙ nõ ſit lõgè vltra illud tempus victurus. Quarta ratio, nõ contingit aliquem uẽdere alicui uitalitium, niſi eum cito mori ſperet. hoc autem ſperare eſt illicitum. Maior probatur: quia ſi ſperet eum longè victurum vltra tẽpus id per quod æſtimatur victurus, nõ uendet ei.

ei, igitur ſi vendit, ſperabit oppoſitum. modo oppoſitum ad longè viuere vltra illud tempus, eſt mori. Dicendum, ꝙ argumentum principale deficit dupliciter. Primò: quia dato ꝙ vẽditio vitalitij ſemper eſſet peccatum, immo nunquã poſſet eſſe ſine peccato: non tamen ſequitur, ꝙ ergo emptor non poſſet emere: niſi vel occaſionando eum ad illud peccatum, vel ad minus communicando ſecum in peccato. patet: quia vſuraria mutuatio nunquã poteſt fieri ſine peccato: & tamen recipiens mutuum ſub vſuris poteſt ſine peccato illud ab eo recipere, etiam ſi petat ab eo mutuum: quomodo autem hoc ſit poſſibile in mutuo, patuit ſupra q. xlvij. & proportionabiliter ex ibidem dictis ſimiliter poſſet dici de emptione. Secundò deficit. quia antecedens eſt falſum, tam in ſenſu compoſito, q̃ diuiſo, ſed ſi antecedens eſſet vnã de ineſſe: puta vendens nunq̃ vendit, niſi cum peccato, nihil contra nos faceret: quia dato ꝙ eſſet verum hoc non eſſet: quia eſſet actus de ſe illicitus: ſed quia non ſeruarentur debitæ circunſtantiæ ſeruabiles: & tunc ſi poſſet quid inferri. ꝙ ergo emptio etiam eſſet illicita, nõ plus poſſet inferri, niſi ꝙ emptio de facto ſemper eſſet illicita: non tamen ꝙ ergo de ſe eſſet illicita. & ſic non eſſet contra primam concluſionem. Ad primam autem rationem probantem illud antecedens dicendum, ꝙ ly contingit, accipitur dupliciter. Vno modo: vt æquiualet ipſi poſſibile, & ſi non contingit, valet. i. impoſſibile eſt. Alio modo valet. i. accidit, vel fit, vel euenit, & ſic illud quod de facto non fit, licet poſſet fieri, dicitur non contingere. Si igitur illis rationibus accipitur ſecundo modo: tunc etiam ſi probationes illarum rationum procederent: tamen non probarent, niſi ꝙ de facto non fierent villæ venditiones vitalitiorum niſi cum peccato: ſed tunc non ſequitur prædictum antecedens. ſ. vendens non poterit vendere niſi cum peccato. Si autem capiatur primo modo: tunc ad maiorem primæ rationis dicẽdum, ꝙ eſt falſa: quia poſſibile eſt, ꝙ quando vendit ei vitalitium e nunq̃ formaliter cogitet de ſua liberatione in caſu mortis primo anno: igitur nec habebit actum voluntatis de illa liberatione, nec de caſu illius mortis: quia volitio præexigit intellectionem. Et ſi contendas, ſaltem virtualiter, vel implicitè cogitat de illa liberatione, & implicitè vult illam: hoc enim includitur in contractu vitalitij: ideo volens vitalitium vendere, vult etiam illud quod includitur in illo contractu. Dicendum ꝙ non vult abſoluta voluntate ei per modicum tempus dare obuentionem vitalitij: immo ſi vendit debito modo: tunc abſolutè vult ſibi toto tempore vitæ ſuæ (quam æſtimauit duraturã ad tot, vel tot annos) dare vitalitium: quia inter emendũ vult condignam mercem dare precio. Vnde tantum ſub conditione vult ei dare per modicum tempus. ſ. ſi moriatur cito, ſeu ſi non diu ſuperuiuat. Vnde eſt fallacia à ſecundum quid, ad ſimpliciter, ſcilicet vult ſibi dare modicum, ſi moriatur igitur vult ſibi modicum dare abſolutè, vel ſine addito loquendo. Et ſi dicis, etiam hoc velle eſt illicitum: quia contra iuſtitiã commutatiuam. Reſpondetur, ꝙ eſt contra iuſtitiam commutatiuam velle ſolum dare modicum, & recipere multum: ſed non quando cũ illo velle etiam eſt velle dare multum æquiualens: & præſertim quando adſunt illa duo. Primum, ꝙ vtrũq; eſt de libero conſenſu ementis: quia vo. non fit iniu. Secundũ, ꝙ loco illius caſus. ſ. ꝙ modicum vult dare emptori, ſi cito moriatur: & tamen vult multũ recepiſſe, etiam econtra velit emptori multũ dare, ſi longè diutius, q̃ æſtimabatur, ſuperuiuat: & tamen parũ in comparatione ad illud recepit. Ad ſecundam rõnem dicendum, ꝙ aſſumptum eſt falſum: capiendo contingere primo modo: quia poſſibile eſt, ꝙ de illa repentina morte non cogitet. igitur poſſibile eſt, ꝙ nec deſiderabit eam. Ad probationem maior eſt falſa: vt ſi quis ſit tibi inimicus te neſciente, & ſit occidendus in triduo, non deſiderabis eius mortem: & tamen ſi in triduo comperires eũ tibi fuiſſe inimicũ, audita eius morte, ſtatiꝫ complacentiam habebis: nec tamen prius deſideraſti. Eadẽ maior eſt etiam falſa pro prima parte: quia voluntas poſſibile eſt, ꝙ neutro modo ſe habeat circa illam mortem, ita ꝙ ſuſpẽdat omnem actum ſuum, adeo ꝙ nec uolit eam, nec etiam nolit. Item quia emptorem cito mori, & uenditorẽ liberari à ſolutione penſionis, ſunt duo obiecta diſtincta, adeo ꝙ circa unũ contingit habere actũ complacentiæ & uolitionis, & circa aliũ habere actũ nolitionis, ita ꝙ diſpliceat ſibi illa mors: & tamen placeat ſibi ſe eſſe liberatum. Minor etiam pro ſecunda parte negatur: quia etiam circa illũ emptorem ſunt duo obiecta: & unum poterit ei uenditor uelle, uel ſaltem nõ nolle. ſ. emptorẽ adhuc diutius uiuere: & tamen aliud uelle. ſ. ſe liberatum eſſe, nec eſt uerum, ꝙ ſi reſpondeat uenditor illo modo: ut in argumento, ꝙ innuat ſe potius uelle eius mortem, q̃ ꝙ uellet eum ultra uiuere. Vnde ſi hæc ratio & ſequens concluderent: etiam concluderent contra filios uolentes ſuccedere in paternis bonis, quando moreretur pater, & ſimiliter cõtra habentes gratias expectatiuas in beneficiis. Nam etiam iure canon. diſpoſitum eſt, ꝙ nõ conferatur beneficium nõ uacans, ne captetur mors poſſidentis: & tamen idem natum eſt contingere in gratiis expectatiuis: licet determinatius natũ ſit contingere in caſu conceſſionis beneficij nõ uacantis, q̃ in gratia expectatiua, ubi indeterminata mors deſiderabitur: tamen econtra quo ad plures perſonas poteſt hoc contingere in gratiis: quia multorum mortẽ deſiderabit, ſi habet gratiam: ſed ſi beneficiũ uacans promittatur alicui: ille, ſi unus moriatur, captabit eius mortem: ideo ſicut unum ſaluari poteſt: ſic alterum. Ad confirmationem dicendum, ꝙ aliquis actus poteſt de ſe licitus eſſe, & licitè fieri: & tamen talis prohibetur pro eo, ꝙ nonnulli per eũ occaſionantur ad malum: & tunc facta prohibitione efficitur illicitus: nõ tantum illis, qui per eum occaſionantur ad malũ: nam illis etiam ante poſitiuã prohibitionem fuit illicitus p illud Chriſti. Si dextera tua ſcãdalizat te &c. ſed etiam aliis, qui per eũ nõ occaſionarentur ad malum, eo ꝙ talis prohibitio intelligitur indiſtinctè. ſ. etiam extra caſum illius occaſionis: & tamen ante illam prohibitionem licitus fuiſſet eis. Ita etiam ſi ſimilis actus exiſtens de ſe licitus: quo tamen aliqui occaſionantur nõn ſit prohibitus: non peccabunt, qui eo circa illam occaſionem utuntur: & quamuis eſſet eadem ratio illum prohibendi: tamen de facto non eſt prohibitio facta: quia tales poſitiuæ prohibitiones tũ

ſint

ſiot odioſæ & pœnales ſunt io propriis terminis intelligendæ. Per hoc patet, ꝙ non ſequitur. promiſſio beneficij nondũ vacantis eſt illicita. igitur etiam venditio vitalioj: quia noo eſt prohibitio facta de voo ſicut de alio: etiã ſi rõ poſſet vtrobiq; æque habere locum. & hoc patet, ꝙ non ſequitur: quia tunc eadem ratione ſequeretur. ꝙ eſſet prohibita conceſſio gratiæ expectatiuæ, & prohibita ordinatio, qua conceditur ius ſuccedendi filiis parentibus. Vnde in poſitiuis prohibitionibus nõ tenet illa regula infallibiliter: vbi eadem ratio, ibi eadem iuris diſpoſitio. Ad tertiã rationem dicendum, ꝙ illa rõ deficit tripliciter. Primò. Nam maior in voo ſenſu eſt falſa. Vnde diſtinguenda eſt maior: quia emptorem non longè viuere vltra tempus æſtimatũ includit affirmationem & negationem: quia dicit eum viuere vſq; ad illud tempus, & hoc licitom eſt ſibi ſperare & velle. Dicit etiã eũ vltra illud tempus nõ viuere, ſaltem longè vltra. vel ꝙ idẽ eſt mori ſtatim, nel paulò poſt illud tempus. & ſi illud ſperet: peccat. nec tamen ex hoc inferri poteſt, ꝙ venditio ſit de ſe illicita: quia illa ſpes accidit in illa venditiooe. Nam non eſt neceſſe, ꝙ illud ſperet, quod ſic patet: quia anteꝗ̃ vendat, poteſt intra ſe metiri, vſque ad qnod tempus ſit ſm curſum cauſarum inferiorum victurus ille, qui intendit emere: & non vltra. & ſm hoc antequam conclodat venditionem, vel antequam eam ineat, ipſe iotra ſe taxabit precium, & ſi inter taxandum occurrit ſibi, ꝙ forte vltra ſit victurus: tunc anteꝗ̃ concludat preciũ, poterit iotra ſe augere preciũ, donec tandem non credat eũ victurum vltra. Vnde anteꝗ̃ concludat cootractũ, noo apparet rõ vrgens ad optandũ, ne vltra tempus illud ſuperuiuat: quia maximè eſſet ratio, ne dãnificaretur venditor io nimis dio ſoluendo. Modo exqoo nondũ concluſit cootractum liberum eſt ſibi occaſione illius timoris, quo timet damnificari, augere precium. & ſic præſeruabit ſe ab illo dãno: & tunc probabiliter manens in illo iudicio. ſm curſum cauſarum inferiorũ taxabit fioaliter precium, & concludet contractũ, & ſic inter contrahendũ, vel poſtea nõ ſperabit eũ vltra nõ victurum: quia exquo credit eum oõ vltra victurum, nõ habebit etiã ſpem reſpectu illius: quia ſpes oõ eſt ſine notitia adhæſiua breui. Quòd ſi dicas, ſaltem tunc, vel poſtea ſæpe habebit formidinem, & ſic aliquam notitiam adhæſiuam, ꝙ ſuperuiuet ultra, & ſic aliqualiter credet. Diceodũ, ꝙ illud credere nõ eſt illicitum, etiã ſi ſit probabile: dummodo non ſubſeqoatur uolnntatis complacentia. & ſi dicis. ſi credit, aut igitur uolet, aut nolet. Dico, ꝙ neutrum oportet: quia põt eſſe ſuſpenſus qoo ad actum. Dicendũ etiã, ꝙ poterit bene eſſe, ꝙ diſplicear ſibi, ꝙ ille ultra non ſit uicturus. & tamen ſibi placeat, ꝙ non ultra ſit ſibi ſoluturus penſionem. Secundò deficit in probatione maioris: poſſet enim conõngere, ꝙ uendens ẽt ſi præſciuiſſet emptorem uicturũ longè ultra tempus æſtimatũ: adhuc ei uendidiſſet, & ꝙ nõ haberet poſtea diſplicentiam de hoc, ꝙ emptor etiã uiueret longè ultra tempus, per quod æſtimabatur uicturus. Et cum dicis, niſi egeſtate compulſus fuiſſet venditor: non ei vendidiſſet, ſi præſcijſſet, eo ꝙ illa venditio & obuentionis ſolutio eſſet ſibi damnoſa. Dicendũ, ꝙ ſtaret, ꝙ non eſſet ſibi damooſa. Nam idẽ contiogit io omoi venditione agrorum, & redditus perpetui, vbi præſcit venditor, ꝙ longè plus cogetur ſucceſſu temporis dare emptori, ꝗ̃ recepit. Et ſi dicas. immo eſſet: quia ſi venditor menſus eſt tempus, per quod æſtimatur victurus, & exegit preciom condignũ: ſm illius temporis quantitatem. neceſſe eſt, ſi vltra illud tempus debeat ſoluere penſionem vitalitij, quod vitalititum erit pinguius cenſendũ, ꝗ̃ fuerit precium datum. ergo dãnificabitur venditor. Diceudum, ꝙ in caſu, quo preciũ eſſet, vel videretur remiſſius, ꝗ̃ merx põt (ſuppoſita ſpeciali iodustria veoditoris, qua ille nouit vti pecunia) non erit venditor io damno: ſed adhuc in lucro. & ſic nõ ſeqnitur, ꝙ ergo in caſu, quo longè ſuperuiueret emptor: non contingat venditori, noo diſplicere illam vlteriorem productionem vitæ. Nec emptor etiã dando tale precium peccabit, exquo vterq; non æſtimaſſet emptorẽ vltra illud tempus victurũ, & cũ bona volontate tamen ſagacis venditoris dedit tale precium: licet remiſsius, ꝗ̃ de rigore debuerit. Tertiò deficit: quia cõceſſo aſſumpto probationis maioris negatur conſequentia: quia virtualiter arguit ſic. Si ſperat eum longè ultra uicturum, non uendit, igitur ſi nendit, ſperat oppoſitum eius, quod eſt eum longè ultra uiuere. & ſic ſperat eũ non longè ultra uiuere. modo illa conſeqoentia non ualet, nec arguitur à deſtructione conſequentis ad deſtructionem antecedentis: ſed deberet ſic ioferri. ergo ſi uendit, non ſperat eũ longè ultra uicturum. Illud autem oon ſperare, nihil pooit poſitiuũ, nec eſt illicitum: proot etiam io ſolutione quartæ rationis patebit. Ad ſecuodam probationem conſequeotiæ dicendum, ꝙ illa propoſitio ſcilicet, exquo quando ſperaret, uel probabiliter crederet, eum longè ultra uicturũ, non uenderet: non uidetur ratio, quare dubitans de illo uellet ei nendere, æquiualet illi cooſequentiæ .ſ. ſi ſperat eũ longè ultra uicturum, oõ uendit. igitur etiam dubitans eũ longè ultra uicturum non uendit ei. tenet conſequeotia. quia non eſt rõ diuerſitatis in primo caſu & ſecundo: quia raoo, quare in primo caſu non uendit, eſt: quia timet damoificari. Modo idẽ habebit timere, ſi ſit dubius, an ſit ultra uicturus, uel oon: quia quando eſt dubius: tunc cogitat idem damnum poſſe contingere, quod contingeret, ſi ſperaret eum ultra uicturũ. igitur idem timebit. & ſic nõ reddet. Illo præmiſſo dicendũ conceſſo antecedeote (ſicut ot communiter accidit) conceditur too ſequẽtia & conſequens: ſed cũ vltra ioſers; igitur ſi uendit, ſignum eſt, ꝙ eſt in eo oon dubietas: ſed credulitas, ꝙ oon ultra uiuat, & per conſequens ſpes eiuſdem. Dicendum, conceſſo ꝙ ſi uendit. ꝙ io eo eſt credulitas, ꝙ ooo ultra uiuat, ſeu ꝙ illo termino moriatur: ſed cum ultra infers. igitur etiam ſpes eiuſdẽ, nõ ualet. Poteſt enim quis credere aliquid, & ex hoc occaſionari ad aliquid faciendũ: & tamen nõ ſperabit illud: ut, credo hoſtes meos affuturos, ideo uẽdo res: & tamen illud non ſpero, ita ſtat, ꝙ uenditor credat eum non ultra uicturum: & tamen non ſperet illud, nec habet rationem urgentem ad illud ſpetandum ≼ quia ſi timeret damnũ, crederet aliquo modo illud. modò oppoſitum eſt poſitum, & etiam poteſt illud euitare: quia exquo nondum contraxit, poteſt augere precium: ut non incurrat illud damnum. Poſſet

etiam

etiam dici,ꝙ ſi per reuelationem ſciret, uel probabiliter crederet, & ſperaret, eum longè vltra victurum: adhuc venderet pro eodem precio: vt dixi in caſu, vel ſaltem ſi non pro eodẽ: tamen pro maiori precio. & tunc nihil contra concluſionem admittentem venditionem: quia nõ admitit, niſi eã, in qua ſeruantur ſingulæ circunſtantiæ, quarũ vna eſt,ꝙ detur adęquatum precium ſm æſtimationem vitæ eius. Ad quartam rõnem neganda eſt maior. Ad probationẽ conceſſo antecedente dicendum eſt ad conſequentiã,ꝙ ei, quod eſt, emptorem longè vltra tempus æſtimatũ viuere, opponitur illa negatio, ſcilicet non longè vltra illud tempus æſtimatum viuere. modo illa negatio in duobus poteſt verificari, ſcilicet aut quia emptor viuit præciſè ad tempus æſtimatum, vel ſaltem non diu vltra. Aut quia cito morietur. Ideo ſic arguere: vendens ſperat oppoſitum eius, quod eſt, emptorem longè vltra tempus æſtimatũ viuere, & cito mori eſt oppoſitum. igitur &c. non valet: quia arguitur à propoſitione habente plures cauſas veritatis ad alteram earum: vel quia arguitur in ſecunda figura ex affirmatiuis. Secundò deficit etiam prædicta conſequẽtia principalis illius quartę rationis: quia non ſequitur, ſi ſperaret eum longè victurum vltra tempus illud non venderet. igitur ſi vendit, ſperat oppoſitum: ſed deberet inferri ſic. igitur ſi vendet: tunc nõ ſperat eum longè vltra victurum. & hoc non eſt ſibi illicitũ: quia non ſperare, nullum actum poſitiuum ponit, ſed negat: ſic enim & non aliter arguitur à deſtructione conſequentis ad deſtructionem antecedẽtis. Nam ſperare eum longè vltra victurum, & ſperare oppoſitum illius, nõ contradicunt: ſed non ſperare eum longè ultra uicturum, contradicit ad ſperare eum longè ultra uicturum: ſicut nõ ſequitur. ſi Sortes eſt albus: Sortes eſt diſgregatiuus uiſus. igitur ſi non diſgregat uiſum, Sortes eſt niger: ſed debet inferri. igitur ſi nõ eſt diſgregatiuus uiſus, non eſt albus.

Contra quartam conditionem arguitur. Ille contractus eſt inexpediens reipublicæ, ex cuius permiſsione ſuccreſcunt multi ocioſi, & decreſcit numerus laborantium corporaliter. emptio uitaltrij eſt huiuſmodi. igitur Maior probatur: quia damnoſum eſt reipublicæ habere multos ocioſos & paucos laboratores. primum patet: quia ocium eſt ſentina omnium uitiorum. ſummum autem malum reipublicæ eſt ſuccreſcere uitioſos ciues. Secundum patet: quia tunc pauca habentur uictualia, quæ ſine humano labore adbibito nõ creſcunt, & ſic inducitur cariſtia, quæ & ipſa eſt magnum malum in republica. Minor patet: quia ſi permittatur: tunc ſi ſint mille in aliqua regione habentes prædia, quæ excolere poſſent, plurimi ex eis uendent ea, & pro pecunia ement ſibi uitalitia,ꝙ ſi non permitteretur eis emptio uitalitij, cogerentur omnes laborare & ea excolere. Dicendum. Minor eſt uera de emptione non debito modo ueſtita, modo concluſio quarta loquitur tantum de ea, quæ eſt debito modo ueſtita omnibus circunſtantiis, & ex illius permiſſione non oriuntur prædicta. Nam per talem emptionem non prouidetur illis, niſi qui aliàs, etiã ſi prohiberetur talis emptio, laborare non poſſent præ infirmitate, aut alia miſeria, uel paupertate: & cum hoc ad maiorem miſeriam urgerent, aut ſi poſſunt laborare corporaliter: tamen eos non laborare corporaliter, ſed aliis laboribus intendere (ratione quorum eis conceditur emptio uitalitij, uel aſsignatur uitalitium) non ſolum non nocet: ſed longè utilius eſt, quàm ſi corporalibus laboribus uacarent. cuiuſmodi ſunt illi de primo, ſecundo, tertio, & quinto genere. immo ſi talibus non concederetur talis emptio, uel ſi laboribus corporalibus intendere cogerentur, plus damni reipublicæ eueniret, quàm reſarciri poſſet per profectum illius corporalis laboris. Et hæc de emptione uitalitij irredimibilis dicta ſufficiant, quid autem, quando eſt redimibile, dicetur in quæſtione. lxxxiij.

QVAESTIO. LXXXII.

Vtrum emptio redditus deprauetur per hoc, quòd ille redditus eſt perpetuus & irredimibilis? Solutio quæſtionis ſtat in duabus ſuppoſitionibus, & quinq; concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Redditus perpetuus dicitur ius, quod quis habet ad exigendum per ſe: & ſuos in perpetuum aliquam obuentionem pecuniæ, uel alterius rei utilis, & hoc annuã uel alia determinatione temporis determinatam ab alio, ſic quod ille alius per ſe, uel ſuos ſucceſſores in eis bonis, in quibus eſt illud ius terminatiuè conſtitutũ, eſt obligatus ad præſtandum tale quid ei & ſucceſſoribus. Et capitur hic perpetuitas pro duratione uſq; ad finem mundi. Et ille eſt duplex. quidam eſt irredimibilis, & quidam redimibilis. prout patuit quæſtione. lxxj. de redimibili patebit in ſequenti quæſtione.

Secunda ſuppoſitio. Non refert in propoſito, an ille redditus ſit fructuarius, uel pecuniarius. & ſecundò, an ſit in rebus, uel perſonis conſtitutus. & tertiò, an ſit de nouo conſtitutus, uel ab olim: quia illæ differentiæ non uariant in propoſito, quin ſi perpetuus redditus ſit licitè emibilis, & per conſequens id fieri oporteat in una illarum differentiarum. etiam id fieri poterit in reliqua: quia pari paſſu ambulant illæ differentiæ quo ad licitè poiſe emi: ut probatum eſt. q. lxxix. Et quamuis in una perſona non poſsit conſtitui redditus perpetuus: quia nec illa poteſt perpetuò uiuere in hac mortali uita: tamen in perſonis ſibi ſuccedentibus, & ſic conſtituentibus communitatẽ hominum poteſt conſtitui: quia talis cõitas poteſt durare perpetuò perpetuitate prædicta: licet quãdoq; de facto non duret, ſed pereat. Et ex hoc quod perpetuitas capitur prædicto modo; patet, quod falſum eſt quod redditus perpetuus in infinitum excedat uitalitium, uel precium finitum: quia etiam redditus perpetuus eſt finitus: ſicut & duratio ſtatus huius mundi inferioris. nullum autem finitum excedit aliud finitum in infinitum.

Prima concluſio. emptio redditus non deprauatur per hoc, quòd redditus eſt perpetuus & irredimibilis, quin adhuc illa emptio maneat de ſe, & ex genere licita. probatur undecim rationibus. Primo ſic. Emptio redditus eſt de ſe & ex genere licita tanquam cadens ſuper obiectum congruum. Et per hoc quòd redditui additur perpetuitas & irredimibilitas non ſit redditus incongruum obiectum emptionis,

prionis. ſgitur emptio ſoper eũ vt ſic conditionatum cadens cădit ſuper obiectum coogtuum. & ſic erit actus ex genete licitus. Antecedens pro prima parto parer ex concluſione prima quęſtionis. lxxix. Pro ſecunda parte probatur: qnia per hoc, quòd illa conditio additur: non minus habet rationem veræ mercis, quàm haberet, ſi non adderetur, vel ſi temporalitas ei adderetur. probatur: qnia ratio probans redditum i i communi captum habere verè rationem mercis: æque habet locũ circa redditum ſic conditionatum: ſicut circa non ſic conditionatum: vt patet applicando primam rationem primæ concluſionis quęſtionis. lxxix. Secundò ſic. Emptio redditus non deprauatur per hoc, qnòd redditus eſt temporalis & extinguibilis, ſiue determinata temporalitate, ſiue indeterminata temporalitate: vt paruit. q. lxxx. & pręcedenti. igitur nec per hoc, qnòd eſt perpetuus & irredimibilis ac inextinguibilis. tenet cõſequentia dupliciter. Primò quia non eſt maior ratio, cur potius per cõditiones ſecundò additas deprauaretur, quàm per primò additas. Secundò tenet à maiori negatiuè: quia magis videretur, quòd conditiones primò additæ deprauarent eam, qoàm ſecundò additæ, & maximè in redditu temporali determinata temporalitate: quia illius emptio magis videtur ſuſpecta de fraude vſurarum. Confirmatur. emptio redditus non deprauatur per hoc, qoòd eſt perpetuus & redimibilis per venditorem: vt patebit ex ſequenti qoęſtione ex auctoritate deciſionis ſommorũ Pontificum. igitur nec per hoc, quòd eſt perpetuus & irredimibilis tenet conſequentia: quia magis videretur per ſecundum deprauari quàm per primum: quia pactum de reuendendo facit contractum ſuſpectum: vel ad illam ſuſpitionem iuuat cooperante alia circunſtantia, ſcilicet modicitate precij: vt poteſt trahi ex c. ad noſtrã. de emp. & ven. ſecundum Panor. ibidem. Tertiò probatur: quia ex quo redditus verè habet ratiooem mercis, nõ minus, quàm ager, ſi perpetuitas & irredimibilitas facerent eum eſſe incongruum obiectum emptiooıs: tuoc eadem ratiooe facerent agrum iocongruũ obiectum emptionis, ita quòd noo liceret alicui emere agrum taliter, qnòd deberet habere perpetuò ius vtendi & fruendi agro, & irredimibiliter, ſic quòd noo teneretur reuendere eum venditori reofferenti precium. conſeqoens eſt falſum. conſequentia tenet: quia perpetuitas & irredimibilitas agri empti & poſſidendi non eſt alterius rationis à perpetuitate & irredimilitate redditus empti & poſſideodi, vel quaſi poſſidendi: vbi aũt eſt cauſa eiuſdem rationis, ibi eſt idem effectus, & eadem deber eſſe iuris diſpoſitio, & merces. circa qoas eſt illa perpetuitas. ſunt etiam eiuſdem rationis quo ad hoc, quòd vtraq; eſt vera merx, & vtraq; computatur ioter immobilia. & ſolum differunt, quòd vna earum eſt res corporalis, altera incorporalis: quod nõ poterit variare propoſitum ſuppoſito, quòd vtraq; in ſe ſit emibilis abſtrahendo à perpetuitate: ſicut eſt hic. vt queſt. lxxix. patuit. igitur. Quartò: quia qnicunq; emit agrum aliquem: vt perpetuò pro ſe & ſuis eum retineat irredimibiliter, eo ipſo virtualiter & implicitè emit redditum perpetuũ & irredimibilem. igitur ſi emptio redditus perpetui & irredimibilis eſt de ſe illicita: tunc emptio includens illam virtualiter, etiam eſſet illicita: quia actus includens virtualiter alium actum illicitum, eſt etiam illicitus. Aſſumptum probatur: quia emendo agrum modo prædicto, acquirit domioium directũ, & proprietatẽ agri per emptionem. modò directum dominium & proprietas agri eſt virtualiter redditus perpetuus & irredimibilis percipiendi fructus illius agri: quia eſt virtualis vſufructus, ſeu cauſalis, licet non formalis. Modo quid aliud eſt redditus perpetuus & irredimibilis conſtitutus ĩ agro, vel pdio, quã vſufructus illius agri ſaltem partialis, vel aliquid quidditatiuè ei ſimillimum: licet per extrinſeca & accidẽtaliter diſtinguatur, igitur. Et ex hac probatiooe & cõfirmatione ſecuodæ rationis, & ex ſequentibus patet, quòd auctor cuiuſdam tractatuli iocipientis. Titius ciuis Pragen. &c. qui ioſcribitur cuidam iuriſtæ, qui dicitur fuiſſe dominus Andreas olim legens in vniuerſitate Vienenſi, in quo reſpoodet & inuehit contra alium tractat. etiam ſic incipieotem. Titius ciuis Pragen. quem quidam Michael Blick canooiſta cõpoſuit, approbans emptionem redditus perpetui irredimibilis inſufficienter damnauit emptionem redditus perpetui irredimibilis. Vnde ait. Qua temeritate & præſumptione audent adoerſarij gloriari ſe non habere cenſus ad reemendum, hoc eſt redimibiles: cum ipſi adhuc multo crudeliores ſint & magis iohumani, quàm manifeſti vſuratij. Vnde non eſt hoc excuſatio, ſed magis aggrauatio: quia non poterit debitor redditus irredimibilis ſe voquam liberare à penſiooe annua: & tamen debitor vſurarij poterit ſe liberare, & quis vnquam ita miſer eſſet & ſtultus. qui obligaret ſe & ſua ad perpetuas vſuras. hæc ille. Sed contra dupliciter. Primò: quia in alia parte eiuſdem tractat. (quæ pars eidem annectitur) tenet emptionem redditus redimibilis eſſe licitam. igitur per fundamentum coofirmationis ſecundæ rationis etiã debuiſſet ſenſiſſe emptionem redditus irredimibilis eſſe licitam. Secuodò: quia in eodem tractat. adducuntur aliquæ probationes contra emptiooem redditus irredimibilis. puta: qnia ibi non ſit merx: ſed de pecuoia accipiatur pecunia & huiuſmodi: & tamen illæ æque poſſont applicari cootra emptionem redditus redimibilis. Tertiò: quia ſi ſibi durum videatur, ꝙ venditor nunquam poſsit repetere redditum venditum: & ſic ſe liberare à penſione: mirum eſt, quòd nõ eſt viſum ſibi durum, ꝙ uenditor agri irredimibilis oon poſsit vnquam redire ſiue ad agrum, vel ad aliquos fructus, quibus omnibus cogitur perpetuò carere, prout in hac quarta ratione & ſequentibus deducitur. Quintò ſic ſi eſſet aliqua iniquitas in emptiooe redditus perpetui & irredimibilis, inquantum ille redditus eſt ſic cooditionatus, illa eſſet iniquitas cootra proximũ. puta cootra venditorem eius: quia oon eſſet peccatum contra primam tabulam: ſed cõtra ſecundam, & cootra proximũ: & noo apparet cõtra quem, niſi contra venditorem. igitur. Modo multo maior iniquitas reperiretur in emptione, qua quis ab eodem venditore emeret ipſum agrum perpetuò & irredimibiliter: quia emẽdo agrum ab eo illo modo, venditor totaliter exuitur omni dominio iure & proprietate agri: & totum traosfertur in emptorem: ſed emendo redditum conſtitutum in illo agro ab ipſo

ſo domino agri, venditor non exuitur totaliter omni dominio & iure: immo retinet ſibi dominiũ directum & proprietatem agri, & ſolum quendam vſufructum formalem transfert in emptorẽ, vel aliqnid eidem quiditatiuè ſimillimum, & denique non totum: quia etiam ſibi retinet ius vtendi & fruendi illo agro pro parte, quæ ſufficit pro laboribus & expenſis requiſitis ad culturam agri. Sextò ſic. Decima prædialis capta pro iure percipiendi fructus decimales eſt redditus perpetuus & irredimibilis: quem eccleſia à laicis habet, & conſtitutus in prædiis eorum. & ille eſt licitè emibilis, quantum eſt de ſe, & ex lege diuina: quia ſi ex lege diuina eſſet inemibilis, non poſſet per diſpenſationem & indultum Papæ licitè emi: ſicut nec poteſt per diſpenſationem Papæ licitè emi ſacramentum. quod lege diuina eſt illicitum emi. & ſic Papa peccaret concedendo vni eccleſiæ, quod poſſet emere decimam, quam alia eccleſia habet: quia peccatum non tantum permittere, ſed concedere, & auctoritatem id faciendi præſtare eſt peccatum. ſi igitur id licitè facit. igitur eſt res emibilis licitè. Et idem poſſet deduci de perſonali decima, vbi illa eſt de conſuetudine. Et dixi quantum eſt de ſe & ex lege diuina: quia quod non eſt licitum eam emere, eſt ex lege poſitiua prohibente eam emi & vendi, tanquam quid annexum ſpirituali officio eccleſiaſtico: ſicut & beneficia eccleſiaſtica ſunt ſic prohibita emi & vendi. & ideo Papa, qui eſt ſuper legem poſitiuam, poteſt concedere, quod decima ematur & vendatur. Septimò & octauò probatur per tertiam & quintam rationes poſitas ad primam concluſionem quęſtionis lxxix. quæ ſicut ibi ad redditum in communi conſideratum ſunt applicatæ, etiam applicari poſſunt eodem modo ad redditum perpetuũ & irredimibilem. Nec valet euaſio ſupradicti Andreæ in tract. prædicto, di. quòd vſura non in ſolo mutuo committitur. ſed etiam in emptione ſecundũ Ioan. Cal. allegantem ad hoc iura. Et ſecundum Guilel. Altiſindoren. in iij. ſuo di. Directa vſura non eſt niſi in mutuo: tamen indirecta vſura poteſt eſſe ſine mutuo: vt ſi qui intendant acquirere idem, quod acquirerent per mutuum: tamen in fraudem pręcepti mutant contractum. Hæc inquam euaſio non valet: quia implicat contradictionem, quod vera vſura ſit ſine mutuo vero: quia eſt de diffinitione veræ vſuræ: immo vſura vt eſt peccatum, eſt formaliter mutuatio: vt patet ſupra. q. xxj. quamuis illa mutuatio ſæpe ſit implicita in emptione & aliis contractibus, quo modo intelligitur Io. Cal. & ſæpe non eſt implicita in vera emptione: immo ſolũ nominatur emptio: & tamen eſt vera mutuatio alio nomine palliata. quo modo intelligitur Altiſiodorenſ. Fateor tamẽ, quòd eſt quædam ſpecies vſuræ, quæ dicitur vſura tantum pręſumpta, & illa poteſt eſſe ſine vera mutuatione: non tamen ſine præſumpta. Et ſi tunc arguas. ergo ſaltem adhuc euaſio prædicta in propoſito valet. Dicendum quòd non: quia præſumpta nõ habet locum, niſi quando nimis modicũ datur precium, prout ſufficienter patebit in q. lxxxiiij. concluſione. ij. iij. & ſequentibus. Hic autem datur iuſtum, igitur etiam non erit pręſumpta. Nec obſtat, quòd emptor non vult ſuã pecuniam commutare ad mercãtias, eo quòd non eſt ibi ſemper & omnino certus de lucro: immo aliquando perdit ſortem: ſed tantum vult commutare ad habendum pecunias per viam redditus, vbi certus eſt de lucro & de ſorte: vt arguit prædictus Andreas: quia licitum eſt quærere certitudinem & ſecuritatem lucri: etiam magnam & maiorem alia: dummodo ſit humana: & non per vias prohibitas. Hic autem nõ poteſt dicere eſſe vias prohibitas: quia peteret principiũ. immo perſona emens poſſit eſſe talis, quòd illicitum eſſet ei eas commutare ad mercantias: vt ſi eſt eccleſiaſtica. Pręterea etiam emptor reddituum nõ eſt certus omnino de ſorte & lucro: quia pereuntibus bonis, in quibus eſt fundatus redditus, etiam ſic perit redditus ita, ac ſi nõ redditus ſed illa bona emiſſet. Item non negaret aduerſarius, quòd liceret potius pecunias commutare pro talibus bonis, quàm ad mercantias applicare: & tamen etiam hoc faceret propter maiorem certitudinem. Nec valet, quod dicit, quòd illa pericula raròeueniunt: quia quanto rarius eueniunt, vel nata ſunt euenire, vt putatur: tanto etiam carius emitur talis merx & ideo in hoc non agitur aliqua inæqualitas: quanto enim merx pluribus periculis ſubiicitur: tanto remiſſiori precio poteſt emi. Quòd etiam idẽ arguit, quòd venditor nihil recipit, niſi pecuniam ab emptore, & nihil etiam niſi pecuniam ei annuatim ſoluit: puta ſi eſt pecuniarius redditus. igitur de nullo ſoluit illã annuam pecuniam: niſi de pecunia recepta. igitur eſt vſura. Non valet: quia illam annuam penſionem ſoluit de prædiis, ſuper quibus eſt redditus ille conſtitutus, licet propter pecuniam eam ſoluat: ſed de hoc latius patuit. q. lxxv. & lxxix. concluſione tertia. Nonò probatur per tertiam rationem primæ concluſionis pręcedentis quęſtionis, quæ ſicut ibi ad vitalitium applicata eſt, ita poteſt etiam applicari ad perpetuum & irredimibilem redditum. Decimò ſic. Licita eſt commutatio, qua prædium quod emi à Ioanne, darem tibi in perpetuum pro te & tuis hæredibus cũ illo onere vel obligatione: vt haberem ius exigendi à te annuatim aliquantam partem fructuum dandam mihi & meis hæredibus imperpetuum. ergo etiam licita eſt emptio, qua darem tibi tantam pecuniam, quantam valet prædium prędictum pro æquali onere, vel obligatione dandi aliquãtam partem fructuũ modo prædicto de aliquo prædio. tenet conſequentia: quia nulla eſt ibi ratio diuerſitatis: niſi quòd prima commutatio eſt contractus permutationis, & ſecunda eſt emptionis. Hoc autem hic non variat: ſicut in ſimili patet. Nam ſi licita eſt permutatio, qua meum equum pro tuo aſino do, etiam licita eſt emptio, qua pecuniam meam, quæ tanta eſt quantum valet equus meus, do pro aſino tuo. Antecedens probatur: quia licita eſſet commutatio, qua illud prædiũ meum tibi traderem pro alio prædio tuo æquiualenti, quod mihi pro me & meis hæredibus deberet remanere imperpetuum. igitur eadem ratione poſſum illud tradere pro alia re ęquiualenti illi prædio. cuiuſmodi eſt onus tuum prædictum, & ius mihi aſſignandum. igitur. Vndecimò ſic. Ex condẽnatione emptionis redditus perpetui & irredimibilis ſequitur quid horribile & impium. igitur condẽnatio talis eſt impia & horribilis. Antecedens probatur: quia ex ea ſequitur, quòd ferè omnes prælati, ac beneficiati, &

officiati

officiati ipſius eccleſiæ, uel pro magna parte ſuſtentarentur de illicitè quęſitis & iam à maximis temporalibus fuiſſent plurimi ſic ſuſtentati, qnorum plurimi fama tam ſanctitatis quã doctrina claruerũt: qnia pro magna parte eorum officia & prælaturæ ſnnt fundatæ ſuper redditibus perpetuis & irredimibilibus, qui ſunt annexi eorum officijs & prælaturis, de qnibus tamen viuere non eſſet minus damnandum, q̄ ſi de vſuris, quas vſuratij acquiſiiſſent, viuerent. in caſu, vbi ſcirentur hi, à quibus eſſent extortæ vſuræ, vel enrum hæredes. Sancti quoque Pontifices Romani atq; concilia generalia, quæ talia non condemnauerũt & extirpanerũt, damnabiliter omiſiſſent, nec domino placuiſſent: ſicut nec illi reges domino placebant, qui excelſa nõ abſtulerũt in Iuda, cum potuiſſent. Et ex hoc patet, quòd nõ bene loquitur Henr. Gandenſis doc. ſolemnis, qui cum damnet emptionem redditus perpetui quodlib. viij. q. xxij. arguendo pro tali emptione ſic: qnia religioſi & prælati tales redditus emunt & emere conſulunt, quod non facerent, ſi non liceret. Dicit, dicendum eſſe ad hoc argumentum, ſicut alibi dictum eſt. Alibi autem, ſcilicet qnodlib. ij. q. xv. eiuſdem, vbi damnat venditionem vitalitij, arguit pro illa vẽditione vitalitij ex eo: quia talis venditio approbatur facto à multis, & verbo à nullo contradicitur, quod non videtnr poſſe fieri niſi eſſet licitum. & ſoluendo dicit, quòd qui approbãt faciendo, pernitioſum exemplum dant. Quòd autem verbo nullus cõtradicit. hoc eſt: quia in iudicium nõ deducitur, & mala per patientiam tolerantur. Et idẽ quodlib j. q xxxix. damnat emptionem vitalitij, cum vult ſoluere argumentum factum pro tali emptione: puta: quia hoc conſulunt religioſi viri, qui non facerent, niſi licitum eſſet, dicit ſic. Quòd arguitur, quòd ſancti viri & religioſi & ſapientes dant conſilium: dico, & firmiter credo, quòd ſi tale conſilium dant, in hoc ſapientes non ſunt: ſed ignorantia iuris naturalis in vſurario contractu decepti decipiunt animas. immo (vt verius credo) licet in hoc aliquando deceperint: tamen longo tempore non fecerunt, nec facient decætero iam melius inſtructi: & licet mulierculæ ad ſuam excuſationem dicant, mentiuntur. Hæc ille. Hæc ſentẽtia ſtare nõ poteſt propter tria. Primò: quia quàmuis verum ſit, quòd multa mala tolerantur, quæ ſi in iudiciũ deducerentur, punirentur, vel non tolerarentur: tamen nihilominus ſi illa conſtent iudici aliunde quàm per deductionem in iudicinm. puta quia notoria ſunt, aut clamoroſa inſinuatione ſibi conſtant, non excuſatur, ſi non officio contra talia procedat, & ea met in iudicium deducat, & cũ effectu ea puniat, ſi poſſit ſine grandi ſcandalo. quare non allegat prædictus doctor, nec allegare poteſt in noſtro caſu, quin ſine tali potuiſſent Pontifices Romani & concilia tales contractus extirpaſſe, & ſic adhuc ſtat argumentum, quòd inexcuſabiles à magna culpa perditionis ouiũ eſſent, ex quo poſiti in ſpecula non annunciaſſent gladium venientem. Secundò: quia non reſpondet ad horribile illud, quod allegatum eſt, niſi incidendo in illud, quo dicit, ementes taliter pernitioſum exemplum dare. & ſic eos ſcandalizare mortaliter alios. Tertiò: quia dato quòd tempore ſuo non eſſent tales contractus in iudicium deducti: vt reprobarentur, uel approbarentur: tamen poſt eum ſunt producti & approbati quoad redditus perpetuos: vt patebit in ſeq. queſtione. Ex hoc ſequitur. xij. probatio & talis. Summi Pontifices & plures epiſcopi auctoritate iudiciali, & plurimè doctores auctoritate doctorali dixerunt illam emptionem redditus perpetui eſſe licitam, quæ fit cum gratia redemptionis conceſſa uenditori, ita quòd facultatem redemptionis uocant gratiam: ut patebit. Igitur etiam ſi illa emptio fiat ſine conceſſione illius gratiæ, & ita redditus perpetuus ematur irredimibiliter erit licita. tenet conſequentia: quia ſi quis aliquem contractum, qui ex genere ſuo eſt non gratuitus, ſed oneroſus: & nihilominus ex gñe ſuo licitus poteſt facere cum aliqua gratia, non ob hoc tenetur eum cum eadem gratia facere, quin ſi eum ſine illa gratia faciat, non peccabit, aliàs nullus contractus purè oneroſus, ſcilicet in quo nulla fit gratia ſed pura iuſtitia eſſet licitus. Conſtat autem, quòd emptio ex ſui natura eſt contractus oneroſus, & non includit in ſui ratione gratiã: & tamen ut ſic eſt contractus de iure gentium approbatus. Igitur ſi ille reſpectu perpetui redditus fit licitè, quando fit cum gratia, etiam poteſt licitè fieri ſine illa gratia.

Secunda concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis poteſt multipliciter deprauari per indebitas circunſtantias, probatur enumerãdo ſeptem circunſtantias, per quas ferè omnes proportionabiliter eam contingit deprauari: ſicut emptionem uitalitij contingit per eaſdem deprauari: ut in ſecunda cõcluſione preced. quæſtionis patuit. & exemplifica de quis, cui, ubi, & qnando, eodem modo ſicut ibidem eſt exemplificatum de quomodo, etiam exemplifica proportionabiliter per primum, ſecundum & tertiũ exempla ibidẽ poſita, addendo etiam quartum. puta ſi emit ab eo, qui petiit pecuniã mutuò, & petens fuit in ea indigẽtia conſtitutus, qua ſtante tenebatnr petitus ei mutuare ſub peccato mortali (prout fuerunt poſiti ſupra q. xix. quatuor, uel quinq; caſus, in quibus eſt pręceptum mutuare proximo) uel ſaltẽ in ea indigentia fuit conſtitutus, quòd ſub peccato ueniali debebat ei mutuare: ut de facili contingere poteſt. Si itaq; pauper prima uel ſecunda indigentia exiſtente petiuit mutuũ, & diues noluit illi mutuare. ſed mox ſe conuertit ad emptionem redditnum ſuper bonis illius indigentis (ſicut proh dolor ſæpe accidit) in tali inquàm caſu illa emptio de per accidens deprauatur, uel ſaltem ſi ipſa in ſe formaliter non deprauetur: tamen coniungitur omiſſioni, quæ eſt peccatũ, prout etiam de hoc fuit tractum ſupra q. lxxix. argumen. ij. & infra latius queſtione ſeq. in corollario tertiæ concluſionis. De circunſtantia uerò cur, prout dicit cauſam finalem, exemplifica etiam, ſicut ibidẽ eſt exemplificatum: prout autem dicit cauſam inductiuam, poteſt etiam exemplificari de omnibus qninq;, ſicut ibidẽ eſt in emptione uitalitij exemplificatum. Nam etiam emptionem perpetui redditus contingit fieri ex illis quinq; cauſis. & ſi non ad ſe tantum, cui emit relatis, ſicut fit in emptione uitalitij: tamen relatis tã ad ſe quàm ad poſteros ſuos ſucceſſores, quibus emẽs vult prouidere. ideo quia aut diffidit Deo, aut inordinatè timet, vel inordinatè ſolicitus eſt, aut

ex prudentia caruis id facit, aut ex cupiditate lucri. Has etiam radices contingit inuenire in emptionibus aliarum rerũ. vtputa prædiorum: quamuis quo ad intendendum, vt ipſe & poſteri voluptuoſè, & ſine labore viuant: non ita natum ſit illud contingere in emptione prædiorum, quæ excolere oportet laboribus: ſicut in emptione redditaum in quorum obuentionibus percipiendis nõ oportet percipientem laborare. Per circunſtantiam autem quid, exquo coincidit cum obiecto, non deprauatur, exquo ipſum quid, ſcilicet redditus emptus eſt obiectum congruũ emptionis. Poſſunt etiam hic moueri duo dubia: ſicut de emptione vitalitij ſunt mota circa ſecundam concluſionem, & eodem modo, vt ibidẽ ſunt ſoluta, poſſunt ſolui.

Tertia concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis poteſt taliter omnibus requiſitis circunſtantiis veſtiri, quòd erit non tantum de ſe vel ex genere: ſed etiam ſimpliciter licita & bona perfecta bonitate morali. probatur diſcurrendo per omnes circũſtantias, & eodẽ modo exemplificando: ſicut diſcurſum & exemplificatum eſt de emptione vitalitij in concluſione.iij.precede. queſtionis. Nec eſt differentia facienda: niſi quòd in emptione vitalitij reſpicitur ad temporalem & ſingularem ſuſtentationem illius ſolius cui emitur, qui eſt in aliquo quinq; generum ibidẽ dictorum, cui ſingulari perſonæ, vel quibus ſingularibus perſonis emitur. Sed in emptione redditus perpetui & irredimibilis reſpicitur ad ſuſtẽtationem perpetuam omnium illorum, qui ſucceſſuri ſunt perpetuò in aliquo illorum generum: vt qui emit redditum perpetuũ & irredimibilem: vt eũ annectere faciat alicui officio eccleſiaſtico. puta prę̨latura ſpirituali, vel officio prædicaturæ, vel celebrationi miſſarum, vel lecturæ theologicæ, aut officio pro phano. vtputa poteſtati ſeculari iudicariæ vel aduocatiæ. Ille inquam intendit ſuſtentare non ſolum primum, qui hoc officium ſubibit: ſed omnes eius ſucceſſores in illo officio, quatenus præſint vtiliter reipublicæ. Si etiam eum emat, vt grauatis infirmitate & valitudine aſſignetur: intendit ſuſtentationem non tantum primi, qui eum percipit: ſed omnium, qui in illa miſeria ſunt ſibi ſucceſſuri.

Hic poſſunt moueri duo dubia. Primum, an ad debitam circunſtantiam illius emptionis requiratur, quòd annuus redditus communi æſtimatione non excedat redditum, quẽ habere poſſet, ſi terrã de tanta pecunia emiſſet? Dicunt quidam quòd ſic. & hoc nõ tantum in emptione redditus perpetui, ſed etiã temporalis, ſiue determinata, ſiue indeterminata temporalitate. Alij dicunt, quòd quando quis in perpetuũ emit, nunquam poteſt eſſe illicitus contractus, quantumcunq; ſit magnus redditus reſpectu precij: quia licet in contractibus ſe decipere. Sed primum dictũ dupliciter poteſt intelligi. Primò, quòd requiratur, quòd vltra omnes expenſas & operas, quas haberet facere in colendo terram illam: poſſet tantum redditum de terra habere, ſi quam pro illa pecunia emiſſet. & ſic eſt verum: quia da oppoſitum, puta, quòd redditus emptus eſt pinguior, quàm ſit prouentus, quem prædicto modo de terra habere potuiſſet, ſi emiſſet, tunc precium eſſet minus redditu empto: quia precium eſſet adę̨quatum prouentui illius terrę̨ deductis expenſis & operis, pro quibus debet pars fructuum ei cedere. igitur eſſet inadæquatũ reddi tui empto, qui eſt pinguior: quia adę̨quatum minori, nõ eſt adę̨quatum maiori. Si autem intelligatur, quòd requiratur, quòd computando ſimpliciter omnes obuentiones agri nullis defalcatis, poſſet tantum habere de terra, quantus eſt ille redditus emptus, ita q̧ nõ poſſit licitè habere plures obuentiones de illa terra, non eſt verum: quia aliquę̨ illarum obuentionum ſunt cenſendæ ut præmium, uel merces laborum, quos habet per ſe, uel alios facere in colẽdo illam terram. & ſic duntaxat reliquæ debebunt commenſurari obuentionibus reddi tualibus, in quibus operandis non apponit laborem culturæ. Secundum autem dictum aliorum eſt falſum propter duo. Primò: quia ſequeretur, quòd 100. floren. eſſent iuſtum precium perpetui redditus annuatim importantis xx. floren. vel 50. floren. quod eſt falſum. Item quantuſcunque redditus poteſt eſſe in magno & notabili excedens precium in ualore. Vbi autem talis exceſſus eſt, uiolatur iuſtitia commutatiua. igitur. Secundò: quia crudè allegat illud, ſcilicet in contractibus licet ſe decipere, nec eſt ad propoſitum in illo ſenſu, in quo eſt uerum, de quo ſenſu patuit ſupra quæſtio. liiij. in fine primæ concloſionis. Secundum dubium, an ex parte circunſtantiæ quomodo, requiratur certa, & fixa quantitas precij omni tempore danda pro eodem reddi tu. Tertium, an oporteat ementem acquirere proprietatem in illo fundo, ubi ſibi conſtituitur redditus, & an teneatur nihil uelle habere, poſtquàm ſine culpa uenditoris periret fundus totaliter: ſed de illis patebit in q. lxxiiij.

Quarta concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis prædicto modo veſtita eſt non ſolum licita: ſed etiam expediens reipublicæ. Probatur. talis emptio includit eminenter & perfectè emptionem tot uitalitiorum, quo ſunt ſibi inuicem ſucceſſuri in illo officio, uel conditione, cui officio uel generi perſonarum eſt ille redditus perpetuus emptus. Modo emptio uitalitij prædicto modo ueſtita eſt expediens reipub. igitur multo magis emptio redditus perpetui erit expediens. Maior probatur: quia perfectè includens expediens, eſt expediens. Minor probatur: quia quicunque per totam uitam ſuam eſt in tali officio, uel conditione (cui officio, uel conditioni eſt annexus perpetuus redditus) habet illum redditum pro tota uita ſua. igitur habet illum ut uitalitium reſpectu ſui. & ita etiam eſt de eius ſucceſſore. Vnde beneficium eccleſiaſticum licet ſit perpetuus & irredimibilis redditus: tamen reſpectu ſingulorum beneficiatorum illo officio cenſetur eſſe uitalitium illorum.

Quinta concluſio. Emptio redditus perpetui & irredimibilis prædicto modo ueſtita non deprauatur per hoc, quòd eſt conſtitutus in bonis eccleſiaſticis. probatur: quia ille redditus non minus eſt ibi conſtituibilis, quàm vitalitium: niſi quòd maior ſolemnitas requiritur quando ibi cõſtituitur redditus perpetuus, quàm quando tantum uitalitium ibi conſtituitur. ſicut etiam quando rector eccleſiæ ipſa prę̨dia eccleſiæ uellet ſimpliciter uendere perpetuò, requiritur ſolemnitas à iure canonico introducta. Vnde prę̨-

dus

dijs æqniparantur redditus perpetui: quoniam redditus inter immobilia computantur, ſaltem quando excedunt lnngum rempus: & tamen quando vellet lncare prædia eccleſiæ ad vitam ſuam, vel alicui vitalitinm ibi conſtituere, & vendere, non requiritur illa ſolennitas: immn aut nnn requiritur, aut ſi quæ requiritur, vt in religioſo: tamen minor ſufficit, vt tactum eſt in quinta conclnſione præceden. quæſtinnis. An autem in venditinne. redditus conſtituti in bonis eccleſiaſticis ſufficiat ſeruare cnnſuetudinem loci approbatam, & maximè quandn redditus eſſet redimibilis. eo ꝙ tunc ſnlum eſt perpetua qnò ad ementem, non quò ad vendentem hoc ſpectat ad aliam quæſtionem. An etiam per cnnſuetudinem poſſit tolli, vt non requiratur ſolennitas a iure introducta. & ſi nnn: tunc non releuat hoc, ꝙ redditus etiam eſt redimibilis. ſi autem ſic (ſicut videtur probabilius) tunc vtrobique poteſt fieri, niſi extrauagans Pauli, quæ incipit Ambitinſæ. aliquam tennuationem feciſſet iuris abrogati. Sed (vt audiui ex nre cuiuſdam doctiſſimi viri, qui nunc nouiſſimè cum hæc ſcriberem, fuit in Curia Romana) prædicta extrauagans non eſt publicata. prnut dominus Vnlteranus tunc exiſtens primus referendarius Papæ retulit præfatn viro in præſentia dnmini epiſcopi Vrbinatenſis, & ſic ſequitur, ꝙ prædicta conſtitutio non ligaret.

Contra primam concluſionem arguitur nctupliciter. Primò nmnibus quinque argumentis principalibus factis contra primam concluſinnem præced. quæſtionis applicandn illa ad redditnm perpetuum & irredimibilem. ſicut ibidem ſunt applicata ad vitalitium: quia vtrobique pnſſunt eodem modo formari, ita ꝙ vbi ibidem dicitur propoſitũ & ſpes percipiendi toto tempore vitæ ſuæ, dicatur hic propoſitum & ſpes percipiendi perpetuò per ſe & ſuos ſucceſſnres. & ſoluantur etiã eodem modn ſicut ibidẽ. In tertin autem principali, vbi pnnuntur dun caſus, pnnatur ſecundus ſic, ꝙ Ioannes det.c.flore.vt recipiens det per ſe & ſuos perpetuò nmni annn. v. flor. & Ioannes per ſe vel ſuos percipit.c.& x. flor. in xxj. annis & cõſequenter proportionabiliter ſicut ibidẽ, Similiter applicando quartum & quintum pone, ꝙ emens velit eſſe certns, ꝙ ille, cui emit, & ſui ſucceſſores ſint certi de ſufficientia, & ꝙ ſine corpnrali labore poſſint viuere, & ſnlue ſicut ibidem.

Et præter illa quinque etiã poteſt argui ſpecialiter contra emptionem redditus perpetui pecuniarij, & hic tripliciter. Primò: quia ibi videtur emi pecunia, quæ eſt inemibilis Secundò: quia non ſolum ibi: ſed etiam in redditu fructuario emens nihil vr̃ transferre in ſe per emptionem: ſed illa ſunt ſufficienter ſoluta ex dictis in concluſinne ij. quæſtinnis lxxix. Tertiò: quia emptio vitalitij excuſatur a peccato, eo ꝙ quãuis contingat, ꝙ emens aliquando recipiat plus, quàm dat: tamen ex qun hoc fuit dubiũ: quia neſciebatur, ꝙ tanto tempore eſſet victurus, & ꝙ illud dubinm habeat eũ excuſare: patet a ſimili: quia venditn rem recipientẽ in termino ſolutionis maius preciũ, q̄ merx valuerit tẽpore venditionis, excuſatur, ſi neſciebatur, ꝙ res in termino ſnlutionis eſſet tantum precium valitura: vt patet in c. in ciuitate. extra, de vſuris. igitur cũ illa ratio hic ceſſet: quia emens perpetuum redditum veriſimiliter credit ſe plus percepturum per ſe & ſuos, q̄ dat, ſequitur, ꝙ eſt illicitus. Dicendum, ꝙ emens vitalitium nnn indiget excuſatione de illn, ꝙ recipit plus in numero, vel quantitate mathematica, q̄ fuerit precium, qnod dat: quia conſtat, ꝙ illud plus in quantitate mathematica non ſit plus: ſed minus: vel ſolum æquale ciuiliter loquẽdo, & ſm̃ quantitatem valoris ipſi precio: prout patuit quæſtinne præcedenti: ſed tantum tunc indiget excuſatinne, quandn tanto tempore percipiet penſinnes, ꝙ ſi a principin cõtractus conſtitiſſet de hoc, fuiſſet æſtimatũ precium eſſe minnris valnris: q̄ tam diuturnum vitalitinm: & quia ſm̃ cauſas inferiores nnn ſic æſtimabatur. ideo ratinne ignorantiæ, qua nõ fuit ſcitus valor vitalitij (eo ꝙ æſtimatores innixi fuerunt cauſis inferinribus) excuſatur emens, etiam maximè qñ venditor libens cnnſenſit, ꝙ tale quid eueniat: velit nihilominus ei dare penſionem, locn cuius etiam alium euentũ ſibi lucroſum habet: ſi ſcilicet emptor cito mnriatur. Ita enim dato ꝙ ſit certũ, ꝙ emptor perpetui redditus recipiet per ſe & ſuos plus in quantitate mathematica, q̄ dederit in precin: nõ indigebit de hnc excuſatinne: ſi autem reciperet plus in quantitate valnris, q̄ fuerit precium: tunc ſi hoc ſit ratinne particularium nbuentionũ non indiget excuſatione, etiam ſi hnc veriſimiliter credidit: ſicut nec emẽs agrum, de quo veriſimiliter creditur ſimile. Si autẽ ratinne ipſius mercis immediatè emptæ.i.iuris empti, ita ꝙ illud ſit validius, q̄ precium: tunc ratinne dubij poteſt excuſari. Et cum dicis, non eſt hic dubinm: ſed certũ, vel veriſimile: ſicut & veriſimile eſt, obuentiones præualituras. patuit ſolutio in præced. quæſtione, in primn argumẽto principali. Præterea cum neſciatur finis mundi, ad quem tantũ protenditur perpetuitas reddituum, & etiã neſcitur, ſi fundus, in quo conſtitutus eſt ille redditus, pereat citn &c. non poteſt eſſe certitudo talis, quæ excludat dubiũ, pntens excuſare ſicut in vitalitio. Quartò arguitur, & prius nota, ꝙ dnnbus ſeqnẽtibus argumentis arguitur ex qnibuſdã principijs & imaginationibus Henr. de Haſſia, quæ etiã ſupradictus Andreas, de qun in prima concluſinne eſt dictũ, contra alium aſſumendn ad damnandũ illas emptiones magnipendit. Arguitur igitur ſic. Si ibi eſſet vera emptio, & per conſequens eſſet ibi vera merx. maximè quia emens emeret ius habendi tantã pecuniam, vel tanta blada annuatim de bonis illis, vt puta de bonis mnnaſterij, a quo emit illum redditum, eo ꝙ non poteſt dici, ꝙ emat partẽ illnrum bonnrũ, aut partẽ fructuũ illorũ. Sed hoc non: quia nemo pnteſt acquirere, & per cõſequẽs nec emere ius percipiẽdi fructus alicuius prędij, niſi etiã acquirat prnprietatem illnrũ prædiorũ. igitur nec ius prædictũ. Minnr nota: quia mnnaſterium retinet illã proprietatem ſibi. Maior probatur: quia ius percipiendi fructus alicuius prædij cõſequitur ſuitatem illius prædij, hnc eſt hoc eo ipſo ꝙ prędium eſt ſuũ, habet ius percipiẽdi fructus eius. quod patet in alijs. Nam ex hoc ipſo, ꝙ quis emendo vineã facit eam ſuã, ipſe conſequenter acquirit ius vtendi ea, ita ꝙ ſuitas vineæ eſt prior naturaliter iure percipiendi fructus eius. Dicendũ ꝙ ſicut multipliciter cõtingit

aliquam

aliquã rem eſſe hominis, & per conſequens multipliciter contingit eam eſſe ſuam: ſic ẽt eſt multiplex ſuitas. Primum patet: quia aliqñ res eſt hominis quoad proprietatem, ſeu directum & perfectũ dominium. Aliqñ tm̃ quoad dominium vtile. Aliqñ tm̃ quoad vſufructum. Aliqñ tm̃ quoad vſum. Nam conductor equi licet habeat ſolum vſum equi, adhuc põt ipſum vocare ſuum equum, & inquilinus domus põt dicere, vado ad domum meam. Secũdum patet: quia totuplex eſt ſuitas, quotuplex ius habet quis in re. igitur ſicut prædictis quatuor modis contingit rẽ eſſe ſuã: ſic erit prædicta quadruplex ſuitas. Cum igitur dr̃, ꝙ ſi emens hr̃et ius percipiendi &c. tunc oporteret illa bona eſſe ſua. cõcedo aliqua ſuitate. ſ. illa, quæ dr̃ vſufructus, uel uſus, uel aliqua, q̃ eſt ſimilis vſufructui: ſed non oportet, ꝙ illa, quæ dr̃ proprietas. Nec eſt verum, ꝙ ius percipiẽdi fructus conſequatur ſolã illam ſuitatem, quæ eſt proprietas, ita ꝙ oportet, ꝙ ſint in eodem, immo ex diffinitione vſus, vel uſufructus patet, ꝙ nulli cõpetit vſus, nec vſufructus in re propria: ſe tm̃ in re aliena, quas diffinitiones vide ſupra q. xij. Nec eſt ẽt imaginandũ (prout prædictum argm̃ prætendit) ꝙ ius percipiẽdi fructus alterius rei, quod hẽt Petrus, ſit quid diſtinctum à ſuitate, qua illa res dr̃ ſua, quaſi ſuitas ſit quædam entitas prior quaſi cauſa illius iuris: immo ſunt idẽ: ſed bene verũ eſt, ꝙ ſi capiatur ſuitas præciſè ꝓ proprietate & perfecto dñio, ꝙ illa pñt diſtingui ẽt loco & ſubiecto: quia ſtat, ꝙ talis ſuitas ſit in Ioanne & ius percipiendi fructus ſeu vſufructus formalis ſit in Petro, in quo nõ ſit illa ſuitas, uec tale ius percipiendi formale ſit in Ioanne, quamuis in Ioanne ſit cauſale ius percipiendi, & per idem patet ſolutio ſequentis argumenti.

Quintò ſic Ius percipiendi fructus aliquorum prędiorum non poteſt eſſe primum obiectũ emptionis, immo oportet, ꝙ ſuitas per modum obiecti prioris prius terminet ipſam emptionem, ergo emptio redditus nõ eſt poſſibilis, niſi illa bona fiant ipſius ementis tanquàm ſua. hoc autem non fit in emptione redditum. igitur talis emptio non eſt vera: ſed tantum ficta emptio. Maior probatur à ſimili: vt ſuprà de vinea. Dicendum, ꝙ maior eſt falſa, ſi ſuitas capiatur pro proprietate: ſed eſt uera, ſi capiatur pro vſu, vel vſufructu. Nec tunc eſt ſuitas alia res prior ipſo vſu, vel vſufructu.

Sextò ſic. In tali emptione nihil occurrit emibile: igitur eſt ficta emptio. Antecedens probatur: quia in tali emptione nihil fit, niſi ꝙ illi, quorũ ſunt bona, in quibus redditus dr̃ conſtitui, obligant ea ementi ad modium ſibi porrigẽdum & ſic emere redditũ vnius modij in bonis: nihil eſt, niſi ipſius bona ꝑ eos, quorum ſunt obligare ementi ad modium ſibi porrigendum. Modo hoc agendo non emitur modius bladi, cum lõgè minus ualeat, quàm pecunia data: nec hoc complexum, quod eſt modium omni anno in perpetuum teddi: quia in infinitum plus valet, q̃ pecunia data, & ſic eſt inappreciabile. Dicendum. antecedens eſt falſum. Ad probationem negetur aſſumptum pro prima parte: quia in illa emptione nõ fit ſolum obligatio actiua illorũ bonorum: ſed ẽt paſſiua obligatio, & ẽt acquiſitio iuris percipiẽdi fructus, quod ius correſpondet illi obligationi paſſiuę quod ius incipit in emente eſſe, cui prius non infuit. Similiter pro ſecunda parte negetur, imò emere eſt acquirere ius ſuper illis bonis ſibi obligatis, ius inq̄ non proprietatis: ſed vſufructus, vel rei conſimilis vſufructui: vel eſt ementem conſentire, ut acquiratur ſibi illud ius. Cũ ultra dicis, ꝙ ibi non emitur modius, cõcedo: cum dicis ꝙ nec illud complexum. Dicendum, ꝙ dato, ꝙ poneretur emi illud complexum: tamen ratio tua hoc non improbaret: quia non eſt uerum, ꝙ in infinitum plus valeat, prout hoc ſufficienter eſt ſolutum in præced. qõne. Secũdò dicendum ad idem, ꝙ nullum cõplexũ emitur: ſed incõplexum. ſ. ius percipiendi omni anno modium. & ſic eſt inſufficiens inductio in argumẽto.

Septimò ſic. Si eſſet vera emptio, maximè hoc per illam uiam imaginandum eſſet. ſ. ꝙ emens redditum unius flor. in domo alicuius conſtitutum acquireret proprietatem illius domus, & mox eandem domum locaret venditori obligãdo eum ad habendum illam domum pro parte perpetuò cõductam pro ſe & ſuis hęredibus ad vſum domus, & hoc pro certo cenſu annuo in perpetuum ſoluendo. & q̄q̄ det minus preciũ pro vſu domus, quam ille valeat abſoluiè: tamen ex quo non preciſe dat illud præcium: ſed etiam ius venditori perpetuo pro ſe & ſuis hæredibus incolẽdi domum pro paruo cenſu. puta unius flor. ideo ibi nulla eſt iniquitas. modo prædicta uia nõ eſt niſi fictio quędam. igitur. minor probatur quadrupliciter. Primò: quia qñ alicui locatur domus: tunc cõductor incipit inhabitare domum, quam prius non inhabitauit: hic aũt immediate eam inhabitauit. Quis inſuper & ſecũdò à ſeculo audiuit, ꝙ aliquis unus & idem cõueniat ſeu conducat ſuam propriam domum & ſic ſit inquilinus ſuiipſius. hoc autem hic fieret. Aut tertiò, quis audiuit, ꝙ aliquis emat uſum alienæ domus ꝑter eius ſubſtantiam & proprietatem: & ad locandũ in perpetuum: & non ad inhabitandum. Quartò: quia ſm̃ aduerſarios domus eſt obligata emptori. igitur eſt eius pignus, & per ꝯñs manet in dominio uẽditoris. & ſic idẽ eſſet inquilinus reſpectu ſuiipſius in re propria. Dicendũ, negando maiorẽ. Nã q̄uis aliqui approbantes emptionẽ redditus irredimibilis talẽ vñr habuiſſe imaginationem, cuiuſmodi videtur ſuiſſe ſupradictus iuriſperitus Michael Blick in tractatulo ſuo, qui incipit. Titius ciuis Pragenſ. contra quem ſupradictus Andreas inuehit tangendo aliqua ex prædictis: tamẽ non oportet ſic dicere. Nam nulla eſt neceſſitas talẽ circumitum faciendi: quia ſi ſic: tunc eadem ratione non poſſet quis emere perpetuum uſufructum in bonis alterius, niſi etiam acquireret proprietatem in illis: quod tamen implicat, & eſt contra diffinitionem uſufructus. ſeqnela ꝓbatur: quia redditus perpetuus nihil vr̃ eſſe, niſi partialis vſufructus perpetuus, uel ſaltem quid ſimillimũ ei. Et pręſertim nõ habet apparentiam illud, quod iſte ait dicens: ꝙ recepto precio ipſe uenditor redditus conſtituti ſuper domum efficitur inquilinus illius domus, quæ ſibi cenſetur locata pro parte, cũ prius idem eſſet dñs totius. Illã enim imaginationem & diuerticulum quærere eſt ſuperuacaneũ. Præterea idem deficit dicendo, ꝙ vſus, ad quẽ quis locat domũ, eſt perceptio pẽſionis, uel cenſus, & commutare lucrum pro lucro. Nã vſus eſt ius utẽdi, quod cõcedit pro pẽſione annua percipiẽdi, qñ loca-

tur. Vnde dicendum eſt, ꝙ immediate oihil emit, niſi
ius percipiendi fructus, & remanet proprietas bono-
rum illorum apud priorem dñm. nec annuam péſio-
né ſoluendo, ſoluit eam ut cenſum cōductionis, uel
locagij: ſed vt caoooem, uel obuétiooem oſuſructus
partialis, vel iuris ſimillimi ei. Secūdò ꝙ quicquid ſit
de maiori, quam ropoto falſam, probatio minoris ni-
hil faceret cōtra eam quoad oēs quatuor eius partes.
Ad primam enim diceretur, ꝙ aliquis pōt cōducere
domum, quā ſine intermiſſione inhabitauit ante &
poſt conductionem & in cōdoctione: puta ſi domus
fuit ſibi prius commodata & non locata: vel quia do
mus fuit prius ſibi propria, & manendo in domo vē-
didit eam alteri: & nihilominus mox eam ab eodem
conducit. ſicut ēt aliquis pōt alteri uendere ſuodū eo
pacto, ꝙ mox ſibi locet. vt patebit io quæſtiooe ſeq.
concluſione j. probatione xvj. Ad ſecundā diceretur,
ꝙ nemo pōt domum ſuam propriam cōducere tpe,
quo eſt ſibi propria: tñ eam, quæ ante fuit propria, &
nūc eſt aliena, pōt conducere. Nec oportet, ꝙ fiat ma
gnum interuallom ad hoc ꝙ ceſſet eſſe ſua, & ꝙ con
ducat eam. Nā in eodem inſtanti, quo deſinit eſſe ſua,
incipit eſſe aliena: quia eſt idem inſtans primom oon
eſſe proprietatis, & primum inſtans eſſe alterius. Mo
do ante illud inſtans potuiſſet cōueniſſe cū illo alio,
ꝙ quamprimū deſineret eſſe ſibi propria, inciperet
eſſe ſibi cooducta. Ad tertiam diceretur econtra inue
hendo contra eum: quia quis vnq̄ audiuit iuriſperi-
tū, vt ille fuit, qui hanc inuectionem deducit. ſ. qui di
cat, vſum poſſe acquiri in re, cuius ēt acquiritur pro-
prietas. Vō hoc eſt implicās contradictioné: vt patet
ex diffioitione uſus ſupra q. xij. Secundò: qoia hoc ſi
eſſet verum, eſſet pro eo, ꝯ quem arguit: quia ille dice
ret ꝙ emens vſum, vel redditum acquireret proprie-
taté in bonis illis. Tertiò: quia miratur, ꝙ ſæpiſſime,
& quotidie accidit. Multi eoim emūt domos animo
nonq̄ per ſe ibi habitandi: ſed tm̄ locandi aliis. Ad
quartum patebit ſolutio in ſequeoti argō. Octaoò.
Dans xx. flor. noo recipit annuum flor. niſi de illis xx.
Modo hoc eſt iniuſtum, igitur. Maior probatur: quia
ſi aliunde eos reciperet, maximè de domo illa, quam
ſibi obligauit uenditor redditus: ſed hoc nō: quia tūc
reciperet de re aliena. nam domus non eſt emptoris,
ſed vēditoris: qoia babet rationem pignoris, eo ꝙ dr̄
eſſe obligata. Modo recipere fructus piguoris, niſi cō
puteotur in ſortem, eſt uſura: hic aūt emptor nou cō-
putat illos io ſortem. igitur. mioor probatur: quia illi
xx. flor. ſunt iam tranſlati in dñium veoditoris. igitur
de illis eſt illicitū aliquid recipere ultra ſortem. tenet
ꝯña: quia mutuatio vſuraria eſt peccatū: quia mutuās
accipit quid de illo, qood amplius oon eſt ſuū: vt pa-
tuit ſupra q. xxij. Dicendum, ꝙ maior eſt falſa. Nā re-
cipit eos de merce ſua, quæ eſt redditus emptus cōſti
tutus in bonis alterius, & ille nō eſt res aliena. & licet
illa bona, in quibus eſt conſtitutus, ſint aliena ei per
negationem proprietatis: noo tā per negationem oīs
iuris: quia ſunt emptoris quoad oſuſructum aliquē,
uel quoad ius ualde ſimile uſuſructui. Nō eſt ēt verū,
ꝙ illa bona habeant ratiooē pignoris: quia tunc em-
ptor ſolùm hēt ius illa detentandi, & non vſuſructū
in eis, uel quid ei ſimillimum, quod eſt falſum. Nec ca
pimus hic, cū dicimus, domus eſt obligata emptori,
obligationem pro pignoratitia obligatione, ſed gñā-
liter, quo modo dr̄, ꝙ omni iuri correſpondet obliga
tio. Nam ſi habeo ius alicuius rei, illa res eſt mihi ali-
quo modo obligata, uel debita. Nooò, ſi eſſet oera em
ptio, qñ emitur & ueoditur redditus, uel céſus ſuper
bonis alicuius, illa emptio haberet ſimilitudinem cū
veris emptiooibus aliorum cenſuum: quia omoe ve-
rum, vero cooſonat, falſum autem cito diſſonat à ve
ro: vt patet io falſo auro reſpectu veri: quia ooo eſt ei
ſimile. Modo prædicta emptio oon habet ſimilitudi
nem cum aliis. igitur. Minor probatur exemplariter.
Si quis habeat céſum antiquom, & ab olim ſuper ali-
qua uilla, poſſeſſiooe, uel molendioo conſtitutum, &
eū uendit alteri: ibi primo eſt realiter & uerè res quę-
dam, qoæ ueoditur & emitor. ſ. verum reale ius perci
piendi talem fructum, quod ius ēt fuit in rerū natura
ante illam ueoditionem & emptiooē. Secuodò illud
ius transfertur in dñium ementis. Tertiò fit illa trāſla
tio cum ooere & periculo eiuſdem cenſus, ita ꝙ uen
ditione facta & euictione præſtita non eſt uēditor vl-
tra obligatus emptori ad reſpondendum emptori ſu
per aliqua obuentiooe annua, ita ꝙ ſiue molitor, aut
alius tenēs talem poſſeſſionem ſatiſfaciat annuatim
emptori de illa peoſione, ſiue non. aut ſi tota poſſeſ-
ſio, oel pars eius pereat, nō habebit emptor io aliquo
impetere uenditorem. Quartò ēt ibi ioteruenit iuſtū
precium ſm̄ coouditiones & circunſtaotias illius cen-
ſus, & certitudioem obuētioois eius. Quiotò eſt ęqua
lis conditio libertatis & obligatioois in utroq; ꝯhen
tium. Modo in emptiooe redditus in caſu ooſtro iſta
ooo reperiontur. Vnde ueoditor nullateous habet il
lam libertaté, de qua dictum eſt. Dicendum. Negādo
minoré, immo omnia prædicta ſunt ibi. Nā eo ipſo,
ꝙ bona, ſuper quibus vult uenditor uēdere redditū,
ſunt de pleno dñio oēditoris: tunc uirtualiter & cau-
ſaliter io illo dōio cōtioetur redditus. i. ius percipien
di fructus eorū, quod ius habet ille uenditor ante uē
ditiooem eſt nō minus, q̄ habeat ius aliquod ille, qui
uendit alicui cenſum, qué habet io molendino, quod
quò ad proprietaté non eſt ſuum, ſed molitoris. Secū
dò oenditor transfert illud ius de ſe in emptorem nō
minus, q̄ prædictus habens ius percipiēdi ceoſom ex
molendino alieno. Tertiò ēt fit illa tranſlatio in eum
cum ooere & periculo eiuſdem ceoſus, ita ꝙ ſi perit
illa poſſeſſio & per conſequens redditus: tuoc perit
periculo illius emptoris. Et cū dicis: ſed ooo ſic, qoia
uenditor remaoeat obligatus &c. Dico, ꝙ hoc non
obſtat: qoia idē proportionabiliter iouenitor in tuo
caſu. Nam ille, qui habet ceoſum moleodini etiam te
nebat molitorem obligatū ſibi ad annuam penſioné,
qui molitor, oel eius prędeceſſor illi uēdiderat ſuper
molendioum talem cenſum, ꝙ aūt hñs talem céſum
molendini manet liber, ſi eum transferat io tertium,
idem fieret, qñ emptor redditus in caſu uoſtro, ēt in
vnū tertiū transferret: tunc. n. ſolus primus uēditor,
cuius eſt illa poſſeſſio, eſſet ſic obligatus, ſicut ēt alibi
molitor maneret obligatus. Silr̄ quartum eſt ibi. ſ. iu-
ſtū preciū & quintū ēt eſt ibi: vt patuit in declaraoio-
oe tertij. Mirū igitur eſt in iuriſperito, cuiuſmodi fuit
ille, ex cuius inuectiuis formaui hoc argumentum, ꝙ
non cōſiderauit hincīde omnia eſſe ſimilia, ſi utriqꝫ
contractus reducātur utrobique ad originem. Nec
obſtat

obſtat, ſi dicat, ꝙ primus, à quo proceſſit cenſus molendini, nõ uendidit eum ſuper molendinum: ſed eũ conſtituit illi, qui ſibi proprietatem molendini cum illo onere dedit, & nõ recepit ab illo preciũ aliquod, ſed rem Nam hoc non obſtat: quia ſi illud eſt licitũ, ẽt aliud. ſ. per uiam uenditionis eſt licitũ: vt patet per ea quæ dicta ſunt q. lxxix. Et per hoc ẽt patet, ꝙ idem non ſufficienter reſpondet ad hoc, ꝙ pro emibilitate redditũum conſueuit adduci. ſ. ꝙ ſeruitus & actio & hæreditas poſſunt uendi & emi: & tamen illa etiam non ſunt niſi quædam iura. Nam ait, ꝙ illa ſunt uera iure realia: & illa conſiſtunt in rerum natura ante vẽditionem & emptionem: & conſiſtunt ſiue uendantur ſiue non. Sed in caſu noſtro inquit, non eſt ibi uerũ ius: ſed fictitium. nec illud præiacet emptioni, ſed ex emptione conſurgit. Hæc enim reſponſio eſt falſa. Nam habens dominium perfectum in bonis aliquibus; habet in ſe ius percipiendi fructus eorum ita uirtualiter & cauſaliter. ſicut ſol habet uirtualiter in ſe calorem, & eum poteſt communicare alteri. igitur illud ius præiacet emptioni, & præſupponitur ei tanq̃ virtualiter contentum in dominio uenditoris.

Contra tertiam concluſionem arguitur primò ſic. Non poteſt ſeruari debita circunſtãtia, quomodo in emptione redditus perpetui & irredimibilis, igitur tertia concluſio falſa. Antecedens probatur: quia nõ contingit ibi attingi adæquationem precij & mercis: quia ſi ſic ponatur, gratia exempli, ꝙ cẽtum flor. ſint adęquatum precium redditus perpetui irredimibilis annuatim importantis. v. flor. tunc ſic arguitur. Si illi ſunt proportionatum precium illius perpetui redditus. igitur proportionabiliter quanto uilior eſt aliquis alius redditus reſpectu prædicti redditus, tanto etiam pauciores flor. eſſent adæquatum precium reſpectu illius uilioris redditus: & cum uitalitium etiã annuatim importans quinq; flor. alicui vigenario ſit in centuplo uilius, quàm prædictus redditus, ſequitur, ꝙ x. flor. eſſent adæquatum precium prædicti uitalitij: quod eſt manifeſtè falſum. igitur nec prædicti centum erunt adæquatũ precium perpetui redditus annuatim importantis v. flor. & quæcunq; alia ſumma diceretur eſſe adæquatum precium perpetui redditus: poſſet illud argumentum eodem modo deduci. Huius argumenti ſolutio patet ſufficienter ex dictis in ſolutione primi argumenti facti contra tertiã concluſionem præcedẽtis quæſtionis, quæ dicta poſſunt proportionabiliter applicari huc ad emptionẽ perpetui redditus & uitalitij ſicut ibidem ſunt applicata ad emptionem uitalitij pro vigenario, & vitalitij pro ſexagenario. ideo ibi require. Secundò poteſt etiam ſecundum argu. ibidem factũ applicari ad redditum perpetuum pro tanto: quia etiã neſcitur, quanto tempore duraturus eſt perpetuus redditus: quia eius duratio eſt vſque in finem mundi: finis autem mũdi neſcitur. igitur nec ualor illius redditus poteſt ſciri, eo ꝙ eius ualor pendet ex importantia annuæ obuẽtionis, & ſolue eodem modo ſicut ibidem ſolutum eſt. Si etiam arguas, vt arguit prædictus canoniſta Andreas in tractatulo ſuo, contra illam emptionẽ uenditor non recipit niſi xx. igitur non tenetur reddere emptori, niſi xx. aliàs ſi cogitur plus reddere, ſeruatur inæqualitas. Dicendum, conceſſo antecedente negatur conſequentia: ſed debet ſic inferri. igitur nõ debet emptori dare niſi mercem æquiualentem xx. & huiuſmodi eſt redditus percipiendi annuatim vnum flor. Et ſi dicas illi xx. percipiendi annuatim cũ ſunt percepti, æquiualent aliis xx. receptis per uenditorẽ. igitur ceſſare poteſt ab ulteriori ſolutione. Dicẽdum ꝙ licet ſecundum quantitatem mathematicam ęquiualeant. ſ. in numero: tamen ſecundum ciuilem non æquiualent. & hoc propter eorum ſolutionem factã tanti temporis interuallo. & de hoc patuit latius ſupra in q. lix. & lx. Contra quartam concluſionem etiam poteſt duci argumentum factum contra quartam concluſionem præced. quęſtionis: quia ex illius emptionis permiſſione non minus: ſed potius magis ſuccreſcunt ocioſi: & decreſcit numerus corporaliter laborantium, quàm ex permiſſione emptionis uitalitij, & ſoluitur ut ibidem.

QVAESTIO. LXXXIIII.

Vtrum emptio redditus perpetui deprauetur p hoc, ꝙ redditus eſt redimibilis, ſeu, quod idem eſt, an illa emptio deprauetur per pactũ adiectum, quo uenditor obligat emptorem ad reuendendum redditum illum ſibi. ſ. uenditori, uel ſuis ſucceſſoribus, quando uenditor, uel ſui ſucceſſores reſtituerint ęquale precium emptori, uel eius ſucceſſoribus. Solutio. q. ſtat in tribus ſuppoſitionibus & xiiij. concluſionibus. Prima ſuppoſitio. Pacta quę fiunt in contractibus ſunt triplicia, quędam ſunt contra ſubſtantiam contractus, quædam contra naturam contractus, quædam uerò nec contra naturam nec contra ſubſtantiam: ſed tantum præter naturam & ſubſtantiam. Exemplum primi, ſi in contractu mutui dicatur. mutuo tibi 100. nolens habere ius repetẽdi ſortem, uel mutuo irreuocabiliter. Hæc enim adiectio diſtrahit à uera ratione mutui, & facit contractum eſſe non mutuum: ſed donationem. ſicut econtra. ſi dicatur, dono tibi illa centum pro agro tuo ualente cẽtum: non eſt donatio: ſed emptio, uel contractus innominatus. Quę autem ſint ſubſtantialia contractus emptionis & uenditionis, & quæ naturalia, & quæ accidentalia, patuit q. lxxix. ſuppoſitione ſecunda, & ex ibidem dictis patet, quando pactum adiectum eſt contra naturam emptionis; vel quando contra ſubſtantiam, uel quando præter utrunq;. Secunda ſuppoſitio. Pactum, de quo in titulo quæritur, dupliciter nominatur: aliquando dicitur pactum retrouendendi, uel reuenditionis: aliquando pactum redemptionis. Ratio: quia ex quo illud fit inter ementem & uendentem, aliquando ſortitur nomen ex parte uendentis. & ſic nominatur ſecũdo modo: quia uẽditor vult habere ius redimẽdi, cum ſe offert reſtituere preciũ: aliquando ex parte ementis, & ſic ſortitur nomen reuenditionis uel retrouendendi: quia emptor obligat ſe ad reuendendũ uenditori poſteriori tpe, cum precium reſtituerit. Tertia ſuppoſitio. Quod per hoc, ꝙ redditus perpetuus emitur cum pacto redẽptionis, põt ille contractus reſcindi. hoc aũt dupliciter cõtingit: quia aut uẽditor redditus habet illã facultatem & nõ emptor, aut eϽ emptor & nõ uenditor, aut uterq; habet, an aũt omnia illa licitè cõtingant, patet in ſeq.

Prima concluſio. Emptio redditus perpetui ſicut eſt ex genere ſuo licita: vt patuit q. lxxix. quò ad redditum & quæſtione præc. quò ad perpetuitatem: ſic nõ deprauatur per hoc, quod redditus eſt redimibilis modo expreſſo in tit. quæſtionis, probatur multis auctoritatibus & ix. rationibus. Primò per iudicialem determinationem ac declarationem ſummi Põtificis Marti. quinti, quæ habetur in bulla, vel extrauagãti, quæ incipit: ad futuram rei memoriã, regimini vniuerſalis eccleſiæ. in qua idem Pontifex ad inſtãtiam cleri, nobilium incolarum & habitatorũ ciuitatis & diœceſis Bratiſlauienſis declarauit licitas & iuri communi cõformes eſſe illas emptiones redditũum perpetuorũ, in quibus fuit data facultas atque gratia vẽditoribus, quod ipſum annuum cenſum in toto, uel in parte pro eadem ſumma denariorum, quã ab ipſis emptoribus receperunt, quandocunq; uellent liberè abſq; alicuius requiſitione, contradictione, vel aſſenſu, poſſent extinguere, ac redimere, ac ſe ab ipſius cẽſus ſolutione extunc penitus liberare, & quod uenditores huiuſmodi cenſuum ſint obligati ad illorum cẽſuum ſolutiões remoto contradictionis obſtaculo. Hanc quoq; declarationem factam miſit tribus epiſcopis .ſ. Treneſnenſi, Lubicinenſi, & Olmicenſi, mandans eiſdẽ: vt quando & quoties uiſum fuerit expedire eandem declarationem publicent ſolemniter: & præſidium opportuni fauoris impendant emptoribus; cogendo etiam per cẽſuram eccleſiaſticam uenditores cenſuũ ad plenam & debitam ſatiſfactionem. Et fuit hæc declaratio facta. Anno domini 1425. qui à octauo anno ſui pontificatus, ad quem fuit in concilio Conſtantienſi antea electus, emanauit hæc bulla. Secundò per iudicialem determinationem ac declarationem ſummi Pontificis Calixti tertij, quæ habetur in bulla, uel extrauaganti, quæ etiã incipit: ad futuram rei memoriam, regimini uniuerſalis eccleſiæ &c. in qua ad inſtantiam epiſcopi Merſpurgenſis idem quod prædictum eſt declarauit in ſententia. Hanc quoq; declarationem miſit tribus decanis; ſcilicet Mademburgẽſi, Naunemburgenſi, & Halberſtattenſi, mandans eis idem, quod Martinus ſupradictis epiſcopis mandauerat. Hæc declaratio fuit primo anno ſui pontificatus facta. Harum autem bullarum copias, quære in fine huius quæſtionis. Tertiò auctoritate Gulielmi tituli ſancti Marci presbyteri Cardinalis cui Martinus quintus negocium de prædictis contractibus, an liciti ſint, exãminandum cum peritorum conſilio cõmiſit: vt in prędicta bulla habetur. & ille idem prędictas emptiones approbauit ut licitas, prout patet in tract. ſuo qui incipit. Abbas ſancti Iaco. circa medium: q. nis quædam alia ibi ponat, quæ poſſunt impugnari: ut patebit. Quartò auctoritate aliquot epiſcoporum Bratiſlauienſium, qui huiuſmodi contractus per ſe & ſuos officiales confirmauerunt ſæpius & approbauerunt, vt per fidedignos narratum fuit eidem Martino quinto, ut & ibidem in bulla narratur. Quintò auctoritate Henr. de Horta celebris doctoris Theologiæ, qui in ſuo tract. de contractibus, etiam illas emptiones approbat: vt patet in ſuo dubio quinto; Sextò auctoritate Ioan. de Gerſ. cancel. Pariſien. in ſuo tract. de contractibus, parte ſecunda, propoſitionibus prima, ſecunda, tertia, quarta, quinta, & parte prima, conſyderatione vj. & vij. Septimò, auctoritate Nic. Dinckelſerbyhel, in trac. de x. præceptis præcepto ſeptimo. Octauò auctoritate quatuor doctorum theologorum & octo doctorum iuris, qui in cõcilio Conſtantien. circa annum domini 1416. ſuper prædicta emptione requiſiti eandem approbarunt. & ſic hęc doctoralis approbatio fuit ante iudiciariam approbationem prædictorum Pontificum per octo annos uel nouem, quorum ſubſcriptiones, prout inueni, ſequuntur in hunc modum: præmiſſo tamen caſu in termino, qui talis eſt. quędam domus religioſæ, quarum fratres non mendicant, emerunt penſiones annuas perpetuas ipſis opportunas pro ſuſtentatione fratrum ſuorum de certis ciuitatibus, oppidis, communitatibus, pro quibus expoſuerunt iuſtũ precium ſecundum æſtimationem & curſum locorum illorum, in quibus emebant, ſcilicet perſoluendo aliquando xxiiij. flor. pro penſione unius flor. in uno loco, in alijs locis xxiij. vel ad minus xx. flor. venditoribus prædictis dando gratiam, vt ipſas penſiones pro eodem precio redimere poſſint. quæritur; an tales cõtractus ſint liciti & ab uſura alieni. Primus ſic ſubſcripſit dicens. Doctores utriuſque iuris communiter dicunt & tenent, quòd contractus emptionis & uenditionis ſub forma præſcripta uel ſimili factus eſt licitus & à iure permiſſus, quãdo iuſtum precium in ipſo contractu interuenit. & nihil ultra ſummam receptam ſoluitur, cum uenditio reſcinditur. quibus doctoribus ego Henr. de Duren aduocatus in curia Colon. conſentio in hac parte in cuius rei teſtimonium ſignetum meum præſentibus impreſſi. Secundus. Prædictis aſſentio ego Henr. Sticher de Bonna decre. doc. dummodo propter appoſitionem dicti pacti de reuendendo pro eodem pretio nõ ſit ſolutum minus iuſto precio ſecundum communem & ſolitũ illius patriæ, uel loci conſuetudinem abſq; dicti pacti appoſitione æſtimato. prout ego ex certis informationibus per me receptis credo præſcriptum pactum proceſſiſſe ac celebratum fore iuſtum. hęc ſub mei ſoliti ſigneti impreſſione atteſtor. Tertius. Et ego Ioannes Vrbach decretorum doctor conſimiliter, ut præmittitur, dico & ſentio; in cuius teſtimoniũ me ſubſcripſi, & ſignetum meum appoſui. Quartus. Deciſioni prędictorum doctorum ego Ioannes de Nouolapide legum doctor adhæreo. Dicta enim uenditio ex ſubſtantialibus conſiſtit requiſitis, de quibus in l. j. ff. de contrahen. empt. & vendit. & inſtitut. eodem tit. formam recipiens ex conuentione partium. l. j. §. ſi conueniat. ff. depo. quę forma eſt licita, & à iure expreſsè permiſſa. l. ij. C. de pact. inter empto. & uend. Nec prędicta uenditio ſubiacet aliquo modo ſuſpitioni uſurarię prauitatis. Nam non propter conſuetudinem contrahentium, quę eſt attendenda. l. qui ſemiſſes. §. ſi. ff. de uſur. notatur in l. vel uniuerſorum. cum concor. ibidem allegatis. ff. de pigno. acti. Nec etiam ratione exiguitatis precij conuenti, cum ipſum longè excedat precium legale, de quo in aucten. de non alien. aut permutandis rebus eccle. §. quia uerò Leonis. verſ. ſi uerò alicuius. col. ij. Et etiam notabiliter trãſcendit precium commune ſolitum dari pro tali penſione. & ſic nedũ ex parte emptoris eſt iuſtũ: immo iuſtius iuſto. l. ſi ſeruum. in princ. ff. ad l. aquil.

& l pre-

& l. precia rerum. in prin. ff. ad l. fal iuncta. l. de in litem. Præterea. Emptores præfati catius emiſſe uidentur ratione pacti in fauorem uenditoris dumtaxat appoſiti, quod auget precium, & eius pars cenſetur. l. fundi partem. ff. de contrahen. emp. & ven. & in teſtimonium præmiſſorum ſigillum meum duxi apponendum. Quintus. Quemadmodum domini doctores ſupra ſentiunt, ita & ego Ioannes de Cerun legum doctor dicendum puto & aſſentio, videlicet ꝙ contractus ſupra ſcriptus ſit licitus: quia eſt iure expreſſè permiſſus: vt in dicta l. ij. C. de pac. inter emp. & vend. Nec obſtat. cap. ad noſtram. extra, de emptio. & vend. vbi talis redemptionis cõtractus in fraudem vſurarum factus dicitur: quia hoc eſt uerum in caſu illius capituli, ſcilicet quando contractus eſt imaginarius & ſimulatus per fœneratorem initus, & iuſtũ precium non continens. Sic verò cõtractus emptionis eſt verus & liquidus, iuſtum precium abunde cõtinens, in quo nulla ſimulatio, nulla fraus interuenit. ideoq; eſt ualde licitus & permiſſus, in teſtimonium huius rei ſigillum meum præſentibus appreſſi. Sextus. Et ego Theodericus de monaſterio ſacræ theologię profeſſor Coloniæ regens aſſentio doctoribus ſupraſcriptis: quia precium datum eſt iuſtum, conditio appoſita cedit in fauorem uendentis, & facit in dicto cõtractu fauorem, ſeu charitatem ad proximum amplius relucere. & hoc meo ſigillo appreſſi. Et nota quòd ille Theodericus dicitur fuiſſe initiator ſtudij Colonien. Septimus. Et ego Iacobus de Soſato ordinis Prædic. ſacræ paginæ profeſſor, ac hæreticæ prauitatis inquiſitor aſſentio doctoribus ſupra dictis. maximè cum dominus Innoc. in cap. in ciuitate. extra, de vſuris: ſuper uerbo, ex forma. dicat, quòd quando in perpetuum emuntur redditus, non quàm poteſt contractus eſſe illicitus, nec gratia data venditori præiudicat contractui, immo fortificat, & facit eum plus iuſtum, & hoc meo ſigillo &c. Octauus. At ego Ioannes Ban legum doctor. præpoſitus ſancti Greg. Colon. æſtimo præmiſſa conſona fore diſpoſitioni iuris communis, in cuius rei teſtimoniũ me ſubſcripſi, & ſigillum proprium impreſſi. Nonus. Ego Petrus Cardinalis Cameracenſis credo, quòd tales contractus ſint liciti: dum tamen in ementibus non ſit intentio uſuraria. hoc eſt, quòd ementes nõ intendant, quòd uendentes redimant: vt ſic pecunias ſuas rehabeant, & ultra ſortem redditus medij temporis percipiant: ſed talis intentio uſuraria tollitur: ſi emẽtes ſimpliciter mallent talem contractum facere ſine conditione, quàm cum tali conditione redimendi. Decimus. Ego Ioan. de Gerſ. doct. & profeſſor ſacræ Theologiæ ac cancel. Pariſ. idem teneo. Vndecimus. Ego Nicol. Vorde. vtriuſque iuris doct. prædictum contractum affirmo, & conſtanter dico fore licitum & honeſtum: tam de iure canonico, q̃ ciuili, & propterea manu mea me ſubſcripſi. Duodecimus. Ego Federicus Cardinalis Florentinus ſic ſentio, quòd ſi iſtæ penſiones eſſent prius conſtitutę: ut quia ciuitas coegit ciues ad mutuandum ciuitati: & quia ciuitas non poteſt ſoluere capitale, conſtituit mutuantibus certos redditus: puta quinque pro centenario, quæ annuatim ſoluit, quouſque reddatur capitale: tunc non eſt propriè mutuum: ex quo mutuãtibus non competit actio contra ciuitatem ad reddendum capitale: quia non eſt conſuetum, nec de facto redditur ius in talibus: vt fit Venetiis, Florentiæ & Ianuæ. & hoc uidetur licitum: quia (vt dixi) non eſt propriè mutuum: ſed eſt contractus emptionis: quia iſte, qui dat pecuniam, uidetur emere cenſum annuum, & tales penſiones iam conſtitutas licitè poteſt quis emere: vt etiam obſeruatur in dictis locis. Si autem aliquis non coactus dat alij certam pecuniæ quantitatem: puta xx. & ille conſtituit ſe cenſuarium de ſolutione unius annuatim, donec reddat xx. tunc hoc uidetur illicitum: vt dicit Innocen. de vſuris. in cap. in ciuitate. tamen non eſt uſura, ex quo non eſt mutuum: quia ille ſcilicet, qui dedit, non poteſt repetere capitale, licet debitor poſſit ſe liberare reddendo capitale. & intelligo, quòd redditus iſti communi æſtimatione non excedant redditus, quos haberet, ſi prædia emiſſet. argumentum de vſuris. ca. conſuluit, & talis contractus poſſet excuſari in religioſis, ſi eſſet conſuetus in loco, & ipſis religioſis non erat facile æquè bene conſeruare uitam ſolitariam emendo prædia. ſicut emendo penſiones prædictas. hæc ibi. Ex prædictis ſubſcriptionibus patet, ꝙ omnes illi approbant emptionem redditus perpetui nõ obſtante, quòd fiat cum pacto redimendi modo dicto. & quamuis in illis ſubſcriptionibus ſint adiectæ aliquæ conditiones, & nominatim quatuor, ſcilicet quòd nil ultra ſummam receptam ſoluatur: cum uenditio reſcinditur: ut primus dixit. Secunda, quòd emens non det minus precium propter hoc ꝙ dans precium cogitur ad uoluntatem uenditoris reſcindere contractum: vt dixit ſecundus. Tertia, ꝙ emens non emat ductus ſpe illa, quòd uendens cito redimat, ut dixit nonus & decimus. Quarta, quòd ille redditus non ſit de nouo, nec in perſona conſtitutus: tamen de illarum ueritate, uel neceſſitate, an ſcilicet requirantur ad iuſtitiam contractus, uidebitur poſtea. nec per hoc præiudicatur propoſito noſtro: quin nihilominus ex illis habeatur, quòd uoluerunt illum contractum de ſe & ex genere licitum eſſe, ita quòd nec ex genere, nec ex illo pacto adiecto deprauatur. Quamuis etiam Federicus iam memoratus tantum approbare uideatur emptionem redditus ab olim conſtituti & uideatur (ſaltem ſequendo Innocentium) damnare emptionem redditus de nouo, & in perſona conſtituti: tamen patuit ſupra q6. lxxix. ꝙ nõ ob hoc deprauatur, immo ex proprijs uerbis eius arguitur: quia idem Federicus met dicit, eum non eſſe vſurarium: & tamen ibi non apparet alia ſpecies iniquitatis (ſi quæ ibi eſſet) niſi uſura, ergo eſt licitus ſecundum eum. Secundò: quia etiam eum admittit religioſis, modo ſi ex genere eſſet illicitus, minus liceret eis quàm aliis, quamuis ex genere exiſtẽs licitus poſſit ex circunſtantia perſonæ contrahentis eſſe illicitus, quæ circunſtantia incongrua non eſſet in religioſis: ſed congrua, prout patuit diffusè in q. lxxxiij. & aliis ſequentibus. Quod etiam approbat im præſtita Venetorum, & loca Ianuenſium, valet pro q. xlv. ſupra habita. & quòd dicit irreuocabile mutuum non eſſe mutuum, ualet pro eadem quæſtione, & etiam pro quęſt. xxxiij. & xxxiiij. Quòd etiam dicit, & intelligo, quòd redditus iſti communi æſtimatione &c.

verum eſt iotelligendo modo expoſito io quæſtione præcedenti, io concluſione tertia, in primo dubio. Quòd autem de prædicto contractu fuerit inqniſitio habita in Concilio Conſtantienſi, & punctus ille per peritos tractatus. Tangit etiam prædictus Ioãnes de Gerſona in tractatu ſuo parte iij. in fine, vbi loquens de contracto in caſu ſimili prædicto caſui ait. Super caſu particulari fuerunt inquiſita plurima cõſilia peritorum etiam Theologorum in varijs locis & collationibus, nominatim Conſtantiæ io reformatorio, & ad partem, & in ſchedolis ſubſcriptis, & qui vidit teſtimoninm perhibuit, ꝙ cõtractus prædictus, & ſimiles ſunt liciti. Hæc ille. Licèt prædictas ſubſcriptiones oon ponat. Nonò probatur auctoritate cuioſdã Dini archiepiſcopi Ianuenſis, qui qnendam tractatulum de caſu conſimili prædicto contractui cõpilauit, cuius concluſionem finalem exprimit in hæc verba. Ego Dynus permiſſione diuina archiepiſcopus Iannen. concludo prædictos contractus ſ'm ſtatura eccleſiæ veros eſſe, iuſtos, licitos & honeſtos, ac renendos, nec ſapere aliquam fraudem vſurarum, & in teſtimoniom veritatis nomen meum propria mea manu huic tractatulo ſubſcripſi, & ſigillo meo ſignaui. Hæc ille. Et eidem etiã aſſenſit alius decretiſta, dic. Ego Aoillus aliàs Alouiſſus vel Anouillus rector eccleſiæ ſancti Puranti aliàs Piranti V ocenſis diocеſis decretorum doctor præſcriptæ cõcluſioni tanquàm veræ aſſentio, & ſigillom meum in teſtimonium veritatis vnà cum alijs venerabilibus viris x. doctoribus vtriuſque iuris: ſimiliter vnà cum prædicto domino meo archiepiſcopo mecum in iſta materia ſentienóbus appendi. Hæc ille. Decimò auctoritate Ioannis in ſumma Confeſſorum lib. ij. tit. vij. de vſuris. q. xxv. vbi ſic ait. Quid ſi vendidi prædium tali conditione adiecta: vt quandocunque ſoluatur precium a me, vel ab hærede meo rehabeam prædium ego vel hęres meus, vel ꝙ vſque ad tot, vel tot annos poſſim rehabere ſoluto precio: nonquid eſt cootractus vſorarios? Reſpondeo ſecundùm Ray. §. vj. Item quid ſi. Ad hoc dico, ꝙ non eſt mutuum, & emptor facit fructus ſuos ſine periculo vſuræ: licèt venditor iuxta venditionis formam poſtea recuperet prædium, & hoc iotelligas, niſi in fraudem vſurarom ſit facta talis venditio, vel conditio, quod præſumitur ex his coniecturis, ſcilicet ex eo ꝙ modicum eſt preciom reſpectu valoris rei: vt extra, de emp. & ven. ad ooſtrã. Item ex eo ꝙ aliquid perſoluit vltra ſummam receptam. puta res fuit vendita pro centum: & eſt in pacto, ꝙ cum reſcindetur venditio, reddantur centom & xx. extra, de pignorib. illo vos. Item ex eo ꝙ emptor conſueuit exercere vſuras: vt in prædicta decretali ad noſtram. idem Hoſti. ver. ix. & Bernardus in glo. ſuper c. conqueſtus. Hæc ibi. Et quia ex hoc habetor approbatio empoonis prædij redimibilis, patet, ꝙ pactum redimeodi non deprauat emptionem aliàs in ſe licitam. cuioſmodi eſt empoo redditus: vt præceden. quæſtionibus patuit. Et quanuis Ioan. de de Gerſon. allegando prædictam ſententiam dicat, auctorem illius ſummæ fuiſſe Ioan. And. dicens eum fuiſſe magnom Theologum & etiam magnom inueſtigatorem iurium poſitiuorum: tamen ſecundum Aotonin. in Chronica ſua, tit. xxiij. c. xj. §. ij. Ioannes Teutonicus videtur illam ſummam compoſoiſſe, & hoc videtur probabilius. Allegat enim Ioan. Gerſoo illum auctorẽ tanquàm principaliter Theologum: vt patet ex verbis eius præcedentibus: quia dicit, quòd pro hoc ſuot doct. Theologi; & ſtaom ſubdit prædictum Ioan. auctorem ſummæ confeſſorum. Modo Ioan. An. non ſuit Theologus: ſed ioriſta. an tamẽ Ioan. Teutonicus putetur ille, qui gloſſauit decretum, vel alius, proonnc non occurrit. Vndecimò auctoritate Guilel. compilatoris optimæ ſummæ de vitijs & virtutibus, tractatus de auaritia, parte de vſura. vbi numerans contractum cenſualem inter vſurarios aſſignat hanc rationem: quia res longè pro minori precio recipitur ad annuam penſionem propter pactum redimẽdi. Hæc ille. Ergo per argumentum a contrario ſenſo: ſi non detur precium minus, non erit cõtractus vſurarius, ſaltem ex hac radice. Ille Gnilielmus fuit cognominatus Peralt ordinis Prædicatorũ, vt vult dominus Anto. vbi ſupra. Duodecimò probatur auctoritate Paoor. qoi in c. ad noſtram. de emp. & veod. dicit ſic. cũ venditio ſit iuſto precio, & ſolum apponitur pactum de rettonẽdendo, dic contractum noo pręſumi vſurariũ, oec pignoratitiũ. & emptor lucratur fructus donec retrouendatur: nec computabit in reſtitutione fructus in ſortem. Hæc ille In quibus verbis ſatis innuit eum eſſe licitum: quia non eſſet illicitus: niſi quia eſſet vſurarius verè, vel præſumptiuè vſurarius. modo oeutro modo eſt talis ſecundùm eum. & cum loquitur iodiſtinctè: etiã voluit illud habere locum in venditione redditnum non tantum prædiorum: quia vtraque eſt æque verè emibile: cum vtrũque ſit de genere bonorũ immobilium. licèt vnum ſit corporale, aliud incorporale. Decimotertiò auctoritate Bernardi in c. conqueſtus. de vſuris. vbi tenet, ꝙ in venditione fundi poteſt adijci pactum. ꝙ quandocunq; ſoloerit precium, quod emptor ei dat pro fundo, quòd fundus ad eum reuertatur. dummodo non ſit precium nimis modicum.

Prædictæ igitur aoctoritates debebunt nobis ſufficere, præſertim accedẽtibus ſeqoentibus rationibus ad credendum prædictum contractum eſſe licitum. Etenim in moralibus debet ſufficere moralis certitudo & topica. Nam, vt Ariſt. ioquit j. Eth. c. ij. diſciplinati eſt intantum certitodinem inquirere ſecundùm vnumquodque genus, inquantum rei natura recipit. proximum enim. hoc eſt, ſimile peccatum: videtur eſſe mathematicum perſnadentem acceptare & & rhetoricum demonſtraoones. Hæc ille. Vnde cum ambulemus per fidem & in enigmate, nec per ſpeciem videamus, opus eſt auctoritaoibus & ratioibus probabilibus in materia morali credere. Vnde rectè Conſtantinus magnus imperator cuidam obdurato & irraoonabiliter dicta patrum contemnenti dixit: ſcalam pone & in cœlum aſceode, vt ſecurus fias. Quòd ſi dixeris, prædictorum ſuperiorum doctrinæ ſtare oon dubitatem: ſi doctrinæ iuocta eſſet vitæ ſanctitas, erras & deſipis. Nam ſcriptum eſt Deuteronomio decimoſeptimo. Si difficile & ambiguum apud te iudicium eſſe proſpexeris inter lepram & ooo lepram: & iudicum inter portas tuas videris verba variari, venias ad ſacerdo-

cerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quæreſque ab eis. & infra, ſequeriſque ſententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad ſiniſtram. Hæc ibi. Magni igitur periculi res eſt, ſi poſt ſummotum Pōtificum declarationes, poſt tot doctiſſimorum virorum ſentētias hunc contractum apod tot religioſos ac viros timoratos tam ioueteratum, in dubium reuocare, atque eundem damnare prorſus præſumas, morem damnati Ioannis Huſer imitando, qui cum inueteratum vſum eccleſiæ communicandi laicos ſub vna ſpecie damnare voluit, ipſe dānatus eſt. Decreta enim ſummorum Pōtificum ſunt cum omni veneratione acceptanda & ſuſcipienda: vt in c.ſic omnes.& c.cum verò.& c.nulli phas. diſ. xix. Qui enim pertinaciter contrarium dicere tentaret, locum deinceps inter ſacerdotes non haberet: ſed erit extorris a ſancto miniſterio, vt in d. c. nulli phas. quaſi enim peccatum ariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcœlus idolatriæ nolle acquieſcere j. Regis xv. Vnde, vt ait ille catholicus princeps & Auguſtus Martianus. quiſquis præter veritatem repertam aliquid vlterius diſcutit, mendacium quærit.

Secundò probatur viginti rationibus. Prima: quia ſi illud pactum adiectum deprauaret illum contractū maximè: quia redderet eum vſurarium. Sed hoc eſt falſum. igitur. Maior probatur: quia nulla alia ratione videretur illicitus, nec alia ſpecie peccati peccatum, quàm pacto vſuræ. Minor probatur: quia illud pactum non facit, quòd ibi ſit mutuum ſic, ꝙ emptor cenſeatur mutuaſſe pecuniam aliquam venditori: quia etiam illo pacto adiecto, emptor non poteſt repetere ſuam pecuniam datam. Nam in eius poteſtate non conſiſtit reſcindere contractum: ſed tantum in poteſtate venditoris. modo de ſubſtantia mutui eſt, quòd ſors mutuata poſſit repeti: & tunc conſequenter ſi ibi non eſt mutuum, nō poterit ibi eſſe peccatum vſuræ: quia illius peccati propria ſedes eſt mutuatio. Secunda ratio. Quia ſi illud pactum deprauaret prædictum contractum, ergo eſſet peccatum contra primam vel ſecundam tabolam. non contra primam: vt patet: quia non eſt directè contra Deum. ſi contra ſecundam, hoc eſſet grauando proximum iniuſtè: puta venditorem. conſequens eſt falſum: quia illius pacti adiectio eſt in fauorem proximi, ſcilicet venditoris. Vnde per illud pactum dat emens venditori liberam viam redeundi ad rem ſuam, quam vendidit attenuatus & preſſus neceſſitate, vel indigentia, quę ſi non fuiſſet, non vendidiſſet. Vnde illius facultatis redimendi conceſſio eſt quædā pietas, & vocatur gratia quędam impenſa venditori: vt patet in bulla Martini præallegata. Modo gratiam impartiri proximo in contracto emptionis alicuius rei ab eo non eſt eum iniuſtè grauare, vel onerare. Tertia ratio. Si quis contrahentium grauaretur per illud pactum iniuſtè, plus grauaretur ipſe emptor, quàm venditor: quia emptor ſubit obligationem, & cogitur mercē reſtituere ad libitum venditoris reofferentis precium, venditor autem habet ius repetendi, & ſic potius argueretur, ꝙ venditori eſſet venditio peccatum: quàm ꝙ emptori eſſet emptio illicita. ergo ſi venditio (quę magis videretur per illud pactū deprauari & fieri illicita) non ſit iniuſta: multo minus emptio per illud deprauabitur. Modo venditio per prædictum pactum, quo oneratur emptor non deprauare: quia ſcienti & abſolutè & ſpōtè volenti non fit iniuria, & emens abſolutè conſentit in illud onus in ſe recipiendum: & non ex aliqua neceſsitate, qua preſſus ſit, ſic ꝙ tantum voluntate mixta ſubeat illud onus: quia emens eſt ille, qui pecunioſus exiſtēs dat pecuniam pro redditu: modo raró, vel nunquàm contingit, ꝙ habentes promptam pecuniā ſint adeo onerati, ꝙ cogantur emere redditus: quia bene poſſunt ea ad alia vti per ſe, vel per alios. Nam numiſmati omnia obediunt. Vnde ſi in contractibus talibus aliquis iniuſtè prægrauatur, magis natū eſt hoc accidere circa vendentes, quàm circa ementes. Diuites enim habent pecuniam: pauperes habent res onerabiles redditibus. Dico autem raró: quia aliquando contingit, ꝙ inuiti coguntur emere: vt fit in impręſtitis Venetorum ſupra q.xlv. ſed nec illius oneris impoſitio in tituli caſu eſt illicita ipſi venditori, ſi illa impoſitio fiat cum circunſtantijs ibidem tactis: quia illis ſeruatis licitum eſt regentiæ ciuitatis imponere ciuibus: vt ſuper ſe emant redditus a ciuitate: quod fit præſtando ciuitati pecuniā irreuocabiliter. Quarta ratio: quia ſi illud pactum deprauaret contractū: maximè quia illud pactum eſſet cōtra naturam contractus: ſed hoc allegare pro cauſa nihil valet. igitur. Maior probatur: quia illud eſt vnum ex motiuis aduerſariorum, vt patebit in argumento. Minor probatur dupliciter. Primò: quia dato ꝙ eſſet contra naturam cōtractus: puta capiendo naturam pro naturalibus: non tamen ſequitur, ergo reddit eum illicitum. Nam ſæpe poteſt adijci pactū exiſtens cōtra naturam emptionis: non tñ ob hoc deprauabitur: patet ſufficienter per ea quæ poſita ſunt. q.lxxix. in ſecūda ſuppoſitione. Secundò: quia licitè etiam cōtingit adijci pactū contra ſubſtantiam contractus: nec tñ per hoc deprauabitur, ſed tranſibit in aliam ſpeciē, quam aliā ſpeciē contingit etiam eſſe licitā: patet in mutuo irreuocabili: vt in prima ſuppoſitione huius quæſtionis, & de illis etiam patebit. q.lxxxix. corollario primo. An tñ illud pactum de facto ſit contra naturā emptionis & venditionis, capiēdo naturam pro naturalibus, vř ꝙ ſic ex eo: quia qñ pactum illud non apponitur, nō ineſt illi cōtractui, ꝙ emens ſit obligatus ad reuēdendū venditori: immo eſt liber, nec cōpelli poteſt: niſi hoc cautum aliqua lege legiſlatoris: vel cōſuetudine illius loci, in quo contractus celebratur: tunc. n. eſſet obligatus ad reuendendū venditori: quia contractus intelliguntur fieri ſm conſuetudinem loci, & etiam ſm legem præſidentis loco: niſi aliud ſit actum inter cōtrahentes. Modo ea quæ contractui de ſe nata ſunt ineſſe (quibus tñ etiā cōtractus manente ſua eſſentia carere poteſt per ſpecialē conuentionē) cēſentur inter naturalia cōtractus. Et ſi arguas. Agere actum, vel vti re contra naturā eius eſt illicitum. igitur cōtrahere cōtractu emptionis tali modo, qui eſt contra naturam emptionis, eſt illicitū. Dicendū, ꝙ cū dř aliquod pactū adijci contra naturā contractus, non intelligič ſic, ꝙ illud deberet non adijci. Vnde qui hoc modo ageret aliquē contractum cū tali conditione, quę deberet illi nō ineſſe, peccaret. quo modo diceretur il-

le exercere mutuum contra naturam qui ipſum pro lucro exerceret. ille enim exerceret ipſum cum conditione, quæ deberet ei non ineſſe. Sed intelligitur ſic, quòd adiicitur ei pactum, vel obligatio, quæ contractui non adeſſet: ſi contractus ſibiipſi relinqueretur. ſicut ſiquis aquam calefacit: agit contra naturã .ſ. caliditas nõ ineſſet aquæ, ſi ſibi relinqueretur, nec tamen peccat eam calefaciendo. Quintò ſic. Emptio & venditio alicuius mercis non deprauatur per hoc, emens acquirit non omnimodum ius, ſeu ius ſecundum omnes ſpecies & modos: ſed tantum vnam ſpeciem illius iuris, quod venditor habet in illa re, nec per hoc, quòd uenditor reſeruat ſibi vnam ſpeciem illius iuris, transferendo ſolam aliam ſpeciem in emptorem. igitur etiam nõ deprauatur emptio & venditio mercis per hoc, quòd emens tantum acquirit ius ipſius mercis pro eo tpe, quo .ſ. non reuocauerit venditor, & uenditor non renunciat iuri illius mercis pro omni tempore: ſed reſeruat ſibi ius repetendi illam rem, cum reſtituet precium. Modo facere id, quod in conſequenti dicitur, eſt emere & vendere cum pacto redemptionis. Antecedens autem prædictæ conſequẽtiæ patet. Nam ſi venditor habet proprietatem in merce: habet etiam nõ quidem formaliter: ſed virtualiter & cauſaliter dominium vtile & vſum & vſufructum: quæ omnia ſunt ſpecies & modi iuris: quod habetur vel haberi contingit in illa re: & tamen licitè poteſt venditor per venditionem, vel per alium contractum non gratuitum, vel gratuitũ in emptorem, vel alium transferre tantum vſum, vel vſufructum, vel tãtum dominium vtile ſine proprietate, vel directo dominio: reſeruando illud ſibi: ita ꝙ ad uitandum peccatum non tenetur cedere omni ſpeciei iuris, quod habet in illa re. Aliàs da oppoſitũ, damnabis contractum locationis emphiteuticum, feudalem & uenditionem uſus, uel vſufructus. Nam in illis transfertur nõ omnis ſpecies & modus iuris, quod habet transferens in re transferenda. Vnde ſicut nihil eſt ita naturale, quàm quòd uoluntate domini res tranſeat in alium: ſic nihil eſt ita naturale, ſicut quòd res quò ad illam ſpeciem, uel modum iuris tranſeat in alium, ſecũdum quem modum iuris vult dominus eam tranſire. Conſequentia autem prædicti antecedentis probatur dupliciter. Primò: quia nõ eſt maior ratio, quare caſus antecedẽtis eſt licitus, & non caſus conſequentis. Nulla enim eſt differentia, niſi ꝙ in primo caſu transfertur pars iuris, licet non pro parte temporis, & in ſecũdo transfertur integrũ ius mercis: ſed non pro toto tempore: ſed pro parte, ſcilicet donec reuocauerit uenditor. modo hoc non uariat: quia ſicut ius mercis intrinſecæ, & ſm partes intrinſecas uirtualiter contentas in eo eſt diuiſibile, ita ꝙ venditor ſibi aliam partem reſeruat: & aliam alteri aſſignat: ita etiã eſt diuiſibile extrinſecè ſm partes temporis & durationis illius iuris: vt venditor habeat illud pro ſolo eo tempore, quo nondum reuocauerit uenditor, & uenditor habeat ius eius pro reliquo tẽpore, quo reuocauerit & reſtituerit precium. Secundò probatur eadem conſequentia: quia etiam uendendo cum pacto redemptionis: nihil fit niſi ꝙ una ſpecies iuris, quod habet uenditor in merce: reſeruatur per uenditorem. Nam quilibet in re ſua habet ius: cum ſit apud alium, reuocandi eam ad ſe. igitor quando vult eam alienare: poteſt eam in alium transferre, reſeruato ſibi illo iure eam reuocandi ad ſe reſtituto precio. Sextò ſic. Si emptio & venditio deprauaretur per prædictum pactum, quo ſibi venditor reſeruat ius redimendi rem maximè: quia reſeruatio illius iuris repugnaret alienationi rei. ſed hoc nõ: quia tunc ẽt non liceret mutuare alicui pecuniã: quia in mutuo fit alienatio rei mutuatę: & tamen alienans reſeruat ſibi ius repetendi rem. igitur ſignum eſt, ꝙ reſeruatio iuris recuperandi nõ eſt repugnans alienationi rei. Septimò ſic. Si quis emat mercẽ nullo pacto redemptionis interueniente, & tradatur ei merx, atq; efficiatur dominus eius: non eſt dubium, quin venditor poſtea poſſit rogare emptorem pro facultate redimendi, & emptor poterit ei dare facultatem redimendi illam mercem pro eodem precio. igitur etiam à principio contractus & inter contrahendum, poterit venditor velle illam facultatem habere, & emptor poterit in hoc ei conſentire. igitur emptio poteſt fieri cum pacto redemptionis. Octauò ſic. Nullum opus, nec pactum deprauans emptionẽ Deus in lege ſua diſpoſuit adiiciendũ emptioni. Vnde Pſ. Non Deus uolens iniquitatem tu es. Modo Deus Leuit. xxv. diſpoſuit, ꝙ qñ aliquis iſraelita uenderet prædium, uel domũ, deberet non niſi ſub conditione redemptionis uendere, ita ꝙ uenditor, uel ẽt propinquus eius haberet facultatem redimendi illud prædium, uel domum, ita quòd pari paſſu ambulabant, ſeu idem iudicium erat de prædio, & de domo leuiticis: quia indifferenter quocunq; tempore poterant redimi, & ſimiliter idem eſt de domibus nõ leuiticis: dummodo ſint intra uillas non muratas. ſecus ſi domus leuiticæ eſſent intra muratas uillas: quia tunc non niſi infra primum annum poterant redimi. Et confirmatur illa ratio: quia illud pactum minus uideretur potuiſſe adiici emptioni ueteris legis, q̃ noſtræ emptioni: quia cũ illa adiectio nulli ſit grauis niſi emptori: quia per eam ſolus ipſe obligatus eſt: tunc illa adiectio erat magis grauis emptori veteris legis, q̃ emptori noſtri temporis: quia venditor veteris legis tenebatur reſtituere rem non reſtituto ſibi precio totali: ſed ſolũ parte, eo ꝙ fructus medij temporis computabantur in ſortem: & ſic nihil leuabat de illa re longo tempore exculta, niſi q̃tum expoſuit pro ea, & pro eius cultura: ſed in caſu noſtro emptor non tenetur reſtituere mercem, niſi reſtituto ſibi precio æquali ei, quod ipſe dedit pro ea: & nihilominus fructus medij temporis ſunt ſui, & per conſequens ſæpe longè plus de ea leuat, quàm dederit pro ea, & quàm aſcenderint expenſæ culturæ: immo in primo caſu contingere poterat, ꝙ etiam leuabat tãtundem, quòd ſibi ſoluerentur expenſæ & labores culturæ: puta ſi uenditor redemiſſet poſt culturam prædij, & meliorationem domus: ſed tamen ante perceptionem fructuum eius.

Sed quamuis prædictam octauam probationem principalem magiſtri noſtri communiter ſoleant adducere: tamen aduerſarius proteruiendo eam euaderet cum aliquali colore euaſionis. Diceret enim, ꝙ hęc probatio patitur quadruplicẽ defectum. Primus: quia aliquos actus diſpoſuit & conceſſit Deus in lege ſua

ge ſua ueteri, qui licet tunc oon eſſent praui, nec deprauantes: quia erant cóceſſi à Deo: tamen illi hodie ſnor praui: vt ſunt ritus ceremoniales ſacrificiorum, & alij, qui mnc erant licini, nunc mortiferi. Quòd ſi quis uolens dictam probarioocm eſſe validam, repli caret dicés, nullum actum lege naturali damnatum conceſſit Deus io veteri lege: licet aliquem actũ, qoi ex lege naturali oon eſt damnatus: qui rameo hodie ex poſitiua prnhibitione Dei, vel eccleſiæ ſit damnatus, conceſſerit Deus: vt eſt inſtantia de ritibus cerimonialibus. Nam ritus cerimoniales ſicut ounc oon ſunr mali: niſi quia prohibiti poſitiuè à Deo, vel eccleſia. ſic olim non erant boni: niſi qnia inſtituti à Deo. iuxta illud Ezech. Dedi eis præcepta non bona. Modo probatio intendit loqui de prauitate, quæ eſſet ex lege naturali. puta quòd prædictum pactum non de ſe, & ex lege naturali ſit illicitum adiici, & per conſequens cum non ſit aliuode malum ex lege oo-ua poſitiua: nec ex lege poſitiua eccleſiæ, vel iuris ciuilis. ſequitur propoſitum. Ad hoc diceret aduerſarius, quòd illa replica dupliciter deficit. Primò: quia præſuppooit falſom, ſcilicet quòd aliqnid ſit dabile, qnod ſit malum ex lege naturali prins naturaliter, q̄ ſit ex lege diuina malum: ita quòd Deus ideo ipſum prohibuerit: quia prius io ſe malum, quod eſt falſnm. Nam nullius actus malitia poteſt rednci in legem naturalem: niſi originalius reducatur in legem diuinam. Nihil enim eſt propriè malum: niſi qnia à diuina uoluntate prohibitum. Secundò: quia ſupponit, quòd nihil exiſtens cótra legem naturalem Deus conceſſerit in neteri lege. Modo contra hoc inſtaretur: qoia etiam in eo ſenſu, io quo aliquid dicitur contra legem naturalem, Deus conceſſit in veteri lege aliqua, quæ illo modo contra eam fuerant. Nam habere ſimul plures uxores, repudiare uxorem ex alia canſa, quàm caoſa fornicationis, & ducere uxoré fratis præmortui ſine liberis, eſt contra legem naturalé: & tameo illa oon ſolum permiſſa fuerunt: ſed etiam conceſſa in lege veteri: ita quòd licitè illa faciebant. ergo non ſeqoeretur. Deus hoc conceſſit, vel diſpoſuit agendum, vel poſſe agi. igitur quaotum eſt ex lege naturali, eſt licitum nobis. Si dicis noo eſt ſimile: qnia illi actus ſunr hodie lege noua prohibiti expreſſè Mat. xix ſed noo ſic adiectio pacti redemptionis. igitur non eſt bona ioſtantia. Contra. quamuis hoc verum ſit de duobus primis: non tamen de tertio. Nam nullibi eſt prohibitum in lege diuina noua, inquaomm noua aliquid ſuperaddit ueteri in moralibus, vel diuinis poſitiuis ducere uxorem fratris præmortni: nec tamen eſt præciſè prohibitum iure caoonico: quia tunc diſpenſati poſſet per Papam ſuper hoc, quod oon videtur verum. igitur ſignum eſt, ꝙ ille gradus eſt lege naturali prohibitus. & pro taoto eſt hoc à lege noua prohibitum, quæ omnia lege naturali prohibita etiam prohibet. Secundus: quia diſpoſitio veteris legis fuit ſuper prædiis & aliis rebus immobilibus, quarum ipſi nenditores & emptores non eraot, nec fiebanr directi domini uel proprietarij: ſed tantum coloni. Vnde ibidem dicit dominus. Terra non vendetur imperpetnum: quia mea eſt, & vos adnenæ & coloni mei eſtis. Nos autem loquimur de emptione & venditione redditus, cuius uenditor eſt, & emptor efficitur directus dominus & proprietarius. Modo illa uarietas poterit facere, quòd liceat illam obligationem reuenditionis imponere emptori ueteris legis: & tamen quòd non liceret eam imponere emptori nnſtri temporis: quia emptori ueteris legis oon acquirebatur niſi ius colonię. Ideo oimirum, quòd nõ ita ſtabiliter debebat habere illam rem. qnin directus domious rei, nel alius loco eius repetere poſſet: ſed emptor noſtri temporis acquirit directũ domioium mercis, ideo minus congruit, quòd auellatur ab eo ad outum ueoditoris. Tertius: quia ille contractus, de quo fiebat in ueteri lege diſpoſitio, non fuit uera uenditio uel emptio: ſed potius quædam pignorario, & implicita mutuatio, ita quòd uenditor attenuatus à parte rei pignorabat prædium, uel domum ipſi emptori dando precium uenditori in re: & verè mutuabat illud precium. & ideo nimirum, ꝙ uocatus nenditor: cum eſſet verus pignorator illius rei, habebat poteſtatem reuocandi mercem ad ſe reſtituto precio ſeu mutuo ſibi credito, fructibus tamen medij temporis in ſortem compntatis: Vnde uidetur Deus illam legem ordinaſſe in fauorem indigentium & pauperum, & in neceſſitatem uirtutis, qua Indæi diuites compellerentur ad mutuandum gratis uirtualiter & implicitè. qnia Iudęi diuites cum eſſent auari, noo eraot proni ad mutuandum gratis iodigeotibus. nec etiam uoluit eis Deus permittere mutuare ſub vſuris ſuis fratribus. ideo ne eſſet pauperibus præcluſa uia acquireodi pecuniam, ipſe talem emptionem & uendrtionem eis conceſſit, quæ eſſet eis fauorabilis iotantum, quòd nihil erat niſi pignorario ex parte pauperum, & mutuatio gratuita ex parte diuitum. Si enim ſub nomine mutui debuiſſent pauperes quid accepiſſe à diuitibus, oportuiſſet eos pignoraſſe eis aliquid fructiferum, & illius fructum diuites accepiſſent, non computãdo in ſortem, quod fuiſſet uſura. per illam autem uiam adinneotam à domino cogebantur implicitè mutuare, & in pignus accipere, & computare fructus io ſortem. Modo oon ſequitur. veoditori, qui non eſt uerus ueoditor, ſed pignorator, licitum eſt uelle habere facultatem recipieodi rem pignoratam, & creditor teoetur eam ei reſtituere. igitur idem licitum eſt uero uenditori. Quartus: quia illud pactum adiiciebatur tali emptioni & uenditioni, qua facta res uendita etiam ſi non redimebatur, met redibat infra certum tempus ad uenditorem, etiam non reſtituentem precium: quia res uenditæ redibaot ſemper in anno iubileo ad uenditorem ſic liberè, quòd oon teoebatur uenditor aliqnid dare emptori pro illo reditu. & ſic non eſt mirum, quòd debeat reſtituere rem, ſi ſibi reſtituatur precium: quia illud ſecũdum eſt mious graue quàm primum. ergo non eſt cenſendus grauatus emptor illo onere. Hic autem loquimur de alia emptione & uenditiooe, ſcilicet ubi res noo neceſſariò redibit ad uenditorem, niſi precio reſtituto ipſi emptori. Et ſic patet, quòd illa uarietas bene poterit facere, quòd liceret illud pactum prædictum adiicere emptori ueteris legis: & tamen ſubeſſet ratio diſſimilitudinis: vt non liceret illud adiicere alteri, uel ſaltem quòd potius liceret ipſum adiicere primæ uel ſecundæ. Nam ſecundum ſtatum ueteris legis neuter contrahentiũ

potuiſſet

pomiſſet allegaſſe grauamen. quale enim grauamen po:uiſſet allegaſſe emptor tempore oeteris legis, quã do cogebatur ad libitum uenditoris reſtituere mercem, & hoc reſtituto ſibi precio ſaltem iu parte: eum eandem etiam paulò poſt nullo ſibi precio reſtituto remittere cogebatur. Aut quod grauamen potuiſſet allegaſſe ueuditor ex illo pacto primo: quia non cogebatur eam redimere, ſed liberum ſibi erat redimere, uel omittere. ſecundò: quia qoamuis quando uolebat redimere cogebatur etiam preciom reſtituere: tamen in hoc poterat allegare granamen: quia reſtituendo precium non reſtituebat illud precium, niſi deductis fructibus medij temporis in ſortem precij, ita quòd nihil ſoluebat emptori, niſi tantum, quantum emptor nondum perceperat de fructibus. Modo etiam non eſſet grauamen, ſi quis recepiſſet precium pro re, & uellet rem rehabere, quòd etiam reſtituat precinm. & gratia eſt, ſi non tomm precium cogatur reſtituere: ſed ſolum partem. Sed in caſu emptionis, de qua nos loquimur, poterit alter contrahentium: puta nenditor allegare grauamen, vel ſaltem non ita ſupportabilis eſt conditio ſua: ſicut fuiſſet ſecundum conditionem veteris legis. Nam uenditor, qui nunc redimere vult, cogitur totum precium reſtituere, nec fructus mediis temporis computantur in ſortem precij.

Quicquid tamẽ ſit de prædicta probatione & eius efficaeia, defectus aſſignati non omnes bene aſſignátur. In ſecundo enim dupliciter erratur. Primò: quia quilibet homo comparatiuè loquẽdo, ſcilicet reſpectu Dei, eſt tãtum colonua illorum prædiorum, quæ habet. Nã ſolius Domini eſt terra & plenitudo eius vero directo dominio independenti, & noſtrum ius, quod habemus in prædiis, licet aliquando etiam uocetur & ſit proprietas & directum dominium: non eſt tamen independens: ſed dependens à voluntate Domini, à qua deriuatum eſt in nos ex ſua conceſſione. ideò aſſimilatur dominio otili tanmm: quod habet emphyteuta: vel uaſallus reſpectu ſui domini vel vſufructu, quem habet colonus reſpectu domini ſui. Vnde prędia in terra promiſſionis ita pleno iure erãt Iſraelitarum: ſicut nunc prædia noſtra ſunt noſtra. Habuerunt enim ita bene proprietatem & directum dominium ſicut nos: ſed quia dependenter à Deo, ſicut & nos, ideo more colonorum poſsidebant: plus tamen id de eis exprimitur primò: quia Deus ſpecialibus uictoriis à cœlo cõceſsis, expugnatis Chananeis eam aſsignauerat eis, de quo patuit ſupra q.v concluſione ſecunda. Secundò: quia nos ſæpe iu aſsignatione illius terræ, & poſtea conteſtatus fuerat, ſi non facerent froctũ in illa: ſeruantes legitima eius, ipſe eos inde eiiceret. Vnde more colonorum minus ſtabiles fuerunt ibi, ideſt permiſsibiles habitare ibi ſine penſione danda domino, quàm habitatores aliarum terrarom. ſicut & ſæpe inde eiecti fueruut. Vude eorũ ius ſuper totam terram, & ſi non in charitate fundabatur, ſicut nec noſtrum: tamen quaſi fundabatur ſoper hoc, ꝙ populus uniuerſus generaliter maneret in culm Dei: ſic ꝙ non faceret generalẽ receſſum à cultu Dei per idolatriam. Nam quando populus cœpit recedere generaliter à cultu Dei, & eius leginimis: eiecit eos Dominus tradens eos in manus gentium: minos eis parcens, quàm aliis. quãuis etiam alias gentes dominio aliquando priuauerit. Iuxta illod. Regnum transfertur de gente in gentem propter peccata populi. Poteſt etiam dici, quòd eos oocauerit colonos non uolendo deſignare eos non habere: ſaltem dependens ius directum & proprietatem in prædiis illius terræ, ſed ideo: qoia de illa terra Deus expulerit Chananeos & Iſraelitas illuc ſurrogauerit. Nam Colonia dicitur regio, ciuitas, uel uilla, in qoam ueteribus expulſis noui inhabitatores ponebantur. Secundò etiam deficit prædicti ſecundi defectus aſsignatio in hoc: qoia ſi etiam prædicta narietas haberet ibi locum: non tamen ſufficeret ad dandum rationem, cur illud pactum licitè adiiceretur emptioni ve. legis, & non enã noſtræ: quia quamuis ex illa parte, qua emptor ve. legis haberet ius minus ſtabile, videretur minus ſibi diſcongruere obligationem ad reuendendum rem: quàm uideretor eam diſcongruere emptori noſtri temporis, qui ſtabilius ius habet: tamen ex alio reſpectu etiam minus diſcongruet illud emptori prædij noſtri temporis, eo quòd minus poterit allegare ſe oneratum prædicta obligatione reuendendi, ex qoo aliàs habet dominium directum. & ſic perfectius, quàm habeat colonus. & ideo minus graue eſt ſibi illud onus, quàm eſſet colono, qui aliàs eſt grauatus per hoc, quòd licet emerit & dederit precium: tamen nõ habet niſi dominium otile, uel uſufructum. Præterea tertiò patet eſſe falſum, quòd prædicta uarietas, etiam ſi eſſet, ſufficeret ad prædictam diuerſitatem rationis faciendam uniuerſaliter: quia ſaltem ex eadem ratione poſſet illud pactum adiici illi emptioni noſtri temporis, qua quis per emptionem nõ acquireret directum dominium prædij: ſed tantum uſufructum alicuius prædij citra acquiſitionem dominij directi. Et ex quo emptor redditus licet acquirat directum dominium reſpectu redditus: tamen reſpectu prædij, in quo fundatur, non acquirit niſi uſufructum. & denique non totalem, ſed partialem tantom, uel aliquid ei ſimillimum: ſequitur, quòd ſaltem emptioni noſtri temporis poterit illud pactum adiici, & hoc ſufficit ad propoſitum noſtrum. Circa tertium defectum aſsignatum diceretur, quòd uerum eſt, quòd habet magnam ſimilitudinem cum implicita mutuatione & pignoratioue: nõ eſt tamen omnimoda ſimilitudo, eo ꝙ emens non poterat pecuniam, quam precij nomine dabat, repetere ad nutum ſuom: ſicut tamen mutuans poteſt. ideo ceſſabit ibi ratio mutui, de cuius ſubſtantia eſt facultas repetẽdi ſortem. Circa quartum diceretur, ꝙ ipſa obligatio reuendendi non erat ipſi emptori ve. le. ob hoc ſuſtinibilior, & minus oneroſa, ſcilicet quòd etiam res infra tempus aliquod erat mer reditura ad dominum ſine precio: quia ſiue rediret, ſiue non, erat conditio ſua æquè bona. Si enim erat reditura cito: tunc ex quo illud tempus ſciebatur, prios dedit eo uilius precium pro illa, & adeo tenue, quòd nihilominus tantum habebat leuare de illa re, quòd non erat in damno. immo tantum leuabat, quantum leuaſſet, ſi ante illud tempus fuiſſet redempta: quia etiam ſi fuiſſet redempta, non plus recepiſſet precij in redemptione, quàm ſuperextantes fructus, quos uſque ad iubileum potuiſſet uerisſimiliter percepiſſe.

& ideo

& ideò ſi illis fructibus carebit, loco eorum habebit precium æquiualens. & econtra ſi non recipit precium: puta quia non redimitur: tamen habet fructus æquiualentes. alioquin niſi ſic intelligatur videtur fuiſſe aliqua iniquitas, quòd adueniente iubileo, deberet perdere rem & precium. Secundò circa eundem defectum dicendum, quòd non maius grauamen poterit uenditor noſtri temporis allegare: quàm uenditor ve. legis: quia quamuis integrum precium cogatur reſtituere: & nihilominus fructus non defalcantur in precio: ſed remanent emptoris: & non ſic cogebatur uenditor vet. legis. tamen ſi penſatur quale precium dabat emptor vet. legis. & per conſequens quale precium reſtituebat ei uenditor in redemptione: & comparetur illud ad precium, quod emptor noſtri temporis dat uenditori. & econtra uenditor cogitur reſtituere: tunc eſt proportionabilis habitudo parilitatis. Nam uenditor debebat eo minori precio uendere, quo citius erat affuturus annus iubileus: quia tunc abſque omni reſtitutione precij redibat prædium ad ipſum. vnde taxabatur precium ſecundum quòd multas uel paucas fruges poterat inde conſequi emptor uſque ad iubileum, prout patet Leuit. xxv. Vnde uidetur nihil ibi fuiſſe uenditum, quàm vſufructus prædij. & hoc ad certum tempus tantum. Nono ſic. Omnis contractus exiſtens conformis iuribus, eſt licitus, prædicta emptio, etiam adiecto pacto prædicto eſt conformis iuribus. igitur. Maior patet: quia ex oppoſito prædicari infertur oppoſitum ſubiecti: omnis enim contractus illicitus eſt alicui iuri difformis. Minor probatur: quia eſt conformis generali conſuetudini hominum. igitur etiam iuribus. tenet conſequentia: quia conſuetudo eſt optima iurium, ſeu legum interpres, ita quòd ſi quis ſeruet aliquas conſtitutiones eo modo, quo conſuetum eſt eas ſeruare: ille dicitur illis conſtitutionibus ſe conformare: & eo modo quo ſunt ſeruandæ uiuere, adeo quòd dato, quòd legiſlator etiam aliter intellexerit eas debere ſeruari, quàm ille ſeruet: cenſetur illis ſatisfeciſſe. Sed hæc ratio quamuis ſit communis apud dominos iuriſtas, & reputata: poſſet per aduerſarium infringi. dicendo, quòd illa regula: conſuetudo eſt optima legum interpres, intelligitur de legibus purè poſitiuis: & ſic non probaret illa ratio, niſi quòd ille contractus eſſet conformis iuribus purè poſitiuis. Hæc autem conformitas ſola non ſufficit: ſed etiam requiritur conformitas ad ius diuinum & naturale. aduerſus autem legem diuinam & naturalem nihil ualet conſuetudo, illam in parte abrogando, uel in toto, de qua lege uerum eſt, quòd tanto grauiora ſunt crimina, quanto diutius infœlicem detinent animam alligatam. Vnde etiam ſi vniuerſus mundus conſueuiſſet exercere vſuras, non argueretur ſufficienter: conſuetudo eſt optima legum interpres. igitur totus mũdus uiuit conformiter legibus diuinis & naturalibus. Sic iudæi conſueuerunt uſuras exercere, etiam reputantes id eis ex lege diuina licere: nec tamen id eis licitum eſt: vt oſtenſum eſt ſupra quæſt. xxiiij. Sic olim uniuerſus modus conſueuit idola colere, ita quòd etiam philoſophi plurimi ob morem alijs ſeruandum ea colerent: nec tamen licuiſſet inferre. igitur id iuribus eſt conforme & licitum. Sic errabũdus arguebat Maxentius Cæſar aduerſus ſanctam Catarinam idolatriam deteſtantem. dic. Si ita eſt, vt tu dicis, totus mundus errat: & tu ſola verum dicis. q.d. conſuetudo totius mundi interpretatur ſic leges. igitur conformiter legibus viuitur: licèt idola colantur. Vnde contra eſt illud. Ne ſequaris turbam ad faciendum malum. Exod. xxiij. Nec reprehenſionem illam propheticam legerat. Omnes declinauerunt, inutiles facti ſunt: nec tamen quia omnes. ergo a delicto immunes. Sic olim omnis caro corrupit viam ſuam. Gen. vj. Nec tamen corrupiſſe viam ſuam arguebatur propter cõſuetudinem fore licitum. Modo aduerſarius prædictæ concluſionis diceret prædictum cõtractum eſſe vſurarium, & ſic eſſe contra legem diuinam & naturalem. ideo ei non ſuffragabitur inolita conſuetudo, & ſic oporteret te probare prius, quòd non eſſet vſurarius, & ſic redire ad alias rationes. Si autem pro confirmatione prædictæ probationis: vt appareat valida, primò ſic replicares dic. Iura poſitiua etiam prohibent vſurá, & omnes alios iniquos contractus, ſaltem hoc facit ius canonicum, & per conſequens dato quòd ſolum ſequatur, eſt conformis conſuetudini, igitur iuribus poſitiuis: tamen vltra bene ſequitur, ille contractus eſt conformis iuribus poſitiuis, igitur nõ eſt illicitus. Diceretur, ꝙ prohibitio vſuræ & contractuum iniquorum exiſtentium contra legem diuinam & naturalem facta in iure, non eſt merè poſitiua: ſed eſt diuina inſerta inter conſtitutiones poſitiuas, licèt acceptata a legiſlatore poſitiuo. Modo ſolutio data loquitur de purè poſitiuis conſtitutionibus. Vnde patet, quòd adhuc ſtat ille defectus argumenti: puta, quòd non ſequitur. eſt contractus conformis conſuetudini. igitur iuribus, loquendo de omnibus iuribus. Si ſecundò replices. Communis error facit ius. igitur ſi etiam homines in illa conſuetudine aberrarent a iure: tamen de iure facerent illum contractum. igitur licitè. Dicendum dupliciter. Primò, quòd ſenſus illius dicti non eſt, quòd ſi qui communiter errent agendo contra legem: quòd ex hoc ſurgat ius aliquod cõtraueniendi illi legi: ſed eſt ſenſus, vt expoſuit Ioan. Gerſon in propoſitione facta Maſſiliæ coram Benedicto, & etiá in tracta. de floribus. quòd prælati & principes ſæpe aliqua faciunt, aut permittunt iniuſtiſſimè ob communem errorem, vel opinionem erroneam, quæ in ſubditis dominatur: quæ ſi ipſi prælati facerent, aut permitterent, vel diſſimularent non extante illa opinione, tenerentur huiuſmodi prælati obnoxij graui delicto. Secundò, quòd ſi etiam prædicto modo intelligitur: tamen tantum haberet veritatem in errore, quo deuiatur a iure merè poſitiuo: quia huic per cõſuetudiné poteſt derogari quo aliqui bona fide (licet errantes) ſeruant aliquam conſtitutionem aliter, quàm intelligatur, uel omnino non ſeruant: per hoc enim oritur ius illam legem decætero ſic ſeruandi, uel omittendi. Si tertiò replices, dicendo, quòd conſuetudo etiam habet excuſare recedentem à matrimonio legitimè contracto: & adhærentem alteri, non obſtante impedimento ligaminis: & tamen recedere illo modo uidetur eſſe contra legem diuinam, & non tantum poſitiuam.

ſitiuam. Antecedens probatur ex caſu, qui habetur in cap.ſi.de ſpon.duorum. Dic, quòd antecedens aſſumptum eſt falſum. & huius falſitas & reſponſio ad cap.prædictum quo modo malè introducatur, patuit ſupra quæſtio.xxxiij.circa fin. Si quartò replices di. probationem procedere de conſuetudine rationabili. Inſtantiæ autem procedunt de irrationabili: Diceretur, quòd illud ſupponendo probatio petit principium: ſi enim ſupponis eam eſſe rationabilem, igitur ſupponis, quòd non ſit contra legem diuinam, nec naturalem. Hoc autem reſtat probandum, ſi vel vigore conſuetudinis alludentis inferte eum eſſe licitum. Si quintò replices, conſuetudo facere poteſt delictum: vbi aliàs non eſſet: vt patet comedendo carnes die ſabbati, & econtra excuſare ea a delicto, vbi aliàs eſſet delictum: vt operando ſeruilia in feſtis ſimpliciter abrogatis per conſuetudinem. Dicendum, hoc tantum habet veritatem in his, quæ ſunt delicta ex prohibitione iuris poſitiui, qualis nõ eſt vſurarius contractus, de cuius genere diceret aduerſarius eſſe prædictum contractum. Si ſextò replices, quòd etiã ſi quis faceret aliquem actum lege diuina & naturali damnatum, cuius tamen damnatio eſſet ita obſcura, quòd illa non appateret etiam doctoribus: immo plurimi doctiſſimi eum approbarent: & ſic communiter homines eum facerent bona fide, illi excuſarentur: ſic autem eſt de prædicto contractu, & illo modo intelligenda eſt prædicta probatio procedere. igitur valida. Dicendum dupliciter. Primò, quòd aſſumptum illius replicæ eſt verum, quando ita lateret eius damnatio, quòd homines agentes laborarent in ignorantia inuincibili: talem autem ignorantiam negaret aduerſarius eſſe de prędicto contractu, eo quòd etiam docti aliqui improbauerunt emptionẽ redditus etiã irredimibilis: nec multitudo approbantium argueret aliquid, niſi ibi eſſet ignorantia inuincibilis ſimpliciter, alioquin excuſarentur ſimplices illi, qui heresiarchas & ſciſmaticos ſunt ſecuti, credendo, vel operando ea, quæ lege diuina ſunt damnata, licet obſcurè. Secundò dicendum, quòd adhuc illo caſu prædicti aſſumpti ſtante: tantum inferretur, quòd illi excuſarentur, in quibus eſſet prædicta obſcuritas: ita ꝙ illis non eſſet ille actus imputandus: non tamen ſequeretur, quòd ergo in ſe eſſet licitus. ſicut naturaliter ſtulto eſt homicidium non illicitum, nec imputandum: nec tamen infertur. Preterea ergo homicidiũ eſt licitus actus de ſe: puta vbi eſt excuſatio: ſignum eſt quòd quantum eſt de lege ordinata & regulariter, ibi nata eſt eſſe culpa. Non enim indiget actus exiſtẽs contra legem excuſatione. Si ſeptimò replices dicendo, quòd conſuetudo poteſt vnum contractum approbare, & alium improbare, & nouam ſpeciem contractus iure communi non expræſſum introducere. Dicendum per tria dicta: ſecundum quòd antecedens tria aſſumit. Primum, conſuetudo & etiam lex poſitiua nullum contractum damnatum lege diuina & naturali poteſt licitè approbare, & præſertim in foro conſcientiæ faciendo eum licitum, quamuis forte permittere poſſit, & impunitatem in ſuo foro præſtare ex cauſa, quomodo uerum eſt illud, ꝙ non eſt vſurarius dicẽdus, ſupple, in foro exteriori tanquàm puniendus in illo foro: ille qui fecit contractum, qui communiter exiſtimatur licitus: qui tamen in ueritate eſt uſurarius. Secundum dictum, ꝙ contractũ non obuiantem illis legibus, & per cõſequens per eas admiſſum: nec tamen eis incognitum poteſt introducere & approbare. Tertium dictum, etiam talem licet de ſe non illicitum poteſt reprobare ex cauſa, ſicut & ius poſitiuum hoc poteſt, puta ſi maligni aliqui eo frequenter abutantur. ſupponeret igitur probatio probandum, ſi hic ſupponeret illa tria dicta. ideo peteret principium, & ſi aliter intelligeretur eius aſſumptũ: quam iam eſt expoſitum, aſſumeret falſum. Si octauò replices. Emptio uitalitij ideo conuincitur licita: quia eſt de generali conſuetudine. igitur ſimili modo hic ualebit illud argumentum. Dicendum, ꝙ nec illa eſt uia ſufficienter probandi emptionem uitalitij eſſe licitam in foro conſcientiæ: ſed aliæ uiæ ſunt adducendæ, quæ patuerunt q.lxxxj. Relinquitur igitur, ꝙ prædicta nona probatio non eſt ita efficax, quin multipliciter eius munimenta, quibus cõfirmaretur, ſint deſtructibilia. Pro intellectu autem ſequentium trium probationum, quæ innituntur caſibus à iure ciuili approbatis, oportet aliqua præmittere, & illa collecta ac tracta ſunt hincinde ex lectura Pauli ſuper.C.tit. de pactis inter emptorem & uenditorem, quantum nobis hic deſeruit, vt eo melius intelligamus leges allegandas. Nota igitur, quòd pactum, quod adiicitur in uenditione conferens ad recuperandum rem uenditam eſt duplex, quoddam eſt reſolutiuum contractus uenditionis, quoddam non, ſed eſt de retrouendendo. Hæc autem duo adeo differunt, ꝙ quando adiicitur pactum reſolutiuum contractus, tunc non interuenit nouus contractus in recuperatione rei: ſed tantum deſtruitur prior contractus, & redibit res ad uenditorẽ perinde, ac ſi res nunquã fuiſſet per alium empta: & cum fructibus perceptis ante morã. ſed quñ adiicitur pactũ de retrouendendo, nõ recuperatur res per uenditorẽ ſine nouo cõtractu: quia oportet interuenire redemptionẽ: nec tũc propriè loquẽdo dr̃ reſolui prior uenditio: ſicut nec propriè dr̃ reſolui uenditio, ſi emptor illã rem uni alteriq̃ uenditori reuenderet. Primum autẽ eſt duplex: quia quoddam pactum reſolutiuum ſonat in legem commiſſoriam: puta cum ſic ſonat: niſi fiat, ſcilicet ſolutio precij in tali termino, vel ſi hoc fiat, ſcilicet quòd reſtituatur precium: tunc res ſit inempta, vel venditio habeatur pro non facta. Et in tali caſu venditor recuperat rem ipſo iure: dummodo quando pactũ factum eſt, ſi reſtituatur precium, venditor reſtituat, vel ſaltem reofferat cum conſignatione & depoſitione. Nec requiritur retraditio rei: nec interuenit nouus contractus: ſed tantũ fit deſtructio prioris contractus. Aliud eſt, quod non ſonat in legem commiſſoriam: Vt cum non dicit venditor: ſi hoc non fiat, ſit res inempta: vel venditio habeatur pro non facta: ſed ſolum dicitur, quòd res pertineat, vel reuertatur ad venditorẽ. & tunc nõ reſoluitur contractus ipſo iure: ſed tunc demũ, quando res ad venditorem peruenit condemnato emptore ad reſtituendum: tamen etiam tunc fingitur non fuiſſe facta: ideo etiã tunc reſtituet emptor rem cum fructibus, ac ſi nunquam emiſſet eam. Nam reſolutio trahitur retro: vt habeatur perinde, ac ſi non fuiſſet facta: ſed nouus contractus non trahitur.

hitur retro. Et ſic habemus hic caſum, in quo redit dominium in aliquem ex ſolo pacto ſine traditione vera, vel ficta. Illis præmiſſis ſequuntur tres aliæ probationes. concluſio igitur probatur ſic. Decimò, licita eſt emptio & venditio, qua quis vendit rem ſuã alteri tali pacto, ꝙ niſi emptor ſoluat precium infra certum tempus: ex tunc pertineat dominium illius rei ad venditorem, & etiam ꝙ emptor arras perdat: prout patet in lege prima & tertia. C. de pactis inter emptorem & venditorem. ergo etiam licita eſt emptio & venditio, qua quis alteri vendit rem ſuam cũ pacto, ꝙ venditor reſtituto precio recuperet illam rem, tenet cõſequentia quadrupliciter. Primò à ſimilitudine: ſicut in caſu antecedentis res empta poteſt auferri emptori, ita ꝙ deſinit eſſe eius: ſic etiam in ſecundo caſu fieri poteſt. Secundò tenet conſequentia: quia ſicut in primo caſu nihil reſtituit emptor venditori in recuperatione rei ſuæ, eo ꝙ nihil recepit ab eo pro illa. ſic in ſecundo: ſi quid reſtituit, nihil tamen reſtituit, niſi quod ab eo recepit. Illa autem ſunt paria, ſcilicet nihil reſtituere ei à quo nihil recepit, & reſtituere æquiualẽs ei, quod quis ab eo recepit. Tertiò tenet illa conſequentia: quia ſicut in primo caſu non fit reſolutio contractus ipſo iure: ſed tunc demum, quando res ad venditorem peruenit condemnato emptore ad reſtituendum. ſic in caſu conſequentis non preciſè reſoluitur prior venditio, quàm primũ venditor petit reuendi ſibi rem offerendo precium: immo etiam quando reuenditur, non dicitur reſolutus prior contractus. ſicut nec reſolui dicitur emptio, quando emptor rem emptã reuendit alteri q̃ venditori. Vnde quando fit reſolutio contractus: tunc etiam fructus rei emptæ redeunt ad venditorẽ. Quartò tenet conſequentia à maiori: quia emptor in primo caſu perdit arras & fructus medij temporis. & in ſecundo nihil perdat. immo lucratur fructus medij temporis non perdendo quid: & ſic minus videtur grauari emptor in ſecundo, q̃ in primo caſu. Nam in primo caſu emptor compellitur reſtituere rem cum fructibus perceptis, ac ſi nunq̃ emiſſet. & ideò ſi emptor in aliquo grauaretur: hoc plus fieret in caſu antecedentis, q̃ conſequentis. Vndecimò ſic. Ius ciuile approbat illam adiectionem. igitur eſt licita. tenet conſequentia: quia q̃uis ius ciuile aliquos illicitos contractus non tantum permiſerit: ſed etiam conceſſerit: puta aliquos contractus vſurarios; vt patet in quæxij.[?] in quibus iuribus vel diſpoſitionibus eſt ius ciuile notatum de errore: tamen in aliis, in quibus non eſt notatum & reprobatum ius ciuile: & deuians à rectitudine: & vt nutriens peccatum; eius approbatio eſt autentica & acceptanda, eo ꝙ leges ex ratione & æquitate naturali proceſſerunt tanq̃ ſubalternatæ principiis philoſophiæ moralis, & etiam ligantes in foro conſcientiæ ſubiectos eiſdem. Nemo autem ligatur ad ea, quæ non ſunt licita. Ius autem ciuile non eſt reprobatum in approbatione prædictæ adiectionis de redimendo. igitur. Antecedens autem probatur: quia in. l. ſi fundum. C. de pactis inter emp. & vend. diſponitur, ꝙ ſi parentes alicuius vendiderint fundũ eo pacto, ꝙ quandocunq; vel infra certa tempora ipſi, vel eorum hæredes offerrent precium emptori, & hæres emptoris nollet obedire prædicto pacto: cum tamen venditor, vel eius hæres paratus ſit reſtituere precium: tunc dabitur vẽditori, vel eius hæredi duplex actio contra emptorẽ, vel eius hæredem. ſ. actio præſcriptis verbis, & actio ex vendito. & nihilominus tenebitur emptor ad reſtitutionem, vel refuſionem eorum, quæ ex illo fundo peruenerunt ad emptorem poſt oblatam pecuniam. Et ſic in illa lege expreſsè habetur, ꝙ emptio cum pacto redemptionis eſt licita de iure ciuili: quia dando actionem prædictam taliter contrahenti vult, ꝙ ille contractus ſit hincinde licitus & validus, ita ꝙ venditor habeat ius contra emptorem ad reſcindendum contractum, & ꝙ emptor obligatus ſit ad reuendendum. Duodecimò ſic probatur: quia in l. ſi à te. eodem tit. diſponitur, ꝙ ſi A. emiſſet à B. aliquam rẽ eo pacto interueniente, ꝙ ſi B. infra certum tempus reſtituat precium, illa res ſit inempta: tunc B. poterit uẽditionem reſoluere per hoc, quòd offert precium, dummodo etiam ipſum precium conſignet & deponat: non obſtante ꝙ A. ſe ſubtrahat, quatenus eandẽ rem retineat iure dominij. Ergo etiam licita erit emptio rei cum pacto redemptionis, tenet conſequẽtia dupliciter. Primò ex identitate rationis, & deduc proportionabiliter ſicut in decima probatione. Secũdò probat à maiori: quia in caſu ãtis pactum adiectum eſt pactũ legis cõmiſſoriæ. Q̃ncunq;. n. in pacto cõuenitur, ꝙ res ſit inẽpta, uel uenditio pro non facta habeatur: tunc pactum eſt legis commiſſoriæ: ſiue illud pactũ ſit factum taliter: puta quia dr̃, ꝙ nõ ſoluto precio per emptorem res ſit inempta: ſiue ſit ſic actum, ꝙ reſtituto precio res ſit inempta: vt in iam allegata lege. Modo q̃n pactum eſt legis commiſſoriæ: tunc venditor acquirit dominium vtile illius rei ſine noua traditione, & ſine nouo contractu: quia ibi non eſt habendus contractus, ſed reſolutio contractus. & ſic ſolum fit ibi diſtractus: ſed in caſu conſequentis pactum adiectum eſt de retrouendendo, quæ pacta adeò differunt, ꝙ venditori vtilius eſt facere primum, q̃ ſecundum, ita ꝙ breuius recuperat dominium rei per primum, q̃ per ſecundum: & citius auferetur res emptori. Nam ſi venditor fecit ſecundum, non reuertitur dñium ad ipſum per oblationẽ, conſignationẽ & depoſitionẽ precij: ſed requiritur nouus ꝯctus, & noua retraditio. Decimotertiò ſic. Licitum eſt alicui in vendendo fundum ſuum, vel aliquem locum apponere pactum, ꝙ emptor non debeat illum locum facere religioſum: in illo extruendo monumentum, vel alio modo eum eximendo à iure humano. Igitur eadem ratione licitum eſt alicui in vendendo fundũ ſuũ apponere pactum, ꝙ emptor non debeat illam rẽ irreuocabiliter habere, quin cõpetat uenditori ius eã repetendi pro conſimili precio reſtituto. Antecedẽs probatur: quia in l. vlt. C. de pac. inter emp. & ven. diſponitur, ꝙ tale pactum eſt ſeruandum, & ſic eſt ualidum, & per conſequens licitè appoſitum. Nam pacta quæ contra leges conſtitutioneſq;, uel contra bonos mores fiunt, nullam uim habere indubitati iuris eſt: ut dicitur in l. pacta. C. de pac. Conſequentia patet dupliciter. Primò: quia non eſt maior ratio in uno caſu, quàm in alio. Secundò: quia cauſa, quare in caſu antecedentis tenet pactum, eſt: vt ibidẽ dicitur: quia cum uenditor, uel alius alienator non alia lege ſuum

 ius

ſus transferre paſſus eſt, niſi tali fretus conoentiooe, non eſt ferendum eũ ſ. venditorem pati aliquam captionem ex varia interpretatione ergo etiam ex quo in caſo conſeqoentis venditor nõ aliter voloerit rem illam vendere emptori, q̃ reſeruato ſibi illo iure reuocandi rem per reſtitutionẽ precij: ſequitur, ꝙ hoc pactum teneat. Et confirmatur: quia ſicut ratio, quare in caſu antecedentis eſt ſic ſeruandum, eſt: quia intereſt venditoris: vt pactum illod ſeruetur. & hoc eo ipſo, ꝙ ſibi non placet, ꝙ fundus religioſus efficiatur. modo non minus: ſed magis intereſt venditoris, ꝙ res ſua non à ſe alienetur irrecuperabiliter. Decimo quartò ſic. Licitum eſt alicui rem ſuam vendere alteri taliter. ſ. vendo tibi tanti. ſ. q̃ti æſtimauerit eam Titius, & illi alteri etiam licitum eſt ſic emere, ergo etiã licitom eſt alicui vendere rem ſuam alteri taliter, ꝙ eam ſibi reſtituat, cum reſtituet precium. Antecedẽs probatur: quia talis emptio & venditio approbatur vt valida, ita ꝙ ſi Titius diffiniuerit q̃titatem precij, debet venditio ad effectom peruenire: vt patet in. l. ſuper rebus. C. de contrahen. em. & ven. igitur etiam eſt licita. tenet conſequentia vt prius. Conſequeotia autem principalis probatur: qoia noo videtur maior ratio de adiectione primæ circunſtantiæ, q̃ de adiectione ſecundæ. Nam in primo caſu q̃titas precij cõfertur in voluntatem vel arbitrium taxantis diſtincti ab vtroq; contrahentiũ: & tamen de ſubſtantia emptionis & vẽditionis eſt precium in certa q̃titate. hic autem contrahitur, vt res maneat emptoris, donec non conſentiat venditor paratus reſtituere precium, & conſenſus eſt etiam de ſubſtantia venditionis & emptionis. Decimoquintò ſic. Licita eſt emptio & venditio, qua vir vendit vxori ſuæ fundos: & paciſcitur, ꝙ ſi ipſa deſinat ei eſſe nupta, ꝙ viro volente mulier debeat pro eodem precio reſtituere illos fundos viro. Et eadem emptio & venditio cũ tali pacto facto. ſ. de redemptione eſt etiam licita io alijs perſonis à viro & vxore. ergo emptio cum pacto redemptionis eſt licita. tenet conſequentia: qoia caſus antecedentis & conſequentis ſunt iidem: vt patet intuenti. Antecedens probatur: quia talis emptio & venditio eſt approbata tanq̃ valida in iure ciuili, vt patet in. l. ſi vir & c. ff. de præſcriptis verbis. Decimoſextò ſic. Licita eſt emptio & venditio, quia quis fundum ſuum vendit alteri cum aliquo illorum trium pactorem ſequentium. ſ. primò tali pacto, ꝙ emptor locet eũ venditori, ita ꝙ venditor habeat in illo fundo ius conductionis pro certa mercede. Vel ſecundò cum tali pacto, ꝙ emptor ſit obligatus ad hoc, vt cũ eum uendere uelit, nulli alteri quàm uenditori reuẽdat. Vel tertiò: ſi cum aliquo alio pacto ſimili alicui illorum duorum pactorum uendat. Ergo etiam licita eſt emptio & uenditio cum pacto redemptioois. Antecedens patet: quia talis emptio & venditio tanquàm ualida approbatur in l qui fundum. ff. de contrahen. emp. & ven. Tenet conſequeotia dupliciter. Primò: quia nõ eſt maior ratio de caſu antecedentis, q̃ conſequentis quò ad licitum eſſe. Nam in primo membro caſus aotecedentis uẽditor ſibi reſeruat ius aliquod, quod præhabuit cauſaliter. ſ. vſufructum, uel ſaltem ius ad uſufructum. igitur eadem ratione ſi reſeruat ſibi ius reuocãdi rem ad ſe reſtituto precio, erit illud ſibi licitum. præterea io ſecundo mẽbro antecedentis etiam obligat emptorem ad reuendendũ: licet ſolum ſub conditione. ſ. ſi uelit uẽdere modo in caſu conſequentis: etiam obligat eum ſub condiöone, ſi uelit uenditor redimere. Secuodò tenet conſequentia: quia tertium membrum caſus antecedeotis eſt directè caſus ooſter: qoia eſt cõtractus factus cum pacto ſimili pactis præcedentibus. Decimoſeptimò. Licita eſt emptio & venditio, qua qois partem fundi uendit alteri eo pacto, ꝙ obligatus ſit emptor ad habendum reliquam partem illius fundi nomine conductionis pro certa pecunia ad x. annos: dummodo uenditor ideo eo illius oendiderit primam partem: quatenus emptor eſſet obligatus ad conducendũ reliquam partem à uenditore, eo ꝙ illud onus emptoris, & ius, quod habet uenditor in emptorem ad cogendum eum, & reliquã partem habeat cooductã: eſt quid æſtimabile precio: & vt pars precij cõſideratur. Ergo etiam emptio cum pacto redẽptionis eſt licita. Antecedẽs patet io l. fundi partem. ff. de contrahen. emp. & ven. Conſeqoeotia aũt probatur ex identitate rationis. Nam in caſu antecedentis uenditor in uẽdendo per ſuum pactum obligat emptorem ad contractum alium, ſcilicet conductionis ineundum ſecũ iam & de præſenti. In caſu autem conſequentis obligat eum ad ineundum ſecum contractũ uenditionis pro futuro tempore, quando uenditor hoc petet. patet autem, quòd nulla eſt ratio diuerſitatis hincinde, qoin ſi unus caſus liceat, etiam alter licebit. Decimooctauò. Licita eſt emptio & uenditio, qua quis uẽdit ancillam alteri eo pacto, quòd emptor ſit obligatus ad non proſtituẽdum eam, & ſi proſtituerit, ꝙ liceat uẽditori eam abducere. ergo etiam caſus noſter eſt licitus, tenet conſequentia ex identitate rationis: quia etiam in caſu antecedentis reſeruat ſibi ius repetendi rem ex euentu conditionis delicti, & abſq; omni precio reſtituto, & efficietur dominus eius ex apprehenſione. cur ergo nõ poſſit ſibi reſeruare ius *repetendi* rem illam ex conditione reſtitutionis *precij. Ans patet* in l. ſi qois. ff. de ꝯhen. emp. & ven. *Decimononò.* Io c. ad noſtram. de emp. & ven. dãnatur emptio facta cum pacto redẽptionis, ſi interuenit nimis modicũ preciũ. igitur à ꝯrio ſenſu, ſi iuſtum precium interuenisset, fuiſſet approbata, & ita pactum adiectum non deprauabit eã. ſed hec probatio non valet: quia æqoe probaretur econtra. ſ. ꝙ ſi interueniſſet nimis modicum precium, dumodo nõ eſſet pactum redemptionis adiectum, emptio fuiſſet approbata. eo ꝙ eam ibi damnat Papa, conſideratis ambobus cõcurrentibus, vnde de cauſa illius condemnationis patebit latius in quæſtione ſeqoenti. Viceſimò. In c. illo vos. de pignoribus damnatur emptio facta cum pacto redemptionis, ſi venditor debet redimendo dare maius preciũ, q̃ emptor dederit emendo, etiam ſi emptor ſe obligauerit in redemptione cõputare fructus medij temporis in ſortem. Ergo à contrario ſenſu, ſi emptio eſſet facta cum pacto redemptionis fiendæ pro eodem precio, & ꝙ non computarentur fructus medij temporis io ſortem, nõ eſſet damnata. Sed hæc probatio non valet: quia ex eadem probaretur etiam per argũ. à cootrario ſenſo, ꝙ eſſet licita, ſi eſſet facta cũ pacto redemptionis fiendæ pro maiori precio: ſed tamen

non

non computarentur fructus medil temporis in ſortem: quia Papa in tribus ſe ſundauit dānando: igitur ſi vnum defecerit, & reliqua manſerint, erit non improbata: ſicut tu arguis, ꝙ ſi duo defecerint: & tertiū ſupermanſerit, manebit licita. Allegant etiā quidam. c. ſignficante. extra, de pignoribus. Sed non apparet, qnomodo ex illo poſſet formari argumentū ad propoſitū, aut ſi quod inde formaretur, æque poteſt inualidari: ſicut duo pręcedentia. Præter hæc adhuc arguunt etiam quidam: quia ille cōtractus ſubuenit multis fidelibus etiam vendentibus, qui creſcunt in diuitiis, in quibus non creſcerent, ſi non poſſent redimere res venditas, aut perpetuò de eis cogerentur ſolnere penſiones. ideo damnare eum eſt contra charitaté proximi, & in grauamen eorum. Sed nec hæc probatio valet: quia ſicut multis qno ad aliquid ſubuenitur per contractū illum. ſic multi etiam per eoſdem damnificantur: vt dicerent aduerſarij. Præterea idem argumentum haberet locum in mutuo vſurario. & ideo ſicut in illo eſt ſolutum ſupra q. xxij argn. ij. ita hic ſolueretur. Iterū quidam probat ſic: quia ex damnatione illius contractus ſequeretur eccleſiarnm ſubuerſio, quæ in illo ſunt ſundatæ, ſed non valet: quia ſi ponatur, ꝙ ex vſurariis contractibus eſſent beneficia ſundata, idem ſequeretur: nec tamen poſſet inſerri, illos contractus vſurarios eſſe licitos. Iterū arguitur. Si non niſi de redditibus irredimibilibus fundarentur beneficia, oriretur perſecutio clericorū per laicos, ex quo nunq̄ poſſent recuperare redditus, vel ſe ab eis liberare: hoc antem ceſſat in propoſito: cum ſnnt redimibiles, ſed hoc non valet: quia perſecutio illa exiſtens peccatum laicis, non eſſet eis data à clericis, vel ex illo contractu, ſed ſua malitia accepta. Vnde ſi probaret: idem probaret, ꝙ contractus vſurarius eſſet licitus pro fundatione beneficiorum; quia à penſione vſuraria ſe poſſent liberare laici ſoluentes eam. Dimiſſis igitur probationibus inualidis innitendum eſt aliis, & validis ſupra poſitis.

Secunda conclnſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto reuenditionis nō deprauatur per hoc precisè, ꝙ emens non dat precisè tantum precium, quantum olim fuit datum, vel quantum in futuro dabitur. probatur tripliciter. Primò ſic. Emptio aliorum bonorum immobilinm facta cum pacto reuenditionis nō deprauatur per hoc &c. igitur concluſio vera cōſequentia tenet: quia etiam ipſi redditus computātus inter bona immobilia: vt cle. exiui. §. cumq; annui. de verborum ſignificationibus. Antecedens patet. Nam domus aliquando valent parunm preciū, poſtea magnum, & econtra: ſimiliter vineæ, & horti, Secundò, hodie cenſetur iuſtum precinm datum, ſi dentur. xx. flor. vel marcæ, vel libræ pro reddiru redimibili vnius flor. vel marcæ. vel libræ: & tn̄ aliquando panciores flor. fuiſſent iuſtum precium. Prima pars aſſumpti patet dupliciter. Primò ex communi æſtimatione prudentum præſentis temporis. Secundò: quia in auctēn. de non alienandis. §. ſi verò. colla. ij. glo. &c reputat iuſtum precium, quando in xx. annis percipiuntur. xx. & ſic quando dantur. xx. pro vno cenſetur iuſtum precium. Simile poteſt haberi ex gloſſa finali in auctentica, perpetua. C. de ſacroſan. eccleſiis. Secunda pars aſſumpti probatur primò. Nā aliquando fuerunt dari quatuordecim, immo pauciores etiā vſq; ad x. deſcendendo, prout à fide dignis fuit propoſitium Martino quinto: & tamen illi, vel illæ fuerunt etiam iuſtū precium eo tempore, quo tunc illud precium fuit conſuetum: quia prout tale ipſe Martinus talem emptionem approbauit vt licitam: vt patet in ſua bulla. Secundò: quia aliquando fuerunt datę octo libræ pro redditu vnius libræ, ſcilicet circa tempora Henrici de Hoyta, & quorundam aliorum: & cum eſſet illud tunc conſuetum, potuit fuiſſe non iniuſtū precium. Nam ſi fuiſſet iniuſtum, prædicti doctores abſoluto ſermone improbaſſent emptionem pro tali precio factam, qnod tamen non faciunt. Nam Hēricus de Hoyta loquens de tali emptione in ſuo tractatu de contractibus, in dubio ſexto dicit. ſi octo libræ ſunt iuſtum precinm, & rationabiliter taxatum & conſuetum dari in patria, vbi fuit talis contractus pro redditu ſeu cenſu perpetuo cum adiectione conditionis reemendi: tunc talis contractus eſt de ſe licitus. ſecus quando octo libræ ſnnt precium notabiliter minus iuſto precio cōſueto dari pro tali redditu, & illud minus iuſto dat emptor precisè propter adiectionem conditionis reemendi. & ſimili modo loquitur in dubio decimo & vndecimo. & ſic ex modo loquendi ſno patet, ꝙ non damnat abſolutè tale precium, quod tacitè innuit tempore ſuo fuiſſe datū in Vienna, q̄uis de redditu perpetuo irredimibili loquens commemoret emptores. xx libras, vel vltra dediſſe pro redditu vnius, vt patet in ſuo dubio. xj. Tertiò. Nam Ioannes de Gerſona in tractatn ſuo, parte prima, conſide. xx. approbat ſtatutum, quo diſponeretur, ꝙ nemo vendat cenſum annualem perpetuū, quin poſſit redimi toties quoties, quo denique diſponeretur certum precium, vt pro vno quindecim. Vnde dicit ibi, ꝙ hoc totum licet. Et in parte ſecunda innuit de facto ſic per quoddā monaſterium fuiſſe emptum quendam redimibilem redditum: dando tamen quartam partem vltra prædictum preciū conſtitutum à legiſlatore. & hoc tantum, ꝙ illud ſuffeciſſet pro redditu irredimibili, puta. xx. pro vno. & ſic innuit, ꝙ dederint plus q̄ iuſtū. & per conſequens: tunc temporis potuiſſent pauciorés. xx. fuiſſe iuſtum precium: quia, vt patebit in ſequenti quęſtione, redditus irredimibilis eſt maioris valoris, q̄ redimibilis. Præterea conſtar nonnullis cinitatibus in bac noſtra Alemania ex relatione ſeniorū, & etiam ex inſtrumētis, ꝙ per centum annos ante pn̄s tempus cōſuetum fuit dare xv. flor. pro redditu unius flor. redimibili. immo aliquādo contingit, ꝙ aliqua ciuitas ſuper ſuis iuribus uendidit talem redditum pro tali precio non prouidendo ſibi de pacto redemptionis. Præterea uidetur, ꝙ in Boemia aliquando fuerit emptus redditus etiam irredimibilis j. flor. pro x & hoc patet intuēri quoſdam tractatulos, quorū uterq; incipit, Titius ciuis Pragenſis, quorum unus damnat talem contractum, alius ſaluat: nec tamen ille, qui damnat, fundat ſe ſuper inconſueto precio, ſed ſuper aliis: & tamen auctor tractatuli illud inotiunm nō omiſiſſet: ſi fuiſſet inſolitum precium tunc temporis. Ad idem facit aliquo modo, quod dicit Bald. vt patebit infra argumento xiij. in reſponſione ad ſecundam auctoritatem Baldi. Nam dubitauit, ſi. c. eſſet precium proportionatum

natum redditui.x.flo.annoorum perpetuotum. Tertio priocipaliter probatur concluſio: quia in taxando iuſtum precium recurrendum eſt ad commnoem curſum, quo ſolet res vendi & emi paſſim, & communiter à contrahentibus: ita ꝙ tunc cenſetur ioſtū precium, quando id datur, quod communiter conſueuerunt homines dare, & quod communiter æſtimatur æquiualens valori mercis, ita ꝙ paſſim talis merx iā ab illis, qui nō ſunt preſſi neceſſitate habendi pecuniam, q̃ ab aliis, qoi ſunt preſſi: & econtra etiā paſſim communiter ab vtriſq; ſic emitur, & de hoc patuit ſupra q lvi Modo talis curſus & æſtimatio poteſt variari. igitur etiam q̃oras precij iuſti, manente iuſtitia precij poteſt variari. & per conſequentis noo idem oportet dari omni tempore.

Corollariom ſequitur, ꝙ ſi qois habeat redditum vnius flo. emptum per ſuos prædeceſſores, & inueniat, ꝙ illi nō emerūt eum pro. xx. flo ſicut nuoc ſolent emi: ſed pro precio aliq̃tulū minori. vt pro. xviij. vel. xv. nō eſt propter hoc præciſè & ſine alia ratione accedente neceſarium ad ſalutem animæ illios, ꝙ ſine precio reſtituto couſignet illom redditum ipſi venditori, vel heredi eius: aut ꝙ decætero percipiat annuatim minorem penſionem: puta ſolum tres quartas floreni, & ꝙ ratione præteritarum penſionum perceptarum reſtituat tot quartas, quot annis percepit omni aono integrum flo. aut ꝙ ad percipiendum decætero iotegrum flor. oporteat eum veoditori ſuperaddere. v. flo patet à ſimili: ſi quis haberet agrum, de qoo conſtaret, ꝙ prædeceſſores ſui emiſſent eum pro. xv. flo. & nunc talis, vel conſimilis bene valeret, vel venderetur pro xx. flor. & paſſim ſic ſimiles agri emereotur, & venderentur, nō propter hoc præciſè eſſet indiſtinctè dicendum, ꝙ ille non eſſet tutus retinendo agrum, niſi aliquod prædictorum fecerit: qnia ſtat, ꝙ tunc temporis. xv. fuerint iuſtum precium agri illius, ita in propoſito, Vnde in tali caſu videtur ſic conſulendum. ſ. ꝙ talis ſucceſſor inquirat: ſi oe tempore emptionis per prædeceſſores fuerit conſuetum tale precium dare, & tuoc ſit qoietus in conſcientia. Si aotem non poſſit innenire, an illod fuerit conſuetum preciū tunc temporis, nec apparent indicia debentia mouere ad præſumendum, ꝙ illud tunc non fuerit iuſtum preciū, nec conſuetum: ſed nimis paruum, poteſt præſumere, ꝙ fuerit tunc temporis æquū & iuſtum: poteſt enim in tali caſu præſumere de antecesſoribus, ꝙ habuerint etiam conſcientiam & timorem domini: & reueritiſuerint Deum & homines: interim ꝙ non apparet indicia in cootrarium, & ſic iterum erit tutus. & ad hoc hoc poteſt doci illud Augu. in de fide & operibus. & habetur. xxxiiij. q. j. in c. ſi virgo. In iure prædiorum tamdio qoiſq; bonæ fidei poſſeſſor rectiſſimè dicitur, q̃dio ſe poſſidere ignorat alienum. hæc ille. Qoòd ſi conſcienoam de illa ſoſpirione non poſſit deponere, agat eo modo, quo debet ille agere, qui ſcienter emit redditom, vel aliam mercem pro minus iuſto precio. Nā talis debet ſupplere tam illud, in qno defecit precium, q̃ eoam illud inter eſſe, qnod venditor, & hæres eius veriſimiliter paſſus eſt ex careotia illius diminutionis precij oon ſuppleti: & tunc emptor poterit retinere totaliter penſiones annuas perceptas. Aliàs ſtante prædicta conſcientia ſi noo ſupplet defectum precij & intereſſe, tenetor reſtituere tantam q̃titatem de peoſionibus annuis, q̃ta fuit ſuperexcreſcens vltra q̃titatem proportionatam precio ſoluto: puta ſi emptor dedit. xx flo. pro redditu. ij. flo. eo tempore, quo cooſuetū fuit dare. xl. & recepit omoi anno. ij. flo. debet de quo libet anno, quo percepit redditum (ſi non ſuppleuit poſtea preciom & intereſſe modo dicto) reſtituere dimidium flo. cum hoc intereſſe, quod oenditor ex oon ſuppletione illius precij paſſus eſt.

Tertia concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redēptioois: & pro precio currenti, non deprauatur per hoc, ꝙ ille redditus eſt conſtituus in adeo copioſis, aut magnis bonis, ꝙ bona longè præſtantiora ſunt in importando quid annuum, q̃ ſit ipſa annua penſio redditualis, ita ꝙ vix vnq̃, aut nunq̃ poterit caſus, vel diſſortuniū euenire, quio ſemper emptor ſit tutus de habendo ſuam penſiooem: puta precium nuuc currens, & conſuetum eſt. xx. flo. pro redditu vnius flo. Hæc cōcluſio ponitur contra quendam iuriſperitum, qui cum videret ſe cogi ad admittendum aliquo modo emptionē redditus perpetoi, factam cum pacto redemptionis, & hoc propter determioationem ſummorum Pontificum admiſit eā aliquo modo: ſed mox illam emptiouem in caſu huius concloſionis factam damnauit. Probatur igitur hæc conclusio ſic: quia ſi per hoc deprauaretur: aut hoc eſſet ratiooe illius, ꝙ merx empta: puta redditus eſſet præſtantior, q̃ precium datum, aut ratione illius: quia emptor facit ſe nimis tutum de percipiendo annuam penſionem. Non primū, qnod dupliciter patet. Primò: quia ſi dat precium currens mō dicto: tunc dat iuſtum precium. ergo merx eſt ſibi commenſurata non excedens. Secundò: quia ſi merx excederet illud precium: maximè quia conſtituitur in bonis tā præſtanobus modo dicto: ſed hoc non arguit mercem illam. ſ. redditum eſſe præſtaotiorem: *quia ille* redditus non eſt illa bona: ſed tantum percipiendi partem, vel particulam fructuum illorum bonorum. ideo ſtaret, illa bona in decuplo eſſe præſtan*tiora ip*ſo precio: & tamen ius percipiendi paróculam fructuum eorum eſſe preciſè illius precij: & *etiam* contingit inuenire ius commenſuratum *illi precio*, non obſtante præſtantia booorum, io quibus fundatur. Noo poteſt etiam ſecundum dici: quia non eſt illicitum aliqnem velle eſſe tutū de habendo illud, quod ſibi debetur de iure. Modò emptori ſoluenti preciū, debetur de iure merx empta: ſi eſt cōmenſurata precio. igitur ſi velit non dare precium, niſi pro merce, de qua tutus ſit, ꝙ ſibi tradator, non vult, oec agit quid illicitum. ſicut etiam mutuanti debetur reſtitutio ſortis, & de illo poteſt velle aſſecurari. Vnde & Tobias chirographum accepit à Gabelo, cui mutuauit. x. talenta argenti. Tobiæ. iiij. Licitū eſt enim homini cauere ſibi de damois ex culpa vel dolo proximi ſibi prouenire poſſibilibus. Vnde eoam Saluator diſcipulis dixit. eſtote prudentes ſicut ſerpentes. Et Mat. x. cauete ab hominibus. Et euangeliſta de ipſo dicit, ꝙ non credebat ſemetipſom eis. ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine. Ioan. iij. Sed diceret aduerſarius, ratio contra hoc ſecundum menbrum adducta procedit, ꝙ liceat ſibi velle eſſe tutum de hoc, ſcilicet

liceat quòd ſibi aſsignetur merx : ſed non probat, quòd liceat ſibi pro tali precio velle aſsignari mercem cum tali circunſtantia, quòd etiam conetur emptor eſſe tutus de annuo fructu illius mercis : ita quòd nix vnquàm, vel nunquàm poterit ſibi deficere, quin habeat fructum de merce: puta redditus emptus eſt merx, & annua penſio eſt ſicut fructus illius mercis, & emptor vult eſſe certus, quòd ipſa merx ſibi aſsignetur, & cum hoc, quòd etiam annua penſio ſibi infallibiliter de illa merce proueniat, quemadmodum ſi quis emendo agrum pro precio quod currit, & conſueuit dari pro tali, vel conſimili agro, nollet non tantum eſſe certus de agri traditione: ſed etiam quòd omni anno haberet fructus illius agri, adeo quòd nix unquàm, aut nunquàm poſſet emptori deficere fructus ſolitus de eo prouenire. Nam illa aſſecuratio facit mercem eſſe notabiliter, vel longè meliorem, quàm ſi illa non eſſet. & per conſequens non erit emptio ipſa facta pro precio currenti licita. ſic etiam in propoſito. Et per hoc idem patet ad improbationem primi membri. Nam dicetetur, quòd deprauatur ratione illius, quòd merx ſic qualificata & circunſtantionata eſt longè, vel notabiliter melior precio currenti: quia illud non currit pro reddito ſic circunſtantionato. Et quamuis præciſè per hoc, quòd fundatur in præſtantioribus bonis, non efficiatur præſtantior: tamen conſiderando, quòd per hoc con ſequenter efficitur emptor prædicto modo tutus: ideo redditus redditur præſtantior precio. Ad hoc dicendum, quòd hic pendet nodus materiæ. Nam verum quidem eſt, quòd ſi precium currens, & conſuetum, non conſueuit currere pro tali reddito, ſcilicet cuius annua importantia ſit tanta certitudine, quæ dicta eſt certificata: ſed ſolum currat pro reddito, cuius annua importantia eſt minus certa: tunc ſi illa maioritas certitudinis eſt notabilis: facit etiam redditum eſſe notabiliter meliorem, & etiam notabiliter grauatur venditor in hoc, quòd cogitur tam præſtantia bona omnia onerare: & obligationi ea ſubiicere. ideo etiam precium debet dari notabilius: ita quòd ſecundum quòd eſt ibi maior, uel minor certitudo vltra communem & conſuetam certitudinem, & maior uel minor obligatio, uel ſubiectio quaſi ſeruitutis illorum bonorum, ultra quàm conſuetum eſt: ſecundum hoc etiam precium debet creſcere vltra conſuetum. Nec excuſaretur emptor, ſi in dando precium deficeret ſcienter: licet citra dimidium iuſti precij deficeret, prout patuit in ſimilibus ſupra quæſt.lviij.concluſione quarta. Poſſet tamen eſſe adeo parua maioris ultra conſuetam certitudinem, quòd etiam ſi detur ſolum precium conſuetum, non cenſeretur eſſe precium nimis paruum, quin adhuc illud precium maneret intra latitudinem iuſti precij: licet eſſet in gradu infimo illius latitudinis: & ſic non redderetur emptio iniuſta. & de illa latitudine patuit diffuſius ſupra eadem quæſtione. & etiam quæſti one lvij.

Quarta concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redemptionis, & pro precio currenti, non deprauatur per hoc, quòd emptor cum tot cautelis & munimentis: puta cum cautionibus iuratoriis, fideiuſſoriis, & pignoratitiis uallat, munit, & veſtit ſuum contractum, quòd uix vnquàm ullo diſſortunio, aut nunquam poterit carere penſione annua ſui redditus. Probatur ſicut præcedens concluſio. Vnde & alia bona immobilia emendo & uendendo, licitum eſt uallare contractum cautelis ſufficientibus: dummodo detur iuſtum precium. &c. ſi euaderetur probatio vt ibidem, tunc reſpondendum eſt, vt ibidem.

Corollarium. Si ille, contra quem illæ duæ concluſiones ſunt poſitæ, fuiſſet motus præciſè ex prædicto motiuo tacto in euaſione, habuiſſet ſua opinio apparentiam: ſed quia ex aliis videtur motus fuiſſe & interſeruiſſe, quæ non procedunt. ideo non valet. Prima pars corollarij patet ex dictis. Secunda pars probatur ſeptem rationibus. Prima ratio: quia cum in argumentis poſt oppoſitum, ſeu ad partem negatiuam arguiſſet quatuor argumentis contra emptionem redditus perpetui factam cum pacto redemptionis. ipſe poſtea in corpore ponendo prædictam opinionem ſuam dicit, quòd emptio facta cum prædicta certitudine non ualet iuribus & auctoritatibus allegatis ad partem negatiuam quæſtionis. Modo in illis argumentis adducit tales probationes pro illa opinione ſua, quæ ſi concluderent, æquè improbarent prædictam emptionem factam ſine talibus cautelis ac certitudine, & ita etiam improbarent illam, quam Martinus quintus & Calixtus approbauerūt: quam tamen ipſe admittere fuit coactus, & admiſit di. q. vbi pro 100. flo poſſet emi prædium, uel alia res, quæ annuatim veriſimiliter valeret importare. v. flo. ibi ex huiuſmodi prædio, vel re, poteſt emi cenſus. v. flo. taliter quidem. q. deſtructa huiuſmodi re. vel ſteri li effecta non poſſet quouis modo peti cenſus, uel re petti principale. Aſſumptum autem noſtrum patet. Nam arguit primò ſic. Date pecuniam, ut plus ſorte recipiatur, eſt vſura. & ſic ſit hic. Secunda: quia emptio uitalitij excuſatur ratione dubij, in hac autem emptione non eſt dubium. Tertia, pecunia hic emitur, quæ non eſt emibilis. Quarta: quia ille contractus æquè introducit damna illa: & mala, quæ vſura introducit, ſcilicet quòd non intendunt homines agriculturæ, & præ cariſtia patiuntur paupeꝛes famē, & ſic de aliis. Vnde ex illo appatet, quòd abſolutè & indiſtinctè libenter condemnaſſet illam emptionem: ſed quia non audebat contradicere determinationi Pontificum. ideo ſolum eam in quodam caſu admiſit. Vnde etiam cum feciſſet argumenta prædicta poſt oppoſitum, ſeu ad partem negatiuam: ſtatim ſubdit dicens. Hanc partem credo eſſe ueram, cum limitatione tamen, quam inferius dabo. & ſic ſimpliciter tenuit, emptionem illam illicitam: ſed in caſu prædicto eſſe licitam. ſcilicet cum pro centum poſſet emi prædium &c. & ſic ſecundum eum regulariter eſſet illicitum, licet in uno caſu falleret. Hoc aūt nō eſt, niſi turpiter detruncare declarationem papalem. Quomodo autem prædicta argumenta, nec cōtra illam, nec contra aliam emptionem concludant, patuit ſupra, vbi illa fuerunt formata: licet ibidem fuerint formata ſolum in ſimili: quia ſolutio primi habetur quæſt. lxxxi. in ſolutione primi argumenti. ſolutio ſecundi habetur qō. lxxxij in ſolutione octa-

ui argumenti, contra primam concluſionem facti. Solutio tertij habetur quæſtio lxxix. concluſione tertia. Solntio quarti habetur in fine quæſtionis lxxix. in ſolutione primi argumenti. Secundò principaliter deficit: quia dicit, quòd nullum dubium poteſt eſſe, qnin ibi ex propoſito ſit deceptio ſine comparatione, nedum citra: ſed nltra dimidium iuſti precij, ſcilicet dando viginti, pro redditu vnius habente prædictam certitudinem. Modo dato, quòd verum eiſet, quòd viginti, eſſent precium minus, quàm ſit merx in caſu poſito in fine conelusionis tertiæ: tamē non eſſet in tanto minus, quòd eſſet vltra dimidium iuſti precij: vt ſatis omnibus patere poteſt. Nam pro illa eertitudine nemo compos rationis daret vltra viginti, adhue octo, vel decem. immo forte nec tres, vel quatuor. Tertiò principaliter deficit. quia idem obiiciendo eontra ſe: ex eo quòd viginti dicuntur eſſe iuſtum precium pro uuo anno per glo. in auctentica ſupra allegata. Reſpondendum, quòd glo. & iura in ea allegata loquuntur in emphyteuſi. & vbi res locatur pro cenſu proportionabili. ſecus vbi emitur cenſus perpetuus cum certitudine infallibili. Modo in hoe deficit. quia glo. etiam loquitur in emptione, quæ eſt contractus diſtinctus à contractu emphyteutico & à locatione. Secundò: quia qua ratione emphyteutieus licitus eſt pro tali precio: ſi emphyteuta poterit habere annuatim fructus in ualore vnius floren. prædicto modo. eadem ratione etiam emptio conſimilis redditus eſt licita pro tali. tenet conſequentia ex deductis ſupra in præcedentibus quæſtionibus. Quartò principaliter deficit: quia idem iterum obiiciendo contra ſe, eo qnòd xx. flor. ſunt vſitatum precium. Reſpondet, qnòd ille vſus emanauit ex neceſſitate pauperum, qui etiam ad ma gis grania compelli poſſunt. Nam ſi admitterentur, palam reciperent ad vſuras etiam grauiſſimas. alioquin enim eeſſante, ſcilicet neceſſitate nullus prudens pro 100. flor. perpetuò infallibilitet ſe. & ſuos, atque ſua adſtringeret ad quinque annuos flor. Modo ſie dicendo deficit. Quia etiam illa emptio, quam ipſe admittit quò ad multas perſonas & caſus ex neceſſitate paupetum emanauit. Secundò: quia quamuis inde emanauerit partim: tamen etiam non panpetes faciunr talem contractum, & paſſim tam à pau peribus conſtituitur redditus nnius pro viginti ſuper bonis: quamuis me lateat, quando eonſtituitur cum prædicta certificatione, an etiam non pauperes vendant pro viginti tantum: hoc enim peudet ex facto. Quòd ſi non ſit hoc in conſuetudine: fateor in tali caſu non ſufficere viginti, tanquàm precium iuſtum. Quintò deficit. quia arguit iterum ſex argumentis eontra prædictam emptionem. Primò: quia illo modo peeunia contra naturam patir pecuniam, Secundò cauſæ prohibitionis vſuræ æquè habent locum in tali emptioue. Tertiò: quia ex auaritia oritur, vel econtra, ex eo oritur auaritia. Quartò: quia per illam extinguitur charitas ad proximos. Quintò: quia emitur pecunia, quæ non eſt emibilis. Sextò: quia emptor in re eſt verus mutuator, & uenditor mutuatatius & pignorator. Modo illa argumenta æquè poſſunt applicari illi emptioni, quam ipſe propter determinationem Pontificum coactus fuit approbare. Er inualiditas illorum argumentorum & rationabilis ſolutio eorum patet ex dictis: pri ta ſolutio primi patet ex dictis quæſtio. lxxv. ſolutio ſecundi & quarti ex ſolutione primi & ſecundi argumenti contra concluſionem primam, in quæſt. lxxix. ſolutio tertij patet: quia ille eontractus cum de ſe ſit licitus, nec generat anaritiam, nec oritur ex ea. licet auari aliquando ea abutantur. ſolutio quinti con cluſione tertia, quæſtio. lxxix. ſolutio ſexti ex tertia probatione concluſionis primæ, quæſtionis lxxxj. & quòd tandem ad hoc proſilit, quòd dicit, qnòd expediat habere fœneratores, patet eſſe falſum, ex dictis in quæſtio. xlviij. Sextò principaliter deficit: quia ſupponir falſum, ſcilicet, quòd fiat emptio illa aliquando cum tali cautela, quòd nunquàm eis contingere poſſit defectus annuæ penſionis: quia tunc fieret cum tali cautela, quòd etiam ſi pereant ipſa bona, nel prædia, in quibus eſt conſtitutus redditus, adhue debear emptori ſolui annua penſio. Hoc autem non fit: quia pereuntibus illis bonis non eſt, in quo ſundetur ille redditus, niſi in perſonis alicuius communitatis, ſeu in ipſa communitate fundaretur. Modo etiam illa communitas perire poteſt, & ea pereunte non eſt qui ſoluere teueatur. Septimò: quia eodem modo, quo ipſe defenſat & iuſtificat ſuum contractum ab argumentis factis ad partem negatiuam, & contra emptionem cum pacto tedemptionis etiam poteſt defenſari contractus, quem ipſe damnat: dummodo xx. ſint precium currens. Nam defenſando contractum, qnem ipſe admiſit, dicit, quòd in tali cōtrâctu non cadit vſura ex forma, nec etiam diffinitio vſuræ, neque poterit illa iudicari ex intentione: & hie cenſentur empti futuri fructus. Modo hæc omnia æquè poſſunt de emptione, quam ipſe damnat, dici: ſuppoſito quòd precium ipſum ſit conſuetum pro redditu ſie qualificato: immo etiam ſi ſit in aliquāto minus, adhuc poſſunr illa habere locum in eo: quamuis eſſet iniuſtitia precij. Præterea etiam deficit idem in hoc, quòd propter certitudinem lucri damnat illum contractum: & tamen Baldus, quem pro ſe allegat, tanquam etiam eondemnantem huiuſmodi emptionem ex illa cauſa expreſſè dicit, ſe non damnare eam propter certirudinem lucri: ſed propter exeeſſum modi: puta ſi eſt nimis magnum lucrum. De aliis defectibus etiam huius doctoris pa rebit in xij. argumento infra in fine huius quæſtionis ponendo.

Qninta concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redemptionis nō deprauatur per hoc, quòd emens eſt in ſpe, quòd uenditor ſtatim redimat. Probatur dupliciter. Primò: quia quòd emptor ſperat redemptionem, & ꝙ emptor ſperat ꝙ citò offerat ſe caſus, quòd reuendat, ęquiualent quò ad hoc, ꝙ ſi unum illorum depranet emptionem: ēt reliquum deprauabit eam. & ſi vnum non: nec reliquū. Modo ſecundū non deprauat eam. igitur nec primū. Maior nota. Minot probatur: quia in aliis bonis immobilibus & etiā mobilibus non deprauatur emptio per hoc, ꝙ emens ſperat cito ſe poſſe illam rem reuēdere, vel ſe reuēditurum fore, aliàs omnis negociatio propriè dicta eſſet de per ſe dānata: quia de illius per ſe ratione eſt, quòd res ematur, nt reuendatur etiam

ad lu-

ad lucrum. ergo etiam ſic eſt hic. tenet conſequentia: quia etiam redditus inter bona immobilia computatur. Secundò: quia maximè ideo deprauaretur: quia emendo intenderet fructus medij temporis lucrari: vt ſic pecunia ſua non maneat interea ſine fructu & in ocio. Modo hoc non deprauat. quia illos fructus licitè capit: quia capit eos ooo de pecunia mutuata alteri: ſed de merce ſua empta ab illo alio: quod non minus licet, quàm liceret ſibi emere agrum, intendendo fructus agri primo anno percipere, & poſtea eum reuendere & recuperare precium: nam etiam redditus inter immobilia computatur. Fatendum tamen eſt, quòd ſi emens ſit clericus, & emat animo & ſpe reuendendi, & ordioet illam reuenditionem ad lucrum, deprauabitur emptio ex circunſtantia quis: quia illa emptio tali iotentione iam dicta, facta eſt negociario propriè dicta, ſcilicet lucratiua: quia fit animo reuendeodi ad lucrum: ſed hoc non arguit emptionem prædictam de ſe: vel præcisè ratione intentionis prædictæ eſſe vitioſam. ſicut nec alia negociatio de ſe, uel ratione intentionis lucri eſt praua: .vt patuit quæſtio. lj. conclnſione ſecunda, circunſtantia quarta, quamuis ratione circunſtantiæ quis, deprauetur. Dicitur primò notanter. Si emens eſt clericus: quia ſi eſſet laicus, uideretur habere dubium, eo quòd laico non eſt prohibita oegociatio, etiam lucri cauſa facta: tamen ex alio fuodamento: puta quòd emptio redditunm fieri debet immediate ad ſuſteotationem quinque generum perſonarum ſupra tactorum, uel eis coosimilium. ideo videtur, quòd non fit ea nteo dnm ad lucrum, quamnis aliis contractibus quis poſſit vti ad lucrum: vt de lucro emat redditus pro talibus perſonis. Ideo pro maiori ſecuritate dixi: ſi emens eſt clericus. Dixi etiã ſecundò notaoter. Si emens clericus ordioet illam ad reuenditiooem &c. Quia ſi emeret etiam animo reuedeodi, & noo ordinaret illam reuenditionem ad lucrum: ſed taotum, ne pecunia interim maoeret ſine fructu, quem induſtria humana mediante ea poſſet facere: vel oe ipſe de illa ioterim uiuere cogeretur in diminutionem ſortis, uel beneficij, non uideo, quòd peccaret: vtputa ſi aliqui redditus beoeficij ſunt redimibiles: & cum redimuotur clericus babet pecuniam ibi iaceotem. ideo pro bono beneficij ſtatim iterum pro illa emit alium redditum redimibilem, & cum noo poſſit inuenire alium redditum redimibilem ita cõpetentem, ſicut expediret beneficio: puta noo niſi diſtantem à loco beneficij, ideo emendo optat, ꝙ venditor aliquaodo redimat: vt ſic interim occurreote opportunitate emat alibi redditum magis cõpetentem beneficio. Iam ioquam emit optans, quòd alius redimat, & quòd ei reuendat: non tamen ordinat illam reuenditionem ad lucrum, ſcilicet quòd reuendendo uelit plus precij leuare, quàm expoſuerit pro eo.

Ex hac cooclusione ſequuntur quinque corollaria. Primum, quòd minus beoe ſenſit dominus Petrus de Aleaco epiſcopus Cameracenſis Cardinalis, cui hæc concluſio eootradicit. Nam ille uidetur expreſsè ſenſiſſe oppoſitum: prout patet in ſua ſubſcriptione, quæ patuit concluſione prima in octaua auctoritate in nona ſubſcriptione. Secundum corollarium, quòd motiuum eius ibidem tactum noo ualet: quia licitum eſt emptori uelle fructus medij temporis percipere de re ſua empta: noo obſtante, quòd intendat eam uenditori, uel alteri reuendere & rehabere pecuniam ſuam. Tertium, quòd non habet apparentiam, quòd dicit, quòd iotentio uſuraria tollatur per hoc, quòd emens ſimpliciter mallet emere ſine cõditione redimendi &c. vt ipſe ibidem dicit. Nam dare facultatem redimendi uenditori eſt ei impartiri gratiam: vt patuit ex bulla Martini, & ex ſecuoda ratione primæ concluſionis huius quæſtionis. igitur eius oppoſitum eſt non impartiri gratiam. Modo uidetur, quòd mens vſuraria potius locum habet in noleote impartiri gratiam quàm in nolente. Quartum eſt, quòd etiam Ioannes de Gerſona uidetur minus bene ſenſiſſe, & forte ſenſit minus bene: quia idem in ſua ſubſcriptione poſt Petrum prædictum dicit ſic. Ego Ioannes &c. idem teoeo. Vnde ſi ly idem, referat totam ſententiam Petri: patet propoſitum. ſecus ſi tantum referat approbationem contractus in ſe: & non conditionem adiectam. ideo dixi, videtur, & forte: quia idem Gerſon in ſuo tractatu de cootractibus. vbi iuſtificat emptionem factam cum pacto redimeodi, nullibi facit mentionem de illa conditione taoquàm requiſita, quam oon uideretur omiſiſſe, ſi neceſſariò requireretur. Quintum, quòd etiam minus bene ſenſit quidam Guilelmus, non qui fuit gloſſator Raymundi: ſed quidam alius, cuius opinioοem recitat Antoninus parte ij. tit j. cap. viij. §. xiiij. Vnde ille Guilelmus uoluit, quòd etiam quando tali de cauſa emeretur, pota: quia certum eſſet, quòd redimeretur: tunc ſaperet naturam vſuræ. Eridem ſenſit Pet. de Aleaco: vt patuit, ſed hoc non poteſt ſtare: quia vſura noo niſi in mutuo reperitur: emptor autem ibi non poteſt eſſe mutuator, etiam implicitus: quia pecuniam datam oon poteſt repetere, licet oblatam poſſit recipere, & ſit etiam pro certo recepturus. Irreuocabilitas aotem pecuoiæ eſt contra ſubſtantiam mutui, nec probabilis certitudo recuperationis pecuniæ obſtat: quia idem poteſt cootingere in emptione negociatorum. Non ſolum ergo prædicta emptio vbi ooo ſperatur, venditorem redempturum redditum, noo eſt illicita. uel neceſſariò caneoda, uel dubitandum, quin ſit licita. & hoc contra Antonium ibidem, qui etiam in illo caſu trepidauit: vbi tamen prædictus Guilelmus noo trepidauit aſſerens eam licitam: ſed etiam in caſu, quo ſperaret, quòd cito redimeretur, non eſt dubitandum: quin ex hoc non deprauetur: ſed maneat nihilominus licita de ſe, quamuis ex circuoſtantia deprauari poſſet: vt etiam in hac cõcluſione tactum eſt in uerſiculo, dicitur ootanter primò.

Sexta concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redemptionis non deprauatur per hoc ꝙ emeos eſt perſooa eccleſiaſtica, uel religioſa. Hæc pooitur contra duos doctores. Primò contra iuriſperitum illum, contra quem fuerunt poſitæ tertia & quarta concluſiones. Nam idem dicit, ꝙ dato ꝙ talis cootractus poſſet defendi de iure ualidus: tamen non deceret uiros bonos, præſertim eccleſiaſticos

& religioſos. Secundò contra magiſtrum Iacobum Erdſordenſem ordiois Carthuſienſis ſacræ Theologiæ profeſſorem. Primus allegat ad hoc Paulum de Caſtro, qui prædictos contractus io certo caſu defendens cóſuluit: nihilominus vt religioſi (etiam ſi perpetuus ſit redditus) & eis inuitis redimi uoo poſſit ad teoorem contractus oon ſolum permittere: ſed etiam inſtare debeant: vt fiat redemptio: qoia dicit etiam ſi defendi poſſint tales cootractus, tamen malè ſonaot. & hoc habetur in ſuo cooſilio xix. Secundò allegat pro ſe Innocentium, qui cóſuluit Chriſtifidelibus: vt ab huiuſmodi contractibus, præſertim ſuper cenſibus de nouo conſtitutis, deſiſtant. Tertiò probat: quia illi contractus ooluntariè initi diſplicuerunt Saliceto in auctentica, ad hæc C. de vſuris. & Ludnuico Romano, & Paulo de Caſtro in ¶ ſi tibi. ff. de pact. & Calderino in cap. nauiganti. de vſuris. & teprobantur huiuſmodi contractus per iura & rationes per doctores in locis præallegatis. Ex illa diſplicentia & reprobatione inſert, quòd illi contractus non decent bonos, præſertim eccleſiaſticos, qui poſiti ſunt tanquàm ſignum ad ſagittam: & non ſolum à malo, ſed ab omni ſpecie mali abſtinere debent. Secundus etiam doctor in ſententia duo dicit. Primò, quòd quamois prædicti contractus modificati & qualificati debito modo oon poſſint iure reprehendi: conſultius tamen agerent ſi ab eis abſtinerent: niſi graui neceſſitate ad hoc eos compellente. & idem dicit de oitalitiis. Secundò dicit, quòd conſultius agerent, ſi victum quærerent de labore manuum ſuarum, aut propriorum agrorom cultura, aut de aoimalium nutrimentis. & poteſt ſententia eius teduci ad ſex probationes applicabiles ad primum dictum. Prima eſt: quia eorum conuerſio & vita excellentior debet eſſe & cæteris in exemplum. Modo exercendo prædictos contractus non eſt uita eorum excelleotior: ſed par laicis, qui etiam eos exercent, & perfectius eſſet abſtinere ab eis, quàm eos exercere. Secundò: quia cæteri occaſionabuntur ad illos exercendos, etiam cum abuſu eorum, modo ab occaſione mali abſtinere debent. Tertiò: quia dedecus eſt imitari abuſores. Modo clerici illos contractus faciendo imitantur alios exercentes eos cum abuſu. Quartò: quia ab omni ſpecie mali abſtinere debent clerici &c. vt prius. Quintò: quia oportet prælatos eccleſiaſticos & religioſos honeſtè ambulare ad eos, qui foris ſuot: vt is, qoi ex aduerſo eſt, vereatur: nihil habens dicere de eis j. ad Theſ. iiij. & ad Titum. ij. Sextò: quia non legimus in uitis patrum, aut collationibus patrum, aut hiſtoriis patriarcharum & prophetarum, viros famoſæ ſanctitatis & celebres opinione talibus cenſibus iohæſiſſe. Secundum probat ſic: quia auimalia, & frumenta, & huiuſmodi ſuot diuitiæ naturales, & illæ ſuut irreprehenſibiles. igitur de talibus uiuere eſt irreprehenſibile. igitur conſultius. Secundò: quia de talibus uixerunt prophetæ & patriarchæ, & Apoſtoli de labore manuum oixerunt. Et ſi obiiciatur, quòd omittendo illos cootractus, contingeret eos penuriam pati. Reſpondet non eſſe eis diffidendum de ſufficieoti procuratione uictualium diuina ſpooſione eos aſſecurante, cum ait. Primum quærite regnum Dei &c. Si enim amore Dei ab illicitis abſtinerent, Deus omnem inopiam ſuppleret: ſed minus de Deo confidentes extraordinarios modos uiuendi quærunt. ideo iuſto iudicio, quod ipſi ad locupletiorem uſum deputant: hoc eis neſcientibus diſpenſatur ad defectum: ſicut ſcriptum eſt. Qui plus colligit, non abundauit: & qui minus, non minorauit. Sed illis ooo obſtantibus probatur prædicta concluſio coutra ſententiam vtriuſque: pro quanto eorum ſententia præiudicaret concluſioni iam poſitæ: aut pro quanto eorum ſententia percuteret conſcientias infirmorum, periclitando illos, qui de facto habent tales redditus. Primò ſic: quia Martinus Papa quintus approbauit emptionem prædictam: etiam ab eccleſiaſticis, & monaſteriis factam. igitur eſt licita. Secundò ſic: quia idem fecit Calixtus Papa tertius. Tertiò: quia aliquibus perſonis licitum eſt de illis uiuere, & magis uidetur, quòd clericis & eccleſiaſticis illud liceat & expediat: vt probatum eſt ſupra q. lxxiij. Ideo ſi ille contractus aliquibus licet: vt emant redditus ſibi, hoc non minus clericis coouenict, quàm laicis: ſed magis. Quartò: quia contractus eſt de ſe licitus: vt patuit, & non inuenitur aliqua lege prohibitum, quòd talis perſona non eum agat. & ita ex circuoſtantia quis, deprauetur: quia licet clericis ſit oegociatio propriè dicta interdicta: vt ſupra queſtio. lij. oon tamen emptio bonorum immobilium in finem: vt inde ſuſtententur in ſeruitio diuino, & præſertim eorum bonorum emptio, quibus expeditius Deo ſeruiant. puta ubi non diſtrahuntur à diuinis per temporales ſolicitudines, & curas rurales. Quintò: quia ſi contractus ille de ſe exiſtens licitus, fieret eis illicitus: hoc maximè eſſet per accidens, ſcilicet propter varietatem opinionum de eo, an liceat, uel non. Modo hoc non arguit: quia cum altera illarum ſit vera: & præſertim nunc illa quam exprimit concluſio oostra; ſit determinata auctoritate apoſtolica etiam quò ad eccleſiaſticos, ſequitur potius & magis, quòd licitè & decenter eum faciat, quàm quòd illicitè & iodecenter. Nam ſi eccleſiaſticorum eſt prædicare doctrinam veritatis: & eos, qui cootradicunt arguere. plus qui cęteros uellent tanqoàm vſurarios *condemnare* propter illom contractum: tunc licebit *clericis*; cum actus non ſit in ſe illicitus: nec etiam clericis illicitus, etiam opere id docere: quoniam plus docent facta, quàm uerba. Et ualde tenentur prælati ad hoc, ꝙ non percutiant cóſcientias infirmorum, nec dent occaſionem ſcrupuli infirmis fratribus ſuo exemplo, ſcilicet credendi aliquid illicitum: quod tamen eſſet licitum. Vnde ſi hodie oriretur dubium, licitum eſſet comedere carnes ſuillas, prælati nó modo hoc verbo docere deberent: immo ẽt exemplo poſſent: vt extirparẽt huiuſmodi errorem & ſcrupulum in infirmis. Et ſi dicas, quãuis eis liceat, & id poſſint docere verbo & opere: tamen exquo cæteri, quibus nó licet: puta, qui de laboribus manuum ſuarum uiuere debent: ſument inde occaſionem ſimilia faciendi. ceſſandum eſt etiam clericis ab illo, oe ſcaodalizent alios, ſicut abſtioendum eſt ab eſu idoloticorũ: ſi inde cęteri ſcãdalizantur: vt patet j. Cor. viij. Reſpondetur. ſi hi, quibus non licet, ſunt informati, quòd eis non licet: & nihilominus faciunt: allegantes clericos facere: tales

ſcanda-

ſcandalizantur noo ex opere clericorum:ſed ex propria malitia,quod ſcandalum eſt phariſaicum, & nõ eſt curandum,ſicut nec curaretur,ſi laici uellent celebrare miſſas exemplo clericorum : ſi autem non ſunt informati : fateor,vbi illud ſcandalum ex iguorantia illorum , & exemplo clericorum veuiret : eſſet illud præueniendum per præuiam ioformatiooem,qua facta,poſtea excuſantur clerici . ante autem oon excuſarentur:quoniam etiam à ſcandalo infirmorum & ignorantium eſt caoendum. Neque aliter motiua opinionis oppoſitæ valent. Ad primum oamque diceodum , quòd auctoritas Pauli ooo cogit oos , oec ſua ſententia procedit : vt patet per rationes iam tactas,adeo qoòd ſi ſint tedempti redditus, dicendum eſt,quòd eis expedit rurſum emere . oec malè ſonant illi contractus debito modo veſtiti.& ſi in errantium cordibus olim malè ſonuerint,uel hodie malè ſonẽt: potius eſt ille error extirpandus,quàm fouendus trepitando timore, vbi oou eſt timor , & laqueum iniiciendo animabus,& duriorem faciendo uiam,quàm iu re ſit,& damnando innocentem,atq; dicendo id , quod bonum eſt malum eſſe,vtriſqoe enim imprecatur propheta vhe dicens. Veh his, qui dicũt bonom malum,& malum bonum.Eſa.v. Vtinam enim de illis,quæ clarè conſtat eſſe damnata,iocuteremus proximis timorem,& ea timeremus. Ad ſecuodum dicendum,oegando,qoòd Innocen.conſuluerit prædicto modo: vt ipſe allegat:quia allegando dicit,præſertim tenetur,modo ly præſertim,denotat, quòd Inn. conſuluerit tam redditus de nouo, quàm ab olim cõſtitutos nou emere:quamuis magis nouos.modo nõ conſuluit olim conſtitutos non emere : ſed tantum hoc dicit de nouis:prout de hoc diffuſius patuit qõ. lxxix. & lxxx. Et denique ſi etiam de utriſq; dixiſſet, non procedit ſua aoctoritas primò : quia conſiliom noo ſequi,non eſt quid pernitioſum. Secundò:quia plos eſt curanda Martini & Calixti Pontificum iudicialis declaratio, quàm ipſius Innocenrij magiſtralis determinatio:quooiam etiam ipſe licet Papa fuerit, noluit ſua ſcripta ſuper decretalibus babere auctoritatem,niſi magiſtralem. Ad tertium dicendum: ſi verè allegat prædictos doctores ipſe nouit , nec tameu eorum auctoritas oos cogit.Vnde nec gloſſæ,nec doctores ſunt allegãdi io diſputatiooibus maximè problematicis:vt vult glo in l.ſed noo licet. ff.de officio præſidis. Ad conſeqoentiam tertiæ probationis ad primam probatiooem cooſequentiæ dicendum , ꝙ conſequentia ualeret , quaodo cootractus in antecedente eſſet includens malitiam, uel dubiom de malitia:non habita informatione prçuia infirmorom inde ſcandalizabilium. Prætetea ad ſecundam probationem conſeqnentiæ , ſcilicet ab omni ſpecie mali &c.dicẽdum, quòd illud etiam teſpicit laicos:quia licet iura illud applicent clericis : oon tamen excludunt laicos, qoos Apoſtolus (cuius ſunt illa oetba.j. Theſſal.v.)etiam iocloſos eſſe uoluit. De hoc etiam aliquid eſt tactum ſupra q.lxxxj.cooclusione iij.in ſi. Ad dicta alterius doctoris dicendum, quòd ſi per cõſultius non uelit inſinuare probabile , uel æquilibre periculum peccati ſubeſſe in faciendo illos contractus:ſed tantum uelit , quòd utrobique ſit ſecuritas ſufficiens ad excluſiooem peccati: quamuis maior ſit in omiſſione , quàm io actione eorum, uoo eſt eius ſenteutia contra cooclusiouem noſtram: ſic inquam conſultius eſt ſeruate præcepta & conſilia,quàm tantum præcepta . Si aotem prætendat ſubeſſe periculom aliqnod probabile,uel æquilibre peccati: tuoc ad primam probationem primi dicti dicendum , quòd non eſt neceſſatium ad uitandum periculum peccati,quòd in cunctis excellentioribus ſe exerceat is,cuius uita debet eſſe excellentior aliis : ſed ſufficit quòd in multis,& ſic illa excellẽtia poteſt in aliis , à quibus abſtinent eccleſiaſtici conſeruari: vtpota abſtinendo à matrimonio , à uegocis ſecularibus , & ſic de aliis multis . Vode ſi concluderet , æquè probaret, quòd deberent à uino & carnibus abſtinere: quia etiam in hoc eorum vita eſſet excellentior aliis,quæ quò ad illa,ſi noo abſtineant, eis pariſicabuntur . Secuodò dicendum,quòd molta ſuut excellentia , quæ agere eſt conſiliom tantum & non præceptum . Modo non agendo quæ conſilij ſunt: non eſt periculum peccati. Tertiò,quòd ſtat aliquid eſſe licitum eccleſiaſtico, cuius oppoſitum eſt nõ modo licitum laico : ſed immo debitum: vt non laborare corporaliter ad ſe outriendum : vt quietius intendere poſſit melioribus : & tamen laicus,qui oon poteſt melioribus intendere,debet corporaliter laborare. ita in propoſito, non coogruit paſſim laicos uiuere de redditibus: & tamẽ licitum erit clericis, proot patuit q.lxxiij. Ad ſecundum dicendom,quòd ſi abutuotur aliqui ad hoc nõ occaſionautur niſi occaſione accepta & oou data . ideo nihil imputari debet ipſis eccleſiaſticis . Si autẽ licitè uruntur , iterum nihil debet eis impotari . Ad tertiom,quòd non imitantur abuſores,ſed licitè contrahentes , quando contractus eſt modificatus debitis circunſtantiis. Vnde ſi probaret,concluderet etiã, ꝙ non deberet uinum bibere: quia multi eo abotuntur. Ad qnartum patet ſolutio reſpondendo ad motiua præcedentis doctoris. Ad quintum, ꝙ contrahendo cootractu licito, oõ inhoneſtè ambulant , nec qoi foris ſunt, poſſuot quid inhoneſtum de eis dicere. Ad ſextum dicendum,ꝙ locus ab auctoritate negatioè nou tenet . Secundò: quia leuitæ veteris teſtamenti uixerunt de redditibus : quia de decimis, quæ ſunt redditus prædiales , qoos eis (vt quietios diuinis vacare poſſeot)etiam Deus met aſſignauit,quare igitur ooo poſſet laicus alicui eccleſiaſtico etiam redditus comparare,aut clericus ſibi, ad ſimiliter diuinis vacandom quietius . Nec obſtat , quòd irredimibiliter ſueruot eis aſſignati: quia redimibiliter aſſignare eſt, emptorẽ facere gratiam ipſi,à quo emit . ergo oon deprauat per redemptionem conceſſam . Ad primum pro ſecundo dicto dicendum, ꝙ non ſequitur: ille modus viuendi eſt irreprehenſibilis . igitur alius eſt reprehenſibilis : quia etiam alius poteſt eſſe irreprehenſibilis : ſic eſt hic. Et dato quòd eſſet minus irreprehenſibilis : oon ſequitur tamen , ergo eſt reprehenſibilis . ſicut noo ſequitur. ille homo eſt minus ſanctus alio . igitur habet aliquid iniquitatis : oon ſit enim remiſſio per admixtionem contrarij. Ad ſecundum dicendum, quòd probat licitum eſſe uiuere de talibus : ſed non ſeqoitur . igitur oon de illis : ſed aliter viuere eſt illicitum. Præterea antiqui uixeruot de redditibus : vt patuit.

& ſtat, quòd conſultius, ideſt magis conferens eſt ad quietem contemplationis non vacare ruri & culturæ: quæ diſtrahunt, quàm oppoſitum. In ſolutione obiectionis fateor, quòd non ideo eſt cõtrahendum illis contractibus: quia timendum ſit, quòd deficerent eis neceſſaria. ſed ſæpe non ita quietè & perfectè poſſent intendere diuinis: ſicut uiuendo de redditibus: nec tamen eſt ad propoſitum, cum dicit. ſi enim ab illicitis &c. quia ille contractus non eſt illicitus. Quòd uerò dicit, quòd ipſi ad locupletiorem vſum &c. concedendum eſt. Nam non ſunt emendi ad congregandum diuitias. Vnde ſi etiam prædia emerent ad huiuſmodi finem, mererentur diminutionem, ſed ad expeditius, & vtilius pro repub. intendendum ſpiritualibus, debent reſpicere in emendo.

Septima concluſio. Emptio redditus perpetui redibimilis non deprauatur per hoc, quòd facultas redemptionis ducitur in pactum inter contrahendum: & non conceditur poſt contractum initum: vt quidã ex modo loquendi uidentur uoluiſſe dicere. Probatur tripliciter. Primò: quia etiam ſi inter contrahendum fiat, adhuc eſt illa emptio approbata in bulla Martini, & Calixti ſupra allegata. Secundò: quia non eſt ratio diuerſitatis, cur liceat eam concedere poſt contractum & non inter contrahendum. Nam ex quo conceſſio illius facultatis eſt conceſſio gratiæ, æquè licebit illam concedere in contractu ſicut poſt. Tertiò: quia ſi quæ eſſet ratio diuerſitatis: maximè quia concedendo illam facultatem poſt contractum, iam non vult eo remiſſius ſibi uenditam eſſe mercẽ, eo quòd contractus nihilominus manet factus pro eodem precio ſicut prius: ſed quando inter contrahendum conceditur illa facultas, emptor vult prætextu illius gratiæ redditum ſibi uendi eo minori precio, quanti poteſt æſtimari illius facultatis conceſſio. Hoc autem videtur illicitum, quòd ratione illius cõceſſionis gratiæ velit eo minus dare. Sed hoc non obſtat: patet dupliciter. Primò: quia ſtat, quòd etiam eam in contrahendo concedens non minus uelit dare de precio, quàm ſi eam non concederet in contractu. Secundò: quia etiam ſi uelit eo minus dare, non ob peccabit. Nam redditus, uel alia merx minus ualet emptori, quãdo eſt ab eo repetibilis, quàm quando non eſt repetibilis. ideo etiam poteſt velle eo minus dare. & de hoc in ſequenti quæſtione. Et ſi arguas. ergo non impendet gratiam, ſi inter contrahendum concedendo facultatem, vult eo minus dare in precio. Dicendum concedendo, quòd tunc non eſt gratia, ſaltem ſi præciſè tantum vult defalcare in precio, quanti minus valet merx ratione illius repetibilitatis, vel quanti æſtimatur illa facultas. Nec tamen peccat non impendendo gratiam (ſicut non peccat qui non gratis & ſine mercede alicui concedit equum: ſed pro mercede. licet ſi gratis concederet, eſſet commodatio & gratuitus contractus) niſi illam gratiam teneretur ei impendere propter neceſſitatem vrgentem, quæ etiam tanta poſſet eſſe in quatuor caſibus, uel quinque, quòd illud precium non per modum precij, ſed per modum puri & gratuiti mutui deberet dare, de quibus caſibus patet ſupra quæſtio.xix. Et ſi arguas. concedere gratiam pro temporali eſt illicitum. igitur ſi illa facultas eſt gratia, & vult eam pro aliquantulo ſibi defalcando in precio concedere, ſequitur, quòd peccabit concedens eam illo modo. Reſpondetur, gratia non capitur hic pro ſpirituali quodam: ſed pro temporali, quod eſſet gratia ſi gratis daretur. ſed cum non gratis daretur, non eſt gratia, ſicut panis, qui gratis datur pauperi, dicitur gratia hoc modo: ſed ſi ei uendatur, non ob hoc peccatur: niſi in eo eſſet tanta indigentia, quòd habens panem teneretur ei eum dono dare. Et ſi arguas per regulam iuris in ſexto. quod ob gratiam alicuius conceditur, non eſt in eius diſpendium retorquendum. Modo facultas redimendi concedit uenditori ob gratiam. igitur non eſt in eius diſpendium retorquendum. igitur non debet emptor velle, quòd uenditor eo minus recipiat in precio. Reſpondetur, diſpendium ſonat in malum & damnum. Modo ſi emptor non plus ei defalcari vult in precio, quàm ualeat illa facultas, & in quãto ſibi illa merx minus vtilis redditur: non damnificat uenditorem. Præterea in tali caſu non eſt gratia. vt patuit. igitur.

Octaua concluſio. Emptio redditus perpetui facta cum pacto redemptionis nõ deprauatur per hoc præciſè, quòd emptor in illo pacto determinat tempus redemptionis, dummodo aliàs detur iuſtum precium. Antequàm autem probetur concluſio. Nota, quòd illa determinatio temporis poteſt contingere tripliciter. Primò, quòd emptor dicit, do tibi facultatem redimendi redditum: hoc tamen modo, quòd ſi infra annum, uel duos, uel huiuſmodi non redimas, poſtea ſit redditus irredimibilis. Secundò, quòd emptor dicat. do tibi facultatem redimendi redditum: hoc tamen modo, quòd non redimas, donec lapſum ſit tantum, uel tantum tempus, quo lapſo liberum ſit tibi poſtea redimere. & in illo ſecundo modo cõtradicitur ſententię ſupradicti magiſtri ſacræ theologię Iacobi Erdforden. ordinis Carthuſien. Tertiò, quòd emptor dicat, do tibi facultatem redimendi ſemper de anno in annum, ita quòd emptor uelit habere ius fruendi eo per annum, & recepta penſione illius anni, ſi uenditor uelit redimere: hoc ſolum habeat locum pro ſequenti anno, & quòd prius debeat ei per certum tempus intimare ſe redempturum *pro illo* ſequẽti anno: vt ſic emptor ſit auiſatus tempore debito de reſignando mercem, & *recipiendo* ſuum precium: vt illud ad alia ſua commoda applicari queat. Probatur igitur concluſio, primò de primo modo tripliciter. Primò ſic: quia Leuitici xxv. Deus diſpoſuit in pacto redemptionis adiiciẽdam certis emptionibus talem determinationem temporis: vtputa ſi quis uendebat domum exiſtentem intra muros, poterat eam redimere primo anno. ſi autem eam nõ redimebat in primo anno, & ille eſſet euolutus: tunc non poterat illa domus redimi, ita ꝙ etiã in iubileo non redibat ad uenditorem. Modo ſi de per ſe deprauaret talis determinatio temporis ipſam emptionẽ, Deus eam non diſpoſuiſſet adiiciendã. Secundò ſic: quia illa determinatio temporis facit, quòd conditio, uel qualitas illius redditus eſt mixta ex redimibilitate & irredimibilitate: quia ante ſecundum annum eſt redimibilis, poſtea autem irredimibilis. Cum igitur nec irredimibilitas redditus deprauet redditum:

an m:vt patuit q.lxxxij. Nec etiam redimibilitas: vt in prima cóclusione huius quęstionis patuit. ſequitur, ꝙ per prædictam determinationem, per quam nihil aliod fit, niſi ꝙ redditus efficitur redimilis pro uno tempore, & pro alio irredimibilis, etiam oon deprauabitur. Coofirmatur: quia ſi contingit attingi debitum precium pro ſimpliciter irredimibili, contingit etiam attingi iuſtum pro irredimibili poſt annum. & ſi pro redimibili omni tempore: tunc etiam pro redimibili primo anno. Et ſi dobitetur, ſi redimatur primo anno: nihilomious ipſa facultas cooceſſa ad redimendum eſt æſtimabilis, quanti ſit valoris: & ſi illius valor pendeat ex effecto redemptionis, eo quòd dubium eſt, an de facto redimetur: tamen nihilomious poteſt ibi ſecundum hoc determioari ęquom preciũ; proot in ſimili de vitalitio dictum eſt io ſolotione ſecundi argumenti facti contra ſecundam concluſionẽ in q.lxxxj. Secuodus modus etiam probatur: quia licitè poteſt io pactum deduci illud, quod obuiat fraudi & iniquitati poſſibile euenire, dummodo aliàs detur ioſtum precium in contractu, ſed ſic eſt de prędicta determinatiooe temporis. Nam ſi in autumoo emi redditum percipiendi certam partem fructuom prouenientium de agro tuo: data tibi facultate redimendi: & appropinquante meſſe, tu oelles redimere redditum: & ſic percipere fructus vineæ, vel agri redempti, ioiquè mecum ageres. hoc autem præuenitur per hoc, qoòd volo, quòd non redimas, niſi lapſo anoo. Et ex hoc patet error cuiuſdam iuriſperiti, dantis cauſam, quare non deprauatur, quando datur facultas redimendi quandocunque placuerit, oel uſq; ad certum tempus: puta infra tres, uel quatuor annos, & dicit: quia in tali caſu poteſt uenditor eſſe ſine ullo damoo: recuperãdo rem ſuam aote omnem fructum perceptum ab emptore. Modo hoc dicendo, vult fugere charybdim, & incidit in ſcyllam. Volt enim prouidere, quòd nullo modo grauetur uenditor: & tamen iniuſtè grauabitur emptor: vt patet ex dictis. Poteſt tamen etiam contingere, quòd qois illo pacto abutatur in fraudem uſuræ: & hoc accedente alia circunſtaoria: puta modicitate precij: prout patebit in ſequenti quæſtiooe, concluſione ij. & iij. in circuoſtantia tertia: ſed hoc eſt per accidens: quia ſi detur iuſtum precium, non deprauabitur per illud pactum. Nec argumenta prædicti Iacobi ſentientis contrarium valent. Arguit enim primò ſic: quia ibi uenditor grauaretur. Secundò: quia emens haberetur ſuſpectus de iniquitate vſuraria, per notata in c. ad noſtram. de empt. Tertia: quia de diuina lege eſt io Leuit. & Deut. in pluribus locis, quòd abſque omni temporis limitatione gaudere debet oenditor, ꝙ poſſit recuperare, & intrare poſſeſſionem ſuam. Nã ad primum dicendum eſt, quòd ſi iuſtum precium interueoit, oon grauatur uenditor: qoia tunc illa irredimibilitas ante lapſum temporis præfixi: eſt ſuſpecta in taxa precij, & eo maius precium eſt datum: vt ſupponitur in concluſione noſtra. Igitur illud onus eſt ſibi ſolutum, quòd ſi iuſtum oon ioteruenit: tunc non eſt contractus licitus, etiam ſi abſqoe omni temporis limitatione poteſt uenditor redimere. An autem ad iuſtum precium ſufficiat, quòd emptor non plus det pro merce, quando vult eam ad x. annos eſſe irredimibilem, & poſtea redimibilem, quàm ſi uellet eam eſſe redimibilem quocuoq; anno. videtur ꝙ nõ: quia firmius & pioguius ius habet in illa merce, & radicatius io primo caſo, quàm io ſecuodo. igitur etiam merx plus ualet ſic empta. Ad ſecundum dicẽdum, quod ſi emeos dat iuſtum precium iuſpecto eo, quòd vult mercem eſſe ſuam irredimibiliter ad tãtum tempus: tunc non habetor ſuſpectus de iniquitate uſuraria: nec cap. ad noſtram &c. loquitur in caſu, vbi iuſtum precium eſt datum: ſed vbi iniuſtum datur, ſcilicet nimis modicum: tunc eoim eſt contractus illicitus: ſicut & quilibet alius, & ſingulariter vltra illam iniuſtitiam etiam eſt ſuſpectus de vſuraria prauitate, ſi ſimul concurrant modicitas precij: & facultas redimendi, oon niſi poſt certum tempus conceſſa uenditori, prout patebit in ſeqoẽti quæſtione cóclusione tertia Ad tertium dicendum quadrupliciter. Primò, quòd aſſumptum eſt falſum: vt patet ex allegatis in primo modo huius concluſionis. Secũdò: quia ex eadem probatione probaretur (ſi aſſumptum eſſet oerum) ꝙ non liceret alicui hodie emere domum irredimibiliter: ſed ſolum cum pacto redimendi: quia ſic diſponebatur io le. ve. ꝙ in emptione & oenditiooe debebat id interueoire. Tertiò dicendum, ꝙ illa diſpoſitio fuit iudicialis. & ideo oon obligamur io noua lege ad ſeruandum eam. quamuis ex hoc, ꝙ in veteri lege licitè fuit ſeruata, arguatur ſecũdum multos; ꝙ liceat nobis eam etiam in noua ſeruare, quamuis non oporteat eam ſeruari. Sed de illius probationis ualiditate patuit concluſione prima huius quæſtionis, in octaua probatione. Quartò: quia oon eſt ueriſimile, ꝙ etiam in veteri lege poterat uẽditor agri eum ſic indiſtinctè omni tempore redimere, ꝙ eootingeret ioiquè grauari & fraodari emptorem puta ſi oolniſſet uenditor redimere agrom iam plenum frugibus: qui eum nendiderat pręcedenti tempore, quo erant collectæ fruges, & emptor coluiſſet & ſeminaſſet eum. Tertius modus etiam probatur: quia ſi hoc non licet: non liceret emptori ſibi prouidere de indemoitate, qua uia fraudis & doli eũ damoificari cõtingeret per uenditorem: vt patet per exemplum tactum in pręcedenti modo. In iſtis tamẽ omnibus modis oportet dari iuſtum preciom: ſicut & dabile eſt. Nam quanto emptor maiorem dat facultatem redimendi, tanto redditus, uel alia merx eſt miοus valens ipſi emptori: ideo tanto minus poteſt dare. & quanto mioorem facultatem ei dat: tanto merx plus ualet emptori: & taoto pinguius iùs habet in ea. ideo etiam maius precium debet dari. Oportet etiam, qoòd nihil in fraudem excogitetur, quo melior ſit eoditio unius, quàm alterius ex ipſa natura, oel ex per ſe circunſtantia contractus, & huioſmodi. Vnde ideo notanter fuit dictum in concluſione, ꝙ ooo præcisè propter illam temporis determinationẽ deprauatur, ſcilicet quin illa determinatio fieri poſſit, & ꝙ contractus maneat licitus.

Nona concluſio. Emptio redditus perpetoi & redimibilis non deprauatur per hoc, ꝙ emptor nõ acquirit proprietatẽ, vel dõium in illis bonis, uel rebus, in quibus fundatus, uel conſtitutus eſt ille redditus. Hæc concluſio ponitur propter aliquos, qui vñt voluiſſe, ꝙ oporteat emptorẽ acquirere proprietatẽ il-

lorum bonorum & dominium. Probatur igitur cóclusio dupliciter. Primò ſic: quia redditus in aliquibus bonis fundatus ſolum eſt ius percipiendi aliquãtam partem fructuum eorum. Igitur cum emptor tantum emit redditum in illis fundatum, ſufficit ſibi acquirere tantum proprietatem & dominium illius iuris. ſed acquirere dominium illius iuris, non eſt acquirere dominium bonorum, in quibus conſtituitur illud ius: quia illud ius non eſt prædicta bona: quia prędicta bona ſunt res corporales: ſed illud ius & redditus eſt bonum incorporale. Nec etiam eſt ius percipiendi omnes fructus illorum bonorum: ſed tantum percipiendi partem: quia nemo vendendo alicui redditum in aliquibus bonis fundatum, vẽdit ei ius percipiendi oẽs fructus, nec emptor emeret: quia vult, ꝙ bona illa aliquid plus poſſint importare. Secundò: quia decima prædialis eſt redditus debitus eccleſiæ: & tamen ad hoc vt eccleſia habeat illum redditum & acquirat: non oportet, ꝙ acquirat proprietatem prædiorum: quia proprietas manet apud laicos, quorũ ſunt illa prædia. Et confirmatur retorquendo ſimile, qd prędicti dant dicentes. ꝙ acquiſitio redditũum ſit ſimilis acquiſitioni, qua quis propriam uineam tradit alteri pro eo, & eius hæredibus eo pacto, ꝙ ille alius, & hæredes eius debeant ſibi dare certam quantitatem vini. Ita hic acquirens redditum fundatum in bonis alicuius acquirer proprietatem illorum bonorum: dimittẽdo alteri poſſeſſionem ea lege, ꝙ annuatim ſibi det certum quid. hæc illi. Nam hoc ſimile eſt contra eos; quia dans alteri uineam ſuam non retinet illius uineæ proprietatem: immo transfert eã in illum alium: non minus, q̃ ſi illam uineam illi alteri daret pro alia uinea per modum permutationis, q̃uis in contractu emphiteutico illud haberet locum.

Decima concluſio. Non requiritur etiam ad emptionem prædictam; vt licita ſit, ꝙ emptor per corporalem apprehenſionẽ apprehendat illam rem, in qua eſt talis redditus conſtitutus. Probatur quadrupliciter. Primò: quia talis non emit talem rem: vt patuit ſed tantum ius percipiẽdi aliquos fructus eius, quod ius eſt incorporale: nec poteſt corporaliter apprehendi: immo nec propriè poſſideri: ſed ſolum quaſi poſſideri. quia poſſeſſio eſt corporalis rei detentio corporis & animi, iuris adminiculo interueniente. vt ſupra q. xiiij. Modò emptor non tenetur apprehendere corporalem poſſeſſionem rei, quæ non eſt empta per eũ, nec rei emptæ: ſi non eſt poſſeſſibilis corporaliter. Secundò ſic: quia non requiritur, quòd etiam redditus ipſe tradatur ipſi emptori: immo redditus cum ſit quoddam ius incorporale, tranſit in emptorem ſine corporali traditione per uenditorem: quamuis in emptione rei corporalis requiratur regulariter traditio eiuſdem. ergo nec requiritur, quòd emens apprehendat &c. tenet conſequentia à maiori: quia magis uideretur, quòd requireretur traditio rei emptæ, quàm corporalis apprehenſio rei non emptæ. Antecedens pro prima parte patet in cap. querelam. de elec. & in cap. cum eccleſia. de cauſa poſſeſſionis & proprietatis, pro ſecunda parte pater per l. in traditionibus. ff. de pactis & in l. ſeruum. C. de rei vendica. Tertiò probatur, prout in ſecunda probatione ſequentis concluſionis. Quartò: quia aliquando redditus talis conſtituitur in pedagiis, & teloneis, & aliis iuribus, uel redditibus alicuius domini, vel ciuitatis. Modo tunc tam redditus, quàm id, in quo conſtituitur eſt incorporale: quia pedagium, & ſic de aliis: non eſt niſi ius percipiendi aliquam pecuniam, uel aliam rem utilem à pertranſeuntibus &c. Modo illud ius eſt æquè incorporale ſicut redditus. igitur utrunq; eſt inapprehenſibile corporaliter.

Vndecima concluſio. Non requiritur etiam ad emptionem prędictam, vt licita ſit, quòd emptor ſub propriis curis & periculis & expenſis utatur illa poſſeſſione, probatur quadrupliciter. Primò: quia tunc requireretur, quòd emptor per emptionem redditus etiam fieret dominus illius poſſeſſionis: aliàs enim non apparet, quare oporteret eum ſub propriis &c. Hoc enim ſpectat ad illum, cuius ut domini eſt illa poſſeſſio. Secundò probatur tam illa, quàm præcedens concluſio: quia eccleſia aliqua poteſt etiam per contractum emptionis, quantum eſt ex lege diuina & naturali: licitè acquirere ius decimarum prædialium alterius eccleſiæ, & etiam quantum eſt ex lege poſitiua cum licentia Papæ citra hoc, quòd acquirẽs apprehendat prædia alterius, aut citra hoc, quòd ſub propriis curis & periculis & expẽſis utatur illis prædiis: & tamen illud ius etiam eſt redditus quidam. igitur ad licitam emptionem redditus non requiritur &c. Tertiò ſic: quia uenditorem habere curam & pericula ſubire, atque expenſas in colendo poſſeſſionem, & huiuſmodi, eſt res æſtimabilis precio. igitur emptor poteſt dare venditori precium condignum pro hoc: vt venditor ipſe retento dominio prædij habeat omnem curam, *pericula, & expenſas*, & ſibi reſpondeat pro certa quantitate fructuum, uel ualoris eorum omni anno. igitur tunc non grauabitur uenditor: quia recepit id, quod eſt æquiualens tam fructibus annuis, quàm oneri curæ expenſarum & periculorum. Quartò: quia contractus emphiteuticus non deprauatur per ſimilia onera impoſita emphyteutæ, qui ſubit curas, pericula, & expenſas: & dominus eius eſt ab illis liber. & nihilominus *cogitur* ei annuatim ſoluere canonem taliter, quòd etiam niſi ſoluat, cadit à iure ſuo, & redit res ad dominium ſuum: quia hinc inde æquitate ſeruata tale *quid* dedit dominus ipſi emphyteutæ, & talem canonem recipit, quòd non gratis ſubit emphyteuta prædicta onera. Ita etiam hic fieri poteſt: & cum hoc habet hic uenditor libertatem ſe ab illis oneribus exonerandi: quia poteſt redimere redditum. Hæ autem tres concluſiones pręcedentes ponuntur propter ſequentem ſententiam præfati magiſtri Iacobi: nam idem cum dixiſſet, quòd emptio redditus, in qua conceditur facultas redemptionis uenditori abſq; limitatione temporis: non poſſit humano iudicio paſſim iuridicè impugnare, ſubdit dicens. Securior tamen via eſt ſecundum Archidiaconum, quòd uolens emere cenſum talem ſub illa forma, quòd per ſe apprehendat corporalem poſſeſſionem, in qua tales ſunt cenſus conſtituti, & ſub propriis curis, periculis & expẽſis quibuſcunq; utatur ea poſſeſſione in lucro & dãno. vnde ille facit fructus ſuos uſq, ad reſolutionem contractus per uenditorem pro eodem precio, ẽt ſi addatur hoc pactum, ſiue conditio, ꝙ venditor in-

fra

ſra decennium poſſit banc poſſeſſionem retinere,niſi fiat in fraudem vſurarum. Si verò emptor vnluerit intrare poſſeſsinnem, in qua cenſus ſunt conſtituti: ſed venditor in ea manet tanq̃ conductor ſnluens emptori certum cenſum,hic emptor certinr eſt in burſa de ſnlutione pecuniæ: ſed ſi in conſcientia, ignnro. Primus verò, qui intrauit poſſeſsinnem ſub ſuis laboribus & periculis ſecurior eſt in conſcienna: ſed nnn in burſa.hæc ille. Et ſubdit ibi cauſam illius ſecundi inter alia dicens: quia vendens die, nnctuq; eſt in laboribus & ſolicitudinibus, ipſo ẽptore quieſcente &c.Sed hæc ſentẽtia, ſi prætendat, ꝙ emptnr nolens intrare poſſeſsionem, ſed exonerans ſe à curis & expenſis, ſit in probabli, vel equilibri periculo peccati mnrtalis ſic emendo:nnn eſt vera,immo talis eſt ſecurus ſecuritate oppoſita vtriq; periculorum: dummodn dederit iuſtum precium, & aliæ circunſtantiæ ſeruentur: puta, ꝙ emens ſit talis perſnna, quã deceat viuere de redditibus, & in quiete corpnrali,quatenus labnribus ſpiritualibus,& aliis, quæ reipn. vtilinra ſunt, intendant modn tacto in q.lxxiij. Et hnc modn etiam inſtum eſt, vn ſi viuere de laboribus alterins, & de cenſibus conſtitutis in rebus alterius ab illo alin laborioſè cõſeruandis & exercendis: Quia ſicut ille ſecundus laborat corpnraliter pro primo,& ei corporaliter ſubminiſtrat. ſic econtra primus prn ſecundo laborat ſpiritualiter,vel politicè ei ſubminiſtrat. Nec eſt verum, ꝙ nlim nunq̃ ſic vixerint bnmines de laboribus aliorum &c. Nam in ve. teſtamentn leuitæ de decimis,& ſacerdntes de primitiis & oblationibus alinrum vixerunt,quas ipſi excolnernnt.Si autem prętendat, ꝙ vterq; ſit ſecurus: licet ſecundus,qui met ſubit curas,ſit ſecurinr: tunc q̃uis poſſet negari, eo ꝙ eccleſiaſtica perſnna vtiliter deſeruiens eccleſiæ,& viuens de redditibus,æque tuta puteſt eſſe in illo modo victitandi,ſicut ruſtica perſona de laboribus corporalibus viuens. tamen dato ꝙ eſſet verum,prnpter hoc nnn eſſet primus in periculo: ſicut inter duos ſanctos vnus eſt ſanctinr alin: nec tamen alter habet aliquid iniquitatis. Qund addit,ꝙ primus emptnr eſt in quiete,quandn venditor eſt in labore non arguit: quia ſi emptnr ſit perſona, cui congruit de redditibus viuere: tunc congruit & vtile eſt, eum eſſe in qniete corporali: qui tamen eſt in labore ſpũali,à qun venditor quieſcit. Si enim illud argumentum aliquid concluderet: tunc omnes eccleſiaſtici eſſent in periculn, quandn viuerent de decimis & alus laboribus ruſticorũ.Vnde emere cenſum primo modn poſiin à prædictn magiſtro: ſcilicet intrando poſſeſsionem ſub proprijs curis &c. nnn eſt emere fnrmaliter cenſum: ſed eſt emere ipſa bnna & acquirere proprietatem illnrum bonorum. & ſic ſnlnm virtualiter emitur cenſus:& de illo nunq̃ fuit dnbium; quin liceret ſic emere cenſum.

Duodecima concluſio.Emptin redditus perpetui redimibilis nnn deprauatur per boc præciſe, ꝙ emptor vult etiam en annn habere penſinnem cenſualem, qun prædia, vel alia bona, in quibus eſt ille redditus conſtitutus, nihil impnrtant, etiam ſi illa nnn important, ſine culpa venditnris prnueniat. Dummodo illa nnn impnrtantia nnn ſit niſi tempnralis & particularis & nõ vniuerſalis & perpetua:& dummodo aliàs detur iuſtum precium: vtputa, emit quis, redditum vnius modij tritici de agro tuo pro condigno precio, obligans te ad dandum ſibi omni anno modium, etiam ſi ex aliqun caſu fnrtuitn per grandinem,aut aliam inclementiam aeris, aut hnſtiles incurſus ille ager aliqun annn nihil importaret.Prnbatur quadrupliciter.Primò:quia niſi ſic: maximè quia venditor nimis grauaretur,eo ꝙ etiam illn anno,quo met nibil habet de agro, cogitur quid dare. ſed hoc non habet locum:quia ſi eſt iuſtum precium datum: tunc conſideratio fuit habita in taxa precij ad illum caſum euenibilem, in qun emptor vnluit nnerare venditnrem. & ideo ſi eſt taxatum iuſtum precium: eſt eo maius precium taxatum: quatenus illius nneris ſufferentia ſit ſoluta precin, eo quòd illa eſt æſtimabilis precio. igitur nñ poterit conqueri de illn nnere, cum pro illn receperit condignum precium:ſi autem nnn eſt condignum precium datum, habita cõſideratinne ad illum caſum euenibilem: tunc licet deprauetur emptio, non tamen prnpter nbligatinnẽ venditnris in tali caſu:ſed propter ſufficientiam precij dati.& idem poſſet contigiſſe,ſi non eum nbligaſſet in tali caſu ad dandũ ei penſinnem annnam. Ideo notanter in concluſione dictum eſt præcisè. Vnde tanto plus debet dare emptor in precin,quantn pluries tales accidentales caſus ſterilitatis,aut deuaſtationis nati ſunt euenire,habita conſideratione ad conditiones reginnis: puta ad aeris inclementiam, vel hoſtiles incurſus,& huiuſmodi. Secundò ſic: quia contingit,quòd in emendn emptor eſt contentus de tanto leuiori penſione,quam vult ſibi illis annis,quibus nullum accidit diſfortunium dare, quatenus ex aliis annis, quibus accideret diſfnrtunium, poſſet venditor ſine danno ſibi etiam dare penſinnem, ita quòd eam quantitatem, in qua minus dat aliis annis, ſuppleat illo anno,quo accidit diſfortunium. & ſic venditor maiorem penſinnem non dabit:quàm ſi ſolum illis annis, quibus nullum diſfnrtunium accidit, ſnluere teneretur: fieret enim compenſatin hinc inde. Tertiò ſic:quia communiter tertin anno agri vacant in nnſtra terra cultura & fructificatione: ſicut & in veteri teſtamento, terra ſeptimn anno ſabbatizabat: vt dicitur Leuit. xxv, ſicut etiã ſanctus vir Inb.xxxj. deſignabat ſe nnn nimis cõtinue coluiſſe agrns ſuns, dicens.Si aduerſum me terra mea clamat,& cum ipſa ſulci eius deflent.& iden ſi pręcisè prædicta circunſtantia deprauaret emptionem:tunc numq̃ eſſet licita emptin redditus fundati in agro: niſi ipſe venditor eſſet liber quolibet ternn annn à penſinne: qund tamen eſt damnare innuneras, vel omnes emptiones redditnum frugum nnſtri tempnris & regionis. Quartò ſic.conductnr alicuius agri nihilominus tenetur ſoluere cenſum domino agri,etiam eo annn,quo accidat ſterilitas: dummodn nnn ſit tanta ſterilitas, quòd dici poſsit, quòd conductnr magnum incommodum patiatur illn anno. Dicitur autem magnum incnmmndum,quando conductor vix recnlligit tertiam partem eius, quod ſnlitus fuit, vel debebat percipere. vel (vt alij dicunt) dum conductor poſſet cenſeri læſus vltra dimidiam iuſti precij,de qun vide Pannr.in c.propter.extra,de locatn & conducto. Ergn ad minus idem poterit habere locum in emptnre

redditus:

redditus: immo longè magis, adeo quòd etiam ſi nihil pro aliqoo anoo percipiat: teneatur oihilominus ſoluere penſiooem, & hoc tanto magis quanto hoc in contractu emptionis eſt ſpecialius inſpectum in taxando precium, & in attenuando penſionem annuam: quàm in contractu lucatiooìs, vbi ex iuris cómoois diſpoſitione permittitur illud pendere: nec eo magis tenuis penſio impoſita eſt colono, quatenus aono ſterilitatis accidentalis poſsit ſoluere penſionem. Quiotò ſic: quia emphyteuta noo liberatur à penſione annua ſoluenda domioo ſuo propter aliquam ſterilitatem accidentalem, etiã ſi omoino nihil habeat illo annu ideo, quòd niſi res tota pareat: nó liberatur etiam à parte penſionis. licet ſecus ſit in colono, cuius diuerſitatis eſt vna ratio: quia empbyteuta ſoluit longè minus quàm colonus: vt ſic poſsit ſoluere omni anno. Modo hoc idem poteſt conſiderari in empture, qui ideo eo minorem peoſionem aliis annis recipit, ſi iuſtum precium dedit: vt etiam anno ſterilitatis habeat eam. Vnde verſus.

Si res perit tota, liberabitur emphytenta.
Sed ſi pro parte: nulla liberabitur arte.

Et ſi dicas, verùm probarent illæ rationes, quando ipſa non ſructificatio, vel ſterilitas accidentalis non contingeret pluries, quàm de facto æſtimauerat emptor & venditor tempore contractus eam euenturam: quia tunc non poſſet rationabiliter cuoqueri, ſe inique oneratum: quia tccepiſſet pro illo onere condignum precium. ſecus autem quando pluries hoc accidit, quàm putabatur: quia tunc venditor erit in damou: quia non tantum precium fuit ſibi datũ: nec tam leuis penſio ſibi impuſita foit danda aliis annis, quòd æquum ſit eum ſubire hoc onus toties repetitum præter opinionem. Dicendum, quòd ex quo non coniiciebatur de tam repentina ſterilitate accidentali. ideo bona fide eſt factus contractus à principio. & per conſequens emptor eſt ſine culpa, nec tenetur ad ſubleuandum venditorem in illo onere. Aſſumptum patet per tria ſimilia. Primum: quia etiam econtra, ſi nulla ſterilitas præſumpta vnquam accideret. immo maxima & inopinata ac inſolita fertilitas proueoiret: non obligaretur venditor ad dandam eu pinguiorem penſiooem aliis annis: nec ad reſtituendum aliquid de precio percepio ideo fieri debet mutua compenſatio: quamuis in colono ſecus ſit: quia ille ſicut liberatur à penſione io toto, vel in parte eo anno, qno magoum incommodum modo dictu ſibi accidit. ſic cogitur augere penſionem eo anno quo magna vbertas ſibi accidit, dummodo non ex hoc contigerit, quòd fructus illo anno multum valent: nec ex diligentia culturæ ſuæ, nec ex bonitate rei, ſed ſulo caſo fortuito: puta conduxit molendinum, de quo conſueuit habere. l. aonuatim: ſed cum cætera molendioa perietunt ioundatione, recipit centum: tunc enim debet augere penſionem. ſicut econtra ſi magnum incommodum accidiſſet: remitteretur ſibi penſio, de quo vide Panor. in cap. præallegato. Secundum: quia ſi venditor vendit bona fide alicui domum, quæ poſtquam eſt facta emptoris, mox perit incendio cæleſti, noo teoetur venditor ad aliquam precij reſtitutiooem: ſicut ſi mox illa domus incepiſſet aſcendere in precio propter confluentiam hominum volentium habitare in illa ciuitate, etiam emptor nihil ſuperadderet in precio ipſi venditori, de hoc patuit. ſuper q. lxij. & lxiij. Tertium ſimile habet ſupra de vitalitiis, in quibus etiã contingit, vel ementem citius mori, vel longius ſuperuiuere, quam putabatur ſecundum communem curſum. Dixi notanter dummodo &c. Nam ſi illa non importantia eſſet perpetua & vniuerſalis quo ad tempus: ita quòd illa bona eſſeot deſtructa: nec eſſet ſpes, quòd ſaltem ſequentibus annis redirent ad priſtinam fructuoſitatem: ſicut aliquaodo ager aliquis perit diluuio ſimpliciter, ita quòd efficitur alueus perpetui fluminis, aut aliqua domus tam io ſe, quàm quo ad fundum redditur omnino inhabitabilis, & ad omnem vſum humanum inhabilis. Nam tunc non debet emptor velle ſibi dari penſionem, quàmdiu talis ſterilitas durat, quod dupliciter probatur. Primò: qoia tunc cenſetur illa res periiſſe. modo cum ille redditus oon videatur eſſe aliud, quàm vſuſructus conſtitutus io illa re, & hoc partialis, vel aliquid ei quiditatiuè ſimillimum. ideo pereunte re perit etiam ipſe vſufructus. Secundò: quia redditus in bonis illis cooſtitutus eſt ius reale. modo pereunte re perit ius reale. ſicut tranſeunte re, tranſit onus eius cum ea. Et ſi dicas. ergo ſequitur, quòd periculum illorum bonorum ſpectaret tam ad venditorem, quàm ad emptorem: quia vtriq; pereunt illa buna, & vtriq; præiudicatur ex eorum deſtructione: cum tamen periculum rei emptæ ſpectet tantum ad emptorem, ſicut & emulumentũ. Dicendum concedendo conſequens. Ad improbationem dicendum, quòd qoando præciſè emitur res corporalis: tunc ſi perit, perit periculo emptoris tantum, ſaltem regulariter: ſed quando in re corporali fundatur res iocorporalis, quæ emitur: tunc illa corporalis, quæ tameo non emitur, ſi perit, perit periculo vtriuſq;. Si tameo aliquaodo illa res rediret ad fertilitatem, credo quòd redibit etiam redditus ipſi emptori: ſaltẽ ſi etiam illa res redit ad dominium prioris domini, ſcilicet venditoris, qui vendidit redditus in illis conſtitutum. Niſi forte dicatur, quòd propter deperditionem illius rei extincta eſt obligatio illius rei, reſpectu emptoris cenſus conſtituti io illa: ſicut ſi muriatur vxor alicuius, & poſtea reuiuiſcat: nó eſt iterum neceſſariò vxor prioris mariti, ad Rom. vij. Et monacus mortuus ſi reuiuiſcat, non eſt neceſſario ſub obedientia prioris abbatis, nec econtra, ſi abbas moriatur, & reuiuiſcat, erit monacus ſub eius obedientia. Sed ad boc diceretur, quòd ex quo illa res redit per naturam, ſignum eſt, quòd non fuit verè deſtructa: ſed putabatur eſſe talis: ſed de hac ſubtilitate tranſeo, relinquens lectori vlterios de hoc, ſi placet, cogitandum. Si dicas, emptor potuiſſet tam pingue preciom dediſſe, quod commenſuratum fuiſſet obligationi venditoris ſe obligaotis ad dandum illã penſioné: etiam ſi ſimpliciter perirent illa prædia, io quibns eſt redditus ſundatus. igitur tunc nulla eſſet ibi iniquitas. Dicendum, quòd daio quòd buc poſſet eſſe. puta. quia venditor quædam alia bona haberet, de quibus vellet eſſe obligatus ad illam peoſionem, vel ſi nulla alia haberet: tamen ex quo perſona ſua eſſet indoſtrioſa ad lucra, velle eſſet obligatus ad dandum illam penſionem de lucris induſtrialibus: tamen

meἱn tali caſu oõ eſſet verum dicere, ꝙ ſi priora bona periiſſent totaliter, qnòd ergo omnia bona, in quibus eſſet conſtitutus redditus, perijſſet totaliter: quia reliqua bona, vel perſona ſua ſupermanſiſſet ideo nõ eſt inſtantia cootra prædictam clauſulam concluſionis. Præterea, dato quòd perſona ſua eſſet induſtrioſa: tamen ex qnò non perpetuò durar. ideo in ea non poſſet perpetuus redditus fuiſſe conſtitutus. Nam ſi etiam in perpetuum filios & poſteros habeat: ſtat illos eſſe vel fieri inertes ad lucra & operas fructuoſas. ideo nemo prudens emeret perpetunm redditum taliter fundatum ſuper bonis, ita qnòd in caſu deſtructionis bonorum, perſona ſingularis, vel eiuſdẽ ſucceſſor daret penſionem illam. Ideo non eſt inſtantia de caſu illo tanquam nato contingere: ſecus vbi obligatio conſtituitur in communitate perſonarum, quę communitas eſt perpetua per ſucceſſum perſonarũ: quæ etiam habent certas obuentiones perpetuas, de quibus poſſunt dare annuam penſionem emptori.

Tredecima concluſio. Non deprauatur etiam per hoc, quòd prædictus redditus conſtituitur in bonis & iuribus incerti, & ſolum in genere expræſſis: licet ipſe redditus exprimatnr io ſpecie & debita quanota te. probatur: quia ibi æque reperitur merx, & preciũ, & conſeoſus: ſicut ſi bona ſpecificareotur. igitur ſubſtantialia cootractus æque ibi reperiuntur. igitur ex genere manet licitus. Et iu tali prius veniunt deducendæ expenſæ & impenſæ & alia onera, quæ incumbnnt venditori: & tunc de reliquo ſoluatur penſio reddituualis. Non eſt tamen intelligendum, qnòd hæc concluſio ſit poſita ex illa cauſa, quia non poſſit quis emere redditum aliquem, vel vendere, niſi ille ſit in aliquibus bonis certis vel incerris conſtitutus, quæ ſint obligata ipſi emptori: ita quòd ſi præciſè perſona vẽditoris eſſet obligata: & non aliqua bona eius, de quibus ille redditus poſſir prouenire, quòd illicita eſſet emptio redditus. quia. ſupra q. lxxiiij. habitum eſt, quòd etiam in perſona poteſt cõſtitui redditus, & obligari etiam abſq; relatione ad bona eius prædialia, vel alia, quamuis verum ſit, quòd in perſona non contiogit perpetuum redditum conſtitui, nec aliquis prudens emptor emeret perpetuum redditum conſtitutum non in bonis perpetuis, vel ſaltẽ in perpetua cõitate perſonarum: vt dictum eſt in fine præcedentis concluſionis. Et in hoc contradicitur ſniæ illi, quæ ponitur in tractatulo. xij. doctorum io octauo dubio: vbi cum approbaſſet empoonem redditus certi conſtituo in bonis incertis: ſubdir, ꝙ oportet in tali cõtractu, ꝙ verba deſeruiaot intẽooi, aliàs eliceretur, ꝙ per cõtractum huinſmodi inſorgeret obligario perſonalis & non realis ad booa. & ſic contractus fieret illicitus, & idem ſenſit incoonueniens eſſe io xiij. dubio, & in ſequentibus locis: ſed quod ipſe reputat inconueniens, non eſt incoueniens: vt ibidem patuir. Nec auctoritas Innocentij conſulentis abſtinere à contractu, vbi eſt tantum perſonalis obligario, qnem pro ſe allegat, concludit ad propoſitum: pront ibidem patuit.

Decimaquarta concluſio. Non deprauatur etiã emptio redditus redimibilis per hoc præciſè, ꝙ emptor vult, ꝙ ſi fundus ille, in quo conſtituitur redditus, quaſi totaliter vel plutimum deterioretur per incendinm, ruinam, vel alio modo: ꝙ tunc venditor cẽſus debeat eſſe liber à penſione annua, dummodo illum fundum, prout eſt, reſignet emptori, & aliquid (licet valde minutum) reſtituat de ſorte precij recepti, dummodo aliàs detur iuſtum precium. probatur: qnia nemo in hoc videtur grauari, niſi venditor eo ꝙ licet liberetur à penſione: non tameo liberatur niſi reſignato illo fundo licet quaſi deſtructo. & aliqua licet minuoſſima parte precij reſtituta: tamen illud grauamen poteſt emptor iuſtè ſibi volenti liberè impoſuiſſe: puta qnia emptor pro illo onere ſubeundo, cum ſit æſtimabile precio, dedit ei precium commenſuratum ſecundum probabilitatem, vel improbabilitatem illius caſus euenibilis. Vnde quamuis in præcedenti concluſione ſit dictum, ꝙ pereunte fundo ſit venditor cenſus ſimiliter liber à penſione abſq; reſtitutione alicuius precij. Hic autẽ cogitur aliquid pro liberatione dare emptori: tamen hic eſt aliud, eo ꝙ ibi dictum eſt de omnimoda deſtructione, hic nõ de omnimoda, quin adhuc poſſet ſtare, ꝙ venditor aliquam perticulam peoſionis ſolnere poſſet. Item ibi dictum eſt de precio commnniter currente pro reddite, hic autem oon determinamus nos ad precium cõmnniter currens: quia in ſpeciali obligatione hinc inde contrahenda opus eſt etiam ſpecialem habere conſiderationem de precio dando ſecundum maius & minus onus imponendum venditori. Et ſi prædictus modus etiam in ſtatutum redigeretur, & vigilanti oculo haberetur ſecundum communem curſum reſpectus ad quaotitatem grauaminis venditoris & ad quantitatem precij, ita ꝙ non eſſet veriſimile, ꝙ de commuoi curſu notabiliter melior eſſet conditio vnius, quàm alterius: non eſſet illicitum ſic ſtatuere, & ſic obſeruare: opus tamen erit conſiderare, quàm præſtans ſit ille fundus. Nam pono, ꝙ ſit in decuplo præſtanooris aonuæ importantiæ, quàm ſit redditus in eo conſtitutus: tunc ſi periret in tribus partibus eius. & ſic pro maiori parte vel plurium, & vẽditor deberet eum ſicut eſt reſignare emptori. & cum hoc aliquid in precio ſibi reſtituere: nimis grauaretur venditor: quia pro ſui liberatione cogeretur longè plus reſtituere emptori, quàm ſi totam ſortem precij reſtitueret, & ſibi fundum, ſicut eſt, reſeruaret.

Contra primam concluſionem arguitur. xxij. argumeotis. Primò illis argumentis quatuor, quæ facta ſunt in. q. lxxix. quę proceſſerunt io genere cõtra emptionem redditus: qnia illa etiam poſſent huc applicari ad emptionem redditus redimibilis: & eodẽ modo vtrobiq; ſolui poſſent. Secũdò omnibus illis quinque argumentis, quæ facta ſunt contra concluſionẽ primam quæſtionis lxxxj. Nam ſicut illa ibidem formata ſunt ad probandnm emptionem vitalitij eſſe illicitam, & conſequenter in arguendo contra primã concluſiooem. q. lxxxij. dictum eſt. illa etiam poſſe applicari ad arguendum emptionem redditus perpetui redimibilis eſſe illicitam: ſic eadem poterunt applicari etiam contra concluſiooem primam huius quæſtionis, probando emptionem redditus perpetui redimibilis eſſe illicitam: ſolum mutatis terminis redditunm hinciude, prout de facili poterit lector facere: & ſicut ibidem ſunt ſoluta, ſic hic poterunt ſolui. Tertiò poteſt etiam. ix. argumentis factis contra

tra primam concluſionem precedentis quæſtionis arguiin propoſito:& ſicut ibidem de irredimibili proceſſerunt, ſic hic applicari poſſunt etiam ad redimibilem, & vtrobiq; eodem modo ſolui poſſunt.

Dehinc arguitur.xij.argumentis propriis emptioni præſentis quæſtionis.Primò ſic. Prædictus cōtractus dictus emptiuus non eſt niſi aut vera emptio, aut ſimulata emptio & vera mutuatio, ita q emens in veritate mutuat pecuniam, qua dicit ſe emere aliquid à venditore: ſed non eſt vera emptio. igitur eſt vera mutuatio: & tunc ex quo dictus emptor exiſtēs verus mutuator recipit vltra ſortem mutuatam, ſequitur,q dicendo ſe emere, committit vſuram.igitur prædictus contractus eſt illicitus. Maior nota: quia ad nullum alium contractum videtur reducibilis q̄ ad alterum illorum duorum. Minor probatur: quia contractus omnino illi ſimilis mutuatio, igitur & ille. Aſſumptum probatur per caſum,ſi quis vſurarius, puta Paulus mutuet Petro.xx. di.Petre mutuo tibi illos.xx.ita tamen q des mihi annuatim de prædiis tuis vnū flo.vel fructus in valore.j.flo.& reſtitue mihi illos.xx.quandocunq; volueris,ita q ſtet in tua poteſtate eorum reſtitutio & liberatio ab annua penſione:ita tamen q interim quo non reſtituis ſoluas mihi annuatim prædictam penſionem. Illa datio xx. flor eſt mutuatio & verè vſuraria,nec per hoc q Paulus dat facultatem Petro ad liberandum ſe ab annua penſione,excuſatur à vitio vſuræ.Modo ſi idem Paulus eidem Petro daret eoſdem.xx.flor dicendo per illos.xx. quos tibi do, emo à te ſuper prædiis tuis ius percipiendi annuatim vnum flo. vel fructus in valore.j.flo. & quandocunq; volueris poteris te liberare ab annua penſione, reſtituendo mihi.xx. flor. quorū reſtitutio ſtet in tua poteſtate. Ille contractus eſſet ſecundum te emptio redditus perpetui redimibilis: & tamen eſſet omnino ſimilis, & idem omnino cū præcedenti. Nam ibi perſonæ contrahentes ſunt eędē numero.precium eſt idem numero,annua penſio eſt eadem,immo poteſt eſſe in numero eadem, & obligatio vtriuſq; contrahentis eſt eadem, ſaltem in ſpē & æquiualentia: quia vtrobiq; ipſe Pau.manet obligatus ad hoc,q quando Petrus reſtituet ſibi.xx.flo.cedat prædictæ exactioni annuæ penſionis,dimittendo Petrum liberum.& econtra Petrus eſt obligatus toto tempore,quo non reſtituit.xx. dare annuam penſionem Paulo,vtrobiq; etiam Petrus eſt liber à reſtituendo.xx.flor.ita q non poteſt Paulus eos repetere. Solū igitur differunt in vocabulis contrahentiū.puta:quia in primo Paulus vtitur vocabulo mutuo, in ſecundo vocabulo emo. Conſtat autem, q ſi res hincinde eædem ſint,non variabuntur per hoc,q aliter nominatur. alioquin ſi rem quæ realiter hēt omnia requiſita ad hominem,vocem aſinum, iā non eſſet homo, ſed aſinus. Non eſt igitur curandum de nomine alio ſi de rei identitate conſtet. Nam etiam in aliis negociis non credimus verbis,niſi conſpiciamus etiam rei naturam. Vnde ſi quis venditor equi diceret, equus bonus eſt, non crederet emptor præciſè eius verbis, ſed ſtudioſè experimento ipſum probaret. Similiter illi, quibus dantur denarij dubij, ſtatim ſi aliter certificari non poſſunt, apponunt eos iuxta alios denarios notiſſimè damnatos,& ſic ex mutua comparatione eos dignoſcunt, ita etiam cū inueniamus hunc cōtractum eſſe conformem damnato contractui, debemus eum damnare. Dicendum, q q̄uis hoc argumentum nonnullis faciat ſcrupulum. Vnde inter cuncta hoc vnum olim magis me dubitare faciebat, eo q ſubſtantialia mutui non plenius agnoui: tamen dicendum,q primus caſus,vbi ſcilicet Paulus vtitur vocabulo mutui,non eſt verè vſurarius: ſed æque eſt emptio in re, ſicut ſecundus caſus, & æque licitus ſuppoſito q dederit tantundem in pecunia in primo caſu ſicut in ſecundo, & vtrobiq; æqualis penſio recipiatur,& æqualis obligatio hincinde ſit inter contrahentes contracta, ſicut in argumento eſt caſus formatus.Nam primus eſt contractus mutui. igitur nec vſurarius. conſequētia tenet:quia propria ſedes vſuræ non eſt niſi mutuatio. Antecedens patet: quia ad ſubſtantiam mutui requiritur,q mutuans habeat ius repetendi rem mutuatam. Illi autem iuri renunciat Paulus in primo caſu & non in ſecundo: nec obſtat vocabulum, quo vtitur, prout de hoc latius dictum eſt q.xxxiij.&.xxxiiij.Dico autē notanter, q primus caſus in re eſt emptio,& non verè vſurarius: quia fateor, q ex opinione erronea aut intentione praua Pauli poſſet eſſe vſurarius: puta ſi Paulus credat ſe veram facere mutuationem, & cum hoc credat ſe recipere vltra ſortem mutuatam receptione *illicita*. ſ. vſuraria: & nihilominus ſic contrahat, erit contractus vſurarius non in re: ſed in præparatione mentis Pauli. De hoc autem patuit.q.xxxiiij.argumento.j.&.iiij.Quare autem dixerim,ſuppoſito q tantum dederit &c. patebit cauſa ſtatim in ſequentis argumenti ſolutione. Contra hoc replicatur per duo ſequentia argumenta.

Secundò arguitur ſic. Quia ſi prædictus caſus primus excuſetur prædicto modo, vt non ſit vſurarius: tunc omnes vſurarij poſſunt excuſari: quia nullus vſurarius mutuat, quin potius velit, q *mutuatarius* continue ſoluat penſionem vſurariam,& retineat ſortem, q̄ q reſtituat ſortem, & ſic ceſſet à penſione vſuraria, & libenter vult eam nunq̄ repetere: vt ſic habeat cōtinuè penſionem vſurariam,& hoc potius vult,q̄ q rehabeat ſortem,& careat penſione. *Dicendum*, q non eſt contra rationem, vel *ſubſtantiam* mutui nō repetere,vel etiam nolle *repetere*: ſed non habere ius repetendi, ſeu nolle *habere* ius repetendi. Dato igitur,q vſurarius nūq̄ repeteret:& nollet vnq̄ de facto repetere: ſi tamen vult habere ius repetendi, ita q vult alium eſſe obligatum ad reſtituendum ſortem, ſi repeteret, manebit ratio & ſubſtantia mutui,& nullus eſt verus vſurarius, niſi velit habere illud ius repetendi. Secundò dicendum, q ſtat, q etiā aliquis vellet carere iure repetendi,& vellet q mutuarius nunq̄ eam reſtitueret: ſed potius continuaret ſolutionem pēſionis, eo q longè lucroſior eſt ſibi cōtinuatio illius penſionis ſine reſtitutione ſortis, q̄ rehabitio ſortis: puta quia ſors eſt modica & penſio grandis,ita q in breui poſſet nō modo pecuniā æquiualentem ſorti rehabere:ſed etiam longè ultra: & tūc eſt pręſumpta vſura, prout patebit in ſequen.q. Vnde tunc licet in re non ſit mutuatio,ſi non habet ius repetendi, vel ei renunciat: tamen eſt iniqua emptio: quia pro modica ſorte precij acquirit,vel vult habere

ius,

tis, magnam penſionem annuam leuandi. & ideo ex illa modicitate precij, & facultate redimendi mutuatario conceſſa, vel venditore, habetur & damnatur vt vſurarius: vt patebit in ſequen. q. concluſione. iij. Tertiò etiam dicendum, ꝙ aſſumptum illius argumenti non habet vniuerſaliter veritatẽ: & maximè in manifeſtis vſurariis. Illi enim uolunt renunciare iuri recuperandi ſortem. Nam non mutuant ad vſuras, niſi dato eis pignore pro ſorte & vſuris ſoluendis, quod pignus etiam oportet eſſe notabiliter melius ſorte, & quando vſuræ excreuerunt in tantum, quòd vſuræ & ſors attingunt eam q̃titatem, ad quam æſtimatum fuit pignus illud (licet ſit melius illa q̃titate) tunc retinẽt ſibi pignus illud pro ſorte & vſuris. & ſic volunt recuperare ſortem, nec vellent, ꝙ ille vltra retineret ſortem non reſtituendo eam in ſe, vel in pignore, etiam ſi vellet vltra hoc ſe ad vſuras obligare, niſi aliud pignus poneret, quo iterum ſecuri eſſent de ſorte & vſuris habendis.

Tertiò ſic arguitur. Per hoc ꝙ mutuans renunciat iuri repetendi ſortem, non ceſſat ratio mutui. igitur illud fundamentum nullum. Antecedens probatur: quia in l. item quia. §. idem Iuliano. ff. de pact. vbi in ſententia habetur, ꝙ ſi aliqua dicuntur in præambulis alicuius ɔ̃ctus. ſ. anteq̃ perueniatur ad cõtractum, & illa poſtea tacentur in perfectione contractus: nihilominus illa intelliguntur in perfectione contractus, ac ſi eſſent repetita: vt ſi vſurarius in præambulis conuenit cum aliquo: vt pro ſimplo promittatur duplum. poſtea tempore contractus adhibentur notarij & teſtes, qui de hoc nihil ſciunt: tunc ſufficit probare, ꝙ hoc in præfationibus dictum fuit ad conuincendum fraudem vſurarum, & ibidem ſubditur in textu. idem Iuliano placet ex facto etiam conſulius. i. interrogatus, cum conueniſſet: vt donec vſuræ ſoluerentur, ſors non peteretur. hæc ibi. vbi videtur dicere, ꝙ aliquis cenſetur vſuras accipere, etiam ſi renunciauit repetitioni ſortis, modo vſura nõ eſt ſine mutuo. igitur aliquis poteſt cenſeri mutuare, qui renunciauit repetitioni. Dicendum, ꝙ ſenſus illius §. eſt, ꝙ ſi quis ante contractum dixit mutuatario. ego mutuabo tibi. 100. ita ꝙ volo repetere infra certum terminum, & dabis mihi. v. & poſtea in complemento renunciat repetitioni, ꝙ nihilominus propter præambulariter dicta poteſt conuinci de vſura. ſicut in præcedenti textu vult, ꝙ quis conuinci poſſit de vſura duplici: ſi de ea in præambulis ſecit mẽtionem ex pacto: licet poſtea in cõplemento non meminerit. & ſic non habetur ex illa lege propoſitũ argumenti.

Quartò ſic. Contractus ſequens eſt omnino ſimilis emptioni redditus perpetui redimibilis: & tamen eſt vſurarius. igitur etiam emptio illa eſt vſuraria, conſequentia nota. Maior probatur: quia caſus eſt ille. ſi legarem tibi xx. flo. & mandarem hæredi meo, ꝙ toto tempore, quo tibi non præſtarentur illa xx. debẽret tibi per hæredem meum dari aliqua q̃titas annuatim: tunc perinde eſſet, ac ſi tu illa xx. imburſaſſes: & econtra ea dediſſes hæredi meo pro iure percipiendi annuam penſionem, donec hæres meus tibi reſtitueret illa xx. & ſic tu dediſſes ei illa. xx. irreuocabiliter, & pro eis recepiſſes ius illius annuæ penſionis percipiendę ab hærede meo: qui tamen haberet facultatẽ ſe liberandi ab obligatione ſoluendi eam. Et ſic patet, ꝙ per omnia eſt ille contractus ſimilis emptioni redditus perpetui redimibilis. Minor probatur: quia illa annua quantitas dicitur vſura in iure ciuili: vt expreſsè patet in l. iij. in fine. ff. de annuis legatis. Dicendum, concedendo maiorẽ, negatur minor. & ad probationem dicendum, ꝙ ibi vſura non capitur pro incremento ſortis mutuatæ, propter quod quis mutuauit, quo nomen vſuræ ſonat in malum: ſed pro fructu, quem quis recipit de merce empta, quem retenturus eſt: ſicut & licitè retinere poteſt, etiam ſi aliquando recuperet tantundem, q̃tum dedit pro illa merce, qui fructus nominatur incrementum comparando ad precium, quod aliquando in æquiualentia recuperaturus eſt, vel recuperare poteſt. & ſic vltra precium leuauit illum fructum interim, quõ etiam dicitur quis à Deo vſuram recipere, qui donat vel mutuat pauperi propter Deum: quia tantundem & vltra recipiet: ſecundum illud. fœneratur domino, qui miſeretur pauperis. Prouer. xix.

Quintò arguitur. Ratione veræ emptionis neuter contrahentium alteri obligatur. Sed in emptione redditus redimibilis emptor obligatur venditori. ſ. ad reſtituendum mercem, ſi reſtituatur precium. igitur non eſt vera emptio, & per conſequens cum nulla alia ibi appareat ſpecies cõtractus, q̃ emptio, vel mutuatio. & per conſequens vſura: prout illud ſufficienter deductum eſt in primo argumento. Maior videtur nota, & minor patet. Dicendum, ꝙ maior eſt falſa, & contra diffinitionẽ contractus. Diffinitur enim contractus. ſic. Eſt ultro, citroq; obligatio: vt patuit ſupra q. xvj. cuius ſenſus eſt (ut ibidem patuit) ꝙ eſt actus ex quo oritur in utrnq; contrahentium obligatio. & q̃uis uerum ſit, ꝙ obligatio, quæ oritur, aliquando extinguitur, quando contractus eſt adimpletus per vtrunq;: tamen aliqua obligatio poteſt remanere, etiam ſi contractus ſit bincinde adimpletus per traditionem & dationem mercis & precij aut alterius commutabilis. & ſic eſt hic.

Sextò ſic. In vera emptione æque obligatur uenditor emptori: ſicut emptor uenditori. Hoc autem hic non ſeruatur. igitur. Maior probatur: quia da oppoſitum: tunc nõ ſeruaretur æqualitas in contractu: quia vnus plus obligaretur, & ſic plus oneraretur, uel grauaretur, q̃ alter. Hoc autem eſt contra iuſtitiam commutatiuam. Minor probatur: quia emptor eſt obligatus ad reſcindendum contractum ad nutum uenditoris, vel (ut uerius loquamur) ad reſtituendum per uenditorem illud commutabile, quod à uenditore recepit: nõ autem econtra. Dicendum quintupliciter. Primò, ꝙ maior poſſet negari, & daretur extra propoſitum duplex inſtantia. Nam uenditor non tenetur mercem facere de dominio emptoris: ſed tenetur eam ſibi tradere, vel ſi non tradat, tenetur ad intereſſe, & non tenetur eam ei dare, quod datẽ proprie includit, ꝙ datum fiat de dominio eius, cui datur: & tamen emptor tenetur facere precium de dominio uenditoris, prout patuit diffuſius q. lxx. Secunda inſtantia eſt: quia in ve. lege emptor obligabatur venditori: & non econtra. ſed hæc ſolutio non quietat: quia adhuc probatio maioris ſtat in oppoſitum. Ideo ſecundò dicendum conceſſa maiore negatur minor.

minor. ad probationem dicendum, ꝙ q̃uis emptor ſit grauatus aliqua obligatione, qua non eſt obligatus venditor: nõ tamen iniuſtè: quia pro illa ſubeunda recepit quid æquinalens illi grauamini. Nam venditor aliquid remiſit emptori de precio: vt emptor illam obligationem ſubiret: qnia emptor aliq̃tulo minus dat pro merce in precio, eo ꝙ non irreuocabiliter debeat fieri ſua. Illud autẽ minus dare eſt aliquid retinere, & ſic eſt quaſi aliqnid recipere à venditore in recompenſam illius obliganonis, & illud.ſ. dare aliqnantulũ minus, q̃ daret, ſi fieret ſua irrepetibiliter, eſt licitum: vt patebit in ſequenti q. Si etiam emptor non det eo minus: tunc ex qno id facit ſciens & nolens, nec præſſus neceſſitate: quia cum emptor babeat pecuniam, non vrgeret eum neceſſitas emendi: ſicut poſſet eſſe apud vendentem neceſſitas babendi pecnniam. ideo ſibi non fuit iniuſta grauatio. Tertiò dicendum, ꝙ illud argumentum non eſt contra concluſionem primam, etiam ſi concluderet: quia potius concluderet, ꝙ vendirio eſſet illicita vẽditoris, q̃ emptio emptori, cuius oppoſitũ patet apud omnes: quia dãnantes illos contractus, damnant tantum emptorem, non venditorem. ſeqnela patet: quia ſm illud argumentũ venditor grauaret emptorem, & nõ econtra. Quartò dicendnm, ꝙ emptor licet ſit grauatus illa obligatione, & non venditor: tamen econtra nenditor eſt grauatus alia obligatione, qua liber eſt emptor: quia uenditor tenetur annuatim dare emptori penſionem. Emptor autem poſt precium ſolutum non tenetur qnid dare nenditori. Quintò dicendnm, ꝙ ſi emptor dicet ſe grauatum in obligatione reſtituendi mercem, econtra releuatur: quia recuperat precium: & nihilominus retinet omnes fructus in tẽpore intermedio perceptos. Vnde ſicut emptor eſt obligatus reuendere, ſi venditor petit, ita venditor eſt obligatus reſtituere preciũ, ſi vult rehabere mercẽ.

Septimò ſic. Emptio ſucceſſit permutationi, ita ꝙ ante adinuentionem numiſmatis ſi quis uolebat habere agrum, nel aliam rem, dabat pro ea aliam rem, & illa commntatio dicebatur permutatio, & adinuento numiſmate, dat pecuniam pro ea: & ſic fit emptio. Sed in permutatione fiebat vnũ commutabile vnius permutantis ita perfectè: ſicut alterum alterius. igitur etiam in emptione ſic debet fieri. Hoc autem non fit in contractu prædictæ emptionis: quia precium fit venditoris irreuocabiliter: & tamen merx fit emptoris reuocabiliter, igitur nõ fit talis emptio debito modo. Dicendum ad maiorem, ꝙ dato, ꝙ de facto permntatio ſic fuiſſet facta: & ſic etiam hodie fieret: tamen nõ neceſſariò ſic fuit facta: nec neceſſariò ſic fit: qnin etiam poſſit fieri taliter, ꝙ alter permutantiũ: puta B. haberet facultatem repetendi ſuum commutabile, qnod dat ipſi A. & A. teneretnr ſibi illud reſtitnere recepto ſno: non autem econtra. Contra hoc: quia tunc eadem ratione, qna indifferenter nõ referret quis permntuantium. ſ. an A. nel B. haberet facultatem repetendi ſuam rem: etiam non referret, an emens haberet facultatem repetendi precium, uel an uenditor. conſequens eſt falſum: qnia ſi emẽs habeat eam, erit emptio illicita: ut in ſequenti q. dicetur, de illius argumenti difficultate patebit in ſeq. q.

Octauò ſic. Per emptionem debet merx æqne fieri emptoris: ſicut precium fit uenditoris: aliàs non ſeruaretur æqualitas: ſed in prædicto contractu non fit hoc. igitur nõ eſt emptio debito modo facta. Maior eſt probata. Minor probatur: quia precium fit uẽditoris irrepetibiliter: & tamen merx nõ fit hoc modo emptoris. Dicendum. maior poteſt, negari: quia ſæpe qnis emit rem aliquam quo ad dominium utile, & non qno ad proprietatem: immo quo ad vſum tantum: & tamen precium efficitur uenditoris, quo ad omnimodũ domininm & proprietatem. Ad probationem dicendum, ꝙ nihilominus poteſt ſeruari æqualitas: qnia illa inæqnalitas in irreuocabilitate poteſt reſarciri per aliam niam, prout patuit in ſecunda ſolntione argnmenti ſexti.

Nonò ſic. Per neram emptionem efficitur emptor dominus rei emptæ, hoc non fit in prædicta emptione. igitur non eſt vera emptio. igitur vt prius. Maior videtur nota: quia aliàs emptor non emeret rem, immo defraudaretur: quia exponeret precinm renunciando eius dominio, quatenus aſſequatur dominiũ mercis: cuius tamen dominium non aſſequeretur. Minor probatur: qnia de re, in qua quis habet dominium, poteſt pro ſua utilitate de ea liberè diſponere alienando, donando, commutando, locando: aut ea pro ſua perſona utendo quocunq; tempore libuerit. hoc non poteſt ille, qui emit rem redimibilem: quia ex quo tenetur eam reuendere venditori reofferenti precium: tnnc ſi interim alienaret eam, aut alicui donaret, uel commutaret, aut locaret, non poſſet ſeruare illud, ad quod ſe obligaſſet. ſ. reuenditionem: ſimiliter ſtaret, ꝙ eo tempore quo iam neceſſariò haberet n ri illa re: ut puta equo, quem cum prædicto pacto emiſſet, ipſe cogeretnr eum reuendere uenditori, qni tunc repeteret equnm. Dicendum tripliciter. Primò, ꝙ maior poſſet negari: quia (niſi ſequatur traditio rei) non oportet, ꝙ emptor per emptionem efficiatur eius dominns, prout patuit in q. lxx. Secundò dicendnm, ꝙ dato ꝙ maior eſſet uera, negatnr minor: immo emptor redditus redimibilis efficitur dominus illius redditns, etiam ſine traditione: ut in x. concluſione patuit. Ad improbationem dicendum, ꝙ maior indefinitè poſita: *ut ponitur*, eſt vera: non autem ſi vniuerſaliter *ponatur: quia* cum dominio rei ſtat, ꝙ dominus rennnciauerit tali liberę diſpoſitioni. patet: ſi enim nunc ſum dominus pleniſſimo inre hnius domns, quam etiam paterna ſucceſſione baberem: poſſem me cras tibi obligare, ꝙ in nullum alium uelim illã domnm transferre, q̃ in te, ſiue per contractum donationis, permutationis, venditionis, ſiue locationis. & etiã me obligare, ꝙ quandocunq; uolueris, velim illam in te transferre prædictis modis, ſin quo caſu interim ꝙ nõ petis eam à me, ſum plenus dominus illius domus, & nõ tu, nec quicunq; alius. Ita eodem modo patet, ꝙ in propoſito ſtat, ꝙ emptor redditus ſit eius verus dominus: & tamen ſit obligatus ad nutnm venditoris reuendere eidem. Præterea ſequeretur, ꝙ nullus viator haberet verum domininm rei cuiuſcunq;: quia non eſt certus, q̃din manebit ſua: vt ea vtatur liberè, quando ſibi libet: quia neſcit, ſi cras ſibi aufertur: ſicut nec certus eſt emptor, ſi venditor cras repetet: & minus eſt primus certus q̃ ſecundus. Item nec tempore belli

emens & vendens haberet dominium rei emptæ: vel precij recepti. Tertiò dicendum, ꝙ emptor rei redimibilis poteſt eam nihilominus in alium transferre. ſine donatione, ſine permutatione, vel venditione. nec per hnc impoſſibilitatur ſeruare illud, ad qund ſe obligauit: quia ille, in quem traſfert, tenebitur reuendere venditori repetenti rem, eo ꝙ res in eum eſt tranſlata cum illo onere. & ſic primus emptor per alinm implet quod implere tenetur. Quòd etiam in eadem maiore probationis aſſumitur de vſu illius rei omni tempore, quo libuerit, non eſt verum: vt patet in eodem caſu, & generaliter in re, quam quis locat: quia non poteſt locans illa re vti tempore, pro quo locauit: & tamen retinet dominium illius rei. Et cum dicis, ꝙ ſtaret, ꝙ tempore, quo neceſſe eſſet eum vti illa re &c. hoc nnn eſt admittendum tanq̃ de facto contingat: quia emendo rē redimibilem, non ſnlet emptor dare talem facultatem venditori: vt indiſtinctè, omni momento, & ad omnem motum capitis ipſius venditoris cogatur ei reuendere: ſed ſnlet determinari certum tempus, quo poſſit repetere: & non ante. & etiam certum tempus præambulum ei præfigitur, in quo auiſare debet emptorem de reuendendo. & ſic poterit emptor ſe præſeruare à prædicta im commoditate. Si autem aliquando contingeret, ꝙ aliquis emptor ita emeret dando omnimodam talem libertatem venditori: & ſe ſic vniuerſaliter nbligando: & hnc faceret ſciens & vnlens: non fieret tunc iniuria emptori: quia ſcienti & unlenti nnn fit dolus, neq; fraus. Præterea ſi fieret dolus, non argueretur emptio illicita: ſed venditio, conclnſio autem prima loquitur de emptinne, & non venditione.

Decimò ſic. In prædicta emptinne ſequitur proceſſus in infinitum, conſeqnens eſt inconueniens. igitur etiam talis emptio eſt inconneniens, & non admittenda ut uera emptio. Antecedens probatur: quia emens emit redditum, & ille eſt ius percipiendi annuam penſionem. Aut ergo emens acquirit ius illius iuris, aut non, ſi ſic. igitur eadem ratinne illius iuris iterum aliud ius acquirit, & ſic in infinitum, ſi nō. cōtra: quia ſi quis emit equum tuum, & tradas ei eundem, emptor acquirit dominium, & per conſequens ius illius equi. ergn eadem ratinne in quacunq; alia merce, quæ traditur, vel ſi eſt incorpnralis, & ſic nō requiritur traditio: tunc ſine traditione acquirit emptor ius illius mercis. Dicendum dnpliciter. Primò, negando antecedens. Ad probationnem dicendum, ꝙ nnn acquirit ius illius iuris, nec eſt ſimile de equo vel de aliis mercibus corpnralibus: quia reſpectu illarum poteſt poni ius. eo ꝙ illæ non ſunt met ius, vel iura: ſed cum redditus, ſit met ius, non eſt opus reſpectu eius poni alind ius. Quæ enim eſſet neceſſitas ad hoc, ꝙ acquirerem redditum, ꝙ acquirerem aliqund ius reſpectu redditus: quia eum acquirere, nihil eſt niſi ius acquirere: ſed acquirere equum, nnn eſt acquirere ius inq̃tum tale: licet includat acquirere ius reſpectu equi: equus autem & ius equi nnn ſunt realiter idem. Huius ſimile pnteſt dari, ſi quæratur. Vnde formaliter paries eſt albns? Reſpondetur albedine: quia albedo facit eum album. Non eſt autem quærendum vlterius, unde albedn ſit alba: quia nō eſt alba: ſed eſt met albedo ipſa, nec eſt quærendum, vnde habeat parietē reddere album: quia ſeipſa habet reddere parietē formaliter album. Vnde ſ'm Scot. qñ aliquid eſt denominatiuè tale, & aliud eſt quidditatiuè tale, ſtandum eſt in eo, quod eſt quidditatiuè tale. Secundò dicendnm, ꝙ dato ꝙ admitteretur. ꝙ emēs redditum acquirat ius reſpectu redditus, & ſic ius reſpectu iuris: ſicut patet, ꝙ ſuper pedagiis, quę non ſunt niſi ius quoddam, pnteſt conſtitui alicui redditus. & ſic ius ſuper ius cnnſtituitur. Et tunc ſi conſequenter admittatur hoc in infinitum, nullum eſſet inconueniens, eo ꝙ ille proceſſus non eſſet in infinitum in entibus realibus. Nam ius illud, quod dicitur redditus, nō eſt ens reale: ſed rationis. prout illud declaratum eſt in q. lxxij. Modo non eſt inconueniens eſſe proceſſum in infinitum in entibus rationis. Et ſi arguas: quia enim in illis eſt inconueniens: quia nullum eſt infinitum in actu in multitudine: ſicut hoc eſſet: quia eo ipſo ꝙ quis emeret redditū, ipſe in uno inſtanti acquireret infinita iura. Dicendum, ꝙ nō acquireret illa infinita iura in actu: ſaltē formaliter capiendo illa iura pro reſpectibus rationis diſtinctis ab extremis: quia vt ſic, non ſurgunt tales reſpectus, niſi mediante actu alicuius collatiuæ potentiæ: talis autē non pnteſt naturaliter ſimul infinita extrema ad inuicem comparare. igitur. Vnde illa infinitas non eſſet ibi, niſi in potentia: ſ'm ꝙ uis collatiua poſſet in infinitum cōparare extrema aliqua ad inuicem: hoc eſt. non tot quin plura. Nec illud eſt inconueniens. Sic enim cōcedimus, ꝙ ſuper animal ſundatur relatio rationis. ſ. intentio generis, & ſuper illam intentionem generis poteſt fundari intentio indiuidui. Et ſuper illam intentionem indiuidui alia intētio indiuidui. & ſic in infinitum. i. non tot poſſunt per actum collatiuum relinqui, quarum una ſuper aliam fundetur: quin adhuc aliam contingat per actum collatiuū relinqui fundatam in aliqua illarum. Præterea ſi ne ſit aliqua multitudo actu infinita etiam entium realium, dixi in tractatu de ſanguine Chriſti.

Vndecimò ſic. Si pnteſt emi cum pacto redimendi redditus, uel ius percipiēdi annuatim unum flo. pro xx. flo. ſtatim ſimul ſoluendis: tunc poſſet econuerſo ēt emi ius percipiēdi ſimul. xx. flo. pro vno annuatim ſoluendo cū pacto redimendi. conſequens eſt falſum. ergo antecedens. Maior probatur: quia utrobiq; eſt par ratio quo ad omnia tria, quę ibi concurrunt quo ad mercem, precium, & pactum. patet primò de merce: quia qua ratione ius percipiendi annuatim vnum flo. eſt cōgruum obiectum emptionis: ſiue merx, quæ emi & uendi poteſt, pari ratinne etiam ius percipiendi ſtatim & ſimul xx. flo. poterit eſſe obiectū emptionis & merx. Nam illa iura ſunt eiuſdem ſpeciei: quia ſunt relationes habentes idem fundamentum in ſpecie. ſ. hominem, & eundem terminum in ſpecie: quia floreni percipiēdi ēt ſunt iidem ſpecie. vtrunq; enim ius eſt ius percipiendi, & non differunt niſi in modo percipiēdi. ſ. ſimul, vel per interualla temporū, quod nnn poteſt facere differentiam tantam: vt vnum illorum iurium poſſit eſſe merx, & non aliud: quia tunc ius percipiendi annuatim xx. donec x. milia percipientur, & percipiendi annuatim mille: etiam donec x. milia percipientur, ēt diſtinguerentur taliter, ꝙ unum eſſet dicibile merx, & non aliud. quod patet eſſe falſum.

ſum. Et confirmatur: quia ſi quis teneatur mihi.xx. flor. ad aliquos terminos: puta quia ei vendidi aliquid, ego poſſum illud debitum vendere. igitur illud debitum eſt merx: & tamen etiam non eſt niſi quoddam precium, quod mihi fuit ad terminos ſoluendum. Patet etiam, ꝙ de precio eſt eadem rō: quia precium in primo caſu maioris, & precium in ſecundo caſu eiuſdem æquiualent: vt patet: quia vnum illorũ poteſt iuſtè pro alio dari tanꝗ æquale pro æquali: vt in primo caſu ſupponitur. Nec refert, ꝙ precium in caſu conſequentis non conſiſtit in flore, ſimul dandis: ſed in dandis de anno in annũ: quia ex quo vnus ille flo. dandus æquiualet. xx. non ob hoc perdet rationem precij, ꝙ non ſimul dantur, ille flo. Alioquin non diceret interueniſſe precium, quando quis emeret pannum pro. x. flo. dandis ad x. terminos. ſ. eo pacto, ꝙ daret annuatim vnum flo. donec. x. ſoluiſſet. Et præterea ibi par ratio quo ad pactum: quia vtrobiq; emptor non habet facultatem recipiendi preciũ: ſed venditor habet facultatem repetendi mercem teſtimto precio. Falſitas autem conſequentis probatur: quia tunc etiã liceret emere redditũ annuum vnius flo pro.xx flo. ſimul percipiendis, remanente facultate repetendi precium apud emptorem. quod eſt falſum: vt in q. ſequẽti patebit. Sequela probatur: quia in ſecundo caſu maioris, ſcilicet quando quis pro vno flo. annuatim imperpetuum ſoluendo emit ius percipiendi ſimul.xx. flo. ſtatim ſoluendos ſibi, ille, qui dicitur venditor, eſt per omnia idem, & ſimilis ei, qui pro.xx flor. ſimul ſoluendis emit vnum annuũ flo igitur ſi ille venditor poterit ſibi reſeruare facultatem repetendi ſuos xx. flo. tunc etiam emens pro. xx. poterit illos ſuos xx. repetere. Dicendum negando maiorem. Ad probationem dicendum, quòd diſparitas rationis eſt iſta: quia ad hoc ꝙ quis dicatur emptor, oportet ꝙ ex ſua parte interueniat preciũ. Modo dans vnũ annuum flor. ſoluendum imperpetuũ, nõ dat in hoc precium aliquod: quia ille annuus, quẽ dat propriè, non eſt florenus, nec numiſma: ſed eſt ius percipiendi annuũ numiſma, vel flo Vnde illud, quod ei dat. eſt quid incorporale & bonum immobile. igitur non eſt precium. Secundò: quia ille annuus non conſiſtit in certa q̃titate: quia non eſt certum, ꝙ tales annui flo. ſoluentur per eum, & hæredes eius. modo precium debet conſiſtere in certa q̃titate. Et ex hoc ſequitur, ꝙ prædicta maior habet veritatem: ſi loco ly emi, in caſu conſequentis poneretur ſuum genus. ſ. commutari: ſed tunc illa commutatio non eſſet emptio, ſed venditio. ſ. annui flo. pro. xx. ſimul percipiendis. Sicut in ſimili. ſi emi poteſt equus cum pacto redimendi ꝑ xx flo. ſimul ſoluendis: tunc poſſet econuerſo equus commutari pro. xx. flo. ſed illa commutatio eſſet venditio: ideo tunc facultas reſcindendi contractum ſtaret non apud emptorem, ſed venditorem.

Duodecimò ſic. Si quis vſurarius emeret domũ, & mox eam locaret venditori remanenti in poſſeſſione domus, conſtituta certa penſione locagij ſoluẽdi ipſi vſurario, ille contractus præſumeretur vſurarius. ergo æque præſumitur vſurarius contractus, quando vſurarius redditum redimibilem ſuper domum alicuius conſtituerit emeret: data facultate ſe liberandi ab illo reditu annuo, & illo alio manente in poſſeſſione illius domus. tenet cõſequentia. quia da oppoſitum conſequentis: tunc de facili poterunt vſurarij declinare caſum antecedentis, diuertendo ad caſum conſequentis: & tantundem habebunt lucri per ſecundum, ſicut per primum: vt patet conſideranti. Antecedens autem probatur: quia ſi non præſumeretur vſurarius: tunc ſub illius contractus ſpecie poterunt vſurarij veras vſuras exercere. Nam dicet vſurarius petenti mutuum: non mutuabo, ſed emam à te domum tuam, & eã mox tibi locabo pro certa penſione annua danda. & ſic habebit tantum, quãtum habuiſſet, ſi illam pecuniam mutuaſſet ei. Dicendum tripliciter. Primò, dato ꝙ argumentum habeat proceſſum vt iacet: non tamen contra concluſionem noſtram, in qua ſolum dictum eſt, emptionem redditus redimibilis eſſe de ſe licitam: cum qua concluſione bene ſtat (vt in ſequenti. q. dicetur) ꝙ poterit ex circunſtantia perſonę contrahentis depranari vſuraria prauitate, & hoc verè, vel præſumptiuè. Vnde aliquis contractus de ſe licitus redditur aliquando ſuſpectus ex perſona contrahente, quæ conſueuit malos contractus facere & eos palliare. Secundò dicendum ꝙ antecedens eſt falſum, quando datur iuſtum precium per vſurarium pro domo, & etiam cõgruum locagium recipit à conductore & ratio: quia tunc ſeruatur æqualitas inter datum & acceptũ. modo in contractu vſurario nõ ſeruatur æqualitas. Nec ex illa circunſtantia. ſ. ꝙ contrahens hucuſq; conſueuit exercere vſuras, poteſt inferri, ꝙ ergo etiã præſens eius contractus ſit vſurarius: quia ſi det iuſtum preciũ. poteſt ita iuſtos contractus facere, ſicut alius: ſicut etiam aliquando licitos ineunt contractus. Si enim illi, qui hucuſq; ſemper fecit iuſtos cõtractus, contingit nunc vſurarium contractum facere, cur nõ etiam illum, qui hucuſq; iniuſtos fecit, contingeret iuſtum facere. Si autem dedit iniquum precium, cõceditur antecedens. Et ideo eodem modo cõceditur etiam conſequens: quia ſi quis vſurarius emat pro iniuſto precio redditum redimibilem ſuper domo, præſumetur contractus vſurarius: immo etiam ſi emens non ſit vſurarius, idem præſumetur propter modicitatem precij. Antecedens autem eſt bene verum, quando datur nimis paruum precium pro domo, vel ſi datur iuſtum: attamen nimis grande locagium cogitur dare emptori: quia propter modicitatem precij cõcurrente pacto liberationis à penſione præſumitur vſurarius contractus: & maximè accedẽte illo, ꝙ contrahens alias vſurarius eſt. Et ideo etiam ut ſic conceditur conſequens, ut in ſequenti q. patebit. Tertiò dicendum, ꝙ ſi in caſu antecedentis periculum domus ſpectaret ad emptorem & non ad venditorem: nõ poſſet emptor cenſeri mutuaſſe pecuniã venditori: & ſic recepiſſe domum in pignus: quia ſi domus eſſet pignus, periculum domus ad recipientem pecuniam ſpectaret: ideo ex illa circunſtantia poteſt etiam argui, ꝙ nõ eſſet verè vſurarius cõtractus: etiam ſi dictus emptor nimis modicum pro ea dediſſet: quis propter nimium exceſſum lucri, quod habet dictus emptor à dicto venditore, etiam computato periculo, quod emptor ſuſcepit in ſe, præſumi poſſit de præparata mente emptoris ad committendũ vſu-

rariam

rariam iniquitatem ſibi occurrentem: ſi eam palliare poſſet, & etiam præſumi, ꝙ forte in re ooo recipit periculum illius domus in ſe: licet dicatur hoc in ioſtrumento. Quartò dicendum, ꝙ non ſequitur, vſurarius tantum habet per illam viam: ſicut per viam vſuræ. Igitur ſicot peccat procedendo per viã vſuræ: ſic peccat procedeodo per aliam uiam. Nam ſi mutuet 100. alicui recipiendo anouatim. v. peccat: & tamen ſi pro illis 100. emeret prædia, quæ ſibi anouatim etiam importarent. v. vel plus, noo peccaret. de hoc patuit diffuſius ſupra q. lxvij. in quarto modo dicendi.

Tertiodecimò & vltimò arguitur per auctoritates, eo ꝙ iuriſperitus ille, de quo in iij. & iiij. cõcluſionibus allegat pro ſe qnoſdam doct. tanquam etiam ipſi condemnent emptionem prædictam, Primò Baldũ, & hoc dupliciter. Primò in l. emptione. C. plus valere quod agitur &c. Secundò in c. j. in vlt. col. de iureiuran. vbi omnes, qui faciuot illum contractum cupidioe lucri, dicit eſſe vſurarios. Secundò Hoſtien. in ſumma de vſuris. §. qualiter. ſecundo. uerſi. & breuiter. Tertiò Federicũ de Senis in ſuo conſilio ultimo. ubi dicit, quòd pertinaciter perſiſtens in illa ſententia, quòd ille contractus ſit licitus, eſt ut hæreticus puniendus. Ad hoc dicendum primò, dato quòd illi eſſeot contra cõcluſiooem noſtram: nihil tamen per hoc deperit ueritati concluſionis: quia maior eſt auctoritas papalis iudicialis, quæ approbauit illam emptionem, ut patuit: q̃ doctoralis prædictorum trium doctornm. Præterea non ſunt allegandæ glo. & opiniones doctorum in materia problematica: quia in materia problematica de ſe ineſt, quòd aliqui doc. cõtrarium tenent, & pro hoc allegari poteſt glo. in l. ſed licet. ff. de of. præſidis. Secundò dico ad illos per ordinem. Primò ad Baldũ in primo loco, quòd non damnat ibi emptiooem prędictam; niſi accedente circunſtantia illa: ſcilicet quòd emptor antequam emit, requiſitus fuit, ut mutuaret: & tameo diuertit ad emptionem illam, & ſic oihil contra concluſionem noſtram, quæ loquitur de emptiooe in ſe: licet multipliciter ex circũſtantia poſſit deprauari. Secundò ad idẽ dico, quòd etiam ſi præceſſiſſet requiſitio mutui, intelligendum eſt eius dictum, ſi dedit longè minus iuſto, aliter ooo habet ueritatem: ut oſtendam in ſequẽti quæſtiooe cooclnſione tertia. Tertiò. Eundem doctorem retorqueo cootra arguentem: quia Baldus ibidem dicit, quòd ſi in tali emptione non conſtaret de originali mutuo. puta quia emptor non fuit à principio. uel originaliter rogatus ut mutnet: tunc ex tali pacto. ſ. reuendirionis non nideretur inſtrumentũ uſurarium, etiam cum uſurario factum: quia uſurarij ſæpe ineont ueros contractus. Ecce, quòd nõ dãnat inſtrumentum, & per cooſequens nec emptionẽ illam etiam ab uſurario factam cũ pacto redemptionis: ſi non præceſſit requiſitio mutui. Ad Baldũ aũt in ſecundo loco dico, ꝙ noo eſt verum, ꝙ dicat ibi, illos eſſe uſurarios, qui eum faciunt cupidine lucri: ut patet iotuenti eũ ibi. immo ibi potius eſt pro nobis: quia ibi qnęrit, an cootractus, quo præſtatur pecunia irrepetibilis. puta. c. & datur annuus redditus. puta. x. ſit uſurarius contactus. & arguit pro & contra, & dicit qnęſtionem eſſe periculoſam quo ad conſcientiã. tandẽ dicit: dici poteſt, ꝙ ſi ille cõtractus habeat in ſe æquitatis recompenſationem & proportionem, licitus eſt: quia cum ſit formaliter contractus vſurarius, ad æquitatem naturalem recurredum eſt: dum tamen ex illo contractu quis exceſſiuè non lucretur: quia exceſſus modi facit præſumi ſraudem: & dicit. quidam damnant iſtum contractum ex certitudine lucri perpetui: ego exceſſu oiodi: quia nullo iure cauetur, quòd certitudo lucri ſit de genere prohibitorum, poſtea recitat opiniones aliorum, dicit etiam, cum legebam Florentiæ iam ſunt ferè anni. xl. iſta quæſtio fuit multum ventilata inter magiſtros in theologia. Item quæſtiones iſtæ ſnnt etiam ventilatæ per dominum fratrem Ray. in ſumma ſua, per dominum fratrem Ioannem io laudabili ſumma in materia vſurarum: tamen ego aliqua & legibus probo & corroboro. hæc ille. Ex quibus patet, quòd expreſsè vult, quòd prædictus contractus, ſi interuenit iuſtum precium, eſt licitus. & quòd ſi emptor aliqoantulum lucretur, dnmmodo oon ſit exceſſiuum lucrum, noo ſit damnandus. Quantum tamen ad exemplum poſitum, ſcilicet vbi dantur c. pro. x. annuis. Dico, quòd precium illud eſſet nimis paruum in tẽpore noſtro, quicquid fuerit tempore ſuo. Et ex hoc etiam patet, ꝙ impreſtita ſecundum eum ſunt licita, de quibus ſupra dictũ eſt q. xxxiij. & xxxiiij. Ad ſecundum doctorem dicendum, ꝙ eios ſententia intelligitur, quando ioteruenit precium loogè minus iuſto, prout patebit in ſequenti q. concluſione iij. vbi ponentur eius uerba & exponentur, nec aliter cogit eius auctoritas. Ad tertium docto. dicendum. primò, ꝙ formaliter non loquitur de contractu noſtro: quia loquitur ibidem de caſu, quando Ioannes coactus præſtitit ciuitati certã ſummam: vt c. & annuatim ab ea recepit v. & Petrus ſpõte emit iura Ioannis, & ſic vult habere ius annuatim percipiendi v. An ne emptio Petri ſit licita? & vult qnòd non. Modò ille contractus noo eſt idem cum noſtro per omnia: quia pleriq; tenuerunt, quòd præſtatio Ioannis eſſet uera mutuatio: & quia coactus eſſet. ideo pro ſuo intereſſe poſſet illos quinq; anouos recipere, quod ſi eſſet verum, haberet aliquem colorem, quòd Petrus oon poſſet ſe pooere ſponte loco Ioannis, ad habẽdum illud ius: quia ceſſaret cauſa in eo, quæ excuſauit Ioannem. Modo nos loquimur io caſu, qno quis ab illo, qui habet tale ius, emit illud ius non ratione intereſſe: ſed ex alia cauſa, quæ etiam in emptore locum habere poteſt. Attamen quia etiã illud ſuppoſitum eſt ſalſum: quia præſtatio Ioannis cum irreuocabilis ſit, non eſt mutuatio: ſed etiam uera emptio redditus redimibilis: ut patuit etiam ſupra in quæſtionibus præallegatis. Ideo dicendum, quòd prædictus Petrus licitè poteſt etiam ſponte emere ius Ioannis: immo magis hoc poteſt uterq;, ſcilicet Ioanoes & Petrus (modo ſeruato io ciuitatibus illis, io quibus ſiuot illa impręſtita) quàm vbi abſolutè emitur de communi curſu redditus redimibilis: quia ibi neuter recipit annuatim à ciuitate tantam penſionem, quanta eis deberetur de rigore. & ſic dant plus iuſto quantum eſt de rigore emptioois: quia ex quo Ioaones, vel Petrus dat c. deberet ei ciuitas dare quinque annuatim, & cum hoc eſſet obligata ad hoc: vt quando ciuitas uellet redimere illud ius, quòd reſtitueret eis integrum

precij, ſcilicet 100. & tamen de facto in talibus præſtantiis ciuitatis quando vult redimere, non uult eſſe obligata ad reſtituẽdum, niſi xxviij. vel xxx. quamuis etiam ex cauſa ciuitas excuſari poſſit, & etiam ciuis ille contentus eſſe debeat, prout declaratum fuit qõ. xliij. & xlv. Tertiò dicendum, ꝙ ſi eſſet ita (ſicut tamen non eſt) ꝙ præſtatio Ioannis eſſet mutuatio vera: puta quando fieret reuocabiliter. & conſequenter Petrus ſe poneret loco Ioannis ſpe lucri: cum non habeat intereſſe, ratione cuius accipiat illa v. contractus Petri videretur vſurarius. Sed ꝙ infert, ꝙ ergo dicens contractum Petri eſſe licitum, eſſet vt hæreticus puniendus, nimis indiſcretè loquitur. Nam quãuis hæc propoſitio ſit hæretica, contractus vſurarius eſt licitus, & eam pertinaciter tenens ſit vt hæreticus puniendus: tamen tenens aliquem contractum, de quo nondum eſſet declaratio habita, ꝙ eſſet vſurarius, & tot doct. eſſent contrarij: ſicut in illa materia fuerunt, & tenenti videretur, quòd nullo modo eſſet vſurarius, immo nec illicitus: paratus tamen damnare eum, ſi eſſet vſurarius: non eſt vt hæreticus puniẽdus ante declarationem eccleſiæ de hoc, quòd ſit vſurarius. Nam omnes catholici doct. tenentur credere propoſitiones ſacræ ſcripturæ canonicę eſſe veras, & ſimiliter eas, quæ ex eis poſſunt deduci: & tamen aliquę propoſitiones fuerunt olim tentæ à catholicis ante eorum declarationem, quas nunc tenere, cum ſint declaratæ ut hæreticæ, eſſet hæreticum. Item ſi quis teneretur credere illam. Omnis mula eſt ſterilis: & tamen nõ crederet hoc animal, quod ante oculos eius eſt eſſe ſterile: quod tamen eſſet mula, nõ ob hoc non crederet credenda interim, quòd non crederet hoc animal eſſe mulam: vtputa quia non appareret ſibi quòd ſit mula: contingit enim aliquid credi, vel ſciri in vniuerſali, & ignorari, vel diſcredi in particulari: vt patet per philoſophum ij. Priorum. & j. Poſteriorum. Prętera contra prædictum Federicum poſſet illud eius inconueniens retorqueri: quia hodie papali determinatione talis contractus eſt determinatus ut licitus: quia contractus Petri nihil eſt niſi emptio redditus redimibilis. Igitur ſi ipſe Federicus pertinaciter perſiſteret in ſua ſententia, ipſe pertinaciter contradiceret determinationi Summorum Pontificum, & ſic ipſe incurreret notam hæreſis. Ex prædictis patet, quòd prędictorum doctorum ſententia non militat contra nos, immo partim pro nobis, & quòd indebitè allegantur in contrarium. Item eadem facilitate dixiſſet Hen. Ganden. & ſui ſequaces, quòd ex quo emptio redditus etiam irredimibilis ſecundum eos eſt vſuraria, quòd omnes tenentes contrarium eſſent hæretici, ſi firmiter hoc tenerẽt. Et ita generaliter in quocunq; contractu, de quo eſt problema, an ſit vſurarius, vel non, eſſet altera pars, ſi cõſtanter teneret ſuam opinionem, vt hæretica condẽnanda, quod eſt falſum.

Sequitur copia bullæ Martini Papæ Quinti, cuius ſententia fuit ſupra allegata in prima concluſione huius quæſtionis.

Martinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei: venerabilibus fratribus Treueznenſi, & Lubicinenſi, ac Olmiceuſi epiſcopis ſalutẽ & apoſtolicam benedictionem. hodie ſiquidem literas noſtras conceſſimus, tenorem, qui ſequitur, continentes. Martinus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad futuram rei memoriam. Regimini vniuerſalis eccleſiæ (quanquam immeriti) diſponente domino præſidentes, curis angimur aſſiduis: vt iuxta creditæ nobis diſpenſationis officium ſubditorum quorumlibet paci & quieti, quanto nobis ex alto cõceditur, intendamus. & dubia, quę inter eos oriuntur pro tempore (ne litium anfractus ſeu ſcandalorum parturiant fomentum) noſtro moderamine declarentur. Sanè petitio dilectorum filiorum vniuerſorum, cleri, nobilium, incolarum, & habitatorum ciuitatis, & diœceſis Bratiſlauien. nobis exhibita continebat, ꝙ licet à centum annis citra & ſupra & à tanto tempore, & per tantum tempus, cuius contrarij memoria hominum non exiſtit, in eiſdem ciuitate, & diœceſi, ac partibus aliis vicinis quædam conſuetudo rationabilis obſeruata, præſcripta, ac moribus utentium approbata ad communem hominum utilitatem introducta fuiſſet, quòd quilibet princeps, baro, miles, ciuis, ſiue oppidanus partium earũdem cum hoc expedire uidebatur, melius pro tunc non ualens ſibi conſulere perſonæ eccleſiaſticę, aut ſeculari, collegio, aut vniuerſitati, oppido, vel ciuitati ſuper bonis ſuis, dominiis, oppidis, terris, agris, prædiis, domibus & hæreditatibus uendere conſueuit, & uendidit annuos cenſus unius, uel plurium marcarum, aut groſſorum Pragenſium nummi polonei, & pagamenti conſueti ad rationem, & pro qualibet marca annui cenſus, decem, vndecim, tredecim, quatuordecim marcæ, aut plus, uel minus ſecundum temporis qualitatem (prout ipſi contrahentes tunc *inter ſe* conuenerint) ipſi venditori tunc integraliter in pecunia numerata ſolui conſueuerunt, bonis in ipſo cõtractu tunc expreſſis pro ipſius cenſus annui exolutione in perpetuum obligatis. Et ſemper in ipſis contractibus expreſsè ipſis uenditoribus data fuit *facultas* atq; gratia, quòd ipſum annuum cenſum in toto, vel in parte pro eadem ſumma denariorum, quam ab ipſis emptoribus receperunt, quãdocunq; vellent liberè abſq; alicuius requiſitione, contradictione, vel aſſenſu poſſent extinguere & redimere, ac ſe ab *ipſius* cenſus ſolutione extunc penitus liberare: *ſed ad hoc* huiuſmodi cẽſus venditores inuiti nequaquàm per emptores arctari, vel aſtringi ualerent, etiã ipſis poſſeſſionibus, & bonis obligatis penitus interemptis, ſeu deſtructis. Fuitq; & eſt talis contractus emptionis & uenditionis per epiſcopos Bratiſlauienſes pro tempore exiſtentes, & eorum officiales, necnon per diuerſos dominos temporales locorum & terrarum, in quibus cenſus huiuſmodi conſtituti exiſtunt, tanq̃ licitus & communitati vtilitati deſeruiens ſæpius cõfirmatus pariter & approbatus. Quòdq; ẽt ſuper huiuſmodi cenſus plura beneficia eccleſiaſtica, collegia, canonicatus & præbẽdę, dignitates, perſonatus & officia, vicariæ, altaria numero plus quàm duo milia de expreſſo conſenſu & voluntate dominorum tẽporalium, ſub quorum territoriis dicta bona obligata cõſiſtunt, erecta, dotata, & fundata. Quòdq; ẽt vẽditores eorundẽ cenſuum ſe nonnunquam ad ipſorum cenſuum ſolutionem pęnis & cenſuris eccleſiaſticis ordinariorum locorum ſponte & liberè ſubmiſerunt: ſi-

cut

cuti etiam aliqui eorum tractu temporis compulſi fuerunt.& compelli conſueuerunt. Tamen nonnulli ex venditoribus ipſis in arcum pratuum conuerſi, cupientes cum alterius iactura locupletari, huiuſmodi cenſus hucuſq; per eos liberè & abſque ulla contradictione ſolutos eiſdem emptoribus tam eccleſiaſticis, quàm ſecularibus ſoluere contradicunt & recuſant, confingentes huiuſmodi emptionis & venditionis contractus ſure & eſſe vſurarios & illicitos, ipſos emptores eccleſiaſticos & ſeculares, necnõ collegia, & canonicatus, & prębendas, dignitates, perſonatus, & officia, vicarias, & altaria, ac beneficia huiuſmodi ipſorum annnorum cenſuum ſpoliant perceptione, & detinent ſpoliatos in animarum ſuarum periculum, eorundemq; emptorum præiudicium, damnũ, & grauamen. Et propterea, an contractus emptionis & venditionis huiuſmodi liciti exiſtant, à nonnullis hæſitatur. Quare pro parte eorundem cleri, nobiliũ, incolarum, & habitatorum ciuitatis & diœceſis Bratiſlauien. nobis fuit humiliter ſupplicatum: vt an cõtractus huiuſmodi liciti vel illiciti cenſeri debeant: declarare, & aliàs eiſdem in præmiſſis opportunè prouidere de benignitate apoſtolica dignaremur. Nos igitur huiuſmodi ſupplicationibus inclinati: quia etiam ex relatione dilecti filij noſtri Guilelmi tituli ſancti Marci preſbyteri cardinalis, cui negocium huiuſmodi cum peritorum conſilio commiſimus examinandum, comperimus, contractus huiuſmodi iuridicos, & iuxta determinationem doctorum licitos fore. ad huiuſmodi ergo ambiguitatis tollendum dubium in præmiſſis præfatos contractus licitos: & iuri communi conformes, ac ipſorum cenſuum venditores ad illorum ſolutiones remoto contradictionis obſtaculo obligati auctoritate apoſtolica tenore præſentium ex certa ſcientia declaramus: non obſtantibus præmiſſis cæteriſq; contrariis quibuſcunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hãc paginam noſtræ declarationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit: indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctos Apoſtolos vj. non. Iulij. Pontificatus noſtri anno viij. Volentes itaque, quòd prædictæ literæ noſtræ debitum ſortiantur effectum, fraternitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus vos, vel duo, aut vnus veſtrum per vos, vel alium, ſeu alios, præfatis emptoribus, in præmiſſis opportuni fauoris præſidium efficaciter impendentes, dictaſq; literas, vbi, quando, & quoties expedire uideritis, auctoritate noſtra ſolemniter publicantes, faciatis eadem auctoritate eiſdem emptoribus, vel ipſorum procuratoribus eorum nominibus per uenditores, ſeu debitores cenſuum huiuſmodi de præfatis cenſibus iuxta contractuum & conuentionum inter ipſos habitarum formam & tenorem plenam & debitam ſatisfactionem impendi, contradictores per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcendo. Non obſtante ſi aliquibus communiter vel diuiſim à ſede Apoſtolica ſit indultum, ꝙ interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſit per literas apoſtolicas, non facientes plenam & expreſſam de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Datum Romæ apud ſanctos Apoſtolos vj. nonas Iulij. Pontificatus noſtri anno viij.

Sequitur copia bullæ Calixti Papæ Tertij, cuius ſententia fuit ſupra allegata in prima concluſione huius quæſtionis.

Calixtus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filiis Magdeburgen. & Nuenburgen. & Halberſtaten. eccleſiarum decanis ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Hodie literas conceſſimus tenorem, qui ſequitur continentes. Calixtus epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei ad perpetuam rei memoriam. Regimini vniuerſalis eccleſiæ (quanquam immeriti) diſponente domino præſidentes, curis angimur aſſiduis, vt iuxta nobis crediti diſpenſationem officij ſubditorum quorũlibet paci & quieti, quantum nobis ex alto conceditur, intendamus, & dubia, quæ inter eos oriuntur pro tempore, ne litiũ anfractus exinde ſeu ſcandala proueniant, prout iuſtitia perſuaſerit, declarationis noſtræ miniſterio ſopiãtur. Sanè pro parte uenerabilis fratris noſtri Ioannis epiſcopi Merſpurgen. nobis nuper exhibita petitio continebat, ꝙ licet à tanto tempore, cuius cõtrarij memoria non exiſtit, in diuerſis Alemaniæ partibus pro communi hominum vtilitate inter habitatores & incolas partium earundem talis inoleuerit, hactenuſq; obſeruata fuerit legitimè præſcripta, ac moribus utentium, & etiam ordinariorum permiſſione, & plerunq; expreſſa ratificatione approbata conſuetudo, ꝙ ipſi habitatores & incolæ, ſiue illi ex eis, quibus id ꝓ ſuis ſtatu & indemnitatibus expedire viſum fuerit, ſuper eorum bonis domibus, agris, poſſeſſionibus, & hæreditatibus annuos marcarum, florenorum ſeu groſſorum monetæ in partibus illis currentis redditus ſeu cenſus vẽdentes, pro ſingulis ex marcis, florenis, ſiue groſſis huiuſmodi ab eis, qui illas, uel illos, ſiuè redditus, ſiue cenſus ipſos emerint, certum competens precium in numerata pecunia ſecundum temporis qualitatem (prout ipſi uendentes & ementes in contractibus ſuper his inter ſe firmauerunt) recipere ſoliti fuere. illa ex domibus, agris, prædiis, poſſeſſionibus, & hęreditatibus prædictis, quę in huiuſmodi cõtractibus expreſſa fuerunt dictorum ſolutione, redditunm & cenſuum efficaciter obligãtes, in illorum uendentium fauorem hoc adiecto, ꝙ ipſi pro rata, qua huiuſmodi per eos recepta dictis ementibus reſtituerunt in toto vel in parte pecunia, à ſolutione redditunm, ſeu cenſuum huiuſmodi reſtitutã pecuniam contingentium liberi forẽt penitus & immunes: ſed iidem ementes ẽt ſi bona, domus, terræ, agri, poſſeſſiones & hæreditates huiuſmodi proceſſu temporis ad omnimodæ deſtructionis, ſiue deſolationis reducerentur opprobrium, pecuniam ipſam agẽdo repetere non ualerent. Apud aliquos tamen hęſitationis verſatur ſcrupulus, an huiuſmodi contractus liciti ſint cenſendi. Vnde nonnulli illos vſurarios fore prætendentes, occaſionem quærunt redditus, & cenſus huiuſmodi ab eis debitos non ſoluendi. Quare pro parte epiſcopi & cleri prædictorũ, aſſerentium ꝙ in talibus ſic emptis cẽſibus & redditibus fructus, redditus, & prouẽtus plurium eccleſiarũ, monaſteriorum, hoſpitalium, & eccleſiaſticorum benefi-

ciorum ciuitatis & diœceſis, ac partium prædictatũ, nec oon ferè omnes quotidianæ diſtributiooes, quæ in pleriſq; eccleſiis ipſis diuinis iotereſſentibus miniſtrari ſolent, conſiſtere noſcuntut) nobis fuit humiliter ſupplicatum: vt ſuper his apoſtolicæ declarationis oraculum impartiri, & adiicere paterna dilectione curaremus. Nos igitur huiuſmodi in hac parte ſupplicationibus inclinati, & factas ex commiſſione fœlicis tecordationis Mattini Papæ quinti prædeceſſoris noſtri deſuper examinationes, & eiuſdẽ prædeceſſoris noſtri declararionem atteorius perſtringẽtes ſuiſq; veſtigiis inhærentes, ad omne ſuper his ambig uitatis tollendum dubium, præfatos contractus licitos, iuriq; cooformes, & uendentes eoſdem ad ipſorum ſolutionem cenſuum & reddituum iuxta dictorum contractuum tenotes, remoto cootradictionis obſtaculo, efficaciter teneri, auctoritate Apoſtolica præſeotium ſerie declaramus. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtrę declarationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datũ Romæ apud Sanctum Petrum. pridie noo. Maij. Pontificarus noſtri anno ptimo. Volentes itaque, quòd prædictæ literæ debitum ſortiantur effectum fraternitati veſtræ per apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus vos, vel duo, aut vnus veſtrum per vos, vel alium, ſeu alios qu buſuis epiſcopo, & cleto prædictis opportuno deſenſionis præſidio aſſiſtentes, dictas literas vbi, quando, & quoties expedire uideritis: auctoritate noſtra ſolemniter publicari faciatis, & eadem auctoritate per uenditores, ſeu debitores reddituom & cenſuum huiuſmodi dictis emptoribus, ſeu illis, quibus ipſorum reddituum, ſeu cenſuum ſolutio præſtaoda fuerit, de eiſdem cenſibus iuxta contractuum & conuenti num ſuper his habitorum formam & teoorem plenam & debitam ſatisfactionem impendi. Cõtradictores verò per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita, compeſcendo. Noo obſtante, ſi aliquibus communiter, vel diuiſim à ſede Apoſtolica indultum exiſtat, quòd interdici, ſuſpendi, vel excommuoicari noo poſſint per literas apoſtolicas non facieotes plenam & expreſſam, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Datum Romæ apud Sanctum Petrum, pridie oonas Maij Pontificatus noſtri anoo primo.

QVAESTIO. LXXXIIII.

Vtrum emptio redditus redimibilis deprauetur per hoc, ꝙ emens dat minus pro tali redditu, quàm daret ſi eſſet irredimibilis. & ſi nõ an ne per aliqua alia deprauetur? Nam in præcedenti quæſtione ſunt multa poſita, per quæ (vt probatum eſt) non deprauatur. Ideo hic videndum eſt de illis, per quæ deprauatur: & quia quantitas precij poteſt eſſe illud. per quod deprauatur: ideo primò de illo uidendum eſt. qñ, & qñ non deprauatur per eam. Solutio igitur qõnis ſtabit in octo concluſiooibus.

Prima cõcluſio. Per hoc præciſè, ꝙ emens dat minus pro tali redditu, quàm daret, ſi eſſet irredimibilis, non deprauatur prædicta emptio. Hæc concluſio ponitur contra plures. qui oppoſitum ſenſerunt: cuiuſmodi fuit Hen. de Hoyta in ſuo tractatu, in dubio quinto, & in ſexto. Ad idem tendunt aliquę ſobſcriptiones doctorum, qoas vide in præcedenti quæſtione, in cõcluſiooe prima, quaſi circa principium. Sed oppoſitum ſenſit Ioannes de Gerſona. cuius ſententia uidetur mihi vera, & idem etiam voluit Paoor in c. ad noſtram. de emp. & ven. Probatur igitur cooncluſio quintuplicitet. Primò ſic. Redditus redimibilis eſt emptori minus ualens, quàm irredimibilis. igitur licitè poteſt emptor velle aliquantulũ minus dare pro redimibili, quàm daret pro irredimibili. & ſic nõ deprauabitur per illud dare minus. Antecedens probatur: quia mious ualet res alicui, quando habet in eã dominium imperfectius, ſeu minus plenum, aut minus liberum ius. Modo io re redimibili oon habet emptor ita perfectum & plenum, uel liberum dominium: ſicut ſi eſſet irredimibilis: quia quando eſt redimibilis, cogitur eam reuendere: etiam ſi multũ diſpliceat, & graue ſit emptori. Secundò: quia quanto res eſt magis onerata, vel maiori oneri coniuncta, tanto eſt minoris valoris. Modo res redimibilis coniuncta eſt maiori ooeri, quàm irredimibilis: quia eã habens, eo ipſo ꝙ eam habet, eſt oneratus ad reuendendum eam uenditori repetenti, quali onere non eſſet obligatus, ſi haberet rem irredimibilem. Tertiò, quanto venditor plus ſe exuit dñio & iure ſuæ mercis tãto carius poteſt eã uendere: & tanto ẽt carius debet emptor eam emere. ergo econtra: quanto minus ſe exuit dñio & iure eius: tanto remiſſius debet dare: & emptor etiã remiſſius poteſt emere. Modo qñ redditus eſt redimibilis: tuoc uẽditor reſeruat ſibi ius aliquod citra illum redditum, ſcilicet eum retrahendi ad ſe, vt prius erat. qñ autem irredimibiliter uendit, nullum ius retinet circa eum. igitur. Maior poſſet exemplo declarari io illo, qui renunciat tam dñio directo, q̃ vtili & vſui & vſufructui. Nam ille carius poteſt alienare, quàm ille, qui ſibi retioet dominium directum, & transfert in aliũ ſolum uſum, vel vſufructum, vel dominium utile. ita etiam ius retrahendi rem ad ſe eſt quoddã ius quod ſibi retinet uenditor. Quartò: quia Leuit. xxv. diſponitur, ꝙ emptor tanto minus dabat pro re, quãto breuius erat tempus vſq; ad iubileum: eo ꝙ tuoc res redibat ad priorem dominum. ergo ẽt tanto mioori precio poteſt res emi, quãto minus amplum dominium habet in ea. Quintò: quia non poſſe rem meam à me reperi, eſt res æſtimabilis precio. ſignetur igitur precium illius non poſſe, & vocetur G. & accipiatur alia res per omnia ſimilis bonitatis cum illa: hoc ſolo dempto, quòd illa alia poſſit repeti: iam illa ſecunda debebit valere tantum quantum prima: dempto tamen precio G. igitur non eſt tanti ualoris res redimibilis, ſicut irredimibilis. Et in cõcluſione ootanter dicitur minus, & non dicitur multo minus, vel paulò minus: quia illa minoritas non poteſt regulariter determioari. Nam poſſet eſſe tanta quòd redderetur emptio iniuſta: poſſet etiam eſſe tanta, quòd adhuc miaus poſſet dari. Vnde ad hoc quòd ſit talis minoritas: quæ noo deprauet emptiooem, requiritur, quòd emptor conſideret, quantum uellet dare, ſecundum rectã rationem, quatenus

illa

illa res, quæ eſt redimibilis & empta pro xx. flor. eſſet irredimibilis. Nam tunc tantum debet ſuperaddere vltra xx. flor. (ſaltem ſi illud idem etiam cæteri paſſim eſſent facturi) qoemadmodum etiam hodie videmus, quòd carius oportet emere redditus irredimibiles, quàm redimibiles.

Cootra prædictam concluſiooem arguitur ſextupliciter. Primò per quatuor motiua Henr. de Hoyta. Primò ſic. Adiectio cooditionis de redimendo oullũ præiudiciũ facit emptori. igitur noo poteſt licitè velle propter illam conditionem dare in aliqoo mious, q̃ deberet dare, quando illa conditio non eſſet adiecta. conſequentia oota: quia tunc res redimibilis eſt æqualis valoris emẽti ſicot irredimibilis. igitur digna æquali precio. Antecedens probatur: quia vel venditor nunq̃ de facto repetet eam rem: puta quia nuoq̃ ad tam pinguem fortuuam perueniet, ꝙ poſſit redimere, vel ex alia cauſa omittit, licet haberet ius repetendi, aut aliquando repetet. Si primũ: tunc emptor ita bene eam perpetuò retinet. ſicut ſi fuiſſet irredimibilis. Si ſecundum tunc licet cogatur eam reſtituere: tamen hoc non erit ſibi præiudiciale: quia pro ea recipiet tantundem precij, quãtum pro ea expoſuerat. & ideo ſi tantum precium pro ea dediſſet, quãtum pro irredimibili dediſſet: tunc illud etiam iam rehaberet. igitur. Dicendum, ꝙ argumentum deficit quintupliciter. Primò: quia ſi detur primum: oihilominus nõ ita beue eam perpetuò retinet. ſicut ſi fuiſſet irredimibilis: ſi ly ita bene, denotet amplitudinem & libertatem dominij: quàmuis verum ſit, ſi denotet tẽporis diuturnitatem. Nam quantumcunq; noo repetet de facto: tamen nihilominus emptor oõ ita plenum ius habet in illa re: ſicut ſi eſſet irrepetibilis: patet in ſimili: ſi accommodes mihi librum, & nunq̃ ſis eum repetiturus: & tñ velis hr̃e ius repetendi, ego non ita bene ſeu ita plenum dñium habeo in eo: ſicut ſi eum mihi dediſſes irrepetibiliter, ſeu donaſſes. Secundò: quia ſi concluderet: tunc ſi quis uenderet alicui ius tranſeundi per agrum ſuum ad x. annos, & emptor nunq̃ eſſet vſurus illo iure, non poſſet venditor aliquid ab emptore pro illo recipere, & ſi recepiſſet, & in fine x. anoorom cõperiret eum ounq̃ fuiſſe vſum, deberet ſibi perceptum precium reſtituere: quia nullũ grauamen, nec onus ab eo ſuſtinuiſſet. Tertiò: quia dato, ꝙ nunq̃ repetet de facto. tñ hoc latet emptorẽ, & ſic animus eius ſp ſtat io ſuſpenſo, expectans ſi ne ille aliqñ redimet, & cogitat, cui rei uellet pecuniam illam, quæ io redemptione ſibi reſtitueretur, applicare: ne eam abſumeret quotidianus eius vſus. Hæc autem ſuſpenſio eſt talis res, ꝙ eius oppoſitum eſt æſtimabile precio & per conſequens ipſa eſt præiudicialis ſeu oneroſa. præterea ſi res eſt redimibilis: pooo ꝙ ſit ager, vel huiuſmodi: tunc ooo facit impenſas io ea, ex quibus poſſet cõmoditates maiores aſſequi. & hoc omittit propter eius redimibilitatem. & ſic redimibilitas eſt ſibi cauſa ceſſandi maiora lucra. & per conſequens facit illam rẽ ſibi minus lucroſam & vtilem & minus valentem. Quartò: quia ſi detur ſecundum: tunc quamuis rehabebit preciom æqoiualẽs illi rei: tñ per hoc nihilominus hucuſque fuit oneratus obligatione reuendendi prædicta ſuſpenſiooe, quod oous ſupportauit. nec per rehabere precium eſſet ſibi ſatisfactũ pro illius ſopportatione præterita: ſed tm̃ pro præſenti reſignatione rei. Quintò: quia quod dicit, ꝙ ſi dediſſet tantum precium, quantum pro re irredimibili: tunc ẽt iã rehaberet tantundẽ, noo concludit: quia ſi ſic: tunc eodẽ modo probaretur, ꝙ nõ eſſet tibi præiudiciale, ſi rem ſolum ualentem x. flor. emeres pro mille redimibiliter: quia cum alius eã redimeret, ẽt rehaberes tantum, quantom dediſſes. Vñ dicendũ, ꝙ q̃uis tantundẽ rehaberet: tñ non haberet in illa rehabitione refuſionem illorum lucrorum & vtilitatum, quas potuiſſet conſecutus fuiſſe. interea per illam pecuniam nimis multam, quam dat pro illa re: quia ſi emiſſet pro illa magna pecunia multas poſſeſſiones, ſicut potuiſſet, leuaſſet loogè maiorem vtilitatem, quàm de prædicta re leuare potuit.

Secundò ſic arguitur. Obligatio reuendendi rem venditori pro eodem precio non eſt oneroſa emptori taliter, ꝙ ratione illius liceat ſibi velle minus dare pro illa re, quàm ſi eſſet irredimibilis. igitor fundamẽtum primæ concluſionis non valet. Antecedens probatur: quia talis obligatio reuendendi, etiam ſi fiat ad reuendendum pro minori precio, q̃ fuerit illud precium, quod emptor pro ea dat, oon eſt prædicto modo oneroſa emptori igitur multo minus erit oneroſa, quando fit pro eodem precio, conſequentia nota. Antecedens probatur: quia ſi fuiſſet prædicto modo oneroſa, Deus noo diſpoſuiſſet io lege ſua veteri, ꝙ emptor deberet eſſe ſic obligatus: quia Deus grauaſſet emptorem vltra id, quod ęquum eſſet: & tñ Deus id diſpoſuit. Nam ſtatuit, ꝙ emptor teneretur agrum emptum reuendere uenditori repetenti eum, & ꝙ venditor non teneretur ſibi dare tantum precium, quantum ab eo recepiſſet: niſi computando fructus medij temporis in ſortem. & ſic ſi emiſſet agrum pro x. flo. & tot fructus recepiſſet, ꝙ ſingulis defalcatis æquiualerent ix. flor. non oporteret uenditorem reſtituere niſi unum flor. Modo in caſo noſtro emptor noo tenetur reuendere, niſi integraliter ſibi reſtituatur precium expoſitum, nec tenetur fructus medij temporis computare in ſortem. Dicendum, ꝙ argumentum deficit dupliciter. Primò: quia ſi concluderet, tunc etiam probaret, ꝙ emptor teneretur tantundem dare pro reddito redimibili, etiam cuius fructus medij temporis deberet tempore redẽptionis computare io ſortem: ſicut pro redimibili, cuius fructus medij temporis non deberet computari tempore redẽptionis in ſortem, quod tamen eſt falſum: vt patet de ſe. ſequela probatur eodem modo: quia talis obligatio nõ eſt oneroſa taliter, ꝙ ratione illius liceat ſibi velle minus dare pro illa re, quam ſi non deberet computare fructus in ſortem: quia ſi fuiſſet oneroſa, Deus non diſpoſuiſſet io lege ſua ueteri, eam impooendo emptori: ſicut tamen oon fecit. Secundò deficit. quia licet Deus in ve. lege diſpoſuerit, obligationem oneroſam impooendam emptori: tamen non ſine condigna refuſione illius oneris ſibi per uenditorem fienda, in recipiendo ſecundũ hoc eo uilius preciũ ab emptore: quia quanto oneroſior fuit prædicta obligatio reuendendi, tãto uilius precium dedit pro merce: ſicut etiam tanto uilius preciũ ex diſpoſitione legis dabatur, quanto propinquior erat iubileus tempore illius emptionis. non eſt enim credendum, ꝙ

quádo quis in ve.le emebat agrum redimibilem, qui ſecundum curſum noſtri temporis valeret.xx.flo.etiá ad redemptionem,ꝙ tunc dederit pro eo xx.flo.ſicut nunc daretur,etiam ſi eſſet in ſe, & quo ad fructuum æſtimationem eiuſdem valoris:tunc & nunc & vtrobiq; emeretur redimibiliter. Alioquin ſi tunc ẽt oportuiſſet eum dediſſe.xx.flo.& tenuiſſet eum per vnum annum,& leuaſſet fructus.j.flo. tantum. & venditor lapſo anno ſolũ ſibi reſtitueret.xix.flor. (quia fructus illius anni.qui eſſent vnius flo.eſſent computandi in ſortem) ſequeretur , ꝙ ipſe fruſtra laboraſſet illo anno,adeo ꝙ longè conſultius fuiſſet ſibi retinuiſſe ſibi ſuos.xx. flor. & ocio vacaſſe : quia anno finito adhuc haberet ſuos.xx.ſine laboribus illius anni,vbi alia via non niſi.xx. leuaſſet cum magnis laboribus. Vnde rationabile eſt, ꝙ longè minus pro illo dediſſet , quàm nunc pro eodem dare debebit , & hoc intantum , ꝙ quando uenditor eſſet eum redempturus, & ipſe cogeretur vẽditori computare fructus medij temporis in ſortem: nihilominus ſibi fieret ſufficiens refuſio laborum & expenſarum ,& aliorum,quæ geſſiſſet circa illum agrum. Et ita ſicut ſecundum maiorem oneroſitatem obligationis impoſitæ emptori dabatur etiã eo minus precium in ve. le. Sic etiam hodie poterit fieri. quòd cum emptori imponitur onus reuendendi rem uenditori repetenti, poterit emptor velle minus pro ea dare : q̄ ſi illud onus ei non imponeretur.

Tertiò arguitur contra pręedictam concluſionem: quia eius rationes & fundamenta non valent. Vnde prædictus doctor nititur ea euacuare. & primò dat vnam reſponſionem , quam met reputat inſufficientem, & eſt. ꝙ prædicta obligatio reuendendi rem nõ facit rem eſſe minoris valoris. quàm ſi non eſſet talis obligatio: quia prædicta obligatio ſolum cadit in perſonam:& nõ in illam rem . Nam ſolum ipſe emptor eſt obligatus venditori ad aliquid , ſcilicet ad reuendendum. ſecus quando obligatio aliqua imponeretur ipſi rei, & ſic eſſet onus reale : ſicut quando ager emptus eſſet obligatus principi, uel eccleſiæ pro annua quota : ille minus valeret , quàm ſi non eſſet ſic oneratus. Sed hæc reſponſio improbatur per eum ſic: quia dato, quòd obligatio perſonalis (cuiuſmodi eſt prædicta) non faciat rem ipſam in ſe eſſe minoris valoris: tamen facit eam minus valere tali emptori,ſcilicet ſic obligato. hoc oſtenditur dupliciter. Primò: quia excludit ab eo gradũ plenitudinis & libertatis dominij ſuper illam rem , quem gradum haberet, ſi non eſſet obligatus reuendere eam . Secundò: quia quando res traditur alicui emptori cum obligatione etiam nõ reali: ſed ſolum perſonali: tunc poſſet illud perſonale onus eſſe tantum , ꝙ melius eſſet emptori omnimode carere illa re , quàm eam cum perſonali tali onere habere: vtputa ſi uenditor non daret ei illam rem niſi obligando perſonã emptoris, ꝙ emptor deberet eſſe obligatus venditori ad manẽdum in carcere toto tempore, quo illa res eſſet de eius dominio. ita etiam poteſt contingere, ꝙ aliqua perſonalis obligatio impoſita emptori faciat rem emptã ſibi in magna & notabili quãtitate minus valere , quàm ſi eſſet liber à tali obligatione. Et præter hanc eius improbationem propriam poteſt etiam ſecundò ſic in probari: quia non eſt verum, ꝙ in propoſito prædicta obligatio reuendendi ſit tantum perſonalis. immo etiam eſt partim realis, uel ad minus habet admixtã, vel de per ſe cõcomitantem realem. Nam uenditor reſeruauit ſibi ius retrahendi rem ad ſe: omni autem iuri correſpõdet obligatio. igitur ſicut reſeruauit ſibi ius reale reſpectu illius rei: ſic in illa te oportet ponere obligationem aliquam realem . igitur emptor habens illã rem cum obligatione reuendendi, etiam habet illam rem cum reali obligatione, quę non eſſet, ſi eam irredimibiliter emiſſet. Tertiò poteſt improbari: quia rẽ in ſe non ualentem niſi.x flo. poſſum uẽdere pro pluri precio , ſi eſt mihi neceſſaria adeo, ꝙ non niſi cum meo notabili incommodo poſſum ea carere: & tamẽ tu inſtas me inducendo fortiter, ꝙ tibi vendam, prout patuit ſupra q.lvj. ergo econtra rem in ſe ualentẽ. x.flo poſſum velle emere pro minori precio, eo ꝙ nõ niſi cum quodam onere mihi traditur , etiam ſi illud onus ſolum eſſet perſonale. conſequentia eſt nota ex identitate rationis: quia etiam in caſu antecedẽtis illud, ratione cuius augeri poteſt precium, ſe tenet tantum ex parte perſonę uenditoris. Secundò igitur dat aliam reſponſionem ad euacuandum prædictam rationem dicens, ꝙ verum eſt, ꝙ prædicta obligatio reuendendi facit rem minus ualere emptori. & hoc ſm æſtimationẽ eorum, qui corruptum habent iudiciũ : & ſuam ſequuntur inordinatam cupiditatem: non tamen minus valet ſibi ſm verã æquitatem iuſtitiæ cõmutatiuę quam recta ratio dictat, & lex charitatis iubet. Nã homo datus eſt homini in adiutorium & releuamen, ita ꝙ alter alterius onera portet, & indigentiam eius releuet pro loco & tẽpore & negociis hoc expoſtulantibus & requirẽtibus. Hoc vtiq; dictat naturalis ratio , hoc requirit hominum ſocietas politica, eo ꝙ homo ſit animal politicum & ciuile: vt patet j.Polit.& hoc etiam iubet lex charitatis dicens . Diliges proximum tuum ſicut teipſum, Mat.xxij ſed hęc dilectio non ſolum ſeruanda eſt in corde, aut proferẽda ore: ſed etiam exhibenda operę. Iuxta illud. *j Io.iij.* Non diligamus verbo, vel lingua: ſed opere & veritate. Sed manifeſtè contra hoc rationis dictamen, & cõtra legem charitatis facit , qui in prædicto contractu propter obligationis adiectionem ad reuendendum notabiliter aliquid diminuit de iuſto precio, *quod ſi*ne tali conditione res ipſa vænalis ualeret, eo ꝙ dato iuſto precio emptor non haberet damnum : ſed lucrum, & per diminutionem iuſti precij grauat & dãnificat proximum ſuum contra æquitatem iuſtitię naturalis rationis & legis charitatis. hæc ille. Sed hæc reſponſio deficit in tribus. Primò: quia negat, ꝙ res verè & à parte rei, ſeu ſm æquitatem iuſtitiæ commutatiuæ minus valeat cum illa obligatione quàm ſine: & tamen nõ reſpõdet ad probationes ad hoc adductas , quæ non ſolum probant, ꝙ apud habentes corruptũ iudiciũ res illa minus valeat, ſed etiam apud ſerenum habentes iudicium: vt patet cuilibet intuenti uim illarum rationum. Secundò: quia aſſumendo oppoſitũ prędicti aſſumpti per eum negati. ſ. dicendo ꝙ illa res etiam redimibiliter empta æquè ualet emptori ſecundum ęquitatem iuſtitiæ cõmutatiuę: ſicut ſi eſſet irredimibilis, nititur illud oſtendere per hoc, ꝙ homo datus eſt homini in adiutorium , prout conſequenter deducit: & tamen illa probatio non attingit illud aſſumptum.

ſumptum, neque ut iacet, neque etiam ſi ad formam aliquam reducatur: puta ſi ſic reducatur: prout in effectu vult arguere. res empta cum obſeruantia legis diuinæ & naturalis, tantundem valet homini: ſicut ſi eam emeret ſine illa obſeruantia. Modo ſi emptor nihilominus det tantum pro illa re, quantum pro ea daret irredimibili emptione: tunc in illa emptione ſeruat præcepta legis diuinæ & naturalis. & ſi non tantundem det, non ſeruat ea. igitur. Maior nota. Minorem pro ſecunda parte probaret ſic: quia vtraq; lex mandat homini, ꝙ gratis ſuccurrat proximo ſuo indigenti: impendendo ei beneficium. ſicut & uellet illud ſibi fieri in ſimili caſu ab eodem. Modo ſe obligare ad reuendendum rem repetenti eam eſt quoddã beneficium, quo indiget uenditor. ergo propter illã obligationem debet ſibi non velle minus dare pro re: quia iam non gratis ei ſe ſic obligaret. Modo illa probatio non valet. quod patet: quia conceſſa maiore negatur minor pro ſecunda parte: ſi ſaltem intelligat eam uniuerſaliter. Nam frequenter poteſt contingere, ꝙ venditor rei non eſt in tali neceſſitate conſtitutus, ꝙ emptor teneatur ei gratis illud beneficium impendere, ſcilicet obligare ſe ad reuendendum ei illam rem: & per conſequens tunc poterit pro illa obligatione ſibi velle proportionabiliter aliquid in precio remitti. Lex enim naturalis & diuina mandans impendere beneficium proximo, ſcilicet dando, vel impendendo ſibi gratis aliquid æſtimabile precio: nõ eſt præceptiuè intelligenda in omni caſu: ſed ſolum in quibuſdam caſibus neceſſitatibus. Prædicta autem obligatio eſt res æſtimabilis precio: qui autẽ ſint illi caſus tam in donatione rei, quàm in mutuatione, patuit ſupra q. xix. Si autem intelligat ſecundam partem minoris particulariter, uel indefinitè, cõceditur minor pro ſecunda parte, & cõſequenter etiam in talibus particularibus caſibus conceditur cõcluſio: ſcilicet ꝙ deberet emptor tantundem ei dare pro illa re redimibili, ſeu ꝙ deberet emptor obligationem reuẽdẽdi ſubire gratis, & abſq; vlla remiſſione partis precij. Nec hoc eſt contra cõcluſionem noſtram: quia in quatuor, uel quinq; particularibus caſibus neceſſitatis debet prædictus emptor non ſolum gratis ſe obligare ad reuendendum: ſed etiam tenetur ad hoc, ꝙ abſq; emptione det illam pecuniam per contractum mutui ipſi uenditori: & tunc æquè valebit ſibi gratis mutuare illam pecuniam proximo: ſicut ſi per illam emeret rem redimibilem à venditore, immo plus valebit: quia tunc obſeruat legem impẽdendo opus pietatis in caſu debito. & ſic conſequitur promiſſionẽ vitæ, quæ nunc eſt & futuræ. j. ad Tim. iiij. quam tamen legem ſi tranſgrederetur, nihil horum conſequeretur, immo (quod plus eſt) in caſu, quo eſt tantum conſilij, gratis impendere beneficium proximo, ſi dimiſſa emptione, quæ ſibi tunc non eſſet illicita, impendat mutuum potius, quàm ꝙ per eam quid emat ab ipſo: illud plus ualet ſibi, quàm ſi emeret etiam dãdo abundans precium: quia tunc facit opus pietatis & miſericordiæ in caſu conſilij. ergo centuplum accipiet hic, & in futuro uitam æternam. Tertiò deficit, quando dicit. dato iuſto precio, ſcilicet tanto, quantũ res ualeret ſine conditione redemptionis, emptor nõ haberet damnum: ſed lucrum. Nam negatur ſuppoſitum, ſcilicet ꝙ ſi det minus pro re redimibili, quàm daret pro eadem irredimibili, det iniuſtum precium. Aut ꝙ ſi det tantum, quantum pro irredimibili, ꝙ ipſe emptor non haberet damnum, immo dico, ꝙ tunc haberet damnum: quia res non tantum valeret, quãtum daret precium. Nec ualet, ſi dicis. verum eſt, ꝙ tunc pateretur damnum temporale: puta ſubeundo onus reuenditionis, quod ſibi non refunderetur temporaliter: tamen habet lucrum ſpirituale, eo ꝙ pro illo onere, quod ſubit pro proximo, Deus dabit ſibi bona ſpiritualia hic & in futuro. Nam dicendum, ꝙ nõ tenetur ad ſubeundum ſic temporale damnum, uel onus: ſic ꝙ ſi nõ ſubeat illud ſic, ſcilicet gratis, ꝙ peccet: niſi in certis caſibus neceſſitatis: non autem regulariter, vel vniuerſaliter, & quod de ſpirituali lucro loqueris, dico, quod adhuc amplius lucrum haberet ſi extra prædictos caſus neceſſitatis, ſeu regulariter loquendo, non emeret aliquid ab illo: ſed gratis illam pecuniam mutuaret eidem. Nec tamen audebis eundem damnare: ſi non mutuare, ſed emere uelit: licet tunc negligat illud ſpirituale lucrum. Quòd ſi dicas: non ſolum perdet lucrũ ſpirituale: ſed etiam ſpirituale damnum incurret: ſi non ſubierit illam obligationẽ reuenditionis gratis. negatur loquendo vniuerſaliter: ſed bene in certis caſibus, in quibus etiam ſtaret, ꝙ incurreret ſpirituale damnum, ſi non mutuaret, extra tamen quos non damnabis eum, ſi non mutuet: ſed emat, poteſt etiam quartò adduci una prolixa probatio eiuſdem Hen. quam ponit in dubio ſexto, eo ꝙ per eandem etiam nititur improbare illã emptionem partim ſupponendo, ꝙ precium ſit iniuſtũ & partim etiam alia uia. ideo ne uideatur aliquid cõcludere, ponam eius uerba in forma. Nam ſic arguit. Emptio facta propter hoc pro minori precio ꝙ adijcitur conditio redemptionis conceſſa uenditori, eſt contra legem naturalem & diuinã. igitur illicita. Antecedens pro prima parte ſic deducit: quia Vgo de S. Vict. li. j. de ſacramentis, parte xij. c. iiij. dicit. ſub lege naturali duo præcepta fuerunt, ſcilicet quod tibi nõ vis fieri, alteri ne feceris. & quæcunq; vultis, vt faciãt vobis homines, ea & vos facite illis, ſed cõtra utrunq; illorum facit prædictus emptor pro minorando precium dicto modo in cõtractu prædicto, quod probatur: quia quando talis minoratio precij fit præcisè propter adiectionẽ conditionis reemendi: tunc uenditor ex indigẽtia & neceſſitate, qua urgetur, minus iuſto precio recipit pro ſua re: & patitur ſe damnificari propter hoc: vt vrgentem neceſſitatem ſuam & indigentiam aliqualiter releuet. conſtat autem, quòd emptor non uellet hoc ſibi fieri, quòd in tali caſu ſic damnificaret: ſed potius uellet, quòd iuſtum preciũ ſine diminutione pro re ſua ſibi daretur: & cum hæc poteſtas reemendi rem ſuam (quando poſſet) ſibi ex fraterna clementia concederetur. igitur dum ipſe emptor in hoc caſu dat venditori minus iuſto precio pro re ſua propter adiectionem conditionis, facit alteri, quod ſibi non uellet fieri. quare ſequitur, ꝙ facit contra utrunque præceptum legis naturæ. Pro ſecunda uerò parte probatur antecedẽs dupliciter. Primò ſic: quia ſcḋm Vgo. libro & parte quibus ſupra c. j. Hæc duo præcepta naturalis legis per legem ſcriptã latius explicata ſunt: & diſtincta per alia ſeptem

præcepta, quæ ſecunda tabula cootinebat, in quibus oſtenditur, qualem debeat ſe homo exhibere erga proximum, quemadmodum in tribus præcedentibus præmonſtratur, qualem debeat ſe exhibere homo erga Deum. Vndè patet, quòd emptor in caſu prædicto faciens contra illa duo præcepta naturalis legis, facit contra ſeptem præcepta ſecundæ tabulæ legis diuinæ, de qoibus habetur Exod. xxix. per quæ prędicta duo pręcepta naturalis legis diſtinctius ſuot explicata, quæ rurſum quaſi in onum redigens dominus Saluator noſter, Matth. vij. dicebat. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & ea vos facite eis: hoc eſt enim lex & prophetæ. Vnde patet, quòd in tali contractu emptor facit contra præcepta moralia ſemper ſtabilia & obligantia legis diuinæ utriuſque teſtamenti ueteris & nuui in his, quæ pertinent ad dilectionem proximi. Secuodò probatur eadem ſecunda pars antecedentis ſic: quia talis facit contra præceptum dilectionis Dei: quem uon vt debet diligit: dum ſcilicet dicto modo contra dilectionem proximi facit: vt dicitur j. Ioan. iiij. Qui oon diligit fratrem ſnum, quem oidet, Deum, quem non uidet, quomodo diligere poteſt? Et hoc mandatum habemos à Deo: vt qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum. Et ob hoc etiam Apoſtolus Paulus j. ad Theſ. iiij. ad materiam illam ſingulariter deſcendens dicebat. Ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in oegocio fratrem ſuum: quoniam uindex eſt domious. Item j. Ioan. ij. Qui habuerit ſobſtantiam hoius mundi, & uiderit fratrem ſoum neceſſitatem habentem, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo. Modo in hoc caſu emptor habet ſubſtantiam: & videt fratrem ſoom neceſſitatem habere, ita vt compellatur ſupra ſe & hæreditatem ſuam cenſum annuum uendere: à qoo inhumanè clauſit viſcera ſua, cum oou ſolum non ſit ei paratus ſubuenire, vel dando, vel mutuaodo: ſed tanquàm crudelis exactor ipſum vrgeat ad accipiendom ſupra ſe graue onus annui cenſus: abſqoe hoc ꝙ recipiat æquiualens in precio: & ita abſque pietate: immo, cum impietate fratrem ſuom ſupergreditur in negocio. In tali itaque contracto refrigeſcit charitas & abundat iniquitas hominum eorum, de quibus ſcribitur. Oculos ſuos ſtatuerunt decliuare in terram. hoc eſt ſecundum Aug. ſuper eundem locum, intentiooem cordis ſui ſtatuerunt declinare iu iſta terrena, quorum utiq; finis interitus eſt: prout dicit Apoſtolus ad Phil. iij. quibus etiam Eſaias comminatur di. Vhe qui cooiungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vſqoe ad terminum loci. Eſa. v. & eiſdem etiam Iacobus Apoſtulus ait. Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miſeriis veſtris, quæ aduenient vobis. Theſaurizaſtis enim vobis iram in nouiſſimis diebus. Iac. v. hæc ille. Ad hoc dicendum dupliciter. Primò ꝙ prædictus doct. facit hoc argumentum: ſupponeodo, ꝙ eo ipſo, ꝙ datur minus pro re redimibili propter redimibilitatem, quàm daretur pro ea, ſi eſſet irredimibilis: precium ſit minus iuſto. prout patet ex eius verbis præcedentibus iu eodem dubio, & etiam ex verbis iam recitatis. & ſi hoc ſuppoſitum eſſet verum, argumentum procederet bene, immo tunc noo ſolum procederet in caſu, quo uenditor præſſus neceſſitate ſic uendit: ſed etiam in alio uenditore oou ſic præſſo: non liberaliter remittente illam partem, in qua minus iuſto ſibi datur: ſed illud ſuppoſitom non eſt verum: vt patuit, ideo nihil cooeludit. Sed quia argumentum illud inter arguendum etiam videtur tacitè illud ſuppoſitum probare. & etiam alia uia prætendit incedere ab habendum intentum. ideo ſecundò reſpondendum eſt ad formam eius. Et oegetur antecedens pro vtraq; parte. Ad probationem primæ partis dicendum concedendo maiorem, negatur minor. Ad probationem negatur, ꝙ minus iuſto recipiat uenditor, quando aliquantum minus recipit pro re ſua, in qua vult ſibi reſeruare ius aliquod, immo recipit æquiualens. Et cum arguis, ſi emptor eſſet in ſimili neceſſitate, vellet ſibi dare iuſtum precium. ergo idem debet velle facere venditori. Dicendum, ſi prętendis, quòd emptor, ſi eſſet in ſimili oeceſſitate, uellet ſibi dari iuſtum precium: intelligendo per iuſtum precium tantundem, quantum res valeret, quando irredimiliter venderetur. Dico, ꝙ tunc emptor vellet ſibi plus iuſto dari, & non iuſtum: oec eius uellet eſſet rationabile. Ideo etiam nunc oenditor haberet irratiooabile uelle, ſi quid conſimile oellet. Si autem dicis, ꝙ ex quo oenditor eſt neceſſitate præſſus: tunc emptor deberet ſibi nil uelle de precio propter gratiam redemptionis coaceſſam diminuere: quia illa neceſſitas eſt ſufficiens ratio, ꝙ emptor gratis debet illam gratiam ei impendere, & ſic nil ob eam diminoere in precio: quia emptor uellet illud ſibi fieri in ſimili caſu. Dicendum, ꝙ neceſſitas poteſt eſſe talis in quatuor, uel quinq; caſibus, ꝙ emptor deberet oil diminuere de precio propter illam gratiam, uel redimibilitatem, & in eodem caſu etiam emptor poſſet velle ſibi fieri in ſimili caſu conſtituto: ſed extra illos caſus, & regulariter loquendo, emptor non debet (debito neceſſitatis, ſed conſilij tantum) illam gratiam ei impendere ſine refuſiooe. Et cum dicis, emptor in ſimili caſu, *ſcilicet* parue uel leuis neceſſitatis uellet ſibi id fieri, *con*cedo: ſed non ſequitur. igitur non debet *debito ne*ceſſitatis idem uelle uenditori: quia illa regula, quod tibi uis fieri, alteri facias, intelligitur. quod *tibi* vis fieri diſcreta uoluntate & rationabili, & ut *debitum*, illud alteri facias, pręceptiuè capiendo *facias*: ſi autem velis tibi quid fieri indiſcreta ooluntate, vel diſcreta: ſed non niſi ut rem, quæ ſit ſupererogationis tãtum: tunc etiam erit ſupererogatioois te id alteri facere. Pro ſecunda parte dicendum, ꝙ antecedens eſt iam oegatum, ideo conſeqoentia non ualet. Præterea etiã ſi antecedens eſſet uerum: tamen conſequentia non ualet, ut iacet: quia oimis multum dicit in conſequẽte: qoia non ſequitur. Sortes facit cootra illa duo præcepta legis naturalis, diſponentia hominem ad proximum. igitur facit contra omnia ſeptem præcepta ſecundæ tabulæ: quia ſtàt, ꝙ quis tantũ faciat contra aliqua præcepta ſecundę tabulę: & tuoc facit contra doo pręcepta legis naturalis: & tamen non facit contra omnia ſeptem pręcepta ſecundę tabulę. Vnde qui occidit innocentem, & dehoneſtat parentes, facit cootra ambo prędicta pręcepta legis naturalis: & tñ noo facit contra pręceptum furti uel adolterij. & ſic de aliis. Ad ſecundam probatiooem & tertiã illius

ſecundæ

ſecundæ partis dicendum, ꝙ dupliciter deficiunt. Primò: quia ſupponunt, ꝙ emptor dando minus pro redimibili, quàm pro irredimibili det iniuſtum preciũ. & hoc eſt negatum. Secundò: quia quamuis dando minus pro redimibili: & ſic non impendendo proximo gratis beneficium redemptionis, uideatur non ſeruare uerba prædictarum auctoritatum ſonantiũ de impendẽdo beneficium proximo patienti neceſſitatem: tamen illæ auctoritates non ſunt intelligendæ præceptiuè vniuerſaliter: ſed tantum in quatuor uel quinq; caſibus neceſſitatis: & extra illos non eſt præcepti: ſed conſilij impendere illud beneficium, quemadmodum ſæpe contingit, quòd uenditor non eſt in tali neceſſitate conſtitutus. & illi caſus ſunt poſiti ſupra q. xix. Finaliter igitur in hac uel conſimili materia ita uia media & regis procedendum eſt: ut non doceamus caſus ſalubris conſilij: caſus obligantis eſſe præcepti: arctiorem facientes uiam domini, quàm ipſe eam facere uoluerit. Ne dicatur nobis, aliis alligant onera grauia. Mat. xxiij. & iterum. Vt quid tẽtatis imponere iugum ceruicibus diſcipulorũ, quod neque &c. Act. vij. Similiter econtra non doceamus caſus obligantis præcepti eſſe ſolum conſilij, ne dicatur nobis illud Vhe qui cõſuunt puluillos ſub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia ſub capite vniuerſæ ætatis. Ezech. xiij. Neq; enim facere debemus mœreri, aut gemere cor iuſti mendaciter, quem non cõtriſtat dominus, ei grauia imponendo. Neq; etiã cõfortare manus impiorum, puta de damnatis actibus eos aſſecurando, ſeu eis conſcientiam non faciendo. Sicut nec interficere debemus animas, quæ non moriuntur, neq; uiuificare animas quæ non uiuunt: hoc eſt. dicere hominibus mortalem culpam eſſe, vbi nõ eſt: neq; licitũ eſſe ibi, vbi mortale eſt. Ezech. xiij. Aliquando periculoſior eſt plus iuſto ſtricta cõſcientia; vt ait cancellarius Pariſien. quia nonnunq̃ tales peccant propter conſcientiam, vbi aliàs non peccarent, ob quod & Apoſtolus ad Rom. xiiij. ait. Beatus, qui non iudicat ſemetipſum in eo ꝙ probat: quia ſi iudicat ſe peccare, & tamen nihilominus facit, dãnatus eſt, hoc eſt, pro illa uice peccat mortaliter.

Quintò arguitur argumento; quod uidetur tetigiſſe alius aduerſarius concluſionis prædictæ Ioannes de Franckfordia in ſuo tract. Nam cum dixiſſet ꝙ talis contractus. puta vbi minus datur pro redimibili, q̃ pro irredimibili, ſapit ſpeciem vſuræ iniquitatis: ſubdit ſimile di. Rectè ſicut ſi venderem tibi vnum maldrum ſiliginis pro vno flor. quod nõ valet niſi medium flo. & propter hoc carius tibi vendo: quia debeo tibi expectare ad annum, vel dimidium. certum eſt enim, ꝙ hoc eſt illicitum: pro quo enim das mihi medium flo. niſi pro expectatione: vt idem facit iudęus, qui concedit tibi. j flo. ut des ſibi in ſeptimana pro huiuſmodi conceſſione, uel expectatione vnum, vel duos denarios. hæc ille. Et ſic in re vult ſic arguere. Accipere aliquid pro gratia, quam quis impendit proximo, eſt illicitum. Modo quando redditus eſt redimibilis: tunc emptor fecit gratiã venditori. igitur non debet aliquid pro illius gratiæ impenſione velle ſibi dari. ergo nec remitti. & per conſequens tantundem precij debet dare pro redimibili. Maior patet exemplariter in prædicto mutuo implicito, cuiuſmodi eſt expectatio precij, vbi ſi quid recipit pro illa expectatione, peccat. Nam ex quo ad eam tenetur: tunc gratis debet facere: & non aliquid pro illo exigere: maximè grauando ipſum: ſicut facit, quando minus iuſto dat. Vnde carior debet ſibi eſſe anima ſua, q̃ illa terrena. Dicendum, quòd aliqua eadem res poteſt alicui gratis dari: & tunc dicitur gratia. poteſt etiã licitè ei pro aliquo temporali dari: & tunc non dicitur gratia: ut patet de pane, quem piſtor dat mendico: ſi gratis det, eſt gratia: ſi pro denario, non eſt gratia. q̃uis in caſu, quo tenetur ei gratis dare, peccet, ſi non gratis det. Ita facultas redimendi quando gratis datur, eſt gratia: quando autem emptor vult ſibi in precio proportionabiliter aliquid remitti, non eſt gratia: & quando non eſt neceſſitas talis, quòd teneatur venditori illam gratiam impendere, non peccat. Et ad probationem maioris dicendum, quòd dato, quòd eſſet ſimile: tamen non concluderet, niſi quòd non liceret pro illius gratiæ conceſſione quid recipere, uel ſibi de parte precij velle remitti: non tamen concluderet, quin pro ſuo intereſſe poſſet quid recipere, uel ſibi uelle remitti: quia q̃uis mutuans non ratione mutuationis poſſet exigere quid à mutuatario: tamen pro ſuo intereſſe poteſt quid exigere: niſi ſit neceſſitas talis in mutuatario, quòd teneatur mutuans intereſſe illud pati pro mutuatario. Ita in propoſito, ex quo redditus non tantũ valet, quando eſt redimibilis q̃tum quando eſt irredimibilis. ideo ſi daret tantundem pro eo, q̃tum pro irredimibili: iam pateretur dãnum, quod poteſt velle ſibi reſarciri, ut remittatur aliquid in precio. Secundò dicendum, quòd etiam non eſt ſimile: quia mutuatio eſt quædam gratia, de qua ſpecialiter prohibitum eſt: vt nihil pro illa recipiatur. non ſic de facultate redimendi. Attamen ſi in re conſideretur æquitas in vtroque caſu: prima ſolutio probationis maioris eſt melior.

Sextò arguitur per illud motiuum, quod videtur prædictos doctores in ſuis ſubſcriptionibus moniſſe, de quibus dictum eſt in quæſtione præcedenti: concluſione. j. probatione. viij. inter probationes per auctoritates: & nominatim ſecundum tertium, & quartum ſubſcribentes: & fuit tale. Propter hoc, quòd datur modicum precium pro re redimibili; præſumitur contractus vſurarius: vt patet in c. ad noſtram. de emp. & uen. & tamen non præſumeretur uſurarius, quando eſſet irredimibilis: igitur dare minus pro redimibili quã pro irredimibili: deprauat emptionem. Dicendum, quòd antecedens intelligitur, quando illud modicum eſt ſic modicum, quòd eſt minus iuſto. ſecus quando eſt modicum: & tamen iuſtum: licet ſit minus quàm pro irredimibili daretur. & de hoc patebit in ſequenti concluſione ſufficienter.

Secunda concluſio. Emptio prædicta deprauatur per hoc, quòd datur minus iuſto precio pro redditu redimibili: ita tamen, quòd ſi illud precium ſit longè minus iuſto: tunc in duplo plus deprauatur illa emptio, quàm alia emptio. puta quàm emptio rei irredimibilis, etiam ſi alia etiam fiat pro æquo longè minus iuſto. Prima pars patet. Quia ibi uiolatur iuſtitia commutatiua, & de hoc patuit in generali ſufficienter

ficienter in q.lviij. Neque hæc prima pars cootradicit prędictæ concluſiooi: quia ſtat, quòd detur minus pro redimibili quàm pro irredimibili. & tamen detur iuſtum & proportionatum, & de illo loquitur præcedens concluſio. ſecus ubi datur minus utroque quàm iuſtum ſit: ut pręſens loquitur: utputa ſi propter illud onus annexum nimis multum vult ſibi remitti in precio. Secunda pars probatur: quia quando quis emit rem aliquā irredimibiliter, & dat minus iuſto precio, ibi eſt peccatum emptionis iniuſtæ contra illud. Ne quis ſupergrediatur, neque circunueniat io negocio fratrem ſuum, nec eſt ibi ſpecies alterius peccati. Sed quando emptio rei redimibilis fit pro minus iuſto. & hoc pro longè minus iuſto: tunc præter prædictam rationem peccati eſt etiam ibi ſpecies vſuræ. Nam duplex eſt uſura, ſcilicet uera & præſumptiua. Modo quamuis noo oporteat in tali emptione eſſe vſuram veram: tamen ibi eſt vſura præſumptiua. Prima pars aſſumpti probatur: qu a uera uſura noo eſt, niſi ubi eſt uera mutuatio. Modo in tali emptione noo eſt uera mutuatio: quia emptor non poteſt repetere pecuniam, quantuncunq; ſit parua: licet ſatis certum ſit, vel creditum, quòd reſtituetur ſibi, eo quòd merx eſt longè melior, quàm precium. ideo non dimittet venditor. quin eā retrahet ad ſe & reſtituet precium. Secundum patet: quia præſumitur, quòd emptoris intentio & pręparata mens fuerit, quòd uoluerit quantum potuerit illā pecuniam mutuare uenditori lucrando quid vltra illam pecuniam mutuatam: ſed quia non audebat per expreſſum uti uocabulo mutui, ideo uſus eſt uocabulo emptionis. & licet in re noo ſit mutuatio: ſed emptio iniqua & iniuſta: tamen ita habebit ſuum iniquum & iniuſtum lucrum intentum per illam viam; ſicut per uiam mutui: & cum hoc non ſolum probabiliter rehabebit precium, quaſi haberet ius repetendi: ut io mutuo fit: ſed etiam uenditor poteſt ſe liberare ab obligatione penſionis annuæ: ſicut etiam in mutuo contingit. Ideo omnibus illis penſatis præſumitur illa emptio eſſe uſuraria mutuatio. noo ſic in emptione rei irredimibilis illud præſumi poterit, etiam ſi pro æque longè minus iuſto precio fieret: quia ibi non poteſt ſe uenditor ſic liberare more mutuatarij: licet tunc talis emptio ſit in hoc damnabilior: quia damnoſior uenditori.

Contra hoc arguitur. Non eſt præſumendum illud; quod conſtat eſſe falſum. Modo ſi emptor non poteſt repetere pecuniam datam, vt conſtat (quamuis ſit ueriſimile, quòd reſtituetur ſibi) tunc non eſt ibi mutuatio, & per conſequens cum mutuatio ſit ſedes uſuræ: adeo quòd impoſſibile eſt committi peccatum uſuræ ſine mutuatione, ſequitur, quòd quandocunq; illa pecunia ſit precium longè minus iuſto, non poterit præſumi de uſura in illo cōtractu à quopiam intelligente. Dicendum ſimpliciter. Primò, cōcedendo maiorem, negetur ſuppoſitum minoris. Nam cum ille iniquus cootractus fiat in clanculo, & non palam: tunc non conſtat, an reſeruauit ſibi emptor facultatem repetendi pecuniam, & quamuis deſuper fiant inſtrumenta, in quibus ponitur uerbum emptionis, & etiam in quibus renunciat emptor facultati repetendi: tamen ex quo malitia tantæ iniquitatis de pręhenditur ex inſtrumēto: puta quia datur tam uile precium, ideo concurrentibus aliis duobus, quæ repetiuntur: etiam in mutuo, ſcilicet quòd uenditor, qui recepit pecuniam, eam reſtituere poteſt: & ſe liberare à penſione: præſumitur cootra eum, quòd à parte rei fuerit contractus aliter factus, quàm ſonent inſtrumenta, puta quia in re mutuauerit ſibi ad uſuram. & illa bona alius ſibi pignorauerit: licet palliet cootractum per nomen emptionis. Et ſic argumentum prædictum procederet, quando conſtaret, quòd non poſſet repetere pecuniam. ſecus quando eſt ſuſpicio, quod poſſit. Secundò dicendum, quòd ſicut eccleſia, uel Papa poteſt aliquem contractum damnare vt ſimoniacum, qui io re ooo eſt ſimoniacus: puta ſtatuit, quòd faciens illum actum, puniatur pœna ſimoniacorum: & tunc ille actus dicitur eſſe ſimonia noo uera, ſeu lege naturali & diuina dānata, ſed poſitiua. & hoc poteſt facere, maximè quando maligni nituntur per illum palliare veras ſimonias: ſicut contingeret de illo, qui emeret beneficium eccleſiaſticum: dicens ſe non emere officium eccleſiaſticum, cuius emptio eſt uera ſimoniaca & tamen emptio beneficij præciſè ut beneficium eſt, ut diſtinguitur ab officio, non eſſet ſimonia. ſic poteſt aliquem iniquum contractum prohibere ſub pœna debita cōtractui uſurario, & cum factum taliter & actorē eius punire. & hoc quia maligni utuntur illo ad palliandum ueras uſuras: & tunc ille diceretur præſumptiuè uſurarius: non quia ſciretur, quòd eſſet in re uſurarius: ſed quia Papa propter abuſus maleuolorum præſumit tales contractus aliquando eſſe pallia uerarum uſurarum, & cootra eos vult procedi ut contra uſurarios. puta compellendo eos ad reſtitutionem fructuum perceptorum, uel ad computandum eos in ſortem: & poſſunt etiam puniri canonicis pœnis uſurariorum uerorum. Dictum eſt autem notanter in ij. parte. ſi ſit longè minus &c. Quia dato quòd eſſet minus iuſto, puta exiret etiam notabiliter latitudinē iuſti precij: ſi tamen non eſſet longè minus: tunc quāuis eſſet ibi prima ratio, uel ſpecies peccati: quia iniqua emptio: non tamen eſſet ibi ſecunda ſpecies, ratio peccati, ſcilicet præſumpta uſura. Vnde non quæcunq; modicitas precij facit præſumi emptionē rei redimibilis eſſe uſurariam: ſed oportet quòd ſit magna. Cuius ratio eſt: quia iura permittunt deceptionem uenditoris citra medietatem iuſti precij. & hoc ad ſenſum datum quęſtione lviij. concluſione. j. in fi. & q. lvij. in ij. argu. contra tertiam concluſionē. & ideo noo procedit miniſter illorum iurium: puta iudex contra emptorem prædictum, eū ut præſumptum uſurarium condemnando propter modicitatē, etiam egredientem notabiliter iuſtum precium. Attamen nō requiritur etiam deceptio ultra dimidium iuſti precij ad hoc, quòd ipſe ut præſumptus uſurarius condemnetur: ſicut tamen requireretur in emptione rei redimibilis facta pro lōgè minus iuſto: ad hoc ut reſcinderetur contractus in foro exteriori, & damnaretur emptor ut iniquus emptor: licet non ut uſurarius: immo citerior deceptio ſufficeret in emptione rei redimibilis ad damnandum eam ut iniquam ſimul, & ut præſumptam uſuram: quia propter facultatem redemptionis concurrentem cum

tanta

tanta modicitate, quorum vnum iuuat alterum ad præſumptioois aogmentum, poterit contra eum vt præſumptum vſurarium procedi. & hoc ſatis ionuit Papa io c.ad noſtram.de emp.& ven.vbi damnando talem cootractum,& commemorando modicitatem dicit, quòd emptor vix dimidium iuſti precij dedit. ergo innuit, qood dedit dimidium. Quod enim vix fit, vtriq; fit, & ſic noo dedit minus dimidio iuſti precij:& tamen adhuc damnatur ibidem cootractus ille. igitur ſufficit citerior miooritas. Quanto etiam præter hæc pluraalia acceduot aogeotia præſomptiooẽ: tanto etiam magis poterit præſumi cootra eum: etiã ſi noo ita longè minus iuſto datum ſit, quæ autem ſint illa patebit in ſequen.cooclusiooe.

Ex hac conclaſioue ſequitur corollarium, quòd prædicta emptio pro minus iuſto facta, noo excuſatur per hoc, quòd emens emit illum redditum pro vtilitate eccleſiæ, aut alterius pij loci: quia ex quo eſt in ſe iniquus contractus, noo ſufficit pro eius excuſatiooe pius finis, qoẽ zelo deuotionis iotenduot pro illa eccleſia: eſt enim zelus indiſcretus,& uoo ſecundum ſcientiam: quia intentio finis boni non inſtificat factum in ſe damoatum. Non enim ſunt facienda mala, vt eueniant bona, oeq; placet Deo ſacrificium de rapina ſubſtantiæ pauperis. Et hoc eſt cõtra quoſdam laicos, qui cum ſuot procuratores fabricæ eccleſiæ, aut alicuius pij loci,& habent pecuniam pertinentem tali loco, dant eam (licet modicam) aliquibus: ut anouatim dent aliquam penſionem illi pio loco: remaoente facultate redemptionis apud illos, qui dãt illam penſiooem: utputa magiſtri fabricæ dant 100. flo. pro percipieodo anouatim.x. flo. cum tamen red ditus redimibilis.j.flo. ematur pro xx.flo. immo tenẽtur ipſi,& locus ille ad reſtimtionẽ cuiuſlibet ſuperacceptι, ita ꝙ ex quo annuatim non debebaot recipere niſi.v.flo. ideo alios. v. cuiuſlibet anni reſtimere debent: niſi hi, qnos ipſi ſic ſupergreſſi ſunt, liberaliter remiſerint, vel à priocipio liberaliter dederint plus iuſto in annua peoſione. puta moti amore diuini cultus, vel eccleſiæ: dummodo illa liberalis & pura uolũtas conſtet ſufficieoter ipſis magiſtris fabricæ. ſecus vbi ſolum fuit mixta uoluotas, vel ubi oon ſufficienter cooſtat de illa mera liberalitate, ꝙ ſi prædicti magiſtri fabricæ de pecuniis & penſionibus annuatim ſic illicitè quæſitis, fuodaſſent altaria aliqua, debeot ipſi,& qui præſunt, laborare ad hoc, ꝙ de redditibus illorum aliorum ſatisfiat prædictis ſupergreſſis, vel eorum hæredibus, ſi ſuperſunt pro omni ſuperacceptο,& pro omni intereſſe de per ſe ex illa ſuperacceptione perpeſſo, etiam ſi per illam ſatisfactiooem deberent altaria illa, hoc eſt officia exequenda io altaribus illis deſtitui, ſeu extingui, vel ipſi procuratores prædicti de ſuis propriis ſatisfaciaot prædictis ſic ſupergreſſis. Nec à principio debuiſſet epiſcopus confirmaſſe talem fundationẽ, oec altaria ſic dotata cõſecraſſe, nec ſacerdotes habentes officia in talibus poſſunt de redditibus ſic fundatis viuere: quia oon licet eis uiuere de redditibus pertioentibus aliis, qui adhuc ſuperſunt,& quibus poteſt reſtitutio fieri.

Tertia concluſio. Ad hoc, ꝙ emptio redditus redimibilis, aut alterius rei redimibilis vltra rationem peccati, qua dicitur iniqua emptio: etiam deprauetur ſpecie vſuræ præſumptiuę, non ſufficit vnum: ſed tria requiruntur, & præter hæc quædam alia poſſunt cõcurrere augentia præſumptionem illius iniqoitatis. Prima pars patet: quia non ſufficit modicitas precij tantum, hoc eſt ſine redimibilitate: etiam ſi eſſet longè minus iuſto. immo ſi eſſet vltra dimidium iuſti precij: quia quamuis tunc eſſet iniuſtus cootractus emptionis: oondum tamen eſſet præſumptiuè vſurarius: quia requiritur ultra hoc etiam, ꝙ res empta ſit redimibilis. Similiter econtra, ſi tantum ſit ibi redimibilitas rei:& tamen non ſit modicitas precij. puta quia iuſtum precium datum eſt: non erit ibi præſumptio uſuræ: immo tunc nulla eſt iniquitas ibi. Si etiam eſſet ibi paroa modicitas cum redimibilitate: etiam illa ooo ſufficeret ad præſumendum uſuram ibi, quamuis illa parua modicitas, ſi eſſet egrediens latitudioem iuſti precij, ſufficeret ad argueodum ibi eſſe aliam ſpeciem peccati, ſcilicet emptionis iniquæ, & hoc mortalem, ſi ſit notabilis, & à propoſito facta, vel venialem, ſi oon ſit notabilis: licet à propoſito facta fuerit ſecundum dicta io q.lviij. Et hæc patent à ſigno: quia Papa in c. ad noſtram. vbi damnat talem contractum, ponderat omnia tria, ſcilicet modicitatem precij,& hoc magnam, & redimibilitatem mercis. igitur à coutrario ſenſu: ubi tantum alterum eſſet, uel duo, non eum ut talem, puta oſurarium dam naſſet. Secunda pars probatur: quia ſi præter prædicta tria concurrant etiam duæ, uel tres, nel quatuor aliæ circunſtaotiæ iam ponendæ: tuoc augebitur præſumptio. Inter illas autem duæ primæ ſunt, ſcilicet ꝙ emptor aliàs cooſoeuit exercere uſuras. Secunda, ſi à principio cootractus uenditor petiuit tantam pecuniam mutuò, & emptor recuſauit gratis mutuare, & tandem conuertit ſe ad nomeo & cootractũ emptionis: dando tamen tam modicum precium. Hæ enim circunſtantiæ augent præſumptionem. De prima probatur: quia etiam illam penſat Papa in c. illo uos. extra de pigooribus. ubi in ſimili præſomit quendam contractum eſſe vſurarium, ad cuius præſumptionis augumentum iuuabat, ꝙ contrahens cooſueuerat exercere vſuras. De ſecunda probatur: quia ẽt illa ſola ſine prima immediate dicta (dummodo tamen adſit modicitas precij) etiam in redimibili facta contractum emptionis præſumi uſorarium. igitur moltu magis quando concurrit cum modicitate, & cum redimibilitate. Aotecedens patet in exemplo. venit pauper ad me petens mutuò x.flo. offerens agrum ſuum mihi pro hypotheca. ego dico, nolo mutuare: ſed paratus ſum emere. & emo agrum tuum pro x cum tamen loogè plus ualeat: præſumitur emptio uſuraria, etiam ſi irredimibiliter emerim. Nam quãuis ille cootractus ex forma ſua oon ſit contractus mutui, oec pignoratitius: tamen ex modicitate precij coocorreote prę́ſumpta uoluntate (quę colligitur ex prima requiſitiooe mutui,& ex obligatione hypothecę) prę́ſumitur eſſe cootractus mutuationis & pignoris, quamuis tunc nondum ita clara prę́ſumptio ſit: ſicut ſi etiã adeſſet redimibilitas illius agri: licet ſi oon adſit, ſit maior impietas cõtra proximũ: quia tunc damnum eſt minus reparabile. Et ad hoc valet ſenteotia Baldi tacta in prę́cedenti q. in argu. xiij. Dixi notanter, dummodo adſit modicitas: quia

ſi illa

ſi illa non adſit: tunc ſecunda circunſtantia, etiam ſi adeſſet redimibilitas: non ſufficeret ad præſumptionem vſuræ: quia ſæpe quis poſſet rogari pro mutuo, qui mutuare nollet. & tamen emere pro iuſto precio vellet: non tamen ob hoc præſumitur vſurarius: & multo minus quando irredimibiliter emeret. Et in hoc patet ꝙ nimis crudè locutus eſt Baldus in l. emptione. C. plus ualere quod agitur &c. vbi poſt Odofredum dicit. ꝙ ſi tu uolebas, ꝙ ego mutuarem tibi centum. & ego dixi paratus ſum. ſed uolo ꝙ reuera tu vendas mihi pro iſtis. 100. prædium tuum, & ego tibi reuendam poſt decennium pro eodem precio, & conſtet, ꝙ cauſa originalis fuit cauſa mutui, & non emptio. illud inſtrumentum iudicatur fœneratitium & vſurarium. hæc ille. Nam illud non eſt verum: niſi ſit ibi precium longè minus iuſto datum. Vnde circumſpectius locutus videtur Hoſtien. in ſum. in tit. de vſuris. §. qualiter. ſecundo. verſi. Et breuiter. vbi dicit. Si veniam ad creditorem petens mutuum, & ipſe dicit quòd non mutuabit: quia bene ſcit, quòd nó poſſet ibi facere vtilitatem ſuam: ſed emet à me aliquam poſſeſſionem meam, vel aliam rem, & faciet mihi hunc amorem, quòd reſtituet mihi rem eodem precio vſque ad certum tempus: & ego quia aliud non poſſum, faciam illud: tunc ſi iudici de hoc conſtet per teſtes, præſumet hoc factum in fraudem vſurarum. maximè ſi longè citra iuſtum precium emat. hæc ille. Nam illud dictum eius habet veritatẽ, quando emptor dat longè minus iuſto. ſecus ſi iuſtum det precium. & ſic ly maximè, debet impropriè capi, ſcilicet pro dummodo. Si autem contendis propriè accipiendum: non habet illa eius ſententia veritatem, niſi emptor ſit in re mutuator: puta quia habet facultatem repetendi pecuniam. Tertia circunſtantia augens eſt, quando cum enormi modicitate & redimibilitate concurrit pactum, quo emptor vult, quòd venditor non poſſit redimere, niſi poſt certos annos lapſos, & non ante. Vnde etiam Papa in prædicto c. ad noſtram. de emp. & ven. ponderauit etiam hoc, ꝙ venditori non licebat quandocunq; redimere: ſed ſolum poſt certum temporis lapſum. Attamen illa circunſtantia ſola: puta ſine modicitate precij non ſufficeret ad præſumendum contractum vſurarium: prout patuit q. præcedenti, concluſione. viij. Ratio autem, quare concurrente illa modicitate, augetur præſumptio, illa eſt: quia tunc præſumitur, quòd emptor ideo tanto tempore uelit retinere rem: ut ſic interim multos fructus lucretur de re illa quaſi de merce empta: quia ex quo ex duobus primis præſumitur vſuraria mens in emptore: ut patuit: tunc ex quo tanto tempore vult retinere, antequam uenditor recuperet rem, relucet maior auiditas & cupiditas lucri in emptore, & ſic magis apparet eius uſuraria mens. Sicut enim quando lucrum eſt paruum, non de facili præſumitur anhelantem ad illud habere mentem præparatam ad vſuram, eo quòd non præſumitur pro paruo commodo exponere ſe damnationi & infamiæ. Sicut etiam in materia ſimoniæ uidemus, quòd non præſumitur de ſimonia: ſi collator ſpiritualium aliquid modicũ recipiat ſibi oblatum: ſecus vbi quid grande: ut patet in c. & ſi queſtiones. de ſimonia. ſic ecótra, ſi quis aliàs habetur ſuſpectus de præparatione mentis ad vſuram: tunc ſi lucrum, ad quod anhelat, eſt magnum: habebitur eo magis ſuſpectus de illa præparatione mentis ad uſuram. Quarta etiam circunſtantia, quæ ſuppoſitis aliis augeri poteſt, eſſet appoſitio iuramenti, & aliarum cautelarum: quia præſumitur, ꝙ emptor timeat, ꝙ uenditor excipiat contra eum tanquam contra exigentem vſuras. ideo ut non iuuet venditorem illa exceptio, facit apponi iuramentum: ut ſic cogatur ſoluere ob uim iuramenti: cum aliàs iudex non compelleret uenditorem ad ſoluendum, ſi allegat penſionem eſſe uſurariam, & hoc oſtendat.

Quarta concluſio. Emptio redditus redimibilis etiam facta pro iuſto precio deprauatur vna ſpecie prauitatis per hoc, ꝙ in pacto redemptionis apponitur, ꝙ quando uenditor uelit redimere, debeat dare maius precium emptori, q̃ emptor dederit uenditori. Et ſi cum hoc adiecerit emptor, ꝙ quando pro tali maiori precio redimet, ipſe uelit computare fructus in ſortem: tunc alia ſpecie prauitatis deprauabitur. Prima pars probatur: quia tunc illa emptio eſt iniqua: quia longè melior eſt conditio ementis, quã vendentis. Nam dato ꝙ emens dederit iuſtum precium, comparando precium ad rem illam in ſe: & etiam habendo reſpectum ad obligationem, qua emptor ſe obligat ad reuendendum rem uenditori: tamen pro q̃to pro illo precio à uenditore exigit, non ſolum illam rem ſibi dari: ſed etiam ab eo exigit obligationem, ꝙ tempore redemptionis det ſibi maius precium, q̃ fuerit ſuum: iam plus iuſto grauat uenditorem: & q̃q̃ non teneatur uenditor redimere, & ſic poſſit euadere, ne illud maius precium det, q̃ receperit: tamen ex quo habet facultatem redimendi, & illa facultas eſt res æſtimabilis precio, adeo ꝙ propter eã ſibi reſeruatam eo minori precio uendiderat eam emptori: tunc non poſſet uti illa facultate niſi cum damno ſuo, eſt damnoſum, & iniuſtè oneroſum. immo tunc, ſcilicet cóparando precium emptoris ad utrunque. i. ad ad mercem, & ad illam obligationem uenditoris eſt iniuſtum. & ſic prima pars concluſionis implicat: q̃uis non implicet comparando preciũ tantum ad mercem. Et hunc modum deprauationis tetigit primus ex illis doctoribus, qui ſe ſubſcripſerunt, uide in concluſione prima præcedentis queſtionis. Secunda pars probatur: quia illo adiecto incipit ille contractus dici præſumpta uſura: ubi prius tantum dicebatur iniqua emptio. Exemplum. venit pauper & petit mutuũ à me xx. flo. offerendo mihi pignus, vel hypothecam, ſcilicet agrum ſuum. dico: nolo tibi mutuare, ſed paratus ſum emere, & emo agrum illũ dando tibi iuſtum precium, & concedendo tibi facultatem redimendi: ſed tamen uolo, ꝙ redimens des mihi vj. vel viij. flore. vltra precium per me tibi datum, & ego computare uolo fructus medij temporis in ſortem: illa emptio eſt præſumpta vſura. probatur igitur concluſio per c. illo uos extra, de pignoribus. ubi talis contractus uel ſimilis damnatur ut uſurarius. Dico autem notanter. talis, vel conſimilis: quia caſus in c. illo uos. fuit, ubi emptor habebat facultatem repetendi precium à venditore: nec fit ibi mentio de uenditore, ſi habuerit facultatem etiam redimendi mercem ſine libero cóſenſu emptoris. Hæc

autem

autem eſt econtra: quia in caſu huius concluſionis
uenditor ponitur habere facultatem redimendi, &
emptor non: quamuis in duobus alijs ſit ſimile. Pri-
mò: quia vtrobiq; emptor ponitur exigere maius
precium in redēptione, quàm expoſuerit ipſe à prin
cipio. Secundò: quia utrobiq; vult etiam computa-
re fructus in ſortem primi precij: & quia Papa in præ
dicto c. ſolum illa duo attendit in damnando caſum
eiuſdem c. igitur adhuc illud ea. facit ad damnandū
caſum præſentis concluſionis Ratio autem ponendi
ſecundam partem huius concluſionis, ſeu damnan-
di caſum prædicti c. eſt ſecundum aliquos: quia pactū
appoſitum de hoc, quòd debeam computare fructus
in ſortem, videtur magis congruere contractui pi-
gnoris, quā contractui emptionis, & per conſequens
potius ego præſumor non accepiſſe agrum, niſi ut
pignus, & ſic præſumor mutuaſſe pecuniam paupe-
ri: & tamen cum pauper vult rehabere agrum, cogi-
tur mihi dare aliquid ultra, quàm à me receperit, &
ſic illud præſumitur per me extortum ut uſura. At-
tamen ille modus aſſignandi rationem non ualeret:
ſi prætenderet dicere, quòd eſſet contra naturam em
ptionis, quòd emptor teneatur reſtituere fructus per
ceptos. Nam hoc eſt falſum: maximè intelligendo per
naturā ſubſtantiam emptionis. Nam contra nullius
emptionis ſubſtantiam eſt: & quamuis ſit contra na-
turalia l. contra concomitantia ſubſtantiam alicuius
emptionis: tamen eſt aliqua emptio, contra cuius
etiam naturalia non eſt, ſcilicet illa, in qua emptor ſi-
bi reſeruat facultatem repetendi precium, ſi emptio
ſibi diſplicebit. Nam contra illius emptionis natura-
lia non eſt, ut fructus percepti per emptorem compu
tentur in ſortem: immo hoc eſt ſecundum naturalia
illius emptionis, qualis fuit emptio facta in c. illo
vos. quæ ex forma ſua fuit abſoluta emptio & vendi-
tio: licet ſub conditione eſſet reſoluenda. ut ibidem
dicit Papa. Vnde ſi emptor ibidem non exegiſſet à
uenditore: ut tempore redemptionis, uel repetitio-
nis deberet uenditor maius precium dare, quàm ac-
ceperat: non damnaſſet eum Papa ut uſurarium præ
ſumptum. Pro cuius intellectu notanda eſt ſequens
diſtinctio tracta ex Panor. in dicto c. illo uos. quando
aliqua res emitur & uenditur. & adiicitur pactum de
reſolutione contractus fienda ſub certa conditione.
hoc contingit fieri dupliciter. Primò, quando reſolu-
tio contractus confertur in poteſtatem uenditoris.
Secundò, quando cōfertur in poteſtatem emptoris.
Si primum, hoc eſt dupliciter: quia aliquando illa re-
ſolutio ducitur in pactum taliter: ſi alius emptor at-
tulerit meliorem conditionem: & tunc exiſtente con
ditione tenetur emptor reſtituere fructus medio tem
pore perceptos. Si autem ducitur in pactum ſic, ſci-
licet ſi venditio diſplicebit uenditori: tunc emptor
non tenetur reſtituere fructus medio tempore perce-
ptos. Ratio diuerſitatis eſt: quia in primo caſu non
erat in optione uenditoris reſoluere contractum:
quia non poterat eum reſoluere, niſi adueniret alius
emptor afferens meliorem conditionem. Ille autem
aduentus non eſt in ſua poteſtate, igitur. Sed in ſecun
do caſu eſt in poteſtate uenditoris, quòd extet condi-
tio, ſcilicet quòd diſpliceat ſibi uenditio. & ideo im-
putet ſibi, quòd non rehabebit fructus: quia non ci-
tius ſibi diſplicuit uenditio. Secundò contingit reſo-
lutionem contractus conferri in poteſtatem empto-
ris: & tunc emptor tenetur reſtituere fructus tempo-
re reſolutionis contractus: ſeu eos computare in ſor
tem. Ratio eſt (ut prius) quia emptio potuiſſet ſibi
citius diſplicuiſſe. Imputet ergo ſibi, quòd cogetur re
ſtituere fructus. Et hoc fundatur in l. quòd ſi nolit.
in fine. ff. de ædi. edic. Et ſic patet, quòd aliqua eſt em
ptio, contra cuius naturā, ſeu naturalia eſt reſtitutio
fructuum &c. ſcilicet illa emptio, quæ facta eſt prædi-
cto modo cum pacto reſolutionis, ſtantis in poteſta-
te uenditoris: ſi alius emptor attulerit meliorem cō-
ditionem: & ſimiliter ſi fiat cum pacto reſolutionis
ſtantis in poteſtate emptoris, ſi diſplicear emptori:
ſicut eſt caſus prædicti c. illo vos. Si autem prædictus
modus aſſignandi rationem prætenderet dicere, ꝙ
quamuis pactum de reſtituendo fructus, uel compu-
tando eos in ſortem, conueniat emptioni factæ eo
modo, quo fuit facta in c. illo vos. ita quòd illi emptio
nī eſt naturale & natum de ſe ineſſe: ſicut & pignora-
titio contractui: tamen non eſt naturale, uel natum
ineſſe emptioni factæ taliter, qualiter ſonat caſus hu-
ius quartæ concluſionis: vbi ſcilicet emptor non re-
ſeruat facultatem repetendi: ſed bene eſt naturale pi-
gnoratitio contractui: tunc ratio bene valeret pro tā-
to: quia quamuis non oporteat contractum uitiari
præciſè ex hoc. quòd ei adiicitur aliquid exiſtens con-
tra eius naturalia. prout patebit etiam in tract. v. q.
ſcilicet lxxxix. tamen illa adiectio poteſt facere, quòd
concurrente aliqua alia iniquitate in contractu illo,
ille contractus habeatur ſuſpectus de prauitate uſu-
raria, & ita damnetur. & ſic eſt in propoſito. Poteſt
igitur ſic dici, quòd ratio damnandi contractum hu-
ius quartæ cōcluſionis eſt ex eo, quòd ex quo emptor
concedens venditori facultatem redimendi, debebat
eſſe contentus, quòd tempore redemptionis uendi-
tor daret ſibi ſolum tantundem precij, quantum em
ptor ei prius dederat, & ſic iniquè egit obligando eū
ad ſolutionem maioris precij (quia ſi prius dedit iu-
ſtum precium. ergo etiam illud tempore redemptio-
nis erat ſufficiens. & ſic ultra quam iuſtum eſt, nunc
exigit ab eo, aut ſi prius non dedit ſufficiens preciū:
iterum eſt ibi iniquitas in emptore) Cum igitur ini
què egerit emptor in hac parte: tunc ex quo cum hoc
adiecit tale pactum, quale & ſi non ſit contra ſubſtan
tiam huiuſcemodi emptionis: eſt tamen contra natu
ralia eius, & eſt ſecundum naturalia pignoris, & aliàs
ratione iniquitatis poſſet damnari ut iniquus con-
tractus emptionis: ideo iam accedente alluſione &
ſimilitudine pignoris, poteſt in odium uſurarū dam-
nari, ut uſura poſitiua & præſumpta: ita quòd dato
quòd eſſet emptio eſſentialiter (licet iniqua) & ſic
non eſſet eſſentialiter vſura, & de lege diuina: tamen
eccleſia ipſum damnare poteſt: & damnauit pæna
vſurariorum, & ſic erit poſitiua vſura: ſicut de poſiti
ua ſimonia dici ſolet. Et ſecundum hunc modum di-
cendi poteſt etiam aſſignari ratio, cur damnatus ſit
caſus c. illo vos. ſic, ſcilicet quòd ratio cur præſumi-
tur vſurarius, eſt non præciſè ex eo, quòd ibi emptor
debebat reſtituere fructus, ſeu computare in ſortem,
quaſi hoc repugnet naturæ emptionis: quia nec ſub-
ſtantiæ, nec naturalitati illius emptionis, quæ ibi fuit
facta,

facta, repugnat: ſed quia vnà cum illo pacto obligabatur uenditor tempore reſolutionis contractus plus dare in precio, quàm recepit. Hoc enim ſecundum cum primo (quod primum eſt æque naturalè.i. natum ineſſe contractui pignoris: ſicut contractui prædictæ emptionis) fecit contractum ſuſpectum de intentione uſuraria, & quod auxit illam præſumptionem: fuit quòd emptor conſueuerat exercere uſuras: ita quòd illud ultimum non neceſſariò requirebatur ad præſumptionem: ſed tantum conferebat ad argumentum præſumptionis. Attamen ſi ſolum hoc affuiſſet, ſcilicet quòd emptor obligauerat uenditorem, quòd tempore redemptionis deberet maius precium reſtituere: adhuc contractus fuiſſet iniquus ex parte emptionis, ita quòd Papa habuiſſet caſum dãnandi contractum ut iniquam emptionem: ſed non habuiſſet occaſionem ſuſpicandi ibi intentionem & prauitatem uſurariam, ex quo ibi non affuiſſet pactũ computationis fructuum in ſortem, uel reſtitutionis (quod pactum ingerebat ſpeciem pignoris non minus quàm emptionis) vnde Papa non indiguiſſet conſideratione duorum, quæ ibi commemorat ad damnandum contractum ut iniquum: ſed tamen indiguit utroq; ad damnandum eum: ut hac ſpecie iniqua, ſcilicet vſurarum. Et ſi dicas circa primã partem, an ne licitum eſſet emptori obligare uenditorẽ: vt quando vellet redimere, daret ſibi precium currens tempore redemptionis: & nũc etiam eſſet iuſtũ precium datum. Dicit quidam indiſtinctè quòd ſic: ſed non ſic indiſtinctè eſt dicendum: ſed aliter: puta quòd ſi non eſt apud emptorem ueriſimile, nec cogitatum, quòd tempore aliquo futuro, quo contingeret redditum redimi, precium curſurum foret maius illo, quod ipſe dediſſet pro eo: tunc in ſe eſt licita emptio talis. Attamen ne habeat ſpeciem mali, & ſic per accidens reddatur mala: & ne ipſe contra charitatem ſui ſe ſuſpectum reddat, oporteret, quòd etiam apud alios non eſſet ueriſimile, quòd precium augeretur tempore futuro: ſi autem eſſet ueriſimile apud emptorem, & cogitaſſet deſuper, & ideo illud pactum adiecisſet: tunc eſt illicita emptio: immo etiam ſi ipſe de hoc non cogitaſſet, nec illud eum mouiſſet: attamen aliàs de communi curſu illud veriſimile fuiſſet: tunc etiam illicita fuiſſet: quia habens ſpeciem mali, & proprium actorem ſuſpectum reddens & notatum & notabilem. Hæc patent ex ſimilibus tactis ſupra. q lxj. Et ex hoc patet etiam error cuiuſdam dicentis, quòd inter alias conditiones requiſitas ad licitam emptionem redditus redimibilis requiritur, ꝙ emptor faciat fructus ſuos, & eos non computet in ſortem. Nam hoc non eſt uerum: quia emptor poſſet illos donare uenditori. Vnde illa conditio non requiritur, niſi ad hoc, ut præſumatur uſurarius. & hoc ſuppoſito quòd pactum ſit factum de reuenditione ſub maiori precio. Sed contra ſecundam partem cõcluſionis arguitur probando quòd ille caſus non debeat condemnari ſic: quia quando quis grauat aliquem in aliquo contractu ex vna parte: & eum releuat ex alia parte ſufficienter, & plus quàm ſufficienter: talis contractus non debet condemnari ut iniquus, neq; ut uſurarius. Hoc autem fit in caſu ſecundæ partis quartæ concluſionis. Nam quamuis emptor grauet uẽditorem in hoc, ꝙ obligat eum ad dandum tempore redemptionis maius precium, q̄ ipſe dederit uenditori à principio: tamen ex alia parte releuat eum ab illo grauamine. Nam emptor obligat ſe ad reſtituendum fructus mercis interea perceptos, per hoc ꝙ vult eos computare in ſortem precij reſtituendi tempore redemptionis: quos tamen fructus (quantum eſſet de naturalibus illius emptionis. ſ. vbi emptor non habet facultatem repetendi) poſſet ſibi retinere vltra hoc, ꝙ recuperaret precium, quod ipſe primum dederat venditori. Illa autem reſtitutio fructuum, uel computatio eorum in ſortem eſt tanta, quãta eſt illa maioritas precij, quam ſuperaccepit à uenditore, & aliquando longè maior. Dicendum dupliciter. Primò, ꝙ ſæpe poteſt contingere, ꝙ illa reſtitutio fructuum non eſt tanta quanta eſt ſuperacceptio, & ſic adhuc ſubeſt ratio damnandi illum contractum ut iniquũ. & multo magis ſubeſſet illa ratio ad damnandum illum caſum cap. illo nos. quia ibi emptor habebat in facultate ſua repetere precium, & ſic de facili potuit taliter, & tam in breui tempore repetere, ꝙ etiam ſi reſtitueret fructus perceptos: tamẽ adhuc maioris precij ſuperaccepta excederet ualorẽ fructuum reſtitutorum. & ſic faciliter potuit efficere emptor, ꝙ ſua conditio eſſet melior, q̄ conditio venditoris. Secundò dicendum, ꝙ poſito, ꝙ etiam illa reſtitutio fructuum eſſet tanta, uel maior, q̄ prædicta ſuperacceptio in precio: tamen adhuc eſt ratio damnandi contractum ut uſurarium: quia ex quo pactũ reſtitutionis, vel computationis fructuum in ſortem magis alludit contractui pignoris, q̄ emptioni factæ taliter, qualiter ſonat caſus ſecundę partis huius quartæ concluſionis: & cum hoc ille contractus ſit ex parte ſuperacceptionis in precio aliàs iniquus: tunc nõ ſolum habet ſpeciem mali ex parte ſuperacceptionis, ſed etiam habet ſpeciem pignoris, in quo is, cui eſt aliquid pignoratum, ex intentione lucratur: & ſic aperitur ianua uſurariis, & præparatur eis latibulum iniquitatis exercendæ: ideo meritò ab illo actu debet quilibet abſtinere, & illum fructum, quem vellet emptor conſequi per uiam ſuperacceptionis in precio reddendo tempore redemptionis, omittat atque deſerat per talem uiam conſequi, & eum, ſi uelit, accipiat per aliam uiam. ſ. per reſeruationem fructuum æquiualentium, quos prius dicebat in refuſionem illius maioritatis ſuperaccipiendæ uelle reſtituere venditori. & hæc ſecunda uia licebit ſibi: quia tunc nihil facit emptor, niſi ꝙ emit redditum redimibilem more ſolito. ſ. vbi venditor poteſt pro æquali precio redimere, & emptor retinere poteſt fructus perceptos. Nec habebit tunc ſpeciem pignoris: ſicut aliàs haberet, quando fieret in forma caſus ſecundę partis quartæ concluſionis. Et eodem modo dicendum eſt de caſu capituli, illo nos. quia etiam ſi maioritas precij ibidem recompenſaretur per reſtitutionem fructuum, ad quam ſe obligauit emptor: tamen quia accedit conditio communis & æque naturalis pignori: ſicut emptioni factæ taliter, qualiter ibi fuit facta: ideo incipit habere ſpeciem pignoris, in quo lucrari vult is, cui eſt aliquid pignoratum. Sed hic arguetetur. Nam vr̃, ꝙ etiam vẽditor in caſu capituli, illo nos. deberet damnari vt iniquus: quia ibidem emptor reſtituere

debebat

debebat fructus ipſi venditori: puta per computationem eorum in ſortem. ergo econtra etiam venditor deberet reſtituere commoditates & vtilitates, quas interea percepit de precio imburſato: puta quia inter ea mediante illo precio comparauit poſſeſſiones, de quibus percepit annuos fructus, uel cum illa pecunia eſt negociatus, & lucra conſecutus eſt: & cum venditor hoc non fecerit in illo caſu capituli, illo vos. nec Papa hoc ei impoſuerit, videtur, ꝙ vẽditoris cõditio longè melior fuerit, q̃ emptoris. & ſic uidetur ꝙ Papa irrationabiliter omiſerit eius condemnationem: uel irrationabiliter omiſerit, quo minus ei imponeret reſtitutionem talium fructuum uel vtilitatum. Dicendum, dato ꝙ conditio uenditoris ex hac parte melior eſſet etiam notabiliter conditione emptoris modo dicto: tamen ob hoc non debet damnari ut iniquus: quia ex quo emptor præſumitur ut mutuator, & per conſequens uenditor præſumitur ut mutuatarius: tunc conditio putati uenditoris poteſt eſſe temporaliter melior conditione putati emptoris. Nam ſæpe id accidit, ꝙ mutuatarius cum illa pecunia, quam mutuò accepit: facit multos fructus & commoditates, quas ſuas facit: nec tenetur reſtituere mutuatori: quamuis ſpiritualis conditio mutuatoris ſit melior, qui & ſi careat fructu, quem interim cum illa pecunia potuiſſet feciſſe: tamen mercedem in celeſtibus multifariam adipiſcitur.

Quinta cõcluſio. Emptio redditus redimibilis deprauatur per hoc, ꝙ facultas repetẽdi precium, ſeu reuendendi mercem eſt apud emptorem, & facultas redimendi non eſt apud uenditorem. Probatur ab aliquibus ſic: quia tunc non eſt uera emptio, ſed uera mutuatio: quia poteſt repetere pecuniam: & cum ipſe vltra precium repetitum (quod eſt verè ſors mutuata) etiam contendat retinere fructus medij temporis perceptos de merce, quæ in re eſt verè pignus, vel hypotheca, eo ꝙ pecunia fuit verè mutuata. ſequitur, ꝙ vult de ſorte mutuata habere aliquid vltra eandem: quia vult habere fructus pignoris non computando eos in ſortem. Sed ex dictis in præcedenti concluſione, & ſignanter circa declarationem ſecundæ partis eiuſdem concluſionis argueretur, ꝙ hæc probatio non ſit ualida: quia ſupponit falſum. Supponit enim, ꝙ de ratione & natura contractus emptionis ſit, ꝙ nõ poſſit emptor repetere pecuniam, quaſi emptio tranſeat in mutuationem, quando apud emptorem eſt facultas repetendi precium. Modo hoc videtur falſum: quia poteſt eſſe uera emptio, vbi etiam emptor ex pacto ſibi retinet facultatem reſoluendi contractum, ſi ſibi diſplicuerit, & per conſequens repetendi precium, quod patet per Panor. in prędicto c. illo vos. & per. l. ꝙ ſi nolit. § ſi quid ita. ff. de ædi. edic. & in l. ſi ita res C. de contrahen. em. Et ſi nihil de tempore conuentũ fuerit: non tenetur uenditor contractum reſoluere. niſi infra. lx. dies: poteſt tamen cõueniri, ut quandocunq; emptor uelit: reſoluatur ẽt in perpetuum, dicto. §. ſi quid ita. Nec eſt talis contractus cenſendus conditionalis: immo purus, licet ſub conditione reſoluendus: ut eſt clarus textus in l. ij. § ſi in diem. ff. ꝓ emp. & notatur in l. ij. ff. de in diẽ adiec. & nota. per doc. in dicto c. illo vos. Vnde in illo contractu ſi ſit ſecuta traditio rei venditæ, & ſit ſatisfactum de precio, vel de ipſo ſit fides facta: tunc transfertur verè dominium illius rei venditæ in emptorem (ſi ſaltem uenditor fuit dominus rei venditæ) l. ex empto. ff. de act. empt & l. quod vendidi. & l. ut res. ff de contrahen. emp. Nam etiam ſic fit in contractu venditionis factæ cum pacto adiectionis in diem, vel legis commiſſoriæ, prout exemplificatũ eſt ſupra in præcedenti q. in concluſione. j. ante decimam probationem. Nam transfertur dominium rei venditæ ſi eſt traditio ſecuta: dummodo venditor fuit dominus. l. commiſſoriæ. C. de. pac. inter emp. & ven. Nec eſt maior ratio de vno contractu q̃ de alio. igitur. Sed dicendum ad illam impugnationem, ꝙ dato, ꝙ de rigore ſcholaſtico loquendo, non ſit contra rationem emptionis, quin poſſit emptor reſoluere contractum ad placitum ſuum, & ſic habere ius repetendi pecuniam: tamen quando emptor vult habere illam facultatem repetendi: oportet etiam quando repetit precium, quòd computet fructus medij temporis in ſortem, ita quòd reſtituat tam rem emptam, quàm fructus de ea perceptos cum omnibus acceſſionibus & emolumentis. prout uoluit Panor. in c. illo uos. ita ꝙ omnia ſunt in integrum reſtituenda: perinde ac ſi neq; emptio, neq; uenditio interueniſſet: ita ꝙ nec emptor, neq; uenditor amplius conſequatur, q̃ haberet, ſi uenditio & emptio nunq̃ fuiſſet facta. Modo in propoſito loquimur de emptione, in qua emptor vult non computare fructus medij temporis in ſortem. igitur ſi cum hoc vellet apud ſe eſſe facultatem reſoluendi contractum: longè melior eſſet conditio eius, q̃ venditoris. & ſic eſſet iniqua emptio, non curando, an eſſet mutuatio vſuraria, vel non. Vnde ad uitandum illam iniquitatem, oporteret emptorem etiam tanto maius precium dediſſe, vel dare, quod quia non facit: ideo eſt ſimpliciter iniquus. Et ſi arguas. non oportet emptorem ob illã facultatem dare maius precium: quia aliàs quilibet emptor redditus redimibilis habet eam: quia poteſt eũ vendere, & ſic recuperabit precium. & ſi non à venditore: tamen ab vno alio. Dicendum, ꝙ & ſi poſſit recuperare precium. utputa vendendo vni tertio: non tamen poteſt illum, vel alium quencunq; cogere, ut ab eo emat: ſed ſi haberet facultatem repetendi precium: poſſet etiã cogere venditorem, quod ius cogendi eſt magnæ æſtimationis. ſæpe enim quis indigens pecunijs libenter venderet ſuum redditum, ut haberet pecuniam: ſed non inuenit emptorem: nec cogere poteſt aliquos ut emãt. Circa tamen hoc fundamentum orietur difficultas ponenda in fine huius quintæ concluſionis. Poſſet igitur pro ſecunda ratione vel probatione concluſionis poſitæ melius ſic argui. xx. flo. ſunt (ut ſupponitur) iuſtum precium pro reddit u vnius flor. redimibili: vbi venditor habet ius redimendi redditum: & emptor non habet ius repetendi precium, & uterq; retinet fructus medio tempore perceptos. igitur ſi emptor vellet, ꝙ venditor careret iure repetendi: ita ꝙ eſſet irredimibilis per venditorem: & tamen vellet emptor ſe habere ius repetendi precium, & ius ad non cogi per venditorẽ ad mercem reuendendum ei: tunc oporteret notabiliter, vel longè maius precium dare, q̃. xx. & hoc propter duo. Primò: quia in tali caſu vult venditorem

carere

ditionem: ſic precium eſt emptoris ante emptionem, vel ſolutionem. igitur ſicut venditor poteſt pactum reſeruationis iuris retrahendi rem apponere: ſic etiam emptor poſſet apponere pactum repetitionis precij, qua ratione enim vnus poteſt rei ſuę apponere onus in traditione, etiam aliter videtur poſſe. Præterea non poteſt illud onus repetibilitatis imponere merci, niſi accedente conſenſu emptoris: pactum enim pendet ex vtroque contrahente. igitur illud pactum cenſetur vterque apponere, quamuis facultas repetendi tãtum reſidere debeat apud venditorem, & in hoc etiam argueretur improprius modus loquendi illarum rationum. Contra quintam probationem etiã arguitur: quia ſtat, quòd vterque faciat ad lucrum captandum non minus hic, quàm in alio contractu, vbi quis emit aliã rem, & alius vendit. Ita enim ſæpe quis vendit rem, vt lucretur: ſicut quis emit, vt lucretur. Quicquid igitur ſit de illis probationibus: tamen ſecunda probatio videtur melior, & etiam illa, quę tacta eſt in ſolutione improbationis primę probationis: ſalua ſequenti diſputatione, & difficultate ſcholaſtica.

Circa enim ſolutionem Impugnationis primæ probationis concluſionis quintæ occurrit difficultas propter ea, quę ibidem ſunt tacta, & etiam propter illa, quę tacta ſunt in ſecunda parte concluſionis quartæ huius quæſtionis. Nam videtur poſſe per vtrobique dicta probari, quod poſſit fieri emptio redditus redimibilis, etiam emptore reſeruante ſibi facultatem repetendi precium, etiam non computatis fructibus in ſortem, & hoc fortius pronunc ſic videtur poſſe probari: pręter ea quæ ibidẽ ſunt tacta. Nam vterque permutantium poteſt prædicto modo ſibi reſeruare facultatem repetendi rem: etiam non reſtitutis fructibus: immo vtroque retinente ſibi fructus rei illius, pro qua ſuam rem permutauit. modo vtrique permutantium poteſt ſuccedere emptor, ita quod emptio non plus ſucceſſit permutationi vnius permutantis, quàm alterius, igitur. Confirmatur. Primò, quia non videtur ratio diuerſitatis: cur non poſſet emptor retinere fructus mercis: ſicut venditor retinet fructus precij. Si enim in emendo conſideratio fuit habita in hoc, quòd venditor erat retenturus fructus precij, & etiam facultatem redimendi mercem, & taxatum fuit iuſtum precium: ſecundum quòd illæ circunſtantiæ, & merx ſunt æſtimabiles, precium æquiualuit merci ſic circunſtantionatæ: vt ſupponitur: & venditor retinet fructus precij, quando redimit mercem. cur non etiam poſſet emptor, ſi ſimilis conſideratio fuiſſet habita ad circunſtantias illas: puta quòd emptor haberet facultatem repetendi precium & retinendi fructus interim perceptos: & precium fuiſſet taxatum ſecundum æſtimabilitatem illius mercis ac circunſtantiarum prædictarum, & ſic æquiualuiſſet precium merci ſic circunſtantionatæ. cur inquam non poſſet emptor etiam retinere fructus mercis, quando repetit prẽcium. Nec valet, ſi dicas, quòd ideo non eſt ſimile, quia merx eſt res fructifera, vtputa ager, ſed preciũ cum ſit pecunia, non eſt res fructifera: quia nõ germinat. Nam contra hoc arguitur tripliciter. Primò, quia ſtat, quòd merx non ſit fructifera res plus quã pecunia: puta ſi eſt domus. Illa enim non fructificat, cum ſit res artificialis, ſicut & pecunia eſt res artificialis: quamuis accedente induſtria vtentis ea, vel locantis eam fructificet. Illo autem modo etiã pecunia fructificat, quia eſt inſtrumentum induſtriæ ad negociandum, & ſic lucrandum. Secundò, quia ſi illa ratio valeret, tunc in caſu, in quo in placito emptoris ſtat reſolutio contractus, & teneretur reſtituere fructus mercis, fruſtra diceretur, quod etiam venditor deberet reſtituere fructus; quia nullos percepiſſet de pecunia: quia pecunia non eſſet res fructifera, & tamen diceretur, quòd quando reſoluitur contractus ad placitum emptoris, omnia ſunt in integrum reſtituẽda. Tertiò, quia ſtat, quòd venditor mediante illo precio emerit poſſeſſionem aliquam fructificantem, & ſic ſicut venditor non tenetur illos fructus poſſeſſionis acquiſitæ per pecuniam reſtituere tempore redemptionis mercis, cur non etiam poſſet emptor tempore repetitionis precij reſeruare fructus, & nec illos velle reſtituere. Ad hæc nihil hic aſſerendo, ſed ſcholaſticè diſputando, vt detur occaſio cogitandi deſuper, poſſet dici, quòd argumentum probat intentum ſuum, ſed tunc oporteret emptorem redditus dare maius precium, quàm ſit precium ſolitum dari pro redditu: vbi emptor non habet illam facultatem, ſed venditor, & ratio eſt, quia illa facultas repetitionis precij eſt res æſtimabilis precio, ſicut & facultas repetendi mercem conceſſa venditori eſt æſtimabilis precio, adeo quòd remiſſius debet venditor vendere mercem, quam vult poſſe redimere, quàm ſi eam irredimibiliter vellet vendere. Si ergo de facto (vt ſupponit) viginti floren. ſunt iuſtum precium pro reddito vnius floren. in caſu, quo emptor non habet facultatem: ſed ſolus venditor, ita quòd eſt irredimibilis per venditorem, ſed precium eſt repetibile per venditorem: oporteret, quòd emptor daret tanto maius precium, quanti æſtimari poſſunt duæ facultates, quas emptor vult habere, & onus, quo vult venditorem obligari. Duæ autem facultates illę ſunt: facultas repetendi precium, quam ſibi reſeruat emptor, & facultas repetendi mercem, cui renunciat venditor, hoc eſt irredimibilitas mercis. Onus autem, quo vellet venditorem eſſe obligatũ: eſſet onus, quo obligatus deberet eſſe emptori reſtituere precium, quandocunque repeteret ipſum: hoc enim per argumentum precij eſſet etiã refundendum venditori: ſicut & quando emptor debet eſſe obligatus venditori ad reuendendum mercem, vult emptor illud onus ſibi refundi, quia vult eo minus precium dare, & idem patet in facultatibus prædictis, quia quando econtra venditor vult habere eas, emptor vult eo remiſſius dare precium. igitur notabiliter maius precium pro reddito vnius floren. cogeretur dare emptor, quàm viginti floren. & ſi daret tantundem, & ita magnum

precium; quòd pro omnibus dictis facultatibus, & oneribus ſatisfaceret venditori, tunc videtur de rigore ſcholaſtico loquendo non iniquus contractus in ſe: quia neuter de altero conqueri poſſet. De emptore enim patet de ſe, ſed de venditore, qui videretur grauari, etiam patet quod non: quia illud grauamen eſſet ſibi refuſum per augmentum precij per caſum. Sicut in ſimili contra dictum eſt de onere, quo grauatur emptor exiſtens obligatus ad reuendendum venditori ad nutum venditoris. Nam adeo grande precium poſſet dari vltra viginti floren. pro redditu. j. floren. quod venditor etiam non preſſus potius vellet illud precium habere, & annuam penſionem j. floren. ſoluere non obſtante, quod eſſet obligatus emptori, quandocunque vellet ad reſtituendum idem precium ad nutum emptoris repetentis. Et confirmatur illa reſponſio dupliciter. Primò ſic. Nam qua ratione in contractu illo, in quo venditor habet facultatem redimendi, & emptor non habet facultatem repetendi precium; poteſt ſeruari æqualitas commutatiua, non obſtante, quòd venditor eſt liberior emptore, & maioris facultatis, & hoc ideo: quia libertas & maior facultas venditoris eſt per venditorem refuſa, per hoc, quòd eo vilius precium accepit, quatenus illam facultatem haberet, eadem ratione in illo contractu, in quo emptor haberet facultatem repetendi precium, & venditor non haberet facultatem redimendi, poſſet ſeruari æqualitas commutatiua: vtroque retinente fructus & commoditates perceptas, ille mercis, & alter precij, poſſum inquam per hoc, quòd facultas emptoris eſſet per eundem ſufficienti augmento precij comparata. Et ſicut hæc deductio proceſſit, vbi ſolùm emptor haberet facultatē repetendi precium, & venditor non haberet facultatem redimendi mercem: ſic poſſet etiam deduci, vbi vterque haberet facultatem, ille repetendi precium, alter redimendi mercem: quia venditor tanto vilius precium acciperet pro ſua facultate habenda, & emptor tāto maius daret precium pro facultate repetendi precium, & ſic vtriuſque conditio eſſet reducta ad æqualitatem. Sed diceres. Cur emptor deberet dare eo maius precium ratione facultatis repetendi precium à venditore: cum venditor deberet eſſe meritò contentus, quia econtra ei emptor conceſſerat facultatem redimendi: quæ facultates ſunt paris conditionis, & ſic fieret vna compenſatio? Dicendum, quòd verum eſſet hoc: ſi illud à principio eſſet inſpectum in taxa precij. ſecus vbi à principio venditor volens habere facultatem redimendi cogebatur eo minus precium recipere, quatenus illam facultatē haberet, & ſic quaſi emit illam facultatem: nec gratis eam accepit ab emptore. Cum ergo venditor, qui non gratis eam accepiſſet ab emptore, deberet econtra eidem gratis indulgere facultatem repetendi.

Et ex hoc ſequuntur duo corollaria. Primum, quòd quantum eſſet de rigore ſcholaſtico, & habendo reſpectum ad æqualitatem commutatiuā: quatenus illa ſeruetur: tunc ſi ſeruetur æqualitas commutatiua, ſicut poteſt (vt videtur) ſeruari, quando hinc inde facultates tam emptoris, quàm venditoris ponderarentur æqua lance, poſſet emptio, & venditio nunquam æqua de rigore ſcholaſtico, & ſubtilitate defenſari, id eſt non iniqua quolibet ſequentium quinque modorum, ſcilicet, Primò, quod neuter haberet facultatem, ſcilicet, nec emptor repetendi precium, nec venditor facultatem redimendi: ſicut communiter fit in emptionibus, & venditionibus negociatorum. Secundò, quod vterque haberet facultatem etiam duplicem, ſcilicet emptor repetendi precium, & retinendi fructus perceptos, & venditor facultatem redimendi, & etiam retinendi commoditates procuratas mediante pecunia. Tertiò, quòd venditor haberet facultatem redimendi, & emptor non haberet facultatem repetendi precium, quamuis vterque haberet facultatem retinendi perceptos fructus, & commoditates de merce, & precio: ſicut communiter fiunt emptiones redditcuum redimibilium. Quartò, quòd econtra emptor haberet facultatem repetendi precium, & retinendi fructus, & venditor non haberet facultatem redimendi: licet etiam haberet facultatem retinēdi fructus. Quintò, quod vterque haberet facultatem, ille repetendi, & alter redimendi, ſed tamen neuter habet facultatem retinendi fructus, vel commoditates, quin tenerentur facta reſolutione contractus hincinde ſingula ſingulis reſtituere, prout etiam ſupra dictum eſt. Hoc inquam corollarium ſatis patet, quia quantumcunque vnius conditio videretur melior conditione alterius, tamen illa melior conditio poteſt per augmentum precij recompenſari: vt fiat æqualitas commutatiua.

Secundum corollarium. Habendo reſpectum ad huiuſcemodi æqualitatem, poſſunt tales caſus melius deſcindi, quàm recurrendo ad leges ciuiles loquentes de emptione, & venditione, & pactis in eiſdem, quia illæ leges variè loquuntur, atque obſcurè, & ſecundum varios caſus, & qualitercunque loquantur, opus eſt eas intelligi ſemper ita, vt ſeruetur æqualitas commutatiua, igitur ſi in lumine naturalis rationis, dimiſſis membranis, & auerſis oculis à codice ad ipſam æqualitatem commutatiuam mens eleuetur, citius intelligitur, quando contractus aliquis foueat æquitatem, & quando non. Nā etiam leges ipſæ contractuum primum ex conſideratione commutatiuæ æqualitatis proceſſerunt, & non ex legibus deriuata eſt æqualitas talis, prout in prologo huius operis tactum eſt. Secundò principaliter confirmatur prædicta reſponſio ſic. Quia ante adinuentionem numiſmatis, ſi Ioannes permutaſſet agrum ſuum pro agro Petri, & Ioannes reſeruaſſet ſibi facultatem repetendi ſuum agrum cum fructibus perceptis de agro, quem à Petro acceperat, & Petrus non habuiſſet facultatem repetendi ſuum agrum: licet fructus, quos de agro, quem Ioannes ſibi aſſignauerat, leuauit, etiam ſibi reſeruaret, quando ager ſuus reſtitueretur ſibi per Ioannem: tunc non oportuiſſet agrum Petri fuiſſe tanti valoris, quanti eſt ager Ioannis, quia Ioānes

dando

dando agrum ſuum Petro, reſeruauit ſibi aliquam facultatem æſtimabilem precio, quam facultatem non habebat Petrus: imò Petrus habuit onus reſpectu Ioannis habentis facultatem cogendi Petrum ad reſignationem agri. Pono igitur, quòd pro hoc, quod Ioannes vellet habere illam facultatem, oporteret agrum Ioannis eſſe in tribus, vel quinque, vel decem floren. meliorem agro Petri ad hoc, quod eſſet æqua conditio permutantis, & ager Petri valeret tantum viginti, oporteret agrum Ioannis valere vigintitres, vel vigintiquinque, vel triginta. Ergo ſi idem Ioannes indueret perſonam emptoris: ita quòd Ioannes emeret agrum Petri eadem lege ſcilicet, quòd Ioannes, & non Petrus haberet prædictam facultatem repetendi precium, oporteret Ioannem dare pro agro Petri vigintitres, vel vigintiquinque, vel triginta. Et ſi ſic faceret: tunc ita æquus eſset contractus emptionis, ſicut æquus contractus fuit, quando habebat Ioannes perſonam permutatoris. Hæc autem hoc tantum ſcholaſticè diſputaſse volui: vt detur occaſio lectoribus ad cogitandum ſuper hoc diligentius, quia ad vlteriora feſtino: opus tamen erit, vt in talibus contractibus nihil noui admittatur, quo maligni poſſint vti in fraudem, & pallium ſuarum vſurarũ, quamobrem ſupra poſt principium huius concluſionis dixi, quòd etiam ſi ſeruaretur æqualitas commutatiua: non admitterem illum contractum, vbi facultas repetendi precium remanet apud emptorem. Vnde opus eſt aliquos contractus, licet in ſe æquos, reprobare propter abuſum eorum, & latibulum latronum de medio tollendum: quoniam etiam templum Domini licet toto orbe famoſiſſimum. 2. Machab. 2. Cum maligni ipſum fecisſent, vt ſpeluncam latronum: Dominus tam per Nabuzardam, quàm per Titum dirui fecit: vt patet per Ioſephum, & 4. Regum vlt. Poſtquam autem hactenus poſiti ſunt ſpeciales caſus, in quibus deprauatur prædicta emptio, conſequenter generaliter loquendo comprehendendi ſunt in genere omnes modi, quibus deprauatur emptio prædicta. Et pro hoc ponitur.

Sexta concluſio. Generaliter loquendo ſex modis deprauatur emptio redditus redimibilis, ſecundum ſex circunſtantias ad eius bonitatem requiſitas. Nam quamuis ſeptem requirantur circunſtantiæ ad moralem bonitatem actus: tamen aliquando vna illarum ſeptem coincidit cum obiecto ſeu genere illius actus: & tunc ſolum remanent ſex circunſtantiæ diſtinctæ. & ſic eſt in propoſito. Quia circunſtantia quid, ſcilicet quid ematur, & obiectum emptionis coincidunt: quia redditus redimibilis eſt quid, & obiectum. Sex ergo reliquæ circunſtantiæ ſunt, quis, cui, cur, vbi, quomodo, quando. Si igitur ipſe emens, qui dicitur quis, ſimiliter ille cui emit ſit incapax, vel indignus redditu: ſi etiam ob indebitam cauſam finalẽ, vel inductiuam ematur, aut ſi ematur in loco, vel in re, in qua prohibitum eſset conſtituere redditum, aut ſi in tempore, quo prohibitum eſt, aut ſi cum indebito modo: puta

[illegible]

dando precium minus iuſto, tunc deprauatur emptio talis, & poſsunt circa ſingulas circunſtantias poni exempla, & declarari proportionabiliter: ſicut ſunt declarata ſupra quæſt. 81. & 82. Circa tamen circunſtantiam quomodo, eſt ponendũ exemplum, quod in prædictis quæſtionibus eſt hucremiſſum, & eſt, quod tunc etiam emptor peccat, quando venditor vellet libenter illam pecuniam mutuò habere, pro qua emptor vult emere, & venditor eſt in aliquo illorum quatuor, vel quinque caſuum conſtitutus, in quibus tenetur emptor mutuare, de quibus patuit quęſt. 19. & tamen emptor non vult ei mutuare: ſed tantum vult emere ab eo, tunc enim etiam ſi det iuſtum precium, & omnia alia requiſita ſunt ibi: deprauabitur emptio mortaliter, vel ſaltem emptor peccabit mortaliter nolendo mutuare, ſed emere.

Ex hoc ſequitur corollarium. Quòd ſi quis diues, vel pecunioſus velit emere redditum perpetuum, ſiue redimibilem, ſiue irredimibilem, & cum debitis circunſtantijs, vt non per accidens deprauetur emptio, vel ſaltem vt inter emendum non peccet: valde ac ſummè neceſsarium eſt, quod videat ad neceſſitatem vendentis, quæ in quatuor, vel quinque caſibus poſitis quæſt. 19. poteſt eſse talis, & tanta, quòd emptor eidem mutuare deberet tantam pecuniam, quanta indiget, & ob cuius pecuniæ neceſſitatem venditor conſtituit, & vendit redditũ ſuper bonis ſuis, maximè ſi ab emptore prius tale petiuit mutuum, & obtinere non potuit, & ob hoc ad venditionem redditũum compulſus extitit. Aut ſi non petiuit mutuum: tamen hoc ſimpliciter (vt bene conijcitur) optabat, ſed obtinere deſperabat. Nam ſi diuiti conſtet de tali neceſſitate, non excuſatur in omiſſione mutui, etiam ſi non proprio motu illi mutuet, prout ibidem patuit, multo magis quando petit mutuum, vel quando tacens de mutuo petit, vt emat ab eo redditũ conſtituendum in bonis ſuis, & diues bene ſcit de eo talem neceſſitatem. Nec tamen illud opus eſt diuitibus ſolum in emptione redditũum: imò etiam in emptione prædiorum, & aliorum bonorum immobilium & mobilium, quæ habent pauperes, & indigentes, & preſſi neceſſitatibus: quia etiam in emendo illa bona ab eis: videndum eſt ad prædictam neceſſitatem, & maximè quando eis conſtat, quod ob neceſſitatem, qua premuntur, coguntur illa diſtrahere. Hęc eſt vna ex circunſtantijs, ob quam timendum eſt, quòd ſæpe deprauentur emptiones redditũum, & maximè eſt illud natum contingere temporibus famis, & charitiæ: ſicut fuit iam temporibus noſtris, quibus grandis illa miſeria, & penuria innumeros pauperes, vel ad conſtituendum in bonis ſuis redditus, vel ad bonorum ſuorum diſtractionem compulit: multis (vt timendum eſt) diuitibus non alioſum flectentibus oculos ſuos, niſi ad emendum prędia, vel poſseſſiones ipſorum pauperum, vel redditus ſuper bonis illorum pauperum conſtitutos. iuxta illud Pſalmi. Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in ter-

ram, & ò vtinam pro precio ſaltem iuſto emiſſent. Neque tamen etiam ſi iuſtum precium dederunt, propter hoc præciſè immunes ſunt à peccato, neque ſibijpſis blandiantur dicentes ſe ſeruaſſe illud diuinæ legis, quo ſeruato (vt aiunt) iuſta & licita eſt redditu um, & aliarum rerum emptio, ſcilicet ne quis ſupergrediatur, vel circumueniat fratrem ſuum in negocio 1. Theſſalonic. 4. Nam ſi quis etiam totam legem ſeruauerit offendit autem in vno, hic factus eſt omnium reus Iaco. 2. Nonne lex per Apoſtolum promulgata, quę dicit, ne quis ſupergrediatur fratrem ſuũ in negocio, etiam dicit. mutuum date, quod non tantum, vel vniuerſaliter loquendo conſilij eſt (vt falsò quidam ſibi blandiuntur) ſed præcepti in caſibus quinque, vel quatuor ſupra poſitis, qui ſæpe (vt verendum eſt) diuitibus occurrerunt. Et vtinam attendiſſent illud, quod in veteri lege ſcriptum fuit, & non minus: tamen quo ad hoc, quod morale in eo eſt, ad nos vſque (qui propriè ſub lege pietatis viuere debemus) extenditur. Dicitur inquam Deutet. 15. Si vnus de fratribus tuis, qui moratur intra portas ciuitatis tuæ ad paupertatem venerit, non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, ſed aperies pauperi, & dabis mutuum, quo eum indigere proſpexeris. caue, ne forte ſubrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: appropinquat ſeptimus annus remiſſionis, & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo nolens ei, quod poſtulat, mutuum commodare, ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum: ſed dabis ei. nec quicquam callidè ages in eius neceſſitatibus ſubleuandis: vt benedicat tibi dominus Deus in omni tempore, ad quę manum miſeris. hæc ibi. Ponderate verba, ſignate myſteria, & aromatum more ea conterite. Primò igitur ponderemus illa duo verba Domini: cum ait. caue, & impia, vbi enim admonet nos Dominus, vt caueamus: ibi peccatum ſubeſſe iudicandum eſt, & vbi impietas memoratur, mortale peccatum introducitur. Nam propter ſolum peccatum mortale homo inimicus Dei conſtituitur, & ad pęnam ſenſus damnatur. Modo propter impietatem conſtituitur homo inimicus Dei: quia Sapientiæ 14. dicitur. Similiter ſunt Deo odio impius, & impietas eius. vult ergo Dominus, quod peccatum, & impietas ſit, nolle pauperi indigenti mutuare: etiam ſi plus, quàm ad annum debeat expectare mutuans reſtitutionem ſortis. Nam quando veniebat annus remiſſionis, debita relaxabantur, ſic quod non dabatur actio creditori contra debitorem, donec finitus eſſet annus ſeptimus. Secundò ponderemus illud verbum, ne clamet ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. quid enim aliud ex illo elicitur, quam quod etiam vſque eo aggrauatur peccatum non mutuandi grauiter indigentibus, quòd etiam in Cœlum clamitans eſſe dicatur. Tertiò ponderemus cum ait, callidè &c. Nunquid non callidè egerunt diuites illi, ad quos cum venerũt aliqui, qui ab ineũte ętate diu, & fidelibus laboribus ſe nutrierunt: ſed ob temporis illius duriſſimam conditionem effecti ſunt in victualibus pauperes, inedia ſqualidi, fame marcidi, liberos habentes facie extenuatos, rogantes pijſſimo nomine Domini inuocato, quatenus eis mutuarent aliquantam ſummam pecuniarum, qua ſuis calamitatibus ſubuenirent. At illi. Si forte ſignum aliquod, ſed mendax, oſtenderunt compaſſionis geſtu corporis: tamen plus impij fuerunt, quàm qui tempore Ioannis fuerunt, qui ſaltem lingua, & verbo dilexerunt proximos, benigna ſaltem dantes (licet ſine opere) verba. Hi autem lingua, & verbo, ſimul & opere, ac veritate immites fuerunt in eos dicentes. pecuniam non habeo, vel ſi quam habeo, mutuare non poſſum tibi, nec volo, quia met indigeo ea. Non animaduertens illud Ioannis Baptiſtę. Qui habet duas tunicas det non habenti. Nec conſiderantes, quod magis ipſi (licet diuites) charitate indigebant, quàm illi pecunia. Nam qui habuerit ſubſtantiam huius mundi, & viderit fratrem ſuum neceſſitatem habere, & clauſerit viſcera ſua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo? 1. Ioan. 3. Cumque inconcuſſis viſceribus pietatis eos vacuos abire fecerunt, deſperauerunt pauperes, cogitantes mutuum gratuitum nullatenus ſe poſſe obtinere, nec etiam ab eiſdem poſſe mutuum ſub vſuris accipere, eo quod coniecerunt ipſos diuites, & ſi non propter Deum, quem non verentur: tamen propter mundum, & pœnas temporales non mutuaturos ſub vſuris. Sed cum pauperes viderunt hortulos, aut agellos, aut caſulas ſibi aliquas ſupereſſe, cogitauerunt conſtituere annuum redditum in eiſdem, & redeuntes, obtulerunt ſe eis redditum illum vendituros. Et ecce mox verbo venditionis emiſſo: ſubito mira celeritate in eſſe prodijt pecunia emptionis, quæ prius nomine mutuationis audito nullibi apparebat. Emerunt itaque, & vt qui impij fuerant mutuum denegando, aliquo modo ſuum immitem palliarent animum, gratiam redemptionis venditoribus conceſſerunt. Et ò vtinam gratiam illam non mox alia iniquitate corrupiſſent: dando ſcilicet ob illam gratiam conceſſam minus iuſto precio. Accepto itaque precio pauper ille ſuæ ſuccurrit calamitati, & cum charybdim euaſiſſet, incidit in ſyllam. Eum enim per omnem diem Sol, & Luna in vigilijs, & laboribus vret per noctem, in ſudoribus cum ſumma anxietate acquirit ea, quibus annuam penſionem ſoluat emptori: quoniam ſi defecerit, en tot cautelis emptor muniuit ſuum contractum, quod paruo tempore, qui pauperem illum rerum illarum quaſi partiali vſufructu ſpoliauit: etiam earundem proprietatem vſurpabit. Et quamuis gratia redemptionis pauperi illi fuerit conceſſa: tamen vt vnquam redimat, opportunitas nunquam occurret. Adeo enim extenuatus fuit, quod etiam vix ipſe, & familia ſua famem ipſam vtcunque temperare (tacco extinguere) poſſit. O pietas, ò Chriſtianorum mitiras cordium: obſcuratum eſt (proh dolor) aurum noſtrum, mutatus eſt color optimus

mus in ſcoriam verſum eſt noſtrum argentum, abierunt pij, ſuccreuerunt impij: & quoniam ſuperabundauit iniquitas, refriguit charitas multorum: inſtiterunt tempora periculoſa prædicta, & prophetata ab Apoſtolo, apparuerunt homines amãtes ſemetipſos, quærentes quæ ſua ſunt, non quę Ieſu Chriſti, & cum trãſitoria quærunt, perdũt æterna, qui ſi æterna quęſiſſent, nonne ſimul, & omniũ terrenorum abundantiã aſſecuti fuiſſent? aut mendacem faciemus promiſſionem Domini in loco præallegato. Ait enim, dabis ei &c. vt benedicat tibi dominus Deus in omni tempore, & cunctis ad quę miſeris manum. ecce cum charitate ſimul etiam fides de verbis Domini perijt. Multa hic per exhortationem, & declamationem dici poſſent: ſed hoc in loco tranſeo. Nec excuſabitur prædictus emptor per hoc, quod diceret ſe in hoc beneficium præſtare venditori: quia ſi non emeret, & etiam non mutuaret, ipſe cogeretur illa ſua bona irredimibiliter vendere, aut ea grauiſſimis vſuris obligare alicui Iudæo vſurario. Nam ſi hoc ſufficeret: tunc etiam excuſaretur, qui ſub leui vſura mutuaret, ne ille pauper cogeretur ſua irredimibiliter vendere, vel recipere mutuum ſub grauibus vſuris. Præterea non excuſatur, qui præceptum Dei tranſgreditur, etiam ſi faciat, ne proximus damnificetur ab aliquo alias iniuſtè. Nam non ſunt facienda mala animę, vt eueniant bona, & multo minus, vt non eueniant mala temporalia, cuiuſmodi eſt temporalis damni perpeſſio.

Septima concluſio. Emptio redditus redimibilis poteſt eſſe non ſolum ex genere licita: ſed etiam ex omnibus circunſtantijs probatur: quia quod ſit ex genere licita, patuit in prima concluſione præcedentis quæſtionis. modo actui ex genere licito poſſunt accedere omnes debitæ circunſtantiæ, hæc concluſio in ſimili patuit, ſupra quęſt. 81. & 82.

Octaua concluſio. Emptio redditus redimibilis poteſt fieri pro fundatione eccleſiarum, & altariũ. Hæc concluſio ponitur propter quoſdam, qui ſenſerunt illam emptionem eſſe illicitam, cuiuſmodi fuit Ioannes Francfordenſis magiſter in theologia in tractatu ſuo concluſione ſecunda. Probatur tripliciter contra eum ſic. Primò, quia emptio redditus redimibilis eſt de ſe licita, vt patuit, & etiam ipſemet concedit, nec ille finis, ſcilicet vt de illo redditu viuant eccleſiaſticæ perſonę, eſt illicitus in ſe: immo eccleſiaſticæ perſonæ ſunt de numero illarum perſonarum, quibus præ alijs congruit viuere de redditibus, nec etiam eſt inconueniens finis reſpectu talis actus, quia eſt melior illo actu emptionis. igitur ille actus eſt ordinabilis in ipſum. Secundò ſic, quia ſi talis emptio eſſet illicita, maximè propter motiuum prædicti magiſtri, quod fuit tale, ſcilicet, quia ex quo talis redditus poteſt redimi: tunc ſtaret, quod quando redditus redimeretur, eccleſia, vel qui preeſt illi eccleſiæ, vel beneficio non poſſet pro illa pecunia reſtituta aliquem alium redditum emere, vel ſaltem non ita bonum, & ſic ex hoc diuinus cultus, qui deberet eſſe perpetuus, in toto ceſſaret, quia Dei miniſtri non haberent vnde viuerent: cum ſpiritualia ſine temporalibus non poſſint ſubſiſtere. Modo hoc motiuum deficit dupliciter. Primò, quia illud non plus concludit, niſi quòd illa emptio eſt emptio redditus, non ita idonea pro fundatione eccleſiarum: ſicut ſi eſſet irredimibilis, vel redditus non eſt ita idoneus, quin aliqua incommoditas ſit in eo pro cultu diuino. Modo non ſequitur, ille dat, vel emit aliqua bona pro fundatione eccleſiarum, & illa bona ſunt non omnino commodoſa. igitur peccat, quia tunc qui emeret prędia non omnino fertilia, vel aliquantum diſtantiæ, aut aliam ſimilem incommoditatem habentia: aut non daret pingues redditus, peccaret. Secundò, quia redemptione facta, ſi eccleſia non poſſet redditum emere: poſſet tamen aliquam poſſeſſionem emere, de cuius fructibus interim viueret, donec occurreret redditus conueniens, & ſi nullus occurreret, nec poſſeſſio: tunc quamuis tandem ille cultus deſineret non propter hoc totus cultus deſineret: quia etiam ſi nulla beneficia perpetua eſſent fundata: adhuc haberetur cultus Dei: vt patuit in primitiua eccleſia. Tertiò: quia plura beneficia, & officia habent tales redditus redimibiles: nec tamen damnantur illi, qui ea ſic fundarunt: nec illi, qui ea ſic fundata confirmauerunt, nec eccleſiaſticæ perſonæ, quæ de ſic emptis viuunt. hæc autem non eſſent, ſi opinio prædicti magiſtri eſſet vera.

QVÆSTIO LXXXV.

Vtrum emptio redditus deprauetur per hoc, quòd emptor obligat venditorem ad aliquam pœnam ſibi ſoluendam, ſi non ſoluerit ſibi penſionem in termino præfixo. Solutio ſtat in vna concluſione, & in vno corollario.

Concluſio reſponſiua eſt, quòd non deprauatur per prædictam obligationem, dummodo adſint quatuor conditiones. Prima pars probatur quadrupliciter. Primò ſic. Non eſt maior ratio de emptione, quàm de mutuatione: ſed mutuatio non deprauatur per hoc, quòd mutuator obligat mutuatarium ad pęnam aliquam ſibi ſoluendam, ſi non ſoluerit ſortem mutuatam in termino præfixo: vt patuit ſupra quæſtione 71. igitur nec emptio per hoc deprauatur. Maior probatur dupliciter. Primò: quia vtrobique ipſe obligatus ad pœnam eſt æquè debitor obliganti eum. igitur qua ratione vnus eorum poteſt obligari in ſuum creditorem ad pœnã: eadem & aliter. Secundò ſic, quia eo ipſo, quod venditor redditus non ſoluit penſionem annuam emptori in termino præfixo emptor expectando penſionem, cenſetur eum mutuare venditori implicitè, licet inuitus, quia expectare eſt implicitum mutuare, ſaltem ſi res expectata eſt de genere rerum mutabilium. cuiuſmodi eſt pecunia & frumenta. Igitur ſicut quando mutuatarius in termino non ſoluit, & ſic cenſetur, quantum in eo eſt, de nouo mutuum recipere à mutuatore, licet inuito: poterit pro illa dilatione, quæ eſt mutui receptio, obligari ad pœnam. ſic etiam venditor redditus non ſoluens in termino, & per conſequens implicitè mutuum recipiens obligari poteſt ad pęnam. Secundò probatur prima pars concluſionis: quia huic parti concluſionis videtur fauere Io. de Gerſonã in

tractat. de floribus, vbi ait ſic. Sicut in redditibus cenſualibus recipiendis per dominos certis terminis, quandoque pœna pecuniaria imponitur non ſoluentibus die aſſignata, ita poteſt aliquis recta intentione, & ſecuritate ſolutionis taliter ſtatuere in particulari contractu, vel conceſſione ad terminum. hæc ille. Et ſic approbat appoſitionem pœnæ in redditibus cenſualibus debitis alicui domino. puta pro ſtipendio ſibi debito ratione præſidentiæ ſuæ ſuper templum. Non eſt autem maior ratio de illo redditu, quàm de eo, qui debetur ex contractu alicui priuato. Idem etiam in tract. de contractibus propoſitione 6. ait. Si quis præſtet pecuniam per mutuum vſque ad certum terminum cum adiectione pœnæ, quòd niſi ſoluat in illo termino obligabitur ſoluere pecuniam vltra ſortem: illud in caſu poterit bona intentione & charitatiuè fieri, & pœna recipi. patet in cenſibus pluribus tali pacto ſoluendis. hæc ille. Et ſic approbat idem tam in mutuo, quàm in cenſibus. Tertiò ſic: quia in contracto emphiteutico dominus habet de iure communi ſuum emphiteutam obligatum ad pœnam: ſi non ſoluerit canonem ſeu penſionem adeo, quòd ſi in bienno non ſoluit penſionem, cadit à iure ſuo. Si igitur obligatio ad pœnam non deprauat contractum emphiteuticum, aliàs ius commune non annexuiſſet ei illam obligationem pœnæ: ſequitur, quòd nec deprauabit contractum cenſualem. tenet conſequentia: quia non eſt maior ratio in vno quàm in alio: cum emphiteuticus ſit ſimilis cenſuali, vtrobique enim alter contrahentium ſoluit alteri annuam penſionem pro eo, quod recepit ab altero aliquid æqualens illi obligationi penſionis: quamuis in hoc ſit differentia, quòd in emphiteutico non recepit emphiteuta numiſma: ſed rem a domino. In cenſuali autem ſic, & ſic de quibuſdam alijs differentijs: ſed nec illa, nec aliæ differentiæ poterint illam variationem facere: quia de æquiualentibus, vt ſunt res, numiſma, idem eſt iudicium. Quartò ſic: quia ſi in ciuitate aliqua ſit ſtatutum, vel conſuetudo, quòd debitore non ſoluente in termino perfixo: ſi creditor coràm iudice petat ſolutionem à debitore, iudex mittat creditorem in poſſeſſionem debitoris ad leuandum fructus illius poſſeſſionis taliter ſcilicet, quòd 100. floren. tibi debitis recipiat fructus in valore 5. licitè poterit creditor ſic miſſus in poſſeſſionem leuare illos quinque de centum, donec fiat ſibi ſolutio debiti: prout etiam patuit ſupra quæſtione xxxj. cum ſuo moderamine, & idem tenet Bald. Modo illi quinque ſunt pœna legalis: quia prædictum ſtatutum emanauit, vel conſuetudo introducta fuit ex illa cauſa: vt illius pœnæ metu debitores ſolicitarentur ad ſoluendum. Quando autem fit contractus in aliquo loco: tunc intelligitur fieri ſecundum conſuetudinem & ſtatuta illius loci: niſi per expreſsum ſecus agatur per contrahentes, igitur ſi quis emeret redditum in tali loco: tunc etiam nihil exprimendo, de ſe ineſset, quòd emptor haberet venditorem obligatum ad illam pœnam legalem: & nihilominus emptio eſſet licita, ſi ſeruetur moderamen ſeruandum. igitur ſi ſuper illa pœnam conuenirent expreſsè: ſic quòd emptor eum ad eam obligaret, etiam non ob hoc deprauaretur emptio: ſaluo eodem moderamine. tenet conſequentia: quia non videtur ratio diuerſitatis quare emptio deprauaretur ex appoſitione pœnæ conuentionalis, ex tunc tamen ſi per legem, vel conſuetudinem apponeretur, non deprauaretur. Si enim lex, vel conſuetudo potuit apponere & conſequenter contrahentes poterant ſub illa lege contrahere ſignum eſt, quòd eius appoſitio non eſt de ſe inhoneſta: igitur etiam ex conſenſu partium poterit apponi. Attamen, quod dictum eſt de prædicta miſſione creditoris in poſſeſſionem debitoris: debet intelligi tunc fore licitum, quando ſeruantur conditiones requiſitæ ad appoſitionem pœnæ legalis, de quibus dictum eſt quæſt. xxxj. concluſione x. ideo moderationem illius ibidem require. Secunda pars probatur: quia ad hoc requiruntur quatuor conditiones habitæ ſupra quæſt. xxxj. quas per omnia huc applica commutando nomen mutuatoris in nomen emptoris, & nomen mutuatarij in nomen venditoris: quamuis non ſit neceſse, eo quod etiam ipſe emptor eſt verè implicitus mutuator: licet tacitus quando vltra terminum cogitur expectare, & venditor eſt mutuatarius eius, quando differt ſolutionem facere, & quæcunque harum conditionum defecerit, emptio deprauabitur per tale pactum adiectum, & rationes patent ex ibidem dictis, & illarum conditionum eſt vnam tangit Gerſon vbi ſupra.

Corollarium ſequitur, quod reſponſio Henri. de hoyta in tractatu ſuo de contractibus dubio ſeptimo, ſi indiſtinctè intelligatur non eſset ſufficiens. Vnde ſanè eſt intelligenda, quando quaſi indiſtinctè condemnat illam emptionem redditus, in qua emptor contra venditorem (qui anguſtatus, & neceſſitatus vendidit ſuper ſe, vel bonis ſuis redditum) appoſuit talem pœnam, quod quandocunque venditor non ſoluit emptori in termino aſſignato, quod extunc emptor agit ſuper bona illa quatuor vicibus, & in quarto termino iuridicè ſententietur ſibi, *quod* protractus cenſus iam amplius ſemper. vltra *xiiij.* dies debeat duplicari, tandiu donec illa bona non plus valeant, quàm cenſus non ſolutus ſic multiplicatus, & tunc ipſa bona adiudicentur emptori obtinenda liberè, & quietè pro cenſu ſuo *non ſoluto*. Vnde ait, quod illa appoſitio pœnæ eſt iniuſta penitus, & iniqua. Et huius aſſignat in effectu tres rationes. Prima, quia illa appoſitio pœnæ eſt repugnans iuri naturali, & diuino. igitur eſt iniqua. Antecedens probatur, quia iure naturali, & diuino quilibet homo obligatur ad releuandum proximum ſuum anguſtatum, & neceſſitatum, quando conuenienter hoc facere poteſt, & ſua intereſt. talis autem appoſitio pœnæ eſt reſiſtens illi iuri. Minor nota. Sed maior probatur per auctoritates veteris, & noui teſtamenti, in quibus præcipitur, quòd releuemus proximum neceſſitatum. Nam Exod. 22. præceptiuè dicitur. Si pecuniam mutuò dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor. Secunda ratio. Illa appoſitio pœnæ non ſolùm eſt reſiſtens intentioni prædictorum iurium: *ſed etiã* contrarium inducens. Quia eſt ad magis anguſtandũ anguſtatum, ſcilicet ad exhæredandũ, & deprimendũ, & extremè anguſtandum proximum, quandocunque

redditur impotens ad ſoluendum talem cenſum in termino præfixo. Tertia ratio, talis emptor nõ ſolum non eſt iuſtus, imo impius, & crudelis, igitur. Antecedens probatur pro prima parte dupliciter. Primò ſic: quia iuſtus ſeruat ius diuinum, & naturale, prædictus autem vtrique repugnat: vt patuit. Secundò: quia iuſtus homo tota die miſeretur, & commodat, & ibidem, miſerebitur, & retribuet. Pſal. 36. Prędictus autem non miſeretur, nec commodat: quia de penſione ſibi debita non vult expectare: immo punit eum deſuper: expectare autem eſſet miſeri & commodare, hoc eſt mutuare. Pro ſecunda parte patet ex ſecunda ratione. Hæc omnia ille in effectu. Illa autem eius reſponſio ſi indiſtinctè intelligeretur deficeret in quatuor. Primò: quia quamuis verum ſit, quòd prædictæ pœnæ appoſitio ſit illicita: ſaltem vt frequenter: hoc tamen non eſt ex eo, quòd appoſitio pœnæ ſit illicita, ſed ex eo: quia, prædicta pœna eſt ſaltem, vt frequenter nimis magna & immoderata contra quartam conditionem requiſitam ad hoc, quòd appoſitio pœnæ ſit licita. Modo illam immoderantiam non allegat pro cauſa depravationis: ſed aliam cauſam, quę ſi procederet: æquè procederet in pœna longè minori, vel minima: quia allegat, quòd proximo neceſſitato, tenemur ſuccurrere mutuatione, vel expectatione: & huiuſmodi. & ſic tenemur eũ non punire ſuper non ſolutione mutuati, vel debiti etiam pœna quantumcunque parua. Secundò: quia quamuis illa pœna ſit nimis magna reſpectu alicuius venditoris: vtputa eius, qui in termino eſt neceſſitatus, & anguſtatus: non tamen reſpectu cuiuſcunque: quia non reſpectu illius, qui licet à principio vendiderit redditum ex neceſſitate, qua fuit preſſus: tamen nunc in termino bene poſſet ſoluere, & non vult ex mera proteruia: vt ipſemet concedit. Imò dico, ſi non ex mera proteruia: ſed ex mera incuria, & negligentia: vtputa ſi non habet, & tamen poſſet habere, ſi vellet diligentiam adhibere. Nam contra talem poteſt quis procedere ad pœnam: quia eſt in culpa, & iniuſtitiam facit emptori: quia ſine iuſta cauſa detinet rem alteri debitam, & hoc contra illius voluntatem, & non ſolum ad pœnam procedere poteſt ia, qui ſic iniuſtitiam patitur: ſed etiam ad tantam, quanta requiritur ad cogendum eum ad ſolutionẽ, & ideo etiam prædicta pœna poſſet exigi, ſi minor non ſufficeret: etiam ſi non ſit venditor in mera proteruia vera: ſed præſumptiua; vel interpretatiua. Tertiò: quia quamuis verum ſit, quòd quando debitor penſionis eſt conſtitutus in tanta neceſſitate, & anguſtia, quòd emptor ei tenetur mutuare tantundem (quod in quatuor, vel quinque caſibus tactis quæſt. xix. contingere poteſt) tunc nullam pœnam poteſt ab eo exigere, & ſi exigeret, peccaret, & peccaſſet etiã à principio contractus, proponendo illam exigere: quia neceſſitas poſſet eſſe talis etiam ab initio contractus, quòd etiam peccaſſet emendo ab eo etiam ſine illa obligatione pœnali, eo quòd debuiſſet non emiſſe: ſed gratis mutuaſſe: tamen quando nullus illorum caſuum adeſt: puta quia in nulla neceſſitate eſt conſtitutus, vel eſt conſtitutus in tam leui, quod non ob hoc tenetur aliquis ei mutuare, vel ſi quis ei tenetur: non tamen tenetur ipſe emptor ei mutuare, qui non eſt in tali abundantia: vt ſit ei ſic obligatus: non habebunt prædictæ rationes locum: quia auctoritates allegatæ non ſunt intelligendæ præceptiuè in omni caſu: ſed in certis caſibus tantum: vt etiam ex verbis earum patet. Quartò deficit: quia idem dictu-rum ſe dicit: quod forte etiam in caſu, quo ex proteruia nollet debitor penſionis eam ſoluere in termino præfixo, & emptor ad pœnam illam proceſſiſſet, & illa ſibi eſſet adiudicata, non poſſet creditor illam totam ſibi retinere, ſed habito toto illo, quod ſuum eſt, reſiduum dandum eſt pauperibus, vel in aliquem alium pium vſum conuertendum. Modò dicendum videtur, quòd immo totum illud poteſt retinere ſibi dummodo adſint prædictæ quatuor cõditiones, quarum ſi aliqua deeſſet, vel defuiſſet, etiam non licuiſſet ſibi procedere ad exactionem illius totius etiam animo applicandi partem pauperibus. hæc autem patere poſſunt ſufficienter ex dicta quæſtione xxxj. Breuiter igitur eius ſententia pro tanto habet veritatem, quod in caſu, quo neceſſitas debitoris fuerit talis, quòd venditor deberet ei ex præcepto tantundem mutuare: non poteſt illam pœnam exigere ab eo: etiam minorem, quàm ſit prædicta, & multo minus poterit prædictam exigere. Nec à principio contractus potuit licitè paciſci ſuper exactione illius, vel minoris pœnæ, habendo reſpectum ad caſum talis neceſſitatis tempore ſolutionis penſionis. Secus autem quando debitor in nulla neceſſitate eſt, vel non in tanta, vt creditor ſibi teneatur mutuare tantundẽ, quanta eſt penſio: & pœna eſt moderata, & non nimis magna: puta non vltra eam quantitatem, quanta ſufficiet ad compulſionem debitoris ad ſolutionem. Et ſi poteſt emptor talem pœnam apponere: licet ſibiipſi applicandam ad burſam ſuam: non minus, immo magis poterit in ſimili caſu aliam pœnam, quæ non eſſet ſibi lucroſa apponere, dummodo etiam moderata, & ſuſtinibilis, & eam apponeret quatenus metu eius induceretur venditor ad ſolutionem penſionis: vtputa ſi debitor non ſoluerit in termino, quòd non bibat vinum, donec ſibi ſoluerit: ſuppoſito, quòd ſine detrimento corporis carere poſſit vino. Nam pacta, quæ non ſunt contra bonos mores, nec turpia, vel turpia rei gratia inita: nec à iure reprobata: nec captioſa ſunt ſeruanda, ex quo ſunt inita per contrahentes ſine dolo: vt etiam dicunt domini iuriſtæ.

QVÆSTIO LXXXVI.

Vtrum emptio redditus deprauetur per hoc, quòd emptor exigit à vẽditore, quòd venditor ſibi obliget illa bona in quibus eſt redditus conſtitutus, vel aliqua alia bona in pignus, vel hypothecam diſtrahendum, vel diſtrahenda ſecundùm loci conſuetudinem: ſi venditor in termino pręfixo nõ ſoluerit penſionem debitam. Et differt illa quæſtio à præcedenti pro tanto: quia in pręcedenti obligatur debitor ad hoc: vt ſi in termino non ſoluat penſionẽ quam ſoluere debet: ſoluat pecuniam: etiã ſi non ſit creditor paſſus intereſſe. Dic antẽ, & ſi obligetur debitor ad hoc: vt ſi non ſoluat penſionem in termino patiatur diſtrahi pignus ſuum: non tamen cogetur

per hoc in illa diſtractione aliquid ſoluere vltra penſionem neglectam (niſi forte creditor ſit aliquod intereſſe paſſus ex mora debitoris. Vnde caſus huius quæſtionis videtur mitior caſu præcedentis quæſtionis. Solutio ſtat in duabus ſuppoſitionibus: & tribus concluſionibus.

Prima ſuppoſitio ſecundum dominos iuriſtas. Pignus eſt obligatio alicuius rei licitè pro debito inita: fit autem obligatio pignoris ad maiorem ſecuritatem creditoris: quia tutius eſt pignori incumbere, quàm in perſonam agere. ſicut etiam tutius eſt non ſoluere, quàm ſolutum repetere. Et dicitur pignus à pugno. ideo propriè pignus dicitur res mobilis tradita de pugno in pugnum. & ſic pignus tranſit: hypotheca autem conſiſtit in re immobili, & ſic non tranſit.

Secunda ſuppoſitio. quadruplex eſt pignus ſcilicet, legale, iudiciale, prætorium, & conuentionale: quemadmodum etiam ſupra quæſtione xxxj. poſita fuit multiplex pœna ſcilicet, legalis, iudicialis, & conuentionalis. De tribus primis pignoribus non eſt ad propoſitum huius quæſtionis, ſed principaliter de quarto tantum, quod eſt illud, quod ſola hominis conuentione conſtituitur.

Prima concluſio. Emptio redditus non deprauatur de per ſe præciſè per hoc, quòd &c. vt ponitur in titu. probatur quantupliciter. Primò ſic: quia tale pactum, de quo in titulo, eſt à iure ciuili receptum, & approbatum. igitur licitum. tenet conſequentia per ea quæ tacta ſunt ſupra quæſtione lxxxuj. concluſione j. probatione xj. Antecedens probatur: quia in l. pactum. ff. de pigno. actio. habetur, quòd valet pactum, quòd ſi venditor infra certum terminum debitum non ſoluerit, quòd tunc prædia pignori, vel hypothecæ data liceat creditori vendere, & illo modo etiam intelligit eundem textum gl. j. ibidem. & pro hoc inducunt. l. j. C. de pact. pigno. & dictã l. ſi fundus. §. fin. ff. de pigno. Secundò probatur auctoritate quorundam legiſtarum. Nam Bart. in l. ſi neceſſitas. in §. ſi annua. ff. de pigno. actio. vbi declarãdo textum, dicit ibi eſſe caſum, quòd ſi quis ex certo fundo teneatur penſionem, ſeu redditum ſoluere ad certum terminum: & infra illum non perſoluerit, quòd extunc poſſit creditor pignus vendere pro penſione non ſoluta. Et hoc idem voluit ibi glo. Alex. de Imo. & cæteri ſcribentes, qui omnes tranſeunt cum Bart. Facit etiam, quod dicit idem Bart. poſtea in §. ſi. vbi dicit notabiliter per illum textum: quòd hoc caſu poteſt vendi pignus: non ſolum propter debitum non ſolutum: ſed etiam propter acceſſiones. pro hoc eſt bonus textus in l. quæ ſpecialiter. C. de diſtractio. pigno. quæ dicit, quæ ſpecialiter à nobis obſeruata ſunt debitoribus ceſſantibus in ſolutione: debetis bona fide, & ſolenniter vendere. Tertiò probatur à ſimili, vel minori: quia non deprauaretur per hoc, quòd emptor vellet habere poteſtatem, quòd ſi venditor non ſolueret penſionem in termino præfixo: emptor rem pignoratam poſſideret iure emptionis: iuſto tamen eam precio æſtimando: vt patet in l. ſi fundus. §. vlti. ff. de pigno. Ergo eadem ratione, vel à minori affirmatiuè: etiam valebit, ſi vult habere poteſtatem illa alteri iuſto precio vendendi, vel diſtrahendi: quia non apparet ratio diuerſitatis: imò minus videretur primum, quàm ſecundum: quia tunc creditor ſibijpſi cenſetur vendere. ſecus in ſecundo, quando alteri vendit; neque tamen ſibijpſi vendendo eſt periculum iniquitatis: quia notanter adiectum eſt: iuſto precio æſtimando. ſupple non per creditorem, qui ſimul eſt venditor, ſed per alios, quorum intereſt. Quartò probatur ratione theologica. ſic emptor poteſt licitè obligare venditorem ad pœnam, ſi non ſoluerit in termino præfixo: vt in præcedenti quæſtione patuit. igitur etiam licitè poterit eum obligare ad hoc, vt permittat eum diſtrahere bona pignorata. tenet conſequentia à ſimili, vel minori. Nam in primo caſu emptor conatur habere penſionem, & eam tandem habebit, & vltra hoc etiam pœnam imburſabit, ſi defecerit in termino. In ſecundo autem caſu conatur habere penſionem, & eam tandem habebit: ſed nihil vltra hoc habebit, niſi paſſus ſit aliquod intereſſe: ſed præter hoc nihil. prout patebit in ſequẽtibus concluſionibus. Quintò ſic: quia ſi per hoc deprauaretur, maximè, quia illa exactio emptoris contra venditorem tendens ad diſtractionem bonorum eius, ſi in termino defecerit: videretur eſſe contra legem diuinam, & naturalem mandantem, quòd proximo patienti neceſſitatem: & ſic non ſoluenti in termino, debemus miſericorditer ſuccurrere, & per conſequens ei expectare de penſione debita. & multo magis tenebimur ad non opprimendum eum ad diſtractionem bonorum eius. Modo illa inconuenientia omnia poſſunt vitari, etiam ſi fiat illa diſtractio: quia prędicta exactio, & diſtractio poteſt fieri ſtantibus cõditionibus ponendis in ſequenti concluſione: illis autem ſtantibus, non habebunt illa inconuenientia locum. igitur emptio redditus per huiuſmodi pactum, & diſtractionem non deprauatur, quantum eſt de per ſe: ſic enim intelligitur hęc concluſio prima. ideo notanter additur in concluſione de per ſe: & pręciſè. Si enim de per ſe per eam deprauaretur: tunc etiam quibuſcunque conditionibus ſtantibus deprauaretur per eam: ſed bene verum eſt, quòd in certis caſibus per ea deprauatur: vt in ſequenti concluſione dicetur.

Secunda concluſio. Licet emptio non deprauetur per hoc, quòd &c. vt in titu. tamen ad hoc requiruntur nouem conditiones, ne deprauetur in prædicto caſu. Prima, quòd emptor mallet penſionem ſibi debitam recipere in termino, quàm quòd eam non recipiendo procedere habet ad diſtractionem pignoris. Ratio eſt: quia ſi econtra mallet ad diſtractionem procedere: ſignum eſſet, quòd lucroſius eſſet ſibi penſionẽ expectare: & ſic ad illam diſtractionem procedere, quàm penſionem recipere in termino, & ſic eam non expectare, modò hoc includit implicitam mutuationem vſurariam. Nam illa expectatio penſionis eſt implicita mutuatio: & tamen eam mallet facere & diſtrahere pignus & hoc propter lucrum temporale, quàm nõ mutuare, & ſic non conſequi illud lucrum. Mutuatio autẽ ſpe lucri temporalis facta eſt vſuraria, igitur. Vnde debet potius velle econtra, vel ad minus æquè velle vnum ſicut alterum: vt ſic non ſit animus eius in affectione vllius lucri ſibi prouenibile ex dilatione ſo-

lutionis

lutionis penſionis. Secunda conditio, quòd nõ emergat, vel natum ſit emergere ſcandalum: etiam puſillorum ex illa obligatione, & conſequẽter ex diſtractione: quia ſi emergeret, actus redderetur malus per accidens. Natum autem eſſet emergere, quando præcedens conditio, & ſequentes non omnes ſeruarentur: quia ex defectu præcedentis haberetur ſuſpectus de cupiditate vſuraria, & ex defectu ſequentium de crudelitate, & impietate, vel alia iniquitate, quando autem præcedens, & ſequentes concurrunt omnes: & cum hoc eſt conſuetudo loci: non eſt natum emergere ſcandalum ſaltem paruulorum, & de facili, phariſeorum autem non eſt curandum. Tertia conditio, quòd pro tempore, quo contingit venditorem deficere in ſolutione penſionis: non ſit venditor in tali indigentia, vel paupertate conſtitutus, quòd emptor teneretur ex præcepto Dei eidem mutuare tantundẽ, quãta eſt penſio: quia ſi eſſet in tali indigentia conſtitutus, non poſſet emptor licitè procedere ad illam diſtractionem: quia non poſſet licitè exigere ab eo ſolutionem penſionis illo tempore, ergo nec ad diſtractionem procedere: quia illa diſtractio fieret ad habendum ſolutionem penſionis. Item quia procedendo ad diſtractionem: nollet eidem expectare, quod eſt implicitè nolle mutuare: ſicut tamen teneretur. Et eadem ratione etiam a principio contractus peccaſſet: ſi intendiſſet procedere ad diſtractionem pignoris, occurrente tali indigentia venditoris: non obſtãte, quòd ab initio contractus nondum vllatenus fuiſſet in tali neceſſitate conſtitutus: licet ſibi non fuiſſet illicitũ a principio illud pignus recipere tali animo, quòd ſi deficeret in termino extra caſum prædictæ neceſſitatis vellet procedere ad eius diſtractionẽ & etiam, quòd ſaltem expirante illa neceſſitate, quæ in termino præfixo occurrit, poſtea ſecuritatem habeat ſuæ penſionis. Quarta, emptor, ſeu creditor volendo diſtrahere pignus, prius denunciet venditori, ſeu debitori ſe diſtracturum ſuum pignus. Ratio theologica eſt: quia ſtaret, quòd ſi non denunciaret, ipſe debitor grauaretur plus, quàm opus eſſet creditori pro ſua ſolutione: quia forte debitor auiſatus, alia pignora, quibus leuius carere poſſet, traderet ſibi diſtrahenda: de quibus tamen etiam ſufficienter poſſet creditor ſolutionẽ habere. Et intelligitur hæc conditio neceſſaria, niſi a principio cõuenerint emptor, & venditor, quòd emptor poſſit vendere pignus, ſi venditor non ſoluerit penſionem infra terminum præfixum; tunc enim non eſſet denuntiatio neceſſaria, ſecus ſi nihil eſt actum. Et ſi nihil eſt actum: ſufficiet vna denuntiatio, ſi vt in titulo conuẽtum eſt quòd emptor ad diſtractionẽ poterit procedere. Nã ſi eſſet conuentum inter eos, quòd emptor deberet habere pignus, & non procedere ad eius diſtractionem, vel venditionem, tunc quamuis nihilominus poſſit emptor ipſum vendere: quia illud pactum nõ valet: tamen tunc requiritur triplex denunciatio, & infra quamlibet illarum debet eſſe triduum: vt dicit glo. ſi. in l. ſi conuenerit. ff. de pign. action. Quinta, quòd illa diſtractio, ſeu (vt iuriſtæ loquuntur) ſubhaſtatio fiat ſecundùm ſolemnitatem, & formam de cõſuetudine illius loci ſeruatam, ut puta publica voce præconis, vel edicto iudicis. Vel aliter ſecundùm cõſuetudinem loci: vt quicunque velit emere huiuſmodi rem veniat infra certum tempus, puta. 14. vel 20. dierum, vel aliud tempus ſecũdùm arbitrium iudicis ſtatuendum, ita quòd infra illud tempus res expoſita ſit venalis publicè, nec infra illud alicui tradatur, ſed finis expectetur: & tunc plus offerenti tradatur, vt in l. ſi tempora. C. de fid. inſtrum. & iure haſt. fiſc. lib. x. Nec eſt in iure taxatum prędictum tempus præfigendum, niſi in eccleſia, in qua ſtatuti ſunt. 20. dies: vt patet. x. q. 2. hoc ius. Ideo in illius temporis quantitate ad conſuetudinem loci recurratur. Ratio autem theologica huius eſt: quia ſicut lex poſitiua ſcripta ligat, etiam in foro conſcientiæ: ita & conſuetudo rationalis. Et etiam: quia in acquiſitione rerũ, multum operantur humana iura & conſuetudines, ideo illa conditio requiritur. Et ſub hac comprehenduntur quęcunque formę, quas conſuetudo haberet in diſtractione in tali loco: dummodo fuerit æqua & honeſta. Sexta, quòd emptor, ſeu creditor diſtrahendo pignus, ipſum diſtrahat pro iuſto precio, quantũ poteſt, ita quòd non decipiatur debitor vltra dimidium iuſti precij: aliàs enim debitori competeret remedium reſcindendi venditionem: quia tale remedium habet locum, quandocunque emptor, vel venditor decipitur vltra dimidium iuſti precii: etiam ſi res vendatur cum ſubhaſtatione: quia in cap. cum dilecti. de emptio. & venditio. vendita fuit res eccleſiæ (quæ tamen non venditur, niſi præcedente ſubhaſtatione. x. q. 2. hoc ius) & tamen dicit ibi tex. quòd habuit locum remedium prædictum. Item nullo tempore licitum eſt proximo decipere proximũ, & ideo, etiam nõ licet tempore ſubhaſtationis. Item grauius videtur eſſe peccatum deceptionis illo tempore factum, quàm alio: quia afflicto additur afflictio, & oppreſſus amplius opprimitur. Et addendum eſt in foro conſcientiæ, quod etiam creditor non uẽdat pro minori iuſto precio, etiam ſi illa minoritas eſſet citra dimidium iuſti precii: & tamen notabile: & ipſe potuiſſet pro iuſto precio vendidiſſe: quia hoc eſt contra legem naturalem. Quod tibi fieri non uis, alteri non facias, & circa perſonam, cuius bona ſic diſtrahuntur, grauius eſt ex cauſa prædicta. Septima, quòd creditor debet bona fide gerere rem debitoris: quia ſi in pignore diſtrahẽdo contra charitatem proximi, & contra legis diuinæ prohibitionem commiſiſſet aliquam fraudem, non ſolum peccaret, & teneretur in foro conſcientiæ ad fraudis refuſionem: ſed, etiam ſecundùm dominos iuriſtas in foro exteriori, ſi poterit fraus probari, dabitur actio debitori contra creditorem ſic verſatum in fraude. Vnde non videtur ille creditor in foro conſcientiæ fraternè & bona fide agere cum rebus debitoris: qui cum habeat plures res debitoris ſibi pignoratas vendit res meliores, dimiſſis vilioribus: cum tamen ſi ſolum viliores vendidiſſet indiſtractis melioribus: potuiſſet ſufficiẽter habuiſſe ſolutionem ſui debiti. Et ſimiliter ſi plura habuit pignora, quorum vnum venditum ſuffeciſſet ſibi pro ſua ſolutione: & tamen vendidit etiam alia. Octaua, quòd diſtractione facta, creditor non ſibi retineat de precio, niſi in quanto fuit ei debitor obligatus: ita tamen quòd etiam debet debitor velle ſibi ſatisfacere de intereſſe, ſi quod paſſus eſt ex mora ſolutionis,

lutionis. & hoc etiam poterit creditor licitè exigere à debitore, ſi etiam precium rei diſtractæ non ſufficiat ad ſolutionem debiti: poterit creditor exigere alia pignora: & ea (vt præfertur) diſtrahere, donec ſibi ſatisfiat. Nona, ſi creditor procedere volens ad diſtractionem non inueniat emptorem: tunc propter hoc non debet illa bona ſibi pro debito retinere propria authoritate, etiam ſi æqualerent ipſi debito: ſed debet conſequenter agere ſecundùm conſuetudinem loci: dummodo illa conſuetudo nil iniquitatis habeat aut charitatis fraternæ præiudiciale: & ſi non appareat aliqua conſuetudo: debet denunciatione facta debitori adire iudicem, qui debet certũ tempus præfigere debitori: infra quod luat pignus, quo tranſacto poterit iudex taxare, quantum valeat illa res, & iuſtè taxatam aſſignare creditori, vt ipſam tanquam verus dominus poſſideat in ſolutum. Et ex benignitate & humanitate (quantùm eſset de iure ſcripto) etiã poſtquam creditor adeptus eſſet dominium illius rei deberet debitor habere biennium: infra quod poſſet luere pignus refectis damno & intereſſe creditori: tamen vbi hæc conſuetudo non obſeruatur, non eſt neceſſe. Attamen iudex ſic aſſignabit pignus ipſi creditori pro debito, quòd ſi pignus plus valeat, quàm ſit debitum: debet creditor illud plus reſtituere debitori: ſic etiam creditor vellet per debitorem ſibi alia pignora dari: ſi pignus præcedens minus valeat, quàm fuerit debitum, donec ſatisfactum eſſet ſibi. Et quia nemo eſt bonus iudex in cauſa propria: ideo pignus tradendum creditori, cum nõ inuenitur, qui ipſum emere velit, iudex taxabit. Attamen vt æquitas etiam ſeruetur, ſi creditor non libenter: ſed inuitus & incõmodosè habet illud pignus pro ſolutione penſionis: & tamen cogitur: quia alia via non poteſt habere ſolutionem debiti: tunc licitè poterit creditor velle ſibi à iudice pignus tãto remiſſiori precio taxari & dari: quantò magis inuitè & incommodosè ipſum recipit: vt illud eius grauamen (quod non tenetur ſubire propter debitorem moroſum, vel negligentem: nec conſtitutum in ea indigentia: in qua ex vllo præcepto teneatur creditor ſibi mutuare) reſarciatur ſibi per illam taxam: quia qui grauatur in vno, debet releuari in alio. Et iudex etiam poteſt immo de æquitate debet in taxando pignus hoc inſpicere, quantum ſibi conſtare poteſt de grauamine creditoris: ſi tamen taxaret vilius, quàm aperte rei expoſtulet grauamen creditoris: non poterit ob hoc creditor cõſcius illius vilioris & erroneę taxę ſic taxatum recipere: licet bona fide iudex ſic taxauerit: ſed intra ſe debet metiri taliter, quòd mallet habere ſibi debitam penſionem, quàm pignus ſic taxatum: vel ſaltem ad minus, quòd non plus vellet pignus ſic taxatum habere, quàm pẽſionem. Ex illis patet, quòd domini iuriſtę inſufficiẽter aſſignant conditiones requiſitas ad hoc: vt prædictum pactum pignoris diſtrahendi, vel ſubhaſtandi valeat. Nam de primis tribus tacent: quæ tamen omnino requiruntur non minus quàm aliæ. & hoc de lege diuina & naturali, quã cęteris anteferre debemus: & ſimiliter quædam ſunt ſupra appoſitæ circa quartam & ſextam, & vltimam: ſed forte ipſi de foro exteriori tantum loquuntur: forum conſcientiæ theologis relinquentes.

Tertia concluſio. Emptio redditus deprauatur per quodlibet quinque ſequentium pactorum. Primum, ſi venditor non ſoluerit penſionem in termino præfixo; res pignorata ſit ipſi emptori vendita pro penſione, & hoc dicitur pactum legis commiſſoriæ; quod in pignoribus eſt regulariter reprobatum: vt in cap. ſignificante: de pignoribus. Huius autem reprobationis eſt duplex ratio. Prima: quia obligatio pignoris cõmuniter ſolet fieri pro longè minori quantitate, quàm pignus valeat. Ideo ſi valeret tale pactum in pignore, multũ deciperetur debitor qui auiditate habendi pecuniam, vel mutuum: de facili iniret quodlibet pactum. ideo lex voluit proſpicere communi ac publicæ vtilitati temporali ſubditorum caſſando tale pactum eorundem. Secũda: quia ſi valeret tale pactum in obligatione pignoris vix, aut nunquam aliquis mutuaret, vel crederet alicui pecuniam ſine tali pacto: quod tamen pactum, ex quo eſſet ad lucrum captãdum induceret vſuram: quia mutuans ſperaret loco ſortis mutuatæ conſequi rem pignoratam, quæ eſt longè melior, quàm ſors, & ſic lucrum intenderet contra ſalutem animæ. Et ideo ex quo illę rationes ſunt in vtilitatem reipublicę temporalem & ſpiritualem: ideo etiam debitor non poſſet renuntiare reprobationi illius pacti quin deniq; pactum eſſet inualidum. Dictum eſt autem notanter; quòd prædictum pactum in pignoribus ſit regulariter prohibitum; &c. quia eius prohibitio habet aliquas fallentias etiam in pignoribus. Prima. ſi fiat pactum ſic, quòd ſi debitor non ſoluit debitum in termino præfixo pignus vendatur, vel ſit venditum creditori iuſto precio, vel quod tunc pignus ſit datum creditori in ſolutum iuſto tamen precio. Ratio: quia tunc in nullo grauabitur, vel decipietur debitor: ſicut in forma præcedentis pacti. Secunda. ſi fiat pactũ ſic. ſi debitor non ſoluit in termino: res pignorata ſit creditori vendita, vel in in ſolutum data: & tamen illud pactum non fiat ab initio contractus obligationis pignoris, nec incontinenti: ſed poſtea ſit appoſitum ex interuallo: nam tunc valet ſecundum dominos iuriſtas ſaltem quo ad retentionem pignoris. puta ſi creditor ipſum poſſidet: nũ autem quo ad actionem: & tamen ſi incontinenti eſſet appoſitum, non valeret. Ratio diuerſitatis eſt: quia debitor ab initio promitteret, quicquid creditor vellet, vt haberet pecuniam, & ſic præſumitur quaſi neceſſitatus tale pactum inire, ſeu facere, quæ præſumptio ceſſat, quando promittit: poſtquàm iam habet pecuniam optatam. Attamen quò ad forum conſcientiæ non valeret: etiam ſi ex poſt facto illud pactum apponeretur: niſi ex mera liberalitate, & deliberatione diſcreta apponeretur: aliter ei creditor non poſſet ſana conſciẽtia velle pignus (cum ſit longè melius debito) habere loco debiti, etiam dato quòd in foro exteriori illud non obſtaret ei. Nã quòd domini iuriſtæ inquiũt, illud pactum valere quo ad retentionem pignoris: ſolum eſt pro tanto, quòd non datur actio debitori repetẽdi pignus, nec iudex eum ſuper hoc audit. Modo non ſequitur. mihi non datur actio ſuper re, quã repetere vellem a te. igitur tu potes eum in foro cõſcientiæ retinere: vt patet in caſu, quo quis deceptus eſt re ipſa citra dimidium iuſti precij aliquo notabili: vt

di: vt patuit quæſtione lvij. Tertia ſi fiat ſic. ſi debitor non ſoluat in termino præfixo, res pignorata ſit creditori empta, vel ſit ei in ſolutum data: dummodo nõ fuerit adiectum pro debito: quia tunc debet pactum intelligi ſecundùm ius commune, & per conſequens quòd debeat pignus habere emptum, vel datum iuſto precio. Secundò. dictum eſt notanter, quòd pactum legis commiſſoriç ſit in pignoribus reprobatũ: quia in contractu emptionis & venditionis non eſt ſic reprobatum, quin valeat, ſi fiat ſic: vendo tibi domum meam pro 100. flo. hoc pacto adiecto: vt ſi infra menſem illa c. non ſoluero, domus ſit inempta ac permaneat mea, de hoc patuit in q. 83. concluſione prima, ante probationem 10. Dicitur autem pactum prædictum ideo pactum legis commiſſoriæ: quia ſi debitum non ſoluatur, facit rem committere, ſeu in commiſſum cadere. Secundum pactum, per quod deprauaretur, eſt tale, ſi non ſoluerit &c. ſit res pignorata creditori data in ſolutum pro debito ipſo. Tertium eſt tale. ſi non ſoluerit &c. ſit res pignorata in feudum, vel in emphyteoſim conceſſa creditori, vel ſit ſibi in dotem data. Quartum eſt tale. ſi non ſoluerit &c. quòd non liceat debitori pignus redimere, ſiue in perpetuum, ſiue ante diem præfixum. Eadem autem eſt ratio reprobationis, & inualiditaria illorũ pactorum ſicut primi, vt patet intuenti. Quintum eſt tale, quòd res illa pignoretur creditori, ita tamen, ꝙ non liceat creditori illud uendere, illud enim nõ ualet: ſed eſt reprobatum, quia nec creditor poſſet renunciare illius reprobationi, quin nihilominus eſſet inualidum: & ei poſſet contrauenire: quia eſt introductum in fauorem publicum: quia ſi non poſſet illud vendere: tunc cum ipſum habere nullam ſibi afferat ſecuritatem aſſequendi ſolutionem debiti: decetero creditores non mutuarent indigentibus. Et hæc de præſenti quæſtione. & per conſequens de toto tractatu quarto huius operis. De cuius ſine laudetur Chriſtus in ſecula ſeculorum rex benedictus. Amen.

TRACTATVS QVINTVS.

ABSOLVTO *tractatu de emptionibus diuerſorum redditum conſequenter auxilio domini tractandum eſt de contractu locationis tam in genere, quàm in ſpecie diuerſorum animalium, cuius tractatus prima quæſtio eſt 87. in ordine quæſtionum huius operis, & talis.*

QVÆSTIO LXXXVII.

Vtrum contractus locationis & conductionis ſiue rei, ſiue perſonæ ſit licitus. Solutio quæſtionis ſtat in nouem ſuppoſitionibus; quatuor concluſionibus, & tribus corollarijs.

Prima ſuppoſitio. Locatio eſt cõtractus, quo quis vſum alicuius rei, vel perſonæ in alium transfert pro mercede: ſine hoc quòd in eundem transferat proprietatem vel dominium eiuſdem. Exẽplum. habeo ius vtendi equo meo & domo mea: & percipiẽdi fructus de agro, vel horto meo. ſi ego reſeruata mihi proprietate & dominio equi & horti tibi pro mercede concedam ius vtendi equo meo, vel percipiendi fructus de horto meo: tunc dicor tibi locare equum, vel hortum, & tu diceris conducere equum, vel hortum. Et capio hic vſum non vt diſtinguitur contra vſufructum: ſed vt comprehendit vtrunque, quid autem vtrunque ſit & quomodo differant, patuit quæſtio. xij. & xiij. Vnde aliquando locans tantum transfert vſum rei ſuæ in alterum aliquando vſufructum. Exẽplum primi. Si loco tibi hortum meum, vt quantũ pro tua perſona vti poteris, fructibus eius vtaris: non autem vt aliquos fructus eius alijs vendas, vel dones. Exemplum ſecundi: vt ſi ſic tibi loco eum, quòd etiã fructus eius poteris diſtrahere, ſicut libet.

Secunda ſuppoſitio. Conductio eſt contractus, quo quis pro mercede recipit ab alio vſum alicuius rei, vel perſonæ ſine hoc quod recipiat eiuſdem rei, vel perſonæ proprietatem, vel dominium. Exemplũ patet ex prima ſuppoſitione. Vnde nec locatio, nec conductio poteſt fieri in re, cuius vſus eſt eius conſumptio: ſaltem ad illum vſum, ideo pecunia non poteſt dici locari, vel cõduci ad diſtractionem, nec eſculenta, vel poculenta ad eſum & potum: quamuis ad alium vſum contingat illa locari, qui non eſt eorum conſumptio: vt ſi floreni locantur ad contrectationem pro ſanitate infirmi, & huiuſmodi.

Tertia ſuppoſitio. Locatio eſt duplex, quædam eſt rei, capiendo rem, vt diſtinguitur contra perſonã hominis, ſiue illa res ſit animal, ſiue alia res, & de illa locatione exemplificatum eſt in prima. Alia eſt perſonç ſuç, & illa eſt duplex, quædam eſt perſonæ ſuæ intranſitiuè, quædam tranſitiuè. Exemplũ primi. ſi ego loco me ad laborandum tibi in vinea per diem pro. iij. ſolidis, iam loco perſonam meam propriam, & tu conducis meam perſonam. i. me. Exemplum ſecundi. ſi ego ſeruum meum tibi locem ad laborãdum in vinea tua &c. iam loco tibi perſonam mea. i. quæ eſt mei. Et ſecũdũ aliquos locatio perſonæ ad operas. ſ. ad faciendum aliquid &c. non eſt propriè locatio, ſed contractus innominatus, ſcilicet facio, vt des: tamen non refert hoc multum in propoſito quo ad forum theologicum. Prçterea ſi rite inſpiciatur, ita inuenitur vſus, & vſufructus transferibilis in locatione perſonæ ſicut in locatione rei. ideo ita poterit dici locatio, & ſi quid obſtet, erit ſola voluntas vtentium vocabulo. Et no. quòd locatio perſonæ alio nomine dicitur locatio operarum: non ſic intelligendo, quòd operæ ipſæ locentur: ſed perſona locatur ad operas

impen-

ægri. Et illa adhuc eſt duplex. Quædam fit pro tali ſpe cie in quantitate determinata: vt ſi fit pro modijs in numero determinato. Alio modo in quantitate inde terminata quoad numerum: vt ſi fit pro medietate il lius tritici, aut pro tertia parte aſſignanda ipſi locato ri. Hæc enim quantitas non eſt determinata: quia ſi multum creſcit, cedet eo maior medietas vel tertia lo catori. & talis locator propriè dicitur partiarius. Et de illa vltima non eſt ad propoſitum: quia nec impro priè, nec propriè eſt locatio à parte rei, ſed ſocietas. Et de illa patebit in q. 80. Vnde iura loquentia de ſocie tate diſſoluenda habent locum in illo contractu: vt puta quòd per mortem alterius diſſoluatur hæc ſocie tas, nec tranſeat in hæredem.

Octaua. Locatio fit dupliciter. Aliquando purè. Aliquando impurè. Si purè, hoc eſt dupliciter: quia vel purè tam à ſubſtantia alterius contractus, quàm à pactis, quæ ſunt naturalia illius contractus, licet poſ ſint eſſe naturalia alteri contractui. Sed impurè fit, quando alius contractus commiſcetur ei, vel ſi non alius: tamen pactum aliquod interuenit, quod eſt cō tra, vel ſaltem præter naturalia locationis. licet ſtet ipſum eſſe naturale alicui alteri contractui. Exemplū ſecundi. Si tibi loco equum meum per menſem pro debita quantitate pecuniæ, & adijcio pactum, quòd debeas mihi eſſe obligatus de dāno contingente equo ex tua culpa etiam leuiſſima. hoc eſt pactum, quod eſt contra naturalia illius contractus: quia de natu ra locationis eſt, quòd non tenetur conductor de dā no prouenientе ex culpa ſua leuiſſima, ita quòd re linquendo locationem & conductionem in ſuis natu ralibus non ineſſet illa obligatio conductori: nunc autem ſibi inerit per pactum. Poteſt etiam dici, quòd illud pactum continet quendam contractum alium in ſubſtantia a locatione, & quæ eſt innominatus. Nā prædicti præter locationem & conductionem contra hunt etiam contractu ſuſceptionis periculi: quia con ductor ſuſcipit in ſe periculum damni poſſibilis acci dere ex leuiſſima culpa: quod aliàs ſuſcipere non te netur. & ſic eſt contractus, do vt facias. & hoc ex par te locatoris. i. concedo equum, vt facias periculū eius meum in caſu leuiſſimę culpę: ſed ex parte conducto ris eſt cōtractus: facio vt des. ſcilicet periculum illud facio meum: vt des. i. cōcedas mihi vſum equi tui pro mercede remiſſiori. Poſſet etiam alia exempla poni de pactis contra alia naturalia locationis & cōductio nis: ſed illa poterunt ſatis patere ex dicendis in con cluſione vltima, vbi tangentur naturalia huius cōtra ctus, quæ autem in generali dicantur ſubſtantialia, quæ naturalia, & quæ accidentalia alicuius cōtractus patuit q. 79. in ſuppoſitione ſecunda. Et quia hic & infra fiet mentio de dolo & de culpa lata, leui & le uiſſima, & de caſu fortuito. & illa neceſſaria ſunt ad ſciendum, etiam in foro conſcientiæ æquitatem vel iniquitatem cōtractus locationis: & etiam aliorum: ideo de illis dicenda ſunt aliqua quantum theologo ſufficit pro intelligentia contractuum ad forum con ſcientiæ. Et poſſunt illa trahi ex lectura domini Pan. in diuerſis locis, & ſpecialiter ſuper c. vnico, de com modato. eſt igitur.

Nona ſuppoſitio, quòd dolus eſt inſidioſa machi natio, qua quis aliquid agit, vel omittit ex intentione, & à propoſito in malum & damnum alicuius. Vt lo caui tibi equum, & tu a propoſito potas eum in calo ribus maximis vt moriatur, vel ei non das pabulum longo tempore, vt moriatur: tu es in dolo. Et poteſt diuidi in dolum verum & præſumptum: qui tantum differunt in hoc, quòd dolus dicitur verus, quando manifeſta ſigna eius apparent. Sed dicitur præſum ptus, quando aliquales coniecturę eius apparent. Sed culpa quantum ad præſentem materiam contractuū attinet. puta quando dicitur, quòd alter contrahentiū tenetur, vel non tenetur de tali, vel de tali culpa. Sic poteſt groſſo modo notificari. eſt actus, vel omiſſio, quo, vel qua quis ex incircūſpectione deuiat ab eo, quod bonum eſt: & incidit malum, vel damnū: quod tamen per hominis diligentiam præuideri poterat. Et dixi notāter quantum ad præſentem materiā &c. quia in materia morali fiunt notificationes groſſo & figurali modo ſecundum Philoſophū j. eth. Nam ſub tiliter de entitate culpæ diſputare. ſ. quid ſit pro for mali. ſ. carētia rectitudinis debitæ ineſſe actui, & quid pro materiali, eſt alterius negocij. Et dicitur notanter in diffinitione, per hominem diligētiam &c. propter caſum fortuitum, qui vt præcaueatur præuideri nō poteſt, in quem incidere, non eſt culpam cōtrahere. Vnde qui equo ſibi locato vtitur loco & tempore cō gruis, & à caſu, de quo nemo cogitaſſet, irruunt in eū illo loco & tempore latrones & auferunt eū, vel ignis de cęlo deſcendens eum conſumit in illo loco & tem pore: non eſt conductor in culpa. licet ſi illo loco & tempore non fuiſſet eo vſus, non perdidiſſet eum: quia licet deuiet à bono pro quanto ibi equo vtendo equum non ſaluat, ſed perdit, tamē hoc non poterat per hominum diligentiam præuideri, vt caueretur. Secus ſi eo vtitur in tali loco & tempore, vbi bene de buiſſet cogitaſſe, quòd in eum poſſent irruere hoſtes, aut conſimile periculum, tunc enim eſſet in culpa. Di citur autem notanter. ex incircūſpectione &c. ad dif ferentiam doli, vt patebit. Culpa autem, vt diſtingui tur à dolo, habet tres ſpecies. Quædam dicitur lata, quædam leuis, quædam leuiſſima. Culpa lata eſt cul pa, qua quis ex incircunſpectione deuiando ab ea di ligentia, quam communiter habent homines illius profeſſionis, incidit in tale malum, quale tamen cō muniter illius profeſſionis ſciuiſſent euitare. Vnde ignorare, quod communiter ſciunt homines illius profeſſionis, vel ignorare, quod communiter ſcitur, eſt culpa lata. Et dicitur qua ex incircunſpectione &c. ad excludendum dolum. Nam dolus licet ſit culpa communiſſimè capiendo culpam, quia eſt peccatum, igitur culpa, tamen non eſt culpa, prout capitur culpa in materia contractuum, quando dicitur in illo con tractu commiſſus eſt dolus, vel culpa &c. Sic enim diſtinguitur dolus à culpa. Nam dolus eſt inſidioſa machinatio: qua quis vtitur in malum, vel damnum alterius. Sed culpa vt diſtinguitur à dolo, non eſt inſi dioſa machinatio: ſed duntaxat eſt actus, vel omiſſio, qua quis non ex propoſito & intentione: ſed ex incō ſideratione, & ex incircunſpectione deuiat ab eo, quod bonum eſt. Et ſic licet lata culpa æquiparetur dolo: non tamen identificatur. Exemplum. Locaui tibi equum, & ex inconſideratione tota die ac nocte non dediſti ei pabulum: & ſic mortuus eſt, vel equitaſti

per

per pontem habentē ſolum vnam trabem, & ſic cecidit fractis cruribus, tu es in lata culpa. Nam communiter homines tuę profeſſionis & conducentes equos ſciunt talia non eſſe agenda. Leuis autem culpa eſt culpa, qua quis ex incircunſpectione deuiando ab ea diligentia, quam communiter homines habent diligentes, incidit in malum vel damnum: quod tamen homines diligentes ſciuiſſent vitaſſe. Vt ſi equo tibi locato dediſti pabulum & potum: & tamen ex incuria tua dimiſiſti eum bibere, quando nimis fuit calefactus, & ex illo mortuus eſt. Leuiſſima culpa eſt culpa, qua ex incircunſpectione aliquis deuiando ab ea diligentia, quam diligentiſſimi habent, incidit illud damnum vel malum, quod diligētiſſimus præcauiſſet. Vt locaui tibi equum & eum in domo hoſpitis poſuiſti ad ſtabulum cōſuetum, vbi etiam cęteri equi ſolent poni, & clauſiſti ſtabulum ſolito more, & furto ſubtractus eſt; & tamen ſi ſerā apponi feciſſes, ſicut aliquando diligentiſſimi faciunt, nō fuiſſet ſubtractus: tu es in culpa leuiſſima. Dictum eſt autem notanter, quòd culpa vt diſtinguitur à dolo, habet tres ſpecies: quia ſi caperetur, vt non diſtinguitur contra dolum: habet quinque ſpecies. ita quòd dolus ſecundū duas ſuas ſpecies continetur ſub culpa: & tunc diuiditur ſic. Culparum quædam eſt latiſſima, & illa eſt verus dolus, quædam eſt latior & eſt dolus præſumptus, quædam eſt lata, quædam leuis, quædam leuiſſima: vt dictum eſt. Sed ſi capiatur culpa, vt diſtinguitur contra dolum: tunc tantum habet tres ſpecies: vt dictum eſt. Caſus autem fortuitus eſt inopinatę rei euentus, qui præuideri non poteſt, exemplum patuit circa vltimam clauſulam diffinitionis culpæ. Vnde ad hoc ꝙ caſus ſit fortuitus, oportet quòd etiam diligētiſſimus non potuiſſet eum præuidiſſe ad præcauendum eū. Et ideo ſi furtum rei tibi locatæ committitur, & hoc à tali perſona, à qua etiam diligentiſſimus non cauiſſet vt ab amico familiariſſimo & honeſtiſſimo reputato, illud eſt caſus fortuitus. Secus ſi à tali perſona, à qua diligentiſſimus conductor cauiſſet, tunc enim non eſt fortuitus. Et idem eſt ſi per vim tibi aufertur ſine culpa tua. puta: quia non fuiſti illa re vſus loco & tempore: quibus fuiſſet timendum de latronibus.

Prima concluſio. Contractus locationis poteſt eſſe licitus ex genere, & etiam ex circunſtantijs. Prima pars probatur tripliciter. Primò ſic, quia locatio poteſt cadere ſuper obiectum congruum, i. quòd congruè poteſt locari, igitur prima pars vera, conſequentia tenet: quia actus potens cadere ſuper obiectum cōgruum, poteſt eſſe ex genere licitus, eo quòd actus ex genere licitus eſt, qui cadit ſuper obiectum congruum. Antecedens probatur: quia dabilis eſt res tēporalis cuius proprietas eſt ſeparabilis ab vſu eiuſdē, & ille vſus eſt æſtimabilis precio, & non eſt infiniti valoris: ſed finiti. igitur contingit inueniri aliquod precium ei æquiualens. & licitum eſt etiam hominibus illa re vti tali caſu: vt equo equitatione, & ſic de alijs. Modo res, cuius proprietas eſt ſeparabilis ab vſu, & vſus poteſt alteri licitè concedi pro æquiualenti eſt congruum obiectum locationis: vt patet ex diffinitione locationis. igitur. Secundò probatur ſic: quia dato oppoſitum primæ partis: tunc omnis locatio eſſet illicita ſimpliciter, nec aliqua poſſet ſimpliciter licitè fieri, tenet conſequentia: quia actui, cui non poteſt cōpetere bonitas generica: non poterit cōuenire etiam bonitas circunſtantionalis, quia generica eſt eſſentialiter prior: quia eſt vt materialis reſpectu alterius. Cōſequens autem eſt contra vtrunque ius, ſ. canonicum & ciuile: quia illa multas locationes vt licitas ſimpliciter admittunt. Tertiò. Quia venditio poteſt eſſe ex genere licita, igitur etiam locatio. tenet conſequentia: quia licet locatio formaliter diſtinguatur à venditione: tamen æquiualenter locatio non eſt niſi vēditio vſus rei, ita quòd locans tacitè vendit, & transfert vſum rei ſuæ in alterum pro determinata pecunia. Vnde locatio habet ad venditionem tantam propinquitatem, quòd in quibuſdam caſibus veriſimiliter dubitatur, an ſit locatio, vel venditio. Similiter cōductio ad emptionem habet ſimilem viciniatem. Secunda pars concluſionis probatur: quia locatio poteſt veſtiri omnibus debitis & congruis circunſtantijs, quæ ſunt, quis, quid, cur, cui, quomodo & quando. igitur ſecunda pars vera. conſequentia nota. Antecedens probatur inductiuè. Nam ſtat, quòd locans ſit talis, qui non ſit prohibitus, quo minus poſſit alteri concedere vſum rei ſuæ temporalis, non gratis: ſed pro mercede, & ſic eſt ibi congruum quis. ſtat ēt, quòd ſit ibi congruum quid: quia circunſtantia quid & obiectum locationis coincidunt: quia quod locatur, eſt obiectum locationis. modo oſtenſum eſt, locationem poſſe habere congruum obiectum. ſtat etiam, quòd ille, cui ſit locatio, non ſit prohibitus, quin ſibi poſſit concedi vſus rei alienæ pro mercede. ſtat etiā, quòd locatio fiat ob debitum finem, i. pro humana vtilitate & commoditate: tam locantis quam conducentis: quatenus vterque ſuis neceſſitatibus ſuccurrēdo huius vitæ valeat viuere ad gloriam Dei hic & in futuro. ſtat etiam, quòd fiat ad vſum, qui licitè poteſt haberi in illa re. & ſic ibi eſt congruum cur. ſtat etiā, quòd fiat in loco & tempore in quibus, & pro quibus non eſt prohibitum locationem fieri, etiam pro illis loco & temporibus vtendo re locata. & ſic erunt ibi congruum vbi, & congruum quando. Stat etiam, ꝙ debitus modus ſeruetur in locando, ita quòd locans non exigit mercedem nimis magnam à conductore. & ſi grauat eum in aliquo, illud onus ei releuat in alio ipſo conſentiente, & non interueniunt mendacia, nec ſimulationes, aut modi deprauātes actum. igitur.

Secunda concluſio. Contractus conductionis poteſt eſſe licitus ex genere, & etiam ex circunſtantijs. Prima pars probatur tripliciter: ſicut prima pars pręcedentis concluſionis. Primò: quia conductio poteſt cadere ſuper obiectum congruum, vt puta: ſuper rē, cuius proprietas eſt ſeparabilis ab vſu, & cuius vſus eſt licitus homini &c. vt ſup. Secundò: quia dato oppoſitum primæ partis: tunc omnis conductio eſſet illicita, quod eſt contra vtrunque ius. & deduc. vt ſupra. Tertiò: quia emptio poteſt eſſe ex genere licita. igitur etiam conductio. tenet conſequentia: quia quamuis conductio & emptio diſtinguantur formaliter: tamen æquiualenter conductio rei non eſt niſi emptio vſus eius: quia conducens rem nihil videtur facere niſi emere vſum illius rei pro tempore illo, pro quo conducit eam. Secunda pars concluſionis poteſt deduci eodem modo: ſicut ſecūda pars primæ concluſio-

 Et

Et magis patebit ex oppoſito in ſequenti cõcluſione. Et ſicut hæ duæ concluſiones, quæ ſunt poſitæ de locatione & conductione in generali. ſ. ſiue ſint rei, ſiue perſonæ declaratæ ſunt per exempla in rebus locatis & conductis, ſic eodem modo poſſunt declarari in perſonis conductis ad operas. Nã dabilis eſt homo, qui ſine hoc, quòd ſeipſum in alium transferat; trãſferre poteſt labores & operas ſuas in alterum, ita q. cedant alteri. & hoc pro mercede: & alius poteſt pro mercede illas accipere, & neuter eſt prohibitus ab huiuſmodi tranſlatione & receptione. & poſſunt illa fieri ob debitum finem & ad debitum vſum, & debitis loco & tempore & modo congruo. puta pro cõgrua mercede. igitur illa tranſlatio erit licita ex omnibus circunſtantijs.

Tertia concluſio. Contractus locationis ſeptempliciter deprauatur: quia ad eius bonitatem requirũtur ſeptem circunſtantiæ: & contigit quamlibet earum ei deficere. Maior nota. minor probatur inductiuè. Nam ſi locans eſt prohibitus à locatione, deficit congruum quis. Secundò ſi res, quam locat, eſt prohibita locari, deficit congruum quid. Et de illo defectu poſſunt pro nunc poni quattuor exempla. Primum, ſi quis locet alteri officium eccleſiaſticum: quia illud non poteſt licitè locari: quia officium eccleſiaſticum eſt res purè ſpiritualis, & ſimiliter eius vſus. ergo eius vſus non poteſt licitè concedi alteri pro precio: ſicut tamen fit in locatione: quia ſpirituale gratis debet concedi. Et quamuis pro ſpiritualibus operis poſſit accipi ſtipendium: non tamen precium. Nec illud habet locum hic: quia tunc potius econtra, ipſe concedens alteri vſum officij eccleſiaſtici deberet illi alteri dare ſtipendium; & non econtra: quia ille alius exercet operas loco eius. Ex hoc ſequitur, quòd rector eccleſiæ committens alicui alteri officium rectoriæ, vel plebaniæ: vt puta ius adminiſtrandi ſacramenta & prædicandi in eccleſia ſua: non poteſt pro conceſſione illius iuris aliquid per modum mercedis & precij ab eo exigere pro huiuſcemodi: hoc enim eſſet vendere vſum illius officij eccleſiaſtici: quia locans rem vendit vſum eiuſdem, & ſic eſſet ſimonia. immo nihil per modum ſtipendij poteſt ab eodem exigere: ſed potius econtra ille commiſſarius ab eo poteſt velle habere ſtipendium: quia pro eo militat. Et ſi quis dicat, igitur eſſet ſimonia, quando rector, vel curatus ſubſtituit aliquem in locum ſuum, & in abſentia recipit ab eo certam penſionem. Dicendum, quòd quãdo illud fit licitè non eſt imaginandum, quòd curatus illam penſionem à ſubſtituto recipiat: ſed illam ſibiipſi reſeruat in commiſſione, vel ſubſtitutione, & reliquũ prouentum beneficij relinquit ſubſtituto pro operis ſuis in ſtipendium. Et ſi quis replicet: ſæpe ipſe ſubſtitutus cogitur & obligatur ei dare illam penſionem, ita quòd etiam in pactum deducitur, quòd ipſe debeat rectori reſpondere de illa penſione. Dicendũ, quòd tunc imaginandi ſunt inter eos duo cõtractus. Primus eſt gratuitus, quo ſibi committit officium in eccleſia, & hoc gratis ſine mercede ab eo expectãda: immo econtra ipſe aſſignat ei ſtipendium. ſ. certam quotam prouentuum beneficij reſeruata ſibi reliqua penſione. Conſequenter & ſecundò intelligitur eundem conducere ad colligendum ſibi illã penſionem, & pro huiuſmodi laboribus dat ſibi mercedem, pro quanto eo pinguiorem partem prouentuum ei aſſignat, ita quòd ſi rector met deberet colligere, daret ſibi minorem partem prouentuum, quàm quando debet ſubſtitutus ſibi illa colligere. Et ſicut dictũ eſt de curato reſpectu officij rectoriæ, vel plebanatus, cuius vſum ipſe alteri concedit: ita etiam intelligẽdum eſt de quocunque officiato eccleſiaſtico concedente alteri vſum ſui officij, quantuncunque illud officium ſit ſimplex, puta capellania præmiſſaria, vel huiuſmodi: quia quodlibet officium eccleſiaſticum ẽt ſimplex eſt ſpirituale, & ſic non eſt locabile. Et multo magis vel non minus idem eſt in prælatura. Vnde & prælatus non poteſt pro mercede, vel cenſu annuo cuiquam committere ſuum officium, & ſi illud ſit quædam cõtentioſa iuriſdictio, vtputa, ſi epiſcopus vellet alicui committere vicariatum ſuum in ſpiritualibus, vel officialatum reſpicientem contentioſum forum, ita q. ille, cui committeret, deberet ſibi aliquod temporale dare pro huiuſcemodi cõceſſione, hæc receptio enim & datio eſſet non tantum illicita, ſed ſimoniaca. Et de hac eſt ſpecialis titulus in decreta. in quinto. ſ. ne prælati vices ſuas, vel eccleſias ſub annuo cenſu concedant. Vnde quamuis nonnunquam ſoleat dici, q. presbyteri conducti locant operas ſuas: tamẽ hoc eſt ſanius intelligendum, quàm ſermo ſonet: quia non eſt intelligendum capiendo locationẽ propriè, prout eſt contractus non gratuitus: ſed pro pretio factus. Quia tunc presbyteri conducti ſic locando ſe ad operas vel ſuas operas: eſſent veri ſimoniaci. ſed capitur locatio impropriè; prout eſt cõtractus factus pro aliquo non vt pro precio, immo fit gratis: vt gratis excludit precium, ſed pro aliquo: vt pro ſtipendio, ſed de hoc latius in tractatu de ſimonia dicetur. Et ſi arguatur. Licitum eſt, quòd quis concedat alteri eccleſiam ſuam ſub annuo cenſu. modo per eccleſiam intelligitur officium eccleſiæ, & illa conceſſio non eſt, niſi locatio, igitur, maior patet per c. vl. ne prælati vices ſuas. vbi quidam, qui conceſſerat alteri eccleſiam ad ſeptennium ad annuum cenſum, compellitur ad permittendum eccleſiam alteri ad tempus cõuentũ: ad hoc autem non compelleretur, niſi licitè potuiſſet eam ſic alteri conceſſiſſe, & alter ſic eam recepiſſe. igitur. Reſpondetur, eccleſia capitur ibidem pro reddito eccleſiaſtico: nam poſſeſſio aliqua eccleſiæ vel ius percipiendi obuentiones, vel fructus eccleſiæ poteſt alicui alteri locari: quia illud eſt intrinſecè quid temporale. ſicut & ager dotalis eccleſiæ poteſt alicui locari ad mercedẽ: oportet tamen, quòd locatio redditus eccleſiaſtici non fiat vltra vitam ipſius locãtis, nec etiam quòd ſit locatio ad magnum tempus. ſ. ad x. annos, vel vltra, ſed infra huiuſcemodi tempus, & illa dicitur aliquando conceſſio ad firmam, & dicitur eſſe vulgare Anglicorum, de qua in c. 2. de locato. Vnde in cle. j. de rebus eccle. non alie. ſub pœna ſuſpenſionis prohibetur prælatis monaſteriorũ, ne poſſeſſiones, vel redditus monaſteriorum concedat, etiam pro pecunia ſine conſenſu conuentus, vel prælati proprij: ſi conuentum non habet. & oportet, quòd neceſſitas, vel vtilitas monaſterij expoſcat. Et tamen ab illa prohibitione excludit ibidem locationes redditu͂um factas ad modicum tempus. Et quia locatio redditus,

vel

vel alterius rei immobilis virtualiter eſt venditio fructuum. Ideo ibidem dicitur, redditum aut fructuum venditiones ad tempus modicum &c. non volumus eſſe prohibitas. Et ſic poſſet dari ſecundum exemplũ de defectu circunſtantiæ quid. ſ. quãdo quis locat redditum eccleſiaſticum ad tempus nõ conceſſum, vel potius illud exemplum reſpicit circunſtantiam quãdo: quia fit ad tempus non conceſſum. Tertium exẽplum. Si quis ſciẽter locat rẽ vitioſam alicui ignorãti vitium, quod vitium ſi cõductor ſciret, nullatenus conduceret eam: vt puta equum defectuoſum. Nam talis grauat conductorem: etiam ſi tanto minus precium accipiat, quantum requirit illa vitioſitas. Nollet enim etiam diſcreta voluntate tale quid ſibi fieri. Talis etiam exponit proximum periculis temporalibus. puta ſi eſt equus immobilis: & locat eum ad bellum hoſtile: & conductor credens effugere, capitur, vel occiditur, aut alia damna incurrit. Vnde etiam locans talis eſt obligatus illi ad refuſionem illius dãni. Multo magis autem peccat, quando ſcienter talẽ rem locando, non diminuit precium, quaſi eſſet res ſine defectu. Dicitur notanter ignoranti; quia ſi ſcienti illud locaret, non ob hoc peccaret locans. Dicitur ſecundò, quòd vitium ſi ſciret &c. quia ſi conductor ignoraret: & tamen habitu eſt talis voluntatis: quòd nihilominus conduceret pro tali precio, & locans hoc de eo ſcit, vel probabiliter conijcit & credit: tunc non peccat. Si tamen locans erraret, & poſtea comperiret, quòd ſi conductor ſciuiſſet, non conduxiſſet: tunc debet ei refundere grauamen, quo eum grauauit. Dicitur tertiò notãter. Si quis ſcienter locat &c. quia ſi locans probabiliter ignoraret vitium & bona fide locaret: tunc non peccat, niſi illa ignorantia eſſet culpabilis, ita quòd debebat hoc ſcire. Et ſi ignorauit probabiliter ignorantia inculpabili: tunc ſi poſtea comperit defectum: an teneatur de precio diminuere proportionabiliter ſecundum quantitatem defectus. vide hæc dubia diffuſius a ſimili per dicta in q. 54. & q. 62. Vnde ſi locator ignorauit vitium rei: vt locauit vas vitioſum, ob quod vinum, vel oleũ effuſum eſt: tunc tenetur ad intereſſe ipſi conductori. ſicut & ſi vendidiſti vas vitioſum, teneris ad intereſſe non ſolum reſpectu precij: ſed etiam reſpectu damni inde ſecuti. Et quòd iuriſtæ hoc limitant de vitio occulto, procedit in ſuo foro. ſ. contentioſo: ſed in foro conſcientiæ non refert, etiam ſi ſit paruum, prout in ſimili patet in quæſtione præallegata. Et ſicut exẽplificatum eſt de locante rem vitioſam: ita etiam poſſet exemplificari de locante perſonam defectuoſam, vel ineptam, aut inſufficientem ad operas, ad quas eam locat. Vt ſi imperitus in arte nautica locat operas ſuas ad traducendum res per aquas: talis enim peccat. Vnde ibi eſt vitium præſumptionis: quia vltra vires ſuas attentat, & tenetur de damnis cõtingentibus propter ſuam imperitiam: quia illa proueniũt ex ſua lata culpa. Quartum exemplum. Si quis locat rẽ furtiuam, vel raptam. Nam ſic locando contrectat rem alienam inuito domino, & per conſequens committit furtum. Et ſi dicatur. Fur, vel prædo commodans rem alienam habet actionem commodati: vt habetur. ff. commodati. l. commodare. igitur aliquis poteſt commodare res furtiuas. Reſpondetur. fur nõ poteſt commodare, nec locare rem furtiuam, ſic quòd ſibi liceat eam locare, vel commodare, ſed prædicta lex intelligitur ſic, quòd ſi commodauerit, habebit actionem commodati. Tertiò deficit aliquando circunſtantia cui. puta, ſi quis locat aliquid ei, cui eſt prohibitũ quidpiam locari, vel cõducere. Vt ſi quis locat equũ, vel operas ſuas alicui excommunicato: quia cum illo non eſt communicandum, & per conſequens nec cõtrahendum: niſi in certis caſibus, exceptis contentis in illo verſiculo. Vtile, lex, humile, res ingrata, neceſſe. Poteſt etiam exemplificari de locante domum Bononiæ alicui ſcholari, vel magiſtro in caſu, quo ille magiſter vel ſcholaris eſt prohibitus conducere, & de hoc patebit in quinta & ſexta circunſtantijs. Quartò deficit aliquando circunſtantia cur, & hoc contingit dupliciter. Vno modo quando quis locat rem, vel perſonam ſuam ad illicitum vſum: vt ſi quis equum ſuum, vel operas ſuas alteri locat ad bellum iniuſtum, vel homicidium proſequendum. Et hoc contingit dupliciter. Vno modo in ſenſu compoſito, ita quòd locans etiam verè intendit, quòd vtatur eo tali illicito vſu: quomodo meretrix locat corpus ſuum ad coitũ. Alio modo in ſenſu diuiſo; ita quòd locans intendit, quòd vtatur eo licitè; & licet ſciat, quòd vtetur eo illicito vſu, & hoc ſibi diſpliceat: attamen antequam velit carere mercede locationis locat eam rem ei: vt qui locat domum mulieribus multum ſuſpectis, quas vellet ibi abſtinere à peccatis: attamen probabiliter conijcit oppoſitum: & nihilominus eis locat: talis enim interpretatiuè conſentit in illicitum vſum domus. Secundò principaliter deficit circunſtantia cur, quando locat ad licitũ vſum, ſed ob finem indebitum: vt ſi quis etiam ad licitum vſum locat alicui equum ſuum. ſ. vt in eo equitet: ſed ideo vt equitans inde cadat & moriatur. Quintò & ſextò deficit aliquando circunſtantia vbi, & circunſtantia quando, vt ſi locat, vel conducit rem, vel perſonam in tempore, vel loco, in quibus prohibitũ eſt tales contractus facere, multo magis quando huiuſmodi contractum proſequitur opere & effectu: vt ſi locat perſonam ſuam ad operas culturæ terræ pro die dominica: & eas exequitur illo die. Et propter defectum circunſtantiæ quãdo, fit illa locatio illicita, ſi qua quis in ciuitate Bononienſi domum prius alicui magiſtro vel ſcholari locatam locat ante finem præcedẽtis locationis ſine conſenſu præcedentis conductoris. Nam talis ſecundus conductor peccat conducendo ante finem præcedentis locationis ſine conſenſu inquilini. Immo incurrit excommunicationem ipſo facto: vt patet in c. j. extra de locato & conduc. igitur etiam locator eidem locando in tali caſu peccabit. tenet conſequentia: quia communicat ſecundo conductori in crimine. Non autem dico locatorem incurrere excommunicationẽ ſicut tamen conductor incurrit: quia prædictum. c. nihil diſponit de locatore quoad excommunicationem contrahendam: ſed tantum de conductore. modo conſtitutio pœnalis non eſt extendenda: ſed reſtringenda. Et ſi quis dicat, ergo eadem ratione etiam locator non contraheret culpã, ex quo illi non ſit prohibitio ſibi no locet. Dicendum, quòd locator non contrahit culpam ſuam ex prohibitione ibidem facta: ſed ex prohibitione generali,

nerali, quæ prohibetur lege diuina & naturali: vt non cooperetur homo proximo ſuo ad peccatũ mortale: quia illud eſt cõtra præceptum dilectionis proximi. Si iterum & ſecundo arguatur. Ergo etiam recipiens mutuum ſub vſuris peccaret mortaliter, ſicut dans ſub vſuris, patuit ſolutio ſup. quæſtio. 47. Si tertiò arguatur. Ergo locans etiam incurreret non tantum culpam: ſed etiam excommunicationem à ſimili. Reſpondetur. non eſt ſimile: quia culpa contrahitur virtute legis diuinæ: vt dictum eſt: excommunicatio autem virtute legis poſitiuæ. Hæc autem illam non inflixit locatori: ſed tantum conductori: quamuis excommunicationem minorem vterq; contrahat, quæ concomitatur omnem mortalem culpã. Et ſi dicatur, vbi eadem ratio, ibi eadem iuris diſpoſitio, & ſic eadem pœna. Dicendum, quòd ex identitate rationis extenditur conſtitutio quoad prohibitionem, vel præceptionem. ſed non oportet, quòd pœna annexa extendatur: & ſic contrafaciens incurrit culpam, vbi eſt eadem ratio: ſed non oportet, ꝙ incurrat pœnam. Et dato quòd etiam ex identitate rationis extenderetur conſtitutio quo ad pœnam cõtrahendam: tamen in propoſito non eſt eadem ratio. Nam ratio prohibitionis locationis factæ ſcholaribus &c. eſt, quia ex quo ſcholares certant de lucro captando: fuit ratio, vt prohiberentur ſic cum præiudicio mutuo conducere, præſertim cum humanius ſe debeant adinuicem gerere: ſed locator certat de damno vitando. ideo non ita directè fuit ſibi prohibendum: immo nec indirectè loquendo eſt ſibi prohibitum, ſi locet alicui alteri a ſcholaribus, vel magiſtris. Si quæratur. An ne idem ſit iudicium de ſcholaribus & magiſtris aliarum vniuerſitatum? Dicendũ, quòd de hoc ſunt opiniones. Hoſtien. tenet quòd ſic: ſed Inno. & Ioan. And. tenent ꝙ non: quia licet materia huius conſtitutionis ſit fauorabilis: vt euitentur ſcandala & ſeruetur pax inter ſtudentes: tamẽ inquãtum imponit pœnam, eſt odioſa: & ſic reſtringenda: ſed illa ratio non defenderet ſcholares & magiſtros aliarum vniuerſitatum, niſi ab incurſu pœnæ annexę, non autem à culpa contrahenda, quia ipſi tanquam prohibiti per illam conſtitutionem contraherent culpam. Vnde cum ſint opiniones, tutius eſt abſtinere, & noſtri Pontifices potius talibus innumeris dubijs ex ſolo ſuo iure poſitiuo prouenientibus, quæ ſalutẽ tamen animæ contingunt extirpandis ſtudere deberent, quæ ſine numero reperiuntur in iure canonico & ciuili, maximè cum facillimum illud eis eſſet ſolo. ſ. nutu voluntatis eorum accedente, quàm quibuſdã alijs negocijs ſuperuacuis, vel prophanis. Septimò deficit aliquando circunſtantia quomodo, & hoc contingit multipliciter. Primò, quãdo locans exigit mercedem nimis magnam: oportet enim, quòd vſualis valor ipſius mercedis, & valor ipſius vſus rei locatæ adæquentur: ſic quòd veriſimiliter vnum non ſit alio melius. aliàs violatur æqualitas & fit iniquitas. Vtrum autem illa qualitas debeat conſiſtere in indiuiſibili: & quomodo cognoſcatur illa æqualitas & valor vſus rei, poteſt ſciri à ſimili per ea, quæ dicta ſunt de venditione & emptione in q. 56. eo quòd (vt dictũ eſt) locatio æquiualet venditioni vſus, vel fructus rei: & conductio emptioni eiuſdem. Secundò deficit quando locans etiam æquam mercedem exigit: ſed tamen grauat cõductorem à latere per aliqua oneroſa pacta innaturalia contractui locationis, vel accidentalia eidem, ſeu præter naturalia, obligando eum ad aliqua ad quæ virtute locationis ſibi factæ non teneretur: quæ tamen onera eidem alia via non refundit: quatenus qui grauatur in vno, releuetur in alio: vtputa non eo remiſſiorem mercedem ab eo accipit, nec locator econtra in releuamen conductoris ſuſcipit in ſe aliquod onus, ad quod ratione locationis non teneretur. Vt autem ſciatur quomodo multipliciter contingit fieri contra naturam, ſeu naturalia locationis pacta inter locatorem & conductorem, quorum aliqua ſunt contra naturam, ſeu naturalia, & aliqua præter naturam eius. videndum eſt, quæ ſint naturalia illius contractus, quibus habitis ſatis patebit, quando pactum aliquando eſt contra naturam illius contractus, vel præter eius naturam, vel accidentale ei, & illa patebunt in concluſione ſequenti. Quomodo autem differãt illa, quæ dicuntur ſubſtantialia alicuius contractus ab illis, quæ dicuntur ei naturalia, & ab illis, quæ dicuntur ei naturalia, patuit ſupra q. 79. Notanter etiam dico, contra naturam, ſeu naturalia, ad deſignandum, quòd hic volo pro eodem accipere aliquid eſſe contra naturam contractus & eſſe contra naturalia eius. Nam hic accipio naturam, prout non eſt idem quod eſſentia, vel ſubſtantia: ſed pro eo quod concomitatur, & natum eſt conſequi eſſentiam contractus: quomodo id quod eſt naturale alicui dicitur eius natura: ſicut non nunquam dicimus. hoc eſt natura illius animalis, vel illius gemmę. Vnde tunc natura capitur cauſaliter, ſeu effectualiter, ideſt illud eſt conditio cauſata à natura illius animalis, vel eam concomitans. Et ex hoc patet, quòd aliquando ęquiuocatur natura: cum dicitur aliquid eſſe contra naturã, vel de natura contractus: aliquando enim capitur pro eſſentia. & illo modo capitur natura, quando dicitur pactum contra naturam contractus: facit ipſam tranſire in aliam ſpeciem, ſi eſt poſſibile. aliquando pro eo, quod naturaliter natum eſt ineſſe contractui, & ſic capitur pro naturali.

Quarta concluſio. Multa ſunt naturalia ipſi locationi. i. quæ ei ex natura illius contractus de iure gentium vel diſpoſitione iuris humani ſunt nata ineſſe, & de facto ſibi inſunt: ſi non excludantur per pactum factum inter partes, aut per contrariã conſuetudinem illius loci, contrariam illi naturalitati contractus. ſicut dicimus frigiditatem eſſe naturalem aquæ: quia ei relictæ in ſua natura ineſt frigiditas, quamuis per extrinſecum adueniens ſæpe ei deſit frigiditas & inſit caliditas. Patet concluſio enumerando pro nunc nouem naturalia eius. Primum eſt, quòd in locatione rei, vt res diſtinguitur contra perſonam, res locata ſubſtat periculo locatoris, ita quòd ſi ipſa pereat ſine lata & leui culpa conductoris. puta a natura per caſum fortuitum, vel diuinum iudicium, vel etiam per culpam leuiſſimam conductoris, ipſa debet perijſſe ipſi locatori, ita quòd conductor non tenetur locatori refuſionem facere pro eadem re. Si autem pereat per conductoris, vel eorum, quorum opera conductor vtitur, culpam latã vel le-

uem: & multo magis ſi eius dolo pereat: tenetur conductor ad refuſionem illius damni. hoc primum naturale patet: quia regula eſt, quòd in contractibus, qui fiunt gratia vtriuſque contrahentis, recipiens tenetur de dolo & lata culpa atque leui: non autem de leuiſſima. Nec de caſu fortuito, vel naturali, aut diuini iudicij. De qua regula & alijs patet in l. contractus. ff. de reg. iu. Modo locatio & conductio ſunt huiuſmodi: quia locans locat rem ſuam gratia mercedis percipiendæ, & conductor conducit pro commoditate vſus percipiendi de re illa. Et in hoc differt locatio & conductio à commodatione actiua & paſſiua: & etiam à mutuo: ab emptione & venditione: quia in commodatione recipiens rem commodato tenetur etiam de leuiſſima culpa: licet non teneatur de caſo fortuito. & intelligitur hoc de commodatione facta gratia commodatarij tantum. Vnde regula eſt, quòd in contractu facto gratia recipientis tantũ: recipiens tenetur etiam de leuiſſima, quæ regula tamen fallit in precario: in quo recipiens non tenetur niſi de dolo & lata culpa. Cuius ratio diuerſitatis patuit ſupra q. 17. Item res mutuata ſtat in periculo ipſius recipientis: & hoc in omni caſu etiam fortuito. Item in emptione res empta ſtat in periculo ipſius emptoris, poſtquam emptio eſt peracta, etiamſi nondum ſit traditio ſubſecuta: quamuis hoc habeat fallentias: prout ét tactum eſt ſup. 79. quæſtio. Et prædictum naturale fundatur in l. item quæritur, in l. ſi iudices. §. qui columnam, in l. ſed de damno. ff. eod. Ex illo naturali primo ſequitur corollarium, quòd ſi conductor rei mobilis remiſit locatori rem ſibi locatam, & hoc per nuncium diligentem & idoneum, & res in via perit caſu fortuito, non tenetur conductor ad reſtitutionem: quia ille caſus imputatur domino rei. Si autem per nuncium indoneum & indiligentem, & illius indiligentia periſſet, teneretur. Dixi notanter: & illius indiligentia &c. quia ſi etiam per indiligentem remiſiſſet: ſed conſtaret, quòd non illius indiligentia periſſet, ita quòd etiam ſi diligens fuiſſet, adhuc periſſet, tali caſu non videtur mihi teneri. Et in hoc corollario patet conuenientia locationis cum commodatione & depoſito: quia depoſitarius & commodatarius etiam non tenentur, quando remittunt rem depoſitam, vel commodatam per nuncium idoneum, & res perit caſu. ſecus ſi per indiligentem &c. Et in hoc differunt illi contractus à mutuo: quia mutuatarius etiamſi per diligentem & idoneum nuncium remittat, & res pereat caſu fortuito: tenebitur nihilominus mutuatori ſatisfacere. Ratio eſt: quia res locata, vel commodata, vel depoſita manet in dominio & proprietate locantis, cõmodantis, vel deponentis. ita quòd nuncius idoneus talem rem deportando, deportat rem ipſius locantis, vel commodantis, vel deponentis. Ideo ſi ſine indiligentia nuncij perit, debet domino periſſe; ſed res mutuata non manet in dominio mutuãtis, nec regreditur in eius dominium per hoc ſolum, quòd eſt iam in via remiſſionis. Immo oportet, quòd cum effectu ei tradatur. & ſic ante traditionẽ manet in dominio mutuatarij. ideo ſi perit fortuito caſu, debebit mutuatario periſſe. Dictum eſt etiam notanter, quòd conductor nõ tenetur de leuiſſima culpa, nec de caſu fortuito ex natura contractus. Quia ex alijs cauſis contingit, quòd tenetur etiam de leuiſſima & de caſu fortuito. Et hoc in tribus caſibus. Primò, ſi locaui tibi rem ad certum vſum: & tu ſine voluntate mea vſus fuiſti ea in alium vſum: vt ſi equum tibi locaui, vt equitares ad pacem, & tu equitaſti ad bellum, ſi equus pereat in bello aliquo caſu: etiam ex leuiſſima culpa, vel caſu fortuito, teneberis mihi de equo: culpa enim tua etiam lata præceſſit caſum: quia furtum committit conductor, qui re locata ſibi vtitur ad alium vſum quàm ad illum, ad quem eſt ſibi locata: niſi id faceret de conſenſu locatoris. Secundò, ſi pactum interuenit, quo obligat ſe conductor ad recipiendum in ſe periculum caſus prouenientis etiam ex leuiſſima culpa & ex cauſa fortuita. Vbi notandum, quòd quando in pacto exprimitur ſpecificè aliquis caſus fortuitus: tunc de illo tenetur & non de alijs, niſi ſit adiecta clauſula generalis de caſibus fortuitis. Et ſi illa ſit adiecta; tunc adhuc tantum tenebitur de caſibus fortuitis conſimilibus ei, qui fuit ſpecificatus: non autem de illis, qui ſunt maiores eodem: quia in odioſis clauſula generalis non comprehendit maiora expreſſis: vt in clemen. non poteſt. de procurator. ſecus in non odioſis: vt in inſtitutione procuratoris, in qua expreſſis aliquibus requirentibus ſpeciale mandatum & ſubiecta clauſula generali veniunt caſus maiores expreſſis. Et ideo ſi vult locator conductorem habere obligatum ad caſus fortuitos, etiam maiores illos ſpecificato: opus erit expreſsè illos adijcere, vel ſaltem aliquos de maioribus ſpecificare & adijcere clauſulam generalem de alijs fortuitis. Tertius eſt: ſi mora præceſſit caſum. puta locaui tibi equum mihi reddendum certa die: tu vltra illum diem detinuiſti, ſi quid ex tunc accidit, teneberis etiam ſi culpa leuiſſima, vel à fortuna illud ſibi acciderit: Immo etiam ſi equus fuiſſet eodem modo apud me periturus. Nam vltra detinendo: etiam committis furtum, & per conſequens culpam, tibi ergo imputandum eſt. Nec mirum, quòd in illis tribus caſibus teneatur conductor de caſu etiam fortuito: quia depoſitarius, qui ex natura contractus minus tenetur, quàm conductor tenetur in illis tribus caſibus: de caſu etiam fortuito ſcilicet, ſi præceſſit mora in reſtituendo depoſitum, vel ſi pactum interuenit, vel ſi culpa præceſſit caſum. Et tamen extra illos caſus depoſitarius non tenetur: niſi de dolo & lata culpa, & non de leui. Intelligendo hęc non de depoſito facto gratia deponentis tantum. ſecus ſi gratia depoſitarij. Vt quia ſe obtulit depoſito: & tunc de leui etiam tenebitur. Vel ſi depoſitarius aliquid recepit pro cuſtodia: & tunc etiam de leui: quia tunc contractus gratia vtriuſque fit. Et ſiquis dicat, quamuis conductor ex natura contractus locationis, & conductionis abſolutè facti non teneatur ad periculum rei locatæ proueniens ex culpa leuiſſima. nunquid autem quando locator locando æſtimat rem locatam, & ſic æſtimatam tradit: tenebitur conductor etiam de caſu leuiſſimæ culpæ. Dicendum, prout trahitur ex Panormitan. in capitul. vnico. de commodato, quòd hic ſunt duæ opiniones. Prima eſt

quòd

quòd ſic. & illa eſt gloſſæ.ſ. Accurſij, & Bartol.in l.ſi vt certo. §. nunc videndum. Eſt etiam Hoſtien. in c. vnico. de commodato: vt recitat Aſten.in ſum.li. 3. ti.16. quam & ipſe ſequitur. Vnde ſecundùm illam opinionem æſtimatio facit adijci gradum in illis contractibus, de quorum natura non eſt, vt transferatur dominium: ſicut eſt locatio,cõductio,commodatio, depoſitum. Vnde ſicut facit adijci gradum, quòd ſi alter contrahentium. puta ille, qui recepit rem,non tenebatur niſi de culpa lata: tunc ſi æſtimata tradita eſt ſibi res,iam tenebitur etiam de leui culpa: & ſi tenebatur de leui,iam tenebitur etiam de leuiſſima: & ſi de leuiſſima:tunc per æſtimationem adiectam tenebitur etiam de caſu fortuito. Modo in locatione tenetur conductor ex natura contractus de leui. igitur ſi res eſt ſibi cum æſtimatione locata: tenebitur etiã de leuiſſima. Alia eſt opinio Ioan. And.in dicto c.vnico, quòd propter æſtimationem adiectam in prædictis cõtractibus,de quorum natura non eſt, vt transferatur dominium,ſeu in quibus de natura eorum æſtimatio non facit venditionem, recipiens non plus tenetur, quàm expoſcat natura contractus: ſed æſtimatio ſolum operatur hoc: vt ſciatur verum precium rei in caſu,quo res perderetur,aut deterioraretur: vt ſic dominus rei releuetur ab onere probandi verum precium rei. & hæc opinio placet Panor. Et præſertim quòd præcedens opinio dicit, quòd ſi recipiens tenebatur de leuiſſima: tunc æſtimatio facit eum teneri de caſu fortuito, poteſt improbari ſic. Quia æſtimatio adiecta in tali contractu non plus facit, quàm faceret pactum generale. modo ſi ſolum interueniat pactum generale inter tradentem & recipientem rem in talibus contractibus: tunc virtute illius pacti non tenebitur recipiens de caſu fortuito: immo oportet, quòd caſus fortuitus exprimatur, nec valet generalis obligatio,ne quis ſub inuolutione verborum renũciaret ei iuri,cui non eſſet in ſpecie renunciaturus: vt met vult Accurſius in l.ſed & ſiquis. §. quæſitum. ff. ſiquis cau. In contractibus verò illis, in quibus de natura eorum tranſit dominium, ſeu vt æſtimatio operetur venditionem,æſtimatio facit,quòd recipiẽs ſubſtat periculo caſus etiam fortuiti. Et ad dictum.§.nũc videndum, qui videtur eſſe pro prima opinione, reſpondetur, quòd intelligitur, quando recipiens expreſsè promiſit ſe præſtaturum æſtimationem: ſecus quando æſtimatio fuit ſimpliciter facta. Et idem dicendum, quando recipiens promiſit alternatiuè rẽ, vel æſtimationem,per l. plerunque.ff. de iure dot. Et quicquid ſit de illis opinionibus quo ad forum contentioſum: tamẽ in foro conſcientiæ non refert, an prima,vel ſecunda ſit vera,dummodo ſeruetur æquitas. puta ſi locans rẽ vult,quòd æſtimatio debet adijcere gradum.& ſic vult grauare conductorem onere, quo aliàs non eſſet grauatus: tunc debet eundem in alio releuare. Si autem non vult, quòd debeat adijcere gradum: tunc non tenetur ad releuandum eum ſingulariter in alio. Sic proportionabiliter econtra dicendum eſt de conductore. Et eodem modo proportionabiliter poteſt dici in alijs cõtractibus, in quibus non transfertur dominium, ſi res tradatur æſtimata. Et eodem modo debet æquitas ſeruari, quando conductor debet eſſe obligatus ad caſum leuiſſimæ culpæ, vel fortunæ ex pacto, prout in ſecundo caſu ſupra memorato.Non autem oportet illam ſeruare per locatorem circa conductorem in primo & tertio caſu: quia conductor debebit ſibiipſi imputare, quòd non reſtituit rem, quando debet, aut quòd ea altorſum vtatur, quàm ſibi ſit locata.Vnde non oportet locatorem ab eo tanto remiſſiorem mercedẽ recipere,aut aliter eum releuare ſicut in ſecundo caſu, aut in caſu æſtimationis adiectæ. An autem quando locator alicuius rei imponit omne periculum ipſi conductori contra naturalia locationis,ita quòd qualitercunque pereat, vel deterioretur, vult rehabere valorem,in quo tradidit, tranſeat contractus in mutuum,& per conſequens ſi locator aliquid recipiat à conductore,ſit damnãdus vt vſurarius, vel vtrum nõ tranſeat in mutuum ſecundùm veritatem: ſed tantum ſecundum apparentiam, & ideo ſit damnandus vt in fraudem vſurarum quid attẽtans: vel ſaltem vt agens contractum habentem ſpeciem mali, etiam ſi proportionabiliter tanto minorem penſionem recipiat, quanto onerat conductorem: patebit quæſtio. 91. argumen. 2. & ſuis confirmationibus, corollario ſecundo. Secundùm naturale eſt, quòd ſicut in locatione & conductione rei non tenetur conductor de damno accidente rei locatæ modo prædicto: ſic eodem modo etiam in locatione & conductione perſonæ ad operas non tenetur conductor de damno accidente perſonæ locatæ:ſed potius econtra. Secundum patebit in tertio naturali. Primum patet. Si conduxi te ad laborandum in vinea mea, vel ad colendum agrum meum, ad ædificandum mihi domum in ſolo meo,ad traducendum & transferendum res meas in naui per aquam, vel per terram in curru: & tu, qui locas operas tuas,inter operãdum incidis in damnũ: puta frangis tibiam, aut conſimile quid, & id incidis ſine dolo meo,& ſine mea culpa lata & leui. puta caſu fortuito, vel diuino iudicio, vel aliàs naturaliter fuit damnum illud natum tibi accidere, etiam extra illum laborem: vt ſi incidis paralyſim ex natura, vel quoddam aliud malum incidis tãtum ex culpa mea leuiſſima: non teneor tibi illud damnum reſarcire. Et ſic ſicut alibi locata res ſtat periculo locatoris modo prædicto,ſic hic perſona locatoris ſtat periculo locatoris. Quomodo autem econtra teneatur locator perſonæ ipſi conductori. patebit in tertio naturali. Eſt ergo tertium naturale, quòd in locatione perſonæ alicuius ad operas, ad faciendum ſcilicet aliquid in rebus alterius, vel ad agendum aliquid circa eas: ipſe locator tenetur conductori de damno, quod ex dolo, vel ex lata, vel etiam ex leui culpa locatoris contingit in rebus illis: non autem de illo, quod contingit in re per caſum fortuitum, vel vi naturali, vel vitio rei. Exemplum primi.conduco te,vt in ſcypho meo aliquid facias, & ſcyphus frangitur tuo dolo, vel lata culpa, vel leui: teneris mihi pro refuſione damni. Similiter ſi conduco te: vt in domo mea mihi ædifices aliquid, & ecce domus illa perit dolo tuo, vel culpa tua etiam leui: tu teneris mihi. ſecus ſi perit à fortuna: vt incendio cœleſti, vel terremotu, vel vitio ſoli. Item ſi a me aliquod veſtimentum accipis farciendum, vel poliendũ,& mures corroſerint,teneris etiam de leui culpa:

vt in l. item quæritur. §. ſi fullo. Item ſi gemmam ſculpendam, vel includendam accepiſti & illa frangitur tua culpa etiam leui. ſ. propter indigentiam tuam, vel vitium tui operis, teneris mihi. ſecus ſi vitio ſuo frangatur: nam tunc non teneris mihi, niſi ſuper hoc ſpeciali pacto te obligaſſes. Exemplum ſecundi. Conduxi te ad transferendum vinum, vel alias res meas, & tua culpa etiam leui effunditur vinum, aut perduntur, vel deſtruuntur res illæ, teneris mihi. Item ſi conduxi te ad cuſtodiendum pecora mea, & tua culpa etiam leui lupus ea rapit, teneris mihi. An autem locās operas ſuas ad agendum aliquid in rebus alterius: vt ad transferendum eas &c. vt dictum eſt, etiam teneatur de leuiſſima culpa. Dicendum, quòd ſi res illæ trāsferendæ indigent diligentiſſima cura. puta: quia niſi diligentiſſima cura adhibeatur, deſtruuntur, vel periclitantur: & tunc locator tenetur etiam de leuiſſima culpa: quia tunc tacitè ineſt illa obligatio illi contractui ex circunſtantia rerum, circa quas operæ illæ conducuntur. Vt ſi locator operarum eas columnas, quas cito contigit frangi, habet transferre, aut vitra precioſa, aut conſimilia, & hoc modo intelligitur textus in l. ſi merces. §. qui columnam. ff. de locato. vbi dicitur. culpa autem abeſt, ſi omnia facta ſunt, quæ diligentiſſimus quiſque obſeruaturus fuiſſet. Sed ſi res transferendæ non ſunt tales, quæ indigeant diligentiſſima cura, nec ſint talis importantiæ, non tenetur locans operas de leuiſſima: ſed ſolum, vt dictū eſt. Et ſi quis ponat, quòd paſtor, qui locauit operas ad cuſtodiendum gregem, dicat, damnum, quod accidit, accidiſſe ſine ſua culpa leui, vel maiori. conductor autem eius oppoſitum dicit, quis debebit probare? Reſpōdetur, quòd paſtor ſecundum Hoſtien. Nam cū ratione officij debeat paſtor habere cuſtodiam, ſi dicit amiſſam ouem, probet defuiſſe culpam & dolum. Quartum naturale eſt, quòd locator rei immobilis: vt domus, non poteſt conductorem eius, ſeu inquilinum inuitū expellere ante tēpus conductionis finitæ, niſi in quatuor caſibus, quos tradunt doctores in c. propter. extra, de locato & conduc. Primus, ſi domus locata ſit facta neceſſaria ſuæ habitationi. puta: ſi domus, quam inhabitabat, caſu deſtructa eſt, & ipſe dominus ſuę neceſſitati aliter prouidere non poteſt. Nam nō dicitur dominus neceſſitatis, ſi aliter cōmodè ſibi poſſet prouidere. Et hoc intelligitur ſecundum directorium iuris, quando locator aliam domum, quæ ſua erat, habebat tempore locationis: ſed caſu periit. Nam ſi tūc nullam habuiſſet niſi illam, quam locauit, & ad ſuā habitationem, illam recuperare nō poteſt: quia hoc à principio proſpicere debuit, aut ſi poſtea duxit vxorem, vel alia ſimilis neceſſitas ſuperuenit. Intellige ſecundum Hoſtien. & Panor. quando tempore locationis iſta neceſſitas non imminebat. Secundus caſus eſt, ſi domus habet neceſſitatem reparationis. & intellige de neceſſitate orta poſt locationem: & cum tempore locationis refectio illa neceſſaria non erat. vel prouidebit dominus inquilino de alia domo. ff. eo. l. cum in plures, & ęquè idonea ſecūdum directorium. Et in his duobus caſibus remittenda eſt penſio pro rata temporis. Tertius, ſi conductor, puta inquilinus peruerſè verſetur in domo: vt ſi tenet porcos in ſolario, vel non habitat in ea ſecundum pactum conductionis, vel ſi deteriorem facit, vel fœminas malas ibi tenet, aut etiam peruerſos homines, vt lenones & huiuſmodi, argu. in authen. de leno. §. ſancimus. An autem hoc caſu remittenda ſit penſio: dixerunt aliqui, vt not. gloſ. in dicto. c. propter. ſecundum quoſdam non eſſe remittendam partem penſionis pro rata temporis quaſi compenſando. Sed gloſ. ibi dicit non eſſe verum: quia dominus tenetur remittere. poteſt autem agere contra inquilinum pro damno dato actione legis aquiliæ, vel ex locato. Sed Panor. dicit hoc procedere ſecundum Ioan. Andr. quando peruersè verſatur in domo dando damnum: vt ſi tenet porcos in ſolario, vel aliquando damnificat domum: vt ſpargendo aquam ſuper lignis: nam tunc dominus poteſt expellere ſatiſfaciēdo pro rata penſionis: quia tunc agit ad damnum: ſed remiſſio fit pro reſiduo tēporis. Sed ſi peruerſè ſe haberet in domo ſine dāno. puta tenendo proſtibulum, vel ludum, vel exercēdo ad vſuram, poteſt expelli nō remiſſa ſibi penſione pro rata temporis: quia dominus non debet ſuſtinere hoc damnum ex culpa inquilini. & intelligit hoc, quando dominus ignorabat conditionem inquilini, aliàs damnum eſt ſuum; quia non poterit expelli ante tempus. Sed hoc vltimum dictum Panor. non placet mihi. Nam ſi etiam locator ſciuit eius conditionem: immo ſi ipſemet ei locauit ea intentione & in ſenſu compoſito ad illum inhoneſtum vſum, poterit eum expellere: quàmuis credam eum non teneri niſi pro rata temporis. Primum patet: quia tenetur eū expellere. igitur poteſt. conſequentia nota. Antecedēs probatur: quia tenetur ad hoc vt nō ſit patronus turpitudinis, & ad hoc vt non cōmunicet alieno crimini: ſicut quilibet tenetur ad hoc: vt furibus & latronibus ad ſe recurſitantibus non præbeat hoſpitia ad furta, vel homicidia committenda. Modo ſi non expellit eos, manet hoſpes turpitudinis & communicat crimine. Item ſicut iuramentum non eſt vinculum iniquitatis: ita nec obligatio contracta ex locatione. ſed ſi quis iuraſſet velle iuuamen præſtare ad cōmittendum fornicationes & alia peccata mortalia, non tenetur illud ſeruare; immo tenetur ad oppoſitum. igitur etiam talis locator non tenetur ſtare illi contractui. & ſi non tenetur: igitur poteſt recedere, & ſic eos expellere. Et ſi dicas, quòd poteſt, id eſt licitum eſt ſibi expellere: ſic quòd faciat, quod in ſe eſt, vt inde egrediatur: ſed non poteſt cum effectu via iuris, ita quòd conquerendo iudici ipſe ob illam cauſam obtineat intentum à iudice. Nec iudex poterit ſibi pręcipere, vt exeat. Contra, hoc implicat. Si enim locator licitè poteſt recedere à contractu. igitur habet ius recedendi: igitur eo volente ſi conductor ſe opponat; tunc iniuſtè ſe opponit, nec habet ius: & ſi non habet ius: igitur poterit per iudicem compelli ad deſiſtendum ab illa oppoſitione, & debebit locatorem iuuare ad illud, ad quod habet ius. Secundò: quia quicquid ſit de fornicatione ſimplici: tamen iudex tenetur ad prohibendum vſuras: vt patuit ſupra quæſtio. 25. & ſeq. ergo ſi quis exercet in domo mea vſuras poteſt inde expelli per iudicem: niſi velit deſiſtere ab vſuris. tenet conſequentia: quia non minus poteſt iudex illud prohibere, vt in tali loco non exerceat vſuram ſub pœna expulſionis de

domo,

domo, quàm ſibi omnino prohibere vſuram. Secundum autẽ probatur: quia locator imputet ſibi, quòd ſcienter tali perſonæ locauit, ob cuius conditionem nunc eandem habet expellere. Et ſicut ille tertius caſus poſitus eſt de inquilino, qui eſt conductor rei vrbanæ: ita poteſt poni de colono, qui eſt conductor rei ruſticæ: vt ſi propter inimicitias ortas ex culpa coloni detur damnum agro: puta inimicus coloni excidit arbores agri: quia tunc poteſt expelli: & hoc exemplum etiam ponit Hoſtien. Quartus caſus eſt, quando inquilinus per biennium non ſoluit penſionem: quia poteſt expelli: ſed quia aliquando iura videntur velle, quòd ex hoc ſolo, quòd non ſoluit penſionem, poteſt expelli, etiamſi non deſtitit per biennium à ſolutione. Ideo circa hoc Panormit. concludendo ſic diſtinguit, quòd aut locatio fuit facta ad longum tempus, & dicitur longum tempus arbitrio iudicis ſecundum conditionem regionis, vel tempus decem annorum, & non minus dicitur longum, prout in clemen. j. de reb. eccl. non alie. in gloſ. aut ad modicum. primo caſu, aut fuit conſtituta vna pẽſio pro toto tempore: & tũc pôt expelli, ſi non ſoluit tpe conuẽto: quia non ſeruanti fidem fides frangatur eidẽ. Et illo modo intelligitur. l. ędе. C. locati. vbi à contrario colligitur, quòd ſi non ſoluit penſionem, poteſt expelli. Aut penſio eſt conſtituta ſingulis annis: & tunc ſi per biennium non ſoluit, poteſt expelli. prout in d. c. propter. & procedit hoc etiam ſi fuit actum inter contrahentes, vt nõ poſſit expelli durante tempore: nam debet intelligi eo ſoluente penſionem, vt eſt textus in l. quærо. §. inter locatorem. ff. eod. & ſic in hoc caſu non eſt differentia inter ius canonicum & ciuile. Nam ſecundum vtrunque ius requiritur biennium, ſecus in contractu emphiteutico. Secundo caſu principali, quando eſt ad modicum tempus: tunc non eſt neceſſe expectare biennium, ſed ſi non ſoluit penſionem tempore debito poteſt expelli etiam propria authoritate. & eſt ratio diuerſitatis inter hũc caſum & præcedentem, quia huc caſu non habet inquilinus ius in re. vnde ſi expellitur, non competit ſibi aliquod interdictum contra dominum, ar. in l. colonus. ff. de vi & vi ar. ſed in præcedenti caſu colonus poſſidet naturaliter & habet pinguius ius, ad hoc. l. a. ſi ager. & ideo non poteſt ſic repente expelli, ſed expectatur biennium: poteſt tamen dominus agere actione locati ad recipiendum penſionem tempore debito. Quintum naturale eſt, quòd in locatione rei conductor non tenetur locatori dare mercedem, niſi in fine conductionis, puta in fine anni, ſi ad annum conduxit, prout hoc colligit Pan. in c. propter. de locato. in eo, quòd textus dicit de remiſſione fiẽda propter ſterilitatem. Nam ſterilitas patet in fine anni. & textus loquitur de remiſſione, & non de reſtitutione. Vnde ſi penſio fuiſset in principio ſoluta, dixiſset textus, quòd eſt fienda reſtitutio pro rata. ad idem eſt argumentum in l. in ſtipulationibus. ff. de re. iur. Hoc tamen naturale contingit excludi tripliciter. I. per pactum, puta ſi conuentum eſt, quòd ante finẽ anni debeat fieri ſolutio. & per ſtatutum municipale, atque per loci cõſuetudinem; quibus omnibus ceſsantibus eſt ex diſpoſitione iuris ſoluenda in fine temporis. Dictum eſt ſũt notanter in locatione rei, non perſonæ, quia aliter eſt dicendum, quando quis locauit perſonam ad operas, puta ad faciendum alteri aliquid pro mercede. Nam diſtinguendum eſt, prout Panor. diſtinguit ibidem dicens, quòd inſpicienda eſt cauſa, quare datur merces. Nam ſi datur merces pro ſumptibus: tunc debet fieri ſolutio in principio: quia videtur hoc tacitè actum. ſi autẽ datur pro labore; debet conſiderari qualitas perſonæ. Nam ſi obligauit ſe pro mille ædificare palacium, vel cãpanile, vel quid ſimile: tunc veriſimile eſt, quòd ſenſerit, vt ſucceſſiuè habeat certam partem pecuniæ: quia non poſſet aliter commodè ſuſtentare ſe. vbi autem ceſſaret hæc conſideratio, vel ſimilis, eſt fienda ſolutio in fine, argumento pdictæ legis, ſemper in ſtipulationibus: hęc ille. Et nota ſecundum eundem in c. peruenit. de arbi. quòd differentia eſt inter ſoluere annuatim, ſeu quid annuũ, & ſoluere quolibet anno. Nã ſi promiſi tibi ſoluere annuatim aliquã quantitatẽ: tunc teneor in principio anni ſoluere, ſi autem promiſi ſoluere quolibet anno; tũc in fine anni fiet ſolutio. Vnde verſus. Anno ſi debes, in fine teneberis anni. Annua ſi debes: tunc caput reſpicias anni; hæc ille. Sextũ naturale eſt, quòd conductori eſt remiſſio penſionis facienda pro rata: ſi contingit grauis, vel magna ſterilitas, vel inſolita incommoditas magna ſine culpa conductoris: niſi ſterilitas poſſit cum vbertate præcedentis temporis, vel ſequentis compenſari. Et vt plenè habeatur, quãdo eſt illa remiſſio facienda, & quando nõ, diſtinguendũ eſt de locatione & conductione: quia quædã eſt rei, quædam perſonæ, & rei eſt duplex. quędã eſt agri, vel cõſimilis rei ruſticæ, cuius cõductor dicitur colonus: quędã verò eſt alterius rei quam agri, & illa diſtinctio patuit ſatis in quarta ſuppoſitione. Primò igitur videndũ eſt de locatione & cõductione agri, & de illa ſunt recitãdæ quattuor opiniones, quas tãgit Pan. in c. propter. de locato. Prima, quòd oportet, quòd acciderit tãta ſterilitas: vt etiã non potuerint colligi fructus ſeminis. & illa opinio eſt nimis rigida, & cõiter non tenetur, & confunditur per prædictum textũ; nam hoc caſu non fieret remiſſio penſionĩs pro tanta: ſed in totum, ex quo nihil recollegit: nam verbũ pro rata, denotat particulare damnũ, & nõ conſumptionẽ in totũ. Secunda opinio eſt, vt ſtetur opinioni vulgari, quãdo dicatur magna ſterilitas. & ſatis pôt hæc opinio ſuſtentari, ex quo lex non determinat. Tertia opinio eſt, quod ſi vltra dimidiũ iuſti precij eſt conductor læſus, ſit remiſſio pro rata, hanc opinionem tenuit Cy. in l. licet. C. eodem. & expreſſius ibi Bart. nam cũ ſit contractus bonæ fidei, bona fides non patitur, conductorem debere ſine culpa ſuſtinere tãtum damnum. Quarta eſt Bart. in l. ſi merces. in §. vis maior. quòd tunc eſt cenſenda magna ſterilitas, ob quam eſt faciẽda remiſſio, quando deductis ſumptibus nihil percipit colonus, eo quòd conductor tacitè videtur emere fructus futuros ſub quadam conditione, ſi naſcẽtur, ſed emptor fructuum futurorum non tenetur ad precium, ſi fructus non naſcuntur. l. ſi debitor. ff. de contrahen. emp. ergo nec ille conductor. Nec dicitur fructus, niſi quod ſupereſt deductis expẽſis. l. fructus. ff. ſoluto matrimonio. Sed hæc opinio non placet Panor. Primò ex ratione tacta contra primam opinionẽ, pro quãto textus in c. ꝑpter, dicit, pro ra-

ta damni eſt fienda remiſſio: ſed ſi præter fructus nihil recolligat, non poteſt haberi conſideratio ad ratã damni. Secundò: quia ſi æquipararetur venditioni, & videretur facta locatio ſub certa conditione, nihil deberet ſolui, ſi nihil recolligitur, in dict. l. ſi debitor, cuius contrarium ille textus innuit, dum dicit pro rata: inter illas igitur opiniones ſecunda & tertia ſunt probabiliores. & tertiam videtur Ioan. And. fouere: dum ponit exemplum in eo, qui pro tribus ſextarijs terræ erat ſolitus recolligere 15. & ſoluebat domino tres aureos: ſed ſi anno ſequenti recolligit 30. fit compẽſatio, & illa opinio placet etiam Panormit. vt ſcilicet dicatur magnum incommodum, ſeu magna ſterilitas, quando vix recolligit tertiam partem ſoliti. Et notanter dictum eſt in principio huius ſexti naturalis ſine culpa conductoris: quia ſi per ſuam culpam contigiſſet, nõ fieret ei remiſſio etiam pro rata: vt ſi ſegetes ſunt corruptæ & ſuffocatæ ſunt herbis ſupercreſcentibus, aut ex ſimili incuria & indiligentia: vnde ſibi debet imputari ſterilitas. Secundò eſt notanter dictum, vel magna inſolita incommoditas: puta ſi propriè non eſt ſterilitas: ſed cùm multi fructus creuerint, deſtruuntur per grandines vel aliam aeris tempeſtatem, vel intemperiem, vel terræ motum, vel per incurſus hoſtium improuiſos fructus ſunt ablati, vel magnum damnum per eos datum eſt. Tertiò dicitur, niſi ſterilitas &c. quia ſi poſſet compenſari ſecus: vt in exemplo paulò antè dato, & poteſt hoc intelligi etiam, ſi illa vbertas non immediatè ſequatur, vel præceſſerit ſterilitatem, dummodo contingat durante conductione: quia eadem eſt ratio vtrobique. Et ſi quis quærat, an econtra debeat augmentari penſio propter vbertatem: ſicut fit remiſſio & diminutio propter ſterilitatem. Dicendum quòd non indiſtinctè eſt augenda penſio propter vbertatem: quia tunc propter vbertatem non fieret compenſatio ad ſterilitatem, quod eſt contra c. propter. de locato. Vnde ſequendo Panormit. ibidẽ poteſt dici, quòd in tribus caſibus non debet augeri: ſed bene in quarto. Primus, quando vbertas contingit ex eo, quòd fructus multum valent vltra ſolitum: & tunc non debet augeri penſio: ſicut nec diminui propter vilitatem precij: quia contractus recipit ſubſtantiam ſuam, & conditio tacita eſt purificata collectis fructibus. Secundus, quando vbertas contingit propter induſtriam coloni. Ratio, quia tũc ſua diligentia eſſet ſibi damnoſa, vel ſaltem non eſſet vtilis ei. Tertius, quando contingit propter bonitatem rei. Ratio, quia dominus locauit bonitatem rei meliori modo, quo potuit. Quartus, quando cõtingit caſu fortuito: puta locauit molendinum, ex quo conductor ſolebat percipere l. nunc autem, quia alia molendina corruerunt, recipit centum, & ſic debet augeri pro rata. Nam ſicut propter caſum fortuitum contingentem fit remiſſio: vt patuit, ita debet fieri augmentatio propter vbertatem contingentem caſu fortuito: quia contrariorum eſt eadem diſciplina. Et debent hæc intelligi de vero colono, vel conductore ad excludendum illum, qui dicitur partiarius: quia ille non eſt verè conductor: vt in ſeptima ſuppoſitione patuit. Vnde nec illi eſt penſio augenda aliter quam ex ipſorum fructuum augmentatione: nec augetur: puta ſi habet medietatem, vel tertiam partem: tunc ſolum cedet ſibi medietas, vel tertia pars: quantacunque vbertas accedat, quamuis pinguior medietas, vel tertia cedat. Circa tamen tertium caſum videtur, quòd in foro conſcientiæ debet augeri penſio, quando illa bonitas tempore locationis inerat rei, & locator ex ignorantia tantæ bonitatis locauit pro minori, quàm iuſtum ſit: immo videtur, quod poſſet eſſe tantus exceſſus illius bonitatis reſpectu mercedis, quòd etiam in foro exteriori cõpelli poſſet conductor ad augendum penſionem. Probatur vtrunque tali ratione: quia in venditione & emptione ſic eſt, quòd ſi quis rem magnæ bonitatis ei inexiſtentis tempore venditionis vendidit pro nimis modico ex ignorantia bonitatis eius tunc ſibi inexiſtentis, emptor tenetur in foro conſcientiæ, ſiue tunc ſciat, ſiue poſtea comperiat, ſupplere defectum precij. & ſi ille defectus fuiſſet tantus, quòd venditor fuiſſet deceptus, ſiue à propoſito, ſiue re ipſa, vltra dimidium iuſti precij: poſſet etiam in foro exteriori compelli emptor ad reſcindendum emptionem, vel ad ſupplendum defectum precij: vt patuit ſupra quæſtione 54. in concluſione j. & quæſtione 57. & 58. igitur etiam ſic eſt in locatione & conductione. tenet conſequentia dupliciter. Primò; quia locatio æquiualenter non eſt niſi venditio vſus rei: & conductio eſt emptio eiuſdem. Secundò: quia eadem ratio eſt vtrobique: ſcilicet ne violetur iuſtitia commutatiua. illa enim æquè violaretur hic in locatione & conductione: ſicut alibi in venditione & emptione. Dixi notanter, ſi illa bonitas inerat ei tempore locationis: quia ſi tunc non ei infuiſſet ſed poſtea ei inferet, forte alicui non videretur neceſſariũ, vt augeret penſionem: quia emit vſufructum illius rei pro toto tempore locationis. igitur ſi ille vſofructus ex ſuperueniente bonitate creſcit, ſibi debebit accreſcere non locatori: ſicut ſi quis emit rem, & emptione facta creſcit bonitas rei: illa cedit emptori. Sed illa ratio æquè probaret, quòd ergo in quarto caſu non eſſet augenda penſio: quia etiam ſi rei emptæ poſt emptionem accreſcat bonitas; illa cedet emptori, ſine hoc, quòd aliquid teneatur in pretio addere venditori: etiam ſi illa accreſcentia proueniat ex caſu fortuito: puta aliæ res, vel merces conſimiles ei perierunt. ideo videtur dicendum, quòd de rigore non eſſet augenda penſio in tali accreſcentia bonitatis, & nec in quarto caſu eſſet augenda abſolutè: puta ſi locator eſſet liber: vt non teneretur remiſſionem mercedis facere: ſi magna incommoditas accidat conductori. Sed ſi conductor velit eum habere obligatum tacitè ad remiſſionem faciendam in caſu ſterilitatis, æquum eſt, quòd ſi econtra vbertas accidat ex ſimili cauſa: quòd velit ei augere penſionem. Secundò videndum eſt in locatione & conductione alterius rei ab agro, ſiue ſit immobilis, vt domus, ſiue mobilis: vt liber, equus, vel aliud quid ſimile. Et ſic diſtinguendum eſt: quia ſi ſtat per locatorem, quominus conductor vtatur re locata: tunc ſi ſtat per eum ex pura voluntate, locator tenetur conductori de intereſſe, vt locauit ſibi equum: & nunc non tradit ſibi, vt equitet, nec habet cauſam impeditiuã, cur non tradat: niſi quia non

vult,

vult, & hoc ex cauſa aliqua vel ex ſola malitia, vel huiuſmodi. Si autem ſtat per locatorem non ex pura voluntate: ſed quia impeditur propter caſum, qui accidit locatori, vel rei locatæ propter culpam ipſius locatoris, vel quia fortuna ſibi accidit: & tunc penſio remittitur pro rata: vt ſi propter locatoris delictũ domus eſt fiſco applicata, aut fulmine, vel terremotu perijt. & idem dicendum, ſi ex neceſſitate adueniente locatori oportuit conductorem expellere. Si autem ſtat per puram voluntatem conductoris, vel etiam ſi non per puram voluntatem eius: ſed tamen per culpam conductoris, quo minus vtatur re conducta, vel etiam ſi per caſum fortuitum, qui accidit conductori, conductor impeditur, ne ea vtatur, nihil remittitur ei de mercede, quominus totam penſionem ſoluere teneatur. Tertiò videndum eſt in locatione & conductione perſonæ ad operas: vt ſiquis locat perſonam ſuam alteri, ad ſcribẽdum ei aliquid in libro eius, vel ad ædificandum ſibi in area ſua domum, & eodem modo diſtinguendum eſt de locatione & conductione rei alterius ab agro: quia ſi ſtat per locatorem operarum ex pura voluntate, quo minus conductor vtatur eius opera: tunc locator tenetur conductori quo ad intereſſe. Si autem ſtat per locatorem non ex pura voluntate: ſed quia impeditur propter caſum, qui accidit locatori ex culpa locatoris, vel à fortuna: & tunc conductor ſolùm tenetur ad penſionem pro rata. Si autem ſtat per conductorem, putà quia non vult ei dare librum, in quo deberet ſcribere, aut aperire aream, in qua ædificaret, & hoc ex pura voluntate, aut quia impeditur: puta quia liber ille propter eius culpam eſt applicatus fiſco, aut quia ei ſubtractus eſt, vel mures corroſerunt: & tunc nihilominus tenetur conductor ad totam mercedem. Et ex iam dictis poſſunt concordari iura, quæ videntur contraria in titulo de locato. l. ſi vno. §. item cum quidam. & l. ſed addes. §. cum quidam. & l. qui operas. & l. colonus. §. nauem. & de illis vide gloſ. in dicto. §. item cum quidam. Et in hoc ſexto naturali differt locatio ab emphiteuſi: nam dominus rei conceſſæ in emphiteuſim non tenetur remittere aliquid de penſione: etiam propter maximam ſterilitatem contingentem rei: immo ſi res illa in parte pereat in ſubſtantia, non tenetur. Ratio diuerſitatis eſt duplex. Prima: quia conductor, puta colonus videtur conduxiſſe ſub quadam tacita cõditione fructuum futurorum: vt dictum eſt. & ideo deficientibus fructibus fit remiſſio pro rata; quia merces datur pro illis fructibus & eorum intuitu: ſed emphiteuta ſoluit in recognitionem dominij directi remanentis apud eum, qui conceſſit eam rem ei. Modo dominium directum rei emphiteuticariæ manet nihilominus apud illum, qui eam conceſſit in emphiteuſim: etiamſi maxima ſterilitas accidat in re, immo ſi perierit in parte: dummodo non tota res perierit. Secus vbi tota res perijſſet: quia tunc etiam perijſſet eius dominium directum, & ſic emphiteuta non poſſet amplius recognoſcere illud eſſe apud eum, qui eam rem ſibi conceſſerat in emphiteuſim. Secunda ratio diuerſitatis eſt: quia colonus ſoluit notabilem penſionem, ſcilicet tantam, quòd ipſa adæquetur valori vſus, vel fructus eiuſdem rei defalcatis expenſis & huiuſmodi, ſed emphiteuta paruum quid dat annuatim, quia ex quo illud, quod ſoluit, dat in recognitionem dominij, & paruum quid æquè poteſt eſſe ſignum illius recognitionis ſicut magnum. ideo nimirum, quòd non eſt opus eum releuare à penſione illa, etiam propter ſterilitatem accedentem: etiamſi maxima ſit. Nam præteritis temporibus adeo multa leuauit: & in futurum leuabit, quòd ſemper ſine damno poterit eſſe de communi curſu. Et de hoc ſunt verſus ſequentes. Si res perit tota, liberabitur emphiteuta. Sed ſi pro parte, nulla liberabitur arte. In hoc etiam ſexto naturali differt locatio à venditione: quia venditione perfecta non tenetur venditor aliquid remittere de precio propter hoc, quòd accidit ſterilitas in re vendita. immo nec teneretur quid remittere: etiam ſi nunquàm fuiſſet merx tradita, dummodo non ſtetiſſet per venditorem, quo minus ei traderetur. An autem conductor operarum etiam debeat augere penſionem, quando locator operarum in fine comperit ſe mercedem minus iuſto accipere: puta carpentarius locat tibi operas ſuas, obligans ſe ad ædificandum tibi in ſolo tuo certum ædificium pro determinata quantitate pecuniæ ſibi danda pro omnibus operis: puta: pro 100. floren. & conſumato ędificio comperit, quòd ſi pro mercede diurna tali tibi laboraſſet ipſe conſecutus fuiſſet iuſto precio centum & quinquaginta, vel circiter. Hic eſt vnus modus dicendi, quòd conductor non tenetur tali locatori operarum in aliquo, & quòd etiam architectus vel carpentarius tenetur diligenter operari: etiamſi paruum ſalarium inde recipiat: quia debebat ipſe in principio hoc aduertere. Attamen ſecundò dicitur, quòd quando conductor talium percipit, quòd iſte nimis parum lucratur ex tali pacto, eo non obſtante debet ſupplere ad competẽtem mercedem. & præcipuè quando in tali opere ſuperuenit caſus, qui bene non potuit præuideri: vt puta fortuitus, vel qui vi naturali accidit: vt per terremotum, vel qui vitio rei accidit, & tale periculum eſt domini. ſecus ſi vitio operis: quia tunc pertinet periculum architectori. Et ille modus dicendi quo ad aliqua eſt Antonini in ſumma ſua, parte 3. titulo 8. capitulo 4. in §. de architectis. & partim eſt Bapt. in ſumma, in verbo locatio. Contra hunc modum dicendi arguitur ſic. dignus eſt operarius mercede ſua, modo illa merces dicitur operarij, quæ eſt commenſurata operis & laboribus. igitur ſi in fine reperitur, quòd nullatenus eſt eis commenſurata: ſed multum deficiens: oportet quòd ſuppleatur defectus, donec fiat commenſurata: aliter lex illa diuina non ſeruabitur. Secundò: quia primum dictum illius modi dicendi videtur contradicere ſecundo: vt patet intuenti. Contra ſecundum dictum etiam arguitur ſic. ſi locator in fine comperiret ſe multum fuiſſe lucratum: non vellet aliquid de mercede reſtituere conductori ſuo: vt puta credidit ſe per annum oportere laborare, donec conſumaretur. & ſecundum hoc exegit mercedem: & tamen in tribus quartalibus anni quietè conſumauit. & ſic multum lucratur. Ergo eadem ratione hic, ſi multum perdidit, nihil debebit ſibi ſuppleri. tenet conſequentia:

quia da oppoſitum: tunc longè melior eſſet conditio locatoris quàm conductoris: haberet & enim pro ſe lucrum. & tamen ſi accideret damnum, non haberet illud contra ſe, nec haberet ipſum expectare, & per cõſequens eſſet iniquitas inter contrahentes. Secundò: quia aut capitur ly præciſè, propriè in illo ſecundo dicto, aut non. ſi primum: tunc denotatur, quòd etiam ſi talis caſus non accidiſſet, teneretur conductor locatori ad ſupplendum: quo modo multo magis hoc teneretur: ſi ex caſu tali accidiſſet. & ſic eſt falſum, vt patuit. Si autẽ intelligatur impropriè, prout valet idẽ, quod ſaltem, quaſi tunc ſaltem teneretur ad ſupplendum: quando ex caſu tali ſuperueniẽte illud accidiſſet: & tunc licet videatur habere apparentiam: tamẽ adhuc videtur ſtare argumentum prædictum: quia ſi accidiſſet aliquis caſus, qui fuiſſet pro locatore, ratione cuius multum accelerari potuit ædificium: & ſic multum fuiſſet lucratus, nõ vellet locator aliquid remittere ipſi conductori in mercede: igitur nec debet econtra velle ſibi ſuppleri, ſi occurrat impedimentum ex caſu fortuito; alioquin vellet ſuam conditionem eſſe meliorem conditione conductoris. Videtur igitur aliter dicendum per tria dicta. Primum, ſi carpentarius, vel architectus in fine comperit ſe multũ perdere, & non eſt hoc ratione alicuius caſus ſuperuenientis à fortuna, vel à vi naturali, vel ex iniquitate: ſed eſt ex eo, quòd ædificium in ſe tantum exigebat laborem, quod non citius potuiſſet fuiſſe conſummatum: quod tamen latuit locatorem, & ſic ex ignorantia cõuenit ſuper minori mercede: tenetur conductor ſibi ſupplere defectum: non ſolum ſi conductor à principio ſciuit: ſed etiam ſi ignorauit, & poſteà comperit. Probatur: quia tunc perinde eſt, acſi conductor ſcienter, vel ignoranter emiſſet operas locatoris, dando ſcienter, vel ignoranter precium minus iuſto, modo emptor tenetur ſupplere defectum precij, ſiue à principio ſciuerit, ſiue ignorauerit: & poſtea comperit ſe minus iuſto dediſſe. vt patuit. q. 54. & 57. & 58. Secundum dictum. ſic econtra dicendum eſt, ſi carpentarius, vel architectus in fine comperit, ſe nimis multum fuiſſe lucratum, & non eſt hoc ratione alicuius caſus &c. vt ſup. ſed eſt ex eo quòd ędificium non exigebat tantum laborem, quin notabiliter citius potuit conſummare: quòd tamen latuit conductorem, tenetur ſibi illud, in quo merces eſt excedens, reſtituere conductori. Probatur: quia locator cenſetur ſuas operas vendidiſſe, modo vendens rem pluris quàm valeat in tempore venditionis, & id comperiat poſtea: tenetur reſtituere precium quo ad partem, in qua eſt excedens. Tertium dictum, ſi hoc quòd locator operarũ in fine comperit ſe multum perdere, prouenit ex caſu fortuito, vel à vi naturali accidente ſibi, & non rei ipſius conducturis: nõ tenetur conductor ſibi ſupplere. Exemplum, inter ædificandum accidit, quòd præ tempeſtate, vel alia mala qualitate nõ poteſt locator operarum in decem diebus laborare quantum de cõmuni curſu aliàs laboratur in duobus vel tribus diebus, & ſic impeditur in acceleratione negocij & retardatur, & hoc clarius poſſet patere in auriga, vel nauta. Item conducis aurigã, vel nautam vt tranſuehat merces tuas, & conſiderata temporis qualitate tunc & futura quantum æſtimari potuit: das ſibi. x. floren. vt traducat: quia creditur, quòd in viginti diebus traducat. & ponamus, quòd vt ſic ſit iuſta merces, & ecce ex inſperato ingruit tanta tẽpeſtas, quòd vix in quinquaginta diebus poterit adducere, adeo quòd multum perdat: non tenetur conductor ei aliquid addere: quia etiam ſi ex inſperato accidiſſet fortuna, per quam in duobus, vel quinque diebus adduxiſſet: vt in mari contingere poſſet, etiam nihil vellet locator remittere de mercede. Attamen hoc tertium dictum intelligendum eſt, niſi tacitè vellet conductor, quòd ſi ex euentu fortuito acceleraretur traductio, quòd fieret remiſſio mercedis: tunc enim æquitas requirit, quòd etiam augeat penſionem, ſi cõtrarium accidat: vt dictum eſt ſup. Ex his ſequuntur tria corollaria. Primum: locatio ſiue rerum, ſiue operarum efficitur impura ex pactis ſibi innaturalibus ſextupliciter. Primò, ſi locator vult conductorem eſſe obligatum ad culpam etiam leuiſſimam, vel ad caſum fortuitum. Secundò, ſi vult habere poteſtatem expellendi conductorem etiam extra caſus, in quibus aliàs poteſt eum expellere. Tertiò, ſi vult conductorem eſſe obligatum ad dandum penſionem in principio anni: vbi de natura ſolum teneretur in fine dare. Quartò, ſi vult locator agri ſe non eſſe obligatum ad faciendum remiſſionẽ etiam pro rata ipſi conductori, ſcilicet colono, & ſi grandis ſterilitas contingat, vel ſi eſt locator alterius rei vel perſonæ, & non vult eſſe obligatus conductori ad faciendum conductori remiſſionem modo tacto in ſexto naturali. Quintò, ſi vult, quòd inquilinus ex nulla cauſa etiam neceſſitatis poſſit dimittere domum ſe inuito. Sextò, ſi vult, quòd non poſſit conductor rem locatam alteri locare. Sic etiam econtra conductio efficitur quadrupliciter impura. Primò, ſi conductor vult locatorem rei eſſe obligatum ad aliqua, ad quæ ex natura contractus non eſſet obligatus: vt puta, quòd locator etiam ſuſcipiat in ſe periculum culpæ leuis, vel latæ. Secundò, ſi vult, quòd locator non poſſit eum expellere etiam in caſibus, in quibus de iure poſſet eum expellere. Tertiò, ſi vult dare penſionem non in fine anni cum deberet: ſed per longum tempus poſt, vel ſi eſt conductor operarum in caſu, vbi deberet in principio, vel in medio dare, prout dictum eſt: vult ſolum dare in fine anni. Quartò, ſi vult, quòd locator rei ſibi faciat remiſſionem pro rata, etiamſi fiat modica ſterilitas, vel ſi eſt conductor operarum, quòd locator non remittat ſibi quid in penſione, etiam ſi ſtet per conductorem, quo minus operetur. Secundum corollarium, non oportet confeſſorem ſtatim aliquam locationem, vel conductionem condemnare vt illicitam, quãdo percipit quòd ibi ſunt pacta facta contra naturalia conductionis & locationis. Huius corollarij probatio parebit ſufficienter in corollario primo quęſtionis 89. Tertium corollarium compertis pactis contra naturalia locationis factis ſtatim conſiderandum eſt, ſi oneroſitas illorum pactorum non ſit refuſa per aliam viam, & ſi non: tunc contractus eſt in foro conſcientiæ condemnandus impietatis ex parte illius, qui alium onerauit per tale pactum: quia tunc factus eſt contra æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ: & contra regulam legis naturalis, quod tibi fieri non vis &c.

&

& exempla horum duorum corollariorum patebút in quęſt.89. in locationibus animalium. Septimum naturale eſt, quòd cóductor, qui dicitur inquilinus, poteſt ex cauſa dimittere domum inuito domino ſecundum Vinc. & Ioan. And. & glo. in l. ſi in lege. ff. locat. Et ratio eſt, quia propter neceſſitatem ſuperuenientem ipſi locatori poterit locator expellere inquilinum, vt patuit in quarto naturali. ergo eadem ratione debebit inquilinus ex neceſſitate ſuperuenien te ſibi poſſe dimittere domum, vt ſi ſine periculo vitæ in ea habitare non poſſit. vnde Panor. expreſsè extendit hoc ad caſum peſtilentię ſuperuenientis: quã uis ſecundum eum vix poſſet hoc in practica obtineri. Et intelligitur illud naturale ſic, quòd inquilinus dimittendo non tenetur dare niſi ſecundum ratam temporis, aliàs enim nihil ſibi prodeſſet vel parum illa facultas. Octauum eſt, quòd conductor poteſt rem ſibi locatam alteri locare, vt C. eod. l. nemo. & tunc res poſterioris conductoris ſunt obligatæ principali domino vſque ad illam quantitatem, qua iſte conductor ſecundus tenetur priori. ff. eod. l. ſi in lege. §. ſi colonus. Vnde ſi duo cõtraxiſſent ſocietatem, vt ſcholaris cum ſcholare, & vnus vult recedere, tũc ille poterit aliquem loco ſui ponere, vt tenet Panor. in c. inter dilectos. de fide inſtrumen. & Bald. in d. l. nemo. niſi ſocius vellet locare partem ſuam perſonæ inhoneſtæ, quia tunc non poſſet, & tenet Baldus, quòd etiam inuito ſocio poſſit id facere, & idem tenet Cyn. in l. viam. C. locati. glo. tamen Inſti. loc. §. ſi. dicit, quòd licet poſſit alteri locare iure conductionis: ratio tamen ſocietatis prohibet, quę prævalet iuri locationis. Nonum, ſi conductor aliquid expendit, quod neceſſariò fuit expendendum, vel vtiliter auxit, vel ædificauit, vel inſtaurauit, debebit locator ſibi expenſas illas reſarcire. ff. eod. l. dominus.

QVÆSTIO LXXXVIII.

Vtrum contractus, ſecundum quem traduntur animalia ruſticis pro certo emolumento inde percipiendo, ſit contractus locationis, vel alterius ſpeciei. Solutio quæſtionis ſtat in octo concluſionibus.

Prima concluſio. contractus, de quo in titulo, eſt aliquando locatio rei ex parte tradentis animalia, & conductio rei ex parte ruſtici recipientis ea, & hoc vel ſtrictè, vel largè capiendo locationem, & conductionem. Prima pars concluſionis probatur, quia aliquando prædictus contractus ſit taliter, quòd tradẽs animalia retinet ſibi proprietatem eorundem, & ruſtico vel alteri, cui ea tradit, concedit vſum vel vſufructum eorundem, & hoc pro certa mercede, quam recipiens animalia tenetur ſibi dare. ergo ille contractus erit locatio ex parte tradentis, & conductio ex parte recipientis. tenet conſequentia ex diffinitione locationis, & conductionis poſita in præcedenti quæſtione in ſuppoſitione prima & ſecunda. Secunda pars probatur, quia aliquando tradens animalia, tradit ea pro mercede conſiſtente in pecunia determinatæ quantitatis, ſeu numeri. Aliquando pro ſpecie determinatæ quantitatis, & hoc dupliciter. Aliquando enim pro ſpecie proueniente de animalibus illis. Aliquando pro ſpecie non proueniente de illis animalibus, ſed aliunde. Exemplum de hac ſecunda parte concluſionis. Concedo tibi pro quindecim denarijs equum meum ad equitandum per vnũ diem in eo, vel ad vehendum aliqua per eum tibi, vel alijs. ibi enim eſt locatio ſtrictè dicta. & idem ſi pro quatuor ſolidis concedo tibi boues meos, vt ares tibi, vel alijs. Exemplum ſecundi. concedo tibi vaccam meam ad percipiendum de ea lac, & vitulum pro aliquot libris butyri, vel aliquot caſeis prouenturis de eadem, & idem ſi oues tibi cõcedam, vt inde percipias lac, agnos, lanam, & fimum, & hoc pro aliquot caſeis, & libris lanæ mihi applicandis, eſt enim locatio largè dicta, ſeu quaſi locatio, quia fit pro ſpecie determinatæ quãtitatis, & fit pro ea ſpecie, quæ prouenit de illis animalibus locatis. Exemplum tertij. concedo tibi pro determinato numero modiorum frumenti boues meos, vt cum eis coles tibi, vel alijs terram. illa fit inquam iam pro ſpecie determinatæ quantitatis: non tamen proueniente de animalibus. Et dixi ſemper notáter pro ſpecie determinatæ quantitatis proutentura de animalibus, quia ſi fieret pro ſpecie prouentura de animalibus, & hoc in quantitate indeterminata, vt pro medietate butyri, vel lanæ, & huiuſmodi, non eſſet locatio, vt dictum eſt in ſeptima ſuppoſitione præcedentis quęſtionis.

Secunda concluſio. contractus, de quo in titulo, eſt aliquando econtra locatio perſonę ex parte ruſtici recipientis animalia, & conductio perſonę ex parte tradentis ea, & tunc etiam fit dupliciter. Prima pars probatur, quia aliquando prædictus contractus fit taliter, quòd tradens animalia conducunt ruſticum in ratione paſtoris ad hoc, vt pro determinata mercede ea minet ad paſcua, & paſcat, atque cuſtodiat: ergo ruſticus locat perſonam ſuam ad operas ipſi tradenti animalia, & tradens ea conducunt eum ad eaſdem operas. Secunda pars probatur, quia aliquando tradens animalia aſſignat recipienti ea certam mercedem conſiſtentem in pecunia determinatę quantitatis, & ſic erit conductio, & locatio ſtrictè loquendo. Aliquando pro mercede conſiſtente in ſpecie determinatę quantitatis, & tunc eſt largè loquendo conductio, & locatio, & hoc dupliciter. Aliquando pro tali mercede, quę eſt ſpecies proueniens de ipſis animalibus, vtputa tradens animalia dicit ruſtico, quòd pro ſalario ſuo recipere debeat aliquot libras butyri, vel lanæ de eis. Aliquando pro alia ſpecie, vtputa dicit ruſtico, quòd velit ſibi dare aliquot menſuras frumenti, vel panni &c.

Tertia concluſio. contractus factus in caſu ſecundæ concluſionis differt à contractu facto in caſu primę concluſionis, & etiam conuenit cum eo. Prima pars probatur. Nam primò differt in hoc, quòd in primo caſu primæ concluſionis eſt locatio rei, & conductio rei, in ſecundo eſt locatio perſonę, & conductio perſonę. Secundò, quia in caſu primæ concluſionis eſt locatio ex parte tradentis animalia, & conductio ex parte recipientis ea: in ſecundo eſt econtra. Tertiò, quia in primo tradens ea retinet tantum dominium animalium, & vſum eorum transfert in recipientem ea. in ſecundo verò retinet tam dominium, quàm vſum eorum ſaltem virtualem, ſeu cau-

ſalem,

ſalem, & dico ſaltem virtualem, quia non poteſt quis habere vſum formalem in re propria, ſcilicet, in qua ipſe idem habet dominium, ſeu proprietatem, vt patet ex diffinitione vſus formalis, de qua ſupra q. 12. Et ſi dicas, hæc differentia fallit, quando tradens ea conducendo paſtorẽ aſſignat ei pro mercede vſum; vel fructum animalium, ſaltem in parte, quia tunc tradens non retinet ſibi vſum eorum ſaltem totaliter. Dicendum, quòd adhuc eſt differentia. primò, quia in primo caſu retinet totum vſum, in ſecundo non totum. Secundò, quia poteſt dici, quòd in ſecundo etiam retinet totum vſum animalium, quantum eſt ex parte contractus conductionis, quo conducit paſtorem, quamuis ſecundario de vſu fructu totaliter reſeruato ſibi aſſignet certam partẽ nomine mercedis. Quartò, quia in primo tradens non dat mercedem recipienti, immo econtra: ſed in ſecundo fit oppoſitum. Secunda pars probatur, quia in hoc conueniunt primò, quod in vtroque caſu animalia manent in dominio, & proprietate tradentis ea, & non fiunt de dominio recipientis ea. Secundò, quia in vtroque caſu recipiens animalia non tenetur tradenti niſi de dolo & lata culpa, atque leui: non autem de leuiſſima, nec de caſu fortuito, & hoc quantum eſt ex natura contractus: prout patuit quæſtione præcedenti.

Quarta concluſio: contractus, de quo in titulo, aliquando nec eſt locatio, nec conductio, ſed eſt vera mutuatio; probatur, quia aliquando fit taliter, quòd tradens animalia obligat recipientem ad reſtituendum ea poſt lapſum alicuius temporis: vt puta poſt vnum annum, vel plures tot animalia, & eiuſdem valoris: etiam ſi periſſent apud recipientem, ſiue dolo, ſiue culpa, ſiue caſu fortuito apud eum perierint, & in tempore intermedio, pro quo fit traditio, poteſt recipiens animalia ea diſtrahere, & comedere: aut aliter eis vti, ſicut placuerit, & aliquando tradendo ea æſtimat ea, vt ſciatur valor eorum. Modo quando ſic fit, eſt vera mutuatio, quia ſi ſic ea tradidero tibi, facio de meo tuum: transferendo ſcilicet in te dominium, & proprietatem pro quanto potes eis vti ad vſum, qui eſt eorum conſumptio, & obligo te ad reſtituendum non illa ſecundum numeralem identitatem, ſed ſecundum identitatem ſpecificam, ſeu (vt iuriſtæ loquuntur) eadem in genere, & eiuſdem valoris, & totum periculum totum eſt tuum. Modo illa ſunt ſubſtantialia, & naturalia mutuationis, igitur ibi erit mutuatio. Vnde non poteſt dici locatio eorũ: quia tradens ea non retinet dominium eorum, & recipiens non tantum habet ea ad vſum, qui non ſit eorum conſumptio, nec eſt venditio, quia non interuenit precium, ſed obligatio reſtituendi idem in ſpecie, ſeu (vt iuriſtæ loquuntur) idem in genere. Nec eſt permutatio: quia non datur ſpecies pro ſpecie immediate, ſed interuenit neceſſariò lapſus temporis, quod non eſt in permutatione: ſaltem tali, in qua nõ ſit mutuatio permixta. Nec eſt donatio, quia obligat recipientem ad reſtituendum æquiualens, & ſic de alijs: igitur oportet, quòd ſit mutuatio. Secundò ſic: quia perinde eſt, ac ſi tradens animalia daret ipſi recipienti animalia tantam pecuniam, quãtum valent animalia. Modo ſi tantam pecuniam prædicto modo ſibi daret: eſſet vera mutuatio. igitur etiam nunc. Tertiò, quia ſi non; maximè quia animalia non ſunt res mutuabiles: eo quòd res mutuabiles debet habere vſum, qui eſt eius conſumptio. modo animalia nõ ſunt huiuſmodi. igitur. Modo hoc non obſtat, quia animalia etiam habent vſum, qui eſt eorum cõſumptio, ſcilicet quãdo quis eis vtitur ad diſtractionem: tunc enim ſicut pecunia diſtractione conſumitur: ſic animalia. Item ſi quis eis vtitur ad comedendum ea: ille vſus eſt eorum conſumptio. Modo ad talẽ vſum traduntur in caſu huius quartæ concluſionis: quia ad omnem vſum licitum, & quilibet recipienti traduntur ei in prædicto caſu. Dixi autem notanter in prima probatione, quòd recipiens ea poteſt in tempore intermedio ea diſtrahere &c. quia ſi ea nõ poſſet diſtrahere, nec comedere, aut eis vti vſu, qui eſt eorum conſumptio, non eſſet à parte rei, & in veritate mutuatio animalium: vt puta ſi tantum poſſet eis vti laborando cum eis, vel fructus de eis percipiendo: immo tunc eſſet commodatio eorum. puta ſi fieret ſine mercede, & gratis: quamuis eſſet commodatio facta cum pacto exiſtente contra naturalia commodationis, pro quanto ſcilicet recipiens teneretur de caſu fortuito; Si autem pro mercede fieret, eſſet locatio: quamuis eſſet facta cum pacto contra naturalia locationis pro quanto recipiens obligaretur de culpa leuiſſima, & de caſu fortuito, & de deterioratione animalium, puta quia deberet reſtituere animalia eiuſdem valoris: An autem ne traditio animalium ſic facta, & ſi non ſit mutuatio animalium admixta: tamen habeat virtualiter mutuationem pecuniæ æquiualẽtia animalibus, patebit q. 91: vbi etiam patebit, an dato, quòd nec eſſet à parte rei mutuatio, nec haberet talem admixtam, poſſet ipſe tradens aliquid accipere nomine mercedis à recipiente ea.

Quinta concluſio. contractus, de quo in titulo aliquando nec eſt locatio, nec conductio, nec mutuatio, ſed eſt vera permutatio, licet quidam dicãt, quòd ſit quaſi venditio modificata. Prima pars probatur ſic, quia aliquando fit taliter, puta aliquis tradit certum oues monaſterio ſub hoc pacto, quòd de qualibet oue recipiat pro toto tempore vitæ ſuę annuatim tantum duos ſolidos: cum tamen fructus earum longè valeat plus, ſcilicet quatuor, vel quinque ſolidos, & addit, quòd ſi omnes oues moriantur: ipſe nihilominus vult prædictos duos ſolidos habere toto tempore vitæ ſuæ de qualibet oue, acſi viuerent, & poſt mortem ſuam debeant omnes oues etiamſi eſſent valde multiplicatæ, eſſe monaſterij liberè, & omnimodo iure. Modo quando ſic fit, eſt vera permutatio, quia tradit ſpeciẽ pro ſpecie immediate; acſi daret oues pro agro aliquo vſufructuando tempore vitæ ſuæ. Modo ſecundus eſt vera permutatio: igitur etiam præſens contractus erit vera permutatio. maior probatur, quia dat oues pro vitalitio pecuniario. Modo vitalitium eſt redditus: redditus autem inter ſpecies computatur, quia eſt res emibilis, & vendibilis, vt patuit quæſt. 79. & q. 80. & ſi eſt perpetuus, vel ſaltem longi temporis, computatur inter mobilia, vt ibidem patuit, igitur perinde eſt, acſi daret monaſterio oues illas pro agro uſufructuando tempore vitæ ſuę, aut pro animalibus uſufructuandis. Secũda pars concluſionis probatur, quia uidetur oues illas tra-

dete pro precio determinatę quantitatis, & eas ſic tráſferre in dominium monaſterij cum periculo earundem: puta quamlibet ouem pro tot duobus ſolidis, quot annis eſt ſuperuicturus. Tertia pars probatur: quia non interuenit precium, nam non dat aliquam ouem pro precio, quia precium cóſiſtit in numiſmate, modo non dat aliquam pro numiſmate, ſed pro reddito pecuniario. redditus autem pecuniarius diſtinguitur realiter à pecunia, vt oſtenſum eſt. q. 79. Secundò, quia etiamſi eſſet ibi precium: nó tamen eſt determinatæ quantitatis: vt quamlibet ouem dat pro duobus ſolidis, ſed non pro duobus abſoluté: ſed pro duobus ſolidis annuatim toto tempore vitæ percipiendis. modo duo annui ſolidi per vitã hominis recipiendi non ſunt determinatæ quantitatis, quia neſcitur numerus annorum illorum, quibus illos duos ſolidos percipiet.

Sexta concluſio. contractus, de quo in titulo: aliquando nec eſt locatio, nec conductio, nec mutuatio, nec permutatio, ſed eſt ſocietas, & tunc fit multipliciter. Prima pars concluſionis probatur: quia aliquando fit taliter, quòd aliquis pro aliquo alio temporali animalia ſua tradit alteri, tráſferendo eorum dominium, vel ſaltem vſum eorum per viam nó abdicationis dominij, vel vſus ſaltem cauſalem à ſe, ſed communicationis eiuſdem ipſi alteri, & hoc pro aliquo alio temporali, quod recipiens retráſfert in tradentem animalia: communicando illud etiam ſibi citra abdicationem eiuſdem: ita quòd tradens vult facit recipientem ea condominum eorum, vel ſaltem ſi non condominum: tamen coaſuarium, vel couſufructuarium eorum formalem ſecum, qui habet eorundem vſum & vſufructum, etſi non formalem: tamen virtualem vel cauſalem, & econtra, recipiens ea retranſfert ſimili modo aliquod temporale in tradentem ea ſibi: faciendo tradentem animalia comparticipem in eodem temporali, quod ſibi communicat: etiam non abdicando à ſe illud temporale. Exemplum, vt ſi meas centum oues tibi communico taliter, quòd oues ſiot in communi dominio vtriuſque noſtrum, vel ſaltem quòd ſicut ego habeo earum vſufructum cauſalem, & virtualem: ſic te facio habere in eiſdem mecum vſufructum formalem, ita quòd ſis mecum particeps fructuum illarú ouium, & hoc facio pro eo, quòd etiam tu econtra, ſimili modo tuas centum oues, vel capras recommunices mihi, iam inquam ſumus ſocij in habendo illas ducentum oues. Modo quando contractus, de quo in titulo, fit prædicto modo, non eſt locatio rei, quia locans rem abdicat à ſe vſufructum rei locatæ, & totaliter eum transfert in cóductorem. Hic autem tradens animalia retinet vſufructum eorundem ſaltem virtualem, & hoc cum effectu: ita quòd in effectu percipiet fructus animalium, quod ideo dico, quia aliàs aliquis diceret, quòd locans etiam retinet vſufructum virtualem, ſeu cauſalem, quod verú eſt, ſed non effectualiter, recipiendo fructus: immo illos aſſignat totaliter ipſi conductori: nec etiam eſt conductio rei: quia recipiens ea, qui deberet eſſe conductor (ſi eſſet ibi conductio) retineret ſolus vſufructum eorum, quod eſt falſum, quia tradens eſt comparticeps illius. nec etiam eſt locatio perſonæ, quia illa eſſet ex parte recipientis ea, ſed hoc non, quia locans operas etiam transfert eas in proprietatem conductoris cum ſui abdicatione, hoc autem nó fit hic, immo in exemplo prædicto nullas operas transfert in tradentem, ſed retransfert conſimiles centú oues, in tradentem ſibi primò ſuas centum oues, & ſi recipiens animalia transferret aliquas operas in tradentem ea, vt in exemplis ſecundæ partis concluſionis patebit, tunc non transferret in eum abdicando eas à ſe, ſed ſolum communicando eas ei. nec etiam eſt conductio operarum, quia illa eſſet ex parte tradentis animalia, & hoc non, quia tradens animalia, aut nullas operas recipit à recipiente animalia, vt in exemplo prædicto, aut ſi quas recipit, vt in exemplis ſecúdæ partis concluſionis patebit: tamen nó recipit eas niſi per communicationem, & non per præciſam applicationem ſibi factam. Quod etiam non ſit mutuatio probatur, quia mutuator non retinet dominium rei mutuatæ, tradens autem animalia retinet dominium eorum. igitur. Nec eſt permutatio, quia in permutatione res, quæ permutatur, efficitur de iure alterius cum abdicatione iuris, quod permutans præhabuit in illa re, hoc autem hic non fit. igitur. Et quòd ſit ſocietas probatur, quia ſocietas non eſt niſi contractus, in quo aliquis res ſuas communicat alteri, faciendo eum comparticipem dominij, vel vſufructus earundem pro aliquo alio temporali ſibi ſimili modo communicando. Et dixi notanter circa principiú huius concluſionis, quòd tradens animalia facit recipientem condominum, vel ſaltem couſufructuarium, quia de hoc, ſcilicet an tradens rem in ſocietatem faciat recipientem eam ſecum eſſe dominum illius rei, vel ſolùm faciat eum eſſe vſufructuarium ſecum, dicetur poſtea in quæſt. 92. & 93. Secunda pars concluſionis probatur, quia aliquando tradens ea tradit ea taliter, quòd recipiens debet econtra ſibi ſimili modo recommunicare alia animalia. & quòd neuter ponit operas circa ea, vtputa conducút vnum tertium ad operas circa ea impendendas. Secundò contingit taliter tradi, quòd recipiens nó debet econtra ſibi recommunicare alia animalia, ſed ſolum impendere operas circa illa animalia, communicando ſibi huiuſcemodi operas, ita quòd vtilitas proueniés de illis operis ſit communis vtrique, vt trado tibi centum oues in ſocietatem, & tu debes eas paſcere & cuſtodire, & fructus prouenientes ex eis, & etiam ex tuis operis circa eas impenſis debent inter nos diuidi ſecundum conuentionem noſtram. Tertiò contingit, quod vterque communicat tam animalia ſua, quàm operas ſuas circa illa. Et ſi primo modo fit, hec eſt dupliciter, quia aliquando recipiens ea debet tradenti ea recommunicare tot animalia, quot poſuit alius ad ſocietatem. Aliquando non tot, ſed medietatem, vel tertiam partem, & tunc licet inæqualem numerum animalium ponant ad ſocietatem: tamen ſecundum illam inæqualitatem etiam inæqualiter communicant in fructu, & prouentu illorú animalium. Secundus modus etiam poteſt ſubdiuidi: quia vel operæ alterius æquiualent ei, quod ille de animalibus poſuit, aut non æquiualent, & hoc, quia vel ſunt maioris valoris, aut minoris valoris. Tertius etiam modus poteſt ſubdiuidi, & hoc dupliciter,

quia

quia complectitur primum & ſecundum modum: ideo ſecundum illorum diuiſionem poteſt dupliciter diuidi, & patet intuenti. Et nota, quòd quando alter ſociorum dicitur operas ponere tantum in ſocietatem: debet hoc ſic intelligi, quòd ſicut vnus communicat alteri animalia, vt participet commoditates eorum, ſic ècontra, alter communicat illi perſonam ſuam induſtrioſam, vel operatiuam, quatenus participet operas ſuas commodoſas: ſicut enim animalia fructificant, & eorum fructus ſunt lac, & fœtus &c. ſic perſona hominis operatiua, & induſtrioſa fructificat: faciendo operas circa animalia, ex quibus vnà cũ animalibus generatur vtilitas humana. Et ideo ſicut dictum eſt in quæſt. 87. quòd impropriè dicitur quis locare operas, ſed propriè deberet dici locare perſonam ſuam ad operas: quamuis primum fiat cauſa breuitatis: ſic impropriè dicitur quis operas tanquã ſociale capitale ponere in ſocietatem, ſed potius deberet dici perſonam ſuam inquantum operatiua eſt, ponere ad ſocietatem, ſeu ſuam perſonam alteri ſocialiter communicare quò ad operas, & eodem modo etiam intelligendum eſt, quando talibus locutionibus vtimur in ſocietatibus pecuniæ, dicendo, quòd alter ſociorum pro ſuo capitali poſuit operas, & illo modo ſunt accipiendi modi loquendi, quibus vtemur in quæſt. 92. & 93. Quomodo autem ſit ſaluabile, quòd perſona dicatur capitale in ſocietate, & tamen non ſit diuidenda in fine illius ſocietatis: in qua in fine capitalis pecunia diuiditur: patebit quæſtione 93.

Septima concluſio. quacunque prædictarum ſpecierum fiat prædictus contractus, contingit eum fieri dupliciter, ſcilicet in ſua naturali puritate, id eſt ſine pactis exiſtentibus contra naturalia illius contractus. Aliquando verò fit impurè, id eſt cum talibus pactis: puta ſi eſt locationis, vel conductionis rei, vel perſonæ: tunc aliquando fit ſine pactis exiſtentibus contra naturalia locationis, & conductionis, & aliquando cum talibus, & quæ ſint illa naturalia, patuit quæſtione præcedenti. Similiter ſi fit in ſpecie mutuationis, fit aliquando in ſua naturali puritate, puta gratis, & ſine ſpe lucri, & citra hoc, quòd periculum ſit apud mutuatorem, & ſic de aliis. Aliquando verò fit impurè, puta cum talibus pactis, vt ſi fit ſpe lucri ex parte mutuantis, aut ſic obligando mutuatorem ad periculum rei mutuatæ, & ſic de aliis. Similiter ſi fit in ſpecie permutationis: tunc aliquando fit purè, aliquando impurè. Exemplum ſecundi, ſi permutata res eſt in periculo dantis eam, & non recipientis: hoc enim eſt contra naturalia permutationis. Si etiam fiat in ſpecie ſocietatis: fit aliquando purè, aliquando impurè: puta ſi alter ſociorum vult eſſe particeps lucri prouenientis de re ſociali, & non vult eſſe particeps damni: hoc enim eſt contra naturalia ſocietatis. de natura enim ſocietatis eſt, vt lucra & damna communicentur, & de hoc latius infra patebit.

Octaua concluſio. prædictus contractus factus impurè in aliqua prædictarum ſpecierum, non mutatur propter hoc in ſpecie eſſentiali contractus: licet aliquando in ſpecie moris, ita quòd deprauatur, qui aliàs licitus maneret. Primum patet dupliciter. primò, quia licet frigiditas ſit vnum ex naturalibus aquæ: tamen ſi aqua fiat abſque frigiditate, immo afficiatur caliditate, non propter hoc mutatur in ſpecie eſſentiali aqua. ergo etiam quamuis aliquid ſit naturale locationi, vel conductioni, vel mutuo, vel permutationi, vel ſocietati: tamen ſi illud non ei inſit, immo oppoſitum ratione pacti adiecti, adhuc manebit contractus illius ſpeciei, cuius eſſet, ſi illud naturale ſibi ineſſet. Secunda pars probatur exemplariter, quia naturale mutuationi eſt, quòd fiat gratis, & tamen ſi fiat pro lucro manebit in eſſentia mutuatio, licet deprauetur, & ſic fiat mala mutuatio, quæ tamen eſſet bona, ſi eſſet gratis facta. Sic locatio, conductio, & ſocietas animalium deprauatur aliquando per pacta adiecta exiſtentia contra naturam illorum contractuum. puta quia alter contrahentium iniquè grauatur per talia. Attamen non oportet, quòd ſemper deprauetur per talia pacta, quia ſtat, quòd licet per talia pacta alter grauetur in illo: tamen releuetur in alio, vt non ſit iniquitas ibi.

QVÆSTIO LXXXIX.

Vtrum contractus, ſecundum quem in ſpecie locationis, & conductionis traduntur, & recipiuntur animalia, ſit licitus? Solutio q. ſtat in vna ſuppoſitione, & quatuor concluſionibus, ac duobus corollariis, in quorum ſecundo ponuntur duodecim caſus. Suppoſitio eſt. Sicut contingit, quod homo in prædiis ſuis retenta proprietate eorum concedit pro mercede alteri vſuſfructum, ſeu ius vtendi, & fruendi illis, ſeu percipiendi commoditates, & fructus eorum, ſalua eorundem ſubſtantia, & ſic locare dicitur ea alteri, ſic illud eſt poſſibile fieri in animalibus, quia etiam de illis ſalua eorum ſubſtantia natæ ſunt prouenire plurimæ commoditates, & fructus vtiles humanæ neceſſitati, quos quis pro mercede concedit alteri retenta ſibi animalium proprietate, quamuis illæ commoditates, & fructus in diuerſis animalibus diuerſificentur. Nam duplicia ſunt animalia, quædam minuta, vt oues, capræ, quædam groſſa, ſeu maiora; vt equi, aſini, boues vtriuſque ſexus caſtrati, & non caſtrati: immo & canes & aues rapaces, & altilia. Oues itaque important lac, lanam & agnos: immo earundem fimus fructus dici poteſt, eſt enim res valde commodoſa pro agris impinguandis. Capræ important lac, & hedos. Equi vtiles ſunt ad equitationem, & vecturam, ac culturam. Similiter ad eadem vtiles ſunt aſini, cameli, & boues caſtrati. Vaccæ important lac, & vitulos. Canes valent ad venationes, & cuſtodiam pecorum, & domorum. Aues rapaces, & quædam aliæ valent ad aucupium. Altilia ad ouorum procreationem. Item animalia maſculini generis ad impregnationem animalium fœminini generis, quemadmodum frequenter aliqui tenent tauros, & capros, atque verres, quibus cæteri homines vtuntur pro impregnatione vaccarum, caprarum, & porcarum, & nonnulli equos ſuos cæteris concedunt pro mercede ad impregnationẽ equarum. Senſus igitur quæſtionis eſt, vtrum contractus ille ſit licitus, ſecundum quem aliquis concedit alteri pro mercede vſumfructum animalium ſuorũ retenta

ta ſibi proprietate eorundem, & ſimiliter ille, ſecundum quem alius recipit pro mercede illa animalia ad percipiendum de eis vſufructum eorum.

Prima concluſio. contractus, de quo in titulo, eſt licitus ex genere. probatur dupliciter. Primò, quia oſtenſum eſt in q. 87. quòd contractus locationis, & conductionis rei eſt licitus ex genere. ergo ſi per aliquem contractum traduntur, & recipiuntur animalia in ſpecie locationis, & conductionis, erit ille ex genere licitus. conſequentia tenet, quia etiam ille eſt locationis, & conductionis rei. Secundò, quia da oppoſitum: tunc nulla circunſtantia accedente poſſet licitè fieri, quia contractus ex genere damnatus nunquam poteſt licitè fieri. conſequens eſt falſum: nam licitè quis equum ſuum locat alteri pro certa mercede, ſicut & domum & prædia ſua, & alius licitè illa recipit.

Secunda concluſio. contractus, de quo in titulo, poteſt talibus circunſtantijs veſtiri, quòd erit etiam ſimpliciter licitus, & perfectè bonus probatur, quia fieri poteſt taliter, quòd ibi ſint omnes congruæ circunſtantiæ, ſcilicet, congruum quis, quid, cur, vbi, quando & quomodo: vtputa quia ille, qui locat animalia, non eſt prohibitus locare ea, puta quia pleno iure ſunt ſua, nec alius eſt prohibitus ea ad vſufructum recipere. Secundò etiam animalia non ſunt incongrua locari, vel côduci: puta quia ſunt animalia non vitioſa, vel defectuoſa, vel inepta ad eũ vſum, ad quem locat ea: immo integra, & apta, vel ſi ſunt vitioſa: tamen conducens ea ſcit defectum, & nihilominus ſciens, & volens recipit ea. Tertiò etiam ille, cui locat, eſt non prohibitus recipere, ſeu conducere ea & vti eis, Quartò etiam contingit, quòd ille ea locet ad licitum vſum, & alius ad conſimilem vſum ea recipiat, & ob finem honeſtum. Quintò & ſextò contingit eum fieri tempore & loco non interdictis. Septimò etiam debito modo: puta pro mercede cômenſurata valori vſus, vel vſufructus animalium, & ſine pactis talibus, quæ tendant in aliquam aggrauationem ipſius conducentis, vel locantis ea, vel ſi aliqua talia oneroſa alteri adijciuntur, ipſe adijciens proportionabiliter releuat ex alia parte ipſum ſic oneratum.

Tertia concluſio. contractum, de quo in titulo, contingit ſeptempliciter deprauari, probatur, quia ex defectu cuiuſlibet circunſtantiæ requiſitæ deprauatur, ſeptem autem ſunt circunſtantiæ ad eius bonitatem requiſitæ, quarum quamlibet contingit deficere, vt patet inductiuè. Si enim locans animalia non habet ius ea locandi. puta, quia tenet ea furtiuè, vel vt prædo committit nouum furtum ea locádo, quia contrectat rem alienam inuito domino, vel ſi etiam ſint ſua: tamen aliqua ratione prohibitus eſt per ſuperiorem, ne ea locet. Secundò contingere poteſt, ꝙ animalia illa non ſunt congrua locari: vt ſi ſunt defectuoſa taliter, quòd ſunt inepta ad illum vſum, ad quam locantur, & recipiens ſi ſciret, nullatenus ea recipiet pro tali mercede, ſiue pro minori. Item ſi eſt ſterile animal. puta locatur vacca, ac ſi ſit nata dare lac, vel vitulum producere in anno, & tamen eſt ſterilis vacca, & ſic de alijs. Similiter locat equum, ac ſi ſit aptus ad vecturam, & tamen nihil valet ad currum, vel bigam. Item animalia ſi ſint apta, tamen periculoſa ſunt, vtputa equus mordens, & immobilis, vel feriens. Aliud exemplum. ſi quis locat alteri animalia ficta, puta venit B. pauper petens mutuum ab A. diuite. Reſpondet diues, nô mutuabo: verum aliquam vaccam emam à te. & ſic habebis pecuniam, & illam vaccam tibi mox locabo, ita quòd dimittã eam apud te tanquam meam, & tibi per me locatam pro certa annua mercede, cum tamen diues ſciat ipſum pauperem non habere vaccam, ita ergo A. accipit annuam penſionem de vacca, quam ipſi B. ſimulatè locauit, illa inquàm locatio eſt vera mutuatio vſuraria. Ratio eſt, quia cum A. ſciat ipſum B. non habere vaccam: tunc non poteſt vaccam ab eo emere, & per conſequens, neque cenſeri ipſi B. locaſſe aliquam vaccam, ratione cuius recipiat annuam penſionem, cum igitur nihil dederit A. ipſi B. niſi pecuniam, ſequitur, quòd A. cenſetur de pecunia tradita ipſi B. recipere annuam penſionem, & cum nihilominus velit ipſam vaccam ſaluam eſſe, & ſibi reſtitui, cum repetierit, & nullam vaccam ei conceſſerit, ſed tantum pecuniam. ſequitur, quòd vult ipſam pecuniam ei traditam ſibi reſtitui, cum repetierit. igitur illa pecunia erit mutuata. igitur de pecunia mutuata recipit pẽſionem annuam. igitur eſt vſurarius. Eodem modo poſſet exemplificari de alijs animalibus, quę quis fictè emit, & fictè locat ea. Similiter in illis, qui fictè emunt prædia aliorum, quæ non habent, & ea dicunt ſe eiſdem locare pro annua penſione, ideo enim talem contractum amplectuntur obſtinatiſſimi illi ſimul, & verſipelles vſurarij, quia cum non audeant publicè, & expreſsè pecuniam mutuare, volendo inde habere lucrum annuũ, conuertunt ſe ad côtractum, de quo poſſint habere penſionem, ſed contractus ille tantum eſt ſimulatus. Dictum eſt notanter, ficta animalia, & hoc ſcienter. Nã ſi A. crederet in veritate ipſum B. habere vaccam: vtputa pridie vidiſſet eum habere vaccam, licet nunc non haberet, & ita illam putatam vaccam bona fide emeret à B. & emptione facta B. rogaret ipſum A. vt ipſam ſibi dimitteret per viam locationis, & A. bona fide ſic ei eam dimitteret, & reciperet annuam penſionem, non eſſet ipſe A. vſurarius, nec peccaret durante illa bona fide: ſed mox cum comperiret, deberet ceſſare à perceptione penſionis, & ſe non recognoſcere, niſi vt mutuatorem pecuniæ traditæ ipſi B. Et cum dicitur, quod durante prædicta bona fide nô peccaret A. addunt quidam dicentes, verum hoc eſſe, ſi capitale fiat ad periculum eius, quia tũc vera locatio eſt. Hæc inquam additio non valet, quia in veritate nullum eſt ibi capitale, niſi pecunia tradita ipſi B. & illam nô oportet ſtare ad periculum ipſius A. quia eſt in veritate mutuata. igitur ſtabit periculo ipſius B. qui recepit eam. Et ſi dicas, illa additio loquitur de capitali putatiuo, ſcilicet de vacca. Contra, quia tunc illa additio malè dicit, quod ibi ſit vera locatio, quia nô eſt vera locatio, niſi vbi ſubeſt vera res locata. hic autem non eſt talis res, igitur. Et quamuis verum ſit, ꝙ ſaltem putatiuum capitale debeat ſtare ad periculũ ipſius A. tamen hoc non eſt verum ſimpliciter, ita ꝙ non contingat etiam licitam eſſe locationem, vbi res locata ſtat in periculo ipſius conductoris, quia onus

illius

illius periculi poteſt eſſe ipſi conductori alia via refuſum, vt dictum eſt ſupra, & etiam in ſequentibus patebit. Tertiò contingit, quòd ille, cui locat, prohibitus eſt conducere, vt ſi quis conduceret equum, & tamen voto, vel profeſſione prohibitus eſſet equitare. Quartò contingit, quòd locans locat, vel conducens conducit ad vſum illicitum, vel ob finem inhoneſtũ, vt qui locat, vel conducit equum ad vtendum eo in bello iniuſto. Quintò & ſextò contingit, quòd locatio & conductio fit in tempore & loco, in quibus ꝓhibitum eſt animalia conduci, vel locare, vel ſi quis locat & conducit ea ad vtendum eis pro tempore, in quo eſt prohibitum eis vti, vt qui locat ea, vt quis vtatur eis in cultura agrorum die feſto, vel huiuſmodi. Septimò contingit, ꝙ non ſeruatur debitus modus in locando, & conducendo, & hoc contingere poteſt ex parte locantis tripliciter. Primò, ſi animal locatũ habet malitiam, vel defectum, ex quo imminere poteſt conducenti notabile periculum, & non præauiſat eum: tunc enim exponit proximum notabili damno, & contra charitatem proximi agit, & peccat mortaliter, & ſi quod damnum ei ex hoc eueniat, tenetur locator ei de eo ſatisfacere. Secundò ſi locator exigit mercedem nimis magnam. Tertiò ſi apponit pacta, quæ ſunt contra naturalia locationis, vel ſaltem præter eius naturam, & per illa grauat conductorem ſine hoc, quòd eum in alio proportionabiliter releuet. Et illi duo vltimi modi etiam habent ſuo modo locum econtra in conductore.

Quarta concluſio, ad cognoſcendum in foro conſcientiæ, an in prędicto contractu, de quo in titulo, ſeruetur circunſtantia: quomodo tam ex parte mercedis, quàm exigit locans, & quam dare vult conductor, quàm ex parte pactorum appoſitorum: poterũt multum prodeſſe quinque regulæ ſequentes. Prima, quòd videatur, an ſit æqua conditio vtriuſque: ſic ꝙ non appareat veriſimiliter, quòd vnus eorum ſit notabiliter plus in parte lucri, quàm alius. Nam ſi ſic: non erit ibi iniquitas, & ſic ſeruabitur debitus modus. Secunda regula, videndum eſt etiam, ſi talẽ contractum cum talibus circunſtantijs ineunt, non ſolum pauperes prę ſſi neceſſitatibus & indigentijs, ſed etiam non pauperes, qui non ſunt præſſi: immo aliàs commodè poſſunt tranſire. Nam ſi paſſim tam pauperes, quàm non pauperes talem ineunt: ſignum eſt, quòd conditio eſt æqua inter eos. Alioquin ille, cui eſſet contractus non æquus, ſed oneroſus non ſubiret eum, ex quo non eſſet præſſus neceſſitatibus, quo minus poſset commodè ſine eo tranſire. Si autẽ comperitur, quòd nulli bene habentes, vel non præſſi ineant eum ſic qualificatum, ſed ſoli inopes, & valde præſſi neceſſitatibus, ſignum eſt, vel ſaltem aliquale indicium, ꝙ non eſt æquus contractus, ſed quòd notabiliter melior eſt conditio vnius quàm alterius, ſcilicet illius, de cuius parte non reperiuntur, qui bene habendo ineant contractum. Tertia regula, videndum eſt etiam, ſi merces, quæ exigitur, eſt conſueta in tali patria. Nam etiam quando cognoſcere volumus in contractu venditionis, ſi precium ſit æquum, recurrimus ad conſuetudinem, vt patuit in q. 56. & ratio eſt regulæ, quia ſi eſt conſuetum: tunc paſſim omnes dant & recipiunt talem mercedem, & ſic tam præſſi, quàm non præſſi dant & recipiunt eam. & ſic in venditione recurritur ad conſuetudinem. igitur eadem ratione in locatione. tenet conſequentia, quia locatio æquiualenter non eſt niſi venditio vſus, vel fructuum rei locatæ. Quarta regula eſt, quòd videatur, an de animalibus ipſis locatis poſſit conductor tot, & tantas commoditates, & fructus tanti valoris percipere, quòd ſibi ſufficienter refundantur omnia quatuor ſequentia, ſcilicet expenſæ, quas habet facere in paſcendo illa. Secundò cura & labor, quibus habet eis prouidere, ne damnificentur à beſtijs, vel huiuſmodi. puta quia habet diſponere paſtorem, qui ea in campo cuſtodiat, & reducat. Tertiò oneroſitas periculorum illorum, quę ipſe habet ſubire ex natura contractus, vel ex pactis appoſitis cõtra naturam contractus. Nam periculum ſubire rei alienæ eſt res ęſtimabilis precio. ſi igitur locans vult cõductorem ſubire aliqua pericula, debebit ſibi illud onus refundere alia via, eo remiſſiorem mercedem exigendo. Quartò merces: ſi enim conductor debet locatori dare mercedem pro vſufructu, dignũ eſt, quòd ille vſufructus ſit tantus, quòd inde valeat conquirere, quo ſoluat mercedem locatori. Ratio huius regulæ eſt: quia ſi ſic: tunc æqua eſt conditio vtriuſque, quia locans transfert vſufructum ſui animalis in conductorem pro mercede, quæ ſingulis computatis eſt tanti valoris, quanti eſt vſufructus. igitur ibi eſt æquitas. Si autem non, tunc æquiualenter eſt iniqua venditio, quia locans æquiualenter vendit vſufructum eorum pro nimis magno precio computatis ſingulis oneribus conductoris. Quinta regula eſt, quòd poſtquam confeſſor vidit, quid ſit conſuetum dari paſſim à præſſis & non pręſſis conductoribus pro mercede ipſi locatori, quando locatio fuit facta ſine vllis pactis exiſtentibus contra vel pręter naturam locationis, & conductionis, videat conſequenter, ſi locator ſimilem mercedem exigendo à ſuo conductore appoſuerit pactum exiſtens præter, vel contra naturalia locationis, & conductionis, quod ſit oneroſum ipſi conductori, & ſi ſic: tunc erit iniquus, quia aliàs ſine illo pacto fuit æquus. igitur adiecto pacto oneroſo erit iniquus. Eodem modo dicendũ, ſi econtra conductor tale pactum adieciſſet oneroſum locatori &c. Et intelligitur hæc regula, niſi illud onus aliunde refundatur: ſicut ſupponitur in regula, eo quòd ſupponitur, quòd aliàs conſueta, & ęqua merces datur. Ex illis regulis, & concluſionibus ſequuntur duo corollaria.

Corollarium primum, quòd in foro conſcientiæ, propoſito aliquo contractu locationis, & conductionis animalium, non eſt ille mox condemnandus vt illicitus propter hoc ſolum, quòd locator eorum appoſuit aliqua pacta exiſtentia præter, vel etiam contra naturalia locationis, & conductionis. vtputa locator impoſuit conductori ex pacto aliqua onera, ad quæ aliàs ex natura contractus non teneretur, vel etiam quę ſunt naturalia locationis, vel econtra; conductor impoſuit locatori talia onera. Ratio, quia ſi ob id eſſet condemnandus, vel hoc eſſet, quia per talia pacta deſineret eſſe locatio, vel conductio, vel ſi non deſineret eſſe talis: attamen per ea redderetur iniquus, non ratione primi, quod dupliciter patet,

quia

quia contractus non tranſit in aliam ſpeciem propter appoſitionem pacti exiſtentis præter naturam, vel etiam contra naturalia contractus: quamuis ſecus ſit, quando pactum eſt contra ſubſtantiã, vel ſubſtantialia contractus. Sicut nec aqua tranſit in ſpeciẽ alterius elementi propter hoc, quòd apponitur ſibi aliqua qualitas exiſtens præter eius naturam, vel etiã qualitas exiſtens contra naturam eius, vel contra naturalia, vt caliditas. Secundò ſic, quia etiam ſi talia pacta facerent eum tranſire in aliam ſpeciem, nõ ob hoc poſſet mox inferri, ergo eſſet illicitus, quia ſtaret, quòd ille alius, in cuius ſpeciem tranſiret, eſſet etiam licitus contractus tam ex genere, quàm ex circunſtantijs. Exemplum. ſi dicam ſic: dono tibi hanc rem ita tamen, quòd des mihi pro ea decem floren. & res valet decem florenos: pactum appoſitum eſt contra naturam: immo contra ſubſtãtiam donationis, quia de ſubſtantia eius eſt, quòd fiat gratis, & ſine precio, & tranſit in venditionem: & tamen venditio talis eſt iuſta, & licita. igitur. Non etiam ratione ſecundi, quia quamuis talia pacta ſint alteri cõtrahentium onerosa: tamen ſtat, quòd onerans refundat illam oneroſitatem ei ex alia parte. vtputa quia eo viliorem mercedem ab eo recipit, vt conductor illud onus ſubeat, vel econtra, ſi conductor onerat per talia pacta ipſum locatorem, ipſe ei illud onus refundit, pro quanto eo pinguiorem mercedem ei aſſignat pro locatione. Et ita conſequenter debet aliquis videre ſi ne alia via illa oneroſitas refundatur, & ſi ſic: tunc non poteſt condemnare eum præciſè ex illa appoſitione pactorum. Si autem non apparet refuſio talis: tunc debet condemnari. Huius ſimile poteſt patere in venditione. Nam naturale eſt in venditione, quòd periculum rei venditę ſpectat ad emptorem, quando emptio eſt peracta, & tamen ſi emptor ex pacto imponit illud periculum venditori in ipſo contractu, non ob id deſinit eſſe contractus emptionis, ſed manet emptio, nec ob id redditur illicita, ſi emptor ipſi venditori ſatisfaciat de illo onere. Et hoc corollarium eſt contra nonnullos iuriſtas, qui nonnunquam prorumpunt in condemnationem alicuius contractus, ex hoc quòd conſiderant, quòd alter contrahentium. puta locator appoſuit pactum oneroſum conductori, & contra naturalia locationis, quaſi illud ſufficiat, & non etiam oporteat reſpicere ſi ne illa oneroſitas alia via refundatur. Vnde loquẽdo de animalium locatione dicunt nonnulli, quòd licitum eſt apponere pactum de damno, vel lucro rei locatæ, quod vtrunque ſit commune, & tamen mox ſubdunt, quòd non licet ponere pactum, quòd damnum ſit ſolum conductoris, niſi damnum, quod eſſet ex culpa ſua, etiam leui, non autem leuiſſima, cum contractus concernat vtilitatem vtriuſque. Sed contra, quia ex ipſa natura locationis eſt, quod l caſus culpæ leuis & latæ ſpectat ad conductorem, non igitur eſt opus ſuper hoc paciſci. Secundò, quia non ob hoc redditur locatio illicita, quia damnũ leuiſſimæ culpæ imponitur cõductori, qa illud onus poteſt alia via refundi conductori. Item quia illimet concedũt, quòd damnum rei locatæ, & etiam periculum eiuſdem poteſt ex pacto imponi conductori etiam licitè: puta ſi illud onus ei alia via refunditur. igitur etiã

caſus leuiſſimæ culpæ poteſt ei imponi ex pacto, ſi ei refunditur alia via, quamuis ſi non refundatur, ſit illicitus. Sæpe etiam volendo aliquem contractum iuſtificare addunt, dummodo periculum rei locatæ ſit apud locatorem &c. quaſi illud naturale locationi ſit de ratione licitæ locationis, & quòd ſi ipſum non adeſſet, ipſa locatio eſſet illicita, quod tamen etſi ſit verum de totali periculo: tamen eſt falſum pro parte, quia poſſet locator ita vilem mercedem recipere à conductore, quòd oneroſitas medietatis illius periculi ſuſcipiendi eſſet ſufficienter refuſa cõductori etiam de eius libero conſenſu. Quamuis ſi locator ponendo periculum rei ſuper conductorem: etiam ſolum pro medietate, & nihilominus exigendo mercedem conſuetam dari in locatione dimiſſa in ſua naturalitate, in qua periculum ſpectat ad locatorẽ: peccet grauiter, & iniquę agat contra conductorem. An autem quãdo totum periculum ei imponit, etiã proportionabiliter remittendo ei partem mercedis ſecundum exigentiam illius oneris ſit locatio illa illicita vt vſuraria: patebit in q. 91.

Secundum corollarium. multi contractus locationis & conductionis animalium iuſtificantur, & multi etiam condemnantur, qui tamen non iuſtificantur & condemnantur, niſi ex tacita ſuppoſitione cuiuſdam conditionis, quæ ſi extet, vel nõ extet: melius nouit vir ruſticus ruſticæ rei gnarus, & expertus, quàm doctor ſcholaſticus ruſticarum rerum inexpertus: quamuis nonnunquam ita aperta inæqualitas eſt inter locantem & conducentem animalia, quòd etiam in rebus ruſticis inexpertus poteſt perpendere, quod eſt iniquus contractus. Prima pars corollarij probatur enumerando duodecim caſus locationis animalium, quorum aliqui iuſtificãtur, & aliqui condemnantur.

Primus caſus. A. tradidit viginti oues ipſi B. vſque ad duos annos tali conditione, quod dictus B. teneatur eas & earum fœtus & fructus cum diligentia paſcere & ſeruare expenſis ſuis. fœtuum verò & fructuum earum medietatem ipſi A. fideliter aſſignare, & in fine annorum ipſas eaſdem oues, vel alias conſimiles ipſi A. reaſſignare. Si tamen ipſæ oues, vel aliquæ illarum, aut ipſarum fructus, vel fœtus per culpam, aut dolum ipſius B. vel eius miniſtri perierint, vel deuaſtatæ fuerint, quòd illud ad damnum ipſius B. ſpectet. Si verò diuino iudicio, vel caſu fortuito hoc euenerit, illud ad ipſum A. pertinere debebit. dummodo ipſe B. prædicto A. de huiuſmodi faciat plenam fidem. Talis itaque contractus iuſtificatur, vt licitus, quia ſatis videtur æqua & bona conditio vtriuſque. Circa quem caſum pono tria dicta. Primum, quamuis ille contractus videatur eſſe locatio: tamen non eſt locatio ſtrictè. immo nec eſt locatio largè, ſed ſolum impropriiſſimè capiendo locationẽ. Prima pars probatur ex multis indicijs eius. Primò, quia A. videtur retenta proprietate ouium ſuarum transferre vſumfructum ouium in B. pro mercede ſcilicet, quòd B. det ei medietatem fructuum earundẽ. Secundò etiam pacta adiecta alludunt naturalitati locationis pro quãto A. vult ſibi reſtitui oues, quia res locata manet in dominio locatoris. Tertiò, quia vult damnum prouenĩẽs circa rem locatam, vel fru-

ctus earum ex dolo, vel culpa B. pertinere ad ipſum B. & hoc eſt naturale locationi & conductioni, & hoc ſi intelligatur de culpa leui & maiori: non autẽ ſi de leuiſſima. immo tunc illud pactum eſſet contra naturalia locationis. Quartò, quia etiam A. vult periculum fortuiti caſus, & diuini iudicij circa oues, & fructus earum ad ſe pertinere, & hoc eſt etiam naturale locatori. Quintò, quia etiam A. vult, quòd B. debeat facere fidem de illo caſu fortuito, & hoc eſt nõ innaturale illi contractui. Secunda pars probatur: quia merces non conſiſtit in pecunia, ſed in ſpecie. igitur. Tertia pars probatur, quia merces non conſiſtit in quantitate determinata, quia quamuis medietas fœtuum, & fructuum ſit merces danda ipſi A. tamen illa medietas non eſt certæ quantitatis, quia ſi multi fœtus & fructus inde proueniunt ac commoditates: tunc medietas erit eo maior. ſi pauci: tũc erit eo minor. vnde potius eſt contractus partiarius, & accedit ad ſocietatem. Secundum dictum, quòd ſiue ſit talis, ſiue talis locatio: tamen ſi ſit æqua conditio vtriuſque in prædicto contractu, contractus non eſt iniquus, & per conſequens non illicitus ex circũſtantia quomodo, ſed ſi ſit æqua vel non: hoc nõ nouit aliquis, niſi ſciat, quòd medietas fructuum, quæ debet nomine mercedis cedere ipſi A. ſit non nimis magna, ita quòd ſi B. debeat eam dare ipſi A. quòd ipſi B. non ſatisfiat pro expenſis, curis, & operis, ac oneribus, quas & quæ habet portare ex illo contractu: tunc enim eſſet contractus locatori illicitus. Et etiã oportet, quòd illa medietas non ſit nimis parua; ita quòd ipſi B. recipienti aliam medietatem fructuum non ſolum ſatisfiat de omnibus expenſis, curis, operis, & oneribus prędictis, immo per illam medietatẽ adhuc longè vltra illa omnia maneat ſibi magna & notabilis commoditas, qua etiamſi careret, non poſſet conqueri, quin omnia ſibi ſufficienter eſſent refuſa: tunc enim eſſet illicitus contractus conductori. Tertium dictum, quòd etiamſi pactum adiectum de culpa intelligatur etiam de leuiſſima culpa, & ſic ſit contra naturalia locationis: ſtaret, quòd illa medietas, quę nomine mercedis debet aſſignari ipſi A. ſit ita tenuis ad valorem vſusfructus ouium, quòd B. nõ poſſit conqueri, quòd ſit nimis oneratus in hoc, ꝙ debeat eſſe obligatus etiam de leuiſſima culpa, viſo quòd ratione illius oneris eſt releuatus à dando maiorem penſionem; quàm aliàs deberet dare.

Secundus caſus. A. locat ipſi B. duos boues volẽs quolibet menſe habere duas minas frumenti, & A. retineat ſibi periculum illorum boum. ille inquam contractus dicitur eſſe locationis, & etiam iuſtificatur. Sed contra illam reſponſionem arguitur; quòd non ſit certa nec magiſtralis. Primò, quia non eſt ſcitum, ſi ſit contractus iuſtus, vel non, niſi ſuppoſito, ꝙ prędicta merces ſit condigna, & adequata ipſi valori vſus boum: ſic ſcilicet, ꝙ vltra expenſas & operas, quas habebit B. neceſſario facere cum bobus, ipſe B. natus ſit percipere tantum vtilitatis de bobus, quanta eſt illa merces danda ipſi A. nam ſi nihil vtilitatis eſſet natum prouenire de bobus: tunc nil dare deberet, quia merces datur reſpectiuè ad vſum rei locatæ, & vt precium eiuſdem vſus. ideo ſi nulla vtilitas eſt nata prouenire de re, iniuſtè recipitur illa merces. Et ſi nata eſt prouenire aliquanta, ſed non tanta: tunc non poteſt locator exigere tantam mercedem. Aliter enim vellet metere, vbi non ſeminaſſet. Vnde doctorem ſcholaſticum, vel virum eccleſiaſticum, vt confeſſorem, prædictum contractum ſic abſoluto ſermone iuſtificare, & alios ſibi ſimiles, eſt ſimile ac ſi quis diceret. contractus ille eſt licitus, quo A. vendit ipſi B. equum pro decem florenis, & periculũ equi eſt apud B. nam hoc non nouit confeſſor, niſi ſciat, ꝙ decem floreni ſint ęquiparati valori vſuali equi. Ita in propoſito, niſi ſciat, ꝙ duæ minæ frumẽti ſint merces commenſurata vſui duorum boum per menſem: non poterit diffinire, ꝙ ſit æquus contractus: hoc autem poterit melius ſcire ruſticus, & ab illo habet addiſcere. Vnde debebit confitentem inquirere, ſi illa merces ſit æqua, & ſi dicat, ꝙ ſic, tũc poterit ei credere, niſi notoriè conſtaret; vel probabiliter, ꝙ non eſſet æqua, ſed nimis magna: nam confitenti creditur pro ſe, & contra ſe: quia ſi mentitur, neminem niſi ſe decipit. Vnde & ſic oportet agere in contractu venditionis equi, & huiuſmodi. Secundò arguitur, quia minę ſunt ĩ vna patria maiores, quàm in alia, & ſic non poteſt indiſtinctè diffiniri prædictus contractus factus eſſe pro æqua mercede. Vnde mina ſecundum Bedam in Homilia centum dragmis appenditur, & eſt ſecundum eum idem quod mna, de qua Lúc. 19. mna autem ſecundum Ianuenſem appendit duas libras, & ſemis, modo libræ non ſunt æquales in omni patria. Tertiò, quia boues ſunt inæqualis vſus, aliqui enim longè melioris ſunt vſus, alij longè vilioris vſus, ſtaret igitur, ꝙ duæ minæ eſſent ſufficiens merces, & æqua pro vſu duorum boum, & eſſent nimis magna merces reſpectu aliorum duorum. ideo non apparet prædicta reſponſio, & iuſtificatio magiſtralis, ſed debet aliter reſponderi: puta ſicut dictum eſt.

Tertius caſus. A locat ipſi B. boues ad laborandũ, & hoc ad quartam partem lucri & damni: ille inquã contractus cenſetur locationis, & iuſtificatur: dummodo locans boues laboranti promittat competentèr ſe ſatisfacturum pro labore, quẽ ſuſtinet, ſiue fiat ſatisfactio de expenſis factis ex parte dantis, ſiue de ſorte boum, ſi ibi non fuerit lucrum, aliàs cõtractus eſt illicitus. Sed contra illam iuſtificationem arguitur quadrupliciter. Et primò, vt intelligatur qua ſuppoſitione ſit licitus, & qua non. Arguitur ſic. Nam ſi eſt contractus locationis & conductionis, ut ſupponitur: tunc ipſi A. debetur merces ab ipſo B. quia A. locat, & B. conducit, ut ergo ſit licitus, opus eſt, ꝙ merces ſit proportionata vſui rei locatæ. modo nulla ibi apparet merces, quæ debeat cedere ipſi A. niſi quarta pars lucri, quod B. acquiret laborando cum bobus. igitur ſi debet eſſe iuſtus contractus, oportet, ꝙ quarta pars lucri ſit adequata vſui cõceſſo ipſi B. Et ſi ſic: tunc arguitur, quòd prędictus contractus erit illicitus ipſi B. quia B. non vult ipſi A. dare quartam partem lucri, niſi cum pacto ſcilicet, ꝙ ſi nihil lucretur, & ita perdat labores ſuos, ꝙ A. debeat ei pro quarta parte illius damni, & perditarum operarum facere refuſionem. Hoc autem pactum adiectũ multum vilificat valorem mercedis prædictę, ſcilicet quartę partis lucri, & per conſequens ſi quarta

pars

pars lucri eſt abſolutè loquendo ęqua merces: tunc ipſa accepta cum prędicto pacto erit nimis vilis merces, igitur B. peccabit volendo eam dare ipſi A. Secundò ſic improbatur prædicta reſponſio, quia omnino peruerſum eſt, quòd locator det mercedẽ conductori, quia peruerſum eſt, quòd ille, cui debetur merces, teneatur debitori illius mercedis dare mercedem. Tertiò ſic, ſi A. tenetur ipſi B. ad ſatisfaciendum de laboribus: tunc dupliciter deberet ipſi B. ſatisfieri. Nam B. laborando cum bobus: habebit ab illis, quibus laborat, mercedem, & ſi præter hoc etiam A. deberet ei de laboribus ſatisfacere: tunc eidem dupliciter ſatisfieri deberet de laboribus. Quod ſi diseris, A. non tenetur ipſi B. ſatisfacere de laboribus impenſis alijs hominibus, ſed ſolum de impenſis ipſi A. & illo modo intelligitur caſus. Contra, illo dato ſtaret, quòd B. volendo pro mercede locationis dare ipſi A. tantummodo quartam partem lucri, & denique etiam illam partem non volendo dare abſolutè, ſed ſub obligatione ipſius A. ad releuandum ipſum B. in quarta parte damni, ſi eueniat: daret ipſi A. mercedem nimis diminutam, & in tanto diminutam, quòd pro illius diminutionis refuſione meritò deberet B. laborare cum bobus ipſi A. ad certum tempus, & tunc iterum ſequeretur vt prius, quòd ſi A. deberet ipſi B. ſatisfacere pro laboribus, vt reſponſio ſonat, quòd ipſi B. deberet duplex refuſio fieri pro laboribus, quod eſt iniquum. Quartò ſic, quia qualitercunque fiat contractus, ſi eſt locatio: oportet quòd interueniat merces danda ipſi A. & ſic non poteſt aliquis eum iuſtificare niſi ſciens, quòd merces debens cedere ipſi A. ſit adæquata valori vſuali ipſius vſus boum, & ita ſciat, quòd quarta pars lucri prouenientis cum expectatione ſolutionis quartæ partis damni (ſi damnum eueniat) ſit adæquata prædictæ conceſſioni boum, aliter erit illicitus contractus conductori, & ſi eſt nimis magna, erit illicitus locatori: hoc autem nouit melius vir ruſticus, quàm ſcholaſticus. Aliter igitur videtur reſpondendum, & hoc per vnã diſtinctionem & quatuor dicta. Diſtinctio eſt talis: Prædictus contractus poteſt intelligi dupliciter. Vno modo, quòd ſit pura locatio rei ex parte A. & pura conductio rei ex parte B. ita quòd A. vltra hoc, quòd locat boues ipſi B. non conducit ipſum B. ad operandum ſibi cum bobus. Secundò poteſt intelligi, quòd non ſit pura. immo quòd A. vltra hoc quòd locat boues ipſi B. etiam conducit ipſum B. ad laborandum ſibi cum illis bobus, & ille eſſet ſecundus cõtractus, ita quòd eſſent ibi duo contractus &c. Primum dictum, ſi prædictus contractus eſt locatio pura primo modo prædicto: tunc ſi quarta pars lucri (ſi proueniat lucrum) debens cedere ipſi A. abſolutè capta: ſit merces adæquata vſui conceſſo ipſi B. tunc contractus eſt illicitus ipſi B. quando adijcit pactum prædictum, ſcilicet, quòd ſi non proueniat lucrum, ſed damnum ipſi B. quòd A. ſuſtineat quartam partem damni, quia illa adiectio onerans ipſum A. vilificat nimis valorem prædictę mercedis, & facit eam nimis diminutam. igitur B. iniquè agit contra A. & hoc modo proceſſit primum argumentum. Si autem quarta pars lucri abſolutè capta, id eſt ſine diſtinctione ad quartam partem damni ſuſtinendam ſit nimis magna merces; & in tanto excedens, quòd ille exceſſus non reſcinditur niſi per obligationem ipſius A. ad ſuſtinendam quartam partem damni ſi eueniat: tunc non erit illicitus ipſi B. neq; ipſi A. ſed æquus. Et tunc non oportet addere, quòd A. ſatisfaciat ipſi B. de laboribus, immo eſſet iniquum: vt probat tertium argumentum. Secundum dictum, ſi prędictus contractus eſt locatio non pura modo prędicto: tunc oportet diſtinguere primum à ſecundo. & in primo oportet dicere, quòd primus contractus eſt licitus ipſi A. ſi quarta pars lucri prouenientis de laboribus B. accepta cum obligatione ad quartam partem damni: ſi damnum proueniat ſit adęquata valori vſus conceſſi. Si autem ſit ſuperexcedens etiam non obſtante illa oneroſa obligatione, qua A. eſt obligatus ad ſuſtinendum quartam partem damni, ſi proueniat damnum: tunc erit illicitus ipſi A. ſi autem propter illam adiectionem ſit nimis diminuta illa merces: tunc contractus erit illicitus ipſi B. In ſecundo verò contractu ad hoc vt licitus ſit, opus erit, quòd A. aſſignet competentem mercedem ipſi B. pro laboribus, quibus ſibi laborabit. Tertium dictum, quòd in hoc ſecundo contractu ſtaret caſus, quo etiam ipſe A. vltra prædictam conuentionem nihil dando ipſi B. pro laboribus ſibi impẽdendis, etiam ſecundus contractus eſſet licitus. puta, ſi quarta pars lucri debẽs cedere ipſi A. ſit propter prædictam adiectionem de quarta parte damni ſuſtinenda adeo vilificata, quòd niſi B. aliquid rependat. puta per labores ipſi A. non cenſeretur B. dare condignam mercedem ipſi A. pro locatione boum: tunc enim A. cenſeretur ipſi B. pro laboribus dare mercedem, eo ipſo quòd tantundem remittit ipſi B. in mercede locationis boum, quantum ſufficit ipſi B. pro laboribus. Quartum dictum, quòd etiam in primo contractu ſtaret, quòd B. non peccaret dando in primo cõtractu nimis paruam mercedem. puta, ſi quarta pars lucri cum onere de quarta parte damni ſuſtinenda ſit nimis modica merces, quia B. illam diminutionem refunderet ipſi A. per labores, quos vult impendere ipſi A. cum bobus.

Quartus caſus. A. duos boues æſtimatos locat ipſi B. cum hac conditione, quòd B. laboret ſibi cum dictis bobus in anno duodecim bubulcas terræ, & in fine anni boues vendi debeant, atque A. ſuum totum capitale primò rehabere, & B. habere debeat medietatem lucri dictorum boum. Ille inquam caſus reputatur locatio rei, ſcilicet boum, & etiam iuſtificatur obſeruatis duabus conditionibus. Prima, quòd A. retineat periculum dictorum boum. Secunda, quòd promittat ipſi B. ſe ſatisfacturum de labore, quem ſuſtinebit in laborando terras ſuas: & hoc ad arbitrium boni viri, quæ ſatisfactio computatur in hoc, quòd dat ſibi medietatem boum; ſed ſi nullum lucrum fieret de bobus: tunc A. tenetur recompenſare pro expenſis factis à B. de ipſa ſorte boum. Etſi vnum prædictorum defecerit, contractus erit illicitus. Sed ad iſtum caſum videtur aliter reſpondendum, & ſunt duo facienda. Primò videndum eſt, an ſit contractus locationis vel non. Secundò an ſit licitus. De primo articulo pono tria dicta. Primum, non apparet, quòd ibi ſit locatio rei, ſcilicet

boum, ita quòd A. locet boues, & quòd B. conducat eos, ſed potius videtur ibi econtra eſſe locatio perſonæ, ita quòd B. locat perſonam ſuam ad operas A. ad laborandum ſibi cum bobus: non inquam cum bobus, quæ ſint ipſius B. etiam quo ad vſum, quia etiã vſus boum non eſt ipſius B. Probatur illud dictũ tripliciter. Primò, quia B. vſum eorum totaliter applicat A. ſicut & operas ſuas eidem aſſignat eis renunciando. non igitur ſunt boues cēſendi locati B. quia tunc oporteret, quòd vſus eorum eſſet ipſius B. Secundò, quia ſi A. locaret boues B. oporteret, quòd A. expectaret mercedem à B. modo nullam mercedem expectat: vt patet intuenti. Nec valet, ſi dicatur, ꝙ A. locat B. boues pro hoc, vt ſibi colat duodecim bubulcas terræ, quia dato ꝙ cultura nata eſſet habere rationem mercedis: tamen ex quo merces locationis debet eſſe diſtincta ab vſu, ad quem conceditur. hic autem idem ſunt cultura cum bobus fienda, & vſus, ad quem conceduntur, ſequitur, quòd cultura non poteſt hic habere rationem mercedis. Tertiò à ſigno, quia ex parte illius conuincitur eſſe locatio, cui aſſignatur merces à reliquo. Modo ipſi B. aſſignatur merces ab A. quia B. aſſignatur ius percipiendi medietatem lucri boum, quando venduntur: igitur B. cenſetur locaſſe aliquid A. & non rem, vt patet. igitur cenſebitur perſonam ſuam locaſſe. Secundum dictum. argumenta illa concludunt propoſitum, quando caſus ſic intelligitur, ꝙ A. non concedit boues B. niſi duntaxat ad hoc, vt eis vtatur ad colendum ſibi, ſcilicet ipſi A. prædictas duodecim bubulcas in anno, vt patet intuenti rationes, & ille eſſet verus intellectus caſus. Sed quando A. concedit ei eos ad vtendum eis per totum annum ad quemcunq; vſum animalium: hoc tamen ſaluo ꝙ etiam ei colat prędictas bubulcas: tunc poteſt dici alterum illorum duorum: ſcilicet, aut ꝙ ibi ſit ſolummodo locatio rei, ſcilicet ex parte A. & conductio rei ex parte B. ita ꝙ nõ erit admixta ei locatio, & conductio perſonę. aut ꝙ ibi ſit admixta etiam locatio, & conductio perſonæ. Primum probatur, quia tunc imaginandum eſt, ꝙ A. locet boues B. ad omnem vſum, quo poteſt eis vti, excepto & ſaluo tempore, quo A. indigebit eis ad colendam terram ſuam, & merces, pro qua ſibi locat eos, eſt: vt ſic ſibi illo tempore colat terram, quo ipſa indigebit cultura prędicta. Secundum probatur ſcilicet, ꝙ etiam poſſit eſſe contractus mixtus ex locatione rei & perſonæ, ſcilicet locationis rei ex parte ipſius A. & perſonæ ex parte B. Nam quod ibi poſſit poni locatio rei patuit iam. De locatione verò perſonæ patet, quia ex quo A. vult, ꝙ B. nomine mercedis ſibi colat terram, & tamen nihilominus A. dat aliquid B. ſcilicet medietatem lucri leuandi de bobus vltra ęſtimationem: tunc apparet quaſi cultura per B. impendenda A. ſit nimis magna merces. ideo ne iniquitas ibi fiat, vult A. in recompenſam operarum excedentium, quas B. ſibi impendet, aſſignare B. medietatem lucri prouenturi de venditione boum. Tertium dictum, ꝙ etiam ſi tantummodo ponatur ibi eſſe locatio rei, & ꝙ non ſit admixta locatio perſonę: immo ſit pura per abnegationem locationis perſonæ: tamē non erit locatio rei pura per abnegationem pacti oppoſiti contra naturalia locationis, vel non erit pura per abnegationem cuiuſcunq; alterius cõtractus A. locatione perſonæ. Primum probatur, quia A. locando B. boues, adijcit pactum, quòd ſi deteriorētur boues, non velit ſufferre illam deteriorationem, immo quòd illa debeat pertinere ad B. Modo hoc eſt cõtra naturalia locationis: locans enim rem debet ex natura locationis ſufferre deteriorationem rei locatę (niſi illa deterioratio fieret per dolum, vel culpam latã, vel leuem conductoris) hic autem A. non vult hoc ſuſtinere, vnde A. tradendo boues B. partim ex illa cauſa prius æſtimat eos, vt in fine ſciatur, quantam partem precij, quo vendentur, poſſit A. petere à B. ante omnia: quamuis illius æſtimationis etiam alia cauſa ſubſit, ſcilicet, vt ſciatur in fine quantam partem precij A. teneatur B. aſſignare. Secundum autem probatur, quia poteſt dici, quòd in prędicta locatione boũ eſt admixtus contractus innominatus, ſcilicet A. dat B. medietatem lucri prouenturi de venditione boũ: quatenus B. ſe obliget A. reſtituturũ in fine anni valorem boum à principio æſtimatorum, ſiue boues ſint deteriorati, ſiue perierint aliquo alio caſu. Conſequenter & ſecundò videndum eſt: ſiue ſit talis, ſiue talis locatio, an ſit contractus licitus, & de hoc pono tria dicta. Primum dictum. ſi intelligatur caſus primo modo: puta, quòd ſolum B. locet perſonam ſuã A. & quòd non ſit ibi aliqua locatio rei ex parte A. reſpectu B. tunc vt contractus ſit licitus, neceſſe eſt, quòd A. aſſignet B. mercedem æquam laboribus, & quamuis vir ruſticus melius id nouerit, quàm ſcholaſticis: tamen ſatis apparet, quòd A. hic nimis diminutam mercedem ei aſſignet. Nã nihil ei aſſignaret ſecundum illum intellectum: niſi medietatem lucri prouenturi de vēditione boum in fine, & hoc ſub conditione ſi proueniat lucrum: illa autem medietas etiàm ſi abſolutè capta, & indubitanter euentura eſſet ſufficiens merces illius culturæ (quod tamen etiam vix apparet) tamen ex quo ei eã nõ aſſignat abſolutè: ſed ſolum ſub conditione, ſcilicet ſi quod lucrum de eis eueniat, & ſic ſi nullum eueniret, nihil habebit B. & illum euentum expectare valde viliſicat medietatem lucri in ratione mercedis ſi etiam ſi abſolutè loquendo eſſet digna merces, ideo eſt illicitus. Et multo magis eſt tunc illicitus, ſi ſubintelligeretur in illo caſu, quòd etiam B. ſuis expenſis deberet illo tempore nutrire boues. Secundum dictum; ſi caſus intelligatur ſecundo modo, & primo modo illius ſecundi modi: tunc pro tanto eſt licitus, pro quanto ſeruatur æqualitas inter A. & B. Nam ſi A. exigendi à B. nomine mercedis culturam prędictam non exigat nimis magnam mercedem, ſed commenſuratam vſui boum: tunc erit contractus licitus vtriq;, quantum eſt ex ipſa locatione, & cõductione: ſecus ſi eſſet nimis magna, quia tunc peccaret A. vel ſi eſſet nimis parua, quia tunc peccaret B. Et dico notanter, quantum eſt ex ipſa locatione & cõductione, quia nondũ reſponſum eſt ex parte pacti, qđ adiecit A. an ne ibi ſiat iniqtás. ideo ex parte illius pacti oportet diſtinguere. Quia primò põt cõtingere, ꝙ A. intelligit pactum ſic, quòd ſi boues caſu fortuito, vel leuiſſima culpa ipſius B. incurrerent mortem, vel ſaltem deteriorationem, ꝙ nihilominus B. debeat A. ſatisfacere de primo valore boum, in quo fuerunt æſtimati

ſtimati

ſtimati traditi: pro quo tamen onere impoſito ipſi B. non aſſignat A. ipſi B. niſi medietatem lucri, ſi quod proueniat de venditis: tunc pactum eſt contra naturalia locationis, & vt illud non deprauet contractum, videretur forte alicui ſufficere, ꝙ A. inquantum onerat ipſum B. in illo: in tantum econtra releuet eum in alio. Vtrum autem de facto fiat illa æqualitas releuaminis, ita ꝙ prædictum releuamen adæquetur onerationi prędictę, nouit melius vir ruſticus, quàm ſcholaſticus: videtur tamen, ꝙ nimis oneretur B. & non releuetur ſecundum ęquitatem, & ſic A. peccet. Sed verius dicendum eſt, ꝙ etiam ſi in tantum eum releuaret, quantum eum onerat: adhuc A. peccabit ex cauſa tangenda quæſt. 91. Secundò poteſt contingere, ꝙ A. intelligit pactum illud ſic, ꝙ ſolum tunc teneatur B. ipſi A. reſpondere de primo valore boū, quando perierunt, vel deteriorati ſunt culpa ipſius B. leui, vel maiori: non autem ſi caſu fortuito, vel leuiſſima culpa, puta ſi ſint deteriorati per vſum eorū, & tamen B. non eſt eis vſus, niſi congruo, & decenti modo, vt ſolet nonnunquam fieri, & tunc pactum non eſt contra naturalia locationis, quia hoc ineſt naturaliter locationi, ꝙ tituli modo reſtituat conductor rem locatori: attamen eſt præter naturam quo ad hoc, ꝙ A. obligat ſe ad dandum medietatem lucri prouenturi de eis venditis. immo etiam eſt contra, vel præter naturalia in hoc, ꝙ A. obligat ipſum B. ad reſtituendum ſibi valorem boum, & non ipſos boues: quia de naturalibus locationis eſt, ꝙ ſufficit conductori, ꝙ reſtituat conductori rem, & non oportet ꝙ valorem. Et an tunc ſit illicitum? Dicendum quòd non eſt illicitum ipſi A. quia non grauat ipſum B. nā licet obliget eum ad reſtituendum valorem ad ſenſum prædictum: tamen hoc non eſt graue ipſi B. in aliquo, quia non refert, an boues, vel an valorem ad ſenſum datum reſtituat, & ſi illud eſſet ſibi in aliquantulo graue: puta ꝙ oporteret eum habere laborem diſtrahendi boues: tamen illud onus ſatis & ſupra, quàm ſatis videretur refundi ipſi B. per hoc, quòd A. vult ipſum B. participare medietatem lucri prouenturi. Sed econtra ex parte ipſius B. in eodem caſu poteſt eſſe licitus, & etiam illicitus. Nam ſi in nullo eſt graue ipſi B. illud onus ſcilicet dandi valorem ipſi A. vel ſi eſt graue ei, & tamen nimis magna ſit refuſio illius oneris propter participium medietatis lucri: tunc nimis multum recipit B. ab A. & ideo niſi A. liberaliter ei tale quid aſſignet, peccabit B. contra A. ſecus ſi A. liberaliter donet ei illud participium medietatis lucri. Tertium dictum. ſi intelligatur caſus ſecundo modo principali, & in ſecundo modo illius ſecundi modi: tunc primus contractus illius caſus pro tanto eſt licitus vtrique: ſi in primo contractu A. exigendo ab ipſo B. nomine mercedis culturam duodecim bubulcarum terræ, exigat mercedem non nimis magnam, nec B. illam impendendo contendat dare ipſi A. mercedem nimis paruam, aliàs primus eſt illicitus: niſi A. exceſſum mercedis refundat ipſi B. per hoc, quòd vult eum habere medietatem lucri, & ſic etiam patet, ꝙ in ſecundo contractu, vt ſit licitus: oportet, ꝙ A. refundat ſufficienter ipſi B. exceſſum culturæ terræ per aſſignationem medietatis lucri, quod ſi ſit, melius nouit ruſticus, quàm ſcholaſticus. Et dato quòd appareret, ꝙ eſſet æqua refuſio, quando obligatio ipſius B. de reſtituendo valorem boum ipſi A. intelligeretur ſecundo modo tacto in ſecundo dicto immediate præcedenti: tamen ſatis diminuta refuſio, & iniqua oneratio ipſi B. impoſita apparet, quando B. debet eſſe obligatus ad reſtituendum valorem eorum ad primum intellectum. ibidē poſitum. Et ex huiuſcemodi modo diſtinguendi, & reſpondendi poteſt lector artem accipere alios innumeros contractus reſoluendi, & eorum æquitatem metiendi: quamuis an de facto ſit æqualitas mercedis, & vſus conceſſi, oporteat nonnunquam à ruſtico inquirere, quia hoc non eſt iuris, ſed facti, quemadmodum confeſſor non poteſt ſcire, ſi iuſtum preciū ſit, quando pro decem florenis equus venditur, quia hoc pendet in facto: licet ſi ſciat, quòd precium eſt æquum, poteſt informare animum ſuum quid iuris in conſcientia de contractus honeſtate, & ſic eſt in propoſito.

Quintus caſus. A. duos boues æſtimatos viginti tradidit ipſi B. vt eis ad annum vtatur in laboribus, quibus opus habuerit, tali pacto, ꝙ B. teneatur eos nutrire fideliter ſuis expenſis, & in fine prædicti anni prædictos boues, vel ęſtimationem prædictam reſtituere, & etiam dare ipſi A. quartam partem lucri, ſi inde lucratus fuerit, vel tanto minus in æſtimatione reſtituenda, quantum importat quarta pars damni, ſi inde ſuperuenerit damnum. Ille inquam caſus non iuſtificatur, niſi adderetur in pacto, ꝙ ſi damnū aliquod ſine culpa ipſius B. aut eorum, quorum opera B. vtitur, interuenerit, ꝙ illud ad ipſum A. integre pertineat: dummodo B. faciat ipſi A. ſufficientem fidem de hoc, ꝙ illud damnum ſit ſine culpa ſua, & ſuorum contigerit, aliàs autem eſt illicitus. Et additur, ꝙ tamen prædicta debent intelligi ſecundum debitum ęquitatis. Nam quod deductis æſtimationibus operarum & laborum ipſius debitoris, & expēſis factis de bonis eiuſdem in bobus, & in operatione eorum: facta diligenti examinatione ſupereſſe reperitur: illud æſtimandum eſt lucrum, & diuidendū. Sed contra illam reſponſionem arguitur, ꝙ non ſit magiſtralis, & hoc dupliciter. Primò, quia aut intelligitur reſponſio illa de culpa quacunque: puta etiam leuiſſima, ita quòd ſolum tunc pertineat damnum ad ipſum A. quando B. penitus in nulla culpa fuit, adeo ꝙ ſi B. in aliqua fuiſſet etiam leuiſſima, quòd B. teneretur de illo ipſi A. & tunc quamuis onus illius pacti impoſitum ipſi B. eſſet contra naturalia locationis: tamen ob hoc non poteſt damnari vt iniquus: niſi ſupponatur, ꝙ prædicta merces ſit adæquata vſui, diminuendo locationem in ſua naturalitate. Nam ſi ſecus: tunc ſtaret, ꝙ merces, ſcilicet quarta pars lucri eſſet ita parua reſpectu vſus conceſſi (maximè attento, ꝙ ſi nullum lucrum proueniat: A. nihil habebit pro mercede, ſed damnum: ſi damnum proueniat) ꝙ vt fiat æquiparatio mercedis & vſus: non eſſet indignum, ꝙ B. ſupportaret illud onus pro eo, in quo merces eſt diminuta. An autem etiam ſtet, quòd illa merces eſſet ita parua, quòd ipſi B. imponi poſſet ſupportatio etiam alicuius caſus, non ex aliqua culpa B. ſed à fortuna prouenientis, patebit quæſt. 95. Si autem merces, ſcilicet quarta pars lucri

ſit adæquata vſui ſibi conceſſo: tunc iniquè imponitur illud onus ipſi B. ſcilicet, vt teneatur de leuiſſima culpa. Si autem intelligatur reſponſio tantum de culpa leui, & maiori, ita quòd tunc ſolum teneatur B. de damno, quando illud prouenit ex culpa ſua leui, vel maiori: tunc iterum nõ poteſt abſolutè diffiniri, ꝙ ſit licitus, quia tunc adhuc eſt diſtinguendum, quia vel quarta pars lucri eſt merces adæquata vſui boum, & tunc reſponſio valet, ſed hæc reſponſio non expreſſit, nec etiam conſtat ex ipſa reſponſione, an ſit adæquata vel non. Si autem non eſt adæquata, ſed nimis magna, erit illicitus ipſi A. Si autem ſit nimis parua, maximè attento, ꝙ expectatio quartæ partis lucri multum vilificatur per hoc ꝙ non eſt niſi conditionalis, ſcilicet, quòd lucrum proueniat, & adhuc magis: attento ꝙ A. non ſolum nihil habebit, ſi nihil proueniat, ſed etiam ſi damnum proueniat, ſuſtinere debet illud: tunc contractus erit illicitus ipſi B. quia nimis paruam mercedem dat ipſi A. niſi A. volens & ex liberalitate eſſet contentus de tam parua mercede. Secundò arguitur contra prædictam reſponſionem in hoc, ꝙ addit dicens, ꝙ prædicta debent intelligi ſecundum debitum æquitatis. Nam quod deductis &c. & hoc ſic, quia ſi deſalcata eſt æſtimatio operarum & laborum, quos habuit B. & ſimiliter deſalcatę ſunt expenſę & operationes, quas B. habuit cum bobus: & illud, quod ſupermanet ſit cenſendum lucrum, ita ꝙ illud ſit diuidendum: tunc videtur, ꝙ ipſi B. nimis multum cedat, quia nihil reſtat, ꝙ ſit ipſi B. refundendum: ſi omnia prædicta ſunt deſalcata: ita ꝙ ſibi ſuper omnibus prędictis eſt ei ſatisfactum: igitur ſi quid vltra accipit, accipit ſine cauſa: potius igitur totũ, quod poſt prædictam deſalcationem ſupermanet, eſt applicandum ipſi A. vt ſic eidem ſatisfiat pro cõceſſione vſus boum, qui vſus nondum fuit computatus. Ideo aliter reſpondendum eſt, ꝙ ſi quarta pars lucri (quæ conditionaliter ſolùm expectatur nomine mercedis ſcilicet, ſi proueniat lucrum: immo cui eſt annexum illud onus: ſi damnum proueniat, ꝙ non ſolum nihil habebit, ſed etiam luet quartam partem damni) ſit in ſuo valore adæquata vſui boum: conſiderato illo vſu non ſolum in ſe, ſed etiam vnà cum onere annexo ipſi B. ſcilicet, ꝙ B. debet eſſe obligatus ad expenſas de caſu culpæ talis vel talis: ſecundum ꝙ conſuetum eſt inter eos: tunc contractus eſt licitus. ſi autem non: tunc eſt illicitus, & hoc ei contrahentium, cuius conditio eſt melior, puta ipſi A. ſi merces eſt nimis magna, vel ipſi B. ſi merces eſt nimis parua. hoc autem ſcilicet, an ſint adæquatio eorum, hincinde ſingulis oneribus computatis, melius nouit ruſticus, quàm vir ſcholaſticus, vel eccleſiaſticus.

Sextus caſus. A. vnam vaccam æſtimatã quinque libris tradit ipſi B. cum tali pacto, ꝙ B. teneatur eã & omnem fructum, & fœtum eius cum diligentia ſeruare & cuſtodire ſumptibus ſuis, fructumq; eius & fœtum non alienare ſine licentia ipſius A. atque de fœtibus & fructibus eius prioribus tantundem ipſi A. aſſignare, donec ſit ipſi A. de prædicta æſtimatione vaccæ ſcilicet, quinque libris ſatisfactum integraliter, deinde ſibi aſſignare in futuro ſemper medietatem ipſorum fructuum, & fœtuum vaccę: ſi tamen vacca, vel eius fœtus, vel fructus culpa ipſius B. aut eorum, quorum opera B. vtitur quocunq; modo perierint ipſe B. teneatur illud damnum integrè reſarcire. Si autem diuino iudicio, aut fortuito caſu ſuperuenerit damnum in aliquo prædictorum, non teneatur B. illud reſarcire ipſi A. ſed totaliter ad A. pertineat. Illa inquam contractus damnatur vt illicitus. Nam euidenter apparet, ꝙ potior eſt conditio locatoris, quàm conductoris, quia poterit euenire, quòd poſtquam vacca tanto tempore ſuperuixiſſet, ꝙ B. dediſſet ipſi A. quinque libras æſtimationis vaccæ: quantocius periret cum omni fructu, & fœtu, etiam abſque omni culpa B. ſed fortuito caſu, vel diuino iudicio: tamẽ B. nihil habebit pro ſuis expenſis, & operis habitis circa vaccam, quod videtur iniquitas contra ipſum B. Vnde ſi vacca manſiſſet apud A. ita ꝙ A. nemini locaſſet vaccam, ſed ſibi retinuiſſet, & vacca ſuperuixiſſet vſque in finem anni, & perijſſet caſu fortuito cum omni fructu, & fœtu, ſicut nunc apud B. perijt: nihil de ea habuiſſet: nũc autem habet totum valorem vaccæ, & B. nihil habet. Circa hoc pono tria dicta. Primum, ꝙ hęc reſponſio non apparet magiſtralis, quia procedit ex ſuppoſitione conditionis, de qua nondum bene conſtat, an extet, vel non, ſcilicet, ꝙ vtilitas illa, puta medietas fructuum & fœtuum vaccæ debens in futuro, & decętero poſt ſolutionem quinque libras vacca ſuperuiuente, & fœtu eius cedere ipſi B. ſit pręciſè, & ſolum adęquata ipſis expenſis, operis, curis, & periculis, quas & quæ habet facere B. & ſupportare ex parte vaccę pro illo tempore ſequente ſolutionem ęſtimationis. Nam ſi duntaxat illis expenſis, & operis. & ſic de alijs, quę ſequentur ſolutionem ęſtimationis vaccæ, erit illa medietas adæquata tanquam refuſiua earundem ex æquo: quæſo ubi ſatisfieret ipſi B. pro expenſis, operis, curis, & periculis habitis circa vaccam tempore pręcedentis ſolutionem ęſtimationis? Certè non apparet, unde ei fiat ſolutio illarum, etiam ſi ſuperuiuat vacca poſt ſolutionem æſtimationis: hoc autem eſt omnino iniquum. Sed quid ſi illa medietas fructuum, quam B. debebit poſt ſolutionem ęſtimationis vaccæ percipere quolibet anno, quo ſuperuixerit vacca: ſit tantæ ęſtimationis, ꝙ per eam non tantum poterit ex ęquo ſatisfieri ipſi B. pro operis & expenſis & alijs circa vaccam & fœtum, ac fructus eius poſt tempus ſolutionis æſtimationis habendis, ſed etiã longè ultra illas ſatisfieret ei, & adeo longè ultra, ꝙ ſi vaccam & fœtus poſt ſolutionem æſtimationis contingeret (ut poſſibile eſſet) longo tempore ſuperuiuere apud B. ꝙ B. eſſet percepturus tot & tantas medietates illarum fructuum, ꝙ meritò debuit in recompenſam illius ſuperexceſſus expectaſſe periculum illud, & grauem illum euentum ſcilicet, ꝙ vacca ſtatim poſt ſolutionem æſtimationis morienda: nihil ſibi deberet cedere pro expenſis, & operis primò circa eam habitis. Nam tunc ſicut B. multum grauaretur in expectando euentum illius mortis vaccæ affuturæ ſtatim poſt ſolutionem æſtimationis. ſic econtra multum releuaretur expectando lucroſum euentum longioris vitæ vaccæ, & fœtus. Et ita fieret mutua compenſatio euentus damnoſi cum lucroſo. Ad hanc igitur diſtinctionem

debuiſſet prædicta reſponſio reſpexiſſe, vel conditionem, quam ſuppoſuit, exptesſiſſe: cum illa videatur eſſe facti, & ex obſcuro facto pendere. Secundum dictum. prædictus contractus licet videri poſſit eſſe cõtractus locationis vaccæ: tamen non eſt talis: niſi improprijſſimè capiendo locationem. Prima pars probatur, quia (vt videtur) transfert vſum vaccæ in B. pro mercede, quæ conſiſtit in percipiendo medietatem fructuum & fœtuum prouenientium de ea poſt ſolutionem æſtimationis, quòd autem A. vult æſtimationem rehabere, eſt præter naturam locationis, quia de natura locationis eſſet, quòd rehaberet ipſam vaccam, nec tamen de ſe illicitũ, quia vel nullius oneris eſt, vel modici, & quòd A. vult ipſum B. de culpa teneri, ſi intelligatur de leui, & maiori, & non de leuiſſima: illud eſt naturale. ſi autem etiam de leuiſſima: tunc eſt contra naturalia locationis, nec tamen illicitum de ſe, quia ſtat, quòd illud onus refundatur alia via ipſi B. Quod verò A. vult, quòd B. nullam vtilitatem debet de vacca percipere, niſi poſt ſolutionem ęſtimationis, eſt contra naturalia locationis: nam mox cum locatur res, transfertur vſus in conductorem ad minus pro tempore, quo traditur res. hic autem ſecus fit: illud tamen contrarium naturalibus non eſt de ſe illicitũ, ſed ſolùm pro tanto, pro quanto illud onus nõ refunditur ipſi B. quia ſecus eſſet, ſi A. refunderet ipſi B. illud onus, putat tanto minorem mercedem poſt ſolutionem ęſtimationis recipiendam ei imponendo. oneratus enim per euentum damnoſum expectabilem: poteſt releuari per euentum lucroſum expectabilem. Secunda pars probatur: quia merces, ſuper qua eſt conuentũ, non conſiſtit in pecunia, nec etiam in ſpecie determinatæ quantitatis, quia medietas prędicta non eſt determinatæ quantitatis. igitur. Tertium dictum. prædictus contractus poteſt poni eſſe contractus ſocietatis, ita quòd A. communicet ipſi B. vſufructum ipſius vaccæ, quia vtriquè cedere debet medietas vſufructus, & B. in recompenſam illius vſufructus ſibi per A. communicati recommunicat ſibi operas & expenſas, quas impẽdere habet circa vaccam, & eius fœtus, & ſic A. ponit vſufructum vaccæ in ſocialem communitatem. & B. ponit operas & expenſas circa vaccam & fœtum, ac fructus eius impendendas, & quòd A. vult ſibi æſtimationem vaccæ reſtitui: niſi pereat caſu fortuito: non eſt contra naturalia ſocietatis, ſed pro quanto vult illam reſtitutionem ſibi fieri antequam B. aliquos fructus percipiet de ea, hoc eſt contra naturalia ſocietatis, & an ſit iniquum: patebit in q. 92. & etiam patuit ſatis ex primo dicto iam poſito. Si enim B. mox communicat operas ipſi A. cur non econtra mox A. communicaret fructus vaccæ ipſi B? Item capitale ſocietatis ſolum in fine ſocietatis eſt reſtituendum. ſi igitur ante vult ſibi reſtitui, ſaltem per ęſtimationem grauat conſocium, & ideo niſi refundat aliunde ei illud onus, agit iniquè cum ſocio. Sed contra primum dictum arguit dupliciter. Primò. volendo probare, quòd contractus prædictus etiam indiſtinctè ſit licitus, quia ſi eſſet illicitus, maximè ex eo, quòd A. prius recipit totam ſortem. ſed in hoc A. non agit quid illicitum, vel iniquum contra ipſum B. etiamſi illam recipiat in caſu, quando vacca eſt ſtatim peritura poſt talem ſolutionem æſtimationis vaccę, quia A. ſuſcepit in ſe periculum caſus fortuiti, & diuini iudicij vaccę, nec impoſuit ipſi B. aliquid, niſi ad quod B. aliàs met eſt obligatus, quia ei impoſuit, quòd ſi vacca pereat ex eius, vel ſuorũ culpa, quòd teneatur ei ſatisfacere, hoc enim non eſt indignum, quia ſi etiam A. non traderet vaccam ipſi B. & ex culpa B. periret. B. teneretur de illa culpa. Secundò, quia poſito caſu, quòd poſt ſolutionem æſtimationis vaccæ, vacca cum omni fœtu pereat, & per conſequens quòd B. nihil habebit pro expenſis, & laboribus, quos hucuſque habuit circa vaccam: non videtur hoc iniquum ipſi A. contra B. ſi culpa ipſius B. vacca perit poſt ſolutionem prædictam, quia tunc meritò B. debebit ſibijpſi imputare, quòd decętero de vacca, & fœtu nihil habebit, quo ſibi valeant refundi expẽſæ, & labores præteriti. Modo A. non obligauit ipſum B. niſi ad periculum vaccæ & fœtuum proueniens ex culpa B. vel ſuorum. igitur. Dicendum ad primum, quòd contractus prædictus non eſt illicitus ipſi A. præciſè ex eo, quòd A. prius recipit totam ſortẽ, quia ſtaret, quòd A. prius reciperet totam ſortem, & non peccaret. puta ſi conueniendo cum B. de recipiendo prius totam ſortem: ſe obligaret, quòd ſi poſt receptionem illius totalis ſortis vacca, & fœtus perirent fortuito caſu, vel diuino iudicio, quòd vellet ei de pręteritis expenſis, & laboribus competentem refuſionem facere, vel ſi de facto à principio ipſa medietas fructuum percipienda de vacca, & fœtu poſt ſolutionem æſtimationis: oblata per A. ipſi B. expectabatur, veriſimiliter adeo exceſſiuè pinguis, & ſuperexcedens &c. prout in ſecunda parte primi dicti fuit caſus poſitus. Quod ergo prędictus contractus cenſetur illicitus ipſi A. eſt ex eo, quòd A. recipiendo prius totam ſortem, non vult (quantum eſt ex forma contractus, vel ex pacto adiecto) ſatisfacere ipſi B. de primis expenſis & laboribus, nec excuſatur A. per hoc, quòd recipit in ſe periculum caſus fortuiti & diuini iudicij, quia illud idem cogeretur A. in ſe recipere, ſi maneret vacca apud eum, & ipſemet deberet eam expenſare, & curã eius gerere, & labores habere: à quibus tamen ipſe iam ſupportatur, quando eam prędicto modo tradit ipſi B. ergo iniquum eſſet, quòd ipſi B. releuãti eum ab huiuſmodi non vellet facere refuſionem vllo modo. Nec eſt verum, quod poſtea ſuperadditur in argumento, quòd A. non impoſuerit ipſi B. aliquid, niſi ad quod &c. Nam ex circunſtantia contractus ei impoſuit, quòd debeat gratis facere, & feciſſe expenſas: ſi pereat vacca poſt ſolutionam ęſtimationis &c. Item quòd dicit, quòd ſi A. non tradidiſſet ipſi B. vaccam &c. pro tanto non eſt verũ, quia ſi A. ei eam non tradidiſſet, multa pericula euenientia vaccæ nõ poſſent ipſi B. imputari, vt culpabili, quia non tenebatur præcauere, ex quo ſibi commiſſa non erat, nec tradita, & ſic A. locando eam ei multa impoſuit ipſi B. de quibus B. non teneretur reſpõdere ipſi A. ſi non contraxiſſet cum eo. Ad ſecundũ dicendũ, ꝙ licet inter illa pericula, quæ ſunt poſſibilia euenire vaccæ. A. non obligauerit B. ad reſpondendũ ſibi: niſi de illo periculo, quod ex culpa ipſius B. proueniret: tñ præter onus taliũ periculorum. ſ. vaccę: etiam

ad alia onera ipſum obligauit, quæ ſibi non refudit, quia eum obligauit ad hoc, quòd ſi poſt ſolutionem æſtimationis vaccæ vacca pereat cum fœtu, quòd B. debet nihil habere pro præteritis expenſis, & laboribus, & in hoc iniquè agit. Præterea & ſecundò illud onus poſſibile accidere ipſi B. ſcilicet, quòd nihil habebit de præteritis expenſis, eſt onus poſſibile accidere ipſi B. ſine eius culpa. ergo ad aliquod onus poſſibile contingere ſine culpa ipſius B. obligauit A. ipſum B. Præterea & tertiò, poſtquam ſoluta eſt æſtimatio vaccæ, non poterit A. allegare dicendo, ego non iniquè ago contra B. quia B. non eſt obligatus, niſi de caſu culpæ, & non de diuino iudicio, aut fortuito caſu vaccæ, ſicut ego. Nam ex quo iam A. effectualiter euaſit diuinum iudicium, & fortuitum caſum, qui poſſibilis fuit accidere vaccæ, fruſtra allegat ſeipſum ſubijſſe illud periculum, & alium deoneraſſe: cum B. adhuc maneat obligatus ad ſequelam ſequentis fortuiti caſus, ſcilicet, ſi pereat vacca poſt ſolutionem æſtimationis, & ad illum fuit B. obligatus à principio contractus, ſiue A. euadat periculum vaccæ, & æſtimationis eius, ſiue non euadat, dummodo vacca primum poſt ſolutionem æſtimationis moriatur.

Septimus caſus. A. duos boues æſtimatos viginti florenis locat ipſi B. cum pacto, quòd vbi conſuetum eſt dare pro duobus bobus duodecim ſextaria frumenti, det ſibi B. ſolum octo: ita tamen, quòd B. ſtet ad periculum tertiæ partis boum. Ille contractus licitus reputatur ipſi A. dummodo A. ſatisfaciat ipſi B. de labore ſuo. puta de expenſis laborioſè & cũ cura habitis interea cum bobus, quia eos nutriuit. vnde illo ſeruato poterit A. obligare Ioannem ſic ad tertiam partem periculi boum. Si autem hoc non obſeruatur, non erit licitus ipſi A. Contra hanc reſponſionem arguitur, quia non requiritur, quòd A. ſatisfaciat B. de labore ſuo, quia vel per laborem intelligis expenſas cum labore impenſas ipſis bobus nutriendo eos, & certè illos non tenetur A. refundere ipſi B. quia quando dicitur, quòd duodecim ſextaria ſint conſuetum precium locationis duorum boum, intelligitur hoc (& de ſe inest) quòd conductor debet eos ſuis expenſis nutrire, & nihilominus dare locatori duodecim ſextaria. Et ideo ſi A. deberet præter quatuor, quæ remittit de duodecim adhuc ſatiſfacere de expenſis boum, quaſi nihil remaneret ſibi pro mercede. Si autem intelligis labores, quibus B. laborauit alijs hominibus, quàm A. & tunc indignum eſſet, quòd A. deberet B. ſatisfacere de illis ipſi B. vnde ſi ſic: tunc A. ipſi B. concesſiſſet boues, & cum hoc debet eidem dare precium laborum impenſorum alienis hominibus. Si intelligas de labore, quem B. impendit ipſi A. vt puta, quia B. laborat ipſi A. cum bobus, & tunc hoc non ponitur in caſu, & ſic nihil ad propoſitum. vnde tunc erit ibi alius accidentalis contractus, ſcilicet conductionis operarum. Si intelligas de labore, id eſt onere, quo B. ſuſcipit in ſe periculum tertiæ partis, quod aliàs ex natura contractus non teneretur ſuſcipere: tunc licet, vt ſic reſponſio ſit vera, quia hoc requiritur. ſed tunc reſponſio poteſt argui, quia non oporteret addere illam conditionem, quia illa in propoſitione caſus eſt adiecta, quia A. ideo remittit tertiam partem mercedis, ſcilicet quatuor ſextaria, quæ aliàs eſſent ſibi de iure debita, vt ſic B. ſuſcipiat tertiam partem periculi, quam aliàs ſubire non teneretur: niſi dicatur, quòd ideo additur, quia non ſufficeret ipſi A. quòd remitteret tertiam partem mercedis, vt B. ſubiret tertiam partem periculi: niſi per illam remiſſionem faciat ipſi B. ſufficientem refuſionem, ſed tunc clarius dixiſſet ſic, dummodo remiſſio quatuor ſextariorum ſufficienter refundat ipſi B. onus ſuſcipiendi tertiam partem periculi boum: &, vt apparet, ſatis videtur eſſe ſufficiens refuſio. & ſuppono, quòd quando illud onus tertiæ partis periculorum non imponeretur ipſi B. tunc duodecim ſextaria eſſent æqua merces vſus boum. Aliter reſpondeo per duo dicta. Primum, quòd contractus ille eſt locationis (vt patet) & pactum adiectum eſt contra naturalia locationis, quia de natura locationis non teneretur B. ad ſuſcipiendum periculum boum in ſe loquendo de periculis fortuitis, & culpæ leuiſſimæ. Secundum dictum, quòd ſi duodecim ſextaria frumenti ſint merces adæquata vſui boum, quando boues locarentur ſine prædicto pacto ſuſceptionis periculi: & cum hoc onus ſuſcipiendi tertiam partem periculi ſufficienter refunditur ipſi per remiſſionem tertiæ partis mercedis, contractus eſt licitus, & quòd duodecim ſextaria ſint merces adæquata ſtante forma caſus apparet per tertiam regulam: puta quia ponitur, quòd ſit conſuetum precium, quod paſſim ab omnibus datur. Si autem illa duodecim eſſent nimis magna merces, aut ſi non nimis magna: tamen remiſſio quatuor ſextariorum non eſſet ſufficiens refuſio oneris ſuſcipiendi tertiam partem periculorum: tunc erit illicitus ipſi A. Si autem illa duodecim ſunt nimis parua merces, aut ſi ſunt adequata merces, ſed remiſſio quatuor ſextariorum eſt nimis magna refuſio oneris tertiæ partis periculorum: tunc erit illicitus ipſi B. niſi A. liberaliter ſic ſibi tantum faciat refuſionem.

Octauus caſus. A. emit duas vaccas, & eas tradit ipſi B. ſub hoc pacto, quòd eas paſcat, & cum eiſdem terram colat; ita tamen, quòd ipſe A. de primis illorum fructibus recipiat medietatem precij earum, quo recepto medietas ipſarum fiat ipſius B. & medietas alia ſit ipſius A. & æqualiter diuidant fructus: hoc addito, quòd B. annuatim det vnum ſextarium frumenti A. pro eo, quòd terram colit cum vaccis, & ſi moriantur vaccæ, æqualiter communicent damnum. Ille inquam caſus reputatur locationis potius, quàm ſocietatis, quia locat vnam vaccam, quæ eſt ſua, pro vno ſextario frumenti annuatim, & pro paſtu vaccæ & fœtus eſt ipſe fœtus, ſed de alia vacca nihil recipit, quia non eſt ſua, ſed agricolæ. Contra illam reſponſionem arguitur quintupliciter. Primò ſic. ille contractus æquè debebit ſecundum te dici ſocietatis ſicut locationis, quia A. tradidit duas vaccas B. & vnam ſecundum te locauit ei, ſcilicet illam, pro cuius vſu accipit ſextarium, & aliam ſibi ſocialiter communicauit, vt probabo. igitur æquè eſt ſocietatis ſicut locationis. conſequentia nota. & prima pars minoris patet ex conceſſis, ſecunda probatur, quia A. tradidit ſecundam

dam ipſi B. aut igitur ei eã tradidit locando, aut vendendo, aut ſocialiter communicando, non primum: quia illa reſponſio vult, quòd tantum vnam illarum ei locauerit. Item dicit, ꝙ ſecunda non eſt ipſius A. igitur non locauit eam. Non ſecũdum, quia ſi A. cenſeretur eam ei vendidiſſe; maximè pro quanto medietatem precij vtriuſq; vaccæ recipit de primis fructibus eorum, & ſic integrum precium vnius vaccæ recipit, ſed hoc non arguit, ꝙ ergo A. ſecundam vendiderit, quia tunc etiam cenſeretur primã vendidiſſe, quia A. recipit medietatem precij, non vnius, ſed vtriuſque vaccæ. igitur vtranque vendidiſſet, ſaltem pro medietate precij, & loco alterius medietatis precij accipit medietatem fructuum, & fœtuum prouenientium de vtraque, ita quòd tranſlatio vaccarũ in B. eſſet mixta ex venditione, quæ fit pro medietate precij, & alio contractu, qui fieret pro medietate fructuum ex eis prouenientium. Secundò arguitur, non plus locauit vnam, quàm aliam. igitur neutram locauit, aut ambas locauit, non ſecundum per te, igitur primum, antecedens probatur, quia non accipit ſextarium de hac vel illa, immo de vtraq;, quia A. ideo accipit ſextarium B. quia B. vtitur vaccis. non inquã illa, vel illa, ſed vtraque vtitur ad culturam. Tertiò, quia dicit, quòd locat vnam, quę eſt ſua. modo non plus vna eſt ſua, quàm alia, quia vtriuſq; precium recipit pro medietate, & vtriuſque periculũ æquè ſpectat ad B. & ſimiliter vtriuſque fructum æquè recipit, igitur vtraque eſt æquè ſua. tenet conſequentia, quia ſi eſſet talis ſuitas circa vnam, quæ non eſſet circa aliam, illa ſuitas appareret circa vnam plus, quàm circa aliam, ex aliquo prædictorum indiciorũ. Quartò, quia dicit, ꝙ de alia vacca nihil recipit, quia non eſt ſua, ſed agricolæ. Contra, quia recipit medietatẽ fructuum prouenientium de ea. igitur non nihil recipit de ea, & prius oſtenſum eſt, ꝙ non minus eſt ſua, quàm alia ſit ſua. igitur. Quintò, quia nondum habetur per illam reſponſionem, an licitus ſit contractus, vel non. igitur eſt inſufficiens. Aliter igitur videtur reſpondendum, & hoc per tria dicta. Primũ in primo caſu eſt contractus ſocietatis, & etiam contractus locationis: probatur, quia imaginandum eſt, ꝙ vaccæ ante contractum ſunt ſolius A. & A. tradendo illas B. communicat eas ſibi ſocialiter, ita ꝙ A. non abdicat dominium earundem à ſe: nec vſufructum virtualiter, ſed dominium, & vſufructum virtualem earum communicat B. & ad illam communicationem dominij: etiam conſequenter communicãtur lucra, & damna earundem vaccarum. Et quia in contractu ſociali oportet, ꝙ vterq; ſociorum aliquid afferat in medium, quod recommunicet ſocialiter ſocio, vel ei det aliquod æquiualens rei recommunicandæ. ſecundò oportet, ꝙ B. etiam aliquid recommunicet A. vtputa etiam tot vaccas, vel precium earum, ponendo illud precium etiam in communi vtriuſque, & ſi poneret integrum precium earum in communi: tunc perinde eſſet, ac ſi B. traderet medietatem precij in proprietatem ipſi A. ideo vt faciat aliquid æquiualens ei, quod ſocius facere debet: dat ipſi A. medietatem precij de primis fructibus earundem. Hoc igitur facto A. & B. ſunt ſocij in illis vaccis, & per cõſequens dignum eſt & iuſtum, ꝙ vtrique æquè fruantur eis. Verum quia A. forte non habet neceſſitatẽ, vel opportunitatem eis vtendi ſicut B. ideo A. virtute iuris, quod habet in eis, concedit B. vſum earundẽ, vt ſcilicet eis vtatur in cultura terrę, & ſic ei eas locat quoad vſum, ad quem ipſe poſſet eis vti in cultura, & in illo contractu obligat eum ad dãdum nomine mercedis vnum ſextariũ. & hoc ideo, quia ex quo virtualiter ſola medietas iuris vtendi eis eſt ſua. ideo ſi pro eis, quando eſſent ſolùm ſuæ poſſet duo ſextaria recipere: iam recipit vnum, & ꝙ obligat eum ad paſcendum eas, non eſt abſonum, quia cõductor animalium etiam paſcit eadem. Secundum dictum, prædictum caſum iuſtificando, vel condemnando oportet videre ad vtrunque contractum in eo incluſum. Primus inquam eſt licitus, ſi æqua eſt conditio vtriuſque, & illa ęqualitas ſatis apparet, & per conſequẽs erit vtrique licitus, quia A. ponit duas vaccas, quas communicat ipſi B. & ſic B. cenſetur virtualiter habere medietatem illarum vaccarum: indiuiſim tamen acceptarum, & tantundem B. applicat ipſi A. ſcilicet medietatem precij earum illam appropriando A. Similiter pactum adiectũ eſt naturale & ęquum, quia communicant damnum & lucrum earundem. Et ſi dicas: melior videtur conditio B. quàm A. quia A. non recipit medietatem precij earum mox, quando tradit vaccas B. ſed ſolum poſt tempus. B. autem mox recipit vaccas. Reſpondetur, in hoc non eſt melior conditio B. quàm A. quia etſi B. citius recipiat vaccas, non tamen poteſt inde conſequi vtilitatem, vel commodum citius, quàm A. poſſit ſentire commodum de medietate precij earundem, ſed ſolũ tunc primum, quando A. habet medietatẽ precij earum: ideo ſimul tempore cenſetur poſſe ſentire commodum rei ſocialis communicatæ, & eius, quod loco rei ſocialis traditur. Similiter ſecundus eſt licitus, ſi vnum ſextarium frumenti ſit condigna merces pro vſu vnius vaccæ: nam ſi ſic: tunc ex quo A. locando ambas ipſi B. non locat niſi pro ſuo iure: tunc æquiualenter ei non locat, niſi vnam. igitur mercedẽ condignam accipit. Tertium dictum ad formationem caſus prædicti non eſt de per ſe opus in principio præmittere, quòd A. emerit vaccas: quia idem eſt, ſi etiã aliunde, puta dono, vel ſucceſſione eas habuiſſet, ꝙ autem ibi præmittitur eſt idem, quia poſtea fuit ponendum, quòd B. deberet medietatem precij earum dare A. ideo ſi prius ſunt emptæ, citius conſtabit, quanta ſit medietas danda A. At tamen ſi A. eas habuiſſet dono, vel ſucceſſione: idem poſſet ſciri ex hoc, quòd A. eas tradendo æſtimaret eas prius in precio. Argumenta etiam facta contra aliam reſponſionem non habent locum contra illam ſecundam, quia procedunt ex conceſſis à prima reſponſione, & etiam ex alijs patet eorum ſolutio.

Nouus caſus. A. dat duos boues B. cum pacto, ꝙ B. dare debeat ſibi pro eis viginti ſextaria, vel cumulos grani in anno, ille inquam caſus reputatur locationis, & reputatur licitus, ſi locando operas boum, recipit locator periculum deteriorationis boum, ſi boues deteriorentur. Sed ſi vult locator boues rehabere eo precio, quo fuerant æſtimati. puta quia A. æſtimauit eos, quando eos tradidit, nec vult periculum deteriorationis ſubire: quam-

uis periculum mortis naturalis velit ſubire: tunc contractus erit illicitus ſecundum Ioan. de Lig. qui ad hoc allegat cap. pleriquę. 14. quæſt. 3. Sed contra illam reſponſionem arguitur, quia primum dictum nõ eſt verum, niſi ſuppoſito, quòd viginti ſextaria ſeu cumuli grani ſint merces cõmenſurata vſui boum per annum. hoc autem nondum conſtat ex reſponſione. Igitur. Secundò, quia nõ oportet ſecundum dictum eſſe verum. Nam ſtat, ꝙ A. remittat B. aliquid de mercede locationis, quatenus B. ſubeat periculum deteriorationis eorum: vtputa, ſi A. iuſtè poſſet recipere plus, quàm viginti ſextaria, & illud plus remitteret, & tantum acciperet viginti, & illud plus eſſet commenſuratum illi oneri ſuſcipiendi periculum deteriorationis: tunc contractus eſſet licitus. Nec oppoſitum poteſt haberi ex præallegato c. vt patet intuenti. Nam illo poſito non poteſt dici, ꝙ A. cenſeatur mutuaſſe eos B. cum ſubſtantiale periculum boum ſit A. & non ipſius B. Et quamuis pactum, quod A. adiecit de periculo deteriorationis boum ſit contra naturalia locationis adiectum, eo ꝙ de natura locationis eſt, quòd ſi res locata deterioratur à fortuna, vel ex vſu eius, dummodò congruè facto, illam deteriorationem tenetur locator ſuſtinere ſine hoc, quòd conductor eam ſibi refundat: tamen illa adiectio innaturalis non arguit contractum illicitum A. ſi B. refundatur illud onus per proportionalem remiſſionem mercedis in tanta parte, quæ ſit proportionata tanto oneri per æqualitatem. Et ſi dicatur. dato ꝙ hæc eſſent vera, tamen adhuc reſtat, ꝙ etiam A. deberet ſuſtinere periculum ſortuiti caſus vitæ boum, & illud non vult ſuſcipere quantum ex forma contractus apparet: quia tantum exprimatur caſus mortis naturalis. Diceretur, ꝙ ex quo hoc non eſt expreſſum in contractu, tunc ineſt ei de natura, ꝙ A. teneatur etiam illud periculum ſuſtinere: quia naturalia inſunt contractui, niſi expreſsè de oppoſito eorum conueniatur. Sed quid ſi eſſet de mente A. ꝙ B. etiam deberet periculum mortis fortuitæ boum ſuſtinere? tunc enim videri poſſet alicui contractus ille tranſire in mutuationem, & per conſequens A. committeret vſuram, ſi quid recipiat à B. Sed contra hoc dupliciter argueretur. Primò, quia dato ꝙ tranſiret in mutuationem: non oporteret propter hoc A. committere vſuram recipiendo quid à B. quia diceretur, ꝙ illud, quod A. recipit à B. nõ recipit pro mutuatione boum: hoc enim eſſet vſura, ſed pro ſuſceptione periculi mortis naturalis eorundem, cuiuſmodi periculum mutuator non tenetur aliàs recipere. hoc autem licitum eſt A. prout in ſimili habitum eſt ſupra quęſt. 39. de mutuante pecuniam & recipiente quid à mutuatario pro periculo pecuniæ in ſe ſuſceptæ. Secundò, quia diceretur, quòd non oporteret concedere, quòd ergo tranſijſſet in mutuationem, quia illa pacta licet ſint contra naturalia locationis: non tamen contra ſubſtantiam locationis. igitur poteſt manere ſubſtantialiter contractus locationis, non obſtantibus illis innaturalibus pactis. Et conſequenter diceretur, ꝙ etiam maneret licitus: ſi & inquantum A. tanto diminutiorem mercedem reciperet, vt B. ſuſciperet periculum mortis fortuitæ boum, quę diminutio eſſet commenſurata tali oneri ſuſcipiendo. Secus vbi illud, quod ſuſciperet A. eſſet nimis multum: attento ꝙ A. ſe abſoluit à periculo fortuitę mortis, & illud impoſuit B. tunc enim eſt iniqua locatio. aut ſi eſſet mutuatio: tunc ſtatim præſumeretur vſurarius contractus, & in fraudem vſuræ excogitatus, etiam ſi à parte rei A. non reciperet illud ratione mutui, ſed ratione periculi ſcilicet, naturalis mortis ſuſcepti, quia nimis multum reciperet pro illo periculo; modo quàm primum mutuator recipiendo quid per periculo ſortis in ſe ſuſcepto, recipit nimis multum: ſtatim præſumitur vſurarius. igitur. Et ideo finaliter totum pendet ex hoc, quòd ſi non ſeruatur ęqua conditio vtriuſque, ita ꝙ onus vni impoſitum ſufficienter eidem refundatur in altero: & econtra, contractus eſt illicitus: immo apparet vſurarius, etiamſi non ſit talis in re. Si autẽ ſeruetur illa æqualitas: tunc in ſe non eſt illicitus, quamuis poſſit habere ſpeciem mali, quando B. debet ſuſtinere periculum tam fortuitæ mortis boum, quàm etiam deteriorationis eorundem. & A. nihil vult ſuſtinere niſi periculũ naturalis mortis, & vult recipere mercedem à B. quia ex quo apparet ibi eſſe mutuatio quædam: tunc eum recipit aliquid à B. videtur pro mutuo recipere aliquid, etiam ſi à parte rei non recipiat pro mutuo, aut non ſit mutuum, aut ſi ſit: tamen pro periculo naturalis mortis ſuſceptæ recipit eam, & non pro mutuo. ideo abſtinendũ eſt à tali ſpecie mali: etiamſi illa merces eſſet commenſurata tali periculo ſuſcepto, & de hoc dicetur etiam aliquid quæſt. 91.

Decimus caſus. A. locat B. duos boues, paciſcens ſecum, quòd det ſibi quolibet menſe vnum ſextariũ frumenti, nulla mentione facta de periculo. Ad illũ caſum reſpondetur per quatuor dicta. Primum, ſi A. intendit capitale eſſe firmum: tunc eſt illicitus ipſi A. & vſurarius. Secundum, ſi A. intendit & declarat in ſe ſuſcipere fortuitum periculum, & diuinum iudicium: tunc licitum eſt, ſicut etiam licitum eſt tradere equum ad vecturam: & tunc ſolum ſi morerentur boues per incuriam B. B. teneretur ſatiſfacere de eis A. Tertium dictum, ſi A. faciat inſtrumentum ſuper prædicto contractu cum B. & in illo inſtrumento exprimat, quòd non ſolum periculum *culpæ*, *ſed* etiam periculum diuini iudicij, *& fortuiti* caſus boum debeat eſſe ipſius B. & tamen in animo habeat, quòd ſolum periculum culpæ velit imponere B. ita quòd ſi periculum fortuitum, vel diuini iudicij eueniat bobus, illud A. vult ſuſtinere licet exprimat illud tanquam ipſum impoſiturus B. ideo vt B. eo maiorem diligentiam adhibeat in vtendo bobus. adhuc contractus eſt illicitus, & hoc ex tribus cauſis: Prima, quia eſt ſcandalizatiuus proximorum, cum ex forma ſit vſurarius. Secundò, quia A. poteſt intentionem mutare. Tertiò, quia A. poteſt ſubitò mori, & tunc hæredes vigore inſtrumenti expetere poſſent ab ipſo B. damna caſus fortuiti. Quartum dictum, ſi fiat pactum inter A. & B. quòd in omni caſu ſiue culpę, ſiue fortunæ, & diuini iudicij vterque ſuſtineat medietatem illius damni. forte tolerari poſſet, quia cum caſus incurię, ſeu culpę debeat imputari conductori, & fortuitus locatori, ſit quædam compenſatio vnius cum altero ad vitandum

tandum litigia. Circa hanc reſponſionem dico quattuor. Primò, quòd primum dictum habet veritatem non curando, an vnum ſextarium aliàs eſſet in contractu locationis adęquata merces, ſiue non: quia ſi etiã eſſet nimis diminuta in contractu locationis: non excuſaretur A. recipiendo eam: quia vel A. non eſſet locator hic, ſed mutuator, vel ſaltem appareret eſſe mutuator: nam ipſe imponit omne periculum B. & per conſequens videtur totum dominium in eũ trãſtuliſſe repetibiliter. igitur. Modo mutuatori etiam non eſt licitum quid diminutum recipere ex pacto & ratione rei mutuatæ. Et poſſet hic ſub tilitas quædã in medium adduci, qua quis diceret hoc eſſe verum, quando A. ipſi B. conceſſiſſet boues ad omnẽ vſum. puta etiam ad eum, qui eſt eorum conſumptio: tunc eſſet mutuatio: ſecus quando tantum ad vſum iſborum: nam tunc nõ poteſt eſſe mutuatio: etiamſi omne periculum debeat eſſe ipſius B. & tunc videtur, quòd A. poſſet mercedem aliquam, ſaltem modicam recipere a B. eo quòd non tenetur illum vſum ei gratis concedere. Sed diceretur, quòd non gratis eum concedit ei: quia B. loco illius ſuſcipit periculum boum, quod A. aliàs met teneretur expectare. & illud eſſet ſatis notabilis refuſio vſus boum. Vnde etiam qui cõmodat boues (quod eſt gratuitus contractus) retinet periculum fortuitum eorum ſibi: ſed de hoc latius dicetur. q. 91. Secundò dico, quòd vt ſecundum dictũ ſit verum, requiritur, quòd ſextarium frumẽti ſit merces adequata vſui boum per menſem: aliàs enim nõ eſſet verum, quantuncunque A. ſuſciperet in ſe periculum eorum: ſi enim eſt nimis magna, peccabit A. ſi nimis parua, peccabit B. Tertiò dico, quòd licet tertium dictum ſit verum: tamen ſecunda eius cauſa nõ habet locum: quia non poteſt A. mutare intentionẽ, niſi cum peccato. hoc autem non arguit contractum eſſe illicitum ipſi A. aliàs enim etiam mutuatio non licitè & liberaliter facta argueretur illicita, eo quòd mutuans poſſet poſt mutuationem mutare bonã intentionem in malam. Tertia etiam ratio partim non concludit pro tanto: quia etiam hęredes non poſſunt exigere niſi cum peccato. & idem poſſent agere, ſi inſtrumentum non ſic caneret. Et ſi dicatur verum: ſed illa exactio non haberet effectum in iudicio, ex quo non conſtaret, quòd eſſet in pactum deducta. Contra: quia etiam non habet effectum in iudicio, ſi ſit ducta in pactum, & inſtrumentum etiam deſuper cãtet: quia ex quo eſt vſurarium pactum, non audietur exactor in iudicio. Attamen pro tanto cõcludit, quia ſi inſtrumentum deſuper cauit citius & leuius poteſt (ſaltem de facto) hæres ipſum B. moleſtare: quàm ſi hoc non eſſet deductum in pactum, nec haberetur deſuper inſtrumentum. Præterea ſi interueniſſet iuramentum: ſortiretur effectum etiam ſic, quòd iudices poſſent ſic iudicare. Item ſaltem extra iudicium ſortietur effectum: quia B. ex quo inijt pactum, tenetur illud ſeruare ita, quòd non ſernando peccaret: licet poſtea poſſet repetere vſuram. Quartò dico, quòd quartum dictum habet pro tanto veritatem, pro quãto onus, quod imponitur B. de ſuſtinendo medietatẽ periculi fortuiti recompenſatur ęqualiter & ſufficiẽter per hoc, quòd A. vult etiam ſuſtinere medietatem illius periculi, quod ex culpa B. prouenitet: ſi enim non ſufficienter recompenſatur, peccat A. ſi autem plus, quàm ſufficienter, ita quòd nimis multum releuatur B. & per conſequens oneratur A. tunc peccabit B.

Vndecimus caſus. A. locat duos boues per aliquot annos B. hoc pacto, quòd A. vult cum B. participarẽ lucrum & damnum: & nihilominus vult decem ſextaria, vel cumulos grani quolibet anno. Ad illum caſum ponitur quædam reſponſio: quam (vt magis eluceat) reduco ad tres diſtinctiones & quattuor dicta, aliquibus pro maiori intellectu additis eiſdem. Prima diſtinctio eſt, quòd ille contractus poteſt dupliciter intelligi celebrari. Primò ſic, quòd A. locet duos boues B. ad hoc, quòd B. poſſit cum illis bobus arare terram ſuam, vel aliquid cum eis vehere ſibijpſi, vel alijs, & quòd emolumentum ex tali vſu proueniens ſit & debeat eſſe tantum ipſius B. & ſi boues in fine anni eſſent facti deterioris conditionis, & ſic minoris valoris, id ipſi B. cederet pro medietate in damnum, & pro alia medietate cederet ipſi A. in damnum: ſi autem facti eſſent melioris conditionis, & ſic maioris precij etiam illud cederet pro medietate in lucrũ B. & pro alia medietate in lucrum A. & ſic ſecundũ iſtum intellectum A. & B. non communicant in lucro & damno eius vtilitatis, quæ de operis tã boum, quàm B. prouenire nata eſt: ſed tantum in lucro & damno capitalis. ſ. ipſorum boum, qui vel meliorantur illo tempore, vel deteriorãtur. Alio modo poteſt intelligi contractus ſic celebrari, quòd A. & B. communicent ad inuicem non tantum lucrum & damnũ ipſius capitalis. ſ. boum, qui meliorantur, vel deteriorantur: ſed etiam lucrum & damnum operarum tam ipſorum boum, quàm ipſius B. Et tunc illud ſecundum eſt ſubdiſtinguendum. Eſt ergo ſecunda diſtinctio talis: quia aut A. ponit tantum boues, & B. tantantum perſonam operantem, aut ambo ponunt perſonam operantem, & cum hoc A. ponit boues. Si primum, tunc iterum eſt ſubdiſtinguẽdum. Eſt ergo tertia diſtinctio talis: ſi A. tantum ponit boues, & B. tantum operas, vel opera perſonæ B. præponderat vſui, ſeu commoditati boum, aut econuerſo, aut ſunt ęquales. Primum dictum in primo principali membro primæ diſtinctionis contractus eſt licitus non obſtante quòd A. vult habere à B. decem ſextaria grani: dummodo tamen B. deductis expenſis remaneat, vt communiter i aliquo lucro, de quo lucro valeat illa. x. ſextaria ſoluere. Quòd autem vt ſic ſit licitus, probatur ſic: quia ſi non. maximè quia nõ eſſet ipſi A. licitus. ſed hoc non: quia aut ille contractus eſt locationis ex parte A. & conductionis ex parte B. ita quòd A. locat boues ſuos B. ad operandum cum eis. Aut eſt cõtractus ſocietatis. Si primum, tunc erit ipſi A. licitus ratione deteriorationis, quam ſaltem pro medietate ſubit locando eos B. ab opera, ex quibus contingere poteſt eos deteriorari. Nec obſtant ea, propter quæ videretur alicui ille contractus eſſe ipſi A. illicitus. Nã ſi primò arguatur ſic. B. ęquè ſicut A. ſubit illam deteriorationem. ſ. pro alia medietate. ergo B. non deberet quid dare pro vſu boum. Nam dicendum dupliciter. Primò, quamuis illud ſubire B. eſſet ratio, cur B. non deberet dare A. integram mercedem, quã aliàs deberet dare, ſi nõ ſubiret ſic medietatem deteriorationis;

tionis; tamen non eſt ratio quòd B. omnino nihil debeat dare A. pro mercede. Modo ſi B. etiam non pro medietate ſeu nullam partem deteriorationis ſubiret oporteret B. dare A. pro mercede 20. ſextaria, vt ſupponitur; quia ſupponitur quòd 20. ſextaria ſint conſueta merces danda pro conceſſione duorum boum potè facta. ſ. vbi conductor non tenetur ſubire deteriorationem pro aliqua parte. igitur ſi B. medietatem deteriorationis ſubit, ſatis erit, ſi B. deobligabitur à medietate mercedis. & ita debebit reliquam medietatem dare, ſcilicet 10. ſextaria. Secundò, etiam non poteſt ex hoc ſubire ipſius B. argui quòd A. exigendo 10. ſextaria à B. iniquè agat contra B. Nam in recompenſam illius deteriorationis, quam ſubit B. etiã vult A. dimittere B. participium meliorationis boum. Si ſecundò arguatur, quòd videtur, quòd B. debendo ſoluere decem, nimis grauetur. Non obſtat illud: quia non nimis grauatur in hoc. Nam totum emolumentum proueniens ex vſu boum cedet B. & ſic poterit tantũdem lucrari, quòd bene poterit ſoluere illa 10. ſextaria: & cum hoc vltra illa habere lucrum. Et additur illi dicto, quòd ille contractus videtur pro vna parte ſapere contractum ſocietatis. & pro alia parte contractum locationis operarum: ſicut in ſimili ſolet dici in c. ad quæſtiones. de rerum permutatione. Si autem ponatur, ꝙ ille contractus in primo principali membro huius diſtinctionis primæ ſit merę ſocietatis, tunc iterum eſt licitus: quia capitale, ſcilicet boues, ſtat ad lucrum & ad damnum vtriuſque, ſecundum hoc meliorantur, vel deteriorantur. Et ſi dicat, ꝙ eſt ipſi A illicitus, pro quanto vltra participium lucri & damni in capitali vult habere à B. decem ſextaria: quia in recompenſam decem ſextariorum dimittit B. omne emolumentum proueniens ex vſu boum. Secundò: quia non eſt indignum, ꝙ A. plus percipiat in illo contractu etiam vt eſt ſocietatis, quàm B. quia A. plus ponit. Nam ponit boues ad commune participium meliorationis eorũ. & licet B. ponat operas: tamen non communicat fructum operarum ipſi A. quia omne eorum emolumentum ſibi retinet. igitur indignum non debet videri alicui, ꝙ B. in recompenſam operarum quas deberet communicare A. det ei decem ſextaria. Secundum dictum in ſecundo membro principali primę diſtinctionis contractus non eſt illicitus. immo poteſt eſſe licitus: dummodo fiat in primo membro ſecundæ diſtinctionis, & cum hoc in ſecundo membro tertiæ diſtinctionis: puta, ꝙ A. tantum ponat boues, & B. tantum operas & boum vſus & commoditas præponderent operis B. Quia ſi eſſet illicitus maxime ipſi A. pro quanto conditio A. videt eſſe melior, quàm B. quia in omnibus lucris leuandis parificantur; & vltra hoc A. habet decem ſextaria à B. Modo hoc non obſtat: quia non eſt iniquũ: ſi alter ſociorum plus leuat, ſi plus poſuit. modo caſus ſupponit, ꝙ vſus & commoditas boum, quam poſuit: præponderẽt operis B. igitur non mirum, ſi A. plus recipit: & ita quòd recipiat decem ſextaria à B. vltra commune participium aliorum lucrorum. Tertium dictum in ſecundo membro principali primæ diſtinctionis contractus eſt illicitus: ſi fiat in primo membro ſecũdæ diſtinctionis. & in primo, vel tertio membro tertiæ diſtinctionis. puta ꝙ A. tantum ponat boues, & B. tantum operas, & operæ B. præponderent vſui boum, vel ſaltem adæquentur. Ratio ponitur duplex. Prima: quia talis contractus æquiualenter eſt vſurarius. Nã A. tradendo boues B. perinde agit cum B. ac ſi medietatem valoris boum mutuaſſet B. & B. illam medietatem poſuiſſet in ſocietatem cum A. & tamen B. recipiendo illam medietatem ab A. aſſignaret A. decẽ ſextaria pro tali conceſſione. & ſic decem ſextaria eſſent merces medietatis valoris boum ſibi mutuatæ. Secunda: quia talis contractus præſumitur in fraudẽ vſurarum excogitatus per A. igitur habet ſpeciem mali, igitur eſt illicitus. antecedens autem probatur. Nã ſi A. libenter mutuaret pecuniam ad vſuram, & tamẽ non auderet ipſe ſuum intentum: ęquè poterit obtinere per illam viam: ſcilicet ſi tãtundem valoris boũ quanta eſſet pecunia: quam libenter mutuaret B. ad vſuram concedat ipſi B. vt illud ponat in ſocietatem. & ſibi aſſignet decem ſextaria annuatim. Et dictũ eſt notanter, ꝙ ille contractus eſt æquiualenter & præſumptiuè vſurarius: quia formaliter nõ eſt vſurarius. Nam A. formaliter nihil conceſſit B. niſi boues, eorum autem conceſſio non eſt formaliter mutuatio: quia non conceſſit ei eos ad vſum, qui eſt eorum conſumptio: quamuis medietatem valoris eorum ſic conceſſerit ei: quia illa ſtat periculo ipſius B. Quartum dictum in ſecundo membro principali primæ diſtinctionis, contractus non eſt illicitus ipſi A. immo poteſt eſſe licitus, dummodo fiat in ſecundo principali membro ſecundæ diſtinctionis: puta, quãdo A. vltra boues etiam ponit perſonam operantem. Ratio patet ex ratione poſita ad ſecundum dictum. & hoc à fortiori. Nam in tali caſu A. ponit duplum. ſ. boues & operas, vbi B. tantum ponit ſimplicium. ſ. operas. igitur nõ eſt indignum, ꝙ A. vltra ea lucra: in quibus communicant A. & B. recipiat decem ſextaria à B. & intelligitur illud dictum: dummodo tamẽ B. maneat in aliquo lucro, de quo poſſit decem ſextaria ſoluere A. quæ additio etiam eſt intelligenda in ſecundo dicto. Si enim in caſu huius quarti dicti, vel etiam ſecũdi nullum lucrum reſultaſſet ex hac ſocietate, & A. nihilominus vellet habere decem ſextaria: iam A. nõ poſſet dici illa percipere ex lucro: quia nullũ acceſſit. licet ſi acceſſiſſet: poſſet meritò plus habuiſſe quã B. ex quo plus potuiſſet. Cum autem de natura contractus ſocietatis ſit, quòd partes ſint ęquales: habito reſpectu ad quotam in ſocietate poſitam, cũ ſit quod dat ius fraternitatis, quę æqualitas erit, aut quæ fraternitas: vt B. nihil lucrando debeat quid dare A. & ſic A. debeat lucrari, cum nullum lucrum prouenerit. Vnde in tali contractu potius reſultaret mutuum, quàm fraternitas in effectu, ſi rectè conſideretur. Eſſet enim ille contractus in effectu talis, quaſi A. mutuaſſet B. medietatem valoris, & B. illam medietatẽ vnà cum operis ſuis poſuiſſet in ſocialem communitatem, & A. vellet habere decem à B. non alia ratione, quàm quia mutuaſſet B. medietatem valoris boũ. Circa hunc modum reſpondendi dico, quòd in multis deficit, quorum aliqua non ſunt vera, aliqua autẽ ſunt diminutè poſita, quę ſi ſuppleantur, & quæ non ſunt vera emendentur, erit prædictus modus reſpondendi bonus. Et vt illa pateant, enumerabo. 9. puncta defectus illius modi reſpondendi. Primò: quia in primo

mo dicto pro cauſa iuſtificationis receptionis, quæ A. recipit decē ſextaria à B. allegat dicens: quia A. ſubit deteriorationem. modo hæc allegatio non valet. Primò. quia etiamſi A. non ſubiret deteriorationem, puta ſi certus eſſet, quòd boues non eſſent deteriorandi, adhuc poſſet recipere mercedem condignam à B. pro vſu boum ſibi conceſſo. Nam locator poteſt recipere mercedem pro locatione etiam eius rei, quę non deterioratur ex vſu. Secundò: quia ſi deterioratio ſola cauſa eſſet, ratio cur licitè recipere poſſet. x. ſextaria à B. oporteret, quòd. x. ſextaria & onus deteriorationis eſſent adinuicem adæquata, ita quòd quantō oneris eſſet A. expectare deteriorationem boū ex vſu eorum tantæ releuationis eſſet ei recipere decem ſextaria à B. conſequens autem eſt falſum: quia vſus boū eſt longè maioris appreciabilitatis & æſtimationis, quàm deterioratio ſit oneris. ergo ſi pura & naturali locatione locaret A. duos boues B. & per conſequens deterioratio eſſet totaliter A. tūc A. poſſet lōgè plus, quàm 30. ſextaria exigere à B. conſequens eſt contra ſuppoſitū illius dicti: quia ſupponitur, quòd 20. ſint adæquata merces puræ locationis boum. ſequela probatur: quia A. poſſet. 10. exigere pro hoc, quòd ſubit medietatem deteriorationis boum: & iterum 10. pro alia medietate deteriorationis, quam ſubiret: & tunc longè plus quàm 10. poſſet exigere pro vſu boum cōceſſo. Secundò: quia defendendo eum licitum, ſolū defendit eum vt licitum A. quaſi ſi ſit defenſus vt licitus A. etiam ſit defenſus licitus B. eo quòd maximè videretur illicitus A. ſi eſſet alicui illicitus: & quaſi non indigeat defendi, vbi etiā ſit licitus B. Modo ſtaret, quòd eſſet A. licitus, & B. illicitus. immo de facto magis videtur illicitus B. quàm A. vt ſtatim patebit. Tertiò: quia defendendo A. & reſpondendo, quòd argumentum, quod fiebat contra A. videtur incidere in condemnatione B. ita quòd ex ſua defenſione cōtractus ceſſat apparere illicitus A. ſed incipit apparere B. illicitus: quia ex defenſione A. apparet, quòd B. faciat ſuam conditionem nimis bonam & meliorem, quàm ſit condemnatio A. quia ſi in puro contractu locationis. ſ. in quo deterioratio totaliter debet pertinere ad locatorem. 20. ſextaria ſint adęquata merces, vt ſupponitur: tunc indignum videtur, quòd B. ſolū velit medietatem mercedis, ſcilicet 10. ſextaria ſoluere, & velit, quòd alia 10. remittantur ratione illius; quòd medietatem deteriorationis boum ſubit: quia medietas deteriorationis non eſt ęſtimāda tanti oneris: vt ſatis videtur apparere cuilibet. Secundò: quia in ſecunda ſolutione eiuſdem primi argumenti inſinuat, quod A. dupliciter refundat B. onus deteriorationis, quod ſubit B. ſ. primò p hoc, quòd ei remittit decem ſextaria: vt in prima ſolutione tangit. & ſecundò per hoc, quòd dimittit B. participium medietatis lucri meliorationis boum. igitur B. iniquè agit contra A. volēdo ſibi illud onus ſic dupliciter refundi refuſione duplici, quarum non ſolum vtraq; eſſet ſufficiens. immo prima ſe ſola eſſet plus, quàm ſufficiens. immo ſuperfluos. Quartò: quia non declarat illud, quod dicit, quòd ille contractus pro vna parte ſapiat contractum ſocietatis. & pro alia parte contractum locationis operarum. Nec ſpecificat illā additionē, ſcilicet, dummodo B. remaneat in aliquo lucro: quæ tamen fuit ſpecificanda, vt patebit in nono defectu. Ad ſupplendum ergo illa, quæ circa primum ſunt omiſſa: ſic reſpondēdum eſt ad caſum primi dicti, quòd ad hoc quòd contractus ſit A. licitus oportet, quòd A. in caſu primi dicti recipiendo à B. decem ſextaria: non accipiat nimis magnam mercedem, ſed adęquatam, & quòd onus ſuſcipiendi medietatem deteriorationis impoſitum B. ſufficienter refundatur B. per hoc, quòd dimittitur participare medietatem meliorationis eorum. An autem de facto illa ſeruentur ex parte A. patebit. Ad hoc etiam ꝙ ſit licitus B. oportet, quòd B. dando decem ſextaria non debet nimis paruam mercedem; & ꝙ non velit ſibi onus ſuſcipiendi medietatem deteriorationis nimis magna refuſione refundi. Et illis ſeruatis licitus eſt non illa ratione, quam præcedens reſponſio allegauit: ſed ratione illius: quia locator non plus recipit, nec conductor minus dat, quàm iuſtū ſit, & onus deteriorationis, quod A. imponit B. refunditur ſufficienter per participium meliorationis eorundem. Secundò circa idem primum dictum dico, ꝙ ſi ſupponatur, quòd 20. ſextaria ſint merces adequata, quando boues locarentur purè: puta ſine illo innaturali pacto imponendi medietatem deteriorationis boū B. & dimittēdi ei participium lucri meliorationis boū: potius videtur contractus habere difficultatem, ſi non illicitus ſit B. quàm an ſit illicitus A. immo de facto videtur illicitus B. quia B. volēdo ſibi remitti decem ſextaria occaſione illius oneris videt' velle nimis multum ſibi remitti. Tertiò declarandum eſt, quomodo in illo caſu huius dicti ſit partim contractus locationis & partim ſocietatis. Nam pro quanto A. trāſfert vſum boum in B. pro mercede, locat eos ei. pro quanto verò communiter participant damnum & lucrum deteriorationis & meliorationis boum, ſunt ſocij. Hoc igitur modo poſito & ſuppleto primo dicto, ipſum eſt verum, & etiam ea, quæ in eo ſunt poſita dēptis, quæ correcta ſunt: & etiam eo quod iam ſtatim corrigetur in quinto defectu. Quintò deficit prędicta reſponſio: quia iuſtificando eundem caſum primi dicti pro quanto eſſet contractus meræ ſocietatis ſupponit, ꝙ poſſit ibi poni contractus merę ſocietatis. Modo hoc non videtur poſſibile: quia ſi ſic, maximè ꝙ A. poneret boues & vſum eorum ad ſocietatē: & B. operas ſuas. Sed hoc non: quia ſi ſic: tunc etiam cōmoditates vtrarunque rerum. ſ. boum & operarum eſſent communes vtriſque. conſequens eſt falſum: quia lucrum proueniens ex operis B. cedit totaliter B. quòd ſi dicatur verum, ſed loco eius partis, quæ de illo lucro deberet cedere A. dat B. ei decem ſextaria. Contra. ergo non fuit cōtractus puræ ſocietatis: quia erit ſibi admixtus contractus permutationis vnius rei ſ. ſocialis lucri pro alia, ſcilicet pro decem ſextarijs. Præterea nihil videtur, quòd B. ponat: quia non rem, vt conſtat, nec perſonam, vt patet: quia operas, quas B. impendet vult ſibi ſoli fructificare. igitur. Sextò: quia in ſecundo dicto neceſſariò oportet addere, ꝙ præponderatio vſus boum ſuper operas B. ſit tantæ æſtimationis, quòd non refundatur ipſi A. niſi B. det ei decem ſextaria, vel ſaltem valorem decem ſextariorum. Nam ſi hoc non ſit, caſus eſt illicitus: quia non ſequitur. A. ponit in ſocietatem rem prępōderātem.

igitur

igitur in refuſionem illius præponderationis poteſt quantumcunque magnum quid recipere: ſed ſolum licebit ſibi tantum proportionabiliter recipere quantæ æſtimationis eſt illa præponderatio. ſi etiam eſſet tantæ æſtimationis, quòd non ſufficerent decē ſextaria ad huiuſmodi refuſionem contractus fieret illicitus B. Et ex hoc etiam patet, quòd non oportet ſolū videre, vt contractus non fiat illicitus A. ſed etiam oportet videre ad B. Septimò: quia eodē modo oportet illud addere in quarto dicto: aliàs enim ſi non adderetur, & non ſubſit illud additum, contractus erit illicitus, aut A. aut B. Nam quantuncūque verum ſit; quòd tunc A. ponit duplum, & B. ſimplū. non ſequitur, ergo A. licebat pro ſuo exceſſu quantuncunque multum accipere. hoc igitur modo intelligēdo quartum & ſecundum dicta, & ſic ea ſupplendo, ipſa ſunt vera & non aliter. Octauò: quia in tertio dicto dicit, quod contractus ſit æquiualēter & præſumptiuè vſurarius. Modo ad hoc dicendum non habetur ſufficiēs ratio: quia ſi illæ rationes adductæ procederent: omnis iniqua emptio poſſet dici æquiualenter & præſumptiuè vſurarius contractus: quia ſiquis rem valentem. 20. emat pro 10. tunc dando illos decē, poſſet dici eos eidem mutuare, quatenus haberet valorē aliorum decem ratione illius mutui. Et ecōtra ſiquis vendat pro 20. florenis rem, quæ tantum valet decē, cenſetetur emptori valorem 10. floren. mutuare: & pro lucro recipere alios decem. Vnde aliter dicendū, ſcilicet quòd caſus tertij dicti eſt illicitus: quia iniquus & contra iuſtitiam commutatiuam: quia longè melior eſt conditio vnius, quàm alterius: non tamen eſt vſurarius dicendus plus, quàm emptio, vel venditio iniqua dicenda eſt vſurarius contractus. & in hoc ſenſu tertium dictum eſt concedendum. Nonò: quia additio poſita circa primum, ſecundum & quartum dicta licet ſit vera: fuit tamen ſpecificanda, vt intelligatur de lucro veriſimiliter ſperato: nō autem de effectuali lucro. Nam ſi eſt contractus locationis, vt in primo dicto, & veriſimiliter ſperetur, quòd B. poſſit notabilia emolumenta acquirere per boues, de quibus B. poſſit prædicta decem ſextaria ſoluere: & tamē in effectu non obueniat, puta ex incuria B. vel etiam à fortuna, vel diuino iudicio: & ſine culpa A. nō erit illicitum A. recipere decem ſextaria præciſè ob hoc, quòd in effectu non euenit lucrum, vnde ſoluat. Nā ſi in effectu triplum lucrum eius, quod veriſimiliter ſperabatur eueniret in ſimili caſu B. non ob hoc vellet B. A. triplicare decem ſextaria. igitur nec debebit velle ſibi decem ſextaria remitti in toto, vel in parte propter hoc, ꝙ non euenit ſibi lucrum: dummodo tamen veriſimiliter à principio cōtractus ſperabatur venturum lucrum tale & tantum, ꝙ B. potuiſſet cōmodè decem ſextaria ſoluiſſe A. de hoc etiam eſt aliquid dictum in q. 87. cōcluſione 4. in ſexto naturali. Si autem ſit contractus ſocietatis: vt in caſu ſecundi dicti & quarti: tunc fuit diſtinguēdum. Quia quāuis indiſtinctè ſit verum, quando illa additio intelligitur de lucro veriſimiliter ſperato, & etiam ſit verum de lucro effectuali: tamen de effectuali lucro non eſt verum indiſtinctè. Nam ſi de facto nō obueniat lucrū, vnde ſoluere poſſit decem ſextaria, & illa non obuentio ſit ex incuria B. puta quia non eſt vſus bobus: non debebit ob hoc ipſe A. carere ſua parte. ſecus ſi fortuna vel diuino iudicio impeditus fuit, quominus lucraretur effectualiter. & hæc de præſenti caſu.

Duodecimus caſus A. tradit duos boues B. pro certis ſextarijs bladi eo pacto, quòd ſi deteriorentur etiā ſine culpa B. immo etiamſi moriantur fortuito caſu, aut diuino iudicio B. ſubeat medietatem illius dāni. ſi autem melioratentur, habeat B. medietatem illius commodi. Ad illum caſum dimiſſa reſponſione aliorum poteſt clarè reſponderi ad caſum per quinq; dicta. Primum, ſi ſextaria, quæ exigit A. ſunt moderata merces & adequata vſui boum: licitus eſt cōtractus, quantum eſt ex parte pacti de recipiendo ſextaria. Secundum dictum, pactum communicandi damnum tam mortis quàm deteriorationis. & etiam percipiēdi commodum meliorationis boum: pro tanto eſt licitum A. ſi quantum B. oneratur expectando prædictum damnum euenibile, pro tanto etiam releuetur per expectationem commoditatis meliorationis participandæ. Aut de facto hoc fiat in prædicto pacto, vt iacet, pono. Tertium dictum, ꝙ ſi A. exigat tot ſextaria, quot paſſim & regulariter conſueuerunt exigi in locatione duorum conſimiliū boum facta parēt. facta ſine prędicto, vel conſimili pacto, quo B. imponitur onus ſuſtinendi damnum mortis, & deteriorationis boum: & tamen nihilominus ei imponit illud onus: tunc A. non ſufficienter releuat B. quē ſic onerauit: quia longè oneroſius eſt expectare illud damnum, quàm ſic lucroſum expectare commoditatem meliorationis: niſi dato ꝙ ęquè nati ſint boues meliorari, ſicut deteriorari, & hoc ſi ſuperuiuant: tamen ex quo etiam poſſunt mori: illud periculum mortis expectandum per B. non reſunditur ei per A. & ideo tunc contractus eſt illicitus. Quartum dictum. ſi A. tanto minorem mercedē, puta tāto pauciora ſextaria recipiat à B. quatenus ſufficienter ei refundat onus, quod ei impoſuit, ita ꝙ illud, quod ei non ſufficienter refudit per participium meliorationis boum: ex ęquo ei refundat per huiuſmodi remiſſionem mercedis, non eſt illicitus A. Quintum dictum: ſi etiam nō remittit ei quid de cōſueta mercede, & nihilominus imponit ei prædictum onus: ſed tamen in animo habet, ꝙ ſolum velit B. impoſuiſſe periculum deteriorationis & non mortis boum: immo periculum mortis velit eſſe ſui ipſius, licet vtcunque expreſſerit: vt B. eo diligentior ſit in cura boum, & nō eis, ſuper quā congruit, vtatur. & ſic videatur B. onus deteriorationis refudiſſe per participium meliorationis ſufficienter: puta quia ęqua eſt nata contingere boum melioratio ſicut deterioratio, & etiam tanta: tunc licet nō ſit illicitus ratione iniquitatis: tamen eſt illicitus ratione ſcandali: prout in ſimili tactū eſt in decimo caſu. Poſſent quidam alij caſus traditionis animalium poni: ſed quia illi ſunt ſocietatis, & aliqui ſunt locationis perſonæ, & non rei. ideo in ſeq. quæſtionibus tangetur in ſuo loco. Et hæc de præſenti quæſtione ſufficiant: quia ex modo reſoluendi caſus iam formatos poterit lector accipere artem plures alios etiam innumeros caſus & alterius formæ reſoluendi.

QVÆSTIO XC.

Vtrum contractus, ſecundum quem animalia traduntur, in ſpecie alterius contractus; quàm in ſpecie locationis rei ſit licitus, & nominatim quando tradũtur in ſpecie cõductionis perſonæ ad operas, & in ſpecie permutationis: prout illi modi ſunt tacti in q. 88. Solutio, q. ſtat in vna ſuppoſitione & quinque concluſionibus. Suppoſitio eſt; animalia in multiplici ſpecie contractuum tradũtur, prout illa multiplicitas patuit q. 88. & vna illarum ſpecierum eſt expedita in præced. quæſtione. ſ. quãdo traduntur ſic, quòd animalia locantur. in hac autem quæſtione tractandum eſt de alijs tribus ſpeciebus, ſecundum quas traduntur, prout etiam illæ tanguntur in titulo. Primò videndũ eſt, quid requiritur ad hoc, q licitè tradãtur, quando traduntur ſic, q tradens nõ locat ea, & ille conductus locat perſonam ſuam ad operas, ſcilicet vt ea cuſtodiat & paſcat: & alia neceſſaria circa ea faciat; & quantum diſtinguat ut ille contractus ab alio, de quo in præcedenti quæſtione eſt habitum: patuit q. 88. concluſione tertia.

Prima concluſio. talis contractus eſt licitus ex genere.

Secunda; talis poteſt veſtiri omnibus debitis circũſtantijs, & ſic fieri licitus etiam ſimpliciter.

Tertia, talis poteſt ſeptempliciter deprauari ex defectu cuiuslibet ſeptem circunſtantiarum. Iſtæ concluſiones poſſunt ſatis patere proportionabiliter ex dictis in tribus concluſionibus præcedentis quæſtionis. Vnde vt ſit licitus tradenti, oportet, quòd non ſit prohibitus tradere ea alicui conducendo aliquem ad ea, & quòd non tradat ea niſi ei, qui poteſt licitè operas circa ea impendere: & quòd ob debitum finem, & ad honeſtas operas impendendas: & loco & tempore congruis eum conducat: & etiam pro loco & tempore congruis, & ſingulariter oportet ſeruare circũſtantiam quomodo, ita quòd tradens det recipienti mercedem congruam. Ad cognoſcendum autem, ſi congrua detur, ponitur.

Quarta concluſio. ad cognoſcendum ſi ſeruetur circunſtantia quomodo, poterunt multum prodeſſe quinque regulæ ſequentes, quas hic breuiter pono: quia earũ latior deductio poteſt haberi ex ſimilibus regulis poſitis in quarta concluſione præcedẽtis quæſtionis. Prima, quòd videatur, an ſit æqua conditio vtriuſque, & ex parte cuiuſcunque contrahentium eſt notabiliter melior, & per conſequens iniqua. ille contractus eſt illicitus. Secunda, ſi talem contractum pro tali mercede paſſim ineant periti & nõ periti &c. Tertia, ſi talis merces ſit conſueta dari à ſic tradentibus animalia, & conſueta recipi à ſic locantibus operas ſuas circa ea. Quarta, quòd videatur, ſi locanti operas ſuas circa animalia poſſit per mercedem ſibi promiſſam ſatisfieri de ſingulis, quæ habet ex contractu agere & ſuſtinere, cuiuſmodi ſunt expenſę, labores, curæ, & etiam pericula, quæ ipſe ex natura contractus locationis operarum habet ſubire, vel quæ habet ſubire ex pacto contra naturalia, vel præter naturalia cõductionis operarum adiecto in contractu; quia ſi nõ poteſt veriſimiliter ei de illis ſatisfieri, peccat tradens animalia, & ſi poteſt ſibi ſatisfieri: ſed tamen etiã nimis ſuperefluenter ſibi ſatisfit: tunc peccat recipiens animalia exigendo tantã mercedẽ. Quinta, viſo quid ſit conſueta merces ſolita dari locanti operas ſuas locatione purè: & naturaliter facta. i. ſine pactis oneroſis contra vel præter naturam impoſitis alteri contrahentium, conſequenter videatur, ſi alter contrahentium dando vel recipiendo talem mercedem nõ maneat in ipſa puritate naturali contractus, ſed adijciat alteri aliqua pacta contra vel præter naturalia contractus tendentia in notabile onus alterius contrahẽtium: nec tamen ipſe viceuerſa eundem oneratum releuat ſubeundo loco eius aliud onus æquiualens. Nã tunc ſtatim apparet contractus iniquus: quia ſupponitur, q nihil remiſerit de cõſueta mercede, vt ponit caſus, nec ex alia via eum releuauit. igitur grauat eum contra iuſtitiam.

Ex illis ſequitur corollarium, q reſponſio, quæ ad ſequentes tres caſus ab aliquibus datur, non videtur ſufficiens & magiſtralis. Primus eſt A. tradidit B. vaccam & vitolum nutriendos vſque ad annum, hac. ſ. conuentione, quòd in fine anni vendantur, & A. ante omnia extrahat ſuum capitale, deinde diuidatur lucrum. Ad illum reſpondetur, quòd duo ſunt neceſſaria ad hoc, vt ſit licitus. Primum, quòd A. retineat in ſe periculum fortuitum capitalis. Secundum, quòd ſi animalia minoris precij venderentur, quàm fuerint empta, hoc eſt quàm fuerint æſtimata emenda quando tradebantur B. non tamen teneatur ob hoc A. ſupplere defectum in tali precio ęſtimationis capitalis: quia tunc eſſet capitale ſaluum, quod non licet. Contra illam rñſionẽ arguo & ſuppono, quòd prædictus contractus ſit conductionis operarum ex parte A. & locationis operarum ex parte B. quia A. conducit, vt apparet B. ad impendẽdum operas ſuas: immo & expenſas circa illa animalia: tunc ſic arguitur. Contractus prædictus non poteſt iuſtificari: etiamſi concurrant prædicta duo: vt tamen vult prædicta reſponſio, niſi medietas lucri prouenibilis de eis venditis ſit tãtæ æſtimationis, q ſatisfieri poſſit B. de ſuis curis, laboribus, & expenſis, & periculis naturalibus contractui locationis operarum: vt in quarta regula quartæ concluſionis: immo ex quo quantum ex forma caſus & reſponſionis apparet A. nihil vult dare B. pro expenſis & curis, ſi nullum lucrum obueniat in fine anni: oporteret, q medietas expectanda eſſet veriſimiliter ita ſuperabundans reſpectu illarum operarum & expenſarum affutura, quòd etiã ſibi ſufficienter refunderetur periculum, quo B. nihil fiet pro ſuis operis & expenſis: ſi in fine anni nullum remaneat lucrum in venditione eorum. Nam niſi expectatio medietatis lucri à principio cõtractus fuiſſet veriſimiliter ita lucroſa, q meritò quis eius ſpe fretus ſubiret onus nihil habẽdi, ſi nihil obueniret: valde iniquè ageret A. contra B. conducendo B. ad prædicta ſub tali mercede. Secundò: quia ſi medietas lucri expectanda eſſet veriſimiliter ita lucroſa, q B. de omnibus prędictis ſatisfieret, & adhuc notabiliter eſſet B. in lucro; tunc eſſet illicitus B. quia exigeret & reciperet ab A. mercedem nimis magnam. Tertiò: quia econtra poſſet medietas lucri a principio contractus ita vilis veriſimiliter reputari, q A. teneretur B. non ſolum habere de obligatum à periculo fortuito capitalis, & à ſupple-

tione valoris: ſi in fine minoris venderentur; ſed vtiq; teneretur B. aliquid ſuperaddere vltra illam medietatem, ne pro diminuta mercede impenderet operas & expenſas, & ne aliquando omnino eas perdidiſſe oporteret. Aliter arguitur, reſpondendum eſt, quòd tunc eſt licitus, quando medietas lucri expectanda eſt à principio contractus verſimiliter tanta aſtuerit, quod B. ſatisfit pro operis, expenſis, curis, & periculis, quæ ſubit ex contractu, & etiam pro illo periculo, quod cótingere poteſt, quòd ſi nihil obueniat, oportebit eũ perdidiſſe expenſas, & operas impenſas circa animalia & ſi non eſt talis contractus, eſt illicitus A. ſi autẽ eſt notabiliter lucroſior eſt illicitus B. Secundò dico, quòd prædictus contractus licet appareat eſſe conductionis operarum, & etiam poſſit talis dici: tamẽ hoc non eſt niſi impropriiſſimè capiendo conductionem & locationem: quia merces percipienda per locatorem operarum non conſiſtit in pecunia, igitur non eſt ſtrictè locatio operarum. Nec etiam conſiſtit in ſpecie, niſi indeterminatæ quantitatis: quia medietas lucri non eſt determinatæ quantitatis, igitur non eſt locatio largè dicta: ſed erit impropriiſſimè locatio operarum & contractus partiarius & accedit ad contractum ſocietatis.

Secundus caſus A. tradit centum oues B. paciſcens ſecum, quòd velit ſibi ſatisfacere de labore & expenſis, quas faciet pro dictis ouibus cuſtodiendis, hoc addito, quòd B. ſtet ad tertiam partem lucri & dãni prouenientis de prædictis ouibus, ille caſus reputatur licitus, ſi A. vt promiſit, ſatisfacit B. pro operis & expẽſis illis, & licet obliget B. ad tertiam partem damni tamen econtra etiam communicat ei participium tertiæ partis lucri. Contra illam reſponſionem: quia oportet addere, quòd tertia pars lucri expectanda per B. ſit tanti valoris, quãti oneris eſt tertia pars damni ſuſtinenda. Nam ſi eſt veriſimiliter minor notabiliter peccabit A. ſi notabiliter maior, peccabit B. Et etiam notandum, quòd ille contractus non eſt dicendus ſocietatis: quia B. nec rem, nec operas communicat ſocialiter A. ſed operas ſuas applicat A. pro mercede, quod autem ad inuicem communicat lucrum & damnum ouium, eſt ex cõtractu innominato. ſ. facio vt facias, ſcilicet facio tertiam partem lucri tuam: vt tu facias tertiam partem damni etiam tuam.

Tertius caſus A. tradidit centum oues B. hoc pacto, quòd B. habeat medietatem de prædictis ouibus, & hoc tam in principio, & in medio, quàm in fine, & talis contractus reputatur licitus, dummodo A. retineat in ſe periculum fortuitum capitalis. Contra illam reſponſionem arguitur. Aut intelligis, quòd B. debeat habere medietatem de prædictis ouibus: non ſolum quo ad commoditates & fructus prouenientes de ouibus, ſed etiam quo ad ſubſtantiam ouium, ita quòd medietas ouium fiat ſua, aut duntaxat intelligis quo ad fructum & commoditates prouenientes de ouibus: Si primum (vt videtur) erit illicitus B. quia B. volendo habere talem medietatem, vult habere nimis magnam mercedem pro eo, quod habet impendere ouibus: quia habet eas cuſtodire & paſcere & huiuſmodi, pro quibus ſi etiam ſolum haberet cõmoditates ouium ſatis haberet, eo quòd vt in reſponſione dicitur, periculũ capitalis pertinet ad A. Si ſecundum: pro tanto apparet licitus A. vel B. pro quanto medietas illarum commoditatum prouenientium de ouibus ſit æqua refuſio operarum & curæ & expenſarum atque periculorum, quas & quæ ſubire habet B. circa oues. & ſi eſt æqua, eſt licitus. ſi ſuperexcẽderet erit illicitus B. ſi diminuta erit illicitus A.

Quinta concluſio, per quam reſpondetur ad ſecundam partem quæſtionis eſt iſta. Traditio animalium facta in ſpecie permutationis eo modo, quo caſus eſt poſitus in q. 88. concluſione 5. eſt licita: dummodo æqua ſit conditio tradentis & recipientis. An autem de facto ſit æqua cõditio vtriuſque in caſu prædicto: non poteſt præcipitanter reſponderi, neque ſupponi indiſtinctè quòd ſic: vt quidam reſpondent, illud præſupponentes: ſed oportet habere reſpectum ad tradentem quantæ ætatis ſit & viuacitatis, prout talia ſunt declarata in q. 84. Vnde ſequitur, quòd illicitus eſſet contractus, ſi oues, cum traduntur, ſint infectæ, vel morbidæ & diſpoſitæ ad mortem. Nã tunc conditio monaſterij eſt peior. Et ſi A. ſciret, peccaret mortaliter: quia notabiliter & in magno grauaret monaſterium. Si autem non ſint morbidæ, ſed ſanæ: & tamen paulo poſt traditionem redduntur morbidæ, adeo quòd omnes moriũtur: poterit nihilominus A. recipere annuam penſionem vitæ ſuæ, & quãuis conſilij eſſet, quòd A. ſentiret partem damni: tamen nõ eſt neceſſitatis, patet à ſimili. Si trado meum aſinum ſanum pro tuo boue per me retinendo per dies vitæ meæ, & ſint, vt ſic æqualis valoris, & mox tradito tibi aſino meo: aſinus moritur non ex infirmitate habita tempore, quo fuit meus: nihilominus potero bouem illum retinere ſecũdum condicta, ſimiliter ſi trado centũm flor. tibi pro vitalitio, & ſtatim illi centũ traditi apud te pereant fortuna, vel aliter: nihilominus poſſum leuare penſionem vitalitij, modo A. tradidit ſuas oues pro vitalitio, quòd eſt res quædã, pura redditus, & poteſt inter immobilia cõputari, ſi ſit ad decem annos duraturos, vel vltra. Si autem eſſent morbidæ tempore traditionis, & hoc A. neſciret: ſed bona fide tradidiſſet. & poſtea morerentur ex illa infectione: tunc A. poſtquam illud comperiret, teneretur B. refuſionem facere proportionabiliter illius dãni, remittendo. ſ. tantũdem de prædicto vitalitio, quãtum vilitas ouium traditarum attenta earũ infectione requirit, adeo quòd ſi nihil valuerunt, vel prope nihil: tunc nihil, vel prope nihil debebit recipere à monaſterio: ſi enim non valuiſſent, niſi centum ſolidos obolorum, non poſſet à monaſterio penſionẽ annuam in vita ſua accipere, niſi talem & tantulam quã tulam à monaſterio potuiſſet pro cẽtum ſolidis obolorum emiſſe pro vita ſua. Et hæc ſufficiant de illo ſpeciali contractu permutationis animalium: quia de contractu permutationis vniuerſaliter & in generali latius dicetur in q. 94.

QVÆSTIO XCI.

Vtrum traditio animaliũ facta in ſpecie mutuationis, prout exemplificatũ eſt in quæſtio. 88. ſit licita? Solutio q. ſtabit in duabus cõcluſionibus, & duobus corollarijs, & ſex argumentorum ſolutionibus.

Prima concluſio. ad hoc quòd fiat traditio animalium licitè, quando fit in ſpecie mutui: prout exemplificatum eſt in q. 88. cóclusione quarta, requiritur quòd tradens non tradat ea propter cauſam lucri vel mercedis, omnibus illis modis intelligendo ſpem lucri, mercedis, quibus intelligitur, quando dicitur, ꝙ tradens alteri pecuniam mutuò, non debet eam tradere propter ſpem lucri, de quibus ſufficienter habitum eſt per totum tract. ſecundum huius operis: aliàs ei tradens animalia ęquè committeret vſuram: ſicut ſi traderet alteri pecuniã mutuò propter ſpem lucri.

Secunda concluſio, ſi tradens animalia prædicto modo æſtimat ea, quando tradit: tunc quamuis A. poſſit dici animalia vendere, & B. ea emere: tamẽ non poteſt dici, quòd ibi ſit pura vẽditio & emptio: quin etiam interueniat mutuatio. Prima pars probatur: quia æſtimatio rei in contractibus, de quorum natura eſt, quòd transfertur dominium, facit contractum tranſire in venditionem & emptionem. Modo tradẽdo ea prædicto modo cenſetur ea mutuare, & per cõſequens transferre dominium eorum in B. quod etiã ex eo apparet: quia omne periculum imponit B. igitur ex quo ea precio ęſtimata tradit, ſequitur, ꝙ perinde habebitur, acſi ei vendidiſſet pro illo precio. Secũda pars probatur: quia ex quo A. non poteſt repetere capita, nec valorem eorum: niſi poſt lapſum temporis conuenti. igitur dato, quòd A. vendiderit capita B. pro precio: tamen ex quo nec capita, nec preciũ poteſt petere niſi poſt lapſum temporis, ſequitur ꝙ ſaltem illud precium cenſebitur mutuaſſe B. & ſic adhuc neceſſe eſt ad vitandum vſuram in tali traditione animalium, quòd nõ ob ſpem alicuius lucri ſic ea tradat, ſaltem loquendo de lucro ratione dilationis repetibilitatis capitum, vel precij capitũ. quamuis ſi ſit venditio, poſſit vendendo ſperare lucrum de eis eo modo, quo ſibi liceret lucrum ſperare, quando venderet pro precio mox ſibi dando ſine lapſu temporis. Ex illis concluſionibus ſequuntur duo corollaria.

Primum corollarium, quòd ſequens traditio licet ſit mutuatio: tamen non eſt illicita tanquam vſuraria. ſ. A. tradit B. 20. capita hoc modo, quòd illa ſint firma, ita quòd vult illa in illo valore rehabere, vel precium eorum, ſi pereant, vel deteriorentur, etiam quomodocunque pereant, vel deteriorẽtur, & dimittit B. omne lucrum & emolumentũ inde proueniẽs. ſicut vult etiam omne damnum & periculum eſſe B. nec aliquam mercedem, nec aliquod aliud lucrum ſperat à B. occaſione talis traditionis. talis inquam perinde agit, acſi tantam pecuniam, quantam valent illa capita, daret B. ad tempus, poſt quod vellet poſſe repetere pecuniam, etiamſi perijſſet pecunia apud B. dummodo abſque omni ſpe lucri eam traderet: modo illa traditio eſſet mutuatio & gratuita & non vſuraria. igitur prædicta traditio capitum etiam eſt mutuatio non vſuraria.

Secundum corollarium, quòd ſequẽs traditio animalium eſt vſuraria. ſ. A. tradit duo animalia B. per annum volens habere ab eo aliquot ſextaria frumenti, vel aliquam aliam vtilitatem in pecunia, vel in rebus conſiſtentem, & omne periculum illorum animalium imponit B. ita quòd B. debeat ſolus ſuſtinere periculum tam deteriorationis, quàm mortis animalium: non tantum eius deteriorationis & mortis, quæ ex culpa lata, vel leui B. prouenerint: ſed etiam eius, quæ ex eius leuiſſima culpa, immo etiam quæ ſine omni culpa B. ſed à natura, vel à fortuna, vel diuino iudicio euenerint animalibus. probatur dupliciter. Primò: quia A. cenſetur prædicta animalia mutuaſſe B. ex quo A. vult eſſe immunis ab omni periculo animalium non minus, quàm ſi tantundem pecuniæ mutuaſſet B. & omne periculum impoſuit B. quale mutuatarius tantæ pecuniæ haberet ſubire. ſi enim A. nihil vellet facere niſi ea mutuare, nõ poſſet aliud facere, quàm quòd ea ei traderet, volendo B. habere omne emolumentum, & omne periculũ, & poſt tempus ea, vel ęquiualẽs eis rehabere. ideo eſt mutuatio: & quia A. exigit certam mercedem à B. occaſione illorum animalium ſibi traditorum: ſequitur, ꝙ pro mutuo accipit mercedem, igitur eſt vſurarius. Secundò ſic: quia da oppoſitum, quòd prædicta traditio non ſit vſuraria, ſed licita: vt puta quia tanto viliorem mercedem accipit à B. eo quòd ſic ſibi impoſuit omne periculum, vt ſibi faciat refuſionem, vbi aliàs B. non teneretur tot pericula ſuſtinere: tunc aperta erit ianua omnibus vſurarijs cõmittendi vſuras. Nã cum viderint ſibi non licere mutuare ſuas pecunias ſub certa mercede, omnem ſuam pecuniam exponẽt pro animalibus emendis, vel pro domibus, & dicent ſe huiuſmodi locare alijs pro certa mercede: attamen imponerent illis omne periculum eodem modo, ſicut ſi tantam pecuniam, quãtam expoſuerũt pro animalibus, vel domibus eis mutuaſſent: & tamen aliquanto minorem mercedem exigẽt ab eis viſo, quòd ſic eos onerant tali pacto: vtputa, vbi in locatione animalium vel domorum puta. ſ. ſine tali pacto impoſitionis omnis periculi ſuper B. darentur de animalibus, vel domibus locatis decẽ floreni A. accipit quinque florenos. modo non eſt contractus aliquis admittendus, vel approbandus, qui poteſt eſſe ianua vſurarijs prædicto modo: quia latibula latronum nõ ſunt ſuſtinenda: ſed extirpanda.

Contra illud ſecundum corollarium argui poſſet multipliciter. Primò ſic. Nulla traditio eſt vſuraria, niſi quæ eſt mutuatio. prædicta autẽ venditio animalium non eſt mutuatio, quia mutuatio eſt traditio pecuniæ vel rei ad vſũ, qui eſt eius cõſumptio ex dictis. q. 18. A. autem non tradidit prædicta animalia ad talem vſum, qui ſit eorum conſumptio: vtputa ad comeſtionem vel diſtractionem. ſed ad hoc vt B. eis vteretur laborãdo cum eis. puta, ſi ſunt equi, vel boues, vel ſi ſint vaccæ, vel oues, & huiuſmodi, ad percipiendum de eis lac & vitulos & agnos. talis autem vſus eorum non eſt conſumptio eorum, ſed eſt talis, pro quo quis licitè poteſt accipere mercedem.

Secundò ſic, & ſuppono, quando A. locaret prædicta animalia B. ſine prædicto pacto impoſitionis omnis periculi ſuper B. tunc A. poſſet licite certam mercedem accipere pro eorundem locatione, puta eam, quæ conſueta eſt paſſim ab omnibus dari in tituli loco, ponamus igitur, quòd illa merces ſit. 12. ſextaria frumenti de duobus bobus per annum. in tali ergo caſu A. licitè reciperet. 12. ſextaria, & B. eſſet immu-

nis

nis à periculo tã deteriorationis, quàm mortis bonum loquendo de tali periculo, quod ſine culpa ſua eueniret, vel etiam ſi ex culpa ſua: tamen ex leuiſſima tantum veniret: licet nihilominus eſſet obligatus ad pericula ex ſua culpa lata, vel leui euenientia bobus, reliqua verò pericula omnia ſpectant ad A. Secundò ſuppono, quòd omnia reliqua pericula ſpectãtia ad A. ſunt aliquanti oneris, & hoc finiti. igitur ſi imponerentur alicui, qui ea non teneretur ſuſtinere, eſſent ſibi refuſibilia certo valore, ita quòd quantum per illa oneraretur, tantum per illum alium valorem releuaretur, & ſibi de illo onere ſatisfieret. Vnde vnus tertius ab ipſo A. & B. puta B. poſſet pro certo valore illa onera ſuper ſe accipere loco A. ità quòd A. eſſet immunis ab omnibus illis. Hoc ſi arguitur. igitur ẽt A. poſſet prædicta pericula, quę ſibiipſi incũberẽt, imponere B. pro certo valore. ſ. quòd A. remitteret B. certam partem prædictę mercedis: vt puta medietatem, ita quòd vbi A. reciperet alias 12. iam tãtum vult recipere ſex: & tunc ſequitur, quòd A. poterit recipere ſex ſextaria: & tamen omne periculum iã erit B. Confirmatur primò: quia pactum exiſtens tantum contra naturalia contractus locationis non deprauat ipſum: ſi ei, cui onus illius pacti imponitur, refundatur alia via: vt ſæpe dictum eſt in ſuperioribus. igitur quantumcunque hoc eſſet contra naturalia locationis, quòd B. deberet ſuſtinere omne periculum, adhuc poterit illa locatio manere licita. Secũdò confirmatur: quia illud pactum non eſt contra ſubſtantiam locationis, igitur adhuc poteſt manere locatio, & ſi ſic: igitur poteſt etiam taliter veſtiri, q̃ fiat licita: igitur etiam exigendo mercedem poterit manere licita: quia ſine conuentione de mercede non poteſt dici locatio.

Tertiò arguitur: quia locator animalium poteſt conductori imponere medietatem omnis deteriorationis animalium: dummodo locator in recompenſam illius dimittat conductori participium meliorationis animalium, ſi ſaltem expectatur ita veriſimiliter tanta melioratio, quanta timeri habet eorum deterioratio. ergo eadem ratione poterit locator animalium conductori imponere medietatem omnis periculi, tam deteriorationis, quàm mortis cuiuſcunq;: dummodo locator ei in recompẽſam illius dimittat ei tantum de mercede: vt fiat refuſio ipſi conductori de onere. Et ſi medietatem omnis periculi poteſt A. B. imponere remittendo ſibi certam partem mercedis proportionatam oneri: eadem ratione poterit totaliter omne periculum ei imponere: ſi adhuc tantã partem mercedis ei remittat, & ſic quod reliquũ eſt, poterit A. ſibi nomine mercedis retinere.

Quartò arguitur: quia ſi A. non poſſet aliquid reliquum mercedis recipere, maximè hoc eſſet pro tanto: quia A. teneretur tantas & tot partes remittere, q̃ nihil remaneret de prædicta mercede. Nam ſi 12. ſextaria ſint merces iuſta ſecundum caſum: ſecundi argumenti: tunc ſi voluerit A. imponere medietatẽ tam omnis deteriorationis, quàm cuiuſcunque mortis bonum oportet, quòd remittat medietatem mercedis. & ſic ſolum licebit ſibi recipere ſex ſextaria: ſi igitur reliquam medietatem etiam ſibi velit imponere: & ita totum periculum, etiam reliqua ſex ſextaria renebitur ei remittere, & ſic nihil remanebit de mercede: quia ambas medietates habuit ei remittere. Aſſumptum autem huius euaſionis. ſ. quòd ſi A. vult medietatẽ omnis periculi imponere B. quòd debeat ei medietatẽ mercedis remittere, perſuadetur ex eo: quia A. debet tertiam partem mercedis remittere B. quando vellet B. imponere tertiam partẽ omnis periculi eorum, prout patuit in ſeptimo caſu quæſtio. 89. igitur ſi medietatem vult ei imponere, debet etiã medietatem mercedis remittere. tenet conſequentia per locum à proportione. Sed hæc euaſio non valet: quia nõ eſt verum, quòd ſi A. velit B. imponere medietatem omnis periculi, quòd ergo oporteat eum ei remittere medietatem mercedis prædictæ: quia ſicut medietas periculi, quam alias B. ex natura locationis non teneretur ſubire: non eſt tanti oneris; quòd pro ſui refuſione & recompenſatione indigeat valore ſex ſextariorum. Sic etiam ſi A. velit totum periculum imponere B. non oportebit totam mercedem remittere: quia onus totius periculi non eſt tantum, vt ſubeunti illud eſſet remitẽdus valor 12. ſextariorũ aliàs debitorum. Nam ſi A. vni tertio: puta G. imponere vellet onus omnis illius periculi, qđ A. haberet ſupportare, longè minus daret ei: & B. etiam eſſet contẽtus de minori valore, quàm ſit valor 12. ſextariorum. Ad illud autem, quod prædicta euaſio adduxit de ſeptimo caſu, diceretur, q̃ non cõcludit: quia nõ eſt ibidem ſeptimus caſus iuſtificatus quo ad pactum de ſuſtinendo tertiam partem periculi pro remiſſione tertiæ partis mercedis, niſi ſupponeretur, quòd tertia pars periculi ſit tanti oneris, quòd nõ refunditur ei, cui imponit, niſi valor tertiæ partis mercedis ei adequetur. modo ibidem non eſt dictum, quòd de facto ſit talis adequatio inter ea, nec hodie apparet eſſe talis adequatio.

Quintò ſic: onus periculorum, quæ ex natura locationis A. haberet ſuſtinere, non eſt tanti ponderis: vt A. imponendo illud B. ob id debeat totam mercedem remittere B. ergo poteſt nihilominus aliquam mercedem recipere. Antecedens probatur: quia niſi ſic: ſequeretur, q̃ æqua eſſet conditio ipſius B. habentis vſum & vſufructum animalium cum onere tamẽ omnis periculi: & conditio A. habentis tãtum dominium ſuorum animalium ſine vſu & vſufructu eorũdẽ cũ deobligatione tamen ſuiipſius ab omni periculo eorum. cõſequentia nota eſt: quia da oppoſitum illius conſequentis: vt puta quòd eſſet melior cõditio B. ergo A. poſſet à B. aliquid exigere nomine mercedis: vt fieret adequatio conditionum vtriuſque. Aut da, quòd melior ſit conditio A. igitur ſi etiã A. totã mercedem ei remitteret: nondum tamen ſatis refudiſſet onus periculorũ impoſitum B. quia adhuc amplius aliquid dare deberet ei: quod tamẽ nemo dicet. Nam mutuator non tenetur mutuatario, à quo nihil omnino exigit aliquid dare vltra hoc, quod ei mutuauit: falſitas tamen conſequẽtis probatur dupliciter. Primò: quia experientia eſt ad oppoſitũ. Nã quilibet potius vellet habere omnem vſum & vſufructũ animalium: licet cum onere omnis periculi: quàm duntaxat habere proprietatem & nullũ vſum, nec vſufructum eorũ. Secundò probatur: quia ſi eſſet æquis conditio vtriuſque: tunc A. non conferetur beneficium impendere,

impendere,& gratis mutuare animalia ipſi B. quantuncunque A. nihil acciperet à B. nomine mercedis. conſequens eſt falſum : quia mutuare alicui ſine vlla ſpe lucri eſt beneficium impendere, & eſt gratis mutoare. conſequentia tamen probatur : quia ille non impendit alicui beneficium, qui ei aliquid concedit ſine mercede, eo quòd ille alius onus commenſuratũ tali mercede loco eius ſuſcipit. Ille enim eſſet contractus rigoris & Iuſtitiæ, non beneficij & miſericordiæ.

Sextò, quia ſi A. retineret prædicta ſua animalia ſibijpſi : haberet omnes commoditates de eis, quas conductor haberet, & illæ commoditates ceſſant A. quando concedit B. ſua animalia. igitur A. poterit aliquid pro illis commoditatibus tanquam pro lucro ceſſante exigere à B. etiam ſi à parte rei traditio animalium prædicto modo facta tranſijſſet in mutuatiõnem, vel ſaltem induiſſet ſpeciem motuationis, tenet conſequentia : quia mutuator poteſt aliquid exigere à mutuatario ratione lucri ceſſantis. Vnde non poterit hic dici, quòd illius lucri ceſſantis ſufficiens refuſio ſit, ipſum B. ſuſtinere onus periculorum ipſorum animalium : vt probatum eſt. Ad illa argumenta dicendum, quòd quamuis aliqua ſatis ſtringere videantur: non eſt tamen propterea prædictus contractus approbandus, & hoc maximè propter ſecundam rationem poſitam ad corollarium. Nam etiam contractus ſi in ſe non ſit vſurarius : quia tamen facile ibi deliteſcere poſſunt vſurarij, cauendus eſt, nec cuiquam conſulendus vel approbandus. Nam etiam ab actibus in ſe licitis abſtinendum eſt propter ſpeciem mali. iuxta illud. Si dextera tua ſcandalizat te, abſcinde eam, & proijce eam abs te. Præterea etiam dato, quòd prædicta argumenta aliquid concluderent : non tamen plus concluderent, niſi quòd A. liceat aliquam mercedem accipere à B. in caſu, quo ex huiuſmodi traditione ſibi ceſſaret lucrũ: ita quòd illud quod acciperet, tãtum eſſet refuſio lucri ceſſantis : quomodo etiam mutuatori licitum eſſet quid recipere vltra ſortem à mutuatario ſeruatis ſex vel ſeptem circunſtantijs poſitis quæſtione 30. Ad primum igitur dicendum, quòd quamuis A. vocaliter non tradat ea ei ad vſum, qui ſit eorum conſumptio : tamen re ipſa ſic ei ea tradit. Nam pro quanto omne periculum imponit B. videtur ea ei concedere, vt eis vtatur : etiam eo vſu, quo pereant & conſumantur. Præterea dato, quòd A. vellet expreſsè, q ea non conſumeret: ſed tantummodo eis vteretur in laboribus : & nihilominus ſic ei omne periculũ impoſuiſſet : non propter hoc poſſet A. excuſari ab iniquo contractu : quia & ſi non poſſet damnari vſurariæ prauitatis : vtputa quia non poſſet ſatis apparenter conuinci de mutuo animalium ; tamen iniquè ageret cum B. Nam ſi ea ad omnem vſum conceſſiſſet, & ſic mutuaſſet, & aliquid acciperet nomine mercedis ab eo, diceretur iniquè agere cõtra B. ergo multo magis condemnandus eſt A. iniquitatis, quando ei non ad omnem vſum, ſed ad reſtrictionem vſum concedit: & nihilominus vult habere mercedem ab eo. Tertiò diceretur, quòd & ſi A. non poſſet conuinci mutuaſſe animalia ; tamen conuinceretur virtualiter pecuniam æquiualentẽ animalibus mutuaſſe. Nam dici poſſet, quòd A. cenſeretur animalia ei vendidiſſe: ſaltem ſi ea æſtimata tradidit, & precium venditionis mutuaſſe B. prout in concluſione 2. dicendum eſt. Ad ſecundum dicendum concedendo duas ſuppoſitiones præambulas. Sed cum aſſumitur in argumento, igitur &c. conceditur totum vſq; ibi vt puta, quòd A. remitteret medietatem mercedis, vbi dicendum dupliciter. Primò negando, quòd ſi medietas mercedis remittatur, ſatisfiat B. de onere impoſito : hoc ei nondum conſtat. Secundò dato, quòd per remiſſionem medietatis mercedis, vel ſaltem trium partium mercedis ſatisfieret B. de onere impoſito : non tamen ſequitur, quòd propter hoc licebit A. reliquam partem exigere a B. quia tradendo animalia prædicto modo cenſetur ea, vel ſaltem valorem eorum mutuare B. mutuatori autem non licet quid exigere nomine mercedis. Ad primam confirmationem dicendum, quòd antecedens & conſequens ſupponunt, ſi onus alia via refunditur. modo diceretur, quòd aut non refunditur B. onus, niſi remittatur ei tota merces, & ſic ceſſabit eſſe locatio. Aut ſi poteſt refundi ei citra remiſſionem totius mercedis: tamen illud reliquum exigere nõ poteſt ex cauſa dicta. Ad ſecundam confirmationem dicendum, quòd dato quòd poſſet manere ſubſtantialiter locatio : vtputa quia aliquid mercedis remaneret, quod ad refuſionem oneris non requiritur : tamen illam partem non liceret A. exigere à B. non quia locatio eſſet in ſe iniqua & illicita: ſed quia tunc induit ſpeciem mutuationis, & incipit fieri habile latibulum vſurariorum. ideo abſtinere debet A. à tali exactione. Ad tertium dicendum eſt concedendo totum argumentum vſque ibi. ſi medietatem omnis periculi A. poteſt imponere B. remittendo ſibi certam partem mercedis &c. vbi dicendum dupliciter. Primò, quòd argumentum ibi ſupponit falſum : quia ſupponit ſcilicet, quòd aliqua pars prædictæ mercedis remaneat, quando A. imponeret B. totum periculũ, & illud imponendo remitteret ei de mercede totum periculum proportionabiliter ad illud totum periculum : ſicut remiſit de mercede ad medietatem. immo nihil remanebit : quia pro medietate periculi imponendo debebit medietatem mercedis remittere. igitur pro toto periculo totam mercedem. prout etiam in argumento quarto tangitur in euaſione. Secundò diceretur, quòd etiam dato, quòd aliquid remaneret : non poſſet tamen illud exigere ex cauſa dicta in præcedentis argumenti ſolutione. Et ſi dicas, cur ergo poteſt medietatem mercedis exigere, quando medietatem periculi impoſuit: diceretur, quòd ratio diuerſitatis eſt : quia quando duntaxat medietatem periculi impoſuit : ſolum medietatem animalium, vel valoris animalium cenſetur mutuaſſe. & ita etiam medietatem mercedis remittit: reliqua verò cenſetur locaſſe. igitur de illa poterit quid exigere. ſecus autem vbi totum periculum impoſuit : quia tunc totum cenſetur mutuaſſe. igitur nihil poterit exigere. Ad quartum dicendum, quòd dato, quòd onus periculorum ſufficienter poſſet B. refundi citra hoc, quòd tota merces ei

remitteretur: tamen illud reliquũ mercedis nõ poſſet A. exigere, eo quòd traditio tranſiſſet in mutuationem, & hoc vel verè, vel apparenter. & hoc adeo apparenter, quòd A. exigendo faceret actum habentem ſpeciem mutuationis vſurariæ. Ad quintum dicendum, quòd A. non poſſe exigere aliquam partem prædictæ mercedis non eſt neceſſario: ex eo quòd onus periculorum ſit tanti ponderis &c. vt arguitur in argumento. vnde & antecedens illius argumenti poteſt concedi: ſicut & probationes eius, videntur cõuincere eius veritatem, ſed eſt ex eo, quòd A. imponendo totum periculum B. reputatur vt mutuator animalium, & per conſequens non poterit vllam partem mercedis exigere. Ad ſextum dicendum, quòd quamuis A. ceſſet lucrum ex traditione boum, & ita poſſit exigere refuſionem illius: tamen ex quo mutuatori non licet etiam pro lucro ceſſante quid exigere, niſi adſint conditiones poſitæ ſupra q. 30. Ideo nõ probat argumentum, quòd A. licebit prædictum cõtractum facere: niſi concurrentibus omnibus conditionibus ibidem tactis. & tunc oportet, quòd A. nõ proprio motu ſolicitet, nec met excogitet talem cõtractum. immo quòd potius vellet eſſe ſupportatus de eo, & ceſſare oportet ſcandalum. & ſic de alijs ibidem dictis, quibus ſeruatis eum condẽnare nequeo: ſecus autem ſi aliqua illarum defecerit. Et in hoc finitur tractatus quintus.

TRACTATVS SEXTVS.

EXPEDITO quinto tractatu de contractibus locationis, accedendum eſt ad ſextum, in quo tractabitur de contractibus ſocietatis tam in animalibus quàm in pecunijs, cuius prima quæſtio eſt 92.

QVÆSTIO XCII.

Vtrum traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis ſit licita. Solutio quæſtionis ſtat in vna ſuppoſitione, & ſex concluſionibus, & vno corollario.

Suppoſitio eſt præter tres modos quibus diuerſimodè contrahitur ſocietas in animalibus, qui fuerũt poſiti ſupra quæſtione 88. concluſione ſexta, cum ſuis ſubdiuiſionibus, adhuc ſunt ponendi duo diſtincti modi, quibus contrahitur. Nam aliquando A. tradens animalia B. in ſpecie ſocietatis communicat ſibi ea, non ſolum quo ad commoditates & vtilitates prouenturas de illis retento ſibi dominio eorum, ſed etiam quoad dominium, ita quòd B. efficitur condominus eorundem: vt puta A. tradit B. ad communem ſocietatem decem boues, & econtra B. etiam tradit totidem A. ita quòd B. efficitur dominus illorum viginti boum: & ſimiliter A. erit eorum omnium dominus; quia ſunt vtriuſque in communi. Vnde etiam non ſolum id, quod de fructibus eorum perit: ſed etiam quicquid de ſubſtantia eorum perit, perit vtrique. Similiter in fine ſocietatis non tantum diuiduntur cõmoditates & fœtus, qui ex eis prouenerunt: ſed etiam capitale, ſcilicet boues, etiam indiſtinctè, ita quòd nõ oportet, quòd B. præciſè ſuos, quos poſuit, recipiat, aut quòd A. ſuos recipiat. Aliquando verò fit taliter, quòd A. tradens animalia non communicat ea B. quoad dominium: ſed duntaxat quoad commoditates & vtilitates, atque fructus inde prouenibiles, & id quod B. recommunicat A. (ſiue illud ſint etiã animalia, ſiue ſint operæ) etiã duntaxat ei communicat quoad fructus & vtilitates. Vnde ſi aliquod animalium ipſius A. perit: illud tantum A. perit, licet ſi fructus vel fœtus perierit, cenſebitur vtrique periſſe. ſic econtra de animalibus B. & in fine etiam ſocietatis vterque recipiet ſua: & non ea, quæ alius poſuit. Adijcitur etiam aliquando pactum aliquod ſocietati exiſtens præter naturalia eius: vt puta conueniunt, quòd ſi quæ animalia, quę ſunt de capitali ſocietatis moriantur, debeant reparari per fœtus eorundem, ita quòd illi ſuccedant loco capitalis diminuti, aut quòd de velleribus & pellibus mortuorum emantur alia in locum mortuorum: vt ſic capitale reintegretur.

Prima concluſio. traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis eſt ex genere ſuo licita: quia illa ex ſuo genere non eſt niſi traditio, qua quis animalia, quæ ſunt ſua & non alterius, communicat illi alteri quo ad dominium & vtilitates illius, vel ſaltem quoad vtilitates: nihilominus manente dominio vtilitatis percipiendæ etiam apud tradentem. & hoc facta pro eo, vt alius ecõtra ſimiliter mõ aliquid ſibi recõicet. Modo talis eſt licita ex gñe: quia ſicut ille, cuius ſunt aĩalia, poſſet illa in eum transferre gratis, ſeu donatione,

vel pro precio æquiualenti,& ſic per vẽditionem,aut pro alijs animalibus, vel rebus abdicando à ſe eorum proprietatem: ita poteſt ea in alium transferre, vt ſecum communicet in eorum dominio & vtilitatibus, vel ſaltem in vtilitatibus tantum,& hoc nõ gratis,ſed pro æquiualenti.Secundò probatur: quia ſocietas in genere eſt licitus contractus: cum ius ciuile de illo contractu loquatur tanquam poſſibili fieri licitè. Modo ſocietas in animalibus eſt ſpecies ſocietatis in cõmuni,igitur.

Secunda concluſio. traditio animalium facta ſ. ſpecie ſocietatis poteſt veſtiri omnibus debitis circũſtantijs, adeo quòd erit etiam ſimpliciter & perfectè licita. probatur: quia contingere poteſt,quòd tradẽs non ſit prohibitus ſic ſua animalia communicare alteri,nec alter ſit prohibitus ſic ea recipere & recommunicare ſibi alias res ſimili modo. & ſtat, quòd ipſa animalia & res hincinde communicandæ ſint non prohibitæ communicari, & quòd illa communicatio fiat ob finem honeſtum,& ad vſum licitum, ac in & pro loco & tempore congruis,& quòd fiat debito modo, ſ. ſeruata æqualitate conditionis vtriuſque vel ſimpliciter, vel ſecundum proportionem eius, quod communicatum eſt hincinde ſocialiter.

Tertia concluſio.traditio animalium facta in ſpecie ſocietatis deprauatur ſeptempliciter: quia contingere poteſt quamlibet ſeptem circunſtantiarum requiſitarum deficere: ſi enim A. prohibitus eſt communicare ſua, aut B. prohibitus eſt ea recipere, vel recommunicare ſua, aut animalia ſint talia, quæ non ſint communicabilia, iam deficit quis, aut cui, aut quid. & ſic de alijs circunſtantijs, quæ latius poſſunt declarari ex dictis in ſimili de locatione animalium in quæſtione 87. Et ſpecialiter deprauatur ex defectu circunſtantiæ quomodo, eo quòd non ſeruatur debitus modus, puta quia alter alterum grauat, non tam pingue ius & fructus recommunicando alteri ſicut deberet. Vt autem facilius agnoſcatur, quando ſeruetur, vel non ſeruetur circunſtantia quomodo, ponitur.

Quarta concluſio, ad cognoſcendum ſi ſeruetur debitus modus,multum proderunt ſequentes quinque regulæ. Prima, quòd confeſſor conſideret, an vtriuſque ſociorum ſit æqualis conditio, & hoc tam in rebus capitalibus hincinde communicatio, quàm in fructibus inde percipiendis, & oneribus periculorum ſuſtinendis. & ſi non ſit æqualitas in fructibus percipiendis: videat conſequenter, an præceſſerit etiam inæqualitas in rebus communicatis: quia ſi non præceſſit inæqualitas, immo æqualitas, contractus erit illicitus ei, cuius conditio eſt melior. Si autem inæqualitas præceſſit in rebus capitalibus cõmunicatis videat conſequenter, an inæqualitas in fructibus & oneribus correſpondeat proportionabiliter inæqualitati rerum capitalium communicatarum: quia ſi non: iterum erit illicitus contractus ei, cuius conditio eſt melior. ſecus ſi correſpondet ei proportionabiliter. Secunda regula, ſi viderit æqualitatem in fructibus percipiendis, & oneribus ſuſtinendis, videat,ſi res capitales hincinde communicatæ ſint inæquales. quia ſi ſic: contractus erit illicitus ex parte illius, qui viliorem rem capitalem poſuit, niſi de libero conſenſu alterius eſſet factum.

Tertia regula, videat etiam confeſſor,an contractum talem cum talibus circunſtantijs & pactis, qualis ſibi proponitur, paſſim ineant preſſi & non præſſi &c. & deduc vt in quæſtione 89. concluſione quar ta, regula ſecunda dictum eſt. Nam nonnunquam ruſtici habentes fœnum & ſurgum ac ſtramina, paleas, & conſimilia, atque prata non poſſunt ea commodè diſtrahere, aut eis commodè vti: niſi habeant animalia, quibus illa depaſcuntur. præterea eorum mulieres deberent intendere rebus ruſticis colligendo lac, formando caſeos, congregando butyrum & ſimilia: ſed non habent animalia, vnde hæc conſequi poſſunt. ineunt igitur nonnunquam tali neceſſitate preſſi contractum ſocietatis animalium eis onerosum & non æquè lance diſtributum, quantus maiora incommoda declinare poſſint. Quarta regula, videat, ſi eſt conſueta talis modi ſocietas in patria, in qua degit cõfitens,& deduc vt ſupra. Quinta, ſi alter alteri ſociorum impoſuit aliqua onera ex pacto conſita, vel præter naturalia ſocietatis adiecto, videat confeſſor, an ne illa onera alia via ſufficienter refuderit alteri vel non: quia ſi non, erit illicitus illi, qui alium ſic onerauit. Si autem refudit ſufficienter, non erit illicitus, ſaltem in ſe. licet contingere poſset, quòd pactum poſset eſſe tale, quòd accederet ſaltem ſpecietenus ad mutuum lucroſum: & tunc efficitur illicitus propter ſpeciem mali, quẽadmodum in ſimili tactum eſt in q. præcedenti. Videat etiam, ſi ſocietati non ſit admixta mutuatio, ne ſorte ratione mutuationis admixtę alter eorum ab altero lucrum expectet.

Quinta concluſio. quando ſocietas animalium eſt contracta ſine pactis expræſſis: puta non fecerunt conuentionem quantum vtilitatis vterque percipere, quantumque periculi ſuſtinere, aut quanto tempore durare debeat: tunc ſtandum eſt conſuetudini illius loci: dummodo illa conſuetudo ſit æqua non nutriens inæqualitatem. Nam ex quo non expræſſerunt voluntates ſuas interpretandum eſt, eos actu, vel habitu voluiſse illo modo eam contrahere: ſicut conſueuit contrahi in illo loco. Si autem non appareat conſuetudo in loco, vbi leges imperiales ſunt in obſeruantia, vel non ſunt abrogatæ ſaltem illæ, quæ diſponunt, quomodo ſit ſeruanda ſocietas, recurratur ad illa iura, & ſecundum eorum tenorem ſeruetur contractus. de talibus autem ſunt quædam iura extrauagantia, quæ Angelus dicit ſe repetiſse inter extraordinatis c. feudorum. & refert etiam ea Baptiſta in ſumma ſua, vſura, tertiò. §. vltimo. ibi quære. Corollarium ex prædictis patet, quid ſit dicendum ad ſequentes ſex caſus.

Primus caſus A. tradidit B. viginti animalia & tradidit ea æſtimata: vt puta viginti libris, & B. debet habere medietatem medietatis fructuum & fœtuum prouenientium: ita tamen quòd B. teneatur A. reddere medietatẽ illorũ animaliũ: ſaltem in valore, etiã qualitercunque pereant. Ad illũ caſum rñdendũ eſt per duo dicta. Primum,q̃ in eo ſunt duo contractus

ſcilicet ſocietatis & mutui. Nam A. cenſetur x. animalia de prædicto numero mutuaſſe B. pro quanto vult à B. poſſe repetere decem animalia, vel ſaltem valorem, etiam ſi caſu fortuito, vel qualitercunque perierint: tunc et perinde eſt, ac ſi tantundem pecuniæ tradidiſſet B. repetibiliter cum periculo eiuſdem impoſito B. pro quanto verò reliqua decem animalia tradidit B. non obligando ipſum ad periculum fortuitum, & dimittendo ei medietatem medietatis fructuum animalium, quæ medietas medietatis eſt medietas fructuum decem animalium & econtra B. cõmunicat A. operas ſuas, quas circa animalia impendit, non cenſetur illa ei locaſſe pro mercede: quia medietas debens cedere A. non conſiſtit in quantitatẽ determinata, igitur non erit locatio, ſed ſocietas. Secundum dictum, ad hoc vt primus ſit licitus, requiritur, quòd A. nihil exigat à B. prætextu decem animalium. Ad ſecundum verò vt ſit licitus requiritur, quòd ſi ex quo æqualiter communicare volunt prouẽtus reliquorum decem animalium, etiam æqualia capitalia poſuerint ad ſocialem communicationem, ita quòd decem animalia A. quo ad id, ſecundũ quod A. ea communicauit B. æquiualeant operis & laboribus, quos B. recommunicat A. alioquin ſecundus contractus erit illi contrahẽtium illicitus, qui minus poſuit: & tamen æquale commodum vult ſentire: requiritur etiam, ſi æqualia capitalia poſuerũt, quòd æqualiter ſubeant pericula eorundem, alioquin, qui pauciora vellet ſubire: & tamen æquale commodum ſentire: cum non pinguius capitale poſuiſſet, ageret iniquè contra alterum. Dico autem quo ad id, ſecundum quod &c. quia ſi A. communicaſſet B. decem animalia tam quo ad dominium, quàm quo ad commoda eorundem A. videretur longè melius capitale poſuiſſe, quàm B. quia in fine ſocietatis reciperet nõ tantam medietatem commoditatum, quæ obuenerunt de eis: ſed etiam acciperet quinque animalia, & per conſequens conditio A. erit longè melior. igitur niſi B. in id liberaliter conſentiat A. iniquè aget, niſi B. in refuſionem illius melioris cõditionis ſubiret aliquod periculum, quod A. haberet ſupportare, quod eſſet adæquatum illi exceſſui: dummodo tamen illud non ſit totum periculum capitalis ſocietatis, etiamſi illud periculum adæquaretur prædicto exceſſui, alioquin contractus inciperet apparere mutuatio lucroſa, etiam ex parte illorum reliquorũ decem animalium, & per conſequens nihil poſſet de eis percipere ex fundamento tacto in præcedenti quæſtione. Si autem A. tantum velit B. communicaſſe commoditates animalium: tunc quæ ſit æqualitas inter eas & operas, quas B. recommunicat A. vel non ſit, melius nouit vir ruſticus, quàm ſcholaſticus, vel eccleſiaſticus. & in hoc credi poteſt confitenti, niſi ſufficienter appareat contrarium. Vnde ſi operæ B. præualerent commoditatibus animalium: & tamen A. nihilominus vellet habere medietatẽ medietatis omnium viginti animalium A. præſumeretur vſurarius: quia cum ſibi ratione decem animalium ſocialiter cõmunicatorum non deberetur medietas vtilitatis illorum: ſed notabiliter minus propter præualentiam notabilem operarum B. illud, quod vltra ſibi debitam portionem exigeret, præſumeretur ratione aliorum decem (quæ tamen mutuauerat, & ſic ratione mutui) exigere. & dato quòd in conſcientia ſua non ratione eorum vt mutuatorum, ſed ſocialiter communicatorum exigeret, & ita non eſſet vſurarius verus: tamen eſſet iniquus ſocius, & cum hoc in foro exteriori, vbi illa ſuperacceptio conſtaret, cõdemnaretur vt præſumptus vſurarius.

Secundus caſus. A. tradidit B. viginti oues, & B. econtra tradit A. decem oues, & eas tenent communibus expenſis & operis: ita tamen quòd decem ſint ſibi ſaluæ: puta ſi pereant ex illis decem nihilominus vult A. ante omnia rehabere decem oues, vel valorem earum, & ita ſi remanſerunt adhuc in toto viginti oues, de illis vult habere medietatem prouentuum, & aliam medietatem relinquere B. Ad illum dicendum eodem modo ſicut ad præcedentem: quia ibi eſt duplex cõtractus, ſ. mutui & ſocietatis, & quid ad vtrunque eorum ſequatur, vt licitus ſit, patet ex præcedentibus dictis.

Tertius caſus. A. tradit B. decem animalia, & B. ponit operas ſuas ea paſcendo & de eis curando, & debebit vterque accipere medietatem prouentuum eorundem: ita tamen quòd B. medietatem non debebit accipere, donec A. ante omnia tanto tempore acceperit omnes prouentus eorum, quòd ſibi ſit ſatisfactum de eo valore animalium, in quo fuerunt æſtimata, quando primum fuerũt tradita B. Ad illum caſum reſpondetur, quòd eſt illicitus probatur ſic, quia eſt ſimilis caſus ei, quo A. tradendo ea B. paciſceretur, quòd B. deberet de fœtibus reſtaurare omnia illa animalia, quæ de eis contingeret mori, quod eſt illicitum: quia A. vellet ſemper ſibi ſuum capitale eſſe ſaluum ad modum mutuantis ad vſuram. Vnde hoc agere eſſet velle tradere animalia immortalia. Sed clarius poteſt reſponderi per duas diſtinctiones & tria dicta. Prima diſtinctio eſt, caſus poteſt dupliciter intelligi; ſcilicet, aut quòd A. velit, quòd ſi animalia etiam ſine culpa B. moriantur, antequam de eis aliquid proueniat, adhuc B. ſibi ſatisfaciat de valore animalium, aut ſolum vult, quòd tanto tempore, quanto vixerint animalia, velit recipere etiam prouentus, donec de valore eorum ſit ei ſatisfactum, ita quòd ſi moriantur, antequam de eis proueniat: nihil vult habere neque ſibi dari à B. & hoc ſecundo modo non traderet animalia immortalia, nec ea traderet per modum mutuantis ſub vſuris: quia ſi morerentur, non requireret aliquid vltra pro eis, aut de eis. Primum dictum. ſi caſus intelligatur primo modo, eſt illicitus A. quia tunc animalia ſtant totaliter in periculo B. & ita perinde eſt, ac ſi mutuaſſet ea B. & vellet illa ſibi aliquanto tempore lapſo reſtitui ſaltem in valore: & nihilominus recuperato valore eorum habere ius & dominiũ in medietate rei ſpectantis ad B. & æquiualentis valori reſtituto. hoc autem ius & dominium eſſet incremẽtum ſortis mutuatæ, & per conſequens vſura. Vnde perinde eſt ac ſi A. mutuaſſet B. centum floren. ſibi reſtituendos particulatim per tres, vel quattuor annos: ita tamen quòd illa reſtitutione facta A. adhuc haberet medietatem in alijs florenis æquiualentibus

ſpectantibus

ſpectantibus ad B. Quòd ſi A. dicat, tantum periculum mortis naturalis animalium volo imponere B. & mihi reſeruare fortuitum, vel econtra, & ſic ceſſa hic eſſe & apparere mutuum. Dicendum dupliciter. Primò dato quòd tunc non eſſet mutuum: tamen tunc eſſet in ſecundo membro prædictæ diſtinctionis, & eſſet caſus diſtinguendus, vt ibidem dicetur. Secundò dicendum, quòd non ceſſaret eſſe mutuum: immo eſſet mutuum: ſed cum pacto innaturali, quo A. ſuſciperet aliquod periculum rei mutuatæ, ſcilicet illam determinatam mortem. Et dato quòd pro illo periculo ſuſcepto liceret ſibi quid recipere: tamen in prædicto caſu nimis multum reciperet. Vnde in fraudem vſuræ eſſet excogitatus contractus. Si autem intelligatur caſus ſecundo modo: ponenda eſt ſecunda diſtinctio, quæ eſt eius ſubdiſtinctio. Nam contingere poteſt, quòd poſtquam A. eſt ſatisfactum de valore animalium per prouentus eorundem, animalia mox moriantur; & ſic B. nihil haberet vtilitatis ab A. vel de animalibus, quæ fuerunt A. & tamen A. habuiſſet vtilitates à B. quia operas eius ſenſiſſet & participaſſet. Aut igitur vult ſibi in tali caſu nihil dare æquiualens operis illis, aut vult ei aliquid æquiualens eiſdem dare. Eſt ego ſecundum dictum. ſi detur ſecundum membrum illius ſecundi membri: tunc A. non grauat B. iniquè: ſed æqua apparet conditio vtrinque; perinde enim eſt: ac ſi A. retinuiſſet animalia apud ſe & conduxiſſet B. tanto tempore, donec valorem eorum ab eis percepiſſet, & pro illis operis ſe offerret ei ſatisfacturum, & dehinc eidem communicaturum vtilitates animalium: vt ipſe ſibi dehinc recommunicet operas ſuas. B. etiam non peccaret in tali caſu, ſi pro operis impenſis vſque ad ſolutionem valoris animalium fiendam A. acciperet ab eo mercedem adequatam eiſdem, dummodo etiam B. poſt illud tempus operas communicando A. tantundem ei recommunicaret, quantum A. ſibi communicaret, aliàs B. iniquè ageret contra A. niſi A. liberaliter ſic ſupererogantes communicaret ſua B. Et ſatis videtur, quòd B. tantummodo operas ſuas communicando A. non tantundem recommunicaret A. quantum A. ſibi communicauerat. ſi A. ei communicaſſet tam dominium, quàm commoditatem animalium. Si autem A. tantum commoditates animalium ei communicaſſet: tunc an adequentur illa hincinde communicata: nouit vir ruſticus melius, quàm ſcholaſticus. Tertium dictum, ſi A. nihil vult ſibi dare in caſu prædicto, contractus eſt illicitus A. quia A. notabiliter grauat B. & longè melior eſt conditio A. quàm B. vt patet intuenti: niſi quis fingat, vel ſupponat alterum illorum duorum, ſcilicet aut quòd ea medietas, quam A. obtulit B. participandam: poſt ſolutionem valoris animalium, ſperaretur à principio contractus veriſimiliter tanti valoris affuturam, quòd B. meritò ſe exponeret periculo nihil habendi in prędicto caſu, quatenus ſi non ſic eueniat, participet decreto tam ſuperfluentem medietatem; vt puta, vel prouentum animalium, vel etiam medietatem tam animalium, quàm prouentuum eorundem. aut quòd id, quod B. eſſet poſiturus ad ſocialem communitatem, eſſet adeo diminutum reſpectu illius, quod ponit A. quòd niſi tanto tempore animalia teneat A. donec A. ſit de ſorte ſatisfactum: non cenſeretur B. dignus habere ęquale participium de capitali ſocietatis cum A. vt puta B. optaſſet habere ſocietatem in animalibus A. & hoc tam quo ad dominium, quàm quo ad vtilitates eorum, & offerret ei econtra ſe recommunicaturum ſocialiter operas ſuas impendendas circa animalia. A. verò conſideret, quòd nullatenus commenſurarentur operæ B. ei capitali, quod A. eſſet poſiturus: immo quòd longè minus eſſet capitale B. quàm capitale A. ideo diceret A. inibo ſocietatem tecum: verum quia non æquale ponis: & tamen æqualiter participare vis. ideo vt refundas mihi id, in quo tuum capitale deficit, volo quòd tanto tempore impendas operas tuas circa animalia: donec tanti fructus inde prouenerint mihi ſoli applicandi, quòd receperim valorem eorum, & operæ ſic impendendæ eſſent adequatæ ei defectui, in quo id, quod tu vis ponere in ſocialem communitatem deficit ab æqualitate ad id, quod ego poſuero. Et cum tali diſtinctione reſpondere eſt verius, quàm abſolutè caſum damnare: vt faciunt Vlricus & Ioannes de Ligna. aut quàm abſolutè iuſtificare, vt Lauren. de Ridol. Et ad illum modum deſcludendi faciunt aliqua dicta in ſexto caſu in q6. 89. concluſione 4. corollario ſecundo.

Quartus caſus, ſi A. tradidit B. aliquot animalia in ſocietatem, & econtra B. ponit operas ſuas, & vterque participat medietatem de eis: ita tamen, quòd A. obligat B. ad hoc, vt ſi quæ animalia traditæ morerentur, etiam qualitercunque B. deberet illa reſtaurare de fętibus. ille caſus diſtinguendus eſt: quia dupliciter poteſt intelligi. Aut enim ſic intelligitur, quòd B. de illis fętibus tantum, qui cedent ſibi, debeat reſtaurare mortua. Aut quòd de fœtibus communibus vtrique. Si ſecundum: tunc contractus non redditur illicitus propter illud pactum: quia in hoc neuter grauat alterum plus iuſto: cum ſecundum illud pactum non vnus tantum, ſed vterque ad illam reſtaurationem contribuet. Et dico propter illud pactum: quia poſſet ex alia cauſa eſſe illicitus: vt puta, ſi capitalia vtriuſque ſcilicet animalia A. & operæ B. non adæquarentur; & tamen A. & B. vellent æqualiter participare in eis & de eis, prout patere poteſt ex dictis in ſecundo dicto primi caſus. Si autem intelligatur primo modo hoc eſt dupliciter, & vtroque modo erit illicitus. Aut enim intelligitur ſic, quòd B. teneatur de fœtibus ſuis ſic ea reſtaurare, quòd ſi non habeat fœtus, vnde reſtauret aliunde, vndecunque de ſuo teneatur ad illam reſtaurationem, aut quòd ceſſantibus fœtibus non teneatur ad ea reſtauranda. Et differunt illa membra, eo quòd in primo vult illa capitalia animalia eſſe ſibi ſalua ſimpliciter & omnino, & ſic omne periculum imponere B. & per conſequens dicendum, quòd talis traditio erit mutuum verè vel apparenter, & per conſequens non licebit quid velle participare de prouentu animalium, vel de operis B. ex fundamento tacto in præcedenti quæſtione. Et ideo contractus ſic intellectus eſt

A. vſuratius; & in illo caſu A. tradidiſſet illa tanquam immortalia. Si autem intelligatur ſecundo modo, traditio eorum quamuis propriè nõ eſſet mutuatio, eo quòd ſi eſſet propriè mutuatio oporteret B. eſſe obligatum reſtituere A. animalia, vel valorem vndecunque acciperet illam reſtitutionem: attamen nullatenus eſt iuſtificandus. Primò: quia multum accedit ad mutuationem vſurariam. Secundò: quia etſi non ſufficienter appareret eſſe mutuatio vſuraria: tamen contractus eſt aliàs iniquus: quia longè melior eſt conditio A. quàm B. vt patet cuilibet intuenti. Niſi quis fingat, quòd quamuis melior ſit conditio A. quàm B. quando A. tradidiſſet animalia in ſocietatem tantummodo quo ad vtilitates eorum, & non ſimiliter quo ad eorum dominium: tunc enim ex quo apparere poteſt, quòd operæ B. ſint æquiualentes commoditatibus animalium: tunc ſicut æqualia poſuiſſent, ita deberent æqualia de eis participare cũ æquali onere periculorum, quæ æqualitas oneris non eſſet hoc: tamen ſi intelligatur A. communicaſſe ſua animalia B. tam quo ad dominium, quàm quo ad vtilitates de eis prouenturas: tũc ex quo lõgè plus poſuiſſet A. quàm B. & tamen B. vellet tantundem vtilitatis leuare, quantum A. cum ſibi longè minus deberetur, quàm A. non videretur eſſe iniquũ, quòd in refuſionem illius pluris, quod B. perciperet. A. exoneraretur (reſtricto tamen modo) à periculo animalium, & quòd illud imponeretur (reſtricto quidẽ modo) B. ita tamen, quòd quanti oneris eſſet ſuſtinere tale periculum, tanti releuaminis eſſet tã ſuperaffluens participium B. cum A. in capitali, & in eius fructibus. Sed hæc fictio vix habet locum. & ſi etiam haberet locum: adhuc contractus non eſt approbandus ex cauſa dicta.

Quintus caſus. A. dedit centum oues B. ad ſocietatem ad quinquennium, & de conſuetudine eſt, quod in fine quinquennij debent diuidi oues & fructus earum, & interim omnes oues perierunt. vtrum tunc B. refundere debeat A. eam partem, quæ ſibi debuiſſet ceſſiſſe, ſi remanſiſſet oues: Ad illum caſum reſpondetur ſecundum Baldum in l. j. C. pro ſocio, quòd ſi perierunt ex natura: illud damnum pertinet ad tradentem. ſ. ad A. ſi autem à fortuna, pertinet ad vtrunque: ſi ex culpa pertinet ad recipientem, ſcilicet ad B. Sed aliter reſpondendum eſt. Primò, quòd dubium illius caſus (vt hic ponitur) ſpectat potius ad materiam reſtitutionum, quàm ad præſentem: hic enim videndum eſt, quis contractus ſit licitus, vel non. prædicta autem reſponſio non dicit, an ſit licitus; vel non, ſed tantum dicit, quando periſſent oues, an alter alteri teneretur ad aliquam reſtitutionem. Præterea ex quo ponitur eſſe ſocietas: debuiſſet in formatione caſus etiam fuiſſe expreſſum: quid econtra B. poſuiſſet in ſocietatem: & tamen hoc eſt omiſſum. Vnde oportet ſupponere, quòd ſaltem B. econtra recommunicauit A. ſocialiter ſuas operas, & hoc ſuppoſito dicendum eſt. Secundò, quòd illu contractus ſocietatis pro tanto eſt licitus, pro quanto ſeruatur æqua conditio A. & B. in participando fructus ouium: & etiam ipſas oues, & in ſuſtinendo damna earundem: vt ſi oues eo modo, quo A. eas communicauit ſocialiter B. & operæ B. æquiualent: tunc A. & B. in fine debebunt æqualiter participare tam oues, quàm fructus & fœtus earum. & econtra, ſi æqualiter volunt participare, neceſſarium eſt, vt ſit æqualitas ita, quòd operę, quas B. communicat A. ſint tantæ æſtimationis, quòd æquiualeant ouibus: non tantum ſibi communicatis quo ad vtilitates earum, ſed etiam quo ad earundem dominium, alioquin ſi oues, vt ſic eſſent meliores operis B. peccaret. & ſi econtra operæ eſſent meliores ouibus ſuo modo communicatis. A. peccaret: Tertiò dicendum diſputatiuè, vt pateat irrationabilitas præcedentis opinionis deſuper, quòd non refert an oues perierint à fortuna vel à natura, quia quantum eſt ex natura contractus: vtrunque damnum ouium ſcilicet fortuitæ, vel naturalis mortis earum debeat pertinere ad vtrunque, vel neutrum ad B. ſed ſolum ad A. vel qua ratione vnum damnum ſcilicet naturalis mortis debet pertinere totaliter ad A. eadem ratione poteſt contingere, quòd etiam damnum fortuitæ mortis pertineat totaliter ad B. & hoc aſſumptum trimembre patet. Primò, quo ad duas primas partes ſic: quia ſi id, quod A. poſuit & id quod B. poſuit, adæquantur (ſicut poſſibile eſt: vt puta quia B. ponit non nudas operas: ſed etiam expenſas magnas in paſcendis ouibus & alijs huiuſmodi) tunc ſicut ſortiuntur æqualem participationem de vtriſque capitalibus ſocialibus: ſic dignum eſt, quòd æqualiter ſuſtineant pericula ſine culpa prouenientia, & ideo ſi A. vult, quòd iuuet eũ pro medietate ferre pericula fortunæ: etiam B. debebit ferre pro medietate pericula naturæ. & ſi hoc A. velit habere a B. etiam æquitas poſtulat, quòd A. iuuet ferre B. pro medietate damnum fortuitæ vel naturalis perditionis operarum: ſi operæ ſint perditæ in toto, vel in parte: quia illę ęquiualebant ouibus A. & A. ęquè participet operas B. ſicut B. oues A. Et ſi A. non velit releuare B. in damno operarum, etiam non debebit B. releuare A. in damno ouium, & ſic patet, quòd aut vtrunque damnum ouium pertinet ad vtrunque, aut neutrum ad B. ſed B. ſuum vtrunque feret in operis: ſicut A. ſuum vtrunque in ouibus, aliàs da oppoſitum: eſſet iniquitas ex parte illius, qui vellet eſſe liberior à periculo, quàm alter: & tamen non plus poſuiſſet de capitali, & æquale haberet participium. de tertia autem parte aſſumpti patebit poſtea. Et dico, quantum eſt ex natura contractus: quia contingere poſſet, quòd feciſſent inter ſe expreſſam conuentionem contra vel præter naturalia ſocietatis, ſcilicet, quòd A. deberet ſuſtinere damnum ouium naturale totaliter, & B. fortuitum totaliter, vel in parte, & tunc pro tanto eſt licitum illud pactum, pro quanto vnum eorum non eſt veriſimiliter maius alio, nec veriſimilius euenibile: ita quòd vnum eſſet ęquè onerolum ſicut aliud. & cum hoc oporteret, ſi ęqualia capitalia poſuerunt, & lucra ęqualiter participant & capitalia, quòd etiam diuidant ſimili pacto damna operarum B. aliàs etiam eſſet iniquum. Præterea ſi ex tali pacto damnum naturale pertineat ad A. & fortuitum ad B. & illa pericula non ſint

veriſimiliter

veriſimiliter inęqualis: eadem ratione poſſet cõtingere econtra ex pacto, quod fortuitum pertineret ad A. & naturale ad B. Si autem id, quod A. poſuit, pręualet ei, quod B. poſuit: & tamen A. & B. ęqualiter participēt tam fętus & fructus, quàm oues capitales: tunc quãuis illa præualẽtia poſſet eſſe tanta, quòd B. (cuius capitale forte fuit vitiſſimum) debeat (vt fiat recompenſatio illius pluris participij ſibi indebiti) meritò ſuſtineret periculum tam naturalis, quàm fortuitæ mortis ouium. immo etiam vtriuſque perditionis operarum: tamen ſi A. hoc exigat: tũc ex quo traditio animalium cum tali ſubſequenti exactione habebit ſpeciem mutui vſurarij: quia vellet capitale habere ſaluum, & cum hoc habere participiũ lucri eiuſdem: ideo A. peccabit ex fundamento tacto. q. 91. Si autem A. duntaxat vellet habere damnum naturalis mortis, & B. impoſuiſſe damnũ ſolius fortuitæ mortis. & hoc in parte, vel in toto: nõ ſic apparet eſſe mutuatio. ideo ſi ſit adęquatio inter ſuſtinentiam illius damni impoſiti B. & præualentiam eius, quod A. poſuit, poterit A. exigere à B. refuſionem damni fortuiti in toto, vel in parte, ſecundum quòd A. ſibi impoſuit: ſed tunc ęquè poſſet contingere, ꝙ econtra ageretur, quòd B. ſolus ſuſtineret damnũ naturalis mortis totaliter. & A. damnum fortuitæ mortis in parte, vel etiam in toto: quia ęquè poteſt contingere, ꝙ dãnum naturalis mortis adęquetur illi præualentiæ capitalis A. ſicut quòd damnũ fortuitæ mortis ei adæquetur. ideo patet tertia pars. ſ. quòd qua ratione vnum dãnum. ſ. mortis naturalis ouiũ debet totaliter pertinere ad A. eadem ratione põt contingere, ꝙ ẽt dãnum mortis fortuitę totaliter pertineat ad eũ & naturalis mortis ad B. Si arguatur contra hoc dupliciter. Primò probando, quòd dãnum naturale ſolũ pertineat ad A. & hoc ſic. Si dãnum euenit naturaliter: tunc ęquè periſſent oues apud A. ſicut apud B. perierunt. Modo ſi apud A. periſſent, ſolus A. ſuſtinuiſſet damnum. igitur nunc ſolus A. ſuſtinebit. Dicendum, negando conſequentiã: quia ſi manſiſſent apud A. ſolus A. fuiſſet earum dominus, & per cõſequens meritò eius periculo periſſent: nũc autem ſunt etiã factæ de dominio B. ita ꝙ B. eſt condominus earum ſic in ſine etiam medietati dominabitur etiam proprietario iure. igitur meritò etiam B. ſuſtinebit. Et cõfirmatur illa ſolutio. Primò: quia ſi illa conſequentia valeret ſequeretur, quòd ſi A. mutuaſſet animalia B. & ipſa naturaliter periſſent, ſolus A. deberet naturale dãnũ ſuſtinere. Item ſi A. vendidiſſet animalia ipſi B. tunc ſimili ratione ſolus A. deberet ſuſtinere illud damnũ, quæ ſunt falſa. Præterea caſus fortuitus ęquè poteſt eſſe talis ſicut naturalis. ſ. quòd ęquè periiſſet illa animalia, ſi manſiſſent apud A. ſicut cum nunc fuerunt apud B. igitur ſaltem talis fortuitus caſus etiam eſſet imputandus ſoli A. ſicut naturalis, ſi prædicta ratio valeret. Secundò arguitur, quòd fortuitum damnum pertineat ad vtrunque, ita ꝙ B. debeat A. facere refuſionem medietatis ouium à fortuna pereuntium: quia ſi B. nil reſtitueret A. totum damnum eſſet A. hoc autem eſt contra §. damna: ff. pro ſocio. l. cum duobus, vbi dicitur, quòd damnum debet eſſe commune. Dicendum, quòd ſicut A. poſuit animalia, ſic B. poſuit perſonam ad operas. ſi igitur B. debet releuare A. in medietate ouium: eadem ratione A. debebit ipſum releuare in operis. aut ſi A. nihil reſtituet B. pro operis, quæ deperduntur, quando oues pereunt: tunc ẽt ſequeretur, quòd totum damnum eſſet B. quod eſſet etiam contra prædictum. §. Vnde ſi B. nihil reſtituit A. non ob hoc A. totum damnũ ſuſtinet: quia ſicut A. omnes oues perdit: ſic B. omnes operas. & ita patet, quòd ſaluatur prædictus textus: quia damnũ remanet commune. Quid autem abſolutè ſit dicendũ ad caſum, in quo ſine culpa B. puta per fortunam, vel ſolam leuiſſimam culpam B. oues perirent. De hoc eſt multipliciter diſtinguendum: quia autem omnes ſunt mortuæ ante operas B. præſtitas: puta ſtatim. Aut poſt eas præſtitas, & ſi poſt, aut poſt eas plenè præſtitas, aut ſolùm ſemiplenè præſtitas. Itẽ ſiue ſic, ſiue ſic ſint præſtitæ, aut ex eis obuenit lucrum, vel non. Quia ſecundum illam diuerſitatem, etiam diuerſimodè eſt reſpondendum: quia in aliquibus horum membrorum B. tenebitur ad faciendum A. aliquam refuſionem partialem. Aliquando verò ad nullam refuſionem ei tenebitur: tamen ſiue ſit caſus, in quo teneatur, ſiue in quo non teneatur: non oportet diſtinguere de genere mortis, an ſit naturalis, vel fortuita: quia non refert, vt probaui: dummodo ſine culpa lata vel leui B. acciderit eis. Et reſponſio ſuper omnibus illis varietatibus poteſt ſufficienter haberi per ea, quæ dicam quæſtione 93. concluſione ſecunda, corollario tertio. vbi ſimiles caſus tractabo in ſocietatibus pecuniarum. Quartò dicendũ, ſi pereant culpa B. leui vel lata: damnum pertinet tantum ad B. & ideo ſi omnes oues perierunt in fine quinquennij, quando iam fuiſſent diuidendæ: B. teneretur A. refundere medietatem ouium; vel circiter & quaſi medietatem ouium: quia ſolum tantundem ſibi debebatur ſaltem de capitali ouium, & illud ſolum ſibi ablatum eſt per culpam B. igitur ſolum tantundem ei tenebitur dare vel circiter. Dixi primò notanter, ſaltem de capitali ouium: quia præter hoc, quòd B. tenetur A. refundere medietatem ouium, vel circiter tenetur etiam eidem refundere, ſi quod aliquod intereſſe ex huiuſmodi culpa perpeſſus eſt A. quod ſibi per reſtitutionem medietatis, vel circiter non refunditur: vt puta ſtat, quòd ſi B. non neglexiſſet oues A. habuiſſet multos agnos ſibi cedentes pro ſua parte. & ſi B. reſtituat alias oues pro medietate: forte illo tempore oues reſtitutæ: & ſi aliàs æquiualerent ouibus, quæ iam mortuæ ſunt: non ſunt tamen diſpoſitæ: vt pro tempore, quo priores peperiſſent, pariant, & ſic priuabitur A. etiam tali fructu, & pro illo etiam debet B. ſatisfacere A. quãtum veriſimiliter ceſſiſſet A. defalcata dubietate euẽtus, qua etiam poterat nihil eueniſſe, etiam ſi ſuperuixiſſent: multum enim differũt aliquid habere, & prope eſſe. Dixi etiam ſecundò notanter, vel circiter, ex cauſa poſtea tangenda. Ex quo ſequitur, quòd non videtur verum, quod Baldus vbi ſupra dicit, quòd B. tenetur ad emendam totius quantitatis, ideſt omnium ouium: ſi ante tempus diuidendæ ſocietatis contigit illud damnum: quia tunc omnes oues erant A. Si verò poſtquam oues æqualiter debebant partiri, damnum interueniſſet culpa B. non tenetur ipſi A. niſi ad dimidiam partem precij: quia

Plus non damnificauit eum. Nam dico contrariũ primi dicti: quia ante tempus diuidendæ ſocietatis oues non erãt plus A. quàm B. nam tradidit eas B. etiã cõmunicando eas ei quo ad earum dominium: prout id apparet ex fine ſocietatis, in quo non tantum vtilitates ouium: ſed etiam ſubſtantiæ ouium ſunt diuidendæ. ergo ſi erant in communi dominio vtriuſq;. A. virtualiter nõ plus habuit in proprio de ouibus, q̃ medietatẽ, & per conſequẽs nõ potuit B. damnificare A. niſi in medietate, & per cõſequẽs non tenetur A. vltra refuſionẽ medietatis. Et fortè alicui videri poſſet, ꝙ immo B. non teneretur A. tunc ad refuſionem medietatis ouiũ: ſed ad citerioris partis refuſionẽ loquendo de refuſione damni capitalis probatur: quia ex quo nondũ aderat tempus: vt A. acciperet effectualiter medietatẽ ouiũ in proprietatẽ, licet prope eſſet, & interim poterant multi caſus fortuiti & naturales euenire & euenisse, propter quos perdidiſſet, & nunquã aſſecutus fuiſſet medietatem ſibi ceſſurã. ſequitur; ꝙ non tantundẽ debebit B. ſibi refundere, quanta eſt medietas. Vnde forte ſi A. debuiſſet ius ſuũ alicui tertio vendidiſſe, non potuiſſet habuiſſe tantundem precij, quãtũ oporteret exponere pro medietate ouiũ ſeparata & libera. Huiuſq; ſimile patet in alijs. Nã longè differũt, aliquẽ aliquid actu habere, vel ſibi deberi, & prope eſſe, vt habeat: adeo vt dãnificans aliquẽ impediendo eũ aſſequi aliquid, ad quod properabat, & ius ad ipſum habebat, non tenetur ſibi tantundẽ reſtituere, quantũ illud fuiſſet, ſi in effectu iam ipſum habuiſſet: ſed ſufficit aliquantò minus dare. ſ. tanto minus, quantum meretur talis dubietas & poſſibilitas fallentiæ defalcari, prout vult Scotus 4. di. 15. q. 3. Sed forte ad hoc diceretur, ꝙ non eſt ſimile: quia in propoſito A. non habet tãtum ius ad oues pro medietate earum, nec ſolum eſt prope, vt earum medietatẽ hẽat. immo actu habet ius in eis licet non actualitate ſeparationis: niſi obijciatur, ꝙ illa non ſeparatio vilificat valorem iuris: tamẽ quicquid ſit de hoc, patet ſaltẽ ꝙ B. non tenetur ad refuſionẽ totius. Et retinẽdo id, quod iuſtitię & ęquitatis eſt eo modo, quo iã poſitum eſt: melius poterũt ille & ſibi cõſimiles caſus reſolui, quàm ſæpe recurrendo ad varia iura poſitiua: cũ illa in diuerſis caſibus loquãtur, & etiã non niſi id, quod priuſquam ipſa cõſtituerentur, re ipſa iuſtum fuit, diſponere voluerũt. Vnde in talibus caſibus & ſimilibus non ideo aliquid iuſtũ eſt; quia ſic iura diſponũt, ſed potius ecõtra. ideo ſcilicet iura id ſic diſpoſuerũt: quia ſic iuſtitia, vel ęquitas expetebat diſponẽdũ, exprimẽdũ & declarandũ. & idẽ ſæpe magis fundamentaliter reſoluuntur huiuſmodi caſus, quãdo ex naturali ęquitate inſpecta ponderantur, quã quando ad obſcuras deciſiones legum recurritur. Dico tertiò notanter in prædicto quarto dicto, culpa leui, vel lata: quia non videtur, ꝙ ſi damnũ euenisset culpa leuiſſima B. ꝙ B. teneretur ad illius refuſionem A. quia ſocietas eſt cõtractus, qui fit gratia vtriuſq;. igitur recipiẽs nõ tenetur de leuiſſima culpa: ſed ſolum de lata & leui. Et ſi arguas; ergo eadem ratione etiã non teneretur B. de fortuito caſu & naturali: quia in cõtractu, qui fit gratia vtriuſq;, caſus fortuitus ſpectat ad tradentẽ, & ſimiliter naturalis. Dicendum, ꝙ id verum eſt in cõtractu, in quo nõ transfertur dominium: vt in locatione, cõmodatione, depoſito, & huiuſmodi. ſecus in ſocietate: & ſi non qualibet, tamen in tali in qua transfertur non tantum vſufructus animalium: ſed etiam eorũ dominiũ, & ſi non cũ abdicatione: tamen per cõicationem. Nam ex quo in tali ſocietate vterq; eſt dñs animalium, vterq; ſuſtinere debet fortuitum & naturalem caſum eorum. Nec eſt verum, ꝙ ſocietas ſit cõtractus, in quo non transfertur dominium: vt ipſe ibidem ſupponit, pro quanto dicit, ꝙ in cõtractibus nõ ordinatis ad dominiũ transferendũ: æſtimatio nõ facit emptionẽ, applicando hoc ad prædictũ caſum. ob quod etiã dicit, ꝙ etiã ſi fuiſſent oues traditę ęſtimatę, & periſſent naturaliter, non tenetur B. A. reſtituere aliquid. Nam dico, ꝙ ſocietas aliquãdo taliter fit, quòd etiam transfertur dominiũ, aliquando tantum vſufructus, & hoc nõ translatione abdicatiuã, ſed cõmutatiua eorum in ſocietate. Si aũt vis latius videre de caſu perditionis ouiũ ex culpa B. vide ſimile in ſeq. q. in concl. 5. corollario tertio, in ſecundo arti. eiuſdẽ corollarij. Hic enim ſolũ tractatur de huiuſmodi perditione ſupponendo, ꝙ oues æqualiter fuiſſent diuidendæ, quid autem ſi in æqualiter, vel ſi omnino non fuiſſent diuidendæ: ſed ſoli fętus & fructus, & de hoc vide ibidem in ſimili ſocietate pecuniarum.

Sextus caſus A. tradit aliquot oues B. tali pacto, quòd omne periculum earum ſit vtriuſque, ita quòd qualitercunque pereant, A. debeat ſuſtinere vnã medietatem, & B. alterã. ſi autem non pereant, debeat A. prius trahere ſuum capitale: & poſtea oues ſint communes vtrique ęqualiter. ille contractus reputatur illicitus ex eo, quòd B. nimis grauatur. Nam vbi malè fortunentur oues B. perdit duo, hoc eſt duas res æſtimabiles precio. ſ. medietatem precij pecorum, quam oportebit B. dare A. ſecundum tenorem prædicti caſus in primo pacto eius, & ſecundo laborem ſuę cuſtodię. A. autem tantum amittit vnum. ſ. medietatẽ precij pecorum, ex quo igitur B. ſubiacet pluri periculo: debet etiam plus participare de lucro. Contra illam reſponſionem arguitur dupliciter. Primò: quia ex quo contractus debet eſſe ſocietatis, oporteret in reſponſione ſupponere, quid eſſet illud, quod B. poneret in ſocietatem: vt puta an operas poneret, vel aliquid aliud. & ſi operas, an illæ eſſent adequatæ communicationi ouium; vel non: quia ex hoc pendet reſponſio: quia ſecũdum quòd alter ſociorum plus poſuerit in ſocietatem, ſecundum hoc poterit habere maius participiũ, quàm alius, aut ſi alius, qui minus poſuit, vult habere æqualẽ participium, poterit alter illi, qui minus poſuit, plura onera in periculis ſuſtinendis imponere, vt fiat refuſio hincinde. Præterea quia ratione eſt damnabilis ratione caſus, quo malè fortunentur: eadem ratione eſt damnabilis ratione caſus, ſi bene fortunentur: quia in caſu bonæ fortunæ non æqualiter participabunt: & tamen poteſt ſtare, quòd ęqualia poſuerint capitalia: & tamen prædicta reſponſio videtur reſidere tantum in hoc, quòd iniquitas ſit ratione diſfortunij tantum. Et ſic qs emenderet illud ſecundum fundamentũ dãnandi, dicẽdo, ꝙ ſupponitur, operas non ęquiparari cõmunicationi ouium. ideo nimirum ſi non ęqualiter participent in caſu bonæ fortunæ, ita per idem euaderetur fundamentum prædictæ reſponſionis de diſfortunio;

quia

quia diceretur, ꝙ non indignum eſt, quòd tanto periculo ſubſtet B. ex quo longè minus poſuit in capitali, & tamen vult æquale participium tandem habere. Præterea non ſequeretur, B. ſubſtat pluri periculo, igitur plus debet habere in lucro: ſicut tamen arguit prædicta reſponſio: quia ſtare poteſt, quòd B. ſubſtat pluri periculo, ideo vt refundat A. defectum, in quo dedit vilius capitale, quàm A. & tamen æquale vult habere participium, ita quòd illud ſubſtare eſt B. alia via prius refuſum ex alio pacto in contractu. Ideo aliter videtur eſſe dicendum ſub diſtinctione, & per tria dicta, quia ex quo caſus ſupponit, quòd contractus ſit ſocietas: oportet, ꝙ B. aliquid ponat ad illam ſocietatem. Vnde ſupponitur, ꝙ ponat operas. Aut igitur illæ operę æquiparantur communicationi ouium A. aut non. ſi ſic, tunc primum dictum eſt, ꝙ contractus eſt illicitus A. dupliciter, ſcilicet ratione vtriuſque pacti. Primò, quia ex quo B. tantum capitale poſuit, quantum A. iuſtum eſt, ꝙ ſolum tantundem periculi ſuſtineat, ſcilicet vt ſolum medietatem totius capitalis aggregati ex vtriſque capitalibus ſuſtineat, & ſic ſufficiet B. ſuſtinere perditionem operarum ſuarum, & per conſequens non erit æquum, ꝙ etiam ſoluat medietatem precij ouium A. Secundò ratione alterius pacti, quia ex quo B. tantundem ponit, quantum A. igitur iuſtum eſt, ꝙ tantundem vtilitatis percipiat ſicut A. & per conſequens non licebit A. ante omnia velle trahere ſuum capitale, etiam ſi ſolum velit trahere illud in caſu, quo ſuperuixerint oues tanto tempore, donec ex fructibus eorum illud trahat. Niſi quis fingat, vel ſupponat, ꝙ quamuis id æquum eſſet abſolutè loquendo: tamen attento ꝙ A. vult ſubire medietatem periculi, quod meritò totum deberet pertinere ad B. ſcilicet periculum ex culpa lata & leui ipſius proueniẽs, ideo nimirum ſi A. in refuſionem ſuſceptionis illius periculi ſibi indebiti, poteſt velle prius capitale ſuum extrahere, ſi non pereant oues. Sed tunc dato, ꝙ hoc haberet apparentiam, ſaltem ſi A. intellexit vniuerſalitatem periculorum adeo extensè, vt etiam comprehenderet pericula culpæ latę & leuis (quod tamen vix natum eſt contingere, ſcilicet, ꝙ tradens velit etiam pericula omnis culpę recipientis ſubire) tamen adhuc oporteret ad hoc ꝙ contractus eſſet licitus A. quòd eſſet adęquatio inter hoc, quod eſt A. ſuſcipere tale periculum pro medietate, & inter hoc, quod eſt A. trahere ſuum capitale ante omnia, ſi non pereant oues, & hoc vix apparet, ꝙ ſit hic talis adęquatio. Secundum dictum: ſi operę B. non ęquiparantur cõmunicationi ouium A. vtputa ſunt viliores communicatione ouium: tunc quamuis non ſit ęquum, ꝙ B. tantundem participet de eis, ſicut A. immo minus ſibi debeatur, quàm A. ita ꝙ A. poterit plus velle de eis participare, ſi ſuperuixerint, quàm B. non tamen ſequitur, vel inferri poteſt, ꝙ propter hoc liceat A. exigere tantum, quantum caſus ponit, ſcilicet, quòd ante omnia velit trahere ſuum capitale, quia nondũ conſtat in quanto deficiant operę B. ob hoc vt eſſent adæquatæ communicationi ouium. Vnde non poterit A. plus velle participare de ouibus, quàm quantum proportionabiliter operæ B. deficiunt ab adęquatione earum. Et vltra hoc oporteret etiam, ꝙ A. ſubſtaret pluri periculo, quàm B. ex quo plus vult participare iuxta hoc, quòd etiam plus poſuit. Vnde ſequitur, ꝙ ſi operę B. non ęquiparentur communicationi ouium A. ſed deficiant ab ea: tunc dupliciter contingere poteſt contractum fieri illicitum A. Primò volendo plus participare iuxta plus, quod poſuit non ſeruando proportionem pluris participij ad plus in capitali ſuo. Secundò ſi imponit B. ęquale periculum, quia minus periculum deberet ei imponere, ſicut & minus habet participium. Præterea A. exponit B. periculo nihil habendi pro operis ſuis, ſcilicet, quando poſt extractionem capitalis oues morerentur, ideo A. peccabit, niſi medietas participandi oues, & fructus poſt illam extractionem ceſſuta B. ex pacto à principio contractus fuerit veriſimiliter tanta, ꝙ meritò B. ſubierit illud periculum propter tam ſuperefluentem commoditatem participandam. Si autem operę B. præualerent ouibus A. tunc A. iterum dupliciter peccaret, ſcilicet, quia plus participare vellet, & minus poſuiſſet, niſi dicatur, ꝙ plus participij ſibi indebiti recompenſatur per hoc, ꝙ A. æquale periculum vult ſubire, vbi minus tantum teneretur ſubire, ſed tunc oporteret, ꝙ fieret adæquatio inter periculum, quod ſubit A. ad illud plus participij ſibi indebitum. Præter hos caſus poſſent adhoc alij caſus ſocietatis animalium poni, quorum aliqui tacti ſunt in quæſt. 89. quia apparebant eſſe locationis: cum tamen aliqui eorum accedunt ad ſocietatem, ſed qui dicti ſunt, ſufficiũt, quoniam ex eorum reſolutione poteſt lector accipere artem alios nondum formatos reſoluendi.

QVÆSTIO XCIIII.

Vtrum traditionem pecuniæ in ſpecie ſocietatis contingat fieri illis modis, quibus contingit fieri traditionem animalium in ſpecie ſocietatis. Solutio quæſt. ſtat in tribus ſuppoſitionibus, duabus concluſionibus, & ſex corollarijs, ſcilicet duobus circa primam concluſionem, & quatuor circa ſecundam, & ſeptem argumentorum, ſeu dubiorum circa ſecundam concluſionem emergẽtium ſolutionibus.

Prima ſuppoſitio, quid ſit pecuniam tradere alteri in ſpecie ſocietatis: ſatis poteſt patere à ſimili ex dictis de traditione animalium facta in ſpecie ſocietatis in quæſt. 88. concluſione 6. Vnde poteſt ſic deſcribi, eſt pecuniam ſuam communicatiuè transferre in alterum quoad interuſurium: citra tamen abdicationem dominij & iuris percipiendi commoditatem eiuſdem propter hoc, ꝙ ille alias ſimili modo recõmunicet ſibi aliquam aliam pecuniam, vel rem æſtimabilem pecunia ob illum finem, vt participent cõmuniter lucrum proueniens ex pecunia & rebus ſic communicatis, ſi quod prouenit, & aliquando etiã vt participent communiter capitalem pecuniam in fine ſocietatis inter ſe diuidendam. Quare autem dicatur ſub diſiunctione quoad interuſurium tantum, & quid ſit interuſurium, patebit in concluſione 5. Declaratio etiam illius deſcriptionis poteſt patere ex ſimili per dicta in q. 88. Ex hac notificatione ſequitur corollarium, ꝙ conſocij pecunię pro mutua

com-

communicatione ſociali non habẽt expectare fixum lucrum, vel emolumentum. Vnde ſi etiam ſint ęquales in ſocietate, ita ꝙ tanta pars lucri debeatur vni quanta alteri: tamen ſtat, ꝙ nullum lucrum proueniat, & ſic vterque nihil habebit, & ſic non eſt fixum, & ſi obuenit aliquid, illud eſt nunc paruum, nunc magnum. Et ex hoc ſequitur conſequenter, quòd in ſequenti caſu non eſt ſocietas: puta A. tradidit centum florenos ipſi B. vt exerceat eos in negociationibus, & B. recipiendo eos conuenit cum A. de certa & fixa mercede ſibi danda, ſiue obueniat lucrum, ſiue non, & ſiue paruum, ſiue magnum lucrum, nec vult damnum ſuſtinere in illa ſua mercede, nec etiam in capitali pecunia: niſi ſua culpa contingeret. Nam ibi eſt contractus conductionis & locationis operarum, quia cenſetur A. conduxiſſe ad operas impendendas circa illos centum florenos, & B. non habebit partem lucri, ſed totum erit ipſius A. & non tenebitur B. de damno capitalis, niſi quod ſua culpa lata, vel leui prouenisset: prout in quæſtione de locatione operarum habitum eſt. Et erit etiam contractus licitus, ſi B. accipit mercedem proportionatam laboribus & expenſis: ſi B. debeat etiam ferre expenſas, vel proportionatam ſolis laboribus: ſi ſolum velit ferre labores. immo etiam B. poſſet paciſci, ꝙ haberet partem de lucro vltra mercedem, dũmodo merces fuiſſet nimis remiſsa: ita quòd in ſupplementum defectus expectaret partem lucri, ſi obueniret, dummodo eſſet proportionata defectui ſupplendo, & tunc admiſceretur ibi quædam ſocietas ratione illius pacti, vel contractus innominatus: prout etiam patuit in quæſtione de locatione & conductione, & ex ibi dictis patet, ꝙ etiam poſſet paciſci, ꝙ non teneretur de culpa leui, ſed ſolum de lata & de dolo: puta ſi tanto remiſsiorem mercedem acciperet, quatenus eſſet liber de caſu culpæ leuis.

Secunda ſuppoſitio. ſocietas in pecunia eſt duplex, quædam eſt pura, & hoc tam in ſubſtãtia, quàm in naturalibus ſocietatis, ita ꝙ ei non eſt admixtus alius contractus: puta mutuatio, vel conſimilis. Neque etiam eſt ei adiectum pactum aliquod exiſtens contra naturalia ſocietatis. Alia verò non eſt pura. Et hæc eſt duplex, quędam non eſt pura in ſubſtantiã, cui ſcilicet eſt admixtus alius cõtractus, puta mutuatiò, cuiuſmodi eſt illa, de qua patebit in principali caſu ſequentis quęſtionis, quædam & ſi ſit pura in ſubſtantia; tamen habet ſibi adiectum pactum exiſtens contra naturalia ſocietatis, vt ſi alter ſociorum alteri imponit plures partes dãni ſufferendas, quàm lucri percipiendas: prout patebit in caſu quarto corollarij finalis.

Tertia ſuppoſitio. ſocietas in pecunia contrahitur tripliciter. Primò ſic, ꝙ A. tantum ponit pecuniam, & B. etiam tantum pecuniam. vtputa, ꝙ nec A. nec B. impendunt operas ſuas circa illas pecunias, ſed vnum tertium conducunt ad negociandum cum illa. Secundò modo ſic, ꝙ A. ponit tantum pecuniam, & B. ponit tantum operas, & quomodo intelligendum ſit, quãdo dicitur, ꝙ alter ſociorum ponit operas, quæ operæ ſint, vel an ſint ſuum capitale, quod ipſe ponit: patuit quæſt. 88. concluſione 6. Tertiò ſic, ꝙ vterque ponit pecuniam & operas. ſi primo modo, hoc eſt dupliciter, quia aut B. ponit tantundem pecuniæ quantum A. aut non tantundem. Si ſecundum hoc eſt dupliciter, quia vel plus pecuniæ ponit, vel minus pecuniæ ponit. Similiter ſi fiat ſecundo modo principali, hoc eſt dupliciter, quia vel operæ, quas B. communicat A. æquiualent communicationi pecuniæ ſibi per A. communicatæ. Aut non æquiualent ei, & hoc eſt dupliciter, quia vel illæ operæ ſunt viliores, aut valentiores. Quando autem operæ ſint dicendæ æquiualere pecuniæ, vel communicationi pecuniæ, & quando non, patebit quæſt. 95. Similiter ſi fiat tertio modo. hoc eſt dupliciter: quia aut pecuniæ, & operę B. æquiualent pecuniæ, & operis A. aut non, & ſi non: aut ſunt viliores, aut valentiores. Item ſtaret, ꝙ pecuniæ eorum æquiualerent: ſed operę vnius præualerent operis alterius.

Prima concluſio. quamuis videatur poſſe dici, ꝙ ſocietas in pecunia etiam poſſit contrahi illis duobus modis, quibus in ſuppoſitione vnica præcedentis quęſtionis dictum eſt ſocietatem in animalibus contrahi: tamen tutius eſt, vt dicatur eam in pecunia non poſſe contrahi vtroque illorum modorum. Prima pars huius concluſionis probatur, quia videtur poſſe dici, ꝙ A. tradendo pecuniam ſuam ipſi B. poſſit ei aliquando communicare taliter, ꝙ B. vnà ſecum habeat tam dominium pecuniæ, quàm etiam ius percipiendi commoditates natas prouenire mediante ea. Aliquando verò poſſit retento dominio, & proprietate pecuniæ ſibi ſoli in B. transferre ius percipiendi ſecum commoditates natas prouenire mediante ea; quod ius quidam vocant interuſurium, quod nihil aliud eſt, quàm ius percipiendi fructum, vel vtilitatem natam prouenire de pecunia non inquantũ ſe ſola capta, quia ſic nihil fructificat; ſed prout ſubiacet induſtriæ, & exercetur in negociationibus. Nam (vt videtur) pecunia & ſi non ſit nata fructificare ſe ſola: tamen accepta cum induſtria viuentis videtur nata fructificare: quoniam ſic etiam ager, vel domus, vel equos non fructificat: niſi ager colatur, & aliqua domo vtatur. Ita igitur, ſicut quis agrum, vel animalia poteſt alteri communicare quoad vſum, vel vſufructum: retento ſibi dominio, vel proprietate eorundem: ita videri poſſet alicui poſſe dici, quòd quis poſſit retinendo dominium pecunię ſuæ alteri eam communicare quoad interuſurium, quod eſt ſicut vſus, vel vſufructus in agro vel animali. licet illud interuſurium pecuniæ non ſit vſus, nec vſufructus dicendus, quia vſus, vel vſufructus non poteſt conſtitui: niſi in rebus habentibus viũ, qui non eſt earum conſumptio, qualis non eſt pecunia. Secunda pars probatur, quia ſic dicendo aperta eſſet ianua vſuras tam exercendi, quàm etiam defendendi. Ratio primi, quia vſurarius diceret: non mutuaui ipſi B. pecuniam, ſed mihi retinendo proprietatem pecuniæ conceſſi ei interuſurium pro certa mercede. Et ſi ei obijceretur, ſi tibi retinuiſti proprietatẽ pecuniæ: tunc etiam periculum erit tui ſolius, quod eſt falſum. Diceret, impoſui ipſi B. periculum pecuniæ dando ſibi aliquid in refuſionem illius periculi impoſiti ſibi. puta, quia eo viliorem mercedem accepi pro conceſſione interuſurij, quatenus B. ſufferret periculum loco mei, cum aliàs maiorem mercedem accepiſſem.

accepiſſem. Ratio ſecundi, quia vſurarius etiã concedens ſe accepiſſe vſuram, diceret illud ſibi non minus licuiſſe, quàm ſibi liceret domum, vel animal alteri concedere pro mercede, quia vtrobique eſt ſeparabilis proprietas ab vſu, ita ꝙ retenta proprietate poteſt quis alteri concedere eius vſum. Non nego tamen quin præter ſubſtantiam pecuniæ ſit in ea quædam aptitudo & idoneitas ad importandum vnà cũ induſtria hominis lucrum, ita quòd illa idoneitas eſt quædam cauſa lucri, & ob illam poteſt aliquo modo pecunia dici fructiſera, & illam idoneitatẽ, vel aptitudinem, ſeu fructificatiuitatem, ſeu quaſi fertilitatem vocant quidam interuſurium: vocabo tamen eam commoditatem eius, & tamen, qui illam vult habere, oportet quòd etiam habeat proprietatem, ſeu dominium ſaltem pecuniæ: vt iam patebit. Secundò etiam probatur, quia prædictus modus dicendi ſupponit falſum, quia in rebus, quarum vſus eſt earum conſumptio, non poteſt ſeparari proprietas ab vſu, ita ꝙ A. habeat proprietatem, & B. tantum vſum eiuſdem. Modo pecunia eſt res, cuius vſus, ſcilicet diſtractio eſt eius conſumptio, igitur non poterit eius proprietas ſeparari ab vſu, & per conſequẽs non poteſt dici, quòd A. retinendo proprietatem, communicet ipſi B. vſum citra hoc, ꝙ communicet ipſi B. proprietatem, ſeu dominium, & per conſequens non poteſt A. tradere ipſi B. pecuniam in ſpecie ſocietatis ſecundo modo tacto. maior huius probationis eſt Ioan. xxij in conſtitutione, ad conditorem, & in conſtitutione, quia quorundam. quas edidit aduerſus fraticellorum errores: immo oportet illum, qui vtitur pecunia, vel alia re, cuius vſus eſt eius conſumptio, & vtitur ea ad talem vſum habere ius ſic vtendi, alias illicitè vteretur, & ſi oportet, eum habere ius ſic vtendi conſumendo eam, oportet etiã eum habere tale ius, quod ſit directum dominium, & per cõſequens, quod ſit proprietas eius, quomodo enim licitè poſſes pane vti ad comeſtionem, niſi haberes directum dominium, & proprietatem eius, eo quòd talis vſus, ſcilicet comeſtio conſumit rem ipſam, ſcilicet panem totaliter, & per conſequens etiam conſumit proprietatem, ita quòd nemo amplius habet proprietatem, vel dominium directum eiuſdem, quia non entis, vel corruptæ, vel conſumptę rei neceſſario eſt dominus. Ex hac concluſione prima ſequuntur duo corollaria.

Primum corollarium. non valet diſtinctio quorundam. vtputa Alexandri de Alexandria & Baptiſtæ in ſum. ſua, qui cum volunt declarare, quomodo liceat tradenti alteri pecuniam inde velle habere fructum, dicunt ſic. Commiſſio pecuniæ fit duobus modis. Vno modo, quia fit tranſlatio pecuniæ, ſiue rei commiſſæ in toto, vel in parte in dominium illius, cui committitur, & pro pecunia ſic commiſſa non liceat aliquid ſperare pro re alterius. Secundo modo fit commiſſio pecuniæ, vel alterius rei, ita quòd non trãsfertur dominium, ſed remanet tota res commiſſa in dominio committentis, & hoc modo committens poteſt ſperare lucrum ſicut de re ſua, & per conſequens quod accreſcit ſorti, ſicut rei proprię iuſto titulo poſſidetur. Nec eſt ſimile de commodato, & de mutuo, quia in mutuo pecunia ſtat in periculo illius, qui accepit: nõ ſic in pecunia commodata, quæ ſtat in periculo commodantis, & ideo licitè poteſt ſperare lucrum ex pecunia. Oportet autem, ꝙ pecunia tota ſit commodata, quia ſi partim eſſet commodata & partim mutuata; poſſet ibi eſſe vitium vſuræ: ſi enim aliquis committit alicui centum, ita ꝙ medietatem ei mutuet, & aliam medietatem ſuo dominio retineat, ita ꝙ ille, cui committitur, debeat de illis negociari ad lucrum, illud lucrum habet vitium vſuræ, quia ſperatur non ſolum ex re commiſſa, ſed etiam ex mutuata, & ideo ex mutui adiectione generatur vitium in toto contractu. Hæc illi. Hęc autem diſtinctio deficit in octo. Primò, quando dicit, quòd pro commiſſione pecunię tranſlatæ in dominium alterius, non licet quid ſperare. Nam emens transfert pecuniam in dominium alterius, & tamen illud nõ facit, niſi quia ſperat à venditore habere mercedem æquiualentem: immo paciſcitur ſuper hoc. Nec valet, ſi dicas, non eſt ſimile, quia pecunia eſt ementis, non ſic in propoſito. Nam pecunia poſtquam tranſlata eſt in venditorem, non eſt emẽtis: licet ante hoc ſit eius: ſic etiam hic, ante commiſſionem tranſlatiuam pecuniæ pecunia eſt cõmittentis, & poſtea non. Secundò, quia innuit, ꝙ eo ipſo, ꝙ quis transfert pecuniam ſuam, vel aliam rem in alium quoad dominium: illa res deſinat eſſe transferentis. hoc autem eſt falſum, quia non omnis tranſlatio eſt abdicatiua, ſed quædam eſt tantum communicatiua, qua quis manens dominus rei facit alium condominum eiuſdem. Tertiò, quia innuit, ꝙ non licet aliquid ſperare pro re alterius: quod tamen fallit, quando illa res eſt alterius non ſic, quinetiam ſit ipſius ſperantis, quia tunc ſperat quid de re ſua. Et ſi dicas, ſi eſt alterius quo ad dominium. igitur etiam quoad proprietatem, quia dominium ſaltem directum & proprietas idem ſunt, & tunc vltra: igitur eſt ſolius illius alterius. Dicendum, ꝙ ipſa eſt illius alterius per proprietatem, ſed non per appropriationem, vel in proprio: quando enim duo habent aliquam rem quoad dominium directum eius: ſed tamen in communi: tunc habent proprietatem eius, ſed neuter habet eã in proprio, ita ꝙ habeat eius dominium ſolus. Vnde prout hic capitur proprietas, eſt idem quod dominium directum. & ſic non capitur, prout eſt idẽ, quod proprium dominium, ſeu alicui appropriatũ dominium, quomodo accipitur, quando dicitur. monacus non eſt capax proprietatis, ideſt non eſt capax directi dominij ſibi ſoli appropriati, ita quòd pro libito habeat de ea dare, quin alius confrater etiam habeat illud, ſed bene eſt capax dominij directi communis ſibi & alijs, aliàs non liceret panem ſibi per Abbatem datum comedere & conſumere, niſi conſumendo haberet eius dominium directũ. Quartò, quia ſupponit, ꝙ in ſocietate pecuniæ tradens eã ſocio non transferat dominium eius in alium, quod non eſt verum, quia ex quo transfert in eũ ius percipiendi id, quod pecunię per modum fructus accreſcit, oportet ꝙ etiam habeat dominium eiuſdem, eo quòd in pecunia non poteſt ſeparari dominium ab vſu, ſeu à iure percipiendi vtilitates & fructus rei. Vnde conſocius habet ius alienandi, & diſtrahendi pecuniam etiam partim nomine ſuo, & partim in

ſuam

ſuam vtilitatem, quia participabit lucrum inde prouenientem: diſtractio autem pecuniæ cenſetur eius conſumptio. igitur habet ius eam conſumendi, & per cõſequens habet dominium eius. Præterea ſecundum illum modum imaginandi non aliter traderet A. pecuniam ſuam ipſi B. quantum eſt ex parte dominij; quàm ſi A. conduceret ipſum B. ad operas ſuas pro mercede determinata impendendas circa pecuniam nomine ipſius A. eam diſtrahendo, & cum ea negociando, quia vtrobique A. ſolus haberet dominium pecuniæ & non ipſe B. conſequens eſt falſum, quia pinguius ius habet B. in pecunia, quando eſt ſocius A. in pecunia, quàm quando B. tantum eſt locator operarum circa pecuniam. Dico autem notanter; quantum eſt ex parte dominij, quia bene eſſet differentia quoad alia. vt puta, quando eſt ſocius: tũc pars lucri ſibi debentis cedere nõ eſt determinata, immo nec fixa, quia ſi nullum ſupermaneat lucrum, nihil habebit: ſecus ſi eſt locator operarum, quia tunc ſibi debetur determinata & fixa merces: etiamſi nullũ ſupermaneat lucrum, immo etiã ſi pecunia pereat, dummodo ſine ſua culpa. Præterea quando B. eſt ſocius: tunc nonnunquam tenetur etiam de periculo fortuito pecuniæ: vt patebit, de quo tamen non tenetur, quando eſt tantum locator operarum. Hunc autẽ ſcilicet ſufferre periculum fortuitum etiam ipſo A. ſibi aliud licitè imponente, præſtat indicium, quòd B. exiſtendo ſocius habet pinguius ius, quàm quando eſt locator operarum. Et ſi dicas, verum eſt, quòd habet pinguius ius: quia habet ius interuſurij, quod non habet, quando eſt locator operarum. Contra, illud interuſurium non eſt, niſi ius tale, quale eſt vſus, & vſufructus in rebus, quæ non conſumuntur vſu, & ſic interuſuriũ eſt quaſi vſus pecuniæ, capiendo vſum pro iure: Modo vſus in pecunia non poteſt ſeparari à proprietate. igitur. Et ſi arguatur, ſi conſocius eſſet condominus pecuniæ, igitur in fine ſocietatis eſſet diuidendum non tantum lucrum, ſed etiam capitalis pecunia, quod eſt falſum: ſaltem in multis etiam licitis ſocietatibus. patebit ſolutio in concluſione ſecunda. Quintò, quia ſupponit, pecuniam poſſe commodari, etiam quando traditur ad vſum negociationis, prout fit in ſocietate. Modò pecunia ad talem vſum non poteſt commodari, quia nulla res eſt commodabilis: niſi in qua poſſunt ſeparari proprietas & vſus, & vſus non ſit eius conſumptio: in pecunia autem non poſſunt ſeparari eius proprietas & vſus diſtractionis, igitur. Sextò, quia eam traditionem, qua quis tradit pecuniam in ſocietatem, vocat commodationem, quod eſt valde impropriè loqui: quia commodatio eſt conceſſio rei ad vſum, qui non eſt eius conſumptio; cuiuſmodi non ſit, quando pecunia traditur in ſocietatem, quia tunc traditur ad diſtractionem, quæ eſt illius cõſumptio. Vnde ſi eius traditionem voluit aliquo nomine alio à ſociali communicatione nominare, debuiſſet potius eam nominaſſe commiſſionem, quia tali vocabulo & non commodatione vtitur Papa. c. per veſtras. de donat. inter virum & vxorem. Septimò, quod dicit de re commodata ſecundo modo licet ſperare lucrum. Nam propriè hoc implicat, quia commodatio eſt contractus gratuitus, igitur fieri habet ſine ſpe lucri, Vnde in hoc differt à locatione, quia conceditur vſus rei pro mercede. igitur commodatio non gratuita eſt locatio. Octauò, quia caſus poſitus licet ſit condemnandus: tamen id agendum eſt cum diſtinctione tali, ſcilicet ſi ipſe tradens prætendat habere lucrum de vtraque pecunia: ſecus ſi tantum de pecunia tradita ſocialiter: vt puta ſi vellet habere non medietatem totius lucri: quia tunc præſumeretur, quod vellet habere aliquid de pecunia etiam mutuata, ſed vellet habere medietatem medietatis, quia tunc cenſeretur velle diuidere lucrum cedens de pecunia ſociali; quod lucrum eſt medietas totius lucri, & ſocio medietatem dimittere, & ſibi aliam medietatem retinere, & hoc poſſet eſſe licitum: ſi ſaltem operæ B. æquiualent communicationi pecuniæ ipſius A. prout latius in ſequentibus patebit.

Secundum corollarium, quod prædicta diſtinctio, quatenus clareſceret, quomodo liceat tradenti pecuniam alteri inde velle habere fructum, melius poneretur aliter, ſcilicet clarioribus terminis & etiam verioribus ſententijs, & hoc ſic. Quòd traditionem pecuniæ contingit fieri duobus modis. Vno modo ſic, quod tradens ipſe transferat eam in alium cum eius abdicatione, ita quod tradens exuat ſe dominio eius: & deſinat eſſe eius dominus, & ſolus alius ſit dominus eius, quomodo traditur, quando mutuatur, & illo modo non licet aliquid ſperare de ea, ſupple, poſtquam eſt facta alterius, quia tunc ſic eſt facta alterius, quod eſt aliena ipſi, qui eam tradidit. vnde ſic ſperaret aliquid de re aliena, de qua tamen non licet aliquid ſperare, & hoc vltra id, quod ei æquiualet. Nam mutuatori pecuniæ licet de ea ſperare, vt mutuatarius ſibi reſtituat æquiualens, ſed præter hoc non licet ſibi aliquid de ea, cum iam eſt facta alterius proueniens ſperare. Alio modo contingit eum fieri taliter, quod tradens ipſe non exuit ſe dominio eius, nec deſinit eſſe dominus eius: attamen communicat alteri dominium eius ſine eiuſdem abdicatione. Et de pecunia ſic alteri tradita licet aliquid ſperare, quia pecunia illa eſt ſua, ideo lucrum ex ea proueniens prouenit ex ea vt ex re ſua, & licet illa pecunia etiam ſit alterius, non tamen ſolius alterius, ſed communis vtrique. Nec eſt ſimile de pecunia mutuata, & tradita ſocialiter, vt ſcilicet oporteat de ea tradita ſocialiter nihil ſperare: ſicut de ea tradita mutuò nihil licet ſperare. Nam vna diuerſitas iam patuit, quia mutuò tradita non manet tradentis. ideo ſi aliquis fructus eius poſt traditionem accreſcat, non accreſcit niſi ei, cuius pro tunc eſt, ſcilicet mutuatario, licet etiam ſit recipientis. ideo fructus ei accreſcens poterit applicari tradenti, quamuis etiam recipienti eam. Secunda diuerſitas, quia tradita mutuò ſtat periculo ſolius mutuatarij: ſocialiter autem tradita ſtat periculo vtriuſque, immo aliquando ſtat periculo tradentis tantum, ſecundum quod diuerſimodè contrahitur ſocietas: vt in ſeq. concluſione patebit. ideo nimirum ſi ſocialiter tradenti potius liceat quid ſperare de ea, quàm tradenti eam mutuò. Poſſet etiam quædam alia diſtinctio poni, quam Rich. ponit in 4. diſt. 15. per quam etiam pateret, quomodo de pecunia alteri tradita liceret, & etiam non liceret ſperare lucrũ. & hoc ſic, quia aliquem alteri tradere pecuniam cũ

pacto habendi quid vltra pecuniam capitalem traditam, contingit quadrupliciter. Primò, quando capitale & lucrum ponitur ſub certitudine. Secundò capitale quando ponitur ſub certitudine, & lucrum in fortuna: vt cum quis mutuat alicui centum tali pacto, quòd habebit aliquam portionem lucri: ſi fuerit lucrum, capitali ſuo ſemper ſaluo ſibi quicquid accidat. Tertio modo quando lucrum ponitur ſub certitudine, & capitale ſub fortuna: vt enim aliquis eunti ad nundinas, vel in Angliam mutuat centum pro certa ſumma pecuniæ recipiens in ſe periculum capitalis: niſi pereat per culpam, vel negligentiam mutuum accipientis. Quarto modo quando vtrunque ponitur ſub dubio, quod non videtur notabiliter magis in fauorem dantis, quàm accipientis. Primis tribus modis aliquis accipiens vltra ſortem tenetur ad reſtitutionem, quia contractus ſunt vſorarij, ſiue fiát directè, ſiue indirectè, ſiue explicitè, ſiue implicitè. Sed de tertio, de quo non eſt ita clarum, probatur per c. nauiganti, de vſuris. Nam niſi fuerit culpa, vel negligentia illius, qui accipit, raro accidit, ꝙ pecunia, quam mutuò accepit, pereat. Vnde ille, qui in iſto caſu dat pecuniam mutuò, habet in fauorem ſuum illud, quod accidit rarò. Sed quarto modo accipiens vltra ſortem reſtituere non tenetur, quia ratione veriſimilis dubij ille contractus excuſatur. c. nauiganti. §. ille quolibet &c. Sed hęc diſtinctio non deſeruiret ad propoſitum: niſi ad aliquem illorum modorum reduceretur traditio ſocialis pecuniæ, & poteſt reduci ad quartum modum. Nam tradens ſocialiter pecuniam ipſi B. ponenti operas: ponit pecuniam ſub fortuna, quia tradens retinet eius periculum, & etiam ponit lucrum ſub fortuna, quia ſi nihil obueniat, nihil vult habere lucri. Attamen non omnis ſocietas pecuniaria ad illum poſſet reduci, quia non illa, in qua tradens pecuniam imponit partem periculi capitalis ipſi B. quia ibi tradens non ponit pecuniam ſub fortuna niſi pro parte. De tertio etiã caſu vide latius q. 39.

Secunda concluſio, quamuis non contingat pecuniam ſuam quoad commoditatem inde prouenibilem communicare ſocialiter ipſi B. citra hoc ꝙ communicet eidem etiam proprietatem eiuſdem, immo ſi ei eam communicat quoad commoditatem, oportet ꝙ etiam A. eam communicet quo ad proprietatem: tamen nihilominus illa communicatio facta ſimul tam quoad dominium, quàm quoad commoditatem pecunię, poteſt contingere dupliciter. Prima pars huius concluſionis patet ex ſecunda parte præcedentis concluſionis. Et ſecunda pars intelligitur pronunc de poſſe in genere, vt ſit ſenſus, non repugnat ſubſtantiæ ſocietatis pecuniæ, quin vtroque modo fieri poſſit, non obſtante, quòd in vtroque modo pecunia communicetur etiam quoad proprietatem. An autem vterque modus fieri poſſit licitè, poſtea tangetur. Primus igitur modus eſt, quòd A. intendat, quòd non obſtante quòd B. tempore ſocietatis habeat ius non tantum quoad commoditatem pecuniæ, ſed etiam, quoad dominium eiuſdem: tamẽ in fine ſocietatis non debeat B. habere niſi participium in lucro, & non in ipſa capitali pecunia, immo capitalis pecunia debeat in fine tota cedere ſoli ipſi A. & hoc adeo, quòd in caſu, quo nullum lucrum obueniret, debet A. nihil nomine lucri velle habere. ſicut & A. nihil lucri tunc habebit, & vterque carebit lucro, ſed tamen A. recuperabit ſuum capitale, ſcilicet pecuniam, ſaltem ſi ſupermanſit: ita ꝙ non eſt perdita. B. autem non poteſt recuperare ſuas operas, quia tranſiuerũt ſicut nec eas potuiſſet recuperaſſe, ſi lucrum proueniſſet. Et circa illum primum modum ſocietatis occurrũt tria argumẽta, vel dubia.

Primum igitur argumẽtum, vel dubium eſt, quia alicui videretur irrationabile, ꝙ B. debet ſic perdidiſſe totaliter operas, quæ fuiſſe videntur ſuum capitale ſociale, & tamen A. non debeat perdidiſſe ſuum capitale, ſed velle totum rehabere, & in nullo ſubleuare ipſum B. in perditione ſui capitalis, ſcilicet ſuarum operarum. Diceretur, quòd capitale ipſius B. propriè loquendo non eſt eius operę, ſed perſona ſua, quam ſocialiter communicat ipſi A. ad operas: vt dictum fuit quęſt. 88. concluſione 6. & ſic in hoc pari paſſu ambulant A. & B. quòd B. retrahet perſonam ſuam, quam communicauit ipſi A. ad operas, & perdidit fructum perſonæ ſuæ, ſcilicet operas. ſic A. retrahet ſubſtantiam & proprietatem, ſeu directũ dominium pecunię, quam communicauerat ipſi B. ita quòd ſolus incipit habere eius dominium, & perdidit fructum, vel commoditates, quę debuiſſent prouenisſe de ea.

Secundò arguitur ſic: quia non apparet, quomodo poterit de facto, vel de iure ſaluari, quòd A. communicauerit ipſi B. pecuniam tam quo ad dominiũ, quàm quo ad fructum, & tamen non velit ipſum B. participium habere in pecunia, etiam quo ad ſubſtãtiam pecuniæ, & eius directum dominium. Dicendum, quòd pro diuerſis temporibus illa bene ſtát ſimul. puta pro tempore, quo durat ſocietas, habet B. ius in pecuniam tam quo ad dominium, quàm quo ad fructum eius: ſed finita ſocietate redit ad eum dominium ſine fructibus, vel lucris interea perceptis. Nam videmus etiam in mutuo hoc fieri, quòd ſi A. mutuet ipſi B. centum florenos, non habet B. fructũ illius pecuniæ, niſi habeat proprietatem & dominiũ, & tamen finito tempore mutui cogitur cedere proprietati pecuniæ, & eam reſignare ipſi A. nec poterit habere partem in ea. Attamen prædicta ſocialis communicatio pecuniæ ipſius A. non eſt mutuatio, quia pecunia manet in periculo ipſius A. ſocialiter eam communicantis, & hoc totaliter. ita ꝙ nulla pars periculi ſpectat ad ipſum B. ſaltem in hoc primo modo, ſicut & ipſe A. ſolus vult rehabere ipſam totam capitalem pecuniam in fine ſocietatis, ſi ſaltem remanſit, ſed quando eſſet mutuata ipſi B. tota eſſet in periculo B. Attamen exemplum de mutuo pro tanto eſt adductum, quia ad hoc valet ad propoſitum: vt videatur non eſſe impoſſibile de facto, vel infactibile, ꝙ aliquis cum aliquo habeat pro aliquo tempore dominium & commoditatem pecuniæ, & finito illo tempore debeat dominium redire ad priorem dominum citra hoc, ꝙ ad eum redeat fructus, qui prouenerat per illam, quomodo autem ſit poſſibile de iure, hoc eſt licitè factibile, patebit paulò poſt.

Tertiò arguitur. Si pro tempore ſocietatis B. habet participium tam dominij pecuniæ, quàm com-

moditatis

moditatis eiuſdem. igitur ſi in primo modo perderetur pecunia capitalis, etiam ſine culpa B. tempore ſocietatis B. deberet etiam ſuſtinere partem illius damni: quia periculum concomitatur dominium, ita quòd cuius eſt dominium, eius eſt periculum: vt patet in mutuatario, cuius quia pecunia eſt totaliter, ideo periculum eius erit totaliter. Igitur in hoc primo modo, ſi dominium capitalis pecuniæ eſt etiã partim B. etiam periculũ pecuniæ erit partim eiuſdem. Conſequẽs autem eſt falſum, ſaltem in hoc primo modo. Dicendum, ꝙ non oportet prædictã ſequelam ſequi. Primò, quia ſi tempore ſocietatis perditur, ſcilicet ante finem temporis conuenti à principio, iam finitum eſt tempus ſocietatis propter perditionem capitalis, ſine quo non poteſt durare ſocietas. nec A. tenetur aliud capitale ponere: quia A. nõ tenetur contraxiſſe ſocietatem cum B. niſi ponendo ſemel pecuniam, & ſi finita eſt ſocietas, non oportet ad A. redire plus de capitali, quàm ſupermanſit: ſic & idem fuiſſet obſeruatum, ſi duraſſet ſocietas vſque ad tempus conuentum. Et ideo ex quo nihil ſupermanſit, nihil rehabebit A. de capitali, & per conſequens non tenetur B. ſuſtinere partem periculi capitalis ſic, quòd teneatur ſubleuare A. in parte. Secundò, quia & ſi tempore durantis ſocietatis B. habeat participium dominij capitalis pecuniæ: tamen non habet illud de per ſe, & immediate, ſed concomitanter, ſcilicet pro quanto non poteſt habere interuſurium, & participium commoditatis ſine eius dominio, eo quòd proprietas pecuniæ, & commoditas, ſeu interuſurium eius non ſunt ſeparabilia. Vnde ſufficit B. in hoc primo modo ſuſtinere partem periculi eius, quod principali & immediata intentione in eũ fuit tranſlatum, cuiuſmodi eſt interuſurium, ſeu cõmoditas pecuniæ, huius enim partem ĩ periculo ſuffert, quia ita priuatur B. lucro, quod ex pecunia illa proueniſſet, ſi perdita non fuiſſet: ſicut A. priuatur eodem. Probatio autem argumenti procedit de illo, in quo quis habet dominium ex intentione immediata, qua habet, vel habere debet tradens: non enim plus transfertur in aliquem, quàm tradens intendat in eum transferre, nec ampliori modo quàm intendit: ſaltem ſi eſt poſſibile, & quia non eſt poſſibile, ꝙ A. communicet B. interuſurium pecuniæ, ſeu commoditatem eius ſine proprietate. ideo vtrunque ei communicat, quia in illo primo modo ſocietatis nõ intendit vtrunque ex ęquo in ipſum transferre, ſed principaliter interuſurium & concomitanter dominium & non aliter: quàm vt dominium totius debeat ad ſe ſolum redire finita ſocietate, ſi ſupermanſit tota pecunia capitalis. ſicut & ſtat: ꝙ licitè poteſt hoc velle: ita ꝙ aliàs A. nimis peioraret ſuam conditionem, ſi deberet ſcilicet B. etiam habere partem in diuiſione capitalis pecunię in fine. ideo nimirum, ꝙ B. debebit ei dimittere totum capitale in fine, ſi ſupermanſerit, & etiam A. non debebit (ſi capitale ſine culpa B. perijt) aliquid pro eo exigere à B. ex quo ſolum voluit, vt ad eum rediret ſub conditione, ſcilicet ſi ſupermanſerit. Si autem voluiſſet, quòd etiam ſi perijſſet, deberet B. partem perditionis ſecum ſuſtinere: tunc pro quanto hoc licitè potuiſſet voluiſſe: pro tanto B. deberet ſuſtinere partem perditionis, & quidem licitè potuiſſet hoc voluiſse: dummodo etiã voluiſset, quòd in fine ſocietatis capitale diuidendũ fuiſset, ſi ſupermanſiſset: prout iam dicetur in ſecũdo modo contrahendi ſocietatem.

Secundus igitur modus eſt, quòd A. intendat, ꝙ B. in fine ſocietatis etiam debeat habere participiũ in pecunia, ita ꝙ non tantum lucrum ſit inter eos diuidendum, ſed etiam pecunia capitalis, & per conſequens ſi nullum lucrum obueniſset, ꝙ adhuc B. debeat aliquid reportare, ſcilicet partem capitalis pecuniæ, & ſic B. non ſuſtinebit ſolus perditionem operatum, quia in releuamen earum perditarum participabit aliquid de capitali pecunia, & ſic A. iuuat B. ad portandum ſuum damnum. Et ꝙ neuter modus repugnet ſocietati de facto: immo nec de iure diuino, vel naturali, quin vtrique ſociorum liceat vtroque modo contrahere, patet, quia vtroque modo cõtingit contrahere ſocietatem animalium etiam licitè, & de primo modo ſatis patet. De ſecundo probatur. Nam contingit, ꝙ A. communicet ſua animalia ſocialiter B. ponenti tantum operas, & hoc taliter, ꝙ finita ſocietate non tantum fructus & fœtus: ſed etiam animalia debent inter eos diuidi. etiam ſi nullum lucrum de animalibus, & operis prouenifſet, ergo ſignum eſt, ꝙ non repugnat ſocietati, quia nihil repugnat generi, quod conuenit alicui ſpecierũ eius, & ſi non repugnat ſocietati in genere, & conuenit ſocietati in animalibus, non apparet ratio, cur repugnaret ſocietati in pecunia. Immo ratio, propter quam contingit illo modo contrahere in animalibus, etiã habet locum in pecunia. Nam ratio quare vtroque modo contingit in animalibus contrahere *eſt, quia* aliquando operæ B. æquiparantur tantum vſuſructui animalium, & tunc contrahitur primo modo. aliquando æquiparantur iam vſuſructui animaliũ, quàm ipſis animalibus, & tunc contrahitur ſecundo modo. Modo ſic etiam contingit, ꝙ operæ B. ęquiparantur tantum interuſurio pecuniæ, & ſic contrahitur primo modo. aliquando æquiparantur iam interuſurio, quàm dominio pecuniæ, & ſic contrahitur ſecundo modo. Circa iſtum ſecundum modum ſocietatis emergunt quatuor dubia, ſeu argumenta difficultatem facientia.

Primum argumentum, vel dubium eſt, quia aliquis obijciendo diceret, quamuis vterque modus ſit de facto poſſibilis: tamen non apparet, ꝙ vterque ſit de iure diuino, vel naturalis æquitatis poſſibilis, ſic ꝙ vterque poſſit licitè fieri, quin potius ſi vnus fiat licitè, oportebit alium fieri illicitè, & econtra: quia ſi ſecundus ſit licitus ipſi A. tunc eſt æquus contractus ex parte A. ita ꝙ A. non grauat B. iniquè, nec aliquid ei denegat, quod ſibi debetur, & ſi ſic. igitur primus modus erit illicitus ipſi A. quia in primo denegat aliquid ipſi B. quod in ſecundo ſibi conceſſerat, ſcilicet participium capitalis pecuniæ in fine ſocietatis diuidendæ. Vnde longè peior eſt cõditio B. in primo modo, quàm in ſecundo. ideo ſi A. in ſecundo nihil fecit B. niſi ꝙ debuit ei facere: tunc in primo faciet ſibi longè minus, quàm debeat. Similiter ſi ecõtra contractus ſit licitus ipſi B. in primo modo: ita ꝙ B. in primo nihil facit A. niſi quod debet: tunc erit eidem illicitus in ſecundo, quia in ſecundo modo

do B. facit ſuam conditionem longè meliorē, quàm in primo. Dicendum, quòd verum eſt, ꝙ ſi vnus modus fiat licitè, oporteret alium fieri illicitè, quando cætera eſſent vtrobique paria (& loquor hic, quando ille fieret licitè, fieret licitè de rigore iuſtitię, vel æqualitatis commutatiuæ) ſecus autem quando cætera non ſunt paria vtrobique, & hoc poteſt declarari duplici via. Prima: nam ſtaret, ꝙ A. ageret iuſtè, & non iniquè cum B. volendo ipſi B. ſolum dimittere participium lucri, & non participium pecuniæ capitalis, eo ꝙ opera & induſtrioſitas perſonæ B. non poteſt ęquiparari tam dominio, quàm commoditati pecuniæ, ita ꝙ tam dominium, quàm fructus, ſeu lucrū eſſent in fine diuidenda, ſed tantùm poteſt æquiparari commoditati pecunię. Nam quamuis capitale, quod B. ponit, ſit perſona B. tamen quia B. non vult perſonam ſuam, & ius eius in fine eſſe diuidenda, quia tunc nimis præualeret conditio A. Ideo quod in perſona non vult fieri, opus erit ſupplere in operis, & induſtria: & quia ſtat, ꝙ etiam opera & induſtrioſitas B. nō ſit tanta, quòd æquiualeat tam dominio, quàm commoditati pecunię, ſi vtrunque eſſet diuidendum. ideo poterit nolle dominium pecuniæ eſſe diuidendum in fine, ſed tantum commoditatē, quæ ex eis prouenit, & tamē ſi induſtrioſitas, & operatiuitas B. eſſet tanta, ꝙ poſſet æquiparari tam dominio, quàm commoditati pecuniæ A. diuidendis in fine (quod maximè natum eſſet contingere, quando pecunia ipſius A. eſſet modica, & induſtrioſitas B. magna) tunc A. ageret iniquè, non volendo B. etiam aſſignare participium capitalis pecunię, & ſic ſecundum quantitatem induſtrioſitatis eius, qui ponit operas, vel etiam quantitatem pecuniæ contingit, ꝙ ſecundum primum modum contrahendi aliquis alicui poteſt velle licitè ſolum dimittere participium lucri, & tamen ſi quantitas pecuniæ, vel induſtrioſitatis eſſet alia, teneretur etiam ei dimittere participium capitalis pecuniæ, prout fit in ſecundo modo contrahendi. Secunda via. Nam ſtaret, quòd B. ponens operas, poneret eas ſuis expēſis. Hoc enim non eſt contra ſubſtantiam ſocietatis, quemadmodū contingit in ſocietate animalium, ꝙ B. ponens operas, & non animalia, ponit operas vnà cum expenſis, & ideo in talibus ſocietatibus contingit ſæpe, etiam licitè, ꝙ in fine ſocietatis B. habet participium non tantum in fructibus, & fœtibus capitalium animalium, quæ poſuit A. ſed etiam in animalibus capitalibus. Ergo etiam hic poſſent operę B. acceptæ vnà cum expenſis in tantum aſcendere, quòd non minus cenſeretur poſuiſſe B. quàm A. etiam capiendo pecuniam A. tam quo ad dominium, quàm quo ad commoditatem eius diuidendā in fine, & per conſequēs in tantum poſſent aſcendere operæ B. ſic acceptæ cū expenſis, quòd non immeritò in fine ſocietatis deberet etiam B. habere participium capitalis pecuniæ, quatenus attēto ꝙ A. vult participare lucrum, quod fuit obtentum: non tātùm per operas, ſed etiam per expenſas B. & (vt caſus huius ſecundæ viæ ſupponit, & eſt poſſibilis) A. vult, ꝙ B. ſolus debeat totas expenſas ferre, meritò refundet A. ei illud per hoc, ꝙ in fine ſocietatis diuidat ſecum capitalem pecuniā. Et dixi notanter in ſolutione huius dubitationis, vel obiectionis, quòd hic loquar, quando ille modus, qui fieret licitè, fieret licitè de rigore iuſtitię. Quia ſecus loquendo nullam haberet rationem difficultatis, vel dubitationis, quomodo poſſet vterque fieri licitè. Nam ſi primus fieret licitè: non ſecundum rigorem iuſtitiæ, ſed propter interuenientem liberalitatem B. cedentis liberaliter participio capitalis pecuniæ, non eſt difficultas: quomodo nihilominus ſecundus poſſet licitè fieri, ſi illa liberalitas non eſſet in B. ſed ſolum contrahere vellet ſecundum æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ. Sicut in ſimili ſtat, ꝙ A. licitè agat conducendo B. pro mercede decem florenos, & quòd tamen etiam licitè ageret, ſi eum conduceret pro viginti florenis etiam ad conſimiles operas. vtputa: quia B. in prima conductione remiſit liberaliter decem, non ſic in ſecunda: vel quia ipſi B. in prima non debebantur niſi decem, ſed in ſecunda A. liberaliter ſuperaddidit alia decem.

Secundum argumentum, vel dubium eſſet, quo quis diceret, Si in aliqua ſpecie ſocietatis poteſt B. qui ponit operas, & non pecuniam, licitè velle in fine ſocietatis etiam participare dominium capitalis pecuniæ tanquam diuidendæ inter ſe, & A. tunc eadem ratione etiam debebit B. velle, ꝙ in fine eiuſdē ſocietatis ſua perſona diuideretur quo ad ius, ita ꝙ finita ſocietate perſona B. eſſet partim A. tanquam ſeruus domini: ſicut eadem ſocietate finita capitalis pecunia A. efficitur partim de dominio etiam appropriato B. Sequela probatur, quia ſicut pecunia A. fuit capitale, quod A. ſocialiter communicauit B. ita capitale B. fuit non operę B. ſed perſona B. operatiua: vt patet ex dictis in primo modo huius ſecundæ concluſionis. Igitur qua ęquitate B. participabit capitale A. etiam econtra A. participabit capitale B. vel oportebit dicere, ꝙ operę ſunt capitale ipſius B. & non perſona ſua. Dicendum, quòd etiam in illa ſecunda ſpecie vel modo ſocietatis non operæ ſunt capitale B. ſed perſona eius, & tamen perſona eius non eo modo capta eſt capitale B. quo pecunia eſt capitale A. quia in illo modo pecunia A. eſt capitale: capiēdo pecuniam tam quo ad eius dominium, quàm etiā quoad eius commoditatem, etiam ex æquo, vel ęquè principaliter, ita ꝙ A. intendit pecuniam ſuam communicare B. quoad ambo, etiam æquè principaliter, ſed B. pro capitali ſuo in ſocietatem illam non ponit perſonam ſuam, capiendo eam tam quoad ſubſtantiam ſuam, quàm etiam quoad operatiuitatem eius, & hoc ex duplici cauſa. Prima, quia perſona ſua ſic conſiderata eſſet longè melior, quàm pecunia capitalis A. adeo ꝙ ſufficienter poterit ſua perſona ęquiparari pecuniæ A. etiam ſi perſona conſideretur ſolum vt operatiua, ſeu ſi accipiatur ſolum eius induſtrioſa operatiuitas pro illo tempore ſocietatis, ita ꝙ vſusfructus conſtituibilis per illud tempus in perſona ſua æquiualeret pecuniæ A. vtroque modo acceptæ, & per conſequens ex quo A. ſolum debet eſſe ſocius B. ex æqualibus partibus lucri & capitalis pecunię: tunc meritò capitale B. non erit in fine diuidendum in ſubſtantia, nec in iure ſubſtantiæ, vel perſonæ ſuæ, ſed tantum quoad eius operatiuitatem, & denique non ſimpliciter, ſed ſolum pro tempore ſocietatis. Altàs etiam ceſſante ſocietate haberet A.

ius

ſtus in operatiuitate perſonæ B. quod eſſe non debet, ex qua eius operatiuitas induxit tota etiam capita ſocium pro tempore durationis ſocietatis, poteſt æquiparari pecuniæ A. Et ſi illa cauſa non obſtaret: vtpote, quia A. vellet B. aſſignare tanto maiorem partem lucri, quàm ſuæ pecuniæ capitalis in fine diuidendæ, quanto capitale B. fuiſſet melius ſuo. Tamen poterit alia & ſecunda cauſa obſtare: vtputa, quia non placet B. ſuam perſonam facere perpetuò ſeruilem ipſi A. etiã pro medietate. ſicut tamen faceret, quando A. finita ſocietate deberet habere ius in perſonã B. ſicut B. habebit ius recipiendi partem pecuniæ capitalis A. An autem licitè poſſet B. ſuam perſonam facere ſeruilem in toto, vel in parte, ita ꝙ quicquid perpetuò lucraretur per operas, ꝙ hoc eſſet ipſius A. in toto, vel in parte: de hoc aliquid eſt tactum. q. 7. Et ex prædicta ſolutione patet etiam ſolutio duorum ſequentium argumentorum.

Tertium argumentum eſſet, quo argueretur, ꝙ ſemper eſſet iniqua ſocietas ex parte B. ſi in fine deberet B. ex æquo participare tam lucrum, quàm capitalem pecuniam A. eo ꝙ ſemper eſſet melior conditio B. quàm A. Nam A. non participaret capitale B. ſcilicet perſonam eius: ſed bene econtra. patet enim ſolutio, cur id non oportet, nec erit ob hoc melior conditio B. quàm A.

Quartum argumentum eſſet, quo argueretur ſic. Si in ea ſocietate, qua B. eſſet in fine participaturus tam lucrum, quàm capitalem pecuniam A. contingeret, ꝙ B. licitè poſſet ſuum capitale, ſcilicet perſonam non tradere diuidendam, ſed liberè eam ad ſe retrahere: tunc in tali ſocietate non liceret B. velle, ꝙ A. deberet ſecum ſupportare aliquod damnum perſonale, vel euenibile tempore ſocietatis ſuæ perſonæ. Conſequens eſt falſum. Sequela probatur, quia ſi A. in aliqua ſocietate vellet ſuam capitalem pecuniam in fine ſocietatis non eſſe diuidendam, ſed eam totam ſupermanentem ad ſe ſolum redire: non liceret A. velle, ꝙ B. in illa ſocietate ſufferret ſecum periculum pecuniæ capitalis, quia periculum capitalis pecuniæ ſpectat ad illum, cui applicari debet finita ſocietate. ergo eadem ratione ſi B. vult perſonam ſuam, quæ fuit ſuum capitale totaliter redire in priſtinam proprietatem: meritò etiam B. ſuſtinebit ſolus periculum eius pro tempore ſocietatis. Falſitas conſequentis probatur, quia ſi B. caperetur ab hoſtibus tempore ſocietatis. A. deberet partem pretij redemptionis dare: & B. non teneretur ad dandum totum precium. Et eodem modo poſſet argui de alijs periculis perſonalibus B. vtputa, ſi B. frangit tibiã, aut vulneratur, vel aliàs incidit in infirmitatem tempore, quo ſocialiter operatur. Dicendum, negando aſſumptum probationis ſequelę abſolutè loquẽdo, quia quamuis ipſum ſit verum quoad naturalia ſocietatis: tamen quo ad pacta, quę contingit apponi contra naturalia eius, etiam licitè poteſt id fieri, vnde bene poteſt ſtare, ꝙ A. non velit B. habere participium in capitali pecunia in fine ſocietatis: & tamen licitè velit, ꝙ B. ſupportet ſecum periculum capitalis pecuniæ in parte. vtpote, ſi A. voluit, ꝙ tanto maior pars lucri ſocialis deberet cedere B. quatenus periculum capitalis pecuniæ (quod aliàs B. ſubire non teneretur) ſubeat, ita ꝙ quantum A. onerat B. per periculum ei indebitum: tanto etiam maiorem partem lucri indebitam B. aſſignet eidem, ſic etiam in propoſito ſtat, ꝙ B. non velit perſonam ſuam eſſe diuidendam in fine ſocietatis, & tamen licitè velit, ꝙ A. ſupportet ſecum periculum perſonæ ſuæ, ſaltem aliquod ſcilicet captiuitatis, vel conſimile: vtpote, ſi B. tanto lucroſiores, & diligentiores operas impendit, aut tanto maiorem partem communium expenſarum ſubit, aut A. tanto viliorem pecuniam capitalem poſuit in ſocietatem reſpectu capitalis B. ſcilicet reſpectu perſonæ ſuę vſufructuandæ. Nec eſt in foro conſcientiæ ſemper, vel indiſtinctè dicendum, ꝙ A. teneatur ſupportare periculum captiuitatis perſonæ B. vel conſimile. Quando autem & quando nõ: hoc pendet in foro conſcientię ex circunſtantia facti ſcilicet capitalium hincinde communicatorum, & lucri partiendi, & onerum hincinde ſibi mutuò ſuppoſitorum. Præterea periculum perſonale B. vt captiuitatis, vel infirmitatis eius, poteſt reduci quodam modo ad expenſas, quę fiunt tempore ſocietatis per B. Ideo ſicut dicetur in ſequenti quæſtione, quod an & qualiter expenſę debeant ſupportari communiter ab vtroque, hoc pendet in foro cõſcientiæ ex circunſtantia facti: ſic in propoſito eſt dicendum. Pręterea illa captiuitas poteſt multipliciter accidere B. ſcilicet aut per culpam latam, vel leuem B. quia ſcilicet ambulauit in loco periculoſo, vbi nullus diligens ambulaſſet, & ſic captus eſt, & ad illius ſupportationem non teneretur A. quantum eſſet ex natura contractus ſocietatis. ſecus de ea, quę contingit à fortuna, & ſine culpa B. niſi *forte* leuiſſima. Ita etiam de vulneratione, vel infirmitate B. contracta tempore ſocietatis poteſt diſtingui, quia vel venit ex culpa B. puta malo regimine, vel ex eius contentioſitate, aut ſine culpa eius &c. Pręterea etiam illa captiuitas, quæ ſine culpa B. contingeret, eſt *duplex*. Quædam enim prouenit ex eo: quia fuit ſocius A. & captiuatores oderunt A. aut fuit captus intuitu propriæ perſonę, quæ exoſa fuit eiſdem: etiam ſine culpa B. aut neutrius odio, ſed amore ſolius pecuniæ, quam geſtabat. Item aut fuit captus inter operandum operas ſocietatis, aut inter operandum alias operas, aut ociando. Et ſi verum eſt, quod quidam dicunt, quòd nõ oportet communicare illa lucra, quæ non obuenerunt cõtemplatione ſocietatis eius cum A. Vt ſi quis princeps ipſi B. accedenti ad ſe tempore ſocietatis donet equum: non quia ſit ſocius A. ſed contemplatione propriæ perſonæ B. quę placet principi: quamuis ſocietas B. cum A. contracta fuerit occaſio aſſequendi illud donum. puta quia ratione ſocietatis habuit aliqua expedire coram principe, & ſic princeps in notitiam eius venit, & donauit ſibi: tunc non videtur bene ſaluabile, quin etiam damna, quæ obueniſſent perſonæ B. non contemplatione ſocietatis, ſed intuitu propriæ perſonæ: etiam ſi ſine culpa B. accidiſſent ei, non eſſent etiam communicanda, & eadem ratione etiam illa, quę extra operas ſocietatis ſibi acciderunt: non eſſent communicanda. Eodem modo de alijs perſonalibus damnis videretur arguendum. Et quamuis de illis poſſet fieri labyrinthus in foro contentioſo; tamen in foro conſcientiæ

ſcientię ſi quis metiatur ſingulas aliàs conditiones æquales, vel inæquales inter A. & B. poteſt facilius expedire caſum.

Ex illa concluſione ſequũtur quatuor corollaria. Primum, ꝙ tam modus dicendi ſancti Bernardini, quàm etiam glo. 14. q. 3. in c. plerique. eſt ſaluabilis: & vnus cum alio concordabilis. Nam ſanctus Bernardinus conſueuit ſentire, ꝙ quando A. ponit aliquam quantitatem pecuniæ ad ſocietatem, & B. operas, & ꝙ debent participare lucrum obueniens, ꝙ ad hoc: vt contractus liceat ipſi A. oportet, ꝙ A. retineat in ſe periculum totius capitalis pecuniæ: ita ꝙ ſi perdatur A. fortuna, vel huiuſmodi, non oporteat B. ipſi A. facere aliquam refuſionem etiam in parte. Gloſſa verò in prædicto c. ſentit. ꝙ licitè poteſt A. paciſci, ꝙ periculum capitalis pecuniæ ſit commune. Et hoc etiam ſentit Panor. in c. per veſtras. de donat. inter virum, & vxorem. Et certè vtraq; ſententia eſt vera in ſuo caſu. Nam ſi A. vult, ꝙ in fine ſocietatis pecunia capitalis ſupermanens debeat ſibi ſoli tota cedere, & ꝙ non debeat cedere aliqua pars B. proportionabiliter, ſicut pars lucri cedere debet eidem, adeo ꝙ ſi nullum lucrum obueniſſet, B. omnino nihil reportaret in fine ſocietatis: tunc meritò etiam ſolus A. debet ſuſtinere periculum pecuniæ capitalis: tunc enim ſolum contraxerunt ſocietatem immediatè, & principaliter in commoditatibus pecuniæ, & lucris eiuſdem. Et illo modo videtur ſanctus Bernardinus intelligendus in ſuis deciſionibus & bene. Niſi forte A. imponendo B. partem periculi capitalis (de quo tamen capitali non vult ei dimittere partẽ in fine ſocietatis) refunderet B. illud onus alia via ſufficienter, vtputa per hoc, ꝙ cum A. poſſet æqualẽ partem lucri accipere cum B. tamen A. tanto minorem partem lucri acciperet, donec ſatisfieret B. de onere partis periculi. Et dico partis, quia ſecus ſi A. imponeret B. totum periculum capitalis, etiam ſi illud onus ei refunderet alia via ſufficiẽter, & hoc quia eſſet ibi ſpecietenus vſura. Et de hoc tactum eſt fundamentũ in q. 91. Si autem B. vellet in fine ſocietatis etiam habere partem capitalis: non immeritò etiam A. imponeret B. ꝓportionabiliter periculum capitalis eiuſdem. Et illo modo opinio gloſſæ eſt vera.

Secundum corollarium. Ex dictis patet, quid dicẽdum ſit ad ſequentem caſum, ſcilicet A. poſuit pecuniam, & B. operas, & poſt multa tempora, & multos ſudores habitos non inuenitur, niſi ſolum capitale, an totum capitale debeat cedere A. vel an ſit diuidendum inter A. & B. Nam dimiſſis primò varijs modis dicendi dominorum iuriſtarum, poteſt reſponderi ex prædictis pro foro conſcientiæ, & theologico quatuor dicta. Primum, ſi expreſsè conuenerunt A. & B. in principio contractus, quòd in fine ſit diuidendum: tunc tali conuentioni ſtandum eſt, & diuidendum. Si autem conuenerunt, quòd non eſt diuidendum: iterum ſtandum eſt conuentioni. dummodo tamen conuentio ſit ęqua, alioquin ei non eſt ſtandum, quin ille, cuius conditio eſt contra ęquitatem melior, debeat ab ea recedere, & accedere ad æquitatem, vt adęquetur ſua conditio conditioni alterius. Secundum, ſi non expreſsè conuenerunt ſuper illa diuiſione capitalis fienda in fine ſocietatis, vel non fienda: tunc non eſt præcipitanter, nec abſoluto ſermone dicendum; quòd ſit diuidendum capitale. nec etiam, quòd non ſit diuidendum, ſed conſiderandæ ſunt operæ B. & quantitas pecuniæ A. ſcilicet an operæ B. ęquiualeant pecunię non ſolum conſideratæ quo ad eius interuſurium: ſed etiam quo ad eius proprietatem diuidendam in fine: & tũc ex quo perinde eſt: ac ſi tantundem pecuniæ poſuiſſet, neceſſe eſt, ꝙ in fine pecunia diuidatur ex æquo inter eos. Et ſi eſſent valẽtiores, quàm pecunia etiam hoc modo conſiderata: tunc non ſolum æqualis pars pecuniæ capitalis deberet cedere ipſi B. ſed etiam tantò maior, quanto præualerent eius operæ pecunię. Et in vtroque illorum caſuum pecunia capitalis tempore ſocietatis etiam debet ſtetiſſe in periculo vtriuſque: ſicut & vtrique erat in fine ceſſura. Imm ò in ſecundo caſu huius dicti B. debuit ſubſtitiſſe tãto maiori parti periculi, quãto maior pars pecuniæ ei ceſſura fuit. Si autem operæ non æquiualerent pecunię conſideratæ quo ad eius proprietatem in fine diuidendam, ſed ſolum quo ad interuſurium eius: tunc in fine tota pecunia cedet A. & in tali caſu B. non tenebatur ſubiacere periculo pecuniæ capitalis. Tertiũ dictum. Si perpenditur, quòd operæ B. ſatis notabiles, & validæ fuerunt: ſed tamen non poteſt diſcerni, an æquiualuerint, vel non pecuniæ conſideratæ quo ad eius proprietatem diuidendam in fine: tunc cõſiderentur, ſi A. voluerit B. habere ęqualiter ſecum ſubiectum periculo capitalis pecunię: & tunc æqualis pars capitalis pecuniæ debet cedere B. Illa enim ſubiectio eſt aliquale iudicium, quòd forte operæ æquiualuerint pecunię, & quòd ſicut æqualiter eum periculo pecuniæ ſubijcere voluit: ſic etiam eam æqualiter ſecum diuidendam eſſe conſenſit. Dico autem aliquale indiciũ, quia non eſt omnino ſufficiẽs: vt patebit in reprobatione tertiæ reſponſionis. Quartum, quando autẽ non poteſt diſcerni æquiualentia prędicta, & inuenitur, ꝙ B. etiam non fuit ſubiectus periculo capitalis pecuniæ: tunc pecunia debebit cedere ſoli A, quia tunc videtur A. cenſuiſſe operas B. tantum æquiualuiſſe interuſurio pecunię, & pecuniam non voluiſſe eſſe diuidendam. Ex hac deciſione ſequitur, ꝙ tres ſequentes deciſiones, quę dantur ad caſum prędictum non valent, & præſertim duæ primę. Prima eſt glo. in l. j. C. pro ſocio. dicentis, ꝙ in fine debet pecunia capitalis ęqualiter diuidi, & hoc de iure: de conſuetudine autẽ debet eſſe ſalua. Nam aut primum eſt verum, & tunc ſecũdum eſt falſum. aut ecõtra, quia ſi primũ eſt verum: tũc de iuſtitia cõmutatiua debet ipſi B. medietas capitalis. igitur cõſuetudo, quæ nõ dat B. illam medietatẽ, priuat eum parte ſibi de iuſtitia debita. igitur eſt iniqua cõſuetudo. modo de iniqua cõſuetudine nulli eſt aliquid ſaluum. Simili modo pôt argui, ſi ſecundũ ſit verũ, q̇a tunc primũ erit falſum. Secunda rñſio eſt Iacobi de Aretio dicentis: ꝙ tam de cõſuetudine, q̃ de iure capitalis debebit cedere in fine ſoli A. Et idem tenet Barto. in prędicta l. j. Contra, quia nihil debet A. cedere, quod debet cedere B. quia tunc iniuſtitia fieret B. Modo ſtat, quòd medietas capitalis pecunię debet cedere B. vt ſi operæ B. ęquiualuerunt pecunię A. vtroq; modo conſiderando pecuniam ſi. ut

poſſibile eſt: vt deduxi circa ſecundum modum, & etiam tangetur hoc q. 93. Vnde illi duo modi reſpondendi ſunt ſimiles illi modo reſpondendi, quo quãdo quæreretur, ſi A. vendidit B. equum pro decẽ florenis, an debeat in foro conſcientię B. dare A. decẽ florenos, vel partem ſibi reſeruare? reſponderetur, quòd debet. Nam quis diceret ſic reſpõdenti, an equus valeat decem, vt ſic debeat B. ei dare decem, vel an tantum valeat quatuor: & ſic non debeat ei dare decem, ſed ſibi reſeruare ſex florenos, hoc enim pẽdet ex facto. ſic hic pendet ex facto, & circumſtantia valoris operarum B. & quãtitatis pecunię A. an B. debeat in fine ſocietatis participare pecuniam capitalem. Nec valẽt tres probationes Iacobi. Primò enim quærit di. Quare ſocius meus debet habere pecuniã meam? & ſi dicis: quia ponit operam, reſpondeo, ꝙ precium operæ intelligitur eſſe correſpondens interuſurio pecuniæ: non autem ſorti. Vnde ſicut vnus ponit commoditatem operæ, ſic alter ponit commoditatem pecuniæ: non autem proprietatem. Hæc ille. Dicendum, quòd dupliciter deficit. Primò quia ſupponit falſum, ſupponit enim quaſi in ſocietate pecuniaria pecunia ſit ſolius ponentis eam, quod eſt falſum. immo etiam eſt ipſius B. tempore ſocietatis, etiamſi non eſſet in fine diuidenda. nec B. ſubiiciſſet eius periculo etiam in parte: vt probaui in primo corollario primę concluſionis huius quæſtionis. Secũdò, quia vult, quòd operæ B. æquiualent ſolum interuſurio pecuniæ. Modo contingere poteſt, quòd oppoſitum eſt verum, ſcilicet, quòd operæ æquiualent pecuniæ captæ tam quoad interuſurium: quàm quoad proprietatem etiam in fine diuidendam. ſicut fit aliquando in ſocietate animalium, quòd operę B. æquiualent non tantum vſuifructui animalium A. ſed etiam eorundem proprietati in fine diuidendę. Secunda probatio eius eſt: quia ſi vnus poneret decem milia, & alius operam tantum, hic nulla poteſt eſſe proportio, niſi de commodo operæ ad commodum pecuniæ: non autem ad ipſam ſortem, ſed deficit, quia & ſi in tanta pecunia ipſius A. poſita nõ ſit veriſimile, nec facile contingibile, quòd operę B. ęquiualeant pecuniæ A. vtroque modo captę, ſed ſolum eius interuſurio: tamen ſi pecunia ſit longè minor: vt centum florenis, vel quinquaginta, & induſtria B. ſit plurima, & notabilis valde, adeo quòd ſi B. conduceretur pro operis annuis, oporteret ſibi per annum pro ſolis operis dare centum florenos, vel quinquaginta, prout tangetur in quæſt. 95. Iam eſſet proportio ęqualitatis inter operas B. & pecuniã A. etiam quoad eius dominium directum conſideratam. Vnde notanter dixi in ſecundo dicto, quòd conſiderandę ſunt non tantum operæ B. ſed etiam quãtitas pecuniæ A. Et ſi dicas, quòd etiam ſi operę B. æquiualeant pecuniæ A. omni modo: tamen adhuc nõ eſt dignum, quod in fine diuidatur pecunia, quia opera B. tranſiuerunt in præteritum, & ſic A. non poteſt partem earum habere: pecunia autem A. permanet, & ſic qua ratione A. non accipit partem operarum B. nec B. debebit accipere partem pecuniæ A. Dicendum, ꝙ ſi B. non operas, ſed pecuniam æquiualentem pecunię A. poſuiſſet, & fuiſſet perdita, adhuc debuiſſet B. participaſſe pecuniam A. ſicut etiã ſi e contra accidiſſet. Nam tunc aggregatum ex vtraque pecunia (quę æquè eſt vnius ſicut alterius) cenſetur communis pecunia. Vnde ꝙ A. non participat operas B. quando lucrum nullum prouenit, eſt ſimile, ſicut ſi B. poſuiſſet pecuniam & non operas, & ex pecunia B. nullum lucrum proueniſſet: immo perdita fuiſſet. Iam A. non participaret pecuniam B. & tamen nihilominus B. participare poſſet pecuniam A. Tertia probatio, quia in ſocietate animalium ſi A. ponit pecus, & B. operam paſtoralem, expreſſum eſt, ꝙ obuentiones prouenientes ſunt communes, non autem pecus: vt l. cum duobus. ff. pro ſocio. Vnde in ſocietate ouium diuiduntur lana, & fœtus, & huiuſmodi: non autem oues. Igitur etiam ſic erit in ſocietate pecunię: vt ſic in dubio potius ſit dicendũ vſum rei poſitum in ſocietatem, quàm ipſam rem. Dicendum, ꝙ etiã in ſocietate animalium poteſt contingere, ꝙ in fine non tantum fructus: ſed etiam animalia ipſa capitalia licitè, & meritò diuiduntur, vbi etiã alter poſuit operas tantum: puta: ſi operæ eius ſint tãtæ, ꝙ ęquiualent non tantum vſufructui animaliũ: ſed proprietati eorundẽ, adeo ꝙ non fieret ipſi ponẽti tales operas ſufficiẽs refuſio per ſolius vſuſfructus participationem: niſi etiam haberet participium in capitali: ſicut poteſt contingere, quando B. nõ nudas operas, ſed etiam magnas expẽſas facit circa animalia, & ſubiacet partim periculo animalium. Et ſecundum hoc ad l. cum duobus, diceretur, ꝙ intelligẽda eſt in caſu, vbi operæ B. non æquiualent, niſi vſufructui, ſeu commoditati animaliũ, & vbi periculũ animalium eſt apud ponentem ea, alioquin eſſet lex iniqua, ſi operæ æquiualerent animalibus vtroq; modo conſideratis. Tertia reſpõſio, quæ tñ eſt minus reprehenſibilis cæteris, eſt Angeli de Perußio dicentis, ꝙ ſi periculum capitalis erat cõe, ſiue ex pacto, ſiue ex conſuetudine: tũc cõiter debet pecunia diuidi inter eos. Si autẽ periculum non erat cõe inter eos: vtputa, quia nec fecerunt pactum de periculo cõicando: nec conſuetudo habet, ꝙ periculum ſit cõicandum: tunc totũ capitale erit illius, qui totũ poſuit. Nã tũc ille, qui ponit pecuniã, cõicat commoditatem pecunię ſuę alteri, & alter recõicat ſibi fructum perſonæ ſuæ tantum, & ideo capitale non eſt diuidendũ. Hęc ille. Sed contra. Quia quãuis illud ſit bene dictum ĩ caſu, quo nõ poteſt diſcerni, an operę ęquiualuerint, vel non pecunię quo ad proprietatẽ, quia tunc nõ ſupeteſt alius modus, & via cognoſcendi de iuſtitia huius caſus. Tamen ſi põt valor operarum agnoſci, an ſcilicet æquiualeant, vel non pecunię, nõ ſufficit cõſiderare, an periculũ ſit cõe, vel nõ: quia p̃ter hoc oportet cõſiderare operas, an æquiualeãt, vel nõ. Nam ſtaret, ꝙ periculum eſſet cõe, & tñ operę ſcirẽtur eſſe minoris, q̃ pecunia, & tunc poſſẽt ita viles eſſe, ꝙ nulla pars capitalis eſſet ei aſſignãda: nõ obſtante, ꝙ periculo eius ſubiacuiſſet: quatenus ſuppleret defectum operarũ, vt dignus eſſet, æqualẽ partẽ lucri hẽre cũ A. & dato ꝙ eſſet capitale diuidendũ, non oporteret tñ, ꝙ diuideretur ex ęquo (vt ille modus dicẽdi ſupponit) etiã ſuppoſito, ꝙ ęquè ſupportent periculum: quia meritò ſibi minor pars capitalis debetur, ex quo mi⁹ poſuit: licet ęqualiter ſubeat periculũ.

Tertium corollarium. Ex prædictis etiam patet

quid

quid ſit dicendum ad ſequentem caſum, qui quamuis potius ſpectaret ad materiam teſtitutionũ, quàm contractuum: tamen quia occurrit tractantibus materiam ſocietatum: ideo declarandus eſt, & eſt talis. A. poſuit pecuniam, & B. operam tantum, & in fine, ſiue lucrum obuenerit, ſiue non: tamen capitalis pecunia eſt perdita in toto: vel ſaltẽ eſt perdita in parte, & ſic eſt diminuta. An B. teneatur ſuſtinere partẽ damni illius perditionis, vel diminutionis: vt ſi pecunia fuit centum florenorũ, & eſt totaliter perdita, an B. debeat ipſi A. in releuamẽ dare quinquaginta florenos. An ſi eſt diminuta, quia quinquaginta ſunt perditi, an B. debeat A. dare viginti quinq; florenos. Et quia perditio illa potuit fieri, aut ſine culpa B. vt ſi per fortunam, vel huiuſmodi eſt perdita. Aut per culpam B. ideo difficultas illius caſus habebit duos articulos. Primò igitur videndum eſt, quid ſit dicendum, quando eſt perdita ſine culpa B. Et vt deciſio non fiat obſcura, ponamus ſolum alterum membrorum. ſcilicet, quòd pecunia A. ſit totaliter perdita: quia illo deciſo poterit haberi proportionabiliter reſponſio etiam de caſu, in quo pecunia eſſet in parte perdita tantum, ſeu diminuta. Dicendum igitur per duo principalia dicta. Primum. ſi A. & B. expreſsè conuenerunt, quòd B. ſuſtineret partẽ damni perditionis totalis, vel partialis, ſeu diminutionis: aut quòd B. deberet eſſe liber à talibus: tunc tali conuentioni ſtandum eſt, dummodo ſit æqua, & deduc vt in primo dicto præcedentis caſus, & quando conuentio ſit æqua, vel non, patebit etiam ex ſequentibus. Secundum dictum principale, & continens ſub ſe octo dicta eſt. Si autem non conuenerunt ſuper hoc non eſt præcipitanter, nec abſoluto ſermone dicendum, quòd B. non teneatur, vel quòd teneatur ſuſtinere partem illius damni, vt quidam faciunt: ſed ſolerter conſiderandum eſt, an operæ B. ſimpliciter, ſeu vniuerſaliter æquiualuerũt pecuniæ A. adeo quòd non ſolum lucrum: ſed etiam pecunia A. fuiſſet in fine æqualiter diuidenda. Aut præualuerũt ei etiam vt in fine diuidendæ, aut nec præualuerunt ei, nec æquiualuerunt: immo ſolum æquiualuerunt interuſurio pecuniæ. Si primum, hoc eſt dupliciter. Quia aut pecunia eſt perdita ſtatim, poſtquam ſocialiter eſt tradita B. ſcilicet, antequam B. præſtitit aliquas operas ſaltem alicuius ponderis, vel notabilitatis, aut eſt perdita poſt operas. Illa diſtinctione præmiſſa ponenda ſunt octo dicta, quorum prima quinque erunt ſolum de caſu, in quo operæ B. æquiualuerunt, vel æquiualuiſſent ſimpliciter pecuniæ. Et pro maiori intellectu pono, quòd pecunia A. fuerit centum florenorũ, & operæ imponẽdæ per B. etiã valeant centum florenos, vel valuiſſent. Primum. ſi pecunia A. fuit ſtatim poſt ſocialem traditionem, vel communicationem perdita, ita quòd B. nondum poſuit aliquas operas: ſaltem alicuius notabilitatis: tunc B. debebit ſuſtinere medietatem illius perditionis, & ſic dare A. quinquaginta florenos, & B. tunc erit immunis ab obligatione ponendi aliquas operas, vel valorem earundem. Aut (quod in idem redit) ſi non velit ipſi A. dare quinquaginta florenos debet valorem operarum, quas debuiſſet poſuiſſe ponere, & illum valorem condiuidere æqualiter cum A. & ita cum valor operarum, quas B. debuiſſet poſuiſſe: ſit etiam centum florenorũ, tũc ipſi A. (ſicut prius) cedent quinquaginta floreni, & reliqui quinquaginta manebunt apud B. Probatio huius dicti eſt. Quia ſocietas contracta inter A. & B. eſt perinde iudicanda. ſicut iudicaretur ſocietas, qua B. ſine operis poſuiſſet non in re: ſed in propoſito, & obligatione tantundem pecuniæ, quantum A. Vt puta, ſi vnus tertius fuiſset per eos conductus ad exercendum pecuniam vtriuſque, & ſic fingeretur eſſe vna communis pecunia indiſtincta, aggregata ex pecunia vtriuſque, ſcilicet ex ea, quam A. effectualiter poſuiſset: & ex ea, quam fingeremus B. poſuiſſe pro quanto ſe obligaſset etiam tantundem poſiturum. Modò quando de illa totali pecunia cõi (quæ eſt ducentorũ florenorum) fuiſset perdita vna medietas. puta illa, quæ in effectu fuit poſita: tunc fuiſset perdita medietas: quæ communis vtriuſque fuiſset, & ſi B. vellet ſuam pecuniam etiam ponere in effectum, ſicut ſe obligaſset: tunc A. non poſſet aliquid à B. exigere pro releuamine prioris medietatis perditę, quam A. poſuiſset, quia illa fuit vtriuſque, & ideo vterque re ipſa ſuſtinet illud damnum pro ſua parte, & cum B. poneret etiam ſuam pecuniam: tunc illam diuiderent inter ſe ęqualiter. Et ſic tantundem poſuiſſet vnus, quantum alter, & tantundem leuaret quiſque, quantum alter, ſcilicet quinquaginta florenos, & vterque etiam tantundem damni pertuliſset, quantum alter: vterque enim fuiſset in L. damnificatus, & vterque leuaret L. diuidendo capitale. Si autem B. nollet ſuos centum ponere: tunc B. deberet dare quinquaginta florenos. A. & ſic ſuſtineret cum A. partem perditionis medietatis, quæ fuit cenſenda, vt poſita per A. Sic in propoſito B. nondum poſuerat operas: ſed tamen obligatus fuit ad ponendum, & perdita eſt medietas totius communis capitalis aggregati ex centum florenis, & operis ponendis valituris etiam centum florenis. Ideo aut B. debet operas in effectu ponere: quas tamen, quia non poteſt ponere circa pecuniam A. (quia perdita eſt) ponat valorem earum: & tunc cenſetur medietas communis capitalis remanſiſse, & illa eſt diuidenda inter eos, & ſic cedent A. quinquaginta florenos, & pro alijs tam vterque ſuſtinet partem perditionis pecunię, ſine hoc, quòd A. exigat aliquid à B. pro releuamine perditionis centum florenorum. Secundum dictum. Si pecunia A. fuit perdita poſt operas B. tam plenè præſtitas, & ex operis obuenit lucrum: tunc B. non tenetur ſuſtinere medietatem, nec aliquam partem damni perditionis pecuniæ A. ſic quòd debeat ipſi A. dare quinquaginta florenos, aut aliam partem in releuamen perditionis centum florenorũ. Probatur: quia illa ſocietas contracta inter A. & B. eſt protunc iudicanda perinde, ſicut iudicaretur ſocietas, qua B. ſine operis poſuiſset non ſolum in propoſito, & obligatione: immo in re, & in effectu tantundem pecuniæ, quantum A. vt puta ſi aliquis tertius fuiſſet per eos communiter conductus ad exercendas vtraſque pecunias, & ſic ex pecunia vtriuſq; fuiſset vna communis, & indiſtincta pecunia capitalis aggregata, ſcilicet ducenti floreni, & de illa communi prouenisset

niſſet lucrum, poſt cuius obuentionem diuiſum fuiſſet lucrum, & nō ſolum lucrum fuiſſet diuiſum: immo etiam vna medietas totius communis pecunię capitalis fuiſſet inter eos diuiſa, qua diuiſione facta reliqua medietas perderetur, vel iam perdita eſſet. Modo quamuis in tali caſu reliqua medietas deberet vtrique perdita fuiſſe ad illum ſenſum, quòd ex quo vterque habuiſſet medietatem illius medietatis, ſi nō fuiſſet perdita, & neuter totam habuiſſet: ſic vterq; nunc carebit ea: non tamen ſic deberet eſſe vtrique perdita, quòd alter alteri, ſcilicet B. ipſi A. aliquid debeat dare pro carentia ſuæ medietatis. Vnde ſatis erit ipſi B. quòd perdidit medietatem eiuſdem medietatis, quæ aliàs ſibi ceſſiſſet. Et ita finaliter in tali caſu vterque nihil reportaret de tota pecunia capitali, niſi quartam partem totius communis pecuniæ præter lucrum, quia ſola vna medietas inter eos fuiſſet diuiſa. ergo etiam ſic debebit eſſe in propoſito caſu, quòd B. non tenebitur aliquid dare A. Maior huius probationis patet, quia operę B. æquiualent pecunię A. & in effectu B. eas poſuit, & vterque etiam participauit lucrum operarum, & in participando lucrum earum, vterque etiam participauit operas ex æquo: quia operæ etiam æquiualentes ſimpliciter pecuniæ non aliter poſſunt participari, & diuidi inter ſocios, niſi pro quanto vterque æquè ſentit lucrum earum, & ſic vna medietas totius capitalis aggregati eſt inter eos ex æquo diuiſa. Tertium, ſi pecunia A. fuit perdita poſt operas B. iam plenè pręſtitas, & ex operis B. nullum lucrum prouenit, & ſic operæ B. cenſentur perditæ: tunc B. non tenetur ſufferre partem damni perditionis pecuniæ A. ſcilicet dando A. medietatem, vel aliam partem pecuniæ perditæ: niſi etiam econtra A. velit ſufferre partem perditionis operarum B. dando B. medietatem valoris operarū impenſarum per B. Probatur, quia ex quo (vt ſuppo nitur) operæ B. ęquiualent ſimpliciter pecunię A. & in effectu B. poſuit eas. ergo tantundem in effectu po ſuit, quantum A. & ex poſitione vtriuſque cenſetur, & fingitur vnum capitale indiſtinctum, & commune vtrique fuiſſe aggregatum, cuius vna medietas eſt perdita pro quanto operæ ſine fructu tranſiuerunt, & nunc alia etiam eſt perdita. ergo totum eſt perditum. Et ſic vnus tantundem damni ſuſtinuit, quantum alter. ergo iniquum eſſet, quòd alter alteri deberet ſuccurrere, & reſarcire damnum: & non econtra etiam ille illi deberet reſarcire. Confirmatur, quia perinde eſſet, ac ſi B. poſuiſſet ſine operis tantundem pecuniæ, quantam A. & ex vtraq; pecunia eſſet vna communis pecunia vtrique aggregata, ſcilicet ducenti floreni, cuius vna medietas eſſet perdita, & iterū vna, & ſic tota eſſet perdita, & B. deberet A. dare quinquaginta, & non vellet etiam econtra A. dare B. L. quod eſſet magna iniquitas. Ideo vtrique ſufficit ferre damnum eius, quod poſuit. Quartum, ſi pecunia A. eſt perdita poſt operas B. præſtitas, ſed non plenè pręſtitas: vtputa pecunia eſt perdita, poſtquam B. pręſtitit operas per medietatem temporis conuenti, & ex operis B. lucrum obuenit: tunc B. tenetur ſufferre medietatem medietatis perditionis pecuniæ A. & ſic dare ipſi A. viginti quinque florenos, & tūc erit B. deobligatus à poſitione reliquæ medietatis operarum, vel valoris illius reliquę medietatis operarū, quę valet quinquaginta florenos. Aut ſi B. hoc nolit facere: tunc (& redit in idem) debet B. valorem reliquę medietatis operarum, quas impendere debuiſſet, ponere in effectu, & illum valorem diuidere ex æquo cum A. & quia reliqua medietas operarum valet quinquaginta florenos, ideo diuidendo quinquaginta florenos A. & B. ipſi A. ſicut prius cedent xxv. floreni. Probatur hoc dictum ſic, quia ſocietas inter A. & B. contracta eſt iudicanda perinde, ſicut iudicaretur ſocietas, qua B. poſuiſſet ſine operis tantundem pecunię, quantū A. ita tamen, ꝙ medietatē, ſ. quinquaginta florenos poſuiſſet in effectu: & aliam medietatem poſuiſſet in obligatione, & ex pecunia vtriuſque eſſet vna cōis pecunia indiſtincta, aggregata, ſ. ducenti floreni, & de illa fuiſſet medietas perdita, ſcilicet centum floreni, quarta autem pars totius, ſ. quinquaginta fuiſſet diuiſa æqualiter inter eos, pro quanto enim operæ. B. pro medietate præſtitæ ſunt quarta pars totius cōis capitalis, & A. & B. fructum operarum illarum ęqualiter diuiſerunt: ideò cenſetur quarta pars totius capitalis eſſe æqualiter inter eos diuiſa. Modo in tali caſu deberet B. alterū illorū duorū facere: ſ. aut dare A. xxv. florenos, & tunc eſſet liber à poſitione alterius partis nondum poſitæ, ſcilicet aliorum. L. Aut ſi nollet, debebit reliquos. L. florenos nondum poſitos ponere, & eos condiuidere cū A. & ſic A. habebit xxv. florenos, & cū A. prius habuiſſet de quarta parte operarum diuiſa etiam valorē xxv. florenorū, iam cēſebitur habere. L. florenos, de diuiſione capitalis, & cenſetur B. ipſum releuaſſe in medietate perditionis pecunię A. Similiter tātundem cedet B. quia ex quo B. habuit primò medietatē quartæ partis diuiſę, cenſetur habuiſſe xxv. florenos; & ſi poſuit reliquam quartam non depoſitam: tunc ſibi de illa iterum cedent xxv. floreni. Aut ſi B. deobligatur ab illa poſitione, ita ꝙ ſolū det A. xxv. flor. tūc illa deobligatio eſt retētio valoris xxv. florenorū: Ergo etiam ſic erit in caſu propoſito. Et ſicut in hoc quarto dicto poſitus eſt caſus, ꝙ B. ſolum medietatē operarum præſtiterit: ita ſi poneretur, ꝙ plus quàm medietatem operarum præſtitiſſet: vtputa tres partes omnium operarum ponendarum, vel ſolum vnā tertiam poſuiſſet, ſecūdum hoc proportionabiliter eſt reſpondendū, quid B. debeat ponere pro reliquis operis non poſitis, & illud diuidere cum A. & tunc erit deobligatus, ne cogatur aliquid dare A. in releuamen pecunię eius. Aut ſi nolit illas reliquas operas ponere, nec valorem earum, debebit releuare ipſum A. in perditione pecuniæ in tanto, quantum valeret illa pars reliquarum operarum ponēdarum, & eodem modo etiam poſſet præſens clauſula addi ſequenti dicto. Quintò, ſi pecunia eſt perdita poſt operas B. nondum plenè præſtitas, puta: pręſtitit eas ad medietatem temporis conuenti, & ex eis nullum lucrum prouenit, & ſic operę poſitę cenſentur perditæ: tunc B. debebit alterum illorum duorum facere. Aut ponere valorem reliquarum operarum, quas debuiſſet ponere: & eum valorem diuidere cum A. ęqualiter: & tunc erit liber, vt nihil teneatur dare A. in releuamen perditionis pecunię, vel (quod idem eſt) debebit ſoluere A. medietatem

dietatem medietatis perditionis ſuæ pecuniæ, ſeu quartam partem totius pecuniæ perditæ: & tunc erit B. deobligatus à poſitione reliquarum operarum. Probatur, quia ſocietas A. & B. eſt iudicanda perinde, ſicut ſi B. poſuiſſet tantundem pecuniæ quàm A. ſcilicet centum florenis, ita tamen quòd medietatem poſuiſſet in effectu: & aliam medietatem in obligatione, & fuiſſet ex pecunia vtriuſque vna communis indiſtincta pecunia aggregata. ſcilicet ducenti floreni, & de illa fuiſſet quarta pars perdita, ſcilicet quinquaginta floreni; quia operæ iam in effectu poſitæ per B. ſunt vna quarta totius communis capitalis. Inſuper etiam eſſet perdita vna medietas totius capitalis. ſcilicet centum floreni. Et ſic nihil remaneret, niſi reliqua quarta: quę ſcilicet fuiſſet medietas pecuniæ ponendæ per B. Modo in tali caſu B. non teneretur niſi ponere medietatem pecuniæ per eum ponendæ, & eam æqualiter diuidere cum A. vel quod idem eſt, ſi hoc nollet facere, deberet ſoluere A. medietatem medietatis perditionis pecuniæ eius, dãdo ipſi A. vigintiquinque florenos, ſicut & ſolum vigintiquinque floreni ceſſiſſent eidem, ſi B. poſuiſſet ſuam reliquam medietatem, ſcilicet quinquaginta florenos; & tunc vterque tantundem, quantum alius in capitali poſuiſſet, & vterque etiam tantundem, quantum alter leuaſſet, & ſuſtinuiſſet in damno: quia A. cenſeretur perdidiſſe tres quartas ſuæ pecuniæ, eo quòd quarta pars ſibi ſolueretur per B. & B. cenſeretur perdidiſſe etiam tres quartas ſuæ pecuniæ, ſcilicet, quia eius medietatem perdidiſſet, & reliquæ medietatis vnam partem dediſſet ipſi A. & reliquam medietatem illius medietatis ſibi reſeruaſſet. Ergo etiam ſic eſt hic, quando B. ponit operas æquiualentes pecuniæ ipſius A. &c. Et hæc omnia dicta ſupponunt, quòd ſicut B. virtute illius ſocietatis contractę cum A. habuit ius: ſi nihil pecuniæ capitalis A. fuiſſet perditum, quòd ipſe in fine habuiſſet eius medietatem, eo quòd ſuæ operæ ſimpliciter æquiualuerunt pecuniæ A. Nam ſi A. in animo ſuo renunciaſſet illi iuri: puta noluiſſet habere medietatem pecuniæ ipſius A. in fine ſupermanentis, & hoc ideo ſcilicet, quatenus etiam eſſet liber à periculo perditionis eiuſdem, & contentus voluiſſet eſſe participio æqualis partis lucri: tunc B. non teneretur ad ſufferentiam perditionis pecuniæ A. ſiue illa pecunia eſſet perdita ſtatim, & ante vel poſt operas ſuas plenè, vel non plenè præſtitas. Quia ſi B. poſuiſſet operas ęquiualentes ſoli interuſurio pecuniæ A. & ita non niſi æqualis pars lucri deberetur ipſi B. non teneretur ad aliquam ſufferentiam perditionis pecuniæ A. immo periculum perditionis pecuniæ eſſet totum ſolius A. ſicut & in fine ſoli ipſi A. debuiſſet tota illa pecunia ceſſiſſe, ſi ſupermanſiſſet. ergo à fortiori, ſi operæ B. æquiualuerunt ſimpliciter pecuniæ ipſius A. & B. non vult eam in fine participare, non tenebitur B. ad aliquam ſufferentiam perditionis pecuniæ A. Et quamuis non ſit veriſimile, quòd B. in caſu talis æquiualentiæ vellet renunciare parti pecuniæ capitalis pro tali libertate à periculo perditionis pecuniæ: quia longè eligibilior eſt pars illius pecuniæ habendæ: quàm ſit fugibile periculum ſufferendi partem perditionis eiuſdem, quia minus veriſimile eſt ſecundum eſſe affuturum, quàm primum. Tamen ſi quis in confeſſione diceret, ſe talem habuiſſe animum, credendum eſſet ei, quia in foro conſciẽtiæ cuilibet creditur pro ſe, & cõtra ſe. Sextũ dictũ. ſi autem operæ B. fuiſſent præualentiores, quàm pecunia ipſius A. etiam conſiderando eam vt in fine diuidendam: tunc reſciſſo eo, in quo operæ eius prępualuiſſent pecuniæ ipſius A. de reliquis operis B. æquiualentibus pecuniæ A, agendum eſt eo modo, ſicut ſonuerunt pręcedentia quinque dicta. De parte autem pręualente dicendum, quòd inquantum B. prætextu illius præualentiæ etiam voluiſſet habuiſſe tanto maiorem partem lucri: & etiam tantò maiorem partem pecuniæ A. diuidendæ in fine: tunc etiã illius pecuniæ debebit ſuſtinere tanto maiorem partem damni perditionis, & hoc in caſu, quo B. tenetur ſufferre perditionem pecuniæ A. ſecus in caſu, quo non tenetur ſufferre perditionem pecuniæ A: qui autem ſint illi caſus, quando ſcilicet tenet, & quando non, patuit ex præcedentibus quinque dictis. Septimum dictum, ſi inueniatur, quòd operæ B. non æquiualuerunt ſimpliciter pecuniæ A. ſed ſolũ interuſurio: tunc ſiue pecunia A. ſit perdita ſtatim, & ante operas B. ſiue poſt eas plenè, vel non plenè præſtitas: B. non tenebitur ad ſufferendum illã perditionem, dando ſcilicet ipſi A. aliquid in releuamẽ illius perditionis, quia in caſu talis æquiualentiæ: ſi etiam tota pecunia ſupermanſiſſet A. non voluiſſet ipſi B. aſſignaſſe partem aliquam illius pecuniæ. immo ſolus voluiſſet eam recepiſſe: igitur etiam in tali caſu ſolus ſufferat damnum perditionis eiuſdem. Nec ipſi B. licuiſſet, voluiſſe habere medietatẽ eiuſdem ſupermanentis pecuniæ: etiam ſi in recompenſam voluiſſet ſuſtinuiſſe partem perditionis eiuſdem, quia ad participandum partem pecuniæ remanentis non eſſet ſufficiens recompenſatio per hoc, quòd quis vellet ſuſtinere partem perditionis eiuſdem. Et dixi notanter in hoc dicto. ſi inueniatur, ꝙ operę B. non ęquiualuerunt ſimpliciter pecuniç A. tamen inueniuntur ęquiualere interuſurio eiuſdẽ: quia ſi inueniretur, quòd operę B. non ſolùm non ſimpliciter ęquiualerent pecuni A. immo etiam non interuſurio eiuſdem: tunc ſi B. voluiſſet nihilominus participaſſe ęqualem partem lucri A. tunc potuiſſent eius operę, ita viles fuiſſe, & intantum defeciſſe ab earum ęquiualentia ad interuſurium pecuniç, quòd prętextu illius, quod B. contendit, & vult habere æqualem partem lucri cum A. cum longè vilior pars ſibi deberetur de iuſtitia, potuiſſet B. fuiſſe meritò onerandus ad ſuſtinendam aliquam partem perditionis pecuniç: quatenus quanto maiorem partem ſibi indebitam de lucro vellet habere: tanto etiam maiori onere, quod aliàs eſſet ſibi indebitum, grauaretur. Octauum. ſi non poteſt diſcerni, nec inueniri, an operę ęquiualuerint ſimpliciter pecuniç, vel non, quamuis inueniatur, quòd ęquiualuerunt interuſurio pecuniç: tunc ex quo in re dubia non poteſt ferri certa ſententia, non debet diffiniri, quòd B. teneatur ſufferre partem damni perditionis pecuniç: ſed iudicandum eſt ex eo, quod eſt certum, & quia compertum eſt: quòd pecunia ęquiualeç interuſurio. ideo dicendum, quòd

ſufficit B. ſi ſit par A. in lucro & damno eidem oppoſito: non autem in damno capitalis. Ex hac deciſione ſequitur, quòd tres ſequentes reſponſiones ad cauſam huius corollarij non valent. Prima eſt glo. in l. ſi non fuerint. ff. pro ſocio. dicentis duo. Primum, quòd B. non tenetur ſuſtinere damnum prædictum, & huius tangit implicitè tres probationes. Prima, quia B. nunquam videtur ſe obligaſſe ad damnum ſortis. Secunda, quia ipſi B. ſufficit damnum perditarum operarum. Tertia, quia correlatiuorum eſt eadem natura. Modo B. nihil lucratur de capitali. igitur etiam nihil debet in eo damnificari. Secundum dictum. ſi B. lucraretur de ſorte, deberet etiam damnificari, quia de contrarijs dantur eædem regulę. Contra illam reſpõſionem arguitur quo ad primum dictum eius dupliciter. Primò, quia ſi primum dictum verum eſſet ita indiſtinctè, ſicut ponitur: tunc etiam ſi pecunia eſſet ſtatim perdita, & ante præſtitas operas ipſius B. tunc non teneretur B. ſufferre partem illius perditionis. conſequens eſt inconueniens, quia longè melior eſſet cõditio B. quàm A. quia B. nihil perdidiſſet, puta nec operas, nec lucrum prouenibile de operis, ſed cenſeretur adhuc omnes ſuas operas illęſas habere, pro quanto eas adhuc virtualiter continet, & eas poteſt impenderę decætero ſibi ſoli. A. autem perdidiſſet totum capitale ſuum, & per conſequens tam proprietaté, quàm interuſurium. Vnde B. in tali ſocietate contracta videretur velle habere lucrum ſine damno. Secundò arguitur, quia ſtat, quòd B. habet ius participandi in ſine pecuniam capitalem, & vult etiam eam participare: vtputa, ſi eius operæ ęquiualent ſimpliciter pecuniæ A. Igitur etiam tenetur ſuſtinere partem damni. tenet conſequentia per propriam ſententiam finalem eiuſdem gloſſæ. Et ſi dicatur, quòd primum dictum glo. intelligitur in caſu, quo B. non eſt participaturus ipſam capitalem pecuniam, & in hoc caſu etiam non eſt inconueniens, quòd ſi perdatur ante operas B. quòd B. non ſufferat partem aliquam damni, ſed quando B. eſſet participaturus eam: tunc ſecundum glo. teneretur ſufferre partem damni: vt patet ex ſecundo eius dicto. Contra, quia tunc ſecundum erit falſum, quia fallit in caſu perditionis operarum plenè præſtitarum: vt patet in ſecundo dicto ſupra poſito, & etiam ex ipſa ſecunda probatione glo. illius. Secundò improbatur, quia non diſtinguit de operis B. an ſimpliciter æquiualuerunt pecuniæ A. vel an tantum interuſurio eius: & tamẽ ex illo pendet reſponſio ad caſum. Nec probationes eius valent. Ad primam enim diceretur, quòd ſi B. voluit participare pecuniam in ſine. vtputa propter omnimodam æquiualentiam ſuarum operarum ad pecuniam A. tunc eo ipſo ſe obligauit, & obligare debuit ad damnum pecuniæ. Ad ſecundam dicendum, quòd procedit in caſu, quo pecunia fuit perdita poſt operas plenè pręſtitas, aut poſt operas non plenè præſtitas. Ad tertiam, quòd minor eſt falſa, ſi intelligatur vniuerſaliter: vt patet ex dictis. Secunda reſponſio eſt Iacobi de Aretio, quòd indiſtinctè damnum eſt commune: vt ff. eod. l. cum duobus. §. quidam ſagariam. Contra dupliciter. Primò, quia B. non tenetur duplex damnum ferre, vbi A. ſimplex tantum fert: Modò ſtat, quòd perdita pecunia A. etiam ſint operę B. præſtitæ perditæ, quæ ſimpliciter æquiualebant pecuniæ A. & ſic tantundem perdidit ſicut A. & cum hoc deberet medietatem damni perditionis pecunię A. ferre. Secundò arguitur ad hominem. Nam ſecundum eundem tam de iure, quàm de conſuetudine: ſi in fine ſocietatis nihil lucri fuiſſet relictum, ſed ſolum capitale: nulla pars capitalis debuiſſet ceſſiſſe ipſi B. ſed totum ipſi A. vt patet ex ſua reſponſione ad caſum præcedentis corollarij. Igitur potius deberet Iacobus indiſtinctè hic dicere, quòd etiam nulla pars damni capitalis deberet per B. ſuſtineri: ſed A. debere totum ferre, tenet conſequentia: quia iniquum eſſet, quòd illius damnum aliquis ſuſtinere deberet, cuius nullum ſentit emolumentum. Vnde ſi quis non deberet participare interuſurium pecuniæ: etiam meritò non deberet ſuſtinere damnum eiuſdem interuſurij. Ita etiam debet eſſe de proprietate, vel directo dominio pecuniæ in fine diuidendæ. Vnde illa reſponſio minus congruit Iacobo, quàm alijs ſuppoſita reſponſione ſua ad caſum præcedentis corollarij. Nec hæc reſponſio poteſt fundari in l. allegata, quia illa lex, aut intelligitur de damno lucri, & non capitalis, aut ſi de damno capitalis intelligitur: tunc intelligitur in caſu, quo capitale eſſet diuidendum communiter in fine, & B. non pręſtitiſſet operas, nec eas, vel valorem earum pręſtare vellet. ſecus vbi præſtitit eas plenè & perditæ ſunt, aut etiam non ſunt perditæ, vel ſi non ſunt pręſtitæ: tamen vult valorem earum ponere, & eundem diuidere æqualiter cum A. Præterea etiam poteſt dici damnum capitalis pecuniæ eſſe vtrique commune: etiam in caſu, quo pręſtitit operas plenè. puta, quia vtrique ceſſiſſet medietas capitalis pecunię ſi ſupermanſiſſet: nunc autem vterque carebit ſua parte. igitur perditio eſt vtrique damnoſa, non autem ſic quòd alter alteri debeat aliquid in ſubſidium damni dare. Tertia eſt quorundam dicentium, quòd B. debet ferre damnum perditionis pecuniæ A. ſi pecunia eſt perdita ante operas præſtita: non autem ſi poſt. Sed hæc eſt nimis indiſtincta. Nam primum fallit, ſi B. non participaſſet pecuniam A. in fine, vel etiamſi participaſſet, ſed vellet valorem operarum non præſtitarum ponere. Secundum etiam non eſt indiſtinctè verum: vt patet ex ſecundo & ſequentibus dictis. Quò ad ſecundum articulum huius caſus ſcilicet, quando pecunia A. eſſet perdita per culpam B. ponenda eſt vna diſtinctio cum quinque ſubdiſtinctionibus, & ſex dictis. Diſtinctio eſt talis. Si pecunia eſt perdita per culpam B. aut hoc eſt per culpam leuiſſimam, aut per latam, vel leuem. Si ſecundum, vel tertium, hoc eſt dupliciter. Aut illa pecunia non fuiſſet diuidenda in fine, aut fuiſſet diuidenda in fine. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter. Quia aut fuit perdita ante operas B. pręſtitas, aut poſt. Si ſecundum, hoc eſt dupliciter, quia aut operę B. fuerunt plenè præſtitę, aut non plenè: & ſiue ſic, ſiue ſic fuerint præſtitę: poteſt hoc eſſe dupliciter: quia vel ex eis obuenerat lucrum, aut non obuenerat. Primum dictum. Si pecunia fuit perdita per culpam leuiſſimam a. tunc a. eodem modo tenetur, & non tenetur

netur ad refuſionem aliquam A. quomodo tenetur, vel non tenetur, quando pecunia eſſet perdita à fortuna. De qua perditione patet per primum articulum huius corollarij. Ratio: quia contractus ſocietatis fit gratia vtriuſque, igitur alter non tenetur alteri de culpa leuiſſima plus, quàm de caſu fortuito, quia in talibus pari paſſu ambulant leuiſſima culpa, & fortuitus caſus. Secundum. Si eſt perdita per culpam latam, vel leuem B. & pecunia non fuiſſet diuidenda. vt puta: quia operæ non ſimpliciter æquiualebant pecuniæ, ſed ſolum eius interuſurio. B. tenetur A. ad refuſionem totius pecuniæ perditæ, vbi tamen ſi ſine tali culpa, vel à fortuna fuiſſet perdita. B. ad nullius partis pecuniæ refuſionem fuiſſet ei obligatus. Ratio ſecundi patuit in ſeptimo dicto præcedentis articuli. Ratio primi: quia tota pecunia debebat in fine ſocietatis A. cedere. & ſic B. damnificauit eum in toto: & quamuis pecunia erat tempore ſocietatis etiam in dominio B. ſicut in dominio A. tamen finita ſocietate debet tota redire ad A. ſi non periſſet a fortuna, vel leuiſſima culpa B. Modo quando eſt perdita, eſt finita ſocietas. igitur quando eſt perdita, & non à fortuna, nec per leuiſſimam culpam B. debet tota redire ad A. ergo B. tenetur ad totius refuſionem. Tertium, ſi eſt perdita per culpam latam, vel leuem B. & pecunia fuiſſet diuidenda in fine ęqualiter: vt puta, quia operæ B. æquiualebant ſimpliciter pecuniæ A. & eſt perdita ante operas B. præſtitas: tunc ſi B. non vult ponere valorem operarum ponendarum, & diuidere eum cum A. tenetur B. ad totius pecuniæ perditæ refuſionem: ita quòd debet reſtituere A. centum florenos, vbi tamē ſi fuiſſet perdita ſine culpa B. ſolum fuiſſet obligatus ad reſtitutionem quinquaginta florenorū, vel ad ponēdū valorem operarum ponendarum, & ad diuidendum eundem cum A. & rediret in idem. Ratio ſecundi patet ex primo dicto præcedentis articuli. Ratio primi, quia de iure debebat A. cedere in fine medietas pecunię capitalis, & medietas valoris operarum B. & ſic centum floreni debebant ei cedere. Modò B. per culpam ſuam priuauit A. primis quinquaginta florenis, & ex quo non ponet operas: cum pecunia ſit perdita, circa quam deberet poſuiſſe, debebit ipſi A. aſſignare medietatem valoris operarum ſuarum: ꝙ ſi velit totum valorem operarum ponere: ille eſt diuidendus æqualiter: & ſic iterum cedent A. quinquaginta floreni de manu B. igitur A. habebit centum florenos de manu B. Quartum, ſi eſt perdita per culpam latam, vel leuem B. & pecunia fuiſſet diuidenda in fine æqualiter, eſt perdita poſt operas B. plenè præſtitas: tunc ſiue ex eis obuenerit lucrum, ſiue nō. B. tenetur ad refuſionem medietatis pecuniæ A. & ſic ei reſtituere quinquaginta florenos, vbi aliàs ſi ſine culpa ſua fuiſſet perdita, non fuiſſet obligatus ad refuſionem vllius partis perditionis pecunię. Ratio ſecundi patet ex ſecundo, & tertio dictis pręcedentis articuli. Ratio primi, quia A. debuiſſet de pecunia ceſſiſſe tantum medietatem eius, ſi culpa B. non fuiſſet perdita. igitur cum B. ſua culpa dederit occaſionem damni in medietate, debebit refundere damnum medietatis. Quintum, ſi eſt perdita per culpam latam, vel leuem B. & pecunia fuiſſet diuidenda in fine ęqualiter, & eſt perdita poſt operas B. ſemiplenè pręſtitas: tunc ſiue ex eis obuenerit lucrū, ſiue non B. tenetur ad refuſionem medietatis pecunię A. & nihilominus ponere valorem reliquę medietatis operarum. vbi aliàs ſi ſine culpa B. fuiſſet perdita, non fuiſſet B. obligatus: niſi ad refundendum medietatem medietatis perditionis, vel ad ponendum valorem medietatis operarum ponendarum, & ad diuidendum eum ęqualiter cum A. Ratio ſecundi patet ex quarto, & quinto dictis. Ratio primi eſt eadem ſicut in quarto pręcedenti dicto. Sextum, ſi eſt perdita per culpam latam, vel leuem, & pecunia fuiſſet inæqualiter diuidenda in fine: tunc aut maior pars debuiſſet ceſſiſſe A. vel B. Si primum, tunc proportionabiliter ad illam maioritatem: etiam B. debebit A. de pecunia perdita facere maiorem refuſionem: ſi refuſio ſolum debebat fieri in parte pecuniæ perditæ. vt puta vbi debebat ei refundere medietatem in caſu duorum vltimorum dictorum iam poſitorum. hic debebit ei tanto plus vltra medietatem refundere, quanto plus vltra medietatem debuiſſet ceſſiſſe A. Et dico notanter, ſi refuſio ſolum debebat fieri in parte, quia ſi refuſio debebat fieri in tota pecunia perdita: ſi vt in caſu ſecundi & tertij dicti non tenetur B. ob hoc A. ad maiorem refuſionem, quàm ad totius pecuniæ refuſionem: loquendo de refuſione pecuniæ capitalis perditæ, quia nec A. perdidit maius capitale per culpā B. quàm totam pecuniam. Et dico, loquendo de refuſione capitalis: quia ſtat, quòd etiam lucrum ceſſauerit A. per culpam B. & ad illius refuſionem etiā teneretur præter refuſionem capitalis pecuniæ perditæ. Si autem econtra B. debuiſſet ceſſiſſe maior pars pecuniæ capitalis in fine: B. poterit proportionabiliter ad illam maioritatem, quæ ſibi debuiſſet ceſſiſſe, facere A. tanto minorem refuſionem pecuniæ perditæ, quanto minor pars debuiſſet ceſſiſſe ipſi A. de capitali in fine.

Quartum corollarium. Quòd non valet reſponſio Angeli dicentis, quòd in caſu, quo nihil eſt conuentum inter ſocios, debet illud, quod eſt ſocietatis, ſic diuidi in fine, ſcilicet ſi totum ſocietatis, hoc eſt capitale & lucrum eſt trecentorum, & A. poſuit centum, & a. operas, debet A. primo extrahere centum, & poſtea reſidua ducenta debent diuidi inter A. & B. Ita tamen, quòd qui plus ſocietati contulerit in pecunia, vel operis, vel induſtria plus habeat, & hoc arbitrio boni viri. Nec eſt verum ſecundum eum (quod quidam dicunt) quòd ſimiliter B. qui poſuit operam, debet primò extrahere tantum, quanti ęſtimanda eſt ſua opera: ſicut A. qui poſuit centū. Nam hoc nullo iure cauetur, quia opera hominis nihil aliud eſt, quàm officium diurnum: vt l. j. ff. de operis libert. immo opera hominis dicitur fructus hominis eſſe, vt l. ij. ff. de oper. publ. Ille ergo, qui in ſocietate ponit tantum operam, non dicitur aliquid conſiſtens in ſorte, vel capitali ponere: ſed ſolum fructum ſuæ perſonę, qui fructus, aut vſufructus perſonę correſpondet fructui, aut commodiati illorum. c. pro hoc facit, quod dicitur in l. cum duobus. §. ſi in coeunda. ff. pro ſocio. Et hanc opinionem ſequitur Bald. in l. j. C. pro ſocio. Et ſic debet intelligi, ꝙ

ſæpe opera alicuius pro pecunia valet: vt inſtit. pro ſocio, ideſt pro commoditate, & vſufructu dictæ pecuniæ. Sed contra hanc opinionem arguitur quiotupliciter. Primò, quia ſtat, quòd operæ B. ęquiualeant non ſolum interuſurio centum florenis poſitorũ per A. ſed etiam ipſis centum florenorũ, vt patet ex dictis, & patebit in quæſt. 95. Modo illo caſu poſito, aut A. ſolum debebit primò extrahere. l. & B. etiam. l. Aut æquè debet B. extrahere c. ſicut A. quia in tali caſu ſi A. poſuit centum, & ſolum capitalis pecunia ſupermanſiſſet: tunc illa debuiſſet fuiſſe diuiſa inter A. & B. & ſic debuiſſent. l. ceſſiſſe ipſi. B. igitur etiam nunc ſolum debebit A. primò extrahere. l. & B. ſimiliter. l. Aut ſi A. vult illos. l. qui debuiſſent ceſſiſſe B. etiam habere cum ſuis. l. ſibi debentibus cedere: tunc etiam B. poterit extrahere centum. & ſic nõ ſupermanebunt niſi centum, quæ nomine lucri eſſent diuidenda. Secundò, quia ſi ſecundum exigentiã operarum & induſtriæ debet lucrum diuidi, vt ipſe fatetur, igitur etiam operæ B. poſſent eſſe tantæ, ꝙ earum valor exigeret, ꝙ etiam capitalis pecunia eſſet diuidenda ex æquo: & ſimiliter lucrum, & ſic vtriq; deberent cedere centum quinquaginta florenia. Tertiò, quia quod additur ſcilicet, nec eſt verum, quod quidam dicunt &c. bene dicit in caſu, quo operę B. æquiualent tantum interſurio pecunię A. ſecus autẽ vbi ęquiualent ſimpliciter pecuniæ eius. Nec eſt verum, ꝙ nullo iure caueatur, quia ius diuinum & naturale eſt ius, & illud diſponit, vt qui ponit ęquale capitale, etiam ſortiatur in fine ęqualem partem in diuiſione capitalis. Quartò, quia imaginatur, quòd B. non cenſeatur aliquod capitale ponere, quod eſt falſum: nam vterque ponit capitale. Nec illud eſt opera B. ſed perſona eius operatiua. Et qua ratione ſecundum illam reſponſionem contingit, pecuniam eſſe capitale quoad ſuum interuſurium principaliter, ita quòd pecunia non eſt tunc diuidenda in fine. Ita contingit, quòd perſona B. ſit ſuum capitale: & hoc quoad vſufructum perſonæ. Quintò, quia non eſt ſufficiens intellectus, quem dat de illo, quòd ſępe opera hominis pro pecunia valet: quia quamuis ille, quem dat, ſit verus particulariter, non tamen vniuerſaliter, quia aliquando etiam opera æquiualet pecunię, quam alius poſuit. Vnde aliter dicendum eſt ad caſum, ſcilicet, quòd penſandus eſt valor operarũ B. & ſi ſimpliciter æquiualent pecuniæ A. tunc vterque primò debet ęqualem partem pecunię tanquam capitale extrahere, dehinc lucrum æqualiter diuidere. Si autem tantum æquiualet interuſurio pecunię: tunc ſolum lucrum debet diuidi ęqualiter, & ſolus A. retrahet ſuam capitalem pecuniam. Si autem operæ B. non æquiualent pecuniæ, ſed tamen excedunt interuſurium pecunię, debet ipſi B. tanto maior pars lucri cedere, quanto eius operæ pręualent interuſurio pecuniæ, quamuis capitalis pecunia debeat ſoli A. cedere. Si autem operæ B. etiam interuſurio pecuniæ ſint viliores: debebit ipſi B. cedere pars de ſolo lucro, & tanto vilior pars, quanto eius operæ ſunt viliores interuſurio pecuniæ. Et hęc de præſenti caſu, & per conſequens de tota. q. 93.

QVÆSTIO XCIIII.

Vtrum traditio pecunię facta in ſpecie ſocietatis ſit licita, & qualiter cognoſcetur, an ſit licita. Solutio huius quæſtionis ſtabit in quatuor concluſionibus, & vno corollario.

Prima concluſio. Traditio pecuniæ facta in ſpecie ſocietatis eſt ex genere ſuo licita. Aliàs nunquam poſſet licitè fieri, quod eſt contra ius ciuile. ff. pro ſocio. per totum, & inſtit. pro ſocio. Item etiam ius canonicum ſentit ipſam poſſe licitè fieri in c. per veſtras. de donat. inter virum, & vxorem. vbi eſt caſus ſingularis, qui non eſt alibi de iure canonico.

Secunda concluſio. Talis etiam poteſt taliter veſtiri circumſtantijs, quòd erit ſimpliciter licita.

Tertia. Talis poteſt etiam ſeptumpliciter deprauari. Et ſpecialiter obſeruandum eſt circa circũſtantiam, cur, quòd A. tradendo pecuniam ſocialiter B. ad exercendum eam, tradat ſibi eam ad exercendem eam in licitis negociationibus, & mercantijs, alioquin peccaret tradens contrahendo, ſi conſentiret in illicitum vſum, nec poſſet licitè habere partem illiciti lucri. Iſtæ tres concluſiones poſſunt ſatis patere cũ ſuis declarationibus ex dictis in tribus primis concluſionibus quæſtionis 89.

Quarta concluſio. Ad cognoſcendum ſpecialiter an ſeruetur circumſtantia, quomodo, ideſt debitus modus contrahendi ſocietatem, valent ſequentes ſeptem regulæ. Prima, quòd confeſſor videat, an &c. & ponę eam proportionabiliter in pecunia, ſicut in animalibus poſita eſt prima regula in quarta cõcluſione quęſtionis 89. addendo tamen hic aliquid, *ſcilicet*, quòd inter onera, quę ſocij ſubeunt, veniunt, vel ſaltem contingit, quòd veniunt non tantum pericula capitalis, & lucri: ſed etiam expensę, ſaltem rationabiles & diſcretæ. Nam B. qui tantum ponit operas, habet neceſſariò in vtendo pecunia ſociali in negociationibus facere expenſas: & illæ debent communiter ſupportari, vel ſaltem contingit eas ſupportari ab vtroque. Et ad ſciendum, quando & qualiter debent illæ expenſæ ſupportari ab vtroque, vel ab altero: poſſunt poni duo dicta. Primum ſi A. & B. æqualiter contulerunt ad ſocietatem, & poſtea æqualiter diuiſuri ſunt lucrum inter ſe: tunc expenſæ B. debent ęqualiter ſupportari ab vtroque, quantum eſt ex natura contractus: quia non cenſetur aliquid eſſe lucrum, vel pars lucri: niſi prius ſint deductę expenſę: ita quòd illud, quod defalcatis expenſis remanet, dicitur lucrum. Et ita ſi A. deberet ſolus ſupportaſſe omnes expenſas: tunc ipſi B. non cederet tanta pars lucri, quanta cederet A. ſed longè minor. Nam antequam deducuntur expensę, lucrum contingit eſſe centum. & ſic A. reciperet quinquaginta, & (vt poſſibile eſt) expenſæ B. fuerũt quadraginta, & ſic B. tantum reciperet decem. Hęc tamen probatio non concludit ita neceſſariò, quin ſaluari poſſit ratio lucri: etiam non deducendo expenſas. Nam in illa ſocietate animalium, in qua A. tantum ponit animalia, & B. tantum operas: & debent participare lucrum & emolumentum proueniens de animalibus & operis: non eſt neceſſe deducere expenſas. immo communiter ille, qui ponit operas, ſimul etiã

apponit

apponit ſub ſui capitalis nomine expenſas, quamuis etiam ibi poſſet contingere, quòd communiter ſupportarent expenſas, ſed tunc B. tanto vilius capitale recommunicaret ipſi A. & ſic tanto minoré partem lucri ſentire deberet. ſic in ſocietate pecuniæ, ſi A. vellet non ſupportare expenſas B. ita quòd B. deberet ſolus omnes expenſas ſupportare: ſaltem illas, quas non feciſſet, ſi domi manſiſſet: tunc tanto maius capitale poneret B. adeo quòd ſi ſolæ operæ induſtriales ęquiualerent communicationi pecunię A. tunc B. longè maius capitale poneret, quàm A. ideo etiam maius lucrum deberet participare. Et ideo notanter dixi, ſi æqualiter contribuerunt &c. Hoc itaq; ſuppoſito debebunt expenſæ communiter ſupportari ab vtroque æqualiter. Secundum dictum. ſi autē inæqualiter poſuerunt ad ſocietatem, & ſic etiā inęqualiter participabunt lucrum: tunc etiam inęqualiter ſupportabunt expenſas, ita quòd qui maius capitale poſuit: & ſic vult maius lucrum participare: etiam debet quantum eſt ex naturalibus contractus ſocietatis maiorem partem expenſarum ſupportare: ita tamen quòd ſeruetur proportio maioritatis expenſarum ad maioritatem lucri, quod prætendit prætextu maioritatis capitalis ſui participare. Dico autem quantum eſt ex naturalibus illius contractus: quia ex pacto contra naturalia adiecto poſſet eſſe, quòd A. participaret æqualiter lucrum cum B. & tamen ſupportaret minorem partem expenſarum, quàm B. vel omnino nullas, & B. omnes ſupportaret, dummodo ſufficienter A. illud onus refunderet ipſi B. alia via: vtputa per hoc, quòd A. loco oneris expenſarum ſubiret onus periculorum releuādo B. ab onere periculorum: ſicut B. releuauit A. ab onere expenſarum: dummodo tamen ſit adæquatio inter onus expenſarum, quod A. debuiſſet ſupportaſſe, & onus periculorum B. debuiſſe ſupportaſse, aliàs erit iniquitas ex parte illius, qui minus oneratus eſse prætendit. Dixi etiam, rationabiles expenſas: quia ſi B. vltra quàm neceſsarium & vtile fuiſset, & ita prodigas expenſas feciſset ad illas ſupportandas: non teneretur A. ſed eſsent imputandæ ſoli B. quia A. non tenetur ad damnum, quod contingit ex culpa leui, vel lata. Tales autem expenſas feciſse prouenit ex culpa leui, vel lata B. igitur. Vnde etiam ſi quod damnum eueniret ex culpa lata vel leui B. & hoc in capitali, vel in lucro illud ſolus B debebit ſuſtinere: vt ſi indirectè ſe habuit negociādo, vel inſolita negocia ſuit aggreſsus, vel aliàs indiligentia ſua euenit damnum, quod diligens præcauiſset, ipſe luet ſolus. Nam hoc tacitè videtur actum in principio contractus, cū ſit naturale contractus ſocietatis. Modo ſi expreſſiſset: tunc B. ſolus teneretur, igitur etiam ſi tacitè ineſt, tenebitur. Et quia B. emendo merces, & emptas diſtrahendo habet conducere fonticos & apothecas, hoc eſt loca: in quibus eas ponat & vęnales habeat. Ideo etiam A. habebit ſupportare mercedem dandā locatori talium ſecundum proportionem prædictā ad illud, quod poſuit in capitali, & quod participaturus eſt in lucro. An autem quando tantum alter ſociorum: puta B. vſus eſt pecunia ponendo operas, & alter domi quieuit, debeat A. quieſcens ſupportare partem omnium expenſarum B. tunc habitarū:

vel tantum earum, quæ remanēt: deductis prius tantis expenſis, quantas B. feciſset, ſi domi manſiſset. Et videtur primò ſecundum verius: quia ſi B. vellet, ꝙ A. deberet etiam ſupportare expenſas pro ea parte, quam B. feciſset, ſi domi manſiſset: tunc eadem ratione econtra B. deberet ſupportare expenſas, quas A. fecit domi manens & quieſcens: aliàs enim non ęquo humero ſupportarent onera ſocietatis. Sed quia totum pendet ex circunſtantia facti. Ideo aliter reſpondendum eſt per tria dicta. Primum. Si operę B. ſecluſis omnibus expenſis æquiparentur communicationi pecuniæ A. & ſecundum hoc etiam vtriq; volunt æqualiter participare lucrum: non apparet ratio, cur deberet A. ſupportare illam partem expenſarum, quas B. etiam domi manens feciſset. Nam da oppoſitum: tunc melior eſset conditio B. quàm A. eſset enim B. ipſi A. per omnia æqualis, ſcilicet tam in capitali, quàm in lucro. & vltra hoc etiam interim toto tempore ſocietatis B. eſset ſupportatus ab expenſis domeſticis, à quibus nō eſt A. ſupportatus, nec haberet B. allegare, ſe poſuiſse operas illo tempore expenſarum: quia ſic etiam A. poſuit æquiualens capitale tempore expenſarum domeſticarum. Secundum dictum. Si autem operæ B. excluſis omnibus expenſis excedunt excommunicationem pecunię A. & ſic B. posuit maius capitale: & tamen participium lucri debeat eſse æquale vtrique: nō mirum ſi B. prætendat, quòd A. debeat ſibi ſupportare etiam expenſas, quas B. feciſset domi manens, & A. non velit econtra ſupportare expenſas, quas A. domi manens fecit, & hoc ideo: vt A. refundat B. hoc, in quo B. plus poſuit in capitali: cum nō plus lucri ſit participaturus: oportet tamen tunc ſeruare proportionem inter maioritatem valoris operarum B. & inter expenſas releuandas per A. quas A. domi manens feciſset: ita ꝙ tantæ æſtimationis ſit releuatio: quantæ æſtimationis ſit maioritas valoris operarum A. Tertium dictū. Si autem operę B. ſecluſis omnibus expenſis deficiūt ab æquiualentia ad communicationem pecuniæ A. & tamen A. & B. ſint æqualiter participaturi lucrū: non mirum nec iniquum, ſi non ſolum A. non velit ſupportare eam partem expenſarum, quas B. domi manens feciſset: ſed etiam nec reliquam partē expenſarum in toto, vel in parte ſecundum proportionem defectus operarum, & hoc quatenus A. refundatur illud, in quo plus capitalis poſuit: cum nō plus ſit participaturus lucri: dummodo tamen ſeruetur portio vnius pluris ad reliquum plus, ſcilicet pluris in capitali poſito per A. ad plus expenſarum ſupportandorum per B. Dictum eſt autem notanter in illis tribus dictis. ſi A. & B. ſint participaturi æqualiter lucrum: quia ſi non ceſsaret veritas illorum dictorū. Nam in primo dicto ſi A. vellet plus lucri participare: non iniquum eſset. quòd A. deberet B. proportionabiliter ad illud plus lucri ſupportare in expenſis, quas B. etiam domi manens feciſset, & B. non teneretur econtra ſupportare expenſas, quas A. domi manens fecit: quatenus A. refunderet B. id, in quo A. plus lucri vult accipere, quàm B. cū ęqualiter cū eo debuiſset participaſse: dummodo tamē ſeruetur proportio lucri ad ſupportationem expenſarum domeſticarum. Sic ſimili modo ſecundum & tertium

dicta

dicta fallerent. Secũda regula principalis. Si viderit confeſſor æqualitatem &c. & pone, eam proportionabiliter hic in pecunia ſociali & lucro: ſicut in 89. quæſtione poſita eſt, concluſione quarta, in animalibus & ſtuctibus. Tertia regula, & illam etiam eodẽ modo pone proportionabiliter addendo rationem talem. Nam nonnunquam poteſt contingere, quòd vir aliquis eſt induſtrioſus, cuius induſtria poſſet ſibi eſſe multum vtilis, ſi haberet pecuniam, quá exercere poſſet induſtria ſua, quare ne omnino nullũ habeat fructum de induſtria ſua, contrahit cum aliquo pecunioſo ſocietatem: ſuſtinens ab eo conditionem iniquam: quia & ſi illa conditio non ſit ſibi ita lucroſa ſicut eſſe deberet: tamen illa eſt ſibi non ita damnoſa: ſeu adeo lucri ſuſpenſiua: vel ceſſationis lucri factiua: ſicut omnino non exercere induſtriam, & ſic ocio torpere. Quartam & quintã regulas pone proportionabiliter: vt ibidem. Sextam pone proportionabiliter ſicut poſita eſt ibidem concluſione quinta, addendo quòd quando ſocietas eſt ſic crudè contracta inter mercatores: tunc eſt interpretanda ſecundũ conſuetudinem mercatorum: oportet tamẽ ſemper, quòd non violetur æqualitas, quæ ſi violetur, non eſt innitendum cuicunque conſuetudini contrariáti tali æqualitati. Vnde dictum illorum, qui dicunt, ꝙ ſi A. ponit pecuniam, & B. operam, & non expreſſerũt quanta pars cuique cedere debeat: tunc debẽt intelligi contraxiſſe ex partibus æqualibus, eo quòd ſocietas eſt quædá fraternitas. Ideo ſicut inter fratres: ſic inter ſocios debet ſeruari æqualitas, non eſt indiſtinctè verum: nam ſi apparent operæ B. notabiliter viliores communicatione pecuniæ A. non debet aliquis interpretari eos contraxiſſe pro ęqualibus partibus: quia eſſet iniqua interpretatio, nec in his, quibus fratres ſunt inequales, debet ſeruari æqualitas. Septima regula. Ad cognoſcendum, ſi ęqualitas ſeruetur inter eos proportionabiliter ad capitalia communicata, valet, ſi confitens, vel cõfeſſor reſoluat ſocietatem in locationem & conductionem operarũ, & præſertim quando ſocietas eſt ſic contracta, quòd A. tantum pecuniam poſuit, & B. tantum operas. Nam videndum eſt, quid debuiſset A. de æquitate dediſse B. ſi conduxiſset B. ad excercendum ſibi tantam pecuniam, ſcilicet mille in negotiatione: remanente apud A. toto periculo tam pecuniæ, quàm ẽt lucri (ſicut etiam totum illud erit applicandum A.) & etiam remanente apud A. onere expenſandi B. & dandi ſibi mercedem congruam. ita quòd B. ad nihil teneretur, niſi ad operandum cum pecunia, & ad nullum periculum ſuſtinendum, niſi quod ex ſua culpa lata, vel leui proueniret. Nam hoc comperto ponamus, quòd illa merces deberet eſse 10. floren. tunc conſequenter confeſsor debet metiri quanti oneris ſit, quòd B. debet in contractu ſocietatis ſuſferre partem expẽſarum, & periculorum capitalis & etiam lucri: & æſtimet quantum eſset alicui tertio dandum, quatenus ſuſciperet illa onera, quæ B. debet in ſocietate ſuſtinere. & ponamus, quòd illud dandum etiam eſset 10. floren. Igitur ſi A. ponendo mille, & B. tantum operas, debeat ſeruare æquitatẽ cum B. opus erit, quòd A. aſſignet B. participandam tantam, & tam veriſimilem partem lucri, quòd ſi B. vellet vendere alicui ius ſuæ partis participandæ: bene poſset habere 20. flore. ab emptore. Iam ſeruabit A. æqualitatem cum B. & etiã econtra. Et ſi pars aſſignata non eſset tanta in expectatione veriſimili, quòd poſset tanti vendi. A. iniquè ageret contra B. ſi autem eſset notabiliter maioris valoris veriſimiliter: tunc B. iniquè ageret contra A. Attamen prædictum exemplũ non pono, quòd ita ſit, ſcilicet quòd de mille exercendis debeant dari 10. conducto pro mercede, aut quòd pro prædictis oneribus ſuſtinendis debeant dari 10. aut quòd ſi B. contraheret ſocietatem cum A. in mille, debent veriſimiliter cedere 20. floren. pro parte lucri ſocietatis. Quia quantum pro illo, vel illo, de illo debeat dari, vel cuiquam cedere, pendet ex circunſtantia facti. Nec de hoc certa regula poteſt dari: exempla enim non ponimus, quòd ita ſint: ſed vt addiſcentes addiſcant ex ſuppoſitione caſus. Ex illis concluſionibus & regulis poſſunt haberi principia magiſtraliter directiua ad reſoluendum à priori, & propter quid plures caſus ſocietatis. ideo vt ipſę regulæ & principia, atque concluſiones circa eas practicentur, ſtatui aliquos caſus ponere hic, & in ſequentibus quæſtionibus, quibus reſolutis poteſt haberi ars reſoluendi multos alios caſus formabiles.

PRIMVS caſus. A. vtputa vidua aliqua, quæ non nouit, nec valet ſuas pecunias exercere in negotiationibus, tradit pecuniam ſuam in ſocietatẽ B. mercatori, qui nouit ea vti: ita tamen, quòd vult habere aliquottam partem lucri prouenturi ex illa negotiatione cum illa pecunia. Dicendum per tria dicta. Primùm, ſi A. intendit, quòd periculum pecuniæ ſit tantum ipſius B. tunc A. cenſetur illam pecuniam mutuaſse B. & ſic non poterit velle aliquam partem lucri prætextu pecuniæ ſic traditæ habere, quin illa pars eſset vſura. Secundum dictum, ſi A. intendit, quòd periculum pecuniæ ſit ſui ipſius in toto, vel in parte. & ſicut intendit, ſic declarat, & exprimit ſuam intentionem ipſi B. tunc A. non peccat quantum eſt de ſe. quamuis ad hoc vt liceat, oporteat, quòd A. prætendat habere non nimis magnam partem lucri: ſed eã, quæ ſit proportionata ei, quod ipſa ponit ad ſocietatem: habito reſpectu ad id, quod econtra B. ponit, & ad partem periculi, quam imponit B. Si enim B. plus poneret, quàm A. vtputa operas ſimul & pecuniam, vel etiam ſi operas tantũ: ſed operæ eius præ magnitudine induſtriæ B. præualerent communicationi pecuniæ A. non liceret A. tantam partem lucri velle habere, quantam B. Oportet igitur habere conſiderationem ad hoc, an A. imponat partem periculi capitalis pecuniæ ipſi B. vel totum ſibi retineat, & an velit ipſum B. in fine ſocietatis participare tam lucrum, quàm capitalem pecuniam, prout in ſecunda concluſione tactum eſt. Tertium dictum, ſi A. intentionem prædictam non declaret: ſed de oppoſito paciſcatur, obligando ipſum B. ad omne periculum capitalis: & tamẽ corde proponat, quòd non velit B. ſic eſse obligatum. immo ſi contingeret pecuniam perdi ſine culpa B. ipſa vellet ſuſtinere illud periculum in toto, vel in parte: tunc A. peccat: non quòd contractus in re ſit vſurarius ipſi A. quia in re non eſt illa pecunia mutuata: ſed

in

in veritate ſocialiter tradita. nec etiam peccat ex eo, quòd ſit ſocietas iniqua : quia ſtat, quòd æqua conditione ſit contracta : ſed quòd peccat eſt ex alijs tribus cauſis. Prima : quia traditio eſt facta in ſpecie, ſeu apparentia mutui vſurarij : quia eſt facta cũ pacto, quòd pecunia debeat eſſe ipſi A. ſalua : & nihilominus debeatur ſibi pars lucri. Secunda : quia A. propriam famam denigrat ſe faciendo reputari vſurarium, & hoc eſt cõtra charitatem, quam homo nõ minus ad ſe, quàm ad alium habere debet. Tertia : quia ſcandalizat proximũ : quia ex hoc poterit proximus occaſionari ad ſimiliter paciſcendum : vbi tamen non habebit ſimilem intentionem : quia nec intentio A. conſtabit illi tertio. Alias cauſas vide in ſimili ſupra q.89. circa decimum caſum & aliqualẽ earum impugnationẽ ibidem vide in ſimili. Quod autem quidam dicunt, quòd A. non tenetur reſtituere tale lucrum, licet peccauerit ſic paciſcẽdo, hoc poteſt impugnari ex eiſdem cauſis, ex quibus probatur, quòd peccauerit paciſcendo. Nam ſi ſic paciſcẽdo peccat ob hoc, quòd facit actum habentem ſpeciem mali, & ſuam famam denigrat & proximum ſcandalizat, ergo etiam illud lucrum poſtea non reſtituendo, ſed detinendo peccabit : quia detinendo retinet lucrum habens ſpeciem vſuræ: & facit, quòd reputatur deiẽtris vſuræ: & facit, quòd aliquis alius lucrum retinebit, quod ſimili pacto licèt diſſimili intentione obtinuit. Ideo dicendum, quòd ita tenetur reſtituere : ſicut tenetur non accipere & non paciſci. ſ. quàmdiu durant prædictæ cauſæ, quæ ſi ceſſarent, non teneretur reſtituere. Et ſi quæras, an nẽ etiam ceſſaret ipſa pactio eſſe peccatum, quando ceſſarent prædictæ tres cauſæ, vel conſimiles? Dicendũ quòd non, quia illa pactio fieret cum mendacio, pro quàto diceret ſe velle B. eſſe obligatum ad omne periculum: & tamen ſecus gereret in corde. & ſic adhuc maneret ibi ratio peccati. Contra primum dictum arguitur. Licitum eſt, dotalem pecuniam deponere apud mercatorẽ cum pacto, quòd mercator debeat partem lucri aſſignare marito: vt inde ſuſtentet onera matrimonij: vt habetur per c. per veſtras. de don. inter vir. & vxo. Et in tali caſu etiam poteſt ſecundũ Ioan. And. obligari mercator, vt præſtet cautionem de reſtituendo pecuniam integraliter : non obſtante quòd etiam debeat partem lucri ei aſſignare, ſi ſaltẽ obuenit lucrum. Modo quod licitum eſt in fauorem matrimonij : etiam videtur licere viduis, cum ſint miſerabiles perſonæ. igitur. Dicendum, concedendo maiorem, minor diſtinguitur : quia ſi intelligitur, quòd mercator debeat eſſe obligatus ad reſtituendum eã, etiam ſi perijt ſine culpa ſua: ſic eſt falſa. & ſi Io. And. ſic intellexit, neganda eſt eius ſententia : prout patebit in q.97. Nec in prædicto cap. dicitur, quòd pecunia debeat ſtare in periculo mercatoris. Si autem intelligitur, quòd debeat eam reſtituere, ſi pecunia ſupermanſit poſt mercationem : ſic conceditur minor & etiam concluſio. Nec illo modo eſt cõcluſio illius argumenti contra primum dictum : quia in primo dicto A. intendebat B. obligare ad reſtituendum pecuniam : etiamſi ſine culpa ſua perijſſet. Nec eſt maior intelligenda, capiendo deponere, prout depoſitũ dicit contractum, quo quis pecuniam, vel aliam rem ſuam alteri cuſtodiendam tradit, & non ad vtẽdum: in quo contractu ipſe depoſitarius non tenetur niſi de lata culpa, ſaltem ſi depoſitio ſit gratia deponẽtis tantum : & in tali contractu deponens retinet dominium rei depoſitæ, nec communicat illud depoſitario, nec in illo licet deponenti aliquid exigere à depoſitario. immo potius depoſitarius meretur per ſuã gratuitam cuſtodiam, vt ſibi aliquid detur à deponente : quamuis ad nihil teneatur ei deponens obligatione ciuili. Sed capitur pro ſociali & communicatiua traditione pecuniæ ad vtendum ea, pro acquirendo lucrum, in qua recipiens tenetur de culpa etiã leui. Vnde nec Papa in cap. prædicto vtitur illo termino deponere : ſed dicit, quòd pecunia poteſt cõmitti alicui mercatori, ideſt ſocialiter alicui communicari &c. Et ex hoc etiam patet, quòd erroneũ eſt dicere, quòd diſpoſitio Papæ in eodem cap. de illa depoſitione pecuniæ ſit facta in fauorem matrimonij, quaſi hoc ſit ſpeciale in pecunia dotali, & quòd illud non liceret in alia pecunia, quaſi Papa diſpenſauerit in pecunia dotali. Nam eo modo, quo licitũ eſt, pecuniam dotalẽ committere mercatori, ſcilicet ſocialiter ad lucrum participandum. etiam licitum eſt pecuniam non dotalem committere ei, & eodem modo quo ſecundum non eſt licitum, etiam nec primum. Si enim eſſet vſura pecuniam non dotalem cõmittere ad lucrum mercatori participandum : tunc Papa non poſſet diſpenſare, nec concedere : etiam in fauorem matrimonij, quòd pecunia dotalis committeretur mercatori ad lucrum : quia vſura eſt prohibita lege diuina, contra quam Papa non poteſt diſpẽſare. & huiuſmodi error ſimilis eſt ei, qui tactus eſt in q.35. de caſu. c. ſalubriter. de vſur. Vnde etiam in fauorem miſerabilium perſonarum & pauperum non licet exercere vſuram, nec ſuper hoc diſpenſari poteſt: vt patet in c. ſuper eo. de vſur.

Secundus caſus. A. tradidit ipſi B. 100. floren. vt eis vtatur fideliter ad exercitium ſuæ artis mechanicæ tali pacto, quòd in fine anni A. recipiat totam ſortem cum tribus partibus lucri, ſi quod lucrum fuerit factum, deductis tamen prius expenſis & æſtimationibus laborum B. Et econtra ſi damnum eueniat in exercitio artis. A. vult etiam ſentire detrimentũ triũ partium, & B. ſentiet tantum damnum quartę partis. & poſſet ille caſus eodem modo formari, quando A. tradidiſſet 100. floren. B. ad fideliter exercendum eos in negotiationibus & mercantijs. Ad iſtum caſum reſpondetur per duo dicta. Primum, quòd ille, prout ponitur, eſt illicitus ipſi A. quia notabiliter melior eſt conditio A. quàm B. nam ſi contingat pecuniam ipſam, vel merces factas, vel emptas ex ea perdi, vel deſtrui fortuito caſu, vel diuino iudicio : Tunc B. ſentiret damnum quartæ partis: quia quicquid continget. quarta pars ſortis eſt A. reddenda, propterea quicquid ipſe A. conſequitur lucri de illa quarta parte : quæ non ſubiacet eius periculo, eſt vſurarium. quod autẽ A. recipit de tribus partibus, quæ pertinent ad eius periculum, licitum eſt. Secundum dictum, prædictus contractus erit licitus ipſi A. ſi addatur in pacto, quòd ſi aliquod damnum ſine culpa B. euenerit, quòd ad A. integraliter pertinebit ; dummodo tamen B. ſufficienter oſtenderit il-

niæ, eadem ratione econtra A. deberet B. refuſionem facere aliquotæ partis operarum. Aliter igitur reſpondendum eſt per duo dicta. Primum, ſi, vt in forma caſus dicitur, debent etiam deduci æſtimationes laborum B. contractus non eſt illicitus A. patet per primum argumentum primæ viæ. Secundum, ſi non debent deduci æſtimationes laborum B. quamuis expenſæ debeant deduci, & per conſequens videatur eſſe contractus ſocietatis: tunc pro tanto eſt licitus, pro quanto ſeruatur æqualitas conditionum A. & B. & hoc ſecundum proportionem habitam ad capitalia, quæ communicauerunt: nam ſi communicatio operarum B. æquiualet, vel eſt validior communicatione pecuniæ A. tunc erit illicitus ipſi A. Si autem communicatio pecuniæ A. præualet communicationi operarum B. tunc vt ſit licitus, oportet, quod in triplo præualeat, quatenus iuxta exceſſum ſui capitalis in triplo etiam mereatur habere tres partes lucri, ſecus ſi præualeret non in triplo: ſed tantum in duplo vel citra. & illa patent ex deductione ſecundæ viæ prætactæ.

Tertius caſus. A. tradidit B. pecuniam in ſocietatem, ita quòd B. debet eam exercere in mercantijs, & ipſi A. aſſignare certam, ſeu (magis propriè loquendo) aliquotam partem lucri prouenientis, & A. nihil exprimit de damno per ſe ſuſtinendo. Et notanter dictum eſt, ſeu aliquotam: quia propriè in contractu ſocietatis non expectatur per ſocios certa pars lucri: quia ex quo quantitas lucri non eſt certa: quia nunc magna, nunc parua: tunc non poſſunt conuenire prius de determinata quantitate partis debentis cedere alteri, & aliquando eſt nullum lucrum: & tunc nihil cedet lucri vtrique eorum. Immo ſi alter, puta B. qui ponit operas, vellet ab A. habere determinatum emolumentum, vel mercedem fixam, non eſſet ſocietas: ſed conductio & locatio operarum: vt patuit in prima ſuppoſitione huius quæſtionis. Aut ſi A. vellet habere fixum lucrum, vel mercedem: tunc ſtaret, quòd eſſet mutuatio vſuraria verè vel præſumptiuè, verè ſi ſcilicet poneret etiam ipſam pecuniam ſub certitudine: volens eius valorem rehabere, quomodocunque pereat: præſumptiuè autem, quando vellet ſuſcipere periculum capitalis in ſe: & ſic eam vellet ſupponere fortunæ: ſed lucrum ſub certitudine: nam eſſet caſus c. nauiganti. de vſuris. quia cenſeretur mutuaſſe pecuniam ipſi B. ſub certa ſpe lucri, & vellet illud palliare per hoc, quòd ſe diceret illud lucrum accipere prætextu ſuſceptionis periculi pecuniæ capitalis, de cuius tamen capituli caſu an indiſtinctè ſit verè vſurarius, vel non: patuit q. 39. Dicitur ergo notanter in forma huius caſus, ſeu aliquotam partem: quia in contractu ſocietatis (ſicut debet eſſe ille, qui hic proponitur) bene expectatur per ſocios aliquota pars, ſcilicet media pars, vel tertia pars, ſecundum quòd conuenerint. hoc autem non eſt determinatæ quantitatis: quia ſi totum eſt magnum, medietas etiam eſt magna. Et dicitur notanter, prouenientis lucri: quia ſi nullum prouenit, tunc nulla pars lucri cedet cuiquam eorum. Dicendum ergo ad caſum per tria dicta. Primum, ſi A. non intendit aliquod damnum ſuſtinere, ſicut etiam nullum exprimit: tunc eſt illicitus contractus ipſi A. quia eſt vſura. Nam tunc A.

duo

cenſetur B. mutuaſſe illam pecuniam: quia ex quo non intendit ferre damnum pecuniæ: tunc vult eam ſibi eſſe ſaluam & omne periculum eſſe B. & nihilominus expectare aliquotam partem lucri, ſi ſaltem obueniat lucrum. ponit igitur A. capitale ſuum ſub certitudine, & lucrum ſub incertitudine, ſcilicet ſub conditione, ſi obueniat lucrum, quòd debeatur ei aliquota pars. ergo eſt vſura, per c. conſuluit. de vſuris. Secundum. Si A. intendit ſuſtinere damnum pecuniæ capitalis, licèt non exprimat: tunc aut ſolum partem damni, aut totum damnum. Si totum: tunc non eſt illicitus ipſi A. neque B. dummodo conuentio partis lucri ſit æqua & proportionata ſecundum capitalia vtriuſque ad inuicem communicata. Et in tali caſu in fine ſocietatis pecunia capitalis tota veniet applicanda A. & ſolum lucrum erit diuidendum: niſi A. ita ſuperexceſſiuam partem de lucro accepiſſet, & tam paruam partem aſſignaſſet B. quòd non cenſeretur æquitatem ſeruaſſe in diuiſione lucri: niſi in recompenſam illius defectus ei aſſignaret partem capitalis. Si autem A. ſolum partem damni capitalis velit ſuſtinere, & aliam partem imponere B. tunc adhuc poteſt eſſe licitus vtrique, dummodo tamen A. imponendo partem periculi capitalis ipſi B. etiam in fine ſocietatis diuidat capitale cum eo proportionabiliter ad partem periculi, quod ſibi impoſuit, vel ſaltem A. tanto remiſſiorem partem lucri recipiendo, aſſignet B. de parte lucri, quæ ſibi deberetur tantundem, quòd ſufficienter refundatur ipſi B. periculum capitalis ei impoſitum. & ſi illa pars non ſufficiat ad refuſionem, refundat ſibi aliunde: aliàs A. aget iniquè contra B. Tertium dictum, ſiue A. intendat, ſiue non intendat ſuſtinere damnum capitalis: tamen nihilominus in foro exteriori intelligitur etiam velle ſuſtinere damnum, ac ſi expreſſiſſet: quia aliàs eſſet vſurarius contractus, & inualidus. ideo vt valeat ſic interpretabitur: quia ſi fieri poteſt, potius interpretandus eſt contractus, vt valeat, quàm quòd non valeat: quatenus quilibet eo modo vtatur contractu, quo ſibi licet vti. Et eodem modo ſi A. expreſſiſſet ſe velle ſuſtinere damnum, & nihil de lucro expreſſiſſet, intelligeretur etiam velle habere partem lucri, alioquin cenſeretur donare interuſurium pecuniæ ſuæ, & longè plus beneficij B. feciſſe, quàm ſi eandem pecuniam mutuaſſet ei gratis: quia ſi eam ei gratis mutuaſſet, periculum fuiſſet B. nunc autem eſſet ipſius A. & lucrum ſolius B. & ſic cenſeretur A. iactare rem ſuam, quod non præſumitur. Quid autem ſit dicendum, ſi A. intendiſſet ſuſtinere damnum totum, vel in parte: ſed non ſolum illam intentionem non expreſſiſſet, immo de oppoſito feciſſet pactum obligando B. ad omne periculum, licèt ſecus gereret in corde, patuit in caſu primo.

Quartus caſus. A. tradidit pecuniam B. & B. recommunicat A. operas, vel pecuniam. & A. paciſcitur de habendo duas partes lucri, & de ſuſtinendo tantum vnam damni. B. verò econtra debeat ſuſtinere duas partes damni, & vnam partem lucri. Ad iſtum caſum reſpondetur, quòd eſt illicitus ipſi A. quia vnus ſociorum non debet plus de lucro participare, quàm de damno. Sed contra, quòd ratio fundamentalis illius condemnationis non ſit indiſtinctè vera.

Nam

Nam illud, quod in ratione fundamentali illius condemnationis aſſumitur, poſſet fieri licitè. puta ſi A. poneret 30. floren. & B. 10. & ambo æquales ponerent operas: tunc de iure debebunt cedere tres partes lucri A. & vna B. & ſimiliter tres partes damni ipſi A. & vna ipſi B. igitur ſi A. dicat ad B. dabo tibi vnam mearum partium lucri mihi debitarum: vt ſubeas duas meas partes damni, & tam parua ſit veriſimilitudo illarum duarum partium damni euenibilium, quòd A. ſufficienter refundit B. onus periculi illarum partium damni per hoc, quòd ſibi aſſignat vnam ſuarum partium lucri, adeo quòd aliquis extraneus, vel tertius libenter ſubiret illam ſuſceptionem periculi pro tali expectatione lucri: iam A. habebit licitè duas partes lucri, & tantum vnam partem damni. B. verò habebit duas partes lucri, & tres partes damni. ergo non oportet indiſtinctè, quòd vnus ſociorum non plus debeat de lucro participare, quàm de damno, & tunc vltra, qua ratione contingere poteſt, quòd B. ſuſtineat tres partes damni, & duas expectet lucri. A. verò duas partes lucri, & vnam damni, vt patet in caſu inſtantiæ, eadem ratione etiam poſſet contingere, quòd B. haberet duas partes damni, & vnam lucri: vt caſus propoſitus ſonat. Aliter igitur dicendum, quòd pro tanto caſus propoſitus eſt illicitus ipſi A. pro quanto ſine ſufficienti refuſione grauat B. onere damni, contra vnū ex naturalibus ſocietatis, quod eſt, quòd pro quanta parte quiſque de lucro, vel capitali ſentit, pro tanto etiam ſentiat damnum; quod tamen naturale poteſt per pactum oppoſitum excludi licitè, ſi ſufficienti refuſione refundatur alia via. ſi igitur A. & B. æqualia & capitalia communicaſſent ſocialiter: clarum eſt, quòd deberent æqualia lucra & damna ſentire. Si autem inæqualia: tunc poſſet eſſe talis inæqualitas, quòd A. expectare poſſet plures partes lucri, & ſecundum hoc etiam ſuſtinere deberet plures partes damni: B. verò pauciores partes damni, & ſecundum hoc etiam pauciores partes damni, & ſecūdum hoc etiam pauciores partes lucri expectaret. Attamen A. poſſet ex pacto ſuperaddito infringere illud naturale, & imponere B. plures partes damni, quàm B. deberet de natura ſocietatis ſuſtinere. dummodo illud onus ſufficienter ſibi refunderet modo prædicto. & huius ſimile habitum eſt ſæpe in materia locationis animalium & aliarum rerum.

Quintus caſus. B. eſt nauigaturus per mare, & empturus ibidem merces, & A. tradidit ei centum floren. tali pacto, quòd B. debeat A. dare aliquotam partem lucri, ſi lucrum proueniat ex huiuſmodi negotiatione: tali tamen pacto, quòd periculum illius pecuniæ debeat eſſe totaliter ipſius A. pro tempore, quo pecunia erat in mari, vel in via. Sed pro tempore, quo B. cum illa pecunia mercabitur, debet periculum eſſe B. totaliter. ita quòd ſi mercando amiſerit eam, debeat æquiualentem reddere ipſi A. Ad illū caſum reſpondetur ab aliquibus, quòd eſt vſurarius. Probatur tripliciter. Primò per c. fi. de vſuris. Secundò, quia A. vult lucrum participare, quòd ſoli B. debetur, ergo vult ſibi indebitum, & ſic peccat. Antecedens probatur. Quia lucrum prouentens ex pecunia debetur ſoli ei, cuius ſolius ex pecunia pro illo tempore, quo ex ea prouenit lucrum. Modò pecunia pro eo tempore, pro ex ea prouenit, lucrum eſt ſolius B. igitur antecedens verum. Maior notat quia cuius ſolius eſt arbor, eius ſolius eſt fructus eiuſdem. Minor probatur: quia lucrum prouenit ex pecunia quando actu ſubiacet mercationi & commutationi, & non, quando eſt in itinere. Modò quando actu ſubiacet mercationi: tunc eſt ſolius B. quia pro tunc periculum pecuniæ eſt ſolius B. igitur etiam dominium pecuniæ erit ſolius B protunc. Tertiò: quia in eo eſt inæqualitas & iniuſtitia: quia A. eligit ſibi meliorem partem, & vult ipſi B. deteriorem. Nam ſæpius amittitur pecunia in actu mercationis, quàm in itinere, vel in mari. Sed contra illum modum dicendi arguo ſextupliciter. Primò: quia caſus cap. finalis eſt multum differens à præſenti, ergo non oportet, quòd ſi caſus eiuſdem cap. ſit vſurarius, quòd etiam præſens ſit illicitus. Antecedens probatur: quia in caſu cap. finalis ille, qui tradiderat pecuniam, receperat in ſe omne periculum pecuniæ, & volebat habere partem lucri. hic autem tradens recepit tantum partem periculi. Sed ad hoc diceretur, quòd illa diuerſitas non obſtat, immo fortificat probationem: quia ſi tradens peccauit, vbi totum periculum recepit pro conſequenda parte lucri, multo magis peccat, quando pro conſequenda parte lucri non niſi partem periculi ſuper ſe reciperet: & maximè ſi ſolùm minorē partem periculi reciperet, ſicut hic fit. Ideo aliter aſſignaretur diuerſitas, ſcilicet, quia in caſu prædicti capituli traditio fuit mutuatio pecuniæ. ideo non licebat tradenti velle habere partem lucri. Hic autem eſt, vel ſaltem eſſe poteſt ſocialis communicatio pecuniæ, pro quanto vterque participat lucrum, & vterq; etiam ſubiacet periculo capitalis, & vnus ponit pecuniam, alter operas. Sed diceretur, quòd hoc non obſtat: quia qua ratione hic poteſt eſſe ſocialis communicatio, ita etiam in caſu prædicti capituli poteſt eſſe ſocialis communicatio: ſi ſolùm nomen mutuationis omittatur, & in re contrahatur eodem modo, ſicut ibidem ponitur caſus. Ideo ſi poſſet ſaluari præſens caſus propter hoc, quòd poteſt eſſe ſocialis communicatio, eadem ratione poteſt ſaluari caſus cap. prædicti. Et ſi non habeatur pro inconuenienti, quòd caſus c. prædicti poſſet licitè fieri, quando eſſet ſocialis communicatio: tunc erit vſurarijs aperta ianua exercendi caſum eiuſdem capitu. etiam prout eſt vſurarius: quia ſolo nomine mutuationis omiſſo, & loco eius poſito nomine ſocialis communicationis, obtinebunt idem intentum. Contra hoc dupliciter. Primò: quia caſus cap. prædicti etiam ſub nomine & re mutuationis factus eſt ſaluabilis, vt nō ſit vſurarius: vt patuit in q. 39. igitur eadem ratione præſens eſt ſaluabilis. Secundò: quia niſi præſens caſus & etiam caſus c. nauiganti: eſſet ſaluabilis, in qua periculum capitalis pecuniæ ſpectaret, aut tota ad ſolum tradentem, aut pars ad tradentem, & pars ad recipientem, quod eſt falſum: vt patuit. nec licitè ſocietati obſtat: ſi minor pars periculi ſpectet ad tradentem, & maior ad recipientem, quin illud licitè fieri poſſit; ſi tradens velit ſecundum hoc proportionabiliter tanto minori parte lucri eſſe cōtentus. Tertiò principaliter ſic; quia ſecunda probatio eius

non

non valet. Nam imaginatur, quòd lucrum proueniens de pecunia non proueniat de ea, niſi quando actu ſubiacet mercationi: non autem quando eſt in via. Modò hoc eſt falſum: quia acceſſorium reducitur ad principale. deportatio autem pecuniæ per viã eſt acceſſorium ad mercationem cum eadem in termino. igitur illa deportatio reducitur ad mercationem. igitur ſi mercatio cum pecunia facta eſt cauſa lucri, & lucrum prouenit ex pecunia, vt ſubiacet mercationi: tunc etiam deportatio eius erit cauſa lucri, & lucrum etiam proueniet ex pecunia, vt deportatur per viam: quia exiſtens cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati: nec enim pecunia hic exiſtens poſſet ſubiacere mercationi fiendæ in Alexandria, niſi illuc deportaretur. Quartò: quia illa conſequentia non valet. periculum pecuniæ tempore mercationis eſt ſolius B. igitur etiam dominium pecuniæ eſt ſolius B. illo tẽpore. nam datur inſtantia in ſimili. Nam in ſocietatibus ſępe periculum pecuniæ eſt ſolius tradentis eã: & tamen dominium pecuniæ neceſſariò eſt tempore ſocietatis etiam ipſius recipientis eam, & operã ponentis: vt oſtendi in quæſtione præcedenti. Quintò: quia in tertia probatione non ſequitur. A. eligit minorem partem periculi &c. quia ſecundum hoc etiam tanto minori parte lucri velit eſſe contentus. Modò in forma huius quinti caſus non exprimitur, quòd A. velit æqualem partem lucri habere cum B. ſed aliquotam partem. Sextò: quia dato quòd ſecunda & tertia probationes probarent eum illicitum: non tamen ſequitur, igitur eſt vſurarius: ſicut tamẽ dicit reſponſio. Aliter igitur dicendum per quatuor dicta. Primum: caſus prædictus poteſt eſſe mutatio & etiam ſocietas. probatur. Quia ſi A. intenderet dominium pecuniæ transferre in B. non communicando ſibi dominium: immo abdicando ipſum dominium à ſe: & faciendo B. ſolum dominum eius: tunc eſſet mutuatio, quamuis eſſet cum pacto exiſtente cõtra naturalia mutuationis, pro quanto ſcilicet A. vellet habere partem periculi pecuniæ & etiam partem lucri. Si autem A. intenderet interuſurium pecunię, & conſequenter dominium pecunię transferre in B. ſolùm communicatiuè, ita quòd B. deberet eſſe condominus pecuniæ, & vellent ſic communicare in dominio pecuniæ & etiam in lucro ex ea prouenienti: tunc eſſet ſocialis cõmunicatio. Nec poteſt inueniri differentia alia in hoc caſu: niſi ex ſolo animo tradentis & recipientis: quia pactum adiectum non eſt proprium alicui eorum, quin ſit reperibile tam in mutuo, quàm in ſocietate: licèt differenter; ſcilicet in mutuo contra vel præter naturalia mutui. In ſocietate autem ſecundum eius naturalia, vel ſaltem præter naturalia: ſed non contra naturalia. De hac autem diſtinctione ex ſolo animo aliquando poſſibili haberi, patebit in q. 96. Secundum dictum. Si ſit mutuatio: tunc contingit A. tam paruam partem lucri velle habere, quòd contractus nõ erit vſurarius de lege diuina, vel naturali. Probatur: quia ſi eſt mutuatio: tunc de natura mutui deberet totum periculum, ſcilicet tam pro parte itineris, quàm mercationis eſſe ipſius B. ſi igitur A. ex pacto adiecto velit B. releuare in parte periculi, ſcilicet quod contingere poſſet tempore itineris, & velit illud ſuper ſe accipere, & pro illo onere velit accipere partem lucri tãquam mercedem, & illa merces ſit proportionata oneri illius periculi, nulla erit ibi iniquitas vſuræ de lege diuina, vel naturali: quia tunc A. non recipiet illam partẽ lucri pro mutuo impenſo, ſed pro onere periculi partialis ſuſcepti loco B. ſicut & non eſſet vſura, ſi vnus tertius acciperet talem partem lucri ꝓ ſupportando illo onere. Et dico de lege diuina, vel naturali: quia poſſet ille contractus eſſe prohibitus, vel prohiberi iure poſitiuo vt vſurarius, & hoc propter eos, qui in fraudem vſurarum eo vterentur: dicentes ſe etiam non pro mutuo: ſed pro ſuſceptione periculi accipere partem lucri: cum tamen reciperent partem nimis magnam, & per hoc etiam patet ſolutio ad argumentum tactum in euaſione ſecundæ improbationis de ianua &c. quia ſi aliquis non plus acciperet, quàm proportionatum eſſet illi oneri, nõ haberet illud intentum, quod vſurarius intendit: quia vſurarius intendit non præciſè pro onere periculi aliquid habere: ſed vltra etiam pro mutuo. An autem ſit ibi alia ratio pacti, ſicut eſt, vide in ſimili in q. 39. & in q. 61. Ideo notanter dicitur hic, quòd nulla erit ibi iniquitas. Tertium, ſi ſit mutuatio: tunc contingit A. tantam partem lucri velle habere, quòd contractus erit vſurarius de lege diuina, vel naturali, etiam ſi ſolùm prætextu oneris periculi in ſe ſuſcepti dicat ſe eam accipere: tamẽ tunc ſolùm erit vſurarius præſumptiuè. Quia ſi A. pro illo onere periculi velit accipere partem lucri: quæ tamen ſit nimis magna reſpectu tam parui oneris periculi. iam & ſi A. non ſit vſurarius in re: quia non accipit partẽ lucri pro mutuo: ſed pro ſuſceptione periculi: tamen ex quo non eſt proportio ad illud onus: tunc illud; in quo pars lucri eſt nimis magna, præſumitur accipere prætextu mutui. igitur. Quartum, ſi ſit ſocietas: tunc pro tanto & non aliter eſt licitus, pro quanto A. accipit tanto viliorem partem lucri, quãto minorem partem periculi ſubit, & tanto maiorẽ partem lucri dimittit ipſi B. quanto magis onerat ipſum. vt puta, ſi eſt talis ſocietas, quòd in fine non eſt diuidenda pecunia capitalis: tunc nulla pars periculi ſiue magna, ſiue parua ſpectaret de iure ad B. ideo ſi A. tunc imponit ſibi non ſolùm partem periculi. immo maiorem partem, & tale periculũ, quod eſt magis natum contingere, neceſſe eſt, quòd maximam partem lucri debebit ipſi B. dimittere, & ſibi viliſſimam ſolùm retinere. Si autem eſt talis ſocietas, quòd in fine eſt diuidenda pecunia capitalis: & hoc æqualiter: tunc de iure ſpectat ad B. periculum capitalis pecuniæ pro medietate. ideo pro impoſitione medietatis periculi non eſt neceſſe, quòd A. tanto viliorem partem lucri reciperet: ſed tamen quia A. non eſt contentus, quòd B. ſupportet ſolùm medietatem periculi: ſed vult, quòd maiora pericula ſupportet. ideo opus eſt, quòd A. tanto viliorem partem lucri recipiat, & B. tanto pinguiorẽ partem lucri aſſignet: vt refundatur ipſi B. onus impoſitũ.

Sextus caſus. A. tradidit, vel mutuauit 100. flore. B. tali pacto, quòd B. hic vel alibi det 120. floren. ſi tamen illi cantum perdantur ſine culpa B. in mari, vel in terra, vel merces ex eis emptæ perdãtur, debeat B. dare A. ſolum quinquaginta floren. & ſic A. ſtat

in periculo medietatis pecuniæ traditæ. Ad illum caſum quādo ſpecialiter formatur ſub nomine mutui reſpondetur ab aliquibus, quòd contractus eſt vſurarius. probatur ſic. Quia aut B. expendit illam pecuniam in mercibus aut non. Si non, ergo mutuās vult lucrum, quod B. non fecit, quod omnino iniuſtum eſt. Si expendit: tunc certum eſt, quòd pecunia illa, vel merces ex ea emptæ ſunt ipſius B. in cuius dominium etiam pecunia tranſierat, & ſic ſequeretur, quòd mutuans vellet lucrum factum ex re non ſua, quod omnino illicitum eſt. Contra illam reſpōſionem arguitur tripliciter. Primò, quia ſi fiat etiam ſub nomine mutuationis: tamen ex quo A. recipit periculum pecuniæ ſuper ſe pro medietate, poteſt ſine peccato vſuræ velle aliquid, ſaltem commenſuratum oneri habere vltra ſortem citra vitium vſuræ, licèt non pro mutuo liceret illud velle habere. Secūdò, quia non refert, an B. expenderit illam pecuniā, vel non: quando æquè licet, vel non licet: ſi non expendit, ſicut ſi expendit. igitur diſtinctio eſt ſuperflua. Antecedens probatur. Quia ſi non expendit, & B. dicat ad A. non dabo tibi aliquid vltra ſortem: licet ſuſtinueris periculo pecuniæ pro me: quia non ſum vſus ea; nec lucrum conſecutus ſum: non euaderet B. per hoc: quia A. diceret, hoc imputatur tibi, cur non expendiſti. ſicut ſi A. locat equum ipſi B. pro mercede, & B. non vtitur equo, & hoc ſtat per eū quo minus: tunc nihilominus B. debebit dare mercedem ipſi A. ita A. hic ſubſtitit periculo, quantum in ſe fuit, etiam ſi B. non ſit vſus pecunia in locis vel temporibus, vel actibus periculoſis. Tertiò; quia ſi expendit, & pecunia eſt ipſius B. & ſimiliter lucrum: tunc A. volendo habere viginti non acciperet eos ratione pecuniæ mutuatæ, vel lucri prouenientis de pecunia, nec de re aliena: ſed pro periculo ſuſcepto pro B. quia B. debuiſſet ſuſtinuiſſe totaliter illud periculum ex natura mutui ſibi facti. Aliter igitur dicendum: & quia caſus formatur generaliter, ſcilicet ſub nomine traditionis: traditio.n. eſt reperibilis tam in mutuo, quàm in alijs contractibus. ideo tribus membris diſtinguendum eſt. Quia aut illa traditio eſt facta in ſpecie & ſub nomine mutuationis, aut in ſpecie & nomine ſocialis communicationis, aut tacito nomine vtriuſque. Quomodo autem ſciatur, quando fit à parte rei mutuatio, vel ſocialis communicatio: ſi non eſt expreſſum nomen contractus, patuit in præcedenti caſu, & ſi animus non conſtat: tamen ſi vſus eſt ſpecificè nomine mutui, habenda eſt traditio pro mutuatione. ſimiliter ſi eſt vſus nomine ſocialis communicationis, in dubio debet præſumi, quòd contractus ſit talis, qualis nominatur: quando ex forma & pactis non poteſt deprehendi ſpecificè, cuius ſpeciei ſit: vt puta fit in forma & pactis, quæ etiam in contractu alterius ſpeciei reperiri poſſunt naturaliter, vel præter naturalia. Primum dictum, ſi fit ſub nomine mutuationis, & A. vult 20. habere vltra ſortem ratione mutui impenſi B. cōtractus eſt vſurarius. Si autem vult eos habere non pro mutuo, ſed pro ſuſceptione periculi, & 20. flor. ſint merces proportionata tali periculo: tunc quamuis contractus non ſit verè vſurarius de lege diuina, vel naturali: tamen an illo modo factus ſit de iure poſitiuo vſurarius, aut ſaltem alia ſpecie peccati illicitus, poteſt haberi ex quæſtio. 39. & 71. vnde ad minus dupliciter eſt illicitus, ſcilicet quia in eo eſt illa ratio peccati, de qua in q. 71. eſt dictum. Secundò: quia habet ſpeciem mali, quia audientibus talem contractum fieri, non conſtat animus ipſius A. ſcilicet, ſi pro mutuo, vel pro periculo recipiat incrementum, nec facile conſtat: ſi huiuſmodi merces ſit proportionata oneri periculi ſuſcepti, & ita an in fraudem vſuræ fiat. Si autem eſt nimis magna: tunc licèt ſit iniquus contractus: tamen nō eſt vſurarius, niſi præſumptiuè. hoc dictum per omnia patet ex deciſione præcedentis caſus. Secundum, ſi traditio fit ſub nomine ſocialis communicationis: tunc eſt ſocietas dupliciter impura. Primò, ex pacto exiſtente contra naturalia. Nam ex quo pecunia capitalis non eſt in fine diuidenda: tunc totum periculum pecuniæ deberet eſſe apud A. nunc autem eſt partim apud vtrunque. Secundò eſt impura in ſubſtantia, hoc eſt, ei eſt admixtus alius cōtractus ſpecie diſtinctus, ſcilicet venditionis. Nam ex quo ipſi A. ratione ſocietatis debetur aliquota pars lucri ſocialis, & non certa. ideo A. cenſetur ius, quod habet ad illam incertam partem illius lucri ſocialis vendidiſſe B. pro certa quātitate pecuniæ, ſcilicet pro 20. flor. prout in ſimili tangetur q. 96. Tertiū, ſi traditio eſt facta ſub nomine ſocialis communicationis: tūc eſt illicitus ipſi A. niſi A. duo obſeruet. Primum, quòd imponendo ipſi B. medietatem periculi pecuniæ capitalis (ad quod B. de natura ſocietatis non tenetur) refundat ei illud onus ſufficienter aliqua via, & vna via eſt, quòd A. aſſignet B. tanto maiorem partem lucri ſocialis, vt puta, ſi ipſi B. debebatur ſolùm medietas lucri, quòd A. nunc dimittat ei longè maiorē, cuius maioritas ſit adæquatè refuſiua oneris periculi impoſiti, & ſi non ſit ſufficiens, quòd aliunde ſibi addat, donec adequetur. Secundum, quòd A. vendēdo B. ius ſuæ partis ſocialis pro 20. floren. non vendat ipſum pro nimis magno pretio, ſed quòd illud ius bene valeat 20. floren. vt puta vnus tertius, & prudens daret 20. floren. quòd haberet ius expectantiæ ad partem lucri ſocialis, quod ius habet A. Et quodcunque horum duorum defecerit, contractus eſt illicitus ipſi A. Patet: quia in defectu primæ conditionis ſupergreditur fratrem ſuum. Quartum: ſi traditio fit tacito nomine tā mutuationis, quàm ſocietatis; tunc licet in foro conſcientiæ poſſit deprehendi, in qua ſpecie ſit factus, ſcilicet ex animo B. vt patuit in præcedenti caſu, & ſecundum hoc agatur: tamen fortè in foro contentioſo eſſet condemnandus, etiam ſi non deprehenderetur deeſſe ſibi aliqua prædictarum conditionum requiſitarum ad eum, vt ſit licitus in ſpecie ſocietatis, vel mutui. & hoc in odiū vſurariæ mutuationis, quæ poſſit ſub illa latere. Et ex eadem ratione & propter vitandam ſpeciem mali conſulendum eſt, quòd prædictam traditionem ēt animo ſocietatis fiendam, & cum prædictis cōditionibus veſtiendam nullus faciat tacito nomine ſocietatis. Et ſi quis dicat, quòd etiam ſi animo & non nomine ſocietatis fiat cum prædictis cōditionibus, erit illicitus contractus: ſaltem ipſi B. & hoc ex eadem ratione, quæ tacta eſt q. 71. Dicendum quòd non; quia

quiá in præſenti caſu B. ſuſcipiendo periculum pecuniæ apponit operas pro vitatione periculi. Nam cum B. ex contractu tali non teneatur ad ſummam diligentiam circa pecuniam: quia tunc teneretur de leuiſſima culpa: ſufficit enim ſibi, ꝙ diligentiá adhibeat, ideo ſi ſuſcipit periculum pecuniæ pro mercede, tenebitur etiam de leuiſſima culpa: & pro huiuſmodi diligentia licitè poteſt remittere mercedē: quamuis non pro ſuſceptione periculi fortunæ: quia illud per diligentiam non vitatur. non ſic eſt, quando mutuator ſuſcipit periculum pecuniæ, & non ponit operam pro vitatione periculi: eſt enim tunc cōtractus ſimilis ludo fortunæ, & reipublicæ in nullo vtilis, ideo vanus. ergo peccatum.

Septimus caſus. A. tradidit B. pecuniam: vt eam ſibi vltra mare vehat, & ibi ſibi eam reddat eo pacto, quòd A. conſtituit B. certum precium dandum. Dicendum per quatuor dicta, & duo corollaria. Primum. Illa traditio non eſt ſocialis communicatio propter duo. Primò: quia quando pecunia traditur ad communicationem ſocialem alteri ponenti operas: tunc traditur ſibi, vt ille alius cum ea negocietur, ita quòd operæ quas alius debet impendere circa pecuniam: ſint mercationes fiendæ ex ea ad communia lucra quærenda, & non ſunt nuda delatio pecuniæ ad alium locum. Hic autem traditur ipſi B. ad deportandum eam ad locum alium non ad negociandum. Secundò: quia in ſocietate non debetur ei, qui ponit operas certum precium: ſicut nec ponēti pecuniam: ſed ſolùm ei debetur aliquota pars lucri ſocialis, ſi prouenit. Hæc autem eſt indeterminata & etiam fallibilis. In prædicto autem contractu debetur merces certæ quantitatis & fixa. igitur. Secúdum dictú. Hic eſt conductio operarum ex parte A. & locatio earundem ex parte B. & hoc vel pura, vel impura. Nam perinde eſt, ac ſi A. conduceret B. ad laborandum ſibi in vinea, vel agro. Et ſi B. non tenetur de periculo pecuniæ: niſi quod ex ſua culpa lata vel leui prouenit: tunc eſt pura naturaliter. Si autem B. tenetur de periculo etiam fortunæ: tūc eſt impura naturaliter: quia illud pactum eſt contra naturalia cōductionis & locationis operarú. Et vtroq; modo vt ſit licitus contractus, oportet, ꝙ precium, quod debetur B. ſit cōmenſuratum laboribus & oneribus periculorum, quibus ſubijcitur B. & ſi hoc ſeruetur, adhuc eſt ibi illa ratio pacti, de qua dictú eſt, ſcilicet, ꝙ B. pro mercede ſuſcipit in ſe periculum fortunæ, ad quod tñ vitandú nullas poteſt apponere operas. Tertium dictú contingere pōt, ꝙ eidem contractui locationis ſit admixtus cōtractus mutui. Ná contingere poteſt, ꝙ A. mutuauerit B. illam pecuniam, vt ea ſibiipſi vtatur, & poſt tempus præfixum eam ſibi reddat: non inquam ibi, vbi aliàs ſufficeret ei reſtituere: ſed in alio loco, ad quem B. aliàs deferre pecuniam non teneretur: ſed ad deferendum eam ad illum locú A. obligat B. dato ſibi precio pro delatione. Quartum dictum. ſtante forma caſus non poteſt ibi eſſe periculum vſuræ: etiam ſi contractui ſit admixta mutuatio, dummodo precium dandum B. ſit cōpetens. Probatur: quia ſtante forma caſus, ſi ſit ei admixta mutuatio, illa erit ſolum ex parte A. reſpectu B. modò A. nihil recipit à B. ſed gratis ei mutuat. ſed B. ab A. recipit duo. ſ. mutuum & precium tranſlationis pecuniæ. Et quamuis A. velit, quòd B. cui mutuauit pecuniam transferat ſibi pecuniam ad aliam locum, quæ tranſlatio eſt res æſtimabilis precio: tamen A. pro illa tranſlatione dat ei competēs precium, vt ſupponitur. & ſic non vult, quòd B. ſeruiat ſibi pro mutuo ei impenſo: ſed ſolùm pro precio competenti. Et dicitur notanter, ſi precium ſit competens: quia ſi precium non ſit competens, ſed diminutum, poſſet ibi eſſe periculum vſuræ veræ vel præſumptiuæ. Non quidem quaſi A. reciperet aliquam pecuniam, vel precium in pecunia conſiſtens pro mutuo: ſed quando reciperet aliquid æſtimabile pecunia ꝓ mutuo. puta: quia A. vellet, ꝙ B. partim ſeruiret ſibi in tráſlatione pecuniæ pro mutuo.

Ex his ſequuntur duo corollaria. Primum; ꝙ ſuperfluum eſt velle illum caſum defendere, vt c. nauiganti. non videatur eſſe contra ipſum, ſicut quidam laborant dicentes, prædictum capitulum non obſtare ei, eo ꝙ in præſenti caſu ille, qui recipit lucrum, ſeu precium, non propter mutuum, ſed propter ſecuritatem factam accipit lucrum, neq; eſt hic aliquod mutuum: ſed alibi receptum vltra ſortem directè reſpiciebat mutuú. Sed contra hoc dupliciter. Primò: quia præſens caſus nullam habet apparentiá ad hoc vt prædictum c. videatur eſſe contra ipſum. Aſſumptum probatur tripliciter. Primò: quia hic eſt operarum conductio ex parte A. dátis pecuniam: alibi autem ex eius parte erat mutuum. Secundò: quia ſi etiam eſſet ei admixta mutuatio hic: non tñ eſſet ex parte illius, qui recipit preciú, vel lucrum. ſ. ex parte B. ſed ex parte A. qui nihil recipit. ideo non habet apparentiam. Vnde in c. nauiganti. A. exiſtens mutuans recipiebat à B. aliquid. hic autem nihil ſaltem gratis recipit A. à B. ſed potius econtra. B. duo recipit ab A. vt patuit. Et quamuis A. recipiat à B. tranſlationem pecuniæ: tñ A. dat B. mercedem pro hoc. Item in caſu prædicti cap. A. recipiebat in ſe periculum: hic autem ſtat, quòd B. habeat periculum. & quamuis etiam ſtet, quòd ſolus A. habeat periculum: tamen nihil pro hoc recipit à B. Immo præter hoc, quòd B. tunc eſt immunis à periculo A. dat ei precium operarum tranſlationis. Secundò principaliter impugnatur illorú ſentētia: quia dicendo, ꝙ hic ille, q accipit lucrú, nō pro mutuo accipit: ſed ꝓ ſecuritate facta. in hoc conatur excuſare B. ab vſura, & tñ nulla eſt neceſſitas: quia conſtat, ꝙ B. nō poteſt eſſe mutuator: etiá ſi eſſet illi contractui mutuatio admixta: quia ſolus A. eſſet mutuator. ille autem non accipit lucrum à B. Secundum corollarium; ꝙ non valet dictum Innoc. dicentis, quòd vbi ille, qui recipit pecuniam, ſcilicet B. non acciperet precium tantú, vt portet: ſed negociator mutuò daret eam: vt cum ea negociaretur: tunc eſſet vſura: quia pecuniæ nullus eſt fructus, ſi teneatur in arca, nec deterioratur in vſu. Hæc ille. In quibus verbis vult, quòd quando A. dediſſet illam pecuniam tam transferendam per B. quàm etiam vt B. negociaretur cum ea: tunc eſſet ibi vſura. Contra: quia quamuis tunc eſſet mutuatio ex parte A. tamen nulla vſura eſſet ibi: quia B. nihil daret A. ſed potius econtra. niſi dicatur, quòd A. dedit eam mutuò B. vt negociare-

rur cum ea: illa tamen lege, ꝙ B. daret ſibi partem lucri: ſed quamuis tunc eſſet mutuatio vſuraria: tamen nec in caſu, nec in prædicta ſententia Innocen. ſit mentio de illo pacto, ſcilicet ꝙ B. debeat A. dara partem lucri prouenientis ex pecunia mutuata. Et hæc de præſenti quæſtione.

QVÆSTIO XCV.

Vtrum ſequens contractus ſocietatis ſit licitus ipſi A. ſ. A. communicat B. ſocialiter 30. floren. & B. recõicat A. operas ſuas negotiãdo cum illis 30. floren. ita tñ, ꝙ A. vult habere tertiã partem lucri prouenientis ex negotiatione, & etiam ſuſtinere ſolum tertiam partem damni prouenientis in ea. & per conſequens vult 20. ex prædictis floren. ſibi eſſe ſaluos, ita quòd qualitercunque illi pereant, vult B. eſſe obligatũ ad reſtituendum eos ſibi. Huic caſui quamuis de facili tranſeatur: tamen propter argumenta, quæ pro eo apparenter fieri poſſent, diutius immorabor, & hoc per quatuor dicta, ſeu concluſiones, & per quatuor argumentorum ſolutiones.

Prima concluſio, ſeu dictum. In prædicto caſu A. à parte rei mutuauit B. 20. floren. patet: quia tranſtulit eos in dominium B. cum omni periculo eorundem, & obligauit B. ad reſtituendum eos, vel æquiualentes. igitur.

Secunda concluſio. A. reliquos 10. nõ mutuauit B. ſed ipſum B. conduxit ad negociandum ſibi cum illis. Probatur: quia illi decem reliqui non ſtant periculo B. ſed tantùm periculo A. eo quòd A. vult ſuſtinere tertiam partem damni omnium 30. floren. & ſic 10. flore. ſtant in periculo ſolius A. igitur A. nõ mutuauit eos B.

Tertia concluſio. A. cenſendus eſt B. conduxiſſe ad operas ſuas impendendas circa illos 10. flo. negotiãdo cum eis. Nam ex quo vult habere tertiam partem lucri prouenientis de omnibus 30. floren. tunc vult habere omne lucrum proueniens de ipſis decẽ flore. per operas B. ideo perinde eſt: ſicut ſi conduxiſſet B. ad excolendum agros ſuos, & A. vellet habere omnem fructum prouenientem ex operis & agris.

Quarta concluſio. Prædictus contractus eſt illicitus ipſi A. probatur dupliciter. Primò ſic: quia aut A. prætendit ſe nihil velle dare B. pro operis ſuis, quas circa 10. ſibi traditos impẽdit: ſicut caſus ſupponit: quia nihil apparet ex forma caſus, quòd A. velit dare B. & tunc eſt iniquus contractus: quia dignus eſt operarius mercede ſua: niſi B. vellet A. donare operas ſuas, ſeu gratis impendiſſe: & tunc A. non conduxiſſet B. ad operas: ſed A. commodatò accepiſſet B. ſeu perſonam eius. Si aliquid dare prætendit B. in hoc ſcilicet, quòd dicit ſe ei dimittere duas partes lucri prouenientis ex illis triginta florenis, tunc A. dupliciter peccat. Primò: quia non dat B. aliquid, quod non ſit B. aliàs debitum: etiam ſi B. nullas operas impenderet A. & ſic nullam mercedem cenſetur dare B. pro operis. Aſſumptum probatur: nam ex quo duæ partes lucri correſpondent viginti flore. quos A. cenſetur mutuaſſe B. tunc ſicut illi viginti ſunt ſolius B. ex mutuo: ſic etiam conſequenter ſolius B. ſunt & eſſe debent illæ duæ partes lucri: ſicut & duæ partes damni ſunt eiuſdem ſolius. Secundò: quia ex quo illæ duæ partes lucri ſunt inclusæ in viginti florenis captis, vel conſideratis: vt ſubiacẽt induſtriæ B. ſicut fructus in arbore. Ideo ſi nihil aliud vult ipſi B. dare pro mercede, quàm duas partes lucri, tunc vult B. nihil pro mercede dare niſi mutuũ. & ſic A. cenſebitur mutuaſſe B. viginti florenos, quatenus B. impendat operas ſuas circa decem florenos A. & ſic mutuauit pro re æſtimabili precio: cuiuſmodi ſunt operæ. igitur A. eſt vſurarius. Secundò probatur quarta concluſio ſic: quia dato, ꝙ tradito 30. floren. eſſet ſocialis communicatio: tamen non ſeruaretur æqualitas conditionis ex parte vtriuſque ſocij. Nam longè melior eſſet conditio A. quàm B. Nam ſi B. emeret pro 30. floren. merces, & perderet eas: tunc B. perderet viginti, & operas impẽſas. A. autem tantùm perderet decem. & ſic inæqualiter ſupportant A. & B. onera illius ſocietatis.

Sed contra arguitur quadrupliciter. Primò ſic. Si eſſet hic ſocialis communicatio: non poſſet ex hoc argui illicita ipſi A. quia ſcilicet A. minus onus ſufferrat, quàm B. quia B. etiam habet maius lucrũ, ſcilicet duas partes lucri. ergo etiam non eſt indignum, quòd ſuſtineat duas partes damni. A. verò vnã partem lucri participabit. igitur non iniuſtum eſt: ſi A. etiam proportionabiliter ſolùm velit ſufferre vnam partem damni.

Secundò quia ſtaret, quòd commoditas & proprietas pecuniæ A. præponderaret operis B. quo poſito dignum eſſet, quòd A. plus lucri leuaret, quàm B. igitur ſi vult illi pluri cedere, & illud B. aſſignare, poterit meritò etiam ipſum B. in tanto grauare cum periculo tanti damni. Tertiò: quia dato, quòd æquipararentur commoditas & proprietas pecuniæ A. & operæ B. adhuc non apparet iniquum: ſi A. tantùm velit ſufferre tertiam partem damni, ex quo vult eſſe contentus tertia parte lucri: vbi poſſet habere medietatem. quantæ ergo parti lucri ſibi debentis cedere, cedit: tantam partem periculi poteſt imponere B. cui pro illa parte lucri cedit. Quartò: quia dato quòd æquipararentur, & ſic A. debeat (quantum eſt de natura ſocietatis) ſufferre medietatem periculorum vel damnorum: tamen A. poſſet medietatem illius medietatis, aut aliam partem eiuſdem, alicui tertio imponere, dando ſibi pro illius ſuſceptione ſufficientem mercedem & refuſionem. ergo etiam A. poterit illam partem periculorum, vel damnorum imponere B. faciendo ſibi refuſionem ſufficientem. modo æquiualens refuſio videtur eſſe, quando A. vult B. dimittere proportionabilem partem lucri, & hoc facit pro quanto dimittit ei duas partes lucri: ſicut & ei imponit duas partes periculorum, vel damni. Dicendum, quòd argumenta illa probant, quòd ſi eſſet ibi ſocialis communicatio; & A. vellet contentari de tertia parte lucri, ꝙ ẽt poſſet velle ſufferre tm̃ tertiam partẽ damni: ſed oporteret, ꝙ proportionabiliter & vniformiter intelligeretur illa tertia pars lucri, & tertia pars damni. Modo hoc non fit in prædicto caſu: vt patet ex ratione adducta ad hoc. argumenta autem facta ſolùm attendunt ad capitale, quod A. ponit,

& non

& non attendunt etiam ad capitale, quod B. ponit. Si inquam A. vellet ſuſtinere tertiam partem damni ſufficienter & proportionabiliter, ſicut vult habere tertiam partem lucri, oporteret, quòd ſuſtineret tertiam partem damni non ſolius perditionis pecuniæ: ſed etiam perditionis operarum B. quia illud lucrum, cuius tertiam partem vult habere, prouenit non tantum de capitali A. ſed etiam de capitali B. ſ. per operas eius. Et ex illo ſequitur, ꝙ ſi capitale B. ſ. operæ æquiualent cõicationi pecuniæ A. tunc ſi B. perderet pecuniam, vel merces emptas, oporteret, ꝙ A. totum damnum pecuniæ perditę ſuſtineret: ſicut B. totum damnum perditionis operarum ſuarum ſuſtinet. Aut ſi vult A. quòd B. ſufferat ſecum damnũ perditionis pecuniæ: tũc econtra etiam debebit A. ſufferre cum B. damnum perditionis operarum. Si aũt operæ B. deficiunt, in tanto minor pars lucri debebitur B. vt ſi ſolùm æquiualent tertiæ parti cõicationis pecuniæ: tunc ipſi B. non debebitur de iuſtitia, niſi tertia pars lucri: & eadem ratione etiam B. ſolùm deberet ſufferre tertiam partem damni. Sed quia fortè contingeret aliquem euadere illam reſpõſionem, ideo poteſt etiam aliter reſponderi. Euaſio autem talis eſſet, ꝙ diceretur, ꝙ non oportet A. ſuſtinere aliquam partem damni tertiæ partis operarum B. quia imaginandum eſt, ꝙ capitale B. non eſt eius operę: ſed perſona ſua & capitale A. eſt ſubſtantia pecuniæ, ita ꝙ B. cõicat perſonam ſuam ratione operatiuitatis, & quo ad habilitatem ſuam acquirendi lucrum, & econtra. A. recõicat B. pecuniã ſuam quo ad idoneitatem, qua per modum inſtrumẽti eſt idonea ad lucrum quærendum. & ſic ſicut B. retrahet ſuam perſonam, ita debet A. etiam recipere ſubſtantiam pecuniæ ſuæ: & meritò debet B. ſubſtare periculo totius partis tertiæ operarum: quia ſic etiam A. ſubſtat periculo tertiæ partis ſui capitalis. Aut ſi contendis, quòd A. debeat partim ſuſtinere periculum tertiæ partis operarum B. tunc etiam econtra eadem ratione B. debebit ſuſtinere tertiam partem periculi tertiæ partis capitalis pecuniæ A. Hęc tamen euaſio poſſet deſtrui ſic: quia A. retrahendo in fine tertiam partẽ ſui capitalis, ſenſit fructum illius tertię partis ſui capitalis: quia totum fructum illius tertię partis recepit vnà cum ea. Sed B. retrahendo perſonam ſuam (quam quo quaſi ad vſufructũ poſuerat pro capitali) nullam partem fructus ſuarum operarum retrahet cum capitali ſuo: cum tñ lucrũ tertię partis capitalis pecunię prouenit æquè ex tertia parte operarũ B. ſicut ex tertia parte pecunię A. licet enim operę dicantur fructus perſonæ: non tñ ſunt fructus vltimatè intentus: ſed pars lucri eſt ille fructus. Nec obſtat, quòd A. ſolus ſubſtitit periculo totius tertię partis capitalis pecuniæ: quia hoc eſt de natura illius ſocietatis, in qua in fine non diuiditur capitalis pecunia, & ita de ſe ineſt, & vltra hoc debebat habere ſolùm ius in parte lucri tertię partis pecunię, & B. in alia parte eiuſdem lucri.

Præterea aliter etiam poteſt dici ad prædicta argumenta. Ad primum, quòd non concludit, & hoc ex duabus cauſis. Prima: quia etiam dato, quòd poſſet ſaluari: quòd eſſet ſocialis communicatio totius pecunię capitalis, ſeu omnium trium partium capitalis pecuniæ (quamuis cum pacto exiſtente præter, vel contra naturalia ſocietatis) tamen ex quo A. impoſuit omne periculum duarum partium pecuniæ ipſi B. tunc apparet, quòd A. mutuauerit ei illas duas partes, & per conſequens A. tenetur cauere, ne traditio duarum partium pecunię appareat fore facta ſpe alicuius rei ęſtimabilis pretio. hanc autem ſpeciem mali non cauit A. pro quanto vult totum lucrum tertię partis ſolus accipere: quia in hoc apparet A. velle, quòd B. propter beneficium mutui ſibi impenſi debeat impendere operas exercẽdo tertiam partem pecunię capitalis ad lucrum debens totaliter cedere ſoli A. & fundamentũm huius cauſę eſt in ſimili habitum, quęſtio. nonageſima prima. Secunda cauſa: quia etiam ſi non haberet ſpeciem mutui vſurarij: & poſſet ſaluari, quòd ibi eſſet vera ſocialis traditio totius ſeu omnium partium capitalis pecunię: adhuc maneret ibi iniquitas, quod ſic patet. Nam A. dimittendo B. duas partes lucri, quatenus ſuſcipiat duas partes damni capitalis pecunię: non dimitteret eas B. quaſi illę duę fuiſſent aliàs totaliter ceſſurę ipſi A. & ſic quaſi A. ſufficienter refunderet B. onus periculi impoſitum B. quia A. iudicandus eſt de ſuo ipſi B. ſolùm aſſignaſſe partem duarum partium lucri: quia A. ſolùm habuiſſet partem illarum duarum partium, quando A. met ſupportaſſet periculum capitalis. puta lucrũ fuiſſet diuiſum in quatuor partes, & A. habuiſſet duas partes lucri, & B. etiam duas partes lucri. & ſupponitur, quòd æqualiter contribuiſſent ad illam ſocietatem. Nunc verò cum diuiditur in tres partes, & duę cedant B. quatenus ſuſcipiat periculum duarum partium capitalis: tunc A. non aſſignat B. duas partes vt de ſuo, niſi pro modica parte: & ita non facit ſufficientem refuſionem B. pro ſuſceptione periculi duarum partium capitalis: ſicut tamen forte haberet apparentiam ſufficientis refuſionis, quã duas partes ita magnas tanquam de ſuo ſibi aſſignaret. Quòd ſi etiam quiſpiam contendat, quòd A. aſſignando B. ſolùm eam partem, quæ ſibi debuiſſet de illis duabus partibus ceſſiſſe, adhuc ſufficientem mercedem det B. pro ſuſceptione periculi prædicti: tamen ſaltem non poterit dici, quòd ſuperfluentem mercedem ei det pro illa ſuſceptione: & tunc vltra, igitur prætextu aſſignationis duarum partium lucri, vel potius partis earum partium non poterit velle habere aliquid aliud à B. Modò eo ipſo quòd A. vult ſolus habere totam tertiam partem lucri: qđ tamen lucrum prouenit partim per operas ipſius B. tunc vult, ꝙ B. debeat operas impenſas in exercendo tertiam partem capitalis gratis ei impendiſſe: quia nullam partem de tertia parte lucri vult aſſignare B. per cuius tñ operas ita bene tertia pars lucri eſt obtẽta: ſicut per tertiam partem capitalis pecuniæ A. Vñ A. prętendere vř, ꝙ pro illis operis aſſignauit B. ſufficientem refuſionem, vel mercedem in hoc, ꝙ aſſignauit ei duas partes lucri, qđ tñ eſt falſum: quia duarũ partiũ lucri aſſignatio vix ſufficit eſſe merces & refuſio ſuſceptionis duarum partium periculi capitalis vt patuit. Et ſi dicis. Cur deberet A. ipſi B. aſſignare partem aliquam tertiæ partis lucri, ex quo B. nullam partẽ periculi tertię partis capitalis vult ſubire:

ſed ſolus A. totum periculum illius tertiæ partis capitalis ſuſtinere habet. Dicendum, ꝙ periculum tertiæ partis capitalis meritò & de iure ſpectat ad ſolũ A. quia in fine ſocietatis A. vult tertiam partem capitalis totam etiam ſolus retrahere ad ſe, ſi ſaltem ſupereſt: ſicut etiam B. in fine vult retrahere ſuam perſonam extra ſocialem cõicationem, & eam quo ad operas ſuas amplius non cõicare A. Vnde ſi A. & B. contraherent ſocietatem putam abſq; omni pacto exiſtente contra vel præter naturalia ſocietatis, ita quòd A. poneret 30. florenos, & B. operas: tunc non obſtante quòd B. vellet participare lucrum prouẽniẽs, adhuc periculum totius capitalis pecuniæ ſpectaret ad A. quia etiam A. vellet in fine ſocietatis, ſi nullum lucrum obueniſſet, ſolus rehabere totũ capitale remanens. ita etiam nimirum debebit totum periculum tertiæ partis capitalis in prædicto caſu ſpectare ad B. & tñ nihilominus deberet A. ipſi B. aſſignare partem tertiæ partis lucri, ſcilicet prouenientis de tertia parte capitalis pecuniæ: quod quia nõ facit: patet iniquitas contractus ex parte ſua. Et ex prima cauſa tacta in hac ſecũda ſolutione huius primi argumenti patet etiam reſponſio ad illam rationem, qua quis argueret. ſi A. etiam omnes partes pecuniæ commiſiſſet ſocialiter B. tunc dimittendo ei duas partes lucri totaliter cum periculo earundẽ, nimis multum dimittit B. & plus quàm debet: quia quilibet etiam cum multa gratiarum actione reciperet ſic viginti florenos exercendos in negotijs, quod lucrum earundem eſſet ſuũ, & ẽt periculum. ſi igitur nimis multum facit ei, & plus quàm debet: meritò poterit A. velle, quòd in recompenſam illius pluris & indebiti exerceat ſibi tertiam partem pecuniæ, dimittendo ſibi totum lucrum. Nam dicendum, quòd A. dimittendo B. duas partes lucri cũ periculo duarum partium capitalis: etiam ſi ei ſocialiter cõicaſſet eas: tradit eas tanquam mutuatas ſaltem ſpecietenus, ideo poterit illius beneficij prætextu aliquid exigere à B. Ad ſecundum dicendum, concedendo totum, ſi fiunt illa, quæ ibi dicuntur. Modò illa non fiunt in forma prædicti caſus: quia ſi eſſet ibi ſocialis cõicatio totius pecuniæ. A. non refunderet ipſi B. ſufficienter periculum duarum partium capitalis, per huc quòd ei aſſignat duas partes lucri: quia non niſi modicum quid illarum partium lucri aliàs debuiſſet ceſſiſſe A. etiam in caſu, quo A. ſolus debuiſſet periculum totius capitalis ſupportaſſe. Aut dato quòd ſufficeret: tñ aliud grauamen imponit ipſi B. quod non refundit ei, ſcilicet quia imponit ei, quòd impendat operas circa tertiam partem capitalis: & tamen nullam partem lucri prouenientis de illa tertia parte vult eũ participare. Aut etiam dato quòd illud refunderetur: tamen obſtabit prima cauſa ſecundæ ſolutionis primi argumenti. Ad tertium dicẽdum, quòd ſi æquipararentur cõicationes capitaliũ A. & B. adhuc A. iniquè aget, volendo ſolùm tertiã partem damni capitalis ſufferre: quia inquantum dico ſolùm: tunc inſinuatur, quòd aliàs duas partes damni capitalis imponit ipſi B. & tamen non facit refuſionem ſufficientem pro illa impoſitione. aut ſi ſufficientem faceret: tamen non refunderet ſibi aliud grauamen: vt dixi in præcedenti ſolutione.

Nec excuſatur per hoc, vt dicis: quia vult contentus eſſe tertia parte lucri: quia in hoc nimis multum accipit: quia illa tertia pars lucri deberetur pro parta ipſi B. ſicut & ita bene prouenit per tertiam partem operarum B. ſicut per tertiam partem capitalis pecuniæ A. Nec obſtat, quòd tertia pars capitalis tuta ſpectat ad periculum A. vt patet ex cauſa aſſignata in ſolutione primi argumenti. Et quod in fine illius argumenti dicitur. quantæ ergo parti lucri &c. negandum eſt, vt patuit: quia plus oneris imponit B. quàm ei aſſignet de lucro. aut ſi etiam omne onus refunderetur: tamen obſtabit prima cauſa ſecundæ ſolutionis primi argumenti. Ad quartum dicendùm, quòd deficit dupliciter. Primò: quia ſupponit falſum in hoc, quòd dicit. ſi æquipararentur communicationes capitaliũ: tunc A. deberet ſufferre medietatem periculi capitalis pecuniæ. Nam ſi ſupponatur, vt argumentum ſupponit, quòd ſit ſocietas: dico, quòd A. deberet & debet ſufferre totum periculum capitalix pecuniæ: ſicut & in fine ſocietatis vult rehabere totum capitale remanens. Secundò, quia ſupponit, quòd A. imponendo B. periculũ duarum partium capitalis, faciat ei ſufficientem refuſionem per hoc, quòd aſſignat ei duas partes lucri, quod eſt falſum, vt patuit, aut ſi eſt verum: tamẽ aliud grauamen non refundit ſibi, niſi dimitteret etiam ei partem tertiæ partis lucri. Aut ſi etiam omne onus refunderetur: tamen obſtabit prima cauſa ſecundæ ſolutionis primi argumenti.

Sed quia ſæpe dictum eſt in hac & in alijs quæſtionibus de æquiualentia operarum B. ad capitalem pecuniam ipſius A. dubitatur, quãdo cenſendæ ſunt operæ B. æquiualere pecuniæ A. & loquor de pecunia A. non ſolùm quando eſt ſic communicata, quòd in fine ſocietatis non eſt diuidenda inter A. & B. immo ſolùm lucrum eſt diuidendum. Nam facilius eſt videre illud, ſicut & facilius eſt contingere illud. Sed etiam loquor de pecunia, quæ eſſet ſic communicata, quòd etiam ipſa eſt in fine diuidẽda inter A. & B. ſicut contingit ſępe in ſocietate, qua A. communicat animalia B. ponẽti operas taliter, quòd etiam in fine animalia diuiduntur & non tãtum fructus. Hoc enim ſecundum, ſcilicet quòd operæ B. æquiualeant pecuniæ hoc ſecundo modo communicatæ eſt difficilius contingibile, & difficilius etiam videri poteſt. Forte diceretur, quòd tunc operæ B. æquiualent pecuniæ A. quando operæ B. ſunt ita lucroſę operariuè ſicut pecunia A. eſt lucroſa inſtrumentaliter, ideſt per modum inſtrumẽti cooperatiua ad lucrum acquirendum. Sed hoc non videretur benè dictum, nec ſufficiẽter. Primum probatur: quia tunc ſi 100. flor. eſſent inſtrm, ꝙ regulariter ſufficeret ad lucrandum quinq; vel ſex flore. in anno: dũmodo exercerentur per induſtriã alicuius negotiatoris: puta A. tunc operę illius negotiatoris, qui eos poſset exercere ad tantum lucrum obtinibile, ęquipararẽtur illis 100 floren. & tunc B. tantundem poneret ad ſocietatem ſicut A. & per conſequens in fine ſocietatis deberent diuidi tam lucrum q̃ capitale: quod tñ eſset nimis graue ipſi A. Rõ aũt errandi in hac reſponſione eſt, ꝙ non attẽdit, ꝙ pecunia pręter hoc, ꝙ inſtrumẽtaliter per conuentũ tempus ſocietatis cõcurrit ve

cura

cum cauſa ad lucrum obtinendum: ipſa nihilominus nata eſt ſupermanere: & etiam adhuc multis annis poſſideri, & concurrere ad alia ſimilia lucra, ſed operæ, quæ pro illo tempore concurrunt ad lucrum obtinendum, non ſupermanent finito tempore ſocietatis: ſed tranſeunt, nec vnquam amplius poſſunt concurrere ad alterius lucri acquiſitionem: quamuis bene perſona operatiua (quæ videtur eſſe verum capitale communicatum ex parte B. ſocialiter ipſi A.) ſupermanere poſſit, & concurrere ad multa lucra obtinenda futuro tempore, & illa poſſet de facili non ſolùm æquiparari pecuniæ A. ſed etiam longè præualere. Et ideo de facili poſſet quis velle, quòd ille, qui æquiualens capitale poſuiſſet, haberet partem in capitali pecunia A. in fine ſocietatis, ſi B. vellet etiam, quòd econtra A. finita ſocietate haberet partem iuris in perſona B. donec viueret: ſed quia B. vult, quòd finita ſocietate perſona ſua redeat in deobligationem: vt ſcilicet non teneatur perſona ſua operari ip A. in bonum. Ideo nimirum ſi tunc etiam non poterit B. prætendere velle etiam participare capitale A. eo quòd non poſuiſſet aliquid, quod æquiualeret pecuniæ A. taliter, ſcilicet tam quo ad commoditatem, quàm quo ad ſubſtantiam participandæ. Secundum, quòd etiam nun ſit ſufficienter dictum probatur: quia dato quòd haberet apparentiam loquendo de communicatione pecuniæ in fine non diuidendæ: non tamē de communicatione pecuniæ in fine diuidendæ. Vnde aliter videtur declarandum, quando id quod B. poneret, æquiualeret pecuniæ A. etiam ſi illa eſſet in fine diuidenda. Exgratia exempli. Si B. ſit adeo induſtrioſus, quòd ſi velit facere poſſe ſuum: ipſe in contractu locationis operarum ſuarum, ſcilicet locando operas ſuas ad negotiationes exercendas, poſſet bene mereri centum florenos annuatim, etiam vltra omnes expenſas, adeo quòd ſi A. deberet conducere B. ad exercendum ſibi per vnum annum pecuniam ſuam ſecundùm ſuum poſſe, oporteret de iuſtitia ſibi pro mercede dare centum floren. & eum in omnibus expenſare, & pericula capitalis pecuniæ ſolus ſupportare: & B. de nullo teneretur: niſi de dolo, & lata & leui culpa. Si itaque A. vellet contrahere ſocietatem cum B. & ſolùm vellet ponere centum flor. tunc operæ B. æquiualerent pecuniæ A. adeo quòd etiam in fine eſſet pecunia diuidenda æqualiter, & deberent A. & B. etiam pares eſſe in lucro, & in oneribus expenſarum & in periculis. Si autem A. poneret mille, & B. operas ſecundùm ſuum poſſe: tunc non æquiualeret capitale B. toti pecuniæ A. tanquā diuidendæ in fine ſocietatis, niſi quo ad ſummā 100. florenorum, non autem totius ſummæ. Ideo in fine ſi B. vellet habere ſolùm medietatem decimæ partis lucri totalis: tunc deberet A. ſecum diuidere æqualiter pecuniam capitalem, ſolùm quo ad decimam eius partem, ideſt quo ad centum florenos. & tunc etiam ſolùm ſuſtinuiſſet B. periculum decimæ partis capitalis: & hoc pro medietate tantum. Si autem B. prætendat tantundem habere de toto lucro, quantū A. non eſſet dignum, quòd A. in fine ſocietatis dimitteret ipſi B. aliquod participium capitalis, quia A. poſſet rehabere totam ſuam capitalem pecuniā (ſi ſaltem ſupermanſiſſet) vnà cum æquali parte lucri, ſi obueniſſet lucrum, & B. ſolùm aliam partem totalis lucri reciperet ſine vlla parte capitalis pecuniæ: & tunc etiam B. nullius partis capitalis periculum ſuſtinuiſſet. Et ſi A. in primo caſu, ſcilicet qñ A. ſolùm poſuit 100. flore. dicat. dignum eſſet, quòd dimitterem participare capitalem pecuniam, ſi operas, quas poteſt B. imponeret circa illus 100. de facto: ſed de facto non poteſt impendere: quia tanta eſt eius induſtria, quòd ſufficeret ad exercēdum annuatim mille, & ideo ex quo de facto non impendit tantas, quantæ operæ ſunt ſibi poſſibiles. ideo non debeo ſecum diuidere illos 900. in fine ſocietatis. Et eſt ſimile, ſi B. poſſet in vno anno colere 10. iugera: & tamen traderem ſibi dumtaxat vnum iuger, non eſſet dignum, vt tantundē daretur ſibi, ſicut ſi operatus fuiſſet ſecundùm ſuam poſſibilitatem. Dicendū, quòd ſi B. paratus eſſet omnes operas ſibi poſſibiles impendere, ſi haberet materiam & inſtrumenta copioſa, ideſt copioſam pecuniam proportionatam ſuę induſtrioſitati: tunc non ſtat per eum, quo minus impendat omnes poſſibiles. ergo aut A. imputet ſibi ipſi, quòd B. tam paruas operas impendit (vnde tunc B. poterit participare æqualiter cum A. lucrū & capitale: dummodo tamen B. inuitus exerceat tā paruam capitalē pecuniā mallens mille exercere: & dummodo interim non impēdat operas in alijs negotijs, nec poſſit alibi inuenire ad operandum. ſecus ſi aliquod horum, ſaltem duorum primorum defuerit,) Aut ſi A. nolit ſic agere, tradat ſibi tantam pecuniam capitalem, quanta ſufficiat ei pro ſua operatiuitate, vtputa mille: & tunc faciat eum participem, non in toto capitali: ſed in centum floren. & in parte lucri non totalis, ſed correſpondentis tantū 100. floren. Aut ſi vult B. participare totum lucrum, ex quo tunc B. nullam partē habeat capitalis pecuniæ in pdicto caſu. & hoc poteſt in ſimili patere de prædicto caſu de 10. iugeribus agrorum. Et ex hoc etiam patet, quòd ſi vnus ſociorum: vt A. ponit pecuniā, alter. ſ. B. operas, & caſu fortuito pecunia capitalis multum diminuitur, adeo quòd illa non ſufficit ipſi B. pro ſua operatiuitate: quia indigeret longè maiori capitali pecunia: vt haberet ad ſatis operandum, & ad vitandum ocium: non tenetur B. permanere in ſocietate: niſi A. velit reparare capitalem pecuniam, quod ſi nolit (ſicut etiam non tenetur) tunc etiam B. non tenetur continuare ſocietatem: quia eſſet ſibi valde perniciosa: quia cogeretur ociari pro magna parte, nec fuit eius mens à principio contractus contrahere in tam parua pecunia circa illam communicando ſuas operas: poſſet tamē continuare ſocietatem illam: ſi vellet A. ei dimittere partem illius reliqui parui capitalis diuidendo illud ſecum, quod aliàs non diuiſiſſet, ſi non perijſſet: ſed ſibiipſi in fine totum applicuiſſet. Aut ſi B. poſſet aliam ſocietatem cum tertio contrahere, ita quod ſufficeret ad impēdendū vtriq; ſocietati operas ſufficientes: tunc enim A. non poſſet ei contractum illius ſecūdæ ſocietatis prohibere: quia ſine ſuæ ſocietatis præiudicio id ageret. Modò quod mihi prodeſt, & tibi non obeſt, prohiberi non debet. l. j. §. idē aiunt. ff. de aq. plu. arcē. Et ſimili modo poſſet dici, qñ B. poſuiſſet non operas:

ſed re cum re, vel pecunia A. & contraxiſſent ſolùm ſuper lucris diuidendis inter ſe: & res alterius eſſet etiam ſic diminuta. Et hæc de præſenti quæſtione.

QVÆSTIO XCVI.

Vtrum ſequens contractus ſocietatis ſit licitus, ſcilicet A. tradidit centum flore. B. quatenus eos exerceret in negotiationibus, & B. tantùm ponit operas, & totum periculum 100. flor. remanet in periculo A. ita quòd qualitercunq; perdantur ſine culpa ipſius B. nihil tenetur B. reſtituere A. pro illis. A. autem vult, quòd B. reſpondeat ſibi de lucro fixo pro illis centum florenis. De hoc caſu poſſunt poni duæ opiniones. Prima eſt, quòd ſit illicitus. Secunda, quòd ſit licitus. Sed diſtinctius loquendo, & clarius reſoluendo caſum poteſt reſpõderi per quinque dicta, ſeu concluſiones, & per triũ argumentorum ſolutiones.

Prima concluſio. Prædictus contractus eſt virtualiter duo contractus ſeſe conſequentes, hoc eſt includit duos contractus, qui quodam ordine cenſentur celebrati inter eos. Nam imaginandum eſt, quòd A. primò contraxerit contractu ſocietatis cum B. vtputa, quòd A. poſuerit pecuniam, & B. operas tantùm, quòd aliquota pars lucri deberet cedere A. & alia B. vtputa ſi communicatio operarum B. æquiparatur communicationi pecuniæ A. tunc æqualis aliquota lucri debebit cedere vtrique eorum: quæ tamen aliquota vel medietas non eſt certa: eo quòd notandum eſt certum, quantum lucrum proueniet: quia fortè paruum, vel magnum, vel omnino nullũ. & ſi capitale non perdatur in toto, nec in parte. A. rehabebit ſuum capitale totum. ideo & A. ſuſtinet periculum totius capitalis. Hoc igitur facto, conſequenter A. videns ſe habere ius ad medietatem lucri probabiliter prouenturi, poſſet illud ius vẽdere alicui tertio. ſ. D. pro determinato pretio. Nam res futuras contingit vendi & emi, ita ꝙ ius, quod quis habet ad tales res euenturas aſſignet alteri: vt patet ex dictis tracta. 4. Si igitur A. alicui tertio põt illud ius vendere, poterit eadem ratione A. vendere illud ſuo conſocio pro determinato pretio, quo facto conſocius. ſ. B. habebit totum lucrum proueniens ex ſocietate: quia medietatem lucri debentis ſibi ex contractu ſocietatis cedere, & ẽt medietatem lucri, quæ debuiſſet ceſſiſſe A. quam ſibi A. vendidit, & A. habebit determinatum pretium iuris ſui venditi. Hoc aũt pretium ideo in forma caſus nominatur lucrum: quia datur A. loco lucri, quod debuiſſet ceſſiſſe A. Et dicitur fixum: quia lucrum, quod debuiſſet ceſſiſſe A. nec erat determinatæ quantitatis, nec ẽt inimpedibile quoad euentũ, quia poterat nullũ lucrũ oĩo obuenire, & ſic A. nihil habuiſſet vltra capitale. Hoc autem pretium habebit A. vltra capitalẽ pecuniã ſocialiter obicatã: ſiue B. obueniat lucrũ, ſiue nõ.

Secunda concluſio. Prædictus contractus quantũ eſt ex genere ſuo, & de ſe eſt licitus: quia non includit niſi duos contractus prædictos. Modò vterq; eorum eſt licitus ex genere, & de ſe: vt patet de ſocietate ex quæſtione 94. & de venditione futuri lucri ex dictis in tracta. 4.

Tertia concluſio. Si per contractum licitum intelligeremus ſolum contractum, qui nõ cõtinet iniquitatem cõtra iuſtitiam commutatiuam, prædictus caſus ẽt poteſt eſſe ex circunſtantia licitus: quia põt talis eſſe, ꝙ tam in primo, quàm in ſecundo contractu eius ſeruetur æqualitas inter A. & B. vtputa ſi in primo vterq; non contenderet habere, niſi tantam partẽ lucri, quanta proportionabiliter ſibi deberetur habito reſpectu ad capitale poſitum: vt ſi æqualia capitalia poſuerunt, æqualẽ partẽ lucri volunt habere. Similiter ſi in ſecundo cõtractu A. vendat B. ius partis lucri ſibi debentis cedere pro pretio non nimis magno, ſed proportionato: vtputa, ſi A. ſperat probabiliter pro tempore ſocietatis ſibi pro ſua parte ceſſuros 10. floren. Attamen non tanti vendit ius illorum ipſi B. eo quòd dubietas euentus illius lucri vilificat valorem iuris illius partis lucri. ideo tanto minoris ſibi vendit, quantum meretur illa dubietas defalcari de eodem: vtputa, fortè pro 7. vel 8. vel aliter ſecundum conditionem probabilis ſpei quam habet A. ad 10. flor. Et per primum dictum ſoluitur argumentum, quo argueretur contra ſecundum & tertiũ dicta ſic: quia ſi eſſet licitus A. maximè quia eſſet ſocietatis: ſed hoc non: quia ſi eſt ſocietas, tũc non debet conditio A. eſſe melior, quàm B. Modò eſt melior, quia A. habet certum & fixum lucrũ, ẽt ſi nullum obueniret lucrũ ex negotiatione B. Nã dicẽdum, ꝙ nõ eſt melior conditio A. quã B. quia illud certum lucrum, quod habet A. nõ eſt lucrum ſociale, ſed eſt ꝓtium, pro quo vẽdidit ius ſui ſocialis lucri. In lucro aũt ſociali nõ debet eſſe conditio vnius melior, quã alterius. Si dicis. ſi A. vendidit ius ſui ſocialis lucri, quod non eſt fixum, nec certum pro fixo, & fixum eſt melius incerto pretio & lucro. igitur iniquè vendidit, & ſic venditio erit illicita, quicquid ſit de ſocietate. Dicendum, ꝙ quamuis fixum pretium, vel lucrum ſit melius lucro non fixo, & hoc ſi cętera ſint paria: non tñ ſi cętera ſint paria. Nã ſtat lucrum fixum eſſe 7. & lucrum non fixum eſſe 10. & contingit illa æquiualere, ita ꝙ paſſim reperiuntur, qui darent vnum pro altero, & illo modo ſupponitur eſſe inter A. & B. Præterea ẽt dato quòd nõ eſſet ibi niſi cõtractus ſocietatis inter A. & B. tñ poſſet conditio vnius eſſe melior conditione alterius in vno: dummodo alia via refunderetur per pactũ ẽt exiſtẽs contra naturalia ſocietatis. Et ſic diceretur eſſe hic: quia quãuis de natura ſocietatis ipſi A. nõ debeatur fixum lucrum: tñ ſi dimittit B. eo maiorem partem lucri veriſimilis, quatenus ſibi detur fixum lucrum: & ſit proportio inter illam maioritatem lucri ſocialis aſſignatam B. & æſtimationem certitudinis lucri dandi A. tunc erit æqua conditio vtriuſque.

Quarta concluſio. Quamuis quidam volentes caſum, vt proponitur, probare eſſe licitum, dicãt, hoc multiplici ratione poſſe probari: tñ non omnes rationes eorũ hoc efficaciter probãt. Primò. n. dicunt, ꝙ rõne periculi eſt licitus. Nã in tota mercatione fiẽda ex hoc capitali, currit capitale ad periculum tradentis. Sed hæc ratio nõ concludit. Non enim ſequitur. in illo cõtractu periculum eſt illius. igitur cõtractus eſt illi cõtrahenti licitus. Nã arguitur ab inſufficienti conditione requiſita ad bonitatem cõtractus:

bonum

bonum enim eſt ex integra cauſa, malum autem ex defectu cuiuſcunque cauſarum. vt ait Diony. hoc eſt ad bonum actum non ſufficit excluſio vnius malæ circunſtantiæ, aut incluſio vnius bonæ circunſtātię: ſed requiritur incluſio omnium bonarum circunſtātiarum, & excluſio omnium malarum. vt Ariſtot. 2. Ethic. dicit, bene agere contingit vno modo, peccare autem multiphariam. Præterea multæ contrahuntur ſocietates, vbi periculum eſt totaliter apud tradentem pecuniam: nec tamen ob hoc ſunt licitæ: quia ex alijs iniquitatibus redduntur iniquę: vt patet ex ſupradictis. Aut ergo hic cenſetur eſſe ſocietas: tūc non poteſt inferri quòd ſit licita ex hoc, quòd periculum eſt apud A. cenſetur vendidiſſe: tunc illud, quod vendidit B. ſcilicet ius partis lucri ſocialis, non eſt in periculo A. immo ipſius B. quia ſi nō obuenit lucrum, hoc erit damnoſum ſolùm B. non ipſi A. ſicut & regulariter merx vendita eſt in periculo emptoris: quòd autem A. retinet periculū alterius rei, quàm eius, quam vendidit: ſcilicet ſocialis capitalis, nihil facit ad contractum venditionis iuſtificandū: quia venditio non reſpicit ipſum capitale ſociale: quia illud nec venditur per A. nec emitur per B. Secundò probant eum eſſe licitum ratione lucri: quia totum lucrum, quod probabiliter prouenturū æſtimatur, habet aliquem valorem, qui poteſt aliquo iuſto pretio æſtimari, & per conſequens etiam iuſtè vendi: & ſic ſit in prædicto contractu. Sed cōtra hoc arguitur dupliciter. Primò: quia inſinuat quaſi A. vendat B. totum lucrum prouenturum ex mercatione prædicta: in hoc quòd dicit: totum lucrum, quod probabiliter &c. hoc autem eſt falſum: quia non niſi pars illius lucri ſibi debebat cedere, aliàs iniquè contraxiſſet A. cum B. in primo contractu, ſcilicet ſocietatis, quod eſt contra ſic arguentes. & ſic etiam peccaret vendendo totum B. cum non totum ſibi debuiſſet ceſſiſſe, & ſic plus vendidiſſet, quàm ius percipiendi habuiſſet, & etiam vendidiſſet ipſi B. ius quod ad B. pertinuiſſet. Secundò: quia nondum conſtat ex forma caſus, quòd illud lucrum fixum, hoc eſt precium, pro quo A. vendidit B. ſuū ius lucri ſit proportionatum illi iuri. Non igitur eſt caſus, vt iacet licitus ſimpliciter: niſi addatur ſua quantitas & proportio ad ius lucri. Tertiò probant idem ratione damni vitandi: quia A. qui dat ſuum proprium capitale, iuſtè poteſt inde exigere intereſse. Contra: quia potius deberet dicere, quòd A. ratione lucri ceſsantis poteſt quid exigere à B. & nō ratione damni, ſcilicet ratione partis lucri, quæ ſibi debuiſset ceſſiſse de ſocietate, & quam recipiet B. Differunt enim intereſse damni, & intereſse lucri ceſsantis. Præterea, quamuis pro lucro ceſsante poſſit aliquis exigere aliquid: tamen non eſt illa exactio licita dicenda: niſi ſuppoſito, quòd ſit proportio æqualitatis inter valorem lucri ceſsantis, & illud, quod pro eo exigitur. Præterea, ratio aliquid accipiendi pro lucro ceſsante potius habet locum in mutuo: hic autem non eſt mutuum. multæ etiam requiruntur conditiones ad hoc, vt pro lucro ceſsante liceat aliquid accipere: vt patet in q. 30. Præterea etiam ſi hæ rationes concluderent aliquid: tunc nō concluderent, niſi quòd contractus nō eſset, vel poſſet non eſſe illicitus ratione alicuius iniquitatis exiſtentis contra iuſtitiam commutatiuam: per hoc tñ nondum haberetur, ꝙ eſset ſimpliciter licitus: quia in eo poterit eſse & eſt alia ratio pacti: vt patebit in quinto dicto. Quartò probant à ſimili, pone enim, quòd aliquis tradat alicui equum ſuum ad ſeptimanam ſub pretio cōpetenti: vt conducat eum in prælijs, & alijs neceſsarijs ſuis. tandem ille, cui equus trāditus eſt, emit totum futurum lucrum annuæ conductionis equi, hoc licitè poterit fieri. igitur etiā hic B. poterit licitè emere totū futurū lucrū. hoc ſimile valet pro quanto intelligitur, ꝙ B. emat hic totū futurum lucrū non ſimplicicitet: ſed totum, quòd ipſi A. debuiſset ceſsiſse, & caſus pro ſimili adductus includit etiam duos cōtractus, ſcilicet locationis equi, & venditionis mercedis locationis eiuſdē: ſic ꝙ tradens equum locat pro debita mercede eum alteri, qui conducit eū ad operas: ita ꝙ ipſemet pōt eo vti, & ēt eum alijs locare, & tandem recipiens equum emit à tradente futurum lucrum. Sed tñ caſus pro ſimili adductus poſset clarius & ſimiliori modo ſic poni, ꝙ A. traderet equū ſuū B. & B. cū eo laboraret alijs hominibus: ita ꝙ A. poneret equum, & B. operas, & periculum equi eſset ipſius A. & lucrum laborum B. & equi A. eſset diuidendum inter eos. Attñ ſtatim contractu inito, B. offerret ſe ad dandum A. determinatū pretium, quatenus ſibi dimittat totū, quod per labores equi & ſuas operas acquireret. In hoc. n. eſsent duo contractus, qui omnino ſimiles eſſent duobus incluſis in caſu principali. ſ. ſocietatis & venditionis partis lucri ſocialis. Quod autem prædicti ēt addunt dicentes, ꝙ ratione contractus prædicti nulla in eo ſit vſura: niſi hoc fieret in fraudē vſurarum, ita ꝙ illud capitale non eſset verè ſecundū rē traditā pro capitali: ſed potius pro mutuo, & ad vſurarium lucrū, non eſt bene dictū: quia cū dicunt, ſi capitale nō eſset verè traditū ſecundū rē pro capitali: intelligunt ſic, ideſt ſi non eſset cōicatū ſocialiter B. ſed eſser eidē mutuatū. Et in hoc ꝙ dicunt, ita ꝙ illud &c. inſinuāt, quaſi via, per quam poſset deprehēdi, an ſit ille cōtractus celebratus in fraudem vſurarū: ſit illa. ſ. ꝙ conſideretur, an A. tradiderit illā pecuniā per modū ſocialis capitalis, vel an per modū mutui. Modò hoc conſiderare eſt æquè difficile, ſicut inuenire, an in fraudē vſuræ ſit cōtractus factus, & ſic illi remittūt lectorē ad viā, quę eſt eis æquè incognita: ſicut eſt terminus ad quē. Aſsumptum probatur: quia aut traditio, de qua ſonat forma caſus, poteſt deprehendi ex eo quòd traditio, de qua ſonat forma caſus, non habet locū in mutuo, aut ſi hēt: tñ nō eſt propria mutuo, ſed cōis ſocietati, & mutuo. Ex eo. aūt ꝙ eſt cōe duobus cōtractibus nō pōt inferri determinatè alter illorū cōtractuū. Maior probatur ꝓ prima parte. Nā in forma caſus ponitur, ꝙ periculū pecuniæ ſit ipſius A. hoc aūt nō cōuenit mutuo: quia in mutuo periculū pecuniæ eſt apud recipientem, non apud dantē. & ſic ex huiuſmodi traditione non poſset deprehendi, ꝙ eſset ibi mutuū: ſed potius ꝙ non eſset mutuum. Scd̄m probatur: quia quamuis cōtra naturalia mutui paciſcēdo poſset cōtrahi mutuum, vbi apud mutuantē eſset periculum. prout in c. nauiganti. tñ hoc idem conuenit ſocietati etiam

naturaliter, vel ſaltem noo eſt ſibi innaturale, & ſic noo poterit ex hnc deprehendi, quòd potius eſſet mutuum, quàm ſocietas. Nec etiã ex intentinne ipſa poteſt hoc deprehendi, niſi in couſeſſione. Modò ſi etiam dicat, ſe eam ex intẽtione per mndom mutui tradidiſſe, & voluiſſe habere fixum lucrum, non qoidem ratiooe morui: ſed ratioue periculi ſuſcepti, nõ oportet mox condemnare eum tanquam illud fecerit in fraudem vſuræ: quia etiam illud poſſet licitè fieri, prout patet ex dictis quæſtio. trigeſimęnooæ. Aliter igitur diceudom eſt, illod poſſe deprehendi, ſcilicet ſi A. diceudo ſe ius ſui lucri ſocialis vendidiſſe B. pro tali lucro fiſo, deprehendatur pro oimis magno pretio vendidiſſe: tunc enim non ſolom iudicatur eſſe verè ioiqua venditio: ſed etiam præſumetur in fraudem vſuræ feciſſe. alioquin vſurarius nunquam mutuaret ſub vſuris: ſed ſemper illã viã amplecteretur ſub nomine ſocieratis, in qoa conſequenter venderet ius lucri ſocialis ſibi debiti. eſt ergo condemnandus vt præſumptus vſurarius: ſicut etiam ſi mutuò dediſſet eã, & recepiſſet eius periculum in ſe, & diceret ſe pro periculi ſuſceptione recipere locrum fixum: cum tamen illud lucrum eſſet improportionatum illi ſuſceptioni, de quo caſo habitum eſt quæſtione trigeſimanona. Sed contra ſecũdum & tertium dicta poſset argui pro prima opinione dupliciter. Primò ſic. Quia ille contractus eſt ſimilis contractui. c. nauiganti. de vſuris. adeo ꝙ ſi quis vellet exercere caſum cap. nauiganti. & tamẽ nõ auderet: tooc ipſe ſolis verbis mutatis cootraheret præſenti contractu, & idem lucrum, quod obtinere intendebat per caſum capitu. naoiganti. obtinet eodem modo per præſentem contractum. Nam in c. nauiganti. A. tradiderat pecuniam ſuam B. mutoò, & recipiebat in ſe pericolum peconiæ, & exigebat determinatum lucrum à B. & hoc idem facit A. vt patet intuenti. Secundò: qoia quando quis ponit capitale pecuniam ſub fortuna, & lucrum ſob certitudine eſt vſurarius: vt patet ex dictis in quæſtione nonageſimatertia ante ſecundam concluſiooẽ. Modò A. facit hoc in propoſito: igitur. Dicendum ad primum, quòd præſens contractus non eſt ſimilis contractui. c. nauigãti, quia in præſenti ſunt illi duo contractus. ſ. ſocietas, & venditio. in c. verò nauigãti. fuerunt duo alij. ſ. mutoatio, & contractus inuominatus. ſ. facio vt des: quia eſt contractus mutui cum pacto ſuſceptionis periculi pro mercede determinata. Secuudò dato, quòd eſsent ſimiles ſaltem quò ad finem obtinẽdum. ſ. adeò quòd ſi quis &c. vt arguiũ eſt: tamen non ob hoc eſset præſens contractus ſimpliciter dicendus vſurarius: qoia nec caſus c. nauigãti. eſt ſimpliciter vſurarius: qoia ſi A. acciperet mercedem determinatam à B. nõ pro mutuo, ſed pro ſuſceptione periculi, & merces eſset cõmenſurata tali ſuſceptioni periculi, contractus non eſset in re vſurarius, quamuis haberet ſpeciem mali: quæ tñ ceſsat tuoc & apud illos, qñ & apud quos illa merces eſt, & apparet proportionata. ſecus vbi eſt oimis magna: quia tunc efficitur præſumptiua vſura. ſic hic: ſi A. partem lucri ſocialis ſibi debitam vendendo B. vendat pro nimis magno precio peccabit, & ẽt habebit ſpeciem præſumptæ vſuræ. ſecus quando vendit pro competenti pretio: vt exprimitur in ſecundo dicto. Ad ſecundum, quòd maior eſt vera, qoando capitale eſt mutuatom, ſi autem eſt ſocialiter communicatum, non oportet oiſi quando tradens pecuniã exigendo fixum lucrom loco indeterminati lucri ſocialis ſibi debentis cedere, exigit nimis magnam quãtitatem: hoc autem oon fit, ſi agitur ſecundum tenorem ſecundi dicti. Vel verius dic ad vtruuque illorum dictorum, quòd concludunt, quòd ſi contractus nou ſit illicitus ratione iuiqoitatis: tamen alia ratiooe poteſt eſse, & eſt illicitus, proot io ſequenti dicto patebit.

Quinta concluſio. Prædictus caſus etiam ſi ſeruetur in eo omnimoda æqualitas iuſtitiæ cõmutatiuæ inter A. & B. in vtroqoe contractu incluſo, & ita ſit omnino æqous: tamen adhuc eſt illicitos ex alijs rationibus. probatur ſic: quia aut A. tradẽdo 100. ipſi B. ſpecificat traditionem. ſ. dicens ſe eos tradere ſocialiter, vel dicendo ſe eos mutuare, aut non ſpecificat, vtputa ſolùm in generali dicit. trado tibi centũ vt cum eis negocieris &c. traditio enim eſt communis ſociali communicationi & etiam traditioni mutui. Si ſecundũ. A. facit cõtractum, qui æquè vicinus eſt, vt ſit in re vſurarius: ſicot vt ſit in re non vſurarius. igitur eſt illicitus. tenet cõſequentia: quia æqoè vicinus exiſtẽs damnato contractui: ſicut nõ dãnato habet æquè ſpeciẽ mali, ſicut boni. & per cõſequens ab eo abſtinẽdũ eſt. Sed antecedẽs probatur: quia ex quo traditio eſt cõis traditioni ſociali & motui. ideo cũ A. qoærit lucrum, æquè apparet tradere mutuũ ſub pacto lucri: ſicut tradere ſocialiter cum pacto locri. Et ſi dicis nou æquè apparet illa traditio eſſe mutuum, ſicut quòd ſit ſocietas: quia pactũ adiectũ eſt contra naturalia motui. ſ. pro quanto A. volt ſufferre periculum 100. floren. Dicendũ, ꝙ quamuis oon æquè appareat eſse mutuũ purũ, ſicut ſocietas: tñ ſufficit, ꝙ æquè apparet, eſse mutuum, ſaltẽ impurom: ſicut apparet ſocietas impura. Nam etiam ſi ſit à parte rei ſocietas. vtputa: quia A. ex animo tradendo illam pecuniam ipſi B. uon eam à ſe abdicauit, ſed ei cõicauit: tamẽ pactum adiectom de fixo lucro eſt contra naturalia ſocietatis: & ſic erit impura ſocietas. Modò etiam iu mutuo impuro committitur vſura: ideo adhuc ſtat, ꝙ ille contractus eſt æquè vicious imporo mutuo vſurario, ſicut impuræ ſocietati licitæ. Et ſi dicas. Si A. habet animom illos centũ non abdicandi, ſed tantum cõicandi ipſi B. tunc oon poteſt eſse motuũ: ſed ſocietas. igitur oon eſt æquè vicinus mutuo ſicut ſocietati. Dicendum, ꝙ quãuis aſsumptum ſit verum: tamen ex quo animus ille nõ conſtat, cum in voce oon ſpecificetur traditio. ideo apud audientes illum contractũ non plos apparebit ſocietas, q̃ mutuũ etiã ſi in re pp animũ ipſius A. ſit ſocietas. ſi aũt detur primũ: tũc aut exprimit nomen mutui, aut nomen ſocietatis. ſi primũ erit vſurarius, & hoc verè vel pſumptioè. Verè qñ pro mutuo exigit lucrũ, etiam ſi non exigeret fixum lucrum. pſumptiuè aũt & nou verè, qñ pro periculo ſuſcepto acciperet: & tunc eſset caſus. c. nauiganti. Si exprimitur nomẽ ſocietatis: tunc aut in animo habet, ꝙ à parte rei velit mutuare. vtpota: quia abdicat à ſe pecuniã: ſuſcipiendo tamen periculum eius in ſe, & tũc corã

Deo non releuat eum vocalis expreſſio ſocietatis. Aut in animo habet, ꝙ velit ſocialiter eam communicare B. & tuoc quamuis poſſit eſſe, quòd oulla ſit ſibi iniquitas contra iuſtitiam commutatiuam: tamẽ quia ſic coutrahere eſt aperire ianuam maleuolis, qui ſub eodem colote exercebunt vſuras. ideo contractus nulli couſulendus eſt, ſed diſſuadẽdus. Nam vſorarius talem eontractum audiens iuſtificari, mox dicet intra ſe, ſi non licet mihi expreſſo nomine motui alicui mutuare.c. recipiendo in me periculum illorum.c.& expectando lucrum fixum, immo nec lucrum non fixum, & boe propter c. naviganti. tunc omittam nomen motui, & vtar nomine ſocietatis, & ſic habebo lucrum fixum ęquè ſicut ſi expreſſiſſem nomen mutui. Finaliter ergo patet, quòd prædictus caſus ad minus eſt illicitus, aut ex eo, quia habet æquè ſpeciem mali ſicut boni, aot ex eo: quia cõtrahere illo contractu eſt aperire ianuam vſuras exercendi. igitur omittendus: nec vlli ante factum eſt cõſulendus, & apprnbandus: ſi tamen eſſet factus, & A. in coofcientia ſua diceret ſe in animo habuiſſe oõ contrahere mutuum: ſed ſocietatem cum B. modo tacto in primo dicto, & æqualitas eſſet ſeruata, vt in tertio dicto: tunc lucrum nbtentum non oporteret de per ſe reſtituere. Et in hoc differt A. ab illo, qui etiam ſi eſſet vſus oomine ſocietatis: tamen in animo habuiſſet noo ſocialiter communicare: ſed mutuare. nam ille ſecundus teneretur de per ſe reſtituere, quia lucrum verè eſſet vſurarium. igitor: ſed in primo luerum eſſet precium iuris venditi, quod tanti valoris fuit, & ſic de per ſe reſtituete non teneretur, & dicn de per ſe, quia de per accidens etiam A. tenetur reſtituere, ſcilicet cum adeſt ratio ſcandali, vel propriæ infamationis, tanquam ipſe ſit detentor lucri vſurarij, prout in ſimili dixi quęſtione 94. Et forte ꝙ etiam ſi A. venderet ius ſuæ partis lucri vni tertio pro certo precio, non eſſet licitus: quia etiam talis contractus poſſet haberi ſuſpectus, ꝙ in fraudẽ vſuræ eſſet excogitatus, & etiam vſurarij poſſent contractum vſurarium facere ſub ſimili ſpecie. Debet ergo A. (vt ſit tutus in conſcientia, ſi velit eſſe ſocius) non conari, vt pro incerto lucrn habeat fixum, etiam ſi longè minus, & per viam venditionia pro iuſto precio poſſet illud habere, ſed debet contentns eſſe lucrn ſociali incerto, ne ſpeciem mali præferat alijs. Nec quarta probatio tacta in quarto dicto poſſet ꝓbare illum contractum eſſe licitum ſimpliciter: quãuis probet eum ex genere, & ex circunſtantia æqualitatis commutatiuæ poſſe eſſe licitum. Nam non tollit ab eo rationes peccati iam dictas. Nec ſimile adductum valet, quia rationes peccati iam dictæ non ſunt ſic natæ habere locum in illo ſimili in præſenti caſu, quia caſus ſimilis non accedit ad mutuum: ſicut præſens traditio pecuniæ accedit. Et hæc de præſenti quæſtione.

QVÆSTIO XCVII.

Vtrum ille contractus tanquam ſocietatis ſit licitus ſcilicet A. tradidit B. centũ florenos, vt eos exerceat in negociationibus, ita ꝙ B. teneatur A. reddere centum florenos, qualitercũque pereaot, & ſi quod lucrum inde oboenerit, debeat B. A. dare aliquotam partẽ, quam A. protunc ſpecificat, ſcilicet medietatem, vel huiuſmodi. aut dimittit quantitatem eius pendere in placito B. Si autem nullum lucrum oboeniat: nihil teneatur B. A. dare, niſi capitalem pecuniam. Solutio ſtat in recitatione duorum modorum dicendi, & eorum improbationibus, & poſtea ponetur (vt videtur) fundamentalior modus dicendi.

Primus igitur modus eſt Hoſt. & Ioan. And. & cõtinet tria dicta. Primum, quòd pactum illud valet, quo ponens pecuniam non ſentiat damnum in capitali. probatur ſic, quia hoc pactum non eſt contra, ſed præter naturam contractus: pactum autem interpoſitum pręter naturam valet: vt ff. depo. l. j. & in c. vnico. de commo. Secundò pro illo dicto allegatur l. ſi non fuerit. ff. pro ſocio. Secundum, ſi capitale eſſet perditum caſu fortuito: tunc qui poſuit, deberet in foro animæ remittere, & illa duo dicta ſunt Hoſt. in ſum. Tertium, pecunia poteſt poni apud mercatorem hoc modo, vt capitale ſit ſaluum, & quòd de lucro ſoluatur certa pars, & illud eſt Io. And. vt recitat Panor. in c. per veſtras. de donat. inter virum, & vxorem. Et ſic ex illis dictis patet, quòd ſenſeruot cõtractum, de quo quęſtio quęrit, eſſe licitum, vel licitè fieri poſſe, ſaltem ſecundum Hoſti. quamuis ſi ponderentur verba Ioan. And. io ea forma, in qua ea recitat Panor. non videtur poſſe haberi ſufficienter, ꝙ fuerit eiuſdem opinionis cum Hoſti. quia dum quęritur, qualiter fiat iſta depoſitio pecunię apud mercatorem, de qua illud. c. inquitor. Reſpõdetur ſecundum Ioan. And. ꝙ mercator præſtabit cautionem de pecunia integraliter reſtituenda: & de parte lucri reddenda &c. Vbi non dicit, ꝙ mercator debeat pecuniam reſtituere, etiam ſi perierit ſine culpa ſua, ſed poteſt intelligi Ioan. And. ꝙ debeat reſtituere, ſupple, ſi ſupermanſerit poſt finem mercationis.

Secundus modus dicendi eſt Azo. & Accur. in l. ſi non fuerit. ff. pro ſocio. & Goffred. & Ioan. Cald. & Bal. in l. j. ff. pro ſocio. & Panor. in d. c. & cõtinet tria dicta. Primum. prædictus contractus non eſt ſocietas. probatur, quia pactum adiectum eſt non præter, ſed contra naturam ſocietatis. igitur non eſt ſocietas. Antecedens probatur, quia de natura ſocietatis eſt, quòd ſociorum partes ſint ęquales, niſi aliud ſit dictum: non enim negatur, quin agi poſſit in cõtractu, quòd ad vnum pertineãt duæ partes lucri, ad alium tertia: ſi is, qui plus debet habere, plus cõtulit ſocietati, vel pecuniæ, vel operę, vel cuiuſcunque artis: aliàs ſecus. Ratio autem huius aſſumpti eſt, quia ſocietas eſt quoddam ius fraternitatis, & hæc eſt ratio ſpecialitatis, quare ex vi pacti talis ſocietas non valet, quamuis in alijs contractibus pactum appoſitum teneat, & hoc dictũ, & eius probatio ſunt Azo. & Accur. Hoc dictum etiam ſequuntur Ioan. Cald. in repetitione. c. naviganti. de vſuris. & Goffr. dicentes. Vis vt ſit vera ſocietas, fac vt damna, & lucra ſint communia. Secundum. prędictus contractus ſapit vſurariam prauitatem. probatur, quia ſi non eſt ſocietas: tunc eſt mutuum. modo non eſt ſocietas. igitur eſt mutuum, & ſi ſic. ergo cum fiat cum pacto lucri, ſequitur, ꝙ eſt vſurarium. Minor prima probatur: quia

quia ſi eſſet ſocietas, vel hoc eſſet quantum eſſet ex eius forma, ſed hoc non, quia eius forma eſt forma mutui, vel hoc eſſet ex natura eius, ſed hoc non, quia eſt contra naturam ſocietatis, quòd vnus habeat caput ſaluum, alius fractum. ff. eod. l. mutuis. Et hoc dictum & eius probatio eſt Bal. in l. j. C. pro ſocio. Tertium, prædictus contractus non eſt honeſta, & licita ſocietas. Probatur dupliciter. Primò: quoniam contingere poſſet, ꝙ ponens operam ſentiret damnum in operis amiſſis, & in capitali pecuniæ, quod eſt cõtra naturam ſocietatis: cum ſocietas ſit quædam fraternitas. l. verum. ff. pro ſocio. Secundò probatur per glo. in c. plerique. 14. q. 3. quę dicit, quòd ad hoc ꝙ ſocietas ſit licita, & honeſta inter ponentem pecuniam, & ponentem operam: oportet, quòd ponens pecuniam ſentiat de lucro, & damno, & illud dictũ, & probationes ſunt Panor. in c. per veſtras. de donat. inter virum, & vxorem.

Sed contra vtrunque modum dicendi poteſt argui, & primò contra primum modum dicendi arguitur tripliciter. Primò ſic, quia primum dictum contradicit ſecundo: nam in primo vult, ꝙ tale pactum valet: & ſic vult, ꝙ licet A. ſic paciſci: & tamen dicendo in ſecundo dicto, ꝙ ſi capitale eſſet perditum &c. vult, quòd non liceret ſibi ſecundum pactum agere, ſcilicet exigendo à B. reſtitutionem capitalis. Modò non licet alicui paciſci de habendo aliquid ab alio obligando eum ad ſibi dandum illud, quod non licet ſibi exigere ab eo: quia obligando eum, facit ei iniuriam: quia non habet ius id faciendi: alioquin haberet ius id exigendi. Secundò, quia tale paciſci diſcordaret ab intentione cordis. nam corde proponeret: immo proponere teneretur, quòd non vellet à B. exigere reſtitutionem eius, & ſic eſſet mendaciũ ſimulationis ibi. Item eſſet ibi peccatum ſcandali, & infamationis ſuipſius, prout tactum fuit in ſimili in quæſt. 94. caſu primo, quia etiam hic ex parte A. eſt apparens mutuum: etiam ſi non ſit neceſſariò verum mutuum: vt poſtea patebit. Si autem pactum cõcordaret cum intentione cordis, A. proponeret reſtitutionem ab ipſo B. exigere, & ſic proponeret peccare. igitur peccaret. Secundò arguitur contra primum & ſecundum dicta ſic: quia ſi licet A. ſic paciſci: tunc erit omnibus ianua aperta exercendi vſuras. Nam A. non audens B. volenti exercere negociationes mutuare pecuniam ex ſpe, & pacto participandi lucrũ, dicet: non mutuabo tibi eam, ſed tradam tibi eam ſocialiter: ita tamen, quòd periculum totius illius pecuniæ ſit tuum, & dabis mihi partem lucri, ſi proueniat, & ſic idem intentum obtinebit B. ſicut ſi prædicto modo mutuaſſet cum pacto lucri. Tertiò arguitur contra probationem primi dicti, quia ſi accepit naturam pro ſubſtantia, & ita verum ſit, quòd pactum, quo ponens pecuniam vult eſſe liber à periculo eius, non ſit contra naturam, id eſt ſubſtantiam ſocietatis, ſed præter: tamen non ſequitur, igitur valet: capiendo valere pro licere, quia multa pacta contingit adijci alicui contractui, quæ non tollunt ſubſtantiam contractus, immo contractus manet ſubſtantialiter, ſed tamen deprauant eum: quamuis bene ſequatur. igitur valet, id eſt manet ſubſtantialiter contractus talis ſpeciei. immo contingit, quòd etiam pacta, quæ ſunt contra naturam illo primo modo, non arguunt eum non valere, capiendo valere pro licere: quin ſcilicet adhuc maneat licitus: licet tranſiuerit in aliam ſpeciem: vt patuit. q. 89. corollario primo. Si autem acciperetur natura pro concomitãte ſubſtantiam contractus, quomodo natura idẽ eſt, quod naturale, ſicut dicimus. caliditas eſt contra naturam aquæ, quia eſt contra frigiditatem, quæ eſt ei naturalis, ſic falſum eſt, quòd non ſit contra naturam ſocietatis, quòd ponens pecuniam in ſocietatem ſit liber à periculo. immo naturale ſocietati eſt, quòd ponens ſuſtineat eius periculum in toto, vel ad minus ĩ parte: quamuis poſſibile ſit ſaltem de facto ipſum excludere per pactum, an autem licitè, patebit in tertio modo dicendi. Contra ſecundum modum dicendi arguitur ſeptempliciter. Primò, quia probatio primi dicti non valet, quia aut accipit naturam primo modo, aut ſecundo modo, ſi primo modo: tunc antecedens eſt falſum, quia non eſt contra eſſentiam ſocietatis, quòd ponens pecuniam ſit liber à periculo eiuſdem: nam ponentem pecuniam ſubſtare periculo eius non plus eſt de eſſentia ſocietatis, quàm ſit de eſſentia mutui, quòd mutuans ſit liber à periculo pecuniæ mutuatæ, & quòd mutuatarius ſubſtet illi, aut quàm quòd emptor ſubſtet periculo rei emptæ. modo non eſt de eſſentia mutui, quòd mutuans ſit liber à periculo, aut quòd mutuatarius ſubſtet periculo, quia illud contingit excludi per pactum manente ſubſtantia mutui, quia in caſu. c. nauiganti. eſt vſura, ergo mutuatio, quia ſedes vſuræ non eſt niſi mutuatio, & ſi mutuatio, igitur manet ibi ſubſtantialiter mutuatio, non obſtante, quòd mutuatarius non ſubſtet periculo, ſed mutuator. Similiter non eſt de eſſentia emptionis, quòd emptor ſubſtet periculo rei emptæ, quia per pactum contingit illud excludi, manente ſubſtantia veræ emptionis. Item in animalibus poteſt contrahi vera ſocietas: & tamen ibi contingit contrahi talem ſocietatem, qua A. (cuius ſunt animalia) ea communicat ipſi B. ſocialiter tantum quo ad vſufructum, remanente proprietate apud ſolum A. ſic quòd A. ſolus remanet dominus ipſorũ, & per conſequens etiam animalia ſolum ſunt in periculo A. in quo caſu quæro. An ne A. alicui tertio poſſit pro certa mercede imponere totum periculũ animalium manente vera ſocietate inter A. & B. Et patet, quòd ſic, loquendo de poſſe citra incurſum illius iniquitatis commutatiuæ, & manente eſſentia ſocietatis, ergo etiam poſſet pro certa mercede imponere periculum totum B. manente vera eſſentia ſocietatis inter A. & B. Si autem accipitur natura ſecũdo modo: tunc quamuis antecedens eſſet verum: tamen conſequentia non valet. ſicut non valet, caliditas exiſtens in hac aqua, eſt contra naturam aquæ, igitur illa aqua non eſt aqua. Vnde naturalia contractuum contingit eis auferri, manente eſſentia, & vera ſubſtantia contractus. Immo etiam ſæpe contingit, quòd illa auferuntur eis licitè, vt patuit q. 89. corollario primo & ſecundo, & in ſequentibus quęſtionibus. Secundò, quia probatio antecedentis eiuſdem probationis non valet, qua arguit ſic. partes ſociorum debent eſſe ęquales, igitur non poteſt alter ſociorum eſſe liber à toto periculo pecuniæ, & alter

toti

toti periculo eius eſſe ſubiectus: quòd enim hęc probatio non valeat, patet dupliciter. Primò: quia antecedens intelligitur de partibus lucri prouenientis de pecunia: non autem de partibus capitalis, de quo tamen loquitur conſequens. Aſſumptum probatur: quia ſi intelligeretur etiam de partibus capitalis: tunc oporteret in omni ſocietate, quòd in fine diuideretur, non tantum lucrum ſociale, ſed etiam capitale, quod eſt falſum, etiam ſecundum arguentes: quia in illa ſocietate, in qua in fine non diuiditur capitalis pecunia ſocietatis: ſed tota cedit ponenti eā (ſicut communiter contrahitur) alter ſociorum, ſcilicet B. fuit liber à toto periculo eius, & alter, ſcilicet A. ſubſtitit toti periculo eiuſdem, & tamen ſtat, ꝙ partes eorum ſint æquales, ſcilicet loquendo de partibus lucri. ſi igitur ibi eſt ſubſtantialiter vera ſocietas. immo ſtat, quòd etiam ſit licita ſocietas: tunc eſt inter eos quaſi fraternitas: & tamen alter eſt totaliter liber, alter totaliter ſubiectus periculo capitalis. igitur ſignum eſt, quòd prædicta conſequentia non valuit. Tertiò: quia dicendo, quòd hæc ſit ratio ſpecialitatis, quare ex vi pacti &c. innuit, quòd in cæteris contractibus pactum appoſitum contra naturam eorum non impedit, quin valeant, & hoc non eſt verum, niſi natura capiatur ſecundo modo. In hoc autem, quod dicit, in contractu ſocietatis impedit, & hoc ex ratione fraternitatis, innuit falſum: quia innuit, quaſi nō poſſet manere rō fraternitatis inter A. & B. ſi alter eſſet liber à periculo pecunię capitalis. Modo hoc eſt falſum: quia ad fraternitatem illam, quæ requiritur i ſocietate, ſufficere poteſt, quòd ſint fratres in partibus lucri ſocialis, non autem in capitali pecunia, quia tunc ſemper eſſet etiam capitalis pecunia diuidenda in fine ſocietatis. Item tunc qua ratione oporteret A. eſſe ſubiectum periculo pecuniæ: etiam oporteret B. eſſe ſubiectū periculo, quod eſt falſum, vt patet ex dictis. Quarto, quia dicendo, fac vt ſit vera ſocietas &c. innuit quaſi non poſſit eſſe vera ſocietas: niſi &c. quod eſt falſum, intelligendo de damnis capitalis pecuniæ. ſiue loquatur de ſocietate vera, veritate eſſentiæ, ſiue veritate licentiæ & iuſtitię: quia ſtat, quòd ſit vtroque modo vera ſocietas, vbi alter, ſcilicet B. nulli damno capitalis pecuniæ ſubiacet: ſicut nec participaturus eſt in fine ſocietatis (niſi loquamur de damno ex culpa proueniente) ergo eadem ratione ex pacto aliquo poſſet manente vera eſſentia ſocietatis contingere, quòd A. nulli dāno capitalis pecuniæ ſubiaceret, & totum eſſet B. & etiam ſine hoc, quòd A. iniuſtè grauaret B. vel melioraret iniuſtè ſuam propriam conditionem, dummodo A. refunderet B. alia via huiuſmodi periculum ei impoſitum. quare autem notanter dicam: ſine hoc, quòd A. iniuſtè grauaret &c. & non dico illicitè: patebit in tertio modo dicendi. Quintò arguitur contra ſecundum dictum ſic, quia dato, quòd maior ꝓbationis eius eſſet vera, licet non neceſſariò habeat ſpeciem veritatis: tamen minor negaretur. immo æquè contingit manere ſocietatem ſubſtantialiter. ſicut contingit mutuum manere mutuum, vbi mutuatarius non ſubſtat periculo, ſed mutuator: vt patet in c. nauiganti. quia non plus eſt illud eſſentiale mutuo, quàm alterum ſit eſſentiale ſocietati, & contra. Ad probationem diceretur, quòd non ex forma tantum, nec ex natura, ſed ex forma vnà cum intentione A. contingit illum contractum habere, quòd ſit ſocietas, & non mutuum: quod patet, quia forma tradendi poſita in titulo eſt communis traditioni ſociali, & traditioni mutui. vterque enim tradit pecuniam alteri: & quamuis pactum adiectum præ ſe ferat, vel præferat ſpeciem mutui: tamen non arguit, quòd ergo ibi ſit verè mutuum: quia ſæpe naturale vnius contractus apponitur alteri, cui non eſt naturale. nec tamen arguit illum alium eſſe eſſentialiter talem, cui illud eſt naturale. Quòd autem ex intentione, & forma ſimul poſſit habere, quòd ſit ſocietas, patet: quia ſi A. intendit transferre interuſuriis: & conſequenter dominium pecuniæ in B. tranſlatione abdicatiua eſt mutuum. ſi autem tantum trāſlatione communicatiua faciendo B. condominum eius: impoſſibile eſt eſſe mutuum, ſed erit ſocietas, & de illis patuit q. 93. concluſione prima & ſecunda. Sextò, quia probando, quòd ex natura non ſit ſocietas, deficit, quia ſi accipit naturam primo modo: tūc eſt falſum, quòd prędictum pactum adiectum ſit cōtra naturam ſocietatis, vt oſtendi. Si autem accipit ſecundo modo: tunc quamuis ſit contra naturam, ꝙ A. habeat caput ſaluum: non tamen ſequitur. igitur non eſt ſubſtantialiter ſocietas. nec etiam ſequitur, quòd ergo non ſit æqua ſocietas, quin illud naturale excludi potuit ſic, ꝙ non iniquè fuerit actum cum B. dummodo A. imponendo periculum eius B. illud refundat alia via. Præterea, quamuis ſit contra naturam, ꝙ determinatè ille ſocius, ſcilicet A. qui poſuit pecuniam, habeat caput ſaluum: tamen non eſt contra naturam indeterminate loquendo, ꝙ alter habeat caput ſaluum, alter fractum, quia ſtat etiam licitè, ꝙ B. habeat caput ſaluum: ſic ꝙ capitalis pecunia pereundo non pereat ſibi, ſed ſoli A. igitur falſum aſſumit ſic generaliter loquendo, ꝙ ſit contra naturam ſocietatis, ꝙ vnus habeat caput ſaluum, alter fractum. Septimò arguitur contra probationem tertij dicti, quia non eſt contra naturam ſocietatis, etiam capiendo naturam ſecundo modo, ꝙ B. ſentiat damnum tam in operis, quàm etiam in pecunia capitali: ſaltem loquendo de ſentiendo partem damni pecunię capitalis: vt patet in illa ſocietate, in qua in fine etiam eſt diuidenda capitalis pecunia. immo etiam in aliqua, in qua non eſt diuidenda capitalis pecunia in fine: prout patet in corollario ſecundæ concluſionis quæſtionis 93. Quare ergo non poſſet A. ſine iniquitate, vel inæqualitate imponere B. totum periculum pecuniæ capitalis: etiam non diuidendæ in fine: dummodo refunderet ei ſufficienter illud onus: dimittendo B. adeo maiorem partem lucri: cum aliàs ſatis parua ei deberetur, ſuppoſito ꝙ viles eſſent operæ eius. Nec allegatio legis verū &c. valet, quia quomodo ſit intelligendum, ꝙ ſocietas ſit quędam fraternitas, patuit.

Improbatis igitur prædictis duobus modis dicendi poni poteſt.

Tertius modus dicendi, qui continere poteſt tria dicta. Primum eſt: ſtat, ꝙ in caſu quæſtionis ſit ſubſtantialiter, & eſſentialiter vera ſocietas inter A. & B. quia ſi non: maximè quia eſſet mutuum, ſed hoc

non eſt neceſsarium, quia ſi A. habeat talem intentionem, qualis eſt expoſita in quinto argumento cōtra ſecundum modum dicendi: impoſſibile eſt eſſe mutuum, & erit vera eſsentia ſocietatis. modò ſtat, quòd A. transferendo habeat illam intentionem. igitur. Secundò, quia illa, quæ ex prædictis modis dicēdi videntur obſtare, ne ſit ſubſtantialiter vera ſocietas, ſunt caſsata: vt patet ex primo argumento contra ſecundum modum dicendi. Secundum dictum ſtat, quòd in caſu quæſtionis etiam ſit ſocietas, quæ de ſe & intrinſecè non ſit iniqua contra iuſtitiam cōmutatiuam, ſcilicet continendo aliquam inęqualitatem inter A. & B. probatur, quia pono, quòd operæ B. ſint æquales communicationi pecuniæ A. conſiderando pecuniam quo ad interuſurium eius, & ita debeatur B. ſolum medietas lucri, & alia debeatur A. & periculum totius pecunię capitalis ſtet ad A. ſicut etiam pecunia capitalis debebit in fine redire tota ad ſolum A. ſi non pereat à fortuna. Hoc poſito quæro, an ne ſufferre periculum totius pecuniæ capitalis ſit refuſibile aliqua pecunia, vel re æſtimabili pecunia, & patet quòd ſic. Nam vnus tertius ſuſciperet aliquantam pecuniam, vel rem æſtimabilem pecunia, & ſuſciperet periculum totius pecuniæ loco A. ergo A. ſine incurſu iniquitatis contra iuſtitiam commutatiuam poterit illud periculum imponere B. dummodo ei ſatisfaciat pro impoſitione oneris eidem indebiti, maximè ſi illud faceret: vt eo magis ſolicitus ſit ad cuſtodiendam pecuniam. Si igitur A. tanto minorem partem lucri recipiat, quanti oneris eſt ſuſtinentia periculi. vtputa ſi recipiat centeſimam, cum poſſit longè maiorem partem lucri recipere, ſcilicet medietatem totius lucri, & dimittat B. omnes reliquas partes lucri, iam ſufficienter refudiſset ei onus. igitur non iniquè grauaret B. ergo poſset ei illud impoſuiſse, ſicut potuiſset illud impoſuiſse vni tertio, & hoc quo ad hoc, quòd A. neutrobique peccaret peccato iniuſti grauaminis, quod dico propter dicenda in tertio dicto. Modo in caſu quæſtionis nō exprimitur, an A. exigat à B. tantam, vel tantam partem lucri. igitur ſtat, quòd forma caſus manente. A. exigat ita vilem partem, vt argutum eſt, quòd nō erit grauamen iniquum ibi. immo etiam in titulo ponitur, quòd A. mittit determinationem partis pendere in beneplacito B. dummodo ei aliquid det de lucro. Tertium dictum. Caſus quæſtionis eſt illicitus A. etiam ſi minimam partem lucri velit habere. probatur, quia & ſi ſtet, quòd ſit ſubſtantialiter ſocietas: immo ſocietas non continens iniquitatem contra B. tamen habet ſpeciem mutui vſurarij: quia traditio illa quantum eſt ex forma ſua, per omnia eſt forma, in qua ſit mutuatio: quamuis non ſit propria ſoli mutuationi, & licet intentio poſset facere, quòd non eſset mutuatio: tamen illa non conſtat hominibus. ideo ille contractus natus eſt infamare A. de crimine vſurę, & ſic A. contrahendo agit contra charitatē ſuijpſius, & etiam ille contractus natus eſt ſcandalizare proximum, quia ex hoc accipiet proximus occaſionem, etiam contractum, qui ex intentione eſt mutuum vſurarium exercere. Item ſi admitteretur ille contractus, aperta eſset ianua omnibus vſurarijs, propt argutum eſt, & fundamentum huius modi dicendi: patet ſatis ex dictis quęſt. 91. Ex nunc dictis patet etiam, quomodo ille tertius modus dicendi differt à primo modo dicendi, quia non dicit eum licitum, differt etiam à ſecundo: quia non dicit eum illicitū illo modo, quo ſecundus modus, ſed alio modo, & ex alio fundamento. Ad probationes primi modi dicendi patet ſolutio. Vnde ad §. de illa. inſtit. pro ſocio. vbi dicitur, quòd valet pactum: vt alter non ſentiat de damno, ſed de lucro. Dicendum, ꝙ intelligitur, ꝙ licitum eſt ponenti operam paciſci, vt non ſentiat damnum pecuniæ capitalis: non autem intelligitur, ꝙ liceat A. paciſci, ꝙ non ſentiat damnum pecuniæ capitalis, & dato ꝙ etiam diceret: tamen illud eſset ſic intelligendum, quòd ſtat, ꝙ ibi non ſit peccatum iniquitatis: non tamen propter hoc erit immunitas ab omni alia ratione peccati: vterque etiam contrahentium ſentit aliud damnum. Nam A. præter damnum, quod expectat in pecunia capitali in toto, vel in parte, ſi perdatur: habet expectare etiā damnum in interuſurio eiuſdem pecuniæ, etiam ſi pecunia non perdatur. ſicut econtra. B. ſentit damnum perditionis operarum, ſi contingat: vterq; etiam ſentit lucrum proueniens de pecunia, & operis alterius. Et hęc ſolutio eſt valida: non autem illa, quam dat Ioan. Cald. dicens, ꝙ. §. ille intelligitur non de capitali: ſed de damnis, & lucris contingentibus ſaluo capitali. nam contra hoc argueretur ſic, quia ſi æquitati ſocietatis non obſtat, ꝙ in lucris contingentibus ex interuſurio pecuniæ, & operarum ſint ita inæquales, ꝙ vnus vtputa etiam ille, qui dat pecuniam: ſentiat lucrum ſine damno oppoſito tali lucro, & hoc non poteſt eſse, niſi alter, ſcilicet A. alteri, ſcilicet B. refundat onus alia via. ergo eadem ratione etiam fieri poterit ſine incurſu iniquitatis, ꝙ alter, ſcilicet A. ſentiat lucrum ſine vllo damno capitalis pecuniæ: dummodo A. refundat B. onus periculi capitalis ei impoſitum. ergo illa ſolutio non ſic contra prędictum. §. defenſat condemnationem contractus, quē condemnat; quin eadem ratione poſset eum ſaluare: ſicut illum ſaluādum cenſet, de quo ille. §. loquitur. Et ſi arguatur etiam contra præcedentem ſolutionem: quia æquè non debet eſse melior conditio ponentis operam, quàm ponentis pecuniam: ſicut non debet eſse melior econtra. ergo ſi non redditur illicita ſocietas per hoc, quòd ponens operam non vult ſentire de dāno capitali, quomodo intelligitur ille. §. ſecundum illam ſolutionem: tūc eadem ratione etiam non redditur illicita per hoc, ꝙ ponens pecuniam non vult ſentire damnum eiuſdem capitalis pecunię. Alioquin vnus poſset habere conditionem meliorem alio. Et confirmatur, quia ſi. §. ille voluit declarare, ꝙ licitum ſit pactum, quo ponens operam non ſentiat aliquid de damno capitalis; tunc fruſtra de hoc conditum fuiſset ius: quia tunc illud eſset neceſsarium ſcilicet, ꝙ ponens operā non ſentiret damnum capitalis: quia ſuum oppoſitum, ſcilicet, quòd ponens operam ſentiret totum damnum, nunquam poſset licitè fieri. Dicendum, ꝙ non eſt par ratio, quia quando ponens pecuniam vellet eſse liber à periculo, tunc haberet ſpeciem mali, etiam ſi nulla eſſet iniquitas inter eos; quin omne onus impoſitum ponenti operam eſset ei refuſum per ponentem pe-

cuniam. Non ſic quando ponens operam vult eſſe liber à periculo eius, & quod de inæqualitate conditionum arguitur. patet, quòd non obſtante, quòd A. debet ſubſtare periculo, & B. debet eſſe immunis: adhuc æqua manere poteſt conditio vtriuſque: vt patuit ſæpius. vtputa quia operæ B. ſolum æquiualent interuſurio pecuniæ, & non pecuniç diuidendæ in fine ſocietatis: quamuis argumentum probet, quòd ſit, vel poſſit eſſe par ratio vtrobique quo ad hoc, qđ eſt æquitatem ſeruari hincinde. Ad confirmationem dicendum, quòd ei quòd eſt, ponentem operam non ſentire damnum capitalis, opponuntur duo, ſcilicet ipſum ponentem operam ſentire totum damnum capitalis, & ipſum ponentem operam ſolùm partem damni capitalis ſentire. Modo & ſi primum oppoſitum nunquam poſſit licitè fieri (quamuis ſine iniquitate contingat fieri) tamen ſecūdum oppoſitum contingit licitè fieri. ideo non fruſtra emanauit ille. §. Item ſi allegetur. c. per veſtras. de donat. inter virū, & vxorem. Dicendum, quòd ibi non habetur, niſi ꝙ licitum eſt pecuniam committere mercatori ad partem lucri: non autem dicitur ibi, quòd poſſit illa pecunia committi manente periculo apud mercatorē, de hoc etiam patuit quæſt. 94. in argumento contra primum dictū primi caſus, & hęc de præſenti quæſtione. Et in hoc finitur ſextus tractat. huius operis.

TRACTATVS SEPTIMVS, ET VLTIMVS.

EXpedito tractatu ſexto, qui fuit de contractibus ſocietatis, tam in animalibus, quàm in pecunia, conſequenter vltimo accedendum eſt ad ſeptimum, & vltimum tractatum, in quo determinandum eſt de contractu permutationis, & cambij, cuius tractatus prima quæſtio eſt 98. in ordine quæſtionum totius operis, & talis.

QVÆSTIO XCVIII.

Vtrum permutatio ſit contractus licitus. Solutio quęſtionis ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, & quatuor concluſionibus.

Prima ſuppoſitio. Permutatio capitur tripliciter. Primò generaliter, prout accipitur tanquam ſynonymum cum commutatione, & ſic omnis contractus non gratuitus, ſcilicet vbi aliquid datur pro alio dicitur permutatio, & ſic emptio, venditio, locatio, ſocietas, & ſic de alijs, dicuntur permutationes, & ſic non capitur hic. Contractus autem gratuiti non dicerentur hoc modo permutationes, quia in talibus vnus contrahentium id, quod dat, non commutat pro alio: quia ſine pacto, & intentione redditionis alterius: vt contingit in donatione & commodatione. Secundo modo capitur ſpecialiter, prout eſt contractus, quo dat aliquid pro aliquo fine: ſiue vtrunq; hincinde datum ſit res diſtinguendo rem contra numiſma, ſiue vtrunque ſit numiſma: dūmodo non detur ex vna parte numiſma, & ex alia parte res, & illo modo capitur in propoſito: quamuis quo ad eam ſpeciem, in qua datur numiſma pro numiſmate, an ſit licitus contractus, ſpecialiter dicetur in ſequenti quæſtione, ſed in præſenti quęſtione dicetur de vtraque ſpecie in generali. Tertio modo capitur ſpecialius, prout eſt contractus, quo datur res pro re diſtinguendo rem contra numiſma: vt vinum pro blado, corium pro panno, equum pro aſino, & ſic de alijs. Et illo modo cambium pecuniarium non eſſet ſpecies permutationis.

Secunda ſuppoſitio. Permutatio prout in propoſito capitur, ſcilicet ſecundo modo, eſt duplex. Quædam eſt rerum, diſtinguendo numiſma contra rem. Alia eſt numiſmatum, & illa appropriato vocabulo dicitur cambium. Et dico, appropriato, quia hoc nomen non eſt omnino proprium nomen permutationis numiſmatum. Nam etiam commutatio rei pro re, vel rerum adinuicem poſſet dici cambium de rigore vocabuli: licet non de appropriatione. Prima autem ſpecies retinet ſibi commune nomen permutationis per regulam topicam Ariſtot. j. top. quando pluribus eſt vnum nomen commune &c.

Tertia ſuppoſitio. Permutatio ſcilicet rerum eſt duplex. Quædam eſt pura ab omni alio contractu: vt cum A. ſtatim dat ſuum vinū pro blado B. quod etiam A. ſtatim recipit à B. nec alter alteri aliquid ſuperaddit de numiſmate. Quędam verò eſt impura. puta quia ei admiſcetur alius contractus. puta aliquando mutuatio, aliquando venditio, vel emptio, aliquando alius contractus. Exemplum primi. Si A. ſtatim dat ſuum vinum pro blado B. & tamen B. nō dat mox ſuum bladum A. immo ſolum poſt tempus. iam enim A. implicitè cenſetur B. mutuare bladū: quia perinde eſt, ac ſi B. dediſſet bladum A. ſicut & debuiſſet, & econtra. A. mox ſi illud reddidiſſet reſtituendum ſibi poſt tempus. Exemplum ſecundi. Vt ſi meum vinum valens centum florenos, do pro tuo blado valente nonaginta florenorum, ita tamen ꝙ tu debes in ſupplementum ſuperaddere decem florenos, iam ego cenſeor partim permutaſſe tecum: & partim etiam meum vinum vendidiſſe, & tu partim cenſeris permutaſſe mecum, & partim emiſſe à me vinum: potius tamen cenſetur permutatio, quàm vēditio ex parte mei, quia pecunia per te mihi danda non venit in illa permutatione: niſi acceſſoriè & in ſupplementum defectus valoris rei, & pro hoc facit c. ad quæſtiones. de rer. permut. vbi text. permuta-

tionem

tionem appellat, ſi vna eccleſia pinguior permutatur iure proprietatis pro alia magis tenui, & in ſupplementum tenuitatis temporalium redditum additur pecunia ex altera parte. ſecus autem vbi plus de pecunia mihi pro vino redderes, quàm de blado, ita ꝙ in defectum pecuniæ dares mihi bladum: tunc enim licet eſſet etiam contractus mixtus ex permutatione, & venditione: tamen potius, & principalius eſſet venditio, quàm permutatio ex mea parte: & ſimiliter ex tua parte potius eſſet emptio, quàm permutatio. Si autem tantundem das pecuniæ quantũ bladi pro vino meo: tunc æquè eſt permutatio ſicut venditio ex mea parte: ita etiam tua ex parte erit æquè permutatio ſicut venditio: niſi forte ex animo permutantium ſecus ſit: puta ſi principaliter intendebant permutare, & potius, quàm vendere, licet precium acceſſerit in ſupplementum: tunc enim eſſet permutatio. ſi autem econtra: tunc erit emptio, & venditio. Et de his vide Panor. in prędicto capitulo. Exemplum tertij. Vt ſi meum vinum valens centum florenos, do tibi pro blado tuo valente tantum nonaginta florenos, donando, ſeu liberaliter remittendo reliquam partem bladi ſuperaddendam: tunc enim ei eſt permixta donatio. In præſenti autem tractatu loquar tantum de permutatione illa, quæ eſt pura ab emptione & venditione. Nam ſi quis nouit quid requiratur ad permutationem puram ab emptione & venditione, etiam ſciet, quid requiratur ad illam, cui eſt emptio & venditio permixta: & hoc ex dictis in tractatu de empt. & vendit. & ex hic dicendis de permutatione. De permutatione autem, cui eſt admixtum mutuum, idem poteſt patere: ſed tamen aliquid hic de illa dicetur: & etiam in ſequenti quæſtione de cambio mixto cum mutuo.

Quarta ſuppoſitio. Permutatio rerum eſt duplex. Quædam eſt œconomica. quædam verò lucratiua. Exemplum primi. Permuto meum vinum pro tuo blado, quatenus illo blado vtar in domo mea pro cibo: non autem, vt ipſum ad lucrum reuendam, vel aliter diſtraham. Exemplum ſecundi, quãdo illa permutatio fit, vt res, pro qua fit permutatio, diſtrahatur ad lucrum, & non vt permutans ea vtatur domi.

Prima concluſio. Permutatio, vt in propoſito capitur, eſt contractus ſpecialis ab alijs diſtinctus. probatur. Quia in propoſito capitur ſecundo modo, & illo modo diſtinguitur ab alijs. igitur. Minor probatur de communioribus contractibus, cum quibus plus videtur coincidere. Et ſi oſtenſum fuerit, ꝙ à talibus diſtinguitur: etiam ſatis erit veriſimile, ꝙ ab alijs diſtinguatur. Illi autem, quibus magis videtur identificari, ſunt mutuatio, emptio, venditio, locatio, ſocietas, donatio, & commodatio. Permutatio autem diſtinguitur à mutuatione. Primò, quia mutuatio ſolum habet fieri in illis rebus, quarum vſus eſt earum conſumptio, & ad talem vſum: ſed permutatio poteſt fieri in illis, quarum vſus non eſt earum conſumptio, & etiam ad talẽ vſum. Secundò in hoc: quia non eſt permutatio: niſi res, quam permutans dat ſuo compermutanti, diſtinguatur ad minus numeraliter à re ſui compermutantis. Sed ad mutuationem non requiritur illa alietas: quia quãuis poſſit mutuatarius dare mutuatori aliam rem numero: tamen etiam poteſt eandem numero eidem reſtituere. Tertiò, quia ſi debet eſſe pura permutatio: oportet ꝙ mox ſit retradita alia res, ita ꝙ recipiens bladũ non habeat facultatem retradendi illam aliam rem, vel aliud bladum poſt tempus. econtra autẽ de ſubſtantia mutuationis eſt, ꝙ mutuatarius non teneatur mox retradere rem mutuatam. immo requiritur lapſus temporis ei conceſſi. Ex illis ſequitur corollarium trimembre tale. Quòd ſi A. det facultatem ipſi B. ad retradendum ſibi poſt lapſum notabilis temporis idem bladum in numero, vel aliud in numero: idem tamen in ſpecie, non poteſt eſſe permutatio: ſed erit ſolum mutuatio. Et ſi A. velit, ꝙ tradatur ſibi alia res in ſpecie diſtincta à blado, vel ſolum alia res in numero diſtincta à blado ſuo & mox: tunc eſt pura permutatio. Si autem velit, ꝙ res diſtincta ſpecie, vel numero à ſuo blado, ei tradatur poſt lapſum temporis: tunc non poteſt eſſe mutuatio pura ſimpliciter, nec permutatio pura: ſed erit permutatio, cui eſt admixta mutuatio propter lapſum temporis conceſſum. Aut erit mutuatio cum pacto exiſtente præter naturalia mutuationis: quia non eſt naturale mutuo, ꝙ oporteat aliam rem numero reſtitui ſaltem in mutuo pecuniario. Secundò, ꝙ diſtinguatur à venditione, probatur: quia permutatio rei fit non pro numiſmate: ſed pro alia re, ſed venditio neceſſariò fit pro numiſmate. igitur. Tertiò diſtinguitur ab emptione: quia permutatiò rei fit non pro numiſmate, ſed mediante alia re: emptio autem fit mediante numiſmate. Quartò diſtinguitur à locatione, quia locans retinet dominium rei locatæ, & ſolùm transfert vſum in illum, cui locat; ſed permutans trãsfert etiam dominium rei permutatæ in compermutantem. Secundò, quia dato ꝙ contingeret etiam permutari vſum rei cum alio. Vt puta pro conſimili vſu alterius rei, vel etiam pro re alia: tamẽ adhuc talis permutatio differret à locatione, quia locatio ſaltẽ propriè capta, vt eſt contractus nominatus, & ſpecie ab alijs diſtinctus, non fit niſi pro numiſmate. Prædicta autem permutatio fieret ſine numiſmate. igitur. Locatio autem impropriè dicta, qua vſus vnius rei concederetur alteri pro vſu alterius rei, vel pro alia re, non eſſet diſtincta à permutatione, vnde eſſet contractus innominatus. do, ſi des. cuiuſmodi etiam eſt permutatio, & eodem modo etiam patet quomodo diſtinguatur à conductione. Quintò diſtinguitur à ſocietate, quia permutans transferendo dominium, vel vſum rei ſuæ in alium abdicat à ſe id, quod in alium transfert, ſed in ſocietate ponens rem, vel vſum rei transfert eam in alium ſine abdicatione eius. Sextò diſtinguitur à donatione, quia donans rem transfert rem in alium ſine obligatione reddendi ſibi aliã, ſed permutans rem transfert eam cum obligatione reddendi ſibi aliam. Septimò diſtinguitur à commodatione, quia commodans transfert ſolum vſum rei in alium, & hoc gratis: permutans autem rem trãſfert, non tantum vſum: ſed etiam rem ipſam in aliũ. Et dato ꝙ etiam transferret aliquando ſolum vſum rei in alium, retenta ſibi proprietate rei: vt fit in permutata commodatione: tamẽ talis permutata commodatio, aut non eſt commodatio, quia non fit gratis,

tis,ſed pro ęquiualenti, aut ſi eſt cõmodatio aliquo modo: ſicut mutuatio lucratiua, ſeu vſuraria: eſt etiã mutuatio quędam: tamen talis diſtinguitur à permutatione res pro re, de qua hic loquimur. Et generaliter permutatio diſtinguitur à ſupradictis ſpeciebus: quia permutatio eſt contractus innominatus; & poteſt dici, ꝙ ſit contractus, qui dicitur do vt des, ſed ſupradicti contractus, & alij ſunt nominati. quomodo autem intelligatur, ꝙ permutatio ſit innominatus contractus: cum tamen habeat nomen, & ſi non proprium, tamen appropriatum, patuit quæſt. 17.

Secunda concluſio. Permutatio rerum eſt cõtractus ex genere ſuo licitus.

Tertia. Permutatio rerum poteſt taliter veſtiri circunſtantijs, ꝙ erit licitus, etiam ſimpliciter licitus.

Quarta. Permutatio rerum poteſt ſeptempliciter deprauari, ſecundum ꝙ deficere contingit quamlibet ſeptem circunſtantiarum ad eius perfectam bonitatem moralem requiſitarum. Iſtę autem tres concluſiones poſſunt ſufficienter probari ex ſimilibus, quæ dicta ſunt quęſtione 87. Et declarãdo quartam concluſionem poteſt exemplificari de ſingolis circunſtantijs. Primò de circunſtantia quis: vt ſi is, qui permutat, eſt per ſuperiorem prohibitus contrahere cõtractu permutationis, & hoc vel cuiuſcunq;, vel alicuius determinatæ permutationis. Vnde clericus, & ſi non ſit ab omni permutatione prohibitus: eſt tñ prohibita ei permutatio negociatiua, ſeu lucratiua. Item permutatio beneficij ſi propria auctoritate fieret: puta ſine auctoritate epiſcopi transferẽtis perſonas. Secundò de circunſtantia quid, quæ tamẽ coincidit cum obiecto permutationis: vt ſi quis permutat rem prohibitam permutari. De hoc pone quatuor exempla. Primum: rem ſpiritualẽ, vel annexam ſpirituali prohibitum eſt permutare, ſaltẽ capiendo permutationẽ, vt eſt contractus non gratuitus, qui ſcilicet fit pro re tẽporali tanquam appreciatiua. Nã hoc modo prohibitum eſt ſpirituales res, vt officia eccleſiaſtica, vel ei annexa: vt beneficia permutare: quia præceptum eſt, vt illa gratis conferantur. igitur vt non pro re appreciatiua cõferantur. immo nõ obſtãte, ꝙ beneficia eccleſiaſtica ſunt res verè, & intrinſecè temporales, & ita ex ſui natura appreciabiles. adhuc quia eccleſia ſtatuit, vt nõ pro precio, vel re æſtimabili precio cõferantur: ideo illicitũ eſt ea tali animo permutare. Et, quod plus eſt, etiam ſi quis non animo appreciãdi, ſed aliquo alio animo vellet pmutare beneficium pro beneficio, non illud ſibi liceret ſua auctoritate: ſed ad epiſcopum talia pertinẽt, qui trãsferre poteſt perſonã de beneficio in beneficiũ, & econtra: nõ autẽ partibus. Et nec epiſcopo licet permutare talia beneficia animo appreciatiuo: cũ beneficia ſint annexa ſpiritualibus, & ea concomitentur, & hoc eſt propter diſpoſitionem iuris poſitiui ꝓhibentis ea ingratuito animo, vel appreciatiuo animo conferri. Secundum exemplũ: vt ſi rem alienam quis inuito domino permutet cum effectu: qm̃ ſic permutãdo contrectat rem alienã inuito domino. quomodo autẽ ſit poſſibile, ꝙ quis rẽ alienam licitè poſſit vendere inuito domino, patuit q. 70. Tertium exemplũ: vt ſi rem defectuoſam pmutat, nõ detegẽdo eius defectum alteri cõpermutanti, & intelligitur hoc ſiue illa ſit defectuoſa in ſubſtãtia, quãtitate, ſiue qualitate. Vnde talis permutatio regulariter loquẽdo, eſt illicita illi, cuius eſt talis res. An autem ne in aliquibus caſibus permutans talẽ excuſetur: vt ſi proportionabiliter diminuit de precio, aut ſi ſcit, aut credit ꝓbabiliter compermutantem ſcire defectum, dic de illis proportionabiliter: ſicut diffusè dictũ eſt in ſimili de vendente rẽ defectuoſam; & de emente precio defectuoſo, ſupra q. 54. & 55. Quartum exemplum: vt ſi quis aliquã illarum rerũ permutat, de quibus prohibitum eſt, ꝙ non vendantur, dummodo lex ꝓhibẽs earundem venditionẽ, ſi ſit poſitiua, vtatur etiã vocabulo diſtractionis: quoniã ſub diſtractione etiã comprehenditur permutatio. Aut ſi tali vocabulo non vtatur; tñ ex intentione velit etiã permutationẽ, aut cõſimilem diſtractionẽ earundem prohibitam eſse. Aut ſi lex prohibens aliquarũ rerum venditionẽ, nõ ſit poſitiua, ſed naturalis: & ratio prohibens de venditione æquè habeat locũ in permutatione ſicut in venditione. Exemplũ primi, & ſecundi. Nam multæ res ſunt, de quibus eſt prohibitũ, ꝙ nullus eas vendat ſaracenis, prout diffusè patuit quæſt. 51. Et in tali prohibitione ipſum ius poſitiuum, aut vtitur vocabulo diſtractionis, aut ſi non vtitur: tñ clarè poteſt elici, ꝙ mens legiſlatoris fuit, ꝙ nullo cõtractu deberent talia eis tradi. vnde etiam adductio talium ad ſaracenos eſt interdicta. Et eodem modo de quibuſdã alijs rebus eſt dicendũ, de quibus ius ciuile diſpoſuit, vt non venderẽtur, de quibus etiã ibidem patuit. Exẽplum tertij: vt ꝙ illæ res, de quibus patuit in q. 53. ſint prohibitæ. hoc eſt ex lege naturali & diuina mutuæ charitatis, qua tenemur proximis non dare materiam, aut auxilium, vel occaſionẽ peccandi, & illa ratio ęquè habet locũ in permutatione, ideo etiã earundem rerũ permutatio erit illicita. Tertiò de tertia circunſtantia: vt ſi quis pmutat ei, cui eſt interdictum alicui, vel tali cõpermutare: vt ſi A. permutet rem ipſi B. excõicato notoriè, vel pro tali denũciato. Iam enim cõicat ei, cum tñ illicitum ſit tali cõicare. Secundum exemplũ, ſi quis permutat alteri: cum illi alteri pmutatio ſit interdicta. Vnde etiam ſi ꝓhibitio eſset ſolum illi alteri facta. puta filio à patre, vel monaco ab abbate, & ego id ſciens pmutem aliquid cum tali, peccabo: quia & ſi prohibitio ſibi facta nõ me contingat: tñ prohibitio legis diuinæ me cõtingit, quæ vult, ꝙ non debeo alteri in peccato cõicare, aut ei auxilio eſse in conſumatione talis peccati, & huius ſimile habitũ eſt. q. 87. Tertium exemplũ. vt ſi quis ſaracenis, vel vuiklefiſtis, aut huſſiſtis per contractum permutationis tradat talia, de quibus dictũ eſt in quæſt. 51. Quartum exemplum, ſi quis iudeo p contractum permutationis tradat aliquid in caſu, de quo habitum eſt. q. 51. in concluſione ſecunda, de circunſtantia cui. Quartò de quarta circunſtãtia ſcilicet cur. Vt ſi quis permutationem rei faciat ob inhoneſtum finem, aut illicitum, & de hoc dic ſicut in ſimili dictũ eſt. q. 51. quomodo venditio & emptio ex defectu debiti finis deprauatur, & ſpecialiter permutatio lucratiua. Quintò & ſextò de circunſtantijs vbi & quando, ſi ſcilicet in loco, vel tẽpore, quo pmutatio eſt prohibita, facit permutationẽ. Vnde ſi eſt lucratiua, pmutatio ipſa deprauatur ratione indebiti,

loci

loci & téporis eo modo, ſicut dictum eſt, emptionē & venditionem lucratiuã deprauari illo modo. Septimò & vltimò de circunſtantia quomodo: vt ſi nõ ſeruat quis debitũ modum in permutãdo. Et de hoc poſſunt poni ſeptẽ exempla. Primum, qñ permutans non ſeruat æqualitatem valoris rerũ. Vtpota rẽ minoris valoris dat ꝑ re maioris valoris, & de hoc dic ſicut in ſimili dictum eſt. q. 57. de vendẽte rem pro precio maiori, quàm valeat, aut emente rem pro precio minori, quàm valeat. ſ. diſtinguendo, an quis illud ſcienter faciat, vel ignoranter, & an referat, ſi ille exceſſus, in quo decipitur alter, ſit vltra dimidiũ iuſti precij, vel citra, & ſi citra, an in notabili, vel in nõ notabili, & ſic de multis alijs varietatibus ibi dictis, quæ omnia ſimili modo applica huc. An autẽ æqualitas rerum adinuicem permutandarum conſiſtat in indiuiſibili, vel diuiſibili, & quibus documẽtis agnoſcatur valor, dic prout in ſimili dictum eſt. q. 56. de valore mercis & precij eius. Secundum, ſi A. permutat rem ſuam pro re B. quam tñ B. ſolum tenebatur dare poſt aliquantum tẽpus ſibi per A. indultum, & res B. tunc danda erit veriſimiliter melior, q̃ res data ſibi per A. & A. hoc facit vt ſic ratione dilationis tẽporis lucretur: cum tñ A. tempore permutationis erat aliàs paratus ſuã rem diſtrahere & permutare, & non erat ſeruaturus eam vſq; ad illud tẽpus, quo veriſimiliter potuiſſet valuiſſe tale quid plus. ſecus vbi A. volebat eam reſeruaſſe vſq; tunc, & ad inſtantiam B. permutat ei, & de hoc dic cum limitationibus poſitis in q. 57. & 61. Tertium, ſi A. permutat rẽ ſuam pro re B. quæ & ſi ſecundum curſum illius tẽporis putantur hincinde æquiualere, tñ A. ſcit, vel probabiliter credit, ꝙ affutura eſt tanta affluẽtia rerum, quę ſuæ rei ſunt ſimiles, ꝙ ſua res hodie tradita B. mox, puta cras notabiliter minus valebit, aut ſcit, vel ꝓbabiliter credit, ꝙ res cõſimiles rei B. ſunt quãtocius perituræ, adeo ꝙ res B. mox notabiliter plus valebit, quàm putetur nunc valere. Nam in vtroque illorum caſuum, an A. licitè permutet, vel non, dic prout in ſimili dictum eſt in q. 62. Quartum, qñ A. omnino immutatam rem permutat carius, q̃ ipſe eã emerit, vel alio modo acquiſiuerit, & de hoc dic cum diſtinctione. ſicut dictum eſt in q. 64. Quintum, qñ rem aliquam per permutationem, vel aliter acquirit vno tempore eo fine: vt eam alio tempore carius permutet, & diſtingue ſicut dictum eſt q. 65. Sextũ, qñ rem ſuam permutat alicui vſurario pro re in eo caſu, in quo non eſt licitum etiã eidem aliquid vendere, de quo & quomodo patuit q. 69. Septimum, qñ rem ſuam permutat alteri pro alia re etiã meliori: & hoc ob id, quod conſpicit rem ſuam alteri eſſe valde commodoſam, de quo in ſimili patuit ĩ q. 56. An autem liceat ipſi A. eam permutare alteri pro re meliori ob id, ꝙ A. multum indiget illa re, & propter nimiam inſtantiam ipſius B. ei permũtat pro tãto meliori, quanto ipſe multum indiget ea. dic prout in ſimili patuit quæſt. 56.

QVÆSTIO XCIX.

Vtrum cambium ſit ſpecies permutationis, & licitè fieri poſſit? Solutio quæſtionis ſtat in ſex ſuppoſitionibus, & 12. cõcluſionibus, 11. & corollarijs.

Prima ſuppoſitio. Quamuis etiam rerum permutatio poſſet dici cambium: tamen appropriato vocabulo ſolum permutatio numiſmatum dicitur cambium, prout patuit in q. præcedenti, & illo modo capitur in titulo.

Secunda ſuppoſitio. Quamuis vterque contrahẽtium in cambio poſſit dici cambire: tamen ſecundũ vſum loquẽdi & appropriationẽ non vterq; dicitur cambire. Prima pars probatur à ſimili. Nam vterque contrahentium in permutatione rerum poteſt dici permutare: ſicut enim A. tradendo vinum ſuũ pro blado B. dicitur ipſum permutare cum B. ſic econtra B. tradendo ſuum bladum A. dici poteſt permutare cum A. Vnde tam permutare, quàm cambire dicuntur relatiuè relatione æquiparantiæ. Secus eſt de vẽdere & emere. Non enim ſi A. vendidit ſuum vinum B. pro pecunia, dicitur B. econtra vendere ſuam pecuniam pro vino A. ſed B. dicitur emere vinum A. Secunda probatur: quia propriè ſolum illũ dicimus cambire, qui ab alio impetitur. Vt cum indigeo numiſmate aureo, & peto à te illud, & tibi do argenteum: tu diceris magis propriè cambire, quàm ego. poſſes ergo tu dici campſor, & ego campſuarius: ſicut donans donator, & ille cui donat donatarius, ſed ad vitandum prolixitatem in dicendis: volo ꝙ petitus ad cambiendum vocetur A. & petens eum vocetur B. Et quia in præſenti materia ſæpe oportet vti illis terminis: idem numero, ſpecie, vel genere, accipiam illos vt philoſophi accipiunt, & non vt domini iuriſtæ, qui ea quæ nos vocamus eadem ſpecie, vocant eadem genere, & quod nos dicimus eſſe idẽ in numero, ſeu indiuidualiter, ipſi dicunt eandem ſpeciem. Vnde ſolent dicere, ꝙ mutuatarius tenetur reſtituere non eandem ſpeciem, id eſt non rem eandem indiuidualiter: ſed rem eandem in genere, id eſt in ſpecie. Et cum aliquod numiſma dicam idem in numero, intelligam idem indiuidualiter, nec illud, qđ eſt eiuſdem numeri, ſeu quãtitatis diſcretè: puta eſt ternarij numeri ſicut aliud: eſt ei idem in numero capiendo idem numero pro eodem indiuidualiter.

Tertia ſuppoſitio. Permutatio capitur tripliciter. prout in prima ſuppoſitione præcedẽtis quæſtionis.

Quarta. Cambium eſt triplex. Quoddam ſit inter numiſmata ſimilia in materia & forma: vt cũ vtrunque eſt aureum, & eiuſdem inſcriptionis, atque imaginis & ſignaturæ. Non enim obſtat ſubſtantiæ cambij, quòd numiſmata ad inuicem commutanda ſint omnino eiuſdem ſpeciei in materia & forma: ſicut etiam eſt vera permutatio rerum eiuſdem ſpeciei: vt quando vnus equus datur pro alio eiuſdem ſpeciei: ſufficit enim indiuidualis diſtinctio. Sed de illo cambio eſt nobis minus ad propoſitum, quàm de alijs: quia in illo minus contingit ſubeſſe rationem lucri: non enim apparet, ſi detur vnus florenus pro alio ſibi omnino ſimili, quæ ratio lucri poſſit ſubeſſe, niſi alter alteri faciat ſolutionem in loco diſtanti, & ſic alter alteri ſeruiat pro quanto virtualiter affert florenos alterius in loco diſtãti. Quoddam ſit inter numiſmata diuerſa in materia & forma: vt cum argenteum vnius inſcriptionis datur pro aureo alterius inſcriptionis.

inſcriptionis. Quoddam fit inter numiſmata diuerſa in materia, non in forma: vel econtra, vt cũ argenteum vnius inſcriptionis datur pro aureo eiuſdem inſcriptionis. aut argenteum vnius inſcriptionis, datur pro argenteo alterius inſcriptionis. Vnde in omnibus illis poteſt ſaluari ratio cambij: quia cum illa identitate, ſeu ſimilitudine ſtat ad minus indiuidualis diſtinctio numiſmatum, quæ requiritur ad ſubſtãtiam cambij. non enim poteſt A. dici cambire numiſma B. ſi det ipſi B. idem in numero numiſma, quod A. recepit à B. vel econtra. Et hæc eſt vna differentia cambij à mutuo pecuniario: quia non repugnat mutuo pecuniario, quòd idem in numero numiſma reddatur per mutuatarium, quod ei dederat mutuator: quamuis hoc non requiratur. Et ex hoc ſequitur, ꝙ quando in cambio interuenit lapſus temporis, & per B. reſtituitur B. numiſma ſolũ indiuidualiter diſtinctum, non poteſt ſufficienter diſtingui, an ſit purum mutuum, vel cambium mixtum mutuo. Nam poteſt defenſari ſufficienter, ꝙ ſit verum purum mutuum. Nam A. de ſuo facit, ꝙ efficitur B. pleno dominio, & vniuerſaliter quòd B. ſit obligatus ad reſtituendum ſibi poſt lapſum temporis idem in ſpecie, & omne periculum eſt ipſius B. igitur eſt mutuum purum & verum. tenet conſequentia: quia nihil omittitur, quòd requireretur ad hoc, quòd A. ex intentione ei verè & purè mutuaret illud. vnde quòd vult rehabere idem in ſpecie, non repugnat ſubſtantiæ mutui: quia ſubſtantia mutui abſtrahit ab hoc, quod eſt ſibi idem in numero reſtitui, vel idem in ſpecie: ideo permittit ſe cum vtroque. Nec mirum, ꝙ tunc non poteſt diſtingui, & diſcerni, ſi ſit purum mutuum, vel cambium mixtum mutuo: ſicut in certis caſibus non poteſt diſcerni, an in aliquo caſu ſit ſocietas, vel mutuum, niſi ex ſola confeſſione intentionis alterius contrahentium: vt patuit quęſtione 94. in quinto & ſexto caſibus. Et ſi dicas igitur etiam non ſciretur, quando liceret A. recipere lucrum, vel non: quia ſi ſit cambium licet mixtum, licitum eſt A. recipere lucrum, ſi autẽ ſit purum mutuum: non licebit ei recipere lucrum. Dicendum, quòd nihilominus poteſt hoc ſciri: quia etiam ſi ſit purum mutuum, & non cambium. A. mutuans poteſt vltra ſortem recipere lucrum non ratione mutuationis, ſeu dilationis ſolutionis: ſed ratione illius, quòd A. debet ſolutionem à B. in alio loco, & diſtanti recipere, quòd A. non poteſt facere, niſi per labores, & operas exhibendas, vel exhibitas pro B. & ſic non ratione temporis interuenientis: ſed ratione loci diſtantis recipere poterit A. lucrum: teneretur enim B. reſtituere ſortem in eodem loco, in quo degit A. & ei mutuat, & non in extraneo loco.

Quinta. Cambium eſt duplex. Quoddam eſt purum ab omni alio contractu: vt cum A. dat mox vnũ florenum B. pro moneta, & B. etiam econtra mox tradit monetam. Quoddam verò eſt impurum, cui ſcilicet eſt admixtus alius cõtractus: puta mutuum. Vt cum vnus eorum non mox tradit ſuum numiſma, quando recipit alterum ab altero, & illud eſt duplex. Quia aut huiuſmodi mutuum tenet ſe ex parte A. vt cum A. mox tradit ſuum numiſma: ſed nõ mox recipit à B. aliud: ſed expectat illud recipiẽdum poſt tempus: tunc enim licet A. non mutuet B. ſuum numiſma, quod à principio tradidit B. tamen numiſma, quod B. deberet ei mox dediſſe, dicitur A. ipſi B. mutuare. Aut illud ſe tenet ex parte B. vt cum B. mox tradidit ſuum numiſma A. ſed non mox recipit ab A. aliud, ſed expectat illud recipiendũ poſt tẽpus.

Sexta. Ille, qui appropriato vocabulo dicitur cambire eſt duplex. Quidam eſt deditus talibus operis, & ille propriè vocatur campſor: nomina enim verbalia in or important habitum & ſtudioſam applicationem, qua quis deditus eſt alicui rei, & tales ſunt illi, qui tenent tabulas ad hoc paratas, & bancos. Alius eſt, qui non eſt deditus talibus, cuiuſmodi ſunt communiter homines ſaltem pecunioſi, qui paſſim dant hominibus numiſmata, quibus indigent pro alijs.

Prima concluſio. Cambium eſt ſpecies permutationis primo, & ſecundo modo captæ: non autẽ tertio modo. Hęc concluſio patet quo ad omnes partes per ea, quę dicta ſunt in prima ſuppoſitione pręcedentis quęſtionis.

Secunda concluſio. Cambium eſt contractus diſtinctus ab alijs. probatur enumerando aliquos, quibus magis videtur identificari, cuiuſmodi eſt mutuatio, venditio, emptio. A mutuatione enim patet diſtinctio eius triplex. Primò per illam differentiam, quæ tacta eſt in quarta ſuppoſitione. Nec valent duæ probationes, quibus Alexan. de Alexãdria vult probare, quòd cambium non ſit mutuum. Primò enim inquit: quia non ſperatur lucrum propter dilationẽ temporis. Secundò, quia campſori non redditur eadem res in ſpecie, vel in numero: quia dat monetam vnius generis, & recipit monetam alterius. Sed prima probatio non valet: quia ſic arguendo in illo cõtractu non ſperatur lucrum ratione temporis dilati. igitur ibi non eſt mutuum: ſupponitur illa propoſitio ſubintellecta, ſcilicet in omni mutuo, oportet, ꝙ ſperetur lucrum ratione dilationis temporis: aliàs enim illud enthimema nullam habet apparentiam, niſi illa propoſitio ſubintelligatur. Modo illa propoſitio eſt falſa, quia tunc omne mutuum neceſſariò eſſet vſurarium, & ſic ſua probatio procedit ex falſo. Si autem dicas, quòd ipſe intendit probare, ꝙ non eſt mutuum vſurarium: tunc quamuis probatio valeat: tamen per hoc nondum habetur, ꝙ cambium non ſit mutuum, vel quòd diſtinguatur à mutuo, quia nõ valet conſequentia ab inferiori ad ſuperius negatiuè, vel à parte in modo ad ſuum totum negatiuè. Secunda etiam probatio non valet: quia etiam contingit in mutuo, ꝙ ipſe mutuatarius reddit mutuatori numiſma alterius ſpeciei. Vt mutuaui tibi aureum, tu mihi reddis argenteum, etiam alterius figuræ, & inſcriptionis, dummodo in illa patria currat. Aut ſi contẽdis, quòd hoc ſit præter naturalia mutui: tamen ſaltem poteſt reddi aliud in indiuiduo: quod tamen eſt idem in genere, & in ſpecie. modo etiam in cambio hoc fieri poteſt: vt patet ex tertia ſuppoſitione pmiſſa. Secundò etiã patet diſtinctio cambij à mutuo per hoc, ꝙ in cambio vt tali non requiritur lapſus tẽporis intermedij: immo ad purũ cambiũ requiritur, ꝙ à tradente numiſma ipſi B. etiam mox B. retradat

ei ſuum numiſma, quantum eſt de naturalibus cambij, quamuis hoc non ſit de ſubſtantialibus cambij. Tertiò, quia mutuatio etiam habet locum in alijs rebus à numiſmate: ſed cambium propriè non niſi in numiſmate. Quòd etiam differat à venditione & emptione patet, quia in emptione, & venditione oporteret alterum commutabile eſſe rem, vt res diſtinguitur contra numiſma, ſcilicet mercem, ſed in cambio vtrunque commutabile eſt numiſma: patet etiam ex dictis in prima concluſione præcedentis quæſtionis, quomodo ab alijs diſtinguitur: ſicut & permutatio, prout eſt ſuum genus, vel permutatio rerum, quæ eſt ſpecies ei condiſtincta. Et ex hac diſtinctione ſequitur, quod impoſſibile eſt, pecuniam vendi & emi: quia nihil emitur, vel venditur, niſi ſit res, diſtinguendo rem à numiſmate, & illud, pro quo emitur, vel venditur, ſit numiſma. Modo quando pecunia emeretur, vel venderetur: tam id, quod emeretur, vel venderetur, quàm illud, pro quo emeretur & venderetur, eſſet numiſma. igitur. Vnde ſequitur, quod pecunia eſt inemibilis, vel inuendibilis. Hoc tamen poteſt intelligi dupliciter. Primò, conſiderando pecuniam gratia materię, ſcilicet metalli, in quo eſt inſcriptio, & auctoritatiua approbatio, & hoc modo non eſt verum. ſic enim contingit ipſam emi, & vendi; quia vt ſic, nó eſt numiſma. Nam materia rei artificialis non eſt res artificialis (nec res naturalis cuiuſmodi eſt) metallum eſt figura artificialis, nec eſt ipſum compoſitum ex re naturali & artificiali. prout patet per philoſophum 2. Phyſic. & 7. & in alijs locis infinitis. Vnde hoc modo noſtri aurifabri emunt aliquando florenos vngaricos: puta habendo tantum intentionem ad materiam eorum, quia enim illud aurum eſt valde idoneū ad operandum in eo: ideo ipſum aurum emunt: vt ex eo opus aliquod faciant: & non vt diſtrahant in negociatione, ſtatim enim diſſoluunt eos in maſſam. Alio modo conſiderando pecuniam gratia formæ, vel gratia vtriuſque compoſiti ex materia, & forma. Et illo modo eam eſſe inuendibilem, vel inemibilem poteſt intelligi tripliciter. Aut quod de facto non poſſit emi, nec vendi, & ſic eſt verum per rationem prætactam, quia eſt contra rationem emptionis & venditionis. Alio modo, quod non poſſet licitè emi, nec vendi: & illo modo etiam eſt verum: quia licitè emi, vel védi præſupponit, quod ematur, vel vendatur. Attamen non eſt illud intelligendum ex illa radice, quaſi non ſit res appreciabilis per aliquid æquiualens: ſed quia non eſt natum eſſe obiectum talis actus. Vnde ſi de facto poſſet emi; tunc etiá licitè emi non repugnaret ſibi. ſicut ſi ſonus poſſet de facto videri: tunc etiam licitè videri nó repugnaret ſibi. Tertio modo poteſt intelligi, quod pecunia non ſit adinuenta, vt ematur, vel vendatur: ſed vt ſit mediū emptionis, & venditionis: & ſic etiam eſt verum, ſed ob hanc rationem non oporteret, quòd illicitum eſſet eam emere, vel vendere. Nam ſæpe quis vtitur licitè re ad alium vſum, quàm ad illum, ad quem eſt adinuenta, de quo etiá patuit quæſt. 79. concluſione tertia.

Tertia concluſio. Cambium quantum eſt ex genere ſuo, eſt contractus vtilis reipub. & hoc ſiue ſit purum, ſiue mixtum ex mutuo. Prima pars probatur dupliciter. Pro prima præmittendæ ſunt tres ſuppoſitiones. Prima. vtile eſt hominibus vnius patriæ alias regiones & prouincias peragrare. vt patet, quia quodlibet quatuor ſequentium eſt tam hominibus, quàm reipub. vnius patriæ vtile. Primum ſcilicet de alijs regionibus & prouincijs adducere merces, quę ibidē abundant, & in patria ſua deficiunt. Secundum eſt, viſitare limina ſanctorum in alia patria quieſcentium. Tertium, audire doctrinas, & diſciplinas vtiles tam animabus, quàm corporibus, atque regimini reipub. ab illis, qui ad docendum tales ſunt idonei, efficaces, & ad hoc copioſè ordinati. Quartum, legationis officium pro pace tractanda inter regna & prouincias exercere. Iſta autem quatuor non poſſunt homines facere, & aſſequi, niſi intrando alias regiones & prouincias peragrando, igitur prima ſuppoſitio vera. Secunda ſuppoſitio. Si quis: verbi gratia B. alia regna peragrando afferret ſecum numiſma ſuæ patriæ: vt de illo emeret ſibi ea, quæ ad prędicta ſunt ſibi neceſſaria, oporteret eum ſæpe multa pati diſpendia & incommoda, & nominatim quinque. probatur ſic. Nam aut illud numiſma alibi non acciperetur omnino pro aliqua re venali. verbi gratia: quia omnino eſt incognitū ibi. aut ſi acciperetur: non tamen niſi cum difficultate. aut in valore nimis vili, aut ſi in omni eo valore acciperetur, in quo eſt propria patria: tamen illud illuc in tanta quātitate, quanta ipſe ibi indigebit afferendo, exponit ſe, & numiſma in via periculis latronum: quæ tamen euaderet, ſi numiſma illud, quo alibi indigebit, non ſecum portaret, ſed alibi aliquē inueniret, qui tantundem daret, & a. ſecum ſolum acciperet, quantum pro expenſis viæ requireretur. Aut quinto, ſi etiam ceſſarent pericula illa: tamen numiſma illud, quod habet, eſt præ ſui magnitudine & multitudine inhabile, & graue ad portandum per tanta loca, cuiuſmodi eſt minuta moneta argentea, vel ærea, & bene inueniri poſſet aliud numiſma paruæ quantitatis, & ęquiualentis valoris, cuiuſmodi eſt aurea moneta. Tertia ſuppoſitio. A tribus primis diſpendijs & incommodis præſeruarentur homines, quando intrando alias regiones inuenirent in ſua patria aliquem, puta A. qui prompto animo reciperet ab eis numiſma ſuæ patriæ, dando ſibi numiſma illius alterius patrię, dato quòd A. aliquid exigeret ab ipſis pro huiuſmodi permutatione: vel acciperet ſuę patriæ numiſma in aliquántulo minori valore, quàm etiam in patria ſua curreret; tamen adhuc in longè minori valore oporteret prędictos homines ipſum alibi expoſuiſſe. A quarto verò pręſeruarentur per hoc, quòd inuenirent aliquem in ſua patria, qui ab eis recipiendo numiſma eiuſdem patriæ prouideret eis, quòd in alio regno, quo tendunt, inuenirent ſimile, vel aliud numiſma, quod etſi eſſet minus in valore reſpectu eius, quod ipſi ei dederunt: tamen longè eligibilius eſt eis illo minori, & paruo carere, quàm ſubiiciſſe in via tantis periculis in centuplo plura perdendi. A quinto verò præſeruarentur per hoc: quòd A. daret ſibi gracilius numiſma. Et dato quòd in his omnibus oporteret homines recipere ab A. aliquantulo minus, quàm valeret ſuum numiſma: tamen longè eligibilius eſt eis carere

illo

illo minori, quàm ſubire illa diſpendia, quæ eis aliàs imminerent. Ex illis tribus ſuppoſitionibus arguitur ſic pro concluſione tertia. Ille contractus eſt vtilis reipub. qui confert ad hoc, quòd homines poſſint ea facere, & proſequi, quæ ſunt vtilia eis & reipub. & maximè quando ſic confert eis ad talia, quòd vales ad declinandum multa incommoda, & diſpendia, quæ eis in proſecutione taliũ occurrere poſſent. modo cambium eſt huiuſmodi. igitur. Minor probatur: quia valet ad illa quatuor commoda, quæ tacta ſunt in prima ſuppoſitione, & facit vitare illa quinque incommoda, de quibus dictum eſt in ſecũda ſuppoſitione: vt patet ex tertia ſuppoſitione. igitur. Pro ſecunda probatione præmitto duas ſuppoſitiones. Prima. vtile, immo neceſſarium eſt hominibus etiam in ſua patria permanere valentibus emere multas paruas, & minutas merces ſibi vtiles, & neceſſarias pro domo & familia tam quo ad cibum & potum, quàm quo ad veſtitum & alia. Secunda. ad emendũ tales non ſolum vtile, immo neceſſarium eſt homini habere parua numiſmata continentia multas petias, ita quòd ſi homines haberent ſolum nomiſma magni valoris in vna maſſa, ipſi non poſſent tales merces emere, quia venditores non vellent habere petias, in quas ſcinderetur numiſma magni valoris: nec etiam expedire hoc ipſis emptoribus, nec venditores vellent illud vnum magnum numiſma habere in communi inter ſe pro ſuis mercibus: & tamẽ ſtat ſæpe, quòd emptores non habent niſi magnum numiſma, adeo niſi haberent aliquem, qui eis minutum numiſma multarum petiarum daret pro ſuo numiſmate vnius maſſe, ipſi cogerentur talibus mercibus neceſſarijs carere, aut multos habere labores, donec poſſent emere merces emendas, & dato quòd inuenirent dantem ſibi tale: tamen ſi non ſtatim eum inuenirent, ipſi interim paterentur diſpendium tam perditionis temporis, quàm laboris & diſcurſus hincinde, & forte quòd interim omnes merces, quas emere intendebant, diſtractæ ſunt, vel in precio aſcenderũt. Ex illis ſuppoſitionibus arguitur ſic. Vtile eſt hominibus illud, quod dicit prima ſuppoſitio, & illud nõ poſſunt ſimpliciter, vel non niſi cum magno incommodo aſſequi, niſi per cambium: vt patet ex ſecũda ſuppoſitione. igitur. Et dato quòd in tali cambio oporteret homines recipere ab A. aliquãtulo minus, quàm valeret ſuum numiſma: tamen longè eligibilius eſt eis carere illo minori, quàm ſubire illa diſpendia, quæ ei aliàs imminerent. Secunda pars concluſionis probatur ſic: quia mutuum eſt contractus ex genere ſuo vtilis reipub. & ſimiliter cambium: vt patet ex prima parte concluſionis. igitur cambium mixtum ex mutuo & cambio, erit etiam vtilis cõtractus: quia illud nihil eſt niſi cambium & mutuum. Et dicitur notanter in prima parte concluſionis, quãtum eſt ex genere ſuo, quia ex circunſtantia contingit ipſum taliter fieri, quòd eſt inutilis reipub. vt ſi cãpſor accipit plus quàm iuſtum eſt: aut ſi eſt in eo mutuũ, & ratione mutui ſuperaccipit. Attamen ex iam dictis nondum habetur, quòd cambium ſit licitus contractus: quia etiam contractus illicitus poteſt eſſe vtilis temporaliter hominibus & reipub. ſaltem ſecũdum quid: puta vſurarius, & hoc ex eiſdem, vel ſimilibus motiuis iam tactis de cambio, prout etiam patuit in quæſt. 48. quamuis econtra ſit ſpiritualiter eis pernicioſus, & ex conſequenti etiam ſimpliciter loquendo temporaliter damnoſus. Ideo præter hoc reſtat probandum, quòd ſit etiam licitus: vt dicetur in quinta concluſione.

Quarta concluſio. Duas principales cõtingit ſubeſſe cauſas, propter quas A. ſcilicet ordinarius campſor dans vnum numiſma B. & recipiẽs ab eo aliud, poteſt rationabiliter velle habere lucrũ, & plus velle à B. recipere, quàm ei in numiſmate dedit: ſeu in numiſmate ei minus dare, quàm à B. receperit. probatur enumerando eas. Prima eſt, quia A. obſequitur, & ſeruit B. impendendo operas ei. Secũda eſt intereſſe. Primum ſic deduco. Si quis alteri ſeruit, & pro eo operas facit, atque labores ſubit, licitè poteſt ab illo recipere aliquid pro mercede operarum ſuarum. Modò multipliciter contingit, quòd A. cambiendo B. ſeruit ei, & pro eo, & in eius vtilitatem impendit operas. Igitur ſi A. velit aliquid plus habere à B. in numiſmate, quàm A. ei dederit, & illud plus velit habere pro talibus operis: licitè poterit illud velle habere. Et idem, ſi A. velit aliquantulo minus dare de ſuo numiſmate B. quatenus tertio illius minoris ſit ſibi merces pro operis, in quibus ſeruit B. Maior nota, quia dignus eſt operarius mercede ſua. Minor probatur enumerando ſex modos, in quibus contingit A. ſeruire B. & hoc in diuerſis cambijs. Primi tres contingunt in cambio puro, ſcilicet cui non eſt admixta mutuatio, ſcilicet quando A. dando ſuum numiſma B. mox, & in eodem loco, & ſine lapſu temporis notabilis recipit aliud ab ipſo B. Nam in tali contingit, ꝙ A. dat B. numiſma, quod propter gracilitatem ſuam eſt habile ad portandum, & ducendum, ac etiam ad cito numerandum ipſum, qñ futuro tẽpore debet B. vẽditoribus ſatisfacere pro mercibus, cuiuſmodi eſt numiſma aureum, & recipit à B. aliud, quod eſt inhabile, & laborioſum ad portandum præ ſui magnitudine, & multitudine, & etiam requiritur multum tẽpus ad numerandum ipſum, qñ quis de ipſo vellet pro mercibus magni valoris emptis ſatisfacere venditoribus. In hoc autem, ꝙ A. collegit numiſma talis gracilitatis, quatenus B. vel alius indigens eo, non ſolum inueniat: ſed etiam vt in promptu inueniat ipſum. A. vtiliter ſeruiuit B. quia tunc B. erit releuatus à triplici labore, ſcilicet à labore portandi numiſma inhabile ad portandum. Secundò à prolixo diſcurſu, donec pro numiſmate inhabili ad portandum acquirat tale numiſma habile. Tertiò à labore diu numerandi, quando B. emet ab aliquo merces magni precij. Hunc enim laborem ſubit A. pro B. pro quanto à principio A. breuiſſimo tempore ſuum tradens numiſma B. cum tam faſtidioſo numero recipit numiſma B. Modò qui ſua induſtria, & opera procurat, & efficit talia, per quæ ipſum alium à multiplici labore releuat, ſeruit illi alteri vtiliter, & meretur mercedem: quia ille alius libenter daret precium, vel aliquid æſtimabile precio: vt eſſet ab illis releuatus. Secundus modus ſeruiendi contingit etiam in cambio puro.

Nam in tali contingit econtra, quòd A. dat B. paruum numiſma in quãtitate, ſed multum in numero. puta continens multas petias: vt eſt argentea minuta, quę eſt habilis ad emendum multas, & diuerſas paruas merces, quarum quælibet eſt parui precij, & recipit à B. aureum numiſma, quod eſt inhabile ad emendum tales merces. In hoc autem quòd A. collegit ſtudioſè multa talia parua numiſmata, quatenus B. vel alius indigens talibus, & non habens niſi magnum numiſma precioſum: non ſolum inueniat talia parua: ſed etiam in promptu inueniat: A. vtiliter ſeruiuit B. quia releuauit ipſum à quadruplici incommodo. Primò, ne B. impediatur emere tales merces. Aut ſecundò, ne cogeretur ſcindere ſuum magnum in petias. Aut tertiò, ne cogeretur diu & ad multos hincinde diſcurrere, donec aliquem, vel aliquos inueniret, qui ſibi darent tale numiſma paruum, & in magno numero pro ſuo magno. Aut quartò, ne interim tales merces diſtraherentur, aut aſcenderent in precio, & ſic oporteret eum, aut omnino carere, aut carius recipere. A talibus autem incommodis releuare B. eſt ei vtiliter ſeruire, & mercedem mereri. Vnde & B. libenter daret aliquid, quod eſſet à talibus incommodis releuatus. Et ſi arguatur, ex quo in ſecundo modo ſeruiendi B. ſeruit A. eo modo, quo in primo A. ſeruiuit B. igitur eadem ratione in ſecundo modo poterit B. velle habere aliquid ab A. vel ſaltem B. poterit recompẽſationem facere vnius ſeruitij ad aliud, & ſic A. in ſecundo modo nihil lucri poterit habere. Dicendum, quòd ex quo campſor recipiendo numiſma magnum à B. in ſecundo caſu non recipit ipſum, vt hincinde portet; immo domi vult ipſum retinere, ideo B. non cenſetur ei ſeruire, ſecus in primo caſu. Tertius modus contingit etiam in cambio puro, & hoc per hunc modum. Nam in tali contingit, quòd B. non habet numiſma alterius regni, per quod intendit tranſire: ſed habet ſolum numiſma huius patriæ, & ſi deberet illud deferre in aliud regnum multa incommoda pateretur, prout tactum eſt in prima probatione præcedentis concluſionis, qui ergo ipſi B. adduceret numiſma alterius regni, & illud ſibi daret pro numiſmate huius patriæ: & ſic releuaret B. à prædictis incommodis, ille vtiliter ſeruiret B. & dignus eſſet mercede ſibi danda per B. Modo hoc facit & fecit campſor, qui applicando ingenium ſuum, & induſtriam, atque laborem collegit, & adduxit numiſma alienæ patrię & regni: vt B. vel alius indigens eo, non ſolum inueniat: ſed etiam in promptu inueniat: vt ſic ſit releuatus à ſupradictis incommodis, igitur dignus eſt mercede, & ſic nomine mercedis poterit ſibi aliquantulum retinere, ita quòd non tantundem debet ipſi B. quantum recipit ab eodem. Quartus modus ſeruiendi contingit in cambio impuro, cui ſcilicet eſt admixta mutuatio ex parte A. vel ex parte B. & primo in illo, in quo A. dando ſuum numiſma, non mox, nec in eodem loco recipit à B. aliud, ſed poſt lapſum notabilis temporis, & in alio loco notabiliter diſtanti. Nam in tali caſu contingit A. dupliciter ſeruire B. Primò in tempore: quia expectat B. de ſolutione: ſed pro illo ſeruitio nihil licitum eſt A. exigere à B. quia illa expectatio eſt mutuatio. Secundò autem ſeruit ei in loco, pro quanto contingit, quòd B. non habet pecuniam ſuam hic: vt hic det eam A. ſicut deberet: ſed in loco diſtanti, & ſi deberet eam huc adducere ad dandum eam hic, oporteret eum facere expenſas adductionis, & etiam expectare pericula perditionis eius in via. In hoc ergo, quòd A. vult numiſma B. in alio loco recipere, & ſic releuare B. ab expenſis, & periculis. A. per ſuam induſtriam, & operas ſeruit B. vtiliter, quia A. per ſuam induſtriam ordinauit, quòd alibi habet miniſtros, vel ſocios, qui eius nomine recipient ſolutionem à B. igitur pro illo poterit aliquid recipere, & ſic B. per paruum, quod dat A. releuabitur per A. à magno. Quis enim dubitat, ſi cambiendo daret B. florenos, & B. diceret: numiſma, quod tibi dabo pro florenis oportebit te afferre in tali villa diſtanti, ad quam mecum debes ire. A. licitè poſſet dicere, ego accipiam mercedem itineris, & ibidem recipiam, aliter non faciam. Nam ex natura cambij non tenetur A. recipere in alio loco numiſma B. pro ſuo. ideo prętet naturalia ſeruit B. Signum autem, per quod poteſt deprehendi, an A. quærat lucrum à B. pro primo ſeruitio, ſcilicet expectando ſolutionem alterius numiſmatis B. vel non, eſt illud. Nam ſi A. ſecundum quantitatem tẽporis, per quod dat dilationem, quærit lucrum: tunc ratione mutui quęrit lucrum. Vt puta; ſi per duos menſes expectando vult plus habere, quàm ſi ſolum per menſem expectaret: non obſtante, quòd non eſt alius locus, in quo B. dat ſuum numiſma, ſiue det in vno, ſiue in duobus menſibus. Nam ex quo illa alia ciuitas ęquè diſtat ab A. non poterit A. habere rationem plus accipiendi in caſu duorum menſium, quàm in caſu vnius menſis. Signum eſt ergo, quòd propter maiorem dilationem quęrit maius lucrum: niſi allegare poſſet intereſſe, quod ſibi immineret in caſu duorũ menſium, quod non immineret ſibi in vno menſe. Sed de intereſſe dicetur infra. Si autem ſecundum diſtantiam maiorem loci, in quo A. debet recipere, vult habere maius lucrum: ſicut & A. maiores facit expenſas tenendo in tam diſtanti loco bancum, vel tabulam, ob hoc non damnatur contractus. Quintus modus ſeruiendi contingit etiam in cambio impuro, in quo eſt mutuatio, & hoc econtra ex parte B. puta B. hic & nunc dando ſuum numiſma A. non mox, nec in eodem loco recipit ab A. aliud, ſed ſolum poſt lapſum notabilis temporis, & in alio loco notabiliter diſtanti. Nam in tali caſu contingit A. ſeruire B. non dupliciter vt prius. A. enim tunc non expectat B. & per conſequens non mutuat ei: ſed potius econtra B. expectat ipſi A. & per conſequens implicitè B. mutuat A. pro quanto expectat numiſma, quod A. mox de natura cambij debuiſſet tradidiſſe B. Vnde tunc non poteſt eſſe periculum peccati vſuræ ex parte A. ſed potius ex parte B. puta ſi B. tanto minus vellet dare A. eo quòd expectat eidem: tunc enim B. eſſet vſurarius. Sed econtra A. ſeruit B. in hoc, quòd contingit, quòd B. indiget multo, & multi valoris numiſmate in alio regno, ad quod tendit, & ſi deberet per viam portare numiſma tanti valoris, ſe & pecuniam

exponeret

exponeret periculo vitæ corporis, & rerum, nec indiget eo pro via: quapropter libenter daret aliqui aliquid notabile, vt procuraret ſibi, quòd perueniens in aliud regnum, inueniret ibi aliquem, qui de tanto ſibi reſponderet. ſimiliter daret aliquid notabile vni, qui ſuum numiſma, quod hic habet, & quod etiam alibi currit, tranſportaret ſibi in aliud regnum, ita quòd eum aſſecuraret de periculo perditionis in via. Modo in hoc, quòd A. ordinauit, & conſtituit miniſtros, & ſocios in illo alio regno, qui venientibus cum ſuis literis, & petentibus certam quãtitatem numiſmatis, debet ſuo nomine ſummam, quam requirent, perinde fecit, ac ſi A. ſubijſſet laborem tranſportandi B. pecuniam ſuam in aliud regnum, cum aſſecuratione de perditione eius in viá. Pro huiuſmodi igitur vtili ſeruitio poterit A. aliquid accipere à B. Nam ex naturalibus cambij non tenetur A. dare ſuum numiſma B. in alio loco, quàm in eo, in quo A. accipit numiſma B. ideo alibi ſibi dando ſeruit B. præter naturalia cambij. Vnde etiam ſi A. deberet B. in eodem tradere numiſma ſuum, minus acciperet à B. quàm tradendo ſibi in alio loco: quia minus ſeruiret ipſi B. hic dãdo, quàm dando ſibi alibi. Sextus modus eſt, ſi B. habet monetam alterius regni, quàm ſi deberet hic exponere, ipſa tanquam incognita, vel inconſueta non acciperetur: vel non in eo valore, in quo B. oportet eam expendere. quapropter B. intendit eam per ſe, vel alium ad hoc conductum transferre in aliud regnum, vt ibi pro ea accipiat bonum valorem, & hoc in mercibus, vel numiſmate, quod etiam hic ſibi curret. Sed quia illuc tranſportando faciet magnas expenſas viæ, & habet pericula expectare. ideo ſi A. hic daret ſibi aliud numiſma. puta huius patriæ, & in minori valore, quàm ſit ille, in quo B. aliàs poſſet ſuum incognitum numiſma diſtrahere hic, & hoc ideo: quia ſcilicet releuaret ipſum in expenſis & periculis viæ: tunc A. vtiliter ſeruiret B. & poſſet meritò velle aliquantum minus dare B. quàm B. alibi poſſet leuare pro illo numiſmate. puta B. poſſet ipſum alibi diſtrahere pro decem florenis, ſed cogeretur vnũ florenũ expendere pro expenſis, & periculis illius trãſlationis. Ideo ſi A. daret ei aliquantum minus decem florenorũ haberet iuſtam cauſam illud faciẽdi. Et ſi arguatur. Ergo eadem ratione poſſet A. tantundem accipere lucri à B. à quantis periculis & expenſis releuat ipſum, quas B. haberet ſubire, ſi ipſummet illuc transferret, & eodem modo argueretur circa quartum, & quintum modos ſeruiendi. Solutio patebit ex tertia regula vndecimæ concluſionis. Si etiam arguatur, quòd hæc concluſio quarta ſit contra æqualitatem iuſtitiæ commutatiuæ ſeruandam in contractibus, patebit ſolutio in duodecima concluſione. Secunda cauſa principalis poteſt eſſe intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis ipſi A. Exemplum. A. habet numiſma, quod licet nunc ſit parui valoris, tamen veriſimiliter expectatur valiturum plus: vel A. multum indiget illo genere, ita quòd timet damnificari, ſi illud diſtrahat. B. autem indigens tali genere numiſmatis plurimum inſtat apud eum: vt ſibi illud numiſma det pro aliquo alio. At A. mallet ſupportatus eſſe à cambio, & vellet potius retinere ſuum numiſma ſibi, quàm recipere non ſolum aliud quod ſuo numiſmati æquiualeret ſecundum curſum præſentis temporis: immo etiam potius, quàm recipere numiſma maioris valoris, quàm ſit præſentialis valor ſui numiſmatis. Attamen ad ſatisfaciendum petitioni B. & ad præſeruandum ſe à damno, vel à ceſſatione lucri veriſimilis, ipſe ſibi cambit pro alio, quod eſt aliquantulum melius ſuo: non tamen vltra quantitatem damni, vel lucri ceſſantis, quod A. timet ſibi affuturum, nec vltra, quàm veriſimiliter ſperetur ſuum valiturum. immo A. propter formidinem, & fallibilitatem euentus, excreſcente valore ſui numiſmatis accipit à B. numiſma exiſtens aliquantum minoris valoris, quàm ſperetur ſuo numiſmati valor affuturus: nec eſt natum inde euenire ſcandalum: iam A. licitè poterit accipere validius numiſma, quàm dederit B. & hoc pro refuſione ſui intereſſe. Et hoc poteſt probari dupliciter. Primò, quia in permutatione rerum ſic eſt, quòd ſi A. in animo ſuo concluſit rem ſuam, vt equum nunc non permutare, nec alienare: quia valde indiget eo, aut quia intendit eum ſeruare, donec efficiatur ex lapſu temporis maioris precij: vt ſic lucretur, & B. inſtat vt ſibi eum pro ſuo boue nunc permutet: poterit A. velle habere bouem tanto meliorem ſuo equo, quantum eſt intereſſe lucri ceſſantis ſibi, vel damni ſibi emergentis ex illa alienatione: facta tamen defalcatione aliquanta ſecundum dubietatem euentus. ergo etiã ſic eſt in permutatione numiſmatis. tenet conſequentia ex identitate rationis. Antecedens probatur, quia ſic eſt in venditione rei, quam quis conceperat nondum vendere: eo quòd ea indiget: aut eam diſpoſuit ſeruare, donec creſceret in precio. prout patuit in quæſt. 56. ergo eadem ratione ſic erit in permutatione. Secundò probatur, quia etiam mutuator, de quo minus videtur, poteſt vltra ſortem recipere ratione intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis: ſaltem ſeruatis certis conditionibus. prout patuit quæſt. 30. ergo multo magis poteſt campſor idẽ in ſimili caſu. tenet conſequentia: quia minus videtur in mutuo hoc fieri poſſe: cum ſit gratuitus contractus, & regulariter in eo nihil vltra ſortem liceat accipere.

• Quinta concluſio. Quamuis ille, qui non eſt quaſi ordinarius campſor, ſeu deditus campſionibus, nec colligit, nec dat extraneum numiſma: ſed ſolum currens in patria: ſicut communiter vnus hic cambit alteri florenos pro moneta, vel econtra, non habeat tot cauſas, & rationes accipiendi lucrum, vel aliud quidpiam à campſuario: nec etiam habet cauſam accipiendi tantundem lucri: ſicut ille, qui eſt talibus quaſi ex officio deditus: cum talis poteſt nonnunquam habere etiam aliquantulum cauſam, & rationem accipiendi paruum quid à campſuario: ſiue illud ſit lucrum dicendum, ſiue non. Prima pars patet: quia talis non habet allegare tot modos ſeruiendi, quot alius, vt patet ex prædictis. Secunda pars patet primò: quia ſtat, quòd poſſit allegare intereſſe tale, de quali in præcedenti concluſione diximus, & vltra hoc eſſet aliud intereſſe, ſcilicet, quia qui recipit monetam paruam pro aurea, vix poteſt euitare, quin multos denarios recipiat, partim

Mm 3 peregrinos,

peregrinos, partim defectuoſos, quos licet etiam poſſet diſtrahere in valore ſufficienti, & integro, quando in magno numero eos expendit: non tamen quando paruo numero eos deberet expendere: vt patet ex dictis in quæſt. 55. Secundò: quia ſtat, quòd qui cambit, habet ab alio recipere argenteam monetam paruam in maxima quantitate: & ſic habet ſubire magnos labores in numerando: & etiam minuta moneta in tanta multitudine non eſt commodè portabilis ad alia loca. Tertiò: quia ſtat, quòd florenus, quem A. dat B. eſt non ſolum æquiualens: ſed longe melior communibus florenis, quare A. vult habere à B. non ſolum monetam argenteam ſolitam dari pro communi floreno, ſed vnum denarium vltra. Item etiam ordinarius campſor, vel quaſi talis non habet tot cauſas accipiendi: & etiam tantundem lucri, quando dat ſolum numiſma illius patriæ pro alio eiuſdem: ſicut quando dat extraneum pro intraneo, aut econtra. ſi plures habet labores in ſecundo caſu, quàm in primo, ſcilicet colligẽdi extraneum numiſma.

Sexta concluſio Duobus modis contingit A. lucrari in cambio. Primò ex ſolo diuerſo curſu valoris monetæ: ita quòd nihil accipit vltra id, quod dat ſecundum quòd numiſma vtrumque currit ibi, vbi fit cambium: vt ſi A. daret numiſma huius patriæ pro numiſmate alterius: quod tamen etiam hic currit: quãuis alibi ſit maioris valoris, & A. recipiendo hic dat B. tantundem de numiſmate huius patriæ, quantum numiſma B. hic valet. ſi ergo A. aliàs etiam, ſi nunc non cambiuiſſet, vel antequam ſciret ſe campſurum, diſpoſuerat ſe in aliam regionem iturum: tunc deferendo illud numiſma ſecum lucrabitur. immo cõtingere poteſt, quòd numiſma in aliena patria plus valeat, quàm in propria: vt de facili poſſet exemplificari in obolis ſpirenſibus, qui non æquiualent noſtris obolis: & tamen antequam habebamus copiam noſtrorum obolorum, & ſpirenſes ad noſtram patriã deferebantur pari valore cum noſtris currebant: contingit A. lucrari non ex diuerſo valore monetæ, vel ſaltem non ex ſolo tali. immo per hoc, quòd A. aliter, quàm per diuerſum valorem; vel ſaltem præter illud lucrum etiam quærit aliud. Exemplum: vt ſi A. dat B. vnum numiſma pro alio, nec vnum illorũ eſt melius hic, vel alibi, quàm aliud: immo æquale, ſed tamen ex quo A. obſequitur B. aliquo illorum obſequiorũ, ſcilicet primo, ſecundo, quarto, vel quinto, de quibus patuit in præcedenti concluſione. ideo accipit aliquid vltra id, quod accipit, vel accipiet omnino æquale numiſma ab ipſo B. Et hæc concluſio differt à materia quartæ concluſionis: quia in quarta concluſione ponuntur cauſæ, vel rationes, propter quas licet ipſi A. lucrari: ſed in hac ſexta ponuntur modi, ſecundum quos lucratur.

Septima concluſio. Cambium eſt contractus ex genere ſuo licitus, & hoc ſiue ſit purum, ſiue ſit impurum per admixtionem mutui. Prima pars probatur dupliciter. Primò ſic: quia permutatio rerum, diſtinguendo rem contra numiſma, eſt contractus ex genere ſuo licitus. igitur etiam permutatio numiſmatũ; quæ dicitur cambium. tenet conſequentia: quia non videtur maior ratio de prima, quàm de ſecunda, à Nam quòd prima eſt licita ex genere eſt: quia eſt reperire rem, cuius valor eſt commẽſurabilis valori alterius rei, & neutra eſt prohibita alienari de vno domino in alium, ideo earum permutatio eſt ex genere licita. modò illa ratio etiam habet locum in numiſmatibus. Nam aliquod eſt numiſma, cuius valor nõ eſt infinitus, ſed finitus & commenſurabilis valori alterius numiſmatis, & neutrum ipſorum eſt prohibitum alienari de vno domino in alium. igitur eorum permutatio erit ex genere licita. Secundò: quia ſi non: maximè quia in cambio venderetur, & emeretur numiſma, quod non eſt emibile, nec vendibile, ſaltem licitè: cum ſit adinuentum ad hoc, vt ſit medium emptionis & venditionis, & non extremum. Sed hoc non obſtat primò, quia in cambio non emitur, nec venditur pecunia: etiam de facto: immo impoſſibile eſt, quòd ematur, vel vendatur de facto, & ſic nec licitè, nec illicitè emitur, vel venditur, vt patet ex ſecunda concluſione. Secundò etiam, quia non ſequitur, hoc non eſt adinuentum ad talem vſum: ergo illicitum eſt eo vti ad eum: prout patuit quæſt. 79. concluſione tertia. Secunda pars probatur, quia rationes iam adductæ procedunt de cambio ſecundum quòd cambium, & ſic de puro cambio. Modo ſi cambio admiſceatur mutuum, admiſcetur ei contractus, qui etiam eſt ex genere licitus: modo contractus mixtus ex duobus licitis ex genere, etiam eſt licitus ex genere.

Octaua concluſio. Cambium tam purum, quàm mixtum poteſt taliter veſtiri omnibus debitis circumſtantijs, quòd erit contractus ſimpliciter licitus. De puro probatur, quia ſtat, quòd ibi ſit & ſeruetur congruum quis, quid, cui, cur, vbi, quando, & quomodo. De impuro patet eodem modo: quia mutuũ, quod ei admiſcetur: etiam contingit veſtiri omnibus congruis circunſtantijs.

Nona concluſio. Cambium tam purum, quàm mixtum mutuo poteſt ſeptempliciter deprauari: quia contingit quamlibet ſeptem circunſtantiarum requiſitarum tam ad cambium purum, quàm ad mutuum incluſum in cambio deficere. Vtputa ſi cambiens eſt prohibitus cambire: vel ille, cui cambit, eſt prohibitus recipere cambium, vel ipſum numiſma illius generis eſt prohibitum, vel cambium fit propter illicitum finem, vel in loco, vel in tempore prohibito, vel non ſeruatur debitus modus, & eodẽ modo poſſet de mutuo incluſo induci.

Decima concluſio. Cambium deprauatur multipliciter ex parte circunſtantiæ quomodo: patet enumerando nouem exempla. Et prima ſex pone proportionabiliter de pecunia, ſicut poſita ſunt ſex vltima exempla de circunſtantia quomodo, circa permutationem rerum in fine præcedentis quæſtionis. Primum autem exemplum, an etiam hic habeat locum in numiſmate, & quomodo habeat locum: patebit ex dicendis in vndecima concluſione. Septimum exemplum eſt, quando dans monetam paruam intermiſcet malos denarios paruos. puta qui ſunt fictitij, rupti, aut peregrini, & de hoc dic ſub diſtinctione habita in ſimili in quæſtione 55. Octauum exemplum eſt, quando ratione mutui in cambio interuenientis accipit alter ab altero aliquid.

Nonum,

Nonum, quando ratione ſeruitij, vel intereſsa A. accipit aliquid à B. vltra valorem numiſmatis; quod tamen ſuperacceptum; ſi comparetur ad tale ſeruitium, vel intereſse, eſt nimis magnum, & ſic accipit nimis magnam mercedem ſeruitij, aut nimis magnam reſuſionem ſui intereſse.

Vndecima concluſio. Ad ſciendum, ſi in cambio ſeruetur circunſtantia quomodo, ſeu debitus modus, valent ſex ſequentes regulę. Prima, quòd confeſſor inquirat, ſi tale cambium, quale ſibi proponitur, paſſim ineant præſſi neceſſitate, & non præſſi. Secunda, quòd inquirat, ſi eſt conſuetum in tali regno tale cambium. Nam ſi ſoli pręſſi intrent, nec eſſet conſuetum ibidem: tunc eſſet inſpectum de iniquitate ex parte alterius. Tertia regula, q́ videatur, ſi A. accipiens aliquid ratione primæ cauſæ, ſcilicet ſeruitij, in quo per operas ſuas ſeruit B. accipiat mercedem nimis magnam reſpectiuè ad tale ſeruitium. puta: quia A. ſingulis attentis leuibus expenſis, opera, & induſtria poteſt diſponere, quòd releuet B. in illis incommoditatibus, & diſpēdijs, de quibus eſt habitum eſt in tertia, & quarta cōcluſionibus. Si enim tunc vellet accipere magnam mercedem, illud eſſet et illicitum. Vnde A. debet attendere, q́ non accipiat ab vno ſolo campſitario tantum, quantum meretur tota induſtria & opera ſua, per quam procurat ea, quę cedunt in commoditatem, & releuamen B. quia talia non cedunt ſolummodo in bonum & releuamen B. immo plurimorum aliorum, qui etiam recipient ab A. cambium, & ſic etiam illis ſeruiuit, & ideo à ſingulis, quibus ſeruit, debet ita accipere, q́ non vnus, vel duo totam mercedem debitam operis eius ſoluant. Sicut in ſimili: mercator ratione operarum habitarum vendendo mercem pluris, quàm emit: non debet ab vno emptorum ſuorum, qui emit aliquid mercis ſuæ tantundem lucri velle recipere: ſcilicet omnes ſuæ induſtrioſę operæ, expenſæ, & labores ſibi ſoluantur per illum: ſed debet proportionabiliter à ſingulis accipere aliquantulum. Et ex hoc ſequitur, quòd non licebit A. in caſu ſexti modi ſeruiendi tantundem velle habere lucri à B. quantū B. cogeretur in expenſis & periculis ſuſcipiendis ſubire: ſi met ſuum numiſma transferret in alium locum. Quia & ſi A. cenſeatur virtualiter ſibi numiſma illuc transferre: tamen in illa tranſlatione non transfert ſolam pecuniam B. ſed cum hoc etiā multas aliàs res, ob quarum tranſlationem meretur etiā ab alijs recipere mercedem, quàm à B. Et eodem modo proportionabiliter dicendum eſt in alijs præcedentibus quinque modis ſeruiendi. Quarta regula, ſicut varia ſunt documenta tradita ad cognoſcendū valorem mercis, & per conſequens ad cognoſcēdum quanti liceat venditori eam vendere, & emptori emere, quæ patuere q. 56. Sic ex eiſdem poſſunt plurima documenta trahi ad cognoſcēdum valorem numiſmatis A. & etiam B. vt ſic ſciatur, quantum debeat alter ab altero exigere, & quantum B. debeat A. offerre. Ratio huius regulę eſt, quia ſicut in adductione, & conſeruatione rerum venalium mercator expenſas apponit, curas, operas, & labores, & ſubit pericula: ſic in adductione & conſeruatione numiſmatum campſor apponit labores, curas, & operas, & ſubit pericula, & ſicut mox creſcit aliquando in bonitate extrinſeca: ſic etiam numiſma, & eodem modo etiā vtrunque decreſcit. ideo recurre ad quæſtionem 56. vbi diffusè poteris talia documenta etiam pro cambio extrahere. Quinta regula. Si cambio ſit admixta mutuatio, caueatur, quòd ille, ex cuius parte eſt mutuatio, nihil accipiat ab alio prætextu mutui, aliàs fieret cambium vſurarium, & hoc patuit circa quartum, & quintum modos ſeruiendi. Sexta regula. Si A. accipiat aliquid à B. ratione intereſſe vltra valorem ſui numiſmatis: oportet, quòd illud ſuperacceptum non ſit maius, quàm ipſum intereſſe requirat, & quòd ſeruentur conditiones tactæ quęſtione 30.

Duodecima concluſio. Cambium non deprauatur per hoc præcisè, quòd A. accipit plus à B. quàm ei dederit: ſeu per hoc quòd lucratur, ſiu quòd dat vilius numiſma & recipit melius: immo licitè poteſt hoc fieri. Probatur dupliciter. Primò ſic. Quia quamuis in cōtractibus inter commutabilia debeat eſſe æqualitas, alioquin violabitur iuſtitia commutatiua: tamen ſi præter hoc, quòd aliquis cum aliquo commutat aliquid pro alio: etiam ſeruiat alteri, vel patiatur intereſſe propter eum: poterit plus ab eo recipere, quàm ei dederit. Modo ſic eſt in cambio: quia quòd A. accipit plus quàm dederit, non eſt ratione commutabilis, quod A. dat B. ſed ratione illius: quia A. præter hoc, quod dat B. commutabile: etiam ſeruit B. in ſeruitio, quod tanti ęſtimatur, in quanto A. plus accipit, quàm dederit, vel accipit ratione intereſſe, quod A. patitur propter B. quod pro ſui reſuſione requirit tantundem, quantum A. plus accipit, quàm dederit B. illo igitur pluri reſciſſo in reliquis adæquantur commutabilia: & cum hoc reſunditur A. ſeruitium, vel intereſſe: ſicut & iuſtitia requirit vtrunque illorum fieri. Et ex hoc patet ſolutio argumenti, quod poſſet fieri cōtra quartam concluſionem dicendo, quòd ſit contra iuſtitiam commutatiuā, quòd alter plus accipiat, quàm dat. patet enim ſolutio ex iam dictis. Poteſt etiam aliter dici, quòd etiamſi A. accipiat melius numiſma, quàm ſit illud, quod dat B. tamen non accipit plus, quàm ſimpliciter loquendo dat B. licet plus accipiat, quàm dederit in numiſmate B. Nam A. dedit B. tam numiſma, quàm etiam ſeruitium operarum, vel pro eo paſſus eſt intereſse, & in ordine ad vtrunque illorum, quod A. impendit, & dat B. non accipit plus, quàm dat, ſed æquiualens. Secundò probatur concluſio ſic. Quia ſi rector reipublicę conduceret aliquem, puta A. ad hoc, quòd expenſis, & periculis reipublicę tanquam famulus eiuſdem adduceret numiſmata ex alienis regnis, ad quæ ſui homines ſępe haberent ire, & cuſtodiret etiam illa expenſis, & periculis eiuſdem, colligeret denique varia numiſmata propriæ patrię, ſcilicet minuta, & magna, & mediocria: quatenus homines in prompto inuenirent omnia genera, quibus commodosè poſſent neceſſaria, & vtilia humano victui diſponere. Inſuper toto die ſederet in domo, vel tabula numerando hominibus petentibus cambium, & expectando eoſdem petentes nunc illa nunc alia numiſmata permutare. Nec tamen illa numiſmata eſſent A. nec lucrum ſi quod inde proueniret:

ueniret: ſed reipublicę, ſeu præſidentis eidem, talis A: inquam mereretur mercedem à republica, ſeu à rectore eius, ergo eadem ratione ſi A. proprijs expẽſis & periculis talia adducit, aggregat, numerat, atq; prçſtolatur homines, ipſe poterit vltra hoc, quòd numiſma omnino æquale dat pro æquali ꝛ velle aliqd ſuperaccipere ab hominibus, quibus ſic ſeruit: vt ſibi labores, expenſæ & pericula refundantur, quos & quas etiam homines in primo caſu tenerentur ſoluere reipublicæ, pro quanto de fiſco, vel camera reipublicæ daretur A. merces pro omnibus talibus, ad quem fiſcum, vel pro communibus oneribus reipublicæ contribuere haberent homines illius patriæ. Tenet autem prędicta conſequentia. Primò ex identitate rationis: vt patuit. Secundò à ſimili: quia per eandem viam ſolet in ſimili probari, quòd negociatio, ſeu mercatio eſt licitus actus, quam viam quo ad negociationem, tangit Scot. in 4. diſtinct. 15. & patuit in quæſt. 50. ergo etiã ſimilis via hic valebit ad probandum cambium eſſe licitum: maximè cum cambium ſubſeruiat neceſſariò negociationi tam lucratiuæ, quàm œconomicæ: quia neutra fieri poteſt ſine numiſmate, & ſæpe oporteat negociatorem habere numiſmata alia, quàm actu habeat. puta, oportet eum habere parua, cum habeat magna, vel econtra, vel oportet habere alterius patrię, cum ſolum habeat ſuæ patriæ.

Ex prædictis ſequuntur 11. corollaria, quibus impugnantur modi dicendi aliorum de cambio. Primum eſt, quòd non valet diuiſio quorundam diſtinguentium cambium ĩ tres ſpecies, immo in quatuor, vel quinque dicentes, quòd quoddam eſt, quod dicitur minutum, ſecundò quoddam, quod dicitur per litteras. tertiò quoddam dicitur ſiccũ. quartò quoddam, quod ſapit naturam ſecũdi & tertij. quoddam verò & quintò, quod à campſoribus Romanis exercetur, prout illas ſpecies refert diuus Antoninus ĩ ſecunda parte ſummæ ſuæ. Exemplum primi. Vt ſi A. exiſtens campſor recipit vnum denarium in cambio vnius floreni. Exemplum ſecũdi: vt campſor dat hic centum florenos B. volens habere ab eo 106. florenos in alio loco, vel recipit hic 106. florenos volẽs B. ſolum dare centum in alio loco. Exemplum tertij. B. indigens Florentiæ decem libris groſſorũ (quæ ſunt, vel intelliguntur eſſe centum ducati) petit ab A. Florentiæ ſibi dari 106. florenos, vel plus, vel minus, ſecundum quòd tunc Florẽtię currit cambium florenorum ad decem libras groſſorum, ſeu ad centum ducatos, eo ꝙ centum ducati (ſeu quod ęquiualet decem libris groſſorum) valent Florẽtiæ 106. florenos, vel aliquantulum plus, vel minus: ea tamẽ lege tradit A. prædictam ſummam florenorum B. vt B. ſibi intra vnum menſem reſtituere teneatur tantum, quantum intra decem dies computandos à die celebrati contractus valent decem libris groſſorũ in ciuitate Venetiarum, quę aliquando valent plus, aliquando minus, & ſic aliquando A. lucratur, aliquando perdit, licet vt in pluribus lucretur. Exemplum quarti. B. indigens Florentiæ pecunia petit ab A. centum florenos ſtatim tunc ſibi dandos, & B. vult centum florenos in alia ciuitate, ſcilicet Venetijs reſtituere A. vel miniſtro, vel ſocio eius ibi degẽti: debebit tamen B. illam reſtitutionem facere in moneta currente in Venetijs: & vt hoc ſiat mittitur litera cãbij Venetias, vt ibi ſiat talis reſtitutio pręddicta, qua miſſa & recepta ſit reſtitutio in moneta ibi currente, & ſic A. lucratur, quia communiter plus ibi recipit, quàm dederit Florentiæ, & hoc ratione variationis valoris monetæ. Et illud cambium etiam dicitur cãbium per literas, eo ꝙ interuenit litera, ſed tñ eſt diſſimile à ſecunda ſpeciei vt patet, quia præter naturã ſecundæ ſpeciei, quam quo ad hoc participat, quòd B. in tempore atque loco diſtantibus debet facere ſolutionem A. etiam participat naturam tertię ſpeciei quo ad hoc, quòd A. quęrit lucrum ex incremento valoris monetæ, in qua debet B. facere ſolutionem, quod incremẽtum eſt veriſimiliter affuturum, quãuis etiã poſſit non contingere. Exemplum quinti. Clericus Romæ impetrauit beneficium, vel gratiam expectatiuã, & cum habeat ſoluere annatam, ſeu primos fructus beneficij pro medietate cameræ Apoſtolicę infra breue tempus ſecundum taxã, quæ ibi habetur, accipit ab A. campſore nomine cambij certã ſummam pecuniæ: vt habeat ſoluere ſoluenda cameræ Apoſtolicæ, & A. obligat eum ad reſtituẽdum ſibi illam ſummam in illo loco, vbi eſt beneficium, quod B. impetrauit, vel vbi reſidebit B. poſt receſsũ de Romana curia, & hoc de moneta ibi currente. Et vltra lucrum, quod A. cõſequitur ex varietate monetæ ibi reſtituendę vult ſibi dari aliquantam penſionem. vt puta de centenario quinque, vel ſex, vel ſeptẽ: ſecundum diuturnitatem tẽporis maiorem, vel minorem, per quod habet expectare de reſtitutione pecuniæ, & facit A. fieri inſtrumentum obligationis non ſolũ pecuniæ traditę B. ſed etiã illius ſuperaddendæ penſionis, & hoc in tituli forma, quaſi non ſolum illam ſummam, quã A. tradidit B. Romæ ei tunc tradiderit, ſed quaſi ſibi tradiderit etiam ſummam, ad quã aſcendunt penſiones, quas A. vult habere à B. vt ſi A. tradidit B. Romæ centum florenos, & obligauit ipſum ad reſtituendum ſibi alibi 106. in alia moneta: tunc inſtrumẽtum canit, ꝙ A. ſibi tradiderit 106. florenos reſtituendos ſibi tali tempore in tali loco. Quòd autem hęc diuiſio non valeat: patet ſeptẽpliciter. Primò ſic: quia primum cambium non diſtinguitur ab alijs ſpecie: quia ille modus dicẽdi pręten dit, ꝙ primum dicatur minutũ ex eo, quia A. qd modicum accipit vltra valorẽ eius, quod nõ dat B. ĩ alijs autẽ nõ modicum. Modo cãbia nõ diſtinguunt ſpecie p hoc, ꝙ cãpſor magnum, vel paruum quid accipit: ſicut nec magnũ & paruũ variãt ſpeciẽ. Si enim ĩ ſecundo, & alijs ſpeciebus modicũ quid acciperetur, & in primo multum, adhuc poſſent ſufficienter alia via diſtingui: ſcilicet quia in prima nõ interueniret dilatio, vel expectatio ex parte alterius eorum. Nam ex quo in alijs quatuor interuenit dilatio: in primo autem non. ſufficienter per hoc diſtinguerentur, quia primum eſſet cambium non mixtum mutuo. Alia autem eſſent mixta mutuo. ſicut autẽ mutuum diſtinguitur ſpecie à cambio puro: ita contractus exiſtẽs ſimul mutuum & cambium diſtinguitur ſpecie à puro cambio. Secundò, quia ille modus dicendi prætendit, quaſi ſecundum diſtinguatur à primo per hoc, quia in ſecũdo interuenit litera: nõ ſic ĩ primo.

primo. Sed hoc non variat ſpeciem: quia etiam ſi nulla litera interueniret io ſecuodo: dummodo dilatio interueniret ex parte A. vel B. & in primo non interueniret dilatio, ipſa ſufficienter diſtinguerētur; quia primum eſset purum cambium: ſecundum autem eſset contractus mixtus ex cambio & mutuo. igitur diſtingueretur ſpecie à primo ex prædicta ratione. Et eodem modo dicendum eſt de alijs tribus ſequentibus: quia etiam io illis eſt mutuum admixtum: vt patebit. Tertiò: quia quantum eſt ex forma ſecundi cambij, ipſum æquè noo eſt cambium, ſicut quòd eſt cambium. Nam in eo non ſpecificatur, an tales floreni, qui ad minus in indiuiduo ſint diſtincti à prioribus, ſiot daudi ipſi A. vel an non referat, ſi ijdem io indiuiduo dentur, vel non: quia quaotum ex forma ſecundi cambij non ei repugnat, qnin per B. ſoluantur A. ijdem floreni in indiuiduo, & ſi huc fit, non poterit eſse cambium; vt patet ex tertia ſuppoſitione principali. igitur ſecundum poterit æquè eſse non cambium, ſicut cambium. Quartò: quia tertium cambium æquè nō eſt cambium, ſicut eſt cambium. Nam ſi A. idem numiſma io iodiuidno recipit à B. quod ei dederat (ſicut eſt poſſibile, eo q nec eſt cōtra formam caſus tertij cambij) impoſſibile eſt eſse cambium in veritate: ſed erit purum mutuum. Nam de ſubſtantia cambij eſt, q A. aliud numiſma ad minus in indiuiduo recipiat, quàm dederit. Vnde in coutrahendo tertio cābio (quantum eſt ex eius forma poſita in eius exemplo, nou curatur, an B. idem oumiſma det A. quod ab eo recipit, vel an aliud. Et ſic A. æque paratus eſt recipere idem in indiuiduo, ſicut aliud. ergo æquè non eſt cambium, ſicut eſt cambium. & de facto cōtingere poteſt, quod idē in indiuiduo recipit, quod det. ergo de facto erit uon cambium, ſed purum mutuum. Quintò: quia tertium uon neceſsariò diſtinguitur à ſecundo: quia in vtroq; A. dat numiſma, & expectat ſibi reddi numiſma oon curato, vel ſpecificato, an ſit idem oumiſma, vel aliud. & tertium ſolū differt à ſecuodo per hoc, quòd in ſecundo A. quantificat etiam quantitate diſcreta numiſma ſoluendū, & non valorem; ſed determinat locum extraneum, in quo eſt ſoluendum: ſed in tertio quautum eſt ex forma exempli eius ſupra poſiti, non determinat locum: au ſcilicet in eodem loco, vel alio debeat ſibi facere ſolutionem: oec etiam numiſma ſoluendum quantificat quantitate diſcreta: ſed tantùm valorem eius futurum in loco determinato. hoc autem oon variat ſpeciem, ſicut permutatio oon diuerſificatur per hoc ſpecie, quòd frumentum dandum pro meo frumeoto eſt alibi, vel hic: & in maiori valore, vel æquali reddendum. Sextò: quia quartum cambium non diſtinguitur à tertio: niſi per hoc, quòd in tertio non obligatur B. præciſè ad dandum A. numiſma, quod ſit aliud ſiue in indiuiduo, ſiue in ſpecie. immo etiam ſi idem io indiuiduo reſtituat, ſatisfit formæ contractus. & ideo poteſt eſſe non cambium. ſed io quarto aſtringitur B. ad reſtituendum numiſma, quod ſit aliud non ſolùm in indiuiduo: immo etiā in ſpecie: & hoc ſiue ratione materiæ, ſiue ratione formæ. Ideo neceſse eſt in quarto includi cambium: & quia etiam interuenit lapſus temporis & expectatio. ideo ſimul ſunt ibi cambium & mutuatio. Et ſi dicis, quomodo ergo quartum diſtinguetur à ſecundo? Dicendum, quòd ſolùm ex parte lucri, quod quærit A. Nam io ſecūdo lucrum illud eſt fixum & determinatum; ſed in quarto noo eſt fixum. Nam ſi moneta, in qua B. debet facere ſolutionem, non creuerit in valore, A. nihil lucrabitur, immo ſi decreuerit, perdet. Et dato quòd creuerit: tamen quia creſcentia eſt varia: ideo non habet determinatum lucrum, ſaltem in diuerſis cambijs, vbi etiam æquale capitale tradit io cambio. Septimò: quia quintum etiam noo differt ſpecie ab alijs, ſcilicet à ſecundo; quia ſi A. io ſecundo illud plus, quod eſt ſibi lucrū, acciperet, non ratione obſequij tranſlationis pecuniæ: ſed ratione dilationis, quæ eſt expectatio, & mutuatio: etiam faceret id, quod io quinto cambio fit, & ſic eſſet cambium ſecuodum & quintum. Ex illis igitur ſequitur, quòd nō oportet tot ſpecies ponere: ſed cùm omnis diuiſio primaria debeat eſſe bimembris, debet primò diſtingui cābium in duas ſpecies. ſ. in purum & impurum. Et purum erit illud, quod alij dicuot minutum, ex eo quòd in tali non tantundem ſuperaccipit campſor ſicut in alijs: non tamen ex hoc diſtinguitur ab alijs: vt patuit, ſed per hoc, q in illo B. mox retradit A. aliud numiſma. & ſic cum A. in paruo obſequatur B. ideo etiam paruum quid accipit pro mercede. Impurum verò comprehendit ſub ſe ſecundum, quartum, & quintum: ſed oon cōprehendit tertium, immo nec ſecundum: niſi in tertio & ſecundo obligetur B. ad reſtituendū aliud numiſma exiſtens ad minus aliud in indiuiduo.

Secundum corollarium eſt. Quòd non valet dictum Ioan. de Lignano in capitu. fina. de vſuris. dicentis, quòd quando campſor cambiendo recipit vnum denarium pro cambiendo flore. quòd non videtur cāpſor bene excuſabilis, oec bene tutus in conſciētia: niſi attento intereſse, vel curſu monetæ. Nam tunc videtur quæri fructus de pecunia, quæ non parit. Item quia pecunia eſt inuendibilis. Sed patet, quòd oon ſolùm ratione intereſſe poteſt campſor aliquid accipere vltra valorem eius, quod dedit, vel ratione varij valoris monetæ: ſed etiam ratione obſequij impenſi, vel quod impendit B. vt patuit in quarta concluſione. vel etiam quando eſt in magna quantitate recipienda parua moneta, vel quando oon eſt illa ita commodè portabilis, & ſic de alijs: vt in quinta concluſione fuit dictum. Nec obſtat, quòd primò obijcitur: quia illud, quod campſor ſuperaccipit, oon ratione pecuniæ accipit: ſed ratiooe obſequij & operarum ipſius A. quibus ſeruiuit ipſi B. Ad ſecundum patet reſponſio in ſecunda concluſione.

Tertium corollarium eſt. Quod ex prædictis patet, quid ſit dicendum, an ſecundum cambium ſit licitum. Nam patet, quòd ex quo A. in ſecundo cambio ſeruit B. & etiam mutuat eidem. ideo ſi ratione dilatioois temporis, ſeu mutui aliquid acciperet à B. vltra valorem dati, A. eſſet vſurarius. Si autem ratione alterius obſequij. ſ. diſtantiæ loci: vtputa quia oporteret de natura cambij, quòd B. io eodem loco vbi recipit, daret A. aliud numiſma. nunc autem A. contentus eſt ipſum io alio loco recipere, & ſic virtualiter ſeruit B. perinde ac ſi ſuo nuncio illam pecu-

niam

niam de alio loco ad ſe transferret: tunc de ſe eſt licitum cambium: ſed tamen oportet, quòd non nimis multum accipiat pro huiuſmodi obſequio. Et quia ſub illo ſecundo cambio continetur etiam cambiũ, in quo econtra B. mox dat ſuum numiſmá A. & A. traditurus eſt B. aliud in alio loco poſt lapſum temporis, & ſic B. mutuat A. & A. obſequitur B. in virtuali tranſlatione pecuniæ ſuæ in alium locum in bonum B. ideo vt ſit licitus ipſi B. oportet, quòd B. nõ prætendat lucrum, aut obſequium ex ſuo mutuo. Et ex illis etiam patet, quòd errant, qui iuſtificando ſecundum cambium, habent pro fundamento: quia ibi non ſit mutuum. Nam ibi eſt mutuum cum cãbio, ſiue fiat in forma primi membri, ſiue in forma ſecundi membri. Secundò: quia non eſt indiſtinctè iuſtificandum: quia cum ibi ſit mutuum, oportet ꝙ ratione mutui nihil accipiatur.

Quartum corollarium. Quòd quamuis quædam ſententia Hoſti. poſt Goff. contineat veritatem: tamẽ oportet ei aliquid addere. Dicit enim, quòd ſi quis mutuat pecuniam recepturus ad certum terminum monetam alterius generis in auro, vel argento, & facit hoc ideo: vt in æſtimatione lucretur, vſurarius eſt. Secus ſi non facit ad finem lucri, ſed ad obſequium recipientis: tunc enim licitè poteſt recipere rem ſecundum æſtimationem temporis & loci, quã & vbi facienda eſt ſolutio: ſic tamen quòd in eius intentione fuerit, quòd ſi talis pecunia, vel alia res fuiſſet facta vilior, illam ſic viliorem recipiat: ſecus ſi non habuiſſet talem intentionem: quia tunc non eſſet licitũ. hæc ille. Nam quãuis verum ſit, quando eſt mutuum, aut non cambium, aut etiam ſi ſit cambiũ, & ei ſit admixtum mutuum, & ratione dilationis tẽporis quærat illud lucrum. ſecus tamen, quando eſt cambium, licèt mixtum mutuo, & ipſe quærit lucrũ ratione cambij. puta ex diuerſitate valoris monetæ, aut ex obſequio ratione diſtantiæ loci: quia tunc nõ oportet, quòd ſit illicitum. Modò quando ille, qui tradit alteri pecuniam. puta A. tradẽs pecuniam ipſi B. obligat eum ad reſtituendum illud numiſma: tũc æquè poteſt eſſe cambium ſicut mutuum: quamuis ex quo adijcit, quòd alter non niſi per lapſum temporis tenetur eum ſoluere, ibi interueniat mutuum numiſmatis ſoluendi per B. ſed non oportet, quòd pecuniam, quam primò tradidit B. cenſeatur ei mutuaſſe: immo poteſt cenſeri ei cambij nomine dediſſe. Nec videtur obſtare ratione mutui alteritas generis alterius monetæ: quia licèt moneta reſtituenda dicatur alterius generis in materia vel figura monetæ: non eſt tamen alteritas tanta, quin vtraq; moneta dicatur pecunia, vel numiſma. Vnde ſi dem tibi vnum florenum in moneta reſtituendum mihi poſt annum: ſi in auro vel groſſis reſtituis, non deſinit eſſe mutuum. vel ſi contendas, quòd illa alteritas obſtat mutuo, eo quòd diſtinguuntur ſpecie. ſicut ſi triticum reſtitueretur pro auena conceſſa. ſequitur, quòd oportet dicere, quòd ibi ſit cambium: quia numiſma pro numiſmate datur: & tamen nihilominus eſſet mutuatio admixta, eo quòd A. expectando B. de numiſmate alterius generis, cenſetur ei mutuaſſe illud numiſma alterius generis: licèt non cenſeretur ei mutuaſſe ſuum numiſma, quod ei tradidit.

Præterea in hoc, quod dicit, quòd ad hoc, quòd A. recipiendo numiſma alterius generis maioris valoris vitet vſuram: oportet, quòd fuerit illius propoſiti, quod etiam ſi illud aliud fuiſſet tunc vilius factum, etiam ipſum recepiſſe voluiſſet, non videtur hoc eſſe verum, etiam ſi eſſet ibi purum mutuum: quia tunc mutuans teneretur ſubire damnum, quod non eſt verum regulariter. immo poteſt concurrentibus conditionibus quibuſdam velle habere vltra ſortem ratione damni ſibi emergentis, de quo vide quæ dicta ſunt in q. 38. concluſ. 2. & etiam q. 30.

Quintum corollarium. Ex prædictis patet, quid dicẽdum ad tertium cambium, an ſit licitum vel nõ. Nam ſi debet de rigore ſcholaſtico reſponderi & ſecundùm quòd forma illius tertij cambij eſt ultimate ſuperius poſita in primo corollario: tunc dimiſſis alijs modis dicendi. Dicendum per duas diſtinctiones & duo dicta. Prima diſtinctio eſt, quòd aut A. & B. ſpecificè intendunt, quòd A. det hoc genus numiſmatis, & B. ſoluat aliud genus intra mentem: vtputa, commoditas B. inducit B. vt illud genus accipiat ab A. & aliud genus reſtituat. Aut non intendunt hoc: immo apud eos non refert, an idem detur, vel aliud. nec B. propter alietatem ſui numiſmatis, quod hic, vel alibi habet, vel habebit: petit pecuniam ab A. de illo genere. In primo caſu nõ eſt omnino purum mutuum: cum B. ſit aſtrictus ad id, quod eſt contra, vel ad minus præter naturalia mutui, ſcilicet ad alteritatem numiſmatis. Vnde poteſt dici eſſe cambium. immo ſi intendunt illam ſpeciem contractus, etiam eſt cambium: quamuis cambio illi ſit admixtum mutuum. Nam eſt cambium ex parte numiſmatis, quod A. dat B. & eſt mutuum ex parte expectationis illius numiſmatis, quod B. dabit A. In ſecundo verò eſt purum mutuum. Secunda diſtinctio. Aut B. debet ſolutionẽ facere in loco A. vel in alio loco diſtanti. Nam exẽplum poſitum non ſpecificat an ibi, vel alibi reſtituat B. ſuum numiſma: & tamen ex illo pendet reſponſio, eo quòd ſi in alio loco eſt ſoluendum. A. ſeruit B. præter mutuum. ſi autem non in alio loco, non ſeruit ei præter mutuum. Primum dictum habet duo membra, & eſt, quòd in primo caſu contractus eſt illicitus A. ſi ratione expectationis, ſeu mutui admixti. quo B. ad tempus expectat de numiſmate reſtituendo quærit illud lucrum, quod obuenire expectatur ex variatione valoris numiſmatis: Si autem ratione obſequij, quo ſeruit B. in recipiendo aliud genus numiſmatis in alio loco: cum hic deberet ſibi dari, quantum eſſet de natura cambij: non eſt de ſe illicitus plus, quàm ſecunda ſpecies. Attamen in tertio cambio quo ad caſum huius primi dicti & ſignanter quo ad ſecundum eius membrum iam iuſtificatum eſt ſingulariter cauendum, ne mentiatur iniquitas ſibi. Vtputa, ſi A. in veritate non eſt animatus ſpecificè ad cambium, nec de per ſe habet oculum ad alietatem numiſmatis ſibi reddendi: licèt alietas ſit in pactum deducta pro forma. Nec B. curat, an tunc hoc numiſma recipiat, & poſtea aliud ſoluat, vel an idem. ſolùm enim quærit habere numiſma pro ſua neceſſitate ſubleuanda: tunc enim A. non eſt campſor, ſed verus mutuator.

Ideo

Ideo niſi poſſit allegare obſequium aliquod, quo A. præter mutuum ſeruiat B. A. eſt vſurarius, & hoc contingit; quando in eodem loco A. recipiet ſolutionem, & non in alio: quia tunc non apparet obſequium aliud à mutuo, ratione cuius poſſit ſperare lucrum. Secundum dictum in ſecundo caſu licèt ſit purum mutuum: tamen ſi A. ſeruit B. non tantùm via mutui: ſed etiam alterius obſequij, ſcilicet, quia vult recipere ſolutionem in loco diſtanti: & ſic ſeruit ei non tantùm ratione temporis: quia dat dilationem, ſed etiam ratione loci: quia in alio loco vult contentus eſſe recipere numiſma idẽ, vel aliud, non indiſtinctè eſt damnandus, vel approbandus: ſed dicendum, quòd ſi ratione dilationis temporis quærit illud lucrum, eſt vſurarius: ſi ratione obſequij, ſcilicet recipiendo in alio loco: cum ad illud obſequium ipſe A. faciat, vel fecerit operas, vel expenſas, non eſt illicitus: dummodo illud lucrum ſit vt moderata merces correſpondens obſequio. Secus autem ſi in eodem loco recipiet ſolutionem. Quantum igitur eſt de rigore ſcholaſtico, non indiſtinctè condemno, vt quidam; nec etiam indiſtinctè iuſtifico. Credo tamen illos, qui indiſtinctè damnauerunt ipſum, intellexiſſe in caſu, vbi non reſpiciat A. nec B. ad alietatem numiſmatis: nec etiam eſt ſolutio facienda alibi: ſed in eodem loco, & ſic nullum obſequium ibi interuenit præter mutuum, & ſic eſt damnandus contractus. Et quamuis in caſu, quo iuſtificaui, ſit de rigore ſcholaſtico iuſtificandus: tamen non facilè coram imperitis & maleuolis eſt approbandus: quoniam apud illos facile mentitur iniquitas ſibi, & forte vſuras ſuas ſub pallio tali exercerent.

Sextum corollarium. Stando in forma tertij cambij non valet deciſio Lauſan. de Rid. de eodem, an liceat vel non: niſi intellexeris caſum modo iam tactũ. Arguit enim pro & contra, & tandem ſic concludit, quòd quia ſub ſpecie lucri, & intentione plus accipiendi, quàm ſit, quod tunc mutuatur. & quia vtplurimum ſic contingit; & aliàs mutuans nõ mutuaret: conſulo, vt omnes abſtineant, & remittit pro maiori declaratione ad quaſdam alias quæſtiones ſui tractatus. Ex quibus ſatis claiè habere poteſt, quòd contractus eſt ſecundum eum vſurarius. Hæc inquam reſponſio deficit dupliciter. Primò: quia inde loquitur, ac ſi in illo contractu ſic eſſet mutuatio, quòd non haberet etiam cambium locũ in eo. Nam ipſum, qui tradit pecuniam, non nominat campſorem: ſed mutuatorem: & tamen cõtingit, quod ipſe ſit campſor etiam in hoc cõtractu: licet etiam tunc ſimul ſit mutuator: reſpectu tamẽ diuerſi numiſmatis. eſt enim tunc campſor, pro quanto tradit ſuum numiſma alteri, volens habere aliud pro illo, ſed eſt mutuator, pro quanto illud, quod alius debet ſibi dare, expectat: dando ſibi dilationem temporis. Secundò: quia indiſtinctè conſulit, vt abſtineatur: & tamen ex quo contra eius formam non eſt, quòd ſolutio per B. fiat in alio loco: tunc aliter contingit ipſum fieri: vt ſit per omnia ſimilis ſecundo cambio, ſcilicet, ſi ſolutio debeat fieri in alio loco, niſi quòd lucrum in tertio non eſt ita certum & fixum, ſicut in ſecundo. ergo ſi non conſulit indiſtinctè abſtinendum à ſecundo, eadem ratione nec à tertio. Nam diſſimilitudo prædicta, ſi quid ad condemnationem operaretur, potius hoc operaretur circa ſecũdum, quàm circa tertium: cum lucrum in ſecundo ſit certum & fixum; non ſic in tertio.

Septimum corollarium. Argumẽta eiuſdem, quæ facit pro & contra tale cambium, non valent contra deciſionem poſitam in quinto corollario. Nam principale argumẽtum eius pro illo cambio eſt tale: quia aut ibi eſt mutuum, aut cambium. Si mutuum: tũc ex quo redditur idem, quod mutuatur: & eadem quantitas, ſcilicet decem libræ groſſorum hinc ad menſem, & tot fuerunt modo mutuatæ. igitur nullũ eſt ibi incrementum ſortis: & ſic nulla vſura. Si autẽ eſt hic cambium: tunc fortiùs videtur, quòd non ſit vſura: quia vſura non eſt niſi in mutuo. Et pro maiori confirmatione illius argumenti tollit euaſionẽ dabilem ad primum membrum. Nam contingeret aliquem dicere, quòd quamuis A. non recipiat, niſi decem libras groſſorum, & etiam decem ei mutuauerit: tamen decem libræ, quas recipit A. plus valeant, quàm decem libræ, quas A. dat B. & ſic lucratur. Sed contra hoc diceretur (vt ipſe arguendo dicit) quòd quamuis plus valeant illæ decem libræ nunc, quàm aliæ tunc valebant: tamẽ propter hoc non ſequitur, quòd vltra decẽ libras recipiat: immo decem tantum: Et quia aliquis poſſet iterum euadere dicendo, quòd licèt A. non recipiat plus in numero, vel mathematica quantitate: tamen recipit plus in quantitate ciuili, ſcilicet in valore. & hoc ſufficit, vt ſit vſurarius. Huic ſecundæ tacitæ euaſioni, quam ipſe non exprimit, vult occurrere per hoc, ꝙ arguendo adducit duo exempla, in quibus cõtingit, quòd mutuans non eſt vſurarius: etiam ſi ſors, quam recipit à mutuatario, plus valeat illo tempore, quo recipit, quàm valuerit ſua, quando ei eam mutuauit. Primum exemplum. Si vides, ꝙ valor flore. alteratur de tempore ad tempus ex cauſis diuerſis. Pone ergo, ꝙ hodie mutuem tibi vnum flore. pro quo tibi trado monetam, prout nunc flore. valet, & facio te debitorem in vno flor. & poſt menſem debes mihi reſtituere flo. in auro, vel in moneta: & cum reſtituis, valet plus in vno ſolido, quàm prius, cum tibi mutuaui, non pecco recipiendo in vno ſolido plus: quia quod plus valet, eſt ex curſu temporis. Vnde ſi eum interea retinuiſſem: etiam fuiſſem conſecutus tantundem. non ergo debet mihi nocere, quòd tibi mutuaui: & tamen noceret mihi, ſi nõ poſſem illum ſolidum à te recipere. Secundum exemplum. Si mutuaui tibi ex charitate modium frumenti ante tempora: tunc valentem ſex: & hodie valentem ſeptem; licitè poſſem hodie modium recipere: ita ꝙ non ob hoc poteris mihi velle tanto minus de frumento reſtituere, quanto nũc plus valet modius quàm prius; quia ſic reciperem damnum: quia ſi reſeruaſſem frumentum mihi vſque ad illud tempus, ſicut intendebam: ego tanti potuiſſem vendidiſſe nunc temporis. Ad hoc ergo argumentum cum ſuis confirmationibus dicendum, ꝙ non concludit, quin tertium cambium ſupradictum ſit illicitum ſecundum tenorem diſtinctionum: & dictorũ poſitorum in quinto corollario.

rollario; & dico, ꝙ deficit tripliciter. Primò: quia arguendo ſupponit quaſi: aut ſit mutuum tantum: aut cambium tantum. modò dico, ꝙ nũquam eſt ſic cãbium, quin etiam ſit mutuum: quamuis cõtingat econtra, ꝙ ſit mutuum: & non ſit cambium. Secundò: poſito ꝙ eſſet purum mutuum: vt in caſu ſecũdi dicti: tunc ſecundum diſtinctionem ibi poſitam eſt illicitum. & ad argumentum dicendum, ꝙ ſufficit, quòd A. ex intentione recipiat plus in quantitate ciuili, ſcilicet in valore, licèt non recipiat plus in quantitate mathematica & numero. Et cum adducit duo exempla in contrarium. Dicendũ ad vtrũq;, ꝙ in vtroque exemplo mutuans eſt vſurarius, quando ex intentione illius pluris conſequendi mutuat; ſecus quando illud plus præter intentionem, & ſolũ re ipſa & euentu rei conſequitur, & non ex intentione, vel ſi erat met ſeruaturus vſque ad illud tempus, quo ſibi eſſet ſic plus valiturum iuxta ea, quæ in ſimili dicta ſunt in quæſtione 56. & in q. 38. Tertiò deficit, cum dicit, ſi eſt cambium. igitur non erit ibi vſura, quæ conſequentia hic non valet. Nam ſi ſit cãbium: non tamen eſt ſic cambiũ, quin ſit ei admixta mutuatio. igitur ibi poteſt eſſe ſedes vſuræ. Secundò arguit contra illud tertium cambium oſtendendo ipſum eſſe illicitum ſic: quia aut eſt mutuum, aut cãbium. Si mutuũ. igitur eſt ibi vſura, per c. nauiganti. Si ſecundum, & contractus cambij quodammodo æquipollet venditioni: tunc cum pecunia ſit inuendibilis: & ſimiliter eius vſus, qui nõ eſt aliud, quàm pecuniæ conſumptio: & eſt inſeparabilis. ideo vnum ſine alio vendi non poteſt. nec ẽt vtrũq; ſimul tamq̃ alterum creſcat per alterum in valore: iuxta notata per Io. An. ſuper regula peccatum. de reg. iur. ſequitur, ꝙ contractus non eſt licitus. hæc ille. Sed illud argumentum non concludit, quin tertium cambium ſupra dictum ſit de rigore ſcholaſtico licitum ſecũdum tenorem diſtinctionis prædictæ: & dico, ꝙ argumentum illud deficit tripliciter. Primò illo defectu, quo etiam defecit argumentum præcedens. Secũdò: quia poſito ꝙ eſſet purum mutuum adhuc poſſet iudicari licitum ſecundùm diſtinctionem poſitam in ſecundo dicto quinti corollarij. Et ad capitulum, nauiganti, quod allegat, dicendum, ꝙ illud loquitur in caſu, quo ratione mutui vel dilatione temporis, vel expectationis expectatur veriſimile lucrum, quod mouit aliquem ad mutuandum: non autem in caſu, quo mutuans nihil expectat ratione dilationis tẽporis: ſed ſolùm expectat aliquid tanquam mercedem pro operis & obſequio, quibus præter dilationem tẽporis ſeruit mutuatario in hoc, ꝙ vult ſortẽ reſtituẽdam recipere in loco diſtanti ab eo, in quo teneretur mutuatarius ſibi facere ſolutionem. & ſic vult mutuatario ſupplere laborem transferendi reſtitutionẽ ſortis de diſtanti loco ad locum, in quo deberet fieri reſtitutio. Tertiò: quia ſi detur, ꝙ ſit cambium, non concludit probatio in contrarium: quia in tali cambio non venditur pecunia, nec vſus eius: ſed transfertur tam dominium, quàm vſus pecuniæ in ipſum B. contracta permutationis, nec transfertur proprietas ſine vſu, nec econtra, nec transferens pro eo, ꝙ transferendo dominium pecuniæ etiam ſimul transfert vſum eius: vel econtra, exigit aliquid maius, q̃ ſi transferret alterum tantum: cum conſtet non poſſe vnum ſine alio transferri. Modò pecunia licèt ſit inuendibilis: tamen nihilominus eſt transferibilis in alium per permutationem.

Octauum corollarium. Reſponſio S. Bernardini non eſt ſufficiens de eodem tertio cambio, niſi intelligatur: vt in fine quinti corollarij dixi. Nam indiſtinctè dicit, quòd talis contractus eſt omnino illicitus: ponens tres rationes. Prima: quia ibi eſt contractus mutui cum intentione recipiendi vltra ſortem hinc ad menſem, quod eſt prohibitum. Secundò: quia ſperatur lucrum nummi, quod non licet. 88. diſtinc. c. eijciens. Tertiò eſt illicitus: quia fit cum damno proximi, ſcilicet recipientis pecuniam ad cambium. Nam experientia teſte (quæ magiſtra eſt omnium) talia cambia ſunt hodiernis temporibus ſubuerſio & deſtructio omnium ciuitatum. hæc ille. Sed hæc reſponſio deficit primò ſub certa diſtinctione illud cambium eſt, licitum: vt patuit in quinto corollario. Secundò: quia motiua eius non concludunt contra deciſionem ibidem poſitam. Ad primum enim dicendum, ꝙ ibi poteſt eſſe cambium verum, & quamuis tunc etiam ſit ei admixtum mutuum: tamen nõ oportet, quòd expectetur, vel quæratur lucrum ratione mutui, ſeu dilationis temporis: immo ſtat, ꝙ A. ſolùm quærat lucrum ratione diſtantiæ loci, in quo B. facit ſibi ſolutionem ſui numiſmatis, & hoc poteſt A. cum in illo ſeruiat B. præter mutuum. Ad ſecundum dicendum, quòd ſi concluderet æquè concluderet, ꝙ nec primum cambium, nec ſecundum eſſent licita: quia etiam ibi ſperatur lucrum nummi: quia in illis A. intendit acquirere lucrum mediante numiſmate, quod aliunde attulit & collegit. Vnde ad canonem dicendum, ꝙ intelligitur, qñ quis de nummo quærit lucrum, per hoc ꝙ eum alteri per mutuum concedit ad vſum, qui eſt eius cõſumptio, ſecus quando colligit & adducit nummos, vt vtiliter cum illis ſeruiat reip. & pro ſuis operis mercedẽ congruam recipiat pro ſua ſuſtentatione. Ad tertium dicẽdum, ꝙ bñ A. ratione illius, quòd in alio loco recipit numiſma. B. accipit lucrum proportionatum obſequio, quo obſequitur B. non damnificat eum: ſicut nec ille qui accipit mercedem ab eo, cui de aliquo extraneo loco affert ad hunc locum pecuniam. nec hoc eſt deſtructio ciuitatum. Vnde ſi concluderet, æquè concluderet, quòd etiam ſecundum cambium eſſet illicitum: quia etiam ibi A. accipit à B. aliquid vltra illud, quod recipit ab eo numiſma æquiualens: ſed illud ſuperaccipere non eſt damnificare: cum fiat cum vtilitate æquiualenti, quam A. impendit B. Et quòd allegat experientiam, dicendum, ꝙ illa experientia habet locum in illo cambio, in quo vel ratione mutui, ſeu dilationis temporis accipit illud lucrum, vel cum ſolutio B. fit in eodem loco. & ſic A. ei non obſequitur ex parte loci, vel ſi ratione obſequij & diſtantiæ loci accipit: tamen nimis multum lucrum exigit. Sed in hoc cum ſancto Bernardino conuenio, quòd cauendus eſt modo tacto in primo dicto quinti corollarij.

Nonum corollarium. Ex eiſdem patet, ꝙ reſponſio quorundam aliorum de eodem tertio cambio nõ eſt ſufficiens, qui dicunt indiſtinctè, ꝙ tale cambium

eſt

eſt licitum, & ꝙ ibi non eſt contractus mutui: ſed cambij, quam opin. ſequitur F. de Triniſio vtriuſq; iuris doctor, aduocatus conſiſtorialis in quodam cõſilio ſuo ſuper dictis cambijs edito. Sed illa reſpõſio deficit dupliciter. Primò: quia illud cambium eſt ſecundum diſtinctionem poſitam illicitum, ideo non eſt indiſtinctè iuſtificandum. Secundò: quia nunquã eſt ſic cambium, quin etiam ſit mutuum: vt patuit. igitur ibi eſt periculũ vſurariæ iniquitatis. Et nõ ſolũ eſt inſufficiens: immo ſi intelligatur etiam in caſu, quo A. nec habet reſpectum ad alietatem numiſmatis, nec ad alietatem loci diſtantis: vt ſi in eodẽ numiſmate & in eodem loco B. facit ſolutionem A. eſt ſimpliciter perniciosa & damnabilis reſponſio.

Decimum corollarium. Ex prædictis etiam patet, quid ſit dicendum de quarto cambio an licitum vel nõ. Nam ex quo quartum ſapit naturam tertij & ſecundi, ideo facile eſt diſtinguere quõ ſit licitum, & quõ illicitum, vt patet intuenti. Vnde nec illud indiſtinctè damno ſicut quidã: nec indiſtinctè iuſtifico. Nec ex illis motiuis ipſum iuſtifico, ex quibus tripliciter conantur quidam ipſum iuſtificare arguentes, primò ſic. Cambium eſt contractus licitus, & quartũ eſt cambium: igitur. Secundò: quia illud cambium eſt vtile & neceſſarium reipublicę. Tertiò: quia eccleſia Romana ipſum tolerat. Nam ad primum dicẽdũ, ꝙ cambium eſt de ſe licitus contractus: ſed non omne cambium. ſi inquam argumentum valeret, etiam omnis venditio & emptio eſſet licita. Ad ſecundũ, non ſequitur, contractus iſte eſt vtilis, igitur eſt licitus. Nã ẽt mutuatio vſurariis ſæpe eſt tẽporaliter, & ſecundum quid vtilis tam mutuãti quàm mutuatario: & tñ eſt illicita. Præterea illud quartum cambiũ in caſu, quo dixi, ipſum eſſe illicitũ, non eſt vtile niſi negatiuè, ideſt minus damnoſum, hoc eſt. Iuuat ſæpe ipſum B. ad vitandum maiora damna: ſed tñ ẽt in illo damnificatur: ſicut ẽt de vſura dixi. q. 22. Ad tertiũ poteſt negari aſſumptũ: quia eccleſia eo ipſo, ꝙ prædicat in genere contra oẽm contractũ iniquum, & vſurarium, & facientibus eos imponit pœnitentiã in foro conſcientiæ per conſtitutionem canonum cõditorum contra facientes iniquos contractus & vſurarios: tunc punit, & ſic non tolerat: quamuis non procedat contra tales per pœnas fori exterioris, eo ꝙ per querelam ad aures iudicis non deferuntur, ad quas ſi deferrentur, punirentur detectis malitijs palliatis. Quòd verò quidam nitũtur ipſum indiſtinctè iuſtificare per quoddam ſimile, non concludit, cum dicunt. Si quis procuraret ſibi magnam quantitatẽ bononenorum in Florentia, vbi vnus valet 24. denarios, & deferret eos Bononiã, vbi vnus valet 20. denarios, illud eſſet licitum: vt patet ex ſexta concluſione, & poſſet in terra noſtra ſimile poni de noſtris monetis: vt in eadem concluſione patuit. Ergo etiã quartum cambium erit licitum. Nam nõ eſt ſimile: quia in prædicto exẽplo nullum interuenit mutuũ: ſed pura permutatio æquiualentis pro æquiualenti, & quòd A. lucratur, illud lucrum eſt merces laboris deportationis in alium locum & exercitij ſuæ induſtriæ. Sed in caſu, quo quartum cambium eſt illicitũ, eſt in eo mutuum, gratia cuius lucratur, immo ſtat, ꝙ nullum ſit ibi cambium: ſed purum mutuum. Nã B. indigens pecunia Florentiæ: vt ſibi prouideat, accipit ab A. centum à parte rei vt ſortẽ mutuatam: nõ vt numiſma vnius generis permutandum cum numiſmate ſuo exiſtente alterius generis: quia hic B. nõ habet numiſma de illo, vel de alio genere: immo nullum omnino habet hic, vel alibi: vt poſſibilis eſt caſus, ſed ſperat ſe tempore intermedio acquiſiturũ numiſma, quod reſtituat A. non curato, an illud, quod ſe ſperat acquiſiturũ, ſit illius, vel alterius generis: dummodo per ipſum ſatisfaciat A. qui nunc ſibi indigenti pecunia ſuccurrit mutuando.

Vndecimum corollarium. Ex prædictis etiam patet, quid dicendum de quinto cambio, an ſit licitũ, vel non. Nam dicendum per vnam diſtinctionem & quatuor dicta. Diſtinctio eſt, quòd in eo ſunt duo cõtractus, immo tres, ſcilicet cambij pro quanto tradit vnum genus numiſmatis, & vult habere aliud, & non idem. Secundò eſt ibi mutuum, pro quanto numiſma ſibi retradendum vult expectare et vt illud ſibi tradatur alio tempore. Tertiò eſt ibi contractus facio vt des: quia præter mutuum eſt etiam ibi obſequium ratione loci diſtantis, in quo A. eſt contentus ſolutionem à B. recipere: cum B. deberet ſibi in hoc loco propinquo dare quantum eſſet ex natura: tam cambij, quàm mutui. ita vt ſi B. in alio loco vellet dare, oporteret, quòd B. ſuis expenſis illud faceret afferri A. nunc autem proprijs expenſis, vel induſtria procurabit vel procurauit ſibi afferri, vel quaſi afferri. ergo ſi pro hoc petit ſibi mercedem, contrahit cõtractu facio, vt tu B. des mihi aliquid. Primum dictum. Si A. recipit lucrum ratione cambij à B. non eſt contractus illicitus A. quia in hoc ſeruit B. ratione diuerſitatis generis numiſmatis: quamuis ſi nimis multum lucri accipiat, pro illo obſequio fiat illicitus. Secundum. ſi A. recipiat lucrum aliquod à B. ratione dilationis temporis: & ſic ratione mutui eſt vſurarius. Si autem ratione obſequij, quod ei impendit ex parte loci diſtantis, non eſt illicitus, dummodo merces proportionetur obſequio. Tertium ſtando præciſè in forma caſus exempli poſiti de quinto cambio contractus eſt illicitus: quia ibi notanter dicitur, quòd A. vult ſibi dari per B. aliquod incrementum ſecundum diuturnitatem temporis, maiorem, vel minorem, per quod habet expectare B. Modò in hoc ſatis inſinuatur, quòd A. quærit incrementum ratione dilationis temporis. ſecus ſi diceretur, quòd ſecundũ diſtantiam loci maiorem, vel minorem &c. vt patuit in 4. concluſ. circa quartum modum obſequendi. Et dato ꝙ primũ non poneretur in forma caſus, adhuc videtur, ꝙ alia ratione ex forma caſus ſit illicitus: quia adhuc ibi notanter dicitur, ꝙ A. exigat aliquid pro centenario, & ſic videtur, ꝙ exigat pro ſorte mutuata. Si autem dicatur, quòd intelligitur ſic pro centenario, ideſt pro obſequio, quod circa receptionem centenarij in alio loco fiendam ei impendit, ponitur quartum dictũ, quòd quãuis ſic intelligendo hoc, quod eſt pro centenario &c. iſte contractus ſaltem quãtum eſt de ſe, & de rigore formæ ſit licitus in vno intellectu: tñ in alio erit illicitus. Prima pars probatur: quia quãuis in illa forma ponatur, ꝙ præter lucrum, quod exurgit ex diuerſitate valoris monetę, quærit aliud lucrũ,

& ſic videri poſſet, quòd illud aliud non poſſet recipere ratione alicuius obſequij, quo in cambio ſibi ſeruiret: cũ iam ponatur, quòd illud receperit per diuerſitatem valoris monetæ, ex qua eſt lucratus: tamen non eſt verum, quin vltra lucrum ſibi obueniens ratione diuerſi valoris monetæ: etiam poſſit adhuc aliquod lucrum accipere ratione alterius obſequij, ſcilicet quo recipit ſolutionem in loco tam diſtanti: ita quòd lucrum, quod A. conſequitur ex diuerſitate valoris monetæ, reſpicit cambium in ſe. & lucrum, quod vltra hoc conſequitur, reſpicit obſequium impenſum B. ex parte alteritatis loci. Nam qui nõ ſolum dat vnum genus numiſmatis pro alio genere: ſed præter hoc etiam numiſma alterius generis recepturus eſt in alio loco diſtanti. & ſic quaſi allaturus eſt de tam diſtanti loco, ille dupliciter ſeruit alteri, vbi ſi in eodem loco reciperet, ſolùm ei ſeruiret ſimpliciter. Si enim A. cambiret B. numiſma vnius generis pro alio in hoc loco. & in hoc loco etiã ſolutionem reciperet, ſeruiret ei pro quanto comportaſſet numiſma alterius generis deſeruiens B. & ſic dignus eſſet lucro. & ſi aliquid ſibi obueniat ex diuerſitate valoris monetæ, illud poterit licitè recipere, dummodo proportionetur eius ſeruicio. ergo ſi A. præter hoc quòd comportauit nomiſma deſeruiens B. etiam vult numiſma B. alterius generis recipere in alio loco, & ſic virtualiter ipſum alibi afferre & ſupportare B. à labore afferendi ſibi hunc, iterum erit dignus mercede, & ſic erit duplici lucro dignus. Secundum, ſcilicet, quod in alio intellectu non ſit ſaluabilis, probatur: quia ſcilicet ſub nomine lucri cambij, quando in forma caſus dicitur vltra lucrum cambij exurgens ex varietate valoris monetæ, comprehẽdatur etiam lucrum debitum A. ex eo quòd in alio loco & diſtanti recipit ſolutionem: & ſic virtualiter affert ad locum, in quo dat cambium, eſt illicitus: quia tunc non apparet, ratione cuius accipiat reliquum lucrum, niſi ratione mutui & dilationis temporis: & ſic eſſet vſurarius, niſi forſan allegaret intereſſe damni emergentis, vel honeſti lucri ceſſantis ſibi ex hoc, quòd tanto tempore debet carere ſorte ſua, idem illo alio numiſmate, quod ſibi mox fuiſſet tradendum pro ſuo, quo interim alibi, vel hic potuiſſet dãna vitaſſe, vel honeſta lucra quæſiuiſſe, quæ damna vitare non potuit, nec illa honeſta lucra conquirere, & hoc propter carẽtiam illius ſui, vel ſibi debiti numiſmatis: ſed tunc requirerentur multæ conditiones ad hoc: vt ratione illius intereſſe poſſet quid accipere, prout patuit q. 30. Ex qua quæſtione etiam patet, quare hic dicam honeſta lucra: quia non haberet A. allegare, quòd ſi interim illud numiſma habuiſſet, vni alteri pro lucro mutuaſſet, quod ſibi nunc ceſſat: quia hoc eum non excuſaret: ſed oporteret, quòd honeſtum lucrum ſibi ceſſaſſet: vtputa, quia pro illo numiſmate emiſſet poſſeſſiones, vel honeſtam mercationem veriſimiliter lucroſam feciſſet, aut honeſto cambio ipſum alicui cambiuiſſet, & ſic lucratus fuiſſet. Ex illis igitur patet, quòd prædictum cambium quidam non indiſtinctè condemno, nec indiſtinctè iuſtifico: ſed cum diſtinctione prætacta: nec etiam in eo ſenſu, in quo iuſtifico, moueor ex illis motiuis, ex quibus mouentur, qui indiſtinctè ipſum tripliciter nituntur iuſtificare, dicentes primò, quòd ex quo B. eſt in mora ſoluendi. igitur poteſt peti ab eo aliquid vltra ſortem. Secundò ratione intereſſe: quia ſcilicet ſi A. habuiſſet mox aliud numiſma cum eo aliquid lucratus fuiſſet, qui nunc priuatur. Tertiò ratione periculi: quia beneficiatus poteſt mori in via, & ſic poſſet cãpſor totum amittere, vel cum magnis laboribus & expenſis rehabere. hæc illi. Sed illa non concludũt, quòd ſit indiſtinctè licitum. Ad primum enim dicẽdum, quòd A. liberè conſenſit, quòd B. poſt lapſum temporis ſibi daret numiſma. igitur illo tempore nõdum elapſo non cenſetur B. eſſe in mora, ratione cuius poſſit A. aliquid exigere à B. ſecus quando B. tẽpore elapſo non ſolueret numiſma: quia tunc eſſet in mora: & adhuc tunc non poſſet A. aliquid exigere, niſi poſſet allegare intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis cum conditionibus poſitis. 30. q. Ad ſecundum patet ſolutio ex dictis. Ad tertium. ſi concluderet eadem ratione quibus mutuator poſſet quid accipere vltra ſortem: tutior enim eſſet ad vtendum pecunia ſua, quando eam apud ſe retineret, quàm mutuando alteri. Præterea non tradit niſi cum multis cautelis, quibus ſe præſeruat à periculo non habendi ſolutionem à B. Et dato ꝙ eſſet ibi periculum aliquod: tamen nimis multum accipit pro illo periculo. immo nec pro periculo recipit: ſed in veritate pro dilatione ſolutionis: & ſic pro mutuo. ideo eſt vſurarius. Et hæc de cambijs dicta ſufficiãt, quantum eſt de rigore ſcholaſtico. Et quia multiphatia fraus & corruptio poteſt latere in quibuſdam modis cambiorum ſupra memorans, ideo circa illos modos, de quibus eſt problema, & varietas opinionũ apud doctores an ſint liciti, vel illiciti. & ſignanter circa illos, qui ſunt habiles ad hoc: vt ſub illis latere valeant vſurarij & homines mente corrupti: & circa illos, qui habent ſpeciem mali, debet cõfeſſor ſeruare documentum illud, quod ſæpe commemoratũ eſt ſuperius circa alios contractus difficiles, & ancipites, atque periculoſos, prout patuit q. 30. 66. 67. 80. & 84. ſcilicet vt quantumcunque tales caſus poſſent de rigore ſcholaſtico defenſari tanquam nõ vſurarij, aut aliàs contra iuſtitiam commutatiuam: tamen ante factum ſunt omnino diſſuadẽdi. immo aliquando etiam poſt factum eſt imponenda pœnitentia actoribus. prout patuit q. 80. Et etiam poſt actum ſunt actores inducendi ad omnino abſtinendum decętero à talibus ex cauſis memoratis q. 80. & etiam alijs locis.

QVÆSTIO C. ET VLTIMA.

Vtrum quando de aliquo contractu doctores tenent contrarias opiniones, aliquibus eam damnantibus vt peccatum mortale: alijs autem eum iuſtificantibus tanquam licitum, & aliquis contrahit tali contractu, contrahens peccet mortaliter? Et generalius poteſt hæc quæſtio moueri de quolibet actu ſic, ſcilicet vtrum, quando de aliquo actu doctores tenent &c. Solutio quæſtionis ſtat in quatuor ſuppoſitionibus, tribus concluſionibus, & vndecim argumentorum ſolutionibus.

Prima

Prima ſuppoſitio. Dupliciter contingit aliquem agere contra illum actum, de quo doctores tenent prædicto modo cõtrarias opiniones. Quia aut à parte rei,& ſecũdum veritatem ille actus eſt damnatus, & mortale peccatum,& ſic opinio eum damnans eſt vera. aut ille actus non eſt à parte rei, nec ſecundum veritatem damnatus, & peccatũ mortale. immo eſt licitus, vel ſaltem non eſt mortale peccatum. & ſic opinio eum iuſtificans, vel ſaltem non damnans vt mortalem eſt vera.

Secunda ſuppoſitio. Aliquem peccare agendo actum,de quo eſt dubium: modo tacto in titulo cõtingit dupliciter fieri, vel intelligi. Primò ratione actus acti. vt puta,quia actus eſt apertè rei damnatus. Alio modo ratione temeritatis, vel conſcientiæ, vtputa,quia licet actus a parte rei non ſit illicitus: tamen agens habet conſcientiam probabilem, ꝙ ſit illicitus. Et illi duo modi adeo diſtinguuntur, ꝙ poſſunt ſeparari,& ſeparatim inueniri, quia ſtat,ꝙ quis peccet primo modo ſine ſecundo, vt puta, ſi ſine notabili remorſu conſcientiæ agit actum, qui in re eſt damnatus. Stat etiam,ꝙ ſecundo modo peccet ſine primo: vt ſi actum in ſe licitum agit cum notabili & probabili remorſu ac reclamatione conſcientiæ.

Tertia ſuppoſitio. Agens actum, de quo doct. tenent contrarias ſententias modo tacto in titulo eſt triplex. Quia quidam eſt ſcientificus, literatus, doctus,atque peritus ad conſiderandum de illis opinionibus & rationibus,ac auctoritatibus earundem. Quidam verò non eſt talis. vtputa eſt illiteratus, & idiota in talibus. Vnde inter illos tanta differentia poteſt eſſe, ꝙ illud, quòd vni eſt ignorantia vincibilis alteri eſt inuincibilis, & quod vni imputatur in peccatum,alteri non imputatur. Sicut & vni illorum licet aliquam veritatem catholicam: puta aliquam propoſitionem veram contentam in ſciptura canonica bibliç ignorare: tam ignorantia purç negationis quã prauæ diſpoſitionis: ita intelligendo, quòd ſi credat contradictoriam eius veram credendo non peccet:, dummodo nulla ſit in eo pertinacia, non ſic alteri: adeò quòd ſi alius ignoraret eandem etiam ignorantia puræ negationis, ipſe eſſet ob hoc culpabilis. putas: quia vel ex officio, vel gradu, vel ex ſingulari qua præditus eſt gratia ingenij: aut vehementis applicationis animi ad ſcripturas ſacras debebat ſcire. Immo ſi ignoraret eam ignorantia prauæ diſpoſitionis, ſcilicet contradictoriam eius credendo veram: vel dubitando de ipſa veritate, quæ eſt catholica, talis ignorãtia ei imputaretur in foro exteriori nota, atq; præſumptio hæreſis: & ſi adderetur fixa adhæſio & pertinacia, eſſet ſibi vera hæreſis, etiam in foro conſcientiæ. Et ſi arguatur, dubius in fide infidelis eſt: vt dicitur in c. dubius. extra, de hæret. igitur dubitãs de aliqua veritate catholica erit infidelis. ergo multominus non licebit ei illam ignorare: ignorantia ẽt prauæ diſpoſitionis, ſcilicet credẽdo oppoſitum eius verum. Dicendum, antecedens intelligitur, vbi quis dubitat de illis, quæ ſecundum ſuum ſtatum, gradũ, & gratiam tenetur explicita fide credere. Si iterum arguatur: quia Scot. in 3. diſt. 25. q. 1. art. 2. dicit, ꝙ quilibet etiam ſimplex tenetur cauere errorem, etiã omnem, ſcilicet non ſolum contrarium articulis cõmunibus: ſed etiam omnem, qui eſt contrarius veritati ſcripturæ canonis bibliæ, aliàs enim error in fide ſtaret cũ fide infuſa, quod eſt falſum: quia ſic ſimul ſtarent fides & hæreſis. Dicendum, quòd argumentum probat verũ de errore, cui accedit pertinacia: ille enim error eſt vera hæreſis & infidelitas. & illud idem videtur velle Scot. in fin. eiuſdem art, vbi dicit, probando ſuum dictum: quia non poſſet aliquis pertinaciter adherere contrario alicuius veritatis in biblia, quin iudicaretur hæreticus.

Quarta ſuppoſitio. Varia poſſunt poni exempla de hoc, quòd doct. de aliqua materia tenent contrarias ſententias, & in materia quidem contractuũ patent plurima exempla. quæ require in compluribus quæſtionibus 2. 3. & 4. tractatuum. Sed extra materiam contractuum exemplificando, primũ & ſecũdũ patebunt in ſecunda principali probatione ſecundç concluſionis principalis. Tertium exemplum. Sanctus Tho. tenet, ꝙ fictè confeſſum non oportet confiteri: ſed confeſſio fictione ceſſante erit valida. Alij autem doct. cõiter tenẽt contrarium: ſaltem de eo, qui eſt fictè confeſſus fictione poſitiua. ſ. qui propoſuit non abſtinere, & nec illud propoſitum, cum ſibi occurreret vt confitẽdum, voluit confiteri: vel qui à propoſito obticuit aliquod mortale ex cauſa illegitima: quamuis quidam nitantur opinionem S. Tho. exponere, vt coincidat cum opinione aliorum: Sed hoc non apparet de eius mente fuiſſe. Quartũ exemplũ. S. Tho. & Richar. tenent, ꝙ exigere actũ matrimonialẽ tẽpore menſtrui, ſaltẽ naturalis, eſt illicitũ. immo quidã dicũt, ipſum eſſe mortale. & hoc propter præceptum legis Leuit. 18. & etiam propter periculũ infectionis prolis, ſi tunc conciperetur. Immo ẽt Richar. tenet, ꝙ reddere illo tempore ſit illicitũ. & Baptiſ. dicit in ſumma, ꝙ libenter reddens illo tẽpore peccat mortaliter. Sco. etiam tenet, ꝙ accedere ad talẽ ſit mortale. immo inſpecta ratione eius etiam conuincitur tenuiſſe, ꝙ reddere tali mulieri ſit mortale: quia illa redditio fit cũ tranſgreſſione maioris præcepti. vide eum in 4 diſt. 32. Petrus autem de Palu. tenet, ꝙ non ſolũ reddere non eſt illicitũ, ẽt ſi ſciẽter fiat: ſed ẽt exigere non eſt mortale, etiam ſi ſcienter fiat, & etiam ſi credat inde generari prolem defectuoſam. Quintum exemplũ. Richar. in 4. dicit indiſtinctè, ꝙ exigere debitum tempore ſacro non eſt mortale, niſi hoc faceret in contemptum feſti, vel eccleſiæ: quia tunc mortale eſſet: ſed reddens in nullo peccat, ſed tenetur ad hoc. Sed Alexand. de Ales ponit caſum, in quo exactio debiti tempore ſacro eſt mortale peccatũ: ẽt cũ non fiat in cõtemptũ. Ait enĩ in 3. parte ſum. q. 166. membro 2. qui nulla neceſſitate ductus cauſa libidinis ſatiandæ tempore debito orationi petit inſtanter, vel conſtanter carnalem copulam non cauſa procreationis, peccat mortaliter: & hoc tempore orationis ſolanniter ſtatuto ab eccleſia. Et auctor Piſanellæ ẽt videtur tenere, quòd ſit mortale exigere illo tempore: ſi ſine magna difficultate poteſt abſtinere, eo quòd ibi videtur interuenire contemptus eccleſiæ. & idem dicit de libenter reddente. Sextum exemplum. Sanctus Tho. tenet & bene: quòd excuſantur illi, qui non ſoluunt quotam decimæ ex eo, quòd apud eos conſuetudo inuetera-

ta

ta inualuit non ſoluendi eam: prout latina dixi ĩn tractatulo defenſiob illius opinionis contra canoniſtas: & tñ cõiter canoniſtæ dicunt, quòd non excuſantur. immo quòd opiniu theologorum in hac parte ſit quaſi hæretica. Septimum exemplum. Aliqui tenent, quòd ſatisfactio pœnitentialis impoſita alicui ſi expleatur in mortali, in quod pœnitens recidiuauit, liberat confitentem: ita quòd non tenetur reiterare eandem in foro eccleſiæ militantis. immo ſecũdum Sco. talis etiam per eam ſatisfacit in foro Dei: ſic ſcilicet quòd illa ſatisfactio licèt nõ ſit conciliãs, eſt tamen exoluens. Et eiuſdem opinionis eſt Ioã. de Gerſona in regulis mandatorum. Alij verò dicunt, quòd talis ſatisfactio non liberat, quin teneatur eam reiterare: ſi ſaltem ſit talis ſatisfactio, quæ non relinquit effectum in ſatisfaciente, poſtquam actus tranſijt, ſicut fit in oratione. Et illius opinionis eſt Tho. & Alber. quamuis quidam intelligant hoc ſic, quòd teneatur eam reiterare hic, vel alibi luere, ita quòd hic expleta in mortali non diminuit aliquid de pęna in foro Dei ſibi debita. Octauum exemplum. In plurimis caſibus dubitatur, ſi quis contrahat excommunicatiunẽ maiorem vel non, vnde propter obſcuritatem, vel non ſufficientem expreſſionẽ conſtitutionũ poſitiuarum, ſunt de illis contrariæ ſententiæ doctorũ: quæ tñ contrarietas dè facili poſſet tolli de medio: ſi prælati eccleſiæ eſſent ſoliciti ad intendendum illis, quæ pacem & ſalutem animarum reſpiciunt: qa ſola voluntate conditoris canonum volentis tales caſus contineri, vel non contineri ſub talibus conſtitutionibus, ceſſarent illæ contrariæ opiniones, & talia innumera purè poſitiua ſunt, quæ periclitant conſcientias hominum, non ſolùm in conſtitutionibus pœnalibus cenſurarum eccleſiaſticarum, quæ vltra modum ſunt multiplicatæ in magnum grauamen fidelium, in quibus eſt contrarietas doctorum: ſed ẽt in alijs non pœnalibus, ſed præceptiuis conſtitutionibus & diſpoſitiuis merè poſitiuis, quæ etiam vltra modum ſunt multiplicatæ, prout cõqueritur B. Auguſt. ad inquiſitiones Ianuarij. & habetur in c. omnia. diſt. 12. qui ſi hodie eſſet, longè amplius quereretur. Similiter cùm cognatio ſpiritualis ſit ex ſolo iure poſitiuo introducta, poſſent de facili tolli problemata, quæ ſunt circa eam. vt puta: vtrum tenens puerum per alium tanquam per procuratorem contrahat cognationem ſpiritualem: vt quidam tenent, vel non contrahat: vt alij tenent, quorum ſententia verior videtur. ſicut nec plebanus contrahit eam, ſi adiutor eius ipſum baptizet ex eius commiſſione: & tñ ibi ſubeſt periculum animarum ex contractu, qui poſtea põt oriri inter tales perſonas. Itẽ an cognatio ſpiritualis cõpaternitatis tranſeat de viro in mulierẽ quãcunq; carnaliter cognitã: ẽt ſi non ſit vxor. puta fornicariè cognitam. tenet Tho. in 4. vel an non tranſeat in cognitam fornicario coitu: vt tenet Richar. in 4. diſt. 42. & idem tenet Per. de Palud. in 4. & etiam iuriſtæ quidam idem ſentiunt: vt Ant. de But. & gl. Rayn. Innoc. autem vtramque refert, nec alteram alteri præfert.

Prima concluſio. In ſeptem caſibus contingit, ꝙ agens talem actum, de quo modo tacto in tit. docto. tenent contrarias ſententias, peccat mortaliter. Primus, quando opinio eum iuſtificans, eſt expreſsè cõtra ſcripturam ſacram. Secundus, qñ eadem eſt expreſsè contra determinationem eccleſiæ. Ratio illorum duorum caſuum eſt: quia ſi agens excuſaretur in illis caſibus: tunc eadẽ ratione illi, qui ſequuntur, vel ſecuti ſunt hæreſiarchas, excuſarentur à peccato hæreſis, vel infidelitatis, quod eſt falſum: & contra illud Chriſti. Si cecus cecum ducit, ambo in foueam cadunt. Matth. 15. Sequela tñ probatur: quia doctrina talium eſt aut expreſsè contra ſcripturam ſacrã, aut ſi non ſatis expreſsè: tñ eſt contra determinationẽ eccleſiæ, quæ id, quod implicitũ fuit, explicuit. & ſic dato ꝙ ante illam explicationẽ tali doctrinæ adherere non fuiſſet hæreſis: tñ poſt illam explicationem illicitum erit ei adhęrere. Et de illis duobus caſibus poteſt exemplificari de contractu vſurario. Nã ille expreſsè dãnatur in ſcriptura ſacra vt mortalis: vt patet Ezech. 18. & in alijs locis: vt patuit q. 22. conclu. 13. Eſt etiam contra determinationem eccleſiæ. Nam quamuis in cle. graui. de vſur. vbi dicitur, quòd aſſerens, quòd vſura non ſit peccatum, eſt vt hæreticus puniendus, non expreſsè fiat mentio de mortali peccato: tñ ex alijs paſſibus iuris canonici & decretis conciliorum ſatis patet, ꝙ ſit mortale peccatum: prout etiam patuit q. 22. concluſione. 13. Nã tam graues pœnas, quas infligit eccleſia vſurarijs: immo eorum fautoribus & cooperatoribus non infligeret eccleſia eis, ſi vſura eſſet tantum veniale peccatum. pro veniali enim non prohibetur quis à cõmunicatione altaris: nec prohibetur ſuarũ oblationum receptio ad altare, aut eius ſepultura eccleſiaſtica: & ſic de alijs, quibus tñ pœnis punitur vſurarius: vt patet in c. quia in omnibus. extra, de vſuris. & de pœnis fautorum ſuorum: puta locantium eis domos, aut ſtatuentium pro eis, patuit quæſtione 48. Tertius caſus, quando ſequi opinionem iuſtificantem eum ſcandalizat mortaliter proximum: quia ſcandalizare mortaliter proximũ, eſt mortale peccatum. iuxta illud. Vhe mundo à ſcandalis. & iterum. Si quis ſcandalizauerit vnum &c. Matth. 18. ſecus de ſcãdalo veniali. Quartus, qñ agens eundem actũ habet probabilem conſcientiam, quòd ſit mortalis, & dicitur probabilis: vbi plus declinat ad credendũ quòd ſit mortalis, quàm ꝙ nõ ſit talis. Quintus, qñ agens habet æquilibrem conſcientiam, ꝙ ſit mortalis: hoc eſt, æquè credit, ꝙ ſit mortalis: ſicut ꝙ nõ ſit talis. Ratio illorũ duorũ caſuum eſt: quia in quarto agit cõtra cõſcientiã, ergo ædificat ad gehennã. oẽ. n. quod non eſt ex fide peccatum eſt. ad Ro. 14. hoc eſt ſecũdũ Amb. cõtra conſciam. & in quinto agit cõtra charitatẽ propriæ ſalutis, cuius ipſe eſt neglector & contemptor ante non amator: qui. n. æquè credit ſibi ipſi in aliquo actu pniciosiſſimè nocere, ſicut non nocere, & agit eũ nihilominus nõ plus ſe amare conuincitur ꝙ̃ odire, vel nõ amare. Sextus, qñ nullũ ꝓdictorũ quinq; adeſt: attñ actus prædictus eſt in veritate (licèt ĩplicitè) cõtra prohibitionẽ ſcripturæ ſacrę, aut determinationẽ & prohibitionẽ eccleſiæ implicitã, quãuis hoc lateat agẽtem eũ: cuius tñ ignorantia nõ eſt inuincibilis; ſed vincibilis: ita ꝙ ſi diligẽtiã debitã feciſſet, illud ſibi fuiſſet factum explicitum, & conſtitiſſet: non obſtante, ꝙ cũ probabili conſcia & ſinę

ſine remorſu cum agat. Ratio huius eſt: quia quãuis oon poſſit dici illum peccare ratiooe temeritatis, vt patet: tamen ex quo actus eſt ex parte rei damnatns: tunc niſi ignorantia eum excuſet, ipſe peccabit ratione rei actæ, vel actus acti. Modò ignoraotia iuris diuini, ſi eſt vincibilis, neminem excuſat: qnia ſi eſt vincibilis, igitnr potniſſet eam ſtudio ſuperaſſe, ſi debitam diligentiam feciſſet. igitur ſi debitam uon fecit: tunc cnlpabiliter omiſit facere diligentiam. igitur ignnrantia ex illa omiſſione prouemiens erit culpabilis. igitnr nec ſufficiet excuſare culpam actus inde præcedentis. Culpa enim culpam excnſare non ſufficit. per reprebendentem enim nemo conſtitnitur irreprehendibilis, nec per reatum quis deobligatur. ab immnndo enim quis mundabitur? Et pro iſto caſu videtur eſſe Hentic. Ganden. vt patebit io prima cooclnſione ſecnudæ concluſionis. Septimus, qnando actus ille, noa eſt à parte rel illicitus, & agens eum eſt literatus, & ſcientiſicus, qui nouit ponderare cauſas adberendi potins voi opinioni quàm alteri, & tales cauſæ adhereutiæ ſunt notabiliter magis prægnantes circa opinionem damnantem eundem actum, quàm ſiot canſæ adberendi opinioni iuſtificaiti eundem: & uihilominus (non obſtaote illa præualentia) iple adheſit opioioni iuſtificanti eum & egit eundem. Ratio buius eſt: quia talis non caret temeritate in ſua actione, & agit contra probabiliorem conſcientiam. Ná ſi cauſæ adherendi opiniooi damnanti actum ſuot magis prægnátes: tunc ſunt oatæ inducere eum ad magis credendum, quòd ſit illicitus, quàm qnòd ſit licitus. Modò intellectus eſt poteotia naturalis non potens nou credere id, quod ſibi oſtenditnr vt magis credibile. igitur talis magis credit quòd ſit damnatus actus, quàm quòd ſit licitus: & nibilominus (illa credulitate non obſtante) agit eundem actnm nnn obſtante reclamatione conſcientiæ, quam non audit, nec aduertit, aut eaudem per imperium voluntatis compeſcit ſuſpendendo intellectum à conſideratione taliũ per auerſionem eins. Poſſet etiam poni octauus caſus, ſcilicet quando etiam ceſſantibus prædictis eſset ita effectus ad actum, qnòd etiam ſi ſciret eum eſſe illicitum, unn vellet dimittere eum. Cauſæ autem adherendi potius vni opinioni qnàm alteri ſunt ſeptem. Primæ quinque ſe teoent ex parte doctorum voius opiuionis, aliæ dnæ ex parte fundamentorum illius opinionis. Prima igitur cauſa eſt. Si doctores vnius opiuionis ſunt & fueruot regulariter io alijs opinioui bus moralia reſpicientibua veriores, ita ꝙ in talibus verius ſcripſerunt, & mious errauernot: tunc enim cęteris paribus, etiam io propoſita materia ſubeſt cauſa magis adhærendi opioionibus eorũdem. Ex ſimilibus enim præſnmitur de ſimilibus. Secunda: ſi doctores vnius opioionis ſuot & fuerũt regularitet melioris & integrioris vitæ. Nam tnnc cęteris paribus mzgis adberendnm eſt opinioni illorum, qnàm altornm. Ratio: quia vitæ ſanctitas atq; integritas magnam apud Deum meretur illuminationem, & ſignanter caſtitas: vt Ioannes enangeliſta ioter catholicos, & Plato inter ethuicos altius de diuinis ſcripſerunt. Vt ſic tales minus errant in vita atque in ſuis perſonalibus operibus: ſic etiam nati ſunt mious errare in doctrina, atq; in operibus aliorum dirigendis. Initium enim ſapientiæ timnr dñi. Et huic alludit, quod Sapiens ait Eccleſ. 37. Anima viri ſancti enunciat aliquando vera, plus qnàm ſeptẽ circumſpectores ſedentes io excelſo ad ſpeculandũ. Vnde cęteris paribus non eſt agendum ſecnodũ conſilia eornm, qui ſine debito timore domini viuunt: relictis viris rationabiliter timoratis. vnde ibidem ironicè ait Sapiens. Cnm viro irreligioſo tracta de ſanctitate: & cum iniuſto de iuſtitia. & cnm muliere de bis, qnæ emulatur: cum timido de bello, cum negntiatore de traiectione, cum emptore de venditione, cum viro liuido de gratijs ageodis, cum impijs de pietate, cum inhoneſto de hooeſtate, cum operario agrario de omui opere, cũ operario annuali de conſumatinne anni, cum ſeruo pigro de operatione multa. Non attendas his io omni conſilin: ſed cnm viro ſancto aſſiduus eſto, quemcumque cognoueris obſeruantem timorem Dei. Hæc ibi. Tertia: ſi dnctores vuius opinionis plus ioſudaueruot io ſtudio talium materiarum, quàm doctores alterius opinionis. Nam cęteris paribus plus adherendum eſt opioioni illorum, qui plus talibus materijs inſudauerunt, quàm reliquis, etiá ſi illi reliqui in alijs ſint longè peritiores. boc modo in bis, quæ concernunt legem diuinam plus adhereodum eſt theologis, quá iuriſtis. Econtra verò in his, quæ concernunt legem purè poſitinam & contẽtioſum forum plus iuriſtis, quàm theologis. Similiter inter theologos in materijs moralibus, ac agibilibus & caſualibus ſpectantibns ad cooſcientiam, & ad conſilia particnlarinm & agibilinm plus ſtandum eſt illis, qui in moralibus diligentius ſuum contriuerunt ingenium, qnàm illis, qui illis vel ſpretis, vel neglectis ſcholaſticis quibuſdam apicibus philoſopbicam ſubtilitatem reſonantibus intenderunt, Horam enim quiſque eſt bonus iudex, quę nouit: vt ait Ariſtot. j. Ethi. & vnicuiq; in ſua erte experto credendum eſt. Quarta: ſi doctores vnius opinionis ſunt minus præſumẽdi affectionati ad illam opiuionem, quàm alij ad ſuam. Nam cęteris paribns plus adhærendum eſt opininni illornm, qui minus præſumuntur, vel omnino non præſumnntur affectionati, qnàm affectionatis, vel magis affectionatis. Hoc modo ſi materia, ſuper qua eſt dubietas tangit lucroſitatem temporalem, aut temporales obnentiones alterius partis doctorum, minus credendum eſt illis, quos illa temporalitas reſpicit, quàm illis, quos non reſpicit. Hinc cæteris paribus magis credendnm eſt iuriſperitis ibi, vbi oon ſunt alligati alteri partium. puta vbi ſcribũt per modum lecturæ quũ iuriſperitis alijs, vel ẽt eiſdem ibi vbi alteri partium tanquã aduocati, vel aliter ei alligati ſcribunt cõſilia. Simili modo: ſi ſuper aliqua materia fiat dubietas & ꝑ viros vnius religionis, profeſſionis, & cõitatis, aut viæ teneatur voa pais: & per alios alterius cõitatis teneatur alia pars. ſi aliqui ex poſterioribus doctoribns ſuper eadem diſcordent: tũc cęteris paribus minus credendum eſt illis vtriuſque partis, q̃ aliquibus tertijs, qui neutri cõicati, vel profeſſioni ſunt ſic affecti: amor. n. & odiũ peruertũt iudicium. Quinta: ſi ſint plures de vna opinione, q̃ de alia. Ná cęteris patib⁹ magis adherẽdũ eſt plnralitati.

Vnde Iſidorus in epiſtola ad lectorē ſuū: canones q̄ dicuntur Apoſtolorum, præfert cæteris concilijs ex illa cauſa, quia licet à quibuſdam dicantur apocriphi: tamen plures eos receperunt, & habetur 16. diſtinct. c. Iſidorus. Et beatus Aug. in lib. 2. de vnico baptiſmo. ꝙ per vniuerſę eccleſię ſtatuta firmatum eſt, vel vnios epiſcopi auctoritate, vel vnius prouinciæ concilio præferendum. 2. q. 7. c. puto. Similiter Aug. in lib. 2. de doctr. chriſtiana docet, in illis ſcripturis, quæ non ab omnibus recipiuntur, præponendas eſſe eas, quas plures, grauioresq́; accipiunt, eis quas pauciores, minorisq́; auctoritatis eccleſiæ tenent, diſt. 19. c. in canonicis. Et dico, cæteris paribus: nam aliàs nō oportet. Vnde ait Papa Pius II. in Epiſtola miſſa Ludouico Frācorum Regi. Scriptura, quæ ait. Vbi multa conſilia: ibi ſalus conſiliorum multitudinem non requirit, ſed maturitatem, & digeſtionem, quæ res in paucis, quàm in multis facilius repe riuntur: neque enim honeſtas, aut iuſtitia multitudi ne facile ſuadetur, quæ varijs affectibus agitata ad peiora frequenter inclinat. Nec bene ſe res habet, vbi ſuffragia numerantur, non ponderantur: ſæpe enim fit, vt maior pars meliorem vincat. hęc ille. Itē in lib. j. C. de vet. iur. enucl. dicit text. ꝙ ſæpe vnius, & forſan deterioris ſententia poteſt multos, & maiores in aliqua parte ſuperare. Vnde tunc non eſt conſideranda multitudo ſequentium vnam opinionem: vt dicit ibidem text. Præterea ſi vnam opinionē plures teneant, quàm aliam: aliam verò grauiores, videtur, ꝙ ſi alia ſint paria, etiam opiniones illæ ſint æqualis auctoritatis habendæ. Vnde Aug. in 2. de doctr. Chriſtiana, ait, ꝙ ſi contingat inuenire ſcripturas aliquas à pluribus teneri, & aliàs à grauioribus habe ri: quanquam hoc inueniri non poſſit, æqualis tamē auctoritatis eas habendas puto. Sexta: ſi rationes vnius opinionis ſunt meliores & magis ſtringentes, quàm rationes alterius, ei enim, quæ meliori rationi innititur ſtādum eſt: vt in c. capellanus. de fer. Quo enim quiſquis magis ratione nititur: eo maioris auctoritatis verba eius eſſe videntur, ait Gratianus diſtin. 20. in prin. Vnde ſecundum eum Ibidem aliqua dicta Augu. & Hiero. circa expoſitionem ſanctarum ſcripturarum præferenda videntur dictis aliquorum Pontificum: eo ꝙ meliori rationi adhæſiſſe videntur iſti, quàm illi. Septima. ſi auctoritates ſonantes pro vna ſunt expreſſiores, vel maiores auctoritatibus ſonantibus pro alia. vnde Gratia. 36. queſt. vlti. c. vlti. dicit, ꝙ auctoritas concilij Aquiſgrani dicentis, ꝙ raptor & rapta non poſſunt matrimonialiter copulari: etiam de conſenſu parentum, & poſt pœnitentiam, non præiudicat auctoritati Hiero. maximè cū Hiero. teſtimonio diuinæ legis innitatur, & ita ſentit, ꝙ raptor & rapta poſſunt copulari poſt pœnitentiam peractam de conſenſu parentum. Attamē hoc exemplum non eſt conueniens, vt videtur: quia concilium prædictum hoc dicens, non hoc dixit determinatiuè, & quaſi hoc ſit de lege diuina, vel ꝙ abſolutè id fieri non poſſet. Sed (vt videtur) hoc dixit diſpoſitiuè, & quantum eſt ex humana lege eccleſiæ volendo ſtatuere & prohibere, ne copularentur. Modo multa non poſſunt fieri ob prohibitionem legis poſitiuæ, quæ tamen quantum eſſet ex lege diuina poſſent fieri, adeo ꝙ auctoritas alicuius allegantis legem diuinam hoc admittentem, ſeu non prohibentem, non eſt ideo præferenda auctoritati legis poſitinę illud prohibentis.

Secunda concluſio. In duobus caſibus non peccat ille, qui agit actum, de quo Doct. tenent &c. vt in titulo. Primus, quando talis actus non eſt à parte rei illicitus; nec in ſe, nec de per accidens, & agens illum actum (ſi eſt literatus) ſequendo illam opinionem, quę iuſtificat eundem, habet cauſas adhærentiæ magis prægnantes modo iacto in 7. caſu præcedentis cō cluſionis. Si autem non eſt literatus, aut neſcit ibi eſſe varietatem opinionum, ſed credit non eſſe dubium apud aliquos, quin ille actus ſit licitus, & ſic bona fide eum facit. Aut ſi audit ibi eſſe varietatem opinionum: tamen probabili bona, ac quieta conſcientia adhæret illi opinioni, quæ iuſtificat eum, & hoc vel quia vnctio eum docet de hoc. aut ob auctoritatem ſui prælati aſſecurantis eum de illo actu, & paratus eſſet omittere actum, ſi ſciret eum eſſe illicitum. Ratio autem huius caſus eſt, quia nec ratione rei actæ, nec ratione temeritatis peccat: vt ſatis patet, ergo non apparet, vnde peccet. Secundus caſus, quando actus eſt à parte rei illicitus, & agens credit eum licere, & ſecundum gratiam ſibi datam à domino facit, quod in ſe eſt: vt ſibi innoteſcat. puta, quia cum ſit per ſe literatus, examinat cauſas adhærentiæ illius opinionis, quę eū iuſtificat: & ſi quæ alia ſunt, quæ requiruntur ad facere, quod in ſe eſt, facit, & cū videantur ſibi magis prægnantes, ipſe bona fide, & probabili cōſcientia agit eum, vt licitum, & ſic ignorantia, qua ignorat eum illicitum, eſt ſibi inuincibilis. fecit enim quantum potuit, & debuit pro ſciendo, ſi eſſet licitus, vel non, nec ſibi innotuit. Similiter ſi non eſt literatus, ſed quęſiuit literatos, qui eum iuſtificauerunt, quibus ipſe fidem dat: & ſimiliter ſi quæ alia ſunt, quę requirunrur ad hoc: vt ſibi illud innoteſceret: non omiſit etiam illa facere, & ſic bona conſcientia egit eum: adeo ꝙ cēſetur eſſe in ignorantia inuincibili: dummodo tamen agat eum actū ex tali ignorantia, & etiam ꝙ paratus eſſet omittere eum, ſi conſtaret ſibi, ꝙ eſſet illicitus. Dicitur autem inuincibili ignorantia, quando alicui non innoteſcit aliqua veritas: etiam poſtquam fecit illud, quod debuit, vt innoteſceret. Vnde dicunt, quædam eſt, quæ ſtudio ſuperari non poteſt: ſed tunc nomine ſtudij non intelligitur ſola diligentia intellectus inueſtigātis: ſed etiam affectus: vt patebit. Et ecōtra, vincibilis dicitur, quando aliquem latet veritas aliqua: quę tamen ſibi innoteſceret, ſi faceret, quod in ſe eſt: & q̄d debuit. Et ille ſecundus caſus huius concluſionis poteſt tripliciter ſic probari. Primò, quia talis non poteſt dici peccare ratione temeritatis: vt patet de ſe, nec etiam ratione rei actę, vel actus acti, quia & ſi ille ſit in ſe illicitus: tamen non debet ſibi imputari: ſicut ſi naturaliter fatuus occidat innocentem: licet ille actus in ſe, & quantum eſſet de ſe, eſſet illicitus: tamen tali agenti non eſt illicitus: nec ei imputatur propter ignorantiam inuincibilem: licet illa ſit etiā iuris diuini. ergo eadem ratione ſic erit in hoc caſu. Nam ſicut illa, quæ expreſsè ſunt contra legem diuinam & naturalem, contingit ignorari ignorantia inuincibili,

uincibili, & hoc apud naturaliter ſtultos, & non habentes vſum rationis, quibus illa (quantumcunque nata ſunt cognoſci) non conſtant, ita proportionabiliter contingit, quòd aliqua ſint ita latenter & remotè, atque tam longinquè contra legem diuinam, quòd ſicut naturaliter ſtultus non poteſt aſſurgere ad cognoſcendum ea, quæ expreſsè ſunt contra legẽ Dei: ita proportionabiliter naturale lumen aliquorum hominum vtentium ratione non poteſt aſſurgere ad cognoſcendum illa obſcura eſſe contra legẽ diuinam, ita q̃ proportionabiliter illa ſunt ſupra lumen vtentis ratione: ſicut alia ſupra capacitatem nõ vtentis ratione. Nam quamuis ex ſpeciali illuminatione Dei poſſent illa eis innoteſcere: tñ quia illa illuminatio non eſt in eorum poteſtate, ideo ſi fecerunt, quod debuerunt, vt innoteſcat eis, & tamen nõ obtinent: erit illa eis impoſſibilis, & per conſequens excuſabit eos. Et pro hoc caſu ſecundo huius concluſionis, & etiam pro ſeptimo præcedentis concluſionis vr̃ eſſe Hen. Gauden. in quodlibet. quodlib. 4. q. 33. vbi loquens de eo, qui audit diuerſitatem opinionum ſuper aliquo agibili, dicit ſic. Si auditor eſt ſimplex, non potens diſcernere docto. determinationes, neque conditiones circa doctorem, qui ſtat contra partem periculoſam: ſed nouit illos probos eſſe, qui ſentiunt contrarium, aut præſumit eos magis fidedignos: iſte exponendo ſe illi periculo, non peccat mortaliter: quia non reputat illud periculum, & ſi ſit in rei veritate, & licet non peccet, exponendo ſe illi periculo: tamen peccat mortaliter, faciendo q̃ regula fidei prohibet, licèt occultum ſit ei, quòd ipſa illud prohibet: quia huiuſmodi ignorantia non eſt facti: ſed iuris, quæ neminem excuſat: niſi fortè diſtinguendum ſit inter ea, quæ pertinent ad principia legis naturalis: vt ſunt illa, quæ ſunt expreſſa in præceptis decalogi, quæ neminem habentem vſum liberi arbitrij licet ignorare, & inter ea, quæ ſunt poſt illa principia: & ex illis ductu rationis elicienda, quæ licet aliquos ſimplices ignorare: & maximè ignorantiam inuincibilem habentes ex debilitate ingenij ad illa cognoſcenda. hæc ille. Dixi autem notanter quæruntur in ſecundo caſu. Primò enim dixi, ſi qua alia quàm proprium examen in literato, aut inquiſitio in non literato requiruntur ad hoc, vt innoteſcat agenti, quid ſit licitum, vel nõ. Nam vr̃, q̃ literato nõ ſufficiat, q̃ præcisè naturali induſtriæ intellectus innitendo laboret, vt illud ſibi innoteſcat: niſi etiam affectum eleuãdo in Deum petat ſuper tali (de quo audit eſſe dubium & periculum ſalutis) diuinam illuſtrationem & directionẽ. Et ſi eſt illiteratus, quòd petat à dño, q̃ dirigat eum: vt à tali viro, vel tale reſponſum obtineat, qui quod iuſtum eſt & rectum ſit, ſibi indicet. Ratio huius eſt. Nã q̃ in talib⁹ debeamus taliter agere, patet quadrupliciter. Primò: quia Iacobus ait in canonica ſua. c. j. Si quis veſtrum indiget ſapiẽtia, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluẽter, & non improperat, & dabitur ei: poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Modò in tali dubio agens indiget ſapiẽtia, hoc eſt notitia diuinæ voluntatis. igitur ſi non fideliter petit illuſtrari à Deo, non cenſebitur feciſſe, quod debuit, & potuit. igitur non erit eius ignorantia inuincibilis. Secundo exemplo ſapientis, qui ait. Inuocaui, & venit in me ſpiritus ſapientiæ. & ille ſpiritus eſt vnctio, quæ docet hominem in caſu, quo deficit humana informatio, quæ non ſufficit aſſecurare hominem. & de illa loquitur Ioan. j. can. ij. cum ait. Vnctionem, quam accepiſtis ab eo, maneat in vobis, & nõ neceſſe habetis, vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio docet vos de omnibus, & verum eſt, & non eſt mendacium, id eſt. Si manſeritis in gratia Spiritusſancti: tunc quamuis non debeatis contemnere doctrinas hominũ in neceſſarijs ad ſalutem: tñ ſi illæ deficerent vobis, propter hoc non deficeretis in neceſſarijs: quia gratia Spiritusſancti diriget infallibiliter vos in via ſalutis, ita q̃ illuſtrabit vos. aut ſi illud non fieret vobis: ſaltem non imputaretur vobis, ſi erraretis. & ſic iterum non deficeretis nec eſſetis extra viam ſalutis. Tertio exemplo Salomonis, qui cum cognoſceret ſuam inſufficientiam regendi populum Iſrael petiuit illuſtrari in neceſſarijs ad debitum regimen eiuſdẽ: & ſicut petiuit, ita obtinuit. 3. Regum 3. Quartò: quia Ioſaphat rex dicebat ad Dominum. Cum ignoramus, quid agere debeamus, hoc ſolum reſidui habemus, vt oculos noſtros ad te dirigamus. 2. Paral. 20. Vt ergo cenſeatur homo eſſe in ignorantia inuincibili, debet laborare tam affectu quàm intellectu. Affectu, ſcilicet orando & inuocando Deum: vt eum illuſtret, vel dirigat per ſe, vel per alium doctum, qui interrogatus ſibi ſalubriter reſpõdeat. Vnde debet dicere vt Pſalm. Illumina oculos meos, ne vnquã obdormiam in morte, ſcilicet ignoranter faciendo, quod ſit contra tuam voluntatem mortaliter, & iterum. Doce me facere voluntatem tuam, & bonitatem & diſciplinam & ſciẽtiam doce me. Intellectu autem laborare debet. vtputa, ſi non eſt literatus per ſe, q̃ diligenter inquirat à literatis timentibus Deum: ſicut faceret imminẽte ſibi periculo corporalis vitæ, aut rerum: tunc enim diligenter quæreret peritũ medicum. Si aũt per ſe eſt literatus, inueſtiget cãs adherentiæ, & ſignanter, q̃ diligenter inquirat ſcripturam ſacram, in qua continetur volũtas Dei, quæ dicitur ſignum. Vnde Salomon loquẽs de ſapientia, quæ eſt diuinæ voluntatis ſignitio, ait. Si quæſieris eam quaſi pecuniam, & ſicut theſauros effoderis illam: tunc intelliges timorẽ dñi: & ſcientiã Dei inuenies: quia dñs dat ſapientiam; & ex ore eius prudentia & ſcientia. Prouerb. 2. Negligens aũt illã petitionem & inueſtigationem facere ad dominum, reprehenditur cum illis, quibus dixit Dñs Eſaiæ 30. Vhe filij deſertores, vt faceretis conſilium & non ex me, & infra. Et os meum non interrogaſtis. Nam per os Dñi intelligitur tam diuina illuſtratio, quæ interrogatur, quando petitur, quàm etiam vir à Deo præditus ſcientia & ſapientia legis diuinæ, quales præſertim debent eſſe ſacerdotes prælati. iuxta illud. Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus Domini exercituũ eſt. Malach. 2. Vnde etiam Alex. de Ales in 2. part. ſum. q. 29. membro 8. §. j. loquens de facere, quod in ſe eſt: vt innoteſcant alicui ea, quæ ſunt fidei: dicit. facere, quod in ſe eſt, eſt vti ratione, per quam poteſt cõprehendere Deum, & inuocare adiutorium Dei. hæc ille. Quanta autem debeat eſſe diligentia inueſtigando, tam per intellectũ, quàm per affectũ: vt cõ-

ſeatur feciſſe, quod in ſe eſt, & quòd eius ignorantia cenſeatur inuincibilis, ſi non innoteſcit ſibi, quod quæſiuit: non poteſt diffiniri certa regula: ſed vnctio docebit. Hoc tamen videtur, quòd non oporteat eũ tantam facere, quòd maiorem feciſſe non potuiſſet, aliàs enim ſi Iacob cognouiſſet Lyam prima nocte, illa ignorantia facti, qua ignorauit eam non eſſe ſuã, ſcilicet Rachelem, non eſſet inuincibilis dicẽda, nec eum excuſaſſet: quia non tantam diligentiam feciſſet, quãtam potuiſſet: vt ſciret, ſi eſſet alia quàm ſua. Nam potuiſſet feciſſe ſibi apportari lumen, vt conſpiceret eam. Sufficit enim, quòd fecerit tantã, quanta in talibus ſolet adhiberi. Item in inuincibili ignorantia iuris ſufficit, quòd tantam faciat, quantam faceret in re ardua, quæ ſibi multum eſſet cordi, prout ſolet dici in diſcuſſione conſcientiæ tempore confeſſionis faciendæ; vt dicit Scot. in quarto. Dixi ſecundò notanter ſecundum gratiam ſibi datam à domino. Nam ſtat, quod illud, quod vni eſt ignorantia inuincibilis, alteri eſt vincibilis, & per conſequens imputabilis, & ſic non excuſans. Cui quidem multum datur, ab eo multum exigitur. Cum enim creſcunt dona, creſcunt & rationes donorum, ait Gregorius. Dixi tertiò notanter, dummodo agat illum actum ex illa ignorantia. Nam ſi non ex ea ageret, nõ excuſaretur. Dicitur autem eum ex ea agere, quando ſic agit eum, quòd illa ignorantia eſt cauſa illius actionis: puta quia aliàs non egiſſet, ſi ſciuiſſet eum eſſe illicitum. Differunt enim agere aliquod opus ex ignorantia, & agere cum ignorantia, vel ignoranter. In primo enim ignorantia eſt cauſa & antecedens ad actionem. In ſecundo eſt concomitans actionem, & non cauſa, nec antecedens eam. Dixi quartò, dummodo paratus eſſet omittere eum &c. quia ſi non: tunc non peccaret mortaliter agendo: quia ex affectione exiſtente ſupra Deum ad illum actum, ageret eundem. Secundò principaliter probatur prædicta ſecũda concluſio quo ad ſecundum eius caſum ſic. Quia niſi ſic: ſequeretur, quòd aliquis ex ſanctis doctoribus eccleſiæ deceſſiſſet in peccato mortali, conſequens eſt inconueniens. Sequela probatur, quòd ſanctus Thomas tenet in quarto, quòd poſt lapſum in mortale, non oportet aliquem ſtatim confiteri habita copia confeſſoris: niſi in quibuſdam caſibus, qui ibi ponuntur diſtinct. 17. & cum eo tenet Richar. eadem diſtinctio. decimaoctaua. Et Alexan. de Ales in quarta parte ſummæ. qõ. 77. membro quarto, articu. primo. Sed S. Bonauen. qui & ipſe noſtris temporibus, ſcilicet ſub Sixto quarto eſt canonizatus, eſt contrariæ opinionis, & eiuſdẽ etiam opinionis eſt Henric. Ganden. in quodlibetis. quodlibe. quarto, q. 34. & hoc quo ad illum, qui cũ habeat ſacerdotem paratum, non expectat tempus magis congruum ſibi, & opportunum ſecundum diuerſas circunſtantias, quæ ad confitendum requirũtur. Cum ergo alteram illarum opinionum oporteat eſſe falſam, ponamus, quòd opinio Thomæ fuerit falſa: tunc ipſe eam docendo alios (qui etiam hodie communiter ſequuntur eam in opere & obſeruantia) & non reuocando, peccaſſet mortaliter: quia ſeduxiſſet homines ad mortalem omiſſionem per ſuam doctrinam, nec excuſarentur, niſi prædicta concluſio eſſet vera: qui enim ſoluerit vnum de mãdatis iſtis minimis, & ſic docuerit homines: minimus vocabitur in regno cœlorum, ideſt, nullus erit ibi. Matthæ. 5. minus enim dicit, & intelligit maius. Si autem ponatur econtra, quòd opinio ſancti Bonauenturæ ſit falſa: tunc ſimiliter ipſe decedendo in illa opinione & doctrina, & non reuocando eam, deceſſiſſet in mortali: quia alligaſſet onus graue in humeris hominum, & clauſiſſet regnum Dei ante homines faciendo vnam viam Domini arctiorem, quàm ſit, & iugum Domini ſuaue, & onus eius leue graue reddidiſſet ſua doctrina falſa. nec ob hoc per ignorantiam excuſaretur, ſi non eſſet prædicta concluſio vera. Aliud exemplum. Sanctus Tho. tenet in quarto, quòd participare cum excommunicatis in loquela, vel ſalutatione, vel cibo, & huiuſmodi non ſit mortale. Eidem tenet Ioan. And. & Archid. & Richard. in quarto, diſtinctione 18. arti. ſexto, quæſtione tertia. Sed Raymund. ſummiſta & ſecretiſta (qui & ipſe ſanctus fertur eſſe) tenet contrarium, ſcilicet quòd etiam in tali caſu ſit peccatum mortale. Quædam alia exempla poſita ſunt in quarta ſuppoſitione. Tertiò principaliter probatur concluſio ſic: quia ſicut neceſſarium eſt homini ad ſalutem rectè operari; ſic neceſſarium eſt ei ad ſalutem rectè credere. Modò in credendis ſic eſt, quòd ſi eſt aliqua propoſitio theologica ſonans de aliquo credibili, de qua eſt dubium apud doctores, an ſit vera vel falſa, nec habeatur ad hoc ſcriptura canonica ſufficiens pro ſua veritate, vel falſitate oſtendenda: nec ſit ſuper ea aliqua determinatio eccleſiæ, licitum eſt alicui eam credere, & ei adhærere ſecundum illam opinionem, quę videtur ſibi probabilior, ita quòd etiã ſi in re eſſet falſa, non peccaret eam credendo: ſi ſecundum gratiam ſibi datam à Domino facit, quod in ſe eſt: vt ſibi innoteſcat veritas eius, vel falſitas, dummodo paratus ſit, quòd ſi oppoſitum determinaretur, nollet adhærere illi opinioni: ſed alteri. & ſtat ꝙ etiam ſi fecerit, quod in ſe eſt ſecundum gratiam ſibi datam: non innoteſcat ſibi eius falſitas: & tñ ſi vniuerſalis eccleſia, vel concilium examinaret eam, cooperiretur eius falſitas: quia plus vident oculi, quàm oculus, & ſpecialius aſſiſtit Deus generali concilio, quàm vni tantum perſonæ. Ergo eadem ratione in agendis erit ſimili modo.

Tertia concluſio. Alicui confeſſori licitè eſt abſoluere illũ, qui ſecundum tenorem ſecũdæ concluſionis egit actũ, de quo prædicto modo doctores tenent contrarias ſniãs: & tñ alteri non eſt licitum illũ abſoluere. Probatur. Nã ſi confeſſor eſt ordinarius eius confeſſor, ita ꝙ teneatur eum audire, cuiuſmodi eſt curatus eius, ſeu parochialis presbyter, licitum eſt ei illum abſoluere, etiam ſi talis confeſſor probabiliter eſſet de opinione illa, quæ damnat illum actum. Nam da oppoſitum: puta ꝙ nollet eum abſoluere, propter hoc ne abſolueret indignum abſolutione. puta qui feciſſet talem actũ, quẽ ipſe credit eſſe mortalẽ, & confitens non vult eũ recognoſcere vt mortalẽ: tunc vellet vitare carybdim & incideret in ſcyllã. Nam ex quo non eſt ſimpliciter certum, ſi ille actus ſit mortalis. & ꝑ cõſequẽs ſtat, ꝙ ñ ſit mortalis: ſicut ẽt confitẽs credit; tũc ſtat, ꝙ confeſſor denegando ei

abſolutionem

abſolutiouem,deneget debitum ei, cui debetur: & ſic eaponit ſe periculo violandi iuſtitiam. Secundò probatur à ſimili. Nam ſi vxur alicuius incipit babere probabilem credulitatem, quòd ipſa attineat ſuo viro in gradu prohibito contracto ante matrimonium, nec tamen ſit de hoc omnimodè certa, & vir petat debitum: ipſa tenetur ei reddere, quamuis nõ liceat ei exigere à viru ſuo ſtãte illa credulitate probabili. prout patet in c. inquiſitioni. extra, de ſenten. eacom. Simile etiam babetur in c. dominus. de ſecũdis nupt. vbi diſponitur, quòd ſi aliquis, vel aliqua ad ſecundas nuptias migrauerit: cui iñ nondũ conſtet de morte prioris coniugis, & de eius murte exiſtimat ſibi dubitandum, talis debet reddere debitũ ſecundo coniugi: ſed non licet ſibi exigere, & loquitur de probabili, vel æquilibri dubio. Huius autem deciſionis nou videtur alia ratio eſſe: niſi quia ſi mulier in caſu illius, vel alterius capituli nollet reddere debitum ob conſcientiam probabilem: tuuc ex alia parte exponetet ſe periculo denegaudi debitum iuſtitiæ. ſecus eſt de exigere: quia hoc eſt libertatis. Igitur etiam ſic erit de ordinario confeſſore, qui non minus debet impendere abſolutionem cõfitentibus ſibi ſubiectis, quàm mulier viro debitũ reddere debeat, vel ecoutra. Et notanter dico: uec tamen ſit omnimodè certa: quia ſi eſſet omuimodè certa, etiã nun liceret ei reddere debitum, quo modo videtur intelligendum. c. literas. de reſtitu. ſpoli. Et pro hoc etiam facit, quod dicit Pet. de Palu. in 4. diſtin. 17. dicens. Si confeſſor dubitaret, vtrum illud, de quo cõfitens non pœnitet, nec confitetur, eſſet mortale, & ipſe confitens dicit ſe peritorum conſilio illud feciſſe, de quibus ea vita & ſcientia probabile eſt, quòd nun cunſulerent, niſi bene: confeſſor poteſt ſe illi iudicio conformare: ſecus autem ſi eſſet certus de oppoſito. Idem videtur ſentire Goffre. de Fontibus, in his ſcilicet opinionibus contrarijs, quæ tolerantur ab eccleſia, vt dictum eſt, & quòd debet proponere confitenti, quòd bene ſtudeat de hoc ſeipſum per prudentes informare, eo ꝙ alij teneant contrariam opinionem. Horum tamen duorum doctorũ ſententiæ debent intelligi in confeſſore ordinario & nou in extraordinario ſeu libero, ſaltem ſi talis ſit cuntrariæ opiniuais. Nam tali non licet: quia cauſa, quare licet ordinario, non babet locum in non ordinario. Ordinarius enim ideo potuit & debuit abſoluere: quia aliter expoſuiſſet ſe periculo denegandi debitum iuſtitiæ: illa autem cauſa locum nõ habet hic. Item ordinarius debet ſequi iudicium eccleſiæ: modo eccleſia nondum damnauit illum actum. igitur nec ipſe debet ita damnare, vt denegat abſolutionem. Sed non ordinarius, ex quo ea mera libertate audit & abſoluit. ideo contra proprium iudicium nou licet ei agere, quamuis ſi non eſſet cõtrariæ opinionis: ſed eiuſdem opiniuuis cum confitente: vel ſaltem neutralis, poſſet eum abſoluere: ita tñ quòd ſi ſit neutralis: dicat confitenti, quòd videat, vt adſint conditiones prætactæ. Et hoc eſt de mente Goffre. in quodlibetis, quodlib. 9. Attamẽ ſiue confeſſor ſit ordinarius, ſiue non: debet conſultiuè loquendo dicere tali, & eum exhortari: vt de cętero à tali actu abſtineat propter hoc: quia quãuis probabile ſit, quòd ſit actus licitus: tamen non eſt ſimpliciter certum. Modò abſtinere ab eo, eſt ſimpliciter certum eſſe licitum: non tameu ob hoc debet dicere, quòd neceſſarium ſit ei abſtinere ab illo, prout patebit in argumeuto octano. Et nota etiam, quòd quando aliquis doctor refert contrarias opiniones doctorum, prout conſuenit fieri: nec tamen verbo alteram alteri præferat: tunc videtur re ipſa vltimam præferre priori: & in ea reſidere, ſi non aliter firmat priorem.

Contra prædictas opiniones arguitur multipliciter. Et primò coutra ſextum & ſeptimum caſus primæ concluſionis arguitur ſic per auctoritates aliquorum doctorum, ſecundum quorum dicta & ſententias videtur, quòd ſextus & ſeptimus caſus non eſſent damnandi. Nam Vlricus in ſumma ſua dicit, quòd ſi quis de aliquo agendo dubio magis peritos conſulat, de quo nullam babet expreſſam auctoritatem, vtrum ita ſit, vel uon: dummodo formet ſibi bonam couſcientiam, etiam ſi res aliter ſe habeat, quàm id, quod ſentit: & quòd ſibi conſultum fuerit, excuſatur: quia fecit, quod potuit, & Deus plus uou requirit. Item ex reſpouſis, quæ videntur data ab Alberto magno, habetur, quòd frater ſimplex, vel quilibet homo cum ſalute poteſt ſequi in conſilijs quamcunq; opiuiouem voluerit, dummodo alicuinius doctoris magni opinionem ſequatur. Hoſtien. etiam dicit extra, de cogna. ſpiri. ſuper cap. ſi vir. vbi ſunt diuerſæ opiniones, & diuerſa iudicia, ſemper eſt præferenda bumanior & æquior, & ad idem facit cap. finali. de tranſactionibus. & ff. de legibus. l. benignius. Item ad hoc facit, quod ait Auguſtinus ad Caſulanum diſtinct. nona. cap. ſana. vuilhel. etiam Gloſſator Ray. dicit, quòd in apicibus iuris: vbi dubitant etiam ſapientes, excuſabilis eſt ignorantia. Vnde ſi aliquis bona fide partem illam, vel illam elegerit: uun debet ſuper hoc habere conſcientiam nimis ſcrupuloſam. Item Monal. dicit, quòd in dubijs non generatur aliquod præiudicium veritati: tamen inter diuerſas opiniones à magiſtris approbatas, illam quis amplectatur, quæ ſibi magis videtur conſona rationi. Item Antouinus in ſumma ſua, parte prima, titu. tertio. cap. 10. §. 10. vbi etiam prædictos doctores recitat, dicit, ꝙ cum bona conſcientia poteſt quis tenere vnam partem alicuius opiuionis, & ſecundum eam operari, excluſo ſaltem ſcandalo, quæ ſcilicet pars babeat pro ſe notabiles doct. dummodo talis opinio contra expreſſam auctoritatem ſacræ ſcripturæ, aut contra determinationem eccleſiæ catholicæ non ſit, & ꝙ etiam ex contrarietate aliũ opinionum non inducatur ad dubitandũ: ſed bonam ſibi conſcientiam & credulitatem formet de eo, quod credit tanquam de probabiliori parte, & præcipuè qñ quis adhibet diligentiam inquirẽdo, an liceat, nec inuenit aliquid, quod eũ ſufficienter moueat ad hoc credendũ, ꝙ ſit illicitum: hęc ille. Ex his omnibus ſatis patet, ꝙ prædicti doct. non damnarent ſextũ & ſeptimum caſus: quia iuſtificant caſum, in quo nullũ illorũ quinque adeſt, quæ in 5. primis caſibus exprimuntur. Vñ ſecũdũ eos vr ſufficere, ꝙ opinio iuſtificans actum, nõ ſit expreſſe contra ſcripturam ſacrã, aut determinationẽ eccleſiæ, &

quòd non oriatur ſcandalum ſequēdo eam, & quòd ſit opinio habens probabiles rationes, & quæ tales videantur ipſi agenti, nec faciunt mentionem de aliqua alia vlteriori conditiõne requiſita. immo nec primi ex prædictis doctoribus ponunt tot conditiones, ſicut ponit Antoninus. Et cõfirmatur Mat. 23. Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribę & phariſęi: omnia quæ dicunt vobis ſeruate, ergo ſeruanda ſunt, quæ traduntur à doctoribus ſacræ ſcripturæ, ergo eoipſo, quòd quis habet tales doctores aliquos pro ſe, excuſabitur. Dicendum, quòd Vlricus intelligit ſuum dictum, ſi fecit, quod in ſe fuit: vt patet ex ratione ſui dicti, & per conſequens tunc fuit in ignorantia inuincibili, & ſic ſuum dictum non eſt contra ſextum caſum, quòd etiam non exprimit conditionē tacitam in tertio caſu eſt: quia de ſe ineſt generaliter in opere humano, ſi ſcandalum oriatur ex eius obſeruantia: actus erit illicitus. quòd autem non facit mētionem de æquilibri conſcientia eſt: quia comprehēdit hoc, quādo dicit: dummodo formet ſibi bonam conſcientiam: quia bona conſcientia de illo actu nō ſtat cum æquilibri conſcientia dictante de eo, quòd ſit mortale. Ad Alber. dicendum, quòd eius reſponſio debet ſuppleri modo prædicto, aliàs non oportet eam habere veritatem. Ad Hoſtien. dicēdum, quòd illud eius dictum habet veritatem in foro exteriori, & quo ad perſonam iudicis debentis iudicare: quia in illo debet iudex potius declinare in humaniorē & æquiorem: quia melius eſt reddere rationem de nimia miſericordia, quā de nimia ſęueritate. Aequitas autem eſt iuſtitia quædam dulcore miſericordiæ temperata: ſed non habet illud dictum eius veritatē in foro conſcientiæ, ſaltem quo ad ipſum confitentē & pœnitentem. Nam apud talem non ea, quæ humanior eſt, eſt præferenda: quia illa quæ eſt humanior, eſt laxior, & minus ſecura. Modò quamuis non ſit ſemper & indiſtinctè neceſſarium ſequi tutiorem, prout patebit in ſolutione 8. argu. tamen ſemper eſt conſulendum & ſuadendum, vt obſeruetur tutior: & illa communiter eſt durior. Et eodem modo intelligendum eſt dictum S. Augu. in c. ſana. diſtinc. 9. pro quanto videtur approbare, quòd in dubijs aliquis ſequitur eam opinionem, quæ habet rationem pro ſe ſanam, dimittendo illam, quæ habet pro ſe tantū exempla. Et ſi vtraque habet rationem & exempla: tunc illa quæ habet exempla excellentiora pietate eſt magis imitanda: ſicut & talia exempla ſunt magis digna imitatione. In dubijs verò moralibus aliorum bonorum vita debet nobis eſſe viuendi regula, & tanto magis, quanto meliores fuerit illi. Et eodem modo intelligendi ſunt Guil. & Anto. & Monal. Ad confirmationem dicendum, quòd ſi concluderet, æquè concluderet, quòd non ſolùm licitum eſſet ſequi quamcunq; opinionem doctorum, immo quòd eſſet neceſſarium: quia Saluator loquitur præceptiuè dicens. ſeruate & facite. Secundò dicendum, ꝙ dictum poteſt intelligi, quando concorditer omnes quid dicunt, ſecus vbi eſt contrarietas. Tertiò, quòd intelligitur, dummodo conformiter ad ſcripturam legis diuinæ dixerint, & non contra eam expreſsè; vel implicitè: ſaltem taliter, quòd faciendo, quod in ſe eſt, contrarium illius dicti haberi poſſet ex ea. Vnde ſignanter præmiſit, ſuper cathedrā Moyſi &c. Qui enim ſuper eam ſedet, debet illum imitari, ſuper cuius cathedram ſedet: & ita ad mentem eius interpretari.

Secundò arguitur contra ſecundam concluſionē quo ad ſecundum eius caſum. Nam ſi in tali quis excuſaretur, eadem ratione excuſarentur ſimplices ſequentes hæreſiarcam: quia in talibus eſt ignorantia inuincibilis. Dicendum, quòd non eſt ſimile: quia hæreſis aut eſt expreſsè contra ſcripturam ſacram, aut ſi implicitè tantùm: tunc explicitè contra determinationem eccleſiæ explicantis hoc eſſe contra ſcripturam ſacram. Modò in ſecundo caſu ſecundæ concluſionis pro excuſatione eius requireretur, quod opinio iuſtificans illum actum non ſit contra determinationem eccleſiæ, nec contra ſcripturam ſacram expreſsè, & quod paratus eſſet agens dimittere, quando eccleſia oppoſitum determinaret. Nec eſt verum, quòd in prædictis ſimplicibus ſequentibus hæreſiarcam, ſit ignorātia inuincibilis: quia ſcire poſſunt hoc eſſe contra determinationem eccleſiæ, & per cōſequens poteſt eis innoteſcere, quòd ſit erroneum: ideo ſi facerent, quod in ſe eſt, vincerent ſuam ignorantiam.

Tertiò ſic. Si cecus ceco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Matth. 15. igitur in ſecundo caſu agens non excuſatur, quin incidat in mortale. Dicendum, quòd antecedens intelligitur de ceco habente vincibilem cecitatem, vel ignorantiam. ſecus de habente inuincibilem, de quo intelligitur ſecundus caſus.

Quartò arguitur. Secundus caſus ſupponit falſum: quia ſupponit, quòd contingere poſſit, quòd in facientem, quod in ſe eſt, poſſit cadere inuincibilis ignorantia iuris diuini. ſed conſequens falſum eſt: quia ſicut natura non deficit in neceſſarijs naturæ: ſic nec Deus in neceſſarijs ad ſalutem animæ. Modò notitia eorum, quæ ſunt iure diuino vitanda, vel agēda, eſt neceſſaria ad ſalutem. igitur Deus non deſerit illum, qui facit, quod in ſe eſt ad ſciendum, quæ ſint vitanda, & quæ agenda, quin eum in illis illuſtret. Et ad hoc videtur eſſe dominus Ioannes de Gerſona tracta. de vita ſpirituali. lec. 4. dicēs, Quicquid ſit de ignorantia facti aut iuris humani poſitiui: concors tamen eſt ſententia, nullam in his, quæ legis diuinæ ſunt, cadere ignorantiam inuincibilem, quin facienti, quod in ſe eſt, Deus ſemper aſſiſtit, paratus illuſtrare mentem, quantum oportebit ad ſalutem & erroris vitationem. Præterea doctores dicunt cōmuniter & nominatim Alexan. de Ales in 2. par. ſummæ. q. 129. membro 8. §. j. quòd ſi quis puer ab infantia includeretur in carcere ſaracenorum, talis perueniēs ad adultam ætatem habet potentiam credendi omnia, & ſi facit, quod in ſe eſt, Dn̄s illuminabit eum p occultā inſpirationē, aut p Angelū, aut per hoīem. hæc ille. Et ſi in credendis ſic eſt, eadem ratione ſic erit in agendis. Dicendum, ꝙ ſi concluderet, eadem ratione oportet ſequi, quòd ſi quis à natura eſt ſemiſtultus: ita ꝙ tātum habet ſemiplenum vſum rõnis, & Deū iuxta modicitatē ſuæ rationis fideliter inuocaret, vt eum illuſtraret: ſicut alium habentem omnino plenum vſum rationis, atque exercitaret ſe

quantum

quantum poſſet, ꝙ non dimitteret eum Deus, quin eum ita illuminaret in omnibus caſibus moralibus ſuorum mandatorũ etiam valde difficilibus, & latẽtibus: & ſimiliter in credẽdis: ſicut illuſtrauit aliũ, q̃ habet plenũ vſum rationis, & qui magna gratia ingenij eſt præditus, conſequens tñ eſt falſum. igitur. Et eodẽ modo poſſet argui de puero habente iam ſemiplenum rationis vſum cõparando eum ad adultũ doctiſſimum. Secundò dicẽdum, ꝙ in faciente, quod in ſe eſt, non cadit culpabilis ignorãtia inuincibilis iuris diuini: ſed bene cadere contingit tñ eã ignorãtiã: quæ tñ non eſt culpabilis. immo quæ excuſabit eũ, ſi quid ex illa facit exiſtẽs in ſe illicitum. Et per hoc ad Ioannem de Gerſona dicendum, ꝙ intelligendus eſt de culpabili ignorãtia inuincibili iuris diuini, & hoc trahi poteſt ex eo, quod in ſuis regulis moralibus nõ niſi cum tali additio loquens in principio regularum ſic ait. Culpabilis ignorantia iuris diuini nõ cadit in facientẽ quod in ſe eſt. hæc ille. Et eodem modo dicendum eſt de credẽndis, de quibus loquitur Alexã. Vnde dicit Alex. vbi ſupra poſt prædicta verba, ꝙ ꝑ hoc quod dicit Aug. in quæſt. no. teſta. ꝙ ſi nõ fuit à quo diſceret, nec ad eum aliquo modo rumor doctrinæ peruenerit. videtur, ꝙ tũc prædictus puer nõ ſuo vitio ignoraret, & immunis eſt à cõdemnatione: ſed intelligendum eſt tunc de diſciplina, ſm ꝙ fit ꝑ doctrinam interiorẽ, vel exteriorem. oportet autẽ, ꝙ faciat, quod in ſe eſt. hæc ille. Ergo tã Aug. quàm Alex. inſinuant, ꝙ poſſet contingere, ꝙ in aliquem facientem quod in ſe eſt, caderet ignorãtia inuincibilis credibilium iure diuino, & eadem ratione agibilium: quãuis ei illa ignorantia non imputaretur. Vnde notandum, ꝙ fuerunt quidam, qui dixerunt, ꝙ apud facientem, quod in ſe eſt, nulla eſt ignorantia inuincibilis: ſiue iuris, ſiue facti in lege diuina, cuius opinionis fuit Guiliel. Parien. Sed cõtra hoc ſaltem quo ad ignorãtiam facti arguitur. Primò, quia Iacob cognoſcendo Lyam (ſi ſaltem cognouit eam prima nocte) feciſſet factum lege diuina damnatum & ignorantia eum excuſaſſet. ergo fuiſset inuincibilis ignorantia illius facti, ſcilicet illam eſſe non ſuam, vel non Rachelem, quod fuit facti. Et contra illos etiã eſt ratio iam adducta in prima ſolutione. Alij dixerũt, ꝙ inuincibilis ignorantia præſertim facti, aut iuris humani põt cadere in facientẽ, quod in ſe eſt, & illa careret peccato: & ſimiliter actiones inde procedentes. Et illa opinio eſt vera: non tamen ſolum quo ad factum, & ius humanum: prout ſpecialiter vult illa opinio intelligi. immo quo ad ius diuinũ: maximè quo ad illa, q̃ ſunt valde obſcura, & à longinquo contra legẽ diuinam. Et hoc dupliciter patet. Primò ex ꝓbatione tacta in prima ſolutione huius argumẽti. Secundò etiã videtur probabiliter loquendo, ꝙ poſſit ſic probari. Nam legales obſeruãtias de cibis quibuſdã vitandis non eſſe obligatorias, ſaltẽ à tempore paſſionis Chriſti. immo ante. iuxta illud. Date eleemoſynam, & oĩa vobis munda ſunt. fuit articulus fidei neceſſariò credendus ad ſalutem, & nõ dubiũ, quin Petrus, & multi alij fratres, & fideles poſt tempus paſſionis Chri, & maximè à die Pentecoſtes fecerint, quod in ſe fuit ad ſciendum tam credenda, q̃ operanda concernentia legem diuinã, & tñ illo obſtante videtur hoc aliquanto tẽpore poſt Pentecoſten latuiſſe Petrũ, adeo ꝙ horruit cõtingere, & manducare quædã animalia, quæ ſm legem reputabãtur immunda. vnde Act. 10. cum talia ſibi oblata fuiſſent in viſione, & dictũ eſſet ſibi. occide & manduca: ait. Abſit domine; quia nunquam mãducaui omne cõmune, & immundum. Itẽ cæteri fratres de hoc diſceptabant aduerſus eũ: vt patet Act. 11. Præterea etiã gentiles conuerſos non eſſe obligatos ad obſeruantiã legis Moſaycæ, & circunciſionis fuit articulus fidei: & tñ notabili tẽpore poſt Pentecoſten latuit hoc plurimos fideles, de quib⁹ eſt veriſimile, ꝙ fecerint, quod in ſe eſt. Vnde etiã Apoſtoli ſuper hoc Act. 15. cœperunt tractatũ habere, & conciliũ, ergo ante illud conciliũ latuit hoc non paucos. Item plures latuit, ꝙ etiã gentiles eſſent vocandi ad fidẽ: vt eſſent participes gratię Chriſti. Vnde cum gratia Spiritusſancti ad doctrinã Petri etiã in nationes eſſet effuſa, obſtupuerũt fideles ex circunciſione, qui venerant cũ Petro Act. 10. & cæteri hoc audiẽtes dicebant, ergo & pęnitentiã dat Deus ad vitam, quaſi hoc prius non crediderint. Vnde & contra Petrũ de hoc diſceptabant quidam dicẽtes. Quare introiſti ad viros præputiũ habentes, & manducaſti cum illis. Similiter, qui per tribulationẽ, quæ ſub Stephano facta fuerat, diſperſi erant, nemini loquebãtur verbũ Chriſti, niſi ſolis iudæis, quaſi cæteri nõ eſſent participatari gratiã Chriſti: vt patet Act. 11. Et hodie multa ſimilia in credendis poſſunt cõtingere, quæ latent aliquos, etiam facientes, quod in ſe eſt: donec talia per concilia determinẽtur. Et ſicut eſt in credibilibus: ita eadẽ ratione contingere poteſt in moralibus, & agibilibus: ſaltem in illis, quæ obſcurè ſunt contra legẽ diuinam. Ad probationem antẽ dicendum, ꝙ ſi facit homo, quod in ſe fuit: & ſic ignorantia eſt ſibi inuincibilis: tunc agendo ex tali ignorantia, Deus non deficit ſibi in neceſſarijs ad ſalutem: quia tunc tali homini non eſt neceſſarium ad ſalutem hoc ſcire, & ſalus eius non plus periclitatur, quàm periclitetur ſalus illius, qui naturaliter ſtultus exiſtens facit ea, quæ expreſſè ſunt lege diuina damnata.

Quintò ſic arguitur S. Tho. in quodlibetis, quodli. 3. ar. 10. dicit. In his, quæ pertinẽt ad fidẽ, & bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneã opinionem alicuius magiſtri. In talibus enim ignorantia nõ excuſat, alioquin immunes fuiſſent à peccato, qui ſecuti ſunt opiniones Arrij, Neſtorij, & aliorũ hæreſiarcharũ. Nec poteſt excuſationẽ habere propter ſimplicitatem auditorũ, ſi in talibus opinionẽ erroneã quis ſequatur. In rebus enim dubijs nõ eſt de facili pręſtãdus cõſenſus: quinimò vt Aug. dicit in lib. 3. de doctr. Chriſtiana, cõſulere debet quis regulã fidei, quã de ſcripturarum planioribus locis, & eccleſię auctoritate percepit. hæc ille. Et confirmatur. Nã in quodli. 7. q. 13. dicit in ſentẽtia, ꝙ duobus modis aliquis incurrit peccatũ. Primò faciendo contra legẽ. Secundò faciendo contra conſcientiã certam, vel opinatiuã, & ꝙ qñ ſunt duæ opiniones cõtrariæ de eodẽ, ex quo oportet alterã eſſe veram, alteram falſam: tũc ſi quis facit contra verã opinionẽ, quę dãnat actum, & ſic cõtra legem Dei: talis non excuſatur à peccato, quãuis non faciat contra conſcientiã. Si autẽ illa opinio, cõtra quã facit, nõ eſt vera, & ſic actus eſt licitus: tñ agẽs

habet

habet conſcientiã de contrario: tunc iterũ peccat. Si autem non habet conſcientiã de cõtrario, immo certitudinem: ſed tamen in quandã dubitationẽ inducitur ex cõtrarietate opinionũ: & tunc manẽte tali dubitatione, ſi agit peccat: quia diſcrimini ſe cõmittit: aut ex cõtrarijs opinionibus in nullã dubitationem inducitur, & ſic non peccat. hęc ille. Dicendũ, ꝙ intelligendus eſt in caſu, quo opinio erronea, quã ſequitur in fide, vel in moribus, eſt expreſsè contra ſcripturam ſacram, aut determinationẽ eccleſiæ, vel ſi nõ eſt talis: tñ ſi opinio damnans habet cauſas adhærẽtiæ magis prægnantes: etiã apud agentẽ. Aut agens nõ eſt in ignorantia inuincibili, ſed vincibili. Aliter enim dictum eius non haberet veritatẽ. Et ꝙ illa fuerit mẽs eius, patet: quia mox poſt prædicta verba Aug. allegata ſubdit di. Qui ergo aſſentit opinioni alicuius magiſtri contra manifeſtum ſcripturæ teſtimoniũ, ſiue contra illud, quod publicè tenetur ſm eccleſię auctoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari. Hęc ille. Et eodẽ modo patet reſponſio ad Augu. quem allegat: quia Augu. dicit, ꝙ debet quis conſulere ſcripturam ſacrã, & determinationẽ eccleſiæ &c. ergo ſi hoc fecit: nec tñ innotuit, & ſic erit eius ignorãtia inuincibilis, ipſe accuſabitur: aliàs non. Ad confirmationem dicendum, ꝙ eius dictũ intelligitur, vbi opinio damnãs actum eſt longè ꝓbabilior, & maiores cauſas adhærentiæ habet, q̃ iuſtificãs: cuiuſmodi eſt opinio damnans pluralitatẽ beneficiorũ. De quo caſu ẽt ibi loquitur S. Tho. contra quã pluralitatẽ facta fuit illa ſolẽnis diſputatio Pariſiis Anno Domini 1238. In qua determinatum eſt per ſanctos Doct. ꝙ nemo ſine periculo peccati mortalis tenere põt duo beneficia, quorum alterum ſufficeret ad ſuſtentationẽ ſuã, & quoſdã, qui aliter opinantes cõtrarium fecerũt flagellum diuinæ iuſtitiæ horribiliter damnauit & puniuit, & ſic illa diſputatio fuit facta antequam Tho. ſcriberet quodlibeta, immo anteq̃ eſſet xv. annorum, quia natus fuit anno 1225. Quod autem Tho. dicit. Si quis habet conſcientiam de cõtrario &c. debet intelligi de conſcientia probabili, vel æquilibri. Similiter quod de dubitatione dicit, debet intelligi de probabili, vel æquilibri dubitatione, aliàs non oportet ejus dictum habere veritatem.

Sextò arguitur. Augu. ait, tene certum: & dimitte incertum. de pœ. diſt. 7. c. ſi quis. Ergo cum certũ ſit, ꝙ non eſt peccatum ſequi illam opinionẽ, quæ damnat actum, de quo eſt contrarietas Doctorum. ſ. omittendo eum: & non ſit certum, ꝙ non ſit peccatum ſequi opinionẽ iuſtificantem eum, ſequitur, ꝙ non ſequens damnantẽ, ſed iuſtificantẽ: non obſeruat doctrinã S. Augu. quę videtur ab eo dicta ex parte Dei præceptiuè: & vt neceſſariò obſeruanda. Dicendũ dupliciter. Primò, ꝙ Augu. ibi non loquitur in materia iuris diuini, vel humani. ſ. vbi Doct. teneant contrarias ſentẽtias quid iuris, ſeu quid licitum, vel illicitum. Unde loquitur ibi de eo, qui differt pœnitẽtiam vſq; ad extremum vitæ, de cuius pœnitẽtia eſt dubiũ facti, ſ. an de facto ſit ſalubris, vel non. Non quia ſit dubium, quin ſi ſit vera, ſit ſalubris. Neque an poſſit tunc eſſe vera: quia de hoc nulli dubitãt, quin poſſit eſſe, & quin ſi ſit vera, ſit ſalubris: eſt tñ dubiũ, an de facto quis tunc habeat veram pœnitentiã vel nõ, & ſic eſt dubium facti, & non iuris; immo nec de ipſo facto eſt contrarietas inter Doct. quia hoc nemo nouit niſi Deus, vel cui Deus reuelauit, & ſic prædicta auctoritas non applicatur debitè ad propoſitum ſm mentem Augu. Unde duplex eſt dubium, ſ. iuris & facti. Et primum eſt triplex. ſ. diuini, naturalis & humani. puta qñ dubitatur, an aliquid ſit contra ius illud, vel illud. Sed dubium facti eſt, vbi dubitatur, ſi illa res ſit, vel facta ſit, vel huiuſmodi: vt ſi dubitatur, an illa res ſit illius, vel alterius. Secundum, ꝙ etiã ſi Augu. illud intellexiſſet in materia, vbi eſt dubiũ iuris: tunc illud dictum eius intelligendum eſt ſic, ꝙ ſi ſint duę opiniones, & vna ſit incerta per negationẽ etiam dialecticæ, & moralis certitudinis, ſic ꝙ probabile, vel æquilibre periculum peccati ſit ſequendo illam opinionẽ. puta, ꝙ agens ſm illam opinionẽ probabiliter ſe credat peccare mortaliter, vel æquè credat, ꝙ agere ſm eam ſit peccatum mortale: ſicut ꝙ non ſit peccatum: tunc enim neceſſariò tenẽda eſt cõtraria opinio, quæ eſt certa per excluſionẽ vtriuſq; talis periculi, ita ꝙ tenetur ſequi illam reliquã, & ſic dictum Aug. intelligitur præceptiuè. Si autẽ vtraq; eſt certa. ſic ꝙ probabile eſt, nullum periculum peccati ſubeſſe agendo ſm vnam earum: quãuis alia ſit longè certior, ita ꝙ non ſolum ꝓbabile, immo oĩno & ſimpliciter certũ eſt, ꝙ eã ſequi nullum omnino cõtineat periculum: tunc eius dictum non eſt intelligendum, vt præceptiuè dictum: vel vt neceſſariò ſequendum, ſed cõſultiuè. Unde inter opiniones, quarum vna, & tutior exiſtens damnat aliquẽ actũ: ſimpliciter tutius eſt, ꝙ illam ſequamur vitãdo illum actum, quia certum eſt, ꝙ non peccamus omittendo eum: & tñ ſi quis nolit eum vitare, ſed ſequi opinionem contrariã, quæ eum iuſtificat, non eſt ob hoc dãnandus ſtãtibus conditionibus ſupra tactis. Unde in hoc ſecundo mẽbro illa opinio, vel ſentẽtia, quæ dr̃ incerta, non dicitur incerta per negationẽ cuiuſcũq; certitudinis: ſed ſolum p negationẽ certitudinis demonſtratiuæ, ſeu euidentiæ: non autẽ p negationem certitudinis moralis dialecticę, & ꝓbabilis, quia eſt probabiliter certa. Modo ĩ agibilibus nõ requiritur certitudo demonſtratiua, aut euidẽtialis, ſed moralis, & dialectica, quæ innititur non propoſitionibus euidentibus ex terminis: aut deductis ex talibus, ſed ex coniecturis groſſis & figuralibus magis ad vnam partem ſe habentibus, q̃ ad aliam. Unde qui in agibilibus non vellet eſſe contẽtus de tali certitudine: ſed demonſtratiuè vellet exquirere, eſſet indiſciplinatus. Unde Ariſt. 1. Ethi. c. 2. Diſciplinati eſt intantum certitudinem requirere ſm vnumquodq; genus, inquãtũ rei natura recipit: ꝓximũ enim peccatũ, ſeu æquè vitioſum eſt, & mathematicũ perſuadentẽ acceptare, & rhetoricum demõſtrationes, ſupple, exquirere.

Septimò arguitur. Eccleſ. 3. Qui amat periculum, peribit ĩ illo. igitur peccat quis damnabiliter, qui ſequitur opinionem illã, quę iuſtificat aliquẽ actum, quem alia opinio damnat: quia talis exponit ſe periculo. Dicendum, auctoritas prędicta intelligitur de periculo probabili, vel ęquilibri: non autem de periculo improbabili & leui, & ſcrupuloſo. Modo ſtat, ꝙ ſequens opinionem iuſtificantem actum non exponat ſe probabili, nec æquilibri periculo. puta quia

nec

nec probabiliter credit ſe peccare, nec æquè credit ſe peccare, ſicut credit ſe non peccare. immo probabiliter credit ſe in nullo peccare: licet habeat aliquem leuem motum formidinis de oppoſito: qui tamen non adeo poteſt ſibi obſtare vt læſa conſcientia dicatur eũ actum facere, & ſic non peccabit ex parte temeritatis, nec peccabit ex parte actus actu etiam ſi ſit aliàs, & in ſe illicitus: quia per inuincibilem ignorantiam excuſatur: ſi ſe habet, vt ſecundus caſus dicit.

Octauò. In dubijs tutior via eſt eligẽda: vt dicitur in c. iuuenis. de ſponſa. igitur illa eſt eligenda, quæ dãnat actum talem: & non illa quæ iuſtificat. Dicendũ, ꝙ prędicta auctoritas ſi loquitur conſultiuè, nihil facit contra nos: quia conſilia non obligant. Si autẽ loquitur pręceptiuè, & vt neceſſariò ſeruanda, intelligitur in his, quæ ſic ſunt dubia, ꝙ illa opinio, quæ eſt minus tuta, ſic eſt minus tuta, ꝙ ſibi ſubeſt probabile, vel æquilibre periculum peccati. ſecus autem vbi illa, quæ eſt minus tuta, nullum habet probabile, vel ęquilibre periculum. ſicut ſtat, ꝙ inter duo alba vnũ ſit albius alio: & tamen illud, quod eſt minus album, ſit purè album: ſic ꝙ nihil habet nigredinis admixtum. ſic inter duos ſanctos vnus eſt ſanctior alio: & tamen neuter habet aliquod peccatum, vel maculam in ſe.

Nonò arguitur. Augu. ait: & habetur in decre. diſtin. 5. c. ad eius. Bonarum mẽtium eſt ibi culpã agnoſcere, vbi culpa non eſt. Et non poteſt hoc intelligi de eo actu, de quo omnino nullum eſt dubium, quin ſit licitus: ſed intelligitur de eo, de quo eſt aliquale dubium. igitur ad bonum hominẽ requiritur, ꝙ agnoſcat culpam eſſe in illo actu, quem vna pars Doctorũ damnat: licet alij eum iuſtificent, ita ꝙ non manebit bonus homo, ſi non agnoſcat ibi culpam. Sed quando quis agnoſcit culpam in aliquo actu: tunc credit ibi eſſe culpam, ergo non licebit ei eum agere; quia ageret contra conſcientiã. igitur nunquam erit quis excuſabilis faciendo actum, quem vna pars Doctorum damnat. Dicendum per tres diſtinctiones. Prima diſtinctio. Agnoſcere capitur dupliciter. Vno modo pro actu ĩtellectus adhæſiuo, vel iudicatiuo. Alio modo impropriè pro actu, vel motu potentiæ affectiuæ, propter quem interpretamur aliquem habere actum adhęſiuum: quomodo dicimus, aliquẽ agnoſcere, vel credere aliquid, qui perinde ſe habet acſi credat illud. Vt ſi quis fugiat ab aliquo loco, perinde facit, ac ſi iudicet ibi ſibi imminere malum. Secũda, duplex eſt actus adhæſiuus. ſ. omnino firmus, vel abſolutè probabilis. Alius eſt conditionalis tantum & leuis, & cautelæ tantum. Similiter modo etiam agnoſcere ſecundo modo captum eſt duplex: quia aut qs tale quid facit tanquã omnino pro certo fugiẽdum: aut vt probabiliter abſolutè fugiendum: aut ſolum ad cautelam maiorem. Tertia. bonitas quædam eſt neceſſitatis, quadam ſupererogationis. Ad propoſitũ igitur dicendum, ꝙ Augu. nõ vult dicere, ꝙ aliquis debeat omnino firmiter, aut abſolutè probabiliter agnoſcere primo modo. i. credere ibi eſſe peccatum, vbi non eſt. hoc enim non eſſet verum, etiam in materia, vbi eſt contrarietas Doctorum: tunc enim oporteret, ꝙ quis adhæreret illi opinioni, cuius contradictoria videtur ſibi probabiliter vera, & alia falſa. Nec etiam vult, ꝙ aliquis debeat omnino tale fugere vt pro certo malum. aut ſi fecit, ꝙ abſolutè probabiliter debeat ſuper illo ſibi facere conſciẽtiam. Ad hoc enim non tenetur, nec illud requiritur ad bonitatẽ neceſſariam homini: ſed intelligendus eſt Augu. de agnoſcere ſecundo modo, & de bonitate ſupererogãte ad hunc ſenſum, ꝙ ſi aliquis fecit tale quid, vbi nõ eſt omnimoda certitudo, ꝙ nullum ſit peccatũ: tunc laudabile eſt, & valde commendabile, ꝙ ſuper illo ad cautelam doleat, & non abſolutè: ſed ſub cõditione. Vt ſi ſit peccatum, ꝙ dominus ei dimittat, & hoc cõditionale dolere non requirit actum adhæſiuum firmum, nec ꝓbabilem de hoc, ꝙ ibi ſit peccatum: ſed poteſt eſſe, vbi tantum eſt modicus motus alicuius paruę, & leuis formidinis.

Decimò arguitur. Hiero. ad Paulinum. 16. q. j. c. ſi cupis. dicit. Non multum intereſt in vitio poſſe decipere, vel decipi chriſtianum: ſed decipere aliquem in vitio eſt ſemper peccatũ: igitur etiam ſemper erit peccatum decipi in vitio, & ſic ſi quis agat actũ damnatum: quem tamen credit eſſe licitum, adhuc non excuſabitur ſic deceptus. igitur. Dicendum, ꝙ per decipi in vitio intelligit Hiero. quando deceptus eſt in ignorantia vincibili: non autem ſi eſt in inuincibili. Vnde ſignanter ait. non multum intereſt &c. quia eſt aliqua differentia, eo quòd decipere ſaltem à propoſito, & non tantum re ipſa, eſt ſemper peccatum.

Vndecimò arguitur contra tertiam concluſionẽ. Non eſt licitum etiam ordinario confeſſori talẽ abſoluere, ſaltem ſi confeſſor eſt opinionis contrarię. ſ. damnantis illum actum: quia talis confeſſor agit cõtra probabilem conſcientiam. igitur ędificat ad gehẽnam. Antecedens probatur, quia talis probabiliter credit illum peccaſſe mortaliter, agendo actum, quẽ probabilis opinio confeſſoris damnat vt mortalem. Et etiam credit probabiliter confitentem perſeuerare in mortali: puta, quia non vult ſibi facere deſuper conſcientiam. igitur abſoluendo eum, ſoluit eum, quem probabiliter credit indignum abſolutione. igitur abſoluendo talem, etiam ipſe peccat mortaliter. Dicendum dupliciter. Primò, ſi concluderet, æquè concluderet, ꝙ mulier probabiliter credens ex noua informatione maritum ſuum ſibi attinere in gradu prohibito, peccaret mortaliter, reddendo eidem debitum, quod eſt contra c. inquiſitioni. de ſent. excommunicat. ſ. allegatum, dummodo nõ ſit omnino certa de illa attinentia. Nam ſi probabiliter credit eum ſibi attinere in gradu prohibito. vtputa, quia vidit eum in loco, & horà ſuſpectis, & alijs ſuſpectis circunſtantijs cum ipſius conſanguinea. ſ. mulieris: aut ex alia conſimili cauſa: tunc conſequenter credit probabiliter maritum peccare mortaliter exigẽdo, quia ille ſibi conſcius eſt certiſſimè de illa attinentia. ergo ipſa cõmunicando ſibi in illo opere etiam peccaret mortaliter. Et eodem modo argueretur de caſu capituli. dominus. de ſecun. nupt. ſ. alleg. Secundò igitur dicendum, ꝙ illa duo multum differunt. ſ. confeſſorem ordinarium habere probabilem conſcientiã de hoc, ꝙ confitens ſit indignus abſolutione non abſolutè & ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione tantum, ſ. ſuppoſita, vel ſtante opinione aliqua priuata. puta confeſſoris, aut alterius, vel aliquorum, & habere probabilem

bilem conſcientiam de hoc, ꝙ ſibi .ſ. confeſſori non liceat eum abſoluere. Si vnquam haberet probabilem conſcientiam de ſecundo, ſatis cōſtat, quòd peccaret mortaliter. Si autem tantum habet probabilem conſcientiam de primo, non oportet, ꝙ agat contra conſcientiam, quia cum illa probabili conſcientia de primo ſtat, ꝙ quo ad ſecundum iudicet (ſicut & debet iudicare) quòd nihilominus ipſe non debeat ſequi priuatam opinionem ſuam in præiudicium opinionis oppoſitæ, cui nondum præiudicauit eccleſia, & quòd cum ſit eius ordinarius confeſſor, non debeat eidem præiudicium facere: ſed potius eum relinquere ſuæ conſcientię probabili, in qua non ſine probabili fundamento reſidet: debet etiam confeſſor ſeipſum non exponere periculo violandi iuſtitiam, qua eſt ei obligatus. Et de præſenti quæſtione, quam pro huius operis termino conſtituo, in qua ſi quid dixi, quod non ſit confirmatum auctoritate ſolida, vel ratione neceſſaria, id volo accipi, vt dictū ſine pertinaci aſſertione, & ſine pręiudicio ſententiæ melioris: offerens me & vniuerſa hic, vel vbicunque dicta, vel dicenda correctioni omnium eorum, quorum intereſt errantes corrigere. Denique obſecro lectores: vt in illis contractibus, qui ſpecialiter ſunt periculoſi, & dubij, ac intricati, ſeruetur diſcretio illa, quæ ſæpe, & ſignanter in quæſtionibus eorundem contractuum eſt quodam ſalubri documento appoſita & tradita, ſcilicet vt diſtinguatur inter rigorem ſcholaſticū, & ipſius confeſſoris, & pro foro conſcientiæ conſulētis prudentialem modeſtiam, & inter cōtractum talem factum, & talem nondum factum: ſed vt fiendū confeſſori, vel conſultori in foro animæ propoſitum: & cum hoc quantumcunq; contractus in ſe ſit æquus: habeatur oculus ad neceſſitatem, vel indigentiā contrahentis ſecūdum tenorem cuiuſdam corollarij poſiti in quæſt. 84. Dominus enim de diſpenſatore illo texere volens ſermonem, quem ſuper familiam ſuā conſtituerat: vt daret illis in tempore tritici menſuram: non tantum fidē eius, quaſi illa ſufficiat, cōmemorat: ſed & prudentiam velut correquiſitā adiungi dicens. Quiſputas eſt fidelis diſpenſator & prudens? ſolum etiam illum diſpenſatorem beatum fore prędicat, qui non modo fideliter, ſed & prudenter diſpenſat. Vnde notanter ſubiungit dicens. Beatus ille ſeruus, quem cum venerit dominus, inuenerit ita facientem. De eo enim, qui in agibilibus rebus conſcientiæ æxiſtimat ſe aliquid ſcire: & tamen in dirigēdo alios, & ad conſulta eorum per ſuam ſcientiam reſpondendo non ponit modum prudentiæ ſuæ, vt parcius, & circunciſioribus reſpondeat labijs, & regulis illis, quę partim in prologo operis, partimque in locis proprijs deciſionis contractuum ſunt poſitæ: non ſe conformauerit: dici poteſt, quòd nondū nouit, quemadmodum oporteat illum ſcire. Verba enim prudentium ſtatera ponderabuntur, & prudentiſſimus eſt, qui moderatur labia ſua, ne offendiculum ponat, & conſcientiam proximi ſui percutiat: ſed potius ędificet ad laudem, & gloriam domini noſtri Ieſu Chriſti, qui eſt benedictus in ſecula ſeculorum: fiat, fiat.

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

Omnes ſunt Quaterniones, præter Nn. Terniones.